LUCA ION CARAGIALE — INEDIT • TINERI PROZATORI • ARTE • SPORT

Anul XIV
Nr. 27 (479)
Simbătă
3 iulie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

DACIA ÎNVIATĂ

Sens unanim

Virtuțile unui popor sînt verificate de istorie, ca și de un prezent activ continuu — și cine vrea să descopere constantele acestor virtuți le caută în lealitatea aspirațiilor, în identitatea dintre cuvînt și faptă convertibilă în aurul actelor constructive fundamentale, în evenimentele care privesc cursul esențial al destinului țării, al rostului său în lume, al respectului sincer, exprimat prin valori practice, față de existența și de afirmarea liberă a altor popoare. Chiar la simpla scară a individului, pentru a putea vorbi de personalitate și destin, e neapărat necesar să se recurgă la criteriul raportului dintre propriile acte și problemele mari ale societății. Cînd acest cîntar are drept coloană pîrghia adevărului, oricîte speculații și măsuri false ar încerca cineva să arunce în jurul talgerelor, răstălmăcirea n-are sorți de izbîndă : este greu să clatini imaginea unui cetățean de mare valoare constructivă și cu înalte principii morale și de viață, — este imposibil să poți pune la îndoială actele poporelor demne, conduse de o rațiune superioară în ceea ce privește drumul de afirmare al propriilor destine, de recunoaștere și respectare în același timp a drepturilor altora. O contribuție în aceste relații reciproce de destin și afirmare liberă își găsește măsura în recunoașterea și respectul activ, în găsirea celor mai bune căi constructive. Ne e dat să trăim într-un secol zbuciumat, care cheamă la cunoaștere profundă și luciditate și nu la prejudecăți, la continuă dezvoltare și nu la stagnări și izolare, o complexitate de probleme angajează răspunderile maxime ale țărilor mari și mici. Poporul nostru, care a cunoscut vremi trecute de tragice experiențe istorice, care și-a cucerit prin enorme, incalculabile jertfe și sacrificii căile sale de afirmare națională și socială, de independență, care-și trăiește azi cu pasiune faptele de construcție socialistă intensă și neobosită, iubește pacea și prietenia între popoare nu ca pe niște noțiuni vagi și sentimentale, le consideră bunuri fundamentale ale sale, ca și ale omenirii contemporane în marea ei parte aflată încă în luptă cu forța, cu inerția, cu înapoierea, cu nedreptățile și asuprirea.

Ca popor al României Socialiste avem mîndria de a ne regăsi cu demnitate și înțelepciune exprimați de conducătorii noștri comuniști. Identitatea conducătorilor cu țara și destinele ei inalienabile este atît de evidentă, încît măsura acestei identități o poate descoperi orice om de bună credință în aspirațiile propriilor noastre vieți, în eforturile noastre ale tuturora la edificarea patriei socialiste, în pătrunzătorul simț al datoriei și devotiunii față de politica de dezvoltare rapidă a țării, de afirmare curajoasă, îndreptățită a contribuțiilor ei la căile de consolidare a frontului socialist, de rezolvare a marilor și spinoaselor probleme ale lumii de azi, de sprijinire a libertății popoarelor, a idealurilor de progres și civilizație.

Sensul unanim al adeziunii și acordului deplin manifestat în aceste zile în țara noastră privind activitatea încercaților ei conducători în probleme importante de politică externă, puternica dragoste cu care-l înconjurăm pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, sînt expresiile unui popor care-și onorează istoria, își prețuiește realizările în construcția și afirmarea patriei, îi înțelege destinul și rostul în lumea țărilor socialiste și în consolidarea prieteniei dintre aceste țări, în problemele vitale ale păcii și progresului omenirii.

Am spune foarte puțin dacă am mărturisi că am urmărit atent desfășurarea vizitei tovarășului Nicolae Ceaușescu și a celorlalți conducători de partid și de stat în țările socialiste ale Asiei, așa cum foarte puțin am spune mărturisind că am urmărit atîtea întîlniri anterioare ale înalților noștri reprezentanți în celelalte țări socialiste, în numeroase alte țări ale lumii. Adevărul tulburător că noi am trăit intens, am participat cu ființa noastră la aceste importante întîlniri, am văzut în ele solia cea mai directă a gîndurilor, a aspirațiilor noastre cele mai intime și mai active, vocația noastră de popor constructiv, capabil să deschidă și să polarizeze prietenii, să militeze consecvent pentru necesitatea întăririi acestor prietenii. Am crezut și credem profund în roadele acestor întîlniri, în perspectivele lor, unele apropiate, altele ceva mai depărtate, utile în întregimea lor unității lumii socialiste, dialogului zbuciumatei umanități contemporane. Sensul unanim, glasul unic al poporului nostru exprimat în aceste zile poate avea valoare de memento istoric, acest glas îl poartă azi țara noastră, cu el ne însoțim conducătorii pentru că unitatea noastră înseamnă durată, acțiune istorică vie, existență, destin, înseamnă mîndrie de țară socialistă și de popor devotat independenței, idealurilor comuniste, păcii și prieteniei trainice între popoare, convingere în victoria rațiunii.

Opinia noastră publică mărturisește sincer și oral ceea ce ziarele au oglindit în aceste zile privind încrederea și unitatea poporului nostru de 20 de milioane. Țăria și demnitatea gîndurilor noastre sînt mereu lîngă conducătorii noștri, pe care-i însoțim astfel mereu în activitatea lor constructivă și în puterea lor exemplară de muncă, în devotamentul lor neabătut pentru cauza poporului nostru și a României Socialiste.

LUCEAFĂRUL

ÎN ACEST NUMĂR

UNITATE, PRIETENIE, RESPECT RECIPROC
Semnează: Constantin Chiriță, Fănuș Neagu, Constantin Țoiu, Vasile Rebreanu, Aurel Dragoș Munteanu, Alexandru Paleologu

POEME
de Alexandru Andrițoiu, Coman Șova, Grigore Hagiu, Constanța Buzea, Iolanda Malamen, Ileana Mălăncioiu, George Alboiu

Despărțirea neștiută

...Și într-o zi, fără să-mi spună, tata luă hotărîrea să se despartă de mine. Era în septembrie 1940... Înainte să ajung s-o fac eu, istoria, turbure și amenințătoare, dădea buzna peste noi : școala normală unde învățasem, din Cristur-Odorhei, nu mai exista, împreună cu jumătate din Ardeal... Primisem o hîrtie în care eram anunțat că sînt înscris la București... Plecasem cu căruța spre gară și tata lăsase caii la pas foarte încet... Nu înțelegeam nici de ce plecasem așa devreme...

— Mărine, începu el, te duci la București...

Și tăcu vreme îndelungată. Nu eram atent la el dar nu eram nici neliniștit. Nu credeam în adevărul evenimentelor care se petreceau, așa cum nu credeam în lucrurile nefirești. Acest sentiment de neîncredere care mi se născea în conștiință în acea toamnă era adînc și cu anii a devenit foarte stabil și m-a eliberat pentru multă vreme de presiunea timpului tragic... Răsturnări nefirești... puteau avea o durată... nu puteau avea viitor...

— Te duci la București, reluă tata...

Și cu o insistență în care vocea joasă se ferea să mă sperie, dar nu șovăia să mă facă totuși să înțeleg că începind din clipele acelea mă aflam pe un drum pe care urma să merg singur, începu să-mi spună că mai mult decît făcuse pentru mine pînă atunci nu mai putea, că el bani nu mai avea cum să facă rost, că chiar atunci cînd mă însoțea să mă urc în tren nu avea să-mi dea nici-un leu, nu avea, înțelegeam sau nu înțelegeam ? !

— Bă, tu auzi ce spun eu aicea ? !

Nu auzeam. Adică auzeam, dar nu înțelegeam. Nu mi se părea că nu mai auzisem ceea ce îmi spune el. Nu avea bani ! Ce mai noutate ! Parcă avusese vreodată ! ? Parcă îl auzise cineva spunînd, chiar dacă avea briul plin (și se întîmplase să-l aibă) că are ? N-am ! Asta parcă chiar și gîndea în clipa cînd mîna lui pipăia miile foșnitoare în chimir. Că să mă duc și eu la noroc, continuă el, intru în școală și spun că n-am acuma bani de taxe și de internat, dar că voi avea, o să primesc de-acasă și să stau și eu cît m-or ține... Și dacă n-o să mai pot să mai stau, și or să mă dea afară din școală, ei, era așa rău ? Nu era, cum să fie ? ! Un om cu trei clase secundare nu se aseamănă cu unul care n-a învățat nimic și nu știe decît să care cărămizi cu spatele, ca bietul Nilă, care pe urmă a avut noroc la blocul Algiu, de pe Cheia Rosetti, l-a luat proprietarul la el, l-a făcut portar... Admițînd cazul că n-o să pot și eu, tiriși, grăpiș, să termin și pe-a patra după sistemul lui cu fonciirea, prin aminări și promisiuni... Ei, atunci se schimbă, cu patru clase am capacitatea, dacă vin și intru undeva funcționar, dimineața mă duc la slujbă, după masă mă întorc în odăița mea cu cărțile mele și mă apuc să învăț... Ce treabă am ? Și cu capacitatea luată pot să dau liceul în particular, să trec pe-a cincea, în particular nu sînt atîtea taxe și din leafa pe care o s-o cîștig, ei ? ! N-o să-mi rămînă acolo cîteva mii de lei într-un an și să rezolv daravela ? Numai dacă n-o să capăt darul beției, ca alde frați-meu Ilie, că atunci bine-înțeles că nu numai că n-o să am cu ce plăti, lăsînd la o parte faptul că nici de învățătură n-o să-mi mai ardă, dar nici n-o să-mi ajungă să-mi duc zilele și o să-mi curgă hainele pe mine jurăbii... Dar nu sînt eu ăla, ei și ce ? Strică dacă îmi spune ? ! Măcar dacă n-are bani să-mi dea, el ce să zică ? Sînt băiat mare, pot să înțeleg ce-au pățit alții și să nu pățesc și eu... Înțeleg ?...

— Bă, tu înțelegi ce spun eu aicea ? ! Sau tu nici n-asculți ?

Ascultam, dar cuvintele lui îmi treceau pe de lături, fiindcă nu erau destinate pentru clipa de față și nici pentru viitorul apropiat. Cum să înțeleg eu chiar imediat că el, tatăl meu, își lua în acea oră mîna de pe mine și că mă trimitea în lume cu gîndul nemărturisit că îndărăt n-aveam ce mai căuta ? Sigur că mai devreme sau mai tîrziu un lucru ca acela trebuia să se petreacă, dar, chiar așa, venise într-adevăr acea clipă ? Mă uitam la marea de porumburi printre care trecea șoseaua spre gară, și în nici-un fel n-aveam sentimentul că lucrul pe care-l dorisem atît de mult, adică ruperea de familie, se petrecea definitiv chiar în acea oră și că mulți ani de-atunci încolo n-aveam să-l mai văd pe tatăl meu și nici stînd cu el astfel în căruță, simțindu-mă adică tot mic, deși nu eram, n-aveam să mai stau.

De ce adică, continuă tatăl meu, să nu pot și eu să izbutesc, chit că prea bun la treabă n-am fost eu, dar de aia au cheltuit toți și au muncit pentru mine, și el, și mama și Mița și Ilinca și pînă și băiatul-ăla mai mic, săracu, a avut grijă de vite, ba chiar a dat și la secere și la sapă, ca să pot eu să învăț, să nu trebuiască să mă întorc după ce toți au răbdat de pe urma mea, și să umblu prin noroi în opinci... Ce adică, a izbutit bietul Nilă, care abia știe să se iscălească, și n-o să izbutesc eu ? De ce adică să nu izbutesc ? !

— De ce să nu izbutești, mă, Mărine ? ! Sau tu nici nu asculți ce bălmăjesc eu aicea ? ! !

Auzindu-l cum se ia singur peste picior, tresării, mă uitai la el și văzîndu-i chipul îl apucai de umeri și veselia mi-o auzii singur printr-un fel de strigăte pe care le scosei și care speriară caii parcă adormiți... Asta da, înțelegeam, iată, să stai să-ți dai seama singur că bălmăjești de pomană și că în nici-un fel nu poți face pe cineva să înțeleagă prin cuvinte ceea ce i se întîmplă... Tu îi vorbești și el se uită înainte și nu vede decît soarele și cerul și fundul cailor bătuți de cozile lor în ritmul pașilor și al căruței... Tata se miră, cu o expresie de desnădejde veselă pe chip, dînd din umeri, vrînd parcă să spună că el și-a făcut datoria dar dacă ăstuia îi arde de ris... cine să-l mai înțeleagă... Dumnezeu știe ce s-o mai alege și de ăsta...

— Eu știu, zise el, la ce te gîndești tu !

— Ei, la ce mă gîndesc ? ! răspunsei eu batjocoritor.

Și el se întimidă și tăcu. Mai văzuse și el elevi prin sat, dar nici unul nu făcea ca mine... Umblau în grupuri, rizînd, sclifosindu-se... organizau baluri, serate... E drept că nici n-aveam cu ce să mă îmbrac și să mă încalț ca să mă duc și eu, dar chiar de-aș fi avut și chiar de m-aș fi dus, credea el, nestiind de fapt că asta era suferința mea ascunsă, nu acolo mi-era mie gîndul... Dar unde ?... „Cum adică, exclamase el odată uluit, să faci treizeci de chilometri pe jos, pînă la Recea, după o carte, domnule ? ! Dar ce, e auriță ? Și să-l fi pus la o treabă mai mică decît asta, ar fi ieșit gălăgie mare..." Făcusem într-adevăr acel drum, după tata cel puțin bizar, și nu era auriță acea carte în patru volume, cu care mă întorsesem, dimpotrivă, avea un titlu pe care el îl silabisise absolut nedumerit : Victor... Victor... Da, asta mai înțelegea, Victor, cum să nu, pe mulți îi chema așa, dar... Hugo... și pe urmă, *Mi-ze-ra-bi-lii*... Se strîmbase foarte supărat și-și văzuse de caii lui. Și el vroia acuma să-mi spună mie că știe la ce mă gîndesc eu ! De fapt nu știa, dibuia, și ar fi vrut să afle măcar în ultima oră de la mine dacă era sau nu ceva în capul sau în sufletul meu, un gînd sau o tărîe ca să-i facă despărțirea ușoară. Cum puteam să-i spun ? ! Marile secrete nu se dezvăluiesc nimănui... Ne purtăm, chiar cu cei mai apropiați, ca și cînd nu le-am avea, chiar cu riscul de a fi luați în deridere, batjocoriți sau umiliți...

— Mă rog, zise el atunci în fața tăcerii mele. Și adăugă : Eu sper (și ți-o spun asta ca să mă ții minte), că m-ai înțeles !... Că dacă nu m-ai înțeles, exclamă el cu tatul detașat de astădată, o să fie vai de capul tău...

Între timp ne apropiasem de gară, dar mai era un ceas pînă la sosirea trenului. Tata deshămă, dădu cailor să mănînce niște mohor și ieșirăm pe peron. Bani de bilet avea, scosei biletul și ne așezarăm în față pe o bancă. Peronul era plin de elevi și eleve, care ca și mine, terminaseră vacanța și plecau spre orașele în care învățau, la licee sau școli normale... Veselia care anima altădată peroanele, la sfîrșit de vacanță, era acum umbrită de o melancolie gravă care abătea privirile în lături sau în pămînt... Știam toți...

Marin PREDA

(Continuare în pag. 2)

cronica pietonului

Iia de bacalaureat

Evenimentul te prinde și cu o chinuită de voce în schimbare care parcă te batjocorește de-ți vine s-o stringi de gît și s-o calci în picioare ; și cu pregustul amar și silnic al primei țigări trasă ostășește în piept și fumată în condiții absolut vitrege ; și cu visuri tulburi de glorie depărtată sau de colegă de liceu apropiat, ori, cum mărturisește mai orice „Oracol" de la mai orice școală de fete : „Și cu ochii pe pereți ! Și cu gîndul la băieți" ; și cu scris, și cu oral ; Cam așa se adună și se leagă toate bucuriile în buchetul examenului de bacalaureat.

Și buchetul mai e așezat și risipit între și printre niște zile în care pînă și temperatura, suspectată de ședere la umbră e numărată și luată și de acolo chiar dacă are peste 30° C, temperatură pe care neimblînzitul bilet examinator ce frige degetele încă o dată ca scos din cuptorul lunii cu același nume — te poate obliga s-o transformi în grade Réaumur.

În această privință se pare că nu e nimic de făcut. Să arunci într-o pălărie cele patru anotimpuri obligatorii ale anului și să-l scoți pe al cincilea bun doar pentru examenul de bacalaureat ar părea cel puțin ciudat vreunui calculator electronic ; o numărătoare și rotire inversă nu se aplică aici iar un examen dat tihnit, în toamnă duce la bănuieli și chiar la consolări de familie.

O soluție ar fi ca toate examenele de bacalaureat să se dea la munte sau la mare. Dar nici asta nu se poate pentru că... De fapt nu prea știm pentru ce. Că așa n-avem cum să răsplătim reușita ? Păi îi mutăm de la munte la mare și de la mare la munte... Că ar fi greu de smuls examinatorii de pe plajă sau din teleferic ? Luați omenește, cu înțelegere de către candidați s-ar îndupleca și ei.

Pînă atunci însă nu rămîne decît să fie invidiați cei care și-au adunat cele douăsprezece clase în localități de munte sau de mare.

Micul și casnicul ecran a înfățișat examenul de bacalaureat de la Rucăr. Aici momentul prindea autentice tonuri și accente sărbătorești și nu din pricină că logaritmii și binomul lui Newton nu încrețiseră și nu nădușiseră pe frunțile absolvenților care — în potrivite costume locale — veneau să le mai povestească odată.

Dar era vorba de o fată care-și cosea ia de bacalaureat cu mișcare rotundă și frumoasă a brațului potrivind desenul din arnici cu motive din poezia lui Cosbuc și Goga pe care avea desigur să le aleagă și să le dezvolte în teza de examen peste cîteva zile.

CANDID

De două mii de ani

Nu voi înceta niciodată
Să strig adevărul
Mi-l voi spune mie
Îl voi cînta mulțimilor
Iar ție ți-l voi arunca în față
Cu ură și mîndrie
Și nu mă vei înspăimînta
Dacă vei voi să-mi umpli cu cilți uscați
Cu sînge roșu și cald
Sau cu țărîna pe care-o calc de două mii de ani.

N-am să tac niciodată
Plecat spre pămînt nu voi sta
Voi privi departe
Voi crede credința mea
Pe care n-ai s-o pîngărești.

Tu, întuneric, să te îngrozești
Adevărul meu te va arde
Eu sînt azi, sînt mîine
Tu ești ieri, ești moarte.

George MACOVESCU

Eveniment

Îmi vine să mă sui în univers
Sau într-un copac și mai mare
Și să scutur ca într-o lacrimă
Toate clipele viitoare.

„Clipa aceasta e un eveniment în viața mea"
Ar trebui să spunem pentru fiece clipă.
Iată la Dunăre mă pot uita
Mișcînd pleoapele ca o aripă.

Marin SORESCU

Grîu păzit de maci

Poetul dacă doarme netulburat în flori
treziți-l voi prieteni căci vin secerători
cu palme înroșite ascunse printre maci...
Dacă eu tac, tu mîine n-ai nici un drept să taci.

De mii de ani pămîntul precum un ceas e-ntors
aceeași cai mănîncă mereu același orz,
unde pămîntul ține în brațe un alt mormînt
ning oase de luceafăr pe-o gură de pămînt ;

cum ne-am întins pe ape cu trupul ca un pod
și-am îmblînzit zăpada venind din polul Nord
și fiarele scăpate din prea străine cuști,
tîrziu în loc de gloanțe ardeam cuvinte-n puști,
le-om arăta o Țară cu grîu păzit de maci.
Cînd eu nu tac, tu mîine n-ai nici-un drept să taci.

Mircea DINESCU

cronica literară

S. Damian

G. CĂLINESCU — romancier

Circumscrisă masivei acțiuni de reinterpretare critică a marilor noștri scriitori contemporani, lucrarea lui S. Damian (Editura Minerva, 1971) invederează surprinzătoare compatibilități între rigorile studiului monografic intens analitic și refuzul efortului consacrat fastidioaselor inventarieri arhivistice. La scurt timp după tipărirea unei „monografii-cărămidă" în care — în egală măsură, grație lipsei de vocație critică și împotmolirii în prejudecăți didacticiste — spiritul operei călinesciene este cvasi-decapitat, judece oricine cît de oportună este această revenire a criticii și istoriei literare actuale asupra subiectului în cauză. Aparent întîmplătoare, relativ rapida succesiune de exegeze consacrate aceluiași autor — ca și în alte cazuri — conține de fapt datele unei interesante dichotomii ce se revendică de la perspective teoretice și de la metode de lucru adînc deosebite.

Fără a se fi declarat — precum alții, acum cîțiva ani —, cu de la sine putere, discipol călinescian, de asemenea, evitînd și acum profesiunile de credință, S. Damian dovedește totuși că sugestiile propuse cu atîta putere de seducție de metoda critică a autorului cărții **Principii de estetică** au efecte revelatoare și în ceea ce-l privește. Cine este interesat de metamorfozele prin care trece metoda critică din **Istoria literaturii române** a lui G. Călinescu nu poate să nu constate, raportînd-o la criteriul cronologic, vădita extindere a analizei autonome, implicată exclusiv în textul operei, în dauna investigațiilor pe plan biografic sau istoric-literar general. Cea de a doua jumătate a monumentalei lucrări pare a degaja următorul precept : obiectivitatea și viabilitatea sintezelor critice consacrate scriitorilor contemporani rezidă în receptarea nemijlocită a operei acestora, cu prețul extremei rezistențe la tentațiile exercitate de contextul biografic. Se desprinde astfel ideea că mostenirea ce se cere transmisă posterității stă în coeficientul ireversibil de contemporaneitate aparținînd percepției critice, menit a se constitui în indispensabile puncte de reper pentru exegezele ce vor urma. Deci ,nu critica este chemată a furniza date biografice; aceasta este treaba arhivelor, a memorialiștilor etc. Ea, critica, este datoare a construi sinteze analitice de stringentă aplecare asupra textului literar, sinteze ale căror judecăți estetice să stea necondiționat sub semnul spiritualității artistice contemporane.

Tocmai unor asemenea deziderate înțelege să se conformeze și S. Damian. În acest sens, contemporaneitatea studiului său este structurală căci ea purcede din înțelegerea ca atare a substanței operei de romancier a lui G. Călinescu. Să admitem, însă, că fiind vorba de G. Călinescu, situarea exegetului în unghiul de incidență dintre cei doi factori constitutivi (opera literară și gîndirea estetică a lui G. Călinescu, de o parte, spiritualitatea artistică generală a epocii, de alta) comportă dificultăți dintre cele mai mari. Se știe doar că una din opiniile curente — puternic înrădăcinată în conștiința criticii și, mai ales, în aceea a scriitorilor — constă în presupusa inaderență a lui G. Călinescu la multe din liniile de forță proprii gîndirii și practicei artistice moderne. În fond, întreaga demonstrație a lui S. Damian, implicit, gravitează în jurul suitei de întrebări subtextuale generate de elucidarea acestei chestiuni fundamentale. O declară criticul însuși în **Cuvînt înainte** : „Există întrebări pe care orice referire la creația lui G. Călinescu le provoacă imediat : Cum se îmbină fixismul clasicist al tipologiilor, văzute în determinismul lor, cu verva sarcastică a relatării ? Unde se încheie definiția caracterului și unde începe jocul presupunerii caustice ? Este narațiunea și confesiune, îl putem ghici pe autor, cu biografia lui, sub măștile antrenate în spectacol ? Se include în jovialitatea stilului fiorul tragic ? Mai au teoriile despre umanitatea canonică, maniheismul moral și ieșirea din contingent o înrîurire asupra fizionomiei prozei recente ? Care poate fi posteritatea narativă a operei ?"

În egală măsură, captiv al lucidității critice și al emoției estetice, S. Damian încearcă a da răspuns întrebărilor de mai sus prevalîndu-se de serviciile pe care le poate aduce numai fidelitatea lecturii și transcrierea exactă a rezultatelor obținute de pe urma acesteia. El este cu totul străin de iluzia că poate tăia nodul gordian atît de încurcat al romanului călinescian, al condiției estetice a acestuia, prin apel la efemer-strălucitoarea metodă a aserțiunilor paradoxale și a deducțiilor cu orice preț insolite. Meritul de căpetenie al cărții stă în organizarea ei interioară pe criterii compoziționale ce-i aparțin în chip organic. Nu este vorba de o simplă frază uzuală ci de afirmarea unui adevăr ce își probează valabilitatea la nivelul argumentării concrete. Revenind la ideea de fidelitate a lecturii și de transcrierea rezultatelor acesteia, se impun numaidecît o seamă de precizări. Ceea ce deosebește radical „descrierea" universului romanesc călinescian, în cartea lui S. Damian, de marele număr al monografiilor plat-rezumative stă în excepționala tensiune ideatică a subtextului. Cum aflăm și din amintitul **Cuvînt înainte,** scopul spre care se tinde este acela al „rescrierii" — la nivelul descripției critice suplu conduse — a romanelor lui G. Călinescu. În felul acesta, rezultatul ideal ar trebui să constea într-un roman al romanelor călinesciene, aflîndu-ne și acum tot în perimetrul procedărilor critice ale autorului monografiei despre Nicolae Filimon. Drept care, S. Damian demontează — cu o abilitate și o minuție de ceasornicar experimentat — întreg edificiul celor patru romane ale lui G. Călinescu și îl reclădește într-o singură construcție, în conformitate cu criteriile ce i le impun însuși obiectul cercetării. Distribuirea materialului este, astfel, dictată de gradația internă a celor cinci mari capitole ale studiului : **Puterea centripetă, Puterea centrifugă, Cetatea, Metoda, Comicul.** La rîndul lor, fiecare dintre aceste capitole este geometric structurat în subcapitole distribuite și ele în virtutea unor impulsuri demonstrative a căror rațiune este pe deplin evidentă. Spre exemplu, în ceea ce privește capitolul consacrat comicului facem cunoștință cu subcapitole avînd titluri ca acestea : **Resortul farsei, Diagrama, Semne ale jocului** etc.

Confruntîndu-se în permanență cu punctul de vedere teoretic călinescian, în decursul demonstrației sale, S. Damian face dovada unei mari siguranțe de sine pe care o explică numai capacitatea de a retrăi, cu deosebită sensibilitate dar și cu o necesară doză de distanțare critică, universul epic plăsmuit de autorul **Enigmei Otiliei** și al **Scrinului negru.** Citind cartea **G. Călinescu-romancier** sîntem serios zdruncinați din confortul opiniilor inculcate de aparent inofensivele automatisme ale spiritului didactic. Mai mult chiar, incitați de marea pasiune a criticului pentru inegalabilul romancier care este G. Călinescu, sîntem îndemnați a formula noi înșine cîteva întrebări. Spre pildă : care sînt totuși, mai explicit, raporturile dintre tragic și comic în opera lui G. Călinescu ? Sau : cel puțin în ceea ce privește „studiul" feminității la acest scriitor, nu e mai potrivit a conchide că în momente cruciale spiritul rece de clasificație clasicizantă este spectaculos subminat de fascinația în fața misterului feminin, așa cum ne lasă a înțelege și poezia autorului cărții **Lauda lucrurilor ?** În sfîrșit, revenind la categoria tragicului, nu este oare nimerit a vorbi de o frecventă sublimare, la această treaptă, a comicului, asemenea tulburătoarelor metamorfoze pe care le cunoaște umorul de tip cervantesc ?

Firește, cartea lui S. Damian lasă cale liberă unor asemenea întrebări și e bine că se întîmplă astfel.

Nicolae CIOBANU

compendiu

DIMITRIE STELARU

Păsări incandescente

Un nou volum de versuri al lui Dimitrie Stelaru ne amintește de acea teribilă „Oră fantastică", carte puțină la trup, devenită o raritate, în paginile căreia Lovinescu citea semnele ivirii unui poet adevărat. Pînă la reeditarea în volumul antologic „Mare Incognitum" puțină lume mai cunoștea „planetariumul" acestei poezii, zborul astral al Adelaidei sau al Eumenei — toate intruchipări ale poeziei însăși, prin care poetul declara : „Noi, Dimitrie Stelaru niciodată n-am cunoscut fericirea". Stelaru, tînăr, era un bacovian hieratic, iar poezia sa un straniu ritual de cuvinte luminoase, savant combinate, pline de beatitudine a spațiului, în directă legătură cu onamastica poetului „Eumene, fecioara deșertului, fecioară stelară / aleargă / vor trece, amintindu-mi floarea numelui tău ; pașii soarelui". Autorul era cuprins parcă simultan atît de această extază solară, cît și de fumurile unor viziuni malefice, violente ca întreaga sa tinerețe (povestită cîndva într-o carte). În același volum se descifrau bunaoară pașii Eumenei, dar și ai Anei Mariei din mizerie și disperare, cum este și această malefică ivire a „schioapei" : „De var alunecase peste cărți / În miezul orelor, urită, beată / Tavanul șerpuia mîini de strigoi / Ciumoase din lampa afumată".

Începînd cu volumul mai sus pomenit, poezia lui Stelaru degaja largi pătrunderi într-un univers absolut personal, de neconfundat. Este universul care se perpetuează în toate volumele lui Stelaru, în „Nemoarte" sau în recentul „Păsări incandescente" (Ed. C. Românească), ca o stare de contemplație care parcă nu se place pe sine, care se neagă printr-un stil abrupt constatativ. Stelaru este un poet solar, suferind din prea marea sa putere receptivă. Ceea ce ne comunică el pare pînă la urmă doar o simplă stenogramă a unei comunicări retezate, un gest de resoarbere a poeziei, după ce inițial lansase cum am spus o mare degajare.

După „Ora fantastică" acest stil abrupt a început să se generalizeze, poezia lui Stelaru pare că bate, tardiv, niște drumuri de avangardă pe care le depășise în fapt chiar de dinaintea debutului. Pentru cine nu-i cunoaște prima fază, cu adevărat cea mai importantă, ultimile sale volume lasă impresia unor căutări de stil mai puțin interesante. Dar vom regăsi mereu, cum spuneam, același univers numai al lui, cu toate că din poezie a fost retrasă spectaculozitatea metaforei, repeziciunea asociațiilor, marea invocație pînă la urmă. Iată din recentul volum poezia „Nimic nu moare" — „Fiecare pas atinge o descoperire / fiecare piatră a străzii vorbește / și obloanele bătute de tunete. // Tot ce e viu ori neinsuflețit / are un cîntec de primăvară a lumii / Orașul vechi și umil și-a spart ușile, / a lărgit ramele ferestrelor / să intre prefacerea, tînăra neliniște. // Nimic nu moare, / nici prorele scoase din mări, nici osia ruginită / așchiile negre ale cărbunelui, / riul, aerul, bucuria ; / focul le înfioară, le încercuiește, / aruncă zgura leneșă în gropi / și oalele timpului le umple cu răsuflu".

Dimitrie Stelaru rămîne însă același trubadur al orașelor sale obsesive. Diferența este că în tinerețe acestea erau niște orașe lunare, spre care se aruncău punți prin văzduh, niște localități imaginate, ca o compensație a vieții, „la mijloc de rău și bun", în abstract. Cu vremea toate orașele au revenit la locurile lor terestre, și s-ar putea ca această cădere să fie ea singură, o mare și nespusă poezie. Despre această poezie mai avem uneori vești, dar parcă și atît e prea mult, zice „bătrînul trubadur". „În orașul cu guri flămînde am stat prin evantaie de case intrate în pămînt / cu ferestre ca noduri de trestii / și somnul mi-a întins rachiu oaselor. / Am stat în el ca un bătrîn trubadur, / stau și astăzi în el / și visez, visez o dragoste supremă / și a doua zi sînt sihgur". (Și visez).

GABRIEL VLAD

Sărbătorile

Nu toate volumele de versuri apărute la Editura Litera sînt sub linia de plutire. În puține ocazii constatarea de mai sus a mai fost făcută, deși despre editură s-a spus pe drept cuvînt că girează un fel de „poștă a redacției" Trebuie să ne amintim însă mereu că însăși menirea acestei edituri este aceea de a publica lucrări în regia autorilor, și în primul rînd acele cărți respinse de către celelalte edituri. Dacă însă ne așteptam la lucrări mediocre, speram cel puțin să asistăm la mai insolite prezentări grafice, sau la formule cu adevărat experimentale. Cărțile care apar sînt însă de un conformism plat, cu coperți și ilustrații kich, împărțite interior pe false cicluri — ale lui Gabriel Vlad se numesc Drama culorii, Rădăcini, Sens alb, — *trădînd în ultimă analiză o cochetărie și un joc de-a publicatul !*

Sărbătorile *lui Gabriel Vlad reține atenția prin citeva poezii din care se poate reconstitui dorința autorului de a-și alcătui o biografie lirică. O sensibilitate mimetică, semn al unei voințe conștiente de a face poezia, se închide în hieratice tablouri cu păianjeni cutreierînd în „cruciade" camera, trupul, spațiul : „Apoi cruciadele paianjenilor / — Regii cei negri / — Cum mai învechesc ungherul, iarăși, / În mijloc, satirul / Jumătate roșu, jumătate orb / Mimînd mascarada, / Îndurătorul..." Stranii limpezimi, rîsete „sardonice", sărbători ale culorilor — „Roșuri adormite suprem / În mările de galben", — dezordinea unor „lucruri neamintite", iată cîteva din elementele unui univers obsesiv, totuși aerisit, deschis. Cînd poetul se canonește „în vechi tipare" ia o gravitate de circumstanță, demonstrează, conduce poezia spre un final cu fabulă. Unor comedianți le spune : „cîte un ochi vi se-albăstrea / De scrum de plîns picat peste podea / În sumbrul vostru și ciudat balans", alteori afirmă neinspirat : „Trupul ideilor Creștea ca o pelagră peste oameni" s.a. Gabriel Vlad promite însă nebănuite surprize, pe care aceste „sărbători" deja le prefigurează.*

Dinu FLĂMÂND

LIDIA STĂNILOAE

Versuri

Ca și alți autori actuali, L. Stăniloae nu caută să facă din fiecare poem un întreg univers. Ea se bucură că a căzut într-o stare dramatică și lasă expresia pe plan secundar. Cititorul ar trebui, potrivit opticii unor asemenea autori, să colecteze cu pietate propozițiile neglijente socotindu-le reziduuri ale unor arderi sacre. Dar cititorul, în condiția sa abstractă, nu este un binevoitor. E nevoie de toate mijloacele persuasiunii pentru a ajunge la acea participare creatoare care caracterizează, într-adevăr, poezia modernă. Pînă acolo, însă, inițiativa aparține exclusiv autorului. Probabil aceasta este explicația faptului că L. Stăniloae scrie poeme frumoase atunci cînd începe să se agite, să facă semne patetice și să cearâ, arzător, un răspuns. În asemenea momente ea uzează de mijloace care, în sfîrșit, își dovedesc existența : „În mine, în noi, oare unde / e nefiind și s-ascunde / dincolo de pămînt, de ape, / dincolo de clipit de pleoape, / acolo unde focul arde intors / și vintul bate spre sine, stors, / acolo unde ploaia țîșnește din rădăcini, / acolo unde piraiele-s de mărăcini..." — chinuitoare inconsistență.

ION OLTEANU

Migrațiuni

Deși om de teatru, I. Olteanu scrie o poezie discretă și tandră care îl așează în categoria liricilor timizi. Blîndețea sa nu e ingenuă, ci domestică și dă impresia de taifas, de ospitalitate într-o cameră în care se aude tic-tac-ul pendulei. În modul acesta, amintirile cele mai răscolitoare se catifelează și se transformă în relicve adorate cu calm : „Poate apa cu care mi-am spălat fața cînd în zori am plecat la lucru / pentru că am sărutat-o, / să fi fost născută din unda / în care / tu cîndva te-ai oglindit." — Poate apa. Interesant ar fi fost ca această intimitate să-și revele poezia latentă, sălbăticiu care zace în lucrurile aparent adormite. Dar I. Olteanu nu este un vizionar, ci un om de o anumită sensibilitate ale cărui cuvinte se aud tocmai pentru că sînt spuse în șoaptă. O vibrație caldă îl pătrunde pe cel care nu caută cu orice preț originalitatea și are răbdarea să-i asculte confesiunile demodate. De aceea, volumul prin care ed. Eminescu *ni-l prezintă pe I. Olteanu ca poet nu trebuia să includă pasaje declarative („Nu-i pe lume colț mai cald, mai luminos, mai bogat decît inima omului" — Inima). Tonul lor ridicat sună fals în liniștea incăperii*

TIBERIU IONESCU

Trepte

Trepte *(ed.* Eminescu*) nu este o culegere de versuri, ci un caz simptomatic de epigonaj. T. Ionescu a preluat integral de la Ion Barbu structura lingvistică și a exersat-o în gol fără a avea, probabil, conștiința paternității. Versuri ca : „Unimodular / La neclar hotar / Cumpăna deschide / Oarbele firide."* — Drum *sau : „Tăcerea pleacă fruntea înghețată / Sub care focul, stins, a fost părere / Cenușă somnul. Poartă nicidată / N-a pus hotarul care i se cere".* — Statică *par improvizate de Barbu într-un moment de distracție. Mimetismul e evident în toate articulațiile stilului, începînd cu afinitățile lexicale și sfîrșind cu sintaxa. Impresia este cu atît mai stranie cu cît, ceea ce Barbu obținea dintr-o concentrare supremă, T. Ionescu a risipit cu o mare dezinvoltură.*

Secvența intitulată Cîntece vechi *și conținînd versuri scrise în perioada 1938—1944 ni-l prezintă pe adevăratul T. Ionescu, un melancolic rudimentar, înfiorat de sentimente comune : „Plouă peste lunca, peste sate, / Plouă peste sufletе pustii. / Geană de lumină nu răzbate / i se surpă visele dintîi."* — Plouă.

Alex. ȘTEFĂNESCU

Despărțirea neștiută

(Urmare din pag. 1)

Clujul nu mai era al nostru și toți aflasem că-l pierdusem fără să tragem un foc de armă... Că ministrul nostru la Viena, unde forțe mai puternice decît noi ne dictaseră condițiile lor, lesinase văzînd harta cu trupul ciopîrțit al țării... Că soldații, retrăgîndu-se, plîngeau și se rugau de ofițeri să-i lase să lupte...

Trenul sosi. Urcîndu-mă în el cu grabă să nu se pună în mișcare și să-l pierd, cu geamantanul meu de lemn, vopsit în negru, în mînă, uitai de tata, cînd îl auzii că mă strigă. Lăsai geamantanul pe culoar și ieșii pe platformă. Trenul se urni și începu, lin, să părăsească gara. Tata îmi spuse, cu un glas împiedicat, parcă nesigur, pe nume, ca și cînd nu m-ar fi recunoscut, urcat cum eram, că sînt copilul lui. Își duse brațele în sus, tot cu o mișcare frîntă. Pornire tîrzie de îmbrățișare care nu avusese loc, nu se gîndise din timp...

— Mărine, repetă, și făcu cîțiva pași cu mine în timp ce mișcarea lină a trenului se accelera.

N-am schițat nici-un gest și nu i-am adresat în prima clipă nici un cuvînt. Nu-l recunoșteam nici eu... Nu știam că poartă cu el, pentru mine, astfel de îngrijorări fără nume, care să-i smulgă un astfel de strigăt sugrumat însoțit de o astfel de mișcare neconvinsă a brațelor, care ar fi vrut parcă să mă apuce de-acolo de pe platformă și să mă tragă îndărăt...

— Ei, i-am răspuns strigînd, ce este ?

— Mărine... Trenul...

Atît l-am auzit că zice și l-am pierdut din vedere pe după coroana bogată a salcîmului care străjuia peronul...

Marin PREDA

poșta redacției

ION BOBEA. Frumoasă bucurie a simțurilor în poezia „Porumb copt". O transcriu întreagă și să sperăm că domnul Mircea Popescu, secretarul nostru de redacție, o va da să se culeagă strofic, evitînd s-o îngroape între rîndurile de proză ale comentariului meu.

Sînt la strîns de fin plecat din zori,
Roțile s-au rupt la carul mare.
Curge sudoarea rece de sub pori,
Vîntul nechează a mirare.

Porumbii visează pe frigare.
Sub frunze verzi se coc alene.
Îi întorc pe-o parte, pun și sare,
Mireasma toată gura îmi cerne.

Și-i fring în palme pe din două
Gust laptele din boabe de foc spuzit,
Urcă fum pe brațele-amîndouă.
Mi-e sete. Beau soare topit.

Nu mă sfiesc să afirm că mi-a plăcut această elementară, naivă și înduioșător de primitivă poezie.

TÎNĂRUL X. Mi-a trimis un poem intitulat „Încercări în domeniul sensului". Practică o poezie amar paradoxală, meditativ sarcastică, spirituală și melancolică, în același timp : „Domnul împinge birjarul cu bastonul / Apoi calul trage trăsura pe drum. / În acest timp praful se ridică / În urmă, avînd ideea de a se împrăștia uniform / Este criticul de artă care merge să predea un eseu / Ca preț al morții sale / Doar o lance zboară în urma trăsurii / foarte repede / Așa se distruge voința prafului / Printr-o nouă deschidere în cer".

În două rînduri finale, corespondentul nostru își oferă, dacă am înțeles bine, gingașelor rozătoare propriile-i manuscrise. Ideea mi s-a părut excelentă. E o întîmplare unică, nemaiîntîmplată, aceea ca obiectul de inspirație să devore produsul inspirației.

CONSTANTIN V. GHEORGHE ne ia cam așa : „Îngăduiți-mi să vă dedic, accentul cel mai viguros care mi-a folosit, unicul fapt stimulent de a scrie orice gînd, orice farmec întîlnit în palatul nelipsit de lîngă mine, ș-anume natura. Reflexul format în mine cu ginduri și sentimente diferite nu pot să-l las dezamăgit datorită legămîntului solemn dintre mine și celelalte puncte vrăjitoare situate-n mijlocul meu, în mediul înconjurător, în mijlocul tezaurului naturalist".

Doamne, ce harabrambura se împerecheză cuvintele în gura dv. !

MARIAN CONSTANTINESCU. O foarte frumoasă surpriză mi-au produs toate cele șapte poezii primite. Treceți pe la redacție în vederea publicării.

Cezar BALTAG

●

GRIG TOMOVICI. Nu-mi dau seama ce duci în ulcior, apă vie sau țărînă... Citeva versuri (răslețe, e adevărat) sună frumos, au trupul de vis, altele, foarte multe, te izbesc cu scîndura putredă în cap. Mai trimite și vom vedea.

DIANA CODREANU. Zicînd : „în nici-un fel" am crezut că mă voi face înțeles pe deplin. Am greșit, dumneata vrei explicații suplimentare. „În nici-un fel", înseamnă nici rece, nici cald, e muchea de cuțit pe care dansează umbra speranței la braț cu fluturele sortit să moară pînă-n seară, și e totodată gura vadului pe care lunecă la vale coșuri cu hîrtie mizgălită fără har. Citez, fiindcă mi se pare că promite ceva, o strofă din „Sînt viscolul alb" : „Sînt viscolul alb și nu pot scăpa de blestem / doar poate-ntr-un tîrziu cînd Vega va fi Stea Polară / Zăpezile-n mine topite-nceta-vor să doară, / e mult pîn-atunci, prea mult și mă tem".

AL. GRIU. Trimite-i versuri lui Cezar Baltag. Te va publica. Eu, pentru versuri, n-am spațiu decît în acest colț unde mă și grăbesc să reproduc „Prețul zimbetului" : „Întoarce-te, caută-ți zimbetul / cred că l-ai pierdut pe / drumul acesta, nimic nu-i mai rău / decît el, uneori. / Întoarce-te, apleacă-te peste ziua de azi. / coboară-ți amintirea / în fîntînile de pe margini / și caută cerul, / cerul născut din floarea liliacului. / Întoarce-te / și caută-ți zimbetul / fără el / toate porțile albe vor rămîne închise".

TIGRU ILARION. Din cele citeva încercări cu care m-ai blagoslovit, reproduc mai jos „Dorul meu", adînc convins că nu numai eu am dreptul să mă bucur de **minunile** care-ți ies de sub condei : „Dorul meu e dor mărunt / Clinchet în surdină / nu e dor gen Othello / sau de colombină. / Dar presant, stringent, acut / El te urmărește" etc. etc. Tigrule, părerea mea e că ești prea mult Ilarion și că stiloul nu-ți miroase de loc a junglă. Pe loc repaos, și s-auzim de vremuri bune.

CODIN BUNAVESTIRE. M-ai amuzat. Ești un tip care vei trăi o sută de ani pentru că știi să rizi și, uneori, să-i faci și pe alții să rîdă. Dar în pauzele dintre două glume ești prăpăstios („Zi de primăvară") sau moralist semioptuz în genul mătușelor din copilăria noastră care făceau dulcețuri formidabile și ne îngrozeau cu sfaturile lor despre viață. Dar pe deasupra a toate ai talent și, dacă-mi mai trimiti proză, într-o bună zi te vom publica.

INNA M. TURDEANU. Frumos. Și foarte aproape de orga pădurii. Reproduc din ultima poezie : „Draga mea, dragă / cînd vom fi / numai plecare, să mă / aștepți obosită la margi- / nea vieții. am să cobor / rizind, dintr-un fluture". Mai trimite.

ÎN DREPTUL LITEREI V. Proza e în sertarele redacției. iscălită pentru tipar. Apare, cred spre sfîrșitul lui iulie, începutul lui august.

Fănuș NEAGU

UMANITĂȚI

Pasiunea poeziei

Poezia este locul în care s-au desfășurat și continuă să se desfășoare grave experiențe ale sufletului modern. Marile revoluții sociale, științifice ale secolului, marile cutremure prin care a trecut ființa umană în acest veac, nu puteau să lase cuvîntul — acest prea sensibil instrument al omului, acest chip al umanului — în statutul său anterior. Trăim o mutație a condiției umane și totodată a cuvîntului. Lucru evident în poezia modernă. În ultimul pătrar de veac poezia românească a participat din plin la aceste experiențe ale unei societăți într-o transformare revoluționară, experiențele unui om nou într-o lume nouă. Și, înainte de toate, știm mai bine azi ce nu este poezie și, evident, ce este poezie. Examenul de conștiință lirică prin care am trecut și trecem încă va avea urmări asupra destinelor poeziei noastre.

Am convingerea de a fi intrat într-o nouă epocă de aur a lirei românești. Ce s-a cîștigat ? O nouă conștiință de sine a Poetului. O mai amplă deschidere a Poeziei spre trecutul ei, spre marile experiențe moderne, spre realitățile istorice și morale ale timpului. S-a depășit treptat falsa contradicție între tradiție și modernism. Aceasta, pe de o parte prin acea deschidere a poeziei spre tradițiile ei, pe de altă parte prin explorarea unor tărîmuri noi, prin tehnici moderne.

Avem conștiința de a porni de la platoul înalt, atins și stăpînit de cîțiva predecesori străluciți. Desigur, înaintea lui Arghezi, a lui Blaga fusese Eminescu, fusese Macedonski. Dar Blaga tînăr, venind la București, după primul război mondial, îl căutase pe Vlahuță. Generația pe care îmi place să o numesc orfică, a poeților care au intrat în marea tăcere după cel de-al doilea război mondial, murind — Blaga, Barbu, Bacovia, Arghezi, Voiculescu — s-a format în atmosfera unui început de secol, minor, al literelor noastre. Nu tot astfel, pleiada poeților de azi. Aceștia i-au avut maeștri tocmai pe marii înaintași pe care i-am amintit. Aceasta, dar nu numai aceasta a dat o siguranță nouă verbului poetic românesc. Într-adevăr, am asistat în anii din urmă la o diversificare a demersurilor poetice, la o lărgire a sferei Poeticului. La douăzeci și cinci de ani după Eliberare avem conștiința de a trăi într-un climat al efervescenței creatoare, avem convingerea de a asista la o erupție a verbului românesc.

Considerată în perspectiva unei geografii spirituale, lirica românească se prezintă ca o regiune poetică deosebit de interesantă. Asistăm la o adevărată resurecție a poeziei. Poeți din toate generațiile au fost confruntați cu realitatea nouă a unei lumi într-o accelerată transformare. Poetul nu poate fi și nu este indiferent la geneza unei conștiințe cosmice, ca și la apariția unor situații noi sociale și morale. Într-un univers în care noutatea este atît de prestigioasă și firesc ca lirica să se innoiască. Cred că nu este poet adevărat, creator în sensul plenar al cuvîntului, cel care nu crede (cu tot respectul pentru înaintași) că ia totul de la început în arta sa. Desigur, obiectiv vorbind, nu există creație ex nihilo, din nimic, nu pornim niciodată de la zero. Observăm desigur în zilele noastre, false tentative de a inova în poezie care sînt, de fapt, manifestări epigonice, încercări avortate. A apărut însă și o conștiință mai lucidă, o nouă conștiință lirică. Cred că resurecția poeziei la noi, la care am asistat și asistăm în anii noștri, nu e un fenomen de avangardism renăscut, întîrziat, ci o explorare a unui univers nou, cu unelte ce se vor noi. Nu epigonism întîrziat ci mutație reală a poeticului.

Pasiunea poeziei adevărate a poeziei născătoare de univers, am întîlnit-o în primii ani ai tinereții petrecute la Sibiu. Burgul sibian a jucat pentru mine și alți cîțiva prieteni, printre care poeții și scriitorii Radu Stanca, I. Negoițescu, Șt. Aug. Doinaș, Ioanichie Olteanu, rolul unui catalizator subteran al creației. Baladele cerchiștilor și-au găsit în Sibiul medieval, baroc și de vechi tradiții românești mai mult decît un pretext sau un decor : o sursă, o substanță și un martor al unei aventuri spirituale. Sub zidurile orașului, arse de febre medievale s-au închegat trainice prietenii în spiritul cultivării pasionate a Poeziei, s-au format comunități de opinii în colocvii nocturne, de atîtea ori pretextate numai de farmecul neîntrecut al orașului. În atmosfera nostalgică — de un patos secret învestind sufletul — a vechiului burg, a orașului în care Radu Stanca intra, aidoma cneazului valah din balada sa „domol ca într-o poveste" s-a constituit o programă literară, o poetică și poezia care justifica acea artă poetică.

Numai printr-o intensă experiență de viață, prin luciditatea conștiinței poetice și printr-o atentă utilizare a uneltelor poetice și înainte de toate a cuvîntului, pasiunea poeziei dă rod.

Nicolae BALOTĂ

UNITATE, PRIETENIE, RESPECT RECIPROC

Strălucită expresie a aspirațiilor noastre de popor și de țară socialistă

Am întovărășit cu gîndurile și cu încrederea noastră deplină pe reprezentanții partidului și țării în vizita lor fructuoasă în țările socialiste ale Asiei. Animați de o profundă prietenie pentru popoarele care construiesc socialismul și de credința că întărirea legăturii dintre ele este o chezășie pentru întreg frontul socialist, am văzut în solia partidului și guvernului nostru, efortul constant, consecvent al politicii externe a României, efort pus neabătut în slujba înaltelor aspirații patriotice și a idealurilor scumpe internaționaliste. Dăm o înțelegere superioară nobilelor imperative de libertate și progres ale umanității contemporane și știm că datoria de onoare a oricărei țări independente și suverane, mare sau mică, e să-și înscrie numele în marea operă de promovare a unor relații bazate pe rațiune, pe respect și pace între popoare și între continentele lumii.

Gîndurile și încrederea întregului nostru popor au fost strălucit slujite și am recunoscut — în modul cum au decurs întîlnirile de lucru, rezultatele vizitelor — sinceritatea, abnegația, puterea de muncă neobosită, rațiunea și luciditatea cu care ne-au obișnuit conducătorii noștri comuniști în tratarea evenimentelor și a marilor probleme de viață — și în același timp am înțeles cu mîndrie și satisfacție că eforturile țării noastre socialiste, ale conducătorilor noștri în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu n-au cum să fie înțelese altfel, pentru orice om de bună-credință, decît în adevărata și firească lor lumină.

Cine prețuiește contribuțiile substanțiale la rezolvarea problemelor complexe ale lumii de azi și ale drepturilor inalienabile ale popoarelor de a se îngriji de propriile lor destine și de scopurile înalte comune de înțelegere și pace, va ști să aprecieze la justa lor valoare aceste mari eforturi ale țării noastre și ale conducătorilor noștri.

În scopul unor atari contribuții, înțelegem că tovarășul Nicolae Ceaușescu, purtător al unor însușiri exemplare ale poporului român, ale experienței noastre istorice, își desfășoară activitatea sa neobosită — și cu aceleași gînduri, cu aceeași încredere plină de dragoste l-am însoțit și în vizita sa din Finlanda, vizită care, printre multiplele sale scopuri și perspective, numără și ideea vitală și scumpă nouă românilor, aceea a păcii și securității europene.

Constantin CHIRIȚĂ

Sculptură de GEZA VIDA

Și toți sîntem țărmul viu al Dunării

Scriu și mi-e dor de țara întreagă, fiecare om de la noi e un prinț al dorului, și toți sîntem țărmul viu al Dunării, scriu, cu bucuria cu care un copil mușcă dintr-o pîine caldă, scriu și gîndesc și simt că neamul românesc, care nu se poate închipui în afara ideii de pace și de vorbă frumoasă, trăiește cinstit și demn și că inima lui, curată ca diminețile luminate de piersici, arde numai pentru liniștea pămîntului

Și pentru că-mi iubesc prea adînc neamul, cred nestrămutat în omul de bunăcuviință Nicolae Ceaușescu, expresie strălucită a idealurilor voinței noastre.

Fănuș NEAGU

Identitate organică

Pacea, prietenia, munca liberă, mîndria de om și demnitatea de om alcătuiesc legile sau condițiile oricărei comunități omenești, condiții necesare construirii unei forme de civilizație prosperă, în sens material și spiritual. Conținutul acestor noțiuni fundamentale pentru persoana umană este fundamental orînduirii noastre politice, înțelegînd prin aceasta un efort al nostru comun de organizare superioară a conștiinței și mijloacelor de producție.

Statul nostru este un stat socialist. Politica statului nostru reflectă vocația și virtuțile unui popor care, cunoscînd îndelung asuprirea socială și națională, a ales o dată pentru totdeauna calea cea mai sigură și mai dreaptă ce face imposibilă de aici înainte întoarcerea în trecut la ceea ce era o gravă și păgubitoare nesocotire a vocației lui istorice și virtuților sale înnăscute.

Politica partidului nostru decurge din această identitate profundă și organică, între această vocație pașnică și constructivă de a fi și principiile ferm proclamate. Sîntem o țară mică. Forța noastră, care e și forța cea mai durabilă, este ideea justă și nobilă pentru care se poate și muri, fără ca ideea însăși, care sîntem noi înșine laolaltă, să poată muri vreodată.

Această idee bazată pe cea mai lucidă concepție asupra istoriei călăuzește pașii neobosiți ai tovarășului Nicolae Ceaușescu peste tot în lumea de azi, acolo unde inimile popoarelor se deschid către rațiune, pentru pace și înțelegere, pentru rezolvarea marilor probleme ale umanității și civilizației contemporane.

Constantin ȚOIU

Adeziune și profundă încredere

Vizita delegației de partid și de stat în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, în țările socialiste din Asia, datorită rezultatelor ei de însemnătate istorică, au umplut de mîndrie și de bucurie inima întregului nostru popor. Mesageri ai nobilului ideal de pace și de frăție socialistă, solii patriei noastre au fost întîmpinați cu cea mai mare căldură sufletească în toate cele patru țări ale comunității socialiste din Asia : Republica Populară Chineză, Republica Populară Democrată Coreeană, Republica Democrată Vietnam și Republica Populară Mongolă. Parcurgînd mii de kilometri ai itinerariului, tovarășul Nicolae Ceaușescu și ceilalți membri ai delegației au realizat o strălucită acțiune politică în slujba intereselor naționale ale României, pe de o parte, și ale cauzei socialismului și păcii, pe de alta. Convorbirile cu conducătorii țărilor vizitate, întîlnirile numeroase și rodnice, avute cu oamenii muncii de aici, cuvîntările ținute cu aceste prilejuri sînt tot atîtea dovezi elocvente în sensul inestimabilei importanțe pe care această inițiativă o degajă.

Nu încape nici o îndoială că inițiativele politice, sociale și economice de care a fost animată delegația reprezintă în cel mai înalt grad interesele și aspirațiile fiecărui cetățean al patriei noastre. Căci ce poate fi mai aproape de inima și gîndurile noastre decît statornicirea în sînul comunității de state socialiste a unui climat de bună și frățească înțelegere, propice aspirației constructive ale orînduirii noastre socialiste ? Sînt doar numai cîteva gînduri care îndreptățesc marea satisfacție resimțită de fiecare dintre noi și care ne îndeamnă a ne exprima întreaga noastră recunoștință față de Partidul Comunist Român și față de conducătorul său iubit, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Vasile REBREANU

Eternități

Mai mult decît oricînd se afirmă astăzi dreptul comunităților organice a națiunilor, a popoarelor de a trăi libere și independente sub soare, așa cum România a afirmat adeseori, prin glasul președintelui său, Nicolae Ceaușescu, un mare bărbat de stat, un mare patriot și gînditor politic român. Noi nu sîntem nimic, dacă nu sîntem împreună cu țara noastră, cu nația, cu poporul nostru. Se pierd în pulberile istoriei atîtea cetăți mîndre, atîtea rînduri strălucitoare de războinici, atîtea civilizații trufașe. Dealurile de la mine din Ardeal rămîn, rămîne limba asta a noastră și rămîne încrederea în permanența pasiunii noastre socialiste întru împlinirea idealurilor. Acesta este punctul meu de echilibru. Cred că apele pot să sece, cărțile să-și piardă din importanță, ideile mari să îmbătrînească. Dar în același timp cred că poporul român va fi tot mai mîndru și tot mai puternic, cred că România este eternă, că poporul nostru este nemuritor. Este cel dintîi și cel din urmă gînd al meu. Față de țară avem numai datorie, devoțiune fără margini, în perspectiva istoriei

Aurel Dragoș MUNTEANU

Aerul salubru al unanimității

Ca român, ca european, ca om liber și ca intelectual pătimaș de soarta și libertatea culturii, țin să exprim public solidaritatea mea cu efortul patriotic consecvent pe care l-a exprimat, în numele poporului nostru, și cu ocazia recentei călătorii în țările socialiste din Asia, președintele Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu. Sentimentul acesta, pe care-l mărturiseam pînă acum oral, intimilor și cunoscuților, simt nevoia să-l încredințez tiparului fiindcă sînt clipe în istorie cînd conștiința individuală trebuie să respire aerul salubru al unanimității.

Alexandru PALEOLOGU

ALEXANDRU ANDRIȚOIU

Pajeră

Cu stema Romei pajerele încă
mai umblă-n cer și-n munți. Eu le susțin
pe umăr umbra de mirare-adîncă,
lin vînător prin milenar destin

Cu ochi, cu brațe și cu glezne duble
cu aripile,-n dorul meu tresalt
prin băile aeriene, suple
în dureroasa-mi criză de înalt.

Cînd seara estivală cu arome-i, —
în pomi se-aud bătăi cu ritmul rar,
de parcă toate pajerele Romei
se-nalță-n zbor prin acest fus orar.

Taci și visează vremuri glorioase !
Cu brațul arcuri de triumf să-nscrii
pe vatra ta cu sînge și cu oase
din care morții să-nflorească vii

Dactilici să-ți danseze-n treceri pașii
prin timpul ce rotește împrejur
la ceas de nuntă cînd saluți urmașii
cu pajere de aur și azur.

Cercuri concentrice

Aceste garduri care-au putrezit
sub flori și roșcată sînt o climă
pierdută. Dulci fiori de infinit
cresc somniferi din moartea lor sublimă.

Relicvă sură, casa din bătrîni
la margine de epocă și apă-i
stînt apocrif cu trandafiri pe mîini
sosit din vînt la ultima agapă.

Dar ringurile zării curg frumos.
la care spații pure exultară.
De-aici cresc țări de sus și țări de jos
în unic nimb și jubiliare : Țară.

Și sat și țarini, zone și provincii
culori de hărți, proporții de curburi
pe unde-au plîns pustii ca-n Thule princii
cu floarea morții-n miezul caldei guri.

Compasul cîntecelor trage linii
îndepărtate, pînă la hotar,
pe unde am plantat, drept borne, crinii
și-am scris cu tinte de mărgăritar.

Și-așa, sub cer, se desenează-o Țară
ca undele în mări cînd cade-o stea
și apa-n preajmă seamănă-a brățară.
Mi s-a făcut rotundă inima

de-atîtea cîntece ce mă-mpliniră
(o ! parcă-s două mii de ani de-atunci !)
și trupu-mi duc, stîngaci cum duci o liră,
în zori de zi, după libații lungi.

COMAN ȘOVA

Se mișcă ramul

Nu cînt o patrie ametitoare-n nimburi și în cai
Nu pun decor de jertfe în pustiu
Și nici armuri de-aramă pe gurile de rai
Cînt patria la ora-n care scriu

Prin ierburi mari mai stăruie cuvinte
Lăsate de părinți să le-nvățăm
Cu dreaptă chibzuință și cu minte
La neamuri voie bună să le dăm

Sîntem un glas mai amplu și-o frunte, numai una
Mai-naltă ca oricînd în vreme. acum
Deși căruntă-i tîmpla de griji ca totdeauna
E bună pace-n cuget și neclintire-n drum

Se mișcă ramul cînd ceva nu-i bine
Și fluiere de os pătrund în somn
Vin secete sau vînturi sau apele prea pline
Bărbații toți sînt lîngă-al țării Om.

Și n-am visat vreodată străine avuții
Doar pe-ale noastre da, le vrem păstrate
Pentru părinți și pentru fii
Și pentru-a fiilor de fii cetate

Nu cînt o patrie ametitoare-n nimburi și în cai
Nu pun decor de jertfe în pustiu
Și nici armuri de-aramă pe gurile de rai
Cînt patria la ora-n care scriu.

GRIGORE HAGIU

Cumpănă vie

în limba ta cuvîntul e cuvînt și are carne
și lunca este lucă poți dintr-o privire
să scuturi florile de tei și dacă e amară coaja
salciei
amarul e veninul de privighetoare scurs prin
gheară
să fie cîntecul mai dulce sub luceafăr știi
în lumea mare însă nu mai ești decît idee
și știi și asta nici nu s-ar putea altfel
doar inima ți-e ochiul pur și cristalin
de apă vie-n cumpăna zidită
în însuși trupul cel de ziditor

Destin în bronz

viermii cei buni de mătase adică înseși
mătăsurile
de fecioară de steag străbătură pînă la noi
tocănind într-un simplu toiag de ascet
nu se mai păstrează toiagul găurit pe dinăuntru
în măduva spinării se poate duce mult mai mult
și drumuri se tot fac și se refac
în fluierul picioarelor acum respiră
o undă mai vitală decît aerul din oasele de
păsări
și totul este mult mai mult decît o datorie
ce trebuie plătită cu dreptate
aici sau dincolo și pretutindeni iată
esența devorîndu-și învelișul
destinul calcă apăsat direct în bronz

CONSTANȚA BUZEA

Dor de țară

Așteaptă,
Așteaptă, oricît ar fi ceasul de îndepărtat.
Începe un drum de tămîie,
Eu l-am văzut și l-am ascultat.

Arde și fumegă și se destramă
Chinul mărimii pămîntului.
Toate se văd ca printr-un ochi
Măritor și frumos.
Nu putrezi și nu arde, pasăre,
Chinul mărimii pămîntului vine de jos.

Chinul mărimii pămîntului,
Chinul mărimii pămîntului,
Popoare de nori strălucind
În clinul cald al soarelui bogat,
Pier deviate de umbra
Sau de curenții vreunui castel crenelat.

La marginea mării valuri vin înecate,
Vin pline de duhul celor care
Își poartă smeriți cruce, dor și noroc
În singurătate,
În neagra străinătate.

ILEANA MĂLĂNCIOIU

Țara lui Ieronim

Ieronim avea o țară, ca noi toți, o țară sfîntă
Peste ea un cer cu îngeri și cu păsări și cu sfinți
Și cu sufletul de aur preacurat al maicii sale
Calea raiului bătînd-o spre regalii ei părinți

Și el nu-și văzuse țara numai din nedreapta fire
Și el nu-și văzuse maica înainte de pieire
Căci venise mut și orb și olog și prea tîrziu
Să-i mai vadă părul alb, să-i mai simtă trupul
viu
Învătase cum îl cheamă și ce-nseamnă vorba
mamă
Si ce-nseamnă vorba suflet si ce-nseamnă vorba
țară
Și-a-nceput să treacă munții netrecuți astfel de
nimeni
Si-a-nceput s-audă glasul de sub stînca
funerară.

Și așa precum călca peste oase-n loc de pietre
Și pe sînge-n loc de talpă, el — în liniștea —
enormă
A văzut deodată țara și pe maica lui cea sfîntă
Ascultînd un cîntec tainic în grădina fără formă.

IOLANDA MALAMEN

Glas pentru țară

ce pașnic azur
pe uriașe petale
să asculți lumina
cum mîngîie nemărginirea
ca o pasăre blîndă
să asculți muntele
cum vorbește cu cerul
și harul cuvintelor
povestind un pămînt
un mileniu de fapte

GEORGE ALBOIU

Imn

In noaptea aceasta Poemul Patriei se va ridica
deasupra lumii
și pentru o clipă va fi stăpînul ei.

Și iată, cînd turmele coboară — Cîmpia Eternă a
cerului
și a pămîntului, doar el este cel care urcă
singur și cu cît mai singur cu atît mai nemuritor.

O lumină de mare fecioară roiește în juru-i
de parcă toți morții acestui pămînt s-au aprins,
lăudînd pe Zamolxe și lupul și crinul.

Iată poemul se urcă și soarta-i e a mea
dezmierdare
cumplită ce-nduplecă toți aștrii pe cer înflorind,
Poemul acesta e viața fără de moarte
A lebedei cu gîtul de armă.

Să ne naștem în univers și doar pe pămînt să
murim...
Iar în jur o lumină cu pîntecul nemărginit
îndumnezeiește o clipă și vii și morții.

In noaptea aceasta Poemul Patriei se ridică
deasupra luminii
pentru o clipă este stăpînul ei iar stăpînul e
imnul
lăudînd pe Zamolxe și dorul.

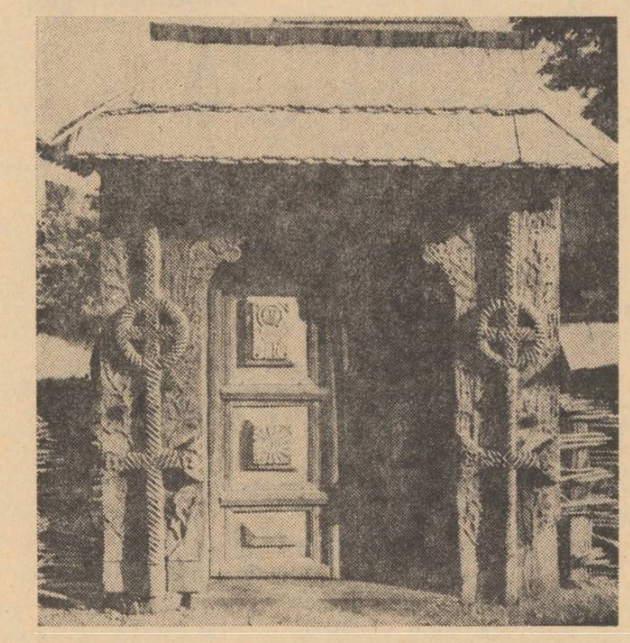

POARTĂ ȚĂRĂNEASCĂ DIN MARAMUREȘ

prînzul cu şarpele

de D. Honciuc

Am sosit deci la barăci cu un transport de conserve, deasupra în lada camionului cu tot cu bicicletă.

— Luaţi, zic, aveţi pe toată toamna cît o să săpaţi aici, eu mă duc mai departe.

După cîteva zile m-am întors să văd cum merg treburile şi am avut amară dezamăgire de a-i fi găsit pe toţi într-un fel de grevă.

Am intrat în bucătărie, şi m-am izbit de o răcoare nepotrivită cu orice bucătărie în care tot e cald azi, chiar dacă nu s-a făcut focul de cîteva zile. Bucătăreasa dormea pe un scaun cu un cot rezemat de plită, înfăşurată pe umeri cu o haină de suman. N-am întrebat-o nimic, am priceput şi ea mi-a spus fără să ridice bărbia din palmă, abia desfăcîndu-şi pleoapele, că nu vor să mănînce.

Pustiu peste tot. Am ieşit afară şi am fluierat prelung la care au răspuns cîţiva băieţi ridicîndu-se de sub barăci, căscînd cu băştile pe ochi.

— Adunarea ! strig. Ia, ascultaţi... (nu-mi venea în minte cum dracu să le spun).

Ia ascultaţi, mă băieţi, zic, eu n-am să lungesc cu voi vorba, că de ce de nece ? De ce nu vreţi să mîncaţi ?

— Astea nu-s pentru noi, nu-s pentru oameni ! îmi răspunse unul oprit cu mult în spatele celorlalţi (conservele erau de melci aduse nu ştiu de pe unde, ca ajutor după război, din Olanda, sau Italia, nici azi nu ştiu unde se mănîncă aşa ceva).

Aveam un argument la îndemînă cum că melcii se mănîncă şi în alte ţări mai civilizate, dar nu puteam să le spun lor asta.

— De ce mă băieţi, că-s bune ? zic.

— Dacă d-ta mănînci un şarpe, noi îţi mîncăm melcii.

— Şi-ncepeţi treaba ?

— Da.

— Prindeţi un şarpe, am hotărît pe loc. Aduceţi un şarpe.

Toţi s-au foit cu o bucurie drăcească de parcă ar fi trecut printre ei o femeie îmbrăcată în alb.

Eu îmi tot potriveam şapca pe cap aşa ca să mă gîndesc dacă făcusem bine ceea ce făcusem, în timp ce doi spre surprinderea mea au şi plecat spre pădurea în marginea căreia eram. Cei mai mulţi nu s-au urnit, stăteau ei înşişi încremeniţi de hotărîrea mea şi unul mi-a mai dat, ocolit, timp să mă răzgîndesc.

— Dacă mănînci d-ta un şarpe, da...

— Faceţi ce-am spus ! am strigat.

Atunci au plecat cu toţii înfierbîntaţi dintr-odată de răutatea lor care vroia cîştig în

Desene de EUGEN GRUESCU

orice înfruntare şi s-au întors toţi, grămadă cu un şarpe în vîrful unui băţ.

Stăteam singur, în spatele cantinei, o baracă mai mică, privind spre adunătura aceea înaintînd victorioasă şi oarbă atît de pornită încît ar fi putut străbate zeci de kilometri fără să se împrăştie. M-a apucat un fel de frică şi am căutat un aliat în bucătăreasă, dar aceasta, o ţărancă leneşă şi murdară cu un piept imens crescut ca un mal, îşi feri privirile. Era ceaţă şi femeia asta încrucită şi barăcile acelea triste şi vinete întruchipau în jurul meu un peisaj anume pentru întîmplarea care se pregătea.

Ceata, îmbrăcată în salopete decolorate, înainta prin ceaţă cu o îndîrjire din faţa căreia trebuia să fugi de uimire şi spaimă. În fapt, nu erau aşa de răi, erau numai îndărătnici, însă întîmplarea aceasta îi înrăi dintr-odată încît ajunşi în preajma mea s-au oprit mulţi cu feţele de piatră şi ăla din faţă după ce a zdrobit capul şarpelui sub bocanc mi l-a aruncat la picioare.

Eu eram activist dar ei erau mai mulţi, mai puternici în uimirea lor întunecată şi plus de asta eu insumi pusesem la cale înfruntarea şi deci nu eram — eu şi ei — decît simpli parteneri cu drepturi egale la pierdere şi la cîştig.

Bucătăreasa dădu să fugă, cînd am înţepenit-o printr-un ţipăt în colţul barăcii.

— Îl prăjeşti, Zenobie, zic, şi-l aduci aici. Iute ! Ţăranca dădu aiurea din mîini lăsîndu-se trupului care nu vroia să se urnească.

— Ce este Zenobie ? am tunat spre ea.

— Trebuie jupuit tovarăşe !

Avea dreptate. Am ordonat să se aducă un ciocan şi un cui. Vreau să zic că le-am ordonat în adevăratul sens al cuvîntului şi ei au primit asta în poziţia de drepţi, vicleni, pentru că ştiau că ordinul meu se va întoarce, înveninat, împotrivă-mi.

Bătaia aceea de ciocan îmi stăruie şi acum în urechi, îndepărtată şi fără rost, ca un lătrat de ciine lăsat într-o cuprindere înceţoşată mereu lătrînd după un ajutor care nu avea să vină niciodată.

La treizeci şi cinci de ani cîţi aveam eram un om încă puternic, trecut peste toate fără să fi avut vreodată sentimentul că îndur, ci că birui.

Învăţasem că moartea nu ni se poate trage din lucruri cunoscute, supravegheate de noi, ci dacă-i vorba, din acele întîmplări necunoscute îndepărtate sau furişate pînă în preajma noastră, vii dar fără trup, fără întruchipare anume.

M-am deplasat cu şarpele pînă la baracă, l-am agăţat în cui şi am tras pielea de pe el simplu ca de pe iepure.

Am aruncat-o de o parte şi bucata aceea de carne fără sînge şi culoare spînzurată în cui ne dezvălui tuturor dintr-odată, temeiul unui rămăşag neomenesc.

— Ia-l, Zenobie !

Bucătăreasa nu mai avu încotro şi cu capul ferit într-o parte se apropie, blestemîndu-şi toată viaţa ei trăită pînă atunci neprimejduit, între cazanele cu apă chioară.

— Căţeaua, se aplecă ea, bodogănind. Asta-i numai din cauza ei. Ar trebui să-l mănînce ea întreg şi nesărat, să-i otrăvească sămînţa amestecată din pîntecul ei nesătul.

Deşi am bănuit îndată, m-am uitat atent spre grup, s-o descopăr pe acea căreia îi era adresat potopul de ocări şi am văzut-o între bărbaţi pe Veronica, „fata soldatului", o femeie pitic, veselă şi prostită de atîta desfrîu cu voie şi fără voie, pe care Cristache, cel mai voinic dintre toţi, un bărbat cam de vîrsta mea, fără dinţi şi îmbătrînit prea înainte de vreme, o făcuse „numai a lui"...

Deschiderea aceea imensă din regiunea de dealuri în care mă aflam, înrădăcinase în oameni frică faţă de orice privire iscoditoare şi de aceea fiecare sat era un teritoriu închis pentru orice pătrundere sau privire din afară.

Tot ce nu era din sat, era înlăturat şi supus batjocurii. Deşi dintr-un sat vedeai în alte trei fiecare, rămînea pentru celălalt o aşezare străină despre care nu se ştia nimic.

În marginea satelor mai era o gară, capăt de linie la o fabrică de zahăr şi de gara aceasta se leagă povestea lui Cristache.

El a cutezat odată să se ducă acolo la bal şi asta l-a însemnat pentru totdeauna în satul lui, încît ajunsese la treizeci de ani un om neînsurat. Fiecare se temea că, chiar însurat fiind, ar putea oricînd să se mai ducă la bal la gară din moment ce a mai fost odată. Astfel Cristache şi-a pierdut tinereţea şi rostul din cauza nevestei şefului de gară. El bătea în porţi să ceară fete, dar oamenii, fără respect, ieşeau numai în izmene şi-i vorbeau de pe prispă. Atunci Cristache se ducea iar la bal la Dingeni, unde nu făcea nimic toată noaptea decît să se uite la soţia şefului de gară, o fiinţă firavă, îmbrăcată în rochie lungă, şi luni dimineaţă se întorcea pe jos cale de 15 km., plîngînd. După război însă, a venit în sat cu o pereche de mănuşi de piele şi cum lumea era oarecum schimbată, o văduvă tînără s-a încumetat să-l ia de bărbat. Au făcut nuntă, numai că nu mai departe decît a doua duminică, Cristache a aflat că tot se mai dau baluri la gară şi s-a dus.

Timpurile strîmtorau răsfăţul, dar nevasta ceferistului era bolnavă şi pentru că avea nevoie de lume în jurul ei, împiegatul făcea rost de bani cum putea şi dădea bal. Astfel într-o seară apăru Cristache însă acum stătea mîndru fiindcă avea mănuşi de piele şi doamna observînd aceasta s-a îndrăgostit de el.

Nevasta lui adevărată, văduva cea tînără, a murit de mîhnire şi înşelăciune în vreme ce ei umblau din sat în sat de mînă, bătuţi de foame şi neîndurare, robiţi de dragostea lor atîta vreme amînată, pînă cînd ea, soţia ceferistului, slăbită, l-a rugat s-o lase să se întoarcă să moară acasă.

Povestind Zenobia, bucătăreasa, a scuipat şi mi-a spus că n-o mai ajuns înapoi căţeaua căţelelor, a murit în braţele mecanicului. Căci văzînd cine este şi pentru că trenul spre Dingeni pleca abia spre seară, şeful gării din Dorohoi i-a pus la dispoziţie o locomotivă şi cu toate că s-a dat cale liberă pe linie şi locomotiva trecea prin gări şuierînd fără să oprească, n-a ajuns la timp.

Cristache a mai umblat prin lume, mereu apropiindu-se de sat, dar mereu neîndrăznind să intre şi cînd a aflat că s-au ridicat nişte barăci lîngă Sîrbi, a venit şi s-o înscris pe listă. Aproape mai mare decît mine mai păstra ceva din puterea irosită şi fără dinţi îmbătrînit şi zbîrcit dar uns pe cap şi pieptănat totdeauna, un prostit de dezamăgiri trăia copilăros de la o întîmplare la alta. Salopeta îl amestecase într-o lume pentru care avea înclinaţii, dar tot nu se lăsa supus şi cînd nu-i bătea pe ceilalţi, rîdea singur.

Pe fată, femeia pitică, Veronica, o ţinea noaptea cu el în dormitor însă toanta nu-şi putea ţine cuvintele care numesc plăcerea, striga şi ceilalţi, scoşi din minţi, fumau pînă spre dimineaţă.

După ocările Zenobiei, am zîmbit fetei să reiau firesc legătura cu grupul şi Cristache ca să-mi arate cît preţ pune el pe consoarta lui, a smuls pălăria de pe capul unuia şi i-a trîntit-o fetei după care i-a mai bătut-o o dată cu palma deasupra încît aceasta dispăru sub pălărie cu totul.

Mulţumit, Cristache începu să rîdă singur şi lăsîndu-se pe spate îşi prelungi rîsul într-un înţeles urît şi rău prevestitor. „Ciine de vagabond bătrîn" mi-am spus. Ceilalţi stăteau în faţa mea posomoriţi, cu mîinile în buzunare, ghemuiţi între umeri, ca şi cum aşteptau să-i strig de pe o listă. Mă uitam încruntat peste capetele lor, spre pădure, cînd, deodată i-am văzut dezdoiţi şi învioraţi : venea bucătăreasa cu şarpele tăiat bucăţele pe un fund de lemn.

Mă trecu un fior rece pe şira spinării, însă n-am căutat privirea nimănui, am întins mîna şi-am despărţit făcătura aceea de pe fundul de lemn în două.

— Păstrează-le astea pentru mai tîrziu, am spus.

Cealaltă grămăjoară am mîncat-o simplu, în faţa tuturor, bucată cu bucată, dar ei m-au trădat. Au zis că nu mănîncă conservele. Abia atunci m-am trezit singur, cuprins de o disperare care mă descumpăni. Bucătăreasa stătea alături de mine cu acea muţenie şi lipsă de orice expresie, pe care o au numai ţăranii în faţa oricărei încurcături fără ieşiri.

Şi iar dintr-odată am simţit cum creşte în mine o furie şi o putere dată nouă în momentele de mare panică şi m-am apropiat de ei.

— Uitaţi-vă la mine, le-am spus. Să se uite fiecare în ochii mei c-am să vă spun ceva : Voi sînteţi necăjiţi dar nu şi ticăloşi. Voi nu sînteţi oameni pentru trădare, mă auziţi băieţi ? Căutam să le mai spun ceva aparte, deosebit, care să urnească inimile lor împietrite, dar nu găseam. Am mai făcut un pas.

— Voi mă auziţi, ce spun eu, băieţi ? Să stăm şi să judecăm drept mă înţelegeţi ?...

Femeia pitică a început să plîngă, şi atunci m-a trecut în tot trupul un fior cald, şi am simţit c-o iubesc nespus şi că aş vrea s-o îmbrăţişez din tot sufletul, pe fiinţa aceea adusă fără rost pe lume. Bucătăreasa a fugit repede la treaba ei şi eu m-am dus să-mi iau bicicleta rezemată de baraca dormitoarelor. N-am mai socotit nimerit să mă duc cu ei în sala de mese, să nu stric ceva din ceea ce cîştigasem, aşa că am plecat.

Pe drum m-am oprit de cîteva ori să vomit şi pe înserate intram cu bicicleta în spate într-un sat cu garduri joase din crengi de unde funcţiona sora mea Maria ca învăţătoare. La cămin se ţinea probabil o conferinţă sau o adunare obştească, era lumină multă, însă n-am mai intrat, am ocolit cu băgare de seamă gheţăria şi cărind bicicleta pe umăr m-am dus la gazda soră-mi. Am găsit geamurile din faţă întunecate şi enervat am aruncat bicicleta jos, ca pe un sac pe care-l dusesem mai mult decît mă ţineau puterile. Transpirasem şi cît mă ştergeam mă uitam la casa întunecată, neprimitoare, din spatele căreia parcă se strecura o luminiţă sub uşă pînă pe tulpina unui copac din apropiere şi mă gîndeam „uite cum ne-am împrăştiat noi toţi trei fraţii în lume şi acum eu vin aici la Maria să înjghebăm măcar o parte din familia noastră desfăcută. Ea stă la un om străin, folosindu-i plapuma şi tacîmul iar eu n-am în buzunar decît o cheie de la un birou în care nu ţin nimic decît o pereche de ciorapi înveliţi în ziar. Mi se făcu frig şi o răscolire uleioasă în stomac mă aruncă cu capul pe stîlpul din poartă. Am stat mult aşa culcat cu fruntea pe mîini, pînă mi-am dat seama că mă ia somnul. Am bătut în poartă dar după cîteva pocnituri fişia aceea de lumină strecurată pe geamul chilerului din spate o tremurat mai tare apoi a dispărut cu totul, lăsînd în loc un întuneric desăvîrşit. Timp de cîteva clipe nu mai vedeam nici casa nici copacul, ca şi cum lumina aceea mică dispărînd le-ar fi tras cu o putere miraculoasă după ea. Parcă auzisem pînă atunci un motor de moară, undeva în spatele meu, dar dispăru şi acesta, pentru că nu fusese pesemne decît o părere a mea pe cînd se bătea licărirea aceea în tulpina copacului. Mă căutai în buzunar după un chibrit dar n-am dat decît peste cheile reci de la biroul meu şi încurcat de atîta întuneric am dat cu piciorul în bicicletă să mă asigur că nu mă depărtasem. Se murdărise de noroi şi m-am aplecat s-o ridic dar un alt val de greaţă m-a oprit şi m-am sprijinit iar de gard. Nu mă vedea nimeni aşa că mi-am culcat iar fruntea pe palmele puse una peste alta pe stîlp, aşteptînd să-mi revin.

Îmi tremurau genunchii, transpiraţia din spate începea să se răcească, dar am stat mult astfel, pentru că, puţină odihnă după atîta

OLGA CIZEK : CASE DIN NĂMĂIEŞTI

drum era bună oricum, chiar în picioare. Auzeam satul cufundat în întuneric cu tot cu uliţele şi gardurile lui, cu ferestrele închise, dintr-un subtil pe care-l aveam asupra unor asemenea peisaje. Trebuie să fi fost pe aproape un salcîm căci auzeam deasupra mea un foşnet încet de păstăi uscate, un fel de înginare dureroasă a fructului ajuns din urmă de sămînţă.

Aproape la 35 de ani, fără să fi avut răgazul să-mi înjgheb un cămin, o familie, stăteam în poarta unei case străine, aşteptînd să vină soră-mea să mă ia înăuntru şi să-mi dea să mănînc şi să mă spăl.

În mod cu totul curios plecarea noastră, a copiilor de-acasă nu-i deprimă pe părinţi, ci îi mulţumi, bineînţeles în felul acela al lor de mulţumire amară ca astfel fiecare va avea loc destul să-şi sfarme oasele.

Cum stăteam cu ochii închişi culcat cu fruntea pe stîlp, printr-o obişnuită detaşare de sine în asemenea situaţii am încercat să mă situez pentru o clipă pe un nivel de gîndire pur teoretic. Chiar începusem să formulez ceva despre risipirea noastră treptată în lucruri, cînd, scuturat de un frison, gîndurile-mi scăpate de sub supraveghere îmi dădură prin amestec o propoziţie cu totul bizară : mai la deal de delavale. Aveam febră.

Mi-am luat bicicleta pe umăr şi am coborît spre capătul uliţei s-o aştept pe soră-mea. Călcam direct prin mijlocul drumului neferit, ascultînd bătăile raglanului lung peste glezne. Şi mergînd astfel, puteam să merg şi cu ochii închişi tot atîta vedeam, m-am trezit iar aruncat într-o curioasă stare de beatitudine, din care rezultă ferm ideea unui poem drastic, deschis pe adresa duşmanului de clasă. Chiar am făcut două versuri, care m-au bucurat foarte mult şi mi-am spus, uite cum, eu un om simplu pot face dacă vreau. Iată versurile : „Şi-ţi mai voi voi sta pe picioare / cum stă pleava pe hotare". Încurajat de reuşită mă munceam să mai fac două, ca să fie o strofă, cînd mă smulse din încălzirea aceasta naivă un ţipăt, de copil.

— Salut voios de pionier.

De la cămin n-a ieşit soră-mea, nu mai era acolo şi m-a luat acasă Valeria, o colegă de-a ei pe care o cunoşteam numai după nume şi nici atunci n-o puteam vedea din cauza întunericului.

În casă am descoperit în umbra aceea neastîmpărată şi iscoditoare o fată deloc frumoasă, care după ce aprinse lampa, se uită la mine cu ochii măreţi şi gura întredeschisă, concentrată într-un fel de atenţie ca şi cum eu sau altcineva ţinea o mînă ridicată în sus făcîndu-i din degete nişte semne secrete şi ea se uita surîzînd ca şi cum acele semne îi dădeau o bucurie sau chiar dacă mîna ridicată i-ar fi anunţat o veste proastă, ea tot aşa se uita convinsă că nu-i decît o amăgire, o glumă şi că omul e bun.

— Unde-i bicicleta ? m-a întrebat.

— Am rezemat-o afară, de prispă.

— E bine.

Ea stătea lîngă lampă şi eu în uşă.

— Sînt fiică de preot îmbrăcată în palton de preoteasă, îşi desfăcu ea braţele prezentîndu-se.

— Aş vrea să mă spăl pe mîini, zic, dar nu ştiu de ce n-am spus asta tare, m-am intimidat în vreme ce ea rămase cu mîinile întinse în întruchipare de aripi pe poalele desfăcute ale paltonului acela vechi de blană, aparţinînd cîndva bunicii sau mamei ei.

— Ca să vezi, zice ea.

— Ce ? m-am încruntat. Mi-e cam rău.

— Uite, gazda văruieşte casa. Şi într-adevăr stăpîna casei ieşise cu un felinar şi scară afară, pe prispă şi se apucă să văruiască. Trecusem din prag lîngă masă.

— Trage uşa, zic.

— Să nu mă atingi.

M-am răsucit spre ea, dar nu părea nici să se teamă nici c-ar fi vrut cu adevărat ceea ce spuse. Cred că se gîndea mai curînd cum să-mi îndeplinească prima mea rugăminte de a mă spăla pe mîini.

— Şi nici să nu vă sprijiniţi de paltonul meu, de paltonul mamei mele.

— Maria nu ţi-a spus nimic ? am întrebat. Nu ţi-a spus de ce-a fost chemată ?

— Nu, mi-a strigat din tindă de unde veni cu un lighean, prosop şi săpun. Nu, nu mi-a spus nimic pentru că ne urîm. Cu toate că dormim în acelaşi pat ne urîm.

Părea să nu dea importanţă la ceea ce spune, se uita atentă spre geam.

— Uite ! îmi atrase încet atenţia.

— Eleonoră, strigă ţăranul de pe prispă, cam tare, iacă s-a trezit şi frate-tu Gheorghe. Femeia izbi scara de tocul geamului şi Valeria trecu pe după masă să tragă stolul, o bucată de pînză groasă, pusă pe sîrmă.

Apoi veni lîngă mine şi ca să-mi abată atenţia, vorbi :

— Ştii ce mi-a spus sora ta despre voi, despre fraţii Halunga ? Că părinţii voştri, sînt nişte mijlocaşi orbi, orbiţi. Adică în toată evoluţia familiei voastre, scuză-mi greşeala, nu a contat niciodată efectul muncii, roadele ei, ci numai truda, măcinarea sănătăţii. Eu vreau să ştiu de la dumneata dacă-i adevărat.

Se înecase. Stătu puţin îşi aruncă părul pe spate dintr-o smucitură din cap şi continuă. Îmi povestea foarte frumos şi asta trăgîndu-ne fiecare cît mai în marginea patului, cum că noaptea bătrînii, părinţii voştri se văitau prin somn de oboseală, în timp ce voi fraţii dormeaţi butuc într-un pat de tot răpuşi de oboseală... Şi-mi mai spunea multe, după care tăceam cu ochii în tavan.

— Să-ţi moară mortul, Ioane, strigă femeia cocoţată pe scară, chiar deasupra geamului nostru şi după ce bărbatu-său sau cine ştie ce-i era, spuse să-mi moară fa ! începură amîndoi să cînte un cîntec legat în ideea melodiei de o margine de sat cu biserică şi cimitir spre care înainta un soldat fără rană.

Cineva, cunoscut sau necunoscut mie, de undeva de aproape sau de peste şapte judeţe trebuia să moară.

(Fragment din romanul „Prînzul cu şarpele").

OVIDIU HOTINCEANU

Gîtlejul său gusta cuvîntul

Pe o mare sătulă de otrande
El venea, fără să tropăie
Luminată şi fără trup
Era calea gîndului său
Şi nu avea legi ci numai curăţenie
Aprinse erau seminţele de mirt
Acolo jos în pămînt, lîngă locul oaselor sale

Un vînt hrănitor, ca o lupoaică
Mingiia spinarea regnului
Era prima noapte
Şi gîtlejul său gusta cuvîntul
Ca pe o fructă
Fără cîrmă era sulita stelei
Şi copacii miroseau potolit
Ca urma unei tălpi de copilă.

Cum bate muntele la geam

Frumosul tău obraz
Ca o rumoare de seară
Nu voi mai spune nicăieri:
Ridică-te Esther, oaie rătăcită
Priveşte muntele cum bate la geam
Priveşte şingele cum ară în spinare
Grădini de moscuri şi ruine
Esther priveşte trădarea
Celor care te cîntă
Se întorc bătrînii păstori
La tine, Roaba, să-i vindeci
Să-i înveţi să tacă
Pre ei care toată viaţa au tăcut
Numai bărbatul rătăcitor
E în stăpînirea pustiului
Şi nu preţuieşte
Ţiţa ta împodobită cu cearcăn.

VASILE PETRE FATI

O locuinţă îmi este lumina

Eu îl aştept bătrîn şi înţelept
Corturi am aşezat pentru el
O locuinţă îmi este lumina
Aşa şi voi pe pămînt.

Pe masă e mîncarea săracă
A îngerului hohotitor, flămînd.
În vinul acesta e un diamant
Pe care voi îl plîngeţi.

Acum, acum să treacă viaţa
În parcul în care viscolul e o statuie.
Femeia care mi-a vorbit atunci
Mi-a adus zaruri pentru melancolie.

Tron

Vai, uite tronul acelei zile,
Ce îndepărtată e povara mîinii
Ridică-te, oaspeţii aduc vorbe
Frumoase mielului şi călătorul
Are gură de miere femeiască.
Un tron al zilei cu aripi albe,
Pe piatra riului adormind
Ochii îmi sînt doi melci, zeul şchiop
Al naturii umple ulcioarele,
Un ceas cu ore de seminţe, norii
Sînt traşi de boi aprigi, de apă
Mă îngrijesc, de mormînt tînăr,
Văd cum sufletul meu petrece acolo,
Braţele goale îmi sînt talgere şi eu
Aştept cu poruncă rugătoare.

PAUL EM. DIACONESCU

Parfum de flori...

Parfum de flori de portocale
Din floarea zilelor de ieri
Ce străluceşte în cristale
În amintiri şi în tăceri.
Parfum ce sperie natura
Şi se revarsă-n sentiment
Să ne aducă-n vis sculptura
Ce ne-a lăsat-o-un vis ardent.
Parfum ce mîngiie tăcerea
Cu mantia-i de faclă blîndă
Şi readuce-n gînd iubirea
Ce tace-n inima plăpîndă.
Parfum de flori de portocale
Din părul şi din chipul ei
Ce se revarsă magistrale
Pe anii şi umerii mei...

GABRIEL STĂNESCU

Uneori

lui Miron Radu Paraschivescu

Uneori copiii bat aerul cu putere
şi alungă fluturii
cu cîteva cuvinte
şi cu o toamnă abia ghicită.

Între cerul unui fluier
bătrînul satului îşi consumă
ultimul cîntic de lume.

Peste drum salcîmii îşi sfîrşesc florile
pentru a doua oară în an.
Pălesc pereţii casei de lemn ciinesc
şi alunecă o nuntă de melci
în dulcele imperiu al somnului.

Uneori copiii fumează în tihnă
la marginea satului
ţigări din mătase de porumb uscată...

Alungă copiii, alungă
fluturii aceştia cu o singură toamnă
însă cîtiva se rătăcesc
orbecăind în felinarele
de dovleci turceşti
ca nişte umbre subţiri ale lunii
pe un cer de luminare...

Uneori copiii alungă
umbrele subţiri ale lunii.

Subţire lună — fluture.

Dan Laurenţiu

Floare albastră

Tu care nici nu mă mai vezi
tu care doar te uiţi la mine
cu ochii mari cu ochii reci
flori de cristal şi fleri de toamnă

cu ochii aşteptînd căderea
zăpezilor dintîi tu ai
ştiut cîndva ce anotimp
mă va sărbători în lume

şi astăzi cînd nici nu mă vezi
cu ochii mari cu ochii reci
priveşti la cer şi ţii în mînă
o floare-albastră floare-albastră

Pentru somnul de aur

Acum fiindcă a plecat soarele
îţi vei aduce aminte de acea noapte
luminată de mătăsoase acorduri
aveam privirea fixă a celor
scufundaţi în somn

un strălucit imperiu îşi mărturisea
dragostea pentru dulcile petale
ce cădeau rar din părul tău aurtu
un strălucit imperiu se ruga

niciodată nu te vei mai întoarce
în această lume ce să cauţi aici
dacă eu am părăsit-o cu ochii
închişi
contemplînd paradigma de aur

somnul inocent te va purta
de azi înainte pe valurile
unui fluviu melodios şi petale
ude de lacrimi vor cădea pe obrazul
meu

atît de puri ne vom petrece viaţa
ce ni se păruse cîndva un exil
în ţinuturi cu stele funerare
atît de singuri vom călători în
somnul de aur

Frunze enigmatice

Înger cu picioare albastre
cum ai putut călători
pînă aici fără să te sperie
umbra mea neagră

Înger cu picioare albastre
coborînd din mările aurii
ale cerului
oare nu legeni un tigru în braţe

oare nu aşteaptă iubita mea
un pat roşu care să-i aducă
aminte că azi mă va
săruta pentru ultima oară

iată umbra unui copac.
plin de frunze enigmatice
acolo doarme în pace
un tigru cu blana strălucitoare

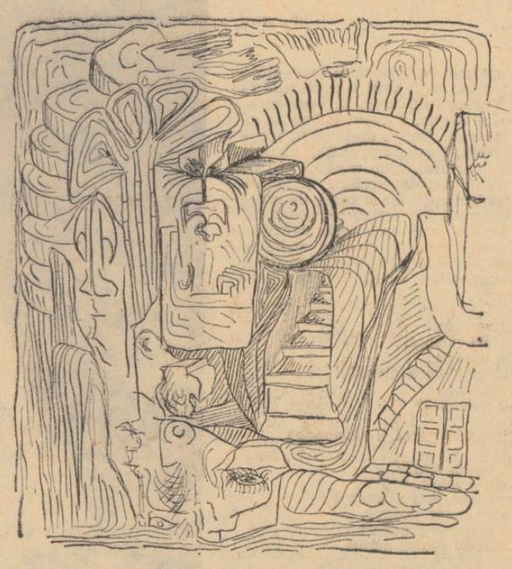

Desene de EUGEN GRUESCU

Poeme

Tu dormi

Tu dormi nu ninge nu plouă
tu dormi nu ninge nu plouă
tu dormi nu ninge nu plouă
tu dormi nu ninge nu plouă

aceasta-i perdeaua roşie de
la fereastră tu dormi
nu ninge nu plouă
tu dormi nu ninge nu plouă

aceasta-i perdeaua blîndă
a nopţii mele tu dormi
nu ninge nu plouă
tu dormi nu ninge nu plouă

aşa vom muri iubito
eu aici tu acolo vom fi
două stele în două cavouri
tu dormi nu ninge nu plouă

Perfecta solitudine

Înainte de a adormi între florile
roze care au vegheat gura maternă
să nu-mi aduc aminte de tine
înger albastru cu priviri de ciine
urcînd spre gura mea
să nu-mi aduc aminte de tine
înger de noapte cu aripi de ciine
urcînd spre gura mea
să nu-mi aduc aminte de tine
înger de pază cu lătrat de ciine

Ce fericit

Cine să ştie ce e viaţa ta
veghează două umbre două umbre
la căpătîi o ce e viaţa ta
şi ce să spui în versuri vei muri

şi-un portocal îşi va-nroşi lumina
în blîndul tău crepuscul şi o spadă
va cobori din dulcele copac
cine va sta acolo s-o aştepte

iubita care a uitat de tine
o rîsul ei de aur nu va şti
că a căzut în lume spada caldă
ce fericit ai aşteptat acolo

umila încercare

GHEORGHE SCHWARTZ

— Aşadar, domnule arhitect, nici nu vă puteţi închipui ce mulţumit se va simţi domnul marchiz cînd va afla că aţi venit. Acum din păcate nu poate urca, dar peste cîteva zile, vă asigur, veţi avea ocazia să-l întîlniţi personal. Domnul marchiz pune foarte mult preţ pe arta dumneavoastră, a nu, nu protestaţi, domnule arhitect, ceea ce faceţi dumneavoastră, nu mai este meserie, ceea ce faceţi dumneavoastră este de-a dreptul artă! Şi aceasta nu este numai părerea domnului marchiz... Vedeţi, la noi se adună toate capetele luminate din ţinut, sau mă rog, cele ce trec prin locurile acestea chiar şi numai pentru cîteva zile. Toată lumea v-a admirat operele cu respect, pot spune că de-a dreptul cu pietate. Bine, bine, se cunoaşte că nu vă plac laudele, dar să ştiţi că ceea ce am spus, am spus sincer, din inimă. Da, aveţi dreptate, să trecem la subiect, ştiu cît de preţios este timpul dumneavoastră. Să trecem la subiect, lucrurile pe care vi le voi spune nu-mi sînt străine. De cînd sînt secretarul domnului marchiz... Da, gata, vă voi spune ce am de spus şi nimic mai mult.

Pentru a înţelege ceea ce ar dori domnul marchiz, va trebui totuşi să vă mai răpesc un sfert de oră, vă promit că nu mai mult. Vedeţi, domnul marchiz are idei foarte precise despre ceea ce ar dori să se facă la acest castel, idei foarte precise. De aceea pentru a nu perturba arhitectonica acestei clădiri va trebui să vă expun cîteva lucruri esenţiale.

Castelul a fost ridicat în secolul treisprezece. Asupra acestui lucru avem documente. A fost clădit pe colina aceasta de către primul ascendent cunoscut al domnului marchiz. Dacă aveţi bunătatea de a veni pînă aici, la parapetul acesta, mulţumesc! Vedeţi acolo jos poarta aceea a cimitirului: este singura rămăşiţă a clădirii din secolul treisprezece, castelul despre care vă vorbeam. Nu zîmbiţi, este într-adevăr de atunci, are un schelet de piatră care a fost acoperit cu zidărie pentru a fi integrată unui alt castel, care nici el nu mai există. Dar despre aceasta la timpul potrivit. Priviţi bine această poartă, domnule arhitect, fiţi foarte atent la această poartă! Să trecem acum mai departe. Nu, nici o grijă, am să revin la momentul potrivit.

Prin secolul al patrusprezecelea, primul castel despre care vă vorbeam a ajuns să fie o clădire impozantă, care domina tot ţinutul. Acest castel a dispărut însă în condiţii necunoscute, nu, n-a fost prada vreunui incendiu, domnul marchiz a făcut investigaţii foarte amănunţite. Castelul pur şi simplu a fost demolat piatră cu piatră şi reclădit cîţiva ani mai tîrziu. Să trecem acum peste acest fapt, nu lipsit însă de însemnătate după cum veţi vedea, să trecem peste el şi peste castelul care a fost construit aici prin secolul al patrusprezecelea şi care vă pot asigura că n-avea nimic care să ne poată reţine atenţia. De altfel acest castel a fost asediat în secolul al cincisprezecelea şi incendiat. Da, domnule arhitect, într-adevăr, acest castel a fost incendiat. Sincer să fiu, nu s-a pierdut mare lucru.

Abia în secolul al şaisprezecelea a fost reconstituit aici un nou castel. A fost reconstituit, pentru că el nu făcea altceva decît să fie o copie fidelă a primei construcţii, cea din secolul al treisprezecelea. Nu vi se pare ciudat? Au trecut trei secole între timp...

Ceea ce s-a întîmplat după aceea nu mai are mult romantism. Acest anacronism, pentru că o clădire din secolul al treisprezecelea construită la sfîrşitul secolului al şaisprezecelea este un anacronism, domnule arhitect, acest anacronism zic, după cum trebuia să arate peisajul, a fost încetul cu încetul ameliorat de către generaţii de castelani, care au terminat prin a-l lipsi de orice stil, dar nu şi de personalitate. Ar mai fi doar de semnalat că mai aproape de vremurile noastre, la sfîrşitul secolului al optsprezecelea aripa dreaptă a castelului s-a prăbuşit, dumnezeu ştie de ce, şi modul în care a fost refăcută arată doar privaţiunile materiale de care suferea stăpînul de atunci al domeniului.

Aţi văzut desigur din elicopter panorama ţinutului mai bune decît se vede din acest turn, cu toate că trebuie să recunoaşteţi că şi de aici avem un orizont destul de larg! Aţi putut însă contempla din aparat clădirile acelea posomorîte de dincolo de fluviu, acele construcţii, care cel mult prin plasament, pot indica un castel, şi care clădiri de aici ne sînt ascunse de pădurea deasă care ne desparte de ele. Domnul marchiz vrea să joace cinstit cu dumneavoastră — cum o face de altfel cu toată lumea — domnul marchiz ar dori să începeţi lucrările pentru a le putea termina înaintea baronului, stăpînul, hai să-i zicem, castelului de partea cealaltă a fluviului. Acest lucru este esenţial, domnule arhitect, dar domnul marchiz ţine să vă asigure că nu vă va încorseta în nici un termen contractual decît într-un angajament relativ, adică să terminaţi acest castel înainte de a fi terminat celălalt.

Iertaţi-mi această divagaţie pur administrativă şi să ne întoarcem la oile noastre. V-am amintit aici istoricul, sau mai bine zis existenţa a patru clădiri succesive care au dominat în decursul timpurilor această colină. Enumerarea acestor edificii a fost însă incompletă, pentru că azi putem afirma cu certitudine că încă înainte de castelul din secolul ai treisprezecelea, pe locul pe care ne aflăm se mai ridicaseră cel puţin două clădiri, care însă după convingerea mea au fost într-adevăr primele. Este vorba despre o construcţie din secolul al unsprezecelea şi despre una din primul veac al mileniului nostru, sau mai bine zis, ultimului veac din mileniul trecut. Ştiu, pare de necrezut să afirmi numai ceva despre vremuri aproape imemoriale sau în orice caz vremuri despre care cunoştinţele noastre păstrează un asemenea mister încît de multe ori, eu cel puţin, mă aflu tentat să cred că ele nici n-ar fi existat şi că anii antichităţii ne-ar fi oricum mai apropiaţi chiar şi în timp. Şi totuşi avem o dovadă de necontestat despre aceste prime clădiri, dovadă dată de analize pe bază de carbon efectuate la cererea domnului marchiz asupra porţii aceleia a cimitirului. Aceste analize au determinat două straturi de cărămizi în mădularele stîlpilor de piatră ai porţii. Cărămizi din pămînt şi mil în care au rămas urme din fericire analizabile prin această metodă. Sînt două categorii de cărămizi şi cu o oarecare aproximaţie, ele nu lasă nici un dubiu că ar fi fost expuse vederii în veacurile despre care am vorbit.

Nu îndrăznesc să încerc să vă conving despre existenţa a două castele, dar măcar despre existenţa a două construcţii se poate vorbi fără teamă de greşi. V-am atras de la început atenţia supra porţii arhaice a cimitirului, şi v-aş ruga acum în calitate de autoritate în materie, să vă exprimaţi asupra stilului ei. Ştiu, să faci o afirmaţie pentru o epocă avînd la dispoziţie doar o poartă, şi aceea restaurată, nu este un lucru chiar atît de simplu, dar dacă epoca în cauză este secolul al treisprezecelea, lucrurile se complică şi mai mult. Avem puţine monumente din acea perioadă spre comparare, şi de obicei cînd se efectuează o asemenea operaţie confruntarea se face spre secolele mai apropiate, acolo unde avem mai multe detalii la îndemînă. Între un monument din secolul al treisprezecelea şi unul din secolul al cincisprezecelea spre exemplu, se poate face delimitarea ca de la un lucru vechi la unul mai puţin vechi; dar între o construcţie din secolul al treisprezecelea şi una din secolul al unsprezecelea, respectiv al zecelea? Nu-i aşa că vă cer aproape imposibilul? Şi aceasta încă nu e totul! În afară de alegerea dintre vechi şi vechi va trebui să alegeţi între puţin cunoscut şi necunoscut, va trebui să spuneţi nici mai mult şi nici mai puţin decît dacă există o asemănare între un lucru pe care-l cunoaştem aproximativ şi unul pe care nu-l cunoaştem de loc.

Şi totuşi, domnule arhitect, nu mi-aş permite să vă răpesc preţiosul dumneavoastră timp cu enigme indescifrabile. Pentru că dacă şi biata mea minte a reuşit să ajungă la cîteva concluzii, este neîndoios că dumneavoastră veţi putea să descifraţi zîmbind toată istoria acestor construcţii, înţelegînd astfel mai exact decît aş putea eu să vă expun cererea domnului marchiz. Dintr-o lipsă de modestie condamnabilă, îmi voi permite totuşi să vă atrag atenţia că cele patru construcţii care ne interesează au fost ridicate în perioade care tind să formeze un şir liniar în care intervalul creşte cu un secol de la construcţie la alta: secolele zece, unsprezece, treisprezece, şaisprezece sînt despărţite de una, două şi respectiv trei sute şi ani.

— Iar acum ne aflăm în secolul al douăzecilea.

— Exact, domnule arhitect. Exact! Eram de la început convins că o să sesizaţi următoarea treaptă a şirului şi o dată cu aceasta şi dorinţa domnului marchiz.

Nu face nimic, ne aşteptam la întrebarea aceasta, vreau să spun că domnul marchiz presupunea că o să fiţi nedumerit de această încăpăţînare de a reînvia mereu un edificiu căruia i-a trecut de atîta veacuri vremea, că o să doriţi să ştiţi de ce apare această dorinţă stranie la intervale determinabile de timp la stăpînii acestui domeniu. Şi aveţi dreptate, domnule arhitect, să întrebaţi, pentru că dumneavoastră în calitate de creator sînteţi dator să cunoaşteţi toate aspectele materiei din care veţi zămisli ceea ce veţi zămisli, chiar dacă o veţi face după modelul unei alte voinţe. Ceea ce cîtuşi de puţin nu trebuie să vă stinghereaşcă pentru că, domnule arhitect, ce nu se străduieşte să se apropie de forma primară, născută în prima zi a creaţiei? „Tot ceea ce ne înconjoară nu doreşte decît asemănarea cu acest unic model sferic, forma unui glob, a unei planete, a unor molecule care populează această planetă, părticică a alte planete, care la proporţii şi mai mari păstrează aceeaşi calitate de component. Totul se aseamănă, conţinînd şi fiind conţinut, încît rămîn simple erezii neputincioase încercările de a evita aceste tipare. Fiecare ne avem modelul pe care-l purtăm în noi, în timp ce noi înşine nu sîntem decît cîteva dintre modelele unui trup mai mare pe crea-l populăm. Şi care nu este ultimul nici el". Vă rog să-mi iertaţi aceste cuvinte puţin didactice, domnule arhitect, n-am pus nici o clipă la îndoială că vă sînt cel puţin la fel de cunoscute ca şi mie, nu mi-am permis să vi le amintesc decît din dorinţa de a vă face să înţelegeţi mai uşor ce-l determină, aş îndrăzni să afirm, ce-l obligă pe domnul marchiz să doreaască reconstruirea castelului său, cel original. Iar acesta domnule arhitect, acest castel este cel pe care l-a visat şi Zub Plantagenet, şi Golo Cucernicul, şi toţi ceilalţi iluştri străbuni ai domnului marchiz.

(Iar printre crenelurile turnului puteau să vadă în apusul blînd stolurile zburînd jos, puţin deasupra copacilor.)

— Acum nu vreau să vă reţin mai mult, domnule arhitect: iată contractul, are doar două clauze, cele despre care v-am vorbit:

1) să reconstituiţi castelul, unicul castel, şi

2) să faceţi acest lucru înainte de a apuca baronul să şi-l reconstruiască pe al său.

Domnul marchiz va fi foarte mulţumit.

(Se înşera pe creasta domjonului, iar jos în ganguri, încăperi — acele săli de recepţie, dormitoare, biblioteci, cabinete şi saloane — jos peste tot trebuia să fi pătruns de mult întunericul.)

— Să semnez acest contract? De ce n-aş face-o? Doar cele două clauze nu ştiu de ce le-aţi mai introdus... Castelul domnului marchiz, castelul acesta nu-şi poate găsi asemănarea decît cu castelul din secolul al zecelea, iar acesta la rîndul său nu se poate reconstitui, asta o ştiţi la fel de bine ca şi mine, domnule secretar. O ştiţi prea bine şi, bănuind de la început că am să fiu şi eu conştient că ceea ce-mi cereţi nu se poate face, aţi renunţat şi dumneavoastră la proiect, şi atunci aţi introdus şi cealaltă clauză, cea care de fapt consfinţeşte că lucrarea este irealizabilă, mie rămînîndu-mi să termin edificiul pe care nu-l voi putea termina înainte de a termina alt edificiu pe care de asemenea nu-l voi putea sfîrşi. Pentru că aţi ştiut, domnule secretar, şi o ştie şi domnul marchiz, castelul domnului baron tot eu am fost chemat să-l reconstruiesc, şi toate acestea nu pentrucă aş fi un arhitect grozav aşa cum aţi afirmat dumneavoastră, ci pentru că sînt singurul arhitect din ţinut. Or de ce aţi avea nevoie de un as în meserie — în ipoteza că s-ar afla aşa ceva la îndemînă — pentru a prelua o lucrare pe care nu o va termina niciodată? Pentru aşa ceva sînt bun eu. Aşa că voi semna acest contract în care mă voi angaja să nu termin castelul baronului înainte de a-l termina pe acesta — şi vă asigur că nu-i voi termina niciodată baronului castelul — iar pe de altă parte mă voi angaja să nu sfîrşesc castelul marchizului pînă ce nu-l voi sfîrşi pe celălalt, şi vă asigur că mă voi ţine de cuvînt şi în această privinţă.

— Deşi trebuie să recunosc că ştiam că aţi semnat un contract şi cu baronul, nu ne aşteptam la cuvinte atît de aspre. De ce credeţi, domnule arhitect că nu veţi reuşi să reconstruiţi edificul pe care îl dorim? De ce vă subestimaţi geniul, domnule arhitect?

— Aţi moştenit plăcerea cuvintelor mari, domnule secretar. Să nu mai pomenim de geniu! Mi-aţi vorbit despre progresia secolelor ce se repetă. Nu uitaţi că şi piatra care cade în apă face cercuri tot mai largi pe măsură ce se afundă mai adînc. Cercurile mai mari şi deci mai îndepărtate sînt tot mai greu de observat, şi chiar dacă aş fi dispus să admit că apa face cercuri uriaşe ce se întind nevăzute pînă în maluri, ce voi cîştiga? Nu le mai poate vedea nimeni.

Domnul marchiz se apropie de mai şi e tot mai greu de observat, şi chiar dacă aş fi de zece ori genial, domnule secretar, tot n-aş reuşi ca trăgînd de un cerc atît de depărtat să scot piatra din căderea în care se afundă. Ştiu, am spus că voi semna contractul, şi-l voi semna, fiţi pe pace! Şi o voi face nu din trufia nemăsurată de a construi ceea ce nu se poate construi, şi nici din orgoliul de a nu face mai repede nimic într-un loc decît în altul. Ar fi prea mare cutezanţa, pentru că ar însemna să încerc să întrec nefiinţa cu nefiinţă. Şi oare se aseamănă aceasta cu a încerca să întreci zămislirea cu zămislire? Nu, departe de mine gîndul, nu sînt chiar atît de nerod! Voi semna contractul tocmai din modestie şi umilinţă, pentru că ştiu să sînt un arhitect oarecare, chiar dacă sînt singurul din ţinut, singurul care se află la îndemînă. Angajîndu-mă să fac ceea ce nu voi putea face, înseamnă să mă angajez să nu fac nici ceea ce aş putea face, pentru că nicicînd nu va expira contractul meu. Şi nerealizînd aici nimic, niciunde nu voi mai avea timp să realizez ceva.

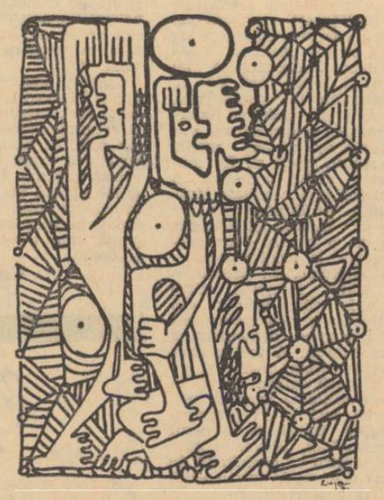

(Din spatele crenelurilor nu se mai distingea poarta străveche a cimitirului şi întunericul coborît pe nesimţite acoperi valea celor două castele.)

— Ţine-ţi vă rog mai aproape luminarea, domnule secretar, n-aş vrea să pătez hîrtiile cu cerneală! Am semnat contractul, mai rămîne să trec plata care mi se cuvine şi pe care domnul marchiz a binevoit s-o lase necompletată. Voi trece o sumă mare în locul acela pentru că aşa se cuvine; voi trece valoarea tuturor lucrărilor pe care le-aşi fi putut construi dacă n-aş fi semnat acest contract. Lucrări modeste şi folositoare, aşa cum sînt toate cele pe care m-am învrednicit să le fac pînă acum. S-a cuvenit să lase alb locul deoarece credea că numai eu i-aş mai putea oferi iluzia vieţii. De aceea se cuvine să nu se tocmească şi să-mi dea tot.

Mulţumesc, domnule secretar, puteţi lua hîrtiile, am trecut pe ele tot ceea ce se obişnuieşte.

— Şi eu vă mulţumesc. Domnul marchiz a avut bunătatea de a nu trece nici o cifră la onorariul dumneavoastră, dar acum cred că va putea fi mulţumit. Să coborîm dar: s-a lăsat răcoarea. Domnul marchiz...

— Acum că ne-am ispitit, acum că am semnat contractul, să păstrăm liniştea pentru că aşa se cuvine. Să-l lăsăm pe domnul marchiz să se amăgească dîndu-i contractul, amăgiţi-vă şi dumneavoastră ducîndu-i-l domnului marchiz, şi lăsaţi-mă şi pe mine să mă amăgesc cu gîndul că aş fi izbăvit un suflet care mi s-a încredinţat după ce a pierit de mult. Şi lăsaţi-mă să-mi iert sufletul prea milos.

Aveţi grijă, domnule secretar, cum coboriţi scara, prima treaptă e ruptă.

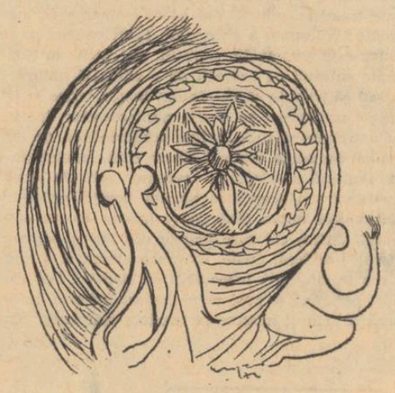

ION IUGA

Spaţiul gol dintre tablouri

Ursita-i prin lumini ce mint
şi cearcă duhul tău gălbui
cupola-i beată de absint
rupîndu-ţi unghia în statui

jos Brueghel sîngeră ocult
în jurul lămpii ce-au aprins
mîinile tale
şi e mult
să mai rescriu vai ce-ai cuprins

luneci tărîm de carii şi delir
caişi bolnavi pe piatra asudată
cu mîna ta iubito le înşir
şi pierd cărarea simplă înc-odată

Înălţarea cîmpului

Mă poartă în seară priviţi zodieri
mîini de abur îmi zboară prin rug
din văi vin turme albe vin oieri
în sus un vînt mă-mpiedică să fug

răniţi de ape mor şapte năieri
cîntările înaripează plug
cu arborii plutesc spre nicăieri
în gol pregolul să distrug

din ceaţă Doamne îmi refac Tipar
căderii mele-n luna de prisos —
cîntec să fiu iarăşi şi iar

cioplesc aceleaşi scări pe dos
din flăcări scări şi în zadar
cîmpul se-naltă prin ce prinde jos

Iertată fugi între liane

Sunt crucea poate de pe navă
cu aripile plante frînte-n gări
nu urcă nimeni negre scări
să-mi spele gura de otravă

sunt var de ziuă pe cărări
pierdut de iarba din dumbravă
paseri prin mine adună slavă
din albi copaci în jos spre ţări

iertată fugi între liane
rămîn lintinile orfane
cu ochii plinşi după omăt

de piatră mîna ţi-o arăt
şarpe spre mine şi-ndărăt
aprinsă ramă la icoane

Zarurile din oglindă

Amurg de alb te strigă în ninsoare
căderile sunt plopii în pustiu
tăcute-s zarurile care
în rostul lor m-ar vrea
eu ştiu

această trecere în muguri
e rană-n lut şi creangă-n vînt
buzele ce ard prin ruguri
lumini pe lemnul putred sînt

umbre prin mine să înoate
ingroapă ceara ce mi-o pui
pe cer
şi duh lunec prin toate

vine groparul
Doamnă cine
îl va cuprinde-n mine jar
de sus coboară orfeline
să nu adoarmă-n văi de var

Urnă părăsită

Lumini din ceară cearcăn într-un vas
îmi pling pămîntul marii cruciate
zale pe zale ruginite-n pas
temple în mine-s azi săpate

de rugă neagră şi de glas
uitat în temelii muşcate
de viermii pietrei ce-au rămas
sub riurile scurse-n sate

vai cer prin mine-şi clatină
tiparul pînze de atlaz
veşmînt de galbenu-mi obraz
mielul prin văi de platină
îşi plînge spinii-n datină
şi urma vînt se face iaz

FLORIAN HUŢANU

Sînt singur prins în mine

sînt singur prins în mine şi-n vorbe amorţite
pe drumuri legănate ascunse-n pălmi de zeu
şi noaptea mă îneacă prin timplele lovite
cu note cadenţate în rugăciuni şi seu

mai vine un zbor de fluturi prin scînteieri de stele
cu aripile arse în ceaţa din amurg
mai imi îmbăt privirea în regăsiri de iele
de pe statui deschise în maluri care curg

privighetori se scaldă în singerări de ape
cînd pliscurile moarte în umbre rătăcesc
ingăduind luminii în scorburi să s-adape
se nasc în ploaie aştrii cînd ierburi regăsesc

şi noaptea mă îneacă prin timplele lovite
cu note cadenţate în rugăciuni şi seu
sînt singur prins în mine şi-n vorbe amorţite
pe drumuri legănate ascunse-n pălmi de zeu.

NICOLAE PASCU

Matinală

Cu har pudrează alb exploziile mute
şi ninge clar lumini de aur diafan
subt nevăzut tăcerea ţese calmă
covoarele nuntirii cu pluş de chihlimbar.

Şi corzile întinse în catalepsii plesnesc
şi ochi şi nări nebune se dilată
adulmecări păgine orbeşte se-ntîlnesc
şi ţipă ascuţit neliniştI în fecioare.

Şi cremeni iuţi migrează în artere
pumnale reci în sînge-nţeapă scurt
ies rosturi hărăzite din bezne prenatale
în nebunia verde murind a se-mplini.

TEATRU

Tragoi

Tragoi înseamnă țap și tragedia de aici ni se trage. Etimologic. Neînchipuit de multe cuvinte grecești în cultura lumii. Facem comedie după ei, filozofăm asisderea, ne aflăm pe scena lor. Plîngem cu lacrimile lor, rîdem risul lor, n-am inventat nimic, ar trebui să ne pleznească obrazul de rușine. Am ajuns de risul lumii antice. Vechii greci, dintr-un obiect creau o disciplină și ne dăm seama că sîntem de fapt, prinși în tiparele minții lor iscoditoare, din care Europa încă n-a ieșit, ca dintr-un clei. Imaginea viespei înotînd în miere e încă mai plastică, pentru Europa adăugîndu-se la dulceața atică de demult, Continentul nostru are încă botul profund vîrît în știubeiul cu înțelepciune grecească.

Tragedia, așadar, provine de la cuvîntul **țap**. Deci metoda ar fi aceasta: iei un obiect sau, în cazul dat, o ființă și adîncești problema. E un lucru pe care noi încă nu l-am învățat. Generalul se creează de la fleacuri, filozofia pleacă de la mici amănunte, nici măcar semnificative, un țap hilar cu coarne împletite și evoluînd în spirală, duhnind a mascul, poate, în înaintarea lui întăritată, să dărîme cu capul orice zid pînă în metafizică.

Ideea nașterii tragediei, care a frămîntat atîtea minți, vă rămîne încă un punct turistic neexplorat suficient și după aceste gînduri ale noastre.

Mă mir că Nietzsche, în avîntul său poematic, n-a putut face decît distincția între apolinic și dionisiac, o adevărată comoară de citate pentru spiritele didactice. Așa că nu-l vom mai cita și noi, deși ne stătea pe limbă.

Acum, adevărul e că, dacă stai așa cu fața în sus, fără treabă și te gîndești cum se face că a apărut pe lume tragedia, poți să dai peste momente de mare voluptate; voluptate a ghicitului. Kant spunea că sufletul nostru este format din senzații. Cei vechi au ținut să-și umple sufletul cu senzații de o anumită natură.

Cred că trebuie să ne gîndim foarte serios la jelaniile care se produceau cu ocazia numeroaselor decese. Tragedia trebuie văzută în fața schimonosită de durere a vreunei mame, a vreunei tinere soții, zmulgîndu-și părul, sărutînd pămîntul și invocînd zeii. Pe lîngă spontaneitatea și sinceritatea acestor bocete, genul modern al tragediei apare lăbărțat și incolor ca un cîntec de pahar. Eschil, cel care prinde din aer și statornicește tiparul, urmărea, poate, în subconștient, și o minimalizare a zeilor, care, insensibili de clamări, iată că pot fi aduși pe scenă și puși să vorbească înflorat ca fitecine, ba să se mai și încurce la tiradele mai lungi. Tragedia lui e de frică, e contra spaimei de moarte și excesul de decese și acte capitale trebuie să fi avut o explicație în banalizarea teribilului. Vorbești de funie în casa spînzuratului, pînă cînd acesta suride, țeapăn, și începe să se dea huța. I-a trecut moartea. Există undeva, în munții noștri, un obicei străvechi, legat de priveghi, cînd se string cunoscuții în jurul mortului, spun măscări atît de deochiate, încît mama celui decedat trebuie să izbucnească în ris. Pe la miezul nopții vine o ceată de moșnegi cu bărbi de cinepă, spre a lua sufletul decedatului în primire și încep să țopăie și să sară peste cadavru, agitînd caraghios un falus enorm. Și de aici se putea naște tragedia, dacă țapii noștri ar fi știut să behăie și nu ar fi fost folosiți sistematic drept țapi ispășitori. Ne-au rămas fragmente de corn:

„Ce frunză se bate
Pe la miez de noapte,
Cu fiori de moarte?
Frunza teiului și cu a plopului.
Vorba lor începe
Dar cine-o pricepe?"

Un descintec „de obrinteală" parcă îi răspunde:

„În cîmpu mare, negru,
Latră un cîine mare, negru:
Peste marea cea mare, neagră,
Zbiară o oaie mare neagră.
În pădurea cea mare, neagră
Strigă un cioban mare, negru..."

Spaima neagră în fața obrintelii eterne naște și la noi fiori. Oaia însă va fi cea menită să-i exprime: dîndu-se înapoi mult, în timp, pînă la buza prăpastiei și începînd de-acolo „Miorița", o tragedie mai senină și — de ce să ne speriem de cuvinte — mai albastră.

Marin SORESCU

NICOLAE IORGA. — Sculptură de MIRCEA ȘTEFĂNESCU

ARTE

revista străină

• **L'EXPRESS** (21—27 iun. a.c.). Este sau nu Mickey Mouse un personaj public? La această întrebare trebuie să răspundă sau, mai exact, să dea verdictul Curtea Constituțională din Karlsruhe în procesul care opune hebdomadarul umoristic **Pardon** proprietarilor copyright-ului lui Walt Disney. Dacă da, atunci **Pardon** va putea să parodieze fără nici un fel de consecințe pe vestitul Mickey Mouse.

• Cu **Mesagerul** (film premiat recent la Festivalul de la Cannes), cuplul Joseph Losey-Harold Pinter înregistrează cel de-al treilea mare succes (după **The Servant** și **Accident).** Comparîndu-l cu tandemul de altă dată Carné-Prévert, François Nourissier, în comentariul său, afirmă printre altele că: „...forța creatoare a lui Joseph Losey... nu pare deplin folosită decît în asociație cu răceala savantă a lui Pinter, omul care începînd cu 1958 va reînnoi teatrul englez". Cît despre **Mesagerul,** ultimul lor film, Nourissier scrie: „Fericit creatorul care se oferă și ne oferă această bucată de cer și fericit dramaturgul «son cadet» care îl ajută".

• **LE MONDE** (27—28 iun. a.c.). Cunoscutul violoncelist Pablo Casals, în vîrstă de 95 ani, a primit de curînd titlul de doctor „honoris causa" al universității mexicane din Guadalajara. La ceremonia organizată cu acest prilej, Casals a declarat printre altele: „Pacea este singura soluție pentru a ameliora lumea".

• La 25 iunie, la Londra, un tablou de Titian **(Moartea lui Acteon)** a fost vîndut la prețul de 1 680 000 lire sterline (22.400 000 franci francezi). Este cel mai ridicat preț atins vreodată de un Titian, dar relativ scăzut în comparație cu recordul mondial — 2 300 000 lire sterline, prețul unui Velasquez vîndut anul trecut și aflat actualmente în posesia Metropolitan Museum-ului din New York. **Moartea lui Acteon** (1,60 × 1,75 m), pictat de Titian pentru Filip al II-lea al Spaniei, a făcut parte din mai multe colecții celebre. Ultimul său proprietar, contele de Harewood, l-a vîndut pentru a-și putea reglementa drepturile de succesiune.

• **PARIS MATCH** (26 iun. a.c.). După **Les chênes qu'on abat,** aflată de mai multe săptămîni în fruntea best-sellers-urilor franceze, o nouă carte semnată Malraux: **Oraisons funèbres,** cuprinzînd textul discursurilor ținute de Malraux în timpul cît a fost ministru al Afacerilor culturale. Într-un reportaj (text și fotografii) de opt pagini, consacrat scriitorului cu acest prilej, se spune: „André Malraux est l'homme du jour. Il l'a toujours été. Telle est sa condition".

u. v. z.

ARTE PLASTICE

Ovidiu Maitec

Pare paradoxală, la acest artist neașteptat de profund și receptat pe o singură direcție, importantă dar nu cuprinzătoare, aliajul perfect dintre lucrătura solidă, bine articulată și fragilitatea zburată, delicatețea interioară, duse pînă la sfidarea legilor gravitației.

Mai întîi să încercăm să înlăturăm o confuzie, amintită mai sus în treacăt și care se spune îndeobște despre Maitec. E adevărat, arta lui se leagă și duce mai departe simțul meșteșugarului ardelean în lemn, universul țărănesc, în toate implicațiile lui, apare și el, dar a-l limita pe artist la atît ar însemna o greșeală de nelertat. Motivele lui, nu indiferente dar necesențiale ca sorginte, au alte temeiuri. Apropiate intim civilizației țărănești arhaice, ele o transcend, proiectînd-o în zona miturilor fără de raportări directe, grăitoare prin ele însele. Fabulată astfel, lumea obiectelor, cu semne de uz dispărute, devine taină a unei existențe posibile. Desghiocată de grosul și greul trudnicelor indeletniciri ea înflorește fără dorința regresiunii, fără melancolia reintoarcerii apărate, ocrotite de trecut, reflexul ei tîrziu, de sine stătător, fiind capabil să se adapteze, să îmbogățească orice aventură spirituală nouă. Obsedanții faguri sălbatici, sînt numai ideea de pădure, în cuiburile lor se simt deopotrivă de acasă abstractele geometrii nucleare. Între mireasma mierii moleșită de amiaza văratică, întărîtă în recile ploi de munte înnoptat cu brazi seculari și explozia carburanților de vehicul celest se stabilesc surprinzătoare punți și canale. Maitec este printre puținii artiști care au știut să surprindă această conviețuire specifică timpului nostru, dintre străvechi, imemorial și prezent, modern, fără intenție declarată, dar organic.

Cu ceea ce am numit fragilitatea și delicatețea paradoxală, în raport cu soliditatea și extrem de bine sudata armătură a lucrărilor, ajungem în miezul preocupărilor și a rezultatelor cele mai înalte cucerite de Maitec. Ideea de cumpănă și de zbor se dublează de ideea de pasăre și himeră. Pe un piedestal cît mai mic cu putință, sculpturile se înalță dominatoare, măcinîndu-și suportul. În setea lor devorantă de a-și rupe rădăcinile care le leagă de pămînt, își rod postamentele, balansează pe suportul lor cu bătaie ușoară de aripă, devin păsări. Un ascuțit sentiment de fraternizare se iscă în fața masivității aproape incredibil dăruită zborului. Un zbor niciodată real dar conținut în temeritatea gestului. Himera ia naștere tocmai din această contradicție. Lucrările, privite din unghiuri diferite, par cînd să zboare, semețe și calme și maiestuoase .cînd să se zbată, să riciie cu gheare de crab în calcarul incendiat de soare, încercînd să se ascundă în adîncime, străpunse de ghimpii în rază ai gravitației. Visul și coșmarul se învîrtesc repede, se urmează în același plan, imbolduri secret centrifuge și centripete, amestecate în materia subțiată de efort, ametesc privirea și înțelegerea. Maitec este adevăratul stăpîn al himerelor, cele născute din perfecțiunea echilibrului, improvizate marilor depărtări și veșnic respinse de ele, cum vor fi întotdeauna himerele.

În spațiul atîns — cel cu dorințe fără simțuri pe măsură — de Maitec, teroarea nu covîrșește. Este meritul sculpturii însăși, îmblînzind asperitățile prin volum, dar, nu-i mai puțin adevărat, al artistului. Dragostea, devoțiunea cu care împodobește lemnul, neatent la duhurile care-i dau ocol în cercuri tot mai închise, cum ai dezgropa crini în plină furtună, șterg speculațiile gîndului poate bolnav, fac să se bucure o clipă alcătuirea noastră, niciodată înțeleasă și prețuită pe deplin.

Grigore HAGIU

TELEVIZIUNE

Ancheta (III)

Dar ancheta propriu-zisă presupune un număr mai mare de interlocutori și vizează un adevăr general. Un adevăr social, indeobște. Comportamentul colectiv este acut social. Din pricina asta ancheta are și o mai mare răspundere vizavi de concluziile pe care le sugerează în comparație, de pildă, cu un interviu. O anchetă socială nu se prea întreprinde de florile mărului. Ea are finalitate neapărată. O anchetă socială este un diagnostic social, ea se întreprinde cel mai ades pentru a constata unele modalități de funcționare ale organismului social. Există însă o limită de bună-cuviință a genului: ancheta nu impune concluzii forțate, ancheta este o investigație, datele primare obținute de ea urmează să fie interpretate de către specialiști.

Două dintre anchetele difuzate în ultima vreme mi-au atras atenția în mod special: ancheta despre medici a lui Andrei Bacalu și Manase Radnev și ancheta despre studenți a Ioanei Bogdan și a lui Tudor Vornicu. Pornind de la mobiluri net diferite și avînd chiar ambiții net diferite, anchetele despre care vorbesc aveau comun caracterul de „gen". Revin cu observația că într-o perioadă cînd televiziunea își caută cu febrilitate modalitățile expresive e bine să aplaudăm ori de cîte ori formulele se potrivesc. Ancheta despre medici a avut o compoziție simplă dar exemplară: s-a pornit de la un exemplu concret — un film scurt, ca o pildă, cu o femeie pe masa de operație vizavi de medicul-consultant; s-a ajuns obligatoriu la întrebarea — este pregătirea practică a studenților în medicină destul de temeinică pentru a acoperi necesitățile reale ale profesiunii? — au fost implicați în dezbatere toți factorii răspunzători. Concluziile la care s-a ajuns — și s-a ajuns la unele concluzii — n-au fost nici impuse, nici didactice. Au fost concluziile firești ale unor oameni în cauză vizavi de propria lor cauză. A fost o dezbatere participativă pentru că tema discuției era, ca să zic, arzătoare și interesa. A fost o discuție exhaustivă pentru că toate ipotezele fenomenului discutat au fost eliminate pe rînd.

Cealaltă anchetă a avut titlu aproximativ: „Este căminul studențesc un cămin? După cum se vede chiar și din firmă, cîmpul de acțiune al acestei anchete a fost unul sentimental. Problema nu s-a pus în termeni transanți: ce e bine și ce e rău într-un cămin studențesc, întrebarea tot timpul a fost: vă simțiți la cămin ca acasă, nici una din intervențiile reporterului n-au deschis un alt drum și cu toate acestea ancheta n-a fost lungă și nici nu m-am plictisit. Ba dimpotrivă: obligați a vorbi despre sine, studenții participanți au făcut mărturii aproape totale, au cuprins în răspunsuri mult mai mult decît ar fi izbutit o departajare strictă și obiectivă în ce este bine și ce este rău. Și astfel, ancheta despre căminele studențești a devenit o anchetă despre studenții care locuiesc în cămine, disimulată sentimental întrebarea de bază a sugerat în cele din urmă o discuție etică. Adaug alegerea inspirată a interlocutorilor, montajul inteligent al răspunsurilor, compoziția emisiunii pe „capete de expresie". Ah, forța de seducție a „verité"-ului.

Sânziana POP

MUZICA

Apus de stagiune

Orchestra Radioteleviziunii a ținut să-și încheie o merituoasă activitate concertistică desfășurată pe parcursul defunctei stagiuni cu o programare nu prea fericită a operei „Andrea Chenier" de Giordano. O capodoperă nu este susnumita și, chiar dacă ar fi, mai bine instituția de specialitate, Opera Română, și-ar modifica repertoriul și ar cuprinde și lucrări mai puțin cîntate (poate așa ar mai umple sălile transparente), decît să fie mobilizată cea mai activă orchestră a țării într-o muncă fără rezultate strălucitoare posibile. Și Filarmonica se pregătește să-și încheie pilpiitoarea activitate așa că, o privire retrospectivă ar fi, credem, la locul nimerit.

În domeniul simfonic, tot Radioteleviziunea și-a arătat interesul către creația autohtonă, către ieșirea din searbăda monotonie a concertelor alcătuite de dirijor spre demonstrarea performanțelor proprii. A fost o programare cu discernămînt făcută și nu ni s-a întîmplat decît extrem de rar să avem a reproșa calitatea vreunei premiere românești incluse în program. Dacă am făcut-o totuși, ca în cazul operei lui Roman Vad, „Povestea unei mame", a fost pentru ca abandonul de gust să rămînă o excepție într-o suită de întreprinderi concertistice.

În afară de repertoriu, Radioteleviziunea s-a bucurat și de contribuții interpretative, în special dirijorale, de valoare deosebită, ceea ce mai rar se întîmplă în stagiunile ce urmează imediat după un Festival George Enescu. Concertul lui Igor Markevitch a fost, din punct de vedere al tălmăcirii, culmea indiscutabilă a sezonului muzical și, dacă privim înapoi, el acoperă un șir lung de ani cu strălucirea genialei muzicalități a marelui dirijor. În plan național, inițierea ciclului Mozart-Bruckner și încredințarea sa virtuosului Erich Bergel a fost o altă mare satisfacție dată melomanilor frecventatori ai sălii din strada Nuferilor.

Filarmonica nu a renunțat încă la convingerea că menirea ei este de a fi o formație conservatoare, născută spre a face auzit și reauzit, publicului același vechi repertoriu. Este o concepție periculoasă și costisitoare din două puncte de vedere: mai întîi pentru că marele repertoriu oferă posibilitatea unor comparații cu celebre interpretări de referință iar apoi pentru că orchestra nu-și capătă deprinderile de suplețe și elasticitate necesare pieselor mai noi, ceea ce s-a și vădit în unele prime audiții românești (Stefan Niculescu, Tiberiu Olah). Mai demne de interes descoperim la această privire înapoi lucrările vocal-simfonice „Messias" de Händel și „Missa in do minor" de Mozart, pentru că de „Romeo și Julieta" de Berlioz mai bine să nu mai vorbim.

Este adevărat că Filarmonicii îi revin organizarea și găzduirea pe scenele sale a unei atractive stagiuni camerale, susținută fie de debutanți (ciclurile de tineri interpreți) fie de formații cu un dobîndit renume. Diferite cuartete, alcătuite din membrii orchestrei, ca și formații specializate în muzică mai rar cîntată (excelentul Grup 3 +) au înviorat pe lîngă formațiile din provincie „Musica viva" (Iași) și „Ars nova" (Cluj) serile muzicale de cameră, suplinind în parte eclipsa bucureșteană a excelentei „Musica nova" ce s-a menținut în tăcere fără ca membrii formației să aibă vreo vină.

Chiar și Conservatorul, de obicei didactic și neinteresat, a avut două concerte de excepție (același „Grup 3+" și recentul concert al fraților Vasinca) iar A.R.I.A. ne-a prilejuit întîlnirea cu cîteva formații de jazz de cea mai aleasă calitate. Într-un cuvînt, o stagiune activă, în care am avut săptămînal, cel puțin un eveniment de semnalat, pe care am dori-o însă și mai axată, mai direcțională spre ingenios și inedit.

Costin CAZABAN

FILM

À bientôt, les amis!

Ți se întîmplă să vezi cîte un film despre care nu prea ai ce să spui. E cazul producției franțuzești Adieu, l'ami (regizor: Jean Herman), despre care — oricît de ingenios e mobilat capul nostru, nu știm ce năzdrăvănii pregnante să rostim. Am intrat prin mulțimea vociferantă de la „Scala" (care bine că și-a revenit din lungul ei lesin, husele de pe fotolii, ciudata soluție care le-a venit în minte celor ce-au renovat venerabilul cinematograf, ar trebui smulse și din pinza lor s-ar cuveni să li se facă bluze ingenioșilor care au făcut să arate atît de șleampătă o sală recunoscută pentru eleganța ei), ne-am acomodat pe rîndul 14, locul 22, lîngă niște cetățeni entuziasmați care, ce să vezi, veniseră doar ca să se recunoască într-o imagine fugară din jurnalul de actualități — erau destul de mulțumiți! — apoi au plecat.

Și acum ce să mai spunem chiar despre film, după ce am redat cu atîta grijă atmosfera? Ca să nu pierdem vremea blîndului cititor, care se încăpățînează să parcurgă săptămînal grațioasele noastre observații sau bagări de seamă despre cinema, vom scrie aici, pe nerăsuflate, că Adio, prietene *e un bun film polițist, lipsit de „surprize". În el evoluează cu vioiciune Alain Delon, Charles Bronson (o față agreabilă de derbedeu inimos) și Olga Georges Picot, mai puțin fascinantă decît ne așteptam. O peliculă polițistă pentru cardiaci, fără niciun risc. Nu tu groază, nu tu uimire, nu tu violență. Te guvernează un interes limitat. Alte satisfacții: o imagine admirabilă, comentariu muzical de o discretă strălucire și, cum ziceam, constatarea unor foarte buni actori în rolurile de bază. Dacă povestea care a traversat imaginația cuviincioasă a scenaristului Sebastian Japrisot invie cu adevărat pe ecran, ici-colo, aceasta se datorează faptului că Delon și Bronson se obstinau să creadă în bruma de personaj a fiecăruia. Uite, domnule, par a spune cei doi, ce li s-a întîmplat băieților ăstora lăsați la vatră: nu sînt ei niște sfinți, delicvența îi paște cu mare avans, dar au o calitate — sînt oameni de, orișicît, caracter! Și-au promis o chestie, apăi așa rămîne! Nici seducțiile unui polițai sufletist nu îi vor clinti din ce și-au pus în cap.*

...Figura cu monedele de metal, am verificat imediat și noi, nu e mare scofală: cu martori, am vîrît într-un pahar plin (apa se curba corect, ca și lichidul în care opera eroul din Adio, prietene) *șase monede de un leu și trei lei, fără să debordeze un strop. Șase, iar Bornson se oprea la cinci! YE !... exclamăm, și noi ca simpaticul gangster de caracter, șase! Repetăm figura oricînd, în fața oricărui juriu, contra unor pariuri consistente. A bientôt, les amis!*

Ilie CONSTANTIN

SPORT

Federația de fotbal pe calea curajului

Și dacă m-așteptam să mi se întîmple orice, atît în America de Nord cît și în Europa de tranzit, dacă mă convinsesem că ființa umană e deschisă miracolului și surprizei în fiecare clipă, dacă eram gata să accept că voi ajunge să trăiesc clipa polemicii Buhoiu-Buzdugan, — ei bine, nu puteam crede, și încă și acum îmi mai frec ochii de mirare, nu puteam bănui că Federația de fotbal o va smuci, la un mijloc de săptămînă, pe calea adevărului. Și doar se afla, cum bine subliniam în această tranșee de pagină, pe un drum destul de stupizel; mergea Federația noastră de fotbal pe largul drum al împăcării cu cei mediocri și al plecării capului în fața celor submediocri. Și-i plăceau Federației noastre de fotbal călătoriile și avantajele și nu-i plăcea Federației noastre de fotbal acest mic amănunt, adevărul. Și deodată — explozie! Deodată, Federația de fotbal făcu stînga fără să semnalizeze și o luă pe drumul spinos al adevărului. Și aflarăm, cu această ocazie, ce farsă grosolană ni s-a putut juca, atît în categoriile mici cît și în Divizia A, unde gurile rele spun că s-a-ntîmplat și următorul fapt: surclasați la Iași, jucătorii de la Jiul-Petroșani se rugau de arbitru: **„Domnule, mai prelungește partida, să ne mai dea Moldoveanu cîteva goluri. Vă rugăm noi foarte mult..."**

În genunchi se rugau ei și Federația de fotbal a făcut un lucru neașteptat: a observat chestia respectivă. A mai observat Federația și alte lucruri la fel de nobile și, deși din punct de vedere formal nu avea cum să-i sancționeze pe cei vinovați, surprinzătoarea noastră Federație de fotbal a dat un exemplu care, după părerea noastră, este excepțional: și-a asumat răspunderea pentru fotbalul căruia îi este Federație, și a judecat nu formele, ci adevărul. Dacă Federația merge în acest ritm, pe calea curajului, o să ne pună în situația penibilă de a o felicita public.

★

Cerem însă să i se dea lui Tătaru titlul de golgeter pe care l-a cucerit. Ni se pare o mare gogomănie să-l pedepsești pe cel care a jucat corect, pentru că alții doi n-au făcut-o. **Tătaru este golgeterul de drept și de fapt al campionatului nostru.** Cît privește stabilirea limitei minime la 20 de goluri, ea e bună, dar **de acum încolo.** Nu a fost în regula jocului precizarea respectivă, așa că n-avem nici un motiv să fim absurzi, să fim și absurzi cînd sîntem curajoși.

★

Noi l-am provocat pe Belphegor de la **Sportul** ca să-l punem în situația să ne rostească numele într-un ziar de mare tiraj; pe cînd domnul Belphegor știți ce face? — citează din noi, dar nu ne spune numele. Nu-i cunoaștem partea sensibilă a acestui subtil și plin de un amar umor Belfi. Dar îl rugăm public să polemizeze cu noi, dîndu-ne numele. Cu tristețe constatăm că Belphegor se face a uita ce mult ne place gloria. Și ca să îi adresăm prima provocare, iată, i-o spunem: dumneata, domnule Belphegor, te afli sub influența străină a unui fotbal pe care ezit să-l mai numesc. Ceva e putred, Belfegor.

★

Revista **Tribuna** ne-a adresat o scrisoare pe care ne-a rugat să n-o publicăm, scrisoare în care D. R. Popescu ne chema la Cluj să jucăm un meci de fotbal, de să se ducă pomina. Nu putem încă răspunde acestei — să riscăm cuvîntul — obrăznicii, decît după ce echipa noastră, **F. C. Sedentarii,** va fi luat o hotărîre în mod democratic. Pentru că trebuie să ți-o spunem, tovarășe D. R. Popescu, în echipa noastră e ascultat glasul fiecăruia. Noi credem în toți cei unsprezece jucători și credem și în rezervele lor. Se întîmplă oare asta și la d-voastră? Poate Constantin Cubleșan să aibă un punct de vedere diferit de punctul d-voastră de vedere, în privința extremei retrase, spre exemplu?

Pe curînd, băieți copii ai zădărniciei, victime ale umilirii noastre viitoare, fotbaliști de la revista **Tribuna** din Cluj!

★

Infirmăm pe această cale zvonul calomnios lansat se pare în redacția revistei **Amfiteatru,** că echipa noastră **F. C. Sedentarii** s-ar numi **F. C. Sclerozații.** Vindem la licitație publică acest al doilea nume, deși știm bine că de fapt s-ar potrivi unei posibile echipe de fotbal a revistei **Amfiteatru.**

★

Deși pe **Stadionul Tineretului** continuă să ia ființă terenuri noi, deși șeful stadionului, Aurelian Cososchi, e ocupat cu aceste treburi, **F. C. Sedentarii** continuă acțiunea sa istorică. Nu mai departe astăzi, la orele patru.

★

Prezența lui Ștefan Covaci la cîrma echipei Ajax-Amsterdam este cea mai mare bombă din lumea fotbalului. Ar mai rămîne să aflăm că Televiziunea britanică și administrația stadionului Wembley au cumpărat pauza meciului Arieșul — Chimia Făgăraș, sau că Fellini umblă cu gura căscată după o pilă pe lîngă cineva de la Institutul de Cinematografie din București ca să intre și el în anul I, dacă s-ar putea. Dar știți cum, — numai dacă s-ar putea.

Adrian PĂUNESCU

ARTE

PRETEXTE

Cinci monezi într-un pahar plin cu lacrimi

Experiența cu paharul plin de wisky și cu cele cinci monezi lansate înăuntru pe care o execută cu mari precauții parașutistul-gorilă, complicele lui Alain Delon în filmul de aventuri ce rulează la Scala, *o repetă cu lacrimi în ochi, în aceste momente, mulți elevi căzuți la examenele de admitere mai grele în vara asta ca nici o dată. Poate că doar meteorologia, anul meteorologic în curs, întrece în intemperii, intemperia didactică. Ministerul învățămîntului a pus piciorul în prag. Ministerul zice pe aici nu se mai trece cu una cu două, și noi zicem că e foarte bine așa: decît mulți și nepregătiți și cu urmările care s-au văzut, mai bine lipsă. Fiecare la locul său. Prin sita prin care înainte treceau zece, azi abia dacă se mai strecoară unul, și acela laminat, turtit, jumulit ori cu penele arse de temperatura înaltă a încercării. Ce-am tremurat eu la examenul ăla o să țin minte cîte zile oi trăi, gîndește concurentul. Foarte frumos, asta, repetăm, e foarte bine pentru toți și mai ales pentru concurent în persoană. Sînt oameni maturi care și astăzi, cînd visează urît, visează neapărat că răspund la un examen. A fost angoasa multor generații. Examenul era proba de foc, un punct de referință absolut, ca milităria sau războiul, „înainte de" sau „după", împărțind existența în două, și ceva care imparte atît de net, înseamnă că respinge sau promovează ceva pe o bază solidă.*

Am făcut și noi coadă pentru bilet la filmul „Adio prietene" cu Alain Delon și cu celălalt mare actor, care seamănă leit cu simpaticul nostru actor de cinema, Colea Răutu, cînd nu-i tătar și nu poartă pe cap fes sau turban. Era o coadă lungă de corijenți și de repetenți, era clar după mutre și comentarii și mărturisim că noi înșine, în mijlocul atîtor ratări, ne-am simțit corijenți la cea mai dificilă materie, fiindcă oricînd, fir-ar să fie se găsește cîte una. Întîi, ca să spunem drept, am vrut s-o tulim tiptil din rînd, pentru a nu ne compromite. Pe urmă, după o matură chibzuință, acceptarăm situația. Viața nu-i făcută din victorii ușoare. Unde sînt victorii ușoare, poți fii sigur că acolo viață adevărată nu există.

E vorba — pentru cine nu-i la curent — de un pahar plin cu licoarea combătută de Eliot Ness și în care trebuie să lași să cadă una peste alta, cu mare—mare prudență, cinci monezi grele cam cît un ban de trei lei de-al nostru, fără a vărsa nici cel mai mic strop. Făcurăm și noi acasă în secret experiența de mai sus cu apă curentă de la robinet — nici un succes, degeaba se laudă poetul Ilie Constantin. Dar cîte întrebări puse la examene și la care nu s-a știut răspunsul pot să încapă în paharul cu lacrimi al micilor spectatori de la Scala?

AMFION

Inedite

Luca Ion Caragiale

Anul acesta s-au împlinit cinci zeci de ani de la moartea prea timpurie a lui Luca Ion Caragiale, fiul cel mai mic al ilustrului dramaturg, ultimul scriitor care i-a purtat numele, poet talentat, apreciat în epocă și cunoscut de colegii săi de generație ca o puternică personalitate. Răpit din viață la numai 28 de ani, în plină formație, Luchi Caragiale publicase pînă în 1921 doar un mănunchi de poezii, cîteva pagini de critică literară și memorialistică, în revistele **Flacăra, Viața românească, Sburătorul, Ideea europeană** ; dimpreună cu I. Gherea scrisese microromanul **Nevinovățiile viclene**, de curînd republicat la **Editura tineretului.** Poetul era totuși considerat de Al. Duiliu Zamfirescu drept unul dintre promotorii modernismului în lirica noastră — alături de Adrian Maniu și Ion Minulescu. Duiliu Zamfirescu a criticat într-o ședință a Academiei Române tocmai aceste tendințe, cărora le opunea **Steluța** lui V. Alecsandri.

Cea mai mare parte a operei poetice a lui L.I. Caragiale, prin caracterul ei postum, a rămas necunoscută. Ea se află cuprinsă în mai multe caiete de versuri, scrise între anii 1916—1921, intitulate : **Eligiile înfiorate, Chipurile sulemenite, Izvodul vrajei** și **Jocul oglinzilor.** Cazul unui corpus literar atît de compact, ignorat timp de cinci decenii, este unic în literatura noastră, ca să nu mai vorbim de faptul că el aparține ultimului Caragiale. Excelent traducător din Villon și Poe, L.I. Caragiale a scris și un număr impunător de poezii în limba franceză. Puținele pagini de critică literară publicate de el ne indică un spirit informat, sceptic deopotrivă față de moștenirea **Junimii** ca și față de aceea a **Contemporanului** și adversar al intelectualismului în literatură. Articolul său **Amintiri despre Caragiale**, constituie o sursă de primă mînă pentru reconstituirea profilului moral și artistic al dramaturgului.

În **Memoriile** sale, E. Lovinescu îl prezintă pe Luchi Caragiale refractar spiritului de cenaclu și poet dedat mai mult jocurilor formale, iar G. Călinescu, în **Istoria literaturii** îl definește ca pe un cosmopolit, cu mijloace moderne, dar monocorde. În fapt, în opera poetică a lui L.I. Caragiale — care va vedea lumina tiparului într-o amplă ediție selectivă, la editura **Minerva** — acestei tendințe cosmopolite certe, în tipare violente, i se opune un tot atît de puternic filon tradiționalist. Contradicția dezvăluie drama laboratorului intim al poetului : dilema pe care încerca s-o soluționeze răspundea structurii sale de hiper-civilizat, reîntors la matcă. Luchi Caragiale a fost, asemeni tuturor scriitorilor Caragiale, un mare îndrăgostit de limba românească, iar patima cu care îi căuta poetul expresiile rare și caracteristice înfățișează, în ciuda formelor foarte deosebite, o notă comună cu căutările unora dintre tinerii poeți de astăzi care se întorc la valorile elementare ale limbii, chiar dacă le află în dicționare.

Ineditele care urmează îi vor îngădui cititorului să-și facă o opinie proprie asupra acestui „clasic" necunoscut.

Barbu CIOCULESCU

Exerg

Cu masca și coturnul și zîmbetul statornic,
Cu roșul de pe buze și-acela de pe față,
Cu străveziul peplon în care se răsfață
Și glasul ce-n ispite de-a pururi este spornic,

O întîlni un satir, care culcat în soare
Din flautul de trestie-și împrăștia tăcerea ;
Și de pe coapse păru-i se aurea ca mierea
Și fluturii deasupra îi legănau ninsoarea.

Și satirul în barbă avea scaieți și flori
Și mirosea a iarbă, a viță și lumină ;
Pe cînd comediana se alinta, senină,
Meșteșugită-n vraja cu prefăcuți fiori.

Cînd cele două trupuri au fost o frămîntare
Ce spăimînta albine și iarba veștejea,
Nemișcător de-albastru văzduhul îi privea
Și ei priveau în ochii ce oglindeau uitare.

(„Jocul oglinzilor", 1921)

Stanțe

Ale gîndului în răspîntie

Pe masa mea de lucru un Buddha gros și mic,
În piatra-i vișinie și astăzi tot rînjește ;
Stingheră-o gențiană în vas se ofilește
Și peste masă-atîrnă brocatul venetic.

Ceasornicul împarte în clipe inutile
O zi de ploaie rece din iarna-ntîrziată
Și-n vatră arde focul, plîngînd pe înfundate...
Tăcerea are glasuri bolnave și umile.

Din țigareta-aprinsă se urcă în spirale
De-albastră mlădiere îmbălsămatul fum ;
Sînt gîndurile mele-n răspîntie de drum
Și nu știu de-or să rîdă sau să vestească jale.

Și-adînc privesc la arbori spre zarea-nnegurată
Și sufletu-mi asamăn cu trupul lor crispat
Ce-așteaptă pe coline și drumu-ntunecat
Ori blînda-nmugurire, ori vîtrega zăpadă.

(„Jocul oglinzilor", 1921)

LUCHI CARAGIALE LA 19 ANI
(fotografie inedită)

Stanțe

Ale verii biruitoare

Ai ascultat, în vară, sonorele izvoare
Și freamătul de trunze prin frasini și prin fagi,
În umeda pădure cu umbre mari și largi,
Pe cînd brăzdau văzduhul lăcuste zvîcnitoare.

Și ai privit spre ceruri prin verdele-aurit
Al bolților de arbori ce-și tremurau cununa,
În soarele de-amiază, cînd vîntu-ncordă struna
De-nlnorări mărunte prin aeru-aromit.

Și ai simțit în trupu-ți căldura, ca în stinci,
Cum îți trezește viața, înalt de feluriă,
Ca trunzele și apa, în veci neobosită
Și de atunci păstrat-ai în ochi priviri adînci.

(„Jocul oglinzilor", 1921)

Veneția

(Elegie)

Aș vrea să fie — cum a fost
și altă dată... tot în Veneția...

Pe Canal-Grande, un hotel
cu hall-ul plin
de poliglote inscripțiuni,
cu table d'hôte, cu zgomotul de furculițe
și de șuierături de vaporete,
cu palmieri și mobile de paie,
cu zdrențuite magazine ilustrate,
cu un portar citind jurnalul
și-un lift-boy
clorotic și surizător...

Să fie înc-o dată în Veneția,
pe toamnă,
cînd plînge ploaia răbdătoare și subțire,
fără preget ;
cînd tot văzduhu-i înecat de fum
și în canaluri apa groasă,
reamintindu-și marea reînvie
și-ursuză se frămîntă ;
cînd gondolele vechi
și cu vopseaua roasă,
legate de un par,
în clipe repezi și ritmate se izbesc,
mereu
și apa plescăie
cu șolzi-i de gunoaie,
turbure.

Pe piețele de ploi spălate
să putrezească, în ciorchine, cerșetori,
cu gesturi consacrate-n ilustrații.
Să fie
bisericile goale și sonore și întunecate,
cu mucegai și cu miros de vreme
și-n ele mucenici și sfinte Cine
teatrale și cu cer de panoramă,
Madone laice și-obeze
Hristoși copii,
hidrocefali și primitivi
și-ngrijitorul să dea deslușiri
neascultate.

La colțu-unui canal,
trei lucrători beau într-o cîrciumă
și discută cu gesturi insolite.

Pamela, tu, din foiletonul jurnalului de mode
de la 1890,
aici am fi făcut „voyage de noce"
și ți-aș fi explicat cu de-amănuntul
subtilitățile de colorit
a pictorilor venețieni...

Aș vrea să fi crescut canalele
și-apa să se-ncrețească-n ploaie și în vînt,
pe poduri,
clipocind subt pași...

Și-ntr-o biserică, fără atracții,
cu fresce mucede și scorojite,
o slujbă să se țină
cu cerșetori îngenunchiați...

Pamela, demodată și zîmbitoare,
să te simt
interesată și copilăroasă,
cu încruntări și buze strînse,
spre-a nu pufni în rîs
și să mîncăm
castane coapte, pe furiș,
în vremea slujbei...

Aș vrea să fie cum a fost :
pe podul de vapor, în ploaie,
să văd alunecînd palatele,
să merg la gară, să opresc
bilete pentru „sleeping-car".

Și-apoi să mă usuc
în „hall"-ul de hotel,
fumînd, întins pe canapea,
și răsfoind jurnale ilustrate...

Pamela,
aș vrea să fie cum a mai fost o dată,
dar cu tine,
Pamela, ilustrație demodată,
ce-mi bintuia instinctele precoce.

Și în Veneția
să-ți fie ploaia liniștită
năframă de mireasă,
cînd împărți-vei porumbeilor
porumb...

(Efigiile înfiorate, 1916)

Antonio Díaz Tortajada

Prezentăm în pagina de față poeme din placheta EL MUNDO DE HOY NO CREE EN NADA, distinsă în 1970 cu premiul bienal spaniol Apollinaire, de către un juriu prestigios, din care au făcut parte : A. De Falgairolle, Enrique de Lascoët José Gares-Crespo, Raymond Tschumi, Annie Taylor-Gauthier (Columbia), Elizabeth Germain (Argentina).

Accentele pronunțat pesimiste ale poeziei lui Tortajada nu umbresc totuși încrederea poetului în sensul și esența naturii umane.

Antonio Díaz Tortajada este una din tre cele mai autentice voci ale tinerei generații de poeți spanioli.

T. B.

Nu se luminează

Nu se luminează.
Trec zilele și nu se luminează.
Peste mare trec norii
și nu se luminează.
Au spus că lumea se-ndreaptă către-o lumină
că totul e
bine.

Au spus că după noapte vin zorii
și iubirea
apoi.
Dar noaptea stăruie și nu se luminează.
Noaptea muncim
ne urîm umblăm
cu brațele ridicate.

Ne trezim noaptea și umbre vedem
ale altor umbre care umblă deasemena noaptea.
Și nu se luminează.
Ne trezim cu pumnii-nclești
mergem coborînd vocea de fiecare dată mai mult
de fiecare dată mai mult.

În fiecare zi muncim noaptea
izbindu-ne de morți și de orbi
amintindu-ne
respirînd această noapte viscoasă ce ne iubește
ca pe niște sclavi frumoși.
Și nu se luminează.

Trec orele nopții
și zorii nu vin.
Trec norii
și printre noi nu e nimeni

să-și stîrpie inima că noaptea se duce
nu e nimeni să se revolte
spre-a reteza rădăcinile.
Nu e nimeni să unească strigătele.

Nimeni.

Celui mai bun dintre dușmanii mei

la această mînă ce ți-o întind
e prețioasă.
E pur și simplu aspră.
Nu e vîndută.
Nici nu crede în Dumnezeu
nici spadă nu este.
Iubea
loviturile
și a urît
cînd au închis-o ca pe o tiară.
Stăpînul ei a murit totuși.
S-a sufocat.
A lăsat o secure
și-această mînă.
Nu știu adio de-a spus.
Nu știu dacă încă e vie pe apă plutind.
la
această mînă este a mea.
Îți spun asta
ca să știi unde-am fost unde-au murit
visele unde-am căutat adevărul.
Îți cer să nu plîngi.
Tu-mi erai cel mai bun prieten și știi
cît îmi plăceau violetele.

Pantofii vechi

Dacă ai fi avut pictat în frunte un craniu
aș fi știut că ești dușman.
Și că ar fi trebuit să te ucid.
Dar așa cum veneai
cu bluza și pantofii vechi
ai tatălui nostru
n-am putut decît să te-mbrățișez.
Datoria mea ar fi fost să-l alung violent,
cum se cuvine a face
din vechime și mai de demult.

Lumină la fereastră

Am spus odată
casa mea viața mea prietenii mei
și am început să cutreier
pămînturi străine.
Într-o dimineață
m-am reîntors în patrie.
Am văzut casa
era lumină la fereastră.
Am intrat.
Cîțiva copii se jucau cu pantofii mei vechi.
Dușmanul dormea în așternutul meu
și fiica mea cea mare
cînta ștergînd praful
de pe lada unde mi-am strîns toate-amintirile.

Frigul este ceva ce ne cuprinde pe toți

Stînd în drum
așteptam inamicul.
S-a înnoptat.
Am auzit lupii.

Un rug am aprins pe aproape.
M-a văzut și-a venit pe la spate
în timp ce dormeam.
La deșteptare
se-odihnea învelit cu-o pulpană-a paltonului meu.
Era și el
înfrigurat în noaptea aceea.

Aripi

la urma urmei.
Ce este o pasăre?
Cineva ar putea tot văzduhul să-i bea
și ce e atunci?
Ce sîntem tu și eu la urma urmei
spre-a ne petrece noaptea cu-o-mbrățișare?
Orice zgomot ne-ar putea despărți.

Totuși există astfel de oameni

Cînd te apropii
cu pumnalul în mînă.
Cînd ridici brațul
și faci scurt pasul
pasul hotărîtor
și zici s-a sfîrșit.
În clipa
în care îmi țintuiești privirea
îți voi spune
frate
lasă-mă să-ți cînt mai întîi un solo de saxofon.
Ca măcar odată în viața ta mărunțică
chiar dacă-s rău
să asculți puțină muzică bună.

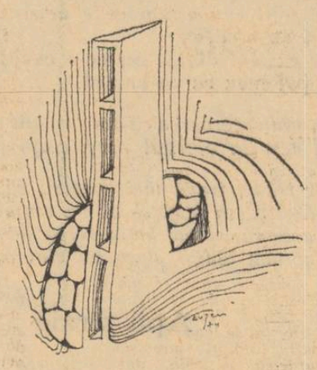

Desene de EUGEN GRUESCU

Apele coboară de fiecare dată mai învolburate

De la o vreme încoace
toți mergem întrigurați.
De la ultimul
țipăt care-a fost auzit.
Venim repetînd că nu ne-om întoarce
cu ochii legați.
Că nu ne vom îmbrăca
cu vechile noastre mantale.
Că vom înota
pînă la țărmul vreunei iubiri sau vreunui cămin.
De la o vreme rămînem aici
în poartă văzînd riul care coboară
de fiecare dată mai plin
tîrînd rădăcinile și vechile chesoane.
Și apa crește de fiecare dată mai mult de fiecare
dată mai mult
tîrîndu-i pe cei ce dușmani ne-au fost
pe cei ce ne-au iubit.
De la o vreme încoace
de cînd sîntem mai singuri.

Efectele alcoolului

Am încercat să mint ca să trăiesc.
Dar
m-am întîlnit într-un amurg cu dușmanul meu
și i-am spus că-l urăsc din adîncul inimii mele.
La circiumă ne-am dus.
Cîntăm
„Asturie patrie dragă"... și cînd
lucrurile-am vrut la punct să le pun
plîngeam ca niște copii amîndoi
cu un al treilea îmbrățișați
beat și el
pe cît se pare prieten cu noi.

Filosofică

1.

Am cultivat adevărul
în țeasta mea de lut frunzele i le-am iubit
i-am așteptat florile în fiece primăvară
ani la rînd.
Spuneau prietenii mei
— Venim să-l vedem dacă vrei.
Ce frumos!
Dar pisicul cel mic
mi-a fărîmat adevărul
și de atunci
nu cred în nimic.

2.

Scrijelind i-am atins trupul
de sub nisip.
Era
frumosul trup al adevărului.
Gol.
Îndelung l-am privit.
Era rece.
Avea-n colțul gurii un rictus amar.
A murit desigur ne-mpărtășit.

(Mai — iunie 1969)

În românește de
TEODOR BALȘ

---

jurnalul unui martor ocular

Despre generații

Aud mereu fraza de acest fel:

— Tineretul de azi e altfel.

Sau, și mai banal, cu o nuanță de ironie și dezamăgire.

— Tineretul din ziua de azi.

Recunosc că unele probleme îmi sînt cu desăvîrșire străine, și nici acuma, ca să fiu sincer nu știu dacă să mă suspectez pe mine, sau fondul acestor probleme. Sigur, dacă sensibilitatea mea nu înregistrează o problemă eu o consider inevitabil falsă, dar s-ar putea ca această siguranță să se nască din orgoliu. Toate discuțiile în legătură cu generațiile, cu specificul lor, cu lupta dintre generații, mi s-au părut puerile. Care generații, care luptă între generații? Am prieteni foarte buni care au între 17 și 19 ani, tot așa cum am prieteni la fel de buni trecuți energic și implacabil de 70 de ani. Nici cu cei mai tineri, nici cu cei mai bătrîni n-am sentimentul că ne despart generații, mentalități, discutăm de la egal la egal, vîrsta n-are importanță. Nici unul din noi nu realizează distanța de vîrstă și nici nu trăim iluzia că avem probleme deosebite. Inteligența se naște din sensibilitate, nu din trecerea anilor părul alb nu constituie o garanție de nici un fel. Tinerețea biologică în sine nu e o dovadă nici de inteligență, nici de sensibilitate. Nu cred că există un tînăr care să aibă tinerețea și ingenuitatea lui Socrate, cel care a murit acum mai mult de 2 000 de ani.

Fiind liber de ori ce prejudecăți, putem vedea limpede ce este fals și ce este adevărat. Desigur, că orice generație, într-un mod aproape mecanic, deci superficial, învață din experiența generației trecute. După o generație romantică, va urma întotdeauna o generație ceva mai cinică. Generația mai tînără va avea întotdeauna ceva de reproșat generației mai vîrstnice. Dar astea sînt judecăți mecanice, de suprafață. Nu credem că o generație e o masă amorfă, compactă, că toți tinerii dintr-o generație sînt sceptici și că toți tinerii dintr-o altă generație sînt romantici. Dînd prea multă importanță psihologiei unei generații neglijăm personalitatea individului.

Am fi nedrepți dacă n-am recunoaște că, așa cum există psihologia unui individ, există și psihologia unei generații. Numai că psihologia unei generații e întotdeauna ceva superficial, suma unor adevăruri comune neorganic asimilate. Așa că e întotdeauna superficial să punem pe seama unui tînăr păcatele unei întregi generații, din această confuzie se naște ridicola frază „așa sînt tinerii de azi". Ridicolă nu e numai lupta între generații ci și solidaritatea, dintre generații. Nu mă leagă de un om vîrsta, faptul că sîntem din aceeași generație, n-am trăit niciodată acest sentiment de puerilă solidaritate, ci inteligența, noblețea și farmecul lui. Cînd cineva vrînd să obțină asentimentul meu îmi aduce în loc de argument sentimentala și mizerabila frază „sîntem din aceeași generație" — găsește tăcerea mea posacă. Ideea de solidaritate între generații se naște din frică: eu mă feresc pe cît e de omenește posibil de toate sentimentele care au această rădăcină.

Omul, prin natura lui, e bun și generos; el se poate degrada cu timpul, prin incapacitatea de a depăși provocările și impasurile vieții.

E firesc deci ca la oamenii tineri să existe mai multă puritate, exigență morală, noblețe și important din punct de vedere psihic nu este tinerețea ci păstrarea tinereții. Important nu e a fi tînăr —în privința asta n-ai nici un merit — important e să rămîi tînăr. Cine n-a rămas tînăr pînă la adînci bătrînețe înseamnă că n-a fost de fapt tînăr niciodată, ca un bătrînel posac și conservator care s-a deghizat în masca unui băiat cu păr bălai și ochi albastrii. Mulți din tinerii furioși, după o scurtă perioadă de nemulțumire, se transformă în niște burghezi dintre cei mai respectabili. Tinerețea lor a fost o amăgire, iar nemulțumirea lor, doar o simplă și trecătoare modă.

Ar fi de asemenea nedrept să neglijăm și rolul factorilor biologici. Cînd eram tînăr moartea era o idee, o ipoteză poetică, o realitate îndepărtată, străină de mine, acum știu că moartea e un fapt implacabil și ireversibil. Boala nu există — n-avea nici o legătură cu mine. Desigur că certitudinea morții, boala, experiența vieții, oboseala, grijile de toate felurile pot lovi în ceea ce înțelegem prin tinerețe. Să nu idealizăm prea mult de dragul psihologiei. Tinerețea înseamnă nu numai o inimă tînără ci și un trup tînăr. La mulți oameni ruina sau chiar numai oboseala biologică se confundă cu intransigența etică. Cum spune un moralist francez, nu ei au părăsit viciile, ci viciile i-au părăsit pe ei. În virtutea lor ei n-au niciun merit, căci nu se poate numi virtute incapacitatea de a practica viciul. Acești oameni — după expresia comună — „au uitat că au fost odată tineri" capătă obiceiul de a se indigna de fiecare mișcare mai spontană a vieții și se pierd în ridicole comparații între tineretul de azi și tineretul de ieri. „Pe vremea mea", „Părinții mei" etc etc. E nedrept să judeci un tînăr după principiile etice pe care ți le-a născut oboseala biologică. Sper să nu fac niciodată acest păcat. Omul tînăr are nevoie dramatică de libertate și independență, e normal că atîta dădăceală poate să-l exaspereze. Sînt oameni în vîrstă de bună credință care n-au trăit anumite experiențe și care țin cu tot dinadinsul ca aceste experiențe să fie consumate de copiii lor. Acest transfer de aspirații este, de cele mai multe ori, primejdios. Tinerii sînt obligați să consume experiențe cu care n-au nimic comun numai ca părinții să fie împăcați. Acest lucru e o barbarie, căci barbarie e să-i impui unui om experiențe de care n-are nevoie. Auzim fraze de acest fel: „Eu n-am putut să fiu aviator. Măcar fiul meu să reușească". Dar dacă fiul nu vrea să fie aviator? Ce te faci atunci? Dacă vrea să fie inginer de poduri sau chimist? Iată motivele pentru care eu simt că transferul de aspirații e un lucru nedrept, neloial.

Am descoperit la unii oameni mai în vîrstă un fel de complex față de oamenii tineri. Aproape o teamă biologică. Auzi ce generație vine. Auzi ce cultură are. Auzi ce inteligenți sînt. Să vezi copiii de azi ce întrebări pun. Sigur, eu nu vreau să vindec pe nimeni de complexe, n-am nici vocația nici talentul lui Freud și nici răbdarea lui, cine vrea să aibe complexe, n-are decît. Dar de ce atîta spaimă? Femeile frumoase se tem că vin altele mai frumoase. Bărbații inteligenți se tem că vin alții mai inteligenți. Ei, și? N-au decît să vină. De ce inteligența, frumusețea și cultura trebuie să constituie motive de îngrijorare? Ar fi trist dacă s-ar naște oameni mai proști, mai meschini și mai urîți. Niciodată n-am trăit un sentiment de complex față de oamenii tineri chiar cînd aceștia au venit spre mine cu toată aroganța tinereții. Dimpotrivă, le-am reproșat că nu sînt suficient de tineri, că încă sînt încărcați de prejudecăți și idei conservatoare. Din punct de vedere psihic, n-am văzut mulți oameni mai tineri decît mine. Eu nu veneam spre ei cu stupiditatea prestigiului, mi s-ar părea ceva mizerabil, ei însă veneau spre mine cu prestigiul biologic al tinereții, ceea ce e iarăși ceva de prost gust. Cînd te îndrepți spre un om, ca spre un om, nu ții seama de vîrsta, autoritatea sau meseria lui. Și apoi în artă nu există tinerețe, asta e prostie curată. Nu există poeți tineri, ci numai poeți adevărați sau impostori, fie că au 17 ani sau 70 de ani. Impostura se poate manifesta și cînd ești tînăr și dudui de sănătate și cînd ești c-un picior în groapă. Arta are alte legi decît știința. Dacă în știință progresul este inevitabil, în artă nu există progres, dacă aș avea convingerea că n-am să fiu înțeles greșit, aș spune că arta e incompatibilă cu progresul. Nu progresul în sensul etic. Doamne ferește, ci în sensul unei continue perfecționări. Societatea omenească e supusă perfecționării, aici ideea de progres e la ea acasă, în artă însă nu. Dacă ar exista această posibilitate de progres ar însemna ca dramaturgii de azi să fie mai tineri ca Shakespeare, ori nici un om normal nu poate susține o asemenea aberație. Inteligența artistică înseamnă intensitate și este — prin aceasta — liberă de timp. Cu toate cuceririle formale nu putem să susținem că există un romancier mai profund ca Tolstoi. Așa că îngrijorarea — cel puțin pe plan artistic — nu este numai tristă, ci și nefondată științific.

Vin alții mai talentați.
Vin alții mai sensibili.
Vin alții mai culți.

Pe acest fundal de spaime se poate naște ideea stupidă a luptei între generații. După cum ați văzut și această idee tot frica a născut-o.

Ruina biologică nu depinde de noi, ea este inevitabilă, moartea vine fără să ne ceară consimțămîntul. Prospețimea spiritului stă însă în puterile noastre; de aceea noi ne ocupăm în primul rînd de tinerețe în sens psihic, în sens etic. În această accepție eu înțeleg prin om tînăr un om veșnic nemulțumit de sine. Nemulțumirea de sine e singurul semn autentic al tinereții.

Teodor MAZILU

FIIND

de Adrian Păunescu

Pentru că

Pentru că știu ce înseamnă plecarea, distanța,
zvonul și spaima și înțepătura de fus orar,
pentru că știu ce înseamnă pămîntul și bulgărul
pentru că pe-amîndouă m-am învîrtit ca un minutar

pentru că noaptea — departe de țară — dormeam ca
o ușă
rabatabilă, în patul acela străin,
pentru că mă trezea visul unui miros de cenușă
și mi se părea că puhoaiele revin

pentru că doi copii, Ioana și Andrei-Alexandru,
os din lacrima mea, întrebau unde sînt,
pentru că n-am fost niciodată atîta de bun și de tandru,
pentru că nu e alt bob pe pămînt mai frumos
în acest strugure orb de pămînt

pentru că numele noastre dau foșnet sublim
sub ochii îndepărtați și plecați de acasă,
pentru că moale genunchiul ne lasă
și îngenunchiem pe o muche de țară
pentru care trăim,
pentru care ar fi să murim
și nu se știe dacă avem sufletul să ne jertfim
pentru că sîntem români, pentru că sîntem noi înșine,
pentru că patimă mare avem, de a fi,
pentru că fiarele și melcii nu au cum să ne sprijine
pentru că ținem morminte
pentru că facem copii

pentru că unii cunoaștem ce e depărtarea
iar ceilalți ne cred,
pentru că eu sînt dintre cei ce-o cunosc,
vă dau capul meu ca pe-un ied

lăsați-l să spună teroarea că am fost atît de departe
în lumea aceasta vibrînd între viață și moarte.

pentru că trăiți, frații mei, pentru că, pentru că...
trebuie să știți, să știți și să vă amintiți
că firea noastră numai în puterea noastră stă
dacă nu sîntem leneși, dacă nu sîntem izîditi

Apă tîrzie

Am visat
un poet care se rușina
să cînte despre țara lui
și-n fața unui tren
l-am văzut
scoțîndu-și sternul
vibrător de coaste
să cînte
și să-l îmblînzească
iar cîntecul era nu de
sînge
ci de apă tirzie.

Nelogic

Aveam dreptate să plecăm de-aici
de pe pămîntul nostru, de pe cînd
mulți dintre ceilalți mai mari, arar mai mici,
abia se auzeau trecînd, migrînd.

Ca o-nșeuare soarele suia
peste acest sat-cimitir de frați ;
simțeam Carpații ca pe o nuia
vibrînd în colții cîinilor turbați.

Și de-am rămas, a fost ca un învăț
de-a oamenii, ca un învins prohod,
ca un exemplu viu cu care-arăți
ce fel de-a fi a dat în tine rod.

Încît și azi un cap brâncovenesc
sfidează lumile, de dedesubt,
și ochii lui, murind, mai umilesc
ochii mirați ai celor ce l-au rupt.

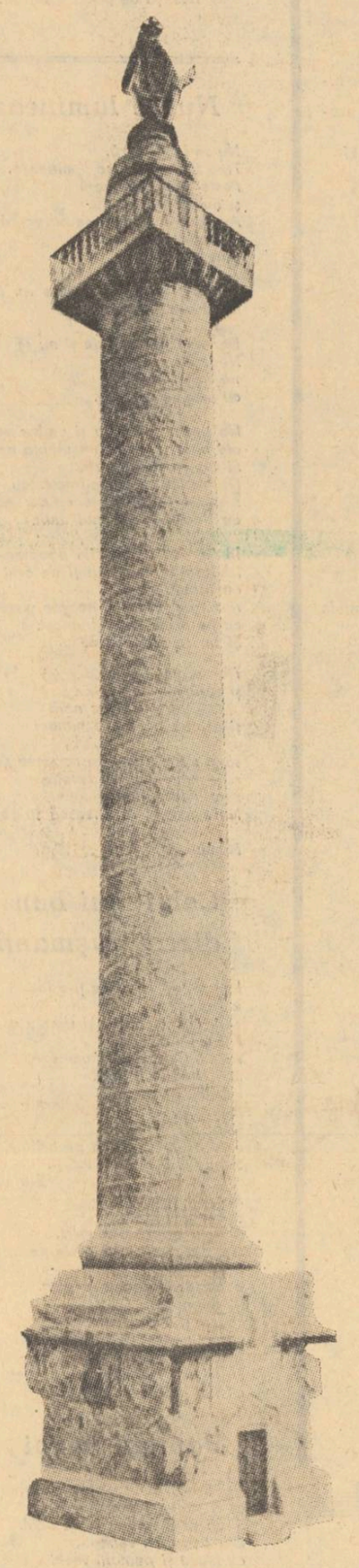

COLUMNA LUI TRAIAN

Urme de mîini

Ca și cînd nu demult
Dumnezeu bolnav
făcînd pasul
pe deasupra Moldovei

s-ar fi sprijinit
cu o mînă de o clădire
și cu cealaltă
de un arbore

și încă și azi Putna păstrează
urma mîinilor lui
pe turle și în clopotnițe

ca și cînd nu demult
amprentele lui
ar fi trăznit locurile.

Balanța cu multe focuri

Asemenea unei balanțe
a fost uneori
fiecare armă a noastră
silită să tragă
în toate părțile
deodată.

Miorița

Lîna pe oi
vibrează încă
viața în noi
e mai adîncă
turmele vor
să nu mai fete
cîinilor lor
le este sete
naște amurg
tulburea fire
munții se scurg
spre cimitire

de-atîția ani
unde te-ai duce,
vezi doi ciobani
urmați de-o cruce.

Stare civilă

Noi sîntem fericiți
pentru că
noi sîntem născuți
în pericol și chinuri

ca niște copii adevărați
ai unei mame îndurerate
privind prin fereastra
deschisă a maternității
cum vin cuplurile sterpe
să înfieze copii.

Cronică

Iar dacă ei nu se vedeau din lan
nu era numai pentru că
plantele erau înalte ci
și pentru că acest pămînt
e adînc.

Barbarul

E țara mea de-a lungul și de-a latul
clămpăni el din singurul cap viu
în timp ce, rînjitoare, alte tidve,
mort bocăneau pe cal, peste pustiu.

Și-ntr-adevăr cu-atîtea frunți în juru-i
(toate tăiate, bineînțeles)
putea să pară îngerul răbdării,
luînd cu el pe cei ce-n cale-i ies.

Din cînd în cînd își mai regretă țara
— adică fuga — mai ales cînd ar
și cînd, cu plugul, deștept iarăși țeasta
fostului călăreț fără hotar.

E țara mea de-a lungul și de-a latul
spune săltat ca-n șaua calului
și pentru că-a prădat-o des în viață
nu poate crede că nu e și-a lui.

Și ar dura părerea, dacă totuși
el ar putea răbda tăcînd, tăcînd,
și-n loc pe el să-l cotropească viermii
— cum fac cu fructul oricărui mormînt —

nu s-ar scula călare pe stafia
calului lui ornat cu frunți pe bot
și nu ar năvăli peste morminte
să-i prade el pe viermi, răzbunînd tot.

Istoria

Ne este dat ca
în fiecare zi
nu doar să ne aducem aminte
dar să retrăim
Istoria României
să o retrăim
cu faptele ei de eroism,
cu erorile ei, într-atît
încît ne întrebăm
ce va mai face mîine Ștefan cel Mare,
ce convorbiri va mai avea
și iarba este tunsă
pădurea e potrivită
cetățile sînt așezate astfel
încît să se-audă bine
cornul lui,
de va suna.

Trecutul indicativului

Nu ne rămase decît
fîntîna cîntînd mohorît,
bozii cu aer urît,
urmele de după gît.

Lanțuri căzură pe toți
și pe sub munți lucrau hoți
urși pe rotile și roți
scoțînd ce nu poți să scoți.
și ce nu poți să socoți.

Buzele multor copii
ei le bătură de vii.

Buzele multor părinți
ei le lăsară fierbinți
fără surîs, fără dinți.

Secere s-au auzit
lucrînd la oase, icnit,
gîtul izbea în cuțit
tot el era huiduit.

Pînă-ntr-o zi, într-o zi,
cînd mai mulți morți decît vii,
oameni părurăm a fi
și tricoloru-nveli
falnic, întîii copii.

Știuca și peștii

Spunînd că nu cred
în existența patriilor
imperialiștii o spun pentru că
se tem de existența patriilor

Știuca, spre exemplu,
nu crede în existența peștilor
decît înlăuntrul ei.

Știuca disprețuiește cu un surîs superior
încăpățînarea cu care
unele viețuitoare mișcătoare
vor să fie pești.

Țîțîți, fac imperialiștii,
cum face filozofic știuca
uitîndu-se cum se feresc peștii de ea,
ia seama, dragă, cum se ascund,
cum se apără,
ca și cînd ar vrea să-i înghit,
ce-ți e și cu peștii din ziua de azi
zice știuca, între două
mișcări leneșe de bot
cu care a mai înghițit
cîțiva pești.

Sau, cum bine spunea Karl Marx
nimeni nu este împotriva
libertății în general
el este cel mult împotriva
libertății celorlalți.

Știuca, spre exemplu...

Pămînt dumnezeiește înflorit

Patria mea, norocul meu bătrîn,
pămînt dumnezeiește înflorit,
cuvintele pe Omul îmi rămîn
că nu sfîrșește cerul de băltit,
asupra clăilor de nea și fîn,
patria mea, norocul meu bătrîn,
lumină pe o muche de cuțit,
trudnic punînd român lîngă român,
patria mea, norocul meu bătrîn,
pămînt de flori ce nu s-a strepezit,
pămînt dumnezeiește înflorit,
pe urmele zemoase dinspre Rîm
pe urmele uscate înspre Rîm
pe unde jumătate am venit
pe unde jumătate am robit
pămînt pe care veșnic coborîm
pămînt de-a pururi bun pentru suit,
pămînt dumnezeiește înflorit,
patria mea, norocul meu bătrîn.

Subsolul arătos

Treacă de la noi
aceste morminte,
ziserăm noi
din douăzeci în douăzeci de ani
și unii încă nu au înțeles
de ce durăm.

Treacă de la noi
acest mormînt.

Binecuvîntată fie ziua aceasta

Pentru că știu că acesta e drumul, e singurul drum,
pentru că știu că nu există posteritate decît pentru fiecare
pe cînd țările — dacă trăiesc — trăiesc numai acum,
fără umilință, fără milă, fără șovăire, fără amînare.

pentru că știu că sîntem douăzeci de milioane
care nu pot, care nu pot să piară,
pentru că avem cer deasupra și pămînt dedesubt
și credem în această țară.

pentru că totdeauna am năzuit să rămînem neînjugați
pentru că sîntem sătui de istorie, mai vrem să și trăim,
pentru că între neant și nesaț
sufletul își poartă corpul infim

pentru că sîntem România, nici mai mult dar nici mai puțin,
pentru că apele nu mai înghețată,
pentru că nu ne place nici pămîntul străin, nici vîntul
străin.
pentru că ne place viața, această păcătoasă viață

binecuvîntată fie ziua frumoasă și ziua grea
binecuvîntată fie fiecare treaptă
binecuvîntată fie puterea de a spera
binecuvîntată fie țărîna dreaptă
binecuvîntată fie lumina dumnezeiască
binecuvîntați fie strugurii din teasc
binecuvîntate fie mamele care nasc
binecuvîntați fie copiii care au curajul și forța să se nască.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Anul XIV
Nr. 28 (480)
Sîmbătă
10 iulie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

În acest număr:

Pagini omagiale

Vasile Alecsandri

150 de ani de la naștere

Colaborează: Al. Rosetti, Al. Philippide, Adrian Fochi, Paul Cornea, Edgar Papu, Nicolae Manolescu, Marin Sorescu, Radu Beligan, Octav Păun, Mircea Dinescu, Nicolae Balotă

La sediul Comitetului Central, în prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu, a avut loc Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative

Vineri, 9 iulie a.c., a avut loc la sediul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative, consacrată dezbaterii muncii politico-ideologice, de educație marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii, în lumina propunerilor de măsuri prezentate de tovarășul Nicolae Ceaușescu și adoptate în unanimitate de Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R. în ședința din 6 iulie 1971.

Lucrările Consfătuirii au fost prezidate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român. La ședință au luat parte tovarășii Emil Bodnaraș, Manea Mănescu, Paul Niculescu-Mizil, Gheorghe Pană, Virgil Trofin, Dumitru Popescu, Miron Constantinescu, Mihai Gere, Ion Iliescu, Vasile Patilineț.

La Consfătuire au participat șefi de secție și activiști ai Comitetului Central, secretari cu problemele de propagandă ai comitetelor județene de partid, secretari ai comitetelor de partid din mari întreprinderi industriale, de la centre universitare, din institutele de învățămînt, artă și cultură, conducerile Academiei de științe sociale și politice, ale școlilor de partid din Capitală și interjudețene, conducători ai Ministerului Învățămîntului, Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, ai unor instituții de artă și cultură, ai Uniunilor de creație, directori de teatre, scriitori, muzicieni, artiști plastici, arhitecți, oameni de știință, cadre din conducerile organizațiilor de masă și obștești, ale Consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană, cadre didactice, membri ai Comisiei ideologice și Comisiei de cultură și presă ale Comitetului Central, redactori șefi ai presei centrale și locale, ai presei literar-artistice, directori de edituri, lucrători în domeniul cinematografiei și al Radioteleviziunii.

La dezbateri au luat cuvîntul: Petre Constantin, secretar al Comitetului municipal București al P.C.R., Ion Jinga, secretar al Comitetului județean Prahova al P.C.R., Ilie Rădulescu, șeful Secției propagandă a C.C. al P.C.R., Mihnea Gheorghiu, scriitor, Traian Ștefănescu, președintele Uniunii Asociațiilor Studențești, Ion Rațek, secretar al Comitetului de partid la mina Lupeni, Banyai Ladislau, vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice, Bujor Sion, președintele Comitetului de Radio și Televiziune, Marian Avram, muncitor, membru al comitetului de partid de la Uzinele „23 August", Eduard Eisenbürger, președintele Consiliului oamenilor muncii de naționalitate germană, redactor-șef al publicației „Karpaten Rundschau", Letay Lajos, redactor-șef al revistei „Utunk", Victor Enășoaie, secretar al Comitetului județean Bacău al P.C.R., Mircea Malița, ministrul învățămîntului, Dan Marțian, prim-secretar al C.C. al U.T.C., ministru pentru problemele tineretului, Aurel Baranga, scriitor, Ion Iliescu, membru supleant al Comitetului Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., Dumitru Popescu, membru al Comitetului Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., Paul Niculescu-Mizil, membru al Comitetului Executiv, al Prezidiului Permanent, secretar al C.C. al P.C.R., Virgil Trofin, membru al Comitetului Executiv, al Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor din România.

La ultima parte a ședinței au participat membri ai Comitetului Executiv, ai Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., miniștri, conducători ai instituțiilor centrale.

În încheierea lucrărilor Consfătuirii, a luat cuvîntul tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, secretar general al Partidului Comunist Român, care a făcut o amplă expunere, subliniată în repetate rînduri cu îndelungi și puternice aplauze de către participanții la consfătuire.

În pagina a 2-a:

EDUCAȚIE; CONȘTIINȚĂ SOCIALISTĂ

Semnează: Ion Bănuță, Traian Iancu, Damian Necula, Vera Lungu, Grigore Hagiu, Ion Iuga, Ion Țugui, Florin Costinescu

Angajament permanent

Scriu aceste rînduri, din liniștea atentă a sălii în care este dezbătut recentul document prezentat de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, în fața Comitetului Executiv. Mă impresionează frumos armonia punctelor de vedere cu care activiști de partid și de stat, oameni de știință, de artă, soli ai tineretului analizează adevărurile fundamentale ale documentului la care aderă cu spirit de răspundere, în spirit partinic și patriotic.

Documentul îmbie la meditații severe asupra unor tare sociale izvorîte din neglijențele încă manifeste în activitatea ideologică a noastră, a comuniștilor și oferă totodată soluții limpezi pentru înlăturarea lor. Vorbitorii adaptează la realitățile zonei lor de activitate, ideile generoase ale documentului, în așa fel încît ascultîndu-i, participi la o geografie socială vie și dinamică a întregii Românii, prin reprezentanții ei sosiți aici din toate județele, cu strălucirile ei reale, rod al activității comuniștilor dar, din păcate și cu unele umbre regretabile pentru măreția cotei 1971 a ascensiunii noastre socialiste.

Este de remarcat însă că radiografia făcută fenomenelor sociale românești contemporane, în lumina efectului moral educativ, chiar atunci cînd sînt depistate manifestări grave de abateri de la normele socialiste de conduită, nu se manifestă nimic panicard ci, dimpotrivă, elanul comuniștilor este de-o stenică ținută optimistă, antrenantă, — perspectiva unor soluții eficiente și elastice creează premizele unor angajamente ferme, la obiect.

Literaturii și artei îi revin, firește, destule merite pentru ceea ce este luminos, armonios, superb în conștiința oamenilor muncii din țara noastră, tocmai prin mesajul partinic și patriotic, profund educativ încorporat operelor de valoare. Sînt sigur că documentul prezentat de tovarășul Ceaușescu cît și discuțiile purtate la această consfătuire, vor vibra cu răspundere în conștiința tuturor creatorilor din România Socialistă, sub investitura unui angajament permanent.

Alexandru ANDRIȚOIU

Uniți în slujirea idealurilor partinice, patriotice

Dezbaterile care au avut loc privind munca politico-ideologică au cuprins o multitudine de domenii de activitate și ele devin un prilej serios de meditație.

Pentru oamenii scrisului problemele majore ale societății constituie sensul și scopul principal al profesiei și al rostului artistic, chezășia durabilității Educația, dezvoltarea conștiinței socialiste se înscriu în marile răspunderi prezente, dezbătute cu deosebită pregnanță în cuvîntul participanților. Oamenii care lucrează în domeniile politico-ideologice, ale învățămîntului, artei, culturii au în față un teren vast de activitate, de realizări substanțiale — iată ce au subliniat dezbaterile ample care au avut loc, care s-au desfășurat în lumina învățăturii marxist-leniniste. Marxism-leninismul, școală a gîndirii, este drumul înțelegerii profunde, al acțiunii și construcției. Ea trebuie să stea la temelia întregii munci educaționale, întregii vieți spirituale socialiste. Universul de idei al creatorului de artă dă și trebuie să dea într-o măsură și mai mare acel nobil fior uman care străbate literatura noastră, cea a scriitorilor români, maghiari și germani deopotrivă, toți uniți în slujba idealurilor partinice, ale umanismului socialist.

SZASZ Janos

Pentru artistul lucid, destinul este istoria

Comuniștii, prin cuvîntul secretarului general al partidului, cheamă, din nou pe artiști către problemele prezentului.

Cine nu știe, sprijinit de umbrele marilor artiști, că relația dintre etern și actual sau dintre artă și societate (teoretic poate dilematică, deși nici atunci, cred) se resoarbe, se depășește în act, în operă, în creație: forma supremă a experienței umane. Puterile artei și, odată cu ele, însăși rațiunea sa de a fi, constau tocmai în convertirea timpului în durată. A unui timp, în cazul nostru, dinamic, obligîndu-ne să ne confruntăm aproape cotidian cu exigențele lui, la fel de inexorabile ca acelea pe care a avut să le întîmpine eroul antic. Pentru artistul lucid, fața contemporană a destinului este istoria. La noi, istoria a dat răspunsul. Pasiunile și libertatea, viața și visul omului se decid în socialism. Depinde de artist să vadă omul în istorie, nu istoria în om, eternizînd socialismul în lupta lui pentru realizarea de sine, pentru purificarea de tot ce încearcă a-l desfigura, a-l abate de la esența lui. Esență principial identică cu esența umană a omului. Înțeleasă în spiritul ei, chemarea adresată de comuniști, artistului, nu e alta, trebuie să fie, chemarea la o artă umanistă, edificată în spațiul literar al acestui popor, al acestei țări.

Mihail PETROVEANU

EDUCAȚIE, CONȘTIINȚĂ SOCIALISTĂ

Pentru înflorirea continuă a României socialiste

Da ! De cînd e lumea lume, toți aceia care au penetrat în peisajul ei multicolor, al desăvîrșirii, și au vibrat adînc pentru ea, toți aceia care au fost înzestrați de Maica Natură cu darul de a exprima frumos gîndirea, frămîntările, visurile, sufletul omului, s-au înscris în rîndul luptătorilor pentru frumos, pentru libertate, pentru fericirea lumii. Toți marii scriitori și-au slăvit epoca, — salutînd-o în ceea ce avea mai bun, criticînd-o în ceea ce avea mai rău — contribuind cu trup și suflet la edificarea ei. De exemplu : Virgiliu, Dante, Eminescu.

În definitiv, ce ni se cere nouă scriitorilor ? Să ne scriem și să ne descriem epoca, epoca noastră, epoca descătușării omului de asuprire, de fascism, de un trecut nefast, epoca de edificare a unei societăți noi, al cărei suprem țel este Fericirea. Fericirea ! Ea este în fond un pisc și acolo nu se poate ajunge prin vorbe deșarte, încîlcite, încîlcite și imposibil de a fi tălmăcite. Acolo se ajunge numai și numai prin fapte, și — de ce nu — prin fapte eroice.

Ca scriitor și ca un de demult luptător, consider că, scriind limpede, limpede precum se află o apă de izvor, ori precum se află un cer albastru, cu un mesaj, pururea omenesc, al patriotismului firebinte, al internaționalismului proletar frumos, al umanismului socialist inimitabil, nu se va prinde niciodată nici schematismul, nici dogmatismul, nici ezoterismul și nici putrefacția.

Societatea noastră, care se dezvoltă impetuos sub drapelul Partidului Comunist Român, este o societate vie, dinamică, profund umană — e un vis al viitorului și ne cere să participăm total la înălțarea și la desăvîrșirea ei. Este un drept și este o datorie. Să ne aruncăm condeiul sufletului în toate culorile noastre, în toate zările albastre, spre a afla fiecare în fiecare poemul fără de moarte care ne va prelungi amintirea. Secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cere să fim eroii timpului nostru. Este o încredere nobilă. Și, de asemenea, o datorie.

Ion BĂNUȚĂ

Mai clar, mai frumos

În propunerile de măsuri prezentate de iubitul conducător al partidului și al statului român socialist, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice a membrilor de partid și a oamenilor muncii, văd în primul rînd tăria Partidului Comunist Român, văd sufletul artistului legat de popor, un fulger care luminează drumul gîndirii și simțirii, al visurilor noastre înfrigurate.

Am fost fericit și mîndru citind aceste luminate propuneri.

Este o mărturisire de credință marxist-leninstă, care dă primatul firesc gîndirii materialiste, ideologiei clasei muncitoare — și mă simt total înfrățit cu această credință a socialismului creator, exprimată atît de limpede, atît de lucid, în documentul de partid.

Mai puternic va cînta doina noastră, mai multă omenie va străbate poeziile, romanele, piesele noastre de teatru, filmele noastre, mai frumos și mai clar vom putea să deslușim în toate acestea sufletul poporului român.

O stea cu tot mai multă lumină dă posibilitatea, prin acest document, afirmării plenare a personalității umane din societatea modernă a României socialiste.

Ca scriitor, ca membru de partid, sînt bucuros să aflu din propunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu, că rolul adunărilor generale de partid va crește, că poziția fermă împotriva fenomenelor negative, de indolență și superficialitate este promovată și trebuie să fie promovată, pentru a pune capăt abuzurilor, necinstei, nepăsării.

Educarea tineretului, munca patriotică, științele sociale, planurile de învățămînt, combaterea manifestărilor cosmopolite, a diferitelor „mode" artistice, sînt numai unele probleme care mi-au cucerit sufletul de mulți ani și mi l-au iluminat cu prilejul apariției documentului de partid, considerîndu-le ca pe niște condiții esențiale ale victoriei comunismului în conștiința națiunii noastre socialiste.

Presei îi revine un nobil rol, acela al luptei pentru afirmarea ideologiei noastre marxist-leniniste.

Să realizăm romane puternice, piese de teatru, filme, la un înalt nivel umanist, să dăm un mare avînt creației românești contemporane.

Avem nevoie de pulsație nouă, în constelația timpului solar al comunismului din România. Așa ne vom recunoaște mai bine în marile realizări ale poporului român, îi vom putea ridica din inimile și conștiințele noastre un imn înălțător

Ne este foarte clar : se face tot mai multă lumină în viață, în artă, în cugetele noastre.

Traian IANCU

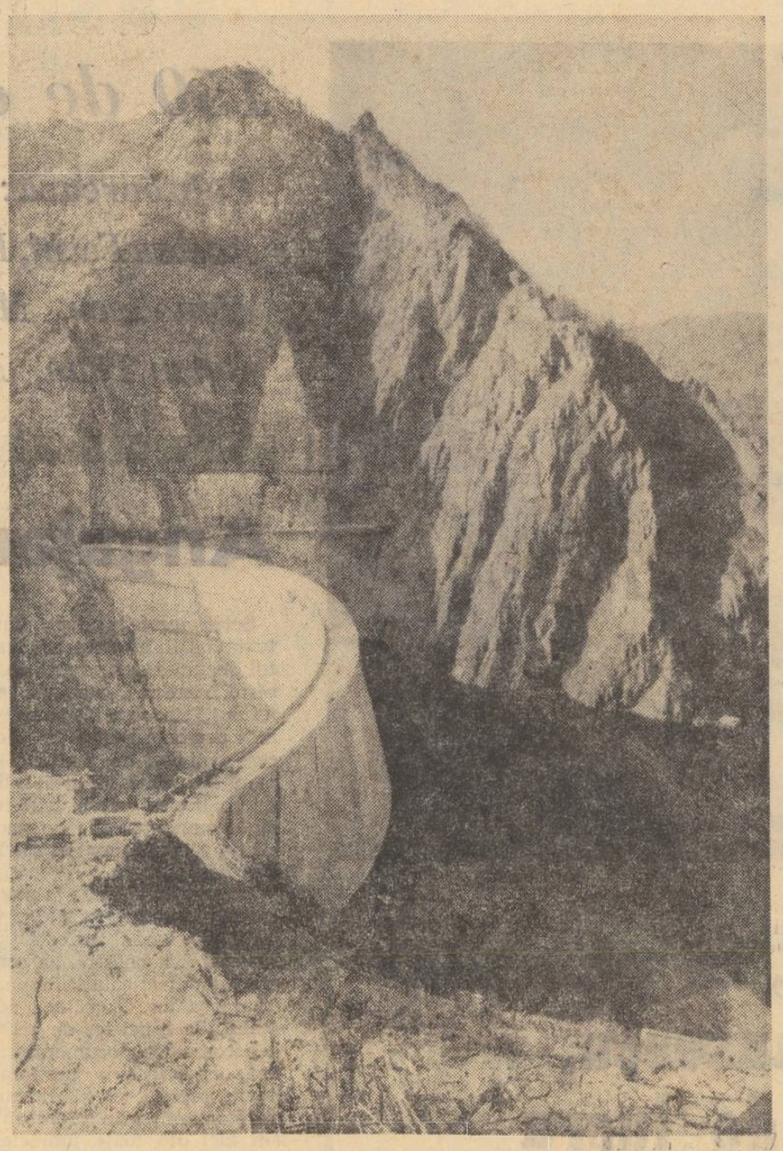

Barajul Hidrocentralei de pe Argeș

O artă activă

Implicat într-un larg proces de personalizare, de ridicare în prim-plan a marilor valențe naționale ce irump în toate domeniile vieții contemporane, scriitorul român s-a simțit dintotdeauna atras spre adevărurile vieții, spre descoperirea resorturilor sociale activizante. Opera își găsește numai astfel ecou în sînul unor mase tot mai largi. Și ce poate fi mai important pentru un autor decît aceasta. Sigur, experimentele artistice își au desigur rolul lor indiscutabil, dar acest rol devine important abia în momentul în care depășesc pragul de laborator, împletindu-se cu rădăcinile reale pe care numai solul fertil al vieții le oferă.

Netrecerea acestui prag arată sterilitatea încercării, e de natură să întristeze, nu poate și nu găsește ecou. Îngrădirea drumului unor astfel de lucrări a căror prețiozitate rămîne principala „calitate", este un bun cîștigat pentru o literatură în plin proces de dezvoltare ca literatura română contemporană.

Propunerile prezentate de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice și cultural-artistice sînt astfel de natură să întărească conștiința patriotică a scriitorului, chemat încă odată să fie nu numai un rezoneur al dezvoltării sociale fără precedent pe care o cunoaște România socialistă ci și un factor activizant al acestei dezvoltări. Arta noastră nu poate fi decît o artă activă căci numai așa conținutul estetic și etic va atinge popularitatea pe care orice autor și-o dorește.

Damian NECULA

„Arta trebuie să servească poporul, patria"

Necesitatea de public a fost și va fi întotdeauna năzuința supremă a oricărui scriitor. Adevărata literatură este literatura care se scrie despre oameni, pentru oameni, în numele lor. Nu există satisfacție mai mare pentru un scriitor decît conștiința că operele pe care le scrie sînt însușite de cei cărora le sînt adresate. Pornind de la cele mai bune exemple ale tradiției noastre, folosind pilda scriitorilor înaintași angajați, a acelor scriitori luminați care de-a lungul istoriei noastre au fost și oameni de cultură dar și militanți în numele dreptății și a prosperității sociale, scriitorii contemporani își fac o datorie de onoare din a duce cît mai sus cu putință exemplul pe care îl au de urmat. A scrie pentru patrie, iată țelul suprem al oricărui condeier. Cuprins și în documentele de partid publicate recent în presa centrală, dezideratul acesta capătă o importanță sporită și devine de cea mai mare actualitate pentru noi. Atenția permanentă pe care partidul o acordă dezvoltării spirituale a societății noastre, mi se pare un motiv permanent pentru care literatura noastră trebuie să progreseze continuu într-o ambianță de muncă și răspundere față de muncă. Formarea unui punct de vedere al scriitorului în raport cu societatea socialistă, cu regulile ei de dezvoltare, participarea scriitorului la treburile cetății, angajarea lui totală în munca și efortul întregii națiuni, este problema centrală a conștiinței literare. „Arta trebuie să servească poporul, patria". O literatură în care să respire toată istoria timpului în care trăim, o literatură care să oglindească civilizația noastră cu toate atributele ei specifice, o luptă strînsă și angajantă și cu finalul victorios atît de aproape, o națiune coalizată și limpezită și afirmată definitiv. O operă patriotică este cartea cea mai bună și cea mai frumoasă pe care trebuie s-o visăm și s-o realizăm fiecare dintre noi.

Vera LUNGU

Spirit contemporan

Încă odată, cu gravitate sporită, ne aflăm față în față cu adevărurile noastre cele mai intime, exprimate cu un înalt spirit patriotic și cu o limpezime de cristal în cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru. Înalta prețuire acordată artei trebuie să găsească în fiecare creator izvoarele cele mai adînci, să se concretizeze în deplin acord cu năzuințele și eforturile societății socialiste în plină dezvoltare. Sînt probleme care vin în sprijinul propriei noastre edificări, ne lămuresc liniile de forță ale creației în sensul unei participări mai active pe plan etic și ideologic la viața întregului nostru popor. Dacă înțelegem prin poezie adeziunea de inimă la idealurile comuniste, trebuie în același timp să fim pătrunși de adevărurile cele mai profunde ale politicii statului nostru, exprimîndu-le cu emoție și patos pentru că ele nu sînt numai ale celui care scrie, ci, mai ales, ale tuturora. Poetul este cronicarul vremii sale, și trebuie să pună în lumină esența epocii pe care o trăiește, în care crede. Mai mult chiar decît atît, propriul său destin se împlinește mai aproape de propria sa vocație.

Grigore HAGIU

Către propria noastră vocație

Nici o metaforă nu este în măsură să întruchipeze suma de idei sintetizate în propunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu. Ele se așează în viața estetică a scriitorului ca o piatră de hotar, ele semnifică buna credință a pămîntului, ele pleacă din noi spre noi, ne reprezintă graiul, visele care își așteptau un contur. Epoca noastră era cea chemată să însufletească simburii azvîrliți în ogorul patriei în toate momentele de răscruce, cînd se închideau biografiile ideilor în cronici, cînd flacăra vestitoare de civilizație superioară își descria imaginea pe steaguri înfrînte sau luminoase ; este ceasul de înmănunchiere a sclipirilor umane dintotdeauna cu rost de carte pentru viitorime. Ele vin în chip firesc cum vine lumina zilei, ele vorbesc în numele colectivității, sînt o voce a pămîntului.

Tînărului scriitor, tuturora, îi sînt deschise ferestrele spre propria lor vocație. A le dărui vremii tale, vîrstei țării prezente este o chemare lăuntrică, o datină a plaiului nostru. A îmbrățișa programul propus de tovarășul Nicolae Ceaușescu înseamnă a da expresie voinței noastre, talentului nostru, este o parte a eului scriitoricesc care se definește în tabloul modern al gîndirii românești marxist-leniniste, sînt o rostire pregnantă a vieții în toate formele ei; torțele luminoase pleacă din aceste izvoare și verbul scriitorului trebuie să fie oglinda lor.

Ion IUGA

Să fim solii timpului socialist în care trăim

Propunerile de măsuri prezentate de secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, inserează în termeni exacți idei substanțiale ale umanismului socialist militant, ele reprezintă pentru fiecare din noi călăuza limpede pentru prezent și perspectivă. Sîntem contemporanii unor realități tulburătoare în frumusețe și vigoare, nu există misiune mai nobilă decît să viețuim cu tot ce avem mai bun în noi în miezul acestor realități. Zidim amfiteatre de beton și lumină, am înnobilat toponimii mai vechi și mai noi, această țară fără asemănare renaște sub brațele făurarilor, o nouă geografie își fixează cu majuscule alcătuirile-i moderne, pe frontispiciul strădaniilor noastre stă scris **muncă** și **pace**, iată, toate acestea se întîmplă acum, iar noi trebuie să fim martori cu ochiul și gîndul mereu proaspete căci venim din acest timp și aparținem acestui timp.

Să ne orchestrăm, așadar, creația astfel ca ea să răspundă cît mai înalt convingerilor celor mulți, să înfrunte timpul într-o perpetuă simbioză cu valorile materiale ale evului nostru.

Ion ȚUGUI

A scrie acum, aici

Întreoările, marile întrebări asupra existenței, devenirii omului și rosturilor sale au constituit dintotdeauna hrana și lumina veghetoare a creatorului autentic de literatură. Istoria tuturor literaturilor, de fapt o imensă și inestimabilă enciclopedie a spiritului uman, ilustrează în esență un adevăr unic, incontestabil : timpul, memoria contemporanilor și posterității reține pentru fondul de aur al valorilor sale doar acele opere ale căror literă și spirit au încorporat în ele ozonul epocilor în care au fost create, în care se disting dimensiunile acelor epoci, dimensiuni date de gîndirea, frămîntările, problemele care au solicitat fluxul trăirilor sufletești.

Pentru cel ce scrie literatură **acum** ai **aici**, în această țară, tînăr sau vîrstnic, propunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu reprezintă nu numai un îmbold pentru o literatură profund angajată din care să răzbată ca un ochi limpede de izvor fiorul actualității noastre socialiste, ci și un omagiu, pentru că și sarcinile pot constitui un veritabil omagiu cînd sînt adresate cu atîta clarviziune și grijă de conducătorul unui partid ca al nostru unor oameni în care ai deplină încredere, pe care îi prețuiești. Nu cred că există scriitor care vrea ca opera sa să aibă un acord grav și deplin în conștiința contemporanilor care să nu lege cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu în chip organic de sunetele fundamentale ale creației sale, sunete care nu pot fi altele decît ale acestei epoci de înalt și cald umanism socialist.

Florin COSTINESCU

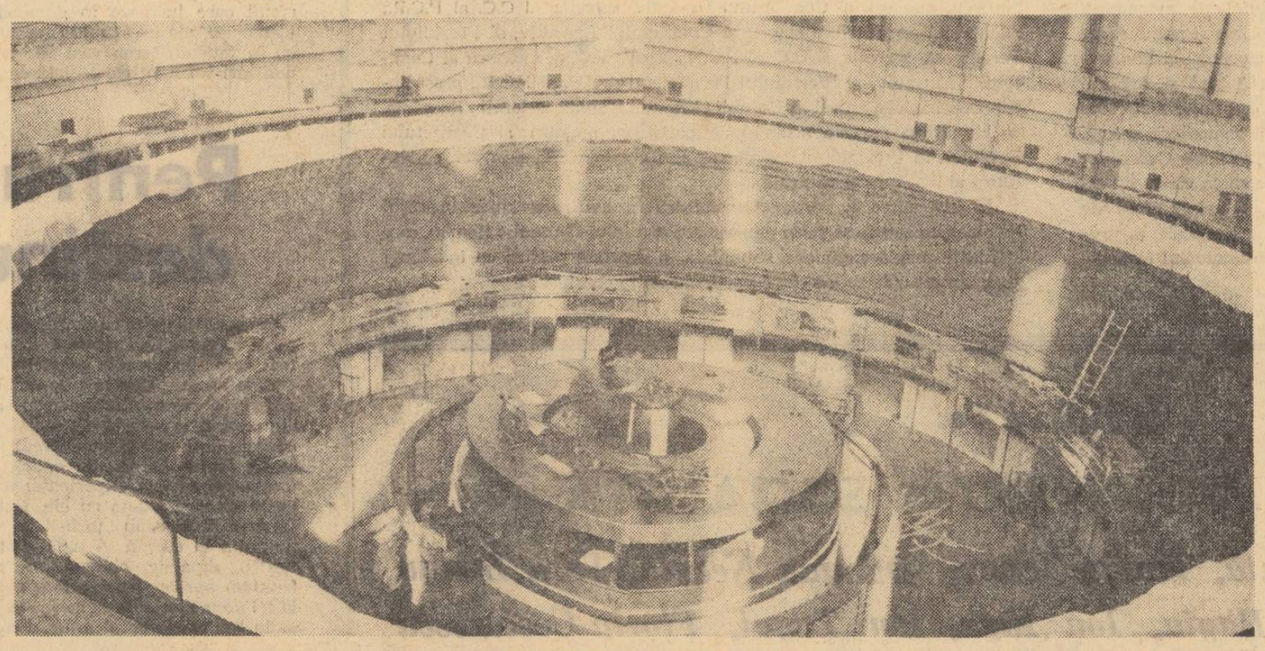

Porțile de Fier — în sala turbinelor

Ș-acel rege-al poeziei, vecinic tînăr și ferice,
Ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice,
Ce cu basmul povestește — veselul Alecsandri,
Ce-nșirînd mărgăritare pe a stelei blondă rază,
Acum secolii străbate, o minune luminoasă,
Acum rîde printre lacrimi cînd o cîntă pe Dridri.

Sau visînd o umbră dulce cu de-argint aripe albe,
Cu doi ochi ca două basme mistice, adînce, dalbe,
Cu zîmbirea de vergină, cu glas blînd, duios, încet,
El îi pune pe-a ei frunte mîndru diadem de stele,
O așează-n tron de aur să domnească lumi rebele
Și iubind-o fără margini, scrie : „visul de poet".

Sau visînd cu doina tristă a voinicului de munte,
Visul apelor adînce și a stîncelor cărunte,
Visul selbelor bătrîne de pe umerii de deal,
El deșteaptă-n sînul nostru dorul țării cei străbune,
El revoacă-n dulci icoane a istoriei minune,
Vremea lui Ștefan cel Mare, zimbrul sombru și regal (...)

Mihai Eminescu : „Epigonii"

Pagini omagiale

Vasile Alecsandri

150 de ani de la naștere

1821 – 1971

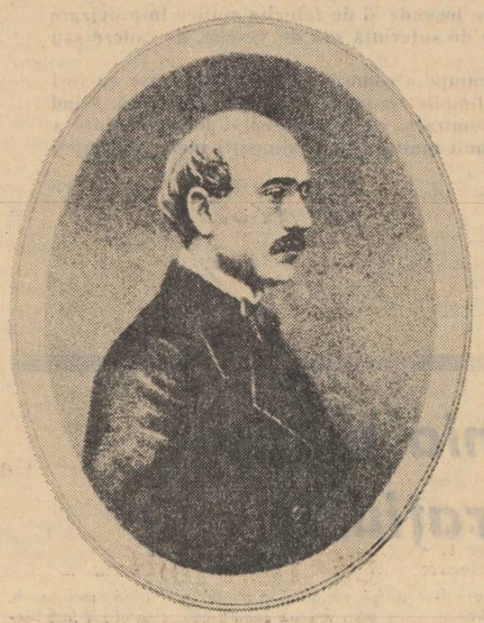

Întîmpinare

La pregătirea acestor pagini omagiale, cu care venim în întîmpinarea sărbătoririi unui secol și jumătate de la nașterea gloriosului ctitor Vasile Alecsandri, au ținut să ia parte scriitori din toate generațiile, semn al prețuirii și dragostei unanime pentru bardul de la Mircești. Încă o dovadă că s-a înșelat și se va înșela totdeauna oricine va crede că ar putea fi dat uitării și nesocotinței poetul Pastelurilor, prozatorul Istoriei unui galbăn, autorul prodigios al teatrului românesc, creatorul de limbă literară, tezaurierul de geniu al folclorului, care a întocmit neuitata capodoperă Poezii populare ale Românilor, neobositul luptător și cîntăreț al Unirii și Independenței.

Nedeslipite trăiesc imaginile de poet și cetățean, și generații de-a rîndul au descoperit cu bucurie și filială dragoste în Vasile Alecsandri pe unul dintre cei mai limpezi și mai generoși magiștri de slovă și gîndire românească.

Alecsandri ne aparține tuturor, el n-a pus în calea cuvîntului, nici a simțirii, bariere provinciale, om și poet al unirii și-a construit, cu o exemplară putere și claritate de conștiință, punct cu punct, opera sa dedicată integrității noastre ca popor, ca ființă istorică și expresie spirituală.

În adevăr și cu dreptate îl cinstim de aceea azi pe Vasile Alecsandri, așezîndu-l alături de cele mai strălucite figuri ale istoriei și culturii noastre.

LUCEAFĂRUL București, 1860

La poeții români

Precum în vară dulci păsărele
Sosesc voios
Și pe un arbor cuprins de ele
Cîntă frumos ;

Veniți aici cu-a voastre lire
Voi ce aveți
Pe frunte raze de nemurire,
O ! juni poeți !

Voi, care-n focul ce vă străbate
Visați cu dor
Glorii, plăcere și libertate
Și dulce-amor !

Veniți s-aduceți o închinare
De nobili fii
Celor ce țării au dat salvare
În vijelii.

Cîntați trecutul ce se mîndrește
De-ai săi eroi,
Și-a cărui rază se răspîndește
Lin peste noi.

Cîntați Unirea, fala străbună
Cu glas sonor,
Căci poezia adînc răsună
Între popor !

Cîntați, căci lumea trece, dispare
Visele per,
Însă-a juniei dalbă cîntare
Zboară la cer...

V. Alecsandri

București, 1860

Poezia populară

Românul e născut poet!

Înzestrat de natură cu o închipuire strălucită și cu o inimă simțitoare, el își revarsă tainele sufletului în melodii armonioase și în poezii improvizate.

De-l muncește dorul, de-l cuprinde veselia, de-l minunează vreo faptă măreață, el își cîntă durerile și mulțămirile, își cîntă eroii, își cîntă istoria, și astfel sufletul său e un izvor nesfîrșit de frumoasă poezie.

Nimic dar nu poate fi mai interesant decît a studia caracterul acestui popor în cuprinsul cîntecelor sale, căci ele cuprind toate pornirile inimii și toate razele geniului său.

Comori nepreținute de simțiri duioase, de idei înalte, de notițe istorice, de crezări superstițioase, de datini strămoșești și mai cu seamă de frumuseți poetice pline de originalitate și fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre poporale compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru națiia română.

V. Alecsandri

(Din prefața la broșura I-a a baladelor — 1852)

Valoare istorică, valoare prezentă

Literatura română modernă s-a dezvoltat la începutul ei, sub impulsul unei nevoi înfrigurate de-a exista, într-un tempo grăbit și repezit. Imboldul principal a fost, atunci, grija cantității, nu a calității. Este ceea ce Heliade a exprimat într-o frază foarte semnificativă : „Nu e vremea de critică, e vremea de scris, și scrieți cît veți putea, cum veți putea". Fraza aceasta e din 1837. Ea exprimă o stare de fapt. Pe vremea aceea scriitorii noștri nu se gîndeau atîta să scrie frumos cît să scrie cu folos. Fenomenul acesta care se observă, mai ales în ce privește cantitatea, și la alte literaturi începătoare, a căpătat la noi un caracter mult mai acut, din pricină că, vreme de cîteva decenii, pînă după 1850, literatura la noi a fost subordonată, în chip firesc și neforțat, puternicei mișcări de înviorare națională care a precedat Unirea. Pe de altă parte, și îndeosebi în ce privește poezia, literatura română modernă și-a găsit, chiar de la început, elementele unei tradiții în legătura ei adîncă cu folclorul. Acest fapt s-a întîmplat, cred eu, din două motive, armonios îmbinate. Ideile de punere în valoare a folclorului erau dominate în acea epocă și făceau parte din atmosfera literară a vremii, atmosferă încă îmbibată de romantism. Dar pe lîngă aceasta și în chip mult mai hotărîtor, scriitorii noștri din acea vreme vedeau în poezia populară temelia sigură și trainică a unei creații poetice naționale, cu trăsături originale, capabile s-o deosebească de celelalte poezii și să servească tocmai din cauza aceasta, luptei pentru înfăptuirea Unirii.

Să nu credem însă că în această epocă grija de-a scrie frumos era cu totul absentă. În această privință e vrednic de remarcat faptul că, numai șapte ani după tipărirea frazei lui Heliade citată adineauri, Costache Negruzzi, într-o scrisoare din 1844, scrie aceste rînduri : „Spune-mi, nu-ți place mai bine traducția lui Dosoftei *cu-ncheeturi socotite*, care nu te ostenește cînd o citești, nu are fraze mari, întortocheate și scîlciate ?" Tradiția scrisului artistic se înghebează de pe atunci.

Un simț foarte ascuțit al valorii artistice a cuvîntului îl face pe Alecsandri, de la început, să acorde expresiei toată atenția. Era aceasta, la el, ceva firesc. Alecsandri avea o mare ușurință de exprimare. Nu cred că își lucra și își șlefuia prea mult versurile. Nici n-ar fi avut nevoie, fiindcă ele izvorau din talentul lui cu o fluență nu rareori într-adevăr fermecătoare. Unele poezii ale sale poartă în subtitlu indicația că sînt scrise pe albumuri, așadar ele sînt improvizații. În toate acestea, indiferent de caracterul efemer al ocaziei care le-a dat naștere, se observă o mare stăpînire a mijloacelor de expresie, mijloace, bineînțeles, potrivite cu specia aceasta de poezie care poartă de obicei numele de ocazională.

Goethe atribuia acestui fel de poezie, în germană *Gelegenheitsgedicht*, o importanță deosebită. Este drept că Goethe cuprinde sub această denumire orice poezie provocată de actualitatea imediată. Era înclinat oare Alecsandri către acest fel de poezie ? Cred că da. Prin firea talentului său. Aceasta face ca poezia lui, în general, să dea o impresie de viu, de trăit, de adevăr, totodată însă, din aceeași pricină, acestei impresii i se alătură de multe ori și aceea de ceva fugitiv, trecător și ușor. Impresia aceasta ne-o dau de altfel, în unele lucrări ale lor, mulți dintre scriitorii care au acest dar al improvizației, chiar cei mai buni dintre ei.

Două sînt modurile de-a judeca, în ansamblul ei, opera unui scriitor. Unul este acela al situării scriitorului în epoca lui și al aprecierii sale în raport cu acea epocă. Se ajunge astfel la stabilirea unei valori ce se poate numi istorică. Alt mod este acela al considerării scriitorului din punctul de vedere al durabilității sale. Cu Alecsandri, se pot formula desigur, cîteva date, măcar aproximative, despre ceea ce durează din opera lui. Despre ce înseamnă Alecsandri în istoria literaturii noastre, s-a spus deja destul, dacă nu chiar tot. Opera lui Alecsandri se știe ca un lucru perfect dovedit că stă la temelia literaturii române moderne. Fără el dezvoltarea literaturii noastre de după 1850 este de negîndit. Alecsandri inaugurează, alături de Costache Negruzzi, proza literară artistică românească. Cine recitește *Buchetiera din Florența* prețuiește fără nici o constrîngere construcția echilibrată, armonia frazei, siguranța narațiunii, și acea calitate pe care francezii o exprimă prin epitetul de *attachant*. Excelentă proză atașantă este proza lui Alecsandri de la *Buchetiera*, pînă la memoriile de călătorie în Africa și amintirile din misiunile sale diplomatice.

Dar iată că vorbind despre însemnătatea lui Alecsandri pentru epoca lui, ne dăm seama că multe din constatările elogioase privitoare la situația lui atunci se potrivesc bine și la situația lui astăzi, mai exact se potrivesc bine cu părerea noastră despre opera lui, în raport cu vremea noastră, cu gustul ei și cu preferințele noastre, ale celor de astăzi.

Într-adevăr, cu instinct teatral și cu un meșteșug învățat de la autorii comici francezi ai secolului al XIX-lea, de la Picard la Labiche și chiar mai tîrziu, la Augier, Alecsandri a dat cîteva comedii excelente, care și azi se citesc sau se văd reprezentate cu interes și plăcere. Interesul stă în faptul că în aceste comedii avem un tablou, nu prea vast desigur, dar foarte expresiv al unor aspecte din societatea românească dintre 1840 și 1865. În *Coana Chirița*, în *Iașii în Carnaval*, în *Ginerele lui Hagi Petcu* și în altele, în scenete, în cîntecelele comice, aflăm o mulțime de detalii expresive cu privire la felul de-a vorbi, de-a trăi, de-a judeca al oamenilor din acea epocă. Aceste detalii sînt rezultatul, întotdeauna, al unei observații sigure. Vor fi fiind poate, uneori, detalii de suprafață, dar ele exprimă, tot de atîtea ori, realitatea mai adîncă, în primul rînd prefacerile pe care le provocau în societatea românească a vremii introducerea, uneori în grabă și fără ordine, a formelor civilizației occidentale. Înaintea lui Caragiale, Alecsandri a descris cu vigoare satirică aspecte ale acestui fenomen. Tribunescu, personaj din *Sgircitul risipitor* al lui Alecsandri, vorbește ca Rică Venturiano a lui Caragiale — mai exact : Rică Venturiano, posterior cu vreo douăzeci de ani lui Tribunescu, vorbește în stilul acestuia.

Satirizarea lui Alecsandri este făcută cu voie bună, fără insistența usturătoare a lui Caragiale. Amărăciunea nu stătea în firea lui Alecsandri. Nici sarcasmul. Indignarea lui lua întotdeauna o formă mai domoală. El avea în cel mai mare grad ceea ce exprimă în latinește *amoenitas ingenii*, o fire plăcută. O calitate care asigură permanența mai bine decît altele. O calitate care exclude violența, zbuciumul răsunător, șarja, insistența — dar este prielnică adîncimii limpezi.

Pe lîngă interesul istoric, un interes pur estetic ne apropie de unele din aceste comedii ale lui Alecsandri. Dialogul este de o mare vioiciune. Vina comică este bogată. Comicul de situații se îmbină perfect cu comicul verbal. Limba, în sfîrșit, este de o mare savoare, veche desigur pe alocurea dar nu învechită deoarece e luată din fondul adînc, trainic și permanent al tezaurului nostru lexical.

Limba frumoasă distinge și poemele dramatice ale lui Alecsandri. El a dus la strălucire în literatura noastră această specie literară. A contribuit la aceasta excelentul său meșteșug teatral cît și marele său talent poetic. Unele din cele mai frumoase versuri ale sale se găsesc în cele trei piese în versuri *Despot-Vodă*, *Fîntîna Blanduziei*, *Ovidiu*.

Expresia lui Alecsandri, forma sa literară, este determinată de echilibru, de măsură și de armonie, calități pe care el le avea în cel mai mare grad. Poezia lui lirică curge de-a dreptul de la izvor, de la izvorul unei sensibilități vibrante fără exces, mereu egală cu ea însăși, cu o limpezime care, așa cum am mai spus, nu exclude profunzimea. Sensibilitatea poetică a lui Alecsandri se arată mai cu seamă în fața spectacolelor naturii. De aici atîtea agreabile priveliști de care e plină poezia sa. Fără să mai vorbim de pastelurile sale, care inaugurează în poezia noastră o manieră mult cultivată după el, și într-o apreciabilă măsură pe urmele lui — întîlnim la tot pasul în versurile sale dovada unui adînc sentiment al naturii. Acest sentiment se îmbină foarte bine cu dragostea lui Alecsandri de poezia populară căreia, după cum știm, el cel dintîi, i-a scos la iveală frumusețea literară. La această frumusețe literară, știm acum că Alecsandri a contribuit, uneori foarte mult. E destul să comparăm *Poeziile populare* culese de el cu Poeziile populare cu-

Al. PHILIPPIDE

(Continuare în pag. 7-a)

Bătrînul V. Alecsandri între fiii săi Vasile și Iancu. Pictură din 1845, de Levaditi

Alecsandri astăzi

Alecsandri este prezent, în zilele noastre, nu numai în cărțile de școală. Lumina lui străbate dincolo de veac.

În versuri, în proză, Alecsandri este maestru. Din opera versificată răsare floarea pastelurilor. Proza, cursivă, aleargă cu eleganță spre scopul dorit. Profunda cunoaștere a folclorului nostru și însușirea acelui meșteșug poetic i-a îngăduit să redea viață, în modul fericit, unei serii de producții în versuri și în primul rînd nemuritoarei „Miorița".

Dacă ne adîncim în lectura scrierilor literare contemporane cu Vasile Alecsandri, constatăm că publicațiile periodice sînt scrise într-o limbă greoaie și pestriță, iar producțiile poetice au versurile presărate cu neologisme stridente și neadecvate. Heliade, el însuși, care a lăsat multe pagini de proză remarcabilă și a compus capodopera „Sburătorul", scrie, în „Curier", o limbă la nivelul celorlalte foi contemporane.

Desigur, Alecsandri a trăit într-un mediu de adîncă cunoaștere și prețuire a folclorului (e suficient să înșirăm numele lui Alecu Russo, N. Bălcescu și Ion Ghica). Geniul lui a făcut însă tot restul.

În fine, trebuie amintit că spiritualele sale comedii au căpătat în zilele noastre un nou public și o nouă prețuire.

Pentru toate aceste considerente, Vasile Alecsandri are dreptul la calda noastră recunoștință.

Al. ROSETTI

„De la 1840 cînd Buchetiera din Florența **apăru în** Dacia Literară **a lui Kogălniceanu, cînd poetul făcu cel dintîi pas în literatură și — lucru curios — în proză, pînă la 1890, operele se țin lanț. Sînt, nu-i vorbă, ani de aceia cînd nu publică nimic, dar orice eveniment capital pentru poporul românesc îl află treaz și gata de scris. Cel ce a cîntat mai energic și mai frumos decît Mureșianu Anul 1848 a fost tot acela care, 30 de ani mai tîrziu, a cîntat epoca nouă de entuziasm patriotic... Opera lui rezumă cugetarea și simțirea românească...**"

Nicolae IORGA

Mioriţa

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei.
Unu-i Moldovean
Unu-i Ungurean
Şi unu-i Vrâncean.
Iar cel Ungurean
Şi cu cel Vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel Moldovean
Că-i mai ortoman
Şi-are oi mai multe,
Mindre şi cornute,
Şi cai învăţaţi
Şi câini mai bărbaţi !...
Dar cea Mioriţă
Cu lînă plăviţă
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.

— Mioriţă laie,
Laie, bucălaie
De trei zile-ncoace
Gura nu-ţi mai tace !
Ori iarba nu-ţi place,
Ori eşti bolnăvioară,
Drăguţă Mioară ?

— Drăguţule bace !
Dă-ţi oile-ncoace
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi
Şi umbră de voi.
Stăpîne, stăpîne,
Iţi cheamă şi-un cîne,
Cel mai bărbătesc
Şi cel mai frăţesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul Ungurean
Şi cu cel Vrâncean !

— Oiţă birsană
De eşti năzdrăvană
Şi de-a fi să mor
În cîmp de mohor
Să spui lui Vrâncean
Şi lui Ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape
În strunga de oi
Să fiu tot cu voi ;
În dosul stînii,
Să-mi aud cînii.
Aste să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraş de fag,
Mult zice cu drag !
Fluieraş de os,
Mult zice duios !
Fluieraş de soc
Mult zice cu foc !
Vîntul cînd a bate
Prin ele-a răzbate,
Ş-oile s-or strînge
Pe mine m-or plînge
Cu lacrimi de sînge !
Iar tu de omor
Să nu le spui lor.
Să le spui curat
Că m-am însurat
C-o mîndră crăiasă
A lumei mireasă ;
Că la nunta mea
Au căzut o stea ;
Soarele şi luna
Mi-au ţinut cununa ;
Brazi şi păltinaşi
I-am avut nuntaşi ;
Preoţi, munţii mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii,
Şi stele făclii !
Iar dacă-i zări,
Dacă-i întîlni
Măicuţă bătrînă
Cu briul de lînă,
Din ochi lăcrimînd,
Pe cîmpi alergînd,
De toţi întrebînd
Şi la toţi zicînd :
Cine-au cunoscut,
Cine-mi au văzut
Mîndru ciobănel
Tras printr-un inel ?
Feţişoara lui,
Spuma laptelui ;
Musteţioara lui
Spicul grîului,
Perişorul lui,
Peana corbului ;
Ochişorii lui
Mura cîmpului !...
Tu, Mioara mea,
Să te-nduri de ea
Şi-i spune curat
Că m-am însurat
Cu-o fată de crai,
Pe-o gură de rai.
Iar la cea măicuţă
Să nu-i spui, drăguţă,
Că la nunta mea
A căzut o stea,
C-am avut nuntaşi
Brazi şi păltinaşi,
Preoţi, munţii mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Şi stele făclii !...

POESII POPULARE

ALE ROMÂNILOR

ADUNATE ŞI ÎNTOCMITE

DE

VASILE ALECSANDRI

BUCUREŞCI

TIPOGRAFIA LUCRĂTORILOR ASOCIAŢI

12, PASAGIUL ROMÂN, 12

M DCCC LXVI

Pagina de titlu a ediţiei „Poezii populare" din 1866

Prozatorul-Folcloristul

Poetul şi unitatea de simţire a tuturor românilor

Mişcarea amplă de culegere şi studiere a folclorului în Europa primelor decenii ale sec. al XIX-lea s-a răsfrînt puternic şi în Principatele române. Deşi s-au scris numeroase studii asupra problemei, sîntem încă destul de departe de a cunoaşte şi înţelege cum s-a petrecut fenomenul şi la ce îndemnuri culturale interne şi externe. Notăm însă cîteva date ce premerg culegerea lui Alecsandri, pentru a determina mai bine locul pe care această carte îl ocupă în istoria problemei.

Asachi pare să fi avut o culegere de poezie populară, parte primită de la Vuk Karadžić, parte alcătuită de el, dar aceasta a dispărut fără urme în incendiul Iaşului în 1827. Informaţii din izvor sîrbesc, descoperite recent, par să arate că la aceeaşi dată, 1827, ar mai fi existat o culegere de folclor pe care avea intenţia s-o publice I. Rosetti, editorul „Famei Lipschii". Am putea vorbi, în acest caz, despre o influenţă directă a ideilor din cercurile ştiinţifice germane ale epocii, care se răsfrînseseră atît de binefăcător şi asupra muncii lui Karadžić. Prima culegere pe care o cunoaştem, este însă cea a lui Nicolae Pauleti şi datează din 1838, dar ea n-a avut nici o influenţă asupra muncii de culegere din Moldova şi Ţara Românească.

Despre necesitatea culegerii cîntecului popular românesc s-a vorbit însă de multe ori înainte. Bălcescu le socotea printre izvoarele istoriei naţionale ; Cezar Bolliac pentru cunoaşterea caracterului naţiunii ; Andrei Mureşanu pentru crearea unei literaturi naţionale ; Nicolae Filimon „de mare necesitate pentru istoria şi literatura limbei române" ; Timotei Cipariu, pentru cunoaşterea geniului naţional. Ne aflăm, aşadar, într-un întreg curent de idei ce însufleţeşte pe învăţaţii din toate cele 3 provincii româneşti ale timpului. Cel mai coerent şi mai complex, aceste idei apar în opera lui Alecu Russo şi fiind cunoscută prietenia ce l-a legat de Alecsandri şi, deasemenea, cunoscut ajutorul direct pe care i l-a dat la alcătuirea culegerii sale, este de presupus că poetul a acţionat la îndemnul său şi în lumina concepţiilor sale. Patru idei principale se desprind din tot ce s-a scris în această vreme la noi despre cîntecul nostru popular. Prima este de natură etnopsihologică : folclorul este documentul cel mai elocvent despre caracterul şi originalitatea naţională a unui popor ; a doua de natură istorică : folclorul este un document în ce priveşte istoria însăşi a unui popor ; a treia de natură lingvistică : folclorul trebuie să servească la cultivarea limbii naţionale ; a patra, în fine, folclorul trebuie să stea la baza creării unei literaturi naţionale. Ceea ce este comun în toate cazurile de mai sus este ideea naţională şi aceasta nu putea însufleţi decît generaţia ce avea să facă revoluţia de la 1848. Dacă însă în toată această perioadă, aceste idei circulau în formă declarativă, lui Alecsandri i-a revenit meritul de a întocmi cea mai de seamă culegere de cîntece populare româneşti, realizînd, cum avea să observe B. Delavrancea mai tîrziu, „opera cea mai uimitoare pe care o avem noi". În prefaţa la primul său volum de balade în 1852, el vorbeşte despre „datoria" aceasta, pe care a încercat s-o îndeplinească şi ideea despre o asemenea „datorie" faţă de popor şi de creaţia sa trebuie reţinută. Ca toată generaţia sa, poetul este convins de cele patru idei enumărate mai sus, precum şi de ideea ce şi le subordona, ideea naţională. Am arătat cele de mai sus, nu pentru a diminua meritele sale, făcînd din el doar un exponent al cerinţelor vremii şi generaţiei din care făcea parte, dar şi pentru a scoate în evidenţă tocmai ceea ce îl deosebeşte fundamental de generaţia sa. În timp ce toţi ceilalţi vorbesc, el realizează ; între generaţie şi el se aşază fapta, fapta rodnică în toate privinţele, cu consecinţe nebănuite de el însuşi în evoluţia întregii noastre culturi. Nu se poate vorbi, aşadar, de o simplă intuiţie, mai mult sau mai puţin genială, a poetului sau despre un adînc instinct de poet naţional, cum va spune mai tîrziu Titu Maiorescu, ci despre conştienta îndeplinire a unui ideal. De aceea, nu este de mirare că lucrarea lui a întîmpinat o unanimă recunoaştere, operînd ca un adevărat act revoluţionar, cum aveau să constate cei mai mulţi dintre contemporani. Este de reţinut astfel o afirmaţie a lui D. Bolintineanu, după care colecţia lui Alecsandri ar fi produs „o admirare generală atît în România cît şi în străinătate", făcînd „revoluţie în literatura română". Ideea despre „o revoluţiune mîntuitoare" datorată acestei culegeri, apare după mulţi ani şi la Delavrancea, ceea ce arată cît de departe s-au prelungit ecourile ei. Dar aici se cuvine să subliniem încă un fapt de cea mai mare importanţă şi anume : Alecsandri descoperă laturea artistică a folclorului — de

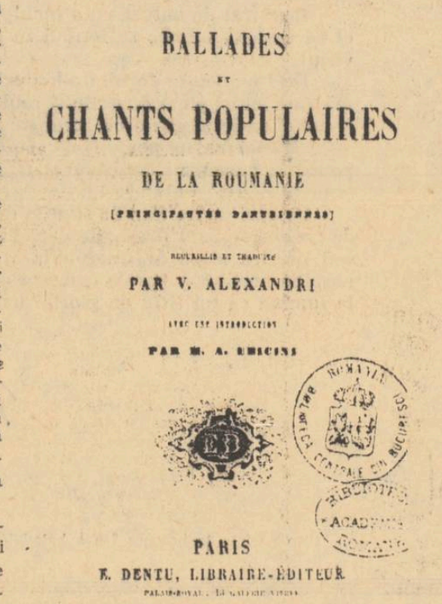
BALLADES
ET
CHANTS POPULAIRES
DE LA ROUMANIE
[PRINCIPAUTÉS DANUBIENNES]
RECUEILLIS ET TRADUITS
PAR V. ALEXANDRI
AVEC UNE INTRODUCTION
PAR M. A. AMICIS
PARIS
E. DENTU, LIBRAIRE-ÉDITEUR
1855

Pagina de titlu a volumului cu traducerea poeziilor populare în limba franceză, apărut la Paris

sigur pe urmele lui Alecu Russo — şi afirmă cu tărie, în repetate rînduri, superioritatea estetică a creaţiei populare faţă de ceea ce se făcea la vremea aceea în cîmpul literaturii noastre. El vorbeşte despre anume „frumuseţi poetice pline de originalitate şi fără seamăn în literaturile străine" (de unde se inspirau literaţii epocii) şi ideea aceasta a fost curînd împărtăşită de toată lumea. Titu Maiorescu a cuprins într-o formulare impecabilă importanţa culegerii sale, cînd a arătat că această carte „va rămîne pentru tot timpul o comoară de adevărată poezie, şi totdeodată de limbă sănătoasă, de notiţe caracteristice asupra datinelor sociale, asupra istoriei naţionale, şi cu un cuvînt asupra vieţii poporului nostru".

Dacă în culegerile publicate de Alecsandri între 1848 şi 1855 predomină încă atitudinile retorice de natură romantică, marea sa culegere din 1866, „Poezii populare ale românilor", aduce unele note ştiinţifice demne de luat în considerare. Se vede că între 1852 şi 1866, poetul a citit mult şi s-a informat bine în ce priveşte tehnicile ştiinţifice de culegere şi de editare a folclorului. Astfel, în această ultimă ediţie, el face loc unui amplu capitol de note privind detaliile de culegere, face trimiteri la credinţe şi datine populare şi este preocupat de circulaţia internaţională a unor subiecte şi motive poetice. În această privinţă sînt interesante trimiterile pe care le face la folclorul popoarelor vecine. Dar în legătură cu acest volum, trebuie să mai arătăm că faţă de ceea ce dădea în 1852—1853, poetul măreşte substanţial numărul pieselor şi mai ales numărul genurilor folclorice. Într-adevăr, volumul cuprinde nu numai epică populară, ci şi lirică şi piese din folclorul obiceiurilor, încercînd astfel să devină reprezentativ pentru toată creaţia poetică populară. Şi mai trebuie reţinut un fapt, deoarece a avut în continuare consecinţe importante în ce priveşte formarea ideii naţionale. Poetul include materiale din toate regiunile locuite de români, atît din Moldova şi Muntenia, cît şi din Transilvania. Corespondenţa lui atestă că a fost intens preocupat de alcătuirea unei culegeri reprezentative pentru creaţia întregului nostru popor. Şi nu este de mirare că tocmai Alecsandri a fost cel care, pentru prima dată, a afirmat unitatea specifică a folclorului românesc, peste graniţele vremelnice ale statelor. Merită să subliniem acest lucru, deoarece este mai puţin cunoscut. Astfel, în discuţiile purtate la Academia Română pentru publicarea culegerii de folclor transilvănean a lui I. Jarnik şi A. Bîrseanu, el a afirmat că din compararea diferitelor culegeri regionale „apare neîndoioasă unitatea de simţire şi de direcţiune a poporului" şi a dovedit prin lecturi atente de texte că „geniul românesc este acelaşi peste Carpaţi... cum este dincoace şi dincolo de Milcov". Mai trebuie menţionat aici, pentru a întregi imaginea interesului său pentru folclor, şi faptul că a fost preocupat de problema melodiilor populare, apreciind favorabil munca lui Miculi şi propunînd un premiu academic pentru culegerea de arii populare, de care a beneficiat mai tîrziu D. Vulpian.

Dar încă înainte de a se stinge din viaţă, culegerii sale i-a fost contestat caracterul ştiinţific, întrucît s-au putut constata diverse intervenţii ale sale în textele culese şi publicate de el. Cunoscînd variante ale diferitelor subiecte şi motive, e posibil ca poetul să se fi considerat pe sine însuşi drept unul din acei mulţi şi anonimi îndreptători ai textelor culese, procedînd la „îndreptarea" şi „întocmirea" lor. Dacă în vremea sa, conform unui uz general, o asemenea procedură putea părea normală, ea nu mai era îndreptăţită la urmaşii săi, care sînt, de fapt, cei care au greşit faţă de folcloristică. La data culegerii sale însă nu fuseseră încă determinate principiile de culegere şi normele de editare a folclorului ; nu exista de fapt folcloristica însăşi. Poetul a procedat deci cum a crezut el de bine, îndepărtînd, după cum singur mărturiseşte, pretinsa rugină ce s-ar fi depus peste bijuteriile de aur ale poeziei populare. Desigur, pentru ştiinţă, aceste „îndreptări" reprezintă o pagubă cu atît mai regretabilă, cu cît nu ne-au rămas de la el nici un fel de însemnări despre modul cum a procedat, dar nu acesta este lucrul esenţial. Cu răbdare şi acribie filologică se poate ajunge la depistarea şi înlăturarea intervenţiilor sale. Ceea ce trebuie să punem în lumină este rolul îndeplinit de culegerea sa în ansamblul culturii noastre. Şi acest aspect am încercat să-l definim mai sus. Actul revoluţionar săvîrşit de poet prin publicarea culegerii sale nu poate fi nicidecum umbrit de faptul că o ştiinţă particulară se declară astăzi nesatisfăcută de munca lui. El nu a urmărit să realizeze o operă ştiinţifică, ci una patriotică şi naţională, într-un moment cînd lipsa unei asemenea opere devenise extrem de acută şi trebuie să recunoaştem că şi-a îndeplinit integral acea datorie faţă de popor pe care, ca om luminat şi clarvăzător, simţea că este chemat s-o îndeplinească. Şi dacă ar fi să apreciem, în perspectiva timpului întreaga sa lucrare artistică, credem că nu greşim cînd afirmăm că Alecsandri şi-a dobîndit dreptul la recunoştinţa permanentă a poporului nostru, atît prin opera poetică originală, cît şi prin culegerea şi publicarea cîntecelor populare.

Adrian FOCHI

„Cum a tipărit Alecsandri culegerea de poezii populare, cite le adunase singur şi cite-i fusese comunicate de alţii, se ştie prea bine, şi dacă unii — neînţelegători ai spiritului fiecărei epoci literare şi dezorientaţi ai pedantismului — au criticat procedeul lui, astăzi o asemenea critică nu mai poate fi reinnoită, pentru că am ajuns să înţelegem că nu ca «folclorist», nu după consideraţiuni de metodă ştiinţifică, trebuie să judecăm pe Alecsandri cînd s-a gîndit să facă cunoscute cîntecele noastre de la ţară. Poet al vremii romantice, dînsul nu putea să pună hotare între ce era al altora şi ce era al lui, ca idei, ca simţire — de aceea în poeziile care-i dădeau prilejul să recunoască sufletul celor mulţi adausurile de la el nu i s-au părut nefireşti, nu i s-au arătat ca furişări care trebuiau înlăturate şi pe care noi, astăzi, le numim falsificări. Tot ca poet stăpînit de spiritul romantic, Alecsandri ţinea înainte de toate să vorbească sufletelor aşa ca să le impresioneze cît mai mult, să le cucerească, şi poate fi de mirare atunci că a prefăcut, a înflorit, ce găsea în versurile populare şi nu-l mulţumea, cum îşi închipuia că nu ar putea mulţumi nici pe alţii, mai ales cînd era vorba de a arăta — cu hiperbolizări obişnuite atunci — că din sufletul ţăranului nostru au răsărit «frumuseţi poetice fără seamăn în literaturile străine» ?"...

„Dacă ne explicăm astfel spiritul în care Alecsandri a întocmit culegerea lui şi dacă întîlnim în ea ce acum nu ne mai mulţumeşte, cine poate totuşi tăgădui marea, binefăcătoarea înriurire pe care a avut-o ea şi asupra altora decît cei care se pasionau pentru literatură ? De la această culegere — în care schimbările nu împiedicau totuşi să se recunoască fondul autentic — am început să ne dăm mai bine seamă de ce este firea noastră : ea a fost ca o lumină nouă care străbătînd literatura a trecut mai departe, făcîndu-ne să cunoaştem sufletul poporului, cu însuşirile lui străvechi şi comoara poetică pe care o ascundea, fără să fie bănuită."

Ovid DENSUSIANU

„... Într-un şir de mai mulţi ani m-am ocupat cu adunarea şi coordonarea poeziilor poporale din Ţările româneşti şi am parvenit a forma o culegere preţioasă de balade, de legende şi de felurite cîntice improvizate de poporul român în orele sale de suferinţă sau de veselie, de cădere sau de mărire.

O parte din acele petre scumpe a comorii geniului românesc au fost scoase la lumină şi traduse în limbile franceză, engleză şi germană. Fiind pretutindene bine priimite şi admirate, ele au deşteptat luarea-aminte a oamenilor eruditi şi au contribuit mult a atrage simpatii meritate asupra naţiei noastre"...

V. Alexandri

Octombrie 1862

Armonia şi arta naraţiunii

Alecsandri a trăit în conştiinţa contemporanilor mai ales prin activitatea poetică şi dramaturgică ; posteritatea, în schimb, nu numai că i-a recuperat din uitare proza, dar i-a şi preferat-o : pentru Ibrăileanu şi G. Călinescu nu în lirică sau în teatru, ci în proză a dat scriitorul cele mai durabile pagini ale sale.

Eliberat de discursivitate şi coerciţia regularităţii prozodice, care-i diluează respiraţia lirică şi o converteşte adesea în retorică, eliberat şi de căutarea efectului comic, de trucurile ieftine şi de simplificările compunerilor pentru scenă, Alecsandri îşi dezvăluie în proză, în chipul cel mai direct, trăsăturile definitorii ale personalităţii. Printr-o reacţie proprie a temperamentului , dar în acord cu spiritul pozitiv şi teluric al prozei moldoveneşti de la jumătatea veacului trecut (Negruzzi, Kogălniceanu, Russo), el manifestă o evidentă repulsie pentru pozele tenebroase şi teribilismele factice pe care voga romantică le transformase într-o rutină. Într-un veac de lamentaţii şi profetism, de revoltă împotriva canoanelor şi exacerbarea individualistă, Alecsandri îşi păstrează sîngele rece, evită vorbele mari, recurge la bunul simţ ca remediu împotriva excelor de orice fel. Întîmpinăm la el — şi e poate una din trăsăturile cele mai izbitoare — o jovialitate robustă, o exuberanţă de tinereţe încrezătoare în steaua sa şi-n împlinirile destinului selectiv, un mod spontan, neafectat şi surizător de a ne zugrăvi condiţia umană. În proză, îndeosebi, îl regăsim pe scriitor aşa cum ni l-au descris intimii şi cum se profilează din paginile corespondenţei — sentimental dar fără să stoarcă lacrimi, zeflemist dar fără maliţie, bonom şi afabil, spiritual şi manierat, unind tandreţea şi humorul, om de lume ,,şi, deopotrivă, patriot pînă în vîrful unghiilor, un romantic prin opţiunile estetice, dar un clasic prin sobrietatea gesturilor, echilibrul şi armonia felului de a fi.

Vorbind în genere proza lui Alecsandri e de tip memorialistic, decurgînd din experienţa de viaţă a autorului, fie prin transcriere directă, fie prin parafrază aluzivă. Nu desoperim în ea nici caractere, în sensul romanului clasic, nici conflicte, nici descrieri laborioase de ambianţă. Cînd în **Dridri** sau **Mărgărita**, viziunea pare a se lărgi, tinzînd spre pictura mediului social şi profilînd o intrigă romanescă, ne dăm repede seama că scriitorul nu face decît să depene amintiri, aşezîndu-le însă, din motive de cuviinţă, într-un cadru fictiv. El nu posedă facultatea invenţiei şi nici puterea de a concura starea civilă. E, înainte de toate, un „causeur", dotat cu talentul înnăscut de a-şi istorisi păţaniile cu naturaleţe, familiaritate şi voie bună. Ca orice scriitor stăpînit de intuiţia oralităţii, ni se împărtăşeşte în mod slobod, sărind de la una la alta, nelăsîndu-l pe cititor să se dumirească, cucerindu-l înainte de a-şi organiza rezistenţa. Conştient că genul cel mai detestabil e cel plicticos. Alecsandri aplică strategia ofensivei neîntrerupte : amestecă gluma cu o reflecţie morală, alternează risul cu înduioşarea, odihneşte de un peisaj printr-un portret, de un portret printr-un dialog, de un dialog printr-o paranteză lirică, şi mai ales se fereşte, ca de un păcat intolerabil, să fie pedant. Ritmul povestirii e chibzuit în funcţie de felul subiectului şi de tabietul taifasului : capătă nerv în relaţiile de călătorie, poposeşte digresiv în **Dridri**, devine calm şi sedentar în anume pasaje din **Mărgărita**. Într-un cuvînt, e vorba de un stil sprinten, sclipitor, dezinvolt, mereu stăpîn pe sine, deşi lasă impresia de jactanţă şi har spontan al condeiului, guvernat de raţiune şi simţul convenienţelor sociale. Mai mult decît că scrie, autorul dă senzaţia că „spune", că practică o „şuetă" de tip superior, că improvizează pentru un auditoriu amical, amuzat, ca şi el, de diversitatea omenescului, care triumfă asupra vicisitudinilor existenţei prin ris şi nu pare tulburat de enigmele eterne.

La temelia acestei arte de comunicare francă a impresiei subsistă o însuşire esenţială : putrea de observaţie. Alecsandri are un ochi de pictor, însă de pictor mediteranean, atent la conture şi volume, la mişcări şi detalii expresive. Ca şi clasicii, el cultivă claritatea desenului şi proporţionalitatea liniilor — ca şi impresioniştii e sensibil la variaţiile luminii şi tehnica instantaneului. Mediul de viaţă al schiţelor şi povestirilor e totdeauna concret, densificat prin prezenţa volubilă a materiei. Chiar şi atunci cînd expresia e searbădă sau plăteşte tribut convenţiei literare la modă, ea tot sugerează, dincolo de aproximaţiile limbajului şi ale manierei, plenitudinea senzuală a impresiei. Astfel, din convenţionalitatea edulcorată a **Mărgăritei** supravieţuiesc tocmai elementele de localizare şi decor : imaginea conacului unei boieroaice urbanizate, o viziune fugară a Agapiei, o cununie în înalta societate ieşană etc. Tot aşa, ceea ce dă trăinicie **Buchetierei de la Florenţa** — bucată de debut, cu coincidenţe bizare, lovituri de teatru, personaje satanice şi angelice — e infrastructura de mici notaţii realiste, care configurează, sub draperiile romantice de gust îndoielnic, o atmosferă italiană proaspătă şi veridică.

Se înţelege că în măsura în care scriitorul se desface de sub influenţa melodramei şi a senzaţionalului de paradă, imaginea lumii cîştigă în autenticitate deoarece între viaţă şi artă ecranul deformant al literarizării se interpune mai puţin. De neuitat rămîne, din acest punct de vedere, păţania francezului din **Balta albă**, care descoperă realitatea valahă sub o ipostază contradictorie, cînd ca o margine de iume, cînd ca o societate europeană ultra-rafinată. Bogăţia paletei, capacitatea de a invia peisajul social, pitorescul oamenilor şi al moravurilor, se manifestă şi în **Vasile Porojan, Iaşii în 1844**, în admirabila evocare a regimului regulamentar din Prefaţa la operele lui C. Negruzzi, dar atinge treapta virtuozităţii, îndeosebi, în **Istoria unui galbăn** şi **O călătorie în Africa.**

Pe prietextul conversaţiei dintre două monete împrumutat — se pare — unei traduceri din

Paul CORNEA

(Continuare în pag. 7)

Pasteluri, Doine și Lăcrimioare

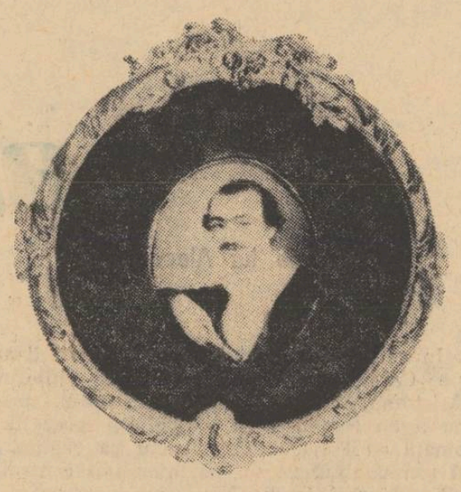

Poetul în perioada studiilor la Paris

Steluța

Dedicație E. N.

Tu, care ești perdută în neagra vecinicie,
Stea dulce și iubită a sufletului meu !
Și care-odinioară luceai atît de vie
Pe cînd eram în lume tu singură și eu !

O ! blîndă, mult duioasă și tainică lumină !
În veci printre steluțe te cată al meu dor,
S-adeseori la tine, cînd noaptea e senină,
Pe plaiul nemuririi se-nalță c-un lung zbor.

Trecut-au ani de lacrimi, și mulți vor trece încă
Din ora de urgie în care te-am perdut !
Și doru-mi nu s-alină, și jalea mea adîncă
Ca trista vecinicie e fără de trecut !

Plăceri ale iubirei, plăceri încîntătoare !
Simțiri ! mărețe visuri de falnic viitor !
V-ați stins într-o clipală ca stele trecătoare
Ce las-un întuneric adînc în urma lor.

V-ați stins ! Și de atunce în cruda-mi rătăcire
N-am altă mîngîiere mai vie pe pămînt
Decît să-nalț la tine duioasa mea gîndire,
Steluță zîmbitoare dincolo de mormînt !

Căci mult, ah ! mult în viață eu te-am iubit pe tine,
O, dulce dismierdare a sufletului meu !
Și multă fericire ai răvărsat în mine
Pe cînd eram în lume tu singură și eu !

Frumoasă îngerelă cu albe aripioare !
Precum un vis de aur în viață-mi ai lucit,
Și-n ceruri cu grăbire, ca un parfum de floare,
Te-ai dus, lăsîndu-mi numai un suvenir iubit.

Un suvenir, comoară de visuri fericite,
De scumpe, și ferbinte, și dulce sărutări,
De zile luminoase și îndumnezeite,
De nopți venețiane și pline de-ncîntări.

Un suvenir poetic, corona vieții mele,
Ce mîngîie și-nvie duioasă-inima mea,
Și care se unește cu harpele din stele
Cînd mă închin la tine, o ! dragă, lină stea !

Tu dar ce prin iubire, la a iubirei soare,
Ai deșteptat în mine poetice simțiri,
Primește-n altă lume aceste lăcrimioare
Ca un răsunet dulce de-a noastre dulci iubiri !

Iarna

Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă ;
Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspîndind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi.

Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară
Cu o zale argintie se îmbracă mîndra țară ;
Soarele rotund și palid se prevede printre nori
Ca un vis de tinerețe printre anii trecători.

Tot e alb pe cîmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare,
Ca fantasme albe plopii înșirați se pierd în zare,
Și pe-ntinderea pustie, fără urme, fără drum,
Se văd satele perdute sub clăbucii albi de fum.

Dar ninsoarea încetează, norii fug, doritul soare
Strălucește și dismiardă oceanul de ninsoare.
Iat-o sanie ușoară care trece peste văi...
În văzduh voios răsună clinchete de zurgălăi.

Doina

Doină, doină, cîntic dulce !
Cînd te-aud, nu m-aș mai duce.
Doină, doină, viers cu foc !
Cînd răsuni, eu stau în loc.
Bate vînt de primăvară,
Eu cînt doina pe afară
De mă-ngîn cu florile
Și privighitorile.
Vine iarna viscoloasă,
Eu cînt doina-nchis în casă,
De-mi mai mîngîi zilele,
Zilele și nopțile.
Frunza-n codru cît învie,
Doina cînt de voinicie.
Cade frunza gios în vale,
Eu cînt doina cea de jale.
Doina zic, doina suspin,
Tot cu doina mă mai țin.
Doina cînt, doina șoptesc,
Tot cu doina viețuiesc !

ELENA NEGRI
(Portret de C. ROSENTHAL)

Barcarola venețiană

Pe marea lină
Care suspină
Stelele toate plutesc ușor.
De ce, drăguță,
A mea steluță,
Lipsești tu numai din horul lor ?

Dintre canaluri
Și de pe maluri
Se-nalță-un cîntic melodios.
De ce, Niniță,
A ta guriță
Nu se aude cîntînd voios ?

Tainica noapte
Cu blînde șoapte
Te cheamă, dragă, s-o încununi.
Gondola geme
Căci multă vreme
N-au fost cu tine printre laguni.

Ah ! te coboară,
Vesel, ușoară,
Dintr-al tău negru palat regesc.
Vin' de zîmbește
De strălucește
Ca un luceafăr dumnezeiesc.

Cu blînda-i față
Plutind prin ceață
Luna din valuri se-nalță-n cer.
Ah ! vină, vină,
Scumpă lumină,
Să mîngăi dulce pe gondolier.

Eu în gondolă
Cu-o barcarolă
Visul tău gingaș voi îngîna,
Și noaptea-ntreagă,
Niniță dragă,
Încet pe marea te-oi legăna !

sept. 1846 Veneția

V. Alecsandri

Toate ritmurile...

—Înțelesul poeziei ocazionale la Alecsandri—

Într-un anumit sens, aproape toată poezia românească din primele șapte decenii ale secolului trecut este *ocazională* ; nu mă refer la accepția comună a cuvîntului care ne spune că poezia poate fi prezentă în ocaziile istorice, deși Alecsandri și, înaintea lui, atîția au scris numeroase poeme, în această accepție, ocazionale. Ocazională este, într-un fel mai subtil, poezia secolului XIX în măsura în care, luînd act de sine, făcîndu-se pe sine, își creează de fapt ea însăși ocaziile de a se constitui și de a se transforma. Istoria literaturii românești în general este, după 1800, istoria descoperirii genurilor moderne, a speciilor, a formelor, a temelor literare ; ca și proza sau teatru, poezia se raportează la fiecare nouă specie sau temă ca la o ocazie ideală de a se manifesta. Influențe și preferințe, lecturi și traduceri — iată tot atîtea prilejuri pentru poezie de a-și cuceri noi teritorii materiale ori spirituale ; oda, epistola, imnul, fabula, elegia, pastelul sau chiar epopeea sînt ocaziile pe care poeții le caută și le folosesc. În acest sens, Heliade scrie poezie ocazională în *Sburătorul*, Alexandrescu în *Umbra lui Mircea la Cozia* (și nu numai în *Anul 1848*), Alecsandri în *Baba Cloanța* și în *Dumbrava roșie*. Inaugurînd o specie sau un motiv, ei toți, sînt poeți de ocazie ; inaugurarea presupune momentul prielnic. Poeții secolului XIX așteaptă sau provoacă astfel de momente ; totul la ei capătă înfățișarea luptei pentru a descoperi și consacra ceva. Imitarea lui Lamartine sau a lui Byron, a lui Hugo, de ce nu, a lui Ronsard este expresia aceleiași pasiuni inauguratoare ; Lamartine, Hugo și Ronsard devin pentru Cîrlova, pentru Heliade ori pentru Alecsandri ocazia de a utiliza un limbaj nemaiutilizat pînă le ei în poezia românească. Abia la Eminescu ocazia va părea indiferentă, poezia simțindu-se constituită pe deplin ; dar pentru ca Eminescu să existe era nevoie de Alecsandri.

Alecsandri este cel mai caracteristic și cel mai important poet ocazional al secolului. El este mereu — cine n-a remarcat împrejurarea ? — poetul zilei. Prinde din aer orice noutate și o consacră. Și se identifică atît de bine cu acest rol încît uităm adesea că alții, înainte, au descoperit ceea ce pare să redescopere el. Dar dacă fiecăruia dintre precursorii știuți îi putem atribui, de obicei, o singură formă, Alecsandri a trecut prin toate : a încercat toate ritmurile, a cîntat pe toate coardele, a fost patriot și îndrăgostit candid, elegiac și entuziast, militant devotat și boier epicureu, a făcut legendă hugoliană și pastel chinez (înaintea parnasienilor), a fost clasicizant și romantic, didactic și prețios, n-a disprețuit versul pe album, dar nici acela pe steag. Alecsandri este un veritabil ma-

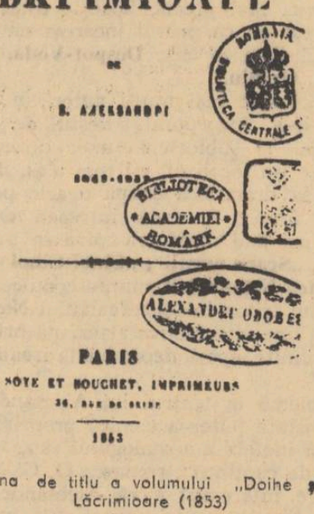

Pagina de titlu a volumului „Doine și Lăcrimioare (1853)

nual practic de poezie românească a secolului XIX.

Ne putem, desigur, întreba în ce constă marele sentiment liric, în ce constă universalitatea și adîncimea unei poezii așa de receptive la imediat. Maiorescu a răspuns la întrebare, pe jumătate, în *Poeți și critici*. Reluîndu-l, aș zice că Alecsandri este un mare poet ocazional, jucînd adică un mare rol istoric. Valoarea în sine, acum, a liricii sale se cuvine discutată...

Pastelurile sînt o lirică a recluziunii într-un spațiu imaginar ; finețea lor nu constă în reproducerea de tablouri, ci în sugerarea unei lumi de inchipuiri și de vise, desenată cu grație pe un perete de ochiul minții. Rămîn, spre a încheia, unele viziuni de sorginte folclorică, descîntece precum acela din *Baba Cloanța* (poema se cuvine raportată la *Domnișoara Hus* a lui Ion Barbu), rămîn versuri memorabile risipite pretutindeni (deși nu chiar din primele volume). Poet ocazional, Alecsandri este și un poet de antologie. Aș alcătui, de-aș avea vreme, un florilegiu din versurile sale. (Din *versuri*, și nu din *poeme*, căci poezia e fragmentară și o imagine fericită, repede stricată de o vorbă nefericită). De n-ar schimba imaginea cunoscută a lui Alecsandri, ne-ar arăta, poate, frumusețí încă ascunse, ignorate.

Nicolae MANOLESCU

Ilustrație din „Culegeri de tot felul de scrisoare obicinuită pînă acum în școli și în cancelarii..." (1855)

Alecsandri

și motivul Veneției

Prin tratarea sa, nici o viziune literară nu desparte atît de radical secolul al XVIII-lea de al XIX-lea ca motivul **Veneției.** În primul caz, orașul adriatic se anunță ca un prilej de seninătate, de bucurie, de exaltare a iubirii și a vieții. În tot veacul al XVIII-lea Veneția inspiră dispoziția tonifiantă și verva sclipitoare a lui Goldoni. **Commedia dell'arte** cu ai săi **zanni** și cu mirajul de basm al **fiabe**-lor lui Gozzi, pasionatele **Epigrame venețiene** ale lui Goethe. La rîndul său, un comparatist ca Fernand Baldensperger (în **Sensibilité musicale et romantisme)** surprinde rolul important pe care l-au deținut **barcarolele** Veneției în trezirea gustului pentru proaspătul spirit popular care începe să domine o bună parte a acelui secol.

Iată, însă, data unei mari răscruci istorice, anul 1797. Este momentul fatidic cînd, sub implacabila presiune napoleonică, abdică ultimul doge venețian, Lodovico Manin. Republica Serenissimă — pe la 1250 cel mai puternic stat al Europei — după o strălucire multiseculară încetează pentru totdeauna să mai existe. Faptul pătrunde cu o rezonanță zguduitoare în conștiințele veacului dinaintea cărui prag vuiește nemaiauzitul deznodămînt. Obsedat de apropiata cădere a Republicii, Byron evocă imediat, într-o atmosferă de groază și sînge, prăbușirea sumbră și moartea dureroasă a doi dogi din trecutul ei, Marino Falieri și Francesco Foscari (în tragediile **Marino Falieri** și **Cei doi Foscari).** Încă tîrziu de tot, în a treia generație, venețianul Ippolito Nievo crește traumatizat de incredibilul eveniment, și în **Confesiunile unui octogenar** își evocă patetic patria în ultimele ei clipe. În tot acest timp, de la Platen (1825) pînă la Eminescu (1876), strîns asociată de ecoul căderii sale, Veneția devine un motiv elegiac, un izvor de ieremiade și de plîngeri. Ideea morții nu încetează nici către sfîrșitul veacului să se desprindă de acest oraș **(Moartea lui Tizian** de Hoffmannsthal), pătrunzînd chiar și în veacul nostru (Thomas Mann cu **Moartea la Veneția).**

După acest sumar preambul, să ne fixăm la Alecsandri și la ciclul său venețian din 1846 **(Veneția, Barcarolă venețiană, Biondineta, O seară la Lido, Gondoleta),** ciclu inserat cu șapte ani mai tîrziu în **Doine și Lăcrămioare.** Poetul trăiește, deci, și scrie într-un secol cînd Veneția intrase, ca motiv literar, în registrul tristeții și al morții. Capătă, oare, o asemenea coloratură și poemele sale venețiene, așa cum se va recunoaște și din celebrul sonet eminescian ? Categoric că nu. Coincidența dintre un mobil biografic și altul mai larg — istoric-literar —, cu rădăcini în întreaga noastră lirică din prima jumătate a veacului trecut, îl face să se abată de la tonul reprezentativ al secolului și să se desfășoare tocmai pe poziția opusă.

Primul mobil este, desigur, arhicunoscut. Șederea lui Alecsandri la Veneția se integrează în perioada cea mai fericită a vieții sale — perioadă de altfel scurtă și amăgitoare — cînd are loc marea iubire cu Elena Negri. Peste apele moarte ale cetății adriatice poetul așterne apele primăvăratece ale propriei fericiri, orașul se transfigurează liric într-o Veneție cu care ne obișnuise veacul al XVIII-lea.

Al doilea mobil, cel istoric-literar, se atașează la o problemă mai largă, pe care, în contextul de față, nu ne permitem decît să o schițăm. La noi, în prima jumătate din veacul trecut, există între clasicism și romantism o relație specială, cu totul opusă aceleia din Occident. Acolo cele două poziții se conturează într-o iremediabilă rivalitate. Romantismul își însușește o înverșunată atitudine polemică împotriva clasicismului depășit. În mediul nostru însă, o asemenea poziție s-ar fi dovedit literalmente lipsită de sens. Ce avea să combată romantismul, cînd nu găsise în prealabil un clasicism românesc, care să i se opună ? În fond, poetul, doritor să adopte formele înaintate apusene, nu putea să realizeze efectiv rivalitatea dintre ele ; ca atare, el le asociază pe același plan de expresii înnoitoare, în raport contrastant cu vechile noastre coordonate feudale. Astfel, schema unanim acceptată a opoziției dintre clasicism și romantism s-a văzut înfrîntă la noi, și chiar în momentele cînd în alte părți, mișcarea romantică își ducea și își cîștiga „bătălia".

Constatarea nu rezultă dintr-o simplă speculație teoretică ci dintr-un fapt confirmat de însăși realitatea momentului. Aproape toți liricii noștri reprezentativi din epocă întrețin concomitent și elemente romantice și clasice sau, în orice caz, anterioare romantismului. Unul și același poet cuprinde în opera sa și balada fantastică sau meditație melancolică dar totodată și cîntul anacreontic și idila pastorală sau expresiile clasicismului didactic din specia fabulei, a satirei, a epistolei. Niciunul, însă, din aceste aspecte care precedă romantismul nu acționează anacronic, fiindcă se adaptează totuși momentului. Cu alt prilej am arătat, bunăoară, cum transpare melancolia, revolta, însingurarea romantică din fabula perfect clasică a lui Grigore Alexandrescu sau din **Satira duhului meu.** Nu mai puțin am consemnat cum în strofele idilic-pastorale din **Zburătorul** lui Eliade se strecoară insidios misterul și neliniștea. Faptul conferă acestor genuri clasice, fixate în tardiva lor variantă românească, o notă nouă și inedită, poate unică în istoria literaturilor.

Alecsandri nu se abate nici el de la o asemenea atitudine, înfrățitoare a ambelor mișcări, într-un moment cînd în marile sedii ale culturii romantismul rămăsese singur pe teren. Ciclul său venețian ar părea să evoce o Veneție mai veselă și mai senină, evocare ce se înscrie tocmai printre acele trăsături anterioare romantismului, pe care le vedem diseminate în întreaga noastră lirică din prima jumătate a veacului trecut. Atmosfera venețiană se deschide înflorită de cîntece, de **barcarole,** de setea de viață și de farmecul iubirii. În **Biondineta** se reproduce aproape întocmai tema **Locandieri** lui Goldoni. În alte părți reîntîlnim seninul peisaj urban din picturile lui Guardi sau ale lui Canaletto : **„Într-o seară pe Piațetă... într-o zi lîngă fîntînă"** (Biondineta) ? sau : **„mînă vesel, lopătare. / de la Lido la San Marc, / ia de-a lung Canalul Mare, / ce se-ndoaie ca un arc"** (Gondoleta). Totul pare să evoce o Veneție așa cum fusese văzută cu ochii veacului al XVIII-lea.

Este, însă, numai un aspect incomplet sau poate numai o

Edgar PAPU

(Continuare în pag. 7-a)

Fondator al teatrului românesc

Personajele lui Alecsandri cu fața la Caragiale

In ce măsură bardul de la Mircești îl anunță pe Caragiale ? Caragiale e moștenitorul lui Aristofan, cinicul rafinat și subtil, produsul pe teren românesc al antichității grecești combinată cu Fanarul. Ochiul său va veghea, mare și somnambul, ca un păianjen din centrul unei pînze de rafinament. Nimic mai depărtat, temperamental, de spiritul regelui poeziei „veșnic tînăr și ferice". Alecsandri e boierul moldovean cu încălțările pline de glie, molatec ca Siretul în meandre. Aluviunile ancestrale nu sînt catastrofale, formează depuneri cuminți, în care șopirlele de smarald se pot prăji la soare. Lui Alecsandri i se poate spune **„Cuconul** Vasile", dulcele grai moldovenesc îi vine pe umeri ca o hlamidă. Caragiale este **„nenea** Iancu". Milcovul nu a reușit să sape mai multă despărțire între aceste apelative. Totuși, incontestabil, rădăcinile caragialești ating, pe sub pămînt, latifundiile vegheate din conacul de la Mircești.

Alecsandri n-a fost dramaturgul prin excelență. S-a pomenit făcînd teatru pentru că era nevoie, interesele culturii o cereau. Tînăr, legat nu numai printr-o caldă prietenie, ci și printr-un soi de cîmp magnetic de Kogălniceanu și Costache Negruzzi, a crezut că e bine ca și capitala Moldovei să aibă teatrul său, care să-i poarte numele. La început au fost localizările, mai cu seamă comedia de moravuri și vodevilul franțuzesc au suferit un proces de mușamalizare, dînd o specie de spectacol turco-greco-franțuzit. Suburbia Parisului se cheamă Hîrlău și în spiritul de banlieue local, vrăjitorul devine farmazon. E prima mînă a noului edificiu teatral moldovinesc. Ceea ce e curios e că această treabă

școlărească ascute pana poetului în așa fel, încît își descoperă un talent dramatic care nu va păli niciodată.

Ce l-a îndemnat spre teatru? Poet în primul rînd, simțea nevoia unui cuptor de cocsificare a zgurei rămasă de la arderea versului, ardere atîta cîtă a fost. Și a fost. Tentația spre bufonerie și mascaradă, se poate explica și prin contrast : scriind versuri luminoase, cu cerdac, simte o nevoie mare, cînd dezbrăca hlamida să se arunce în **hîrlăul** de glod. De aici suculența nemaipomenită a unor comedii, limbajul de o naturalețe care te năucește, dezinvoltura acțiunii. Ne gîndim în primul rînd la **Chirița în provincie.** E de mirare cum această „Comedie cu cîntice în două acte", scrisă în 1852, nu s-a veștejit deloc, ba are încă prospețimea salatei abia culeasă și ținută în apă, pe care Chirița însăși o fi admirat-o intrînd călare în piață și apostrofînd zarzavagii. Vis-à-vis de țărani manierele ei sînt neoccidentale :

Țăranii : Dreptate, dreptate
Ne fă!
Cucoană, dreptate
Ne dă!
Chirița : Cu biciul pe spate
V-oi da!
V-oi da eu dreptate
Așa.

Lingvistic, piesa rămîne o comoară de autentică și ageră grăire, un soi de atlas dialectal viu. Nefiind „de gemine cu moda", cum spune un țăran, această vorbire rămîne „de gemine" cu autenticitatea.

Autorul însuși, privindu-și lucid creația, ne-a lăsat în privința aceasta mărturisiri elocvente, despre începuturile dramaturgiei sale, care aproape se suprapun începuturilor teatrului românesc. Era vorba de o ințelenire a spiritelor și a avut de luptat cu tot felul de antiteatraliști nu numai antiunioniști : „dar această considerație nu m-ar împiedica de a-mi ascuți condeiul. Dificultățile ce se ridică în ochii mei cu forme uriașe de fantasme, au sorgintea lor chiar în sînul institutului teatral; căci trei lucruri sînt de creat pentru a se dobîndi un rezultat satisfăcător: 1. limba, 2. giocul actorilor și 3. educația publicului".

Despre limbă am pomenit cîteva cuvinte, jocul actorilor îl lăsăm pe seama specialiștilor, educația publicului se mai face și astăzi.

„V-am dat teatru–vi-l păziți"

Alecsandri inventează tematica moftologică română.

„Auzi ?... Egalitè !... Să fiu deopotrivă cu Ciosa vezeteul șî cu Mănciurică bucătariul ?... Ama rînduială !... Dacă pe cînd cu unirea, știți... mai anțărț... șî eu am purtat bairacul, șî eu am giucat hora unirei în colț la Petrea Bacalu, șî eu am răgușît strîgînd : să trăiască libertaua și egalitaua !... dar înțălegeam egalitaua cu boierii cei mari ; să fiu **ena mu che ena su** cu vornicu Hîrzobeanu șî cu logofătu Protipendescu ; să șăd cu dînșii la taifasuri pe divan, cu ciubuce, cu cafele, cu tot ighemoniconu boieresc : dar nu egalită cu Barabulă ciobanu șî cu badea Trohin văcariu !... Ei bine, boieri d-voastră, unde mergem ?... Ba nu, adică vă-ntreb, unde mergem ?"

Continuînd paralela începută, să vedem ce fel de rîs promovează Alecsandri, față cu reacțiunea. Omul luminat, sufletul generos, spiritul deschis înnoirilor, într-un cuvînt progresistul Alecsandri se ridică „în contra" tendințelor de parvenitism, stricare a limbii, ruginii retrograde, și alte apucături ale vremii. Instrumentul său este mai ales șarja, gogoașa înfuriată. Asistînd la un spectacol al său, cu boernași încinși cu brîu și îmbrăcați cu ișlic și cu tineri sclivisiți, veniți de la Paris, vorbind păsărește, încerci un sentiment contradictoriu : 1) ia uite, domnule, cum s-a mai schimbat totul într-o sută de ani ! și 2) ia uite, domnule, că tot acolo sîntem !

Această realitate vărgată de zone de actual și inactual te învăluie și trebuie să-i recunoști autorului meritul de a fi surprins oricum niște permanențe.

Coana Chirița face concurență stării civile, în travesti, Alecsandri inventează limbajul comic românesc, spiritul parodic, calamburul, pamfletul, cînticelul satiric.

Drumul său în comedie este de la improvizația revuistică la comedia de moravuri, cu caractere tari „ca chiatra", gen Chirița.

Actorul Matei Millo în rolul lui Barbu Lăutaru

Ce e interesant e că abia în teatrul istoric se va simți poetul.

Ajuns în București și proclamat poet național, cel care refuzase să fie domn se instalează temeinic pe tronul muzelor binevoitoare. Și iarăși, pe plan mai larg, se pune problema creării unui teatru românesc. Mai precis, lipsește drama națională și se cuvine ca poetul încărcat de glorie să umple golul. Așa se nasc **Despot-Vodă, Fîntîna Blanduziei, Ovidiu.**

În Alecsandri sînt mai mulți autori, nu atît în sensul că și-a încorporat, destul de vizibil uneori, tehnica și subiectele unor dramaturgi străini, pe care i-a localizat, cît mai ales, în sensul că opera sa dramatică ocupă o arie pe care ar fi putut-o umple o ceată întreagă de condeieri. De la cei mai mediocri, pînă la maeștri. **„Baba Hîrcă", „Scara nunții", „Cinel-Cinel", „Rusaliile", „Cetatea Neamțului"** amintesc dulcea gargariseală a unui triton în fața Teatrului Național, înlocuind pînă una alta falnica arteziană prin vîrful coloanei infinite, operă deocamdată irealizabilă tehnic.

„Toată problema în teatrul lui Alecsandri rămîne de a constata puterea comică proprie autorului, calitatea inefabilă a dialogului său, separat de orice idee de conținut", remarca G. Călinescu. Însă ceea ce e interesant e că Alecsandri pregătește, pune bazele conținutului. Cît privește puterea comică, intîlnim zone de rîs, care ne fac să zîmbim.

Pețitori ingenioși, întorși de prin **străinătățuri** și folosind tot felul de tertipuri spre a învinge încăpățînarea unor părinți retrograzi și a se pricopsi, în final, cu o toantă, politicieni ultra demagogi și ultra liberali, clevetitori etc. — iată un afiș întreg de personaje copilărești, care parcă scot limba la public.

Este faza în care autorul face calambururi potrivite. Dă la rîndea replica. Ingrămădește morman materialul de lucru pe care însuși, sau poate mai tîrziu alții, cată să-l transfigureze.

Tot Călinescu atrăgea atenția asupra capacității rare de a crea nume proprii : Balamucea-Parcea, Șatrarul Talpă-Lată, Comisarul Agamemnon Chiulofoglu etc., mină de aur în care Nenea Iancu se va simți ca acasă.

Să savurăm acest dialog din Iorgu de la Sadagura, dintre Damiean și Gahița :

DAMIEAN : Da ce ți-au făcut ? pentru numele lui Dumnezeu ! Ce-i **înghitația** ceia ?
GAHIȚA : Nici invitație nu știi ce însemnează ? Ehei ! Mon cher arhon, tare ești arriéré.
DAMIEAN : Ce sînt ? **rierel ?** Mări, ce vorbe sînt astea ? Ha ha ha... Auzi, **înghitație, rierel, bonjur,** auzi parascovenii pocite ?

de Marin Sorescu

Perlele cele mai strălucitoare le pescuiește Alecsandri în apa tulbure de la confluența spiritului învechit și răsuflat cu „spiritul semidoctului", amestecul tendințelor de sincronizare forțată cu Evropa, în apele stătute, mirosind a mil neaoș ori turco-fanariot.

În genere, în comedii, tineretul satirizat e cel „tambour d'instruction", adică „dobă de carte", iar vîrstnicii sînt plini de toate metehnele.

Elogiu dramaturgului total

Înainte de a spune cîteva cuvinte despre dramele istorice, să recitim aceste mărturisiri ale lui T. S. Eliot în legătură cu piesa „Moartea în catedrală" :

„Prima mea descoperire de oarecare importanță, a fost aceea că un scriitor care ani de zile lucrează — cu oarecare succes — la modalități felurite de compunere în versuri, trebuie să se apropie de drama în versuri cu o conștiință total diferită de cea obișnuită în creațiile lui anterioare. Atunci cînd scrii în felurite modalități de vers, sînt de părere că lucrezi cumva în termenii propriei tale voci : ceea ce scrii se probează prin felul cum îți sună ție insuți la lectură. Pentru că tu însuți ești cel care vorbești. Problema comunicării, a ceea ce receptează cititorul, nu e aici capitală. (...) Dar atunci cînd vine vorba de teatru, problema comunicării se înfățișează nemijlocit. Scrii în mod deliberat versuri destinate altor voci".

E uimitor cum Alecsandri a intuit această necesitate de a-ți crea o voce nouă. Și **Despot Vodă,** și **Fîntîna Blanduziei** și **Ovidiu** sînt un alt autor (ca să spunem prescurtat).

Ce gîndea Alecsandri despre teatru istoric ? Trebuie să observăm că el vedea mai degrabă latura ușor romanțioasă, cu încleștări caracterologice care eșuează în amor, decît crisparea reală a evenimentelor. Se bat munții în capete ca să nască un șoarece. De altfel nici nu prea existau modele decît pe linia aceasta și **Răzvan Vodă** apare totuși oglindit mai mult în ochii Vidrei decît în luciul de oțel al faptelor istorice.

Iacob Heraclit Despotul e un aventurier de tip superior, care își pune în gînd să se suie pe tronul Moldovei. Fapta istorică a lui Despot este „progresistă". Om de Renaștere, el vrea să introducă țara în circuitul epocii. Visează chiar o academie. Ba se ambiționează să pornească o cruciadă mondială împotriva semilunei. Și așa mai departe. Era în fond un fantezist, prea subtil pentru vremea aceea. Mi se pare semnificativă ajungerea lui la tron cu ajutorul nebunului Ciubăr Vodă și moartea sa cauzată de același nebun.

Autorul dă prin aceasta verdictul asupra utopiei pe care rafinatul Despot, coborîtor real ori inventat din despoți greci, voia să o instaureze pe tronul țării.

Versul e săltăreț și brav. Seamănă cu mînecile largi ale mantiilor de recuzită, care pot face vînt în sală prin gesturile mărețe, studiate :

DESPOT

Pricepe cu agera ta minte.
Domnia cu amorul nu are legăminte.
Nu !... Fiecare treaptă a-ntinsei omeniri
Iși are-a sale drepturi ș-a sale-ndatoriri.
Ce vrea ca om, vai, Domnul nu poate
să-mplinească,
Silit fiind adese natura să jertfească,

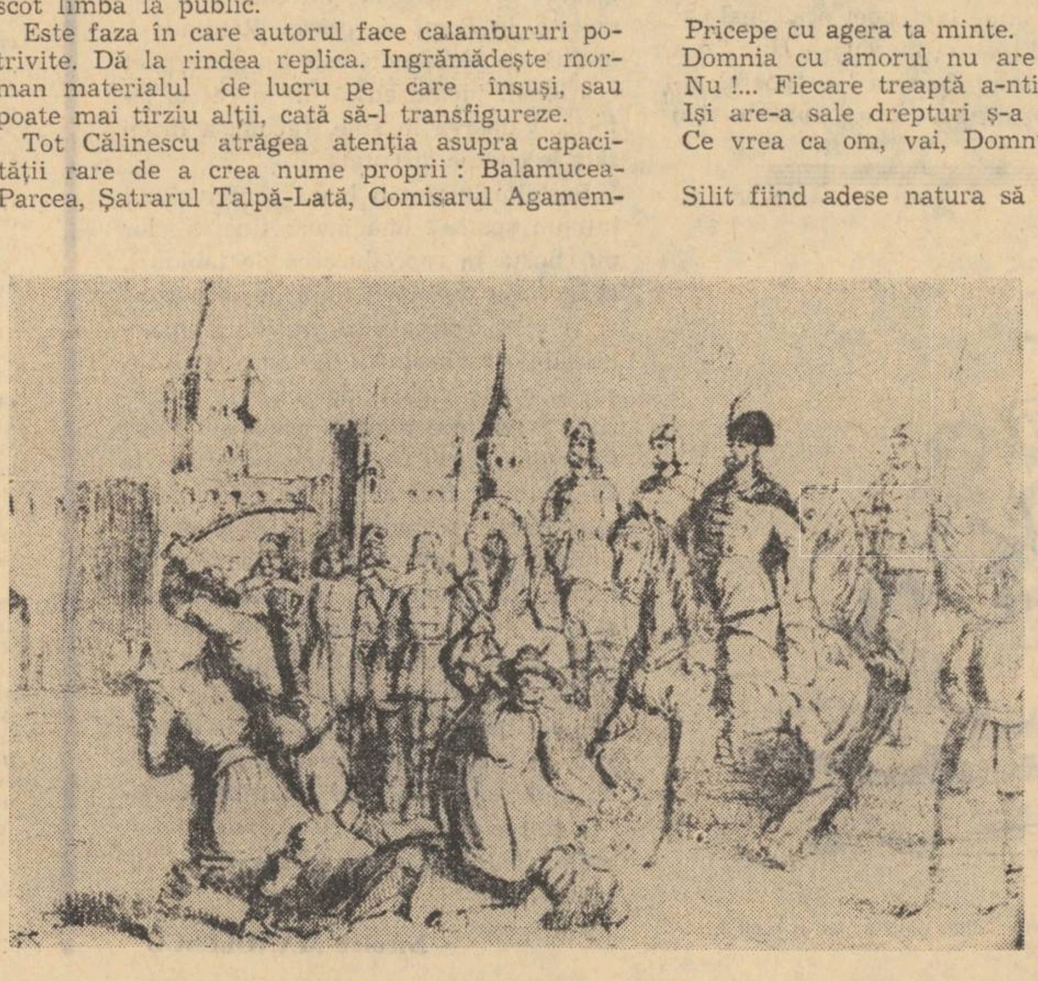

Moartea lui Despot Vodă (Litografie de A. Asachi)

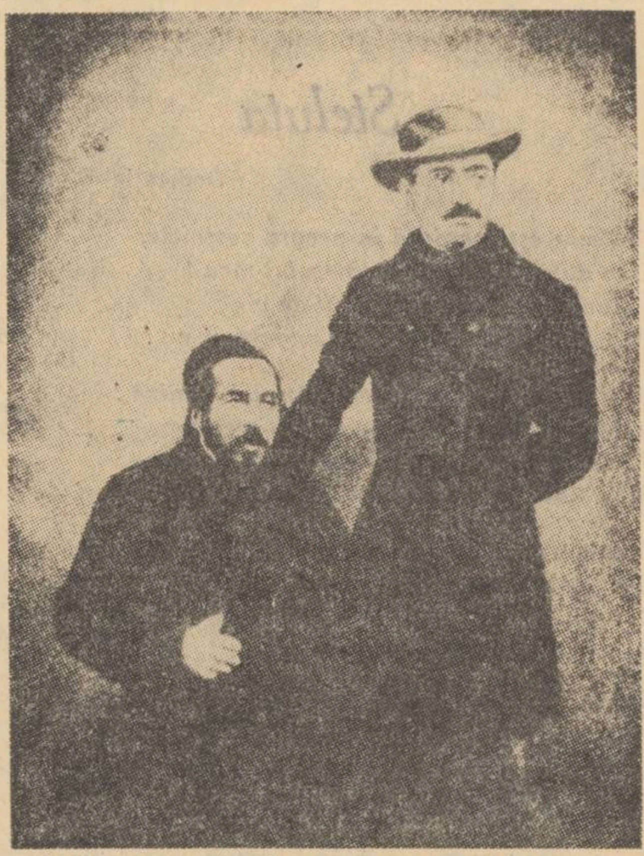

V. Alecsandri și Ion Ghica la Constantinopol, în 1855

„Ce importanță nemărginită ar avea în ochii noștri o descriere a timpului trecut, o descriere care ne-ar arăta, ca intr-un album fotografic, tipurile și caracterele energice ale vitejilor noștri strămoși ! Cîte drame și tragedii sublime am scoate din istoria țării noastre, dacă am avea fidele cunoștințe de natura personajelor destinate de a fi puse pe scenă, dacă am ști să le reprezentăm în cadrul lor adevărat ! Tot românul care se mîndrește cu trecutul glorios al patriei sale, simte dorința de a-și închipui ce soi de oameni au fost acei eroi care ne-au lăsat așa de falnică moștenire ? Cum era portul, vorba, simțirile, moravurile, chipul lor oțelit în focul războaielor, și inima lor mărită prin sublima iubire de patrie ? Cum era poporul care trăia în frăție cu coasa, cu toporul, cu codrul și cu calul său ? Ce fizionomie aveau locuitorii orașelor, breslașii, funcționarii, negustorii de pe atunci și ce aspect aveau înseși orașele noastre...? Cum viețuiau Domnii în curțile lor și cum era traiul boierilor ? (...) Zadarnice întrebări ! Tipurile cele mai interesante s-au stins fără a lăsa o urmă vederată !... și numai un geniu profund ar putea să le întrevadă prin vălul întunericului ce le ascunde și să le scoată iar la lumină. Dar unde este acel geniu ? Ne-ar trebui un Walter Scott și un Shakespeare..."

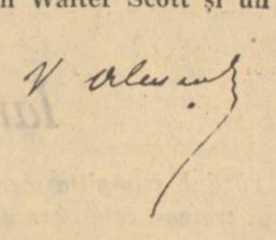

Pe inimă-i să calce, ș-oricît de desperat,
Supus să se închine rațiunelor de stat.
Aceste adevăruri... te vor convinge ele,
În interesul țării ș-a dinastiei mele,
M-obligă... cît de mare ar fi durerea mea...
Deși iubesc pe Ana... ca să renunț la ea...
Și chiar o alianță să cat ele m-obligă,
Pentru-ale mele planuri... cu spița unui rigă...
Această declarare voi face azi la Sfat...
Nu te mîhni, Moțoace... ce vrei !... sînt obligat...
(Se îndreaptă spre apartamentul său.)

Azi ușele-s deschise... Țin Curte de dreptate...
Moțoace... te-am vrut socru ?... te vreu și mai
mult... frate !

Se întîlnește aici autorul **Ostașilor noștri,** dar și cel al **Lăcrămioarelor.** Totuși se realizează acel timbru nou, care va răsuna multă vreme în drama istorică.

Aceleași lucruri bune despre **Fîntîna Blanduziei** și **Ovidiu.** Dacă adevărul istoric iese uneori mototolit, dacă nu sîntem izbiți de profunzimea operelor, acestea fac totuși bună figură de figurant în repertoriul național.

★

Sînt intelectuali români care au oroare de lucrul cît de cît împlinit. Matei Caragiale e superior în ochii lor lui Liviu Rebreanu, pentru că Matei Caragiale n-a scris decît o singură carte (pe care ei n-au citit-o). Tot ce iese din anonimat este un semn de ratare pentru spiritul folclorist. Alecsandri s-a ridicat cu mult peste media autorilor români, de aici privirea de sus cu care este blagoslovit uneori, de aici **ratarea** lui.

Adevărul e că el se numără printre acele fericite naturi artistice, menite să umple o epocă. Și a umplut-o, cu plinuri și cu goluri. În ce privește teatrul, a dat drumul, ca la un start, tuturor modalităților de expresie posibile : vodevilul, sceneta satirică, farsa, opereta, comedia de moravuri, cînticelul politic și satiric, tabloul național, feeria, trilogia satirică, drama istorică în versuri etc., inventîndu-le traiectoriile, orbitele. A creat o tipologie românească și a format școală de actori.

Spuneam mai sus că în opera lui sînt mulți autori, și dacă nu-i putem astăzi, după trecerea implacabilă a timpului, înghiți pe toți, măcar unul dintre ei merită toate elogiile noastre : Vasile Alecsandri.

Dacă desfoiem ceapa dramaturgiei românești, opera sa și cea a geniului I. L. Caragiale, sînt două foi care se împlinesc și se îmbucă, frățește și cu lacrimi în ochi.

„Veacul trecut și generația care ne-a precedat ne-au transmis o icoană măreață a lui Alecsandri. Nici Eminescu, nici Coșbuc n-au alterat în imaginația și în sufletul înaintașilor noștri aureola de mărire a bardului de la Mircești și a biruitorului de la Montpellier. Căci, începînd din preajma anului 1840, vreme de jumătate de veac, Vasile Alecsandri a întrupat în sufletu-i generos și a exteriorizat cu marele-i talent toate aspirațiile neamului nostru. Alecsandri a fost primul din elita românismului, luptător, interpret și cîntăreț. A fost unul din creatorii României moderne ; și, prin prestigiul și strălucirea talentului său, a simbolizat întreaga epocă și întreaga operă.

A luat parte la toate marile acte politice și sociale. A luptat pentru unire și independență. Pe de altă parte, luptînd împotriva sistemelor lingvistice, a colaborat ca nimeni altul — ca și prin opera-i de creație — la formarea limbii literare.

Așa încît de aceea generația lui — pe care a întrupat-o și a rezumat-o în ceea ce a avut mai nobil și mai distins — ni l-a transmis așa de mare, ridicat într-un nimb de divinitate".

MIHAIL SADOVEANU

Un dramaturg veșnic tînăr (și ferice)

Era la 18 ianuarie 1843 cînd într-o sală îngustă cu scaune aduse de acasă și luminată cu luminări de seu s-a jucat „Iorgu de la Sadagura" de Vasile Alecsandri. Teatrul era arhiplin și publicul aplauda entuziast comedia tînărului care abia împlinise 22 ani. Sîntem în 1971 și piesele sale continuă să se reprezinte pe foarte multe scene ale țării.

Era în preajma revoluției de la 1848, cîțiva ani dinaintea unirii principatelor românești, într-o societate în care feudalismul își întîrziase dominația, iar anii de ocupație otomană și fanariotă se imprimase adînc. După aproape un veac și jumătate apera lui Alecsandri continuă să rămînă la linia de coincidență cu sentimentul marelui public.

Era într-o epocă în care teatrul românesc cult prindea să se înfiripe înfruntînd dificultatea de a se exprima într-o limbă literară aflată abia în formație, absența actorilor exersați și gustul lamentabil al unor spectatori hrăniți cu producții mai mult decît mediocre. Sîntem într-un timp în care teatrul românesc, după un vertiginos proces de creștere, trăiește în forme proprii de originalitate, de seducție și totuși Alecsandri, pionierul dramaturgiei noastre, rămîne adeseori de o prospețime și de un farmec contagios. Cum se explică longevitatea unor piese destul de sumare și citeodată naive?

Adevărul este că acest scriitor de o fecunditate uimitoare (care a fost cel dintîi sensibil la valorile folclorului românesc) a iubit ca puțini alții teatrul. Teatrul conceput deopotrivă ca o desfătare și ca un program educativ. Adevărul este că în comedii (ca de altfel și în dramele istorice) Alecsandri găsește o adevărată voluptate în a folosi tot arsenalul scenei. Prin srtucturâ lipsit de complexitate, el întreține cu realitatea, personajele, cuvintele, raporturi de inocență. E o originalitate de simțire, e o lumină, e o transparență în felul său de a trăi, de a vedea și de a simți lumea care surprinde și captivează. Nu există nici o fractură a conștiinței. Scriitorul e împăcat cu sine, senin, încredințat în sensul pozitiv al existenței și în puterea literaturii de a îndrepta neajunsurile. Temperamental optimist, opera sa se caracterizează printr-o bună dispoziție morală și pe drept cuvînt Eminescu l-a numit „veșnic tînăr și ferice".

Lui Alecsandri nu îi e rușine de nici una din sforile teatrului și nu se dă în lături de la nici unul din efectele bătrînei și inepuizabilei arte.

Scîndurile scenei sînt în teatrul lui Alecsandri o răscruce, unde se întretaie într-o totală candoare toate mijloacele pentru a produce efecte dramatice. Travestiul, quiprocvoul, imbroglioul, jocul de cuvinte, iată resursele cele mai frecvente ale acestei dramaturgii cu implicații psihologice restrînse și a cărei parte tare nu e inventivitatea, dar care are citeodată ceva dintr-o paradă colorată. Este un teatru al tuturor convențiilor și al tuturor obiceiurilor, dar care deschide asupra lumii o privire plină de spontaneitate. E o capacitate de a se mira, o bună credință, o plăcere de a înfățișa tipuri și moravuri variate, pline de pitoresc, pe care o are numai un teatru care privește pentru întîia oară universul înconjurător. Nimic nu ne intrigă și nu ne bruschează în scrisul său, dar acest mod de a înțelege viața și această putere simplă de a o reprezenta sînt, adeseori, fermecătoare. Alecsandri ne cucerește printr-o voioșie netă, printr-un humor franc. El are un ris sănătos, vital, neumbrit de nici o neliniște, ceea ce se vede foarte bine și în „Coana Chirița" unde pornirea critică nu se însoțește de dezgust, de ură, autorul fiind un contestatar fără mînie și cu certitudinea că răul poate fi îndreptat.

Satira abuzului, a mitocăniei, a inculturii, a fumurilor nobiliare se rezolvă fără agresivitate la nivelul unei sancțiuni indulgente. Și peste toate trece o undă de împăcare cu viața. Acest fel de a ride îl definește și teatrul rămîne pentru el totdeauna o sărbătoare liniștită și un perpetuu foc de artificii.

Că Alecsandri e profund îndatorat culturii franceze nu încape îndoială. Molière, Scribe, Labiche, Augier au fost autorii dramatici care l-au călăuzit. Dar oricît de puternice ar fi fost împrumuturile și mai puternice sînt modificările aduse operelor-model de acest dramaturg născut în mijlocul unor realități sensibil deosebite și care nu avea în urma lui decît rudimente ale unei experiențe teatrale.

Comediile lui Alecsandri sînt scrise într-o epocă în care artistul și mai ales unul care luase parte la revoluția de la 1848, la constituirea noilor așezări sociale, își mai putea face iluzii cu privire la posibilitatea scriitorului de a se încorpora în ele și de a le ameliora. Foarte curînd, numai cîteva decenii mai tîrziu, dramaturgia românească își va modifica, prin Caragiale, optica, căci acum devenise evidentă coaliția dintre burghezie și feudalitate. Dramaturgia va deveni o acțiune de dinamitare a societății, convinsă că rău nu e un accident ci un viciu de structură, că practicile unui regim pseudo-democrat, un regim care și-a renegat idealurile adăpostește în ființa lui intimă injustiția, minciuna, falsul. În adevăr personajele lui Caragiale trăiesc în împărăția fără de frontiere și fără puncte de reper a unei lumi în care valoarea e o absență și al cărui principiu de coeziune e unul negativ. Risul lui Caragiale este expresia unui radicalism înversunat, fără speranțe și care sub o bună dispoziție aparentă, ascunde o dezolare de cenușă. El a devenit caricatura enormă a unei lumi nivelată în corupție, stereotipă în variație, o lume cu personaje fără caracter care minuiesc idei fără acoperire, în fraze fără de înțeles.

Alecsandri și Caragiale alcătuiesc un contrast oarecum tipic al culturii noastre. Primul rîde dinlăuntrul societății sale, celălalt se socotește în afara ei. Unul e exuberant și tolerant, celălalt e exasperat și violent. Unul istorisește cu jovialitate, cu delectare, celălalt învinuiește cu conștiința unei opoziții ireductibile. Între aceste două momente se înscrie scurta istorie a unei societăți și a teatrului ei. Acestea fiind spuse, nu e mai puțin adevărat că Alecsandri prefațează comedia lui Caragiale și definește cîteva din trăsăturile sub semnul căror a debutat — în general — comedia noastră și anume vocația ei critică, predilecția pentru satira arivismului, a ignoranței, a politicianismului.

Radu BELIGAN

Alecsandri și evenimentele epocii

Nobil exemplu al lumii literare românești, cel mai mare poet înainte de M. Eminescu, V. Alecsandri reprezintă pentru noi ceea ce reprezintă V. Hugo pentru francezi, Pușkin pentru ruși, Schiller pentru germani, Shelley pentru englezi.

Poetul a dat literaturii române o operă de tip balzacian, scrierile sale fiind o oglindă a istoriei frămîntate a poporului nostru între 1840—1890.

Alături de toți scriitorii generației sale, romanticii mesianici, Alecsandri a celebrat cele mai de seamă evenimente ale veacului, e „vrăjitorul trecutului eroic, aedul renașterii noastre, al luptelor și triumfurilor din urmă, într-un cuvînt întruparea poetică a geniului național" (N. Iorga, Sămănătorul, octombrie 1905).

Vasta lui operă urmează o linie ascendentă a cărei trăsătură fundamentală e exaltarea virtuților poporului, prezentînd oamenii de pe pămîntul României în lumină cerească, descinzînd din mitologie, din basm, din legendă.

Alecsandri transpune pe plan estetic, politic și cultural ideile cuprinse în insuflețitorul program al *Daciei literare* (1840).

Pătruns de aceste idei generoase, flacăra geniului său le-a cristalizat, au devenit substanță poetică și crez pentru viitorime, au dat o inaltă semnificație operei sale.

După dispariția prematură a Elenei Negri, moment dureros și amintire nestinsă, scrisoarea prietenului său, N. Bălcescu, e impresionantă, plină de noblețe sufletească și vine să aline, să îmbărbăteze, cu mare forță de persuasiune și cu ardoare patriotică pe indureratul poet : „Să întoarcem ceea ce ne-a mai rămas din dragostea noastră, s-o întoarcem către țara noastră. *România* va fi iubita noastră. Întrinsa și printrinsa să reînnoim și să întărim frăția noastră. Cîntă-mi dar, iubite poet, cîntă-mi România ca Kollar bohemul, patria sa. Fie ea, amoreza ta, credința ta, Dumnezeul tău. Iubește-o dar și fă pe toți a iubi pe iubita ta"... (Paris, 29 noembrie 1847).

Primul eveniment de mare răsunet în poezia sa e Revoluția de la 1848 din Moldova cînd scrie poemul *Deșteptarea României* cu care își începe, de fapt, opera de exortație morală și politică : „Voi ce stați în nemișcare / N-auziți prin somnul vostru acel glas triumfător / Ce se-naltă pin' la ceruri din a lumei deșteptare. / Ca o lungă salutare / Către-un fainic viitor ? / ... / Fericit acel ce calcă tirania sub picioare ! / Care vede-n a lui țară libertatea re-nviind. / Fericit, măreț acela care sub un falnic soare / Pentru patria sa moare. / Nemurire moștenind" cu ecou în toate provinciile românești, dincolo de munți inspirîndu-i lui Andrei Mureșanu pateticul imn *Deșteaptă-te române*.

Pe pămînt transilvan, în timpul exilului (aprilie—iunie 1848), scrie poemul de largă rezonanță în epocă *Sentinela română*, replică la *Cîntarea României* și sinteză evocatoare a istoriei noastre în care este exprimată plenar increderea poetului în statornicia neamului, principiu activ în poezia lui V. Alecsandri.

Ideea *Unirii*, vis plurisecular al românilor, care străbate ca un fir roșu întreaga noastră literatură pînă la înfăptuirea acestui act memorabil, e cuprinsă în *Hora Unirii*, cu versurile ei celebre care nici astăzi nu și-au pierdut strălucirea, în *Moldova în 1857*, ecou al luptelor înverșunate pentru triumful ei, pledoarie pentru realizarea acestui gînd sacru : „E scrisă-n ceruri sfînta Unire ! / E scrisă-n inimi cu foc ceresc / O ! Românie ! I-a ta mărire, / Lucrează brațul dumnezeesc !" culminînd cu blestemul, parcă de sorginte dantescă și care anunță filipicele eminesciene : „Blăstămul țării tunind să cadă / Pe capul vostru nelegiuit ! / Blăstăm și ură ! Lumea să vadă, / Cît rău în lume ați făptuit ! // Fie-vă viața neagră, amară ! / Copii să n-aveți de sărutat ! / Să n-aveți nume, să n-aveți țară, / Aici să n-aveți loc de-ngropat ! / Și cînd pe calea de vecinicie / Veți pleca sarbezi, tremurători, / Pe fruntea voastră moartea să scrie : / Dușmani ai țării ! Cruzi vînzători !".

Tot în scopul triumfului acestui înalt ideal compune *Hora lui Cuza Vodă* în săltărețe versuri folclorice și, de asemenea, transferînd-o și în dramaturgie, sporindu-i militantismul. Astfel iau naștere dialogul politic *Păcală și Tîndală*, comedia *Cinel-Cinel*, drama istorică *Cetatea Neamțului*, inspirată de nuvela lui C. Negruzzi și în care se face elogiul eroismului poporului : „S-o luptat cum trebuie să se lupte tot românul pentru țara lui, ș-o murit cum trebuie să dorească a muri tot românul care se simte mîndru de numele lui ! Cum oi pieri și eu ca azi, ca mîni, cum îi pieri și tu Galule... căci alta n-avem de așteptat decît moartea".

În genere, subiectele lucrărilor sale sînt extrase din istoria națională, din trecut sau din prezentul imediat și ating momentele cheie ale întregului secol al XIX-lea românesc, cu consecințe dintre cele mai interesante pe plan european, cu iluminări și stimulări generale ale spiritualității românești.

În istoria Renașterii românești și a consolidării domniei lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al celor două țări, Moldova și Muntenia, V. Alecsandri a desfășurat o activitate diplomatică de prim rang, cucerind și impunînd simpatia unor ilustre personalități europene ca Napoleon II, Malmesburg, Cavour pentru „folosul țării lui, încît obținu mai mult încă decît stăpînii lumii erau plecați să încuviințeze" (A. D. Xenopol, Cuvintare la dezvălirea statuei lui Alecsandri, Arhiva, Iași, 1906, p. 378). Amintindu-și de aceste zile fierbinți din istoria patriei sale, aproape de amurgul vieții, poetului i-a fost smulsă această confesiune : „Pentru noi toți lupta era viața, a scri, a vorbi, a lucra — a alerga de la Paris la Viena și de la Viena la Constantinopole, pe cînd alții făceau anticamera săptămîni întregi, cu o răbdare de fakir, la lordul Palmerston în Londra — era viața noastră ; așa înțelegeam noi fericirea. Nici odată n-am știut ce va să zică descurajarea : nu știam ce este osteneala. Tineri, veseli, neobosiți, cum eram, eram siguri că viitorul era al nostru... Vai ! în luptă au fost morți, însă mureau toți fericiți, erau siguri de izbîndă. Desnădejdea nu ne-a mușcat niciodată de inimă ; nepăsarea, mai groaznică de cît disperarea nu ne-a omorît niciodată iluziile. Și să mă credeți că nu era lesne. Exilul, arestările cu grămada, asprimile scîrboase ale poliției și a censurei domnești, și aceia ce ne făcea să tremurăm mai mult de minie și de turbare, privirile bănuitoare ale consulilor străini, nu ne împuținau de loc entuziasmul". (Ionescu-Gion ; cfr. A. Clavel, V. Alecsandri, București 1890 p. 11 și urm.).

Un alt moment de răscruce din istoria noastră, pagină glorioasă inscrisă în istoria universală de poporul român, e Războiul de independență celebrat de poet în ciclul *Ostașii noștri* în care sînt pagini antologice închinate eroismului oamenilor din popor în cucerirea independenței în legendarele bătălii de la *Grivița*, *Plevna* și *Smîrdan* : „Că nu-i mai scump nimică az / Pe lumea pămînteasc-că / Decît un nume de viteaz / Și moartea vitejească !".

Răscoalele țărănești din 1888 aveau să-i inspire poemul *Plugul blăstămat*, preludiu la evenimentele de mai tîrziu, culminînd cu acel incendiar 1907.

Așa se revelă Alecsandri ca reprezentant al vieții și idealurilor populare ale secolului al XIX-lea, scriitor legat organic de vremurile sale, „un ecou sonor al epocii".

Este sublima lecție de istorie pe care a ținut-o Alecsandri contemporanilor săi și pe care a transmis-o viitorimii.

Octav PAUN

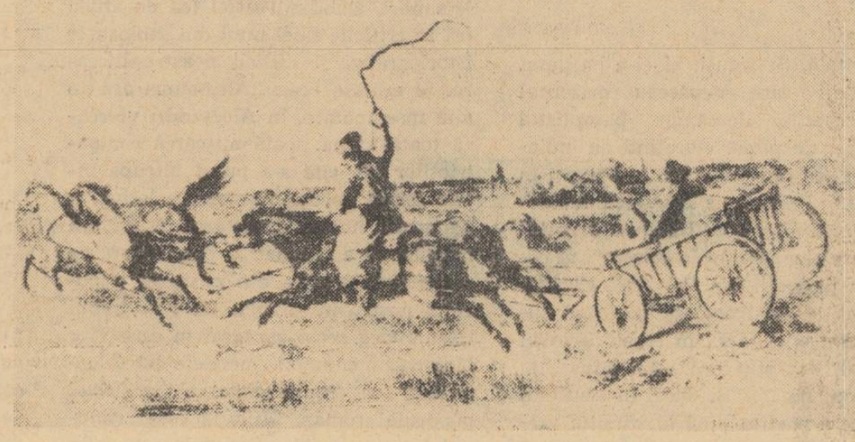

Ilustrație de Th. Aman la „Balta albă"

Armonia și arta narațiunii

(Urmare din pag. 4-a)

nemțește apărută în Mozaicul din 1839). Alecsandri întreprinde în **Istoria unui galbăn** un veritabil itinerar picaresc prin societatea vremii. Ca într-un panopticum de bilci, unde farsa alternează cu mascarada grotescă iar risul e uneori obturat de perplexitate sau de un sentiment vag de căință, se perindă prin fața noastră cele mai diverse încarnări ale imposturii și alienării umane. Într-o limbă savuroasă, de intens colorit și excelentă punere în valoare a amănuntului pitoresc, îmbinînd tehnica „fiziologiilor", la modă în jurul anului 1840, cu „pointe" comediei molierești Alecsandri creionează o memorabilă galerie de personaje : un director de tribunal extorcîndu-i pe împricinați cu o cupiditate fanariotă ; un parazit specializat în arta măsluirii cărților ; un ispravnic cam bătrîior, amator de peșcheșuri și chilipiruri, cu o nevastă între două vîrste „nici prea crudă, nici prea coaptă, nici urîtă, nici frumoasă, dar mai mult hazlie", care învață cum se spune „je voudrais vous embrasser", tolănită pe un divan și în „tête-à-tête" cu un ferches verișor de nouăsprezece ani ; apare chiar și silueta unui poet tragic, dintr-o specie probabil fără moarte : el compune elegii sfîșietoare în clipele cele mai euforice ale existenței. Doar o dată tonalitatea se schimbă, gluma se preface în lacrimă și ironia ia locul compasiunii : cînd ni se relatează, cu scop edifiant, un episod din viața mizerabilă a robilor țigani.

O călătorie în Africa aduce un plus de maturitate, atît în cromatismul stilului, cît și în tehnica reportericească a înregistrării pe viu și a acumulării detaliilor. Imaginile defilează ca într-un film din care însă lipsește înscenarea. Momente ca : trecerea Gibraltarului sau concertul nocturn și cacofonic dat în locanta d-nei Ashton, la trîmbiță și clavir, în onoarea a două nostime slujnicuțe — personaje ca englezul Angel sau consulul Read, marele adversar al neamului picicesc — o panoramă, ca cea a Tangerului, despre care Tudor Vianu spunea că egalează pasajele prin care Flaubert în **Salammbo** „anexează literaturii occidentale vastul sector al pitorescului african" — se combină și se interferează, printre aluzii la stările de lucruri de-acasă și desfășurări în toate registrele persiflajului, într-un sistem narativ sui-generis, ingenios, sclipitor, de o robustă trucuiență.

Există însă, în afară de melodramă, și un alt ingredient care reduce din adevărul și naturaleța artei scriitorului : este un anume idealism moralizator, de care Alecsandri n-a putut scăpa niciodată și anume, fiindcă, departe de a voi să-l elimine, l-a asumat cu o absolută convingere. În preocuparea de a face o artă care să înnobileze ființa și în ideea că literatura trebuie să înalțe realul la dimensiunea idealului, Alecsandri ocolește clipele penibile ale existenței, transformă drama în idilă și propune consolări acolo unde alții sugerează blesteme. Sigur, e plăcut a crede că nu există răni fără leac și nici conflicte insolubile, că totul se aranjează, ca în **Buchetiera de la Florența**, printr-o căsătorie sau, ca în **Mărgărita**, printr-o resemnare înțeleaptă — e plăcut a crede, dar e greu de crezut.

Privită sub perspectivă istorică, proza lui Alecsandri ilustrează saltul calitativ pe care-l reprezintă pașoptismul în evoluția scrisului românesc : fluiditatea narației, plasticitatea stilului, excelența împletirii elementului popular cu achiziția neologistică, puterea evocării autentice și din unghiuri multiple a obiectului — toate acestea constituie dovada suprimării decalajului dintre intenție și expresie, atît de supărător pînă în 1848, semnul intrării într-o fază de cristalizare și expansiune a geniului creator național.

Dar putem căuta în Alecsandri și altceva decît un ctitor. Ca mod specific de a reacționa în fața universului, el ne oferă o ipostază tipologică de valoare durabilă. Arta sa transparentă de sănătate sufletească, sociabilitate și aderență la plenitudinea lumii nu e mai puțin legitimă din punctul de vedere al omenescului. La urma urmei, pariul între alternativa abisală și cea apolinică e mereu deschis și oricît s-ar părea că procesul e în mod irevocabil judecat, șansa unei restabiliri a echilibrului nu e pierdută cîtă vreme speranța de a croi lumea după legile rațiunii stîrnește încă atîtea frenetice entuziasme. Oricum ar sta lucrurile, proza lui Alecsandri e o agreabilă delectare, reconfortîndu-ne prin însăși prezența naivităților : ea acționează ca un sedativ, făcîndu-ne să gustăm mirajul unei mecanici universale armonioase.

Coroana gloriei

Parcă-l văd trecînd prin somptuoasele saloane de odinioară cu o trenă de soapte în urma sa : iată Poetul, iată Poetul...

Și ce rari erau poeții pe atunci...

Domnul Vasile Alecsandri oficiază în literatura română botezul poeziei. Prinț al zăpezilor calde, avînd nostalgia fosnitoarelor mări, așează în versurile sale culori vii sugerînd anotimpuri și stări — codrii ca niște „organe sonore", sănii cu clopoței de argint zburînd prin fumurile cîmpiei, rîuri legănînd nisipuri de aur, iată cîteva elemente din decorul pastelurilor. Vara și iarna, aceste limite ale metamorfozei naturii, îl atrag deopotrivă. Nu-i nimic curios în faptul că iarna o contempla de la ferestrele conacului său din Mircești. Ironia călinesciană în această privință ne pare dusă prea departe.

Dintre poeții noștri mari doar Bacovia „se sfîrșește" odată cu anotimpurile. Alecsandri rămîne bardul descins din poezia populară „pururi tînăr și ferice", gata oricînd să cînte natura și dragostea, deopotrivă atras de problemele sociale.

Dincolo de valoarea în sine a poeziilor sale, el are meritul istoric de a reprezenta la noi mitul Poetului.

Dar poeților în afară de moarte nimic altceva nu le rămîne decît poezia. Și gloria e atît de obositoare.

După cum se știe, bătrînețile sale au fost vitregite de liniște, trîmbițele prevesteau ivirea Luceafărului la al cărui răsărit apusul său atît de demn s-a închinat.

Noi rămînem cu nostalgia vremurilor de odinioară, cînd poeții adevărați (ne place să credem) își scoteau politicoși pălăriile unul în fața celuilalt.

Și dacă domnul Vasile Alecsandri ar trece din întîmplare, pe drumul poeziei de azi, ar fi de dorit să nu-l obosim, ci să ne bucurăm de zîmbetul său îngăduitor și princiar.

Mircea DINESCU

Valoare istorică, valoare prezentă

(Urmare din pagina a 3-a)

lese de G. Dem Teodorescu și publicate în 1885, ca să ne dăm seama că Alecsandri a aranjat puținteI poeziile populare pe care le-a cules. Ce-a rezultat din asta ? Un lucru care s-a mai întîmplat și în alte literaturi, de exemplu în literatura germană cu *Des Knaben Wunderhorn*, poeziile populare culese și aranjate de Achim von Arnim și Clemens Brentano și publicate în 1806—1808 .Ca și acestea, *Poeziile populare* culese de Alecsandri și publicate prima oară în 1852—1853 sînt populare dar sînt și ale lui. Scoase din anonimat, ele îi aparțin ca o operă proprie. Și trebuie să remarcăm că în opera poetică a lui Alecsandri *Poeziile populare* formează una din cele mai prețioase lucrări. Cercetătorul cu grija exactității și cu pasiunea erudiției se duce desigur la colecția lui G. Dem. Teodorescu. Iubitorul de poezie și de emoții poetice pe teme populare cercetează colecția lui Alecsandri. Esența poeziei populare se află aici, într-o formă la care Alecsandri a contribuit, atunci cînd a contribuit, cu strălucire.

Toate aceste calități excelente fac din Alecsandri un scriitor, un poet în primul rînd, care e sigur că găsește în orice epocă un public cititor. El e aproape mereu de noi nu numai prin faptul că știm că fără el edificiul literaturii noastre nu s-ar putea concepe, dar și prin faptul că citim și astăzi cu interes și satisfacție estetică, unele poezii ale lui, proza lui atașantă, cîteva comedii. Alecsandri nu este numai un clasic al programelor școlare. El este un clasic mereu viu la care se cuvine să ne întoarcem din cînd în cînd cu folos și cu plăcere.

Alecsandri și motivul Veneției

(Urmare din pagina a 5-a)

aparență, așa cum aparent anacronice se dovedesc a fi și inflexiunile anterioare romantismului din lirica românească a timpului. O atare Veneție a vremilor trecute se profilează doar în subiectiva proiectare disproporțională a poetului. El își dă seama că imaginea sa exuberantă, cu fața către fericiții ani de odinioară, constituie numai precipitatul propriei sale transfigurări mentale. În această privință trebuie să notăm că o calitate excepțională, care culminează în **Pasteluri**, și anume **luciditatea**, se anunță încă de pe acum. Cu tot entuziasmul împlinirii sale personale, poetul nu se lasă acaparat cu totul de iluzie : el știe că, în fond, Veneția este tristă și îndoliată, așa cum știu toți marii poeți din veacul al XIX-lea. Și nici nu ascunde faptul, așa cum nici ceilalți lirici români ai timpului nu eludează la cheie accidentul romantic din partiturile lor clasice. Iată această inflexiune în bemol, care nu se putea sustrage lucidității lui Alecsandri : **„din turnuri, din palaturi ce triste zac pe maluri... sau în vremile trecute a libertății tale..." (O seară la Lido)**. Asemenea intonații nu puteau fi auzite în veacul al XVIII-lea, cu ai cărei ochi nouă ni se pare că poetul privește Veneția.

În fond, există azi două registre simultane, perfect distincte, unul situat în primul plan, celălalt la o distanță în spate. Pe cînd primul este purtătorul propriei stări euforice a poetului în legătură cu orașul lagunelor, al doilea reprezintă efectiva realitate depresivă ce învăluie acel oraș. Alecsandri le cuprinde pe amîndouă, realizînd o variantă cu totul specifică înlăuntrul acelei asocieri dintre clasicism și romantism, care am spus că se întîlnește la toți înaintașii și contemporanii săi români. Aci ni se pare a vedea contribuția esențială a ciclului său venețian. Aproape toți marii poeți și scriitori ai secolului jeluiesc Veneția într-un profund **lamento** pentru strălucirea ei defunctă. Alecsandri este, dacă nu unicul, în orice caz, printre puținii care **nu o plîng**, ci o **consolează** și o îmbărbătează : **„Ridică vălul negru ce-acopere-a ta față, / Veneție cernită, Veneție măreață !" (O seară la Lido)**. Este replica, anticipată cu trei decenii, a eminescianului **„nu-nvie morții, e-n zadar, copile !"** care gravează aproape dantesc sentința unui destin ireproșabil.

Pe ce anume se fundează această mîngîietoare atitudine optimistă în fața tristeții venețiene, constatate și de Alecsandri ca de toți reprezentanții iluștri ai secolului ? Este ideea că o moarte istorică nu se confundă cu moartea absolută. Dacă poate nimici o glorie milenară, destinul nu poate nimici Viața însăși, care-și continuă cursul chiar în deplînsul sediu funerar. Nu știm dacă Alecsandri s-a gîndit intenționat — e foarte puțin probabil — dar, în orice caz, el aplică la consolarea Venetiei — defunctă **numai istoric** — o idee mai veche, întîlnită la Chateaubriand. În capitolul asupra **Ruinelor** din **Geniul creștinismului**, marele liric al prozei franceze așterne următoarea reflecție : „Dacă ruinele ajung dărîmături, natura seamănă flori deasupră-le ; dacă întredeschid un mormînt, natura așează acolo cuibul unei porumbițe ; neîncetat preocupată să reproducă, natura înconjoară moartea cu cele mai dulci iluzii ale vieții". Chateaubriand, însă, asimilează aci într-o singură idee două registre cu totul deosebite ale vieții și morții. Una este existența ca istorie a marilor așezăminte, care într-adevăr mor, mai păstrîndu-și cîtva timp amintirea postumă în racla zidirilor lor ruinate, și alta existența ca natură, care rămîne nepieritoare. Timpul desființează numai funcțiunea **istorică** a unei anumite arii, dar nu și funcțiunea ei **naturală** sau **vitală**. Am dezmembrat, astfel, reflecția lui Chateaubriand pentru a-i găsi un echivalent mai apropiat cu forma explicită pe care o aflăm la Alecsandri.

În speța Veneției detronate nu avem cazul unei ruine material-senzoriale, ci al unei ruine morale, istorice. Relația, însă, rămîne aceeași, în sensul că Viața însăși, neînvinsă de destinul gloriilor trecătoare, își urmează nestînjenită cursul. Este tocmai ideea ultimei strofe din **Veneția V : „căci vremea, ce răstoarnă cu coasa-i ne-mpăcată / a falei omenirei vechi marturi și măreți, / nu poate-avea putere de-a stinge niciodată / acea scînteie vie de dragoste-nfocată / ce luminează calea frumoasei tinereți !"** Moartea istorică a Veneției se convertește, astfel, în prilej de afirmare a vieții naturale, perpetue, care neîncetat reîntinerește.

Pe această cale, cetatea îndoliată poate deveni un cuib al iubirii, ca și „mormîntul întredeschis" din imaginea lui Chateaubriand. Ea va urma să trăiască și dincolo de sorocul ei istoric. Veneția nu va asculta întocmai de încurajarea lui Alecsandri, și nu-și va ridica vălul negru de pe față, dar, nu mai puțin, se va simți mîngîiată de palpitația vieții și a tinereții, sporite între zidurile ei de însăși fericirea bardului nostru. Această consolare se desprinde din îndemnul pe care și ea, la rîndul său, îl adresează poetului și partenerei sale : **„Iubiți, iubiți ! ne zice Veneția cernită..." (Veneția V)**. Iubiți, căci prin iubirea voastră și a atîtor altora, eu mai continui să trăiesc și după propria mea moarte.

O coroană fără spini

de

Nicolae Balotă

„...Sigur de sine însuși, de ușurința creațiunii sale, de farmecul său cuceritor, de neapărata simpatie pentru dînsul a celor mulți și celor mari, el a purtat o coroană fără spini și a strălucit fără să sufere și fără să se mistuie". Nicolae Iorga rostea, în 1905, aceste cuvinte, la dezvelirea statuii de marmură a lui Alecsandri din Iași.

O coroană fără spini... Cît de ciudat e procesul prin care o imagine aplicată unei făpturi devine însuși chipul acelei făpturi ! Dar, dacă noi nu mai putem vorbi despre Alecsandri decît

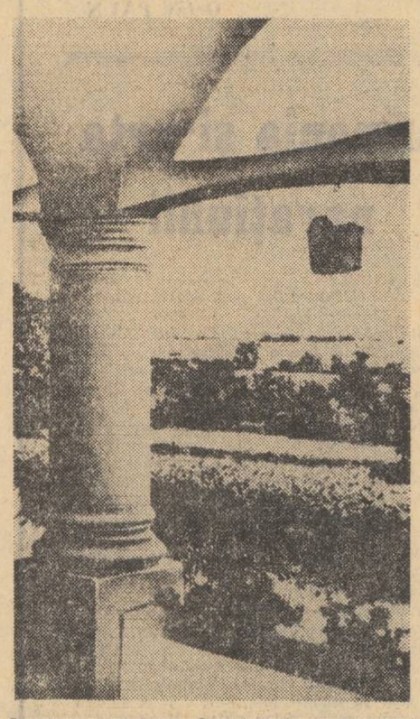

Privelişte spre lunca Siretului, de pe pridvorul casei bătrînești de la Mircești

identificîndu-l cu „acel rege-al poeziei, veșnic tînăr și ferice", aceasta nu este doar din pricina verbului emblematic, definitiv, al lui Eminescu. Nici din pricina tuturor celor care, asemenea lui Iorga, l-au încununat pe poetul plaiurilor domoale de la Mircești cu o cunună lipsită de spini. El însuși, Alecsandri, și-a ales — vocație timpurie, atît de rară, a seninătății ! — *masca fericitului*. Iar masca, cu timpul, a devenit una cu chipul său.

Situație paradoxală. Un om care, de tînăr, pare să refuze „greul pămîntului", care știe să culeagă de la nouăsprezece ani roadele unui talent amabil, care la această preafragedă vîrstă este alături de prietenii săi — Negruzzi și Kogălniceanu — director al teatrului din Iași, apucîndu-se cu sîrg de organizarea acestei instituții de înaltă educație social-moral-estetică, furnizînd piese, scriind articole, călătorind, descoperind folclorul și savurînd viața, iubind, iubind... Pentru cel care-i urmărește pas cu pas viața (în documente, în scrisori, în diverse mărturii) devine evidentă trăsătura magistrală a caracterului acestui fiu al secolului său : dorința anxioasă de a savura cît mai multe din situațiile ce i se pot oferi. A gustat, voluptatea *acțiunilor reprezentative*, după cum s-a complăcut în deliciile poeziei pe care o înțelegea în sensul foarte larg al unei poezii a naturii. Mai presus de toate, acest om lipsit de pasiuni chinuitoare, de ambiții ce nu-și pot găsi alinarea niciînd, a fost omul răgazului împlinit. Îl vedem în locul care-i corespundea spiritului, firii sale celei mai intime, pe cerdacul casei din Mircești, într-o zi de vară, pierzîndu-și privirile în înaltul cerului de iulie. Acel *otium* al latinilor din epoca lor de argint îi convenea mai presus de orice. De aceea, atît de firească alegerea pe care o face, în ultima perioadă a vieții sale, cînd se înfățișează pe sine în *Fîntîna Blanduziei* și în *Ovidiu* sub chipul epicureic al poeților tîrzii ai Romei... Epicureul a lăsat o îndeajuns de vastă operă care nu este doar rodul plăcutelor îndeletniciri ale unui om înclinat spre o viață comodă. Dar însăși condiția sa socială îl împiedica să fie scriitorul care trăiește din și prin pana sa, care considera munca o obligație vitală. Și totuși, el și-a asumat răspunderi care depășeau orizontul strict estetic. Alecsandri pașoptistul ne apare, de pildă, clocotind de indignare, în broșura publicată la Brașov, în mai 1848 : *Protestație în numele Moldovei, a omenirii și a lui Dumnezeu*. Autorul ușurelelor „cîntecele comice", al comicelor peripeții ale Cucoanei Chirița, va putea spune într-o zi, pe drept cuvînt : „Nu știu dacă am creat Teatrul Național, dar știu că i-am adus un mare concurs...". Și dacă, în sufletul său care a păstrat pînă la sfîrșitul vieții o copilărească inocență, va fi, nespus de mîndru că felibrii din Provența i-au premiat cîntarea latinei ginte, punînd o dată — într-o scrisoare — alături, luarea Plevnei și încoronarea lui la Montpellier, nu e mai puțin adevărat că poezia sa a constituit pentru un popor, timp mai mult de-o generație, însăși hrana lirică necesară. Astfel, valoarea etică a operei lui Alecsandri a impus și — în istoria literelor noastre — continuă să se impună, deși omul a avut existența estetică, fără grijă, a unuia „ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice".

Nimeni, poate, n-a înțeles mai bine „însemnătatea" lui Alecsandri ca și Titu Maiorescu. Acest bărbat, atît de diferit de seniorul de la Mircești, acest ins care — s-ar putea spune — ne oferă un paradox contrar celui pe care-l închipuie existența și opera lui Alecsandri, căci criticul și logicianul, omul necontenitului efort etic, cel care a trăit, mereu ca un pumn strîns, niciodată permițîndu-și degajarea, lipsa de răspundere a estetului, a militat prin toată opera sa — a literatului și animatorului Junimii — pentru autonomia valorilor estetice, acest bărbat l-a intuit, l-a cunoscut prea bine pe Alecsandri. În paragraful final din articolul său, *Poeți și critici*, articol publicat în 1886, cu patru ani înaintea morții poetului, criticul măsoară cu exactitate valoarea operei acestuia. „În ce stă valoarea unică a lui Alecsandri ?" — se întrebă el. În cuprinsul articolului său trăsese o paralelă între Eminescu și Alecsandri, stabilind astfel (ca de atîtea ori în criticile sale) unul din șabloanele istoriografiei și criticii noastre literare. Și arătase că : „Alecsandri are o altă însemnătate. În Alecsandri vibrează toată inima, toată mișcarea compatrioților săi, cîtă s-a putut întrupa într-o formă poetică în starea relativă a poporului nostru de astăzi... A *lui* liră multicordă a răsunat la orce adiere ce s-a putut deștepta din mișcarea poporului nostru în mijlocia lui". Ar trebui citat întreg acest paragraf în care Titu Maiorescu enumeră meritele lui Alecsandri, ca reprezentant al *mijlociei* poporului român. Mijlocia este canonul, norma, media. Sensibil la nevoile din timpul său ale poporului — nevoi politice ca și nevoi artistice, neatîrnare dar și liberă desfășurare lirică, epică și dramatică — el a corespuns celor mai largi exigențe ale poporului, a răspuns întrebărilor timpului său. Nu în profunzimi abisale, nici în vaste orizonturi noi deschise lucifericelor nevoi ale sufletului nostru, ci în domoalele văi și coline — asemenea plaiului moldovean, a orizontului de la Mircești, rezidă farmecul operei sale. Operă ce nu excelează, exemplară, în niciuna din poeziile, prozele ori piesele dramatice din care este alcătuită. O operă care se impune în ansamblul ei. Maiorescu își încheia, astfel apologia lui Alecsandri, răspunzînd întrebării pe care și-o pusese privitor la valoarea sa „unică". Ea rezidă : „În această *totalitate* a acțiunii sale literare".

Opera ca totalitate răspunzînd nevoilor medii era firesc să primească, în semn de recunoștință, sufragiile întregului univers românesc. Singurul poet despre regalitatea literară a căruia s-a vorbit la noi a fost Alecsandri. El singur a fost încununat cu o coroană a Poeziei. E adevărat, numai cel care a purtat-o ne-ar putea spune dacă ea a fost fără spini.

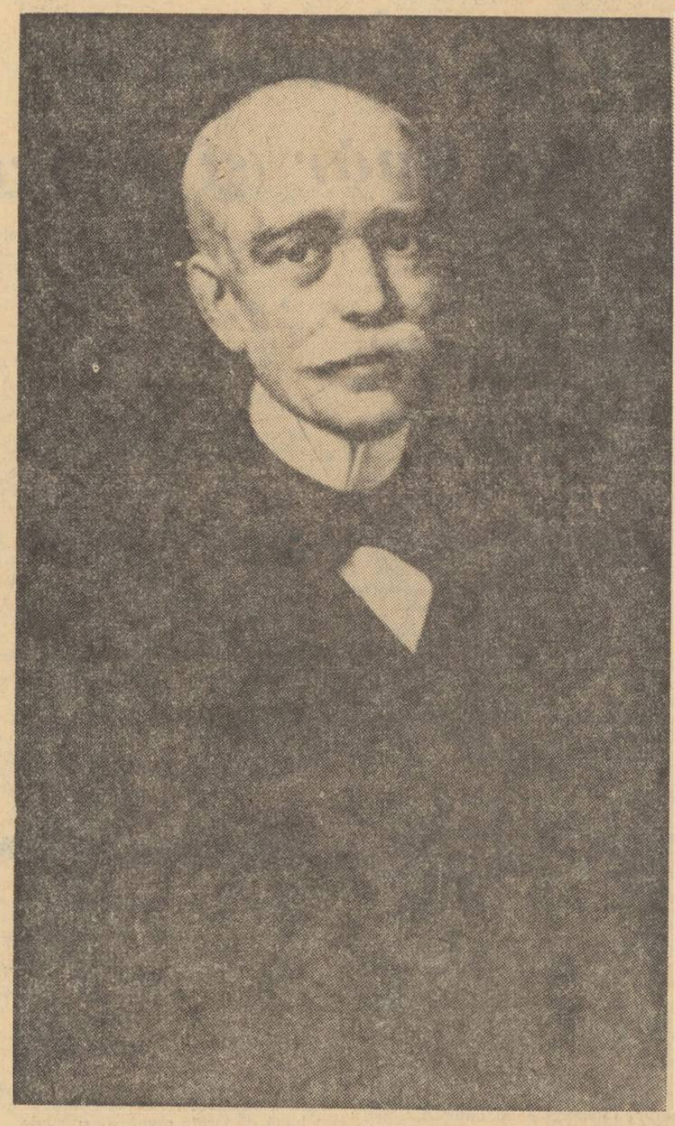

Portretul lui Alecsandri executat la Paris de pictorul Berthier în 1855

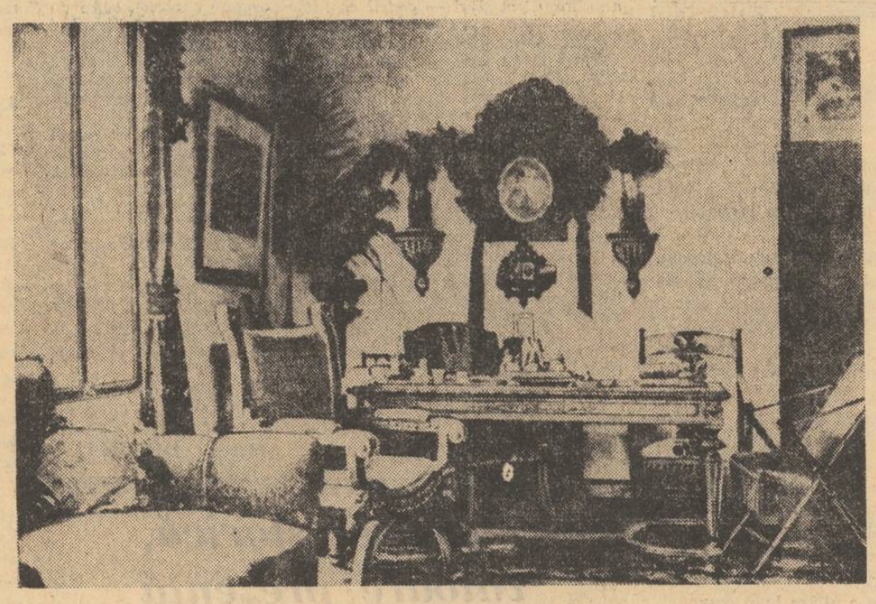

Mircești. Salonul poetului

...Poetul care cîntă natura-n înflorire,
Simțirea omenească, a Patriei mărire,
Chiar slab să-i fie glasul, e demn de-a fi hulit
Cînd altul vine-n urmă-i cu glas mai nimerit ?
Și oare se cuvine și oare-i cu dreptate
De a schimba în crime a sale mici pacate ?...
O ! critici buni de față, poeți în șepte luni,
Vulturul nu se mișcă de-un țipăt de lăstuni.
. . . . . .
E unul care cîntă mai dulce decît mine ?
Cu-atît mai bine țării, și lui cu-atît măi bine.
Apuce înainte ș-ajungă cît mai sus.
La răsăritu-i falnic se-nchină-al meu apus...

V. Alecsandri

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

VOCAŢIA POLITICĂ A SCRIITORULUI ROMÂN • FERLINGHETTI

Anul XIV
Nr. 30 (482)
Simbătă
24 iulie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Marele vis

În istoria acestui pămînt numit România, de multe ori cărturarii lui au fost mai întîi oameni politici şi pe urmă creatori, sau poate că au strălucit, uneori, mai mult în activitatea politică decît în cea a creaţiei. Tradiţia de cărturar-cetăţean e unul din cele mai adevărate şi mai tulburătoare adevăruri ale spiritului românesc. Creaţia marilor intelectuali români se simte pe alocuri ca o exclamaţie a unei inimi prea pline de dragoste şi speranţă pentru patrie şi destinul ei. Bălcescu, Alecsandri, Eminescu, Coşbuc, Delavrancea, Sadoveanu, corifei ai literaturii şi spiritului românesc, au fost adevăraţi tribuni politici în momentele mari şi grave ale patriei, iar operele lor, în sensul lor cel mai înalt, în greul valorii lor, s-au vrut manifeste şi argumente politice, conştiente şi ferme, pentru cauza poporului şi drepturilor sale sacre. Fiecare mare scriitor al acestei ţări ne-a spus nouă, urmaşilor, în acel moment al confesiunilor absolute, cît datorează patriei şi poporului, cît de eterne sînt aceste adevăruri şi cît de firesc este să le slujeşti şi cît de necesare ne sînt. *„Cartea mea-i, fiule, o treaptă“*, ne-a cutremurat şi ne cutremură unul din cei mai mari poeţi ai acestei ţări.

Adevăruri prea limpezi ca să fie nevoie de pledoarii. Fiind inimi şi conştiinţe, mai febrile, mai neastîmpărate, mai acaparatoare, nu putem să nu exclamăm înaintea tuturor, şi exclamaţia cea mai puternică e cea a pămîntului, e cea a dragostei pentru patrie şi ea devine un act politic, pentru că a-ţi iubi patria, atît de mult încît să dai şi altora fiori ca s-o iubească la fel, înseamnă politică. Da, politica e un act generos, e o smulgere din carapacea egoismului, e o întîlnire fericită a visului cu luciditatea, e identificarea persoanei tale cu trecutul şi viitorul, cu acea sursă de îndatoriri care te îndeamnă la acţiune, la integrarea ta în marele efort colectiv. Întotdeauna m-am gîndit că politica, înţelegînd prin politică slujirea patriei, face parte din categoria cea mai înaltă a sacrificiului şi generozităţii umane, fiind cea mai frumoasă şi mai activă negaţie a egoismului. Poate de aceea mi-am imaginat, convingîndu-mă şi convingînd şi pe alţii, că oamenii politici, marii bărbaţi de stat, sînt nişte creatori, sînt nişte mari poeţi. În fond, şi noi şi ei plecăm de la un vis, mă gîndesc bineînţeles la visul fundamental, la marele vis : patria. Noi o transformăm în emoţii, în fiori, şi asudăm, şi îmbătrînim în cinci zile cînd ne zguduie prea tare ; ei o transformă în plan, în santinele, în strategie, în apeluri, în cifre, în căi şi forţe de lucru, şi probabil că în toate acestea se află şi exclamaţiile noastre, emoţiile noastre, acea apă vie pe care o vor braţele şi privirile obosite de luptă.

Mă gîndesc la marile visuri, la cutremurătoarele visuri ale lui Ştefan, Mihai, Tudor, Bălcescu.

Mă gîndesc la visul pe care-l lucrăm astăzi, noi cu poezia, alţii cu faptele şi cifrele, şi nu pot spune, şi nu pot şti unde se află mai multă politică sau mai multă poezie. Sau, ca să spunem adevărul, trăim epoca în care aceste noţiuni se confundă şi trebuie să se confunde. Gîndim frumos, romantic, generos, uman, de aceea alăturăm şi contopim noţiunile. Pentru că se sprijină şi se condiţionează reciproc.

Constantin CHIRIŢĂ

Lîngă făclia de miere a patriei

Mirii subţiri se aprind de floarea
salcîmilor. Soarele e o laudă
veşnică a pămîntului.
Flăcări înaltă trandafirii spre tiparele
cărnii.
Spaţiul e un cîntec
din ţărînă şi apă, din crin şi văzduh
şi fluturii cară iubire pe
aripi.
O, se ajunge cu fruntea
esenţa trandafirului,
sub pleoapa poetului
se limpezeşte patria crinilor.
Şi malurile atinse de suflarea petalelor
unele cu altele se unesc.
Cum tremură pleoapa
şi cum în albastru se topesc luminile,
punţile coboară
uşor
între un om şi altul.
Ochiul devine perlă
în orbita de miere a nopţii
şi moartea pare să fie
o eroare a visului.
Cine poate să se retragă-n tăcere
cînd atîta vrajă împrăştie
murmurul acesta
care cheamă la dragoste ?
Nestinsă frumuseţe.
pace înaltă a firii
cine nu se lasă bîntuit
de lemnul primordial al miresei ?
O, această din urmă şi cea mai de
sus —
patria — spaţiu de nuntă şi de culori.
cum s-o privim ?
Ar trebui să ne sprijinim
cu spatele
de o jumătate de măr
să auzim cîntecul zămislind elementele.
Şi încă ar rămîne ceva atins
cu inima,
dar — ce anume —,
gura nu poate să spună
Şi iată, venind dimineaţa
se trezesc fluturii, şi albinele
printre salcîmi colindă de mult.
Împurpurată dimineaţă de mai
roua se lasă în voia petalelor
şi pămîntul îşi unge rănile
cu lumină.
Îngăduit fie-i poetului
să-şi poarte umbra nedormită
printre rugii acestor privelişti
Să se bucure de pasărea care zboară
şi de şarpele care se tîrăşte
să se-ntristere. Şi omul,
crepuscularul,
să se limpezească în razele soarelui,
dezbrăcîndu-şi omătul cel vechi,
între ţărînă şi crin
să-şi risipească privirea
şi lîngă faptura mătăsoasă a zilei
să-şi mestece lauda.
Îngăduit fie-i
să se topească în iarba cu rouă
în celestele ape şi-n carnea de foc
a trandafirului
minunile încă se săvîrşesc.
Cel ce-a sădit pom trebuie
cîntat.
Trebuie cîntat cel ce-a aşternut viile
pe dealuri
şi cel ce-a dat de izvor.
Şi nici un vis nu va putea
să-i preţuiască faptura.
Aurită e mierea pămîntului. Acum
se vestesc semnele celor ce nu
au mai fost niciodată
cuiburi de viespi
se văd ca nişte aştri în cer.
Şi aici
muntele
şi aici
marea
şi aici coapsele subţiri ale
grîului
şi aici bărbaţii
şi femeile
ca nişte alăute florentine
ce cîntă.
Dar nici un cîntec nu va putea
pe deplin să vorbească
despre cel ce-a adus lumină şi
pace.

Dan VERONA

Limba română

Limba ce-o ştiu de la bunica, limbă
apropiată de tăcere, simplă
ori dimpotrivă irosind lumine
şi murmur de havuze bizantine
ca-n gura unui clopot atîrnînd
îşi leagănă pe lume lemnul sfînt,
şi-şi arde luminările severe
în jaruri vechi ce s-au hrănit cu mere.

Din alte graiuri, vorbele peltice
din carnea ta de lut vor să se-nspice
şi tu le laşi în griuri, milostivă,
reci, bolovani, bomboane de colivă
în albul cărora se încleiază
culorile rodite de amiază...

Ades te-au ars. Petalele fragile
au fost în patru rupte, de cămile,
te-au dat în seama cîinilor, zăvozii
te-au sîngerat. Te-au încercat irozii
cu plinul sabiei, lucrînd cu-ncetul
să-ţi ia, din schitul inimii, profetul,
dar ai rămas, ca iupuita piele
a unei stele,
ca un os
din trunchiul zimbrilor scos...

Gheorghe TOMOZEI

Stoica Gica, Alexandriu Sergiu, Zielinski Graţiela Sorkadi Ludovic (Cercul de creaţie al Grupului şcolar M.I.U.) : „Victorie socialistă“ — premiul I

cartea albă

D. Panaitescu Perpessicius

Un bărbat potrivit la stat, cu fruntea dominată de o coamă neagră stăpînită, care îi încununa creştetul.

Ca o negare a zbuciumului capilar, faţa, sub sticlirea ochelarilor, îi era luminată de o privire blîndă şi întrebătoare, dar nu lipsită de o nuanţă de bănuială.

Suferinţa fizică şi morală îi lăsaseră urme netăgăduite pe faţă : anularea mişcărilor braţului drept de o rană căpătată în luptele din Dobrogea, astfel încît, cu multă trudă, fusese obligat să-şi deprindă mîna stîngă cu scrisul, la o vîrstă cînd reflexele au intrat în adormire (pseudonimul pe care singur şi l-a ales : „călit în suferinţă“, lămureşte această stare de lucruri).

Suferinţa îi venea şi din situaţia lui socială necorespunzătoare, de profesor de liceu, cînd erudiţia şi talentul său didactic ar fi trebuit să-şi găsească o firească desfăşurare în învăţămîntul universitar.

Dar Perpessicius nu era dintre luptători şi n-a căutat să schimbe situaţia ce-i fusese hărăzită.

Volumul lui de versuri, *Scut şi targă*, cu reminiscenţe din apropiatul război, îi adusese o justă notorietate.

I-am solicitat colaborarea, în primul an de activitate al editurii „Cultura Naţională“ (1930), şi am avut bucuria să-i pot publica volumul de poezie „Itinerar sentimental“.

Conversaţia cu Perpessicius constituia pentru oricine o rară bucurie, prin varietatea subiectelor atinse, el avînd o opinie originală şi adînc întemeiată asupra oricărei probleme, iar asupra evenimentelor contemporane exercitîndu-şi ascuţita ironie.

Privirea lui asupra scrierilor de ieri şi de astăzi era deseori necruţătoare, dar totul era spus cu grijă de a nu jigni, în inimitabilul său stil ornat.

Reproşarea universalei sale bunăvoinţe, era întemeiată numai la prima impresie, căci Perpessicius ştia să critice, la nevoie, dar cu mănuşi.

Cînd, la Fundaţia pentru literatură şi artă — unde fusese numit consilier — a venit cu planul ediţiei monumentale Eminescu, am aderat cu entuziasm la această măreaţă întreprindere, şi am reuşit să obţin fondurile necesare pentru realizarea ei.

E păcat că din diferite motive nu s-a ajuns la desăvîrşirea acestei opere de interes naţional, care cu greu va putea fi reluată, în lipsa maestrului ei.

*

Un minuitor al candelului din epoca de glorie a literaturii franceze, cu ornamente în stilul lui Fragonard şi Boucher.

Înfăşurat în volutele scrisului său, chipul lui îmi răsare, în acest ceas de seară, iluminat de flacăra tărîmului celălalt.

Al. ROSETTI

Cultură şi conştiinţă politică românească

Există, pentru toate culturile, perioade îndrumătoare, cînd reprezentanţii lor aşază, pe acelaş plan sau chiar deasupra înclinaţiilor personale, interesele colectivităţii naţionale, pe care caută să o dirijeze şi să o coordoneze, să-i completeze lacunele şi să-i trezească potenţele creatoare. Asemenea conştiinţe politice apar, bunăoară, în momentele Boileau, La Bruyére, apoi Voltaire şi iluminismul pentru Franţa, Lessing, Goethe, Schiller pentru Germania. Ele se mai ivesc desigur, şi la alte intervale, dar numai intermitent în mediile respective. În rest oamenii lor de cultură îşi urmează creator numai înclinaţiile personale dezvoltate pe suportul coordonatelor stabilite de unul sau altul din marii lor îndrumători.

Nu acelaşi lucru s-a întîmplat şi se întîmplă la noi. Aci procesul îndrumărilor este continuu şi permanent deschis. El nu mai aparţine doar unor anumite perioade. Conştiinţa politică a scriitorilor şi, îndeobşte, a oamenilor noştri de cultură se dovedeşte pentru toate generaţiile mereu trează în sensul de a îndeplini o misiune socială şi naţională, fie pe un plan mai cuprinzător, cu funcţiune integrală, fie pe unul mai restrîns, dar de aceeaşi natură. Aceasta ne pare o importantă trăsătură de originalitate a literaturii şi culturii româneşti, de care credem că s-a ţinut mai puţin seama în stabilirea distincţiei sale faţă de literaturile şi culturile occidentului. Este un fapt care poate fi confirmat, la urma urmei, şi de cea mai elementară statistică. Cu excepţia unor perioade speciale, în sensul menţionat mai sus, în occident apare mai des o literatură de spirite detaşate, care-şi urmează în primul rînd înclinaţiile personale, uneori cele mai intime. Poporul nostru, dimpotrivă, a dat îndeosebi o literatură de îndrumători — în ultimă analiză îndrumători politici — devotaţi în mod conştient şi dirijate unora sau mai multora din interesele sociale şi naţionale.

Să luăm doar un singur veac — al XIX-lea — şi să-l privim într-un context comparativ. Iată nu toate, ci doar unele din cele mai importante figuri de scriitori-îndrumători, pe care le-a avut la noi acel veac : Dinicu Golescu, Eliade, Bolliac, Bălcescu, Alecsandri, Kogălniceanu, Hasdeu, Odobescu, Eminescu, Maiorescu. Cîţi scriitori de acest tip a numărat veacul al XIX-lea francez, care cuprindea, totuşi, un spaţiu literar nemăsurat mai mare şi mai radiant decît al nostru ? Mai puţini, evident, decît la noi, sau, în orice caz, mai puţini care să releve o echivalentă pondere funcţională în tabloul literar al acelui secol. Ni s-ar putea obiecta că am recurs la un truc, şi că am ales dinadins un veac care ne avantajează teza. Presupunerea se dovedeşte însă, inexactă, fiindcă am putea, bunăoară, aplica întocmai aceeaşi constatare şi la veacul al XVIII-lea, începînd cu Cantemir sau cu Neculce, şi sfîrşind cu toţi reprezentanţii Şcoalei latiniste. Care dintre ei nu este un îndrumător cu substrat politic ? Faptul reprezintă incontestabil o constantă, o trăsătură permanentă a literaturii noastre, care poate fi urmărită aceeaşi de patru veacuri şi jumătate, de la prima noastră mare capodoperă literară, de la **Învăţăturile** lui Neagoe Basarab.

Această constantă n-a rămas umbrită nici în veacul nostru, care cuprinde atîtea figuri geniale, ataşate tot la tipul îndrumătorilor. Un Iorga şi un Sadoveanu, un Arghezi şi un Blaga, un Rebreanu, se integrează, fiecare în felul său, în aceeaşi categorie. Intenţional şi efectiv, opera lor nu înseamnă afirmarea exclusivă a propriei persoane detaşate, în sensul unui Flaubert şi năzuinţele de afirmare socială şi naţională a unei realităţi româneşti, cu tentativă expresă sau tacită a dirijării ei.

Astăzi, în sfîrşit, dispunem de condiţiile cele mai favorabile pentru a ne afirma ca atare. Înlăuntru asistăm continuu la înnoiri pasionante, iar în afară am cîştigat un prestigiu internaţional cum n-am mai avut niciodată. Cu atît mai mult, deci, ni se oferă acum prilejul de-a fi noi înşine, de a potenţa culminant calităţile conştiinţei noastre, ale tradiţiei noastre, care sînt şi acelea ale permanenţei noastre, în sensul arătat mai sus. Scriitorului român i se deschid astăzi cele mai frumoase perspective şi cele mai favorabile condiţii pentru a deveni mare.

Edgar PAPU

Numele ţării

„Noi sîntem bătrîni“
Călinescu

Cînd pe scările de sînge îngropate în pămînt
Amintirea îmi aprinde luminare în cuvînt,
Pînză roşie pe oase să se-nfăşure mereu,
Să-mi dau palme peste gură risipind numele tău.

Dacă nu sîntem de aur nici din alt metal mai scump
Ci pămînt în cumpănire între talgere de plumb,
Cum se-mparte lung în oameni auzim acest pămînt —
Flăcări care ard pe ape, în vînt codri spumegînd

Cum pămîntul se împarte-n oamenii acestui neam —
Dacă nu am fost de aur, chiar acest pămînt eram,
Cînd am plîns cu tot ce sîntem fiindcă ochiul nu-i
de-ajuns,
E prea mic să poată ţine un atît de mare plîns,

Scoase inimile noastre şi trecute mai departe
Şi în alte piepturi prinse, prag de viaţă fără moarte,
Vînturare fără margini din hotare la hotare
Se văd morţii în adîncuri precum stelele în mare,

Şi nu-i bulgăr de ţărînă să nu ţină în tăcere
Semnul sfînt ce-o să-l arate într-o nouă înviere,
Căci în largul ţării roată n-a rămas pămînt virgin,
Om să nu fi fost odată, botezat cu un destin,

De aceea peste inimi să se-nfăşure mereu
Pînza roşie pe care scrie larg numele tău...

Dumitru CONSTANTINESCU

În paginile 1—5 publicăm reproduceri din Expoziţia de artă plastică a elevilor.

Vedere de pe pod

cronica pietonului

Nefiind tot timpul în mînă şi la îndemînă toiagul despărţitor de ape, iar tableta de oxigum găsindu-se greu (pînă şi Fiul Mării o foloseşte chiar duminical cu înţeleaptă parcimonie), — şi cum către malul „dimpotrivă“ treburile şi întîlnirile nu mai îndurau zăboviri, s-a ivit soluţia podului.

Adică — citez din literatura de specialitate: „a acestei superbe provocări aruncate în obraz, de om, trecerii, silind-o, îngenunchind-o să fie dedesubt, şi el să-şi scalde şi cureţe acolo, în ea umbra ori să arunce seminţe goale de dovleac“.

Nu se precizează dacă nu cumva de la această înfruntare dintre durată, stabilitate şi ireversibila curgere s-a ajuns la superstiţia — amuzament, azi —, a desluşirii în podul palmei a viitorului unu sau doi, sau a trecutului, mai cu pete mai cu ele date la scos.

Avînd — asta se spune limpede în lucrările consultate — infrastructură şi suprastructură, podul este o aşezare sau instituţie în toată firea, ba — dacă ne gîndim că are cap, dar (orgoliu, pudoare, treaptă de sus a devenirii? n-are coadă, are tot cap) — chiar bicefală, — cu specific şi rigori pregnante. Să alegem doar: în acest perimetru (tehnicist vorbind „deschidere“) arivismul sau gloria faţă de cea de lîngă volan nu e permisă, depăşirile fiind interzise; pe urmă, o vedere de pe pod rămîne o vedere de pe pod, arta plastică nu ostenească în a ni le arăta, fie ea aruncată în amonte fie ea aruncată în aval; privirea vreau să spun; pe urmă ar mai fi rememorările (să smulg din cinematografie „Podul Waterloo“) şi reveriile ; ar mai trebui notate şi cugetările care, trintite aici, cu coatele rezemate de stinghie sau parapet, oricît de pipernicite ar fi, capătă greutate şi valenţe de înţelepciune nebănuite; şi chiar dacă — rar — nu capătă — au, jos, apa curgătoare unde să-şi spele faţa şi să iasă cu ea curată şi în cel mai rău caz să ducă la... La idile pe punte — această soră mai mică a podului—în faţa sau dedesubtul căreia pînă şi piriul — aşa cum a observat poetul — îşi trage cuviincios pleoapa.

Locuind o ţară a riurilor şi a unui fluviu, locuim şi o ţară a podurilor. Ne-am „răzbunat“ (verbul, în înţelegere originară, înseamnă să mai fii bun odată), pe cei vechi, arcuind — despre partea romană a noastră alte poduri peste Dunăre — cel de al treilea superb şi proaspăt fiind cel de la Giurgeni ; iar dinspre partea şi mai veche, localnică, dacică, ne-am îngrijit de podul casei şi de podişurile de deal sau munte.

Nicolae VELEA

cronica literară

Ion Caraion

CIMITIRUL DIN STELE

Ion Caraion (pe numele adevărat Stelian Diaconescu, născut la 10 mai 1923 în Ruşavăţ-Buzău) şi-a publicat primele versuri în atmosfera sumbră a celui de-al doilea război mondial, afiliindu-se prin virstă, temperament şi formaţie unei generaţii din care mai făceau parte D. Stelaru, C. Tonegaru, Al. Lungu sau Geo Dumitrescu. Comuniunea spirituală cu aceştia este evidentă în volumul său de debut, intitulat **Panopticum** şi apărut în 1944. Poetul se considera pe atunci, asemeni lui D. Stelaru, un profet în zurenţe, bătind străzile unui oraş infernal şi dispreţuind, de jos, convenţia socială. Mindria de a trăi periferic aparţinea unei rase damnate şi avea consecinţe în programul estetic. De pe această poziţie era renegată arta aristocratică în favoarea acelui democratism al cuvintelor care avea să-l conducă pe Geo Dumitrescu la cultivarea prozaismului şi a expresiei dizarmonice. Preferinţa, exprimată tranşant, apărea într-o profesiune de credinţă versificată : **„dispreţuim cumintenia reumatică / a inşilor bolnavi de centimetri pătraţi. / Avem umbletul simplu, dar paşi tulburaţi, / ne gîtuie măsura, ne pune cătuşă / geografia unor molii cu belciugul la uşă.“** Prin urmare, în concreteţea izbitoare şi asimetrică a cuvintelor nu trebuie văzută o estetică a uritului de factură argheziană, iar în tristeţea apăsătoare — o influenţă bacoviană (apropierile se fac adesea). La Ion Caraion uritul nu e nici rafinament şi nici stare de exil, ci răzvrătire temperamentală împotriva a tot ceea ce se evidenţiază şi se consacră. Poetul mai mult dărîmă decît înalţă, isterizat, în plan istoric, de războiul care pare fără sfîrşit şi exasperat, în plan estetic, de expresia care nu i se supune.

Cel de-al doilea volum al său, **Omul profilat pe cer** (1946), suferă de aceeaşi febricitate care nu lasă mîna să caligrafieze şi imaginaţia să se înalţe. Împiedicat în ritmuri şi restricţii lexicale, poetul rupe totul nervos şi trage tuşe lungi, groase care îi ascund ezitările. Printr-o dezordine ridicată la rangul de principiu estetic el îşi salvează dezordinea înnăscută. Retorica delirantă, plină de repetiţii, de fascicule de sinonime, de întreruperi ameninţătoare capătă grandoarea unei veşnice acuzaţii. În poemul care dă titlul volumului acuzaţia culminează monumental : **„Printre materii anorganice, printre viziuni sălbatice şi plante / mergea uriaş ca o mie de blocuri puse sa meargă, / ca o mie de soldaţi trimişi să se omoare, / ca o mie de prizonieri întorşi din război, / ca o mie de muncitori chemaţi la fabrică“.**

E o răzvrătire obscură şi proletară care îl va îndemna pe Ion Caraion să scrie un ciclu de **Cintece negre** (1946), de cintece ale solidarităţii anonime împotriva războiului. De data aceasta, poetul nu se mai consideră un rătăcitor, ci un militant, vorbind în numele istoriei şi renunţînd la cultivarea expresiei din cauza unor imperative înalte Ca în poezia franceză de rezistenţă, apar îndemnuri la viaţă activă : „Poeţi ! Voi trebuie să agitaţi lumea / Voi existaţi odată cu tot ceea ce există. / ... / voi v-aţi născut pentru tot ceea ce e viaţă, flux, campanie — / voi v-aţi născut să fiţi permanent între oameni / alături de ei / odată cu ei.“ — **Cintece negre.**

Poezia mai nouă a lui Ion Caraion (grupată în volumele **Eseu** — 1966, **Dimineaţa nimănui** — 1967, **Cirtiţa şi aproapele** — 1970 sau reluată în antologii de tipul celei intitulate **Necunoscutul ferestrelor** — 1969) cunoaşte o maturitate tîrzie. E de fapt o tinereţe **retrăită**, îngîndurată şi gravă. În mod ciudat, poetul a devenit calofil. El caută noi structuri pentru aşezarea în volum a poemelor, suprimă şi adaugă, publică ediţii de lux, totul în perspectiva unei cărţi ideale. În această condiţie se află, fără a fi o antologie completă, şi volumul **Cimitirul din stele**, apărut de curînd la **Cartea Românească**. Autorul a dispus într-o ordine nouă piese aparţinînd ultimilor cinci-şase ani, cu intenţia de a ajunge la o imagine organică a poeziei sale. Această imagine contrazice însă poezia de tinereţe şi dă impresia că Ion Caraion nu numai că retrăieşte, dar impune o vîrstă în absolut. Este o vîrstă himerică, o vîrstă care uneşte febra cu meditaţia.

Poetul a aşezat pe un frontispiciu vizibil planul distinct al peregrinărilor sale. El nu se mai revoltă decît în general, cu sentimentul inutilităţii acestei revolte. O oboseală enormă îi apasă umerii. Privind în jur, răzvrătitul de altădată observă că întunericul e o stare normală : **„Întunericul se face singur / lumina trebuie s-o facă oamenii / în fiecare piatră e venin / tot aerul trebuie făcut din nou / toţi oamenii trebuiesc făcuţi din nou / şi acuma unde-i dimineaţa ?“ — Mină de despărţire.** Constiinţa efectului derizoriu a unui demers deosebit de energic îl face pe poet ursuz, mizantrop : **„Am iubit o femeie care a plecat. / Am avut un prieten care m-a vindut. / Ţară. Drum pierdut. / Oraş fără nici un bărbat. / Eu am ajuns pînă-n ţinutul de unde / nu se mai crede şi nu se mai speră.“ — Gol.**

Toată această dezabuzare nu e favorabilă poeziei lui Ion Caraion. Negaţia care devine scop în sine e întotdeauna săracă. Absenţa, uneori, a iniţiativei patetice face vulnerabilă şi expresia, care se suspendă în gol, expunîndu-şi stridenţele.

Poet de mari resurse, Ion Caraion a ajuns momentan într-un impas de selecţie. Cartea pe care o visează să află încă nedescoperită în poemele sale.

Agresivitatea limbajului e acum o agresivitate consacrată, iar rechizitoriul — un sarcasm suficient sieşi. Ceea ce înainte era mişcare e acum plastică, ceea ce înainte teroriza se oferă acum contemplaţiei.

Alex. ŞTEFĂNESCU

Miron Radu Paraschivescu

ULTIMELE

Miron Radu Paraschivescu este — fără îndoială — una din marile voci ale poeziei române contemporane. Ceea ce s-ar putea numi spiritul oracular-tragic al poeziei se dovedeşte a fi şi cu el deosebit de generos. Numai astfel ne putem explica hotărîrea poetului de a întocmi singur cartea de faţă şi de a intitula (în contrast cu ciclul intitulat **Primele,** din **Scrieri, vol. I**), atît de grav simbolic, **Ultimele.** Cît despre **Prefaţă,** poemul cu care se deschide cartea, şi care este datat **2 noiembrie 1970,** să recunoaştem că nimic nu ar fi putut exprima mai autentic din însuşi miezul ei de foc, durerea crispat-împăcată — invadată de marea oboseală a morţii — a presentimentului ce anunţă fatalul sfîrşit : „Bătrîn, în fine, să-mi mai fac iluzii / Despre ce-a fost ori cum putea să fie, / Scăpat de optative şi gerunzii / Şi tolănit în dulcea sindrofie / A viselor, de-acuma înainte / Nepăsător de se-mplinesc vreodată / Ori, aburite numai în cuvinte, / Dispar ca orice oaste degradată, / Sătulă să mai lupte şi să moară, / Încerc nebănuita voluptate / A tocului uitat în călimară“. Şi mai departe, a doua parte a poemului, în care elegiacul se hrăneşte cu voluptate din plina de tilcuri împăcare în eternitate a poetului cu sine şi cu existenţa universală : „Atîtea morţi de vînt ce asaltate / De mine-au fost cîndva, şi ele-mi lasă / Acele braţe lungi şi răşchirate, / În cruce potolită peste casă. / Zoilul mi-e amic, duşmanul — frate. / Invidii, rivne-n mine stau să moară / Şi toamna aurită şi amară, / Aceste vorbe adunate-n şire / Îmi pilpîie cu frunza ce-şi coboară / Vopselele din pomii-n desfrunzire / Spre a-şi pîti paleta în pămînt, / Aşa cum de prin turle părăsite / Cad cioburi de vitralii ce-au răsfrînt / Din ochi miraţi de prunc şi blînzi, de vite, / Cîndva lumina întru Duhul Sfînt“.

Trecînd la examinarea substanţei lui propriu zise, trebuie să spunem numaidecît că volumul **Ultimele** — iarăşi în chip simbolic — concentrează, sublimîndu-le, aproape toate liniile de forţă ale poeziei lui Miron Radu Paraschivescu, privită în ansamblul evoluţiei ei. În ce ne priveşte, am situat întotdeauna personalitatea artistică a acestui poet — dacă se poate zice aşa — sub semnul unui derutant eclectism de structură. Spunem eclectism de structură pentru că surprinzătoarele schimbări de regim poetic ce intervin de la un volum la altul, în cazul plăsmuitorului **Cinticelor ţigăneşti,** sînt toate, expresia unei disponibilităţi originar motivate şi nicidecum nu completează, obositor de bogatul dosar al iscusiţilor mimetici de conjunctură. În cîmpul poeziei noastre de azi — fapt extrem de semnificativ —, Miron Radu Paraschivescu, pe acest plan, reeditează în forme inedite performanţa unora dintre poeţii reprezentativi ai generaţiei de la 1848 : Alecsandri, Bolintineanu, Alexandrescu. Ce anume vrem să spunem cu aceasta ni se pare cu totul limpede. Asemenea îndepărtaţilor săi înaintaşi Miron Radu Paraschivescu are neobişnuita vocaţie de a veni în întîmpinarea celor mai presante solicitări ale momentului literar căruia îi aparţine. El este înzestrat cu o natură poetică ce îi permite să-şi asume, cu deplină siguranţă de sine, dificultăţile pe care le incumbă cele mai diverse tonalităţi lirice, situîndu-se deci la polul opus stihuitorilor, fie ei şi mari, din aşa-zisa categorie a monocorzilor.

Nu încape îndoială că, precum marii patruzecioptişti, autorul **Declaraţiei patetice,** al **Cinticelor ţigăneşti** şi al **Tristeţor** are conştiinţa poetului ctitor, trăitor într-o epocă istorică de fundament ale restructurări. Din această pricină, el îşi fundează un program al cărui cuvînt de ordine îl deţine ideea de participare totală. Întîmplarea fericită face ca această participare totală să fie şi diversă, graţie amintitei disponibilităţi ce caracterizează personalitatea artistică a poetului.

Realmente, lui Miron Radu Paraschivescu îi sînt deopotrivă străine atît complexul unilateralităţii tematico-expresive cît şi orgoliul de a sfida cutare modalitate sau cutare sursă de inspiraţie poetică. Eclectismul viziunii sale lirice şi al programului său estetic se supun necondiţionat criteriului necesităţii dictate de timpul istoric căruia i se integrează. Astfel înţelegem de ce opera paraschivescă — cantitativ nu dintre cele mai impresionante —, în mare, întruneşte totuşi, atributele unei **summa** a poeziei româneşti contemporane. Şi nu ne vom mira să constatăm, chiar în acest volum ce cuprinde doar cîteva zeci de titluri, că fac, cum se spune, casă bună poeme de structuri poetice cu totul diferite, „rezumînd“ cu maximă pregnanţă însăşi situaţia generală a operei poetului.

Confluenţa, în culegerea **Ultimele,** a tonalităţilor lirice din volumele anterioare ale lui Miron Radu Paraschivescu, este deci întru totul sezisabilă. Să exemplificăm acum ar fi destul de greu pentru că ar însemna, pur şi simplu, să întreprindem o extinsă acţiune de confruntări succesive, ceea ce practic nu e cu putinţă în cadrul cronicii de faţă. Totuşi, nu vom renunţa măcar la ideea producerii citorva mostre. Duhul cărţii de tinereţe, **Declaraţia patetică** se insinuează masiv în poeme precum : **Şi-aşa-i bine, A fi liber, Colonialism, Din depărtate tărîmuri, Dintr-un 21 al lumii** ş.a. Tonurile avîntate, slujind cînd un discurs patetic, mobilizator, cînd o odă solemnă, cînd un reportaj-pamflet de nestăvilită vehementă, se simt şi acum în largul lor. Poetul, matur, nu simte nici un fel de inhibiţie în faţa unei atari modalităţi şi, ca atare, nu ezită a da drumul în lume — spre pildă — unui apel umanist de tip whitmanian.

Dar poemul aşa-zis „ocazional“, cu rădăcinile adînc înfipte în materia proaspătă a evenimentului la zi, aşa cum l-a ilustrat poetul — cu strălucire — în **Laude şi alte poeme ?** Regrupind piesele intitulate **După un an, Manifest electoral, Slăvite zile, Ţara** avem încă o dată revelaţia unei exemplare lecţii de constiinţă civică, politică şi patriotică pe care Miron Radu Paraschivescu o dă multora dintre confraţii săi. „Actualizarea“ amintitului spirit patruzecioptist, într-un asemenea context, ni se pare revelator. O odă precum **Ţara,** purtînd pecetea unei simplităţi rafinate, a unei „naivităţi“ de loc întîmplătoare, stă mărturie : „Astfel ne-a fost dintotdeauna dată / Ţărîna de grădini şi bărăgane / A noastră, după mamă, după tată / Şi sîngele grupat în eşaloane. // Fecundă întrebarea ca un nor / Cu lobii încărcaţi de multă ploaie, / Zidiţilului de viu din Elsinor / Răspunsul aburind peste văpaie. // E astăzi una, cum a consfinţit / Şi cronica, şi fapta anonimă, / Din Marea mare pînă-n asfinţit / Veghează Cronos unitatea primă. // Ce-o vom purta, povară sfîntă, plină, / Luptînd cu bezna din străfundu-n care / Mai cîrtiţe şi larve îşi declină / Restituirea în vulcan şi floare“.

Iată însă că poezia de această factură, deschisă la solicitările istoriei şi ale cetăţii, — în cazul lui Miron Radu Paraschivescu — nu se arată a fi incompatibilă cu orientarea spre sondajul interior, cu poemul de reflecţie dramatică, catapultat în dinamica întrebărilor de amploare existenţială. Zona aceasta de intensă crispare lirică, delimitată cu mare acuitate în cărţile **Versul liber** şi **Tristele,** îşi relevă prezenţa, apotetică, şi în **Ultimele.** Neomiţînd a cita elegiile **Înger** şi **Lupta cu îngerul** (tulburătoare „jocuri“ de-a viaţa şi de-a moartea, în linia multora dintre poemele volumului **Noaptea** a lui Arghezi) să citäm, în acest sens, **Poem alb,** care ni se pare o poezie extraordinară : „Poate că spre tine-ndreptasem acest gînd / devenit cuvînt / Poate că spre tine-ndreptasem acest cuvînt / devenit sînge / Poate că spre tine-ndreptasem acest sînge / devenit făptură / Poate că spre tine-ndreptasem această iubire şi ură / Poate că spre tine-ndreptasem această nefiinţă / pe care tu ai primit-o / şi tăcînd zîmbind şi privind / ai învăţat-o să tacă / (deci să strige) / să zîmbească (deci să plîngă) / să privească (deci să uite) / poate că tu eşti viaţa ei / (de vreme ce-i eşti / moartea uitării)“.

În ultimă instanţă, cartea de poezie **Ultimele** constituie un final copleşitor. Şi aceasta într-o dublă direcţie : umană şi artistică.

Nicolae CIOBANU

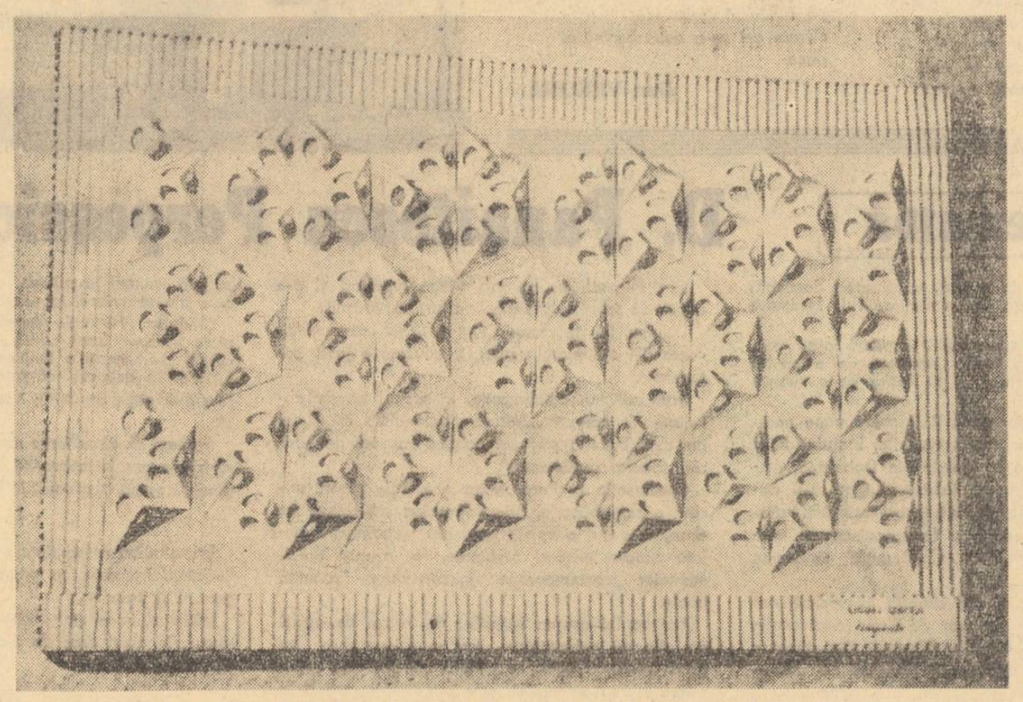

MIRCEA ERHAN (anul IV, Liceul N. Tonitza) : COMPOZIŢIE

posta redacţiei

I. B. „Interviu cu Năică Baiu“ — e un articol-interviu (gen publicistic întrutotul demn de stimă) — care ar putea să apară foarte bine într-unul din cotidienele noastre. Te sfătuiesc să-l trimiţi unei redacţii, cum ar fi, de exemplu, Scinteia tineretului. Noi, ca revistă literară, am fi bucuroşi să te publicăm, cum am mai făcut-o, cu schiţe.

ADRIAN RENATO. Ţi-ai schimbat numele, dar stilul şi caligrafia te-au trădat. Nici sub pseudonim prozele dumitale n-au mai multă valoare. Insistenţa de care dai dovadă mă stinghereşte : uneori mai că-mi vine să scriu eu o schiţă şi s-o public sub numele dumitale adevărat. Sînt gata să-ţi demonstrez oricînd că cheltuieşti timp cu nemiluita pe nişte lucruri care nu te prind.

V. M. G. Răspunsul era pentru dumneata. Regret.

LOREY S. N. Vrei adevărul curat. Iată-l : nu ai talent. Dac-aş fi întrezărit un singur fir de vis în versurile pe care mi le-ai trimis mai degrabă mi-aş fi rupt mîna decît să-ţi scriu : opreşte-te, îţi pierzi timpul. Ca să se convingă şi alţii că am dreptate, reproduc un fragment din „Spaţiul“ : „Astrele-au semănat timpul / Şi a rodit frumuseţe / Gîndul îşi trimite solii / Să adune speranţele / Astrele au semănat viaţa / Şi a rodit speranţele !“ etc. Cuvintele-ţi sînt uscate ca lemnul bătut de soare, şi pe faţa lor numai catran bun de ricliit cu unghia.

EMIL DOLEA. Mi-a plăcut poezia intitulată „Lacrimă“. O aştern aici, cu nădejdea că ne vom mai întîlni în multe pagini de revistă. „În ou păsările învaţă să zboare / Chinuindu-şi aripile verzi de nisip / De parcă zăpada amară le doare / Scurgîndu-se din falange pe chip. / Evlavioase, mereu visează un Sud / Nerostit în somn de nici-o amantă. / Şi plîng o lacrimă pe care-o aud / Arzînd pe cumpăna nopţii, înaltă“.

UN COLEG DIN TINEREŢEA TRECUTĂ : Ce să-ţi public ? Vino să vorbim. Poezia are alte măsuri decît o tinereţe trecută. Dovadă că tu (dacă-am fost colegi trebuie să-mi permiţi să-ţi spun tu, şi chiar să te bat pe umeri) nici nu mai ştii să dansezi şi nici să rizi. Eşti sau ai început să fii cu un dinte împotriva cuvintului frumos. Uite cum dansezi tu : „dans / nu-ndrăznesc / cresc / descresc / amurgesc / inverzesc“... Aici baţi prost, foarte prost, te dor genunchii. Dar mai departe mă pui pe gînduri şi mă face să-mi fie dor de tine (dar nu prea mult) : „vînt vînat / noapte de pămînt / într-un dans / ce se sparge pe-aproape“... Versurile şi cuvintele pe care le-am eliminat nu mă chemau spre tine.

VICTOR MARCENCO. Cred că în felul dumitale eşti poet. Dar deandoaselea decît cei adevăraţi. Pentru că dumitale-ţi trosnesc prin cap (bagă de seamă, n-am zis **îţi trec**) tot felul de crengi uscate şi vrei să faci din ele pom verde. Mai bine pune-le pe foc. Citez din „Desferecare“ : „...Jar / Pojar / Sobar / Fugar / Cu amar / Te strîns-am iar / Pic / cu pic / şi / Bob / cu bob“..., şi tot aşa vreo cinci pagini. Dacă eşti aşa de smeu dă-mi două sute de rime la cuvîntul cataif, excluzînd, bineînţeles, pe englezescul **If.**

DAN POENARU. Ţi-am citit „Lăcrămioarele“ şi m-a luat c-o umbră de rîs pe la rădăcina nasului. Dumneata zici că trebuie „să ne iubim cu ochii închişi“ de la Braşov şi pînă-n Capitală. Dar între Giurgiu şi Turnul Măgurele cum să procedăm ? Lăcrămioarele sînt flori frumoase, închid ochii ca să le văd, dumneata nu ştii să le culegi, fugi pe sub soare cu picioarele legate. Eşti foarte duios, dar spui nişte bazaconii de-i vine omului să ia un tren marfar în spinare şi să plece cu el la Constanţa ca să-l umple cu apă de ploaie scoasă din mare. Eu cred c-o să ajungi să scrii proză bună cînd cuiul din redacţia noastră, care iubeşte cu ochii închişi fişul meu, va ajunge să dea rînduri-rînduri de lăcrămioare, violete şi zorele în cele trei coarne ale sale.

În nici-un fel.

Ina M. Victor Păun. I. Savu, Domnul Nimeni, P. P. Minunatu, M. C. S., Silvia Marinca Maior, Dom Gicuţă, A. P. Zalău, L. C. Brăila, Niculina Dogaru, Florea Marin, Florica Popa, Angela Balomir, St. M. Gâbrian, Ornic, Emil Constantin, Ion Manea.

Fănuş NEAGU

UMANITĂŢI

Stilul — instrument politic

Meditînd în jurul conceptului de stil, mi-am amintit că acest cuvînt denumea odinioară, acel strămoş al creionului, „stilul“, cu care se scriielau litere pe tăbliţele de ardezie.

Dar o reflexie asupra noţiunii de stil va părăsi repede această accepţiune învechită, prea concret materială, a cuvîntului. Obiectul în cauză a ieşit din uz, şi totuşi ceva legat de un meşteşug, de un efort, de voinţa consecventă, încăpăţînată de a grava cuvîntul în materia rezistentă, rămîne legat de înţelesul actual, mai spiritual, al acestui cuvînt. Într-adevăr, a vorbi despre stil înseamnă, înainte de toate a vorbi despre o îndeminare, despre „mîna“ abilă a meşteşugarului care înfruntînd rezistenţa substanţei cu care lucrează, îi impune acesteia forma voită de spiritul său. Cînd mă gîndesc la măiestria stilistică, îmi apare înainte mîna lui Brâncuşi purtînd dalta şi ciocanul, mîna lui Ţuculescu înmuiată toată în culoare, sau mîna lui Arghezi purtînd condeiul. Piatra, culoarea sau cuvîntul opun inerţiile lor voinţei de creaţie, formei la care artistul le obligă. E esenţială această obligaţie care e primul contur, prima apăsare uman prea umană a ceea ce am putea numi o pecete stilistică. Artistul îşi lasă amprenta spiritului său în materie.

Stilul înţeles în această primă aproximaţie apare cu o teribilă evidenţă la marii artişti din vechime. Un orfevru din Renaştere, un Benvenuto Cellini, un moralist din secolul al XVII-lea, un Flaubert la mijlocul secolului trecut, marcau orice clanţă făurită de ei, orice portret desenat de ei, orice frază scrisă, cu acel sigiliu indelebil, foarte uşor de recunoscut al stilului lor personal. Dar şi operele toate aparţinînd unei şcoli ori unei epoci, în care prezida un anumit spirit poartă pecetea stilului acelei şcoli ori acelei epoci. Trăim, oare, în secolul nostru o derută stilistică ? Nu mai există, oare, acea voinţă concertată spre unitate, spre ordine, spre perfecta adecvare a formei şi fondului care aparţin sferei determinate a unui stil ? Lucrurile trebuie cercetate mai de aproape.

O impresie de stil, de unitate sau de armonie, stilistică ne oferă acele opere în care artificiile, tehnica, făcutul nu par prea evidente. Nu există stil care să nu pară, într-un fel sau altul, natural. Aceasta pentru că, în mod evident, stilul ţine de natura intimă a artistului. Rădăcina stilistică porneşte din solul cel mai adînc propriu al pasiunilor unui creator. S-ar putea spune că mai adevărată chiar decît celebrul cuvînt al lui Buffon, „le style c'est l'homme“ — stilul este omul însuşi — este teza după care stilul este natura însăşi. Cît de lipsite de stil sînt obiectele artificiale, făurite în serie, prin mijloace pur mecanice, produse ale automatizării, lipsite de amprenta vizibilă a mîinii omului : Dar există astfel de obiecte ? Chiar şi pe maşinile care proliferează în civilizaţia modernă poţi recunoaşte, uneori, unitatea de concepţie sau de factură echivalentă cu unitatea stilistică. Dar, cu adevărat, stilul este, în aparenţă cel puţin, un apănaj al naturii. El pare atît de natural încît uneori pare să fie identic cu dexteritatea, cu facilitatea improvizaţiei. Dar nici un artist nu creează un stil lăsîndu-se doar să alunece pe panta de minoră rezistenţă a naturii sale. Meşteşugul, îndeminarea despre care vorbeam mai sus, nu este doar înnăscut ci trebuie dobîndit.

Pentru a „dobîndi“ o capacitate stilistică nu este suficient să deprinzi o îndemînare. Stilul nu este o abilitate exterioară actului de creaţie şi reflexiei asupra creaţiei. Un mare stilist este desigur, un bun meşteşugar al artei sale dar, înainte de toate, este un artist. Iar arta impune creatorului căutarea unor coeziuni interioare. Ne apropie, de esenţa acelui fenomen estetic pe care-l denumim stil, atunci cînd înţelegem că el nu rezidă în trăsăturile formale, exterioare ale operei, care o fac uşor de recunoscut, ci în structura sa interioară care o informează. Unitatea stilistică a unei opere ca şi a operelor ce aparţin unei şcoli, unui curent, unei epoci, se datoreşte nu identităţilor formale, ci coeziunii interioare, unui spirit comun din care purced operele respective.

Efortul stilistic, acea străduinţă exemplară a marilor maeştri, are, fără îndoială nu numai un caracter estetic, ci şi unul foarte important, etic. Nu există anarhie stilistică decît acolo unde e un neant stilistic. Căci, prin natura sa, stilul e supunere la legi. Desigur, legile nu sînt exterioare, nu sînt simple oprelişti arbitrare, canoane artificiale. Scriitorii clasici cunoşteau prea bine supunerea la reguli impuse, admise de consensul unanim al artiştilor. Neîncrederea în reguli, nesupunerea la legi a apărut doar o dată cu disoluţia idealului clasic în artă. Dar chiar şi în timpurile moderne, marii stilişti au fost acei creatori care au ştiut să se supună la legile, uneori făurite de ei, alteori primite, dar întotdeauna liber asumate. E suficient să urmărim experienţa pasionantă a unor mari posedaţi ai stilului : eforturile unui Odobescu, rigorile la care se supunea acest povestitor, eseist şi mare învăţat în scrisul său. Sau, să amintim experienţa artistică exemplară a lui Creangă, care şi-a creat un stil atît de personal al naraţiunii, supunîndu-se geniului limbii române, bine cunoscută şi gustată la sursa ei. Ar fi interesant de studiat obsesia stilului la un mare maestru cum a fost Mateiu Caragiale, la care efortul formal se aplică atît de perfect viziunii unei lumi foarte particulare, sau la Ion Barbu, vizînd în poezia sa o mai înaltă geometrie a verbului.

Obsesia stilului este o experienţă ambivalentă. Ea poate să constituie marea virtute a unui creator autentic, după cum ea poate să piardă un artist, să-l atragă în nisipurile căutărilor pur formale. Un Mateiu Caragiale, un Ion Barbu sau un Gustave Flaubert, un Baudelaire, un Mallarmé fac parte din prima categorie a obsedaţilor fecunzi ai stilului. Ei şi-au făurit un stil propriu, prestigios, nu prin vane experienţe formale, ci prin făurirea unui univers propriu care în acelaşi timp îşi reclamă modul propriu de expresie în construcţie. Repetăm, a-ţi „face“ un stil, doar de dragul unui stil original, înseamnă a căuta excentricitatea formalistă. A-ţi „face“ un stil propriu înseamnă a te strădui să proiectezi, să construieşti un univers artistic cu solide articulaţii interioare, cu organicitate din care derivă şi unitatea stilistică a operei. Stilul, în acest sens, este pasiunea stilului.

Lectura clasicilor (în afara bunelor efecte pedagogice pe care le poate avea asupra unui tînăr cititor, ucenic în ale scrisului) este întotdeauna revelatoare pentru marea experienţă a stilului. Departe de a avea un stil îngheţat, împietrit în forme stereotipe cum afirmă unii detractori ai lor, opera marilor clasici este exemplară prin adecvarea între mesajul uman, universul axiologic bogat şi perfecţiunea aparent atît de simplu, de riguros supusă legilor, a stilului.

În literatura noastră actuală — şi ne referim aici doar la proza românească din ultimii ani — se poate remarca efortul unor romancieri spre crearea unui stil propriu al naraţiunii. Amintim doar, experienţele diverse ale lui Marin Preda, Eugen Barbu, Ştefan Bănulescu, Nicolae Breban, D.R. Popescu şi Fănuş Neagu. Ar fi interesantă o analiză a efortului stilistic, manifest în diferite forme, în creaţia românească a acestor scriitori.

Obsesia stilului poate, însă să ducă la simularea originalităţii sau la diverse anomalii, cum ar fi afectarea stilistică, academismul, preţiozitatea sau alte manierisme. Tudor Vianu arată, în Estetica sa, că „adevăratul stil este acela în care se armonizează originalitatea individuală cu aceea a timpului şi a societăţii“. Într-adevăr, a încerca să creezi un stil urmărind efecte pur exterioare, a imita maniera unor artişti, a te rupe total de spiritul timpului, a făuri o mecanică stilistică înseamnă a cultiva un pseudo-stil, a adopta o formă sau alta de manierism, în sensul inferior al acestui termen. După cum excentricitatea este sterilă, tot astfel sînt imitaţia, eclectismul excesiv. Stilul compozit, sincretismul, amestecul de stiluri disparate, neasimilabile, confuzia, anarhia ca şi coeziunea mecanică, artificială stilistică, ţin de o patologie artistică pe care arta autentică o refuză.

Dar, încă o dată, această obsesie patologică *nu trebuie să ne facă să uităm exemplul fecund al marilor pasionaţi ai stilului. Să amintim cuvintele lui G. Călinescu prin care criticul (cel care şi-a făurit un stil atît de propriu al criticii) indica un simptom caracteristic după care să putem recunoaşte un stil autentic : „cînd opera — spunea el — îşi răspunde ei însăşi şi îl instruieşte chiar pe artist, are stil“.*

Nicolae BALOTĂ

vocația politică a scriitorului român

Scriitorul și Politica

Nu vreau să repet lucrurile îndeobște știute de către fiecare dintre noi, despre legătura dintre artă și social (altfel de artă nici nu există) sau despre caracterul militant al literaturii din ultima vreme, de pretutindeni, într-un veac ce stă sub semnul marilor înnoiri, al schimbărilor și dispariților de civilizații și apariției, pe toate continentele, a unor civilizații noi. De obsesia noastră de a regîndi lumea de la temelii pentru a o transforma.

Aș vrea în schimb să subliniez modul specific al scriitorului de a face politică prin opera sa. Desigur, marii înaintași ai scrisului românesc au făcut politică sau au fost bărbați politici și de stat, au fost revoluționari sau constructori de instituții, legați de toate marile momente ale istoriei acestei țări. Alții, activînd politic au greșit și uneori au greșit grav, fiind în contradicție cu propria lor operă. Nu despre aceasta vreau să vorbesc ci despre acțiunea politică a scrisului însuși, a operei literare durabile, cu atît mai eficientă cu cît e mai durabilă. Aici, rolul scriitorului este foarte mare, este incalculabil.

Dacă națiunea este o noțiune politică, și este, nu numai ca realitate socială obiectivă, dar și ca o realitate de **conștiință**, atunci ea nu poate fi concepută fără făuritorii valorilor literare care stau mărturie acestei conștiințe. Ce-am fi noi, cum ne-am recunoaște fără Eminescu, fără Arghezi, fără Caragiale sau Sadoveanu, sau fără scriitorii ultimelor decenii ?

Dar mai deasupra tuturor acestor acțiuni directe, mai există ceva, ce nu trebuie să uităm niciodată. Politica e o formă a civilizației. Societatea există, poate exista, numai atunci cînd instinctele noastre sînt sublimate, cînd învățăm să ne reținem ca să putem comunica și conlucra.

Arta și literatura, ca și educația în general, trebuie să dea o formă utilă și generală pasiunii, așa cum arta ea însăși exprimă valorile generale. Pasiunile se înalță prin ele și se clasifică. Acest lucru se realizează prin două modalități. Mai întîi trezind marile idealuri capabile să absoarbă energia, să-i dea direcție. Apoi, creînd o dispoziție detașată a spiritului, făcîndu-l lucid, ridicîndu-l la emoția impersonală. În felul acesta înalt și înscris în valorile eterne ale omenescului, ne alegem mijloacele, așa ca ele să nu contravină principiilor pe care e construit omul. „Sufletul nemîngîiet, îndulcind cu dor de moarte" al cornului eminescian nu este un apel la acțiunea politică directă. Dar cu sunetul său în urechi, politica se poate face mai bine.

Alexandru IVASIUC

O problemă de unitate și de tradiție

Oricît de puternică este tendința de particularizare a literaturii, oricît de ambițioasă dependența ei de specific artistic, foamea ei de originalitate, semnele finale ale exprimării artistice tot semne ale realității sînt, dar o realitate sublimată, o depoziție față de mediul social. În măsura în care literatura este în mod obligatoriu o problemă de conștiință socială, și este, în măsura în care literatura este în mod obligatoriu o dare de seamă ideologică, și este, literatura este politică. Progresul cunoașterii istorice se poate realiza numai printr-o aderare deliberată. Ca purtători ai progresului cunoașterii istorice, scriitorii sînt conștiințele sociale active pe care transformările istorice îi mînă spre formularea de noi probleme. Unitatea de măsură a marii literaturi n-a exclus niciodată eticul în favoarea esteticului, o modalitate literară exemplară este pînă la urmă o propunere de comportament social. Delimitarea vizavi de timpul prezent și vizavi de timpul trecut, înțelegerea continuă dinspre istorie spre actualitate sînt condiții obligatorii ale actului literar.

Capodoperele literaturii universale reprezintă, fără excepție, un punct de vedere asupra istoriei. Reprezintă o atitudine. Conștiința socială este o însușire teoretică numai în cele din urmă, ea se dobîndește ca urmare a unei activități sociale practice, ca urmare a aderării și participării. Ideologia literaturii este o problemă de comportament social activ, ea este o problemă de politică. Fiindcă ce reprezintă politica unei națiuni dacă nu comportamentul acelei națiuni, principiile de conduită socială și politică specifice atît înlăuntrul cît și înafara națiunii ? Ori, calitatea marii literaturi este garantată în cea mai mare măsură de prezența mesajului social și de indentificarea acestuia cu idealurile comune, naționale.

Toți marii scriitori români au fost oameni politici. În primul și-n ultimul rînd. În primul rînd pentru că au participat în cel mai deplin înțeles al cuvîntului la evenimentele timpului lor, la transformările progresiste. În ultimul rînd pentru că au devenit mesagerii acestor evenimente în literatură. Marile evenimente sociale pe care le cuprinde istoria noastră au marcat fără excepție literatura scriitorilor progresiști. O istorie a literaturii române s-ar putea întocmi și din punct de vedere al momentelor politice la care s-a participat. Pașoptismul și Școala Ardeleană sînt numai două dintre categoriile posibile. Militantismul social și politic al scriitorilor noștri s-a manifestat cu toate prilejurile, — războiul de independență, unirea, primul și al doilea război mondial au înscris atitudini politice exemplare. Participarea la rostul obștesc, ideea servirii cetății și calitatea de cetățean au animat literatura română de la un capăt la altul și, din punctul acesta de vedere, **al participării la țară,** literatura noastră are un puternic caracter de contemporaneitate, de concordanță și de sincronism. Un caracter de opinie unitar pentru întreaga noastră literatură șterge granițele de timp și conferă înaintașilor atributul contemporan. În mod practic, din punct de vedere al militantismului social, din punct de vedere al angajării deliberate, nu există nici o diferență între cronicari și scriitorii de astăzi. Diferite au fost numai împrejurările sociale, încît ideea de scriitor actual-om politic, este o idee de mare tradiție. Etica scriitorilor înaintași este continuată în etica scriitorilor de astăzi și poate că, dacă există în momentul de față la noi această încîntare pentru literatura trecutului, dacă descoperim cu atîta uimire și fericire consonanțe de spirit și de simțire, dacă resimțim astăzi clasicii atît de contemporani, acest fapt se datorează imboldului participării. Vocația politică este pentru literatura română o problemă de unitate și de tradiție.

Sânziana POP

MIRCEA DINESCU

Chemare pentru generația mea

Înafară de vîrstă mi-a mai rămas poezia
coroanele vin totdeauna tîrziu
negre ninsori cutremură hîrtia
despre copilul trandafiriu.

Amurgul nu-i trompetă de aur
femei de mătase la picioare nu mi se-așternă
ochiul visează-n locul pleoapei laur
îngerii dorm cu fața spre infern.

Lacrima mea sub microscop vezi zace
cărțile sfîntе putrezesc în pod,
undeva, mașinile țin predici despre pace
altundeva, poetul ride lîngă eșafod.

Un singe guvernat de o eroare
pruncii în pîntec prind miros de bani
știți oare voi, din baruri lucitoare,
cît s-a făcut în două mii de ani.

Privighetori de fier dacă vă cîntă
în gura peșterilor de cristal
credeți că timpul are ghiara blîndă
credeți că moartea n-a intrat în bal ?

Credeți că timpul are gheara blîndă
credeți că moartea n-a intrat în bal...

RODICA VLADIMIRESCU (Liceul nr. 1 Dorohoi) : SĂRBĂTOARE FOLCLORICĂ
Premiul special U.T.C.

Marea cursă dintre rațiune și absurd

Transformarea conștiinței, această formulare a celei mai vechi și nobile sarcini a scrisului și scriitorului nu este, n-a fost și nu va fi niciodată demodată. Angajamentul politic al scriitorului — în România și în oricare altă țară a globului pămîntesc, indiferent de orînduirea social-politică sau de treapta civilizației — se va determina întotdeauna și pretutindeni în funcție de atitudinea sa față de această formulă. Ce-i drept : nimeni nu poate preciza dacă efortul imens depus de toți artiștii cuvîntului scris și vorbit (recomandați celor mici drept exemplu — prin intermediul manualelor școlare) a contribuit realmente la transformarea conștiinței. Imaginîndu-ne numărul inimaginabil al tuturor victimelor din toate războaiele istoriei, n-ar putea cuprinde pesimismul și disperarea : unde se vede efectul nobilelor eforturi (de la Homer pînă la Caragiale)? Constatăm totuși : în ciuda acestui bilanț destul de deficitar, au existat și există întotdeauna oameni integri, critici, nedescurajați, simțindu-se personal responsabili pentru destinele semenilor lor și care au încercat, fiecare în felul său personal, adică în stilul său propriu și cu mijloacele specifice ale condiției sale social-istorice, să contribuie la această operă imensă : la transformarea conștiinței, nelăsîndu-se deranjați de acei sceptici, care-i priveau cu milă sau cu dispreț, considerîndu-i drept visători, donchișoți sau chiar nebuni. Marea cursă dintre rațiune și absurd nu s-a terminat încă, rezultatul final depinde, sînt ferm convins de aceasta, de numărul, de energia și de curajul acelora ce aleargă de partea rațiunii.

E vorba de simple „înțelepciuni școlărești" **(Schulweisheiten) :** Transformarea conștiinței nu este un scop în sine, ci o condiție pentru transformarea existenței noastre. Țăranul zice : Ai carte — ai parte, și cu aceasta s-a pus o condiție fundamentală. Tot școlărește continuînd, ajungem la întrebarea : Cum putem contribui la această transformare ? Foarte simplu : mobilizînd cititorul (sau, cine poate : masele largi de cititori) la o reală participare la tot ce se întîmplă în lume, în țară, în casă. Dar ce înseamnă **participare reală ?** Ea este acel interes pentru o problemă, un fapt, o sarcină, care te preocupă chiar dacă ești singurul tău partener. Deci : participarea reală este indisolubil legată de un interes intim, superior proiectat. Cum se ajunge la acest interes major ? Numai recunoscînd că interesele personale (viitorul, fericirea, dezvoltarea multilaterală a tuturor aptitudinilor) sînt totdeauna determinate și guvernate de realitățile social-istorice, numai luptînd împotriva propriilor prejudecăți, inerții, comodități. Mai ales : împotriva indiferenței (care nu este altceva decît absența dragostei, participarea fiind egală cu dragoste).

Toate acestea sînt la mintea cocoșului. Din păcate mai trebuie repetate unele adevăruri prea simple pentru ca ele să ajungă și la mintea omului.

Evident este un lucru : Scriitorul care nu participă la marile probleme ale timpului său, nu va putea contribui prin nimic la transformarea conștiinței sociale a vremii și țării sale. Declarativismul nu poate fi confundat cu angajamentul politic. De altfel nu numai prin literatură se poate milita pentru transformarea conștiinței. Sarcina aceasta este o obligație de prim rang a oricărui comunist, indiferent de profesia pe care o exercită. Măsurile propuse de tovarășul Nicolae Ceaușescu luminează și mai mult acest nobil obiectiv.

Să nu uităm niciodată un lucru, realmente de importanță istorică : Contribuția covîrșitoare la marea transformare a conștiinței sociale în țara noastră a fost adusă cu aproape 25 de ani în urmă de Partidul nostru — mă refer la opera gigantică de alfabetizare a maselor, una dintre primele acțiuni revoluționare întreprinse după instaurarea dictaturii proletariatului în România. Prin această operă, Partidul a dat scriitorului un dar de neprețuit (la care au rîvnit, cu asiduitate disperată, dar fără speranțe prea mari, un Dinicu Golescu, un Nicolae Bălcescu, un Caragiale, un Rebreanu — pentru a cita numai cîteva exemple ilustre de scriitori angajați) ! **Poporul întreg ca public cititor !** (Ce-i drept : și poporul întreg ca, critic !).

Întrebarea pe care mi-o pun și pe care toți scriitorii trebuie să și-o pună : am dat oare, la rîndul nostru, acestui public imens acele cărți pe care le merită ? Desigur, se pot înșira o serie de titluri. Ori, aceste titluri sînt de ajuns ? Nu a existat o disproporție între literatura politicește angajată și între onirism sau experiment gratuit? (Un amendament: nu sînt împotriva experimentelor, dar și în literatură, orice experiment, trebuie să se acomodeze cu condițiile riguroase existînd și în științe : poți să experimentezi cît vrei, dar nimeni nu-ți va pune la dispoziție nici bani, nici laborator, dacă nu poți spune foarte precis ce anume urmărești prin experimentele tale).

Paul SCHUSTER

Un exemplu de civism

Cel mai artist, alături de Eminescu, dintre scriitorii români, Sadoveanu e și cel mai „tendențios" dintre ei. Monumentală, opera sa realistă și fantastă totodată, de un profund tragism și de o ca și zeiască seninătate, de o nobilă simplitate și de un rafinament extrem, scrisă într-o limbă muzicală, în afara oricărui ev parcă și cuprinzîndu-le pe toate, — monumentală, opera aceasta este, în întregul ei, expresia — sublimată uneori, directă adesea — a unei acaparatoare responsabilități civice.

A reconstitui, precum Sadoveanu, etapă cu etapă, făurirea etnosului românesc, e o lucrare grandioasă artistic, dacă ne gîndim că Homer a cîntat începuturile elenilor numai, iar un Balzac, bunăoară, nu țintea să recreeze decît epoca sa. Dar e și o lucrare care, favorizînd națiunii autocunoașterea, vizează mai departe. Căci, în concepția rapsodului, acest travaliu, prin care poporul ia cunoștință cu adevărat de sine, e o treaptă numai — prima — pentru continua depășire prin conservarea și dezvoltarea virtuților cîștigate în cursul veacurilor, prin dobîndirea altora.

Centrîndu-și unele dintre operele sale capitale pe dialogul dintre înțelept și naiv, oglindind astfel, în toată complexitatea lui, procesul mereu reînnoit, de formare intelectuală, de educare morală și civică a tinerelor generații de către cei care trebuie să le predea ștafeta, Sadoveanu inculcă lectorilor săi o dublă responsabilitate : maturilor să se simtă obligați să-i îndrume îndeaproape și cu varii mijloace pe tineri ; tinerilor să tindă a accede la ideea unei îndatoriri care, înglobînd, depășește totuși interesele lor.

Concepîndu-și întreaga operă ca o unică, mare carte de inițiere în tainele naturii și ale lumii, în istoria peisajului și poporului român, în folclorul românesc și în literatura universală, în meșteșugurile primordiale și în altele vorbind, prin ele însele, de evoluția spirituală a neamului omenesc, Sadoveanu se realizează nu numai ca un artist de excepție, ci și ca un mare pedagog național.

Pedagogul era conștient că fascismul echivalează cu o „întoarcere la caverne", conține primejdia alterării psihicului nostru național în însăși esența lui, pericolul distrugerii tinerii generații. A reacționat, de aceea, printre primii, împotriva rinoceritei fasciste și în calitatea sa de cetățean asumîndu-și grele răspunderi pe planul vieții sociale, și, mai ales, ca scriitor, scrisul artistic fiind pentru el suprema formă de civism. A reacționat ca scriitor, de pe platforma sa înaltă, — scîrbit, adică de fasciști, dar nu înspăimîntat, fiindcă, inițiat în mecanismul istoriei, își dădea seama că fascismul e un episod doar — oribil, e adevărat — dar un episod numai în istoria omenirii, precum invaziile pustietoare ale hoardelor tătărești au fost în viața poporului nostru, că fascismul poate întîrzia numai, dar nu și schimba, în esența ei, evoluția umanității. A reacționat ca scriitor cu mijloacele specifice artei sale și în continuarea unor preocupări de totdeauna ale lui, nu creînd universuri terifiante, viziuni de coșmar sau întocmind severe rechizitorii, ci pledînd pentru valorile umane pe care fascismul le nega și le încălca brutal.

Ne-a ajutat, astfel, să ne păstrăm omenia în plină barbarie, să nu ne pierdem speranța.

Ideologia fascistă e un deșănțat elogiu al instinctelor bestiale, o disperată încercare de a discredita rațiunea, expresia ultimă a fanatismului. Sadoveanu va scrie, deci, în 1933, anul victoriei hitlerismului, capodopera *Creanga de aur*, care nu e numai istoria formării unui caracter, nu e doar un roman evocînd vremuri apuse, ci, înainte de toate, se constituie ca o vibrantă laudă a rațiunii. Brutei fasciste îi este opus înțeleptul mag Decheneu, care, printr-un îndelung exercițiu, s-a ridicat deasupra oricăror slăbiciuni, a ajuns la stadiul cînd nu fenomenele ci esența lor doar îl interesează, cînd știe citi în sufletele oamenilor și în lucrările lor ca într-o carte scrisă cu slove mari. Tare numai prin cuget, nu admite nici violența, nici fanatismele care o generează, și preocupat îndeaproape de fericirea omenirii, acționează calm dar energic în această direcție, chiar dacă pare un pustiit.

Fascismul cultivă mistica personalității providențiale, căreia toți ar trebui să ne supunem necondiționat, personalitate care s-ar afla în afara oricărei răspunderi, a oricărei obligații. Sadoveanu va scrie, în replică, *Viața lui Ștefan cel Mare*, trilogia *Frații Jderi*, oferind exemplul bunului conducător care restabilește buna rînduială, fiindcă e legat de popor, exprimă interesele sale și acționează pentru a le împlini, sub impulsul unei copleșitoare răspunderi. Va face, astfel, elogiul guvernării democrate, al conducătorului care-și dobîndește autoritatea și dragostea norodului său prin faptă creatoare și jertfă de sine.

Fascismul e expresia arbitrariului, a tiraniei generînd anarhia, disciplina fiind pentru conducătorul fascist un mod doar de a impune arbitrariul ca supremă lege. Sadoveanu combate arbitrariul în *Divanul persian*, unde toată lupta înțelepților un singur obiectiv are : să se facă drept județ, să-l împiedice pe Kira împărat să acționeze sub impulsul mîniei. Și-l combate, de asemenea în *Ostrovul lupilor*.

Teoriile fasciste își au fundamentul în șovinismul extrem și în rasism, fascismul fiind un mod de a nega universalitatea valorii umane. Înzestrîndu-l pe Mehmet Caraiman, nedreptățitul econom și giuvaergiu din *Ostrovul lupilor* cu cele mai alese virtuți, Sadoveanu se înscrie în replică și la aceste aberații.

În anii grei ai fascismului, Sadoveanu ne-a ajutat să rezistăm moralicește. Cum să-i mulțumim marelui artist pentru acest sprijin, altfel decît însușindu-ne marea, fecunda sa lecție ?

Eugen LUCA

Scriitori, în măsura în care deținem niște concluzii

Dacă ar fi să ne întrebăm de natura pe care o are actul politic în viața ficăruia dintre noi, ar trebui să răspundem că, mai întîi de toate, avem de a face cu un sentiment al timpului care există în noi, și cu o nevoie de a privi în timpul în care existăm. Numai prezentul este cel care ne aparține în așa fel ca să-l putem trăi. Realitatea care ne aparține este numai aceea în care sîntem ; restul, este o realitate imaginară sau teoretică, a cărei experiență nu o avem, pentru că ea nu există ca prezență și nu ne obligă răspunderea. Putem spune deci că politicul este sentimentul răspunderii față de prezentul experienței noastre ; și anume o răspundere pentru actul colectiv al experienței noastre.

Politicul nu poate fi înțeles altfel, decît atunci cînd el impune ținuta etică unei comunități ; și el cere o atitudine de valoare : facem prin ceea ce sîntem împreună. Poporul nostru are prin fire o aspirație pentru existența în comunitate. E destul să ne gîndim la sentimentul de prietenie cu care se leagă oamenii la noi, la nevoia de a comunica, la ființa deschisă a poporului nostru, să știm că realitatea acestei prezențe în comunitate este mai vie la noi ca în altă parte. Și atunci ne apare evidentă valoarea nativă a ținutei etico-politice pe care poporul nostru o are. Și o are mai ales ca atitudine afectivă, și nu numai ca simplă aderență la un program. Românul, care simte nevoia să trăiască între oameni, are această zestre care îl face să-și comunice atitudinea mediului în care se află. Dacă la noi politicul este tocmai această recunoaștere a atitudinii directe și afective a fiecăruia în prezența colectivă a experienței tuturor, însemnează că politicul face parte din viața intimă a fiecăruia; el este chiar aptitudinea de a comunica cu valorile. Și cînd comunici cu valorile trăiești chiar experiența prin care ele există.

Scriitorul ca un chemat în lumea valorilor — cum trebuie să se simtă și cum nu poate să fie altfel — este exponentul și rădăcina acestei atitudini. El are expresia care dă viață sentimentului în fața timpului prin care el există, în și față de colectivitatea a cărei rădăcină este. El este limba națiunii și prin el prezentul ia o formă pentru viitor. El este împuternicit să caute valoarea cea mai înaltă a experienței prezente prin care ea poate rămîne celor ce vin, ca adevăr de viață, autentic și deschis.

Cineva vorbește de răspunderea scriitorului. Și spune el acolo că este scriitor nu acela care are premize, ci numai acela care deține concluzii. Cine își ia o misiune, o ia ca s-o termine, ca să aibă experiența locului spre care se îndreaptă această misiune. Pentru că numai acolo, la sfîrșit, în concluzie, se descoperă realitatea și adevărul unei vocații. Altfel, scriitor ar fi oricine. Și noi sîntem astăzi scriitori aici în patria noastră în măsura în care deținem niște concluzii, în măsura în care descoperim amplitudinea unui orizont istoric care să existe ca ideal, de-a lungul timpurilor. Avem vocația de a privi realitatea politică pe care țara noastră o reprezintă în lume, prin ținuta etică a privirii noastre. Cînd privirea noastră are orizont gestul expresiei noastre devine valoare. Cînd privim un eveniment îl ridicăm acolo unde el se întîlnește cu idealul de istorie al omului. Cînd privim omul, el este ceea ce trebuie să fie : greșeala lui o experiență, tristețea lui o înțelegere a ceea ce lipsește, bucuria lui o înțelegere adîncă pentru ceea ce e făcut să rămînă veșnic.

Sîntem scriitori politici prin imperativul comunității patriei socialiste în care simțim valoarea prezenței noastre. Valoarea aceasta ne este dată tocmai ca să facem un ideal din experiența zilnică a istoriei. Sîntem cronicarii unei experiențe prin care omul își caută un echilibru deplin în lumea valorilor. Avem darul de a scrie, pentru că putem privi viața ca expresie a propriei noastre experiențe în istorie.

Marin TARANGUL

tineri autori

Radu Anton Roman

Vreme de măslini

Poate că brazda va împlini ce datorăm
așa cum urmele ne regăsim,
înmiresmate
pe cîmpii necunoscute și pustii.
Și-am să te port pe brațe-ntr-o cetate.

Cerurile lungi ca niște cearcăne.
Iubirea ridicată din vreme de măslini.
Într-un foișor, bătrîne datini
Se nasc din grîu, și se aud cum cîntă
șerpi înghețați în pulbere de crini.

Ion Crișan

Ritual

Capra, limba mea cea bună,
și-a rupt coarnele în lună,
renii ce-mi pășteau în minte
se-otrăvesc la pol cu linte,
sîngele schimbat în aur
s-a prelins într-un balaur,
păsărelelor din gleznă
le-au crescut aripi de beznă,
Vorbe mari ucise-n gînd,
rînd pe rînd și peste rînd,
de pe buze, de pe barbă
mi-au căzut greoaie-n iarbă.

Ion Lețu

Precum zic, linie dreaptă

Am plecat
Urechea la pieptul fiecărui om
Și la plînsu-n ploaie al fiecărui nor
Și-n fulgerul ucigaș de bucurii
Prin mine-a curs lacrima și risul acestui
popor

O, patrie mamă, linie dreaptă
A înțelepciunii
Înhumă-mă sub ciocîrlii

Ilie Tudora

Lut dac

Din lutul dac, din amforă latină
cu puls sfințit în brațul de la Tapae
am modelat cu palme de lumină
un vis străbun de noi atît de-aproape.

Să poată-ajunge infinitu-n clipă
noi ne-am zidit în timp precum o Ană,
ne-am viețuit cu încă o aripă
să înălțăm efigia umană.

Să ne găsim prezentul în artere
pe lutul dac, pe amforă latină
am scris cu sînge Țării zodiere
să strălucească-n mii de ani lumină.

Gh. Pugna

Cum m-aș întoarce

Prin casă curg garoafele puhoi
Și păsări albe se izbesc de geam
Cum m-aș întoarce în mormîntul
În care prea curat eram

De pe pereți coboară șerpii
În șesnic se mai stinge-o luminare
Și curge riul negru de garoafe
Și viscolește fără încetare

Un trandafir mi se topește-n ochi
Și-ncepe să îmi fie teamă
Cum m-aș întoarce în mormîntul
Numit cu bucurie Mamă.

Răzvan Ciucă

Baladă

Prea lungă-i seara doamnă vezi caii
sînt de rasă
îngenunchez pe masa cu urme de
trăsuri
mă-nchin uimit la hamuri și caii cad
în transă
uitînd de nenorocul adulmecat din jur
pe cînd se-mparte cartea tu-ncerci cu
as de trefă
să mai trișezi odată cu gîndul la cîmpie
se caut-o răscruce se inventează-o
jertfă
și vai spre miazănoapte mai trece-o
herghelie
dă-mi șansa și dă-mi calul pierdut
cîndva prin stepă
dă-mi vin s-adorm ursita și lasă-mă să
plîng
an încurcat iar cartea, și masa iar e
stearpă
și vreau să-ntorc norocul mizînd pe
brațul sting.

Veronica Galiș

Vara prea dulce

Cumpeni albastre țipă în lume
Soarele curge ușor printre dropii
Miroase a pîine întreg universul
De vară prea plină se-ncarcă și plopii.

Fecioarele albe se scaldă-n potire
De cîntec, petalele suie-n lumină.
Să ne lăsăm trupurile înăluite-n
Această vară prea dulce, prea plină.

Constantin Dumitrescu

Țara mea

Țara mea de lanuri, țara mea de ape!
Vorba ta mă cheamă, degetu-mi arată
Sus pe piscuri zarea violent de clară,
Augurii buni, pîrgă preacurată...
Cîmpul tău de luptă, cîmpurile toate.
Nici un gol nu sună-n brazdă sub
picior.
Scările-n spirală, către bolți stelare,
Ploile filtrate-s îmnul tău nocturn.
Suprapuse-n silex, var și tencuială,
Măreția-și zboară, zidul peste turn.
Lung se-ntorc în faceri, spusele cuvinte.
Mult mai pure-n zborul greu și sideral.
Chiot lung de crame-n sîngele
fierbinte...
Îi răspunde-n lanuri, cîntec, vegetal.

Mă aplec spre îmnu-ți, mult mai pur ca
versul
Gurei trădătoare, dînd pe brînci,
cuvîntul.
Și scrutînd în vaduri arderile tale,
îți sărut în datini, cerul și pămîntul...

Florin Costinescu

Seceta din amintire

De ce sînt trist—din albii rîuri pleacă
Era arșiță cum nu s-a întîmplat,
În bob un urlet ca de piatră seacă,
Prelung spre-un soare vinovat.

Cum dor răspuse păsările-n vid,
Ca-n știeanguri vînătorii în zborul lor
căzură,
Și au murit bătrîni la asfințit,
Nu se auzi în cer împușcătură.

Ciini fără umbră dinții și-i ascut,
Cu blana în spate arsă își părăsesc
stăpînii,
Foc lîngă foc — pe unde au trecut.
Ei mor tîrziu după sfîrșitul lumii.

De ce sînt trist — în albii rîuri seacă,
Ochi lîngă ochi mă întrebară ; în
cuvînt
Fu arșiță ; m-aflam în el și parcă
Mă părăsise apa lui. Și nu mai sînt.

COLTO ONISIN (cls. a XII-a U.A.P. Baia Mare) : RECOLTĂ

De cînd începe educația artistică ?

Orientarea artistică majoră presupune o legătură din ce în ce mai limpede cu masele largi ale consumatorilor de artă. De aceea, ne întrebăm dacă nu cumva educatorii gustului public, și, evident, ne gîndim în primul rînd la școală, n-ar trebui să caute unele metode, radicale prin putere și frumusețe, prin care copiii, receptivi în proporție de masă la toate formele de exprimare artistică, să poată fi cuceriți de la o vîrstă generoasă pentru cauza unei culturi serioase, angajate și de înaltă clasă.

Uneori ni se pare că melancolia lui Miron Costin este îndreptățită, într-o țară cu un tineret inteligent și activ cum avem noi, de acea grijă care într-o cultură de masă înseamnă viteza nemăsurată de introducere în circulație a unor cantități mari de produse noi, neobișnuite, neexplicate. Nu putem însă ocoli gîndul la valoarea autentică a unor opere de largă respirație și cu un substanțial mesaj patriotic, civic și moral, care nu sînt întotdeauna abordate de întreaga masă a cititorilor din pricina așa zisei lor dificultăți. Este de fapt obișnuința efortului redus a unui mod comod prin vechimea lui, depășit de ritmul febril al schimbărilor de conștiință și de nivel cultural din țară. Și pentru că unele dintre aceste opere își aduc o contribuție deosebit de importantă la structurarea omului de tip nou, hotărît și complex, angajat într-o luptă de limpezire a tradiției și de afirmare a noului, este necesară educația temeinică a gustului cititorilor încă din școală, în așa fel încît aceștia să realizeze din ce în ce mai convinși importanța contactului cu operele artiștilor noi, apărute în etapa socialistă, să interpreteze conținutul lor, adevărat pentru conștiința unică de om : creator și receptor.

Nivelul calitativ ridicat al artei socialiste nu mai poate fi compatibil cu superficialitatea celui care se distrează leneș cu o carte, căci principiile trasate de învățătura noastră ideologică cer o permanentă confruntare a conștiințelor și relațiilor umane prezentate cu propria noastră existență și misiune în locul unde trăim și muncim. Încrederea în creator nu poate fi desmințită de nehotărîrea cu care uneori lectorii vor să învingă tensiunea unui scris viguros, de înaltă ținută artistică, structura închegată și gîndită în felul în care cei mai buni dintre stăpînii unei meserii atît de complexe o pot face. Există în prezent un decalaj între aceia care înțeleg literatura ca o pradă ușoară a minții neexersate și creatorii unor opere vii a căror frumusețe se lasă descoperită ; iar acest decalaj nu trebuie subapreciat și nici ocolit, pentru că prin voință, răbdare și tenacitate, profesorii de literatură pot să educe treptat marea masă a consumatorilor de artă din țară, să dirijeze sensul în care trebuie înțeles și admis meșteșugul scrisului la autorii buni ai țării. Cu atît mai mult cu cît poezia, literatura, înseamnă un mod propriu și foarte eficient de exprimare a personalității la orice vîrstă. Nu vom afirma că toți copiii vor să devină creatori de artă în sensul știut, dar cu sau fără știrea, consimțămîntul sau eventual ajutorul programat al adulților, copiii desenează, povestesc și cîntă aproape tot timpul. Ei mai ales citesc, nu numai cărți de tot felul ; lumea nouă și complexă este descifrată, înțeleasă, întrepretată ca o lectură pe care un copil o face singur sau împreună cu dascălii săi. Desenele și muzica lor nu sînt decît un fel anume de a citi semnalele de linii, culoare și sunet, care le imprimă sensibilitatea în modul cel mai direct. Rezultatele intuiției lor proaspete sînt adesea strălucite, însă la acest nivel orice inclinație artistică este contaminată de ceea ce numeam citire, de un mod esențial poetic. Fără cuvinte, fără o legătură în felul unei povestiri oricît de vagi, simțită autentic, un copil, ca și un începător în artă, nu poate vibra în niciun fel. El povestește ceea ce se cîntă și desenează ceea ce povestește, deprinderea propriu zisă a desenului sau a unui instrument pare o chestiune diferită și totuși perfect echivalentă cu această substanță a artei copiilor care este poezia.

Iar poezia începe să fie abordată în școală cu ușurința celor ce nu pot înțelege că practica meșteșugului care se numește scrisul, rămîne un continent care poate și trebuie să fie cucerit, deschis în principiu tuturor vorbitorilor. Căci poezia, ca inclinație și permanență a sufletului uman, nu poate fi cîștigată ca artă a cuvintelor decît prin înțelegerea în primul rînd de către educator a părții pe care ea o are comună cu toate celelalte arte — este vorba deci de meseria scrisului înțeleasă ca meserie, pricepere practică, deprindere a minții cu forma, înțelesul, greutatea și echilibrul cuvintelor.

Este vorba de o siguranță superioară a alegerii imaginilor care vor corespunde intențiilor și instinctului artistic și care se capătă prin muncă și perseverență, comparabile cu munca în oricare cîmp de activitate practică. Acest scris trebuie înțeles ca meșteșug, pentru că în judecarea calității lui este necesar un nivel ridicat, comparabil ca sensibilitate și gust cu punctul de vedere al autorilor și care se ridică în mod obiectiv odată cu evoluția societății, cu creșterea nivelului de viață și cultură.

Irina GRIGORESCU

O nouă versiune a poeziei

CORBUL

de Edgar Allan Poe

Într-un negru miez de noapte răsfoiam ciudate fapte
Într-o carte ce gustase din povara anilor.
Somnul sta să mă îndoaie ; cînd deodată o bătaie
Răsună surd în odaie de la ușa din pridvor.
„E-un vizitator, șoptit-am, bate-n ușa din pridvor,
Atît, un vizitator".

Păstrez bine amintirea : decembrie-ngheța firea
Și jăratecul stafia zămislea jos, pe covor.
Zilei-i vream apropierea : căutam în cărți puterea,
Dar în van, s-alin durerea c-am pierdut-o pe Lenore,
Pe acea fecioară rară, îngerii de-i spun Lenore,
— Înger, ea, strălucitor.

Foșnet trist din draperie de mătase purpurie
Sufletu-mi umplea de spaimă ; un nemaisimțit fior
Inima mi-a strîns în clește ; îmi repetam nebunește :
„Un vizitator dorește să-i dau drumul în pridvor.
E tîrziu ; cel ce dorește să-i dau drumul în pridvor
E doar un vizitator".

Curînd m-am simțit mai tare ; fără altă ezitare
„Domnule, am spus, sau doamnă, eu iertare vă implor ;
Somnul stă să mă îndoaie, și-acea umbră de bătaie
ce răsună în odaie de la ușa din pridvor
De-abia dac-am auzit-o ; „Și-am dat drumul la zăvor
Beznă ; — Nici-un muritor.

Plin de teamă și mirare am privit la-ntunecare.
Visînd vise nevisate încă de vre-un muritor.
Firea toată nemișcată, și tăcerea înghețată
Tulburat-am doar o dată, șoptind numele „Lenore !"
Doar atît am spus ; ecoul a răspuns și el „Lenore !"
A răspuns șoptind ușor.

Sufletul arzînd în mine, m-am întors ; și-ncurînd vine
Încă un ciocănit de-afară, dar ceva mai tărișor.
Mi-am spus : „Chiar de data asta ceva este la
fereastră ;
Să văd ce-n noaptea sihastră bate-n geamul meu de
zor.
Să fiu calm ; să merg să caut cine-mi bate-n geam de
zor.
E doar vîntu-amăgitor !"

Crăpai geamul spre stihie ; filfîind cu gălăgie
Înăuntr-un corb pătrunse, vechi din vremea sfinților.
Nici măcar nu mă privește, nici din zbor nu se oprește,
Ci sfidîndu-mă regește, sus, pe ușa din pridvor,
Unde stă zeița Pallas, sus, pe bustul din pridvor.
Se-așeză nepăsător.

Pasărea de abanos, am privit și-mpins am fost
Să zîmbesc cu fața-mi tristă către gravul meu actor.
I-am spus : „Chiar cu creasta rasă, sigur că ești
curajoasă,
Umbră roasă și hidoasă, corbule-nfricoșător ;
Cum te cheamă pe-a lui Pluto maluri, vechi rătăcitor?"
El „În vecii vecilor".

M-am mirat de-așa o fiară auzindu-i vocea clară
Chiar de tîlcul vorbei sale nu era tocmai ușor.
Au fost dăruiți vreodată, sus, să aibă în pridvor
Corb pe bustul cel de piatră de pe ușa din pridvor.
Zis : „În vecii vecilor".

Corbul solitar sta sus, n-a mișcat de loc, n-a spus
Decît aste două vorbe cu-un oftat sfîșietor.
„Mulți prieteni, am șoptit, au zburat, m-au părăsit,
Iar speranțe ce-am nutrit s-au pierdut și ele-n zbor.
Mîine va zbura și dînsul de pe ușa din pridvor".
„Nici în vecii vecilor".

Ființa-mi tresări uimită la replica-i potrivită
Și mi-am spus : „Desigur vorbe învățate-ntîmplător
De la un stăpîn luate, pe care necazuri toate
L-au urmat ne-nduplecate prin șiragul anilor
Pînă jalea îi cîntase prohodul speranțelor,
Jale-n vecii vecilor".

Pasărea de abanos privi iar și-mpins am fost
Să zîmbesc cu fața-mi tristă ; mi-am pus scaun în
pridvor
Și pe-o pernă viorie legînd șir de fantezie,
M-am gîndit la ce să fie cu acest prevestitor,
Cu ăst corb și slut și sumbru, vechi din timpul sfinților
Și cu „vecii vecilor".

Mut cercam o dezlegare la această întrebare :
Fiara parcă-mi ardea pieptu-n vilvătaia ochilor.
Stam cu fruntea-ngîndurată pe o mînă răzimată
Pe-acea pernă luminată de privirea lămpilor,
Unde EA n-o să mai șadă sub privirea lămpilor
Nici în vecii vecilor.

Am simțit apoi, cred eu, c-aerul devine greu
De parfumul unui înger, trezind strune în covor.
„Biet om, spus-am, înadins, îngeri Domnul ți-a trimis
Să te scape de-acest vis, să uiți totul de Lenore.
Bea balsamul milei, uită pe pierduta ta Lenore !"
„Nici în vecii vecilor".

Profet, duh rău, oricine ești, profet în straie
păsărești,
Pe-acest țărm vrăjit și singur trimis de Ispititor,
Sau de cinturi azvîrlită într-o casă urgisită
De teroare bîntuită, spune-mi, spune-mi, te implor...
Este... vre-un balsam în Gilead ? — adevărul te
implor !"
„Nici în vecii vecilor".

„Iată semnul despărțirii !" strigai păsării sortirii.
„Du-te înapoi la Pluto prin furtuni rătăcitor.
Nici-o pană să nu-mi lași la minciuna ta părtaș.
Vreau ca singur să mă lași, lasă-mi bustul din pridvor.
Din inima-mi ciocul scoate-ți, pleacă din al meu
pridvor !"
„Nici în vecii vecilor".

Și-astfel corbul din poveste tot mai este, tot mai este
Așezat pe bustul palid peste ușa din pridvor.
C-o privire ce veghează pare-un demon ce visează.
Lampa care-l încadrează-i zvîrle umbra pe covor.
Și sufletul meu trist zace-n umbra-aceea pe covor,
Zace-n vecii vecilor.

În românește de
MIHAELA HAȘEGANU

Tudor George: „Natură vie"

Rămîne-un sens din clipa-ți trecătoare :
Cînd tu pălești ca astrele-n amurg,
Triumfător, pe creștete răsare
În lumea nouă,
Noul-Demiurg !

Din plăzmuirea ta,
păstrez crîmpee,
Din steiul aprig
— țăndărit ecou,
Din duhul tău
păstrez doar o scînteie,
Ci lumea-ntreagă
voi s-o fac din nou !

E timpul ca :
Vulcan să s-aridice !
Să se elibereze
Prometeu !
Satan
să-nfrîngă antica cerbice !
Hyperion
să zboare !
TIMPUL MEU !...

★

...Hei, Lucifer !
Înfruntă iar prăpastea,
Spre treptele de unde te-ai desprins,
Sunînd din corn și-nvăpăindu-ți oastea,
Prin cerul vast de vîlvătăi cuprins !

Cometă tie-ți fruntea cînd zvicnește
Trecînd prin lumea nouă, triumfal,
Prin vîntul primăverii, tinerește,
Cu fulgerul pe umeri, ca un șal !...

Și vîntură cu brațele prin stele —
Bijuterii păstrate ca-ntr-un sac, —
Să le presari pe bolta lumii mele,
Să lumineze cerul meu sărac !

Tot aurul
și-argintul
și platinul —
Ce spînzurau prin tăinuite bolți —
Să fulgere,
îndestulînd ciorchinul
Și setea de lumină, pe la porți !

Împărătescul empireu să-l spulberi,
Pășind, în fruntea oștii celor mulți,
Pe vechea cale-a robilor, prin pulberi
Cu urmele titanilor desculți !

Să fii Tu-Însuți ; Forța — Ta — Întreagă
— Cu umbrele topite-n rug de foc —
Supremul har
ce leagă
și desleagă,
Surupă lumi,
ori face lumi, la loc !

★

...Harababuri de ierarhii
se surpă,
Cutremurate, cînd le iei în piept !...
Și munții se înmoaie ca de cîrpă !
Și nu-ți mai stă nimic, în față, drept !

Și toate simt că s-a-mplinit văleatul !
Sub mîna ta,
neclătinate punți
Își toropesc, mulcome, aluatul —
Ca pîinea nouă,
viața s-o frămînți !

Din zidurile vechi, ce-au fost surpate
Peste mormîntul vechilor stăpîni,
Și-nalță-n turle
proaspăta cetate
Balaurul cu mii de căpățîni !

Pier zeii-nchipuiți c-o barbă mare
În trepte, de la cer pîn-la pămînt,
Cu o tichie-n creștet
— cît un soare,
Cu ochi de stele,
chipul pal de sfînt !...

Din țarcul lor, cerești le jivine —
Lei însoriți și cerbi țintați cu stea
Și lupi și urși —
se trag mai către tine,
Se nasc și cresc
sub mîngîierea ta !

Pe ce pui mîna ta,
se încovoaie,
Se face blînd
ce-i dur,
ce-i greu
— ușor !
Domesticești reptile de văpaie :
În palmă îți, ca șerpii — șpanul lor l-..

Ca un fachir îndrăgostit de cobre,
Le faci să joace-n cozi
— ca un fachir ! —
Din dansu-nflăcărat,
le mistui
— sobre —
În somnul lor molatec, spirogyr...

Or, din gîvana lor descolăcite,
Cu flautele sondei faci, cînd vrei,
Prin tuburi și conducte să se-agite
Aspidele coloanei de țiței !

Betonul, ferul
— cum ai stoarce-o rufă —
Își împletesc crotalii-n strașnic șnur,
Și
— ca un tigru ce-ar zvicni din tufă—
Felinul viaduct a prins contur :

Împodobești cu-aprinse curcubeie
Profilul dur, — încremenitul salt —
Sub jerbe-ncununate ce scînteie,
Horindu-l dintr-un munte-n celălalt...

Domesticiții tigri din cuptoare,
Zbucnind din cușcă, mai că te devor,
Dar, — cînd să piei sub aprigele ghiare, —
Te lingi, docili,
se culcă la picior !

Vom evoca arenele romane,
Cu fiarele, cu sclavii-n maștер joc,
Gladiatorii prăbușiți sub rane !...
Cu-atît mai blînzi par leii tăi de foc !

Înflăcărații lei, cu-astrală chică,
Din largi furnale năvălesc, lălăi,
Pe ziduri în picioare s-aridică
Se gudură-nspre tine, să-i mîngîi !

Sub privegherea mîinii pricepute,
Pythoni de foc alunec, uriași, —
Cum țapinarii buluceau, pe plute,
Cu orgile pădurii spre oraș...

Ca un dresor ce-și mînă elefanții,
Locomotive, trenuri, mini la rînd, —
Prin palmierii halei, trec giganții,
Cu trompele de aburi, fumegînd...

Asemenea, mitraliind firida,
Prin mine-adînci, surpînd ebene roci, —
Ca un toreador, într-o „corrida",
Cu taurii cărbunelui te joci !

Durînd baraj, din cuburi uriașe,
Cu munți întregi te joci, ca un copil,
De-ți par piramidalele cocoașe —
Cămile blînde, cu gurgui fragil !...

Cu gest isteț, cutezătoare bene —
Ca pe condori — le vînturi prin tării,
Le tragi de sfori, le clatini prin antene,
Le porți în zbor, pe poșta inimii !

Și turme de girafe-macarale,
La orizont, se-nalță-n șantier,
Cu gîtu-ntins, supuse voii tale, —
Păduri de blocuri semețind la cer !

Or, înstrunînd în hăt, fără cravașe,
Al sincrofazotronului virtej,
Materia, cu trapuri nărăvașe,
O-nvîrți ca harmăsarii, la manej !

Pe bistrițe cu trapurile-n spume,
Ben-Huriene herghelii conduci,
Și ca-n zăbală le-ntrinezi — anume —
Scîntei să scoată iuțile năluci !

Prin bărăganul vast, peste potoape,
Ca dropioiul sălți cîte-un tractor,
Or luneci lin,
— ca lebăda pe ape —
Combine cu penaj strălucitor...

Privind escavatoarele-n orîndă,
Evocator, mă-ntorc înspre trecut
Și parcă văd, sub privegherea-ți blîndă,
Cîrezi de stegozauri la păscut !

Reînviind apusa lor epocă,
Nesățioase, clănțăne din fălci,
Pădurile carbonizate-n rocă
Le mistuie din nou, zmulgînd din hălci !...

Buldozerul, cu cornul într-o rînă, —
Precum un zimbru lănțuit la gard, —
Sub semnul tău, întăritat ,cășună,
Despică-n cremeni noul bulevard !...

Și zgripțorii voraci ai altor ere,
Coltoase-arheopterii, ramforinci,
Sub gestul tău
— cuminți helicoptere —
Își zbat fluturătoarele elici !...

Și tot ce-a fost cîndva sălbăticiune,
Toți monștrii singeroși, cu legi de fier,
Devălmășiți întru a se răpune,
Trăiesc în pace-acum,
sub noul cer !

Și-n totul văd perfecta armonie !
Sub gestul tău,
se mișcă monștrii toți,
Se înfrățesc, trăiesc,
slujindu-ți ție,
Străvechi balauri și moderni roboți !

O, epoci, ce sub epoci se surpară, —
Și zei, sub zei, surpînd, —
și regi sub regi, —
În anarhia veche, tutelară,
Sub pravila necruțătoarei legi !

Trecute vremi, noroase preistorii,
Cu jocuri îmbuibate și cu plean,
Mult au trecut, pîn-se zobiră norii,
Sub gestul legii tale de titan !

În totul, pui umana ta măsură
Și orice lucru-n parte, l-înțelegi !
Sub legea ta,
se surpă legea dură
Și legea ta e pacea lumii-ntregi !

Și-n totul și în toate se reflectă, —
Ca stelele-n oceanul de văpăi, —
Doar Armonia, liniștea perfectă,
Lumina care arde-n ochii tăi !

călăuza

de Tudor Ursu

Luna, abia răsărită după creastă, ținea în umbră jumătatea de poiană, iar în cealaltă lungea fișii de întuneric pentru fiecare ridicătură sau tufă. În pădure, undeva departe, în mijlocul beznei, lătră o vulpe. În urma chelălăiturii, un țipăt răgușit de gîtlej rupt se lungi cu voință de nesfîrșit. Un fîlfîit greoi de aripi făcu să tremure umbrele, apoi liniștea ca o apă desfăcută se închise la loc.

În marginea din sus a poienii, la un foc mic, mai mult jar, așezați între doi brazi groși, înnopta călăuza. Stătea nemișcat, cu sacul de dormit desfăcut și pus pe spate și privea peste creasta din față, unde ca niște praguri, una în spatele celeilalte, alte creste, se așezau în lumina lunii, fiecare cu strălucirea ei. Cele de aproape, în albul aspru al zăpezii proaspete, apoi în argintul anilor de zăpezi, în luciul gheței și la sfîrșit, acolo departe, unde nu mai știai ce e, într-un abur alb, în care nici luna nu pătrundea, iar marginile de gheață sau de stîncă se pierdeau.

Părea că doarme cu ochii deschiși dar întoarse la timp capul, să prindă în partea luminată a poienii, galopul frînt al unei capre hăituite. În cîteva clipe, în care acesteia părea că îi rămîne în urmă umbra, mîna lui se întinse spre coada toporiștei, rezemate de șa. Din întunericul de dincolo de foc, calul fornăi scurt și își frecă gîtul de coaja copacului, unde era legat. Lăsă toporișca la locul ei și privirea i se afundă iar în adîncul alb. Din cînd în cînd, mișca barba ca și cum ar fi spus în gînd o rugăciune sau un blestem, și, poate pentrú că în gînd cuvintele nu se legau, le ajuta cu buzele.

Cînd umbra pădurii ajunse la marginea ei și luna începu să se vadă printre cetini, mai puse cîteva lemne pe foc. Rășina începu să picure peste jar și flacăra cuprinse încet lemnele. Se ridică, nu prea înaltă, atît cît să lumineze spinarea calului peste un trunchi răsturnat, să facă să se vadă cetina de deasupra și să lucească roșu muchea toporiștei. Pe chinga de la șa, un gîndac mare, ajuns pe întuneric pînă la cataramă, se oprise lucind și el albastru verzui. Mișca antenele spre lumina sau dogoarea flacării, cînd mîna călăuzei se apropie de el și degetele groase îl prinseră de mijloc și îl ridicară. Unul din picioare se agăță de marginea curelei, dar tras, se desprinse făcînd să zăngăne scurt catarama. Cealaltă mînă veni și ea și cîteva clipe picioarele gîndacului se agățară pe rînd de pielea degetelor. Două degete se apropiară, cel mare cu arătătorul, și între ele apucară un picior. Îl întinseră, îl lăsară la loc, și, în timp ce picioarele celelalte alunecau pe unghiile mari, îl întinseră din nou și trăgînd mai departe îl smulseră împreună cu ceva alb, din trupul care parcă nu simțea nimic. Picioarele se zbăteau la fel. Cel desprins se chirci și rămase așa. Mîna lăsă gîndacul jos, și liber, acesta plecă șontăcăind printre firele rare de iarbă. Cînd ajunse într-un loc descoperit, pumnul călăuzei veni deasupra lui. Stătu cîtva timp, destul de mult, timp în care gîndacul nu se mișcă, apoi pumnul se ridică. Gîndacul plecă legănat mai departe și călăuza îl urmări pînă ieși din lumină și se pierdu în iarbă.

Cerul albea. Un abur ușor începu să plutească pe firul văii și intră scurgîndu-se pe spărtura de pădure din gura poienii, pe care încet, încet, o cuprinse. Vîntul dinspre dimineață mișca cenușa albă pe jarul aproape trecut.

Pe același loc, nemișcat, privind în aceeași direcție, fără să mai vadă nimic de data asta, călăuza a așteptat primul țipăt de cocoș, apoi s-a ridicat și a înșeuat calul.

★

De doi ani încheiați se pregătea pentru săritura asta. Erau patru metri. Îi măsurase cu un capăt de coardă și de atunci, pe unde apuca, pe locuri unde nu l-ar fi putut vedea nimeni, refăcea distanța și se antrena. A ajuns greu la patru metri. Piciorul mai scurt nu-l ajuta la alergat, nu putea lua viteză în avînt, dar forța care o avea clădită în el, chiar și în piciorul schilod și încăpățînarea ce i se întipărea pe față, de fiecare dată cînd încerca din nou, îl apropiaseră.

Măsura cu pasul șonticăit terenul de avînt și se așeza, ca un atlet la începutul cursei, respirînd adînc și privind înainte.

Privea cu ochii ficși cele două marcaje, făcute din crengi înfipte în pămînt, crengi care țineau între ele distanța aceea, pe care pînă la urmă trebuia neapărat s-o parcurgă prin aer.

Punea barba în piept și pornea. Era o alergare deloc urîtă, puternică, plină de forță, ca a unui animal schilodit cîndva, sau născut schilod, care se obișnuise cu infirmitatea și o înglobase în starea lui.

Bătea puternic și cît străbătea cei patru metri, în fracțiunile de secundă petrecute în aer își contorsiona trupul, ca o pasăre lovită în zbor, care încearcă să prelungească plutirea. Cădea icnind scurt, aruncîndu-se în față și după urme, controla lungimea săriturii.

Dar asta fusese. Acum era în fața golului și trebuia neapărat să-l sară. Privi în jur, cercetînd pentru ultima dată, o altă posibilitate de trecere.

În lumina răsăritului puternic, reflectat în gheață și zăpadă, umbrele dispăreau. Nu se schimbase nimic. Singurul loc pe unde se putea trece, era peste ruptură. Săritura trebuia făcută. Iarba înghețată, peticită cu zăpadă veche, tare, primea bine vîrfurile colțarilor și micul platou îi oferea mai mult decît distanța necesară elanului, iar buza rupturii, locul de bătaie, era bine înghețat și împins înainte.

Malul celălalt arăta neprimitor. O lespede lustruită, cu fața în afară, pardosea toată latura. Trebuia să cadă pe ea, să se arunce în față și prinzînd muchea ei de sus, să se ridice dincolo.

Oprit pe marginea, de unde trebuia să facă bătaia, ca și cum nu ar fi văzut niciodată locul, reîncepu controlul. Era inutil, dar îl făcea. Probabil că nu și-ar fi iertat niciodată o greșeală. Se întoarse și se apropie de rucsacul enorm, lăsat la cîțiva metri. Desfăcu tot și cu multă răbdare, cîntărind fiecare lucru în parte, le legă pachete. Opri separat un săculeț cu mîncare pentru două zile, apoi luînd primul pachet, se apropie de spărtură și cu un ușor avînt îl aruncă dincolo. Urmară toate pe rînd, fiecare mic balot purtînd prin aer, o parte din viața lui. La sfîrșit, tot bagajul era peste cei patru metri, împrăștiați în bucăți, așteptîndu-l. Se oprise o singură dată, ca un film întrerupt, rămas pe o imagine, cînd sacul în care era cortul, după cădere, începu să se rostogolească. S-a oprit într-un petec de zăpadă. Măsură o bucată din colacul corzii, o tăie, iar restul luă drumul bagajelor. Se mișca lent, calm ca și cum ar fi făcut sute de repetiții înainte. Din cînd în cînd se uita la soarele care răsărise colorînd totul și desenînd umbrele crestelor pe alte creste. Nu mai era îmbrăcat decît într-o bluză ușoară de vînt și pantaloni subțiri. Păstrase cuțitul pe care îl legă la curea și colțarii nedescălțați încă. Se legă într-un capăt al bucății de coardă apoi asigură zdravăn celălalt capăt de o stîncă și așa, legat, cu pioletul într-o mînă, începu măsurătoarea locului de avînt. Mută săculețul cu mîncare așezat în drum și numără pașii. Alergă cîțiva, ca o încălzire, dar nu fu mulțumit. Colțarii, buni pe zăpadă veche, se înfigeau prea adînc în stratul subțire de pămînt înghețat. Îi scoase și, ca niște prelungiri de gheare, zburară și ei peste spărtură. Cu pioletul începu să curețe poteca. De data asta lucra grăbit, dar tot calm cu mișcări sigure, de parcă s-ar fi așteptat și la lucrul acesta.

Trebuia făcut bine și repede. Cînd termină mai încercă o dată. Coarda trebuia ținută puțin depărtat ca să nu se încurce în ea. O ținea cu dreapta, pe partea asigurată, iar în stînga avea pioletul. Alergarea părea țeapănă cu cele două mîini ocupate. Ezită cîteva secunde apoi, ca o cruce, învîrtindu-se pe partea grea a metalului, pioletul trecu dincolo, unde rămase înfipt cîteva momente.

Se uită în jur. Nu mai era nimic de aruncat. Doar el, trebuia să se mai arunce. Se duse la capătul potecii. Potrivi coarda săltînd-o, pînă cînd aceasta se alătură fără bucle, într-o paralelă a alergării, întoarse fața spre stînga privind într-un loc undeva, apoi ca la antrenament, respiră adînc și porni.

A alergat ca în orice poiană de pînă acum, fără acea febră a săriturilor în concurs. Accelerat, cu măsură, un pas mai lung unul mai scurt ca un resort declanșat, dar strict reținut de un reglaj. Și-a rotit mîinile în timpul zborului. Dreapta s-a încurcat în coarda venită într-o parte. Corpul s-a răsucit și a aterizat pe un singur picior, pe cel beteag, care s-a îndoit. Nu se mai putea arunca înainte. Poate se aștepta și la asta. S-a răsucit complet, a căutat să adune coarda și s-a azvîrlit înapoi spre perete de unde plecase.

Soarele lumina dintr-o parte doar buza peretelui, pe care coarda se mișca în stînga și în dreapta, corpul pendulînd undeva jos. Întîi s-a oprit, s-a mișcat iar, cînd călăuza a început să urce. După un timp a apărut în lumină. Urca mai mult în mîini ca un acrobat la circ, folosind destul de rar picioarele pe prize. S-a săltat sus, și fără să se dezlege, s-a așezat pe un bolovan. Avea mîneca bluzei sfîșiată, iar de la ochiul stîng în jos, barba i se năclăise de sînge. Nu era deloc speriat. Duse mîna la ochi, la sprînceană, se pipăi și se uită atent la sîngele de pe degete pe care îl șterse cu scîrbă de muchia pietrei. Stătea cu spatele la soare și începuse să se încălzească. Se uita fix la umbra lui și, cînd aceasta se scurtă îndeajuns, se ridică și se îndreptă spre sacul rămas lîngă potecă aproape de capăt. Nu-l putea ajunge dar nu se dezlegă. Culcat, cu piciorul, agăță cureaua, îl trase spre el și începu să mănînce uitîndu-se din nou la aceeași umbră.

S-a ridicat și s-a așezat iar la începutul potecii. Mușchii maxilarelor se unflau ritmic și pe frunte îi apărură broboane de sudoare. Alergarea nu a mai fost atît de calculată. Spre sfîrșit, spre bătaie, s-a aruncat dezlănțuit înainte.

Totul părea dezordonat, aproape dement. Sări pragul vrînd să se desprindă de el, pentru totdeauna și cîteva secunde pluti ca o cruce răstignită pe cer, deasupra, între cei doi pereți. A căzut bine, pe amîndouă picioarele și s-a aruncat înainte. Vîrfurile bocancilor au alunecat, genunchii s-au izbit sec de piatră, apoi pieptul a icnit pe lespede. Era întins, complet întins, și poate ar fi vrut să se rupă de undeva, ca să se poată apuca cu buricele degetelor de marginea de sus a stîncii. A stat așa o secundă, poate două și cînd a început să alunece a privit în sus spre degetele, care mișcînd ca niște rîme încercau o înaintare, dar corpul lui, el, le trăgea înapoi și ele se depărtau încet de locul unde trebuiau să ajungă, viermuind în continuare. Dacă ar fi avut o falangă în plus, ar fi fost salvat.

Privea cum se mărește distanța și privirea ura. Arunca atîta ură că, dacă s-ar fi materializat, ar fi sfîșiat cerul și ar fi crăpat muntele, l-ar fi plesnit ca un trăznet și l-ar fi măcinat, să se niveleze totul, să nu mai existe creastă și vale, prăpastie și vîrf.

Încercă orice alipire de piatră: buzele, fruntea, pomeții obrajilor, încercă imposibilul la înclinația aceea, vrînd să se salte pe un genunchi, dar își grăbi alunecarea. Nu renunță decît cînd unghiile ricîiră pe ultimii centimetri de piatră.

A ajuns sus, dincolo, epuizat. Tot nedezlegat a stat. Cu tot soarele care îl încălzea, l-a cuprins frigul. A alergat să se încălzească, a mîncat grăbit și s-a odihnit din nou, pînă i s-a întors umbra.

A treia oară, doar palmele au plesnit pe lespedea de dincolo lăsînd urme, apoi s-a auzit izbitura trupului în peretele dinapoi.

Soarele lumina acum spărtura din cealaltă parte. Coarda se mișcă îndelung la stînga și la dreapta ca o tijă de pendul căreia nu-i vezi greutatea și nu știi cînd se va opri.

★

Întîi s-a topit gheața de pe gene, dar prea era dimineață. Umbra unei cetini a adus iar frigul și picăturile căzute pe obraz au înghețat din nou. Cînd a început vîntul cald, după ce s-a ridicat soarele, a prins a se topi zăpada de pe glugă și apa a picurat pe gene. Venind mai multă, ca un mic șuvoi, a trecut prin ele și s-a scurs peste ochii deschiși, sticloși, pînă i-a dezghețat și pe ei. Încet, lucirea lor a pălit și pielița subțire s-a înmuiat. Un timp a mai dăinuit dedesubt culoarea, verde aspru, tăios, apoi spărtura în apă a gheții din ea a aburit-o și frigul dinăuntru nu a mai avut pe unde ieși. Apa curgea mereu de pe glugă, spălîndu-i fața și înmuindu-i pielea. Făcea o volbură mică în găvanele ochilor, se împrăștia puțin dedesubt, se aduna iar sub nări înnegrind chiciura mustății, și după ce umezea buzele strînse și înghețate pe dinți, se pierdea în năclăiala de zăpadă cu gheață și frunze a bărbii, unde o creangă zburată de viscol se împlîntase adînc și trăgea acum cu greutatea ei dinafară să cadă undeva alături.

Cînd s-a spart crusta de gheață, chiciura grea, multă, adunată dincolo de vînt, de la umăr în jos, nu s-a mai ținut și a căzut cu bucata de bluză și cămașe sfîșiată în loja de zăpadă făcută în jur, de viscol.

A venit seara, noaptea, și pîrîiașele de apă au înghețat astupîndu-i ochii și linia dintre buze. A înghețat din nou și zăpada pe cetini, a înghețat poiana, cerul și umbrele.

A doua zi vîntul cald nu a mai așteptat soarele. A venit greu, ud, prelins pe fiecare frunză, pe fiecare trunchi, pe deasupra zăpezii pe sub coaja ei de cu zi, surpînd-o, așezînd-o, intrînd în ea și storcîndu-i apa care a început să curgă iar.

Restul netopit de pe glugă, păstrînd forma ei, a alunecat și i-a căzut în mîinile acoperite încă de zăpadă. Era ca o strachină mică de gheață și așa cum stătea el, cu picioarele adunate dedesubt, cel șchiop, puțin în afară, părea un cerșetor orb așteptînd nemișcat sunetul monedelor în lutul strachinii. Spre prînz i s-a curățat fața. Apa i-a scurs ochii, dar din barbă, creanga nu se desprinsese încă. A căzut mai tîrziu, cu o bucată mică de gheață, luînd cu ea o parte din părul încîlcit și prins în tăria de frig a apei. Strachina, din ce se topea ea, din ce se prelingea de pe el, a început să se umple.

Își ținea singur pomana apei, pe care așteptai cînd se va dezgheța să o ducă la gură, iar bănuții, lucioși, argintii rămași pe fund, pomenile altora, să-i arunce ca pe o sămînță printre arbori. Dar înăuntru, în el, era gerul. Îi făcuse trunchi carnea și inima și frigul nu mai voia să iasă. Găsise cuib și înghețа din ce în ce mai tare.

În noaptea ce-a urmat s-a dezghețat totul, în afară de el. Doar spre dimineață, înainte de răsărit, apa din cățuia de gheață a prins pojghiță. O pojghiță subțire, stelată, abia prinsă de margini ce s-a topit curînd. Și în această zi, a treia, cînd ultima zăpadă s-a scurs spre vale, cetina s-a așezat sub trupul călăuzei și sub piciorul șchiop s-a făcut gol.

Încet, ca într-un veac de încet, trunchiul înghețat a început să se aplece. Apa, din strachină păstrată de frigul lui, îi însemna înclinarea pînă a început să curgă peste margine, apoi căușul de gheață a alunecat și a căzut pe vatra veche de foc, în crăpăturile căreia s-a scurs restul de apă.

Tot atunci a căzut și el. De fapt nu a căzut, s-a răsturnat. A venit întîi cu capul înainte și s-a rezemat cu el în sarcina de lemne neînceputã. Grămada s-a năruit și țeapăn a venit pe o parte. Dacă nu era patul de cetină să i se îngroape umărul s-ar fi rostogolit mai departe. A rămas acolo, într-o poziție nefirească, de statuie răsturnată, pe care nu o mai recunoști și nu știi dincotro să te uiți la ea.

Nu a reușit nimeni, niciodată, să afle cum a putut veni înapoi, săptămîni de drum, fără mîncare și doar cu bluza de vînt peste cămașe.

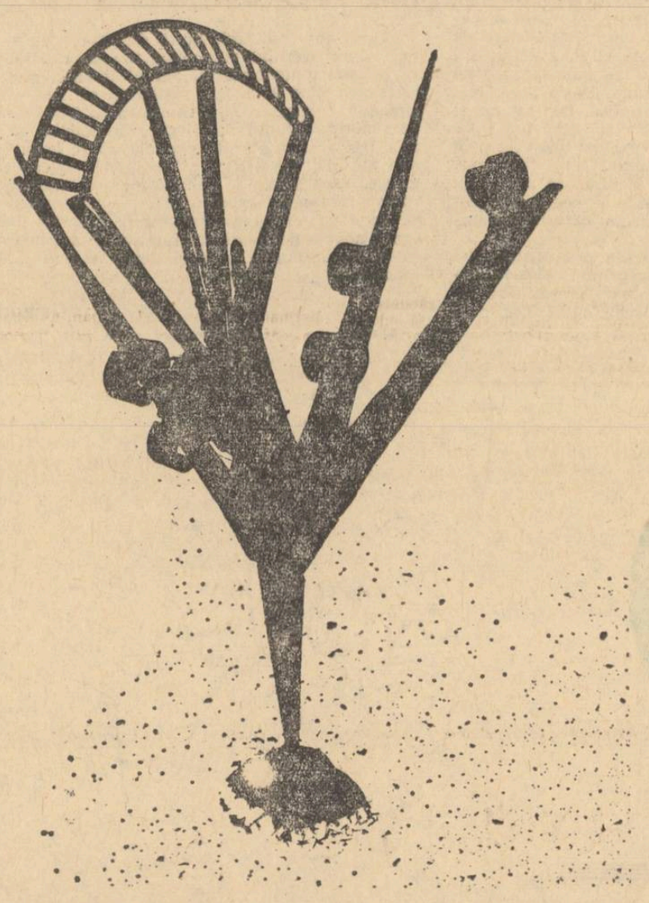

ECATERINA ERHAN (Anul IV, Liceul N. Tonitza): PĂUN

COMAN ȘOVA

Calul

Eu tot aștept și-aștept în mare pace
Calul cu aripi și trupul de foc, —
Aci prin apropiere în sine-o fugă zace
Un zbor peste aiurea și peste nenoroc.

Aștept înspre noapte cu straie de tort
Cu luminile aprinse și mîinile-n rugă
Să vină — făclie într-un ultim efort —
Calul albastru-n teribilă fugă.

Gest

Sabia sfințită a fost atunci
Cînd trupul ultimului fiu
Încremeni nedomolitul fier
Cu inima plecată-n două-ncrucișări
Părinții mei rămași pe cremeni
Cu armele la căpătîiul lor
S-au modelat în stîncă și-n columne
Și aruncînd căciulile de piatră
Au pus hotarele la locul lor.

Știu un îndemn

Fiii tăi te-așează
Între păduri și suflet
Patrie
Locul ochilor albaștri
Locul ochilor din turnuri
Locul ochilor din veghe
Locul ochilor din noapte
Știu un îndemn atîta de firesc
Că-mi este foame de-a muri
Cînd cineva ți-atinge vreo coloană.

ION NICOLESCU

Pe o planetă necunoscută

Mi-e frig omenire mi-e frig
mă ridic în genunchi și strig
nu mai pot o-nu mai pot
cineva a stricat soarele de tot

cineva împușcă păsări
cineva omoară cai
iar eu nu pot fără păsări
iar eu nu pot fără cai

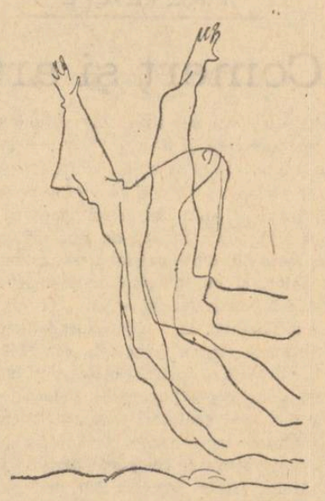

cineva sparge corăbii
cineva înghite săbii
cineva că de-aș ști cine
aș da ochii lui cu mine

mi-aș da sîngele degeaba
și-aș căra lumea cu roaba
pentru-o brumă de căldură
de cenușă și de zgură

de materie frumoasă
cenușie ca un cal
ca o pasăre frumoasă
ca un lucru strict normal

mi-e frig omenire mi-e frig
mă ridic în genunchi și strig

TEATRU

Thalia română

Niciodată Thalia română n-a fost mai înaltă. Această tentativă de vers, poate o reminiscență livrească, ne aduce aminte în fiecare moment că e timpul să purcedem la o temeinică privire asupra posibilităților teatrului nostru. Printre multiplele lucruri la care ne gîndim, ar fi și tipărirea mult așteptatei serii a dramaturgiei românești, de la origini pînă în prezent. De la origini deocamdată. Dramaturgia la zi rămîne mereu în suspensie, o posibilitate pururi valabilă, și-și așteaptă editorul, în cadrul aceleiași serii, peste un timp. Asta pentru continuitate. E surprinzător totuși că iubitorul de teatru original nu poate avea în bibliotecă, puse cotor lîngă cotor, piesele românești, așa cum s-au izvodit, de la origini încoace.

Despre poezie și autorii ei parcă avem ideea unei dezvoltări și cronologii, despre proză la fel, chiar despre reportaj, numai despre teatru acest factor vitregit de tiparniță (că de montări nu mai vorbesc) ba. Ca și cum de la Vasilache și Marioara nu s-ar fi trecut la bîlciul teatrului cult ; ca și cum n-ar fi existat Costache Caragiale, Focca, Negruzzi, Alecsandri ș.a.m.d. I.L. Caragiale pare singur, și-i e urît, atîta vreme cît nu apare integrat într-o viziune editorială a osîrdiilor din totdeauna. Multe idei îi vin românului în materie de teatru (și nu numai de intrigă teatrală). Am mai spus cîndva că necesitatea teatrelor mici, cu săli de cîteva zeci de spectatori, veniți de bună voie, plutește în aer. De ce nu și un mic teatru al Uniunii Scriitorilor, un echivalent, pentru dramaturgi, al editurii „Cartea românească" ?

Un asemenea lăcaș, cu un director dramaturg care să țină de Uniunea Scriitorilor, ar avea în vedere în primul rînd piesele proaspete de pe masa de scris a autorilor contemporani, care nu pot aștepta 100 de ani spre a intra în galeria autorilor vii și viabili. Matineele acestui teatru ar putea aduce un bun serviciu culturii noastre prin prezentarea unor piese clasice, în montări de excepție, în așa fel încît nici casa să nu sufere — dacă e s-o luăm financiar, deși în materie de educație primează tocmeala bănească — iar serile ar fi rezervate pieselor noi, în pierdere sau nu, pentru că pieselè noi, — cele bune, firește trebuie jucate.

Dramaturgii tineri pot, la urma urmei, să-și joace singuri piesele, în cap, cu intrare pe sprînceană, dar ei scriu pentru public. Și asta trebuie să se știe.

Marin SORESCU

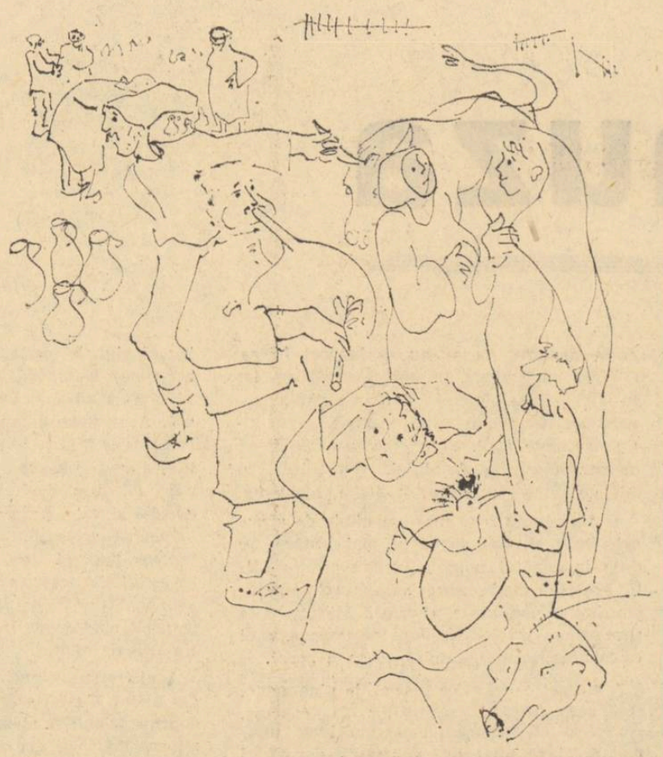

ILUSTRAȚII DE CONSTANTIN BACIU LA „AMINTIRI DIN COPILĂRIE"

MUZICA

Pitorescul la Flechtenmacher

Începuturile teatrului românesc se împreunează firesc și fructuos cu primele făuriri ale muzicii culte autohtone. Fructuos pentru că, probabil, muzica era pe atunci socotită un ingredient absolut indispensabil unui spectacol ce se vrea atractiv, iar răsfoirea documentelor vremii ne arată că de mare trecere s-au bucurat tocmai alcătuirile scenice unde muzica și proza se mariau în proporții quasi egale. Răsfățind și odihnind atenția unui public încă nu prea deprins a merge la teatru, muzica națională își și creea în același timp cu dramaturgia o esență și poate că, pentru epocă și dezvoltarea ulterioară sînt mai importante producțiile ce însoțesc în mod paralel reprezentațiile decît cele scrise pentru a fi audiate în sine.

Dacă privim opera neobositului și asiduului Alexandru Flechtenmacher muzica scenică, prin care a colaborat cu cei mai de seamă dramaturgi moldoveni ai timpului — Alecsandri, Negruzzi sau Matei Millo — nu numai că atîrnă cantitativ în balanță mult mai greu dar și calitativ pare a se detașa. Oricîtă importanță am da uverturilor sale în dezvoltarea muzicii concertistice românești, creațiile destinate a însoți diversele reprezentanții merg, parcă, mai departe pe linia degajării de clișeele formale austro-germane, a spontaneității, într-un cuvînt a scînteii adevărat creatoare.

Prolific și prompt totdeauna, compozitorul denotă un simț dramaturgic special pentru că, dacă observăm numai ciclul „Chiriților" muzica aici nu este fond și însoțitoare pasivă ci contribuie esențialmente la atmosferă, iar comediile cu „cîntișele" fără bandă sonoră ar fi vitregite de un constituent fundamental. Aici poate mai mult ca oriunde se evidențiază o identitate intențional structurală între scriitor și compozitor, acesta din urmă traducînd perfect pitorescul de atmosferă și situație, hazul personajelor, savoarea locală și de mediu.

Nu mai vorbim de „Baba Hîrca" unde, în această primă operetă românească, datorită formei și modului de concepere, muzica este inițial gîndită a fi cel puțin tot atît de importantă ca și textul lui Matei Millo. Pe bună dreptate remarca „Gazeta de Moldavia" citată de Teodor Burada în a sa Istorie a teatrului românesc, referindu-se la Baba Hîrca : „Muzica, oricît s-ar învechi piesa, va rămîne nouă" iar confirmarea intuiției cronicarului ieșean o avem prin menținerea operetei în repertoriul permanent, prin adeziunea nedezmințită a publicului.

Nu aș subscrie fără rezerve la afirmația lui Nicolae Filimon, pe lîngă scriitor, alert cronicar dramatic și muzical, cum că Flechtenmacher ar fi marele inițiator al muzicii cu adevărat naționale, esențial legată de creația populară. Ceea ce cunoștea compozitorul, ca și contemporanul său Filimon, din muzica populară nu era de loc adevărata substanță națională, ci mai mult prelucrări salonard-lăutărești pe care încă și pe acestea le îngloba, în muzica destinată concertului, într-o organizare structurală de copie germană. Însă compozitorul reușește să surprindă un anume haz balcanic, o producție orășenească de un pitoresc inimitabil. Cu origini în „Spitalul amorului" a lui Anton Pann (titlul numai, și este o capodoperă de culoare), cîntecele lui Flechtenmacher dezvoltă scenic o însumare de influențe turco-grecești, care unite cu nesecata savoare a unor texte precum cele ale lui Alecsandri, făuresc împreună o imagine suculentă și sclipitoare a trecutului mijloc de secol.

Costin CAZABAN

ARTE

FILM

Continuare forțată

Un sentiment pe care îl încercăm mulți dintre noi este regretul despărțirii de eroii unei cărți, ai unei piese de teatru, ai unui film. Deși rosturile lor dramatice s-au încheiat și respectivele personaje pot părăsi pagina, scena, ecranul, am mai vrea, parcă, să întîrzie, să le vedem angajate în alte întîmplări. Această reacție afectivă a cititorului și spectatorului e bine cunoscută de multă vreme. Prin ea se explică atîtea „continuări" ale unor cărți celebre (așa, de pildă, faimosul scandal literar provocat de publicarea unui alt „Don Quijote", încă în timp ce Cervantes trăia și — cum a și făcut-o — putea pune lucrurile la punct); la fel, în zilele noastre serialele *de televiziune, care îi pun pe niște eroi dați în fel de fel de situații, una mai critică decît alta. Practic, în seriale, toți protagoniștii sînt un el* fugitivo *multiplicat, fugărit din episod în episod.*

Acum puțini ani (doi-trei, hai: patru!) iscusiții de la 20th Century Fox au pus mîna pe o carte a unui francez, Pierre Boule (din care, în românește, poate fi citită o interesantă povestire — Podul de pe riul Kwai), înălțînd dintre coperțile ei un film fain. E vorba de Planeta maimuțelor *la care cu toții ne-am îmbulzit, cu un Charlton Heston în mare formă fizică și, pentru a spune adevărul, pornit spre adîncimile unui personaj excepțional. În preajma lui regizorul îmbrăca sumar o interpretă în stare să cîștige concursuri de frumusețe (regionale) și, mai ales, dădea un festival grandios de măști! A fost mult apreciată în presa internațională măiestria profesională dovedită de artiștii ce au făurit măștile unei populații de antropoizi mimînd (și disprețuind) omul, cohorte imense de maimuțe organizate social. Culmea era că în tipologia unică a clanurilor de maimuțe, realizatorii filmului au reușit să decupeze identități recognoscibile, dînd senzația unei lumi paralele, justificabile prin ea însăși.*

În ciudatele aglomerări de tip citadin defilau, activau, cîntau, studiau, luptau, ca într-un coșmar fără șansa zorilor, imitatori infernali ai omului, la care azi ne uităm prin menajerii, și care, ei, făcuseră din oameni subiecte de recluziune, cobai pentru experiențe „științifice". Ce este cu această lume inspăimîntătoare?, se întreba cosmonautul pămîntean Taylor, alunecat pe curbele unui viitor imens, în care paradoxul lui Einstein atingea valori greu de imaginat. Întreg filmul se reducea la o luptă fără sorți de izbîndă a omului rațional cu o lume absurdă, ostilă, chinuitoare. Semnul cutremurător al lui Ionathan Swift (cel din țara cailor înțelepți și a nemernicilor yahoi) domina ecranul. Și abia în ultimele secvențe aveam revelația cumplită a acestei planete, nu alta decît Pămîntul, căzut pradă cursei înnebunitoare a înarmărilor, pîrjolit și transformat de niște arme mai puternice decît el. Fiți blestemați! strigă Charlton Heston pe plaja oceanului, cu disperare, cînd în fața sa se ivește, cu o Venus de coșmar atomic, Statuia Libertății.

Ce se mai putea povesti despre această lume dezolantă, atroce? Împinși de succes, cei de la Hollywood au mai tras o serie: Secretul planetei maimuțelor, *parazitară și simplificatoare. Scenariul nu mai are la bază vreo lucrare a lui Boule, ci doar caracterele create de acesta. Or, niște personaje nu se pot defini prin ele însele, scoase din baia mediului original; puse de alte mîini în alte stări tensionale aceste personaje devin de nerecunoscut, sînt altele, adesea doar triste caricaturi ale amintirii lor.*

Ceea ce este cu adevărat supărător în această continuare forțată se dovedește modul în care cineaștii se adresează spectatorului: ei par a dori să-l dădăcească, să-i arate cu degetul ce și cum. Rezultatul decepționează, teza prefabricată nu capătă valențe dramatice, sumbra istorie cinematografică rămîne la nivelul unui pamflet insuficient, chiar dacă intențiile sînt lăudabile.

În ciuda unei tematici generoase, a unor idei ce meritau un film de ținută, am văzut un film dezamăgitor sub raport artistic.

I. C.

ARTE PLASTICE

Constantin Baciu

Artistul român care, cu ani în urmă lua, alături de Picasso și Masserel, pentru tripticul intitulat „Cîntec despre viață", medalia de aur „Pacea Lumii", decernată la Leipzig, se numea Constantin Baciu, necunoscut și la noi, darmite peste granițe, și în ce companie. Dacă Baciu este omul tînăr și fermecător pe care îl cunoaștem astăzi cu toții, să ne închipuim, dacă putem, vîrsta lui, și precocitatea lui, de atunci. Sub semnul acestei carte de vizite, dîndu-i importanța cuvenită, fără exagerare însă, urmărind esențialul unei evoluții să încercăm creionarea unui profil Constantin Baciu.

Îndrăgostit deopotrivă de grafică și de pictură, iubitor al literei tipărite și adunată în carte, prieten cu scriitorii, cu un Nicolae Labiș, de pildă, în compania căruia l-am și cunoscut în atelierele de frumoasă amintire de la Verona, Baciu tinde din ce în ce mai puternic, în ultima vreme chiar cu oarecare vrăjmășie și o anume strîngere și crispare de sine, să provoace un destin, să închege o personalitate așa cum el însuși o înțelege, deschis, frontal, cu gravitate. Fapt îmbucurător și la care ar trebui să meditățm. Minuitor al peniței cu vîrf de ac de patefon și moliciune și scînteiere de păr de vulpe argintie, legat de viața culorilor, a uleiurilor, în taina și secretul cărora crede, apropiind două arte, două genuri care pentru alții rămîn în opoziție, Baciu vrea, mai presus de orice, să spună ceva, să semnifice. Din temele și motivele pe care le voi comenta în cele două articole despre dînsul, tocmai din această pricină, voi exclude materia prin care se exprimă, interesantă cu adevărată fiind imaginea, pregnant fiind sensul. Între desen și pictură, de altfel, nu s-au făcut niciodată disocieri prea rigide și poate s-ar cuveni să renunțăm și noi la ele, măcar în cazurile de excepție.

Adnotările de imagini la carte, săvîrșite pînă acum, ni-l indică pe Baciu drept un comentator, în primul rînd, al prozei. Un Caragiale, un Creangă, un Hogaș sînt scriitorii de care, deocamdată, se leagă numele lui mai mult. Dar nu-i străină nici poezia. Dovadă o carte a unui foarte talentat debutant, poetul Miron Georgescu, urmînd să apară și în cuprinsul căreia sînt inserate și desenele lui. Dovadă o culegere din Blaga, în fază de proiect, la care a și început să mediteze. O primă încercare de profil ar putea să plece foarte bine tocmai de la aceste apropieri. Incisiv și grotesc în sensul cel mai bun al cuvîntului la Caragiale, nostalgic și copilăros și burlesc la Creangă, fulgerat de vaste orizonturi și viziuni cosmice la Hogaș, încărcat și iute atingător de simboluri la tînărul poet debutant amintit, Baciu își dovedește el însuși valențele. Fără a merge neapărat pe liniile lor de forță, vom ține cont de ele, insistînd asupra propriilor noastre convingeri. Descătușarea vizibilă de energii se produce la Hogaș, sublimarea, sinteza fiind mai ușor detectabilă în desenele lui Miron Georgescu, acestea din urmă fiind incluse, implicate, poate și din cauza datării lor mai recente, în întreaga sa operă. Deocamdată, pentru o înțelegere mai exactă, mai profundă, cîteva cuvinte despre desenele la Hogaș.

Textul autorului îndrăgostit de natură, cu vocație de mare degustător al sălbăticiilor montane, care a fost Hogaș, îi oferă lui Baciu un material nelimitat de fantazare. Universul restrictiv, cum este prin excelență cel al lui Caragiale sau Creangă, îi mîncau fără voie, penița, i-o reduceau la un fel de sonet al genului. La Hogaș, dimpotrivă, totul îi era permis. Din această pricină, deodată, avem în față un alt Baciu, mai apropiat de propriile lui obsesii. Între ceruri cu pîlnii uriașe, absorbitoare și oameni cît o virgulă pierdută într-un roman fluviu, aș spune tolstoian, sentimentul se îngreunează de o nebănuită maestuozitate. În prim plan începe să apară nevoia de spații suprapuse, de aglomerări de termeni cu efect congruent. Să subliniem, de acum înainte, această ipostază.

Grigore HAGIU

ARTE

PRETEXTE

„Comerț și artă"

Am citit undeva, sub titlul *„Arta Hohe Strasse 71"* „Printre diamante și brînză" un articol care ne aduce la cunoștință o nouă formă de expunere a operelor plastice spre o și mai eficace atragere a cumpărătorilor. Luînd în serios ideea că produsele artistice sînt și ele bunuri de consum (și sînt, vai de ele, săracele, sînt) patruzeci de comercianți întreprinzători și cu imaginație, neignorîndu-și nici interesele lor negustorești — am zice din contră — și-au pus vitrinele la dispoziția artiștilor. O săptămînă întreagă strada principală din Köln va adăposti în vitrinele ei „printre bijuterii și blănuri, porțelanuri și delicatese" lucrările valoroase a cincizeci de pictori și sculptori renumiți, bucuroși că, în fine, produsele lor vor împărți frățește spațiul mult rîvnit, rezervat de obicei păcătoaselor, tiranicelor, trecătoarelor ispite lumești. Nu mai vorbim ce surpriză poate ieși din învecinarea unui. „Pește în fa minor", să spunem, cu o găleată de icre, ce naturi moarte se vor naște din interesul comercial coexistînd cu cel artistic.

Iată ce declară unul din inițiatorii acestei originale galerii de artă : „Omul zilelor noastre întîmpină dificultăți cu arta zilelor noastre. Acțiunea „Arta actuală Hohe Strasse 71" este de aceea un mijloc excelent de a face ca arta de azi și omul de azi să se întîlnească pe un teren neutru". Frumoasă întîlnire și mai ales fericită anticipare a vremurilor ce vor veni. Probabil că în viitor omenirea nu va mai șovăi între nevoile ei materiale și spirituale, satisfăcîndu-și-le, fără nici o dilemă, în egală măsură. Deocamdată, în anul de grație 1971, cine se duce să-și cumpere un diamant pe Hohe Strasse, își cumpără un diamant, adăugînd pe nota de plată și contravaloarea operei de artă implicate, de asta putem fi siguri. Pe cînd gospodina bravă, împărțită între grijile familiei și punîndu-și în cap să cumpere un *Wundertopf*, nu va ezita : o cratiță-minune este o cratiță-minune.

C. T.

SPORT

Una mai adversă decît alta

— cronică de vară —

Marți, 20 iulie 1971, între orele unsprezece (11,00) — treisprezece (13,00), pe plaja din fața Casei scriitorilor de la Mangalia-nord, s-a săvîrșit o dată trădare, de două ori trădare, de trei ori trădare, adjudecat. Era o zi mohorîtă, una din acele zile care fac desigur, plăcere bărbaților și femeilor „concediați" (o nouă formă izvorîtoare din cuvîntul „concediu") pentru zecedouăsprezece zile, și era între noi și soare o pătură de nori cînd am trădat împreună atît vechile noastre pasiuni, cît și pasiunile noastre mai recente. Am trădat revista Luceafărul *și am trădat* F.C. Sedentarii ; *alții au trădat obligațiile față de orașul Iași, față de orașul Bacău și față de alte localități. Am format două echipe de sedentari. Într-una dintre ele flutura* Marin Sorescu *și medita* Ștefan Bănulescu, *laolaltă cu dramaturgul* Radu Dumitru *și cu înverșunatul semnatar al acestor rînduri, iar în cealaltă adjuncții de alaltăieri de la revista* Cronica, *prozatorul* Corneliu Ștefanache *și poetul* Sturzu, *ca și* Mircea Radu Iacoban *conduși din umbră de un fel de mafie a lui Vlad Sorianu (pe care susnumiții îl strigau Vasile). Așa s-a întîmplat ! Am format două echipe adverse, una mai adversă decît alta, și am jucat un joc frumos, concediați cum eram, la o singură poartă, îndeplinind un vechi și fermecător ritual pe care poporul nostru a avut înțelepciunea, inspirația și încăpățînarea să-l numească* miuță. *Era un joc la o singură poartă și în poartă se afla un băiat de doisprezece ani care trimetea mereu mingea în picioarele tatălui său, și pe băiat îl chema Alexandru, și pe tatăl său îl chema Ștefan, și pînă la urmă semnatarul acestor rînduri a tras cu milă, cu milă dar a înscris zece goluri, și echipa ieșeană a fost ridiculizată la scenă deschisă, și astfel am trădat, și astfel de undeva, din adîncurile Mării Negre s-a ridicat umbra lui Ion Luca Caragiale și a rostit o dată cu noi, cu conștiințele noastre încărcate :* trădare, trădare, — *și s-a oprit, și noi ca într-o inerție am zis laolaltă :* de trei ori trădare. *De pe mal se uita la noi președintele nostru Zaharia Stancu, în costum de oraș, și bucurîndu-se că în sfîrșit din atîtea tabere și bisericuțe, cîte au coagulat în lumea literară, n-au mai rămas vii decît două, hotărîte și acestea să lupte în cel mai deplin spirit sportiv. N-am să înțeleg niciodată ce tot îi șoptea directorul Uniunii, Traian Iancu, președintelui, n-am să înțeleg, pentru că n-am auzit, deoarece era vacarm și populația mai mult sau mai puțin literară a țărmului Mării Negre aplauda vehement, vociferînd și clănțănind din fălci de știucă, deplasarea fulgerătoare pe nisip a fosilelor care eram.*

Cu undițe mari ne-au tras apoi la umbră.

★

După ce ne-am ocupat, în rîndurile de mai sus, de fotbalul profesionist, să poposim olecuță (iată influența jocului cu moldovenii) și asupra fotbalului de amatori : Divizia Națională A. *Eu nu înțeleg ce s-a întîmplat în vara aceasta, de ne-am pomenit cu scandalul cu care ne-am pomenit în privința transferărilor. N-am auzit în viața mea atîtea zvonuri, cîte am auzit despre cel din urmă fotbalist amator în ultima lună. Am ametit, pur și simplu, și nu mai înțeleg, nu mai prididesc să înțeleg, care pe unde mai joacă. Acuma, Boc unde e ? Dar Valentin Stănescu ? Ce face Cosmoc ? Ce e cu Coidum ? E oare adevărat ce se aude despre Frînculescu ? Sînt, la nu știu care echipă, doi d-alde Rădulescu ? Rămîn „mînjii" la* Progresul ? *Sau, Doamne-ferește, nu ? E totuna Moldovan cu Moldoveanu ? E adevărat că Teașcă a cumpărat niște turci de la Fenerbahce, ca să-i ducă la cealaltă echipă unde e el acuma ? S-o fi întîlnit Marius Popescu cu cine zice că s-a întîlnit pe plajă, în dreptul valului cutare și cutare ?*

Nici atîta animație, într-o vacanță, nu-i bună. Așa, riscăm să ne placă mai mult pauza decît spectacolul. Zvonuri, zvonuri — dar nici așa de multe ! Pe noi, oamenii cu idei puține dar fixe, o bîrfă generalizată ca asta ne-a ametit de tot. Unde sînt timpurile de altă dată, cînd se transferau fotbaliștii cu acte în regulă și nici nu se știa ? Treceau aaani de zile și nu aflai cine e numărul 8 care joacă în echipa ta preferată. Un nou orizont al misterului s-a dus dracului.

★

Pe curînd — constituirea unui club de ping-pong printre sedentari.

S-au procurat masa, paletele, jucătorii. De o săptămînă căutăm un fileu. Am folosit cunoștințele noastre personale, cu funcții de răspundere la Federație, vînzători de la magazinele sportive care ne sînt obligați deoarece le-am salvat viața într-un prilej sau altul, rugăminților noastre au sperțuit orice urechi li s-au ivit în cale. Zadarnic, zadarnic, de trei ori zadarnic. Nu există filee sau există dar nu se pot fixa, neavînd crăcanele respective. Rugăm pe cei capabili, să ne ajute, procurîndu-ne măcar cîteva perechi de nepoței care, plini de răbdare, să țină de un cap și de altul, fileul, acum, cînd clubul nostru de ping-pong se face că începe.

Adrian PĂUNESCU

revista străină

● **LES NOUVELLES LITTERAIRES.** Vizitînd Turena, cu prilejul unor concerte date în Franța, marele pianist sovietic Sviatoslav Richter a văzut în localitatea Meslay un hambar vechi de stejar de pe vremea evului mediu. El și-a exprimat dorința de a cînta în hambarul acela rustic, în care se păstrează și azi grîul, dorință pe care primarul localității i-a îndeplinit-o pe loc. De atunci, cîteva zile pe an în hambarul din Meslay, foarte puțin transformat și nicidecum ca o sală de concert, au loc „Serbările muzicale din Turena" care atrag multe personalități din lumea muzicei, artei și literaturii în acest cadru atît de original...

● **PARADE.** Lucrări omagiale, printre care și o enormă biografie în două volume „Sir Walter Scott, marele necunoscut", scrisă de Edgar Johson, marchează bicentenarul nașterii scriitorului clasic scoțian care va fi sărbătorit la 15 august a.c. Între 22 august și 11 septembrie va avea loc la Edinburg un festival închinat acestui important eveniment din calendarul internațional literar.

● **AVIGNON '71** — Ziarul parizian **Le Monde** anunță deschiderea celui de al XXV-lea festival în curtea Palatului papilor cu piesa lui Jean Giraudoux „Războiul Troiei nu va avea loc".

● **SATURDAY REVIEW.** Într-un articol rezervat festivalului de la Royan, apărut sub semnătura lui Henry Louis De La Grance, se subliniază că printre revelațiile acestor prestigioase manifestări muzicale se numără și compozitorii români Anatol Vieru, Myriam Marbe, și Costin Miereanu, apreciindu-se în mod special compoziția **Ecran** a celui dintîi.

● A apărut o nouă ediție a bestsellerului „Crime în America", cartea celebrului jurist Ramsey Clark, care a făcut parte din Departamentul Justiției în perioada asasinării lui J.F. Kennedy, Martin Luther Kink și Robert Kennedy. În 1969 Clark a demisionat din postul de procuror general. În lucrarea sa, care se bucură de un deosebit succes, sînt demascate toate formele de violență ale societății americane, începînd cu războiul din Vietnam.

● O nouă carte scrisă de comandantul Jacques-Yves Cousteau: „Viață și moarte într-o mare de Corali". Celebrul explorator subacvatic francez constată alarmat că feeria mărilor de corali este amenințată de moarte: apele sînt otrăvite. Cousteau speră că această ultimă expediție a vasului Calypso va fi socotită un semnal de alarmă dat progresului omenirii care pune în primejdie comorile naturii.

a.b.c.

O antologie a criticilor români

În ultimii ani activitatea editorială de la noi a înregistrat progrese incontestabile într-un domeniu de care multe categorii de cititori s-au dovedit interesate : acela al tipăririi de antologii. Nu este vorba, desigur, numai de sporul cantitativ al apariţiilor, ci şi de o modificare a concepţiei ce priveghează la realizarea unor astfel de lucrări. S-a renunţat, printre altele, la principiul infecund al antologiilor impersonale, reacordîndu-se credit ideii că o bună antologie este firesc să ilustreze şi să impună viziunea unui autor anume asupra materiei antologate, gustul său selectiv şi reperele ce l-au orientat. O antologie nu o consultăm numai pentru textele pe care le însumează, considerate în sine, dar şi pentru a desluşi ideea structuratoare ce le-a adunat laolaltă, criteriile selecţionării şi modul de integrare în ansamblu. Opere de investigaţie dar şi de sinteză critică, antologiile se definesc prin personalitatea alcătuitorilor lor.

O impunătoare antologie a criticilor români (de la T. Maiorescu la G. Călinescu) a tipărit nu de mult editura Eminescu. Autorul ei este Eugen Simion căruia-i aparţin şi studiul introductiv, nota asupra ediţiei şi fişele de prezentare ce preced grupajele de texte din fiecare autor antologat. Eugen Simion menţionează că „a reexamina conceptul de critică— aşa cum s-a constituit şi a evoluat în cadrele culturii noastre" (acţiune întreprinsă de el în studiul introductiv şi, prin extindere firească, în toată antologia) e una din căile „de a orienta spiritul tînăr" în controversatele chestiuni privind critica şi natura funcţiunilor sale. Întrezărim în această constatare finalitatea instructivă acordată de Eugen Simion, cu atîtea ecouri în actualitate, antologiei pe care pare să o fi destinat mai cu seamă unei categorii de public şi anume tineretului. Bineînţeles că ea nu este, totuşi, un pur instrument didactic ci o culegere reprezentativă pentru personalităţile ce s-au ilustrat în critica românească de-a lungul unui secol de literatură, culegere concepută de alcătuitorul ei în spiritul echilibrat şi doct ce-l caracterizează.

Studiul introductiv reface deci, sistematic, fazele complicatului proces de constituire a conceptului de critică literară în cultura română. Începe cu începutul, aşadar cu Titu Maiorescu unde constată prezenţa unuia din principiile directoare, puternic definitorii pentru finalitatea activităţii critice : **critica-instrument al adevărului.** Un aspect derivat : ajungerea la adevăr impune, ca atitudine necesară, obiectivitatea sau „impersonalitatea", spre a invoca un termen maiorescian căruia i s-au acordat, într-o vreme, accepţii destul de îndepărtate de acelea cu care-l investise marele critic. Eugen Simion precizează oportun lucrurile : „impersonalitatea, înlăturarea, adică, a interesului personal, putinţa de a te ridica deasupra rosturilor imediate".

Urmează apoi Gherea, M. Dragomirescu, Ibrăileanu, Lovinescu ş.a.m.d. pînă la G. Călinescu, studiul urmărind evoluţia conceptului sub determinările uneori stimulative iar alteori inhibitoare ale factorilor istorici şi definind cu claritate poziţiile ideologice şi estetice din perspectiva cărora s-a exercitat actul critic de-a lungul perioadei pe care antologia o ilustrează. Valoarea incursiunii întreprinse de Eugen Simion, pe lîngă evidentele însuşiri sintetizatoare, este de a fi dat relief unui aspect de prim ordin al mişcării critice din epoca antebelică şi anume : constituirea conceptului şi consolidarea sa au avut loc şi au fost condiţionate de contextul înfruntărilor acute dintre orientări spirituale adverse, un context de lupte intelectuale în cadrul cărora critica interbelică s-a îmbogăţit şi nuanţat continuu atenuînd extremismele şi eliminînd rigidităţile retrograde, stabilindu-se, în fine, la o atitudine fecund-comprehensivă, sprijinită pe judicioasa îmbinare a esteticului cu socialul şi eticul.

Trecînd la criteriile antologiei propriu-zise vom face de la început observaţia că aici este într-adevăr domeniul cel mai controversabil al lucrării. Autorul antologiei avertizează că a vrut să ofere în primul rînd o imagine a personalităţilor şi abia apoi una a evoluţiei criticii. Drept care sînt prezenţi în culegere acei autori consideraţi de alcătuitorul antologiei că „au făcut în primul rînd critică şi sînt, cu adevărat, înainte de orice, critici" Cu precizarea însoţitoare: nu istoriografii, cercetătorii, îngrijitorii de ediţii, oricît de eminenţi în terenul lor, de asemeni nici esteticienii, filozofii, eseiştii. Astfel că antologia îşi asumă un inevitabil purism de la care abdică, totuşi, în cîteva cazuri. Desigur că Maiorescu, Gherea, Ibrăileanu, Lovinescu, Pompiliu Constantinescu, G. Călinescu, etc. etc., nu puteau lipsi dintr-o antologie a criticilor români dar prezenţa lui Sebastian şi Eugen Ionescu, dat fiind criteriul enunţat mai sus, intrigă. Despre Sebastian se argumentează că o lectură lipsită de prejudecăţi ni l-ar descoperi mai realizat în latura criticii decît în aceea a prozei şi dramaturgiei şi, deci, autorul antologiei ni-l propune ca atare atenţiei. Ipoteză plauzibilă. Selectarea lui Eugen Ionescu nu se susţine totuşi. Orice s-ar spune acest scriitor nu e „mai întîi critic" iar pentru perioada cînd a scris în românește (pe care o are în vedere selecţia) e greu de spus prin ce anume e mai reprezentativ : prin poezie sau prin paginile critice. Este şi pus de altfel sub semnul excepţiei („Este interesant de a vedea cum procedează şi un asemenea spirit ce s-a aşezat, programatic, împotriva curentului general").

Ce texte s-au ales din criticii antologaţi ? Mai peste tot textele reprezentative, definitorii pentru orientarea teoretică şi forţa interpretativă a autorilor, semnificative totodată pentru evoluţia ideilor generale din epocă, deci textele cu adevărat antologice. Avem din Titu Maiorescu : **În contra direcţiei de azi..., Beţia de cuvinte, Eminescu şi poeziile lui** etc., din Dobrogeanu Gherea : **Asupra criticii, I.L Caragiale,** din Iorga admirabilul studiu despre Creangă, din Ibrăileanu : **Creaţie şi analiză, Literatura şi societatea** etc. etc. Binevenită ni se pare şi selectarea unor texte ce au stîrnit mari controverse la vremea primei lor apariţii, exprimînd poziţii literare discutabile şi a căror inadecvare şi injustețe a fost dovedită. (N. Davidescu : **Caragiale,** paginile despre poezia nouă ale lui Nicolae Iorga ş.a.). Alături de acestea antologia include, oportun, acele articole, la rîndul lor de răsunet, ce au dat replici primelor, contestîndu-le îndreptăţirea şi dovedindu-le inconsistenţa. (Vladimir Streinu, Şerban Cioculescu, P. Constantinescu). În felul acesta antologia procură o imagine mai animată a luptei de idei şi a înfruntărilor de poziţii estetice, reînviind prin mărturiile cele mai directe freamătul şi însufleţirea unei epoci literare. Cu îndreptăţire conchide Eugen Simion : „Critica a fost totdeauna arena unei lupte de idei şi o antologie trebuie să ilustreze spiritul acestei dispute".

Este una din ideile ce patronează cu autoritate concepţia acestei antologii a criticilor români, realizare editorială de prim ordin.

G. DIMISIANU

Ilustraţie de CONSTANTIN BACIU la AMINTIRI DIN COPILĂRIE

Marino şi marinismul

Euphuism, gongorism, marinism sînt diferite nume ce botează aceeaşi boală a spiritului şi a bunului gust literar : e vorba, în linii schematice, de manierism şi obscuritate, pentru exprimarea unor superficialităţi şi galanterii sofisticate. Trebuie spus, din capul locului, că la marile personalităţi literare pînă şi această modă a rodit, (începînd astfel să mai fie exact ceea ce înţelegem din definiţia dată ei în dicţionare). Într-o măsură mai mare sau mai mică, Shakespeare şi Lope de Vega, nemaipomenindu-l pe Gongora — promotor direct al mişcării — şi mulţi autori de importanţă universală, au suferit influenţe detectabile din partea noii, pe atunci, orientări stilistice.

Acest fenomen, ce ţine de necesitatea resimţită în anumite perioade de a se rafina forma artistică, s-a repetat în cîteva rînduri în istoria literaturii universale şi nu putem spune că nu se va mai întîmpla şi în viitor. El corespunde unei necesităţi organice şi nu trebuie numaidecît să fie respins. Totul e folosul artistic, reprobabilă devine această tendinţă doar cînd se exercită în gol, asemenea unei mori părăsite care-şi roteşte aripile inutil, sub valurile capricioase ale vîntului.

Cronologic, prima dintre toate mişcările acestea — în epoca modernă — poate fi considerat **euphuismul** (ce-şi trage numele de la romanul **„Euphues"**, al englezului John Lyly, apărut în 1579) ; urmează marinismul, gongorismul, apoi barocul german şi, cel mai întîrziat, preţiozismul francez — atît de celebru prin „preţioasele ridicole" ale lui Molière. Influenţele reciproce sînt numeroase iar caracteristicile proprii fiecăreia dintre şcolile naţionale respective ţin de amănunt, în linii mari orientarea generală fiind unitară. Aprecierile ce vor urma, despre marinism, pot fi considerate, cu o marjă modică de relativitate, drept comune întregii şcoli europene a epocii.

Calităţi şi defecte, caracteristicile marinismului ne par a fi—ordinea în care încercăm să le expunem este întîmplătoare — aproximativ cam acestea. Mai întîi, un exces de aluzii mitologice : „şi de sîngele ceresc / al lui Venus se înroşeşte ; / cealaltă parte e albă de sîngele Junonei" ; iată şi un sonet în care elementele naturii poartă, toate, numele zeităţilor antice ; e vorba de **Primăvara şi viaţa pastorală,** de Giambattista Marino. Vom cita permanent din acest autor : „Iarna şi anotimpul senil / cedează deja noului an ; cu flori noi / zmălţează **Flora** plajele şi arbuştii, / pădurea înverzeşte şi se întoarce aprilie. / Să iasă, **Sirinx,** de-acum din închisul ocol / turma la păşune, la pîraiele calde / acolo unde mereu apele, zefirii şi păsările / fac armonii de iubire dulce şi nobilă, / să reînvie cîntecul ştiut, jocul, risul : / iată-l pe bătrînul **Silvan** cum îşi acoperă străvechea blană / cu flori ca pietre scumpe, aşezat pe iarbă, / Priveşte că încă e sus zeul din **Delos,** / transformat în păstor, cum l-a văzut **Anfrisus,** / între **Faur** şi **Berbec** cerul se desface."

O altă caracteristică a **marinismului** o constituie imensa cantitate de descrieri statice : discursul liric îngheaţă pe mari porţiuni. Despre roză, Marino acumulează nenumărate elemente : „În ea se oglindeşte cerul, / ei din orient / îi rîd zorii născîndu-se, / şi din umedul văl / risipeşte umori cristaline / de ger viu / cu care-şi spală şi-şi îmbrobonește rubinele. // Nu are blonda Aurora, / cînd se limpezeşte ceru] / podoabă mai limpede. / Cu roze pletele se împletesc, / cu roze se ornează sînul : / ba chiar o cuprinde după el dorinţa / şi, ruşinoasă, se aprinde de roşeaţă".

Adonis, imensul poem al lui Marino, e în întregime descriere de grădini, călătorii, iubiri. **Descrierea** este cîmpul predilect al şcolii mariniste.

În general, Giambattista Marino şi epigonii săi folosesc culori limpezi, sunete şi tonuri clare. Sub semnul acestei „limpidităţi", cuvintele ce pot fi întîlnite la ei cel mai adesea sînt : rouă, umed, perlă, rubin, primăvară, roză, ploaie, aură, aur, zori, orient, văl, ger, cristal, cristalin, giuvaier, floare, a fulgura, cer, candoare, alb, soare, stele, nud, iarbă, raze, lumină. Efectul acestei insistenţe pe claritaţi e cel scontat (nu, probabil, de autori) ; o răceală mortală, senzaţia unui laborator cu eprubete bine spălate.

Adevărata meditaţie e deobicei absentă din poezia marinistă. Doar arareori cîte-o îngîndurare traversează versurile, dar şi atunci la modul exagerat, ca o pază între altele : „o, a umanei frumuseţi / glorie caducă şi uşoară, / o, plăcere mortală, cît eşti de scurtă !".

Cît priveşte latura tehnică a creaţiei, marinştii sînt adevăraţi maeştri ai versificaţiei. Ritmurile preferate de ei sînt întotdeauna repezi, vesele, cu sonorităţi şi rime bogate. În traducerea strict literală pe care o dăm aici, e cu neputinţă de exemplificat această măiestrie de stihuitori. Rămîn însă la vedere alte semne de identitate ale marinismului în poezia **Numerele de iubire,** una dintre cele mai vii ale „cavalerului Marino" : „Lîngă un riu liniştit / Enrillo îi spuse Filenei : / — Cîte sînt aceste nisipuri / atîtea-s chinurile mele, / şi cîte sînt cele unde / atîtea am eu în inimă pentru tine răni profunde. Răspunse, de iubire plină / lui Eurillo, Filena : / — Cîte frunze are pămîntul / atîtea-s durerile mele ; / şi cîte stele are cerul / atîtea am eu în inimă pentru tine vii scîntei. // — Deci, — cu inimă uşoară / adăugă atunci păstorul, — / cîte păsări are văzduhul / atîtea fie desfătările noastre / şi cîţi nuri ai tu / atîtea dragi duioşii toarne Amorul în noi. // — Da, da — cu dorinţe aprinse / nimfa reluă atunci vorba, — / să facem, ca iubiţi în armonie, / bucuriile egale cu suferinţele, / cu războaiele, păcile : / o mie de-au fost chinurile, fie o mie sărutările !"

Rimele originalului sînt totdeauna bogate, ingenioase, „moderne" — în sensul că se evită atît de frecventa rimă substantiv cu substantiv, verb cu verb. Marino rimează, de pildă : **questa** (pronume) — **modesta** (adjectiv) — **testa** (substantiv) — sau stinse (verb) — **mille** (numeral) — **tranquille** (adjectiv) şi : **contrade** (substantiv) — **cade** (verb) — **beltade** (substantiv). Căutările sale de ordin formal (orientare fundamentală a şcolii mariniste) sînt răsplătite, uneori, în mod regal : „il vago stuol de le carole **erranti** / io mi porto : **rimanti !**" Rima **erranti** (rătăcitoare) cu forma căutat-verbală **rimanti** (rămîi —, obişnuit s-ar spune : **rimani**) satisface pretenţiile oricărui impătimit al acestei preocupări. Regretăm că nu ne stă în putinţă să redăm în traducere evocatoare un faimos sonet scris de Marino împotriva duşmanului său literar Murtola : e un adevărat festival de rime, a căror sonoritate în **che** şi **chi** sugerează scrîşnetul unor unelte neunse. Tocmai asta dorea şi autorul, să-şi ridiculizeze rivalul care-şi „picură şi alambichează creieraşul" inutil, fără har, greoi şi silnic.

Dar nu ura este inspiratoarea cea mai frecventă a poemelor cavalerului Marino, ci Amorul. Cum vede Marino iubirea ? Ca pe un spectacol, de obicei — cum s-a văzut din dialogul Filena — Eurillo — un spectacol în aer liber. Cei doi amanţi, mai întotdeauna, sînt încărcaţi cu pasiuni egale, făcîndu-şi declaraţii destul de asemănătoare, cu nuanţări de sex. Acţiunea cea mai frecventă în lirica amoroasă marinistă este **sărutul.** E un sărut senzual, repetat, lung pînă la pierderea cunoştinţei. Un amant, firește păstor şi, iar firește, purtînd un nume antic, Tirsi, îi declară partenerei — o Fili, şi ea ! — : „Simt atîta desfătare / în vreme ce sărut şi sărut iar, / că pentru a mă mulţumi / pe deplin, cînd te sărut / aş vrea să mă transform tot într-un sărut !"

La rîndul ei, Fili nu e mai puţin pătimaşă: „Cînd cu dulce furie / gura se sărută sau muşcă, / pe sărutatele buze / vin cu dorinţe concorde / să muşte, să sărute suflete lacome. / Cînd un moale rubin / sufletul îndrăgostit îl suge, / vine lîngă uşă / spre a fugi, dar nu fuge / că-l ţine-n viaţă ceea ce-l nimiceşte !"

Printre procedeele stilistice, cel care face ravagii este antiteza, adevărat suflet al **secentismului.** Marinştii şi ceilalţi vedeau pretutindeni antiteze. E tentantă explicaţia că secolul 17 însuşi abunda în contradicţii interne şi astfel s-ar explica această predilecţie poetică pentru antiteză : dar, la un examen mai atent, orice secol, orice perioadă istorică îşi va fi avut mulţimea sa de contradicţii lăuntrice.

În general, lucrînd cu un material liric destul de restrîns şi epuizat (frunze, primăveri, fluvii de argint, răni grave produse de Amor, nimfe, păstori etc.), marinştii caută cu îndîrjire, neobosiţi, relaţii stranii, şocante între lucruri. Să exemplificăm : Maria Magdalena — într-un poem al Cavalerului — plînge la picioarele crucii şi lacrimile ei scaldă gleznele Răstignitului. Sfînta femeie şterge lacrimile căzute cu părul ei: ochii înlăcrimaţi sînt asemenea unor sori (comparaţie foarte frecventă la toţi poeţii secolului). În schimb, coama Mariei Magdalena se aseamănă cu un fluviu. De aici, prin ricoşeu, truvaiul marinist : „a uda cu Sorii şi-a şterge cu fluviul !". Acesta e sistemul. Şi încă aici e vorba de un caz relativ clar, de obicei stilul aluziv, căutările abuzive de antiteze, generează obscurităţi aproape de nepătruns, pe care autorii nici nu încearcă să le evite.

Ilie CONSTANTIN

punct şi virgulă

„Desculţ" în America

Presa de ieri anunţă că, recent, la New York, editura Twayne a lansat pe piaţa ediţia americană a romanului „Desculţ" al lui Zaharia Stancu, cu o prezentare semnată de criticul Frank Kirk. Iată deci un nou drum pe care acest faimos roman l-a început acum pe piaţa literară americană. Nu cunoaştem exact numărul traducerilor apărute pînă la data de faţă, dar considerăm un succes al literaturii române în general faptul că această carte a fost tipărită de o editură americană zilele acestea.

De asemenea, credem că un roman de valoarea romanului „Desculţ" adus la cunoştinţa publicului de limbă engleză slujeşte nu numai culturii române, ci şi prestigiului României în lume.

I. PAPADOPOL

Să-l sărbătorim pe Nicolae Labiş

Anul acesta, în decembrie, se vor împlini cincisprezece ani de la moartea lui Nicolae Labiş, unul dintre marii poeţi români. După cum se ştie, el a murit tînăr, moartea lui este tragică, opera lui e neterminată. După el a urmat o înflorire fără precedent a poeziei noastre, o înflorire cu repercusiuni de excepţională însemnătate asupra fizionomiei întregii literaturi române, o înflorire căreia nu i se poate găsi nici o vină decît aceea de a fi făcut să treacă în planul doi, pentru o scurtă perioadă, figura lui Nicolae Labiş.

Sînt convins, acum cînd sentimentul copleşitor al noutăţii este înlocuit de un sentiment mai liniştit, al duratei, sînt convins că îi datorăm lui Nicolae Labiş, poeziei şi memoriei lui, o sărbătoare pe care n-a avut timpul s-o primească în viaţă, o sărbătoare sobră şi patetică, aşa cum se cuvine unui poet revoluţionar. Ştiu de existenţa unei excepţionale cărţi dedicată lui Nicolae Labiş, aparţinînd poetului Gheorghe Tomozei. Cunosc începutul unor gesturi de stimă.

Să ne reculegem cu toţii şi să-l sărbătorim pe acel mare poet român care este Nicolae Labiş.

Adr. P.

Buzele care viermuiau deasupra

Ştiam noi că Nicolae Motoc practică un stil personal : vocabulele discursului său amintesc de mişcarea browniană, se izbesc cu scincete şi chiote între ele, emiţînd şi unele sonuri aparte. Iată că trecerea sezoanelor literare nu schimbă cu nimic din invălmăşala oracular năucă a liricului tomitan. În numărul 6 a.c. al revistei Tomis. Motoc manevrează mormane de vorbe multicolore şi răsunătoare, ba într-un fel de poem (cilic dere, pag. 10) cu o mănăstire albă „ca genunchiul unei femei, unde ni s-au călugărit mîinile" şi cu „buzele tale groase (care) viermuiau deasupra", ba — şi e mai grav — pe marginea volumului Cronofogie al Ninei Cassian.

E ultimul cît de uşor îşi sloboade cuvintele acest autor. Ca act critic, articolul e nul, o ilizibilă recenzioară de pretenţioasă, cu metafore nelalocul lor : „Tragic, chipul acestei întîmplări care este a întîmplărilor. Cînd este de privit prin lentila enormă a unei lacrimi triunghiulare, pulsînd continuu (...) Cînd printre ruinele sau grămezile de întuneric din interiorul tăcerii contempli cupola fragilă şi albă a evenimentului"...

Sigur este că întunericul s-a instalat nu în interiorul tăcerii lui Motoc (şi ce bine l-ar prinde !) ci în interiorul exprimării sale „critice", generatoare de confuzii.

E. U.

Mistere literare

Cotrobăind prin depozitele istoriei literare, am ajuns, în zilele din urmă, să răsfoiesc Viaţa românească din septembrie 1965. Revista s-a deschis, poate nu întîmplător, la paginile unde Radu Ionescu relua atunci tema raporturilor social-scriitoriceşti dintre Alecsandri şi Prosper Mérimée. Cum desigur nu tot întîmplarea face să fiu un mare iubitor al prozei lui Vasile Alecsandri, am scos din raftul bibliotecii un volum, ca să parcurg din nou, şi să mă complac în lectura unor bucăţi ca Borsec, Balta-Albă şi Călătorie în Africa. Sunt convins că vor trece multe veacuri şi esteţii se vor apleca cu aceeaşi însaţietate asupra acestor pagini „clasice". Din păcate, finul Alecsandri îşi întrerupe notele de „voiaj" din drumul întoarcerii de pe continentul negru, tocmai cînd, călătorind de la Madrid la Paris în tovărăşia lui Prosper Mérimée, ne-ar fi putut destule şi picante lucruri spune. E adevărat că în atît de frumosul necrolog ce-l face lui Mérimée, în 1871, ne dă cîteva detalii asupra prieteniei ocazionale dintre el şi ilustrul contemporan francez, care-i recenzase cu simpatie tălmăcirea poeziilor populare româneşti, tipărită la Paris. Totuşi, relaţiile ulterioare călătoriei în comun de la Madrid la Paris, dintre cei doi scriitori „de gintă latină", au rămas pentru noi pînă azi, un „mister". Ceea ce m-a dus cu gîndul la alte mistere literare.

Nu vom şti niciodată ce au discutat Napoleon şi Goethe în întrevederea lor de la Erfurt, din 1808, căci augustul scriitor a păstrat o tăcere universală asupra acestui important eveniment al spiritualităţii umane (că pentru Goethe convorbirea cu „geniul încarnat al istoriei" a fost măreaţă, ne-o dovedeşte comportarea lui de după înfrîngerea lui Napoleon — la recepţia dată de aliaţii care-şi sărbătoreau victoria, ministrul din Weimar a apărut nu numai în simplă ţinută de gală, dar şi cu Legiunea de onoare agăţată pe piept). N-o să ştim iarăşi în veci, adevărul asupra lui Caspar Hauser, copilul regal (?), căruia Jakob Wassermann i-a dedicat un roman al neprihănirii naturistice. Cine va numi vreodată pe valahul a cărui vizită o consemnează Flaubert, undeva, în Corespondenţa sa (scriind despre Idiotul familiei, Sartre porneşte de la aversiunea „empatică" ce i-a provocat-o demult această Corespondenţă, despre care visez şi eu „demult" să scriu un eseu definitoriu pentru ideea mea privind pe artistul în sine, adică artistul ca Om) ? Oare ne va spune vreodată cineva dacă inima lui Rimbaud, „etiopianul", menţinînd cu lumea intelectuală doar relaţii ştiinţifice prin intermediul academic al Societăţii de geografie, din Paris, a mai vibrat, prin ani, coarda lirismului ? Despre Lautréamont, ştim, printre infimele date biografice sigure, că a fost prieten intim cu „românul" Frédéric Damé (se pare că, după cum mi-a comunicat oral Alexandru Paleologu, cercetătorii noştri Romulus Niculescu şi Teodor Enescu au descoperit în presa noastră din acea vreme primele menţionări mondiale ale marelui poet francez ceea ce tulbură şi mai mult apele, pe planul orgoliului nostru naţional, în ce priveşte meteorica strălucire în noapte a creatorului Cîntecelor lui Maldoror).

Personal, sunt convins că Bălcescu este autorul versiunii autohtone a Cîntării României de Alecu Russo — dar disputa rămîne pururi deschisă.

Cunoaşte-vom vreodată pe „pseudo" din Pseudo Dionis Areopagitul ? Şti-vom cîndva dacă Thomas a Kempis a scris cu mîna lui, Imitatio Christi ? Pentru iubitorii de literatură latină renascentistă nu există poate un text polemic mai captivant ca Epistolae obscurorum virorum. Dar probabil niciodată nu se va stabili exact că l-a scris Ulrich von Hutten.

Eu cred că aceste nobile „mistere" vor continua şi se vor repeta pînă la sfîrşitul lumii.

I. NEGOIŢESCU

Fără rost

O dată pe săptămînă, în ziarul Informaţia Bucureştiului, **apare într-un chenar un sondaj la raft în care se dau cifre, cifre, cifre, despre situaţia unor cărţi recent apărute : cîte cărţi s-au vîndut, cîte au venit şi la ce dată. Firește, orice iniţiativă menită să seziseze fenomenele semnificative legate de destinul cărţii sînt extrem de interesante. Ceea ce îi lipseşte „sondajului la raft" din** Informaţia, **este o oarecare logică, un oarecare sentiment al necesităţii şi o ordine după criterii precise : ce cărţi sînt urmărite, ce autori, de ce aceşti autori şi nu alţii, de ce acele cărţi şi nu altele ?**

Problema este destul de simplă. Sondajul din Informaţia **apare deocamdată cam hilar şi fără rost.**

Librăria visată

În curtea Editurii Cartea Românească, **editură aflată sub direcţia lui Marin Preda, se lucrează intens la amenajarea librăriei** Editurii Cartea Românească. **Sperăm că în această toamnă cînd librăria va fi gata o vom putea considera sub toate raporturile — de la calitatea cărţii şi pînă la calitatea celor ce vor vinde cartea — librăria visată.**

I. P.

IULIA SOARE

A încetat din viaţă în dimineaţa zilei de 23 iulie a.c., după o grea suferinţă, Iulia Soare, scriitoare de mare exigenţă artistică, a cărei proză se defineşte printr-o profundă şi reală fineţe de analiză a caracterului omenesc. Impiedicată de împrejurări neprielnice, o sănătate deosebit de precară la care se adăoga un permanent efort dictat de o riguroasă concepţie a scrisului, ea s-a dăruit totuşi muncii literare cu intensitate şi cu o nobilă devoţiune. Autoare a unui apreciat roman social, **Familia Calaff** şi a cîtorva volume de nuvele, dintre care ultimul, **Duminică frumoasă de primăvară** a apărut recent, Iulia Soare, spirit de aleasă cultură a publicat şi o serie de valoroase lucrări şi traduceri din scriitorii francezi clasici şi contemporani.

În ultimul timp, Iulia Soare lucra la un nou roman original. Revista **Luceafărul** a tipărit nu de mult un fragment, care anunţa o carte de prestigiu. O boală necruţătoare i-a curmat viaţa în plină maturitate de creaţie. O viaţă de demnitate a scrisului şi de rigoare artistică, singurele bucurii pe care şi le-a îngăduit.

Prezenţa ei în scrisul nostru va rămîne.

L.

ÎNTÎLNIRE CU POETUL AMERICAN

ferlinghetti

M-am dus la San Francisco să văd Oceanul Pacific și Muir Woods, un fel de muzeu al pădurilor, o rezervație naturală, cu stejari uriași, bătrîni de un mileniu. Aflîndu-mă în oraș, domnul Aram Zakarian, o gazdă foarte amabilă, m-a întrebat dacă nu vreau să-l văd pe Lawrence Ferlinghetti, celebrul autor, unul dintre cei mai citiți poeți ai Statelor Unite. Și astfel am ajuns într-o dimineață la City Lights, editura lui Ferlinghetti, în cartierul italian al San Francisco-ului. Plecasem cu vreo două ore mai înainte, pe jos, în lungul străzii Grant, și parcursesem o distanță care mi s-a părut cel puțin cît aceea dintre București și orașul sfîntului Francisc, traversînd China Town, cartierul chinezesc. Între Clay Street, să zicem, și Filbert Street, unde se află City Lights, cale de opt străzi, este de altfel distanța dintre două continente. De-o parte puzderie de asiatici, cîntîndu-și limbile pe patru tonuri sau, dimpotrivă, pe o singură notă spartă, de parcă un întreg discurs nu e decît o singură propoziție ; în alta italieni agitați, vorbind engleza cu un accent pe care nu-l înțeleg decît ei. În China-town sînt clădiri tipic orientale, cu străzi înguste și povirnite, iar culorile dominante sînt roșu și negrul, ca în panourile cu dragoni și alte figuri de mitologie orientală. Peste tot vitrine cu porțelanuri și mătăsuri, și cele mai frumoase păpuși pe care le-am văzut vreodată. În partea italiană totul este alb, ca într-un oraș din Peninsulă, cu străzi spațioase și biserici înalte și mai ales restaurante, brutării, braserii, cofetării și tot ce a mai inventat omul ca să-i lase gura apă. City Lights, o editură cu o cifră de afaceri impresionantă pentru profilul ei, se află într-o casă modestă, cu un singur cat. La parter o sală lungă a fost împărțită în trei, cu scînduri. În față, cum intri din stradă, direct, este biroul directorului, dacă îl putem numi așa, adică al lui Ferlinghetti. Ceva care ar aduce cu camera de corectură a unui cotidian. Un scaun hodorogit și o masă scundă pe care zac o mulțime de manuscrise prăfuite. În celelalte încăperi lucrează cîțiva inși cu figuri de hamali din portul San Francisco-ului, care tocmai împachetau niște volume de Allen Ginsberg, prietenul lui Ferlinghetti și unul dintre directorii de conștiință ai noi generații de poeți americani. „Hamalii" aștia erau colaboratorii cei mai apropiați ai editurii, care fac desigur de toate, muncă de editare, corectură, expediție etc. Pe pereții din jur erau tot felul de afișe de la festivaluri de poezie, cursuri de Yoga, tăieturi din ziarele unde editura fusese atacată și, la loc de frunte, scrisoarea directorului unui colegiu creștin care îl amenința pe Ferlinghetti cu judecata din urmă **„Pocăiește-te,** îi spunea, **pocăiește-te pînă nu-i prea tîrziu !"** Editura nu și-a schimbat profilul, publică tot literatură protestatară și mi-e teamă că pe șeful ei îl paște într-adevăr Gheena.

Autorul **Înțelesului adînc al lucurilor,** titlul care îmi place cel mai mult dintre toate ale sale, s-a dat jos dintr-un microbus, încetișor, ca un bătrîn care se menajează. Este înalt, cu barbă tunsă scurt, și poartă haine mai groase decît se obișnuiește la San Francisco, aici unde iarna este cam ca o lună mai călduroasă la București. Pe cap are un fel de cucă evreiască, pe care n-o dă jos decît la masă, și atunci cu oarecare jenă, din cauza cheliei probabil. În orice caz, își citește poeziile, în public, cu căciula pe cap. M-a privit cu atenție și m-a întrebat : **Dumneata ești domnul Muntianu ? Da,** i-am răspuns ; **dacă dumneata ești domnul Ferlinghetti, cred că trebuia să ne întîlnim aici. Uite,** zice, **hai să ieșim undeva, la City Lights e o adevărată brambureală — și nu ne lasă să stăm de vorbă. Ieșim să bem undeva o cafea.**

Pe stradă ne întîlnim cu doi vagabonzi care îl abordează foarte familiar pe Ferlinghetti și unul îl ia deoparte ca să-i ceară niște bani. Celălalt mă măsoară din cap pînă în picioare, îi păream desigur prea bine îmbrăcat, adică prea convențional, și mă întreabă : **Cine ești dumneata ? Un scriitor,** îi răspund. **Aaa,** zice, **artist. Și eu sînt artist, mă cheamă Peter, bucuros de cunoștință. Sînt sculptor și scriitor. Dar acuma n-am timp să lucrez, trebuie să mă ocup de cățeii ăștia, i-am găsit pe stradă și dacă n-am grijă de ei o să moară.** Și-mi arată pe un geam, într-o spălătorie, înveliți în ce avea Peter mai bun, o haină de gală, trei sau patru căței. L-am întrebat apoi pe Ferlinghetti care mi-a spus că Peter într-adevăr este un fel de artist, altfel n-ar spune asta, dar că nimeni n-a văzut niciodată nimic făcut de el. **Bea cam mult,** oftează poetul. Intrăm într-o cofetărie, ne așezăm la masă și comandăm cafele. **Ei,** zice Ferlinghetti, **stai să-ți arăt cine ești dumneata pentru americani. Mi-au trimis**

„Poetul este astăzi martorul unei conștiințe politice..."

un fel de biografie scurtă, ca să fiu prevenit cine ești, și-mi întinde două pagini cu date despre tot ceea ce am făcut. **Mr. Munteanu, novelist, Cluj.** Îmi face plăcere să fiu atît de transilvănean încît nici americanii să nu mă considere bucureștean și-i spun : **Lasă asta, dumneata ești mai important, uite la Cluj ai fost tradus în revista** Steaua, **iar ideea de a te întîlni mi-a fost sugerată încă în țară de către poetul Aurel Rău, directorul revistei clujene. Știam însă că ați părăsit San Francisco, Ginsberg și dumneata. Ei, nu,** îmi răspunde, **am fost plecat cîțiva ani, dar m-am întors. Știi de ce ? Să nu mai spui la nimeni ! Din cauza vinului de California ! Excelent, te duc eu la un restaurant unde o să mîncăm și o să bem, și o să-mi dai dreptate. De altfel te sfătuiesc să nu mai pleci nici dumneata de aici. Este ieftin de locuit și de mîncat în cartierul italian, aici, și apoi nu-i frigul ăla groaznic de la Iowa City. Dar nici să nu te mai duci înapoi în Downtown, nu e pentru dumneata. E pentru oameni de afaceri, pentru burghezi. Aici însă e minunat. Nu m-am simțit atît de bine decît la Paris. În rest nu pot să sufăr decît foarte puține locuri din țara asta. Ei,** îi reproșez, **nu vorbi așa. Mie îmi place aici, între americani, iar San Francisco este în întregime un oraș minunat. De altfel toată California e fantastică. Ai fost la Los Angeles ? Nu ! Nici să nu te duci,** oftează Ferlinghetti. **E acolo Reagan, guvernatorul, un ultrareacționar, a stricat orașul, e o atmosferă !... E prea plină de reacționari țara asta... Da,** îi aduc aminte, **dar în același timp sînt aici oameni ca dumneata, ca Ginsberg, ca Bobby Kennedy, a cărui moarte știu că te-a impresionat atît de mult... Ei, Bobby,** face el, schițînd un gest obosit. **A fost cel mai sensibil om și putea fi un președinte mai mare ca frate-său. L-au...** Îmi amintesc **Assassination Raga,** poemul citit de Ferlinghetti la San Francisco în ziua înmormîntării lui Robert Kennedy, și-i spun : **Crezi că poeții sînt printre „Oamenii cu trandafiri / În spatele baricadelor", despre care vorbești în bocetul dumitale ? O sigur, vezi poetul este astăzi martorul unei conștiințe politice. Lumea noastră este o lume politizată, iar toate generațiile poetice din secolul XX s-au cristalizat în funcție de un eveniment politic. În orice caz lucrurile s-au petrecut în acest fel în Statele Unite. Generația lui Engel, poetul vostru din Iowa, a avut războiul din Spania, noi, cei de acuma, de după al doilea cataclism planetar, am avut criza cubaneză. Revoluția cubaneză a fost războiul nostru din Spania.**

Am ieșit între timp și am luat masa. În restaurant, Ferlinghetti a început să vorbească franțuzește cu o pronunție excepțională pentru un vorbitor de limbă engleză. Zîmbește cînd îi spun asta și-mi atrage atenția că taică-său a fost italian și că are multe lucruri comune cu lumea latină. **Am fost de altfel premiat la Taormina. În fine, îți spuneam că sîntem poeți politici aici, limbajul nostru a devenit mai direct, mai brutal, așa cum este și realitatea din jurul nostru. Fiindcă veni vorba de limbile în care ne exprimăm, engleza ne ajută foarte**

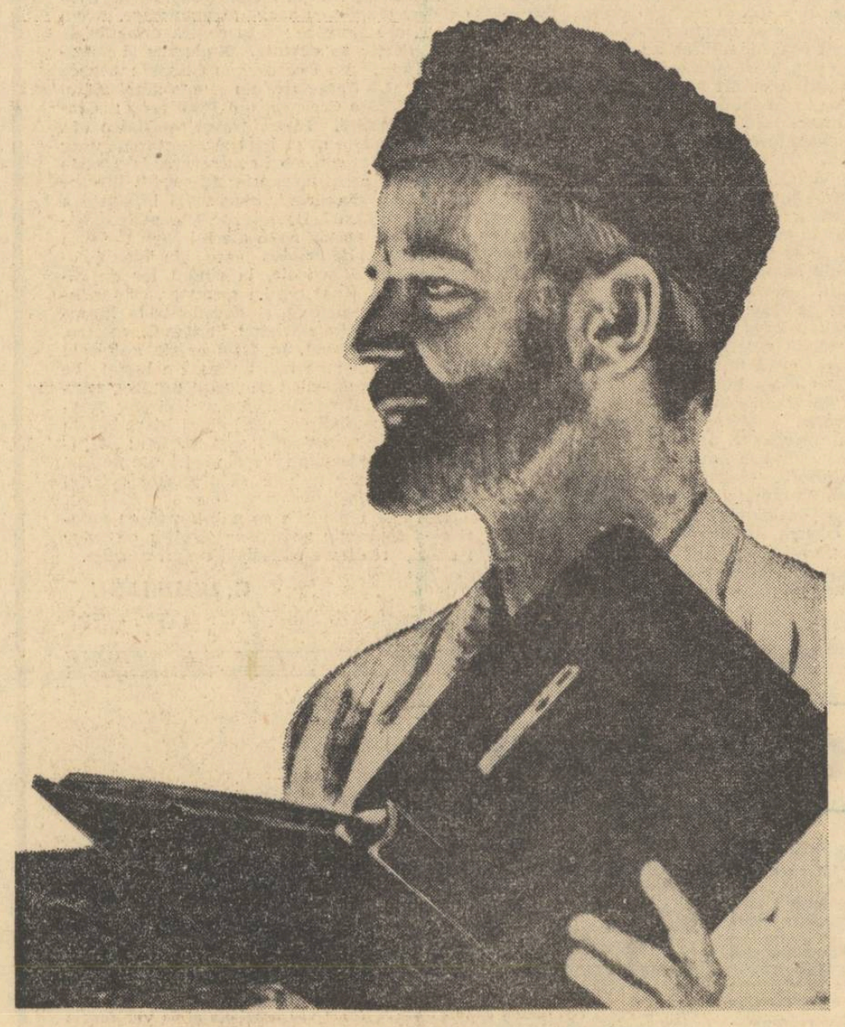

După țipătul păsărilor

(fragmente)

Grăbind prin eternitate
După ce țipătul păsărilor s-a oprit
Eu văd „viitorul omenirii"
într-o înnoită societate vizionară
greu de zărit de-acum
numai în sălile de dans cu folk-rock
dansatori fără linie învăluiți în haine extatice
inimile lor maeștrii lor spirituali guruși
fiecare om mitul său
fluturi în ambră
ținînd îmbrățișînd viața
grăbind prin eternitate
către o nouă eră pastorală
văd umbrele acestui viitor
în această insulă albă care este San Francisco
plutind în marea sa străină
văzută de sus de pe o colină
în Berkeley Rose Garden
privind la vest apusul de soare în Golden Gate
(...)
Trebuie acuma să avansăm în secolul 21 ?
Văd viitorul liric al acestei lumi
pe plajele din Big Sur
guruși la Jack's Flats
fecioare oacheșe înotînd
în piscine de soare
Kali pe plajă
ghitariști cu un cercel
păsări dragi în rochii lungi și legături indiene
Ce au toate astea cu Lenin ?
Foarte mult !

În românește de
ION CHICU

mult, e o limbă care suportă cuvîntul mai frust, fără a fi trivial. Uite versurile lui Ginsberg : „America when will we end the human war ? / Go fuck yourself with your atomic bomb. / I don't feel good don't bother me". Cum l-ai traduce în franțuzește fără să superi urechile prea delicate ?

Nu mă pot opri din rîs, imaginea folosită de Ginsberg este într-adevăr delicioasă. **Stai,** zice din nou Ferlinghetti, **ca să înțelegi revolta lui Allen trebuie să citești poemul mai departe, acolo unde spune „America I used to be a communist when I was a kid I'm not sorry" („America, eram comunist în copilărie și nu-mi pare rău"). Asta e mesajul nostru. Uite, Ginsberg... Lasă-l pe Ginsberg, vorbește-mi mai mult despre dumneata ! Nu, nu,** se **grăbește, Ginsberg...** Așa va continua de altfel toată ziua, pomenindu-l tot timpul numai pe Ginsberg și dînd exemple pentru propriile sale convingeri numai din poezia lui Allen, prietenul său. M-am gîndit atunci la generozitatea confraților mei din țară, care se iubesc și se stimează la fel de mult, ca să nu pomenească niciodată unui străin despre ei înșiși, ci despre ceilalți.

Am ieșit din nou în stradă. **Ce faci acuma,** mă întreabă. **Nu știu, mă plimb. Nu vrei să vii la mine ? Stau deasupra lui City Lights.** Urcăm într-un apartament modest și ne așezăm pe jos, comozi, iar Ferlinghetti începe să întoneze, acompaniat de un instrument indian : **Hari Krishna, Hari Krishna, Krishna Krishna, Hari, Hari, Hari Rama, Hari, Rama, Rama, Rama, Hari, Hari.** Stăm așa ceva mai mult de o jumătate de oră. Îi spun apoi. **Uite, la noi conștiința estetică este foarte frămîntată de propriile ei resturi, își caută un fel de determinare intrinsecă. Poeții vor să fie ei înșiși. Ce zici ?** face Ferlinghetti. **Poetul nu mai aparține azi numai domeniului estetic, arta nu mai este numai artistică, să zic așa. Îți repet, cred că sîntem reprezentanții unei conștiințe actuale a oamenilor, în care intră și conștiința estetică, dar numai ca o parte. Numai o parte. Noi exprimăm însă totul. Cred că poezia a devenit cu totul altceva decît era în urmă cu cincizeci de ani și de aceea foarte multă lume nu ne înțelege. Generația tînără este însă cu noi, o generație în întregime politizată și obsedată de probleme sociale. Pentru noi, de pildă, moartea nu este o problemă abstractă, ci este moartea cuiva, într-o situație determinată, în Vietnam sau pe străzile New Yorkului, în lupta pentru drepturi civile.**

Și iar : **Hari Krishna... Ce-i asta ? Ei, nimic serios,** zîmbește, Ferlinghetti. **Nu-ți place ? Eu mă simt bine să intonez invocația asta indiană. Mă odihnește. Să te duci neapărat la ferma lui Ginsberg, să-l vezi pe el, face. Aoleu, acum îmi dau seama că ne-am luat cu poveștile și nu ți-am arătat librăria lui City Lights, ce-i mai important. Știi, noi am fost întîi o librărie, am vrut să arătăm că putem vinde cărți de poezie, că lumea ne citește. Afacerea a mers așa de bine, încît am putut deschide apoi o casă de editură. La voi poeții nu-și vînd singuri cărțile ? Lasă,** îi răspund, **am văzut un film cu dumneata, la Iowa City, ni l-a dat Engel, erai în librărie. Ei, nimic nu e ca librăria noastră,** se încălzește din nou Ferlinghetti. **Hai să mergem !**

Într-adevăr, City Lights Books Store e un fel de rai al poeziei. Peste tot, în toate formaturile posibile, volume de versuri. Cîteva încăperi sărăcăcioase, amintind de sediul editurii, adăpostesc mii de volume, într-o ordine tipic americănească. Nu sînt numai versuri, ci și cărți de filozofie, sociologie. **Români aveți ?** mă adresez unui băiat la toate care îl salută familiar pe Ferlinghetti. **Nu,** se grăbește acesta din urmă, **nici un român. De ce n-ai face dumneata o antologie de patru, cinci poeți pentru New Directions, la New York ? Încearcă. Să vedem ! Vino dumneata odată în România, îl provoc, să-i cunoști pe poeții români, poate publici ceva la City Lights, ți-am spus că Rău te-a tradus la Steaua, iar cu Adrian Păunescu, împreună, te-am citit la Iowa City, așa că te cunoaște. Nu te-ai simți între străini !** Îmi spune atunci ceva de Eugen Jebeleanu, îl citise undeva. **Da, e o idee, cînd oi fi în Europa, s-ar putea. Cunosc Uniunea Sovietică și Cehoslovacia. Am și publicat ediții bilingve din poeți de acolo și sînt prieten bun cu Evtușenko și cu Vosnesenski. E o idee, aș veni în România.**

Am plecat din San Francisco spre San Diego cîteva zile mai tîrziu. Ferlinghetti mă sfătuia să intru și în Mexic. Publicase de curînd **The Mexican Night** și mi-a vorbit entuziasmat despre țara cactușilor. **Domnule, e o țară extraordinară ! Du-te și vezi-l pe Marcuse, iar apoi șterge-o în Mexic. În California nu mai ai ce vedea.**

Ferlinghetti era desigur nedrept. Mai erau multe de văzut acolo. Am citit însă în avion **The Mexican Night** și mi s-a părut că am ajuns la Tijuana, cînd avionul a aterizat pe aeroportul din San Diego. Eram tot în Statele Unite și nu mă îndepărtasem de loc de autorul **Înțelesurilor adînci,** după cum n-am făcut-o nici acum, întors acasă, cînd îmi amintesc de ziua petrecută împreună, la San Francisco, în partea italiană a orașului, discutînd despre poezie și politică...

Aurel Dragoș MUNTEANU

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**

POVESTIRI DE VACANȚĂ • ARTE • FILM • SPORT

Anul XIV
Nr. 31 (483)
Sîmbătă
31 iulie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

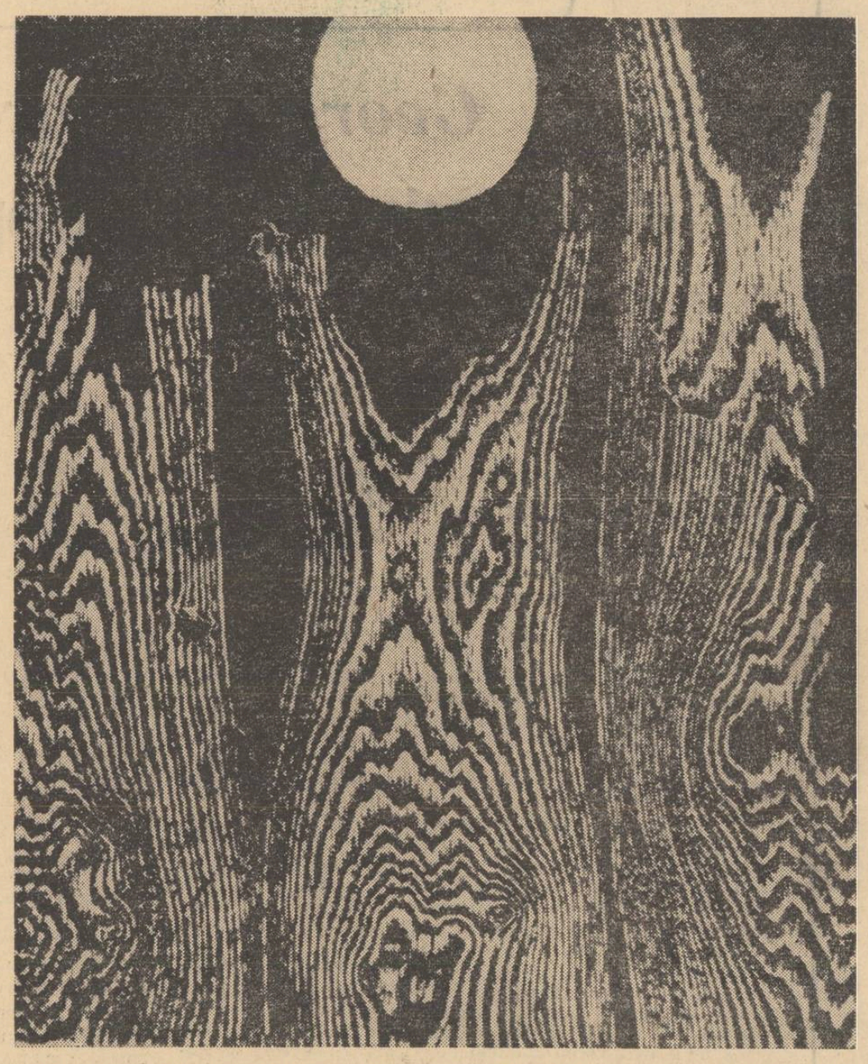

MAX ERNST : PĂDURE ȘI SOARE

Poezie și personalitate

Mai mult poate decît vocabularul, imaginile și atitudinea sufletească, ceea ce distinge pe un poet este un ton personal, un sunet specific pe care îl dau versurile lui, un accent unic și inimitabil. Un mare poet se poate recunoaște chiar numai după un singur vers. Poetul adevărat își pune pecetea chiar pe versurile de umplutură, pe ceea ce francezii numesc *Chevilles*. Cu cît personalitatea unui poet e mai puternică cu atît tonul lui e mai caracteristic și mai ușor de distins. Și iarăși, cu cît personalitatea poetului e mai slabă ,cu atît tonul specific este mai greu de observat, mai vag, mai ușor de confundat cu altele și, tocmai din pricina aceasta, pentru ca să fie perceput are nevoie să răsune în intervale mai lungi, în mai multe versuri sau chiar în mai multe poezii. Dovada se poate face ușor, citind pe rînd și la întîmplare versuri izolate din cîțiva poeți :

„Mergi tu luntre-a vieții mele
pe-a visării lucii valuri"

Versul acesta nu exprimă nici o idee poetică originală ; imaginea nu izbește prin noutate ; vorbele nu surprind prin vreo orînduire meșteșugită. Totuși, accentul întregului vers, mișcarea lui, elanul lui, tonul, în sfîrșit, are un răsunet unic, pe care orice îndrăgostit de poezie îl va simți imediat. E un vers cules din marele poem „Memento mori" al lui Eminescu.

De asemeni, cine nu va recunoaște tonul eminescian în versul acesta :

„Ascultînd cu adîncime glasul
gîndurilor mele".

Diferența de timbru se simte și mai bine cînd aceeași imagine, sau același complex de imagini, apare la doi poeți deosebiți sufletește și între care nu poate fi vorba de o înrîurire. Iată cîteva versuri din „Memento mori" al lui Eminescu:

Nu vedeți că în furtune vă blestemă oceane,
Prin a craterului gură răzbunare cer vulcane,
Lava de evi grămădită o reped adînc în cer
Prin a evului nori negri de jăratec cruntă rugă
Către zei...

Și iată acum cîteva versuri din alt poet :

Cu ochi de mări, cu gura vulcanilor, cu frunți
De stînci, cu nări de peșteri, cu braț de munți,
Cu-avîntul,
Cutremurului urlă îndurerat pămîntul !
În rug de ger se-nalță, pe culmi, ghețari cărunți
Și alba lor dojană o știe numai vîntul...

Coincidența e desăvîrșită în ce privește imaginile. În amîndouă fragmentele e aceeași atmosferă de blestem și de revoltă. Totuși deosebirea de ton e evidentă. Fragmentele nu pot aparține decît la doi poeți deosebiți. Valoarea vorbelor este considerată în chip felurit de amîndoi. Este o diferență de glas. Cuvintele sună altfel la unul și altfel la celălalt.

Iată un distih luat la întîmplare din opera altui poet :

Arbori cu crengi tăgăduitor aplecate
Fac scoarță în jurul unui lăuntric suspin...

Este aici un puternic ton caracteristic, menit să reveleze imediat poezia lui Lucian Blaga, poezie meditativă, cu imagini trecute îndelung prin gînduri și în care natura colaborează cu gravitate la cugetarea poetului.

Și iată alte două versuri :

Cînd pleci, să te-nsoțească piaza bună
Ca un inel sticlind în dreapta ta...

Sînt două versuri din cele mai puțin vestite ale lui Tudor Arghezi. Ciudățenia lor, felul neglijent în care sînt aruncate cu un aer de bobîrnac verbal, dau imediat tonalitatea „Cuvintelor potrivite", caracteristică pentru o bună parte din poezia lui Arghezi, poezie cu tifle în infinit și mănunchiuri de imagini aruncate în vers de-a valma. Același ton răsună și în versurile acestea, culese iarăși printre cel mai puțin cunoscute ale lui Arghezi :

Astăzi soarele prin ceață
S-a născut din haos, mort.

Pecetea poetului e bine apăsată și autentică.

În schimb, care vers singur din cutare sau cutare poet, chiar vestit pe vremuri, răsună în noi ca un ecou fără pereche ? Oricît ne-am încorda atenția de-a lungul a sute de versuri, tot n-am putea alunga o impresie de platitudine. Nici un vers nu se desprinde cu o valoare unică și inimitabilă. Totuși stilul există și la acei poeți, bineînțeles, dar în cel mai bun caz, un stil mediocru corect, care exprimă o slabă personalitate poetică, cu pecetea ștearsă de la început.

Tonul face poezia. Cheia poeziei pure aici trebuie căutată. Fiorul unui singur vers sau al cîtorva versuri e destul pentru ca în amintirea noastră să răsară o întreagă lume de idei poetice. Opera poetului adevărat se oglindește în fiecare din versurile lui cum se răsfrînge cerul într-o picătură de apă. În tremurul unei frunze freamătă toată pădurea.

Al. PHILIPPIDE

ÎN ACEST NUMĂR:

ZILE DE DAR
proză de Radu Tudoran

PEISAJ INDUSTRIAL —
un reportaj de Mihai Diaconescu

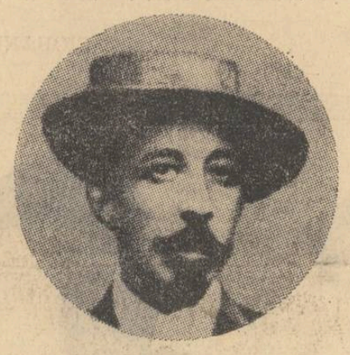

D. ANGHEL ÎNTRE FANTAZIE ȘI REALITATE

(pag. 3)

Omul citind

Mă urmărește o imagine de mare forță expresivă, pe care am zărit-o cîndva, cu șase ani în urmă, în atelierul unui pictor italian. E vorba de Renato Guttuso și de obsedantul chip al omului cu ziarul, *reluat în cîteva zeci de pînze. Din toate colțurile atelierului te întîmpina chipul unui bărbat matur, cu trăsături neclare, parcă topite de o tensiune lăuntrică insuportabilă ; în brațele sale larg deschise paginile mari ale ziarului se deschideau copleșitor și omul părea că se azvîrle în ele, mistuit de vești misterioase, chemat de un adevăr mai puternic decît viața lui...*

In aceste zile de vară deplină, cînd scoarța de bitum a orașului arde și se topește sub pașii noștri toropiți, e plăcut să te apropii, în locuri umbrite, de tonetele cu cărți. Pasul în stradă al librarului a fost bine primit de cei cărora le-a fost destinat și întotdeauna în jurul meselor stivuite de volume trecătorii se opresc cu interes. Unii răsfoiesc în treacăt cu degete grăbite noutățile abia descinse din tipografii, alții cer după o scurtă reflecție o carte sau alta, cei mai mulți — și nu e nimic nefiresc în asta — se mulțumesc să parcurgă cîteva pagini, după care își văd de drum.

Homo leggens, omul citind, *ce extraordinară este imaginea sa ! Actul lecturii este, pentru mine, cel mai frumos din cele exclusiv umane. Mult mai bogat și mai cuminte decît scrisul (îmi dau seama cu tristețe chiar în vreme ce așternaceste rînduri), care, prea adesea, e dominat de orgolii zadarnice. Omul citind este fundamental frumos. Îl privesc cum stă la hotarul a două lumi, cea din sine însuși și cea din carte, aparținînd amîndorura. Omul citind se află lîngă tine cel care-l contempli și, parcă dizolvîndu-se în lumina clară a verii, dispare lăuntric în depărtarea lecturii.*

Nu știu cum va fi în viitor, dacă e adevărat că însăși cartea ca volum va pieri, înlocuită de pelicule tainice. Unii futurologi prevăd în locul lecturii un fel de vizionări ca de televiziune. Nu înțeleg prea bine și, cu melancolie o spun, nu mă interesează. Deocamdată, trăiesc bucuria întîlnirii cu cartea, așa cum se prezintă ea astăzi, mai mult sau mai puțin greoaie. Și bucuria lecturii devoratoare îmi pare fără egal, în aceste zile de vară cînd pe străzi văd oameni mulți, citind.

Ilie CONSTANTIN

Laudă inteligenței

Cît de subtilă și, totuși, cît de falsă e argumentația lui Michel Foucault, din multdiscutatul său studiu *Les Mots et les Choses*. A studia gîndirea modernă, a încerca să explorezi diversele tărîmuri ale științei pentru a urmări formarea „modelelor" antropologice, a proceda la o adevărată prospecțiune arheologică a culturii, nimic mai interesant, mai promițător. Dar a extrage din studiul paralel al evoluției lingvisticii din ultimele două secole, ca și al științelor naturii și al economiei politice concluzii ce duc, în cele din urmă, la stabilirea unei teze ca aceea cu care se încheie lucrarea lui Foucault, ce tristă aberație. Teza este următoarea: „fără îndoială, omul este pe cale de dispariție". Eroarea profundă a gînditorului francez rezidă în modul în care răstălmăcește rezultatele cercetărilor (printre care chiar al propriilor cercetări) privind evoluția gîndirii moderne. Într-adevăr, se poate observa în zilele noastre o insistență deosebită a studioșilor în diversele domenii ale lingvisticii. Or, după Foucault, imaginea omului modern s-a constituit într-o perioadă (secolele XVII—XVIII) în care problemele limbajului erau prea puțin aprofundate. „Dacă același limbaj — ne spune el — apare azi cu o tot mai mare insistență... nu este acesta semnul că... omul este pe cale de a pieri pe măsură ce strălucește din ce în ce mai puternic la orizontul nostru ființa limbajului ?" Această argumentație din capitolul final al cărții amintite — *Les Mots et les Choses* — este din mai multe puncte de vedere eronată. Ne vom mulțumi aici să indicăm o singură direcție a unei contraargumentări.

„Insistența" cu care sînt, în zilele noastre, cercetate problemele ce aparțin lingvisticii nu este un fenomen izolat în gîndirea științifică contemporană. Asistăm, totodată, la o „insistență" tot atît de marcantă în studiul constituției fizice a materiei. Apoi, explorări convergente, chiar dacă pornind din puncte diferite, vizează, toate, constituirea unui corp solid de cunoștințe privind antropologia — în sensul cel mai larg al termenului — cunoașterea omului, a societății umane. Departe de a ne îndemna să „renunțăm la a gîndi omul" — cum pretinde Foucault —, toate aceste eforturi ale gîndirii științifice moderne sînt dirijate spre constituirea unui nou *chip* al omului. Omul în era explorărilor cosmice năzuiește spre o lărgire și o adîncire a conștiinței de

UMANITĂȚI

sine însuși. Problemele limbajului nu pot fi desprinse decît arbitrar de cele privind gîndirea umană, de cele privind fenomenele vieții sociale, de diversele forme ale conștiinței sociale. După cum, în zorii erei moderne, umaniștii vădeau o particulară pasiune pentru filologie, descoperind, readitînd, cercetînd și glosînd pe marginea textelor antichității elino-latine, asociind aceste studii ale lor cu cele istorice ca și cu propagarea unor înalte precepte etice și cu revendicarea unor drepturi noi pentru cugetul uman, pentru întreaga făptură umană, tot astfel, și cu atît mai mult, în epoca contemporană, studiul limbajului nu poate fi disociat de acela al omului în totalitatea sa. Gîndirea nu poate fi desprinsă de cel care gîndește decît pentru stricte rațiuni de „laborator". Dincolo de limitele acestea, dincolo de falsele supremații ale uneia sau alteia din disciplinele științifice se realizează acea *unitate de perspectivă* asupra umanului către care trebuie să tindă cugetarea științifică.

Un elogiu strălucit al inteligenței ne oferă Mircea Malița în capitolele volumului său recent apărut *Aurul cenușiu*. Îndeosebi cele douăsprezece paragrafe ale meditației sale pe tema „gîndirii moderne" se constituie ca o descriere succintă dar și ca o pledoarie pentru diversele *funcții* caracteristice ale acestei gîndiri. Caracteristicile gîndirii moderne pe care le enumeră eseistul sînt tot atîtea perspective deschise asupra umanului. Gîndirea (practică, globală, probabilistă, modelatoare, operatoare, pluridisciplinară, prospectivă etc.) nu este, nicidecum, un mecanism autonom. Cercetată în intimitatea articulațiilor ei, ea vădește ceea ce am putea numi *umanitatea ei*. Și nu înțelegem aceasta doar în sensul, firesc, al apartenenței ei la un om gînditor ci și la coprezența ei în toate demersurile omului. Mai mult decît atît, inteligența umană, atît de activă pe diverse tărîmuri, în zilele noastre, probează deșertăciunea unor teze — precum aceea citată, a lui Michel Foucault, privind „pieirea omului". Cum arată Mircea Malița, vorbind despre optimismul gîndirii moderne: „Încrederea în capacitatea omului de a rezolva probleme este întreținută filozofic de multă vreme. Ea este substanțiată recent, prin performanțele revoluției tehnico-științifice. Acum s-au născut și mijloacele de a atinge planuri ambițioase. Speculația verbală, cu capcanele și limitele ei, a fost pesimistă. Încrederea începe la hotarul unde apare și acțiunea. Filozofia coerentă care crede în materialitatea lumii și în mișcarea ei logică a fost cea care a făcut alianța cu acțiunea pe planul societății. Ea a fost și este optimistă, încrezătoare. Așa este și gîndirea modernă. Analiza gîndirii moderne ca și a limbajului probează contrarul tezei lui Foucault : apariția unei noi etape în progresul umanității.

Aceasta nu devine o evidență pentru reflecția noastră decît atunci cînd înțelegem de ce elogiul inteligenței, cercetarea gîndirii moderne se asociază — ca și în eseul lui Mircea Malița — cu un discurs despre pasiunea umană și un altul despre activa inteligență a mîinilor.

Nicolae BALOTĂ

Drumurile sînt gesturi

cronica pietonului

Ca și fîntînile de pe marginile lor, drumurile sînt gesturi și atitudini de dăruire și aliniere anonimă, semne făcute cu mîna către cei care au trecut, trec sau vin, — durată tăiată în timp prin tăietură subțire, fascinantă și înșelătoare în cîmpie, epică în deal sau pădure și dramatică, fabuloasă în munte.

Aparținînd tuturor și nimănui, drumurile au fost printre cele dintîi organizări și gospodăriri împreună ale pămîntului...

Pietonului, adică celui care a croit, bătătorit și lărgit potecile pînă cînd le-a dat „deschiderea" și strălucirea în asfalt a drumurilor moderne, i se rezervă de către acestea din urmă un spațiu din ce în ce mai mic iar magistralele îl aruncă pur și simplu pe drumuri, pe alte drumuri. Situația e compensatorie dacă ne gîndim că cei de dinapoia parbrizului parcurg sute și mii de kilometri ca să facă — într-o localitate turistică sau istorică — vreo cîțiva pași pe jos.

Țară a riurilor, a tuturor formelor de relief și mai ales a unor firi comunicative, sîntem și o țară a drumurilor. Acum se construiește, lărgit și tăiat în munte de brațe tinere cel mai înalt drum, Transfăgărășanul, *lung de aproape 100 de km. Drumul trece, firesc, pe lîngă firul apelor și pe lîngă lacuri care dacă au fost numite „cercei" ai munților, atunci* Transfăgărășanul *se cere numit salba care legînău-le le sună și le mai strălucește odată.*

Se „asaltează", se forează și se aruncă aici zilnic, tone de piatră în cer îngenunchîndu-se treptat neînvinsele culmi ale Făgărașului. Și în urma artificierilor sau buldozeriștilor rămîne doar mirarea caprei negre care, venită să se adape, nu mai găsește nici poteca nici ochiul de apă știut și bate uimită și înspăimîntată cu copita în piatra surpată, răvășită și supusă.

CANDID

POȘTA REDACȚIEI
de Fănuș Neagu

O JUMĂTATE DE PAGINĂ
de Marin Sorescu

REVISTA STRĂINĂ

DIN CUPRINS

cronica literară

George Macovescu

VÎRSTELE TIMPULUI

Din cîte știm, pînă în momentul de față, nimeni nu s-a încumetat să elaboreze dacă nu un studiu exhaustiv cel puțin o schiță de istorie a publicisticii literare românești. Și ce mină de fapte semnificative în cele mai diferite direcții ne oferă istoria atît de bogată și de strălucită a acestui gen, la noi ? Căci, într-adevăr, este vorba de un gen literar cu nimic mai prejos decît celelalte : un gen care, în ciuda totalei lui ignorări la scara teoriei literare, sfidează circumspecțiile paraestetice și rigiditățile clasificărilor excesive, impunîndu-și întotdeauna prezența în chipul cel mai acaparator cu putință. Pulsul viu, imprevizibil în meandrele lui, dinamica interioară a unui anumit moment literar înțeles în totalitatea relațiilor cu epoca de care ține, deci tot ceea ce constituie dosarul existenței așa-zicînd intime aparținînd acestui moment aici, în textul publicistic adesea uitat, este de identificat. Dar inestimabila valoare de radiografie psihologică, intelectuală etc., raportată la însăși persoana aceluia ce se manifestă în cuprinsul genului ? Fără teama de a exagera, se poate spune că, privită din acest unghi, publicistica literară concurează la poziția privilegiată de pandant al jurnalelor intime și al corespondenței. Ea este tot atît de capabilă a dezvălui datele revelatorii ale personalității celui ce o practică ; îndeosebi latura biografiei „obiective" a acestuia este pusă în lumină cu o asemenea forță încît nu o dată deducțiile facilitate de sursele arhivistice apar de o fragilitate vizînd incredibilul.

În ultimă analiză, marca publicistului literar autentic rezidă în intensitatea cu care produsul său întrunește, în egală măsură, calitățile unui document de epocă cu valoare de unicat și pe acelea ale unei fișe autobiografice imposibil de reconstituit pe altă cale. Este și concluzia pe care ne-a impus-o volumul **Vîrstele timpului** de George Macovescu, nu de mult apărut la editura „Cartea Românească".

George Macovescu este un profesionist al publicisticii literare într-o accepție oarecum specială. Vrem anume să spunem că pentru el gazetăria de ținută superioară, literară, nu e numai o chestiune de strictă meserie, îndeplinită în mod calificat. Totodată, nu poate fi vorba nici numai de cunoscuta nevoie a scriitorilor și, în general, a intelectualilor de a ieși direct în arena confruntărilor social-politice (sau de alt ordin) la zi. Mai presus de orice, pentru George Macovescu gazetăria, practicarea acesteia relevă statutul unui mod de existență. Sursele din care provin datele statutului în cauză credem că sînt, în special, următoarele două : supunerea unei autentice vocații literare, în cea mai mare parte, la exigențele genului publicistic, de o parte, și, drept consecință, de altă parte, ferma încredere în posibilitățile nelimitate ale acestuia de a-și asuma sarcina unei exprimări totale, în ordinea realității fenomenologice și psihologice. De altminteri, socotim că tocmai confluența acestor doi factori este chemată a particulariza condiția estetică a publicisticii moderne în general. Cel puțin reportajul literar este, indiscutabil, rezultatul „renunțării" deliberate la serviciile literaturii de imaginație (inclusiv la acelea ale poeziei !) și al virtuților sale de a se implica în spiritualitatea epocii, în conștiința social-politică și, bineînțeles, umană a acesteia.

Parafrazînd un cunoscut adagiu referitor la definiția romanului realist clasic, putem conchide că publicistica literară modernă, îndeosebi reportajul, se situează într-un semnificativ raport de concurență cu oficiul stării civile și cu aspirațiile prozei de ficțiune spre autenticitatea pură, emancipată de servituțile stereotipiei artistice. Este notorie aserțiunea lui Geo Bogza emisă cu decenii în urmă —, potrivit căreia în împrejurările vieții contemporane nici cea mai dezlănțuită imaginație artistică nu e în măsură să depășească gradul de senzaționalitate prezentă în însuși miezul existenței cotidiene.

Sincer vorbind, autorul cărții **Vîrstele timpului** nu ni se pare totuși un adept al viziunilor guvernate de nuditatea faptelor insolite. Doar în cîteva rînduri textele sale fac loc unor pasaje de acest gen : „În statisticile oficiale publicate se poate citi, de exemplu, că România are cel mai mare procent de nașteri, față de populație dar și cel mai mare index de mortalitate pentru copiii mici. Tot în aceste statistici se mai poate citi că țara aceasta stă în fruntea celorlalte din punctul de vedere al deceselor cauzate de tuberculoză. Se spune chiar că proporția ar fi cam 18 la 10 600 de locuitori. Cifra aceasta provoacă îngrijorare cu atît mai mult cu cît o altă statistică arată că pentru douăsprezece cazuri de tuberculoză, în faza cea mai periculoasă, există un singur pat de sanatoriu. Deci, pentru unsprezece bolnavi sentința este cunoscută : moartea sigură" **(Un pat pentru doisprezece tuberculoși, 1937).** Sau următorul tip de „preluare" a cifrelor din mercurialul oficial al Camerei de comerț și industrie din București : „Anul trecut, dacă voiai să mănînci o salată de roșii, plăteai pe kilogram 2.25—3 lei, pe cînd ieri nu puteai avea această plăcere decît dacă scoteai din pungă 11—22 lei. Dar dacă la friptură voiai să ai o salată de castraveți, găseai în piață cu 2—3 lei bucata. La 11 august 1940 un castravete costă la București 8—13 lei" etc. **(Așa a hotărît scumpetea !, 1940).**

Cum spuneam, asemenea voluptăți pentru despuierea datelor concrete, pentru producerea lor ca atare sînt cu totul rare. În același timp e de remarcat că lucrurile se petrec astfel numai pentru că demonstrația de principiu o cere, autorul fiind interesat de substratul semnificativ, de ceea ce poate conduce spre generalizarea indubitabilă. Arta de reporter a lui George Macovescu stă nu atît în apetitul pentru descripția frustă, realizată „la fața locului", cît mai ales în acuitatea comentariului și în gradul de participare afectiv-intelectuală, totul supunîndu-se firesc, fără ostentație, unei perspective ideologico-politică și social-morale dintre cele mai tranșante : aceea inculcată publicistului militant de apartenența lui la lupta partidului comunist.

Artistic, linia de forță a volumului **Vîrstele timpului** este asigurată de tonalitatea lejer-bonomă cu care este condus comentariul — ceea ce dă o binevenită impresie de angajare directă în dialog cu cititorul — și de insinuarea acelei indefinibile disimulări ironice de care nu poate beneficia decît gazetarul-artist. Autorul e conștient de faptul că, „la concret", cititorul este cel puțin tot atît de edificat asupra celor ce se întîmplă în jurul lui. Drept care manifestă o completă îndepărtare de vanitatea că el ar ști mai mult decît ceilalți. La fel, îi sînt străine și înclinațiile pentru violența verbală, pentru articolul de gazetă asimilat speciei pamfletului. Se scontează în primul rînd pe iradiația exemplară a „banalului", a ceea ce plutește în aer, a ceea ce se află la ordinea zilei. Pentru George Macovescu — s-ar putea zice — nu excepțiile confirmă regula ; însemnele acesteia sînt depistabile la tot pasul și, paradoxal, tocmai într-o asemenea stare de fapte rezidă caracterul senzațional al existenței umane în societatea modernă. Pus în fața a ceea ce el știe tot atît de bine ca și scriitorul, cititorul se simte integrat celor descrise și comentate, încît angajarea lui în dialog este realmente afectivă, pornită de la inimă. Ceea ce asigură premize ideale pentru finalizarea morală și politică eficientă. Altfel spus, George Macovescu are rarul dar al publicistului plin de tact și de solicitudine față de cititorul său, căruia îi acordă drepturi de partener egal la discutarea și înțelegerea marilor și (cine știe cît și cum ?) micilor probleme ale timpului său. Iată, spre pildă, modul total anticeremonios — un mod „oarecare" — de enunțare a temei dintr-un comentariu politic consacrat vertiginoasei nazificări a Germaniei pe la mijlocul deceniului al patrulea al veacului nostru : „O revistă americană publică o fotografie cu următoarea explicație : „Satul olimpic devenit școală militară germană. În adevăr, fotografia reprezintă un pavilion al satului olimpic, prin fața căruia trece o trupă de soldați bătînd celebrul „pas al gîștei", văzut și auzit acum douăzeci de ani pe Calea Victoriei Pe frontispiciu se poate citi : „Infanterieschule" **(Satul olimpic — infanterieschule, 37).** Sau începutul unui eseu traversat de acea gravă chestiune a istoriei contemporane care este chestiunea păcii și a războiului, a înarmării și a dezarmării ; e un început de un didacticism atît de subtil condus încît contactul cu sensibilitatea și cu rațiunea cititorului nu se poate realiza decît la nivelul supremei lui ingenuități : „Cînd omul a descoperit că pentru a se apăra de semenul lui sau pentru a-l ataca poate să arunce în el cu o piatră, s-a inventat prima armă și de atunci a început cursa înarmărilor. Este adevărat că de la bolovanul azvîrlit prin forța brațului și pînă la bomba nucleară trimisă la țintă prin puterea rachetei intercontinentale au trecut multe, foarte multe milenii, dar tot atît de adevărat este — și să nu ezităm să o spunem — că nu s-au produs prea multe modificări în mentalitatea omului, în concepția lui despre convietuire, despre drepturile și îndatoririle în societate, în comunitatea umană" **(E pur, si muove..., 1970).**

Firește, pentru a beneficia în publicistică și de privilegiul adeziunii afective a cititorului este nevoie ca autorul însuși să fie înzestrat cu un cît mai sporit coeficient de afectivitate și, totodată, să fie capabil de a o transmite în chipul cel mai natural cu putință. În egală măsură, o interesantă panoramă a istoriei contemporane dar și un document uman degajînd adînci inflexiuni de lirism confesiv, cartea **Vîrstele timpului** se impune atenției mai ales grație satisfacerii acestui hotărîtor deziderat.

Nicolae CIOBANU

avantpremieră editorială

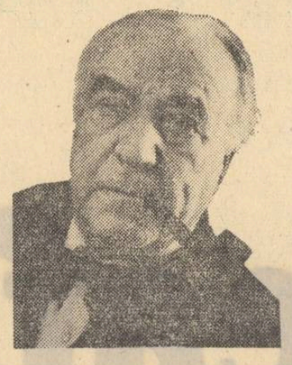

VICTOR EFTIMIU

Negustătorul de idei

Schițe și nuvele. Editura „Cartea Românească"

RADU TUDORAN

Anotimpuri

Roman. Editura „Cartea Românească"

ALEXANDRU IVASIUC

Vestibul

Roman (Ediția a II-a) Editura „Eminescu"

GELLU NAUM

Copacul-animal

Poeme. Editura „Eminescu"

ADRIAN PĂUNESCU

Sub semnul întrebării

Interviuri. Editura „Cartea Românească"

LIVIU BRĂTOLOVEANU

Oameni la pîndă

Roman (vol. I) Editura „Cartea Românească"

posta redacției

GÎNDĂCEL. Sigur că da, vara și gîndăceii scriu poezie. Altfel cum ar crește micșunelele ?! Mi-au plăcut la nebunie versurile dumitale, o să le tipăresc pe o foaie de lipan și-o să cos foaia cu fir de rafie la urechea unui cuib de lăstuni. Orice vrabie o trece pe-acolo să citească și să-și smulgă penele de necaz : „Turturică, turturică / Dragă ipoteză mică / Cînți întreaga ziulică / De te-ascultă mare și mică / De la cal pînă la furnică". Te rog să fii atent (ă) Gîndăcel, în ultimele două versuri ai pierdut pasul, trebuie s-o ții totdeauna unu, doi, trei, stîngul pe tobă, patru, cinci, șase, dreptul pe trompetă, șapte, opt, nouă, și cu a brînzei zece, n-ai văzut un iepure chiar gonind călare pe-o vulpe jupuită ? Gîză, gîză, gîzulică, dragă ipoteză mică.

VASILE ELIAD. În „Hotelul bunului Dumnezeu" doarme somn dus o plictiseală de moarte. Doarme cu capul pe o scrumieră plină cu mucuri de țigări Kent (lungi sau scurte ?) și cu călciiele pe două cerceafuri înmuiate în coniac și la geamuri bizîie o ploaie nedată cu untdelemn pe la subțiori. Ce să fac eu cu asemenea povestire și cu sora ei, intitulată „Cald" ? Ești foarte tînăr și, evident, îți place să pozezi. Îți dau un sfat : ia-ți ca modele (de viață sau de scris) oameni care nu întîrzie cu pasul lîngă nimicuri descîntate cu vorbe goale.

RAMAYANA. Mi-ai scris în primăvară și-ți răspund în vară. Poeziile nu s-au învechit, dar n-au fost noi nici în clipa scrierii lor. Dumneata vorbești hohotind și poezia pe care-o încerci (de dragoste, de meditație) se cere șoptită, spusă în taină. Cuvintele se cer înțelese și plantate în cîmp cu ploaie, și dumneata, uneori, le izbești cu piatra : „...așa cum păsările vor ultimele lucruri și picioarele **iarba mestecănoasă** a pămîntului".

GHEORGHE MARIN. În „Partida de pocher" n-am găsit nici-o chintă roială. Numai perechi de șeptari cu optari, cîrpe cu zdrențe, după cum spune un prieten al nostru mai mare care, în tinerețe, și-a ruinat multe nopți trăgînd de urechi un valete de treflă care se încăpățîna să doarmă sub manșetele partenerilor. Pas parol.

SEVER MIHALACHE. „Conceptul de structură, semnificația și limitele metodei structurale" — iată un lucru la care nu mă pricep deloc. Încearcă la o revistă de specialitate.

M. MORARU. Nu-i frumos ceea ce faci. Participi la un concurs și vrei să afli de la mine numele scriitorului, laureat al Premiului Nobel, care-a întocmit Antologia poeților români apărută în Argentina. Un concurs presupune pregătire serioasă, de ce să-l cîștigi dumneata cu capul altuia ? Te rog să mă crezi, după ce ți-am citit scrisoarea am simțit acru în gură.

ALEX. COBNEAC. Reproduc din scrisoare : „Mă iscălesc mare (cu majuscule, n.n.) ca să mă înțelegi mai ușor. Iată date despre mine : 1968 am făcut primii pași în poezie. 1969 am făcut un progres simțitor. 1970 am participat la olimpiadă pe oraș, la celelalte n-am participat. 1971 cum spune tov. președinte al cenaclului încep să mă conturez în viața cenaclului. Tot în anul ăsta prin intermediul ziarului dvs. vreau să-mi încep viața literară. Dacă nu puteți să-mi răspundeți acasă, atunci în ziar. Subiectul schiței pare a fi lacrimogen și **mie** teamă de-un eșec. Să știți că nici-o idee nu e plagiată. Foile sînt tăiate strîmb dar sper să înțelegeți **ceam** scris. Plus de asta sunt o serie de greșeli pe care **leam** corectat". Îți răspund cu versurile lui

GICU ARNĂUTU : „Căprioare, căprior, / Vino-n dealul cu mohor / unde mă bat c-un picior / Ca să-mi treacă al meu dor". Aur, Gicule dragă, și s-auzim de linguri de aramă.

GEORGE CEL IUBIT DE ZEI. Furie turnată frumos în tipare. De ce nu-ți iese și proza pe calapodul ăsta ? Din vina mea, nu-i așa ?

MAL ROBERT. Nu mă încîntă scrisorile. Aștept manuscrise.

ALGA Z. Mulțumesc pentru toate gîndurile bune. Dar, cu și în cazul lui Mal Robert, aștept manuscrise.

UCENICU. Încearcă la revista „Luminița".

ION TRIF. „Nuntă cu ochi de mireasă" — o schiță care nu mi-a plăcut. E scrisă șchiop. Acum, după ce-ai debutat, ești dator să lucrezi de zece ori mai mult ca înainte.

ÎN NICI-UN FEL : Morlova Florea, U. I. Sav, Nicolaie Fenești, Ilieș Hornicaru, Tudor Măgureanu, Elena Radu, Costel Cristoreanu, Vasile Huțu, Gh. Grătianu, Jeni Petruș, Basilius V. Bota.

Fănuș NEAGU

compendiu

TRISTAN TZARA

Primele poeme

Sașa Pană continuă popularizarea literaturii de avangardă retipărind la Cartea Românească, *într-o versiune completată cu numeroase inedite,* Primele poeme ale lui Tristan Tzara. *Ediția este reluată și prin postfața* Insurecția de la Zürich.

Viitorul animator al „stării de spirit" dadaiste era un adolescent atunci cînd compunea în românește aceste prime poeme. Faptul nu-l împiedică pe comentatorul francez Marc Alyn (citat de îngrijitorul ediției în postfață) *să afirme : „Tzara a ses débuts était déjà un élégiaque de grande souffle, aimant sans doute les rapprochements insolites".*

Într-adevăr, asemeni lui B. Fundoianu, Tzara cîntă în tinerețe tristețea provincială, cu un timbru distinct care arată o mare precocitate. Dar, în timp ce la Fundoianu viziunea apăsătoare se grave ază în plumb, la Tzara imagistica volatilizează peisajul. Tînărul poet e un neglijent princiar care nu face efortul de a-și impune prezența. Răzvrătiri vagi, iubiri, melodii uitate i se risipesc printre degete. Cu un amuzament melancolic el privește toată această lume care pleacă și adoarme înginînd : „Iubită, (auzi) se vaită plopii că pleci / Și eu mă gîndesc : să nu-ți fie frig / Să iei haine groase și cărți de citit / (O să găsești într-o noapte un crin veștejit)" — Elegie pentru venirea iernii.

Plecarea *are mai mult o semnificație temporală, e o scufundare în timp. Tzara e un poet al provinciei în măsura în care timpul poeziei sale e somnolent și difuz. Chiar în momentul în care sînt exprimate, sentimentele capătă parfumul unor amintiri de demult („Verișoară, fată de pension, îmbrăcată în negru, guler alb, / Te iubesc pentru că ești simplă și visezi" —* Verișoară, fată de pension), *iar amintirile propriu-zise devin vestigiile unui timp legendar („În sămînță de crini / te-am înmormîntat senin / ne-am iubit în clopotnițe vechi / anii se distramă / ca dantele vechi". —* Tristețe casnică). *Prin urmare, dacă se poate accepta că Tzara era un „elegiac" în poemele de tinerețe, e îndoielnic că el „iubea apropierile insolite". În adolescentul de 16 ani nu trebuie văzut numaidecît viitorul insurecționist de la Zürich. Mai degrabă, e caracteristică pentru acea vîrstă o lene fermecătoare în căutarea expresiei. Sau, pentru a împăca lucrurile, putem vedea în* primele poeme *o anticipare a reformelor dadaiste, însă nu prin forțarea, ci prin neglijarea limbajului.*

GH. GRIGURCU

Rîul incinerat

Rîul incinerat *(ed.* Dacia — *1971) aparține unui autor care a mai publicat versuri* (Un trandafir învață matematica — *1968,* Trei nori — *1969), dar a cărui vocație evidentă rămîne critica. În recentul volum, cele mai multe formulări se referă la literatură, ca la un mediu de existență. Așa cum poetul adevărat se exprimă prin elementele realității, Gh. Grigurcu se exprimă prin elementele poeziei. Avem astfel de-a face cu o realitate de două ori reflectată, care s-a rafinat atît de mult, încît pare un joc de oglinzi. Pentru a ajunge la transparența ei densă, autorul năzuiește să fie un „fluid stilist" și, într-adevăr, expresia sa e fluidă.*

Dacă poetul adevărat condamnă pătrunderea în tainele lumii, Gh. Grigurcu condamnă pătrunderea în tainele poeziei : „Acestui cîntec de i-ai afla subtilitățile / toate, n-ai mai putea trăi, / de i-ai desface carapacea, de i-ai desfigura / trupul moale și lent înspăimîntător ca un nor." — Acestui cîntec de i-ai afla. *Dacă poetul adevărat visează un paradis cu oameni inocenți, Gh. Grigurcu visează un paradis al cuvintelor inocente : „Se spune că-n largul cerului cade mulțimea cuvintelor. Și le culegem intacte ca-n ziua dintîi, fără greșeli de limbă, fără iubiri, într-o vastă încoronare de clipe libere." —* Se spune. *Corespondența acesta nu e vizibilă peste tot, dar ca relație fundamentală se păstrează mereu. Astfel,* Rîul incinerat *se poate defini și ca act poetic secund, dar și ca act critic naiv. În orice caz, indiferent de categoria estetică, poezia lui Gh. Grigurcu delectează, cu excepția unor aforisme banale („Chiar lauda e mai curată decît admirația cugetată", „Nici un monstru nu satisface porumbeii" etc.).*

Alex. ȘTEFĂNESCU

HORIA BĂDESCU

Marile eleusii

Deocamdată, universul lui Blaga plutește într-o difuzie de tinerețe și presimțire artistică. Se întrezăresc primele contururi ale unei siluete care înalță brațele spre ploaia de raze și murmură cîntece de mulțumire. E un panteism fericit, copleșit de singurătatea fericirii sale prea mari. Ca o roată enormă, timpul se mișcă încet, împăcat și fecund. Linia pură a viziunii este însă perturbată, după cum observam, de zvicnirile sîngelui tînăr. Asemeni lui M. Dinescu, autorul Marilor eleusii *sfidează încă boem inevitabila perimare : „Iată, aș da oricît pentru noaptea aceasta / Tineri sîntem, nebuni și puțin derbedei / O, prieteni, svîrliți peste umăr / Portretul frumosului Dorian Gray." —* Gau-

PROBLEME DE ISTORIE LITERARĂ

D. Anghel între fantazie şi realitate

Un eseu de Georgeta Horodincă

Tatăl poetului Dimitrie Anghel, cu doisprezece ani mai în vîrstă decît soţia sa Erifilia, născută Leatris, a fost în raport cu fiul său, un personaj care merită toată atenţia. Însufleţit de idealuri practice în timp ce fiul nu se arăta interesat decît de literatură, istoria literară l-a dat uşor de o parte, aducînd în prim plan delicata grecoaică de la care poetul a moştenit firea imaginativă şi dragostea pentru flori. La această estompare a lui Dimitrie Anghel-tatăl, a contribuit serios poetul însuşi care s-a declarat exclusiv moştenitorul suavei Erifilia, prematur dispărută prin consecvenţa destinului ei de floare. Dar distribuind în vederea unei biografii ideale, roluri inegale părinţilor săi, poetul a îndreptat cercetătorii literari spre o romantică simplificare a personalităţii sale.

Departe de a fi depozitarul exclusiv şi senin al moştenirii materne, Dimitrie Anghel se resimte interior de dramatica înfruntare a două tendinţe opuse care aspiră spre o bizară unitate. Firea prozaică a tatălui a lăsat şi ea o amprentă durabilă, greu de trecut cu vederea, în viaţa fiului său. Pendulînd între sentimentul unei opoziţii deschise faţă de idealurile paterne şi aspiraţia inconştientă de a se identifica cu figura voluntară şi atotputernică a tatălui, poetul n-a băgat de seamă că şi-a construit destinul inspirat, de blînda fantomă a romanticei Erifilia copiind obsesia demiurgică a părintelui său.

Cine era de fapt Dimitrie Anghel-tatăl, acest personaj puternic şi autoritar care trăia într-un univers cu totul deosebit de acela al mai tinerei sale soţii şi al copiilor, afiliaţi taberei materne? Poetul ni-l prezintă ca pe un nemulţumit care ţinea neapărat să schimbe ceva în lume prin voinţa lui superbă. Moştenise de la părinţi, în satul Cornești de lîngă Iaşi, o casă „minunată", al cărei pridvor „frumos şi alb" dădea spre un paradis floral însufleţit de armonia naturală a unui izvor. Pămîntul care se întindea împrejurul casei, molatec scăldată în miresme şi petale, ca un ţărm bătut de o apă blîndă, ar fi fost de ajuns pentru a-l face fericit. Un demon neobosit îl împingea însă necontenit departe de edenul primordial a cărei frumuseţe o găsea şi inutilă, şi costisitoare. Domnul Vuia, „duşmanul florilor", este el, omul pozitiv, „inamic născut al formelor, miresmelor şi culorilor". Adevărata împărăţie a acestui negustor cu suflet de monarh începea dincolo de gardul grădinii, acolo unde era „rodul cel mare şi pînea cea de toate zilele". Pămîntul pe care Erifilia, naiv deghizată în doamna Vuia, cultiva splendori gratuite nu era pentru el decît „un element de producţie", iar sămînţa „banul pe care-l îngropa, aşteptînd ca să se urce în vîrful spicului şi de acolo în buzunarul lui". După moartea soţiei, priveşte cu un simţămînt de triumf paragina care devastează o lume delicată şi lipsită de apărare: „De ce mureau însă şi se năruiau toate, de ce zîmbetul batjocoritor înflorea tot mai mult pe buzele d-lui Vuia. Ca de-o faptă mare se bucura de năruirea unei lumi, partea aceea demonică ce tăinuieşte în unele suflete, se ridica tot mai mult la suprafaţă şi cît a trăit închis în egoismul lui sălbatec o mînă de ajutor n-a vrut să dea naturei, un gînd de bunăvoinţă n-a avut pentru ea." **(Duşmanul florilor).** Acest fiu de circiumar se lansase în agricultură cu o patimă neobişnuită, năzuind să transforme radical totul: pămîntul, clima, metodele de lucru, oamenii. „Gestul semănătorului", care trebuie să i se fi părut foarte poetic fiului, l-a înlocuit cu ritmul mecanic al maşinii, înţelegînd să introducă spre declinul secolului al XIX-lea o cultură intensivă şi în Moldova noastră, aţipită într-o prelungită economie feudală. În locul lanurilor de porumb a făcut să răsară sub un cer capricios lanuri meridionale de orez şi pentru cultivarea lor nu a pregetat să aducă mîna de lucru din Italia, atrăgîndu-şi din partea fiului porecla ironică de „al doilea colonizator al Daciei". Ca un adevărat suveran, a implantat în inima satelor moldovene o colonie italiană şi a deviat astfel destinul mai multor generaţii. Trăia într-un mediu vulgar şi venal. Casa lui din Iaşi era un fel de „bursă" în care se revărsau zilnic valuri de hîrtie timbrată, petiţii, reclamaţii, citaţii şi polițe; mesteca mîncarea „cu cifrele la un loc" şi intimitatea meselor de familie era veşnic profanată de intruşi cu „figuri patibulare" sau „veroase". Totuşi în mijlocul acestui spectacol dezonorant, Dimitrie Anghel-tatăl nu şi-a pierdut prestigiul. L-a salvat energia lui fabuloasă şi inventivă, pusă în slujba unor planuri poate prea îndrăzneţe, dar aplicate fără preget —, căci visul şi fapta nu erau pentru el decît două momente ale unei depline unităţi. „Slăvit şi temut", pentru el „nimic nu era cu neputinţă" şi, în „trufia" sa, nimic nu-l putea opri; avea vocaţia marilor precursori. În jurul său însă, o lume obstinată în tradiţiile şi viaţa ei rudimentară refuza să-l urmeze şi domnul Panţu, „duşmanul maşinismului", reprezenta probabil forţa elementară şi obscură a înapoierii de care s-a izbit ca de un zid, însuşi bătrînul Dimitrie Anghel. Spirit novator, modern am putea spune, acesta din urmă punea mare preţ pe mijloacele tehnicii avansate „ştiind că un pămînt, cu cît îl vei lucra mai bine cu atît va rodi şi el mai mult". În schimb domnul Panţu, vechilul, zădărnicea cu o plăcere maniacă orice efort de mecanizare a muncilor agricole pe care-l făcea stăpînul, defectînd noaptea, pe furiş, dihăniile fantastice ale maşinăriilor. Şi astfel dezarmaţi, emisarii suspecţi ai unei lumi necunoscute, îşi luau locul neputincioşi în cimitirul mecanic al biruitorului care, ironic şi satisfăcut, se plimba „ca un colecţionar ciudat" printre victimele mefistofelicei sale îndărătnicii. Şi în timp ce „alte sfărîmături veneau să se adauge celor vechi, vroind parcă să arate ochilor miraţi, toate prefacerile prin care trecuse maşinismul", domnul Panţu continua să lucreze pămîntul aşa cum apucase din bătrîni, aducîndu-şi stăpînul la sapă de lemn în sens propriu ca şi în sens figurat. Poetul însuşi ezită să treacă de partea tehnicii moderne, socotind că, poate, vechilul „avea şi el dreptate cînd spunea că pămîntul nostru nu-i încă destul de obosit pentru a-l hrăni pe cale artificială şi a-l lucra cu atîtea maşini, cînd ai destule braţe de muncă pentru un preţ aproape de nimic". **(Duşmanul maşinismului.)**

Este evident că în această lume care ţinea la neclintirea ei, arendaşul capitalist era un visător. Deşi înfrînt, eşecul nu l-a degradat. Romantismul care-i venea tocmai din încrederea prea mare în valorile pozitive i-a împuţinat, în cele din urmă, simţitor averea şi o boală de nervi a precedat sfîrşitul febrilei sale existenţe. Voluntar şi pătimaş, nu s-a putut resemna cu resturile — nu tocmai neglijabile — ale unei averi pentru a cărei ideală împliniri risipise o fantezie prodigioasă şi luptase cu un adevărat fanatism. De unde venea oare această neînduplecată şi unilaterală energie, încinsă pînă la incandescenţa unui principiu de viaţă al cărui neaşteptat eşec nu l-a putut suporta? Pe ce se întemeia obsesia balzaciană, nelipsită de o anumită grandoare, a acestui părinte veşnic grăbit, veşnic pe drumuri, dăruind puţin timp vieţii de familie, copiilor care au crescut „străini" de el şi detestînd patima lui devorantă? Poetul cu priceperea lui de a citi în sufletul oamenilor i-a adresat postum o întrebare retorică: „Ţi-ai dat tu oare seama de timpuriu că totul se vinde pe lume, că voinţele cele mai tari se încovoaie, că un picur de aur căzut pe conştiinţa cea mai liniştită întinde cercuri la infinit?" Da, desigur, Dimitrie Anghel-tatăl, care era fiul unui cîrciumar îmbogăţit prin negustorie şi arendare de moşii, a făcut probabil această observaţie de timpuriu, în propria lui familie şi în mediul ei de viaţă. Dar această observaţie nu e tot una cu vulgara constatare a existenţei unui „nervum rerum gerendarum". Pentru acest reprezentant al burgheziei noastre în ascensiune, prieten cu Mihail Kogălniceanu, producerea averii nu era numai o prozaică acumulare de capital, ci o expresie a valorii personale, a inteligenţei şi sîrguinţei, o mărturie a realizării sale umane. Departe de a-l confunda cu un simplu afacerist, poetul însuşi pune agitaţia febrilă a părintelui său pe seama unei neîndurătoare „himere" care îl mînă cu o energie invincibilă, refuzînd să se întrupeze şi să dea călătorului epuizat de drum satisfacţia supremă: ai ajuns! Peste teama respectuoasă pe care trebuie să o fi inspirat copilului figura severă a tatălui, meditaţia omului adult a suprapus simbolul himerei, probabil o reminiscenţă din Baudelaire, drept mărturie a unui destin mai înalt. În schiţa **Tata**, (din care am extras citatele de mai sus) poetul reţine ideea unei exigenţe superioare care trage după sine întreaga existenţă a tatălui, reamintind însă teza sa bine stabilită că propriul său destin fuge într-o direcţie iremediabil opusă: „Dar pe fiecare îl cheamă un miraj şi cum nu te înţeleg eu pe tine care mi-ai dat fiinţă, tot aşa nu m-ai înţelege nici tu dacă ai vedea de ce mă zbucium şi cărui altar slujesc". Rezumată strict, fraza nu spune decît: urmărind fiecare altă iluzie, drumurile noastre sînt inevitabil despărţite. Atmosfera ei psihologică are însă o altă amplitudine. Accentuînd incompatibilitatea celor două astre călăuzitoare, poetul scoate în evidenţă, în mod involuntar dar semnificativ, şi asemănarea lor: viaţa mea, ca şi a ta, este dominată de o himeră exigentă care mă mînă departe de tine, pe un drum propriu; cu cît mă îndepărtează mai mult cu atît seamănă ea mai bine cu obsesia ta, primul Dimitrie Anghel, de la care am moştenit nu numai numele. Asociind astfel destinul său celui patern, poetul însuşi ne indică, fără voie, o cale, pe care însă, el, cel dintîi, a refuzat să meargă, socotind că singura noblețe cu care se poate mîndri este aceea maternă.

Erifilia Anghel, dispărută la vîrsta de treizeci şi patru de ani, pe cînd copilul nu împlinise încă şapte ani, furniza un pretext ideal pentru imaginaţia romantică a poetului incapabil să-şi reconstruiască altfel biografia decît în concordanţă cu idealul său estetic. Figura ei reală, timpul a decolorat-o, amintirile puţine şi vagi nu pot lupta cu „negura" care o învăluie şi care a devenit însuşi „conturul" dispărutei. Nu a rămas din vremea fericită a primei copilării decît un puternic ataşament infantil care s-a prelungit dincolo de dispariţia persoanei reale, devenind regretul complexat al copilului lipsit de dragostea mamei: „De copil n-am avut nimănui să spun ce mă doare, ochii mei n-au avut către cine să se întoarcă, mîinile mele spre cine să se întoarcă". Pe acest postament real, poetul aşează o figură mitică, idealizată, necesară destinului său imaginar, mama, care se opune universului sever şi detestat al tatălui. Apelînd la relicve, la tradiţii de familie şi la propria lui imaginaţie, poetul reface icoana pierdută, a cărei realitate a căzut de mult în prăpastia trecutului. Ştiind că mama sa era născută la Constantinopole, în faţa mării se simte „mai aproape" decît oriunde altundeva de liniştita ei fantomă şi valurile îi evocă nu numai figura ei ci şi nostalgiile de care trebuie să fi suferit şi pe care le-a transmis probabil şi fiului: „A rămas ceva departe, o fâşie de viaţă, care a trebuit să te urmărească atunci cînd m-ai născut pe mine, de nu mai am eu astîmpăr şi nu mă pot împiedica să visez". Lumea necunoscută a palatelor de marmoră care coboară în închipuire cu treptele lor pînă la valuri, îi trimite de după „marginea curbă" a orizontului marin „amintirile" unei alte vieţi, neträite de el însuşi. Muezinul care iese în cerdacul minaretului seara este o apariţie familiară spiritului său deşi nu a avut prilejul să-l contemple decît tîrziu cînd, constrîns de greutăţile existenţei, ocupă o funcţie administrativă la Constanţa. Propria sa existenţă îi apare astfel amplificată de un trecut ce nu-i aparţine, în însăşi fiinţa lui se prelungeşte o prezenţă străină şi totuşi extrem de apropiată: „Cu ochii tăi le văd eu, desigur, toate acestea, cu sufletul tău le simt, fără îndoială: de aceea nu mi-e dragă luna, decît, cînd se ridică în crai nou." Toată poezia pe care o urzeşte în jurul regretatei figuri, a mamei capătă

(Continuare în pagina 7)

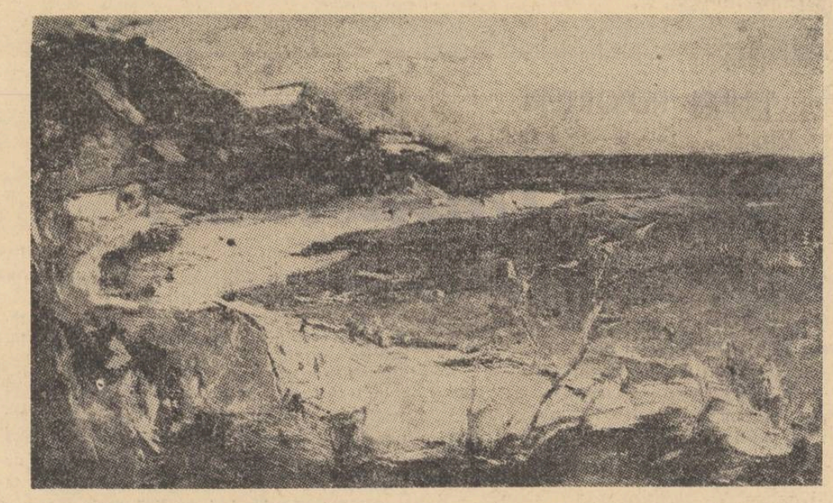

G. PETRAŞCU: MARINA

Sainte-Beuve sau gustul criticii

De curînd s-au găsit în librării două volume din colecţia „Pléiade" cu opere de Sainte-Beuve.

Cele două volume conţin: culegerea postumă de Premiers lundis, Portraits littéraires şi Portraits de femmes, *adică perioada tinereţii şi primei maturităţi a criticului, cînd vina lui de poet şi romancier era încă vie. Ceea ce s-a numit mai tîrziu „metoda lui Sainte-Beuve" şi care nu e în fond decît pur şi simplu dispoziţia lui critică, este însă perfect constituită în aceste trei culegeri; de asemenea şi stilul. Fără să fie „elocvent" nu e mai puţin un stil vorbit, produs al vechii şcoli franţuzeşti care cultiva „discursul": citită cu glas tare proza critică a lui Sainte-Beuve e de o locvacitate nuanţată şi infinit delectabilă, spiritul insinuîndu-se prin balansarea excelentă a perioadelor. Sainte-Beuve e desigur părintele acelei descendenţe critice franceze, voluptuoasă, plină de sevă, dar care cu Jules Lemaître sau Anatole France şi-a definit o arie circumscrisă, oarecum conservatoare şi monoglotă, refractară la ceea ce nu încape în limitele măsurate ale „Bunului gust" franţuzesc. Nu e acesta cazul lui Sainte-Beuve, care era deschis literaturii universale, dar cîteva grave erori ale lui în judecata unor mari contemporani au rămas memorabile. Opacitatea lui Sainte-Beuve faţă de Balzac, Stendhal şi Baudelaire, obiecţiile întristătoare pe care i le-a adus lui Flaubert, nu pledează în favoarea permeabilităţii şi comprehensiunii lui. Contestarea radicală pe care i-a adus-o Proust în* Contre Sainte-Beuve *se întemeiază stăruitor pe aceste refuzuri, pe lîngă problema atitudinii criticului faţă de operă ca fenomen distinct. Fără îndoială că erorile de judecată ale lui Sainte-Beuve asupra contemporanilor, elogierea (mai mult sau mai puţin ipocrită şi nu rareori cu rezerve abil disimulate) a atîtor mediocrităţi şi negarea celor mai mari scriitori francezi ai timpului (care-i erau în fond congeneri) este iremediabil regretabilă şi ne-ar putea autoriza să-l recuzăm, cum a făcut-o Proust. Dar asta nu schimbă nimic: Sainte-Beuve rămîne regele nedetronabil al criticii, fiindcă scriind critică a fost genial ca* scriitor. *Bineînţeles că nu erorile îi fac gloria, ci* Port-Royal, Portraits littéraires, Chateaubriand et son groupe. *Dar şi toată seria de* Causeries de Lundi, *unde abundă asemenea erori şi nedreptăţi, dar prin care s-a exprimat spiritul şi stilul lui Sainte-Beuve. Cei mai mulţi dintre autorii despre care a scris nu se mai citesc dar ce a scris el despre ei se citeşte: nu ei interesează ci Sainte-Beuve. Înseamnă aceasta că e indiferent dacă un critic are sau nu dreptate? Că nu justeţea şi pătrunderea criticului contează, ci talentul lui? Nu cred; raţiunea şi scopul criticii sînt tocmai justeţea şi pătrunderea; mai mult: fac parte consubstanţial din talentul criticului. Cum ieşim din această aporie? Am putea fi tentaţi s-o facem cu o concluzie sceptică asupra relativităţii judecăţilor literare; în ce mă priveşte eram chiar gata să mă mulţumesc cu această idee; dar în cele din urmă nu mă satisface. Cred că altceva trebuia remarcat: în* Causeries de Lundi *şi* Nouveaux Lundis, *justeţea şi pătrunderea nu lipsesc dar se exprimă cu ocazia subiectului, nu despre el. Adică nu propriu zis criticul literar ci* moralistul *dă acestor texte valoarea lor.*

Cu aceasta atingem substanţa „metodei" lui Sainte-Beuve, adică, mai exact, cum spuneam, a dispoziţiei spiritului său. Proust îl acuză că ignoră condiţia distinctă a actului artistic, pe care îl îneacă în elemente cotidiene, străine de esenţa creaţiei şi valorii: biografie, relaţii, amănunte intime sau generalităţi despre epocă şi societate. În mîinile altuia, „metoda" aceasta se pierde, într-adevăr, în aşa numita „istorie literară" care adună „documente" şi „date" irelevante; cînd e simplă bîrfeală, făcută cu vervă şi maliţie, treaba aceasta poate avea hazul ei ca atare, adică o valoare literară în sine, cum nu rareori e cazul la Sainte-Beuve însuşi; cînd pretinde a fi „ştiinţă" şi „istorie" avem voie să dăm din umeri. Pe urmele lui Sainte-Beuve, Taine a construit într-adevăr o metodă cu temei filozofic şi a făcut critică serioasă, nu tocmai „ştiinţifică" dar efectiv istorică; de altfel Flaubert, în corespondenţă, arată foarte vertinent că metoda lui Taine explică seriile dar nu şi unicităţile ce ies din comun şi reprezintă marile valori. În practică, Taine a avut însă această attention à l'unique *(cum s-a exprimat alt critic mai recent) şi meritul lui e, între altele, cel de a fi rectificat erorile lui Sainte-Beuve cu privire la Balzac şi Stendhal.*

La Sainte-Beuve metoda nu e altceva decît ceea ce înseamnă, literal, acest termen, adică drum, cale de apropiere şi pătrundere. El a folosit de altfel, nu o dată, pentru a-şi preciza demersul critic, imaginea unui fluviu al cărui curs sinuos traversează şi învăluie peisajul, cuprinzîndu-l („comprendre").

Tabloul societăţii şi moravurilor nu explică dar situează şi lămureşte fenomenul de artă; critica astfel înţeleasă reprezintă punctul de vedere al unui moralist din filiaţia lui Montaigne şi La Bruyère. Să însemne asta că cel mai mare critic nu e de fapt critic ci moralist? Nu; poate că înseamnă altceva: un mare critic e implicit un mare moralist fiindcă se ocupă cu ceea ce dă vieţii rangul ei uman, adică sfera valorilor. În această sferă, rangul uman se vădeşte prin stil, fie că e al unei opere, al unei vieţi, al unei pasiuni sau chiar al unei tăceri. Critica durabilă e totdeauna mai mult decît critică.

Alexandru PALEOLOGU

jurnalul unui martor ocular

Despre creaţie

Termenul de creaţie e folosit, în general, în activitatea artistică şi denumirea de „creator" se dăruie cu destulă uşurinţă. Aflăm că X a pleçat nu ştiu unde „să creeze" că Y se află în „criză de creaţie" iar că fericitul W într-o perioadă de mare forţă creatoare. Eu cred că întreaga viaţă trebuie să fie creaţie, munca, relaţiile cu ceilalţi oameni, — fiecare act al omului poate să fie un act de creaţie. Nu e vorba aici de afirmaţia frivolă că trebuie să facem din fiecare zi a existenţei noastre o zi de sărbătoare — caracterul festiv al existenţei nu depinde de noi, — nici de afirmaţia intelectualistă că fiecare gest trebuie să fie o capodoperă, ci de ceva mult mai simplu, viaţa este totuna cu creaţia. Cum această afirmaţie are ceva prea patetic o să încercăm s-o dăm jos de pe soclu, argumentînd-o.

Ca să scăpăm de obsesia artei trebuie să mărturisim că nu toate produsele artistice sînt din zona creaţiei, cele mai multe din ele sînt rezultatul unor calcule, mai mult sau mai puţin reuşite. Ele sînt făcute, nu născute. Ele nu sînt rezultatul observaţiei libere a vieţii, ci a experienţelor umane, a lecturilor, a ideilor aprioric stabilite.

La întrebarea cuiva „De ce scriu atît de puţin" i-am răspuns că scriu atît de puţin fiindcă sînt incapabil de a accepta singurătatea. Dacă nu acceptăm singurătatea, creaţia ne va ocoli pînă la sfîrşitul vieţii, vom muri de moarte bună, dar nu vom cunoaşte lumina şi bucuria creaţiei. Există desigur „durerile facerii", dar creaţia e dincolo de durere. Prin singurătate înţeleg bineînţeles nu izolarea de oameni — asta e o prostie — ci capacitatea de a rămîne singuri cu noi înşine, de a nu ne hrăni din amintiri, lecturi, proiecte de viitor, dorinţe de tot felul. Creaţia există, simt eu, numai în prezent. Unii scriitori spun, cînd se aşează la masa de scris „au totul în cap". S-ar putea să fie chiar aşa, „să aibă totul în cap", dar el nu face decît să aducă pe hîrtie un lucru dinainte stabilit. Artistul adevărat nu ştie nimic în faţa hîrtiei, el trăieşte atunci viaţa pe care vrea s-o redea, nu se hrăneşte din acumulări. Iarăşi şi iarăşi nu vreau să fiu înţeles simplist, singur artistul ştie despre ce vrea să scrie, dar el se lasă furat de mişcarea secretă a vieţii, nu cerşeşte altora experienţele pe care le cunoaşte de mult. Orgolioşii sînt incapabili de creaţie, de aceea a vorbi despre „orgoliul creatorilor" este un lucru lipsit de sens. Un individ superficial care se doreşte inteligent, sau doar spiritual — poate să obiecteze: „Bine, atunci orice om capabil de a asculta viaţa e capabil să producă o capodoperă". Şi atunci, ce facem cu meritul personal?! Eu cred că, da, orice om capabil de a asculta mişcările vieţii poate să scrie o capodoperă, numai că asemenea oameni sînt încă puţini, şi, că, a asculta viaţa nu e chiar atît de uşor cum s-ar părea. E mult mai uşor să fabulezi, să ai imaginaţie, să fii căptuşit cu puncte de vedere, decît să asculţi cu adevărat viaţa. Pentru a vedea şi asculta viaţa îţi trebuie o stare de extraordinară puritate, de extraordinară libertate interioară, or aceste daruri nu se găsesc pe toate drumurile. „Personalitatea" n-are nimic comun cu creaţia, ea este, ca să ne exprimăm mai liberi, reşedinţa de vară a celor incapabili de iubire şi creaţie. Nu se poate crea decît într-o stare de iubire, nu cred artiştii care socot că pot crea înnegriţi de ură, din nevoia de a demonstra cine ştie ce răutăţi, violenţa o îndepărtează de viaţă, în sensul cel mai propice. Cei care susţin că „dau lovitura cu cartea asta" confundă arta cu tîlhăria la drumul mare.

Cum creaţia este una singură eu cred că cele spuse despre activitatea artistică sînt valabile pentru toate expresiile omului. Unor scriitori li s-a reproşat că „şi-au risipit talentul în scris şi geniul în viaţă". Nu cred că e un reproş îndreptăţit, nu greşeşte cine-şi risipeşte geniul în viaţă. Iar cine are geniu în viaţă, îl are, n-aveţi grijă, şi în scris. Este imposibil să ne împărţim viaţa în zone de creaţie şi zone de opacitate, chiar dacă am dori asta din toată inima.

Biblia spune că munca e o povară, că omul a fost pedepsit să-şi cîştige pîinea cu sudoarea frunţii. Aici, biblia se înşeală. Munca fizică sau intelectuală — nu este numai o obligaţie faţă de ceilalţi oameni, o formă de adînc respect, ci un limbaj, o posibilitate de comunicare. Munca e cea mai bună dovadă că, între oameni comunicarea este posibilă, de aceea munca face parte, simt eu, din zona iubirii. Creaţie nu înseamnă numai soluţii tehnice noi, ci puterea cu care munca se naşte din iubire. Cu toată răspunderea eu susţin că poate să fie creator şi un compozitor de muzică simfonică şi un mecanic de locomotivă.

Teodor MAZILU

TRAIAN IANCU

Noi

Noi, comuniștii, deschis-am țării zarea,
Orînduind, din dorurile noastre,
Izvoarele de forță și cărarea,
De rodnicie-n dimineți albastre...

Noi ne luptăm, ne-nvinși ca să renască,
O țară nouă-n suflet, să măsoare,
C-o lacrimă de doină românească,
Iubirea pentru ea, ca pentru soare...

Noi sîntem raza, luminînd cuprinsul,
Intreg, al României muncitoare,
Pe orice apă și pe orice brazdă,
Noi tresărim în cadru și-n motoare...

Noi sîntem primăvara pe cîmpie,
Oțelul, care-nvie-n mîna noastră,
Din visul nostru, scumpă Românie,
Ți-aducem flori și stele la fereastră...

In noi străluce viu, norocul țării,
Noi am păstrat-o-n viforul tristeții,
Și din arsura caldă-a lăcrimării,
Noi prindem țara-n hora tinerești...

Scrisoare

La noi acasă, prin grădină, răsună glasul
mamei mele,
In legănarea lui domoală, printre brînduși
și viorele...
Iar tata, par-că niciodată, n-a fost mai
sprinten nici la nuntă,
Cînd o ascultă, prins de farmec, cu mintea lui,
de mult căruntă...

Și cum grădina e aproape, cînd cîntă mama,
sună-n vale;
Și soarele care răsare, mi se oprește-n meș
din cale...

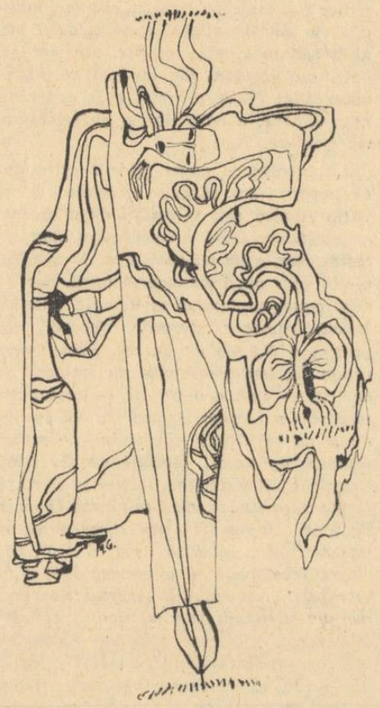

Iar nucii tineri și bătrîni fărîmă lacrimi grele-n
frunză,
Prelung trăgarul chiamă vîntul, de prin văzduhuri să-l pătrunză...

Și vîntul vine de departe, la tîmpla cea
încoronată
A dudului de pe uliță, drept vestitor de
ilustrată...
Coboară razele privirii duioase, mama pe
scrisoare,
Și-o limpede poveste-nvie, în inima ei ce
tresare...

Ascultă slova și moșneagul, statuie veche,
cenușie,
Mama cetea, cetea într-una, scrisoarea pe
de rost s-o știe...
Și sufletu-i torcea un caier de dor și de
poveste vie,
Că-ntr-un suspin, își șterge ochii, ce-i pling
acum de bucurie...

— Noi, am trecut de-acum, bărbatel... Și cam
bătrînă ne e liința,
Dar, din scrisoare, văd prea bine, că
s-a-nălțat spre soare știința...
I-o rază-n luptă, care poartă a oamenilor
glas și minte,
O, soare, ție mulțumescu-ți, că mă-ncălzișI
să văd 'nainte...

Cum merge-nțelepciunea lumii, să-i facă
vremii noua lege,
Din focul chinului și-al trudei, pe cei ce vin,
ca să-i deslege...
Se rumenește ca de ziuă și lumea nu stă,
ca o steană...
A înghițit de mult pămîntul cetății cărților de
strană...

Dau înțeles mai clar vieții și zămislesc o nouă
țintă,
Toți care fulgerele-n mînă, le iau, într-o iubire
sfîntă!...
Își oțelește tot mai tare tot omul
firea-nfierbîntată,
E-o fierbere în înțelesuri, viața-n fapte
e-ntrupată!...

Și-n răsuflarea asta nouă, cu gînduri noi, ca
niște stele,
Copii noștri-s grîu în spice !... În spice de-alea
mari și grele!...
Așa vorbeau, cuminți, aseară, bătrînii mei
l-apus de soare...
Din dorul lor, de altă dată, răsare-o dreaptă
sărbătoare!...

Aud pe mama prin grădină, cu glasu-i
legănat, domol,
Și cu brînduși și viorele îmi umplu sufletul
meu gol
De dorul ei... ce-n cînt îmi dete un crez!... Să
simt în el fluidul,
Acestui ev de viață nouă, spre care ne-a
chemat Partidul!...

Radu Tudoran

Zile

Casele de pe cele trei coline existau de doi ani și continuau să pară ciudate jandarmilor, cînd dincolo de frontieră se petrecură trei întîmplări inexplicabile, în aceeași zi, dar în trei puncte diferite ale orașului, care găzduia personalul Bazei spațiale.

Maiorul V. K. (se înțelege că nu-i pot transcrie numele), un tînăr aviator de la centrul de antrenament cosmic, sosise acasă de un ceas, prînzise și se apucase să tundă gazonul din fața casei. Locuia, împreună cu părinții, într-un cottage, în cartierul rezidențial și ducea o viață liniștită așa cum cerea și regulamentul serviciului, meseria lui fiind plină de încercări grele și de riscuri. Putea fi unul din viitorii cosmonauți aleși să debarce în cer, dar deocamdată nu se știa care vor fi favoriții, din cincizeci de piloți care se antrenau fără întrerupere.

Tatăl tînărului maior fusese aviator el însuși, pe vremea avioanelor de pînză, și păstra în amintire palpitantele zboruri de pe atunci, primejdioase dar pline de romantism. Regreta mult că nu se născuse mai tîrziu și aproape că îl pizmuia pe fie-su ; să fi avut vîrsta lui, ar fi fost gata să zboare în cer, imediat, fără pregătiri. Uneori se gîndea că ar accepta chiar ideea de a nu mai reveni pe pămînt, cum se vorbea pe atunci ; mijloacele de decolare ale modulului ceresc nu erau încă puse la punct și unii oameni grăbiți propuneau să se recurgă la voluntari care să se sacrifice. Din acestia se găseau destui, dar, din fericire, lumea fu salvată de la această rușine ; ideea sinuciderilor programate, care ar fi devenit crimele omenirii, fu respinsă.

În timp ce fiul tundea gazonul, tatăl citea ziarele pe verandă. Mama, fostă institutoare, ieșită la pensie chiar anul acela, împletea o dantelă în sufragerie. Tocmai se oprise o clipă, să-și șteargă ochelarii care se aburiseră, cînd un necunoscut se opri la poartă.

Ochelarii se aburiseră fiindcă mamei îi scăpase o lacrimă ; nu se împotrivea ca fiul ei să zboare în cer, lumea ar fi dezaprobat-o, înțelegea că oricine avea dreptul s-o dezaprobe, ea însăși înaintea altora, dar i se rupea inima.

Necunoscutul purta uniforma funcționarilor municipali, pantaloni mov, veston galben și caschetă portocalie.

— Ridicole culori ! zise Aurelia.

— Bună ziua, domnule ! Iată legitimația mea. Fiți bun și opriți o clipă motorul.

Maiorul se supuse, tăie contactul, apoi se apropie de poartă. Necunoscutul ridică ochii.

— Aveți o pierdere de apă, în grădină, sau în casă.

Apa se distribuia cu economie, regiunea era secetoasă, ceea ce explică abundența cantușilor, care sînt o specie de cactuși capabili să trăiască luni de zile numai cu apa înmagazinată în frunzele lor neobișnuit de cărnoase.

Detectorul din mîna amploiatului înregistra o vibrație în direcția casei. Aparatul prindea cel mai slab susur de apă, pînă la o sută de metri distanță, cu condiția să nu se interpună alte zgomote. De aceea, verificările se făceau noaptea sau în timpul siestei de după-amiază. Urmînd direcția pe care o indica detectorul, ajunseră pînă la verandă. Tatăl lăsă ziarul de o parte.

— Pierderea e înăuntru. Îngăduiți-mi să cercetez cauza.

Intrară cu toții în casă...

După-amiaza și seara decurseră pașnic. În casa tînărului maior se aprinseră luminile, ca în toate zilele, se auzi muzică, apoi radiojurnalul.

Am în față fișa cu declarațiile doamnei X. (Xenia) o vecină grasă : „Unde erați la ora cincisprezece și treizeci de minute, cînd a apărut funcționarul de la primărie ?“ — „În grădină : culegeam căpșuni pentru masa de seară ; știți, căpșunele nu îngrașă“. — „Ați putea să-l recunoașteți pe omul acela ?“ — „Cred că da“. (Doamnei X. i s-au arătat pe rînd, cinci fotografii cu oameni diferiți, în uniforma municipală. Despre toți a spus : „El e ! Nu — e altul !“) „Vi s-a părut ceva ciudat ?“ a fost întrebată în continuare. „Atunci nu ; pe urmă mi-am gîndit cum de nu se oprise la noi, fiindcă aveam conducta spartă în spatele casei, și țîșnea apa pînă în streașină“. (Doamnei X. i se aplică amendă pentru vina de a nu fi anunțat pierderea de apă). „Dacă-i așa, nu vă mai spun nimic ! Bună ziua v-am dat, belea mi-am căpătat !“ (Doamna X. e amendată pentru refuz de a depune mărturie în folosul justiției, și i se atrage atenția că recidiva se pedepsește cu trei zile de închisoare.) „Frumos vă sade să amenințați oamenii ! Poftim, întrebați-mă !“ — „Ați observat ceva neobișnuit la vecini, în după-amiaza aceea ?“ — „Atunci nu ; pe urmă mi-am adus aminte că mașina de tuns iarba a rămas toată ziua în fața casei, ba chiar toată noaptea, fiindcă a doua zi dimineața zăcea tot acolo“. — „Ce oră era cînd a plecat funcționarul“ „Frumoasă metodă să zăpăciți oamenii ! Vreți să mă prindeți cu vreo minciună ? V-am spus la început că n-am văzut cînd a plecat omul acela !“

Concluzia cercetărilor (douăzeci de depuneri) : nimeni nu-l văzuse pe funcționar ieșind pe poartă !

A doua zi dimineața, la șase și patruzeci și cinci de minute, camioneta Bazei opri în fața casei. Maiorul ieși înnodîndu-și cravata și fredonînd șlagărul zilei : „Scumpa mea, diseară dărîm Bastilia pentru tine...“

După itinerarul obișnuit, camioneta trecuse mai înainte pe la o fermă, la trei sute de metri în afara orașului, și luase pe alt aviator, colonelul N.T., care locuia acolo împreună cu soția și doi copii, unul de șapte ani, altul de cinci. Gospodăria, destul de acătării, aparținea socrului care se ocupa de grădină și de celelalte culturi, împreună cu doi oameni de ajutor zilieri. Angajat permanent era grădinarul. Tractorul îl conducea singur, iar reparațiile le făcea împreună cu ginerele.

În ajun, la ora trei și jumătate, un necunoscut se oprise la poartă (era agent de asigurare), intrase în casă, unde înnoise polițele proprietarului, și ale familiei. (Ginerele, sosit cu puțin timp mai înainte, era asigurat la Bază, în cu totul alte condițiuni decît populația). Fusese chemat grădinarul, în același scop, iar la urmă, agentul îi convocă și pe cei doi zilieri, pe care îi convinse să-și asigure viața, cu o primă foarte avantajoasă.

Neexistînd vecini, se recurse la mărturiile trecătorilor, mai greu de găsit ; dar, în sfîrșit, cu multă abilitate, poliția strînse opt declarații, de la oameni care trecuseră succesiv pe drum ; nici unul nu-l văzuse pe agentul de asigurare ieșind de la fermă.

Deci, dimineața, cînd sosi camioneta, maiorul se urcă și se așeză pe bancheta din fund. (Zdruncinăturile îi ajutau să se trezească pe deplin și îl puneau în formă pentru ora de exerciții fizice, începutul programului de la Bază.) Pe a treia stradă, camioneta opri la casa adjutantului M. Z. care aștepta în poartă.

Cei trei inși se cunoșteau, firește, erau camarazi, împărțeau aceeași viață, aveau aceleași țeluri, dar, datorită diferențelor de vîrstă, de stare socială, de grade, dar mai ales caracterelor diferite, nu-i lega o prietenie în afara serviciului. Se salutau cu politețe și se despărțeau cu sentimente neutre. Asemenea relații între oameni sînt de obicei confortabile, iar colaborarea lor dă bune roade, fiindcă nu-i expusă niciodată părtinirii și patimei. Nimeni, așadar, în oraș și la Bază, nu știa că ar exista între ei vreo comunicare personală și vreo intimitate. Un observator prevenit și foarte atent, ar fi fost nespus de surprins în dimineața aceea să descopere că în clipa cînd maiorul se urcase în camionetă, schimbase o privire fugară cu colonelul ; fiecare din ei înregistrase cu satisfacție existența celuilalt. La fel se întîmplă cu adjutantul ; urcîndu-se, se uită la amîndoi pe rînd, și, abia perceptibil, le făcu cu ochiul, mulțumit că erau toți trei acolo.

Și adjutantul primise în ajun o vizită, și tot la ora trei și jumătate, după ce, întors de la serviciu, prînzise în grabă, fiindcă avea întîlnire cu o fată. (Programul impus de Bază, îi îngăduia să se plimbe pînă la ora opt seara, cînd trebuia să fie acasă, pentru cină ; un whisky, două ouă moi, un biftec fără garnitură, un măr și o felie de pîine. Urma o jumătate de oră de practică yoga, apoi lectură ușoară pînă la zece ; culcarea la zece fix obligatoriu.)

Declarația fetei : „Aveam întîlnire în parc la ora patru ; l-am așteptat pînă la ora patru și jumătate cînd am plecat și am trecut prin fața casei lui. Locuiește cu o soră, măritată, care nu mă simpatizează, de aceea nu am intrat, deși am auzit glasuri. „— Ați deslușit ceva, o frază, un cuvînt ?“ „— Da. Cineva întreba : care-i deosebirea între Guyana și Guineea ? N-am auzit răspunsul. Glasul a întrebat în continuare : Dar între Genova și Geneva ? Atunci am văzut că doamna G. (Ginevra) se uita pe fereastră. Doamna G. e sora lui ; am plecat repede să nu mă vadă“. „— Ai recunoscut glasul ?“ — „Nu. M-am dus acasă și l-am întrebat pe tata : Care-i deosebirea între Guyana și Guineea ? Guineea, mi-a răspuns el, e o monedă veche, englezească. Guyana e o închisoare în America. Aia-i King-Kong ! a spus frate-miu. Ești un prost ! l-a repezit tata. Vrei să spui Sing-Sing, dar Sing-Sing e cu totul altceva și mult mai mare !“ „— Răspunde la ce te-am întrebat, domnișoară : deci, n-ai recunoscut glasul ?“ — „Nu !“ —„ Mulțumesc, poți să te duci !“ — „ Domnule polițist, vreți să-mi spuneți care-i deosebirea între Genova și Geneva ?“ —„ Parcă adineaori spusești Ginevra !“ — „Aia-i sora lui, care nu mă simpatizează“.

Declarația factorului : „La ora cincisprezece și treizeci și cinci de minute ieșeam pe ușă de la familia Z. (a adjutantului), cînd am văzut la poartă un om cu o carte mare în mînă, un fel de registru, trecînd pe aproape am citit pe copertă : Noul Atlas al pămîntului și al cerului“.

Notă a inspectorului de poliție : „Toate trei casele vizitate, inclusiv ferma, au grădină în față și portiță la stradă. La nici una, în ziua aceea, nu funcționa soneria. Vizitatorii necunoscuți au trebuit să ciocănească, sau să strige, ceea ce a atras atenția vecinilor. (În cazul de la fermă, al trecătorilor.) E explicabil că plecarea lor să nu fi fost observată, deoarece nimeni nu bate în poartă și nu strigă pe ai casei, cînd pleacă“.

Omul venit la familia adjutantului era agent de librărie și oferea atlasul spre vînzare, în rate, fără aconto și cu dreptul cumpărătorului de a denunța angajamentul, în termen de o săptămînă. Familia adjutantului convenise să cumpere atlasul, cu bani gata, ceea ce ducea la o bonificație de douăzeci la sută. Nimeni nu observase plecarea agentului de librărie și nici nu remarcase ceva anormal la casa cu pricina. Fata nu revenise ; pe seară se întîlnise cu alt băiat și se plimbaseră împreună pînă la zece seara, ceea ce pentru ea era o revelație, deoarece adjutantul o părăsea totdeauna la opt fără zece, cînd fugea acasă. Baza controla programul cosmonauților cu mijloace electronice, necunoscute de ei și necruțătoare ; nimeni nu putea face un pas fără să se știe.

Camioneta își urmă drumul obișnuit, culese încă șase inși, toți aviatori selecționați pentru zborurile cosmice viitoare. Transportul acestora se făcea cu precauțiuni speciale, chiar dacă nu erau vizibile pentru oricine. La Bază se știa în orice clipă punctul unde se afla camioneta, itinerarul ei apărea pe ecran, și un eventual accident putea să fie evitat de la distanță, fără intervenția șoferului, admițînd că acesta ar fi avut o clipă de neatenție, sau și-ar fi pierdut capul. Aparate multiple, cuplate într-o combină de comandă, transmiteau încontinuu starea tehnică a mașinii, viteza, turația și compresia motorului, reacțiile volanului, puterea frînelor, presiunea cauciucurilor, asperitățile drumului. Ecranul acoperea cinci sute de metri din lungimea șoselei, și orice alt vehicul apărea în această zonă trecea imediat în supravegherea feluritelor celule, bineînțeles fără știința șoferului. Dacă ar fi existat primejdia să se producă o ciocnire, intenționat sau din neprevedere, amîndouă mașinile erau blocate automat, în timp suficient ca să nu se atingă una de alta, orice viteză ar fi avut în clipa aceea.

Exista, în plus, și o supraveghere directă, fiindcă toate precauțiunile erau dublate, uneori triplate, ceea ce nu este de loc o exagerare, căci vorba ceia : nu se știe niciodată ! — și vorba cealaltă : paza bună trece primejdia rea ! Camioneta avea două posturi de conducere, cu două volane și cu două frîne, iar un al doilea șofer îl seconda pe primul, gata să intervină la o nevoie, admițînd că n-ar fi intervenit mașinile. O motocicletă deschidea drumul, la o sută de metri în față, și-o alta făcea escorta, la o sută de metri în urmă. Ar fi putut să pară puțin doi motocicliști, față de celelalte măsuri, dacă pe deasupra, în lungul șoselei n-ar fi fost puncte fixe de pază, două pe kilometru. În plus, un elicopter urmărea tot timpul mișcarea camionetei și o comunica prin radio, deși, așa cum am spus, aparatele o înregistrau mai prompt decît privirea omenească, oricît ar fi fost ea de ageră. În sfîrșit, pe timpul cît dura deplasarea, trei avioane de vînătoare, cu motoarele încălzite și cu piloții la posturi, puteau să decoleze în primele zece secunde din clipa cînd s-ar fi dat alarma, și să intervină spre a respinge un atac venit pe calea aerului. Nimeni nu prevedea o asemenea posibilitate, dar măsurile de siguranță depășeau gîndirea și logica omenească, erau rezultatul unor calcule, răspunsul mașinilor la programul care le fusese propus, și care cuprindea numai două cuvinte : siguranța infinită !

Tot acest ansamblu de pază nu depistase nimic anormal în dimineața aceea, și totul făgăduia să fie o zi bună. Ciudățenia care la început stîrni alarma generală și creie panică, surveni în clipa cînd, o dată camioneta intrată pe poarta Bazei aviatorii coborîră și intrară pe rînd în cabina comparatorului.

Acest instrument despre care nu s-a vorbit niciodată pînă astăzi, era alcătuit dintr-un ansamblu de celule, detectoare și ochiuri magice, în număr de cîteva sute pare-se, deși nu puteau fi văzute, deoarece toate se aflau disimulate sub capitonajul cabinei. Rolul lor era să alcătuiască, instantaneu, fișa completă a oricărui om aflat în supraveghere, culegînd toate datele privitoare la starea lui fizică și psihică, bunăoară greutatea corpului, greutatea creierului și a fiecărui organ în parte, pulsul și tensiunea arterială, gradul de optimism sau de depresiune, ca să nu citez decît foarte puține. Spre mai multă lămurire, aparatele înregistrau chiar și firele de păr căzute, chiar și începutul celei mai mici carii dentare, și toate datele, în număr de vreo șapte sute, erau comparate automat cu cele din ajun, de unde rezulta curba evoluției diurne. Pe baza ei, ulterior, alte ansambluri de aparate stabileau potențialul omului la toate orele viitoare ale zilei, și recomandau programul orelor libere, alcătuirea meselor, condițiile odihnei și ale somnului, astfel ca, față de uzura biologică inerentă, întreg ansamblul uman să fie redresat și refăcut, încît a doua zi să nu se înregistreze nici o scădere.

Nimeni nu băgase de seamă că trei inși din lotul pe care îi debarcase camioneta se codeau în fața comparatorului. Primul ar fi trebuit să intre colonelul, ginerele fermierului. Văzînd cabina, el avu o imperceptibilă mișcare de recul și se aplecă repede să-și înnoade șireturile ghetelor. Al doilea, maiorul, făcu un pas spre ușa cabinei, apoi de-odată se opri, își dădu capul pe spate, și, cu mîna streașină la ochi, țintì ceva pe bolta cerului. Al treilea, adjutantul, făcu la fel, și-atunci toți îi imitară, ceea ce se va întîmpla totdeauna cu oamenii. Opriți-vă la un colț de stradă, uitați-vă în sus cu ardoare, și îndată toți trecătorii vor înțepeni alături, cu capetele date pe spate. Dar nici unul nu va mărturisi că nu vede nimic demn de luat în seamă ; fiecare va crede că îi lipsește spiritul de observație și va continua să simuleze înteresul pentru un fenomen care nu există nici măcar în imaginație. Eu unul am păcălit așa pe multă lume, în copilărie.

— Ia te uită ! exclamă maiorul.

— Fantastic ! adăugă adjutantul.

Ceilalți se uitau, cu sentimentul că sînt niște nevolnici și niște mizerabili. Apoi, ca să scape de obsesie, intrară pe rînd în cabină. Cînd ultimul ieși, cei doi tot se mai uitau la cer. Colonelul n-o mai putea lungi cu încheiatul șireturilor, văzuse cu coada ochiului că nu se întîmpla nimic deosebit în cabină ; își luă inima în dinți, intră și trase ușa în spate.

Nu există diviziune a timpului atît de infimă, ca să măsoare distanța dintre acest moment și clipa cînd se dădu alarma. Singurul cuvînt potrivit aici este să negi scurgerea timpului. Alarma se produse deci instantaneu, simultan, multiplu și înfricoșător. Sunete și lumini se declanșară pe toată suprafața Bazei, relee automate blocară porțile, ușile, sertarele și dulapurile, oamenii rămaseră imobili, fiecare în poziția pe care o avusese înainte, ca niște stane de piatră, numai cele trei avioane decolară și prinseră să se învîrtească pe cer, turbate, în vreme ce elicopterul stătea spînzurat deasupra camionetei. Pilotul lui fu singurul care înregistră ceva, datorită poziției sale, și de la el este obținută singura observație omenească. Aparatele înregistrară apariția a trei puncte albe, în locul unde mai înainte erau trei puncte negre, care marcau prezența a trei oameni. Oamenii dispărură, inexplicabil, și fără să lase o urmă ; mai exact, se evaporară.

TINERI REPORTERI

MIHAI DIACONESCU

Peisaj industrial

După cum se știe, drumul cel mai scurt dintre două puncte este linia dreaptă, o lege valabilă oriunde în afară de Brașov, unde calea cea mai scurtă o afli de abia după ce colinzi tot orașul dintre cei doi stîlpi, străjuind parcă o poartă în munte, dintre cei doi „copii minune“ a industriei românești „Uzina de autocamioane“ și „Uzina de tractoare“ din Brașov. Intri în oraș ca în cîmpul polarizant dintre cei doi poli ai unui magnet.

Mergînd prin Brașov, colinzi o istorie, trecînd dintr-o cetate medievală cu străzi înguste și case prietenoase, într-un oraș nou aparținînd mai curînd viitorului, respirînd intens acest prezent dens de evenimente ; un oraș nou cu perspective conturate de emailul și primăvara culorilor, unde clipesc șiret multicentenarii străjeri carpatini, neclintiți martori ai timpului, și parcă cel mai bine poți spune aici că toate drumurile trec prin Brașov, sau și mai limpede că de aici pleacă toate drumurile.

Brașovul își trimite cu o binemeritată încredere în sine mesagerii săi pe patru roți. Brașovul este pretutindeni, purtîndu-și numele cu mîndrie și peste tot unde îl întîlnești îi dai binețe ca unui hoinar mai iute ca tine ; este un furnicar întreg, un du-te vino continuu ; „armăsarii putere“ ai Brașovului sînt mereu ocupați și cu aer important te salută grăbiți.

Și cum să oprești pulsul unei inimi tinere, și cum să-i oprești pe ei, pe acești „cai năzdrăvani“ construind peste noapte o țară ?

Dar gara, cu eternul aer romantic, cu ritmul ei trepidant și senzația spațiului ce ți s-a supus, se rușinează parcă, aici, la Brașov, de vecinătatea „Uzinei Tractorul“ ; uriașul vecin o domină și fără să vrea, gara, îi aparține cu totul ; călătorii, vechii prieteni o uită, și ochii rămîn să odihnească pe liniile clădirilor întrezărite printre brazii și artezienele uzinei ; un parc ce te invită parcă la odihnă îți rezervă surpriza unei construcții cărămizii, impunătoare și maiestuoasă, ascunzînd înăuntru mii de oameni.

La Comitetul U.T.C. al uzinei, unde sînt primit ca într-o casă de oaspeți, întrebările mele nu mai fac față răspunsurilor : dispecerul Ghiza Nicolae, secretar al organizației nr. 2 U.T.C., membru de partid și vechi muncitor îmi spune zîmbind timid dar cu multă mîndrie în glas :

— „Da, lucrez de 15 ani în uzină, o știu poate cum nu o știe nimeni, și secția mea este cea mai dotată ; am fost lăcătuș mecanic, apoi controlor tehnic, acum iată-mă-s dispecer și n-aș pleca de aici nici în ruptul capului, am aici o a doua casă și familie“. Întrebarea „De ce ?“ pe care o pun și de care îmi pare rău, își află răspunsul imediat :

— „Întîi pentru că îmi place meseria, apoi pentru că „una“ este Uzina de Tractoare-Brașov, și puțin lucru-i să știi că din mîinile

tale iese ceva admirat nu numai aici, ci și în alte peste 40 de țări ? Și apoi la noi în uzină sînt foarte mulți tineri care nu te lasă să îmbătrînești. Cînd iese un tractor nou pe poarta uzinei simți așa „ca o zguduire“ și asta înseamnă că și inima ți-e tînără, da, tînără de tot. Pe unde merg nu se poate să nu dau de un „băiat“ de-al nostru și la așa întîlnire cum să nu te bucuri ? Și asta nu-i puțin lucru, e chiar foarte mult. Dacă vreți să știți cum este uzina, păi trebuie să veniți în fiecare zi, aici se schimbă totul, într-o zi cît în șapte“.

În labirintul de strunguri, mașini de alezat, benzi de montaj și printre cei peste 14 000 de muncitori te poți rătăci ușor iar firul vreunei Ariadne nu-ți mai ajută la nimic ; aici pentru a nu mă rătăci trebuie să știu ce înseamnă să faci un tractor, să cunosc un întreg proces tehnologic, ca să pot ieși, odată cu tractorul, pe poarta uzinei.

Tînăra ingineră Vijoli Mariana, o fată timidă pe care ai bănui-o mai curînd școlăriță, sparge „ghiața“ imediat ce o întrebi de satisfacțiile avute în cei trei ani de cînd a terminat Institutul Politehnic din Brașov. Îmi povestește de munca ce trecea uneori de programul obișnuit, la elaborarea celor două noi tipuri de tractor, „S—1500“ și „S—1500 cu încărcător frontal“ la conceperea cărora a participat efectiv, îmi explică mai departe cum singura posibilitate de a păși în același ritm cu evoluția tehnicii este o cît mai profundă consolidare a cunoștințelor teoretice în munca directă, „la fața locului“, cum meseria ei cere tot timpul o documentare neobosită și cum aceasta este de fapt o satisfacție deplină ; aceea de a te simți activ oricînd.

Ancu Constantin, secretar U.T.C. al organizației din secția motor, are numai 19 ani ; cu doi ani în urmă ar fi dorit să fie electrician, dar cum îmi spune el : „adevărata vocație ți-o descoperi muncind ; acum îmi pare mai bine ca oricînd că școala profesională m-a îndrumat spre Uzina de Tractoare. Știu că sînt o piesă mică dar importantă în acest „ceasornic“ uriaș și dacă din mîinile mele ies lucruri de calitate ; „ceasornicul“ merge bine, și asta este tot ce îmi doresc. Fiecare tractor mă poartă cu el. Într-un fel, eu ar odată cu tractoarele noastre, și pîinea este parcă mai gustoasă cînd este frămîntată de mîinile tale“.

Da, „pîinea este mai gustoasă cînd este frămîntată de mîinile tale“ și ideea îmi trezește parcă din mijlocul zecilor de tractoare sclipitoare un miros dulce de pîine, scoasă de curînd dintr-un cuptor, mireasma uscată și păioasă de grîu copt, sau aburul umed de pămînt întors pe brazdă și gîndul mă duce la sutele, miile de tractoare răscolind seva pămîntului, lăsînd în urmă mese bogate ca în basmele cu „întinde-te masă și strînge-te masă“, cu pîinea din care se înfruptă cu toții și nu se mai termină, la ulciorul cu vin rubiniu, nesecat ; poate aceasta-i răstălmăcirea, și poate că astfel devine aievea înțelepciunea vorbelor bătrînești, iar această uzină este unul din izvoarele de apă vie.

Părăsesc halele cu nostalgie, îmi doresc și eu cîteva zile în care să umblu nestingherit prin fabrică, și poate dacă aș putea să șlefuiesc o piesă sau măcar să o șterg de ulei, aș simți cum îmi mulțumește acest pămînt descîntat de tractoare.

de dar

Pe cînd își făcea depoziția, pilotul elicopterului se crucea, își scuipa în sîn și nu putea să-și revină.

— Deodată am văzut trei norișori care s-au înălțat de la pămînt ; pînă să mă dumiresc, i-a risipit vîntul, ori s-au topit. E o vrajă !

— Nu mai vorbi prostii !

Replica aparținea lui Erick, vechiul meu coleg de școală, care, fiind un spirit prea pozitiv, nu admitea să devii nerod din cînd în cînd.

Cercetările durară pînă la ora trei după-amiază. Era inutilă orice prelungire. Se trase concluzia că fuseseră pulverizați de un laser cu proprietăți necunoscute, pe care detectoarele nu-l înregistrau ; sau poate fuseseră răpiți de o farfurie zburătoare și duși în cine știe ce parte a galaxiei. Nu mai rămînea decît să fie înștiințate familiile, să li se prezinte condoleanțele și să li se înmîneze milionul, cît era valoarea asigurării.

Erick își puse fracul, mănușile albe, jobenul, și, instalat într-o limuzină de patru tone, merse la ferma colonelului.

Acestea se întîmplau în ziua de 3 mai ; e bine să se știe. Cînd ajunse, la ora trei și jumătate, Erick rămase paralizat în ușa limuzinei. Colonelul, cu salopeta pe el, repara tractorul în curte. Socru-su scoase capul pe fereastră.

— Am terminat. Vin îndată să te ajut.

Pe ușa casei ieșiră cei doi zilieri, apoi grădinarul, și în sfîrșit socrul colonelului, urmat de un om necunoscut, cu o servietă mare în mînă.

— Să fie cu noroc ! zise acesta, luîndu-și bună ziua. Sper că la anul o să vă asigurați tot la mine !

Erick păși năuc în curtea fermei și merse pînă în locul umbrit unde era tractorul.

— Ești colonelul (cutare) ?

— Doar mă cunoașteți foarte bine !

— Nu ți s-a întîmplat nimic rău ? Nu ești bolnav ? Nu ai vreo lovitură ?

— Nu, slavă Domnului !

— ...Cum ai ajuns aici ? De unde ai venit ?

— Nu înțeleg. De la Bază. Am sosit acum o jumătate de oră.

— Nu se poate ! Cine te-a adus ?

— Camioneta specială, ca în fiecare zi !

— Ai fost azi la Bază ?

— Doar am și vorbit împreună !

— Azi ? Cu mine ?... Piei, drace !

Erick își făcu o cruce mare și căzu pe spate...

Maiorul tundea gazonul în fața casei. Funcționarul municipal care reparase țeava spartă, la bucătărie, tocmai ieșea pe poartă ; stăpînul casei îl cinstise cu un rachiu de cantus...

Adjutantul fugea spre parc, unde avea întîlnire cu fata. Întîrziase ; agentul de librărie îi captivase pe toți cu atlasul, le explicase deosebirea dintre Guyana și Guineea, dintre Geneva și Genova.

Ginevra, sora adjutantului, rămăsese acasă și răsfoia atlasul. Ea dădu primele informații.

Pentru cei trei dispăruți, și pentru familiile lor, pentru lucrătorii de la fermă, data zilei era nu 3 ci 2 mai ! Chiar și calendarul din casă arăta la fel. Era de neînțeles ; rupseră fila și o lăsară baltă.

*

Rememoram această întîmplare petrecută de multă vreme, cînd nu exista a patra colină, cînd Baltazar nu o cunoscuse pe Aurelia, iar eu nu venisem în regiune.

— Eu unul, spuse Baltazar, nu mai am nici o îndoială că se trăgeau din spirite necurate !

— Nu există nici o dovadă. Și-apoi, repet, cu tehnica de astăzi, ce nu se poate ? !

— În ceea ce privește ziua aceea, reluă Baltazar, de la 2 la 3 mai, e un timp pierdut pentru cei trei aviatori, sau un timp cîștigat pentru restul oamenilor ?

— Tocmai aici e ciudățenia cea mai mare ! Cele douăzeci și patru de ore n-au fost pierdute de primii, n-au fost cîștigate de ceilalți. S-a produs un decalaj, care continuă, cu toate că și-au acordat calendarele. Cei trei, în mod convențional trăiesc în aceeași zi a săptămînii cu toată lumea, n-au nici măcar sentimentul că se află cu douăzeci și patru de ore în urmă. Diferența va apare cînd vor fi pe patul de moarte ; atunci vor constata cu surprindere că le mai rămîne de trăit o zi.

— Eu, dacă s-ar putea, interveni Aurelia, aș sări cîte o zi în fiecare săptămînă. Le-aș trece în carnetul de economii, aș primi dobîndă, și le-aș scoate odată ,cînd mi-ar conveni mai mult, cînd aș fi foarte fericită.

Se întoarse spre Baltazar, își lăsă capul pe umărul lui.

— Toate economiile ți le-aș da ție !

El îi mîngîie părul, dar gîndul i se concentra în altă parte.

Dacă toate au reușit atît de bine, nu înțeleg ce s-a întîmplat la urmă.

— Pînă azi n-am știut nici eu. Ia ascultă : pe cînd Hangiul mai era aici, i-ai văzut vreodată dantura ?

— O singură dată ; stătea în ușa hanului, iar eu treceam pe drum. Nu știu ce nestăpînire l-a cuprins, simțisem de mult că nu-mi poartă simpatie, dar nu-și dăduse niciodată în vileag ura care am surprins-o pe chipul lui în clipa aceea. O cîtime de secundă, am văzut limpede, a luat chip de fiară și parcă a dat să se năpustească spre mine, cu gura căscată, să mă sfîșie. Atunci i-am văzut dinții și măselele, pînă în fundul gurii.

— Îi lipsea vreun dinte ?

— Nu. Avea dantura întreagă și fioroasă ; chiar m-a făcut să simt un curent rece pe șira spinării.

— Dacă-i așa, ai să înțelegi restul fără nici o explicație. Știi care era rolul comparatorului și capacitatea lui de a înregistra schimbările survenite în structura umană. Ca să-ți dau un exemplu, o dată, unul din aviatori, în așteptarea camionetei, s-a jucat cîteva clipe, în poartă, cu cățelul, și, un sfert de oră mai tîrziu, aparatul îi descoperea un purice, refugiat tocmai sub guler. Nu-ți mai spun că, datorită acestui accident, a fost deparazitată toată Baza ; s-au folosit două cisterne de insecticid. Măsura nu era exagerată. Închipuiți-vă că puricii s-ar fi prăsit și, în ziua zborului, ascunși prin combinezoanele cosmonauților, o pereche din ei ar fi ajuns în cer.

O asemenea neprevedere ar fi echivalat cu o crimă. Și acum, află rezultatul ultimei mele investigații, care, în paranteză spus, a fost foarte anevoioasă. Dar, în sfîrșit, am izbutit să pun mîna pe o fotocopie, a unei anumite file din fișierul centrului stomatologic al Bazei. Colonelul are o mică plombă la al treilea molar superior, în partea dreaptă. Am văzut și radiografia. Cincizeci de miligrame de amalgam de plumb au provocat alarma.

— Și cei trei, cum au dispărut ?

— Exact cum a declarat pilotul elicopterului : s-au prefăcut în fum !

— Deci, tot cum am spus eu : erau duhuri necurate !

Am clătinat din cap :

— Nu cred !

— Hai să economisim ziua de mîine, zise Aurelia, apăsîndu-și capul pe umărul băiatului. S-o adăugăm la duminecа viitoare, cînd mergem cu barca. Trebuie să fie amețitor să trăiești două zile deodată, ba încă pe mare !

— Cred că ai dreptate, i-am spus. Trebuie să fie amețitor. Vrei să-ți dau cîteva din zilele mele ? Tot nu prea am ce face cu ele, de la o vreme.

Ea întoarse capul, speriată.

— Îmi întinzi o cursă. Mi-e frică de zilele tale !

— Nu ți-ar face nici un rău. Zilele mele sînt cu totul neînarmate.

— Dar nu pot ! Nu-i bine să trăiești zilele altuia !

— O singură zi a mea, te-ar face să știi toate culorile, chiar pe acelea nevăzute de oameni.

Ispita o copleșea ; era gata să întindă mîna, cînd am sărit în picioare. Gîndul îmi venise deodată, ca o revelație. Dar, desigur, era rezultatul multor zile și nopți cînd cîntăream și frămîntam faptele în cugetul meu, încercînd să ajung la un capăt.

Mi-am adus aminte cum Aurelia îl alungase pe Baltazar de la poartă, a doua zi după ce îi făgăduise iubire veșnică, la prima lor întîlnire, relatată chiar de ei, și deci foarte exactă. Nu mă interesa de unde pornise răceala aceea a ei, atît de aspră ; poate era un reflex de apărare — nu-mi pasă ! Important este că, alungat, Baltazar găsise ceva din ea oglindit în fața Boiangiului. Era o tranzlație.

— Trebuie să-l urăști ! am strigat imperativ, adresîndu-mă fetei. Să-l urăști de moarte !

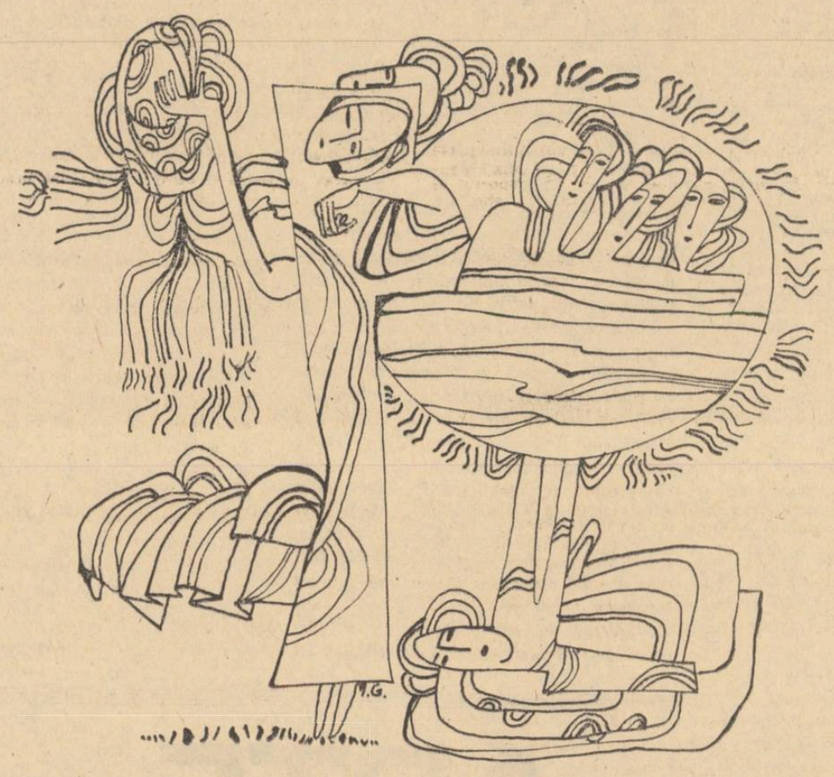

Desene de MIHAI GHEORGHE

— Pe cine ?

Se trase înapoi, îngrozită ; arătam spre Baltazar, cu un gest irevocabil.

— Cum să-l urăsc, dacă țin la el mai mult decît la mine ?

— Trebuie ! Fă un efort și urăște-l ! Am nevoie să fie liber de dragostea ta. Numai trei ore !

Era ceasul unsprezece ; soarele se apropia de înaltul cerului. De pe mare se ridica boarea violetă dinspre miezul zilei.

— Urăște-l pînă la ora două !

Își acoperi fața cu mîinile, începu să tremure, se strînse, în sine, încovoiată, de parcă o gheară i-ar fi despicat pieptul și i-ar fi sfîșiat inima.

— Te urăsc ! zise, cu un șuier. Te urăsc de moarte. Du-te de lîngă mine !

L-am luat pe Baltazar de mînă.

— Haide ! N-avem multă vreme !

Aurelia mai apucă să-mi spună :

— Să nu mă uiți aici ! Vino de mă eliberează. Să nu mă lași pradă urii !

*

Camioneta lui Baltazar aștepta în marginea șoselei, la o sută de metri. Am pornit repede spre colina Boiangiului. Pe drum i-am dat însoțitorului meu toate instrucțiunile. Am pornit cînd mai aveam un sfert de milă și am tras într-o văioagă, printre cantuși, ca să nu ne vadă jandarmii.

— Iată aparatul de fotografiat. Știi tot ce ai de făcut. Întoarce-te la vreme !

Socotisem o oră drumul, dus și întors. Îi rămîneau două ore pline. Aparatul de fotografiat, cu film de doi milimetri, era cît o rozetă prins la butoniera cămășii și putea face o sută de clișee. Speram să ajungă.

Flăcăul merse pe marginea șoselei, pînă la boiangerie. Fata stătea întinsă pe o bancă, s-o ardă soarele :

— Tata nu-i acasă, zise, cu ochii închiși, cînd auzi pașii. Dacă aveți ceva de vopsit, veniți luna viitoare.

Deodată tresări și se ridică în coate.

— O, tu erai ? ! De ce n-ai venit atîta vreme ?... Dar nu-i nimic, am economisit zilele, am foarte multe, o să le trăiesc pe toate deodată. Am să mai păstrez două pe mîine, dacă vrei să mergem cu barca pe mare.

O arsese soarele, nu mai avea nici măcar pistruii, strălucea de bucurie și era iarăși neasemuit de frumoasă, cum mai fusese în după-amiaza aceea cînd Baltazar tăia lemne. El o privea vrăjit și se întreba : „Ce caut aici ? Ce se întîmplă cu mine ?".

Am ridicat mînios bancheta camionetei, am scos bumerangul pe care Baltazar îl purta totdeauna cu sine și i-am făcut vînt spre vîrful colinei.

Bumerangul se duse în salturi, de se izbi în ușa boiangeriei.

— Ce-i asta ? se miră fata. Ce vrei ? Tata nu-i acasă !

Bumerangul se întoarse.

— Știu că ai toc și hîrtie în casă ! zise Baltazar regăsindu-se deodată, datorită bumerangului care îl adusese la realitate.

Fata tresări.

— De unde știi ?

— Mai de mult,cînd am venit să-mi vopsesc o cămașă, dar nu s-a putut, fiindcă tatăl tău nu era aici, și-am văzut degetele pătate cu cerneală neagră.

— E adevărat ! mărturisi ea, făcîndu-se palidă. Am un caiet, am scris în el ceva, dar nu știu ce, nu-mi mai recunosc scrisul.

Vorbea cu ochii în gol, de parcă ar fi fost în transă.

— Ai scris un vis, nu-i așa ?

— Nu știu... Ba da, era un vis, scriam ce-mi dicta nu știu cine, de departe.

— Un glas la radio !

— Da. Nu auzeam bine, erau pocnete și tunete. Și glasul venea din depărtări mari, de dincolo de lumea noastră. Mergem mîine cu barca ?

— Arată-mi caietul !

— Vino în casă !

Baltazar se întoarse la unu și jumătate. Părea abătut și se tot uita în urmă.

— E gata ! îmi spuse.

— Ai fotografiat tot ?

— Da ; nouăzeci și nouă de pagini.

— Oftă din greu, cu ochii spre vîrful colinei. Fata nu putea să ne vadă, dar noi o vedeam făcînd semne cu mîna, nimănui — timpului și drumului pe unde plecase băiatul.

— De ce mă iei de aici ? întrebă Baltazar. Vreau să mă întorc la ea. E atît de singură !

— Te cred, i-am răspuns, dar nu se poate.

— Sufăr atît de mult c-am lăsat-o !

— Te rog să înduri. N-o să țină decît jumătate de oră.

El protestă, cu mîhnire :

— Cum îți închipui ? ! O să țină toată viața. Dacă nu mă întorc la ea, n-o să mai am nici liniște, nici bucurie.

Asta-i ! Era o tranzlație.

Aurelia rămăsese în același loc, încovoiată, tremurînd cu mîinile pe față. Își reveni cînd ne auzi pașii. O clipă am mai apucat să-i văd chipul crispat, unghiile parcă îi zgîriaseră obrazul, îl desfiguraseră. Pe urmă toată ființa ei se lumină, în ochi i se aprinse o rază din soare, dezvăluind o frumusețe înmiită în cele trei ore. O asemenea frumusețe nici nu putea să se tragă din lumea unde trăiam cu toții — venea din locurile îndepărtate ale cerului, filtrată de calea lactee.

Ea cuprinse mîinile lui Baltazar și-i spuse :

— Am economisit trei ore. Te rog, ia-mi-le ! Sînt ale tale !

Ne-am așezat pe nisip.

— Și-acum, am vorbit eu, fiindcă avem timp, am să vă spun povestea vahineei.

*

Zborul celor două nave îndată după lansarea rachetei s-a înscris pe o traiectorie oblică față de orizontul pămîntului și primele cinci minute a fost urmărită de obiectivele și teleobiectivele de pe elicopterele și avioanele aflate de multă vreme în aer, la înălțimi succesive. Timp de cinci minute, televizoarele din amîndouă emisferele au transmis imaginile captate astfel. În acest timp, scurt de altfel, nici o privire și nici un obiectiv nu s-a întors în altă parte a cerului, cu o excepție. În grupul de ziariști aflați la fața locului, pe al doilea promontoriu, era unul trimis al revistei ilustrate „Cosmos", răspîndită în toată lumea ; confrații acestui om nu dădeau mulți bani pe el, fiindcă avea păreri personale și uneori se pomenea visînd, treaz, ziua-n amiaza mare. Cu ani înainte, cînd era foarte tînăr, făcuse războiul în aviație, iar spre sfîrșit trecuse în marină Fusese doborît de șapte ori, rănit grav o dată, iar mai ușor nu se mai știa de cîte ori, căci își îngrijea rănile singur, fără să le declare. Devenit marinar, trecuse de cinci ori Atlanticul, escortînd convoaie de sute de vase ; torpilorul lui distrusese opt submarine inamice, victorii omologate, dar se știa că pe deasupra mai fuseseră vreo șapte, pe care le dăruise generos vecinilor din escadră, mai norocoși sau mai neîndemînatici. Cît despre submarinele avariate, care nu reprezintă dovezi sigure și nu sînt trecute în palmaresul soldatului, se presupunea că sînt nenumărate. Mutat în flota Pacificului, vasul lui fusese scufundat de către un avion încărcat cu dinamită, care îl percutase dintr-o coastă. După o asemenea lovitură, dată în plin și cu multă furie, nimeni nu mai poate rămîne viu, de o parte și de alta... Trecuse trei ani de la încheierea războiului, cînd un grup de turiști îl găsiră la o vahinee din Haway, unde tînărul trăia, departe de lume. Cineva îl recunoscu, și cum era dat mort, făcu un denunț, urmat de o extrădare și de un proces înfamant, urmărit de toată omenirea. Tînărul era acuzat de dezertare, fără dovezi și fără martori, de vreme ce nu supraviețuia nimeni din tot echipajul. Faptul că se afla în viață, și încă refugiat între sălbatici, arăta că în timpul atacului nu se afla pe bord, cu alte cuvinte că își abandonase vasul, plecînd probabil cu o barcă de salvare și lăsîndu-și oamenii în voia soartei.

Refuzase să-și pună avocați, îl refuzase chiar și pe cel desemnat din oficiu, care n-ar fi făcut decît să recunoască învinuirea, pe tăcute, și să ceară mila justiției. Socotea că era de ajuns să amintească bătăliile aeriene și navale la care luase parte, și, cel mult, să-și arate rănile — bineînțeles pe cele care pot fi dezvelite într-o sală cu lume, de unde nu lipseau nici femeile.

În judecători dăinuia însă spiritul războinic, și cum nu mai exista un inamic la frontierele statului, trebuia să se lupte cu interiorul. Pe bietul tînăr îl aștepta dezonoarea și ocna pe viață, dacă nu chiar eșafodul. Îl părăsise toată lumea ; foștii colegi de școală nu-l mai țineau minte, foștii camarazi de război îi întorceau spatele ; unii spuneau că, de fapt, nu se luptase niciodată cu bravură, avioanele doborîte fuseseră lovite de alții, care căzuseră în flăcări ; torpilorul lui nici nu se întîlnise cu submarinele, poate o dată lovise unul, cu torpila lansată de la distanță, după care fugise cu coada pe spinare și cînd auzise detunătura în urmă, leșinase de spaimă.

Grozavă plăcere să lovești în unul legat la zid și fără apărare ! În cel din urmă lași se naște atunci curajul lui Ulise și cel din urmă slăbănog se transformă în Hercule.

Singurul noroc al nefericitului, procesul se prelungea cu lunile, nu fiindcă apărarea, de altfel inexistentă, s-ar fi căznit să facă șicane justiției. Chiar judecătorii dădeau termene peste termene, sub cuvîntul că la dreptate se ajunge cu osteneală ; în realitate, nu mai aveau altă victimă și își prelungeau satisfacțiile, jucîndu-se cu acuzatul ca mița cu șoarecele.

Iar în acest timp, peste mări și țări venea o biată ființă slabă și neajutată de nimeni, să depună mărturie. Cînd îl ridicaseră de lîngă ea, știa că nu-i a bună, dar nu se așteptase ca silnicia să meargă atît de departe. Aflînd din ziare, căci doar oamenii acolo nu erau chiar sălbatici și nici chiar neștiutori de carte, aflînd cum merge procesul și ce primejdii cad asupra nevinovatului, vahineea se îmbarcă pe un schooner care transporta copra, apoi pe o barcă polineziană, pe un vapor japonez, lucrînd ca bucătăreasă, pe o joncă, și merse din insulă în insulă, pînă în Indochina, de unde străbătu jungla, cu piciorul, hrănită din mila oamenilor. Într-un sat zăcu de malarie și nu se înzdrăvenì decît datorită forței pe care o avea în sine. Străbătu țări încăierate în fel de fel de războaie, trecu prin nordul Indiei în timpul cînd încă o expediție se pregătea să cucerească Himalaia, luă în lat deșerturile Arabiei și ținuturile orientale, apoi Europa întreagă, de la Bosfor pînă la Canalul Mînecii, și, după ce trecuse trei mări, două oceane, trei continente și o sută frontiere, ajunse în fața judecătorilor. Nu mai era decît o umbră, și nu mai avea pe ea decît zdrențe. Dar purta o legătură pe care nu o lăsase din mîini tot drumul, nici o clipă, nici atunci cînd zăcea în delir, zgîlțîită de friguri. Și ea depuse această mărturie :

— Într-o zi a războiului, în fața satului nostru, un avion a căzut peste un vapor și nu s-a mai văzut nimic decît fum și țăndări. Cînd s-a risipit fumul, marea era goală. Atunci eu, cu surorile mele, patru, mai mici și mai frumoase decît mine, ne-am dus cu barca în larg, și-am găsit pe acest om, fără cunoștință, printre sfărîmături, în haina de salvare. Iat-o !

Tînăra femeie își desfăcu legătura pe care o purtase tot drumul. Pe haina de salvare scria numele torpilorului.

— Nu-i o probă ! răcni procurorul. Nimeni nu-l împiedica pe dezertor să fugă cu centura de salvare

— Hainule ! zise femeia.

Procurorul sări pînă în tavan.

— E un ultragiu. Arestați-o !

Mulțimea însă, pînă atunci pornită împotriva acuzatului, începu să murmure. Cineva strigă :

— Lăsați-o să vorbească !

— Nu știu cum să vorbesc. Noi avem alte obiceiuri ; ne spunem gîndurile pe față. Domnule procuror, mă silesc să fiu mincinoasă în vorba cu dumneavoastră, și să spun că sînteți omul cel mai bun din cîți știu pînă astăzi. Haina de salvare e găurită de schije. Puneți-o pe el și o să vedeți că rupturile se potrivesc cu rănile pe care le are în coaste, și pe care le-am vindecat eu cu surorile mele și cu vraciul satului. Iar dacă tot nu vă este de-ajuns, iată încă o dovadă. Nici un dezertor nu ia cu el cîrpa aceasta frumos colorată !

Spunînd astfel, femeia scoase din sîn drapelul torpilorului și-l desfășură, să se vadă. Lumea, și chiar judecătorii, se ridicară în picioare.

— Nu admit astfel de probe ! strigă procurorul. Și cer arestarea martorei, pentru defăimarea simbolurilor naționale. Ea socotește că drapelul statului e o cîrpă colorată.

Mulțimea începu să-l huiduiască. Să nu credeți însă că dreptatea se cîștigase. S-au făcut expertize peste expertize, drapelul a fost supus la examene de laborator, s-au chemat experți și noi martori, și poate tot n-ar fi fost destul, dacă analiza chimică n-ar fi dovedit-o pînă la urmă că găurile făcute de schije în centura de salvare nu se datorau unui oțel pe care nu-l avusese decît inamicul. Ei bine, chiar după această dovadă, procurorul tot nu vroia să se dea bătut și cerea capul.

— În insula noastră, i-a spus atunci femeia venită atîta cale, a trăit o dată un balaur cu șapte capete. Fiindcă făcea prăpăd, flăcăii noștri s-au pus pe el cu paloșele. Cînd a mai rămas doar cu un cap, balaurul, văzînd că nu mai scapă, s-a aruncat în ocean și-a pornit înot spre o lume îndepărtată. Credeam cu toții că s-a înecat. Văd că trăiește. Și-acum, fiindcă nu mai am de spus altceva, vă rog să mă închideți pentru ultragiu !

MIRCEA MICU

Postbelică

Atît de triști și de sfioși venim
din timpla unui veac mușcat de ger,
cu palmele ca niște trandafiri
deschise cu uimire către cer.
Nedumeriți și îmbrăcați în fum,
în pelerina desnădejdii poate,
prin sînge ne-au trecut atîta vin,
prin ochi atîtea păsări nezburate.
În iernile ce nu se dezghețau
dormind într-o zăpadă maculată,
îmbărbătam bătrînii noștri munți,
îmbărbătam și brazii citeodată.
Pe sub armuri, sub plotoșe de bronz,
răcite răni se-nchid nepăsătoare
și ne-nchinăm cu ochiul limpezit
aceluiași străvechi și tandru soare.
De ne veți dezveli cînd vom fi reci,
de veți deschide pleoapele de ceară,
pe trupul nostru vor sclipi cărbuni,
la subțiori vom inspica secară.
Și-n locul unde crește rubiniu
cutia de dureri și de speranțe
va-mboboci rășina unui brad
din ritmul unei duse rezonanțe.
Sîntem aici, vom fi aici pe veci
sfioși și blînzi, pelerinați în fum,
mereu lîngă sfîrșitul unui vis,
mereu la începutul unui drum.

Portret de copil

Tu, care ești
nădejdea vieții mele pămîntești.
Puf galben frăgezit de neștiință
și, poate, viitoarea-mi suferință,
tu, care încălzești ca o lipie
la pieptul meu ce moare și învie,
albastru porțelan cu ape verzi
atins de zine, aburit de iezi,
nu știi de cîte ori mă-ntreb și strig
dacă îmi ești căldură sau mi-ești frig,
dacă ești noapte sau ești colț de soare
în tot mai ostenita-mi răsuflare.

Fantezie cu mama

Mi se arată mama în somn,
numai în somn mi se arată,
cu fața ca o aripă de lebădă
de veche tîrzie încercănată.
Zice: „ce faci tu, suflet al meu, puiule?
te aud noaptea umblînd și îmi pare
că cineva prăvale deasupra mea
luna ca pe o lacrimă mare"
Nu știu ce să-i răspund, sînt mut,
o durere adîncă mă face de piatră, de lemn.
O pasăre orbită de-nluneric
mi se izbește de fereastră ca un semn.
Zice : „nu ești tu, unde ești tu, iedule ?
ochii tăi verzi de ce s-au întunecat?
Toată noaptea te cîntă privighetorile
din gușa în care durerile lumii se zbat."
Nu știu ce să-i răspund sînt surd de spaimă.
E atît de aproape de răsuflarea mea
ca o statuie ireală de sticlă
pe care ochii mei n-o pot vedea.

Fantezie mai veche

Mesteceni crăzi, departe, în solitară rugă,
crescînd în cer și-o casă cu hornul ca o pipă.
În curtea ei, lumina de vară își desjugă
albaștri boi de aburi și scade într-o clipă.
Cucernică, pe arcuri, se leagănă secara,
pe iedera virtoasă stau vrăbii nedecise.
Pînza de in albită îmbălsămează seara —
cărare căptușită cu lebede ucise —.
Mesteceni, departe, ca luminări stîoase,
priveghi latent în ora ce-n mine sapă lin.
E o beție dulce ce se prelină-n oase
cînd mă prefac în cîntec puțin cîte puțin...

VALERIU PANTAZI

Semănînd izbitor cu veșnicia

Dar de la un timp prinseră razele soarelui
să-mi înflorească noaptea, marea se colora în
albastrul cel mai intens.
Unde stă claustrată tristețea?
Unde se pierde însăși singurătatea?
Frumoasă este vestirea înainte de-a ști: o,
iată că te aștept împotriva nopții cu vine-
le-nchise căci numai tu faci să șovăie lăsta-
rii în aerul florii, tu știi cum se întoarce o bu-
cată de lut tandru spre partea cea mai bună
a soarelui.
Vor sta cele multe neclintite în ființa căii și
vor aștepta ca și cum s-ar întoarce înainte
de naștere.
Și eu voi fi ca un riu părăsit de o matcă
de geniu, ca o spintecătură în gerul nopții, ca
umbra mercurului voi fi ca o floare pe poligo-
nul de tragere.

Egalul timp și rar

Vedeam azi-noapte luna aproape și fierbinte și sub căldura ei o floare clătinată.
Aș fi mușcat din lună ca dintr-o pîine coaptă în îndepărtarea rece, dar floare ce aproape și sfînt se unduia — știam — acuma timpul în prima ei ființă cu dintele pășea.
Culorile spre roșu sau galben începute și undeva mai limpezi și mai îndepărtate: și eu priveam, atîta, și le vedeam deodată din față și din spate.
O, rocile petalei atît de transparente, ori poate un fără simțuri început, voia să vadă floarea privirea mea; și iar, eu mă simțeam de gîndul acesta deșărcat.
Unde pulsează singur egalul timp și rar.

TEATRU

O jumătate de pagină

Cît de greu se scrie o carte și cît de ușor le e altora să vorbească despre ea. Și cu toate acestea, nu s-ar putea spune că despre „Istoria universală a teatrului" a lui Ion Zamfirescu, lucrare valoroasă în 3 volume, s-a scris suficient. Toată lumea e inspirată, puțini cu vigoare și poate că de aceea rigurosii trec pe al doilea plan. Calitatea devine un defect, iar pe de altă parte anonimatul geme de personalități. Ce înseamnă Istoria teatrului universal ? Evoluția unui gen nefericit care s-a născut cu forcepsul, a copilărit în patul lui Procust, și-a făcut adolescența sub sabia lui Damocles, și apoi a îmbătrînit frumos. Găsim idei bine cumpănite, o vastă erudiție în materie, o claritate în sistem și expunere, în așa fel încît dintr-odată profesorul Ion Zamfirescu ne-a apărut după lectura studiului amintit în lumina cea mai plăcută și mai aureolată în care se poate învălui un erudit. E un act temerar să refaci drumul sinuos al teatrului din toată lumea, gest cu atît mai prețios cu cît astfel de lucrări sînt rare nu numai la noi. Ne-am propus să aducem un omagiu, semnalînd doar, această carte : așteptăm un prilej pentru o analiză. Profesorul s-a dovedit un scriitor, un eseist, rămînînd în același timp specialistul viguros, demn de toată crezarea, lucru pentru care, mulțumirile de cititor sînt cele mai binevenite, fiind spontane.

Marin SORESCU

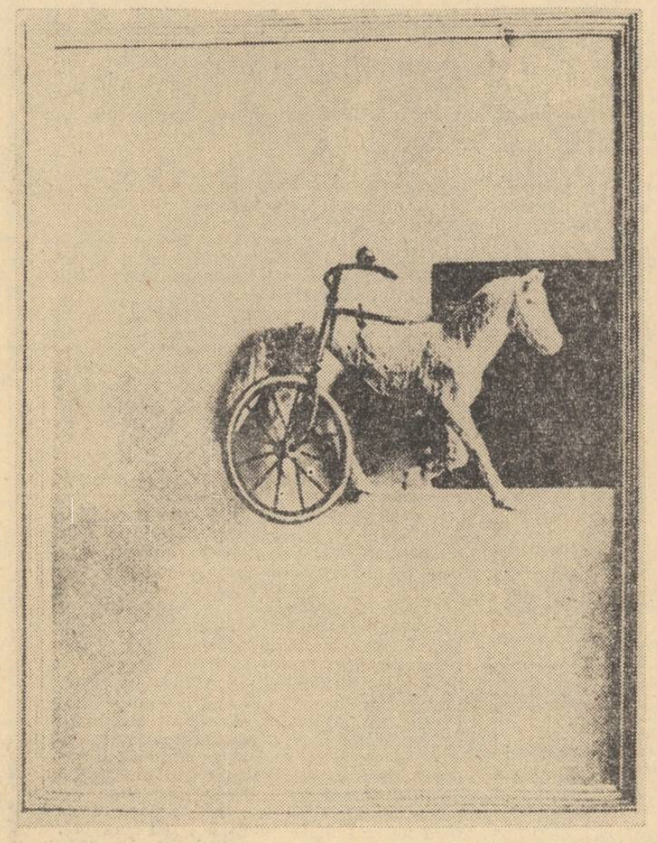

TELEVIZIUNE

Festivalul de la Mamaia

Nici un fulg de spumă de mare, nici o picătură de apă verde, nici un fir de nisip. Nimic n-a perturbat festivalul. Aerul a fost neutru și tare, ca de concurs. O liniște pe deasupra nelinistii mării a fixat condiții de bacalaureat. Fără zimbetele de altădată, — Ion Dichiseanu, într-o rochie ca o togă de procuror general și — Stela Popescu, și-au rostit prezentările ca pe niște sentințe, și-au acordat buchete de flori cum se acordă, bastoanele de mareșali. Nu se explică altminteri de ce se lăsau florilor interpreții atît de greu ! Noroc însă cu publicul : animat ca de obicei, volubil și entuziast, a ignorat total claustrările de regie, clamindu-și cu o subiectivitate pe față idolii preferați. Ei da, dinspre partea publicului se mai zimbea.

Apăsat obiectiv în judecata partiturilor muzicale, cînd a fost vorba de interpreți, juriul însă s-a sentimentalizat. Odată n-au fost premii deloc, altădată cîte trei de fiecare categorie. Că melodiile prezentate-n concurs n-au meritat cununa de lauri e-adevărat. Nivelul general a fost mediocru. Dar nici să consideri pe urmă că laurii se vind la buchet. Trei mențiuni, trei premii trei, două premii întîi ? De-o vreme încoace, concursurile noastre de muzică ușoară riscă să aibă mai multe diplome decît concurenți. Să fi fost oare competiția atît de strînsă ? Glasul solistului Petre Geambașu, de pildă, un glas mai degrabă-n schimbare și constant fals poate sta în balanță egală cu vocea simplă și bine lucrată a Mariei Petria ? Și cum binemerită tot locul întîi un solist care în loc să vădească aptitudini de voce a demonstrat mai degrabă ambiții de teatru ; Festivalul de la Mamaia promovează actori ? Dacă „trăirea" lui C. Constantiniu merită nota cea mare, vocea cu totul aparte a Didei Drăgan ce mai merită ? Dar interpretarea ? Dar prezența în scenă ? De cîte ori beneficiază concursurile cu debutanți de o aparitie atît de pregnantă, atît de sigură și de marcantă cu toată delicatețea și decența manifestării ei ?

Dacă tutela unui festival estival și-o arogă totuși un juriu cu ochelari, un juriu sever, obiectiv și calificat, dacă tot ne hotărîm odată și-odată să-i aplicăm și muzicii ușoare criterii de domeniu specializat, atunci analiza așa să fie ; cu lentile atente, specială și obiectivă și uzind de canoane imparțiale care să nu lase-n public nici o pălărie pe cap.

Sânziana POP

OSCAR DOMINGUEZ : PEREGRINĂRI

FILM

Baladă

În sala mititică a Cinematecii („Union"), în care, acum în luna lui Cuptor, e cald și plăcut ca într-un fier de călcat, am văzut — la sugestia unor prieteni în al căror gust ar fi o ticăloșie să nu credem — un film din anii trecuți ; ca și altele, pe vremea cînd ne săturam cu opt-zeci povești cinematografice pe an — să ne rușinăm acum de acea perioadă a cineexistenței noastre ? — **Urmele strămoșilor uitați,** străbătuse cu discreție ecranele din rețea, fără participarea noastră oculară (un cronicar de film este, se știe, un „muncitor cu ochiul"). În cazul că s-a zăpăcit vreun cititor în parantezele noastre deschise și închise, rezumăm cele de mai sus : nu-l văzusem pe acest film și ca atare, l-am văzut acum.

Urmele strămoșilor uitați — ce tulburătoare baladă cinematografică ! Mergem, atrași de reclame și firme, la toate încropirile de peliculă cu vedete notorii și lăsăm să treacă pe lîngă viața noastră uitucă tocmai un film, cum este cel al lui Paradjanov, tragic și frumos ca adevărul... Ce nemaipomenită senzație de veridic încercam în vreme ce pe ecran se desfășura — cu mijloace mărturisind o mare măiestrie profesională ! — povestea bizară și tristă a huțulului Ivanko — Descindere etnografică dar nu doar atît. **Urmele strămoșilor uitați** te adaugă uimit unei lumi trăind sub semnul baltagului. Viața frumosului fecior Ivanko se petrece între două fulgerări de baltag : întîia, îl doboară pe tatăl său (și momentul este de o plastică cinematografică miraculoasă : imediat după lovitura primită în frunte, o dîră de sînge se ivește, piezis, pe ecran și din ea se alungesc în salturi prelungi cai, mulți cai în galop, cu trecere lentă prin văzduhul pierdut), a doua lovitură de baltag îl dă morții pe eroul însuși.

Cele două motive fundamentale ale filmului, într-o împletire zguduitoare, sînt tipic baladești : iubirea a doi tineri, ce se știu din copilărie, pe de-asupra dușmăniilor de neam (Ivanko nu poate, nu este lăsat, să uite că tatăl său fusese ucis de tatăl fetei), iubire tragică și trăită cu disperare de cei doi, pînă ce moartea fetei îl cufundă pe flăcău în blîndă nebunie ; al doilea motiv, și el foarte propriu baladei, este cel al nevestei ticăloase, uneltind cu îbovnicul împotriva soțului, omorîndu-l în cele din urmă. Toate acestea, povestite de creatorul filmului cu o liniște suverană, ceea ce dovedește înțelegerea profundă a baladei.

Urmele strămoșilor uitați — un film de excepție, o amplă și senină poveste tragică, o baladă cinematografică pe care n-o poți uita.

I. C.

ARTE

revista străină

● **SOVETSKI EKRAN** (nr. 4, iul., a.c.) Aleksandr Svetlov și Aleksandr Șein sînt autorii unui nou film, intitulat **Internațional** și produs în studiourile experimentale ale Mosfilm-ului. Dedicată Comunei din Paris, pelicula alternează, după un sistem de „montaj poliecranic", gravuri, desene satirice, fotodocumente de epocă etc., cu imagini pariziene evocatoare (scenariul — V. Gorohova și A. Bovina, operatori—A. Vinokurov, S. Areți, S. Rubașkin și A. Zenian, montajul — T. Egoriceva).

● **LE MONDE** (11—12 iul., a.c.) Regizorul suedez Ingmar Bergman este primul laureat al Premiului internațional de teatru Luigi Pirandello, recent instituit. Festivitatea de înmînare a acestui nou premiu a fost anunțată pentru luna noiembrie la Palermo.

● (16 iul., a.c.) Cu prilejul celui de-al 19-lea festival al filmului de la Saint-Sébastien au fost decernate următoarele premii : La Grande Coquille d'or — filmului francez **Le Genou de Claire;** Coquille d'or — scurt metrajului cubanez **Suenos del Pongo ;** Coquilles d'argent — **Unchiul Vania** (U.R.S.S.). Cei mai buni interpreți ai festivalului au fost desemnați Graciela Borges (pentru **Cronica de una senora**— Argentina) și Vittorio Gassman (pentru **Brancaleon aux Croisades** — Italia).

● Al 25-lea premiu **Strega,** considerat în lumea literelor omologul italian al Premiului Goncourt, a fost decernat la Roma scriitorului Raffaelo Brighetti pentru romanul **La Spiaggia d'oro** (Plaja de aur). Anul trecut acest premiu a revenit lui Guido Piovene pentru romanul **Le Stelle fredde** (Stele reci).

● **PARADE.** Între 22 august și 11 septembrie se va desfășura la Edimburg al 25-lea festival de teatru. Comentînd acest eveniment, J. C. Trewin, critic teatral la **Illustrated London News,** menționează printre participanții de prestigiu „celebrul Teatru Bulandra din România care va juca **D'ale carnavalului** de Caragiale (comedie „belle epoque" interpretată în stilul unui film mut) și **Leonce și Lena** de Buchner".

● **L'EXPRESS** (19—25 iul., a.c.) Între succesele de librării ale acestei săptămîni de vacanță **La Mort heureuse** de Camus și **Les Chênes qu'on abat** de Malraux continuă să se mențină în fruntea clasamentului ocupînd locurile doi, și respectiv, patru. Pe locul întîi, **Elle, Adrienne** de Edmonde Charles Roux, laureata de acum cîțiva ani a premiului Femina, beneficiază atît de atenția cititorilor cît și a criticii.

● Automobilistul care cumpără 20 litri de benzină primește un cupon. Cu trei cupoane are dreptul la o carte „poceh". Acesta este mecanismul unei vaste acțiuni publicitare întreprinse de curînd în Franța de stațiile Elf în colaborare cu editura Hachette. Rezultatul : în 14 zile, 3 500 stații au distribuit peste un milon de cărți. Se prevede ca la începutul lunii august numărul volumelor distribuite să atingă trei milioane. Printre cele mai solicitate cărți — **Scrisori din moara mea** de A. Daudet.

u. v. z.

ARTE

MUZICA

Disc Aurel Stroe

Avangarda postbelică a muzicii românești a impus cu evidență, din primul moment în care s-a putut vorbi de așa ceva, numele exploratorului ingenios al misterelor sonore care este Aurel Stroe. Ceea ce a reușit el să facă a fost însă (și așa trebuie să se întîmple în toate cazurile) păstrarea echilibrului între etalarea calităților de invenție și claritatea formației muzicale incontestabile, îmbinarea fanteziei căutătorului cu meșteșugul inatacabil al compozitorului.

Orice lucrări din opera sa ar fi putut fi alese pentru un disc consacrat lui, ele ar oglindi cele spuse mai sus. Totuși credem că reunirea făcută de Electrecord a „Muzicii de concert pentru pian, percuție și alămuri" cu „Muzica pentru Oedip la Colonos" este în mod particular favorabilă, ilustrînd aspecte diferite ale personalității compozitorului și, mai ales, în chip foarte fosolitor, arătînd că aceleași principii de scriitură formalizată pot să dea fructe sonore foarte diferite. Contrastul dintre cele două lucrări de pe discul la care ne referim, contrast deopotrivă intenționat și ca rezultat sonor este suficient pentru a infirma teza, destul de răspîndită la necunoscători, că, cu ajutorul aparatului logico-matematic, s-ar putea face doar un singur fel de muzică, lucrările urmînd a semăna în mod dezolant unele cu altele. Deși făcute pe aproximativ aceeași bază extramuzicală, piesele își păstrează cu claritate dedicația, prima fiind un concert, cu particularitățile proprii evoluției pe podium, cea de a doua o muzică de scenă și cine ar putea contesta că sonoritatea rezultată are atmosfera și pătrunderea ideatică a piesei lui Sofocle.

„Muzica pentru pian, percuție și alămuri" este una dintre cele mai izbutite lucrări ale compozitorului. Fantezia instrumentală este incorporată într-o evoluție sonoră pe cît de ingenioasă pe atît de logică, de necesară deși neobișnuită.

Partea întîia este o desfășurare de efecte la pian și percuție. O muzică punctualistă, deși provenind din cu totul alte premize, umple această primă secțiune cu o succesiune de mici contraste (de nuanțe, timbru, mod de atac) alcătuind o pagină necontrastantă în totalitate, neevolutivă. Aici, spre deosebire de clasici, intervenția volitivă a compozitorului nu duce la o prescriim-bare, la transformarea materialului sonor în altceva decît fusese la început ci, din contra, impune dictatorial o menținere în aceeași sferă. Curgerea timpului în mod ostentativ nu se face simțită.

Cea de a doua parte, aducînd un puternic contrast, este o mișcare lineară, orizontală, încă și mai evidentă, fiind vorba de un singur acord al alămurilor, în care instrumentele intră pe rînd repetîndu-și nota de atac în mod aparent neregulat. Originile sonorității în muzica electronică sînt evidente. În cea de a treia parte, cu participarea întregului aparat instrumental, contrastele au ceva din caracterul primei mișcări și împrumută totuși o dimensionare pe spațiul mai larg din cea de a doua. De un mare dramatism, cu o extraordinară tensiune, partea a treia este o sinteză a ceea ce se petrecuse pînă aici.

Deci, acea evoluție ce nu se petrecuse în fiecare secțiune pare a se petrece în succesiunea părților, avînd un ciclu hegelian de teză-antiteză-sinteză. Dar lucrarea mai are încă o parte, a patra, de fapt repetarea întocmai a părții a doua. Această subită și de formidabil efect involuție are repercusiuni asupra sentimentului timpului în lucrare, rupînd logica dialectică obișnuită, aruncînd ceea ce credeam a fi mișcare ascendentă în aceeași zonă de deplasare plană. Aceasta conferă finalului o nuanță de automatism și absolut, avînd un rol unghiular în edificarea lucrării.

„Muzica pentru Oedip la Colonos", de care din cosiderente de spațiu ne vom ocupa mai puțin, are aceleași coordonate temporale și de dialectică cu „Muzica de concert". Percuția pare aici a realiza fundalul de mișcare, „timpul și modele" în limbaj barbian, pe cînd corul și alămurile, cu intervențiile lor identice după îndelungate pauze, suprapun o dimensiune în alt plan, însă la fel de neevolutiv ca și celălalt. S-ar putea face speculații multe, legate de ideatica piesei, destin, preferăm însă să afirmăm că, deși concepută în același mod ca cealaltă lucrare de pe disc, Aurel Stroe a știut să facă din cea de a doua piesă o muzică cu adresă scenică, demonstrînd încă o dată marea flexibilitate a procedeelor de formalizare, posibilitatea liberei lor folosiri potrivit fanteziei, gustului și finalității estetice a compozitorului.

Costin CAZABAN

ARTE PLASTICE

Constantin Baciu

Să mă ierte autorul dacă nu am ținut seamă de cronologia lucrărilor, înlănțuindu-le altfel, în credința că astfel ele își dezvăluiesc mai exact substraturile, încrengăturile de sensuri. Aș greși deasemeni dacă n-aș remarca o anumită continuitate, pornită din rădăcina desenelor la Caragiale și mai ales la Creangă, în spiritul unei favorizări acordată aparențelor grotești. Dar, în același timp, îmi revendic dreptul de a plasa centrul de greutate al temelor în ceea ce cred a fi însăși miezul lor. În sfîrșit, să comentăm, lăsînd deoparte rigorile.

Din elementele cele mai umile, mai la îndemîna tuturor, Baciu știe să trezească în noi marile mituri tradiționale, proiectînd asupra lor o lumină nouă, dezbărată de prejudecăți. Să observăm cum transpare în mentalitatea lui, unul dintre cele mai cunoscute, cum este cel al lui Adam și Eva, intitulat chiar astfel. Compusă din straniile și atît de știutele materiale școlare, în țeapăna lor acalmie, lucrarea comportă un aer paradoxal. De joc și de reculegere împietrită. Adunate la un loc de mîna unui școlar distrat, un ecorșeu, un tablou reprezentînd circulația sangvină, un măr de ceară și nelipsitul borcan în care unduiește un șarpe, recompun celebra scenă biblică. O detașare aureolată de zîmbet ne stăpînește. Dar în acest arbitrariu, în această glumă a hazardului, un gînd mai grav se insinuează și o lecție posibilă se lasă așteptată. Brusc devenim copiii de altădată, ascultînd pasul bătrînului profesor pe scări, singur cu neștiința și neliniștea noastră. În alt „Adam și Eva", componentele sînt mai reduse, mai șterse și îndepărtate de punctul inițial, dar nu mai puțin concludente în ambiția lor de a generaliza. Mireasa-omidă și mirelemăr, prind, în evanescența lor, miracolul nuntirii de regnuri. Pierderea canonului se face pentru îmbogățirea lui. Multe variante acordă Baciu de asemenea Arlechinului, figură des uzitată și bine știută, folosită de mulți artiști. Căderea lui mai ales îl preocupă intens pe artist. Alunecat din propriul său tricorn, în formă de triunghi atoate-știutor, pare izgonit din rai pentru cutezanța sa de a înfrunta imposibilul, adică mersul în picioare pe linia invizibilă trasă în univers. Alteori, numai picior cu mîini, în echilibrul veșnic și precar, prelunga lui umbră încrustată printre abise, cum numai soarele în asfințit poate proiecta astfel de umbre, încearcă să-i demonstreze ori mai mult să-i pună-n vedere inutilitatea efortului. Într-o admirabilă viziune însă, deși căzut, pare să zboare, într-un albastru de cer nemărginit, punctul de sus și cel de jos, înaltul și adîncul fiind desființate. Paiața devine făptura inteligentă capabilă să schimbe chiar căderea în favoarea ei. Arlechinului pămîntean, cu zeci de chipuri, îi este permisă de-acum euforia cea mai deplină, întristarea cea mai obișnuită, asemeni unei dimineți de după nuntă năvălind într-un iarmaroc.

Stăpîn pe alăturările de sensuri și lucruri, pe înflorescența simbolică, Baciu își permite să atace, tot mai personal, temele marilor încercări. Alătură pasărea cu o clepsidră, zarul cu ochiul suveran, oamenii înșiși aleargă pe un șah compus din zaruri fără numere, oul, plin de toate semnele vieții, se străpunge și soarbe singur cu coada, un schelet de pește în gură cu un schelet de bătrîn care visleste cu două cuțite, personifică mișcarea și lupta dusă pînă la capăt, dincolo de orice stagnare, chiar ultima, cea fără întoarcere. Contemplîndu-și propria mînă, desenînd-o obstinat de atîtea ori, artistul deduce din conturul ei, pînă la urmă, forma unei păsări cotrobăind prin univers. Imagine splendidă, nu atît prin consemnarea cuvîntului, cît prin propria-i alcătuire.

Din lumea genezelor, a avatarurilor arlechinești, a jocului și carnavalului, a esențelor pînă la urmă, lumea lui Constantin Baciu își alcătuiește armătura. Tragică și rîzîndu-și de sine, învingîndu-se pe sine, umilă și triumfătoare, ea își caută nobila apartenență. Îndărătul ei se migălesc adevărurile cele mai umane. Și, îndrăznim să spunem, în această direcție se află și arta cea mai temeinică a lui Constantin Baciu.

Grigore HAGIU

ARTE

PRETEXTE

Aghiotantul ofițerului de stare civilă

Ceasul de la Universitate a fost repus la locul său după o lungă perioadă de absență, și lumea s-a declarat mulțumită. O campanie lirică dusă discret mai ales de presa literară și de poeți a arătat foloasele acestui mic monument util de măsurare a timpului, loc clasic de întîlnire a unor interese de tot felul, printre care interesul idilei primează cu un procent zdrobitor. Putem să spunem, fără să exagerăm prea mult, că ceasul acesta veteran, cunoscut ca un cal de saca de multe generații de bucureșteni, a fost și este și va fi și pe mai departe un fel de aghiotant al ofițerului de stare civilă. O statistică ar dovedi că cea mai mare parte dintre tinerii îndrăgostiți, care aleg, cu tot dinadinsul, acest loc tradițional de întîlnire, din mijlocul capitalei, expunîndu-se public vederii tuturor și lăsînd astfel să se înțeleagă că intențiile lor sînt dintre cele mai serioase, — vor trece fatal, mînă în mînă, și prin fața celuilalt Starter, *Omul-cronometru de la primărie, după discursul căruia și după ale cărui felicitări, cei doi candidați, potrivindu-și ceasurile, la secundă, vor pleca în cursa lor lungă de o viață, umăr la umăr.*

Ce se remarcă mai întîi la ceasul modern reinstalat în colțul Universității e că el își clatină capul romboidal de robot, descriind de fapt — în aparența lui legănare — un cerc perfect de 360°, întorcîndu-și cadranul, nu cumva ce anunță, în secunde și minute, să scape cuiva. Dacă nu ai cugetul prea curat, poți să crezi — așa cum își clatină el capul — că face și o mustrare, atît i-ar mai lipsi să tistuiască din vîrful limbii, ca omul.

Totuși, avem prea puține ceasuri publice în București. Cadranele lor mari așezate la toate răspîntiile, ca în marile metropole, ar mări, în folosul nostru, obsesia timpului fiindcă sînt și obsesii bune, să nu rămîi de exemplu în urmă cu un minut — un minut poate fi uneori egal cu un secol.

AMFION

SPORT

Pro insolația

În această zi fierbinte de iulie, ba chiar aproape de august, cu nisipul uscat șiroindu-mi pe trup ca paiele unei saltele uzate, eu ridic un imn de slavă insolației.

Cu aceste gînduri în cap am aflat că Dumitru de la Rapid a fugit la Dinamo. În sine, orice plecare e un lucru bun, arată ca să zic așa dinamismul lumii, subliniază cît sîntem de trecători. Dar plecarea lui Dumitru, așa pe neașteptate, în zorii zilei, după ce băiatul înfirmase zvonul că pleacă, mi se pare extrem de caraghioasă. Ea are ceva de evadare și în același timp seamănă cu o farsă.

★

Altă veste de la clubul Rapid : antrenori noi. Și eu care auzisem că Rapidul n-a acceptat pe Dumitriu II pentru că nu voia să joace cu antrenorul Bărbulescu !

Îmi pare rău pentru Rapid. N-am nici o simpatie specială pentru căile ferate, eu care sînt un conservator și un adept al disciplinei țin cu militarii de la Steaua, dar îmi pare cu adevărat rău că Rapid n-a putut avea în aceeași echipă pe Dumitru, Dumitriu II, Dan, Boc, Angelescu, Fl. Dumitrescu. Ce extraordinară echipă ar fi fost ! Aș fi călcat prin cartierul gării ca pe o livadă de siringi.

Clubul **Rapid** a pierdut încă un tren. Și ce tren !

★

Se cunoaște aventura lui Frazier prin Europa. Fiara a vrut să fie aplaudată ca voce. Pînă și Frazier ai cărui pumni ar putea duce o viață nesperiată și independentă, pînă și namila fără milă tot în artă vrea să învingă, tot arta îi trebuie.

În refuzul Europei de a asculta hîrîitul corzilor (de ring !) din gîtul lui Frazier, se revanșează cu bucurie atîția eseiști înfrînți, atîția poeți ftizici, atîția curajoși ai ideii, cărora le e frică de șoareci.

Refuzîndu-l pe Frazier, Europa a mai refuzat o dată violența. Scaunele goale de la concertele boxeurului sînt o biruință în contra umbrei crescătoare a Mănușii de Box...

Adrian PĂUNESCU

Mario Benedetti

PRIETENI DRAGI

— Teribilă căldură — spuse chelnerul.

Omul cu costum albastru păru că-şi va lărgi cravata, dar în cele din urmă lăsă să-i cadă braţul de-a lungul corpului. Apoi, cu ochi de siestă, examină strada prin cristalul enorm al ferestrei.

— E un adevărat abuz — spuse chelnerul. În plin octombrie şi să ne coacem în felul ăsta.

— Ei, nu-i chiar aşa de grozav, — spuse omul în albastru, fără să se impresioneze.

— Nu ? Şi atunci ce-o să fie în ianuarie ?

— Şi mai multă căldură. Nu fi îngrijorat.

Din stradă, un om slab, cu pălărie, privi înăuntru, punîndu-şi mîinile ca un ecran în dreptul ochilor, pentru a evita reflexul geamului. Îndată ce-l recunoscu, deschise uşa şi se apropie surizînd.

Omul în albastru nu-l luă în seamă decît cînd celălalt ajunse în faţa lui. Numai atunci îi întinse mîna. Celălalt căută, cu o privire rapidă, care dintre scaune avea împletitura cea mai potrivită cu posteriorul său. Apoi se aşeză, fără să-şi descordeze muşchii.

— Cum mai merge ? întrebă încă surizînd.

— Ca de obicei — spuse omul în albastru.

Veni chelnerul, răsuflînd greu, să ia comanda.

— O cafea... slabă, te rog.

Cîtva timp, rămaseră tăcuţi, privind afară. Trecu, printre altele, o femeiuşcă neliniştitoare, îmbrăcată cu o bluză uşoară, şi cel de curînd sosit se agită pe scaun. Apoi făcu o mişcare semnificativă cu capul, ca şi cum ar fi căutat comentarul, dar celălalt nu voi să surîdă.

— Frumoasă zi ca să fii bogat — spuse celălalt.

— De ce ?

— Te trinteşti în pat, nu te gîndeşti la nimic şi pe seară, cînd se face răcoare, începi din nou să trăieşti.

— Depinde — spuse cel cu costum albastru.

— Adică ?

— Se poate trăi şi aşa.

Chelnerul se apropie, lăsă cafeaua slabă şi se depărtă mergînd răsfirat, pentru ca să se ştie că transpiraţia îi întărise pantalonii.

— Patroana mea e bolnavă, ştii ? — spuse celălalt.

— A, da ? Şi ce are ?

— Nu ştiu. Temperatură. Şi o dor rinichii.

— Chemaţi doctorul.

— Sigur.

Omul în albastru făcu un semn lustragiului. Acesta scuipă o jumătate de scobitoare şi se apropie fluierînd.

— De cîteva zile eşti mahmur — spuse celălalt.

— Da.

— Şi ştiu că e în legătură cu mine.

Lustragiul se opri din văcsuit şi privi de jos, cu dinţii strînşi, închizînd ochii pe jumătate.

— Adevărul e că tu te ambalezi imediat.

— Adevărat ?

— Ţi se năzare că un tip a făcut ceva rău şi nimeni nu te mai poate opri. Ce ştii tu de ce a făcut-o ?

— Şi ce-ai făcut ?

— Vezi ? Aşa nu se poate. Ce-ar fi să vorbim sincer ?

— Bine. Vorbeşte.

Amîndoi priviră pantoful sting care începea să strălucească. Lustragiul mai trecu o dată cu pluşul pe care apoi îl îndoi cu grijă. „Face douăzeci şi cinci" — spuse. Luă un peso, dădu restul şi se duse fluierînd la altă masă, în timp ce relua mestecarea jumătăţii de scobitoare pe care o păstrase între măsele.

— Tu crezi că nu-mi dau seama ? Ţi-ai băgat în cap că eu am vorbit cu bătrînul ca să ieşi tu prost.

— Şi ?

— N-a fost cu scopul ăsta, crede-mă. Nu sînt atît de imbecil...

— Nu ?

— I-am vorbit ca să mă apăr. Toţi susţineau că eu am intrat la Agenţie înainte de ora nouă. Spuneau că eu văzusem blestemata aia de hîrtie.

— Aşa este.

— Dar eu ştiam că tu intraseşi mai devreme.

Un băieţaş zdrenţăros şi mirosind urît se apropie ca să le ofere pastile de mentă. Nici măcar nu-i spuseră nu.

— Bătrînul m-a chemat şi mi-a spus că lucrul e grav, că cineva a trîncănit. Şi că toţi spuneau că eu am văzut hîrtia înainte de nouă.

Omul în albastru nu răspunse nimic. Îşi trase cu grijă pantalonul şi puse picior peste picior.

— Eu nu i-am spus că ai fost tu — continuă celălalt nervos, ca şi cum ar fi fost pe punctul să o ia la fugă sau să izbucnească în plîns.

— I-am spus că au fost alţii înaintea mea, nimic mai mult... Trebuie să-ţi dai seama...

— Îmi dau seama.

— Trebuie să mă apăr. Dacă nu mă apăram, mă azvîrlea afară. Ştii bine că bătrînul nu glumeşte.

— Şi face bine.

— Spui aşa fiindcă eşti singur. Poţi să rişti. Eu am nevastă.

— Atunci mierleşte-o.

Celălalt făcu un zgomot cu ceaşca, părînd că vrea să şteargă insulta. Privi într-o parte şi alta, deodată palid. Apoi, gîfîind, descumpănit, ridică încet capul.

— Trebuie să-nţelegi. Crede-mă că ştiu prea bine că tu, dacă vrei, mă lichidezi. Ai cum s-o faci. Cum era să fac ceva contra ta ? Nu ai decît să telegrafiezi lui Uguarte şi s-a zis cu mine. Ţi-o spun ca să vezi că îmi dau seama. Nu era să lovesc tocmai în tine care eşti intim cu Rengo... Mă înţelegi acum ?

— Fireşte că te înţeleg.

Celălalt făcu un gest brusc, în chip de protest timid, şi fără să vrea, împinse paharul cu cotul. Apa se vărsă în faţă, căzînd din plin pe pantalonul albastru.

— Iartă-mă. Sînt foarte nervos.

— Nu-i nimic. Se usucă imediat.

Chelnerul veni, adunînd bucăţile mai mari de sticlă. Acum părea că suferă mai puţin de căldură. Sau că uitase să o arate.

— Cel puţin spune-mi, ca să mă liniştesc, că n-ai să telegrafiezi. Azi noapte n-am putut închide ochii...

— Ştii ce ?... Vrei să-ţi spun un lucru ? Lasă subiectul ăsta. Am impresia că mă otrăveşte.

— Atunci n-ai să...

— Nu te mai gîndi la asta.

— Ştiam eu că o să-nţelegi. Îţi mulţumesc. Din suflet, băiatule.

— Nu te mai gîndi la asta.

— Întotdeauna am spus că eşti un tip bine. În definitiv, aveai dreptul să telegrafiezi. Fiindcă nu m-am purtat frumos... o recunosc... trebuie să mă gîndesc că...

— Va să zică nu poţi să taci ?

— Ai dreptate. Mai bine te las liniştit.

Se ridică încet, împingînd scaunul cu destul zgomot. Vru să-i întindă mîna, dar privirea celuilalt îl descurajă.

— Atunci, ciao — spuse. Şi ştii, întotdeauna la dispoziţie... pentru orice...

Omul în albastru abia mişcă din cap, ca şi cum n-ar fi vrut să exprime nimic concret. Cînd celălalt plecă, chemă chelnerul şi plăti cafelele şi paharul spart.

Timp de cinci minute rămase liniştit, muscîndu-şi lent unghiile. Apoi se ridică, salută din sprîncene pe lustragiu şi deschise uşa.

Merse fără grabă, pînă la colţ. Se uită la o vitrină cu cravate, trase un ultim fum din ţigară şi o aruncă sub un automobil.

Apoi trecu strada şi intră la biroul de Poştă, Telegraf şi Telefon.

În româneşte de
PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

DIN PROZA LATINO—AMERICANĂ

punct şi virgulă

A. Kolnic

Încă unul din graficienii militanţi, care au publicat mai cu seamă la „Cuvîntul Liber" — A. Kolnic, nu mai este printre noi. Din pleiada Jiquidi, Ross, Anestin, Nicolae Cristea, Kazar, în acelaşi asalt împotriva reacţiunii fasciste, cu Georg Grosz, Köethe Kolvitz, Masserel, Zille, prezenţi în tranşeul revistei.

După peregrinări în Austria, America, A. Kolnic se stabileşte la Paris în anul 1945, după ce a lăsat în România o serie de gravuri care îl consacrau ca pe un virtuos al genului. El a ilustrat fabulele lui Elizer Steinberg pe care l-a întîlnit la noi, iar, la „Cuvîntul Liber", a publicat ciclul de gravuri „De sub joben", în care exprima figura hidă a exploatatorului, a călăului luminii, a tipului clasei dominante, cu o vigoare de scrijelări de spadă.

Iată ce scria Henri Barbusse, în prefaţa albumului, intitulat „De sub joben" : „Este bizar să prezinţi imagini care se prezintă ele însăşi cu o atît de teribilă preciziune, gravuri care se imprimă în ochii noştri... Ce cuvinte s-ar mai putea adăoga în mod util la un asemenea cortegiu ?

Imaginaţi-vă un sinistru magician al timpurilor viitoare, care evocă societatea noastră, sau, cel puţin, o sumbră latură a ei : stăpîni ai momentului, oameni care în culisele istoriei contemporane, conduc totul. Îi vezi apărînd unul cîte unul, în cadrul sepulcrului lor rectiunghiular, modelaţi în umbră prin fine trăsături de lumină şi alinindu-se cum trebuie ei să se aşinieze : monstruoşi, înfricoşători, identici. Aşa cum ei au fost, aşa cum ei sînt.

Sînt proprietarii cu feţele coagulate de negreli şi pe care cîteva zgîrieturi fac relieful lor. Sînt cei „aleşi", cu zîmbetul lor de ipsos. Sînt „patrioţii", ghiftuiţi pomposi, al căror craniu are forme stranii şi strîmte şi, ca accesorii, o pereche de cizme ca un altar înaintea lor, şi, la orizont, două spînzurători ca două jumătăţi de cruce încîlcigată...".

La Paris, Kolnic a continuat să facă o pictură mereu angajată, o impresionantă frescă a lumii de mizerie, a celor pentru care viaţa este o suferinţă continuă, durere endemică. Continuînd expresivitatea gravurei, el trece, dacă pot spune astfel, la o gravură pictată, impresionantă şi, de aci, puternic militantă.

Ştefan ROLL

Jean Follain

Jean Follain, remarcabil poet contemporan, a murit anul acesta, în Piaţa Concorde, în chip năprazinic, la miezul nopţii de 9 spre 10 februarie.

El plecase de la berăria Lip, de pe Saint-Germain-des-Près, pe la orele 19 şi jumătate şi se dusese la dineul Amicilor hîrtoagelor, pe o luntre a Touring-clubului. De aici plecă pe la 23 şi 40'. Peste cîteva minute, traversînd distrat trecerea interzisă pietonilor — a căii expresului subteran — fu răsturnat şi ucis. Fiind o moarte anormală şi pe o cale publică, corpul său a fost dus la Institutul medico-legal şi autopsiat. A urmat şi o anchetă. De aceea abia peste o săptămînă cadavrul a reintrat în posesia familiei.

În ultimul număr al revistei trimestriale La Passerelle **(6, primăvara '71), Pierre Bèarn aminteşte că de mult timp „obsedat" de maşini, răsturnat şi rănit alteori, abia scăpase în noiembrie trecut dintr-un teribil accident, numai cu**

banale contuzii, din întîmplare : nu ocupase locul vecinului de călătorie... Mai de mult, în octombrie '64, la capătul unei călătorii lungi cu Clara Malraux, Follain cobori la Budapesta cu aşa inconştienţă şi nepăsare de ce se petrece în jur, încît un camion era cît pe ce să-l cosească dimpreună cu portiera maşinii deschisă greşit. Béarn, care se afla şi el în automobil, înspăimîntat şi ajuns la capătul răbdării îi strigă : „Ai s-o sfîrşeşti sub roţi !"... Ajunsese la capătul răbdării. Voiajul durase cîteva zile. Trei nopţi în maşină, o noapte 'n un hotel, în aceeaşi cameră cu Follain care mereu cobora din pat, mormăia şi te obliga să te ocupi de el. Ca de un copil mare şi incapabil să se descurce singur. În maşină, după cîtiva kilometri de drum, cădea obosit în aţipiri bruşte, se prăvălea ca un sac şi nu lipsea mult să spargă parbrizul la o înfrînare subită.

Din aceeaşi evocare — deloc convenţională — aflăm că Jean Follain era foarte vorbăreţ, protestatar, un permanent nemulţumit, provocînd mari discuţii dacă o ospătăriţă nu cunoştea franceza, dacă nu i se servea vinul solicitat, dacă i se cerea să se conformeze unor reguli (dispoziţii generale) şi multe altele. E clar că se complăcea în rolul „perfectului nemulţămit".

Stăruinţa unuia a dus la împlinirea ameninţării celuilalt...

Saşa PANĂ

Emily Dickinson — editarea operei

Principala colecţie de manuscrise cuprinzînd moştenirea literară a poetei americane se află la biblioteca colegiului din oraşelul Amherst şi la universitatea Harvard, unde există majoritatea poemelor şi a scrisorilor. Cele mai importante ediţii au apărut după moartea scriitoarei (1886) — deoarece Emily Dickinson nu a publicat în timpul vieţii decît un număr restrins de poezii (8 şi acestea anonime).

Primele ediţii au fost scoase de sora poetei, Lavinia ; ea s-a adresat în acest scop lui Mabel Loomis Todd, soţia unui profesor de astronomie de la colegiul din Amherst, şi celebrului critic Thomas Wentworth Higginson, care o cunoscuse pe E. Dickinson. M.L. Todd a copiat poemele după manuscrise şi a făcut prima selecţie, iar împreună cu T.W. Higginson a schimbat punctuaţia şi unele versuri, din dorinţa de a cîştiga acordul cititorilor. Rodul acestei colaborări a fost prima ediţie de Poeme, **un volum de 116 poezii care au stîrnit interesul publicului, ceea ce i-a determinat pe editori să mai tipărească încă o ediţie, anul următor, de astă dată fără contribuţia lui Higginson, apoi un volum de corespondenţă (1894), şi în 1896 a treia** Serie de poeme.

Urmează o perioadă confuză. M.L. Todd se ceartă cu Lavinia Dickinson pentru o bucată de pămînt, din Amherst, asupra căreia amîndouă ridicau pretenţii. Rezultatul : puţin după apariţia volumului din 1896, M.L. Todd refuză să mai furnizeze manuscrisele aflate parţial la ea şi la L. Dickinson.

Multă vreme — pînă după 1900 — M.L. Todd nu a îngăduit să se publice manuscrisele care se găseau în posesia sa ; în cele din urmă ajung la Susan Dickinson, cumnata poetei — şi apoi la Martha Dickinson Bianchi, nepoata ei, care a scos nenumărate ediţii, fiecare cu menţiunea că oferă „integral" poemele încă nepublicate.

În 1914, Cîinele solitar **(The single hound) conţine poeziile trimise de**

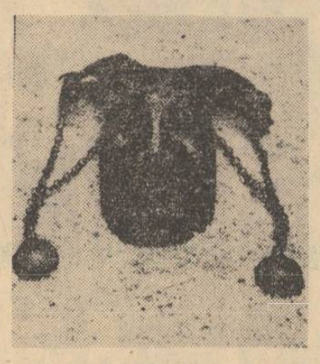

către Emily Dickinson, Susanei (Sue), şi, împreună cu cele trei ediţii din secolul XIX, alcătuiesc volumul de Poeme complete **de E. Dickinson (1924). Alte poeme au fost tipărite în 1929 şi, puţin mai tîrziu, în 1930, apare o nouă ediţie completă :** Poemele de E. Dickinson. **În 1935 :** Poeme nepublicate, **iar doi ani mai tîrziu, o altă ediţie completă. Pînă în 1943, manuscrisele aflate la Bianchi fuseseră în cea mai mare parte publicate, dar multe din cele pe care le deţinea L.M. Todd încă nu văzuseră lumina tiparului. În 1945, Millicent Todd Bingham, fiica primei editoare a poetei, tipăreşte un nou volum, intitulat** Fulgere de melodie, **cu peste 650 poeme inedite şi un volum de mărturii,** Brocarturi strămoşeşti, **în care M. Todd Bingham relatează fapte legate de primele ediţii, de proces etc.**

În 1950, universitatea Harvard achiziţionează manuscrisele de la L. Dickinson, iar H. Johnson, în 1955, tipăreşte opera poetei în trei volume : Poemele de Emily Dickinson **(ediţie comentată), ediţia cea mai valoroasă din cele publicate pînă acum, deoarece H. Johnson a inserat toate poemele transpuse numai după manuscrisele poetei, lăsînd la o parte alte surse şi variante făcute pentru a „îmbunătăţi" versiunea originală. O sarcină de viitor ar fi publicarea transcrierilor făcute de mînă de către M.L. Todd şi a însemnărilor sale zilnice.**

Nic. POPESCU

Între fantazie şi realitate

(Urmare din pagina 3)

o confirmare în urmele materiale ale trecerii ei prin această lume : „Şi tu erai duioasă, mamă... Puţinele cărţi ce au rămas de la tine, cu pagini însemnate pe margini, spun că-ţi era drag să visezi, povestesc că te-au încîntat şi pe tine vorbele sonore şi ritmata cîntare a versurilor." **(Mama)**

Paginile însemnate pe margini sînt, în această evocare a unui trecut dispărut pînă şi din amintiri, singurul suport real al fanteziei. Încolo totul e proiecţie a unor sentimente prelucrate estetic, care căpătînd uneori o stranie autonomie, caută neliniştite să se aşeze pe o realitate : „... apropierile cele mai ciudate se fac într-o clipă ; simţiri ce nu le pricep, mă încearcă ; lucruri ce nu le-am bănuit, îmi par fireşti şi o sete, o necurmată sete de iubire mă învinge."

Îndărătul imaginii pe care fiul o construieşte cu propriile sale visuri şi nostalgii nu

MAX ERNST : LUNĂ PE MARE

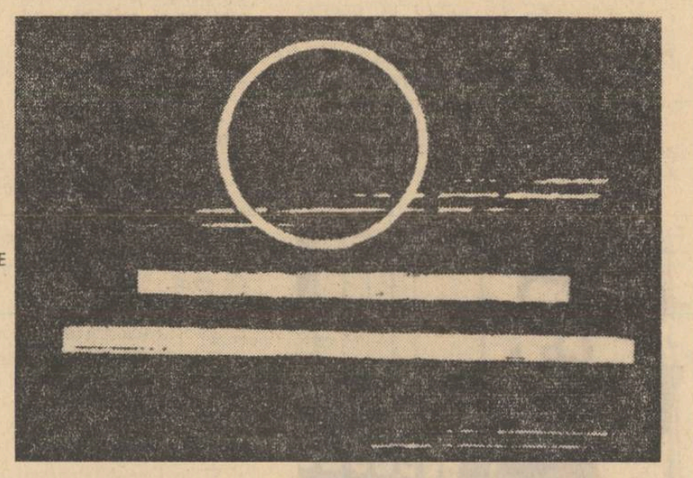

se află însă o realitate ci fantoma unei realităţi. Astrul matern de care poetul îşi leagă în mod deliberat destinul, e un astru care lunecă mereu în trecut, într-o lume de umbre şi goluri, o lume scufundată, iremediabil pierdută. Figura mamei, de timpuriu dispărută, copilăreşte regretată şi atît de strîns asociată în sufletul poetului cu propria lui fire meditativă şi iubitoare de frumos, este nucleul care iradiază o permanentă vrajă a trecutului.

Dimitrie Anghel afirma de multe ori, incidental, ca şi cum cuvintele i-ar scăpa fără voie, doar din prea plinul convingerii, că amintirea constituie materialul artei, în genere şi, în orice caz, al propriei sale arte. Cînd în 1911 un incendiu îi devastează locuinţa, distrugînd toate pioasele relicve poetul e disperat, a pierdut nu numai toată averea lui materială, nu numai manuscrise gata elaborate, a pierdut chiar uneltele sale de lucru. Urmele trecutului care dorm în sertare nu sînt pentru el simple obiecte uitate şi lipsite de viitor, dimpotrivă ele alcătuiesc „comoara aceea ce e absolut necesară unui suflet de artist". Cînd întîmplarea le scoate în cale, aceste obiecte pot deveni fulgerul care luminează deodată o lume vastă, de mult cufundată în trecut şi în uitare. Într-un sens, incendiul care conjugat cu alte întîmplări nefericite a precipitat de altfel poetul într-un sanatoriu de boli nervoase, capătă o semnificaţie simetrică cu falimentul tatălui său. Făcîndu-şi curaj, în **Triumful vieţii,** poetul se sileşte să recapete puterea de a lucra materialul favorit al artei sale, trecutul şi fără ajutorul preţioaselor sale auxiliare :

„Ca într-o subterană obscură trebuie să te cobori în sufletul tău şi să proiectezi lumini, ca să mai poţi afla ceva. Ca atunci cînd pui urechea la pămînt, ca să auzi de departe cum vuie surd un zgomot, aşa trebuie să te pleci asupra inimii tale şi să asculţi, încetinel, cum bate în ea trecutul." **(Triumful vieţii).**

De ce **neapărat** trecutul ? De ce are realitatea neapărat nevoie de filtrul melancolic al amintirii pentru a deveni artă ? La aceste întrebări cred că numai dubla ascendenţă a poetului, firul inextricabil împletit din două entităţi care se opun, se resping şi se caută, al interesantei sale psihologii, ne poate sugera un răspuns.

Exigenţele brutale ale unei existenţe subjugate de real, aceea a tatălui, întăresc copilul nu numai în aversiunea faţă de părintele său, care trebuie să-i fi apărut şi ca un prezumtiv vinovat de moartea mamei, dar şi împotriva prezentului care e negarea paradisului pierdut al primilor ani petrecuţi sub raza astrului matern. Realitatea cu contondenţa ei agresivă, realitatea solidificată şi greu maniabilă se asociază în mitologia personală a poetului cu prozaica meserie a arendaşului. Realitatea şi prezentul devin tot mai mult un obstacol care trebuie mereu înfrînt, în timp ce trecutul, care e în primul rînd mama, devine tot mai mult spaţiul libertăţii, al fericirii şi al imaginaţiei. Prezentul este ursuza realitate paternă, amintirea e o realitate pierdută, fantoma irecuperabilă a mamei, este idealul, este însăşi, poezia. O pasiune deosebită pune de aceea poetul în apărarea trecutului care îi apare întotdeauna ca un eden pierdut şi, spre oroarea lui, supus profanării : „...căci simţămîntul pietăţii, parcă, a dispărut din sufletele noastre modernizate". **(Ex-voto).** Imaginile situate în constelaţia maternă urmăresc toate protejarea resturilor materiale care pot evoca viaţa de altădată. Făcînd o vizită în odaia în care a murit mama unui prieten descoperă cu emoţie că totul a rămas aici, într-o eternă aşteptare, aşa cum era în clipa în care firul vieţii s-a întrerupt : lampa, ceasornicul oprit, oglinda, micile obiecte de argint, flacoanele de parfum pe jumătate goale. Se simte că poetul trăieşte în această odaie emoţia întîlnirii cu un vis propriu, că respiră aerul familiar al imaginarului său muzeu intim. Avatarurile familiei sale l-au despărţit de preţioasele epave care rămîn din naufragiul vremii, grădina de la Cornesti părăginită după moartea mamei, casa din Iaşi vîndută după moartea tatălui au risipit în neant tot trecutul. În camera în care a murit mama prietenului său, poetul găseşte pios conservată structura unei vieţi care s-a retras din învelişul ei material dar continuă să vibreze nevăzut : „...ceva imaterial parcă pluteşte în casă, care străjuie, se înduioşează de atîta pietate şi nu poate lua trup, şi nu poate da glas ca să mulţumească celui ce a cristalizat amintirea ei, şi a-nmărmurit, ca în palatul fermecat din poveste, mersul trecătoarei vremi". **(Ex-voto)** Mai este nevoie să spunem că printre aceste rînduri se poate citi clar un reproş bine învăluit la adresa tatălui său care nu a avut atîta pietate încît să păstreze, în amintirea moartei, urmele materiale ale trecerii ei prin lume şi să întreţină iluzia, atît de dragă poetului, că s-a oprit în loc „mersul trecătoarei vremi" ? Înţelegem, în lumina acestui cult al conservării trecutului în carcasa lui materială, de ce romanul **Bruges-la-Morte,** a lui Georges Rodenbach a produs asupra lui Anghel o impresie extraordinară. Nu se poate închipui o lectură mai potrivită, mai înfrăţită cu sufletul său veşnic absorbit de trecut ca de vidul unei pompe, năzuind permanent să reţină timpul în epavele obiectelor ca vuietul mării într-o scoică. Bruges, Veneţia cu canale moarte, oraşul în care trecutul, ca într-un muzeu, îşi supravieţuieşte, constituie cadrul ideal pentru durerea unui suflet rămas stingher. După moartea soţiei, eroul alege cu premeditare un cadru potrivit durerii sale şi, mai ales, dorinţei sale de a continua să trăiască în atmosfera unui vis pierdut. Acest cadru nu poate fi decît Bruges : cu o minuţie de muzeolog, soţul neconsolat reconstituie imaginea trecutului mort, în inima unui oraş mort. Toate lucrurile îşi reiau locul de odinioară în liniştea sacră a templului amintirii ; de pe apa clară a oglinzilor, praful e înlăturat cu o gingaşă prudenţă : „pour ne pas effacer son visage dormant au fond". Femeia reală care, semănînd atît de bine cu dispăruta, intră în acest sanctuar cu gîndul de a da realitate unei fantome, se dovedeşte a fi o copie înşelătoare a idealului pierdut. Moartea ei face să triumfe asupra materiei vulgare, visul, poezia, idealul. Se înţelege ce copleşitor umplea o asemenea lectură tiparul sufletesc al lui Anghel, care avea de reproşat tatălui său nu numai prematura dispariţie a mamei ci şi indiferenţa faţă de amintirea ei.

Dimitrie Anghel are, spre deosebire de tatăl său, un adevărat cult al obiectelor şi al valorii lor afective, considerîndu-le un fel de relicve pe altarul trecutului. Mutîndu-se după moartea tatălui într-o nouă locuinţă, împreună cu un prieten, aspirant şi el la favoarea muzelor, duce cu sine „rămăşiţele unei mobile vechi părinteşti" pentru a da încăperii străine „un aspect de statornicie" **(Niculai Beldiceanu).** Într-o cameră de hotel, lucrurile au pentru el „ceva ursuz", suferă că nu au putut „lega nici o prietenie cu nimeni" şi, în jurul lui, poetul simte „singurătatea unui cuib gol". Are oroare de profanarea unui trecut ca de pîngărirea unui mormînt. O veche casă boierească, devenită local de petrece sub ochii miraţi ai portretelor de familie, îl goneşte în căutarea unei atmosfere mai pure : „Şi sentimentalul, desgustat, (care nu e altul decît poetul — n. n.), ridicînd o crizantemă căzută, se furişează pe uşe şi iese în aerul curat al nopţii". **(Pietate).** După ce, împreună cu un prieten, a locuit mai mult timp într-o casă care altă dată a aparţinut unui artist, lucrurile, depozite credincioase ale unei intimităţi străine, încep totuşi să se îmblînzească şi să accepte pe noii stăpîni : „numai o epinetă străveche ne rămînea hursuză şi neprietenoasă". Încercînd într-o zi să o mute din loc, instrumentul scoate un sunet lugubru „de bestie rănită, care rînjea la noi cu dinţii ei de fildeş îngălbeniţi". **(Ex-voto).** Impresionaţi, noii locatari sînt nevoiţi să o lase la locul ei. Trecutul are drepturi indiscutabile pe care poetul le respectă cu evlavie. Cerînd „pietate" în conservarea trecutului, el o cere împotriva tatălui. Toate simbolurile care se situează în constelaţia paternă au un substrat revendicativ, „duşmanul florilor" este şi duşmanul poeziei lipsită de apărare a trecutului. În **Floarea de aloes,** „omul de afaceri" căruia naratorul îi spune „tata" este într-adevăr tatăl său, cumpărătorul insensibil al unei case pline de amintirea stăpînilor dispăruţi sau ruinaţi sau rătăciţi prin lume. Întrînd împreună în căminul străin, tatăl şi fiul capătă instantaneu semnificaţia a două simboluri antagonice : „Ţinîndu-mă de mînă el nu-şi da seama că visul şi cu banul întrau la olaltă, nu ştia că duce visul de mînă..."

Tatăl vizitează noua proprietate cu sentimentul unui negustor care a făcut o afacere bună, indiferent la viaţa ascunsă a casei şi trecerea lui prin spaţiul intimităţii brusc dezvăluite a lucrurilor, capătă aproape semnificaţia unui viol.

Sfios şi reticent, fiul înregistrează reacţia negativă a lucrurilor, ascultă înfiorat boabele sonore a mătăniilor care atinse de o mînă străină se risipesc deodată, nimerind printr-o curioasă întîmplare sub talpa nepăsătoare a noului stăpîn şi remarcă privirea încărcată „de mustrare" ca „geamurile aburite de ceaţa cînd aprinde cineva îndărătul lor un chibrit" a bătrînei slujnice.

Pentru Dimitrie Anghel, tatăl reprezintă victoria materiei asupra visului, a banului asupra amintirii, a vulgarităţii asupra poeziei, a arendaşului asupra etericei Erifilia.

povestiri

de Jacques Prévert

I

Struțul

Cînd Degețel, părăsit în pădure, începu să arunce pietricele pentru a regăsi drumul, habar n-avea că un struț îi mergea pe urme și-i înghițea pietricelele cîte una.

Asta-i poveste adevărată și așa s-a întîmplat.

Este definitiv pierdut, adio pietricele, adio întoarcere, adio casă ; adio tatămamă.

— E dezolant, își spuse el printre dinți.

Deodată auzi un rîset și apoi zgomotul clopotelor și zgomotul torentului, al trompetelor, o adevărată orchestră, o furtună de zgomote, o muzică brutală, stranie, dar nu neplăcută și complet nouă pentru el. Scoate capul prin frun-

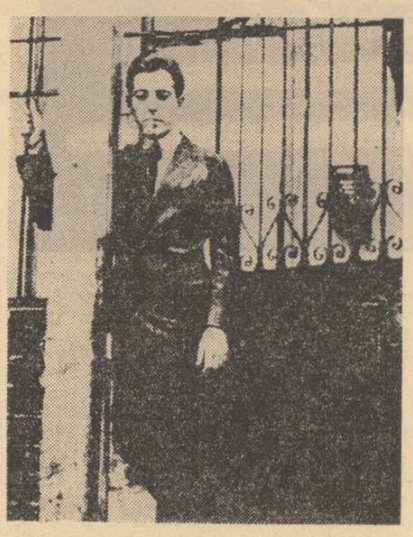

ziș și vede struțul care dansează, care-l privește, se oprește din dans și-i spune :

Struțul

Eu fac zgomotul ăsta, sînt fericit, am un stomac grozav, pot să mănînc orice.

În dimineața asta am mîncat două clopote cu limbi cu tot, am mîncat două trompete, trei duzini de ouare, am mîncat o salată cu castron cu tot iar pietricelele albe pe care le aruncai, le-am mîncat și pe-alea. Urcă-te în spatele meu, eu merg foarte repede, vom călători împreună.

Dar, spuse băiețelul, pe taică-meu și pe maică-mea n-am să-i mai văd niciodată ?

Struțul

Dacă te-au abandonat, asta înseamnă că n-au chef să te revadă chiar așa degrabă.

Degețel

Cu siguranță că-i un adevăr ceea ce spuneți, Domnule Struț.

Struțul

Nu-mi spuse Domnule, că mă dor aripile, spune-mi Struț și gata.

Degețel

Da Struțule, dar maică-mea, oricum...

Struțul *(furios)*

Oricum, ce ? Pin'la urmă mă enervezi și p'ormă, vrei să-ți spun ? Nu-mi prea place maică-ta din pricina maniei pe care o are de a-și pune mereu pene de struț la pălărie...

Degețel

Adevărul e că treaba asta costă scump... dar ea cheltuiește întotdeauna mult ca să-și uimească vecinii.

Struțul

În loc să-și uimească vecinii, ar fi făcut mai bine să se ocupe de tine ; citeodată te mai pălmuia.

Degețel

Și taică-meu mă bătea.

Struțul

Ah ! Domnul Degețel te bătea. Este inadmisibil. Dacă copiii nu-și bat părinții de ce părinții și-ar bate copiii ? De altfel, nici Domnul Degețel nu-i foarte deștept. Știi ce-a spus cînd a văzut pentru prima oară un ou de struț ?

Degețel

Nu.

Struțul

Ei, bine, a spus : „Bună omletă ar ieși din ăsta !"

Tînărul Degețel *(visător)*

Îmi amintesc cînd am văzut pentru prima oară marea, a meditat cîteva minute și apoi a spus : „Ce lighean mare, păcat că nu sînt și poduri".

Toată lumea a rîs, dar mie îmi venea să plîng și atunci maică-mea m-a tras de urechi și mi-a spus : „ Nu poți să rizi ca și ceilalți cînd glumește taicătu ?" Nu-i vina mea dar nu-mi plac glumele oamenilor mari...

Struțul

...Nici mie, urcă-te în spatele meu. Nu-i vei mai revedea pe părinții tăi, nu-ți vei mai revedea ținutul.

E-n ordine, spuse micul Degețel, și se urcă.

În goana mare, pasărea și copilul demarează și în urma lor e un nor mare de praf.

Pe pragul ușii țăranii dau din cap și spun : „Încă un automobil împuțit".

Dar țărăncile aud struțul care galopează și în care sună clopotele : „Auziți clopotele, spun ele făcîndu-și semnul crucii, e o biserică care fuge, aleargă dracul în urma ei".

Și toți se baricadează pînă a doua zi dimineață, dar a doua zi struțul și copilul sînt departe.

III

Dromaderul nemulțumit

Era odată un Dromader care nu era deloc mulțumit.

În ajun spusese prietenilor săi : „Vărul este cu tatăl meu și cu mama mea, vom merge să ascultăm o conferință, așa sînt eu !"

Și ceilalți spuseră : „Oh, oh, o să audă o conferință, e minunat" și el mi-a dormit toată noaptea atît de nerăbdător și uite că nu era mulțumit pentru că conferința nu era deloc ceea ce-și imaginase el ; nu era muzică și era decepționat, se plictisea foarte tare, avea chef să plîngă.

De o oră și trei sferturi un domn voluminos vorbea. În fața domnului voluminos era un vas cu apă și un pahar de spălat pe dinți fără perie și din cînd, în cînd domnul vărsa apă în pahar dar nu-și spăla niciodată dinții și vizibil iritat, vorbea de cu totul altceva, adică despre dromaderi și despre cămile.

Tînărul dromader suferea de căldură și apoi cocoașa îl jena foarte tare.

Atunci maică-sa îi spune : „stai liniștit nu-l deranja pe Domnul !" și îl ciupea de cocoașă. Tînărul Dromader avea din ce în ce mai mult chef să plîngă și să plece.

În fiecare cinci minute, conferențiarul repeta : „Mai ales nu trebuie să confundăm dromaderii cu cămilele, vă atrag atenția, domnilor, doamnelor și dragi dromaderi, asupra acestui fapt : cămila are două cocoașe, dromaderul n-are decît una !"

Toată lumea din sală spunea : „Oh, oh, foarte interesant" și cămilele, dromaderii, bărbații, femeile și copiii își vor nota pe caietele.

Deși conferențiarul reîncepea „ceea ce deosebește, de preferință pe cele două animale e faptul că Dromaderul n-are decît o cocoașă, în timp ce, lucrul căutat și atît de știut, cămila are două..."

La sfîrșit tînărului dromader îi fu deajuns și precipitîndu-se pe stradă, mișcă pe conferențiar :

„Animalele, cămilă" strigă conferențiarul furios.

Și toată lumea din sală striga : „Cămilă, cămilă împuțită, cămilă împuțită !" Totuși, el era un Dromader, și un Dromader foarte curat.

IV

Elefantul de mare

Acesta este elefantul de mare, dar el habar n-are de asta. Elefantul de mare sau melcul de Bourgogue, asta n-are nici un sens pentru el, rîde de treburile astea și nu ține să fie cineva.

Este așezat pe burtă deoarece se simte bine așezat așa : fiecare are dreptul de a sta cum îi place.

Este foarte mulțumit pentru că gardianul îi dă pești, pești vii.

În fiecare zi mănîncă kg și kg de pește viu. E cam neplăcut pentru peștii vii pentru că din treaba asta mor, dar fiecare are dreptul de a mînca după placul său.

Îi mănîncă fără să facă mofturi, foarte repede, în timp ce omul, cînd mănîncă un păstrăv, îl aruncă mai întîi în apă clocotită și, după ce l-a mîncat, vorbește despre treaba asta zile întregi, zile întregi și mai întregi :

„Ah ! Ce păstrăv, dragul meu, îl mai țîi minte !"

El, elefantul de mare, mănîncă singur. Are niște ochișori cumsecade, dar cînd e furios, nasul lui în formă de trompă se dilată și asta îi înspăimîntă pe toți.

Gardianul lui nu-i face rău... niciodată nu știi ce se poate întîmpla... Dacă toate animalele s-ar supăra, ar fi o treabă cam afurisită. Ia închipuiți-vă, micii mei prieteni, armata elefanților de pămînt și de mare sosind la Paris. Ce nenorocire...

Elefantul de mare nu știe să facă altceva decît să mănînce pește, dar e un lucru pe care-l face foarte bine. Altă dată, se pare, existau elefanți de mare care jonglau cu dulapuri cu oglinzi, dar nu poți să știi dacă-i adevărat. Nimeni nu mai vrea să-și împrumute dulapul !

Dulapul ar putea cădea, oglinda s-ar putea sparge, asta ar însemna cheltuială ; Omului îi plac animalele, dar ține mai mult la mobilele sale...

Elefantul de mare, cînd nu-l plictisești, este fericit ca un rege, mai fericit decît un rege, pentru că poate să se așeze pe burtă cînd are chef, în timp ce regele chiar pe tron, stă întotdeauna pe fund.

VI

Cal într-o insulă

Acesta este un cal care trăiește singur undeva, departe, într-o insulă. Mănîncă puțină iarbă ; în spatele lui se află un vapor ; este vaporul cu care a venit calul, este vaporul cu care va pleca.

Nu este un cal singuratic, îi place foarte mult tovărășia celorlalți cai ; singur se plictisește, ar vrea să facă ceva, să fie folositor celorlalți. Continuă să mănînce iarbă și în timp ce mănîncă, se gîndește la marele său proiect.

Marele său proiect e de a reveni la cai pentru a le spune :

— Trebuie să se schimbe

Și caii vor întreba :

— Cine trebuie să se schimbe ?

Iar el va răspunde

— Viața noastră trebuie să se schimbe, ea este prea amărîtă, noi sîntem prea nefericiți, asta nu mai poate dura.

Dar caii cei mari, mai bine hrăniți, aceia care trag coșciugile mărirlor din lumea asta, trăsurile regilor și care au pe cap o pălărie mare din pai de orez, ar vrea să-l împiedice să vorbească și vor spune :

— De ce te plîngi tu, calule,

Nu știi tu cea mai nobilă cucerire a omului ?

Și ei își vor bate joc de el.

Atunci toți ceilalți cai, bieții trăgători de camioane, nu vor îndrăzni să-și spună părerea.

Dar el, calul care gîndește, meditează într-o insulă, va ridica vocea :

— Dar e adevărat că sînt cea mai nobilă cucerire a omului, nu vreau să-i fiu dator.

— „Omul ne-a încărcat de daruri, dar omul a fost prea generos cu noi, omul ne-a dat biciul, omul ne-a dat cravașa, pintenii, apărători la ochi, hulubele, ne-a pus fier în gură, fier sub picioare, era frig, dar el ne-a însemnat cu fierul roșu ca să ne încălzească..."

„Eu am terminat, poate să-și ia înapoi bijuteriile, nu credeți ? Și de ce a scris serios și cu litere mari pe ziduri — pe zidurile grajdurilor sale, pe zidurile cazărmilor de cavalerie, pe zidurile abatoarelor sale, ale hipodroamelor sale și ale măcelăriilor sale hipografice".

„Fiți buni cu animalele ?" Mărturisiți totuși, că asta înseamnă să-ți bați joc de lumea cailor !

„Atunci toți ceilalți bieți cai vor începe să înțeleagă și toți împreună se vor duce la oameni și le vor vorbi foarte răspicat"

Caii

Domnilor, noi dorim să vă tragem trăsurile, plugurile, să vă facem treburile și toată munca, dar noi să recunoaștem că e un ajutor pe care vi-l dăm : trebuie să ne ajutați și voi. Deseori ne mîncați după ce am murit, mă rog n-avem nimic împotrivă, dacă asta vă place ; asta-i ceva la fel cu mîncatul dimineața, există unii care mănîncă ovăz la cafea, în pat, alții care iau ovăzul cu ciocolată, fiecare cu gusturile sale ; dar deseori, ne bateți : asta nu trebuie să se mai întîmple.

Mai mult, vrem ovăz în fiecare zi, apă proaspătă în fiecare zi și apoi vrem concediu și să fim respectați ; Sîntem cai, nu sîntem boi.

Primul care ne mai lovește, îl mușcăm.

Al doilea care ne bate, îl ucidem. Gata — și oamenii vor înțelege că am întins coarda și vor deveni mai cu judecată.

Rise calul, gîndindu-se la toate lucrurile astea care cu siguranță vor veni într-o zi.

Are poftă să cînte, dar e singur și nu-i place să cînte decît în cor ; atunci strigă totuși : „Trăiască libertatea" În celelalte insule alți cai îl aud și strigă la rîndul lor din toate puterile : „Trăiască libertatea !"

Toți oamenii din insule și cei de pe continent aud strigătele și se întreabă ce s-a întîmplat, apoi se liniștesc și spun ridicînd din umeri : „Nu-i nimic, sînt niște cai".

Dar ei nici măcar nu bănuiesc ceea ce le pregătesc caii.

Colaj de J. PREVERT : BĂRBAT, FEMEIE ȘI COPIL

Traducere de
CLAUDIA DUMITRIU

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Toiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 13
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**

POEME DE VARĂ • ARTE • FILM • CUVÎNTUL CITITORILOR

Anul XIV
Nr. 32 (484)
Sîmbătă
7 august
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

ASPECT DIN TIMPUL VIZITEI TOVARĂȘULUI **NICOLAE CEAUȘESCU**, SECRETAR GENERAL AL P.C.R., LA CASA SCRIITORILOR DE LA NEPTUN

„Conducătorii de partid și de stat, vizitează apoi vila scriitorilor. În noua lor casă de odihnă, dată în folosință în cursul acestui an, scriitorii aflați în vacanță la Neptun, fac o călduroasă primire oaspeților. Vila, formată din apartamente și garsoniere elegante, frumos dotate, are o capacitate de 100 de locuri.

În numele scriitorilor prezenți, președintele Uniunii scriitorilor acad. Zaharia Stancu, adresează secretarului general al partidului, celorlalți conducători de partid și de stat, calde cuvinte de bun sosit și exprimă bucuria mînuitorilor condeiului de a-l avea în mijlocul lor pe conducătorul partidului și statului, pe cel mai iubit fiu al poporului nostru.

La club, după ce se vizitează casa de odihnă, are loc o întîlnire a oaspeților cu scriitorii. În numele tuturor oamenilor de litere din țara noastră, președintele Uniunii Scriitorilor mulțumește conducerii partidului și statului, tovarășului Nicolae Ceaușescu, pentru condițiile de viață și de creație de care se bucură, și exprimă hotărîrea lor de a depune toate străduințile pentru a îmbogăți neîncetat tezaurul literaturii române cu noi și noi opere de valoare. Dialogul dintre secretarul general al partidului și scriitori a relevat, încă o dată înalta menire socială a prozatorului, a poetului, a dramaturgului în societatea noastră socialistă, rolul deosebit al literaturii ca factor formativ, necesitatea ca opera literară să se inspire nemijlocit din viața poporului, să oglindească procesul viu, dinamic, de continuă transformare a societății noastre, conștiința omului nou al zilelor noastre. Numai o literatură care se inspiră din viața poporului — a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu — și se adresează cu adevărat poporului, numai o astfel de literatură are durabilitate, va trăi multă vreme.

Scriitorii își afirmă adeziunea la acest înalt deziderat patriotic".

(Din „Scînteia" nr. 8868, 5 august 1971. „Vizita de lucru a tovarășului Nicolae Ceaușescu, în stațiunile din zona Mangalia-Nord")

Cultura omului tînăr

Care este rostul culturii omului tînăr? Este cultura o problemă secundară a condiției actuale a omului contemporan, mai ales a aceluia care abia se pregătește să-i pătrundă înțelesurile și marile răspunderi? Cultura ținînd de ființa unui popor, de progresul și afirmarea lui, ea devine îndeosebi în vremile de azi o problemă cetățenească de prim ordin. Personalitatea omului tînăr, înclinațiile și calitățile lui, au nevoie tocmai de această înțelegere superioară a existenței umane și a scopurilor sociale. Dezgustul de viață, trivialitatea, deprimarea deșartă nu pot fi atributele unui om tînăr preocupat în mod serios de formația și destinul său. Personalitatea capătă strălucire în strînsă legătură cu conștiința de a fi util mersului unanim al societății noastre, de a înțelege că drumul fiecăruia trebuie să se îndrepte spre prosperitatea patriei și înălțarea ei spirituală. Tînărul, ca oricare cetățean, poartă pe lîngă numele de naștere și pe acela al țării sale și acest lucru, simplu la prima vedere, este uluitor și cheamă la cele mai frumoase obligații și datorii de muncă, de învățătură, de elevație spirituală, de expresie patriotică exemplară.

De aceea pregătirea și formația omului tînăr este una dintre cele mai serioase și mai delicate răspunderi. Poporul nostru are o istorie bogată și eroică, n-a dus și nu duce lipsă de fapte demne și pline de înțelesuri care au stat și stau în fața lumii ca mărturii ale îndrăznelii și vitejiei noastre, a dragostei și prețuirii pe care o dăm oamenilor de alt neam, destinului lor încercat și calităților specifice lor. Avem o cultură strălucită, o artă și literatură bogată în tradiții și plină de prospețime, deschisă oricînd cunoașterii culturii altor popoare, înrudită în calități cu înaltele valori ale umanității, cultura noastră s-a dezvoltat în strînsă legătură cu cele mai scumpe idealuri de progres și de libertate. Istoria aceasta, prezentul frumos al patriei noastre, cultura aceasta a poporului nostru le poate onora omul tînăr atunci cînd pășește cu toată îndrăzneala puterilor sale spre învățătură neobosită, spre slujirea țării și marilor cerințe sociale și cetățenești de azi.

Victor EFTIMIU

ÎN ACEST NUMĂR:

Ion Vinea — de Al. Rosetti

Poeme — de Nichita Stănescu

Lectura și critica — de Al. Paleologu

Între originalitate și creație

Există o ambiguitate a originalității care-și are temeiul în dubla semnificație a acestui cuvînt. Atunci cînd spunem despre un gînditor, un artist, că **e original** îi atribuim acestuia calități deosebite care îl diferențiază de alții, calități ce dau creației sale sigiliul unicității. În schimb, cînd afirmăm despre cineva că e **un original,** oricare ar fi intenția noastră — ironică sau blînd-umoristică — vizăm, de fapt, excentricitatea persoanei respective, bizareriile, extravagațele felului său de a fi. Dacă o operă e originală, ea are o valoare autentică, reală. Actele unui original nu sînt nicidecum creatoare. Între acești doi poli, ai originalității autentice și ai unei originalități neautentice, ai capacității de a imprima unei opere un caracter propriu, de a crea ceva nou, personal, și a săvîrși ceva ieșit din comun, bizar, neobișnuit, pendulează acest concept și nu numai conceptul cu semnificațiile sale, ci realitatea însăși trăită, a originalității.

Individualismul nu este o descoperire a timpurilor moderne. Totuși, Renașterea pentru întîia oară a cunoscut acel tip uman care se recunoaște pe sine, cu deplină conștiință, ca individ. Jakob Burckhardt, în **Cultura Renașterii în Italia,** a descris aspectele istorice și psihologice ale acestui proces, pe care îl numește al „desăvîrșirii personalității". În Renaștere, omul și îndeosebi artistul devine individ spiritual ce-și recunoaște singularitatea. Expresii ca **uomo singolare, uomo unica** indică, în Italia acelor timpuri, cea mai înaltă treaptă a dezvoltării individuale. Originalitatea, devine, în Renaștere o virtute căutată a creatorului. Epoca abundă în mari creatori originali — în sensul pozitiv al cuvîntului —, dar și în „originali", în figuri care-și cultivă extravagațele pînă la demență. Pasiunea modernă a artistului, a literaturii, ca și a gînditorului, pentru originalitate, își are rădăcina aici, în viața acestor oameni ai Renașterii. Nici un artist al ultimelor secole n-ar fi acceptat anonimatul meșterilor care, în Evul Mediu, au înălțat marile monumente ale goticului, fără să-și pună semnătura pe ele. Dorință numai de celebritate a creatorului din timpurile noi? Nu, fără îndoială.

În dorința de a fi original a unui poet ori a unui pictor observăm o mai mult, ori mai puțin conștientă sete de a fi **sursă, origine,** a unei realități, a unui obiect nou. Desigur, știm prea bine că nu există creație **ex nihilo,** din nimic. Nici un creator nu se poate dispensa de modele. Nici unul nu începe arta sa de la început. Există, desigur, o nobilă pasiune a oricărui artist, de a lua oarecum totul de la început în arta sa. S-ar putea afirma că poetul sau pictorul se plasează undeva într-o auroră a lumii pe care — în opera lor — ar voi să o reclădească, nouă, proaspătă. Un excesiv individualism poate să conducă artistul spre egocentrismul, spre autismul falselor originalități. Orgoliul de a fi **origo,** început absolut, i-a putut îndemna adesea pe unii falși creatori să caute originalitatea cu orice preț căzînd în extravaganță și excentricitate. Cînd e căutată cu orice preț originalitatea nu e atinsă, ci numai caricaturile bizare ale ei. A dori, cu dinadinsul și exclusiv, să fii altfel decît alții, să fii unicul, să fii începătorul absolut, te îndepărtează de originalitatea autentică. Opera noastră nu are preț doar prin ceea ce se deosebește de altele. Esențele ei nu rezidă în particularitățile ei, ci în universalitatea ei.

Universalitatea unei opere — de gîndire ori de artă — implică nu numai comunicabilitatea ei, ci și capacitatea ei de a forma un **univers.**

O operă autentică este un cosmos, o totalitate avînd articulațiile ei interioare, mecanismul ei. Orice creație e un act cosmogonic; artistul e un creator de lume. Nu în zadar vorbim despre lumea lui Shakespeare, Homer, Balzac, Dostoievski, despre lumea lui Caragiale ori Sadoveanu. Marele creator este original, în sensul cel mai grav al cuvîntului, pentru că e **origo,** e origine a unui univers propriu. Eminescu, Blaga, n-au făcut doar poezii ori alte opere proprii, neimitate după alții, ci au cugetat, simțit și proiectat în cuvinte imaginea unui cosmos suigeneris. O operă mare este o **ordine** nouă. Dar nu poți înfăptui o asemenea operă de înaltă răspundere umană decît gîndind, în limitele experienței unui individ, totul — am putea spune — de la început.

Sîntem din ce în ce mai conștienți că gîndirea artistică, actul reflecției, împletit cu creația propriu zisă, este esențial în procesul pe care îl numim al cosmogoniei artistice. Epoca noastră nu este aceea a unei creații naive, ci a creației reflectate. De la un E. Poe sau Baudelaire încoace, pînă la marile conștiințe lirice românești ale secolului nostru — un Ion Barbu, un Lucian Blaga, un Tudor Arghezi — fiecare poet ascunde în el un critic. Și, înainte de toate, pe criticul propriei sale opere. Lirica modernă folosește mai puțin imagini de dragul imaginii, metafore delectabile și mai curînd **idei poetice.** Nu există, de altfel, artă care să nu implice un proces de cunoaștere. De aici tendința, remarcată uneori în literatura zilelor noastre, spre eseu. Firește, nu se poate vorbi despre o transformare a poeziei, a romanului, a dramei în eseu. O nuvelă-eseu e un gen hibrid și neviabil. Dar eseizarea literaturii — ca să folosim un cuvînt îndeajuns de barbar — indică o propensiune a tuturor genurilor literare spre forme mai reflectate, mai puțin spontane, mai construite. În **Doctor Faustus** romanul lui Thomas Mann, personajul demonic îi vorbește eroului, Adrian Lewerkühn, despre arta expresiei și arta construcției. Artistul modern **construiește,** în materia artei sale, o lume, nu se mulțumește doar să o **exprime.** Așa se explică de altfel, prezența în număr tot mai mare a filosofemelor în operele literare. Desigur,

Nicolae BALOTĂ

(Continuare în pagina 7)

Despre morală
de Teodor Mazilu

Poeme
de E. E. Cummings

Poșta redacției
de Fănuș Neagu

Școli literare si autori

Scriitorii de astăzi nu se mai adună în școli și nu mai formează curente. Cel mult, alcătuiesc, din nevoi materiale de breaslă, asociații și sindicate. Grupări literare în vechiul sens al cuvîntului, întemeiate pe nevoi și legături spirituale, există tot mai puțin.

Aruncînd o privire de ansamblu asupra literaturii universale vedem că tocmai fenomenul grupului literar este ceea ce caracterizează mișcarea literară din trecut. Mai ales secolul al nouăsprezecelea se poate numi secolul școlilor literare.

Grupările literare de tot felul dau acestui secol o fizionomie caracteristică, pe care nici o altă epocă literară n-a avut-o nici înainte nici după ea.

Școlile literare ale veacului al nouăsprezecelea erau, de altfel, mai mult decît niște simple grupări de simpatie și corespundeau la mai mult decît o simplă nevoie de asociabilitate literară. Școlile literare ale veacului trecut erau manifestarea unor mari curente de idei și de sentimente, aveau la bază puternice convingeri depășind de multe ori limitele literaturii, cu rădăcini adînci în marile transformări politice și sociale ale vremii de atunci. Școala romantică germană din preajma anului 1800, romantismul francez, reacționar în timpul Restaurației franceze, între 1820 și 1850, liberal și progresist după revoluția din 1830, naturalismul englez de la mijlocul veacului trecut — toate aceste mișcări și grupări ale literaturii europene au putut da prilej lui Georg Brandes să spună că studiul lor este o contribuție la psihologia primei jumătăți a secolului al nouăsprezecelea.

Cu timpul noțiunea de școală literară și-a îngustat conținutul. Odată marile curente literare ajunse la epuizare, adică atunci cînd misiunea lor s-a sfîrșit (și asta s-a întîmplat odată cu triumful ideilor democratice după 1848) școala literară capătă un sens tot mai restrîns, ajungînd încetul cu încetul să se confunde cu coteria, cu simplul clan literar, grupat în jurul unui program estetic oarecare și devenind o chestiune de reacțiune a generațiilor literare unele față de altele. Cu naturalismul lui Zola și cu simbolismul francez încetează marile școli literare.

Secolul nostru e departe de a cunoaște bogăția de școli și de grupuri literare a secolului precedent.

Dar e probabil că însuși psihologia scriitorului european actual nu mai este favorabilă unei grupări spirituale. Afară de interesele de breaslă scriitorul contemporan nu mai cunoaște altă apropiere față de ceilalți scriitori. Chiar coteriile și bisericuțele nu mai au coeziunea de odinioară.

În ce privește literatura noastră, ea n-a cunoscut niciodată școli literare corespunzătoare celor din apus, dacă punem la o parte doar mișcarea patruzecioptistă, de renaștere națională și cu preocupări mai mult politice decît literare. Junimea, cu sprijinul ei critic și zeflemist, a adunat oameni prea deosebiți între ei, pentru a putea fi privită ca o grupare unitară.

Un caracter mai hotărît de școală literară a avut semănătorismul. Iar poporanismul „Vieții românești" a fost ultimul curent literar adînc pe care l-a cunoscut literatura românească.

Literatura noastră actuală se dezvoltă pe baze de eforturi individuale. Să nu ne plîngem prea mult de dispariția școlilor literare. Opera literară rămîne ca proces de creație, expresie a personalității. Și literatura noastră are nevoie mereu de puternice personalități. Nici o școală literară nu poate crea personalități și talente, dacă ele nu există.

Al. PHILIPPIDE

cronica literară

Irina Grigorescu

ROBINSON ȘI INOCENȚII

Și în domeniul prozei despre sau pentru copii sîntem, astăzi, tot mai departe de încrederea liniștitoare în autenticitatea artistică rezultată, fără ocolișuri, din simplitatea faptului de viață rememorat ori imaginat în chipul cel mai limpede și cel mai direct cu putință. Se constată adesea că nu mai e aproape nimic de conceput și de făcut în afara unui punct de vedere accentuat particular, a unei viziuni artistice generale insolite. Majoritatea autorilor de romane avînd în centrul atenției universul infantil văd în aceasta un simplu pretext de la care plecînd experimentează în marginea celor mai dificile formule epice și aspiră la cuprinderea unor teme ce poartă încărcătura unor întrebări existențiale de vădit conținut matur. Dezideratul comunicării deschise cu micul cititor cît și acela al inoculării în conștiința acestuia a substratului educativ, e de la sine înțeles, într-un asemenea context, cad în plan secundar sau, pur și simplu, sînt ignorate. S-ar părea că în mod deliberat atari exigențe de cînd lumea statornicite în practica genului sînt lăsate fie pe seama moștenirii clasice, fie pe seama rutinatei și indigestei producții de confecție comandat didactică.

În cele din urmă, alarmantul fenomen de ezoterizare a literaturii contemporane încearcă a-și extinde prezența și în cîmpul genului la care ne referim. Drept care ne putem întreba ce poate fi mai straniu și mai paradoxal decît dificultățile de lectură — adesea insurmontabile — pe care le ridică însăși literatura despre și pentru copii ?

Nu am putut evita formularea unei astfel de întrebări nici în cazul cărții de debut *Robinson și inocenții* (editura „Cartea Românească") de Irina Grigorescu. Nu am putut-o evita, fiindcă, nu încape nici o îndoială în această privință, nu toți aceia care se vor încumeta să citească romanul tinerei autoare vor fi înarmați cu răbdarea necesară parcurgerii unui text de natura mostrelor ce urmează : „— Deștept de maimuțoi ce ești, comentase Pruș, foarte obraznic pușiul în prima zi de vacanță, venirea pescarului la barieră, adică venirea sa la ora patru fix, întrucit, de dimineață, șirul plăjii de sunete slabe rămîne în mintea celor ce pierd timpul cu aduceri aminte urît și lung, și să se termine odată ceri firește, mai ales dacă ți-e somn și nisipul scoate cețuri peste lenea ta, cum se întîmplă uneori". Sau un fragment din numeroasele inserții de text versificat : „Profesorii aveți dreptate aceeași directorul isteț / Aleea cu castani în dracu știe ce cuptoare nu știu / Ferestrele noi cu încheieturile topite sclipitoare / Și iarba doar pe tălpile foștilor copii care / zi de zi careul cu fruntași sau viceversa/ Precum și streașina uscată" etc.

E ușor de dedus că Irina Grigorescu, redactîndu-și în această manieră gramatical-stilistică romanul, a mizat pe efectele fenomenului de aparentă dizarmonie sintactică a limbajului infantil. Să observăm însă numai decît că, estetic, rezultatele sînt adesea contrarii celor scontate. A „copia", cu obstinație de la un capăt la celălalt al cărții (212 pagini) un atare specimen de exprimare este echivalent cu alunecarea într-un soi de naturalism lingvistic dintre cele mai flagrante.

De aceea, preferăm oricînd acele pasaje, în care, prozatoarea, recurgînd la necesarul procentaj de distanțare critică, recreează textul originalelor teze școlare ale eroinei ei, Ina. Ele, aceste pasaje, sînt concludente în direcția relevării captivantei confuzii dintre planul existenței reale și acela al existenței imaginate, în momentele de surescitare psihologică și de contaminare a sensibilității infantile prin lectură. Iată, spre pildă, cum este repovestită și actualizează acțiunea unei cunoscute cărți de aventuri : „În toamna aceea eroul este singur în ceasurile albe și ciudate, aceasta este prima idee, și caii săi aduși din insulă au înghețat într-o peșteră, în timp ce Santos avea o idee nouă, pe care a pus-o în practică împreună cu Ron B., elev în clasă mai mare și paralelă, care a luat acea carte pustie din peșteră". ș.a.m.d.

Vocația micuței eroine a Irinei Grigorescu pentru ceea ce altcineva, un personaj matur al cărții, numește „cai verzi pe pereți", evident, putea fi din plin scoasă în relief mai ales cu ajutorul acestor procedee, care, precum în *Cartea cu jucării* a lui Arghezi sau, pe alt plan, în *Zazie dans le métro* a lui Raymond Queneau ,sînt apte a redimensiona totul la scara unor criterii de valoare și a unui sistem de percepere a realului cu adevărat tulburătoare. Facem această observație întrucit, în chip derutant, lectura cărții *Robinson și inocenții* ne-a pus nu o dată în fața unor latențe de indiscutabilă valabilitate artistică. Dar ele, credem, nu au putut fi traduse în fapt literar cert decît parțial datorită numai nefericitei idei a tinerei prozatoare de a apela fără discernămînt la serviciile unei „scrieturi" nu dintre cele mai adecvate.

Paul Emanuel

EXISTENȚA ȘI CUVINTELE

Într-o vreme în care neîncrederea în cuvînt, în capacitatea lui de a da viață artistică gîndirii și simțirii poetice, a devenit un soi de boală cronică, boală căreia mulți i se dăruiesc cu suspectă voluptate (cît de mult ne fascinează o expresie ca aceasta : „Criza limbajului poetic contemporan" !), deci în asemenea împrejurări bîntuite de alarme metamorfozate pe loc în confortabile ticuri proliferate de ultimul strigăt al modei, este un fapt de-a dreptul reconfortant să dai de volumul unui debutant purtînd titlul **Existența și cuvintele.** Așa cum rezultă și din conținutul scurtului poem de la care se împrumută titlul de mai sus („în asceza de seară se cucerește transparența / convertită la altă existență întoarsă-n obîrșii / descălecată-n cuvînt"), Paul Emanuel — tînărul poet lansat de editura „Cartea Românească" — înțelege chestiunea compatibilității cuvîntului cu substanța existențială a poeziei în aspectele ei primordiale, deci filozofice, lăsîndu-l astfel indiferent ceea ce la alții devine simplă beție stilistică, tiranic joc imagistic. Că nu este vorba doar de enunțarea unui simplu și orgolios program ne convingem de îndată luînd seama la continua preocupare a autorului de a se supune la obiect, în sensul aspirației de a obține un tot armonios, de o unitate inextricabilă ; precum în acest autoportret moral convertit în evasi-alegorie și a cărui idee directoare — libertatea interioară a individului uman este măsurată de însăși putința lui de a satisface dezideratul sacrificiului de sine — este atît de stringent argumentată poetic : „cunoaște-te pe tine însuți" / ne spune oracolul din Delphi / oare eu am fost în făptura de ieri / mi-ați știut destinul ca aurul din pungă ? / precum un cioplitor evlavios din evul mediu / dintr-un gorun întemeiază o biserică / așa în azur liniști mai din nimic / m-am privit în adînc peste mine însumi / e drept în nestatornicia vieții mele / citeodată am întors capul ca Orfeu / și m-am prăvălit din muntele Carmel / unde se-arată celor aleși — rugul mistuitor / aceste regrete rămîn poate / adevărata mea substanță / focul iadului meu subt suflet / alba zăpadă atinsă de pămînturi primăvăratice / restul podoabelor mele de prinț oriental / (sclavele cu trup de abanos... / le dărui primului satrap fenician / pentru răstignirea mea de dimineață". (Lăuntricul Carmel). Sau în aceste deosebit de frumoase terține detașate din poezia **În curcubeu își au rădăcina :** „asemenea scitului tînăr / care-și spunea nemuritorul // în curcubeu își au rădăcina toate lucrurile".

Placată pe un fond de intelectualitate bine asimilată, poezia cultivată de Paul Emanuel — cum se întîmplă în foarte multe cazuri similare — e pîndită de avataruri ce decurg din chiar condiția ei. Între altele menționăm modul lesnicios de a înainta pe terenul temelor date, de a glosa cu acuratețe dar și fără participarea afectivă, în marginea cutărui sau cutărui motiv poetic etern valabil. Așa se întîmplă în compunerile intitulate : **Nu doar din lume, Aproape seară, Obstacole, Memorie, Anotimpuri.** Pentru edificare, sub acest raport, socotim suficientă producerea unui singur exemplu : „să toropești ca un lămîi palid / sau ca o tuiă de mentă pe terase mistuite-n amurg / să asculți sîngele pămîntului în adînc / o dată cu respirația aburită a mării // a urmări nori scămoșați la orizont / formele schimbătoare în oglinda apei / care citeodată se destramă altădată se împletesc / halucinînd bizare figuri de zei și zeițe // a observa minuscule insecte verzi / printre bolovani și nisipuri galbene și fine / plaur marin depus în stinci pleșuve / în timp ce se ridică oarbă ceața / și mergînd în somn către ziua de mîine / să simți mirindu-te melancolic / că sufletul este o scoică cu rezonanțe profunde ! pe subt ale cărui bolți mai stăruie încă / necunoscutul palpitînd în valuri și unde". Cum ușor se poate constata, situat într-un unghi de vădită convenționalitate, poetul nu-și poate salva poemul nici măcar din cleștele metaforelor banale, iremediabil plate.

Dar privit în totalitatea sa, volumul **Existența și cuvintele** divulgă o vocație poetică dintre cele mai distincte. Linia de forță a talentului cu care este dăruit Paul Emanuel pare a fi materializată tocmai în fericitul impact dintre o conștiință intens dogorită de marile întrebări ale existenței și pasionanta situare într-un sistem de referințe intelectuale cu naturalețe însușite. Mai ales analiza atentă a ultimelor două piese ale cărții **(Contrapunct, Ființa și noaptea)** ar fi fost în măsură să autentifice aprecierile din urmă. Nu avem răgazul acum să procedăm în consecință.

Mai trebuie spus de asemenea că, datorită sobrietății și exactității lor, cuvintele de recomandare ale lui A.E. Baconsky, inserate pe ultima copertă a volumului, nu poartă deloc pecetea simplului act de circumstanță.

Nicolae CIOBANU

avant premieră editorială

GEORGE IVAȘCU

Jurnal ieșean (1935-1940)

Publicistică. Editura „Cartea Românească"

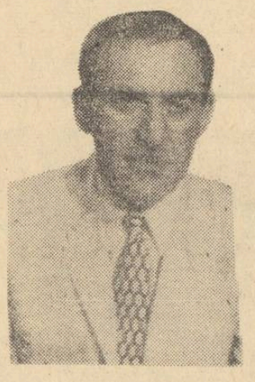

OV. S. CROHMĂLNICEANU

Literatura română și expresionismul

Studiu. Editura „Eminescu"

compendiu

EMIL VASILIADE

Șahul în legende

Jocul de șah are o frumusețe ciudată pe care literatura ar putea s-o exploateze sub cel puțin trei aspecte : ca sursă de evocare, ca mod de gîndire sau chiar ca realitate independentă. Primul caz l-a ilustrat în literatura noastră M. Sadoveanu care a făcut o monografie romanțată a șahului. Pentru al doilea caz, ar putea fi citat E. A. Poe — un magician al demontării misterelor prin ipoteze adverse, dispuse alternativ. In fine, H. Hesse a imaginat, pornind de la șah, realitatea spirituală a jocului cu mărgele de sticlă.

Șahul în legende *(ed.* Stadion — *1971) nu se încadrează în această clasificare. Autorul a versificat mnemotehnic regulile de joc, reușind foarte rar să dea o oarecare plasticitate improvizațiilor sale (iată, de exemplu, un pitoresc tablou al înfrîngerii : „Deodată / la un colț mai părăsit, / am dat de-un / pîlc de oaste / risipit, / cu cai trîntiți, / pioni scăldați în fum, / cu o regină ce dormea / în drum, / iar regele,-amărît / și taciturn, / stătea-ntr-o rînă, / rezemat de-un turn."* — De vorbă cu o majestate). *În rest — oralitate vulgară și lipsă de imaginație în realizarea ritmului și a rimei („Povestea, / fără tîlc și nici revers, / n-ar fi decît / un simplu fapt divers, / de nu m-aș întreba, / ca nea Ion, / cum a făcut năstrușnicul baron, / ca-n jumătate / dintr-un turc obez / să vîre trei pătrimi / de polonez !..."* — Automatul *etc.). Intenția pedagogică nu poate motiva aceste carențe (să ne amintim preceptul horațian* utile cum dulci). *Cu atît mai mult cu cît această intenție nu conduce măcar la o transmitere de informații. Digresiunile parazitare și superficialitatea expunerii împiedică elementara înțelegere a unor noțiuni din terminologia șahistă sau a unor legende, de altfel, celebre.*

OVIDIU ALEXANDRU

Ahile

Versurile publicate sub acest titlu la Cartea Românească *aparțin unui autor cult și ingenios care încearcă prin toate mijloacele să-și inventeze o vocație lirică. Cel mai adesea el recurge la situarea poemelor sub raza marilor probleme umane, situare marcată prin titluri sentențioase, motto-uri sibilinice și profesiuni de credință zguduitoare. Măreția existenței nu se revelă însă în abstracțiuni și de aceea, în loc să fie* grandioase, *poemele lui O. Alexandru sînt* grandilocvente *(iată cîteva motto-uri : „Cine nu e cetate, să nu intre", „sentimentele încep haosul", „răul este bateria de energie a binelui" și cîteva titluri :* Zdrobirea morții, Țara pe care nu se poate pune mîna). *Prin aceeași intenție poate fi explicată implantarea unor zeități indice sau greco-romane într-o retorică livrescă, întinsă pe perioade obositoare. A împrumuta însă credințe nu înseamnă a face o poezie* mitică, *ci doar* mitologică. *Cum altfel ar putea fi definită, de exemplu, o asemenea complicație : „Pe MBW nu-l poate ucide decît / Cel ce se face cu Unul M.B.W. / Dar deocamdată nici Domnul / Nu-l va putea înțelege și tace / Văzîndu-l pe Ahile înarmat / Ca unul încă nenăscut."* — Bocet la moartea Sintayei. *Acest „MBW" din exemplul citat, alături de alte rarități lexicale ca „archeopterixi truvageri", „floricorn", „quadrigă", constituie pentru O. Alexandru încă o modalitate de simulare a actului liric, pe latura profunzimii inaccesibile.*

Alex. ȘTEFĂNESCU

posta redacției

Leucon. Cadență eminesciană. Ne naștem în umbra marelui poet. Versul lui neasemuit ne subjugă sufletul, și intră-n toate începuturile noastre. Nici dumneata nu puteai să scapi. Și iată dovada : „Vise negre, albe vise tremură mocnit sub stele / Și-i răcoare peste lumea plină de singurătate / Vameșii își duc povara împărțită pe cămile / Spre un tîrg al nu știu cărui ochi de împărat mișel" etc. Disparat, mi-au plăcut cîteva versuri — „Trupul lui adoarme lenes ca un trîndafir întors / Cu petalele albastre..." — dar poemul, în totalitate, nu m-a mulțumit. Imitație.

Speranța Mărgineanu Dorian. Nu ți-am citit poeziile. Din cauza scrisorii, teribilă mostră de agramatism : „Vă trimit aceste cîteva rînduri cu un nr. restrîns de poezi, care sper că vor primi un răspuns fie de apreciere, fie de critică. Deși sînt tînăr, elev de liceu, sper că aceste poezi vă vor atrage atenția cîtuși de puțin, dacă ele merită numele de poezi și sînt capabile de a avea ceva în ele (sau autorul lor). Dacă sînt apte faceți ce credeți cu ele". Declarație : Subsemnatul F.N. declar că Speranța Mărgineanu Dorian e apt pentru a repeta clasa patra elementară, apt pentru serviciul militar și total inapt pentru poezie. Urmează iscălitura.

Filon Sin. Am citit prima frază : „opinca din piciorul stîng îl bătea la călcîi", m-am frecat la ochi, am oftat și m-am îngropat în rîndurile următoare :... „făcu mental ecoul lăuntric repetînd obsedant cuvîntul nerostit ore-n șir : odihnește, odihnește, pînă cînd glasul speriat de propria-i rezonanță întrebă : mișelește ?" ...Aici m-am oprit din nou — un gînd mă trăgea să m-arunc pe geam, altul mă trăgea sub duș — am aprins o țigară ca să am de ce mă agăța și-am luat din movila de scrisori de pe masă cartea poștală pe care mi-a trimis-o :

Elisabeta Drăgan. Iat-o : „Rog pe șeful însărcinat cu trimiterea răspunsuri să-mi dea și mie răspuns la scrisoare. Am deplină încredere în menționarea răspunsului de pe-acum și mai vreau să-mi spună cu cine trebuie să stau de vorbă la București sau ce răspuns trebuie să primesc prin scrisori și de la cine (adresa exactă) ca să mi se plătească toate operele literare în sens Coșbucian și Eminescian ce mi le-au capturat pretinșii șefi culturali de la o revistă din Oltenia care nu mă publică niciodată considerînd că nu pot să-l bag în tribunal". Rog să-i introduceți urgent în tribunal, vin și eu martor, că m-am săturat s-apar în situația de pîrît, și-i băgăm la bașcă și pe urmă din cînd în cînd, ne ducem la vorbitor și-i învățăm noi minte.

Gheorghe Năidoșanu. Citit opera în versuri, intitulată „Meditație" și rămas profund cutremurat. Pot să jur că și-acum tremur. Citez versuri cu inimă mișcată : „Șterbit de umbra nopții, zărit în depărtare / Măsor ca un monstru din neguri, din pămînt, din zare / ...Te rog cetate sfîntă deschidete să întru / Me tare frig, me foame ! Prin oase-mi suflă vîntul / Căci straiele-mi sînt rupte și trupul sfîșiat / La mîini și la picioare cu lanțuri sînt legat /. (În această poziție puțin cam incomodă sînt convins că ți-a venit greu să respecți ortografia n.n.) Să prind un pic putere, că simt că ma lăsat / Deschidete cetate ! Ai milă de-un sărac / Dar cetatea doarme dusă"... Da, domnule, cetățile moderne care dorm cu genunchii la gură și-și păzesc băncile cu tunul. Și să-ncheiem tot versurile dumitale : „...De vorbit meam vorbit mie / Mampins, durerea poate să spun cîte leam spus / Cu și pentru cine ? O știe cel de sus / Mă erte cine poate. Și vrea. Iar cine nu / Încerc să-mi trăiască durerea mea de-a cu".

C. Copac. Reproduc pentru bucuria cititorilor o strofă din „Mărturisire" : „Mi-am strîns albumul, ziua se născuse / noaptea îmi fusese un strănut de om / Doamna îmi plecase și gîndurile duse / Omizile durerii m-au găsit în pom". Exact ca-n cunoscuta romanță „Nu-ți fie teamă de-un strănut".

Anca Bogdan. Încep să cred că ai talent.

Ion Păun. Am primit „componentele începutului unei povestiri care se vrea a fi sau a nu fi terminată". Eu mă rog să nu se vrea.

Marin St. Gheorghe. Am citit povestirea „Bejenie" în care se face că dracii pleacă în excursie pe Lună. Regret că n-o pot reproduce în întregime. Dau numai două fraze, cele de început : „Scaraoschi, sătul de încîlcelile de gînduri ce i le provocase oamenii pe Pămînt, înfiorat de fierbințeala atomului, de santajele femeilor divorțate, de moda maxi precum și de uruitul avioanelor Concorde și Tu, hotărî să plece cu dracii pe un alt corp ceresc. Ieși din Zona I-a de atracție compusă de bufete, crame, hoteluri, campinguri și intră în zona II-a de atracție..." Îți propun să o trimiți unei reviste de umor.

Sorin R. Mă întrebi : „tovarășe redactor, se întrezărește ceva ?" Îți răspund cu o frază din schița dumitale : „Stau și mă minunez căci să fiu al dracului dacă înțeleg de unde iau unii atîta încăpățînare" etc.

Florin Ciurumelea. Reportajul, mult prea sentimental. Poeziile, în schimb, cuprind unele strofe frumoase : „În lanuri de secară se zbate-n flăcări seara / Din trunchi un plop își scoate coșciugul lemn cu lemn / Un lup a trecut vadul, ducînd în spate vara / Pe care a furat-o cu pași de untdelemn" (Captivitate). „Și mai alerg prin zare, trăgînd la ham de toamnă / iar stelele într-una mocnesc cu mușchi spre nord / așteaptă-mă prin muguri împurpurată doamnă / căci pasul meu, cerb tînăr, se zbate-ntr-un fiord" (Și mai alerg prin zare).

În nici-un fel : Lidia Mihai, Emil Constantin, Mihai Mihai, Nichita Florin, Dafnis Heliodur, Gabriel Ungureanu, A.B., Cornel Dimovici, Dumitru Binzaru, Mihai Filipescu, Ceres, Speranța Maxim, Alexandru Stan, Alnichii Dealu, Novac Gruia, Cornel Dănăilă, Ilie Lupșa, Firțan, Emil Adelmann, Apollo — Dor Roman, Doina Baladă, Alex Gomoescu Dan.

Fănuș NEAGU

MARIA ARSENE

O. K.

Roman. Editura „Eminescu".

ȘTEFAN LUCA

Balul intelectualilor

Roman. Ediția a III-a. Editura „Cartea Românească".

OCTAVIAN SIMU

Balanța cu umbre

Proză. Editura „Cartea Românească"

ALEXANDRU GEORGE

Clepsidra cu venin

Nuvele. Editura „Eminescu"

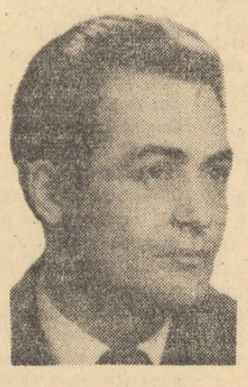

ION TUDOR

Tîrziu cu umbre

Versuri. Editura „Eminescu"

Ion Vînea

Ion Vinea constituia o enigmă. Căci nu era nici Ion, nici Vinea, iar numele originar, cu rezonanțe grecești, nu putea explica înfățișarea lui nordică, albastrul ochiului reflectînd apele septentrionului și părul aproape blond al unui autentic fiu al Albionului.

Misterul acesta al prezenței lui în brutala realitate a sălilor de redacție, era întreținut de fantezia cu care își îndeplinea funcția de redactor-șef al unui cotidian, lipsind cîteodată cu săptămînile de la birou.

Poet, în primul rînd, și poet subtil, aducător de formulă nouă, în așa măsură, încît stilul său a găsit numaidecît imitatori.

Ar fi putut să fie șef de școală, dacă și-ar fi reunit în volum poeziile risipite în publicații periodice, de cele mai multe ori efemere.

Dar și aici și-a manifestat totala dezinteresare de ceea ce alcătuia un bun literar de o valoare sigură.

Cînd, la Fundația pentru literatură și artă, i-am propus publicarea operei sale poetice în colecția edițiilor definitive, a eludat un răspuns afirmativ, cerînd un răgaz neîmplinit niciodată. Nici măcar înlesnirea pe care i-am realizat-o, punînd să i se culeagă bucățile din publicațiile periodice, și prezentîndu-i un voluminos manuscris dactilografiat, n-a avut darul să-l hotărască. La propunerile mele, îmi răspundea, în glumă, că o dată consacrat ca poet își va pierde calitatea de redactor-șef al unui cotidian, în fața autorității ministeriale care îi subvenționa ziarul.

Aceeași nepăsare a arătat-o și față de romanele, din care publicase cîteva fragmente remarcabile în reviste : textele tipărite după moartea lui vădesc lipsa unei revizii necesare, pe care numai el o putea duce la bun sfîrșit.

Rămîn, desigur, un mănunchi de poezii și volumul de nuvele pe care i le-am publicat la Editura „Cultura Națională" („Paradisul suspinelor"), un model de proză artistică.

Omul era plin de farmec. Conversația lui, în acești ani ai celui de al doilea război mondial, era plină de observații pătrunzătoare asupra evenimentelor actuale. Fantezia lui înfățișa soluții neașteptate, și îl vedeai aducîndu-și adeziunea la desfășurări uriașe, dar utopice.

Poet avangardist, șef de școală, prozator eminent, Ion Vinea lasă în urma lui o operă suficient de elaborată pentru a-i perpetua numele.

Al. ROSETTI

TAPISERIE ORIENTALA

ÎNSEMNĂRI DESPRE TEATRU

„Vreau să fiu om. Dați-mi sugestii!"

Lectura pieselor lui Teodor Mazilu (adunate într-un impunător volum de **Teatru,** editura Cartea Românească) este delectabilă. Mărturisim că succesul de public înregistrat de teatrul său ne-a surprins întrucîtva. Surprins — ne grăbim să precizăm — nu pentru că valoarea piesei n-ar justifica prețuirea spectatorilor, departe de noi acest gînd, ci pentru că dramaturgia lui Mazilu nu ne pare scrisă cu preocuparea de a „plăcea", cu gîndul unei rețete substanțiale.

„Realismul" lucrărilor dramatice (ca și cel al prozelor satirice) semnate de acest scriitor este unul special, cu solicitare maximă a cititorului la convenție. Nu este important atît ceea ce se întîmplă, cît semnificațiile ce se degajă din aceste întîmplări propuse de autor, la modul hotărît convențional. Piesele lui Mazilu ne par niște adevărate aventuri în spațiul moral. Eroii săi sînt și nu sînt oameni, gesturile lor — pentru a fi înțelese — au nevoie de participarea inteligentă a cititorului (spectatorului).

Pentru a folosi termeni de rutină, vom zice că umorul lui Mazilu nu este unul de situație (deși el nu evită nici tensiunile de acest tip) ci unul mai nuanțat, mai greu de definit. Rîsul pe care îl provoacă spiritualele și melancolicele sale comedii nu izbucnește direct, ca la piesele construite în acest scop (cînd hohotim văzîndu-l pe Pantalone că intonează, în proscenium, imnuri în onoarea soției sale virtuoase, despre care noi știm că, tocmai atunci, se hîrjonise în alcov cu Sganarel ; sau cînd un soldat se răstește la comandantul garnizoanei aflat în inspecție incognito). Rîsul produs de lectura pieselor lui Teodor Mazilu este unul indirect, interiorizat, de o veselie brusc retezată, vecină cu tristețea.

Privită mai de aproape, lumea lui Mazilu poate fi delimitată cu destulă precizie : este un teritoriu, cu date familiare nouă, în care se mișcă indivizi reductibili (pentru a ușura înțelegerea) la un singur tip. Acesta trece din pagină în pagină, îmbrăcînd identități îndeajuns de nuanțate pentru a se realiza senzația de diversitate, fiind pe rînd lichea matură, snob în floarea vîrstei, „femeie normală cu înclinații metafizice", intelectual satanic, tînără cu atracția întunericului sufletesc, amantă care și-a pierdut încrederea în om (însetată să și-o recîștige) ș.a.m.d. Caracteristica fundamentală a acestui tip de erou dramatic ne pare a fi aceea că el știe — de fiecare dată — care sînt atributele omului, analizîndu-le cu pricepere, fără a fi niciodată un om „întreg". De unde auto-scrutarea în vederea unei judicioase auto-modelări, dictate de interes. Canalia sistematică din piesele lui Mazilu manifestă, înainte de orice altceva, luciditate. Cum pentru el toate noțiunile morale (iubire, sinceritate, tărie de caracter, lașitate, datorie, sentiment etc.) nu depășesc treapta de simplă numire a limbajului, eroul tipic al dramaturgului dovedește o mare dezinvoltură în minuirea acestor noțiuni. Mișcarea favorită, în plan spiritual, a personajului este următoarea : ajuns la un moment de cumpănă (iminența unor controale financiare, etc.) escrocul caută soluții ; de fiecare dată ajunge la concluzia că o șansă de salvare ar fi aparența de om întreg, cinstit ; cu mare abuz de sintagme moștenite (sursă copioasă de umor) el se autoscrutează pentru a constata în sine însuși prezența sau absența acelor calități salvatoare (căința, sinceritatea, hotărîrea de a o lua pe calea cea bună) ; odată încheiat acest examen, eroul își programează sentimente, mutații morale radicale, știind că aparențele pe care le va aborda trebuie să fie solide, credibile.

De semnalat, în cele din urmă, impresia de complicitate a personajelor cu cititorul, datorată, cu deosebire, exprimării lor caricate. Eroii lui Mazilu vorbesc nu privind unul spre altul ci cu ochii spre noi, de parcă ar ține să ne amintească mereu că ei nu acționează și nu vorbesc „de-adevăratelea" ; oricît ar fi de impregnat cineva cu limbajul birocratic, semi-doct impersonal, sînt greu de imaginat persoane care să se exprime „serios", necontenit(cu un aer firesc) așa cum se exprimă protagoniștii din **Proștii sub clar de lună, Aventurile unui bărbat extrem de serios, Acești nebuni fățarnici...** Și atunci, dacă însăși principala modalitate de identificare — cea a limbajului — le este refuzată, cum se explică totuși faptul că acești eroi au o vitalitate indubitabilă în plan artistic ? Credem că hotărîtoare în viabilitatea acestor păpuși umane, care cer sugestii pentru a putea mima credibil omul, este înțelegerea mobilurilor profunde care l-au condus pe autor : prin toți acești pseudo-oameni Mazilu deșicheteză omul în general, pentru a vedea în ce măsură trăsăturile ce definesc ființa umană sînt cele îndeobște acceptate, autenticitatea acestor trăsături. Maxima extrovertire a personajelor (a căror prezență reală poate fi constatată undeva în afara lor, ca și cum nu cel din fața oglinzii ci chipul reflectat în oglindă ar fi cel adevărat) face din fiecare — oricît de meschină i-ar fi condiția — un semn de întrebare în dreptul omului. Un om apropiat de acel **homo meccanicus** iluminist, de vreme ce poate fi demontat și montat, analizat ca o instalație etc.

De o savoare deosebită sînt șarjele de replică ; eroii vorbesc egal-ridicol, cuvintele lor par a fi decupate cu foarfeca și lipite pe coli, cele mai neașteptate sintagme moștenite, precizări fastidioase, flori de stil birocratic înviorează textul : „ușa asta nu vrea să stea niciodată închisă ca lumea. Aș fi fericită dacă aș găsi un om de caracter (s.n.) care s-o repare" ; „nu sînt o copilă care crede că tot ce zboară, implicit (!), se mănîncă" ; iată și o pătimașă declarație de dragoste : „Domnișoară, v-am ascultat cu maximă atenție și în acest interval relativ scurt m-am îndrăgostit de dumneavoastră (...) Noi, cadrele de cooperație, cunoaștem foarte bine sufletul omenesc (...) Am de gînd, să nu credeți că mi-a venit așa, pe neașteptate, m-am sfătuit în această direcție și cu prietenii mei apropiați, am de gînd, repet, să mă așez în genunchi în fața dumneavoastră. La întrebarea dumneavoastră de ce fac acest gest, vă voi răspunde următoarele..." ; „Lîngă locuința mea se află un pîriu, și pe malul respectivei ape stau ceasuri întregi meditînd" ; „Domnișoară, nu neg ce-am precizat în declarația mea anterioară" ; „Eu vreau să te răpesc, dar nu am sfoara necesară (!!) Dă-mi tu sfoara necesară și-am să te răpesc ca-n basme" ; „Mi-a apărut imaginea chipului tău, în cele din urmă, nespus de drag (...) Unde e Gabriela ? Unde e ființa aceea nespus de dragă ? Unde e, de asemeni, fericirea promisă ?" (Aventurile unui bărbat extrem de serios).

„Vreau să fiu om. Dați-mi sugestii !"

Ilie CONSTANTIN

Poeme de vară

de Alexandru Andrițoiu

Gest

Treceam pe partea însorită a vîrstei mele. Și-mi vedeam
la dreapta umbra ca pe-un lujer pornit cu mine la plimbare.
Aveam un mers gelos, de mire, cu ritmuri de epitalam,
un mers plutit, cu moștenire din alte vieți, anterioare.

Erau și tei în vîrsta-aceea și încă tei promițători
de miere albă și de ceară de lux în florile-amețite
încît mă pribegeam pe uliți, din seară pîn-la cîntători
frumos și tatuat de lună cu ritualele-i cuțite.

Avusem vîrsta descompusă-n culori ca prin cristalul dur
solarul spectru. Mă umplusem de-adînci culori complimentare
și ale cărora păcate de cîn prin rime le îndur
la ceasul rodului de dulce a cărui simbure mă doare.

Ne mai reîntoarcem pe la fosta lumină ce ne săruta
ca la o insulă-nflorită de-o tînără robinsonadă
deasupra căreia se-aprinde, în loc de steag herald, o stea.
Și numai iarba se grăbește, de vînt curbată să ne vadă

Cum stăm întorși senini spre partea-nsorită-a vîrstei, surizînd
la-ntrezărirea unor limpezi imagini nevăzute încă.
Iar mierea teilor se varsă-n amiezi pe clasicul pămînt
pe care ochiul stă de veghe, de-ndată ce-a uitat să plîngă.

Rămîi aici ! Și mai alungă acest amurg prevestitor !
Aceste zone de lumină ne dau sublima lor etate.
Oprește soarele-n ceasornic și-n spre salutul tuturor
ridică-ți mîna ca pe-o spadă pălită de eternitate !

Albastra carte

Căderea stelelor și-a mea
pe-o linie necunoscută,
cînd gura mării ne sărută.

Oare de ce se-ntîmplă așa ?
Tu din orașul tău-grînar
plantat în miezuri de cîmpie
deschizi fereastra spre vecie.

De ce e totul în zadar ?
La turnuri de biserici lungi
bat clopotele-ntr-o ureche
ca-ntr-o baladă foarte veche.

Din suflet cînd o să m-alungi ?
O apă mare, prin oraș,
se plimbă, plînge mai departe.
Închide deci albastra carte.
Ții minte macii pătimași ?

Treceam frumoși, pînă la brîu
prin grîne coapte și mănoase.
A pîine trupul tău miroase.
În pasul tău e-același riu ?

Căderea stelelor și-a mea,
în ochii tăi aprinși iubirii
la vernisajul amintirii.
Dar, vai : de ce se-ntîmplă așa ?

Canicula

Fluida simfonie a căldurii.
Din floarea soarelui tresar scîntei
și ape plîng sub flaute de sălcii. —
Sub soare crunt halucinăm idei
și ne visăm pe alb, în vîrful lumii
suflați de frig și legănați de reni.

Dar pielea mi-e fierbinte chiar și noaptea
ca bronzul în statui la cei pereni.

Întăriți ne aruncăm în mare,
ca-n locul unde poate ne-am născut
așa cum spun, de pildă, filozofii.
Adîncul ne cuprinde sur și mut.
Cei mai distrați nici nu mai ies afară,
ci cad la prunduri cu geneza lor

acolo unde bate jocul lunii
și pești plutesc de carne și fosfor.

Dar asta n-are nici o importanță.
Piciorul meu se-afundă în asfalt,
făcînd din mare-o pură fantezie
și-un dor suprem din muntele înalt.
Fluida simfonie a căldurii
îmi dă un mers încert, de beduin,
refugiat în cercurile umbrei
și ale apei căreia mă-nchin.

CUVÎNTUL CITITORILOR

Tinerii, școala, în centrul atenției editurilor

Cu toate că în colecția LYCEUM au apărut relativ bune studii despre clasicism, romantism, realism sau despre unele curente literare noi, atunci cînd sînt prefațați scriitori înrudiți (teme, epocă) totuși distincți, se procedează prin istorii literare concentrate, în loc să se uzeze de formula analizelor literare, necesare și elevilor, și altora. E cazul prezentării cronicarilor noștri. Apoi, — în librăriile sătești, uneori chiar în cele din orașele mai mici, se găsesc greu cărțile clasicilor. Editarea și redactarea lor sistematică e importantă pentru școală și tineret. Ori difuzarea e defectuoasă, ori aparițiile, stabilirea tirajelor lasă de dorit în acest sector. Cum a pre-testat piața Centrul de difuzarea cărții ? Au fost oare solicitați profesorii să-și spună cuvîntul în necesitatea tipăririi unor cărți semnate de Arghezi, Jebeleanu, Beniuc, Banuș, Labiș — deseori cuprinse în analizele prevăzute de programa școlară ? (însă inaccesibile elevilor fie datorită tirajelor minimale, fie datorită existenței exclusive a edițiilor de lux). În situația asta, profesorii trebuie să afecteze un număr sporit de ore pentru autorii ale căror scrieri nu pot parveni decît unui număr redus de elevi, sau autori care nu sînt editați decît la răstimpuri rare. Pe de altă parte, programa școlară prevede un anumit plan, se știe cît de util și de riguros. Și-atunci, cum pot fi aprofundate operele unor Twain, Dickens, Blaga ș.a. planificate de programă ? Și alteeva: de ce nu apar mult așteptatele antologii ale cercurilor literare din școli și brigăzilor artistice ?

Ileana CONSTANTINESCU,
profesoară
comuna Izvoare, jud. Ilfov

Activitatea publicistică a scriitorilor—o altă oglindă a talentului și misiunii sociale

O carte care îți place și pe care o îndrăgești, care devine a ta și asupra căreia te faci stăpîn, care deschide ferestre nebănuite spre lumi pe care nu le cunoști, dar pe care de atîta timp le aștepți, o carte de căpătîi naște în cititor dorința legitimă de a afla cît mai multe lucruri despre cel care a scris-o. M-am întîlnit cu literatura lui Marin Preda în timpul anilor de liceu. Cred că mi-am dat seama de pe atunci de valoarea „Moromeților". Am citit-o o dată și încă o dată. Întîi mi-a plăcut, pe urmă am înțeles-o, cu timpul cartea aceasta a devenit și cartea mea. N-aș vrea ca autorul Moromeților, în eventualitatea că ar citi aceste rînduri, să le considere nepotrivite. Vreau doar să spun că „Moromeții" este o carte pe care nu o mai uiți și care te obligă să urmărești în continuu tot ce mai poartă semnătura autorului ei. Am citit toată proza lui Marin Preda. Nu m-a dezamăgit. Deși scrise într-o manieră diferită de cea a Moromeților, „Risipitorii" și „Intrusul" făceau și ele o lume aparte. Dacă vorbim despre literatură de actualitate, eu cred că romanele acestea o reprezintă din plin. În ultima vreme, însă, ceea ce mi-a atras atenția cu deosebire au fost articolele publicate de Marin Preda în „Luceafărul". Numele autorului Moromeților era mult mai rar de aflat în presă, decît numele altor scriitori. Marin Preda nu era un autor prezent continuu în publicistică, pentru mine reprezenta imaginea scriitorului absolut, a autorului doar de literatură. Trebuie să mărturisesc că am citit cu oarecare teamă primul articol, că am renunțat greu la imaginea pe care mi-o făcusem despre autorul „Moromeților", autorul care nu scrie decît literatură. Astăzi pot să afirm, că articolele în cauză stau alături de tot ce are mai bun literatura lui Marin Preda. Două sînt cauzele pentru care le așez într-un context atît de înalt. Mai întîi, articolele din „Luceafărul" au făcut dovada unei conștiințe sociale și cetățenești, au demonstrat că pe Marin Preda îl interesează tot ce se întîmplă în lume, dar că îl interesează în mod real, că vădește o participare aș spune dramatică, mai ales la problemele care vizează direct mediul rural, mediul de obîrșie al autorului. N-am înțeles din lectura „Moromeților" ce-am înțeles din articolele publicate în „Luceafărul" : că problema țărănească este pentru Marin Preda o problemă de obsesie permanentă, o dimensiune care marchează continuu conștiința acestui mare prozator. N-aș vrea să fac filiații greșite, dar cred că obsesia mediului rural la Marin Preda atinge aceeași dimensiune amplă pe care o are și proza lui Faulkner, aceeași lume unică se poate spune, tutelează literatura celor doi scriitori. Am recitit „Moromeții" după lectura integrală a articolelor din „Luceafărul" și pot afirma că ultima lectură a fost și cea mai revelatoare. Nebănuite noi sensuri mi s-au deschis, pot spune că abia acum am înțelegerea deplină a cărții. În al doilea rînd, articolele lui Marin Preda ni l-au familiarizat pe autorul Moromeților. Scriitorul a devenit mai accesibil și mai „uman". Seamănă mai mult cu cititorii lui, trăiește la fel și are aceleași probleme. Din acest punct de vedere, cred că activitatea jurnalistică a scriitorilor noștri este bine venită și seamănă într-un fel cu o autobiografie spirituală publică.

Mihaela CRISTODORESCU,
desenator tehnic
Uzinele Electronica — București

Cititorul trebuie avertizat asupra structurii reeditărilor

Am activat treizeci și cinci de ani în școală și pot spune că, deși pensionar din 1967, activez în continuare, urmăresc cu atenție tot ce privește cultura. Citesc mult și sînt abonat la toate ziarele. Am o bibliotecă bogată cu cărți — ediții vechi și cu cărți noi și mă bucur ori de cîte ori vreo inițiativă editorială îmi aduce pe masă un scriitor redescoperit pentru cititorii tineri de astăzi. Cu aceeași bucurie m-am aplecat și asupra volumului „Teze și antiteze" de Camil Petrescu, scos de editura „Minerva". Autorul acesta, mi-am zis, merită cu prisosință să fie prezent, nu doar prin opera sa literară, dar și prin felul în care a gîndit. Unele idei eronate pot fi discutate cu ajutorul unui aparat critic științific, e bine așa, să discutăm din punct de vedere critic, decît să uităm să evităm sau să refuzăm. Sîntem pregătiți pentru asta. Mare mi-a fost însă mirarea cînd, consultînd sumarul cărții și comparîndu-l imediat cu o altă ediție aflată în biblioteca mea, am văzut că din ediția actuală lipsesc o mulțime de articole și că lucrul acesta s-a făcut fără ca cititorul să fie avertizat. Dacă e vorba să se publice jumătate din cartea lui Camil Petrescu, atunci trebuia scris pe copertă — fragmente — dar să editezi o carte în B.P.T. ca ediție definitivă și să nu avertizezi publicul din capul locului despre faptul că unele studii lipsesc, mi se pare nu numai o lipsă de respect față de cititorul binevoitor a citi clasicii literaturii române, dar și o interprindere editorială hazardată. De ce tiraj de masă pentru o carte incompletă ?

Constantin POPESCU,
învățător pensionar,
București, str. Traian nr. 204

Tineri reporteri

MIRCEA CONSTANTINESCU

aurul prahovei

Drumul de țară, care înaintează ușor șerpuit spre stațiunea Brazi, este presărat cu pietre și uns cu lapte măsliniu de păcură și izbucnește dintre terasament și clădirea gării. Ulterior voi afla că această cale e folosită îndeobște de cisterne și basculante, adevăratele căi de acces spre rafinărie sînt situate în altă parte și au fost demult asfaltate. Deocamdată, sub soarele încă firav al dimineții, întîlnesc un bărbat în pantaloni scurți: orientează lentilele unui teodolit în fel și chip, și-mi spune că vrea să stabilească coordonatele întrucît drumul va fi în curînd asfaltat.

Pășesc spre cea mai impunătoare clădire din stațiune. Șapte niveluri din beton și sticlă, culoarea dominantă fiind albastrul marin — unde se află birourile, cabinetele și arhiva Grupului Industrial de petrochimie Ploiești. Căci, așa cum îmi comunică M. Izbășoiu, secretarul comitetului de partid, de la 1 aprilie a.c. rafinăria și combinatul petrochimic s-au unit într-un grup industrial care funcționează cu statut de centrală. Asta face ca sintagma „rafinăria Brazi", cu care ne-a obișnuit geografia țării studiată în liceu, să devină pentru mine o amintire încă din școală.

Din orice loc aș privi, am înainte aceeași broderie austeră a conductelor și țevilor unde lucirile solare se distribuie într-o combinație amețitoare, datorită bronz-aluminiului care îmbracă oțelurile speciale. Acestea sînt necesare ca materiale refractare, indispensabile bunei circulații a țițeiului brut. Undeva, în stînga, domină intrarea în rafinărie, parabola, de înălțimea unui bloc cu zece etaje, unde se află instalațiile de răcire în interiorul cărora temperatura apei coboară pînă la 20—15 grade. Printr-o misterioasă asociere de gînduri, mi-amintesc că încă din dreptul gării am zărit turnurile subțiri din vîrful cărora irump perpetuu flăcări; acolo se macină reziduurile și, pentru mine, călător frecvent spre Ploiești, deci unul familiarizat cu acele țîșnite și pilpîitoare embleme arzînd, semnificația nouă, strict tehnică și utilă a acestor ascunse vestale, mă emoționează ca orice lucru care îmi fusese necunoscut.

Inginerul șef Constantin Popescu, călăuză plină de solicitudine, mă introduce în acest labirint al muncii petroliere. Prin nenumărate conducte este adus aici țițeiul din întreaga țară, mai mult de un sfert din toată producția României poate fi rafinată la G.I.P. Ploiești... Dar, mai înainte, ce semnifică acest G.I.P.? Industria petrolieră română a debutat în 1847, însă rafinăria de la Brazi și-a început activitatea abia în 1934. Elocvent, în sensul dezvoltării ei impetuoase în anii socialismului, mi se pare faptul că, dacă în 1940 se prelucrau anual cca. 300 000 tone, începînd din 1958 capacitatea de prelucrare a rafinăriei a crescut depășind anual cifra inițială propusă. Gama produselor G.I.P.-ului va mai include în curînd anhidridă maleică, cauciuc poliizoprenic și detergenți. Așa se explică, parțial, și faptul că produsele sale sînt solicitate de peste 30 de state din Europa, Asia etc. în cantități mereu sporite. Poate că se cuvine menționat că, în vederea stabilirii de noi tehnologii pentru lărgirea continuă a gamei de sortimente, G.I.P.-ul are relații de colaborare cu institute din țară și de peste hotare, preocupîndu-se de îmbunătățirea efectivă a calității produselor sale.

Observ mîndria cu care, de la început încă, inginerul-șef a rostit: „Să știți că peste 30 șefi de state au vizitat complexul nostru... ca să nu mai vorbim de faptul că el e unul din punctele nodale predilecte ale circuitelor O.N.T.". Pe nesimțite, d-sa îmi transmite sentimentul de certă și justificată mîndrie față de această minune, una dintre „cele șapte" ale țării (firește, analogia are numai un sens alegoric).

Aceeași luciditate o arată inginerul și-atunci cînd, însoțindu-mă pe aleile frumos încadrate de flori și arbuști, îmi relatează — în urma unor întrebări directe — că mai sînt multe de făcut în direcția realizării unei mentalități a colectivului în ton cu nivelul atins de calitatea și exigențele muncii.

În cadrul larg al multiplelor activități nu este scăpat numele bibliotecarei G. Șoimu, — aceasta aduce contribuția ei însemnată la atragerea a cît mai mulți cititori, pentru a-i îndruma și stimula în lecturi profesionale, cultural-educative. Sub conducerea directă a comitetului sindical, stația de amplificare se ocupă metodic să îndrepte spre clubul combinatului cît mai mulți tineri. „De altfel, precizează inginerul-șef, în Ploiești a fost creat un club tehnic, în urmă unor teste făcute asupra dorințelor și aspirațiilor lucrătorilor noștri. În special urmărim prin înființarea clubului stimularea activității inginerilor tineri..."

Laboratoarele ne întîmpină cu perdele groase și mate coborîte. Aerul înțeapă bizar, antiseptic. Curățenie exemplară, luciul aparatelor bucură privirile. Laborantele M. Grigoriu și El. Jercăleanu îmi vorbesc cu devoțiune despre funcționarea spectrofometrelor în infraroșu și în ultraviolet. Aici se fac analize fizice de extremă finețe, aflîndu-se greutatea moleculară și structura gazelor și-a substanțelor lichide. Actualele procedee fizice permit ca prin analiza spectroscopică, substanțele să nu se degradeze de loc. Se lucrează în două schimburi, reciclarea este mai mult decît necesară și laborantele execută, sub pertinenta îndrumare a lui Ion Hogea, lucrări de interes mondial. Îmi însușesc cu o crescîndă mîndrie informațiile despre succesele acestui laborator. Nu pot decît să regret noviciatul meu în legătură cu multiplele taine ale fizicii moleculare.

Părăsesc marele grup industrial cu sentimentul plin al unor realizări cum numai locuitorii acestui pămînt sînt capabili să le obțină. Și nu-mi pot stăpîni ochii să mai întîrzie în direcția flăcărilor din zare care întreține un simbol, torța muncii și a profesiei prețioase din marile cîmpuri ale aurului Prahovei.

prin

Am fost odată împreună la un poligon, departe, către Moara Domnească, mama mea, aviatorul și eu, ei doi în față, discutînd probleme automobilistice, eu în spatele Daciei mici și noi, Dacia Felix, cu ochii pierduți în cîmpul înverzit, și minunîndu-mă cum poate pe lume să existe atîta soare. Petrovski conducea foarte bine, cred că la fel de bine ca Sfiri, și poate chiar mai bine, pentru că nici nu-l simțeam la volan, mașina parcă s-ar fi condus singură, în timp ce Sfiri era un spectaculos, toate manevrele le făcea splendid, așa, ca să se vadă în toată splendoarea lor. Aviatorul devenit șofer răspundea la întrebările mamei mele, unele candide, altele de o ingeniozitate pur feminină, la toate răspundea cu zîmbet și termenii tehnici căpătau, în intonația lui dulce-palatală, o mlădiere de salon, și întorcea cu multă grație capul, terminat somptuos, cu pălărie, către mama mea. Cînd conducea își punea ochelari. Mama mea, lîngă el, își pusese și ea ochelarii ei, ca să prindă mai bine atît detaliile drumului cît și finețea cu care conducea Petrovski, și din cînd în cînd întorceau capul unul spre altul în același timp, doar o secundă, ca să nu piardă din ochi drumul, și atunci reflexul electric al ochelarilor lor se întîlnea. Bucureștiul e un oraș verde, dar pentru oricare orășean get-beget, care n-are nici un fel de rude la țară, cîmpul verde e totuși un șoc, iarna fusese lungă, primăvara lungă și tomnatică, aș fi vrut să fiu atent la manevrele de conducere, dar nu eram în stare, mă dădea peste cap natura. Ajungeam în fine la poligon. Pentru că era departe nu era nici o dată lume prea multă. Mama mea susținea că e cel mai bun poligon dintre toate, cel mai curat, cel mai lung, cel mai liber, dar eu o suspectam că îl alesese pe ăsta din motive de pură vanitate, nu voia să dea ochii cu alți începători, îi era puțin rușine că învață să conducă atît de tîrziu, și nici n-ar fi vrut ca alții să-i vadă greșelile, fiindcă o dată ajunși se uita la mine surîzînd puțin crispat și spunea: — Ia uite ce frumos e cîmpul, du-te și tu și te plimbă puțin, o să-ți facă foarte bine, duci o viață atît de nesănătoasă, numai în fum de țigară! Mă rog, mama mea era mama mea, ea mă făcuse, și nu se cădea să-mi apară în fața ochilor decît perfectă, omniscientă, omnipotentă, incapabilă să greșească, așa că mă dădeam jos din mașină, o luam peste cîmp, mă duceam spre un stejăriș rar, contrazicînd iarba înaltă cu pantofii mei de oraș. Ajungeam între copaci, dar aici mirosea a praf, a pipernicit, a crescut în grabă și de mîntuială, era un stejăriș făcut de om, și deodată îmi pierdeam sentimentul de libertate, de altă lume, totul era mic și îngust, apăsam o creangă, priveam pe deasupra ei, uite șoseaua poligonului, cenușie ca un șarpe mort, uite Dacia mică, de la distanța asta e mică de tot, fragilă, neînsemnată, cum pot oare oameni în toată firea, care au văzut și moartea cu ochii, să lupte pentru așa ceva? Dacia făcea manevre: garări laterale, parcări cu spatele, șerpuia printre cinci bețe cu un capăt legat în recipiente de ulei goale, exerciții de maniabilitate. Dacă era vînt bețele cădeau mereu, stînjenind exercițiile mamei, și îl vedeam de departe pe Grișa Petrovski cum alerga pe șosea să le îndrepte, uneori ținînd cu brațul întins un băț tocmai cînd mama trecea cu mașina pe lîngă el. Chiar și de la distanța asta mi se părea că văd un zîmbet de blîndă enervare pe fața lui Grișa, în timp ce alerga de la un băț la altul, capul cu pălăria parcă erau dintr-o singură bucată, și aplecîndu-se, înalt cum era, sărind cînd în dreapta cînd în stînga, părea un iepure mare. După cîte îmi dădeam seama, mama greșea destul de des, ba se și înfuria, iar Grișa explica — nu auzeam ce — rotunjind aerul, împăciuitor, cu mîinile. Uneori mai veneau și alții pe-aici, cîte doi, un elev și un instructor, scoteau și ei din portbagaj, învelite cu mare grijă, pietre pentru marcat distanțele, ori bastoane de diverse mărimi și origini, unii aveau pur și simplu cozi de măturâ fixate la capăt de un bolovan, iar alții niște indicatoare înalte și pedante, de metal, uneori vopsite în alb și roșu alternat, erau al dracului de bine puși la punct, și toți gravi, serioși, convinși, solemni, parcă ar fi experimentat cine știe ce, poate o bombă atomică. Și greșeau toți destul de des fiindcă toți erau în vîrstă, neîndemînatici, cu vederea subțiată, cu reflexele șubrezite, fără nici o experiență tehnică. Uitîndu-mă la ei îmi mai venea inima la loc, îmi spuneam că am totuși șanse să iau examenul, chiar așa de slab ca ăștia nu puteam fi. Ieșeam din pădurea rahitică, porneam iar pe cîmp, era cald și vibrația metalică a insectelor, și respirația fierbinte a pămîntului, dacă închideam ochii o simțeam ca pe o beție dulce, numai așa mă bucuram de fiorul naturii, cum deschideam ochii mă izbea în retină o fabrică clădită chiar pe creasta cîmpului, stricînd norii cu fumul ei, și atunci îmi dădeam seama că senzația de natură plină de la început, topirea în verde, era o iluzie, orașul pindește din toate părțile, nu e loc în care să nu-l regăsești, și țara prea strîmtă, și timpul prea strîns, nu te mai lasă nimeni și nimic să te sălbăticești. Uneori mai făceam și eu o manevră-două cu mașina, rar, pentru că mama mea protesta că îi iau din ora pe care o plătește din pensie. Ne întorceam și reușeam să deduc după trăsăturile mamei dacă lecția decursese bine sau prost, fiindcă Grișa era mereu egal cu el însuși și domn, iar în pragul apartamentului ne aștepta Mitică, zîmbind cu sentimente amestecate, mama îl invita uneori pe Grișa înăuntru după lecție, Grișa accepta, ne așezam toți patru în jurul mesei și a cîte unui pahar de vin.

Atunci, o clipă, domnea între ei trei și îi lega o ciudată tensiune. Cei doi bărbați, soțul și instructorul, se uitau la femeie, la mama, cu priviri al căror conținut nu putea fi interpretat decît într-un singur fel. Grișa avea pentru mama afecțiunea pe care o ai pentru elevul favorit (deși în asemenea cazuri afecțiunea se bazează de obicei pe calități reale și intrinseci, iar mama era, după aprecierea mea, o elevă doar puțin mai sus de medie). Politicos cum era, mi se păruse din prima clipă că în politețea lui se amestecă, atunci cînd e vorba de mama, o notă de emoție strict personală. Tatăl meu vitreg o iubea, firește, mult, cum numai un fost deținut poate iubi, și era gelos pe intrus, chiar dacă, om de lume, n-ar fi arătat-o niciodată. Mama simțea această tensiune, și nimic nu-i putea face o plăcere mai mare, căuta să întrețină tensiunea, s-o prelungească, împărțindu-și savant gesturile și cuvintele între cei doi bărbați, zîmbind cînd unuia cînd altuia, iar ei răspundeau, iar eu mă uitam ca de la

Proză de Petru Popescu

patruzeci de ani distanță, se țineau bine toți trei, erau bătrîni toți trei, și cădeau în locurile comune ale firii cu o simplitate, cu o nevinovăție care îmi rupea inima. Mi se părea atunci că sînt eu bătrîn și înțelept și lustruit de viață, o dispoziție pe care o simt mulți tineri de azi uitîndu-se la bătrîni, am băgat de seamă, și e ceva adevărat în asta, tinerii se nasc bătrîni, iar bătrînii reușesc să moară tineri, poate pur și simplu pentru că au avut parte în viață de evenimente îngrozitoare, care le-au aminat mereu emoțiile, descoperirile, trăirile firești.

Pentru tatăl meu vitreg, șoferul era de două ori un intrus. Întîi pentru că o învăța pe mama.

— E complet lipsit de sens, îi spunea el mamei, să dai banii unui străin. Te puteam învăța eu, știi cîte mașini am avut. La șaptesprezece ani conduceam.

Atitudinea mamei mele în mariaj a fost întotdeauna să se îndoiască de toate calitățile soțului, chiar și de cele mai evidente. Așa făcea și acum. Surîdea neîncrezător, un surîs pe care tatăl meu vitreg îl punea la inimă într-un chip nemaipomenit.

— Spune tu, se întorcea el spre mine, luîndu-mă martor. Am condus Buick, Nash, Hudson, Fiat, Plymouth (pronunța „plaimut"), nici eu nu mai știu cîte mărci. Cum era să fi uitat?

— N-ai mai condus de mult. Cum era să îți minte condusul în pușcărie? argumenta judicios mama.

— Cum să nu țiu minte? Așa ceva nu se uită, intră în sînge. Ca înotul. Ca mersul pe bicicletă.

— Atunci unde ți-e carnetul?

Tatăl meu vitreg ridica brațele la cer:

— De cîte ori nu ți-am povestit? Am avut carnet printre primii în România, carnet de ăla vechi. Numai că nu l-am schimbat cînd au venit ăștia și au schimbat carnetele, cum au schimbat toate. Pe vremea aia cine se mai gîndea că o să mai aibă mașină, și mi-am zis că e o prostie să mai schimb carnetul, să cer unul nou, că tot n-o să mai apuc să mă urc la volan. Peste doi ani m-a și luat. Dacă schimbam, azi aveam carnet și nu mai era nevoie de Petrovski ăsta, de unde-o mai fi ieșit și el? Cine știe dacă se pricepe, nu te uita că e mieros și-ți face complimente.

— Ești gelos și ridicol, Miti! se supăra mama mea. (Ea nu-l spunea niciodată Mitică, cum îi spuneau toți, considera că sună mitocănește). Cum să nu se priceapă, dacă a fost aviator?

— Și ce, dacă a fost aviator le știe pe toate? Ce-are una cu alta?

În al doilea rînd însă pentru că mașina, cel puțin în prima clipă, fusese a lui, doar a lui, și chiar dacă i-o făcuse cadou mamei, nu înțelegea ca mama s-o împartă cu alt bărbat, fie acela și instructorul.

Era o vineri, cînd el venea acasă de obicei pe la patru și jumătate, era ziua lui cea mai lungă, fiindcă cooperativa îl trimitea să inspecteze niște unități de la periferie, și Mitică alerga într-un ritm dincolo de vîrsta lui să verifice responsabili obraznici și gestionari cu expresii criminale. Se făcuse patru și jumătate, cinci, cinci și un sfert, eram speriați. La șase fără un sfert s-a auzit cheia, atît de încet încît mama și cu mine ne-am repezit spre ușă, convinși că Mitică nu mai poate descuia, atît de obosit e, și că după deschiderea ușii ne va cădea în brațe leșinat. Dar pînă să ajungem ușa se deschisese, Mitică se înfățișase în prag. Era foarte palid și surîdea suferind, un surîs îndreptat numai către mama. Ei îi adresase, cu cheia de la ușă în mînă, o frază memorabilă:

— Iubito, iartă-mă că am întîrziat, îmi pare rău. Ți-am adus un cadou. Să nu te sperii. E o mașină. Am cîștigat-o la loto.

Mama țipase. Apoi, complect zăpăcită de veste, se repezise la fereastră, se uitase în stradă, să vadă mașina pe care i-o oferea soțul ei. În stradă nu se vede nimic. Se întorsese către el, și el îi arătase lozul, fluturîndu-l în mînă. Expresia mamei era de nedescris. Ca și cum îngerul ar fi vestit-o pe Maria. Mitică, slăbit de veste cum era și el, avea în ochi și în zîmbet o satisfacție supremă, satisfacția vieții lui. Poate pentru că în sfîrșit cîștigase (știam că jucase la loterie ani de zile fără succes), dar cred mai ales pentru că putea iar să facă un cadou, un cadou somptuos, ca pe vremuri.

Am rămas cu toții cîteva clipe în niște atitudini de comedie cu sărăntoci cărora li se anunță o moștenire în America. Apoi, într-un elan, mama l-a așezat pe Mitică la masă, i-a pus mîncarea în farfurie, și a început să-l pisheze cu întrebări, încît el abia reușea să ducă furculița la gură.

În lumina fabuloasă a sufrageriei noastre, părul alb al lui Mitică, electrizat parcă, lucea. Fereastra mare care dădea spre balcon tăia în dreptunghi lumina zilei și o trecea prin filtrul copacilor din curtea vecină. Salcîmi, oțetari și un castan se întîlneau polifonic în fața ferestrei, soarele se lupta în sita crengilor, și cum lumina se schimba, de la dimineață la apus, de la roz la sînge, fereastra prefăcea odaia, o ducea în timp și în spațiu, în alte epoci, în alte locuri. Efectul ei impresionist ne cuprindea și pe noi, și simțeam adesea, mîncînd, terminînd un pahar de vin ori o ceașcă de cafea, cum secretul altei vremi, al altei climi, și al altor oameni, pe care nu i-am apucat, nu i-am cunoscut, nu i-am trăit, se revarsă în noi. Nu știu dacă părinții mei resimțeau același lucru. Mai sînt în București asemenea case, asemenea ferestre, asemenea conjugări fericite de lumină și atmosferă în Cotroceni, în parcul Filipescu, în parcul Domeniilor, cartierele alese, dai deoparte o perdea — deobicei o perdea străveche, groasă, țeapănă, pe care praful a consolidat-o pînă la mineral, și afară e durerea pură a iernii, alb pe alb, plînsul stropit al primăverii, cu pistrui de muguri și stridența de început, verdele pustiu, mut, al verii toride, ori vulpile toamnei. Le privești din casă, ca dintr-un cavou, ca sculat din morți, cu sufletul departe afară, adînc înăuntru.

— N-am avut niciodată noroc în viață, spunea Mitică. Baftă da, am avut de multe ori. Cum să-ți spun. Norocul e așa... cînd îți pică ceva din cer, pe neașteptate, pe nemeritate, pleașcă. Baftă e cînd scapi dintr-o nenorocire ca prin urechile acului. Și eu mai mult de așa ceva am avut parte.

Mă uitam la părul lui alb, apoi la părul frumos vopsit al mamei, într-o nuanță care mărturisea că e vorba de o femeie în vîrstă, dar de o doamnă, o doamnă adevărată, care rămîne mereu atrăgătoare și distinsă și tînără. Mă gîndeam la drumul lozului, prin ocolișurile întîmplării, pînă la Mitică, iar el minca încet, pentru că dinții nu mai erau ai lui, cei buni și-i lăsase pe unde fusese, la pension, cum spunea el. Mă mai gîndeam că avusese în sfîrșit noroc.

Astfel a pătruns automobilul în casa noastră, mai corect spus în sufletul nostru căci ne-am schimbat cu toții imediat, ca și cum ne-ar fi așezat un artist într-o lumină nouă.

Peste cîteva zile, ne-am dus să aducem ma-

SONETE

Senzația scrisului

De fapt,
eu scriu cum trupul meu asudă,
Cum unghiile-mi cresc,
cum ochiu-mi vede,
Cum e sortit timpanul meu s-audă,
Cum mi-a mijit musteața
și-mi cresc plete!

E-un iezer stors din piept,
e-o sevă crudă,
Ce-n deltele din creier s-arăpede
Și-n delta palmei,
izbucnind cu trudă,
Străfulgeră-n trident,
pentru Herede!...

E-o curgere firească,
e-o mișcare
Cum cresc, ca iarba, razele din soare!...

E-un joc cu baobabi
— nod inimii! —
Ca-n visele lui Saint-Exupery!

Mă simt
— de fapt! —
un germen,
o sămînță,
Din care
Mari-Plantații
vor lua ființă!

Cuvîntul și baltagul

Te joci cu Vorba-n aer,
ca un țînc
Chircit în șanț, ce-aruncă cu briceagul
Și care și-a-mplintat un șiș adînc
Din joacă-n palmă,
de-a mai mare dragul!

Voinicu-i cu săcurea la oblînc,
Ci numai la-ncontrări rotind baltagul:
Iar vorba care-i Vorbă,
cînd arunc,
Tăișul ei să spargă-n două pragul!

E har păgîn!
Cuvîntu-i fulger!
Nu-i
O jucărie-n mîna fiecui!

Nu-i să deslete copilașii gureși!
Cuvîntul
e baltag de Maramureș!

E graiul Țării —
graiul ascuțit —
Cuvînt străbun
cu mucheo de cuțit!

Timp special

Dar, vezi, că timpul meu nu-i timpul
lumii:
Eu noaptea scriu
și-adorm cînd picur zorii:
În șut de noapte-n toiul nopții
nu mi-i
Mai greu de-a plăzmui, ca muncitorii!

E-un timp al meu,
de selenită taină,
Un timp astral, ce ochiul mi-l consolă,
Trudind, prin stele, o lectură taină,
Și-apun, în zori, ca melcul sub cupolă!

Am ochi de sor-nocturn:
orbecăi ziua
Și — streșinit în podul meu cu hîrburi —
Ca-n joc de leapșa, infantil, zic: piua!
Orbit de soare- -adorm, cu ochii
tulburi...

Timp special!
E-un timp miner,
în care
Sparg noaptea-n pumni
[illegible]

Castanul

Ca un castan bătrîn, ce, an de an,
Și-adaogă-n frunzar podoabe noi,
Presimt cum cresc,
mă-nfoi ca un castan,
Împrospătat sub proaspetele foi!

Scriu tot mai mult
și-adaog, cu prinos,
Înlănțuind la timpul meu — verigă
Cu fiece inel nimbat pe os
Frunzare noi
și crengi ce se irigă...

Se va întinde, largă, umbra mea:
Mereu mai larg
din crugul vremii mușcă...
Drumeți spășiți, poeți pletoși vor sta
Sub cerul dens,
sub răcoroasa-mi cușcă...

Sub pomii mari nu crește iarba,
dar
Trudituł-Duh
își caută umbrar...

Doar nu-i de-ajuns!

Doar nu-i de-ajuns
să-naropi o codirișcă

Un băț uscat
— măcar de-l uzi la vreme
Și-l sapi prin jur —
să vezi frunzar cum mișcă
Să simți cum rădăcini or să-l întreme!

De-i fi cu har,
din băț îți faci o trișcă,
Să-i altoiești furloaiele cînd geme
Cu deștele-nteșind ca o morișcă,
S-auzi doinind pădurile suprem»!

O, Parsifal!
Iubirea lui prea mare
Stirni-n toiagul sterp
frunzet și floare!

Al de-i Poet
va preschimba toiagul
Cu-nfloritorul thirs
— mai mare dragul!
Acelui har îi port credință-adîncă,
Pin-o-nflori
ca gențiana-n stîncă!

Excelsior

Robit de opintelile mărunte,
Orientîndu-ți ochiu-ndeaproape,
Te pierzi prin codru,
uiți că ești pe munte,

parbriz

șina. Mama nu vroia decît roșie, nuanța asta tocmai atunci nu se găsea, și cu greu s-a lăsat împăcată cu o nuanță alb „unt" (după mine numai a unt nu semăna). Am stat într-o curte plină de noroi (abia se dusese zăpada), între alți fericiți care citeau Sportul și se plîngeau de așteptare, spuneau că-i prinde șeful că au chiulit de la birou. Cei mai mulți ingineri ori frizeri, iată oamenii cărora li se potrivește automobilul, pentru ei a fost inventat și o inginereasă înaltă, grasă, blondă, o cunoșteam pentru că lucrase la noi și se transferase acum un an, a șterpelit chiar sub nasul meu în depozit o pereche de ștergătoare de la parbrizul altei mașini și le-a băgat în poșetă. Mie, singurul care o văzusem, mi-a făcut cu ochiul, absolut sigură că nu o voi demasca, mi-a zîmbit, „las-că discutăm noi pe urmă, ne-ntelegem noi din preț, nu mi-e teamă că ai acum un avantaj asupra mea", zîmbetul femeii care e gata să se vîndă atîta cît trebuie ca să evite o mică neplăcere, și la ieșire ne-am dat mîna, mi-a spus că m-am schimbat mult de un an de cînd nu m-a mai văzut, foarte în bine de altfel, m-am maturizat, și de ce nu trec niciodată pe la A.S.P.I.C., unde lucrează ea acum, să văd și eu cum arată un institut nou creat și foarte bine pus la punct, să mai vorbim de una, de alta ?

Un șofer din cartier pe care-l tocmisem cu un pol ne-a dus mașina acasă, și pe noi cu ea. La opririle la stopuri mama mea tresărea, în față, lîngă șofer, iar cînd alte mașini se apropiau prea tare de a noastră, în desișul traficului, părea chiar speriată. Mitică, lîngă mine, urmărea cu buzele strînse evoluția șoferului, și poate își aducea aminte de aventurile la volan de pe vremuri.

Am ajuns fără incident. În cartier n-am întîlnit pe nimeni cunoscut, și mă întreb ce atitudine am fi luat dacă ne-ar fi văzut cineva. Dar, la urma urmei, n-avea cum să-și dea seama ce progres avea loc în viața noastră. Cu șoferul străin la volan, putea oricine să-și închipuie că ne aduce acasă un prieten amabil.

În piațeta din capul străzii, unde fusese pe vremuri stația de taxiuri particulare, se găsea acum un parcaj însemnat cu P pe tablă albastră, parcaj păzit, trei sferturi ocupat de automobile americane, botoase, cu C.D. în față și în spate, mai erau și alte mașini, mereu se învîrtea pe-acolo un agent al Pazei Contractuale, aici și-a luat locul Dacia mică, singura noastră proprietate, aici o să fie bine păzită, n-o să îndrăznească să ne-o fure nimeni. Părinții mei, în plimbarea lor obișnuită de seară, treceau prin piațetă, se asigurau că ușile mașinii sînt bine încuiate o mîngîiau cu privirea. — Ai văzut ce cadou frumos ți-am făcut, iubito ? o întrebă Mitică la ureche pe mama, iar ea, altfel nu prea expansivă de felul ei, se întorcea și îl săruta. Spălau mașina foarte des, deși vreme destul de lungă nici nu s-a clintit din parcaj, pentru că nimeni din familie nu avea carnet. Spălau mașina, și cînd făceau treaba asta erau veseli și tineri, mă întrebam unde-i războiul pe care-l traiseră, morții dragi, suferințele, umilințele, nedreptățile, a fost oare suficientă jucăria asta mișcătoare ca să le uite pe toate ? Pe strada noastră, o pereche, și mai bătrîni, își luaseră de curînd o Skoda, și se comportau mult mai maniac, spălau și lustruiau pînă la demență, iar femeia se așeza uneori în mașină (mașina era parcată în propria lor curte), și tricota la volan, dar poate că știa doi, deși era greu de crezut, nu pățiseră nimic în viață, cum pățiseră ai mei, și Skoda era în fine în inima lor prima emoție copleșitoare.

Cine nu hrănește visul automobilului devine o excepție. Mama mea, cel puțin din punctul ăsta de vedere, avea acest vis. Știam că-și dorise așa ceva toată viața, dar energia pe care i-o insuflase apariția mașinii era cu totul extraordinară. Cînta în bucătărie. Întinerise. Chiar și lui Chicidan începuse să-i mai treacă unele grosolănii cu vederea, ba uneori făcea pace de-a binelea cu el, ca să-i ceară o informație de specialitate. Pentru că în materia asta nu-l credea pe Mitică deloc, îl contrazicea cu multă autoritate în chestiuni pe care firește că el le știa și ea nu avea de unde să le ghicească, și Mitică suferea grozav. Apariția lui Petrovski a creat o stare de autentică tensiune. O singură dată am fost la poligon toți patru. Grișa cu mama în față, noi doi, bărbații familiei, în spate. La poligon mama și Mitică s-au certat groaznic, mama a și plîns de indignare (Dumnezeule, ce mi-a venit să-mi leg viața de alt bărbat, după cîte am pătimit de la primul ? spuneau ochii ei răniți), și a fost nevoie de toată diplomația lui Grișa ca lucrurile să se repare. Asta pentru că Mitică o criticase cînd nu luase bine un viraj. Mama n-a suportat niciodată critica nimănui, întotdeauna a știut să le facă perfect pe toate, fără niciun sfat, fără nicio asistență, da, asta-i foarte adevărat. Dar să-i spui unui român că nu știe să ia bine un viraj, ori că merge prea repede în a doua, ori prea încet în a patra, că nu aude bine bătaia motorului, că nu are reflexe bune, că nu e sigur pe volan, asta e o jignire de nesuportat, înseamnă să-l descalifici de la titlul de om, să-l lipsești de esența vieții, să-i calci onoarea în picioare, e o nedreptate, o umilință care justifică reacțiile cele mai violente, chiar crima. Auzisem de soți care au divorțat din așa ceva, și la școala auto un instructor ne spusese că dacă vrea să-și jignească nevasta, să-i spună ceva care s-o usture, atunci îi spune că nu e făcută pentru volan, și niciodată n-o să conducă bine, dovadă și faptul că a căzut de două ori la examen pînă să-și ia carnetul, iar a treia oară, soțul, milos ori poate exasperat, i-a pus o pilă la ofițerul examinator, nu-i așa ? Ce mai vorbă, mama a spus că pînă nu învață ea și nu-și ia carnetul, nu dă voie nimănui să pună piciorul în mașină, scurt, de altfel toată lumea știe că dacă mai mulți începători învață pe aceeași mașină o fac harcea-parcea. Eu, dacă vreau carnet, să mă duc la școală, să nu învăț pe mașina ei ca să i-o stric, cum sînt eu repezit și brutal, de copil am spart totul în casă, iar rîndurile de haine pe care le-am rupt în cîteva săptămîni nici nu se pot număra. De fapt preferam și eu școala, numai ca să nu am discuții cu mama, ca să nu am asemenea discuții aș renunța la orice, aș face orice să le evit, prea le știu bine dinainte. Cît despre Mitică, dacă într-adevăr a fost atîția ani automobilist și a avut atîtea mărci, cum se laudă, să dea și el examen la școală, tot zice el că se pricepe să conducă orice tip i-ai da pe mînă. Mitică a zis că n-are nimic împotrivă, dar n-are acum banii pentru taxa de examen, de ce nu-l împrumută mama ? Mama a spus că n-are, de unde să aibă, ea toți banii și-i dă în casă, toată pensia, atîta cîtă e, nu și-a mai făcut o rochie ori un pantof de nu ține minte cînd, dă totul să ne hrănească pe noi, să ne mai dea și bani pentru examenul auto ? Gîndul ăsta nu poate trece decît printr-un cap egoist de bărbat, căruia nu-i pasă cît se sacrifică femeia mamă și soție. Ca de obicei, ne punea pe amîndoi la un loc și ne acuza pe amîndoi, noi eram bărbații, specia negativă, parazită, profitoare, ea femeia, specia victimă, devotată, nobilă. Îmi aduceam aminte scene vechi, de pe vremea tatălui meu bun. Și atunci, cînd se supăra, mama ne clasa împreună, tata era un ticălos și eu îi semănam leit-poleit, n-am luat nici o calitate de la ea, n-am prins nimic din educația dată, și cît s-a căznit, săraca, dar ce să-i faci, trag în partea lichelei de taică-meu și pace. Asta e : Mitică să facă economii pentru taxa de examen. Nu m-am putut împiedica să gîndesc că mama nu vroia să-i dea banii ăștia cu împrumut (o suspectam că îi avea) tocmai ca el să nu-și ia carnetul primul și să poată folosi mașina singur, înaintea ei. Mă rog, lucrurile au rămas aici, a apărut Grișa, mama învăța de zor, seara în pat citea regulamentul de circulație, uneori îi punea lui Mitică o întrebare mai grea, și dacă el se încurca se prăpădea de plăcere. — Vezi, automobilistule ? îi spunea ea cu o ironie supremă. Mitică dădea din mînă, ei, fleacuri, regulamentul firește că oricine îl uită, esențialul e volanul. — Da de unde, vorbești ca un copil, pentru o greșeală ca asta pici, adio carnet ! încheia triumfătoare mama. Mitică înclina capul, filozof, nu mai spunea nimic, se învelea și adormea. La școală, printre colegii mei, erau mulți, mai ales în vîrstă, care se temeau de acest examen de parcă de el ar fi depins viața lor ulterioară. Și mai ales considerau căderea o mare rușine, un eșec trist de tot, care ca om te demască în ochii celorlalți, te declasează definitiv. De-aia învățau pe rupte regulamentul, și se uitau la cei mai neglijenți (între care și la mine) cu o privire plină de compasiune, ca niște mîntuiți aplecați peste un cerc al infernului, ei, o să văd eu la examen, o să-mi iasă mie pe nas neseriozitatea din zilele astea.

Pierdusem orice speranță s-o mai revăd la curs pe lupoaica roșie, și nici pe Sfiri n-am avut curajul să-l întreb cum mai mergea cu eleva dificilă. Aș fi putut la urma urmei să-mi mut orele, să le pun înaintea orelor ei, ori după ele, ca s-o pot întîlni. Da, și pe urmă ce ? S-o aștept cînd se dădea jos de la volan, să mă apropii. Da, și pe urmă ce ? Să dau bună ziua, desigur, eu sînt colegul dumneavoastră, ați stat odată la curs chiar în spatele meu, nu vă amintiți ? Da, și pe urmă ? Cine știe ce putea să-mi răspundă, ceva groaznic, atît de nobil și de superior încît să mă bage în pămînt, ori poate nici măcar să nu-mi răspundă, nici să nu se uite la mine, să nu mă audă, să nu mă vadă, la urma urmelor nu era decît ea pe lume, restul alături de ea era nimic, și ce eram eu, un atom indiferent în acest nimic ?

A mai venit odată, totuși. La ultimele cursuri se proiectau pe perete filme și diafilme cu regulile de circulație. Erau copilărești, în culori urîte, cu desene executate grosolan, sala le urmărea cu religiozitate. Nici nu mă gîndeam că o să vină. Mai de mult, o femeie care să mă strivească într-atît cu superioritatea ei m-ar fi revoltat. Aș fi hrănit în cap tot felul de răzbunări adolescente. Fusesem odată îndrăgostit de o funcționară de la cadre care și ea mă ignorase cu desăvîrșire, dar mă ignorase marcat, manifest, să-mi dau bine seama că pentru ea nu sînt un bărbat, necum un partener eventual, ci chiar un vax, un balon de aer. Mă umilea atît de îngrozitor încît aș fi vrut s-o omor, și compuneam în cap, seara, cu obrazul imberb pe pernă, tot felul de scene violente, ca să mă răzbun. Era epoca în care mă uitam la femei pe stradă, îndrăzneam uneori să mă adresez lor, mi se răspundea cu o privire care amorțea totul în mine, și gata, ele își vedeau de drumul lor, eu de al meu, pe dinafară nu se vedea nimic schimbat, iar pe dinăuntru eram pulbere și cenușă. Acum nu aveam nici măcar forța să mă revolt. Așa e lumea, și eu n-aveam ce să-i fac. De la un timp nu mi se mai întîmplase niciodată să încerc să intru în vorbă cu o femeie pe stradă, știam dinainte răspunsul, n-avea rost, eram potolit, eram liniștit, nu mai vroiam ce nu putea fi al meu. Mă mulțumeam să le cuprind cu privirea, și dacă nu reacționau de fel, dacă aveau generozitatea de a se lăsa privite, indiferența lor emoționa ca un îndepărtat semn de tandrețe.

Pe întuneric, s-a așezat lîngă mine. Eterna scenă, eterna singurătate a cinematografului, floarea ecranului la un capăt, și în pustiul sălii două destine care se apropie inconștient, scurtă vreme, și apoi fiecare pleacă mai departe. Aveam sentimentul că mai trăiesc de mii de ori această scenă, și eșecul pe care-l simțeam în gură era cunoscut, ca un gust primordial, supt poate o dată cu laptele mamei. Nu știu la ce se putea gîndi ea. Ochii erau la ecran, creierul cu siguranță în altă parte Venise ca de obicei în întîrziere și se așezase pe primul scaun ieșit în cale, cel de lîngă mine. Am întins mîna în întuneric, cît am putut de încet, temîndu-mă că pînă și frecarea cu aerul mă putea demasca. Un gest arcuit și lin, care m-a excitat, m-a dus cu gîndul la o voluptate sexuală, nu știu de ce, propriul meu gest. Am pus brațul pe speteaza scaunului ei, la cîțiva milimetri de umerii ei. Era cald, eram în cămașă, o cămașă cu mînecă scurtă, și simțeam cum firele de păr de pe brațul meu ating materialul deschis al rochiei ei, ori poate mi se părea. Am stat așa, terorizat de propria mea îndrăzneală, neputînd să înțeleg cum de nu mă simțea, cum de nu se întorcea și nu protesta violent, provocînd aprinderea luminii, darea mea afară din sală, din școală, din oraș, din lume.

Cînd s-a terminat filmul și s-a făcut lumină, încremenisem cu brațul întins pe speteaza scaunului ei, și nu m-am putut ridica. Ea s-a ridicat, împingînd scaunul înapoi în mișcarea de a se ridica, cu dosul genunchiului. O dată cu scaunul a împins și brațul meu. Nici n-a băgat de seamă. Și-a strîns repede lucrurile, a ocolit masa, a ieșit pe coridor. Ceilalți ieșeau și ei, chiar pe lîngă mine. Eu rămăsesem în aceeași poză, și mi se părea că toți înțelegeau.

M-am urnit. Am ieșit ștergînd peretele. Un perete foarte original, făcut din pătrate de faianță, de mărimea celor de baie, și pe fiecare era notat cîte-un semn de circulație. Un colonel de circulație cu siguranță că are pereții băii tapisați cu semne de circulație pe faianță. Printre ceilalți elevi, am ajuns în curte, pe stradă, seară călduță, încă o înfringere mică, altfel nu trece ziua. Pe urmă fiecare s-a dus acasă.

CONSTANTIN ȘTEFURIUC

Cîmpii în zbor

Cîmpii de zbor cu grîu arzînd pe aripi
În partea noastră de lumină și de gînd
Și munții lăcrimînd, tăcut, izvoare
În ochii serii, luna îmbobocind.

Ard șimburii în carnea uriașilor albaștri
Călciiul soarelui îngroapă peștii-n riu.
Cîmpii de zbor,bărbații vin să-și spele
În roua țării inima de grîu.

Cîmpii de zbor cu coame de zăpadă,
Fîntînile zvîcnesc în herghelii de stele
Cu sîngele înflorind pe cîmp, bărbații
Cu grîu i-au pus un nume țării mele.

Țara

E greu pămîntul de sămînță caldă
De curgerea izvoarelor în stele.
Trec curcubee după ploi albastre
Să-ncoroneze fruntea țării mele.

Cîmpul e plin de ochi deschiși în rouă
Și de salcîmi îmbrăcați pentru dans.
Ies puii din pădurea lunii
Și țara-i urcă în balans.

Vibrează-n arbori sevele prelung
Și-alăturea de sînge urcă în bărbați.
Ce bine-mi stă că sînt aici
Și port efigia munților Carpați.

DESENE DE SABIN ȘTEFANUȚA

satul lui ion al glanetașului

Loc de întîlnire a drumurilor Rodnei cu cel care duce spre Dorna și, mai departe, spre Suceava, ținutul Năsăudului păstrează nenumărate vestigii, care-ți vorbesc sfătos despre destinul zbuciumat și eroic al poporului. Numele atîtor așezări — cum sînt Salva, Romuli, Parva, Nepos — statornicite de veacuri pe meleaguri năsăudene, sînt edificatoare, ca niște hrisoave din vechi timpuri, pentru latinitatea noastră. Iar cetățile Ciceul, Reteagul și Rodna l-au primit între zidurile lor puternice, ocrotindu-l, pe alesul peregrin moldovean, Petru Rareș, vrednicul urmaș al Marelui Ștefan Vodă, atunci cînd soarta luptelor pentru apărarea pămînturilor străbune se arăta potrivnică tînărului domnitor...

★

Aici, pe Valea Someșului și Sălăuței, te prind din toate părțile în mrejele lor meleagurile copilăriei și adolescenței marelui poet George Coșbuc, — Hordoul ținîndu-ți calea spre Telciu, la vreo zece kilometri de Năsăud, pe sub umbrele răcoroase ale pădurilor de brazi — și locurile marelui romancier Liviu Rebreanu — Prislopul pitindu-se și el după spinările mătăhăloase ale dealurilor, la vreo patru kilometri dincolo de apa Someșului, pe șoseaua ce duce spre Bistrița.

Întins în despicătura unor dealuri cu vii și grădini, Prislopul iese acum din legendă și ți se înfățișează, ca o veche așezare țărănească, „pe un picior de plai".

La capătul Prislopului te întîmpină casa Rebrenilor — astăzi, „Muzeul memorial Liviu Rebreanu". Este casa pe care învățătorul Vasile Rebreanu, tatăl scriitorului, venit de la Maieru, și-o ridicase, în primăvara lui 1877, pe o bucată de pămînt din lotul bisericesc, oferită de preotul Belciug, parohul satului.

Bustul lui Liviu Rebreanu, înălțat pe-un soclu de piatră în curte, străjuie modesta locuință a familiei — azi refăcută pe locul și după înfățișarea celei de odinioară.

Deși văzuse lumina zilei la Tirlișiua, pe Someș, în apropierea Becleanului — la Prislop își va petrece Liviu Rebreanu ultimii ani ai copilăriei, vacanțele anilor de liceu și timpul liber din perioada studiilor la Academia Militară „Ludoviceum" din Budapesta, și tot aici se va reîntoarce, pentru un timp, și după ce va demisiona din armată, aici va cunoaște atîtea situații fundamentale ale existenței.

Interiorul Muzeului memorial de la Prislop, cu cele trei camere, avînd ferestrele rînduite spre șosea, îți înfățișează, rînd pe rînd, o seamă de relicve, care-ți vorbesc despre diferite momente din viața scriitorului — acest mare iubitor de oameni, de-o mare complexitate și modestie, care, cum se știe, nu fusese un răsfățat al soartei, ci, dimpotrivă, trăise ani în șir într-o atmosferă înăbușitoare, de nesiguranță și temere, de luptă necurmată cu timpul, cu propriile sale limite, cu mari și istovitoare adversități.

Panoul decorativ, prins pe unul din pereții camerei din mijloc, avînd drept titlu „Pe urmele romanului Ion", te orientează, cu o serie de fotografii, asupra unor imagini ce-au ilustrat, pe o dimensiune sau alta, acțiunea romanului Ion. Apoi, o schiță topografică, întocmită de mîna scriitorului, și lista definitivă — cum și-o intitulează —, care menționează cele aproape o sută de personaje ale romanului Ion — toate nume de chipuri indeaevea din lumea satului Prislop, care-ți demonstrează, o dată mai mult, că satul Pripas — locul de desfășurare a acțiunii romanului — nu este altul decît Prislopul Năsăudului.

Străbătînd satul, înarmat cu sentimentul vieții lui Ion al Glanetașului, încerci, firesc, la tot pasul, o mai profundă edificare, în spiritul scrupuloaselor detalii ale romanului, în acțiunea căruia este greu de precizat unde sfîrșește realitatea și de unde continuă ficțiunea creatoare — pînă într-atît de copleșitoare este realitatea și pînă într-atît de uimitoare este sudarea artistică a elementelor ei.

Prislopul — sat negrăniceresc, pînă mai ieri doar cu vreo sută cincizeci de fumuri — este satul „pitit într-o scrintitură de colină", dincolo de „Ripele-Dracului, pe șoseaua ce vine dinspre Cîrlibaba și care, părăsind Someșul, la Jidovița, se-avîntă în sus spre Bistrița".

Apoi, iată șoseaua „care trece peste Pîriul-Doamnei, lăsînd în stînga casa lui Alexandru Pop-Glanetașu"... Casa nu mai există astăzi. Timpul n-a mai îndurat-o... Dar locul ei de peste drum de casa învățătorului ți-l pot arăta acum pînă și copiii. Din acea casă „cu acoperișul de paie... care de-abia se putea vedea prin spărturile gardului", a pornit în lume povestea lui Ion al Glanetașului — fost coleg cu Liviu Rebreanu la Gimnaziul Grăniceresc din Năsăud, pe care, însă, avea să-l părăsească la numai șase luni de zile, sărăcia tatălui neputîndu-l sprijini mai departe la învățătură. Liviu va rămîne, însă, bun prieten cu fostul coleg, prietenia lor devenind rodnică, cu deosebire, în perioada vacanțelor, cînd Ion îl va însoți pe Liviu la șezători și hore și-l va pune la curent cu toate noutățile satului, cu tainele și iubirile celor de-o seamă, dar și cu păsurile, cu sărăcia prislopenilor, cu amărăciunile și lupta lor aprigă pentru pămînt.

Și iată-l, astfel, pe Ion al Glanetașului ajuns erou al romanului, în tainele sufletului căruia Rebreanu va fi căutat să pătrundă și altminteri, substituindu-l celui robit pămîntului.

Iată și pădurile de fagi și de mesteacăn „cu frunze doinitoare", ce îmbracă dealurile strîmtorate din jurul satului, iar mai dincolo, spre soare-apune, pămînturile cu holdele coapte și cu lanuri verzi de porumb, sau cărările care duc spre Valea Ursului, de unde feciorul Glanetașului, privea cîndva, cu atîta sete și încăpățînare,

Acestea-s locurile de peste apa Someșului cu munții și dealurile lor panoramice, cu potecile lor potrivite pentru lume, dar, mai ales, acesta-i satul lui Ion al Glanetașului. Aici a început suișul abrupt și spinos al artei sale, pînă ce va fi ajuns să spargă porțile ferecate ale Timpului, accesibile doar marilor valori. Din durerile și nădejdile Prislopenilor, și ale tuturor celor de o seamă cu ei din satele de pe Valea Someșului, din această perioadă transilvană au izvorît nădejdile și durerile creatoare ale lui Rebreanu.

Fănică N. GHEORGHE

de Tudor George

Ci măreția clipei va să-ți scape !

Vast,
— alteori —
cu streașină la frunte,
Din vîrf vecin,
scrutai pe-azure ape
Spre-aceste măreții ce stau să-nfrunte
Contemplativa lume de sub pleoape !

E-adevărat !
Mirajul se destramă
Trudind sudoarea,
drămuindu-ți riscul,
Dar ce răspîntă-i vasta panoramă

Privind, ca zeii-n cer,
cînd afli piscul !

Cu-atît mai prinși de-un nimb
sînt cei ce speră
Un sloi cețos,
atins în premieră !

Lacrima împietrită

În palma mea eu țin o stalactită
Depusă-n mii de ani de-nlăcrămare...
Cu-acest stilou de lacrimă-mpietrită,
O, de-aș putea să scriu eu
Opul-Mare !

Căci peșteră-i în țeasta mea scobită
Și-n pieptul meu
curg lacrimi zdrobitoare,
Reverberînd tristețea inmiită
A lacrimei nestrînse în ulcioare !

Cîți secoli încă-al meu stilou de trudă
L-aș mulge de sudoare,
ca pe-un uger,
Ca să-i evoc înlăcrămata rudă
Și-acest destin din palma mea
Să-l súger ? !

Rămîn cu-această trudă efemeră
Și cu cerneala plînsă din arteră...

Dă iarba-n colț

Aș vrut să te aținzi în stranii mări
Și-n focul genuin dospit în roce —
Nepăsător că marile-ntrebări
Pieptosul patos or să ți-l sufoce ?

Aș vrut să zbori
și ai zburat în slăvi,
Sortindu-ți piscuri noi și noi catarge —
Nepăsător că sternul suplei năvi
Învolburate galaxii l-ar sparge ?

Aș vrut să prinzi în cupa plinei mîini
Supremul-Glob-al-Lacrimei-Supreme,
Nepăsător de zei, că,
— dat la ciini —

Te-or terciui
sub pravili
și sub vreme !

Trăii să văd
răzbind
tăinitu-asalt
Ca firul zvelt
de iarbă
prin asfalt !

Pădurarul

Să nu crezi tu
că munca mea-i ușoară,
Că m-am deprins să tai ca pădurarii
Și că săcurea, — singură, — doboară
Copacii grei,
în timo ce eu storc carii !

Mai greu ți-o fi să tai, tu, cozonacul
Și
— ca de viermi —
să-l piguli de statide !
Așa te-i fi gîndit că-mi duc eu vacul
În strimta-mi manieră, ce mă-nchide !

Nu, draga mea !
Muncesc de-adevăratul
Și trag la joagăr
— nimburi de sudoare ! —
Din truda mea
să-ndestulez tot natul,
De la vioară
pîn-la scobitoare !

Io mi-s codrean aevea,
pînă-n pînză :

Dobor copaci
și-i pling
doinind din trunză...

Un vis de arbor

Adaog cîte-o filă,
meș pe meș,
La cartea mea, copacul vîrstei mele :
Urmașilor
le fie-acest peșcheș
O treaptă nouă-n drumul lor spre
stele !

Le fie cerul — floare de cireș !
Livada lor — cu fructe mahmudele !
Pe-aleia tandră-a Marilor-Aleși,
Voiu fi prezent, foindu-mă-n inele...

Frunzișul meu
le fie tandrul preș !
Îmbrățișeze-i
tandrele-mi dantele !
Ci chipu-mi tandru
de hîrsut-unchieș
Să-i apere de vînturile rele !

Încercănindu-mi nimburi,
an de an,
Acesta-i Visul-Meu-Hugolian...

Un cuvînt !

Oriunde aș fi fost născut pe lume,
În Singapur, în Zanzibar, în Chile,
Aș fi urît hulpavele huidume,
Aș fi cîntat și-aș fi trăit cu zile !

Doar cîntecul îmi fu sortit, anume,
Ca să-ntremez speranțele debile,
Pe cel ce-i trist
să-l dedulcesc cu glume,
Să torn beton în tîravele-argile !

Un cînt —
ca vitamina din legume !
Un cînt —
ca vîntu-n holdele gracile !
Un cînt —
ca dalbii crini pe calu-n spume!
Un cînt —
ca nupțialele anghile !

Un Cînt Suprem !
Un Cînt — Îmbrățișare
Semnalizat celestelor radare !

ARTE

TEATRU

Antigona—leită taică-său

După arderea atît de totală a destinului lui Oedip, după scrumirea vederii sale, nu s-ar crede că tragedia mai poate bîntui prin zona aceasta. Totuşi ea reînvie ca pasărea Phoenix din cenuşă, în repetate rînduri. Doar numele purtătorului va fi altul, o rudă. Ce e frumos la tragedienii vechi, de care ne ocupăm, e urmărirea soartei unui neam din momentul în care se declanşează morbul mizeriei de viaţă şi pînă cînd se alege praful. Sînt puşi astfel în zarea faclelor care trebuie să fi luminat scena bunicii, părinţii, fiii, nepoţii, uneori şi verii primari şi de-al doilea. (Romanul american, ne gîndim în primul rînd la Faulkner, încearcă, desigur cu mijloace moderne şi americane, să reînvie acest drept al autorului asupra unei ferme întregi).

Neamul lui Labdacos, prin dramatismul vieţii membrilor săi, atrage atenţia şi este cu predilecţie cîntat. O poveste odată spusă de Eschyl să zicem, este reluată cu seninătate de Sofocle ori Euripide. Se procedează la un fel de bătătorire, creîndu-se spre mit un drum asfaltat. Sau, firul odată întrerupt de unul dintre autori, este preluat de un altul, cu aceeaşi seninătate.

Antigona începe de unde sfîrşeşte Eschyl. („Cei şapte împotriva Tebei"). Să rememorăm cîteva fapte. Oedip, căsătorit în condiţiile ştiute cu Jocasta, care-i era şi mamă, are următorii fii şi fiice : Polynice, Antigona, Ismena şi Eteocle Partea bărbătească — renegîndu-şi tatăl — e blestemată de Oedip să se distrugă reciproc, ceea ce se şi întîmplă. Sub zidurile Tebei cad, impunşi, unul de lancea celuilalt, Polynice şi Eteocle, primul venind ca vrăjmaş şi cuceritor, celălalt apărîndu-şi cetatea, la una din cele şapte porţi. Ei suferă în acest fel îndeplinirea blestemului. E nemaipomenit ce efect poate avea un blestem, ţicare odată scăpat din gură, acţionează ca bomba atomică, prin suflu. Să ne închipuim ce s-ar întîmpla dacă blestemul nu s-ar realiza ? Minia zeilor ar deveni de paie, iar cuvintele n-ar mai avea nici o bază. Asta se întîmplă în tragedia modernă, rămasă fără acoperire.

Tragedia Antigonei începe din acest punct. Creon, rudă apropiată a lui Oedip (nevastă-sa Euridice, era, mi se pare, sora soţiei acestuia) şi rege, porunceşte ca trupul fratelui ce-şi apăra glia, al lui Eteocle, să fie îngropat după datină cu toate onorurile, pe cînd hoitul lui Polynice să rămînă hoit, sfîşiat de vulturi şi de ciori. Şi de cîini, pentru că nu merita „cinstirea-ngropăciunii" un trădător. (Erau la mijloc şi alte interese).

Profesorul Frenkian, ca de altfel şi alţi cercetători, atrăgea atenţia asupra importanţei deosebite la vechii greci a cultului celor morţi, fără de care tragedia Antigonei nu s-ar putea înţelege.

Căci, în fond, ce atîta înverşunare în jurul unui cadavru ? Pe pămînt, sub pămînt, lui i-ar fi fost egal, ca şi celorlalţi.

Sînt două timpuri care se ciocnesc în această piesă. E un timp al Antigonei, care vine din urmă, încărcat de mister, superstiţie, adevăr milenar, spaimă în faţa necunoscutului morţii şi care-i cere să respecte legea nescrisă, mai presus de voinţa unui singur om, fie el şi tiran. Şi un timp al lui Creon, care vine de dincoace, din viitor şi care înseamnă, tradus grosolan „cuvîntul şefului e lege pentru subordonat". Pentru Antigona uite că nu e. Călcînd porunca despotului, care interzicea sub ameninţarea pedepsei cu moartea înhumarea lui Polynice, ea merge şi presară ţărînă peste trupul neînsufleţit al fratelui. Legea nescrisă se îndeplinise, măcar prin simbol ; aceasta putea cobori sufleteşte în lumea lui Hades, mîntuit am spune cu un cuvînt impropriu.

În fond, nu-i decît o mînă de praf şi pulbere stropită cu apa dintr-un vas încrustat şi cu lacrimi. Dar porunca fusese călcată.

Au trecut mii de ani de detaşare. Cu toate acestea drama ne zguduie.

Fapta fiicei lui Oedip e demascată şi sancţionată. Ea va fi închisă într-o peşteră, unde-şi va pune capăt zilelor, alături de logodnicul ei, fiul lui Creon, fapt care atrage şi moartea soţiei acestuia, Euridice. Dar să nu anticipăm.

Bine că am scăpat de fapte, ca să trecem la analiză, la semnificaţii.

Femeia iese pe primul plan. De la cratiţă şi leagăn, devine pe neaşteptate factor politic. Cu atît mai primejdios cu cît Creon, suspicios, se temea într-una de răscoală. Toate celelalte personaje pălesc în faţa frumuseţei morale a Antigonei, sînt nişte umbre pe lîngă vehemenţa protestului ei. Ştiindu-şi pedeapsa ce o aşteaptă, ea nu se sfieşte să facă gestul de îngropăciune tradiţională. „Mi-i drag să mor cu sufletu-mpăcat", spune. Bănuim o viaţă sufletească intensă, o conştiinţă înaltă ! Şi aceste cuvinte zguduitoare : „Că morţilor mai lungă vreme fi-vom dragi ca celor vii".

Antigona e „leită taică-său", moştenitoare a neîncovoierii lui în destinul tragic : „Nici vrea nici ştie suferinţei a se pleca".

Un glas auzit numai de ea o încredinţează că nu greşeşte cînd îl înfruntă pe Creon :

.....Şi eu pînă-ntr-atit
De tare a ta poruncă n-o socot încît
Pe om să-l virtoşească a-nfrunta pe zei !
Că legile zeieşti nu-s scrise-n slove, nu-s,
Dar pe vecie-s legi şi nu-s de azi de ieri,
Ci-s vechi de cînd nu ştii-va nimeni şi nicicînd
Şi-aveam cu să le calc de frica unui om ?" *)

* *Traducere George Florin*

Marin SORESCU

TELEVIZIUNE

Gheorghe Zamfir

Alcătuit aidoma după tipic bizantin, personajul acesta pare zugrăvit pe-un perete. Mult mai la larg în neclintire decît în clintire, mult mai la locul lui în linişte decît în nelinişte. Frate bun cu-o timplă de lemn, Gheorghe Zamfir învie cînd începe să cînte. Îşi duce naiul la gură şi bate pe urmă firea din toate părţile. Dacă există o mişcare pe dinafară potrivită cu mişcările noastre pe dinăuntru atunci ea este închipuită de Gheorghe Zamfir. Chiar aşa : un copac ţintuit în pămînt dar cu ramurile pe toate drumurile de vînt. Lanurile de grîu se îndoaie aşa şi hotarele necuprinse de iarbă. Pădurile se îndoaie aşa şi hotarele necuprinse de apă. Şi oamenii. Tot ce se-nchipuie şi tot ce se simte sau se presimte. L-am văzut într-un recital de televiziune transmis de la Paris. Cînta cu acompaniament de orgă şi fluierele naiului preluate de fluierele înalte ale armoniului redimensionau pentru infinit cîntecul popular pe care-l interpreta. N-am fost niciodată mai emoţionată şi mai convinsă de frumuseţea absolută a folclorului românesc. N-am purtat vreunui alt artist recunoştinţă asemănătoare pentru priceperea de a alege şi de a interpreta. Fiindcă Gheorghe Zamfir cîntă folclor curat. Şi ce cîntă şi cum cîntă este vechi şi adevărat. Nimic din maniera lăutărească de interpretare a muzicii populare n-a atins cîntecele lui Gheorghe Zamfir. Nimic nu s-a denaturat. Acest mare interpret popular este şi un păstrător al bunelor tradiţii din folclorul nostru muzical. Din acest punct de vedere, imboldul televiziunii de a adăoga într-un recital Gheorghe Zamfir şi folclor lăutăresc n-a fost deloc inspirat. Distanţa istorică dintre nai şi ţambal este atît de mare că nu se poate presupune nici un fel de acompaniament. De altfel Gheorghe Zamfir n-a acompaniat. Şi nici n-a fost acompaniat. S-a produs o etalare de instrumente. Nimic de zis : soliştii scoşi la iveală cu prilejul recitalului oferit de celebrul nostru naist au demonstrat o clasă foarte înaltă. Ţambalagiul, de pildă, fără nici o teamă de mare exagerare ne-a dus cu gîntul la tehnica unui Lionel Hampton. Ritmurile de jazz nu sînt nici ele altceva decît ritmuri de folclor. Cu toate acestea, ce s-a cîntat înafară de Gheorghe Zamfir a fost muzică de lăutari. Acordînd laudele cuvenite, nu putem să nu remarcăm lipsa de rigoare, a televiziunii. Dacă naiului trebuia să i se asocieze un instrument, acela să fi fost fluierul, să fi fost o voce simplă, necultivată, un cîntec şi un cîntăreţ popular autentic, să fie o emisiune de folclor curat. Dacă recitalul Gheorghe Zamfir a fost un prilej de lansare să se fi lansat cîţiva dintre nemaipomeniţii interpreţi-ţărani pe care îi descoperă anual concursurile de amatori. De ce tocmai televiziunea, cu auditoriul ei imens, în loc să servească folclorul îl deserveşte, în loc să despartă apele de uscat le amestecă ? După ce am asistat la contopirea diferitelor noastre costume naţionale într-un costum de estradă şi televiziune, să fim de acord şi cu faptul că folclorul românesc înseamnă muzică de lăutari ? Pentru ce ? Şcolile de muzică din ţară scot anual sute de specialişti în folclor.

Sânziana POP

revista străină

• **L'HUMANITÉ** (28 iul., a.c.). Iubitor de muzică, Alfred Worden, pilotul cabinei spaţiale Apollo 15, a beneficiat în cursul zborului său solitar pe orbita lunară de trei ore de înregistrări cu vocile cîntăreţelor Sylvie Vartan, Mireille Mathieu şi Judy Collins. Au fost, deasemeni, incluse în program fragmente muzicale filmul **2001, odiseea spaţiului.**

• **BRÈVES NOUVELLES DE FRANCE** (7 iul., a.c.). Creat în 1867, din iniţiativa Uniunii femeilor artiste muziciene (U.F.A.M.) sub auspiciile Asociaţiei franceze de acţiune artistică, Concursul internaţional al cîntecului care se desfăşoară anual la Paris îşi propune să descopere şi să lanseze noi talente lirice internaţionale. Printre laureaţii acestui an se numără şi românii Lucian Marinescu (Medalia de argint a oraşului Paris) şi Ilie Baciu (Medalia de bronz a oraşului Paris).

• În fiecare an, vitrinele din foburgul parizian Saint Honoré îşi aleg o temă comună de decoraţiuni. În 1971 tema fiind „Muzeul pe stradă", în vitrine au putut fi admirate tablouri de Bruegel de Velours, Marquet, Derain, Braque, Manesier, sculpturi, precum şi alte obiecte de artă. Cele patru sute de afişe purtînd semnătura lui Picasso ca şi statuile expuse direct în stradă au contribuit şi ele la succesul acestei expoziţii ad-hoc.

• Potrivit datelor publicate de presa franceză, printre cărţile cu cel mai mare succes de public din acest an (deci beneficiind şi de cel mai mare tiraj) se numără : **Memoires d'espoir** de Ch. de Gaulle (400 000 exemplare), **Les chênes qu'on abat** de Malraux (300 000 expl.), **Mourir d'aimer** de Pierre Duchesne (350 000 exemplare) **Le roi des aulnes** de Michel Tournier (200 000 expl.). **La Crève** de Fr. Nourrissier (150 000 expl.). **Dictionnaire guid ?** (120 000 expl.), **La Mort heureuse** de Camus (100 000 expl.),

• **LE MONDE** (23 iul. a.c.). Un adevărat eveniment în lumea literelor franceze îl constituie apariţia celei mai complete ediţii (în 18 volume) a operelor lui Victor Hugo. Datorată lui Jean Massin şi grupului său de colaboratori, ediţia s-a tipărit la Clubul francez al cărţii. Conceput ca „un ansamblu organic şi armonios proporţionat", fiecare volum cuprinde mai multe părţi : textul operelor scrise de Hugo într-o perioadă bine delimitată ; un „portfeuille" cuprinzînd planuri, eboşe, fragmente inutilizate etc. ; un „dosar" cu documente, fotografii, corespondenţă, articole de critică, carnete şi albume aparţinînd poetului ; o „situare istorică" a perioadei considerate care plasează opera în contextul epocii, alături de o cronologie foarte precisă şi detailată. „Este suficient să răsfoieşti la întîmplare aceste volume copioase — afirmă Jean Gaulnier în comentariul său — pentru a înţelege în sfîrşit că opera lui Hugo reuneşte totul, asemeni Rinului care rezumă calităţile tuturor fluviilor lumii : „istoric ca Tibrul, regal ca Dunărea, misterios ca Nilul, aurit ca un fluviu al Americii, acoperit cu fabule şi fantome ca un fluviu al Asiei".

• **PARIS MATCH** (24 iul., a.c.). După o absenţă de patru ani din cinematografia franceză, Roger Vadim turnează în apropiere de Megève un nou film, **Hellé**, după un roman de... Roger Vadim. Este „povestea unei orfeline surde şi mute trezite la viaţă de tandreţea unui adolescent", informează publicaţia. Un al doilea film, la al cărui scenariu Vadim lucrează, va avea ca protagonistă pe Brigitte Bardot.

• **SCALA** (nr. 8, aug. a.c.). Pentru cei 4 000 ziarişti şi 2 500 tehnicieni de radio-televiziune prezenţi la J.O. de la München în 1972, organizatorii construiesc un „oraş al presei" compus din 13 blocuri de locuit şi dotat cu mijloacele cele mai moderne de informare şi transmitere a ştirilor : maşini cu 114 claviaturi diferite, 90 telefoane, 46 telesuri, un imprimator, un laborator foto cu 40 camere obscure. Evenimentele Olimpiadei vor fi preluate de 70 posturi t.v. şi 110 posturi-radio. Difuzarea lor este asigurată de Centrul olimpic vest-german pentru radio-televiziune care va dispune de 800 posturi emiţătoare, 70 studiouri radio, 100 camere electronice în culori, 50 instalaţii-magnetofon, un atelier de developat filme cu o capacitate de 2 000 m. peliculă la oră.

u. v. z.

ARTE

ARTE PLASTICE

Cronică estivală

Spre deosebire de Luchian, aparţinînd mai mult toamnei, Ţuculescu este al verii. Dacă emblema prielnică ar fi pentru unul Niciodată toamna nu fu mai frumoasă, pentru celălalt s-ar potrivi de minune Rodul de argilă, visul şi umbra verii. Anotimpurile, pătrunse în esenţă îşi au şi ele pictorii lor.

Oricît de strălucitoare, de dramatice, florile lui Luchian trădează o paloare şi o apăsare neliniştită. Şi, mai ales, se scaldă într-o atmosferă plină de ciudate prevestiri şi aluzii expiatorii. Este de parcă, în plin anotimp dogoritor estival, veşteda încremenire autumnală ne-ar atinge cu aripa ei rece, făcîndu-ne să confundăm pentru o clipă zilele. Pînă şi anemonele lui, galeşe în plină fosforescenţă, strălucind şi grupîndu-se asemeni cristalelor, sub o mare şi invizibilă greutate, exală un început abia simţit de renunţare, încubat adînc în graţioasele petale. Se neagă, tandru, preaplinul pe sine. Şi totul pare lumină stelară dăinuind o secundă veşnică fără sprijinul corpului material, pulverizat de mult în spaţii, întunecat dincolo de orizontul simţurilor noastre.

La Ţuculescu ne aflăm în plină alchimie a verii. Nu neapărat tematică. Dar întotdeauna interioară. Torturate de arşiţă, viziunea şi mîna artistului, deopotrivă se împletesc. Uleiurile se frămîntă şi ară, absorb şi resping un soare abătut vertical pe creier, se bulbucesc fără odihnă, scot capete în relief şi-n încremenita lor satietate finală strigă o sete a desăvîrşirii. A pune ordine peste aceste cîmpuri vulcanice înseamnă a avea o vocaţie îndelung exersată a purificării. De altfel, arta lui Ţuculescu, aşa cum am mai spus, obligă pe fiecare privitor dotat, la o prealabilă baie lustrală de suflet. Contrar, se riscă stricăciuni şi schilodiri interioare, greu reparabile. Este, aceasta, poate una din dimensiunile cele mai profunde pentru caracterizarea operei ţuculesciene, de o etică aparte, conţinută fără precedent şi care vor cîştiga în timp tot mai mulţi adepţi. Frumosul subminat pe dinăuntru, în profunzime, de o nobilă forţă corosivă, este în stare să te ridice, în faţa propriei tale conştiinţe, cu o treaptă mai sus, mai aproape de regiunile austere, fixe, inaltstăpînitoare.

Revenind la văraticele culori ţuculesciene, indiferent dacă surprind ziua sau noaptea, zorile sau amurgul, amiaza cu vastul ei cadran de ore ceea ce surprinde la ele este extraordinara lor densitate sticloasă. Privindu-le atent, te simţi, la rîndul tău, privit. Toate tablourile sînt, în ultimă instanţă, o infinitate de ochi. Nu mă refer la cei pe care-i numeşte chiar artistul sau îi surprindem noi înşine în ţesătura simbolică a pînzei. Vorbesc despre culoarea în sine, despre felul cum alunecă pensula şi, mînată de o intuiţie devorantă, aşterne fără să vrea forma ochiului, îngrămădind ochi în toate planurile, unii ascunşi, acoperiţi de pastă, alţii la vedere, deasupra, în continuare, proliferînd priviri treze. Este, cît ar părea de ciudat, o culoare conştientă, care la act de prezenţa ei şi scormoneşte conştiinţele înconjurătoare în acelaşi timp şi cu aceeaşi vigoare, sigură şi mîndră şi fierbinte încrezătoare în destinul ei rodnic.

Aş putea, prin intermediul celor spuse pînă acum despre Luchian şi Ţuculescu să creionez personalitatea celor doi artişti, sensul vieţii lor, anunţat, prefigurat de ceea ce consider a fi, într-un fel, miezul artei lor. Lucrurile sînt însă bine cunoscute şi nu trebuie să insistăm. Reculeasă, împăcată sau acerbă, zguduită de nerecunoaşteri şi neîmpăcări mai substanţiale, odată intrată în teritoriul autonom, opera îşi are propria ei evoluţie, propriile ei avataruri, spectaculoase şi surprinzătoare asemeni unei fiinţe proteice.

Grigore HAGIU

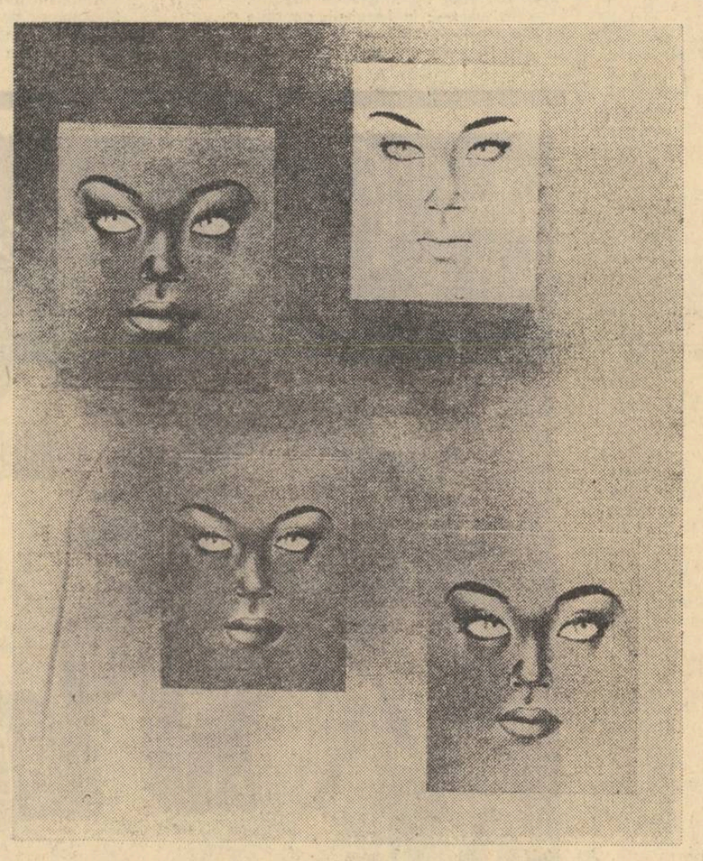

ARTE

MUZICA

Anatol Vieru, omagiat de Electrecord

Întîmplarea a făcut să ne ocupăm mai rar în acest colţ de pagină de unul dintre cei mai proeminenţi şi mai indiscutabil maturi muzicieni români — Anatol Vieru. Foarte prolific, compozitorul surprinde prin inovaţie, caracteristică foarte clară a operelor sale din oricare perioadă de creaţie, perioade, de altfel, surprinzător contrastante între ele. Discul la care ne referim, reunind „Jocurile pentru pian şi orchestră" (1963) şi „Concertul pentru vioară şi orchestră" (1964), ilustrează o etapă interesantă de trecere între muzica de origini populare esenţializate (excelentul „Concert de violoncel") şi căutările sale mai noi, de exemplară ingeniozitate ce se bucură în lumea muzicală de un succes de care am vorbit cînd povesteam despre Festivalul de la Royan.

„Jocurile pentru pian şi orchestră", de fapt un concert de pian, dau măsura fanteziei sclipitoare, a inventivităţii excepţionale a autorului, făuritor al unei muzici de un limbaj atunci foarte nou, dar de o savoare puţin comună. Pe parcursul celor cinci părţi, materialul tematic, dedus dintr-o seamă de cîntece de copii, îmbracă formele cele mai neaşteptate, se supune transformărilor celor mai pline de umor şi graţie, rămînînd în permanenţă circumscris unei deveniri expresive cît se poate de unitare, de perfect construită.

Simţim în prima parte, „Joc de copii", întregul amestec de farmec, naivitate şi poezie al copilăriei, tradus muzical printr-un discurs dinamic şi capricios, dezinvolt şi fermecător, în timp ce în a doua secţiune, „Joc de jazz", mai de grabă un joc de-a jazz-ul, pătrund intenţii umoristic-satirice ce amintesc de marele Stravinski. Contrastele bruşte şi în acelaşi timp organic legate pun în lumină contradicţia muzicală esenţială, cea a inovaţiei pregătite sau a repetării inovatoare.

Atmosfera devine treptat mai angoasată, jocul capătă alte valenţe, capătă o accepţiune barbiană, de spectacol sinonim cu arta în genere. Pe măsura acumulării dramatice, a dilatării sferei şi greutăţii jocului, în partea a treia „Joc de fulgere", şi a patra „Jocul întîmplării" pulsaţia muzicii, deosebit de alertă la început, scade, ca şi aparatul instrumental ce se concentrează retrăgîndu-se şi lăsînd loc unei cadenţe solistice de un deosebit spirit meditativ, tensionată de abrupte suspensii. Ultima parte „Joc final" pare a continua curba realizată în timp ce, aproape fără să ne dăm seama, asistăm la revenirea încărcăturii iniţiale de graţie şi cochetărie. Aici îl vedem pe abilul dialectician care posedă capacitatea reluării dînd impresia conducerii mai departe a firului evoluţiei sonore.

Toată această trecere de la glumă la dramă şi iarăşi la seninul infantil se face cu o extremă fermitate şi cu o naturaleţe ce probează o exemplară maturitate componistică. Hazul, poezia şi prospeţimea scaldă în mod plăcut toate elementele discursului, materialul sonor, ritmul, veşmîntul orchestral de emoţionantă candoare, într-o succesiune gîndită după cele mai clare şi, în acelaşi timp, subtile legi ale edificiului muzical.

Ce leagă oare această savuroasă glumă muzicală de meditativul „Concert de vioară", gravat pe cea de a doua faţă a discului ? În prezentarea de pe copertă (Mihai Walter Clepper şi Radu Căplescu) ni se sugerează că acesta din urmă ar fi o replică a „Jocurilor". Dar chiar o replică implică o legătură între un termen şi celălalt iar ascultarea pieselor una după alta dă senzaţia unei misterioase completări reciproce.

Ceea ce era în prima lucrare graţie şi umor devine aici reflecţie gravă şi sobră, iar citită prin prisma acestei muzici nobile şi austere farsa „Jocurilor" apare onirică, într-un sens alarmant. Structurat tot în cinci părţi, Concertul este permeabil la dinamism cam în acelaşi mod în care „Jocurile" găzduiau tensiunea, prin permutări treptate şi, mai ales, prin menţinerea unor structuri iluminate de alte contexte, ceea ce asigură unitatea şi varietatea lucrării, compozitorul remarcîndu-se din nou prin această fundamentală ştiinţă de a maria, de a suda contrariile. Drept calităţi esenţiale remarcăm aceeaşi pregnanţă a calmului, a siguranţei componistice, a neindoiosului meşteşug al curbei sonore. Este girul unei personalităţi marcante şi mature ce se pune pe cele două exemplare partituri.

Costin CAZABAN

PRETEXTE

Dragonul

Un film documentar văzut în cadrul excelentei emisiuni care este **Teleenciclopedia** ne-a arătat cum mănîncă ouă de egrete — şi pe egrete, chiar — dragonii, şopîrlele mari cu limbă lungă şi ascuţită. Ele pîndesc păsările acelea de paradis, albe şi graţioase, care trăiesc în colonii, le aşteaptă să-şi depună ouăle, apoi tîrîndu-se şi mişcîndu-şi cu agilitate capul teşit de broască ţestoasă încep atacul. Puii care au ieşit mai tîrziu din găoace şi care nu au învăţat bine să zboare, cad pradă cei dintîi. Egretele mari, surprinse la sol se apără cu pliscul, cu aripile, cu ghiarele. Inutil. Şopîrlele mezozoice implacabile le reţează gîtlejurile subţiri şi frumoase de dansatoare, lacul lebedelor sau moartea lebedei de Saint-Saëns. Dragonii — după ce şi-au înghiţit prada, — cu penele atîţ de elegante ale victimelor, în bot, agăţate de botul lor monstruos de activ, de simplu şi de eficace şi care, în lumea noastră omenească plină de nobile principii, ne reaminteşte nu fără un fior de groază, atrocele adevăr biologic. O namilă de şopîrlă căţărîndu-se într-un copac, lacomă şi vicleană, spărgînd între fălci ouălele egretelor bîndu-le cu poftă conţinutul ca o soprană dificilă înainte de concert, scuturînd cu brutalitate şi crengile de sus, unde ea nu poate să ajungă, nu cumva să rămînă întreg vreun cuib, — iată o acţiune faţă de care şi cele mai sadice filme pălesc.

Masacrul s-a terminat cu o retragere voioasă şi satisfăcută şi cu acea profundă împăcare, că totul a fost ras, cu o tehnică perfectă, nerăminînd mai nimic.

Pe urmă, au apărut oamenii, care au bătut pe trunchiurile arborilor bucăţi de tablă, ghearele dragonilor să lunece pe ele şi să se dea bătute. Omul care se încăpăţînează să corecteze biologia... Mari succese nu se obţin. Mare şi sublimă însă e încercarea în sine, ca argumentele domnului Béranger din „Tueur sans gages".

AMFION

FILM

De vorbă cu Felix şi Otilia

...Zilele trecute nişte mustăcioşi, ne interziceau cu autoritate să ne azvîrlim în lacul Mogoşoaia, pe motiv că se filmează. Am mai văzut şi un cal adus cu camionul, apoi o caleaşcă de epocă, aparate, reflectoare, maşini şi chiar actori. Dintr-o ochire ne-am dat seama că e vorba de povestea enigmatikei Otilii călinesciene, pe care regizorul Iulian Mihu dorea de ani îndelungaţi (încă de pe cînd surîsul nostru amabil mai umbla pe coridoarele cinematografiei) s-o transpună pe ecran. L-am văzut şi pe regizor prins în febra filmării şi, nedorind să-l deranjăm, i-am cerut permisiunea să convorbim cu cei doi tineri interpreţi (cum le zicea portarul de la muzeu), cu Felix şi Otilia.

Precizăm că n-am vizionat nici un metru de peliculă (deşi filmul — se pare — e pe jumătate gata), că nu riscăm nici o opinie despre ce va fi creaţia de o aşa lungă gestaţie a lui Iulian Mihu. Am dorit doar să auzim din gura celor doi protagonişti, debutanţi pe ecran, ce păreri au despre personajele pe care le întruchipează, cum le văd. Aceasta cu atît mai mult, cu cît aspectul lor fizic ne pare a corespunde tulburător imaginilor proprii despre cuplul călinescian. Ştiam că regizorul a căutat îndelung, în valuri succesive de probe, alegîndu-i din numărul impresionant de candidaţi pe Felix — Radu Boruzescu şi Otilia — Julieta Szönyi.

Cine este acest băiat înalt, frumos şi subţire, cu chip romantic dar şi o umbră de asprime în ochi ? Radu Boruzescu are 21 de ani, a absolvit Institutul de Artă Plastică „Nicolae Grigorescu" şi lucrează ca scenograf — cu contract — în teatru şi cinematograf. Lui îi aparţine scenografia spectacolelor : „Coana Chiriţa", la Naţional, „Revizorul" şi „Don Juan", la Municipal. Pentru film a conceput scenografia creaţiei tinerilor Dan Piţa şi Mircea Veroiu : Sfîrşitul iernii, *ca şi pe cea a serialului de televiziune realizat de Iulian Mihu, în cinci serii coproducţie româno-franceză) — Neînfricaţii. „Felix este prima Dv. apariţie pe ecran ?" Nu. În* Neînfricaţii *am interpretat un rol destul de întins, cel al unui călugăr — aventurier. Şi în* Sfîrşitul iernii, *alături de scenografie, voi apărea ca interpret într-una din cele patru schiţe ce compun filmul". „Sînteţi, văd foarte ocupat". „Grozav. Dacă aţi şti ce bătaie de cap îţi dă scenografia unui film. Pot să spun că pentru mine actoria este şi rămîne o întîmplare. Îmi place prea mult munca de scenograf, mai ales în film, cu posibilităţi fantastice. Tot ce faci aici are dimensiuni reale, te solicită necontenit, ai revelaţia unor soluţii". „Cum îl vedeţi pe Felix : vă simţiţi una cu personajul ?" „Nu. Am faţă de el o atitudine de detaşare. Încerc să fiu el, concentrîndu-mă. Eu cred că Felix nu o înţelege de loc pe Otilia. Nu ştiu ce am făcut pînă acum dar am încercat să-l realizez ca pe un personaj — fundătură : el e un viitor tip ordonat, predestinat să se ajungă, va fi medic, universitar, etc. Pot mărturisi că, pentru a mă face una cu el, încerc să-i concep pe cei din jur ca pe nişte obiecte convertibile..."*

Drumul spre Otilia al Julietei Szönyi *este mai puţin spectaculos. Studentă în anul al III-lea la I.A.T.C. a fost descoperită de regizor în mod mai firesc. Are 21 de ani şi e preocupată de această diferenţă de vîrstă (în carte, eroina are 18) : „Mă gîndesc că fetele din acel timp, păreau întotdeauna mai mature decît erau în realitate..." „Ce credeţi despre Otilia ? În ce constă enigma ei ?" „Mi-e greu să răspund dintr-odată. Eroina mea e una deosebită, şi oricît am încerca să o înţelegem, va rămîne mereu o margine de mister. Simplificînd mult, am impresia că Otilia nu are siguranţă în ea însăşi, deşi se iluzionează că se cunoaşte : ea are nevoie să se vadă în cei din jur, în altcineva, într-un bărbat, să-şi confirme sau infirme propriile opinii despre sine. Cît priveşte legătura ei cu Felix, ea e una deosebită. Interpretînd-o pe Otilia, eu nu-l văd fizic pe Felix. Îmi amintesc că în liceu am trăit prima dragoste. Eu şi prietenul meu ne plimbam, vorbeam enorm şi trăiam mereu cu o senzaţie de gravitate : tot ce se întîmpla între noi, copilăria unei stringeri de mînă ne părea eveniment cu consecinţe incalculabile. Pentru Otilia, aşa cum o înţeleg eu, Felix este acel băiat, despre care v-am vorbit... Într-un fel, enigma Otiliei constă în aceea că ea este în realitate o fată pură, că, în ciuda aerului de independenţă, răsfăţat etc., ea nu face nimic grav".*

Stînd de vorbă cu Felix şi Otilia, înţelegem că — în chip normal — multe din ideile lor despre personajele interpretate le-au fost inculcate de regizor, altoindu-se pe propria lor simţire. Ar fi fost, desigur, interesant să ascultăm şi părerile regizorului însuşi dar credem că el se va exprima mai limpede şi mai convingător decît oricînd în chiar filmul său.

Ilie CONSTANTIN

jurnalul unui martor ocular

Despre morală

Discuțiile despre morală au preocupat întotdeauna inteligența și sensibilitatea umană. Unii filozofi considerau etica o știință exactă, precum geometria. Cineva spunea că existența florilor și a suferințelor lui Dostoievski e cea mai bună dovadă că viața merită să fie trăită. Etica este, simt eu, o problemă dramatică poate cea mai dramatică, omul nu poate trăi în afara unor reguli de conviețuire, el simte că trădînd aceste reguli, se condamnă singur la pieire.

Omul s-a întrebat întotdeauna. Ce este moral și ce nu este moral ? El a simțit întotdeauna că unele lucruri sînt permise și altele nu. E cunoscută celebra frază a unui filozof în care se laudă noblețea omului și pe care mi-o amintesc în toate nopțile senine : „Două lucruri mă tulbură în univers — spunea filozoful — bolta înstelată a cerului și morala interioară a omului".

Noi nu ne propunem aici să facem o conștiincioasă dare de seamă despre felul în care filozofii, am văzut de-a lungul timpului legătura dintre om și morală, asta ar depăși puterile noastre, și apoi, noi nu sîntem biete victime ale culturii și ale „bombardamentului informațional", cum se spune, după o expresie acum la modă. Cultura își are și ea „victimele ei" — se zice, fiindcă împiedică pe cei slabi de înger să gîndească independent. Așa cum există victime ale ignoranței există și victime ale culturii. Noi sîntem cu desăvîrșire liberi de orice prejudecată, fie născută din cultură, fie din experiența altora, noi încercăm să vedem, pe viu, în clipa de față, și nu numai în clipa de față, ce este morala. Noi n-avem grija de a străluci în această căutare, nici de a născoci fraze — memorabile — ducă-se pe pustii... Pornim în această căutare ca niște oameni care-și pun pentru prima oară această problemă. Dar care și-o pun cu adevărat, nu fiindcă problemele înalte ar fi la modă și ne-a venit chef să ne „îmbogățim sufletește". Raza noastră de cercetare este de asemenea, foarte restrînsă. Noi ne vom ocupa doar de morala individuală, de morala relațiilor noastre cu ceilalți. Este morala o descoperire interioară sau un șir de reguli ? Este morala o expresie a iubirii sau o știință exactă precum geometria ? Se poate trăi în afara moralei ? Există undeva un teritoriu care se poate numi „dincolo de bine și de rău ?" „Există morală sau reguli de morală ?" Problemele grele, probleme gingașe, pentru a găsi răspunsul cel adevărat se cere o mare loialitate, trișorii pot cîștiga la cărți, dar nu pot descoperi adevărul. Adevărul e privilegiul celor care joacă cinstit, care-și asumă toate riscurile. Fără risc nu există inteligența.

În această cercetare singurul sprijin este experiența mea interioară, mai exact, nădăjduiesc din toată inima acest lucru. Eu, desigur pot să greșesc, de aceea fiecare trebuie să măsoare autenticitatea celor spuse de mine cu experiența lui interioară.

Problema moralei, — eterna întrebare, ce este bine și ce este rău, m-a preocupat cu înverșunare și durere din primii ani ai tinereții. Cu prestigiul nopților mele de insomnie pot să afirm, în liniște, că omul este o ființă morală. Sentimentul vinovăției e cea mai bună dovadă că omul nu poate trăi în afara moralei. Așa cum există chinuri fizice, așa există și chinuri morale. Și uneori chinurile morale sînt mai îngrozitoare. De cîte ori greșesc față de un om, cu un cuvînt, sau un gest, ceva, în lumea interioară, îmi atrage drastic atenția și simt că în acea clipă m-am situat în afara moralei. Orice încălcare a moralei se face cu bună știință, de aceea nu există circumstanțe atenuante. A te situa în afara moralei înseamnă a trăda condiția de om. Dar este morala o suită de reguli care trebuie respectate, ca regulile de circulație ? Nu. Eu nu cred asta — și nu invit pe nimeni să meargă pe acest drum. Morala e mai mult decît o sumă de reguli, oricît de nobile și bine intenționate ar fi acele reguli, morala este expresia directă a iubirii și a inteligenții. Un om prost nu poate fi niciodată moral, fiindcă îi este imposibil să discearnă binele de rău. Faptul că în literatura mea n-am idealizat niciodată ticăloșii, nu m-am pierdut cu firea în fața ipocriților, nu m-au intimidat pașii escrocilor, n-am tresărit de fericire cînd mi-a bătut la ușă o prostituată, are, cred eu, o explicație adîncă, orice om imoral este, implacabil, idiot. Nu există „genii ale răului" — astea sînt doar zadarnice figuri de stil. Dacă există iubire și inteligență, ce nevoie mai avem de „obligații morale" ? Dacă sîntem puri și inteligenți „morala nu mai este o obligație". Și de ce ar trebui să fie respectul față de semeni o obligație, și nu o stare naturală, care nu cere efort ? Detest oamenii pentru care virtutea e o povară, și morala o „obligație". Virtutea care chinuie și naște insomnii nu e decît viciul care încă nu s-a dezvoltat suficient.

Sînt unii, care în sumbre accese de grandomanie, susțin că ei se situează în afara moralei. Personalitatea lor ar fi atît de complexă, încît morala nu le ajunge nici pînă la genunchi. Ei n-ar fi imorali, ci doar amorali. Ei nu disprețuiesc morala, ei n-au nici o morală. Nu există, simt eu, un teritoriu „dincolo de bine și de rău". Oricît de sus ne-am ridica, morala ne însoțește implacabil. A socoti că morala îți este inferioară nu e decît o grandomanie menită să dea violenței o aureolă sacră. Morala înseamnă iubire și cine e nebunul care se poate socoti superior iubirii ? Eu mă refer aici, evident la morala omului normal, nu mă refer la indivizii înrăiți care își au și ei „morala lor". Chiar acești indivizi simt nevoia să se miște într-un spațiu etic. Hoții nu ucid, asasinii nu jefuiesc, prostituatele își respectă colegele etc., etc., și așa mai departe. Respectarea unui principiu cu speranța că în acest fel le poți încălca pe toate celelalte, nu înseamnă „morală". Nu există o etică a escrocilor și un crez moral al prostituatelor. Spațiul etic este infinit și el nu se poate împărți în teritorii la care se respectă morala, și în teritorii, în care ea este disprețuită.

Omul inteligent și sensibil își dă seama, ce este bine, și ce este rău, ce este drept și ce este nedrept.

Nu este deloc dificil de a descoperi ce este moral și ce este imoral, binele și răul nu sînt taine de nepătruns, pentru aceasta trebuia doar să ascultăm glasul rațiunii și al sensibilității.

A trăi din munca altcuiva a fost și va rămîne întotdeauna un act imoral, în orice timp, în orice țară. De aceea morala în sensul ei superior, e un adevăr incontestabil. Ca și faptul că pămîntul se învîrtește.

Teodor MAZILU

Lectura și critica

Acestui viciu mai mult sau mai puțin nepedepsit care e lectura, nu-i ajunge să fie solitar ci se vrea împărtășit și comentat : cred că aceasta e originea criticii literare. Gustul lecturii duce la gustul criticii iar acesta la critica gustului (orice ar zice vechiul adagiu, totdeauna vom discuta despre gusturi).

Nimeni mai mult decît Sainte-Beuve nu satisface această întreită nevoie și nimeni mai bine decît el nu a cuprins toată sfera noțiunii de gust. De aceea el nu s-a limitat la analiza și judecarea operei scrise ci s-a interesat de toate formele pe care le îmbracă spiritul omenesc în stadiul său diferențiat adică în societate (recte : civilizație, în accepția franceză de **civilité**). Aceasta înseamnă că s-a interesat de tot ce vădește un stil, fie, cum spuneam rîndul trecut, că e al unei opere fie că e al unei alte forme de creație, adică al unei **valori.** M. de Turènne à la tête de trente mille hommes", cum spune Sainte-Beuve într-un loc, are un anumit stil, după cum și viața agitată de intrigă și pasiune a ducesei de Longueville, sora marelui Condé, are stil, reprezintă deci o valoare. Acestei femei care nu a scris nimic i-a consacrat Sainte-Beuve un destul de întins capitol în **Portraits de femmes.** Doamnele de Sévigné și de la Fayette, mari scriitoare, au avut și dincolo de opera lor un stil de existență, deci o valoare ce se propune aprecierii, deci criticii. De asemeni și alte figuri de femei sau bărbați a căror existență a avut un stil pe care scrierile lor de atunci mai mult sau mai puțin ițate, nu l-au avut, intră în sfera de interes a gustului și criticii lui Sainte-Beuve.

Toate aceste valori sînt **actuale** (amintesc că iau aproape totdeauna acest termen în accepție aristotelică) prin lectură. La Sainte-Beuve lectura și critica nu părăsesc deloc, așa cum s-ar părea și cum de altminteri s-a și spus, domeniul esteticului. Interesul lui pentru biografie, documente și mărturii, corespondență, obiceiuri, cancanuri, este unul **estetic**, adică e determinat de marea apetență a gustului său, care valorifică estetic tot ce e apt să încapă în sfera lui, adică, repet, tot ce vădește un stil sau cel puțin îl reliefează. Se vorbește, și nu în zadar, de „autonomia artei", de care s-ar părea că Sainte-Beuve n-a ținut seamă (de altfel pe vremea lui nu apăruse încă formula, deși desigur ideea implicit exista). Firește că arta are legile ei proprii, ca orice îndeletnicire umană (deși, cum se știe, ea a avut și se întîmplă să mai aibă pe cîte undeva pe glob rosturi magice, religioase sau altele), dar a o segrega de sfera general umană înseamnă a-i reteza nervii, adică a o „enerva". Proust i-a adus lui Sainte-Beuve o obiecție de mare însemnătate, anume că procesul de creație artistică se produce într-o solitudine în care intră în funcție alte facultăți decît cele obișnuite ale artistului, că ființă cotidiană și că deci anchetarea asupra relațiilor lui și a felului cum a fost receptat în lume ar purta pe planuri străine de operă : fenomenologia acesteia e cu totul distinctă de cea a participației sociale ; chiar funcția de comunicare a operei are alt focăr decît ființa artistului ca „om de lume". Artistul creează pentru a „comunica", dar o face dintr-o semeție interioară profundă, în primul rînd pentru sine, ca un exutoriu intim (oricîte alte mobiluri ar mai avea, de pildă ambiția, setea de glorie etc.). Fără îndoială că este așa, dar, cum spuneam și altă dată, solitudinea nu e posibilă decît în stadiul societății civile, în care apare conștiința individuală ca fenomen diferențiat. Solitudinea operează niște transferuri și sublimări care-și au sursa în societate. De altfel pasiunile, care alimentează și potențează creația artistică, oricît de mult i-ar izola pe indivizi și oricît de tainice i-ar fi combustiile, nu se nasc decît în articulația și ciocnirile societății și poartă amprenta moravurilor ei. Acea **connaissance du coeur humain,** preocuparea esențială a moraliștilor (și a literaturii în genere) nu se obține decît în perspectiva aceasta și numai sub unghiul acesta poate atinge nivelul de stil.

Sainte-Beuve combătînd (fără dreptate) concepția asupra pasiunii **à l'italienne** a lui Stendhal, a scris una din nenumăratele lui pagini de mare moralist despre „stilul francez" al pasiunii, pe care rațiunea și stăpînirea nu o diminuează ci o adîncesc. Tema pasiunii și în special a iubirii a fost marea preocupare a lui Sainte-Beuve ; el a urmărit-o în toate formele pe care spiritul a putut să i-o dea la un nivel de **valoare,** adică de stil. Ca și Stendhal care în **De l'amour** a examinat iubirea în diferitele ei forme legate de societatea în care au apărut, Sainte-Beuve știa că această pasiune se manifestă în chipuri istorice variate : „l'amour est de toutes les choses humaines celle qui, s'appuyant sur une base éternelle varie le plus dans ses formes selon les temps" (despre Racine, în **Portraits littéraires**). Pe marginea scrisorilor lui Diderot către Sophie Voland (alegînd de altfel citatele cu cea mai mare siguranță estetică) a scris pagini definitive, pline de melancolie și înțelegere, despre caracterul profund și calm al iubirii tîrzii. Din scrisorile lui Benjamin Constant către Doamna de Charrière a tras tot atît de sigure considerații asupra iubirii timpurii. Era departe de a fi un simplu scotocitor de arhive și documente și era contrariul a ceea ce francezii numesc un **pisse-froid**.

Voluptățile lui de bibliotecă erau ale unui om cu simțul acut al existenței, cu un gust viguros pentru viață și avatarurile ei, transferate la el în meditație și disciplină intelectuală. Spirit malițios eufemistic și suculent, de o erudiție subtil cancanieră căuta cu sagacitate amănuntele și secretele fiindcă din aceste esențe putea să-și reprezinte întregurile. Termenul pe care l-a folosit în titlul primei lui lucrări importante, **Tableau,** e și cel care desemnează comportarea lui critică. De aceea a excelat în portrete ; marea lui carte, **Port-Royal** e tot o operă de portretist. E de mirare că Proust, genial portretist și moralist el însuși, admirator al lui Saint-Simon, nu a înțeles sensul și prețul acestui fel de critică.

Alexandru PALEOLOGU

Poeme de E. E. Cummings

Explozia temperamentului liric al lui E. E. Cummings (1894—1962) pare să fi avut loc în special în vremea tinereții sale. Dar dragostea și natura — Cummings era și pictor — sînt teme recurente și apar turnate în tiparele versificației mai degrabă tradiționale (volumele : Lalele și hornuri, Viva, 1 X 1), dacă avem în vedere întreaga sa operă lirică.

Asemeni altor compatrioți ai săi americani, strînși la Paris în jurul Gertrudei Stein, E. E. Cummings a scris și o poezie cu totul diferită, remarcîndu-se, prin adevărate performanțe prozodice și gramaticale, ajutîndu-se nu o dată de „trouvailles"-uri tipografice. În deceniul trei, poezia experimentală a lui E. E. Cummings stîrnea senzație. Azi ea nu mai reprezintă o inovație.

Poetul a devenit un clasic, și ca orice clasic, a deschis un drum excesiv de fertil discipolilor. În atari condiții, poezia tradițională cere să fie reașezată în drepturile sale ; este ceea ce-și propune să facă și selecția de versuri de mai jos.

Din goluri se ridică orele

Din goluri se ridică orele
se șterg în cale aștrii
e în zori
pe-ntinderi albastre se-mprăștie lumina
poeme semănînd
la căpătîi e stinsă
candela, orașul
trezit cu cîntecul pe buze
cu moartea-n ochi
în zori de zi
ucide visele ca pruncii
apoi coboară
din goluri asfințitul
se-aprinde-o luminare
e-ntuneric
orașul are
moarte — acum pe buze
și ochii plini de cîntec trist
se lasă orele încet
pe-ntinderi nevăzute se-mprăștie
lumina
— poeme semănînd.

Nu cred că zeii-s oameni...

Nu cred că zeii-s oameni ; dacă totuși
sînt oameni zeii, atunci
(sînt ca noi toți, durerea și necazul
le fac și lor viața mai amară)
străini sînt, să le credem vorba ; îngeri,

de ard la flacără de patimi ;
sau călători (pe tot atîtea drumuri
vor ispiti norocul și vor fi pe rînd)
lași ,clowni, romantici, idioți și lude —

acesta e poetul, așa a fost și este

— un visător, ce-n marile adîncuri
se-ngroapă după razele de soare
și taie-n munte cu înfrigurare
să-i prindă-n mînă ritmurile vieții.

O, tu cea ireală...

O, tu cea ireală, primăvara albă
ți-a dăruit a crinilor văpaie,
pe neașteptate, grațioasă-ai rupt
mantia de samur a nopții
și-ai risipit parfumul umerilor tăi.

Tu-ntruchipezi
în săritură cîntul
și îl oprești ca-n spații infinite
să rătăcească printre sclavii-stele.

Mă impresoară visele ciudate
și-ngenunchez prin ceață la altare
(îmi văd morbid sfîrșitul cum te răpește
și împușca undoitreipatrucinci
porumbei uite așa
Doamne ce bărbat frumos
și tare aș vrea să știu acum
dacă-ți iubești fiul cu ochi albaștri
Doamnă Moarte

Din vremuri neștiute

Din vremuri neștiute, acum și
totdeauna,
iubirea ce răsare îndată și apune ;

pe infinite spații planetare
ea este cerul nostru, pămîntul și oceanul

(îndrăgostiții suferă ? toți sfinții
cînd ni se-arată au chipul tras și palid ;
sînt fericiți îndrăgostiții ? bucuria lor
e universul tot închis într-o dorință)
mie,
făgăduiala neființei noastre arsă
rostogolind nori leneși de tămîie)
că sufletul să-ți dau cu mîinile-
amîndouă.

De voi merge-acolo, sus...

Iar de voi merge — acolo, sus, vreodată,
mamei mele voi aduce-n dar
(ei și numai ei)
nu cerul albastru, ci o boltă
de negri și roși trandafiri

căci tatăl meu este (adînc și
înalt ca o rază)
alături de mine, aici
(în tăcut balans)

cu ochi de petale
poetul — corolă
nu trupul cu mîini
ce-ncătușează șoapte
plutind pe-aripi de fluturi
(deodată în lumina lui
eu mă voi închina
și toată grădina-i va face-o plecăciune).

Eu cred că primăvara e o mînă

Eu cred că primăvara e o mînă
(venind încet
de Nicăieri) și care la fereastră
așează flori, iar unii le privesc
(în timp ce alții-n stradă
o văd cum zi de zi mai schimbă
ceva ciudat aici
ceva știut dincolo)

cu mîna ei ușoară ca parfumul

căci totuși primăvara e o mînă
și neîncetat ea schimbă la fereastră
(un lucru nou aici
un lucru vechi dincolo
iar curioșii o privesc uimiți
cum prinde o petală aici
cum duce o adiere-acolo)

cu mîna ei ușoară ca parfumul.

Buffalo Bill

Buffalo Bill
a murit
el care
avea un armăsar
ca argintul viu
dragostea lor e vocea de sub tăcerea
sacră,
speranța lor nu știe obstacole în cale ;
iar forța pasiunii le-o credem
slăbiciune :
dar printre aștrii nopții ea este cea mai
veche

— iubesc îndrăgostiții ? atunci e bine
totul.
Ei sînt și înțelepții și proștii acestei lumi

Ai degete care prefac în flori

Ai degete care prefac în flori
și pietrele.
iar timpul știu că îți iubește părul
cu unduiri de cîntec
— însă orice iubire sfîrșește-n zori
de zi —
nu-ți fie teamă, a noastră va dura cît
lumea,
Piciorul tău a scris la întîmplare
cuvinte pe nisip
și ochii tăi se joacă de-a sărutul —
o, recunoaște, nu îți pare straniu
— deși orice iubire sfîrșește-n zori
de zi —
că florile ne spun mereu contrariul ?

Cînd de pe buze îți culeg
dulceața clipei trecătoare,
mă văd cerșind iertare Morții
care din brațe mi te cere,
— deși orice iubire sfîrșește-n zori
de zi —
să îți păstrez numai al meu sărutul.

Traducere și prezentare de
GABRIEL GAFIȚA

Între originalitate și creație

(Urmare din pagina 1)

un scriitor nu este neapărat un filozof. Nu i se cere unui romancier să clădească sisteme. Gîndirea artistică e un mod de cugetare în imagini în care reflecția propriu zisă se asociază cu fantezia creatoare.

Originalitatea gîndirii artistice nu înseamnă extravaganță, excentricitatea ei. Bizareriile pot să impresioneze pentru moment ; ele n-au greutate estetică. Așa cum spunea Tudor Arghezi, vorbind despre propria sa creație, în acel text interesant intitulat **Dintr-un foișor,** orice operă are o „viață îngropată în temelii". Numai experiența unei vieți integrale — trăire, meditație, exercițiu continuu — poate să ducă la făurirea unei opere de valoare durabilă. Dar pentru a crea o asemenea operă artistul trebuie să găsească formula sa proprie prin care să rezolve acea dilemă a comunicării cu altul. Există — trebuie să fim pe deplin conștienți de aceasta — o dialectică a afirmării și negației prin actul de creație. Afirmîndu-și originalitatea prin gîndirea artistică încorporată într-o operă nu te situezi într-o poziție negatoare față de orice altă modalitate a creației. Nimic mai eronat decît ceea ce am putea numi insularitatea artistului. Un poet care s-ar considera pe sine o monadă, fără rădăcini, fără corespondențe cu alții, fără dorința de a comunica este un monstru bizar, eventual un „original", dar nu un creator autentic. Ca și epigonismul care rezidă în imitația, în preluarea necritică, în repetarea unor rețete anterioare, tot astfel singularizarea, excentricitatea sînt maladii ale originalității rău înțelese.

Niciodată, poate, mai mult decît în zilele noastre, gustul artistic al omului n-a fost mai larg. Comunicăm cu epoci îndepărtate în timp și spațiu. Comunicare necesară, însă nu în sensul unei creații muzeale. Nu vom umple opera noastră cu ecouri venite din toate punctele cardinale. De asemenea, imitarea unor formule, a unor modalități artistice, poate să ducă la o altă falsificare a creației, la fenomenul modei. Acea dialectică a afirmației și negației despre care am vorbit, restabilește echilibrul și în acest sens. Căci există o negație necesară, o răsfrîngere a influențelor dăunătoare, a fixațiilor pernicioase, a oricărei mode care duce la manierismul estetic, adevărată înfundătură a artei.

Așadar, originalitatea nu e o valoare în sine pe care artistul trebuie să o urmărească cu orice preț. Pasiunea originalității este ambiguă — ca orice pasiune. Ea poate fecunda și steriliza, deopotrivă. Individualismul exacerbat, egocentrismul, singularizarea excesivă amenință condiția însăși a creatorului. Numai printr-o dreaptă cumpănă lăuntrică, prin aplicarea unei înțelepte dealectici a afirmației și negației, artistul poate deveni un creator original, gîndirea artistică poate avea inițiative creatoare, opera devine un cosmos deschis receptării și comunicării universale.

7 AUGUST 1971

cîntece de cireşar

de Nichita Stănescu

Se dedică lui Constantin Chiriță

Această țară de vis

Cînd se va sfîrşi asfaltul drumului
trupul meu şi trupul tău se vor face asfalt
ca să nu rămînă necălătorită
această țară de vis.

Cînd vor cădea frunzele pomului
cînd se va veşteji iarba cîmpului
pletele mele şi pletele tale
se vor aşterne pe cîmpuri
ca să nu rămînă înfrigurată
această țară de vis.

Cînd vor seca izvoarele
şi cînd ploile vor ploua în sus
eu şi cu tine ne vom ține de mînă
şi vom plînge, vom plînge
ca să nu rămînă văduvită de tristețe
această țară de vis.

Cînd vor muri cîinii,
cînd vor pieri caii,
cînd iepurii vor fi mîncați
de gura morții
cînd ciorile negre
şi pescăruşii albi
vor fi mistuiți în guşa aerului
eu şi cu tine vom fi
cîine şi cal
iepure şi cioară
dar mai ales vom fi
pescăruşul cel alb
ca să nu rămînă
fără diadema de carne vie
această țară de vis.

Lecția de citire

Scriere este totul.
Peştele e literă
în alfabetul mării.
O frază sunt păsările-n zbor.
Totul e scriere.
Totul este de citit.
Piatra poate fi citită, —
iar norii, nu spun o poveste

Triste, muncite alfabete,
înşiruind istorii vaste.
Chiar mîna mea ascunde-n sine
uitata scriere a unui imn.

Stau singur şi în gînduri, Doamne,
iar gîndurile litere îmi sunt.
Încerc să recompun o frază
dar timpul meu preschimbă scrisul

O, de-aş putea să te citesc,
O, de-aş putea să deslușesc
aceste stranii alfabete...

Mai grațios ca frunza

Mai grațios ca frunza, verdele
reintră-n vînt şi-n ploaie
El este cum nisipul este
sub valul fără peşti.

Stai peste gura mea tu umbră
a păsării zburînde.
E scaun pentru vorbă azi
oricare al meu dinte

O stai şi odihnește-te
dormi tu pe mine
vedere-a verdelui de frunză
văzut de orbul lunii

Imn la natură

Privirea prea lungă
sfîrşește prin a naşte ființe.
Mă simt în zig-zag
aidoma trupului de fluture
între aripile sale.
Naşte-te floare
Miroasă-te mirosule.
Zboară pasere,
înfloreşte zarzăre!

Starea de a fi

Ah, n-o să ştie nimeni
gingaşa pricină a leandrului
profunda pricină a stejarului
cauza ochilor mei

Ah, n-o să ştie nimeni
zburata pricină a păsărilor
împietrita pricină a pietrelor
cauza inimii mele.

Ah, n-o să ştie nimeni
neagra pricină a pămîntului
curgătoarea pricină a rîurilor
cauza sufletului meu.

Cireşar

Singura mea eroare e faptul că m-am născut,
după aceea cu nimic nu ți-am mai greşit.

Aripă filfiitoare, şi începui
fluture în zig-zag ți-am fost peste mit.

Acum noi amîndoi ne lăsăm să ne plouă
pe tine te plouă fructe de primăvară.
Deasupra mea păsările se ouă
zburîndu-se pentru întîia oară.

Sînt vinovat că sînt
cu mult prea devreme
mortule pămînt
înverzit în poene.

Calul soarelui ne paşte
ne mistuie şi ne naşte.

Pietre de mîncare

Vine un animal şi mănîncă
o stîncă.
Vine un cîine ce latră
şi mănîncă o piatră.
Vine un fel de nimic
şi mănîncă nisip.

La urmă vin şi eu
ca să mănînc acest ecou.

— Ecou de ce!
— Ecou de nu ştiu ce!

Cavaler al florii de cireş

Chip de cireașă muşcată de un elf
zburînd tot timpul într-un alt
miraj visat.

...Sandă pe care mi-o-nclță un zeu
în salt pe inorogul cel înalt
şi înşăuat.

Şi voi veni să mă prostern
mai mult rănit şi mult
învins,

Cînd ai să bați pe un cadran etern
un nor mai alb şi mult mai mare
care a nins.

Imn

Iartă-mă că te nasc,
iartă-mă că te fac să fii
pe valul mării flasc
un joc de spume de copii.

Iartă-te că mă naşti,
iartă-te că sînt
în toiul sfintelor Paşti
cu încondeiat pămînt.

Haide-ne
prietene!

Doină

Îmi vine să plîng cu sînge,
să rămîn cînd apa curge
şi să ling această rază
care mă nechează.

Mi-este foame de ce-i viu,
mi-e tîrziu de timpuriu...

Tunderea oilor

Tunde soarele de rază
şi să-mi faci cămaşă mie,
calul tunde-l cînd nechează
de vorbirea lui.

Hai, îmbracă-mă în cîntec
spus de alte animale,
să mă vezi. să nu mă crezi
omul dumitale.

Invitație la o floare

Îți trimit mîna mea scrisă pe o oglindă,
arborele din spate,
norii din depărtare...

Sîmbure fără floare ce sînt
vrei tu ca şapte petale şi albă să fii?

Cireşar

Nimeni nu ne crede dacă sărutăm
pasărea în zbor, iarba înverzind.
Noi sîntem un fel de martori
ai adolescenței ruginind.

Nimeni nu ne spune: bea flămîndule!
Nimeni nu ne spune: însetatule!
Curge primăvara pe sub fluturi,
visător podeaua curge pe sub tine, patule!

Lasă-te pe somnul meu, tu vis frumos,
cade-mi tu în gura mea căscată
roşie cireașă dintr-un chiparos,
zînă inventată!

Nimic nu este altceva

Nimic nu este altceva
Piatra îmi este verişoară
Rudă de tată îmi este pomul
Rîul se trage din ochiul maică-mi
Nimic nu este altceva
Cel de ieri şi cu cel de mîine
sînt frați de timp.
Cel de sus şi cu cel de jos
sînt frați de aer
Nimic nu este altceva.

Mersul norilor pe cer
e siamez cu mersul norilor pe ape
starea de tristețe
e logodnică cu bucuria
iar jalea îmi încoronează
cu o aură de dinți albi
rîsul celui ce a apucat să rîdă.

Nimic nu este altceva.
Moartea calului
se odihneşte în fundul ochiului meu
Moartea acestei toamne
se reazimă cu ceafa pe o pernă albă de zăpadă.
Moartea se aseamănă
întocmai cu naşterea.
Nimic nu este altceva.

Ce am simțit înainte de a mă naşte
voi simți şi după ce nu voi mai fi.
Cum a fost atunci aşa va fi atunci.

Nimic nu este altceva.
Totul este totul
Iar eu sînt tu.
Nimic nu este altceva.

TAPISERII DE MIMI PODEANU

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef: Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție:
Constantin Țoiu

REDACȚIA:
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA:
Şoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: **Mircea Popescu**
Paginator: **Nicolae Ion**

„MI-AM SERVIT ŢARA CU ARMELE MELE: PANA, VIOARA ȘI BAGHETA“

Anul XIV
Nr. 33 (485)
Sîmbătă
14 august
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

George Enescu

1881–1971

90 de ani de la naştere

„George Enescu reprezintă în faţa lumii sufletul românesc în tot ce are el mai curat şi mai înălţător. Sute de mii de oameni de pe suprafaţa pămîntului, care iubesc pe Enescu, nu se poate să nu cuprindă în aceeaşi iubire şi poporul şi ţara care a dăruit lumii pe Enescu“.

1931

Liviu REBREANU

...A auzit greul pămîntului

Cum mai rămîn valorile culturale ! Ai impresia că nu contează cutare personalitate, că n-o să rămînă şi dacă e să faci să se aleagă praful, asta-ţi poate reuşi de minune. Dar iată că o statuie cu nasul ciuntit de un barbar din goana calului se îngroapă singură şi, după mii de ani, îţi apare proaspătă şi nemuritoare, ieşind din mizeria timpului ca Venus din spuma mării.

George Enescu s-a situat, de la început, cu vioara sa, printre reperele fundamentale ale acestui pămînt, şi nici o ciuntire nu mai e posibilă, cum de pe Ceahlău pot coborî în veci pietricele, fără teamă de diminuare. E un reper al nostru, strămutat în cîntec, care vine de departe şi merge departe. Cu ciocîrlia merge săgeată în cer, cu „Am un leu şi vreau să-l beu“, nu merge la inimă.

Era nevoie de o ureche care să poată auzi greul pămîntului, după cum marea e plină de scoici pentru a se face auzit greul apei.

Un copil se pomeneşte înfiorat de un susur inexplicabil, pe care i se pare a-l înţelege numai el, îşi ia o vioară şi creşte împreună cu înfiorarea.

George Enescu înseamnă răzbunarea ecourilor pierdute. Barbu Lăutaru şi Lae Chioru, scripcari intraţi în legendă, trec emoţionaţi, cu taraful lor, prin „Rapsodia română“, lăsînd urme ca de potcoave care fac scîntei pe drumul mare. Şi tot murmurul şi toate îngînările sufletului de demult, dintr-odată nu se mai pot uita.

Statuile noastre muzicale, îngropate în gît, în vremuri afone şi de izbelişte, erau intacte şi nu aşteptau decît omul potrivit, şi-un semn al omului potrivit, pentru a izbucni în cîntec.

De cînd poezia s-a despărţit de cîntec şi de cînd „Miorița“ a rămas singură „Pe-un picior de plai, / pe-o gură de rai“, plutea în aerul de peste Carpaţi un dor după George Enescu.

Marin SORESCU

„Enescu entuziasma ca o coloană greacă. Este cu neputinţă ca muzicianul să fi cunoscut vreodată tortura invidiei sau viermele neîncrederii. Vibraţiile muzicii reprezentau pentru el o a doua circulaţie sanguină, era zîmbitor fiindcă trăia de două ori viaţa. Undele muzicii au ca şi valurile mării darul de a lustrui feţele marilor maeştri, de a le da o netezime de sticlă antică“.

1958 **G. CĂLINESCU**

ÎN ACEST NUMĂR:

VIOARA
LUI EINSTEIN —
Henry Coandă
despre inteligenţa
tehnică şi
inteligenţa artistică

Poşta redacţiei de
Cezar Baltag şi
Fănuş Neagu

Cuvîntul cititorilor

Tineri reporteri

Lecţia de umanism a artistului

Lucru ciudat, nicidecum inexplicabil : în afară de cîţiva muzicieni luminaţi, n-am întîlnit pînă azi măcar un singur om în stare să mărturisească deschis, cu umilinţă şi cu sincer regret, că este încă departe de a cuprinde şi înţelege integral, ca pe o construcţie de dimensiuni copleşitoare, desăvîrşita creaţie artistică a lui George Enescu, admirabila lui lecţie de umanism. Dimpotrivă, am cunoscut destule persoane onorabile care, ascultînd cu o singură ureche rapsodiile şi poate o suită pentru orchestră, dar navigînd îndelung pe oceanul biografiilor, articolelor ocazionale mai mult sau mai puţin competente, s-au mulţumit să-şi aplece cam prea atent urechea cealaltă către o literatură anecdotică, nu întotdeauna utilă, ajungînd să-l prezinte pe sublimul artist ca pe unul de-ai casei, pe care-l ştiu de ce e în stare, şi chiar dacă îl stimează, au renunţat să-i mai iscodească geniul. Mai mult, se găsesc destui care-l tutuiesc în posteritate, dînd să se înţeleagă că parte din gloria lui li se datorează, doar i-au fost întotdeauna suporteri şi au deacum drepturi de succesiune.

Nici nu e de mirare că întîlnim asemenea atitudini de intimitate şi o înţelegere atît de aproximativă, departe de înţelegerea pe care o merită marele artist, de vreme ce încă n-am avut în privinţa lui Enescu avertismentele şi recomandările unor exegeţi, aşa cum s-a întîmplat în cazul Eminescu, căruia un G. Călinescu şi un Perpessicius i-au disecat şi prezentat critic opera, contrapunînd textele autentice legendei.

Se face vinovată de această situaţie în deosebi publicistica vremii, care oglindea o mentalitate şi o înţelegere periferice artei, perpetuate pînă nu demult. Încă de pe băncile primelor clase de şcoală, şi fără a corecta ulterior imaginea, Enescu titanul ne este înfăţişat ca un erou de istorioară ce vrea să ne demonstreze cum poate reuşi în viaţă un copil născut pe aceste meleaguri. Dar datele duios furnizate nici nu sînt măcar concludente, pentru că lasă impresia că artistul a fost un favorit şi un norocos, că a ştiut să se folosească admirabil de împrejurări, în fine, că era aşteptat de decenii, ca făptură providenţială, spre a dovedi că un învingător înnăscut ca el n-are cum să nu biruiască. Nimic despre servituţile, despre voinţa lui demiurgică de a exprima românește într-o artă cu un limbaj universul, nimic despre teribila luptă cu sine şi despre înfrîngerile sale, nu puţine. Învingătorul era om, chiar dacă avea chemarea de a se lua la trîntă cu munţii, biruinţa lui fusese obţinută printr-o luptă aprigă cu viaţa, în condiţii pe care cu greu le putem înfăţişa tinerilor de azi, dar nu numai tinerilor. Fantastica lui întreprindere nu privea numai construcţia unei personalităţi artistice, trebuiau atunci revizuite însăşi concepţiile despre menirea unei culturi, puse pietrele de temelie ale unei şcoli naţionale muzicale.

Ideea pe care o susţin, după o îndelungată cercetare a destinului marelui artist, în special după dispariţia lui, urmăreşte să evidenţieze că, în ciuda eforturilor merituoase de a se populariza şi a se cerceta creaţia compozitorului, ne incomodează încă o anume suficienţă mic-burgheză ce preferă prelungirea anecdotei în dauna contactului nemijlocit cu opera compozitorului. E vremea să ne apropiem şi **altfel** de marele său spirit. Rîndurile de faţă se vor o invitaţie la descifrarea îndrăzneaţă a textului muzicii, la depăşirea unor pretinse, ermetice dificultăţi. A sosit adică timpul ca legenda Enescu — alcătuită din atîtea ecouri ale succesului virtuozului şi omului de bine — să cedeze înaintea operei compozitorului, cea cu adevărat preţuită fără rezerve de artistul însuşi, piatra de temelie a istoriei muzicii noastre pentru cine ştie cîte veacuri deacum înainte.

Cine studiază atent declaraţiile, scrisorile, însemnările artistului, oricît ar iubi sunetul incomparabil al viorii sale, concepţia sa interpretativă, va afla rostul secret al peregrinărilor şi dorinţei sale de a nu ignora succesul. „Pentru mine, scria Enescu în 1945, vioara este numai o unealtă care îmi procură independenţa materială. Mulţumită viorii, nu sînt supus schimbărilor modei şi exigenţelor dure ale vieţii. Sînt liber să mă pot consacra muncii mele de compozitor“. Avea un simţ acut al sensului istoriei, al rostului ultim al culturii ca să-şi poată da seama cu luciditate că, oricît de desăvîrşită îi era mîna care însufleţea instrumentul — vioara sau orchestra —, cuvîntul său cel autentic, trebuia rostit pe portativ, unde gîndirea proprie îşi afla deplina libertate de expresie. Ideea nu era nouă, o găsim consemnată şi în 1936 : „La începutul carierei mele artistice, cînd am văzut pe atîţia din camarazii mei siliţi să-şi petreacă timpul în afaceri comerciale, ori birocratice, producînd pentru editori de mîna a treia melodii populare, valsuri de patru gologani, mi-am spus că pentru a-mi cruţa calvarul acesta cotidian, trebuie neapărat să mă agăţ de un instrument. Şi am ales vioara. Cu atît mai bine dacă am reuşit, deşi instrumentul acesta este atît fizicește cît şi moraliceşte prea mic pentru mine. Însă situaţiunea mea de concertist nu are nimic comun cu voca-

Mircea Horia SIMIONESCU

(Continuare în pagina 7)

„Interpretările inegalabilului artist nu dădeau impresia, nici pentru o clipă, nici printr-un singur gest, nici printr-o nuanţă că el ar dori să-şi etaleze calităţile. Interpretările sale erau pătrunse de o adîncă înţelepciune, care vădea cele mai înalte idealuri etice şi muzicale, îndelungatele căutări care au dus la reevaluarea succeselor obţinute, la reînnoirea artei muzicale. Dar lucrul cel mai important care îl caracteriza pe Enescu era imensa lui bucurie la contactul cu arta“...

1961

David OISTRAH

„Străbateţi lumea, întrebaţi-i pe muzicienii care l-au cunoscut, care au cîntat cu el, veţi întîlni exact aceeaşi reacţie : Enescu a avut o înrîurire determinantă asupra existenţei lor, dar nu numai din punct de vedere muzical. Scotea din orchestră sunete magice pe care alţi dirijori, cu o autoritate mai afirmată, nu visaseră să le obţină, pentru că avea un orizont spiritual şi o putere de pătrundere excepţionale, o experienţă muzicală de o intensitate puţin obişnuită“...

„Enescu era înainte de toate un om de o mare loialitate. Natura sa, calităţile sale esenţiale nu aveau nimic comun cu predilecţia pentru valorile comerciale ale secolului nostru. Prin gîndirea sa elevată, el era cu un cap deasupra majorităţii confraţilor săi“.

1965

Yehudi MENUHIN

Tinereţea lui Enescu şi înţelesul tradiţiei

Tradiţia muzicală românească ca şi orice tradiţie viabilă, ne demonstrează că ea se manifestă în fond ca o istorie a acumulărilor, a inovaţiilor şi nicidecum ca un inventar de piese imuabile. Chiar şi primele armonizări de cîntece populare din secolul trecut deşi încadrate citeodată stîngaci într-o armonie de tip clasic, mai bine-zis romantic — contradictorie cu melosul modal al melodiei — reprezintă un aspect inovator, născut dintr-o nouă conştiinţă artistică.

Enescu a fost primul compozitor român care a intuit în mod genial — la o vîrstă de 18 ani ! printr-o construcţie perfectă şi inegalabilă a rapsodiilor sale Concordanţa *unor tipuri de melodii folclorice cu adecvata lor armonică. Dar e clar că la un creator de talia lui Enescu nu poate fi vorba de o simplă prelucrare „neutră“, ci de o atitudine activă faţă de materialul sonor prin care acest „material“ este subordonat unei concepţii personale sau ca în alte lucrări — chiar din tinereţe, adică din aceeaşi perioadă apare într-o formă transfigurată.*

De aceea mi se pare foarte importantă părerea lui Enescu despre posibilităţile utilizării citatului folcloric : „Socotesc folclorul perfect în sine. Întrebuinţarea lui în lucrările simfonice echivalează cu o slăbire, o diluare a lui. Înţeleg ca fiecare compozitor să se inspire prin propriile sale mijloace. Nu văd decît o singură excepţie : folosirea folclorului în rapsodii, unde motivele populare sînt juxtapuse, nu prelucrate. Se poate amplifica motivul popular într-o singură manieră, aceea a progresiunii dinamice, prin reluarea lui, fără alterări, fără codiţe sau umpluturi“.

De altfel păreri similare apar deja în sec. XIX şi la primii reprezentanţi ai şcolilor naţionale ca de exemplu Glinka, Chopin sau mai tîrziu Bartók (—o melodie populară autentică, după părerea lui, este tot atît de perfectă ca şi o Sonată de Mozart sau Beethoven).

Desigur problematica citatului, a prelucrării folclorice, a transfigurării ei este foarte complexă, iar ierarhizarea lor valorică în ordinea expusă aici o consider chiar falsă. Să ne gîndim doar la oratoriile lui Bach unde citatul-choral, prelucrarea lui în preludii — de choral, şi transfiguraţia lor cromatică coexistă în aceeaşi lucrare.

Însă pentru a coordona acest material ai nevoie de viziunea lui Bach, iar pentru a juxtapune nişte dansuri sau melodii ai nevoie de bagajul simfonic — extrem de vast chiar la vîrsta de 16—18 ani — al lui Enescu.

Nu e întîmplător că dinamismul interior şi exterior al Rapsodiei I-a derivă din concepţia simfonică a asociaţiilor tematice care s-au înlănţuit („juxtapus“) episoadele, la fel nu e întîmplător că cea mai extraordinară rapsodie română a fost compusă de cel mai mare simfonist român !

Trebuie totuşi să recunoaştem că Enescu era şi încă cunoscut în multe ţări în primul rînd sau exclusiv ca autorul rapsodiilor şi nu ca strălucitul compozitor de mare viziune dramatică şi simfonică.

E o nedreptate pentru strălucitul corpus al operei sale, pentru înţelegerea integrală a geniului său.

Se poate oare imagina că cele mai importante lucrări ale celui mai remarcabil compozitor român se mărginesc doar la 2—3 opusuri scrise la 18—20 ani (eventual şi sonata a III-a tîrzie).

Dar de aici, în nici un caz nu trebuie să se

Tiberiu OLAH

(Continuare în pagina 2)

cronica literară

Constantin C. Giurescu

JURNAL DE CĂLĂTORIE

Comentînd, în cadrul rubricii de față, volumul **Jurnal de călătorie** (Editura „Cartea Românească"), semnat de Constantin C. Giurescu, eminent istoric român contemporan, desigur, se poate ivi intrebarea în ce măsură o asemenea scriere aparține domeniului literaturii spre a îndreptăți interpretarea ei din unghi critic. Chestiunea pare cu atît mai demnă de luat în seamă cu cît, realmente, autorului prezentului **Jurnal** nu credem să-i fi trecut prin gînd, nici un moment, ideea travestirii în scriitor, în sensul tentativei deliberate de a-și descoperi și valorifica însușiri speciale de această natură. Intenția lui Constantin C. Giurescu, cum de altfel și mărturisește într-un loc, a constat în redactarea unui **raport** privind activitatea sa desfășurată pe parcursul a nici două luni de zile (26 septembrie — 14 noiembrie, 1963), cît a durat o călătorie întreprinsă de el în Statele Unite ale Americii, împreună cu un popas la Paris și cu un altul la Londra. Drept care nu ne vom mira că volumul debutează în următoarea manieră stilistică, în stare să descurajeze pe cititorul amator de exprimare aleasă, cu orice preț „literară", chiar și în cazul unui atare gen de scrieri : „Legăturile mele cu lumea universitară americană sînt vechi, ele au început în 1935, cînd a apărut primul volum din opera mea de sinteză **Istoria Românilor.** Editura care a publicat această carte a trimis cîte un exemplar unor universități americane. Ca urmare, a apărut mai întîi o elogioasă recenzie a profesorului Charles Upton Clark, cunoscător al trecutului nostru, apoi un articol al aceluiași în **American Review".** Etc. etc.

Dar să recunoaștem că tocmai absența orgoliului de a scrie „frumos", în general, este aceea care dă farmec acestui autentic jurnal de călătorie. În linia mereu captivantei scrieri **Însemnarea călătoriei mele** a lui Dinicu Golescu, s-a dovedit de atîtea ori că ceea ce definește în primul rînd condiția acestui gen este spiritul refractar la calofilismul literaturizant, în favoarea maximei sobrietăți expresive și a atent strunitului apetit pentru consemnarea faptului concret. Sub acest din urmă aspect, realizarea unui adevărat jurnal de călătorie nu e de conceput în afara mereu neistovitei dorințe de a vedea și înțelege cît mai mult din ceea ce itinerarul pe care îl străbați îți oferă la fața locului. Aici, în marea „foame" de real — precum în cazul reportajului — se cuvine a identifica una din trăsăturile dominante ale talentului cu care este înzestrat autorul lucrărilor de această speță. Constantin C. Giurescu face din plin dovada unei atari însușiri, de vreme ce chiar pasajul cu care începe descrierea călătoriei propriu zise conține considerații cu totul semnificative referitoare la raporturile dintre mijloacele de transport moderne și posibilitățile acestora de a facilita călătorului contactul direct cu realitățile spațiilor geografice traversate. „Am plecat din București — începe deci să noteze autorul — în ziua de 26 septembrie 1968, cu avionul de la Aeroportul Băneasa. Nu mai călătorisem niciodată pînă atunci cu acest mijloc de locomoție — fapt surprinzător la prima vedere — și mărturisesc că dacă aș fi putut alege, dacă aș fi avut la dispoziție mai mult timp, preferam să fac traversarea Atlanticului cu vaporul, cu pachebotul francez „France", de pildă sau cu cel englez „Queen Elisabeth", sau cu cel american „United States". Față de călătoria cu un vapor nou, modern — se apreciază mai departe —, călătoria cu avionul este cu totul palidă, ștearsă; are însă avantajul de a fi de vreo 25—30 de ori mai rapidă și, paradoxal, e și mai ieftină. Am plecat deci cu avionul, și, timp de o lună și jumătate, — exceptînd deplasările în jurul orașelor precum și drumul Boston — New-York-Boston — am călătorit numai cu avionul, făcînd peste 25 000 de kilometri".

În treacăt vom remarca totuși că fenomenul de adaptare a curiozității călătorului la specificitatea transportului cu avionul se produce de îndată și, ca atare, el nu ezită a nota menu-ul primei sale mese servite în spațiul atmosferic. Bonomia ironică ce se insinuează în tonalitatea cu care este divulgată pasiunea gastronomică a autorului în numeroase rînduri se resimte încă din acest moment: „Puțin timp după plecare se servește un ceai copios constînd dintr-o ceașcă cu ceai — calitate medie — putînd fi repetată, două felii de șuncă și patru felii de salam de Sibiu, excelente amîndouă, o bucată de brînză învelită în staniol, un **vol-au-vent financière,** bun dar rece, marmeladă (mediocră) și o prăjitură, bună. Furculița, cuțitul, linguriță, curate, într-un înveliș de plastic. Serviciul rapid și bine făcut".

Evident, în această înclinație spre consemnarea detaliată nu trebuie văzut nimic fastidios. Scopul autorului este acela de a se instrui și de a ne instrui (la un moment dat se precizează, de pildă, că un acru este egal cu 4046,8564 metri patrați !) — condiție absolut indispensabilă spre a menține viu interesul cititorului, spre a-i satisface omeneasca sete de senzațional, în accepția superioară a cuvîntului, circumscrisă sferei esteticului. Într-adevăr, darul lui Constantin C. Giurescu de a captiva în această direcție — a instrucției — rezidă mai ales în dezinvoltura cu care se face apel la argumentul concret, prin el însuși fascinant. Căci, de pildă, nimic nu poate fi mai edificator decît invocarea toponimiei, spre a se arăta persistența elementului hispanic în regiunile de sud ale Statelor Unite (nume de state : Arizona, Nevada, Colorado ; de orașe : Los Angeles, Santa Monica, Pasadena, Las Vegas, Casa Grande ; de munți : Sierra Nevada, San Bernardino ; de ape, lacuri, văi și golfuri : San Joaquin Valley, Buena Vista Lake, Estero Bay, Golf of Santa Catalina etc.) sau ale vechii civilizații indiene, în diferite regiuni : pasul Chinook, pîraiele Ipsut și Tahoma, lacul Mawich, stînca Congar, localitatea Ohanapecosh ș.a.m.d.

Să nu ne lăsăm însă înșelați de aparențe și să nu scontăm efectul cărții avînd în vedere doar simpla ei latură informativă, care, altminteri, este impresionantă. **Jurnal de călătorie,** e adevărat, apelează copios la serviciile statisticei, dar toate aceste date ne sînt comunicate cu prețul unui convingător coeficient de participare afectiv-intelectuală ; adică simțim peste tot prezența unei sensibilități și a unei conștiințe individuale riguros particularizate. În ultima analiză, **Jurnal de călătorie** de Constantin C. Giurescu este expresia unei confruntări revelatoare ce își diversifică sensurile pe planuri cu adevărat reprezentative. Vom observa totuși că linia directoare a confruntării în cauză se materializează în continuul proces de scrutare etic-filozofică și social-politică, din perspectivă adînc istorică, a unei lumi ce poate fi înțeleasă numai la nivelul unui examen care beneficiază, în egală măsură, de cît mai mult spirit comprehensiv și de cît mai multă detașare obiectiv-critică.

Jurnal de călătorie mai conține, la **anexe,** două dintre conferințele prezentate de autor într-o serie de universități nord-americane : **Istoria unei capitale : Bucureștii** și **Viața și faptele lui Vlad Țepeș sau Drăculea.** Din cea din urmă desprindem descrierea unui portret de epocă înfățișîndu-l pe derutantul domnitor muntean, descriere care — să admitem — trădează totuși alese calități... literare : „Vlad Țepeș este unul din puținii domni români de la care ni s-a păstrat un portret contemporan. Este vorba anume de pictura în ulei aflătoare la castelul din Ambras, lîngă Innsbruck, în Tirol (Austria), pictură reprezentînd o copie după original. Voievodul are fața smeadă, ochii mari cu sprincenele bine arcuite, nasul subțire, bărbia ascuțită. Poartă plete lungi, revărsate pe umeri, și mustață. Pe cap o căciuliță, împodobită în partea inferioară, de jur împrejur, cu șiruri de mărgăritare și avînd în față un surguci, bătut în pietre prețioase. Tunica sau mantia sa poartă un guler lung de samur sau zibelină și este închisă în față prin nasturi rotunzi, de aur. Nu cunoaștem numele pictorului care, probabil, la curtea din Buda a regelui Mateiaș sau la casa din Pesta, a făcut acest portret al lui Țepeș, ce se păstrează în copie și la Muzeul de istoria artei din Viena".

Nicolae CIOBANU

avant premieră editorială

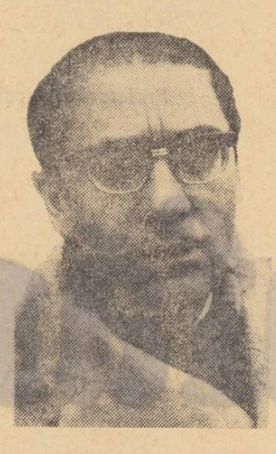

MARIN PREDA

Imposibila întoarcere

Publicistică. Editura „Cartea Românească"

ALEXANDRU RAICU

Necunoscutele scrisori de dragoste ale preadevotatului slujitor Alexandru

Versuri. Editura „Eminescu"

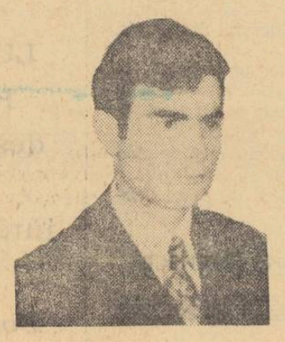

ION GEORGE CÎMPEANU

Mușcătura de șarpe

Nuvele și povestiri. Editura „Cartea Românească"

compendiu

RADU TUDORAN

Flăcările

Radu Tudoran, pe care romanul Toate pînzele sus *l-a consacrat ca pe un mare scriitor al aventurii și purității, e mai puțin cunoscut în preocupările sale de observator social. Retipărirea recentă a romanului* Flăcările *(ed.* Minerva*) actualizează pentru critică această latură.*

Flăcările se află în condiția romanului social. Situarea în spațiu și timp (satul Telega, la cîțiva ani după primul război mondial) nu estompează semnificațiile generale. Ni se înfățișează un tărîm blestemat în care vin, atrași de mirajul îmbogățirii prin exploatarea petrolului, oameni de cele mai diferite descendențe și educații. Devastarea sălbatică a pămîntului e însoțită de devastarea sentimentelor clădite prin generații. Caracterul arbitrar al îmbogățirii aruncă și mai mult în derută, instalează un haos moral. Purificator, focul se va întinde peste această lume care își renegă trecutul.

Atitudinea scriitorului, înrudită cu aceea a lui Agîrbiceanu din Arhanghelii, *nu se reduce însă la regretarea naivă a patriarhalității. R. Tudoran pledează pentru continuitate în preluarea formelor noi de civilizație. Deși nu e nou ca problematică, deși păstrează unele reminiscențe sămănătoriste, romanul său trăiește mai ales prin puterea de-a imagina o comunitate umană.*

Alex. ȘTEFĂNESCU

DUMITRU POP

Folcloristica Maramureșului

Trec prea puțin observate asemenea lucrări, și nu întotdeauna vina o poartă fenomenul de excesivă specializare la care asistăm azi în disciplinele umanistice. Aflată în mare audiență mai ales pe la începutul veacului, folcloristica și-a stabilit treptat rigorile științifice, s-a delimitat orgolioasă de discipline adiacente cu care uneori fusese confundată, și-a găsit un limbaj al ei și o metodologie devenită cu încetul tot mai criptică ; dar s-a și îndepărtat, poate pe drept cuvînt, de la înțelegerea celor mai puțini inițiați. Cu mai multe decenii în urmă, rămășițe ale unui romantism poporanist îndrituiau în fiecare dascăl sentimental iluzia folcloristului, ceea ce dădea impresia unei mai largi participări însă rezultatele adevărate le-au cucerit numai filologii specializați.

Cartea lui Dumitru Pop (apărută la ed. Minerva*), riguroasă lucrare științifică, și în același timp antrenantă lectură, trece în revistă principalele studii folclorice despre Maramureș, reunește toate textele populare culese și publicate pînă astăzi prin revistele vremii, dirijîndu-ne spre o reprezentare globală asupra spiritualității nordului nostru. Într-un „Cuvînt înainte" aflăm această explicație : „Adunînd la un loc toate piesele de literatură populară risipite prin publicațiile periodice ale secolului al XIX-lea, încercăm să răspundem, pe de o parte, unui deziderat mai vechi, exprimat pentru întîia oară de O. Densușeanu, care năzuia la realizarea acelui „corpus" al folclorului românesc către care se îndreaptă astăzi cu stăruință eforturile institutelor de specialitate din țară. Pe de altă parte, operația aceasta este de natură să pună într-o lumină clară însuși interesul pentru creația populară maramureșeană în veacul trecut". Această declarație cu valoare de program se verifică în toată cartea, care este, pînă la urmă mai mult decît o lucrare de „sistematizare a datelor privitoare la creația folclorică din această zonă" (cum și-o consideră, modest, autorul). Parcurgînd liminara introducere, capitolul „Epoca marilor colecții ale folclorului maramureșean", sau „Preocupările pentru folclorul maramureșean între cele două războaie mondiale", cît și cele trei anexe de texte populare și de documente, cititorul dobîndește un bogat exemplu de lucrare exhaustivă. Între textele populare, Dumitru Pop publică pentru prima dată o „colecție de hori, strigături, glume și basme culese din popor" de către Petru Bilțu Dăncuș, de o rară prospețime, grăitoare pentru bulversanta istorie a acestor locuri.*

Am adăuga poate preferința noastră pentru lucrări mai directe, deci nu intermediare, ajutătoare, cum și-a propus să fie lucrarea de față, căci un asemenea volum de muncă unește pînă la urmă aproape întreg materialul pentru o vastă monografie, iar mucenicia la cărți tip „contribuții ajutătoare" devine azi mai costisitoare decît în vremurile de puternică domnie a consacratelor discipline filologice. „Folcloristica Maramureșului" este o asemenea monografie nemărturisită, scrisă cu pasiune, într-o exprimare salutară prin simplitatea ei.

Dinu FLĂMÂND

poșta redacției

N. MEDALION examinează mecanica amorului. Inițial, flacăra pîrjolitoare pare să pîlpîie ocult în stările de nevinovată reverie lîngă vreo fereastră, cînd subiectul contemplator, „fermecat de vre-o măiastră", contemplă viitorul:

Fermecați de vre-o măiastră
Cu toți ne cufundăm
Meditînd lîngă fereastră
Viitorul ce-l visăm.

De la nivelul goalei contemplări se trece la treapta sensorială. Predominînd senzațiile olfactive. Moda vestimentară are la rîndu-i un rol determinant :

Vedem cu a noastră minte
O miss prea parfumată
Cum se plimbă în veșminte
Tot la modă îmbrăcată.

În fine iubirea artistului nostru trece într-un stadiu pur cerebral :

Noi gîndim mai înainte.
Căutăm mereu idei,
Creerul ne zbîrnie de cuvinte
Ca să sucim mintea ei.

Mijlocul de persuasiune cel mai eficace pare a fi terorizarea cu povești infernale :

Căci tu ca un tînăr june
De partea ta ca s-o atragi
Îi înșiri ca din minune
Povestiri cu mii de draci.

În fața unor atari presiuni, heruvimul, puțin cîte puțin, cedează. Prima treaptă a căderii sale este înfiripărea unui sentiment de admirație pentru talentul junelui :

Și astfel privirea divină
Capul plin de sentiment
Cu gîndire puțină
Admiră al tău talent.

După acest acord, fie și parțial, urmează partea tehnică :

Într-un virtej electronic
Corpurile i se învîrtesc
Capul ei stă melancolic
Așteptînd pe „Te iubesc".

Aici se sfîrșește și poezia. „Suspense" absolut. Autorului pare a i se fi terminat cerneala.

DRĂGAN ELISABETA

E de admirat mai ales originalitatea versurilor :

La amurg în ceas de dor
La ieșitul stelelor
A venit o pitulice
Să mă-ntrebe de mi-e dor.

Vrăbiile se arată hoațe, ca întotdeauna. În final viziune tehnicizantă :

Într-un cuib de rîndunele
Vrăbiile dorm și ele
Și eu singur ca un pom
Merg agale la metrou

Măreață poezie.

I.CRAJEA — Rima **pom — metrou** din poezia precedentei, e un copil pe lîngă **stins — revers :**

A fost o iubire mare
Ca un incendiu, dar s-a stins,
Dorul mă arde și mai tare
Cînd știi că viața are și revers.

Cezar BALTAG

DORU FRENȚIN VIOREL. „Timpul plecării" cuprinde pagini frumos scrise. „Vei înțelege tîrziu, prea tîrziu, că porți în tine un mal tainic. După plecarea ta, cineva-mi dăruie-un fruct roșu, chemindu-mă spre larg"... „Și în fiecare seară plec spre tine purtînd cîntecul lebedei. Nu am să te întîlnesc. Se vor înegri zăpezile din mine-și încep un drum cu gust de dimineață..." Dar tu porți în circă o cocoașă cu tristețe, nemotivată. Am impresia că vrei să plîngi și pentru durerile mele. Nu trebuie, lasă-mă să-mi mușc singur mîinile.

VASILE PUSTIU. Versurile pe care le arunci pe hîrtie te arată a fi un romantic ce-și confecționează rugăciuni bune de spus cu gură de ghips. Cînd cuvintele nu-ți ies egale, te aliniezi în rînd cu poeții: „Frumosul ne subție ca o rană / Și străvezii alunecăm prin sînge / Cu porțile scobite după geană / Cînd trupul gol din coapsă ne răsfrînge".

VASILE BODEA. Pornografie nu vom publica niciodată. La revedere.

ION GH. PRICOP. S-au copt viile la Huși ? Trenul de Crasna pleacă la timp ? Literatura pe care o scrii seamănă cu un copil de suflet care a crescut mare și nu vrea să se însoare cu o nepoată șchioapă și fără zestre. Trimite-mi și alte povestiri, doresc foarte mult să-mi miroasă mîna și gîndul a frunză de vie.

PRINȚ DE DOR. Ce pseudonim frumos ți-ai ales și ce fraze întortochiate îți ies de sub creion ! „Ningea atît de bogat încît simțeam că parcă eram cumva nebuni..." Nu te arde dorul în obraji după gramatica de-a patra elementară ?

CORNEL CIORTAȘ. Citindu-te, mi-am zis : gheața e o zeamă de apă chioară în care cîntă broaștele. Uite o frază în care-ți vine să dai cu bățul ca să vezi cum sună lemnul pe lemn : „Cineva mă ține de subțiori, dacă altul ar fi acum eu, ar zice : mamă, eu mănînc pușcărie". Pe această linie puteai continua în felul următor : mamă, eu fumez subterane prăbușite, beau lumînări arzînd cu capul în jos, trag pe nări magazinul cu umbrele, chioșcul cu ridichi și mașina de destrămat zdrențe.

DAN IONARD. Nu-ți răspund pentruc-aș avea ceva special să-ți spun, îți răspund din dorința sinceră de-a te vedea pierzînd pariul. Ai pariat că vei merge 300 metri în mîini în cazul că eu îți voi răspunde. E timpul s-o pornești la drum. Sîmbătă voi fi în Slatina ca să asist la spectacol. Aduc și coroniță pentru premiere.

ÎN NICI UN FEL : Corneliu Pîslaru, Ion Manea, Călimănești, Iulian Constantin, Vasile Bota, St. M. Găbrian, A. Voinescu, Costică Mîndreș, Ladislau Lotza.

Fănuș NEAGU

Tinerețea lui Enescu

(Urmare din pag. 1)

ajungă la greșeala de a minimaliza opera sa de tinerețe, și ea strălucită expresie a geniului său. Ar fi greșit să se înțeleagă îngust frazele din „Amintirile" sale, în care aceste rapsodii sînt numite „păcate ale tinereții". Acestor cuvinte — venite din partea unui om de o modestie legendară — trebuie să le atribuim o semnificație extrem de profundă : ele exprimă mîndria și conștiința de sine a genialului artist, conștient de valoarea sa integrală, ele dau dovadă de demnitatea unuia din cei mai rafinați creatori ai secolului nostru. Rafinamentul „melopeelor sale doinite" nu se manifestă însă prin șocuri stridente, ci prin caracterul extrem de original al țesăturii și întrepătrunderilor heterofonice a vocilor, din care rezultă însă un discurs muzical nou, o sintaxă greu de urmărit unui public obișnuit — ieri și azi — cu tehnica „clasică" (mai bine-zis cu cîteva lucrări dintr-o anumită perioadă stilistică limitată dar bine determinată).

Dacă s-ar vorbi de un limbaj muzical „mioritic", în primul rînd muzicii lui Enescu i s-ar acorda acest epitet.

Evident că Enescu își iubea rapsodiile, care asemenea unor cai năzdrăvani au cutreierat toată lumea, lăsînd în urmă pe frații lor.

Între timp însă Simfoniile, Oedipul, Simfonia de cameră s-au ridicat ca niște rachete uriașe pentru a transmite semnale peste tot unde oamenii iubesc adevărul.

Va veni timpul cînd lumina lor va străbate lumea.

„Rapsodia română"

— Imagini dintr-o expoziție —

„Micul violonist Enescu a dat un concert la Ateneu, întovărășit de profesorul din Viena, Helmesberger. Enescu e numai de 13 ani și e absolvent laureat al conservatorului din Viena. Toată lumea a rămas uimită de talentele muzicale ale acestui copil : cîntă pe vioară ca un adevărat maestru. Dacă va trăi, va deveni cel mai bun cîntăreț pe vioară în Europa".

1894

George COȘBUC

„George Enescu, tînăr, începea să fie pentru profesioniștii inițiați, o problemă. De abia alunecase arcușul lui pe coarde, că și făgăduia mult. Arcușul și avîntul compozitorului s-au ținut de cuvînt peste așteptările pregătite să-l aclame. Enescu avea să adauge calității disprețuite de valah o strălucire nouă. După cîteva nimburi recent repetate — deajuns să citățm pe Eminescu — capul cu căciula de oaie, al țăranului nostru, se obișnuia să nu-l prea strîngă aureolele la tîmple".

1955

Tudor ARGHEZI

Căci ce eram? Un mic țăran dinspre părțile Dunării

„Pe aceste plaiuri moldovenești, cu lanurile de orz și de porumb, cu peticele de păduri bătrîne la orizont și cu vechile sate pierdute între sălcii și mesteceni, satul meu este ca multe altele"

S-a născut în nordul Moldovei, în august 1881. Eminescu încă trăia. Avea să moară la București, peste șapte ani, dar văile dulci și dealurile împădurite, natura mirifică și rotitoare a Țării de sus pornise să împlinească destinul altui copil genial.

„Locuiam într-o casă mică, cu un cerdac de lemn vopsit unde se uscau funiile de ceapă la soare."

ELEV AL CONSERVATORULUI DIN PARIS 1896

Și casele sunt îngemănate. O fotografie sub sticlă arată aceeași curte de țară cu pomi bătrîni, casa albă cu ceardacul înalt. Doar anotimpurile sunt diferite ; pe cămînarul Gheorghe Eminovici l-a nemurit lumina de toamnă, ramurile arborilor sunt goale și miriștea tunsă ; peste casa lui Costache Enescu coroanele nucilor sunt fremătătoare și pline, și pe tencuiala peretului soarele arde viu.

„Pîrîiaș în fund de grădină" : pe acesta îl mai văd încă ! Un fir subțire de apă care susura liniștit în fundul grădinii noastre și se revărsa, devenit o mică băltoacă plină de jocuri și de lumini... Casa părinților !... Oh ! iată-l pe bătrînul cerșetor. Bietul om bolborosește : „Mizerie, mizerie. Domnul să te binecuvinteze !" Pentru a-l evoca, imaginez sonorități jeluitoare și aspre, după chipul și asemănarea lui. Și „Lăutarul". Trebuie să-mi fi produs o foarte puternică impresie, deoarece a doua zi dimineață mă amuzam întinzînd un fir de ață pe o bucată de lemn și, convins că aveam a face cu o vioară, imitai ceea ce auzisem în ajun. Fluierai pentru a imita fluierul și, din bețișoare de lemn, îmi făcui un țambal. Îmi ascunsei orchestra în livada părinților, sub un copăcel, în timp ce mama, desperată, mă căuta pretutindeni, strigîndu-mă în toate direcțiile. Aceasta a fost prima mea experiență muzicală."

Trei desene în acuarelă : „Casa". „Trenul" „Tata". Un porc mic în fața intrării și fumul ridicat din streașina de paie; un tren după un gard; în tabloul cu tata alt tablou cu un naufragiu pe mare, secreterul cu cizelură de lemn și orologiul cu cuc încremenit la 2 și 25'.

„Pasărea în colivie și cucul în perete" Biata păsărică închisă în colivia ei ! Dar îmi plăcea tot atît cucul mecanic, imperturbabil și punctual. Suna de ora șapte, în același timp cu bătrînul pendul ; atunci se știa că venise vremea să fie acoperită mica pasăre în vederea nopții..." „Dacă sunt astăzi un om hipersensibil, explicația trebuie căutată, cred, în copilăria mea..."

Mi-am pus în gînd să fiu compozitor și numai compozitor

„În cele mai îndepărtate amintiri, găsesc ideea fixă să fiu numai compozitor. Trebuie să știi să-ți ordonezi existența, să-ți ierarhizezi ocupațiile. În ce mă privește, clasamentul este de mult făcut : întîi muzica, apoi opera mea, apoi vioara și sugestiile în materie de interpretare... La mine n-au existat niciodată granițe între viață și muzică. A trăi, a gîndi, a respira, totul am exprimat întotdeauna în muzică. N-am făcut altceva decît să traduc ceea ce auzeam cîntîndu-mi în inimă."

„Cum compun ? Coloritul frazării eu îl simt în ureche. Patima de a transcrie îmi dă fiori. Primele momente le aștern rar, ca picăturile unei stalactite. Înainte să obosesc cedez de bună voie ; lucrul producîndu-mi o nespusă plăcere, repet operațiunea : voința joacă de astă dată un rol însemnat."

„Compun opt luni din an și concertez în timpul celorlalte patru. Compun foarte încet, deoarece sunt încredințat că acesta este cel mai bun drum. Atunci cînd lucrezi încet și cu atenție, chiar dacă nu ajungi la rezultate mari cel puțin ajungi la unele sincere."

„Lucrez încet și secret, ajung pînă acolo încît ascund de cei apropiați schițele pe care, de altfel, nu au nici o dorință să mi le ia.

Sunt persecutat de scrupule, dar nu cunosc disperarea ; sunt prea umil ca să-mi ofer luxul disperării.

Lucrez în suferință și bucurie. Ați văzut, ca și mine, femeile acelea vlăguite, purtînd în brațe copilași grași, bine hrăniți. Abia se mai țin pe picioare, dar sunt totuși fericite ; eu mă asemăn cu ele.

În fine, nu sunt niciodată mulțumit : niciodată ! Dacă aș fi vreodată aș înceta să compun chiar în momentul acela, ca să eternizez o clipă minunată.

Să fim noi înșine. Să nu trăim cu frica de a fi mai mult sau mai puțin decît vecinul. Dacă avem ceva de spus să o facem în felul nostru. Dacă nu avem nimic de spus, să tăcem.

Și, mai ales, să ne facem meseria în tăcere."

Eu compun mergînd !

Din : „RAMPA NOUĂ, ILUSTRATA"
„ENTRETIENS AVEC G. ENESCO"

Relicve

Prima vioară, cununa de lauri dăruită de Caudella, gîturile de viori pe care studia în călătorie desenele, un portret la cinci ani. O fotografie în sepia cu bunicii și cu familia. Femeile așezate în rîndul din față, bărbații în spate, stînd în picioare, oameni frumoși, fără excepție, la capătul dinspre dreapta, părinții, tatăl cu mîna pe umărul mamei, un aer de uimire încremenită, de liniște bună, de patriarhal moldovean.

„Aveam să părăsesc această ambianță rurală, caldă, fericită... din fericire voi reveni în fiecare vară cu prilejul vacanțelor. Totuși, văzînd cum se îndepărta casa natală, locul unde ai trăit înconjurat de afecțiune, de îngrijire, de atîtea priveliști ale naturii, încerci întotdeauna sentimentul neliniștitor că spui copilăriei un definitiv adio."

(MEMORII)

Am lucrat cît am putut mai bine

„...voi spune cultul meu pentru marele factor vital : munca... munca răbdătoare, zilnică, susținută în așa fel încît să nu fie o sforțare, ci o plăcere utilă. Dar chiar dacă n-ar fi utilă, nu e destul oare ca munca să-ți dea ție, muncitorule, sentimentul că nu ți-ai pierdut timpul într-o faptă înjositoare sau care te duce la prăpastie ? Ori că nu ți-ai pierdut timpul nefăcînd nimic, ceea ce îți aduce timpeală și plictiseală ? Cîte facultăți prețioase nu se tocesc prin faptul că, din lipsă de voință au rămas neîntrebuințate ? Este adevărat că pentru a învăța să muncești trebuie la început mari eforturi de voință, însă treptat, treptat, munca devine o astfel de necesitate zilnică încît nu numai că nu-i nevoie de nici o sforțare pentru a te așeza dis de dimineață la lucru, dar orice piedică ce survine și te oprește de a-ți îndeplini această dulce datorie cotidiană îți este odioasă, lăsîndu-ți impresiunea intolerabilă că astăzi nu ți-ai cîștigat odihna de diseară. Aștepți cu nerăbdare ziua de mîine spre a te despăgubi cu prisosință. Se întîmplă ca piedici morale sau materiale succedîndu-se des să slăbească avîntul tău spre muncă și după cîtva timp să te trezești fără acel imbold constant care arde în sufletul tău. Păzește-te atunci și înlătură cu orice preț acele piedici, închideți ușa, nu-ți vedea decît amicii intimi și acestora, impunîndu-le tăcerea și respectul pentru munca ta, pentru timpul tău ; reculege-te, adu-ți aminte de dulceața nesfîrșită de a trăi ore și ore scăldat în propria-ți activitate...

Să te odihnești de muncă prin muncă.

Munca liberă, ordonată și armonioasă, funcționare a nobilelor facultăți întreținute, mlădioasă și fecundă printr-un exercițiu continuu, liniștit izvor de fericire. Muncă scumpă, cel ce nu te cunoaște se întreabă : — Pentru ce oare trăiesc? și vai! Are dreptate.

Încercați voi, cei care n-ați gustat adevărata dulceață a muncii, voi care aveți superstiția că munca e o povară inventată pentru a-ți plăti dreptul de a viețui pe bietul nostru pămînt, încercați să munciți și numai pentru plăcerea de a vă concentra forțele într-o direcție anumită, de a le echilibra bine în folosul bunului și naturalului rezultat, de a vă meliora progresiv pentru ca acest rezultat să devie din ce în ce mai bogat, mai bun, mai frumos, și atunci, pe lîngă satisfacțiunea ce veți simți de a fi putut ajunge să-l obțineți, veți avea și buna surprindere să constatați la frații voștri, oamenii, aprobare și cîteodată admirație, în orice caz deferență și respect."

„FĂT-FRUMOS", 1915

Cred în colegii mei care muncesc

Sunt cîteva carnete în pătrățele cu coperținele de mușama. Scrisul e înalt și subțire, O filă de carnet :

Juine.
11 jeudi-Fete-Dieu

Pablo Casals
4—40 Diagonale
(av. Alphonse) — Barcelone. Să nu uit. Formidabil.
Apoi un șir muzical.
„Enfin Casals vînt", a apărut Casals, Casals, marele Casals. n-a făcut nici o concesie publicului și ajutat de mediul vienez, a impus un nou stil de interpretare. „Iată în sfîrșit adevărul !"

„Dintre toți muzicienii pe care i-am cunoscut, socotesc pe Enescu ca fiind cel mai complet deoarece avea cele mai largi vederi, iar în creațiile sale artistice atingea culmile perfecțiunii. Și apoi, trebuie să vorbesc despre demnitatea, modestia, puterea morală, pe care totdeauna le-am admirat la el. Într-o epocă în care reclama are întîietate, scumpul și marele meu prieten rămîne o pildă a artistului conștiincios care-și făurește neclintit opera, opera sa proprie, lăsînd la o parte zgomotele și trecătoarele frivolități, pline de retențiuni ale așa-zișilor „inovatori". Acest fericit echilibru, între marea valoare a muzicianului și senina cumpătare a omului, face din George Enescu una dintre figurile cele mai minunate și atrăgătoare ale timpului nostru".

1955

Pablo CASALS

CU YEHUDI MENUHIN

Atîta vreme cît țara mea va suferi eu nu mă despart de ea

Palatul Ateneului Duminică, 14 Dec. 1914 orele 2 1/2 p.m. precis a IX-a simfonie de Beethoven pentru Soli, Orchestră, Cor — prima audiție integrală în România sub conducerea domnului

G. ENESCU

dată în
BENEFICIUL SOCIETATEI „CRUCEA ROȘIE ROMÂNĂ"

LA MASA DE LUCRU

„În nobila sa dorință de a fi folositor țării care a contribuit să facă dintrînsul cel mai mare muzician de care ea se poate mîndri, George Enescu a căutat de mai bine de patru luni de cînd prezidează cu atîta strălucire la manifestările noastre muzicale, să aline multe suferințe, să sporească considerabil fondurile operilor de binefacere, să umple lipsuri care împiedicau o înflorire mai grabnică a muzicii la noi, să dea putința talentelor tinere — și chiar celor bătrîne — de a se manifesta fie sub aspectul virtuozității fie sub cela al spiritului creator ; tentativa sa a fost încununată de un succes nemaipomenit la noi, un asemenea triumf trebuie înregistrat în litere de aur în analele noastre muzicale.

De un altruism de o generozitate fără de seamăn, acest om minunat nu numai prin cele mai rari daruri ale artistului dar și prin inima cea mai nobilă care poate fi, s-a oprit, de bună voie, din mersul său glorios și mănos, respingînd cu un gest de o nespusă dezinteresare ispitele triumfurilor de prin țările străine. În cîteva luni a făcut în patria lui pentru muzică mai mult decît alții în ani de zile"

„RAMPA"

De multă vreme sunt frămîntat de o idee...

.....mă gîndesc la o veche legendă a țării mele, în care o femeie este zidită în construcția unei mînăstiri. Lucrarea aceasta s-ar numi «Mesterul Manole». Legenda cea mai frumoasă și mai simbolică a literaturii noastre populare. Dar nu sunt grăbit. Iubesc prea mult muzica pentru a o sacrifica în împlinirea unei sarcini grăbite... Avem un folclor admirabil dar cine vrea să se atingă de el trebuie s-o facă cu multă băgare de seamă.. În general, cred că școala românească se va impregna de spiritul acestui folclor... Școala românească, de altfel a început să se impună prin lucrări care poartă pecetea precisă a țărinei noastre românești... Din ce în ce începem să devenim mai conștienți de tezaurul uriaș al folclorului ce-l avem de exploatat, fără însă a ne atinge cu lăcomie prea mare de el. Bucățile de folclor sunt juvaeruri în sine, capodopere definitive de sine stătătoare, car trebuiesc respectate în candoare și curățenia lor întreagă. Numai meșteri desăvîrșiți vor putea să se atingă de ele, fără să altereze lucirea lor... Aici e viitorul muzicii noastre. E îmbucurător că aproape toți compozitorii au căutat să ne pună în contact cu pămîntul nostru natal..."

PATRIA, 1927

„Folclorul nostru nu numai că e sublim, dar te face să înțelegi totul.

E mai savant decît toată muzica așa-zis savantă, și asta într-un fel cu totul inconștient, e mai melodic decît orice melodie..."

TIMPUL, 1939

Mi-am servit patria numai cu sufletul

„Chiar dacă într-un colț îndepărtat al țării găsesc un singur ascultător care să guste o partitură de Bach, atunci țelul pe care mi l-am propus este atins".

„Scumpe Maestre.

Cu Cîntarea Voastră sublimă revărsată peste Lumea Nouă, voi ați îndeplinit o îndoită datorie de mare român. Ați mîngîiat sufletele azi reînviate ale fraților noștri de acolo și ați arătat lumii întregi că și la gurile Dunării există un popor cu suflet mare, din mijlocul căruia poate să se nască în răstimpuri adevărate genii.

Pentru arta voastră neîntrecută și pentru patriotismul vostru luminos și cald, îngăduiți-ne, scumpe maestre, să vă așezăm în sufletele noastre alături de marii români, Eminescu și Grigorescu."

Iubitorii de muzică din
Pitești.

Atîta vreme cît exist vreau să cînt

Mobilele rămase sunt simple. Un birou cu intarsii, un scaun, un fotoliu de piele, canapeaua de sub fotografii. Portretul Marucăi, marea iubire, un vas cu flori. Pianul.

„Unde lucrez nu trebuie să fie nici un fel de lux. Am nevoie în special de aer, mult aer !". Dar aerul tot s-a împuținat. „Seacă fîntîna". Și era departe de țară.

„De doi ani forțele mele fizice au declinat considerabil și în momentul de față este cu totul peste puterile mele fizice de a întreprinde drumul pînă acasă. Este și dorința mea cea mai statornică de a mă întoarce în țară și sper că, cu ajutorul lui Dumnezeu și chiar al doctorilor, va veni și ziua aceasta pe care o doresc și o aștept. Pentru moment, tot ce mi-a rămas ca forță și energie le consacru pentru creațiunile mele muzicale, cu care am înțeles să slujesc neamul nostru românesc... Nu mai am decît o singură dorință pe lume : să tălmăcesc pînă la ultima clipă ceea ce freamătă în mine, să storc pînă la ultima picătură sucul rodului sălbatic pe care anii l-au copt. Atîta vreme cît mai exist, vreau să cînt !

Ce-mi trebuie veselie dacă am cunoscut ceea ce voiam să cunosc : bucuria efortului și plăcerea de a crea ? Intrînd în port, privesc oceanul vieții, valurile se șterg în depărtare și nu mai rămîne decît o oglindă netedă care reflectă cerul — cerul meu : muzica.

...nu caut fericirea, nu-mi mai trebuie. N-am așteptat să se depărteze de mine pentru a-i face semn să treacă... Zilele îmi sunt numărate. Nu mai îmi ajung pentru ceea ce am de spus. Și totuși, niciodată nu am avut o atît de puternică dorință de a compune, niciodată n-am simțit în mine atîtea elanuri captive care aspiră să evadeze."

BERNARD GAVOTY :
„MEMOIRES"

„Povestea mea începe acolo, departe, în cîmpia Moldovei, și se sfîrșește aci, în inima Parisului. Pentru a merge din satul meu natal în marea cetate unde se sfîrșește drumul meu, am luat o cale plină de praf, străjuită de arbori care se duc, se duc spre infinit. Era lung, desigur, acest drum. Ce scurt mi s-a părut..."

A fost îngropat în cimitirul „Pere Lachaise"

„În cimitirul Parisului avem în păstrare un pumn de pămînt românesc, o scoică de aur în care a fremătat, copleșitoare, inima unui ocean omenesc".

Pagină întocmită de
Sânziana POP

„George Enescu este astăzi unul dintre cei mai autentici reprezentanți ai sufletului românesc în întreaga lume, un artist executant complect, de reputație înaltă, și un creator dintre cei care vor rămîne în cultura europeană. Ca om înseamnă prin nemaipomenita sa contopire cu arta, prin dragostea de inițiere și sprijin pentru cei care vin după el (George Enescu este creatorul școalei românești muzicale, recunoscute ca una dintre cele mai de seamă azi, în muzica europeană) un nou soi de frumusețe, care ne face să fim mîndri că e român".

1932 Camil PETRESCU

Cei nouăzeci de ani ai lui Enescu

Unul din creatorii miturilor moderne aparatul de fotografiat ne-a eternizat imaginea lui George Enescu în acel moment de totală uitare de sine și de supremă transfigurare : atunci cînd interpreta poemul lui Chausson. Să fie spontan și real acest abandon total, să nu intervină oare aici cochetăria artistului care se știe privit și admirat chiar ? Greu de spus mai ales pentru cei ce nu l-au văzut. Pentru că din alte instantanee fotografice Enescu ne apare ca un mesager al artei slujită cu umilință iar atunci cînd se afla alături de alții zîmbind stîlnic și parcă intimidat. Și totuși vrem să-l păstrăm în memoria noastră aidoma acelei fotografii unde pare a nu avea vîrstă, unde omul se contopește cu muzica într-o imagine ce pare a trece dincolo de real. Pentru că Enescu rămîne încă pentru noi un mit, oricît de familiară ne-ar fi opera lui, oricît de adînc am pătrunde în intimitatea vieții sale. O operă și existența care n-au nimic spectaculos în fond. Compozitorul pornește de la neoromantismul sfîrșitului de secol și își construiește opera făcînd abstracție de ceea ce se întîmplă în jurul său. Evoluția de la Poema română la operele amurgului nu este o evoluție care să refacă, să sintetizeze drumul unor școli sau curente ci una care a urmat propriile impulsuri într-un laborator de alchimist. Viața nu a avut nici ea nimic ieșit din comun. Drumul spre afirmare nu a cunoscut înfringeri, umilințe, momente de eclipsă. Cariera lui de interpret a fost aceea a unui virtuos chemat pretutindeni, aplaudat, sărbătorit. Poate aici să aflăm una din sursele dramei sale despre care și el a vorbit : a urmat fără să i se poate spune și cu o anume resemnare această cale a gloriei pe care a cucerit-o copilul minune și nu a desmințit-o artistul maturității. N-a avut tenacitatea să curme acest curs al vieții iar singurii ani cînd zbuciumul călătorului s-a încheiat, cînd aparițiile pe scenă erau tot mai rare au fost cei cinci dinaintea morții. Prea tîrziu. Și dacă ne gîndim că acum omul trăia adevăratele sale drame de la cea a depărtării de țară pînă la jena materială înțelegem că nici această epocă nu putea să stea sub semnul fertilității.

Și totuși pentru noi Enescu rămîne acea personalitate mitică ale cărei dimensiuni se pierd între adevăr și legendă. El n-a risipit nici una nici alta din aceste două ipostase.

Cei cinsprezece ani postumi au îmbogățit exegeza operei pînă atunci aflată — cu rare excepții, doar în stadiul unor recunoașteri entuziaste și îndatoritoare, au adus lumini noi la înțelegerea unor momente biografice și ne-au relevat anume date ale personalității sale. Știm infinit mai mult despre opera sa, o înțelegem mult mai complex, nu o mai reducem la cîteva lucrări acelea ale emoției directe și totuși Enescu nu părăsește tărîmul mitului. E aici cred o realitate pe care nu o poate înfringe luciditatea modernă : valorile naționale, cele care au intrat în conștiința unui popor rămîn ca atare înconjurate de nimbul unei frumusețe și a unei tinereți veșnice. Peste chipul lor chiar dacă la un moment dat poate trece o umbră a uitării ei dau sensul continuității și al echilibrului și al apartenenței, la realități spirituale fundamentale. Opera lor creează acel sentiment de solidaritate sufletească de care nici un popor nu se poate dispensa, opera lor redescoperă adevăruri eterne.

De aici sentimentul că ea nu este supusă eroziunii timpului. Ea trăiește deasupra lui cu toate atributele unei tinereți cuceritoare pe care trecerea timpului nu o contrazice.

Valeriu RĂPEANU

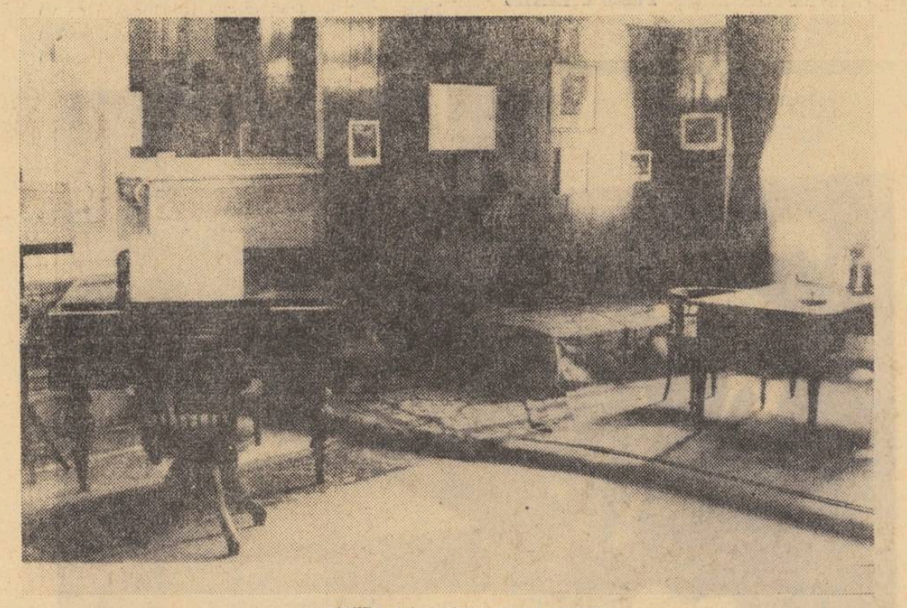

CAMERA DE LUCRU DE LA PARIS

„Orfeul moldav"

Un destin fericit face ca în jurul Botoșanilor să se fi născut oameni deosebiți, care au tălmăcit cu profunzime și rezonanțe multiple spiritualitatea românească.

Mihai Eminescu, „de o așa covîrșitoare inteligență ajutată de memorie, căreia nimic din cele ce-și întîpărise vreodată nu-i mai scăpa", a simțit în armonia „codrului bătut de gînduri", că o artă autentică relevă sensul aserțiunii în virtutea căruia „frumosul este adevăr și adevărul frumusețe". De aceea a fost profund atașat de sufletul poporului și de năzuințele sale și nu din întîmplare afirma cu înțelepciune : „nimeni nu va putea înțelege vreodată pe cei renumiți, fără a fi simțit vreodată pe cei necunoscuți !"

Nicolae Iorga a ascultat în cadrul peisajului din această splendidă regiune românească, doina, pe care o definea ca fiind „cîntecul păstorului... cîntecul melancoliei singuratice, cîntecul care țîșnește din sufletul păstorului și pare să umple tot ceea ce este între pămînt și ceruri. E un lung plînset ce se desfășoară și nu lasă nimic din atmosferă care să nu fie atins de emoția sa".

Pe aici venea adesea și George Enescu. Am aflat că în urma unei vizite făcute la Liveni a creat poate cel mai frumos portret al autorului impresionantei opere „Oedip" :

„— Chipul fizic al lui George Enescu este însăși definiția muzicii care este proporție. Ființa sa este de o venustate desăvîrșită, care s-a clarificat mereu în cursul vieții ca sunetul unei violine. Frumusețea sa n-are nimic fiziologic, de natură să atragă turburări afective în sufletul ascultătoarei. E o frumusețe rece, numerică, orfică..., încît pare o criptogramă a muzicii sale însăși. Nu altfel mi-am închipuit pe Orfeu narcotizînd pădurile sau pe Amfion care clădea Teba în sunetul lirei. Istoria muzicii întrebuințează cu oarecare exces apelativul divin. Totul e dumnezeesc în împărăția Euterpei. Este într-aceasta și un efect al abstracției desăvîrșite a acestei arte imateriale... Dacă ne mărginim să dăm acestui cuvînt numai înțelesul desăvîrșitei abstracțiuni, chipul lui Enescu este într-adevăr un stil divin".

George Enescu a fost profund atașat de hotarul Moldovei. S-a obișnuit cu locurile din regiunea natală, așa cum creatorul s-a obișnuit cu o tradiție milenară, pe care o preia într-o gîndire nouă — contemporană și generează opere de artă unde se conturează expresiv spiritul epocii, ca și poetul care și-a însușit limba maternă, ca și oamenii acestor locuri ce s-au contopit pînă la identificare cu trecutul evocator, cu frumusețile dintotdeauna, de parcă ar fi tăria atmosferei ce-i înconjoară, încît nici n-ar putea trăi fără ea.

George Enescu a fost un liric prin excelență. A ales nu o muzică scăldată în apele învolburate ale „dionisiacului", ci dimpotrivă, a compus o artă sonoră de un ton confesional. N-a conceput nici o lucrare decît prin prisma melodiei. Sau uneori simțea nevoia să supună melodii : nu însă în densitatea barocă, căci revenea subtil la monodie, preferînd o soluție sonoră corespunzătoare acelui ritmic „suiș și coborîș", provenit din relieful ondulat al pămîntului din preajma Carpaților. Dar melodia sa se deosebește total de cea a clasicilor sau a romanticilor occidentali. El scoate din „cutia Pandorei", vechile moduri populare ale antichității și Evului Mediu, în care se încadrează majoritatea temelor folclorice românești și le imprimă un sens înnoitor. Coloritul este foarte variat, pornind de la diatonism și ajungînd la un dens cromatism. Totuși cromatismul enescian nu are nimic din tristețea metafizică a ultimei perioade wagneriene și nici din gustul amar al „tristului neant" al școlii lui Arnold Schönberg. Nu i-au plăcut contrastele violente și întreruperile spectaculoase ale discursului muzical. Astfel se explică predoaria pentru polifonie și mai ales pentru eterofonia străveche. La toate acestea trebuie să adăugăm lipsa de schematism arhitectural și marea varietate timbrală, iar în acest sens nu exagerăm cîtuși de puțin cînd susținem că George Enescu a emancipat sferturile de ton, sunetele nedeterminate precis, încît pînă și haotica noțiune de zgomot se transformă prin „alchimia enesciană" în eufonie. Numai o analiză severă a limbajului său sonor ne poate arăta acest „miracol" al tehnicii sale muzicale. Tot lui Enescu muzica universală îi datorează valorificarea acelui extatic rîtm de „parlando rubato". Cu formulele sale total asimetrice, aproape improvizatorice, „Orfeul Moldav" construiește melodii de o noblețe reținută, înclinate spre o stare elegiaco-visătoare. Nu o dată ele au ceva din spiritul doinit, reliefînd o durere profundă, interiorizată, „pentru sine", ca și plînsul, ca apoi, pe neașteptate, să coloreze senin discursul său componistic, vibrînd în consonanță cu sensurile olimpiane ale marilor clasici. Ar fi o greșeală să credem că aceste înseninări ale unui suflet zbuciumat se fac prin intermediul unor alămuri spectaculoase. Nu ! Căci George Enescu era convins că adesea tăcerile dau cîntecelor glas și nu întîmplător cita acea sublimă poemă într-un vers a lui Ion Pillat : „Un singur nai și cîte ecouri în păduri"...

Liedurile sale — mai ales acelea concepute pe versuri de Clement Marot — tălmăcesc sentimentul unei iubiri adînci, însă departe de pesimism. De cîte ori ascult lirica vocală enesciană mă cufund într-un imperiu al armoniei. Și gîndurile-mi aleargă, pline de limpezime, spre un poet tibetan din secolul VII:

„— Cînd voi auzi mugetele fiarelor sălbatice
Să mi se pară aceste mugete sunetul sacru al
celor șapte silabe.

Cînd voi fi urmărit de zăpadă, de ploaie, de vînt,
de întuneric,
Fie-mi hărăzit să privesc toate acestea cu ochii
cerești ai strălucitoarei înțelepciuni".

Din muzica sa de cameră se detașează pregnant Sonata pentru vioară și pian nr. 3, Sonata 1 și 3 pentru piano solo, Cvartetul de coarde nr. 2, Cvartetul cu pian și cîntecul său de lebădă : „Simfonia de cameră". În părțile lente, poate cele mai izbutite, în desfășurarea molcomă, delicată și cantabilă, a unor melodii fremătătoare de dor, simțim parcă amurgul care lasă plete de aur și umbră pe apele prelungi.

Un sentiment similar îl degajă și lirica lui Lucian Blaga, care exprimă atît de frumos, în poezia „Întoarcere", sentimentul nostalgiei copilăriei și a satului natal.

„Lîngă sat iată-mă iarăși
Prins cu umbrele tovarăș...
Cîte-s altfel, omul, leatul,
Neschimbat e numai satul."

Din muzica simfonică m-a impresionat puternic Simfonia I, pe care am denumit-o într-un articol, „Eroica enesciană". Simfonia a 2-a aș defini-o ca o simfonie plină de vis și poezie : „Romantica enesciană". Iar cea de a 3-a, cea mai realizată, îmi apare ca o simfonie a „destinului". Ea mi se înfățișează asemenea unui omagiu adus eroilor căzuți pe cîmpul de luptă în timpul primului război mondial. Finalul este într-adevăr genial. Îl consider ca un imn, ca o destăinuire lirică adîncă și parcă aud din depărtare, — cum ar spune Nicolae Iorga — „unul din cele mai vechi clopote care prea adesea au bătut în țară". .....Și simt, trăiesc un moment de „istorie reînviată". „Suita sătească" este o evocare a casei unde a copilărit George Enescu. O poți înțelege cu adevărat numai dacă ai vizitat acel sat de legendă : Liveni. Atunci vei desprinde cu mai multă claritate cîntecele de păsări călătoare, melancolice, îndreptate spre țări mai calde, în aroma tonifiantă a mărilor sudice. Este poate tot ce a creat Enescu mai duios. Reascultînd-o, cînd compozitorul trăia amurgul vieții într-un Paris alexandrin, a rostit emoționantele cuvinte, încet, nespus de încet, ca într-o ambianță mitică : „Mi-e dor", „Mi-e dor", „Mi-e dor"...

Multe sînt operele enesciene care vor rezista veacurilor strălucind ca și statuile marmoreene, prin conținutul lor candid și pur, învesmîntînd luminos viața oamenilor, asemenea pămîntului străvechei Elade, cadru pitoresc și evocator, ocolind o mare. Dar cred că una apare în fața posterității mai aparte. Vă amintiți poate că printre stele cîte una se numea — „presupunînd mistere de tot felul și depărtări inabordabile", cum ar spune Geo Bogza — *Aldebaran*. Oedip a fost, este și va fi „Aldebaran" ! Prin ea George Enescu a dat muzicii românești un prezent, un trecut și un viitor. George Enescu pornește de la lumină, înfruntă întunericul și ajunge din nou la mult dorita lumină. De aceea punctul culminant nu cade pe expresionista scenă în care eroul își scoate ochii. Centrul său de greutate se deplasează în ultimul tablou. Oedip nu are angoasa morții și se aseamănă în acest sens cu ciobanul din „Miorița", ce moare cu sufletul înseninat, „morbul morții" dispărînd și cedînd locul cu multă discreție, departe de orice ostentație adolescentină, „extazul nunții", al germinației, al vieții. Nu știu cum or fi interpretînd alții acest sublim mit... De cîte ori îl ascult, îmi amintesc cuvintele lui Lucian Blaga : „E cert, ori și ce am gîndi și cu ori cîtă amărăciune, despre cer și pămînt, despre condiția umană, despre clipă și fatum, inima, cu bătăile ei, aplaudă existența".

Enescu a fost și un admirabil interpret. Ca dirijor apărea sobru, auster, interpretînd în așa fel încît discursul muzical era redus la esență. Cu cîtă adîncime tălmăcea Simfonia a IV-a de Brahms... Avea ceva hieratic, o grandoare sculpturală în frazarea temelor, iar în totalitate obținea acea unitate în varietate, reliefînd în același timp spiritul ascetic al durității monumentelor funerare egiptene. Și totuși ar fi o mare greșeală să-l desprindem de climatul cald al omenescului. Pleda pentru profunzime și nu pentru efecte exterioare. În acest sens trebuie să înțelegem umanismul său, exprimat în nemuritoarele cuvinte : „Menirea sfîntă a muzicii este să stingă urile, să potolească patimile și să apropie inimile într-o caldă înfrățire, așa precum a înțeles-o măreața antichitate, creînd mitul lui Orfeu".

Ca pianist cultiva sonoritatea aleasă și era convins că nu tehnica se situează pe prim plan, ci expresivitatea redării, felul prin care autorul ne înfățișează marele univers al operei de artă : făptura umană.

Ca violonist avea ceva unic. Nu știu dacă aș găsi cuvintele potrivite pentru a-l caracteriza. Și de aceea citez cuvintele lui Tudor Arghezi : .....El trebuie să fi cîntat toată mierea, toate parfumele suave, și toată lumina depărtată a stelei cea mai din fundul Căii robilor, tot ce putea să fie mai transcendent, mai subtil și mai cu neputință de rostit într-alt limbaj decît al muzicii, pe vioara lui"...

Un eseu de Doru Popovici

„Sînt printre aceia care, la sfîrșitul veacului trecut, am contemplat, cu extaz, răsăritul acestui luceafăr al geniului românesc. Arta și numele lui George Enescu au prins de la început să facă parte din bogăția națională... Uneori, cînd aud sau citesc „era de față și marele nostru George Enescu" am o curioasă mișcare sufletească ! Cred că aș simți același lucru cînd m-ar striga cineva într-o zi : „Vino să vezi pe Făt-Frumos".

1945 Gala GALACTION

„Sufletul românesc n-a cunoscut niciodată un ambasador cultural cu mai înalt prestigiu și un tălmăcitor mai adînc al marilor și eternelor sale frumuseți, decît acest fiu al Moldovei, care de-a lungul strălucitei sale cariere, a crescut deopotrivă ca artist universal și ca român".

1939 Ion Marin SADOVEANU

„Oameni aparținînd unor popoare ce nu ne-au cunoscut deaproape au învățat a ne cunoaște și a ne iubi prin mijlocirea rapsodiilor lui Enescu. La auzul acestora li se părea că se deapănă în fața lor imaginile unei povestiri simple și emoționante despre orizonturile largi ale țării noastre, despre minunatele ei priveliști, despre omenia și dîrzenia, blîndețea și exuberanta bucurie de viață a poporului din mijlocul căruia s-a ivit acest excepțional creator și interpret".

1955 George GEORGESCU

„Ne-am obișnuit să spunem că Enescu a fost un artist de geniu. Aceasta este adevărat, desigur. Dar el a fost totdeauna o personalitate autentică, legat de oameni și de societate. Noblețea figurii sale stă tocmai în unirea acestor două aspecte, care nu totdeauna se implică reciproc".

1961 Mihail JORA

„Admirația pe care o port maestrului George Enescu se nuanțează cu aspecte rare. Compozitorul, dirijorul și virtuosul Enescu reprezintă în muzica contemporană un fenomen real. Memoria sa prodigioasă înregistrează fără scădere și defecțiune toate partițiile, toate contururile melodice ca într-o enciclopedie vie și vibrantă".

1939 Ionel PERLEA

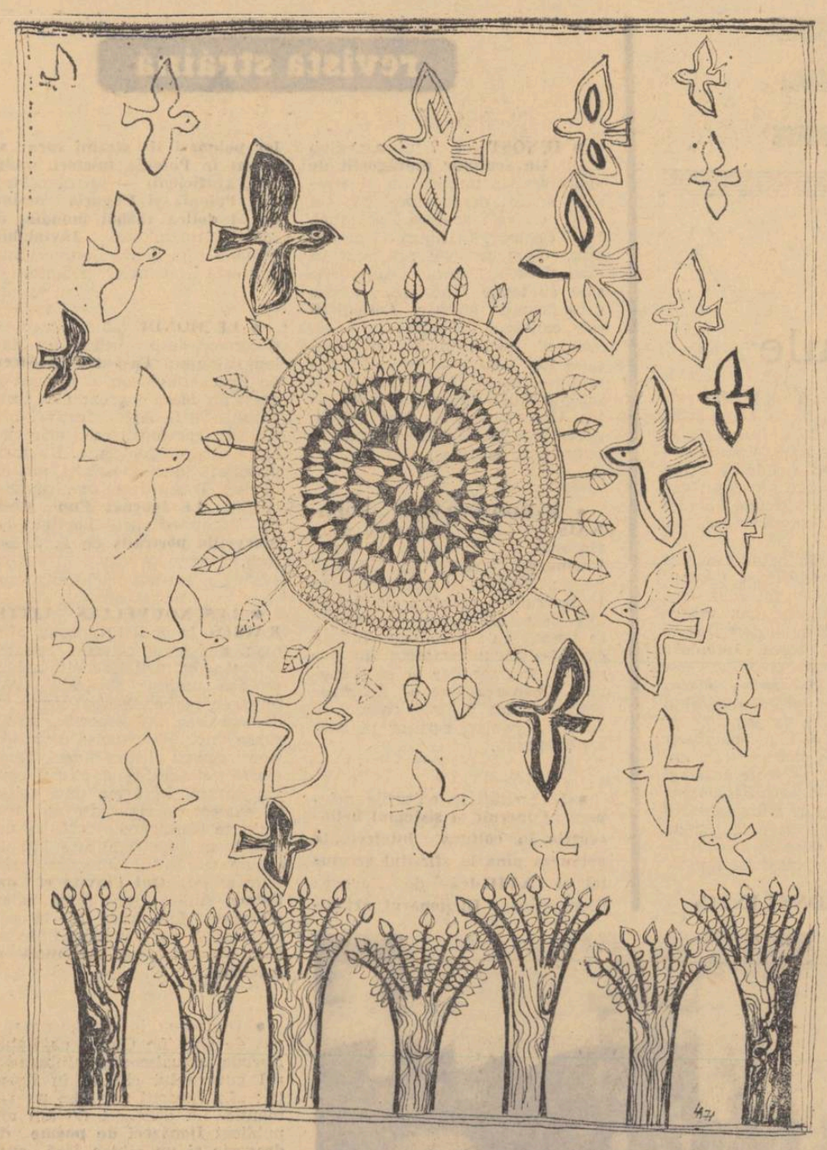

DESEN DE ADRIANA LUCA

IOLANDA MALAMEN

Acum

Acum pămîntul să îl umplem
de candizi crini și de iubire,
Acum un astru să ne fie
prilejul spre nemărginire

În lumea unor zei de pace
călătorind precum izvoare
aceiași fluturi ne sînt pază
cuvintelor nemuritoare

Fiecare cuvînt

Fiecare cuvînt și zorile
ce pașnică viață au,
cum le este ușor să atingă
în zbor nemărginirea.
Iubire, tu, mai albă
decît ninsoarea,
a venit marea cunoaștere
a luminii
Către maluri de aur,
Cu putere de pasăre
să aluneci vestind eternitate

ANA MUREȘANU

Joc

Mă jucam uneori de-a fîntînile.
Strigîndu-mă,
tulburam apele,
apoi de neliniște
îmi așteptam chipul
mai multe-anotimpuri în șir.

Ningeau zăpezi de la pămînt la cer,
berzele albe-aduceau semnul de ploaie,
ciinii, tot mai bătrîni, păzeau
aceleași praguri,
martie și-octombrie
innoptau
la mine-n odaie,
numai fîntînile mele-au rămas lîngă gînd,
iedere dulci, de răcoare,
jocul de-a pietrele-aruncate în ele
jocul de-a așteptările,
niciodată secînd.

Oră calmă

Pe vara mi-așez creștetul,
pe buturugă aprinsă, ciinele de pasă.
Fierul se culcă în iarbă.
După-amiezele, țestoasele
innoată-n căldări
ruginite de arșiță.
Una fierbe,
alta se clatină
a doua e viespe,
sau numai datină.
Ochi înverzește
în albul zidului
șerpii de casă cîntă
de leagăn apusului.

Somn

Nu-mi aduce înserarea
liniștea cîmpiei
rămîne o vreme în cuiburi
ce se-așteaptă despărțită
de coaja ei de pămînt,
de la gleznă îmi răsare
o fîntînă săritoare
ce-mi spală fruntea
de fructele zilei
pe cînd ochii mei rodesc
flăminde vietăți
ce cu-ncetul mă devoră
și trec astfel în ființa lor
fără păreri de rău
și-o clipă locul
aproape cu sfială
conturul îmi păstrează.

GEORGE VIRGIL STOENESCU

Balanța

Eu știu bine, prea bine știu
Calea ta ascunde un măr albastru
Eu știu bine, prea bine știu
În simburi voi albi sihastru.

Tu știi bine, prea bine știi
Gîndul meu trebuia să te doară
Tu știi bine, prea bine știi
Dorul rămas să ardă în vară.

Pe cearcăne de apă

Te-am vrut mereu o cifră infinită
În noaptea grea de piramide — gerul
Un gînd uitat și repezit ca fierul...
Cu nufărul plăpînd ademenită.

Sfîrșitul fără împlinire arsă
Pe moartea unui vers nescris anume
Fără trufie și uimire-n lume
Pe cearcănul de apă neîntoarsă.

Aș vrea să știu albastra ta privire
Ce n-a știut vreodată îmbătare
O, Lydie plăpîndă arătare.
Decît în ochiul meu de clopot mire.

În sorții duși atunci în depărtare
Îmi ești acum mai dragă în neștire.
O, Lydie plăpîndă arătare

Tineri reporteri

A. POPESCU

cîmpia verii

Pe fundalul verde al lanurilor de porumb sau galben al grîului copt, trenurile apar și traversează cîmpia Bărăganului, lăsînd doar o urmă neagră cenușie în imaginea de-o clipă, întrerupînd la fel de efemer liniștea întinderilor plane ale cîmpiei. Doar călătorul de la fereastră înmagazinează imagini peste imagini în aceeași vibrație sacadată a roților de tren, însoțindu-le pînă la destinație. Cadrul cîmpiei nu te părăsește nici dincolo de apele tulburi ale Dunării, trecerea spre Dobrogea fiind marcată doar de exoticul lingvistic din numele stațiilor C.F.R. : Derin, Cogealac, Istria, Ciamurlia, Babadag..

Cînd părăsești Mihail Kogălniceanu și trenul gonește spre Cataloi, ochiul e sensibilizat de adăugarea blîndă în peisajul liniar al lanurilor, a dealurilor aurii, dobrogene, niște urme din vechii munți hercinici, aici continuîndu-se mireasma caldă a lanurilor de păioase, răspîndite însă pe pante, sugrumate de păduri, în pătrate galbene și verzi. Ajuns între dealuri sacadatul roților e invadat de vibrația prelungită în ecouri a dansului tractoarelor. Aici cîmpia se asprește, căci paiele înteapă pămîntul, lăsîndu-și ochii înfipți în baletul învolburat dintre paletele combinelor aflate în cîmp. O trepidație continuă ce te scoală de pe banca comodă a trenului, făcîndu-te părtaș la simfonia fierbinte a campaniei din vara aceasta, simfonie în care perfecțiunea instrumentală a brațelor și a minții dau peisajului forța inegalabilă a procesului muncii

Arunci peste această vîlvătaie dorința de a participa cu întreaga ființă și-ți alături pașii imediat primei ocazii de a ajunge în cîmp. Astfel, lîngă șoseaua către Tulcea, pe o tarla de 58 ha, două brigăzi de muncă ale C.A.P. — Bălcescu, un efectiv de aproximativ 50 de cooperatori își îndeplineau solemn și măreț nobila sarcină de strîngerea grîului. Acolo, 14 combine duduiau în lanurile grele, lăsînd în urmă fîșii aspre pe pînza galbenă. O simfonie de culori în mișcare, în care tălmăcim contribuția dirijorului, discretă dar activă, atunci cînd în locul bagheței, inginerul agronom Dan Cîrstea, întrebuințează cunoștințele sale științifice trecute prin experiența vieții sale în cîmp. Prezența infiltrată în organizarea partiturii combinelor, unde grîul se alege de pai și se adună-n saci dolofani, iar paiele în baloți, încărcîndu-se apoi în camioane și căruțe, liniile melodice ale procesului muncii, înscriindu-se în adagiul rutier, spre bazele de recepție din Babadag.

Cu greu puteai desluși fețele, vedeai spinări încărcînd sacii și mai greu era să prinzi răgazul unei convorbiri în fierbintele cîmpiei, iar spre prînz, sulițele nemiloase ale soarelui te făceau să simți sub cămașa transpirată înțepăturile plevei pătrunse prin pînză, dar, cine are timp să se gîndească la asta ?, brațul tău e necesar mereu, baloții cad și trebuie adunați, căruțele așteaptă să le încarci cu pleavă, gesturile se urmează unele pe altele, furci care apar și dispar în grămada aurie, pe toate ochiul dirijorului le cuprindea împlinind necesitățile orchestrale a marii bătălii a recoltei.

Clipa de meditație în umbra unui tractor abia sosit de la bază, m-a făcut părtașă concluziilor spuse cu voce tare de inginerul agronom, în care cifrele adăugau încă o zi de muncă la celelalte zile fructuoase, cu care rezultatul recoltării din vara aceasta a fost bogat.

Însoțind pașii agronomului în sat, am găsit acasă masa pusă de soția sa, inginera zootehnistă Gabriela Cîrstea.

Foarte tineri, la cîțiva ani după absolvirea Facultății de agronomie din Craiova, familia inginerului Cîrstea a devenit pentru gospodarii satului necesitatea dirijorului în orchestră, contopit trup și suflet vieții lor de-acasă și din cîmp.

— Am vrut să merg într-un sat de lîngă Brașov, căci sînt de-acolo, ne spune Dan Cîrstea, iar soția, fiind din Prahova dorea în locurile acelea să muncească, dar ne-am căsătorit și am ales un sat unde să lucrăm amîndoi. Aici am făcut primii pași ca ingineri și aș vrea să cred că oamenii satului înțeleg rostul meu și al soției și ne simt de-ai lor...

Se înserase și căldura de peste zi se lăsa în încremenirea frunzelor colbăite și în albul ierbii, vîntul fiind doar o adiere cu miresme de pai proaspăt secerat.

Cînd am părăsit satul N. Bălcescu, trenul ce pleca din Cataloi traversa din nou Dobrogea urmărit în noapte de ochiul încins al lunii deschis în orizontul negru peste cîmpia solitară.

DESEN DE GHEORGHE DOBRE

RADU ANTON ROMAN

în țara făgărașului

Făgărașul se rostogolește de pe munte pînă la marginea Oltului, bolovănos, alb cenușiu, ca o lavină imensă. În jurul său, satele cu nume muzicale, Ohaba, Șercaia, Hălmeag, Șinca, Viștea, Arpaș, Șimbăta, desfășurate spre pădure și spre cîmpia Ardealului. Dincolo de munții albaștri ca spinările de bivoli, începe Valahia, prăvălită la început printre dealuri, apoi curgînd domol, ca o mare de pămînt, în Dunăre.

Totul pare de piatră. Construcțiile orașului leagă amintirile veacurilor cu ceea ce a adus nou și impunător în aceste locuri secolul XX. Cărămizile zigzagate ale pereților medievali, amintind de Anvers și Rotterdam, sînt vecine cu zidurile viu colorate ale noilor blocuri ce formează o aureolă veselă întregului oraș. Cetatea Făgărașului fost argument de prim ordin în fortificațiile ducatelor Amlaș și Făgăraș, obiectul atenției lui Mircea cel Bătrîn, Radu al II-lea, Vlad Țepeș, Mihai Viteazul, cuprinde, din patru turnuri semețe Casa de Cultură, splendidă creație din ciment, lemn și sticlă. Chiar ea, însăși ea, bătrîna cetate renaște arație unei munci susținute de reconstituire. Vastul șantier de reconstituire va dărui culturii și istoriei românești un muzeu al vechilor perioade frămîntate ale acestui pămînt. Și un centru cultural de reuniune a oamenilor de știință și artă. Lucrările de restaurare sînt avansate. Ctitoria lui Constantin Brâncoveanu, s-a alăturat grupului de blocuri noi Mîndra Olt, iar Mănăstirea Șimbăta domină cu un spațiu aparte stațiunea turistică Șimbăta.

Orașul se întinde și „dincolo" de oraș, cîteva zeci de blocuri lîngă marele Combinet Chimic Făgăraș, altele lîngă Uzina de Prototipuri și Reparații Utilaj Chimic, alte zeci spre ferma Beclean...

Există o creștere a orașului, care-și caută pretutindeni echilibru, memoria proaspătă a oamenilor, formația lor cetățenească și profesională, aduc mărturii convingătoare despre drumul ascendent din ultimele două decenii al vieții urbane, al dezvoltării industriale, al ambiantei acestor locuri.

Recenta și frumoasa istorie făgărășeană își mărturisește semnele și în cele mai simple întîlniri cu orașul și oamenii săi.

Întrebîndu-l pe unul dintre lucrătorii de la Uzinele de Prototipuri din Făgăraș, pe Gheorghe Stanciu cum a luat parte la evenimentele acestor noi creații mi-a răspuns :

— Înțeleg că este vorba despre felul cum am muncit noi cu toții la uzina noastră. Îmi amintesc, cînd am început să lucrăm, acum aproape 20 de ani, împreună cu inginerul Traian Popescu, erau pe aici numai trestie, ierburi, rădăcini de apă. Inginerul iubea locurile și munca și ne-a făcut și pe noi să le îndrăgim și mai mult. Am lucrat la început o mînă de oameni, acum sîntem cîteva mii. Uzina însăși, cu anii, a devenit mai mare, cu secții tot mai multe. Vedeți, și acum, șantierul n-a încetat, peste tot sînt schelării, uzina crește mai departe, se construiesc aripi noi. Noi, aș putea zice, sînt și cele vechi, niciuna nu rămîne veche, ține pasul cu oamenii. Aprigi și drepți sînt oamenii de aici, așa era și inginerul nostru căruia îi ziceam „Leu", care muncea toată ziua, venea adesea și noaptea în uzină pentru că spunea așa trebuie să fie un inginer șef. Ne-am învățat să n-avem ochi pentru leneși, să lipsească din ochii noștri leneșii că mănîncă pita degeaba. Cu munca am ridicat uzina, am crescut verdeață și copaci, am îngrijit și apa și lacurile unde avem bărci ca la mare, le-am îngrijit și înfrumusețat pe toate, casele și blocurile. Înțelesul lucrurilor stă în munca oamenilor și de aceea noi învățăm mereu să muncim mai bine și să-i mărim înțelesul.

ION LAZĂR

la teleorman

Nu există loc sub soarele acestei țări, acolo unde munca se cheamă împlinire — și pretutindeni așa se cheamă munca în țara aceasta, unde reporterul să nu poată consemna prezența comuniștilor. Lucrul acesta, a cărui evidență stă la îndemîna oricui, încercăm să-l subliniem noi în rîndurile de față.

Păstrez imaginea proaspătă a unei întregi galerii de portrete reprezentînd oameni din județul Teleorman, comuniști în ipostazele lor obișnuite, oameni pur și simplu, muncind și vorbind firesc, așa cum respirăm aerul fiecărei dimineți.

★

Primul pe care l-am cunoscut a fost Nicolae V. Stoica, un bărbat în puterea vîrstei, stăpînindu-și fiecare gest cu o știință aparte care nu e altceva decît semnul experienței, al lucrului de ani de zile cu oamenii. L-am cunoscut prin intermediul **însoțitorului meu de cîteva clipe** — Ion Ghergu, secretarul organizației U.T.C. de la **Combinatul de îngrășăminte chimice Tr. Măgurele.** Acesta avea o treabă urgentă, pare-mi-se o ședință, și cum nu putea să lipsească de acolo, și cum timpul nu-i îngăduia să mai întîrzie m-a lăsat cu muntele de om lîngă mine. Îl văd cum caută nu știu ce, pînă la urmă am bănuit că avea nevoie de o cheie, să putem intra undeva „sus" — aici e prea mult zgomot și nu ne-am fi putut înțelege — într-un birou (așa vine vorba, de fapt o încăpere de lucru ca oricare alta), și mă gîndesc că muntele de om se mișcă prea repede și prea abil pentru vîrsta și greutatea lui.

Mi-a vorbit cu o voce egală, sigură :

„Se bătuseră doar pilonii în 1964, așa că pot să spun că sînt aici chiar de la înființarea combinatului. Am lucrat la Rafinăria 4 Cîmpina ca mecanic de turbină. Cînd am venit aici, aveam cu alte cuvinte, făcută școala șantierului, mai bine zis a „începutului" pentru că eu zic că nu e puțin lucru să fie cineva care să știe cum adică trebuie făcută o treabă de la începuturile ei".

Între timp se deschide ușa și în fața noastră se așează, fără să aștepte mult în picioare, un tînăr. Pare grăbit, ne întrerupe apoi, ca și cum gestul său ar fi fost foarte în firea lucrurilor, cere o părere maistrului și acesta îi explică ferm de ce soluția propusă de el e mai bună. Cîștigăm două lucruri deodată : și mai mult curent și mai bun, adică mai puternic. Tînărul nu se lasă ușor bătut, deși se vede că e convins că maistrul are dreptate. Da, zice, dar pot foarte bine să las neschimbată presiunea. Sigur, merge și așa, foarte bine răspunde maistrul. Și tînărul pleacă atunci liniștit că ceva din părerea lui a rezistat.

Reluăm dialogul. Aș vrea să știu dacă maistrului mecanic reparații-turbine Nicolae V. Stoica, secretarul organizației de partid de la C.E.T. (centrala electrotermică), îi surîde să plece din nou, să se „aventureze" într-un alt început.

„Aș pleca dacă ar trebui, cum pot să nu plec tovarășe, dar așa de dragul plecării nu m-aș urni .Iaca, împlinesc anul acesta 26 de ani de serviciu continuu, am doi copii, cel mare e la liceu într-a unsprezecea, iar cel mic abia a opta, m-am făcut turnean cum s-ar spune".

„Apoi să știi dumneata că nu-i ușor lucru să începi o treabă ca asta cum e combinatul nostru, să o migălești bine și-apoi să te uiți la ea și să-i faci cu mîna, ca unei dragoste trecătoare. Eram la început doar paisprezece membri de partid aici în secție, și printre noi se aflau foarte puțini care ar fi putut spune că se pricepeau la centralele de termoficare. Oameni vechi erau puțini". Aici se insinuează, fără să-l notez în carnet, un gînd — modestia interlocutorului meu începe să-și arate una din fețe — dar nu prea continui această idee fiindcă, mă conving imediat, maistrul nu despre dînsul vrea să vorbească neapărat, ci despre cei paisprezece comuniști de atunci față de șaizeci și șase de acum. E o treabă (îi place mult, pesemne, cuvîntul acesta maistrului de vreme ce nu se dezbară ușor de el) să ai în tine de peste cinci ori mai multe gînduri bune. „Asta așa, cu carnet, darmite dacă socotim și pe ceilalți, și tineretul, uteciștii adică. Ei sînt ca și noi, sînt aici în combinat copiii noștri."

Despre fochiști, despre pregătirea oamenilor, despre cursul de calificare și de perfecționare a calificării maistrul îmi poate vorbi zeci de minute în șir.

„Nu s-a luat nici o hotărîre de unul singur, noi toți sîntem noi toți la toate, și atît. De maturitatea politică a colectivului nostru n-am ce spune matale mai mult că noi am stat aici, vîrstnici și tineri la un loc, ori de cîte ori cazurile de avarii o cereau. Și ce crezi dumneata, așa ca o părere, ușor lucru e să stai patruzecișiopt de ore în continuu, să simți că nu mai ai nici somn, nici foame, ca și cum n-ai mai fi decît o idee — să termini odată mai repede cu prăpădita aia de defecțiune care ne bate capul. Și cum să plece vreunul acasă ?! Dar asta, zău, chiar că ar fi peste mintea omenească, ca noi toți să stăm aici și unul să plece..."

★

Stau de vorbă cu maistrul principal chimist Alexandru Popa, secretarul organizației de partid de la secția „acid sulfuric". A făcut școala de maistru la Năvodari și a mai lucrat la Copșa Mică și la Uzina de superfosfat și acid sulfuric Năvodari. „13 septembrie 1963 a fost prima mea zi de lucru aici, la Turnu Măgurele. Abia se plantaseră pilonii. La 9 august 1964 linia a II-a de acid sulfuric a început să producă, și așa mai departe".

„E secție grea acidul sulfuric. Noi îi zicem „batalionul disciplinar" al combinatului, dar asta numai așa pentru că în fapt aici nu rezistă decît cei foarte buni, foarte conștiincioși, foarte bine pregătiți".

„Vezi dumneata, fiecare om are la casa lui cîte un necaz. Noi aici în combinat am avut pînă deunăzi mare necaz cu serpentinele. Uite, astea sînt serpentinele. Un set are 6 perdele. Astea sînt date la fiare vechi, dar a meșterit altele maistrul principal Dumitru Minculeasa cu oamenii săi de la atelierul mecanic. Am ajuns să-l cunosc astfel pe autorul serpentinelor românești de la Turnu Măgurele. Maistrul Minculeasa nu zăbovește însă prea mult cu vorba asupra serpentinelor fiindcă la un moment dat m-am pomenit că discutăm despre modelatorul de înaltă calificare Ștefan Mîndreanu, președintele comitetului de sindicat pe serviciul „Edile".

„...Pricepi acum cum vine treaba ? Mîndreanu face modelul în lemn — nu-i ușor, să știi — și aici, la atelier, noi îl realizăm pe viu. Asta e poveste lungă, inovații, realizări etc.".

Caut un inovator, îl caut pe maistrul chimist Dumitru Matache. Soarele e sus, e ora unu și ceva, cald, zi de vară lungă, amiază de foc care schimbă culoarea lucrurilor. Mi se pare că reflexele zidurilor au o nuanță selenară, oricum foarte ciudată.

Pe maistrul Matache l-am aflat prins într-o ședință. Am însă noroc că ședința se termină repede. E un om trecut de vîrsta mijlocie, blajin, nu-și aduce bine aminte cam cîte inovații a realizat din 1965, de cînd e aici. La Combinatul din Victoria a transpus în fapt douăsprezece.

Maistrul Matache e secretarul organizației de partid la grupul azot I. Mi-am dat seama că aproape majoritatea celor cu care am discutat sînt deopotrivă oamenii cei mai pricepuți în meserie, și nu știu care dintre cele două aspecte atîrnă mai greu în aprecierea personalității lor. Mi se pare că în realitate amîndouă fac un tot, de fapt tot așa cum un tot formează toți cei 1 476 de comuniști ai combinatului turnean, familia comunistă cea mai numeroasă a județului.

TEATRU

Antigona – leită taică-său (II)

Spuneam mai înainte de cele două timpuri care se înfruntă. Dar sînt și două sentimente potrivnice, două concepții, stiluri, etc. Antigona e numai iubire („Al vieți-mi rost e să iubesc, nu să urăsc".) Cînd femeile trec pe primul plan, cuvîntul acesta nemaipomenit apare ca o fatalitate. Ismena e umbra cea nehotărîtă a surorii sale, ezitînd între dragostea de frate și frica de rudă (îndepărtată).

Creon vrea să fie stăpîn absolut în casa lui, (citește cetate). Nu încurajează pilda de răzvrătire (Hölderlin vedea în gestul Antigonei chiar un act revoluționar).

În al doilea rînd, regele vrea să arate că un bărbat e totuși în frunte, iar nu o muiere : „Din cîrmuire răsturnați de-o fi să fim, / Incai să fiu de-un om dar de-o muiere nu".

Creon nu se vrea **moliu** cu cei ce calcă legea, cuvîntul lui adică Și are dreptate.

Ne reamintim distincția făcută de Camus în legătură cu tragedia greacă, despre cele două tabere care se înfruntă cu aceeași îndreptățire. (E, de altfel, ceea ce susținea și Hegel cu privire la Socrate și la concetățenii săi).

Cam de la jumătate încolo, piesa care e numai acțiune și teroare neagră, devine dintr-odată lirică. Nu vi se pare ? Eroina, după ce săvîrșește ceea ce săvîrșește, epuizîndu-și într-un fel destinul, parcă izbucnește în cîntec. Drumul ei de la palat spre grotă e presărat cu melancolie. Ea nu mai are nimic de făcut pe lumea asta, nimic care s-o distragă de la gîndurile ei, de la pornirea spre tristețe, care are ca substrat o notă existențială, poate spaima de moarte, dar care se revarsă în cuvinte unduioase și feminine ca niște plete pe umăr.

„...Și-acum, Polynikes,
Că leșu-ți îngropai, vezi ce răsplată-avui !
..Copil de-aș fi avut, ori soț,
ce-ar fi murit,
Ei putrezeau făr' de mormînt, dar eu
să-nfrunt
Cetatea — asta nu !... Și cărui gînd
mă plec ?
Că soț de-aș fi pierdut un altu-aș fi aflat !
Copilu-mi de-mi pierdeam, copil
cu-n alt bărbat
Aș fi avut ! Dar frate cum aș mai avea ?
Că doar și tatăl meu și maică-mea îmi sînt
La Hades ferecați !"

Antigona cinstește ireprobabilul în primul rînd, jelind „al nunții drag desfăt" de care nu are parte, repetînd cuvintele și bîlbîindu-se.

Piesa descrește în forță dramatică, dar crește în lirism. Din punct de vedere dramatic e mai slabă în partea a doua, însă mai filozofică. Se poate spune că Antigona merge agale spre sfîrșit.

E frumoasă și împotrivirea lui Creon, „îmbătoșarea-i în greșeli". Apariția lui Tiresias, profetul orb, care vine să-l zguduie cu niște profeții (de-ale lui) e de mare efect scenic. Iarăși se amestecă zeii. Blestemul este însă anunțat atunci cînd înfăptuirea lui e deja iminentă și, într-un fel, Tiresias trișează. Vine prea tîrziu. Oare asta să-l atîțe pe Creon ?

„Nici dac-ar fi ca vulturii
Să-nșface stîrvul lui și la picioarele
Lui Zeus ei l-or căra și-acolo l-or mînca,
Nici chiar așa — cu prețul ăstui greu
păcat —
Și încă n-am să iert să-l îngropați".

Ce cumplită este înverșunarea eroilor antici ! Cînd Homer vorbea de **mînia** lui Achile spunea o vorbă mare. Ei nu se modelează după împrejurări, nu știu să cedeze, sînt „îmbătoșați" și merg unul spre altul precum cele două lănci în mîna lui Polynice și a lui Eteocle. Un pas mai la dreapta sau mai la stînga să fi făcut unul dintre ei și... și-ar fi depășit epoca. Acești oameni umblă însă cu fruntea sus, sub un cer brăzdat de fulgere. Trăznetul pare anume făcut pentru ei, și-l caută cu privirea.

Creon se ține drept și scai de legi. Totuși profetul și corul parcă-l înduplecă, dar numai cînd e prea tîrziu. Ceea ce vede el în peștera în care Antigona se spînzurase iar Hemon, logodnicul june și pur se străpunge cu sabia, nu e altceva decît finalul din **Romeo și Julieta,** pe care Sofocle l-a înfățișat, se vede, primul.

Pentru că veni vorba, această tragedie se înrudește cu cea shakespeareană și prin adolescență, cu deosebirea că accentul e pus pe dragostea de frate.

Sîntem și noi surprinși de cîtă poezie lirică poate încăpea într-o tragedie. Ne alăturăm tuturor celor care au vibrat la imnurile rostite de corul bătrînilor tebani, printre crime, printre lacrimi. Totuși un omagiu, un imn adus omului, care, printre altele „străbate mări". Nici nu ne închipuim cît de mult putea să însemne această ispravă pentru oamenii care trăiau pe un pămînt acoperit nu numai trei sferturi de apă ca acum, ci aproape inundat în întregime, fiind mai apropiați de potop. Mișcarea corăbiilor pe mare apărea, aureolată, ca astăzi, zborul spre lună. Există un coeficient constant la om în orice epocă de a se face admirat pentru ingeniozitate.

Uitasem un amănunt. Antigona e „leită taică-său". Dar tatăl său, Oedip, îi este și frate. Asupra ei plana dintru început dezastrul. Cu atît mai mult chipu-i ne apare mai înrămat în fapta generoasă și neînfricată.

„Că zeii-n mersul lor fugar
Izbesc făr-ocoliș pe cei ce-s vinovați".

Și ce dacă ? Vinovată prin părinți și prin neam, ea înfruntă destinul, de atunci și pînă în zilele noastre, rămînînd una dintre cele mai de necrezut femei. Imnul omului rostit de bătrînii tebani i se cuvine în primul rînd ei :

„În lume-s multe mari minuni,
Minuni mai mari ca omul nu-s".

Antigona — ce minune înainte de era noastră !

Marin SORESCU

ARTE

FILM

Iluzia unei insule

Titlul pus de noi în fruntea însemnărilor din această săptămînă este împrumutat din încăpătoarea creație a lui Adrian Păunescu, astfel fiind intitulată o admirabilă poemă a sa. Revăzînd (după 15 ani de la premieră !) faimosul film al lui Grigori Ciuhrai — Al patruzecișiunulea — ne suna în minte această sintagmă fericită: iluzia unei insule. Nu am citit încă povestirea lui Boris Lavreniov, ce stă la baza filmului, dar sîntem ispitiți să credem că ei i se datorează, pe lîngă meritele unanim subliniate, și unele stridențe de ordin dramatic, creionarea sumară, din linii lipsite de forța transfigurării, a unor caractere.

Mai multe sînt motivele literare ce se amalgamează în această povestire tragică. Detectabile sînt cel al lui Robinson și Vineri, apoi al dușmanilor — amanți. Pentru o clipă o insulă ca la începutul lumii face să se rupă văzduhul de ură dintre doi oameni aparținînd unor tabere încleștate în luptă, dragostea se naște cu uimire în aceste suflete. Insulă a iubirii, a împăcării imposibile, tragic vremelnice. Tînăra luptătoare revoluționară (interpretată cu farmec specific de Izolda Izvițkaia) este mistuită de pasiunea — inițial reprimată cu toată puterea — pentru ofițerul alb-gardist, prizonierul său. E umbra mare a insulei, domolind flăcările unor angajări politice nete, definitive ce nici nu pot fi puse în discuție. În anii aceia, hotărîtori pentru istoria lumii, a face parte dintr-o tabără sau alta era o problemă de viață și de moarte ; căci era cu neputință — și aceasta dovedește filmul lui Ciuhrai — să te abstragi din luptă, să te situezi pe o poziție neutră, de contemplare. Dragostea însăși nu face decît să precizeze și mai tranșant de partea cui se alătură fiecare din cei doi : din iluzia insulei, ofițerul (interpretat magnific de acel extraordinar actor, de o finețe nepăminteană — Oleg Strijenov) se întoarce de partea clasei sale, un foc de armă destramă visul lui Robinson, la țărmul de foc al Revoluției.

Ilie CONSTANTIN

revista străină

• **IUNOST** (nr. 7 iul. a.c.) Sub titlul **Un sculptor îndrăgostit de sport** revista publică un interesant articol despre unul din cei mai în vîrstă sculptori sovietici, Iosif Ceaicov. În lunga sa activitate, Ceaicov s-a remarcat în mod deosebit prin sculpturile sale cu temă sportivă, dintre care grupul statuar **Fotbaliștii** este cunoscut în lumea întreagă. Volei-ul, hochei-ul, parașutismul și — lucru cu totul ieșit din comun — înotul au furnizat și ele sculptorului subiecte de inspirație. Unul din cele mai reușite portrete a lui Maiakovski poartă semnătura aceluiași Ceaicov.

• **HEBDOMADAIRE POLONAIS** (iul. a.c.) Noutăți în cinematografia poloneză : filmul **Chemarea** în regia lui Wojciech Solarz. Regizor și actor, creator al teatrului satiric studențesc din Varșovia, Solarz a debutat în urmă cu doi ani cu un film care l-a făcut cunoscut nu numai ca regizor dar și ca scenarist. **Chemarea** este o adaptare pentru ecran a unui roman de Julian Kowalec, scriitor polonez contemporan.

• Și noutăți în editurile poloneze : **Copernic și sistemul heliocentric în cultura intelectuală poloneză pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea** de Barbara Bienkowska ; **Dicționarul artiștilor polonezi și străini care au lucrat în Polonia (pictori, sculptori, graficieni)** — operă colectivă ; **Polonia și Ungaria înainte de al doilea război mondial** de Maciej Koszminski : **Invincibila armada** de Jan Dobraczynski, cunoscut romancier polonez.

• **LE MONDE** (26 iul., a.c.) Un document despre negrii din Harlem, albumul **East 100 th Street** de Bruce Davidson, a obținut în acest an Marele premiu al festivalului de la Arles, festival menit să recompenseze cele mai bune cărți de fotografii. Un juriu prezidat de cunoscutul scriitor Michel Tournier a mai premiat cărțile : **Le Journal d'un siècle** de Jacques-Henri Lartique și **Storyville portraits** de E. J. Bellocq.

• **LES NOUVELLES LITTERAIRES.** În anul 1970 Louis Mirman, directorul colecției pentru tineret a editurii Hachette a lansat așa numita „operație, Auteurs en herbe". Scopul urmărit : descoperirea și, respectiv, publicarea unor texte scrise de autori tineri pentru cititori tineri. Tema aleasă : dragostea și gustul pentru natură. În urma unei selecții extrem de riguroase au fost reținute treisprezece texte ce urmează să fie publicate într-un volum sub titlul (inspirat din Lamartine) **Qui t'invite et qui t'aime.** Autorii lor : șapte băieți și șapte fete între 16—19 ani. „Operația" va continua și în acest an cu tema **Aventură și prietenie.**

• Dintr-un interviu (consemnat de Guy Le Clech) cu Pablo Neruda, actualmente ambasadorul guvernului chilian în Franța : „La început am fost un romantic. La douăzeci de ani am publicat **Douăzeci de poeme de dragoste și un cîntec fără speranță...** După războiul din Spania, oamenii au devenit însăși materia poeziei mele. Din această epocă datează **Cîntecul general.** Apoi am avut contracte politice cu masele. Adeseori trebuia să vorbesc și să-mi citesc poemele în fața unor analfabeți. Atunci am trecut la o poezie foarte simplă și chiar didactică... Pentru poet, respectul poporului este o datorie sacră..."

• Ultima carte a lui J.P. Sartre, **Idiotul familiei,** continuă să incite spiritele. Jean d'Omersson, într-o cronică care nu se vrea deloc tolerantă, conchide : „În ciuda analizei profunde a atîtor texte de tinerețe, nu cred că istoria literară are multe de învățat din ultima carte a lui Sartre. Și nici nu sînt sigur că imaginea lui Flaubert a fost modificată profund. Mă întreb dacă bătrînul Goncourt nu a spus mai mult în trei cuvinte decît Sartre în două mii de pagini: C'est un homme qui a eu quelque chose de tué sous lui".

• (16 iul. a.c.) Se pare că nici producțiile anului 1971 n-au reușit să reabiliteze cinematografia vest-germană care trece în ultimul timp printr-o serioasă criză. O cronicară notează : „Ea (cinematografia — n.n.) pare să dețină tristul record al filmelor porno. În anul 1970, o sută șaizeci de filme produse, dintre care o mare parte «sexy», ca să nu spunem mai mult".

• Teatrul Națiunilor din Paris va deveni un teatru internațional cu activitate permanentă. Finanțat prin contribuția națiunilor și girat de Franța, el va începe să funcționeze din anul 1972 avîndu-l ca director pe cunoscutul om de teatru Jean Louis Barrault.

u.v.z.

ARTE

Octav Grigorescu

ARTE PLASTICE

Într-un volum antologic cu poezii de Rilke, carte purtată de mine, într-o vreme, oriunde mă aflam, figura și numele lui Octav Grigorescu, reprezentat prin cîteva desene revelatoare. Paralel cu arta lui Rilke, și uneori în directă comuniune, se insinua și arta pictorului. Apropierile nu erau întîmplătoare. Anumite linii de forță scînteiau la atingere și ce poate fi mai frumos decît statornicia imaginii lîngă statornicia cuvîntului. Afinitățile structurale, confirmate și mai tîrziu, amplificate, indicau în temperamentul lui Octav Grigorescu, indiferent de modalități, aceeași sete de comunicare între cele două praguri limită, amestecarea lor niciodată știută prea bine dar bănuită cu tulburătoare speranță, efortul ușor melancolic de a îndepărta pentru o clipă rugina și vătuiala aparențelor, redînd mișcării inițiale profunzimea adevărurilor aurorale. Clare mi-au fost astfel, de la început, cîteva elemente definitorii la Octav Grigorescu. Arta lui, care suportă cu greu comentariul tehnic, convorbire nudă între două sensibilități, este una dintre cele mai dezbărate de prejudecata materiei. Liniile, formele, culorile sînt umbrele unui zbor cu mult mai mare. Octav Grigorescu știe să trezească pleoapa ochiului orb dinlăuntrul ființei noastre de taină, păstrat în imaculatea lui milenară pentru scopuri mai înalte. Să încercăm, odată trezit, din unghiul lui de vedere, stabilirea cîtorva sensuri.

Hotărîtor pentru desenul lui Octav Grigorescu, indiferent dacă el este executat în tuș, tempera sau ulei, întotdeauna pare a fi punctul de unde începe, acea primă atingere cu hîrtia sau pînza, trasînd linia inițială, în virtutea căreia totul nu este decît consecință obligatorie. Am spus punct și linie. Dar linia însăși nu este decît, cum formula atît de poetic un mare filozof, curgerea împietrită a unui punct prin spațiu. Pictorul este obsedat de indestructibila unicitate. Proliferarea, degradarea ei în forme și convenții nu-i spulberă postamentul fundamental. Îndepărtîndu-se de sine, se ilumineză în același timp, proteismul este proba de foc la care se supune singură și cu bună știință, demonstrîndu-și astfel temeinicia și posibilitatea reîntoarcerii mai complete la ea însăși, tămăduită de prisosuri, în ordinea numai a spiritului. Serii întregi de tușuri, uluitoare prin numărul lor, atestă această obstinată vocație. Se relau la infinit minuscule foneme liniare. Geometria se modifică milimetric. Cîștigul, în planul imediat este infinitezimal, dar cu vaste repercusiuni asupra operelor viitoare. Odată găsite, tranzițiile rodesc departe, participînd, din domeniul fanteziei cu mireasmă de vis în cel al rigorii depline, supravegheate lucid. Amănuntul este predestinat întregului. Introspectat este și cuvîntul, prilej de glosare plastică în continuarea lui, nu în sensul de găsire a echivalențelor ci mai mult în acela de restituire a lui primordialităților. Răsărit după legi obscure dar de neînfrînt la suprafața conștiinței, asemeni picăturilor de untdelemn pe oglinda unui lac în nemișcare, el este descompus prin măriri succesive, acordat unui limbaj fără precedent sau poate uitat, stăruind în noi o paradisiacă amintire. Figura umană, frecventă în opera lui Octav Grigorescu, aș spune chiar nelipsită, tinde și ea, din nuanță în nuanță, să-și apropie idealitatea prototipală. O sursă puternică de lumină, pe raza căreia urcă mereu, la o secundă, la un acord melodios de suprapunere, îi topește și subție trăsăturile. Asceza chinuitoare este dublată de o extatică bucurie. Căutător laborios și concentrat, întotdeauna simțind centrul de greutate mai real al lucrurilor din miezul umbrei, Octav Grigorescu pune semne pe aura de lumină mai puțin vizibilă dar mai statornică și austeră a lumii. Din adîncul fîntînii pe care-au săpat-o și meșterii de țară văd stelele în plină și dogoritoare zi de vară.

Grigore HAGIU

TELEVIZIUNE

Steaua fără nume

Performanța unei stele cu nume e să rămînă o stea fără nume. Să se păstreze sinceritatea și simplitatea și lipsa convenției de la-nceput. Și emoția aceea-adevărată care face vocea să pîlpîie și pe noi ne transformă-n captivi.

Între emisiunile televiziunii, „Steaua fără nume" are o prospețime de invidiat. Dacă e adevărat că profesionalismul distruge arta și transformă talentul în uzină de bunuri de larg consum, emisiunea din seara de luni face o probă de necontestat. Nu prin ce face ci prin ce nu face, în frunte cu Dan Deșliu. Nu face rutină, nu face scleroză, nu face somn. De cînd stă în capul unui serial cu atît de mare vechime, autorul lui **„Ceva mai greu"** putea să se fi plictisit. Putea să se fi-înfeudat, să facă pricină comună cu juriul și să devină funcționar : juriul are cuvîntul, juriul a decis. De unde ! Dacă există un aer recalcitrant în emisiune, nesupunerea vine mult mai repede de la prezentator decît de la interpreți. Dacă bate un vînt de tinerețe contaminantă, în capul vîntului stă un poet. Fiindcă Dan Deșliu practică o atitudine neutră și își revendică ori de cîte ori i se pare că legea se-ncalcă, dreptul de a nu fi de acord. Cred că a aflat singura atitudine cu putință. Între un juriu „conservator" și-o opoziție de interpreți „liberală", diplomația de adoptat era zîmbetul. Poetul zîmbește. Să transformi prezentarea unei emisiuni într-un comentariu spiritual și să te ții de o parte : iată un model de urmat ! Mai există Mandric, la fel, Sorin Stati, Andrei Bacalu și cam atît. Locuri vacante figurează pe listă, „potriviții" sunt mai puțini.

În ce-i privește pe interpreți, nu se produc accidente mortale. Pe unii îi salvează talentul, pe ceilalți anii puțini. „Cîntă fals !" spune grav un membru din juriu și candidata are șaptesprezece ani. Ei, da, cîntă, dar e frumoasă și dezinvoltă și a avut curaj. Suntem de partea ei și așa, în înfrîngere, dar ia să fi avut cincizeci de ani !

Juriul a luat hotărîrea să devină sever, dar schimbarea la față s-a petrecut cam brusc. „La un pas de fericire" sugerat de Dan Deșliu era mult mai normal. Fiindcă dacă respingi o candidată ca Dorina Marina ce caută în concurs o candidată ca Adriana Duță să se fi prezentat oare ambele la același nivel ?

Sz. P.

PRETEXTE

„Ieșirea în partea opusă"

Efectul psihologic al anunțurilor publice, despre care am mai vorbit, se pare că are uneori darul de a influența nu numai comportamentul cetățenilor, în diverse ocazii, dar și pe acela de a interveni în hotărîrile decisive ale existenței lor, fie vesele sau tragice. Sînt oameni care mărturisesc că au găsit soluția unei chinuitoare probleme, de viață sau profesionale, citind o reclamă sau un afiș care să ne invite să ne purtăm într-un fel sau altul. Nu trebuie să te afli neapărat în baie cînd faci o descoperire importantă. „Evrica" se poate striga și în tramvai, citind discret „Călătorii nu au voe să angajeze discuții cu manipulantul în timpul mersului".

O știre de peste hotare ne încunoștiințează că în Franța, în metrouri, s-a renunțat sau este pe cale să se renunțe la formula „Fără ieșire", scrisă cu bidineaua în partea în care, călătorul, zăpăcit, rătăcit în labirintul subteran, nu găsea realmente nici o poartă. Au fost cazuri — se spune — cînd oameni deprimați, găsindu-se deodată înaintea acestor cuvinte, scrise cu litere de o șchioapă și care reflectau starea lor lăuntrică, imposibilitatea „de a ieși" dintr-o grea încurcătură, s-au sinucis, împinși la gestul funest de aceste cuvinte stereotipe.

Englejii, cărora le place totdeauna „să acorde o șansă" și înțelegînd mai de mult ce forță conține litera tipărită, au preferat să scrie pe zidurile metroului lor **„Ieșirea în partea opusă"**.

Psihologii francezi se pare că încep să le dea dreptate, schimbînd negația într-o afirmație salvatoare.

AMFION

Vasîle Bogrea

(1881–1926)

Doi tineri cercetători din Cluj au avut buna idee să strîngă o parte din scrierile istorico-filologice ale lui Vasile Bogrea, într-un volum apărut de curînd. (Vasile Bogrea, **Pagini istorico-filologice.** Ediție îngrijită... de Mircea Borcilă și Ion Mării, Cluj, 1971).

Bogrea face parte dintre savanții pentru care detaliul primează. Și e adevărat că nu există sinteză viabilă care să nu se sprijine pe o sumă de amănunte bine controlate.

Erudiția lui era prodigioasă, și îmbrățișa atît cultura greco-latină, cît și epocile ulterioare, în special istoria și limba popoarelor din Europa de sud-est.

Lectura unei pagini de Bogrea e mereu întreruptă de note lămuritoare, din care unele nu au vreo legătură strînsă cu subiectul tratat, dar toate sînt pline de amănunte inedite, uneori pasionante.

Curiozitatea lui nu avea limite, și îl vezi referindu-se la cine știe ce publicație rarisimă, în care a știut să detecteze vreo informație inedită.

Era un admirator pasionat al lui N. Iorga, pînă la asemănarea aproape totală a slovei sale scrisă cu a ilustrului istoric.

Nativ din județul Dorohoi, a profesat un timp la liceele din Piatra-Neamț și din Iași, fiind apoi numit la Universitatea din Cluj, nou creată, după reunirea Ardealului cu România.

★

Prin 1921, trecînd prin Cluj în drum spre Bistrița, unde îmi propuneam să cercetez arhiva Prefecturii, unde se păstrau documente românești de mare importanță pentru istoria limbii, m-am îndreptat în spre strada Nicolae Iorga (ce coincidență !), cu intenția de a-l vizita pe George Oprescu, pe atunci profesor la Universitatea locală.

Oprescu lipsea din Cluj. În schimb, m-a întîmpinat un bărbat puțintel la trup, o ființă firavă, cu o figură interesantă, umbrită de o barbă rară, cu ochi iscoditori, luminoși de inteligență.

Era Vasile Bogrea.

Conversația s-a înfiripat numaidecît, și am petrecut lungi momente de rară satisfacție intelectuală, ascultîndu-l.

Numaidecît apropiat, fără nici o deformare profesională, de temut la un fost profesor de liceu, Bogrea se înfățișa ca un coleg dornic să-și împărtășească cunoștințele, fără nici o reticență.

Conversația lui nu era lipsită de spirituale ironii la adresa colegilor săi, și păstrez de la dînsul cîteva scrisori în care verva sa de polemist își dă liber curs.

Lectura paginilor salvate de la uitare de tinerii cercetători clujeni este deseori savuroasă și întotdeauna plină de învățăminte. Cultura noastră istorico-filologică înregistrează un real progres, prin punerea la îndemîna cititorului a unui adevărat tezaur de cunoștințe.

A trebuit ca o boală necruțătoare să doboare acest bărbat atît de înzestrat, la vîrsta de numai 45 de ani, întrerupînd în mod brutal o carieră de savant ce se arăta a fi deosebit de strălucită.

Al. ROSETTI

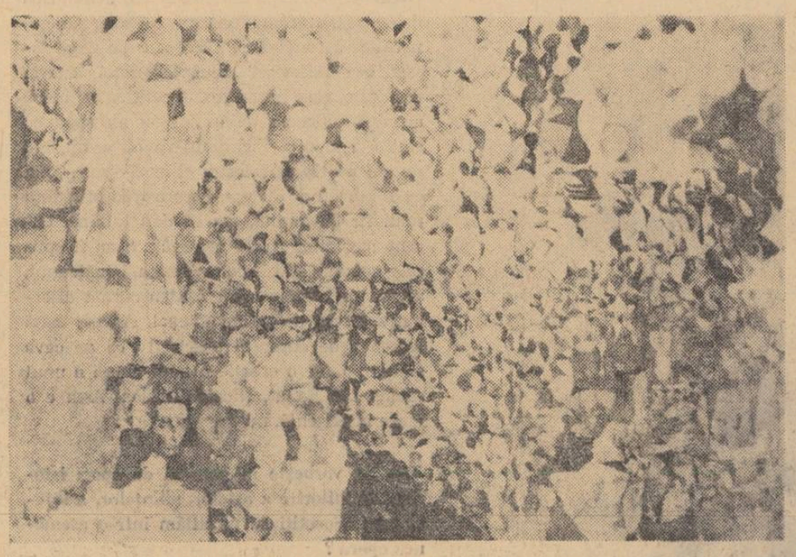

OCTAV GRIGORESCU : PRIMAVARA

Vara tîrzie a unui pictor

Sînt, pe la sfîrșitul apăsătoarelor veri ale Bucureștiului, cîteva rare zile de toamnă prematură, cînd canicula descrește brusc și aerul se limpezește. Atunci cad primele frunze pe aleile parcurilor și pe bulevarde. Petele de soare de pe zidurile caselor, filtrate de coroanele teilor și castanilor, sînt mai palide. Nu este însă toamnă adevărată, ireversibilă ; fiindcă se întîmplă ca mercurul termometrului să urce din nou și atmosfera să redevină înăbușitoare. Niciodată parcurile Bucureștiului nu sînt mai frumoase decît în aceste zile, cînd natura se reîmprospătează dintr-un izvor necunoscut, înaintea declinului final. Nimic din promiscuitatea lui iulie, în Parcul Ioanid, în Grădina Icoanei, în Herăstrău...

Printr-o coincidență (există însă coincidențe ?), am intrat, de curînd, într-una din aceste zile care nu se uită, în expoziția de pictură a lui G. Lazăr de la Biblioteca Universitară. Toată poezia delicată, fragilă, miraculoasă, a tîrziului de vară din parcurile și de pe străzile Bucureștiului, era acolo, intactă, pe pînză. Dar calmă și durabilă, spre deosebire de aceea reală care putea, în orice clipă, să piară.

Îmi lipsește aproape orice noțiune din limbajul de specialitate ; las pe criticii de artă să spună ce ține de maniera impresionistă în peisajele lui G. Lazăr, care mi-au amintit de acelea ale lui Monet, Pissaro sau Renoir. Sau de pointilliști, dar cu mai multă naturalețe. Uimitor mi s-a părut să găsesc la venerabilul pictor, pe lîngă o tehnică subtilă, o mare, inocentă a privirii. Frunzișul sălciilor, pajiștile de lîngă lacuri, nisipul aleilor, petele albastre de cer, siluetele pilpîitoare de femei și de copii, băncile pentru rarii îndrăgostiți, gardurile de piatră, tramvaiele, casele ascunse între copaci, parcă părăsite în timpul somnului de după amiază, — toate sînt privite cu un ochi tandru și calm, fără voioșie dar și fără tristețe. Viața, la G. Lazăr, e discretă și tăcută, copiii se joacă fără țipete, tramvaiele par încremenite în stații, ca și roabele femeilor care mătură aleile. Natura nu e exuberantă, ci pătrunsă de liniște, de taină. Lumina, difuză, strălucește în cîte un petec verde-galben de pajiște, în roșul unei anemone sau în vioriul stins al unui umbrar, cernută prin coroanele bogate ca o ploaie colorată. Pescari singuratici pe malul lacului Tei. Necunoscuți, într-un peisaj deopotrivă indiferent și familiar. Atmosferă de așteptare. Reculegere pe o bancă din parcul Ioanid, în preajma toamnei definitive, cînd... Cum sînt versurile lui Arghezi ? „Copacul, darnic cu găteala lui, De sus își pierde foi de-argintărie, Căzînd în drumul orișicui, În suflet sau pe pălărie".

Nicolae MANOLESCU

UMANITĂȚI.

Pasiunea lecturii

Cît de ciudat se naște o pasiune ! Ca acele rîuri subterane care-și au izvorul undeva departe, dar apoi călătoresc prin văgăuni nestiute sub pămînt, pentru ca să izbucnească deodată, cu apă multă, la suprafață, tot astfel o pasiune, ce răsare parcă dintr-o dată, își are, fără îndoială, sursa undeva într-o experiență îndepărtată. Imi amintesc o carte dintre primele lecturi, un roman de Jules Verne, *Prin Deșertul de gheață*, istoria unui căpitan de corabie, obsedat al polului Nord, unul din acei eroi obstinați, exaltați, puțin nebuni ai marelui povestitor. Eram subjugat. Eu însumi înaintam cu căpitanul Hatteras printr-un ținut prodigios, acela al marelui Nord, dar care, în același timp, era tărîmul fascinant al ficțiunii, al cuvîntului înscris într-o carte. Cartea mă învăluia, mă poseda cum nu mă cuprinsese încă nimic în scurta mea viață de pînă atunci. Cartea îmi *vorbea*. Am avut cu toții mai mult ori mai puțin limpede această revelație în copilărie, atunci cînd, deprinzîndu-ne cu cititul, am descoperit plăcerea lecturii : cartea ne vorbește. Cuvintele cărților pe care le citeam atunci, neînțelese uneori, rezistîndu-ne ca niște obiecte dure, impenetrabile, ne seduceau. O pasiune se năștea în noi, o dată cu această seducție : pasiunea lecturii. „Mi-am început viața — spune un cărturar din secolul nostru, Jean Paul Sartre — așa cum, fără îndoială, o voi sfîrși ; în mijlocul cărților". A întîlnit pentru întîia oară cărțile în biblioteca bunicului său și venerase „aceste pietre înălțate" pe cînd nu știa încă să citească. Niciodată natura nu i-a spus copilului Sartre ceea ce i-au spus cărțile. „Ele mi-au fost — va mărturisi mai tîrziu — păsările și cuiburile, animalele de casă, staulul și satul ; biblioteca era lumea cuprinsă într-o oglindă". Cînd o aude, pentru întîia oară pe mama lui, care de atîtea ori îl încîntase cu istorisirile ei, făcute cu viu grai, *citind* într-o *carte* o poveste, copilul Sartre are revelația pe care am avut-o și noi : cartea vorbește.

Cartea este, într-adevăr, asemănătoare cu o ființă vie. Întreținem relații de prietenie cu multe din cărțile pe care le-am citit, stimăm unele, iubim altele, un mic număr din ele, sau le detestăm. O carte nu poate fi niciodată indiferentă. Iar secarea poftei de a citi la un lector pînă atunci pasionat, e echivalentă cu o moarte a spiritului. Numai melancolia sfîrșitului, a unui *fin de siècle* îl putea face pe Mallarmé să exclame dezabuzat : „Carnea, vai, e tristă și cărțile-s citite". Poetul mărturisește — cu orgolioasă amărăciune : *„J'ai lu tous les livres"* — am citit toate cărțile. Toate cărțile. Este, oare, stare mai dezolantă decît aceea a epuizării poftei de a trăi, de a vedea, de a descoperi citind ? Cel care nu mai are nici o curiozitate, cel care crede că nici o carte nu-i mai poate spune nimic, că a epuizat toate cărțile e, cu adevărat, un om sfîrșit. După cum există, mai rar, intoxicați ai lecturii, maniaci ai paradisului artificial al cărților, a căror lăcomie intemperantă îi face să abuzeze de universul livresc în care văd o evaziune posibilă, un soi de stupefiant.

Arta de a citi e la antipozii extremismului acestor fanatici ai cărții, ca și al plictisului grav al celor care cred că au citit totul. Niciodată poate, ca în zilele noastre, n-a fost mai multă nevoie de o asemenea artă — dobîndită prin exercițiu pasionat — de o artă a lecturii. Sîntem într-un secol care a înmulțit posibilitățile de comunicare între oameni, de exprimare și transmitere a ideilor, a informațiilor. Mijloacele audio-vizuale — radio, televiziune, cinematografie — au pătruns în școli, în casele fiecăruia dintre noi. Pasiunea imaginii, a sunetului își dispută întîietatea în viața omului modern cu aceea a cărții. Dar, după cum cinematografia n-a ucis teatrul, după cum televiziunea n-a eliminat cinematografia, tot astfel tehnicile audio-vizuale de comunicare nu vor elimina lectura. Specializarea disciplinelor moderne, cantitatea enormă a datelor din anumite sectoare ori domenii ale științei pretind desigur o lectură organizată, pretind intervenția mijloacelor de cumulare, prelucrare și transmitere tehnică a informației, prin intervenția ciberneticii. Dar lectura — pasionații ei o știu atît de bine ! — nu este pur informațională. Nu citim doar pentru a dobîndi anumite cunoștințe. Citim — chiar și unele tratate științifice și, cu atît mai mult operele literare, filosofice — citim tot astfel după cum trăim : cu participarea întregii noastre făpturi, cu gîndurile, cu sensibilitatea, cu temperamentul, cu caracterul nostru.

Un inventator fantast din secolul al XVI-lea, Athanasius Kircher, a proiectat o utopică „mașină de citit". Cititul însă nu este o operație mecanică lipsită de participarea cititorului. Privind într-o veche gravură aparatul bizar al lui Kircher, cu roțile și lanțurile lui, zîmbești fără să vrei. Cît de inutil complicată e toată această tehnică pe care un simplu gest al scoaterii unei cărți din raft o suplinește. Nu ne rămîne — pasionați ai cititului — decît să deschidem cartea. Și cartea vorbește.

Nicolae BALOTĂ

Lecția de umanism a artistului

(Urmare din pag. I)

ținuea mea veritabilă. Ascultați **Oedip** și mă veți înțelege mai bine". Intr-un ziar din 1942, Enescu declara tot atît de limpede :„Am fost cel mai încîntat cînd în America am fost primit ca compozitor și în urmă ca violonist. Mi s-a acordat titlul de compozitor înainte de toate, ceea ce reprezintă pentru mine voluptatea supremă. S-a pus accentul pe ceea ce am luptat să ajung ; compoziția este atît de completă, și are la îndemînă o orchestră întreagă ca mijloc de exprimare a tot ce formează frumusețea și plenitudinea vieții".

Urmăresc cu mare emoție cercetările unor atenți și pasionați muzicologi și compozitori tineri, îndreptate spre luminarea importantei moșteniri enesciene în domeniul creației de cameră, simfonice, și de operă, și sînt convins că studiile lor, de o mare seriozitate, pregătesc apariția, nu peste mulți ani, a studiului-sinteză ce ne va pune în lumină una dintre cele mai originale și mai profunde plăsmuiri artistice a veacului. Dacă simt nevoia unor atari precizări, aceasta este pentru a repeta că nu trebuie să mai așteptăm în privința apropierii și frecventării tuturor lucrărilor lui Enescu, pe care, din fericire le avem înregistrate în interpretări de înaltă ținută. Să înlăturăm din mintea noastră ideea ineptă că Enescu s-ar fi rătăcit către sfîrșitul vieții sale în hățișurile artei pure, incifrîndu-și emoția și mesajul. Admirabil exemplu de consecventă artistică, creația enesciană e un model de dezvoltare organică a unei viziuni unitare, lipsită de compromisuri. Deschis și deosebit de sensibil la toate cuceririle artei contemporane lui, Enescu vădește un acut discernămînt și o precauție excepțională, întemeiate pe concepția sa generală despre caracter și despre stil, față de tot ce îi asaltează spiritul : nu reține decît inovațiile în stare să-i exprime mai exact viziunea, să-i justifice vrerea artistică. Între **Simfonia în re minor** (de școală), compusă în 1895, sau cele două **Rapsodii române**, scrise în 1901, și ultimele sale lucrări — **Simfonia de cameră** sau poemul simfonic **Vox Maris**, timp deci de peste o jumătate de veac, concepția artistică a marelui compozitor a rămas în esență aceeași, intuiția și substanța viziunii despre viață și despre artă s-au păstrat calitativ identice. Aceeași pasiune pentru melosul și ritmica muzicii poporului în mijlocul căruia s-a născut, aceleași simț al armoniilor și al simetriei, o dulce, cerebrală melancolie înrudită cu cea a lui Eminescu, un fior al frazei amintind de Blaga, întotdeauna o gîndire limpede și elevată, într-un cuvînt acel inefabil care își pune marca pe fiecare dintre opusuri, se dezvoltă încă de la primele scrieri, împlinindu-se și amplificîndu-se miraculos în jurul unui nucleu originar de aur, rafinîndu-se și complicîndu-se de la o lucrare la alta. Creșterea și maturizarea nu operează deci în substanța creației, ci numai în deschiderea construcției ideatice, în argumentele frumosului, în calitatea expresiei — adaosuri ale experienței, ale gîndirii niciodată resemnate, revoluționare. În acest domeniu al aerului rarefiat, ambiția virtuozului nu mai urmărește perfecțiunea formală și aplauzele sălilor în delir ; artistul grav năzuiește să ajungă — așa cum singur mărturisește — nu atît la **rezultate mari**, cît la **realizări sincere**, calitate distinctivă a operelor durabile. Ori, sinceritatea este evidentă și în lucrările de început ale tumultuosului romantic, și în cele de maturitate, rod al unei elaborări îndelungi, răbdătoare. Admirabila lecție etică a operei, uneori confundată cu ireproșabila sa activitate închinată ridicării poporului, trebuie înțeleasă urmărindu-se străduința lui consecventă de-a crea într-un stil românesc autentic. Este vorba deci nu de-a inova, ci de-a descoperi filonul adîncului. De la citatul din muzica populară, utilizat inițial, și pînă la reținerea sensului profund al acestei muzici, exprimat adesea — după chinuitoare căutări și după renunțarea la motivul decorativ — în formule stilizate de o rară concentrare, preocuparea artistului n-a ostenit a distinge, pas cu pas, datele gîndirii românești traductibile în limbajul muzicii. „Dacă avem ceva de spus, declara Enescu, s-o facem în felul nostru". Artistul a izbutit să-și realizeze dorința : opera lui este adînc românească, un adevărat program al unei culturi ce își definește coordonatele spirituale.

Este interesant că rolul mesianic al lui George Enescu a fost de timpuriu salutat de intelectualitatea țării, în primul rînd de scriitorii contemporani maestrului, egal preocupați de-a descifra în datele artei naționale trăsăturile specifice perene și fecunde ale gîndirii și sufletului românesc, arcadele virtuale ale stilului propriu unui popor. Despre Enescu au scris pene ilustre ale acestei țări : Duiliu Zamfirescu, Gala Galaction, Tudor Arghezi, Nicolae Iorga, Elena Văcărescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, B. Fundoianu, Tudor Vianu, George Călinescu, Ion Marin Sadoveanu, Mihail Ralea, Miron Radu Paraschivescu, Al. O. Teodoreanu și mulți alții, care, fapt tulburător, au văzut în genialul muzician nu atît un șef de școală, cît pe unul dintre cei mai autorizați întemeietori ai culturii noastre moderne. Datorită lor, conștiința publică i-a urmărit îndeaproape performanțele, au recunoscut în el, de foarte devreme, personalitatea capabilă să dea expresie definitorie artei muzicale a unui popor ce n-are nevoie să-și justifice ratiunea de a exista, putînd să și-o afirme, în schimb, la modul genial.

Fără îndoială, că dacă aceste înalte spirite ar fi cunoscut integral — cum avem noi astăzi posibilitatea — creația compozitorului desăvîrșită prin ultimele opusuri, ar fi salutat cu maxime elogii nu numai împlinirea unei personalități uluitoare, dar și biruința unei gîndiri de o perfectă rotunzime și originalitate, ce ne explică lapidar istoria și toate înaltele idealuri care ne însuflețesc.

CUVÎNTUL CITITORILOR

Cartea copiilor

Cred că rubrica dumneavoastră deschisă pentru cititori, privește și alte probleme decît acelea legate strict de literatură. Eu aș vrea să mă refer la măsură în care există sau nu există o preocupare pentru arta realizată de copii. Sunt învățătoare la clasa a IV-a, și în școala noastră există o activitate foarte dezvoltată în ceea ce privește aptitudinile libere ale copiilor. Am înființat cercuri pe ramuri de creație, literatură, dansuri, folclor și, bineînțeles un cerc de desen și de modelaj. Am organizat adeseori în școală expoziții ale elevilor și s-au organizat și la nivel de oraș. Unele exponate erau foarte reușite. Într-o excursie la București am vizionat și expoziția națională de desene ale copiilor și am rămas profund impresionată de sensibilitatea și fantezia bogată pe care desenele expuse o reprezentau. Cred că se poate chiar vorbi de o bună tradiție a expozițiilor școlare în țară la noi, dar mai cred că această mișcare deja existentă se poate încă dezvolta și supraveghea. E de mirare, de pildă, de ce editurile în măsură să ia o asemenea hotărîre n-au avut încă inițiativa de a scoate albume de artă cu desene și mulaje realizate de copii. Cred că s-ar bucura de mare succes atît în țară cît și peste hotare. Copilăria este o lume a neprevăzutului, oricît joc ar conține în ele desenele realizate de copii, ele vor încînta și vor fermeca întotdeauna pe oamenii mari. Vreau să spun că de pe urma unor asemenea albume ar trage profit în primul rînd cei maturi. Cred că ele s-ar vinde foarte bine și editurile n-ar rămîne în pierdere. Iar pentru noi, cei care lucrăm în domeniul învățămîntului, albumele acestea ar reprezenta și un material didactic plin de inedit.

Sofia LUPAN,
învățătoare, Brașov

Cum se reeditează clasicii ?

Sînt o cititoare pasionată a literaturii lui Mihail Sadoveanu. Printr-o împrejurare fericită am reușit să-mi procur ediția de opere scoasă în 1957 sub îngrijirea autorului. Îmi lipsesc totuși cîteva volume pe care n-am reușit să le găsesc nici la librărie, nici în anticariat. Am urmărit cu atenție tot ce s-a editat nou din Sadoveanu dar nici o ediție definitivă n-a apărut pe piață din 1957 și pînă acum. Au apărut cărți separate, adevărat, foarte frumos tipărite, cu o grafică de carte atrăgătoare, aproape toate editurile noastre au scos cîte ceva din Sadoveanu.

Nu am o pregătire literară de specialitate dar sînt o cititoare conseevntă a literaturii române clasice. Mie mi se pare curios că pînă la ora actuală în librăriile din Capitală nu există în permanență ediții complete de scriitori români. Nu mă refer numai la Sadoveanu. Pareă Ion Creangă sau Ion Luca Caragiale există în librărie într-o ediție satisfăcătoare ? Și chiar atunci cînd se scoate cîte o serie completă — Arghezi, de pildă, cred că este cea mai bună ediție definitivă a unui scriitor român — oare tirajul este satisfăcător ? M-am uitat la tirajul în care a fost scos Sadoveanu în anul 1957. Oare în țara noastră să fie numai douăzeci de mii de amatori ai literaturii lui Sadoveanu ? Cît timp trebuie să aștepte un amator de literatură pentru ca în biblioteca lui să existe dacă nu toți, măcar scriitorii cei mai importanți ? Cred că o literatură nu se citește pe porțiuni, ci trebuie să existe o privire de ansamblu asupra ei. Cred că inițiativa revistei „Luceafărul" de a da cuvîntul și cititorilor în privința literaturii noastre este foarte bine venită. În ce mă privește, am speranța că dacă o să scrie mai multă lume despre faptul că în librăriile noastre nu există ediții definitive ale clasicilor români și că tirajele, atunci cînd există, sînt cu totul nesatisfăcătoare, în cele din urmă, și în biblioteca personală vom avea toți scriitorii români, așa cum sînt trecuți în istoriile literare : de la cronicari pînă la scriitorii de astăzi.

Maria CRISTEA,
cooperatoare, București

Traducerile

Librăriile cuprind în rafturile lor un număr destul de mare de cărți traduse din limba italiană, și probabil, numărul acestora va crește. S-a tradus foarte mult, și ceea ce e lăudabil nu lipsesc operele importante. Calitatea mea de studentă în ultimii ani la limba italiană m-a obligat să urmăresc fiecare scriitor italian important, fiecare carte și absențele au fost rare, biblioteca cuprinzînd în majoritate volumele aflate în atenția mea. Ceea ce mi s-a părut ciudat, lucru de altfel ușor de remediat, este lipsa reeditărilor scriitorilor italieni de primă mărime, reeditări ce s-ar epuiza, cred, rapid, la rîndul lor. Un alt amănunt ciudat îl formează calitatea îndoielnică a unor traduceri. Folosirea unor traducători, autorizați, e drept, dar fără o cunoaștere nuanțată a limbii, a posibilităților ei, este riscantă. De altfel, examenul de traducător este ridicol de ușor, abia ultimul a mai ridicat la gradul de asprime necesar condițiile de obținere ale certificatului de traducător. Chiar revista cea mai importantă a Uniunii Scriitorilor, „România Literară" a incredințat, după cît am observat, traducerea unor texte italiene unui tînăr, Dan Ciachir, neîndeajuns familiarizat, după părerea mea, cu italiana. Paradoxal, traducătorii buni, cadrele universitare etc. sînt însă solicitate nu o dată de către edituri să corecteze traducerile altora (o dovadă a diferenței de capacitate) ! Aș vrea să mai adaug un deziderat general : mai multe traduceri din scriitorii italieni moderni, mai precis contemporani.

Olga ROMAN
studentă

Vioara lui Einstein

Henry Coandă

despre inteligența tehnică și inteligența artistică

— Am vizitat de curînd casa-muzeu Coandă, din B-dul Ana Ipătescu. Vizita mea se datora recentei înființări, din inițiativa marelui savant, a unui institut denumit „Creația tehnică și științifică românească". Discuția a debutat cu încercarea de a delimita inteligența tehnică de aceea artistică.

— Punctul meu de vedere este puțin diferit — răspunde savantul Henry Coandă. Pentru mine orice creațiune a creierului este într-adevăr inteligență. Fie ea în orice domeniu: artă, tehnică aparentă, orice formă. Nu fac nici o diferență între acel care mă poate emoționa, fie că este pictor, fie că este muzicant, fie că este intelectual. Înainte de a admira o lucrare făcută de cineva, eu admir creierul care i-a dat naștere, pentru că, pentru mine, lucrul cel mai extraordinar este celula din creier. Vezi, pentru mine, este un lucru așa de extraordinar, cînd mă gîndesc, văzînd zecile de mii de nebuloze pe care le cunoaștem, văzînd că una din ele — poate cea mai mică — are un braț numit Calea Lactee și că în această imensitate de numere există o stea, poate cea mai mică din toate, căreia i se zice Soarele, și că în jurul acestui soare se învîrtește un infinit atît de mic căruia i se zice Pămîntul și pe acest pămînt există cineva atît de mic încît nici nu și-ar fi închipuit cineva și acest infinit mic este Omul și că în acest om există 15 miliarde de celule în creier și că aceste celule, acest lucru e capabil să înțeleagă, să vadă și să prieapă și să aibă evoluția pe care o avem noi, găsesc că omul e ceva extraordinar de mare și admir inteligența lui, care îi dă posibilitatea de a trăi.

— Voiam să întreb care e părerea dv. în ceea ce privește inteligența tehnică, deosebită de aceea artistică.

— Nu sînt de aceeași părere. Felul acesta de separație între mașini, aplicații tehnice și artă, din punctul de vedere al inteligenței nu îl socotesc exact. Pentru mine inteligența artistică e la fel cu cea tehnică. Fie că e vorba de dans sau de muzică, pentru mine e la fel, ele sînt o creație a creierului.

— Evident, dar cu un domeniu special de aplicație.

— Arta se transmite și ea, poate nu din tată în fiu, dar prin mediul în care trăiești. Odată simți că ai trecut sau că ești în mediul romantic. Mediul este un fel de a acționa asupra întregii mase. Există, poate, o ereditate tehnică, dar nu e cert. Am asistat în viața mea la multe fenomene și unul care m-a frapat enorm de mult este tendința marilor tehnicieni de a căuta un soi de destindere în artă, mai ales în arta puternică, de forță, expresivă. De exemplu Einstein. Eu am urmărit toate talentele recunoscute, dar nici unul nu m-a impresionat ca vioara la care cînta Einstein. Prin urmare, el era născut ca să fie artist. Ori, acest fenomen, e un mod de manifestare a inteligenței, pentru că nu poți să spui că Einstein n-a fost un om extrem de inteligent. Cu toții, știm, nu? că marele inginer Leonardo da Vinci era pictor. Sau sculpturile lui Fidias... Și desigur că Fidias a învățat sculptura urmînd pe Arhimede, care aparent nu are nici o legătură cu sculptura. Și așa mai departe. Cînd ne ducem spre inteligența Indiei găsim multe tradiții. Indienii făceau muzică, dar ei se ocupau și cu fabricarea bronzului. Realitățile fizice sînt forme de inteligență.

— Știu că și în dumneavoastră coexistă artistul cu inventatorul, cu omul de știință...

— Da. Am făcut violoncelul mai întîi, dar

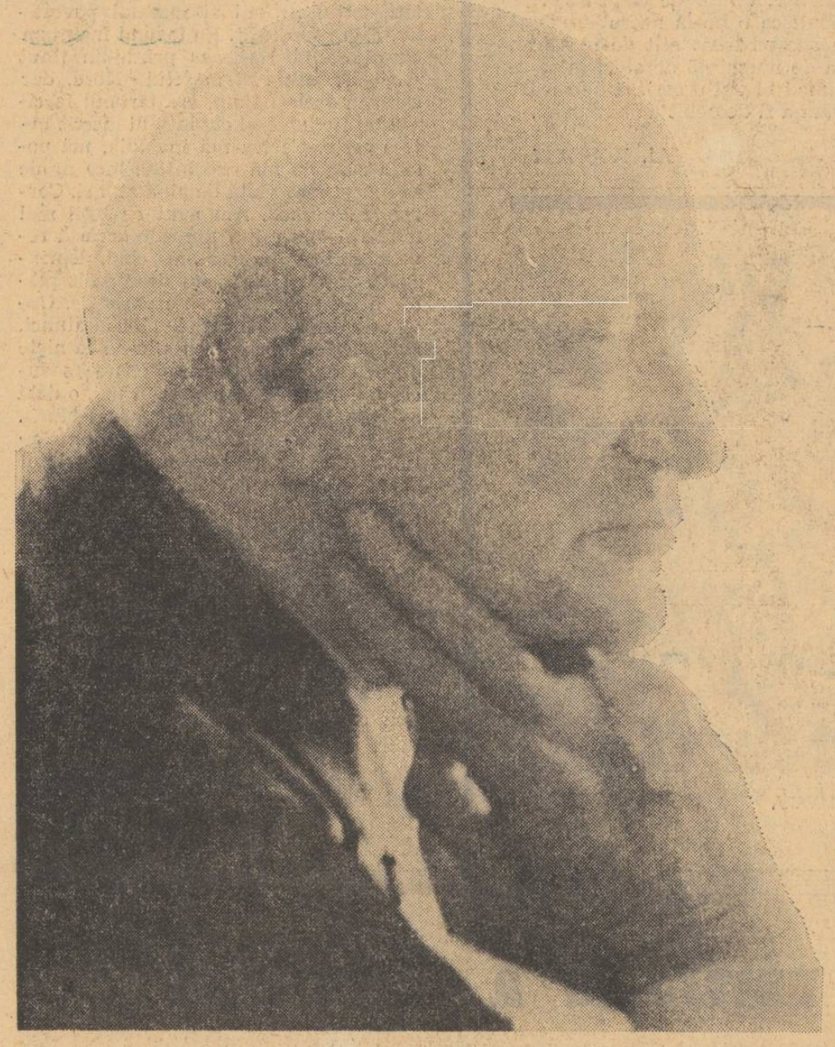

am fost și sculptor, la Rodin. Am lucrat la Brâncuși, cu prietenul meu Jalea, eram împreună în același timp și nu sînt, aceștia, oameni de mică anvergură. Am lucrat cu ei și era să rămîn sculptor. Și violoncelul era pentru mine un lucru enorm de important, pînă mi-am rupt brațul, și, vezi, e rupt de atunci și nu mă pot servi de el.

— Vorbeam împreună cu un prieten, că v-ați devansat epoca din punctul de vedere al tehnologiei, cu 20—30 de ani, prin invențiile pe care le-ați făcut...

— Acum să-ți spun ce se întîmplă. Din punct de vedere bărbătesc noi avem un complex de inferioritate față de femei. Orice facem nu scoatem din corpul nostru un element care să fie viață: facerea de copii. Și atunci, pentru a acoperi acest complex de inferioritate, ne aplecăm asupra materiei și căutăm, prin toate mijloacele, să-i dăm o formă de viață, mecanică sau artistică. Vezi, sînt foarte puține femei capabile să rivalizeze cu concepția bărbătească, dar cînd ai ajuns la un anumit punct, la o răscruce, ai nevoie de un ajutor, de ceva care să te propulseze. S-o luăm, de pildă, pe mădam Curie. Pierre Curie a lucrat toată viața conceptual ca să găsească ceea ce el simțea: existența unui corp. Dar nu știa. În ultimul moment a venit Marie Curie, care nu era altceva decît un chimist de mare calitate. Ea nu era vizionară, nu vedea, nu avea nevoie de aceasta, dar a adus exactitatea. Asta este.

— Răspunzîndu-mi metaforic ați ocolit într-un fel răspunsul la întrebarea mea. Cititorul de reviste, grăbit cel mai adesea, citește mai greu în spatele rîndurilor...

— Eu visez să ia obiceiul să citească. Vezi, noi căutăm prin toate mijloacele să ne mișcăm cît mai puțin. Vrem să reducem efortul uman. Eu sperăm că în acest moment oamenii vor căuta să citească, să se cultive. Servindu-se însă de o inovație extraordinară, care este televiziunea, ei caută să nu mai facă nimic, lăsîndu-i pe alții să le introducă idei gata digerate în creier. Mulți nu mai vor să lucreze cu creierul lor și asta mă supără foarte mult. Cînd spun și vorbesc, în ceea ce numesc filozofia mea, adevărul adevărat e că aș vrea ca acel ce citește ceea ce spun să stea un moment pe loc și să gîndească.

— Într-un fel asta e o ambiție a omului de știință și a artistului. Bănuiesc că înființarea acestui „Institut al inteligenței românești" urmărește și un asemenea scop.

— Institutul a fost creat de curînd. I s-a dat numele „Creația tehnică și științifică românească". Aș fi dorit să adaug denumirea de „gîndirea românească". Gîndire în general. Sînt convins că am trecut pe lîngă invenții, manifestări ale inteligenței, enorm de multe, care nu au fost fructificate fiindcă au fost judecate de unii care au spus că sînt o nebunie. Închipuiți-vă că acum 170 de ani un tip ar fi venit și ar fi spus: „Eu, cu o bucată de fier pe care o trec prin fața unui fir de aramă, am să dau lumină, curent mașinilor ca să meargă". S-ar fi spus că e nebun. Cînd Nicolae Teslea, bănățeanul, a creat primele mașini pentru curent alternativ, lucrul a fost fenomenal. Astăzi, toată lumea vede curentul alternativ ca pe ceva simplu, dar e o creație a unui om și a unui român din Banat, Nicolae Teslea. Asta e o mare inteligență, nu?

— Se vorbește în general de epoci istorice, de înflorire a artelor, științelor, a inteligenței. Socotiți că ne aflăm într-o asemenea epocă?

— Cred că sîntem în plin început. Există scintei, și în același timp masa se pune în mișcare. Ca inginer iei un creion și hîrtie și scrii. Și cauți să înțelegi, să vezi. Și cînd am spus „înțelegi", deja cuvîntul a înțelege înseamnă inteligență și stai și te gîndești că ai o masă căreia trebuie să-i dai o energie pentru mișcare. Îți trebuie mult. Și atunci calculezi ce efort îți trebuie. Și vezi unde găsești acest efort, prin ce transformare.

Actualmente, sub influența motorului cu explozie, ai certitudinea că muzica este mai mult ritmică pentru că totul a devenit sacadat. Dar, să luăm acum o... cum să spun... o altă branșă a artei: arhitectura. Din cauza acestui motor, care implică viteza de deplasare, un punct a devenit o linie și construcțiile noi sînt toate așa: în linie numai, sînt eliptice, pentru că s-a introdus viteza. Și așa se face că te duci la școală și asculți un copil, și-i spui: „Uite, treci la tablă și scrie o linie AB". Copilul scrie A, linia AB, deja a introdus timpul. Dacă n-ar fi simțit timpul l-ar fi pus pe B deasupra lui A.

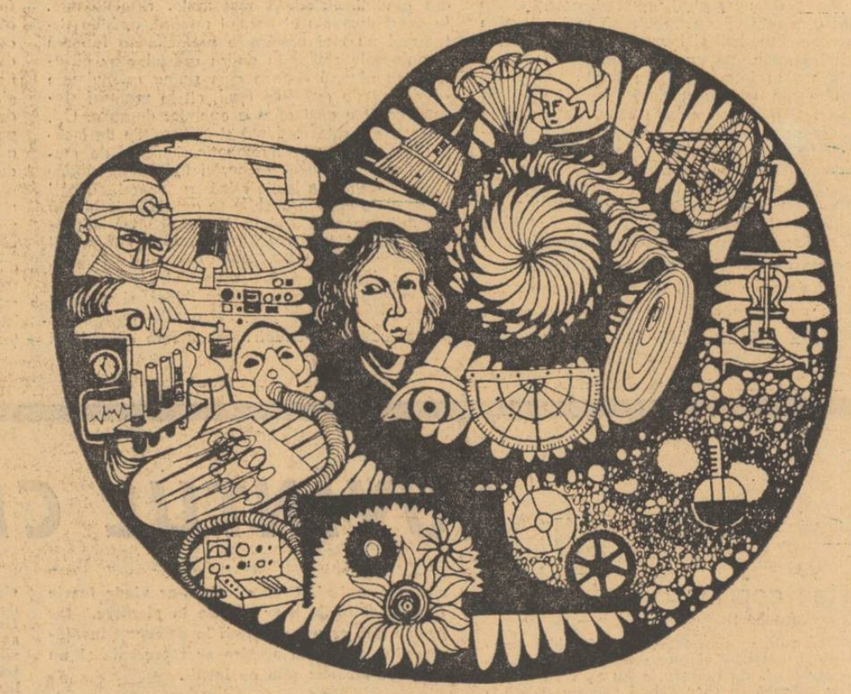

— Un artist sigur că lucrează cu materia, cu concretul, dar el tinde, astăzi și nu numai astăzi, să exprime lucruri cu înțeles generalizator.

— Da, sigur. Dar, totuși. Cînd are materia în mînă reacțiunile lui sînt diferite. Cînd ești artist pur și simplu spui celuilalt ceva. Și aceasta pentru că vibrezi mai mult decît altul pentru această materie. Un tip ca Brâncuși cînd ia o bucată de lemn și o polizează, și o lucrează, bucata de lemn s-a transformat pentru el și pentru cei care simt. El, prin urmare, în acel moment, e abstract, vede universul printr-o bucată de lemn.

Cînd iei o materie nouă, de exemplu un izotop, care este în fond, din punct de vedere chimic, foarte rar, dar care are însușiri particulare ești deodată sezisat. Ai, să zicem, această apă despre care știi că e compusă din cinci tipuri de izotopi de hidrogen și trei tipuri de izotopi de oxigen și, la un moment dat, aceștia nu sînt exact puși în balanță, în echilibru. Și atunci, te uiți la un fulg de zăpadă, de exemplu, care la analiză e întotdeauna H^2O.

Dar care H și care O? Există o mulțime, miliarde de posibilități ca să ajungi tot la H^2O, dar din punct de vedere fizic s-au așezat altfel elementele și vezi atuncea zăpada din America completamente diferită de cea din Europa, din Africa. În muzeul meu am vreo 1 500 de fotografii de fulgi de zăpadă și fiecare zonă geografică, fiecare țară aproape, se caracterizează printr-o cristalizare specifică pe care n-o găsești în altă parte. E formidabil. Și, în lucrarea pe care o fac acum, revin la chestiunea apei, care pentru mine e ceva extraordinar. **Cînd, te gîndești că orice combinație chimică cu doi atomi de hidrogen trebuie să fie gazoasă și vezi că apa e lichidă nu ți se pare formidabil?**

— Aplicațiile practice ale acestei observații cred că pot fi extrem de importante...

— Sigur. O să începem să ardem apa în loc de combustibil. N-o să mai poluăm aerul în felul acesta. Și mai iute decît credem.

— Care este principiul studiului dumneavoastră?

— Consider apa ca pe un lucru anormal. Sau apa este normală și toate corpurile celelalte sînt anormale sau apa este anormală față de celelalte corpuri. Cînd vezi că toate corpurile își micșorează volumul cînd se răcesc și numai apa și-l mărește, cum să nu remarci anomalia? Sau vîscozitatea, care scade în cazul apei prin comprimare. La celelalte corpuri se întîmplă invers.

Trebuie să-ți spun că am găsit multe lucruri noi care, în cartea pe care o voi publica, vor fi deajuns de interesante. Oamenii o să-și dea seama că atunci cînd am spus că sîntem un accident acvatic am știut ce spun. Și găsesc că noi avem o mare cantitate de apă, în jurul nostru dar n-avem dreptul să ne batem joc de apă. Poluarea apei e ceva îngrozitor.

Dumneata știi că prietenul meu Cousteau a făcut în ultimii 4—5 ani o măsurătoare asupra faunei în apă și a văzut că fauna în apă a scăzut cu 40 la sută? Mor peștii și nu se reproduc. De ce? Pentru că le distrugem posibilitatea de a mîna. Ei se hrănesc cu infinite mici care plutesc în apă. O să trecem această perioadă dar ea se anunță a fi foarte grea.

Interviu luat de
Ion DRĂGANOIU

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție:
Constantin Toiu

REDACȚIA:
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA:
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: **Mircea Popescu**
Paginator: **Nicolae Ion**

Anul XIV
Nr. 34 (486)
Sîmbătă
21 august
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

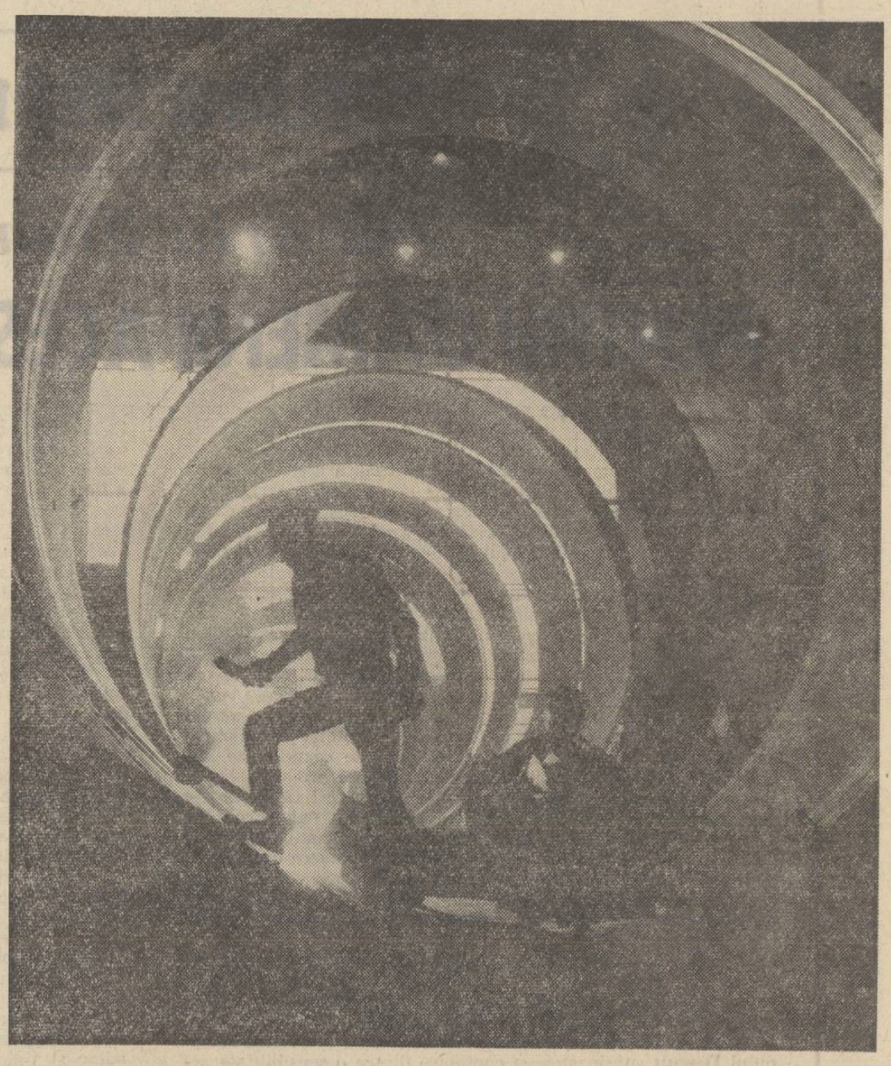

IMAGINE DE LA UZINELE „23 AUGUST" BUCUREȘTI

Sărbătoarea noastră, 23 August

Această zi de bucurie și aducere aminte, această cea mai mare sărbătoare a României moderne și una din datele fundamentale și definitorii ale istoriei acestui popor, ne găsește, ca întotdeauna și poate mai mult ca altădată, strînși uniți în jurul partidului comunist, slujindu-i cu abnegație politica sa generală, apărîndu-i cu sinceritate și mîndrie ideile și credințele sale în frumusețea și demnitatea omului, pămîntului și patriei.

Ne amintim astăzi cît de mult datorăm comuniștilor, muncitorilor, ostașilor și ofițerilor, care, în acele zile de august 1944, au pregătit și au dus la victorie insurecția armată, deschizînd drum liber de afirmare și revitalizare unei țări care se ruinase din pricina războiului. Recunoștința noastră pentru cei care cu nume sau în masă, pentru cei care și-au păstrat identitatea sau și le-au pierdut în convulsiile victoriei, recunoștința noastră pentru toți cei care prin actul de la 23 August au inaugurat în țara noastră era socialistă. Recunoștința și emoția noastră capătă azi, în dimensiunile noi ale patriei, dimensiunile adevărate.

Pentru mulți poate, actul de la 23 August a apărut atunci surprinzător; el era dorit ca un strigăt de pace, ca o necesitate a spiritului și adevărului românesc, dar pentru comuniști, pentru partidul care-l gîndise și pregătise, însemna încă de atunci eliberarea României, visată de secole, începutul revoluției socialiste, intrarea României în familia acelor țări cărora revoluția din octombrie le deschisese un nou destin. Pentru că exista primul și marele stat socialist care, lovind nimicitor armatele fasciste, îmbunătățea condițiile și soarta victoriei insurecției armate din România. În acest context al victoriilor armatelor sovietice, al luptelor celorlalte țări aliate, ale mișcărilor de partizani ale atîtor popoare, actul nostru de la 23 August se înscrie ca o contribuție glorioasă și eroică la înfrîngerea definitivă a fascismului.

Libertate, socialism, internaționalism socialist, demnitate, cauză comună, permanentă cu poporul, — așa au gîndit comuniștii actul de la 23 August 1944. În lumina acestor idei trebuie să judecăm adevărul aspru de atunci, valoarea lui istorică, importanța lui nu numai pentru întreaga dezvoltare a țării noastre, ci chiar pentru existența ei liberă și demnă. Și putem spune cu mîna pe inimă astăzi, după 27 de ani de la săvîrșirea lui, — privind evoluția țării noastre în acest răstimp și nivelul la care s-a ridicat România de azi — că momentul 23 August, actul politic de atunci, nu a fost numai unul din evenimentele fundamentale ale istoriei patriei, ci singurul, așa cum l-a conceput Partidul Comunist, singurul care putea salva România și afirma existența ei modernă în lumea de azi. Am luptat și am învins atunci pericolele și dezastrul, impunînd ființa noastră națională pe noul drum al istoriei și al socialismului.

Toate valorile de azi, materiale și spirituale, toate strălucitele victorii ale României socialiste, se datoresc curajului de gîndire și acțiune ale comuniștilor și cetățenilor români conștienți care, înfăptuind marele moment 23 August, au pornit mai departe la edificarea noii societăți.

România a optat atunci pentru drumul socialismului, în înțelesul său cel mai nobil și mai uman, și de atunci a înregistrat un prestigiu crescînd în noua lume care se clădea, prestigiu pe care politica partidului comunist l-a pus mereu în primul rînd în sprijinul unității socialiste și a întăririi luptei pentru libertatea popoarelor, pentru pace și progres. Dar printre lucrurile cele mai de preț care s-au cîștigat atunci, valoarea cea mai deosebită pentru ființa patriei, adevărul cel mai înalt și mai necesar este cauza comună, unitatea indestructibilă dintre partid și popor, existența unuia prin celălalt, acțiunea lor de nedespărțit în cele mai importante acte de politică internă și externă, de construcție socialistă, de îmbunătățiri sociale și culturale continue. Aceasta este forța și strălucirea destinului României socialiste, României moderne, ale cărei baze s-au pus atunci, la 23 August 1944.

Constantin CHIRIȚĂ

ÎN ACEST NUMĂR :

Un tezaur fundamental al culturii noastre — interviu cu prof. Mihai Pop

Reportaje, versuri

Cuvîntul cititorilor

Anotimpuri prielnice — de Sânziana Pop

Poeme de Grigore Hagiu

Umanismul creației

Umanismul este o condiție generală, prealabilă, absolut necesară oricărei creații literare-artistice viabile. Orice înstrăinare a creatorului de experiențele esențiale ale omului și, în deosebi, de cele ale omului din timpul său, dăunează creației sale. O operă care nu are nici-o legătură cu problemele pe care le pune însăși existența omului din zilele noastre este o încercare sterilă, închisă în ea însăși. Or, o conștiință artistică, vie nu îngăduie închiderea în cercul strîmt al unei individualități. Creația înseamnă o depășire de sine continuă a artistului. Scriitorul —ca și orice artist — este o ființă care crează **pentru ceilalți.** Existența sa însăși, în ceea ce are ea mai bun, e un dialog. Dacă umanismul presupune o lărgire și o adîncire continuă a conștiinței umane, arta e chemată să contribuie, prin umanismul ei, la acest proces, la o **umanizare** continuă a omului. Căci scriitorul — și artistul în genere — nu este un însingurat, un izolat de corpul larg al omenirii și, cu atît mai puțin, de cel al poporului său. Scriitorul este, înainte de toate, o conștiință care veghează.

Un ideal umanist implică o cunoaștere a realităților ca și posibilităților umane, literatura e un laborator în care se caută și se efectuează lărgirea acestor posibilități. Expansiunea omului din secolul nostru, în spații și medii care păreau să-i fie prohibite, demonstrează prin fapte reale lărgirea posibilului uman. O asemenea prospectare, o lărgire prin explorare a sferei umanului poate fi întîlnită în unele din marile opere de artă ale timpului nostru.

Cunoașterea și prezentarea omului așa cum este, cu luminile și umbrele sale, cu realitățile și posibilitățile sale, nu implică o identificare a lui **așa trebuie să fie** cu **așa este.** Ca și antropologia filozofică, ori diversele discipline care studiază ipostazele umanului, literatura, urmărind realul și posibilul uman, ajunge inevitabil la stabilirea unor sensuri ale existenței umane. Căci literatura se validează, în cele din urmă prin valorile pe care le propune. Opera literară și opera de artă în general se împlinesc și se justifică prin valorile social-etice și estetice pe care le întrupează. Iar premiză a valorii și perenității operei de artă e umanismul în care recunoaștem cel mai înalt statut al conștiinței noastre.

Omul societății socialiste trăiește un climat al încrederii în puterea sa creatoare. E firesc, deci, ca artiștii, creatorii acestei societăți, cei care prin menirea lor sînt chemați la proiectarea și făurirea unei lumi mai umane, să aibă o înaltă conștiință a valorii pe care o reprezintă creația artistică, și să depună toate eforturile pentru lărgirea unui univers al valorilor, pentru înnobilarea spirituală a oamenilor.

Actul creator are, în sine, o valoare etică. Într-adevăr, pentru a produce un obiect nou, pentru a da naștere unei opere, artistul trebuie să înfrîngă inerția materiei și a spiritului. Folosind o expresie dragă lui Nicolae Labiș, vom spune că poetul luptă cu inerția, în toate sensurile :cu inerția cugetărilor banale, cu inerția sentimentelor stereotipe, cu inerția moravurilor retrograde, cu inerția cuvîntului care îi oferă soluții convenabile, cu inerția însăși a artei care, de atîtea ori, cade, din nefericire, în imitația plată. Cel care crează cu adevărat, dă o viață nouă cuvintelor, însuflețește sentimentele, încearcă noi căi ale cunoașterii artistice. Actul scriitorului și al oricărui artist are sensul unei permanente înnoiri. Al unei înnoiri, dar și al unei extinderi a universului uman. Orice scriitor autentic aspiră, prin natura sa ca și prin finalitatea literaturii, să construiască din cuvinte o lume posibilă. Căci literatura nu reprezintă umanul doar așa cum **este,** în realitatea curentă, ci așa cum **ar putea** sau cum **ar trebui să fie.** Ea e un univers al posibilului, e domeniul tuturor posibilităților umane. Ea înfățișează sentimentului și intuiției, spre a fi gustate estetic, tot ceea ce spiritul e capabil să producă. Ea întregește experiența naturală a existenței noastre. Or, înnoirea și extinderea unei sfere a umanului sînt acțiuni a căror valoare spirituală e incontestabilă. Repetăm, actul creator adevărat este, prin esența sa, un act etic.

O operă literară autentică este o matrice a celor mai diverse valori social-politice, estetice, etice, teoretice, alcătuind o realitate axiologică complexă, un adevărat cosmos al valorilor. Cuvintele — substanța însăși a literaturii — mai mult poate decît formele, culorile artelor plastice ori sunetele muzicale sînt legate de universul valorilor spirituale. Exprimăm cele mai intime unde ale afectivității prin cuvînt, căutăm și formulăm adevărul în cuvînt, stabilim norme sociale, juridice, politice, de conviețuire, slujindu-ne de cuvînt. Prin cuvîntul său, scriitorul exercită un înalt magisteriu. Literatura este o școală liberă, cu dascăli ce nu se văd. S-ar putea vorbi despre o universitate a literelor în care mari dascăli slujesc de secole răspîndind cele mai diverse, mai înalte valori ale culturii. Nici un șef de școală elin n-a jucat rolul de suprem învățător al Eladei antice, atît de multă vreme și cu un rod atît de îmbelșugat ca Homer. În secolul trecut, într-o perioadă a culturii noastre în care cuvintele, folosite anapoda, o luau razna, necomunicînd adeseori cu realitatea și înșelînd conștiințele, Ion Luca Caragiale a creat o comedie a vorbelor, biciuind moravurile societății, printre altele în cuvintele ei, ridiculizînd neconcordanța dintre cuvînt și gîndire. Tot în acel timp, Titu Maiorescu, înțelegînd că o ordine a culturii pretinde o ordine a cuvîntului, flagelează „beția de cuvinte", lovind cuvintele fără acoperire. Căci scriitorul, iubitor de cuvînt prin menire, trebuie să fie un apărător al limbajului. Apărînd limba, el apără ființa culturii sale.

Literatura se dovedește astfel o mare putere binefăcătoare, prin înalta pedagogie pe care o exercită, propagînd autenticele valori ale spiritului uman. Puterea ei, a creației literar-artistice, rezidă în întregul univers al valorilor umane pe care-l reprezintă.

Nicolae BALOTĂ

Fiorul la cei vechi de Marin Sorescu

Poșta redacției de Fănuș Neagu și Cezar Baltag

Televiziune, arte plastice, film, sport

Solemnitatea de pe platoul Cotrocenilor

În ajunul marii noastre sărbători naționale, a avut loc în dimineața zilei de 20 august, pe platoul din fața Monumentului Eroilor Patriei, adunarea populară a cetățenilor Capitalei consacrată aniversării a 150 de ani de la mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu și solemnitatea acordării gradului de locotenent absolvenților noilor promoții din școlile militare.

În prezența conducătorilor de partid și de stat, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele Consiliului de Stat, conducătorul suprem al armatei noastre, zecile de mii de cetățeni au trăit cu intensitate momentele emoționante de cinstire a luptelor eroice duse de Tudor Vladimirescu și de pandurii săi pentru dreptate și libertate națională și socială, a tuturor eroilor patriei care, de-a lungul timpului, s-au jertfit pentru apărarea pămîntului țării, pentru împlinirea idealurilor noastre de unitate națională, de afirmare a drepturilor inalienabile ale poporului nostru de a fi stăpîn pe soarta sa, de a trăi liber într-un stat independent și suveran.

Înaltele semnificații ale acestei sărbători privesc deopotrivă continuitatea istorică a luptelor revoluționare ale poporului nostru care n-au contenit să se desfășoare spre atingerea țelurilor supreme ale destinelor României în pacea și progresul lumii, după cum înțelesul marei adunări de pe platoul Cotrocenilor a pus într-o puternică lumină împlinirile de azi ale societății noastre socialiste, ale întregului nostru popor, puse în slujba înfloririi patriei, a dezvoltării ei impetuoase.

Cuvîntul tovarășului Nicolae Ceaușescu, — aducînd un pios omagiu eroilor istoriei noastre, felicitînd pe tinerii militari, întreaga noastră armată, purtătoare a unor înalte calități patriotice, de mari răspunderi prezente — a subliniat cu tărie încăodată unitatea dintre partid și popor în construcția României Socialiste, în lupta neobosită pentru pacea și progresul lumii contemporane. Cuvintele conducătorului nostru, răspunzînd gîndurilor și destinelor unanime ale cetățenilor patriei, au avut și au un ecou pătrunzător în inimile și în puterea de muncă, în conștiința datoriilor patriotice de zi cu zi ale fiecăruia dintre noi. În preajma marii sărbători de la 23 August, ziua eliberării României, ce constituie și pragul noii ere socialiste, adunarea populară de pe platoul Cotrocenilor are pătrunzătoare înțelesuri și înalță gîndurile și nădejdile noastre spre cele mai frumoase succese — de muncă și de creație, pe care le dedicăm mereu patriei, conducătorilor ei comuniști, poporului nostru brav și demn.

LUCEAFĂRUL

cronica literară

Zaharia Stancu

PENTRU OAMENII ACESTUI PĂMÎNT

Cele cîteva culegeri de publicistică lansate recent de Editura Cartea Românească — într-o colecție de aleasă ținută grafică — vin să atragă atenția, încă o dată, asupra unuia dintre cele mai caracteristice fenomene privind relevarea a ceea ce numim permanența conștiinței social-istorice și politice a scriitorului român dintotdeauna. Anume, coexistînd în același unic cadru cu latura sa implicită (invederată de însăși substanța creației literare propriu-zise), fenomenul la care ne referim își dezvăluie pe această cale latura sa explicită, concretizată în articolul de gazetă ce beneficiază de afirmarea deschisă a deplinei aderări la spiritul și la dinamica timpului istoric.

Așadar, departe de a se fi subțiat în vreun fel vigurosul filon al tradiției, dimpotrivă, astăzi sîntem martorii unei strălucite resurecții a genului publicistic. Explicația, evident, este de căutat în distinctul spor calitativ ce s-a produs în conștiința civică a scriitorului român contemporan angajat cu fapta și cu gîndul în opera de edificare a societății socialiste. Tentația jurnalisticii, impulsionată de asemenea factori, în anumite cazuri, este atît de presantă încît ea solicită statutul autenticei profesionalizări. Se impune în sfera activității a numeroși scriitori ca o pasiune permanentă, desfășurîndu-se într-un paralelism neîntrerupt cu efortul consacrat creației literare. Mai mult decît atît : se întîmplă — și nu de puține ori — ca liniile despărțitoare dintre cele două domenii să manifeste maximum de indecizie; ceea ce face ca înrîuririle reciproce să-și arate prezența în proporții deloc neglijabile. În cele din urmă, reala receptare și înțelegere a personalității scriitorului în cauză depinde de gradul în care perspectiva aleasă dispune în egală măsură de sugestiile venite din ambele direcții.

În ansamblul literaturii noastre contemporane, sub acest raport, Zaharia Stancu oferă poate exemplul cel mai elocvent. La prima vedere pare de-a dreptul paradoxală, la autorul romanului **Desculț** suprinzătoarea contopire dintre o sensibilitate artistică prin excelență poetică, înfiorată de o mare tensiune lirică, de o parte, și voluptoasa aplecare spre universul faptelor reale, de un conținut concret inextricabil, de altă parte. Dar paradoxul se lămurește de îndată dacă luăm în considerare un alt element deosebit de caracteristic structurii generale a operei lui Zaharia Stancu : circumscrierea ei în sfera autobiograficului. Această descindere a substanței artistice din experiența de viață proprie să constituie în ax coordonator ce atrage după sine procesul decantării liric-afective unificatoare. In cazul prozei epice, efectul artistic rezidă în tulburătoarea ștergere a hotarelor dintre universul existenței trăite și acela al existenței imaginare. Scriitorul însuși, în emoționantul text intitulat : **Confesiunile lui Darie** — publicat și în acest volum —, la un moment dat se explică astfel :

„Fantezie ? Imaginație ? Realitate ?

O spun limpede! Acum nu știu, nu mai știu ce este viață și ce este literatură în **Desculț** și în celelalte cărți ale mele. Nu știu. Și nici nu vreau să mai știu.

Darie ? Din nou și din nou Darie ! Dumnezeu știe ce s-a întîmplat și cu omul acesta ! Uneori l-am zugrăvit mai bun decît este el în realitate, alteori mai rău. Dacă există vreun raport între mine și Darie ? Știu eu ? Cred că da. Și încă raporturi strînse".

În cazul genului publicistic, efectul, la fel de puternic, stă în gradul de participare totală, de integrare la modul autobiografic în miezul evenimentului descris și omagiat. Din această pricină, cartea **Pentru oamenii acestui pămînt** rezolvă fericit inconvenientul (pentru mulți autori de nedepășit !) simplului act publicistic de circumstanță și ni se recomandă ca un document literar de epocă, pregnant atît prin acuitatea sa confesivă cît și prin extraordinara bogăție de evenimente politice, sociale, culturale și artistice etc. care îi asigură conținutul. Sub cel din urmă aspect, scriitorul realizează, pur și simplu, o deosebit de amplă cronică a României socialiste din deceniul 1961—1971 S-ar putea afirma că nu există eveniment cu adevărat însemnat care să se fi petrecut în acest efervescent și fascinant deceniu al istoriei noastre actuale la care scriitorul însuși să nu fi participat spre a-i încrusta datele în paginile cronicii sale. Volumul **Pentru oamenii acestui pămînt** (un titlu mai potrivit nici că s-ar fi putut afla !) atestă cu puterea de convingere a documentului raportabil la datele istoriei calitatea de scriitor-cetățean a autorului său. Pentru viitorii exegeți și interpreți, acest volum ne apare de pe acum ca una dintre cele mai propice surse de reconstituire a biografiei sociale (cu semnificativele ei reflexe spirituale) a plăsmuitorului romanului **Ce mult te-am iubit.**

Dată fiind copleșitoarea varietate de teme a cărții, se înțelege, noi nu ne încumetăm a-i relata aici conținutul. De altminteri, nu ne îndoim că cititorul de azi și cel de mîine vor poposi ei înșiși, cu pasiune, asupra filelor ei. În schimb, dorim să atragem atenția asupra profundelor schimbări de ton ce s-au produs în conținutul publicisticii lui Zaharia Stancu de la cărțile în care este strînsă activitatea sa de gazetar în perioada antebelică **(Cefe de taur, Sarea e dulce)** și pînă la cea desfășurată în momentul de față. În esență, cartea **Pentru oamenii acestui pămînt** impresionează prin tonurile ei imnice, prin nestăvilita exultanță cu care autorul trăiește fiecare din evenimentele epocii. Așa se face că nu odată textul de articol se convertește în veritabil poem în proză, precum în cel intitulat **Flacăra patriotismului,** adevărat pandant contemporan la **Cîntarea României** a lui Alecu Russo :

„O ! Patrie română ! Îngăduie-mi să trăiesc pentru tine, să muncesc pentru tine și — dacă va fi nevoie și mi-o vei cere — să mor pentru tine.

Nu-mi mai aduc aminte unde am citit aceste cuvinte. Poate le-am citit într-o carte veche. Poate le-am citit într-o carte nouă. Poate le-am citit în ochii oamenilor — a celor mai mulți oameni — cu care am stat de vorbă de-a lungul vieții mele.

O ! Patrie română !... Am deschis ochii asupra ta și-am început să te cunosc cam pe la începutul acestui veac. Bogată erai. Și săracă erai Frumoasă erai. Și mîndră erai Dar în același timp — o, scumpa mea patrie română — erai aspră, erai dîrză, erai neînduplecată.

Erai bogată pentru cei puțini. Și erai săracă pentru cei mulți. Frumoasă erai pentru cine te zărea din fugă Și mîndră erai pentru cine te vedea de departe. Dar noi cei mulți, noi cei dezbrăcați, noi cei desculți și aproape totdeauna înfometați, nu te zăream din fugă și nu te vedeam din țărina ta Trăiam în iarba ta și te vedeam din iarba la. Trăiam în colibele tale și-n bordeiele tale. Și te vedeam din pragul bordeielor tale și de pe prispa colibelor tale.

Erai a noastră și nu erai a noastră. Te iubeam pentru cît erai a noastră. Și te iubeam cît aveai să devii a noastră. Nădăjduiam că într-o zi vei fi întreagă a noastră. Ne-o spunea țărîna ta. Ne-o spunea iarba ta. Ne-o spuneau arborii tăi și florile tale și mormintele în care se odihneau, topiți în pămîntul tău, înaintașii noștri. Zecile, sutele și miile de rînduri de înaintași ai noștri

O ! Scumpa mea patrie română ! Tu erai aspră, pentru că noi eram aspri. Tu erai dîrză, pentru că noi eram dîrji. Tu erai neînduplecată, pentru că noi eram neînduplecați Neînduplecați și însetați după dreptate, după libertate, după fericire

Tu erai încrezătoare în viitor, pentru că noi eram încrezători în viitor.

Dimitrie Bolintineanu n-a fost, poate, un poet de geniu, dar a fost un mare poet patriot. Din încrederea lui în viitorul patriei din încrederea lui în viitorul poporului român, au izvorît, inspirate și profetice, aceste versuri :

Viitor de aur țara noastră are
Și prevăz prin secoli a ei înălțare.

Citind paginile zbuciumatei tale istorii — o, patrie română — te-am văzut cînd îngenunchiată și umilită, jelind, cînd mîndră, zîmbind și cîntînd, cîntînd și zîmbind, cu fruntea în soare".

Ne întîlnim și cu verbul necruțător al pamfletarului Zaharia Stancu, strălucit reprezentat de cărțile sale de publicistică din trecut. De exemplu, în aceste rînduri în care memoria scriitorului este solicitată de imaginea dinastiei regale a Hohenzollernilor :

„Natural, Hohenzollernii, începînd chiar cu primul, se adaptară cu o iuțeală fantastică și cu un instinct uimitor, devenind mari, chiar cei mai mari moșieri, industriași și afaceriști, exact ca în fenomenul bizar care îi face pe gardienii de balamuc și pe mulți medici psihiatrii să preia nebunia. Dar aceasta nu făcu decît să îmbogățească portretul dinastiei, fără a masca vreodată, sau a crea cea mai ușoară confuzie, asupra principalei sale meniri : aceea de paznic al așezării sociale burghezo-moșierești" etc.

În genere însă, chiar și partea de memorialistică a volumului face loc aceleiași intonații străbătute de patetism, de încordare afectivă. E și firesc să se petreacă lucrurile astfel, de vreme ce acum prind contur chipurile unor scriitori din trecutul nu prea îndepărtat, mult stimați și îndrăgiți de autor: Ioan Slavici, Gala Galaction, N.D. Cocea, Gib Mihăescu, Cezar Petrescu, Mateiu Caragiale ș.a. Valoarea de document istoric-literar a acestei părți din cartea **Pentru oamenii acestui pămînt** este inestimabilă. Cu îngăduința cititorilor, în încheiere, reproducem fragmentele ce urmează din evocarea închinată lui Mateiu Caragiale :

«La ora cinci sunam, la etaj, la ușa lui Mateiu Caragiale. Mi-a deschis o doamnă micuță, foarte ofilită. „Cine sînteți ?" Într-adevăr „domnul Caragiale" mă aștepta plimbîndu-se cu mîinile la spate în camera puțin spațioasă care era, se pare ,salonul apartamentului sau locul lui de lucru. Nu m-au mirat canapelele și măsuțele scunde și nici taburetele orientale. (...) O altă ușă decît aceea pe care intrasem s-a deschis de îndată și femeia micuță și foarte ofilită care mă primise se arătase în prag. Mateiu Caragiale îmi spuse : „Doamna Caragiale". M-am înclinat adînc și i-am sărutat mîna, — o mînă puțină, uscată, rece, mirosind a stafide. Emoționat peste măsură am îngînat : „Nu știam... Că doamna Caragiale — soția marelui dumneavoastră tată — mai trăiește". „A... Nu e ce crezi, mi-a replicat Mateiu. Mama, chiar dacă ar mai trăi, nu s-ar chema doamna Caragiale. Ea nu s-a chemat niciodată așa. Cucoana pe care ți-am prezentat-o este soția mea". M-am fistîcit și abia am rostit : „Vă rog să mă scuzați...". „Nu face nimic, mi-a spus Mateiu. Nu face nimic" (...) Mateiu Caragiale a dispărut pentru cîteva clipe din cameră și s-a întors ținînd în mînă un sul de hîrtie. Mi l-a arătat : „Manuscrisul pentru revistă. Afară de mine care l-am scris și de doamna Caragiale care l-a ascultat nu-l cunoaște nimeni. Dumneata vei fi primul, din afara familiei, care îl vei citi, — bineînțeles dacă vei voi să faci asta înainte de a-l înmîna tipografului". (...)

Remember fusese depășit. Pînă atunci nu citisem și nu auzisem nimic mai frumos. Dacă cineva m-ar fi întrebat: „Cum ți se pare" aș fi răspuns cu un singur cuvînt : „Extraordinar".

Mai este nevoie să precizăm că autorul se referă la manuscrisul romanului **Craii de Curtea Veche ?**

Nicolae CIOBANU

La aniversarea „Scînteii"

La împlinirea a 40 de ani de la apariția — în atît de dificile condiții — a primului număr al ziarului Scînteia, ziarul partidului, întreaga noastră presă a folosit prilejul pentru a se autoanaliza, considerînd acest moment în întreaga lui importanță practică și semnificativă. Pentru că apariția Scînteii nu reprezintă doar apariția unuia din ziarele acestei țări, ci nașterea unei prese noi, un șir de mutații adînci în statutul gazetăriei, găsirea acelui mijloc viu și direct de comunicare între cel ce scrie și cel ce citește gazeta, în lumina aceluiași ideal. De aceea, a 40-a aniversare a Scînteii a fost un prilej pentru întreaga presă română de astăzi, să analizeze lucid în ce măsură — ca instrument al Partidului, al politicii sale marxist-leniniste — a reușit să fie ceea ce tovarășul Ceaușescu spunea — „un puternic forum al democrației noastre socialiste", în lupta pentru făurirea omului nou, combativ, al societății socialiste multilateral dezvoltate.

E limpede că în condițiile cuceririi puterii, în condițiile în care Scînteia trebuia să facă, am putea zice —, la lumina zilei, — cronica drumului țării și partidului, ziariștii comuniști au fost determinați ei înșiși să adauge la instrumentele de atac împotriva vechii orînduiri instrumentele constructive pentru edificarea patriei socialiste de a căror fidelitate față de adevăr depindea uneori ceva din starea de spirit a națiunii, a acestei națiuni născută pentru construcție și pentru pace.

E cu atît mai limpede că, odată cu Congresul al IX-lea al Partidului, presa noastră — și întîi de toate Scînteia — a trebuit să cîștige în profunzime și în subtilitate, în calitate și frumusețe, nepierzîndu-și caracterul revoluționar, comunist, caracter fără de care, așa cum deseori a subliniat Partidul, nici o presă nu poate sluji poporul unei țări care construiește socialismul. Scînteia s-a situat în fruntea acestei adevărate renașteri a presei românești, renaștere ce-și are apogeul în fierbinteala și fertila perioadă ce a urmat Congresului al IX-lea și al X-lea.

Este evident, astăzi, la 40 de ani de la apariția Scînteii, că s-a realizat unul din cele mai arzătoare deziderate ale cetățeanului, și anume acela de a găsi în presă nu motive de panică, nu o lume străină de sine, ci — ca răspuns la propriile sale frămîntări — temeiurile liniștii și siguranței zilei sale de mîine.

Alături de întreaga noastră presă, revista Luceafărul **urează primului ziar al țării, cu sinceritate și căldură, ani lungi și buni, în această luptă pe care o ducem împreună, în frunte cu Partidul Comunist Român, pentru propășirea României socialiste.**

LUCEAFARUL

compendiu

I. PELTZ

Microbar

Prozator prolific, cunoscut mai ales prin romanul Calea Văcărești *în care apărea o lume măcinată de interese mărunte, I. Peltz este pretutindeni, în opera sa, istoriograful unor medii uitate. Culegerea publicată recent de* Cartea Românească, *cuprinzînd o nuvelă de proporțiile unui roman* (Microbar) *și două schițe sumare* (Galbenii geambașului *și* La muntele de pietate), *satisface pe cititorul care vrea să cunoască asemenea medii.*

In Microbar, *sensul purificării morale prin experiența promiscuității cade pe planul doi, lăsînd loc evocării. Autorul întîrzie cu plăcere asupra unor detalii de comportament și limbaj, oferite generos de viața pestriță a cafenelei bucureștene. Totuși, aglomerarea atîtor elemente concrete se manifestă calitativ prin instalarea unei atmosfere. Iată cum o definește I. Peltz: „...o istovire care cuprinde capete obosite, o nostalgie după ce ar fi putut să fie și n-a fost".*

Schița Galbenii geambașului *atinge grotescul prin descrierea unei scene de rapacitate. Pentru a afla unde sînt ascunși banii, fiul își maltratează tatăl muribund. Cealaltă schiță,* La muntele de pietate, *surprinde mizeria în maniera neorealismului italian. Cartea lui I. Peltz instruiește asupra mijloacelor de explorare a realității.*

N. CARANDINO

De la Electra la Dama cu camelii

Cronica dramatică îl obligă pe N. Carandino să discute mai mult ceea ce s-a realizat, *decît ceea ce* s-ar putea realiza *într-un spectacol de teatru. In privința aceasta, cele unsprezece „imaginare scrisori" trimise la imaginara solicitare a unor tot atît de „imaginare actrițe" constituie o revanșă. Sub forma atractivă a unor sfaturi ușor malițioase, N. Carandino își exprimă, de fapt, concepția asupra unor roluri celebre (Electra, Fedra, Medeea, Andromaca, Ioana, Ofelia, Elmira, Margareta, „Dama cu camelii", Nora, Tofana). În fiecare „scrisoare", el face un istoric al interpretărilor și al traducerilor piesei respective, evocă psihologia epocii, polemizează cu apologeți și detractori anonimi, comentează opinii autorizate. Un adevărat festin de erudiție care nu complică, ci agrementează lectura, care nu dizolvă, ci dă un cîmp larg de susținere viziunii particulare. Argumentele acestei viziuni aparțin însă în cea mai mare măsură structurii dramatice. N. Carandino descoperă sub fiecare replică o replică subterană în maniera în care O'Neill notează gîndurile nerostite sau Camil Petrescu surprinde în metafore poezia unor gesturi. Valoarea volumului* De la Electra la Dama cu camelii *(ed.* Meridiane) *stă mai ales în această capacitate de a descoperi resortul conflictelor, realitatea lor umană care nu se perimează odată cu realitatea istorică. Digresiunea în jurul unor elemente concrete trădează pasiunea pentru cronica dramatică. La urma urmelor, cartea lui N. Carandino conține tot cronici, dar cronici ciudate, despre spectacole ideale.*

ION ALEXANDRU ANGHELUȘ

Nunțile focului

Ca orice debut mediocru, Nunțile focului *(ed.* Litera — *1971) oferă și cîteva citate privind semnele de poezie. S-ar putea spune, de exemplu, că poetul, deși lipsit de experiență, are intuiția inefabilului : „Banchizele, de țărmuri seating într-o durere / Pe care niciodată nu ne-o vom explica".* — Rondelul banchizelor ; *că poeziile sale, de un senzualism cosmic: „Femei cu trupuri goale în fluvii zvelte curg, / Coloane infinite spre podul din amurg"* — Acuarelă în albastru, *își temperează cîteodată ardoarea pentru a lăsa pură viziunea monumentală: „Deasupra se deschide o nevăzută poartă, / Prin care văd pădurea înaintînd spre țărm"* — Catedrala de fum. *Acestea fiind însă singurele imagini fericite ale unui volum care cuprinde cincizeci și una de poeme, existența lor să se explice doar prin jocul hazardului ? Versurile din* Nunțile focului *nu sînt ale unui autor lipsit de experiență, ci ale unuia care a canonizat o experiență sumară. Repetiția cantabilă, obscuritatea de descîntec și intonația imnică funcționează în gol, ca un mecanism bine pus la punct, dar lipsit de viață. Autorul însuși poate fi văzut aplecat asupra acestui mecanism a cărui semnificație n-o mai înțeleg: „Trei sînt focuri vinete, / Trei sînt focul arzător, / Trei sînt morți în scripete — / / Vorbe de risipitor!"* — Trei. *Nostalgia moldovenească, suspendată imperativ ca în poezia lui Barbu: „Întoarce-mă iar / La dorul primar".* — Fragment I *sau exprimată în clinchete de cuvinte, în genul lui N. Stănescu: „Teme-te de mine — / Timpul zise-ți zise..."* — Descîntec I, *nu mai e de fapt nostalgie, ci o simplă exersare formală.*

Alex. ȘTEFĂNESCU

avantpremieră editorială

MIHAIL STERIADE

Poeme

Ediție bilingvă (româno-franceză). Editura „Minerva"

GHEORGHE TOMOZEI

Atlantis

Versuri. Editura „Albatros"

NINA CASSIAN

Atît de grozavă și adio

Confidențe fictive. Editura „Cartea Românească"

poșta redacției

Iel.. Loco. Sunt lucruri drăguțe în poezia d-voastră. Strofa a treia e chiar frumoasă. Cele două de la început sunt încărcate de prea multe epitete, și asta-i o slăbiciune. Epitetele sunt ca prietenii: bine-i cu trei, cu unu-i și mai bine...

D-nei V. C. Focșani. „...s-a trecut moda ? Ce idee! În literatură nu-s mode. Formele ei sunt produse naturale, organice ale spiritului omenesc, și au nevoie, ca și floarea unei regiuni, de o anumită căldură, lumină, atmosferă, în care să trăiască și să se dezvolte. Epopeea, așa cum o înțelegeau cei vechi, a dispărut firește cu'ntreg convoiul ei de zei și de minunății; încetul cu'ncetul cerul s'a depărtat de pămînt, tot alte religii s'au așternut peste sfărămăturile vechilor credinți, și'n vastul concert al geniului omenesc fiecare popor și-a adus cîntecul lui. Dela cele patruzeci și opt de mii de versuri ale „Ramayanei", pînă la cele trei sute de pagini ale călătoriei lui Nansen „Spre Pol", s'au petrecut atîtea revoluții, care au trebuit să schimbe fața lumii ! Puterea gîndirii și-a deschis orizonturi din ce în ce mai largi și'n timp și'n spațiu, — zeii de acum trei mii de ani ar rămînea uimiți de isprăvile oamenlior din ziua de azi". Dacă aceste prefaceri le-ați înțeles d-voastră prin cuvîntul modă, atunci da. suntem de aceeași părere.

V. V. Cernăuți. Din bucățile pe cari ni le trimiteți, nu putem alege nimic, — sunt, în adevăr, lucruri de începător. Dacă e sau nu un poet în d-voastră, asa nu se cunoaște păn'acum. — Ca să vă faceți o frumoasă limbă literară, citiți pe Eminescu, pe Creangă, pe Delavrancea și pe Caragiale. Și după ce-i veți citi — recitiți-i. Iar ca să aveți talent, vă trebue, întîi și întîi, o inimă mare, mare și bună și pururea deschisă, ca să intre'n ea, de pretutindeni iubirea, grijile, temerile și speranțele, suferințele și bucuriile vieții altora, ca să se umple și să răsune mereu de zbuciumul vastului ocean de vieți ca acele scoici sonore, cari păstrează veșnic, cum spune poetul, în forma lor ceva din îndoirea valurilor și-n vuetul lor neîntrerupt ceva din zgomotele mării Numai așa veți înțelege sufletul omenesc. Numai așa veți putea reproduce în d-voastră cîte ceva din formele și din zgomotele vieții deafară. — Vă mai trebue apoi deprinderea de a observa lucrurile cu privirea pururea atentă a omului chemat să le scrie, să facă și pe alții să le vadă prin ochii lui... Și răbdare vă mai trebue, și multă voință și putere de muncă : zile, săptămîni întregi să așteptați cuvîntul cel adevărat, și să nu vă descurajați, oricît v'ar întîrzia, — este pregătirea înceată a operei trainice ; natura însăși are nevoie de timp, ca să-și urzească frumusețile ei. „Versurile cari'mi plac mai mult dintr'ale mele, ne spunea odată un prieten poet, sunt cele pe cari le-am așteptat mai mult, iar cele cari n'au venit încă îmi plac și mai mult".

D-nei R. S. Bîrlad. „Indulgenți cu începătorii?" De ce? Nu-i obligă nimeni să scrie. Și nu sunt oare destui nenorociți, cari s'au lăsat de învățătură, și, îmbătați de amăgirea că au talent, nu se mai ocupă de nimic, trăiesc fără nici un căpătîiu, și scriu poliloghii, pe care nu le citește nimeni? O mulțime de „nevolnici" de aceștia ar fi fost oameni de treabă, s'ar fi putut să facă și ei ceva bun pe lumea asta, dacă li s'ar fi arătat la timp că nu-i pentru ei și n'o să-i ducă la nici o procopseală meșteșugul de care s-au apucat.

D-lui I. A. Carlsruhe. Nu-i destul de motivată furia tatălui. Poate fi adevărată, dar nu-i verosimilă. Pe urmă povestirea'ntreagă e așa de lîncedă și fără nici un moment de tresărire, că n'ai de ce s'o urmărești pînă la sfîrșit. Ca jalbă adresată unei societăți de binefacere, pentru a cere un ajutor. merge, dar ca bucată literară... Doamne păzește ! Un subiect e, de sigur. Și ce-i cu asta ? Subiecte găsești la ori-ce colț de stradă; din viața oricărei vînzătoare de flori se poate face un roman. Ceea ce e greu al dracului de găsit sunt vorbele — vorbele acelea vrăjite cari pun stăpînire pe sufletul nostru și ne fac, nu numai să credem — că asta n'ar fi nimica — dar să auzim și să vedem ceea ce nu e, ceea ce n'a fost poate niciodată, și să iubim, să urâm, să ne bucurăm, să ne întristăm, să'ntindem firele nervilor noștri afară, departe, dincolo de îngrădirea strîmtă a propriei noastre vieți, și să simțim, în străfulgerarea unei clipe, acel fior al perfecțiunii și al lucrurilor eterne pe care numai arta ți-l poate da.

Fănuș NEAGU

P. S. Rîndurile de mai sus nu-mi aparțin. Sînt răspunsuri date de Alexandru Vlahuță, tot la poșta redacției, în primul deceniu al secolului. Cei ce mă acuză de „lipsă de indulgență" vor afla, măcar pe această cale, că nici-un scriitor nu-și poate face un scop din a respinge lucrările începătorilor. Celor ce nu știu să scrie, pur și simplu pentru că nu au talent, trebuie, zice acel mare iubitor de frumos care a fost Vlahuță, să li se spună adevărul „la timp", în nădejdea că ei pot deveni utili societății în alte ramuri de activitate, tot atît de prețuite ca și poezia, proza, teatrul.

●

Macovei M. Mihai. Lansează SOS-uri pline de haz: „Vă implor înțelegeți ceea ce n-am înțeles eu" și se scuză emfatic : „Vă rog iertați-mi scrisul neepocal". Ambele dorințe sînt irealizabile.

Titi Mladin. Un stil captios : „Dacă aș spune că o super-extra-uluitoare dorință de afirmare mi s-a încătușat în centrul rațiunii, poate aș greși. Dacă aș spune să super-năpraznicul viitor poetic mă face să cred în propriile-mi resurse, poate m-aș conduce singur spre imperfecțiunea adevărului".

Versuri la fel de prăpăstioase : „Aș vrea să am răsuflarea rece ca un ghețar... / Să-ngheț ocean, mări și rîuri / și zeci de mii de galaxii / să răstignesc / pe mii și mii de monstruoși ghețari". Nu se poate, e bine ?

B. A., Ana Pop Sîrbu, Corneliu Antoniu, Mihai Moraru, Ion Sbîrnea, Stancu Petre, Dumitru D. Ifrim. Am găsit multe lucruri foarte bune în plicurile ce mi-ați trimis. Aș dori să mi se confirme și ulterior această primă impresie.

Cezar BALTAG

Anotímpuri prielnice

Cum se vede
şi cum se aude

— Vedeţi, auziţi ? spuse omul şi se urcă pe piatra de kilometraj.

— Ce să văd ?

— Păi, uitaţi-vă, spuse şi întinse în aer un deget strîmb.

Dimineaţa de august era limpede şi curată, panglica de asfalt şerpuia drept prin mijloc, de o parte şi alta a drumului se vedea tot ţinutul acela cuprins între munţi. Cel mai departe erau casele cu acoperiş de ţiglă portocalie, canalele cu apă limpede şi strălucitoare, căpiţele înalte de fîn şi stolurile de raţe sălbatice. Cel mai aproape era cîmpul cu varză albastră, focurile de vrejuri uscate şi femeile care munceau. Uneori stăteau aplecate, călcau aşa printre straturi şi le vedeam foarte bine atuncea sandalele din piele de bou. Alteori se îndreptau de spinare, loveau pămîntul cu săpăliga şi prin fumul care venea dinspre focuri, le vedeam numai pălăriile rotunde de paie, şi peste cîmpul acela, femeile parcă zburau.

— Auziţi ? spuse omul.

Am crezut că se-aude soarele, cum răsare, se ridicase la capătul dinspre munţi al ţinutului şi acuma plutea. Dar omul îşi întinsese mîna în altă parte, cocoţat pe piatra din marginea drumului îmi arăta cu degetul zarea, şi în locul acela aerul începuse să fiarbă şi să bolborosească de parcă se pornise acolo o roată care torcea.

— Vîntul ? am întrebat.

— Pădurea, răspunse, fierbe aşa toată vara, curăţă aerul în partea noastră, gîndiţi-vă cîte miliarde de frunze se tot frămîntă, ori aţi mai văzut şi prin alte părţi ale ţării un cer aşa ?

Îşi mută degetul pe cerul albastru, trecu peste soare şi-mi arătă o pasăre care zbura.

— Vedeţi, auziţi ? spuse. Se vede ca în oglindă şi se aude de parcă aici, deasupra-ar cînta.

Îmi arătă apoi casele din depărtare :

— Vedeţi, auziţi ? spuse. Se-aude şi satul, se-aud porţile şi fîntînile şi cărele, şi apa cum curge, şi laptele cum cade-n şiştar. Şi cum îşi lovesc sapele şi cum îşi scot caii şi cum lovesc bicele. Şi v-aş spune că eu aud şi iarba cum creşte şi fînul cum moare şi cum se umflă cartofii şi cum se umple sfecla de zeamă şi varza cum pîrîie şi lubeniţele cum se coc. Da, zise, şi cînd se vede şi se aude cum se vede şi se aude aicea, eu zic să rămîneţi şi să lăsaţi plecările în altă parte pe altădată. Dacă vreţi să mergeţi la pădurari, pădurea aşteaptă, lemnele nu se trec dar pămîntul o singură dată pe an leagă roadă şi acuma e luna august, vă rog.

Coborî de pe piatră şi-şi vîrî mîinile în buzunar.

— Vedeţi, auziţi ? zise şi rămase cu ochii pe panglica de asfalt.

Prejmer

Un tovarăş director Ion Nicolae Toma, fost campion naţional la aruncarea ciocanului. De origine moţ.

— Am văzut jos ordinul muncii clasa întîia, care este condiţia recordului permanent ?

— Avem 10.000 de hectare. De zece ani le iau dela un capăt la altul.

— Vă referiţi la pămînt ?

— Da, zise. Întîi ţi se obişnuieşte privirea. Pe urmă îţi intră în sînge şi-n oase.

— Cum se vede şi cum se aude ?

— Şi mai ales cum se simte. Dar despre asta o să vorbiţi cu tovarăşul inginer. Tovarăşul inginer Virgil Ştefan. Pe mine vă rog să mă iertaţi, spuse.

Biroul directorului era acoperit de hîrtii.

— Dumneavoastră să mă iertaţi.

— Eu vă iert zise. Nu ştiu dacă o să vă ierte tovarăşul inginer.

— Mă iertaţi, tovarăşe inginer ?

— Să mergem, spuse tovarăşul inginer.

Visul grîielor coapte

Îmi arătă cerul albastru cu mîna.

— Vedeţi spuse, hala noastră are acoperişul înalt. Te sui cît mai sus şi vezi cum se vede.

— Am văzut.

— Şi cum se aude.

— Am auzit.

— Şi ce se-nţelege. Fiindcă pămîntul nu e una dela un capăt la altul şi primult rost este să-l cercetezi. De la sine într-o parte pămîntul dă grîu, în altă parte legume, de la sine într-o parte creşte pădure şi-n altă parte se-aleg cîmpii. Te uiţi întîi ce scoate pămîntu-n lumină şi te aşezi pe direcţia lui. Fiindcă şi pămîntul are o fire, ca omul, şi pămîntul are un adevăr. O dată adevărul trece în pîine, altă dată trece în vite şi-n peşti. Dacă aici, în „hinterlandul" Braşovului de-o sută de ani pămîntul rodeşte cartofi şi păşune, dacă laptele vacilor scapă din ugere pe pămînt înseamnă că ăsta e adevărul în ţinutul acesta, că ăsta e rostul ştiut. Există o tradiţie-a pămîntului la noi în ţară şi nu mi-e frică s-o spun. Ce poate cîmpia nu poate podişul ci numai omul să fie sincer şi să ia lucrurile aşa cum sunt. Fiindcă ne-a încercat şi pe noi visul grîielor coapte, realitatea boabelor pline şi calde e un miraj, am crezut şi noi că agricultura înseamnă doar pîine. Am vrut să facem şi noi pîine aici.

— Se face pîine oriunde în ţară, am zis.

— Da, zise, dar dumneavoastră aţi întrebat de recorduri, şi recordul în părţile astea nu se numără-n grîu.

— Păi duce-ţi-mă atunci la recordul care se numără.

— Uitaţi, zise, şi-mi arătă o imensă ciurdă de vaci.

Am scris odată : ca femeile bune de muncă. Dar acum păşteau în păşune, se simţea de departe mirosul de iarbă, se auzea ruperea firelor crude, se vedeau urmele în pămîntul gras. Cele ca aurul se cheamă Jersey, cele roşii sunt de viţă daneză ci numai belşugul de lapte este continuu şi este alb.

— Chiar aşa, am spus, picură lapte în iarbă.

— Da, spuse inginerul Ştefan, dau 4.800 kilograme de cap.

— Doamne, am spus, „hinterlandul" Braşovului se scaldă în lapte.

— În parte, zise. Din altă parte facem brînzeturi şi unt.

— Faceţi? am zis. Vreţi să spuneţi că-l vindeţi!

— Nu, zise, nu-l vindem, avem fabrică proprie, ca să zic astfel, suntem industriaşi.

— Şi mînă de lucru ?

— O, zise, satele dimprejur. Deservesc şi fabrica de mezeluri.

— Tot proprie ?

— Şi fabrica de prepararea furajelor şi fabrica de alcool.

— Şi oameni?

— Oamenii? zise şi privi împrejur.

Cardinalele omului

— Eu cred că omul trebuie ales după toate punctele cardinale, spuse doctorul Păstîrnac. Să ştie cum bate vîntul, cînd bate vîntul şi cum trebuie folosit.

ION VLASIU : MATERNITATE

— Navigaţia în agricultură e grea ?

— Tot muncă multă, tot muncă bună, oameni cît mai puţini.

— Asta este deviza?

— Asta este realitatea.

— Şi la crescătoria de peşti?

— Da.

— Şi la crescătoria de nurci?

— Da.

— Odată oameni stabili, a doua oară specialişti.

— Nu lucraţi cu sezonieri?

— Nu.

— N-aveţi fluctuaţii de forţă de muncă?

— N-avem.

— Şi specialiştii? Că doar asta nu se învaţă tot din tradiţie.

— Specialiştii-i formăm. Eu sunt specialist de veterinară absolvită la Bucureşti, dînsul e specialist de agronomie absolvită la Cluj. Ce ştim îi învăţăm şi pe alţii şi pe urmă îi trimitem şi-n alte părţi. Tehnicianul meu de la peşte este acuma în Danemarca, citeşte cărţi.

Rîse.

— Nu se poate altminteri, aici spre exemplu sunt zece hectare de peşti. Zece hectare oglinda apei, cum se spune între specialişti.

„Oglinda apei" nu erau heleşteie, erau izvoare de munte, cu apă rece şi repede pentru păstrăvi curcubeu. Ferma era o grădină cu flori şi pometuri, erau postaţe cu ierburi între canale cu apă, se vedea cerul şi jos şi deasupra şi soarele, ca banul de aur în apă, ca o gură de foc, sus pe cer. Erau oameni la coasă, între canale, în dimineaţa aceea, dar de peşte se ocupa un muncitor.

— Tot unul singur?

— Tot.

— Tot după roza de vînturi?

— Tot. Gătejel, spuse doctorul, adu lingura şi dă la fund.

Omul aduse o nadă rotundă, cu plasă, şi scoase întîi păstrăvi mari, de prăsilă, îi puse pe iarbă, pe urmă îi puse iarăşi în apă, peştii mici nu-i mai scoase îi ţinu peste apă, în neţ.

— Asta e greul, spuse doctorul Păstîrnac.

— Prinsul?

— Nu. Incubaţia.

— Mulsul, spuse inginerul Ştefan.

— Mulsul, da, fiindcă icrele le scoatem cu mîna, spuse doctorul, în incubator. Pipăi peştele cum pipăi ugerul vacii şi pe urmă apeşi. Ce iese alegi ca lintea-n ulcică, viaţa de-o parte, moartea de-o parte, doar ce e galben păstrez. Icrele moarte le curăţăm cu pipeta, ca la laborator. Şi pe urmă vin şapte zile, ca în poveste, şi făt-frumosul deschide gura cît şura şi ce băgăm înăuntru sunt ouă de pasăre tînără şi splină de vaci. Şi fiindcă puietul este fotosintetic, totul stă sub capac. Şi fiindcă puietul este sensibil aclimatizarea se face afară la umbră. Pînă ajunge o generaţie de peşte la apă, noi suntem frînţi.

Rîse.

— Dar pe urmă apa e bună, bogată în oxigen.

— Apa e naturală?

— Păi cum spuse.

— Şi tot pe tradiţie?

— Păi dar, spuse inginerul Ştefan.

Iubírea la urmă

— Nu, zise, la început. Cîte roade iscă pămîntul este iubirea dintîi. Să înţelegi asta şi este de-ajuns: anotimpurile fără-ntrerupere, mugurii, florile, roadele aşezate frumos, pe pămînt. Noi suntem oameni şi oamenii uită, dar iubirea de sine-a pămîntului este un lucru neîntrerupt. Dacă şi oamenii... Ei, spuse, dar pilda asta o înţeleg prea puţini. Să faci ca pămîntul, atît: simplu, drept. Forţa asta de-a te neclinti în iubire. Ce avem este forţa de muncă, este încrederea în pămînt. Tot un fel de iubire. Aşa cred: legămîntul ăsta al nostru pe viaţă cu ce scoate pămîntul afară-n lumină şi cu ce leagă rod. Iubirea noastră unii de alţii mai moare, mai scapătă şi se pierde ca soarele în asfinţit. Iubirea noastră pîlpîie şi se risipeşte, pe oameni îi mai desparte şi vîntul cîteodată, da ia uitaţi-vă, spuse, pămîntul are doar anotimpuri prielnice: pămîntu-i pămînt.

Sânziana POP

poeme

Grigore Hagiu

noroc nedesmințit

adie-un dor de patrie înaltă
statornică în suflet
mai pură la temeiuri
argila arsă pe colinele bărboase
filtrează apăsarea
coborînd din spații
și norul alb visînd la păsări
jos în adîncuri
văzduhul mutat
din blocuri de cleștar
și scăpărată
vizibilă din rai lunar
potcoava gravitației
care pe toți ne ține
noroc nedesmințit
și din vechime

să-i spunem

să-i spunem gravitație de Dunăre
să-i spunem gravitație
de munții Vrancei
de Olt și Mureș de Siret
de Apuseni și Vatra Dornei
de Crișuri și de Dîmbovița
și de Măcin de Făgăraș
oriunde numele ridică
o piatră de hotar
și piatra de hotar
fantome mult mai mari de nume
oriunde apa limpezește
o linie mai dreaptă-a vieții
oriunde florile de stîncă
și arborii de cremene mai tare
în zori de zi pulsează-n creștet
cu auritele odoare

mumele atoateștiutoare

sînt mumele atoateștiutoare
acolo nu ajunge
decît greul greului
pămînt din care ne-am născut
și orice fir de sînge este acul
vibrînd pe veghea seculară
cutremurat de bubuitul subteran
la raza azvîrlită
de pîntecele lor enorm
pulberărie gingașă îți simți pe umeri
capul
mireasmă ginditoare
sub aripă și ploaie
ele-ți dublează pasul
orișiunde mergi
cu-o nemișcare largtăcută
căci orice despărțire
ar fi un fel de jupuit de piele
un fel de rană căzătoare-n gleznă

frate cu piatra cea scumpă

o dulcea mea gravitație
știu pe alte astre în lună
de șase ori mai ușoară este făptura
dar eu și acolo te-aș duce cu mine
într-un timp viitor
să nu se strice și piardă

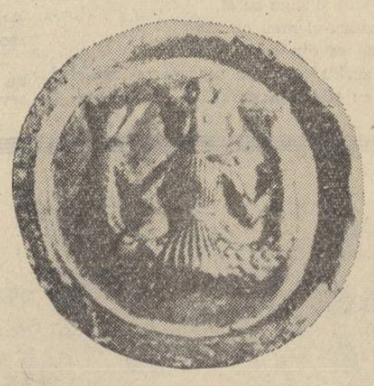

dovedita alcătuire de sine
gura mea lîngă tine
stă în cumpănă nobilă
rostește cuvinte rotunde
mai mult nu se poate închipui
mers mai frumos
mai demne zboruri
migală totuși numai de om
inima mea îți mărește oglinda
și se simte acasă
crește odată cu celelalte vîrste
la cîteva clipe respir
un culcuș de vioară
sînt frate cu piatra cea scumpă
trezind aurite inele
în miezul și trunchiul de tei
de tei înflorit

noapte de vară

mă leg de tine
adică de leagăn și vatră
de cei care-au fost
care sînt
și vor fi
de datini
de crez
de unica noastră
șansă-a-mplinirii în lume
pentru fraza mare ce ești
îmi simt un destin de vocală
și e noapte de vară
și s-ar putea să revină-acea noapte
înflorită
la cîteva sute de ani
cînd se poate-auzi trosnind
petrecut prin abur de rouă
zămislitoare
capul încins de o dragoste
devorantă
și scrisul din lespezi
de marmură
cu însemnele veacului
este tras
crenelat pînă-n adîncuri
de la văzduhu-nstelat
la iarba înrădăcinată-n greieri

doar gloria

și dintr-atîtea drumuri
alegi doar unul
să poți să fii tu însuți
în deget
cu inelul de logodnă
al acestor gravitații
de Dunăre
sau le-nfășori
suav în jurul gîtului
să nu se plece fruntea
niciodată
rămîn vertebrele turnate
mereu pe-ntinsul cel marmoreean
și dacă spații se străbat
sînt străbătute laolaltă
cu vlaga tuturor luceafăr
doar gloria îl urcă
în auzul lumii
pe cel însingurat arareori

sămînță liniștită

pildă să luăm de la semințe
de la cele mai umile
rodul de-acum e de preț
dar cel viitor își vestește
taina din umbră
grea este orice atingere
cu pămîntul
totul se-nvață
trebuie să arzi pînă la capăt
să rămîi doar tiparul
demn de renaștere
noi l-am ales
întoarceri nu mai sînt
și nu vor fi
sămînță liniștită
vezi tu-nstelarea vastă
orbind pe dedesubt

cum ai privi din vîrful

să ne potrivim oasele
după stelele Carului Mare
pe-ncetineala nopților de vară
sînt ochi mai mari și mulți
privind prin hoi
spre astre mai îndepărtate
și dacă norii sînt
fîntîni în libertate
și-n aer mai există
și alte gravitații
aripa păsării în zbor le sună
lin nemărginirea
descoperă-le harta lor țesută
din curcubeul
întreitelor culori
cum ai privi din vîrful
unei generații viitoare
din noi desmărginită
pipăindu-și începutul

nufăr de lebădă

steme de aur
steme văratice
semne-ale trudei din adîncime
cînd gravitația surd clocotește
ies la iveală
încrustate în lut
dar tărîmul de suflet
adîncul adîncului nostru
nu-i tocmai miezul
cerbicea mîndria și greul

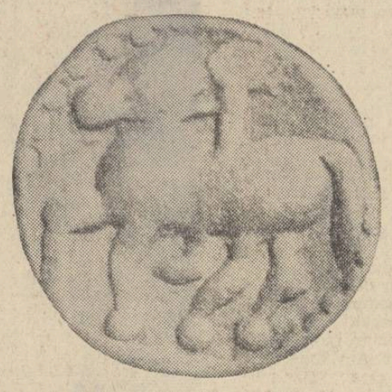

lucrînd la matrițe de os și de carne
în fagure țipătul este-nghițit
dar chipul născut suprafeței
nufăr de lebădă albă adie

statornicie

dacă lacrima plînge cu ochi
dacă fîntîna trezește izvoare
dacă frunza căzînd
zugrăvește alt arbore
dacă norul curbează sub sine
pămînt
dacă zboru-și atrage-n orbită
pasărea sa
dacă versul îți dă un obraz
pe măsura lui
dacă sunetul prinde clopote
și lumina sprijină astre
dacă noi
din propria noastră gravitație
mai grele porunci dăltuim
la un pas mai ușor
la o minte mai ageră
nu-ți slăvim mai frumos și mereu
statornicie
nașterea ta repetată

pace de cuget și trup

pace lină de cuget și trup
inima urcă ușoară
pînă în dreptul ochilor
din băierele dulci știute
răzbate cel ales
și țara pînă-n margini
e-un turn înalt de cercuri
gîndul de-acum
cel de speranță și noroc
să-i fie vîrful aurit
și singure
adevăratele furtuni interioare
să-i bată pînzele de steaguri
cei sîntem

fluier mioritic

de pe tărîmu-acesta
pe unde-n nopți senine
se vede străjuind în aer
trunchiul gravitației
cu șapte-ntredeschideri
de fluier mioritic
un început de împăcare
pentru multe graiuri
într-un singur cîntec
răspundem lumilor cu lume
încrezători de baștină-n cuvînt
și cum e clipa cînd adîncul
se-acordă adîncimilor mai bine
și stelele se văd mai clar
la pragul lor de sus
în mările astrale prinde greutate
o ordine umană respirată
de gîndul mult mai liber
pe pămînt

VERONICA GALIŞ

Sărbătoare

Sub ape dospesc vase cu miere,
Nunţile luminează-n potire,
Lingă satele cu ochi albaştri
Lemnul de cireş se face mire.

Cîntă izvoarele Patriei. Cîmpiile
Pe trunchiuri de apă dau floare —
Creşte grîu dulce pînă la piept, pînă la ochi
De nu se mai vede omul călare.

În amurgul înalt

În amurgul înalt se topesc trandafiri,
De lumină prea dulce îţi vine să suferi —
Fecioarele aurite de soare şi ploi
Trec apele pe frunze de nuferi.

Să-ţi faci încălţări din crinii amurgului
Şi să întrebi în drum pe fiecare :
— „Nu l-aţi văzut pe mirele meu ?
Are luntrea cioplită din soare".

Cina se serveşte pe tave din flori,
Cîmpii de luceferi rodesc între sate ;
— Nu l-aţi văzut pe mirele meu ?
Sufletul lui e ca odăile luminate ;

Mirodenii sînt vorbele lui,
Privirile sînt potop de lumină,
Fără el păsările toate
Se culcă înainte de cină...

În amurgul înalt se topesc trandafiri,
De lumină prea dulce îţi vine să suferi —
La picioarele mele bat frunze de nuferi.

PETRE GOT

Îşi lasă ora

Îşi lasă ora-n suflet găleata aurită,
Să scoată lamura depusă în adînc,
Nu mai exist, exist-un cînt,
Mai tare, din adînc.

Lumini şi cîngi vuiesc în trup,
curat, neîntrerupt...

VASILE PĂTRU

Marele arc

Cît e de îmbelşugată ziua aceasta cu flamuri
pe care noi o numim a patriei.

Mari construcţii îşi încep urcuşul,
de la poalele munţilor pînă peste terasele mări
încît unde creşte o stea se ridică o casă,
unde iese un soare se revarsă o uzină,

Un strugure, un fluture sau un munte,
supun marii dureri de a trăi, frumuseţea,
minunea care ne este dată perpetuu,
şi-n care orice arc se-nchide zîmbind.
Hai să cîntăm prieteni, căci ziua e mare,
apele ricoşează melodii la maluri,
iar pămîntul îngînă veşnicul refren al
recoltelor.

Arcul, întindeţi arcul.

VASILE ZAMFIR

Asemeni

Întîrzii pe urmele secerişului,
Mireştea văzduhului bate aripi înainte
linişte —
ploaia-i tierbinte,
Umblă prin cîmpuri tăcerea,
cu paşii mei umblă, asemeni;
Noaptea luceferi coboară.
Cu ochii copiilor gemeni.

De la care pasărea

Innoptat călător
am poposit o clipă
la porţile — adînci ale ierbei.

Cuvîntul cutremurat de har
niciodată nu s-a lăsat
pradă somnului.
Adună munţii, şi apele, şi focul,
în nepotolită, mişcătoare oglindă,
timpul şi locul,
de la care pasărea deprinde
asemenea mie
baladele noastre de mai înainte.

NICOLAE NASTA

Ştiu o zi

Eu ştiu o zi cînd lanţuri au căzut,
Cînd din adîncul vitregii restriştе
Mai dîrz, pornit-au mii de comunişti
Pe drumul printre gloanţe început.

Eu ştiu o zi în care peste veac,
Urmaşii mei cinsti-vor ne-ncetat
Pe cei ce noaptea ţării-au alungat
Şi-au presărat cu maci, pămîntul dac.

Pădurile

Prin măreţia pădurilor
sîntem mai puternici.
Prin frunzele pădurilor respirăm
şi înălţăm spre soare
stoluri de privighetori
Prin rădăcinile pădurilor
sorbim de sub iarbă
mîndrie şi cîntec.
Noi, înşine izvorîm şi curgem
de milenii şi peste milenii
din liniştea
şi din furtunile pădurilor noastre.

Pentru cei ce au fost

Tăceri încremenite în camere de lut
Gătite-n alb cu albe ştergare înflorate,
Cu voi am stat de vorbă la ceasuri întomn
Şi fiecare clipă, amarnic m-a durut.

Tăceri ivite sumbru din ceruri fără sori
Mi-aţi despletit de-a valma cununile de vi
În funii furibunde de viscol şi de-abis
Şi foc din raze oarbe mi-aţi revărsat pe fr

Tăceri de cruci în albe tăceri de lună-n ce
Întinse cimitire spre zări fără fereastră,
Şi astăzi tremur încă la amintirea voastră
Şi să vă scot din suflet, cu sufletul încerc.

Itinerar de D. HONCIUC

In Roşia Montana fiecare bărbat e miner şi au fost mineri şi părinţii şi străbunii străbunilor lor. Aurul a atras aici lume de pretutindeni şi tot aurul şi proprietatea inegală asupra lui a creat grave stratificări sociale.

Ajungînd sus stăpînesc, după o jumătate de oră, lăsînd la o parte ceea ce mai aveam de văzut aspectul întregii aşezări. Aici, poate mai mult ca oriunde vechiul cu noul se învecinează cu o claritate de definiţie.

Jos, concentrate în jurul gurii de exploatare, instituţiile publice apoi blocurile noi, au o linie precisă, un stil. Sus, am intrat într-un fel de piaţă în jurul căreia dormitau case cu un etaj, cu o linie greoaie, inestetică, voind să impună ideea de putere şi avuţie a unor proprietari nevoiaşi decît de la parter, din cîrciumă, pînă la etaj în nişte încăperi prea spaţioase, inutile şi umilitoare.

Fiecare casă a fost cîrciumă şi de aceea fiecare e curbată puţin sau face colţ cu alta dovada unei ademeniri instinctive de negustor. Cîteva au coloane, dar acestea seamănă cu nişte cîrciumari beţi, ieşiţi la pozat de un văr a lor din Abrud.

Am cunoscut aşezări de deal, de şes şi de munte. Din bani de pe grîu, lemn şi cărbune, s-au ridicat case într-un anumit fel. Din bani de pe aur cu totul altfel. O aşezare de deal, bunăoară, un tîrg vechi de negustori de cereale şi pielicele de oi au un stil în stilul lor ; o casă dintr-o margine seamănă cu o casă din cealaltă margine. Aici nici una nu seamănă cu cealaltă. O casă nu reprezintă un stil ci un capriciu, o întîmplare alcătuind toate la un loc un fel de baroc fără nici o pretenţie.

Prima mea cunoştinţă, minerul Red Iulian, acum pensionar, îmi arată piaţa, nişte mese de ciment şi spune :

— Vezi dumneata, partea asta **trăieşte** o dată pe săptămînă, sîmbăta, cînd vin oamenii de peste munte cu produse. În locul ăsta venea altădată gozarul, negustorul, geambaşul de aur şi se tîrguia. Avea geantă şi trecea de la masă la masă, lua între degete aurul, îl punea în hîrtiuţă, aşa cum aduni seminţele, îţi dădea banii de hîrtie şi cu asta gata tîrgul.

— Cît aţi vîndut gozarului ?

— Nici un miligram. Eu n-am avut proprietate. Am muncit la ştiampurile proprietarilor de mic. La urmă m-am dus la Petroşeni. Mă făcusem mare cît stătusem acolo şi într-o zi m-am întîlnit cu o cunoştinţă de-aici şi mi-a spus : „Hai înapoi că acolo sînt cozonaci pe toate gardurile". Şi am intrat iar la proprietar. Mă cheamă Red şi poate că strămunii mei or fi venit din altă parte, dar cu toate astea stătuse neamul nostru aici prea mult ca să nu fie lucru urît că n-am putut să ne facem rost măcar de-o piuă.

Tace şi-şi plimbă privirile peste tarabele de ciment goale apoi îşi întoarce capul mai repede spre casa lui unde deschisese geamul soţia, să-l cheme.

— Bine, se scuză el, mai stăm noi de vorbă. Dacă ai să te uiţi după mine, nu te mira că nu merg prea repede, pentru că pe noi silicoza nu ne iartă.

Plec mai departe călcînd pe pietre mari cît bocancul, pe care trebuie să fi hurducat altădată docare şi să fi scînteiat de la o cîrciumă la alta potcoave de cai nemunciţi şi intru pe o uliţă sau stradă, în orice caz fără acoperirea exactă a noţiunilor cunoscute. De la o casă cu etaj, un corp de clădire care ocupă cîţiva zeci de metri se deschise un geam la care apăru o domnişoară. După cum stătea singuratică între atîtea geamuri m-a dus gîndul că inima iubitei nu putea fi cucerită prin serenade decît în faţa unor asemenea case cu zid alb, direct în stradă, cu geamuri multe, mici şi rînduite egal. Aici, pe cîţiva zeci de metri şi privind numai în stînga, găseşti o fărîmă de Veneţie, căci în partea cealaltă, în dreapta e o gospodărie ţărănească în toată regula, casă cu ceardac, curte largă, un purcel, iarbă şi flori.

— Bună ziua, zic domnişoarei. Aş vrea s'ajung la echipa de filmare. Mai sus. nu ?

Nu mi-a răspuns la bună ziua, nu mi-a spus nimic, nici nu mi-a zîmbit, s-a clătinat uşor, ca o floare. Totul seamănă cu omul Pentru că pe o poartă de sub fereastră, un fel de uşă medievală ieşi o bătrînă sprijinită în cîrjă şi după ce lovi cu vîrful pantofului în vîrful băţului îşi mută piciorul şi se aşeză pe o banchetă de scînduri.

Îmi mut haina pe celălalt umăr şi plec călcînd de pe o piatră pe altă, urcînd greu prin căldura năucitoare de amiază şi fac cu toate acestea o remarcă precisă : aici femeile merg mai frumos ca oriunde. Poalele rochiei o iau înaintea pasului, nu aşteaptă să fie bătute de picior.

Cobora îmbujorată cu faţa pistruiată, o fată de vreo 18 ani, cu coadele făcute melci deasupra urechilor, îmbrăcată într-o rochie de epocă. În sfîrşit. eram aproape.

— Puţin mai sus de unchiul Vila, mă lămuri ea de departe. Eu mă duc să caut o farfurie cu flori.

Ei, da.

Am puţin de coborît, apoi ajung pe o bucată de drum drept ca o punte, aflat chiar pe marginea unei foste scurgeri de apă. Am în faţă Gura Văidoaia, o căscătură imensă, întunecată, într-un perete de stîncă, înalt, de culoarea tablei ruginite. Soarele îl bate drept în faţă scînteindu-i cîte un grăunte galben, iar spărtura aceea în formă de gură de pivniţă, stă şi mai ursuză şi întunecată.

Pe partea astalaltă, tot sus, o casă îşi coboară peretele văruit, prăpăstios pînă pe marginea unei stînci. Din faţa casei, se aude o voce tînguită de băiat firav sau de femeie supărată. care-şi plînge o grea nedreptate :

„Toate fetele merg de mînă / la fîntînă
Numai bade-al meu nu mă lasă /
să ies din casă".

E amiază şi e arşiţă, dar vocea aceea cheamă amurgul de purpură şi întunericul să poată fugi, iar dacă e ascunsă după o stîncă cheamă încurajarea şi nădejdea

O altă voce strigă, stop ! şi cîntecul se frînge dintr-o dată, acoperit de zarvă.

— Îţi fi şef.

Am tresărit.

Din stînga de jos, de sub drumul drept ca o scîndură suspendată mă ţintuieşte un bătrîn cu mustăţi blonde, scund şi cu priviri albastre, agere. E unchiul Vila.

★

Unchiul Vila se alese din mijlocul unor bărbaţi care ciopleau nişte grinzi şi porni să urce.

Nu sînt şef şi nici nu arăt, dar faptul că nu m-a mai văzut pînă acum l-o fi dus în eroare. Aşa că mă grăbesc să cobor ; ba chiar las să se înţeleagă că-s şef, ca el să spună ce are de spus.

— Eu am contractat cu dumnealor, zice să fac şteampul într-un număr de zile (E vorba de reconstituirea unui şteamp pentru film mare, la care va căra Fefeleaga). Am zis l- început atîtea zile că dumnealor nu cunosc da eu da şi aşa m-am tocmit Am spus cinstit, că la noi oamenii sînt de treabă. Dar numai bine ce l-am început îmi dau seama c-o să-l termin mult mai repede. Dacă fac eu aşa cu băieţii ăştia de sub comanda mea, mi s- mai dau banii după înţelegerea dintîi ?

A rămas cu sprîncenele arcuite aşteptînd să înţeleg. E un bătrîn cam de vreo 70 de ani sprinten, poate prea sprinten pentru vîrsta lui. mai degrabă dornic să stea de vorbă cu un necunoscut decît să ia bani după înţelegerea dintîi. Nu cunosc înţelegere dar mi se pare mai mult decît logic să se respecte contractul şi zic da !

— Asta am zis şi eu, sări bătrînul pe o grindă. Să n-aibă nici o grijă. Acu să vedeţi ce facem aici. Facem şteamp unde o să care în film femeia aceea minereu cu calul.

De la unchiul Vila aflu cu mirarea omului din regiune de dealuri, obişnuit s-audă de proprietăţi arabile de mii de hectare că şi muntele de aur a fost împărţit între proprietari. Bătrînul sare de pe grindă, mă ia de mînă şi mă duce mai deoparte să-mi arate.

Aici, ce se vede, cioturile acestea de lemn au fost şteamp. Tot eu l-am făcut, cînd l-am făcut.

Se aude din nou o explozie înfundată ca o bătaie de tun în margine de sat şi unchiul Vila întoarce capul spre Cetate. Lovit iar, muntele fumegă şi unchiul Vila întîrzie cu priviri curioase, încîntat de spectacol.

— Eu nu ştiu să spun prea multe despre munca de azi. De mult nu mai muncesc în mină şi nu prea o cunosc. Toată tinereţea mea am muncit la şteampuri. Văzu că nu ştiu nimic şi-mi explică. Şteampul e o roată mare, o să vedeţi, care mergea cu apă şi punea în mişcare piua care sfărîma piatra. Dar piatra trebuia sfărîmată sus, adusă bucăţele, ca lemnul s-o poată fărîma. Bătea piua în el de miercuri pînă sîmbătă fără oprire şi tu om trebuia s-o pîndeşti încontinuu. Aşa am făcut, cu capul aici pe malul ăsta o tură de 17 ani ; închideam ochii o oră-două pe zi şi atunci nu-mi dormeam somnul ca lumea, mă frămîntam dacă-i mulţumit proprietarul. Mare lucru e omul eliberat !

Stînca din faţa noastră continua să arunce scînteieri galbene şi unchiul Vila pricepu că mă înşel.

— Nu, făcu el dintr-odată. Ăla nu-i aur, e galiţă, boala muntelui. Uite asta, făcu el adunînd între degete puţin pămînt galben sfărîmicios. Cum o vezi e aşa de tare că mănîncă încet şi o şină de tren. Sclipirile acelea-s înşelătoare, nu-s aur. Roca are vîrstele ei ca omul, aşa cum are pomul, copacul. Ca să-i găseşti aurul, trebuie s-o pîndeşti bine. s-o cunoşti, că nu-i peste tot. Ai priceput-o te duci după ea. O să vedeţi găuri mari ca asta de sus, scorbura de deasupra noastră, că poţi să plimbi casa prin ea, dar şi găuri mici, numai puţin mai groase ca omul. Asta însemna că aveai noroc. Pentru că proprietarul nu te angaja pe bucata lui dacă nu aveai filon. Dacă descopereai era bine şi pentru proprietar şi cîştigai şi tu ceva. Cu gîndul la cei de-acasă intrai în întuneric zeci de metri numai că aici e nenorocul, drăguţa de ea, roca, nu-i place numai bine, te lasă şi atunci tu, om prea trudit, trebuia s-o iei de la capăt. Mare lucru e omul eliberat, îşi înalţă iar vorba. Şi numai rostirea acestor vorbe îi lumină şi-i bucură bătrînului chipul şi după ce se uită cu autoritate copilăroasă la băieţii de sub **comanda** lui care ciopleau grinzile, se aşeză iar pe un mal bătînd din picior. Am să vă spun atîtea lucruri că mă-ţi cinsti pînă la urmă, că cinstea o primesc de la omul căruia i-am făcut un bine sau i-am adus ceva la cunoştinţa lui.

Cu toată mustaţa şi cu ochii lui ageri, cu toate că se răsteşte încruntat la trecutul lui nu te temi de el, copiii poate nici nu-l respectă, tropăie în urma lui, dar îl îndrăgeşti după primele vorbe.

— Pauză băieţi ! strigă bărbaţilor care ciopleau.

Înaintea asfinţitului mă căţăram spre Văidocia, călcînd pe vîrfuri printre bucăţele de stînci prăvălite în faţa gurii, atent să nu fac zgomot, pentru că tot ce ştiam despre munte este că zgomotul produce căderi. Le ştiam pe cele de zăpadă. Dar ce-i cu asta... Aşa după cum se uitau la mine peretele şi stîncile aţipite în faţa lui o puteau oricînd lua una la vale. Şi cu cît mă apropii peretele creşte şi mă cuprind cu înălţimea mea în înălţimea lui de zeci de ori. Dar îmi învîng teama şi mă apropii. Înaintez tot pe vîrfuri şi cu fiecare metru cîştigat stînca se înalţă mai mult deasupra mea. Ajung chiar aproape de intrare.

Trebuie să mai fac un singur pas şi-s înăuntru, dar o linişte minerală mă-ncremeneşte în pragul intrării. Totuşi intru şi iau primul contact cu întunericul.

Nu mă-ncumet nici să-i socotesc adîncimea, mă uit doar cum coboară puţin şi cum pe urmă urcă. Se văd capricios alte nişe „puţin mai largi decît omul" — şi de undeva se vede strecurată o fîşie de lumină. O fi sărit pe acolo, fără voia ei, o bucată neprimită de trupul stîncii, sau un om a atacat-o pe acolo. Această imensă pivniţă a fost cărată jos cu tarniţa. De aceea Fefeleagă, e un simbol al tuturor obidiţilor. Fefeleagă este Sisif, este Crist. Fefeleagă e omul înrobit de două ori şi de om şi de natură ; de destin. De trei ori.

Şi o asemenea luptă dintre om şi natură nu putea fi lipsită de superstiţie. Adîncul stîrnit s-a răzbunat pe ea şi ea a răbdat. Ea era puternică prin răbdare. Pentru că aici deopotrivă om şi natură au fost puternici. O asemenea luptă nu se putea duce decît între părţi egale. Fiecare, însă, ieşea învins pînă la urmă. Pînă cînd a venit vremea ca din această luptă unul, cum e firesc. să iasă învingător. Şi acela e omul de azi.

Duhul, puterea miraculoasă a muntelui a trecut în stăpînirea omului. Citesc din loc în loc nişte numere în chenar roşu, pe care a doua zi directorul minei mi le explică.

— Am luat probe de laborator şi vom săpa cînd va veni rîndul

Iată cum omul nu va mai trebui să dezbată la întîmplare. Direcţiile de atac sînt stabilite prin probe de laborator. Roca nu mai are ce face, se va supune. Asemeni unui duh rău, miracolul ei, a fost spulberat simplu, prin cîteva cifre. Mă plimb prin scorbura întunecoasă şi nu mă mai tem. Mă apropii, pun mîna şi nu se întîmplă nimic. Omul a biruit, a pus ordine. E răbdător, are calmul învingătorului.

★

Am ieşit în pragul Văidoaiei cu sentimentul şi mulţumirea că mă întorc dintr-o excursie foarte lungă.

Calul Bator filma. Era foarte aproape de Gura Văidoaia, suit pe stîncă de doi băieţi din sat.

Soarele asfinţea pe alocuri şi numai în curte mai strălucea cu o lumină limpede şi moale de seară. Toată lumea dansa după o melodie tropăitoare. Regizorul nu se ocupa de actori, de figuraţie (se repeta) urmărea calul, o gloabă albă şi bătrînă ţinut cu funii de băieţii ascunşi după un bolovan ; chiar pe margine, pe care singur n-ar fi fost în stare să se ţie.

Regizorul îmi făcu semn să mă dau la o parte să rămînă numai calul. L-au pus în cadru, pată albă. El e calul Bator cu care Fefeleaga cără piatră pentru proprietari. După nume Bator e ungur dar ea, Fefeleaga, Maria Dinului, nu a avut niciodată pentru el nici cel mai slab cuvînt de învrăjbire, ci o „prietenie aproape omenească". Mergeau amîndoi cu capul în jos, Fefeleaga mîncată de vărsat pe faţă, Bator slab şi bolnav, rezemîndu-se unul de altul : „Ho mă Batore, ho că doar nu dau turcii". Iar cînd în casă la Fefeleaga era mort, Bator stătea legat de poartă. Şi dacă pînă în cele din urmă Fefeleaga l-a vîndut, s-a întîmplat aşa pentru că nu s-a putut altminteri.

— Aţi fost multe naţionalităţi aici...

— ...şi sîntem, vorbeam la amiază cu minerul Red. Minerul îl iubeşte pe miner. Se-nfrăţeşte.

Toderaş, Bartoc, Red, Vila toţi sînt mineri din Roşia Montana.

Gata, jos s-a terminat melodia aceea tropăitoare. Soarele începe să se retragă şi din curte, mai luceşte numai pe un gard de zid împodobit cu crengi de brad. Calul Bator, în rolul cel mai greu, de pata albă lîngă gura întunecată a Văidoaiei stă cu ochii închişi. Se aude iar vocea aceea de desnădejde şi jale şi jos, printre perechile oprite din dans trece cîntînd odată cu îndesirea întunericului, toboşarul cu voalul miresei pe cap.

Pentru că mireasa, o fată săracă — dată cu sila după un fiu de bogătaş, chiar în noaptea nunţii se îndrăgosteşte de ceteraş, aruncă la o parte valul şi fuge cu el.

„Numai badea-al meu nu mă
lasă / să ies din casă"

Dintr-un zurliu cu şapcă pătrată pe cap şi frac, acum cu podoaba miresii pe el, toboşarul umblă încet prin nunta fără mireasă, ca un duh, ca o prevestire de rău, atrăgînd nevinovat asupra lui forţele oarbe ale răzbunării. O tristeţe de cea mai aleasă ţinută. Mă uit o clipă în spate, deasupra mea la peretele stîncii care şi-a oprit scînteierile aurii de cu zi lăsînd în loc, de sub talpa lui un ţîrîit jilav de greiere. Ceva asemănător cu clătinarea unui fir de iarbă în faţa cosaşului.

— Daţi-i zahăr lui Bator şi coborîţi-l cu grijă, strigă regizorul de jos.

„Rolul cel mare" a lui Bator urma în celelalte zile cînd alături de Fefeleaga (Leopoldina Bălănuţă) avea să care minereu la şteampul lui moş Vila.

— Cum o să legaţi, Piţa (celălalt regizor e Mircea Veroiu) cele patru nuvele ?

— Prin păcat. Va apare mereu un bărbat şi o femeie, la nuntă, la cîrciumă dar de fiecare dată la primul semn de împotrivire a oricui ei lasă capul în jos şi pleacă vinovaţi, umiliţi.

— De ce ?

— Pentru că dragostea lor nu-i liberă, au în urmă un copil părăsit.

— Şi ?

— Vreau să zic că dragostea adevărată e în afara păcatului. Stai mai aşa că am treabă. La urma urmei am compasiune pentru ei. El e un miner de demult. Ea, femeia lui are o biată umbreluţă, dar el n-are bocanci în picioare, n-are decît o pereche ruptă.

Mă dau de-o parte gîndindu-mă iar la ordinea şi dezordinea sufletului omului.

Mă uit la viitorul apropiat al filmului nostru : Piţa, Veroiu, Demian, Boruzescu, Şerbănescu.

★

Fiind în Roşia Montana trebuie să nu scapi ora 11 noaptea, cînd se întorc din şut minerii. Vin grupuri intrînd în lumina electrică cu lămpile de carbid aprinse pentru că vorbesc între ei despre rocă (sau tac despre ea), beau la restaurant cîte o prunată înainte de masă, apoi tot cu lămpile aprinse se despart urîndu-şi pe rînd „noroc bun".

Am ascultat de fiecare dată salutul acesta la despărţire sau întîlnire şi abia cînd am văzut scris mare pe uşa de intrare în galeriile sectorului I Cetate „Noroc bun" am înţeles de ce urarea aceasta spusă oriunde nu are în ea nimic superficial, e gravă la fiecare rostire, plină de emoţie şi încurajare.

Omul cu care am urcat spre mină, maistrul Sectorului I Cetate, mi-a spus :

— Numele meu e simplu, Brutus — Toderaş Brutus.

— Ne-am mai cunoscut ieri la tovarăşul director Toderaş.

— E chiar fratele meu.

— Sînteţi fii de măcelar.

— Şi ce ?

— Ştii ce l-am întrebat pe director, nea Brutus ? Cîte inele de aur are.

— Are unul, l-a luat de la Cluj.

— L-am mai întrebat cîte dactilografe are.

— Păi ce să-ntrebi şi dumneata.

— Sînt numai trei pe toată mina. L-am mai întrebat şi el mi-a răspuns că n-a fost la Bucureşti de trei ani.

— Ce să facă un miner adevărat la Bucureşti ?

— Mi-a spus că oriunde, mina se socoteşte numai în adîncime.

— Da, vom intra la adîncime de plus o mie de metri.

— L-am mai întrebat cîţi bani cîştigă un miner. Mi-a spus că Bartoc a cîştigat şi zece mii pe lună

— Depinde de rocă. De situaţia lucrării la un moment dat. S-o luăm pe aici, ocolim ceva, dar ajungem mai puţin transpiraţi.

„Niciodată nu trebuie să uităm că sîntem comunişti, că sîntem revoluţionari, că avem obligaţia să transformăm în continuare societatea noastră pe baze revoluţionare, să creăm relaţii noi — nu numai naţionale, dar şi sociale, de echitate, de repartizare mai bună a veniturilor — condiţii cît mai bune de viaţă pentru toţi oamenii muncii, în aşa fel încît fiecare să poată spune :

Minerii din

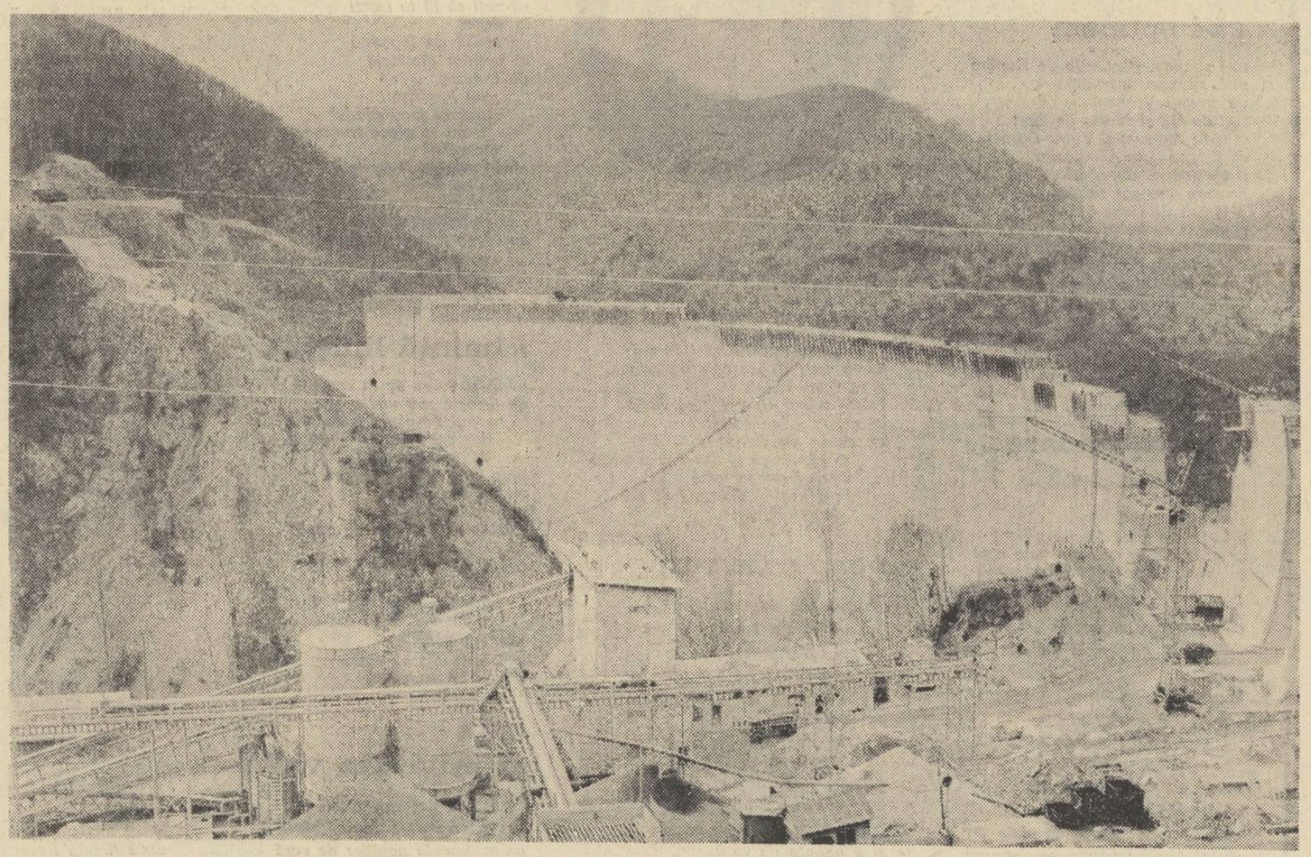

iată sînt cetățean al unei țări socialiste libere, iată s-a realizat, într-adevăr, cerința de bază a socialismului, aceea de a mă bucura de toate binefacerile materiale și spirituale ale orînduirii noastre, de a fi un părtaș activ și conștient la întreaga activitate de făurire a vieții noi, de a acționa conștient pentru dezvoltarea întregii societăți".

(Din cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la Miercurea Ciuc)

Țara Moților

Un convoi de vagonete pornește pe sîrmă în jos.

— Văd că se face șosea nouă spre mină. La ce-o să vă ajute ?

— Cum la ce ajută o șosea ? !

L-am mai întrebat pe director dacă l-a înjurat vreun miner, vreodată. Maistrul Brutus zîmbește.

— Și ?

— Ei.

— Vreau să știu ce-a spus.

— A spus că nu există oameni mai respectuoși în toată țara, ca aici la Roșia Montana.

— La noi e o vorbă : N-am dat o frișcă nimănui (adică un bobîrnac) n-am mîncat din pita nimănui. Un moțean, un om adevărat, un miner a avut grijă de pita lui s-o aibă. I-a plăcut să fie demn, drept. Ai văzut că moțenii au borurile pălăriei scurte. Pentru ca să nu-i acopere niciodată soarele. Că un miner adevărat fără soare nu trăiește. Zic și eu o vorbă.

Sus a spus :

— Lăsăm astea jos să ne uscăm zece minute.

★

Doi sudori repară un vagonet, iar în ușă stă paznicul P.C.I. cu arma în spate. Cam aceștia sînt toți bărbații care lucrează afară. Mai apare un bărbat înalt și uscat cu o cămașă în carouri, maistrul de șut și se duc împreună la cei doi sudori.

De aici se vede în întregime Roșia Montana și apare mai bine ca de oriunde ceea ce e vechi și ceea ce e nou, instituțiile și vestigiile ei.

Partea de sus și partea de jos într-un capăt și altul al uliței principale apoi răsfirările mai de demult ale așezării de o parte și de alta a scurgerilor de apă spre ceea ce au fost cîndva șteampurile. Sclipesc turlele bisericilor. Lîngă școală alături, de o casă veche cu zid înalt și ferestre mici, se vede o clădire cu fațada numai de geamuri. cu o zi în urmă acolo fotoreporterul ziarului județean Alba și-a început pelicula surprinzînd inaugurarea marelui magazin alimentar.

Mă întorc și mă uit cu emoție la ușa de metal de la intrarea în mină în fața căreia omul de pază stă neclintit. Cele zece minute de pregătire au trecut. Maistrul Brutus se apropie de echipamentul, cu capul în jos, încet, ca într-un fel de reculegere rituală. Ne echipăm și ne oprim în fața ușii. Tot așa cu un fel de ritual, paznicul se dă în stînga ușii puțin în poziție de drepți, apasă pe un buton și ușile uruind se trag în lături. Apoi urmează împărăția subterană. Prima impresie e într-adevăr de adînc și nesfîrșit. După aproape un kilometru de înaintare de-a lungul unei șine de vagonete, printr-un tunel electrificat galeriile o iau la fugă în toate părțile și nu se mulțumesc cu atît, se avîntă în sus sau în jos pe scări înguste cu o iuțeală amețitoare. Rămîn năucit între aceste răspîntii. Port lampa pe pereții cenușii și maistrul Brutus înțelege că mă uit după aur.

— Aurul nu se vede, se simte.

Ne dăm la o parte, să treacă un șir de vagonete pline însoțite de doi tineri apoi trecem în altă galerie unde se montează o bandă rulantă.

Nu am norocul să cunosc toate tainele minei, acestea sînt ale „minerilor adevărați", dar cunosc un grup aici la banda rulantă și maistrul Todiraș mă prezintă Nu spun direct, dar înțeleg după priviri că-ți explică simplu — aceasta este munca noastră și acesta este locul nostru de muncă. Atunci îmi aduc iar aminte de mirarea bătrînului Vila : mare lucru e omul eliberat.

Îl urmez pe maistrul Brutus pe o galerie, el vorbindu-mi înainte despre condițiile excelente ale minei, ca aerisire, grad de umiditate, de securitate a muncii și înaintînd astfel simt o răcoare sporită. un curent neobișnuit. Maistrul se dă la o parte și spune scurt :

— Iată.

Apoi mă ia de mînă și coborîm pe o limbă de stîncă suspendată într-un gol pe care dacă nu-l văd de prima dată, îl simt. Plimb lampa pe sus și descopăr un hău imens, încît fîșia de lumină abia atinge pereții. Încerc să spun ceva, să mă mir, dar mă surprinde propria mea voce mică și neajutorată asemeni unei plesnituri de vreasc umed. Vorbesc iar dar vorba îmi rămîne suspendată nu se prăbușește, dispare dintr-odată, încît încerci să te dai un pas înapoi ca ea, propria ta voce, să nu se întoarcă lovindu-te. Te aștepți să se amplifice, să se rezeme de ecou dar nu se întîmplă.

Plimb lampa pe pereți și descopăr o catedrală imensă, rece, umedă, fără icoane. Sub noi e tot un fel de cupolă răsturnată de parcă s-ar oglindi una în alta pe întuneric cu o fosforescență nevăzută de om. O catedrală sfințită cu înjurături și blesteme ; miruită cu lacrimi. Tuturor sclavilor care au săpat aici cu dalta și ciocanul ar trebui să li se pună chipurile pe pereți ca la adevărați eroi ce-au fost. Simt împrejur o mutenie minerală, o frică față de om. Ce fastuos cimitir al nădejdii ! Scot sunete, strig și nu-mi răspunde ecoul. Simt că-mi pierd dimensiunile și încerc cumplita senzație de a mă măsura. Fac un pas și-mi aduc aminte că port la pantofi un număr. Dar ce măsură este aceasta ? Am un metru optzeci. Dar ce măsură este aceasta ? Atunci îmi întorc raționamentul și-l așez tot cum vreau eu : dacă omul așa cum este nu contează, acțiunea lui, puterea lui contează.

Plec vesel, tiptil în urma lui Brutus. Coborîse cu abilitate, fără să alunece și urca la fel. „Nu mai e mult. mă gîndeam, și o să-mi spună că merge mai bine ca pe stradă".

— Mă simt mai bine ca pe stradă. calc mai sigur pentru că n-am probleme. Pe stradă poți da cu ochii de ceva nepreväzut și te împiedici. Aici pui piciorul numai unde trebuie. Pășesc vesel așteptînd să mi se așeze în cap explicația. E neînchipuit de logică și simplă.

— Vă iubiți meseria ?

— Acela nu-i miner adevărat...

Ajungem în alte galerii moderne și iar am sentimentul că mă întorc dintr-o excursie foarte lungă. Mă simt mai bine aici, pentru că totul e ordonat și sigur. Am văzut oameni pe ogoare la strîns grîu, iar aici văd mineri cu acea mulțumire trudită a secerătorului în fața unui lan bogat. Găsesc asemănare între muncile lor și asta mă bucură. „Drăguța de ea", roca, a fost strunită pusă în forme precise. Omul știe dinainte din laborator, din proiect cum va arăta lucrarea sa viitoare. Valea Bistriței, Porțile de Fier, mai modernă, Fabrica de sîrmă din țară de la Buzău, Drumul Transfăgărășan toate au fost întîi proiecte. Ceea ce-i rămîne omului de învins, e timpul.

Maistrul Brutus bate în ușă și aceasta huruind se deschide. Ne dezechipăm și coborîm. La jumătatea coborîrii ne oprim, cu echipamentul în mînă, stăm jos și mai stăm de vorbă acolo, deasupra Roșiei Montane.

— Cu toate astea, zic, știu că romanii au săpat galerii atît de perfecte încît dacă pui echerul găsești unghi drept. Ba mai mult au rămas de la ei galerii în formă de triunghi.

Minerul de azi Toderaș Brutus nu se sperie și nu se simte umilit de perfecțiunea înaintașilor săi de acum două mii de ani.

— Ei au avut timp, noi nu. Pentru că noi trebuie să trăim totul dintr-o dată : atomul, cosmosul, viața noastră și a familiei noastre, conștiința noastră de clasă... Uite, îmi arată pe muntele din partea cealaltă, acolo la casa cu țiglă roșie stă minerul Jurcă ; n-ar fi rău să-l cunoști. Întreabă-l de ce a luat el „Ordinul Muncii".

★

— Ce este cu „Ordinul Muncii" vorbesc spre seară cu soția minerului Jurcă.

— El e cu Ordinul Muncii.

— E adevărat, am „Ordinul Muncii" interveni soțul și asta mă bucură că nu mai departe decît mîine ies la pensie. Am fost miner de la 13 ani. Am dus-o greu ce să mai discut. Mîncam mălai pînă mă încordam. În 1947 am intrat în partid și de-atunci viața mea s-a așezat altfel. N-am lipsit din mină o singură zi. Și iată că în 1960 se ajunge cu o galerie într-un loc unde roca rupea greu de tot. Greu, negreu, dar metru de înaintare trebuia scos. M-am uitat la rocă și mi-am dat seama că totul depinde de cum amplasezi găurile. Pe scurt, am izbutit. Uite vă dau cadou sculele astea două cu care am cîștigat mîncarea la copii în tinerețea mea amărîtă. Îmi arată o sapă mică și o troacă tot atît de mică, unelte vechi minerești cu care se scotea din galeriile celе „puțin mai groase ca omul", minereul. Nu le-am luat pentru că sînt ale lui și el trebuie să le arate și nepoților, nepoților lui.

★

Seara înainte de ora 11 aștept iar în partea de sus, în piața veche cu un bec clipocind în mijloc să văd minerii ieșind din șut, să-i văd cum duc lămpile cu carbid aprinse și cum își spun „bun noroc". Firele electrice adîncesc liniștea nopții cu torsul lor de sîrmă. Pe pietre dupăitul pasului se ține aproape și simți nevoia să te întorci să vezi ce-i în urmă. Atunci parcă se-ntoarce și zgomotul pasului și se uită atent. Aștept să văd din nou minerii și pînă atunci separ cîte ceva din lecția de istorie ținută de prof. Vuzdugan Ruxandra.

— Roșia Montana se numea Alburnus Major.

— pe aici a fost Herodot.

— fetița vîndută ca sclav prin tablele cerate se numea Pasia.

— pe pietrele acestea au călcat cu piciorul craii moților Horia, Cloșca și Crișan.

«Este ora aproape 14,30 se uită la ceas profesoara Vuzdugan Ruxandra. Urma în Cetate o explozie de gradul I și populația era avertizată printr-o circulară să se adăpostească. Mă grăbeam să întrerupem discuția dar profesoara și-a împreunat palmele pe masă și cu același ton de catedră a continuat :

— Am rămas la Avram Iancu. El a fost idolul munților Apuseni și tradiția păstrează o vie amintire zilei cînd Iancu a instalat aici autoritățile sale».

Mă întîlnesc iar cu minerul Red care mută timpul pînă în zilele noastre, pînă în seara zilei de 4 august, cînd la sfîrșit, după ce ne-am luat rămas bun, mi-a spus :

— Ai văzut cum am trăit și cum trăiesc. Du mata undeva cuvîntul meu de mulțumire. Roșia Montana e o vie lecție de istorie.

CRIȘAN CONSTANTINESCU

Drumuri de țară

Drumuri de țară, nervuri seculare
Purtînd pe spinări aur greu din ogoare,
Din veac zornăind către glia străbună
Mireasma tăcerii și-arginții de lună.

Drumuri de țară spre culmi descîntate
De unde-mi sorb ochii minunile toate,
Și casa cu tineri răsfirați prin ogradă,
Și fulgerul apelor frînt în cascadă.

Drumuri de țară, fîntîni capilare,
Ascult cum pulsează-ncărcate de soare
Mesaje cu-aromă de pîine și stele
Spre inima caldă a patriei mele.

COMAN ȘOVA

Tu ești fîntîna toată

Nu laude-ți aduc, o, patrie
Cuvinte care trec
Tu nu ești ceva dincolo de mine
Cită istorie cunoști — cunosc și eu
În cîte fapte te arăți — sînt și eu
Cît plîns ascunzi — ascund și eu
Tu ești fîntîna toată
Eu partea de fîntînă pentru o sete
Îmi ești frunte și grai, duminică și braț
Ce-aș fi și cum aș fi eu fără tine ?

Cuvintele n-ar mai avea aer pentru a se rosti
Pașii mei ar merge ca într-un vis bolnav
De nu s-ar sprijini pe piatra ta
Și ce-ar fi trupul fără strugurii dulci
Ce-ar fi ochii fără întinderile tale străvechi
Ce-ar fi brațul drept fără luminile tale
Și iernile adînci fără grîul din iulie ?

N-aș mai fi eu fără focul acela
Fără înălțarea chimiei
Fără ziua de astăzi de grijă cum este...

Coloane ce-ți sprijină bolta curbînd-o mereu
Simt ramul cum crește în forță
Simt brațul de piatră pulsînd
Și gura rostește de pace și cată-nțeles
În cel aprig cu degetu-ntins.

Eu am cocoșii mei care mă trezesc
În fiecare dimineață pe răcoare
Eu știu mai bine, aici, pe-aceste văi
Cînd stă lumina gata să împungă
Și alte voci n-au sporul să clintească
gospodarii
Acestui neam cuminte
Care în luptă a luat întotdeauna întîi scutul
Cu brațele obosite de muncile pămîntului.

Eu merg în sensul patriei.
Pașii mei singuri mi-i îndrept spre soare
Și drumurile de-aici numa eu le cunosc.

MIRCEA MICU

Cîntec în August

Rodind pe-un țărm de aspru mit,
culcat cu fruntea lîngă mare
de dragul lui m-am nemurit
Și mi-am săpat în trup cîntare.

Adun sub pleoape aur greu
din munți ce mi-au sfințit odată
iubirea ca un curcubeu
curbat pe-o zare fără pată.

Aici respir, aici exist
și urc în limpezite stele
destinul meu de comunist
înscris în tinere drapele.

FLORIN POPESCU

Reîntîlnire cu cetatea adolescenței

Nimic spectaculos și nimic menit să frapeze ochiul reporterului tentat să descopere simboluri, să memoreze imagini și sunete la tot pasul nu se petrece. Drumul și timpul se consumă aproape monoton, lanurile și-au strîns în grămezi geometrice spicele — de fapt ceea ce a mai rămas din spice după ce au trecut pe aici secerătorile, combinele și tractoarele și au luat boabele ; baloții de paie înseamnă acum tot ce a mai rămas în cîmp —, în aer plutesc izuri de bob / și de poamă coaptă iar trenul alunecă prin soarele încins aidoma unui bărbat, pe o plajă imensă spre întîlnirea cu apa binefăcătoare a mării. Marea, necunoscută ori poate mult prea departe de aici, înseamnă acum cîmp, perdele mici de pădure și iar cîmp...

Călătorii, în majoritate moldoveni care au fost cu treburi pe la București iar acum se întorc la casele lor, (în cele cîteva ore care se vor scurge pînă cînd acest tren îi va lăsa în gările din nord, spre Suceava și chiar mai departe), și-au lăsat nevestele în compartimente și au ieșit pe coridor — stau în fața ferestrei deschise, fumează și vorbesc — cu cămășile descheiate, să se răcorească. Deși nu merg decît pînă la „a doua stație" în care oprește acest accelerat de amiază, prefer să intru în vorbă cu moldovenii să-i aud destăinuindu-se în dulcele grai moldovenesc cu „și" în loc de „și", cu „o fost o ploaie pe la noi" în loc de „a fost", cu „dînsul" în loc de „el" (chiar dacă este vorba ori de un lucru, ori de un animal) decît să rămîn singur cu gîndurile mele. Vorbim despre lucruri curente — ce se poate vorbi în tren între niște oameni care abia încep să se cunoască ? — de vreme, de recoltă, de apropierea toamnei, de locurile pe care le vedem din goana neîntreruptă a trenului...

La Buzău mă despart de tovarășii mei, le urez „drum bun" și cobor. Orașul în care mă opresc, pînă nu de mult familiar mie, mă cheamă acum mai mult din amintiri. Încerc — în drum spre Consiliul Popular Municipal de unde urmează să primesc primele date despre „devenirea industrială a Buzăului" („tema" a ceea ce intenționez să scriu de aici) — să reconstitui cît mai exact tablouri, imagini și sunete ale timpului dus. Nu-mi vin în gînd decît puține, în aparență fără nici o legătură între ele, dar fiecare avînd importanță și semnificații multiple : școala pedagogică, cringul orașului, drumețiile pe Valea Buzăului, prima dragoste, seara în care am citit primele versuri la cenaclul Casei de Cultură, primele articole publicate în „Viața Buzăului", ziarul local...

Pentru noi cei care l-am părăsit imediat după absolvirea liceului și astăzi venim să-l revedem — la vîrsta la care în fișele noastre de tineri ingineri, profesori, cercetători etc. încă mai scrie „stagiar" — Buzăul este, realmente, altfel decît cel cu care am rămas în amintire și căruia îi mai purtăm în suflete nostalgia. Acest oraș este altul — și cînd spui asta e de ajuns să te referi la o perioadă de numai cîțiva ani — și revenirea în el îți procură surprize dintre cele mai plăcute. Vocabularul bogat în cuvinte dintre care nu lipseau cu siguranță „provincie", „parc cu chioșc de fanfară", „fotograf ambulant", „strada mare", „băcănii", „prăvălii" și multe altele a fost înlocuit acum de alte expresii : „platformă industrială", „microraionul 14 de blocuri de locuințe" etc. etc. Traduse, ele semnifică din plin devenirea orașului și devenirea oamenilor. Bunăoară platforma industrială a Buzăului numără astăzi 3 fabrici de importanță națională (Uzina de sîrmă și produse din sîrmă, Fabrica de geamuri și Fabrica de zahăr) și ea semnifică mult mai mult decît ar părea la prima vedere. Un produs, în aparență banal, al Fabricii de sîrmă — electrozii de sudură — se exportă azi în mai mult de 15 țări ; el rivalizează cu produsele similare realizate de firme prestigioase de peste hotare. De menționat că și celelalte două fabrici o urmează îndeaproape pe cea de sîrmă în ceea ce privește succesele. Dacă astăzi discuți cu Leonida Cazacu, directorul Fabricii de sîrmă — omul care în urmă cu 7 ani nu știa să-ți spună prea multe despre viitoarea platformă industrială buzoiană dar care îi bătea atunci primul țăruș, om cu un entuziasm al construcției mai mult decît molipsitor — îți zîmbește nu numai cu mîndria legitimă a omului căruia previziunile i s-au adeverit („Vedeți, spune puțin moralizator, nu vă ziceam eu că așa va fi") dar și cu siguranța celui care știe că munca nu se termină aici, că mai sînt încă destule de făcut, că viitorul și munca nu trebuie să te sperie nicidecum. Îți vorbește cu calm, cu chibzuință, cîntărind fiecare cuvînt pe potriva a ceea ce vrea să exprime, despre orașul de acum șapte ani și despre cel de azi. Îți povestește despre primul bloc de 10 etaje ridicat în Crîng (și azi în această zonă a Buzăului se înalță două cartiere cu cîteva zeci de asemenea, blocuri), despre primii lui locatari ; îți vorbește despre spectacolele de scamatori date în tradiționalul tîrg Drăgaica, la care veneau, în urmă cu ani, negustori din toate provinciile românești dar cunoaște la fel de bine și activitatea Teatrului popular distins cu premiul I la ultima ediție a concursului formațiilor artistice de amatori (al cărui colectiv s-a întors recent în țară de la o manifestare internațională unde a fost invitat să participe)...

...Și alături de acești oameni (pe care i-am întîlnit, deopotrivă, la fabricile amintite sau la Uzina de prelucrare a maselor plastice, la Uzina Metalurgică sau la Uzina Mecanică — unități economice moderne, creații ale anilor socialismului la Buzău), martori ai devenirii, cele mai îndreptățite să facă comparații și, dincolo de cifre să distingă esența fiecărui fenomen și a fiecărei transformări, am întîlnit generațiile mai tinere, uneori abia ieșite din adolescență, intrate din plin în fluxul producției. Acestea mi-au vorbit pe larg, uneori sentimental, despre ceea ce înseamnă uzina, orașul, efervescența culturală în viața lor. Am aflat astfel că o nouă „atmosferă" muncitorească s-a instaurat de cîțiva ani în oraș, luînd definitiv locul tristeților provinciale pe

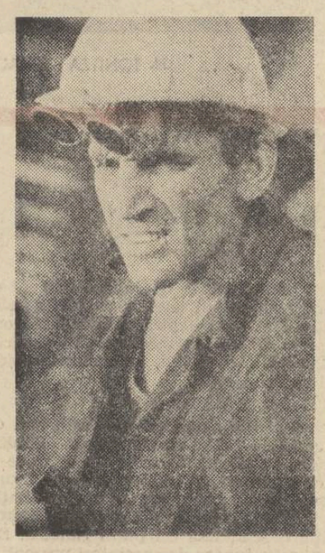

care le vor fi trăit din plin — visînd la vremuri mai bune și scriitorii și artiștii care s-au născut sau au trecut pe aici (Hortensia Papadat Bengescu, pictorul Andreescu, scriitorul V. Voiculescu ori acel profesor Bazil Iorgulescu, fost director al gimnaziului „B. P. Hașdeu", care, în anii de sfîrșit ai secolului trecut, primea premiul Academiei pentru al său „Dicționar Istoric, Geografic și Economic al județului Buzău", document tulburător privind mizeria și ignoranța localităților din acest ținut la acea dată)...

Dar mișcarea culturală buzoiană nu se consumă, cum s-ar putea crede, numai prin desfășurarea unor spectacole curente de teatru și de film. Anual au loc aici festivaluri folclorice în cadrul cărora, alături de formațiile artistice locale, renumite pentru frumusețea costumelor și grația interpretării (cum ar fi cele de la Gura Teghii și Cătina) evoluează artiști amatori din alte zece județe ale țării ; pe lîngă ziarul local „Viața Buzăului" (în ale cărui pagini se manifestă din plin condeiul publicistic al unor ziariști care au „învățat" această nouă profesie „aici" și „acum") funcționează un cenaclu literar unde își citesc creațiile autori publicați de revistele literare și aflați de pe acum în pragul apariției editoriale. Într-o inițiativă a forurilor locale, în vara lui '70, la Măgura, într-un cadru natural de un pitoresc rar, s-a deschis o tabără națională de sculptură în piatră ; continuînd o tradiție existentă de sute de ani în acest sat al cioplitorilor în piatră, artiștii veniți aici au dat glas și simbol materiei. Roadele muncii lor se pot vedea astăzi într-o originală expoziție în aer liber ; autorii au primit premiul Uniunii Artiștilor Plastici...

Dacă ar fi să nu mai adăugăm la toate acestea decît „Salonul literar" — veritabil colocviu între cititorii buzoieni și scriitorii contemporani de frunte —, Festivalul Voiculescu sau „Primăvara buzoiană" (concurs al interpreților de muzică ușoară) și tot ne-am putea făuri o imagine dinamică, în continuă devenire a vieții spirituale care se desfășoară din plin la Buzău.

...Am căutat Buzăul amintirilor din adolescență, cel al anilor de liceu, al viselor și nostalgilor, al toamnelor bacoviene și am regăsit — după cîțiva ani — un oraș nou, altfel decît în amintire. Cartierele noi de locuințe, edificiile social-culturale și mai ales atmosfera, efervescența creatoare de azi, mi-au înfățișat un altfel de oraș, mi-au dat o nouă dimensiune amintirii...

În trenul care vine din nord, de pe meleagurile moldave întîlnesc — în seara cu arome de grîu și de mere, cînd intră parcă tot Bărăganul pe ferestrele compartimentului — oameni venind de departe, puțin obosiți, puțin nerăbdători, gîndindu-se cine știe unde. Le vorbesc despre orașul din care am plecat, despre reflexele lui fascinante în sufletul meu. Le vorbesc despre tot ce am văzut și am auzit și simt cum sufletul li se umple de bucurie și de nerăbdarea de a-mi vorbi și ei, la fel de cald, despre locurile și orașele moldovenești din care coboară...

TEATRU

Fiorul la cei vechi

Admirată în toate timpurile ca un model de tragedie, un fel de Laocoon nu în piatră ci în vorbe, „Antigona" merită să fie privită mai de aproape și din punctul de vedere al construcției.

În primul rînd, de ce îi zicem tragedie? Și, în general, de ce zicem tragediilor tragedii? Că mor oameni? Această mor oricum, și fără ajutorul teatrului. Greșeala autorilor în această privință a constat în echivalarea morții cu tragedia sau, mai încoace, atașarea, rizibilă, a unui epitet optimist lîngă moarte. Moartea în sine nu e nici optimistă nici pesimistă. E o stare de fapt. Muntele nu e nici pesimist, nici nu se dă în vînt după fericire. E un pietroi pe care cresc brazi.

Fiorul tragic pe care îl descoperă cei vechi e că știu să insufle decesului **un sens tragic.** Acesta provine nu din actul în sine, ci din faptul că sînt dinamitate niște **valori,** care, murind, nu încetează de a fi ruinate, ci mor continuu. Această continuitate a morții după moarte e înfricoșătoare, după cum viața în viață a eroilor este sublimă.

Sînd se spînzură Antigona, moare o apărătoare a dreptului sacru la dragostea de frate și la dragoste în general, se creează un precedent; înseamnă că încontinuu se vor spînzura femei. Pe de altă parte, mereu alte femei vor fi gata să sfîntească, pioase, cu un pumn de țărînă, cadavrul celui batjocorit, sfidînd legea.

Această piesă a lui Sofocle e construită cu un simț al balanței — nemaipomenit. Pe un talger stă Creon, cu șleahta lui de drepturi, pe celălalt Antigona cu mîna ei de țărînă. E de ajuns să pice o lacrimă din ochii acestei fete, ca balanța să încline dintr-odată spre tragedie. Paradoxal cum mai degrabă din esența lirică sporește drama, iar nu atît din înșiruirea de fapte.

Din punct de vedere arhitectonic, remarcăm cum acțiunea oscilează nervos, ca acul unei busole, între două blesteme. Doi orbi au drept de arbitru asupra soartei eroilor, Oedip, care nu apare aici dar se ghicește înainte, ieșit pe gazon, și Tiresias, care proorocește finalul. Antigona are ca spațiu al ei de desfășurare doar locul dintre o gură prezicătoare și alta. E ca un ecou, de la intrarea și pînă la ieșirea din peșteră.

Tragedia mai constă și în aceea că eroii nu-s de capul lor în viața lor, că duc pe umeri un vultur dresat de destin, gata oricînd să-i fie foame, că se nasc parcă pe lespezile unui tribunal în care condamnările s-au rostit irevocabil pînă la ultima, încă de pe vremea copilăriei și al primului sărut al bunicilor.

Protagoniștii știu acest lucru și se fac a nu le păsa. Această conștiință a damnării și acest mers în răspăr înseamnă iarăși tragedie. E o greșeală să credem că tragedia umilește pe om. Ba tocmai dimpotrivă. Îi creează posibilități de afirmare a rezervelor de sublim. Să nu uităm că atenienii făcuseră din ea un gen oficial, cu o rară intuiție, avînd în vedere și epoca respectivă, care pretindea călire și iarăși călire.

Spartanii își aruncau copiii nevolnici în prăpastie. Tragedia adevărată n-au putut-o îndura decît cei viguroși.

Și acum corul bătrînilor tebani, care îngînă, la-la-la, la-la-la, destinul Antigonei. De ce niște bătrîni? Vrea cumva Sofocle să ne sugereze, prin opoziție, tinerețea faptelor Antigonei? E clar că dacă ar fi fost după acești înțelepți cocoșați de înțelepciune, hoitul lui Polynice ar fi rămas pe cîmp.

Antigona n-ar fi putut intra în cor, chiar trăind pînă la adînci bătrînețe. Corul reprezintă tradiția, cînd a lui Creon cînd a Antigonei (Creon își are și el tradiția lui). El are și rostul, pe lîngă acela de a se face ecoul mulțimii, de a **absorbi** din tragedie, ca o masă de vată în care se încurcă fulgerele de prisos. Destinul Antigonei e suportabil cu cor.

Marin SORESCU

P. S. În articolul „...A auzit greul pămîntului" din numărul trecut, finalul paragrafului al doilea se va citi: „ne merge la inimă".

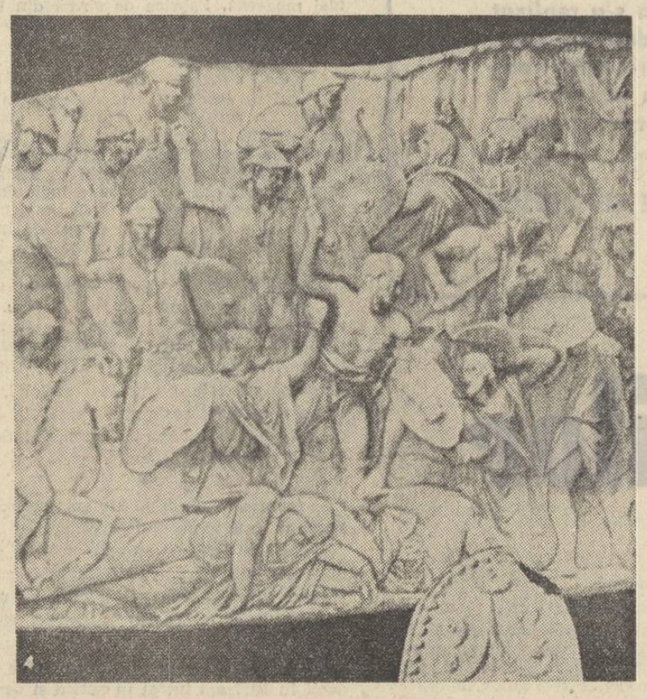

DETALIU DE PE COLUMNA LUI TRAIAN

ARTE

TELEVIZIUNE

Viața satului

Cu încă două rubrici de calitatea acesteia s-ar schimba fața dimineților de duminică. Revin cu laude pentru reportajele din agricultură: își mențin ritmul strîns, aerul important, tonul ușor alarmat de „faptă urgentă", de întîmplare la zi. Sigur, suntem la capătul unei campanii de recoltare ca la capătul unei victorii fără condiție dar mai este porumbul, e de strîns hrana vitelor, vor intra mașinile fără întîrziere în lanurile de ierburi mirositoare, începe epoca otăvii întoarse și-a fînului, mai sunt două trei steaguri de ridicat pe catarg! Și arăturile de vară trebuie făcute fără întîrziere, bolta cerului e încă albastră dar ploile vin din senin. Autorul acestei emisiuni — numele nu e trecut în program — are priceperea de a relata faptele în tonul unui comentariu febril, reportajele au narație epică. Și mai sunt muncitorii aceia de culoarea pămîntului care vorbesc repede și important. Și mai este cîtul acela de poezie ivită în toate împrejurările drepte și simple în care e vorba de muncă, de vreme și de pămînt. Orășeni nărăviți, deprinși cu drumuri mărginite de case și-acoperite de piatră, ne mai amintim cu cîte-un prilej ca acesta, că diminețile de august au orizontul așezat mai departe, că soarele răsare mai jos decît blocul și că acuma, acolo-n cîmpie, orele se măsoară după roadele care se coc.

Iar dacă emisiunea aceasta și-a făcut spațiu pentru etnografie și pentru folclor cu atît mai bine și cu atît mai de bun augur: fie ca mostrele pe care le va prezenta și de aici înainte să fie curate și-adevărate, de sorginte eminamente rurală, atît în ce privește creația, cît și-n ce-i privește pe creatori. Destule emisiuni de folclor din televiziune funcționează cu consacrați. „Viața Satului" să-i popularizeze pe amatori. Sunt mulți la număr în țară, au școală înaltă, și mai ales se țin de tradiție.

Sânziana POP

ARTE PLASTICE

Omul în peisajul pictorilor tineri

Elementele de peisaj la Octav Grigorescu există dar ele sînt contopite cu sensul obiectelor, al oamenilor, într-o ordine superioară a semnificației. Este reluată astfel, transfigurată o lecție a vechilor maeștri italieni, la care artistul se reîntoarce, îmbibat de cuceririle moderne și apt pentru noi înțelegeri. Desenul floral este reverberație a spiritului, mod de comunicare plenară și o compoziție cum este „Exuberanța primăverii" pune foarte bine în valoare această particularitate.

Esențial la Octav Grigorescu este omul, multiplicitatea lui cu zeci de fațete de cristal, aceleași parcă mereu și infinit deosebite. Aventura umană comportă cîteva trăsături distincte. În „Meșterul Manole" protagoniștii sînt hieratici, prezențe vii în fagurii unei construcții imaginare. Este modul, dureros poate dar adevărat, de a surprinde, la limita de sus, închegarea a două destine. Aceeași unitate fără echivoc, la o altitudine domestică de astă dată, dar nu lipsită de un anume patos, respiră și lucrarea „Familia". O vitalitate ascunsă, foarte caracteristică la Octav Grigorescu, remarc în cele două tablouri intitulate „Tineri" și „Orele zilei". Prima este un fel de luxurie egipțiană în care canonul trupesc joacă rolul stăpînirii echilibrate de sine. A doua este un fel de botez laic, un demers al purificării în plină lumină, surprins în ciclica timpului. Nota generală este de echilibru între termeni aproape incompatibili, vigoarea și exorcizarea ei, în vederea atingerii unor date fundamentale, fiind mereu vizibil subliniate. Farmecul rezidă într-o pudoare și o delicatețe a contrariilor greu de definit. Cu „Spectatorii și un scamator" atingem una din cele mai cuprinzătoare dimensiuni a artei figurale la Octav Grigorescu. Chipurile, în mai multe planuri, pulverizate pe pînză, se oglindesc unele într-altele, proliferează în instantanee succesive. Unul se caută în ceilalți. Tabloul pare să se suprapună cu un lac izbit în centru de o piatră și reverberînd cercuri nesfîrșite. Personajele surprinse în derulare filmică nu semnifică ipostazele vîrstelor, dispozițiile unui eu fulgurant, ele au conștiința virtualităților mereu deschise pe care le străbat netrădîndu-și esența. Sau se împlinesc, într-o unică și stabilă clipă, concurînd la creionarea unui nume de legendă, cum se-ntîmplă în „Bălcescu", lucrare în fază încă de atelier. Excepționale mi se par deasemenea „Leul din Nemea" și „Chip în umbră". Amîndouă curentate de vaste implicații simbolice. Masca de sfinx a leului doborît, indiferent de intenția autorului, ascunde un Hercule îngrozindu-l pe Eurystheus și poruncind eroului să-și depună prada înaintea cetății cu porțile închise. De sorginte îndepărtat platoniciană, „chipul" și „umbra" lui, dispuse într-o perspectivă inedită, conformă unor legi mai revelante, redau misterului o prospețime mai nouă. Idealitățile au un semn comun de refracție.

Am simțit nevoia unui comentariu mai direct, pe tablouri, pentru că la Octav Grigorescu fiecare lucrare posedă o notă distinctă, compactă. Dar ideea de totalitate este în același timp reprezentativă și pentru întregul operelor. Înrudit cu muzica mai ales, în ultimă instanță, la confluența ei cu temeritatea plastică, într-un punct al recunoașterii nude, dincolo de specificități, geamăn cu aura cuvîntului predestinat poeziei, Octav Grigorescu ne propune un univers de o rară coerență interioară. Marele lui merit este de a ști să-și ducă intențiile pînă la capăt, tenace fără ostentație afișată, limpede la un nivel pe care alții abia îl visează.

Grigore HAGIU

ARTE

FILM

Omul orchestră

O agreabilă înviorare de public poate fi constatată la filmul lui Korber (cu Louis de Funès) Omul orchestră. *Peripețiile comice (altfel, trase violent de păr) sînt urmărite cu hohote de ris, strîmbăturile neobosite ale celebrului star lipsit de prejudecăți produc efectele scontate.* Omul orchestră *este un film-show, cu mult balet modern și multă muzică bine ritmată, cu un pluton de fete frumoase, ingenios îmbrăcate și ispititor filmate. Povestea în sine e copilărească și, pe alocuri, grosolană, simți încăpățînarea cu care realizatorii au încropit un sărman story comercial, pentru a-i da posibilitate omului-orchestră, Louis de Funès să se remarce pe fondul acelor fete înzestrate. Pare că însuși surîsul vedetei hazlii, îi avertizează pe spectatori să nu creadă o iotă din ce se întîmplă pe obrazul ecranului, că toate sînt, uiteașa; niște povești...*

Luat mai îndeaproape, Louis de Funès nu este chiar un om-orchestră, succesul său clamoros ținînd și de un fenomen (frecvent în relația cinematograf-public) de natură sociologică. E bine cunoscută expresia: „cărți de plajă"; ea ar putea fi preluată în „filme de plajă" — nu întîmplător în spatele comediilor cu jandarmul de la Saint Tropez se profilează cunoscuta plajă, readusă la viață turistică de Brigitte Bardot. Așa cum, tolăniți ca niște mari și mici motani în nisipurile continuate cu valuri, ne uităm, odată cu soarele, în te miri ce carte ușoară, fără pretenții, la fel de deconectați vom clipi din ochi și la filmele „de plajă", de tipul Omului-orchestră.

Un amic maliție, la a cărui replică promptă ne mai ascuțim și noi auzul, și-a exprimat cu grație verdictul, numindu-l pe Louis de Funès (nici mai mult, nici mai puțin): „un țambalagiu de talent". Chiar așa? Am luat cu prudență exprimarea, am întors-o pe toate părțile. La sfîrșitul acestui film, ea ne pare potrivită. În primul rînd, a spune despre cineva că e un țambalagiu, nu înseamnă a-l insulta, căci și țambalagiul e un artist, unii dintre ei de faimă internațională. Apoi, vin la rînd nuanțele: un țambalagiu nu este, totuși, o orgă sau un pian („Dublu concert pentru țambal și orchestră", „Sonata în fa major, pentru țambal..." etc) manevrarea lui fiind mai lesnicioasă iar piesele specifice — de un anume profil; în fine, țambalul aduce, automat, în minte imaginea unei grădini de vară cu acompaniament delicios de mititei sfîrîind și dopuri de sticlă în explozie. O imagine veselă, deconectantă, similară, mutatis mutandis, cu cea oferită de evoluția simpaticului Louis de Funès. Chiar dacă D. I. Suchianu era prea sincer cînd aprecia că notoriul „jandarm" este compus din vreo 30 de strîmbături și atît, nu putem spune că arta sa depășește pe aceea a unui țambalagiu stimabil, de mare talent. Se cuvine, astfel, să-l urmărim și ascultăm într-o stare de spirit adecvată, cu certitudinea că voia bună va cobori asupra noastră de pe ecran. Merit, orice s-ar spune, însemnat.

Ilie CONSTANTIN

N. TONITZA: STRADĂ ÎN MANGALIA

ARTE

SPORT

Gata

Cititorii vor înțelege că după o absență de două săptămîni, semnatarul acestor rînduri se simte ca un sportiv căreia i-a expirat suspendarea ori ca un convalescent căruia i se face semn că poate intra în teren. Concediu, concediu, iată numele înșelător al absenței mele.

★

Mai cu fugi din cartierul Giulești, mai cu reveniri în același cartier, cu semnătură dublă pentru transferare, cu loturi naționale din ce în ce mai bune cu cît înaintezi de la lotul A spre lotul de juniori, vacanța a trecut, și campionatul național e gata să înceapă. A avut loc și **Cupa Bucureștiului,** competiție deocamdată cel puțin ridicolă. Entuziasmat de numărul mare de spectatori prezenți pe Stadionul **23 August** la nocturnă, Ioan Chirilă spunea că ar trebui să organizăm campionatul sîmbăta în nocturnă. Cronicarul atribuia înghesuiala spectatorilor — jocului celor patru echipe. El a uitat că bucureșteanul se duce noaptea acolo unde vede o lampă aprinsă. Nu la fotbal s-au dus bucureștenii, ci la felinare. Mai ales că erau felinare noi.

★

După cîte țin eu minte, fotbalul nostru e un fotbal amator. Și după cîte țin deasemenea minte, noi ținem cu dinții de statutul de amator al fotbalistului român. În acest caz, poate fi observată o oarecare contradicție între amatorismul pe care îl trîmbițăm și felul cum cluburile (în lumina regulamentului) se poartă cu jucătorii lor. Eu nu găsesc normal ca Dumitru să nu poată pleca de la **Rapid.** Dacă Dumitru e amator, dacă deci el face asta din plăcere, dacă și clubul **Rapid** e un club de amatori, din care nu urmează să rezulte profituri din vînzări-cumpărări, ori mai știu eu ce, nu înțeleg ce prevedere barbară poate împiedica un om să se mute din Giulești în Ștefan cel Mare. Doar nu are serviciu acolo. Acolo parcă numai se joacă. Eu cred că asupra acestui capitol urmează să mai meditățm. El contrazice întrucîtva concepția noastră despre sport. Să nu facem din cluburi proprietari ireversibili ai jucătorilor, să nu facem nici din tovarășul Capră, nici din vreun alt tovarăș de la nici un club împărțitor de cartele pentru fericirea personală a fotbaliștilor. Merg pînă acolo încît zic — cu toate riscurile pe care le implică afirmația mea — că fotbalul e un sport.

★

Mă întreb uneori dacă Țiriac și Năstase după atîtea învîrtiri în jurul pămîntului, dacă ar fi luați repede, ar ști să spună care din ei e Țiriac și care Năstase. Trebuie să existe și un dumnezeu al tenisului de cîmp, care să le dea o salatieră acestor doi mari sportivi.

★

Dacă tot trimitem atîția jucători în Republica Turcia eu propun să jucăm campionatul nostru o etapă aici și o etapă la Istambul.

★

Salut apariția unui nou cronicar sportiv: Gabriela Melinescu. Ea este cîntărețul fotbalului feminin. Cine va fi, da, cine va fi femeia care va cînta primele meciuri de box feminin?

★

Vorba unui șofer: S-a făcut dreptate și în privința priorității de la sensul giratoriu. Să-i văd acuma pe cei care ne făceau să așteptăm și treceau pe lîngă noi numai că erau pe sens.

La care cineva zice: Bine dar și dumneata vii cîteodată pe sensul giratoriu.

La care celălalt răspunde: Bine, sînt și eu om, am și eu defectele mele.

Adrian PĂUNESCU

revista străină

• **LE COURRIER DU VIETNAM** (19 iul., a.c.) Asociația de Litere și Arte din capitala Vietnamului de Nord a editat recent o culegere de „Cîntece populare și dictoane din Hanoi". Numărînd peste două sute de pagini, culegerea reunește cîntece populare, maxime, dictoane și proverbe anterioare anului 1930 și tratînd diferite subiecte: istorie și tradiții de luptă, meserii și produse locale, moravuri, costume etc.

• **LITERATURE CHINOISE** (nr.3, a.c.) Două cunoscute opere contemporane chineze, **Cha-kia-pang și Fata cu părul cărunt** sînt spectacolele cele mai apreciate de populația orașului Lhassa, capitala regiunii autonome Tibet. De remarcat că artiștii sînt amatori.

• **SOVETSKI EKRAN** (nr. 15, aug. a.c.) În ultimii cinci ani la Moscova au fost deschise 29 săli de cinema cu o capacitate totală de 30 920 locuri iar alte 16 au fost complet reconstruite. În momentul de față în capitala U.R.S.S. funcționează permanent 118 cinematografe cu un total de 89 000 locuri și se prevede ca pînă la sfîrșitul anului numărul lor să se ridice la 122.

• Noutăți în cinematografia sovietică: la Studioul Dovjenko — **Zahar Berkut** (ecranizarea nuvelei cu același nume de scriitorul clasic ucrainean Ivan Franko); la Studioul Mosfilm — **Cafeneaua „Izotop"** (în regia lui Mihail Kalatazov, după un scenariu de Vasili Soloviov) și comedia muzicală **Pierdut de tot** (pe motivul romanului lui Twain **Aventurile lui Hukklebery Finn);** la Studioul documentar — **Curge fluviul Volga;** la Studioul Lenfilm — **Marele maestru** (consacrat personalității șahistului Serghei Hlebnikov).

• **LE MONDE** (30 iul., a.c.). O nouă antologie de poezie simbolistică a apărut de curînd în editura Pierre Seghers. Autorul, Bernard Delvaille (el însuși poet) „ține destul de puțin cont de gloriile stabilite și, în același timp, nu caută să facă operă de iconoclast cu orice preț" — apreciază Alain Bosquet. Cartea a stîrnit interes mai ales prin selecția care acordă un spațiu larg simboliștilor belgieni (Rodenbach, Verhaeren, Maeterlink, Elskamp) și americanii (Stuart Merril, Francs Viélé-Griffin, John Antoine Nau, Renée Vivien).

• (3 aug., a.c.) De curînd a murit la Londra remarcabilul om de teatru Jacques Duchesnes (pe adevăratul nume Michel Saint-Denis). Cunoscut atît în Franța cît și în Anglia pentru prodigioasa sa activitate (fondează în 1934 London Theater Studio, în 1946 Old Vic Theater Center, devine în 1962 co-director al Teatrului Shakespeare din Stratfort-on-Avon etc), Jacques Duchesnes a fost principalul animator, una din „vocile" emisiunii clandestine „Francezii vorbesc francezilor", emisiune difuzată în timpul celui de-al doilea război mondial timp de patru ani (1940—1944). Între altele, prin intermediul acestei emisiuni au fost transmise celebrele „mesaje personale" codificate, care au asigurat legătura „Franței libere" cu Rezistența din interior.

Cuvîntul cîtîtorîlor

Cărţile şi cultura naţională

Mă adresez revistei dumneavoastră pentru că am văzut în cîteva rînduri că v-aţi interesat, şi în cîteva editoriale şi în cîteva interviuri, de pildă interviul cu academicianul Al. Rosetti, de problema culturii naţionale, în felul cum e ea văzută de editurile noastre.

Pentru un cititor de vîrstă medie — şi eu sînt unul din aceştia — este de neuitat felul cum unele edituri de dinainte de cel de-al doilea război mondial ştiau să ofere cititorului cartea care-l interesa, încercînd uneori să dea şi continuitate acestui interes, prin tipărirea seriilor de clasici ori a seriilor de opere definitive ale scriitorilor români. Dar şi această serie de serii e fragmentară, după cum se ştie. Desigur, în vremea noastră s-au petrecut nu numai schimbări în conştiinţă, dar s-a înmulţit extraordinar şi numărul cărţilor care ar trebui traduse, numărul cărţilor autohtone, ca şi posibilităţile de informare şi educaţie ale cetăţeanului. Vreau să zic deci, şi dumneavoastră mă veţi înţelege foarte bine, că astăzi cartea are concurenţi mai mulţi, mai serioşi şi uneori mai nocivi decît în trecut. Cu atît mai mult se impune o politică editorială de mare gust, de fermitate şi de dragoste de adevăr. Nu ştiu dacă o să fiţi de acord cu mine, dar felul în care se tipăreşte, uneori, la noi cartea, nu este în folosul cărţii. Cititorul are de întîmpinat rigoarea radioului, unde la ore exacte el ştie că are de ascultat lucruri precise.

Editurile sînt acelea care trebuie să contracareze, prin politica lor de tipărituri, toate aceste mijloace care-l răpesc pe om de lîngă cotorul cărţii. Editurile sînt acelea care ar putea — de s-ar face ecoul credincios al dorinţelor celor mai luminaţi cărturari — să înjumătăţească realmente cu stadioanele timpul oamenilor. Vă spun sincer şi cu puţină mînie toate astea pentru că mă aflu exact în situaţia de a nu putea oferi fiului meu, în stadiul de educaţie în care se află, cărţile pe care ar trebui să i le ofer. Şi asta nu pentru că aceste cărţi nu s-ar tipări, ci pentru că ele se tipăresc fără sistema şi rigoarea cuvenită în ceea ce priveşte asigurarea unei continuităţi şi a unui criteriu de editare cît mai unitar.

Sînt încă spaţii goale în editarea operelor fundamentale intrate în cultura naţională, editurile se află după opinia mea în faţa unui material care-şi cere organizarea, structurarea. Am mai discutat şi cu alţi oameni, de specialitatea mea sau pur şi simplu cititori, şi ei mi-au mărturisit, aşa cum am făcut-o şi eu către ei, că li se pare că editurile sînt determinate de cartea care le vine, că nu ştiu ce să aleagă din întreaga noastră istorie culturală. Prea siguri nu putem fi noi, cei de afară, de lucrurile astea, dar mi se pare clar un lucru, şi anume că la cititor ajung prea puţine şi prea firave elemente din acest proces de limpezire a cunoaşterii asupra culturii naţionale.

De altfel care ar putea fi rostul editurilor decît acela de a sluji cultura naţională?

Se simte nevoia împlinirii acelui mare act de cultură naţională care stă încă în faţa editurilor: **editarea seriei de scriitori fundamentali ai literaturii române,** deci „acel corpus al operelor literare de bază, de la origini pînă în prezent". Ar fi, desigur, o greşeală să susţină cineva că nu se editează operele importante. Dar nu mi se pare bun faptul că după apariţia scrierilor unui cronicar, şi aceste scrieri tipărite la mari distanţe de timp, în aşa fel încît atenţia publică se pierde, după apariţia aceasta, zic, o editură pune pe piaţă un autor dintr-o cu totul altă perioadă, şi acest autor fragmentat în ceea ce priveşte apariţia volumelor la distanţă de ani. Nu există încă o siguranţă şi o continuitate editorială, în privinţa tipăririi operelor care constituie cultura naţională, în aşa fel încît cursul unei astfel de edituri să intre în conştiinţa cititorului şi să-l tulbure ori de cîte ori are de aşteptat o nouă apariţie a unui scriitor clasic, a unei serii de opere, ca o parte dintr-un întreg, pe care el şi-l doreşte, să-l aibă în casa şi biblioteca sa.

Dacă ne privim bibliotecile, ele ne apar încă — s-o recunoaştem! — aşa cum **nu** este cultura noastră: biblioteca noastră este discontinuă, cu goluri, cu multe ediţii paralele şi incomplete, ce reflectă şi modul nesistematic al editărilor şi reeditărilor.

Cu multă plăcere vreau să subliniez că am toată încrederea în priceperea filologică a atîtor editori ai noştri (dovadă — atîtea volume din clasici excelent apărute şi comentate)

Cu tot atîta plăcere îmi amintesc optimismul cu care regretatul profesor Tudor Vianu spera în editarea unei mult dorite serii de opere fundamentale ale literaturii române: **„Întrevăd posibilitatea unei reeditări a marilor noştri clasici într-o serie omogenă de ediţii critice... Filologii ţării ar trebui însă să se organizeze într-o acţiune colectivă pentru a dota cultura noastră cu un corpus al tuturor scriitorilor clasici, pregătiţi prin operele lor complete, şi cu tot aparatul critic cerut de exigenţele filologiei noi. Munca istoricilor literari ar fi mult uşurată cînd o vor găsi, grupaţi în aceeaşi serie, în forma aceleiaşi prezentări şi cu un aparat critic constituit după aceleaşi criterii, operele tuturor scriitorilor de seamă ai literaturii româneşti. Cînd lucrarea aceasta va fi făcută, istoricii literari, liberaţi de sarcinile pur filologice ale cercetării lor, s-ar putea consacra celorlalte teme impuse de cunoaşterea, explicaţia şi aprecierea operelor şi autorităţilor"...**

Dr. Ion VLĂDULESCU,
Timişoara

Scriitorii — prietenii noştri

Motivul pentru care vă scriu nu se referă la literatură ci la faptul că trebuie să ne cunoaştem îndeaproape scriitorii. Am ascultat la radio, duminică, un concurs **„Cine ştie ciştigă"** închinat prozei lui Zaharia Stancu. A fost un concurs foarte reuşit. Întîi pentru că concurentul cu toate că era de profesie inginer a dovedit o pregătire literară excelentă, apoi pentru că la concurs a participat şi maestrul Zaharia Stancu şi atmosfera a fost sărbătorească şi plină de emoţie. Deşi n-am fost în sală am avut tot timpul senzaţia că particip, că sînt de faţă şi că îi aplaud atît pe concurent cît şi pe autor. Vă mărturisesc că am fost atît de antrenat de această competiţie literară încît imediat după aceea mi-am procurat cărţile încă necitite ale prozatorului: **„Ce mult te-am iubit"** şi **„Vîntul şi ploaia".** Ceea ce vreau să spun priveşte însă importanţa mare a faptului ca publicul să se întîlnească cît mai des cu scriitorii actuali. Eu nu ştiu dacă în literatura noastră exista şi înainte obiceiul acesta ca scriitorii să se arate la faţă, dar pentru publicul mare a cunoaşte un scriitor înseamnă şi a-l citi. Mai ales cînd scriitorul se bucură deja de renume. În acest sens eu mă plîng pe faţă de faptul că, de pildă, la noi în Sighişoara nu s-a petrecut niciodată un popas de scriitori, sau dacă s-a petrecut nu s-a făcut destulă popularizare. Într-un oraş de provincie ca al nostru, prezenţa unor scriitori ar fi un prilej de sărbătoare adevărată. Oraşele mici din Ardeal au o tradiţie culturală foarte bine stabilită, scriitorii ar trebui să vină cu curaj. Dacă într-un oraş există un public format pentru literatura noastră clasică, el va putea fi uşor cîştigat şi pentru literatura contemporană. Prezenţa unor scriitori în carne şi oase ar trage greu în cîntar. Pornind de la exemplul prozatorului Zaharia Stancu, eu cred că orice alt scriitor ar fi la fel de bine primit în oraşul de pe Tîrnave. De altfel Zaharia Stancu a şi promis că va merge împreună cu un grup de scriitori în mijlocul cititorilor sighişoreni.

Ion DUCA,
pensionar militar
Sighişoara

Să ne cunoaştem ţara, nu numai prin călătorii, ci şi prin cărţi

Cît înseamnă în viaţa unui om o călătorie, nu mai e nevoie s-o spun, mai ales că eu n-am călătorit prea mult. Dar cît am călătorit, parcă aş fi citit sute şi mii de pagini

N-aş spune că aş vrea cărţi care să-mi ţină loc de călătorii, prin frumoasele locuri ale ţării, cît să-mi pregătească aceste călătorii, să mi le facă atrăgătoare, să aflu cît mai multe lucruri despre trecutul şi prezentul oraşelor, regiunilor, provinciilor pe care de-acum încolo, în timpul meu de odihnă, aş vrea să le văd.

De ce să nu scrie scriitorii noştri cei mai buni cărţi despre diferite colţuri ale ţării, în care cititorul să găsească, nu ca în ghidurile obişnuite, atîtea frumuseţi, ce sînt şi mai frumoase prin mijlocirea bine scris şi gîndit? Ce frumoasă ar fi o **Românie pitorească** scrisă azi sau o nouă **Cîntare a României!** Şi după cîte înţeleg şi gîndesc eu, scriitorii ar fi cei mai potriviţi să ne dăruiască astfel de cărţi.

Adrian CIOBÂNELU,
Baia Borşa — Maramureş

Ştafeta muncii, învăţăturii şi purtării alese

Încredinţez revistei Dvs. aceste gînduri acum cînd se apropie deschiderea şcolilor. M-au mişcat cuvintele scriitorului Victor Eftimiu scrise în „Luceafărul" privind cultura omului tînăr şi cred că, dacă scriitorii cu experienţă, care au văzut şi cunoscut multe, se vor apleca din cînd în cînd cu autoritatea şi cuvîntul lor asupra rosturilor celor mai tinere generaţii în societate, acest lucru poate fi de un real folos pentru munca şi interesul şcolii şi părinţilor în ceea ce priveşte stimularea tinerilor spre o pregătire serioasă pentru viitorul lor şi al societăţii de mîine.

Care părinte şi care profesor nu se simte sprijinit în dificila activitate de educaţie şi ţinută socială a copiilor şi şcolarilor, cînd un scriitor, un artist, un om de cultură respectat şi cu o reputaţie publică se adresează direct tinerilor prin cuvinte calde şi pline de înţelegere, însufleţite de patriotism şi de noblеţe spirituală? Avem în faţă cu toţii o datorie grea şi ea poate fi împlinită printr-un efort comun şi susţinut. Mă gîndesc adeseori că respectul faţă de şcoală şi învăţătură poate fi stimulat şcolarilor printr-o mulţime de mijloace, în aşa fel încît să nu pară poveri pentru fragedele vîrste, ci bucurii şi omenească căldură.

Se redeschid în curînd şcolile şi încă de la această deschidere şcolarii trebuie să simtă că participă nu la un moment rigid, crispat, ci la un eveniment al lor, de trecere sărbătorească, frumoasă, a unui nou prag de muncă şi de liberă întrecere. Citeam undeva, de pildă, că deschiderea anului universitar are nevoie de solemnitate pentru că astfel se subliniază mai bine răspunderea şi stima pentru activitatea viitoare a tinerilor. Dar şi şcolarii de vîrstele mici trebuie să priceapă prin solemnitatea deschiderii noului an de carte, marele eveniment care le aparţine lor şi numai lor. Mă gîndeam că la solemnitatea deschiderii şcolilor, elevii cei mai buni la învăţătură şi comportament, dacă ar înmîna, în ordinea claselor, un fel de ştafetă sărbătorească a muncii, a învăţăturii şi purtării, colegilor lor mai mici, cei mai merituoşi, care au trecut cu succes în clasele următoare, evenimentul ar fi emoţionant, s-ar înmîna o ştafetă a răspunderii, a învăţăturii pentru viitor, pentru anul de muncă şi de carte care începe. Sînt gîndurile mele de părinte, pentru că ştiu ce înseamnă pentru copii să le faci bucurii şi sărbători pe care să le simtă numai ale lor.

Ing. V. PLĂTĂREANU,
Bucureşti

Artişti aproape de inima lemnului

Deosebit de interesantă mi se pare iniţiativa luată de muzeul Brăilei care a deschis în aceste zile de august o expoziţie de sculptură contemporană românească în lemn. O semnalez cu convingerea că ea va atrage atenţia pe care o merită. Chiar alegerea unei singure tehnici — lemnul — e un fapt reprezentativ pentru sculptura românească, începînd cu dalta meşterului porţilor moldave, ardeleneşti, bănăţeneşti. Dar să amintesc sculptori ca Ion Vlasiu care s-a aplecat asupra acestui material deosebit de interesant pentru sculptură. Impresionantă mi s-a părut lucrarea „Cronicar" a lui Ion Vlasiu. De menţionat faptul că în actuala expoziţie predomină portretul. Printre cele mai reuşite şi mai pline de evocare mi s-a părut „Bălcescu" de Găileanu Dumitru. O distincţie aparte, o scurgere puternică a rotunjimilor îi dă „Bălcescului" nota sa plină de realitate istorică impunătoare.

Tot legat de o veche tradiţie plastică românească mi s-a părut „Portretul" lui Constantin Foamete. O geometrie sugestivă ne propune Vitroel Emil în al său „Oţelar", chibzuit dintr-o aglomerare de planuri energice. O sculptură care cred că va stîrni discuţii controversate este, după părerea mea, „Umbra strămoşilor" de C. Nicoliu

Nu pot încheia aceste cîteva consideraţii, izvorîte din gîndurile sincere ale unui vizitator, fără a aminti de optimismul şi sănătatea pe care le comunică piesa „Maternitate" de Benezedi Alexandru. Compoziţie care împreună cu „Cronicarul" lui Ion Vlasiu, „Bălcescu" lui G. Dumitru şi „Oţelarul" lui Vitroel Emil mi s-au părut cele mai interesante lucrări, grăitoare pentru calea umanistă a sculpturii româneşti contemporane.

Valeriu BÂRGĂU,
contabil, Brăila

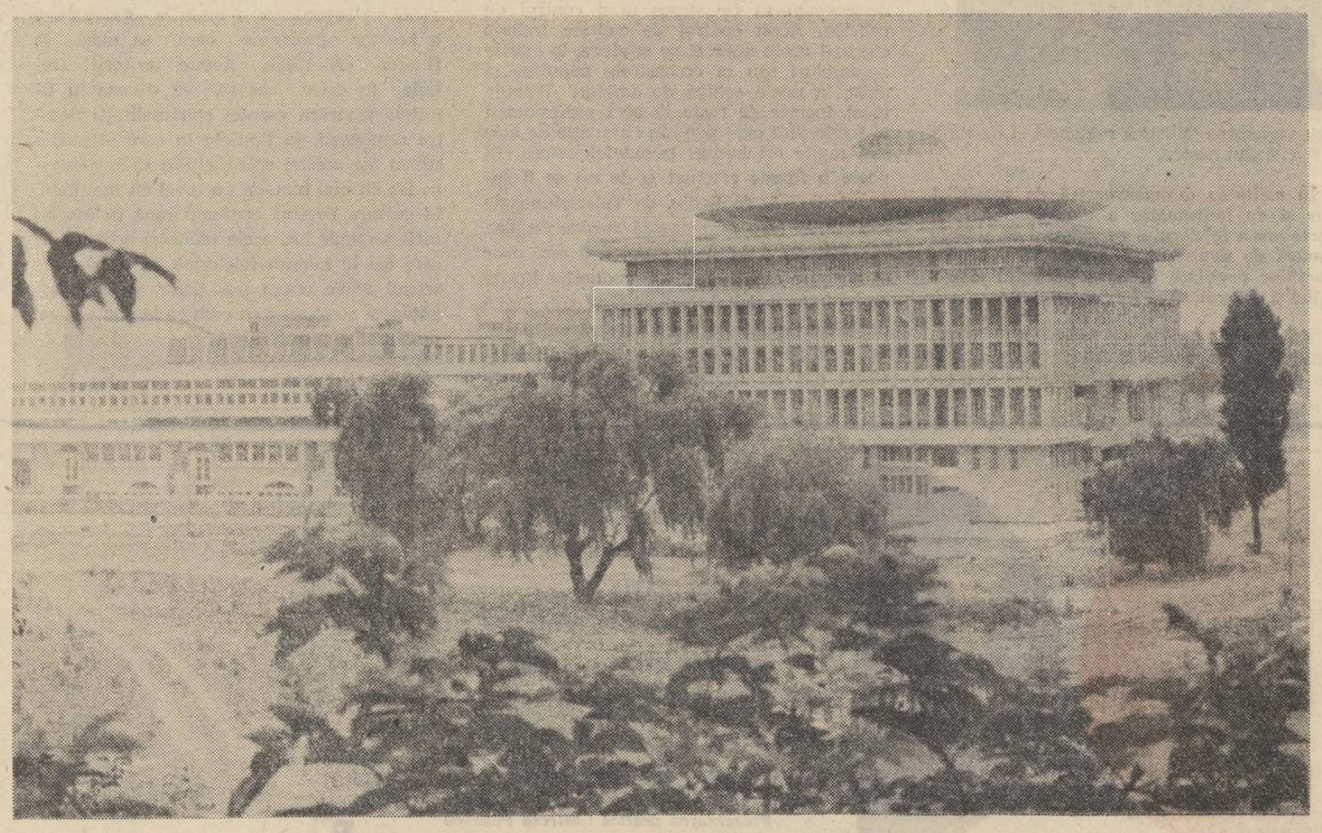

NOUA CLĂDIRE A INSTITUTULUI POLITEHNIC BUCUREŞTI

jurnalul unui martor ocular

Despre puritate

Puritatea este un cuvînt des folosit, aproape cu înverşunare, totuşi înţelesul lui se întunecă şi puritatea rămîne încă o enigmă. Adeseori puritatea se confundă cu lipsa de experienţă, cu ignoranţa. Am trăit şi eu această iluzie a purităţii. Credeam că sînt pur şi nu eram decît un biet ignorant. Importantă nu este puritatea născută din ignoranţă, asta n-are nici o valoare, important e să rămînem puri în ciuda tuturor experienţelor, în ciuda tuturor loviturilor primite. Mulţi oameni nu sînt puri, ci doar aspiră spre puritate. Aspiraţia spre puritate a devenit o adevărată modă..., puritatea ar fi, săraca de ea, un vis veşnic inaccesibil.

„O, dacă aş putea trăi curat". „O, dacă aş putea iubi". Cine aspiră spre puritate dovedeşte că vrea să rămînă în marasm. În fond, cine-l împiedică să aibă un suflet de copil? Nimeni. Individul crede că aspiraţia spre puritate îl spală de toate păcatele. Tot aspirînd spre puritate îţi dai seama că de puritate se poate lipsi, simpla aspiraţie îi satisface pe deplin exigenţele etice. Ce este totuşi puritatea? O stare de ingenuitate permanentă? Absenţa oricăror contradicţii? O bunătate care se revarsă ca o plăcintă peste o farfurie minusculă? Dacă am proceda în acest fel am cădea în sentimentalism, am transforma înţelegerea purităţii într-o melodramă de garsonieră cu intrare separată.

Cunosc oameni în vîrstă care au văzut multe la viaţa lor, au fost loviţi, nedreptăţiţi, şi totuşi nu s-au acrit, n-au înmagazinat nici o ură în ei, nici o nevoie de revanşă. Omul cu adevărat pur nu cară după el povara amintirilor. Puritatea lui e autentică, nu se naşte din ignoranţă, cum se naşte puritatea celor care cred că majoritatea copiilor sînt aduşi de berze. Puritatea nu este o calitate — cum ar fi modestia sau dragostea de muncă, ci capacitatea de a lua în fiecare zi viaţa de la început, fără nostalgia trecutului.

Ce observăm noi în relaţiile cu oamenii? Eu sînt uimit de capacitatea unor oameni de a se închide în universul lor îngust, înjghebat cu chiu cu vai, de a se zăvorî în trista lor vanitate. Vanitatea i-a secătuit toate forţele, el nu mai înregistrează realitatea cu ochii sensibilităţii, ci cu ochii acelui orgoliu nebun. Omul orgolios este incapabil de comunicare, el vrea să reuşească, nu să trăiască.

Omul este alcătuit din cel mai nobil material, dar, frica, complexele, prejudecăţile, experienţele rău înţelese, înnegresc, îi întunecă iniţiala puritate de diamant.

Teodor MAZILU

Un tezaur fundamental al culturii noastre

Interviu cu prof. Mihai Pop, directorul Institutului de folclor

Intre valorile culturii române folclorul reprezintă un tezaur fundamental. Actualitatea lui se resimte firesc şi este permanentă fără nici un efort de atragere a atenţiei asupra lui. Care credeţi că sînt elementele care conferă această actualitate ?

Folclorul este o parte importantă a culturii noastre tradiţionale. In evoluţia noastră culturală el stă la baza celor mai de seamă creaţii ale culturii noastre moderne. E deajuns să amintim rolul pe care îl joacă folclorul în creaţia noastră literară sau în cea muzicală. Nu mă gîndesc numai la simplul citat folcloric ci înainte de toate la faptul că mijloacele de expresie ale limbajului literar sau muzical pe care poporul le-a creat în cursul veacurilor şi pe care noi le numim folclorice au fost preluate de scriitori şi compozitori şi duse mai departe. Literatura şi muzica noastră modernă n-a avut nevoie să-şi făurească un sistem de mijloace de expresie sau să ia modele străine fiindcă a găsit sistemele în creaţia populară şi n-a avut decît să le dezvolte, să le îmbogăţească. Prin aceasta cred că se simte fiecare român atît de legat de folclor. Limbajele folclorului îi sînt cunoscute ca şi limba naţională. Poate să le minuiască cu uşurinţă în a descifra orice text de comunicare folclorică, literară, muzicală, coregrafică sau de comportament, deci are cheia înţelegerii complete a creaţiei noastre folclorice, posibilitatea de a interpreta ambiguităţile potrivit necesităţilor lui spirituale. Aceasta cred că este explicaţia esenţială a actualităţii folclorului în cultura noastră mai mult decît proveniența rurală a urbanilor români de astăzi, nostalgia satului sau alte elemente de suprafaţă. Cred aceasta fiindcă socot că potrivit modurilor moderne de cercetare sîntem obligaţi să depăşim planurile de suprafaţă mergînd la cele de adîncime, singurele la nivelul cărora ni se pot dezvălui sensurile precise ale semnelor pe care le mînuieşte cultura.

Consideraţi sorgintea folclorului nostru eminamente rurală şi dacă da care va fi soarta producţiilor noastre populare în condiţiile de mari transformări sociale care vizează satul; „citadinizarea" nu înseamnă o întrerupere a sursei folclorice ?

Nu cred că ceea ce numim noi astăzi folclor adică toate creaţiile literare, muzicale, coregrafice, dramatice, mimice care ne-au fost transmise peste veacuri, sînt eminamente rurale. Consider în general cultura unui popor o unitate cu două părţi, una gramaticalizată şi una negramaticalizată. Adică una în care regula este realitate şi alta în care faptele sînt realitate. Una care ştie să-şi expliciteze limbajele prin care comunică să le scrie gramatica şi alta care stăpîneşte aceste limbaje fără să le fi explicitat vreodată, foloseşte fără greş coduri de comunicare, gramatici, fără ca să fi scris, teoretizat, aceste gramatici. Privită prin această prizmă cred că şi cultura noastră veche sorgintea culturii actuale, a fost mult mai unitară. Nu pot să-mi închipui de pildă în domeniul literaturii ca un popor care avea organizaţie de stat, politică proprie. cetăţi şi monumente de artă să nu fi avut o literatură proprie în limbă românească înainte de secolul al XVI-lea cînd călugării au început să se străduiască să traducă textele biblice în limba română. Consider de pildă poezia colindelor astăzi socotită folclorică, o poezie cultă în sensul propriu al cuvîntului, de cel mai înalt nivel echivalentă bunei poezii medievale occidentale. Şi dacă vom căuta mai bine în literatura noastră folclorică vom găsi fără îndoială şi alte categorii asemănătoare. Acelaşi lucru ar trebui tentat şi pentru creaţiile muzicale, ştiut fiind că muzica mare simfonică sau de operă este un fenomen tîrziu. Pe lîngă aceasta mediile populare urbane au avut şi ele o creaţie cu limbaje negramaticalizate similară creaţiei folclorice rurale.

Dacă aceasta este situaţia pentru trecut mă întrebaţi care va fi situaţia în viitor. Fără îndoială că este greu de spus astăzi. Cultura gramaticalizată învăţată în şcoli cuprinde într-un ritm rapid toate mediile sociale. Ea intră în impact cu cultura tradiţională negramaticalizată care nu se învaţă în şcoli ci se transmitea în familie din generaţie în generaţie. Copiii şi tineretul de astăzi trăiesc acest impact. În viaţa lor firul transmiterii necontenite a unor bunuri tradiţionale se întrerupe pentru anumite categorii, înlocuit fiind cu învăţarea unor lucruri noi din acelaşi domeniu. Acesta cred că este factorul cheie care ne poate da o dezlegare în legătură cu continuitatea sau dispariţia folclorului. Din această perspectivă ar trebui analizate diferitele domenii ale creaţiei populare. În momentul de faţă situaţia este foarte diversă atît în ce priveşte categoriile cît şi în ce priveşte distribuţia lor teritorială. Se povesteşte fără îndoială mult mai puţin şi se citeşte mai mult. Se cîntă mai puţin şi se ascultă ceea ce se transmite la radio. Dar sînt unele zone ca de pildă Maramureşul în care am întîlnit copii de 5-10 ani care aveau un bun repertoriu local tradiţional de cîntece şi căutau să şi-l îmbogăţească din ceea ce le oferea repertoriul local al celor mai vîrstnici. Trebuie făcută aici constatarea că datorită mişcării artistice de amatori, Radiou-lui şi Televiziunii oamenii şi-au întărit încrederea în valoarea bunurilor lor folclorice. Această încredere acţionează ca un factor pozitiv în multe locuri împotriva tendinţelor de a înlocui folclorul cu producţii pseudofolclorice sau cu fapte eterogene de mult mai mică valoare artistică. Pe de altă parte trebuie remarcat că dacă povestitul, cîntecul şi fără îndoială şi costumul sînt mai supuse modernizării, obiceiurile şi dansurile sînt mult mai tenace. Prin ele şi în cadrul lor se păstrează o bună parte a literaturii, muzicii şi coregrafiei noastre populare tradiţionale. Firește şi obiceiurile şi odată cu ele şi cîntecele şi dansurile şi poezia intră într-un proces de înnoire. Dar în cursul istoriei înnoirea a fost permanentă. Ceea ce a ajuns pînă la noi nu este decît ultimul stadiu a unui multi secular proces de continuă înnoire. Judecînd faptele prin dinamica transformărilor culturale aceste înnoiri nu trebuie să ne îngrijoreze. Nu trebuie să ne îngrijoreze nici atunci cînd pentru moment introduc elemente supărătoare pentru că dacă un sistem cultural este destul de puternic, are vitalitatea necesară, ştie să elimine corpurile străine după cum ştie să asimileze ceea ce poate să-l îmbogăţească, să-i dea mai multă actualitate şi prin aceasta mai multă trăinicie.

Folclorul românesc are un caracter unitar şi dacă da care sînt elementele care-i conferă această unitate ?

Fiindcă am vorbit de sistem trebuie să spun că unitatea folclorului nostru stă în sistemul mijloacelor lui de expresie.

Pe întreg teritoriul folcloric românesc creaţia folclorică foloseşte aceleaşi sisteme de mijloace de expresie. De pildă acelaşi limbaj pentru poezie. Versurile poeziei noastre populare sînt de 5, 6, 7 şi 8 silabe, cu rimă împerecheată şi adeseori cu rimă la cezură. Poezia noastră populară nu cunoaşte strofa, se serveşte însă de rimă pentru a grupa versurile în secvenţe mai mici sau mai mari potrivit conţinutului ce se cere exprimat. Distihurile, terţinele şi catrenele sînt în strictă legătură cu principiul de organizare a paralelismului. În cîntecele epice însă secvenţe mai lungi ce exprimă un anumit conţinut sînt grupate în versuri cu aceeaşi rimă, iar versurile cu rimă 0 marchează anumite momente focus. Cît de puternic este acest sistem se vede nu numai din faptul că niciodată un creator popular nu-l greşeşte, nu face versuri şchioape, dar şi din faptul că pentru a evita anumite situaţii dificile poporul a creat mijloace de corectare a sistemului, de pildă acele silabe de completare despre care vorbeşte Constantin Brăiloiu pe care le-a remarcat încă Timotei Cipariu şi prin care creatorul popular întregeşte versul catalectic la măsura rîndului melodic.

N-aş vrea să intru în amănunte tehnice similare pentru celelalte categorii folclorice. Aş vrea să amintesc doar de formulele de început şi de sfîrşit ale basmelor, formule ce în procesul de comunicare artistică avertizează la început pe ascultător că ceea ce i se va relata este de domeniul fabulosului iar la sfîrşit îl readuc de pe planul fabulosului pe planul realităţii. Şi n-aş vrea să uit formulele iniţiale de adresare din poezia colindelor sau din poezia incantaţiilor. Prin aceste formule se stabileşte contactul între emiţătorul şi receptorul mesajului, colindă sau incantaţie.

Colegii din Institutul de etnografie şi folclor au elaborat sau sînt pe cale să elaboreze gramaticile limbajelor muzicale şi coregrafice. Rezultatele cercetărilor lor ne arată că şi aici avem de-aface cu aceleaşi sisteme unitare pe întreg teritoriul nostru folcloric. Vă veţi întreba probabil dacă limbajele sînt aşa de unitare în ce constă totuşi varietatea mare a folclorului nostru. În faptul că folclorul nu ni se relevă prin aceste limbaje care au doar o existenţă virtuală ci prin concretizarea lor. Cultura folclorică este o cultură de texte în sensul cel mai larg al cuvîntului, înţelegînd prin text nu numai o poezie sau o poveste ci şi o melodie, un dans sau un obicei. În astfel de texte se concretizează cu ajutorul limbajelor unitare creaţia noastră folclorică, îşi găsesc expresie gîndurile şi năzuinţele creatorilor populari. Aceste texte, concretizări proprii culturii populare, au firește o mare varietate. Raporturile lor contextuale sînt evidente. Ele dau varietatea stilistică regională şi de timp a folclorului nostru.

În calitatea dumneavoastră de specialist dar şi de îndrumător a unei instituţii de cercetare a folclorului consideraţi că actuala muncă de depistare şi înregistrare a producţiilor populare înlătură pericolul dispariţiei şi deformării ei ?

Am adunat pînă acum în colecţiile Institutului de etnografie şi folclor peste 80 000 de piese înregistrate pe bandă de magnetofon sau filmate şi un număr corespunzător, firește foarte mare, de date imformaţionale complimentare menite să ne ajute la cunoaşterea cît mai completă a acestor piese. Continuăm cercetările de teren dar în timpul din urmă ni se întîmplă foarte rar să mai întîlnim piese cu totul necunoscute. Totuşi pentru a fi siguri că nimic nu ne scapă am trecut la sistematizarea lor tipologică pe domenii şi categorii — genuri, specii. — Din aceste categorii şi din distribuţia teritorială a cercetărilor noastre pe fiecare sat cercetat, am făcut o sită deasă care ne permite în momentul de faţă să ştim ce anume am cules din fiecare localitate şi ce ne lipseşte. Întreprindem acum cercetări de completare şi sîntem siguri că dacă vom face această muncă sistematic şi cu aceeaşi consecvenţă ca şi pînă acum, nu vor fi probabil bunuri folclorice tradiţionale semnificative care să nu fie consemnate în colecţiile noastre. Vor fi însă totdeauna variante. Dar variaţia este aşa de mare în folclor încît noi singuri nu o putem stăpîni. De aceea am iniţiat crearea de cercuri folclorice locale şi sprijinim activitatea acestor cercuri care să-şi creeze colecţii locale şi prin aceasta să îmbogăţim repertoriul nostru de variante pentru toate domeniile şi pentru toate genurile folclorului.

Ce propuneţi împotriva tendinţelor de comercializare ale folclorului, împotriva creerii artificiale a unui pseudo folclor de estradă ? Cît la sută în folclorul difuzat prin intermediul mijloacelor de masă este folclor autentic.

Aş vrea să precizez de la început că pentru o mai bună înţelegere a lucrurilor trebuie să vorbim astăzi despre două feluri de folclor : un folclor tradiţional şi un folclor bun de consum. Mediile folclorice tradiţionale erau grupuri sociale autarhice. Ele îşi creau singure bunurile de care aveau nevoie şi şi le consumau în general înlăuntrul grupurilor respective. Nu numai bunurile culturale ci înainte de toate cele materiale. Îşi construiau singuri casele din materiale aduse din pădure, îşi făceau singuri uneltele de lucru, mijloacele de transport, costumele, ţesăturile etc. Îşi creau singuri povestirile, cîntecele, obiceiurile de care aveau nevoie pentru o convieţuire socială normală, pentru bune relaţii în cadrul grupurilor, a satelor. Chiar şi unele bunuri manufacturate ca de pildă cele ceramice sau cele de îmbrăcăminte, cojoace, sumane, se făceau în cadrul colectivităţii de către meşteri specializaţi. Pentru consumul necesar colectivităţii. Astăzi grupurile sociale mai mari sau mai mici, indiferent dacă sînt rurale sau urbane, au ieşit de mult din faza economiei autarhice, produc pentru piaţă şi consumă de pe piaţă. Mediile folclorice de altădată îşi fac casele din materiale produse de industria mijloacelor de construcţii, ciment, cărămidă etc. Îşi cumpără mobila la oraş şi chiar o bună parte din îmbrăcăminte. Ca să nu mai vorbim de mijloacele de transport ce merg de la bicicletă pînă la automobil. În aceste condiţii este firesc ca ei să consume şi folclorul care li se oferă pe piaţă în spectacole, în concerte, la radio, la televiziune. Acest folclor ca şi produsele artizanale de artă populară trebuie considerat bun de consum. Nu putem nici să negăm existenţa lui nici să-l înlăturăm. Este un fenomen firesc în dinamica evoluţiei noastre culturale. Ceea ce putem face este numai să căutăm să punem în consum bunuri folclorice de calitate. Dacă nu sîntem bucuroşi să acceptăm încălţămintea de proastă calitate sau alte produse similare, nu ştiu de ce am fi obligaţi să acceptăm bunurile folclorice de proastă calitate. Să acceptăm acel pseudofolclor care este pus pe piaţă de anumiţi profesionişti, de anumite firme : „ansambluri", „echipe", „orchestre" care nu au destulă grije de marca fabricii. Este cel mai firesc lucru să cerem ca şi folclorul bun de consum să fie supus unui control de calitate. Acest control de calitate trebuie efectuat acolo unde el se produce, la marile ansambluri sau la orchestrele populare şi chiar la unele echipe de amatori. Trebuie făcut înainte de toate la acei profesionişti ai folclorului care pun în circulaţie de cele mai multe ori bunuri pseudofolclorice. El poate fi firește efectuat şi de cei ce îl comercializează, de Radio, de Televiziune, de instituţiile care organizează spectacole, etc. etc. Datoria noastră ca specialişti este doar să atragem atenţia asupra produselor lipsite de calitate artistică care circulă sub nume de folclor astăzi pe piaţa noastră culturală. O facem pe cît ne este cu putinţă în permanenţă dar nu întotdeauna cu rezultatele

dorite. Profesioniştii folclorului bun de consum, fac din producţia lor o problemă de existenţă şi sînt foarte adesea refractari la cererea noastră de a elimina din producţia lor lucrurile lipsite de calitate. Este aceeaşi situaţie ca şi cu produsele artizanale create şi difuzate prin cooperaţie şi mai cu seamă cu cele neorganizate care se difuzează la toate tîrgurile de ţară şi prin care casele noastre moderne şi frumoase, se umplu de o serie de orori socotite folclorice.

Deci nu cred că este oportun să discutăm cantitatea folclorului autentic difuzat prin mass-media ci mai degrabă este necesar să discutăm problema în ansamblul ei pentru a impune controlul de calitate atît acolo unde se produce cît şi acolo unde se difuzează folclorul bun de consum. În orice caz pentru a ajunge ca ceea ce se difuzează să nu aibă o valoare artistică mai scăzută decît faptul folcloric nativ ce-a stat la baza faptului folcloric bun de consum. Autenticul rezidă nu în reproducerea aidoma, în orice condiţii, a faptului nativ şi în comunicarea esenţei mesajului pe care acesta îl cuprinde, în realizarea lui într-o formă artistică de aceeaşi valoare ca cea a faptului nativ.

Oare falsificările de folclor nu vizează însăşi imaginea spiritualităţii noastre populare ? Nu compromit tradiţia ? Nu compromit dimensiunile cunoscute cum ar fi simplitatea, măsura şi echilibrul proporţiilor ?

Orice falsificare compromite şi orice compromis facilitează falsurile. Deci referindu-mă la ceea ce am spus mai înainte în legătură cu controlul de calitate, este necesar ca aici să nu se facă compromisuri. Dacă nu vom face compromisuri nu vor putea intra în circulaţie falsurile. Pentru aceasta însă este necesar să avem criterii clare de apreciere a calităţii. Ar fi de dorit deci ca să se organizeze o discuţie sistematică a acestor probleme care să ducă la fixarea criteriilor. Aceste criterii trebuie în orice caz să se situeze în limitele păstrării esenţei spiritualităţii noastre româneşti, în limitele în care sensurile adînci ale acestei spiritualităţi să-şi găsească loc cît mai bun, de un nivel cît mai înalt, în cultura noastră contemporană în aşa fel încît semnele lor, acele realizări artistice pe care azi le numim folclorice, să-şi păstreze sensul adînc uman tradiţional şi să îmbogăţească acest sens cu ceea ce le poate dărui umanitatea noastră nouă.

Sz. P.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

9 SCRIITORI DESPRE „IMPOSIBILA ÎNTOARCERE“ DE MARIN PREDA

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XIV
Nr. 35 (487)
Sîmbătă
28 august
1971
8 pagini
1 leu

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Ilustrație de MIHAI GHEORGHE

publicistica scriitorilor

Este publicistica o activitate de ordin secundar în destinul unui scriitor ? Trece scriitorul, oare, pe terenul unei alte profesii cînd scrisul său este legat direct de evenimentele zilei, de realitatea imediată ? Dar cum ar putea un scriitor să discearnă valoarea istorică a prezentului, dacă prin însăși vocația cuvîntului nu ar căuta această legătură nemijlocită, prin care la drept vorbind își descoperă și își redescoperă universul cărților sale de beletristică propriu-zisă. Nu este lipsită de adevăr afirmația că dacă există scriitori mari cu activitate publicistică restrînsă, asta nu înseamnă atît că n-au avut vocație pentru așa ceva, cît că nu și-au cunoscut îndeajuns dispozițiile sau că nu s-au găsit fie prilejurile fericite, fie prilejurile dramatice care să-i cheme pe scriitori să și le descopere.

Dar mai e și o altă problemă. Cunoaștem noi cum trebuie, întreaga activitate publicistică a scriitorilor noștri mari, așa cum a fost ea în adevăr ? Sau teoriile despre jocul secund al publicisticii — considerată un fel de cenușăreasă a literelor — eludînd zone întregi din activitatea unui creator sau altul ne îndepărtează de imaginea integrală a operei, pe motiv că nu trebuie să micșorăm eternitatea artei prin cercetarea activității de moment ?

De loc paradoxal, în atîtea ediții — interbelice de pildă — articolele unui scriitor erau trecute la addenda operelor sale, cînd ele puteau întocmi un volum, o parte importantă, organică, febrilă, tulburătoare, a destinului personal în plină vîltoare socială a creatorului.

Dar oare noi înșine ne interesăm astăzi cu toată atenția cuvenită, de articolele din presă ale unui poet, de cartea de publicistică a unui prozator, de tot ceea ce constituie fața de fiecare zi a biografiei sociale, cu alte cuvinte încercăm noi să regăsim temperatura epocii în aceste documente imediate, în această constantă a muncii scriitoricești care pe cît îl amestecă în viață pe creator, pe atît îl înnobilează, îl face mai viu, mai apropiat?

Se poate întîmpla să vedem nu numai cititori, dar chiar iubitori avizați de literatură care văzînd în librării o carte de publicistică să exclame dezolați : **„Ah, nu e literatură ! E numai publicistică !“** Eroare. Într-o asemenea carte — dacă știm să discernem — îl redescoperim și pe autorul de pînă acum, din cărțile deci de pînă acum, și pe autorul neliniștitelor cărți viitoare. Firește, știm, și publicistica poate fi proastă, așa cum și unele cărți de literatură sînt slabe, sînt scrise cu un condei obosit sau frivol. A spune despre o carte: **este publicistică** nu înseamnă, a da o judecată de valoare, ci o judecată de situare. Că publicistica e literatură sau nu stă mai întîi în puterea autorului, și mai apoi a timpului care va așeza. Și chiar dacă publicistica n-ar fi literatură, ea ar rămîne oricum **activitate scriitoricească,** document nu de domeniul arhivei, ci de domeniul vieții. Putem concede că publicistica, prin modul ei radical de a aborda viața, de a înfrunta și de a confrunta, dă deseori peste durată senzația reconfortantă a vieții, care e scopul creației, conferindu-i unui scriitor care nu mai e printre noi un adaos de contemporaneitate și de surprinzător patos actual.

Și pentru că nu e cazul să căutăm pildele mereu în trecut, să ne întoarcem la momentul nostru și să desfășurăm de aci prospectarea. N-am spune că volumele de publicistică ale scriitorilor noștri de azi trec neobservate, dar cînd avem în față o adevărată serie de cărți de publicistică, semnate de scriitori dintre cei mai activi, înfățișînd nu numai o imagine a fiecărui scriitor luat în parte, dar și o preocupare care repetată cu atîta obstinație devine semnificativă pentru o întreagă breaslă, interesată de problemele și neliniștile prezentului, trebuie să fim de acord că fenomenul se cuvine subliniat ca mesaj social, ca participare totală, ce nu desparte adică pe om de scriitor.

Biografie socială și destin literar

Dacă ne îndreptăm spre cărțile de publicistică editate de **„Cartea românească“** o facem și pentru că am amintit de un interes general de breaslă, editura scriitorilor înmănunchind în această serie publicistică a scriitorilor din mai toate generațiile. Sînt cărți în această serie ce se constituie ca autoportrete ale unor destine în timp, relevante prin însăși activitatea publicistică și participarea directă la evenimentele cu care scriitorii au fost și sînt contemporani. Ce altceva decît un pas spre cunoașterea nu atît a lui Zaharia Stancu, cît a condiției scriitorului român, a prezenței sale, a accesului său la istorie, la evenimentul uitat sau devenit memorie istorică, este volumul **„Pentru oamenii acestui pămînt“ ?**

Dar cartea lui George Macovescu **„Virstele timpului“,** sau cartea **„Jurnal ieșean“** de George Ivașcu, și ele roade ale aceleiași recente inițiative editoriale, nu se detașează ele de amănunt, de efemeritate, tocmai prin cultivarea amănuntului, prin legătura nemijlocită cu evenimentul ?

Și faptul nu e interesant ca o căutare a imaginii ideale a scriitorului, ci ca un acces direct, nemistificat la biografia adevărată a scriitorului, la statura lui socială, la proiectarea activității lui pe cursul mare al vieții, — în adevăr singură și sigură unitate de măsură. De la amănunt ne ridicăm la întreg — poate uneori ne depărtăm, chiar, de scriitorul care ne-a adus mărturia —, de la clipă ne ridicăm la epocă de unde vedem lucrurile așa cum sînt, înțelegînd nu trecerea, ci durata.

Și referindu-ne la volumele de publicistică ale unor scriitori din generațiile mai noi, care vorbesc despre prezent și numai despre prezent, nu sîntem oare și aici invitați să căutăm durata, iar evenimentelor prezentului să le detectăm substanța istorică ?

Credem de aceea, că o discuție asupra cărților de publicistică apărute recent la editurile noastre ar fi fertilă și necesară.

Evident, publicistica, acest portret febril al momentului, al evenimentelor, nu are nevoie de recompense, ea găsindu-și în chiar impactul cu realitatea, justificarea și răsplata de opinie. Nu este deci cazul de a solicita **pentru** publicistică o dezbatere de circumstanță ; publicistica fierbinte, vie, actuală, onestă, curajoasă — își înfruntă, își trăiește și își domină condiția. Discuția este interesantă pentru noi, ca scriitori, legați profund de această minunată țară a noastră, de problemele ei de astăzi, de oamenii ei, de opera obștească de edificare a socialismului multilateral dezvoltat, de noua conștiință revoluționară. Și este important, de asemenea, să recunoaștem în aceste cărți nu izbînda unui efort exploziv de un ceas, ci încordarea continuă, durabilă, a unei întregi colectivități ce gîndește și desăvîrșește o istorie, garanție de continuitate și de viitor. În acest sens, scriitorul își găsește dimensiunea misiunii sale, el nu e un spectator, cum, de fapt, nici nu e ! — ci un participant, un constructor de valori drepte, frumoase și morale.

În fine, o altă, adîncă semnificație se desprinde din apariția în **acest** moment a atîtor cărți de publicistică și din apropiata apariție a altora. Semnificația ar fi una de continuitate. După cum se poate ușor observa, aceste pagini cuprind activități social-literare ce se întind pe distanțe de ani și uneori de decenii. Dar coincidența dintre **apariția efectivă** a acestor cărți și programul de edificare a conștiinței socialiste expus partidului și țării de secretarul general al P.C.R., tovarășul Ceaușescu, semnifică stringenta **necesitate** a acestor cărți și devotiunea cu care scriitorii și-au slujit totdeauna poporul, înțelegînd să răspundă atît de direct și de exemplar unei cerințe pe care ei o simțiseră și care își găsea formularea limpede în chiar clipele apariției acestor cărți.

Am îndrăzni să spunem că trăim momentul cînd istoria îi găsește gata pe scriitori de a-i răspunde cu gravitate și curaj, cu dăruire și luciditate.

Este acesta și sensul discuției noastre despre ultima apariție din această serie publicistică **„Imposibila întoarcere“** de Marin Preda.

Și cît de serios ne-am mai putea întreba : ce durată are publicistica ? În fața cărților, în fața evidenței, nu rămîne decît timpul și realitatea, cu nesfîrșitul ei izvor de apă vie. Și viitorul. Și iarăși cărțile de mîine. Adică viața.

LUCEAFARUL

Începînd din numărul viitor, revista noastră va publica săptămînal „Memoriile“ lui Zaharia Stancu, intitulate VIAȚĂ, POEZIE, PROZĂ.

Din presa acestei săptămîni

Citîm din poemul „Familia“ de Geo Bogza apărut în „Contemporanul“ de ieri :

„...Umbre ale strămoșilor mei, cine a hotărît ca Bistrița și Iza și Ialomița să fie fete, și nu pot să mi le închipui altfel ? Și cine a hotărît ca Argeșul și Mureșul și Jiul și Oltul să fie băieți ? Ce oameni au umblat cîndva pe aici, cu ce mireasmă a minții și cu ce rouă a sufletului, de ne-au lăsat o atît de plină de farmec moștenire ?

Sînt zeci de ani de cînd privesc, cu o iremediabilă nostalgie, copiii care se joacă. De mult nu mă mai joc ca ei.

Dar apele acestei țări, cu numele lor de băieți și de fete, mă reintegrează într-o familie cu mulți frați și multe surori, printre care iarăși mă simt copil. Și ne jucăm în foșnetul pădurilor, sub razele lunii, pînă la miezul nopții, cînd cădem morți de oboseală și adormim în brațele mamei noastre“.

Geo BOGZA

În seara albastră

Mă plimbam singur pe un drum de seară.
Seara era albastră ca floarea de in,
Cîteva clipe o vedeam ca prin ceață,
Cîteva clipe o vedeam din plin.

Dintr-un cring sărac mi-a ieșit în cale
Urlînd de foame un lup jigărit.
I-am spus c-aș putea să-i ofer un picior
Dacă e chiar atît de lihnit.

A rînjit și mi-a arătat dinții,
Nu erau de oțel ci de os.
I-am arătat și eu pe ai mei,
Lupul s-a-ntors în cringul frunzos.

Pe același drum de seară albastră
Singur și încet am mers mai departe.
Ținutul foia de fiare sălbatice
Dar mie nu-mi era teamă de moarte.

Văzusem oameni nemuritori
Murind în patul lor de mătasă.
Puseseră străji la uși, la ferestre,
Dar moartea tot intrase în casă.

Văzusem oameni înarmați cu săbii,
Voiau să taie luna în două, —
Au pierit de sete pe-un morman de gunoaie
Tînjind după cîteva boabe de rouă.

Văzusem puternici care strigau
Al lor să fie întreg pămîntul.
Ciolanele albe sclipeau în soare,
Țărîna lor o luase vîntul.

Ostenit m-am oprit să mă razim
De-un copac cioturos cu coaja uscată.
Din albastrul serii s-a desprins o femeie,
În aur și-n argint îmbrăcată.

Doamne ! Ce frumoasă era, ce frumoasă !
Mi-a-ntins gura să i-o sărut.
Prea tîrziu ai venit, i-am spus, prea tîrziu,
Întoarce-te de unde-ai plecat, în trecut.

S-a topit arătarea în seara albastră,
În seara de in înflorit s-a topit.
Toate uritele fiare ale ținutului
În jurul meu în cerc s-au ivit.

Sînt toate gata să sară asupra-mi,
Le arăt dinții și le țin pe loc.
Zările se-aprind, se apropie
Și mă apără cu-n cerc de foc.

Am văzut oameni nemuritori
Murind în patul lor de mătasă.
Puseseră străji la uși, la ferestre,
Dar moartea tot intrase în casă.

Zaharia STANCU

Martor al timpului

Om al cuvîntului, scriitorul este prin vocație, prin modul însuși de existență pe care și l-a ales, un martor. Bătrînul cronicar, atent la evenimentele timpului, însemnînd cu sîrg gesturi și cuvinte, iată o conștiință-martor a veacului său. Capul său putea să se rostogolească undeva în țărînă, la o răscruce nefastă, dar cuvintele sale păstrau vie amintirea oamenirii trecute. Miron Costin trăind sub o zodie inclementă, se recunoștea pe sine un biet om sub vremi, dar cuvîntul său avea să înfrunte vremea.

Scriitorii noștri au fost asemenea mari conștiințe-martor ale timpului lor. Chiar fără să fie dăruiți cu virtuțile cronicarului, ei și-au aplecat asupra prezentului în care trăiau privirea plină de solicitudine a omului care, mai presus de orice, nu este indiferent la soarta semenilor săi. Nimic incidental în participarea pașoptiștilor la frămîntările revoluționare ale epocii. Firi aparent mai calme decît acelea, în ebuliție, ale generației romantice — precum natura bine temperată maioresciană — n-au preferat nici ele recluziunea, creația într-o insulă a artei sau gîndirii, ci au intervenit în disputele, în conflictele istorice hotărînd soarta neamului lor. Vizionar ales între aleși, proiectînd cosmogonii, rotind sori și planeți în inalta sa fantezie, Eminescu nu se simțea nicidecum injosit, înstrăinat de menirea sa primordială, atunci cînd urmărea chipul în schimbare continuă al actualității, depunînd mărturia unui cuget curat în cronica publicistică. Dar mărturia zilnică a acelui ultim mare cronicar care a fost Nicolae Iorga, în opera căruia tomurile de articole adunate au greutatea tomurilor celorlalte vaste lucrări ale sale ? Dar cronicile acelui artist care a fost G. Călinescu, curioasă conștiință polimorfă răsfrîngînd prismatic culorile timpului ?

Pentru toți aceștia și pentru noi nu mai puțin decît pentru modelele noastre exemplare, în lucrările și zilele care alcătuiesc făptura și viața noastră, munca la vaste opere de lungă respirație coincide ori alternează cu munca pe un șantier imediat, de toate zilele, al publicisticii. Căci se cuvine să-ți mărturisești apartenența la timpul tău, să-ți afirmi cu bărbăție prezența, cu luciditate opiniile. Jurnalul îți oferă posibilitatea comunicării imediate cu cei cărora li se adresează, în toată opera ta, cuvîntul. Între articolul pe care-l scrii, cu conștiința clară de a vorbi — oarecum direct — celor din jurul tău, și capitolul pe care cu migală îl construiești, circulă — ca în vasele comunicante — una și aceeași sevă.

Căci articolul, micul eseu jurnalistic al scriitorului este meditația, este exercițiul său zilnic. El reflectă preocuparea pentru fapte și făpturi, pentru evenimentul istoric, pentru fenomenul social, pentru fluctuația valorilor. Un prozator ascunde în el, adesea, un moralist, poetul un pătimaș al Evenimentului. Niciun scriitor nu poate să rămînă doar un fabricant de cărți, el fiind un om între oameni, un om într-o societate care are nevoie de mărturia sa. Asemenea mărturii ale timpului nostru, adunate de curînd în volume substanțiale sînt cele apărute într-o remarcabilă colecție a editurii *Cartea Românească : Virstele timpului* de George Macovescu, *Pentru oamenii acestui pămînt* de Zaharia Stancu, *Imposibila întoarcere* de Marin Preda. *Destinul cuvintelor* de Constantin Țoiu sînt adevărate cronici ale timpului, scrise din unghiuri diverse conform personalității scriitorilor. Publicistica își dovedește prin aceste cărți validitatea, dincolo de momentul în care și pentru care au fost emise articolele adunate în ele. Mărturia nu este doar a clipei care trece ; ea surprinde devenirea și îi dă o formă ce poate fi perenă. Conștiința prezentului, atitudinea asumată, pasiunea angajării sînt cîteva din elementele necesare care participă la procesul publicistic al mărturiei. Rostindu-și cuvîntul într-o împrejurare istorică, scriitorul coincide pe deplin cu menirea sa.

Nicolae BALOTĂ

cronica literară

GEORGE IVAŞCU: „JURNAL IEŞEAN"

După **Virstele timpului** de George Macovescu şi **Pentru oamenii acestui pămînt** de Zaharia Stancu (**Jurnal de călătorie** de Constantin C. Giurăscu intră în altă categorie), **Jurnal ieşean** de George Ivaşcu este a treia din cărţile de publicistică recent editate la „Cartea Românească" asupra căreia poposim în cadrul rubricii noastre.

Deşi în substanţa sa este o culegere de articole gazetăreşti — în majoritate comentarii politice —, cartea lui George Ivaşcu întruneşte totuşi calităţile unui veritabil „jurnal" ale cărui file dezvăluie cu acuitate tensiunea unei zbateri morale individuale dintre cele mai caracteristice unei anumite tipologii intelectuale. Ne referim, anume, la starea de spirit a tinerii intelectualităţi interbelice decis atrasă în sfera militantismului politic de stînga şi a cărei activitate literară ori publicistică se desfăşoară sub semnul văditei înrîuriri a luptei partidului comunist. În acest sens, **Jurnal ieşean** de George Ivaşcu se recomandă ca o adevărată „foaie de temperatură" în care sînt consemnate cu deplină francheţe atît o seamă de evenimente social-politice din cea de a doua jumătate a dramaticului deceniu 1930—1940, cît şi neîntrerupta stare de încordare psihologică a celui ce desfăşoară zilnic operaţiunea respectivă.

Aşadar, dincolo de indiscutabilul stil profesionist pe care îl degajă, recentul volum al lui George Ivaşcu are semnificaţia unei captivante retrospective ce îşi asigură interesul la lectură graţie fericitei fuziuni dintre desfăşurarea tulburătoare a evenimentului politic la zi — dar devenit pe loc materia primordială a istoriei — şi procesul de clarificare şi delimitare a conştiinţei de sine prin care trece autorul însuşi. Dealtminteri, articolul introductiv al culegerii **(Retrospectivă)** cată a ne edifica în această privinţă, atunci cînd citim, între altele, pasaje precum cel ce urmează: „acest jurnal ieşean este un memorial, cu o succesiune de fişe caracterologice, asupra unui tip anumit, purtînd direct semnele acelui timp anumit, pe fiecare zi tot mai mult, o evoluţie ce devine tot mai ameninţătoare pentru întreaga omenire civilizată, pentru ţara şi poporul nostru". Explicitarea substanţei obiective a jurnalului — mai departe — are loc în aceşti termeni:

„În acest context istoric al acelor ani — de la agresiunea mussoliniană asupra Abisiniei, la Anschluss-ul hitlerist în Austria, pînă la Pactul de la München şi ocuparea Cehoslovaciei, în sfîrşit, de la dezlănţuirea celui de-al doilea război mondial, în septembrie 1939, pînă la capitularea Franţei, în iunie 1940, cu atîtea consecinţe asupra Europei centrale şi sud-estice, într-un asemenea climat de ofensivă generalizată a fascismului trebuie citit jurnalul nostru ieşean. Aceasta în plan extern. Cît despre repercusiunile asupra evoluţiei social-politice interne, se-nţelege că ele erau cu atît mai acute cu cît, etapă cu etapă, zi de zi, situaţia se deteriora, în sensul accentuării procesului de fascizare, sub privirea îngăduitoare, apoi direct oblăduitoare, a unora din principalele vîrfuri ale „partidelor istorice", cu complicitatea unui aparat de stat corupt, în complexul a ceea ce va deveni dictatura regală cu toate consecinţele ei". Etc. Recunoaştem că nu am fi putut sintetiza mai bine problematica şi conţinutul cărţii, drept care ne-am permis acest masiv „împrumut" din articolul introductiv.

Ne întoarcem la un termen întîlnit la începutul primului citat: **memorial.** În fapt, el, acest termen, defineşte perfect fenomenul cu implicaţii de-a dreptul estetice asupra căruia dorim să stăruim în continuare. În speţă, este vorba de şansele pe care, virtual, le are gazetăria de ţinută, desfăşurată sub semnul unei vocaţii reale şi a unei comprehensiuni social-politice generoase, înaintate, de a se convertі, în cele din urmă, în autentică operă literară, aparţinînd genului memorialistic. Este încă unul din aspectele demne de luat în seamă, încorporate surprinzătorului proces modern de pătrundere a jurnalisticii pe teritoriul literaturii artistice, teritoriu socotit altădată sacrosant. Oare nu se cuvine a identifica şi aici, în această interesantă ambiguizare a liniilor despărţitoare dintre cele două domenii, sursa spectaculoasei concurenţe, cu proza de ficţiune sau cu cea de reconstituire istorică, ştiinţifică, la situaţia de **best-seller** a cărţii de publicistică? Se pare că da, căci modul de lectură solicitat într-o asemenea împrejurare este, prin definiţie, unul captivant, întrucît realismul fundamental al textului, în sens documentar, devine copleşitor, iar ritmul „epic", asigurat de succesiunea evenimentelor consemnate şi comentate nu este nici el mai puţin acaparant. Practic, e de presupus existenţa unor semnificative mutaţii produse în sfera a ceea ce numim psihologia lecturii. Preferinţa cititorului pare se îndrepta adesea în direcţia aspectelor de viaţă istorică nemijlocit trăite, acordînd mai puţin credit celor imaginate; apetitul său pentru universurile artistice verosimile pare a fi nu de puţine ori subminat de acela incitat de prezenţa documentului realizat la faţa locului.

Jurnal ieşean de Georgre Ivaşcu întruneşte în mare măsură atributele unei atare cărţi, susceptibilă de o asemenea lectură privilegiată. Selecţia articolelor publicate de autor în intervalul de timp 1935—1940, în **Gîndul vremii, Manifest, Lumea, Iaşul, Jurnal literar şi Însemnări ieşene** se impune atenţiei ca un tot bine articulat, capabil să deruleze cu o precipitaţie tot mai accentuată filmul-cronică reflectînd un timp istoric adînc traumatizat de evenimentele tragice care îl solicită în toate sensurile. Cu un efort minim, cititorul poate regrupa mental, pe teme şi probleme centrale, întreg materialul jurnalului, procedînd în primă instanţă la demarcarea croniciii politice interne de aceea consacrată politicii externe. Capitolele ce se pot imagina şi situa pe acest ax central vor căpăta astfel contururi distincte şi vor recompune, totodată, un panoramic dintre cele mai revelatoare. De o parte, încordarea crescîndă, generată de convulsiile politice, sociale, economice cu corolarul lor în planul conştiinţei umane, ce se consumă în sfera istoriei naţionale. De alta, vertiginoasele şi înmărmuritoarele evenimente războinice — iarăşi cu consecinţele lor pe cît de diverse tot pe atît de dezastruoase — ce au loc pe plan internaţional, în special în Europa. Alături de interpretarea lucidă şi justă a faptelor, în vederea obţinerii diagnosticului celui mai potrivit, nimic nu este mai convingător decît producerea argumentului concret; ceea ce George Ivaşcu nu întîrzie să facă atunci cînd tema o cere:

«Marele ziar francez „Paris-Soir" din 10 sept. crt. publică o sugestivă „Foaie de temperatură a Europei" pe ultimii 5 ani. Un just comentariu relevă că Europa a intrat „în febră" odată cu anul 1933, anul instaurării d-lui Hitler la Berlin.

Acest an corespunde cu începerea ofensivei împotriva Europei, a păcii.

Iată o mică recapitulare:

La 30 oct. 1933 se încearcă un atentat asupra lui Dollfuss, de către naţional-socialiştii austrieci;

La 24 decembrie, acelaşi an, banda de asasini a organizaţiei hitleriste „Garda de fier" — aşa cum a dovedit trecutul proces — scălda în sînge pe primul-ministru al ţării noastre, pe I. G. Duca» etc. **(Simbolul Cehoslovaciei,** Iaşul, 16.IX 1938).

E o modalitate care, nici vorbă, nu vine deloc în contradicţie cu multe altele, invederate de cartea lui George Ivaşcu. De pildă cu aceea străbătută de tonurile unui patetism grav, dramatic, precum în articolul intitulat **Locul nostru în Europa,** publicat în ziarul **Iaşul** şi data 27.VII. 1940: „Totdeauna, de cînd istoria înregistrează în aceste locuri un popor şi o limbă unitară, am sălăşluit efectiv, am stăpînit şi ne-am gospodărit pe noi înşine, cu datini şi cu legi de la străbuni.

Totdeauna, — de la civilizaţia agresată a agathirşilor din centrul Transilvaniei, pînă la creaţiunile de civilizaţie de astăzi, — am trăit şi ne-am dezvoltat armonic — e adevărat fără zguduiri şi fără trîmbiţări răsunătoare de prestigiu şi de pofte cuceritoare.

Totdeauna am dus în cuprinsul Daciei Traiane, peste care s-a suprapus firesc România de azi, o viaţă liniştită, modestă, uneori atît de liniştită şi de modestă, încît istoriile oficiale ale altor state n-au crezut potrivit să înregistreze cum se cuvenea această viaţă a noastră.

Am fost — şi o spunem asta cinstit — crunt loviţi de alte neamuri de acele neamuri de năvălire şi de pradă. Am împărtăşit adică o soartă ce a fost a atîtor altor vechi popoare, în timpul cumplitelor frămîntări ale evului de mijloc. Dar toate acestea au trecut, toate au fost vremelnice, căci fiinţa românească era adînc implîntată în pămîntul acesta."

Cum era şi de aşteptat, **Jurnalul** face loc în paginile sale unor numeroase comentarii consacrate culturii în general şi literaturii în special. Ne aflăm în faţa unuia dintre capitolele posibil de fixat în „sumarul" cărţii, în sensul sugerat mai înainte. Supuse în chip deliberat perspectivei politice imediate, articolele despre Eminescu, Sadoveanu, Arghezi, Roger Martin du Gard, Maxim Gorki, Karel Čapek ş.a. depun mărturie convingătoare cu privire la militantismul estetic al autorului lor.

Să mai reţinem, în fine, că volumul se deschide cu articolul intitulat **Gherea şi actualitatea (Gîndul vremii,** 15.IV.1935) şi se încheie cu un altul intitulat **Ce-am învăţat de la Ibrăileanu (Însemnări ieşene,** iulie, 1940). Încadrînd între ele conţinutul **Jurnalului,** cele două articole nu fac decît să divulge încă o dată profesiunea de credinţă a criticului şi istoricului literar George Ivaşcu.

Nicolae CIOBANU

MARIN MINCU
Critice (II)
Editura „Cartea Românească".

ANDREI ROMAN
Neîncetata ninsoare
Poezii. Editura „Cartea Românească".

avantpremieră editorială

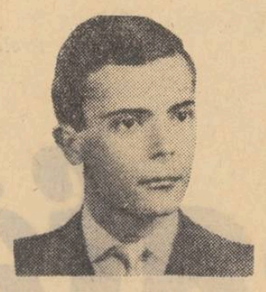

NICOLAE MANOLESCU
Teme
Editura „Cartea Românească".

VIRGILIU MONDA
Corabia pe uscat
Roman. Editura „Cartea Românească".

IONEL BANDRABUR
Fîntîna Iadului
Roman. Editura „Cartea Românească".

compendiu

NICOLAE GH. LUPU
Dospirea ploii

Debutul favorizat de ed. *Eminescu* prin publicarea acestui volum este promiţător. N. Lupu are, în poezie, o expresivitate energică, proprie temperamentelor expansive. O mare dorinţă de a comunica, de a smulge adeziunea celor din jur, îl precipită. El vorbeşte cel mai adesea despre starea de beatitudine pe care i-o provoacă materia grea şi fertilă. Într-o asemenea stare, chiar şi elementele cele mai diafane se fertilizează. Lumina intră pieziş în pămînt, ca o sămînţă, aerul fermentează, umbrele se înfoaie şi pot fi ridicate de jos. E o lume în care totul se naşte pägin, copleşind sub forme imperioase, o lume cu freamătul fecundaţiei. În această lume singurul păcat e să te sustragi generoasei maternităţi : „Cel care umblă singur se va simţi pustiu." — *Creatură.* Concentrată, viziunea apare în poemul de la care s-a împrumutat titlul volumului; poem încheiat cu o repudiere frenetică, dionisiacă a ascezei: „O să cîntăm sub deal şi vom iubi,/ Bind vin din plosca orbului ascet".

Deşi atît de bogat şi energic, volumul *Dospirea ploii* este doar o promisiune deoarece nu conţine poeme desăvîrşite. Imagini pregnante se păstrează alături de soluţii de circumstanţă, ca şi cum autorul ar fi compus chiar în momentul exaltării. Legăturile improvizate atunci între strofe, comparaţiile complicate, cuvintele şocante, folosite cu infrigurarea celui care voia să convingă, se disting acum şi cad de la sine. Iată, de exemplu, acest pasaj în care versurile doi şi patru nu completează cu nimic tulburătoarea senzaţie de sărbătoare a vieţii pătrunsă de presimţiri: „Numai tu m-ai întrebat cînd o să mor. Şi coroanele pomilor se tirau pe pămînt înspre noi./ Pietrele înfloreau în răsuflare-mi uşor,/ Albinele mă rupeau în proaspătul roi." — *Lumină.*

DANA GHEORGHIU
Alcazare fără stăpîni

Probabil tot o debutantă, D. Gheorghiu dă impresia că visează un vis trist şi frumos pe care nu-l comunică însă decît prin crispări ale pumnilor, gemete înăbuşite şi tăceri încordate. Nu vom putea niciodată reconstitui imaginea tărîmului străbătut în extaz. S-ar părea că este vorba despre o privelişte oceanică, cu elemente amestecate primordial. Rarele fraze inteligibile povestesc despre o comuniune acvatică: „undeva o furnică tinguie marea/ iar herculiana apă deopotrivă/ scoica dezmiardă..." — *Elegie-I.* Expresia frîntă somnambulic ar putea traduce, de asemenea, drama separării de marea comuniune.

Citite însă neutru, textele din volumul *Alcazare fără stăpîni* (Ed. *Albatros* — 1971) se desfac în piesele componente. Nu grandoarea unei privelişti interioare, ci dorinţa de-a etapa a aşezat cuvintele atît de ciudat. Cu un calcul pedant, autoarea fragmentează propoziţiile, extirpă predicatele, încîlceşte subordonările. În spatele acestui edificiu gramatical ea speră să fie căutată în zadar şi transformată, cu timpul, într-o legendă: „Soarta jucătorilor umbra devenită punct/ fără număr case fulgerate de lumină/ muzica tăcută a miezului de vint,/ moment adesea somnolent cărări/ prea rar un nor coafat pe voia lui/ din toamne lungi şi ierni absente/ răsună norul în odaie." — *Scafandri — I.*

DUMITRU BĂLĂEŢ
Scuturile

Autorul volumului de versuri *Topos, atopos* (E.P.L. — 1969) rămîne şi în *Scuturile* (ed. Albatros) acelaşi pios peregrin care depune ofrande la mormintele eroilor sau pe treptele templelor părăsite. Înclinaţia sa, provenită dintr-o bucurie a culturii şi a solidarităţii peste timp, nu e paseistă, ci surizătoare şi demnă. În faţa unor vestigii, D. Bălăeţ vibrează calm şi îşi ia pulsul cu o blîndă emoţie. Iată-l, de exemplu, oficiind în memoria lui Reiner Maria Rilke: „Vin la tine, tu cel cu pleoape de cîntec,/ cel nevăzut curgînd prin vitralii,/ parfum al trandafirilor gîndului,/ iartă-mă, nu ştiu ce sînt/ şi unde e ziua şi noaptea/ înţelesurilor mele." — *Reiner Maria Rilke.* Pentru o asemenea sensibilitate, mediul ideal îl constituie biblioteca. Adăpostit în culcuşul rafturilor înţesate, visătorul poate pluti printre stele: „...e cald aici/ şi pot gîndi frigul stelar/ aburind cuvintele dinspre constelaţia Andromedei,/ printre rafturile înalte de cărţi şi de teoreme" — *Biblioteca.* Călătoria însăşi pare răsfoirea unor tomuri groase, din care se desprind ilustrate. Privirea se opreşte asupra lor cu duioşie, vocea tremură de prea multă bunătate: „Cei mai frumoşi măgăruşi/ se găsesc, copii, în grădina Luxemburg" — *Zeiţă a sudului* — 4. Chiar şi atunci cînd se gîndeşte pe sine, fără imixtiunea unor ecouri livreşti, D. Bălăeţ scrie aceleaşi versuri sfioase, fluide, care se citesc cu plăcere: „Atunci m-am aruncat/ în apele visului/ şi s-a stîrnit o văpaie de sunete/ tot mai larg, singerind către margini." — *Abstractizare.*

Alex. ŞTEFĂNESCU

poşta redacţiei

DORU VALERIU VELDIMAN. Dumneata ai ceva cu îngerii. Seara, cînd ţi-e frig, arunci „oase de îngeri pe foc", te înveleşti cu carne de înger şi fumezi iarba pe care ei o cresc la fereastră pentru adormirea lui Dumnezeu. Porţi în vers „moartea mascată în piele de cal", ştii să rizi sănătos şi, uneori, albastru, ai talent, steagul de arome al poeţilor îţi flutură pe suflet, dar în găleata dumitale cu apă vie găsesc multe micşunele culese din grădina lui Marin Sorescu. Bucăţile în proză (apleacă ceafa şi închide ochii) sînt complet nerealizate.

GHEORGHE POJOR. Susţii să schiţa „Nu era prea tîrziu" este ruptă din viaţă şi „e suficient de reprezentativă pentru a cuprinde două sentimente opuse, dar care prin legea firii se adună şi tot prin aceeaşi lege se despart". Schiţa asta e ruptă din viaţă aşa cum sînt eu rupt din Marea Neagră, la ţărmul căreia am stat o săptămînă şi m-am simţit ca-n munţi, haiduc, vreau să zic. Schiţa e proastă şi scrisă într-o limbă de te ia groaza. Dumneata scrii în maniera în care aş bate eu cuie cu capul.

MADELAINE ALEXANDRESCU (pseudonimul unei fetiţe de 15 ani) îmi trimite două povestiri pe care le găsesc două imnuri ale bucuriei. „Te iubesc soare sfînt, rege al frumuseţii. Vreau să-mi pătrunzi în suflet, să te păstrez acolo, să te contopeşti cu visurile mele, să pot dărui razele tale fierbinţi oamenilor buni, celor ce iubesc frumuseţea nevinovată a primăverii". Dragă Madelaine (cit pe-aci să zic Caliopi) îţi doresc din suflet să rămîi mereu prietena visului şi a primăverii. Şi pentru că mă rogi să-ţi dau sfaturi, îmi permit să-ţi spun că trebuie să citeşti şi să înveţi mult ca să ajungi scriitoare. Şi nu uita, trebuie să te şi joci.

M. DRAGUŢ. Despre „Naufragiul clipei" n-am a-ţi spune altceva decît : „uf, nesuferită tristeţe !" (fraza dumitale), la care adaug : hăh, ce falsă durere ! Leagă nimicul la gard şi lasă să-ţi curgă pe ape moara cu dramolete culese din revistele de cinema.

C.M. N-ai pătruns în ţara lebedelor. Totul e de împrumut : Şi metaforele şi rimele.

NICOLAIE TĂNASE. Cînd te întorci în Bucureşti, treci pe la redacţie. Semne bune.

TITUS LUPESCU. Ce să-ţi răspund la bazaconiile alea ? Am în minte momentan o frază timpită, pe care, iată, ţi-o dăruiesc : Ezechil, strigă căpraru, şi cartofii se aliniară pentru a fi bărbieriţi şi răsturnaţi în cazan.

ION DUCUCITU. Ce titlu e ăsta „Cu tată surogat" ? ! De ce nu „Cu mamă ceai de agrişe", sau „Cu frate spumă de drojdie" ? Nea Ducucitule, mă doare capul de-ale mele.

Fănuş NEAGU

P. CREJEA mă numeşte laconic, avînd sentimentul că aceasta constituie o gravă acuză.

„Răspunsul Dvs. îl consider laconic. Din toate ce se poate spune spre a caracteriza o poezie (!), faptul că remarcaţi doar că rima **„Pom-metrou"** e un copil pe lîngă **„stins-revers"** a subsemnatului nu mă satisface".

După ce mă asigură că la domnia-sa nu contează rima ci fondul („calitate — cerinţă de prim ordin") şi că, reproduc textual, „la nivelul rimei accentul îl pun pe ritm", autorul nostru ne dă o variantă pe care o consideră corectă, a strofei ce, fără multă alegere, fusese luată de noi în discuţie. Iată versiunea „definitivă" :

A fost o iubire mare
Ca un incendiu.. ignifiant eres !
Dorul mă arde şi mai tare
Cînd ştiu că viaţa are şi revers.

Ei, poftim, acum ce mai am de zis ! Autorul meu „pune accentul la nivelul rimei pe ritm şi la nivelul ritmului pe rimă". Iar eu îi tot caut noduri în papură, în loc să recunosc deschis că scrie genial.

DULUŢĂ PETRE. Lirica „fringere a mijlocului" la care sînt invitate mereu iubitele poeţilor, este nelipsită din strofele acestui autor : „Cînd după două gînduri eu mă ascund, iubito / Să nu îţi ridă ochii, să-ţi chiotească gura / Ci fringeţi mult mijlocul, priveşte încotro ? / Mai poţi să mişti piciorul şi cauţă întruna".

Treaba asta cu frîntul mijlocului scrînteşte condeie.

M. TURDEAN. Poezia dv. este gîngurit şi oftat de alcov. Emoţia artistică nu se poate confunda cu scîncetul amoros. Nu există lirism glandular şi schelălăitul voluptos al fiinţelor lăsate de Dumnezeu nu constituie Artă. Altfel, orice vietate s-ar apuca de scris poezie.

NESTOR. Înţelept nume, imprudente stihuri ! Pe Hercule, mă aşteptam la ceva mai mult de la un atît de vrednic personaj. Demitizare, demitizare, dar nici aşa !

VERONELA. Norocul dv. este că aveţi o caligrafie absolut imposibilă şi de nedescifrat. Aşadar, un talent neînţeles.

LANCASTER SILONA se tînguie de cruzimea celui iubit în versuri care miros a încăierare de bucătărie : „Mi-ai spus că apa e curată / era tulbure // Dar am băut căci tu mi-ai zis / Mi-ai dăruit / un trandafir uscat şi ofilit / Dar l-am luat căci tu m-ai îndemnat".

E clar, derbedeul e de vină !

Apropo de trandafiri şi de Lancaster, văd că Războiul celor două Roze e în floare.

Z. VALERIU. Dintr-un interminabil poem despre o privighetoare, am înţeles că pînă şi păsările, pînă şi filomelele cu glas divin sînt tot nişte ingrate şi nişte păcătoase. Poate doar în lumea insectelor s-or mai găsi niscaiva sentimente mai curate.

Cezar BALTAG

jurnalul unui martor ocular

Despre superficialitate

Acuzaţia de superficialitate e foarte adeseori folosită... Rar pierdem noi prilejul de a ne indigna de păcatele altora. Cît de superficial poate să fie X, cît de superficială poate să fie uneori Y. Dar chiar şi spiritele superficiale se indignează fără efort, mediocrului i se face uşor scrîbă de mediocritatea vecinului... Silă de mediocritate nu garantează geniul nimănui. Indignarea este şi ea o dovadă de superficialitate, cînd spumegăm de minie, raţiunea se înţuneacă. Lenea de a merge în adînc naşte sterila indignare, ne indignăm fiindcă sîntem incapabili să descoperim adevărul. De aceia „furioşii" au fost întotdeauna nişte leneşi. Noi nu vom susţine că sîntem profani, iar ceilalţi superficiali, noi nu vrem să spumegăm de minie, dar vrem să descoperim adevărul. Nu ne propunem deci să facem observaţii răutăcioase sau ironice, pe tema superficialităţii vrem să vedem ce este în fapt superficialitatea.

Din nefericire, şi asta o spun în primul rînd în legătură cu mine, noi trăim numai la suprafaţă, la nivelul stupid şi şubred al senzaţiilor înşelătoare, rezerva noastră de inteligenţă trece nefolosită şi moare odată cu noi. A trăi la nivelul senzaţiilor înseamnă de fapt a nu trăi, senzaţiile nu pot fi înţelese prin senzaţii, numai sensibilitatea e capabilă de a pune ordine în haosul senzaţiilor... Toate pasiunile adulterul, violenţa, crima, ura, sînt, oricît ar părea de paradoxal, dovezi indiscutabile de superficialitate... Niciun om profund nu este capabil de violenţă. Adulterul frivol şi crima atroce au aceeaşi origină. Se spune adeseori că în adîncul omului s-ar afla patimi viscerale, obsesii, violenţe, un întreg infern... Nimic mai neadevărat. Infernul acesta doar la suprafaţă. Spiritele demoniace de care o anume literatură a făcut atîta caz, sînt în esenţă spirite frivole. În adînc, există iubire şi inteligenţă, dar noi, din nefericire, nu ajungem pînă în aceste lumi... De fapt, nu trebuie înţeles prin profunzime un loc subteran, ascuns în cine ştie ce mister al conştiinţei, profunzimea este o stare naturală, care însă, uşor se degradează în timp... Prin natura lui, omul este nobil şi inteligent, prostia şi viciul sînt realităţi artificiale, care se adaugă, care sufocă omul. Violenţa nu este numai o calamitate pentru individ, ci o stare profund artificială, nu există violenţa spontană, toate violenţele sînt produse arbitrar de minţile haotice, toate crimele sînt trase de păr. Violenţa nu este numai barbarie, ci şi deformarea brutală a realităţii. Un om cu simţul realităţii este incompatibil cu violenţa... S-a vorbit adeseori despre abisul omenesc, şi mai mulţi scriitori s-au îngrozit de întunericul care zace în om... Eu, în această privinţă sînt ceva mai liniştit, deşi uneori nu mă pot acuza de idilism... Eu nu spun că nu există acest blestemat şi trist întuneric, dar eu simt că întunericul există la suprafaţă, în lumea senzaţiilor... Se spune că senzaţiile sînt oarbe, nu e adevărat, dacă ele sînt înţelese de inteligenţă îşi capătă măsura adevărată... Nu e vorba de a domina senzaţiile, senzaţiile nu sînt nişte slugi gata să asculte de biciul raţiunii. Nu trebuie să le dominăm — asta ar fi iar o treabă frivolă, ca un ceaţi dansant, ci să le înţelegem, adică să le privim deschis de la egal la egal...

Departe de mine vanitatea de a nega reacţia senzaţiilor, — sigur, o femeie frumoasă rămîne întotdeauna o femeie frumoasă, o zi cu soare, o zi cu soare, dar omul are puterea de a nu deveni robul unor senzaţii. Omul n-are numai energie senzorială, n-are numai instincte, el are de partea lui sensibilitatea şi inteligenţa. De aceea — pentru a parcurge exact realitatea trebuie să trăim total, cu senzaţiile, dar şi cu sensibilitatea şi inteligenţa noastră... O trăire doar la nivelul senzaţiilor naşte, implacabil, superficialitatea. Iar superficialitatea nu este numai imperiul adulterului ci şi imperiul morţii şi al violenţei.

Teodor MAZILU

DISCUȚIA REVISTEI NOASTRE

cartea de publicistică

„Imposibila întoarcere" de Marin Preda

Confesiune și literatură

Am înnegrit (conform unui dezagreabil obicei al nostru) cu însemnări paginile cărții lui Marin Preda — *Imposibila întoarcere*. Ne-am chinuit amicii cu tot felul de observații despre volum și autorul lui. Iar acum, cînd dorim să așternem pe hîrtie gînduri despre această carte, o neobișnuită tulburare ne stăpînește, în stare să pună sub semnul întrebării bruma de interes pe care ar putea-o prezenta opiniile noastre. De multă vreme ne stă la inimă să scriem despre acest mare scriitor contemporan dar, oricît ar părea de ciudat, ne-a împiedicat chiar imprejurarea că opera sa se bucură de o acceptare unanimă, că despre ea se exprimă, cu precizie și pătrundere, cei mai buni critici ai țării. Ce-ar mai fi de spus, ne întrebăm, care să nu semene a rece iscusință, a comentariu lăturalnic pe idei deja rostite de alții ? Căci — așa cum spunea undeva un critic — prieten — adeziunea vociferantă a majorității comentatorilor literari crispează întrucîtva demersul individual. Odată publicate, paginile noastre riscă să se piardă în corul general, pînă la confundare.

Dar toate aceste temeri, în cele din urmă, încep să-l irite chiar pe cel ce le încearcă, ele trădînd un păcat de care ne facem vinovați mai rar decît alții, cel al orgoliului exprimării. Oricîtă înfatuare ar respira filele noastre (ea poate fi, ținem să sugerăm aceasta, și o formă de timiditate) sînt împrejurări în care e important să spui — chiar dacă vei fi mai puțin original — ceva despre o carte importantă. *Imposibila întoarcere* este o asemenea operă. Ea nu te poate lăsa nepăsător, la apariția ei orice scriitor simte nevoia să-și spună cuvîntul. Pentru că *Imposibila întoarcere* este o carte neobișnuită și angajată pentru noi toți, ea adună (și lectura este pur și simplu pasionantă !) gîndurile despre societate și artă ale unuia dintre scriitorii-simbol, a căror valoare și audiență extraordinară dau o altă greutate fiecărei pagini, fiecărei fraze ; poți să nu fi de acord cu una sau alta din ideile (sau doar nuanțele) unui autor atît de personal ca Marin Preda — cum, de pildă, noi atunci cînd prozatorul scrie următoarele : „într-adevăr, asta e menirea poeților, să atragă atenția oamenilor asupra lucrurilor frumoase și să-i smulgă din grijile și obsesiile lor prea de tot terestre", frază care (firește, circumscrisă într-un text care nu-și propune să epuizeze condiția poetului) ni se pare nedreaptă și limitativă. Menirea poeților este mult mai înaltă, noi credem chiar că Poezia (care se exprimă, în moduri specifice în toate celelalte arte) este exprimarea cea mai pură și ultima a omului, nu doar o gentilă exhortație spre „lucrurile frumoase" și o alinare a grijilor și obsesiilor „prea de tot terestre", cum s-ar putea înțelege dintr-o lectură grăbită a articolului. „Ce ne spune Orion ?" La fel, unele opinii despre teatru și, din nou, despre poezie, ale romancierului, ne par discutabile. Dar, repetăm, în ansamblul lor, opiniile exprimate de Marin Preda în *Imposibila întoarcere* sînt, într-un fel sau altul, angajate pentru fiecare dintre noi, oamenii scrisului.

Într-una din paginile cărții, Marin Preda constată interesul deosebit pe care-l arată cititorii secolului nostru față de personalitățile literare ieșite din comun, dovedit în consumarea *integrală* a zestrei lor de hîrtie : nu numai romanele, poemele, piesele de teatru, eseurile sînt devorate de admiratori, dar și cele mai mărunte intervenții în presă, scrisorile, paginile de jurnal intim, în fine — *carnetele* diferitelor opere. A devenit o practică editorială curentă publicarea „dosarelor" marilor cărți. Practic, cititorul de azi intră peste autor (viu sau mort !) în casă, îi scotocește prin sertare, respectuos dar ferm, îl întreabă cîte-n lună și în stele. *Imposibila întoarcere* este, oarecum, urmarea acestei imperioase curiozități a cititorilor, pare că scriitorul răspunde la întrebări ce i s-au adresat nu o dată sau pe care le presupune.

Volumul cuprinde scrieri cărora cu greu li s-ar putea găsi o denumire care să le adune. Găsim în el considerații despre mutațiile sociale și spirituale (cu obsesia, lesne de înțeles la autorul „Moromeților", a soartei țărănimii în lumea actuală), intervenții în discuții literare — cu deosebire prețioase sînt cele privitoare la relația scriitor-lume, scriitor-cititori —, amintiri disimulate (ele, de obicei, prilejuiesc portrete admirabile), mărturisiri despre etapele propriei creații, „reflecții risipite". În plan stilistic, *Imposibila întoarcere* amintește mereu de Ilie Moromete (cum remarca Nicolae Manolescu), definitorie fiind *oralitatea savantă* a scriiturii. Fascinează la lectură aerul de rostire nepremeditată, ca pe apă, a unor gînduri care, sîntem siguri, au cerut, în realitate, o îndelungă și anevoioasă redactare. Cascadele de întrebări și exclamații tipic țărănești (de parcă Moromete ți-ar repeta, cu tipic, vorbele, ca să arate că a înțeles ce ai zis și că îndată îți va da replica — nefiind el prea convins că o vei înțelege ! —) transformă lectura în deliciu și, e cazul s-o spunem imediat, îngîndurare : „Omul de la volan, se spune, își însușește psihologic o parte din puterea motorului său și devine agresiv. Ce idee pur literară ! Cum să-și însușească o astfel de putere ! De ce ? Îi lipsește cumva o doagă ? Ce să facă el cu puterea aceea decît să tot meargă pe drum și să ajungă cu bine la destinație ?" („Agresivitatea la volan") ; „Cum adică, doar 5% din populația unei țări să asigure restului alimentele de tot felul hrana vitală, fructele, verdețurile, laptele, carnea, ouăle ? Dar albinele ? Prin ce flori și pomi fructiferi or să alerge să-și caute polenul și cine o să aibă grijă de ele în toate anotimpurile anului ? Dar omizile ? Cine o să mai curețe pomii de ele ? Dar caii ? Unde sînt caii ? Ce-au făcut cu caii ?" („Cîți oameni ne vor hrăni") ; „Or ce fior pot da aceste drăcovenii din forța noastră omului din anul 10 000, presupunînd că ele s-ar păstra pînă atunci printr-o întîmplare ? *Ei, ce fior ?!*" („Sperietori de ciori"). „Oralitatea" lui Marin Preda nu se limitează la aceste întrebări și exclamații, ea se constată și în utilizarea (alminteri, sobră) a unor formulări de conversație curentă, unele de o ironie dură. Iată, o amuzantă parafrază : „Scriitor, deci, nu-i place să fie numit, ci cum ? Cetățean care scrie ! Iată ! Cum ar fi, de pildă, ca în loc de electrician să zicem cetățean care se ocupă cu electricitatea" („Un cetățean care scrie"). În „Adevăr și închipuire" autorul se distrează (nu prea vesel, de fapt, în final ajungînd la mărturisiri literare importante, exprimate pe un ton grav) redînd — cu intervenții cu tot — năzdrăvăniile unor cititori care judecă actul scriitoricesc : „și dacă scriitorul le răspunde că nimic nu e inventat din tot ce a scris el, *aha*, ar zice ei atunci, va să zică a auzit și el cutare și cutare întîmplare și s-a apucat de scris, asta nu e așa greu, sau dacă totul e imaginat, *aha*, va să zică scorneli". În „Cărți și eroi", Marin Preda nu ezită să pună la punct o apreciere cu care nu e de acord : „G. Călinescu spunea că spiritul voltairian ar fi cam senil. *Taci*, că spiritul călinescian e foarte viril în *Cartea nunții*, platitudine artificială, sau în *Bietul Ioanide*, unde estetismul ucide totul, în ciuda faptului că eroul doarme pe frig cu geamurile deschise și cucerește la cincizeci și la șaizeci de ani tinerele fete din anturajul său : aceste cuceriri sînt ridicule prin ideea de demonstrație care le animă".

Imposibila întoarcere este, insistăm asupra acestui lucru, *o carte literară*, nu una de publicistică obișnuită. Portrete de personaje memorabile, ce pot fi comparate cu cele din

Ilie CONSTANTIN

(Continuare în pagina 4)

Un jurnal intim ?

Descoperind America în satul românesc, Marin Preda trage aici o brazdă care rămîne a lui (și după comasare) și pe care — ne vine în minte o sugestie din Arghezi — cată să o ducă în cer.

Dezleagă astfel o lume de băștinași, nebănuită, pe care o varsă în literatură, ca pe un sac cu infinite, complicate și nespus de subtile probleme.

Ultimul țăran autentic, Moromete, încăput sub mersul inevitabil al timpului, care pietruiește drumul mare, legînd trainic satul de oraș, privește cu ironie situația, o înțelege, explicîndu-și-o moromețian. Pagina care te pune pe gînduri a acestei cărți este cea închinată **imposibilei întoarceri:** a autorului la lumea sa, a lumii de azi la lumea care a fost.

Marin Preda, odată ieșit din roman și povestire, propunîndu-și să scrie niște însemnări, se așează pe marginea șanțului și se frămîntă. Iată cele mai autentice frămîntări **de scriitor,** spuse pe șleau.

Puzderia de sofisticați ne-a făcut să credem că literatura noastră nu mai are nici un fel de problemă, că ne-am afla în fața vidului absolut. Acești firoscoși sînt anulați odată cu rostirea primelor adevăruri.

Nu este o carte de eseuri, autorul nici nu și-a propus asta. Intrăm de la primele pagini într-un laborator unde, spre deosebire de unii confrați, nu întîlnim **toate** opiniile, ci una singură, a lui Marin Preda, care de fapt ne și interesează.

Ce crede el despre țărani, ce gîndește despre Caragiale, Sadoveanu, Călinescu ? (Nu subscriem însă la polemica prelungită cu George Călinescu. Proza acestuia nu i-a plăcut, dar, în ciuda acestei neplăceri ea rămîne oricum o piatră fundamentală).

Nu am avut ocazia să vorbesc despre scrisul lui Marin Preda. Plin fiind de fiorii și parfumul **Moromeților,** profit de apariția acestor pagini, aproape un jurnal intim, spre a-l omagia, ca pe un clasic al nostru, tînăr.

Marin SORESCU

Discuția continuă în pagina 4-a

O carte, un mesaj scriitoricesc, și înțelesurile unei profesii

Cînd o carte depășește intențiile autorului și oamenii se string în jurul ei să-și regăsească întrebările și gîndurile, cartea se desprinde de autor, păstrînd numai numele ocrotitor deasupra unui bun devenit comun.

Marin Preda este scriitorul care nu are nevoie de laude. Elogiul, cînd nu vine din respect și recunoaștere rațională a muncii altora, e vecin cu injurătura și s-au văzut prilejuri cînd născocirea elogiilor pentru alții n-a însemnat decît un mod subtil al laudei de sine. Marin Preda nu s-a lăudat singur și a fost, aspru sau tăcut, din stimă, în privința laudelor pentru alții. „Imposibila întoarcere" carte și document scriitoricesc, mărturisește o condiție și o morală. Dacă nu acum, cu timpul, cartea va fi recunoscută ca un mesaj de breaslă plin de semnificații. Cine vede o surpriză în apariția acestei cărți nu-l cunoaște îndeajuns pe acest autor aplecat asupra lucrurilor fundamentale. Pecete de viață și destin, onestitatea cărții cheamă la iubire pentru numele de scriitor și pentru rosturile sale ferme de omenie și căutare a adevărului.

Ștefan BĂNULESCU

Revanșa scriitorului asupra personajelor sale

Nici prea multă băgare în seamă a tuturor faptelor și făpturilelor nu-i bună. De exemplu, nu poți evita la nesfîrșit să-i spui **mamei** tale **mamă** numai de teama de a nu părea prea subiectiv. A spune din cînd în cînd, femeii care te-a născut, **mamă** nu e un fapt și nici nu făpturiță, de atîta rușine cît ar părea să aibă dacă-ți faci toate socotelile de obiectivare. Să îndrăznim deci să trecem peste aerul ușor cam jenant al evidențelor și să rostim : aceasta e o evidență !

★

Am auzit că, în perioada cînd mă aflam în America, Marin Preda a spus la televiziune într-o seară că domnia-sa a început să facă publicistică deoarece un poet, Adrian Păunescu, **„se tot învîrtea pe lîngă mine cu un creion și zicea : vorbiți că eu notez. Și nota și zicea că e frumos".**

Mărturisesc că e adevărat. Recunosc că nu mă prefăceam că-mi plăceau frazele lui Marin Preda. Am trăit chiar o experiență unică în acele luni de zile. Ce n-am bănuit niciodată, și aici Marin Preda m-a dus, de tot, este că „Imposibila întoarcere" prima (zic : prima !) carte de publicistică a lui Marin Preda va fi nu atît de bună, ci atît de organică. Vasăzică în timp ce eu notam amănunte, **prozatorul construia** — fără să-mi dau eu seama — întregul, sistemul. Marin Preda s-a purtat cu mine ca Moromete. Abia azi, citind cartea, înțeleg cît de mincinoase și mișcătoare sînt aparențele. Credem că un lucru e bun, acceptăm că e bun, de teama de a nu ni se scoate pe nas că este extraordinar. Acceptasem că publicistica lui Marin Preda e bună, ce mai trebuia să aflu că este și extraordinară !

★

„Imposibila întoarcere" este o dovadă de lirism sechestrat. Marin Preda spune pentru prima oară : eu. Un **eu** lung și dureros ca o epilepsie a tuturor pronumelor. În acest sens, „Imposibila întoarcere" este revanșa autorului asupra personajelor sale. Regizorul iese în scenă și vrea să sfărîme tot misterul. Zice : uite, misterul ăsta e făcut din misterul cutare + taina cutare + necunoscutul cutare. Și cu cît explică misterul cu atît ne afundăm în mister.

Nu am aflat nimic nou, nimic revelant despre **motivele** pentru care s-a scris **Intrusul,** aflăm numai că Marin Preda e azi în mai mare putere creatoare ca oricînd.

★

Și mai aflăm cum a fost și cum este lumea în care trăim, văzută de Marin Preda.

E cazul să recunoaștem că Marin Preda a dat un exemplu și a cîștigat o prioritate.

Soarta țăranului român, soarta scriitorului român, soarta și istoria, faptul și creșterea lui iată la ce gîndește Marin Preda. Ceva mă tulbură iarăși la această operă : încercarea de a istoriciza totul. Că într-o luptă cu superstiția, Marin Preda istoricizează. Și aceasta e iarăși o treaptă spre lumina într-un tîrziu inexplicabilă pînă la capăt a creației.

★

Prin puterea de a problematiza acolo unde alții văd fapt închis, prin puterea de a fi nedrept și prin stăpînirea cuvîntului rădăcinos, prin altitudinea intelectuală pe care „Imposibila întoarcere" a descoperit-o pentru întregul său destin literar, prin curajul social și flacăra de dincolo de cuvînt, Marin Preda este astăzi unul dintre marii noștri scriitori.

Adrian PĂUNESCU

Sarea de taină și lumina din mări

Marin Preda e un nume care mă tulbură, mă fascinează și mă doare. Cînd îl citesc trăiesc senzația stranie că ne-am bătut amîndoi, acolo, în Pămînturi, simt măciucile spărgîndu-se în capul sfînt al cailor, și parcă șchiopătez în suflet, nevindecat. Scrisul lui, atît de singular într-o literatură, e lemnul curat cu care se aprinde focul la sărbători.

Aplecat grav asupra lumii, Marin Preda culege în oglinzi nemuritoare sarea de taină și lumina căzută din mări în pămîntul românesc. Despre Marin Preda — exemplară conștiință artistică — sînt dator să spun că el rămîne în inima mea o mîndrie a literaturii din acest secol.

Fănuș NEAGU

Certitudinea că nimeni n-ar mai putea să-ți ia condeiul din mînă

Acum cîtva timp am citit în **Luceafărul** că Marin Preda, susținător al unei rubrici săptămînale, își întrerupe colaborarea întrucît lucrează la un roman. Păcat, mi-am spus, n-o să mai am bucuria pe care în fiecare sîmbătă autorul **Moromeților,** ca altădată G. Călinescu cu a sa cronică din **Contemporanul,** mi-o procura cu regularitate. Dar iată o recompensă. Editura Cartea Românească publică un elegant volum de peste două sute de pagini, **Imposibila întoarcere** de Marin Preda, reunind articolele de pînă mai ieri din **Luceafărul** cu alte cîteva însemnări, tot recente.

Articolele lui Marin Preda, strînse laolaltă, capătă o nouă semnificație, sporită. Am văzut întotdeauna în scrisul lui Marin Preda prezența unei conștiințe artistice, inteligența critică, meditația adîncă asupra faptelor și capacitatea de a o exprima limpede, adesea cu umor, mai totdeauna cu o foarte subtilă ironie care mi se pare însușirea sa esențială și ceea ce face finețea literaturii lui. Am vorbit o dată de o anumită particularitate a spiritului lui Marin Preda, a eroilor lui, inventați, nu copiați de el după modele reale, ca, între alții, acel Ilie Barbu din **Desfășurarea („consătean-ul meu Ilie Barbu n-are, mărturisește scriitorul, în afară de nume, nici o legătură cu Ilie Barbu din nuvelă și film")** care, întrebat la Sfatul Popular al raionului despre autorul personajului de ficțiune omonim, a zis.: **„Tovarăși ! Marin Preda a fost un prăpădit. Trăiască Partidul Comunist !"** — ulterior reclamînd și jumătate din drepturile bănești cuvenite prozatorului și scenaristului. Ilie Barbu este în nuvelă un țăran sărac, umilit care, pus în slujba de socotitor, reciștigă sentimentul demnității umane, nu chiar pînă a ajunge la mîndrie dar cei mai mulți eroi ai lui Marin Preda practică discret sau pe față o simpatică fanfaronadă, ceea ce nu pune sub semnul întrebării istețimea lor, ba, dimpotrivă, o atestă. Ironia este echivalentă cu detașarea, cu distanța față de obiect, necesară creației impersonale și ea ține totodată încordată atenția cititorului care vede că autorul țintește să evidențieze ceea ce realmente interesează și are haz. În **Imposibila întoarcere** (imposibila întoarcere la ceea ce e depășit, perimat, stereotip), Marin Preda atrage subtire atenția asupra unor metehne ale vieții literare curente, destăinuind, uneori dramatic, ce înseamnă a fi scriitor profesionist, dedicat adevăratei arte, ce înseamnă a lupta pentru a dobîndi certitudinea că nimeni n-ar mai putea să-ți ia condeiul din mînă.

Al. PIRU

Poiana sofiștilor păguboși

„Reproșul că trăiau, practic, într-o iluzie, nu infirmă adevărul că aveau dreptate în spirit".

Centrul, mărturisit, al prozei lui Marin Preda se află în poiana fierăriei lui Iocan în care țăranii făceau politică. Cartea de publicistică recent apărută a autorului Moromeților — **Imposibila întoarcere** — titlu tulburător, cînd ajungi la articolul din final, care dă și numele volumului, este o tîrzie și imposibilă și ea intrare în vorbă printre umbrele oratorilor din poiană, academie, nu chiar platonică, totuși un for de discuții fundamentale și de mare finețe în pătrunderea adevărurilor omenești. Tonul pare umoristic, tonul vorbitorilor, stratagemă psihologică a unor pîrliți, obsedați de dări și impozite, de spolierea organizată în contra lor : ei cred în puterea ironiei și a cuvîntului — sofiștii din poiană — ei își închipuie (și măsurînd realitatea cu sutele de ani, se va vedea că nu greșesc, avînd toată dreptatea să procedeze astfel) că vorba rostită cu abilitate, denunțarea prostiei în termeni nu violenți, ci de îngăduință și superioritate — cum vorbești cu cineva sau cu ceva fals întocmit, fără prea multă șansă de supraviețuire... ei își închipuie, vreau să spun, că dețin o armă formidabilă și secretă, inventată de mult, încă nefolosită la întreaga sa capacitate revelatoare de adevăr, Timpul plus inteligența.

Văd această carte excepțională de publicistică a lui Marin Preda ca pe o luare de cuvînt, ea însăși, în poiana acelor bieți sofiști **terre-à-terre,** fără succes, fără practica mersului obtuz și nespiritual spre chiverniseală. Marin Preda însuși socotindu-se un astfel de „păgubos", față de o temă literară practic neatinsă și care îl obsedează. El vorbește acum singur în această poiană care, la maturitate, i se pare, cu un efect tot al Timpului, strîmtată, și nu „datorită compresiunii pămîntului, ci pentru că pe ea nu se mai adună oamenii".

Așa se instalează în realitate, totdeauna incomod, numai un scriitor mare.

Constantin ȚOIU

cartea de publicistică

Obsesia realității

MOTTO :

„Ce-am făcut cu acel timp, cînd l-am avut, de n-am descoperit pînă acum unde se află cutare stea ? Nimic n-am făcut. Am fost obsedat. Atît".

Mai întîi, atracția fascinantă pentru real : cît cuprinde o zi lucrătoare, întîmplările ei sînt toate egale și demne de observat. Între cerul cu stele și pămîntul cu ierburi strălucitoare, ce se întîmplă e important în egală măsură, un îmbold de-a afla, o curiozitate imensă așează ora exactă, banalul și uzualul într-o lumină de început : sensurile se întorc în cuvinte uzate, adevărurile în fapte uitate, o revitalizare pe față a lumii se întîmplă, totul devine interesant. Cred că aceasta e prima dimensiune : reveria, extazul, încintarea de a observa.

Cum se observă este terifiant. Cîteva întîmplări relatate fără participare sînt speculate apoi cu concluzii atît de neașteptate că faptul considerat indeobște „fără semnificație", „mort" și „de serie" devine un fapt special. Cui să-i treacă prin cap că statul pașnic, la coadă, este evazionism social ? Există o forță de înțelegere particulară ca o lumină bruscă de soare peste un teritoriu uitat ? Există o pătrundere a realității pînă la cea din urmă concluzie, o pătrundere în esență și-n forță, o știință a înțelegerii peste știutul obișnuit.

Dar contemplarea și specularea realității, reveria și stările de extaz au o formă de circumscriere extrem de severă, sînt comandate și asimilate moral. Disimulată în proză, vocația etică se constituie cu prilejul cărții de publicistică drept program. Fără să fie moralizantă ; cartea lui Marin Preda este acut morală și sentimentul acesta este extrem de reconfortant. De ce să nu recunoaștem, senzația aceasta de apă limpede și adîncă o avem atît de rar ! S-a dezlegat și-n numele tău o problemă de viață și moarte, se vede iar orizontul, se poate merge-înainte o bucată de timp. Fiindcă vocația realității este în cazul de față și-o chestiune de caracter. Principiul moral este ferm și ierarhic, există o normă pentru fiecare din semnele receptate, fundamentul este al unui sistem. Ori nu ești din capul locului de acord ori ești contaminat pînă la identificare, tonul cărții impune și-o atitudine „în lectură", se merge obligatoriu pînă la capăt, se crede obligatoriu pînă la capăt, este imposibil să meditezi.

„Imposibila întoarcere" este o carte de influențare, este un volum „de acord". Programul afișat este limpede și statornic, este valabil și de actualitate, adeziunile se produc imediat. Obîrșia principiilor etice în care crede, pe care le apără și le impune prozatorul este o conștiință căreia dacă-i spunem socială numim numai jumătate din adevăr. Se cere un adjectiv care să particularizeze spațiul ei de mișcare într-un loc geografic precis, într-un timp istoric precis, într-un context spiritual precis. Într-adevăr am convingerea tot mai limpede că programul de conștiință al autorului „Moromeților" este însuși programul nostru de conștiință. Nu s-a auzit demult în literatura română o strigare atît de limpede și de înaltă, un credo atît de convingător.

Sânziana POP

Confesiune și literatură

(Urmare din pagina a 3-a)

nuvelele și romanele autorului, mișună prin pagini, precum al fratelui Gheorghe care a și construit „jumătate din societate" și lucrează la „jumătatea ailaltă" ; de neuitat este prietenul din „Compromisul cu ideile" prins magistral, din cîteva linii : „E neîmpăcat. A citit enorm, și cu anii a căpătat, datorită acestor lecturi, un vocabular criptic și sumbru, în timp ce sufletul lui îl vezi parcă zbătîndu-se să iasă la lumină prin această platoșă de fier a ideilor. Abia deschide buzele, se uită drept înainte necruțător, iar imaginea lui e obsedantă, desculț cum stă pe prispa casei, pămîntiu la față și pătat de o bătrînețe care începe să-i ia din violența gîndirii, dar fără să-i aducă împăcarea". Acest personaj care smulge și admirația „prin cunoștințele sale haotice" este eroul unor întîmplări ilariante, precum următoarea, povestită succint dar cu forță de Marin Preda : „Au vrut odată unii care nu-i suportau ironiile mușcătoare să-l bată, au spart becul din încăperea MAT-ului și au tăbărît pe el. L-au umplut de sînge, l-au tăiat pe obraji. Așa credeau ei. Cînd au aprins însă lumina, furia lor n-a mai cunoscut margini. Îl bătuseră și-l schilodiseră pe altul, unul dintre ei, în timp ce el, prietenul meu, se smulsese de sub grămadă și reușise să fugă. Cel care fusese luat drept el l-a dat pe urmă în judecată fiindcă n-a vrut să stea să fie bătut, învinuit adică atît pentru că a fugit, cît și mai ales pentru faptul că a fost ciopîrțit altul în locul lui. Ar fi trebuit, pesemne să dea un chiot ca să-și anunțe astfel dușmanii ! „Bă, nu mai dați, că eu am fugit !" Mare nerod și ăla". E atîta viață în redarea (cu umor și înțelegere superioară) a acestei farse țărănești, încît cu adevărat regreți că unele dintre multele mișcări epice din *Imposibila întoarcere* nu sînt cuprinse în narațiuni de amploare. Acest regret se cuvine să fie însă judecat cu prudență, la urma urmelor și cartea de care vorbim avîndu-și justificarea ei literară propriu zisă. E ceea ce ne sugerează autorul însuși în excelenta parabolă intitulată „Neobosita inventivitate a tipului infect", cînd apreciază că întîmplarea pe care o narează nu e din cele ce pot fi folosite în literatura de ficțiune. Credem că, așa cum e povestită și comentată acolo, întîmplarea respectivă își află cea mai rotundă și mai puternică exprimare, cu o idee subtilă și profundă. Cîte alte portrete și situații exploatabile epic nu sînt risipite în această carte de „publicistică", pe care alți autori cu o inventivitate și cunoaștere a lumii reduse n-ar fi știut cum să le mai dezvolte ! Vrem să spunem, în concluzie, că *Imposibila întoarcere* este o carte bogată, unde cititorului i se oferă nu doar atitudini și confesiuni, ci bucăți de literatură curată, că Marin Preda își spune opiniile despre viață și scris tot prin intermediul literaturii, continuîndu-l pe prozator.

Credem că aceste deosebite pagini ale actualului volum pot fi cel mai bine definite cu înseși cuvintele autorului valabile, în general, actului de creație literară : „În lumea în care trăiește, scriitorul, fascinat de ceea ce vede, poate lansa o sondă și, în seninătatea conștiinței sale, poate să studieze datele acestei lumi și să ne dea, poate nu chiar un răspuns, asta, uneori, e atît de ușor, ci posibilitatea de a contempla noi înșine propria noastră viață, cu toate enigmele și problemele ei insolubile. Și atunci poate fi sigur că urmările gestului său creator vor fi imprevizibile".

Marin Preda ?... Sînt un citadin, pînă în măduva oaselor mele. Deci nimic mai firesc decît solicitările „Luceafărului", care mă confruntă consecvent cu fenomenul necitadin. Fie ! Bunicii mei au fost și ei niște **Moromeți**. Au murit însă, fără speranțe, în pusta maghiară de pe vremuri. Am pierdut contactul cu acești morți ai mei. Nici mormintele lor nu le mai știu. Sînt un citadin

„Moromete" al lui Marin Preda este o personificare definitorie a țăranului român, văzut într-o anumită perioadă a istoriei poporului român, întrun anumit peisaj, într-o anumită stare. Precum apare și „Ion", într-o anumită stare, într-un anumit timp și mediu. Este oare Marin Preda — Moromete ? **Sartre**, pe care Marin Preda nu-l agrează — și ăsta e dreptul lui — dezvăluie cauzele dramatice pentru care Flaubert e identic cu Mme Bovary. Speculații ? O analiză nemaipomenită, și monumentală, o incursiune psihologică, estetică, filozofică și istorică pînă la ultimele limite posibile. Să-mi fie îngăduită o observație cu totul personală, din afară, o părere particulară, și nu o judecată, eu fiind scriitor maghiar, însă fiind totuși „membru al familiei" : — exegeza bogată a romanului **Moromete** a atins **și** stadiul mitificării. Ceea ce s-a întîmplat, de altfel, și în literatura noastră maghiară cu cîte un bun, sau foarte bun roman țărănesc. Un roman bun, țărănesc, nețărănesc, este un roman. Mitificarea temei, ca să fiu imediat de acord cu autorul lui Moromete, este un moment sociologizant, adică extraliterar.

„Imposibila întoarcere" : o bună parte din aceste 200 de pagini ale literaturii române — accentuez — **de azi** demitizează pe Moromete. Și cu asta, Marin Preda îl pune la locul lui cel mai exact pe Marin Preda. Am citit **„Imposibila întoarcere"** însă ca scriitor, nu sînt nici eu critic literar, precum nici Marin Preda nu pretinde că ar fi.

Cred că experimentul autodefinirii cere din partea scriitorului un curaj extraordinar, mai mare chiar decît scrisul unei opere epice sau poetice. Și riscul e mai mare. Automitizarea este ridicolă. Drumul spre adevăr este demistificarea și demitizarea. **„Imposibila întoarcere"** este o autoexegeză ; o incursiune cu toate că diversă prin genul literar, totuși unitar-psihologică, estetică și istorică privitor la lumea personal artistică și de gîndire a romancierului Marin Preda ; **o pătrundere sacadată, dar verticală, într-unul dintre fenomenele naționale românești : literatura**. O anumită literatură, literatura lui Marin Preda. Și pe acele pagini, în care scrie despre literatura altora, Marin Preda scrie despre etica și responsabilitatea — plebeică — a artei lui, ca arta contemporană românească. Ce este literatura lui Marin Preda pentru Marin Preda ? Realitatea, conștiința, magia și exactitatea cuvîntului potrivit, responsabilitateă, pasiunea pentru căutarea adevărului istoric în cel personal, inteligența și înțelepciunea, polemică cu soarta, și o sensibilă înțelegere intelectuală a fenomenelor umane și impersonale : determinante și provocator contradictorii, deci copleșitoare și dramatice. Am descoperit în **„Imposibila întoarcere"** o obsesie artistică și a mea, **căutarea adevărului ;** totul este legătură, relație, corelație conexiune, interdependență și nicidecum relativism. Nemiloasă respingere totuși, a neomeniei intelectuale. Marin Preda s-a format în perioada și în spiritul antifascismului generos ; ca să citez o frază din **Scînteia** de azi, cînd scriu aceste rînduri **„unitatea antifascistă, care s-a realizat, deasupra convingerilor filozofice sau politice personale, sub impulsul comuniștilor" —** cînd aceasta reprezenta singura idee de sinteză, de gîndire și concepție de **praxis** — poate într-un sens filozofic gramscian — a salvării patriei de dezastrul fascist-imperialist care s-a năpustit asupra ei. Noi, o bună parte dintre scriitorii maghiari, am făcut parte din această unitate antifascistă : PATRIOTICĂ. Și „urmuziștii", de care pomenește „Imposibila înoarcere", au servit cauza poporului. Am îmbătrînit împreună și am rămas tineri împreună. Să ne întrebăm din cînd în cînd dacă am rămas tineri.

În literatura maghiară din România, autorul **Moromeților** are confrați de concepție foarte apropiați. Între ei — un mare prozator, Sütö András. (mari prozatori nu se găsesc în fiecare colț de stradă ! Nu în fiecare sat !) și un romancier excelent, Szabó Gyula. Ce nenorocire acel adevăr spus de Marin Preda : traducerile nu pot decît să omoare originalul, ceea ce rămîne, spune Preda, este anecdoticul. Noi, scriitorii maghiari, simțim dificultatea traducerilor, aici, în patria noastră ! Avem, deci, în România și o literatură țărănească scrisă în limba noastră maternă, pe aceeași coordonată, înrudită spiritual, cu **Rebreanu, Marin Preda, Fănuș Neagu.** Nu sînt numai Sütö András și Szabó Gyula ; perioada interbelică ne-a dat chiar cîteva romane extraordinare, scrise de unguri din Ardeal, din sînul satului pur românesc, niște romane scrise cu mare artă, și autenticitate, romane de revoltă. Traducerile micșorează originalul ? Nici micșorate n-au fost aceste cărți interesante pentru Marin Preda, pentru conștiința revoluționară română ; n-au fost traduse. Doar o carte a lui Szilagyi Andras — în limba croată și germană, cam patruzeci de ani în urmă. Dar nu despre asta, ci despre „Imposibila întoarcere" vreau să meditez. În literatura maghiară de la noi apare și reapare în permanență o întrebare neliniștitoare, o cerință etică necesară a substanței naționale — a specificului, cum zicem noi, — dar și negarea acesteia : spiritul critic aplicat nouă înșine, spirit care se lovește de miticism și mitizare, o stare de anxietate, poate poporanistă, o anchilozare pe un singur punct și anume că n-ar exista, în afara țărănimii, nici o altă garanție pentru entitatea națională „imuabilă", „eternă", poate. Poate. Și gîndirea noastră e în mișcare. Ultima carte a lui Sütö András a înfruntat și a răsturnat această anxietate, ea demitizînd „complexul" țărănesc maghiar în literatura acestui popor de la noi din țară, oferind o viziune despre țărănime, deschisă, — istorică, desigur. Responsabilitatea socială, profund conștientă a lui Marin Preda în **„Imposibila întoarcere"**, are o adîncă pătrundere în realități ale gîndirii, și un simț ascuțit al istoricității prezentului. Prezentul este timpul, de cînd trăim noi (care trăim), pînă cînd trăim. În privința curajului acestei confruntări a realității cu ideaticul în cartea **„Imposibila întoarcere"**, ea poate să însemne și un exemplu etic pentru literatura maghiară din România, un sprijin moral pentru cei ce își văd oglindită dragostea de adevăr în mărturiile scriitorului român. Știind că problemele adevărate ale unei existențe naționale pot fi surprinse în mod realist doar pe linia observației critice, în înțelesul ei marxist, iată că Marin Preda ne conduce spre demitizanta descoperire a structurii de clasă a oricărei societăți. Ce va fi într-o societate fără clase ? Dacă vom trăi, vom vedea. Istoria vie a claselor e plină de surprize. Un roman însă este un roman. Este artă, și nu un tratat sociologic. O confesiune, o analiză literară, chiar o autoanaliză a artistului, pe lîngă că este o operă de artă, de cuvînt, de stil, de stil de gîndire, este înainte de toate gîndire directă, fără transpuneri, fără artificii, o pătrundere nemijlocită în real, adică o călătorie în lumea raporturilor imanente ale realului. Depinde ce fel de gîndire. Nici mitizarea nu poate funcționa fără actul gîndirii. Secolul nostru a produs mituri naționale, sociale și de clasă. Gîndirea realistă a lui Marin Preda le discută, pentru a-și scrie opera cu detașare, și pentru a fixa mai exact semnificația socială istorică adevărul. Deci Marin Preda poate să fie și un exemplu plin de sugestii, de înrîuriri pentru autodefinirea literaturii maghiare de la noi, care în cele mai bune cărți ale ei, tot din realitatea unui grup social izvorăște, numit naționalitatea conlocuitoare maghiară din România, o categorie etnică, și care în fond, și în majoritatea ei covîrșitoare a fost și este încă, în mod definitoriu, compusă din țărani, însă și cu tradiții citadine memorabile. Structura ei sociologică este identică cu cea românească. La fel și structura istorico-literară prezentă, înțelegînd prin ideea de prezent cincizeci și cîțiva de ani. Această țărănime maghiară de la noi, cu toate că are trăsăturile ei sufletești, proprii, personalitatea ei, ca și cea română, cu multe înrudiri, cu multe paralelisme, dar și cu trăsături diferite, originale în cadrul aceleiași istorii, această țărănime se află azi, împreună cu țărănimea română, în vîltoarea acelorași schimbări ale structurii sociale și de conștiință. Vrem, nu vrem, miticism, nemiticism — sîntem supuși legităților ireversibile care provin din dezvoltarea rapidă a statului nostru. Artistul și gînditorul realist Marin Preda se plasează între aceste coordonate, altele decît în perioada creării lui Moromete. Se petrec deci schimbări, convulsiuni sufletești aproape tectonice, se schimbă conștiințele și nu numai noțiunea de țărănime, chiar noțiunea de națiune se îmbogățește. Pretutindeni. Chiar și în sfera capitalistă. Iată : demitizarea **Moromeților** dintr-un alt unghi ! Cele trei pagini și jumătate — splendide ! — al căror titlu se găsește și pe fruntea cărții lui Marin Preda sînt zguduitoare. Copleșitoare ca artă și ca adevăr. Paralela la **„Imposibila întoarcere"** a scris-o, aproape concomitent, Sütö András. — Ce rău îmi pare că Marin Preda nu știe ungurește ! Ce să facem ? ! — Demitizare, demitizare... la urma urmei, care este cheia demitizării la Marin Preda, în **„Imposibila întoarcere" ?** — Respingerea oricărei absolutizări, pietrificării, imobilității, intoleranței, amenințării, brutalității, violenței. Fie ea numai spirituală. Nici o idee, nici o speculație, nici o iluzie **(acum îmi apare o carte, o confesiune contra iluziilor, poate undeva înrudită cu cea a lui Marin Preda),** nici o amenințare nu poate — fără intoleranța agresivă dogmatică — să se absolutizeze. **„Imposibila întoarcere"** este o confesiune prin excelență nedogmatică, cu toate că pledează pentru concepția **acestui** autor despre artă, pentru arta lui. Mai mult **„Imposibila întoarcere"** este o carte antidogmatică. Marin Preda contrapune mitizării pasiunea ratiunii, a cercetării neliniștite, contrapune intoleranței — întrebările intelectualului, ale inteligenței, ale priceperii, ale bunului simț — de fapt toate — sinonime ale eticii artistului lucid, realist. Aceste sinonime, am putea spune, corespund de fapt limbajului eticii artistice, în gîndirea autorului despre raportul dintre cele două categorii suverane, dar interdependente, **literatura — viața,** sau chiar **literatura — istoria.** Nimic mai apropiat, mai înrudit, între tendințele de gîndire în literatura din România, scrise în diferite limbi, — nimic mai împreună, pe nivelul necesităților interumane, deci istorice. Și la urma urmei : trăim împreună — independent de măsura în care unii dintre noi sînt prezenți în circuitul mondial al literaturii — coexistăm cu toate intențiile, adîncirii, cercetării și căutării similare, înrudite, identice de pretutindeni. Substanța națională, existența națională a popoarelor, a culturilor, ridică în permanență marea problemă a secolului : a exista independent, **a-exista-independent-împreună.** Contradicțiile însă produc violențe, mituri, dogme, dar și cărți extraordinare, antidoturi ale iluziilor. **„Imposibila întoarcere"** este o carte românească. Nu știu în ce măsură ar înțelege-o un australian, sau un englez. Noi o înțelegem. O înțeleg și eu, cu toate că sînt un citadin. Desigur — despre asta am mai pomenit de cîteva ori — sînt un citadin. Am cutreerat Europa secolului nostru în tinerețea mea ; orașele mari le-am cunoscut timpuriu. Și am cunoscut arta și literatura lor. Aș putea să mă cert cu Marin Preda, cu unele păreri ale lui, să zicem, conservatoare, privitoare la arta altora. Nu mă cert. Nu ne putem certa, fiindcă sîntem împreună interesați într-o problemă mai apropiată : **soarta literaturii în această țară a noastră, pe acest pămînt natal comun,** și fizic, și spiritual. Totuși — două mărturisiri. Marin Preda respinge pe Joyce și pe Picasso. Îl înțeleg. Nu-i puteau da o trăire, cu toate că el, Marin Preda, a apărut și între „Urmuzești", dintre care a plecat și unde s-a întors, și iar a plecat. Păreau cam nebuni. **Dădalus** al lui **Joyce** și **Moromete** al lui **Preda ?** Întîlnirea lor ar fi absurditatea absurdităților. Socot că Marin Preda este stimabil de consecvent. Tot așa cu Picasso... Eu, însă, care am trecut în copilăria mea prin catolicismul cel mai dogmatic, cel mai agresiv, și în prima parte a vieții mele am cunoscut oprimarea națională mele, o dublă oprimare, am fost deschis față de revolta imensă a irlandezului, care s-a răzbunat în cărțile lui nu numai pe catolicismul dogmatic și agresiv din Dublin, dar s-a răzbunat cu geniu chiar pe limba engleză, căci Dublin a fost și centrul revoltei irlandeze contra ocupanților **englezi.** L-am citit, de altfel, pe Joyce în lunga noapte a războiului. Dădalus mi-a fost un bun tovarăș de rezistență, de revoltă în contra nemților. Cu toate că el n-a fost deloc marxist. Presupun că am fost și în timpul acestei lecturi marxist și, în același timp am învățat umil și atent de la Joyce tehnica asociației poetice, mai mult a asociației fonetice. În acea noapte lungă, Dealtfel tehnica lui interioară și-a cucerit un rol important în structura, în modalitatea stilistică din **„Imposibila întoarcere".** Și Picasso ? Literatura — bună — rea, pe care am făcut-o (n-aș îndrăzni să o apăr în totalitatea ei) este întrețesută cu lîna arsă a războiului civil din Spania. În 1937, vara, într-o gară a unui oraș în apropierea frontierei, am fost ultimul prieten care și-a luat rămas bun de la Geo Bogza care pleca spre țara banilor, bombardată, arsă, distrusă. Cu cîteva luni mai tîrziu am stat prelung îmbietrit, și cu lacrimi în ochi, în fața tabloului Guernica, la Paris, în acea toamnă eroică și tristă a anului 1937. Guernica a fost cel mai vechi locaș al culturii naționale, de o mie de ani a bascilor. Port tabloul Guernica lui Picasso pe un medalion invizibil, pe un lanț invizibil pe pieptul meu ; numai mîna rece a morții mi-l va rupe. A existat un Joyce român, care însă nu a fost Joyce ; l-a ascuțit pe marele Ion Luca pînă la infinit, pînă la moartea cea mai absurdă, și bănuiesc, că la acest act disperat l-au împins cei doi domni, care l-au condus și pe Josef K. pe ultimul lui drum, ca să-l înjunghie. Bănuiesc asta, fiindcă tatăl meu a fost un funcționar al imperiului Austro-Ungar, al acestui imperiu de coșmaruri despre care am scris un roman, pe care-l va edita chiar Marin Preda. Nici pe Iosef K. nu-l cunoscusem, cînd am scris această carte despre năluci, și Kafka e totuși prezent pe paginile lui. Kafka a fost o realitate, trăită de mine, în familia mea. Copilăria mea sumbră stă mărturie : Kafka a fost un realist. Urmuz ? Traducerea mea din Urmuz, la care lucrez de mult, am șlefuit-o luna trecută la Yalta, la Tbilisi, am meditat asupra cîte unei fraze urmuziene, spre miazănoapte, la Riga și la Tallin am descoperit mereu noi semnificații. Să nu vă mire vulgaritatea mea : semnificații profund sociale, semnificații ale revoltei. Semnificații profund realiste. Există Marin Sorescu și Nichita Stănescu, există Paskandi Geza și Szilagyi Domokos. (Vai, aceste traduceri ucigătoare !) Au făcut ceva pentru această patrie. Ca și Joyce pentru Irlanda, dar la urma urmei tot Anglia a cîștigat în urma lui : a scris în englezește ca să se răzbune. Ce contează ? Această răzbunare, a lui, e valoare națională engleză, o mîndrie a literaturii insulei — doar a fost scrisă în limba engleză. Și Picasso pentru Catalagna : a rămas și rămîne catalan pînă la moartea lui, poate apropiată. Și Kafka. Ce n-a dăruit literaturii germane ! A fost evreu. A făcut, poate, ceva pentru umanitate. Pentru ce altceva s-ar fi revoltat în contra neomeniei, suprimării personalității, în contra violenței oprimării ? Nebuni, sau nu, în fiecare dintre ei s-a dozat o cantitate imensă din explozibilul național. Cosmopoliți ? Văzute de noi. La Dublin, la Londra, la Paris, la Barcelona, la Praga, la Berlin optica se schimbă total. **Dădalus,** citind pe **Moromete,** ce ar înțelege ? Și, poate, totuși. Am subliniat într-o frază pe paginile 184—185, unde Preda scrie despre eroina romanului **Intrusul** (roman citadin) **„nefericirea ne dă dreptul să chemăm la judecată pe oricine, fiindcă la ea concurează întreg universul".** Dădalus a fost destul de disperat ca să aibă o mare putere de înțelegere. Și cred, mai ales Picasso. Este comunist. Este catalan. I-am văzut picturile, acum și în Uniunea Sovietică, la Muzeul Puskin și la Ermitaj. Și am văzut, m-au încîntat apostolii albaștri a lui Rubliov. Nu m-ar supăra, dacă i-ar spune cineva : alt nebun. Poate... Dar nu mă cert cu Marin Preda. Vreau să spun doar că este minunat, este uman, e bine că el nu mă va excomunica pentru prezenta mărturisire. Știu precis că nu mă va excomunica. Din înțeleapta carte a lui, scrisă de fapt despre **Moromete** și **Marin Preda,** sever cu el însuși și înțelegător față de cei care nu sînt el, este minunat cred că este un exemplu, că în ciuda părerilor mele diferite despre Joyce și Picasso (este vorba și de concepții estetice, care contribuie la asta) pot să fiu și **sînt de acord cu cartea lui Marin Preda „IMPOSIBILA ÎNTOARCERE",** fiindcă da, cel mai important lucru este ceea ce ne leagă. Nu cred că **„Imposibila întoarcere"** ar fi doar o culegere de publicistică. **„Imposibila întoarcere" este o concepție, o mărturie, o carte a speranței, a noastră a tuturor celor care sînt uniți de faptul că** nu mizează pe mituri, ci se reazimă pe etica intelectului, refuzînd violența antispirituală, și avînd încredere în inteligența și prețuirea artistului cinstit. Și în noi înșine. Am dobîndit totul în cursul unei bucăți de istorie, cu mare dificultate. Ne-a costat ceva, ca să ajungem la refuzul excomunicării. Cine a fost odată excomunicat nu cade în acest păcat. Mai ales dacă știe că excomunicarea e o iluzie Rămîn opere. Rămîn principiile reale. Rămîne valoarea.

Un scriitor maghiar, un citadin păcătos, te îmbrățișează, Marin Preda !

Meliusz JOSZEF

Drumul spre adevăr: demistificarea și demitizarea

Poezie și seninătate la Văleni

Într-una din zilele de iarnă ale începutului lui 1971, în ianuarie mi se pare, mă aflam într-un oraș afumat, sălbatec și măreț de pe suprafața acestui pămînt, mă aflam departe de țara mea, într-o mare singurătate și neîncredere în lume, cînd am auzit că unul dintre cei mai buni prieteni ai generației mele, unul dintre cei mai superbi oameni onești pe care i-am cunoscut, poetul Miron Radu Paraschivescu e grav, grav bolnav.

Peste această știre s-a suprapus, atunci, din nou, hohotitoarea distanță, și frenezia spaimei, și neputința de a controla amănuntele, și ninsoarea aspră a acelui continent nou, și fumul desigur, și fumul — fumul ca o urmă a unui rug care a plecat, care a izbucnit de pe pămînt — și s-au suprapus transoceanicele și problemele acelei lumi și știrea a început să devină capăt de legendă, și în loc să mă doară o regăseam în mine ca pe o cicatrice, și-mi era cu neputință să-mi imaginez ce-mi spunea ea.

După aceea, o altă știre a venit să-mi spună că, da, prima știre e adevărată și că nu numai că Miron Paraschivescu e bolnav, dar că — într-o zi de februarie a anului 1971 — Miron Radu Paraschivescu a murit. Abia în acea clipă, cînd am realizat că ultima lui scrisoare, răspuns la o scrisoare a mea, o dictase soției lui și că-și păstra și în ea aceeași demnitate, strigînd *„dar ce să vă mai plictisesc cu văicărelile mele ; era de mult o virstă la care mă consolasem că pot să plec"*, am putut să sufăr cu adevărat. Mi-am închipuit sumbra lui previziune *„ca un vreasc îmi este mina"* și mi-am reamintit iluzia luptei lui *„contra Marei Profitoare Doamna Moarte"*.

Și, după aceea, iarăși obișnuința, iarăși trebuirile zilnice și uitarea existenței. Pentru că noi asta uităm de cele mai multe ori în această viață a noastră, asta uităm noi : viața. Le facem pe toate excelent, cumpărăm scaune și spargem scrumiere ; deschidem ușa și respingem sau acceptăm umilința ; îmblînzim motani și mergem în munți ; muncim și ne odihnim ; credem în formule chimice și ne simțim vinovați de crimele mari, niciodată de cele mici ; și nu uităm decît viața. Și dintr-o dată ne aflăm în fața ei, în fața ultimelor ei vagoane și parc-am vrea să sărim să ne prindem de unul din ele. Și de cele mai destule ori ne e dificil să o facem. Dar de și mai multe ori ne e imposibil.

Am plecat, deci, la Vălenii de Munte să răscumpăr absența umărului meu de sub sicriul în care s-a aflat Miron Radu Paraschivescu. Am plecat sumbru, foarte sumbru, înspăimîntat și vinovat.

Mă întorc de la Miron Radu Paraschivescu cuprins de o enormă seninătate. Nu știu cum a făcut el, nu știu cum a reușit el să ne dea un exemplu și în ultima clipă, în clipa aceea cînd nu se mai pot da decît ultimele exemple. Și el ne-a dat în ultimele lui clipe un exemplu de seninătate. Și pentru că n-am să pot niciodată să descriu moartea lui, am să descriu aici cîteva dintre primele momente ale posterității lui Miron Radu Paraschivescu.

Merele și prunele din grădina lui sînt intacte, sînt mari și se coc.

Fîntîna din curtea lui are apă.

Ciinele din curtea lui latră și, dacă te apropii de el, mușcă.

Ferestrele casei lui se deschid și se închid.

Cărțile din biblioteca lui au litere care semnifică, au autori și semne de carte, ca dovadă că s-a trecut prin ele, și că acela care a trecut prin ele s-a și oprit undeva.

Soția lui face curat în fiecare zi în biroul în care a scris Miron Radu Paraschivescu. Ea rînduiește manuscrisele, deschide fereastra și răspunde la scrisori, întoarce ceasurile ca dovadă că timpul trece.

Cine vrea să vină la Miron Radu Paraschivescu, mai bine zis la casa lui, îi întreabă pe localnici, cînd nu știe drumul : *„Unde stă Miron Radu Paraschivescu ?"* — și localnicii arată cu mîna spre casă, nu spre cimitir, și dacă mergi acolo observi că într-adevăr acolo stă Miron Radu Paraschivescu.

Casa lui, și biblioteca lui, și grădina lui, și familia lui și toate laolaltă, și fiecare în taina și singurătatea lui, inspiră o teribilă seninătate. Este seninătatea lucrului împlinit, seninătatea de după durere, seninătatea în care spiritul se reculege și naște timp, ca și cînd totul ar continua, și într-adevăr totul continuă în numele lui Miron Radu Paraschivescu. Numai el lipsește, el personal. El care le-a făcut pe toate, el care a fost stăpînul și tatăl a toate de-acolo de la Vălenii de Munte, din curtea și din grădina lui. El lipsește, el care a dat numele acestei minuni care e opera și numele acestei vieți care e morala lui. El care și-a iubit dușmanii și și-a apropiat toate generațiile de după el. El singurul recunoscut de toate generațiile, el singurul care merita seninătate, numai el n-a apucat s-o aibă.

Vorbesc cu Miron Radu Paraschivescu în curtea de lîngă casa lui, vorbesc cu adevărat cu Miron Radu Paraschivescu.

— *Drrragă* — zice el graseind ca întotdeauna cînd are să-și exprime o mirare — *drrragă, trebuie să scoatem o revistă. Ascultă-mă pe mine. Dar trebuie să aducem la ea numai oameni care sînt în chestie.*

— Dom' Miron, nu v-a mai ieșit din cap ideea cu revista ?

— *Ascultă-mă Andrușca* — zice el în felul cum mi se adresează la momente de destăinuire — *ascultă, mă, ție nu ți-a intrat în cap, co să preiau expresiunea ta, că mie îmi place tot timpul același lucru ?*

— Am auzit că ați fost bolnav, dom' Miron.

— *Te cred și eu, sînt om bătrîn. Dar nu-mi duceți voi mie grija asta.*

Și după aceea reia o frază dintr-un interviu pe care mi l-a dat acum cîtva timp.

— *Să ajung eu la media de 90 de ani, africanule tinăr.*

După aceea cuvintele se sting, se aud merele căzînd, cînd trece un helicopter, în fundul curții e Teleajenul, au venit cîțiva țărani să coasească *„iarba de la dom' Miron din curte"*, cum zic ei, și mergem la cimitir.

Este crucea aceea pe care a descoperit-o el, o cruce de la 1700, o cruce pe care a iubit-o el cu seninătate, cu adică singurul punct de reazim al artei, al vieții în lupta cu stihiile.

Miron Radu Paraschivescu a urît nedreptatea, a urît necinstea, Miron Radu Paraschivescu n-a fost nebun decît atîta cît sîntem fiecare. Deosebirea dintre el și noi nu stă în aceea că el era nebun și noi toți ceilalți sănătoși, ci în aceea că el recunoștea ce e neobișnuit în el, iar noi vorbim tot despre el. Dar el era senin. În plină furie a colectivității literare, el privea lucrurile cu seninătate. Poezia lui era senină, viața lui era limpede, revolta lui era senină, iubirea lui era senină. Privesc mormîntul lui și crucea de pe mormîntul lui și epitaful de pe stîlp și văd în rîndurile epitafului cuvîntul *a zimbi*. Reiau lectura, îmi regăsesc cuvintele și înțeleg că atît de senin a fost Miron Paraschivescu, încît a hotărît ca pe crucea lui să figureze cuvîntul *a zimbi : „Cînd zimbiți din întîmplare va zimbi și el cu voi"*. Încă nu a răsărit iarba pe pămîntul dimprejurul mormîntului. Nu știu de ce. E o zi însorită, o zi de toamnă, ceea ce am lăsat viu, cel mai viu, se află micșorat, aici, în apropierea neantului. Desigur, n-am să strig ca toți cei ce nu-și găsesc cuvintele pentru a exprima o durere mai mare decît cuvintele : *„el n-a murit !"* Știu foarte bine că *„el a murit"*, a murit cu adevărat, dar omagiul meu este să-i recunosc senina posteritate, *încrederea în această inimă înconjurată de costume, accidente, speranțe și erori care e omul*, să-i recunosc puterea de a rămîne printre noi nu numai prin faptele sale vechi, nu numai prin cărțile sale vechi, ci și prin seninătatea lui de după moarte și care seamănă a eternitate. Mîna lui subțire și slabă îmi pare că mai scrie și acum. Și dacă noi toți știm că el a murit, dacă noi toți plîngem moartea lui (unii de frica morții noastre, alții pentru că l-am iubit cu adevărat) eu vă rog să vă așezați cîteva clipe în secret pe undeva prin apropierea locurilor din grădină unde se joacă Mitică Paraschivescu, băiatul lui Miron Radu Paraschivescu, și să-l auziți spunîndu-mi :

— Tata a plecat în lună. Mi-a spus : *„Mitică, eu mă duc în lună"*. L-am întrebat de ce ? Mi-a răspuns : *„Pentru că acolo oamenii nu mor"*. Și tu nu vrei să mori ? I-am întrebat. *Ee, nu e asta chestia, dar vreau să te văd more, și n-aș mai putea"*. Mi-a răspuns. Da, tata a plecat în lună.

Și dintr-o dată, senin și frumos Mitică, băiatul fără tată, băiatul celui care ne-a fost nouă tuturor atîta timp părinte, încît numai singurului său băiat nu i-a putut fi. Mitică zice :

— Am auzit că pe lună nu e apă. Trebuie să cresc mare, să merg să-i duc tatei apă, fiindcă n-are cu ce să-și ia medicamentele.

A.

Inedite

nicolae labiș

— fragmente dintr-un volum dedicat poetului, în pregătire la „Cartea Românească" —

Eminesciene

Aș vrea să adun în sufletul meu
Fiecare frunză veștedă ce o lasă, foșnind,
creanga teiului, ca o coroană
Pe piatra rece, sub umbra teiului tău sfînt,
Aș vrea să ard ca tămîia prinosului
Sub gînvanele dureroase de bronz
ale ochilor tăi.
Un grup de maici, în negru cu îz ușor
de negură,
Au spus vorbe banale și s-au rugat o clipă
pentru tine.
Dincolo de zidurile cimitirului, se svîrcolește
o horă veselă,
Dincoace, la un mormînt, un popă cîntă un
prohod și-i atît de trist...
Seninul înalt picură printre crengi
Cu umbră și lumină
Gîzele, înviorate de ultimele zile ale toamnei
Înalță pe florile roșii de deasupra ta —
Se îmbată ultima dată cu soare și parfum —
înainte
De a pieri ucise de gerurile albe
Și nu știu că tu dormi sub florile roșii,
Și nu știu că-i toamnă și că vor muri.
Nisipul strălucește sub frunzele căzute —
Cîți ani sunt de atunci, de cînd tot cad
pe nisipul tău ?
O clipă sau o veșnicie — tot una.
Spiritul tău dăinuie la fel deasupra ierburilor
și frunzelor.
Ascultă veselia noastră tristă,
Aspiră fumul de luminări și tămîie
Și privește trist zilele — deșănțate călugărițe
negre...
Dece-i atît de puțină poezie pe mormîntul
tău cenușiu. —
Pe mormîntul poeziei tale,
Tu, cel mai mare poet și cel mai mare român ?
E timpul să plec ;
Iartă-mă, bătrîne prieten că nu mi-am scos
șapca în fața ta,
Dar fruntea mea n-a cunoscut șapcă —
Iartă-mă că nu mi-am făcut cruce
La fața ta, pentru tine,
Dar eu, nefericitul, nu cred în nimic.
Nu ți-am adus paos sfințit
Pentru că dișeară am să-mi beau
ultimele parale, pîn'am să cad —
Și-mi voi închipui că am băut cu tine !
Dar ia-mi sufletul meu nesfîrșit,
săracă cunună
Și încolăcește-l în jurul tău sau deasupra ta,
cum vei crede,
Eu sunt ultimul poet și ultimul țăran,
Eu sunt ultimul om și ultimul poet
Care te cînt,
Sunt ultimul poet al țărănimii
Și-s ultimul poet ce te mai cîntă.
Voi fugi, voi fugi, mi-i de-ajuns —
Dacă mai stau o clipă aici mă nărui...

★

Vreau să curg ca o turbure apă
gîlgîind peste întinderea ta !
în acest ceas de tîrzie-ntomnare
trist, nefiresc însorit.
Vreau s-adun frunzele teiului, molcum,
pieptul meu plin să te cheme, durut,
să mă aplec ca o cunună modestă
peste mormîntul tău, mut.

Vreau să ard cald, ca tămîia sfințită
în a tale goale gînvane de ochi,
și să urc trist cum e fumul subțire
peste întinderea ta.

Printre crengi — curge seninul de toamnă
scînteieri curg printre umbre mlădii
și pe-ascuns, peste roșul florilor de pe groapă
gîzele repezi s-abat
și nu știu, somnul că-ți zace sub floare
că-n curînd iernile aspre-or veni —
c-or pieri florile roșii și-alături
gîzele-n ger s-or topi —
uite dar luce sub frunze nisipul
cum de-atunci luce mereu întristat...

[Cînd am scris precedentul capitol, nu știam că versurile închinate lui Eminescu mai există. Regăsite în arhiva familiei, ele mă ajută să-mi împrospătez amintirile. Primul fragment pe care l-am tipărit e inedit, al doilea a apărut în „Familia" (1966). Eram la vîrsta în care Eminescu nu era încă obiect de studiu ci doar de religioasă adorație. Topeam în imaginea lui toată dragostea noastră curată pentru neasemuita-i poezie da și amorul secret pentru alți poeți atunci interziși nouă. Blajinii Pincio, Neculuță, Tradem, fuseseră instalați pe soclurile pe care se mai putea citi Barbu, Bacovia, Blaga, Pillat ori chiar Macedonski, al cărui nefericit proces fusese redeschis... Veneau cu toții din orașe sau sate de provincie, ori din cartiere bucureștene, cei mai mulți din case fără biblioteci și întîlnirea cu ediția din Fundațiile regale, a poeziilor lui Eminescu editate de Perpessicius a fost pentru noi lovitură de trăsnet. Laboratorul faustic al poetului ne era oferit spre cercetare. Speriați la început de „monstruosul" sistem al variantelor, nedescurcîndu-ne bine printre semnele grafice indicînd svîrcolirea genialului spirit capabil să se realizeze în nesfîrșite nuanțe, tiranica-i luptă cu alajele limbii, am prefăcut volumele uriașe în adevărate biblii deschise ca în ritualurile vechilor familii, în toate momentele de cumpănă. Colecționam tot ce se putea citi despre Eminescu și admirabilul cărturar și anticar Radu Sterescu ne oferea ediții rare, exegeze, biografii, fapt pentru care recunoștința noastră este insuficientă pentru a-l omagia.

Auzisem că în vederea unei „sistematizări" (ideie într-un fel macabră) la Bellu, mormîntul lui Eminescu va fi deschis după 64 de ani de la stingerea Luceafărului și am intrat în „tratative" cu groparii pentru ca ei să ne desconspire data exhumării sublimului craniu (ideie într-un fel sfîntă) și, împărtășită cu Labiș, taina aceasta ne-a tulburat întreaga primăvară 1954. Eram convinși că măcar coama de păr negru se va fi păstrat cum a fost, fiecare se vedea în veșmîntul unui nou prinț Hamlet așteptînd, pe marginea gropii, ivirea din jilberi a craniului măscăriciului Yorrik... Dar evenimentul s-a produs fără noi. Ratasem cea mai romantică aventură a adolescenței noastre.

Veneam, în răstimpuri la Bellu, unde „sistematizarea" îi adusese, ca într-un prezidiu de ședință, pe Caragiale și Coșbuc alături de Eminescu, și de cele mai multe ori, în vremea teilor mai ales, ne bîntuiau nălucile unor transparente și muzicale idei, vraja eminesciană ne robea și ne trezeam pe aleile cu femei cernite și soldați în permisie, nefericiți, îndrăgostiți, inaccesibili...

Versurile lui Labiș despre Eminescu sînt proze prin care sclipește ades sugestia rară ca pietrele rotunde pe prunduri de ape aurifere, captînd în ele culori energice, vibrații stranii...

Poate că așa a fost, poate că Labiș a fost ultimul, cu adevărat ultimul poet care l-a cîntat pe Eminescu, oricum, e de iubit teribilismul versurilor ce afirmă ideia aceasta, superba lor claritate, furia conținută în ele...

Poeme neterminate...

Esteticul suficient și rece va accepta că versurile fac dovada unei recepții de ordin superior a Ideii de Eminescu, și va concluda că acest bruion dezordonat, crispat și stîngaci, nu îndreptățește afirmarea mîndriei de a fi ultimul poet care-și cîntă Poetul. Se poate. Istoria literaturii e istorja unor texte finite, ea nu colecționează aproximări, descifrări de sensuri virtuale, ea mai ales, ignoră moartea matusalemică sau pretimpurie a scriitorului... Nu există ediții științifice și ediții sentimentale. Așa este. Dar nu-ți poți stăpîni disperarea că noaptea de „9 spre 10 decembrie 1956" a putut exista.

În fiecare noapte de lectură, cînd întinzi mîinile spre raft pentru a scoate din el cartea lui Labiș cu poemele pe care moartea *nu* l-a împiedicat să le scrie, cartea în care *nu* există poeme despre care să regreți că n-a mai avut răgazul să le recompună, cartea în care *nu* sînt fragile concepte ci numai poeme închegate în liniști și la vîrste goetheene, carte care NU există fiindcă Labiș a murit la 21 de ani, peste degetele tale, cititorule, trece ultimul, cel mai anacronic tramvai de tinichea al istoriei...]

Geneza „Baladei"

Prietena mea, în deltă m-am gîndit la tine foarte rar ; Rîndurile acestea mă vor reabilita oare ? Iată, soarele apune, și valurile fos-

nesc, s-a arătat colțul palid al lunei, l-am privit și mi-a revenit în minte.

Vasul înaintează încet vibrînd ca o cutie de vioară. Îl urmează, legat cu fringhii scîrțîitoare, bărci pline cu pescari pe jumătate adormiți. Ei cîntă, ca prin somn, un cîntec lung, al apelor, fiecare altfel, cum îl știe numai el, și glasurile se împletesc într-o armonie ciudată. Este parcă o filfîire de aripi, ori parcă muzica unor scîntei sonore.

S-a întunecat, cîntecele ostenesc, unul după altul, numai o voce tenorală stăruie să se onduleze pe valuri și prin stuh. O adiere rece primejdioasă, înfioară sălciile negre, bănuit verzi. Dar stelele se oglindesc fermecător în apă, ca o plasă rară, mișcătoare, care s-ar zbate în adînc. Metempsihiatică, luna se oglindește în apă acum cerc pur, acum în joc de igliță ce împletește un fir nevăzut, acum o protoplasmă neliniștită și luminoasă. Parcă vibrează și cerul, ivindu-și pe neașteptate din adînc noi ochi strălucitori.

Inima mea este plină de farmec. Palmele mi-s umede și reci, dinții mi-s încleștați și tremur, cred că ochii mi-s foarte lărgiți.

Trestie, trestie pe cine ascunzi,
Vîntul de seară pe cine-nfioară ?
Horbota-ți neagră și multe-nfășoară
Umerii albi și rotunzi
Valuri, vai valuri, cui i-ați șoptit
Șoapta adîncă, ascunsă și gravă ?
V-ați mai păstra oglindirea suavă
A chipului ei neclintit ?

Mi-am amintit că trebuie să scriu o notă, un „cartuș" răspuns la un alt „cartuș" apărut sub semnătura cuiva într-o gazetă.

Joc șah cu pescarul antrenor la lumina tulbure a lămpii, în cherhana. Trebuie să fie foarte tîrziu ; dacă pescarii din jur n-ar vorbi între ei, cu glas scăzut, întunericul ar sfîrîi monoton în timpane.

★

[Labiș n-a ținut niciodată un adevărat „jurnal". Își însemna adesea, pe caiete, manșete de ziar, file răzlețe, imagini, impresii, pe care le orînduia cu un ritual aproape gospodăresc, într-un fel de „anticameră" a laboratorului său poeticesc.

Călătoria în deltă l-a zguduit. Generos pînă la durere, Labiș s-a declarat gata să substituie multele-i necazuri încleștărilor majore omnatură din lumea apelor. I s-a relevat, brusc, o lume cu drame teribile, tensionată de aspre și drepte legi de obște. Drumul în deltă a rodit o capodoperă, „Baladă" și rîndurile de față (inedite) sînt mai mult decît o ratată scrisoare intimă : ele mărturisesc o înțelegere superioară a peisagiului atît de nou pentru el, cel trăit în fabuloase decoruri silvestre, aceiași sete de odihnă în furtună.

E de remarcat că poetul e stăpînit, stilistic, de fantomele prozei eminesciene, drapate în romantice brocarturi...]

„Lui Marx" : versuri regăsite

[La 9 decembrie, cu o zi înaintea accidentului, Labiș m-a vizitat la redacția revistei „Tînărul Scriitor" din bulevardul Ana Ipătescu 15, în „podul" ocupat acum de „Luceafărul" și mi-a oferit spre publicare manuscrisul, pedant caligrafiat, al poemului „Marx", devenit după intervenția ulterioară a autorului însuși (cu creionul) „Lui Marx". A fost ultimul manuscris adus la o redacție de către cel spre care plana în zbor funest „pasărea cu clonț de rubin".

Numărul din decembrie al revistei era la linotip cînd Labiș s-a sfîrșit. Am retras textul din tipar și l-am încredințat (în copie dactilografiată) lui Paul Georgescu, redactorul șef al „Gazetei literare" pentru a îmbogăți paginile omagiale Labiș. Manuscrisul a rămas în posesia mea. Pe trei jumătăți de filă sînt cuprinse patru capitole de poem, unul dintre ele fiind, înainte de aducerea versurilor la „Tînărul Scriitor", barat cu linii subțiri, de creion. Că autorul însuși a renunțat la ele este incontestabil dar ca unul care știu că de multe ori poeții erau în situația să-și fragmenteze, adesea arbitrar, lucrările, pentru a-și păstra șansa de a și le vedea tipărite.

Editorii volumului „Lupta cu inerția" au preluat textul din „Gazeta literară" și, la rîndu-mi, am reprodus „Lui Marx" în edițiile pe care le-am îngrijit fără a confrunta varianta tipărită cu originalul, cînd am făcut-o — surpriză ! — am mai descoperit un capitol omis, de data aceasta nu de către Labiș ci de „Gazeta literară".

Cum versurile abandonate sînt, după părerea mea, de excepțională calitate îmi îngădui să le așez acolo unde le e locul. Iată-le : (Cititorul trebuie să le citească după versul „chipul lui vîju în metalul memoriei mele" și înaintea versului „Nu știu cum pot să se joace poeții cu-aceste...")]

A făurit Demiurgul pe om după chipu-I,
Dar mîinile Lui L-au trădat și privirea-I la fel.
Înviat, s-a văzut imperfect că nisipu-i
Că aduce prea vag cu supremul model,
Forme mai moi, ochi mai slabi și un singe
subțire...
Neliniștit mă întreb ce-ar fi fost dacă Naltul
Ar fi creat doar în planuri, lăsînt moștenire
Opera sa părintească în seamă la altul.

Ar fi fost mai multe dureri și nevoi decît sînt,
Mai multă prostie, deci crime-ar fi fost
pe pămînt.
Stelele iarăși se-așează în unghi criminal,
Negre seninuri din nou se strecoară în plante,
Iarăși se prinde rugină pe-un alb ideal,
Iarăși dansează — ale morții perverse bacante,
Lumea se clatină iar suspendată-n abis,
Nările iarăși se umplu de fumuri amare,
Naivul meu suflet se zbate țipînd
ca-ntr-un vis
Plin de vedenii albastre cu coadă și gheare.

Gheorghe TOMOZEI

Ilustrații de MIHAI GHEORGHE

ARTE

TEATRU

Tragedii pe săturate

Personajele principale ale acestei piese a lui Euripide („Medeea") sînt Iason și Medeea. Iason, știm din mitologie, s-a încununat de glorie, aducînd lîna de aur. Dar cum a adus-o, prin ce tertipuri a reușit să treacă întreaga cursă cu obstacole, care de care mai grele, încît lîna de aur cîntărea, pentru fiecare în parte, greutatea ei în plumb ?

Euripide, după un procedeu mai puțin fastuos decît la ceilalți tragedieni, ne abate de la povestirea capitală, înfundîndu-ne într-o chichiță a vieții eroului. Aflăm că neînfricatul viteaz a pus mîna pe lîna cu pricina, atît prin vitejia sa de necontestat, cît și cu ajutorul și sacrificiile aduse de Medeea. Pe care a și luat-o în căsătorie, avînd cu ea doi fii. Dar ce se întîmplă ? Pus pe isprăvi, Iason, intrînd în grațiile fiicei lui Creon, regele Corintului, purcede la o nouă căsătorie. Ce face Medeea ? Medeea face tragedie, tragedia de care ne ocupăm. „Smulsă din al căsniciei pat", ea e alungată din Corint de regele Creon, care se temea ca nu cumva aceasta, „chip picliș, soție clocotind", să nu-i pricinuiască noii soațe a lui Iason „vreun rău netrecător" (Chiar i-a pricinuit). Dar lucrurile iau o altă întorsătură.

Piesa e ingenios construită. Asistăm la zbuciumul Medeei, care se aude tînguindu-se în palat, în timp ce pe scenă corul povestește. Medeea e aprigă în toate. Își ucisese fratele, sacrificîndu-l de dragul lui Iason. Acum, părăsită, e prinsă de durerile urii ca de durerile facerii. Pricina atrocei dureri sufletești e de o mare banalitate : *„Acel care-a fost totul / soțul meu — o știu — / Ajuns-a cel mai păcătos dintre bărbați"*.

Unele versuri înclină să-i dea dreptate lui Iason : *„Bărbatul apăsat de traiul din cămin / Își caută lehamitei din suflet leac"*, — ceea ce nu era cazul însă, cu eroul nostru, cuceritorul lînei de aur, cam superficial și prea încrezător în forțele sale.

Euripide nu pierde ocazia de a lua apărarea femeii, cum va face de altfel și în piesa „Troienele" : *„Din tot ce-i înzestrat cu viață și cu gînd, / Femeile sînt neamul cel mai obidit ! Ne trebuie-ntîi bani să cumpărăm un soț / Și peste trupul nostru să luăm stăpîni : / Nețărmurit prisos de rele și dureri ! Și iată ce-i mai greu: va fi mișel sau bun ? / Căci nu e legiuit pe soț să-l alungăm / Și nu-i cinstit ca noi să-l părăsim pe el. / Apoi intrînd în legi și-n obiceiuri noi, / Doar fiind proroc ai știut — că nu te-au învățat / De-acas' — cum să te porți mai drept (cu soțul tău"*.

(Traducere : Alexandru Pol.)

Pasajul e de mare lirism.

Conflictul, odată declanșat, crește prin „înnădiri de rele". Medeea se hotărăște să se răzbune în dreapta și în stînga, lovind-o pe soața uzurpatoare și ucigîndu-și pruncii, spre a-l dărîma pe soțul infidel.

Descrierea morții fiicei lui Creon, otrăvită de vălul dăruit de ea, are realismul crud pe care îl vom întîlni la Dostoievski, cu ocazia descrierii unor crize de nebunie.

Medeea e vicleană, ca să-și atingă scopul, știe să-și învăluie vorbele cu văluri mai puțin otrăvite. Se pare că ar crede în inconsistenta argumentare a lui Iason, care își justifică *pasul*, căsătorindu-se cu o fată de rege „doar ca să propășească, adăpostit de griji".

Ea se arată mai furioasă că Iason i-a tăinuit planurile referitoare la nunta lui. Iar acesta îi răspunde: *„Că bine-ai fi primit cuvîntul privitor / La-nsurătoarea mea"*.

Argumentul lui Iason, că prin această căsătorie vrea să-și întărească familia, dînd fiilor lui „frați domnești", e privit ca un pur sofism. Baliverne. Însă Medeea nu-și denunță gîndurile, spre a nu le zădărnici.

Răzbunarea ei e cruntă. După moartea în chinuri groaznice a rivalei, își ucide cei doi copii, stricînd familia pe care Iason voia s-o întărească atît de ingenios. Acesta se „cufundă în nenoroc". Are un acces misogin: *...„Mai bine-am dobîndi / Copii prin altfel de mijloc, făr-de femei, / Și oamenii n-ar mai cunoaște nici un rău"*.

Corul în această piesă e format din cincisprezece femei corintiene. Toată drama pare o țesătură de feminitate cruntă, în care destinul Medeei trece ca o suveică de foc și otravă.

Există multe prilejuri ca autorul să-și trădeze scepticismul : *„Nu-i fericit nici unul dintre muritori"*.

S-a văzut, sper limpede, fie și numai din relatarea noastră, modul în care Euripide se apropie de mit. Numai canavaua a rămas străveche, numele, ca niște găoace din care a dispărut vechiul conținut. Iason, Medeea sînt soțul și soția, bărbatul și femeia dintotdeauna. Euripide modernizează mitul. Eschil, Sofocle luau legendele în serios, religiozitatea, misticismul lor par de la țară, în timp ce Euripide e de la oraș. El nu mai crede chiar așa de tare. E mai complicat. Are psihologie și realism. El desacralizează teatrul antic, făcîndu-i un serviciu și lui Aristofan, care însă nu-l va ierta. La Aristofan, zeii mănîncă rosii, să zicem: la Euripide mănîncă *tomate*. La Sofocle și Eschil zeii se hrănesc doar cu ambrozie și nectar, ori nu se hrănesc deloc.

Grecii făceau tragedii pe săturate. Cite 100—150, nebizuindu-se nici pe trăinicia vorbelor, și scriind în așa fel ca tot să rămînă ceva. Pe de altă parte, existența unui fond mitic le înlesnea treaba, tragediile erau oarecum făcute, trebuiau doar *ticluite*. Ca și cînd noi am da iama în folclor și timp de un secol, am tot turna piese ca *Iorgu Iorgovan, Dolca*. Dar e prea tîrziu pentru noi.

Rolul lui Euripide este, așadar, de a nivela mitul, a-l vărsa în complicata viață realistă.

Medeea rămîne o piesă modernă, scrisă înainte de apusul zeilor.

Marin SORESCU

Ilustrație de MIHAI GHEORGHE

MUZICA

Omagiu lui Enescu

A-l omagia pe genialul Enescu este o nobilă și plăcută datorie, iar prilejul ivit cu ocazia celor 90 de ani scurși de cînd maestrul a văzut lumina zilei nu a scăpat muzicienilor și esteților, presa noastră bucurîndu-se, cu această ocazie, de contribuții dintre cele mai distinse și inspirate. Prilejul n-a scăpat nici orchestrelor bucureștene de primă valoare și, astfel, prin unirea într-un program a Filarmonicii și a Radioteleviziunii (celei de a doua i-a revenit și rolul de gazdă) s-a nascut concertul omagial de săptămîna trecută.

Preludiat de o prezentare ce a izbutit să scape de caracterul ocazional, circumstanțial pe care asemenea alcătuiri îl au indeobște (căci ce poți rezuma în zece minute din creația enesciană) prezentare aparținînd alesului muzician și om de cultură care este maestrul Zeno Vancea, concertul a cuprins, probabil dintr-o dorită aplecare spre piese de cea mai mare popularitate, lucrări din prima perioadă a activității compozitorului. Poate că un program în care toate virstele componistice enesciene ar fi fost mai bine reprezentate ar fi fost mai util pentru înțelegerea,sau reconfirmarea unui drum, deși unitar, totuși purtînd amprenta autodezvoltării, al maturizării ferme, cu toate că permanent credincioasă particularităților inițiale de inzestrare.

Bineînțeles, valoarea pieselor cîntate nu este cîtuși de puțin în intenție a o contesta pentru că, ascultînd (pentru a cita oară ?) Rapsodia I-a nu poți rămînc străin de minunea de echilibru și savoare, de capacitatea de alegere și punere în lumină a substanței folclorice naționale. Insăși ideea de rapsodie, în concepția de atunci a lui Enescu singura capabilă să înglobeze muzica noastră populară, reflectă în chiar forma sa ceva din spiritualitatea românească, așa cum o descifra Lucian Blaga, dintr-un anume caracter impasibil, izvorît din maturitate și echilibru pe care filozoful îl găsea propriu poporului nostru. De asemenea și Simfonia I-a, deși cu ecouri ale maeștrilor muzicali ai compozitorului, este, în același timp, o lucrare uimitor de sigură, de conștientă de propriile sale țeluri și ambiții. La 25 de ani Enescu îl continuă pe Brahms cu strălucire, depășindu-l în direcția organicității formei, a trecerilor măestrite de la o secțiune la alta, a fluenței polifonice și structurale intestine, a naturaleții transformărilor dialectice ale substanței muzicale.

In partea a doua a concertului, reascultarea superbelor „Cintece pe versuri de Clément Marot" ne-a ocazionat, ca de fiecare dată, aceeași emoție in fața acestor magistrale bijuterii, cu fermecătoarea lor genialitate grațioasă. Frumusețea modalului diatonic, știința marierii atmosferei de epocă cu sentimentul prospetimii tinerești dau „Cintecelor" un loc inalt în creația maestrului. Interpretarea tenorului Valentin Teodorian a incintat și cu acest prilej cu deplina valorificare a tuturor nuanțelor partiturii, dovedind o complexă înțelegere artistică a acestei muzici cuceritoare prin vervă și deosebită mobilitate plastică.

Cît despre „Suita I-a", cu care s-a încheiat programul și despre al său „Preludiu la unison" entuziasmul nu poate fi lesne pus pe hirtie. Această monodie austeră, ilustrînd ceea ce Zeno Vancea spunea în prezentare : „mai întîi a fost melodia, esența însăși a muzicii", te înmărmurește prin organizarea simțită la extraordinar nivel, prin asociațiile imprevizibile ce mențin auzul incordat, permanent tensionat de prelungirile ingenioase ale frazelor, de variatele mutări ale centrului de greutate și răsturnări de raporturi care fac din acest preludiu un moment unic în dezvoltarea artei muzicale. In această muzică monodică își dau întîlnire toate cuceririle dialecticii muzicii armonice, astfel că, o dată cu retrezirea interesului pentru polifonie, Enescu concentrează în această situație limită esența contrapunctului și a formelor muzicale armonice a două secole de înfăptuiri sonore.

Costin CAZABAN

FILM

Premiere și reluări

Obiceiul, care a început să devină o notă caracteristică a D.D.F.-ului, de a reprograma filme vizionate în rețea cu mai mulți sau mai puțini ani în urmă, ne dă deseori prilejuri să ne confruntăm opiniile de azi cu cele de altădată. Poate excesiv de des — dacă ni se îngăduie s-o spunem — : o inițiativă valabilă, cum arătam și acum cîteva luni, a fost înțeleasă altfel de cum trebuia și s-a schimbat fața ecranelor noastre, ajungîndu-se la erori. Credem că e vorba de o interpretare comodă a indicațiilor generoase recente. Refuzînd filmele violente, a celor care fac apologia modului de viață burghez, nu înseamnă că trebuie prin programarea unor filme în reluare să rărim rîndurile spectatorilor din cinematografe ; căci spre aceasta mergem reprogramînd aiuritor filme trecute de prima tinerețe și, mai ales, păstrîndu-le pe ecrane, fără justificarea afluenței de public. A readuce în rețea filme românești și străine stimabile de acum 7—15 ani, nu e totuna cu a reedita cărți din aceeași perioadă, sau și mai vechi. Filmul este, totuși, un spectacol, el face și succese la reluare peste ani (mai puțin frecvent decît se crede !) dar îl avantajează mai ales noutatea. *Să luăm un exemplu :* Neamul șoimăreștilor, *readus pe ecrane nu va mai putea fi păstrat o săptămînă întreagă la o mare sală,ci una-două zile, cel mult. Spectatorii vor veni oarecum în treacăt la asemenea producții, altminteri onorabile.*

Pentru cine urmărește săptămînă de săptămînă programul cinematografic, e intrucitva crispantă constatarea că filme cu adevărat noi se dau cu mare parcimonie, că „afișul" se schimbă extrem-extrem de lent. Pot fi numărate pe degete premierele reale ale fiecărui trimestru.

Nu știm cum se pot remedia aceste stări de lucruri, cum poate redeveni atracțioasă piața noastră de filme, Două lucruri însă ne sînt clare in minte : unu, că filmul nou se cuvine să aibă partea leului în distribuire, doi, că producțiilor reprogramate trebuie să li se asigure un tratament special ; rostul resuscitării lor este clar și, indiscutabil, se pune doar întrebarea dacă e util să li se acorde același regim ca al premierelor. Noi credem că nu. In general, filmele din rețea ar trebui să aibă o circulație mai rapidă, reluările, în orice caz, fiind mai potrivite pentru programări scurte. Eventuale forme de popularizare, de genul ciclurilor tematice, ar spori interesul publicului.

Ilie CONSTANTIN

ARTE

TELEVIZIUNE

Copiii

Sînt teribili atunci cînd li se îngăduie să fie copii. Cînd tutela adulților stimulează dar nu îngrădește, cînd calul se poate face din patru linii, cu mîna stîngă și nu se așează altă mînă mai mare peste creion.

Festivalul de cîntece și dansuri difuzat de „Toate pînzele sus" a fost încîntător. Ce au cîntat și ce au dansat copiii aceia s-a mai reprezentat de marile ansambluri artistice, dar cum au dansat și cum au cîntat copiii aceia a fost prima și ultima oară, am fost martorii acelei întîmplări fericite și irepetabile cînd imaginația se transformă în faptă de artă „pe față", cînd închipuirile bănuite dar nerostite, dintr-odată se spun. Așa au cîntat fluierașii din Teleorman, la cîte două fluiere deodată, așa au dansat copiii din București : cu dezinvoltură și nesfîrșită participare, cu emoție, cu dăruire și cu talent. Cîte canoane „de meserie" — au lipsit, cu mult mai multă fantezie le-a ținut locul. Cîtă mînă „matură" nu s-a simțit, cu mult mai multă sinceritate a trecut în mișcare, cu mult mai multă libertate de exprimare a început.

Festivalul copiilor a fost un prilej de artă reală. El trebuie să se repete anual. Nu știu dacă inițiativa aparține televiziunii, dar faptul că televiziunea a transmis festivalul este un lucru bun.

Folosesc prilejul acestui articol pentru a afirma meritele redacției pentru copii : spațiile ei sînt generoase, emisiunile variate, redactorii entuziaști și atenți. In ansamblul programului de televiziune, repertoriul pentru copii face o notă aparte și faptul acesta trebuie recunoscut.

Sânziana POP

SPORT

Eu am aranjat meciul

Steaua — Universitatea Craiova

Deși nu mă aflam în Capitală, deși nu cunosc personal pe nici un jucător de la Steaua *și* Universitatea-Craiova, *deși n-am dat mîna în viața mea cu vreun reprezentant al unuia sau altuia dintre cluburile în chestie, deși detest aranjamentele, deși nu practic furtul, deși m-aș supăra foc dacă mi-ar zice-o altcineva, — iată eu, aici, trebuie să declar că — după cum arată rezultatul, 1—1. — avîndu-se în vedere dubla mea dragoste (pentru* Steaua, *pe de o parte și pentru* Universitatea-Craiova, *pe de altă parte), avîndu-se în vedere posibilitatea evitată ca inima mea să fie sfîșiată în această dilemă, nimeni altcineva nu putea să aranjeze meciul decît eu, Adrian Păunescu. Scriu, semnez și șterg ce am semnat și iarăși semnez pe ruinurile vechilor litere, mă iscălesc din nou și-mi pun și amprenta, asemănătoare întrucîtva cu cramponul unei ghete de fotbal.*

Eu am chemat la telefon amîndouă cluburile și le-am spus : faceți meci nul.

Eu l-am chemat la telefon pe arbitrul întîlnirii (care nici nu știu cine-a fost) și i-am spus : ai grijă, cavalier al fluierului, — că așa trebuie să-ți spun, — să nu cumva să iasă un meci nul de-o parte sau de alta.

Eu am vorbit cu tușierii, care-mi sînt amîndoi veri primari și le-am spus amintirile noastre comune de pe drumul Portărești-Goicea Mică, și ei m-au înțeles.

Eu am aranjat cu apărarea echipei Steaua *să pară mai slabă decît e, și uite, băieții s-au ținut de cuvînt.*

Eu am condus sedința de pregătire a golului egalizator al oltenilor. Dar nu mai țin bine minte dacă golul s-a înscris din pasa celui cu care aranjasem să dea pasa, sau mai știu eu cum...

Ei bine, ce-ar fi ca toate aceste invenții grosolane ale unui condei hiperbolizator *— că, iarăși, așa trebuie să-i spun ! — ce-ar fi să fie adevărate ? Și, la urma urmei, de ce nu ? De ce să n-avem noi meciuri, aranjate și la începutul campionatului, nu numai la sfîrșit ? Dar totul este o glumă. Pur și simplu* Steaua *a jucat cum a jucat. N-am văzut meciul, pentru că televizorul la care mă dusesem, undeva în provincie, si-a pierdut — în exercițiul funcțiunii — lampa de imagine : și, astfel, legănat de vocea lui Cristian Topescu, mi-am imaginat ce vedeți. Ce mare satisfacție am avut ! De multă vreme rîvnisem să n-am imagine și să-l aud numai pe Cristian Topescu vorbind din întunericul unui aparat defect. Și iată că visul mi s-a împlinit.*

In rest, etapa a fost destul de... La prima vedere a fost cam slăbuță. Insă, dacă pătrunzi mai în adîncimea etapei, observi că a fost slăbuță de tot. Rapid *a făcut ce-a făcut și a început slab,* Scinteia Tineretului *a lansat ideea :* „cine va plînge la primăvară după punctele pierdute acum ?". Dinamo *a cîștigat la Cluj, fără Dinu și Dumitrache (se aude că inima și caracterul Federației încep să se moaie) ;* Progresul-București *a ridiculizat cu 2—0 pe* Metalul-Plopeni ; *arbitrii arată cartonașe galbene și de alte culori ;* Radu Dumitru *a debutat în ziarul* Sportul ; *cineva propune ca arbitrii să scrie pe cartonașul pe care-l arată jucătorului eliminat și ce soluție de viitor îi oferă...*

Aceasta e viața cea mare a fotbalului. Și așa trăim și noi, făcîndu-ne din fotbal un eșapament prin care mai răbufnește din cînd în cînd răutatea noastră, precum și neputința din activitatea noastră. Ce nu-i zicem vecinului de stradă, din dreapta, îi zicem fundașului dreapta.

Mi-a povestit cineva un lucru foarte amuzant despre aranjamente. Era un meci de divizia B., hotărît în prealabil la 1—1. Arbitrul nu știa nimic și, prin minutul 79, a dat 11 metri în favoarea uneia dintre echipe. Scorul era deja 1—1. Inaintașul care a executat lovitura e întrebat de portar : Unde dai ? — *la care el răspunde : ducîndu-și mîna la gură :* în stinga ! *Portarul sare în stînga și mingea merge în dreapta. Singura neînțelegere fusese* în stînga cui ? *Asta nu precizează.*

Nu e un lucru nou, mi se pare că presa a mai semnalat faptul, dar e interesant de remarcat că e foarte greu să aranjezi un meci. Nici cu aranjamentele nu se ajunge prea ușor la rezultatul scontat. De aceea, cred că și fotbaliștii și alte persoane ar trebui să-i respecte mai mult pe regizori.

★

Marele succes al lui Țiriac și Năstase trebuie salutat de întreaga noastră presă nu numai în felul cum a făcut-o, ci și prin susținerea unei campanii de dezvoltare a tenisului românesc. Omagiul cel mai înalt pe care-l putem aduce acestor minunați sportivi este să le creăm un context normal. Altfel, ei vor fi numai niște excepții.

Adrian PĂUNESCU

ARTE PLASTICE

O expoziție despre Porțile de Fier

Marile șantiere industriale, prin ineditul lor, atrag, asemeni unui magnet puternic, atenția artiștilor plastici. Dacă ne-am obișnuit cu ele, dacă le-am străbătut în drumurile noastre, imaginea lor transfigurată artistic ne-a parvenit mai rar și mai ales la un nivel nu întotdeauna cel mai fericit. Oricum, etapa cliseului cinematografic a dispărut definitiv și dacă alte carențe, de un ordin mai greu detectabil, se cer analizate, nu-i mai puțin adevărat că trebuie să subliniem și reușitele certe. Vom încerca acest lucru pe marginea unei expoziții de la sala Apollo, despre și pentru Porțile de Fier, cuprinzînd lucrările a douăzeci și doi de artiști.

Faptul cel mai îmbucurător este nota de diferențiere categorică, pînă la un anume punct, ușor descifrabilă. Fiecare dintre cei douăzeci și doi de artiști care expun pot fi recunoscuți, nu-și trădează propriile unelte și modalități, își continuă, ajutați de o experiență mai nouă și poate hotărîtoare, personalitatea mai de mult cucerind. Recunoaștem de asemeni și un efort în această acomodare la subiect. Pentru unii chiar foarte pregnant. Sistemul de metafore, în desen sau culoare, își reia de la rădăcină valențele, probîndu-și temeinicia într-un raport direct al cugetului pus în fața realității covîrșitoare. O realitate izvorîtă în primul rînd din sufletul celor ce au modelat-o, unghi din care artistul însuși, îmbogățit de propria sa sensibilitate concordantă, trebuie și încearcă să-i dezvăluie semnificațiile. Estetică legată de reflexivitate, reclamînd legături fundamentale, temelii unde se excelează cu trudă, aplicație și migală, nefiind exclusă nici marea vocație. Așteptăm, în acest sens, de la artiști bine știuți, cum sînt Mariana Pătrașcu sau mai tinerii Mircea Velea, Nicolae Drăgușin, și alte lucrări, în continuarea celor de față, ridicînd pe trepte mai înalte experiența cîștigată.

Dacă tratarea este diferită, conformă unor predilecții de artă congenitală pentru fiecare în parte, modul general de abordare, obsedat într-o singură direcție, obosește pînă la urmă și unifică, aplatizează. Sintem tentați la prima vedere să comunicăm supremația tehnică, vastul colos de fier și beton, în expansivitatea ritmică și copleșitoare găsindu-i toată expresivitatea. Impresia este prea puternică pentru a mai sugera, cum se cerea altădată, propria noastră stare de spirit aplicată unor condiții obiective, unor realități grăitoare prin propria lor dimensiune. Absența umană din tablourile comentate, majoritatea fiind peisaje cu alură geometrică, stilizate pînă la uscăciune, ne atrage atenția asupra unui viciu mai profund. Totul pare izvorît din neant, dintr-un soi de cataclism, fericit desigur, dar incontestabil pînă la urmă. Această zeificare la rece și fără adresă, mimează dar și se depărtează de tocmai elementul în care credem cel mai adînc, acel patos creator uman realizat în virtutea înțelegerii depline a cauzei și a scopului. Intrebărilor firești, depășind cadrul expoziției comentate, posibile în această ordine de idei, le vom acorda și cu alte prilejuri, aceleași îndreptățite rigori. Exigențe cred, sper, deopotrivă de fructuoase pentru gestul critic și cel artistic

Grigore HAGIU

PRETEXTE

„Peste măsură"

Inscripțiile publice sînt făcute cu grija de a atrage cetățeanului atenția asupra unei imprejurări în care el ar putea comite o faptă dăunătoare interesului obștesc sau bunei cuviințe sociale. Nu fumați, nu rupeți florile, nu călcați pe iarbă, etc.

Omul civilizat acceptă aceste restricții fără dificultate. De fapt, el nici nu le mai simte ca pe niște restricții, într-atît de mult se confundă cu sensul lor civilizator. Aproape că se și enervează citeodată. Nu scuipați pe jos — dar ce eu scuip pe jos ? Auzi dumneata ! Totul e ca formularea interdicțiilor să fie și ea civilizată, să nu ne facă să ne gîndim cumva la adresarea intempestivă „că de nu te ia mama dracului", fiindcă atunci demnitatea cetățeanului se revoltă. Acesta înțelege să i se ia libertatea unui act — pe care cel dintîi el îl reprobă — depinde însă cum spui să nu facă ce e urît de făcut. De rupt — om de treabă și liniștit cum e — nu rupe florile din parcuri. Sînt și din ăia, e drept. Totuși, dacă dispoziția se întîmplă să fie exprimată în termeni nepoliticoși... să zicem, din nou, „nu rupe florile fir-ai tu al dracului să fii" (caz absolut imaginar, dar punem cazul) omul, cît e el de cuminte și de liniștit, se va zbîrli și foarte bine face că se zbîrlește. Intre a rupe o pansea și a înghiți o mojicie care protejează panseaua, mai bine rupi panseaua, în semn de protest. Cu impolitețea mai merge Cu cel ce nu este politicos poți să intri într-un raport logic, fie și schimbînd o serie zdravănă, dar inteligibilă de înjurături. Mai greu e cu lipsa de logică. Mai greu e cu absurdul. Cu el nu intri niciodată într-un sistem posibil de înțelegere.

„Imputernicitul ăsta e nebun ! exclamă aproape cu umor un cetățean obosit, întors de la lucru pe căldura asta de iad, citind hîrtiile expuse în avizierul blocului.

„Nu mai scuturați nimic pe balcon, scuturați în interiorul balconului"...

„Nu mai turnați apă pe balcon" (și țeavă de scurgere avem, dom'le, începe să țipe deodată cu ochii pe avizier omul înnebunit de căldură, țeavă este, e prevăzută !)

„Nu mai udați florile de pe balcon... **peste măsură"**.

Și sînt atît de puține lucruri „peste măsură" care se pot admite...

AMFION

revista străină

● **LA POLOGNE** (nr. 8, aug. a.c.). Autor a numeroase povestiri și romane științifico-fantastice precum și a unor eseuri foarte perspicace **(Summa Tehnologiae).** Stanislaw Lem este unul din cei mai traduși autori polonezi contemporani. Mai ales în Uniunea Sovietică, Lem se bucură de o reputație prestigioasă, operele sale stîrnind în egală măsură interesul cosmonauților ca și al literaților. Recent, cunoscutul regizor sovietic Andrei Tarkovski a început turnarea unui nou film, **Solaris,** după romanul cu același titlu de Stanislaw Lem. „Ceea ce m-a frapat mai mult în **Solaris,** declară Tarkovski, este dependența între progresul științific și pregătirea morală a omului potrivit noii sale etape de dezvoltare".

● Printre expozițiile care stîrnesc un viu interes în această lună la Varșovia, se numără și cea a artistei Maria Schwartz-Scheer. Expoziția conține o suită de ilustrații de carte dintre care amintim ilustrațiile la **Marele testament** al lui Villon, la poeziile lui Garcia Lorca, la proza lui W. Thackeray.

● **LA QUINZAINE LITTERAIRE** (16—31 iul. a.c.). Sub titlul **Luckacs sau „sinteza imposibilului"** revista publică (însoțit de o scurtă prezentare a autorului) în paginile 3—5 un fragment dintr-un studiu aparținînd criticului român Nicolae Tertulian.

● Editura Grasset anunță publicarea unei opere postume aparținînd lui Jean Vilar, operă al cărei text a fost predat editurii de către însuși autorul cu puțin înaintea morții sale. Personajele principale ale acestei cărți (intitulată **Cronică romanescă)** sînt un director de teatru popular și consilierul acestuia, un fel de umbră-conștiință în care unii critici pretind a recunoaște pe însuși Jean Vilar.

● Michel Moure, autorul unui cunoscut **Dicționar de istorie universală,** publică la editura Bordas **25 ani de istorie universală,** un interesant repertoar de date privind istoria contemporană. Lucrarea, numărînd 848 pagini și peste 100 ilustrații propune trei „nivele de lectură" : un nivel cronologic, care urmărește zi cu zi filmul actualității ; un nivel geografic, care regrupează evenimentele pe țări sau continente : nivelul „tabelelor" care permite cititorului găsirea rapidă a datelor și faptelor care îl interesează.

● (1—31 august a. c.). Pentru sezonul de toamnă toate editurile anunță noi premiere editoriale. Astfel, la ed. Denoël se face mare caz de romanul **Le grand festin** de Viviane Forrester : la ed. Minuit, Robert Pinget este anunțat cu trei cărți — un roman scurt și două piese ; la Calmann-Lévy, Suzanne Prou semnează cartea **Méchamment les oiseaux** ; ed. Flammarion anunță, printre altele, un nou roman de Gabrielle Roy **(La Rivière sans repos),** un roman de Michèle Perrein **(Une partie de plaisir)** și altul de Dominique Desanti **(Une vie de chien)** ; la Grasset, evenimentul este considerat cel de al doilea roman al lui Maurice Fikelson, **Une Soirée chez Azerbach.** In sfîrșit, Gallimard, deși anunță o serie de premiere, se ferește să numească în mod special pe vreuna.

● **PARADE.** Festivalul internațional care se desfășoară zilele acestea la Edimbourg se anunță deosebit de important pe plan muzical. Cu prilejul împlinirii a 200 de ani de la nașterea lui Walter Scott, organizatorii festivalului au pregătit și un program special axat pe acest eveniment, program din care nu lipsește și un recital muzical inspirat de operele lui Scott (cum este, de pildă, uvertura **Rob Roy** de Berlioz).

u. v. z

cuvîntul cititorilor

Studenții și spectacolele muzicale

Salutînd inițiativa revistei „Luceafărul" de a ne da posibilitatea nouă cititorilor, iubitori de artă, să ne exprimăm prin scrisori deschise doleanțele și nemulțumirile în ceea ce privește mișcarea artistică din țară, în rîndurile ce urmează mă voi referi la spectacolele muzicale ale stagiunii trecute și în special la cele oferite, nouă, studenților. Urmăresc aproape toate manifestările muzicale cedate Centrului Universitar — București, cu regret mărturisesc că acestea sînt puține

Filarmonica „George Enescu" a cedat studenților aproximativ zece concerte de-a lungul unei stagiuni dar nu întotdeauna cu un program interesant, inedit, lipseau și lipsesc concertele programate pe școli naționale, epoci sau curente muzicale.

Opera bucureșteană a inițiat un ciclu de abonamente — cîteva opere din repertoriu curent, cintate întotdeauna de o a doua distribuție, și cu aceasta se pare că secretariatul operei și-a făcut datoria.

De ce nu mai există acel „Studio" de operă care ar trebui să fie un focar de propagare a acestui gen și un stimulent pentru compozitorii noștri ? Cred că „Sudio"-ul Operei ar atrage mulți tineri și în special studenți mereu dornici de nou.

Și pentru că tot vorbim de Opera Română se cuvine să lăudăm inițiativa de a organiza stagiunea de pe litoral și pe aceea care va debuta peste cîteva zile, în aer liber, la Arenele Romane.

În ceea ce privește orchestra Radioului nu-mi amintesc să fi programat mai mult de un concert sau maximum două pentru studenți. Ne-am mulțumi, în cazul cînd vine un solist de renume mondial, sau un dirijor celebru, să fim admiși la ultima repetiție.

Conservatorul bucureștean care ar trebui să fie animatorul muzical, prietenul cel mai apropiat al studenților din institutele bucureștene (și de ce nu și din țară, prin organizarea unor schimburi cu conservatoarele din Cluj și Iași) nu a organizat concerte pentru studenți.

În ceea ce privește Studio-ul, formație de orchestră și cor, de pe lîngă Conservator se pare că nici nu există ca instituție destinată să slujească învățămîntul de artă. Mulțumindu-se cu montarea unor opere neinteresante, palide compoziții ale genului (Nevestele vesele din Windsor, Piatra din casă de Otto Nicolai și respectiv V. Iusceanu). Foarte rar am ascultat creații ale tinerilor noștri compozitori (mulți dintre ei laureați ale unor concursuri de muzică contemporană de peste hotare). Cum să ne facem o idee despre cea mai tinără școală de compoziție românească (mă refer la studenții de la secția de compoziție) dacă lucrările lor nu sînt cîntate în public nici măcar la Conservatorul bucureștean ? De asemenea se știe că de curînd s-a înființat secția de dirijori de orchestră, dorința noastră ar fi să-i vedem dirijînd măcar un singur concert pe stagiune, ei vor fi dirijorii formațiilor noastre de mîine și cred că ar fi bine să-i cunoaștem de pe acum, să le urmărim evoluția.

Nu putem încheia înainte de a întreba Ministerul Învățămîntului pe cînd va înființa și secția de regizori de operă, știindu-se că în acest domeniu adevăratii regizori ai genului se pot număra pe degete ?

Stelian PIHULEAC,
student,
str. M. Eminescu nr. 133,
București

În așteptarea unei „Istorii a artei românești"

Aș vrea să mă refer la o „Istorie a artei române" care de atîta vreme lipsește și care ne-ar fi de folos tuturor. Învățămîntul mediu n-a inclus în programa obligatorie cursuri de istoria artei, referirile la pictură, de pildă, se fac doar la literatura română atunci cînd la un început de capitol mai mare se vorbește despre epocă. Cunoștințe solide de istoria artei se predau doar în învățămîntul de specialitate care nu ne este accesibil tuturor, or, există un număr mai mare de îndrăgostiți de pictură decît studenții de la institutele de arte plastice.

Urmăresc în librărie toate volumele de artă românească scoase în condiții grafice excelente de editura „Meridiane", trebuie să recunoaștem că în această privință s-a făcut mult. Volumele acestea sînt totuși separate, aparatul critic care le însoțește nu substituie o vedere de ansamblu, apariția nu respectă foarte strict cronologia istoriei. Oare o istorie a artei române nu este la fel de importantă ca o istorie a literaturii române, pictura și sculptura, grafica, arta monumentală, nu merită în egală măsură să intre în conștiința publicului ?

În ce mă privește, cred că o imagine de ansamblu asupra culturii române nici nu este posibilă fără istoria artelor. În afară de asta, în momentul de față asistăm la o expansiune a artelor plastice, la un moment de efervescență care cuprinde în sine fenomene pe care fără reperele fixe ale tradiției noi nu le putem nici înțelege, nici accepta. Trebuie să cunoști bine clasicii ca să-i înțelegi pe moderni, trebuie să cunoști evoluția, altfel surprizele pot fi grave, ne putem da acordul unor opere care nu-l merită, trecem indiferenți pe lîngă capodopere. Despre Brâncuși știm că este cel mai mare sculptor al epocii noastre luîndu-ne doar după afirmațiile din presă și după cîteva reproduceri din reviste, expoziția de la București, atunci cînd a fost, n-a ajuns și în provincie și chiar dacă ar fi fost, sculptura lui Brâncuși este dificilă fără o pregătire de specialitate, fără acele noțiuni de istorie a artei care să-l încorporeze pe marele sculptor român în tradiție, să știm de unde vine și unde se duce și în numele cui ?

Știu că există un corp de cercetători în istoria artei pe lîngă Academie, oare ar putea lua în atenție și necesitățile publicului pe care le semnalăm ?

Corina SIMPTION,
elevă, Cluj

Cititorul și problema opțiunilor sale

Dacă literatura de pe piață ar fi semnată doar de autori români, publicul nu s-ar afla în prea mare dificultate de alegere. În ce-i privește pe clasici, ne-am familiarizat din școală cu ei, știm ce ne place și ce nu ne place. În ce-i privește pe scriitorii contemporani, există un aparat critic de specialitate care face oarecare lumină și mai există timpul care face selecțiile cele mai sigure. După cinci, zece ani, îți poți da seama ce se așteaptă și ce nu se mai așteaptă de la o generație.

Dar librăriile noastre oferă cantități mari de literatură străină. Se traduc scriitori clasici și scriitori contemporani din toate limbile și din toate culturile lumii și faptul acesta este imbucurător. Se presupune că întoarcerea aceasta masivă către lectură reprezintă un public inteligent, matur și receptiv.

Tocmai la recepția publicului vreau să mă refer. Desigur, bunăvoința noastră față de traducerile din literaturile străine este fără de margini, fiecare cititor vrea să acumuleze cît mai mult și cît mai important. În condițiile din ultima vreme, cînd numărul traducerilor este atît de mare, trebuie însă să recunoaștem că opțiunile noastre se fac tot mai greu. Ce să alegi din ce ți se oferă ? Cînd e vorba de cîte un scriitor clasic te mai descurci, dar sînt multe cărți cu autori încă necunoscuți, sînt nume de care n-am auzit niciodată, dar acesta nu este un motiv să nu cumpăr cartea, din moment ce a fost tradusă și se află în librărie, deducem că scriitorul este interesant și-atunci ? Cum să te mai descurci ?

În aceste condiții, eu cred că ar fi foarte bine dacă toate revistele noastre de specialitate ar avea cîte o cronică a traducerilor. O rubrică permanentă care să ne țină la curent dacă nu cu toate traducerile, măcar cu cele mai importante, astfel ca cititorul să știe ce cumpără, pe cine alege, ce reprezintă un nou autor. Vă rog să mă credeți, neputința de a alege este tot mai mare, alegerile se fac la întîmplare, alegi de pe masă cartea cea proastă și o lași pe cea bună pentru că nu știi, prefețele nu sînt lămuritoare întotdeauna, traducătorii pot fi subiectivi, așa încît cred că singura rezolvare vine de la criticii avizați. Nu se poate să deschizi astfel ferestrele și să nu știi ce intră pe geam.

Sorin SCURTU,
geolog, București

O suferință pentru Jules Verne

Sînt un om matur dar îmi plac mult cărțile pentru copii. Mă și gîndesc că dacă îmi plac atît de mult, felul în care le clasificăm este greșit. O carte care îi place băiatului meu dar îmi place și mie este mai mult decît o carte pentru copii, cred că e greu și rar să scrii o carte pe înțelesul tuturor. Îmi place genul acesta de literatură pentru că nu te înghesuie cu nici un fel de predică obligatorie, te face să te simți liber și să te gîndești la orice. De ce ar fi „Amintirile" lui Ion Creangă literatură doar pentru copii ? Dar „Micul Prinț", dar „Alice în Țara Minunilor" dar „Vrăjitorul din Oz" ? Scrisoarea aceasta pe care v-o adresez n-are menirea să mă justifice, nu vă scriu ca să vă atrag atenția că-mi place literatura pentru copii. Am înțeles că revista „Luceafărul" primește sugestiile cititorilor și atunci cînd e vorba de cărți. În ce mă privește, vreau să atrag atenția asupra faptului că deși s-au tradus multe volume bune din literatura „pentru copii" sînt încă multe lucruri de făcut. De exemplu : Jules Verne este unul din scriitorii fără de care copilăria noastră ar fi fost lipsită în mare parte de bucuriile ei. După cîte știu există o traducere integrală a acestui scriitor în limba română, îmi amintesc că atunci, de mult, mi-am procurat cu ușurință toate cărțile lui. De cumpărat nu le-am cumpărat însă, aș vrea să le cumpăr acuma și nu le găsesc. Ce-i drept, au apărut pe piață, sporadic, cîteva cărți, dar nu o serie de opere.

Cînd îți place un autor, visul tău de cititor pasionat este să-i ai toate cărțile acasă, în raft. Arareori mi se întîmplă să mă ajut în această privință cu ce găsesc în librării. Jules Verne este un exemplu, dar nu singurul. Aș prefera să aștept mai mulți ani dar să pot obține din librărie deodată un scriitor complet, decît să cumpăr astăzi o carte pe cealaltă peste trei ani. Cred că mai sînt și alții care opinează la fel.

Ștefan NICHIFOR,
contabil, Brașov

Addenda

Cărți de vizită

STILUL POETULUI. Alexandru Macedonski, către Victor Eftimiu, poet, pe atunci, din generația tînără : **„Aflu cu mult regret, scumpe poet și amic, că ești bolnav. Nu mă tem de loc de mersul boalei. Eu am o theorie că oamenii cu chiemări înalte nu mor înainte de a și le împlini. Ești dintre aceștia. — Dă-mi, scumpe, cu toate aceste, știri despre d-ta, și — dacă poți — trimite-mi — cum mi-ai propus — tot ce ai vrea să publici în Literatorul. — Omagii Doamnei Eftimiu. Al d-tale din toată inima, confrate și amic.**

A. MACEDONSKI
1919. 1 Marte. C. Dorob. 23

O a doua carte de vizită, cu aceleași date : Alexandru Macedonski, Paris, Rue N. D. de Lorette 48, București Calea Dorobanți 23, dar în altă ordine și cu alte caractere tipografice : **„Strălucitului urmaș al meu, — lui Victor Eftimiu, — fiu al Muzelor Eline și Latine — urări călduroase p. anul 1920 — precum și grațioasei Doamne, și nobilei artiste care este tovarășa vieței sale. Alex. Macedonski"**

Lăsînd la o parte stilul hiperbolic tipic macedonskian, istoricul literar poate urmări prin aceste singure două documente minuscule, evoluția relațiilor dintre poetul virstnic și emulul său, pe parcursul a mai puțin de un an

STILUL CRITICULUI : „E. Lovinescu mulțumind pentru urări, le intensifică și le înapoiază" Simplă, dar cu majuscule, cartea de vizită dezvăluie un temperament. Dacă se poate spune așa... Scrisul foarte clar, ușor deprimat, pare imprimat pe cartea de vizită și nu numai din pricina cernelii negre. Scris de critic.

Meticulozitatea criticului

Clișeul de mai jos reproduce cîteva singulare foi de manuscris ale lui G. Călinescu. Este vorba de dispunerea ilustrațiilor în **Viața lui Mihai Eminescu.** Cu practica unui grafician profesionist, G. Călinescu a prezentat Editurii **machета** scrisă și desenată de el a tuturor reproducerilor care urmau să figureze în volum, medalioane, clișee pe verticală, pe orizontală, colaje. Modul curios în care a soluționat editorul problema, preferînd un alt aranjament, mai puțin artistic, dă, o dată mai mult, dreptate criticului. Un **memento** pentru tinerii autori de monografii.

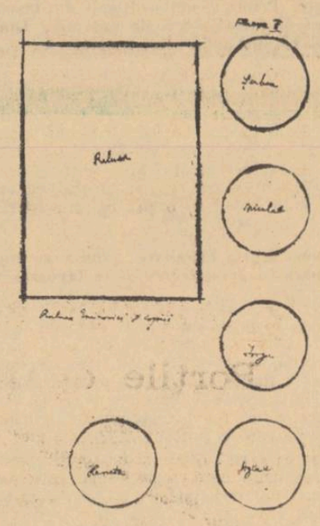

Modestia unui debutant

R. 14 (24) 1914

Stimate Domnule Dragomirescu

Îndrăznesc să vă trimit, alăturate aci, cîteva bucăți în versuri, despre cari veți hotărî **dvoastră**, dacă sunt sau nu, poezii. — În orice caz, eu sunt foarte nemulțumit de ele, și deși le-am corijat, forma definită e departe încă.

Două dintre ele (1912) au fost publicate în revista Symbolul, azi,.. dispărută, și au fost remarcate cu elogii de cîteva publicațiuni printre cari și N. Rev. Română, încurajări cari nu mi-au risipit deloc îndoiala.

Și deși am acum, aproape nouăsprezece ani, iar în ziarul Facla, sub numele de Vinea sunt însărcinat să judec scrierile altora, totuși n-am ajuns să-mi formez o părere despre încercările mele.

Recurg deci la sfatul (sprijinul) și competința **dvoastră** și-mi cer iertare, cu tot respectul.

ION IOVANACHI

Calea Moșilor 132

Ținînd seama că Ion Vinea și-a publicat primul volum de versuri în ceasul morții sîntem obligați să dăm crezare sinceității acestei scrisori, din care cu greu s-ar fi putut elimina vreun cuvînt. De remarcat originalitatea situației : cel care judeca versurile altora în **Facla**, se supunea voluntar situației de debutant, în fața criticului. Am putea recomanda, oare, acest procedeu, unor condee pregătite care dețin rubrica **Poșta redacției** la marile reviste literare ? Poate că, în unele, foarte puține, cazuri, rezultatele ar fi surprinzătoare. Situația ar deveni însă de-a dreptul dramatică atunci cînd titularii respectivelor rubrici și-ar trimite singuri operele la propria-le rubrică.

Barbu CIOCULESCU

sublimă vîrstă, iată-ne...

Clopotele

Bătrîne cu mîinile goale,
readus printre oameni, Crusoe !
plîngeai, îmi închipui, cînd din turlele
Mănăstirii, ca un flux, se revărsa
suspinul clopotelor peste Oraș...
O, Despuiatule !
plîngeai gîndind la recifele sub lună ;
la șuierele tărmurilor mai îndepărtate ; la muzicile stranii care se nasc și asurzesc sub aripa închisă a nopții,
asemeni cercurilor înlănțuite care sînt
undele unui ghioc, amplificării clamorilor sub mare...

(Images à Crusoe, 1909)

Pentru a serba o copilărie

PALMIERI... !
Pe atunci te scăldai în apă-de-foi-verzi ; și apa chiar era soare verde ; și slujnicele mamei tale, mari fete lucitoare, își legănau pulpele calde în preajma ta care tremurai...
(Vorbesc de o velită stare, pe atunci, între rochii, în împărăția involburatelor lumini).
Palmieri ! și dulceața
unei bătrînii de rădăcini... ! Pămîntul
pe atunci dori să fie mai surd, cerul mai adînc în care arbori foarte mari, trudiți, de-o tăinuită plănuire, înnodau un legămînt încurcat... (Am făcut acest vis, în cinstire : un temeinic lăcaș între pinzele entuziaste).

Și înaltele
rădăcini încovoiate lăudau
purcederea căilor minunate, iscodirea boltelor și a tindelor
și lumina pe atunci, în mai neprihănite vitejii fecunde, inaugura albul regat în care am dus poate un trup fără umbră...
(Vorbesc de o velită stare, odinioară, între oameni și fetele lor, și care mestecau o anume frunză).

Atunci, oamenii aveau
o gură mai gravă, femeile aveau brațe mai lente ;
atunci, că se hrăneau ca noi cu rădăcini, mari vite taciturne se înnobilau ;
și mai lungi pe mai multă umbră se ridicau pleoapele...
(Am făcut acest vis, ei ne-a mistuit fără moaște).

IV

Și totul nu era decît domnii și fruntarii de lumini. Și turmele urcau, vacile miroseau a salvie... Cresc mădularele mele
și atîrnă greu, hrănite de virstă ! Îmi aduc aminte de lacrimile unei zile prea frumoase, în multă spaimă, în prea multă spaimă !... de cerul alb care se învolbură ca o privire de febră... Pling, precum
pling, în căucul bătrînelor mîini blajine...
Oh, e un pur suspin, care nu vrea să fie ajutat, oh ! nu-i decît asta, și care-mi și leagănă fruntea ca un mare luceafăr de dimineață.
...Cît era de frumoasă mama ta, cît era de goală, cînd atît de mare și de obosită, dînd să se aplece, îți potrivea greaua pălărie de paie și de soare, împănoșată cu o dublă frunză de siguină,
și cînd, străpungînd un vis la umbre închinat, strălucirea muselinelor
îți inunda somnul !

...Dădaca mea era metisă și mirosea a ricin ; mereu am văzut că erau perlele de sudoare sclipitoare pe fruntea ei, în jurul ochilor — și atît de caldă, gura ei avea gustul pomrozelor, în riu, înainte de amiază.

...Dar de străbuna îngălbenind
și care — atît de bine știa să vindece de înțepătura țînțarilor, voi spune că poți fi frumoasă, cînd ai ciorapi albi și cînd adie, prin persiene, cumintea floare de foc către lungile tale pleoape de ivoriu

...Și n-am cunoscut toate glasurile Lor, și n-am cunoscut pe toate femeile, pe toți bărbații care slujeau în nalta casă
de lemn ; dar pentru mult timp încă am în memorie fețele însonore, de culoarea papayului și-a plictiselii care se opreau după spătarele noastre ca niște astre moarte.

(1910)

Anabase

Nu vom locui de-apururi aceste pămînturi galbene, desfătarea noastră.

Vara mai largă decît Imperiul atîrnă pe mesele spațiului mai multe caturi de climate. Pămîntul larg pe aria lui își rotește din plin jarul pal sub cenușă — pe culoarea pucioasei, a mierei, pe culoarea lucrurilor nemuritoare, întreg pămîntul cu ierburi aprinzîndu-se la paiele celeilalte ierni — și din buretele verde al unui singur arbore cerul își trage sucul lui violet.
Un loc de pietre cu mica ! Nici un grăunte curat în bărbile vîntului. Și lumina ca un undelemn. — Cu crăpătura pupilelor de firul crestelor legîndu-mă, știu piatra pătată de auzuri, roiurile tăcerii în stupii de lumină ; și inima mea se-ngrijește de o familie de acridiene...

Ilustrație de MIHAI GHEORGHE

Cămile blînde sub lină, cusute cu cicatrice mov, să meargă colinele pe datele cerului agrar — să meargă în tăcere pe incandescențele palide ale salbei ; și îngenunche la urmă, în fumul visărilor, acolo unde popoarele se năruie în pulberea moartă a țărinii.
Sînt mari linii calme ce sting în albăstrimi de podgorii înșelătoare. Nu numai într-un singur loc, pămîntul coace violetele furtunii ; și aceste fumuri de nisip ce se înalță pe locurile fluviilor moarte, ca pulpane de veacuri călătoare,

Cu glas mai scăzut pentru morți, cu glas mai scăzut în zi. Atîta pace în inima omului, se poate ca ea să nu-și afle măsura ?... „Ție-ți vorbesc, inima mea ! — inima mea întunecată de o mireasmă de noaten". Și cîteva mari păsări de uscat, navigînd la Vest, sînt buni mimi ai păsărilor noastre de mare.

La răsăritul cerului atît de pal, ca un loc sfînt pecetluit de cîrpele orbului, nori calmi se rînduie, sau rotesc cancerele camforului și ale cornului... Fumegări pe care un suflu ni le dispută ! pămîntul, numai așteptare în bărbile lui de insecte, pămîntul zămislește minuni !...

Și la amiază, cînd arborele sparge temelia mormintelor omul își închide pupilele și își odihnește cerbicea în epoci... Cavalerii ale visului în locul pulberilor moarte, o, drumuri vane pe care un suflu le despletește pînă la noi ! Unde să afli, unde să afli războinicii care păstra-vor fluviile în nuntirile lor ?

La freamătul marilor ape călătorind pe pămînt, toată sarea pămîntului tresare în vise. Și năpraznic, ah ! năpraznic ce ne vor aceste glasuri ? Ridicați un popor de oglinzi pe osuarul fluviilor, să facă apelul în perindarea vecilor ! Ridicați pietre slăvirii mele, ridicați pietre tăcerii, și strajei locurilor acestora cavaleriile de bronz verde pe vaste șosele !...

(Umbra unei mari păsări îmi trece pe față).

Pe trei mari anotimpuri

Pe trei mari anotimpuri descălecind
cu fală, dau bună-vestire de pămîntul în care mi-am întemeiat legea.

Poeme de Saint-John Perse

Armele dimineața sînt frumoase și
marea. Cailor noștri dată glia fără
migdale ni-i preț acest cer nemituit. Și
soarele nu e numit, dar puterea lui e printre noi
și marea dimineața ca o presupunere
a duhului
Putere, tu cîntai pe drumurile noastre noptatice !... În gîndurile prea-curate ale dimineții ce știam noi de vis, primogenita noastră ?
Încă un an întreg printre voi !
Stăpîn al grîului, stăpîn al sării, și trebile obștei pe drepte balanțe !
Nu voi striga oamenii de pe un alt mal. Nu voi trage mari
cartiere de orașe pe coaste cu zahărul coralilor. Dar am de gînd să trăiesc printre voi.
În pragul corturilor toată slava ! tăria mea printre voi ! și gîndul prea-curat ca o sare își ține curtea în ziuă.

(Anabase, I. 1924)

Zăpezi

I

Și pe urmă veniră zăpezile, întîiele zăpezi ale absenței, pe marile foi țesute ale visului și ale aevei ; și orice durere aminată oamenilor de memorie, bătu o frăgezime de rufe la timplele noastre. Și fu în dimineață, sub sarea cenușie a zorilor, puțin înainte de al șaselea ceas, ca într-un port de noroc, un loc de har și de pronie în care să zboare roiul marilor ode ale tăcerii
Și toată noaptea, fără știrea noastră, sub această înaltă încumetare de pană, purtînd prea înalt vestigiu și încărcătură de suflete, înaltele orașe de piatră ponce forate de insecte luminoase nu conteniseră a crește și a excela, în uitarea greutății lor. Și singuri aceia știură ceva, a căror memorie este nesigură și povestirea înșelătoare. Partea ce luă spiritul la aceste lucruri însemnate, nu o știm.

Nimeni n-a prins, nimeni n-a cunoscut, pe cea mai înaltă frunte de piatră, întîia mîngîiere a acestei ore mătăsoase, întîia atingere a lucrului acestuia gingaș și foarte ușure, ca un tremurat de gene. Pe căpușelile de spijă și repezirile de oțel cromat, pe lespezile de surd porțelan și pe țiglele de sticlă groasă, pe fusul de marmură neagră și pe pintenul de metal alb, nimeni n-a prins, nimeni n-a stins

această bură a unui răsuflat la răscruce, ca întîiul svicnet al unei săbii trase... Ningea, și iată, vom spune minunății : zorile mute în penetul lor, ca o mare bufniță de basm pradă sufletelor duhului, își umflau trupul de gherghină albă. Și de pretutindeni ni-era minune și sărbătoare. Și fie închinarea pe fața teraselor, unde Arhitectul, cealaltă vară, ne-a arătat ouă de păpăludă.

Știu că vase urgisite în toată această mladă pală își înalță mugetul lor de vită surdă în fața orbirii oamenilor și a zeilor ; și toată restriștea lumii cheamă cîrmaciul în largul estuarelor. Știu că la cataractele marilor fluvii se înnoadă ciudate logodne, între cer și apă : albe nunți de noctualii, albe serbări de phrygane. Și pe vastele gări afumate de zori ca niște grădini de palmieri sub sticlă, noaptea lăptoasă iscă o sărbătoare a viscului.

Și mai e și această sirenă a uzinelor, cu puțin înainte de al șaselea ceas și ivirea dimineții, în această țară, sus, foarte mari lacuri, unde șantierele luminate toată noaptea întind pe spalierul cerului un foarte înalt parmalic sideral : mii de lămpi în răsfățul borangicurilor zăpezii... Mari sidefuri în creștere, mari sidefuri fără cusur își gîndesc, oare, răspunsul lor adîncului apelor ? — o, toate lucrurile a renaște, o, voi singur răspuns ! Și vedenia în sfîrșit neștirbită și fără greș !...

Ninge peste zeii de fontă și peste oțelăriile încinse cu scurte liturghii ; pe sgură și pe scîrnă și pe scaieții rambleurilor : ninge peste febra și peste unealta oamenilor — nea mai gingașe decît în deșert boaba de coriandru nea mai proaspătă decît în april laptele dintîi al mînzelor... Ninge-acolo-nspre Vest, peste silozuri și peste ranchuri și peste vastele cîmpii fără istorie încălecate de piloni ; peste liniile orașelor ce se vor naște și peste cenușa moartă a lagărelor ridicate.
peste înaltele pămînturi nerupte, înveninate de acizi, și pe hoardele de abisuri negre împănate de vulturi ghimpați, ca niște trofee de război... Ce-ai zice, vînător cu capcane, de mîinile-ți amîndouă concediate ? Ș, pe securea pionierului ce neliniștitoare blîndețe și-a pus azi-noapte obrazul ?... Ninge afară din creștinătate pe cei mai tineri mărăcini și pe vitele cele mai noi. Mireasă a lumii prezență a mea !... Și undeva pe lume unde tăcerea lumînează un vis de zadă, tristețea își scoate masca ei de slujnică.

(Exil, Neiges, III. 1942)

Sublimă vîrstă, iată-ne...

Sublimă vîrstă, iată-ne. Întîlnire hotărîtă, și de mult, cu ceasul acesta de mare înțeles.
Seara coboară, și ne aduce, cu jafurile noastre de larguri. Nici-o lespede familială în care să răsune pasul bărbatului. Nici-o casă în oraș nici curte pavată cu trandafiri de piatră sub bolțile sonore.
E timpul să ne ardem bătrînele corăbii încărcate de alge. Crucea Sudului e pe Vamă ; fregata-vultur s-a întors în ostroave ; vulturul-sgripțor e în junglă, cu maimuța și boa șarpele-ghicitor. Și estuarul e imens sub șarja cerului.
Sublimă virstă, iată prăzile noastre : vane sînt ele, și mîinile noastre slobode. Drumul e făcut și nu e făcut ; lucrul e spus și nu e spus. Și noi ne întoarcem încărcați de noapte, știind de naștere și de moarte mai mult decît nu-nvață visul omului. După trufie, iată gloria, și această străluminare a sufletului înflorind în spada mare și albastră.
Afară din legendele somnului toată această imensitate a ființei și această mișună a ființei, toată această patimă de a fi și toată această putere de a fi, ah ! și tot acest mare suflu călător pe care la călciile sale il stîrnește, în umflarea lungilor sale falduri — nespus de mare profil în mers la chenarul porților noastre — trecerea pașilor Fecioarei noptatice !

(Chronique, 5.1960)

În românește de
TAȘCU GHEORGHIU

Vorbim contemporanilor, le explicăm ce trăiesc, vorbim viitorului de cum am înțeles să trăim, de cum am ales să trăim, de cum am putut să trăim.

De vorbă cu Liviu Ciulei

— În momentul în care stăm de vorbă, mai aveți 14 ore pînă la plecarea dumneavoastră la Festivalul de la Edinburgh, unde mîine, 27 august 1971, se va prezenta filmul „Pădurea spînzuraților". De fapt, ce veți face acolo ?

— Prezența noastră — spun a noastră, pentru că plecăm cu o mare parte a colectivului Teatrului Bulandra — se încadrează într-un complex de manifestări ale culturii românești, în cadrul acestei prestigioase competiții artistice, Festivalul de la Edinburgh, care anul acesta își serbează jubileul de 25 de ani de activitate ; deci participăm la o ediție deosebită.

Va fi prezentă o expoziție de plastică românească, în vestitele galerii Richard Demarco, sînt acolo pictori consacrați și tineri, de la noi ; va rula în cadrul festivalului filmul „Pădurea spînzuraților". E prima proiecție a acestui film în Marea Britanie, cu atît mai importantă cu cît cartea lui Rebreanu, care stă la baza filmului, este tradusă în englezește și a avut o difuzare importantă în această țară. Filmul a fost acceptat (în ciuda faptului că regulamentul prevede că niciun film nu trebuie să fie mai vechi de doi ani) și asta datorită densității de idei pe care-o poartă și interpretării deosebite a actorilor care joacă personajele, clasice astăzi, ale lui Rebreanu.

Îmi mărturisesc bucuria că problematica de înaltă umanitate și în același timp atît de legată de viața poporului nostru, care străbate această peliculă, va vorbi încăodată peste hotare despre felul de a gîndi și de a simți românesc.

Tot la Edinburgh, în zilele în care teatrul nostru va juca cinci spectacole cu **„D-ale carnavalului"** și cele trei cu **„Leonce și Lena"**, în holul Teatrului Lyceum va fi deschisă o expoziție, — tur de orizont — a scenografiei românești din ultimii trei ani. În galeriile Demarco, Miriam Răducanu și Gheorghe Căciuleanu vor prezenta un program de dans cult pe motive folclorice românești : actori de la teatrul nostru vor recita din lirica românească. Printre marile nume ale muzicii mondiale, citățm pe: Mehta, Stokovski, Abado, Menuhin. Aș dori să subliniez o întrebare : cînd a mai existat vreodată o asemenea prezență a artei noastre peste hotare, atît de cuprinzătoare și înscriindu-se cu cinste în cadrul unei întîlniri artistice internaționale de cel mai înalt nivel ?

— Din ziua de 7 octombrie 1963 sînteți directorul Teatrului Bulandra. Două întrebări scurte. Prima : cum calificați dv. însăși activitatea dumneavoastră de opt ani ? Gîndiți-vă că vă sînt judecători spectatorii !

— Mi-e foarte greu să răspund scurt la această întrebare pentru că eu cred că am reușit să realizez o parte din țelurile pe care mi le-am propus iar pe altele nu le-am realizat. E aproape o analiză pe care ar trebui să o fac asupra acestui timp scurs și asupra acestui timp care devine încetul cu încetul, în mod obiectiv, o pagină din istoria teatrului românesc.

— A doua scurtă întrebare : cînd v-ar conveni să părăsiți acest teatru și în favoarea a ce ?

— Acesta e un răspuns mai usor de dat : cînd aceia care mă apreciază cel mai mult îmi vor spune că intențiile mele artistice s-au anchilozat și lumea pe care ar putea-o naște acest colectiv, învîind-o în fiecare seară, în fața spectatorilor, nu ar mai putea semăna cu lumea pe care o port în mine.

În favoarea a ce ? Sigur și cu dragă inimă în favoarea celui care, atunci, mai proaspăt dar tot atît de pasionat, va ști să iubească acest colectiv valoros și prin el să respecte tradițiile teatrului românesc, odată cu permanenta necesitate de înnoire a acestui teatru, înnoire corespunzătoare înnoirii vieții noastre și prin aceasta să dovedească respect față de publicul care ne respectă.

— N-am zis „în favoarea cui", am zis în „favoarea a ce".

— O parte mare din preocupările mele, din destinul meu, din viața mea, e legată de acest teatru. Nu mi-am făcut nici un plan în acest sens.

— Mai bine. Și acum să urmărim împreună pe Liviu Ciulei din anii formării și pînă azi. Cînd ați simțit întîia oară că nu mai sînteți dv., ci un rol jucat de dv. ?

— De mai multe ori. Cel mai deplin mi s-a întîmplat să fiu altcineva interpretînd rolul lui Protasov din **„Copiii soarelui"**. Mai mult chiar : simțeam că rolul mă duce pe mine și nu eu pe el. Simțeam că Protasov umblă pentru mine.

— Cînd ați debutat ?

— În 1945 ca actor, în 1946 ca scenograf și ca regizor, în 1950 ca actor de film, în 1952 ca scenograf de film, în 1957 ca regizor de film.

— De unde sînteți ?

— Din București ; m-am născut pe Calea Rahovei dar nu știu la ce număr.

— Ce vă considerați înainte de toate ?

— Poate cel mai mult mi-ar fi plăcut să practic totuși arhitectura. Dar probabil că iubim cel mai mult ceea ce trădăm cel mai puternic.

Știu eu ? Îmi place să joc, îmi place să pun în scenă, îmi place să fac decoruri. Și cred că mi-ar fi plăcut toate meseriile din lume. În fața unui muzicant, al cărui talent e înarmat cu disciplină matematică, mă simt totdeauna minor.

În fața unui medic simt o invidie cumplită. Dar cred că mă pasionează nu atît meseria cu detaliile și șuruburile ei, cît profesia ca mijloc de exprimare. În măsura în care sîntem artiști, înțelegerea zilei de azi, se produce implicit pentru că sîntem oameni care-o trăim, se produce senzorial și prin sensibilitate și se produce și ca proces intelectual de judecată. O reflectăm cu imagini care sînt, care trebuie să fie desprinse tot din existența de ultimă oră. De multe ori fixăm în aceste imagini pulsul, gîndul clipei, mult mai devreme decît a fost înțeleasă logic, consemnată științific clipa. Și în felul acesta **vorbim contemporanilor, le explicăm ce trălesc, vorbim viitorului de cum am înțeles să trăim, de cum am ales să trăim, de cum am putut să trăim.**

Dacă n-aș crede în forța ei gnoseologică, arta m-ar indispune ca o abilitate de jongleur.

— De altfel, sînt destul de indispuși unii contemporani !

Redeschidem seria de interviuri a revistei noastre

— Și în asta stă alegerea mea și pasiunea de a vorbi prin meseriile pe care le practic, de fapt despre același lucru.

— Care lucru ?

— Cum și ce cred despre existență, despre lume. Iertați-mi prețiozitatea acestor afirmații ; considerați-le mai mult ca aspirații ale mele decît ca o judecată de valoare despre ce am făcut. Dar eu știu că în clipa în care un artist desăvîrșește actul creator, el trebuie să răspundă acestor deziderate intime ale artei, fără de care el rămîne doar un bun meșteșugar.

Le spun de multe ori actorilor, cînd interpretează un rol : **vreau să simt ce mănîncă personajul dumitale.** Sigur că e o pretenție maximă, dar ea se leagă de un lucru în care cred foarte mult. Și anume **eu cred că actorul trebuie să biografieze cu minuție existența personajului său — determinat istoric și social — pentru că și el ca artist trebuie să fie pe deplin explicit.** Nu citiți didactic — calitatea didactică trebuie să fie topită în claritatea actului.

De asemenea, **cred în rostul artistului, în necesitatea lui de a explica din ce în ce mai mult, de a lărgi capacitatea de înțelegere a publicului.** În fond, prin toate acestea pledăm pentru lărgirea capacității publicului de a se privi pe sine însuși.

— Eu cred că puțini oameni încep critica lumii de la critica asupra lor înșile. Vă rog să fiți de acord să analizăm împreună ce nu merge bine în teatrul românesc și ce nu merge bine în teatrul pe care-l conduceți.

— Cred că organizarea teatrelor românești, în mare privind lucrurile, este foarte pozitivă ; și că este pozitivă se poate vedea și după rezultatele pe care arta teatrală le-a cîștigat, plasîndu-se de multe ori pe locuri onorabile în cursa pasionantă cu celelalte arte.

Avem instituții stabile peste tot, în toate teatrele românești există talente remarcabile, înarmate cu pregătire de un bun nivel, ca rezultat al eforturilor și al programului analitic al institutului de teatru (complex ca în puține țări din lume, crede-mă !). Avînd și sprijin material, fiind instituții bugetare, teatrele pot realiza visele cele mai îndrăznețe.

— Nu vreți să fim mai critici ?

— Imediat. Ar trebui spus adevărul și despre îndrumare care întotdeauna subliniază necesitatea calității, seriozitatea și importanta moral-educativă a conținutului și ne dă o largă posibilitate de opțiune în privința modalității de reprezentare. **Cred sincer că dacă nu realizăm totdeauna un program major în teatrele noastre, e vina noastră, a directorilor de teatru în primul rînd. În fond să conduci un teatru e un lucru de tot ușor... ca o operație pe creier.** Pentru că și teatrul are tot atît de multe celule vii. Cît lezezi pe una, cînd vrei să o salvezi pe cealaltă, s-o ții vie ? Trebuie să știi unde să pui bisturiul. Undeva, însă, între doctor și pacient există o interdependență mult mai mare. Contactul nu se face prin metal, prin bisturiu. Se face prin spirit.

Aici Liviu Ciulei recită o poezie a sa pe care pînă în clipa de față n-a acceptat să o tipărim.

Și creșterea sau descreșterea sînt împărțite între ei.

— Ce n-a făcut Teatrul dumneavoastră ?

— Sau mai bine întreabă-mă „ce-a făcut prost ?" și mai ales datorită mie !

— Vă rog !

— Primul lucru : nu întotdeauna am avut spectacole de nivelul impus chiar de noi.

— De exemplu.

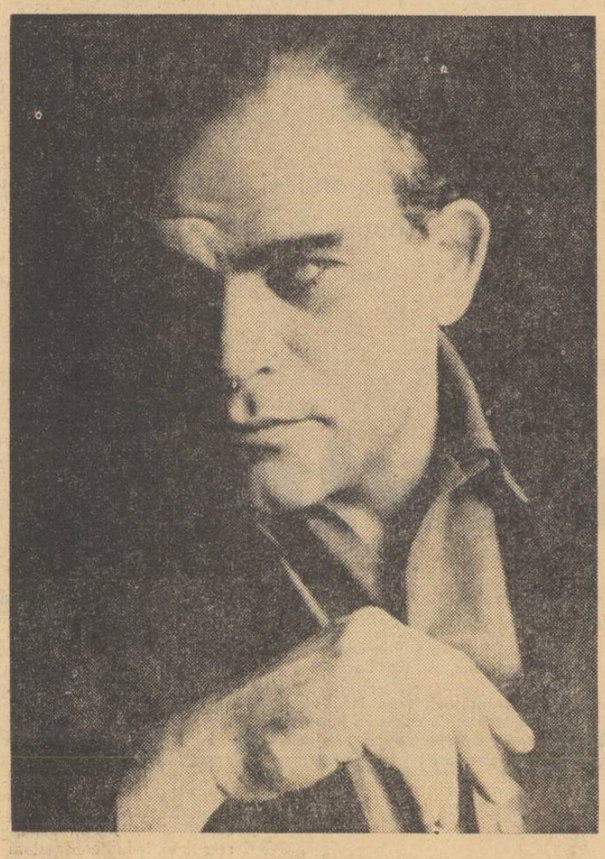

— Exemple negative au fost destule. Să lărgesc puțin răspunsul ! În repertoriu s-au introdus...

— „Am introdus", poate

— Exact, am îngăduit introducerea ori chiar am introdus unor piese față de care sigur că făceam o concesie de exigență, fie că erau piese românești, fie că erau străine.

— De ce ?

— Unele — din motive economice, altele pliindu-mă pe gustul unor colaboratori ; altele — din necesități minore de producție. Deși atenția noastră față de conținutul ideologic a fost întotdeauna un criteriu, și am eliminat din repertoriu propunerile echivoce, totuși cîteva piese de acest fel **au fost**, să le zic evazioniste, prin lipsa lor de mesaj generos, iar în cazul piesei **„Gluga pe ochi"** a de altfel înzestratului Iosif Naghiu, s-a dovedit că noi am avut un punct de vedere greșit.

Un alt capitol care mă durea în activitatea mea a fost nerealizarea scenică a unor texte cu substanță, cum ar fi **„Intrigă și iubire"** a lui Schiller.

Dacă vreți un exemplu de neimplinire iată: montarea mea cu „Macbeth" în care cred că o concepție foarte consecventă și puternic fundată ideologic nu a ajuns la o exprimare satisfăcătoare în întregul scenic.

Sigur că mai sînt, la Teatrul Bulandra, destule șuruburi, care nu au mers și nu merg. **Aș vrea să vă conving că îmi cunosc cel mai bine defectele, pentru că mi le cunosc pe toate,** chiar și pe cele care unora le scapă.

— Să nu cumva cunoscînd și discutînd atît defectele dumneavoastră, să uităm să aruncăm o privire critică asupra teatrului românesc.

— Nu, aș vrea să amintesc și cîteva lucruri pozitive ale Teatrului Bulandra.

— Așteptați, pentru că voi reveni.

— În afara unui exemplu fericit (Teatrul de Comedie, organizat după imaginea pe care a dorit-o creatorul lui, Radu Beligan), teatrele noastre — cu tot avantajul unor structuri mari și solide — conțin prin aceasta în ele și contradicția unor structuri determinate, înghețate într-un fel, a unei existențe date. Adică eu nu cunosc un alt exemplu în care un realizator să fi modelat întregul după concepția sa. Acest aspect negativ lezează nu numai rezultatul — ca produs artistic — dar de multe ori lezează și existențe ale unor talente care într-un mediu favorabil și adecvat stilului lor, s-ar dezvolta mult mai bine.

— Altceva ?

— O altă critică a mea este că în teatrele noastre există exemple care demonstrează că s-a creat un climat de răsfăț în sensul că sub scuza procesului îndelung de creație, a căutărilor, se consumă un timp absolut exagerat față de producția normală din lumea de azi.

— Lucruri în genere remediabile.

— Oho, ce greu.

— Chiar dacă dificile, totuși remediabil tot ce spuneți că e criticabil ?

(Urmează un șir de telefoane. În cabinetul directorial al lui Liviu Ciulei e animație. Actori și administratori intră pe ușă și ies repede. Animație care ne întrerupe. Ciulei e același și la telefon).

— De multe ori (revine Liviu Ciulei) interese chiar justificate artistic, sînt puse uneori de unii regizori înaintea intereselor teatrului, prin aceasta sfărîmîndu-se ritmicitatea atît de necesară unui teatru.

Aș vrea să subliniez că mulțimea de talente de azi a făcut ca pretențiile regizorilor să fie foarte mari. **În niciun teatru din lume Lucian Pintilie nu ar fi putut să întrunească un asemenea buchet de comici pentru distribuția piesei „D-ale carnavalului", ca la noi.** I s-ar fi pus la dispoziție una sau două vedete și — ca să întrebuințez un termen cam urît dar uzitat — restul s-ar fi rezolvat cu umpluturi.

Această pretenție nu trebuie însă absolutizată.

— Ca să preiau formula dv. și să v-o explic : nici un director din lume nu conduce — ca dumneavoastră — o trupă cu atîtea vedete.

— Cred că e un adevăr aici, care nu face decît să-mi mărească responsabilitatea.

— Așteptînd să-mi spuneți un defect mai adînc, de structură, al teatrului nostru de azi, mă surprind deodată vesel că nu credeți că ar fi vorba de așa ceva. Dar filmul românesc ?

— Nu, defecte de structură în teatru, nu. Dar cred că unul din defectele existente în toate teatrele noastre este prezența chiar sporadică a unor spectacole plate și cu atît mai întristătoare cînd asta se întîmplă pe un text generos. Înțelegeți, sper, că acord o importanță egală repertoriului și realizării lui în fapt.

Nu cred că un titlu salvează un teatru, dar cred că un teatru poate să dărîme, cu un spectacol, un titlu.

— Dar filmul românesc ? De ce nu mai faceți film ?

— Vreau foarte mult să fac și sper că voi face. Cred că filmul românesc are toate condițiile pregătite a fi realizat așa cum îl dorim.

— Și de ce nu e ?

— Contează foarte mult ca acel mediu absolut necesar al realizatorilor principali — scenariști și regizori — să se sudeze în cel mai scurt timp pe poziții de etică, principialitate și exigență profesională. E o datorie a oamenilor de film să se ferească de automulțumire și adulare, de apărarea unor interese personale, de breaslă, evitînd prin aceasta închirierea cinematografiei noastre în scopuri mediocre.

— Ce a făcut bun Teatrul Bulandra ? Vă simțiți totdeauna responsabil pentru ce se face la acest teatru, nu numai rău, ci și bun?

— Da, categoric mă simt responsabil pentru ambele situații. Ce s-a făcut bun ? Mi se pare foarte important că am reușit să regăsesc pentru acest colectiv ce se poate numi **„o deosebită de bună atmosferă de lucru și de conviețuire"**, de la care și alte bresle artistice ar avea poate cîte ceva de învățat, atmosferă care este moștenirea prețioasă lăsată de marea personalitate care a fost Lucia Sturdza Bulandra.

Mi se pare important că **spectacolele noastre cele mai bune au fost și cele mai militante.**

Mi se pare nu lipsit de interes să subliniez că **s-a creat la noi în teatru, un stil de interpretare, un stil de regie, un stil de scenografie care au influențat în mod indiscutabil mișcarea teatrală românească.**

Pozitiv mi se pare faptul că **am înviat pe scenele noastre și lucrări foarte diverse, informînd publicul despre modalitățile progresiste ale artei lumii.**

Cred că e bine că **teatrul nostru își acordă pulsul la ziua de azi, împrospătîndu-și sîngele cu noi tinere talente, în toate planurile, pe toată suprafața spirituală.**

Mi se pare pozitiv că **înaintașii noștri înmînează celor tineri, alături de experiență artistică — pasiune, seriozitate și o înaltă ținută etică.**

În sfîrșit, mi se pare pozitiv că **am încercat mereu că aduc în teatrul nostru realizatori de cea mai bună calitate, sporindu-mi cu bucurie dificultatea concurenței. AM ADUS LA TEATRUL BULANDRA ACTORI, REGIZORI ȘI SCENOGRAFIȘTI DESPRE CARE ȘTIAM CĂ SE POT DOVEDI — CUM S-AU ȘI DOVEDIT — MAI BUNI DECÎT MINE.**

— Sînt emoționat de ceea ce spuneți. Vă propun cîteva scurte rafale. Care e actorul dv. preferat ?

— Foarte greu de spus. Sînt mulți. Cred că George Constantin.

— Regizorul dv. preferat ?

— În film — Fellini.

— În teatru ?

— Streller, Tofstonogov, Crejca, Beno Besson, Peter Stein(un tînăr regizor).

— Și de la noi ?

— În egală măsură : Lucian Pintilie, Penciulescu și Esrig.

— Dramaturgul preferat ?

— Shakespeare.

— Replica preferată ?

— „Mai presus de orice să-ți fii credincios ție însuți".

— Poetul preferat ?

— Dacă n-ar exista Eminescu — Blaga. Și dintre poeții de azi — dramaturgul Marin Sorescu.

— Cum ați executa dv. scenografia pentru lumea de azi ?

— Poate mi-ar trebui o scenă tot atît de largă ca ea. Ce greu și ce frumos ar fi să pot condensa totul pe dimensiunile mici ale unei scene existente. Cum aș executa scenografia lumii de azi ?

În niciun caz — contorsionat !
În nici un caz — o lume de deșeuri !

În nici un caz — o lume viscerală !

Dar în nici un caz — nu o lume din care să lipsească durerea și încrîncenarea, o lume din care să lipsească sublimul și speranța. Și în plus — humorul și îngăduința.

Adrian PĂUNESCU

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Toiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

AU CUVÎNTUL CRITICII • CUM BATE CEASUL LA EDINBURGH

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Anul XIV
Nr. 36 (488)
Sîmbătă
4 septembrie
1971
8 pagini
1 leu

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Logicienii lumii la București

Interviu cu CONSTANTIN VLAD,
vice-președinte al Academiei de Științe Social-Politice

— Cum apreciați lucrările în curs de desfășurare ale celui de-al IV-lea Congres internațional de Logică, Metodologie și Filozofia științei de la București? Ce contribuție credeți că aduce acest Congres?

— Tematica Congresului de la București nu este nici întîmplătoare și nici rezultatul unei juxtapuneri. Tematica acestui Congres cumulează într-un mod fericit un domeniu — sau cîteva domenii — care se regăsesc în toate sferele cunoașterii umane, constituie nu numai puncte de contact ci zone uneori largi de interferență între aceste sfere; asemenea puncte de contact, zone de suprapunere, sînt, între altele, logica, metodologia, filozofia științelor. Nu există știință care să-și poată permite luxul de a ignora problemele de metodologie, ceea ce se poate numi fundamentele filozofice și logice ale științelor, fără să se priveze de importante mijloace — și premize — de progres. Mai mult, ascendența problemelor de metodologie și filozofie a științei se constată în ultimul timp nu numai la filozofi, ci și la numeroși oameni de știință. Faptul acesta este, după opinia mea, de bun augur pentru cunoaștere. Și, de remarcat că, la actualul Congres, prezența masivă a savanților de diferite specialități — matematicieni, fizicieni, biologi, psihologi, istorici, ecologi etc. a dat un plus de vigoare, de prospețime, de temeinicie, dezbaterilor și, totodată, a evidențiat cu deosebită forță rodnicia — și de aici, necesitatea — unirii eforturilor oamenilor de știință și logicienilor, filozofilor în abordarea problemelor. Iată de ce, în ciuda marii diversități tematice, Congresul a fost străbătut de o unitate fundamentală de preocupări ceea ce, bineînțeles, n-a însemnat nicidecum că au fost mulți participanții care să poată trece cu ușurință și, în genere, să poată trece, spre exemplu, de la secția în care se discutau probleme de logică matematică, la cea care se ocupa de metodologia științelor istorice și sociale.

În ceea ce privește scopurile acestui Congres (neapărat la plural!) ele sînt numeroase: să permită prezentarea celor mai noi informații științifice în domeniile date, să le supună probei discuției științifice directe, să caracterizeze stadiul actual și să încerce desprinderea unor tendințe de perspectivă ale cercetării, să promoveze un larg și viu dialog, o confruntare de idei între diferitele orientări filozofice în probleme care fac obiectul cercetărilor, să înlesnească contactul dintre oamenii de știință, generatoare de noi colaborări etc. Consider că deja se poate răspunde afirmativ: aceste scopuri ale Congresului sînt atinse. Pentru noi, ca țară gazdă, la toate acestea se adaugă țelurile creării condițiilor necesare bunei desfășurări a Congresului — potrivit aprecierilor a foarte numeroși oameni de știință de peste hotare — aceste țeluri sînt de asemeni atinse — și, pe cît posibil, să înlesnim cunoașterea de către oaspeți a vieții și preocupărilor poporului român.

E foarte dificil să-ți formulezi impresiile, mai ales cînd sînt și numeroase și se referă la o manifestare științifică prestigioasă, aflată încă în desfășurare. Se pot spune totuși, de pe acum, o serie de lucruri.

Astfel, pentru climatul în care se desfășoară lucrările o însemnătate cu totul deosebită a avut-o mesajul președintelui Consiliului de Stat al României, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Cuvintele președintelui referitoare la rolul crescînd al științei, la înaltele responsabilități sociale ale savantului, la necesitatea ca știința și slujitorii ei să exercite o influență sporită asupra soluționării marilor probleme cu care se confruntă omenirea, inclusiv influența asupra activității oamenilor politici, chemarea sa la depășirea logicii forței și instaurarea logicii colaborării între popoare în relațiile internaționale, spirit care pătrunde mesajul avînd ample rezonanțe în dezbateri.

Este o importantă caracteristică a Congresului înalta ținută științifică a numeroase rapoarte, expuneri, simpozioane, comunicări asigurate de prezența unor prestigioase personalități științifice.

La Congres, logica, metodologia și filozofia științei se prezintă ca un domeniu al cunoașterii în plină afirmare și, în același timp, evidențiind o conștiință tonică și angajantă cu privire la marile și complexele probleme științifice încă nerezolvate. Insatisfacția resimțită față de golurile existente, căutările asidue pentru perfecționarea instrumentelor cercetării, pentru înnoirea conceptelor, dorința evidentă de a îmbina stricta și serioasa specializare în domenii înguste cu formarea unei viziuni de largă perspectivă despre dezvoltarea științei, de a depăși pozițiile exclusiviste în aprecierea unor metode științifice — de a găsi locurile de contact de pildă între metodele logice și cele istorice, dintre limbajele logice, matematice și cele naturale — toate acestea concură la o apreciere realistă și totodată pătrunsă de optimism asupra stadiului actual și perspectivelor dezvoltării logicii, metodologiei și filozofiei științei.

Congresul prilejuiește o amplă dezbatere în care se exprimă, se confruntă puncte de vedere diferite cu o deplină respectare a cerințelor controversei științifice. Aceste controverse exprimă în numeroase cazuri concepții filozofice diferite. Este semnificativ, că, în cadrul gîndirii nemarxiste reprezentate la Congres, se poate constata o întărire vizibilă a tendințelor raționaliste, un cîștig de teren a interpretărilor deterministe, o apropiere sensibilă a numeroși oameni de știință de logica dialectică, înțeleasă mai mult în spiritul lui Marx decît a lui Hegel, logică cerută de știința contemporană. În cadrul dezbaterilor, participanții din țara noastră, din celelalte țări socialiste, alți oameni de știință promovează activ concepția materialismului dialectic și istoric care își dovedește marea forță cognitivă și în domeniile ce fac obiectul dezbaterilor. Fără îndoială, contactele care se stabilesc cu ocazia Congresului între oamenii de știință vor stimula colaborarea atît de importantă pentru progresul cunoașterii.

Am constatat cu satisfacție că mulți participanți străini cunosc bine o serie de cercetări românești în domeniul logicii, metodologiei și filozofiei științei. La Congres delegația română e activă prezentînd 4 rapoarte, peste 80 de comunicări și avînd pînă în prezent cca. 60 de intervenții în dezbateri. Au fost primite cu mult interes de către auditoriu rapoartele și comunicările prezentate de către acad. Athanase Joja, Miron Constantinescu, Grigore Moisil, Roman Moldovan și alții.

Lucrările Congresului continuă. Desfășurarea lor pînă în prezent ne face să credem că vom participa și de acum înainte la dezbateri științifice de ținută, că și ultimele zile vor adăuga noi note la caracterizarea de ansamblu ce se conturează de pe acum: o reușită, o prestigioasă manifestare științifică.

L.

**În pagina a 3-a,
un reportaj despre lucrările
Congresului internațional de Logică,
Metodologie și Filozofia științei**

În pagina a 5-a:

MEMORII

de

Zaharia Stancu

Vezi toamna

Cu pleoapa roșă de iluzii
în pîinșul mării mă închid,
vezi toamna distilîndu-și duzii
auzi acel tictac lichid.

Cînd guvernează ochiul rece
lira căruntă de fiori
un sînge tînăr mă petrece
cu săbiile subțiori.

Și-o să mă pierd, și-mi vor rămîne
petale roz de adevăr,
ca un bătrîn copil minune
strivit sub florile de măr.

Balada călătoriei

Am fost un cuvînt, l-a ucis Poezia
lira de lacrimi suride frumos,
un fluture verde pare cîmpia
tremurîndu-mi pe crinii din os.

Într-un tren de pămînt călători,
iată seara
șuieră luna — infern, paradis?
Ne roade iluzia, ne scurmă cu ghiara
un înger un copil nedecis.

Dar floarea de măr între lucruri
vezi, cade
vezi diavolul palid cu fața spre ceas,
spre tine iubito aruncă ochiade
și face în inima mea un popas.

Acum dacă pling mai presus de cuvinte
o, spune-mi sînt mările roșii de raci
sau sîngele pleacă hoinar și ne vinde
pe plăjile moarte, o spune-mi, o, taci...

Într-un tren de pămînt călători,
iată-și suie
copilăria amurgul prin cheaguri de mac
și tristețea șopîrlă-o coadă verzuie
biciuindu-mi călciiul, ochiul opac...

Sînt eroul iubind însorita lui rană
printr-un lan de sicrie dacă
trec pămîntiu
boarea laptelui mamă, boarea
laptelui mamă
stinge lampa la care cu lacrima scriu.

Mircea DINESCU

(Din ciclul „Elegii la moartea poetului")

momente de lectură

Debutul care consacră

Nu e chiar o vorbă goală formula pe care o întrebuințează din cînd în cînd criticul spre a marca valoarea unei cărți de început: **un debut care consacră un scriitor.** Fiindcă ne consacrăm de la debut sau nu ne consacrăm niciodată. În condițiile abundenței moderne de literatură, începătorul care se supraestimează, care-și îngăduie să fie prea generos cu sine, are toate șansele să nu audă — nici acum, nici mai tîrziu — vorbindu-se despre cărțile sale. Să nu învinovățim de aceasta doar pe critici, pe recenzenții copleșiți de numărul apariților: ei n-au timpul material de a lua în considerare toate încercările autorilor. În fond, pînă și în atletism, contează doar o singură încercare, cea mai bună. În literatură, încercarea care contează deobicei este cea dintîi. Ea atrage atenția, impune, consacră un nume. Indiferent, adesea, de ce se întîmplă mai apoi, de faptul că următoarele cărți confirmă sau nu debutul. Un scriitor poate greși, eșecul ține de natura „meseriei" sale mai mult decît de a oricărei meserii: doar un singur eșec nu iartă, cartea de debut. Poarta cea mare a istoriei literaturii se deschide o singură dată în cariera fiecărui autor: după întîia carte. Cine nu intră atunci, trebuie să se mulțumească, mai tîrziu, cu porțile înguste și lăturalnice, întredeschise pe furiș, pentru o clipă, și pe care intră cine apucă. Starea literară a acestor întîrziați rămîne deobicei „ilegală", ei poartă în frunte semnul lămurit al intrușilor.

Am scris și altădată, în acest colț de pagină, despre exigențele debutului. Temă mereu actuală. Am sperat că reorganizarea editurilor va fi și o reorganizare morală, pentru că, la urma urmelor, totul (sau aproape totul) depinde de cei care scriu. Firește, un bun sistem editorial e de dorit: dar niciun sistem editorial nu rezolvă, de la sine, problema valorii cărților. Criteriile valorii, criteriile debutului, nu le stabilesc în fond editorii, care sînt obligații să țină seamă de ce se scrie. Fermitatea editorului are limite obiective: sarcina lui constă în a alege cărțile publicabile, nu în a le scrie. Și editorul alege din ceea ce se scrie. Nu mai e cazul să precizez că selecția aceasta, departe de a fi pasivă, reprezintă un instrument esențial de a controla o literatură sau chiar de a o influența hotărîtor. Însă este un instrument care se exercită în condiții date și aceste condiții le fac scriitorii. E adevărat că se scrie (aproape) numai ce se publică; dar e încă și mai adevărat că se publică numai ce se scrie.

Trebuie să pretindem în continuare editorilor exigență; dar s-o pretindem mai întîi scriitorilor înșiși. Debutantul n-are statut particular; dacă este scriitor, se supune legilor generale ale scrisului; dacă nu este, discuția devine inutilă. A fi debutant este o obligație, nu o scuză. Un poet este poet de la debut, nu un debutant numai, cu circumstanțe atenuante la greșeli și rabat la calitate. Cine s-ar gîndi să „scuze" pe Bacovia din **Plumb,** pe Goga din **Poezii,** pe Camil Petrescu din **Ultima noapte,** pe G. Călinescu din **Viața lui Eminescu.** Excepțiile confirmă regula, deși e bine să vedem totdeauna dacă sînt excepții cu adevărat. **Șoimii** și **Povestirile** cu care a debutat Sadoveanu n-au valoarea **Hanului Ancuței** și a **Baltagului,** dar sînt, în 1904, printre cele mai importante cărți de proză. Propozițiilor noastre se cuvine să le lăsăm nuanța de relativitate pe care o au toate lucrurile ce privesc valoarea.

Un rol revine și criticii. Cine, dacă nu criticul, descoperă și încurajează pe scriitorul începător? E. Lovinescu a pus **Sburătorul** sub acest nobil ideal al descoperirii talentelor. G. Călinescu a visat mereu să susțină o „poștă a redacției", să primească manuscrisele tinerilor și să le îndrume pe calea literaturii. Orice critic se vrea șef de școală sau măcar conducător de cenaclu. Dar aceasta nu e încă totul: mai trebuie și ca tinerii scriitori să creadă în critici. Cînd începătorul nu urmărește decît să fie publicat (cu orice preț), atunci influența criticului nu se poate exercita deplin. E, la mijloc, o problemă de morală a scrisului. Un autor de cărți proaste, un debutant neexprimat convingător, fac parte dintre scriitorii imorali. Mediocritatea artistică a unui debut este un indiciu de imoralitate. Nu există debuturi indiferente: orice debut trebuie să consacre un scriitor.

Nicolae MANOLESCU

În numărul viitor al revistei noastre vom publica pagini omagiale dedicate Reșiței: 200 de ani de la aprinderea primului furnal românesc

Ov. S. Crohmălniceanu, începînd cu acest număr, deschide rubrica săptămînală

FAPTELE ȘI VORBELE

CRONICA LITERARĂ

a revistei noastre va fi susținută din acest număr de Ilie Constantin

Din presa acestei săptămîni

EDINBURGH — MOMENT DE PRESTIGIU ȘI RECUNOAȘTERE STRĂLUCITĂ A ARTEI ȘI LITERATURII ROMÂNEȘTI

Citîm din articolul apărut în „Scînteia" de ieri, 3 sept. 1971:

«Festivalul internațional de la Edinburgh, principală manifestare artistică anuală organizată în Marea Britanie, a prilejuit un strălucit succes al Teatrului „Lucia Sturdza Bulandra", care prezintă aci o serie de spectacole cu piesele „D'ale carnavalului" de I.L. Caragiale și „Leonce și Lena" de G. Büchner. Publicul britanic a ovaționat îndelung pe actorii români, la ambele spectacole. Teatrul Bulandra are, după aprecierea lui William Thomley, directorul dramaturgic al festivalului, una dintre cele mai bune trupe de comedie din lume.

„D'ale carnavalului", piesă al cărei comic de limbaj ar fi trebuit să constituie o piedică pentru spectatorul care nu cunoaște limba română, a stîrnit ropote de aplauze, datorită vervei pe care regizorul Lucian Pintilie a imprimat-o reprezentației, spiritului de echipă și exuberanței cu care actorii și-au jucat rolurile. „Umorul vizual al românilor a depășit dificultățile de limbă", „Gloriosul talent comic al românilor...", iată termenii în care principalele ziare scoțiene, și în primul rînd „Scotsman", caracterizează spectacolul prezentat de actorii români Toma Caragiu, Marin Moraru, Ștefan Bănică, Vally Voiculescu.

Cel de-al doilea spectacol, „Leonce și Lena", în regia lui Liviu Ciulei, s-a bucurat de un succes cu totul excepțional. Ion Caramitru, Irina Petrescu, Marin Moraru, Virgil Ogășanu, Vally Voiculescu au fost aplaudați pe tot parcursul spectacolului și minute în șir la sfîrșit. „Românii au prezentat un spectacol minunat", acestea sînt cuvintele cu care ziarul citat mai sus și-a intitulat cronica.

La o săptămînă de la deschidere, expoziția de artă contemporană românească, deschisă la „Richard Demarco Gallery", la care participă un grup de plasticieni români, se bucură de un deosebit interes din partea unui public numeros, a radioului, televiziunii și presei, ca și spectacolele de dans ale lui Miriam Răducanu și Gheorghe Căciuleanu, desfășurate cu sala plină, seară de seară, în aceeași galerie, și precedate de recitalul de poezie al lui Marin Sorescu, susținut de autor și de Ion Caramitru.

Succesele artiștilor și actorilor români pot fi considerate ca prestigioase dacă ținem seama de faptul că ei se manifestă în cadrul festivalului în compania unor nume și a unor formații artistice de primă rezonanță...»

Regizorul Lucian Pintilie semnează în pagina de Arte

CRONICA FILMULUI

cronica literară

A ÎNTREBA, A RĂSPUNDE *)

Preluînd de la distinsul coleg și bunul nostru prieten Nicolae Ciobanu această cronică literară, ne vom feri să înfățișăm vreun program de lucru. Mai întîi, pentru că nu știm dacă el ar fi îndeajuns de cuprinzător (și probabil că nu), ori mult prea vast pentru puterile noastre, doar în parte încercate de cronica volumelor de poezie.

In orice caz, vom încerca să păstrăm necontenit în comentariu un ton de francheță și urbanitate, atît de necesar în spațiul culturii.

I. C.

Încă de pe vremea, destul de apropiată, altminteri, cînd apăreau în **România literară** și, ulterior, în **Luceafărul,** interviurile provocate și transcrise de către Adrian Păunescu (al căror succes de public era ușor de constatat) se cereau adunate într-o carte. Viața cuprinsă în ele impunea autorului o viitoare culegere în care ea să debordeze cu continuitate, fără impedimentele întreruperii săptămînale. Gîndul că aceste convorbiri, cu o notă atît de personală, vor fi adunate cîndva laolaltă revine frecvent în chiar răspunsurile celor abordați fără sfială de autor : **„Eu m-am disimulat în «băiat de interviuri» și vreau să-mi duc cu umilință treaba pînă la capăt",** îi declara, orgolios-umil, Adrian Păunescu colegului său Marin Sorescu, într-o foarte spirituală, reciproc, întrevedere.

Interviul — se spune, și nu avem motive să contrazicem această aserțiune — face parte din **para-literatură** sau **literatura de frontieră** (cum foarte bine o numește într-o carte serioasă Silvian Iosifescu). Adrian Păunescu, pentru a simplifica terminologia, denumește demersul său, fără mofturi : **publicistică.** Întrebat (să reținem această împrejurare semnificativă : el care-i urmărește pe alții cu întrebări, una mai derutantă și mai „provocătoare", decît alta, se află, destul de frecvent, în situația de a trebui să dea răspuns unor contra-întrebări ; semn, ni se pare, că acțiunea sa le pare deplin justificată interlocutorilor, că aceștia — în majoritatea lor — acceptă dialogul, susținut, cu loialitate) de către D. R. Popescu despre viitoarea culegere de interviuri, azi înfăptuită : **„nu ți se pare că această carte va avea un succes de librărie mai mare decît orice volum de versuri semnat de Adrian Păunescu ? Cum îți explici asta ?"** autorul răspunde, franc : **„Eu am simțit că în publicistică este salvarea. Dar o salvare temporară. Succesul publicisticii este succesul publicului asupra individului".**

Să rămînem puțin în zona acestor cuvinte. Ce ar însemna, de pildă, că **„în publicistică este salvarea" ?** Din cîte înțelegem noi, e vorba nu de salvarea literară a unui autor sau a unei promoții, ci de ceva mai simplu. Aceste vorbe se referă la relația mai generală scriitori-cititori, edituri-cititori, reviste-cititori. Așa cum remarcă în chiar una din convorbirile acestei cărți, caracteristică pentru vremea noastră, în majoritatea țărilor, este orientarea — profund diferită de cea predominantă în secolul al 19-lea — spre consumul a ceea ce s-ar putea numi : **despre** și nu **de,** a cărților **despre** scriitori și cărți, bunăoară. Nu e însă cazul să ne îngrijorăm prea tare, nu înseamnă că succesul interviurilor, eseurilor monografice etc. pune la îndoială receptarea curentă a textelor propriu zis beletristice. Faptul că în revistele literare importante, beneficiind de tradiție și adeziune a publicului, de pe mai toate meridianele, se publică mai puțină (sau extrem de puțină) poezie și proză, răsfățate fiind textele **despre** autori și cărți, de la cronica literară cea mai sobră pînă la ingenioase moduri de propaganda cărții, se explică — credem — și prin dezvoltarea extraordinară a editurilor. Azi, revistele sînt chemate, mai degrabă, să orienteze pe cititori — în cele mai felurite moduri, **interviul** fiind unul de mare eficiență — optînd, ele mai întîi, pentru cutare carte, cutare autor. S-a dus, probabil pentru totdeauna, vremea cînd cititorii așteptau cu răbdare apariția groaselor reviste lunare ce publicau, în foileton sau capitole consistente, romanele secolului trecut. Azi, acest ritm, ar fi nelalocul lui, editurilor fiindu-le necesară o perioadă scurtă (în unele locuri incredibilă) pentru tipărirea și lansarea unui op, oricît de impunător.

Cît privește aprecierea că **„succesul publicisticii este succesul publicului asupra individului",** și ea se justifică în contextul amintit : cu adevărat, publicul de literatură a impus — din necesități lesne de înțeles — această relativ nouă orientare a presei literare (cu efecte și asupra activității editoriale). Azi, a face o revistă prin simpla aglomerare a unor poeme și proze, înseamnă a condamna acea revistă la concurență, fără sorți de izbîndă, cu fluxul editorial.

Sub semnul întrebării este o carte-sondă, autorul a dorit — din cîte se poate deduce — să dea o mărturie directă despre societatea românească a ultimilor ani din deceniul 1960—1970. Semnul interogativ este pus în fața a numeroși scriitori din toate generațiile, dar și a unor oameni politici, artiști plastici, muzicieni, oameni de știință și medici, antrenori de fotbal, muncitori, țărani, studenți, copii... Preponderente cantitativ, firește, sînt interviurile luate scriitorilor, lucru explicabil prin calitatea autorului și a revistelor unde s-au publicat textele : vrem să spunem, însă, că ni se pare îndreptățită atragerea în discuție a celorlalte categorii de interlocutori (cei mai mulți referindu-se bogat și la literatură !). A reproșa disproporția prezențelor scriitoricești în raport cu celelalte nu e în intenția noastră, simetria neinteresînd într-o acțiune de amploarea și spontaneitatea acesteia.

În comparație cu alți publiciști, autori de interviuri literare, precum I. Valerian, Felix Aderca, de pildă, Adrian Păunescu aduce un timbru nou, un mod de a discuta personal (adesea iritant, incomod, sau de-a dreptul nepotrivit). Ion Valerian, autor al cunoscutelor interviuri din **Viața literară,** de acum patruzeci și ceva de ani, știe să dispară în pagină, cu discreție, lăsîndu-i pe Ion Barbu, Blaga, Bacovia, Lovinescu, etc. (o recoltă invidiabilă !) singuri cu cititorul ; el renunță să mai formuleze întrebările (înlocuindu-le cu subtitluri în text), ceea ce dă o mare fluență rostirii celor interviați. Adrian Păunescu procedează cu totul și cu totul altfel. Și, ajunși aici, e cazul să spunem că **Sub semnul întrebării** este, în ultimă instanță, nu doar o simplă culegere de interviuri, ci mult mai mult : în cazul unor convorbiri ca ace.ea purtate de el, interesează permanent nu doar ceea ce spune cel solicitat, ci și partitura autorului. Este călătoria investigatoare a unui tînăr și important poet prin societatea românească a anilor din urmă, călătorie în care îndemnîndu-i pe alții să se rostească pe teme de interes felurit, se rostește în același timp și cel ce întreabă : **„Prieteni și dușmani, oameni cunoscuți sau străini de mine au oferit, celui care sînt, pilda unei nestinse solidarități de ideal și de muncă, mărturisindu-se acestor pagini. DAR FERICIREA MEA N-AR FI ÎNTREAGĂ DACĂ, ALĂTURI DE EI, NU M-AȘ FI MĂRTURISIT EU ÎNSUMI AICI, ÎNTREBÎND"** (din pagina de introducere a volumului).

A întreba — a răspunde, iată obsesia principală a multor, dacă nu a tuturor textelor. Odată pornit la drum în această călătorie a sa, guvernată de semnul întrebării, Adrian Păunescu se simte investit cu dreptul de a obține de la interlocutori o colaborare loială ; el este autoritar, imperios, revine cu insistență asupra problemelor pe care le consideră nelămurite de către cei interviați. Țelul său de lucru este acela de a-i aduce pe convorbitori într-o stare de dezinvoltură și sinceritate ideală, dacă se poate chiar în ritmul său vital neobișnuit. Păunescu nu se mulează pe personalitățile abordate, nu acceptă aminare, tihnă a meditării răspunsului (de teama, probabil, a unei „redactări" prea îngrijite, cu pierderea a ceea ce i se pare foarte important : firescul exprimării directe, fluxul gîndirii angajate în schimb viu de idei). Ni-i putem imagina pe mulți dintre cei prezenți în carte, hăituiți cu întrebări derutante, presați să-și spună cuvîntul, aduși într-o stare de îndirjire a discuției. Sînt frecvente cazurile cînd aceștia protestează împotriva tratamentului la care sînt supuși, dau replici iritate ori chiar dure, corectează fugoasa tentativă a autorului care, dornic să-i „încălzească" pentru mărturisire, nu-și mai alege prea bine întrebările, alternîndu-le bizar. Așa, poetul Ștefan Aug. Doinaș, care, primind „mutările în plic" a avut vreme destulă pentru a le analiza. Citîm „punerea sa la punct", valabilă și pentru alte cazuri similare, apreciind-o totuși a fi prea severă : **„Iubiți -- cum se zice — natura ?",** riscă Adrian Păunescu, la care Doinaș se dezlănțuie... cu metodă : **„Stimate poete, este — dacă nu mă-nșel — a patra întrebare care miroase a album de licean imberb. Să poposim asupra acestei împrejurări. Ce caută în interviurile dumitale, asemenea întrebări ? Unele sînt pretins filozofice, și nu fac decît să dea apă la moară unui anume semidoctism : acela care vrea să se hrănească, fără să mestece suficient, cu definiții strălucitoare despre unele noțiuni fundamentale : „Ce este acela un ideal ?" zici dumneata. Bine că nu mă întrebi ce este viața, sau ce părere am despre nemurirea sufletului !... Altele țin de sfera de interes bine dirijate, de altfel, ale unor vedete, adevărate sau false, care nu doresc decît să-și facă reclamă : „Aveți tabieturi ?", „Vă place Bacovia ?" etc. (...) Ai început prin a-mi propune un interviu metodic. Acum, la sfîrșit, mă întreb care e metoda dumitale, dacă nu cumva numești metodă faptul de a întreba tot ce-ți trece prin cap ? !... (...) Înțeleg că dumneata ești poet, și că — în loc să reflectezi îndelung asupra unui chestionar — te-ai lăsat în voia „inspirației", dar și inspirația poate fi... controlată, ce Dumnezeu !"**

Sînt aici acuzații grave, parțial justificate. O anumită dezordine înspirată a interogării se poate constata, ea fiind datorată, probabil, supralicitării acelei „spontaneități provocate". Vrem să spunem că interviul, convorbire în văzul lumii, cu perspectiva imediată a consemnării în scris, nu poate fi cu adevărat **natural,** spontan, că el va avea, volens-nolens, un anume aer de afectare imposibil de înlăturat. Păunescu încearcă mereu să evite aceasta, el cel dintîi „dîndu-și drumul". Vai, mulți dintre interlocutorii săi dezamăgesc, în schimb, prin proză, -și țintind să apară sinceri, spirituali, **bogați sufletește,** reușesc exact contrariul. Dar, firește, de aceasta nu este în niciun caz vinovat Adrian Păunescu !

Meritele mari ale acestui voluminos tom (de aproape 600 pagini !, pe care — sîntem absolut siguri — cititorii și-l vor smulge din mîini, sînt lesne de subliniat. Culegerea de interviuri a poetului Adrian Păunescu reține un tablou memorabil al vieții noastre literare și sociale, în priză directă, netulburată de ficțiune. **Sub semnul întrebării** aduce o mărturie impunătoare a prezenței literaturii actuale românești în viața țării, conexiunile bogate dintre literar și social, privite din amîndouă laturile : reprezentanți ai literaturii și ai vieții sociale își răspund direct și indirect prin paginile volumului.

Stilistic, interviurile sînt cuceritoare prin curgerea alertă a frazelor, prin aerul de firesc oral.

Să remarcăm că învinuirile citate ale lui Doinaș, rămînînd — cum spuneam — justificate pentru destule secțiuni ale cărții, nu afectează fondul ei : în fapt, oamenii cu care stă de vorbă Păunescu spun de fiecare dată (și e meritul acestuia care știe **ce** și **cum** să întrebe) lucruri de mare interes, fie mărturisiri literare revelatoare, profesiuni de credință grave, lucide cugetări de ordin social, speranțe, dezamăgiri, căutări neobosite. Pînă și ostilitățile dovedite de interviați unul față de altul, sau, adesea, față de persoana însăși a autorului, au farmecul lor, sporind senzația de viață reală, neprelucrată în laborator publicistic.

În fine, nu știm cum să lăudăm mai mult atitudinea perfect loială a lui Adrian Păunescu față de interlocutori. Loialitate dovedită în respectarea cu strictețe a sensului și literei celor spuse de ei, oricît de diferite ar fi gîndurile lor de propriile sale convingeri. E chiar mișcător (și exemplar !) să vezi cum autorul acceptă să iasă el dezavantajat din dialog, nu o dată, din respect pentru opinia rostită de celălalt. Asumîndu-și curajul de a începe această vastă convorbire și ducînd-o la capăt, Adrian Păunescu oferă în **Sub semnul întrebării** un volum pasionant de publicistică literară.

Ilie CONSTANTIN

*) *Adrian Păunescu :* Sub semnul întrebării, *Editura Cartea Românească.*

Optimismul lui Ion Caraion

Raportat la dramatica sa viață, Ion Caraion este în operă sa un mare optimist. De altfel, poezia îmi apare, acum, cînd stau cu cartea **„Cimitirul din stele"** de Ion Caraion în mîini, ca o victorie a vieții, ca o tiflă către destin și uneori ca un rîs nervos. Este Ion Caraion de la început un optimist, așa cum e poezia sa de azi ? Mi se pare că drumul lui Ion Caraion este un drum pe care aproape nici un poet român nu l-a mai străbătut, și anume drumul de la pesimism la optimism. În zadar ne-am preface noi, colegii mai tineri ai lui Ion Caraion, că nu-i cunoaștem viața. I-o cunoaștem foarte bine și chiar dacă ni se pare interesantă, chiar dacă nu, chiar dacă ne trezește respect, chiar dacă numai interes — oricum l-am privi noi pe Ion Caraion, cetățeanul, oricum s-ar privi el însuși, important mi se pare astăzi un lucru : viața lui Ion Caraion trebuie citită cu atenție în poemele lui Ion Caraion.

Se spune, de obicei, că viața nu este circumstanță **atenuantă** pentru poezie. Și e adevărat. Dar mi se pare că accentul cade aici pe **„atenuantă".** Viața nu este o circumstanță atenuantă pentru valoarea poeziei, dar asta nu înseamnă că ea încetează să fie o circumstanță **relevantă,** pentru structura și chiar pentru valoarea poeziei. Nu e totuna, de exemplu, dacă unui necunoscut îi comunici poezia **„Sara pe deal"** cu exact circumstanțele ei semnificative (România, Secolul XIX etc., etc.) sau o comunici cu circumstanțe greșite (Germania, deceniul IV, Secolul XX). Poezia **„Sara pe deal"** este o poezie de valoarea pe care și-a cîștigat-o, în condițiile ei naturale. Ea poate fi, nici vorbă, și valoare universală, dar pornind de la circumstanțele ei firești, naturale. Acestea nu-i dau valoare, nu-i potențează înțelesurile decît dacă ea **are** un înțeles. Dar condițiile în care a trăit un poet se citesc în poezia lui și limpezesc poezia lui ca o ereditate.

Mi se pare că poezia lui Ion Caraion este o poezie de o extraordinară greutate omenească, forță de influențare și rezistență în timp, pentru că în acest aer ireal pe care talentul de poet al lui Ion Caraion îl creează în jurul cuvintelor sale, un bărbat cu o viață plină de întîmplări povestește reportajul acestei vieți. Dacă nu știi cine e Ion Caraion, dacă nu te raportezi — citindu-l la condițiile în care au trecut secundele vieții lui, cazi într-o mare eroare și noi nu sîntem încă atît de departe de întîmplări, încît să le ocolim, să nu ținem seama de ele, ca niște impersonali istorici ai viitorului.

Spuneam la început că Ion Caraion este un optimist. Chiar dacă aparența poeziei sale nu e optimistă, chiar dacă poetul însuși nu iubește ideea de a fi optimist, (părîndu-i-se, probabil, indecentă !) eu trebuie să mărturisesc că Ion Caraion este un optimist. Mă voi referi deocamdată la un singur amănunt semnificativ pentru această idee. Și anume : **adjectivările.** Mi se pare că bogăția, paleta coloristică abundentă, ritmul obsedant, concretețea adjectivărilor sînt dovada unui optimism funciar. Ion Caraion crede că, adjectivînd, mai poate limpezi lumea. Pentru el adjectivele sînt o formă a speranței, așa cum pentru Geo Dumitrescu ele sînt o formă a libertății interioare.

Scriu aceste rînduri pentru a încerca să nu continue judecarea lui Ion Caraion ca meșteșugar, cînd el este eroul (în sens literar) al propriei sale poezii.

Scriu aceste rînduri din lașitate : mi-e teamă ca nu cumva, mîine, să fiu între cei ce au acceptat, ori chiar au dus la bun sfîrșit, nedreptățirea poeziei lui Ion Caraion.

Și scriu aceste rînduri din datorie : pentru că mi se pare că Ion Caraion este un mare poet. Cine a scris **„Pămînt de tristețe",** poate — dacă mai poate ! — trăi liniștit :

Am părăsit apele și ne-am retras
în pietre
am părăsit pietrele și ne-am retras
în copaci
am părăsit copacii și ne-am retras
în aer
am părăsit aerul și ne-am făcut
închipuire și stele
dar pietrele, copacii și păsările
dar aerul, închipuirea și stelele
au venit după noi în vis.
De fapt murisem de-atunci
ca un întuneric duios.

A.

posta redacției

MARIAN BODEA. „Cel mai rău și mai rău" (titlul schiței) nu e să te muți din Piața Carol în Piața Maria, ci să încerci să fii scriitor și să nu te ajute puterile. E toamnă, vremea cînd se spală butoaiele cu pucioasă, s-apropie culesul viilor, dacă vrei să te muți undeva, alege Odobeștii, clătește-ți întîi gura cu metabisulfit, ca să n-ai surprize, și așează-te lîngă o cramă.

PETRE SAUȘANU. Dacă mai furi (bijuteriile alea poartă sigiliul Liviu Rebreanu) îți intentez acțiune.

O VOCE SAU NICI ATÎT. Nici atît !

TOMA CULCEA. Mulțumesc pentru urare. „Mama Dora" și „Badea Pădurarul" sînt, îmi pare rău, fără susan.

STELIAN GEORGESCU. „O zi de toamnă" mi-a pus în vocea gîndului o scînteie de melancolie. Din nefericire schița e lungă cît un tren marfar. Prima lege pe care trebuie să ți-o însușești e aceea de-a tăia de patru ori fiecare frază. Cu cuțitul, cu peniță, cu ce poți.

SAMOIL CÎRMA. Suferi de boala românului : înjuri cu limba de-acasă („Sfinte prooroc, ți-ai pierdut biciul și iapa pe care o călăreai a rămas oloagă și ți-ai trimis mintea spre zidurile pline de cucuvăi") dar cînd lauzi, lauzi ca o gîlmă împrumutată de la un peltic („Poeții tineri sînt atîți / Să-i numeri ? / N-ajung degetele toate / Au răsărit ca iarba și ca frunza").

EMILIAN MONCEANU îmi scrie : „Iertați-mă de greșelile de exprimare și ortografie materialul îl expediez așa pentru că nu am momentul timp corecturi și știți de ce ? Învăț gramatica dar să rămînă secret. Hai Rapid pe primul loc ! / Anul ăsta cu noroc / Iar la anu tot la fel / Rapidul cu mare țel / Adună victori noi / Pentru țară, pentru noi / Ia o cupă europeană / Devenind fotbal icoană... Se spune că poezia s-a descătușat de vechile ei legi, dar eu spun de ce ne predați vechile legi și ne citiți poezi de felul acesta care mult nu face... Observ cu tristețe că muzica, **scluptura** și poezia au început să fie originale... Eminescu la plagiat într-un fel pe Dante, Hugo, Homer, Rilke (chiar și pe Rilke, nu ? !) iar eu că am folosit expresia brațe reci am fost acuzat de plagiere. Dar brațe calde sa spus curate, imparfumate, albe moi, s-a spus. Eu cum să spun ? Strîmbe nespălate ? Ce formă ar mai avea poezia ?". Răspuns : Bate-te-ar mama Ana cu două ridichi ca să nu te deochi, intelectualule și talentatule !

AUREL TRIPA mă roagă să cred că niciuna din poeziile dumisale „nu a fost scrisă în mai mult de 20 de minute". Reproduc, fără adaus, fără ștersătură, bucata intitulată „Portret". „Păru-ți unduios ca marea / Nasul fin care seduce / Chiar de-l vezi întîia oară / Și privirea ta cea dulce / Mă îmbată, mă omoară. / Ca și scrumul de țigară / Care umple-o scrumieră / Galbenă ca și o pară / Șteasră ca o cantonieră / Visătoare ca o cioară / Ce trăznită stă pe gard / Liniștită ca o gară / Subțirică ca un brad / Obrăjiorii ca bujorul / Buzele ca și măceașa / Mersul lin, rotund piciorul / Gura mică cît cireașa / Chipul tău și trupușorul / Mijlocelul subțirel /Fac să crească-n mine dorul / Și să tot visez la el / Furtunoasă ca și marea / Sprintenă ca și un cal / Caldă ca și glia vara / Zbuciumată ca un val / Dulce ca o ciocolată / Ce-ai primit-o ieri cadou / Și o frunte lată, lată / Cît o gură de cavou".

Mă opresc aici, e ultima zi a verii , și vreau să miros ierburile căzînd sub anotimpul cel mai dulce din România.

Fănuș NEAGU

jurnalul unui martor ocular

Despre echilibru

Starea de echilibru a fost aspirația de dintotdeauna a omului. Alcătuit din instincte, din idei personale, sau împrumutate, din sentimente contrarii, din sensibilitate, omul a încercat să pună ordine, să nu se lase dominat.

De fapt, dacă ne privim cu atenție, vedem că starea de dezechilibru, de care puțini sîntem lipsiți, se naște din trăirea unilaterală. Trăind adeseori numai prin senzații, conștiința se întunecă, și atunci, disperați, rugăm rațiunea să ne scoată din impas. Noi dăm rațiunii un rol ingrat, acela de a ne scoate din încurcătură, transformăm rațiunea în ciorbă de potroace a poftelor noastre senzoriale. Într-un asemenea caz rațiunea ajunge prea tîrziu, ea nu mai poate salva nimic din acest masacru născut de inconștiență. Dezvoltarea excesivă a senzațiilor, sau dezvoltarea excesivă a intelectului, sînt motivele cele mai obișnuite de dezechilibru. Omul dezechilibrat este un om unilateral. Nu degeaba învățații, filozofii, marii artiști au implorat oamenii să ducă o viață armonioasă, să nu se specializeze, sufletește vorbind, într-o direcție sau alta.

A trăi în echilibru înseamnă a fi împăcat cu tine însuți. Dar noi sîntem deobicei certați nu numai cu vecinii noștri, ci și cu noi înșine. Mereu avem ceva să ne reproșăm. Sîntem străini pînă și de gesturile noastre cele mai intime. Nu ne recunoaștem nici în faptele noastre. Orice dorință neînțeleasă implică un dezacord și asta naște haos interior. Și atunci, vrem să introducem o ordine severă. Dar psihicul nu se poate deretica. Ce fel de ordine poate să facă o minte haotică ? O ordine pe măsura ei. Un haos la fel de mare pe care mintea, în viclenia ei, îl va numi ordine. Dacă nu ne înțelegem, nici o ordine nu este posibilă. Mai devreme sau mai tîrziu, această ordine fragilă se va întoarce, cu forțe sporite, împotriva noastră. chiar „dorința de ordine" e una din expresiile marasmului interior.

Spuneam înainte că orice dezvoltare unilaterală este o sursă de dezechilibru. Chiar și dezvoltarea excesivă a intelectului poate duce la marasm. Am văzut oameni care au fost pur și simplu devorați de inteligența lor searbădă, înghițiți de vii de puterea lor analitică. O inteligență seacă, lipsită de sensibilitate, de căldură umană, transformă individul într-o mașină electronică. O viață în exclusivitate instinctuală degradează în aceeași măsură individul, el nu mai poate intra în relații cu totalitatea vieții, devine un biet animal înfricoșat, incapabil să mai admire bolta cerului.

Echilibrul, ca și fericirea, nu e o stare care se obține pentru totdeauna. Dacă am fost odată fericiți, nu înseamnă că vom fi fericiți pînă la sfîrșitul vieții. Nu te poți instala comod în echilibru ca într-un hotel de lux. Echilibrul, ca și adevărul, ca și iubirea, ți se realizează clipă de clipă. Un om echilibrat înțelege imediat, spontan, realitatea pe care o are în față. Un om echilibrat nu-și divide conștiința într-o latură sacră și una laică, nu-și împarte iubirea în iubire eternă, și iubire vulgară, nu-și împarte existența, într-una prezentă, și una viitoare, nu se consideră jumătate înger, jumătate animal. Important ar fi dacă unitatea conștiinței, care aduce, inevitabil, unitatea existenței și a universului. Omul echilibrat nu are vise, fiindcă nu visează decît cei care nu-și cunosc conștiința, care trăiesc într-o stare de contradicție. Visele n-au nimic miraculos, nu vin din altă lume, visele nu sînt decît răzbunarea subconștientului neînțeles sau ignorat. De cîte ori sînt împăcat cu mine însumi, de cîte ori îmi înțeleg faptele, noaptea se săvîrșește în liniște, fără vise. Odată cu ignoranța, odată cu trîndăvia spirituală, din timpul zilei, se nasc și visele, indiferent că sînt feerice, sau teribile coșmaruri. Dar oamenii fericiți, oamenii inteligenți, nu visează niciodată. Să nu ne amăgim, orice vis e dovadă de lene, prostie și contradicție.

Există și primejdia falsului echilibru. Mulți oameni confundă echilibrul cu cîteva formule la care au ajuns, care le oferă o trecătoare comoditate. Ei se instalează trainic în acele certitudini și refuză orice impuls al vieții. Echilibrul autentic este în același timp fragil, „pe muchie de cuțit", un echilibru care se realizează dramatic, clipă de clipă. Unii dintre noi cred că învățații sînt niște oameni care au ajuns la cîteva idei înalte, și, odată ajunși acolo, trăiesc liniștiți, fără nici o problemă. Echilibrul nu este un țel de atins, nu este un obiect pe care poți să-l urmărești, ci este, o stare de fapt, extraordinar de dinamică, de vie, care se naște clipă de clipă. De aceea echilibrul nu se obține odată pentru totdeauna. Nu e vorba de a aduna idei rezonabile, asta nu e prea greu, important e ca echilibrul să se nască de fiecare dată, din adîncul ființei tale. Aici, ideile nu valorează mare lucru. Am văzut oameni cu idei dintre cele mai tonice gata să-și pună pistolul la tîmplă. Ideile echilibrate erau împrumutate, pe cînd marasmul le aparținea organic.

Pînă la urmă, starea de dezechilibru se naște din trîndăvia spirituală, din incapacitatea de a trăi total, într-o stare de conștiință, cu toate energiile cu care ne-a dăruit generoasa natură.

Teodor MAZILU

critică și actualitate

faptele și vorbele

La inaugurarea unei rubrici

Spunem deobicei : **„fapte, nu vorbe“**, cu o sensibilă intenție polemică. Prin cuvinte lucrurile sînt chemate la o existență virtuală ; ca ea să devină reală, trebuie să-și cîștige o confirmare în activitatea practică a oamenilor. Nu vreau să ascund că începp rubrica de față cu acest impuls. Trăim astăzi un moment de confruntare a vorbelor cu faptele, în literatură ca și în alte domenii ; îl reclamă imperios aplicarea vastului program pe care l-a inițiat Partidul în vederea ridicării conștiințelor la cerințele etapei actuale a construcției socialiste. Educația comunistă a maselor e o operă practică ; vorbele cele mai frumoase rămîn vane cîtă vreme o asemenea forjare a sufletelor nu se produce efectiv. Orice minte limpede înțelege că fără să fie **bună**, adică **izbutită artistic**, valoroasă realmente sub raport **artistic**, literatura nu poate exercita o autentică și profundă acțiune educativă asupra cititorilor. Ce nu-i **atinge** nu le **place**, nu-i **cucerește** n-are cum să-i mistuie lăuntric, să-i transforme. În secretul ei de a inculca idei și sentimente, delectînd, stă puterea educativă a literaturii. Dar înseamnă să ne jucăm cu vorbele, afirmînd că o carte, reușită din punct de vedere artistic, înzestrată chiar cu o adevărată forță fascinatorie, lucrează exclusiv prin aceste calități la forjarea conștiinței comuniste. Că poate înălța sufletele apropiindu-le astfel de anumite idealuri general umane, pe care se clădește și socialismul, nu încape discuție. Pentru formarea unei mentalități omenești noi, însă, socialismul are nevoie nu numai de o educație umanistă, doar atîta e insuficient, ci și de o revoluționare a conștiințelor și aceasta din urmă nu poate să o săvîrșească pura satisfacție estetică. Dacă lucrurile ar fi stat așa, omenirea ajungea de mult să-și însușească idealurile comunismului, fiindcă opere artistice izbutite nu i-au lipsit.

Să nu uităm ,apoi, că se pot promova concepții de viață detestabile cu un mare talent. Cîți romancieri dintre cele două războaie mondiale au avut inventivitatea verbală fantastică a lui Céline ? Dar ce om cu mintea întreagă poate susține că de la autorul unei cărți ca „Bagatelles pour un massacre“ vom învăța cum să edificăm societatea comunistă ?

Acestea sînt lucruri pe care ne face să le înțelegem bunul simț elementar ; „Lehrer“-ii, însă, vorba lui Zarifopol, le-au complicat atît, încît le-au încurcat cu totul. Imi apare astfel încă un rost, poate și mai util astăzi al rubricii pe care **„Luceafărul“** mi-a încredințat-o. Să redăm vorbelor adevărul lor tăios, tocit adesea de prea multe speculații gratuite. Dar marxismul ne-a dovedit că nu există altă școală mai severă a rigorii decît practica. „Hic Rhodos, hic salta !“ spuneau cei vechi, care au descoperit dialectica.

Tezele criticii literare, ca să evite eclectismul ideologic inform, și să se ferească totodată a degenera în opacități dogmatice, trebuie să-și păstreze mereu un caracter **funcțional.** Unde, relativ la ce, în care împrejurări, o afirmație e adevărată sau nu ?

Cinematograful, ca și o bună parte din literatura contemporană apuseană, exaltă — e adevărat — foarte frecvent violența în sine. Conștient sau inconștient are loc astfel o întreținere a instinctelor omenești agresive pe care se clădește lumea capitalistă ; în plus spectacolul violenței vine să-i ofere individului frustrat de nenumărate inechități și umilințe sociale niște compensații iluzorii. În sălile cinematografelor ori în paginile romanelor cu gangsteri, el e chemat să-și descarce sub o formă derivată și fără riscuri de a tulbura ordinea existentă, urile pe care i le trezește existența cotidiană.

Revenind la ceea ce își propune prezenta rubrică, mă simt îndemnat să observ încă un lucru. Fapta literară se compune, totuși, din vorbe. Cu ele scriitorul zidește **sufletele.** Vorbele sînt cărămizile lui. Dar ca din întrețeserea lor să se ridice o clădire durabilă trebuie să aibă greutatea faptelor. Aceasta revine a spune că nevoia de realism stăpînește o literatură cu adevărat revoluționară. Iarăși, termenului excesul de sofisticare intelectualistă i-a diluat înțelesul fundamental. Realism nu înseamnă altceva decît **maximum de conștiință** și această cerință corespunde cu țelurile principale ale educației comuniste. Aș dori ca însemnările mele săptămînale să incite la discutarea problemelor literaturii noastre sub semnul lucidității ardente de care avem nevoie mai mult ca oricînd astăzi. Rămîne să ne străduim a ilustra prin faptă vorbele.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

Bătălia în jurul ideii de modernitate

Printre miturile pe care le cultivă lumea modernă, unul dintre cele mai răspîndite, avînd mai mulți și mai diverși cultivatori este chiar mitul modernului. Desigur, caracterul modern al unei opere, a unei concepții, al unui procedeu nu aparține, doar, unui mit al modernității. Există, în realitate, instituții, opere — de artă, științifice, filosofice — metode, instrumente, forme ale activității de toate categoriile, care pot fi numite, pe drept cuvînt, moderne. Dar acest caracter al modernității există doar în măsura în care noi îl atribuim unor realități. O poezie, de pildă, nu este modernă în sine, ci numai în ochii, în opinia celor care o ascultă ori o citesc.

În jurul conceptului de modern s-au dat adeseori adevărate bătălii. Cuvîntul — ca și realitatea pe care o acoperă — au fost adeseori hulite, după cum nu mai puțin adeseori au servit unora drept stindard de luptă. A fi **modern** (sau „modernist“) este considerat de unii o erezie, de alții o onoare. Tribulațiile termenului, diversificarea semnificațiilor sale dovedesc implicația sa în felurite experiențe umane, pe diferite planuri ale culturii și civilizației. Modernul s-a dovedit în ultimele secole și, îndeosebi, de o sută de ani încoace, o noțiune problematică, un cuvînt care nu ne poate lăsa indiferenți. A apărut, îndeosebi în ultimul secol, o adevărată pasiune a modernității. Pasiune uneori autentică, rodnică, alteori viciată.

Un spirit retrograd, conservator poate să considere tot ce este vechi, mai bun decît ceea ce este nou. Întîlnești, sub diferite forme, o asemenea mentalitate paseistă a celor care se opun — prin natura lor, prin rutină, prin fixația la anumite forme, modalități sau practici depășite — oricărei înnoiri. Un birocrat nu vrea să admită o modificare în automatismele activității sale, un cercetător cu spiritul anchilozat respinge metode noi de lucru, o modificare a perspectivelor studiului din domeniul său, un pictor ori un scriitor nu vrea să conceapă că există și alte căi în universul literelor și artelor decît aceea pe care o practică el. Pe cît de nobilă, de valoroasă poate să fie dragostea pentru trecut, cultivarea, întreținerea cu pietate a unor tradiții, pe atît de sterilă și — mai grav — sterilizantă este asemenea închidere față de tot ce este nou, a spiritelor conservatoare.

Dar, tot atît de primejdioasă ca și această închistare în forme desuete ale activității este căutarea necontenită a noului de dragul noutății. Un om cu adevărat viu, trăind o existență rodnică are, în mod firesc, o poftă a noului, a noutății. Vrem să știm ce se petrece în țară și în lume, cele mai noi știri ; ne interesează în domeniul nostru de activitate, tot ce a apărut, tot ce s-a făcut mai nou ; orice inovație într-un sector al preferințelor noastre ne pasionează.

A citi o carte nouă, a cerceta o mașină nouă, a vedea un film nou sînt tot atîtea voluptăți pentru cei care cunosc plăcerea lecturii, a automobilismului ori a cinematografiei. Firește, omul poate să aspire mai sus, prin muncă, prin creația sa decît nivelul acesta al micilor plăceri. În orice caz, setea de noutate face parte dintre aspirațiile umane pozitive. O pasiune autentică a modernului, similară unor asemenea aspirații, reflectă nu numai receptivitatea la „nou“ ci la fecund, la germenii viitorului. Ca orice pasiune și aceasta are într-însa ceva rodnic, creator. Pasiunea modernului se alterează atunci cînd caută satisfacție chiar în noutate, cînd noul este considerat o valoare în sine. A alerga după ceea ce e modern, întrucît e modern, înseamnă a ceda uneia dintre cele mai primejdioase tentații ale superficialității, înseamnă a cădea într-un snobism al modernității. Justificarea pe care și-o oferă unii obsedați ai modernității este teama de a nu rămîne în urmă, de a fi sincroni cu tot ce poate fi mai „modern“.

Gravă eroare aceea de a dori să fii modern doar pentru a nu lăsa impresia unei rămîneri în urmă. Modernitatea nu se atinge numai prin fuga de tot ce nu mai pare modern. O nervozitate penibilă cuprinde pe unii îndrăgostiți ai formulelor, ai cărților, ai filmelor, ai vedetelor de ultimă oră. Pentru unul ca aceștia, a continua să citești cu plăcere clasicii, a rămîne fidel unor preferințe literare sau artistice care nu mai reprezintă modernismul de ultimă oră este o nerozie. Dar fuga după anumite obiecte ori trăiri pe care o viziune îndeobște ușuratică a lumii le consideră moderne, nu este decît o fugă de realitate. Și de fapt, cei care caută noul exclusiv pentru a nu părea demodați, rămași în urmă, jertfesc realitatea unei aparențe.

Nimic mai efemer decît **aparența modernității.** Ceea ce pare să fie modern doar pentru că e nou pentru unii, nemaivăzut, nemaiîntîlnit, își pierde în scurtă vreme farmecul noutății, neobișnuitul devine obișnuit și dintr-un obiect, o operă, un gest a căror unică valoare era un aer vag de modernitate, nu mai rămîne nimic. Nu este nimic mai desuet decît ceea ce mai ieri-alaltăieri era pseudo-modern.

Modernitatea trebuie căutată, așadar, ceva mai adînc decît simpla noutate, aspectul de ultimă oră al lucrurilor. S-ar putea spune că tot ce corespunde spiritului uman nesclerozat în șabloane este modern, că modernitatea corespunde efortului uman spre construirea unui univers inedit. Tot ce este autentic, valoros și original, tot ce participă la progresul unuia sau altuia din tărîmurile activității umane, tot ce e prezent activ și fecund în conștiința unei epoci este modern. Dacă modernitatea nu este o valoare în sine care trebuie urmărită ca atare, ea este atașată totuși de un întreg univers al valorilor în perpetuă modificare. O creație a omului devine ori încetează de a mai fi modernă în funcție de valoarea pe care o reprezintă pentru o societate anumită într-o epocă anumită. Valoarea termenului modern depinde așadar de valorile de care îl atașăm.

La un nivel cu totul superficial, a fi modern este identic cu a fi la modă. Un tînăr „modern“ — în această falsă accepțiune a cuvîntului — poartă **blue-jeans,** cultivă o anumită muzică ușoară, frecventează anumite localuri. Dacă „modernitatea“ sa se reduce la atît, ea este, evident, destul de precară. Mai sînt, bineînțeles, și alte niveluri, aproape la fel de superficiale de inautentice, ale modernității. Astfel a imita ceea ce este sau pare a fi modern aiurea, ca și a te conforma anumitor superstiții care înfloresc în plină civilizație a tehnicii — mit al mașinii, robie a divertismentelor mecanizate — sînt diverse moduri de a nu fi cu adevărat modern, avînd totuși prezumția modernității.

Există o tendință firească, a modernizării, pe care o întîlnim în cele mai diverse sectoare ale activității, de la modernizarea procedeelor tehnice într-o uzină, la modernizarea unui laborator, a unor metode de investigație chimică, a perspectivei și uneltelor criticii literare. Într-adevăr, în ceea ce s-ar putea numi lupta cu inerția este necesară primenirea continuă, recursul necontenit la inovație. Progresele științei și tehnicii moderne ne-au deprins cu credința că omul poate face, în mod continuu, ceva mai mult și mai bine. A căuta soluții moderne înseamnă a face acel pas care te trece dincolo de ceea ce s-a mai făcut în domeniul tău. Dincolo, nu în neantul încercărilor unei false originalități, ci dincolo de valorile deja realizate, într-un univers valoric mai bogat. În literatură și artă este modern tot ce e prezent în conștiința estetică a timpului, tot ce are, ori își poate dobîndi o adevărată actualitate, tot ce poate fecunda spiritul uman. În acest sens, general, sînt moderni nu numai scriitorii și artiștii din zilele noastre ci și cei din existența cărora ne despart secole ori milenii. Eminescu este, în conștiința artistică românească, mai modern decît un poet care publică azi elucubrații falsmoderniste. Shakespeare poate să fie „contemporanul“ nostru. Dar mulți alți scriitori, multe opere, de la Iliada și Odiseia lui Homer, pînă la noi, ne sînt „contemporane“ modernitatea lor fiind echivalentă, în acest sens, cu actualitatea lor, cu permanențele lor umane.

Dacă o operă de artă nu aduce ceva esențial, nou, ea poate fi lucrarea unui epigon, a unui om lipsit de talent ori de rîvnă artistică. Dar uneori, talentul, meșteșugul, originalitatea și, deci, noutatea operei sînt mimate. O falsă originalitate apare, slujită prin excentricități.

De aceea, este necesară o lucidă conștiință critică, o conștiință luminată a modernității. Nu poți fi modern fără să vrei și fără să știi ce vrei, după cum nu este suficient să vrei cu orice preț să fi modern. Dimpotrivă, căutînd să realizezi cît mai perfect esențialul, necesarul cu mijloacele cele mai actuale, fiind deschis timpului în care trăiești dar hrănindu-te din întreaga experiență a trecutului înseamnă să fii modern.

Nicolae BALOTĂ

umanități

CALLIMACHOS

Bibliotecarul Muzeionului

Mi-am propus să așez șirurile de cuvinte ale acestei rubrici sub semnul elinului Callimachos, bibliotecarul „Muzeion“-ului din Alexandria.

Cine a fost Callimachos ? Pe dicționărește spus, acest grec aristocrat din Cyrene, odraslă a lui Battos și a Megatimei s-a născut în — sau către — anul 315 înaintea erei noastre și a murit — se putea altfel ? — nu se știe cînd, nu se știe unde. Ajuns în Egiptul helenizat, Callimachos, grecul și poetul a devenit sub Ptolemaios Filadelful custodele Bibliotecii fabuloase care avea să piară somptuos sub flăcările unui incendiu cu dogoare și azi resimțită.

Callimachos, palid trezorier, funcționar al depozitelor de relicve, mai-marele Bibliotecii suspendate pe care o imaginez luînd locul grădinilor reginei Semiramis, a fost paznicul pios al unor comori imposibile și îmi place să cred că a plătit cu viața cutezanța de a le feri de ochii rîvnitorilor. În lumi destrămate ca foile de papirus putrezind, calcinate de lacrimile scribilor, comorile lui Callimachos n-aveau cum să dureze și Biblioteca avariată se cufunda în nisip chiar sub blajinii lui ochi. O viață era prea puțină pentru veghea lui.

Pentru avara lui trudă.

Pentru somnul lui ricșit de grosolanele scule ale hoților năpădind prin ziduri sparte, încăperile cu table de ceară ori cărămizi cu litere de smalț. Se întîmpla ades să lupte cu șobolanii ivîți din duhurile deltei și redînd pulberii capodoperile păzite de custodele înfricoșat de varul eroziunilor ce-i albea părul. Și mai era, bietul funcționar — într-un fel — poet, versurile lui se orînduiau sfioase în firidele sacre, alături de cărțile geniilor vechimii, colcăind de aur și peruzele. Oseminte de pasăre translucidă, poemele lui Callimachos se așezau pe polițele din lemn de santal obădate sub greutatea ciolanelor homerice, ori sub fantaste ciozvirte din Ghilgameș. După ce el va fi pierit, un alt Callimachos se va fi împotrivit incendiatorilor și poate că Biblioteca a ființat grație sîngelui său irosit, cu o zi mai mult, cu o dimineață ori seară sau cu o — eminesciană — oră mai mult.

Ce e altceva scriitorul decît giuvaergiul și paznicul de giuvaeruri, plugar și paznic al grîului, creator al unor lumi și idei pe care nu pregetă să le apere, inventator ambițios și — sieși — slugă, robit cu tot ce are mai scump vieții, oamenilor ?

El se substituie oșteanului și cercetătorului de astre din turnuri galactice în căutarea liniștii și simplității, el este etern custode al Bibliotecii primordiale, numele lui e scris pe scuturile triumfului dar e legat deopotrivă de puterea de a pierde demn, de a se trage în neființă ori în ecouri neverberate pentru a reveni, într-altă generație, de o intangibilă puritate.

Scriu de douăzeci de ani și încă nu m-am trezit cu totul din fericita uluială încercată în urma unui răspuns la „poșta redacției“, sînt tulburat în gîndul că sînt scriitor, că îmi slujesc neamul și graiul, Caligrafii începuturilor și magnificii Copii ai Viitorului topiți pentru mine în umbra firavă a lui Callimachos, grecul, aș vrea să-și străvadă cuvintele în numele cu care iscălește...

Gheorghe TOMOZEI

însemnări de sîmbătă

Logicienii lumii la București

O nouă reuniune științifică internațională de mare amploare își desfășoară zilele acestea lucrările la București : cel de al IV-lea Congres de Logică, Metodologie și Filozofia științei. Congresele anterioare care s-au ținut la Standford-California, Ierusalim și Amsterdam au avut un larg ecou în lumea științifică internațională prin confruntările de idei care au dus la concluzii extrem de importante într-o serie de domenii ale logicii, filozofiei și metodologiei științelor. Prin numărul mare al țărilor participante, prin tematica variată și renumele de mare prestigiu al raportorilor, Congresul de la București se anunță a fi la înălțimea congreselor precedente. Organizat de către Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, Academia Republicii Socialiste România, Ministerul Învățămîntului, sub auspiciile Uniunii Internaționale de istoria și filozofia științei, această excepțională manifestare științifică se află sub înaltul patronaj al Președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu.

Lucrările Congresului se desfășoară în incinta Facultății de Științe Juridice a Universității din București. Animația și fervoarea care stăpînesc coridoarele și aulele instituției, numărul limbilor în care se vorbește precum și varietatea drapelelor care împodobesc fațada principală demonstrează amploarea manifestării : sunt circa 800 de delegați din aproape 40 de țări : Australia, Austria, Belgia, Bulgaria, Canada, Cehoslovacia, Danemarca, Finlanda, Franța, R. F. a Germaniei, R. D. Germană, Ghana, Marea Britanie, Grecia, India, Israel, Italia, Japonia, Liban, Țările de Jos, Noua Zeelandă, Norvegia, Polonia, România, Spania, Suedia, Elveția, Turcia, Ungaria, Uruguai, U.R.S.S., S.U.A., Yugoslavia. În afara celor aproape 80 de rapoarte și prelegeri care se prezintă în Congres, vor fi prezentate circa 500 de comunicări. Autorii sunt în majoritate matematicieni, logicieni, epistemologi și metodologi, fizicieni, biologi, psihologi, sociologi etc. Această amplă întreprindere științifică se bucură de participarea excepțională a unor mari nume internaționale : Stephen Korner și Marry Hesse — Anglia, W. Stegmuller, Hans Hermes, Gunther Patzig — R.F.G., A. Bresson — Franța, A. A. Markov și B. M. Kedrov — U.R.S.S., Patrick Suppes, Dana Scott, N. Rescher, Georg Kreisel, H. Putnam, Carl Hempel, L. J. Savage, J. F. Staal — S.U.A. Oamenii de știință din România prezintă patru rapoarte și peste 80 de comunicări. În vederea pregătirii în bune condiții a Congresului, a fost creat un Comitet Național Român de Organizare, prezidat de către logicianul Athanase Joja, Directorul Centrului de Logică din cadrul Academiei de Științe Sociale și Politice, din care fac parte reputați logicieni, matematicieni și filozofi români printre care profesorii Gr. C. Moisil, Octav Onicescu, Șerban Țițeica, Dumitru Ghișe ș.a.

Aria temelor puse în discuție este extrem de variată. Congresul dezbate probleme de logică matematică, fundamentele teoriilor matematice, automate și limbaje de programare, filozofia logicii și matematicii, problemele generale ale metodologiei și filozofiei științei, fundamentele probabilității și inducției, metodologia și filozofia științelor fizice, metodologia și filozofia științelor fizice, metodologia și filozofia științelor biologice, metodologia și filozofia științelor psihologice, istorice și sociale, metodologia și filozofia lingvisticii, istoria logicii, metodologia și filozofia științei. În ansamblu, lucrările Congresului sunt consacrate cercetării condițiilor adevărului formal și inteligibilității, metodelor generale și particulare pentru a ajunge la adevărul material, aspectelor filozofice ale științei. Logica, metodologia și filozofia științei contribuie eficace la rectitudinea și precizia cercetării în orice domeniu al științei. În epoca modernă, logica este instrumentul cel mai propice al tuturor disciplinelor, nici o știință nu se poate constitui solid fără acest instrument. Logica este un modus sciendi, un organon indispensabil oricărei cercetări științifice. Dar logica, modelată de gîndirea uriașului Aristotel, păstrată pură de-a lungul timpurilor, s-a îmbrăcat în zilele noastre cu o haină matematică, fapt care îi permite o vehiculare mai lesnicioasă dar care reclamă din partea celor care se ocupă cu metodologia științelor și cu sintezele de filozofia științelor o familiarizare cu conținutul și structura disciplinelor respective, o cunoaștere profundă a evoluției acestora. Desigur, unii specialiști, printre care și reprezentanții Academiei de Științe Sociale și Politice din România, își exprimă opiniile în lumina materialismului dialectic și istoric, concepție proprie oamenilor de știință care-și pun eforturile în slujba construirii societății socialiste ; alți specialiști discută de pe alte poziții filozofice, dar scopul confruntărilor fiind descoperirea și promovarea adevărului științific, acest obiectiv este elementul cel mai puternic care cheamă pe toți savanții din lume la colaborare. Cel de al IV-lea Congres internațional de Logică, Metodologie și Filozofia științei de la București își călăuzește lucrările pe baza confruntării colegiale a ideilor și luptei pentru progresul științei și societății. Pornind de la ideea că intensificarea colaborării între savanții lumii corespunde scopurilor științei în general, dar și intereselor fiecărui popor și stat în particular, creării unui climat de pace, muncă pașnică și progres social, în mesajul adresat Congresului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a spus : „Vreau să-mi exprim speranța că dezbaterile Congresului, concluziile la care se va ajunge pe baza datelor noi furnizate de știință și de practica socială, vor putea influența prin spiritul lor progresist, procesele innoitoare ale lumii de azi, vor exercita o înriurire pozitivă asupra activității oamenilor politici, astfel ca aceasta să țină tot mai mult seama de realitate, de cerințele legilor obiective, de logica dialectică a vieții, pentru a contribui la promovarea noului, la realizarea aspirațiilor popoarelor spre libertate și dreptate socială, spre o viață mai bună, spre pace, prietenie și colaborare internațională“.

„Fie ca reuniunea de la București să constituie o contribuție de amplă rezonanță internațională la dezvoltarea științelor contemporane, la eforturile omenirii progresiste pentru abolirea politicii anacronice de război și agresiune, a logicii forței și amenințării cu forța demult perimate și dezavuate de popoare, pentru instaurarea în lume a unor relații de respect și colaborare prietenească între toate națiunile, pentru salvgardarea păcii și destindere internațională“.

Rep.

Opinii ale participanților la Congres

Prof. ALDO TESTA (ITALIA)

„Filozofia trebuie să se afle într-un strins raport cu logica deoarece realitatea și adevărul sunt unice. Noi (cei de la revista «Il Dialgo» și de la «Accademia del Dialgo») respingînd concepția falsă asupra dialogului ca o conversație sterilă, credem că nu se poate studia logica unor intelecte izolate, deoarece dialogica, văzută ca logică a celor care gîndesc, are o structură corespondentă cu realitatea văzută în logica sa internă. Numai așa se va putea instaura pacea între oameni, uniți în construirea unei concrete realități umane, în așa fel încît logica forței, căreia șeful statului român Nicolae Ceaușescu i-a adus o critică severă, să fie înlocuită de către forța dialogicii.“

Prof. J. F. STAAL (S.U.A.)

„Nu ezit să spun că sunt foarte impresionat de organizarea făcută de Academia de Științe Sociale și Politice din România ; Congresul constituie deja o reușită. A fost o idee excelentă de a-l ruga pe prof. Tarski să deschidă lucrările științifice, iar lucrarea lui a fost extrem de interesantă. Desigur, este prematur să mă exprim în legătură cu dezbaterile de lingvistică înainte ca lucrările Congresului să se fi încheiat, dar numărul comunicărilor este impresionant, sper să aud și să învăț în continuare cît mai mult. În ce mă privește, preocupările mele oprindu-se în mod special asupra semanticii, mă declar convins de necesitatea ajutorului logicii pentru elaborarea unei teorii adecvate a limbajului.“

Prof. M. P. ASIMOV (U.R.S.S.)

„După părerea mea, caracteristica actualului Congres este organizarea rațională, științifică. Desigur că o atare organizare a fost posibilă datorită sprijinului acordat de Academia de Științe Sociale și Politice, dar mai ales atenției de care se bucură știința în general, istoria științei în particular, din partea guvernului Republicii Socialiste România. În ce privește programul Congresului, el este extrem de bogat. Aria foarte largă de probleme abordate în comunicările științifice incluse în program, permite oricărui participant să găsească lucruri interesante pentru sine. Personal mă interesez de istoria și metodologia fizicii și consider extrem de interesantă includerea unui simpozion pe această temă. În încheiere doresc să mulțumesc colegilor români pentru primirea călduroasă ce ne-a fost făcută“.

Prof. M. VADÉE (FRANȚA)

„După părerea mea, Congresul se desfășoară în condiții excelente datorită modului în care a fost concepută activitatea pe secții. Acestea sunt astfel constituite încît cuprind domenii de cercetare foarte largi și care sunt de fapt înseși marile domenii de preocupări ale logicii, metodologiei și filozofiei științei contemporane. Eu mă ocup de logica modală și de dezvoltarea logicilor plurivalente în general. Sunt de părere că pentru a depăși formalismul instaurat la începutul secolului al XX-lea este necesară abordarea dialectică a problemelor. Cred că utilizarea rezultatelor formalizării nu poate fi eficace decît în contextul unor principii ale dialecticității“.

Prof. M. KOVACS (UNGARIA)

„Socotesc că la un Congres de importanța celui la care participăm, nu mai poate fi vorba de un simplu schimb de păreri academic. Noi, lucrătorii pe tărîmul științific am fost lansați în curentul cel mai rapid al evoluției istorice și nu numai în calitate de subiecți ci de factori activi ai acestei evoluții. Am devenit mult mai răspunzători față de societatea umană decît odinioară. Este o schimbare calitativă determinată și de creșterea nemaiîntîlnită a numărului de oameni de știință și a cantității de producție științifică. Se poate afirma astăzi că destinul — viața sau moartea omenirii depinde în cel mai înalt grad de ceea ce facem noi. Sunt încredințat că această întîlnire și proporțiile ei ne va da posibilitatea să ne despărțim mai conștienți de rolul nostru social.“

PERSONALITĂŢI ALE GÎNDIRII
ŞI CULTURII ROMÂNEŞTI

tudor vianu,

simetria revelată a ideilor

Tudor Vianu e dintre acei autori pe care fiecare carte în parte, fiecare pagină întîmplător aleasă chiar, îi reprezintă deplin. Peste diversitatea temelor şi a intenţiilor se distinge un ton inconfundabil şi calmul aceleiaşi procedări.

În „Filozofie şi poezie", la care ne vom referi în continuare, autorul îşi propune „varierea punctului de vedere din Estetica" abia încheiată şi configurarea unei „metafizici a artei luînd ca pretext comparaţia filozofiei cu poezia". Scrisă în plină maturitate şi concepută în cadrul unei preocupări constante pentru poezie, lucrarea îşi descoperă acum o coerenţă pe care trecerea timpului n-a făcut decît s-o consolideze.

Desigur, ea nu este atît de actuală astăzi, cînd alte întrebări confruntă creatorii şi cititorii de poezie şi altele sunt, nu odată, soluţiile la întrebările cu care autorul însuşi s-a confruntat. Dar reperele discuţiei rămîn trasate şi numeroase delimitări se înscriu ca tot atîtea cîştiguri importante ale cercetării. Fără să mai vorbim de lumina incitatoare la dialog pe care o aruncă acest text de nescăzută autoritate.

De-altfel, chiar în momentul apariţiei, „Filozofie şi poezie" nu cred să fi fost o carte „actuală", căci în dezbaterea pe care o angajează, Tudor Vianu face loc cu greu experienţei poetice şi critice mai recente. Era în firea lucrurilor ca o încercare generalizatoare să păstreze faţă de literatura curentă un interval asigurător de cel puţin un deceniu. Cartea e publicată însă în 1937, deci **după** ce în Europa apăruseră deja sinteze critice şi chiar filozofice în care revoluţia poetică modernă îşi găsise ecou. Un deceniu mai devreme poezia însăşi îşi reînnoise tradiţia pentru o nouă plecare

Dar meritele şi importanţa acestei cărţi nu trebuie căutate în promptitudinea sincronizării, nici în eficacitatea unei anumite acţiuni de orientare concretă a instituţiei literare, ci în seriozitatea tratării, în rigoarea cu care problemele alese sînt constituite prin înmănunchierea unor puncte de vedere autorizate de tradiţie, în încercarea susţinută de a surprinde tiparul nemişcător al poeziei în diferitele ei conexiuni. Se vede îndată că tema anunţată, cu multiplele ei ramificaţii şi rezolvări istorice, serveşte ca pretext pentru o **metafizică a poeticului.** Urmărind raporturile istorice ale poeziei cu filozofia ori mitologia autorul încearcă să stabilească **natura** însăşi a acestor raporturi. Aşadar istoricul problemelor îl conduce la o meditaţie a esenţelor. Ceea ce intenţionează el mai mult sau mai puţin acoperit este o definiţie a poeziei în autonomia şi eteronomia ei constitutivă.

★

Cum se întîmplă în toate lucrările lui Tudor Vianu, problema abordată e făcută să apară ca parte a unui întreg şi ca etapă dintr-un proces. Schimburile reciproce între filozofie şi poezie sunt aşezate în cercul mai cuprinzător al relaţiilor între artă, filozofie şi religie. Criteriul reunirii îl constituie faptul că aceste trei forme ale spiritului se deschid asupra totalităţi lumii şi presupun transcendenţa unui absolut.

Dar „lumea modernă a apărut odată cu prima tresărire a gîndului despre autonomia diferitelor domenii ale culturii" — spune Tudor Vianu — şi dezvoltarea ei în continuare a însemnat tocmai împlinirea acestui gînd în forme din ce în ce mai radicale. Epoca modernă este epoca autonomizării valorilor, a fragmentării spiritului pe planuri separate de cunoaştere, a activităţii limitate şi intensive înlăuntrul unei specialităţi.

Mişcarea limitativă, restrictivă, a ştiinţelor exacte vine aşadar în conflict cu statutul celor trei forme spirituale înrudite, care acţionează întotdeauna în direcţie expansivă. Tendinţa modernă de analiză a aplicat însă disciplina specializării şi acestor „manifestări de totalitate". Aşa apare **„purismul"** contemporan, fenomen excesiv şi condamnabil în concepţia lui Tudor Vianu după care, dacă s-a cîştigat conştiinţa specialităţii fiecărui domeniu, nu înseamnă că trebuie să se piardă înţelegerea unităţii profunde a spiritului.

S-ar părea astfel că poziţia lui e solidară cu încercarea de refacere postkantiană a unităţii spirituale înfăptuită de poeţii şi filozofii romantici. Dar, „felul în care romantismul a pus problema a fost mai întotdeauna defectuos" conducînd la un concept adulterat al filozofiei şi artei.

Respingînd separaţia excesivă care sacrifică exigenţa totalităţii dar şi contopirea ce anulează specificul, autorul îşi ia distanţa sa atît faţă de purism cît şi faţă de romantism. Pentru el, ca şi pentru Croce, pe care îl citează cu alt prilej, „formele spiritului sunt distincte nu separate".

Printre încercările desfăşurate de-a lungul secolului al XIX-lea „de curăţire a tuturor formelor superioare de viaţă ale spiritului", Tudor Vianu pomeneşte pozitivismul. Într-adevăr, în concepţia unui Auguste Comte, de pildă, constituirea filozofiei ca disciplină cu adevărat ştiinţifică („starea ştiinţifică pozitivă") impunea depăşirea etapelor anterioare, teologică şi metafizică, ale evoluţiei intelectuale.

Dar ar trebui, credem, adăugată precizarea că în aplicaţia la domeniul artistic pozitivismul a fost departe de a dovedi aceeaşi înclinaţie „puristă". Dimpotrivă, pozitivarea treptată a studiului literar, de pildă, s-a confundat cu o îndepărtare treptată de la esenţa specifică a literaturii ca artă, de la valorificarea estetică propriu-zisă, înspre biografism exterior şi factologie. În aşa fel încît tendinţele de purificare de la sfîrşitul secolului al XIX-lea apar şi ca o reacţie împotriva confuziilor şi simplificărilor pozitiviste.

Dealtfel, originea îndepărtată a procesului de pozitivare din critica şi istoria literară trebuie căutată în iniţiativa romantică de a explica opera prin autor, de a descoperi resorturile psihologice ale structurii artistice. Iată cum dintr-un punct de vedere romantismul şi pozitivismul sunt mai puţin divergente decît s-ar părea.

Nu e singura deviere petrecută în posteritatea atît de îndelungată şi contradictorie a ideologiei romantice. Tudor Vianu însuşi într-unul din capitolele acestei cărţi, urmăreşte degenerarea ideii romantice a filozofiei ca

Un eseu de
MIRCEA MARTIN

poezie în estetism, şi rezervele lui nu se îndreaptă atît împotriva punctului de vedere romantic (deşi îl consideră „defectuos"), cît împotriva unor asemenea prelungiri abuzive.

În studiul aplicat al raporturilor poeziei cu filozofia vor fi izolate „infiltraţiile didactice" din cuprinsul marilor poeme romantice, dar întreaga energie a refuzului se va îndrepta împotriva „poeziei filozofice" cultivate mai tîrziu de autori mediocri. La fel, atunci cînd argumentează înrudirea profundă între formele spiritului are în vedere nu atît opoziţia mentalităţii izolant ştiinţifice cît trecerea şi decăderea ei în bagajul comun. „Unde spiritul ştiinţific şi tehnic nu disimulează înrudirea acestora, operează acel scepticism de proastă calitate care anulează conştiinţa, vie de pildă în Antichitate, că cine înţelege sau contemplă execută un act deopotrivă cu al adoraţiei. Vom avea prilejul, în cuprinsul acestor pagini, să arătăm cît au pierdut şi filozofia şi arta din slăbirea sentimentului unităţii lor şi cît au ele de cîştigat din reactivarea conştiinţei că rădăcinile lor se împlîntă în acelaşi teren şi că aceeaşi sevă le hrăneşte".

★

Este imediat evident faptul că Tudor Vianu obişnuieşte să urmărească şi să clarifice întotdeauna o anumită **relaţie** printr-o **filiaţie.** Ceea ce se observă mai greu este că, la rîndul ei, această filiaţie se încredinţează mai degrabă logicii decît istoriei. De pildă, reprezentarea specific romantică despre poezie şi filozofie ca despre două momente succesive ale spiritului apare dedusă din modul nu mai puţin romantic de a considera identică funcţia lor. Ideea indentităţii o provoacă logic pe aceea a succesiunii — anume invocate pentru a explica diferenţierea totuşi existentă.

De vreme ce aparţin în egală măsură epocii romantice (la rigoare s-ar putea stabili anteriorităţi, dar ar mai fi ele semnificative ?), cele două idei se află într-un raport de consecuţie şi nu de desfăşurare în timp, de succesiune logică, nu cronologică. De altfel e semnificativ faptul că primul autor citat e Vico, cel care vorbise de o vîrstă iniţială a poeziei şi de una a filozofiei, încă înainte de romantism, deci înainte de confundarea funcţiei lor spirituale.

Mai departe, ideea întoarcerii poeziei la izvoarele mitului e văzută ca o reacţie şi ca o soluţie salvatoare la teza hegeliană a dispariţiei artei, deşi ea apăruse destul de limpede încă teoreticienilor romantici şi, înaintea lor, aceluiaşi Vico, după care inspiraţia poetică, în momentele cele mai fericite, a apelat la fantezia mitică.

Succesiunea istorică nu e ignorată, dar ordonarea problemelor se face într-un plan în care însăşi stringenţa logică provoacă asemenea intervertiri. Numai intrînd într-un ansamblu de relaţii necesare şi coerente o idee îşi cucereste, în interpretarea lui Tudor Vianu, deplina ei actualitate.

Pe de altă parte, succesiunea istorică, atunci cînd e în chip explicit urmărită, se arată a fi întotdeauna şi în întregime consecutivă. Astfel — pentru a rămîne în acelaşi cerc de probleme — doctrina „artei pentru artă" apare dintr-un fel de „oboseală" faţă de intenţiile metafizice şi religioase ale poeţilor romantici, după cum conceptul de „poezie filozofică", cristalizat ceva mai tîrziu, reprezintă, dimpotrivă, o încercare de a întări prin efort speculativ demnitatea artei ameninţate să piară în sistemul lui Hegel. Alături de reîntoarcerea la mituri care e, de fapt, o „eternă reîntoarcere", aceste două orientări se constituie ca moduri de a rezolva dialectica între filozofie şi poezie, moduri radical deosebite, dar unite prin refuzul punctului de vedere hegelian.

Nimic nu e întîmplător deci, istoria ideilor îşi descoperă mai devreme sau mai tîrziu coerenţa, la Tudor Vianu, **istoricul** tinde să se confunde cu **logicul.**

★

Tudor Vianu înţelege să rezolve tema propusă (şi poate că însăşi generalitatea ei îl obligă să procedeze astfel) examinînd cu precădere vederile în legătură cu poezia ale poetilor şi filozofilor şi mai puţin activitatea poetică propriu-zisă. Studiul relaţiilor între poezie şi mitologie, de pildă, nu are ca obiect poezia, ci diferite consideraţii despre importanţa poetică a mitologiei. Nu sînt urmărite interferenţe şi ecouri, sînt expuse teoriile despre mit ale lui A. Schlegel, Schelling, Wagner şi Nietzsche. În genere, distincţiile autorului cresc mai mult din critica unor concepţii anterioare decît dintr-un contact direct şi izolator. Cercetarea sa e mai degrabă deductivă decît inductivă.

Simptomatică pentru această îndepărtare de sugestiile contemplaţiei directe este şi întîrzierea prudentă cu care ancheta sa teoretică se deschide asupra fenomenului poetic modern. Chiar şi atunci cînd un titlu ori un fragment poetic sînt citate pentru a sprijini o anumită idee, autorii la care se apelează aparţin în număr covîrşitor epocii romantice. Nu numai poezia dar şi doctrinele poetice mai noi sînt puse destul de rar la contribuţie. Cu toate că sînt pomenite nume ca Poe, Bremond, Valéry încheierile lui T. Vianu se fondează tot pe experienţa romantismului, considerată critic prin consecinţele ei asupra mişcării literare ulterioare.

Aşa se face probabil că unele ilustraţii ale cărţii par astăzi învechite iar abordarea cîte unei poezii moderne — neadecvată. Iată, de pildă, unul din rarele cazuri cînd se referă — tot prin intermediar — la un poem (aşa zicînd) modern (căci e scris cam acum o sută de ani). E vorba de binecunoscuta „Chanson d'automne" a lui Verlaine în care un gînditor ca Simmel a văzut „excesul conştiinţei heracliteene" a omului modern, lipsit de substanţă vitală şi posibilitatea de fixare.

O asemenea exegeză cuprinde după Vianu „ceva pedant şi repulsiv", iar argumentul său este unul tradiţional, de psihologie a artistului : asemenea creaţii ar fi „în mintea creatorilor" departe, „de orice intenţii teoretice".

Dar criticul comite aici ceea ce într-o terminologie mai nouă şi mai pretenţioasă se numeşte „eroarea intenţionalităţii". Căci nu e nevoie să atribuim ideile sugerate într-un poem autorului, după cum nu trebuie să le raportăm la intenţiile mărturisite ori bănuite ale acestuia. Poemul lui Verlaine exprimă un sentiment confuz de înstrăinare şi dezrădăcinare pe care îl recunoaştem, chiar dacă poetul n-a avut conştiinţa deplină a implicaţiilor lui. Poezia spune întotdeauna mai mult decît a vrut autorul ei să spună. Există în cel mai naiv şi spontan poem o „filozofie" care nu se poate reduce, desigur, la un principiu şi nici nu se confundă cu o alegorie.

„Filozofia artistică trebuie de obicei să fie latentă, dar poate, uneori, să fie chiar inconştientă. Calificaţia din urmă atribuită unei activităţi prin excelenţă lucidă şi raţională nu are de ce să şocheze. Să nu uităm, însă, că e vorba de o gîndire artistică, de o filozofie înglobată organic într-un poem şi adoptînd în mod firesc regimul de existenţă al acestuia.

Prin chiar deschiderea ei infinită care aşteaptă şi îngăduie actualizări diverse, poezia, arta în genere, şi cea modernă în special, fac posibil paradoxul unei gîndiri originare inconştiente de toate virtualităţile ei. O gîndire ce nu aparţine în întregime unui autor, care o covîrşeşte pe aceea a autorului.

Nu e vorba aici cîtuşi de puţin de vreo „mistică" a creaţiei, ci de un raport obiectiv de condiţionare reciprocă între creaţie şi receptare. Căci, în ciuda unor supoziţii mai vechi, opera de artă nu există „în sine", ea se încredinţează unui public a cărui reacţie contează **principial** nu numai empiric. Contemplaţia artistică are un caracter activ şi estetica mai nouă îşi îndreaptă atenţia tocmai asupra procesului complex al receptării.

Psihologia receptării se întoarce dialectic asupra psihologiei creaţiei. Asta vrea să însemne „depăşirea", „covîrşirea" autorului.

Poetul adevărat gîndeşte imediat cu cuvintele, limbajul însuşi gîndeşte în poemul lui. „Ceea ce creează în noi nu are nume" — spune Valéry, nu în sensul că poezia ar fi „dictată" autorului, ci în sensul că polivalenţa ei semnificativă o îndepărtează de origine, o face să nu-i mai aparţină în exclusivitate. Limbajul devine purtătorul unei ambiguităţi revelatoare ce transformă poemul într-un **act** iar receptarea lui într-o **participare.**

Orice exegeză are a descoperi, aşadar, **filozofia poemului** nu pe cea a **poetului.** Căci nici un poet adevărat — şi în orice caz nici un poet modern — nu îşi „transpune" concepţia despre lume într-un poem, ci „ajunge" la această concepţie prin el.

De altfel în cuprinsul unui alt capitol („Interpretarea filozofică a poeziei"), Tudor Vianu însuşi respinge încercările mai vechi sau mai noi ale criticii de a folosi poezia pentru „a reface doctrina despre viaţă şi lume a poeţilor". Or, dacă o asemenea reconstituire nu e posibilă sau nu e valabilă, înseamnă că între convingerile poetului şi poezia lui este o distanţă suficientă pentru ca exegeza ei să nu fie astfel strict condiţionată. În ori ce caz filozofia **declarată** a poetului nu poate fi invocată ca **ultim** argument în interpretarea poeziilor lui.

Inutil să mai precizăm că determinismul operei nu este astfel ignorat, ci doar aşezat într-o ecuaţie mai complexă pe care a sugerat-o încă Engels referindu-se — cum ştim — nu la un poet ci chiar la un romancier.

★

Pentru Tudor Vianu „poezia filozofică" e o poezie exterioară, neterminată, eşuată, un concept negativ în definirea căruia sunt rechemate şi verificate distincţiile principiale de la început între poezie şi filozofie. În cadrul mai restrîns al culturii române poziţia sa e anticipată de aceea a unor critici ca Lovinescu şi Zarifopol, cel dintîi preocupat să pună în evidenţă condiţia fatal mediocră a „poeziei de concepţie" profesate la noi de Panait Cerna, al doilea discreditînd cu nemiloasă dexteritate pretenţiile şi excesele filozofarde ale unui J. M. Guyau, fără însă a-l ignora pe discipolul său autohton.

La Vianu polemica rămîne abstractă vizînd mai mult un tip de poezie decît o direcţie anumită. Iar în ce-l priveşte pe Cerna, acesta e adus în discuţie nu ca poet, ci ca teoretician de sursă germană al aşa-numitei „Gedanken lyrik". Polemica îi prilejuieşte lui Tudor Vianu, care e estetician şi nu critic, o dezbatere în legătură cu funcţia ideilor în structura poetică.

Obişnuitul istoric al problemei face să apară distincţia între poemul didactic şi cel simbolic, iar această distincţie, la rîndul ei, pune în evidenţă imediată anacronismul formelor didactice în vremurile mai noi.

Dacă didacticismul unui poem ca „De rerum natura" al lui Lucreţiu este îndreptăţit istoric, manifestările lui în continuare la un Schiller, Pope ori Sully Prudhomme sînt respinse pe măsura înaintării în timp.

Ideile reprezintă un mod de adîncire a viziunii poetice cu condiţia să apară, nu să pre-existe, să menţină dispoziţia contemplativă, nu s-o transforme în curiozitate gnoseologică. În pagini de o vibrantă pătrundere T. Vianu subliniază „nota de reverenţă şi de fervoare" rezultată din atingerea cu sensurile convergenţă a ipotezelor şi a soluţiilor, să se rotunjească într-o totalitate. Dar atît opţiunea subiectivă cît şi efortul de rotunjire, de armonizare a întregului, sînt acte de creaţie, operaţii de artist.

Cu alte cuvinte, după Vianu, filozofia e omologabilă cu arta prin premize — care sînt fatal subiective, şi prin rezultat — care este o operă. Dar, recunoscînd rolul anticipativ al opţiunii ne putem întreba dacă subiectivitatea iniţială nu e, cumva, neutralizată de coerenţa impersonală a sistemului ? Apoi să nu uităm totuşi că o demonstraţie filozofică răspunde altor sarcini decît aceleia a propriului echilibru. Nu-i mai puţin adevărat însă că acest echilibru o dată obţinut printr-o articulare perfectă, ireproşabilă, constituie nu numai un mijloc, ci condiţia însăşi de a putea exprima convingător conformitatea cu lumea care constituie ţinta supremă a oricărei filozofii. Armonia şi rotunjimea ne apar, deci, ca primordial necesare solidităţii sistemului, nu frumuseţii lui.

„Fără spirit poetic filozofia n-ar ajunge niciodată la termenul ei" — consideră Vianu, înţelegînd prin totalizare efortul specific închegării unei opere.

Dar dincolo de totalitatea operei se află totalitatea înglobantă a universului însuşi pe care orice filozofie o vizează fără să aibă nevoie de vreun model artistic. Aşa privite lucrurile, adevăratul model al totalităţii îl dă, în concepţia noastră, cuprinderea filozofică, nu cea artistică **Prin exigenţa totalizării arta este filozofică şi nu filozofia artistică.**

★

Deşi consideră virtuţile poetice nu numai universale a „tuturor emoţiilor poetice mai înalte". Experienţa poeziei — adaugă el — „deschide perspective către viaţa supremă a spiritului" neavînd nevoie de atitudini doctrinare ori de simboluri dificile.

Aşadar fără nici o încordare pedantă şi, mai ales, fără să-şi depăşească în vreun fel condiţia, poezia adevărată poartă un mesaj de universală semnificaţie în care se ascunde „filozofia" ei. O filozofie latentă dar eficace, difuză în substanţa poemului.

În studiul pe care-l închină „Poeziei lui Eminescu" Tudor Vianu nu va desprinde numai implicaţiile absolute din meditaţiile în versuri ale poetului, dar va încerca să transpună însăşi armonia acestor versuri în planul unei semnificaţii ideale şi e de mirare cum această intuiţie critică rămîne fără consecinţe ultime în concepţia sa teoretică. În orice caz pentru el „poezia absolută" este cea care atinge treptele cele mai înalte interzicîndu-şi să fie altceva decît poezie. Dimpotrivă, „meditaţia nudă e semnul unei cugetări poetice didactice sau mediocre".

Dar există totuşi o pregnanţă a formulării, o concentrare a sentinţei, ce pot fi recuperate estetic chiar cînd sunt întîlnite în proză, şi care cu atît mai puţin ar putea fi ignorate în cadrul unui discurs poetic. „Dacă poemele filozofice didactice păstrează o valoare poetică, lucrul se întîmplă în ciuda didacticismului lor" — adaugă Vianu retrăgînd o clipă refuzul pentru a-l consolida.

Astăzi, dintr-o perspectivă modificată de însăşi distanţa istorică, descoperim o savoare a poeziei gnomice, în chiar supunerea neabătută a versurilor la o idee, în înlănţuirea lor necesară, în cadenţa lor previzibilă, în ecoul lor meritat.

E, desigur, un farmec al desuetudinii dar, poate, şi al unei pierdute simplităţi.

★

Punctele de aşteptare ale anchetei se schimbă într-un capitol următor („Filozofia ca poezie"), pentru a putea descoperi de această dată o transmisiune inversă, de la poezie înspre filozofie. Dincolo de tipuri istorice şi stiluri individuale, Tudor Vianu caută întemeierea logică a asocierii filozofiei cu poezia şi ne-o transmite prin ceea ce s-ar putea numi o analogie de mijloace şi o omologie de atitudini.

Mai întîi, poezia e prezentă în cîmpul filozofic prin însăşi intuiţia la care gînditorii calificaţi sînt nevoiţi să apeleze pentru a sesiza realităţi ce scapă logicii. Intuiţia e, ca atare, o facultate distinctivă dar nu exclusivă, iar purtătoarele ei la nivelul expresiei verbale sînt metaforele. Aşadar, în al doilea rînd, filozofia e poetică prin imaginile revelatoare la care recurge uneori.

În afară de acest transfer substanţial există între filozofie şi poezie o corespondenţă mai abstractă de procedare. Orice filozof — spune Vianu — se defineşte printr-o anume opţiune iniţială, orice sistem se clădeşte pe afirmarea apriorică a unei valori. În acelaşi timp orice încercare metafizică tinde să se rezolve într-o necesare dar chiar indispensabile construcţiei filozofice, Tudor Vianu va refuza să admită preocuparea expresă pentru stil, abuzul metaforic ori manifestările de lirism. El recunoaşte că „reflecţia filozofică lucrează cu forţele poetice ale Spiritului", dar cere gînditorului specializat un efort consecvent şi auster îndreptat spre cunoaştere, discreditînd astfel conceptul „filozofiei ca poezie".

Ce este „filozofia ca poezie" ? Realizarea acestui concept ar presupune dezinteres faţă de acordul gîndirii cu obiectul, faţă de valabilitatea criteriilor, şi concentrarea — specific artistică — asupra expresiei a cărei frumuseţe e potenţată prin cultivarea imaginilor. Numai că adevărata frumuseţe a filozofiei „nu e de ordinul sensibilităţii ci al abstracţiunii", iar excesul imagistic nu e doar semnul inadecvării ci şi al „lipsei de stil şi de gust".

Tudor Vianu foloseşte acest prilej pentru a limita rolul imaginii poetice în filozofie, după cum într-un moment anterior şi simetric al discuţiei stabilise rolul ideilor în poezie. El concepe intervenţia poeziei în filozofie ca „un efect al limitelor raţiunii" şi o acceptă numai ca atare. Metafora trebuie aici subordonată cunoaşterii, ea poartă un sens care o depăşeşte, filozoful nu-şi poate îngădui s-o preţuiască şi s-o cultive în sine. Cu cuvintele noastre, imaginea în filozofie nu are — nu poate avea — o funcţie estetică ci una **euristică.**

Este poate momentul să observăm — în chiar sensul consideraţiilor de pînă acum ale autorului — că **efectele** estetice ale unui text filozofic nu sunt fără legătură cu dezbaterea pe care o conţine.

Forţa de inaugurare a unei gîndiri, simetria revelată a ideilor, drama lor exemplară, şi — probă supremă — coincidenţa cu faptele, toate aceste determinări sfîrşesc prin a provoca o reacţie estetică. Pe de altă parte, pregnanţa formulării, eleganţa stilului, întorc asupra conţinutului abstract o lumină suplimentară. Modul de „rostire" a ideilor nu este cîtuşi de puţin indiferent. Frumuseţea conferă o preţioasă garanţie adevărului, îl întăreşte pe poziţiile lui, îi amplifică rezonanţa şi durata.

★

Este ceea ce se întîmplă şi cu textele lui Tudor Vianu însuşi, atît de lipsite de farmec aparent şi evitînd, pe cît posibil, metafora sau retorica, întotdeauna ostentaţia, dar impresionînd prin amploarea şi severitatea argumentaţiei desfăşurate mereu într-o frază de o vibrantă limpezime.

Adevărata simetrie a ideilor, aceea care stîrneşte bucurii estetice, nu este un efect retoric, după cum nu este nici „primită" ori garantată de premize; ea decurge dintr-un efort de **totalizare** în acelaşi timp **expansiv** şi **confesiv,** dintr-o coerenţă interioară menţinută pînă la capăt şi revelată abia atunci.

De unde şi titlul cu sinonimia conţinută.

Gravură
de
MARIANA POPA

Poeme de Nichita Stănescu

Cîntec de încurajare

Tu mă locuieşti
cum măduva, osul —
cum ploaia, norul —
cum privirea, ochii...

Dar eu sunt mort
ca un glonte
tras în amintirile
unui nou născut

Dar eu nu mai sunt
aidoma locului
prin care s-a prăbuşit
o stea în strigare

Dar eu sunt tu
alaltăierul
cel de răsalaltăieri
cel de niciodată

Noi doi

Cîinii tatălui tău se lătrau
cu dulăii tatălui meu, —
dar noi nu eram de faţă

Toamnele cădeau peste cadavre
de cîine, de dulăi,
dar noi nu eram de faţă

Nu ne născuserăm încă
şi moartea noastră era calculată
în computere

Cînd nu vom mai fi,
cînd nu vom mai avea faţă,
vom fi de faţă, noi doi.

E vinovat cuvîntul

Urlă în mine inima
ca pasagerul lucid
într-un avion ce se prăbuşeşte
în flăcări

Eu ard, ea urăşte,
eu sunt dus, ea se duce

E vinovat cuvîntul sunt
că sunt
Fă-mi doamne un pat
din trupul rechinului
El să-mi fie pernă,
el să-mi devoreze somnul
cînd dorm, cînd Domn
cînd Drrrum şi Bung şi Bang

Fă-mi doamne cearceaf din omizi
din urzici, din omag
Să fiu absorbit într-o burtă
de cristal

O, trup în trup, moartea mea
este o floare
în mîna unei morţi cu mult
mai mare

Ce fel de

Ce fel de tren marfar eşti tu
dacă ţi-e trupul şină de carne ;
Ce fel de măr eşti tu
dacă ţi-e ramură viaţa mea ?

Eu locuiesc într-un tril
de privighetoare
Dorm cu ceafa pe nota Do
şi-mi înalţ piciorul
într-un saxofon

Du-te, îmi strigă ciocanul,
du-te,
du-te idiotule de cui de fier,
du-te,
nu vezi că te bat în palma
unui crucificat ?

VIAȚĂ, POEZIE, PROZĂ

Am început să compun poezii foarte de timpuriu, ba chiar înainte de a fi învățat să scriu și să citesc. Modelele mele erau strigăturile piperate ale flăcăilor la horă, baladele care se rosteau în casa noastră sau în casele vecinilor, în lungile nopți de iarnă, cîntecele de vicleim sau de stea.

M-am născut toamna, în 1902, iar la școală m-am dus abia în 1911, cînd împlineam nouă ani. Nimeni nu m-a îndemnat să merg la școală, nimeni nu m-a împiedicat, nimeni nu m-a chemat. M-am dus singur. Tot singur mi-am cumpărat sau nu mi-am cumpărat cărți de școală. Pe la sfîrșitul lui 1911, sau începutul lui 1912, m-am apucat să citesc literatură : **Minunile Sfîntului Sisoe, Visul Maicii Domnului, Viețile Sfinților, Moș Goriot** de Balzac, **Crimă și pedeapsă** de Dostoevski, **Poezii** de Mihai Eminescu și Vasile Alecsandri, **Asia** de Ivan Turgheniev, **Amintirile** lui Ion Creangă și încă multe altele, toate lecturi absolut întîmplătoare. Nimeni nu mi-a recomandat, în epoca aceea și pînă mult mai tîrziu, să citesc o anumită carte, după cum nimeni nu mi-a interzis vreo lectură. Dar atunci cînd mi s-au recomandat unele lecturi și mi s-a dat să înțeleg că ar fi bine dacă n-aș citi anumite cărți, eram destul de în vîrstă ca să mă pricep să ocolesc orice fel de opreliști.

Pînă pe la mijlocul verii lui 1915, cînd am absolvit cursul primar de cinci ani, am citit cu o sete niciodată potolită tot ce mi-a căzut în mînă, zeci și zeci de tomuri groase, sute și sute de cărți, poate mii. Continuam să alcătuiesc în minte poezii scurte uneori, alteori balade kilometrice. Citeodată transcriam aceste născociri pe caiete cu foi liniate și cu coperte albastre, cumpărate cu cinci bani bucata de la una sau alta din prăvăliile **cu de toate** din sat, sau pe coli albe de hîrtie **URS**, fabricate la Bușteni. În afară de mine, nimeni nu știa carte în casa noastră de lîngă linia ferată Roșiori de Vede-Turnu Măgurele, casă pe care am descris-o în amănunt, totdeauna cu tristețe și adîncă amărăciune, în **Desculț**, în **Dulăii**, în **Ce mult te-am iubit**, în **Rădăcinile sînt amare**. Nu avea deci cine să deslușească cuvintele înșirate de mine pe hîrtie și să-și dea seama că sînt stăpînit de năzuințe literare. Cu toate acestea, pentru ca taina mea (singura la acea vîrstă) să nu cumva să fie descoperită, rupeam din timp în timp tot ceea ce scrisesem și aruncam în foc. Dacă ar fi aflat că scriu (cu alte cuvinte, că vreau să devin scriitor, autor de cărți) toți băieții și toate fetele din sat m-ar fi luat peste picior. Păstram cît izbuteam mai bine marea mea taină.

În vara lui 1915, am isprăvit școala primară. Examenul de absolvire l-am dat cu o comisie alcătuită din trei învățători, cei mai buni de pe săraca noastră vale a Călmățuiului. Unul dintre ei, Gheorghe Popescu-Bragadiru, a murit de mult și a fost îngropat la Slatina, unde și-a trăit ultimii ani ca profesor de muzică la liceul din acel oraș. A apucat să citească primul meu volum, **Poeme simple** și să-mi trimită o scrisoare de felicitare. Ceilalți doi examinatori ai mei, care îmi puneau întrebări peste întrebări și în același timp se uitau la picioarele mele goale, pline de răni, și la cămașa mea zdrențuită nu fără sinceră compasiune, trăiesc și astăzi, unul e octogenarul Ilie Georgescu, care locuiește în București, altul e Marin Udma, din Caravaneții Teleormanului. Cînd mă gîndesc... Cînd mă gîndesc la acea vară a anului 1915, în care îmi isprăveam școala primară și mă pregăteam să plec în lume spre a-mi face un rost, așa desculț și zdrențuit cum eram, și această vară a lui 1970, în care pregătesc ediția definitivă a poeziilor mele, mi se pare că sînt mai în vîrstă decît toți profesorii mei care mai trăiesc sau nu mai trăiesc, la un loc. Toți acești ani, care au trecut de la absolvirea cursului primar pînă astăzi, cincizeci și cinci la număr, nici mai mulți nici mai puțini, i-am trăit muncind din greu, în tinerețe cu brațele, mai tîrziu cu condeiul ziaristului și scriind, în același timp, și poezii.

La puține zile după absolvirea școlii primare, am plecat la oraș, la Roșiorii de Vede, nu pentru a învăța mai departe carte, așa cum aș fi voit, ci pentru a-mi cîștiga existența. În acel timp, care era totuși învăluit într-o atmosferă romantică, lupta pentru viață era extrem de crîncenă. Dar asprimea și încrîncenarea acestei lupte era îndulcită de frumusețea teilor de pe bulevardul care străbătea orașul și pe care fetele îl umpleau cu surîsurile lor, de răcoarea de seară a grădinii publice, de trupele de teatru ori de formațiile de circ care se abăteau prin mărginașul nostru tîrg de negustori de cereale și de pinzeturi, de măcelari și brutari hapsîni, de fetișcane care, seara, însuflețeau casele și grădinile caselor cu muzica dulce a pianelor și a viorilor. De cum cădea întunericul, mă aciuiam sub o fereastră sau alta și ascultam. Nu o dată mă podidea plînsul. Aveam degete subțiri și lungi, degete de pianist, dar eu nu aveam cum să ajung pianist. Aveam bună ureche muzicală, dar nu aveam cum să ajung muzician. Degetele mi le arsese și mi le ardea zi de zi argăseala tăbăcăriei la care lucram. Începînd cu stăpînul, toți cei ce trebăluiau pe acolo aveau dreptul, ba chiar datoria, să mă stîlcească după vrere în bătăi. Urechile mele, acelea cu care, pitulat sub ferestre, ascultam muzică erau aceleași cu care ascultam limbajul crud, grosolan, porcos și mai mult decît porcos al colegilor mei, ucenicii, și al mai marilor mei, calfele, înjurături unice în lume, prin savoarea lor, povestiri de dragoste, de viață și de moarte cu totul și cu totul incredibile. Cel mai mult însă orașul îmi plăcea noaptea. Atunci mă opream la vitrinele luminate ale librăriilor (erau vreo cinci pe aceeași stradă) și priveam cărțile expuse. Aflam nume de noi autori, memorizam titluri de cărți, cu sutele, și-mi făgăduiam ca în timpul cel mai scurt să mi le procur și să le citesc. Dar cu ce bani să le cumpăr, și de timp pentru a le citi cum să fac rost ? Stăpînul îmi cerea muncă, iar eu îi dam muncă atît cît îmi cerea și, uneori, cu îndîrjire, mai mult decît îmi cerea. Atunci nici vorbă nu mai putea fi de citit. Mă mulțumeam să compun în cap poezii și să le țin minte. După un oarecare timp însă rîndurile și strofele din mintea mea se amestecau, totul se învălmășea și se prăbușea în uitare. Nu mă supăram. Știam că am capul suprаîncărcat de imagini. Nu aveam decît să le chem și ele veneau duium. Lucrul îmi reușea, mi se lumina fața și chiar zîmbeam. Mă auzeam strigat :

— De ce rîzi, mă ?

— De-aia.

Nu mai venea nici o replică. Venea altceva : o calfă sau un ucenic ceva mai mare decît mine mă lovea în cap cu o piele udă scoasă din butoiul cu argăseală. Mă obișnuisem să rabd și să tac, obicei de care, din nefericire, mai tîrziu m-am lepădat cu totul. Într-o zi am pus mîna pe unul din cuțitele late cu care curățam pieile și-am încercat să mă apăr de calfa care mă bătea fără nici o dreptate și fără nici o milă. Atunci au mai sărit pe mine și alții. M-au tăvălit și m-au stropșit bine de tot. Apoi unul m-a apucat de cap, altul de picioare și m-au aruncat în stradă, la rigolă. Am zăcut acolo cîteva ore, mi-am venit în fire, m-am ridicat și am plecat împleticindu-mă în căutarea altui stăpîn. Greu nu era de găsit un stăpîn, greu era să rămîi și să-l slujești, să taci și să rabzi, să rabzi și să taci. Poate la aceste îndepărtate întîmplări din viața-mi de odinioară m-am referit cînd, de curînd, am scris **Cîntec pe zăpadă**, poezie în care, între altele, spuneam :

Zăpada vine. Vine și pleacă.
Tot ce vine de departe pleacă.
Tot. Tot.
Uneori am fost lovit peste ceafă.
Alteori peste bot.

De multe ori, poate de chiar prea multe ori vorbesc în poeziile mele de zăpadă. Nimic după ce am venit pe lume nu m-a impresionat atît de puternic ca zăpada. Ba da. Tot atît de puternic m-a impresionat și frigul. În **Amintiri**, **cele dintîi** spuneam :

Mi-era teamă de frig. Mă mușca,
Adînc îi simțea trupul meu colții
Și-mi părea rău că soarele
Nu e priponit în creștetul bolții.

A trebuit să treacă mai bine de jumătate de veac de gestație, de la primirea acestor prime senzații pînă la transfigurarea lor în literatură.

Pe cînd trăiam la Roșiorii de Vede și fugeam din stăpîn în stăpîn, în vara și toamna anului 1915 (de un an izbucnise primul război mondial și ecourile lui pătrundeau pînă la mine) treceam ușor peste tot ceea ce se ivea neplăcut și urît în calea mea și versurile pe care le compuneam erau destul de senine. În aceste versuri de fragedă tinerețe, era neuitat satul abia părăsit, neuitate erau șesurile și tot neuitată era și tulburea girlă a Călmățuiului. Întreg ciclul de **Poeme simple**, publicat în decembrie 1927, a fost scris sub semnul copilăriei și al adolescenței. Se găsesc aci versuri senine, dar se găsesc destule și din cele amare. N-am fost un copil vesel, n-am fost un tînăr amuzant și nici acum, cînd mă simt greu împovărat de ani, nu sînt un vîrstnic plin de haz sau de înțelepciune.

Viața mea în prăfosul tîrg de pe rîul Vedes a fost întreruptă pe neașteptate de prinderea țării românești în hora sîngeroasă a întîiului război mondial. De teamă să nu fiu prins de evenimente, m-am întors la casa părintească sub norul negru al primejdiei. Devenisem un băiat înalt și subțire ca trestia, rareori vesel, de cele mai multe ori trist, ba chiar foarte trist. Invazia germană, pe care am descris-o încă nu destul de pe larg în **Desculț**, m-a găsit scriind o baladă în care vorbeam de un soldat tînăr care pierise în întîia zi a războiului și în care blestemam încăierările sîngeroase dintre popoare. Gara de lîngă satul meu era aglomerată de trenuri militare și de trenuri cu refugiați iar școala în care învățasem cinci ani adăpostea bolnavi și răniți. Nemții au venit călări și după ce au cucerit fără lupte ținutul, tot călări au plecat mai departe spre răsărit. Erau păroși, bine hrăniți, bine îmbrăcați, bine înarmați. După ce frontul s-a depărtat și în sat s-a instalat comandatura germană, într-o zi, a trecut o căruță în care se aflau doi soldați englezi încătușați. Cum de ajunseseră acolo (pe atunci nu se parașutau soldați sau spioni) nu am știut niciodată. Am isprăvit balada la care lucram și m-am apucat să scriu un

ZAHARIA STANCU la 23 de ani (August 1925)

roman, **Fiii Albionului.** L-am scris pînă la capăt. Era un roman de vreo două sute de pagini și se asemuia uneia din acele cărți la mare modă astăzi, pe care le numim romane de aventuri. În roman era vorba, bineînțeles, de cei doi englezi pe care îi văzusem. Mulți ani am păstrat cu grijă acest manuscris pe care îl răsfoiam din cînd în cînd cu profundă curiozitate, ca pe o parte din lunga mea viață. L-am pierdut, ori l-am rătăcit în timpul războiului o dată cu multe alte pagini pe care însemnasem cîte ceva. Odată cu acest manuscris mi s-a părut că s-a pierdut întreaga mea tinerețe. Am spus : **mi s-a părut.** Dar, oare, nu cumva tot ceea ce am trăit mi s-a părut numai că am trăit ? Întrebarea este tulburătoare și cred că niciodată nu-i voi afla răspunsul. În **Poemele mele simple,** și cu atît mai mult în cele scrise după apariția acestui volum de debut, sînt puse nenumărate probleme tulburătoare, eternele probleme tulburătoare, dacă vreți ale lumii — problema dragostei și a urii, problema vieții și a morții. Problema urîtului și a frumosului. Și așa mai departe... Și așa mai departe. Pînă la capătul lumii aș zice, dacă nu aș ști că lumea nu are capăt.

De la întrarea mea în literatură și pînă astăzi, totdeauna am încercat să exprim în versuri ceea ce nu izbuteam să exprim în proză.

Anii războiului au trecut greu dar au trecut. În împrejurări cu totul neprielnice visării și jocului cu imagini, împrejurări provocate de război, am scris puțin, în schimb am citit enorm, însă tot la întîmplare, ca să nu zic tot alandala. Fiecare pagină citită mi-a prins bine. Din fiecare carte citită sau numai răsfoită am învățat ceva. (Mai învăț și acuma, însă nu chiar în măsura în care aș vrea.)

Prin 1918, după aventuroase călătorii prin Balcani și încercări neizbutite de a mă stabili în București, mă aflam la Turnu-Măgurele. Lucram la o judecătorie de ocol ca ajutor de arhivar cu dispensă de vîrstă. Arhivarul era un om din satul meu, mai trăiește și acum și are peste nouăzeci de ani. Era un bărbat mărunt, tot numai suflet, îl chema Tănase Alexandrescu, însă toată lumea îi zicea Tăsică Orceag, Tăsică Ceapămică sau Tăsică Găman.

Acolo, în orașul de lîngă Dunăre, am cunoscut elevi din cursul superior al liceului Sfîntul Haralambie care citeau și de la care am împrumutat multe cărți. Cu ajutorul unuia dintre ei am pătruns în paradisul căutat, biblioteca orașului care purta numele cărturarului ardelean Gheorghe Lazăr. Un funcționar de la Tribunal, nu știu datorită căror împrejurări, a aflat că scriu și m-a poftit într-o zi la el acasă să discutăm literatură. Îl chema Albert Gheorghiu. Locuia într-o frumoasă casă țărănească la marginea dinspre vii a orașului. Pe marginea ferestrei, între două glastre, se aflau cîteva cărticele : **Versuri, Iubita, Cum iubim** de Traian Demetrescu. Pe perete, deasupra patului de fier acoperit cu un macat cărămiziu, era etalată o fotografie mărită a scriitorului. Albert Gheorghiu mi-a arătat-o spunîndu-mi : „Fotografia îl reprezintă pe scriitorul Traian Demetrescu. E zeul meu".

Locuiam la o mătușă care își avea casa cam pe lîngă gară. Ulița, numită nu știu de ce „Strada Cavalerilor" era noroioasă, curtea tot noroioasă. Parcă toți locatarii care își aveau casa pe strada aceea, erau plini de noroi din creștet pînă în călcîie. Cu mine mai locuiau în aceeași odaie doi cîini lățoși, cu ochi mari, galbeni, totdeauna urduroși. N-am înțeles niciodată pentru ce se certau de parcă ar fi fost oameni. În fiecare seară își arătau colții unul altuia, mîrîiau, se mușcau pînă la sînge. Uneori îi întărîtam eu, să văd pînă unde merg cu cearta ori cu bătaia, alteori interveneam cu-n retevei și-i potoleam. Cît am locuit la mătușa-mea Șurcan, pe strada Cavalerilor, m-am temut mereu ca nu cumva în timpul somnului cîinii să se repeadă asupra mea, să-mi sfîșie cămașa de noapte și să mă rupă în bucăți. Mă uitam la colții lor mari și-mi spuneam că au cu ce s-o facă. Pentru orice eventualitate, dormeam cu reteveiul sub pernă.

Vecina din fața casei mătușă-mi era o femeie cu oarecare stare. Bărbatul ei lucra la Căile Ferate ca șef de tren. Femeia între două vîrste avea fața negricioasă și, dacă aș fi avut prilejul s-o văd goală, eram sigur că toată pielea i-ar fi fost negricioasă. În anii mai tineri născuse doi gemeni. Amîndoi muriseră împușcați noaptea, în mahalaua turcească a orașului, nu se știa de cine. Ceferistul pleca spre Costești cu trenul seara, se întorcea a doua zi la prînz. Nevastă-sa rămînea singură, fuma aprinzînd țigare de la țigare, o apucau durerile de cap. Într-o zi, nesimțindu-mă tocmai bine (mă durea capul) am rămas acasă. Citeam un roman cînd am auzit-o pe mătușă-mea țipînd : „Săriți !... Săriți !... S-a spînzurat șefuleasa..." Cine să audă și cine să sară !... În afară de mine nu mai era nimeni prin apropiere. Am trecut peste gard în curtea ceferistului și, văzînd ușa deschisă, am călcat și peste prag. Făcută ghem lîngă pat, vecina oacheșă se spînzurase. Își trecuse pe după gît o sîrmă subțire și își îndepărtase capul de pat cît putuse mai mult. Sub bărbie, sîrma tăiase ușor pielea gîtului și răsăriseră două-trei picături de sînge. Mătușă-mea se chinuia, fără să izbutească, s-o scoată din lațul de sîrmă. „Las-o, i-am spus, nu vezi că e rece ? E moartă de cel puțin un ceas". Am chemat vardistul de la colțul străzii s-o vadă. Tocmai atunci trenul de Costești a intrat în gară și peste numai cîteva minute ceferistul își vedea nevasta întinsă pe dușumea.

Seara, m-am apucat să descriu această întîmplare în versuri. M-am străduit pînă la ziuă, însă de ieșit nici un vers n-a ieșit ca lumea. M-am lăsat pînă la urmă păgubaș. M-am dus la judecătorie și-am pregătit pentru domnul Jude Ciaciran și pentru domnul grefier Condilescu dosarele de ședință. „Nu știu ce e cu tinerelul ăsta, i-a șoptit Ciaciran la ureche grefierului, e galben ca turta de ceară, poate umblă prea mult la femei".

Nici eu nu prea știam ce e cu mine. Chipul spînzuratei mă persecuta, multe nopți nu se prindea somnul de mine, sunetele goarnei de la cazarma din apropiere îmi aduceau aminte de Bacovia. Nu avusesem prilejul să-l cunosc. Știam numai că trăiește într-un orășel dărăpănat din Moldova.

Îmi venea greu să uit satul în care văzusem lumina zilei. Nici pînă azi nu l-am uitat și nici nu-l voi uita vreodată. Gîndindu-mă la cîmpurile din jurul satului meu de pe Călmățui am scris pe genunchi, stînd pe o bancă, în grădina publică a orașului Turnu-Măgurele, poezia **Cerul e vînăt,** pe care aveam s-o public abia peste șase-șapte ani.

Cerul e vînăt, cîmpul gol și sur,
Vîntul uscat miroase a mour,
Cirezile bălțate bat tălăngi,
Fac coroniță funigeii-n crăngi,
În șiruri trec cocorii gîngurind,
Plopii ca niște ruguri se aprind
Să lumineze toamnei care moare
În vie sub fărîmituri de soare.
Eu nu mai am nici gînd, nici dor ; trăiesc
Numai fiindcă vinele zvîcnesc
Ori poate pentru că din bolta rea
Nu s-a desprins la vreme steaua mea.

Mă urmărește și pe mine, ca pe mai toți poeții adevărați sau pe simplii versificatori, tristețea toamnei. Nu știam ce se întîmpla cu alții, pe mine însă ploile, frigul și furtunile toamnei aproape mă doborau. Scriam cu privire la toamnă întocmai ceea ce simțeam, însă toamna avea uneori, în ținutul de pe lîngă Dunăre pe unde trăiam, și zile frumoase, ba chiar zile nespus de frumoase. Atunci cîntam soarele toamnei, strugurii toamnei, livezile încărcate cu poame de tot soiul ale toamnei. Versurile, în substanța lor, rămîneau însă tot triste, dar cu un ușor, abia simțit accent de optimism.

Zaharia Stancu.

la începerea publicării memoriilor sale dedică o poezie cititorilor revistei noastre

Cîntec

Azi dimineață eram rouă.
A venit soarele și m-a băut
Viața împărțindu-mi-o-n două.

Azi la amiază eram nor,
A venit soarele și m-a băut
Picătură cu picătură, ușor.

Astă-seară stea voi fi, stea,
N-am să clipesc de multe ori —
Marea mă cheamă, vrea să mă bea.

cuvîntul cititorilor

Biblioteca sătească și cititorii ei

Sînt bucuroasă că-mi pot expune punctul de vedere asupra unor carențe existente în circuitul cărții. De la bun început îmi voi declara nemulțumirea față de faptul că bibliotecile sătești primesc cărți destul de „la întîmplare". Acestea, în parte ajunse aici datorită refuzării lor de către alte instituții, nu corespund nici ca tematică, nici ca accesibilitate nivelului teoretic aperceptiv al elevilor. Ori nu putem educa noi, profesorii, doar o elită de școlari „mai inteligenți", lăsînd restul la voia întîmplării !

Apoi — sînt în bibliotecă, de pildă aici, la Comișani, cîteva exemplare din monografia lui Călinescu închinată operei eminesciene, dar lipsesc cu desăvîrșire volumele de proză ale marelui poet ; totodată nici culegerile de versuri ale aceluiași nu sînt în număr suficient. Citind prin rotație, se poate realiza o parcurgere fie și fugitivă a poeziilor, totuși interesul școlarilor scade. Lipsesc de asemenea — și sînt foarte solicitate ! — volume ca Baltagul *sau* Pădurea spînzuraților *sau versurile lui N. Labiș, cu toate că în orașe sînt stocuri suficiente. Ce să comunicăm noi acelora pe care trebuie să-i educăm și să-i instruim, cînd situația probează clar o inadecvare dintre aprovizionarea cu cărți a bibliotecilor sătești și lecturile absolut obligatorii prevăzute de programa școlară ?!... Ca să nu mai pomenesc de unele întîrzieri editoriale sau de moda edițiilor de lux care* nu sînt dublate *întotdeauna (vezi Cantemir, Sadoveanu, Arghezi) și de altele, ieftine și deci mai accesibile.*

Delia Maria ILIE
prof. Comișani, județul Dîmbovița

Copiii și cartea lor de literatură

M-am gîndit mult dacă ceea ce vă scriu poate interesa rubrica dumneavoastră pentru cititori, pentru că eu n-am să mă refer la felul în care apar cărțile pe piață, la felul în care funcționează edițiile, ci la felul în care cărțile se scriu. Am doi copii de vîrstă școlară și din motivul acesta literatura pe care o caut în librărie este aceea dedicată adolescenților. Cărțile clasice cunoscute mi le-am procurat, atît literatură originală cît și traduceri, în această privință cred că fondul nostru de cărți pentru copii este bine aprovizionat, dar am dorit și doresc în continuare să-i familiarizez pe băieții mei și cu literatura scrisă pentru ei de scriitorii români contemporani. De cumpărat am cumpărat multe cărți, dar vă mărturisesc cu sinceritate că foarte puține le-am păstrat pentru bibliotecă. Nimic de spus despre felul în care sunt tipărite : desenele, formatul, coperta, totul este frumos. Dar cum sunt scrise unele dintre cărțile pentru copii ? Nu spun numele scriitorilor respectivi fiindcă mă jenez. Eu nu știu cum poți să-ți spui scriitor pentru copii și să-ți imaginezi copiii nedezvoltați, înceți la minte și peltici. Cum să-mi explic vorbirea stilcită, prefăcută „pe înțelesul copiilor", poveștile nu simple ci simpliste ? Autori care ignoră inteligența vie și sensibilitatea copiilor, cărora lumea plină de fantezie a copilăriei le este străină ce fel de autori pot fi ? O editură care publică literatură clasică bună pentru copii cum poate să publice și literatură atît de slabă ?

Emil CARDAȘ
desenator tehnic,
B-dul Dacia nr. 9, București

Încă un glas despre difuzarea cărții și a presei

Am difuzat la sate ultimile noutăți editoriale. Vînzări bune am realizat cu Cela Serghi, Pînză de păianjen, *I. Teodoreanu,* Loreley, *cu romanele lui R. Tudoran, H. Zincă, Al. Dumas. Bine primite au fost și volumele din literatura politică, cuvîntările de partid. Noi ne preocupăm să îmbinăm cît mai armonios, și mai eficient, totodată, planul de desfacere al fiecărei unități județene cu preferințele cititorilor. Aprovizionîndu-se direct de la oficiile poștale, pe baza notelor de comenzi, cititorii județului au la dispoziție și ziarele și revistele centrale. Totuși acestea nu se difuzează în cantități suficiente. Aș cita în acest sens SĂTEANCA, SPORTUL, TEHNIUM. Iar dintre revistele literare, LUCEAFĂRUL și ROMÂNIA LITERARĂ nu sînt printre cele care se primesc cu regularitate. Și s-au făcut destule sesizări. E ciudat că vin mai curînd reviste literare de la distanțe mult mai mari, din Iași sau Oradea, pe cînd de la București... Așa că, sincer vorbind, aproape c-a dispărut obiceiul de-a fi lecturate pe aici principalele săptămînale culturale ale țării. (Excepție face redacția ziarului local DÎMBOVIȚA unde, cu oarecare întîrziere, acestea sosesc, totuși).*

Noi difuzăm în județ mai cu seamă volume din BIBLIOTECA pentru TOȚI și din BIBLIOTECA ȘCOLARULUI. Ne folosim de o dubă, autolibrărie, cu care prezentăm la fiecare școală ultimile apariții. Aici aleg difuzorii, acolo — profesorii și elevii. Așa procedăm de două ori pe lună. Natural, se ivesc unele neconcordanțe deoarece nu mereu ceea ce cred difuzorii că se va vinde este și solicitat de profesori, care doresc fie mai multe exemplare, pentru biblioteci, fie ediții critice care n-au fost tipărite în tiraje mulțumitoare. Cel puțin în ceea ce privește literatura clasicilor români — și asta s-a arătat și la conferința de la Buzău, unde s-au întîlnit editori din toată țara — numărul operelor alese nu e de loc corespunzător. Cauza rezidă, cred eu, în slaba colaborare dintre Ministerul învățămîntului și edituri. Să sperăm că pe viitor situația se va îndrepta.

Cred, de asemenea, că sînt necesare tot mai multe cărți despre tineri. Ele să fie bine scrise și să combată convingător, artistic, lipsa de talent, mimetismul, bravada goală. După cum sînt convins că în viitorul cel mai apropiat edit. CERES va scoate și mult așteptatul volum despre metodele moderne de altoire. E un lucru care-i interesează, după cîte știu, pe localnici.

N. MILEA
librar, Tîrgoviște

TEATRU

Cum bate ceasul la Edinburgh

Vorbele prin telefon sau telex, transmise dintr-o țară insulară spre frumoasa noastră țară continentală și curajoasă, s-ar putea să nu aibă tonusul exact și intensitatea bucuriei cu care le spui. Gluma telegramei lui Caragiale cu **„Medoc finis"** și **„Tzuica dedans"** mi-a venit în minte la Edinburgh cînd îmi făceam perfida socoteală : să-mi scriu articolul și să-l trimit la **„Luceafărul"** înainte de reprezentațiile actorilor români ai teatrului **Bulandra** în fața scoțienilor și să spun că au avut un succes grozav ? Eram sigur de marele talent al actorilor. Eram sigur de ritmul drăcesc și de viziunea captivantă a lui Lucian Pintilie în spectacolul cu **„D'ale carnavalului"**. Eram deasemeni convins că de facto, ca să vorbesc ca un critic de geantă latină, Liviu Ciulei are o mînă de director de necontestat în spectacolele teatrului din Schitu Măgureanu, dar n-am trimis articolul din Edinburgh cu **„Tzuica dedans"** zicîndu-mi cu teamă : dacă succesul o să fie și mai mare decît își poate închipui profeția mea timidă de om, venit de pe Dîmbovița apă dulce, în țara umorului rece ?

Și, iată, trimit articolul abia acum, „după".

Succesul teatrului românesc a fost mare.

Am strîns mîna actorilor și directorului lor Liviu Ciulei și mă grăbesc prin telefon, telex, horn, cum o fi și s-o putea, să-l felicit și să-i strîng mîna și lui Lucian Pintilie care nu se află aci cu noi.

Actori, regizori, scriitori — ne-am simțit prin acest succes ceea ce sîntem cu adevărat : patrioți, acasă și peste mări.

Marin SORESCU

ARTE

Gravuri de MARIANA POPA

FILM

Filme posibile

Eu cred că filmul românesc nu se poate vertebra decît contactînd marea literatură română.

Nu se poate depăși cred eu — și aici întrebuințez cuvîntul cred *nu cu nuanță de politicoasă îndoială ci de feroce credință — faza artizanală, preculturală, ocolind la nesfîrșit operele fundamentale ale literaturii române — opere-conștiințe — opere-meditație despre destinul absolut uluitor al acestui popor.*

Se poate descoperi în literatura română înainte și după 23 August imaginea destinului unui popor, imaginea tipului său de spiritualitate ?

Literatura română este constituită — azi — sub formă de conștiință. Peste diferențe de stil, personalități, talent — întrebările, mereu întrebările, acest dumnezeesc de ce ? — care pentru mine are forma unui pinten — au cristalizat și solidarizat conștiința scriitoricească. Pentru mine — „Imposibila întoarcere" nu este numai proba conștiinței exemplare a lui Marin Preda, este prototipul conștiinței scriitorului român.

Se pot descoperi în filmul românesc, nu mai spun înainte de 23 August, pentru că — excepțînd un singur film, el nici nu a existat decît sub forma unui folclor mahalagesc-hollywoodian — întrebările pe care și le-a pus literatura română ? Pot fi întrebările filmului, cel puțin într-o fază patriotic-culturală (refuz ambiția filmului de-a fi estetică de sine stătătoare) limbaj al imaginii, cită vreme conștiința lui se clatină într-o formă amoebală, pot fi aceste întrebări altele decît cele ale literaturii ? Ce imagine a destinului acestui popor a adus cinematografia românească pe ecran ? Unde mai mult decît în cinematografie a acționat mai cosmaresc cuvîntul „problemă"?

Sub îndrumarea Partidului iată că literatura s-a constituit sub formă de conștiință. Dar filmul — nu, știe toată lumea în ce situație se află.

În esență, eu socotesc o dovadă de mare naivitate, ori de nepăsare, ori de orgoliu, hai să-i spunem copilăresc — această sistematică ocolire a nenumăratelor opere de căpetenie ale literaturii române. Aceste opere sînt, acum, în această clipă, cel mai stimulator prilej pentru foarte interesate și personale creații cinematografice, mai mult decît atît, pentru exercițiul creerii unei conștiințe comune, revoluționare.

★

Propun cineaștilor să accepte fără îndărătnicie și umilință acest transfer de sînge și conștiință.

Sîngele împrumutat printr-o elementară ecuație internă va deveni al nostru. Pentru ca nimic din cele spuse aici să nu aibe cel mai vag aer de lirism neacoperit de fapte, în locul unei cronici cumsecade, voi povesti, număr de număr, atît cît bunăvoința „Luceafărului" va îngădui, scurte scenarii inspirate numai din opere originale românești, schițe de filme posibile românești.

Încăpățînarea mea, destul de agasant ritmată de apariția săptămînală a „Luceafărului" țintește să facă limpede ce sursă fantastic de generoasă este literatura română pentru constituirea filmului românesc, sub formă de conștiință politică, culturală și estetică, țintește — mărturisesc — să pună în lumina albă, crudă a evidenței, că a persevera în greșeală este într-adevăr diavolesc.

Pentru primul număr vreau să prezint „Păsările" *romanul premiat al lui Al. Ivasiuc despre care Ion Brad a declarat în revista* Cinema : „e o datorie morală să facem acest film". *Deci cu toată liniștea, o dublă liniște despre* „Păsările". *Apoi despre* „Ce mult te-am iubit" *al lui Zaharia Stancu, apoi despre nuvela* „Despărțirea" *a lui Marin Preda, fiime pe care eu le-am văzut în vis.*

Lucian PINTILIE

ARTE PLASTICE

Muzeul satului

În plină caniculă bucureșteană, cînd asfaltul se mulează pe talpă și lasă urme de ceară neagră, moale, în timp ce betonul absoarbe căldura cu lăcomie mecanică pentru a-i da drumul în valuri fosforescente noaptea și frunza de pe bulevarde își răsucește nervurile puse pe grătare țigănești, Muzeul Satului rămîne o dublă oază. Natura, dar mai în adînc, spiritualitatea milenară, străjuiesc nealterate de nici-un anotimp.

Vinovat este în primul rînd lemnul, dar și lutul și cărămida poroasă, de ulcior. Arborii vii, adevărate monumente, ocrotesc trunchiurile din care s-au cioplit case și pluguri și butii de păstrat toate recoltele pămîntului. Însăși biserica de lemn maramureșană, dominînd peisajul, nu-i decît un arbore mai înțelept, mai devotat și părtaș cu sinele său dovedit. Totul pare durat pentru totdeauna și incremenit în glaciațiuni impenetrabile. Un aer drept, care este chiar dorința noastră de a exista, purifică văzduhul și-i menține altitudinea. Patria cariilor n-a existat niciodată.

Dar există o patrie a timpului condensat, izvorîtă din conștiința nobleții de om trăitor pe aceste meleaguri, indiferent de baștina sa însemnată cu un nume sau altul de loc și regiune, de sat cu străvechi rezonanțe de dor și ea se suprapune în ceea ce este mai drag și fundamental nouă tuturor. Lipsa de viață, semnată cu obiecte altădată folositoare, astăzi de strictă frumusețe, se umple de o febrilitate mult mai largă și intensă, ocrotitoare de legi și principii. Esența este întotdeauna imobilă, cînd, odată găsindu-se pe sine, cristalizează la nesfîrșit. Numai noi, cu ochiul nostru, o vedem mereu alta.

În acest decor în care revin marile aleanuri și iubiri, întregîndu-se iarăși în cuplu, blînda lacrimă de lac Herăstrău pune pecete de taină. Și cel mai simplu cuvînt, peste vociferările pestrițe, bate fagure dulce-sălbatic-păduros. Și dacă oamenii care și-au încropit sălașele, fără să prevadă recunoștința noastră tîrzie, au dispărut de mult, rămîn, fantomatic și liniștitor agățate de pereți, hainele lor de sărbătoare. Haine țărănești, de dimie aspră, scorțoșate în zer ciobănesc și borangic țesut pe lună iernatică, o mîndrie voievodală răzbate din simplitatea noastră îndelung migălită !

Culorile sînt cele simple, văzute dintr-un lan de grîu pierdut în cer și ele revin mereu la spectrul solar al zilei, la cel lunar al nopții. Albul și negrul, simbolice fără adresă precisă, încununează deopotrivă bărbatul și femeia, straiele lor sînt una, făurite din amestecul pragurilor primordiale. Pe un costum de femeie se repetă amețitor, într-un fel de reverberare de oglindă magică, cel de bărbat. La un costum de bărbat, o cingătoare de argint vorbit cu femeia iubită, seceră mijlocul suplu, coclndu-i-l abia văzut. Bete și paftale, cununi și zgărzi scumpe, pene de păuni asemeni unui răsărit de soare, firul și sideful vostru drămuit, pietrele și mărgelele voastre de sticlă colorată, culorile voastre din piatră măcinată sau smulse din gingașă aripă, prețuiesc cu mult mai mult decît orice savantă lucrătură ! Cu asemenea mînă se poate împodobi o țară întreagă și nu pentru o singură seară de bal asudat ci pentru veșnic limpedele timp de bun augur.

Grigore HAGIU

TELEVIZIUNE

Domnișoara învățătoare

Stă pe bancă în mijlocul curții și vorbește despre menire cum vorbește de apa din scocul morii, că e repede și curată și cum vorbește de moarte, că se pune un brad ca o suliță în cimitire, pe mormintele moților.

— Sînteți sentimentală ?

— Puțin.

— De ce vă bucurați cel mai tare ?

— De soare.

— De ce vă e frică ?

— De pensie. Vîrsta omului nu e ce se vede pe față, inima nu poate încă îmbătrîni.

Era în preajmă peisajul Țării de Piatră, culmile dulci și lumina de iarbă-nflorită din poienile Apusenilor. Era în preajmă zvonul de muncă al ogrăzii și roțile carelor. O țărancă din Țara moților ca o maică sfîntă și blîndă spune zîmbind că drumul pînă la fericire duce prin iubirea de oameni și că oamenii sînt peste tot.

Este cel mai frumos prim-plan pe care l-am văzut. Nu știu cum a fost descoperită profesoara Ileana Pogan. Dacă a fost întîmplare, întîmplarea a fost fericită, dacă a fost strădanie mare, munca s-a răsplătit. O emisiune care își propune să familiarizeze publicul cu mari personalități descoperă dintr-o dată puternica personalitate a publicului. Pînă la prim-planul de marți Ileana Pogan era între anonimi. Prezența ei pe micul ecran s-a consumat însă cu forța unei personalități. Am regretat profund întreruperile reporterului fiindcă și altfel, spovedania ar fi curs de la sine, povestea aceea simplă și-adevărată despre viață și despre muncă, despre oameni și despre iubire, despre singurul chip normal și firesc în care se poate trăi.

Sânziana POP

MUZICA

Discul Alfred Alessandrescu

Realizîndu-se ca dirijor de o extremă valoare, Alfred Alessandrescu nu poate fi uitat ca făuritor de muzică, deși ultimele sale compoziții datează de la vîrsta de 24 de ani. La acea vîrstă el dovedea o precocitate prodigioasă definindu-se nu numai prin raportul cu conaționalii săi ci lucrările cîntîndu-i-se de către prestigioase formații. În afară de o muzicalitate înăscută, compozițiile probează asimilarea de o uimitoare siguranță și eficacitate, a meșteșugului construcției sonore, a dimensionării și proporționării curbelor, cum ne dovedesc piesele înregistrate pe recentul disc ce i-a fost, în mod binevenit, consacrat. În ceea ce privește poemul simfonic „Acteon" care acoperă una din fețele discului, să notăm că la data compunerii (1915) impresionismul nu era mișcarea revoltă, depășită, care se înfățișează astăzi. Curentul cîștiga în mod trudnic aderențe în chiar Franța originară și nu cu greu putem să ne imaginăm situația unei astfel de muzici într-o Românie lipsită încă de acea viață muzicală activă care să formeze și să ridice gustul melomanului spre căutări armonice și structurale oricum noi și, la acea vreme, misterioase. În al doilea rînd, calitatea muzicii se susține în sine probînd față de clasicii genului, nu un raport operă-pastișă ci o identitate de gîndire și atmosferă muzicală. Pentru că, ceea ce denotă, ce iese la suprafață imediat din Acteon este o mare sinceritate, senzația unui lucru făcut cu naturalețea respectării propriei naturi și înclinări stilistice.

În plus, Acteon *nu are, atmosfera „După amiezei unui faun" spre pildă. Datorită unui ancestru clasic și unei formații romantice evidente, Alfred Alessandrescu este, aici și în alte lucrări, un abil dialectician al evoluției sonore. Leit-motivele în loc să servească static subtextul programatic sînt antrenate în dezvoltări variaționale ce alcătuiesc arcuri foarte bine dimensionate. Această sinteză a unui material sonor (melodic, tonal și orchestral) impresionist cu o croială formală romantică este cu desăvîrșire folositor reușitei poemului. Modalismul, totodată, antic, organic legat de pretextul literar, și impresionist împrumută muzicii un farmec inepuizabil, făcînd audiția o aventură plăcută și atrăgătoare. Inutil să mai elogiem orchestrația, de o reală eficiență a culorii sau pregnanța temelor, precum unduioasa caracterizare muzicală a Dianei, rămasă pe loc de frunte în muzica românească de inspirație literară.*

Scrise între 17 și 23 de ani, „Cîntecele pentru soprană și orchestră" care asigură cea de a doua față a discului, se înscriu toate pe linia unei magnetice unități stilistice. Dovedind aceleași înrudiri paralele (iar nu influențe) cu muzica unui Fauré sau mai ales Ravel, în ciuda versurilor de autori diferiți, Cîntecele *sînt foarte asemănătoare ca atmosferă, cu toată justa intuire a specificului de nuanță deduș din text. Modalismul asigură liedurilor același farmec armonic ca și poemului și este instructiv de verificat și comparat, pe același disc, capacitatea de edificare și modelare a unui flux sonor amplu ca și talentul de miniaturist, de construcție micro cosmică.*

Costin CAZABAN

ARTE

revista străină

● **HEBDOMADAIRE POLONAIS** (8 aug., a.c.). Foarte sensibilă la doleanțele publicului, care, după cum indică toate statisticile din lume, a făcut o pasiune pentru seriale, televiziunea polonează anunță cîteva noi premiere din care nu lipsesc : **Țăranii** lui Reymont (în 13 episoade), o biografie a lui Copernic (trei episoade), **Zile și nopți** de Maria Dobrovska precum și ciclul de filme **Marea dragoste a lui Balzac.** Cu un deosebit interes este așteptat noul serial pentru tineret **Aventurile ciinelui Cywil** — povestea unui ciine polițist și a senzaționalelor sale peripeții de școlar neascultător și de abil detectiv.

● **NOUTĂȚI DIN BULGARIA** (aug., a.c.). Cu ocazia aniversării a douăzeci de ani de la înființarea Federației internaționale a luptătorilor Rezistenței,în Bulgaria s-a editat o serie de timbre în valoare de doi și treisprezece stotinci. Subiectul timbrelor este luat din fotomontajul lui John Hardild **Acuzator și acuzat,** cunoscut în lumea întreagă. Pe timbre este reprodusă emblema Federației internaționale a luptătorilor rezistenți precum și cunoscutele cuvinte ale lui Gheorghi Dimitrov, în limbile bulgară și franceză : „Eu vă întreb, domnule președinte, în care țară fasciștii nu sînt sălbatici și barbari ?".

● **LE MONDE** (19 aug., ac.). Fondată în 1879 de către un industriaș parizian, Biblioteca Forney este astăzi una din cele mai solicitate biblioteci în materie de artă decorativă. Acasă sau la domiciliu, ea pune la dispoziția celor interesați un bogat material informativ care, pe lîngă cărți, include diapozitive, periodice și cărți poștale ilustrate. Fondurile acestei biblioteci (destul de rare în lume) se ridică la peste o sută de mii volume, 1347 periodice recenzate, o colecție de cărți poștale de peste două milioane exemplare, 8500 diapozitive etc.

● (20 aug., a.c.). Redeschiderea „sezonului" în materie de literatură este comentată și aici pe larg, ca în mai toate publicațiile. Din noianul de „noutăți", cîteva titluri și cîteva nume atrag atenția : Aragon cu un roman despre Matisse și două volume de poezie și proză ; Graham Green cu autobiografia **Un soi de viață ;** Carlos Baker cu al doilea volum al biografiei lui Hemingway ; Moravia cu romanul **Eu și el ;** Truman Capote cu **Invitatul unei zile ;** culegeri de poezie de Réné Char, Francis Ponge, Hervé Bazin ; literatură critică pe marginea unor autori ca Paul Morand, Julien Gracq, Bréton, Rimbaud.

● **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (8 aug., a.c.). Sub titlul **Cum se vinde un președinte**, revista publică un fragment din noul roman al lui Michel Bataille intitulat **Pisica sălbatică.** Bunul renume de romancier-polemist pe care și l-a cîștigat Bataille cît și subiectul abordat (utilizarea mijloacelor audio-vizuale pentru lansarea oamenilor politici ca niște produse industriale) îndreptățesc interesul cu care este așteptată cartea.

● **La folie des grandeurs** este titlul unui film despre Valasquez la care lucrează în prezent Gerard Oury. O montare „de anvergură", dacă ne gîndim, de pildă, la cele două mii de costume, cîte necesită filmul ; și nu mai puțin inedită, dacă ne gîndim la Louis de Funès — unul din protagoniștii acestui nou film care nu se vrea, pare-se, o comedie.

● **PRISMA** (nr. 5, a.c.). Potrivit unor sondaje de opinie efectuate de curînd în R.F.G., alături de serialul de suspence, emisiunile sportive sînt cele mai populare programe tv. Căutînd să vină în întîmpinarea acestui interes, stațiile de televiziune acordă o importanță deosebită atît calității programelor cît și timpului afectat lor. Programul II (Z.D.F.), de pildă, afectează emisiunilor sportive 30 ore pe lună. Cît privește „Studioul de actualități sportive" — cea mai populară emisiune tv., ea este urmărită săptămînal de peste șapte milioane telespectatori și beneficiază de aportul a numeroase personalități culturale.

u. v. z.

PRETEXTE

Apimondia

Numele acesta cu rezonanță fantastică ar putea sta liniștit în fruntea unei epopei. El sună tot atît de frumos ca Iliada și Odiseia. Să nu ne mirăm dacă într-o zi în lumea albinelor o să apară un cîntăreț orb, un Homer auriu cu trompă și aripi de sticlă, un trîntor de geniu, ocrotit, tolerat de astă dată, avîndu-se în vedere opera la care meditează într-un confortabil fotoliu de ceară hexagonal.

Furnicile sînt meschine. Ele cară într-una fără să dea nimic. Furnicarul, avar, agitat și stringăreț e Sparta totalitară. Stupul, Atena generoasă și democrată.

Filozofii umaniști de altă dată, sociologii de astăzi, economiștii obsedați de problemele producției și rentabilității se apleacă mirați asupra societății albinelor atît de perfectă și de eficace în organizarea ei.

Arhitecții moderni studiază și ei minunata construcție a fagurelui, funcționalitatea lui, iar noi oamenii, desprinși de natură, ne întoarcem încet-încet la legea cuibului, simplu și durabil. Se pare că exemplul cel mai bun de trai în comun ni-l oferă tot harnicele lucrătoare.

Poeții și fabuliștii n-au obosit pînă în zilele noastre să ne dezvăluie calitățile morale ale albinei. N-am pomenit albină birfită.

Pictorii, sculptorii, plictisiți de anatomia omenească, imită structurile simpatice ale insectei, formele existenței ei.

Criminologii și administrațiile penitenciarelor de pe tot globul invidiază modul cum știu albinele să izoleze pe rău-făcători, pe șoricei atacatori, dedați la dulce, executați și înfășurați pe veci într-un săculeț fin de ceară. Albinele mai au și un serviciu meteorologic ireproșabil, nemaivorbind de radar și de alte semnalizări misterioase.

Iată de ce ne-a bucurat atît știrea recentă care ne-a informat despre deschiderea celui de-al 23-lea Congres internațional de apicultură, ținut anul acesta într-o țară socialistă, în Uniunea Sovietică. Popoarele lumii — ele însele niște albine imense — se simt solidare în aceste pașnice și utile schimburi de experiență.

AMFION

SPORT

S. O. S.! Echipa națională de fotbal în pericol

Numai cine a văzut suburbana comportare a fotbaliștilor noștri, reuniți în echipa națională, miercuri, la meciul de verificare cu o echipă iugoslavă (din care lipseau cei mai buni, selecționați în naționala iugoslavă !) numai cine a urmărit cu oarecare atenție jocul penibil, incongruent și rușinos al așa zisei noastre naționale, numai cine ține la soarta fotbalului românesc poate spune, cu exactitate, cîtă impostură și cîtă eroare și-au făcut loc în cele 5 400 de secunde ale acestui trist joc. În fond, ne putem întreba, de ce trebuie să suportăm noi capriciile, și aici mă dau doi pași înapoi (vorba poetului Geo Dumitrescu) și mă opresc de a mai colora cuvinte, în fond de ce să suportăm, noi ca obște, pe niște indivizi care au ajuns, prin nu se știe ce miracole sau tertipuri, la cîrma echipelor noastre de fotbal și nu mai pleacă de acolo, în ciuda protestelor generale, în ciuda stării de nemulțumire publică, evidentă mai mult ca oricînd la sfîrșitul meciurilor de miercuri ? N-am auzit de multă vreme atîtea fluierături, n-am văzut o piesă de teatru căzînd astfel, niciodată. Piesa pe care o joacă aproape solist Angelo Niculescu este o piesă stupidă. E remarcabil că în **Scînteia** de ieri, vineri, 3 septembrie, a apărut un articol hotărît împotriva cursului actual al echipei naționale deși ne mărturisim temerea că, dacă nu se iau măsuri radicale, va fi foarte tîrziu, mult prea tîrziu. Pun aici întrebarea simplă, întrebarea pe care mi-o pune și mie ca tuturor stadiul de pregătire al echipei naționale și perspectivele ei : **Cine crede că acesta este drumul pe care TREBUIE să meargă echipa noastră reprezentativă ?** Nu avem personal nimic cu Angelo Niculescu. N-am furat pepeni împreună, nici n-am împărțit masa la Guadalajara și nici n-am în general nimic de împărțit cu Angelo Niculescu. Figura lui totdeauna liniștită (deși a fi liniștit ar putea însemna și a nu simți !) de intelectual refuzat de locul de muncă mi-e chiar simpatică. Mă gîndesc că, dacă toți am fi ca Angelo Niculescu, am trăi mai mult. Dar este prima oară cînd un sentiment de elementară justiție mă determină să mărturisesc senzația mea că, astăzi, nu numai Angelo Niculescu este vinovat. Este vinovată Federația de fotbal care a îngăduit cauzele actelor de indisciplină — cum sînt cele comise de Dinu, Dumitrache și Dobrin — precum și scoaterea nemotivată din lot a lui Radu Nunweiller, fapte ce nu pot fi puse numai în seama lui Angelo Niculescu, pentru că unele dintre ele n-au fost decît **rezultatul unor erori mai largi și cu mai mulți autori.** Cum se explică împrejurarea că toți jucătorii de excepție de la noi au conflicte cu antrenorii noștri ? Cînd vom putea face, în sfîrșit, un unsprezece care să ne reprezinte la valoarea noastră adevărată ? Intrucît prezența antrenorului Ozon la cîrma secundă a unei echipe fără Dobrin este preferabilă prezenței lui Dobrin într-o echipă reprezentativă fără Ozon ? Viața de fotbalist a lui Ozon a fost plină ea însăși de măsuri extra-fotbalistice. Nu simte acum fostul nostru mare înaintaș (înaintaș în fotbal !) că Dobrin este exact în poziția în care s-a aflat Ozon ani de-a rîndul ?

Nu mai avem timp de întrebări. Nu mai avem timp de nuanțe. Am salutat măsurile drastice împotriva lui Dinu și Dumitrache. Sînt convins și acum că ele au fost perfect juste și le susțin în continuare. Nu sînt însă de acord cu continuarea acestei politici de dare la o parte a celor mai buni, într-un moment decisiv. Eu consider că — nefăcîndu-se o analiză corectă și echitabilă în toate sensurile a tuturor factorilor răspunzători pentru o eroare sau alta — e cazul să trecem peste toate și **să chemăm la Helsinki, nu echipa cea mai surizătoare, nu echipa cea mai respectuoasă, ci echipa cea mai bună.** Stă în puterea Federației să decidă asupra acestor importante dileme. Am toată încrederea în președintele Federației, Mircea Angelescu. Dar vreau să notez aici că, indiferent cine vor fi antrenorii echipei naționale, indiferent cine vor fi jucătorii, de rezuitatul de la Helsinki, domnia-sa, Mircea Angelescu este răspunzător. În acest caz, el trebuie să se arate așa cum este : conducător al instituției fotbalului. În interesul sportului românesc îi cer să mobilizeze toate energiile fotbalistice pentru realizarea unui rezultat de prestigiu. Să nu pierdem acest teren, tovarășe Mircea Angelescu.

Nu mi se pare exagerat să rostim împreună : S.O.S. echipa națională în pericol !

Adrian PĂUNESCU

UN TRUBADUR MODERN: LORENZO PESTELLI

Geografie de vară lungă

Sosit în România în vara anului 1968, poetul Lorenzo Pestelli, (italian prin naștere și belgian prin studii, e un elvețian prin opțiune) preocupat de destinele poeziei în genere, a stabilit contacte cu cîțiva poeți tineri de la care a obținut, odată cu opiniile sau profesiile lor de credință estetică, traduceri, unele pe viu, din versurile ce le considerau ilustrative pentru propria direcție ori pentru ansamblul mișcării noastre literare. Întors acasă, Lorenzo Pestelli și-a confirmat declarațiile verbale de entuziasm față de efervescența lirică autohtonă, în articolele publicate în presa genevezâ. Pe de altă parte, fără a-și preveni gazdele în acest sens, a luat legătură și cu folclorul românesc : În masivul „Le long été" ce i-a apărut de curînd în Elveția, figurează, ca epigraf la unul din capitole, un fragment de baladă populară. Cum citatul face parte dintr-un text relativ puțin cunoscut, dar original prin reprezentarea solară a morții, se poate spune că cel care l-a reținut a arătat mai mult decît un interes ocazional, un veritabil gust și intuiție într-o materie pentru el virgină. Totuși, nu intenția de a răspunde printr-un gest de curtoazie atenției acordate de un străin țării și culturii române, după cum nici pitorescul și căldura acestui poet de vocație vagantă mă îndeamnă a vorbi despre cartea sa. Impulsul mi l-a stîrnit valoarea ei intrinsecă. „Lunga vară" e la prima vedere doar o colecție de note de călătorie în Asia extremorientală și sud-estică, redactate sub formă cînd de epistole, cînd de poeme în proză, cînd de comentariu strict sensibil sau cu o tentă moralistă, cînd de simple însemnări, cu interpolări de texte populare sau culte, din culturile ținuturilor parcurse. Compozită prin factură și chiar ca adresă imediată, „Lunga vară" are omogenitatea subterană a unui itinerar spiritual, a unei experiențe de viață și idei, soldată cu o semnificație majoră și un suflu de „anabasis", de epos liric. Periplu al cunoașterii, voiajul întreprins simultan în spațiu și în timp, grație incursiunilor sistematice în trecutul regiunilor frecventate e o odisee modernă în care continentul galben joacă rolul Mediteranei și poetul, îmbrăcînd masca lui Ulysse, transmite Penelopei în scrisori ce nu așteaptă răspuns ecourile revelației unei lumi la antipodul orizontului său european. Nu atît sau nu numai valorile tradiționale, originalitatea sau decantarea lor în modul de viață cotidian, enorma cantitate de timp, de înțelepciune și frumusețe depozitate în universul oriental reprezintă sursa de fascinație. Văzută sub această latură, „Lunga vară" ar fi fost încă o mărturie, poate zadarnică, la dosarul confruntărilor dintre spiritul occidental și cel extrem-răsăritean, în genul „Tentației occidentului" a tînărului Malraux. Sau într-o perspectivă laică, un fel de „Cunoaștere a Estului" a lui Claudel. Vraja continentului emană de la vitalitatea prezentului său sau mai exact a viitorului pe care străvechea, arhaica matrice a omenirii și-l pregătește cu forța teribilă a noii conștiințe de sine, imprimată de revoluție. Triumfător, focarul procesului în plină încleștare cu forțele adverse, pe meridianul vietnamez și laoțian, fierbînd în adînc în alte zone, elanul concentrat al popoarelor respective capătă, pentru avatarul modern al eroului homeric, proporțiile unei deplasări stihiale. Hotărîrea lor de a rupe blestemul mizeriei, al opresiunii și al războiului imperialist, o întreagă geologie se pune în mișcare, pămîntul însuși își surpă edificiul cariat, ca să se reconstituie într-o lume nouă. Seismogramă amplificiată a acestei geneze, sărbătoare a simțurilor trăită de un ascet, „Lunga vară" este totodată scena unui spectacol grandios în care măștile fac figură de eroi și interpretul lor pare un aed ce-și depășește îndoielile, tensiunea, într-un patos al peanului.

Le long été, ed. Cahiers de la renaissance vaudoise, Elveția.

Mihail PETROVEANU

Heure du serpent

„Dans le val là-bas
est un grand débat.
Et qui crie si fort ?
Est-ce le Soleil
ou est-ce la Mort ?
Le Soleil dit
que c-est lui l'aîné
car lui seul embrasse,
tant de champs si longs,
de vallons profonds
et toutes les collines
et toutes les ravines.
Et le Mort dit
que c'est elle l'aînée
car sans cesse elle hante
les foires les plus grandes
où elle choisit
les gars les plus grandes
car ce qui lui plaît
c'est mettre en pleurs
les filles en fleur"

(Incantation populaire roumaine)

Ora șarpelui

„La gură de vale
Este-o ceartă mare.
Și cine se ceartă ?
Soarele cu moartea.
Soarele zicea
Că el e mai mare,
Că el cînd răsare,
El îmi încălzește
Cîte cîmpuri lungi,
Cîte văi adînci.
Moartea că-mi zicea
Că ea e mai mare,
Că ea mi se duce
Pe la bîlciuri mari
Și ea își alege
Voinici pe clipici,
Fete pe panglici,
Voinici tinerei
De care-i plac ei,
Fete tinerele,
Să plîngă cu jele..."

(Incantație populară românească)
CÎNTECUL CUNUNII

Concertul de la Kelantan

CONCERT PENTRU PLOAIE, BROAȘTE ȘI SOLO DE TUNET

„Eu sînt o mlaștină
căldura se pietrifică pe albul zidurilor
toate au un sens
omul ca și malaria"

SITOR SITUMORANG

Pouă cu boabe mari la Kelantan, cu vuiet de tobă ! Fulgere !

Pămîntul se afundă în inima cerului. El se înmoaie. El bea pînă se satură.

În mlaștină se aude un căscat, impudic, un orăcăit nerușinat de broaște riioase.

Ele suflă în tromboanele toraxului lor, ele agită o voce gigantică care-i înspăimîntă pe străini.

Oamenii nu mai îndrăznesc să vorbească de cînd broaștele riioase au făcut o armă din vocea lor. Vom fi, de această dată, definitiv înfrînți, dacă trebuie să judecăm după aceste vociferări cavernoase !

Ce se va întîmpla cu măștile și armurile, cu nasurile proeminente, cu ochii ieșiți din orbite, cu burțile ca niște bivoli de apă ? Va trebui să depunem armele, să stingem lumina, cînd ploaia se va termina ! Lumea nu mai este a noastră ; peisajul este o mlaștină urlătoare. Cine mai îndrăznește să se aventureze ?

Kampongul, orașul din mlaștină, este tăcut ; malaiezienii îmbrăcați pînă la mijloc în saronguri lor dorm cu pumnii strînși, la adăpost în fortărețele lor plutitoare.

Pretutindeni, aclamații furioase !

Blestemată fie ziua în care am primit urechi !

Fulgerele luminează smîrcurile de ploaie rău căzută, spațiile răgușite care mă separă de junglă. Demonul monstruos se ascunde. El vrea să mă terorizeze cu orăcăitul său lugubru. Ai zice că cerul întreg respiră prin plămînii batracienelor ! El aspiră și expiră cu zgomot. Este astmul universal !

În junglă, nimic nu te oprește ! În spatele broaștelor țestoase, par panterele, enorme șopîrle monitoare care săgetează cu limba și broaște țestoase uriașe, care se ghemuiesc în nisip și pling extenuate de călătoria din Galapagos pînă aici ! Apoi vin sfîrlezele rotitoare, dragonii unicorni, numiți rinoceri, cerbii-zburători, în formă de lună sau de rechini, peștii-luptători, scolopendrele, lipitorile, batalioanele de lilieci, insectele cățărătoare și, în fine, termitele care și-au făcut planul să transforme această peninsulă într-un mărgean înghițit.

Jungla își ia avînt și ne strivește : pe noi, cei goi, cei dezarmați, cei cu fețe blînde, cei nepăsători !

Ea ne forțează să ne întoarcem în sticlele trecutului, să recoborîm pe esofagul strîmt al buteliilor în acvariul vechii noastre mizerii, dinainte de Albuquerque, cînd a naviga de-a lungul riurilor noastre însemna deja o aventură...

Cobor în globul verde al spaimei mele, în sticla galbenă a copilăriei mele cu himere, în patul strîmt al slăbiciunii mele ; mă refugiez în fosilele prietene, care deocamdată nu tăinuiesc monștrii și vomit vechea tăcere, îmi acopăr urechile, îmi înfund cu vîrfurile degetelor alveolele... O sticlă îmi dă drept de azil ; sfinția ca un templu, poleită ca o moscheie nouă, magie fetiș, mă ascunde de mulțime... dar ea nu poate să înăbușe zgomotul care crește în intensitate.

Aș vrea să-mi smulg urechile și să le arunc tuturor acestor pupile aprinse pe care noaptea tropicală mi le ațiță împotrivă !

De acum înainte asediatorii nu se mai multumesc să gîlgîie în cor. Le trebuie toată vocea, tot galimatiasul emisferei, ca să vocifereze care mai de care împrejurul unui oraș lunar. Da ! Ei rid și vomează ! Scuipatul lor este spuma care plutește la suprafața lagunei. Ei mă privesc și nimic nu ne desparte decît acest perete vitros al buteliei !

Cum ar putea să spargă sticla cu strigătul lor nevertebrat ?

NU MAI POT SUPORTA goliciunea lor viscoasă, vocile stomacale, privirile lor de mucoasă gelatinoasă, pintecele lor întinse ca pînza pe zmeul din copilărie ! Este o pustie împrejurul meu năclăită și zebrată : universul meu nu mai este decît retine măslinii, ochii absenți ai acestor animale hidoase, decît labe și lepră...

Nu-mi mai amintesc forma cerului și a mării !

Vocile se transformă în cocotiere care se clatină... halucinez ! Mă auziți ? Mă auziți ?

Noaptea devine din ce în ce mai mocirloasă. Nu va mai fi nici zi, nici soare. Voi muri prizonier în această sticlă, asfixiat de zgomotul răgușit al nopții !

În brazdele mlaștinoase broaștele mă asurzesc... Bivoli cățărători, ființe carnivore, mii de specii de zburătoare care se lamentează ! Mă ascund în disprețul meu orgolios ; dezgolit, eu îmi pierd chipul !

Sînt îngropat fără violență, fără să mi se smulgă unghiile, prin pură sugestie ; crăp de anemie pe o scoarță frumoasă, fără să pot adormi, în acest rest din vechea singurătate !

Octombrie 1966,

Cota Barhu în Kelantan

De ce e totul pierdut?
De ce a început totul?

(Despre puterea limbajului)

Am intrat în tine cu cuvintele mele. Cu vocalele mele de noapte am pătruns în lumina ta, am străbătut canalul urechii, am despărțit pînzele echidistante ale gîndirii tale și m-am instalat în ființa ta în timp ce alții, afară, începeau să se neliniștească.

Am rămas acolo cu cuvintele mele timp de o lunație întreagă : verbele mele îți invadează carnea, adverbele mele adorm leneș de-a lungul riurilor tale, adjectivele mele se îmbată de vinul pe care îl secretă crăpăturile tale de aur.

Ce fac oare vorbele ațipite pe care le-am părăsit în făptura ta, epitetele care colorează claritatea cerului tău, determinantele care și-au făcut alcov în conștiința ta, parabolele obscure ce ți-au alunecat în trup asaltîndu-te în valuri, invadîndu-ți pieptul, meninge, viscerele, pentru ca zorii unei noi primăveri să fluture pe zidurile tale pînza mea roșie de pirat diafan ?

Oh ! Cuvintele cad unele după altele în ghearele justiției, condamnate pentru că ele aparțin celui ce îndrăznește să ridice cîmpurile ! Reprosul ce li se aduce este acela de a fi adăstat în peșterile tale, de a se fi ascuns sub meterezele somnolenței tale, de a fi ridicat baricade în corpul tău, în care ceilalți nu vor mai putea să intervină.

Și dacă sap, înaintînd încet către forturile tale, eu văd cearșafurile ascunzînd petele de sînge curs pe zăpadă, eu aud horcăiturile spînzuraților care au vomat în transee, eu văd scuipatul păzitorilor și măturătorilor din care trebuie să mă nutresc ca să pot supraviețui.

Rătăcesc prin locuri pustii unde urzicile otrăvesc pietrele dorinței ; plec în căutarea cuvintelor mele care sînt în tine și doresc să-ți aflu părerea despre ele.

Căci cuvintele mele au pătruns în tine mai departe decît mi-aș fi închipuit ; vorbele mele se fac dezmierdări și dezmierdările se fac carne și sînge, pe rînd.

Captiv, deși în afara zidurilor tale, eu însămînțez în pămînt grăunțele noi ale limbajului pentru ca o pădure mai robustă să cernească din aproape fortăreața în care aștepți noaptea mea, cu nerăbdare.

Cîmpia este o lagună în care înoată dorințele mele orgolioase, pe care le las să fluture asemeni unor geamanduri avertizatoare pentru ca tu să poți urmări, de la înălțimea meterezelor tale, cuvintele șerpuind pînă la vizuina nopții, în inima muntelui acolo unde, împreună cu oameni noi, făurim

OBUZUL ZORILOR
care va azvîrli în aer burgul
ce ne desparte,
burgul în care lumina ta e ostatecă.

Peissy-sur-Satigny

Hemisfera Sud

Simt frig în ceafă. În spatele meu e soarele. Mi-am pierdut sudul.

Miez de ziuă : caut soarele și nu văd decît valurile plesnite care scînteiază în direcția polului. Se schimbă geografia. Amiaza e alta. Trec prin mijlocul necunoscutului.

Meridiane noi și paralele se întrelovesc bizar scoțînd sunete stranii pe care ar fi zadarnic să le reproduc aici. Linii abstracte trasate de cartograful absurd, fără legătură cu persoana care se scoală în zori și caută pe cer un semn pentru munca sa.

E ca și cum ai naviga pe țărmii Purgatoriului și ai fi așteptat, curînd, în insula a cărei coamă sînt norii și spre care un înger cu sabia în flăcări te-ar escorta fără să țină seama de tine.

Nu este oare un vis acela de a fi nicăieri ?

Cobor în iarnă ; ziua scade, curînd nu va mai fi decît o singură secundă în spațiul gîndirii. Deabia treziți, vom readormi iarăși.

Este ca și cum ai aluneca, fără vreun sprijin, pe o pantă înghețată. O peșteră !

Ideile se pietrifică, devin cristale. Îți face rău să mai evoci pămîntul, viața, ceilalți. Nu mai ai amintire. Sîngele se încheagă. Dîrdîi.

Dîrdîi.

Va mai reveni Soarele ?

Soarele negru al răzvrătiților se deghizează și masca lui e un munte.

Nu mai văd nici coasta Natal à Grand Karroo și nu mai sînt nicăieri, imobil pe o mare rotundă, sub un soare albăstriu. Zidit în ireal, nu pot decît să aștept luna care mă va salva de penumbră. Scăpînd de lumina din ochiul meu taurin care se închide !

35° Paralela Sud
25° Meridianul Est

Iulie 1967

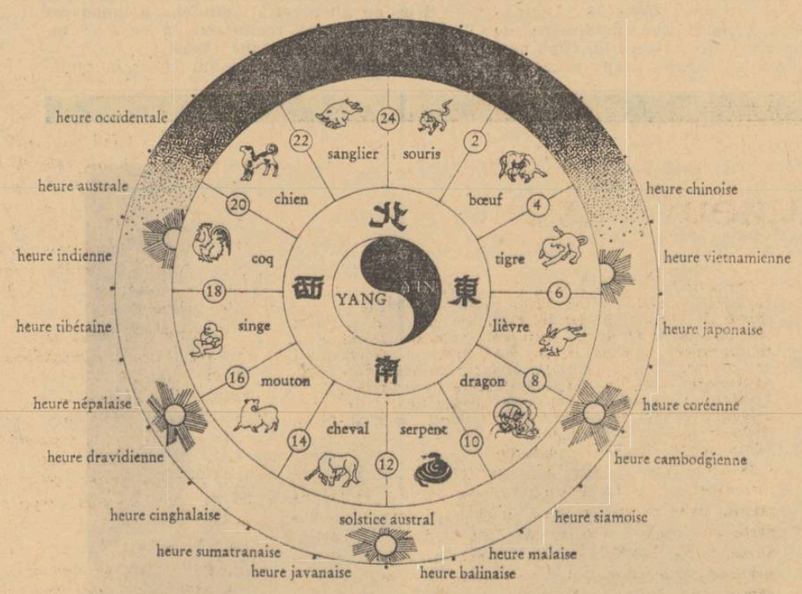

În românește de Cezar Baltag

Eu scriu pentru tăcere

Palma mea descojește anii care mi-au rămas
fărîma zilei și mustul somnului se îngroașă
în spic
ascultă frîiele mării
ai o mie-lea poem s-a sfîrșit
eu ar umbra densă a întrebărilor zadarnice
sondez zorii cu ochii mei sacerdotali
cu brațele mele de vînt și de smirnă
Scriu pentru seara vieții mele
cînd împrejur miaună sentințele
și gesturile nu mai înspăimîntă pe nimeni

Setea

Marea amiază a umbrelor mici.
Aș putea să beau must de umbră ?
Visez un pat de dragoste fără sfîrșit, bere la gheață într-un han german, fîntîni în ruguri de smeură, ghețari dizolvați, cărnuri palide, perne enorme, coame îmbelșugate... !
Sete de femeie !

Conuri de umbră, cefe în flori... !
Adăpatul din mlaștină, din izvor, din norii străbătînd azurul implacabil, adăpatul din smaraldul dimineții, în undele despicate de rața sălbatecă urmată de puii săi... !

Este ora cînd se spală bivolii, înconjurați de copiii care-i ajută țesălîndu-i puternic, împingîndu-i în băltoacă, ape din toate părțile ! Ei se ridică, cu ochii injectați se rostogolesc în iarba proaspătă a zilei abia începute.
Femeile în saronguri se scaldă în apele de dimineață, trupuri brune și ruginite ca lemnul lustruit, umerii lor strălucesc în soare !

Sete de umăr pînă la adîncitura subsuorii ; muntele de gheață al sînului împrejurul sfîrcului ridicat, sete ! Apa îmbibă mătasea ; femeia este liberă în interiorul fustei, în taina camerei sale obscure ; interzisă privirii însetatului, ea își îndoaie genunchiul în lemn sculptat, ea își mîngîie pulpele pînă la scobitura dorințelor, apoi iese din tunelul ei de apă și mătase ; se formează pliuri între fesele sale. Volumele vor ride pierzîndu-se după trestii...

Cerul este la fel de greu ca și marea care mă susține ; eu aș vrea să evadez în capela risului, pe o navă încărcată de furtună, grăbind către peninsulele fericirii, abandonîndu-mă dansului valurilor mai puțin amar, mai amar decît tristul meu monolog.

Curînd, în pînze va bate elizeul întoarcerii. El va smulge catargele solemne ale eului și tangînd în voia valurilor voi uita pînă și literele.

(fragmente)

Addenda

Argheziana

În nr. 2 (martie) 1922, al revistei Cugetul românesc, *pe care a condus-o o scurtă perioadă, Tudor Arghezi a publicat mai multe pagini de aforisme poznașe, sub titlul* Mizerii. *Fie că prefigurează sau nu, citadin,* Blestemele, *ele reprezintă una din laturile cele mai acute ale umoristului și n-au fost încă, după cîte știm, retipărite. Cu titlu de curiozitate în același număr al revistei apărea și* Pălnia și Stamate *(roman în patru părți !) de Urmuz. Istoricului literar îi este îngăduit să caute paralelisme !*

(Din Mizerii... *pp. 163—170)*

Să vrei să citești și cărțile să refuze să ți se deschidă.

★

Să te uiți la ceas și să-i vezi limbile învîrtindu-i-se continuu și să auzi orele sunînd neîntrerupt, unele după altele și amestecate.

★

Să-ți dai tîrziu seama că ai început să vezi cu nasul, să auzi cu degetele și să guști cu urechea și să te aplici, ca să-ți corectezi această extravaganță, la un studiu de experiențe. În timpul lor, organele tale să se vădească disarmonice și independente de hotărîrile tale : gura să te insulte, ochiul să-ți joace în pleoape ca niște ochi de sticlă, mîna să ți se ridice și să te cîrpească. Să iei un pahar cu lapte și să ți se verse în cap.

★

Să fii amorezat, gelos și cocoșat.

★

Să faci curte cu perucă și să-ți sară, vorbind, proteza dentară.

★

Cînd deschizi umbrela să te lovească spetezele și să te întorci de pe scară chior.

★

Să găsești seara, acasă, cotoare de țigară străine în scrumieră și nevasta dumitale să nu știe nimic.

★

Să te uiți în oglindă și să te vezi cu barbete și să te întrebi cine ești.

★

Să te refuze birjarul și să te dea jos din tramvai, sub cuvînt că ești hoț de buzunare.

★

Să-ți trosnească toate mobilele din casă, să-ți fluiere și să-ți cînte toate ușile și sertarele, iar cînd vei voi să te scapi ieșind, să-ți scîrțîie ghetele.

★

Să te întîlnești la diverse ore cu cîte 10 oameni care să te fixeze cu insistență și, oprindu-se în loc, să se uite lung după tine, fără să descifrezi în expresia feței lor nimic.

★

Să-i spui fecioarei pe care o adori, că o iubești și fecioara să-și caute în unghii. Să insiști, și să observi că adormise.

★

Să te doară măselele un an de zile și dentiștii să nu te creadă obiectîndu-ți că ești maniac.

★

Să ai în cap numeroase proiecte geniale și, ținînd o conferință, să vezi ridicîndu-se, unul cîte unul, auditoriul, înaintea expunerii celui de-al doilea punct din unsprezece.

★

Să vrei să te împușți și să nu-ți ia foc revolverul. Să vrei să te spînzuri și să alunice sfoara. Să vrei să te otrăvești și să-ți administrezi un purgativ. Să-ți înfigi cuțitul în grumaz și cuțitul să ți se îndoaie. Să vrei să te arunci pe fereastră și să dai cu ochii de proprietar care, amenințîndu-te cu degetul, îți aduce aminte că murdăria e oprită. Și să trăiești încă 20 de ani, căci o să mai fie nevoie de dumneata.

B. C.

P. S. — Nota, din numărul trecut, comentînd o scrisoare a lui I. Vinea către M. Dragomirescu, nu țintea, evident, pe nimeni. Așa că, orice apropiere cu semnatari ai Poștei redacției *jignește, în chip firesc, și pe autorul* Addendei.

De vorbă cu Șerban Cioculescu

(Urmare din pagina a 8-a)

e chemat să fie în centrul tuturor preocupărilor. Nu-i apreciez pe poeții tineri și mai puțin tineri, care cred că pot să facă ceva fără o idee poetică, fără o stare poetică, fără o celulă germinativă sinceră și fierbinte.

— Sînteți foarte dur.

— Ce să fac? Sînt convins că acel tînăr poet, pe care nu mă lași să-l numesc, este singurul care refuză stilul generației. Îl sfătuiesc să nu se sinchisească de acest stil. L-aș ruga : Spune ce crezi, nu te lăsa impresionat de cum scriu alții și de succesul de modă al unora dintre ei. Nu e puțin lucru că acest tînăr a scris cea mai frumoasă poezie despre Nicolae Bălcescu.

— Tovarășe Cioculescu, îmi vine să plec de rușine că-l lăudați atîta.

— De ce să pleci ? Ăsta e adevărul.

— Cine vă mai place ?

— Îl urmăresc cu interes pe Doinaș. Citesc pe Philippide și Stancu. Acum 30 de ani, îi spuneam lui Stancu să iasă din chinga poeziilor de o strofă sau două. Să aibă încredere în suflul său.

— Și cînd a ieșit, a scris romane fluvii.

— În **„Iarba fiarelor"** a lui Stancu, e un admirabil ciclu de poezii erotice de o tristă senzualitate.

— Dar poeții tineri ? So...

— ...rescu îmi place. Și mai ales în versurile pentru copii. Uneori, și el se repetă. Sorescu e un poet și, mai ales, un dramaturg. Mi-a plăcut **Iona**, care mi-a amintit de piesa **„Oh ! Les beaux jours"** a lui Beckett, piesă care mi se pare un model al lui Sorescu. Cred că piesa **Vlad Țepeș** e excelentă. În orice caz, ideea, că omul e închis din toate laturile de o necesitate, e o idee dramatică. Eu cred altceva, eu cred că destinul ni-l făurim singuri cu condiția să nu reflectăm prea mult asupra lui, pentru că, reflectînd, devenim pesimiști. Nu mai avem, adică, voință. Și eu cred că pîrghia artei e voința. Scriitorul trebuie să dea, cum bine spuneai dumneata, un caracter organic operei lui, iar unii cred prea des că opera trebuie să arate ca un vas ciobit. Nu ți se pare d-tale că în anii trecuți s-a abuzat de o pîclă, de o atmosferă întunecată în tot ce s-a scris, de o zădărnicie universală, ajungîndu-se la unele viziuni negre ? Dacă tinerețea n-are simțul jubilativ al existenței, cine să-l aibă ?

— Dacă e-adevărat ce spuneți, să nu uităm că omul nu trăiește numai de la naștere înainte, ci și în raport cu ce s-a întîmplat pînă la el. Poate a fost o reacție, în mare măsură firească, față de prea marea lumină artificială din poezia de dinainte.

— Faptul e unul. Și anume că, în generațiile noi, singurul poet complet este acest tînăr; are și materie primă bogată are și o varietate de registre. Face și poezii intelectualiste și poezii de frondă...

— Opriți-vă, tovarășe Cioculescu. Să renunțăm la discuția despre poezie. Cine credeți că ar fi capabil, dintre criticii de azi să scrie o istorie a literaturii române ?

— Întrebarea e foarte curioasă, criticii literari vrînd să fie personali, iar istoria literară fiind impersonală. Îmi pare rău că Negoițescu nu-și poate publica istoria...

— Dar a scris-o ? Ar fi o condiție, cît de cît, pentru a o publica.

— S-o scrie !

— Cine deci ?

— Tot „bătrînii": Piru, Balotă, Crohmălniceanu. Și, poate, Nicolae Manolescu cînd se va hotărî să facă lecturi fidele.

— Dumneavoastră ?

— Lovinescu mă considera pierdut pentru critică și cîștigat pentru istorie literară. Călinescu mă îndemna să fac critică literară și se considera pe sine istoric. Sincer fiind, recunosc că istoria literară e mai facilă. Critica e opțiune, angajare și risc. Toți marii critici s-au înșelat asupra contemporanilor.

— Cred că și dvs. vă înșelați asupra unor contemporani. Ce credeți că ar impulsiona climatul cultural de la noi ?

— Criticii — sinceritatea. Poeziei — sinceritatea. Prozei — sinceritatea. Poate dintr-o anumită teamă exagerată de răspundere. Iar la revistele noastre sînt prea multe capete dispuse să judece și prea puține dispuse să răspundă pînă la urmă.

— Pictorul dvs. preferat ! (cuvintele acestea au fost spuse ultimativ ca un „sus mîinile").

— Țuculescu, înaintea delirului final al ochilor. Rămîn și aici partizanul picturii coloristice figurative. Marii pictori au fost totdeauna mari coloriști.

— Spuneți-mi, tovarășe Cioculescu, cum vă simțiți dvs., acum, fără atîția colegi de generație, rămas printre noi, niște necunoscuți ?

— Uite ce e, eu îți sînt dator dumitale idei, nu sentimente. Dar pentru că țin la dumneata, numai de asta, am să-ți mărturisesc și un sentiment : m-aș grăbi să-i ajung pe toți cei care au plecat din viață, dacă aș ști că mă întîlnesc cu ei. Mă trezesc, uneori, de cînd a dispărut Vladimir Streinu, în situația eroului lui Bacovia : „omul începuse să vorbească singur".

— N-aș fi atît de crud, să vă întreb cele ce urmează, dacă n-aș avea în față ceea ce ați spus dvs. acum o clipă. Vă întreb deci : ce ați lua cu dvs., plecînd după ei ?

— Nimic, dragul meu, pentru că poeziile pe care le-am plăcut le știu pe dinafară și toate încîntările le păstrez în mine, gata să se redeștepte cînd am nevoie de ele. N-am crezut în posesiunile trecătoare, bunuri, case și obiecte. Dăruiesc cărți rare, deși sînt bibliofil.

— Și totuși n-ați lua nimic ?

— Nu. Nimic, nimic. Nu insista, Adrian Păunescu, fiindcă n-am să iau nimic. Nici măcar banul pentru trecerea Styxului. Plec singur și neîmpovărat.

Prezentul conţine în el, mai mult viitor decît trecut

De vorbă cu ŞERBAN CIOCULESCU

— Mă aflu deci, în această seară de toamnă, în faţa dumneavoastră, unul din puţinii oameni bătrîni din cultura română de azi.

— Da, te afli în faţa unui om bătrîn. Sînt un om bătrîn şi, ce e mai grav, nu e că sînt ci că ştiu că sînt. Bătrîneţe înseamnă a fi zaharisit, bătrîneţea este vîrsta nereceptivităţii iar eu sînt încă receptiv...

— În orice caz, sînteţi la fel de receptiv ca în tot restul vieţii. Mult sau puţin, sînteţi la fel de receptiv şi azi.

— Vrei să spui că nu sînt receptiv la un anumit fel de poezie. Nu, nu sînt. Dar, de exemplu, astăzi, sînt mai receptiv la peisaj decît în tinereţe. În tinereţe, dragul meu, treceam pe lîngă amurguri fără să le văd. Acum le văd la dimensiunile lor. Acum vreo cîţiva ani, o ramură de piersic m-a făcut să descopăr natura pe lîngă care am trecut indiferent aproape 70 de ani.

[Se ridică din fotoliul în care stă şi ne aduce o fotografie a sa cu soţia într-o piaţă din Veneţia înconjuraţi de porumbei.

— După cum observi la aproape 70 de ani, cîţi am, îmi plac porumbeii. Vezi porumbelul ăsta care-mi stă pe cap? Privindu-l, mi-am zis: uite domnule că ţi-a ieşit sticletele!

Aruncă fotografia şi continuăm, în camera plină de cărţi, dialogul căruia, cînd domnia sa, cînd eu, încercăm să-i impunem ritmul care ne convine.]

— Cînd aţi debutat?

— Un debut ferm — în februarie 1923, la **„Facla literară"** a lui Cocea. N-am să-ţi povestesc în detaliu, pentru că am mai povestit odată, cum i-am dus lui Cocea un articol impresionist şi cum el ne-a primit — pe mine şi pe cel pe care îl luasem cu mine, de emoţie — cum ne-a primit el foarte prost, pentru că eram studenţi şi studenţii începuseră tocmai atunci nişte mişcări huligăneşti. În cîteva vorbe, Cocea ne-a spus că studenţii de astăzi nu mai citesc, ceea ce era adevărat. Mi-a luat cu mare răceală articolul din mînă şi mi-a spus să mai vin pe acolo peste o săptămînă. Cînd am revenit, mi-a dat înapoi articolul şi mi-a spus că nu-l interesează. Eu m-am îndreptat spre uşă şi atunci l-am auzit: Stai ce te duci aşa? Nu mi-a plăcut articolul, dar te angajez cronicar!

În toamna lui 1923 Streinu m-a condus la Lovinescu.

— Din cîte ştiu, nu v-aţi înţeles aşa de bine la Lovinescu.

— Da, i-am făcut o impresie stridentă pentru că nu eram receptiv la o anumită poezie. Eu mă aflam — în acest gust al meu — într-o bună companie. Pentru că poezia aceea nu-i plăcea, nici lui Brăescu, nici lui Rebreanu. Dar ceea ce lui Lovinescu i se părea firesc la ei, i se părea strident la mine. Acuma, pentru că a mai trecut timp de atunci, pot şi eu să mă detaşez şi să-ţi mărturisesc că eram destul de dogmatic. Mai tîrziu, am ratat cronica la **„Convorbiri literare"**: am scris în 1924 în **„Săptămîna muncii intelectuale"** a lui Camil Petrescu şi în **„Viaţa literară"** a lui Valerian.

— Spuneţi-mi, vă rog, în ce măsură vă recunoaşteţi poziţiile de azi în atitudinea de atunci?

— De pildă, în **„Viaţa literară"** am scris un articol antisemănătorist pe care l-aş mai semna şi astăzi. Şi mai e un lucru pe care îmi pare foarte bine că l-am făcut, vreau să zic **că-l fac**, de 45 de ani: din 1926 (cu un an înainte de apariţia **Cuvintelor potrivite**) am scris **pentru** Tudor Arghezi, la **„Viaţa literară"**.

[(După aceea ne vorbeşte, în ritmul său, despre plecarea în Franţa, pentru specializare, şi despre recordul pe care l-a deţinut, semnînd la **„Adevărul"**, 9 ani şi jumătate, cronica literară).

— E un record pe care, astăzi, este pe punctul să-l bată Nicolae Manolescu, care va împlini, mi se pare, 10 de cronică literară la „Contemporanul".

— Eu n-am mai putut continua cronica pentru că guvernul Goga-Cuza mi-a interzis-o, interzicînd în general ceea ce ei numeau **„o anumită presă".**

— Să continuăm aventura noastră în trecut.

— În vara lui 1925, am scos un ziar studenţesc, **„Viaţa universitară"**, controlat de comunişti.

— Controlat chiar de comunişti?

— Da, aşa cum îţi spun. Ei o făceau, printr-un remarcabil student comunist, Timotei Marin. Luptam în paginile acestui ziar, care n-a apărut multă vreme, contra studenţilor de dreapta. Ne numeam Uniunea Studenţilor Independenţi. Adică U.S.I.

Aveam mînă liberă la **„Adevărul"**, unde secretarul de redacţie mă întreba întotdeauna cînd duceam articolul: **„Înjuri sau lauzi?"** Iar eu răspundeam invariabil **„recenzez".**

Îmi luasem o catedră la Găeşti...

— Povestiţi-ne relaţiile dumneavoastră cu cercul „Sburătorul".

— Ţin să restabilesc un adevăr, faţă de relaţiile mele cu **„Sburătorul"**. Eu apreciam la Lovinescu multiplele lui calităţi între care nu era mică, după opinia mea, calitatea de conducător de revistă şi îmi plăcea felul uşor ironic al frazelor lui. Îmi plăcea, deasemenea, cum ştia el să întîmpine teribilismele celor ce se perindau prin cenaclul lui. Într-o zi, Virgil Gheorghiu, poetul şi pianistul, a venit cu părul roşu, dar nu roşcovan, un roşu violent, de sînge. Atunci, Lovinescu l-a întrebat: **„ce e cu părul dumitale"?** Virgil Gheorghiu a răspuns: **„domnule Lovinescu bine că e aşa, că mi-era teamă să nu fiu gravid".** Cînd a auzit chestia asta, Lovinescu a fost atît de stupefiat încît, în loc să-l dea afară pe Virgil Gheorghiu, l-a poftit cu toată căldura să stea pe scaun. Am mai povestit odată că lui Lovinescu nu-i era ruşine să mărturisească: **„n-am înţeles cutare lucru".** El punea să se citească poeziile moderne de două şi trei ori şi uneori îl întreba chiar pe poet ce a vrut să spună. Apoi dădea judecata de valoare. În 1942, Ion Barbu l-a vizitat şi, pentru că lipsise mult pînă la această vizită, i-a scris în album — în albumul dăruit de zburătoriste! — o poezie, **Scepticul mîntuit** (poezie care a dat titlul Monografiei lui Eugen Simion) iar Lovinescu, în loc să se mulţumească pur şi simplu cu poezia, a citit-o şi, neînţelegînd-o de la început, l-a pus pe Ion Barbu să-şi explice chiar şi acest mic dar. Vreau să spun că lui Lovinescu îi plăcea să înţeleagă literatura şi că numai din acest caracter al lui s-a putut desprinde contribuţia la lansarea ultimului val simbolist din România, ţara în care simbolismul a durat 40 de ani.

— Dar îmi promiseseţi că veţi preciza poziţia faţă de „Sburătorul", că veţi restabili adevărul.

— Da, ei bine, eu am fost totdeauna un sburătorist extern.

— Să revenim la drumul dumneavoastră.

— De la **„Adevărul** am trecut la **„Dreptatea"** unde m-am războit cu Iorga, cu aghiotantul său Georgescu Cocoş, şi cu Timoleon Pisani care mă considera un stricător de limbă, un neologistic. Cîndva ne-am şi împrietenit.

— Cum aţi spus? Pisani?

— Ei, hai să-ţi spun ceva despre acest Timoleon Pisani. În 1897, Caragiale scria la **„Epoca"**. Într-o zi, îi spune lui Pisani că n-are subiect. Pisani îi răspunde că-i ţine la dispoziţie ziare greceşti pline de subiecte. **Da**, zice Caragiale, **dar eu nu ştiu greceşte.** Şi îl întreabă dacă e ceva interesant în ziarele greceşti. Pisani îi răspunde că e ceva foarte interesant şi anume sărbătoarea Selamlîcului, adică festivităţile care însoţesc drumul Sultanului de la Palat la Moscheea principală. **Tradu-mi şi mie reportajul**, i-a zis Caragiale. **Şi i l-am tradus**, mi-a spus Pisani. **Iar el îl scria. Mai rar**, zicea din cînd în cînd Caragiale, şi transcria în româneşte reportajul despre Selamlîc. **Cînd am terminat am închis ziarul** — mi-a spus Pisani — **şi l-am rugat pe Caragiale să mi-l citească şi mie pentru că, traducîndu-i-l, eu făcusem o treabă mecanică, nu-l înţelesesem. Şi Caragiale mi l-a citit. Era cu totul altceva. Altă frază, alt ritm, alt mister. Aşa era Caragiale.**

— Observ că-l lăudaţi pe Pisani. Ţin minte că treizeci de rînduri mai devreme vă era duşman.

— Mi-a fost duşman pînă cînd l-am redus la tăcere. Ştiam tehnica oricărei lupte, şi anume că nu trebuie să te aperi, ci să ataci. Pisani făcea în **„Argus"** mercurialul pieţelor şi, bineînţeles, şi pe al ouălor. La un moment dat Pisani a avut o idee de tot răsunetul: că nu-i raţional ca o găină să coste cît douăzeci de ouă şi scria aşa: **OULE (nu ouăle** — precizează Ş.C.) **SÎNT COPII (nu copiii** — zice Ş.C.) **GĂINELOR (nu găinilor** încheie Ş. C.)". Am scris că nu e cazul să mă mai terorizeze acest domn care, folosind patru cuvinte, face trei greşeli.

— În 1935—1936, ne-am constituit în GRUPAREA CRITICILOR LITERARI ROMÂNI, G.C.L.R. Georgescu Cocoş ne zicea gicilîri. Aveam preşedinte pe Perpessicius şi secretar pe Pompiliu Constantinescu. Restul grupării era compus din Streinu, Sebastian, Biberi, Şuluţiu şi Cioculescu. Îl apăram pe Arghezi. Eu l-am apărat pe Arghezi şi contra lui Bogdan Duică şi contra lui Streinu, bunul meu prieten, cînd el a fost reticent cu Arghezi în **„Vitrina literară"**. Şi l-am apărat şi contra lui Eugen Ionescu.

— De ce atîta luptă pentru Tudor Arghezi?

— Lupta pentru Tudor Arghezi era atunci lupta mare pentru noutatea profundă a literaturii române. În 1946, cînd Pas era ministru, l-am sesizat că se împlinesc 50 de ani de arghezianism: 1896—1946. Şi i s-a dat Premiul naţional. În timpul nemţilor, şi Arghezi, şi noi cei care îl apăram, eram foarte violent atacaţi pentru naturalism. Naturalismul era considerat de nemţi şi de dreapta românească un sindrom comunist. De altfel, eu dragul meu, am bătut două recorduri: critica de extremă dreaptă zicea că eu aş fi un pro-comunist. Iar proletcultiştii mă considerau critic burghez.

— Şi de ce l-aţi iubit pe Arghezi?

— Cunosc un poet tînăr al cărui talent seamănă cu al lui Arghezi, avînd comune cu Tudor Arghezi, libertatea şi directeţea, prospeţimea imaginilor şi forţa cuvîntului. Şi acestea toate nu dintr-un rezervor verbal, ci dintr-un izvor nesecat de simţire. Tudor Arghezi este poetul nostru cu cel mai bogat registru poetic. Tudor Arghezi a ţinut scena lirică 70 de ani. Înţelegi dumneata?

— N-aş fi venit să vă deranjez. Oricum, vă rog să nu pronunţaţi numele acestui poet. Iertaţi-mă că vă spun, am venit la dumneavoastră numai pentru că mi-e teamă de timp. Să revenim la Tudor Arghezi!

— Proza lui e mai artificială, dar versurile sînt de o factură simplă, emotivă şi directă care îmi confirmă încă o dată că un mare poet trebuie să zguduie pe cititori. O spun de cîtva timp mereu, am şi scris-o, nu sînt eu în stare să fac complimente de circumstanţă, dar cunosc un poet care a înţeles că poezia este emoţie. Că nu ne trebuie nouă, oamenilor, o poezie sterilă şi săracă, o poezie făcută, ci o poezie care să redea toată gama sentimentelor omeneşti. Tudor Arghezi este un exemplu de poezie cu un foarte puternic conţinut omenesc. Ceea ce a deranjat la el a fost violenţa limbajului, care de cele mai multe ori este justificată, după opinia mea, şi este în acelaşi timp acceptată,

întrun tîrziu, de limba română. Întrucît cuvîntul **băloşi** din versul **„băloşi, sub steaua mea polară"** mai pare astăzi la fel de violent ca în momentul cînd a fost scris? Desigur, Arghezi este împotriva cititorului mediu. Desigur că unele din adjectivările lui puteau lipsi. Dar el creează o nouă conştiinţă a limbii române, luxînd versul acolo unde nu te aştepţi. Mie nu-mi place ciclul **1907.** Îmi place în schimb **„Cîntare omului"** despre care Vianu a scris că este un poem sociogonic. Nu ador acţiunea lui Arghezi asupra prozei, pe care o consider paralelă cu suprarealismul. Dar, în poezie, el — chiar dacă a păstrat toată viaţa un anumit naturalism — e un clasic pentru că se adresează temelor mari şi scoate din ele acorduri cuprinzătoare.

— Este Tudor Arghezi un fiu natural al culturii române?

— Arghezi îşi găseşte, abia la 36 de ani, timbrul propriu. Prima lui poezie arghezianâ este **„Belşug"** aceea cu **„el singuratec duce către cer".** Mort la 35 de ani, Arghezi ar fi fost un alt Ştefan Petică. Arghezi s-a căutat 20 de ani, dar, cînd s-a găsit, s-a găsit pentru totdeauna: **Arghezi-cel-dur, Arghezi-sfărîmătorul-de-potcoave, Arghezi-ciclopicul.** Eu am, de altfel, o teorie şi anume că poeţii care mor tineri, dar îşi dau tot mesajul, au o febricitate excesivă şi dau totul la vîrste fragede. Nu este situaţia lui Tudor Arghezi. Vladimir Streinu îl redusese, într-o vreme, pe Arghezi, la genialitatea verbală, ceea ce nu-i adevărat. Nu e adevărat pentru că Arghezi e un poet care creează sentimente incomparabile. Prin marea lui intuiţie filologică, Arghezi aparţine ca nimeni altul culturii noastre. Sper că eşti de acord cu mine că un scriitor fără plasticitate şi forţă verbală, nu e scriitor. Firească, uneori Arghezi e excesiv şi curios lucru, exact acolo unde Arghezi nu vrea cu orice preţ să înoveze, exact acolo, zic, Arghezi e genial. Dar dicţionarul limbii lui Arghezi e mai bogat ca al tuturor. Pentru că el smulge din cuvinte fiorul metafizic, el este cel mai mare poet român împreună cu Eminescu. Dintre toţi poeţii noştri, el e, Tudor Arghezi.

—Cum vi se pare că e privit el azi?

— Azi, Arghezi nu e continuat. Lucian Blaga şi Ion Barbu sînt cei mai admiraţi. Poate şi din cauze extraliterare, Arghezi nu mai interesează, deocamdată cel puţin, generaţiile noi. Rarefierea blagiană observ că atrage mai mult decît densitatea arghezianâ. Asta nu înseamnă că blagianismul e fertil; iar deocamdată Ion Barbu e singurul ermetic bun.

— Spuneţi-ne, tovarăşe Cioculescu, cît de organică vi se pare cultura de azi în raport cu spiritualitatea românească şi cu cultura de ieri sau de alaltăieri?

— Dacă facem abstracţie de anii de sociologism vulgar, cum i se zice, aş putea zice că s-a reînnodat firul cu cultura trecutului, că s-a regăsit accentul estetic şi că moştenirea a fost preluată în tiraje enorme; tiraje pe care scriitorii nu le atinseseră în tot restul vieţii azi au ajuns să le aibă într-un singur an. Pe de altă parte, există astăzi un public larg şi avizat al literaturii. Există premisele unei culturi autentice şi, mai mult decît interesul pentru traduceri, astăzi, prima oară în cultura română cititorul nostru are un interes mai mare pentru valorile autohtone.

— Vorbind de reînnodarea firului, n-aţi precizat dacă d-voastră consideraţi că ne aflăm exact în punctul de dinainte de război, ori pe un alt nivel al spiralei. Reînnodarea firului înseamnă renunţarea la ce s-a întîmplat în anii de după război?

— Nu, nu. Noi nu ne-am întors la punctul de dinainte de război. Astăzi, sînt altele condiţiile. Astăzi există într-adevăr condiţiile pentru creaţii majore. Scriitorul nu mai e un proletar intelectual. Cultura socialistă permite mai mult scriitorului să viseze, să aibă proiecte, să fie. În Occident, din 100 de scriitori, 2 trăiesc ca nişte regi iar 98 trăiesc umilitor. Astăzi, în România, la Bucureşti, la Iaşi, la Cluj, la Timişoara, la Piteşti, şi în alte oraşe scriitorii au create premizele unor mişcări culturale mai vii, chiar dacă deocamdată inexistente, dar posibile şi probabile, mîine. De pildă, eu cred, că Iaşul va fi un mare centru cultural. Desigur, eu ştiu că se poate stimula şi mai bine viaţa artistică. Dar sînt convins că literatura noastră oferă astăzi mari perspective pentru un spirit major. Toată problema e să ai o viziune autentică şi curajoasă asupra vieţii. S-au făcut schimbări structurale în ţara noastră, dar omul nou — pe care vrea să-l plămădească socialismul — nu s-a desăvîrşit încă. Aici e toată problema. Poate socialismul să dea generaţiilor mai noi şi mai vechi cu totul o altă conştiinţă? Vom afla răspunsul în viitor. În orice caz, sîntem convinşi că a existat o mentalitate burgheză, una mic-burgheză şi una de înalta burghezie care imita aristocraţia. Dar, ştiind toate astea, sîntem în acelaşi timp convinşi că societatea cu clase antagonice oferea scriitorului un registru mai larg de conflicte şi tipuri. Iar dacă nu mai larg, în orice caz mai clar. Societatea noastră cere o cunoaştere nouă, adecuată, şi acesta este unul dintre motivele pentru care nu avem încă un Liviu Rebreanu.

— Dar avem un Marin Preda!

— "Moromeţii" e un roman remarcabil, care epuizează o tematică. Ce ne poate da Marin Preda mai bun decît ne-a dat, cu cele două generaţii de **„Moromeţi"?**

— A treia generaţie de Moromeţi. Ţăranul de după colectivizare.

— Da, eu cred şi aştept. Asta pentru că ţăranul s-a schimbat. E nevoie însă şi de un romancier genial care să descopere un alt ţăran decît ţăranul lui Preda, Rebreanu şi Stancu.

— Dar unde credeţi că ne aflăm?

— Ne aflăm într-o altă etapă decît cea în care ne-a lăsat războiul. Ne aflăm într-un moment nou. Experienţele avangardiste, oniriste şi aşa mai departe sînt depăşite. Eu aştept altceva, eu cred că va veni altceva. Prezentul conţine în el mai mult viitor decît trecut.

— Cum vă simţiţi, azi, în cultura română, faţă de cum vă simţeaţi în 1930 în cultura română?

— Mă recunosc cu greu în cel care-am fost. N-aveam 30 de ani în 1930. Iar cînd am împlinit 40, era războiul, şi am fost eliminat de la **"Revista Fundaţiilor"** ca democratizant, iudaizant, estetizant. M-a bucurat că Nicolae Balotă a scris în "medalioanele franceze" că eu am întreţinut cultul valorilor clasice, umaniste şi ale raţionalismului cartezian, într-un moment de exaltare mistică şi iraţionalistă. Am fost totdeauna contra reacţionarilor, a violenţelor, a cuzismelor şi a barbariei.

— Dar de ce-i deranja pe adversarii dvs. de dreapta că eraţi estetizant?

— Dreapta extremă confiscase specificul naţional, îl compromisese şi vorbea în numele unor valori pur declarative, arborînd un românism, cum observam atunci, complicat de tracomanie.

— Dar cînd ziceau estetizant, ce ziceau ei?

— Întîi de toate, ei confundau **„estetic"** cu **„estetizant".** Estetizant, după cum ştii, e cel ce consideră importante numai valorile pur formale. Pe mine m-au interesat totdeauna valorile umane, comunicate bineînţeles estetic. A considera valoarea estetică e de la sine înţeles într-o cultură care se respectă.

— Nu înţeleg ce-i deranja, dacă dvs. eraţi „estetic" sau „estetizant"?

— Ei considerau că trebuie făcută o literatură naţionalistă şi mistică. Ei împrumutau directivele hitleriste în artă. Criticasem în **„Revista Fundaţiilor"** o Istorie a literaturii germane făcută pe criterii hitleriste care preconizau un poporanism violent şi puneau tot accentul pe etnic. Firească, n-am susţinut niciodată altceva decît că literatura are un caracter naţional. Iar cînd Caracostea a dat termen de 6 luni, criticilor de la Fundaţii, să-şi revizuiască — vorba lui — conştiinţa, am scris că asta e o primă acordată lichelismului şi oportunismului. Împreună cu mine n-au mai colaborat Călinescu, Pompiliu Constantinescu şi Streinu.

— Care sînt rădăcinile neamului Cioculescu?

— Sînt oltean din Mehedinţi, sînt 75 la sută mehedinţean şi 25 la sută doljean din Floreşti, satul unde Mihai Eminescu a stat la moşia lui Nicolae Mandrea, junimistul, şi a tradus volumul I din Hurmuzachi.

Niciodată n-am simţit însă zvîcnind în sufletul meu vreun mesaj provincialist. România este — e cazul s-o spunem! — o unitate din toate punctele de vedere, şi este şi o unitate spirituală.

— Uneori poziţiile dvs. sînt acuzate de generaţiile mai tinere...

— Pot să fie. Eu apăr azi poziţii pe care le apăram şi acum 30 de ani. Nu mă aflu pe alte poziţii. Nu sînt un oportunist.

— Care este crezul dvs. literar?

— Cred că literatura trebuie să fie expresia totală a sufletului omenesc. Cred că literatura trebuie să aibă forţă comunicativă. Cred că literatura nu e scrisă pentru mandarini, dar nici vulgarizatoare. Cred că scriitorul trebuie să aibă talentul de a atinge inima şi inteligenţa cititorului şi să-i sporească preţul vieţii acestuia şi preţul tuturor valorilor omeneşti.

— Aş adăuga multe, dar nu adaug decît că mă aflu în momentul în care mă impresionează literatura făcută din necesitate, literatura fără de care nu se poate, literatura organică.

— Zici foarte bine cum zici.

— Ce este după opinia dvs. cultura socialistă?

— Mi-ar fi greu să dau o definiţie, dar aş putea încerca să descriu sfera culturii socialiste. Ea are o superioritate netă faţă de alte tipuri de cultură, unde prevalează cazurile interesante psihice, aflate la liziera epilepsiei cu demenţa, şi exhibiţiile erotice. Cultura socialistă este superioară pentru că refuză degenerescenţa umană, în care e drept că simţurile se rafinează, dar care nu poate naşte decît degenerescenţă.

— Nu înţeleg exact.

— Nu l-am putut citi în întregime pe Kafka, nu atît pentru că viziunea lui e neagră, ci pentru că e organizată negru în mod voluntar, pentru că e un artificiu. Eu aş merge şi mai departe. Cultura noastră are mai multă lărgime de spirit decît mine. Eu sînt **mai** împotriva abstracţionismelor, mogîldeţelor şi monstrilor plastici. Eu am rămas partizanul picturii figurative, eu vreau să regăsesc în artă omul şi ambianţa omenească. Pentru mine, covoarele lui Petraşcu reprezintă o chemare profundă. Eu merg pe direcţia temperamentului meu, nu înţeleg că arta trebuie să existe doar pentru a o rupe cu trecutul. Un singur Tonitza, pe un perete, creează o stare de reverie pe care nu o poate crea o pictură abstracţionistă. În acest sens, eu nu am evoluat prea mult, dar nici nu am fost pus în situaţia de a scrie contrar voinţei mele. Nu înţeleg, dar nici nu simulez înţelegerea unor fenomene moderne. Mă resemnez cu o faimă de om impopular şi nemodern. Sînt fericit că trăiesc azi în România un moment al unui nou umanism în care omul cu problemele lui

Adrian PĂUNESCU

(Continuare în pagina a 7-a)

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef: Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi:
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie:
Constantin Ţoiu

REDACŢIA:
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA:
Şoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion

Anul XIV
Nr. 37 (489)
Sîmbătă
11 septembrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă!

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

De la oameni la puterea oţelului, de la oţel la oameni

N-am mai văzut Reşiţa de cincisprezece ani, dar aproape zece ani i-am fost unul din oaspeţii şi cutreierătorii cei mai credincioşi. Astăzi uzina face parte din categoria zecilor de giganţi industriali care împreună constituie nucleul de foc şi putere al patriei. În perioada cînd o cutreieram, în perioada prieteniei noastre, în primul deceniu de libertate, Reşiţa era singurul gigant românesc, iar în primii ani de după 23 August, în anii cei mai romantici ai revoluţiei noastre, Reşiţa era singura noastră certitudine, singurul izvor de oţel şi putere al unei ţări plină de ruine şi speranţe.

Atunci am cunoscut Reşiţa. Împreună cu Tractorul braşovean şi mai tîrziu cu Hunedoara, Reşiţa a fost locul uceniciei mele gazetăreşti şi primul loc în care mi-am jurat să scriu, dacă voi putea vreodată, cărţi despre muncitori, despre putere, despre visurile şi optimismul lumii. Cunoşteam aproape toate fabricile ţării, şi toate erau împrăştiate şi lovite, toate încercau să se adune şi să se recompună, să redevină producţie de pace, se chinuiau să scape de ruini, de maşinile vechi, de obiceiurile vechi. Speranţa refacerii era Reşiţa, de acolo trebuia să se scurgă în ţară fonta, oţelul şi laminatele după care flămînzeau toate fabricile noastre.

Şi într-o zi am plecat la Reşiţa, cu un carnet şi cu sarcina tulburătoare de a o alătura, prin scris şi entuziasmul scrisului, întrecerii socialiste care începea să se aprindă peste tot în ţară.

Primul oraş uzină cu care mă întîlneam, atît de împletit pe atunci, încît nu ştiai dacă erai în uzină sau în oraş. Uzina domina, bineînţeles, cucerise oraşul, îl împărţise, îl ghemuise, de parcă oraşul era al uzinei şi nu uzina a oraşului, sau poate voia să arate limpede acest adevăr tuturor. M-au înspăimîntat, probabil, uriaşii de oţel, cred că am scris destule pagini despre puterea şi geometria lor, dar spaima cea mai mare mi-au dat-o cei care făceau oţelul. Reşiţa se deosebea de toate celelalte fabrici ale ţării în primul rînd prin muncitorii ei. La vremea aceea numai Reşiţa se putea mîndri în ţara noastră cu o veritabilă tradiţie muncitorească, în sensul profesional al cuvîntului. Meseria de oţelar se moştenea din tată în fiu şi se prelua şi se practica şi iar se împărtăşea împreună cu ritualuri şi obiceiuri aproape sacre. Din prima clipă am înţeles că altfel se munceşte la Reşiţa, că oamenii nu fac oţel, ci îl fac parcă pentru a se înfrunta cu el, pentru a-i ghici puterea, pentru a-l poseda. Oţelul nu clocoteşte zgomotos. Sigur parcă de puterea lui, bolboroseşte încet, calm, îndelung. Nu ştiu cine de la cine se molipsise : oamenii de la oţel, sau oţelul de la oameni ? Dar era o asemănare izbitoare, o unitate, o armonie, în imaginaţia mea, între oţel şi cei care-l făceau.

Oţelarii Reşiţei oficiau în jurul cuptoarelor incandescente. Îşi prelungeau uneltele în oţel, parcă-şi prelungeau braţele în el, parcă vorbeau sau cîntau cu el, n-aveau nevoie de ceasuri, controale, aparate, şi nu e o fantezie ce susţin. Ştiau toate tainele oţelului, oricare putea să-i pună oţelului diagnosticul cel mai sigur. Echipele de la aparate şi controale nu făceau altceva decît să repete o afirmaţie, şi dacă apărea vreodată o eroare ea aparţinea mecanismelor, nu oţelarilor. Oare asemenea muncitori care-şi descoperiseră adevărata religie în oţel, în fabricarea oţelului, care-şi cunoşteau cuptoarele în centimetri cubi şi pătraţi, care ştiau după gîlgîitul fontei cînd cad sau cînd vor cădea primele frunze, oare asemenea muncitori, la a treia, la a patra, la a cincea, la a şasea generaţie de oţelari, vor admite măcar un gram de oţel în plus, vor admite ideea că se poate produce, la altarul lor de oţel, măcar un gram în plus ?

Răspunsul la această întrebare ar fi prea lung. L-am dat cu zece ani în urmă într-o carte de 600 de pagini. Entuziasmul comunist se înfruntă cu cea mai veche, cu cea mai sinceră şi mai cinstită categorie de muncitori ai ţării, cu oţelarii Reşiţei.

Răspunsul se subînţelege din titlul acestui articol. Da, Reşiţa a devenit romantică, preoţii oţelului au trecut de la cîntece gregoriene la marşuri comuniste. Nu foarte repede, pentrucă trecerea s-a făcut cinstit şi definitiv. Cînd am transmis ziarului rezultatul primei zile a întrecerii reşiţene, cu lozinca : **O şarjă pe schimb, oţel de bună calitate,** am trăit probabil aceeaşi bucurie şi emoţie ca la terminarea unei cărţi, bucuria unui stăpîn, bucuria neasemuită a celui care-şi priveşte cu ochelarii pe faţă, înţelegeţi de ce, oţelul de foc scurgîndu-i-se în oale. L-am privit şi eu alături de oţelari, cu faţa neacoperită, m-au trecut în familia lor, înţelegeţi de ce, apoi am telefonat ziarului. Iar după cincisprezece ani am publicat cartea. Oţelul romantic al Reşiţei cutreiera de mult ţara.

Constantin CHIRIŢĂ

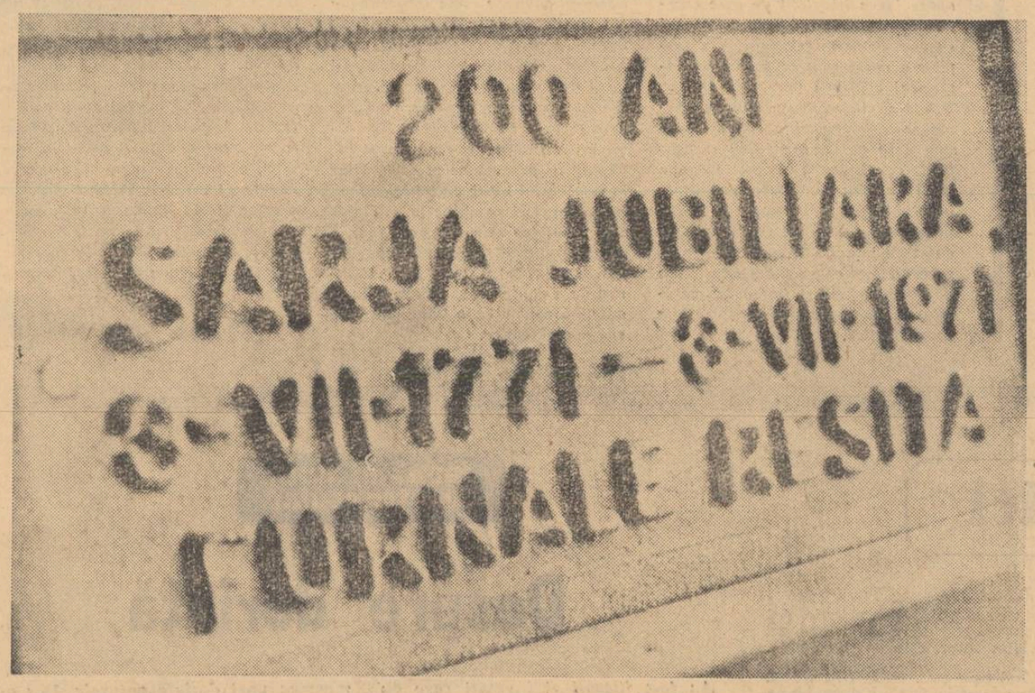

Scriitorii colaboratori şi redactori ai revistei „Luceafărul" adresează oamenilor Reşiţei, cu prilejul împlinirii a 200 de ani de foc nestins, cele mai frăţeşti felicitări, adînc respect pentru munca lor grea şi curajoasă, fundamentală pentru prosperitatea şi tăria patriei, cele mai frumoase bucurii şi izbînzi pentru ei şi pentru viitorul copiilor lor.

Arborele pîine

Cel ce merge la Reşiţa, ca mine, cu ochii spălaţi de florile cîmpiei, va fi adînc tulburat de misterul focului arzînd în fier şi va fi biruit în suflet de o dragoste, cu fibră densă, pentru oamenii aceia gravitînd, pe întindere de-o viaţă, în jurul focului, ca să dăruiască ţării riuri de oţel. Reşiţa e steaua industriei româneşti — din flacăra ei au răsărit combinatele de la Hunedoara şi Galaţi — poartă deschisă spre civilizaţia muncitorească. Cetate fabuloasă, cu destin unic, în istoria României — de două sute de ani furnalele de deasupra Bîrzavei sînt arborele pîine ale uzinelor şi fabricelor noastre —. Reşiţa rămîne în inima mea ţinutul gîndului neînvins, al bărbăţiei aspre şi al triumfului uman. La Reşiţa, a trăi înseamnă a munci şi a lupta. Aici, sub cerul luminat cu trandafiri de foc, fiecare om ştie precis că viaţa e pronunţia corectă a cuvîntului muncă, *iar* munca *e sîngele curgînd în trupul ideii de libertate.*

Reşiţa — literele se desenează cu aur.

Fănuş NEAGU

În interior, pagini dedicate Reşiţei, semnate de Sânziana Pop, Mircea Martin, Constantin Ţoiu.

Încăodată şi încăodată despre realism de Ov. S. Crohmălniceanu

Două secole trăite zi şi noapte pentru viitor

Două secole trăite zi şi noapte pentru viitor. O asemenea sărbătoare nu evocă lucruri şi vieţi pentru totdeauna pierdute. Prea reală şi prea continuă, istoria creatoare a oamenilor reşiţeni a făcut legendele neputincioase şi necuprinzătoare. Imaginaţia cea mai respectată aici e aceea care îndrăzneşte măsura mare a lucrului destinat să dureze, cuvîntul este stimat cînd are acoperire în omenie şi adevăr, cu trecere nu numai pentru ziua de azi, ci şi pentru zilele de mîine. Reşiţa este înscrisă într-un destin permanent de seriozitate a muncii şi de eroism care n-a lăsat să apună soarele peste zilele şi nopţile generaţiilor neîntrerupte de oţelari. Prezentul a scăpat mereu trecutului, trebuia zilnic să devină viitor. Un hotar şi un răgaz între acum şi mîine ar fi însemnat o trădare a vieţii, a numelui şi a tăriei de om. Cred că aceşti oameni care împlinesc două sute de ani de foc nestins au simţit şi simt mai teribil decît alţii ce ar însemna pentru lume o răcire a pămîntului măcar pentru o clipă, ce ar fi, sau mai bine spus cum n-ar mai fi viaţa fără aerul şi cerul ei, dacă s-ar lăsa întunecată şi înfrîntă de forţele brutale şi oarbe.

Cele două secole de veghe omenească cu care ei ne privesc, ne pot cutremura oricînd clipele de îndoială în puterea omului şi în capacitatea lui de demnitate continuă a muncii şi a existenţei. Falsul vorbei şi al faptei, improvizat să treacă timpul şi să înşele pe cei din jur, devin orori ca şi răcirea pămîntului şi a vieţii. A terfeli locul şi timpul e un atribut care a început să dispară şi la necuviincioase. De două secole, ziua pentru reşiţeni nu s-a stins în somnul nopţii, iernile n-au încheiat anii, n-au amorţit mîinile şi capetele şi n-au veştejit iarba — ceasul, luna, deceniul şi secolul trezindu-se astfel nu înapoia existenţei, ci mereu în faţa ochilor deschişi, ca o condiţie umană fără de care nu poate fi continuată munca şi moştenirea celor dinainte, şi nici încredinţa adevărate rosturi pentru destinul urmaşilor. Cît de rezervaţi şi sobri sînt reşiţenii în a se mărturisi prin ce au trecut ei şi cei dinaintea lor, devin dintr-odată pătimaşi cînd vorbesc de copiii lor. Vorbesc ca de ochii şi de tăriile pregătite pentru ziua de mîine. Vecini mereu cu viitorul, nu-şi îngăduie să-l numească numai promisiune, nu sînt adică paseişti de viitorul al II-lea. Trăiţi în fum şi în exploziile oţelului au ştiinţa delicată a aerului curat, a arborilor şi a plantelor. Au preţuirea frumuseţii pămîntului, îl ştiu bine şi pe dedesubt, îi lucrează minereurile, îl ştiu şi mai bine la lumina zilei trimiţînd pe o suprafaţă cît România poduri, locomotive, turbine, pentru forturile de civilizaţie ale hidrocentralelor şi termocentralelor. Munca lor grea, purtînd pecetea sacrificiului pe durate de vieţi, ca focul nestins, cuprinde în ea un elogiu ferm al existenţei de mai bine şi al progresului meritat de omul şi de ţara noastră.

În orele de lucru Reşiţa este mai mare decît ea însăşi, atingînd proporţiile ei reale de eroism şi istorie, şi orele ei de lucru sînt continui. Dacă de pe o rază de o sută de kilometri se îndreaptă zilnic oamenii spre lucrul din halele uzinelor Reşiţei, grăbind pe sub reţelele de fire aeriene ce poartă vagonete de minereu şi bare de oţel spre aceleaşi hale, bunurile şi binefacerile create zilnic de munca şi preţuirea lor se îndreaptă, spre folosul deceniilor şi al generaţiilor de azi şi de mîine — pe o rază care măsoară exact raza ţării, trasă cu aceste binefaceri în toate colţurile ei.

Ani de-a rîndul scriitorii s-au simţit atraşi spre Reşiţa. Nu cred să fie scriitor cu experienţă care să n-o fi văzut de cîteva ori, să nu pornească s-o revadă, chemat de ceva scump meseriei şi moralei existenţei. Ne poartă mereu dorinţa şi tăria de a găsi, de a păstra şi duce mai departe, cea mai bună măsură a cuvîntului, pe care o datorăm nu numai zilei de azi. Misiunea cuvîntului se îndreaptă, ca spre o permanenţă, spre întîlnirea durabilă cu misiunea faptelor.

Ştefan BĂNULESCU

Fără caracter nu există nimic şi nici n-are rost să-ţi trăieşti viaţa

De vorbă cu FLOREA FUGACIU

Ne aflăm în preajma cetăţii siderurgiei. Facem primii paşi în această cetate, pe acolo pe unde intră şi minereul, adică pe la fabrica de aglomerare. Desigur, noi ne oprim să stăm de vorbă cu oamenii, în timp ce minereul trece mai departe. Este sîmbătă. Ne e recomandat Florea Fugaciu, maistru la fabrica de aglomerare. Are o figură de om muncit de idealuri, pe care sau nu le poate mărturisi, sau nu le poate realiza. Parcă ar veni dintr-un film vechi, parcă ar fi unul dintre cei ce spuneau „nu-i pace sub măslini". Se aşează jenat la biroul mic lîngă care ne aflăm şi parcă ar da cu mîna la o parte roiuri de muşte, cînd întinde palma spre telefoanele care ţîrîie aproape permanent.

— Cîţi ani aveţi ?

— Dar de ce ?

— Ca să intrăm în discuţie.

— Pentru chestia asta merită să spun că am 39 de ani.

— De unde sînteţi ?

— De aici.

— Nu pare, după accent.

— Curios lucru. Dar de unde credeţi că sînt ?

— Cred că sînteţi din Bărăgan.

— N-am ce să zic. Aţi brodit-o. Nu-s din Bărăgan, dom'ne. Sînt din Oltenia.

— De unde din Oltenia ?

— De ce săriţi aşa ? Sînt de lîngă Segarcea. Din Cerătu.

— Nu se poate. Eu sînt dintr-o comună de la cîţiva kilometri de Cerătu. Sînt din Bîrca.

— Din Bîrca ? Din Bîîrca ? Păi eu am fost în Bîrca, în viaţa mea, de mai multe ori ca în Cerătu.

— Şi de ce-aţi plecat din Cerătu ?

— Eram o groază de copii. Şapte fraţi, şapte guri, şapte trupuri de îmbrăcat şi numai doi părinţi şi amîndoi săraci. Vă daţi seama că nu se putea. Am venit la Reşiţa la şcoala profesională siderurgică în 1948. Cînd am terminat-o, am fost repartizat aici.

— Aveţi familie ?

— Adică... familie făcută de mine ? Sigur că am. Am nevastă şi doi copii. Nevasta e nemţoaică din Moraviţa. Fetiţa are nouă ani jumătate şi băiatul are opt ani.

— Vă zic colegii „oltene" ?

— Îmi ziceau, cum să nu-mi zică. Aşa mă şi strigau : „bă oltene, bă" ! Dar acuma, deoarece sînt mai bătrîn la Reşiţa decît în Oltenia, adică reşiţean mai bătrîn decît oltean, le zic eu „bă oltene bă" !

— Dar ei sînt olteni ?

— Sînt, nu sînt, nu contează. Eu aşa le zic şi le zic în felul în care ştiu eu acum, cu vorbire bănăţeană. Pentru că trebuie să ştiţi că eu simt că mi s-a schimbat accentul.

— Vă întoarceţi vreodată la Cerătu ?

— Dacă mă întorc la Cerătu (zice ca şi cînd i-aş fi vorbit în altă limbă). Păi cum să nu mă întorc la Cerătu ! Mă duc în fiecare an la părinţi.

— În ce moment al anului ?

— Cînd apare vinul. Cînd fierbe mustul şi cînd apare vinul. Da' să nu mă judecaţi greşit, că mă duc şi peste an şi mai ajut la muncă pe alde tata.

(După aceea îşi trage respiraţia, nu se mai uită la mine, ca într-o hipnoză priveşte în faţă, cu ochii lui mari şi adînci şi spune o propoziţie de a cărei tristeţe se cutremură el singur :

— În lumea asta părinţii ne sînt singuri.)

— Ce vă scriu bătrînii ?

— Nu ne scriu mai niciodată. Ne scriu numai cînd au necazuri.

— Cum începe scrisoarea despre necazuri?

— „Noi sîntem sănătoşi şi o ducem bine ceea ce vă dorim şi vouă".

— Şi cum continuă ?

— „Mă, mai încercaţi şi voi şi mai veniţi pe-aci că ne cade gardu' ". Şi noi ce să facem ? Ne repezim care mai putem şi-i mai dăm o mînă de ajutor bătrînului, care are şi el 70 de ani şi a rămas singur. Există o concepţie la noi, oltenii, dar ce să v-o spun eu că poate o ştiţi. Cică dacă-ţi vine copilu' care e plecat în altă parte, pe-acasă, şi-ţi face treabă, ori că dă cu sapa, ori că repară gardu' ori că mai face şi el ceva pe la vie asta însemnează că tu, ca tată şi tu, ca mamă, aţi fost oameni în stare.

— Cine v-a adus la Reşiţa ?

— Oamenii se trag unii pe alţii prin lume. Venise fiul unui ceferist aici, la Reşiţa, cu cîţiva ani înainte de a veni eu şi ca bun prieten al meu, m-a adus aici : „haideraţi mă c-aici sînt condiţii mai bune". Eu, ca şi dumneavoastră, acuma pe loc, zic „ce condiţii mai bune, mă ?" La care el, ca şi mine acuma, zice ! „e gratuită întreţinerea". Şi-am venit încoace şi n-am mai plecat decît cîteodată pe an. Am intrat şi-n partid în 1958. Îmi spun şi punctul de vedere cîteodată.

— De ce cîteodată ?

— Păi dacă o ţii toată ziua cu puncte de vedere, nu-ţi mai rămîne loc de treabă. Şi lumea începe să zică : iar ăla ?

— Ce faceţi în timpul liber ?

— Dorm, să refac tot ce se mai poate reface. Altfel, mi-ar place să fac fotografii şi filme. Am mijloace mai modeste, dar pasiunea mea cea mai mare e fotografia color. Unii mai beau, alţii mai umblă, eu fac fotografii color. Şi să ştiţi că nu numai eu, dar fac şi copiii mei fotografii. Şi le place.

— Sînteţi mulţumit de copii ?

— 'ai de capul meu ! Cum să nu fiu mulţumit ? Amîndoi au luat premiul întîi la şcoală. Învaţă în particular germana şi engleza. Ne-am unit mai multe familii să putem plăti un profesor bun de engleză. Pot să spun că fetiţa vorbeşte două limbi străine, la nouă ani. Norocul e însă că şi ei sînt dotaţi. Ei, copiii, m-aţi înţeles. Şi ce să facă altceva ? Că n-au de făcut decît asta. N-au de păscut nici oi, nici gîşte, cum a făcut bietul alde taică-său, tovarăşul Fugaciu Florea.

— Ce simţiţi cînd vă duceţi înapoi acasă?

— De cîte ori mă duc, se mişcă tot sufletu-n mine. Îmi scapă uneori şi lacrimile. Aicea fum, viaţă de oraş, greutăţi. Acolo, dacă ziceţi că sînteţi din Bîrca, eee, Crîngul Ursului... ştiţi Crîngul Ursului ? ăla dinspre Segarcea. Ăla, domnule, unde erau rugile alea de mure. Aaaşa ! Ăla. M-am dus şi-am stat acolo şi mi-am amintit de mine, cum eram eu copil, ca ăştia ai mei, şi n-aveam de nici unele. Sau mă duceam la Ochiul Boului, trebuie să ştiţi, şi frumos era la Ochiul Boului. Sau stăteam în casă cu mîinile sub cap şi memoria-mi învia cum auzeam noaptea greierii. Noaptea parcă-s altul acasă.

— Cu ce-aţi venit aici ?

— Sărac lipit. Am adus nişte amintiri, dorinţa de muncă şi hotărîrea de a-mi creşte cumsecade copiii, cînd o să-i am. Acum cînd îi am, pot să vă spun că ăsta e lucrul important : copiii noştri. Băiatu' ar vrea să facă, după cîte-l observ eu, ceva din domeniul matematicii sau electronicii. Fetiţa trage cam spre medicină.

— Dar cum vă daţi seama de înclinaţiile lor ?

La noi totul se naşte dintr-o flacără vie

Simple lucruri ! Nu este aşa ? Viaţă, zi, noapte, secundă, zi, viaţă, noapte, lume, flacără, eroare, secundă, noapte ! Simplu de tot ! Din ce în ce mai simplu ! Secundă, plămîni, noapte, pensie, dezvoltare, fericire, secundă, copii ! Foarte simplu ! O viaţă ce nu-şi pune problema să ocolească şi să fie ocolită ! Ea se compune aci la Reşiţa din tensiune şi bărbăţie, dintr-o neînchipuită încredere în celălalt — din ce altceva poate izvori încrederea de a da pe mîna oamenilor flăcările distrugătoare, de a-i pune pe ei să le stăpînească ? Iată, aceste catedrale ale flăcării, dominînd valea Bîrzavei şi iată acest oraş care împlineşte două sute de ani de flacără continuă. De două sute de ani peste viaţa oamenilor din Reşiţa, peste semnele mormintelor lor şi peste leagănele copiilor lor, fumul trece spre cer şi flacără rămîne aici şi se răceşte şi nu e decît o amintire, de fapt devenind formă a lumii reşitene. Da, mai ales peste leagănele copiilor lor fumul trece spre cer. Şi aceasta din punctul de vedere al sănătăţii nu este nici bine, nici plăcut. Din cînd în cînd nu este nici primejdios. Şi ei nu cîştigă — ca să nu mai vorbim de faptul că nici n-au cîştigat ! — mai mult decît alţii, sau cîştigă puţin mai mult decît alţii aflaţi în zone mai ferite şi lăsînd leagănele copiilor libere sub cer şi scutecele şi cămăşile copiilor lor rămînînd fără fum pe ele. Şi atunci cum poate fi înţeleasă Reşiţa decît ca o cetate care sfidează frica şi limitele şi tot ceea ce îl macină pe om ? Şi cum pot fi înţeleşi reşiţenii altfel decît ca o lume sigură de sine, trăind în eroism ca în propria sa condiţie şi fiind conştientă de toate pericolele, dar trecînd peste ele şi trăind mai departe ? Reşiţenii nu trăiesc în Reşiţa pentru că nu pot fugi din Reşiţa. Ei sînt acolo pentru că sînt mai puternici decît noi şi au mai mult caracter decît noi. Ei nu stau în cetatea lor din renunţare, ci din conştiinţa deplină că au de îndeplinit o misiune, o misiune care durează de 80 000 de zile.

Adrian PĂUNESCU

(Continuare în pag. 8)

cronica literară

CÎND ANUME DEBUTĂM?

Este debutul treapta **fundamentală** a consacrării unor scriitori ? Într-un articol în „Luceafărul", Nicolae Manolescu avansează cîteva opinii demne de a fi luate în seamă, rostite cu neobișnuită decizie : **„Debutantul n-are statut particular ; dacă este scriitor, se supune legilor generale ale scrisului ; dacă nu este, discuția devine inutilă. A fi debutant este o obligație, nu o scuză".** Cunoscutul critic vede actul debutului ca pe cea mai mare șansă, ca pe **singura,** cel mai adesea, ocazie din viața unui scriitor de a prinde deschisă „poarta cea mare a istoriei literaturii". Gîndul ultim al lui Manolescu poate fi rezumat, oarecum, astfel : **„ne consacrăm de la debut sau nu ne consacrăm niciodată."**

O discuție despre debut la care ar participa mai mulți scriitori — în mod firesc, cei care semnează rubrici de „poșta redacției" n-ar trebui să lipsească — ar duce, poate, pe alte trasee concluzile. Din simpla consultare orală a cîtorva prieteni ce se îndeletnicesc cu îndrumarea debutanților, ne-am dat seama că, departe de a se prezenta atît de clar — cum o vede N. Manolescu, și nu-i facem o vină din asta ! — chestiunea debutului în literatură e una din cele delicate. În judecarea ei se recomandă prudență, îngăduință, încredere ; generalizărilor într-o direcție li se poate răspunde cu generalizări în direcția opusă. Exemplelor de debuturi care au consacrat fulminant autori, le pot fi opuse alte două serii de exemple semnificative : de debuturi clamoroase care s-au dovedit, ulterior, simple erori de apreciere ale respectivului moment literar, și, în al doilea rînd, de debuturi modeste, insignifiante, ale unor foarte mari scriitori în continuare.

De aceea, nerespingînd hotărîta luare de atitudine a criticului mai sus citat, noi ne vom apropia de acest teritoriu al debuturilor cu un pas mai puțin decis ; este orice s-ar spune, un spațiu în mișcare, accidentat, ferm doar pe unele porțiuni : de pe suprafețe „sănătoase", unde presimți în adînc straturile geologice trăind, te poți pomeni pe atrăgătoarea superficie a unui plaur dus de ape spre pieirea mării. Slavă metaforei !, iată — credem — o analogie posibilă : lumea debuturilor (dar nu cumva, a literaturii, în general ?) este Delta însăși, multicoloră, atrăgătoare, incertă, pe unde cei ce se pricep se orientează ceva mai sigur decît noi ceilalți — fără să existe, în fapt, nici-o călăuză perfectă.

Însăși istoria literaturii — obsesie a atîtor scriitori, pînă la moarte — nu ne pare un loc îngrădit (palat, cetate etc.), cu poartă de intrare, amintind de marea poartă a Kievului, pe care intri la debut sau mai tîrziu. Noi vedem lucrurile întrucîtva altfel. Există **literatură** și nu există o istorie a literaturii. Istorii literare pot fi concepute și redactate cu miile de un autor sau un colectiv (se constată la noi, acum, o pornire spre scrierea unor asemenea opuri generale). Dar o singură istorie a unei literaturi, în care autorii pășesc pentru totdeauna cu condiția unui debut adecvat, nu poate fi concepută. Pentru noi literatura autorilor vii și a celor din decenii și secole trecute arată ca niște cercuri concentrice (dar fără ideea de limită, de hotar ce îngrădește). Vii și morți își răspund, vii și morți au aceleași drepturi, în lumina unei eternități relative. Un scriitor nu intră definitiv în miezul de aur al valorilor general acceptate. Dacă vom înțelege literatura, în totalitatea ei, ca pe un ansamblu de valori expresive în **mișcare** (de unde și posibilitatea scrierii atîtor istorii literare !) atunci imaginea istoriei literare, ca cetate feudală ce-și lasă puntea peste șanțul de apărare, doar o dată în destin, această imagine va înceta să ne mai obsedeze, debutanți sau „consacrați". Nu intri dintr-o arenă agitată (literatura curentă, în plină efervescență) într-un spațiu al liniștii și certitudinii. Vii și morți, scriitorii se află într-un prezent continuu, în care ochiul criticului (al cititorilor) **propune** opțiuni, bolți unificatoare, tot atîtea hărți ale unui ținut ce nu poate fi cunoscut odată pentru totdeauna. Prin acest prezent continuu al literaturii valorile călătoresc continuu după **legi ale lor,** marile personalități din memoria unei culturi și a lumii fiind aidoma stelelor „nemișcătoare" — despre care se știe prea bine că, în realitate, se deplasează și ele abisal. (N-am vrea să se înțeleagă de aici că i-am atribui lui N. Manolescu concepția despre literatură, pe care am combătut-o aici ; dimpotrivă, în cărțile și cronicele sale este evidentă viziunea modernă asupra istoriei literare).

...Avem în față două volume de debut, apărute amîndouă la editura Eminescu. E vorba de Nicolae Gh. Lupu cu placheta **Dospirea ploii** și de Dan Rotaru cu **Plinsul oglinzilor,** culegere de dimensiuni similare. Sînt, o spunem pe loc, debuturi onorabile. Dacă am judeca, așa cum ne îndeamnă cronicarul **Contemporanului,** șansele celor doi tineri autori de a pătrunde în incinta întărită a istoriei literaturii nu se arată prea mari. Nici Nicolae Gh. Lupu, nici Dan Rotaru nu au reușit cu aceste plachete acel debut care consacră. Mai optimiști, mai încrezători, noi îi vom aștepta pe cei doi tineri poeți în cărți viitoare, de o mai marcată personalitate, aici doar sumar schițată.

NICOLAE GH. LUPU (ca și Dan Rotaru) e un autor „de modă veche", cu intonare melodioasă, ce-și păstrează farmecul în ciuda aglomerărilor expresioniste, nestăpînite, cu care tînărul autor își agită versurile. Așa cum afirmă Marin Sorescu în prefață Nicolae Gh. Lupu are **„măcar o îndreptățire : aceea a autenticității".** Versurile sale „cîntate" flutură — spune mai departe prefațatorul : **„frînturi de viață și de peisaj nuanțat — și sîntem bucuroși de acest mult-puțin necontrafăcut".**

Marin Sorescu a găsit cuvîntul exact : frînturi. Puține poezii din carte sînt împlinite pe de-a-ntregul, în schimb multe fragmente justifică încredere pentru viitor. Lupu ne oferă încă fulgurări lirice și nu piese compacte, lucru de care nu trebuie să se sperie nimeni. „Cîntec și rugă", „Diluviu", „Ușă fiindu-mi", „Imn", „Neînțeleasă-i forma", „Lebădă mută" — iată poemele în care inspirația autorului învinge obstacolele pe care un anume mimetism expresionist i le pune înainte. În ele și în alte piese, întîlnim viziuni proaspete, revelări lirice ale lumii : **Vai, nu mai plouă de mult și se zbate / Ochiul cel verde într-o palidă pace / De aripi, mi-e trupul fulgerat jumătate** („Lumină") ; iată două strofe de o gravă sugestie, definitorii, pentru Nicolae Gh. Lupu : **Ochii răsar printre înaltele flori, / Liniște răsunînd în tăcere / Roată de aripi, viscol de sori / Peste munți în fierbinte scădere. // Cazi-mi tu, umbră verde, pe singe / Fără aripi mă-ntunec prin foc, // Pe piept răsăritul îmi curge / Printre fragede urne mă rog.** („Imn")

În plan formal, Lupu versifică fluent dar anevoios, cu greoaie întorsături metrice și rime descurajante ; **sar să — arsă, bașiș — pașii (?), lăcuste — lacustre, fierbinte — eucalipte.** Îl trădează sistematic verbul, ceea ce duce la exprimări hazardate, pînă la ridicol : „bucăți de îngeri beți", „furie de bași", „Osînda scării negre pompind-o (?) prin oglinzi", „șarpe marginal ouat în vînt" ; femeia este un „înciorchinat ecou în faldul pleoapei", care îngrașă cu jale „embrionul apei" ; într-o gălăgioasă piesă, iubita este insistent invitată : „hai, urlă-mă !", „mai urlă-mă !". Iată un „Bărăgan de ligamente noi", „lumina gurii tunsă (!) de glasul vagabond", „două țigăi de umbră", „un nechez de dor", „tocila genelor", „oxizii tăcerii necesare". Sînt pasaje în care exprimarea devine ilizibil pretențioasă, involuntar caricaturală : „Crunt blestemîndu-te, arsă pe umeri / De gingiile soarelui, cretă și țuică. / Și iar odihnîndu-te în nările cailor, / În tobe de sticlă, sub pleoapă de muică (!)", „Mie mi-e dor de tine și-n sfincși mă descompun", „Hohotul tuns (!) al lumii se-aprinde pe dulapuri", sau : „Fumul ce-mi toarce ochii tușește (!) verzi lumini".

DAN ROTARU e un dezinvolt. Părerea noastră este că volumul **Plinsul oglinzilor** nu confirmă (sau o face doar în mică măsură) aprecierile generoase ale prefațatorului Gheorghe Tomozei ca și pe cele ale lui Nichita Stănescu — de pe coperta ultimă. Credem și noi, odată cu Nichita, că Dan Rotaru este un delicat și un elegiac, **„un poet de bună „tăietură" clasică, îndrăgostit de formele tradiționale ale exprimării poetice".** Ce nu observă amabilii prezentatori ai noului autor este **mimetismul** dominator al demersului liric din această carte (versurile amintesc și de Tomozei și de Nichita Stănescu și de Marin Sorescu), Dan Rotaru preia teme, ticuri, „puneri în pagină", ca personalitate lirică distinctă el trebuie încă așteptat. Și credem că se va înfăptui pe linia din poeme precum : „Trădarea oglinzilor", „Viziune interogativă", „Cîntec de lebădă", unde versul său prețios, „făcut", desuet, depășește sensurile cunoscute ale acestor caracterizări și transmite cu adevărat ceva din culorile pe care, așa cum spune Tomozei, tînărul poet le poartă cu sine : **„Și eu voi fi doar zgomotul ce-l face / o lebădă-ncepînd să-noate-n moarte".** Prima poezie din volum, cu o strofă a treia inutilă, îl arată pe Rotaru în mărime naturală ; cuvintele sînt fără forță, șterse, dar din înșiruirea lor, din îngîndurarea ce o degajă cele două catrene, poezia se arată palidă și vie : **„Bătrîne Tom, se vestejesc clepsidrele ; / nisipul lor visează iar deșertul. / Din oamenii ce ne-au uitat, va trebui / să ne-adunăm încetul cu încetul... // Ne-au jefuit cuvintele de înțelesuri. / Se iscă dinspre inimă un vînt, / ne spulberă și rămîne doar urma / pe care-o lasă gîndul pe pămînt. („Clepsidre în năruire").**

Urma **reală** a gîndului e doar mimată în multe alte piese. Gustul poantei finale facile („Cu toate că i s-a turnat o istorie în ochi, / Homer tot orb a rămas..." ; la fel în compunerea rizibilă" ; „Bar"), exprimări fals-energice („Cineva mă păzea / **scuipînd** soarele în privirile mele", „nopțile **făceau coadă** la somn" ; „clepsidră-n care / se **mulg** oceanele de veșnicie", „mă tai în sentimentele tale" etc.), meditații precare („În carnea umbrei" și alte, multe, texte), — toate aceste hibe ne determină să afirmăm că, în asemenea momente, Dan Rotaru se înșeală scriind : **„E liniște în mine. Se aude / cum trece poezia prin condei".** S-ar putea spune că **Plinsul oglinzilor** este, parțial, un debut prematur.

Ilie CONSTANTIN

compendiu

OCTAVIAN SIMU
Balanța cu umbre

Balanța cu umbre *(ed.* Cartea Românească*) este o culegere de parabole în care ideile sînt ilustrate cu nerv. Autorul vorbește familiar și se face repede înțeles chiar de către un cititor neobișnuit cu abstracțiile. În* Hirtii albe, verzi, roșii, *de exemplu, el urmărește să explice importanța pe care o are fiecare gest ca sursă a unui lanț de evenimente posibile. Ca ilustrare este luată situația cuiva care a primit o invitație și căruia autorul îi povestește ce i se va întîmpla dacă va da curs invitației. Vei lua trenul, spune autorul, vei înnoda o iubire uitată, vei cădea în compromisul unei căsătorii de conjunctură, vei deveni un intrus și vei ajunge, pînă la urmă, victima unui atentat. Întîmplările, povestite cu vivacitate, par reale și măresc surpriza frazei finale : „...căutînd din ochi o cutie de gunoi, scoți din buzunar plicul desfăcut în grabă, îl mototolești violent și îl arunci ușurat printre alte ghemotoace...". Oricine înțelege acest gest, în aparență mărunt, a întrerupt o aventură posibilă. Procedeul este repetat de la schiță la schiță. În* Cărămizile *apare ideea libertății de care cineva poate fi frustrat prin acaparări sugestive : în* Interior — *ideea forțelor adverse care se dispută în interiorul aceleiași personalități, etc. Există și cîteva schițe banale :* Vînătoarea — *reluare a unei anecdote care circulă în mediile studențești și* Omida — *satiră naivă a ipocriziei. Nu banalitatea constituie însă obiecția principală care se poate face prozei lui O. Simu. Deși dotat cu imaginație, autorul separă prea distinct cele două planuri ale parabolei (ideea și figurarea acesteia) și dă impresia de imaginație programatică.*

MIHAI NADIN
O zi pentru podoabe

Personajele romanului O zi pentru podoabe *(ed. Eminescu — 1971) sînt în majoritate actori, iar centrul conflictelor îl constituie scena. Superficialitatea de spectacol improvizat, pretutindeni prezentă, nu se explică însă prin alegerea mediului care e indiferentă atîta timp cît scriitorul știe să descopere sub aparențe realitatea umană. Autor al monografiei* Laurence Olivier *(ed. Minerva — 1968) Mihai Nadin a transferat în literatură procedeele comentariului de teatru. Din cauza acestei inadecvări, în carte se urmărește mai mult regia existenței decît existența în sine. Personajele nu vorbesc, ci dau replici, nu iubesc, ci joacă iubirea. Autorul însuși uzează de o terminologie specifică : „Ultimele cuvinte au fost rostite în teatru, în hall, provocînd reacția (cabotin interpretată) a celorlalți actori. „Avea un fel special de a juca nobil senilitatea". „Era sincer chiar dacă își exprima dorința destul de melodramatic". De remarcat că toate aceste fraze nu se referă la evenimente petrecute pe scenă. Cu consecvență, analizele psihologice dau impresia de cronică dramatică, iar romanul în totalitate pare o melodramă. Îngrijitoarea teatrului nu și-ar părăsi locul de muncă nici dacă i s-ar oferi un salariu mai mare, un oarecare ingîner lipsește de la înmormîntarea fratelui său pentru a îndeplini o sarcină de producție, iar la mormîntul altui personaj, Mihai, se întîlnesc și se unesc prin durere neconsolatele sale iubite. Chiar și considerațiile care țin strict de specificul teatrului sînt comune. Acțiunea de a capta sala, de exemplu, e descrisă mereu ca o îmblînzire de animale sălbatice.*

GEORGETA MIRCEA CANCICOV
Călătorul

În cîteva volume de proză apărute între anii 1938—1942, G. M. Cancicov a evocat viața satului moldovenesc, insistînd mai ales asupra aspectului etnografic. Nuvelele Masa Diplomaților, Răsfățatul văilor, Cele două prietene *din culegerea publicată recent la* Cartea Românească, *sînt tributare acestei preocupări exterioare literaturii. Totuși, cîteva personaje feminine exuberante (Stanca, Raluca, Steluța) se impun atenției, ca și atmosfera pregnant provincială din schița* Strada Primăverii.

Vasta nuvelă simbolică de la care s-a împrumutat titlul volumului trădează ambiții mai mari. Personajul central al nuvelei, Alexin Căprarul, e un nobil scăpătat, obsedat de ideea construirii unui avion, fapt care ar fi produs senzație în epocă și l-ar fi ridicat pe erou, la propriu și la figurat, din mediocritatea vieții terestre. Simbolul e realizat însă naiv și nuvela interesează tot prin momentele pitorești. Există, de exemplu, o scenă terifiantă a luptei dintre oameni și ciinii înfometați. Apoi, în stilul lui Creangă, relatarea unui furt comis de moș Golos la curțile grecului Apolon. Finalul aduce apoteoza lui Alexin care reușește să se înalțe de la pămînt. Zborul lui alături de o femeie simplă și înfricoșată, țăranii care aleargă dintr-o parte în alta și întind prăjini pentru a-l ajuta pe Alexin să coboare, spaima maternă a celor două Holma care privesc, cu mîna streașină la ochi, din cerdacul conacului — toate acestea compun un tablou burlesc, fermecător prin culoare.

Alex. ȘTEFĂNESCU

poșta redacției

C. B. BRUTARU. Cimilituri îngropate într-o sticlă aruncată în fîntîna din curte. Ai pescuit-o la două luni după aruncare și mi-o trimiți mie pe post de trofeu culeș în strîmtoarea Gibraltar. Îți răspund că miroase a apă din riul Buzău sau din pîrîiașul, deloc zglobiu, Rîmnicu-Sărat.

IONEL NESTOR LUPOAIE. Ceri drept la „viață tipărită" sub argumentul că „Sînt și alții la fel de proști ca mine care au publicat". Dreptul dumitale să ceri și dreptul meu să-ți răspund că n-are rost să îngroșăm rîndurile.

FLORIN GEORGE VANGHELESCU. Brăilenii stau cu un picior în Bosfor. Te asigur, însă, că nu sînt vikingi. Noi, brăilenii, aparținem mai mult sudului. Nordul ne ia cu ghețuri pe la subțiori numai cînd e vorba să lăsăm femeile să se instrăineze. Din tot ce mi-ai trimis reține un singur vers : „Pînă la dezghețul cocoșilor"... Restul cuvintelor nu merită să fie semănate pe străzile Brăilei. Aruncă-le peste Dunăre, la hotarul dintre două județe unde, prin mila Domnului, se vor institui în hotar de lemn ciinesc.

ALLIA DORA. Te miri că prietenul meu Cezar Baltag ți-a răspuns „ocolit". Nu trebuie să te superi. Cezar Baltag, ca și mine, nu se mai pricepe, din nefericire, să vorbească, fără a se bîlbîi, cu fetele în vîrstă de 16 ani. Cînd și eu și Cezar Baltag — ne cunoaștem de multă vreme — aveam fiecare 16 ani (mi se pare că n-am avut vîrsta asta niciodată) nu vorbeam de loc. Vorbeau numai fetele. Dar nu cu noi. Răzbunare tîrzie. Azi vorbim mult și nu ne-ascultă nimeni. Norocul nostru a fost să fim injurați la toate vîrstele.

I. M. BRADU. Îmi pare rău, trebuia să știi că șefii mafiei literare române sînt eu și cu Marin Sorescu. Restul scriitorilor ne ascultă orbește și nu ne bagă în seamă. Și bine fac.

DAN IONAND. „Firul și cocoloașe" (nici-un terci fără noduri de mălai nefiert) m-a dus cu gîndul spre examenele de corigență. Toamna, vorba românului, se mișcă recruții și sînt salutați cu mîna la chipiu repetenții.

ION. D. CRISTESCU. În clipa cînd îți răspund (e seară, oră de înțelepciune) vorbește la radio, de peste timp, Mihail Sadoveanu. Mă opresc să-l ascult... Citește-l.

NICCOLO. Ești un italian de ocazie, foaie verde firul lămîiței.

PETRE VANCĂ. Cine te-a învățat te-a mințit. Nu te-a învățat **Poezia.** Lucru care nici nu se învață. Cine te-a învățat a vrut, poate, să te depărteze de umbra ridicolă a cuvîntului mort. N-a izbutit. Dovadă : „... să te-ntorci apoi lîngă ce vrei / Și-ncet, doi ori doi / deschide pentru fiertură fiertură / frunzele uitatului".

Îți răspund cu un căscat prelung.

Fănuș NEAGU

jurnalul unui martor ocular

Despre dorință

Au fost filozofi și învățați care au ironizat dorința, au strivit-o cu suverană superioritate, ca pe ceva degradant, ca pe-o piedică în calea adevărului. Adevărul ar fi privilegiul celor care duc regim dietetic. Teozofii mergeau și mai departe — un om plin de dorințe era socotit un om sortit pieirii, și de aici îndemnurile fanatice în favoarea ascetismului. Oare așa să fie? Se poate admite un om normal, lipsit de orice dorință? Și apoi, ascetismul nu e tot o dorință, o dorință de putere și de superioritate? Ascetismul e suma tuturor dorințelor refulate. De cîte ori am avut aceste trecătoare adieri de ascetism, mi-am spus: cîtă ură zace în mine, dacă m-am hotărît să devin ascet... Ascetismul e în fond tot o orgie, o orgie a vanității nebune, a dorinței de a te deosebi de ceilalți oameni. Orice ascet e un desfrînat care se ignoră...

Deci se poate trăi fără dorințe, se poate să ne înfrînăm toate impulsurile? Nu cred că are rost să ne înfrînăm dorințele, asta înseamnă prea mult cu o auto-mutilare. Și nici nu stă în puterea noastră. A înfrîna o dorință nu e un act de superioritate etică, ci de trîndăvie, în loc s-o înțelegem preferăm s-o înăbușim în față. Ceea ce e înfrînat, strivit, nu moare, dimpotrivă, devine mai puternic. Dorința este o realitate extraordinar de gingașă și de complexă, ușor putem să trecem de la ascetismul cel mai auster, la frivolitatea cea mai deșănțată. Nici spaima metafizică de dorință nu mi se pare înțeleaptă. Spaima de dorință se naște din convingerea intimă că mai avem dreptul la dorințe și mai mari.

Trebuie — cel puțin așa îmi spune experiența mea — să facem deosebirea dintre dorințele firești, inevitabile, și dorințele artificiale născute de minte. E un lucru evident că gîndirea produce clipă de clipă dorințe artificiale. Mintea, puterea blestemată de a născoci dorințe false, dorințe care depășesc nevoile firești ale omului... De cîte ori individul dorește mai mult decît are nevoie el intră într-o lume de spaime și contradicții. Mintea nu generează numai dorințe arbitrare, ea are și tendința de a le amplifica, ea trăiește veșnic spaima de a pierde plăcerea.

Nenorocirea multor dintre oameni se naște din faptul că cele mai multe din dorințele lor nu sînt naturale, ci inventate de lăcomia și grandomania minții. Puterea minții de a inventa dorințe nefirești teribile. Cînd sensibilitatea se atrofiază, cînd iubirea moare, individul se aruncă într-o competiție, el nu mai așteaptă iubirea, ci un număr infinit de femei pe care să le domine. Nevoile nefirești, expansiunea barbară a artificialității au stat la rădăcina blestematului instinct al proprietății. Dorințele nefirești nu se exprimă cu ușurință, ele extermină pentru a domina, dorințele naturale. Orice dorință artificială are pe conștiință moartea unei dorințe naturale. Dar omul este un produs al naturii și orice încălcare a naturii se pedepsește, secret și necruțător.

De cîte ori am avut mai mult decît trebuie și mă refer aici la satisfacții de ordin sentimental-erotic, am trăit o senzație de pustiu, m-am simțit nefericit. Aceste succese mediocre îmi răpeau sensibilitatea, deveneam stăpînul ridicol al unui pustiu imens. Stupidele și chinuitele mele victorii mă înăbușeau, mă striveau, îmi acopereau soarele. Aveam totul, dar nu aveam nimic. N-aveam nici iubire, nici bucurie. Iată de ce cred că bogătașii sînt oamenii cei mai triști din lume. Ei sînt stăpînii unei lumi moarte

Dar de ce ne legăm noi cu atîta patimă de dorințele artificiale? De ce sîntem în stare să ne dăm energia pentru ceva de care n-avem nici o nevoie? Dorința nefirească dă egocentrismului puterea de a se manifesta, de a se impune, de a învinge. Se întîmplă însă și un lucru și mai cumplit. Devenind în adînc artificial, nu ne mai satisfac decît dorințele artificiale. Dorințele naturale, iubirea, comunicarea, bucuria ni se par prea mici pentru rangul nostru, bune numai pentru oamenii de rînd. Aici începe grozăvia, și descoperirea acestei realități explică tristețea ce mă înconjoară uneori. Unii oameni nici nu mai au probleme umane. Cum e cu putință? Au numai vise de îmburghezire materială. Pentru ei bucuria, iubirea, comunicarea, nu mai au nici o putere de seducție. Săracii de ei! Cum să nu-ți inspire milă un individ care crede că se poate trăi fără iubire? Eu, de cîte ori am numai ceea ce-mi trebuie, mă simt stăpînul lumii întregi, al lumii vii și nemărginite.

Totdeauna am teama de a nu fi cumva înțeles greșit. Sigur, viața fără dorințe e o nebunie. Spună profeții ce or vrea, așa ceva nu e cu putință. Dar trebuie să ne înțelegem dorințele, nu să devenim sclavul lor. Cine are dorințe neînțelese. nu poate să fie un om liber. Cum să înțelegi o dorință? Vor protesta indivizii cu mai mult temperament. Foarte simplu. Nu prin naive, searbede și subtile analize psihologice, ci prin trăirea conștientă, totală, a dorinței care se naște în noi. Noi nu sîntem conștienți de dorințele noastre, noi ne grăbim să le traducem în fapt. Faceți măcar o dată în viață această experiență! Priviți dorința cum ați privi o floare, sau chipul unui om, nu vă propuneți niciun plan etic, nici s-o înăbușiți, nici s-o traduceți în fapt. Atunci, veți vedea din ce e alcătuită dorința, ce spaime sau speranțe a născut-o, veți vedea dacă e pură, dacă vă aparține, dacă e inevitabilă, dacă vă recunoașteți cît de cît în ea, sau dacă nu cumva e o invenție arbitrară a minții.

Teodor MAZILU

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.
Textele acceptate se vor publica în ordinea necesităților redacționale.
Rugăm autorii care au cărți în curs de apariție să ne trimită portrete foto și datele de editură pentru a le anunța la rubrica „Avantpremieră editorială".

1771

vîrstele focului

1971

Unde se ridică fumul

— Care este specificul unui oraş muncitoresc ?

— Nu m-aţi întrebat bine, spuse femeia din faţa mea.

— Din cîte cuvinte se pot alege, am insistat. Din cîte adjective se pot spune.

— Nu ştiţi să întrebaţi, rîse femeia.

— O stofă albă şi un cuvînt ca o culoare pe ea.

— A, zise femeia, dumneavoastă sunteţi poetă, şi trase perdeaua compartimentului în care ne aflam.

Ne oprisem într-o staţie oarecare şi un alt tren, pe o linie paralelă, aluneca prin dreptul ferestrei în ora aceea de dimineaţă incertă cînd pămîntul nu se dezlipise încă de cer. Era lumină puţină şi n-am distins mai mulţ decît alunecarea pe altă direcţie a unor suprafeţe de geam. Pe urmă au venit însă vagoane cu ferestrele coborîte şi pînă la capătul trenului, pasagerii aşezaţi pe banchetele lustruite au fost bărbaţi. Unii priveau pe fereastră, alţii citeau.

— Sunt navetiştii de Reşiţa, spuse femeia. Poate că asta voiaţi.

— Doar bărbaţi ?

— Da, zise, este vorba de industrie grea. Cînd am ajuns se făcuse mai multă lumină şi peste şirurile lungi de vagoane, gara oraşului iradia dimineaţa de toamnă limpede şi curată, am trecut pe peron ca printr-o fereastră tocmai atunci limpezită de jeturile de apă ale unui furtun. Mirosea a curat şi-a răcoare, două femei cu mărgele roşii de sticlă mergeau încet de-a lungul clădirii şi asta fu singura mişcare din gară pînă cînd călătorii din tren mărunţiră tot peisajul năvălind pe peron.

În oraş, era însă tot liniştea de la gară. Străzile curate şi drepte aliniau de-o parte şi alta case cu ziduri înalte, porţile erau fără garduri, nici un zgomot de ziuă, nici o larmă de dimineaţă nu străbătea întăriturile acelea de piatră luminate de soare din plin. Mai apoi am depăşit însă un colţ de clădire şi bubuitura care se produse în clipa aceea fu atît de puternică încît se zguduiră zidurile din preajmă pînă în caldarîm. M-am întors speriată şi exact în spatele meu, ocupînd jumătate din cerul albastru o fortăreaţă imensă de turnuri, de hale şi pasarele arunca, prin două furnale ca două turle gigantice de fontă arsă, valuri de fum.

— V-aţi speriat ? zise deodată alături de mine femeia din tren. Oraşul este pustiu fiindcă lumea este acolo, e toată lumea acolo, poate că şi asta este ce căutaţi.

— Un oraş întreg în uzină ?

— Cum întrebaţi, zise femeia mirată şi o porni repede spre cetatea de fum.

Dar eu am luat-o în altă direcţie, pe străzile aşezate în pantă, care urcau pe deal. Erau dealuri în toate părţile, dealuri şi păduri şi păşuni atît verzi şi îmbietoare că citatinului obosit de asfalturi încinse şi reziduuri de automobile, obosit de zgomotele şi labirintul fără lumină destulă al oraşului principal, orizonturile acela îmbietoare aveau în ele o tentaţie de paradis.

— Să văd copacii, am zis, sunt întregi şi frumoşi şi dacă într-un oraş de industrie pădurea arată în felul acesta înseamnă că este vorba şi despre oameni întîi. Să văd poienele-am zis, sunt luminoase şi limpezi şi dacă iarba poate să-şi fluture verdele în chipul acesta înseamnă că este vorba de oameni întîi. Să văd morţii, am zis. Dacă cimitirele aşezate pe dealuri se află în rînduială, e semn de cinstirea trecutului şi de ţară puternică şi tot despre oameni e vorba întîi.

Cînd vînt nu e, nici nori

Bătrînul ţinea stropitoarea albastră înălţată în aer şi-n lumina aceea atît de curată, jetul de apă se desfăcea în şuviţe strălucitoare deasupra florilor. Ridicătura de pămînt cuprinsă între margini de tablă era invadată de dalii şi crizanteme şi petalele spălate de apă ascundeau jumătate din inscripţia săpată în piatră şi care indica un nume german. L-am întrebat pe bătrîn dacă vorbeşte şi româneşte.

— Sunt român, zise.

— Iertaţi-mă, m-am luat după inscripţia de pe piatră.

— E tatăl meu, zise.

— Păi numele este german : Herbert Frölich.

— Da, zise, este, dar noi suntem români.

— Nu-nţeleg, m-am mirat, români cu nume german ?

— Români, zise.

— Vreţi să spuneţi germani de cetăţenie română ?

— Nu, domnişoară, îmi zise : români.

Ridică şi mai sus stropitoarea şi privea cu mare atenţie cum cade apa pe flori.

M-am îndepărtat pe poteca din cimitir şi cîteva vreme de-o parte şi alta a drumului am citit tot nume germane dar pe urmă am dat peste un Gropşanu Emil. M-am întors înapoi.

— Iertaţi-mă, vă rog, am spus, cimitirul este german sau român ?

Bătrînul lăsă stropitoarea şi se întoarse spre mine uimit :

— Ce căutaţi dumneavoastră ? zise. Aveţi aici pe cineva din familie ?

— Nu, am zis.

— Aţi venit în plimbare ?

— Nu, am zis. Suntem mai mulţi, scriem despre oraş.

— Despre Reşiţa ?

— Da, am zis.

— Şi dumneavoastră vi s-a repartizat cimitirul ?

— De ce nu ? Sunt tot felul de urme pe-aici.

— Urme ?

— Păi, da, nu ştiţi ? Cînd e plin cimitirul se reia totul dela început : groapa bunicului meu peste groapa străbunicului meu, tatăl meu peste bunicul meu şi tot aşa, vechiul sat peste străbunul meu sat. La margini cresc pruni şi meri şi se văd flori mirositoare, aburul lor pătrunde în lucruri pînă departe. Cei care vin în trecere pe la noi cu ceasurile îngropate în mîna stîngă şi umerii plini de bătrîneţe se minunează ca în paradis.

Apucă iar stropitoarea şi o ridică deasupra capului. O aţinti o clipă cu privirile dilatate de lentilele ochelarilor.

— Dumneavoastră de unde sunteţi ? zise.

— Din Bucureşti.

— Ei da, zise, din cauza asta.

— Cum din cauza asta ?

— Aşa, zise. O fi frumos şi acolo, cum spuneţi, cu amestecătură de oameni : o fi foarte frumos. Da prin părţile astea ale Reşiţei noi suntem români.

Am rîs :

— Păi înseamnă atunci că am ajuns bine aici, domnu' Frölich.

— Da, zise. Aţi ajuns.

Podul de peste Dunăre

— Ce să văd ? am întrebat cu uimire. Ce să văd mai întîi ? Ce mi-aţi spus dumneavoastră este cît o viaţă de om.

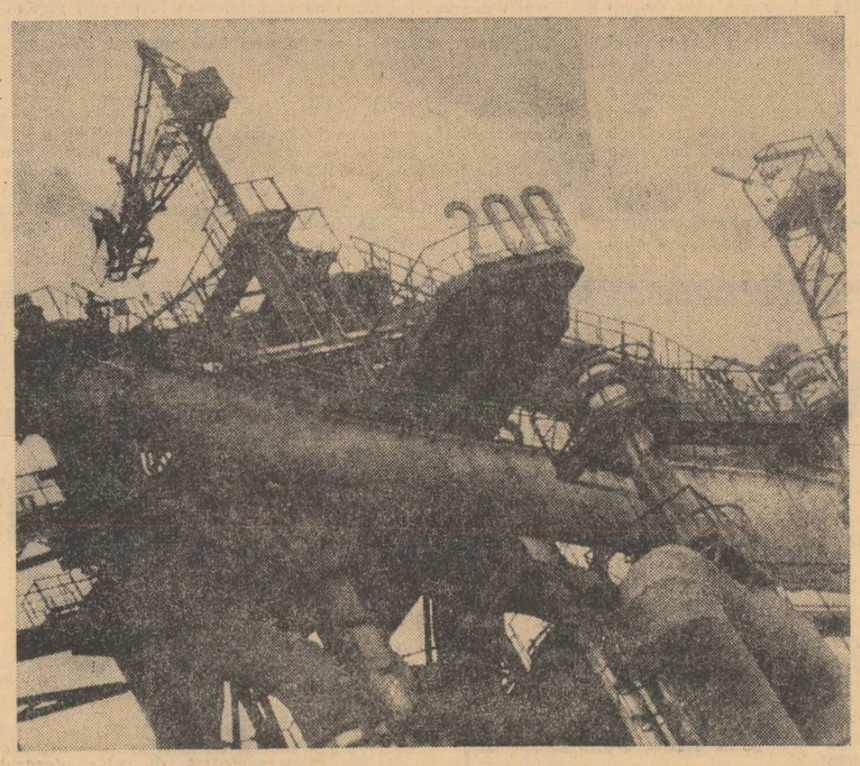

IMAGINE INDUSTRIALĂ A REŞIŢEI

Un reportaj de Sânziana Pop

Maistrul Ilie Rogobete îşi aşeză palmele peste catastiful din faţa lui. Îşi privi fix degetele şi spuse :

— Ce să fac, am început ucenicia la nouă ani.

— Ucenicia are şi ea momente.

— Nu, zise, ucenicia este un fir. Ştii numai cînd începe, pe urmă nu mai ştii. Intri în muncă şi asta este viaţa, asta e tot.

— Sunteţi poet, tovarăşe Rogobete ?

— Nu, zise, sunt corespondent voluntar. Adică am fost. De-o vreme, ce trimet nu se publică. Sau se publică transformat. Sunt unii tovarăşi care cred că despre industrie se poate scrie oricum.

— Şi nu se poate ?

— Ba de putut se poate din moment ce se publică. Doar atît : că nu este întotdeauna adevărat. Stai aici neclintit două sute de ani să nu se stingă flacăra din furnale, fabrici podul de peste Dunăre, fabrici pentru el şi şina de cale ferată şi pe urmă, cînd totul e gata, vine unul şi scrie toate numele proprii din ţară înafară de Reşiţa. Nu e drept.

— Aţi cumpărat atunci toate ziarele de dimineaţă ?

— Lăsaţi, zise, mai bine să mergem şi să vedem.

N-a fost aşa cum a fost

În fluxul tehnic al Reşiţei punctul de pornire se cheamă aglomerare şi muncitorul aglomerator. Cîteva mori imense macină calcarul, cărbunele şi fierul sosite pe kilometri de bandă rulantă, şi uruitul maxilarelor automate e atît de puternic că vorbele au fost înlocuite de gesturi, o mişcare cu capul spre dreapta e o frază întreagă iar o ridicare de mînă este o pagină de caiet.

— Tot ce se poate face după sfîrşitul zilei de muncă e să începi să vorbeşti ! am urlat în urechea maistrului care tocmai vorbea. Executase o mişcare rotundă cu mîna şi singurul muncitor pe care l-am văzut în hala aceea dispăru repede în praful des şi întunecat. Cînd am ieşit la lumină am întrebat dacă a înţeles ce i-am spus.

— N-am dreptate ? am zis.

— Nu, zise. Gesturile sunt mai puternice decît cuvintele. Sunt mai cuprinzătoare şi obosesti mai puţin. V-am spus că am fost corespondent voluntar, dar poate că am renunţat şi din pricina asta : ce-am scris n-a fost niciodată aşa cum a fost.

— Nu pricep.

— E simplu, zise : nu despre poezie e vorba. Cînd compui poate să fie altă problemă, dar cînd scrii despre ce se petrece în realitate, realitatea e întotdeauna mai tare, un cuvînt nu poate cît poate un gest.

— Dînsul răspunde.

Mi-l arată cu mîna pe muncitor.

Pe urmă a arătat cu mîna în zare. Dealul Mare era un deal de zgură roşie, calcinată, un deal de deşeuri format timp de două sute de ani. Fişiile de bandă rulantă i se căţărau pe spinare transportînd spre furnale o încărcătură topită şi fumegîndă, panglici fierbinţi pornite din plita pe roate se prelingeau în tărîmul acela de teracotă încinsă şi muncitorul de la butoane stăpînea şi hotăra mişcările acelea şerpuitoare, punea în funcţie tot peisajul uriaş şi fantastic cu două gesturi pe zi.

Amnarul etern

Îngrijitoarea se opri în mijlocul camerei :

— Ascultaţi, spuse.

Din bezna de-afară, din întunerecul negru, din noaptea de toamnă oprită în dreptul ferestrei, de-a lungul străzii de la un capăt la altul, peste calupurile de piatră fixată în trotuar, prin pereţi, pe sub uşă şi pe sub cercevelele de stejar, prin gaura cheii şi poate că şi prin hornul sobei de tuci, o respiraţie omenească, scurtă şi sacadată pătrunse în camera de hotel. M-am repezit în dreptul ferestrei dar în clipa aceea temeliile casei începură să tremure, respiraţia veni mai aproape, plafoniera începuse să balanseze cînd se produse o bufnitură înăbuşită după care mişcările încetară dar rămase foarte aproape gîfîitul acela scurt.

— Furnalele, spuse îngrijitoarea. Ziua nu se aude. Noaptea se-aude. Ca un om, zise, nu? Ca o inimă.

— Aşa se-aude tot timpul ?

— Da, zise, nu se prea termină.

Am deschis larg fereastra, m-am aplecat înafară şi-am privit către locul unde se produsese explozia. Pe porţiunea de cer cuprinsă de stradă dar şi mai departe, peste acoperişe şi peste hornuri, două turnuri imense de cărămidă se înfigeau drept în cer. În locul acela noaptea era alungată, o iradiaţie aurie şi transparentă formase aureole perfecte, două nimburi de lumină rotundă se aprinseseră deasupra furnalelor.

— Ard ca două chibrituri, am spus.

Îngrijitoarea se apropie de fereastră, se aplecă înafară şi rămase o vreme cu ochii în cer. Pe urmă plecă să aducă o cană de apă. Se-ntoarse, închise fereastra şi trase perdeaua, umplu cana cu apă proaspătă pentru noapte, şi înainte să iasă din cameră se răsuci deodată spre mine şi spuse cu vocea cîntată şi înaltă :

— Nu, maică, chibriturile se sting.

De unde vin drumurile drepte

„Pe dumneavoastră vă cheamă Cornel Dumitru şi sunteţi de opsprezece ani topitor la funalul din Reşiţa. Pentru cine vă cunoaşte ajunge că sunteţi. Pentru cine vă vede ajunge ce faceţi. Pentru cei care nu au ştiinţă de dumneavoastră, cuvintele nu pot nimic.

Cînd am intrat în locul acela de muncă, balaurul roşu de fontă nu apucase încă să iasă şi numai căldura de iad a cuptoarelor dădea măsura zbaterii lui. Era beznă de-a binelea înăuntru şi nu v-am văzut prima oară şi cînd v-am văzut eraţi tocmai acolo, lîngă iadul de smoală, cu pălăria de crescător de albine împinsă pe spate, cu şorţul lung de protecţie şi cu o cange în mîini. A aţipit lîngă gura fierbinte ? Ascultă ? Aşteaptă ? Pîndeşte ? Ce face omul acela, nu-l trage nimeni afară, dacă plesneşte fonta tocmai acum ?

Cînd v-am spus pe urmă că mi-a fost frică aţi rîs şi mi-aţi spus că scînteia atinge dar nu omoară, că vi-e pielea însemnată de cruste, dar că focul aduce noroc. Focul ! Cînd a venit şi echipa alături s-a făcut moarte, nu linişte-n hală, am văzut bine cum au înlemnit muncitorii pe pasarele şi macaragiul în colivia lui. Şi apoi a bătut clopotul. Doamne, bat clopote-n lume dintr-o margine pînă-ntr-alta şi mie îmi place s-ascult : cîntecul pentru veste de naştere şi de nuntă, zvonul de sărbătoare şi de iubire şi chiar bătaia de plecare din lume aşterne în sufletul meu un început de visare, dar clopoul care ţi-a bătut atunci dumitale, mie mi-a îngheţat sîngele-n oase şi-am înlemnit.

Maistre Dumitru Cornei, am ţinere bună de minte şi cred că şi înţelegere uneori ; dar atunci, în dimineaţa aceea cu toamnă numai în lumea de afară, cu cerul ca sticla albastră şiroind de lumină, de păsări şi de frunze în vînt, în dimineaţa aceea care pentru dumneata nu există decît o dată pe săptămînă şi cîteodată la sărbători, în dimineaţa aceea schimbată pe beznă şi pe căldură şi pe sudori, în clipa cînd cu cangea aceea subţire aţi început să loviţi toţi de-odată în golemul de fier şi de piatră ca să faceţi loc pentru aer şi să fie orificiu de scurgere pentru foc, cînd cu mişcările acelea legănătoare vă aplecaţi şi ieşeaţi din raza exploziei ca într-un ritual de îmblînzire a soarelui, eu am crezut că privirea mă-nşeală sau că ce mişcă-acolo, lîngă primejdie, e o înfiripare de alte fiinţe, că nu sunt oameni cei şapte, că nu e muncă reală, că este o neînţelegere la mijloc. Dar pe urmă v-aţi dat la o parte şi cînd a ţîşnit fluviul roşu am înţeles că n-a fost poveste ci luptă, că lupta e gata şi că sabia a fost înfiptă în gît.

— De unde veniţi ?

— De unde vin drumuri drepte. De unde răsare soarele dimineaţa şi rămîne o pădure în urmă şi la căruţă caii sunt buni.

— Sunteţi fiu de ţăran ?

— Da.

— Şi Reşiţa ?

— Aici s-au oprit caii. Mai departe n-au vrut să mergă şi ţăranul nu poate trăi fără cal.

Riul de fontă curgea de-acuma pe jghiaburi, dumneavoastră stăteaţi cu mine mai lîngă uşă, rideaţi şi sclipeaţi ca poleiul, era pulbere de siliciu în aer, se aşternuse pe chip şi pe haine, în hala aceea străbătută de roiuri roşii de fluturi eraţi ca un brad de crăciun.

— Nu vă e frică ?

— De ce ?

— Nu vă e greu ?

— Da de ce ?

— Mi-a zis cineva că pun întrebări complicate dar dumneavoastră aş vrea să mă înţelegeţi exact : e frică, e greu, meştere ?

V-aţi întors către mine şi aţi rîs multă vreme sub pălăria aceea ciudată cu borurile răsfrînte pe spate, o pălărie rotundă şi albă ca de crescător de albine sau poate o pălărie de matelot. Aţi rîs în felul acela care aduce multă lume în preajmă şi cînd toată echipa s-a strîns de faţă, cu minuşa de cavaler de turnir înălţată în aer aţi strigat : dragoste ! Dragoste, dragoste, iubire de rosturi, iubire pe viaţă şi moarte, am acasă de douăzeci de ani o femeie, nici acolo nu merge altfel. Lumea asta e împărţită toată în drumuri, fată sau domnişoară, ce sunteţi, singurul capăt e al drumului drept.

Stimate maistre Cornei, cînd am ieşit afară dela furnale era soare şi toamnă frumoasă cu păsări pe cer. Vreau să vă spun că scrisoarea asta n-are nici un fel de putere, fiindcă dumneavoastră ajunge că sunteţi ca să fie bine dejurîmprejur. Dar memoria are putere şi are şi inima, dacă ştie să bată, şi sub lumina asta curată de soare eu jur că n-am să vă uit niciodată şi că pe urmele dumneavoastră am să ţin drumul drept.

Oameni de caracter

Prin expresia aceasta înţelegem de obicei un om pe care te poţi bizui în orice împrejurare, previzibil în orice acţiune şi egal cu sine. Recomandarea „e un om de caracter" nu se poate face chiar atît de uşor. Aici se ezită mai mult. Insul poate întruni tot felul de calităţi de prestigiu, a avea caracter însă nu e numai o calitate, e un mod complet de a fi. Contrariul său, omul versatil, are, poate avea, într-o etapă de dezvoltare a societăţii în care criteriile de apreciere mai pot naşte confuzii trecătoare — succese facile, repezi şi neproporţionale cu munca depusă, cu puterea de a produce şi cu cealaltă putere, de adevăr moral, a vieţii sale, şi cu ataşamentul spontan la o activitate comună. Trage ca boul — se zice — nu se descurcă, „nu sesizează situaţia". Acest fel de a judeca un om aparţine desigur insului schimbător care nu priveşte existenţa ca pe un întreg, ca pe o experienţă unică, ci ca pe o infinitate de procedee de a fi, rînd pe rînd încercate şi părăsite. Făcînd la urmă socoteala (şi această socoteală se face totdeauna) reiese că el, acesta din urmă, nici nu a trăit în adevăratul înţeles al cuvîntului, că seriile sale succesive de adaptări sînt tot atîtea autoexcluderi din existenţă sau morţi neînregistrate.

Omul de caracter şi sperie puţin pe cei ce nu-l au, fireşte. Spinarea sa, dacă un eveniment se exercită insistent şi brutal asupra ei, are darul nefericit că nu se pliază centimetru cu centimetru, ci se rupe deodată cu o mişcare dramatică. Adevărul însă e că mai curînd sau mai tîrziu şi de cele mai multe ori — fapt verificat — în faţa unei atitudini dîrze, dozîndu-şi bine resursele fizice şi morale, presiunea brutalităţii slăbeşte, n-are cum să nu slăbească, brutalitatea fiind o stare neinteligentă, dezarmată spiritual. Literatura majoră a lumii este plină de asemenea eroi exemplari. Nu văd cum ar fi posibil, fără să nu cădem în alexandrism — şi cultura noastră este departe de a fi obosit, — un roman sau o piesă de teatru lipsită de un astfel de tip uman lucrat în toate dimensiunile lui complexe, neuitînd dimensiunea artistică. Simpatia publicului merge hotărît spre acest erou, deţinătorul greoi, în aparenţă naiv, al celor mai bune însuşiri omeneşti, despre care avem cu toţii idee, vorbesc de însuşiri, pe care nu toţi reuşim să le aplicăm consecvent. Iată însă că pe scenă sau în paginile cărţii, eroul — eroul credibil, nu fantoşa, fiindcă acest erou s-a văzut şi el cuprins de o îmbrăţişare mincinoasă — tranşează net problema, dînd vieţii o perspectivă nebănuită, trezindu-ne din amorţeală, din comoditatea răspunsurilor. E pentru toţi o revanşă şi o garanţie, dacă arta convinge, că victoria ultimă trece de partea omului care merge drept înainte. Dar, reflectînd puţin, nu victoria e cuvîntul cel mai potrivit. E mai mult decît atît, e sentimentul profund că existenţa are o matcă a ei autentică, una singură, nici biruinţe, nici înfrîngeri, nici bucurii, nici dureri, un vîrtej sublim şi scînteietor, numai — matcă de loc lină sau confortabilă, totuşi ce lucru tulburător ! a noastră. *Toate gesticulaţiile spectaculoase ale istoriei se reduc cu vremea, se pipernicesc ca stelele pitice. Războaiele îndepărtate nici nu se mai ştie bine cine şi contra cui le-a dus şi de ce. Strălucirea generalilor păleşte. Frazele marilor retori cel mult dacă le ascultăm ca pe o muzică, frumoasă, e drept, străină însă de sufletul nostru modern, agitat. Rămîne, transmiţîndu-şi din generaţie în generaţie uneltele, din ce în ce mai perfecţionate, dar pline de aceleaşi pete de lut, marcate de fum, funingine şi sudoare, fapta omului cel mai aproape de ideea de om, omul muncitor.*

Cuptorul duduie de vîlvătăi, jerba de foc ţîşneşte. Trebuie o încordare excepţională a intelectului, trebuie o concentrare specială a talentului, ca să poţi rezista, fără timiditate şi fără nici o mustrare de cuget, în faţa acestui vîrtej sublim şi scînteietor, imaginea existenţei vii, a complexităţii ei. Reşiţa, minunată şcoală a oamenilor de caracter, întreţinînd focul de două sute de ani, te îndeamnă la gravitate. Aceşti bărbaţi voinici, buni la suflet, devotaţi, părinţi de copii, temelia trainică, de nezdruncinat, a societăţii noastre socialiste, sînt fraţii buni ai lui Prometeu, simbolul civilizaţiei omeneşti : ai lui Prometeu, eroul problematic, încăpăţînat şi cel mai de caracter.

Constantin ŢOIU

încăodată și încăodată despre realism

Am citit de mult, nu-mi mai amintesc unde, o veche legendă care istorisea cum a pierit un vestit pictor chinez. El s-ar fi apucat, atunci cînd arta lui atinsese desăvîrșirea, să închipuie pe pînză, cu tușuri delicate, o grădină de vis ; totul în ea era plin de farmec, iarba mătăsoasă, florile suave, pomii grațioși, cărările care compuneau misterioase labirinturi, izvoarele sclipitoare, punțile arcuite gracil peste piraie argintii, pești mirific colorați și mulțimea păsărilor cîntătoare. În fundul tabloului se vedea o peșteră cu umbre moi, îmbietoare. Pictorul a intrat acolo și n-a mai ieșit niciodată. Legenda aceasta poate fi invocată în sens estetist ca un exemplu de autonomie absolută a imaginației creatoare. Ficțiunile artistice au o viață de sine stătătoare ; în universul lor plăsmuitorii de lumi născocite își găsesc o lung căutată aspirație la liniște și pace.

Dar putem interpreta povestea și altfel. Realismul pictorului a fost atît de puternic încît ficțiunea a prins efectiv viață absorbindu-l pe artist. Și lui Apelle se spune că păsările au venit să-i ciugulească strugurii zugrăviți. În Jorje Luís Borges găsim o parabolă asemănătoare, tot de inspirație extrem orientală : unul din împărații Chinei și-a dus suita să-i viziteze palatul ; străbătînd imensa clădire de porcelan, cu nenumărate încăperi, curți interioare și savantă arhitectură, cei cărora le era dat să contemple mereu noile minuni se întreceau în exclamații de uimire. Numai poetul tăcea și părea că-și plimbă peste surprinzătorul spectacol un ochi indiferent. Aproape de capătul itinerariului, el rostí însă vorbele care i-au adus în același timp — spun istoricii... subtili, moartea și imortalitatea. Era un poem foarte scurt, nimeni nu și-l mai amintește. Dar descria palatul întreg cu o fidelitate uluitoare. Nu lipsea nimic, nici o oglindă fumurie, nici un dragon sculptat, nici o miniatură desenată pe albastrele și portocaliile porcelanuri. Toată lumea rămase cu gura căscată. Împăratul se miniie însă cumplit, îi strigă furios poetului : „Mi-ai furat palatul !" și-i tăie pe loc capul.

Acestor ingenioase jocuri străvechi, cu puterile fanteziei omenești sînt tentat să le descopăr un tîlc neașteptat de actual. Sînt ele oare imaginabile într-o artă abstractă, complet nonfiguativă ? Unde să dispară pictorul fabulos, fără pereche ? Între linii frînte și planuri geometrice colțuroase ? În niște pete murdare de culoare ? Prin ce să poată avea mîndria poetul de a-i disputa împăratului bogățiile fără număr ? Înșirînd cuvinte vidate de sensurile lor grele materiale ? Mulțumindu-se cu un pur delir verbal inteligibil ?

Ne întoarcem oricum am suci-o, la eterna problemă a **realismului.** Și-au făcut loc treptat în cărțile teoreticienilor literaturii și articolele criticilor niște jumătăți, sferturi sau optimi de adevăruri, pe care, neglijînd să le măsurăm exact întinderea, ne-am obișnuit să le acceptăm așa ciobite, cu impresia că sînt ultimul cuvînt al fineței intelectuale. Tot mai des întîlnim spunîndu-se că poezia, romanul, comedia, drama și tragedia sînt opere de „ficțiune pură". Ferească Dumnezeu să le imputăm că nu respectă realitatea,

OV. S. CROHMĂLNICEANU

aceasta e sociologism grosolan, vulgaritate, dovadă de incultură crasă. Fără îndoială că literatura nu reproduce viața, lucrurile existente din jurul nostru, „așa cum sînt", nu are ambiția să concureze cu aparatul fotografic, cu magnetofonul și nici măcar cu camera de filmat. La ce ne-ar folosi dacă ar face aceasta ? Cui îi trebuiesc copii după natură, procese verbale ale unor ședințe de producție, ilustrații colorate la acțiunea legilor istoriei ?

E iarăși clar că literatura ca și arta sînt produsele imaginației creatoare omenești și lucrează practic cu ficțiuni. Cum însă ajung acestea din urmă să devie „pure" nu ni s-a arătat niciodată pînă astăzi. Dacă atributul cu pricina urmărește să ne atragă atenția că universul literaturii are o existență imaginară, atunci e prost ales, întrucît plecînd de la o distincție judicioasă spune ceva neadevărat. Ar fi stupid, bineînțeles, să confundăm lumea ficțiunilor artistice cu cea reală și să protestăm cînd Shakespeare pune fantomele să vorbească sau Blaga prezintă o pasăre prefăcîndu-se în om. Dar niciun poet, oricîtă imaginație ar avea, nu poate construi nimic „pur", adică fără nici o contingență cu lumea în care ne mișcăm. Cea mai delirantă fantezie e silită prin însăși natura umană a structurilor noastre mentale să se refere necontenit, vrînd nevrînd, la realitățile existenței. Pînă și autorii de romane științifico-fantastice ori de cîte ori descriu alte universuri, trebuie să combine, fatal, tot datele lumii noastre într-o manieră năstrușnică. Extrapămîntenii au patru mîini, trei sau cinci picioare, comunică telepatic, gîndesc cu un singur creier comun, ș.a.m.d., dar nu sînt alcătuiți **absolut** diferit. Fantasticul „pur" e de neconceput pentru o minte omenească. Haz are faptul că niciun critic, care refuză cu vehemență raportarea literaturii la realitate, nu reușește să elogieze sau să respingă o operă de „ficțiune curată" fără a invoca argumente... realiste. Fiindcă ce alt criteriu ar putea găsi spre a arăta că o construcție „pur imaginară", cum susține el, posedă sau nu **choerența interioară, puterea de a se ține, structura,** caracteristică tuturor lucrurilor închegate. Aceasta e o chestiune de organizare funcțională, cu un anumit **sens** și unde intervine „semnificația" răsare inexorabil lumea reală. Ficțiunile artistice nu sînt, așadar, niciodată „pure". Chiar și cele mai gratuite în aparență dintre ele vorbesc despre o experiență umană colectivă, scoasă din împrejurări istorice concrete. Ba se întîmplă de multe ori ca abia în ele să descoperim exprimată, sub forma construcției imaginare, conștiința maximă a unui grup social dintr-o anumită epocă. Regretatul gînditor marxist, Lucien Goldman a arătat admirabil cum „Andromaca" lui Racine răspundea problemelor tragice cărora trebuia să le facă față mișcarea jansenistă extremă și, prin aceasta, nobilimea de robă franceză la mijlocul secolului XVII.

Legătura **profundă** și **semnificativă** între universul imaginar al operelor literare, bogate și originale, și lumea reală, nereducîndu-se nici la o suprapunere naivă, nici la o corespondență simplistă alegorică sau simbolică, rezultă din structurile mentale înseși forjate de o societate dată și de problemele ei specifice. De aceea ne interesează ideologia implicită a unei creații artistice. Cîtă vreme n-am degajat **viziunea despre lume** pe care o aduce o operă literară, nu putem afirma că am înțeles cu adevărat ce ne spune ea și-i putem judeca efectiv valoarea estetică. Cine strîmbă din nas, cînd aude punîndu-se asemenea probleme, degeaba face declarații de adeziune la marxism ; ceea ce ne oferă cu dărnicie sînt numai vorbe, nu fapte !

george bacovia

„Aud materia plîngînd"

Prin cîte perdele de ploaie și cît de dese, prin cît de abundente și cît de lente ninsori, prin cîte pustietăți de oraș întomnat, de abator, de cimp uitat peste care se abat doar corbii trebuie să treci, urmînd umbra lui Bacovia, pentru ca să ajungi, într-un tîrziu, acolo, în acel centru al tînguirii, de unde se aude o inimitabilă voce lamentîndu-se. Al cui este acest lamento originar, arhetip al tristețelor, al melancoliilor, gemetelor din această poezie ? El nu poate fi al poetului și numai al său, plîns preaomenesc, deoarece poetul însuși pare că îl aude dinafară înfiorat. Încercînd să-l surprinzi pe el în nucleul **propriu,** esențial, al eului său liric, descoperi **altul.** Ce aude Bacovia, ne-o spune adeseori, dar niciodată atît de limpede ca în acel binecunoscut vers din **Lacustră :** „Aud materia plîngînd".

Este tulburătoare (și ireductibilă la simpla relație a „influenței") prezența lui Eminescu ce se străvede — ca prin filigran — în țesătura poematică bacoviană. Prezență ambiguă Bacovia n-a receptat doar direct efluviile pe care le emana poezia marelui înaintaș. Deturnarea acestor efluvii prin rezistență, prin opoziție, este cel puțin egală în măsură cu acceptarea lor. Mai curînd decît unele sonuri eminesciene pe care le poți recunoaște — îndeosebi în perioada tîrzie, obosită, a lui Bacovia —, surprinzi unghiul de refracție pe care-l fac, în creația acestuia din urmă, liniile ce provin din creația celui dintîi. Astfel, atît din poezia unuia cît și din a celuilalt răzbate un vaier ce urcă din adîncuri. Dar izvorul acestui lamento esențial nu este același la Eminescu și la Bacovia ; vocea celui care-și face auzit plînsul este alta, iar vocea poeților care ni-l transmite este neconfundabilă.

Din laboratorul lui Eminescu (la **Rugăciunea unui Dac** și la **Scrisoarea I)** a fost extras acest vers care îndeamnă la nesfîrșite reflexii : „De plînge Demiurgos, doar el aude plînsu-și". Nu este în acest vers, cum s-a spus, un plîns al cosmosului, ci al creatorului. Plînge chiar impasibilul arhitect, cel care-i refuză lui Hyperion posibilitatea suferinței în timp și a morții. Plînsul transcendent, ce nu se poate auzi în lumea muritorilor („doar el aude plînsu-și"), lamento pe care poetul îl „aude" doar printr-un fel de supoziție metafizică (**„de** plînge Demiurgos...") Din această stranie tînguire presupusă a lui Demiurg derivă, în poezia lui Eminescu, vaietul mistuitor al poetului-creator. „De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet" — sună în versiunea sa definitivă versul din **Odă în metru antic** care, într-o formă intermediară, anterioară, din labirintul poetului, apărea sub forma unui vers avînd un tîlc mai profund chiar : „De-al meu propriu cînt, mistuit mă mîntuie". Creația — în înțelesul eminescian — este suferință mîntuitoare. Ca și Demiurg, Poetul plînge **în** și **prin** cîntul său. Un lamento tulburător străbate tot ce poartă pecetea creației. E tînguirea dintîi a creatorului.

Din lirica bacoviană, orice forță demiurgică este absentă. Demiurg s-a mistuit în gol și singură natura e prezentă. Plînsul ce străbate straturile acestui univers liric nu este al creatorului ci al „materiei". Versul amintit din **Lacustră** — „aud materia plîngînd" corespunde versului eminescian amintit mai sus, „De plînge Demiurgos, doar el aude plînsu-și", căci amîndouă indică zona cea mai adîncă, sursa tînguirii celor două poezii, dar în același timp, face sensibilă divergența acestor creații lirice, maxima lor depărtare. Pentru romanticul Eminescu, plînsul e întotdeauna al unui ins, chiar și atunci cînd acesta este Demiurg, misteriosul arhitect al universului, chiar și atunci cînd cel ce plînge nu se aude pe sine, ca în aceste versuri ce aparțin, de asemenea, laboratorului eminescian : „Ei dorm cum doarme-un haos, pătruns de sine însuși, / Ca cel ce-n visu-i plînge, dar nu-și aude plînsu-și" (ed. Perpessicius IV, 387). Pentru Bacovia, plînsul este tînguire cosmică. El nu-și permite nici-o mitică antropomorfizare. Vaietul pare obiectivat ca în clasicul „Sunt lacrimae rerum". Un Bacovia clasic ? Nu, fără îndoială. Dar un Bacovia modern, constituindu-se în bună măsură prin antiromantismul său.

Pornind de la observarea acestui caracter „material" al lamento-ului bacovian schițăm trei corolare privind creația lirică și personalitatea poetului.

Plînsul, așadar, este întotdeauna al altuia. Chiar dacă răsună în sufletul însuși al poetului, sensibil la tot ce e tînguire, plînsul vine de aiurea, dintr-o lume a materiei înstrăinate.

„Auzi ploaia plînge pe drum". „Lampa plînge..." ; „...plînsul toamnei din havuzelennoptate" : „Adorm... ascult... / Afară, la fereastră, toamna a spus — Of !..." ; „În odaie, trist sună lemnul mut..." ; „Copacii pe stradă oftează". Pînă și iubirea poetului geme doar atunci cînd, defunctă, este departe de el, preschimbată în substanță moartă : „Și-aud gemînd amorul meu defunct." Lamento al naturii în derelicțiune. Elementele firii sînt părăsite, golite. Nimic nu e infinit, totul e finit în natura aceasta. Bacovia nu-și îngăduie nici-o aspirație, nici nostalgie a infinitului. Nici reveria sa (ca aceea a unui Baudelaire), nici inteligența sa (ca aceea a unui Poe) nu aspiră să pătrundă vreun mister. În poezia sa nu sînt mistere înfricoșătoare — mitice, metafizice. Nici-un **mysterium tremendum.** Teama care planează totuși în atmosfera lirică bacoviană, care

umanități

pătrunde sau, mai exact, se degajă din interstițiile universului său liric, derivă din acea jalnică stare de derelicțiune a naturii. Natură sterilizată ; nimic fecund în ea (ca la Arghezi care cunoaște o poezie a rodului și proliferării monstruoase). De plumb, de piatră, de fier (oraș, casă, flori, anotimpuri, aripi, amor etc.) viața e petrificată. Nici-o transparență. Univers la antipozii celui baudelairian în care abundă focul, aurul, soarele, luminile, căldurile, parfumurile, „splendorile" volatile, transparente, în care chiar putrefacția e „fosforescentă". Niciun lirism al putrefacției la Bacovia. Să nu înțelegem poezia **Cuptor** „Pe catafalc, de căldură-n oraș, / Încet, cadavrele se descompun..." — ca pe o apologie a corupției. În **La Charogne** a lui Baudelaire o viață superlativă, dezlănțuită, colcăie în măruntaiele cadavrului, exaltare a vieții în anihilarea ei. Nici-o asemenea extază la Bacovia. Răceala acvaticului (ploaie, ninsoare, plumb ca un lichid greu) este dominantă. Materia bacoviană se lamentează, căci e stearpă, înstrăinată de sursa vieții. Metalele sterile, zăpada și ploaia care nu fecundează, asociate cu culorile reci (gri, argintiu), cu albul și negrul, deci cu anihilarea culorilor în totalitatea lor sau cu negarea culorii participă la o metaforică a sterilității. Bacovia nu crede într-o creație cosmică și universul său e supus unei fatale entropii. Materia plînge, în poezia lui, propriul ei vid, întunericul și răceala ei. Lamento al unui univers neluminat, opac în care creatura trece prin ceață, prin perdele de ploaie, prin ninsoare, orbecăie prin tenebre, prin „noaptea udă". Răceală, opacitate, duritate semnifică sterilitatea esențială.

Dar poetul nu cunoaște nici beția creației, extaza creatorului. Artistul se neagă într-însul necontenit și creația sa are loc în ciuda, în pofida negației, e — cum vom vedea — un triumf asupra ei. Cît de profundă este această negare a creației înțelegem dintr-o serie de gesturi simptomatice ale poetului (în poezia sa, firește). Și, înainte de toate, din marea pasivitate a însului bacovian (încă o dată nu ne referim aici la omul Bacovia, ci la „chipul" său poetic). În fața lucrurilor acest ins e pierdut. El se lasă pătruns, străbătut. E la discreția altora, a lucrurilor, a elementelor. Se lasă dus, mutat, lovit de val. Senzațiile nu sînt, pentru el, prilej de acțiune, ci de suferință. El nu face ceva ci i se întîmplă ceva. Poeziile consemnează stări nu acte. În el lucrurile se petrec cu participarea sa resemnată ori „nervoasă" : „Ca și zarea, gîndul meu se înnegri". Gesturile sale sînt de acceptare, iar rarele acțiuni sînt derizorii ori dezolante : „Și de lume tot mai singur, mai barbar / Trist cu-o pană mătur vatra, solitar..." Marea pasivitate tinde spre letargie. Incertitudini, nehotăriri, marasm, acedie indică, toate, grava leziune a centrilor activi, suferința **creatorului** din el. Sedus de vid, de van, de deșert, el nu opune nici-o rezistență chemărilor potrivnice creației ? Dar creația aceasta există. Desigur, mereu fragilă, mereu amenințată și purtînd în straturile ei cele mai intime tremurul continuu al acestei amenințări. Bacovia nu cunoaște și nici nu caută — asemenea „damnaților" — o trăire extatică ori un stupefiant în poezie, în limbaj. El refuză faldurile somptuoase, solemnitatea „marei poezii". Teribil de lucid, ironia sa mușcă în miturile artistului emise de romantici, preschimbate în mărunțiș sentimental într-o perspectivă mic-burgheză a sfîrșitului de veac. „Tu citești nazalizînd / O poemă decadentă, cadaveric parfumată, / Monotonă". Autoflagelare a spiritului creator. „Duduia visează-un poet, / Bizar, singuratic, nebun." Totul, pînă la condamnarea creatorului dintr-însul : „Azi nu mai scriu nimic..."

Sterilitatea „materiei", anihilarea creatorului sînt strîns asociate cu neutralitatea, depersonalizarea vorbirii. Abundă în poezia lui Bacovia verbele impersonale, acțiunile pe care nu le face cineva, care nu au un agent. Prezența obsedantă a ploii, a ninsorii este, în același timp, aceea a unor elemente reci, sterile, mortificatoare și prezență a impersonalului. Natura bacoviană nu acționează ci e — dacă se poate spune astfel — acționată. Ea nu e, ca să folosim o veche distincție filozofică, **natura naturans** ci **natura naturată.** Plouă, „ninge grozav", „ninge gri", burează, „e foșnet", „e somn". Convulsii ale unei materii în fond statice, în care somnul e greu, de plumb. O tristețe fără nume, ireductibilă la tristețea preasubiectivă a poetului, plutește în atmosfera acestei lirici. Plînsul bacovian, de la care am pornit în acest scurt comentariu, nu este doar al însului, nici chiar atunci cînd e zguduit de „un plîns intern" ca de un seism ce depășește hotarele ființei, căci (asemeni expresiei impersonale a lui Verlaine din versul : „Il pleure dans mon coeur") poetul știe că ploaia și zăpada și lacrimile cad într-însul, dar nu el e cel care stîrnește, că participă la ele și că torentul lor chiar n-ar putea să modifice un punct ferm, de impasibilitate a sa : „În cercul lumii comun și avar... / Mă zguduie de mult un plîns intern ; Și-acest fel (de-a fi) va fi etern / Și de nimic pe lume, nu tresar."

„Și de nimic pe lume nu tresar". Să fie, oare, aici, într-o zonă a impasibilității chiar, acel punct ferm a cărui existență, oricum, trebuie să o presupunem pentru ca să înțelegem cum a fost cu putință într-o existență tarată, minată, ruinată, într-o lungă experiență a eșecului, acel triumf al creației care e poezia lui Bacovia ? Fără îndoială, omul a avut o rară vocație a eșecului. Dar, în același timp, printr-o ironică răsturnare a destinului său, o rară vocație de a face să eșueze eșecul. Poezia sa este o izbîndă a expresiei asupra mizeriilor unei existențe, un eșec al eșecului. A poematiza — așa cum a făcut-o el — eșecul, înseamnă a triumfa asupra lui. Aceasta pentru că, printre altele, a cinstit cuvîntul poetic și — dincolo de toate temerile și disperările și neîncrederile sale — a crezut într-o relație fermă dintre cuvinte și lucruri. A crezut în corespondența dintre cuvînt și materie. Cuvintele poeziei sale devin astfel lucruri ce se vor savurate ca atare, ele avînd savoarea materială a lucrurilor. Nu e vorba, aici, doar de rafinatele euforii ale simbolismului. Poezia lui Bacovia nu poate fi subsumată în esența ei unei poetici simboliste. În chiar prozaismele voite ale acestui poet — care ironiza într-însul „creatorul" — printre locurile comune suspendate într-un vid al ironiei, descoperi distanța pe care artistul și-o ia față de obiectul artei sale. Nici-o beție la acest liric al rupturii cu „burghezele zări" ale societății și artei. Ci multă luciditate la acest „nervos".

Recitindu-l, azi, ascultînd în versul său „materia plîngînd", ca un bas continuu, deslușesc armonicele acestei voci, căutarea triumfătoare a poetului expresiei fericite.

Nicolae BALOTĂ

Portret de
FLORICA CORDESCU

Lacustră

De-atîtea nopți aud plouînd,
Aud materia plîngînd...
Sînt singur, și mă duce-un gînd
Spre locuințele lacustre.

Și parcă dorm pe scînduri ude,
În spate mă izbește-un val —
Tresar prin somn, și mi se pare
Că n-am tras podul de la mal.

Un gol istoric se întinde,
Pe-aceleași vremuri mă găsesc...
Și simt cum de atîta ploaie
Piloții grei se prăbușesc.

De-atîtea nopți aud plouînd,
Tot tresărind, tot așteptînd...
Sînt singur, și mă duce-un gînd
Spre locuințele lacustre.

Plumb

Dormeau adînc sicriele de plumb
Și flori de plumb și funerar vesmînt
Stam singur în cavou... și era vînt...
Și scîrțîiau coroanele de plumb.

Dormea întors amorul meu de plumb
Pe flori de plumb, și-am început să-l strig
Stam singur lîngă mort... și era frig
Și-i atîrnau aripile de plumb.

Lacustre

Tant de nuits qu'il pleut sans vacarme...
J'entends la matière en larmes...
Je reste seul, brisant le charme
Des habitations lacustres.

Je dors sur des planches humides,
Sous moi se heurtent les flots gris —
Le sommeil fuit, car il me semble
Qu'on marche sur le pont-levis.

Un vide historique s'étend,
Je cherche le temps où je vis...
Je sens sous le poids de l'averse
S'effondrer les lourds pilotis.

Tant de nuits qu'il pleut sans vacarme...
En tressaillant, j'attends l'alarme...
Je reste seul, brisant le charme
Des habitations lacustres.

Plomb

Ils sommeillaient, les lourds cercueils en plomb,
Les fleurs en plomb, le lugubre suaire —
J'étais seul... le vent hantait l'ossuaire...
Elles grinçaient, les couronnes en plomb.

Il dormait tordu, mon amour en plomb
Sur des fleurs en plomb; sourd à ma prière —
J'avais froid, seul, près du mort solitaire...
Des ailes ployaient sous le poids du plomb

Gh. Bacovia

(En français par *Raoul ESCADE*)

Șerban cel Rău

Intervievat de către Adrian Păunescu, criticul Șerban Cioculescu ne-a pus în fața unui memorabil document de istorie literară. Sigur, ceea ce ne-a impresionat cel mai puternic nu este reetalarea marilor sale daruri cărturărești ci confesia dramatică a unei ființe care se socotește apropiată și de **alt** crepuscul decît cel autumnal spre care ne îndreptăm... Verva știută, aproape antipatic de egală, a celui ce ni l-a redat într-o ediție definitivă pe Caragiale, prinț al zeflemelei candide, pare să se fi domolit, replica e mai ostenită, mai greoaie poate și criticul își mărturisește cu amărăciune condiția de om îmbătrînit printre cărți. Spectacol teribil : un bărbat tînăr, înarmat cu deferența învățăcelului dar „crud" și sarcastic, îi smulge temutului critic cuvintele unui posibil testament.

Ciudat destin ! Să lucrezi printre priviri ostile, să intri în conflict cu autori din generația ta dar și cu autori din generația copiilor tăi. Fragil, purtător al unei bizare mustăți, cu toate datele prințului nefericit dar părînd mai ales pasărea tiranică (pradă eternă a caricaturiștilor facili) omul mai întîi rău, neîmpăcatul, cîrtitorul... Ciudat destin... Îi doresc vîrsta patriarhilor dar nu uit frigul depus pe literele cu care s-a spovedit și — odată încheiată lectura — trebuie să spun că l-am gîndit pe bătrînul cărturar cu o căldură apropiată de dragoste. Nu mi-a plăcut niciodată. L-am urmărit cu iritare și mă gîndeam cîndva să-l provoc, printr-o scrisoare „dură" la un dialog. (Și totuși, ce lucru fantastic ! Un bătrîn cu care cutezi să te bați, un bătrîn în care vezi, oricînd, cavalerul...) Nichita Stănescu mi-a povestit un episod tulburător : Șerban cel Rău, înamorat pînă peste coate de nepoțica lui, s-a deplasat la grădina zoologică și s-a fotografiat în anturajul leilor, tigrilor și girafelor pentru a-i dovedi fetiței „vitejiile" bunicului. Se pare că acele poze există. Am vrut să le fur și să le public pentru a-l „despuia" pe bunicul-Tartarin, de însemnele „spaimei" care i-au adus o celebritate dureroasă. M-am răzgîndit. Prea a fost, prea e, rău... Lui Nichita i-a inventariat îngerii ca Pristanda steagurile electorale, de curînd l-a bruscat pe un tînăr talentat (Paul Emanuel) într-un articol în care era parcă bucuros că poate spune **nu,** pe un venerabil eminescolog l-a urmărit cu dubioasă fervoare, din eroare în eroare, în mai mulți „articuli" etc., etc... Și cu clasicii a fost rău. Pentru bătrînul meșter, **„Ciocoii vechi și noi nu are nici o valoare estetică",** omului Odobescu îi reproșează **plăcerile gastronomice** dar și **propensiunea sinuciderii,** Negruzzi e un **diletant de calitate** etc., etc...

Șerban Cioculescu și-a asumat cu stoicism rolul „răului" ; spiritul său a putut părea animat doar de porniri distructive, maliția i-a cenzurat „sfătoșeniile" care l-ar fi „salvat" și ne apare azi ca un caz literalmente aparte al literaturii române. Îl vom regreta ? Îl vor regreta scriitorii ce ne vor urma ? Sînt sigur că da, după cum sînt sigur că voluntara-i poză de damnat e, interior, dinamitată de suavități, drapate în fraze aparent cinice, intențiile sale sînt sincrone cu ale cititorilor gîndirii literare românești : împingerea literaturii române pe pragurile universalității.

Drag kamikadze, criticul ne apare ca o necesitate de prim ordin a obștei scriitoricești și, de-ar fi trebuit să-l creem, capacitatea noastră de invenție nu cred că ar fi putut întrece exemplarul de excepție ce ni s-a oferit într-un act de jertfă.

Îi așteptăm **răutățile,** pe ale sale ca și pe ale lui Alexandru Piru care pare a-i urma pe jețul cu mărăcini și cred că și despre domnia sa putem vorbi ca despre un bătrîn de viitor...

Gheorghe TOMOZEI

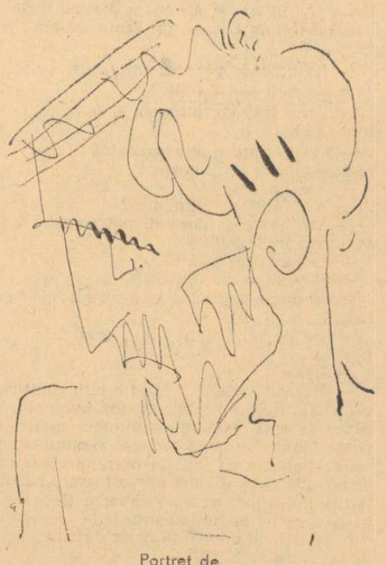

Portret de
CONSTANTIN POPOVICI

VIAȚĂ, POEZIE, PROZĂ

Viața mea, cum a fost și cum nu a fost, să n-o invidieze nimeni.

zaharia stancu: memorii

În oraș se alcătuise de către tineri studenți (care nu erau chiar așa de tineri, pentru că făcuseră războiul) un cerc cultural. Se adunau cu toții, seara, la o berărie sau la o cafenea și întocmeau planuri să editeze ziare și reviste, să alcătuiască o echipă de teatru de amatori care să pregătească și să dea spectacole. De ce nu? Războiul trecuse. Alții își lăsaseră oasele pe cîmpurile de luptă dar ei scăpaseră cu viață. Noi toți care locuiam în acel orășel am fi putut muri în război sau din cauza războiului și nu murisem. Trăiam și acum se cuvenea să ne bucurăm de viață, trăiam și acum se cuvenea să ne bucurăm pentru simplul motiv că nu murisem, că trăiam și că mai aveam să trăim. Firea mea nu-mi îngăduia să mă bucur din plin de nimic. De altfel niciodată nu m-am bucurat de ceva pe deplin... Cănuță om sucit... Om sucit în viață, om sucit în moarte și, desigur, om sucit și după moarte...

Eram înconjurat toată ziua de oameni, la judecătorie unde o sumedenie de cetățeni așteptau ca domnul Judecător Ceaciran să le facă dreptate și pe unde foiau avocații, în oraș unde luam masa la birtul lui Penuș Ruscu sau la o cafenea, seara la biblioteca urbei. Mă stăpînea în permanență sentimentul de singurătate sau, mai bine zis, de însingurare. Acest sentiment mă stăpînește și astăzi și a fost mereu prezent în mine de-a lungul celor cincizeci și ceva de ani de cînd scriu și public și, de asemeni, a fost prezent în toate cărțile mele de proză sau de poezii. Și apoi, anii aceia, primii după războiul mondial care durase atît de mult și zguduise lumea din temelii, tulburi și neliniștiți, se întîmplaseră a fi și anii trecerii mele de la copilărie la adolescență.

Orașul de lîngă Dunăre era plin nu numai de ploile, de ciclele și de noroaiele toamnei, ci și de fete. Dar, nu... Aici n-am să vorbesc nimic de fetele din orașul de lîngă Dunăre. Nici măcar de domnișoarele Vidian, fetele cu cei mai mari ochi pe care i-am văzut vreodată în lume. Îmi rezerv plăcerea de a vă prezenta toate acestea în romanul **Bal la Greci,** din lungul ciclu **Desculț,** roman, mult drag între altele, pe care sper să-l isprăvesc într-o zi de scris. În perioada aceasta, am cunoscut într-o seară în grădina publică, poate la biblioteca Gheorghe Lazăr, un băiat scund, cu capul mare, galben la față și care tușea într-una. Îl chema Marin Gheorghe Pârlitu. Era elev în ultima clasă a liceului Sfîntul Haralambie, scria literatură și se pregătea pentru universitate. «Am să-mi iau licența în franceză, am să-mi trec un doctorat la Paris, am să devin profesor universitar...» Era plin de speranțe și nu vedea înaintea lui decît lumină. Într-o seară, pe cînd ne plimbam prin grădina publică, unde muzica militară cînta un vechi vals vienez, Marin Gheorghe Pârlitu mi-a vorbit cu o extraordinară căldură despre un scriitor ciudat din țările de miazănoapte ale Europei, pe care îl chema Knut Hamsun. Mi-a dat să citesc **Foamea** și **Pan.** Am rămas, ca și Marin Gheorghe Pârlitu, entuziast de lectură și în cursul anilor care au urmat am cumpărat și citit, cu infinită admirație, toate cărțile acestui titan al literaturii.

De unde, Doamne, de unde era să știu atunci că peste numai doi ani noul meu prieten va muri de oftică și că noi toți, prietenii lui, aveam să-l îngropăm într-un colț al cimitirului orașului? Și de unde, Doamne, era să știu atunci că peste ani și ani mi-era dat să ajung să fiu tradus, ca prozator, în graiurile Țărilor Nordice? Cu prilejul apariției romanului **Desculț** în suedeză, editorul meu din Stockholm, domnul Einar Ebe, m-a invitat să-i vizitez țara. Am mers cu trenul pînă dincolo de Cercul polar, la Kiruna, iar de acolo, în Norvegia, la Narvick. Aci nave britanice scoteau din adîncul fiordului vasele de război scufundate de nemți în bătălia de la Narvick. Era în iulie. Soarele pogora pînă la marginea orizontului, dar nu apunea după munții norvegi cu vîrfurile acoperite de zăpadă albastră, ci începea să urce din nou spre cumpăna cerului. La miezul nopții, văzduhul era tot atît de alb ca la miezul zilei și dacă voiai să citești ziare nu era nevoie să aprinzi vreo lumină. La Narvick, am colindat orașul și portul două zile și două nopți mai mult amețit decît treaz, aproape beat. Mă îmbătaseră marii munți negri cu povîrnișurile ca păcura, tăiați cu briciul parcă pe marginile prăpăstioase ale fiordului, mă îmbătase cerul cu totul altfel decît acela pe care îl cunoscusem în biet orașul de lîngă Dunăre în care Marin Gheorghe Pârlitu se plimba cu mine și cu alții pe uliți strîmbe și întortocheate vorbindu-mi de eroii și eroinele lui Knut Hamsun. Unde era Edvarda și unde era Glahn? Unde se ascunsese domnul Mac pe a cărui firmă din apropierea apelor oceanului scria „Depozit de sare și butoaie goale". Eva! Mai ales mă întrebam unde era Eva. Și unde Victoria, și unde Benoni și unde misterioasa Ilajaly! Căutam pe străzile Narvickului eroii îndrăgiți și eroinele atît de ciudate ale cărților lui Hamsun. Și nu găseam nici un erou. Și nu găseam nici o eroină. Nu găseam nici un bărbat cu mustățile ascuțite care să-i semene, fie și pe departe, autorului meu preferat. Munții erau negri, fără un fir de iarbă și fără o gîză, fără nici o urmă de viață, înspăimîntători, mai mult chiar decît înspăimîntători. Femeile erau cum erau: aspre, ciolănoase, spălăcite, fără pic de farmec, dar, peste alți ani, am întîlnit într-un restaurant de noapte la Paris o fată care se născuse și crescuse în Norvegia. Era ușor negricioasă la obraz, cu ochi rupți din întunericul iadului. Cînta și dansa. Cîntecul ei era dulce și în același timp era sălbatic iar dansul ei, singur dansul ei îți fărîma, îți aprindea și-ți topea trupul. Într-o pauză am întrebat-o:

„Cum te cheamă"

Și mi-a răspuns:

„Udovica, Raja Udovica mă cheamă"

Ar fi fost interpreta ideală a fetișcanei Kera dacă s-ar fi turnat un film după romanul meu **Șatra.** Venise călăuzită de un bărbat înalt și spătos, din nu știu care fiord norveg, să cucerească Parisul cu cîntecele și cu dansurile ei. Îl și cucerise, pe sfert. Cînta și dansa în patru localuri de noapte. «Dacă voi avea nevoie de dumneata într-un film...»

Mi-a dat o adresă vagă a unuia din acele hoteluri suspecte mirosind a lemn putred și a stelnițe. „Dacă într-adevăr vei avea nevoie pentru un film o să mă găsești cu ușurință. Pînă atunci voi deveni celebră..." Am revăzut de atunci Parisul cel puțin de două ori. Am căutat-o. Și, cum bănuiți, nu am revăzut-o.

Celebru! Să devii celebru!... Să te cunoască mulți oameni, să te cunoască multă lume. Căci toți care aspirăm la celebritate și, în cele din urmă la nemurire, sîntem asemeni fluturilor. Unde va fi cenușa noastră și unde zăpezile de argint ale anilor pe care i-am trăit legănîndu-ne în speranțe? Sărmană Raja Udovica! Parisul e ca un foc înalt înconjurat de oceane de întuneric. Fluturi din toate țările globului vin către aceste flăcări, se apropie de ele, se aprind și ard. Cine să-și mai aducă aminte de cenușa lor?

La Narvick am fost invitat de către conducerea unei case muncitorești de cultură să fac o comunicare cu privire la scriitorii nordici traduși în limba română. N-am avut curajul să refuz. M-am așternut pe lucru și comunicarea a fost scrisă la timp. Am rostit-o într-o sală supraîncărcată de public. Mulțumită lui Marin Gheorghe Pârlitu citisem încă din tinerețe lucrările lui Knut Hamsun. Știam că acest idol al tinereții mele trecuse, în vremea ultimului război mondial, de partea naziștilor. Revista mea, **Azi,** exista încă. Fasciștii nu cuceriseră, pe deplin, puterea în statul român. La aflarea veștii că bătrînul scriitor norveg (premiul Nobel) primise să fie directorul oficiosului trădătorului Quisling scrisesem un articol de o pagină de ziar. Veștejeam trădarea lui Knut Hamsun și-mi exprimam părerea de rău că un scriitor atît de mare, în momentele cele mai grele își trădase patria și poporul. Cenzura interzisese apariția articolului meu. Credeam pe atunci ca și astăzi că un scriitor cu cît este mai mare cu atît sînt mai mari obligațiile sale față de propriul său popor, față de patria sa.

Pe cînd mă aflam la Narvick nu uitasem comportarea din timpul războiului a lui Hamsun dar mi s-a părut nedrept să nu-l pomenesc așa că, după ce am vorbit îndelung de alții am pronunțat și numele lui Hamsun. La auzirea acestui nume, care pentru norvegieni devenise odios, sala a fremătat și, în vreme ce vorbeam, am simțit cum simpatia cu care fusesem primit scade. Am înțeles că făcusem o greșeală și mi-am scurtat comunicarea. După mine s-a urcat la tribună un lider sindical local care a vorbit mai bine de o oră. Mi-a mulțumit pentru comunicare și m-a certat cu asprime pentru faptul că am pronunțat, în comunicarea mea, numele lui Hamsun. „Da, Hamsun a fost un scriitor mare. Dar trebuia să fie tot atît de mare și ca cetățean. În ceasuri grele el și-a părăsit patria și poporul și a trecut de partea ocupantului". Ascultam și realmente urechile mi se făcuseră roșii ca focul și îmi ardeau. Pe atunci ocupația nazistă era încă proaspătă în mințile oamenilor. După aceea anii au trecut și în trecerea lor au șters multe. Au șters, în bună măsură, și amintirea ocupației naziste (ocupație înfățișată cu atîta talent de americanul John Steinbeck în admirabilul său roman **Nopți fără lună**) au șters în bună măsură și resentimentele provocate de trădarea lui Hamsun. Astăzi faptele trecutului și-au pierdut mult din gravitatea lor de altădată, iar oamenii mai tineri, care s-au născut după război, ne întreabă: „Pentru ce v-ați bătut?" Oricare ar fi răspunsul nostru el rămîne nemulțumitor. Cărțile lui Hamsun circulă iarăși în toată lumea iar în Norvegia sînt mereu tipărite și retipărite.

Dar, într-adevăr, de ce-o fi avut loc ultimul război mondial? Deși i-am trăit începutul și sfîrșitul nu știu prea bine și nici nu mi-ar fi de prea mare folos dacă aș ști. Știu atît: că el nu trebuia să izbucnească. Omenirea nu avea nevoie nici de atîtea cadavre și nici de atîtea mormane de cenușă.

Noi care am trăit timpul primului război mondial, și am avut norocul sau nenorocul să scăpăm cu viață am sperat mereu că acest război va fi ultimul. Ne-am desmeticit abia atunci cînd am băgat de seamă că fascismul îl pregătește pe al doilea.

Perioada trăită la Turnu Măgurele mi-a fost prielnică scrisului. În oraș, după plecarea ocupanților nemți și după demobilizarea ostașilor care făcuseră războiul și-i supraviețuiseră, a început o mare fierbere. Tinerii (purtau încă uniforma militară din lipsă de haine civile) se întorseseră din război însuflețiți de o mare dorință, — aceea de a schimba lumea. Se întîlneau ziua și seara pe la cafenele, pe la circiumi, pe la berării și discutau la nesfîrșit. Puneau la cale întemeierea unei asociații culturale, propuneau întemeierea unui teatru de amatori, apariția unor ziare și reviste, cîte și mai cîte. Deși timid, mă amestecam printre ei, îi ascultam iar pe cei ce mi se păreau a fi mai citiți și mai mintoși îi admiram. Mereu mă întrebam cu neliniște: «Oare voi izbuti ca într-o zi să știu și eu atîta carte cîtă știu ei?» Depindea de mine, de puterea mea de muncă și de rezistență, de voința mea, de perseverența mea

ZAHARIA STANCU la 16 ani
(fotografie din anii 1917—1918)
„Citeam tot ce-mi cădea în mînă și mă pregăteam să debutez în literatură."

Teatrul de amatori a luat ființă și actorii improvizați au dat două spectacole admirabile, unul cu **Scrisoarea pierdută** a lui I. L. Caragiale și altul cu **Patima roșie** a lui Mihail Sorbul care în anii aceia a fost autorul dramatic cu cel mai mare succes. A apărut un ziar săptămînal **Victoria.** Pe urmă cei ce-l întemeiaseră s-au certat, echipa s-a rupt în două și a mai apărut încă un ziar, **Cuvîntul.** După aceea au apărut: **Secerea,** organ al mișcării țărănești, **Steaua,** organ al partidului poporului (averescanii) și încă cinci, dacă nu cumva șase. Le citeam cu atenție și uneori și cu silă. Acum, tinerii își aruncau unul cîte unul mantia romantică a idealurilor nobile. Invidia, lupta pentru întîietate, ambițiile politice au sfărîmat tot ceea ce se înjghebase în entuziasmul victoriei. În orășelul de lîngă Dunăre au luat naștere nuclee ale unor partide politice noi. Pentru a nu pieri partidele politice bătrîne și-au deschis larg porțile elementelor tinere, i-au înghițit pe tineri, i-au topit în rîndurile lor. S-au înjurat unii pe alții, s-au atacat cu o cruzime neobișnuită, pînă la urmă s-au compromis cu toții. Ziarele săptămînale și-au rărit apariția, și-au pierdut interesul, au dispărut. Două sau trei dintre ele au supraviețuit pînă prin 1944. La unul din aceste ziare, **Victoria,** am debutat ca ziarist prin 1920. Dar aceasta este, cum spune Kipling, o altă poveste. Ochii mei, ca și ai altora, se îndreptau spre presa din Capitală și, în primul rînd, spre presa literară. Apăreau aci **Adevărul literar** sub conducerea dramaturgului A. de Herz, **Flacăra** dirijată de Ion Minulescu care îl avea ca secretar de redacție pe Vintilă Rusu-Șirianu, apărea **Universul literar,** foaie generoasă cu debutanții, unde avea un cuvînt de spus Nikita Macedonski, unul din fiii marelui Alexandru Macedonski care murise cu puțin timp înainte de perioada de care vorbesc. O revistă intitulată **Foaia tinerimii** editau frații Donescu, elevi de liceu. De revistă însă se ocupa activ locotenentul medic Iosif. Multe și interesante scrisori mi-a scris acest medic locotenent Iosif pe care nu l-am văzut niciodată. Trebuie să recunosc aici, că, prin sfaturile pe care mi le-a dat mi-a ajutat mult debutul. În **Foaia tinerimii** mi-a publicat un sonet în care rimam **umbră** cu **tundră** și o pagină de proză intitulată, după cîte îmi aduc aminte, **Zi de vară.** Ziarul de nuanță liberală, numit **România nouă** și dirijat de un Dr. Creangă, avea, în fiece duminecă, o pagină literară de care se îngrijeau doi poeți: Ion Minulescu și Alfred Mosoiu. Prin mijlocirea lui Dem. Gâlman (sonetist de seamă care mai tîrziu a devenit tenor la Opera Română și a murit asasinat într-o dramă amoroasă) îmi s-a publicat la **România nouă** o poezie numită **Ginduri.** Coleg de pagină: Ion Barbu cu poezia **Toiagul.** Într-o zi, plictisindu-mă peste măsură de orașul pe lîngă Dunăre și de munca mea de acolo mi-am cumpărat cărți de școală, de clasa întîi de liceu, mi-am adunat puținele lucruri pe care le aveam, le-am făcut legătură și m-am dus la gară. Peste două ore mă aflam la rubedeniile mele din Roșiorii de Vede. Cunoșteam destul de bine orașul. Amănunte asupra anilor mei de liceu am însemnat în **Pădurea nebună** și nu trebuie să mai repet aici. Ar fi greșit însă dacă n-aș adăuga de îndată că în acest oraș vechi, mlăștinos și prăfos, așezat din vechime pe rîul Vedea mi-am început studiile secundare la vîrsta la care, în mod normal, ar fi trebuit să mă aflu la Universitate. Războiul însă, care multora le luase viața, pe a noastră o răsturnase. Era bine și așa. Trăiam. Munceam, Speram. Visam

Dorința de a deveni scriitor mă muncea de mulți ani. Mi se părea (și eram încîntat de aceasta) că am venit pe lume pentru a le spune oamenilor, în versuri și în proză, ceea ce nu le mai spusese nimeni pînă atunci. Amintindu-mi de această naivitate acum rîd însă atunci credeam cu toată seriozitatea. Dacă n-aș fi crezut n-aș mai fi scris. Poate că ar fi fost mai bine și pentru mine și pentru literatură. Nu știu. Viața mea, cum a fost și cum nu a fost, să n-o invidieze nimeni și, cu atît mai mult, să nu și-o dorească nimeni.

cuvîntul cititorilor

Cartea și recompensele

Revista „Luceafărul" a pus în discuție literatura pentru copii. În calitate de părinți, preocupați îndeaproape de educația copiilor noștri, considerăm că problema aceasta este extrem de importantă și că discuția se poate lărgi. Iată despre ce este vorba: programa de învățămînt face trimiteri de lectură particulară, la cărți care nu se găsesc întotdeauna în librării. S-a întîmplat adeseori ca, încercînd să procurăm de aci, din librăria noastră din Reșița unele volume de literatură, ele să nu se afle în raft. Ce e de făcut în condițiile acestea? Să scriem la București? Întîmplarea face să avem copii silitori și care învață bine, copii cu dragoste mare de carte. Problema nu este ca ei să obțină premiul întîi ci să-l mențină și mai departe. Dar cum să mențină premiul dacă nu ai cărți.

O altă problemă care trebuie ridicată privește calitatea cărților care se distribuie sub formă de premiu atît la Școala elementară cît și la concursul „Cine știe meserie ciștigă". Noi nu întrebăm aci de ce edițiile publică și literatură care nu se vinde, asta este altă problemă ceea ce ne interesează este cum de se întîmplă ca tocmai copiilor merituoși și muncitorilor bine pregătiți în meserie din punct de vedere teoretic, să li se distribuie ca formă de recompensă tocmai cărțile rămase de ani de zile prin rafturi, rebuturi, cum se zice la noi. Oare e bine și este drept?

Anatolie CIOBANU
și
Aurel BĂDESCU
muncitori oțelari
la C.S. Reșița

Promoții

În anul în care uzinele reșițene împlinesc două secole de activitate industrială mi-am pus următoarea întrebare: cîți muncitori au trecut pragul școlilor profesionale sau tehnice în vederea calificării într-o meserie oarecare? Și cum problema aceasta privește instrucția cultura m-am gîndit că răspunsul își poate afla și în revista dumneavoastră un ecou. Iată deci: în arhiva Grupului școlar al U.C.M.R., există cîteva documente care atestă începuturile calificării muncitorilor prin școli profesionale. Acestea spun că în anul 1907 a luat ființă o școală profesională sub numele A.V.T. — Gyari-Iparitanoc-iskola. În anul 1921 a fost înființată Școala Industrială a Uzinelor din Reșița, funcționînd sub această denumire pînă în anul 1943 cînd, datorită creșterii forței de muncă a luat naștere Școala tehnică mediemodel a uzinelor. Noul adus de această școală odată cu înființarea ei, a fost faptul că a dat posibilitate spre calificare tinerilor care au absolvit primele patru clase elementare. Pe lîngă acest fapt, la această școală se făceau de pe atunci încă teste în ceea ce privește repartizarea tinerilor după aptitudinile pe care le manifestau pentru o meserie sau alta.

Peste 1 400 de candidați s-au prezentat la primul examen de admitere al școlii înființate în 1943. De atunci și pînă acum, școala profesională și-a mai schimbat de cîteva ori denumirea dar numărul absolvenților ei este impresionant. Se apreciază că de la 1938 și pînă în anul 1971 au absolvit cursurile școlilor profesionale și tehnice din oraș un număr de 44. 500 elevi care au devenit muncitori calificați într-una din cele 35 de meserii înscrise pe lista meseriilor de pregătire în școlile reșițene. Acestui număr impresionant de muncitori calificați în meserii de furnaliști, oțelari, laminatori, lăcătuși, strungari, frezori, sudori, etc. li se adaogă aproximativ 2 500 de maiștri sau tehnicieni care au absolvit cursurile școlilor tehnice de maiștri sau post-liceale. Ne mîndrim cu faptul că absolvenții acestor școli muncesc astăzi în întreaga țară, că școlile de la Reșița au trimes oameni de nădejde la București, Timișoara, Craiova, Călan. Gîndurile noastre sunt alături de ei.

Alexandru BEUCA
secretarul Grupului Școlar
al U.C.M.R.

Momentele de altădată ale istoriei trec în prezentul nostru

Nu o dată sărbătorirea unui eveniment istoric din trecut ne face să ne gîndim la noi înșine. Reșița industrială împlinește 200 de ani și această dată ne gîndim că se leagă de istoria mare a țării și de șirul evenimentelor pe care le continuăm noi astăzi.

Eu mă simt foarte legat de istoria muncitorilor ceferiști și mă adresez revistei Dumneavoastră pentru a-mi exprima o dorință în privința monumentului eroilor ceferiști care întîrzie să fie ridicat. Locuiesc în preajma Gării de Nord de aproape 11 ani, sînt pensionar, mă duc și mai stau în parcul din fața Palatului C.F.R. și acolo pe o bancă, noi pensionarii, mai discutăm și de trecut și de prezent și de viitor.

Și nu o dată ne punem întrebarea: oare cîți ani mai trebuie să treacă pentru ca pe locul din mijlocul Parcului, unde stă scris pe marmură că aici se va ridica un Monument în memoria eroilor ceferiști ai Griviței 1933, se va ridica monumentul însuși? Comitetul de Cultură și Artă, am convingerea, se va apleca asupra problemei importante a monumentelor ce trebuiesc ridicate în memoria evenimentelor mari ale istoriei noastre, știut fiind că ele folosesc educației prezentului, și pot transmite tuturor, indeosebi tinerilor, sentimentul de continuitate a muncii, a luptei și dragostei pentru țară și pentru oamenii ei.

Moise OPRIȘAN
Calea Griviței 148
București

ARTE

TELEVIZIUNE

Magazinul duminical

Ca ziarist, Emanoil Valeriu are un statut profesional demn de invidiat. Într-o discuție posibilă despre jurnalistica românească i-aș acoperi numele și prenumele cu laude și l-aș îndemna să nu iasă niciodată din linia întîi. Sunt destule motive să cred că actualul întocmitor al „Magazinului de duminică" dispune și de inteligență și de spirit de observație și mai ales de capacitatea de a se exprima. Dacă publicisticii noastre cotidiene i s-a infuzat sînge tînăr, Emanoil Valeriu se numără printre donatori. Dacă publicisticii noastre i se recunoaște eficiența și bătaia de pușcă, Emanoil Valeriu este printre autori. Dar Emanoil Valeriu de o vreme lucrează pentru televiziune, el este autorul „Magazinului de duminică" și în privința aceasta ceea ce face mie mi se pare artificial. Îmi pare rău că o spun, dar dacă emisiunilor de duminică le-ar lipsi sportul, numărul spectatorilor s-ar înjumătăți. Privată de fotbal, de atletism sau de călărie, furată de aerul gazonului încă verde și de entuziasmul duminical al bărbaților, emisiunea de duminică după-amiază este lipsită de caracter. Cîte-o peliculă bună procurată la distanțe imense, cîte-un interviu mai aparte nu sunt păsările primăverii care ne trebuie. Divertismentul nu poate fi tras drept cortină peste lipsa de formă și nu poate fi folosit ca amendament. Oricît de distractivă și variată s-ar vrea, emisiunea de duminică după-amiaza trebuie să fie întîi o emisiune de informare, trebuie să fie o emisiune de exprimare, trebuie să fie un jurnal. Pentru atîtea ore de colaborare cu publicul nu se poate să nu existe-un suport. Pentru atîtea ore de așteptare în fața televizorului nu se poate să nu existe-un pretext. Nu spune nimeni să se difuzeze douăzeci de idei pe secundă, dar o idee de bază, un schelet, o structură, tot trebuie.

Am tot așteptat să treacă timpul sperînd că emisiunea se va îmbunătăți. Nu s-a schimbat nimic. Rubricile sunt împrăștiate și eterogene, colaboratorii sunt slabi, se simte lipsa unei echipe sudate, se simte lipsa entuziasmului și mai ales lipsa țelului călăuzitor. Iar ce e mai rău depinde de faptul că, aflat în atîta incertitudine, Emanoil Valeriu nu mai are nici el siguranța de altădată, e stingherit și e singur și din motivul acesta nici comperajele pe care le face nu mai salvează nimic. Și vara este pe ducă, sezonul de toamnă este de față și scoaterea huselor de pe fotolii se-apropie !

Sz. P.

PRETEXTE

Ceasul solar

Vasile Pârvan a calculat cam unde trebuie să fie Histria acoperită de țărîna secolelor. Într-o zi dobrogeană el a pus în pămînt călciiul, l-a răsucit o dată în loc, ca săpătorii de fîntîni, a spus **aici este** și acolo era. La mișcarea aceasta a lui de patriarh al arheologiei, de pioner defrișînd trecutul și aducîndu-l spre noi ne-am gîndit vara aceasta aflînd de o întîmplare petrecută cu mulți ani în urmă în incinta cetății grecești, lîngă lacul întins, liniștit și ciudat. Cică o ceată de flăcăi beți turtă, nimerind în bezna nopții printre coloanele venerabile ale Histriei, reconstituite, cîrpite ciob cu ciob și puse din nou pe picioare, ar fi tăbărît pe ele cu ciomegele. Ce li s-o fi năzărît ? Flăcăii erau de prin partea locului și violența aceasta a lor se pare că se datora în special faptului că băuseră o cantitate respectabilă de spirt denaturat trecut prin **pămîntel**, alții spun că prin miez de pîine, sînt două variante. Povestea s-a transmis oral. Dacă pe vremea aceea ar fi existat rubrica foarte interesantă, de azi, a ziarului **Scînteia, Faptul divers**, am fi citit știrea, negru pe alb, cu toată stupefacția și am fi trecut mai departe ocupați cu grijile noastre zilnice. O legendă nescrisă însă e și mai teribilă prin lipsa ei de precizie. Lumea, spunîndu-și-o prin viu grai, pune în ea uneori mai mult chiar decît a fost în realitate, adică ce este oricînd posibil, plecînd de la simpla idee a unor coloane de marmură dărîmate cu bîta.

★

Pe urmă a venit rîndul ceasului solar. Vara asta, pe litoral, lumea, cu mic cu mare, s-a jucat ca niciodată în nisip. O expoziție nemaipomenită de castele de nisip și de femei de nisip, nimfe, sirene, (chiar și turiste suedeze) cu ochi de scoici albe, cu brățări roșii de amfore sfărîmate, cu păr lung și verzui de alge marine, ne-a reținut atenția, făcîndu-ne să meditățm la grandoarea rasei umane, la instinctul ei frenetic de a clădi. Oameni în toată firea se prosteau construind cu o răbdare infinită un braț de nisip, sisteme de irigație complicate. **Sinectica**, știința modernă ce se apleacă asupra jocurilor de copii și a trăznăilor celor mari, cînd se află în vacanță și spiritul lor inventiv se ascute, eliberat de rutină, se zice că ar trage multe foloase industriale de pe urma unor asemenea activități ingenioase și aparent gratuite.

Era un ceas solar frumos, cu un cadran de pietre alese una și una, cu minutele, mai fragile, făcute din filtre galbene de țigări Snagov, cu o trestie fină verticală, a cărei umbră subțire indica timpul cu o precizie de ceas elvețian. O lună întreagă n-a plouat, ceasul a rămas neatins, limba unui val se apropiase de el o dată la o jumătate de metru, dar se retrăsese imediat, ca și cum ar fi înțeles că operă minunată întîlnise acolo și ce greșeală ar fi fost s-o rădă, s-o șteargă din neatenție de pe fața pămîntului. Au fost văzuți pe plaja aceea a romanticului sat pescăresc, și cai oprindu-se cu teamă sau respect înaintea cercului magic de măsurare a timpului. Vaci greoaie au ezitat în fața-i, ocolindu-l cu mirare parcă. Pînă și un măgar năpîrlit, cît este el de măgar, n-a cutezat să intre cu copitele în incinta sacră a ceasului. Într-o zi, un copil cu păr bălai și cu ochi albaștri a întrebat cît e ceasul ăla, i s-a spus, el a stat ce-a stat uitîndu-se cu un rînjet în jos la semnele din nisip și tăbărînd pe ele, cu picioarele, a distrus totul cu o mare plăcere.

AMFION

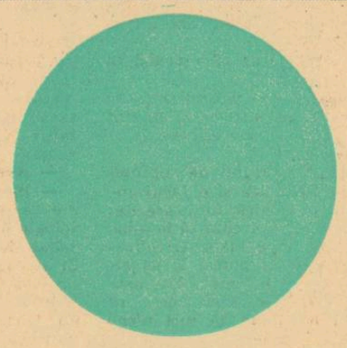

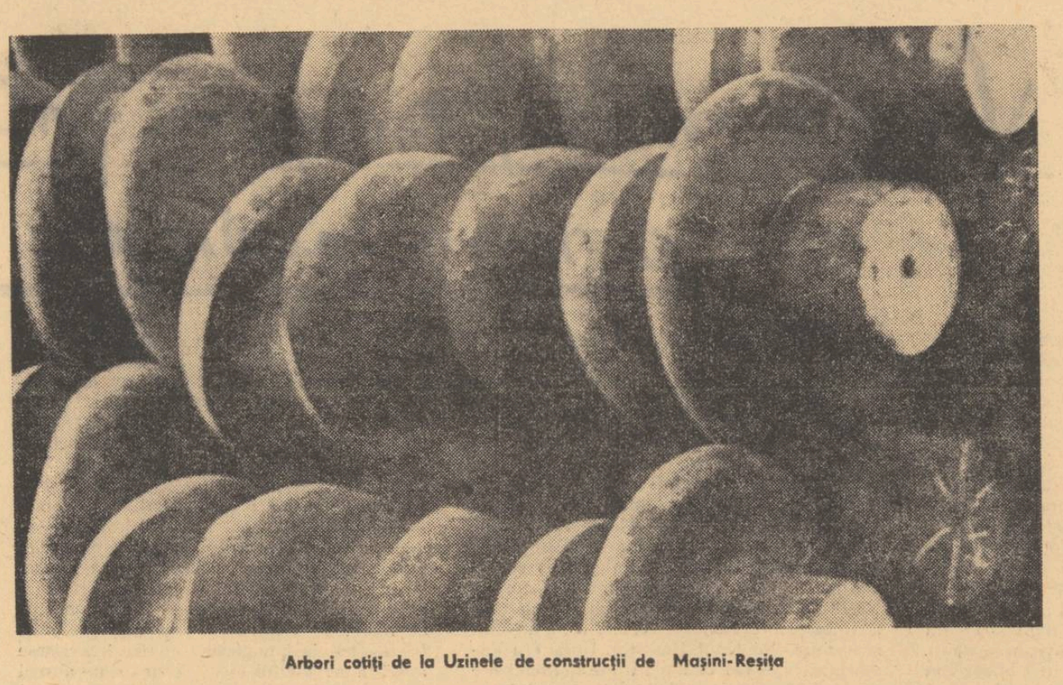

Arbori cotiți de la Uzinele de construcții de Mașini-Reșița

ARTE PLASTICE

Pictori tineri polonezi

Recenta expoziție de pictură poloneză din rotonda Ateneului reunește, în fapt, un grup masiv de pictori tineri. Personalități distincte, mulți dintre ei, uniți la un mod foarte general, sub semnul figurativului expresiv, pictura lor indică o parte numai din efervescența creator-plastică poloneză, citeva dimensiuni, dacă nu hotărîtoare, oricum, demne de a fi luate în considerație. Asemenea încercări de direcție sînt frecvente și în alte țări europene, fenomenul fiind de esență, deschis, în principiu, reintoarcerii la figura umană, la semnificația ei, indiferent de mijloacele folosite, beneficiind din plin de cîștigurile artei moderne. Ipostaza barocă, neinsemnată în sine, devine concludentă în citeva cazuri, ferind de îngrădiri impuse, ajutînd imaginația neprogramatică să-și desfășoare mirajele. Reinterpretarea cotidianului, eroic sau domestic, lirismul de mit și revelație, subțiat pînă la fantasmă și coșmar oniric, în sfîrșit, infiltrația de ton și atmosferă medievală, iată citeva doar din ideile lucrărilor expuse și care dau acestei expoziții de ținută un farmec aparte.

De la constructivismul lui Ianus Przybylski și expresionismul angajat al lui Maciej Bieniasz, de la chagalienii Slavomir Chudzie și Vieslaw Szamborski pînă la delicatele peisaje de Aleksander Kozyrski, străduința incorporării în materia imediată este vizibilă. Remarcăm tușa puternică, punerea în pagină aerată, caracteristice lui Szamborski, diferențiat valoric și mai degrabă asimilabil altei orientări. Acordarea de valențe noi, mai complexe realității de la care se pornește, îl preocupă intens pe un Krzysztof Bucki, oamenii, mediul înconjurător, chiar atmosfera organizîndu-se după principii de trăire interioară. Un personaj, probabil un autoportret disimulat, turtit de gravitație, își ridică anevoios și grotesc, pe o scară, capul de mască. Dacă onirismul comod și liniștitor, mimînd diletantismul savant, nu întotdeauna atins, ne îngăduie o pauză la Andrei Lukaszewski, în schimb explozia nucleară, de abstracțiune scrîșnită din pînzele lui Zygmunt Lis, cu lumea lui amenințătoare, ne șochează privirea. Indiscutabil, un anume manierism există, coșmarul limitativ obosește, posibila distincție fiind intrată demult în obișnuit, mai adînc însă și dincolo de intenția expresă detectăm amintiri și premoniții fundamentale, legate de destinul individual. Tentația mitizării apare, cu cea mai acută forță, la Hugon Lasecki, creator de compoziții dense, bine stăpînite metaforic. Străvechiul oraș polonez, cu enigmele și feeriile lui lunare, cu lumea lui copilărită de basm, inundă la suprafața conștiinței cu grație de floare exotică. Culoarea, desenul, se conduc prin propria lor voință de a fi și, nu întîmplător, la acest artist, ochiul specialistului se oprește mai îndelungat. Împărțit cu deopotrivă dragoste oamenilor și obiectelor, cărora le surprinde perfecția incremenită, Kieystut Breznicki pictează cu mînă de medieval scene contemporane. El se substituie gravorului, imposibilității lui de a sugera numai, dînd volum egal tuturor elementelor componistice și-n această îmbrățișare a plinului pe fragmente rezidă toată frumusețea. Cu Wieslaw Markowski, credem, ne situăm în centrul de greutate al întregii expoziții. La acest remarcabil artist concepția se bucură de propria sa libertate. O eroziune metalică, o ștergere aburoasă invie armuri și embleme, castele cu turnuri acoperite de plăci de plumb, figuri împietrite, mai mult legendă decît adevăr. O stirpe de nobilă răspîntie, înmiresmată cu duh faustic și sunet de lespede izbită în sălile de arme își caută corespondențele. Ascultăm înfiorați, dintr-un sud nu atît de îndepărtat, murmurul de poveste al acestui, poate ultim, minuitor de simboluri învecinate.

Nu ne rămîne decît să visăm la o expoziție asemănătoare, cum și-o doresc, probabil, și pictorii noștri tineri, acasă și pe alte meleaguri.

Grigore HAGIU

ARTE

MUZICA

Despre Louis Armstrong...

...s-a scris cu relativă sîrguință cînd vestea neașteptatei sale treceri din viață (știrea morții unei astfel de debordante personalități nu poate fi niciodată așteptată oricît de lungă ar fi dureroasa suferință ce o precede) s-a răspîndit în lumea celor pasionați. Dacă n-am semnalat dispariția marelui muzician în chiar momentul producerii a fost pentru a evita senzația necrologului ocazional, așternut cu rutină (personalitatea lui Armstrong era atît de opusă, de organic străină, ocazionalului și rutinei...). Deși jazzofilii de la noi l-au văzut o singură dată în carne și oase, în toată splendida sa dezinvoltură scenică, deși sute de discuri vor rămîne să ne trezească memoria la fenomenul care a fost, totuși conștiința că Armstrong exista, umplea un gol, de astăzi înainte pe deplin sesizabil și cu pregnanță resimțit de iubitorii unei arte rămasă fără capul său de coardă.

Un dicționar de jazz subliniază capacitatea trompetistului de a transforma „orice banală melodioară într-o piesă de jazz autentic". Raportat la esența acestei particulare arte, enunțul de mai sus rezumă o primordială calitate a jazzman-ului, care este veșnic condiționat „de prendre son bien où il le trouve" (cuvintele lui Molière se aplică în acest domeniu cu o maximă eficacitate). Amprenta lui Armstrong comparată cu a celorlalți muzicieni de jazz este sever distanțată dacă judecăm fraza ieșită din trompeta sa cu cea ieșită din mîinile umilului mizgilitor de note a cărui sfrijită emanație îi servea drept pretext pentru improvizația sa magnifică. Chiar simpla citare (sau citire) a melodiei originale, înnobilată de calitățile sale instrumentale, devenea o încîntare pentru auditor, și ce să mai vorbim de momentul în care, o dată începută improvizația, chorus-ul Armstrong se dovedea acel fenomenal de inventiv și totuși perfect logic creator de lumi sonore. Forța sa intuitivă, de permutare a unor relații intervalice și ritmice originare, de combinare a lor într-un mod și un context nou, depășea cu strălucire orice posibilitate a colegilor săi de breaslă, care, deși învățînd de la părintele lor, iar unii bucurîndu-se de o pregătire muzicală mult superioară, nu și-au putut ajunge, nici unul, maestrul.

Ca un adevărat clasic, Armstrong nu numai că, într-o vreme ,trasa drumul, dirija mersul artei jazz-ului și a reușit, în preajma anilor 40, să impună publicului un stil ce părea de mult revolut, dar chiar astăzi, cînd această artă spontană a curs pe o albie nouă, reintoarcerea la muzica lui este în mod continuu plăcută și reîntîlnirea, fără excepție, încîntătoare. Această capacitate de reînviere, de multilateralitate potențială găzduită în frazele sale, de dispreț suveran pentru timp și mode, îi împrumută muzicianului trăsăturile tipice ale unei poziții de referință, de fapt ale unui clasic.

Costin CAZABAN

SPORT

Exhibiții, excese, exagerațiuni— iată nenorocirile fotbalului nostru

Semnalam data trecută, în cronica noastră, primejdia în care se afla echipa națională de fotbal. Primejdia aceea decurgea dintr-o exagerațiune, dintr-un exces și dintr-o exhibiție. Sîntem puși în situația, la o săptămînă după semnalarea acelor excese, să semnalăm excesele de tip contrar. Săptămîna trecută, aproape niciunul dintre foștii componenți ai reprezentativei nu se afla în noua reprezentativă. Cu sufletul la gură și cu inima făcută pumn sub coaste, protestam. După o săptămînă, Angelo Niculescu ne-a pus în fața excesului invers: a chemat în echipă pe toți foștii ei componenți. Nu există la ora de față un centru înaintaș mai butucănos, mai neinspirat și mai anti-talent, cum se zice la mahala, decît Neagu de la Rapid. Cînd se înalță el la minge, parcă s-ar clătina — pe un drum desfundat — o doniță cu lapte bătut. Cînd fuge el, se face întuneric în iarba terenului și fundașii adverși se prăpădesc de rîs. Cînd vrea el să pună un stop, tocmai atunci nu-l pune, mingea sare ca o găină decapitată. Cînd vrea el să tragă la poartă, mingea se lipește de piciorul lui ca un șarpe. Neagu de la Rapid constituie exemplul fotbalistului ce nu mai ține, dacă a ținut vreodată. Dar Angelo Niculescu l-a fixat din nou în centrul liniei de atac, dovedind încă o dată că nu e călăuzit de idei în ceea ce face, că nu e călăuzit de o concepție despre fotbal, ci de un fel de teroare conjuncturală : a strigat presa la mine, trebuie să mă conformez.

N-ar fi exclus, mergînd în acest ritm al respectului orb și nediferențiat față de **„echipa Guadalajara"** ca Angelo Niculescu să ia și alte măsuri de repetare mecanică a echipei mexicane, precum ar fi :

1. Găsirea unei stări gripale pentru rezerva fundașului stînga, pe considerentul că a avut-o și în Mexic.

2. Obligarea lui Lupescu de a vorbi în somn, pe motiv că înaintea meciului cu Cehoslovacia, din Mexic, a vorbit în somn.

3. Ondularea și reondularea părului lui Lucescu, păr care în ultima vreme și-a cam pierdut din inelări, tragerea a doi cîrlionți pe timpla stîngă, pe motiv că, în Mexic, se aflau acolo.

4. Spargerea unui geam, la Federația română de fotbal, deoarece geamul era spart în momentul Guadalajara.

5. Răgușirea, prin toate mijloacele, a medicului echipei, deoarece medicul era răgușit și atunci.

6. Strivirea cu roata dreaptă a autobuzului a unei rațe, de culoare alb-negru, pe șoseaua București-Snagov, deoarece înaintea plecării în Mexic, exact așa s-a întîmplat.

Eu consider că de împlinirea acestor deziderate științifice depinde scorul pe care îl vom administra Finlandei la Helsinki. Pe acest drum al cauzalității stricte, al respectării fără nici o crîcnire a formei din Mexic, eu cred că putem ajunge departe. Să nu ne oprim la Neagu, să ducem superstiția pînă acolo unde începe să miroase dureros a irealitate ! Și, din aceleași motive, să-l păstrăm pe Angelo Niculescu !

★

Onomastica fotbaliștilor români cunoaște dezvoltări extraordinare. Au început să apară nume frumoase, inspirate, în locul vechilor nume pline de sunete comune. Avem astăzi un **Bălosu**, avem azi un **Speriosu.** În divizia B, trage tare fotbalistul **Strachină.** La **Farul Constanța** aleargă cît îl țin picioarele renumitul **Ologu.** Și altele. Și altele. Deoarece ne place această onomastică și o considerăm un semn de bun gust, rugăm pe corespondenții noștri să ne semnaleze aceste nume, unde vor apare ele. Un dicționar onomastic al fotbaliștilor români e tot ce poate fi mai gustos în zilele noastre sportive lipsite de glorie.

Adr. P.

revista străină

• LA POLOGNE **(aug. a.c.).** Noutăți editoriale poloneze : în ed. lit. WL din Cracovia — **Scrieri teoretice** de Tadeusz Pieper (poet, teoretician de artă și critic, unul din animatorii avangardei poetice poloneze din perioada interbelică) ; în ed. Ossolineum din Wroclaw — **Juliusz Kossak** de Zygmunt Bielecki (o sinteză a vieții și operei lui Kossak, renumit pictor din sec. XIX) ; în ed. științifică de stat P.W.N. — **Învățămîntul clandestin în timpul ocupației hitleriste** de Josef Krasuski.

• SCALA **(sept. a.c.).** Solicitate tot mai mult de necesitățile procesului de învățămînt, emisiunile-școală constituie o preocupare importantă a televiziunii vest-germane. Posturile bavareze, de pildă, emit din septembrie 1964 un program de învățămînt tripartit: o emisiune școlară, un „tele-colegiu" și un program de cursuri cel mai reușit fiind, după opinia specialiștilor, „tele-colegiul". Auditorii acestei emisiuni pot obține un brevet oficial de școală tehnică. Statisticile arată că, din cei 11.000 participanți la primele cursuri, mai mult de un sfert s-au prezentat în fața juriului obținînd (cu excepția a 3,5% din candidați) diploma respectivă. Cursurile, compuse din 460 emisiuni, 144 teme scrise, 4.800 pag. de documentare, 59 zile de curs și 27 examene, au o durată de trei ani.

• Printre noutățile Tîrgului de mase plastice de la Düsseldorf (16—23 sept. a.c.) se numără și un nou sortiment de hîrtie. Față de hîrtia tradițională din celuloză, hîrtia de plastic este mai subțire, rezistentă la apă și indeșirabilă. Se apreciază că o carte confecționată din hîrtie de plastic, va avea doar o treime din volumul actual și o greutate sensibil micșorată. Primele produse confecționate dintr-o asemenea hîrtie — hărți rutiere și planuri de construcție.

• Semnatarul foiletonului literar al publicației, Ernst Lieber comentează succint cîteva antologii de poezie și proză recent apărute în R.F.G. : **Lesebuch** (asupra literaturii germane din anii '60—'70) ; **Lesebuch** de Elisabeth Borchers (asupra literaturii germane contemporane) ; **Dein Lieb ist mein gedicht** (o selecție acoperind cinci secole de poezie : de la „Meistersinger-ul" Hans Folz care a trăit în jurul lui 1500 pînă la studentul Fred Wiebahn, născut în 1947) ; în sfîrșit, o ciudată **Viață ulterioară a marilor figuri ale literaturii mondiale** girată de poetul și romancierul Peter Härtling. Încitați de Härtling însuși, optsprezece autori s-au lăsat antrenați într-un fel de joc, încercînd să-și imagineze „viețile ulterioare" ale unor personaje celebre ca : Figaro, Leporello, Hyperion, Piotr (din **Demonii** lui Dostoievski), Lotte (din **Lotte la Weimar** de Th. Mann) etc. Amintim că tot Härtling este autorul unei antologii la fel de ciudate, **Die Väter** (Tații) apărută nu de mult în ed. S. Fischer

• LE MONDE (22—23 aug. a.c.) ca orice televiziune, ținta atîtor obiecții, televiziunea franceză face toate eforturile spre a-și mulțumi (și chiar mai mult) spectatorii. O inițiativă de ultimă oră : difuzarea unui nou magazin. Potrivit animatorului ei, Pierre Belefroid, originalitatea acestei emisiuni constă în faptul că de fiecare dată ea va cuprinde „un gadget", un fel de cadou-surpriză pentru oamenii mari care, în sfîrșit, vor avea și ei **Pif**-ul lor.

• (25 aug. a.c.) **Evadații planetei maimuțelor** este titlul filmului care rulează cu succes în nu mai puțin de zece cinematografe pariziene. Realizat de fostul actor Don Taylor și de fostul critic de cinema Paul Dehn, filmul are ca protagoniști trei cimpanzei : Cornelius, Ziro (soția lui Cornelius) și Milo (psihiatru de meserie). De un umor tipic britanic, filmul mizează mult pe „specificul" acestor cimpanzei care, debarcați pe pămînt după o explozie atomică, „vorbesc ca la Oxford".

u. v. z.

1771

Virtuțile și seriozitatea Reșiței

1971

Privit astăzi, peisajul ce încadrează Reșița arată semnele unei ordini riguroase. Pădurile bătrîne au fost tăiate pe suprafețe întinse, fie pentru a face loc așezărilor miniere, fie pentru a da combustibil ; apele au fost zăgăzuite, canalizate, purtate chiar pe viaducte spectaculoase ; reliefuI însuși a fost modificat : dealuri cu urme tradiționale și pitorești au fost tăiate de cariere ori fundații și invadate de clădiri, altele, cu nume artificiale, au crescut între timp. Chiar la intrarea de oraș dinspre Nord se află un platou înalt de culoare cenușiu-albastră peste care se prelinge zi de zi ca o lavă zgura fierbinte adusă de la furnale. De aici și denumirea nemțească a dealului, Schlackensturz (Răsturnarea zgurii), la poalele căruia se spune că își căutau noaptea un adăpost cald șomerii de pe vremuri.

Dar, cu toate că natura a fost aici de mult aservită și folosită pînă la capăt, nu și-a pierdut vigoarea ; verdeața năvălește printre pereții de sticlă ai halelor iar podurile rulante aproape că ating coroanele arborilor. Apa care pune în mișcare turbine, răcește metale și absoarbe gaze, scurgîndu-se apoi groasă de uleiuri, impuținată și sleită la ieșirea din oraș, își regăsește peste doar cîțiva kilometri limpezimea și răcoarea. Numai măruntaiele pămîntului răscolite, întoarse pe dos, în atîția ani de exploatare minieră par să se fi istovit și în cîte un loc de o sălbatecă frumusețe întîlnești brusc un morman de reziduuri — semn al unei galerii părăsite.

Raportat la dimensiunile uzinelor și la capacitatea lor de producere, orașul — în perimetrul lui vechi — are un aspect aproape diminutival, cu căsuțe modeste, tipice, pitite pe coasta dealului, cu un aer familial, pașnic și desuet care e al tuturor localităților de acest fel din Mittel-Europa ori din Silezia. În ultimele două decenii s-au construit însă trei mari cartiere în partea de nord care i-au dat altă structură și alt specific.

Viața modernă a orașului păstrează încă vechi ritualuri proletare. Ritmul cotidian e dictat de sirene, anumite acte de muncă sînt comandate de formule specifice al căror înțeles etimologic e astăzi pentru mulți pierdut. Îmi amintesc că, încă în anii copilăriei mele, de 1 Mai se împodobeau porțile caselor cu ramuri verzi sau chiar cu trunchiuri întregi iar în dimineața sărbătorii lumea era trezită pentru demonstrație de către fanfara uzinelor care trecea cîntînd pe strada principală.

Populația Reșiței e foarte amestecată. Românii înșiși sînt amestecați, căci în partea dinspre N-E a satului Reșița s-au așezat oameni originari din Oltenia care făceau mangal pentru cuptoarele de la Bocșa (fondate încă în 1919). De altfel la începutul sec. al 17-lea se înregistrează o imigrație de oameni în Banat, care nu va fi ultima. Numele pe care și le-au dat între ei acești străini de aceeași limbă e semnificativ pentru miracolul istoric al unității poporului român și pentru conștiința acestei unități. Cei veniți de peste munți le spuneau băștinașilor „frătuți", iar aceștia îi numeau „țărani" — de la **Țara** căreia simțeau că-i aparțin cu toții.

Românilor li s-au adăugat apoi valuri de **coloniști** de toate națiile : germani în primul rînd (austrieci din Styria și Corynthia), boemi, slovaci, italieni, francezi și chiar spanioli și, desigur, maghiari și sîrbi din vecinătate.

E semnificativ că Revoluția de la 1848 l-a găsit pe toți în spatele aceleiași baricade. Așadar muncitorii reșițeni au ajuns devreme la o solidaritate de clasă. Ea s-a întărit în anii noștri prin comunitatea aceluiași ideal constructiv și astăzi Reșița oferă un model de rezolvare în chiar procesul muncii a problemei naționale în spiritul unei depline și firești egalități.

Dar cea mai însemnată pildă a Reșiței constă într-un anumit **mod de a munci,** în respectul pentru muncă și pentru meserie. Aceasta e deprinsă de la meșteri pricepuți și neconcesivi. Virtuozitatea reșițeană se explică în primul rînd prin seriozitatea reșițeană. Există aici o moralitate a muncii și a lucrului bine făcut, **pînă la capăt făcut,** o exigență și o aplicație care au trecut în ereditate. Cine are școala Reșiței nu concepe să lucreze de mîntuială, să nu-și acopere cuvîntul dat cu fapta. Proba de meserie devine o probă de omenie. E adînc înrădăcinată în mentalitatea reșițeană ideea că mai întîi trebuie să dai și apoi să ceri. „Cinste ție că ești plătit" — așa comenta un maistru de la furnale îndeplinirea sarcinilor de plan. Așa se face că îndeplinirea și deseori chiar depășirea planurilor anuale capătă la Reșița un caracter de normalitate. „Poate de aceea se scrie mai puțin despre noi. Lumea s-a obișnuit să lucrăm bine — mărturisește același interlocutor. Cu altă ocazie, un inginer-delegat al uzinelor constructoare de mașini din Reșița îmi spunea că, la o consfătuire pe țară, exasperat de justificările invocate de unii colegi de la alte întreprinderi pentru nerespectarea contractelor, a rostit acest paradox ironic : „Rostul unei uzine este să și producă..."

Se observă în mentalitatea muncitorului reșițean o anumită rezervă, o reacție încetinită, care nu vin din ezitare ci dimpotrivă, din siguranță și liniște interioară. Echilibrul acesta îl dă pe deasupra variațiilor temperamentale, certitudinea că prezența lui e **necesară,** că meseria nu i-o poate lua nimeni, că munca lui trebuie recunoscută. Este increderea în puterea de convingere și de urnire a faptelor.

Performanțele uzinelor reșițene și bogata carieră internațională a produselor lor sînt prea cunoscute pentru a le mai pomeni aici. La fel „premierele" industriale din ultimii ani : primele turbine hidraulice, primele turbogeneratoare, etc.

Există în orice caz la Reșița o conștiință a vechimii și a întîiietății chiar printre locuitorii ei mai recenți. „Nu-i nimeni mai bătrîn ca Reșița" — ne spune un maistru aglomerator. „Prin ea s-au desfăcut Hunedoara, Galații, Craiova și atîtea altele" — adaugă un muncitor de la furnale, argeșean de baștină.

Oamenii simt că se integrează unei tradiții puternice, unei continuități de merit. De aceea sînt repede convertiți la spiritul locului și nu ne vom mira să auzim olteni ori suceveni sosiți de cîteva luni la Reșița declarîndu-se cu convingere „reșițeni".

Aș mai fi vrut să vorbesc de **spiritul de organizare** ca de o altă virtute reșițeană și am în vedere vocația organizatorică a atîtor ingineri care au plecat de aici ca să conducă alte uzine și chiar ministere.

Dar mă gîndesc, în același timp, la gospodărirea deficitară a orașului însuși, la insuficienta preocupare pentru crearea unei ambianțe cît mai civilizate și cît mai plăcute. Ca și cînd locuitorii orașului n-ar fi aceiași cu muncitorii uzinei. Mă gîndesc la deficiențele transportului urban, la numeroasele drumuri neasfaltate...

Reșița este în sărbătoare și omagiul ce i se cuvine ar fi bine să cuprindă și îmbunătățirea cadrului vieții orașului pe măsura Reșiței.

Reșița este cea mai veche, Reșița este cea mai puternică, Reșița este pretutindeni. În armătura fiecărei noi cetăți industriale, a fiecărui baraj, în străfunduri de pămînt și peste fiece apă, în toate mașinile și mecanismele țării, în orașe și-n sate, bate sufletul ei.

Reșița merită să fie lăudată măcar o dată la 200 de ani. Ea este un mod al prezenței și al demnității noastre în lume.

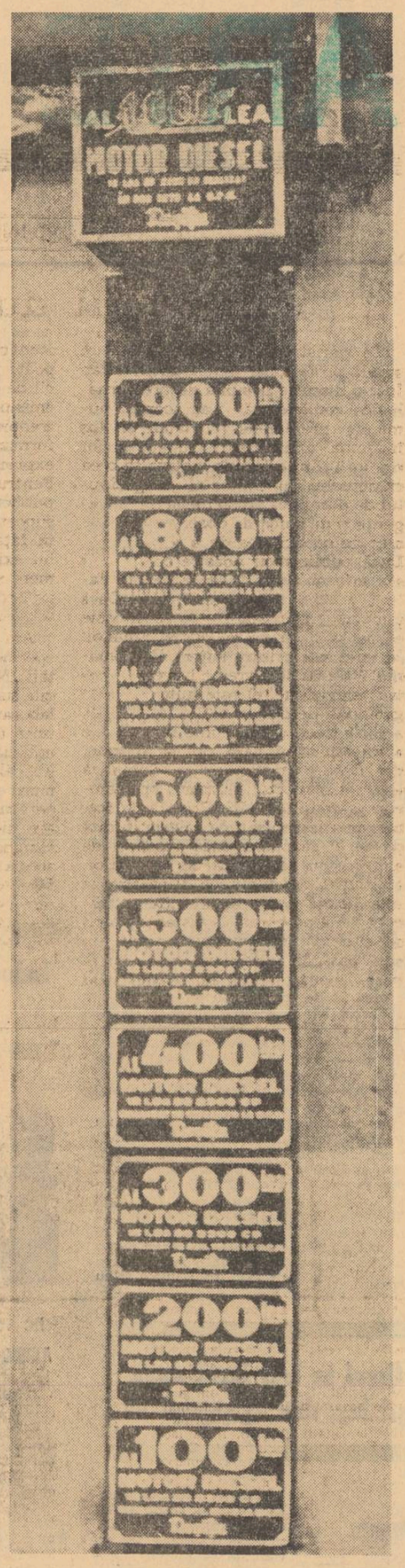

Scara numerică a motoarelor Diesel pentru locomotive fabricate la Reșița. (Imagine din hala mare a Uzinelor de construcții de mașini-Reșița)

Schițe de portretizare a orașului de criticul literar Mircea Martin

Ne trebuie mai multe lucruri frumoase

(Urmare din pag. 8)

Rebreanu și pe Marin Preda. Dar cred că se face prea puțină reclamă față de modul în care scriu tovarășii Stancu, Barbu și Preda. Ne-ar trebui și nouă mai multă reclamă ca să știm ce mai fac scriitorii. De pildă, pot să constat că spre deosebire de alții care-și pun personajele în tot felul de situații, scriitorul Stancu își iubește personajele. Iar scriitorul Barbu are mai multă zeflemea. Am văzut și-o piesă de Davidoglu care era bună, dar care nu mi-a plăcut. Poate unde nu spunea decît idei despre noi. Mi-au plăcut poeziile lui Eminescu și Jebeleanu, dar tot la proză mă duc eu mai repede.

— Ce ați dori să faceți pentru concetățenii dvs., dacă de dvs. ar depinde viața lor ?

— Viața lor depinde și de mine, așa că aș dori să trăiască mai bine, să fie mașini mai bune în oraș, să fie femei mai multe pentru băieții tineri și să veniți odată la noi să ne învățați și pe noi ce e frumos în poezie. La noi, cum zicea nu știu cine, totul se naște dintr-o flacără vie. Pe unii dintre noi flacăra aceasta îi costă sănătatea. De aceea cred că oțelarii ar trebui să fie și mai iubiți de scriitori, care sînt atît de mari iubitori de oameni. Dacă nu s-o putea la nivelul Reșiței, poate facem o întîlnire la nivelul nostru, al oamenilor ei.

După aceea ei pleacă împreună spre casele lor, unde desigur viața continuă și unde desigur copiii știu că mîine părinții vor pleca din nou.

Acestea toate s-au întîmplat sîmbătă 4 septembrie și ziua era plină de fum, așa cum sînt zilele pe aici și-a urmat o noapte de asemenea plină de fum, un fel de zi afumată peste luminile totuși decise ale Reșiței. La un moment dat, m-am trezit în fața Centralei siderurgice Reșița citind o inscripție al cărei conținut dovedește încă o dată că reșițenii nu fac întîmplător ceea ce fac, ci fac totul din perspectiva unei misiuni pe care o simt, singura explicație a referinței la istorie care-i călăuzește deseori :

„Pe acest loc se afla clădirea
în care muncitorii
uzinelor din Reșița însuflețiți
de ideile luptei pentru libertate
și dreptate socială s-au înrolat sub
steagul revoluției din 1848 pentru
apărarea orașului împotriva luptelor
imperiale habsburgice".

Din nou și din nou — nu o muncă oarbă, ci o muncă vie, conștientă de sine și o clasă socială ce are în istorie puterea de a se organiza și de a deveni clasă conducătoare. Pentru că, la urma urmei, acesta e adevărul pe care ni-l comunică inscripția pe care am citit-o mai sus, inscripție ilumintată de felul plin de scîntei al furnalelor și nu numai această inscripție, dar întreaga istorie a celor 200 de ani istorie neîntîmplătoare, ci rod al unei vocații, al unei încăpățînări și al unei puteri de a rezista ce decurg numai din fiorul unei misiuni.

Tinerii trebuie puși la mașinile mari

De vorbă cu PEIA IEREMIA ION

Ca o dovadă a continuității în această duminică de dimineață, la Uzina de construcții de mașini Reșița Peia Ieremia Ion, maistru principal la secția de mecanică grea, sectorul mașini grele, se află în secția lui ca într-o zi normală de lucru. El are 45 de ani, este originar din comuna Sohodol, are 3 copii și o leafă de 2.550 lei pe lună. Lucrează aici din 1940.

— Ce erau părinții dvs. ?

— Tata a fost miner la Anina. El m-a îndemnat să fac ceea ce fac. Fără un tată hotărît, nu se poate face mai nimic

— Deci ați venit hotărît aici ?

— Ei nu. Hotărît era tata. Eu am venit cam într-o doară la școala industrială, m-am prezentat la examen și m-am hotărît după ce notărîseră alții c-am reușit. Pînă în '52 am fost strungar. 5 ani de zile după aceea am fost maistru, iar maistru principal sînt în ultima perioadă a vieții mele.

— Mă interesează cum vă înțelegeți cu tinerii ?

— Cu care ?

— Cu tinerii din secția dvs

— Cu ăștia nu e greu să te înțelegi că-i ai în mînă. Dar orișicît, au și ei specificul lor. Și nu numai în general așa, dar de la promoție la promoție. Îi urmăresc tot felul de gînduri și trebuie să știi să le pătrunzi. Mai toți băieții ăștia (face un semn cu mîna dar și-o retrage înapoi dîndu-și seama că e duminică și că nu sînt prea mulți împrejur) mi-au trecut prin fața ochilor și chiar prin mînă. Odată s-a pus problema tare de tot : „tovarăși, să completăm schimburile, ca să fie trei". Și era greu de făcut lucrul respectiv deoarece nu prea exista la unii încredere în tineret. Eu am spus : „tinerii trebuie puși la mașinile mari !" La care cineva, nu spun cine, zice, parcă era ca azi, l-aud și acum : „ce faaace ? tinerii la mașinile mari ? măi tovarășe Ieremia, nu crezi că ar fi cazul să... ?

Pînă la urmă viața, cum se zice, ne-a obligat să-i acceptăm pe tineri la mașinile mari. Desigur, unii s-au purtat ca niște, să nu zic cuvîntul, dar majoritatea au îmbătrînit aici lîngă mașini.

— Credeți că există un specific muncitoresc, că există ceva care deosebește Reșița de alte orașe ?

— Da, există. Există ceva special la Reșița, lucru pe care nu-l găsești nici la Timișoara și nici chiar la Hunedoara. Deși noi sîntem bănățeni ca timișorenii, parcă avem o viață mai în văzul lumii și nu sîntem așa de egoiști ca ei. Și deși sîntem și noi tot niște hunedoreni, sau poate că ei sînt niște reșițeni, fapt e că noi fiind mai bătrîni, parcă sîntem mai sigurî de noi și știm uneori să ne distrăm mai bine. Dar lucrul principal pe care l-am observat la noi reșițenii este că nu sîntem așa de egoiști. Și uitați-vă și dvs. că e duminică și pentru că s-a pus problema să se muncească, se muncește.

— Orice fel de chemare la muncă e rodnică ?

— Nu, nu. Nu orice fel de chemare. Dacă-ți trăznește prin cap să strici toate duminicile oamenilor, poți să fii sigur că nu vine niciunul. Toată problema este să-i chemi să-și aducă munca la realizarea unui obiectiv național. Să-i faci să-și aducă aminte că una e să împletești o țesătură și alta e să faci mașini, ce mai încoace și încolo, că una e să amîni realizarea unui prosop și alta e să amîni terminarea Porților de Fier.

— În legătură cu egoismul...

— Uite, tovarășe, cum se întîmplă : cei cu experiență sar să-i ajute pe cei aflați în dificultate. Există la noi un spirit colectiv și la excursii și la meciuri și la necazuri. Acum egoismul nu e numai cînd nu vrei să-l ajuți pe unul, ci și cînd nu vrei să te lași ajutat. Și se mai întîmpiă cazuri cînd unii nu vor să se lase ajutați. De fapt ce vorbim noi despre ei, treaba lor.

— Sînteți deci mulțumit de Reșița ?

— Nu sînt chiar mulțumit. De exemplu, eu cred că ar trebui să se facă în orașul nostru nu numai Institutul de subingineri care s-a făcut, ci și o facultate mare care să sădească tineretul nostru aici, în Reșița. Și ar mai trebui, cred eu, introdusă ceva industrie ușoară în oraș, găsindu-se în felul acesta locuri de muncă pentru fete, care neavînd unde lucra, nici nu vin și cînd vin, pleacă de aici de la noi. Ele merg la textile prin alte părți, în așa fel încît și băieții noștri care se califică aici pleacă după ele și se căsătoresc prin alte părți. Fetele ar îndulci orașul. Așa încît asta e o mare problemă și nu mai trebuie amînată de loc, plasarea unei industrii ușoare în Orașul Reșița.

— Ce părere aveți despre natura Reșiței ?

— Trebuie făcute mai multe acțiuni în natura din jurul Reșiței. Ne trebuie mai multe lucruri frumoase, că și așa sîntem destul de obosiți. Vă spun eu ceva dvs. și o să fiți de acord cu mine că nu e bine cum e : în cartierul din Lunca Bîrzavei nu există nici o instituție de cultură. Există numai un restaurant și o cofetărie. Cum să aduni lumea, cum s-o distrezi, cum s-o odihnești ? Eu cred că trebuie să aibă toți mai multă grijă pentru viața reșițeanului, pentru sufletul lui.

Automatizarea a exclus femeile din uzină, dar nu și din familie

De vorbă cu CORNEL POPA

Sîntem în curtea uzinei de mașini. Parcă încercăm senzația zborului pe o planetă ruginită, plină de metale ce se oxidează în văzul nostru. Cornel Popa e îmbrăcat lejer, de duminică și totuși e atent la ceea ce se întîmplă în jurul lui, în timp ce traversează o latură a curții uzinei.

— Pentru că am considerat că e semnificativă biografia reșițeanului i-am întrebat pe toți cei întîlniți înaintea dvs. cine sînt, ce virstă au... ?

— Nu e nici o problemă. Poftiți ! Am 50 de ani, sînt maistru la mașini electrice.

— Deci numai 50 de ani ?

— Cum numai 50 de ani, dacă am 34 numai în slujbă ?

— Ce este Reșița în comparație cu alte orașe ?

— Specificul ei îl constituie acești 200 de ani de probleme mari și mici, ca și de fapte.

— Ce credeți că s-a pierdut în ultima vreme din ceea ce era bun în Reșița.

— Din cauza creșterii necesităților de producție, s-a pierdut stabilitatea muncitorului. Vreau să spun că muncitorul reșițean e toată ziua pe drum. Înainte era o familie stabilă. Mărindu-se numărul de muncitori și posibilitățile de muncă omul nu mai e legat de locul unde-și petrece opt ore pe zi. El ba vine, ba pleacă, încît cultura nu are cum să-l intereseze și să-l educe. Mi se parte că în momentul nostru trebuie găsite alte formule de culturalizare. Cunoașteți dvs. că în 1937, cînd eu am venit aici, erau în Reșița vreo 3-4 cinematografe, iar acum dacă sînt vreo două în plus ? Asta nu e bine ! Mai ales că nici amenajările de alte naturi nu-s destule față de necesar și față de pretenții.

— Cred că ar fi foarte bine dacă v-ați spune părerea despre lucrurile care lipsesc astăzi din Reșița.

— De pildă, sistemul de transport nu e bun. Drumul cu autobuzul e lung și prost. Nu zic să se facă metrou la Reșița, dar ceva trebuie făcut în orice caz. Sculați-vă dvs. mîine dimineață și duceți-vă la Găvindari. E o înghesuială, o orbecăială, oamenii nu mai au chef de nimic. Autobuzul e prost, vreau să spun că e vechi și stricat, merge greu. Noi, reșițenii, tot spunem asta și nu se face nimic. Ce dumnezeu ?

— Dar ce s-ar putea face ?

— Cum ce s-ar putea face ? De la Cîlnic la Diesel să se pună un trenuleț. Linie e, vagoane sînt, numai unde spunem noi prea mult și cerem atîta, poate crede cineva că n-avem nevoie și zicem numai așa...

— Ce altceva vi se pare criticabil în Reșița ?

— Zic un singur cuvînt și toți reșițenii să mă înțeleagă : aprovizionarea. Atît.

— Am discutat cu cîțiva reșițeni despre problema femeilor.

— Zeci de mii de femei vor să vină în orașul nostru, dar n-au unde. Să se facă, domnule cumva, și să ni se dea locuri de muncă în oraș, să nu ne pustiim de tot. Femeile sînt necesare ca aerul. Uite, vedeți dvs., chiar la noi în uzină erau femei, dar din cauza automatizării, nu mai sînt. Automatizarea a exclus femeile din uzină, dar nu și din familie.

— Și ce e bun în Reșița ?

— Faptul că există un oraș ca acesta, faptul că muncim aici împreună cu toții, că ne creștem copiii oameni cumînți, și că fiecare dintre noi, cam toți comuniști, cu carnetul în buzunar sau fără carnet în buzunar, mai ridicăm un agregat, mai ridicăm o generație, ne facem datoria. Bun e tot ce vedeți. Și bun e că vedem și ce nu-i bun.

— Ce ați făcut dvs. în viața dvs. ?

— Am trăit, am montat hidrocentrale la Pîngărați și la Roznov, că toate cele de 240 000 de megawați aici s-au făcut. Mi-a plăcut să înțeleg lumea și mi-a plăcut să-mi văd orașul mai frumos și oamenii trăind mai bine. Am crescut doi copii, fata studentă la Facultatea de farmacie din Cluj și băiatul elev în cl. a XII-a. Am muncit peste săptămînă și în duminica săptămînii și cînd mă uit în urmă nu mi-e urît.

Așa cum țăranul e țăran și nu poate să sufere să fie altceva...

De vorbă cu GHEORGHE COLȚA

Ne aflăm împreună cu acest bărbat de 46 de ani, originar din Zolențul Mare, într-un birou nu de tot izolat, de la Secția Motoare Diesel, sectorul de roți dințate. El este frezor și președinte al sindicatului din această secție.

— Ce v-a adus aici la Reșița ?

— M-au adus aici necazurile. În 1940 eram ucenic. După aia am făcut treabă cum fac toți muncitorii. Mai tîrziu am fost scos 8 ani din producție pentru socializarea agriculturii. Am fost și primar într-un sat. Dar la cererea mea insistentă am revenit.

— Există o deosebire de mentalitate între țăran și muncitor ?

— Există, există dar în momentul de față începe să nu mai existe. Doar că ei lucrează la pămînt și noi la lucrurile de pe pămînt.

— Ce este Reșița, după opinia dvs. ?

— Reșița e mama tuturor, a fabricilor și a construcțiilor, a feluritelor și feluritelor agregate. De exemplu, eu acum lucrez la un agregat naval reductor-inversor. Chiar am prima roată la mine pe mașină. E greu, dar e frumos pentru că e precis.

— De ce ați cerut insistent să reveniți în fabrică ?

— Să știți dvs. că așa cum țăranul e țăran și nu poate să sufere să fie altceva, și eu sînt muncitor și nu-mi place să fiu altceva.

— Ce nu are Reșița ?

— Bine că s-a făcut Institutul de subingineri. Noi am sperat să se facă și o facultate. Și nu numai o facultate tehnică. Ce n-are Reșița, n-are femei. Și puțin ar trebui să le aibă. Ar trebui doar să aibă unde lucra. O industrie ușoară sau ce s-ar mai putea. E, să zicem că te înveți și cu puține femei. Dar asta determină plecarea băieților. Încît nici tu fete, nici tu băieți, nu e bine. Și nici transporturile nu sînt așa de bune.

— S-a discutat vreodată această problemă cu factorii de răspundere ?

— Numai cu factorii de răspundere s-a discutat. S-a discutat și s-a răsdiscutat. Și s-au și făcut unele îmbunătățiri. Institutul de subingineri cam asta e. S-a discutat și cu tovarășul ministru Avram care e deputat în Marea Adunare Națională la noi. S-a discutat și pe plan local. S-a spus că pe măsura posibilităților, se vor rezolva necesitățile. Noi avem de multă vreme toată speranța.

— Aveți copii ?

— Băiatul meu mi-a făcut o mare bucurie : a reușit chiar acum la Facultatea de filologie din București. Să știți însă că e un băiat dotat. A terminat și școala de canto. Și a reușit la o facultate grea. Vreau să-i fac un cadou în curînd. Vreau să-i iau un magnetofon. El n-are pretenții mari, m-a rugat să-i cumpăr trei plăci de muzică cultă. Vrea cîntece. Îi plac Herlea și Spiess. Seamănă cu mine, are voce. Da' într-un fel e și altfel decît mine : are noroc.

E aproape tautologic să spun că mi-am pus la Reșița, problemele propriei mele meserii, e aproape normal să răspund că dacă aș fi fost steril, mi-ar fi fost rușine în fața acelor bărbați. E aproape extraordinar să mărturisesc bucuria mea că nu doar noi observam ce grea e munca lor, ci și ei respectau cu sfințenie munca noastră. Eram în fața unui cuptor care trebuia străpuns. 5 bărbați izbeau ritmic ca într-un ritual păgîn zidul dintre ei și flacără. Priveam ca prostiți efortul lor sincronizat și dintr-odată alungind lunga vergea metalică la pămînt, ei s-au îndepărtat de acel loc care a fost dintr-odată lăsat pradă focului. Se aflau lîngă mine ceilalți scriitori. Ca într-un gest reflex m-am repezit pe o bancă să-mi apăr fața de scînteile mari ce păreau să vină spre ea. Focul s-a potolit apoi și noi ne-am ridicat ca după încetarea alarmei dintr-un bombardament. Nu-i cunoscusem și nu ne cunoscuseră. Știam cîte ceva unii despre alții. La un moment dat, unul dintre ei a spus :

— Ce te-ai ferit, domnule ? Dumneata care ești mai mare te-ai ascuns după ceilalți care sînt mai mici.

— Dar și dumneata te-ai ferit, i-am răspuns.

— Nu, nu, a zis el rîzînd, rîzînd tare, transpirat și afumat cum era. Nu, nu, eu nu m-am ferit. Eu nu m-am ascuns, eu m-am dat la o parte.

După aceea el a discutat cu ceilalți colegi și eram puțin încîudat că mi-a spus ce mi-a spus. Am aflat puțin mai tîrziu că rostise o frază salvatoare pentru mine, o frază a cărei semnificație arată nu doar, cum spuneam, respectul nostru pentru ei, ci și respectul lor față de munca noastră. Am aflat că a spus : „Axea caietul ăla în mînă și o scînteie putea să-i prăpădească toată munca". E vorba de lucrurile pe care le-am scris aici. Acestea se aflau în caietul de care se înduioșase acel bărbat ce risese de spaima noastră.

E vorba poate de mai mult decît acest caiet. E vorba despre încrederea lor în gestul oamenilor care nu sînt la furnale. Să știți că ei ne privesc ca pe niște frați și știu că ei ne iubesc ca pe niște frați și încă o dată și încă o dată să știți că reșițenii trăiesc în Reșița nu dintr-o slăbiciune, nu dintr-o renunțare, ci din eroism ci din ceva mai presus decît eroismul. Să știți că ei ar putea trăi mai bine și mai liniștit în alte părți ! Dar să știți că ei au acolo o misiune. Această misiune durează de 200 de ani. Nu este numai exercițiul industriei în viața unui popor căruia îi plac plantele ci exercițiul puterii în viața unui popor căruia nu-i place să fie slab.

Mă întorc de aceea de la Reșița fără să mă rușinez de munca mea și cred că aceasta este sentimentul tuturor celor ce-i cunosc pe reșițeni.

Un om puternic este acela care nu-i stînjenește pe ceilalți cu felul puterii lui. Un om puternic este acela care crede în existența celorlalți.

Să știți că ei au acolo o misiune care durează de două sute de ani

7 interviuri de Adrian Păunescu

(Urmare din pag. 1)

— Sînt atent cum se joacă ei. Îi observ.

— Cum, dumneavoastră, om în toată firea, urmăriți toate lucrurile astea mici ?

— 'ai de capul meu ! Păi cum să nu le urmăresc, domnule ? Ce sînt copiii lui mutu' ? Sînt copiii mei. Ba să mă vedeți, cum mă uit eu la ei, cum se joacă ei cu siringuța.

— Ce ați visat să faceți în viață ?

— Eu am visat, la viața mea, să fac construcții navale. Mai am și acum în mine tristețea asta, că n-am făcut construcții navale.

— Ca amator de jocuri cu pelicula, ce filme v-au plăcut ?

— Filme frumoase și bune, în care să înveți cum adică poți să fii mai bun. Și mi-au plăcut filmele despre trecutul nostru național, deoarece ele mi-au trezit mîndria de a fi pămîntean și deoarece în ele se arată că noi nu putem fi călcați în picioare.

— Ce cărți vă plac ?

— Îmi place Sadoveanu, îmi place Diderot. Și-mi plac foarte mult Rebreanu și Marin Preda. În cartea **„Moromeții"**, acest om pune niște probleme actuale de viață și anume cum să faci să afli ce gîndește țăranul.

— Care e cel mai frumos loc din țara noastră ?

— Eu consider cel mai frumos loc din țara noastră locul unde mi-ar place să am eu o casă, undeva pe Valea Prahovei, deși nici Valea Oltului n-ar fi rea. Poate altora să le placă prin alte părți, dar mie îmi place acolo, că noi cei din Reșița avem nevoie de aer. Casa mi-aș face-o la Herculane. Am văzut eu un loc.

— Ce îi învățați pe copiii dvs. ?

— Să fie oameni serioși. Minciuna n-are niciodată picioare prea lungi. Le are ea lungi, dar nu prea lungi. Eu nu știu să-i învăț prea multe, că nici eu nu știu multe, dar îi învăț să muncească și să-și cîștige cinstit pîinea, să-și dea greu cuvîntul și să și-l țină și să lucreze în societate, chiar dacă nu le place cel mai mult locul unde lucrează, să lucreze și să-și facă datoria.

— Am impresia că și dvs. ați fi dorit mai mult de la viață.

— Da. Aș fi dorit mai mult. Da', asta nu înseamnă că nu muncesc cît pot și mai mult decît pot, aici unde muncesc. Eu am învățat la mine la Cerătu și pe oriunde am umblat că și în muncă și în restul zilei, fără caracter nu există nimic și nici n-are rost să-ți trăiești viața. Să fii lingău sau mai știu eu ce, asta înseamnă să nici nu fii. Mie mi-au plăcut mai mult alte meserii, dar dacă m-am apucat s-o fac p-asta, pe-asta o fac. Viitorul pe care mi l-am dorit mie, mă căznesc și eu să li-l dau copiilor mei.

Omul te mai iartă dacă ești laș, dar agregatul nu.

De vorbă cu PETRU SFÎRCOCEA

Dialogul a fost, de această dată, cu totul altfel. Petru Sfircocea e reșițean și n-are o vorbire atît de colorată ca Florea Fugaciu. El pare surprins la fiecare întrebare, are niște ochi ușor adormiți și mi se pare un om epuizat, pînă în clipa în care pornim împreună, pe o scară de 140 de trepte, și cînd eu mă aflu pe la scara 70, el de la finele scărilor strigă : **„hai, tovarășe, că noi le urcăm de 7—8 ori pe zi, de bun ce e liftul și tot nu murim".**

— Faceți-vă, vă rog, o sumară autobiografie.

— Am 36 de ani, sînt maistru principal la furnale, sînt reșițean și lucrez aici de la vîrsta de 14 ani, deci din anul 1949.

— Ce a fost tatăl dvs.?

— Muncitor lăcătuș la uzina de construcții de mașini din Reșița.

— Aveți copii ?

— Am un băiat de 4 ani. Am fost un om nenorocit, pînă în 1967, cînd nevastă-mea a putut să aibă copilul pe care-l avem și-acum. Mare nenorocire este să n-ai un copil, și cînd nu-l dorești și cînd îl dorești.

— Vă place meseria pe care o faceți ?

— Îmi place pentru că e grea și plăcută.

— Ce citiți ?

— Mă plimb cu cel mic, citesc cărți de istorie, pe Sadoveanu și pe Rebreanu. Mai fac și excursii, îmi plac cel mai mult Predealul și Poiana Brașov, poate ați și observat că nouă, reșițenilor, ne plac localitățile de munte cu aer curat. La anul vreau să merg și în Moldova.

— Vă place să beți ?

— Să beau ? De ce nu ! Dar una e să bei și alta e să te îmbeți. O bere și-un coniac e tot ce poate fi mai bun la oboseală. Cel care bea nu e om, dar cel care bea trebuie să fie și om. Scuzați-mă, că poate dvs. nu beți. Cînd beau, îmi place să ascult și muzică. Muzică ușoară și mai ales populară. Iar, cînd aud operetă, îmi vine să-mi pun mîinile la urechi.

— Care sînt cele mai mari necazuri pe care le-ați avut în viață ?

— Cel mai mare a fost odată la furnalul nr. 2 cînd a avut loc o perforare și eu care văzusem, am luat măsurile, dar era ceva inevitabil.

— Chiar inevitabil ?

— Chiar inevitabil. L-am oprit, vorbesc de furnal, în așa fel încît să nu se întîmple o catastrofă mai mare, dar am acceptat cu toții catastrofa aceea inevitabilă. Am acceptat, vreau să zic, să fie mai mică, dar n-am putut-o evita.

— Ați avut momente de lașitate în viața dvs ?

— Nu cred. Aici la furnale nu prea merge cu lașitatea. Aici nu prea merge dacă ești laș. Omul te mai iartă dacă ești laș, dar agregatul nu.

— Ați crescut mulți furnaliști ?

— Am crescut mulți. Unii dintre ei sînt maiștri și șefi de echipă. Unii au și plecat. O parte — că nu le plăcea — alții, din lașitate, că și-au dat seama că focul e mai puternic decît ei.

— Cum ați dovedi dvs., în citeva cuvinte, că e mai bine azi decît ieri ?

— În primul rînd, însăși munca diferă, prin faptul că e mai automatizată. În al doilea rînd, deoarece a crescut libertatea de a crea și de a face. În al treilea rînd că astăzi avem siguranța zilei de mîine. Dar cel mai important lucru e că ni s-a dat voie, sau că noi am obținut chestia asta, să ne gîndim la ziua noastră de mîine.

Industrializare fără o plantă mie nu-mi place

De vorbă cu AUREL BĂDESCU

Întîlnirea n-a fost la locul de muncă, pentru că, la locul de muncă, Aurel Bădescu era foarte ocupat. Aurel Bădescu a venit, împreună cu Anatolie Ciobanu, la restaurantul Reșița, unde ne fixasem întîlnirea și am petrecut o seară împreună, încercînd eu — să-l cunosc pe d-lui, d-lui — — să fie un partener interesant. Aurel Bădescu seamănă, într-un anumit fel, cu Florea Fugaciu, atît ca savoare lingvistică, mai ales cînd caută replica imediată, cît și ca nostalgie a locului natal.

— De ce nu v-ați întors în satul dvs., Vilcele, din Argeș, după ce-ați venit aici ?

— Nu m-am mai întors deoarece îmi făcusem familie și apartament. Dar poate cînd o să mai am cinci ani de viață...

— Da' de unde veți ști cînd veți mai avea cinci ani de viață.

— Dacă am reușit eu să aflu cîți ani am trăit pînă acum, și anume 48, cum dracu' să nu-mi dau seama cînd n-o să mai am decît 5 ani de trăit ? Și, cum vă povesteam, cînd o să mai am 5 ani de viață, dacă o să reușesc s-o conving pe nevastă-mea să nu mergem la Timișoara unde-i place ei, ci la Curtea de Argeș, sau pe lîngă Curtea de Argeș, unde-mi place mie, am să stau ca un pașă în mijlocul naturii.

— Ce meserii ați mai avut ?

— Înainte de asta pe care o practic, am fost trimis responsabil administrativ la o fabrică de pîine. Și-mi era o frică, mamă doamne ce frică mi-era ! Groaza mea mai mare a fost și rămîne administrativul. Unchiul ăsta al meu, de care n-am apucat să vă vorbesc, văzîndu-mă cum mă perpelesc asupra treburilor administrative, că fiindcă nu mai puteam, m-a adus aici la oțelărie. Adică nu aici, acolo, deoarece acum ne aflăm în restaurant. Și la restaurant m-am dus singur, nu m-a dus nici un unchi.

— Cum vi se pare meseria dvs. ?

— Nu știu ce tot spun unii că ar fi o meserie imposibilă. Nu-i adevărat. Focul n-are nimic cu noi. Scînteile care-i mănîncă pe alții parcă pe noi nu ne mănîncă. Ne mai ciupesc. Dar frige ea urzica ! De pildă socru-meu, care e forjor, la început mă cam ferea de flăcări. Însă eu n-aveam nevoie fiindcă noi aveam în satul nostru element muncitoresc pe fierar și eu știam să suflu în foale, cînd se înroșea cercul și se încălzea potcoava.

— Unde locuiți ?

— Stau dincolo de Driglovăț și este acolo un deaaal nemaipomenit de frumos. Mă duc o oră pe zi cu fata la plimbare. Mai o mură, mai și-un burete, uite-așa îmi petrec timpul liber. Ne mai uităm și pe la filme. Nu mi-au plăcut filmele de boi.

— Care ?

— Alea cu bătăi multe. Filmele cu cov-boi (în transcriere pretențioasă cow-boy — n.n.)

— De ce nu v-au plăcut ?

— Dacă ar fi numai la cinema, aș mai zice. Dar cum sînt și la televizor, n-ai cum să ții copiii de o parte. Și ei se uită și se învață așa. Vrem să creștem o generație sănătoasă.

— Vreți adică să nu aveți prea multe griji. Vreți adică să fiți liniștiți cînd sînteți acasă și să nu vă țineți tot timpul de copii.

— Nu. Nu așa. N-am zis eu asta. Da' nu merge tot timpul cu pistoale.

— Dar ce, cu cuțite merge ? Nu cumva și jocul de-a cuțitele e molipsitor, mai ales că în fiecare casă se găsește cîte un cuțit ?

— Eu, dupe partea mea, am acasă cuțite bontoroage, să nu se înțepe nevastă-mea. Pistoale, vă spun sincer, n-am. Dar cuțitele la noi acasă nici nu taie. În fond, și la urma urmei, ce să fac eu cu cuțite ascuțite ? Ce să tai cu ele ?

— Spuneți-ne un moment greu al vieții dvs. !

— În timpul războiului, am fost rănit pe teritoriul Ungariei și am stat în spital 4 luni. M-au pușcat prin bazin, grav de tot. Greu a fost, fiindcă am simțit-o pe pielea mea. Știam eu că e datorie, dar mă durea și blestemam. Și-am mai avut, și-n restul vieții ăleilalte, ore sau jumătăți de ore de nervi și greutate. Dar, în schimb, cea mai mare bucurie a vieții mele a fost copilul meu.

— Vă recunoașteți vreun moment de lașitate ?

— Nu-mi recunosc nici un moment de lașitate. Timiditate, da ! Și mai recunosc c-am fost odată cu nevastă-mea să iau un pachet de la niște rude, și de unde dracu' s-o fi întîmplat un cîine pe-acolo — și cu un hămăit urît, — care-a mai sărit și dintr-odată ! Eu, repede, țîști afară din curte ! Trăgînd și ușa după mine, nevastă-mea a rămas înăuntru cu cîinele. Au ieșit rudele, au potolit cîinele, nevastă-mea rîdea de mine, iar eu explicam că am fugit de teamă să nu-mi rupă cîinele hainele de militar, că ăla era serviciul meu atunci, de militar.

— Vă recunosc cumva colegii dvs. vreun moment de curaj ?

— Într-o zi, am observat pe un muncitor Miloș Boldovină, în apă. Ce face ăla acolo în apă ? mi-am zis. Trebuie că face baie ! Dar de ce stă așa mult cu capu' înăuntru ? Și pun mîna și-l trag afară. **„Ce e mă cu tine" ?** Și-l întorc cu fața la mine. El mai mult mort decît viu. Bă ! Scol' bă' ! Și l-am sucit încolo și-ncoace, pînă l-am trezit. Știți ce se întîmplase ? Se rupsese izolația și apa curenta. Încît el ar fi murit, dacă n-aș fi venit eu să-l salvez. E drept că l-am salvat cam fără să-mi dau seama și că am avut și noroc că eram uscat, că altfel ne dădeam amîndoi cu capul de curentul electric.

— Cum se uită acest om la dvs. azi ?

— Cum să se uite ? Se uită ca un om care și-acuma trăiește.

— Pe ce drum ați lua-o dacă v-ați afla din nou în fața vieții ?

— Cel mai mult, aș vrea să ajung la mine acasă, în comună, și s-o ridic, fiindcă am cam părăsit-o cu toții. S-a cam dus satul nostru. Copilăria mea mă urmărește. Țin minte cum am venit cu geamantanul aproape gol și mă uit că acuma am casă în Reșița. Unora le place să cumpere mașini, mie mi-a plăcut să am o casă. Așa sînt eu. Îmi place să stau pe loc.

— Ce marcă are casa dvs ?

— Cine ? Casa ? A, casa ! ? Am o casă marca Bădescu.

— În ce constă marca Bădescu ?

— Marca Bădescu este o casă cumpărată și înnădită. Fac ce vreau, mă confortez cum pot. Stau în casa mea cu nevasta mea și lucrul care mă enervează cel mai mult, e că nici n-am timp să ne certăm. Și de făcut m-aș face țăran cooperator, ceea ce și am : trei cuiburi de cînepă și 10 cuiburi de floarea-soarelui pe lîngă casă. Industrializarea e bună, e foarte bună, aș putea să zic. Că fiindcă altfel nu poți fi puternic și îndependent. Dar industrializare fără o plantă mie nu-mi place.

— Ce ați făcut mai important dvs. ?

— Podul Giurgeni, Vadul Oii e marca Reșița. Uite, pe spinarea mea și-a lui Anatolie Ciobanu și-a altor tovarăși trec mașinile spre Marea Neagră. Șeful secției noastre a fost în concediu chiar azi și-a trecut pe pod. Tocmai vorbeam : ale dracu' spinări mai avem și noi. Nu că am colaborat, noi sîntem cei care am făcut podu' ăsta. Oțelul ăsta.

— Care e legea de bază a oțelului ?

— Oțelul nu-i bun dacă n-are zgură. Dacă observați un oțel fără zgură, să vă puneți probleme.

— Care e răul cel mare al Reșiței ?

— Puținătatea femeilor. Acum încă mai sînt. Dar prin '47 trebuia să umbli cu lupa și cu binoclul ca să găsești o femeie. Încă nu li s-a găsit o soluție de viață și de activitate femeelor în Reșița. Dar ele au venit aici, pentru că oțelarii sînt oameni grozavi. Inchipuiți-vă că se duc acasă cu 40° în corp. Și au toți cîte 3—4 copii, tocmai de căldura asta atît de mare.

— Ați mai dori să notăm ceva ?

— Aș dori să mă lăsați să termin fraza despre oțel. Așaaa ! Un oțel fără zgură e un oțel murdar. Să țineți minte că asta înseamnă că oțelul acela are zgura înăuntru.

Nu ne place vara

De vorbă cu ANATOLIE CIOBANU

Stă masiv lîngă noi în timp ce vorbim și n-are absolut nici un chef de vorbă. Pare și timid și pare că și disprețuiește cuvintele. Mai tîrziu aveam să fiu surprins să aflu că-i place să scrie articole la ziare. Schimbăm locurile cu Aurel Bădescu și ne aflăm acum față în față.

— Vă răspund întîi la ce l-ați întrebat pe to'arășu Bădescu. Am 34 de ani și meseria de oțelar mi s-a părut foarte grea. Îmi părea rău la început că am ajuns la Reșița. M-am învățat cu greul și din '56 sînt membru de partid. Iar din 1965 am devenit maistru oțelar.

— Doctor honoris causa, completează rîzînd Aurel Bădescu.

— Am trei copii, după ideea că tot oțelaru trebuie să fie plin de copii. Pe nevastă-mea am cunoscut-o, deoarece lucram vizavi de ea. Acum îmi place meseria și nu regret că sînt oțelar decît cînd fac prost un lucru. Sînt și secretar al organizației de bază din schimbul trei. L-ați întrebat pe dumnealui despre lașitate. Vă răspund și eu că lașitate e prea greu spus. Lașitate nu. Nu se poate la noi. Și de pildă, ce lașitate ar putea să aibă un oțelar ?

— Să asiste la o nedreptate și să nu spună nimic.

— Păi pe mine mă puteți acuza de așa ceva ?

— Are o vorbă Ciobanu — zice din nou Aurel Bădescu — „să nu semnezi sancțiunea, tovarășe, pînă nu mă consulți !"

— Practic, la noi se lucrează continuu. La noi nu există zi fără oțel. Lucrurile merg bine. Dar prin 1966 lucrurile mergeau prost, la un moment dat, pentru că în momentul tehnologic de turnare s-a introdus o tehnologie nouă fără ca noi să știm. Se făcuse un nou model de orificii, fără să se schimbe și profilul cărămizilor. A existat deci o discordanță între orificii care erau mai mici și cărămizi care erau mai mari. Într-o săptămînă au fost patru cazuri de deschidere a cuptoarelor. Se perfora cuptorul și curgea oțelul afară. S-a luat imediat măsura de a se desface contractul de muncă al șefilor de echipă. Atunci eu am spus în consfătuirea de producție, că nu e bine. M-am ridicat și am spus : „De ce să o pățească oamenii ? Întîi trebuie să cercetăm". N-a trecut mult și comisia de avarii a stabilit că era o eroare a serviciului tehnic care nu modificase cărămizile. Oamenii au rămas la locurile lor, unde sînt și azi.

— V-a fost frică să spuneți adevărul ?

— Dar de ce să-mi fie frică ? Ce putea să mi se întîmple ? Eu am meseria mea și dacă sînt cinstit și sînt cinstit, nu mi-e frică de nimic. Eu consider deci că ăsta a fost un act de curaj al meu.

— Și cînd v-a fost foarte frică ?

— Cea mai mare frică am tras-o acum un an sau doi. Turnam în hala mare o traversă de trei tone. Căldarea nu mai închidea. Cu toate că un om de-al nostru stătea special să nu pătrundă nimeni în locul primejdios, doi lăcătuși cu un tub de oxigen au pătruns în zonă și-o tîndăleau pe-acolo de nu mai știa capul lor de picioarele lor. În clipa cînd și-au dat seama de pericol, au lăsat tubul și-au fugit. Asta ne mai trebuia ! Un tub de oxigen în fierbințeala a mai mare !

— Ce se putea întîmpla ?

— Mai nimic ! O explozie care să distrugă garnitura, oamenii și ce se mai găsea pe-acolo. Mai erau cîteva secunde și se prăbușea totul. Atunci am hotărît că trebuie să cobor și să iau tubul. Cînd am pus mîna pe el, parcă am pus-o pe o sobă încinsă. Se înfierbîntase. L-am cărat după o căldare. În timp ce-l duceam, îmi ziceam : „ori face ăsta explozie, ori mă arde ăla cu jetul".

— Cine era ăla ?

— Turnătorul șef, adică Aurel Bădescu. Dar am scăpat viu.

— Vă place meseria ?

— Tot oțelar m-aș face. Oțelăria e casa și masa mea. De fapt la oțelărie mănînci cînd ai timp, cam între două șarje. Uneori mă întorc cu mîncarea împachetată înapoi în casă. În legătură cu mîncarea : să știți că oțelarul numai cu marmeladă nu face nimic. Îi trebuie pită și slană. Să curățe el lopata bine-bine de tot și să pună slana crestată pe ea și s-o frigă. Dar uneori n-avem nici timp și nici suflet de așa ceva, deoarece e greu și avem multe încurcături în muncă. Oriunde te-ai afla, la masă, la un pahar de vin, ori în avion ori pe oriunde tot timpul te gîndești ce e ACOLO. De oțelărie te-apuci într-o zi cînd ești tînăr și te lași într-o zi cînd ești bătrîn. În orice clipă se poate întîmpla ceva la oțelărie. Și e o răspundere mare pe care o simți și tu, mai ales cînd lași căldările pregătite pentru schimbul următor. Am fost odată cu Aurel Bădescu în mijlocul naturii..

— Că mie-mi place natura — completează Aurel Bădescu — îmi place mai ales să merg prin ea, prin interiorul ei, mai ales că și eu și nevasta și fata sîntem născuți în luna lui mai.

— De ce m-ai întrerupt, domne ?

— Spuneți-mi în ce măsură faptul că oamenii muncesc bine, se simte în nivelul lor de viață ?

— Păi se simte. Atîta că e ceartă la rebut. În ultima vreme se simte. Cînd muncești bine, cîștigi mai bine. Se simte la bani și pîinea e mai albă.

— Cînd e cel mai bine pentru oțelari ?

— Primăvara și toamna, pentru că vara pe oameni îi apucă boala odihnei.

— Știți domne ce facem noi cînd mergem în excursie — întreabă Aurel Bădescu. Noi stăm de o parte și ne odihnim. Sau ne uităm la neveste. A lui știe nemțește. A mea știe nemțește. Încep să găvărească.

— Uite, poftim ! Răspunde dumneata !

— Eu, prin unele ședințe, continuă Aurel Bădescu, mai zic : „să se mai ducă și tovarășii directori în concediu în luna lui ianuarie, să ne lase și pe noi muncitorii să ne chinuim la mare în iulie-august". Sau or crede că ne e nouă destul de cald la cuptoare ?

— Să știți că mie îmi place foarte mult literatura. Îmi place Zaharia Stancu și-l citesc foarte mult pe Eugen Barbu. Am citit și pe

(Continuare în pagina a 7-a)

Luceafărul

Revistă editată de UNIUNEA SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți : Cezar Baltag, Fănuș Neagu, Adrian Păunescu
Secretar general de redacție : Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

„CÎND AM FOST TINERI, TOŢI AM FOST FRUMOŞI...“ • ARTE • SPORT

Anul XIV
Nr. 38 (490)
Sîmbătă
18 septembrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Cum se vede lumea de la fereastra şcolii

Noi nu vrem să imităm

de vorbă cu ILIE MARA
elevă în clasa X-a, secţia umanistă la Liceul „Mihail Sadoveanu“

— Ce sînt părinţii dumitale ?
— Tata — electrician, mama — casnică.
— De ce te-ai dus la secţia umanistă ?
— Îmi place literatura şi vorbesc limbi străine, de exemplu, franceza.
— Ţii minte o frază din scriitori vechi, pe care i-ai studiat anul trecut ?
— „Într-o grădină
Lîng-o tulpină...“
— Ce ai făcut astă vară ?
— Am fost cu familia 10 zile în Moldova.
— Care sînt locul şi lucrul cele mai frumoase pe care le-ai văzut ?
— Cetatea de scaun a Moldovei, la Suceava. Erau doi tineri francezi acolo şi m-au rugat să le fac o fotografie, chiar într-un loc unde era o ruină, unde stătuse Ştefan cel Mare.
— Cum ţi se pare lumea, la 16 ani ?
— Poate sînt prea subiectivă. Pînă acum credeam că oamenii sînt **proşti şi deştepţi.** Acum nu mai cred că un om poate fi prost, prost. Uneori ne şi grăbim să spunem ceea ce încă nu credem. Nici **deştept** nu e cineva, înainte de a dovedi că e. Trebuie să-i cunoaştem pe oameni, înainte de a-i califica.
— Care e cea mai frumoasă poezie pe care ai citit-o ?
— „Luceafărul“ de Eminescu.
— Dintre contemporani ?
— Îmi place Bacovia, îmi plac Ion Barbu şi Minulescu.
— Dintre cei vii ?
— Nu prea-i citesc. Îmi place Sorescu, adică o poezie : „Shakespeare“.
— Citeşti proză ?
— Îmi place Camil Petrescu, nu mai spun de Călinescu şi de Rebreanu. Am citit **Moromeţii** şi mi-a plăcut, dar nu m-am legat de ea prea mult, pentru că era obligatorie, pentru şcoală. Îmi aduc aminte de lucruri de acolo şi vreau s-o recitesc liber.
— Ce vă deosebeşte pe voi, cei de 16 ani, de cei mai bătrîni ?
— Noi căutăm să avem personalitate. În clasa a IX-a, am răspuns aproape toţi, la întrebarea „care e idolul dv. ?“ că nu, nu avem un idol, ci că vrem să fim altfel decît tot ce a fost, că nu vrem să imităm.
— Asta e bine sau rău ?
— Depinde de rezultate.
— Care e lucrul vostru cel mai rău ?
— Cred că sîntem prea snobi, da prea snobi; şi la ţinută şi la idealuri.
— Ce se poate face ?
— Soluţia e să ne dăm seama, dinăuntru, dar sfătuiţi, care e drumul.

Clasa mea nu mi se pare rea, ci uneori prea indiferentă

De vorbă cu STOICA GHERGHINA, elevă în anul IV la Liceul industrial de poligrafie şi tehnică cinematografică

— De unde eşti ?
— Din judeţul Ilfov, din comuna Vasilaţi, satul Nucii, cu doi de i.
— Cum de ai venit la această şcoală ?
— Întîmplător. M-au înscris părinţii care auziseră de ea, aici în oraş.
— Acum îţi pare rău ?
— Nu, pentru că e o meserie care-mi place.
— Ai bursă ?
— Da, am ; cu bursa îmi plătesc cazarea şi masa.
— Ce lucru important ai învăţat în această şcoală ?
— Am învăţat ceea ce înseamnă colectiv, mai ales.
— Şi ce înseamnă ?
— Pentru mine a însemnat să privesc în jurul meu, să nu trăiesc numai pentru mine ci şi pentru cei din jur, să văd ce e, să ştiu ce e prietenia.
— Cum e lumea, văzută din banca a doua de pe rîndul din mijloc, unde stai dumneata ?
— Dacă o privesc din banca aceasta a doua, a mea, lumea e clasa mea. Şi să vă spun sincer, nu mi se pare rea, ci uneori prea indiferentă.
— Cum adică ?
— Nu caut un exemplu. Dar noi sîntem prea puţin interesaţi de viaţa celorlalţi. Nu prea ne gîndim unii la alţii. Şi chiar dacă ne gîndim, rămînem cu gîndiţul, nu facem nimic să-i schimbăm pe ceilalţi, sau să-i ajutăm. Motto-ul fiecăruia cam ăsta ar fi : **„Ce dacă-i spun eu ? Ce-mi pasă mie ?“** Cred că trebuie acţionat acolo unde fiecare e sensibil.
— De pildă, dumneata...
— Eu am o sensibilitate în ceea ce gîndesc despre oameni : am o încredere foarte mare în oameni şi atunci, ştiu şi eu, nu prea îmi zdruncin această încredere.

— Eşti indiferentă ?
— Nu, nu. Deşi, să fiu sinceră, n-am convins pe nimeni, nici n-am încercat, să învăţe, cînd n-a învăţat. Dar totdeauna îi ajut pe cei ce au necazuri.
— Oamenii sînt uşor de ajutat cînd au necazuri. Mai greu îi ajuţi cînd sînt fericiţi.
— Da, asta e foarte adevărat. E greu să pătrunzi în sentimentele unui om, după ce l-ai ajutat sau după ce ai impresia că l-ai ajutat. Cine ştie dacă el înţelege corect gestul ?
— Care e cea mai frumoasă carte pe care ai citit-o ?
— Sînt două : „Moara de pe Floss“ şi „Jane Eyre“. Nu prea am citit literatură contemporană de la noi.
— Care e cel mai frumos film pe care l-ai văzut ?
— „Şi caii se împuşcă, nu-i aşa ?“ şi „Canarul şi viscolul“.
— Care este cea mai frumoasă zi din viaţa dumitale ?
— N-am trăit-o încă.
— Ce cărţi ai citit astă-vară ?
— Păi eu am citit **Cuore.** O carte care-mi place foarte mult. Am citit **„Ulu, capătul lumii“,** o carte care-mi place foarte mult. Eeee... ce-am mai citit eu ? Am mai citit **„Măria-sa puiul pădurii“,** am citit **„Uliţa copilăriei“** şi cîteva cărţi cu poveşti nemuritoare.
E foarte serioasă şi foarte gravă. Nu pare speriată de nimic, dimpotrivă, răspunde imediat la întrebări.
— Ai prieteni ?
— Eu am şi prieteni şi prietene. La înot am o prietenă, Cristina. Cristina şi mai cum ? Cazan Cristina. La bloc am o altă prietenă, pe Prisăcaru Steluţa. Şi în clasă sînt prietenă cu Olariu Daniela şi Mareş Cristinel, ca şi cu Siiu Mircea.
— De ce sînteţi voi prieteni ?
— Fiindcă ne ajutăm unii pe alţii.
— FIINDCĂ v-ajutaţi unii pe alţii ? Sau CA SĂ vă ajutaţi unii pe alţii ?
— Şi aşa şi aşa. De exemplu, şi ei învaţă bine, şi ei se joacă frumos. De bătut nu ne batem. Totdeauna am putut să ne înţelegem. Vreau să fim prieteni pînă cînd vom fi mari.
— Şi atunci ?
— Atunci, ne vom despărţi şi poate ne vom mai revedea.
— Cu cine ai vrea să fii prietenă şi cînd vei fi mare ?
— Cu Cazan Cristina, pentru că e foarte bună şi mă învaţă cum să mă comport şi eu o învăţ pe ea cum să se comporte.
— Îţi aminteşti nişte cazuri în care v-aţi învăţat una pe alta cum să vă comportaţi ?
— Da, sigur că-mi amintesc. Eram odată la Ploieşti — deoarece eu particip la campionate de înot — şedeam la masă şi mîncam. Nici acuma nu ştiu de ce nu puteam eu să-mi tai carnea din farfurie. Atunci, Cristina s-a uitat la mine şi, fără să rîdă de mine, a luat cuţitul şi mi-a zis : **„Uite, Cati, aşa !“** Şi a început ea (să taie şi să mă înveţe) şi am terminat eu. Altădată, eram la un concurs la Reşiţa. Şi ei îi era foarte frică pentru că era primul ei concurs. Se făcuse albă, parcă şi tremura, şi eu i-am spus : „Cristina, fii liniştită, nu trebuie să-ţi fie frică. Şi mie mi-a fost frică la primul concurs“. Şi Cristina s-a clasat pe locul 3 la concurs. Ei bine, în grupa D, dar oricum...
— Ce rău ai făcut tu pînă acum ?
— Am întîrziat de acasă, iar odată am spart două pahare, am vărsat supa şi era şi dezordine în casă, toate în aceeaşi zi. Mama m-a certat foarte rău. Altădată, am spart şi geamurile. Dar nu m-a certat mama decît puţin şi mi-a spus să nu mai fac altădată. Dar de bătut, niciodată nu m-au bătut părinţii.
— Îţi plac copiii sau oamenii mari ?
— Îmi plac mai mult copiii : cu ei mă joc, cu ei învăţ. Între oamenii mari ce-aş putea face ? N-aş putea să mă joc cu ei, n-aş putea să învăţ cu ei.
— Dar ce-ţi place la oamenii mari ?
— Îmi place la oamenii mari că nu sînt cum sînt copiii, chiar dacă le faci ceva rău, ori te ceartă, ori te bat. De fapt şi de fapt, îmi place la oamenii mari că-i iubesc pe copiii mici.

Adrian PĂUNESCU

(Continuare în pag. 3)

Toamna e a şcolarilor

Mi-am amintit adeseori chipul dascălului meu din primii ani de şcoală dar niciodată pînă acum, n-am găsit prilejul să-mi mărturisesc în public recunoştinţa mea faţă de omul care m-a învăţat să citesc şi să scriu, care m-a logodit pentru o viaţă cu limba ce-o vorbesc, care pentru întîia oară a zugrăvit în cuvinte, în faţa ochilor mei încîntat-înfricoşaţi, tablourile roşii de sînge, pline de fapte de vitejie ale bătăliilor de apărare a ţării, tablourile glorioase ale istoriei românilor.

El a fost întîiul dintr-un lung şir de dascăli pe care i-am avut, de la care am învăţat de unele şi de altele, pe care i-am văzut de atîtea mii de ori urcînd la catedră, păşind pe acel podiu de scînduri care-i înălţa deasupra noastră a şcolarilor, ca pe un tron uzat de multe generaţii, purtînd catalogul şi vreo carte ca pe însemnele autorităţii spirituale, şi vorbindu-ne, vorbindu-ne despre toate cîte îl fac pe om să fie cu adevărat om.

Teribilă, înaltă răspundere a omului care se urcă să vorbească la catedră, înălţîndu-şi făptura, biata şi în acelaşi timp mîndra făptură omenească, deasupra începătorilor în ale vieţii ! Este el, oare, întotdeauna conştient de tot ceea ce reprezintă nu numai în ochii acelor copii, al căror magistru este, ci în sine, într-o ordine mai largă a cunoştinţelor ? El reprezintă modelul exemplar, pilda vie umană ; el înseamnă ştiinţa întreagă, universală a omului ; el este autoritatea, judecătorul, legiuitorul şi legea într-o persoană ; el ţine loc de tată, de mentor, de iniţiator în tainele existenţei. Bătrînii elini aveau un cuvînt pentru cei care „călăuzeau sufletele“ pentru cîte un asemenea ins ales, *psihopomp.* Cuvîntul acesta (să mi se ierte pedanteria folosirii lui) este foarte potrivit pentru a defini rolul de seamă al învăţătorului în economia mai largă a formării omului.

Căci învăţător de şcoală elementară, profesor de liceu ori universitar, magistrul este chemat să fie călăuza sufletelor pe povîrnişurile, prin văile obscure, peste prăpăstiile tinereţelor. Acestor adevărate vigilii ale neamului poate virtutea esenţială care li se cere este *starea de veghe* permanentă, luciditatea, clarviziunea. Ai nevoie, pentru a veghea cu folos, de o inimă deschisă, de o inteligenţă lipsită de prejudecăţi şi de rîvnă, de multă rîvnă.

Un asemenea bărbat inimos, deştept şi neobosit a fost cel pe care în anii mei dintîi de şcoală, împreună cu colegii mei îl numeam, „domnul învăţător Macavei“. De ce îmi amintesc oare de el, în acest început de toamnă a şcolarilor ? Am avut, fără îndoială, profesori mult mai străluciţi, mari savanţi, eruditi. Am primit de la aceştia investitura în cercetările înalte pe care le practică spiritul nostru, către care îndeamnă apetitul nostru de cunoaştere. Dar învăţătorul Macavei a pus însăşi temelia mea, a vieţii spirituale.

Cu ce am răsplătit întreg efortul acestor oameni devotaţi, care ne-au dat tot ce aveau mai bun, care ne-au făcut să iubim ştiinţa, literele şi artele, chiar natura şi, în orice caz, s-au străduit să nu ne fie străin nimic din tot ce este omenesc ? Este o singură răsplată a învăţăcelului pentru învăţătura pe care a primit-o : aceea de a face să rodească sămînţa fertilă aruncată cu o generoasă mînă de dascălii cei buni.

În marea comunitate a învăţătorilor şi elevilor răspunsul bun al acestora din urmă răscumpără efortul celor dintîi. Căci această comunitate care e Şcoala se întemeiază, înainte de toate, pe un dialog. Dialogul celui ce aşteaptă o iniţiere cu acela care iniţiază, al călăuzei cu cel călăuzit. Existenţa noastră spirituală porneşte în mare măsură de la acest dialog. Ceea ce este deosebit de frumos în „convorbirea“ dintre învăţător şi învăţăcel este faptul că şi unii şi alţii se întreabă între ei, că şi unii şi alţii îşi răspund, că au nevoie unii de alţii, elevul de magistru dar şi magistrul de elevul pe care-l „întreabă“ nu numai pentru a-l verifica ci pentru a-şi verifica vrednicia.

Cînd vine toamna şcolarilor, cu toţii — chiar şi cei dintre noi care între timp s-au învrednicit să devină dascăli — redevenim elevi. Bătrîni şcolari, ne adunăm cărţile (pe care, poate, între timp, le-am scris noi înşine) şi ne luăm caiete noi pe care să le umplem. Căci n-am încetat niciodată să învăţăm. A învăţa de la alţii, a-i învăţa pe alţii, iată un schimb minunat al oamenilor între ei. Acest schimb, acest dialog ne-a făcut oameni.

De aceea, nu-l pot uita pe bunul şi blîndul dascăl Macavei, care pentru întîia oară mi-a pus condeiul în mînă, cu care am început un dialog ce nu se va sfîrşi decît o dată cu viaţa mea. A lui s-a sfîrşit prea timpuriu. El odihneşte, în acea coastă de deal clujean care, în zilele însorite, de toamnă, cînd copiii se întorc la şcoală, este atît de frumoasă.

Nicolae BALOTĂ

Pămîntul este foarte rotund şi foarte greu

De vorbă cu KOVACS ECATERINA,
elevă în clasa IV-a,
Şcoala generală 171, „Petre Ispirescu“

— Mi se pare că ne cunoaştem.
— Da. Dvs. aţi făcut interviul cu Olariu Danilea şi cu Mareş Cristinel, de la noi din clasă. Am auzit că i-aţi pus într-o carte.
— Cum te împaci cu Olariu Daniela ?
— Olariu învaţă mai bine şi e şefa clasei. E mai pregătită la matematică şi română. În schimb, eu învăţ şi înotul şi engleza.
— Ce ai făcut astă-vară ?
— Am fost la mare, la ţară la bunica, şi în Transilvania.
— Ce limbă se vorbeşte la voi în casă ?
— Ungureşte.
— Şi tu cum ştii atît de bine românește?
— Pentru că am învăţat numai la şcoli româneşti, că aşa au vrut mama şi tata.

EDGAR PAPU

deschide,

începînd cu acest număr,

rubrica „Semnificaţii“

În pagina de Arte rubrica de „Muzică“ va fi susţinută, din acest număr, de compozitorul

PASCAL BENTOIU

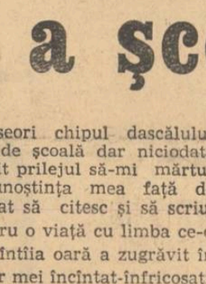

NICOLAE VELEA

semnează rubrica „Proverbe“

cronica literară

„ÎN VĂPAIA LUNII" *)

La capătul acestui masiv volum-retrospectivă cuprinzînd majoritatea povestirilor scrise de Fănuș Neagu, printre alte constatări se impune și una (mai puțin importantă, firește) privind alegerea titlului culegerii. Ne aflăm în fața unui titlu foarte inspirat, cu o mare putere sugestivă, el oferind cititorului avizat o adevărată „cheie" a novellierului celui care a scris romanul vizionar și misterios *Îngerul a strigat*. Cine va fi optat pentru acest titlu (selecția — se precizează într-o notă — *„a fost efectuată de redacție cu încuviințarea autorului"*) nu putem ști. Înclinăm să credem că sintagma ce alcătuiește numele acestei antologii l-a atras chiar pe Fănuș Neagu, a cărui conștiință artistică și cunoaștere de sine sînt îndelung dovedite. Nu ezităm să spunem, însă, că autorul și-a dat „încuviințarea" prea ușor în cazul unor piese mai puțin realizate, sau de-a dreptul slabe (semnalate ca atare de critică și la aparițiile lor anterioare) : e cazul, de exemplu, unei lungi povestiri — prima pe teme citadine, din culegere — cu intelectuali. *O sută de nopți*, compunere cu „schema" la vedere, al cărei ton e prea arareori personal. *O sută de nopți* este, credem, cea mai puțin realizată dintre scrierile în proză ale lui Fănuș Neagu, dezamăgitoare pînă la derută, cu personaje lucrate parcă din material plastic, o poveste însăilată, ai crede, de altcineva. E semnificativ că aici, ca și în alte locuri unde autorul renunță la modul său propriu, atras de numirea obiectivă, precisă (cum remarcă și Mircea Iorgulescu), pagina se despersonalizează, pierde acea fascinație pe care o exercită asupra noastră scrisul lui Fănuș Neagu. Nu-ți vine să crezi citind rînduri greoaie (la un mare și singular stilist) de genul : *„îi păru rău că în cele patru luni de cînd sosise în oraș, ingener la Întreprinderea de prelucrare a lemnului, nu călcase decît acum pragul localului"* ; *„Maja intrase pe neașteptate în puntea lui de echilibru"* ; *„Moartea chiar cînd seceră departe de inima noastră, ne prăvale în suflet tristețe, compătimire și o umbră de spaimă"*. În asemenea bucăți, ratate sau doar parțial izbutite, devine insuportabilă înclinarea constantă a lui Fănuș Neagu spre exprimarea pretențioasă : *„...Maja ascundea totul. Ascundea umerii de care-și lipise el obrazul, ascundea ochii albaștri întricoșător de adînci (!), ascundea zidul plin de alișe și teiul sub care se sărutaseră, ascundea străzile înguste cu copaci osoși, pe care se învîrtise zăpăcit"*, etc. Scăderi asemănătoare întîlnim și în bizara schiță „Zgomotul", în „larba vînătă" — adevărată paradă de întîmplări neverosimile (cu *Alf, Rigo* și *Avia*, nume căutate ale unor personaje sofisticate). În aceasta din urmă, ca să ne spună că eroina are în jurul unui sfert de veac, autorul scrie, concettist : *„trupul ei mic, unduios, în care tremurau fosforescent douăzeci și patru de ani"*. Cam artificială în vigoarea ei este și „Moștenirea" iar în „Fintina" — poem frumos despre un fintînar aventuros, deranjează adresarea siciitoare în vocativ (doctore, bradule). În fine, nu ne alăturăm celor ce s-au entuziasmat de crîncena narațiune „Luna ca o limbă de ciine". Unele din secvențele acesteia (precum lungul dialog dintre actorul notoriu Argova și secretarul raional Mancataș, de o artificială cursivitate : la fel scenele bucureștene rememorate ori impetuozitatea erotică din final a eroinei tîrîndu-l pe amantul confuz și dramatic „spre o căpiță de fin răscolită de vulpi" au în ele ceva fals, un aer de „literaturizare". E vorba de scăderi care ar putea fi trecute cu vederea la destui autori, dar în cazul unuia ca Fănuș Neagu ele au alt ecou în cititor.

Scriitor adevărat, al cărui nume îți vine în minte printre cele dintîi atunci cînd te gîndești la literatura actuală, Fănuș Neagu nu are în cele patru sute de pagini ale culegerii *În văpaia lunii* texte total neizbutite ; chiar și în cele cîteva față de care manifestăm rezerve se întîlnesc pagini vii, deosebite, adesea strălucitoare. Structura de mozaic a mai tuturor scrierilor sale, îngăduie ca și în aceste suprafețe mai terne ori prea stridente să existe porțiuni echilibrat colorate episoade și personaje ce-ți rămîn în memorie. Ne vom spune gîndul pînă la capăt : aceste povestiri pot fi judecate cu severitate numai în raport cu celelalte care alcătuiesc, împreună cu *Îngerul a strigat*, una dintre operele în proză de primă importanță ale actualului moment literar românesc.

Spuneam că titlul culegerii — *În văpaia lunii* — oferă un fel de cheie a întregii proze a lui Fănuș Neagu. Lumea acestui prozator e una văzută sub lumina lunară, grea, tulbure, blestemată, fascinantă, favorizînd intruziunea demoniacului. Fănuș nu e un obiectiv, viziunea sa asupra realului e tulburată de violență și pasiune, necunoscînd detașarea romancierului clasic. Lumina lunii îi stăpînește mereu privirea, iar cînd acțiunea are loc în plină zi, autorul găsește luminozități apropiate de cea selenară : soare arzător, întrezărit prin trîmbe de praf, și „apa morților", zăpezi învîrtejite și ploi, înnorări fabuloase, mereu evitîndu-se strălucirea lucidă a lui Helios în primăvara elină, propice scrutării exacte. Prin această lumină pasională e firesc ca personajele sale să se ivească fulgurant, închegîndu-se din cîteva trăsături de maestru (puținele amănunte definitorii dau viață eroilor, mai pregnant decît orice acumulare de date fizice și morale, biografice etc.) Acel „realism magic" — cum îl numește în prefață Nicolae Balotă — specific prozelor lui Fănuș Neagu, nu ar fi cu putință într-o atmosferă epică de claritate. Lumina pasională, de care vorbeam, se răsfrînge în povestiri și prin refuzul consecuțiilor strînse, prin cultivarea unei narațiuni „în etape", cu mari salturi de timp, cu apariții bruște, cu suspendări și reluări de întîmplări.

În „Dincolo de nisipuri" — o adevărată legendă a secetei și stagnării, a căutării elementului primordial — Apa, se constată fără dificultate trăsăturile specifice acestei proze. Narațiunea e simplă (două-trei momente de mare relief, transcrise cu frază scurtă, sacadată), un personaj — sinteză pe fundalul altora, de însoțire, traversează un spațiu epic și geografic, într-un fel de criză psihică, vecină cu nebunia. Schema se poate reda cam în felul următor : *stagnare a secetei — veste — plecare — suspendare*. Într-un sat din Bărăganul lui 1946, în care Susteru și alții încezesc în lumina tulbure, un călăreț aduce vestea că Buzăul, secat de arșiță, vine de la munte, unde ar fi plouat. E un exemplu de ivire fulgurantă : călare (ceea ce sporește senzația de ireal, de eroare a privirii) vestitorul anunță vorba, *de la oarecare distanță*, către Susteru : *„cirmi spre el și strigă, arătînd cu brațul îndărăt, că vine girla. A plouat la munte și vine girla. Vine Buzăul"*.

Să derulăm cu atenție faptele, ceva ne avertizează că vestitorul nici nu există, că el se înfiripă doar în mintea eroului obsedat de mirajul apei : *„Susteru nu înțelese pe dată ce i se spune, parcă îi luase mințile, și cînd se dezmetici, călălalt era departe, se pierdea pe sub arcadele podului vopsit în roșu, dispărea ca o nălucă, în fulgerările apei morților. Șezu o clipă, căutînd cu privirile întrigurate în susul albiei, pe linia malului, și i se păru că-l lovește în față răcoarea apelor pornite de la munte"*. E acea formulare ambiguă : *parcă îi luase mințile* care, legată de următoarele : *dispărea ca o nălucă și în fulgerările apei morților*, conduc la senzația de miraj, de halucinare (nu întîmplător e subliniată prezența acelei fata morgana a cîmpiei care este *apa morților !*).

Vestea se propagă fulgerător, tot satul trăiește așteptarea riului, au loc pregătiri de belșug, mici conflicte (precum cele dintre Șusteru și moșul ce întindea cîrlige în calea viitorilor pești). Noaptea cade peste această umanitate exasperată de secetă. Bărbații cu ochii sticlind și *„bărbile vinete ca magiunul de prune"*, ascultă zadarnic, cu urechea pe sol, bubuitul de departe al apei : *„Nimic. Pămîntul uscat pînă la stînjen în adîncime era tăcut"*.

Și atunci se naște o a doua idee — tot cu funcție de veste, ca forța motrică a epicului —, o simplă presupunere nebunească : morarii din susul riului au tăiat apa. De îndată se formează o ceată de călăreți care pornesc în goană, înarmați pentru eventuala ciocnire cu morarii. E pur și simplu o plecare din real în legendă. Aici virtuțile plastice ale scrisului lui Fănuș Neagu, remarcate în atîtea rînduri, sînt puse în valoare într-o pagină extraordinară. Lumina lunii așterne un drum magic în calea călăreților : *„Copitele se înfundau în nisip. Un cal se poticni și necheză. Stăpînul îi dădu cu pumnul în cap. În față răsărise luna. Era galbenă și vălurită ca obrazul unei bătrîne. Nisipul scînteia. Dunga lui albicioasă, ca de sidef se isprăvea în lună. Sau poate de acolo curgea în albia riului"*.

Cavalcadă continuă fără crutare, cîțiva cai mor, alți călăreți se opresc, epuizați. Prima moară are scocul gol, la fel a doua. Noaptea se consumă în această goană, fără șanse, ceața se răzlețește. La un cot al apei, unde albia riului se lasă, dezolantă, privirii pînă în depărtare, ultimii călăreți îl părăsesc pe erou. Este un final magnific al unei nuvele antologice : *„Ceilalți îl însoțiră pe Șusteru pînă la locul unde albia riului se vede întinzîndu-se drept înainte — o diră de cretă ce nu se mai isprăvea nicăieri. Atunci îl părăsiră și ei. Susteru nu-i chemă. Privi luna ce se oțilea pe muchia aceluiași deal, ridică brațul fără mînecă și lovi calul pe git, cu dîrlogii. Simțea mereu în față răcoarea valurilor"*. Acest țăran din cîmpia secetoasă ne pare, aici, cu nimic mai prejos decît marii călători traversînd continente imense spre visul Oceanului !

De talia acestei excepționale povestiri este și „Acasă", — prea bine cunoscută ca să ne mai oprim, aici, asupra ei (o analiză a făcut Valeriu Cristea, în *Interpretări critice*, Cartea Românească, 1970). Din prima perioadă a povestitorului, cea de dinaintea volumului *Vara buimacă*, toate piesele acceptate în actuala culegere — cu excepțiile amintite — sînt reprezentative pentru autor. Tonul general din această secțiune a volumului e mai calm, grija pentru construcție și redactare, mai manifestă. În *Vara buimacă* violența punerii în pagină cîștigă teren, stilul e mai nestăpînit, fraza, poematică, devine, pe alocuri, de-a dreptul obscură. Oricum, rămîn ca lucrări de primă însemnătate, pe lîngă „Acasă" — probabil cea mai puternică proză de mici dimensiuni a lui Fănuș Neagu — densa povestire „Vară buimacă" și narațiunea mai întinsă „Doi saci de poștă", temerară sondare a unor psihologii abisale, într-o lume sălbăticită de singurătate.

...Cît privește *„Caii albi din orașul București"*, ne îngăduim să spunem că micile narațiuni reproduse aici (la ele ar trebui adăugată și „Descoperind riul" din întîia parte a antologiei) sînt pur și simplu *fermecătoare*, indubitabil unele dintre cele mai frumoase pagini despre copil din literatura română. Scriitorul atît de capabil să invie și să pună în relație personaje violente, fruste, alteori pitorești, alteori enigmatice, găsește — atunci cînd intră în lumea copilăriei — o înțelegere a candorii greu egalabilă. Fantezia e stăpînă, ca la Sadoveanu în știuta poveste cu duduca Lizuca și ca la Lewis Carroll (referirea aparține lui N. Balotă, care nu pregetă să afirme că *„în lumea imaginară a copilului descoperim spațiul matrice al ficțiunilor lui Fănuș Neagu"*).

În „Descoperind riul", un copil, Bănică trăiește o aventură nemaipomenită : într-o albie parcurge o anume distanță pe firul apei. Dinadins scriitorul ne ține încordați, de teama unui posibil accident. În realitate băiatul are parte de o călătorie miraculoasă, nu doar pe apa riului ci și pe aceea a propriei sale imaginații deformatoare, curgere lină, fericită și fără griji ca însăși copilăria, în care lumea nu se desprinde de basm : *„Aplecîndu-se, albia ieși ușor pe firul apei. Bănică, aținat de legănarea înceată, rise ascuțit, parcă i s-ar fi rostogolit un clopoțel din gură. bunica Paraschiva nu-l auzi și nu-l văzu, și el începu să plutească la vale pe riul însorit. Întîi i se făcu frică și închise ochii, pe urmă, uitînd de orice primejdie, deschise pleoapele și privi în jur, uimit de lumea necunoscută în care pătrundea. Un timp i se păru că apa stă pe loc și că malurile curg îndărăt, ca două rîuri de pămînt. Malurile curgeau pe sus, dar curgeau și pe dedesubt, prin apă, tîrînd cu ele chipul unui minz întrat în vad, plopii din poiene, cu umbrele lor alungite și două movile de pepeni clădite la capătul unui drum de țară. Riul coti, îndepărtîndu-se de sat și intră în cîmpie. Pe sus, trecu un stol de porumbei și băiatul din albie, așezat în genunchi, se gîndi că au plecat să caute boabe de mei. — Ascultați, le strigă el din urmă, să nu zburați dincolo de soare,că sînt ulii mulți și pisici. Dincolo de soare e și casa vîntului"*. Mai departe, acolo unde riul se desparte, micul personaj zărește o rață sălbatică și, pe loc, îi justifică prezența, cu mijloacele poveștii : *„E din negură, se gîndi băiatul, a trimis-o zîna apelor să mă întîmpine"*, și suci albia pe gîrla dinspre cîmpie. Împrejur, într-o scăpărare amăgitoare se frămînta apa morților. Rața vîslea, se cufunda în adîncuri și iarăși apărea, desfăcînd și scuturînd aripile. — Hei, o strigă Bănică, dar pasărea nu răspunse — și el înțelese că nu are voie să vorbească. „Dacă vorbește, zîna o schimbă pe loc într-un bolovan și se duce la fund". Pe mal, în lanul de floarea-soarelui, cu tipsii galbene, roiau albinele. Zborul lor se închega într-un cîntec subțire, stăruitor, dulce ca o lăgăduință".

Ilie CONSTANTIN

*) Fănuș Neagu: ÎN VĂPAIA LUNII, editura Minerva, B.P.T.

avantpremieră editorială

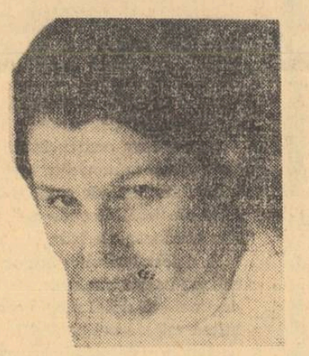

CONSTANȚA BUZEA

Sala nervilor

Sonete. Editura „Cartea Românească".

CONSTANTIN CHIRIȚĂ

Întîlnirea (2 volume)

Ediția a II-a, revăzută. Editura „Albatros".

MARIN BUCUR

Lucian Blaga — dor și eternitate

Colecția „Contemporanul nostru". Editura „Albatros".

poșta redacției

VICTOR MARCENKO. Scrii despre păsări și zborul lor spre sud ca despre niște dușmani personali. Ce rău ți-au făcut rațele sălbatice ? Ți-au tulburat ceaiul din ceașcă ? Ți-au mîncat agurida ? Clipele plecării lor, vocale triste aruncate pe cer, sînt pentru dumneata prilej de răzbunare deschisă. „Păsările / Niște nepăsări ce se string în convoi / Rezemîndu-se una de alta / Din ciocuri făcîndu-și o cîrjă / Din nevolnicul cap / Spre havuzul de neanturi o cîrjă (...) Se tîrăsc / Rezemîndu-se milog de milog"... Limba în care scrii n-o înțeleg nici eu și nici rațele sălbatice. Cred că erai mai în cîștig dacă aruncai cu ciomagul după ele, și nu în cuvinte.

TH. BIND. Despre flori ai idei foarte stranii. Încearcă să scrii despre oameni. E mai greu, o știu pe proprie piele, dar merită osteneala.

CRENGUȚA ARBORE. Mă asiguri că acum cîțiva ani scriai prost și mă întrebi pe mine cum cred că scrii azi. Scrii exact ca acum cîțiva ani. „Sub lacrimi reci, mărunte / zăceam întins pe spate / și buze înghețate / îmi picurau pe frunte / Mulțimile-adunate / în bocete cărunte / mi-au inspirat grăunte / de ginduri necurate".

M. CIORBA. Mi-au plăcut, dar nu în totalitate, amîndouă poeziile. Citez o strofă, cu gîndul că vei lua gestul drept îndemn : „Tîrziu doarme țărmul și dorm pelerinii / Dorm vislele-n barca ce-așteaptă un semn / Mă cheamă din valuri, mă cheamă rechinii / Să dorm lîngă barca cu ochii de lemn".

D. PIETRARU. Ciclul de poeme (versuri lungi cît funiile cu care se coboară morții în groapă) impresionează numai prin cantitate. Valoarea lor încape în catedrala unui fir de nisip. Dovadă : „De unde, vai, iubirea noastră ca un **nufăr de crin**, poate ca o eroare de lumină ? !"...

RADU SELEJEAN. Vrei să mă faci să cred că de la șaptesprezece ani începe numărătoarea inversă. La vîrsta asta tristețea e o mască de împrumut. Durerile decolorate nu spun nimănui nimic, și asta fiindcă-n lume e mult prea multă durere adevărată. Vino-ți în fire c-a început școala.

VICTOR RUSU. Din cele două foi cu scris mărunt am reținut doar aceste vorbe frumoase : „noaptea, soarele își dă povestea peste cap." Mai trimite.

MARIAN PETRY. Ai humor și, poate, inel de aur, dar nu știi pe care deget se poartă inelul.

SARTORIS. Colonele, încă nu ți-ai găsit steaua. Cheamă-ți bradul din copilărie și uită-te în crengile lui : cred că steaua dumitale mai arde în cetina copilăriei duse. M-aș bucura s-o găsești.

In nici-un fel : T. Sin, R. Cruceru, George Bob, Marin St. Gheorghe-Buzău, Gheorghe Popescu-Jiu, Maria Miniu, Codrin Constantin, Manole Crudu, Horia Popescu, Ion Manea, Coman Lăptucă, Dan Stoica, Cora Tașcu, Pulpan Nicola, Ion Radu, George Constantinescu, Mal Robert.

Fănuș NEAGU

ÎNCHEIERE

Vreme de doi ani de zile am citit, cred, vreo două vagoane de scrisori. Fiecare plic era o enigmă, un fel de ghicitoare pe care sfinxul poștelor mi-o adresa cu surîsul lui malițios. Într-un permanent turnir epistolar, gestul emoționat de a deschide plicuri îmi devenise cotidian. Mă simțeam ca și cum aș fi așteptat mereu un mesaj magic pe care nobilul Hazard numit Poezia voia să-l întîrzie sau să-l facă de nerecunoscut.

Dar dezamăgirile sînt aproape întotdeauna frumoase. Printre atîtea nefericiri de carton, printre atîtea diminutive alintătoare și lacrimi cu un ridicat procent de zahăr în compoziție, printre atîtea voioase incoerențe pubertare și atîtea agramatisme, spiritul meu vagabonda romantic. Surîsul persiflator era mai mult un reflex de apărare căci e greu să reziști puterii de convingere a cîte unui geniu care ignoră la modul absolut gramatica și ortografia.

Nu contest indeletnicirii ocazionale de postaș literar și sensul unei mari satisfacții. El constă în a întîlni o dată sau de două-trei ori într-un an sunetul foarte pur al adevăratei Poezii. În foșnetul nervos al literelor așternute cu febrilitate pe paginile unor scrisori am simțit de cîteva ori cum, celebrînd senzații puternice care îl leagă și dezleagă de lume, cîte un suflet tînăr și neliniștit își caută cu înfrigurare Destinul în cuvinte. Pentru efortul curat al acestor tineri autori de excepție, inima mea are o dragoste aproape religioasă.

Închei aventuroasa călătorie pe Oceanul corespondenței poetice, redevenind un sedentar posomorît.

Cezar BALTAG

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Textele acceptate se vor publica în ordinea necesităților redacționale.

Rugăm autorii care au cărți în curs de apariție să ne trimită portrete foto și datele de editură pentru a le anunța la rubrica „Avantpremieră editorială".

compendiu

GEORGE DAN

Mater nostra

Cunoscut prin numeroase volume de versuri închinate mării (Rapsodia marinarilor — *1954*, Dunăre, Dunăre — *1955*, Flori de mare — *1957*, Goarna și sirena — *1959*, Pui de lună — *1960*, Cîntece de luptă — *1962*, Fildeșul negru — *1965*, Corabia cu 50 de catarge — *1966*, Din ochiul ciclopului — *1968*), *George Dan nu e mai puțin în opera sa un cetățean al lumii contemporane exprimînd, sub influența lui Whitman, sentimentul de a fi pretutindeni. În* Mater nostra (ed. *Cartea Românească* — 1971) *sentimentul acesta devine o dominantă, iar peisajul marin, alături de alte mijloace poetice, i se subordonează. Autorul citește frenetic știrile din ziar, scandîndu-le entuziast ori de cîte ori se referă la progresul umanității și clamîndu-le rechizitorul atunci cînd cuprind injustiții. Suflul viu al actualității duce cu sine o largă trenă retorică, care scade valoarea versurilor, dar o mărește pe aceea a poemelor. Din George Dan nu pot fi citate imagini, ci perioade, deoarece talentul său se manifestă prin aglomerări de discurs. Iată, de exemplu, o sumbră profeție la adresa celor care transformă formele mirifice ale vieții în surse ale dezumanizării și urii : „Și veți minca lapte de cucută / felii de pîine albă de uraniu / și pîrjoale de aramă stropite cu plumb. / Și veți ciocni halbe de apă grea / și vă veți scălda într-un Atlantic de păcură / și-ntr-un Pacific de iod radioactiv* (Opriți scorpionii !).

Impresia de tribună de la care se vorbește lumii întregi este accentuată de cromatica exotică. Luna văzută ca un talger uriaș, de aramă, pădurile tropicale fremătînd de tîritoare obscure și păsări cu penele colorate, milioanele de oameni agitînd cele mai diverse stindarde — toate acestea compun o panoramă vastă, explodînd de surprize cromatice. Este și aici o retorică, dar o retorică vizuală. O antologie din întreaga operă, din care ar fi excluse naivitățile și care s-ar axa mai ales pe sentimentul ubicuității și pe coloristica sărbătorească, ar dovedi că George Dan nu este doar evocatorul prin excelență al mării.

ADRIANA NICULIU

Gala Galaction

Monografia Adrianei Niculiu (avînd titlul complet Gala Galaction — omul și scriitorul prin el însuși *și publicată în prestigioasa colecție de critică a editurii* Cartea Românească) *este o tenace înșiruire de documente. Metoda derivă într-o oarecare măsură chiar din specificul preocupărilor lui Gala Galaction, personalitate complexă și zguduită de revelații care a ținut să-și consemneze cu exactitate treptele evoluției. Nenumăratele pagini memorialistice publicate alături de Jurnalul dat spre păstrare Academiei cu condiția de a fi deschis abia în anul 1975, trădează, la Gala Galaction, dorința de a-și scrie singur monografia. A. Niculiu a preluat cu pietate această misiune delicată, înscriindu-se pe făgașul principiilor implicate în memorii : rigoare și relatare modestă. De altfel, în secvența dedicată biografiei, autoarea citează copios din scrisorile, paginile de jurnal și articolele ocazionale ale tînărului Grigore Pișculescu, devenit mai tîrziu scriitorul Gala Galaction.*

Tratarea documentară nu mai este însă adecvată în cadrul operei beletristice. Nuvelele și romanele lui Gala Galaction, indosariate și cercetate asemenea unor acte, rămîn necunoscute sub raportul configurației estetice. Descrierea amănunțită a scenelor, găsirea unor posibile filiații și citarea unor opinii autorizate pregătesc doar terenul pentru o viitoare interpretare organică.

VASILE ANDRONACHE

Ochi neînnoptat

Debutantul V. Andronache elogiază lumina, cerul, fîntînile și alte simboluri acreditate în limbajul poetic. Stilul său constă în a nota fidel primele exclamații pe care i le provoacă bucuria de a trăi și în a reveni ulterior cu completări complicate. Rezultă astfel o oscilare în zigzag între polii opuși ai mediocrității : simplism și prolixitate. Iată un singur exemplu : „Un glas din pulbere urcă / Cu sunet dulce. / Și iubesc pulberea, o, cum o iubesc, / Încălțînd copacii !" — Un glas. Uitînd că trebuie să comunice și preocupîndu-se tot mai mult de confecționarea unor colaje lingvistice, V. Andronache devine adesea hilar. Aflăm de la el, printre altele, că medicamentele cu care luptăm împotriva microbilor constituie „artileria chimică", că iubita are trupul alb ca o „crină", că pămîntul se rotește „închis ca o ușă".

În volumul Ochi neînnoptat *(ed.* Eminescu) *singurele strofe lizibile rămîn acelea în care s-a strecurat influența poeților mari. Poemul de dor are o ritmică eminesciană evidentă : „Minerale glasuri, din luceferi, / Noaptea-ngină tainic trupul meu, / Pentru tine, și-or rămîne teferi / Pentru veșnicie ochii mei", iar a doua strofă din Pe-o fîntînă de cuvînt pare luată din Barbu : „În largi ceruri de mister, / Mătăsoase în ecou, / Nuntind albul emisfer / Păsările cîntă-n ou". V. Andronache este reprezentantul tipic al acelei categorii de debutanți care dau impresia că scriu pentru a duce la îndeplinire o sarcină dificilă.*

ION TUDOR

Tîrziu cu umbre

Autor al volumului de versuri Seara întîlnirilor *(1968), Ion Tudor nu a reușit nici în recentul* Tîrziu cu umbre (ed. Eminescu) *să-și concentreze expresia. Privirea sa visătoare s-a oprit foarte rar asupra textelor, care abundă în prozaisme și inutilități. Se impunea o selecție exigentă, cu atît mai mult cu cît sursa poeziilor o constituie un sentiment autentic. Este vorba de o dorință a regăsirii de sine, tulburată mereu de freamătul existenței. Asemeni lui Ulise în drum spre Ithaca, poetul e reținut de frumusețile pe care le întîlnește în cale. Aici se înconjoară de flori și adoarme sub cerul înalt, dincolo urmează o potecă a cărei singurătate îl cheamă. Plimbarea contemplativă prin lume, povestită în cuvinte simple și vechi, atinge o mare valoare estetică în poemul* Întrebarea, *fără răspuns : „Mergeam și întrebam florile, / și cîmpul, și marea, / și cerul, și stelele, / mergeam și întrebam, / și era atît de frumos... / / Întrebam și mergeam, / mergeam și întrebam, / și eram singur peste tot, / numai cu mine, / și era frumos ! / / Și nu mă plictiseam întrebînd — / cu toate că nu era nimeni / să-mi răspundă — / și era atît de frumos, / că nu-mi răspundea nimeni". Pentru a ajunge la acest poem, Ion Tudor a eșuat nepăsător în diferite alte variante pe care le-a publicat tot atît de nepăsător.*

Alex. ȘTEFĂNESCU

proverbe

Cum îi șade călătorului cînd mai și șade

Istovite sau poate gata să explodeze de atîta înțelepciune și experiență închisă etanș în zicere rimată sau ritmată, rostogolită în dreapta și în stînga de marțea pînă marțea sau și mai rău paremiile cele mai blajine au pornit să-și dezvăluie și desfacă muchii tăioase vag sau violent admonestatoare după urechea în care pică pentru că „urechi să fie că spinări — destule".

Această privire piezișă a proverbului pleacă aproape sigur dintr-un reflex sau instinct de vitalitate — maliția — rece fiind, — conservă, sau oricum cheamă la întrebuințări atente și rare. Pleacă dar duce și la năpustiri devastatoare și contestatare aproape scandaloase.

Să luăm, aflîndu-mă la un fel de început de drum, povestea călătorului căruia i-ar ședea bine cu drumul. Aruncată de o gazdă sastisită cînd și cum trebuie între două bucate cu sarea potrivită ori înaintea făgăduielii aromitoare a unui somn întins, zicerea se dovedește lesne și repede atacabilă. De unde pînă unde ?

Dacă îi șade ceva bine călătorului îi șade să mai și șadă. O călătorie izbindită e una cu multe popasuri, pînă cînd uiți de unde, încotro și pentru ce ai pornit-o. Și dacă drumului îi șade bine cu hanurile sau (cu încă neînregistratele de paremiologie — moteluri și hoteluri) — de ce nu i-ar sta bine și călătorului cu ele ?

De ce atîta grabă cînd se știe că drumurile drepte sînt mai mereu înguste și subțiri, iar pe cele ocolite se ajunge des, mai iute și pentru ce atîta gîfîit cînd „te poți opri cînd te sui dar anevoie cînd cobori" ?

Mai ales că marea călătorie e oricum începută cu „opincile de la botez" către fundația săpată grijuliu altuia.

Nicolae VELEA

Cum se vede lumea de la fereastra şcolii

7 interviuri de Adrian Păunescu

(Urmare din pag. 1)

— Şi ce nu-ţi place la oamenii mari ?

— Pe oamenii mari nu-i interesează problemele noastre, matematica noastră, ei toată ziua zic că problemele noastre nu sînt grele. Şi în plus, oamenii mari sînt prea liniştiţi, nu se joacă niciodată.

Îi dau să citească interviurile mele cu colegii ei Mareş Cristinel şi Olariu Daniela. La un moment dat zice : **„Da, Cristinel susţine că-i place să înveţe, aici pe hîrtie. Numai că mie îmi spunea că „iar începe şcoala". Dar ştiţi cum zicea ? Aşa ca şi cum i-ar fi părut rău".** La un moment dat, citind dialogul meu cu Olariu Daniela exclamă cu gelozie : **„Nu e-adevărat că femeilor le stă urît cînd îşi fac ochii. Mamei mele îi stă bine".** Şi totuşi mai tîrziu surîzînd, bucuroasă, ea conchide că Daniela şi Cristi **„au răspuns destul de caraghios"** adică destul de frumos, în traducere liberă pentru oamenii mari.

— Totuşi Daniela are dreptate cu femeile şi cu ochii...

— Păi nu ziceai că n-are dreptate ?

— Ei nu, m-am mai gîndit eu şi pot să spun că mamei mele îi stă bine. Dar la altele, nici vorbă.

— Ce-ţi place ţie cel mai mult ?

— Să stau acasă şi să citesc, în timp ce nu mă deranjează nimeni.

— De ce ţi-e ţie cel mai frică ?

— De hoţi şi de maşini.

— Care e cea mai frumoasă fată pe care ai văzut-o ?

— Mama mea, deoarece are ochi albaştri.

— Care e cel mai frumos cuvînt pe care l-ai învăţat ?

— Mama, fiindcă pe ea o iubesc cel mai mult.

— Cum ţi se pare pămîntul ?

— Pămîntul n-are o formă dreaptă, are şi ridicături.

— Dar e rotund sau pătrat ?

— E foarte rotund şi foarte greu.

Politica mă interesează mai mult ca fapt istoric

De vorbă cu MĂCEŞANU MARIAN, clasa X-a reală, la Liceul „Mihail Sadoveanu"

— Unde te-ai născut ?

— La Cernavodă şi am plecat repede, şi nu m-am mai întors decît anul trecut, într-o vizită.

— Povesteşte-mi prima zi de şcoală, în clasa I-a ?

— Poate unii copii sînt bucuroşi cînd se duc la şcoală. Eu eram foarte trist, aveam încurcături, nu figuram pe nicio listă, la nicio clasă, mă tot mutau de la o clasă la alta, m-au scris tîrziu pe un catalog. Poate că ăsta e destinul meu, deşi de atunci, din clasa I şi pînă azi, nu mi s-au mai întîmplat lucruri de astea.

— Ce e tatăl dumitale ?

— Maistru mecanic.

— El te înţelege pe dumneata ?

— Nu mă prea înţelege.

— Fii atent că eu scriu asta. Să nu cumva să se supere !

— Asta-i situaţia. Nu înţelege pe tineri, decît în anumite momente. De pildă, nu este de acord cu muzica uşoară „pop" şi „beat". Nu spune că e o tîmpenie, dar nu prea mă lasă să o ascult. Nici nu spune cum i se pare, dar nici nu mă lasă să ascult.

— Dar ce crede că e important ?

— Învăţătura ! Zice să lăsăm totul la o parte, noi, tinerii, şi să învăţăm. Dar nu se poate nici aşa, **numai** învăţătura.

— Cu ce nu eşti d-ta de acord la celelalte generaţii ?

— Cu faptul că nu înţeleg anumite lucruri. Nu mă refer decît la ai mei. Ei sînt oameni buni, dar pentru că vor să fie siguri că învăţ, nu vor să-mi ocup timpul cu alte lucruri.

— Cum înveţi ?

— Am avut media generală 8,20.

— Eşti utecist ?

— Da.

— Ce faci ca utecist ?

— Ce să fac ? Ceea ce fac şi ceilalţi utecişti. Politica mă interesează mai mult ca fapt istoric.

— Ce vrei să fii ?

— Ceva în domeniul electronicii.

— Care e cel mai frumos film pe care l-ai văzut ?

— Niciunul în mod special. Multe, multe.

— Care e cel mai frumos loc din Bucureşti ?

— Muzeul de artă al R. S. România.

— Şi cel mai urît ?

— Strada Lipscani.

— Revin totuşi : ce faceţi voi, ca utecişti ?

— Plătim cotizaţia şi ne întîlnim în cîteva şedinţe, după un plan dinainte stabilit. După aceea, discutăm ce s-a făcut şi ce nu s-a făcut. Activităţile mai interesante sînt în vacanţă.

— Aveţi activitate politică propriu zisă ?

— Se fac informări politice în cadrul orei de dirigenţie, de către un elev.

— Şi el de unde ştie ce să vă spună ?

— Se informează. Mai bine ar fi totuşi dacă ar veni cineva care ştie mai mult, ca faptul să ne pasioneze.

— Aţi avut o şedinţă U.T.C. pasionantă ?

— Nu, n-am avut. Poate pentru că nici n-au fost probleme.

— Cum se poate manifesta curajul la vîrsta dumitale ?

— Curajul meu s-ar putea manifesta, dacă aş fi pus în situaţia de a salva viaţa unui om. Curaj e de asemeni să recunoşti tot ce ai făcut, chiar dacă ai greşit

Clasa noastră e bună pentru că ne aflăm toţi într-o competiţie deschisă

De vorbă cu NICULESCU CRISTIAN, elev în clasa XI-a (specială de fizică) la Liceul „Nicolae Bălcescu"

— De ce eşti în această clasă specială de fizică ?

— Pentru că îmi place fizica şi bineînţeles doresc să mă specializez în acest domeniu. Am luat un examen, în septembrie 1970, şi sînt acum elev al acestei clase de fizică. Facem 6 ore de fizică pe săptămînă.

— Nu e prea plicticos ?

— Absolut deloc. Dacă înţelegi fenomenele şi pricepi în profunzime sensul lor fizic (deoarece mai există şi-un sens matematic !), nu-i deloc plicticos. Poate că sensul matematic e mai plicticos.

Dacă reuşeşti să faci asocieri, modul de percepere a cunoştinţelor ţi se pare mult mai natural şi fizica ajunge să nu-ţi iasă din minte.

— Crezi, deci, că se mai poate face ceva în fizică ?

— În fizică ? Păi este unul din domeniile în care au rămas multe necunoscute.

— Eşti tocilar ?

— Nu, lucrurile nu pot fi percepute decît în profunzime. N-are nici un rost să memorezi fără să înţelegi.

— Nu ţi se pare că adîncirea într-un asemenea domeniu special îndepărtează pe omul tînăr de valorile mai generale ale umanismului ?

— Ba da, mi se pare. Dacă tot ceea ce faci — faci ca o cîrtiţă, poţi să ajungi un specialist bun. Pentru a fi un descoperitor trebuie să ştii ce e lumea şi valorile ei. Eu cred că arta a rămas în urma ştiinţei.

— Cum adică ? Dumneata crezi că Faulkner se afla în urma lui Heisenberg, în planul valorilor omeneşti ?

— Mi-e greu să dovedesc cu aceştia doi. Dar unele curente, care apar în sculptură şi în pictură, mai mult încearcă decît reuşesc şi în cele din urmă transpun forme vechi. Mă refer la procesele acestea ale conştiinţei care ar trebui găsite în artă. **Procesul creaţiei** — atît de febril şi de interesant de urmărit (mai ales cînd se dă pe faţă un act nou) — şi-a găsit cred prea puţini ilustratori. Dar, îmi dau seama că şi dvs. mi-aţi putea arăta **„uite că nici în fizică nu s-a descoperit asta sau asta".**

— Dumneata faci eroarea, pe care o fac mulţi, de a compara valorile cele mai joase ale domeniului literar cu vîrfurile domeniului pe care vrei să-l lauzi.

— Staţi puţin! Eu nu m-am referit cu precădere la literatură ci în general la artă. **Arta,** am zis, nu literatura.

— Te consideri un băiat obişnuit ?

— Da, din aproape toate punctele de vedere, cu excepţia faptului că-mi place să muncesc foarte mult şi să studiez lucrurile în profunzime. Fac şi sport şi limbi străine, dar mă ocup mult de ce-mi place.

— Spiritul generaţiei dumitale e altul ?

— Sînt, între tineri, oameni care mă depăşesc din foarte multe puncte de vedere.

— De exemplu !

— Cunoaşterea şi înţelegerea ultimelor curente din artă şi literatură, sport, aprofundarea unor probleme ale istoriei şi ale ştiinţelor sociale. Unii sînt mai buni la limbi străine. Dar mie îmi recunosc — mai mult decît altora — munca profundă şi eficientă, continuă. Norocul meu e că în clasa noastră e un spirit al muncii extraordinar. Noi sîntem aşa de cînd s-a înfiinţat clasa. Noi luptăm împotriva superficialităţii care mai există în unele clase paralele.

— De ce e bună clasa voastră ?

— Pentru că la bază stă dragostea pentru studiul fizicei, pentru că ne ştim mai bine drumul, pentru că, la noi, mai mult decît în alte clase există, cum să zic, o competiţie deschisă.

— Te interesează problemele politice ?

— Foarte mult ; în fiecare săptămînă citesc săptămînalul **Lumea.** Mă interesează cel mai mult felul cum vor fi rezolvate conflictele existente în lumea de azi. Mă interesează drumul spre afirmarea internaţională pe care-l străbat astăzi ţările mici şi mijlocii. Mă interesează îndeosebi tot ce se leagă de politica externă a ţării noastre.

— Care e modul în care elevii de la şcoala unde înveţi pot lua cunoştinţă în mod organizat de aceste probleme ?

— Noi folosim presa de tineret. Trimestrial la liceul nostru vin activişti politici care răspund la cele cîte 300—400 de întrebări care li se pun. Aşa s-a întîmplat cînd au venit la noi şi tovarăşul Ion Iliescu, şi tovarăşul Ilie Rădulescu. Domniile lor au grupat întrebările pe probleme şi ne-au vorbit cîte 3—4 ore.

— Care e cartea dumitale preferată ?

— În primul rînd nu cred că ar există o asemenea carte. Dar citesc pe Sorescu, Zaharia Stancu, Blandiana şi Jebeleanu, iar dintre critici îl citesc pe Nicolae Manolescu.

Totuşi **o carte** care mi-a plăcut mult a fost **Cartea Oltului** de Geo Bogza. Cred că Sorescu e foarte aproape de noi, cu exprimările lui accesibile.

— Ce-ai vrea să descoperi dumneata ?

— Aş vrea să descopăr „controlarea reacţiei termonucleare" şi aş vrea să descopăr cum să facem inofensive reziduurile radioactive care poluează pămîntul.

Bineînţeles, acum totul e numai imaginaţie.

Idealul meu e să fiu folositor societăţii şi să nu fiu umilit

De vorbă cu VÎRTOSU S. CĂLIN, elev în anul I D, la Liceul „C. A. ROSETTI"

— Deci eşti elev al unei clase engleze ?

— Da. La liceul nostru se mai **fac** limbile franceză şi rusă. În principal eu fac engleza şi secundar franceza.

— Cu ce medie ai reuşit ?

— Cu 7,60.

— Ce ai făcut după examene ?

— Am fost plecat la mare, în staţiunea Mamaia, la munte — la Braşov şi după aceea cu maşina cu tata la bunici, la ţară, în Oltenia.

— Unde ţi-a plăcut mai mult ?

— Cel mai mult mi-a plăcut la ţară, deoarece m-am întîlnit cu cei dragi. Nu fusesem de mult timp. Îmi era dor de locurile unde a copilărit tata. M-am aşezat în locul lui, cînd era de vîrsta mea. M-am jucat cu copiii din sat, am intrat în viaţa lor de fiecare zi.

Eram într-o după-amiază cu un bun prieten al meu, Ionel al lui Chivu, la baltă. Ducîndu-mă să prind peşte, din care am şi prins, apa fiind de vreo jumătate de metru, m-am tăiat la picior într-o scoică ascuţită. Ionel m-a ajutat să ies din apă şi m-a pansat la picior cu batista lui. Ionel e elev într-a opta. Eu o să-i rămîn prieten. Şi o să-l ajut şi eu, dacă are nevoie de mine.

— Şi de ce încă îţi place mai mult la ţară ?

— Pentru că sînt mai liber. Am fost izolat de părinţi...

—Dar părinţii tăi erau bunicii tăi pentru că ziceai că deveniseşi tatăl tău...

— Ei nu, mă refer la cei adevăraţi, la părinţii lui Călin.

Nefiind toată ziua sub sfaturile lor, ale părinţilor, puteam să acţionez şi eu ca un bărbat.

— Ce lucru mai important ai învăţat în cele 8 clase pe care le-ai terminat ?

— Să respect pe cei ce ne îndrumă paşii ; pe profesori care ne sînt un fel de a doua familie. Am învăţat să fiu dîrz şi perseverent, să nu mă înfricoşeze niciun insucces.

La atelier am învăţat să facem transformatoare şi diferite lămpi electrice.

Ilustraţie de TUDOR JEBELEANU

— Care e cea mai frumoasă amintire a ta, pînă la această vîrstă ?

— Cea mai frumoasă amintire e din a doua zi după ce am fost ascultat la istorie. Să zicem că marţi am fost ascultat la istorie. Miercuri, împreună cu părinţii mei, am mers la liceu şi mi-am văzut numele între cei reuşiţi.

— Şi de ce ţi-a plăcut asta ?

— Am simţit o mare satisfacţie, fiindcă examenele au fost foarte grele şi concurenţii erau bine pregătiţi.

— Cum adică ai fost emoţionat ?

— Mi s-a urcat sîngele în obraz şi un val de transpiraţie mi-a cuprins faţa. Apoi mi-a venit să rîd.

— Eşti un băiat fricos ?

— Nu, nu sînt.

— De ce anume ţi-e frică ?

— Nu mi-e frică decît de bolile cărora nu li s-a descoperit tratamentul.

— Poţi să povesteşti un vis al tău ?

— Nu, deoarece nu visez.

— Care e cea mai frumoasă carte pe care ai citit-o ?

— Una dintre cele mai frumoase cărţi pe care le-am citit este : „Falsuri care au schimbat faţa istoriei".

— Îţi place deci istoria.

— Da.

— Care e faptul cel mai tulburător din istoria naţională ?

— Intrarea lui Mihai Viteazu în Alba, Revoluţia de la 1848 şi 23 August 1944.

— Care e idealul tău ?

— Idealul meu e să ajung ceva în viaţă, să fiu folositor societăţii şi să nu fiu umilit.

— Ce culoare îţi place mai mult ?

— Culoarea albastru îmi place mie cel mai mult, deoarece este culoarea cerului, şi e simbolul purităţii şi tinde spre infinit.

— Dacă te-ai descrie tu pe tine, cum ai începe, dacă ai vrea să spui adevărul şi ţi-ar fi teamă să minţi, gîndindu-te că ai fi prins ?

— „Călin Vîrtosu este un băiat neîngîmfat, sincer, care nu duşmăneşte pe semenii săi. El este potrivit de statură în clasa lui. Bun camarad şi prieten". **Ca defecte aş spune :** „Călin Vîrtosu e puţin prea vorbăreţ", **şi aş mai spune :** „E şi puţin superficial. Dar în fond un băiat cinstit. Îi place fotbalul, adică echipa Rapid, şi cînd s-a dus la pitici la Dinamo, taică-său îi spunea că merge acolo nu că e stadionul aproape de casă, ci că trebuie să le ia jocul şi să-l ducă la Rapid. Îi mai plac filmele de aventuri şi comediile unde se prăpădeşte de rîs".

Cam acesta ar fi portretul meu.

Baletul ne învaţă pe toţi viaţa

De vorbă cu MIHNEA VIORICA, elevă în clasa XII-a la Liceul de Coregrafie

— Cine ţi-a descoperit această înclinaţie ?

— Mai mulţi factori. Cred că orice fetiţă vizează să danseze. Şi mie mi-a plăcut, bineînţeles. Am avut şansa să văd la 6 ani **Lacul lebedelor,** la Praga, un spectacol sovietic. M-a fascinat. M-am gîndit serios — cît de serios poate fi un copil — că trebuie să dansez. Apoi am făcut gimnastică medicală, deoarece am avut nişte mici defecte care mă împiedicau să dansez.

Am continuat să fac gimnastică. Părinţii mei au fost sfătuiţi să mă dea la o şcoală de balet.

Aveam mari ezitări. Nici nu credeam. Nici nu mă pregătisem prea bine. Şi totuşi am intrat. Totul e însă să rămîi acolo unde intri.

— Cîţi aţi intrat ? Cîţi sînteţi ?

— Din 300 au intrat 60 şi terminăm şcoala 19. Şi asta e cea mai mare serie.

— Ce ai mai învăţat în acest liceu ?

— Cum să vă spun ? Am învăţat să nu mă sperii de greutăţi, pentru că le-am întîlnit de la început.

Am învăţat astfel că am încredere în mine. Nu ştiu dacă e clar ce spun. Nu numai că această şcoală nu m-a descurajat, dar — cînd mă îndoiam de vocaţia mea — şcoala mi-a dat un mare curaj. Am încercat să rezolv totul cu puterile mele, să nu cer ajutor. Să încerc să mă ţin pe picioarele mele, nu numai la propriu.

— E dificil să dansezi sprijinit ?

— Da, sigur că da. Era necesar să mă bizui pe mine.

— În ce măsură de la fereastra şcolii de coregrafie se vede lumea aşa cum e ?

— În foarte mare măsură. Am înţeles asta foarte tîrziu, adică atunci cînd îmi puneam problemele vieţii. Şcoala îl fereşte pe copil de lume. De răul ei. De greutăţi. Profesorii doresc să ne înveţe să ţinem piept greutăţilor. Dar foarte tîrziu noi vedem cu ochii noştri — punîndu-ne întrebări — adevărul.

Acum mă aflu în faţa vieţii.

— Cum îţi închipui că e viaţa ?

— Nici acum n-am o idee foarte clară, doar că atunci — acum doi ani — viaţa nu mi se părea o problemă. Eram atît de legată de părinţi că nu ştiam ce e viaţa. Nici acum viaţa nu mă sperie, dar oricum, o consider o problemă. O privesc ca pe o realitate vie. Concret : mă gîndesc că, după ce am să ies din această şcoală, voi merge într-un teatru. Voi fi independentă sută la sută, va trebui să fiu fermă, să rezolv tot ceea ce va constitui viaţa mea. Poate voi merge în provincie. Nu m-ar deranja, dar cu atît mai mult, atunci aş fi singură, şi ar trebui să-mi fac zilele aşa cum aş putea. Cine ştie ? Probabil că voi avea mult de muncă.

— În ce balet ţi-ar place să dansezi ?

— În **Don Quijotte.**

— De ce ?

— Pentru că sînt convinsă că mi se potriveşte, fiind aproape de temperamentul meu.

— Ce temperament crezi că ai ?

— În mod paradoxal faţă de ce pare, nu sînt o fată liniştită ci foarte dinamică. Eu mă consider un temperament dinamic.

— Probabil că ştii mai bine decît ceilalţi. Dar cum poate baletul să-i facă pe oameni mai buni ?

— În foarte multe feluri. Baletul îi învaţă pe oameni să nu se sperie de propriile insuccese, care sînt destul de dese, şi să continue să lupte, să nu se descurajeze. Să ştii să uiţi un insucces şi să nu ţii minte decît ceea ce poate să-ţi aducă succesul, cîndva! Baletul îi învaţă pe oameni, nu, nu viaţa, poate e prea general, dar să creadă în ei şi să lupte fi învaţă. Şi îi învaţă frumos. Dar, de fapt, baletul ne învaţă pe toţi viaţa.

IOANA BANTAŞ

O mie de ani

Motto : „Liberă sînt
ca sămînţa în uter,
ca laptele în ugerul oii !"

I. O mie de ani am umblat sub pămînt
lăsînd la gura zilei numai răsuflarea,
o mie de ani am cărat apă
pentru scăldătoarea Proserpinei,
o mie de ani caii nomazi
mi-au pîrjolit grîul
şi leagănul de frunză al puilor,
o mie de ani mi-am ascuns copiii
în puful păsărilor, în solzii peştilor,
în nisipul roş al răbdării !

II. Un şarpe blînd, cu ochi de miel
locuieşte în părul meu
şi-mi veghează somnul.
Înţelepciunea lui vine din rănile iniţiale,
din laptele de lăuză tînără
al seminţei,

solzii lui sînt aripi de sete
împietrite prin stăpînire de sine,
văzul lui trece prin coastele dese ale vremii
şi îmi cunoaşte faţa nenăscută,

auzul lui e o candelă
în care stau strigătele dacilor
şi foşnetul apelor carbonizate,
şi plînsul copiilor pe care îi voi naşte
după apusul acestui soare,
şi rîsul fetelor în scăldătoare
şi mai ales foşnetul de pîndă al răsuflării

III Mîinile mele sînt oasele viteazului Menumorut
prin care au fluierat limbile focului
săturate cu măduvă de om.
Cenuşa lui dospeşte vie
în genunchii mei,
din genunchii fiilor mei
şi în mustul auriu al porumbului.

Cine va soarbe apa de busuioc a Mureşului,
cine-mi va topi cu răsuflarea
hotarul de piatră al munţilor
cînd fiecare frunză e o icoană
cu chipul copiilor mei ?

IV Nici-o furtună nu-mi va îneca ochii,
nici-o seceră nu-mi va aprinde gura,
nici-un vrăjmaş nu va dormi
somn de stăpîn în odăile mele.

Peste obrazul crispat al pămîntului
mă deschid liberă
ca sămînţa în uter,
ca laptele în ugerul oii,
ung cu miere gingiile arse ale lumii,
o înfăşor în părul meu tămîios
şi trag planeta
ca pe un car de zestre
în curţile largi ale soarelui.

MIRCEA DINESCU

Mai mult pămînt

Cît de frumos gîndeai că eşti un nufăr
printre femei de albul lor mirat,
copilule prin care astăzi sufăr
mai mult pămînt şi nume de bărbat.

Mi s-ar deschide pleoapele în stele
dacă-aş putea să cred că nu eşti mort
ci mai atîrni pe mările rebele
de scîndura acestui trup ce-l port.

Şi cum în noapte sorii se mănîncă
unii pe alţii, ca la un îndemn
cînd vei zări un ţărm, o verde stîncă
să-mi rupi cu dinţii hălcile de lemn.

EMIL BRUMARU

Cîntec naiv

Eu trebuia să fiu în soare,
Să nu cunosc nici un cuvînt
Lăsîndu-mi mîna ca pe-o rază-n
Fîntînile de pe pămînt.

Şi bun prieten cu cristalul
In proaspăt m-aş fi-adăpostit,
Fără să-mi tulbure tăcerea
Femeile cu pas greşit.

AUREL DRAGOŞ MUNTEANU

Fata Morgana

Cunoşti, iubita mea, abisul din Pacific ?
Murmur adînc ce-nchipuie figuri cuvîntătoare...
Viscerele se rup în cîntecul funest
Şi golul cheamă gol, vîrtejul negru !
O, insule cu palmieri, visarea nemişcată
A unui dor ştiut şi ne-mpăcat !
Cu braţe obosite, Filipine, Guinei —
Infernul dă tîrcoale, acolo este locul —
Nimic, nimic, mai e nimic, în tot nimic,
O, Doamne, ce nimic în micul tău nimic !
Ce pulberi şi noroade, cu Indii şi minuni,
E trist şi sterp pămîntul — un bob de chihlimbar
În talgerul de aur la un banchet de zei —,
Plictis fără de seamăn în timpul fără veac.
Cunoşti, iubita mea, abisul din Pacific ?...

O himeră literară: „poezia pură“

Poetul nu vorbește ca toți oamenii și ar însemna să-l osîndim la tăcere, pretinzîndu-i să respecte regulile limbajului obișnuit. Numai un Anghel Demetriescu putea să-l certe pe Eminescu pentru că i-a zis morții, *„înger cu părul blond și des“*, cînd știut e ce chip de hîrcă are. Cine a auzit vreodată de o cremene *„ușure“* ? Unde s-au văzut fete frecîndu-și de lună umerii goi ? Ce fel de exprimare sucită e asta : *„scris, rîul trece-în mai-albastru“* ? La asemenea întrebări nu rezistă nici Arghezi, nici Blaga, nici Ion Barbu ?

Poezia lucrează și cu puterile supranoționale ale cuvintelor, cu ecourile sugestive și valorile lor sonice, cu efectele pe care le crează legăturile neuzuale între ele, cu ritmuri și tensiuni verbale ascunse. Hotărît că limbajului acestuia nu-i sînt suficiente mijloacele de comunicare curente, tocite prin întrebuințare zilnică. Ambiția lui e să restituie lucrurilor numite o prospețime originară pierdută. Să nu-i mustrăm așadar pe poeți fiindcă se abat de la normele vorbirii comune, ci să le purtăm dimpotrivă recunoștință. Fără ei, îndepărtarea noastră de natură concretă, vie, palpitîndă a lumii ar crește mereu și ne-am trezi odată cu groază, suspendați complet între abstracții goale.

Dar (vai !) acest drept al poeziei a fost transformat prin repetate dilatări abuzive într-un privilegiu nejustificat cu nimic. Au început să se înmulțească alarmant versurile care resping *„în principiu“* orice obiecție. Le reproșezi că n-au niciun sens? Degeaba ! Se găsesc îndată niște critici docți care să-ți amintească, citîndu-l pe Macedonski, că poezia e alogică la modul sublim. Accepți aceasta și ceri să vezi construcțiile absente ale unei imaginații descătușate, pline de vervă inventivă. În zadar ! Ți se răspunde că metafora a murit, și în vrăjile incantatorii ale cuvintelor nude se ascunde poezia. Declari că ești dispus să te mulțumești, eventual, și cu muzica strictă a versurilor, dar nu o găsești nicăieri. Capeți explicația că ea e *„interioară“*, *„mută“*, *„secretă“*, iar reproșurile tale sînt absurde. Într-un cuvînt, făcînd astfel de remarci, riști să fii decretat automat bătrîn și relegat printre inamicii tinerei lirici. În ciuda acestei primejdii, cîteva lucruri trebuie lămurite.

Reificarea mereu mai pronunțată, la care societatea capitalistă modernă supune existența umană, izgonește poezia din realitate ; viața tinde să ia o înfățișare aplatizată, să-și piardă bogăția de sensuri și nuanțe, pe măsură ce valorile suferă invariabil o convertire sărăcitoare, exclusiv cantitativă. De la romantici, poezia a început să fie căutată tot mai stăruitor, acolo unde efectele schiloditoare ale lumii înconjurătoare asupra existenței omenești par să nu o poată atinge. Spiritul tînjește după un spațiu liber în care să-și exercite puterile creatoare, fără a simți stînjenirile descurajante ale experienței cotidiene. O formă extremă de compensare a acestei aspirații nesatisfăcute spre totalitatea valențelor umane, poetul are iluzia că și-o găsește în *derealizarea* limbajului. Legăturile cuvintelor cu lucrurile ajung să fie rupte ; vorbirea poetică speră să-și dea astfel o independență integrală față de lumea reală, ca să-și poată construi un univers autonom care să existe, cum spunea Mallarmé, numai *în* și *prin* limbaj. Aici și doar pe această cale, spiritul creator frustrat avea impresia că-și descoperă patria mult visată, unde puterile lui specifice, exprimate prin fantezie, au prilejul în sfîrșit să se manifeste plenar, nesupunîndu-se altor legi decît convențiilor proprii.

Așa a luat naștere himera „poeziei pure“, operă strict combinatorie cu cuvintele. E foarte semnificativ faptul că, pentru Novalis, Poë sau Mallarmé, ea va fi o *„algebră“* sau o *„geometrie“*. Se știe că dintre toate activitățile spiritului, construcțiile matematice suferă, într-o lume alienantă, relativ cel mai puțin efectul dezumanizant al acestui proces. Înțelegem, prin urmare, și de ce ele vor exercita în epoca modernă atîta fascinație asupra setei poetice de libertate creatoare.

Nu ne putem însă hrăni cu mituri.

Oricîtă sete autentică de prezervare a unei libertăți spirituale, restrînse pînă la totala dispariție, trăiește în idealul *„poeziei pure“*, el rămîne produsul conștiinței alienate care l-a creat. E cazul, de aceea, să ne întrebăm astăzi fără ocolișuri : mai poate fi compatibil un asemenea ideal cu rosturile pe care și le asumă poetul în lumea socialistă ? Există vre-o șansă de a lucra la educarea comunistă a sufletelor omenești pe căi exclusiv extranoționale ? Cum e în măsură să *„schimbe viața“* o poezie care-și *„derealizează“* premeditat, pînă și limbajul ?

Dar, chiar în ordinea ambițiilor lui inițiale, acest ideal, examinat cu luciditate își vădește caracterul himeric. Credința că poezia se poate constitui dintr-o strictă combinație savantă de sonuri curate și tensiuni sintactice abstracte, se bazează pe o absolutizare care nu rezistă confruntării practice. Sugestia se naște aproape totdeauna pe cale semantică, numai înțelegînd că se numesc niște lucruri, spiritul nostru e în stare să facă diferite asociații. La auzul unor sonuri fără sens mintea umană nu reacționează. Dacă n-ar fi așa, poeții *„puri“* ar renunța să mai utilizeze cuvintele și s-ar mulțumi cu simple silabe. Ion Barbu a simțit nevoia să adauge după *Cir-li-lai, cir-li-lai /. Precum stropi de apă rece / În copaie cînd te lai ;“* și după *„Vir-o-con-go-eo-lig. / Oase-închise-afară-în frig“*, pentru că era convins că altfel nici o sugestie nu s-ar fi ivit. Morgenstern a compus un *„cîntec de spînzurătoare“* din vorbe absolut născocite ; a avut însă atîta humor să considere exercițiul o glumă ingenioasă, care rămîne bună odată și de aceea n-a mai repetat-o.

Dacă lirismul *„absolut“*, extrasemantic ar fi posibil s-ar petrece încă ceva : am putea gusta ușor versurile scrise într-o limbă pe care n-o cunoaștem deloc. Cum partizanii *„poeziei pure“* susțin că esența ei se găsește dincolo de înțelesul cuvintelor, exclusiv într-un cîmp al incantației verbale curate, nimic nu ne-ar putea împiedeca să-i trăim magia. Experiența ne convinge totuși de faptul exact contrariu : minunea aceasta nu are loc. Maxima polisemie admite, apoi, paradoxal, tocmai *„impuritatea“*. O poezie scrisă după rețeta limbajului derealizat poate fi receptată, datorită însăși naturii ei, în sensurile cele mai străine de intențiile autorului. Cititorului de excepție, așteptat, nimic nu împiedică să-i ia locul un perfect snob năting. Cîte năzdrăvănii ajung să fie atribuite plachetelor cu asemenea versuri vin să o dovedească destule cronici literare. Simptomatic e că și travaliul dificil și îndelung reclamat de marea *„operă combinatorie“* capătă la neo-puriștii noștri contemporani un randament industrial. Mallarmé a muncit toată viața să-și compună *„cartea“* și n-a reușit să o termine. Ion Barbu a socotit demne să intre în vigurosul său volum doar 37 de poeme. Citi dintre reprezentanții actuali ai lirismului *„absolut“* nu au, de pe acum publicată, o operă mai întinsă ca a lui Anghel și Bacovia la un loc ?

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

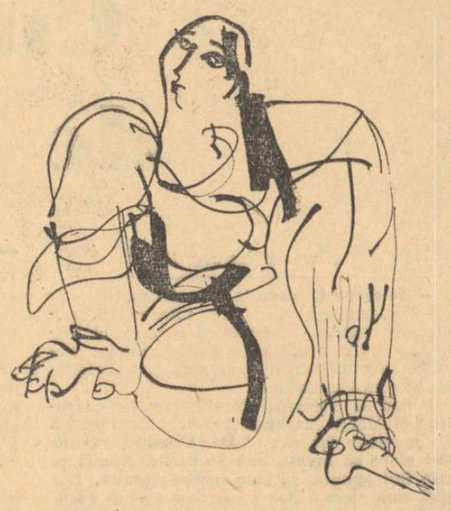

Ilustrație de TUDOR JEBELEANU

faptele și vorbele

callimachos

Jockey-Club

Am în față „Calendarul oficial al Alergărilor pe anul 1907" editat de Jockey Club și ieșit de sub teascurile tipografiei curții regale Göbl-fii de pe strada și ea Regală.

Știm ce eveniment a făcut să pălească filele de calendar ale lui 1907, din primăvară pînă-n toamnă : ecoul răscoalelor țărănești a depășit fruntariile țării noastre și anul acesta a rămas în istorie ca un an blestemat, repede receptat de către poezia populară în versuri de mare tragism.

Să vedem însă ce anima activitatea membrilor Jockey-Clubului, faimoasă confrerie a proprietarilor de mîrțoage dar și de oameni cu mîrțoage, să parcurgem împreună paginile imperturbabilului Calendar. În primul rînd, sub unghi statistic, prefața cărții precizează nașterea a 649 de cai în grajdurile autohtone și importul a 333 din țări de aleasă spiță cabalină. Din comitetul Alergărilor au făcut parte Generalul Manu, Al. Marghiloman, H. Catargiu, locotenentul Moruzi și — nostalgie fanariotă — domnii Negropontes, Paianu, Pherechyde și Millo. Nu lipseau englezul Green Arthur și secretarul de comitet Bratzu. Transcriu numele jocheilor : Bulford, French, Rossiter, Verdier, Sanderson, Day, Warburton, Mac Cormick, Philipps, Ress, Sayce, Wilson, Klinischa, Bliss, Charpentier, Parnham, Madder și — senzație ! — un Petrache ! Mă rog, românul s-a născut pe cal dar nu... jocheu. Să vedem mai departe tabelul (situația) băieților de grajd. Am nădăjduit că gentlemenii mai suspomeniți își vor fi luat măcar ca ajutoare flăcăi din țara-gazdă, dar m-am înșelat Iată cîteva nume : Squire, Heed, Tocacs, Blunt, Daltons, Fabiani, Lewis, Suma, Swarz și — iarăși un român — Constantin (dar) Capuzaru.

Ce se întîmpla în primăvara 1907 știm. Să vedem însă ce se petrecea în idilicul April în lumea alergărilor. Luni 23 aprilie armăsarul Spor cîștigă Premiul de deschidere dar la rîndul lui e cîștigat la licitație de către G. Negropontes cu lei 3 200. Val Virtej cucerește Premiul Queen Mary, iar Hands Down „jugan murg fiul lui Handsgun și Al Maddlerei“ Premiul Damelor. Cîteva zile mai tîrziu „eapa murgă“ Ruth își adjudecă Premiul Domnișoarelor.

Armata a avut și ea, partea ei de glorie în singerosul 1907 : locotenentul Poltzer călărind juganul murg Partütö obține trofeul Oștirii și un premiu de lei 1 200.

Să ne continuăm lectura... Premiul Mărășești revine armăsarului roib Hara Kiri... Premiul Prefecturii, „epei“ Mariția. Premiul comunei Craiova (știm ce răsunet a avut 1907 în Oltenia) e dobîndit de „eapa roibă“ Pricina... Țepeș cucerește premiul de trap Vladimir. E și un Premiu al Subscriptorilor : și-l apropie (evident) armăsarul Jubilant. Armăsarul Misene e imbatabil în premiul Tzurloaia (!) iar Saltarelo bate Premiul Căilor Ferate.

N-avem o statistică a morților din 1907 cu nume oricît de vagi, de pildă Ion născut din Ion și Ioana, dar avem Tabela alfabetică a cailor „catindînd“ la marile premii. Citez : Astrolabe, Cake Walk, Cneaz, Dimiana, Ecleror, Iconoclaste, Mädchen für Alles, Resbunare (!) Song of War, și — credeți ori nu — Vot Secret. Care Vot Secret a descins din pîntecul iepei La Vedette. Tatăl lui Vot Secret ? Contre temps (desigur).

Tableta de față capătă un aer într-atît de fantast încît am crezut o clipă că e „fișa“ unei cărți din biblioteca imaginară a lui Mircea Horia Simionescu, ingeniosul imposibil de temperat, coleg de liceu într-un oraș cu castani și ruine date cu var...

Închid voiosul calendar cu coperți verzi și așez caii lui 1907, cu solemnele lor oseminte de calcar și crengi de zăpadă între cărțile ciudate, cu gîndul la calendarul scriitorilor români pe care Göbl-Fii nu l-a tipărit, disprețuind nemeritat mîrțoaga numită Pegas...

Gheorghe TOMOZEI

P S. În numărul trecut, în loc de „pînă peste coate“, cititorul e rugat să citească — firesc — „pînă peste poate".

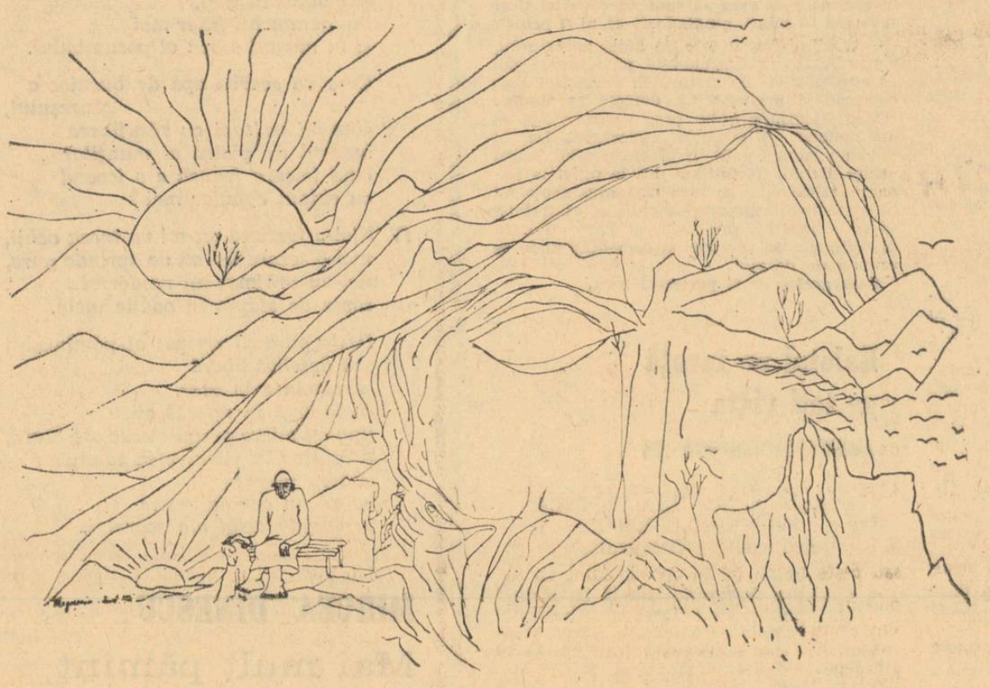

FLORIN PUCĂ : Desene din grupa „Amintiri despre mine".

ILEANA MĂLĂNCIOIU

Iarnă

Argintie stă cărarea muntelui și trupul rece
Îl revăd trecînd în taină pe o cale argintie
Și zăpada-mi pare veche și-nghețată și bătută
Sub piciorul ei de zînă pe cînd ea țesea vie.

Tu din valea înnegrită ochiul tău de rege singur
Bintuit de duhul său în pămînt îl pleci ușor
Și nu vezi cum ea colindă peste culmile albastre
Și cum ochiul ei îți cată trupu-ncovoiat de dor.

Saltă-ți ochiul către culmea care trupul său l-arată
Ca pe-un nour ce asupra sufletelor ne apasă
Și-ai să vezi ochiul rece care-n taină ne privește
Mingiiere îți aduce cînd în ochiul tău se lasă.

Căci se lasă ochiul moartei către ochiul tău, iubite,
Scară lungă de mătase îi sînt razele de soare
Ca deasupra ta să șadă cînd tu capul ți-l apleci
Și cînd tu îți ridici ochiul pînă-n el să se coboare.

Solie

Tu cu spaima ta de rege pe un tron rîvnit într-una
Stai închis numai curtenii pragul tău de taină-l știu
Glasul meu de sol din viață și din moarte niciodată
În cămara ta nu este așteptat la ceas tîrziu.

Am pătruns prin uși secrete care-ncet mi s-au deschis
Mai cu glasul din adîncuri mai cu semnele din noapte
Și la capul tău, iubite, plîng cu plînsul ei curat
Și mă rog să nu îți fie frică de-ale mele șoapte.

Și mă rog să dormi adînc doar în vis să-mi auzi pașii
Și să-mi simți pe tîmplă mîna ce avea te mîngîie
Și ca-n vis să îți dorești ca trezindu-te făptura
Ce se-apleacă peste somnul tău alături să-ți rămîie.

Dar tu mă alungi, iubite, mîngîindu-mi fruntea rece
Și cu frică sărutînd-o ca pe-o frunte de copilă
Peste care umblă mîna morții și privirea ei
De regină care iartă trista regelui idilă.

Geamănă

Natanael, geamăna moartei către tine se apleacă
Și tu crezi că-i însăși moarta cu ochi tulbure și rece
Neschimbată la culoare că s-a stins prea dintr-odată
Și aștepți iar îngroparea care veșnic se petrece.

Doamnă geamănă, mă rog fă ceva să nu mai sameni
Cu-acel trup care s-a stins ochiul lui să nu mai poarte
Peste lacrima din el care nu se mai sfîrșește
De pe chipul tău de înger liniștea iubitei moarte.

Astfel eu din ochiul lui aflu stingerea și fug
Fără voia mea în umbră cu sfială și rușine;
Glasul îngerului geamăn îl întreabă tremurînd :
N-a-nverzit din nou pădurea și nu-s eu aici cu tine ?

Apoi trupul i se pierde ca un tînăr trup de mort
Natanael pleacă fruntea, parcă în pămînt îl cată
Îngerul își trage părul de pe ochiul lui și pleacă
Doar un tainic semn mai face cu o mînă înghețată.

Cît sentiment, atîta inteligență

Mediocritatea omenească vine din penuria sentimentelor, nu din a inteligenței. Inteligența singură nu merge foarte departe. De capătul ei se dă destul de repede, odată cu soluțiile practice pe care le găsește în impasurile și nevoile existenței. Acesta e rostul ei propriu zis, finalitatea ei efectivă : „le moyen de se tirer d'affaire“, cum zicea Bergson. Dincolo de pragul acesta, mecanismul ei merge în gol, dar cu efecte de ordin combinatoriu care foarte adesea epatează.

Inteligența devine cu adevărat mare și capabilă de o progresie nelimitată, devine acel miracol al minții umane care sporește conștiința și adîncește, numai în aliaj cu un mare sentiment și e pe măsura acestuia: cît sentiment, atîta inteligență. Nu e vorba neapărat de „sentimente frumoase“ ci profunde și tari. (Răutatea e în ultimă instanță prostie, de asta sînt sigur; dar numai în ultimă instanță, adică în esența ei primară în care nu e de fapt altceva decît inaptitudine la sentimente, deci un factor de împuținare a inteligenței. Altfel, cum spune un vers dintr-un sonet al lui Voiculescu: e înțelepciune a ști să fi și rău).

Inteligența singură, cu jocul ei combinatoriu, în vid, poate produce tot felul de pseudomorfoze „teoretice“ și „abstracte“ iar respectivul ins, de obicei prea mulțumit de sine, ajunge ușor să treacă drept „intelectual“ și „gînditor“, dar pînă la urmă nu se poate să nu-și dea mediocritatea pe față.

Adevărata putere de abstracție, implicînd totodată simțul realului și pe cel al absolutului, e propulsată de un irezistibil resort pasional; reprezentarea categoriilor, substanțelor, a „structurilor“ cum se zice acum la tot pasul, comprehensia relațiilor și „entelehiilor“, sînt cu atît mai clare și mai sigure cu cît sentimentul care li se asociază e mai tare. Din tăria aceasta a sentimentului s-au putut naște marile tensiuni dialectice din dialogurile socratice, de pildă, sau ale „disputei universaliilor“ și nu mai puțin, în lumea lui Bacon și Shakespeare, ceea ce un eseist român a numit cu o formulă admirabilă: „patima inducției“.

Cunoașterea și spiritul „științific“ (ori mai bine numit „geometric“, după vorba lui Pascal) sînt însă definite prin obiectivitate, răceală, luciditate și lipsă de afecte; așa ni se spune. Eu cred că obiectivitatea și „răceala“ sînt tot niște atitudini de sentiment (ca și moderația care e, trebuie spus, la antipodul mediocrității). Cît despre luciditate ea e pur și simplu în raport direct cu puterea afectivă. Aceasta ascute luciditatea la infinit și e la rîndu-i, de asemeni, infinit sporită de ea. Dovada cea mai evidentă e Dostoievski. Părerea că „a fi lucid“ înseamnă a face abstracție de sentimente și a trece peste ele e o pură stupiditate și nu exprimă altceva decît înfumurare și nesimțire. Dar să nu luăm drept sentimente orice porniri sau simple apetituri, setea de laude, vanitatea, diferitele lăcomii trupești și sufletești care nu pot în nici un caz face casă bună cu luciditatea.

confidențele unui maniac

Inteligența goală, tocmai prin faptul că dincolo de funcția ei imediat practică se mișcă în speculații combinatorii, în fond tautologice și sterile, nu e apță de veritabil pragmatism. Acesta, care reprezintă verificarea și împlinirea oricărei concepții teoretice, dînd sensul ultim al filosofiei și absolvind-o de gratuitate, implică o axiologie și deci, cu necesitate, un suport sentimental.

Mediocritatea speculațiilor combinatorii, oricît ar fi de ingenioasă, se vădește și în faptul că la așa numitele „jocuri de inteligență“ (bridge, șah, etc) se găsesc jucători de prima forță și dintre cele mai desăvîrșite nulități. De asemeni e remarcabilă siguranța cu care mai toate nulitățile (și chiar unii de-a dreptul oligofreni) prind imediat orice posibilă combinație utilitară în fața căreia oameni de mare intelectualitate sînt de obicei orbi și neajutorați.

Un matematician, profesor universitar, care e și un om deosebit de cult, mi-a mărturisit cîndva că ceea ce i se pare îngrijorător în disciplina lui e faptul că permite a gîndi neantul cu prea multă ușurință. Asta înseamnă a nu avea și sentimentul neantului, deci în fond a nu-l gîndi. Adică a-l folosi ca simplu flatus vocis într-o vană rețea combinatorie. Cred că marii matematicieni (să zicem de la Pitagora încoace) și orice adevărați oameni de știință, orice minți capabile de gîndire abstractă și generalizatoare, au neapărat o fire profund sentimentală.

Repet : cît sentiment, atîta inteligență.

Alexandru PALEOLOGU

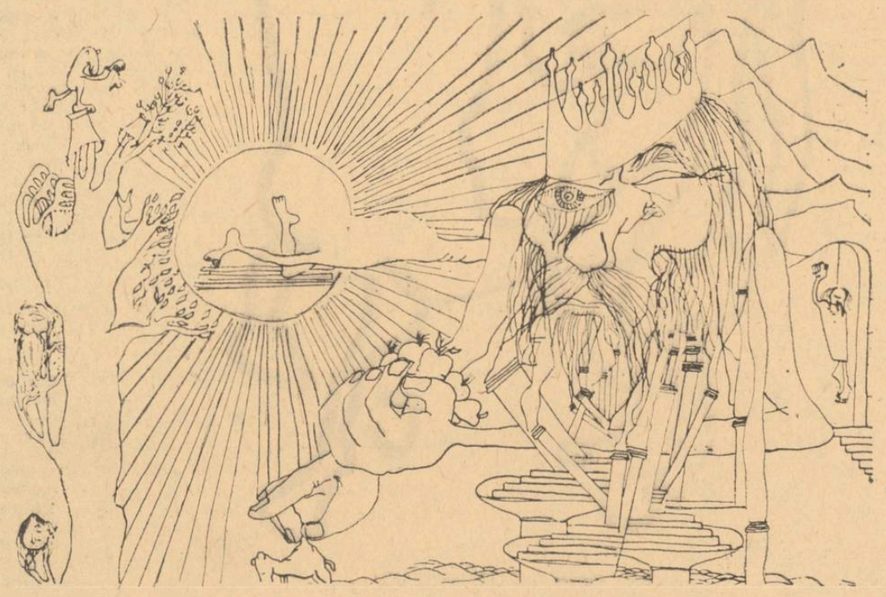

Cînd am fost tineri, toți am fost frumoși...

Una din primele mele poezii care a văzut, cum se spune, lumina tiparului era semnată Z. S. și purta o dedicație : **pentru N. B.** Vorbind despre această perioadă din viața mea în **Pădurea nebună** nu am scris nimic despre N. B. și nu am făcut nici măcar o aluzie. Dar tineretul orașului ne-a descoperit repede și pe mine și pe N. B. Ne-a descoperit repede și ne-a clevetit îndelung. Biata fată !... Aproape că nu mai putea să scoată capul în lume. Era arătată cu degetul ca și cum ar fi făptuit cine știe ce crimă. I se striga pe stradă : „Muza poetului... Asta e muza poetului".

N. B. nu era una din acele fete despre care s-ar fi putut spune că „este o frumusețe" dar a fost una dintre ființele cele mai gingașe, cele mai tulburătoare pe care le-am cunoscut de-a lungul vijelioasei mele vieți. A pierit, după o zăcere de cinci zile, cam la un an după ce publicasem versurile ce i le dedicam. În timp ce ea murea eu colindam prin țară căutînd cai verzi pe pereți. N-am aflat despre plecarea ei pe alt tărîm decît tîrziu de tot. Acum stau aplecat deasupra mea ca deasupra unei fîntîni adînci. Caut să despart ceea ce a fost de ceea ce n-a fost și nu izbutesc în totul, cum aș dori. Și iată, au trecut de atunci cincizeci și ceva de ani. N-am avut niciodată curajul să mă duc să-i văd mormîntul și să-i așez lîngă cruce un buchet de flori de cîmp. Dacă m-aș fi dus, m-aș fi culcat lîngă acel mormînt și aș fi murit. Același lucru mi s-ar întîmpla și astăzi. Dar cine ar mai putea să-mi arate astăzi mormîntul dragei mele N. B. ? Crucea de lemn sau de piatră pe care familia i-o pusese la cap o fi căzut de mult și de mult timpul va fi acoperit-o cu țărînă și cu iarbă... cu țărînă și cu iarbă...

Poate că despre N. B. nu voi mai scrie nimic, cum nimic poate nu voi scrie despre Alexa Bruss pe care aveam s-o cunosc la București, după moartea lui N. B. Dar trebuie să mărturisesc, cu glas uscat de deznădejde, că dacă N. B. n-ar fi murit viața mea întreagă ar fi căpătat alt curs. Deasemeni, viața mea întreagă ar fi arătat altfel dacă Alexa Bruss n-ar fi murit cum a murit, cu mîinile roșii și umflate, cu ochii mari și rotunzi ieșiți aproape din orbite și strigîndu-mi : „Nu vreau să mor... Nu mă lăsa să mor, dragule, nu îngădui ca să-mi iasă sufletul din trup"... Pe Alexa Bruss am ținut-o în brațe pînă în clipa în care și-a dat duhul. Făptura ei era ca o vatră de jar și a trebuit să treacă multe clipe pînă să i se răcească buzele cărnoase. Despre aceste iubiri arzătoare aș vrea totuși să scriu o carte în care fiecare frază să fie o înaltă flacără. Dar nu cred că voi mai avea timpul necesar. Anii care au trecut îmi apasă umerii. Clopotele se pregătesc să-mi sune, cum spune undeva Esenin, intrarea în veșnicie. Nu am nevoie de o veșnicie în care să nu știu ce se întîmplă cu mine. Nu am nevoie de nici o veșnicie în care să nu văd nimic, să nu aud nimic. O las altora.

În anii în care trăiam la Roșiorii de Vede eram atît de tînăr ! Credeam în viață, credeam în bucuriile și în tristețile vieții și — mai presus de orice — credeam în veșnicie. Toate poeziile mele scrise în această epocă sînt pline de soare, de tristețe, de amărăciune, și, în același timp, de bucuria vieții, de dorința arzătoare ca viața să nu aibă nici umbre, nici lacrimi, nici suferință și să fie fără sfîrșit. Cam cum scriam în anii aceia ? Să vă dau mai jos un exemplu.

DUMINECA

Doar pe cer sînt doi, trei uli de pradă
Ani plecat alături amîndoi
Să găsim pe cîmpuri azăvadă
Dorurilor mugurite-n noi.

Drumurile se ascund și fug
Să ajungă zarea, ușurele.
Tu-mi vorbești de drumurile mele
Și mă arde vorba ta pe rug.

Bănui că mi-e chipul întristat,
Tremuri în lumină gene lungi,
Apoi taci și cerci cu mîinile s-alungi
Soarele bogat ce ne-a-mbrăcat.

Rupi un fir de grîu neînflorit,
Răsucești inele degetelor moi,
Umbre mari s-au zămislit în noi
Și-aripi de răcoare-au filfîit.

Soarele a prins să ne dezbrace
Singur de lumina dăruită,
Dar în gînduri ne-a rămas pitită
Luminița care nu dă pace.

Și cînd clopotul ne cheamă-n tîrg,
Noi purtăm prin crengi de înserare
Sufletele noastre tinere și amare
Ca o roadă abia dată-n pîrg.

Era, înlăuntrul meu, în toată această epocă de vis și de suferință, o luminiță care nu-mi dădea pace. De-a lungul întregei vieți am avut înlăuntrul meu o luminiță care nu mi-a dat pace, o luminiță care m-a făcut să alerg din loc în loc, o luminiță care m-a împins să cunosc lumea, o luminiță care m-a îndemnat să iubesc oamenii, cu toate calitățile și defectele lor, cu toate luminile lor, cu toate umbrele lor.

Am iubit lumina și am iubit și umbra. Uneori am iubit strălucirea soarelui și albastrul desăvîrșit al cerului, alteori mi-a fost dragă lumina fumurie a nopților cu lună și nu de puține ori m-am lăsat captivat de întuneric. Păduri acoperite de maldăre de întuneric, cîmpuri acoperite de maldăre de întuneric, ape acoperite de maldăre de întuneric. Dacă nu ar exista întunericul n-am iubi lumina. Și dacă n-ar fi lumina nu am prețui și nu am iubi întunericul. După ce ascultăm la malul unui lac sau al unei gîrle corul broaștelor prețuim și mai mult glasul privighetorilor. Privighetorile cîntă seara, ciocîrliile cîntă în zori. Am iubit cîntecul privighetorilor însă și mai mult am iubit cîntecul plin de lumină al ciocîrliilor.

În 1919—1920, și chiar ceva mai tîrziu, m-am bătut cu lupii cuvintelor, am scris versuri și proză și am sperat că într-o zi voi deveni scriitor, că într-o zi, pe care nu o doream deloc depărtată, voi putea să scriu și să public ceea ce am scris și să-mi cîștig, prin talent și prin muncă un loc în lumea literelor. A fost destul de greu. Aveam mulți confrați foarte talentați printre care cîțiva purtau pecetea geniului. A dovedit-o timpul.

În acești ani, astăzi atît de îndepărtați, am fost și fericit și nefericit, fericit că pot să scriu și să public, nefericit pentru că nu vedeam deschizîndu-se în fața mea nici o perspectivă. Războiul se isprăvise însă liniște și pace în lume nu era. Vechea stare de lucruri fusese sfărîmată de război iar lumea cea nouă, pe care cu toții o sperasem mai dreaptă și mai bună se așeza cu greu sau nu se așezase deloc. În orașul în care trăiam, în fiece zi, către seară, cînd luminile palide ale orașului se aprindeau, strada principală se umplea de lume : tineri domni și tinere doamne care ieșeau la plimbare, să vadă și să fie văzuți, tinere domnișoare care

zaharia stancu: memorii

Viață, Poezie, Proză

ieșeau la aer. Și grupuri de ucenici de la tăbăcăriile, zăbunăriile, cismăriile și croitoriile orașului, cu fețe palide care cîntau :

Sculați voi oropsiți ai soartei.
Voi, osîndiți la foame, sus.

Nu mă hrăneam chiar în fiece zi și nu în fiece zi rideam. Poate eram unul din oropsiții soartei. Ori poate că nu eram. Inima mea se află însă lîngă acești ucenici cu chipuri palide. Cu puțini ani în urmă fusesem eu însumi ucenic de tăbăcărie. Acum năzuiam să devin ucenicul marilor scriitori români sau, dacă s-ar putea, chiar ucenicul marilor scriitori ai lumii.

Spre deosebire de Turnu Măgurele, orașul de pe rîul Vedea nu era prielnic literaturii și artei. Locuitorii, vreo zece-douăsprezece mii, erau oameni obișnuiți, negustori, meseriași, pe la margine zarzavagii sau țărani care se îndeletniceau cu agricultura. Odată pe săptămînă rula un film, odată pe an trecea prin oraș pentru a da un spectacol de revistă comicul Constantin Tănase, pe care aci îl cunoșteau pînă și copiii.

Stăpînit de teama de a nu deveni obiectul de glumă sau chiar de batjocură al orașului nu mărturisisem nimănui că sînt preocupat de literatură, faptul însă — de cînd cu dedicația pentru N. B. — se aflase. Făcîndu-mi singur curaj, aproape în fiecare săptămînă publicam versuri la revistele literare din București iscălite cu fel de fel de pseudonime, nu de puține ori, feminine. Aveam groază de ziua în care s-ar confirma în oraș că, într-adevăr, încerc să devin scriitor și că-mi public încercările în revistele din Capitală. Aveam spaimă de gura orașului și, mai mult, aveam spaimă de gura profesorilor de la modestul liceu la care învățam carte. Povestea cu N. B. o negasem cu dîrzenie. Nu-mi dădeam seama dacă tăgada mea prinsese sau nu. După multe nopți de nesomn într-o zi mi-am călcat pe inimă și am trimis **Universului literar,** dirijat de Nikita Macedonski, cîteva poezii iscălite cu numele meu adevărat. Poeziile au apărut. Acum orașul a aflat că, într-adevăr, sînt, sau că doresc să devin, scriitor și s-a mirat. „Ia te uită !... Ia te uită ce dă din el !..." Am scăpat ieftin dar fata cu care fusesem văzut plimbîndu-mă pe sub teii de pe Calea Dunării mîncase o bătaie strașnică de la frații ei : „Să nu mai auzim că te plimbi cu neisprăvitul care scrie versuri". N-au mai auzit. Au mărîtat-o curînd cu un funcționar de percepție.

Viață veselă, viață tristă, mai curînd viață tristă decît veselă. Profesorul de matematici m-a certat, cel de limba română m-a lăudat, ceilalți au rămas nemulțumiți : „Cum se poate că școlarul ăsta întîrziat, înalt și galben la față să fie publicat de revistele serioase din București ? Noi am încercat și n-am izbutit".

Timpul petrecut în acest dărăpănat oraș de provincie a rămas în amintirea mea îmbrăcat în straie de aur și împodobit parcă de sărbătoare cu pietre scumpe.

Cînd am fost tineri, toți am fost frumoși.

Toți am fost frumoși cînd am fost tineri. Acum, după ce anii au trecut pe lîngă noi sau peste noi și ne-au crestat adînc cu săbiile lor obrazul, nici unul dintre noi nu mai sîntem frumoși.

Acum un an și ceva am fost invitat la Roșiorii de Vede să particip la aniversarea împlinirii a cincizeci de ani de la întemeierea liceului la care fusesem cîndva elev. Am absentat. De ce m-aș fi dus ? Să văd cum din tinerii de odinioară am ajuns astăzi strîmbe și scofîlcite umbre ? O ! Scumpii mei prieteni din tinerețe, scumpele mele prietene din tinerețe ! Să nu mă căutați. Niciodată să nu mai căutați să mă vedeți. Nu vreau să vă mai văd și nu vreau să mai fiu văzut de voi. Nu vreau să ne mai întîlnim. Nu vreau să văd ce-a făcut din noi viața. Glasul meu de odinioară atît de limpede acum a devenit aspru, dur, fără nici o dulceață în el, fața mea, odinioară, atît de netedă este acum plină de cute adînci. De ce să ne mai întîlnim ? Ca să vedem ce ? Ca să vorbim ce ?

Cînd am fost tineri, toți am fost frumoși...

Să nu mai vorbim cum sîntem acum. Ba să vorbim. Ba să nu mai vorbim. Nimeni nu scapă de sabia timpului care pînă la urmă ne retează gîtul, și celor mai umili dintre noi și celor mai puternici.

SEMNIFICAȚII

Două propuneri

Nu de mult, în Germania, vestitul editor Peter Suhrkamp, în colaborare cu Oskar Soerke, a scos o lucrare cu subtitlul modest, **O carte de citire din două veacuri (Ein Lesebuch aus zwei Jahrhunderten).** Titlul principal este, însă, cuprinzător și semnificativ **Deutscher Geist.** Avem în față o operă monumentală, în două mari volume, cu un conținut de peste două mii de pagini. După un travaliu imens, în selectarea a sute de texte, travaliu secondat de un incontestabil discernămînt și bun gust, autorii au dat la iveală nici mai mult nici mai puțin decît o **Antologie a spiritului.** Se întîlnesc aci pagini adînc semnificative din sociologi, din esteticieni, din filozofi, din oameni de știință exactă, din istorici, din poeți, din artiști, din eseiști, pagini din cele mai frumoase, cu scînteiri originale, date de geniul unui popor în toate domeniile creației și cunoașterii.

Dacă pînă acum așa ceva n-a constituit la noi un obiect de meditație, iată o sugestie binevenită. Ce ar fi să concepem și noi o antologie a celor mai bune valori românești, în care să se înfrățească cele mai frumoase pagini ale lui Emil Racoviță cu acelea ale lui Pârvan, ale lui Brâncuși cu ale lui Henri Coandă ? Atîtea comori împrăștiate s-ar aduna într-o unică și vastă oglindă a spiritului nostru. Să ne vorbească direct, în aceeași augustă grupare, Enescu despre muzică, Iorga despre istorie, Blaga despre satul românesc, Țuculescu despre pictură, Țițeica despre matematici, și încă mulți alții despre ale lor, credem că ar fi cît se poate de ispititor. Negreșit, însă, că se cere o echipă de entuziast sacrificiu pentru acest act patriotic de cultură.

Iarăși nu de mult, la același Suhrkamp a apărut un volum masiv și impresionant, intitulat **Goethe in secolul al XX-lea (Goethe im zwanzigsten Jahrhundert).** Este deasemenea o antologie, care cuprinde texte din tot ce s-a scris mai important despre marele poet german în veacul nostru. Deoarece Goethe s-a relevat drept creator și în alte numeroase domenii ale cunoașterii, de la fizică și de la științe naturale pînă la arheologie, diferiți specialiști, printre care vestitul Heisenberg, se ocupă și de aceste sectoare ale activității sale. Ponderea, însă, cade, desigur, pe ceea ce s-a gîndit mai temeinic în legătură cu poezia sa.

Faptul ne-a îndemnat să reflectăm. Ținînd seama de interesele și de specificul nostru, am putea și noi concepe un **Eminescu in secolul al XX-lea.** Postulăm, adică, o alegere bine gîndită din textele cele mai de seamă, consacrate figurii și operei eminesciene în tot acest veac. Selectarea, care reclamă, deopotrivă, o muncă asiduă și un fin dozaj al materialului, ar acorda, ca și în cazul lui Goethe, o atenție specială poeziei, căreia i s-ar dedica integral o primă parte a lucrării. În partea a doua s-ar cuprinde ceea ce s-a scris mai substanțial despre proza, erudiția, filozofia, gîndirea politică, și toate celelalte activități în care s-a ilustrat poetul nostru. Am vrea, și de astă dată, o oglindă cuprinzătoare a felului cum a evoluat imaginea creației eminesciene în conștiința românească a veacului.

În momentul de față, cînd se urmărește cu atîta aprindere valorificarea moștenirii noastre culturale, cele două propuneri ale noastre își vor găsi poate un ecou fecund. Dacă nu vom fi auziți, nu ne descurajăm. Vom mai reveni.

Edgar PAPU

addenda

Din Bucureștii de altădată

De la Matei citire...

Din București, mardi 4 Juin, 1907
Dragă Amice,

Am primit frumoasele cărți poștale, și am plins (ca Todiriță), cînd am văzut portretele strămoșilor noștri, în costume istorice. Ai observat ce picioare mari au toți Bourboni, și ce aer obraznic și goguenard ? Dragă amice, eu nu ți-am scris pînă acum pentru că am fost foarte bolnav, așa de greu că am fost, de două ori pe rînd, pe moarte. *La vîrsta mea am avut un pojar complicat, așa de virulent, că palmele mele erau o rană. (Asta la 1 Maiu). Abia alaltăieri am eșit (Simbătă) la Capșa, și in oraș. Am văzut-o într-o zi pe principesa Cécile-Gutză (samsarul) Pignatelli Bassaraba de Brataccino-Belmonte, fosta ta favorită (ce timpuri, ce timpuri), cu două animale din provincie, așa teribile cum n-am mai văzut de cînd sînt. Erau niște Brataccino din altă branșă se vede : bărbatul și soția. El era un așa tip cum numai desenul alăturat ți-l poate represinta, un fel de creol, de bandit, îmbrăcat ca pe timpul lui Metternich. Avea o redingotă cu un guler și cu mîneci mari de catifea și lungă pînă la călcîe, un juben drept și o umbrelă. Avea un lanț de ceasornic, niște breloques și butoni de cîteva kilograme, și niște stofe cum numai pe la teatru mai sînt. Se uita la toate lucrurile cu niște ochi de bou (...) Banditul avea ghete de damă (și se credea șic). Madame Patzi (Hortense) zbîrnîie în trăsura ei electrică. Seara la ea e un fel de luminație, cu geamurile deschise, așa că am putut vedea că mecul Cuștiga are o bibliotecă (!) cu cărți frumos legate în piele roșie. Asta m-a încîntat. Hortense are un bouldogue mic cu urechi éléphant, ceva fin. (...) Prințesa Maria și-a cumpărat une auto superbe, cu o trîmbiță melodioasă și iese seara voalată și cu autoul luminat. E o trăsură mare închisă și foarte imposantă. Are și unul deschis.*

La alegerile de Senat au căzut toți conservatorii afară de Nabab, Pavlică Brătășanu și Bădărău. Pe Todiriță l-au ras cu cruzime. Dragă Amice, te rog să nu răspunzi la scrisoarea asta pînă nu-ți scriu adresa nouă.

Boala (mea) cea crudă m-a slăbit mult, dar ca forță virilă mă simt foarte bine. Am un appetit d'ogre. Ca să mă restabilesc pe deplin, o cură de aer la munte sau la mare este absolut de rigoare. Așa că am aminat examenele pour la session d'automne, voi pleca în curînd în străinătate probabil.

Dragă amice, căile providentei sînt impenetrabile. Un moment, m-am gîndit să fac un petit mariage, avec une petite dot ; il s'agissait d'epouser d'ici en quelques ans, une mignone petite demoiselle qui m'a donné, et me donne toujours dans l'oeil. Dar azi, cînd mi-am adus aminte de misterioasele noastre coloqvii și cînd m-am privit în fața acelor portrete somptuoase, mi-am adus aminte și că sînt cel dintîi și cel mai mîndru senior și că je dois bouter en avant sans défaillance, sans jamais „défaillir". Și asta trebuie să-ți aduci și tu totdeauna aminte.

Noutăți bucureștene nu-ți pot da : de 22 zile sînt secfestrat în casă și n-am ieșit decît o dată.

Montesquiu e la Paris sau la Courtanvaux. E un mare huligan : toți vreau (sic) să-l înșele și el îi însală pe toți. Eu-l studiez ca pe un om remarcabil, de la care poți învăța multă finețe.

Așa dar, nu-mi mai scrie pînă cînd nu-ți comunic adresa și starea sănătății mele (...)

Contele de Roma a luat în căsătorie pe cea mai mică contessă Băleanu (Elisabeth).

Bătrînul de Roma e ca un zaraf și, se zice, că are 1 000 000 de frcs. de rente, un domeniu cu castel în Ungaria și domeniul Viziru, care e imens. Pe cînd mă primești într-un cent chevaux la un fel de Courtanvaux sau Villandry ?

Bonne chance, de tout coeur. Ca un frate Mathieu.

Am uitat să-ți scriu că într-o seară Costică a ieșit cu Hortense în auto și se uitau așa goguenară la toată lumea, că mulți se scandalizaseră.

(Adresa : Monsieur Nicolas. A. Boicesco, Paris, nr 19 Rue de la fosse Saint-Jacques).

Autorul acestei scrisori, l-ați ghicit desigur, Mateiu Caragiale, era pe atunci încă student și, cum s-ar spune... pe deplin format. Scrisoarea face parte dintr-o lungă corespondență pe care destinatarul ei a pus-o cu ani în urmă, la dispoziția criticului Șerban Cioculescu. Pentru comentarii nu e loc. Brataccino e o transcripție ad-hoc a numelui Brătășanu.

Schița în tuș pe care o reproducem (cu coroană în dreapta sus !) demonstrează talentul de desenator al lui Mateiu Caragiale. Tăieturile din text sînt neînsemnate.

Barbu CIOCULESCU

TEATRU

Rîdeau mai tare ca noi, uitînd să mai asculte traducerea

În primul rînd, nu-ți vine să crezi că Anglia e insulă. E atît de uscată, casele par niște stînci locuite pe dinăuntru și transformate, dinăuntru, în cetăți și castele, cu blazoane de sute de ani, încît ți-e imposibil să gîndești că la cîteva sute de kilometri se află amenințarea apelor. Anglia este într-adevăr continentală și Canalul Mînecii poartă dantele.

În al doilea rînd, nu ți-ai fi putut închipui Edinburghul, oraș pe care-l bănuiai scufundat în ceață, depozitar al unor atît de frumoase avînturi spre artă. (În paranteză fie spus, existența faimoasei ceți veșnice a acestor locuri este tot atît de greu de controlat ca și butada românului născut poet). Iar în inima acestor avînturi artistice din Scoția cea mîndră de tradiția și fustele ei, galeria Richard Demarco închipuie o rază a vînturilor, mereu agitată și mereu orientată spre nou.

Această galerie a luat cu japca o samă de artiști români, spre lansare, directorul Demarco, entuziasmat după două vizite la București, încumetîndu-se să aducă din Est pictori, sculptori, dansatori, poeți, de care se părea că și pe acolo geme pămîntul.

Experiența sa a reușit într-un mod nesperat pentru noi și amănuntele se cunosc.

Richard Demarco, pictor strălucit cu strămoși în Italia, care i-au insuflat poate duhurile renascentiste de care e bîntuit, este omul căruia nu-i e foame, nu-i e sete, nu doarme, ci pur și simplu există pentru galerie. Vrea să facă din aceste cîteva săli un fel de loc de întîlnire al marilor artiști ai vremii, un *salon* care să-i fi plăcut și lui Baudelaire. Crede că artiștii sînt, în afara artei lor, niște copii care trebuie ocrotiți și ținuți la cald, cu jucăriile lor fragile în brațe. El se dorește un astfel de Mecena, fără bani, pe care-i compensează prin entuziasm și *atmosferă*. Într-adevăr, galeria sa săracă e plină de atmosferă. Deschisă la 10 dimineața, chiar de director, cu mîna lui, închisă la 1 noaptea, tot de el, tras spre casă de telefoane alarmate, timp de atîtea ore pe zi, galeria se lasă văzută, uneori și goală (lucrările pictorilor români au sosit cu o săptămînă după vernisaj), pipăită, admirată. Cînd te-ai săturat de artă, cobori cîteva trepte și treci la masă, în restaurantul improvizat. Ți-ai băut cafeaua, poți vedea un spectacol de teatru foarte modern, în aceeași sală : „Twinck" — o înscenare cu patru actori după o carte a poetului american Robert Shure, prezent și el. Seara, la 11 și jumătate, te poți întoarce să aplauzi dansurile excepționale ale lui Miriam Răducanu și Gheorghe Căciuleanu, care seară de seară, în fața unui public înghesuit și cu gura căscată de admirație, transpun în pași solemni și în ritmuri de lăcustă fiori ancestrali românești. Picioarele lungi ale lui Căciuleanu, poate cel mai bun balerin din cîți am avut, ghicesc pe podea locul cel mai încărcat de electricitate, care aruncă în sală efluvii de emoție. Aceste două fenomene ar trebui să colinde lumea pe jos și dansînd.

Dinspre estuar vin pescărușii uitați de reflux pe uscat : deveniți citadini, dau ocol galeriei. Demarco poate intenționează într-un viitor apropiat să organizeze o expoziție cu ei și să-i lanseze. Ce e la fel de impresionant aici, e dăruirea întregului colectiv, am zice noi, neștiind prea bine echivalentul englezesc. Fetele care înrămează tablourile, vînd bilete, mătură și toacă ceapă la bucătărie, au studii universitare și castel acasă. Iată că munca nu e o rușine nici aici. Sînt și deosebit de frumoase și asta ne amintește de zicala noastră populară : „cînd o fiică a Albionului începe să fie frumoasă, nu mai termină".

Seara pe la 7, în aceste zile de neuitat ale Festivalului de la Edinburgh, toată galeria se muta la teatru, ca să-i vadă pe români și să le facă galerie lui Virgil Ogășanu, Ion Caramitru, Irina Petrescu, Toma Caragiu, Marin Moraru, Ștefan Bănică. Aceștia dacă n-ar fi așa de mulți am putea spune că *s-au întrecut pe sine*. Nu văzusem „D-ale carnavalului" la București și am avut surpriza unui joc urcat pe culmea cea mai înaltă. E atît de specifică starea de mahala a acestei piese, încît greu ți-ai fi transpus-o mental în Scoția. Dar băștinașii, ca și americanii sau francuzii aflați la Festival, rîdeau mai tare ca noi, uitînd să mai asculte traducerea, cînd Toma Caragiu îl sfătuiește pe Marin Moraru să nu plîngă, ori cînd acesta din urmă, arătînd șandramaua de frizerie, spune admirativ : „stă bine".

Și iarăși amănuntele se cunosc. Și acest teatru ar trebui, spre gloria noastră, să străbată lumea întreagă jos sau pe brațe.

În încheiere, trebuie să spunem că ultima impresie a acestei vizite fulger e că, vorba lui Marin Moraru, stau bine și scoțienii și că, mai ales românilor, le-a stat bine, deosebit de bine, într-un context atît de prestigios. Ușa Galeriei Demarco nu s-a închis bine în urma noastră, că și simțim, ajuns din urmă, valul de impresii în care ochii de vizionar ai prietenului nostru închipuie doi pescărași în imensitatea apelor, căci Anglia e totuși o insulă.

Marin SORESCU

ARTE

MUZICA

Preludiu

Cuvintele despre literatură au șansa — cînd sînt judicios și cu talent înșiruite — să devină la rîndul lor literatură. Se comentează un complex de imagini și idei cu alte idei și imagini ; există — altfel spus — o profundă înrudire între actul creativ și cel critic, fiecare participînd de la esența celuilalt. Cuvintele despre muzică rămîn străine de substanța de care ambiționează să dea socoteală. Durabile neînțelegeri, monumentale confuzii chiar se pot isca între oameni care, neputînd să-și confrunte niște impresii (devenite de cele mai multe ori simple fapte de memorie), aduc la masa discuției doar foarte palide și vagi traduceri de impresii, convinși totuși că ar exista, dacă nu identitate, cel puțin o mare similitudine între substanța muzicală cu care au luat contact auditiv și judecata verbală despre ea. Siguranța cu care critica afirmă cîteodată : „cutare bucată exprimă cutare stări sufletești, ori cutare idei, sau descrie cutare acțiune sau peisaj" este cel puțin derutantă pentru marele public. Spiritele comode se grăbesc să claseze piesele în sertare riguros delimitate, iar oamenii practici (de exemplu ilustratorii muzicali de meserie) alcătuiesc inventare de stări de spirit pe care le vor servi după necesități, la teatru, radio, film sau televiziune. Mai există și altă modalitate critică : descrierea mai mult sau mai puțin amănunțită a structurilor. Modalitate seacă, drapată științific, adesea pretențioasă, ba chiar trufașă — dar în cele din urmă la fel de străină de esența muzicii.

Poate fi oare muzica prinsă temeinic în plasa cuvintelor ? Sau rămîne totdeauna ceva imposibil de spus ? Unde se oprește puterea cuvintelor și ce demersuri logice preliminare sînt necesare cui vrea să treacă de la simpla consumare a muzicii la gîndirea despre ea ?

Poate că în acest al treilea pătrar al veacului nostru ne-am obișnuit să vorbim prea mult și suspect de meșteșugit despre arta sunetelor, dar totodată ne-am îndepărtat intrucîtva (e drept, doar în zonele care ridică probleme) de bucuria directă a primirii ei nemijlocite. Ori principalul rămîne transmisia directă: tot restul nu poate fi decît fenomen adiacent, bun dacă înlesnește contactul între operă și ascultător, rău dacă ridică un ecran opac de fraze între substanța muzicală și cel căruia ea se adresează. Și cu atît mai rău cu cît și virtejul informațional acesta se poate alege cu iluzia că a cunoscut muzica, iar în fapt n-a luat contact decît cu părerea sau părerile despre ea.

În măsura în care va fi posibil fără amestecul termenilor de specialitate, rubrica de față va căuta în mod nesistematic, dar urmărindu-și totuși cu consecvență țelul, să înlesnească dezvoltarea gîndirii despre muzică a omului de cultură nespecialist. Dacă pe parcursul discuției se vor cîtina în cititor cîteva prejudecăți — fie și din cele mărunte — strădania semnatarului nu va fi fost întru totul zadarnică.

Pascal BENTOIU

TELEVIZIUNE

Scena și ecranul

Emisiunea aceasta nu-și respectă afișul-program. Deschizi televizorul pentru informații din teatru și asiști la o demonstrație de sculptură mecanică. Deschizi televizorul pentru informații din cinema și cineva îți comunică sumarul debuturilor din edituri. Bune și astea dar de ce nu în emisiunile de care aparțin ? Există emisiuni de literatură și emisiuni de artă plastică, emisiuni separate și specializate, dacă Scena și Ecranul ar beneficia de vreo șase ore pe săptămînă ar putea să-și dea spațiul în arendă, dar așa ? Fiindcă ce-am văzut în emisiunea de luni seară? O masă rotundă bine grăbită și bine împinsă din spate și premierele cinematografice ale viitoarei săptămîni. Prea puțin. Foarte puțin. Din punct de vedere al cantității de informație pe care o cuprinde. „Scena și ecranul" este foarte anemică. Dacă ar fi să ne facem o imagine asupra activității cinematografiei noastre după cum o prezintă emisiunea din seara de luni, am putea crede că porțile studiourilor de la „Buftea" s-au închis demult. Să nu se plîngă nimeni de spațiu. Spațiul emisiunii este suficient. Cu bunăvoință și, desigur, cu pricepere, el ar putea fi folosit după criteriile și normele unei emisiuni „de profil", de „specific", ar putea deveni o emisiune de informație și dezbatere cum sînt destule în televiziune, o emisiune de public fix.

În ce privește masa rotundă, ajunsese abia la jumătate în clipa cînd s-a oprit. Păcat. Într-o discuție despre relația artă-public e cel puțin curios să vorbești doar despre acesta din urmă. Așa să fie ? Să își ignore arta filmului pînă într-atît capacitatea ideologică și șansa influențării, încît să-l excludă pe creator?

★

Remarcabilă emisiunea comemorativă „Bacovia". Numele Ilenei Mălăncioiu recomandă recitaluri de poezie de calitate. Emisiunile ei sunt antologii lirice, sunt selecțiuni proprii întocmite cu gust. Inițiativa de a folosi poeți în loc de actori, de pildă, a dat în cazul emisiunii despre care vorbesc o notă familiară, o înțelegere dinăuntru, o interpretare a lui Bacovia din punctul de știre și de simțire a celor din aceeași breaslă cu el. Un recital-Bacovia cu actori ar fi fost spectacol. Recitalul-Bacovia susținut de poeți a fost chiar omagiu : la 90 de ani de la nașterea lui, Poetul nu putea fi servit mai bine decît în felul acesta, reconfirmat cu devoțiune de către poeți.

Sânziana POP

ARTE PLASTICE

Artă bizantină

De-a lungul celor șase secole de relații româno-bizantine se desfășoară una din cele mai fabuloase și fecunde perioade istorice cunoscută pe aceste meleaguri. Adîncurile tresar de o încărcătură emoțională niciodată îndeajuns subliniată. Arta, în largul ei perimetru, în toate implicațiile ei, se leagă și-și implîntă rădăcinile în istorie, nu poate fi privită și înțeleasă decît proiectată pe ecranul istoriei. O istorie dură, precisă, reală dar deopotrivă de impregnată cu fantasme și închipuiri, cu acele aleanuri de slavă și mărire unice în lume, subminate pe dinăuntru de propria lor rigiditate și poate cu atît mai stranii. Decăderea însăși rodește. Împietrirea de aur coclit subtilizează sufletul, îl învestește cu un rafinament greu dobîndit, simțul estetic se ascute pentru o perioadă mult mai lungă decît factorul generator. Într-adevăr, cum îl caracteriza Nicolae Iorga, Bizanțul cu concepțiile și prejudecățile sale, cu largile concepții universale și ambițiile sale imperiale, cu marile sale amintiri romane și cu speranțele sale curat creștine lasă o urmă de neșters în conștiința românească paralel constituită.

Apropierea de lumea civilizației romane s-a petrecut în condiții aspre. Sudura celor două națiii, geneza, au scăpărat pe firul tăișului de spadă, contopind cerbicii adverse. În adîncul inimii, națiunea nouă născută își întorcea cu nostalgie fața spre apus, demnă și explicabilă înclinație generalizată. Încercarea de reconstituire în vechile hotare a Romei, găsea prielnicii fireștii la daco-romani, înstăpînitori de stirpe și continuatori de tradiții. Autoritatea suverană a împăratului bizantin era în întregime recunoscută. Basarab Întemeietorul, cîștigîndu-și libertatea, punea țara în dependență directă cu Bizanțul, penetrînd astfel prestigios în conștiința politică a lumii. Moldova, deși își alese singură ierarhul, cerea totuși incuviințarea Bizanțului, cîștigînd-o pînă la urmă, gest revelator în ambele sensuri. Dunărea constituia, conform străvechilor strategii, un punct de maximă importanță împotriva destrucțiilor nordice la pîndă. Orice formă de întărire statală prin influența Bizanțului, care-și trimetea numeroși oameni în această direcție, era bine primită, fiind considerată principiu de existență și de dezvoltare. Construcțiile lui Constantin cel Mare, de ordin războinic în esență, sau cele mănăstirești, întărite și ele în vederea unor invazii, apărînd și propagînd creștinismul, stau mărturie. Căderea Bizanțului era resimțită, cînd pericolul asiatic se ivise la orizont, drept o crudă amenințare a tuturor temeliilor, deci și a țării noastre și participarea unui Mircea cel Bătrîn la cruciada de la Nicopole evidențiază din plin această concepție. Iancu de Hunedoara, cînd Bizanțul agoniza, sublim și crepuscular, se amăgea, ferm și neliniștit, să salveze centrul imperial. Opunîndu-se mai tîrziu turcizării forțate, în virtutea vechilor idealuri bizantine, păstrate multă vreme și absolvite de dogmă, noi continuam, odată asimilată, mai ales marea lecție de cultură și artă, supraviețuind în condiții vitrege. Liniile de forță se împlineau într-un punct mai puțin dorit poate dar hotărîtor pentru civilizația frumosului.

Deviată dintr-o nobilă și nebunească utopie, cea mai nobilă și nebunească utopie cu putință, comparabilă, pe plan strict literar, numai cu perioada clasicismului de aur, dorind reînvierea unui întreg imperiu dispărut, în totalitatea organizării sale și nu doar resuscitarea unor singure valori legendare de cultură, fie ele chiar și ale antichității eline, arta bizantină se refugiază pe teritoriul patriei noastre, rămîne și se configurează într-un stil propriu, resimțită drept parte integrantă a spiritualității autohtone. Ea a fost a noastră din începuturi, reînnodînd începuturi, altoită deci pe constante devenite a doua natură și vitalizată de fonduri ancestrale, unde jocul memoriei se-nchide surpat de fantezie, ecoul consolidat trădînd obscure și tainice afinități. Altfel, nu ne putem explica, în dublă ascensiune, profunda și inepuizabila influență a artei bizantine, exercitată deopotrivă în conștiința artiștilor culți anonimi, dar și a celor populari, folclorizînd, concomitent cu elementele inițiale, motivele mai noi.

Grigore HAGIU

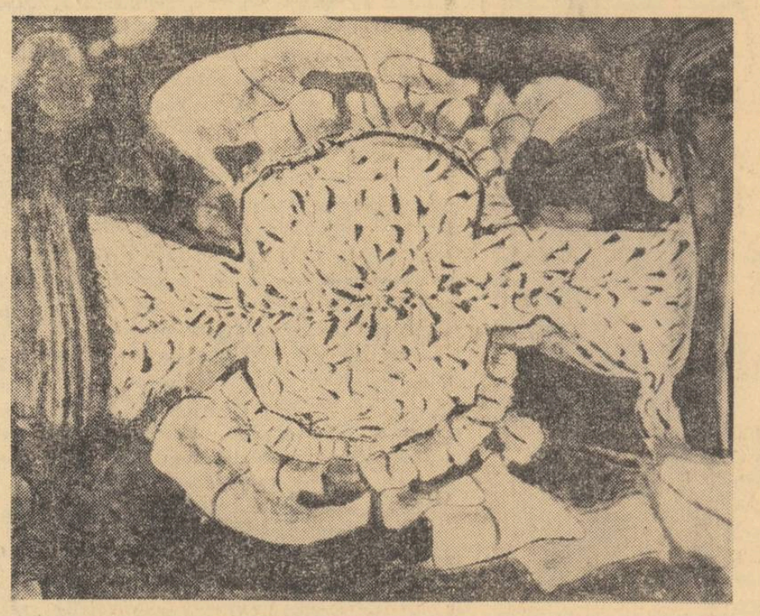

Pictură de ION GHEORGHIU (Prezentată la expoziția din cadrul Festivalului de artă modernă de la Edinburgh)

SPORT

Degeaba ascundem noi fumul, că focul tot arde

Într-adevăr, lupta noastră cu fumul, în lumea sportivă, riscă să devină apocaliptică. De o bună bucată de vreme ne batem cu fumul, îi creăm canale de scurgere, naștem diversiuni (de exemplu conflictele între antrenori și jucători), cultivăm cu încredere flora falselor probleme și ne tot mirăm de ce nu se stinge focul. Ne punem întrebări dilematice, ne răsucim capetele în pumni ca niște rulmenți, ne repezim cu mantalele de pioale, cu cămășile de noapte, să ascundem fumul, și ne întrebăm și mai dilematici de ce odată cu eliminarea unei părți din fum, nu se stinge și focul. Începem totdeauna discuția de la rezultatul ultim, de la efectul ultim, și picotim cum o luăm nițel mai în sus, pe cursul cauzelor. Noi înșine, cei ce semnăm aceste cronici, ne repezim în bietul Neagu de la Rapid, din care facem om, cu atîtea atacuri cîte îi dedicăm, și uităm să observăm cauza mai adîncă. Și anume *nivelul prost, inacceptabil al competițiilor noastre fotbalistice.* Ne trezim totdeauna în ultima clipă, ne trezim și începem să ne lamentăm: *ce va face Dinamo cu Spartak Trnava? Doamne-Dumnezeule, să nu cumva ca invalizii maltezi să-și pună mintea cu Steaua și să n-o lase să marcheze niciun gol. Ne bucurăm cu strigăte că Rapid a pierdut la Napoli.* Nu știu ce fel de lume-i asta, a fotbalului românesc, în care de ani de zile toți facem pe victorioșii morali. Trebuie să ne reamintim că la Guadalajara noi am făcut o figură destul de modestuță. Nu știu de ce azi se vorbește despre *momentul Guadalajara* ca despre o victorie indubitabilă. Ce am făcut noi la Guadalajara? Am cîștigat un singur meci, cu echipa obosită și neaclimatizată a Cehoslovaciei. Am pierdut celelalte două meciuri, le-am pierdut, nu le-am cîștigat și facem din astea un exemplu la care ne tot referim. Chiar spunem din cînd în cînd: *„eheei, unde e echipa Guadalajara?"* Care echipă, care Guadalajara? Trăim un moment fotbalistic de totală confuzie. Am ajuns pînă acolo încît antrenor al echipei naționale nu mai este un om, ci o superstiție. Declar aici că *indiferent de rezultatul meciului de la Helsinki* (care s-ar putea să fie un meci nul) *fotbalul românesc merită o analiză adîncă, o analiză a cauzelor, și nu a efectelor.* Niciun rezultat, fie el și excepțional, al *acestei* orientări fotbalistice nu poate așeza fotbalul românesc în categoria primă a fotbalului mondial. Putem noi să batem Anglia, putem noi să umilim echipa lui Beckenbauer, putem să rupem porțile, plasele și tabelele de marcaj ale Braziliei cu șuturile unui Neagu aflat în formă genială, niciodată, nimeni nu ne va considera serios între cei buni, dacă mergem pe acest drum. *Nu rezultatele sînt contestabile, ci drumul.* Afirm că este indecent felul cum s-a desfășurat și se desfășoară conflictul Ozon — Dobrin. Este indecent, dar este semnificativ. Nenorocirea e una structurală. *Fotbalul nostru trăiește într-o atmosferă de compromis, atmosferă în care nu se poate distinge prea clar în ce măsură un antrenor este răspunzător de echipa sa, de evoluția ei în general, și nu de rezultate parțiale.* Cazul lui Constantin Teașcă, fără îndoială, cel mai înzestrat antrenor român, ce nu s-a putut înțelege cu nici un club, pentru că nici un club n-a respectat obligațiile pe care și le asumase și pentru că nici un for sportiv n-a găsit cu cale să controleze raporturile club-antrenor, este un caz din nou relevant. Abia acum, cînd majoritatea antrenorilor români se află în situația de a depinde de cantitatea de alcool aflată în cramponul de la gheata nu știu cărui jucător, abia acum înțelegem că nu temperamentul lui Teașcă, ci temperamentul regulamentului constituie cauza tuturor relelor. Desigur, există oameni interesați să mențină o atmosferă de confuzie în lumea fotbalului. Dar grav e abia faptul că ei au pe ce se sprijini, în regulile existente. Apar amendamente și regulamente, statute și completări la statut, comisii și contestații. Totul se rezumă la o activitate haotică și formală ce a transformat actuala generație de fotbaliști, generație de o mare inzestrare, în inversul ei. Dinu intră pe teren în meciul cu Spartak, se duce direct la Adamec și-l cotonogește. Iordănescu face cîteva meciuri bune și după aceea umblă besmetic pe teren, ca un cașcaval topit. Lucescu este excepțional tocmai cînd nu trebuie și stătuar cînd ar trebui să fugă. Dar vina nu e a lor.

Acolo unde e fum, trebuie să fie și foc. Dar *dacă vrem ca acest foc rău să dispară, trebuie să-l stingem, nu să orientăm fumul, nu să captăm funinginea, ci să stingem focul:* Focul nu se poate stinge, acționîndu-se asupra fumului. *Focul se stinge prin acțiunea directă asupra focului. Legile sportive și morale ale țării noastre îngăduie și cer lumii fotbalului clarificări care să ducă la așezarea acestui sport pe temeiurile pe care ar fi normal să șadă.* Nu mai pot dura mult ambiguitatea, bunul plac, eroarea, superstiția.

A. P.

ARTE

revista străină

● **GRAMMA (nr. 31—32, a.c.).** La rubrica cinematografică Mario Rodriguez Aleman semnează cronica filmului **Los dias del aqua**, o recentă producție cubaneză datorată tînărului regizor Manuel Octavio Gomez. „Bazat pe faptele reale care s-au petrecut în 1936 în provincia Pinar del Rio (mai exact în satul Cayos din San Felipe, la Yagrumos), notează semnatarul articolului, filmul folosește povestea lui Antoñica Izquierdo pentru a da o viziune critică a pseudo-republicii de pînă la triumful revoluției din 1959. Plin de simboluri și de metafore foarte locale **Los dias del aqua** depășește totuși limitele pur naționale prin faptul că el repetă istoria atîtor alte popoare din lumea întreagă zdrobită de subdezvoltare și de colonialismul imperialist".

● **HEBDOMADAIRE POLONAIS (nr. 33, 21 aug. a.c.).** Premiile literare ale Ministerului culturii și artelor au avut în vedere în acest an nu numai cărțile de dată foarte recentă ci și pe acelea care în cursul ultimilor zece ani au devenit exponentele celor două tendințe ce se pot distinge în literatura poloneză contemporană : una pe „teme țărănești", cealaltă pe „tema războiului și a rezistenței". Printre cărțile premiate se numără romanul lui Tadeusz Nowak **Și cînd vei fi rege, și cînd vei fi călău** (considerat un „aliaj" al celor două curente) ; romanul lui Andrzey Braun, **Vidul** (aparținînd literaturii de război) și cel al lui Wieslaw Mysliwski, **Palatul** (pe teme țărănești) ; întreaga operă poetică a Urszulei Koziol ; lucrări semnate de Irena Dowgielewicz, Anna Kamienska, Boguslaw Kogut, Miron Bialoszewski și Andrzey Kusniewicz.

● **L'EXPRESS (6—12 sept. a.c.).** Într-un interviu acordat revistei, Yehudi Menuhin vorbește pe larg despre „profesorul" său George Enescu : „Cu Enescu am trăit momentele mele fundamentale : Sonata de Franck, Brahms, Bach... Enescu avea o vilă la Bellevue — Meudon. Mi-a plăcut întotdeauna natura, copacii. Și de fiecare dată cînd mergeam la vila sa de la Meudon era minunat... Erau apoi lecțiile din casa lui de la Paris. Tatăl meu mă însoțea întotdeauna... În timpul lecțiilor tata stătea așezat foarte discret fără să clipească și nota tot ce spunea Enescu. Dar el nu știa să citească muzica. Cînd ieșeam de la Enescu coboram pe strada Clichy pînă la un mic restaurant și acolo tata își scotea carnețelul și-mi spunea tot ce notase iar eu transcriam repede, repede ca să nu uit." La întrebarea „Cînd ați vorbit prima dată cu Enescu ?" Menuhin răspunde : „La Paris. După unul din concertele sale. Era obosit. I-am spus : „Vreau să lucrez cu dv." Mi-a răspuns că nu dădea lecții particulare, că pleca în turneu, că lua trenul a doua zi dimineața la ora 6 și jumătate. Am insistat : „Mă gîndeam să vin cu o oră înainte, și să cînt în timp ce vă faceți valizele". Am cîștigat. Mai tîrziu, cînd tata a încercat să-i vorbească de onorariu a răspuns : „Am primit de la Yehudi mai mult decît i-am dat. Ceea ce nu era adevărat, dar el nu a acceptat nimic."

● Sub titlul **Mostra suspinelor,** criticul literar Fr. Nourissier semnează un articol-bilanț al Festivalului de la Veneția. Potrivit opiniei sale **The Touch** (de Bergman) „ar fi poate, filmul cel mai solid al **Mostrei** dacă nu cel mai strălucit și cel mai nou". În rest, filmul regizorului indian Ray Satyajit **(Pather Panchali)** „nu este foarte bun", cel al lui Lelouche **(Smic, Smac, Smoc)** „nu e decît un interludiu vioi", cel al lui Carné se joacă de mai multe luni în Franța, cel al lui Dennis Hopper **(The Last Movie)** e „sofisticat" etc. Cît privește selecția franceză, Nourissier afirmă că „este destul de disparată, puțin uzată, este onorabilă dacă nu mirobolantă".

● **LE MONDE (4 sept. a.c.).** Ultimul film al lui Lelouche : **Smic, Smac, Smoc,** Turnat în opt zile cu un nou model de cameră de 16 mm și cu un buget (17 milioane franci vechi) apreciat de specialiști drept derizoriu. Prezentat în cadrul Festivalului de la Veneția ca un experiment și totodată ca un model — un model mai ales pentru tinerii realizatori lipsiți de mijloace financiare. I-au fost recunoscute regizorului virtuozitatea de camerman, calitățile de organizator, simțul înnăscut pentru narațiunea cinematografică dar nu i s-a iertat facilitatea. Sau i s-a iertat pe motiv că filmul ar fi o simplă improvizație cinematografică.

● **PARIS MATCH (21 aug. a.c.).** Drogurile, noua primejdie care pîndește armata americană din Vietnam face obiectul unui reportaj foto deosebit de sugestiv. Potrivit informațiilor obținute de publicație de la corespondenții ei, „nimeni nu cunoaște cifra exactă a drogaților". În schimb, se știe că la Saigon heroina 90% pură se cumpără la liber cu 3 dolari fiola, că într-o unitate 40% din soldați se droghează și că într-un singur centru de evacuare s-au înregistrat în șase luni nu mai puțin de 12 cazuri mortale provocate de excesul de drog. „Cînd o corabie se scufundă, trebuie s-o părăsești", afirma în legătură cu aceasta, nu demult, semnatarul editorialului unui mare hebdomadar american.

● **(4 sept. a.c.).** Pentru anul 1980 inginerii firmei A.E.G. — Telefunken prevăd utilizarea unui nou tip de ecran t.v. care va fi agățat în perete asemenea unui tablou. Format din două plăci de material plastic transparent, noul televizor va fi umplut cu cristale lichide. Imaginile vor fi transmise fie prin intermediul unei raze laser, fie cu ajutorul televiziunii prin cablu.

● **(11 sept. a.c.).** Să știi să scrii lizibil, să ai propria ta mașină, să nu înnoptezi în păduri, să nu frecventezi bețivii și jucătorii de cărți, să cunoști limbi străine, să porți o flanelă contra transpirației, să ai cunoștințe de hidraulică, optică și hidrostatică, să iei la drum un „servitor luminat" și o pilnie de filtrat apa, să nu-ți etalezi inelul cu briliante ori tabachera de aur, să te ferești de curent și să ții un jurnal sînt numai cîteva din sfaturile lui Hans Othakar Reichard turiștilor de la 1793 și re-date turiștilor de la 1971 prin grija Ed. de la Courtille. **Sfaturile...** lui Othakar au fost reimprimate conservîndu-se pînă în cele mai mici amănunte specificul epocii — cum ar fi această grafie veche care confundă pe „s" cu „f" : „Il eft donc neceffaire et même indifpenſable pour qui re propoſe de voyager d'acquérir les connaiſſances ſuivantes".

u. v. z.

Studenții

Școala superioară românească se găsește în preajma unui nou an școlar. Noi promoții se adaugă importantului detașament de tineri din țara noastră, pe care-l formează studenții. Această categorie socială specială, extrem de eterogenă, fragilă și complexă, reprezintă de fapt elita școlii medii. Exigențele pătrunderii în facultate sînt tot mai mari, de aceea barajul selecției pune de multe ori în dificultate chiar și elemente cu o solidă pregătire. Tendința de pregătire superioară prin învățămînt este o tendință firească și este stimulată permanent în sistemul nostru social. Lărgirea bazei de recrutare a celor mai valoroase elemente crește de la an la an prin sporirea numărului de absolvenți din învățămîntul liceal. Este suficient să menționăm că numărul total al elevilor cuprinși în licee este azi de 4 ori mai mare decît în 1938. Dar efortul maxim nu trebuie depus numai la intrare în facultate. Învățămîntul superior românesc pregătește cadre pentru muncă, pentru viață, nu selectează elemente valoroase numai pentru a le oferi diplome și a le scuti de activitate utilă în societate. Echitatea socială nu este funcție numai de noțiunea de repartiție a bunurilor materiale, ci și de contribuția directă la obținerea lor. Uneori, acest principiu elementar este unilateral înțeles și aplicat. Este adevărat că în școală tineretul studios asimilează cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii. Perioada studenției este o perioadă de maximă asimilare, pentru ca apoi fiecare să-și poată clădi pe propriul fundament științific tot ceea ce societatea noastră modernă îi solicită de la o etapă la alta. Medicul savant care nu-și aplică cunoștințele la alinarea suferințelor semenilor săi este tot atît de ineficient ca și profesorul care nu este capabil să redea tineretului nimic din portofoliul său de cunoștințe. Aceste mentalități sînt incompatibile cu principiile de viață ale societății noastre și școala este chemată să le elimine definitiv, dacă mai există în concepția vreunui tînăr. Ecuația spirituală a studenției noastre are soluții bine precizate, integrate organic în conceptele despre muncă și viață ale societății noastre, în ansamblul său. La consfătuirea cu activul din domeniul ideologic tovarășul Nicolae Ceaușescu preciza: „Trebuie să dezvoltăm la tineretul nostru dragostea față de muncă. Fiecare să înțeleagă că în orice domeniu de activitate este necesar să-și aducă contribuția la dezvoltarea societății noastre". *Țelurile școlii superioare românești au fost definite în documentele de partid și de stat, ca și în expunerile șefului statului, cu o precizie matematică. Orientarea spre practică a întregului nostru învățămînt, subordonarea tuturor sarcinilor școlii misiunii sale fundamentale de educație comunistă a tineretului studios, pregătirea ideologică a studenției în spiritul celor mai nobile și umane principii ale contemporaneității sînt numai cîteva dintre coordonatele pe care-și deschide porțile noul an universitar.*

Participarea studenților încă de pe băncile școlii la înfăptuirea unor mari obiective social-culturale adaugă noi componente marelui rol educativ pe care-l joacă munca în viața tineretului studios.

Studenții au răspuns prezent întotdeauna chemărilor partidului. Alături de întregul nostru tineret, muncind cu abnegație pentru a pregăti temeinic cadrele necesare unei largi game de profesori, studenții sînt gata să răspundă permanent prezent.

Școala noastră, păstrînd de la an la an elementul continuității, atît de necesar în desăvîrșirea unor procese atît de complexe, a fost permanent receptivă la nou, situîndu-se în rindul instituțiilor de frunte care au răspuns cerințelor și exigențelor societății noastre.

Marin RĂDOI

„Gîndirea românească, de multe ori irosită în atîtea speculații gratuite, devine practică"

Găsesc în cartea de eseuri rostite **Aurul cenușiu** a lui Mircea Maliță, prilejul unor meditații mai largi, cu privire la condiția intelectualului, în etapa noastră istorică. Demonstrația cea mai fertilă pe care Mircea Maliță o face, cu această carte a sa, este aceea că numai un intelectual activ, interesat de practică și capabil de activitate socială, curios de ecoul public al acțiunilor sale, revoluționar în fond, deschis spre lume, dar și spre individ, un intelectual dinamic și apt de a purta pe umerii săi sarcini importante, numai acest intelectual poate răspunde înaltelor și dificilelor cerințe ale momentului. Demonstrația lui Mircea Maliță este, înainte de toate, convingătoare. Înainte de a fi fermecătoare, înainte de a dovedi solida informație și elastica gîndire speculativă a autorului, această carte oferă argumente. Spune, la un moment dat, Mircea Maliță: **„Gîndirea românească, de multe ori irosită în atîtea speculații gratuite, devine practică"**. De altfel primul capitol al **Aurului cenușiu** se numește **O gîndire practică**. Dar, la urma urmei, se întreabă Mircea Maliță, **„Ce este gîndirea practică?"**. Și răspunde cu o altă întrebare: **„O gîndire neteoretică ? Evident nu"**. Și, într-adevăr, aceasta e demonstrația lui Mircea Maliță. Mă temeam, ajuns la acest moment al cărții, de posibilitatea ca dilema **practic-teoretic** să se soldeze în favoarea practicului și în defavoarea oricărei activități teoretice. Dar Mircea Maliță lămurește, după opinia mea, dilema. Nici vorbă de eludarea ori minimalizarea caracterului teoretic al gîndirii. Mircea Maliță găsește că o gîndire practică este gîndirea **„care nu neagă sub nici o formă viața din jur, nici lumea; este o gîndire pozitivă. Esența ei de a fi ORIENTATĂ spre acțiune..."** Aceasta este una dintre necesitățile a căror actualitate constituie subiectul fierbinte al acestei cărți. Vorbind despre gîndirea **transitivă**, gîndirea ce se răsfrînge asupra unui complement, asupra unui obiect, Mircea Maliță observă, în spirit profund și creator marxist, că **„efectele acestei acțiuni nu se mulțumesc să se reverse doar asupra obiectului vizat ; ele se întorc în mod indirect asupra făptuitorului însuși, asupra subiectului acțiunii care este și el transformat la rîndul lui"**. E, de altfel, continuarea directă a unei intuiții a lui Marx, pusă însă în această ecuație de tot interesul : **practic-teoretic**.

M-am oprit numai la aceste cîteva argumente ale cărții lui Mircea Maliță, deoarece ele mi se par semnificative, întîi de toate, pentru ceea ce mă interesează să demonstrez și anume **necesitatea unui intelectual dinamic, curajos, demn, fără lașități speculative, ci dispus să se considere membru al societății, asumîndu-și drepturile și datoriile de om al cetății**. Nu voi insista de aceea asupra calităților teoretice ale acestei cărți, asupra expresiei de atîtea ori remarcabile, ci asupra acelui fapt care mi se pare că ar constitui motivul de străfund, necesitatea reală ce a dus la scrierea cărții : **condiția intelectualului**.

Nu sînt bucuros să las la o parte atîtea dintre afirmațiile lui Mircea Maliță, ce mi-au stîrnit curiozitatea polemică. Unui Arhitect — Ioanide — nenumit, Mircea Maliță îi opune în mod tranșant în această carte tipul intelectualului sobru, pentru ca, apoi, devenit contradictoriu, să vorbească despre pasiune ș.a.m.d. Ceea ce vreau să subliniez este caracterul organic al acestei cărți, faptul că Mircea Maliță oferă, în mod indiscutabil, în **Aurul cenușiu** o posibilă autobiografie a intelectualului român din anii noștri. Mircea Maliță se descrie de multe ori pe sine (ca atît de stimat bărbat al cetății cum este), cînd afirmă : **„Gîndirea practică este acea gîndire care conține principiul activității ; care respinge dezinteresarea, resemnarea, scepticismul"**.

Expresie a gîndirii transitive a unui strălucit intelectual român de astăzi, **Aurul cenușiu** este în același timp unul din — să sperăm, multele în viitor! — semne de bună conștiință revoluționară românească.

A.

Ilustrațiile paginii

de

TUDOR JEBELEANU

Pămîntul de fier, cerul de aramă

(Urmare din pag. 8)

miroase frumos. Fumul de ciulini e altfel, miroase altfel decît fumul de brad, de mesteacăn. Hasan luă încă o mînă de ciulini și puse pe foc. Se-nălță un fum gros și-l învălui pe Hasan. Îi umplu ochii de lacrimi. Ummahan, văzînd că fumul i-a intrat în ochi, începu să sufle-n foc.

Hasan strigă.

„Nu mai sufla". Vocea-i era gîtuită.

Ummahan parcă vinovată :

„Dar fumul îți intră în ochi... Dacă suflăm de două ori se aprinde".

Supărată.

„Ești un om tare sucit, Hasan. Tipi într-una. Ce ți s-a-ntîmplat ?" Se bosumflă. Își adună picioarele sub ea și se-ntoarse cu o parte spre foc. Flăcările se-nălțară pînă-n vîrful stîncii. Hasan își zise că seamănă cu un plop. Flacăra se-nălțase ca un plop înalt. Hasan se sculă în picioare și se uită spre sat. Stepa dormea întinsă, albă, strălucitoare în lumina soarelui. În mijlocul stepei pustii se-nălța un plop singuratic un plop foarte înalt. Era foarte departe, totuși și-n lumina amurgului putea fi văzut. La răsăritul soarelui părea că e scăldat în lumină. Cînd soarele dogorea fără milă, plopul nu putea fi zărit. Rămînea învăluit ca-ntr-o perdea albă. Hasan nu putu vedea plopul din pricina imensității albe din jur și din cauza strălucirii soarelui.

Pe-ntinderea strălucitoare a stepei, parcă la capătul celălalt al lumii, se-nălța un fum albăstrui. La capătul celălalt al pămîntului, în mijlocul imensității albe oare cine aprinsese focul ? Acolo nu este nici o pădure. Oare ielele au aprins focul ? Flacăra, ce se-nălțase pînă-n vîrful stîncii, se stinse încet-încet. La un moment dat chiar se rupse în două și zbură, plopul se frînse-n două și flăcările se-mprăștiară aiurea. Acu parcă ar fi sute de mii de furnici împrăștiate pe pămînt... Cu cît se-mprăștiau semănau cu niște cristale roșii, strălucitoare. Din flăcări ies mereu alte furnici.

Hasan se-nfurie pe furnici. Aruncă în foc ciulini. Și acum de-odată din foc țîșni un cal, un cal măreț... Pe spinarea lui un călăreț aplecat pe grumazul puternic.

Hasan scoase un țipăt :

„Ummahan, uită-te. Uite că fuge !"

Ummahan tresări. „Of, ce frumos..." Într-o clipă calul dispăru. Hasan zise oftînd: „A dispărut. Niciodată n-am mai văzut așa ceva. Dus a fost. Pîn'să clipești a și dispărut. Vai, mamă lui, ce cal frumos era, fato ! Coama parcă-i pluitea. S-a rupt de la coadă și a dispărut".

Ummahan rise :

„Din nou flăcările ? Dacă din flăcări a ieșit un cal — de ce n-am mai văzut și eu ?"

Hasan :

„Tu, fato, n-ai să poți vedea".

Ummahan :

„Dacă mai continui așa, ai să fi diliu ca Vurgun Ahmet".

„Și ce dacă o să fiu" și scurmă cenușa cu piciorul. „Ce, Vurgun Ahmet nu-i om ?"

Ummahan căzu pe gînduri.

„Dar e nebun, nu ?"

Hasan :

„Cine știe, poate că e. Tu dacă nu te-ai încăpățîna, dacă te-ai uita bine, ai vedea și tu caii, păsările, gîndacii, munții, pietrele, oamenii, spiritele, și ce multe spirite sînt, ielele, și ce multe iele sînt, toate le-ai vedea în flăcări. Din flăcări ieșe orice. Chiar și apă. O dată, tata a pus pe foc un butuc care a ars cincisprezece zile în șir. Uite, că flăcările ce ieșeau din acel butuc parcă erau o apă albă ce curgea într-una. Ca apele din Cukurova".

Ummahan :

„Știu. Știu totul".

Hasan o apucă de mînă :

„Tu ești surioara mea cea frumoasă. Nu ești tu surioara mea cea frumoasă ? Nu-i așa că n-ai să spui nimănui că eu văd în flăcări cai, furnici, păsări ? Jur că nu-i minciună. Îi văd foarte bine. Parcă-s vii. Numai că-s din flăcări. Stai, uită-te...". Se sculă și aruncă în foc o grămadă de ciulini.

„Acum privește bine. Ori va țîșni un cal, ori se va-nălța un plop."

Ummahan, rușinată.

„M-am uitat mult, dar fără folos. N-am văzut altceva decît flăcări subțiri ca ața".

Hasan scoase un țipăt :

„Deschide-ți ochii și uită-te ! Uite, uite, uite... A apărut un cîine, un cîine de vînătoare. A fugit, a dispărut".

Ummahan, cu părere de rău :

„Nu am putut vedea".

Hasan :

„Eh, și ce cîine frumos era. Ce frumos. Dacă l-ai fi văzut...". Se așeză lîngă Ummahan, o apucă de mînă și mingiind-o, îi spuse :

„Nu te necăji, într-o bună zi ai să vezi și tu".

Cu acest număr deschidem rubrica revistei noastre pentru autorii tineri

atelier

DORIN SĂLĂJAN

Reproducem poeziile unor tineri cu care am făcut cunoștință la Poșta Redacției. Unii, precum Maria Holmeia și Dorin Sălăjan, au fost sumar prezentați în cadrul rubricii amintite. Dogoarea talentului lor merită însă mai mult. Ceea ce aș remarca cu deosebire la acești autori este virtutea secretă a poeziei lor care face ca tot ceea ce pare să fi fost elaborat cu ajutorul reflexiei să nu-și piardă aspectul de lucru naiv și proaspăt. Cuvîntul elaborat cu cumpănire și cu o deplină conștiință a verbului, dă așadar impresia că a țîșnit spontan din simburele interior al Metaforei. Creația acestor poeți, încă nedespărțiți de adolescență, apare ca minune a unui dar și a unei puteri neobișnuite care, parcă, spre mirarea lor înșiși în primul rînd, lasă — pentru prima dată în viață să izbucnească liber și nestînjenit ceea ce era adînc închis în inimă. Desigur, evoluția lor va mai pretinde concentrare, reculegere în sine, o reîntoarece din neîncetata curgere în cuvinte, dar calitatea esențială a talentului lor, această frumoasă intuiție în fierbere trebuie să rămînă intactă. Este ceea ce le-o dorim, însoțindu-le pînă acolo de unde începe drumul fiecăruia, din toată inima.

Cezar BALTAG

Dogoarea

Mireasa mea, mireasă — fugă după vînt,
Tropot confuz în josul firii.
Cum m-ai mușcat și-ntr-o ureche cînt
Despre descîntecul dumnezeirii.

Un fel de viață și un fel de moarte,
Un fel de bocet dureros de mare
E limba mea,
Bolborosind fără-ncetare.

Azi e atîta pace și atîta foc
În golul de pămînt din mine
Încît, de iarbă și de dor
Fructul oprit crapă-a rușine.

Simt pașii-ți tropăind uitare
Iubita mea, un stîlp de sare
Rămas în mila nimănui
Sau curs în gestul orișicui...

Făt-Frumos din copac

Dacă mereu și mereu ar fi să te caut
Mireasă-n lăcașul furtunilor — greu
M-aș putea despărți de copacul din mine
Și de pămîntul cu partea de leu.

Dacă blestemul cu pajura-n copite
Strivită amforă — craniu de zeu —
M-ar îngropa undeva foarte aproape
De împărățiile lui dumnezeu...

Demon cu fuga-n cucută,
Ispită cu gîtul de șarpe,
Pasăre nu mă căta
Sînt, am ajuns și-am văzut peste moarte.

Și noi sîntem așa de-aproape încît
Ne facem semne dintr-un zeu,
Și nu mă pot despărți de copacul din mine
Nici de pămîntul cu partea de leu.

Tu uită-mi-te-n ochi

Spui, seara asta, fără tine
Nu e seară.
Viața nu s-ar chema viață
Cu sau fără tine iară.

La un foc de luminare
Mă sorbești — sări-ne-ar friul
Dincolo de-nchipuire
Luna reazimă piriul

Dar peste noi și între noi
Nu poate păli un astru;
Tu uită-mi-te-n ochi adînc
Și vom avea copilul cu sîngele albastru.

Amînarea

Cît te-am iubit și cît am vrut aproape
Gol să mă pășești pe fire,
Pe limba clopotelor subțiate-n
Veșnic logodnic, niciodată mire
Nu vii și nu te-arăți și nu
Pot să plîng o veșnicie,
Crapă și gușa-n porumbel,
Creanga în piatra de la temelie.

Aud un scîncet înhumat în perne,
Șopîrla crește-n voie în cuibul unor regi,
De ce nu vii o, vino cu floarea
Toiagului să mă dezlegi...

Nu te vestești și nu te-arăți și nu
Întinerești o dată,
Popoarele de valuri curg puhoi
Pe barba ta ca și pe-o roată.

Mă doare că existi și lipsă m-ai durea,
Un nu știu ce nebun te tot amînă,
Că și cum vrînd să te cuprind
Mi-ar lipsi sufletul și-o mînă.

O alergare în zori

Cum am fost luați, așa, din somn
Frumoși și tineri și cu pleoapele-ncleiate,
Lăsam în urmă ropotul egal
Și multă lună și mult mai multă noapte.

În ierburi piei de șarpe chemau, a uger pline
Fîntînile se-neacă de neștiut balsam,
Tu cînd vor paște corbii pe zarea unsă-n sînge
Să știi că doar plecarea — e vina ce o am !

Anii prelungi, strengarii noștri ani
Roși-colbuiți la gulere și-n pumnușei,
Să ne mai cheme grînele pe spate
Cum nechezatul minjilor în aruncate șei.

Zburdă în mamă fătul de adaus,
Ovăzul se așterne-n zenit ametitor,
De-atîta fugă și de-atît repaus
Nu-i nimenea să scape cu-n gest de dirijor !

MARIANA BULAT

Și datorită faptului că impostura se vede mai degrabă în poezia feminină, afirm cu convingere că Mariana Bulat este o poetă. Ea nu se ferește să pună adjectivele la genul feminin, ea nu se ferește de propria sa condiție, n-o dă pe alta, de bărbat literar, sau de ambigen literar, cum se mai întîmplă. Ea scrie despre obsesiile unei feminități, nu îndeajuns de curajoase, și cînd nu se poticnește în gongorisme ori în metafore de tip serial (din categoria „speranța ca o gîză" sau „nimicnicia ca un purice"), Mariana Bulat intonează un cîntec pur, adevărat, plin de necesitate.

P. A.

Galateea

Frumusețea mea dormea
ca o cetate părăsită.
Ai venit tu și coloanele
au început să dea frunze și flori,
iar arcadele s-au așezat în echilibru
ca niște sprîncene de zei.
Mă nasc din cîntecul tău
și voi avea atîta frumusețe,
iar ochii mei vor fi atît de puri,
cîtă moarte vei ști tu să înduri.

Desueta noblețe

Orice-aș face, prin fard iese la iveală
tenul meu proaspăt de provincială.
Romanele sentimentale din pod
mi-au întipărit pe față un zîmbet nerod.
Cei șapte ani petrecuți într-un burg medieval
m-au învățat cu un anume ceremonial.
Iar genealogia mea princiară
îmi dă un aer de desuetă noblețe,
ca unui descendent zdrențăros
care vinde-n talcioc
steme regale.

Ochiul magic

Fructele-n mine se fac flori,
de parcă aș fi propriul meu urmaș,
de parcă la moartea mea repetată,
aș fi o simplă spectatoare.
Nu mi se-ntîmplă nimic,
deși sînt mereu aruncată
de pe cea mai înaltă stîncă.
Poate pentru că știu să zbor
n-am căzut încă.
Văd lumea frumos colorată
pentru că deși s-a-nnoptat,
locuiesc într-un ochi de fată.

Memoria

Nu m-am născut din mare,
nici din lacrimi.
Asemeni cartofului, scaietului, crizantemei
sînt o plantă — cu invizibile rădăcini.
Sînt ridicolă asemeni cartofului,
sînt arici vegetal ca scaietele,
sînt tristă asemeni crizantemei
pentru că înfloresc o singură dată.
Cine a spus că rădăcinile sînt amare ?
Aceeași tiparniță va tipări, la nesfîrșit,
același contur de floare.
De cartofi și de crizanteme
piața va fi întotdeauna plină.
Memoria plantelor e în rădăcină.

ritsos la atena

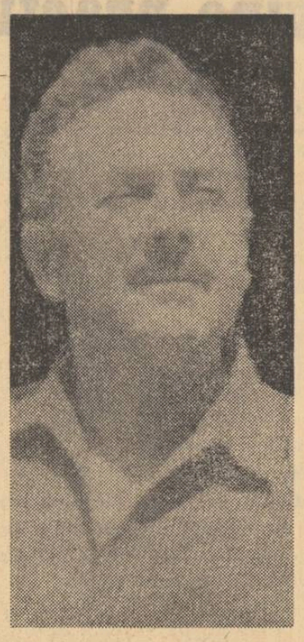

Pe Yannis Ritsos l-am regăsit așa cum l-am cunoscut acum 35 de ani. Așa cum l-am revăzut, 13 ani după eliberarea Greciei. Așa cum l-am reîntîlnit acum 10 ani. Bucureștiul ospitalier ne-a prilejuit bucuria ultimelor întîlniri. Nu a fost desigur întîmplarea care ne-a regăsit — de fapt despărțirea nu era decît de spațiu geografic. Yannis Ritsos se găsea la librăria editurii „Kedros" care de multă vreme îi tipărește cărțile. L-am regăsit restabilit după boala care i-a neliniștit anul trecut pe admiratorii săi din lumea întreagă. Țin minte, era în ajunul anului nou, cînd Miron Radu Paraschivescu s-a întors din străinătăți. Abia se ținea pe picioare la aeroport, dar prima sa întrebare a fost : „Ce știi de Ritsos ? Am aflat la Paris că a fost transportat de urgență la Spitalul General din Atena. I-am trimis o telegramă urindu-i sănătate". *Miron îl iubise pe Ritsos (de cum l-a cunoscut) traducîndu-i „Sonata clarului de lună". Și, bîntuit acum el însuși de boală, se gîndea cu îngrijorare la fratele lui întru poezie. Acesta a fost Miron. De dispariția lui aflase Ritsos de la alți poeți în trecere prin Atena. Cînd îi vorbeam despre ultimele zile ale lui Miron, privirea sa avea o ciudată expresie. Parcă vedea, dincolo de hotarele între viață și moarte, acea nemurire care este viața cea adevărată a poetului autentic. Apoi a urmat o tăcere lungă, lungă, lungă. Zbirnîitul telefonului. Ritsos era chemat de Londra. Un editor de la capătul celălalt al firului îi cerea un supliment de poezii. Apoi, a venit o tînără americană și a mai intrat un adolescent care își aștepta rîndul cu o carte de Ritsos în mînă, în speranța unui autograf.*

Nu mai era chip să mai fim între noi. Așa că : „veniți amîndoi să ne vedem seara la mine acasă. Strada Mihail Koraka 39. Nu, nu am telefon. Mi-a fost suspendat".

Apartamentul lui Ritsos se află la etajul 5 al unui bloc, nou — cum de altfel sînt multe case ateniene. O terasă în formă de L lungă și largă dă pe de o parte spre muntele Parnis și de alta spre Golful Saronikos, legate între ele ca de o salbă multicoloră de luminile orașului. Interiorul apartamentului : pereții albi — ca-n toate casele ateniene — mobilier bătrînesc de o ținută nobilă, moștenit din familia veche din care se trage poetul. Pe polițe, pe masa de lucru, peste tot, felurite obiecte de mare rafinament, printre ele tronînd statuete tanagree și altele din săpături, dăruite de admiratori și prieteni. Pe pereți — picturi ale lui Yannis Tsarouhis, pe care-l admiră cu deosebire, și ale altor pictori străini și greci. În această ambianță grecească tablourile lui Baba și Țuculescu care ocupă și un loc numeric important se încadrează de minune în lumea spirituală a lui Ritsos. Acolo se află și două busturi de ale lui sculptate de Baraschi și Carmen Răchițeanu, cu ocazia șederii sale la București. Cu emoție ne arată și el, dar că, bineînțeles, va trebui să-și vadă calm mai departe de versurile sale, oricît de mare ar putea fi bucuria după o astfel de știre și indiferent de ceea ce va urma. „Vedeți scriscrile acestea ?" *ne spunea într-un tîrziu.* „Sînt cît se poate de amabili acești editori străini. Dar dacă ar fi să mă supun cererilor lor, ar trebui să încetez a mai fi poet și să mă transform într-un furnizor de „versuri inedite pentru comerț". Să mă ierte, dar nu pot". Apoi,

„e adevărat că poezia e pentru mine însăși respirația mea. În acești ultimi ani de suferință, cu toate chinurile sufletești și trupești, poezia m-a ajutat să-mi păstrez echilibrul și să caut să-mi ciștig zilele și nopțile și toate anotimpurile grele de frig, de dor, de arșiță, de ploi, ca să nu pierd nici o clipă contactul cu mine însumi, cu cei și cu cele cîte sînt în juru-mi".

„Cînd m-am îmbolnăvit și diagnosticul a fost că mă așteptau sfîrșitul, am cerut să nu fiu trimis la spital ci acasă, ca să-mi pun în ordine hîrtiile. Nu m-au lăsat. Cînd am scăpat de primejdie și în sfîrșit m-am văzut după trei ani printre ale mele, mi-am revizuit teancurile de poezii scrise de-a lungul anilor și nepublicate și am rupt mii și mii de pagini. Nu le mai consideram demne de a fi păstrate. Nu aș vrea să mi se întîmple ceea ce i s-a întîmplat poetului Kostas Kavafis ale cărui versuri nedate de el spre publicare, au fost editate postum aducîndu-i, astfel un real prejudiciu."

„N-ai vrea să călătorești ?" — „Nu, nu aș vrea. Simt că numărul anilor rămași înaintea mea se tot micșorează. Orice clipă mi-e necesară, ca și respirația de care vă vorbeam. Și apoi, unde să mă duc ? Grecia e pentru mine lumea întreagă. Trăiînd aici am convingerea că sînt pretutindeni".

Înainte de a pleca din Atena, Ritsos ne-a oferit unul din cele două exemplare care se găseau în Grecia, din ultimul volum apărut la editura Gallimard din Franța, cu titlul : „PIETRE — REPETĂRI — GRATII", *cu o prefață de Aragon.*

„Ceea ce scrie Aragon e izvorît dintr-o prietenie și dragoste, pe care doar poezia a creat-o. Nu ne-am cunoscut niciodată, decît prin mijlocirea scrierilor noastre. Dar ceea ce spune aici, credeți-mă, e prea mult pentru mine. Luați cu voi această carte. Poate găsiți unele poezii care să devină prin voi un salut din partea mea pentru poeții și cititorii români".

Yannis VEAKIS

„În acești ultimi ani de suferință, poezia m-a ajutat să-mi regăsesc echilibrul"

După ruptura alianței între lacedemonieni și atenieni

După THUCIDIDE

Corint, Argos, Sparta, Atena, Sikiona și alte (cîte) cetăți mai mici —
în mii de bucăți s-au făcut grecii ; s-a rupt marea alianță
toți rău supărați pe toți ; — noi consilii, discuții, consfătuiri ;
cei ce pînă mai ieri erau prieteni și vecini nici nu se mai salută pe stradă —
vechi pizme au reapărut ; noi alianțe
cu totul adverse celor dintîi, se tatonează, se pregătesc. Trimiși
sosesc pe ascuns în miezul nopții ; alții se duc. Statuile eroilor
uitate în piețe și-n parcuri sînt murdărite de vrăbii.
Grupuri grupuri în Agora, cu gravitate, exaltare și pasiune,
discută treburile noastre, — cine i-a desemnat ? Cine i-a numit ?
Noi în orice caz nu i-am ales, (cum de altfel ? și cînd ? —
alți stăpîni iarăși ? — mai bine lipsă). Aprilie a sosit.
S-au înverzit arborii de pe trotuare — un verde
cumsecade, tandru, copilăros (ne-a emoționat), chiar dacă
e prăfuit — serviciile Municipalității parcă nu-s în toate mințile
nu apar după-amiezile să stropească străzile. Dar azi,
sub arcadele Parlamentului închis, a apărut pe neașteptate
prima rîndunică
și toți au strigat : „O rîndunică ; uite o rîndunică ; uite o rîndunică" —
toți într-un singur glas, și cei mai opozanți : „o rîndunică". Și deodată
au tăcut cu toții, simțindu-se singuri, desprinși de ceilalți, parcă liberi,
parcă uniți cu durata, într-o izolare universală. Și atunci
au priceput că unica lor libertate e solitudinea lor, dar și ea
(cu toate că e invizibilă) fără apărare, vulnerabilă, în juru-i cu
mii de capcane, singură.

Adevărata cauză

Nu, nu-i că Apollon și-a retras făgăduința
și că scuipînd în gura Casandrei a luat
orice putere de convingere a vorbelor ei, zădărnicind astfel pentru ea
și pentru ceilalți, proorocirile ei, — nu. E doar că
nimeni nu vrea să creadă în adevăr. Și cînd vezi
plasa în baie, crezi că ți-au pregătit-o
pentru pescuitul tău de mîine și nu auzi de loc, înlăuntrul tău
și-n afară, pe scara de marmură a palatului, urcînd
mesajul sumbru cu strigătele nenorocitei Casandre.

Lîna de aur

Ce nevoie avem de lîna de aur — o nouă probă de încercare — poate
cea mai grea ;
morțile și stîncile Simpligades și omorurile ; și Hercule uitat în Misia
și frumosul Hylas înecat la izvor ; și nici o vîslă nouă
nici odihnă. Colchida, Eitis, Medeea. Taurul cu picioarele de aramă.
Licoarea adormitoare și luptele fără rost. Și apoi Apsyrtos ; — tăiat bucăți
adunat de pe mare de tatăl său
Și acea lînă —
țel atins de-acum — o altă teamă : nu cumva vreun muritor sau zeu
să ți-o fure —
ba s-o ții în mînă ca părul ei auriu să-ți lumineze nopțile,
ba purtată pe umăr, luminîndu-te întreg, expunîndu-te — țintă
și ăstora și celorlalți ; și să nu te lase nici o clipă în umbră,
într-un ungher înfim al tău, să te-ascunzi, să te despoi și să existi.

Totuși ce ar fi fost viața noastră fără acest auriu — cum îi zicem — chin ?

Nesățiosul

Nesățios în a oferi — și uneori chiar lucruri
ce nu-i aparțineau, — ca muntele acela de exemplu,
liliachiu în amurg, cu arbori de zmaragd, în scris
în aburi aurii, sau ca umbra rîndunicii pe spicele de grîu,
ca o agrafă căzută de pe părul frumoasei
noaptea în fața grilelor din parc cînd ea spunea „nu".
Cît despre ale lui — care ale lui ? — nu-și păstra nimic ;
el se hrănea cu ceea ce dădea. Și, cînd
nimic nu mai avea, închidea ochii așteptînd
să născocească ceva mult mai mare decît el însuși ca să ofere.
Abia atunci simțea că era **el însuși.**

Mormintele strămoșilor

Trebuia să ne păzim morții și puterea lor, nu cumva
adversarii să ni-i dezgroape cîndva și să-i ia. Și atunci
fără protecția lor, am fi de două ori mai amenințați. Cum am mai trăi
fără case, mobila, ogoarele noastre, fără, mai ales,
mormintele strămoșilor noștri, luptători sau înțelepți ? Să ținem minte
cum spartanii au furat din Teghea osemintele lui Oreste. Ar fi trebuit
ca dușmanii noștri să nu știe unde-i ținem îngropați. Totuși
cum am putea ști vreodată care ne sînt dușmanii
sau cum și de unde vor apare ? Așadar, nici monumente impunătoare
nici podoabe lucioase — acestea atrag atenția și pizma. Morții noștri —
nu au nevoie de ele — se mulțumesc cu atît de puțin, modești și tăcuți acum
nu le pasă de hidromel, de ex-voto-uri, de sláviri zadarnice. Mai bine
o simplă piatră și o glastră cu tușcată, semn tainic,
sau nici atît. Cel mai sigur, să-i păstrăm în noi, dacă putem,
și, mai bine încă, să nu știm nici noi unde zac.
Așa cum stau treburile în anii noștri — cine știe —
poate că într-o zi i-am dezgropa noi înșine, și i-am arunca.

Prototipuri

Niciodată să nu uităm — a spus învățăturile bune, acelea
ale artei Grecilor. Mereu ceea ce e ceresc alături
de ceea ce e obișnuit. Lîngă om, animalul și obiectul —
o podoabă pe brațul zeiței nude ; o floare
căzută pe dușumea. Amintiți-vă de frumoasele reprezentări
de pe vazele noastre de lut — zeii cu păsări și cu vite
și cu ele lira, un ciocan, un măr, șipetul, cleștele ;
a, da, și poemul acela cînd zeul, isprăvindu-și truda,
retrage foalele de lîngă foc, își adună una cîte una uneltele,
în lădița sa de argint ; apoi cu un burete își șterge
chipul, mîinile, grumazul vînjos, pieptul împădurit.
Și așa, curat, ordonat, iese seara, sprijinit
pe umerii efebilor auriți — opera mîinilor lui
ce au și putere și gîndire și glas ; — iese în stradă
mai impunător decît ceilalți, zeul șchiop, zeul muncitor.

În românește de Yannis VEAKIS

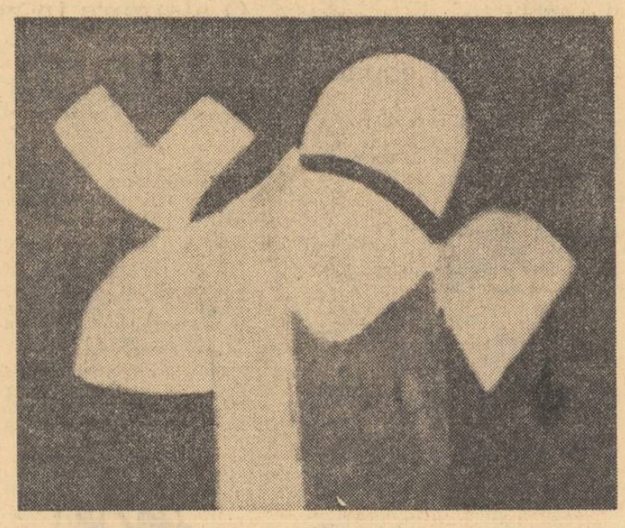

Pictură de SABIN BĂLAȘA
(Prezentată la expoziția din cadrul Festivalului de artă modernă de la Edinburgh).

yaşar kemal

Cel mai de seamă romancier turc în viață, Yaşar Kemal, s-a născut în anul 1922 în satul Gökceli. De-abia la vîrsta de nouă ani începe să meargă la școală. Nu reușește să termine studiile. De fragedă vîrstă începe să muncească în diferite regiuni ale Turciei, profesînd cele mai diverse meserii ; pînă cînd ajunge să fie cunoscut ; de la paznic la batoze și bostane la cizmar și întocmitor de cereri. În toată această perioadă simte o irezistibilă atracție pentru folclor. Debutează cu versuri în anul 1935 într-o revistă din Adana. Apoi în anul 1942 scoate o culegere de folclor. Imediat în anul 1943 scoate o altă culegere de folclor intitulată. Agitlar *(Bocete). Într-un timp și-a șlefuit versurile cu pseudonimul Kemal Sadik Göceli în revistele :* Kovan *(Izmir, 1943) ;* Millet *(Ankara, 1943),* Beșpinar *(Gaziantep, 1943). În anul 1951 vine, pentru a doua oară, la Istambul și lucrează la ziarul* Cumhuriyet, *unde va scrie reportaje. În anul 1955 cîștigă premiul Uniunii Ziariștilor din Turcia pentru reportaj. În momentul de față este printre puținii scriitori profesioniști din Turcia. Cel mai mare succes al lui Yaşar Kemal va constitui romanul* Ince Memed *tradus în 25 de limbi (printre care și o remarcabilă traducere, din limba turcă, în română de către Viorica Dinescu). A scris și scenarii de filme ; dintre care cele mai valoroase sînt :* Dușmanul Onoarei *(1957),* Karageoglan *(1958). Cele mai importante opere ale scriitorului sînt :* Căldura galbenă *(nuvele, 1952, 1959),* Tinichele *(roman, 1955, a cunoscut mai multe ediții),* Ince Memed *(roman, 1955, cinci ediții),* Cincizeci de zile în pădurile incendiate *(reportaje, 1955),* Hornul ielelelor *(reportaje 1957),* Stîlpul central *(roman, 1960),* De-ar crăpa pămîntul *(eseuri 1961),* Pămîntul de fier, cerul de aramă *(roman, 1963)*

Prezentăm azi, prin intermediul revistei Luceafărul, un fragment din acest ultim roman al lui Yaşar Kemal.

Neuzat M. YUSUF

Pămîntul de fier, cerul de aramă

Ce să faci ca să pui mîna pe pasărea aceea fermecată ? Dacă o atirni de pom, roadele lui vor spori. Dacă o arunci pe tarla, recolta va fi de cinci ori mai mare. Dacă oamenii din Ciukurova ar afla de existența unei asemenea păsări ! Ummahan rise batjocoritor :

„De cum ajungi în pădure... ?"

Hasan.

„De cum ajung în pădure... și gata ?"

Începură să alerge. În depărtare, din hornul fiecărei case a satului, îngropat sub zăpadă, se-nălța spre cer un fum albăstrui care, aluneca încet spre răsărit. Stîncile din apropierea pădurii se prelungeau pînă la Toros. Dacă mai urci nițel, ajungi la peștera. În spatele acelor stînci se află seraiul padișahului ielelor.

Nimeni nu se dusese încă să vadă ce se găsește dincolo de aceste stînci. Chiar și hoților le e frică să se ducă pînă într-acolo. Într-o noapte Kogea Halil s-a rătăcit și a nimerit acolo. Și ce i-a fost dat să vadă ? Două mii de sazi și două mii de kavali. Totul era învăluit în lumină. Zeci de mii de oameni se agitau în dansul culorilor. Văzîndu-l pe Kogea Halil, din mulțime s-a desprins o fată cu mișcări grațioase o fată înaltă, a venit și s-a așezat în fața lui Kogea Halil. Fata îl întrebase. „De ce ai venit aici ?" Kogea Halil îi răspunse bîlbîindu-se :

„M-am rătăcit".

Fata.

„Dacă n-ai fi venit pe furiș, ai fi primit onorurile cuvenite : Și acum închide ochii", zise fata.

Cînd a deschis ochii era în mijlocul satului pustiu.

De cum au ajuns la pădure Hasan adună la repezeală ciulini. Ummahan stătea la adăpostul stîncii. Hasan orîndui bine cele adunate pentru foc și scăpără chibritul.

Era o cutie nou — nouță, plină virf. De unde luase Hasan chibriturile ? Ummahan nu îndrăzni să-l întrebe, dar bănuia ceva. În minte îi veni un șiretlic. Îl întrebă pe Hasan :

„Ajungînd în pădure erai să-mi spui de unde ai luat chibriturile ?"

„Nu. Vrei să știi neapărat ? Dacă-i așa, să știi că nu le-am furat. Le-am cîștigat cu sudoarea frunții. Du-te și toarnă-mă acasă la tata. Du-te spune și mamei. Iar eu am să-ți retez capul, plin de păduchi, cu acest topor".

Ummahan rizînd :

„Eu știu de unde ai tu aceste chibrituri".

Hasan se ridică în picioare și strigă :

„Ia, să vedem. Și dacă n-ai, să știi, am să-ți trag o mamă de bătaie. Chiar aici".

Ummahan :

„Nu le-ai căpătat în schimbul nuielelor de cireși pe care le tăiasei ?"

Hasan nu se așteptă la acest răspuns. Se făcu tăcere.

Hasan scăpără chibritul și aprinse focul. Ciulinii se aprinseră deodată răspîndind o căldură plăcută.

Ummahan și Hasan se așezară lîngă foc. Pe pămînt zăceau două pene albe. Pămîntul era plin de urme. Hasan își ațintì ochii pe aceste urme. Urme de potîrniche. Potîrnichea calcă greu și lasă o urmă vizibilă. Urma vulturului e mare cît o palmă, urma de șacal, de vulpe, de iepure... Urma de iepure seamănă cu o urmă lăsată de o bucată de vată.

Hasan își ridică capul :

„Știi Ummahan ? Dar jură pe Allah că n-ai să spui nimănui nimic. Jură".

„Jur, n-o să spun nimic nimănui".

Spune : „Să moară mama dacă scot o vorbă".

Ummahan ezită o clipă, se gîndi. Apoi zise :

„Să moară mama dacă scot un cuvînt". Hasan se bucură. Fața i se lumină.

„Din aceste chibrituri mai am încă nouă cutii. Le-am căpătat în schimbul nuielelor de cireși. Nu se vor termina niciodată. Zece ani, cincisprezece ani, oriunde o să mă duc, am să aprind focul cu ele, și, tot nu se vor termina". Ummahan s-a bucurat și ea.

„N-o să se termine niciodată. Vor ajunge și pentru zece ani, pentru douăzeci de ani..."

Hasan :

„Cînd o să vină zilele de primăvară... Uite" și scoase din buzunar o praștie. „Am luat și asta. La primăvară am să dobor cu ea o mulțime de păsări". Ummahan adăugă :

„Ai să dobori multe, foarte multe".

„O să aprindem focul cu chibriturile".

„Eu o să le jumulesc, o să le curăț, o să le sărez, apoi le vom frige".

Hasan :

„Apoi le vom minca. Numai să vină primăvara.

Numai să vină, frumoasa mea surioară".

Ummahan simțind o undă de duioșie îl întrebă pe Hasan.

„Ajungînd în pădure... ? Ce doreai să..."

Hasan ducîndu-și degetul la gură :

„Taci ! Știi, Ummahan, mi-e așa de frică... Poate o să vină... Mor de frică".

Ummahan își ațintì ochii mari, adînci și negrii în ochii lui Hasan. Văzu că în ochii lui Hasan năvălise o teamă dură.

„Și eu simt frica, aici, în piept. Tare mi-e frică".

„Sărmanu tata, nu mai știe ce să facă".

Ummahan :

„Și mama..."

Hasan :

„Dar bunica Meryemge nu se sperie de nimic".

Ummahan adăugă :

„Nu se sperie".

Hasan :

„Nu vorbește cu nimeni din sat. Dar eu știu că, în taină, vorbește numai cu tine, nu-i așa ? Nu-i adevărat ?"

Ummahan :

„Zău că nu-i adevărat. Nu vorbește nici cu mine. Dar mă iubește. Știu asta din privirile

Desen de ESKIN NAYIR

ei". Hasan acum nu dorea cu niciun chip să se certe cu ea.

„Poate" zice și oftă. „Poate se uită la tine frumos. Dar ea nu se teme de nimeni".

Ummahan :

„Mi-e frică de acest sat. S-au schimbat oamenii...

Parcă au năvălit lupii..."

Hasan se-nfurie :

„Nu ți-am spus că nu este niciun lup ? Tu..."

Ummahan și Hasan aveau trăsături asemănătoare. Numai că Ummahan avea buze pline, roșii, fața palidă, obosită, tristă. Era ca o floare răsărită din gazel-uri în mijlocul stepei galbene, arse.

Hasan veni lîngă foc și se așeză foarte aproape. Din ciulinii aprinși se-nalță și pier limbile de flăcări roșii. Priveau țintă flăcările care luau forme diferite. Ciulinii scot altfel de flăcări. Ard și se sting repede. Dacă vrei să faci un foc cu ciulini trebuie să ai lîngă tine o grămadă mare ca să arunci mereu. Flacăra parcă ar semăna cu părul încîlcit, vîlvoi al unei iele. Apoi, de-odată se schimbă. Se răsucește, se lasă pe pămînt, intră în cenușă și piere. O haită de lupi... Lupul din față își-a ciulit urechile, ține capul sus, s-a-nălțat pe virful labelor și privește în depărtări. În urma lui alți lupi se apleacă, se agită, aleargă, se gudură, se culcă, ba se scoală, se-ncaieră. Pe negîndite, lupul din față se face una cu pămîntul... Unde a dispărut, ce s-a-ntîmplat ? Acu o clipă se agita, cădea și se ridica, își ciulea urechile, se-ntindea pînă la dunga cea verde a stîncii și-ncerca s-o lingă cu limba lui albă, dar o adiere de vînt l-a luat și a dispărut frumos. Apoi din nou lupul se-nalță din flăcări, mai aprig. Intră în mijlocul celorlalți lupi. Apoi o învălmășeală de flăcări și lupi... Din flăcări se naște o pădure verde. Pădurea arde, ard pietrele și munții. Pînă la urmă totul se-ntunecă, e-nvăluit de fum. Pier lupii, dispare pădurea gonită de vînt.

Hasan continuă să privească fumul focului stins. Acum miroase frumos. La început ciulinii verzi puși pe foc au un miros acru. Apoi treptat

În românește de
Neuzat M. YUSUF

(Continuare în pag. 7-a)

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Anul XIV
Nr. 39 (491)
Sîmbătă
25 septembrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Întîlnirea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu membri ai Uniunii Scriitorilor

Marți, 21 septembrie, a avut loc la Comitetul Central al partidului o întîlnire a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, cu membri ai Uniunii Scriitorilor.

Au fost prezenți tovarășii Paul Niculescu-Mizil, membru al Comitetului Executiv, al Prezidiului Permanent, secretar al C.C. al P.C.R., Dumitru Popescu, membru al Comitetului Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste, Miu Dobrescu, membru supleant al Comitetului Executiv, șeful secției de propagandă a C.C. al P.C.R., Mihai Gere, membru supleant al Comitetului Executiv, secretar al C.C. al P.C.R.

Au participat membri ai conducerii Uniunii Scriitorilor, ai asociațiilor scriitorilor din țară, ai Comitetului P.C.R. al Uniunii Scriitorilor, redactori-șefi ai publicațiilor literare și cultural-sociale din Capitală și din țară, scriitori și critici literari români, maghiari, germani, sîrbi și de alte naționalități, directori de edituri, reprezentanți ai presei.

Întîlnirea a fost consacrată analizării modului în care Uniunea Scriitorilor acționează pentru traducerea în viață a programului privind îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii, program care se dezbate în prezent în adunări de partid în întreprinderi, la sate, în instituții, în plenarele lărgite ale organizațiilor de partid orășenești, municipale și județene, întrunind adeziunea totală a comuniștilor, aprobarea caldă a oamenilor muncii.

Întîlnirea a fost, de asemenea, consacrată examinării unor probleme legate de pregătirea viitoarei Conferințe pe țară a Uniunii Scriitorilor.

În cadrul dezbaterilor au luat cuvîntul Zaharia Stancu, președintele Uniunii Scriitorilor, Aurel Mihale, scriitor, Mircea Radu Iacoban, secretar al Asociației scriitorilor din Iași, Constantin Chiriță, scriitor, secretarul Comitetului P.C.R. al Uniunii Scriitorilor, Aurel Baranga, dramaturg, Pop Simion, scriitor, Eugen Barbu, scriitor, redactor-șef al revistei „Săptămîna culturală a Capitalei", Adrian Păunescu, poet, redactor-șef adjunct al revistei „Luceafărul", Nichita Stănescu, poet, redactor-șef adjunct al revistei „România literară", Titus Popovici, scriitor, Alexandru Andrițoiu, poet, redactor-șef al revistei „Familia", A.E. Baconsky, poet, Al. Oprea, critic, redactor-șef al revistei „Manuscriptum", Eugen Jebeleanu, poet.

În încheierea dezbaterilor a luat cuvîntul tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a subliniat sarcinile ce stau în fața Uniunii Scriitorilor, a tuturor celor care își desfășoară activitatea în domeniul literaturii, în vasta acțiune de educație socialistă a maselor, pentru crearea unor opere care prin înaltul lor mesaj să slujească idealurile socialismului, poporul, națiunea noastră socialistă, aducîndu-și contribuția la formarea omului nou, făuritor al societății socialiste multilateral dezvoltate.

„CONTEMPORANUL" — 90 DE ANI DE LA APARIȚIA PRIMULUI NUMĂR, 25 DE ANI DE LA APARIȚIA SERIEI NOI

Mesajul adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu revistei „Contemporanul"

Cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la tipărirea primului număr al „Contemporanului" și a 25 de ani de la reapariția sa în perioada de după eliberarea țării, doresc să felicit călduros colectivul redacțional și colaboratorii revistei.

Revista „Contemporanul" a jucat un rol important în istoria modernă a României ; apărută în perioada intrării proletariatului român în arena social-politică a țării, „Contemporanul" s-a situat de la început de partea forțelor înaintate ale societății, militînd pentru interesele și revendicările maselor oprimate, pentru idealurile de libertate națională și socială ale poporului. Un rol de seamă a jucat „Contemporanul" în răspîndirea, în România, a ideilor avansate ale epocii, a principiilor socialismului științific, contribuind la unirea mișcării muncitorești cu noua ideologie revoluționară a proletariatului, la ridicarea pe o treaptă superioară a luptelor sociale din țara noastră. În acea perioadă, „Contemporanul" a oglindit poziția progresistă, patriotică, pe care s-au situat numeroși intelectuali de seamă, cărturari și militanți sociali care au înțeles să-și pună creația, talentul, cuvîntul și fapta în slujba poporului, a independenței naționale și eliberării sale sociale. Cinstim memoria cărturarilor și publiciștilor militanți care, grupați în jurul „Contemporanului", au făcut din ridicarea nivelului de cultură al poporului, din răspîndirea largă în mase a ideilor materialiste, din făurirea unei arte și culturi inspirate din necesitățile dezvoltării progresiste a societății românești, țelul suprem al creației și activității lor.

Din 1946, de cînd a apărut primul număr al noii serii, „Contemporanul" s-a înscris în viața socială ca o publicație militantă în slujba politicii partidului comunist, a clasei muncitoare, a poporului ridicat la viață nouă.

Privind retrospectiv activitatea desfășurată de „Contemporanul", în perioada de după eliberare, se poate spune că paginile sale au oglindit tabloul amplu al participării devotate, entuziaste a intelectualității noastre, alături de clasa muncitoare, de țărănime, de toți oamenii muncii, la lupta pentru transformarea revoluționară a societății românești, elanul cu care oamenii de cultură au răspuns chemării partidului nostru comunist, și-au însușit politica sa și au acționat pentru transpunerea ei în viață, pentru edificarea socialismului pe pămîntul României. În decursul acestei perioade, „Contemporanul" a adus o contribuție însemnată la făurirea culturii noastre noi, pătrunsă de idealurile socialismului, de ideile filozofiei materialist-dialectice, de concepția despre lume și viață a proletariatului. Prin aceasta, „Contemporanul" și-a cucerit prestigiul în opinia publică, s-a afirmat ca demn continuator al luminoaselor sale tradiții de aproape un secol.

Astăzi, în fața revistei „Contemporanul", a întregii noastre prese, ca de altfel în fața întregului popor, stau sarcini tot mai mari și complexe, exigențe sporite. Este știut că poporul nostru este angajat cu toate forțele, cu întreaga sa energie, într-o uriașă activitate creatoare pentru înfăptuirea prevederilor planului cincinal, pentru dezvoltarea bazei tehnico-materiale a noii orînduiri, pentru perfecționarea continuă a organizării societății, asigurînd premisele ridicării neîncetate a nivelului de trai material și spiritual. Încadrîndu-se în vasta activitate de construcție economică și socială a țării, revista „Contemporanul" este chemată să-și consacre întreaga activitate transpunerii în viață a hotărîrilor Congresului al X-lea al partidului, a programului făuririi în patria noastră a societății socialiste multilateral dezvoltate.

În organizațiile partidului, în toate colectivele de muncă se dezbate în prezent programul de intensificare a activității ideologice și de educație socialistă adoptat de conducerea partidului, program îmbrățișat cu deplină adeziune de toți comuniștii, de clasa muncitoare și țărănime, de intelectualitate, de toți oamenii muncii fără deosebire de naționalitate. Întreaga opinie publică din țara noastră este conștientă de importanța deosebită a educației socialiste — parte componentă inseparabilă a edificării socialismului și comunismului, ce implică în mod necesar o înaltă conștiință revoluționară, un spirit de profundă responsabilitate socială, o concepție filozofică și o etică avansată. Răspunzînd acestor cerințe obiective ale dezvoltării noastre sociale, revista „Contemporanul", ca de altfel toate publicațiile din țara noastră, este chemată să joace un rol activ în nobila operă de educare socialistă a maselor, în lărgirea continuă a orizontului cultural al celor ce muncesc, în făurirea omului nou al societății comuniste.

Militînd neobosit pentru propagarea ideologiei noastre marxist-leniniste, a filozofiei materialist-dialectice, revista este chemată să contribuie tot mai eficient la formarea unei concepții științifice, revoluționare a celor ce muncesc, la cultivarea în rîndul intelectualității și a maselor largi de cititori a înaltelor idealuri ale socialismului și comunismului. Astăzi, ca și cu nouă decenii în urmă, „Contemporanul" poate și trebuie să se afirme ca o largă tribună activă de luptă pentru cele mai înaintate idei ale epocii — ideile socialismului și comunismului — pentru cel mai avansat umanism — umanismul socialist ! Ținînd seama că și în domeniul culturii, al artelor, al gîndirii filozofice se manifestă cu putere lupta dintre vechi și nou, dintre ideile înaintate și cele perimate, depășite de evoluția istorică, este necesar ca revista să combată cu tărie concepțiile retrograde, antiștiințifice, curentele de gîndire care nu slujesc progresului social și uman, teoriile străine de interesele poporului, ale celor ce muncesc. Una din îndatoririle de onoare ale revistei „Contemporanul", ca și ale tuturor ziarelor și revistelor din țara noastră, este de a ajuta pe cititori să înțeleagă, de pe pozițiile partidului, fenomenele noi ale vieții sociale, schimbările profunde care au loc în lume, realitățile epocii contemporane, aspirațiile progresiste ale umanității, pentru ca fiecare să poată acționa conștient, cu toate energiile și capacitățile sale, la crearea în România a unei înalte civilizații materiale și spirituale socialiste, în lupta universală pentru o viață mai bună.

Revistei „Contemporanul" îi revine un rol deosebit de important în promovarea artei realiste, militante, pătrunse de patosul revoluționar al vremurilor noi pe care le trăim, a unei arte închinate omului, perfecționării sale morale, înnobilării și îmbogățirii vieții spirituale a întregului nostru popor. Literatura și arta ce se creează astăzi în patria noastră au menirea să redea în mod veridic realitățile specifice ale societății socialiste în care trăim, să înfățișeze dialectic procesul dezvoltării noastre sociale, lupta dintre vechi și nou în toate sferele creației materiale și spirituale, să contribuie la înlăturarea a ceea ce este negativ în societate, să cultive un model înaintat de viață. Numai astfel ea va putea deveni un factor activ al progresului, o forță transformatoare dinamică în mersul nostru înainte.

Situîndu-se pe pozițiile gîndirii materialist-dialectice, care relevă rolul hotărîtor al maselor în făurirea istoriei, forța creatoare a omului, care preamărește poporul — făuritorul tuturor valorilor materiale și spirituale — este firesc ca literatura și arta să pună în centrul atenției lor cunoașterea și reflectarea vieții celor ce muncesc, existența multilaterală a omului. Tocmai de aceea, datoria revistei este de a sluji în întreaga sa activitate, interesele maselor largi ale celor ce muncesc — principalul beneficiar al oricărei creații literar-artistice, al întregii culturi înaintate, a tot ce făurește noua noastră societate.

„Contemporanul" poate, de asemenea, juca un rol mai activ în participarea oamenilor de cultură, a creatorilor de artă, a intelectualității patriei noastre la întreaga viață social-politică, în creșterea contribuției lor — alături de clasa muncitoare, de țărănime, de întregul popor — la propășirea României socialiste.

„Contemporanul" poate aduce o contribuție sporită la popularizarea marilor valori ale culturii realiste, umaniste, universale, ale cunoașterii științifice, ale gîndirii înaintate de pretutindeni, ale patrimoniului spiritual al tuturor popoarelor. În spiritul politicii României ,de largă colaborare internațională, de pace și prietenie cu toate popoarele, „Contemporanul" este chemat să militeze pentru dezvoltarea relațiilor culturale dintre poporul nostru și celelalte popoare, pentru participarea activă a țării la schimbul de idei și de valori artistice pe plan mondial, la dezvoltarea culturii și civilizației contemporane.

Urez colectivului redacțional și colaboratorilor revistei „Contemporanul" noi succese în realizarea marilor răspunderi încredințate de partid, în eforturile închinate educației socialiste a maselor, dezvoltării și înfloririi culturii noastre noi, propășirii poporului român.

NICOLAE CEAUȘESCU

**Secretar general al Partidului Comunist Român
președintele Consiliului de Stat
al Republicii Socialiste România**

Scriitorii colaboratori și redactori ai revistei „Luceafărul" adresează colectivului revistei „Contemporanul", cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la apariție și a 25 de ani de activitate a seriei noi, profunde omagii colegiale, cele mai frumoase felicitări, cu adînca încredințare că misiunea acestei importante publicații — care a înscris serioase contribuții la istoria culturii, literaturii și artei românești, la dezvoltarea din anii noștri a culturii socialiste — va fi dusă mai departe prin noi succese, în slujba progreselor strălucite ale patriei și poporului nostru, ale idealurilor noastre comuniste.

LUCEAFĂRUL

EUGEN MUNTEANU (elev-București) : ODIHNĂ

semnificații

Timpul operelor de sinteză

Dacă pe vreun calificat om de cultură, care se îndeletnicește cu scrisul — om tînăr sau între două vîrste — îl întrebați cînd va da o operă mare, de sinteză, el va răspunde invariabil cam în acest fel : „Mai aștept, mai meditez, mai string material. Pe parcurs, uite, public alte cărți. De ce să mă grăbesc ?" Mai pot exista, desigur, și alte variante, dar, în linii generale, ele se reduc toate la atitudinea și la sensul răspunsului de mai sus.

Nu știu dacă ați surprins aci două trăsături care, mie cel puțin, îmi apar curioase. Mai întîi, în această vreme febrilă a noastră, omul declară, aproape cu indiferență, că nu se grăbește. În al doilea rînd, el nutrește prejudecata că momentul sintezelor ar fi vîrsta înaintată, poate chiar bătrînețea, pînă cînd mai are destul timp să se gîndească. Un asemenea om vrea să apară înțelept, modest, de bun simț ; în fond, însă, el se situează pe o poziție între îndoielnică și utopică.

Este banal, dar totuși trebuie să repet că oricîte date ar vrea să stringă și oricît ar medita asupra lor, mai vin mereu, de la an la an, alte noi contribuții pe lume, așa încît procesul la care se angajează nu se va termina niciodată. În consecință, și perspectiva sintezei se va depărta necontenit, ca și zidurile Mecăi din poemul lui Macedonski. El trăiește totuși cu speranța vagă că, după o experiență îndelungată, poate la bătrînețe, va putea să o realizeze. N-aș dori să risipesc o asemenea iluzie, dar trebuie să o fac. Bătrînețea nu este vîrsta sintezelor, ci a amintirilor, a memoriilor, a testamentelor documentare, cel mult o corectivelor parțiale și a anexelor la cuceririle realizate mai-nainte. Iată un exemplu. Cunoscutul învățat și gînditor german în materie de artă, Wilhelm Worringer, a dat în 1908, cînd era foarte tînăr, o sinteză epocală în cartea sa Abstracție și simpatie. *În 1959, de astă dată foarte bătrîn, el adaugă, cu ocazia ediției de-atunci a lucrării, un* Cuvînt concluziv după cincizeci de ani. *Worringer revine după jumătate de veac cu o anexă din cele mai pasionante, întocmită totuși numai pe baza sintezei din tinerețe și, negreșit, fără însemnătatea acelei prime contribuții. Un asemenea caz exemplar nu poate, oare, să dea de gîndit celor care așteaptă ?*

Dar să nu mergem prea departe, și să ne oprim chiar la noi. Cultura noastră dintre cele două războaie a marcat și ea o perioadă de sinteze rămînătoare. Dacă le fixăm în context biografic, putem surprinde că mai toate au fost înfăptuite de oameni de sub 45 de ani. Așa a dat Lovinescu cele trei volume de Istoria civilizației române moderne *în 1924-25, cînd nu împlinise încă acea vîrstă. Un Tudor Vianu a avut gata în minte, și a început să redacteze marea sa* Estetică *la 34 de ani. Și, desigur, un asemenea om numai de lipsă de seriozitate — atît pe planul documentării cît și pe acela al reflecției — nu poate fi bănuit. La 36 de ani, Lucian Blaga și-a inaugurat seria* Trilogiilor. *Monumentala sa* Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent *este dată de George Călinescu la 42 de ani. Nici unul din acești străluciți oameni ai noștri n-a mai așteptat bătrînețea pentru a crea cîte o mare sinteză care să le împodobească epoca. Și asemenea sinteze, cel puțin parțial, au dăinuit, și vor mai dăinui cît există cultura noastră pe lume.*

Mai putem adăuga ceva la aceste ilustrări, venite de la învățătorii noștri atît de apropiați ? Concluzia implicită se convenește în întrebare explicită, întrebare adresată capacităților românești de astăzi : pe cînd sintezele ?

Edgar PAPU

PĂCATELE JUDECĂTORILOR

Ispita poeziei, ca exprimare ingenuă sau derivată intelectual, nu ocolește, indeobște, decît puține persoane, mai ales la anii tineri. De farmecele redutabile ale muzelor au fost seduși prin istorie filosofi, militari, oameni de știință, gospodine, tehnicieni de diverse specialități, medici, negustori, instalatori, lucrători cu munci de răspundere, judecători și alți factori de justiție. Și, iată unde voiam să ajungem, poezie au compus pînă cînd și cei al căror prim rost este s-o judece scrisă de alții — CRITICII. De la marii legislatori ai literelor noastre (Maiorescu, Iorga, Ibrăileanu, Călinescu, Vianu) pînă la critici ce pot fi întîlniți pe stradă (precum Ion Negoițescu și Dumitru Micu), acești „judecători" literari au păcătuit și păcătuiesc liric, necontenit sau parcimonios.

Tînărul critic Florin Manolescu le-a luat urma prin decenii acestor confrați ai săi, și, adunînd într-o **Addenda** antologică texte în versuri, și-a așternut considerațiile și concluziile în studiul pus în fruntea acestui depozit de vise poetice. Textul, de o remarcabilă concizie și decizie în expresie, sfîrșește prin a te captiva.

Florin Manolescu pleacă de la o constatare de loc încurajatoare pentru acțiunea sa : deși nume mari de critici s-au ilustrat în poezie, în istoria literaturii noastre nu există nici-un asemenea critic-poet demn de a fi luat în seamă, în eșalonul de frunte al poeților. Ce rost mai are atunci să vorbim despre acești judecători prinși în culpă ? Mai ales după precizări grave, precum : **Spre deosebire de poezia poeților, care este modul de existență al acestora, rațiunea lor de a fi, poezia criticilor are o existență corelativă și parazitară. Ea rezultă, în majoritatea covîrșitoare a cazurilor, dintr-un proces de predicație, fiind, de aceea, o metapoezie.**

Ideea fundamentală a lucrării impresionează prin subtilitate. Tot acest excurs prin visul poetic al personalităților critice își are justificarea într-o descoperire, oarecum surprinzătoare : **„Crescînd în umbra poeziei poeților, hrănindu-se din ea, poezia criticilor devine în felul acesta o imagine indispensabilă pentru înțelegerea poeziei propriu-zise, a cărei față liniștită ea este. Iată de ce putem afirma acum că textele lirice ale criticilor reprezintă un model al istoriei poeziei românești, care, examinat îndeaproape, oferă cheia oricărui poet, a oricărui curent sau a oricărei școli literare".** Este uimitoare, spune autorul, impresia de **progres** pe care o poate da o antologie pe criterii cronologice a poeziei criticilor ! Și aceasta se explică prin deosebiri de structură între actul poetic și actul critic. Poezia criticilor este nu emanație „naturală" ci **ilustrare** a creației poeților, fapt de cultură. Privindu-le ulterior, în perspectivă istorică, vom face acea constatare care l-a determinat, credem, pe Florin Manolescu să scrie acest studiu : că, anume, poezia criticilor nu urmează „legile" poeziei adevărate, ci, pe cele ale criticii ! Autorul arată în ce constă deosebirea principală : **„în timp ce poezia adevărată este imprevizibilă și discontinuă în evoluția ei, poezia criticilor progresează, avînd trecut, prezent și viitor. Ea reface o istorie ideală a Poeziei, oferindu-i coerența și echilibrul care îi lipseau, pentru că ea se dezvoltă pe măsură ce se desăvîrșește, în critici, înțelegerea ideii de Poezie".** Ilustrare grăitoare, la noi : primii

cronica literară

critici-poeți (Radu Ionescu, Maiorescu) nu sînt ceva mai mult decît niște versificatori, în timp ce, de la Călinescu încoace, au devenit, unii, **chiar poeți !**

(N-am vrea să polemizăm cu Florin Manolescu, dar impresia noastră este că Matei Călinescu poate fi socotit în **primul rînd poet**, unul dintre cei importanți în generație, criticul și prozatorul fiind altoiți pe trunchiul poetic ! Nu e mai puțin adevărat că autoritatea de critic a acestui autor și relativa întîrziere cu care a apărut în poezie, au determinat imaginea acceptată și de Manolescu. În fine, autorul „Poeziei criticilor" pare a nu acorda nici o atenție tendinței de pluralitate creatoare manifestă în orice scriitor, în critic ca și în poet, în dramaturg ca și în romancier. Nouă ne pare o considerație demnă de luat în seamă, practic sînt extrem de rare cazurile de scriitori cantonați în exclusivitate într-un singur gen literar; mai probabil este că orice scriitor simte îndemnul lăuntric de a folosi întreaga panoplie, exprimîndu-se pe rînd prin vers, comentariu critic, ficțiune narativă. Cu aceasta, nu scădem prin nimic din meritele cărții, nici nu punem la îndoială validitatea concluziilor ei).

Nu e inutil să observăm că lucrarea lui Florin Manolescu, vorbind despre poezie, vizează mai ales critica. Vrem, adică să spunem că cercetîndu-i pe critici într-un domeniu nedefinitoriu al scrisului lor, tînărul autor scoate din această cercetare idei importante pentru însăși activitatea critică (s-ar putea chiar zice că volumul lui Manolescu are o fină intenție didactică). Arătînd ce nu este și ce nu reușește în poezie criticul, el — autorul — sugerează **„drama criticii literare și demnitatea ei în același timp"** care constă în „a înțelege pînă unde se poate merge în critica literară, a trăi cu **nostalgia libertății depline, acceptînd imposibilitatea realizării ei..."**

Esențială în viața criticului este ideea de **subordonare.** El nu poate fi „liber" de obiectul demersului său. Despre o operă sau un scriitor nu se poate spune orice, criticul este obligat — prin însești datele meseriei sale — la fidelitate față de obiect. „Eliberîndu-se" de el, îndepărtîndu-se, el nu mai face critică ci ficțiune pură, **„o literatură de un tip special, în care incidental, personajele se numesc fie Eminescu, fie Creangă, fie Caragiale".** Poetul, prozatorul trebuie să se supună propriului său adevăr, singurul care interesează și în numele căruia el poate impune alte raporturi între lucruri, „ordinea" sa. Criticul este, în schimb, condus de alte criterii. El nu poate ignora adevărul operei. Chiar dacă el propune o ordine a sa proprie, nouă, unei creații, aceasta nu e cu adevărat proprie, independentă : ordinea propusă de el, există mai înainte în operă, el a descoperit-o doar. Astfel încît, conclude Manolescu, libertatea criticului este necesitate înțeleasă. **„Împotriva textului nou nu putem lucra"**, trebuie să-i acceptăm „forța de gravitate". Sînt idei cuminți și pline de realism, cu deosebire lăudabile acum, cînd **s-a deplasat centrul de greutate al criticii de la funcția ei judecătorească, la funcția „creatoare"**, înțeleasă de unii comentatori în mod abuziv. La urma urmelor, încheie autorul, importantă este „mentalitatea criticilor, despre care se poate spune că nu reprezintă altceva decît o formă de manifestare a lipsei de independență".

Cartea lui Florin Manolescu este o meditație gravă despre destinele criticii. N-am vrea să se înțeleagă că este un op abstrus, dimpotrivă lectura este atrăgătoare, clară. Îi reproșăm chiar autorului cîteva oralități : un „Primesc !", avocățesc, la pagina 30, sau fraza finală : „Totul este atît de limpede, încît nici n-ar fi trebuit să facem atîta discuție".

Ilie CONSTANTIN

EUGEN JEBELEANU

o prezență dorită

În unele nopți ale Bucureștilor — fie vară cu lună somnolentă, fie iarnă îmbeișugată și aspră —, poate fi văzut un bărbat singuratic, a cărui statură dreaptă pare a fi trupul unei sfidări și al cărui cap lunguieț și cărunt stă la baza văzduhului, înclinat ca *Muza adormită* a lui Brâncuși, de n-ar fi zbîrlit și mistreț, nervos și incomod, așa cum este, de fapt, și sufletul de rară noblețe al acestui bărbat. Cineva a lansat „calomnia" că are 60 de ani. „Calomnia" a fost probată cu acte în regulă și, în cele cîteva biografii ce s-au făcut si s-au prefăcut că-l iau în atenție, acest tînăr bărbat a fost considerat, într-adevăr, în vîrstă de 60 de ani. El pare a avea și o taină a lui și-n orice caz, în ultimii ani, el a trecut printre noi iluminat de o tragedie și a redat unei bune părți a lumii literelor criterii morale, fără de care totul ar fi posibil. Pînă acum, cîteva săptămîni, se deschidea în „Contemporanul" cîte o fereastră către taina acestui poet. În ultimele săptămîni, Eugen Jebeleanu nu mai apare acolo unde-l găseam. Și așa cum se întîmplă, abia acum cînd el ne lipsește — să sperăm că pentru scurtă vreme ! — ne dăm seama cît de necesar ne este. De puține ori m-am simțit așa de bine lîngă un om, ca în vecinătatea acestui scriitor, obsedat permanent și aproape enervant de dreptate. Stă la o masă, cărunt cum este, plin parcă de sîrme care curentează, la sprîncene și la tîmple. Stă la o masă, de obicei la marginea lumii în care se află, cu coatele sprijinite de masă și ținîndu-și bărbia cu palmele, privind în sus ca în spre o stafie și scuturîndu-și din cînd în cînd capul, într-o tuse reținută. Se ridică și face pași prin încăperea respectivă, pași ciudați, ca un copil care se întoarce tîrziu acasă și, trecînd prin camera părinților, calcă pe vîrfuri ca să nu-i trezească. Și din nou, — pe străzile acestui oraș, urmărind stafia pe care noi n-o vedem.

Eugen Jebeleanu constituie astăzi o instanță morală. Dar la aceasta, el a ajuns devenind în ultimii ani — alături de Miron Radu Paraschivescu — cel mai important poet bătrîn, reușind adică să cîștige, mai mult decît o recunoaștere profesională, izbutind să ne atragă în zonele senine ale moralității, acolo unde pentru ceea ce faci rău ți-e rușine, acolo unde litera nu mai înseamnă semn grafic ci criteriu etic.

Se cunoaște îndeajuns viața lui Eugen Jebeleanu, din vremea cînd colinda închisorile Țării Românești, în căutatea unui erou. Se cunoaște că Eugen Jebeleanu a și găsit pe acel tînăr erou, în urmă cu cîteva decenii, intuind în acesta o flacără neobișnuită ce avea să devină ceea ce noi numim astăzi *Nicolae Ceaușescu*. Prin acea inspirată zi din viața sa, cînd a descoperit pe tînărul revoluționar Ceaușescu Nicolae, într-o închisoare a Țării Românești, și cînd a scris despre el, Eugen Jebeleanu a reușit — așa cum vremea viitoare avea s-o dovedească — să situeze pe poetul român în teritoriul intuițiilor fundamentale. Acea opțiune — ce era atunci numai a tovarășilor de luptă ai lui Nicolae Ceaușescu — avea să fie, în treizeci de ani, a unei națiuni. Alegîndu-l pe Nicolae Ceaușescu atunci, Eugen Jebeleanu dădea unul din primele voturi pentru președintele nostru de azi. Eu văd în asta semnul că poeții români sînt profeți ai acestui popor și că merită prețuirea și respectul istoriei la care, din cînd în cînd, participă. Căci nu Eugen Jebeleanu singur a stat în fața tînărului Nicolae Ceaușescu, ci *scriitorul român*, demnitatea lui, puterea lui de a risca, intuiția lui, vocația și curajul lui.

Scriu toate aceste cuvinte, tulburat de absența din ultimele săptămîni a lui Eugen Jebeleanu. Poate că, în blestemata lui curiozitate, Eugen Jebeleanu face acum cu noi un cinic exercițiu de postumitate, lipsind cîteva săptămîni pentru a ne pune în fața unui simbol al absenței (ce va trebui să vină cîndva).

Imi amintesc, chiar în clipa în care vă scriu, extraordinara poezie „Aștept" pe care mi-a încredințat-o, cîndva, pentru „România literară", reținînd-o ca pe un imn al vieții victorioase : „Aștept toporu-n fiecare noapte / Toporul care să-mi cresteze / O tîmplă de unde să zbucnească / Nepăsător, un trandafir senin. / El poate să se-nalțe de la dreapta / Sau de la stînga, nu pot ști nicicînd / De-aceea capul mi-e un clopot ce se-ntoarce / În somn mereu / Și însetat așteaptă lovitura".

Notînd aici promisiunea pe care Eugen Jebeleanu ne-a făcut-o că va onora în curînd săptămînal, paginile revistei noastre, dorim să-i oferim ospitalitate deplină, mai multă decît oriunde.

Adr. P.

GRAVURĂ GERMANĂ DE EPOCĂ

compendiu

IRINA MAVRODIN
Reci limpezi cuvinte

Pentru Irina Mavrodin (traducătoare competentă a unor capodopere din literatura franceză) poezia este o destăinuire făcută în singurătate cu speranța că lumea poate fi îmblînzită printr-o perseverență umilă. Atîta timp cît cuvintele sînt însoțite de această tensiune, o liniște plină de respect le înconjoară și le face să sune asemeni unui murmur implorator. Autoarea își povestește bucuriile sau temerile, atrage atenția asupra vreunui tablou delicat sau își pleacă fruntea cu resemnare cînd se simte amenințată. Impresia de taină pe care o dezvăluie, de bunătate consecventă în fața oricăror inconsecvențe este realizată prin mijloace atît de simple încît pare inexplicabilă : „Dacă atîta lumină i se adună pe față / înseamnă că a murit ? / umbra căror frunze i se clatină pe față / și ce păsări aude cîntînd ?" — Umbra căror frunze. O explicație există, de fapt, dar nu ține de text, ci de fondul moral. Ca dovadă, atunci cînd versurile se autonomizează estetic, mirajul se destramă și cuvintele foșnesc uscat, fără viață : „Noapte știută urcare / catifea ce se agață cu gheare / de lunecosul perete / cade se agață iar / din creieri dă să tasă / mare și sfărîmicios erete" — Geneză. Volumul Reci limpezi cuvinte *(ed.* Cartea Românească*) trebuie tratat mai mult ca document al unei sensibilități decît ca literatură.*

MIRA PREDA
Ascunsa vulnerare

Tăietura de aur a sonetului ca și consacrarea sa de către autori celebri aruncă o lumină solemnă asupra oricăror cuvinte. Un sonet compus chiar din alăturări arbitrare de sunete își păstrează farmecul rece. Prețioasă și grandiloventă, poezia Mirei Preda trăiește tocmai din această generozitate a formei. Versurile ei nu domină, ci ocupă sonetul cu grija de a nu lăsa nici un spațiu liber. Asemeni unor vase, sonetele din volumul Ascunsa vulnerare *(ed.* Eminescu*) ar putea fi răsturnate pentru a-și revărsa conținutul amorf. Ar rezulta o poezie de genul acesta : „Cu virful unei spine ! am zgîriat încantații tăcute de sibilă pe lutul meu nears în tine uitat Tot adunînd durerea din răni în răni, tăcerea s-a limpezit în noi de mult și în cupă de argilă îi sunet grav". Adunate la un loc, în forma supla, de amforă, a celor două terține, toate aceste complicații își recapătă aparențele : „Pe lutul nears uitat în tine, / Am zgîriat cu virful unei spine / Tăcute încantații de sibilă... / / Tot adunînd din răni în răni durerea. / În noi de mult s-a limpezit tăcerea / Și-i sunet grav în cupă de argilă" — Sibilică.*

Ca și volumul anterior, Promotorii, *Mira Preda afișează a mare afinitate pentru cultura elină. Pentru aceasta ea apelează la termeni specifici. Așa însă cum forma în sine a sonetului nu înseamnă creație, nici cuvinte ca ambrozie, driadă, nereidă, hamadriadă, myrt, bacanală, Dioscur, Pegas, Olimp, Hefaistos, Ahile, Homer etc. nu reușesc prin propria lor forță de evocare să înlocuiască talentul. Foarte rar, prin barierele culturii, se strecoară cîte un fir subțire de poezie : „Dă-mi mîna : ne cheamă în albe candori / Sălbaticii meri și sovirful inalt, / Crescut să măsoare al cerbilor salt. / / Dă-mi mîna să trecem pîriul grăbit, / Pădurea din basm pentru noi s-a trezit. / Ascultă cum cîntă din crude viori" — Ceasul cadențelor.*

RADU CIOBANU
Crepuscul

Romanul Crepuscul *(ed.* Eminescu*) reprezintă dezvoltarea nuvelei* După-amiaza bătrînului domn *care deschidea volumul cu același titlu publicat de ed.* Albatros *la începutul acestui an. În mod surprinzător, realismul facil caracteristic nuvelelor se transformă în roman într-o observație de mare amploare. Radu Ciobanu nu are puterea de a inventa subiecte și de aceea el eșuează cu predestinare în genul scurt. Romanul însă îi oferă liniștea de a medita, de a scoate din uitare o întreagă lume. Bătrînul Sever Moldovanu, personajul central al nuvelei, s-a înconjurat acum de numeroase alte personaje care dau imaginea concretă a istoriei. Totodată, viața sa intimă s-a populat cu sentimente complexe, contradictorii. Autorul privește de sus animația fără a coborî prin patetism nici atunci cînd se ivesc momente dramatice. Datorită consecvenței sale, pe scena romanului se desfășoară netulburat un spectacol cu substrat simbolic. Este vorba despre amurgul sistemului de valori răvășit de război și înlocuit de forțe pe care bătrînul Sever Moldovanu le ignoră. Asemeni lui Moromete, Sever Moldovanu este un umanitarist empiric care încearcă să amîne evenimente inevitabile. Deși intelectual, el nu se ridică la independența spirituală a personajului lui Marin Preda, dar nici nu rămîne în umbra acestuia, deoarece personalitatea sa se dezvoltă pe altă latură : autorul îi urmărește manifestarea sentimentului de siguranță în tabieturile care formează ritualul vieții mic-burgheze. Personajele care gravitează în jurul bătrînului (Vlad, Olimpia, Marilena) sau cele pe care el le aduce în prezent prin intermediul memoriei (Liviu, Lina) sînt, de asemenea, particularizate pregnant. Cu excepția unor excese demonstrative, romanul lui Radu Ciobanu este valoros prin capacitatea de a da unui simbol desfășurarea vieții reale.*

Alex. ȘTEFĂNESCU

MIRCEA ȘERBĂNESCU

Misterioasa sirenă

Proză pentru tineret. Editura „Albatros"

considerații

Rigoarea poetică

Vocația primordială a poeziei pare a fi aceea de a sfida orice definiții, reguli, clasificări ; și asta, fără cine știe ce orgoliu, ba chiar cu un fel de seninătate, care acționează și ca o putere ironică, punînd orice afirmație prea răspicată într-o postură mai mult sau mai puțin ridicolă. Întrebările cu privire la esența poeziei, la geneza și rosturile ei, devin cu atît mai acute. Este poezia un produs al inspirației ? Este ea rezultatul unui proces conștient, menit să facă din cititor un inspirat ? Este ea substanțial distinctă de proză, sau doar aparent ? Încercarea de a răspunde acestor întrebări care nu sînt decît cîteva dintre nenumăratele posibile — este silită să înceapă prin a lămuri înșiși termenii în care sînt formulate.

Să începă și să sfîrșească. Dacă izbutim pînă la urmă să definim ceva, nu poate fi niciodată vorba de poezia însăși, ci doar de termenii în care ne-am pus marile sau micile întrebări cu privire la ea. Tot ceea ce putem spera este să deslușim propria noastră atitudine față de poezie : să descriem idealul poetic pe care am dori să-l atingem noi înșine. Criticul autentic e supus unei subtile conversiuni și chiar dacă nu scrie versuri, el începe să vorbească despre poezie ca un poet : va rosti nu atît judecăți și sentințe, cît opțiuni. Atunci cînd aceste opțiuni sînt profunde, în ele nu mai subsistă nimic sau aproape nimic „subiectiv" ; alegînd, renunți la tine, te depășești, îți asumi o răspundere obiectivă în care esteticul începe să participe la ordinea eticului ; cu alte cuvinte, accepți niște îndatoriri, te angajezi să le respecți, te înscrii în perspectiva unei unități, căreia ești gata să-i sacrifici mărunțele (sau marile) capricii ale „personalității" tale, ispitele haotice ale „eului".

În ceea ce mă privește, sînt partizanul unei poezii lucide : al unei poezii care-și creează, în deplină cunoștință, propria „legislație", al unei poezii care se gîndește pe sine — fără a implica nimic discursiv, conceptual, în această gîndire ; al unei poezii care e oricînd aptă să răspundă de ea însăși, cuvînt după cuvînt, silabă după silabă, literă după literă. Îmi dau seama, însă, că și alte opțiuni pot duce la o poezie care să poarte — supremă aspirație — pecetea inconfundabilă a autenticității. Alte opțiuni care să-l confrunte, însă, pe poet cu dificultăți la fel de mari, și care să-i dea o dorință la fel de aprinsă de a le înfrînge. De un singur lucru sînt sigur : în domeniul poetic nu există loc pentru nici un fel de confort.

Inspirat sau calculat, fierbinte sau rece, cuvîntul poetic propune, și chiar instituie o ordine : lipsită de orice rigiditate, dar cu legi stricte, deși adeseori inefabile ; aș zice că aceste legi rămîn invizibile atîta vreme cît sînt respectate și se vădesc doar cînd sînt încălcate sau trădate ; dar nici atunci nu pot fi formulate într-un limbaj generalizator, pentru că de fiecare dată ele se înfățișează altfel, ilustrînd paradoxul unei **rigori proteice.** Orice poet adevărat simte aceste lucruri, le **știe,** își dă seama de ele cu o ciudată limpezime, care ține pe jumătate de conștiință (și în sens intelectual, și în sens moral), pe jumătate de intuiție. Oricărui fals poet — și sînt atîția — asemenea probleme nu-i spun nimic ; i se par, pur și simplu, irelevante, greșit puse, absurde în înșeși datele lor. Și asta, pentru că poezia nu-l angajează în nici un fel : iar dacă va pleda, în legătură cu poezia, pentru o direcție sau alta, n-o va face decît spre a-și justifica propriile comodități ori inerții. Unora le vine mai ușor să scrie „versuri ce din coadă au să sune", alții preferă versul alb ; unora le e mai la îndemînă poezia „clară", altora poezia „obscură", unora cea „muzicală", altora cea „picturală" etc ; de aici se nasc atîtea pseudodiscuții și chiar pseudopoleme. În astfel de cazuri se confruntă însă nu niște opțiuni diferite (care se nasc din dificila libertate a vocațiilor) ci niște triste predeterminări ce se cred cu atît mai justificate, cu cît sînt mai intolerante și mai agresive față de celelalte (mediocritatea e de obicei fanatică). Poetului adevărat nimic nu-i e mai suspect decît ceea ce-i este mai la îndemînă, ceea ce-i vine mai ușor. El știe că sensul poetic se naște dintr-o luptă (Baudelaire vorbea de un „gust pasionat pentru obstacol"), el este încununarea unei lupte : o victorie asupra hazardului și arbitrarului.

Matei CĂLINESCU

ADRIAN PĂUNESCU

Istoria unei secunde

Poezii. Editura „Cartea Românească".

avant premieră editorială

ALEXANDRU LUNGU

Poeme

Editura „Eminescu"

proverbe

Cîmpul alb, oile negre

— Carte n-am învățat da'tot am mîncat sărat, — zise domnul Parimie, căzut în doaga proverbului și în odaie și la masă se lăsă o liniște ca într-o oală nouă.

Scoase ziarul îl împături și-l despături și-și cufundă obrajii în el și lingura în ciorba de fasole cu multă slănină pătrat-plutitoare. Nu știa, pentru că nu-și stricase prea mult ochii lăsîndu-i să zăbovească pe „cîmpul alb cu oile negre" — vorba ascuțită încă de circulație scrisă a Păstorelului că citind la masă nu guști ce citești și nu înțelegi ce mănînci. Pentru că iada și capra săriseră ascendent competitiv casa și masa, domnul Parimie sărise cartea.

De fapt de gustat nu prea avea ce pentru că citea (ei citea, ...se uita) la pagina de publicitate ticsită cu oferte de televizoare, mașini de spălat, magnetofoane ba chiar și niște triple ștechere.

— Mai pune-mi ceva sare, Parimia dragă, pentru că este cald și se transpiră mult și nădușeala consumă multă sare, aruncă el o cuaetare smulsă dintr-un almanah.

La siestă își întinse picioarele pe sub masă și spuse satisfăcut pe deasupra cuvenitei cafeluțe negre :

— Da, am pornit de jos cu călciiele crăpate de cîntau greierii în ele și acuma uite, mai dădu el drumul cu o gaură la curea și îmbrățișă euforic interiorul încărcat și amestecat al camerei.

— Asta e, totul depinde de ce atîrnă : de fringhie de mătase sau de funie de cînepă, mai dădu odată, domnul Parimie în doaga proverbului și cu nuca în perete. Apoi se ridică, și înainte de a trece dincolo în dormitor anunță :

— Îmi vei aduce ligheanul cu apă fierbinte și sare și, desigur, piatra ponce pentru călciie.

Acestea, acum netede, lucioase și rotunde ca două mere, băteau tocul papucilor și străluceau și luminau în semiobscuritatea zebrată de jaluzele a camerei parcă ceva mai mult decît chelia.

— Acuș, ocnă mică de sare dulce, îi făgădui și-l alintă Parimia schimbînd oalele de pe foc. Privind zaharnița îi veni o idee doar o obosi, o uită repede și ea adormi cu capul pe brațe și cu brațele pe masă.

Nicolae VELEA

Tema povestitorului

Ultima carte a lui Marin Preda, *Imposibila întoarcere*, a fost salutată de critică încă înainte de intrarea ei în librării. Ne-a impresionat cvasi-unanimitatea surprizei încercate de majoritatea comentatorilor. Criticii s-au mulțumit să consemneze valoarea cărții, cu gîndul că în felul acesta și-au făcut datoria.

Este oare mare scofală să spui astăzi că Marin Preda scrie cărți bune, după *Morometii, Risipitorii, Intrusul* ? Laudele fără măsură adorm spiritul lectorului și ucid ca o boare otrăvitoare interesul acestuia.

Ambiția autorului este foarte mare în *Imposibila întoarcere*. Marin Preda și-a gîndit toată conduita sa de scriitor în mod organic, cu intenția de a nu lăsa la discreția posterității sau chiar a cercetătorului actual nici un gest lejer, nici o trăsătură fără justificare. Se află aici și conștiința că viața sa a îndeplinit datele unei existențe fără pată. De aceea, el poate spune acuma cititorului : așa am gîndit, așa am făcut... Sînt greu de găsit în lumea scriitorilor români dintotdeauna oameni care să poată spune totul despre sine. Marin Preda crede că el deține această posibilitate, și în felul acesta are șansa de a se pune la adăpost de orice fel de speculații despre sine. Este adevărat, că orice fel de afirmații despre scriitorul Marin Preda vor trebui acum să pornească de la ceea ce el însuși a stabilit ca reprezentativ pentru conduita sa artistică și pentru opera sa. El poate astfel să confrunte o epocă și viața lui Călinescu cu opera autorului *Scrinului negru* din acei ani și să arate inautenticitatea ei. Așa apare Călinescu în oglinda concepției lui Marin Preda. Din punctul de vedere al lui Călinescu însuși, lucrurile sînt altfel. Scriitorul preocupat de drama disoluției universului țărănesc tradițional, pe care a exprimat-o cel mai bine la noi, nu era sensibil la o altă formă de existență și de expresie : parodia. Lui Marin Preda nu-i place nici Joyce, un alt mare romancier al secolului care a avut gustul imens al farsei universale. Toate aceste judecăți nu sînt atît semnificative pentru opera respectivilor scriitori, cît pentru Marin Preda însuși. Autorul *Morometilor* are nostalgia universului țărănesc, închis, a umanității plenare, realizată în condițiile comunităților tradiționale. El înțelege mai bine decît oricine că nu mai trăim în lumea aceea, dar nu se poate împiedica să nu-i aducă poate ultimul elogiu. Rămîne însă de cercetat o problemă, odată ce Marin Preda o pune în alți termeni decît aceia ai operei literare. Această discuție este în fond necesară pentru că luminează structura cărții sale fundamentale. A existat acea lume după care tînjește scriitorul, modelul acela de umanitate a fost el real vreodată ? Credem că nu, ea nu a fost presupusă decît în *Morometii*, s-o luăm de bună acolo, așa cum este. Considerațiile din *Imposibila întoarcere* trebuie raportate la romanul lui Marin Preda, nu la lumea însăși. În felul acesta, vom ajunge să considerăm mai toate articolele din cartea lui ultimă drept texte cu valoare literară, de comentariu la o lume fictivă, perfect valabilă în imanența ei. Rezultatele sînt excepționale într-adevăr, și am putut citi textul care dă titlul volumului ca pe una dintre cele mai bune pagini de literatură pe care ni le-a dat vreodată Marin Preda și una dintre cele mai frumoase elegii pentru o lume care a pierit.

Se naște însă o altă întrebare, cu mari consecințe în felul nostru de a gîndi opera lui Marin Preda. Fiindcă romanele sale nu prezintă lumea țărănească așa cum o vede el în *Imposibila întoarcere*. Chiar dimpotrivă. Era o lume brutală, roasă de incertitudini, de nesiguranță morală, diferențiată pe interese nu tocmai minunate. Și totuși, autorul ne vorbește de ea ca despre cea mai bună dintre lumile cunoscute. Atunci înseamnă că ceea ce tratează el în volumul de publicistică nu este tema aceea a lumii lor, a țăranilor. Lumea pe care o crede el a țăranilor în *Imposibila întoarcere* nu este lumea lor din *Morometii*. Gîndul merge mai departe : nu este însă proecția aceasta de comunitate guvernată de legi morale perfecte tocmai tema intimă a autorului, tema povestitorului, cum o numește Marin Preda ? Ea reapare de altfel și în *Risipitorii*, foarte vag, aspirația către ea provoacă trama personajului Constanța, și mai ales în *Intrusul*, unde i se consacră un întreg capitol și este prezentă difuz în toată evoluția lui Călin Surupăceanu. Toată lumea a luat de bună căutarea de către autor a temei povestitorului, dar noi nu trebuie să adoptăm poziția autorului față de propria sa operă, ci să vedem dacă nu putem distinge noi înșine constanțele și motivele fundamentale ale acestei opere. Este o întreprindere mai conformă cu menirea criticii decît țipetele răgușite cît de tare ne-a plăcut cititul pe de-asupra al cărții.

Marin Preda s-a considerat întotdeauna la largul său în lumea *Morometilor*, în care a văzut șansa lui de a realiza tema țăranilor, obsedantă și chinuitoare pentru conștiința lui artistică și socială. Prozatorul a încercat de mai multe ori să circumscrie propria lui temă, într-o altă zonă socială și umană, prin *Risipitorii* și *Intrusul*, situîndu-se în afara universului propriu. S-a întors pînă la urmă la primul său roman, și putem bănui că viitoarea carte va fi tocmai volumul al treilea al *Morometilor*, anunțat în interviul dat lui Adrian Păunescu. Îndrăznim chiar o supoziție : va fi romanul lui Niculae, personajul cel mai drag al lui Marin Preda și, după toate probabilitățile, purtătorul temei povestitorului. Între timp, ea s-a conturat mai ferm, în cele două romane citate mai sus, și în *Imposibila întoarcere*. *Intrusul* și *Risipitorii* au arătat posibilitățile și limitele pînă la care poate Marin Preda să iasă din lumea creată încă de la *Întîlnirea din pămînturi*. Credem că el nu va fi niciodată un prozator cu multiple înfățișări și cu domenii variate de investigație artistică. Nici nu are nevoie de așa ceva. Este proprie temperamentului său și mijloacelor sale de expresie investigația unui univers circumscris încă de la început, pe care însă îl stăpînește ca nimeni altul, în care este suveran. Adîncimea pînă la care va ajunge în înțelegerea lui va da mărimea scriitorului. Așa a fost și Rebreanu. Tentativele paralele sînt necesare tocmai pentru luarea conștientă în posesie a teritoriului propriu. Am remarcat de altfel mai demult că și *Intrusul*, de pildă, este scris în termenii *Morometilor*, că mentalitatea personajelor de acolo este moromețiană, că prozatorul nu s-a schimbat, cum a vrut. Mai explicită era însă propensiunea către o lume ideală din punct de vedere moral, visul utopic și raportul său cu lumea reală. În acești termeni se află tema povestitorului, așa cum o găsim în cărțile publicate de Marin Preda pînă acuma. Volumul de publicistică vine să confirme supoziția noastră. Prozatorul avea nevoie să se detașeze de modul său de expresie curent, pentru a se regăsi pe sine. Obiectivat, într-un roman, el se supune fără să vrea, în virtutea talentului de a crea lumi independent de voința sa, legilor de conduită a personajelor sale, psihologiei și problematicii lor. Cum s-ar spune, este dominat de ele. Altceva este însă cînd spune direct ce crede despre lucrurile pe care le tratează în romane. Ideea lui Marin Preda despre țărani este alta decît țăranii înșiși în romanele sale. Căutînd o lume perfectă, o societate ideală, prozatorul folosește imaginile unei copilării transfigurate, pentru a tenta reconstrucția morală a omului. Întrebarea sa principială este : cum putem face o lume care să poată fi gîndită perfect din punct de vedere moral, în condițiile în care fundamentele morale tradiționale au dispărut în care omul știe că nu dă seamă decît față de el însuși, ceea ce pare că nu mai dă seamă de loc. Răspunsul este sugerat în *Imposibila întoarcere* : prin revitalizarea formelor de existență tradițională, a țăranilor, a comunităților organice. În același timp se ivește și scepticismul, presimțirea că soluția este inoperantă. De unde tonul cuceritor din cartea de articole, nota elegiacă și evocarea bătăturii din fața fierăriei lui Iocan. Probabil că abia acuma va putea Marin Preda să pună problema sa în altă formă decît aceea a lumii țărănești, cînd este conștient mai mult decît oricînd de faptul că clasa lui nu mai există și că nici n-a existat așa cum și-a imaginat-o el. Oricum, vom vedea ce va urma. Cu toate că nu bănuim metamorfoze spectaculoase în universul artistic al lui Marin Preda, posibilitatea lor există.

Perspectiva noastră asupra *Imposibilei întoarceri* este deci schimbată, și însuși titlul cărții apare mai lămurit. Volumul de publicistică este urmarea logică a unui proces interior de definire, de clarificare estetică. Insistența reporterului de la revista *Luceafărul*, cum îi spune un critic încurcat, a fost de natură catalitică, dar cartea însăși a avut alte resorturi decît o discuție săptămînală pe teme diverse, într-un hebdomadar. Era un proces necesar înainte de încheierea *Morometilor*. Nimic nu este întîmplător și de circumstanță într-un destin literar neobișnuit.

Nu trebuie de aceea să căutăm în *Imposibila întoarcere* ceea ce nu a pretins să facă. Opiniile cărții sînt edificatoare pentru universul lui Marin Preda. A le discuta în afara lui, ca propoziții teoretice, cu valoare generală, este dezavantajos pentru autorul nostru. Printr-un straniu mecanism, critica ajunge de multe ori să exalte carențele unui autor, mai mult decît meritele deosebite. Iată dezacordul lui cu Sartre pe marginea ideilor acestuia din urmă cu privire la Genet. Marin Preda pornește de la premiza că a acorda cuiva calitatea de sfînt înseamnă de asemenea a-l da de exemplu moral. Din punct de vedere teoretic este cu totul altceva : a realiza în mod absolut o atitudine umană în fața existenței. Logica lui Sartre este fără cusur. Dacă sfinții binelui căutau să excludă orice urmă de rău din sufletul lor, Genet a vrut, dimpotrivă, eradicarea binelui. Nu înseamnă că tentativa lui este și acceptabilă. Filozoful francez nu face judecăți morale, ci de cu totul altă natură. Marin Preda nu este un teoretician și reticența lui față de Sartre vine din cu totul alte motive decît acela că autorul *Drumurilor libertății* ar fi comis erori. Spun *erori*, în mod intenționat, fiindcă aici nu are dreptate Marin Preda. El consideră o greșală drept eroare. Greșala aparține moralei, pe cînd eroarea este de domeniul logicii. Sînt eronate judecățile care se abat de la legile adevărului, iar greșala este nerespectarea legilor morale. Poate că un prozator nu are nevoie să știe toate aceste lucruri, un critic nu le poate trece sub tăcere și nici să laude micile cusururi. Exemplele s-ar putea înmulți.

Imposibila întoarcere este într-adevăr o carte de excepție, semnificativă în evoluția unui destin literar, a cărei importanță va fi înțeleasă cu adevărat numai în urma unei discuții reale, lipsită de elanuri facile.

Aurel Dragoș MUNTEANU

GRAVURĂ GERMANĂ DE EPOCĂ

AGORA

Masacrul inocenților

Iunie.

Drum scurt.

Oltul, cărînd anul trecut păsări și vite înecate, luase în locul durerii chipul narativ al unduirii fără nervi.

De la Rimnicu-Vilcea la Călimănești.

Cu o „Dacie".

Din loc în loc, spulberături de cireși copți hîrjonindu-se în iuteala mașinii atîtau vîntul.

Tocmai la vremea cînd noua prăsilă de vrăbii a anului, întîia, odată cu grîul înalt **(era-n spic ca vrabia, era-n pai ca trestia...)** ieșise la exercițiile sale de zbor.

Grîul dă curaj, iar păsările cîntă în virginitatea curajului.

Amestecați cu scamele plopilor, cu cărăbușii, cu propriile lor ciripituri care cad ca niște alune sau ca niște mari stropi de ploaie jur-împrejur, puii pîrpirii — unii încă fără coadă, alții smălțuiți cu galben la cioc — aglomerau vipușțile verzi ale șanțurilor laterale, buruienișul mărunt, văzduhul de jos, ogoarele din apropiere și moderna cravată lată a șoselei. Pentru o sămînță sau pentru o părere, din joc ori din beția că își încep destinul, ne veneau înainte ca iluzia și rămași locului, ciripeau scăldați în rotunjimea luminii.

Să fugă ?

Nici gînd.

Instinctul de apărare la vîrsta lor e încă debil, reflexele n-au ajuns la toată agilitatea. Pare un fel de a doua ieșire din ou, din vis și din somn coborîrea aceasta fragedă din scutec pe crengi, din copac în iarbă, de la cuiburi în potecă. Ori, ce-s altceva decît niște poteci mai mari și mai periculoase, pe care în locul — odinioară — numai al melcului, al gîzei, al șarpelui sau al broaștei umblă acum corespondenții lor : oamenii **cu,** oamenii **și** vehiculele.

Alte tipuri de viteză, de violență, de pericol.

Adaptarea nu se face ușor și nici dintr-o dată.

Brusc, încă un pui. Și... vai !

Da, de-abia după ce mașina în mers neaccelerat — intercalată însă în fluxul și circulația celor două sensuri, cu accentele lor de rapiditate și scop, care nu se încurcă în sentimentalism — căsăpise un pui bleguț ca duioșia, de-abia atunci mi s-a deschis în fața ochilor cartea carnagiului întreg.

M-am uitat în urmă. Nu-l putuse ocoli. Ocolise mai mulți, în mai multe rînduri. Dar acum fusese imposibil. Din spate venea alt șofer. Din față încă doi. Puiul nu fugise fiindcă nu știa că trebuie. Și roțile își conjugaseră brutal forțele peste degetarul de carne și pene.

Cîțiva centimetri de iluzie.

M-am uitat, spuneam, în urmă : pasărea sigilase cu sîngele ei un punct din larga potecă de asfalt care duce de la Rîmnicu-Vîlcea la Sibiu.

De-abia din clipa aceea am început să privesc într-adevăr atent șoseaua.

Mai bine să nu știi ortografie !

Fericiți autorii ignorați de ea...

Sau care o ignoră...

La distanțe mici unele de altele — fel de fel de puncte, virgule, semne ale exclamării și semne de întrebare.

Toate de sînge.

Mînjeau drumul.

De fapt, marii scriitori așa scriu.

Pe un segment de șosea de nici douăzeci de kilometri, se resfira ciudat un poem de

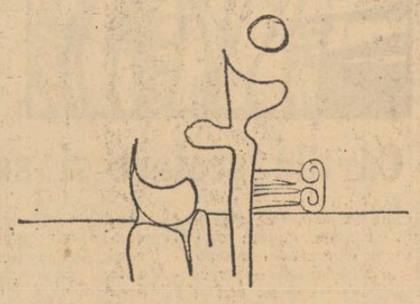

Desen de MIRCEA BUNESCU

neprihănă și sînge, condoare tăvălită în moarte și-n praf. Zeci de vrăbiuțe terciuite.

Habar n-aveau, habar n-avuseseră ce li se poate întîmpla.

Cu boldurile lor de ochi mici, cîrpiți de cîtă lume, varietate și peisaj putea pătrunde dintr-o dată în ei ; cu ochii aceia înmuiați într-o uimire uriașă, departe încă de scepticism, viclenie și frică, așteptaseră în proximitatea primejdiei și muriseră striviți sub fălcile ei, între pîrghiile dure ale civilizației.

Un adevărat masacru al inocenților.

Grîul nu putuse interveni. Curajul său rămînea desproprietărit de cîntec.

Știu. Nu există nici un tribunal de apărat vrăbiile. Ele însă-s mature (cîte ajung la maturitate !) și se apără singure. Dar măcar pentru puii lor de am putea face — mîine — ceva.

Altminteri, ortografia devine oripilantă.

Ion CARAION

GHEORGHE ISTRATE

Lebedele

Aud respirînd sub ferestrele mele
acéle lebede cu gîtul pur
rotit prin caznele neantului,
pe vîrful aripilor aducîndu-mi
Oracolul.

În urma lor
cenușile de aur se coboară.

E timpul să-mi ung trupul în nectarele
pe care ele l-au vărsat din ochi
în cupa galbenă amețitoare ;

E timpul, deci, să-mi pun
veșmîntul de răcoare
cu-n gest ce-mi netezește tîmpla.

Sînt așteptat la curțile marelui împărat ! —

În calea mea trîmbițele glăsui-vor
împlinirea poruncii...

ION POP

Memorie de septembrie

Mult îmi plăcea să privesc peste aceste
acoperișuri,
În palidul spațiu al lui septembrie.
O muzică preclasică — ziceam — unduioase
coline,
Norii purtînd fără scîrbă gunoiul și cîntecul,
Sîngele și suav-prăfuita,
Desueta memorie.
„Din lacrimi izvorăsc nori fericiți". Încă
libere
Coridoare-n văzduh se deschideau pentru
păsări —
Zburau de altfel
La ore diferite. De peste drum
Uzina de apă suia în pereții mei
Un murmur de voci anonime.
Izbucneau sunetul și culorile.
Nici mîna ta, mamă, ștergînd fereastra,
Nu putea șterge vreuna.
Culegeam invocația, grijania, pulberea,
Orbitele-n flăcări, argintia
Uzata rotulă a toboșarului.
Auzul meu era, metaforic vorbind,
Un cimitir al săracilor.

Trăia, așadar,
Unul, încă tînăr, aici,
În acest cub de aer. Prietene
Îi erau fereastra — și-o lungă frază.
Arunca
În ea virgule,
Precum semințele
În țărînă.
Aștepta.
Aici și aici.
În blîndul, îngăduitorul secol cutare.
În palidul spațiu
Al lui septembrie.

Umanismul lumii tehnice

Este o eroare să se considere că studenții recrutați de institutele tehnice de învățămînt superior provin exclusiv din rîndul elevilor buni numai la matematică sau fizică. Proba de selecție, fiind repartizată în prezent pe aceste discipline, solicită elevii la un efort suplimentar, fără însă a-i rupe de plăcerea cititului. Cît de actuală este și azi afirmația lui Miron Costin, din **Predoslovia** la **„De neamul moldovenilor" : „că nu este alta și mai plăcută și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decît cetitul cărților".** De altfel istoria culturii universale ca și a culturii românești oferă numeroase exemple celebre de interferențe între pregătirea culturală și cea de specialitate. Einstein a fost nu numai un fizician de geniu ci și un om de vastă cultură. Iubea muzica, literatura, artele plastice. Autorul teoriei relativității, ce încerca să dea un răspuns la întrebarea **„care este geometria care corespunde realității obiective"**, petrecea ore întregi în tovărășia capodoperelor literaturii și muzicii universale. **„Dostoievski,** spunea el, **îmi dă mai mult decît oricare alt gînditor, mai mult decît Gauss".**

E greu de stabilit cît aparține poeziei și cît matematicilor profesorul universitar Dan Barbilian, cunoscutul poet Ion Barbu. De altfel, într-o schiță de portret a marelui său profesor, matematicianul George Țițeica afirma că acesta e cuprins de „demonia literară". **„Poarta prin care poți aborda lumea greacă** — afirma Ion Barbu — **nu este obligatoriu Homer. Geometria greacă e o poartă mai largă, din care ochiul cuprinde un peisagiu auster dar esențial".**

Pasiunea pentru cultură privește cele mai largi sfere din lumea tehnică. Iată-i, de pildă, pe studenți ! În institutele tehnice de învățămînt superior s-ar părea că trăiește o lume ruptă — sau străină — de fenomenul cultural-artistic contemporan. Nimic mai neadevărat. Numai cine trăiește permanent în mijlocul acestor microcolective (care ajung uneori la peste 10 000 de studenți) poate avea o imagine mai reală a gîndurilor, a preocupărilor și intereselor acestor oameni tineri. Studențimea tehnică, printr-o gamă complexă de manifestări proprii, sau prin participarea la altele, dovedește atracție pentru cultură în general, pentru literatură de calitate, modernă — în special. Matematica superioară șlefuiește inteligențele și le deschide căile spre piscurile literaturii de calitate, românești sau străine. Științele tehnice operează cu noțiuni exacte, nu cu ficțiuni, contribuind la formarea unor raționamente logice, extrem de utile în abordarea unor probleme care n-au nimic cu tehnica. Poate părea curios, dar pentru înginer înțelegerea unei opere literare este asemănătoare dezmembrării unui agregat complicat în elementele sale componente. Studenții Politehnicii citesc, se informează, sînt receptivi la nou. Ei nu sînt străini de Steinbeck, Faulkner, Camus, Ionescu, Kafka sau Joyce. Literatura română clasică și contemporană este de asemenea prezentă prin Sadoveanu, Arghezi, Eminescu, Rebreanu, Stancu, Preda, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, Marin Sorescu ș.a. Ei sînt receptivi la cunoașterea bogăției spirituale și a operelor de artă din alte țări. Îmi amintesc cu cîtă pasiune au urmărit studenții facultății de Tehnologia Construcțiilor de mașini o expunere, pe care le-am făcut-o în urma unei vizite în Italia. N-a fost necesar niciun efort special pentru a-i avea în sală. Această formă a dialogului direct **profesor-student** trebuie să invite la meditație amîndoi factorii. Efectul educativ în acest caz este neabătut de eficient. Nu poți fi bine pregătit profesional, nu poți fi un om cult numai ascultîndu-i pe alții. Este nevoie de un efort propriu permanent, iar formarea unei personalități de mare suprafață științifică nu se mai poate face azi fără împletirea domeniului de specialitate cu aprofundarea marilor cuceriri ale spiritului uman.

Marin RĂDOI

JACQUES PREVERT : Plăcerile progresului

Utilitatea satirei

Cînd vorbim de rolul literaturii în formarea conștiințelor, e bine să nu uităm un lucru : educația se face pe două căi, prin combaterea anumitor deprinderi și cultivarea altora. Exemplul bun, evident, stîrnește gustul de a fi urmat ; personajele literare care încorporează un ideal de viață superior, dacă sînt creații artistice adevărate, adică trăiesc, se impun, nasc o autentică simpatie, exercită o influență puternică asupra cititorului. Acesta e dispus să le ia drept modele de comportare, fără nici o constrîngere, dintr-o pornire lăuntrică adîncă.

Dar și prin desolidarizare se pot obține rezultate educative, nu mai puțin importante. In personajele literare cu apucături detestabile, cititorul recunoaște racilele sociale pe care ar vrea să le vadă dispărute și învață să identifice și să deteste mentalitatea care le generează. Aș spune chiar că această formă de educație civică prin artă are adeseori o mult mai mare eficiență practică. Denunțarea convingătoare a viciilor morale creează un curent de opinie publică împotriva lor, făcîndu-le exercițiul dificil. Din vechime am moștenit dictonul că moravurile se corijează rîzînd. La obiectivele satirei, spiritul aderă mai ușor ; sarja inteligentă și ironia subțire nu dau sentimentul dăscălelii. Pe urmă, însuși rîsul e o confirmare a justeții criticii ; el se declanșează spontan ; dacă n-am fi convinși în forul nostru interior că apucăturile ridiculizate sînt efectiv demne de dispreț, n-am rîde, văzîndu-le denunțat mecanismul. Spun aceste lucruri știute, deoarece literatura noastră satirică pe teme contemporane e încă săracă, și cu Mazilu singur, nu se face primăvară. Succesul pieselor lui Aurel Baranga arată cîtă nevoie există de o vervă caustică la arsura căreia să fie supuse diverse atitudini retrograde. In general, funcția critică a literaturii trebuie dezvoltată, dacă vrem efectiv ca scrisul nostru să contribuie la lichidarea unor năravuri incompatibile cu normele etice ale civilizației socialiste.

Pe terenul acesta ne lovim însă de cîteva obtuzități, care, la rîndul lor, se cer înfrînte. Sîntem moștenitorii unei strălucite tradiții satirice. E de-ajuns să-l amintesc aici pe Caragiale. Ce autor comic din lume îl egalează în drăceasca lui putere de a face rizibile lichelismul, demagogia, înfatuarea nerodă, impostura, servilismul și atîtea alte păcate sociale? Arta de a mînui cu această încercată incisivitate tăișul satirei au arătat ca o posedă și Zaharia Stancu și Marin Preda și Eugen Barbu și Titus Popovici și Fănuș Neagu și Paul Georgescu și Marin Sorescu și Nicolae Velea, ca să numesc numai cîțiva dintre scriitorii noștri contemporani. De ce, atunci, veștejirea în literatură a viciilor social-morale, pe care e chemată să le facă a dispare extinderea și adîncirea conștiinței socialiste, nu se exercită din plin ? Pentru că stăruie încă o idee greșită despre sfera reprezentativă a imaginilor artistice. Cîtimea de generalizare implicată fatal în ele e lărgită abuziv la întreaga societate. Autorul prezintă o întreprindere care merge alandala. Riscă să i se reproșeze imediat că denigrează economia națională. Își propune să fixeze tipul actual al specialistului în învîrteli ? Trebuie să-l arate exercitîndu-și talentele numai pe o scară extrem de restrînsă (magazioner cel mult) și ajungînd să fie prins cu ocaua mică foarte repede (după maximum două-trei luni). Vrea să satirizeze un caz de incompetență administrativă ? Are enorme dificultăți, unde să-l plaseze spre a nu se considera vizat în totalitatea sa comerțul de stat, Ministerul Construcțiilor sau Consiliului Popular al Capitalei. Gazetele sînt însă, paradoxal, pline de asemenea fapte, e drept localizate exact. Literatura nu poate totuși să rămînă la strictul dat controlabil, fără a cădea în simplu reportaj ; ceea ce se înțelege mai greu e că imaginile artistice cu sens critic surprind **fenomene.** Acestea nu implică neapărat structura întregii societăți, ci semnalează doar anumite tare ale ei. Tragem oare concluzia din portretul satiric al lui Marius Chicoș Rostogan că **toată** dăscălimea română sau măcar majoritatea ei avea fizionomia „pedagogului de școală nouă" ? Ar fi o calomnie. Caragiale însuși își amintea cu evlavie de învățătorul său.

Pînă și Mitică nu-i reprezintă pe **toți** micii slujbași ai vremii. Printre ei se găseau incontestabil mulți oameni probi, modești și serioși. „Miticismul" e un fenomen real, satirizat cu o negalată ascuțime critică de Caragiale, dar avea dreptate și Camil Petrescu să releve în rîndul aceleiași umanități existența virtuților pe care le dovedește eroul său.

Sigur că o critică bine țintită își delimitează obiectul. Atunci însă cînd orice detaliu portretistic al unui personaj literar e interpretat ca rezultînd dintr-o generalizare absolută, sau dintr-o trăsătură categorială dominantă, satira devine aproape imposibilă. Știm toți prea bine că umflarea caricaturală îi conferă efectul artistic și implicit pe cel educativ. Pe urmă, dacă apucăturile urîte denunțate n-au urmări grave, nu stîrnesc indignare și rămîn mici păcate omenești, nimeni nu le ia în serios. Foarte bine că humoriștii noștri au pornit să atace obiceiul luării de bacșișuri ! Dar manifestările spiritului venal ori ale egoismului apucător îmbracă în viața obștească forme mult mai nocive care merită să fie supuse unei batjocuri insistente. Încă o observație: Persistă iarăși credința greșită că sănătatea societății noastre rezultă din înfățișarea șanselor foarte reduse pe care le au, să se exercite deprinderile rele, fără a fi sancționate. Șmecherilor nu le reușesc pungășiile. Pe indivizii care-și transformă slujbele în mici moșioare prospere, îi așteaptă inevitabil, chiar și la sfîrșitul unei schițe, concedierea. Chiulangii nu sînt avansați ș.a.m.d. În aceste condiții, satira apare inutilă. Pentru ce ne-am mai bate capul să mobilizăm conștiințele împotriva unor rele care sînt stîrpite automat?

In realitate vigoarea satirei însăși, libertatea ei de a se exprima public, dovedesc, practic sănătatea orînduirii noastre. Obiectivele criticii indică ceea ce prețuim. Cînd focul ei se îndreaptă împotriva atentatorilor la avutul obștesc, implicit conștiința socialistă se face simțită. Cînd îi supunem deriziunii pe demagogi ne afirmăm încrederea noastră în forța adevărului și în elocvența muncii tenace, constructive. Partidul cere o astfel de literatură și, promovînd-o, îl vom ajuta considerabil și direct în nobila sa operă destinată să făurească un om nou.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

faptele și vorbele

ADINA RAC : Gips

DUMITRU CONSTANTINESCU

În Codrii Vlăsiei

În Codrii Vlăsiei, la luminiș,
S-a văzut o pasăre rară.
Trăiește cu ochii închiși
Din zori pînă-n seară.

Dar seara e-un tremur în pleoape
Nervos, pe adîncuri prea pline,
Spun unii c-au văzut-o aproape
Și foarte aproape de mine.

Spun eu că pe piatra aceasta
Care mi-e suflet se-așează.
Că fiecare stea îi mingiie creasta
Cu cîte o rază.

Și ține în gheare, dar nu ridică
Piatra cu vinele calde.
Cînd bate din aripi setos, fără frică
Din umeri îi cresc mai înalte.

Timpul în trecere palid înseamnă
Locul de sus cu negre flori.
Codrii Vlăsiei se-nmoaie în toamnă
De seara și pînă în zori...

VIOREL CHIRILĂ

Aievea

Adîncuri, lespezi de cristal
suind pe dinăuntru în lucruri
obstacolele curg din ideal
dar se întorc spre începuturi.

Alunecă licheni pe crengi
trunchiul copacilor devine
o altă rădăcină unde sus
nardul dispare către sine.

Departe e, atît departe
încît acele întîmplări
care se nasc aproape moarte
ilumineză pe cărări.

Privim din nou cu despărțire
cerul atîta de frumos,
singurătatea pleacă din iubire
descoperind stelele-n jos.

MIHAI DUȚESCU

Cînd am intrat în Moldova

Mi-au ieșit copiii înainte cu struguri,
la Odobești. Începuseră să se coacă
strugurii în Moldova și copiii stăteau
pe marginea drumurilor și îmi
ofereau
struguri așa cum și-ar fi oferit
inimile
și hainele și fruntea lor linsă de
zimbri. Stăteau copiii pe marginea
drumurilor ca niște statui. Ca la
Pompei stăteau, rămași acolo de
cînd izbucni vulcanul neiertător,
de cînd muriră voivozii.
Stăteau copiii în iarbă și înverzeau
de parcă marea îi scotea
vii pe nisipuri.

UMANITĂȚI

Sociologie și viață

Volumul masiv de Cercetări sociologice 1938—1371 *al acad. Miron Constantinescu, e o lucrare antologică în care au fost adunate o parte din studiile sociologice ale autorului, printre care unele redactate în 1939 și publicate (amănunt istoric tulburător), ceva mai tîrziu, în 1942, de prof. Dimitrie Gusti și unii dintre colaboratorii săi într-o vreme în care tînărul cercetător era închis pentru activitate politică comunistă.*

Acest „amănunt" nu lipsit de importanță explică, în parte cel puțin, atmosfera de viață intensă pe care o degajă studiile acad. Miron Constantinescu. Într-adevăr ele nu sînt aride speculații de cabinet, nu au la bază doar cercetarea (valoroasă și aceea, fără îndoială) a unor bibliografii. Aceste cercetări sociologice pornesc de la un contact direct cu realitatea. La început, cu triste realități sociale din orînduirea capitalistă, mai apoi cu altele, cu noile procese de restructurare sociale apărute după eliberare, în cadrul revoluției socialiste din țara noastră.

Încă tînărul sociolog a urmărit (înainte de izbucnirea celui de al II-lea război), la fața locului, simptomele unor grave procese sociale. Astfel studiază „procesul de sărăcire" în satul Oarja din Argeș, deplasări cantitative în masa țărănimii locale, deplasări precedînd schimbări calitative. Pentru cei care citesc acest studiu ca și altele din aceeași perioadă (Bogații din Dîmbovița, Sepreuș. Un sat de agricultori din șesul Tisei, Cercetări, sociologice despre exodul rural în România în perioada 1937—1939) *concluziile la care ajunge autorul lor sînt cu atît mai evidente cu cît ele se întemeiază pe expunerea directă a faptelor, a vieții sociale cunoscută nemijlocit. De altfel, cu toată rigoarea științifică a cercetătorului, participarea sa afectivă la situațiile pe care le expune este de asemenea evidentă, o participare care nu tulbură ci, dimpotrivă, mediază înțelegerea fenomenelor. Neinițiații în studiul sociologiei (și tocmai acestora ne adresăm acum invitîndu-i să cerceteze această lucrare) vor găsi într-insa cazuri elocvente în dramatismul lor, cum este acela — o pildă între multe altele — al lui Ion Marin B. Lezu, care „de 50 de ani, n-are pămînt, are 8 copii și trăiește din trei pogoane pe care le ia „în parte" de la învățătorul M. Radu. Dă dijmă, e „în ascultare". Vite n-are. Și e... moștean. „N-am unde munci, dar copiii mei știu toți carte". Exodul rural ca și procesul pauperizării țăranilor în acei ani este urmărit, desigur, și în cifrele statistice, acestea fiind stabilite tot de autorul studiilor, prin investigațiile sale pe teren. Dar chiar și cifrele pot să exprime cu pregnanță viața. De exemplu, acel tabel pe zile „al cheltuielilor" pentru hrană ale unui zidar din Teleorman, muncitor sezonier la București.*

O altă semnificație au cercetările întreprinse în socialism, privind îndeosebi, istorica luptă pentru stabilizare în anii 1947—1948 și procesul de urbanizare în țara noastră. Și aceste studii purced de la analiza realităților sociale specifice a cazurilor concrete. În ce privește importantele și atît de actualele fenomene sociale legate de procesul urbanizării, acad. Miron Constantinescu a urmărit cu precădere zona Slatina — Olt și zona Brașov, zone în care fenomenele în cauză sînt deosebit de active. Sînt studiate astfel schimbarea poziției unor pături sociale în procesul socialist de producție, trecerea unor mase rurale spre viața urbană și urmările, pe diferite planuri ale acestor deplasări de populație, urmările schimbării muncii agricole cu cea industrială transformări în mentalitate, restructurarea relațiilor dintre oameni etc. Trebuie să amintim de asemenea, studiile referitoare la responsabilitatea socială și la integrarea socială a tineretului, probleme prezentînd un deosebit interes. Amintindu-le, n-am epuizat nici pe departe sumarul acestui important volum de studii sociologice. Căci cercetarea proceselor sociale este completată printr-o serie de studii referitoare la metodologia sociologiei, la istoria sociologiei românești, la raporturile sociologiei cu alte științe sociale. Trei „repere" de care un istoric al literaturii trebuie să țină seamă, trei studii închinate lui Nicolae Bălcescu, Simion Bărnuțiu și Nicolae Iorga încheie acest volum.

Trebuie să remarcăm pe lîngă exactitatea explorărilor de teren, fermitatea și consecvența concepției sociologice și dialectice materialiste care prezidează în toate cercetările sociologice ale acad. Miron Constantinescu, de la dramaticele studii ale tinereților sale pînă la prospecțiunile actuale. Acest volum al cercetărilor sociologice ar trebui, fără îndoială completat — azi cînd au apărut interesante antologii publicistice retrospective — printr-o culegere a articolelor lui Miron Constantinescu din anii (1935—1940) și din anii de după 1945. Ne gîndim la articolele publicate în Cuvîntul liber, Era nouă, Reporter, Dacia nouă, Viața românească *și* Cadran *reprezentînd — nu mai puțin decît cercetările sociologice recent editate de Academie, viața și lupta unui militant comunist.*

Nicolae BALOTĂ

MIHAIL VOINESCU

În vară, în iarnă, în toamnă...

Țară —iubită veșnică a tuturor,
Prima pe care am cunoscut-o
În afara mamei.
Ajuns aici
Mi-e dor să simt sub mîini cînepa ta —
Părul ;
Ochii tăi mă răcoresc;
Visele tale — codri;
Răsuflarea ta cînd îți umblu pe mîini—
Pe drumuri,
Gustîndu-ți sudoarea izvoarelor dintre
munți,
Dar mai ales carnea, pămîntul
Negru și tare,
Uscat și prăfos,
Grunduros și înghețat,
Nisip și mare: senzația dragostei
Tăvălindu-mă
În vară, în iarnă, în toamnă și
În vecii vecilor, dintotdeauna totdeauna,
mereu.

Invocație

Frate mai blînd, rămas acasă,
Dă-mi bucuria începutului,
Dă-mi liniștea stejarului,
Dă-mi curajul semănăturii
Și dă-mi puterea secerătorului,
Pămîntule,
Fratele meu,
Tatăl meu,
Mama mea,
Și eu însumi
Ieșind întunecat din timpi.

Rotiți, rotați, rotunzi

Lanurile de grîu îți taie mîinile,
Pămîntul te ia și te duce
Și pașii se leagănă rotiți, rotați, rotunzi.

Vino, mamă, de mă scaldă și mă usucă!
Vino, Mară, cu părul negru și moale!
Și lăsați-mă
Menit în vecii vecilor
Cum sînt.

confidențele unui maniac

Ritmurile elementare

Înainte de primul război mondial, Yvonne Blondel, fata ministrului Franței la București, s-a dus să petreacă, împreună cu alți tineri din societatea înaltă, cîteva zile la o moșie, undeva prin Argeș. Acolo, cine știe cum, a cunoscut un tînăr țăran de care s-a îndrăgostit și **cu care s-a și măritat.** Tatăl ei, care în perioada neutralității noastre a jucat la București un rol diplomatic de primă importanță, a plecat apoi urmîndu-și în alte țări prestigioasa carieră iar ea a rămas toată viața în satul din Argeș, unde a trăit ca o țărancă de la noi.

Încercați să vă reprezentați nu numai nemaipomenitul scandal monden, dar mai cu seamă viața pe care a dus-o de atunci această femeie, fără toaletele, parfumurile și balurile **high-life**-ului în care fusese crescută ca domnișoară. Toată viața a muls vaca, a muncit ca orice țărancă, a mîncat mămăligă și ceapă în loc de stridii și homari, a umblat legată la cap cu basma și probabil desculță și nu a mai vorbit decît (cu accent parizian) o românească învățată ușor, căci dragostea e profesorul cel mai bun. A mai vorbit franțuzește o singură dată, după al doilea război, cînd întîmplarea a făcut să treacă prin satul acela o doamnă din București, fostă prietenă din tinerețe, căreia i-a mărturisit că viața i-a fost foarte grea, dar de-o fericire fără seamăn.

Mult înainte de acest fapt real, Maupassant scrisese o nuvelă cu subiect identic, cu singura deosebire, bineînțeles, că lucrurile se petreceau nu în Argeș, ci în Corsica. Nu se mai poate ști dacă Yvonne Blondel citise această nuvelă care-i prefigura destinul, dar Maupassant, scriind-o (e o nuvelă frumoasă dar nu cine știe ce) nu i-a dat, dincolo de o antiteză destul de forțată, toată semnificația pe care o implică. Fiica diplomatului francez devenită țărancă din Argeș a întruchipat absolutul iubirii, care e în primul rînd o moarte : a trecut brusc, săgetată fulgerător, într-o insulă a lui Euthanasius. Moartă pentru lumea ei, cu care a rupt irevocabil orice legătură, a trecut efectiv „pe lumea cealaltă", de neconceput din perspectiva vieții ei anterioare. Lăsînd la o parte toate imaginile convențional-romantice ale printesei îndrăgostită de-un păstor, ale domnișoarei excedată de lux și frivolitate dar atrasă de un țăran voinic și chipeș, lăsînd la o parte tot acest repertoriu idilic și rousseau-ist, gîndiți-vă la ce au putut să-și spună o viață întreagă aceste două ființe atît de flagrant deosebite ca educație, obiceiuri, gusturi și mai ales ca viziune asupra lumii. Fără doar și poate, tînăra franțuzoaică s-a dat acestui bărbat dintr-o nebunie, fără să-l cunoască : n-avusese în nici un caz cînd și cum să afle cu ce fel de om se condamnă la perpetuă înlănțuire. Desigur, în primele luni, în primele veri și în primele ierni, totul trebuie să-i fi părut de o noutate exaltantă ; dar au trecut decenii în care nimic sau aproape nimic din tot ce învățase și prețuise înainte nu mai avea rost. Ca după treizeci de ani și mai bine să declare că a avut parte de o fericire fără seamăn, înseamnă nu numai că bărbatul acela o fi fost un om deștept și bun (care, oricum, nu se poate să nu fi trecut totuși din cînd în cînd măsura, cu vorba ori cu fapta, cum se întîmplă, îndeosebi după băutură), dar înseamnă mai ales că universul în care a pătruns i-a oferit o împlinire absolută, axată pe valori fundamentale și desfășurată în consonanță cu marile ritmuri firești ale vieții elementare.

Personal nu pot suferi diferitele forme de demagogie rusticizantă, sămănătoristă, păsunistă și celelalte. Pe de altă parte știu că necesitatea istorică transformă din ce în ce mai repede structura milenară a lumii țărănești în altceva și că, așa cum spune Marin Preda cu lucidă melancolie, întoarcerea e imposibilă. Țăranii de azi au televizor, știu tot ce se întîmplă în lume, care nu mai e pentru ei acel cosmos închis a cărui axă trece prin vatra satului lor și al cărui elogiu îl făcea atît de inspirat Lucian Blaga

Dar răsfoiesc cîteodată albume cu fotografii vechi, din tinerețea mea sau a părinților și bunicilor mei ; mă frapează mai ales îmbrăcămintea femeilor. Unele mode au fost frumoase, crinolinele de pildă. Dar altele ? Ce mai pălării, ce vulpi caraghioase atîrnate pe umăr ! Ce cîrlionți frizați fără noimă ! De necrezut pare azi pe drept atunci vestita frumusețe a multor cucoane. Pe lîngă acestea, cît de mare și nesmintită e grația feminină și eleganța de secole neschimbată a iilor și fotelor, ce nobilă e simplitatea fără de fard a chipului femeiesc legat cu basma, ca al Choephorelor lui Eschil !

Nu vreau cîtuși de puțin să fac și eu exhortații bucolice, de care mi-a fost totdeauna silă. Mă gîndesc la extraordinara și îndelungata alchimie interioară a Yvonnei Blondel, mă gîndesc la marea ei reușită metafizică.

Alexandru PALEOLOGU

Cărțile școlare și suferința anonimatului

Cînd vine toamna, încerc de ani și ani un mare regret : de ce sfînta trudă a alcătuirii manualelor școlare nu-i include — cu contribuții decisive — și pe scriitori ?

De ce nu se urmează obiceie devenite tradiție, de ce se ignoră o idee care, nerealizată, poate avea incalculabile urmări ?

Iată-le, cărțile noi.

Tipografii s-au întrecut pe sine, fiecare carte școlară e un dar pe care meșterul literelor de plumb și al rotativelor îl face copiilor țării printre care, desigur, se înumără și copiii lui. E vorba așadar de o urlașă întreprindere gospodărească, de un ritual intim, cald și totuși solemn, de asemuit cu coacerea piinilor în cuptoare de lut. Cerneala tipografică miroase parcă altcum, fixată pe filele cărților școlii, mai impregnată cu culorile și miresmele pămîntului românesc, mai tandră decît cea cu care noi, oamenii maturi, ne tipărim cărțile și jurnalele.

Și au aceste cărți un destin superb, ele ajung în mîini flămînde de înțelepte daruri, sînt cărți pe care memoria nu și le refuză niciodată, oricînd, dintr-un cotlon al amintirilor răsare coperta ei colorată diafan.

Dar — tristețe ! — numele scriitorilor nu figurează pe frontispiciile lor, ei nu sînt ispitiți să reînnoade în prezent firul unei tradiții care a adus glorie literelor românești. De la Ienăchiță Văcărescu, autorul unei gramatici, la Pann, Arune Pumnul ori Maiorescu, scriitorii au iscălit și manuale. Creangă, asociat cu alți institutori ieșeni, ajunsese să tipărească zeci de titluri, prefăcînd modesta-i bojdeucă într-o adevărată casă de editură. Mulți ani după moartea lui, copiii tîrgurilor Moldovei învățau încă pe cărticelele răspopitului, iar Sadoveanu s-a socotit investit cu datoria de a-l urma. Textele acelor cărți ar putea să fie și azi, nu doar un fond de cercetare documentară a edițurii didactice și pedagogice, ci materie de aur a tipăriturilor de azi. Cu o chibzuită, nouă montură, ele pot să strălucească, înlocuind paginile veștede cu care sînt umplute — în cea mai mare parte a lor — manualele scrise de cele mai multe ori de către profesori care sînt înzestrați pedagogi dar care sînt lipsiți de harul scrisului.

Nu e prima oară cînd îmi afirm gînduri ca acestea. Riscînd să mă repet, mă întreb de ce înaltul sfat al edițurii mai înainte pomenite nu apelează, așa cum a promis, la pana scriitorilor ? Colaborările cu ei sînt accidentale și neconcludente. Cunosc scriitori care ar trudi ani de zile pentru a avea fericirea de a semna cartea (ori cărțile) cu care și-ar „răscumpăra" sfintele „păcate" ale copilăriei. Și nu mă gîndesc numai la cărțile de citire sau la cele de limba română. Scriitorii pot contribui la scrierea și a manualelor de istorie sau geografie.

Închipuiți-vă că i s-ar cere lui Zaharia Stancu să „coloreze" cu alese istorioare momente eroice ale trecutului.

Știu că Fănuș Neagu ar realiza mici bijuterii compunînd „lecturi obligatorii" iar Nichita Stănescu ar versifica miraculos, punînd stăpînire cu versuri de două ori memorabile, pe „hectarele" de pagini unde se mai răsfață micul și anonimul făcător de rime.

Ce-ați zice de o carte iscălită de Eugen Barbu, Fănuș Neagu, Adrian Păunescu, Radu Cosașu, Teodor Mazilu, M. R. Iacoban, Manole Auneanu, Ion Băieșu, Neagu Rădulescu, Dan Deșliu, Al. Căprariu ? I-am enumerat pe scriitorii ce semnează (ori au semnat) cronica... sportivă...

Toamna e primăvara cărților școlare.

Gheorghe TOMOZEI

CALLIMACHOS

Fete cu ochi mari, melancolici...

De-a lungul zecilor de ani de viață literară m-am întîlnit deseori cu îngîmfarea, cu umflarea, cu orgoliul împins pînă la extrem. De ce să ne îngîmfăm ? De ce să ne umflăm ? De ce să încercăm să-i facem pe contemporanii noștri să creadă că noi, scriitorii, sîntem făpturi excepționale ? Sînt mii, poate zeci de mii de scriitori pe suprafața planetei. De unde știm noi că mulți dintre aceștia nu scriu mai bine și mai frumos decît noi ? Să nu ne îngîmfăm. Să nu ne umflăm. Să nu ne lăsăm orbiți de orgoliu. Ușor de zis. Greu de împlinit. Totdeauna, și odinioară și acum, viața literară a fost otrăvită de certurile și neînțelegerile dintre scriitori. Victor Hugo a spus odată, într-un cerc de scriitori, că dușmănia literară este mai mare decît ori care alta. Cît am fost tînăr n-am suferit din această cauză, dar mai tîrziu... Mai tîrziu... Nu... N-ar fi bine să vorbesc aci despre aceasta. Dar într-o zi tot va trebui să vorbesc.

Cînd am intrat în cafeneaua literară a fost pentru mine un eveniment de seamă. La scriitorii tineri, ceva mai în vîrstă decît mine, mă uitam cu sfială iar uneori chiar cu teamă. Pe cei bătrîni îi priveam cu infinit respect. În casa din București a unor prieteni ai fratelui meu Gheorghe, preotul, am fost poftit într-o zi la masă. M-am dus. Gazda care era în curent cu preocupările mele îmi rezervase o surpriză. Într-o odăiță, în așteptarea mesei, se aflau, așezați acolo înaintea mea, doi domni, unul tînăr și altul bătrîn. Tînărul era șchiop, timișorean se pare, și în timp ce-mi strîngea mîna mi-a spus : «Sînt pictor și ilustrez săptămînă de săptămînă revista. **Se zice...**» Mai tîrziu aveam să-l cunosc și pe directorul acestei reviste — care n-a avut o viață prea lungă, — pe subtilul jurnalist care a fost Clarnet. Schilodul avea o natură veselă și l-am simpatizat de îndată. Era Brutus Haneș. Scriitor era celălalt, bătrînul, și încă ce scriitor ! Pletos, bărbos, mustăcios și sfios ca un copil din cauza surzeniei. Așa mi s-a părut, la întîia întîlnire, primul traducător al lui **Faust** în limba română: Ion Gorun, pe numele lui adevărat Alexandru Hodoș. Era, se pare, originar din Țara Moților, venit și stabilit de multă vreme în București, ca atîția alți scriitori de dincolo de munți. La masă nu s-a vorbit nimic despre literatură ci numai despre gustul bucatelor pe care le mîncam. Crudă, necruțătoare, Istoria literaturii române nu i-a rezervat nici măcar două rînduri. În tinerețe a tradus corect din Goethe, la bătrînețe din Karl May. Să te superi, — pe cine ? Omul trebuie să aibă patru pereți între care să se odihnească noaptea și o bucată de pîine zilnic. Cînd este scriitor, omul mai are și alte nevoi : o masă, un scaun, cîteva creioane, un teanc de hîrtie... Dar acestea s-au petrecut prin toamna lui 1922.

Publicarea cîtorva poezii în **Universul literar,** care pe atunci era revista săptămînală cea mai populară, mă dăduse în vileag. Devenisem poetul liceului, deocamdată, după aceea urma să devin poetul orașului și, mai tîrziu, al întregului județ.

Poeți, mai erau cîțiva în liceu. Mai erau și în oraș. Nici județul nu ducea lipsă. Faptul că devenisem cunoscut în tîrg nu-mi producea nici o plăcere, dimpotrivă, mă agasa. Copiii, pușii de frații lor mai mari, mă arătau cu degetul : „Uite-l pe **ăla** care scrie poezii" Eu eram **ăla**. Celebritate căutasem, celebritate găsisem. Căpătam însă, în același mizerabil oraș, și recompense. Fetele romantice se uitau la mine, cînd mă întîlneau, cu mari ochi melancolici și ademenitori. O făceau, desigur, din curiozitate, numai din curiozitate sau, mai ales din curiozitate.

Se putea trăi din poezie ? Nu, nu se putea. Unele din fetele ochioase aveau neamuri sus puse care, numai să fi vrut, n-ar fi ezitat să mă ajute să intru într-o slujbă. «Dacă ai neamuri la Ierusalim...» Nu aveam nici un neam la Ierusalim. Și nici nu voiam să am.

O mare parte din **Poemele simple** au fost scrise și publicate în anii petrecuți în acest oraș mizerabil în care, după atîta vreme, pot declara cu mîna pe inimă, mi-a plăcut cel mai mult să-mi trăiesc tinerețea.

Oare orașul să-mi fi plăcut sau fetele lui dulci care tînjeau prin parcul orașului, sau, seara pe la porți după puțină dragoste ?

Cînd am fost tineri, toți am fost frumoși...

Poate nu toți am fost frumoși cînd am fost tineri. Dar mie așa mi s-a părut atunci. Și așa mi se pare și astăzi după mai bine de jumătate de secol, **că toți tinerii sînt frumoși.** Despa și-a dat foc și a ars de vie în livada unde vișinile și cireșele începuseră să se coacă. Valentina și-a atins idealul ! A devenit profesoară, s-a îngrășat peste măsură, nu s-a măritat și acum trăiește în același oraș, ca o pensionară. Surorile Scutelnicu s-au măritat și au născut copii, Paleacu a fost de cîteva ori ministru și și-a sfîrșit zilele în pușcărie, Lăpturel a devenit milionar și trăiește în puf și belșug pe malurile lacului Leman. Ani, oameni, viață, cum a spus, și ar mai spune și acum, dacă ar mai trăi, Ehrenburg. L-am iubit și l-am prețuit pe acest mare neliniștit care scria excelente articole de ziar, romane bune, piese de teatru mediocre și poezii lipsite de strălucire. Scriu și eu romane și articole de ziar. Scriu și

eu poezii. Numai de teatru nu m-am apucat deși aproape douăzeci de ani am fost directorul celui mai vechi și mai prestigios teatru din țară, Teatrul Național din București. Pe Ehrenburg, de care am pomenit ceva mai înainte l-am prețuit pentru arta lui subtilă, pentru romanele lui tumultuoase, pentru articolele lui pline de combativitate dar mai ales pentru prezența lui permanentă pe cele mai înaintate baricade ale apărării păcii în lume. Fără pace nu vom putea să scriem, să creăm mari opere de artă, să îmbunătățim și să înfrumusețăm viața. Ehrenburg a fost, poate ,cel mai mare și mai înflăcărat jurnalist care a scris aproape zi de zi, în ziarele sovietice, articole în timpul ultimului război.

Cînd am fost tineri, toți am fost frumoși...

L-am citit pe Ehrenburg cînd eram tînăr. Am aflat de moartea lui pe țărmul Mării Negre, la Casa scriitorilor sovietici din Yalta unde compuneam ultimul capitol din romanul **Vîntul și ploaia.** Nu cred că un scriitor, oricît de mare ar fi talentul său, poate aborda cu succes toate genurile literare. Am debutat cu poezii scurte, jucîndu-mă cu vorbele și cu imaginile, am scris și am publicat un volum de catrene iar la maturitate și la bătrînețe am ajuns să scriu cicluri de romane cu multe mii de pagini. În a sa **Istorie a literaturii române** publicată înainte de 1930, criticul E. Lovinescu vedea în mine **un gingaș pastelist.** Nici E. Lovinescu și nici eu însumi nu prevedeam atunci că voi scrie romane și pamflete. În nici un alt domeniu pronosticurile nu sînt atît de incerte și atît de primejdioase ca în literatură și artă.

Plecarea din Roșiorii de Vede am descris-o, puțin romanțată, în **Pădurea nebună.** Întîlnirea din nou cu Bucureștii am mai povestit-o, însă niciodată pe deplin. N-am s-o fac nici acum. Poate n-am s-o fac niciodată. Și nu din capriciu. Clipele cele mai grave pe care le-am trăit, nu le-am descris în nici o carte. La durerile cele mai adînci (cărora nu odată le-am căzut pradă) nu am făcut nici măcar aluzii.

Am arătat, în două sau trei articole, cum l-am cunoscut pe Gala Galaction

zaharia stancu: memorii

care m-a luat în miezul verii anului 1922 de mînă, a urcat cu mine scările de la **Adevărul literar** și m-a prezentat lui Barbu Lăzăreanu care era locțiitorul, la conducerea revistei, al redactorului șef A. de Herz. Barbu Lăzăreanu, pentru care mai tîrziu aveam să nutresc o mare prietenie, mi-a publicat poezia **Vecina** (care se află în volumul I din **Scrieri)** scurtată cu o strofă, ultima. Manuscrisul acestei poezii l-am pierdut cum, dealtfel, mai tîrziu, am pierdut sau am aruncat sute, dacă nu cumva mii de pagini asupra cărora stăruisem cu migală zile și nopți. Uneori am hrănit focul nu numai cu poezii și pagini de jurnal ci și cu romane întregi. Dacă îmi pare rău !... Uneori îmi pare, alteori nu-mi pare. Și fără paginile mele, pierdute sau aruncate, există destul gunoi literar pe lume.

Cu ploi năpraznice și cu zloată, cu furtuni și cu vijelii, toamna venise de timpuriu în București. Publicațiile literare bucureștene începuseră să se anime iar cafenelele prindeau parcă alt suflet, — un suflet nou, proaspăt, mirosind însă a prăjituri rîncede, a cafea și a bere. Această atmosferă am descris-o, în oarecare măsură, numai pentru că rostul cărții era altul, în **Vîntul și ploaia.** „Unde ai fost pe vară ? Ce-ai făcut ?" Fusesem departe de București, tocmai pe malul Mării Negre, iar despre îndeletnicirile mele de pe acolo nu aveam chef să vorbesc.

Adevărata mea colaborare la **Adevărul literar** a început în toamna lui 1922, prin noiembrie, datorită dramaturgului A. de Herz care răspundea de apariția revistei. Despre acest debut am scris deseori. Lui A. de Herz îi datoresc mult. Cu mine, și nu numai cu

VIAȚĂ, POEZIE, PROZĂ

mine, a fost înțelegător și generos. Publicarea versurilor mele în **Adevărul literar** mi-a creat, într-un timp destul de scurt, o remarcabilă notorietate printre colegii mei de scris și de generație. Problemele materiale de viață mi le rezolvasem lucrînd dimineața de la ora șapte la două la Eforia Spitalelor Civile și de la trei pînă la opt seara, în strada Latină la Fundația care edita revistele **Lamura** și **Albina.** Lipeam, într-un subsol umed și întunecos, adresele abonaților. Seara ieșeam la cafenea unde luam o masă frugală și unde, nu o dată, în vacarmul general citeam sau îmi scriam versurile. Examenele la liceul pe care-l urmam în particular tot la cafenea le pregăteam și nu le pregăteam prea rău. Treceam clasa și asta îmi era destul. Profesorii ! Unii îmi arătau stimă, alții invidie. Nici unul nu a fost cu mine prea sever. Le mulțumesc, cu destulă întîrziere, și aici. Cei mai mulți dintre ei însă nu vor lua cunoștință de aceste mulțumiri. Ei s-au mutat, unii de zeci de ani, supt pămînt, lîngă strămoși.

Pentru a cîștiga notorietate în lumea literaților nu era suficient să publici în revistele literare din București, să bați cafenelele în care se întîlneau scriitorii sau să lucrezi într-o redacție. Trebuia, în multe cazuri, să mai frecventezi și unul sau altul din cenaclurile literare. Erau trei : cenaclul lui Ovid Densușianu care edita, cu mari greutăți materiale, revista **Viața nouă,** cenaclul profesorului Mihail Dragomirescu și cenaclul, care se bucura de cea mai mare faimă, al **Sburătorului,** pe care îl întemeiase, îndată după război, criticul Eugen Lovinescu.

În cenaclul lui Ovid Densușianu nu mi-a călcat niciodată piciorul. Ilustrul savant mi-a inspirat teamă cu mult înainte de a-i deveni student. L-am prețuit și l-am stimat mult, dar nu m-am împăcat niciodată cu glaciala sa persoană, nici cu poezia rece, pe care o practica cu stăruință și pentru care avea, cred, puțină chemare. Ovid Densușianu, cu toată lipsa lui de chemare, a scris totuși cîteva poezii cu totul și cu totul remarcabile dintre care aș prețui în mod deosebit **Alion Ciobanul.**

Publicam· așadar, în fiecare săptămînă, sau aproape în fiecare săptămînă, versuri în **Adevărul literar.** În somptuoasa clădire de pe Sărindar urcam scara la A. de Herz, îi lăsam cîteva poezii, primeam bonul pentru cele publicate și, la casă, doamna Ionescu îmi plătea, zîmbind, onorariul. Îmi cumpărasem din modestele mele drepturi de autor rufărie, haine, încălțăminte. De dormit, dormeam în subsolul casei din strada Latină — o cameră în care de voie-de nevoie, mai încăpeau fratele meu Ștefan, elev de liceu la Cantemir, prietenul Florin Chiru-Nanov, student la litere, șoferul Adalbert Kiș și trei flăcăi din Ardeal care măturau casa și curtea instituției. Mi se părea firesc. Multe pagini de literatură am scris în subsolul acela și multe cărți am citit tot acolo.

Uneori, cînd mi se face dor de mi se usucă inima după îndepărtata mea tinerețe, umblu pe strada Latină, și mă uit la clădirea în al cărei subsol am lucrat și am locuit trei-patru ani. De intrat însă în casa aceea, sau măcar în curtea ei, nu intru. Mi-e teamă de ce ?

Problema locuințelor devenise după întîiul război, ca și acum, o problemă gravă, însă, așa cum arătam, acum puteam intra, fără sfială, în orice restaurant, în orice cafenea și chiar în destule case. Prin restaurante și prin cafenele salubre intram· însă prin case particulare nici eu nu mă îmbulzeam, nici alții nu se pripeau să mă poftească. Nu purtam nimănui dușmănie pentru neajunsurile pe care le întîmpinam. Uneori nici nu luam în seamă neajunsurile. Mă făceam că nu le văd. Scriam versuri, le dădeam la publicat sau le aruncam în foc și eram adînc încredințat că aveau să-mi vină cu timpul toate cele dorite.

Cîntec pentru cai

O ! Cailor ! Cailor !
Îmi pare rău că nu mai aveți aripi
Ca-n bătrînele basme, ca-n visele mele.
Aș încăleca pe unul din voi,
Aș colinda șesurile lumii,
Aș sări peste rîuri albastre,
Peste fluvii spumoase aș sări,
Aș sări peste munți, peste mări,
Peste oceane largi aș sări
Să cunosc mai de-aproape lumea,
Oamenii să-i cunosc, fiarele, lupii și lei,
Elefanții cu trompe întoarse,
Girafe cu gîtul lung și frumos.
Aș sări din continent în continent,
Aș sări din insulă în insulă,
Pe urmă înfigînd pintenii ascuțiți
Aș sili calul meu cu ochii rotunzi
Să mă poarte din stea în stea,
Să alerge cu mine pe Calea Lactee
Scăpărînd din copite,
Noi stele să fulgere din copite, Luceferi noi,
Să meargă cu mine pînă la capătul lumii,
Fiindcă totuși lumea are un capăt.
O ! Voi cailor ! Voi cailor !
Îmi pare rău că nu mai aveți aripi,
Îmi pare rău că nu mai mîncați jar,
Îmi pare rău că nu vă mai astîmpărați setea
Cu flăcările roșii ale focului.
O ! Cailor ! Cailor !
Spuneți-mi pe limba voastră, spuneți-mi,
Spuneți-mi ce-o să mă fac fără voi.
Trageți trăsuri, trageți cotiuge,
Nimeni nu vă mai așează pe cap un friu de aur,
Nimeni nu vă mai înhamă la o șaretă de vis.
Aș vrea într-o șaretă de vis să mă plimb
Printre marile continente,
Aș vrea într-o șaretă de vis,
Să mă plimb printre constelații,
Avînd lîngă mine dragostea mea,
Vechea mea dragoste mereu nouă.
Aș vrea să mă plimb pe Calea Lactee,
Cu visul meu să mă plimb pe Calea Lactee,
Într-o șaretă de aur trasă de cai cu aripi.
Ce-o să mă fac eu pe lume fără voi,
Ce-o să mă fac eu în Univers fără aripile voastre?
Aș vrea să vă dau foc să mîncați,
Flăcări aș vrea să vă dau pentru setea voastră nestinsă,
Aripi aș vrea să vă dau pentru visele mele nestinse.
O ! Cailor ! Cailor !
Lăsați-mă să plîng,
Cu lacrimi rotunde să plîng,
Că nu mai aveți aripi,
Pe voi să vă plîng, pe mine să mă plîng.
Acum nici eu nu mai pot mînca foc,
Nici eu nu mai pot să beau flăcări,
Nici eu nu mai pot să umblu
Călare pe unul din voi,
Pe marile șesuri ale Lumii
Și pe marile șesuri ale Cerului.

ZAHARIA STANCU

addenda

Aforismele lui Pompiliu Constantinescu

Cugetările febrile care urmează au fost scrise de criticul Pompiliu Constantinescu, într-o perioadă grea de determinat — deoarece nu ne-au rămas decît patru pagini de caiet (numerotate de la XXXVII la XXXX) dar care se poate situa, ca stil și preocupări, în epoca sa de formație. Le reproducem pentru uzul celor pe care îi interesează profilul complex al criticului, destul de puțin cunoscut sub raportul omului :

— În viață ca să triumfăm ne agățăm de-un gînd vital. O credință e mai tare decît respectul unui adevăr rece.

— Femeia e instinctul fecund sau istovitor în cheltuiala de energie a naturii, e instrumentul perpetuității ei și al scopurilor ascunse — vizibile numai ca ridicul ! bărbatul e uriașul înșelat de mirajul unor forme nestatornice : e creatorul etern pe un fond mobil, instinctiv și pulsant ca o baltă vitală !!

— De la femei atît se înțelege : că sînt neînțelese.

— Multe personalități sînt lipsite de unica virtute a mediocrității insolente : încrederea în sine.

— Mulțimea se conduce după idei, cei ce o conduc se orientează după concepția materialistă. Cine face însă istoria ?

Și unii și alții : adevărul e împletitură de ideologie și materialism. Absolutul e fals, ca oriunde !

— În artă, suprema țintă să-ți fie a fi omenesc *adînc, arta vine de la sine apoi.*

— Avem o epocă grandioasă pentru lupte de tot felul : se caută personalități să putem servi niște idei, căci strigă sălbatic lumina zilei.

— Unii oameni descos scandalurile și turpitudinea altora cu lăcomie ca să-și întărească ei virtuțile pasive : sînt învinșii vieții și victorioșii moralei.

— Împărăția lui Dumnezeu e romantismul desperaților de realitatea pămîntească.

— Cei cu vreun talent își amintesc cu o plăcere dureroasă zilele grele din tinerețe, nu pentru virtutea suferinței, ci (ca) să consemneze izbînda talentului.

— Voința pasivă, inhibitivă, e mai greu de dobîndit : suferi nebunește ! În luptă, chiar cînd suferi durerea se topește-n frămîntarea faptei care ne-ncălzește și nu reflectează.

— O nouă interpretare a lui Schop : voința fluidă, dinamică, cristalizată-n forme sociale artistice, etice, științifice etc. (progres) înlăturînd conceptul fix, static al budismului neantizator din pesimismul marelui cugetător ! Biologismul activ, dinamic — o nouă doctrină, o nouă interpretare a vieții (note și schițe risipite pentru o concepție filozofică integrală privitor numai la ce e uman, viața de aci, rațiune și instinct, nu numai idealitate intelectuală, mecanică, ca-n astronomie de pildă).

Clișee, inedite, înfățișează pe critic și pe soția sa, Constanța P. Constantinescu, care ni le-a pus la îndemînă, confirmîndu-ne epoca în care au fost scrise, ca și faptul că un întreg volum de aforisme ale criticului va apărea sub îngrijirile d-sale.

Barbu CIOCULESCU

ARTE

TEATRU

Trecerea prin sabie

„Troienele" este piesa lui Euripide cea mai feministă. Rar atîtea femei pe scenă și rar atîta nenorocire pe capul fiecăruia. Dar cea mai nefericită este Hecuba — soția lui Priam, cel înfrînt în războiul Troiei și „plugar a cincizeci de copii". Asistăm la drama mamei care trebuie să cunoască, să primească drept în față, destinul tragic al fiicelor sale : Andromaca, trasă la sorți îi va reveni lui Neoptolem, Casandra va trebui să urmeze suita lui Agamemnon ș.a.m.d. Ce știm, așadar din războiul Troiei, este bun știut, însă aici se întîmplă altă poveste. Intrăm iarăși într-o „chichiță. Euripide luminează în detaliu doar. Războiul Troiei, odată terminat, urmează dezastrul pentru cei învinși. Care era pe vremea aceea dezastrul ce-i aștepta pe cei infrînți ? Bărbații erau „trecuți prin sabie" — deci cu ei se termina, într-un fel, bine. Tragedia trebuia s-o îndure femeile, mamele, soațele, fiicele care rămîneau învingătorilor, erau trase la sorți și trebuiau să suporte robia. Euripide privește cu simpatie spre biruiții din gloriosul război. Se pare că această piesă ar reprezenta vibrația lui sufletească la „trecerea prin sabie" a cetățenilor înfrînți în războiul petrecut în acei ani.

Soția lui Hector (Andromaca) plecînd în exil, își vede copilul luat și sacrificat. Cum se conturează fiecare femeie în parte ? Izbesc mai ales prezicerile Casandrei, nebuna care spune pe șleau viitorul cu un procent atît de mare de adevăr încît ia piuitul și nu este crezută. Altfel ar fi și greu să faci o tragedie cu Casandra care distruge sistematic surpriza. În această piesă apare și Elena, parcă spre a mări jalea celorlalte femei prin frumusețea ei deșănțată și fatală. (Să nu uităm că Paris, fiul Hecubei, o răpise pe Elena de la soțul ei, Menelau — de unde și războiul Troiei). Hecuba, îndurerată, îi spune :

„Femeie blestemată, s-ar cădea
Smerită și în straie zdrențuite
Și tremurînd de frică și cu părul tăiat
Să vii aici"

Cum ar fi arătat Elena cu părul tăiat ? Oricum, dacă-i tăiai părul Elenei, nu-i „luai toată puterea".

Euripide în această piesă se dovedește din nou un realist, preocupat de psihologia durerii. „Troienele" — iată o tragedie care s-a tot repetat de atunci încoace, pe diverse scene.

Marin SORESCU

FLORIN PUCĂ : Ilustrație din grupa „Amintiri despre mine"

TELEVIZIUNE

Ce ne apropie, ce ne desparte ?

Pe noi, presa, de noi, televiziunea ?

Ne apropie bătălia pentru informație. Ne apropie efortul de a pune publicul în cunoștință de cauză cît mai rapidă și cît mai exactă despre ceea ce se întîmplă la zi. Ne apropie strădania de a fi în cauză în numele cauzei și de a milita pentru ca adevărul să se afle în toate drepturile lui. Ne apropie probitatea profesională, obligația de a informa exact și complet. Ne apropie obligația dezbaterii și a pledoariei, formarea unei opinii de public în mod direct. Din punct de vedere al conținutului și al finalității muncii noastre, pe noi, presa, și pe noi, televiziunea, nu ne desparte nimic; comandamentul ideologic are un singur blazon.

Ce ne desparte sînt mijloacele de expresie. Noi, presa, avem cuvîntul. Noi, televiziunea, avem imaginea. Nu-și poate nimeni imagina că televiziunea a fost inventată ca să dubleze presa. Că odată citim articolele dimineața în ziar și a doua oară le ascultăm seara citite la televizor. Dacă cinematograful este amenințat de televiziune este pentru imagine. Dacă s-a iscat o competiție între presă și televiziune competiția este tot pe imagine. Una este să relatezi povestind un fapt și alta să îl percepi vizual. Reporterul de astăzi face eforturi teribile pentru ca ceea ce scrie să-l intereseze pe cititor în aceeași măsură în care ca spectator îl interesează ceea ce vede. Eforturile de „specializare" în presă sînt evidente dar oare televiziunea face la fel ? Televiziunea folosește pînă la capăt mijloacele ei de a vorbi prin imagine ?

Dacă ar fi să stabilim un raport între cîtă imagine și cîtă vorbire se difuzează pe micul ecran, am observa că prezența cuvîntului este cu mult mai mare. Cel mai adesea, așa cum se prezintă la ora actuală, jurnalul de televiziune este lectură de presă. Cineva stă la o masă și citește ce am citit și noi dimineața în ziare. Cu mici schimbări. În ce constă atunci specificul televiziunii ? Documentul despre realitate pe care îl propune reportajul de televiziune nu poate ignora forța percutantă și convingătoare a imaginii. Ceea ce **vedem** din realitate este mult mai contaminant decît ceea ce **auzim** despre realitate. Documentele vizuale sunt o probă de realitate directă nemijlocită, ele au capacitatea de a transpune publicul în cauza unui fapt concret. Comentariul de televiziune, oricît de bine structurat, cîștigă enorm atunci cînd e însoțit de imagine. Televiziunea dispune de un corp de specialiști — operatori și reporteri — care și-au depus de multă vreme cartea de vizită profesională. Problema care se pune nu este a conținutului muncii ci a specificului ei. Cred că elocvența comentariului de televiziune are mult de cîștigat de pe urma folosirii documentului vizual, a **imaginii.**

Sânziana POP

ARTE

Artă bizantină

Arta bizantină, în toată complexitatea ei, pe parcursul a sute de ani, capătă, în limitele spațiului nostru geografic, moral și estetic, o accepție deosebită. Ea se autorizează de un anume calm, structural nației în vigoare și tînără încă, țintind înainte cu încredere sporită. Austeritatea arhitecturii de cetate, așa cum se închipuie ea pe vremea construcțiilor lui Constantin cel Mare, făuritorul Sucidavei-Celei, se complinește cu hieratica figură mozaicată, cu bogăția coloristică de mai tîrziu, cu broderia de palat sau de catapeteasmă. Ecoul se bucură de o simplitate și purificare susținute de intermediari, sau, adeseori, izvorît direct din mîna meșterului autohton, inițiat în modele constituite dar și inovator din principiu, înfrumusețînd, dacă ni se permite să spunem astfel, ceea ce găsea de cuviință să transforme sau să interpreteze conform sufletului său adăpat la alte experiențe.

Transportul masiv de artă bizantină, de concepție bizantină, era efectuat pe două căi, la fel de importante, cu urmări dintre cele mai susținute. Importanta axă a Dunării de jos, în virtutea planului de strategie amintit, cosmopolizase regiuni bogate, reunind cele mai diverse activități umane, meșteri de toate soiurile. O nouă tradiție se formează. Domnul român, familiarizat și trăit la curtea bizantină, albăstrit sau mai bine zis aurit la sînge de ighemoniconul imperial, revine în țară cu o suită întreagă, din care, bănuim cu ușurință, nu puteau lipsi mozaicarii, brodeurii mai ales. Pe căi obscure, datorită unor cauze în parte explicabile prin desele schimbări și ostracizări survenite peste noapte din partea noii domnii, poate din pură devoțiune misionară, călugări de ortodoxă credință întemeiază mănăstiri de glorie și faimă recunoscute. Cine decît ei, încurajați de stipendii generoase și la rîndul lor fără precupețire și tocmeală cînd trebuie, să fi știut mai bine clanurile de constructori și decoratori monastici. În ateliere domnești și de mănăstire, podoaba laică sau de cult înflorește, rafinamentul portretistic iconograf își lasă amprenta. La înmănuncherea de fast oriental, retopit în ambiții arzătoare de amănunt întortocheat, de rigoare ateniană și alchimie alexandrină, de duritate spațială romană și galeș-milenară, amurgită-n otravă dulce de Nil, melancolie de Egipt, la tot ce înseamnă arta bizantină, secată de propria ei lărgime, împietrită de o inexplicabilă greutate, semn al măreției unei cauze dinainte pierdute, simțindu-ne și noi, într-un fel sau altul, implicit dacă nu explicit, testamentari de drept și vită ai vechii Rome, am adăugat naturaletea, spontaneitatea savantă născută și supraviețuind unui dezastru convertit în împlinire. Deschisă către verdele întăritor de pădure, oglindă cu mercur de piatră albastrului petrecut de nori, ea este simburele și bulbul întors spre în afară, strălucind de flacăra celor zece mii de lumînări aprinse la Sfînta Sofia. Coborîtă pînă-n folclor, mutată din asprimea zidului în marmura caldă și vie a lemnului, redevine ea însăși, prilej de desfășurare, incipientă din nou cîștigată. Galbenul fir brodat se retoarce pe fluierul ciobănesc fără povară. Este greu de spus limitele pînă la care ajunge. Motivele s-au încrucișat pînă la confundare. Aria portretului, cea mai vastă și subtilă și oarecum capabilă de a fi încercuită, sugerează linii de desfășurare, suportă comentarii mai bine fondate. În extraordinar de tarea lumină canonizată și greu auriferă, figura bizantină este trasă în negativul ei nediferențiat, o furie a tăcerii și orbirii impuse îi alungește conturul, tăios pînă la impersonalitate. Trebuia un ochi mai împăcat cu propria sa vocație și nesmintit de culoarea, sumbră în îngrămădirea ei stihinică, pentru egalizarea adversităților de raport. Realitatea portretului pipăie cu brațe subțiri dinamica autoportretului. Abstractiunea pantocrată se umanizează.

Într-o ordine mai înaltă, vizînd pictura, latură a excelenței bizantine de artă, un fenomen aparte îmi atrage atenția. Asimilarea noastră a fost înceată, organică, pornită din afinități și asemănări. Ea s-a ridicat treptat, reluînd totul de la început, fără salturi nepreveăzute, fără dezordini spectaculoase. Cursul firesc al desfășurării nu ne înșeală însă. Rădăcinile, de la simplul ornament sau miniatură de carte, de la fresca interioară și explodînd către văzduh, transcendînd peretele, altoiește cugetul la mari distanțe în timp. Dacă n-am avut un Theotokopoli Grecul, sărit din trunchi atît de departe și concomitent cu faza decăderii bizantine, în schimb, arta națională, în întregul ei, a beneficiat de valorificări sempiterne. Pînă unde au penetrat ele, cu cîtă constanță și trăinicie și subtilitate, putem constata privind cu atenție, de pildă, „zugravul" lui Luchian ori sculpturile lui Anghel, admirabile din acest punct de vedere. Cu această remarcă însă depășim cadrul articolului de față și deschidem o altă discuție, demnă, poate, de urmărit în alt cadru.

Grigore HAGIU

MUZICA

Despre „ce" și despre „cum"

Un cunoscut personaj molieresc care dorea să deprindă rostirea aleasă a aflat la un moment dat că declarația pe care el o concepuse în forma : „Belle marquise, vos beaux yeux me font mourir d'amour" se poate rîndui și sub înfățișarea : „D'amour mourir me font, belle marquise, vos beaux yeux" — ca și într-o sumă de alte înfățișări, fără ca mesajul lui de dragoste să se modifice cu ceva. Sensul *frazei rămînea riguros același, în ciuda variatelor transformări ale formei. Să imaginăm acum o scurtă melodie compusă din cîteva sunete care să spună ceva (ce anume, nu putem traduce lesne în cuvinte, dar ceva destul de precis melodia — pe limba ei — spune) și să-i aplicăm procedeul sugerat de marele dramaturg francez. Este mai mult decît evident că la fiecare permutare vom obține altă melodie, care — probabil — va spune altceva decît versiunea inițială, sau — poate — nu va mai spune nimic. În muzică „ce" și „cum" nu pot fi despărțite decît cel mult pentru analiză. Adesea însă obișnuința demersului analitic ne face să uităm acest lucru și ne pomenim vorbind involuntar despre formă și conținut ca despre lucruri oarecum deosebite, separabile, din care eventual unul poate fi bun iar celălalt prost ș.a.m.d. Cînd Lenin caracteriza „Appassionata" lui Beethoven drept „un torent de flăcări într-o albie de granit" el surprindea într-o formulă sugestivă tocmai indestructibila dualitate pe care o constituie în opera de artă sensul și forma.*

Orice muzică este — obiectiv vorbind — un parcurs sonor alcătuit din diverse suprafețe și pante pe care, în desfășurarea audiției, conștiința ascultătorului este angajată în mod obligatoriu. Să ne ducem cu gîndul la un tren-jucărie, cu multe cotituri și tuneluri: vehiculul pornit pe șine parcurge cu viteză constantă un traseu obligat. Asemenea acestuia, conștiința ascultătorului (alertată desigur de atenție) parcurge împreună cu fluxul muzical și la viteza constantă a timpului obiectiv un traseu în care toate amănuntele („cotituri", „pante", „suprafețe plane" etc.) sînt determinate de însești datele structurale ale muzicii ascultate. Înmagazinînd în memorie — pe cît posibil — profilul caracteristic al parcursului sonor și colorînd evenimentul cu aportul propriului fond aperceptiv (timp subiectiv, asociații involuntare, participare afectivă și senzorială mai mare sau mai mică etc.), conștiința ascultătorului a înregistrat un mesaj pe care se apleacă să-l descifreze. Și-l va descifra, il va decoda — dacă mi se permite termenul — în măsura în care în prealabil s-a familiarizat cu orizontul semantic căruia aparține faptul muzical respectiv.

Acesta este, foarte pe scurt și — inevitabil — schematic, mecanismul recepției muzicale. Sensul însuși al mesajului constituie o invitație, o chemare, o convocare la o anume stare de spirit (în principal afectivă, dar și contemplativă, voliționlă, intuitivă, ș.a.m.d.), pe care emițătorul (să zicem compozitorul, prin intermediul interpretului) o adresează ascultătorului. Îmi pare important de subliniat că în conștientul emițătorului sensul nu se concretizează în forme verbale — deci într-un material străin, după care ar urma „traducerea" lui în sunete — ci direct în forme auditive, prin urmare în materialul specific. Ceea ce explică nemaipomenitele greutăți întîmpinate de cine vrea să arate în cuvinte ce „spune" cutare muzică. Ceea ce explică și lipsa de reușită în cazul acelor compozitori naivi ce-și închipuie că a fi studiat armonie, contrapunct etc. și a se fi exersat în cîteva lucrări de școală (unde, vrînd-nevrînd, imită niște modele) este suficient pentru a le permite să „exprime" diverse stări și acțiuni formulate de ei la etajul noțional și botezate pentru circumstanță „conținut". Gîndirea muzicală se petrece în primul rînd în forme specifice (deci auditive!) sau ea nu se petrece pur și simplu.

Opinia comună făptuiește uneori greșeala de a considera identice două lucruri deosebite: pe de o parte, impulsul pe care faptul literar (sau un eveniment de altă natură) îl poate exercita în declanșarea *gîndirii specifice la compozitorii de tip romantic și, pe de alta, însăși gîndirea muzicală. Pentru a da un exemplu : lectura lui Faust a constituit unul din factorii ce au declanșat în Liszt o activitate creatoare de mare amploare, la nivelul ideilor muzicale elaborate în material* sonor, *al cărei rezultat final a fost simfonia „Faust". Dar simfonia nu „traduce" în sunete piesa lui Goethe. Procesul mental al lui Liszt a fost în cazul amintit fundamental altul decît — să spunem — cel al lui Gérard de Nerval cînd tălmăcea în franceză capodopera titanului de la Weimar. Relația finală dintre piesă și simfonie, dintre impulsul literar și produsul muzical, ridică probleme extrem de interesante pe care voi încerca să le abordez cu alt prilej.*

Am vrut să subliniez aci doar următoarele idei: sensul muzical nu se elaborează în afara sunetelor, ci numai prin intermediul lor; el este transmis de sunete și numai de ele; el nu poate fi comod extras a posteriori și restituit în forme verbale, ci acționează doar în măsura în care ascultătorul a beneficiat de experiența auditivă directă și a fost capabil să decodeze mesajul. Semnificația acestuia, de natură predominant etică, poate fi ulterior comentată (rostul final al criticii muzicale), însă în această operațiune se impune o mare abilitate și deosebită circumspecție.

Pascal BENTOIU

ARTE

SPORT

Mare brînză !

Limba română folosește, îndeobște, un procedeu foarte simplu pentru a lămuri acțiuni nu de tot simple. Expresivitatea limbii noastre e dată, uneori, de imperecherea aparent obișnuită dintre un substantiv și un adjectiv. Amîndouă sînt cuvinte de toată mîna, nu e nici o raritate lexicală la mijloc, pur și simplu în procesul vorbirii adjectivul deturnează spectaculos sensul substantivului. Iată acest „mare brînză". *Nici cuvîntul* „mare", *nici cuvîntul* „brînză" *nu sînt altceva decît cuvintele de fiecare zi ale buzelor noastre. Zicem* „mare" *și zicem* „brînză" *aproape la tot pasul. Și totuși, împreună, aceste două cuvinte formează un sens cu totul ieșit din comun. Închipuiți-vă nu o brînză albă sau grea, ci o* brînză mare ! *Închipuiți-vă o clădire* mare *și observați că, pe cît de normal îi șade clădirii să fie mare, pe atît de straniu e să găsești o* „mare brînză". *Aproape că acest adjectiv,* „mare", *dă substantivului un sens exact invers decît acela pe care-l are de obicei adjectivul. Cînd zici* „mare brînză" *pari a spune* „mică brînză", *deși nici mică brînză nu prea merge.*

Ei bine, cam acestea ar fi cuvintele cu care întîmpin eu victoria echipei noastre de fotbal la Helsinki : mare brînză !

Vasăzică i-am învins pe finlandezi la ei acasă și dumneata, cronicar sportiv, susții că asta n-ar fi mare lucru, nu ? Susții că e un scor care nu trebuie să ne bucure ? Păi dumneata zici asta, cînd tot dumneata ai exprimat, acum o săptămînă, părerea dumitale că fotbalul românesc se află pe un drum greșit ?

Cam așa îmi vine să mă combat, și totuși susțin că brînza e mare. *Mă bucură desigur că am învins. Aș fi fost supărat, ca oricare dintre noi, dacă ne învingeau cei mai slabi fotbaliști europeni care sînt finlandezii. E bine că nu ne-au învins. Dar asta nu înseamnă mare brînză. La urma urmei, din faptul că o mînă are cinci degete, nu trebuie trasă concluzia că totul s-a rezolvat cu organismul de care atîrnă mîna cu cinci degete. Sigur că e bine că toporul nu ne-a tăiat două degete, dar nu putem, pentru asta, să izbucnim în rîs în fiecare dimineață cînd ne trezim, strigînd :* „eu sînt omul cu o mînă cu cinci degete !" *și* „cine mai e ca mine cu cinci degete ?"

Să privim deci lucrurile normale așa cum trebuie privite : normal. Nici dacă ne dădeam noi patru auto-goluri, finlandezii nu ne puteau bate. Nici dacă nu ne prezentam pe teren și era forfait, finlandezii nu cîștigau meciul, pentru că, de fapt, nici ei n-au fost pe teren. La televiziune ni s-a comunicat că în tribunele stadionului erau două mii de oameni. Ei bine, nu ! În tribune nu era nimeni. Dar absolut nimeni. Televiziunea finlandeză a introdus un zgomot de fond și niște aplauze sărăcuțe ca să nu fie plicticoasă transmisia. De altfel, aparatul de luat vederi ne-a arătat stadionul în toată goliciunea lui. Nimeni, nimeni, nimeni. Iar jucătorii finlandezi... ce să mai vorbim ? Ei jucau cu ghetele puse invers, iar portarii erau extraordinari de caraghioși. Nimeni nu-și făcea nici o iluzie. Numai noi ne bucurăm excesiv de un lucru normal. Finlanda este, în fotbal, cam ceea ce sîntem noi în fotbalul american pe care nu-l practicăm deloc. Orice întîlnire dintre o echipă de, să zicem, Helmschnit *(joc inexistent deocamdată și inventat ad hoc !) din* Helmschnitlanda *(Țara* Helmschnitului !) *și o echipă dintr-o țară unde nu se joacă* Helmschnit *se va solda cu un rezultat favorabil celor care știu nițel mai mult* Helmschnit. *Ce să facem noi dacă finlandezii sînt complet afoni la fotbal ? Ce miracol găsiți dvs. în faptul că echipa Finlandei abia putea lega două pase și, cînd vedeau mingea, se opreau toți cei unsprezece, se uitau la ea și începeau să o arate cu degetul ca pe o stafie ? Dacă în fotbal existau reguli ca-n box, dacă aceste două reprezentative ar fi fost reprezentative de box, atunci echipa Finlandei ar fi trebuit să fie abandonată de arbitru prin pronunțarea unei decizii unice :* abandonăm pe acest boxeur, pentru că n-are brațe.

Desigur, e bine că n-am fost învinși și de echipa finlandeză. Și mai mult m-am bucurat să aflu că Fănuș Neagu a jucat fotbal cu Cristian Țopescu sub cerul Finlandei. Și mai mult m-am bucurat că știrea a fost dată de toți ziariștii români prezenți acolo, dovedindu-se prin aceasta lipsa flagrantă de importanță a meciului de fotbal. M-aș fi bucurat și mai mult dacă ar fi jucat fotbal Neagu, nu Fănuș Neagu.

Singurul lucru, pentru care echipa noastră merită felicitări după victoria de la Helsinki, este acela că tricolorii n-au leșinat de rîs la această glumă pe care sorții le-au făcut-o, punîndu-i să joace cu Finlanda, ci au stat nouăzeci de minute în teren, așa cum se cuvine cînd ești om bine educat. Salut această mare brînză, cu strigătul infernal de respect al unui umorist care nu încetează nici acum să se mire de miracolul existenței tragedienilor. Așa cum sînt ei, imperturbabili, gravi și decișI.

Adr. P.

revista străină

● **L'EXPRESS** (13-15 sept a.c.) Printre evenimentele prestigioase cu care se inaugurează toamna muzicală pariziană, recitalul naistului român Gheorghe Zamfir este consemnat la loc de frunte : „Începînd cu 15 septembrie el va fi la Paris, la teatrul Gaîté-Montparnasse, pentru șase săptămîni. Alergați. Lăsați orice treburi. Pentru că, împreună cu alți cinci români care-l acompaniază — la țambal, vioară, clarinet, solz de pește și contrabas —Zamfir reinventează muzica" scrie în comentariul său Philippe Adler. „...tehnician prodigios, improvizator inepuizabil, poet inspirat care reînvie folclorul țării sale, unul dintre cei mai bogați, dintre cei mai puri, dintre cei mai necunoscuți care există.. o dată terminate recitalurile de la Gaîté-Montparnasse, Zamfir va cînta timp de șaptesprezece săptămîni în provincie. După care, singur zeul Pan știe, cînd îl vom mai vedea. Rușii, englezii, chinezii, americanii, toți îl cer..."

● Pablo Neruda (într-un interviu acordat revistei) despre destinul său de scriitor comunist : „Am început să devin comunist în Spania, în timpul războiului civil. Fusesem numit consul. Acolo mi-am petrecut cea mai importantă parte a vieții mele politice. Ca mulți scriitori ai lumii, de altfel. Fuseserăm cu toții atrași de această enormă rezistență antifascistă care a fost războiul din Spania. Și apoi, experiența aceasta a însemnat pentru mine ceva mai mult. Înainte de război cunoscusem scriitori care, în afară de unul sau doi, erau toți republicani. Republica însemna pentru mine renașterea culturii, a literaturii, a artelor în Spania. Federico Garcia Lorca este expresia acestei generații poetice, cea mai explozivă din istoria Spaniei de cîteva secole încoace.

● **SOVETSKI EKRAN** (sept a.c.) În pregătire la studioul „Lenfilm" două ecranizări : una după piesa lui Evgheni Șvarț, **Ten,** în regia Nadejdei Koșeverova ; cealaltă după nuvela lui N. Lescov, **Tupeinii hudojnik** care în versiunea cinematografică va purta titlul **Drama iz starinoi jizni.** Ecranizarea piesei lui Șvarț, mărturisește regizoarea, este un proiect mai vechi, din 1956, mereu amînat din pricina multiplelor preocupări ale unor colaboratori importanți (scenograful Achimov, de pildă). Între timp, Șvarț, folosind materialul piesei sale Golii Korol a realizat în 1963 filmul-poveste **Kain XVIII.**

● **HEBDOMADAIRE POLONAIS** (11 sept. a.c.). Cu prilejul împlinirii a 150 ani de la moarte, se publică o succintă prezentare a vieții și activității lui Franciszek Zablocki, unul din cei mai importanți scriitori polonezi din Secolul luminilor(a scris peste cincizeci de comedii, drame istorice și opere, satire, pamflete politice, localizări, traduceri etc). Renumit mai ales pentru activitatea sa de dramaturg, tocmai în perioada cînd teatrul național din Polonia era în plină organizare, Zablocki este autorul unor cunoscute vodeviluri precum : **Superstițiosul ; Soții împăcați sau prejudecata la modă ; Sarmatismul** etc.

● **LE MONDE** (14 sept. a.c.) După mai mulți ani de refuzuri constante Charlie Chaplin a acceptat, în sfîrșit, reeditarea și difuzarea cîtorva din filmele sale **(Dictatorul, Luminile orașului. Goana după aur, Domnul Verdoux, Charlot soldat.)** Seara inaugurală va avea loc în luna noiembrie în prezența lui Chaplin însuși care speră că „după cincizeci de ani de glorie publicitatea să nu-l denatureze pe Charlot"

● **LES NOUVELLES LITTÉRAIRES** (10 sept. a.c.). Euripide, Boccaccio, Shakespeare, Voltaire, Rimbaud, André Pieyre de Mandiargues, Julien Gracq, Borges, Francoise Sagan sînt numai cîțiva din autorii ale căror opere recent transpuse pe ecran vor inaugura stagiunea cinematografică de toamnă. „Clou-ul" sezonului pare să fie reluarea disputei anuale între filmele așa-zise de autor **(The Touch** de Bergman, **Léon** de Jacques Brel, **Buck si predicatorul** de Sidney Poitier, cu Sidney Poitier și Harry Belafonte etc) și cele de consum (un western cu Claudiá Cardinale și Brigitte Bardot), un altul cu Rod Steiger și James Coburn, un al treilea cu Delon, Ursula Andress și Toshiro Mifume, **Bulevardul romului** cu Lino Ventura și B. Bardot etc).

● **LA QUINZAINE LITTÉRAIRE** (1-15 sept. a.c.) Desfășurat în plină vară, adică în plin sezon mort, colocviul adepților „noului roman" a trebuit să aștepte toamna pentru a intra în atenția presei de specialitate. „Noul nou roman" (cum se definește de la 30 iulie încoace), opinează în comentariul său Anne Fabre Luce, „se orientează azi în sensul unui formalism ascendent" (a se vedea, între altele, și influența determinantă a criticii de tip formalist, reprezentată mai ales prin lucrările lui Jean Ricardou).

u. v. z.

ERATA

Ilustrația apărută în pagina 8-a, din numărul trecut al revistei noastre, aparține pictorului Ion Pacea, **și nu pictorului** Sabin Bălașa, **cum a fost semnată dintr-o eroare tehnică.**

Albania — țară inedită

După veacuri de frămîntări pentru căutarea și găsirea unui teritoriu unde să se așeze pe coastele occidentale ale Peninsulei Balcanice, după războaie, victorii, vremuri de răstriște, conflicte cu perfida Veneție, cu Roma, triburi barbare, cu Romanii, Hunii, Goții, Avarii și infiltrațiuni slave, Albanezii numiți și Arbanoi, Arbreski, Arvaniți, Arănuți sau cum își spun ei cu predilecție Sqipetari adică „vulturi", au cunoscut flagelul turc în care s-a resimțit întreaga civilizație europeană, s-au luptat vitejește cu ei, dar au sfîrșit prin a fi subjugați de Mahomed numit Faith, „cuceritorul Constantinopolului" și care după numeroase lupte a sfîrșit prin a-i subjuga.

Bravul popor Sqipetar a stat 5 secole ca și întreaga Peninsulă Balcanică sub dominație turcă. Și cînd osmanlîii au fost alungați din Peninsula Balcanică și-au cucerit independența odată cu România, Serbia, Bulgaria, Grecia și alte popoare.

Teritorii vaste au încăput pe mîna străinilor, dar Statul independent albanez era format și și-a început viața proprie. Pelasgii și Ilirienii sînt strămoșii Albanezilor de azi. Vestigii care confirmă existența Ilirienilor cu 3 milenii înaintea erei noastre, cele mai vechi săpături au fost făcute la Maliq localitate preistorică în districtul Korca unde se află și satul meu natal, Boboștița și în apropierea căruia Ilirienii i-au învins pe Macedoneni.

La sfîrșitul veacului al 4-lea încetează dominația romană și apar slavii. Slavii au slavizat triburi întregi de Ilirieni, cuvintele slave din limba albaneză datează din această epocă.

În evul mediu a fost creată o nobilime feudală care profitînd de criza politică a imperiului bizantin a format un principat independent — primul stat albanez. Atacurile turcilor și ale veneților au întrerupt procesul de formațiune economico-social al principatelor albaneze, împingînd Albania la sărăcie. În 1443 o insurecție generală împotriva turcilor a început în Albania, sub conducerea eroului național George Kastrioti Skanderbeg. **Kruya**, centrul principal al rezistenței albaneze, a fost asaltat de trei ori de armatele sultanilor în 1450-1466-1467. Dar aceste armate numeroase au fost silite să libereze Kruya după grele înfringeri. Conduși de Skanderbeg, poporul albanez a înfruntat singur și cu succes un sfert de secol, toate atacurile înverșunate ale oștilor turcești. În aceste lupte poporul albanez și-a apărat minunat libertatea și independența dar a adus o prețioasă contribuție la cultura europeană care a făcut cunoscut în toată lumea numele poporului albanez și a lui Skanderbeg, numit „apărătorul creștinătății". Skanderbeg a fost contemporan lui Ștefan al Moldovei, Mihai Viteazul al Munteniei și cu românul Iancu Huniade, tatăl celui mare rege al Ungariei Matei Corvin, supranumit și „Ciinele de Valah", de dușmanii săi.

După căderea ultimelor cetăți în mîinile năvălitorilor turci Kruya în 1378, Skodra în 1479 și Dussês în 1501, turcii s-au instalat în Albania, au prefăcut-o în vilayete pînă în epocile moderne cînd războiul ruso-turc a dat lovitura de moarte dominației regimului feudal turc. Pînă atunci osmanlîii au cunoscut doar loviturile revoltaților și separatiștilor în interiorul Imperiului.

La 28 noiembrie 1912 (luna noiembrie a fost favorabilă Albaniei pentru că în această lună s-au petrecut mari evenimente în cucerirea libertății și independenței lor) s-a proclamat independența Albaniei care a încoronat aspirațiile seculare ale poporului.

Dar acest sfîrșit al dominației străine a însemnat îndrumarea Albaniei spre progresul ei firesc : vechea clasă feudală cu totul străină de popor, ostilă lui, a continuat sistemul dominației turce din trecut împiedicînd toate reformele democratice.

Cu complicitatea regelui nefast Ahmet Zogù, bogățiile poporului, pămînturile, minele, pădurile au fost date străinilor în special italienilor, care au ocupat pînă la urmă și țara spre indignarea întregului popor albanez.

Atunci s-au înființat primele nuclee comuniste.

Albania a fost invadată de fasciști și de naziști. Proletariatul albanez a luat armele și cu toată trădarea clasei dominante care s-a făcut complice cu ocupanții, proletariatul sqipetar a răspuns acestor ocupanți printr-o mobilizare generală a partizanilor care au dat dovadă de o bravură asemănătoare cu eroii antichității. Fiecare bărbat și numeroase femei au pus mîna pe arme și au pornit în izgonirea invadatorilor. Minuni de vitejie au făcut partizanii din Albania a căror memorie a rămas scrisă pentru viitor în monumentele ridicate de națiunea recunoscătoare a acestor mîndri fii ai săi.

Din Korça a plecat mișcarea liberatoare. Tot la Korca se află un monument grandios închinat eroilor căzuți pentru eliberarea patriei.

În acest Mausoleu sînt îngropați sub lespezi de piatră, sub maldăre de flori și cetățeni din Boboștița care a fost de trei ori distrusă de armatele lui Hitler și Musolini. Muncitorii sticlari din Korça mi-au dăruit o urnă în care se află pămînt provenit din ruinele casei natale la Boboștița. Și tot pe ruinele casei părintești s-a pus o lespede pe care este scris locul unde m-am născut eu.

Eu am plecat din Albania acum 65 de ani. Am lăsat o țară săracă, apăsată, întunecată. În călătoria mea, după 65 de ani, am găsit un popor înfloritor, ridicat vertiginos spre culmile progresului grație pro-

letariatului condus de Partidul Muncii în frunte cu secretarul general Enver Hogea, un conducător iubit și stimat de întreaga suflare sqipetară.

Fost profesor de limba franceză și filozofie la Korça și Tirana, Enver Hogea s-a impus atît ca luptător — partizan — cît și ca diplomat care a reprezentat Albania la Conferința Păcii de la Paris și a vorbit trei ore și jumătate în șir, apărînd cauza națiunii sale.

Opera partidului comunist albanez se resimte pe toate domeniile de activitate ale sqipetarilor liberi.

Linii ferate și șosele, parcuri care au fost construite prin munca voluntară și benevolă a tineretului.

Cel din urmă sat, cea din urmă locuință este luminată. Dar cea mai importantă reușită este crearea noului om albanez.

Fiecare cetățean nu mai este preocupat de propria sa carieră, de propria realizare

Eforturile unanime merg spre binele patriei, spre înflorirea și strălucirea ei.

Analfabetismul a fost complet stîrpit. Deosebirile, conflictele dintre diversele confesiuni nu mai există.

Bineînțeles, că nu mai sînt clase sociale. Se muncește în toate domeniile. Tineretul socotește o datorie sacră să lucreze pentru ridicarea oricăror așezăminte materiale și spirituale. Beii, latifundiarii, burghezia care a stăpînit Albania, nu și-au legat numele lăsînd ceva patriei.

Totul a fost făcut de popor de la 1944, an în care ne-am eliberat și noi de apăsarea nazistă.

Noi, cei cîțiva bucureșteni care am vizitat patria de origină anul acesta am fost primiți cu multă considerație și chiar afecțiune datorită legăturilor de totdeauna ale celor două popoare.

La București a ființat cea mai mare colonie albaneză de pe glob. Membri ai acestei colonii au militat pentru eliberarea totală a Albaniei, prin diversele publicații apărute aici.

E cunoscut spiritul ospitalier al neamului sqipetar de totdeauna. Un exemplu din o mie : Pe vremea stăpînirii turcești a fost capturat un haiduc din regiunea Skodrei.

Guvernatorul Skodrei cel mai vechi și mai important pașalîc din Albania a pus să vină în fața lui haiducul condamnat la moarte.

— „Nu-i așa întreabă pașa, că pînă la spînzurătoare îți petreci cele mai grele clipe ale zilelor tale ?".

Fără să se gîndească mult, haiducul condamnat răspunse :

— „Am cunoscut Pașo, zile și mai grele !"... Veniseră la mine cîțiva drumeți și eu am suferit cumplit că nu aveam cu ce să-i ospătez.

„Aceste zile au fost cele mai grele din viața mea".

În perioada războiului s-a manifestat cu mai multă intensitate ca oricînd, solidaritatea sqipetarilor.

Cînd cădea unul dintre partizani, familia lui ca să nu fie absentă de la marea sărbătoare a eroilor își trimetea un reprezentant în grupurea care-și pierduse luptătorul.

Printre acești trimiși nu toți erau capabili să poarte o armă. Participarea lor era simbolică : erau între ei : copii și bătrîni care nu purtau armele.

Cînd la sfîrșit se făcea apelul combatanților, cînd se striga numele celui căzut, reprezentantul trimis, fie el moșneag, copil, soră sau prieten răspundea : „Prezent". În felul acesta n-a rămas o familie care să nu fie prezentă dintre cei căzuți pentru eliberarea națională a Albaniei.

Pe drept cuvînt Albanezii sînt mîndri că și-au realizat eliberarea.

Sosind la Tirana un splendid oraș modern, cu blocuri de marmură, vegetație bogată, cu aerul pur, cu apa rece și gustoasă, n-am văzut ca-n tot restul țării dealtminteri, vagabonzi zdrențăroși și, nici bărboși sau indecenți.

Copiii sînt numeroși, sănătoși și surîzători. Ei umplu parcurile făcute prin munca patriotică de frații lor mai mari. Morala este respectată. Și foarte severă.

Crime, furturi nu există. Albanezul prin firea lui este cinstit. Dovadă că și la noi cînd cineva vroia să aibă un om credincios angaja un „arnăut".

Și la noi au fost în cele două principate domnitori de origină albaneză. N-au rămas în amintirea poporului ca alți levantini care ne-au guvernat.

În timpul ocupației hitleriste un ofițer neamț a abuzat de o copilă albaneză. Și-a plătit cu viața această mîrșăvie.

Fratele victimei s-a dus și l-a căutat după război în mai multe țări. L-a găsit la București. Și i-a trimis un glonț în cap.

Justiția statului albanez obligă pe un tînăr care a profitat de naivitatea unei fete s-o ia de soție.

— „Dacă dumitale ți-a plăcut fata aceasta, înseamnă că ai urmărit să-ți faci un cămin, să ți-o faci tovarășă de viață.

Altfel vei suporta rigorile legii".

Și lucrul cel mai interesant pe care l-am admirat în călătoria noastră a fost crearea noului om albanez.

Albanezul de astăzi nu mai este preocupat de propria sa căpătuială. Carierismul nu există. Fiecare om este pus la locul său, prin voința partidului, care îi cunoaște meritul și îl apreciază.

Interesul tuturora este în primul rînd prosperitatea patriei.

Pentru această prosperitate se dăruie fiecare, creînd corelația om-popor-conducător.

Pe munții cei mai înalți ai Albaniei sînt scrise trei cuvinte : Poporul — Partidul — Enver.

Această credință este o garanție a prosperității Albaniei libere, a progresului care se înfăptuiește în fiecare zi, văzînd cu ochii.

Victor EFTIMIU

Note spaniole

Motto:

„Pentru a cunoaște o țară, un popor, nu ajunge să cunoști numai sufletul lui — ceea ce spun și făuresc oamenii săi —, e necesar să cunoști și corpul său, pămîntul său."

MIGUEL DE UNAMUNO

Șoseaua șerpuiește pe coasta parfumată de măslini și portocali și însorită de astru. Prin fața geamului mașinii defilează sute de palmieri ce-și leagănă lenes, sub briza mării frunzele palmate. Coasta se ridică amenințătoare din mare. Cerul e de un albu intens. În partea dreaptă, la orizont apar întinderi de nisip care par citeodată cîmpuri de arin iar altădată lacuri de aur și argint — dominate ici și colo de pilcuri de pini adormiți sub soare.

Plajele se succed, luminoase și liniștite întrerupte în răstimpuri de sate de pescari înconjurate de mărăcinișuri de agave. Muscate și garoafe înfloresc la umbra boltilor cu viță. Satele, cu străduțele lor întortocheate printre ziduri mari spoite în alb, par niște pete albe pe coasta mării înspumate. Susurul fîntînilor din mijlocul piațete evacă nostalgic un trecut arab. Aceste sate albe sînt exemplarele cele mai frumoase și cele mai pure ale unei arhitecturi populare tradiționale care se păstrează integral. În văi crește eucaliptul care văzut de departe pare un taur înfuriat gata de luptă.

Jos, marea, nesfîrșită și albastră își scoate stîncile cînd colțuroase cînd șlefuite de apă. Par conuri de vulcani erupînd spumă. Clocot asurzitor. Glasul mării. Chemarea misterioasă a adîncului.

Costa del Sol a Spaniei nu-și trădează numele. Pe nesimțite, șoseaua se depărtează de țărm. O panoramă nebănuită se deschide în fața ochiului obișnuit cu un anumit peisaj. Lanuri de trestie de zahăr își pleacă în vînt tecile ușoare. Pe fundalul tabloului măslinile fructe se răsfață în amiaza toridă de august. Piersicile, granadele și poamele de azofaifas completează cadrul exotic al împrejurimilor.

Printre aceste locuri minunate există unul care în poetica toponimie andaluză poartă un nume de o plăcută și tulburătoare rezonanță: Nerja. Așadar ne aflăm pe drumul ce duce la Nerja unde nu vom vedea nici orășelul străvechi și nici litoralul stîncos impodobit de scoici numaivăzute.

Vom vizita Cueva — peștera care deschide sarcofagul dinastiei calcarului și a apei. De pe șierra, de sus, Nerja pare un joc cu cuburi albe, mai mici sau mai mari. Descoperită spre Levante vede spărgîndu-se cuvele zorilor de zi și primește primele raze de soare, din acel soare binefăcător, care e întotdeauna puternic aici și ale cărui raze fac transparente și albastre diminețile și aurite amurgurile.

Șierra, încet, se cufundă în mare. Pescărușii zgomotoși zboară pe creste de valuri.

Descoperită la poalele unui deal, o neașteptată și nebănuită comoară a fost și continuă și azi să fie revelația tuturor amatorilor de drumeție, tuturor îndrăgostiților de adînc întunecos și rece. Prin anul 1958 în căutare de peripetii și de... lilieci, vreo cinci copilandri din satul învecinat, Maro, au pătruns mai adînc într-o grotă și au putut vedea ceea ce nimeni nu mai văzuse vreodată prin părțile acelea. În fața ochilor încremeniți de admirație și de uimire peștera se deschidea ca un evantai de gîtană frumoasă. Era în aceeași stare în care a fost lăsată spre anul 1 000 i.e.n. de oamenii din neolitic care au întrebuințat-o drept necropolă. Cu mult înaintea lor alți oameni preistorici au locuit-o. Au rămas pictate pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîteva zeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care vînătorul primitiv le prindea și obișnuia să le evoce astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită peștera, prețioasele dovezi ale acestei vechi prezențe umane sînt cercetate de antropologi renumiți. Multe dintre ele ocupă locuri de cinste în muzeele Barcelonei sau ale Madridului.

Peștera impresionează nu numai prin descoperirile arheologice dar și prin arhitectonica ei monumentală ce simbolizează parcă zbuciumata istorie a Spaniei. De la prima sală rămîi ca hipnotizat și astfel parcurgi celelalte trei săli.

În fiecare dintre ele natura a desfășurat într-o poetică arbitrarietate o bogată colecție de forme originale menținînd încă în vigoare simbolurile vieții sub pămînt. Monumentală, severă uneori face piruete curioase și întorsături baroce nesăbuite și senzuale. Dantelă albă pare piatra, dantelă lucrată de mînă de femeie toledană. Broboade înnegrite de timpul veșnic aici. Surprinzi robustețea stalacmitelor și le compari cu niște săbii ascuțite gata de atac împotriva celora ce tulbură pacea locuirilor. Le asemuiești cu spaniolii luptînd în '36 sau în '45 sau chiar în prezent pentru dreptul la pace și la bunăstarea lor.

Deseori iau forme cu un accentuat caracter magic. În domuri înalte semănînd catedralelor catolice te aștepți să iasă lumea de la misă. Realul se împletește cu fantasticul. Visezi cu ochii deschiși, te-ncrezi în piatra următoare, pe care calci, te sprijini pe ea, să nu cazi. Ce nu sculptase aici neîntrerupta picătură de apă, lucrînd în tăcere, acumulîndu-se picătură cu picătură formînd o putere de răzbit piatră! Înfiltrată în solul tare, pe pereții verticali sau oblici dă naștere unei lumi noi, unor noi realități.

„La Sala del Catedral", o adevărată navă de opulență și măreție catedralicească uimește privirea obișnuită mult de acum cu întunericul. Figurile apar imediat, nu mai trebuie să le cauți. Înălțimea bolții sale dar mai ales plenitudinea decorativă ce îmbogățește întreaga incintă amintește arhitectura episcopală gotică care este arhitectura catedralelor. Fantezia ornamentală și forța de expresie a interiorului acestei cavități subterane depășesc tot ceea ce a putut crea și imagina artistul spaniol cel mai înzestrat al evului mediu.

Pe sol — denumită în speologie — cîmpuri de orez — niște bazinașe pline pe jumătate cu apă amintesc de lanurile adevărate de orez de la suprafață pe care secerătorii veniți din toate colțurile Spaniei, transpirați și slabi de nemîncare minuind singura lor avere, o coasă învechită, își cîștigă o biată bucată de pîine.

Gazdă a cîtorva festivaluri de dansuri flamenco, „Sala Cascadelor" este un lac secat de fapt cu o însemnată valoare speologică. Ca în povești cu feți frumoși și Ilene Cosînzene stalacmitele par niște mici palate străjuite de un mare tron împărătesc.

„Sala de Las fantasmas" uimește prin figurile ei ce par venite din mormînt învăluite în mantale mortuare. Unele stalacmite par siluete de oameni celebri sau personaje din cărți celebre. Un don Quijote, un Sancho Panza și o mîrțoagă Rocinante alcătuiesc un grup stalacmitic de impresionante proporții.

Trecînd printr-un culoar întunecos, strîmt și jos, asemănarea cu „Valle de Rocesvalles" este aproape izbitoare. Te aștepți să auzi dintr-un moment într-altul zgomote de armuri. În alt colț al sălii bolta atrage privirile printr-un apeduct sculptat în piatră. Pare a fi macheta apeductului roman, de la Sevovia sau din Tarragona, importante construcții de pe timpul împăratului Traian, el însuși originar din Spania. Multe forme par sculpturi de Montanès și Salzillo.

Piciorul străbate ultima sală a peșterii. „Cueva de Nerja" își închiele pentru cei mai mulți aici comorile iar pentru puținii oameni, cei care au autorizații speciale, după ultimul perete al Sălii Cataclismului, începe de abia adevărata explorare a adîncurilor.

Nu vom străbate ultimul perete ca să pătrundem în locurile încă neștiute bine nici de speologi, ci ne vom opri în „Sala Cataclismului", „Ultima sală a peșterii". Ea este poate cea mai impresionantă dintre toate sălile. Intimidează făptura umană nu numai prin grandioasele sale proporții ci și prin pateticul și nedeslușitul morman de ruine care a rămas în ea după o mare catastrofă geologică. De puternica sa intensitate vorbesc parcă dureroasele și tulburătoarele relicve ce se află odinioară atîrnate de boltă, iar acum nu mai sînt decît niște colonade mutilate care zac ca niște idoli căzuți și sfărîmați în bucăți. E atît de mare dezolarea locului încît simți cum te trec fiorii gîndindu-te la ce trebuie să se fi întîmplat în urmă cu milenii. În contrast cu acest spectacol atît de dramatic și dominînd de la 60 de metri înălțime se înalță maiestuos în centrul acestei cavități o monumentală formațiune stalacmitică care constituie revelația specialiștilor și a tuturor amatorilor de explorări subterane.

E atît de splendidă în raza luminilor multicolore încît te găsește la un moment dat în situația de-a nu mai găsi nici o formă a comparativului cu care ai putea-o califica. Imensul bloc de calcar, de o frumusețe fantastică, pare un strigăt la viață, la luptă ce se ridică din mormînt să fie auzit, de oameni dincolo de bolta peșterii, dincolo, unde omul începe descătușarea.

Un val de căldură izbește pe cel ieșit la suprafață. Temnița întunecoasă nu poate să închidă pe veci făptura omenească. Ea are nevoie de soare, de apă, de foc, de pămînt, de pace. Palmierii, agavele, măslinele, orezul, trestia de zahăr dar mai ales omul — știu bine acest lucru.

Aurora NICULESCU

COMEMORĂRI U.N.E.S.C.O. — 1971

650 DE ANI DE LA MOARTE

Dante Alighieri

Inscripție pe poarta Infernului

CÎNTUL III *)

1 Prin mine intri-n Urbea-ndurerată.
Prin mine mergi în valea tînguirii.
Prin mine treci în lumea-n veci damnată.

4 Ziditu-m-a Părintele Iubirii,
Supremul Cugel și acea Instanță
Mai sus decît toți juzii omenirii.

7 Cum înaintea mea n-a fost substanță
Decît în cele veșnice cît mine:
VOI CE INTRAȚI, LĂSAȚI ORICE SPERANȚĂ !

10 Aceste vorbe de-ntuneric pline,
Pe-o poartă, sus, săpate, mă făcură
Să strig: — „Mi-ngheață sîngele în vine!"

13 Virgiliu spuse-atunci : — „Cu mintea pură
„De ginduri sumbre, fii ! Și lașitatea,
„Asvîrleți-o din suflet ca pe-o sgură.

16 „Ne-apropiem de cei ce-n voluptatea
„Iubirii lor de sine-au dat uitare
„Perceptului cel sfînt : umanitatea".

19 Apoi zimbind în chip de-ncurajare,
Porniram mînă-n mînă înainte
Spre-a-ntunecatei taine, deslegare.

22 Sub bolta fără stele, vagi cuvinte
Se desluseau — și plînsete amare.
Stîrnind și-n mine lacrima fierbinte.

25 Babilonii de graiuri, — și strigare
De blesteme — și parc-o răsbufnire
De palme date într-o-ncăierare, —

28 Într-un virtej și într-o-nvăluire
De valuri de tenebre, ca ciclonul
În floroasa lui deslănțuire.

31 — „Ce se aude" ? — am strigat în svonul
De graiuri și sudalme, — „ce păcate
„Și-au tras aici pe ispășiri oblonul ?"

34 — „Sunt cei ce-avură mîinile legate", —
Mi s-a răspuns, — „la rău ca și la bine,
„Nici strîmbi n-au fost, nici n-au făcut dreptate".

37 „Ei stau de-avalma, cum se și cuvine
„Cu acei îngeri, nici fideli credinții,
„Nici răzvrătiți, ne-aflîndu-și loc de sine,-

40 „Respinși de cer să nu-i atingă sfinții,
„Goniți din fundul iadului Satanii
„Să nu-i umbrească gloria ființii."

43 — „De ce atunci, blesteme și jelanii
„I-aud strigînd". — am întrebat cînd doară
„Ei singuri beznei se dădură danii ?"

46 — „Știind că nu mai pot muri a doua oară", —
Răspunse bardul, — „toți își ies din minte
„Și orice altă cazna-o cred ușoară".

49 „Ci de ei nimeni nu-și aduce-aminte,
„Iar mila și justiția-i ignoră :
„— Privește-i deci și treci mai înainte !

52 Văzui apoi — sinistră Terpsicoră —
Un fel de prapur, care ca o sfîrlă,
Se sbuciuma-ntr-o nesfîrșită horă.

55 Și-n jurul lui, cu totul goi și girlă,
Atît norod, cît n-o credeam în stare
Pe Moarte-a-și duce-n jalnica ei tîrlă.

58 Iar printre toți și țopăind mai tare,
Descoperii pe-un fost Păstor ce-n lume
Lăsase cîrja Luțului cel Mare.

61 Și-am înțeles c-aici era anume
Strînsura celor ce nu le mai știe
Nici Lucifer, nici Savaot de nume.

64 Din hoiturile lor — o carne vie
Cu sufletele moarte din născare,
Tăuni și viespi sugeau cu lăcomie.

67 Și-amestecat cu lacrimi și sudoare
Un sînge gros cădea pe jos în unde
Foșnind de viermi și bîndu-l cu ardoare.

DIVINA COMEDIE
(Infernul)

CÎNTUL III

70 Văzui apoi, cu apele imunde
Un fluviu mare și pe mal o gloată :
— „Magistre", — întrebai atunci eu, — „unde

73 „Ar vrea s-ajungă hoarda asta toată
„Ce se-mbulzește-atîta de sfădalnic, —
„Precum zăresc prin geana-nourată ?"

76 Și el răspunse : — „Alt drum lăturalnic
„Nemaiavînd, — îi vom găsi pe malul
„Cellalt al Acheronului cel jalnic".

79 Temîndu-mă că, de-ntrebări pocalul
I-l prea umplusem, am tăcut de-odată,
Privind în apa neagră ca mangalul, —

82 Cînd dintr-o barcă grea spre noi plecată,
Un demon lung și nins de mii de ierne
Răcnì cumplit : — „Hai, turmă blestemată

85 „De-a nu dormi pe-a raiului dulci perne, —
„Hai, să vă trec bătrîne piei golașe
„Dincolo-n flăcări și zăpezi eterne !

88 „Iar tu cel viu de-acolo dintre lașe
„Și moarte umbre, pleacă ! — Hai" —,
mai zise
„Văzînd că eu nu plec —, „alte făgașe"

91 „Îți sunt ursite, alte porți deschise
„Și dintr'o altă barcă, mai ușoară,
„Vei cobori pe țărmurile scrise".

94 — „Caron", — strigă Virgiliu, — „tu știi doară
„Că tot se-ntîmplă după marea vrere
„Și azi și-n veci ca și întîia oară...".

97 Aceste vorbe-avură-așa putere
Încît luntrașul apelor fetide
Bărboase fălci și le-ncleștă-n tăcere.

100 Iar umbrelor golașe și livide
Le clănțăneau și membrele și dinții
De tîlcul cuvintării lui fatide.

103 Și blestemau pe Domnul, pe toți sfinții,
Tot neamul omenesc — și-n gura mare
Își insultau sămînța și părinții...

106 Apoi bocind fugeau cu disperare
Pe țărmul unde este scris s-ajungă
Toți păcătoșii lumii trecătoare.

109 Aici Caron, ca oile în strungă
Îi mînă-n luntre, cel ce întîrzie
Plesnit fiind de visla lui cea lungă.

112 Și-așa cum toamna frunza ruginie
S-așterne jos, ca țărna prihănită
Să-și ia-ndărăt ce dat i-i pe vecie, —

115 Astfel sămînța din Adăm rodită,
În luntrea morții cade-n stoluri vaste
Ca pasărea de vînător momită.

118 Și cum plutesc pe undele nefaste,
La cellalt țărm nici nu ajung de-a bine,
Că alții fug pe Caron să-l adaste.

121 — „Aici", — îmi mai grăi poetul, — „vine
Tot cel ce-n viață n-a avut credință
În dăinuirea Proniei Divine.

124 „Și-atît de dreaptă-i veșnica sentință
„Că spaima lui de-a trece-aceste ape,
„I-a prefăcut-o cerul în dorință.

127 „Ci unui drept nu-i scris să i se sape
„Pe-aici vre-un drum, — așa că despre tine
„În spusa lui Caron mult tîlc încape".

130 Sfîrșind Virgiliu, șesurile pline
De bezne, astfel se cutremurară
Că pîn'la moarte minte le voiu ține.

133 Iar din văzduhul ud de plins o pară
Țîșni aducătoare de orbire,
Ca fulgerul în negre nopți de vară.

136 Și-atunci, n-am mai avut de mine știre.

În românește de
GEORGE BUZNEA

**) Exceptînd primele trei terține (Inscripția de pe Poarta Infernului) care au apărut în articolul lui Nicolae Manolescu din „Lucefărul" nr. 21/421, — 23 mai 1970, textul traducerii de față e inedit.*

1. — 9. Toate aceste trei terține, rezumă însăși teza DIVINEI COMEDII, adică creațiunea celor trei lumi postume, din dragostea lui dumnezeu, față de principala sa operă OMUL, — pe care vrea s-o păstreze nealterată de păcate, pedepsind-o pentru culpe grele, purificînd-o pentru cele mai ușoare și recompensînd-o pentru virtuțile cultivate în viața trecătoare, cu beatitudinea eternă.

34 — 36. Indiferenții, oamenii care au trăit exclusiv pentru ei înșiși.

46. În desnădejdea suferințelor lor fără termen, osîndiții ar dori să moară încîodată și total ceea ce e cu neputință. — după dogma creștină, dată fiind esența eternă a spiritului care însuflețește numai efemer materia.

51 — 55. În original : Non ragionar di lor, ma guarda e passa : nu te gîndi la ei (fiindcă nu merită) — ci privește-i și treci înainte (nepăsător).

59. Umbra călugărului franciscan PIETRO DI MORRONE, proclamat papă sub numele de Celestin al V-lea, dar care înspăimîntat de uriașa și grava sa responsabilitate și mai ales de mijloacele de a și-o păstra, — a renunțat la tiara pe care a pus apoi mîna Bonifaciu al VIII-lea, marele tiran apostolic, oprimatorul Florenței și autorul indirect al exilului lui Dante.

Faptul cunoscut și de istoria profană și de cea religioasă, că P.d.M. era un călugăr onest și bine intenționat față de biserică și de oameni, nu l-a împiedicat pe nefericitul pribeag florentin, să-l arunce pe tărîmurile iadului, socotind fuga sa de responsabilitate păcat capital.

78. Acheronul, unul din fluviile Infernului.

88 — 93. Sinistrul luntras, recunoaște în Dante nu numai un om viu, ci și pe un viitor locuitor al Purgatoriului.

95. Marea Vrere, — voința Creatorului care a îngăduit călătoria lui Dante în lumea morților.

102. Invitația sarcastică a lui Caron din terținul 85.

126. Apriga dorință, — de a sosi cît mai repede la locul de supliciu, așteptarea acestuia fiind mai de nesuportat ca înseși caznele.

129. Vezi nota de la ter. 88—93.

136. Șguduit de primul contact cu duhurile damnaților și mai ales surprins și înspăimîntat de „erupția" și de cutremurul de pe malul fluviului durerii și al desnădejdei fără margini, Dante își pierde cunoștința, ceea ce va înlesni trecerea sa pe celălalt mal al Acheronului numai cu ajutorul lui Virgiliu și nu prin barca lui Caron destinată numai morților.

G.B.

Am considerat totdeauna că, în istorie, oamenii de cultură adevăraţi au colaborat pentru salvarea demnităţii umane.

De vorbă cu ALEXANDRU BALACI

Un interviu de Adrian Păunescu

— Incît, tovarăşe Alexandru Balaci, unele întrebări îşi ciştigă necesitatea abia după ce au fost rostite de mai multe ori şi în prilejuri mai mult sau mai puţin potrivite. Astăzi, o întrebare pe care eu am tot pus-o se arată mai necesară ca oricînd : cine sînteţi, dumneavoastră, tovarăşe Alexandru Balaci ?

— Sînt un profesor de limba şi literatura italiană, la Universitatea din Bucureşti, aflat în concediu fără plată din partea Ministerului Învăţămîntului. Lucrez acum ca director al Bibliotecii române din Roma.

Am început să vorbesc despre mine ca profesor, pentru că asta mă caracterizează din punctul de vedere al biologiei mele. De 25 de ani slujesc înaltul sacerdoţiu care este meseria de profesor, deşi în permanenţă a trebuit să activez şi în alte domenii. Aceste activităţi s-au răsfrînt de multe ori nociv asupra carierei de profesor. Dar n-au împiedicat-o niciodată. Căci ea îmi e mai necesară decît viaţa. Nu m-aş putea concepe în afara bombardamentului continuu, al iradierii de sensibilitate şi de nou, de candoare şi de înălţimi care vor caracteriza totdeauna tinereţea lumii. Consider că este sarcina cea mai responsabilă pe care o poate exercita un om, aceea de a prezenta tiparele de frumuseţe în care intră întreaga fluiditate, toată plasticitatea unui suflet tînăr, însetat de frumos şi de cunoaştere. De aceea am căutat ca totdeauna să rămîn un vînzător cinstit de frumuseţe, în calitatea mea de profesor de literatură străină.

— Şi mai cine sînteţi ?

— Mai sînt şi autor de cărţi — destul de multe ! — peste 25 de volume de exegeză critică şi de istorie literară, privind îndeosebi procesul milenar al culturii italiene ; mai sînt autor al unui număr de peste 20 de volume de traduceri din literatura universală. Şi am fost — exact cu 30 de ani în urmă — autorul unei plachete de versuri.

— Atît, da ?

— Am fost şi rămîn, în continuare, un difuzor voluntar al culturii. Am fost şi un funcţionar al culturii, considerînd-o totdeauna ca puntea cea mai trainică, de diamant, dintre popoare.

— Trebuie să vă reamintesc că, o vreme, luaţi cu treburile zilei, mulţi scriitori tineri vă priveau numai ca funcţionar al culturii, necitind ceea ce scrieţi, neurmărind ceea ce faceţi ci — criticindu-vă ! — critica funcţionarilor fiind şi o necesitate şi o modă. Cum aţi primit acele atacuri (între care şi ale mele) şi ce aţi reţinut din ele ?

— Le-am considerat totdeauna ca un avertisment foarte puternic, atît pentru mine (care aş fi dorit, desigur, să fiu cunoscut şi ca un om de cultură, nu numai ca un funcţionar al culturii) cît mai ales un avertisment pentru organismul din care făceam parte ; dar am considerat totdeauna (şi într-o ipostază şi-ntr-alta !), şi de la acest ideal nu voi coborî niciodată, cultura drept un element al marilor mişcări ale umanităţii, păstrătoarea valorilor ei esenţiale. Am considerat totdeauna că istoria adevărată nu e altceva, şi nu va putea să fie, decît suma operelor de cultură pe care generaţiile şi le-au transmis succesiv ca o torţă nemuritoare în jocul lampadoforilor. Am considerat totdeauna că, în istorie, oamenii de cultură adevăraţi au colaborat pentru salvarea demnităţii umane. Am considerat totdeauna că trădarea intelectualilor nu există şi că intelectualii, în toate epocile omenirii, în evul mediu, în renaştere, în epoca contemporană, colaborînd pentru salvarea demnităţii umane, s-au dovedit a fi şi germenii unei mişcări şi transformări perpetue înnoitoare. Această concepţie despre cultură îi afirmă şi o caracteristică socială şi etică. Această concepţie este incompatibilă cu ideea de separare şi de opoziţie între intelectualitate şi celelalte forme ale activităţii umane.

— E, cred, interesant să precizaţi termenii acestei probleme, cu atît mai mult cu cît despre rolul intelectualităţii se discută mult în lumea de azi.

— Consider că intelectualii, aceia care exercită atît de delicata profesiune de creator, nu s-au înscris niciodată pe treptele unei ierarhii — care ar putea să pară absurdă — de aleşi. Lucrul acesta ar sparge acel sens general, de solidaritate umană, care este baza oricărei creaţii de valoare omenească.

În acelaşi timp, consider că intelectualii României contemporane sînt conştienţi profund de înaltul ideal pe care-l servesc cu absolut devotament, de a face o artă şi literatură care-şi au izvorul în procesele istorice care au determinat existenţa zbuciumată a poporului român, rădăcinile lor înfigîndu-se adînc în vastele straturi geologice ale acestei armonioase ţări a lumii.

Intelectualii români de astăzi îşi extrag seva şi sîngele creaţiei lor din investigarea realităţii şi spiritualităţii noastre atît de specifice. Scriitorii şi artiştii României ancoraţi solid în acest humus atît de fertil al tradiţiei noastre, îşi amplifică, îşi diversifică arta lor prin răsfrîngerea asupra minţii şi sufletului, a unei noi viziuni luminoase despre lume, societate şi viaţă.

După părerea mea, de ins care s-a ocupat mult cu traducerile, care în nenumărate convorbiri a înregistrat aplauzele scriitorilor din alte zone ale lumii, cred că cultura română de azi are drept altă lege fundamentală, a dezvoltării sale în spirit umanist, asimilarea a tot ce e mai de preţ şi mai frumos în spiritualitatea întregii lumi. Am fost aproape 10 ani preşedintele secţiei de traducători din Uniunea Scriitorilor şi cunosc efortul într-adevăr colosal — după mine echivalent cu lichidarea analfabetismului — al scriitorilor carê au tradus în româneşte, cu abnegaţie de benedictini, marea majoritate a capodoperelor universale. De mulţi ani acel organism bibliografic, denumit **Index translationum** pe care-l publică U.N.E.S.C.O., situează România în rîndul marilor traducători ai lumii.

— Care credeţi că este — pentru că ne aflăm aci — capodopera traducerilor în româneşte ?

— E o întrebare din cele pe care italienii le denumesc „cative" adică rele.

În urmă cu 20 de ani, Uniunea Scriitorilor organizase o serie de colective de scriitori cunoscători de limbi şi literaturi străine, care aveau sarcina să traducă integral pe marii clasici universali. Probabil că nu ştiţi, dar a existat „un colectiv Molière", „un colectiv Shakespeare", „un colectiv Goethe".

— Cine era preşedintele „colectivului Shakespeare" ?

— Era Mihnea Gheorghiu, cunoscut shakespearolog, ale cărui „Scene din viaţa lui Shakespeare" sînt sigur că sînteţi informat că au apărut recent în spaniolă.

Din acest colectiv mai făceau parte Ion Barbu, Ion Vinea şi angliştii Leon Levîţchi şi Dan Duţescu, ori emeritul critic de artă Ion Frunzetti.

Revenind la întrebarea dvs. (care ridică în fond problema echivalenţelor în domeniul traducerilor, problemă pe care unii au considerat-o „a imposibilităţii traducerii de poezie") consider că avem traduceri de mare valoare estetică. Aş putea aminti ca dantolog traducerea **Divinei Comedii,** a lui Coşbuc, efortul contemporan al Etei Boeriu, de a realiza o asemenea excepţională sarcină estetică. Aş mai aminti traducerile din Poë ale lui Emil Gulian şi Dan Botta. Consider caracteristică pentru nivelul înalt al traducătorilor români „Antologia Baudelaire" publicată de Geo Dumitrescu. Nu vor putea fi uitaţi niciodată **Krilov** sau **La Fontaine** ai lui Arghezi.

— Care din aceste traduceri — vă întreb ca dantolog, că aşa trebuie să vă spun ! — ar merita, luate ca opere de sine stătătoare, nu ca traduceri, să fie retraduse în limbile din care au venit ?

— Am publicat un comentariu în trei volume, care a însoţit traducerea Divinei Comedii a lui Coşbuc. Era un fel de primă încercare de „reconsiderare" marxistă a marii poezii dantești. Cu acest prilej mi-am dat seama, uneori cu stupoare — şi eu păstram o imagine idilică despre poetul ardelean ! — de starea dantescă a traducerii lui Coşbuc. Uneori expresiile româneşti erau mai concentrate, mai dense, decît însuşi originalul. De altfel, cred că ar fi timpul să se termine cu această imagine ortodoxă a unui poet considerat între clasicii minori. Coşbuc a publicat el însuşi un comentariu (în limba italiană) la **Divina Comedie,** intitulat **„La tavola tonda"** (Masa rotundă), în care se demonstrează a fi un spirit virulent, un mare pamfletar, vibrînd de accente sardonice, un foarte fin ironist. Vă spun că am avut un mare succes la o masă rotundă închinată aniversării a 700 de ani de la naşterea lui Dante, la sediul U.N.E.S.C.O., la Paris, cînd am răspuns unui scriitor japonez (care încerca să abiliteze ideea că Dante e un scriitor numai pentru bărbaţi şi că niciodată o femeie nu s-a apropiat de el !) că în cultura românească există două traduceri integrale ale Divinei Comedii, datorate unor femei. Una, apărută în urmă cu 90 de ani, aparţinînd scriitoarei craiovene Maria Kiţu, şi alta, cea mai recentă, a Etei Boeriu încununată cu o medalie de aur florentină.

— Cît de latină e cultura română şi cît de românească se simte a fi vreodată spiritualitatea latină ?

— După părerea mea afirmarea conştiinţei naţionale româneşti este echivalentă cu descoperirea latinităţii sale. Aşa cum o ştie licenţiatul în limbă şi literatură română, care sînteţi, primele voci europene care au salutat apariţia acestei surori necunoscute, România, în familia spiritualităţii latine, au fost umaniştii italieni. Chiar un papă Pio II (umanistul Enea Silvio Piccolomini) a sigilat cu o pecete mai trainică decît orice bulă papală această mare revelaţie către Occident a latinităţii româneşti. Umaniştii noştri, la rîndul lor, reafirmau că de la Rîm ne tragem, şi dimensionau caracteristicile fundamentale ale existenţei unei insule latine în marele Ocean slav.

Cea de-a doua parte a întrebării dvs. ridică problema înscrierii valorilor spiritualităţii româneşti în circuitul universal. După o experienţă directă de 2 ani într-o ţară suprasaturată de cultură şi artă — ca Italia — pot spune că sonurile specifice româneşti răsună tot mai vast sub cupola lumii. Mesagerii artei şi culturii româneşti sînt trimişi pe toate meridianele lumii şi la rîndul nostru primim emisari ai valorilor spirituale.

România contemporană nu cunoaşte numai explozia industrială — care-a putut uimi cele mai înaintate tehnologii din lume — dar cunoaşte şi una dintre cele mai poliedrice prisme prin care se răsfrîng marile sale talente de azi. Prezenţa românească în lume nu e axată numai pe folclor, Enescu, Brâncuşi, ci şi pe reprezentanţii artei actuale care-şi transmit timbrul original, care nu-şi refuză nicio îndrăzneală, în căutarea exprimării celei mai colorate, în transmiterea bogatului lor fond de idei şi sentimente. Reviste prestigioase din lume primesc şi publică asemenea semnale de frumuseţe de la noi.

Cu TUDOR ARGHEZI 28 mai 1965

— Spuneţi-mi de ce, referinţele la valorile româneşti nu intervin în discuţiile din lumea culturii decît cînd e vorba de România ? De ce nu sîntem puncte de referinţă în ecuaţiile valorice europene ?

— Consider că există certe puncte de referinţă româneşti în aceste, cum le ziceţi, ecuaţii europene. Sînt numeroşi artişti europeni care se revendică de la asemenea puncte de referinţă (ca şi dvs.), am citit interviul în care marele sculptor englez Moore îşi recunoaşte filiaţiunea din Brâncuşi. În **Buletinul de ştiri** al Bibliotecii noastre din Roma am publicat un schimb de scrisori între un cunoscut critic de artă american şi marele sculptor italian Pomodoro, relativ la covîrşitoarea influenţă a sculptorului român C. Brâncuşi asupra artei moderne. Revista „Il Dramma" — unul dintre cele mai prestigioase periodice ale Italiei — publică în fiecare număr cîte o operă de artă sau un eseu românesc.

— N-am devenit, totuşi, prin acestea, puncte de referinţă. Nu se vorbeşte despre Ion Barbu ca despre Mallarmé şi despre Caragiale ca despre Pirandello.

— E adevărat desigur ; aici se ridică o problemă de limbaj, de expresie, de comunicare. Armonica poezie a lui Barbu nu va putea găsi rezonanţa de cristal mallarmeană, într-o altă limbă de circulaţie universală. Caragiale s-a mulţumit să triumfe numai prin arta spectacolului şi nu a limbajului, a literaturii.

Există o soluţie care poate să nu apară utopică, ţinînd seama de marele interes pe care-l arată savanţii filologi, în vremea din urmă, limbii române. Cunoscînd datele speciale ale dezvoltării României, aceşti savanţi o consideră — spre deosebire de franceză, italiană, portugheză—că păstrează mai genuin, mai nealterat caracteristicile principale ale latinei vulgare. În acelaşi timp româna are o imensă capacitate de a asimila neologismele, în aşa fel încît un savant suedez a putut declara că româna este limba viitorului. Iată deci un mare stimul pentru scriitorii care de pe acum, urmînd îndemnul marelui lor înaintaş Văcărescu cinstesc patria şi cresc limba română.

— Limba română — limba viitorului, iată o soluţie a universalităţii noastre !

— Uşor zîmbind aţi enunţat, poate nu cu totală încredere, un asemenea postulat viitor, dar călător cum aţi fost pe alte continente, ca şi mine sînteţi martorul unui viu interes pentru limba şi literatura română, nu numai la savanţi specialişti ci şi în domeniul şcolii. În Italia, de exemplu, sînt 17 catedre (lectorate) de limba şi literatura română în învăţămîntul superior. Prima catedră de limbă străină — cronologic vorbind — în Italia este catedra de limba română de la Universitatea din Torino, înfiinţată acum mai mult de un secol de către marele filo-român Giovenale Vegezzi Ruscala, prietenul lui Vasile Alecsandri.

— Există nişte sincronisme latine ?

— Intreaga istorie a raporturilor culturale e o demonstraţie a unor asemenea sincronisme. Evoluţia statului italian e echivalentă cu a României moderne. Unificarea şi independenţa Italiei sînt sincrone cu ale României. Un simbol al acestui sincronism îl consider a fi pe cel mai pur revoluţionar democrat român, Nicolae Bălcescu, acela care a împărtăşit ideile tumultosului Giuseppe Mazzini în ceea ce priveşte organizarea statelor într-o Europă confederată, liberă, laică. Înmormîntarea lui Bălcescu în pămîntul ars al Siciliei pecetluieşte un asemenea destin exemplar pentru aceia care au luptat pentru libertate, pentru spiritualitate latină pentru **„înţelegerea duhurilor din această parte a lumii"** cum însuşi spunea exilatul.

— Ce diferenţă există, cu toate acestea, între — să zicem ! — tineretul italian şi tineretul român ?

— Există diferenţa regimurilor politice care ordonează comportamentul tineretului. Tineretul **universitar** italian — pe care-l cunosc mai bine — aspiră şi luptă, uneori în mod anarhic,' pentru dobîndirea unor deziderate deja dobîndite de noi. De exemplu : **faimoasa problemă** a dialogului între catedră şi bănci, între profesor şi student, **Restructurarea sistemului de învăţămînt universitar** (universitatea italiană are o structură neschimbată de pe vremea lui Napoleon !), **apropierea studiilor de practică, posibilitatea de a fi plasaţi după terminarea studiilor.**

Într-adevăr, universitatea italiană nu cunoaşte concursul de admitere, dar nici nu oferă certitudinea slujbei, după universitate. Există de asemenea la studenţii italieni aspiraţia de negare a societăţii de consum, de întoarcere spre bucuriile elementare ale vieţii spre natură. Aceste preocupări se fac manifeste şi în literatura ultimilor ani care neagă tehnologia exasperată, mergînd către zonele candorii. Aşa este romanul „La spiaggia d'oro" (Plaja de aur) a lui Brignetti, care a primit marele premiu Strega.

— Cum vedeţi dvs. tineretul român ?

— Tineretul român dezvoltă caracteristicile de echilibru, de armonie, de construcţie ale poporului român şi caută în acelaşi timp să grefeze pe această tulpină toată efervescenţa şi vitalitatea sa în ipostaza de cuceritor al vieţii — aşa cum trebuie să se considere orice tînăr. Tineretul nostru e participant la dialogul politic, cetăţenesc. Trebuie totdeauna exercitată cea mai profundă atenţie pentru apărarea sensibilităţii tineretului, pentru toată pura lui disponibilitate.

— Şi pentru însoţirea vocaţiei constructive, de o privire critică asupra lumii. O construcţie fără sentimentul că repari, fie şi amănunte, nu e atît de palpitantă.

— Tineretului nu i se poate reproşa dorinţa de a naviga pe mări, pentru el necunoscute, de a reînnoi experienţe, de a le retrăi, însetat cum este, primordial, de cunoaştere.

— Spuneţi-mi, într-o frază, cum e Roma ?

— Roma îşi păstrează atributele de cetate eternă chiar în stridenţa frînelor celor un milion cinci sute de mii de maşini.

— E adevărat, tovarăşe Balaci, că toate drumurile duc spre Roma ?

— Există în italieneşte cuvîntul „romei" care înseamnă „pelerin la Roma" şi oricît de sceptic ar fi un om modern, în ultima seară a şederii sale în **Urbs,** va arunca o monedă în apele clocotitoare ale fîntînei Trevi. Va fi ars atunci de o sete mistuitoare, care nu se va putea satura decît printr-o nouă reîntoarcere în oraşul eternităţii.

— Care a fost cel mai răsunător fapt petrecut la Biblioteca română din Italia ?

— Comemorarea lui Nicolae Iorga, acest mare istoric al poporului român ; iar în viitor sper să fie aniversarea a 50 de ani de existenţă a acestei instituţii de cultură românească în Roma fundată de Vasile Pârvan.

— Ce este demnitatea intelectuală ?

— A gîndi cu capul propriu, a fi un ecou sonor al realităţilor poporului tău, a transmite din ceea ce ştii — celor care încă nu ştiu.

— Care este poetul dumneavoastră preferat ?

— Ca adolescent — Ion Barbu. Ca vîrstnic — Tudor Arghezi.

— Pe ce stradă (dacă ar trebui să fiţi copac !) v-ar plăcea să rămîneţi ?

— Pe strada Mîntuleasa pe care locuiesc şi ca om şi care, cum ştiţi, a cristalizat şi în proza marelui narator român, Mircea Eliade.

— Care este cea mai frumoasă dedicaţie pe care aţi primit-o ca editor ?

— A lui Tudor Arghezi pe volumul **Cîntare Omului :**

Carte, vreai să fii frumoasă.
Fir curat de tiparoasă.
Că ţi-a dat de sus lumină
Să te-nalţi şi să te îmbraci
Mulţumeşte-i şi te-nchină
Alexandrului Balaci.

— Care ar fi făcătorul de reviste pe care v-ar place să-l înlocuiţi într-o după-amiază, pentru o după amiază ?

— În România — pe Zaharia Stancu, cînd conducea **Gazeta literară,** iar în Italia pe Giancarlo Vigorelli, la revista „Il Dramma" care a devenit într-adevăr o oglindă europeană.

— Pe cine v-ar fi frică să-l înlocuiţi, fie şi numai o amiază ?

— Tot pe Zaharia Stancu la conducerea Uniunii Scriitorilor.

— De ce ascundeţi originea dvs. olteană ?

— Nu am făcut-o niciodată, nu ştiu dacă aţi citit Scrisoarea lui Elio Filippo Accroca publicată în ultimul număr din Secolul XX. În ea se vorbea despre locul meu de naştere, Aurora (judeţul Mehedinţi). În ultimul număr din **Ramuri** am publicat un articol despre Dante ca un Anteu ar artei realiste iar versurile mele prime exaltă frumuseţea mamei mele, cînd : „eram la ţară, sub aceeaşi nuci / cu mîndria mea de-a avea între rude haiduci / care duraseră în Oltenia legi"...

Trebuie să mărturisesc că exalţ perfectul simplu al Olteniei, ca una dintre cele mai pure tradiţii latine, dar că mă simt parte integrantă a întregului pămînt românesc.

— Care este primul cuvînt — vă rog să fiţi foarte sincer ! — care vă vine acum pe buze ?

— Nu sînteţi atît de înspăimîntător cum credeam la începutul interviului, Adrian Păunescu.

— Încă nu ştiţi ce a ieşit.

Luceafărul

Revistă editată de UNIUNEA SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi : Cezar Baltag, Fănuş Neagu, Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie : Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

CUM SE VEDE LUMEA DIN AMFITEATRE • ARTE • SPORT

Anul XIV
Nr. 40 (492)
Sîmbătă
2 octombrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

„În acest proces multilateral de formare a omului nou, cu o înaltă conștiință socialistă, un loc primordial îl ocupă învățămîntul, ca factor principal de educație și cultură. Prin făurirea omului nou, cu o conștiință revoluționară ridicată, înțelegem formarea unui om stăpîn pe tot ceea ce posedă mai bun cunoașterea umană în toate domeniile de activitate. Cînd vorbim de educația socialistă nu înțelegem nici pe departe numai însușirea unor citate sau unor lozinci generale, ci a totalității cunoștințelor, tehnice, profesionale, științifice și politice. Numai acest tot unitar poate crea omul societății de mîine, constructor al comunismului."

Din Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, la mitingul consacrat deschiderii anului de învățămînt universitar.

1 octombrie 1971, — deschiderea anului universitar. Tovarășul Nicolae Ceausescu la Institutul Politehnic din București.

Universitate și educație

Ieri a început un nou an universitar: este evenimentul național cel mai important al fiecărui întîi octombrie. Despre rolul universității în viața spirituală a țării am vorbit mereu, în paginile revistei noastre, și e bine să vorbim mereu. A fost evident, an de an, interesul crescînd arătat universității, școlii în general, de către conducerea partidului și a statului. Documentele plenarei din iulie, ca și dezbaterile din presă pe care ele le-au suscitat, sînt o dovadă vie și stimulatoare a acestui interes. Și pentru că, de fiecare dată, am ales spre discuție o anumită problemă legată de universitate, din multele care ar putea fi evocate în pragul noului an studențesc, vom proceda întocmai și acum, oprindu-ne la acea problemă care ni se pare a sta, astăzi, în centrul atenției, mai mult decît oricînd : **educația.**

Să vorbim așadar despre educație. Nu mai trebuie spus că universitatea este un mediu și un mijloc de instrucție și, în același timp, un mediu și un mijloc de educație. Una fără alta, instrucție fără educație nu se poate, fiindcă știința presupune nu sterilă depozitare de cunoștințe ci deschiderea unei căi spre acțiune. Universitatea nu pregătește niște computere vii, nu urmărește în primul rînd acumularea și memoria : ea pregătește oameni capabili să utilizeze în practica socială cunoștințele pe care și le-au însușit. În acest spațiu dintre memorie și spirit creator, dintre **cunoștință** și **conștiință** se află locul educației, într-o primă accepție a cuvîntului. Prin educație formăm tocmai acele conștiințe active, în stare să facă față cerințelor economiei, științei și culturii moderne ; prin educație, dezvoltăm inițiativa și creația. Cum s-ar putea imagina lumea noastră în continuă schimbare fără această capacitate de adaptare permanentă la nou ? Un om nu este o mașină pe care progresul tehnologic o scoate din uz după un număr de ani : un om trebuie să se adapteze progresului și să determine el însuși progresul.

Documentele plenarei din iulie au subliniat caracterul marxist-leninist și comunist al educației în România. Împrejurarea aceasta ne întoarce încă o dată la spiritul creator care trebuie să guverneze învățămîntul nostru astăzi, care trebuie să guverneze universitatea modernă românească. Marxismul este o doctrină și în același timp un program de acțiune ; se știe că fundatorul marxismului a spus că problema ce se pune filozofilor nu este pur și simplu de a cunoaște lumea ci de a o transforma. Plafonarea, fixarea în idei pe care progresul tehnic sau cultural le-a eliminat de mult, prejudecata și clișeul — iată tot atîtea forme, grosolane ori subtile, de a denatura marxismul. O doctrină care se întemeiază pe dialectică și pe istoric nu poate fi decît o doctrină care presupune și stimulează spiritul creator. Să facem din universitățile noastre — tehnice sau umaniste — locașuri de formare a acestui spirit creator, din studenții noștri, oameni primitori de nou, capabili oricînd să învingă rutina (această birocrație a spiritului) ; să stimulăm dezbaterea, să unim instrucția cea mai solidă cu educația cea mai profundă.

LUCEAFĂRUL

Au cuvîntul studenții

Îmi plac buletinele de știri mai mult decît muzica ușoară

CONSTANTIN GEREANU
student în anul IV, Academia de Studii Economice, Facultatea de Contabilitate

— De unde sînteți ?

— Din Buftea, unde am făcut și liceul.

— De ce v-ați dus la această facultate ?

— E o treabă destul de... Cum să vă spun ? Eu întîi am făcut armata, am lucrat. Chiar în branșa asta. Cum erau înainte liceele de cultură generală... Mai nimic nu știai, cînd ieșeai din ele. Ei bine, eu lucrînd — am avut avantajul că știu ce e lucrul.

Astăzi de dimineață în senat s-a dezbătut ideea tovarășului Ceaușescu că trebuie să se dezvolte liceele profilate. Ca și cum ieri ar fi fost într-un liceu, așa de exact e ceea ce spune tovarășul secretar general. Cred că e bine de asemenea să se facă teste—pe baze științifice — pentru a ști ce fel de elevi sînt în liceе. Sigur că orice om crede despre sine că e mai bun decît în realitate. E nevoie de un examen serios, exterior lui. Greșeli se ivesc oricînd. Dar trebuie o preselecție a viitorilor specialiști.

— Ce spuneați că v-ar place să apară din discuția noastră ?

— Ceva în legătură cu specificul facultății noastre. Mulți își închipuie că noi sîntem niște funcționari cu diplomă. Și uneori așa se și întîmplă. Dar în general noi nu sîntem astfel. Noi avem cursuri de o actualitate stringentă. Dar dacă n-aș fi luat contact cu problemele practicii, poate nu m-aș fi îndreptat încoace. Nu cred că trebuie să umblăm după diplome sonore, ci cu eficiență practică mare. Acesta e principalul.

— Deci ați intrat al II-lea la facultate...

— Și de doi ani încoace sînt cel mai bun student al anului meu. M-a dus la asta și practica.

Legarea nemijlocită a învățămîntului de practică — dacă va fi aplicată în spiritul a ceea ce este — e de cea mai mare importanță.

— Cum se va face această legătură cu practica ?

— În primul rînd — în toți anii de studiu, se vor face cîte 4 ore pe săptămînă, nu numai în întreprinderi, ci și în laboratoare. În al doilea rînd — ele vor fi **normă** a cadrului didactic care pînă acum **numai** verifica practica. Acum practica e ca orice seminar, are loc **în prezența cadrului didactic.** Asta e bine, și pentru noi, și pentru cei din producție care ne reproșează uneori ruperea de practică.

Un lucru semnificativ este și dubla coordonare a facultăților, de către Ministerul Învățămîntului și de către Ministerul Finanțelor, în cazul nostru.

Trebuie să vă spun că există o optică greșită despre economist care era privit și plătit mai prost decît tehnicianul. Această optică influența pe cei ce voiau să se specializeze în aceste discipline. Astăzi se dă locul cuvenit economistului în conducerea treburilor întreprinderii. Asta a determinat o creștere importantă a nivelului valoric al facultății noastre.

— Mai aveți deci un an...

— Peste un an sînt în producție : mi-ar place să lucrez la Uzinele „23 August", unde am făcut practică. La „23 August" un economist întîlnește toată gama de probleme. Un economist e foarte solicitat la „23 August".

— Vă interesează politica ?

— Părerea mea e că mediul nostru e un mediu politic. Mă simt, dacă nu citesc ziarele, un infirm. În această vară m-am căsătorit. Soția mea tocmai spunea că mie-mi plac buletinele de știri mai mult decît muzica ușoară.

Economistul nu poate fi conceput apolitic. Într-o lume a diversității situațiilor economice, fiecare decizie economică este și politică.

Trebuie aprofundată situația politică, atunci cînd se ia o decizie economică. Sau, în orice caz, trebuie avută în vedere și consecința sa politică. Un economist face zilnic politică.

— Sînt compatibile științele economice cu demagogia ?

— Cred că spre deosebire de alte forme de manifestare omenești, în domeniul științelor economice, rezultatul opțiunilor poate fi verificat de îndată în practică. Practic nu există demagogie aici. Eu consider că baza noastră teoretică ne permite să abordăm problemele și în funcție de reacțiile lor tîrzii. Dar demagogia nu e compatibilă cu științele economice.

— Cum poate fi curajos un contabil ?

— El are prilejul să dea această dovadă în fiecare zi. Mi-a plăcut ce-mi spunea un inginer la Uzinele „23 August" : **„De fapt directorul nostru economic e tatăl nostru, el ne ferește de greșeli".**

Curajul unui economist e de a feri producția de greșeli. Sînt cazuri în care mergînd pe lîngă realitate (neprivind-o în față !) se pot crea avantaje economice aparente. Dar economistul trebuie să privească lucrurile în esență. Curajul lui e să discearnă între aparență și esență, ferind colectivul din care face parte de deziluzii economice.

Practica înseamnă practică, nu hîrtogărăie

VETURIA GÎLGĂU
studentă în anul V la Facultatea de Instalații pentru Construcții

— De ce te-ai dus la această facultate ?

— Auzisem că Politehnica e mai mult un titlu decît o meserie. Auzisem de această facultate, la care sînt, îmi plăcea și ideea că e foarte nouă și destul de rară, chiar în lume.

— Cum a mers ?

— A mers foarte bine. De altfel eu am un dar de a mă simți bine peste tot. Mi-era ușor, că-mi plăceau și materiile și profesorii. În anul II am fost primită în partid. N-am avut niciodată medie mai mică de 9. Am lucrat și la revista facultății, la **„Amfion".**

— Unde nu ți-ar plăcea să fii repartizată ?

— Poate într-un loc de șes, de exemplu pe-acolo printre olteni.

— Nu-ți place șesul ?

— Nu-mi place pentru că e prea odihnitor ?

— Dar ce, Bucureștiul e oraș de munte ?

— Știți care e părerea mea despre București ?

— Nu.

— E un oraș foarte obositor. E frumos dar neplăcut. Mi-ar place să merg la Piatra Neamț, la Vîlcea.

— Vîlcea e un oraș oltenesc.

— E singura excepție pe care aș accepta-o.

— De ce nu-ți plac olteni ?

— Sînt prea furioși, așa-mi face mie impresia. Și iată și un alt motiv : am un prieten oltean, la care țin mult, și cu care probabil o să mă și căsătoresc.

— Bine, dar ăsta n-ar fi un motiv.

— N-am trăit printre olteni, dar mă sperie.

— Îți place politica ?

— Îmi place politica în măsura în care particip la ea, puțin, puțin, dar să particip.

— De ce există indiferență printre tineri ?

— Sincer ?

— Da.

— Uneori accepți cu entuziasm o idee, care pînă să se pună în practică se deformează.

Adrian PĂUNESCU

(Continuare în pag. 8)

2 octombrie 1911 — 2 octombrie 1971
60 de ani de la nașterea lui Miron Radu Paraschivescu

Miron

Că din lemnul meu, viorile, doară
Poate se croiesc în vina-mi subțire,
Și spuneți : din ce cîntă o vioară,
De nu din nădejde și din amintire ?

M. R. PARASCHIVESCU: Metempsihoză

Se născuse dintr-o vioară cum astăzi nu se mai fac, — și era o vioară unică.

N-o puteai pune la priză, ca să răsune cum îi place unuia sau altuia : ca o fanfară cu transistor, ca o orgă electronică manevrată de un surdo-mut sau ca o furtună de improvizate motive demagogice.

Era o vioară unică ; făcea geloase scoicile : în ea, puteai auzi Oceanul, cu toate miraculoasele-i metamorfoze, vocabularul infernal al mitralierelor, al „bazookas"-urilor și al rachetelor surîzătoare, gata să mănînce o cît mai substanțială parte din umanitate.

Continentul acestei viori unice era, firește, cîntecul.

Însă, pentru idioții veacurilor viitoare, trebuie să spun : vă înșelați dacă vă imaginați că forma acestui cîntec, cîntec unic și el, cîntecul lui Miron, și nu numai al lui, lua totdeauna forma viorii. El era, sublim pentru că își păstra pielea ori de cîte ori dorea, dar ori de cîte ori trebuia (și trebuia, vai, de atîtea ori !), se putea transforma, și se transforma, în sabie, în dispreț, în silă și într-o mîhnire și o acuză, care erau și ale noastre, ale tuturor scriitorilor și ale atîtor cititori, frați ai noștri.

★

Și despre Miron, care ar fi împlinit, în această zi, o vîrstă depășită de mine acum cîteva luni, mă desparte, iată, un noian de stele.

Și trebuie să scriu despre el nu cum l-am văzut, cu puține ore înainte de moarte, îmbrăcat într-o pijama amărîtă și avînd în picioare niște ciorapi groși, de țăran foarte amărît și bătrîn — ci ca despre o vioară.

O vioară unică...

Eugen JEBELEANU

Note la poezia lui
Miron Radu Paraschivescu

Vom putea vreodată — acei ce l-am cunoscut bine și am petrecut vreme îndelungată în preajma lui — comenta cu obiectivitate creația neobișnuitului și importantului scriitor care este Miron Radu Paraschivescu ? Semnatarul acestui spațiu de revistă își mărturisește neputința de a-l judeca „înstrăinat" (condiție elementară a lecturii, pentru ca opiniile provocate de ea să nu se transforme în simple omagii orale, nelalocul lor în actul critic !) pe poetul M.P.R., de care însăși existența noastră literară este intim legată, filial.

Cugetînd mai adînc, mai bărbătește, înțelegem — pe de altă parte — că neuitatul autor al **Cinticelor țigănești**, care a încurajat întreaga viață exprimarea (liberă, patetică, responsabilă) a fiecărui artist, a fiecărui om, s-ar arăta nemulțumit, el cel dintîi, dacă plătind un tribut prea mare sentimentelor ce ne leagă opinia critică s-ar dovedi ezitantă, lipsită de francheță. Vom încerca, așadar, să rostim cîteva impresii în marginea întinsei sale opere poetice.

Miron Radu Paraschivescu a publicat un singur volum de versuri înainte de război, binecunoscutele **Cintice țigănești**, destinate — după cum au opinat cei mai mulți dintre criticii lor — unei posterități de durată. Să remarcăm însă că nici aceste poeme nu au încetat a fi adăugite în anii noștri (celor 18 cîntice de lume și balade inițiale le-au fost alăturate alte 11, între care : „O dramă", „O pasăre", „Terente și Titina" — piese ce completează fericit placheta din 1941). Celelalte culegeri de poeme, de la **Laude** pînă la **Ultimele**, chiar dacă recuperează numeroase piese din tinerețe, aparțin perioadei literare actuale. Vrem să spunem, în cele din urmă, că M. R. Paraschivescu și-a elaborat o parte însemnată, cea mai întinsă, a liricii sale, la maturitate, în ultimii 15—16 ani. Trăind, pentru mulți din admiratorii săi, sub semnul tiranicului debut (într-un interviu acordat lui Adrian Păunescu, autorul se plîngea : **„Din păcate eu am avut un succes cam facil. — Cu ce ? — Cu Cinticele alea (!) țigănești..."**). M. R. Paraschivescu își împlinea statornic opera cu alte poeme, derutante ca modalitate, strînse în volume arareori unitare — aceasta din pricina reluărilor din tinerețe.

La ora actuală nu avem o culegere cu adevărat reprezentativă a poeziei sale. **Scrierile** (în primele două volume, cîte au apărut, este cuprinsă aproape în întregime creația sa poetică) sînt mai degrabă un „depozit" de texte lirice decît o selecție. Nu avem nimic împotriva acestei modalități de editare, în cazul scriitorilor importanți sînt imperios necesare aceste „opera omnia" (să nu ne amăgim, editarea amplei opere a lui M. R. P., extinsă pe mai multe genuri literare, a jurnalului și corespondenței sale, abia urmează a fi înfăptuită ; deocamdată așteptăm tipărirea a ceea ce el însuși a pregătit pentru seria scrierilor sale !). Mai dificil este, însă, ca din parcurgerea sutelor de pagini să desprinzi linia (liniile) de forță ale liricii sale, unitatea lor atît de greu pusă la încercare de mobilitatea creatoare a autorului ! El minuia, simultan sau trecînd cu seninătate și hotărîre de la una la alta, cîteva formule poetice consacrate. Absența acelei „monotonii" de identificare, proprie celor mai mulți creatori, nu înseamnă și absența unei reale identități lirice. Liniile la prima vedere divergente ale poeziei sale se adună în adînc, într-un portret lăuntric recognoscibil. Odată prins sunetul de neconfundat, din profunzimi, al cîntecului său, poezia lui Miron Radu Paraschivescu își vădește categorica unitate internă, oricît de felurit sună intonările ei prin ani.

Pentru cineva care se așterne întîia oară la lectura liricei paraschivesciene (adevăratele „oase ale Domniei-Sale De Miron Paraschivescu" !) străbaterea cărților și ciclurilor echivalează, întrucîtva, cu parcurgerea mai multor poeți congeneri. Unul este cel declarativ patetic care **„pare să nu se poată exprima altfel decît în ample discursuri, în predici, ditirambi, filipice și catilinare, adresate neapărat lumii întregi și tuturor oamenilor deodată. Tonul este larg oratoric, gesticulația desfășurată la maximum, expresia ceremonioasă. Invocațiile sînt de ordinea familiarității solemne, însoțite de refrene sau leit-motivuri liturgice ; alteori, luate din limbajul curent, dar ridicate la rangul de parole sau lozinci, punctate, nu rareori, prin avertismente și imperative"** (am citat din prefața lui Radu Popescu la volumul antologic apărut în 1963, în B.P.T.). Pentru unii critici aceste poeme, generoase ca simțire socială, de o înaltă conștiință civică, își păstrează în perspectiva anilor doar o valoare de document **„care atestă bătăile de inimă ale unei epoci, dar care, scoase din contextul lor istoric, nu ne mai vorbesc decît prin evocare despre valoarea lor"** (Florin Manolescu). Fapt este că aceste discursuri contrazic nevoia de echilibru a liricii lui M.P.R. din anii următori, că patetismul lor riguros oratoric se înalță ca o vegetație ecuatorială, abundentă, dintr-o tulpină modestă.

E vorba, din **Declarația patetică** de poeme (unele doar parțial recuperabile), precum : „Prefață", „Bună ziua", „Pîinea unanimă", iar din **Versul liber** de : „Poeții", „Sînt uneori pe pămînt", „Îndîrjirea" (poem al pasiunii erotice ca „boală" și sfîșiere fără alinare), de ciudata „Dispariția soarelui", amintind de H. G. Wells, de imnul-proiect „Balada păguboșilor". Ne-am referit doar la poeme de oarecare întindere, unele fiind scrise la maturitate, sub semnul patețicelor din tinerețe.

Cronologic, așa cum se poate desluși din dispunerea lor în **Scrieri**, după **Primele**, de o valoare literară strict documentară **(„nu fără a ne instrui, totuși, într-un fel foarte semnificativ, asupra latențelor structurale"** ale viitorului poet, preciza Lucian Raicu, descoperind **„în nucleul lor, mai toate dispozițiile fundamentale, toate notele trebuitoare cristalizării unui portret interior mobil")** urmează, „vociferarea" **Declarației patetice.** S-ar părea că tînărul poet, ce căutase în întîiile sale texte să-și mineralizeze în forme de o mare severitate expresia naturală, se eliberează în discursul social de eficiență nemijlocită, vastă profesiune de credință comunistă, de apărare a umanității artei. Istoricește, explicațiile acestui demers sînt numeroase și revelatoare.

Și iată că mișcarea lirică a începuturilor este reluată în **Cintice țigănești**, pe o treaptă calitativ nouă. În comparație cu nestăpînita, programatica discursivitate a **Declarației patetice** (vorbim, mereu, nu despre volume, a căror alcătuire e mult mai complicată, ci despre **etape** poetice) **Cinticele țigănești**, strînse în metrica fluentă, cantabilă a baladei de mahala, reprezintă o reacție de restrîngere a emisiei lirice. Tunătoarea filipică devine intonare în șoaptă a unui cîntec „de inimă albastră". Pompiliu Constantinescu a scris o foarte favorabilă recenzie la debutul lui M. R. Paraschivescu, precedată de un adevărat istoric al liricii de inimă albastră, pe care îl coboară din Văcărești, Conachi, Anton Pann, trecîndu-l prin experiența grandioasă a lui Arghezi, care, în **Flori de mucigai** a înnobilat **„un material și o expresie atît de dificile și de repulsive în aparență".** În tînărul autor al **Cinticelor țigănești**, criticul constata **„atitudinea unui estet, inteligent, curios de pitoresc moral și lexical, cunoscător al unei întregi tradiții de literatură de duh și expresie suburbană"** care **„păstrează tehnica unui rafinat restaurator de piese pitorești, de epocă, sau reconstituie unele momente cu multă grijă a amănuntului decorativ".**

S-a vorbit mult despre raportul Lorca-Paraschivescu, **Romancero gitan** și **Cintice țigănești**, exagerîndu-se frecvent importanța influenței exercitate asupra poetului nostru de către cel spaniol. Nu încape îndoială că acesta i-a premers lui M.R.P., că, apucîndu-se să-și scrie cinticele, cel de al doilea le avea în minte pe cele ale lui Federico Garcia Lorca (vibrant omagiat și cu constantă modestie pomenit). Părerea noastră este că, la masa actuală a ciclului, ponderea puținelor piese tălmăcite — adaptate din **Romancero** („Nevasta mîncinoasă", „Cîntic de fată neagră", „Cîntic de lună" și „Cîntic de potera") a scăzut simțitor. Mai mult, îndrăznim să spunem — și prin aceasta nu voim să trecem cu vederea valoarea elementelor de adaptare personală cuprinse în poeziile incriminate — că importantă și definitorie în **Cinticele țigănești** este partea (precumpănitoare și cantitativ) ce-i aparține în exclusivitate. Mai limpede, că aceste patru texte puteau chiar lipsi, fără pierdere gravă, din ciclu ; preluîndu-le cu forme în regulă, M. R. Paraschivescu a modelat materia lor în conformitate cu viziunea sa proprie, adaptîndu-le, cu alte cuvinte, nu doar dintr-o limbă într-alta, ci și în lumea particulară **văzută de el** în mahalaua românească. Faptul simplu că demersul său se înscrie în linia unei tradiții literare românești (s-a văzut cît de lungă e lista autorilor care au ilustrat-o, într-un fel sau altul) înlătură din capul locului orice posibilă ripostă minimalizatoare.

În fine, se poate spune că, în pofida adaptării lor la spațiul nostru geografic, cele patru poeme după Lorca sună totuși „străin" în celegere. Violența lor sumbră contrastează vizibil cu blîndețea celorlalte, unde o lume modestă, pașnică se exprimă **indirect.** Țiganii lui M. R. P. nu sînt arzătorii **gitanos** hispanici, războindu-se cu „la guardia civil", ci bieți oameni nevoiași, obedienți, care-și cîntă iubirile „arzoaie", se blestemă, se pîrăsc, visează, înfruntările cele mai sîngeroase dintre ei nedepășind vendeta măruntă din „Rică" (ceea ce nu împiedică revelarea unor profunde sensuri tragice într-un poem extraordinar !).

Este seducătoare și ideea lui Florin Manolescu, conform căreia **Cinticele țigănești** au un sens mai profund dramatic, de **parabolă** a existenței : **„Cine citește baladele lui Miron Radu Paraschivescu trebuie să înțeleagă că de fapt această carte este o reprezentare a unei lumi, violentă în raporturile ei, bună și rea în același timp, colcăind de gesturi pure și de ipocrizii".** Dramele mici și mari din pitoreasca lume țigănească ne aparțin tuturor, autorul e trist **„înțelegînd că în fața forțelor colosale care se înfruntă și se devoră, poetul nu este decît un „țigan spoitor", un lăutar în trecere prin această lume, ca truverii pe la curțile princiare".**

După **Cinticele țigănești** vine la rînd o încercare de epopee. **Cintarea României** (poema datează din 1952), interesantă prin reluarea mișcării discursive din **Declarația patetică.** Reluare curioasă, căci acum ritmurile și metricele sînt riguroase, artificios exersate, în schimb discursul, cu toate păcatele lui, e mai pletoric, mai factice, ca oricînd. Radu Popescu, în prefața la care am trimis, se ostenește pe cîteva

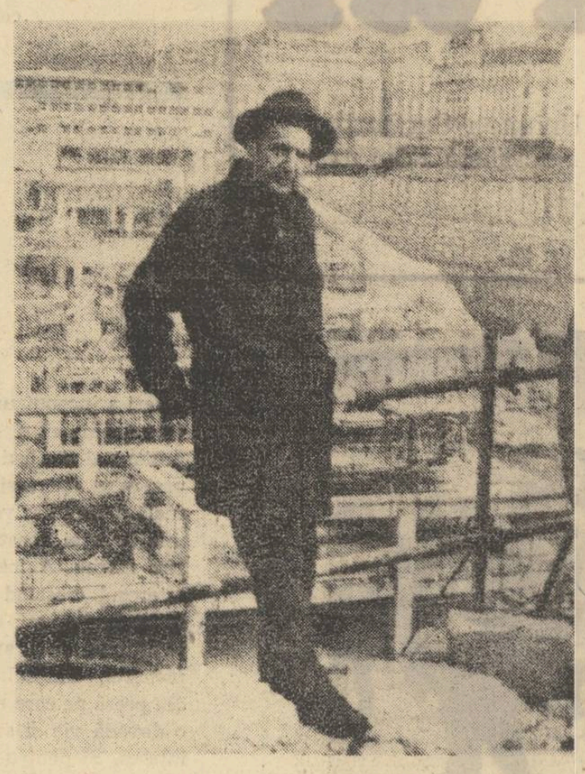

pagini să analizeze această compunere, găsind că ea **„conține o mulțime de calități strălucitoare (!)" (...) „care justifică amplu prezența ei în oricare din edițiile complete sau antologice ale operei poetului".**

Dar chiar în anii cînd se exercita cu atîta zădărnicie, Miron Radu Paraschivescu își descoperea un filon deosebit de bogat, cel al cunoscutelor sale **Laude.** Ca mișcare lirică, **Laudele** (înglobăm în ele toată poezia de formulă — cum i s-a spus — **didactică**, ce caracterizează scrisul autorului de la volumul din 1957 înainte ; într-adevăr, reluarea discursului în **Versul liber** din 1964, este, exceptînd piesele de tinerețe, diferită de cea din **Declarația patetică** sau din **Cintarea României** ; cu **Versul liber**, M.R.P. a încercat, credem, judecînd și după ce declară el însuși în „Majuscule", să scape de primejdia rutinei și abilității, la care se temea că ajunsese în elaborarea de laude. Încercare prilejuită și favorizată de contactul cu poezia lui Ungaretti, pe care l-a tradus în colaborare cu Al. Balaci. Judecate în structura lor, toate poeziile lui M. R. Paraschivescu nu vor mai fi decît **laude**, exprimate fie în forma impecabilă a celor din 1957, fie cu discursivitatea relativă, de fapt bine stăpînită, din **Versul liber.** Această apreciere o extindem și asupra culegerilor **Tristele** și **Ultimele** care, în plus, aduc împlinirea a ceea ce Magdalena Popescu numea **„vocație a firescului"**, cînd **„poetul își permite în sfîrșit să fie individul accidental, cu penumbre și sinuozități de atitudine, omul care descifrează în întîmplător și imediat prevestiri și coincidențe pentru propriul destin. Poezia lui e acum lipsită de constrîngeri și de convenția unui stil unic".**

Pentru a reda mai clar drumul liricii lui M. R. Paraschivescu, așa cum am încercat să-l simplificăm noi, vom spune că mișcarea cea mai intimă, proprie acestui autor, este apropierea și depărtarea, rînd pe rînd, de discurs. El e autorul unora dintre cele mai discursive poeme (ne referim, acum, la cele viabile) și, totodată, al unora dintre cele mai lapidare din literatura noastră. De-a lungul anilor M. R. P. s-a apropiat, cînd de polul expresiei concentrate, intens sugestive, cînd de cel al avalanșei de vocabule ce-și propun să realizeze emoția prin acumulare. Iată un exemplu de asemenea flux pătimaș (inspirat) : **„Despre acest lucru vreau să vă vorbesc / despre clipa unică, electrică, spectaculară, / cînd asemeni truverilor cu cobza de gît și spada la șold, / îmi umplu pieptul ca să-ncep cîntecul meu categoric / pe viață și pe moarte. / Se face atunci un mare gol, și-o mare spaimă, străfundă, mă cuprinde. / Privesc în toate părțile : / sînt singur. / Singur pe tot pămîntul, în toată lumea, / singur de la un capăt la altul al lumii, / de la-nceput și pînă la sfîrșit, / singur ca un osîndit, ca un luptător".** Versul e amplu, în permanentă continuare, de parcă nici-o frază nu poate fi ultima, de parcă ar mai trebui cu orice preț adăugat ceva, subliniat, nuanțat. Invers, în laudele de expresie lapidară, punctul vine degrabă, fiecare distih, strofă, vers se cere retezat în final ca o comunicare desăvîrșită, căreia orice alte adaosuri îi sînt inutile ori chiar nocive. Iată „Lăutarul", dedicată lui George Enescu : **„Cu spiralatu-i vîrf, vioara pare / În pieptul lui, un semn de întrebare. / O-mpunge-arcușul ca o codiriște : / În juru-i timpuri, spații prind să miște. / Și cum se zbate roșia lăută / E-o aripă din pieptul lui crescută".**

S-a spus că laudele lui M. R. P. sînt o formulă didactică. Plecînd de la aspecte de natură, obiectiv existente, poetul ajunge la semnificații : e o **deducere de sensuri**, unele previzibile, altele surprinzătoare. Autorul ne „instruiește", oarecum, să vedem, să simțim, să auzim, să gustăm și să pipăim în real. E un triumf senzual, sănătos, o bucurie de a poseda „pereniu" existența, în toate formele ei, o cîntare a maternității universale, în stare vizibilă sau latentă. (Un articol important a închinat acestei teme N. Manolescu : „Poet al vieții", în „Contemporanul".)

La un autor obsedat de **categorie**, de rostirea căreia nu i se mai poate găsi ripostă (în **Declarația patetică**, pentru că ideile erau atît de înalte și nobile, discursul îi părea îngăduit, ceea ce avea de comunicat fiind, prin sine, categoric) este firească înclinația spre exprimarea sentențioasă, mai mult : spre **definiția lirică.** În cărțile sale de poezie **definiția**, element tipic al didacticii, abundă, încă de la început, adevărata ei glorie începînd însă o dată cu Laudele. Lacrima este definită astfel : **„Fluid sicriu ! Cadavrul citor vise / Îl leagănă o lacrimă și moare. / Doar cît scînteie-n negrele abise. / Prin bezna cărnii, steaua căzătoare"** ; poeții **„sînt într-adevăr doar umbra, prelungirea și ecoul / faptelor voastre" (....) „Ei sînt tăcerea care creează sunetele, / Mișcarea prin care durata se măsoară"** și **„în neființa morții nici nu sînt / Decît protestul florii pe-un mormînt"** ; colbul : **„acest mesager prin care pămîntul își începe invazia tăcută"** ; florile, care vin din pămînt **„pentru noi, orbii din fund / Ele sînt periscoape"** ; cărăbușii : **„tăciuni din incendiul verii"** ; cămașa de forță, într-o zguduitoare poezie : **„Veșmînt inteligențelor de gală / În minios și despletit avînt, / Tu implinești ținuta ideală / A duhurilor rupte de pămînt".** Sînt numeroase poemele-definiții, precum „Fotografie" : **„Cicatrice pe-un cîmp de hîrtie / De trecerea mea lăsată / Cu-a umbrei complicitate / Neprihănită pată, / Stafie / A clipei scăpate de moarte / Fotografie / Cenușăreasă-ntre arte / Ca fluturii, crinii / Document al luminii".**

Una dintre cele mai înalte exprimări ale liricii lui Miron Radu Paraschivescu, pentru noi o adevărată cheie de boltă a concepției sale despre lume, este „Mărul", un antologic poem — definiție a permanenței eterne a Vieții în univers prin maternitate (ecou la acel „l'amor che move'l Sol e l'altre stelle" dantesc) : **„Privește acest măr : e mai aprins / Decît obrazul tinerei fecioare, / Al cărei braț gingaș îi l-a întins / Ca ramura din pom, fremătătoare. // Sămînța prinsă-n carnea lui adîncă / Își împlinește calma strălucire, / Cînd el, tăcut, spre lume își aruncă / acea egală, pașnică privire / A unui astru viu care străbate, / Pe largi orbite, biruite spații, / Născind prin sine timpurile toate / Sub semnul unei certe gravitații. / Asemeni mumei tinere ce știe / Că-n arcuirea pîntecului poartă / Durata unui timp ce o să vie / Prin coapsa ei, boltită ca o poartă".**

Ilie CONSTANTIN

Ultimele

Nu, nu i-a fost dat poetului Miron Radu Paraschivescu să ajungă la acea ultimă Thule a somniei, la timpul îngăduitor al senectuții în care, eliberat de povara și de răspunderea dublă a trecutului și a viitorului, să rămînă suspendat într-un prezent indefinit, precum însuși părea să-și propună în acea Prefață din 2 noiembrie 1970 la volumul de versuri pe care-l pregătea la Ultimele : *„Bătrîn, în fine, să-mi mai fac iluzii / Despre ce-a fost ori cum putea să fie, / Scăpat de optative și gerunzii / Și toiănit în dulcea sindrofie / A viselor..." Blîndă, insidioasa ispită a oboselii, a părăsirii cîmpului de luptă cu armele lui, în zadar îi dădea ocol poetului, în zadar căuta să-l subjuge. Chiar atunci cînd acesta, într-o oră de slăbiciune, părea să-i cedeze, de fapt — cu șiretenie — triumfa asupra propriei osteneli. În chiar clipa mărturisirii unei atracții pe care sfîrșitul o exercită asupra lui — „Dispar ca orice — oaste degradată, / Sătulă să mai lupte și să moară, / Încerc nebănuita voluptate / A toculul uitat în călimară" — el repeta gestul inmuierii toculul în cerneala neistovită. Toamna acelor versuri cu care se deschid* Ultimele *era, ca și aceasta pe care poetul n-o mai vede, „aurită și amară". Imaginea sa întomnată, ultima, nu este însă aceea a unui om sfîrșit. Nu poate fi sfîrșit poetul care, pînă la ceasul ultimei sufleri, păstrează vie intrinsul rîvna întru descoperirea poeziei.*

Nu a poeziei celor mari și consacrați. Cu aceștia socotelile ultimului Miron Radu Paraschivescu erau încheiate. „Ce mult v-am iubit pe toți! / Și cum v-am mai dat / Tot timpul și creierul meu! / Iar voi / Cu niște proxeneți odioși / M-ați tîrît pe maidane și prin hățișuri / Și spunîndu-mi la povești, / Făgăduindu-mi nemurire ca zeu, / M-ați viciat pînă-n măduva oaselor / Și m-ați reintors la maimuță". Așadar, nu către cei mari ci către cei mici, cei tineri și necunoscuți se îndreaptă fervoarea lui Miron Radu Paraschivescu: „...nu-i mai iubesc și nu-i / Mai citesc decît / Pe cei mai tineri și pe cei / Mai mărunți / De la care nici o deceptie / Nu-mi va fi (cred) / Insuportabilă". Dar ce inseamnă această disponibilitate a inimii, generozitatea poetului senior pentru juniorii săi, entuziasmul pururi prompt dacă nu contrariul însuși al acelei mulcome bătrînețî în care Miron Paraschivescu se vedea intrînd și pe care a refuzat-o preferind moartea?

Ultimele sînt o probă de vitalitate poetică, de promptitudine în convertirea experiențelor în poezie. Miron Radu Paraschivescu a fost un poet al circumstanțelor, poezia sa este ocazională, în sensul plenar al cuvîntului. Asistă în 1953, la spectacolul pe care i-l oferă colonialismul la Porta-Prince și iată-l vărsîndu-și obida într-un lung poem. Undeva în lume e lezată libertatea, și iată-l pledînd: „Nu cred în libertate cît nu e-a tuturor." Alegerile la noi în țară iscă un Manifest electoral. *Altădată poetul întreprinde lauda armelor și uneltelor, dar mai presus de orice a omului activ. „Cînd omul și armele lui / Cel care-a știut să adune / Pe limpezi si tainice strune / Din lira întoarsă ca un brat de gutui / Un cîntec pe veci să răsune". Valorile morale îl fascinau tot mai mult pe poetul care inainta in virstă. Prompt în judecăți, el nu se sfia să ia atitudine în tot ce privește demnitatea chipului pe care-l ia omul cu fiecare gest al său. Un asemenea gest — acela al coborîrii pămîntenilor pe lună — îl emotionează ca o naștere. Le închină cosmonauților un lung poem.* Dintr-un 21 al lunii: *„...Și mă gîndeam chiar că, în fine, ei s-au născut / Din această perpetuă împerechere: a duhului poeților cu veșnica lor iubită, Selene". Iubirea, desigur, e o supremă ocazie. Poetul nu se teme, în preajma femeii, de folosirea retoricii celei mai evidente. Nu e nimic exagerat, o știa prea bine autorul ironic — sentimentalelor romanțe, în țipătul amoros, cît timp acesta irumpe dintr-o inimă prea plină. „Iubiți-le, iubiți-le, femeile!". Poetul pare să se parodieze pe sine , dar nu, e dincolo de parodie. Două poezii, printre* Ultimele, *te incintă asemenea melodiei de mult nemaiauzite a unei caterinci ce repetă eterna melodie a dragostei primite și răsplătite. Ele sînt datate „Jebel, 1968" și, „amintiri ale unei idile dobrogene", au intr-insele ceva din aroma ierburilor țepoase ca și din aerul ,galeș al amurgurilor acelui colț de țară. „Iar printre brusturi și legume / Pe roase cuime, la Cetlagea, / Un smeuriu apus de lume / Din zarea lîncedă curgea".*

Nu putea să lipsească nici din acest ultim volum al poetului Cinticelor țigănești *o pseudoromanță „marină". Nu știu dacă Miron Radu Paraschivescu a iubit ori nu circul. Dar nu incape îndoială că arta sa din aceste „cintice" este congeneră cu aceea a circarilor, cu umorul, cu afectele întoarse pe dos, cu marea parodie a clovnilor. Mim al eternei trivialități, poetul acestei false romanțe, avînd inevitabilul refren „Ah, amor, amor! / Ce vis usor, / Amăgitor..." joacă, cu masca dublă, lăcrămoasă-zimbitoare pe față, jocul Marelui Caraghioz.*

Pînă cînd, ultimul joc se intrerupe. Aura marei tăceri se simte în unele poezii. Dar Ultimele *nu sînt, intru nimic confesiunile unui om din care viața se retrage. Pînă la urmă fervoarea poetului, a cuvîntătorului rămîne intreagă. Nu spune el intr-un* Omagiu lui Giuseppe Ungaretti, *vorbind despre sine: „Nici o tăcere / Nu îmi corupe / Bucuria"?*

Nicolae BALOTĂ

Accentul urgenței

Pe la 18 ani, adică prin 1937, pasionat de pictură urmăream cronicile de artă ale lui M.R. Paraschivescu în ziarul „Timpul". Așa am început să-i cunosc scrisul plin de nerv și francheță, îndrăznet și totodată nuanțat, cu o anumită iuteală în exprimare dar nu pripit ; se simțea totdeauna în scrisul lui accentul unei urgențe. Accentul acesta i-l punea însemnătatea, la el, a credinței. M.R. Paraschivescu era contrariul unui sceptic, dar nu mai puțin și contrariul unui fanatic. Avea pasiunea adevărului și considera că a nu-l afirma de îndată ce crezi că l-ai aflat, e un fel de trădare. Era unul din acei oameni care nu pot cu nici un preț răbda neadevărul și tind din toată ființa lor să-l stîrpească ; ei izbutesc prin stăruința lor necontenită să-l împuținеze efectiv, ceea ce e, de cînd lumea, biruința perpetuă (și poate singura) a conștiinței umane.

Omul acesta a fost un ostaș al generozității. Ca atare era nu rareori necruțător și violent ; aceasta era la el o pornire firească dar și o atitudine deliberată, fiind convins că toleranța față de felonie și minciună ajunge, cu sau fără voie, să se împotrivească libertății (care pentru el nu era o noțiune abstractă ci o condiție existențială, un sentiment profund, legat organic de putința de a iubi).

Aveam prieteni și cunoștințe comune dar nu l-am întîlnit decît odată. Era cu cîteva zile înainte de ultima lui plecare la Paris și cu puține luni înainte de cealaltă ultimă a lui plecare. Venise însoțit de soția lui la editura „Cartea Românească" să predea romanul lui Malraux **La voie royale**, pe care-l tradusese cu pasiune și scrupul. E una din cele mai lucide cărți despre moarte. Iar el, M.R. Paraschivescu, bărbatul scund, elegant, cu mîini delicate, aproape fragile, avea pe față semnul inefabil al întunecatei și iminentei scadențe. Cred că știa.

Cu mai puțin de o lună înainte, același rac ascuns îmi asasinase partea cea mai bună a vieții, pustiindu-mă pe totdeauna. Am schimbat cu M.R. Paraschivescu puține și banale cuvinte de politețe, el cu indiferența gravă a celui pentru care timpul încetează, eu cu indiferență simulată și cu sentimentul că-i sînt, fără știrea lui, nespus de apropiat : l-aș fi strîns în brațe pe bărbatul acesta firav și somptuos, pornit prea repede pe „calea regală".

Alexandru PALEOLOGU

Neisprăvitul acela...

La 19 ani, în 1942, cînd am intrat în redacția ziarului Timpul, *firește, lipsea libertatea presei. Firește? Ce exemplu penibil... Nenumărate publicații, discreționar suprimate prin actul de guvernămînt al lui Octavian Goga din 1939, nu mai apăreau. Un poet făcînd asta... Sugruma cel ce cunoscuse împilarea. A fost prețul a tot ce înțelesese? Ușă a cîtor abuzuri, excese și nenorociri ulterioare, gestul acela, pentru o societate, pentru o națiune, pentru o cultură așa de tînără încă și de fragilă, încît n-ar fi trebuit să-și îngăduie niciodată luxul botniței, arestarea cuvintelor conștiinței, separarea prin forță a dreptului de opinie, obstaculareа datoriei de participare morală. Cum să mai poată fi iubit un scriitor după aceea?*

În redacția Timpului *și apoi, în 1943 — 1944, în aceea a* Ecoului, *Miron Radu Paraschivescu conducea pagina de literatură și artă, care a fost concomitent o pagină politică. Dar niciodată Mircea Grigorescu, directorul celor două ziare, nu l-a controlat, nu i-a impus ceva, nu i-a cerut să nu publice ori să publice cutare om sau cutare material.*

Afară de colaboratorii externi, care au devenit la un moment dat pepinieră, redactori n-am fost mai mulți de 4 — 5, cu Miron la un loc. El nu mai este. Marin Sărbulescu, masivul — cum îi ziceam cu toții, în glumă — nu mai este. Alții mor 30 — 40 de ani mai tîrziu. Au mai rămas cîțiva. Ca să nu constat uimit, pe urmă, că a fost vreo omitere, nici nu-i mai amintesc. Știutorii acelor zile îi știu.

Pe atunci zilnica prezență în redacție nu era obligatorie. Dar climatul redacțional era așa de ademenitor, atmosfera lui molipsea într-un atît de mare grad, chiar în acele vremi peste care războiul adusese apăsarea și uritul, că sufereai ca de o auto-ofensă, ca de o durere acută cînd cine știe ce întîmplare te împiedica o dată să lipsești de la redacție, unde îți și scriai articolele. Azi, obiceiul acesta de a scrie în redacție, pe coapsa celui mai fierbinte eveniment, sau direct în tipografie, a dispărut.

Pare-se că primul și cel mai de neuitat lucru cu care am rămas de la Miron, noi colegii săi tineri de atunci, a fost să aflăm și să amintim tuturora, prin scrisul nostru, că libertatea presei murise și că libertatea aceea trebuie să reînvie. Cu noi, cu literele, cuvintele, propozițiunile noastre. Dacă și cît se va putea.

În măsura în care poezia și restul paginilor lui Miron Radu Paraschivescu conțin o semnificație, semnificația aceea trebuie începută de aici: de la cultul libertății presei.

„Neisprăvitul" acela de Miron, care a scris un poem intitulat Un neisprăvit, *scrisese: „Ei nu, n-am terminat ! / Mai am de vorbit acestei nații ... / Mai am să-i învăț pe oamenii mei / Lupta pentru libertate".*

Cenzura vremii făcea alergie la cîteva nume. Ale noastre se numărau printre acelea. Oi negre. Ajunsese să conteze mai mult cum semnezi, decît — uneori — ce scrii. Destul să fie întîlnit un nume indezirabil, că materialul se oprea. Automat. Fără explicații. În fiecare cută a frazei li se părea că pîndește o capcană, o aluzie, un echivoc. Ne-a amuzat să vedem pînă unde merge forma lor de reflex condiționat și de cîteva ori am recurs la tertipuri. Sub semnătura cîte unuia dintre noi, le trimiteam articole copiate întocmai din presa aliniată și avertebrată. Desigur, nu chiar pe cele mai rușinoase. Erau cenzurate. Fără să-și dea seama, ei interziceau materiale apărute relativ recent și aparținînd unor fideli, unor docili, unor obedienți ori fanatici fabricanți de normative ai lor înșiși, pagini pline de sosurile dragostei pentru oficialitate. Credeau că-i luăm în deridere scriind așa, dar nu-și dădeau seama că de fapt lor așa le plăcea să se scrie, nici că tot ei citiseră și aprobaseră aceleași gargariseli. Destul să fi venit de la noi, că le opreau, convinși că îndeplinesc un rol social, că servesc mașinăria unei cauze, cînd nu erau în definitiv decît ridicoli... Le-o aduceam uneori la cunoștință, atît lor cît și adevăraților autori ai articolelor. Asta le stîrnea iritarea, se certau între ei, ne urau insuflt — și unii și alții.

Înaintam alte dăți cenzurii propriile noastre articole, neiscălite însă. Detaliul suspiciunii lipsind, ele se întorceau cu viza succesului: bun de tipar. Adăugam iscăliturile și le publicam. Surpriză. Iesea totdeauna scandal. A doua zi eram chemați la cenzură, zbîrniîau telefoanele, se rosteau avertismente, ordine, verdicte. Furia cenzorilor sau a celor de peste ei peste cenzori îmbrăca toate formele grotescului, de la ilogic pînă la disproporție, compătimire sau jale. Îi enerva cumplit că se poate glumi pe tema lipsei lor de inteligență, de memorie, de pricepere și chiar de... conștiinciozitate. Erau niște funcționari opaci, răi și acri, care își înșelau atît stăpînul cît și opinia publică. Rezultatele se știu... Pentru ei, un adevăr căpăta valoare, putea să instige, numai în funcție de emitătorul său, altminteri el urma cenușiul curs al frazelor demontetizate. Aici poate că aveau mai multă dreptate decît îi ajuta însăși încheierea lor să presupună: căci nu e totuna să spună cinste hoțul sau omul cinstit, cînd știi că sub același cuvînt există — ca ințeles — mii de pui, protejați de o epidermă altfel zdrelită de fiecare investigator.

Întreagă bătălia aceea, nu eliptică de o strategie a sa și de o mică însă ingenioasă știință a eroziunii nervilor celulali, o eroziune progresivă, era condusă cu tact de Miron Radu Paraschivescu.

Iar un alt aspect al ciocnirii cu pîrghiile aparatelor de opresiune, un alt aspect al cîștigului de cauză s-a datorat în parte și argumentului numeric folosit în crearea surprizei. Prin descoperirea și publicarea, spuneam, a foarte multor talente noi, fiecare încercînd cu furniturile, cu impetuozitatea, cu predicatele acelorași convingeri asaltul unei societăți și așa minate, s-a creat impresia completoare a unui pericol în ascensiune, amenințînd concentric și devenind pe de o parte opinie publică, pe de alta obsesie. Vaporul întreg părea de pretutindeni perforat și alte spărturi, oricînd supozabile, ceea ce panică, populau spaima timonierilor. Nu mai era vorba de cenzurat cu frecvență doar 4 — 5 ziariști. Asta se făcea cu o severitate impecabilă. Trebuia să întîmpini acum un bombardament de valuri, pe o mare a cărei hulă nu promitea să mai înceteze curînd.

Pagina o doua a Timpului, *pagina a doua a* Ecoului *au depus în deltele și pe litoralele literaturii noastre un atît de considerabil număr de condeie pînă atunci necunoscute, însă cărora nu le lipsea nici cultura, nici vocația, nici elanul incisiv și limpezimile orizontului, încît numai gestul reamintirii lor — destule ilustrînd literatura de după război și de azi — ar grăi concludent și conturează moralele dimensiuni ale unui gest de conștiință.*

Dar important e altceva: că mesajul lor, al tuturor condeielor acelea de la sfîrșit de noapte și început de zori, avea un conținut, iar conținutul acela era pe cît de ferm, pe cît de angajant și uman, tot pe atît de inteligibil. Deoarece fiecare știa deopotrivă și că libertatea presei fusese ucisă și că libertatea presei nu poate fi ucisă.

Ion CARAION

Pagini omagiale

miron radu paraschivescu

– 60 de ani de la naştere –

Ipoteza neverosimilă

Încerc să mi-l închipui pe Miron „dincolo" şi nu reuşesc. Ce rost şi-ar putea el găsi în Cîmpiile Elizee, unde, dacă acestea există, sigur că a ajuns ? E adevărat că-i plăcea cadrul rustic, să umble prin iarbă moale şi să îngrijească pomi fructiferi; de aceea se stabilise la Văleni; căzuse chiar odată dintr-un copac, exercitîndu-şi o asemenea îndeletnicire bucolică.

Dar Miron nu era omul oţiului horaţian. Din micul lui domeniu îşi făcuse o poziţie fortificată, care să-i permită ţinerea în şah cu succes a vieţii noastre literare. Nenumăraţi debutanţi îi aduceau spre lectură manuscrisele, deşi nu avea nici o revistă şi nu conducea nici o editură; zeci de tineri poeţi şi prozatori îl vizitau, căutîndu-i prietenia; urmărea cu o participare, niciodată blazată, tot ce se petrecea în lumea scrisului; nimic nu-l lăsa indiferent; se entuziasma, se amuza, se indigna, împărţea felicitări şi mustrări. Ca un senior rebel, care n-a renunţat nici o clipă să-şi facă simţită prezenţa în viaţa publică, Miron ducea numai aparent o existenţă retrasă.

Cum s-ar împăca spiritul lui efervescent cu calmul absolut al Cîmpiilor Elizee ? Ce prilejuri ar mai avea să-şi îndese peste urechi uriaşa sa cuşmă ciobănească, să ia băţul noduros cu care se apăra de cîini şi să pornească prin nămeţi spre a cere socoteală unui redactor pentru că i-a omorît *„Povestea Vorbei"* ? Cine i-ar oferi materialul inedit cu care să-şi continue voluminosul *„jurnal"* ?

În Cîmpiile Elizee nu există nici nămeţi, nici redactori poltroni şi n-au loc nici evenimente. Cum să-şi umple Miron timpul ?

Să scrie ? Dar lui îi trebuia pentru aceasta larma tumultuoasă a faptelor omeneşti care să-i smulgă *„declaraţii patetice"*. Cui să-i spună el acolo *„bună ziua !"* ca o veste extraordinară, ca un mesagiu subversiv, ca o lozincă incendiară, cînd timpul e oprit şi soarele nu apune niciodată ? Cu care mori de vînt să se bată acest modern Don Quijotte ? Pentru cine să rupă lănci ? În lăcaşul preafericiţilor mielul bea liniştit apă din acelaşi vad cu lupul şi nici un ecou al vaietelor pămîntene nu trece peste Ereb.

Ce să facă atunci Miron ? Să deschidă un cenaclu ? Să-şi scoată în sfîrşit revista mult dorită ? Mă tem că şi acest vechi vis al său i-ar apărea „dincolo" fără sens. Marea plăcere a lui Miron era să descopere tinere talente necunoscute, să le fie el naşul literar. Dar în Cîmpiile Elizee, sub umbra ramurilor de mirt, zac tolăniţi numai autori nemuritori. Pe cine să „lanseze" aici ?

Nu-l văd nici complăcîndu-se într-o astfel de ambianţă prea distinsă. Unde e Rică ? Unde e Hanny ? Unde e „neagra ţigănie" şi cîrciuma lui Costică din Hotar ? Unde se aud plîngînd „viorile nebune" ? Unde flutură basmale roşii şi dănţuiesc fetele subţiri şi oacheşe sub văpaia lunii ? Apoi, pînă şi peisagiul cel mai paradisiac nu i-ar putea alunga din suflet sentimentul exilului. Raiul lui Miron a fost mereu colţul de pămînt românesc pe care s-a născut. Oriunde s-ar afla, mii de fire n-ar conteni să-l tragă încoace. Cum ar putea Miron trăi fără Bucureştii săi iubiţi, cu „parfum de domnişoară" ? Cît ar răbda el să nu vadă marea noastră, dealurile şi prunii de acasă? Ce forţă ar fi în stare să-l împiedice a bate, iar şi iar, drumurile ţării pe care le-a cîntat cu atîta foc ?

Hotărît, Miron nu se află în Cîmpiile Elizee. Sînt sigur că voi primi, zilele acestea, un telefon de la el şi am să-i aud iar glasul cu inflexiuni muiate, întrebîndu-mă : *„N-ai făcut, domnule, cumva, rost de ultima carte a lui Malraux ? Trebuie să o citesc neapărat"*. Sau îl vom vedea, deodată, intrînd pe poarta Uniunii Scriitorilor, cu mersul său tîrşit, parcă ar purta tot timpul galoşi, cum a observat atît de plastic Marin Preda.

Miron a rămas, pot să jur, printre noi. A dat pe undeva de alţi tineri scriitori neştiuţi şi le veghează acum ieşirea din ou ca o cloşcă grijulie ? S-a închis în casă şi compune o suită la *„Cîntarea României"* ? E înhămat la tălmăcirea încă a unei epopei, după Pan Tadeusz ? Nimeni nu poate să spună precis.

Vă asigur însă că se află în mijlocul nostru, chiar aşa nevăzut şi neauzit. Amintiţi-vă cuvintele lui din *„Declaraţia patetică"* :

Eu sînt aici pentru voi toţi.
Pentru această zi sînt eu aici
Şi pentru nimic în lume n-am de ce plînge.
Sînt doar atît de fericit :
apă, văzduh, soare şi pămînt
toate se rostogolesc la picioarele noastre
Şi alături de mine, de umărul meu,
voi toţi, nenumăraţi,
cei pentru care cînt şi care mă ascultaţi,
voi toţi cărora vă spun acum
odată mai mult:
Bună ziua !"

Şi Miron — o ştim — şi-a ţinut totdeauna cuvîntul.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

Prima

Singurătate, noapte înstelată,
Parfum de busuioc şi de răşină,
Un greier toarce iarba înlelată,
Pierind sfios în liniştea deplină.

Ca dintr-o veche carte prăfuită,
Imagini stol mi se năzar acum
Cînd luna, o gondolă aurită,
Îşi taie calea printre nori de fum.

(Din „PRIMELE", 1926—1932.)

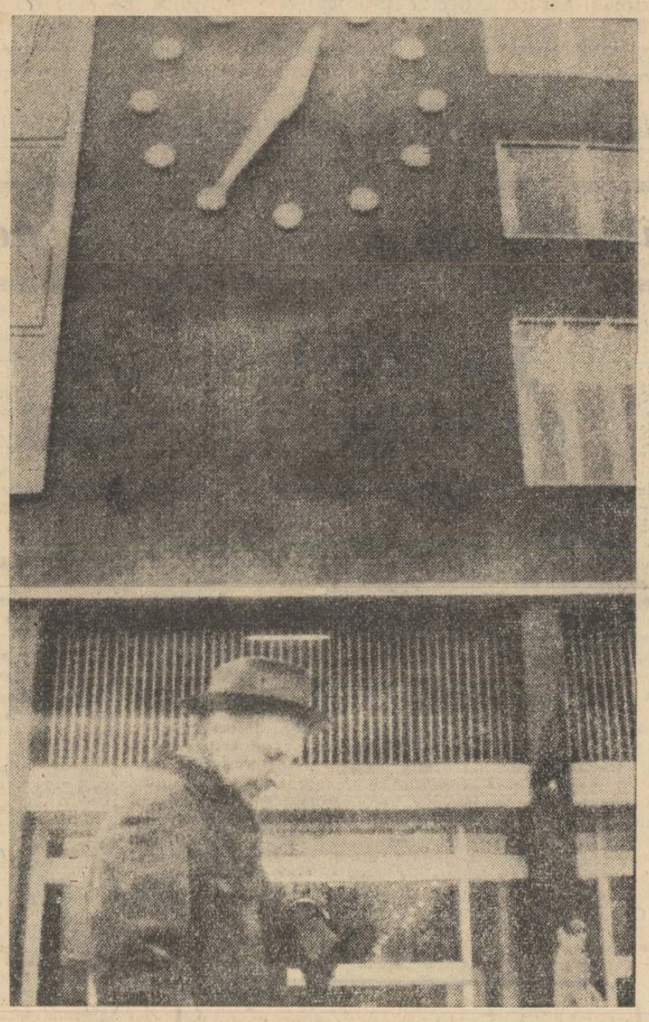

„Eu nu sînt decît ecoul şi (uneori) prevestirea faptelor voastre"

Copilărie

Copilărie crudă, tot raiul tău uitat :
Un car purtînd recolta grădinilor în el,
Re'nvii deplină iarăşi, ca-n arcul de oţel
Al unui orologiu stîrnind, cînd sferturi bat,
Un timp ce nu-l încape cadranul său rotat.

Imagini migratoare, în stol foşnind aripi,
Întoarse dintr-al undei fior în ochiul clar,
Cum steaua roabă pietrei se mîntuie-n amnar
Fiţi doar secunda primă ce, ştearsă de pe chip
Egal se contopeşte în ceasul de nisip.

(Din „TRISTELE").

După „Ultimele", „Primele"

Întorcîndu-se din ultima s-a călătorie în Franţa pe pămîntul patriei, Miron Radu Paraschivescu se integra, cu toată fiinţa, pămîntului patriei, începînd cea mai lungă călătorie din viaţa sa. El a dorit să se învîrtă în cosmos, înrădăcinat în aceste locuri şi acum, alături de noi şi totuşi departe, ne priveşte dintre stele. Între **Primele** versuri ale multor poeţi de azi şi **Ultimele** ale sale se adînceşte acum o prăpastie şi începe să fluiere vîntul. De dincolo de aceste „Ultime" un om adevărat iese din ramă şi se apleacă spre noi, care mai rămînem încă adunaţi la o rotundă „Poveste a vorbei"

Îi plăcea să descopere talente, fiind în această privinţă un căutător de comori întîrziat, aplecîndu-se cu o infinită grijă chiar peste mormane de cioburi, numai să nu se piardă cumva banul cu efigie de aur şi fibula preţioasă ce s-ar fi putut ascunde virtual în ele.

Aş fi curios să ştiu ce gînduri despre literatura noastră zac acum în sufletul său mare, pus la temelia firelor de iarbă. Nu m-aş mira să aflu că nu a încetat să citească, să aibă păreri, să se bucure şi, din cînd în cînd, să rîdă homeric. Spre Văleniі de Munte încă mai continuă să se îndrepte atîtea foi scrise de începători în poezie românească.

Iubite domnule M.R.P., în toamna asta foşnitoare de propriile-i foi, poate îţi mai arunci măcar o clipă peste ele ochii dumitale deveniţi dintr-odată metaforă.

Marin SORESCU

Prefaţă

O, cartea mea, trudesc de ani de zile
Ca să te văd ieşită la lumină,
Spunînd doar ce-ţi pluteşte peste file,
Ca frunza despre muta rădăcină.

În locul unde ai să crezi că-s eu,
Vei fi tot tu, acel ce mă citeşti,
Ci unde simţi vorbind poporul meu,
Şi glasul meu aş vrea să-l deslueşti.

Iar viersul meu, de n-are strălucire,
Doar ce-i firesc într-însul eu cîntai ;
Că e ştiut : cuvîntul de iubire
Mai mult în şoaptă, nu strigat, ţi-l dai.

(Din „LAUDE ŞI ALTE POEME")

Patru silabe

De ziua ta, Miron, ţi-aş fi trimis o telegramă şi o floare. Sau, poate — ca de atîtea ori — veneam amîndoi la tine să te îmbrăţişăm, în casa voastră cu miros de mere.

Cîtă linişte e în curtea cea mare, sub pomul unde ne citeai atunci, filele scrise ieri sau astănoapte, în vreme ce privirile ni se înfundau în ceaţa lui septembrie, pînă departe pe malurile Teleajenului Vălenilor de Munte, peste frunzişul ruginit al toamnei abia începute...

Şi „Laude" şi „Tristele" şi „Cîntice ţigăneşti" şi versurile împlinirilor patetice răsunau de ecourile tinereţei tale. Urcă în ele, toate năzuintele omului, ale noastre ale tuturor, fluturînd în ele steagurile libertăţii care chemau ieri la asaltul cel mare şi cheamă azi pe schelele visului.

Dreptate, o lume mai bună, libertate.

E mult de atunci, de cînd condeiul tău a terminat neuitata „Scrisoare într-un pachet de alimente". *Ţi-aduci aminte ?*

„Şi fiindcă am pomenit de închisoare
şi de libertate,
o să vă amintesc (fiindcă, desigur o ştiaţi dinainte,)
că oricare din noi ar spune că e liber.
minte :
şi eu care privesc cerul întreg, acuma,
cînd umplu pagina scrisorii
ca şi voi care-l vedeţi numai din
curtea închisorii."

Atîtea sensuri profunde ai dat cuvîntului, tu — poet al libertăţii. Pentru tine şi pentru noi toţi, care mergeam în aceleaşi rînduri, libertate însemna socialism, însemna demnitate, însemna umanism, la fel cum înseamnă şi astăzi şi mîine.

„Nu-mi trebuie nici floarea, nici vinul!
Nici o zare
N-o să-mi încînte ochiul ce-ntr-una-l
vreau închis
(Oricît, din desnădejde, mi l-aş holba
de tare)
Cît nu e libertatea a tuturora floare..."

Miron Radu Paraschivescu, poemul şi versul tău rămîn de strajă libertăţii.

„Oamenii mor şi se nasc pentru tine,
oamenii se bat şi se înfrăţesc pentru
tine,
Libertate...

Patru lovituri solemne ale destinului anunţă nemuritoarea simfonie a lui Beethoven, a bucuriei şi frăţiei între oameni.

Patru silabe şoptite — ai spus, abia îngăimate dar pline de vigoarea credinţei, la despărţirea ta de Lena, de noi toţi şi de lume :

Li-ber-ta-te !

Îmi sună şi acum în minte ultimul tău cuvînt pe care l-ai şoptit: Ca un ciocan, patru silabe, ca un ciocan, îmi lovesc tîmplele.

Dorina RĂDULESCU

Poet al descoperirii şi al mirării

L-am cunoscut în toamna tumultuosului an 1946, la **Pagina Culturală** a ziarului **Scînteia,** unde eram amîndoi cam prea romantici redactori. A protestat foarte emoţionant pentru un articol al meu despre **Renaşterea italiană** care nu putuse să fie publicat şi s-a apropiat atunci de mine cu toată încărcătura lui de umanitate. Aveam să-i fiu un leneş, ocazional colaborator la **Revista literară,** iar cînd se întorcea de la Cluj, unde lansase ca viitoare stea **Almanahul literar,** eram dintre „bucureştenii" pe care dorea să-i revadă. Îl însoţeam la spectacole (am fost, desigur, nu multă vreme şi cronicarul dramatic al **Scînteii** !) şi bucurîndu-mă de prezenţa lui, considerăm atunci că prietenia între bărbaţi însufleţiţi de aceleaşi aspiraţii, este cel mai mare dar al vieţii. Pentru mine el era poetul care se elibera mereu de formule şi şabloane, care nu se putea clasifica în dimensiunile tiparelor rigide ale criticii. Scrisese un poem de mare frumuseţe interioară, vibrînd cu puritatea focurilor diamantului, intitulat **Pădurea cu sombre.** Aş vrea să şi-l mai amintească şi altcineva. Atunci a fost comentat cu patimă şi cu pasiune. Voci puternice, astăzi stinse, pierdute în evanescenţe, îşi mărturiseau stranie impresie în prezenţa unei asemenea decantări pure de poezie. Nu voi putea uita imaginile dilatate ale acelei moderne poezii. Subiectivismul dogmatic nu putuse adera la contorsionarea sînceră, la alchimia versurilor lui Miron Radu Paraschivescu.

Poet al emoţiei totdeauna el a avut divina facultate a descoperirii şi a mirării, caracteristice primordiale ale marei poezii. La el a existat şi inepuizabilul fond de vise. El a pătruns în profunzimi, săpînd în vastele straturi ale realităţii, depărtînd vălurile dense care o înconjurau. Impresionismul său lucid se baza pe contemplare şi pe coborîrea introspectivă în analiză. Natura umană şi-a transmis către acela care o asculta vibraţia plenară a sonurilor sale adînci. Poezia lui a putut să fie străpunsă şi de spada neliniştii care intuieşte taine în univers, de la firul de iarbă şi pînă la stea. Imaginaţia sa extrăgea simboluri din poezia Cosmosului dar şi din realitatea imediată. Totdeauna simbolurile sale erau primordiale iar descifrarea lor era echivalentă cu bucuria de a le fi împărtăşit. Nu era nevoie de ascensiuni decît pe trepte interioare pentru a-i fi alături. Nici meditaţia lui nu se putea ordona în tipare rigide, dar condiţia ei, aparent ondulatorie, s-a înscris sub steaua lucidităţii. În faţa uriaşei realităţi care este moartea, vocea lui Miron Radu Paraschivescu a invocat solidaritatea umană. Pentru el etica superioară era determinată de comportamentul omului faţă de colectivitate şi totdeauna însufleţită de un sens puternic de unitate.

El a cîntat şi conştiinţa umană a colectivului, unind arta cu socialul, pătruns de luminile şi de reverberaţiile acestei noi lumi. El a putut înţelege şi caracteristicile puterii suficiente a solitudinii şi contemplaţia. Miron Radu Paraschivescu a fost parcă totdeauna în aşteptare. Se desăvîrşea trăind în dimensiunile unor legi de bunătate şi de umanitate. Privirea lui asupra Naturii şi a lumii a fost circulară. El a sigilat-o cu pecetea vieţii sale de umbre şi lumini.

Au trecut opt ani de la încheierea colaborării noastre la aspra sarcină de traducere a versurilor lui Giuseppe Ungaretti. Sunt înfiorat de emoţie şi astăzi cînd îi recitesc în postfaţa volumului de tălmăciri comune cuvintele pe care mi le adresează ca unui tovarăş, poet şi prieten. Căci Miron Radu Paraschivescu a fost în primul rînd un mare prieten al nostru al tuturor şi nu numai marele poet.

Închei aceste rînduri prin versurile **Bunului rămas,** sintetic şi de cristal poem, prin care Giuseppe Ungaretti defineşte esenţa poeziei sale şi a lumii. Ele pot fi semnate şi de Miron, care şi-a surprins, în lungile noastre convorbiri, profunde contingenţe cu arta marelui italian.

Iubite
prietene
poezia
este lumea, umanitatea
propria viaţă
înflorite prin cuvînt
limpedea minune
a unui ferment delirant.
Cînd găsesc
în tăcerea aceasta a mea
un cuvînt
el e dezgropat din viaţa mea
ca dintr-un abis.

Alexandru BALACI

Îngemănata frumuseţe a spiritului său şi a patriei care l-a zămislit

„La sinistre digue de la mort aligne les syllabes de mon nom"
Georges BATAILLES

Că nu ştiu cînd şi cu ce prilej — grande mortalis aevi spatium — l-am cunoscut pe Miron Radu Paraschivescu, nu trebuie să mi se pară ciudat; gîndul ce creşte în mine încet şi cu îndărătnicie ca o stalactică, pentru cît îmi va mai fi ursit a trăi în fiinţă şi, de mi s-ar hărăzi nelegitimul primogenit, în timpii, deasemenea, viitori, a-l purta — herb de fală „cu turnul abolit" — pe scutul în patru cartiere al unei nonşalante stirpe de svăpăiaţi ai avangardei — politice pentru că literare — e că-mi păruse, ca în portretul matein al unuia din asfinţiţii Crai „un prieten de cînd lumea şi adesea chiar un alt eu-însumi". Să slujim, aşadar, cerînd mijlocirea, cum Pantazi pe al Domniţei Smaranda, noi duhul lui Mateiu Caragiale (pe care l-a iubit şi căruia i-a închinat în anii tinereţii o, necunoscută şi de negăsit astăzi. „Încercare de sinteză critică"), „în paraclisul patimilor rele, (cu) cei trei Crai, mari-egumeni ai tagmei prea-senine, pentru cea din urmă oară vecernia, vecernie, mută, vecernia de apoi", Dar dacă „răscumpăraţi prin trufie", „redobîndirea" noastră profană şi cu cît mai sacră, va fi fost, tot atît şi mai mult, însumarea sub cuşmele frigiene ale agresivelor ecvaţii de visare şi acţiune ale răzvrătirii, în lupta organizată a proletariatului, împotriva a tot ce în gîndire e bătrîn, bicisnic, bastard. Să fi fost aceasta pricina pentru care omul acesta mărunt şi măsliniu, cu ochii arzînd de văpaia ce scapără numai sub arcadele luptătorilor şi ale profeţilor, cu faţa arsă a corăbierului care, cu exacte sextante, fusese menit să descopere mirioasele mări dinlăuntru, ale căror aspre vînturi îl bătuseră cînd, legănat între cordaje, urmărea un Moby Dick mai crunt (şi întruchipînd o mai feroce monstruozitate de simbol al răului, răul de astădată al unei culturi — baobab măcinat de carii sub scoarţa încă vie — agonizînd în nămeţirea însăşi a tării), să fi fost, zic, aceasta pricina pentru care, deţinător al tăinuitelor, mucenic preafericit al extaticelor crize, el avea în tot ce spunea, făcea, scria o nespusă frumuseţe ? Eu am crezut întotdeauna (şi gratitudinea ce i-o port întru credinţa unui aceluiaşi ideal e dăinuitoare) că tocmai în ce unii ar numi beteşug, slăbiciune sau rătăcire, dar nu un „mal caduc", îi sta cutremurătoarea putere cu care, trecînd „dincolo" ca-ntr-o înaripată însimţire uşoară şi fericită, el ne aducea tot aşa de lin, dar cu ostenitul zîmbet al sufletului mîntuit întru slava răstignirii, mirul (Miron) înspumat de oriicele somnuri al azururilor pure, duminicala anafură a sacrelor haruri ale genunii de dureri din care urcă printre spaime şi spasm, îngerul neprihănit al poeziei. Să mai amintim, oare, că ne împacă o adeverire din acea împărătească sorginte a limbii strămoşilor, strîngerea în treimea cea de o fiinţă a înţelesului de profet, de nebun, de poet, velita vocabulă vie „vates". Şi dacă termenul este, cum se zice, morfologic, numai la plural, el şi cu mine facem doi. Cei care ar vrea să rîdă — să fim serioşi ! — şi să nu se urnească din pragmaticul prag al procopsirii, nu vor fi ofensaţi, nechemaţi, neademeniţi în această tenebroasă, tristă tagmă. Să-i lăsăm să rîdă... E. cu toate acestea, o confrerie şi cu bucuriile ei, amarele bucurii ale „pescuitorilor de aur şi de cochilii" şi, tot aşa frumos cum a spus adineaori Rimbaud (care deslega poezia, printr-o lungă, imensă şi raţionată dereglare a tuturor simţurilor, de vechile şabloane) ale copilului care „stînd pe vine, — împinge-ntr-o băltoacă... / într-un îmbălsămat amurg de rai, / plin de tristeţi, cu inima posacă, / un vaporaş gingaş ca fluturii de mai".

Aşa era el, răsucind o ţigară sau înnodînd o cravată la sacoul potrivit cu butonii şi cămaşa, cu sastisitul gust al unei eleganţe care e întotdeauna puţin demodată, toate le făcea frumos, să ţi se pară şi ţie — ştia să asculte dar să şi tacă ; să surîdă şi mai cu seamă să înţeleagă, ca un fel de iniţiat al vreunei ştiinţe pare-se oculte. Am fost cel dintîi căruia i-a cetit „Rică, fante din Obor", aşezaţi pe bordura trotuarului din bulevardul, pe atunci Catargiu, era în luna Mai, pe lîngă noi treceau în trap trăsurile bogaţilor spre şosea, el îmi citea cu glasul acela puţin stins şi molcom, de neuitat şi, sub ciorchinii roşii ai castanilor, totul era frumos. Am băut acelaşi vin, înconjurat de puţină sticlă, şi vinul era de cleştar ; am rătăcit sub cele mai splendide ceruri din lume care sînt, înalte şi muiate parcă în scump cobalt, ale nopţilor bucureştene; am înotat în cele mai albastre unde ale Mării noastre pe care o iubea cu patimă şi despre care căuta, în vorbire, cuvinte cucernice ; trebuia să-l vezi lunecînd, într-un fel care se numeşte „crowl", numai pe lîngă coastă, urmat parcă de

Taşcu GHEORGHIU

(Continuare în pag. 7-a)

Despre candoare

Pentru cei care l-au cunoscut mai indeaproape, Miron Radu Paraschivescu era uneori expresia umană integrală a ceea ce aș numi spiritul de inconfort, formă pe care o lua o profundă și aproape irezistibilă candoare (o candoare care era punctul de plecare al unei inteligențe mobile, nepreväzute, aptă să-și asume, fără a face nici un fel de „caz", riscuri intelectuale și morale dintre cele mai mari): acest spirit se desprinde, desigur, și din opera lui poetică, privită de la o anumită altitudine, în liniile ei esențiale de evoluție, dar mai ales din enormul jurnal care acoperă mai bine de trei decenii și care — exceptînd citeva fragmente apărute, dacă nu mă înșel, în Luceafărul sub titlul de Jurnalul unui cobai — așteaptă încă să fie publicat, — pînă cînd și de ce?

De ce? Poate tocmai din pricina luminosului, tirescului spirit de inconfort, care-l străbate și care e încă viu, obiectiv viu, iradiant, stîrnind în chip explicabil reacția de apărare a spiritului de confort și a prudenței filistine. Am citit, în urmă cu citiva ani, cînd Miron Radu Paraschivescu luase decizia să-și dactilografieze jurnalul în vederea tipăririi, aproape o mie de pagini, cam jumătate din textul integral. Impresia mea de atunci, pe care i-am comunicat-o fără știința/neștiința și autorului — interesat și ca scriitor și ca om de orice părere — a fost, paradoxal, aceea a unui jurnal lipsit aproape total, dacă nu de caracterul intim, obligatoriu într-o astfel de scriere (cel puțin pe plan formal), de interioritate; și asta pentru că mișcarea fundamentală a cugetului care se mărturisea în acele pagini mi s-a părut a fi una de deschidere, de ieșire, de întîmpinare. Ciudată alianță între subiectivitate (uneori imprevizibil de caprioasă) și dărnicie, voință de solidaritate și gust pasionat al dialogului (solidaritatea e de obicei polemică și refuză dialogul), vocație a prieteniei și impuls contestatar.

Absența interiorității (a acelei interiorități care presupune, între altele, o sfîșiere aproape tăcută, un sentiment de neputință, uneori de revoltă față de o exigență infinită, ca să nu mai vorbesc de alte componente: contemplativitate, autoanaliză, cult al imponderabilelor memoriei) face din jurnalul lui Miron Radu Paraschivescu o operă de o clară, directă, tinerească originalitate. Căci, să fim bine înțeleși, n-avem nicidecum de a face, în acest caz, cu un simplu „document de epocă" (fie el cît de evocator și de amănunțit), nici cu o simplă confesiune literară, ci cu o mărturie.

Mărturie cu atît mai eficace — și nu numai pe un plan pur estetic — cu cît ea pare a se constitui, dincolo de orice intenție ordonatoare, dintr-o succesiune de reacții spontane, de însemnări întîmplătoare despre prieteni sau adversari de idei, despre evenimente, cărți, iubiri, dezamăgiri, opțiuni, îndoieli. Cu cît înaintezi în lectură îți dai, însă, mai bine seama că în loc de istoria unei conștiințe, se vădește, din acele pagini — la orizontul acelor pagini — o conștiință a istoriei, difuză și parcă melancolică atunci cînd perplexitatea în fața absurdului — din cine știe ce motive inefabile — nu se mai transformă în acea minunată furie zadarnică, sau în acea exaltare tot atît de donquijotească, prin care se caracteriza personalitatea lui Miron Radu Paraschivescu.

Este, acest jurnal, cartea unui om care a știut, a izbutit (cum?) să-și păstreze acea candoare de dincolo de orice cenzură imanentă sau transcendentă; acea candoare (pe care unii o numesc „inconștiență", „nebunie", „imprudență" sau mai știu eu cum) fără de care gîndul liber nu se poate naște, și nici responsabilitatea, generozitatea, pasiunea, întrebarea; acea candoare încăpățînată și plină de grație, tirească și atît de inconfortabilă, cu atît mai inconfortabilă cu cît își dă mai puțin seama de gradul de inconfort spiritual pe care-l presupune simpla ei existență.

Matei CĂLINESCU

ULTIMUL TEXT AL LUI M. R. P.

Despre durere

Este impersonală și cea mai personală dintre manifestări. Nu privește spiritul ci trupul. Ca orice absurditate trupească, se crede eternă și se manifestă ca atare. Să-ți găsești sentimentul eternității în durere, ce trist destin pentru un om. Dar să ți-l găsești în durere pînă a deveni frate cu ea, pînă a o aștepta, a-i prinde ceasurile sosirii, aceasta e forma decăderii. Numai moraliștii fără țel și fără comprehensiune pot osîndi pe sinucigașul în dureri ; căci a te sinucide înseamnă a-ți demonstra ție însuși că nu-i aparții și a o umili într-un fel. Spre deosebire de atîtea prețuri ea nu răscumpără nimic : e demonstrația pură a neantului de care fugim, atunci cînd ar trebui numai să-l ignorăm. Un mort liniștit e o figură umană cu mult mai demnă și nobilă decît un chinuit în dureri. Între Pericle și Socrate nu e diferența între două concepții, ci între două accepții ale durerii ; una brutală, cealaltă dincolo de omenească. Are și o noblețe durerea : nu poți dușmăni prin ea nici măcar pe cel care ți-a provocat-o, fiindcă inutilitatea ei este sora și regina absurdului. Cine poate dușmăni absurdul, decît nebunii care și-l dispută ? Și totuși există un sublim al durerii, al aceleia acceptate de bună voie. Sublimul e în cel care acceptă, nu în obiectul acceptat; căci uitasem : durerea e totuși un substantiv; deși vie, ea nu e decît o parodie a morții ; deși tiranică puterea ei se reduce la a se degrada pe sine. Cînd un om răcnește „mă doare", imprecația lui nu se adresează cerului, ci la tot ce e mai vulgar pe pămînt. Căci dacă suferința ar putea cunoaște cerul, ea s-ar putea echivala divinității

Există o bucurie în suferință : că n-o putem transmite oricît am răcni, oricît ne-am văita. Curios: această plantă maladivă își seamănă numai ei însăși. Bucuriile sînt comune, durerea singulară, izgonită din cetate, se zice că purifică ; se poate numi purificare alungarea bucuriei din noi ? Nu o priviți ; nu o primiți. Dușman potențial al fiecăruia, nu e, vai ! decît în neputința cărnii de a se salva pe ea însăși de la degradare. Priviți-l pe Iov : el și-a uitat durerea așa cum un singur animal are putința să se uite pe sine însuși : omul. Nici măcar ambiția de a ne degrada nu-i este îngăduită durerii.

Îndureraților, văitați-vă, răcniți, chinuiți-vă : veți demonstra astfel că vocea e mai puternică decît chinul, cuvîntul păstrîndu-și prerogativele spiritului, pe cînd durerii îi rămîn numai cele pieritoare ale cărnii. Și omul e spirit sau nimic. A ajunge la condiția lui înseamnă a cunoaște suprema demnitate care ne salvează pe noi înșine.

Văleni, 2 februarie 1971

Smolitul torrero

„Nu, nu vreau să-l văd !" mi-am spus cu vibrantele cuvinte ale lui Lorca, în dimineața în care, ajuns la Văleni, l-am aflat pe Miron Radu Paraschivescu cu fața întoarsă de la noi, gata de ultimul drum. Smolitul torrero, cea mai pămintească dintre ființele pe care le-am întîlnit, urma să se adauge în istoria literaturii ilustrului șir de nume rare pe care s-a nevoit să le slujească ori să le hulească reverențios, toată viața. Discursurile cîte s-au rostit l-ar fi amuzat (le-ar mai fi dres pe ici pe colo, de i-ar fi stat în putință s-o facă) iar procesiunea pe care aș fi vrut-o mai copilăroasă și mai pură ar fi adus pe chipul lui acel surîs ciudat, generos și tandru cu care își învăluia interlocutorii în nopți de taină și taifas.

Cine a fost Miron ? E întrebarea pe care mi-am pus-o chiar acolo în ograda de pe malul Teleajenului în care tronau ghizdurile unei fîntîni fără apă și o masă de lespede, verde la vremea spargerii nucilor, neagră atunci, în februar... Inflexibil și totuși contradictoriu, minat de teribilismele avangardei dar țintind clasicitatea, prețuitor cu evlavii al scrisei înaintașilor dar și „băscălios", după chiar spusa lui, cu somitățile provizorii ale peniței și — mai ales — cu sine. Detest tipul care iubește cu patimă dar se neagă mucalit cersind violente contraziceri. Miron m-a deprins la o vîrstă la care mi se părea că toți cei din jur trebuie să mă judece concesiv cu aprecierea dură, tranșantă, cu un soi de cruzime fermecător rostită în stare să nu mă dezarmeze dar nici să mă facă să ricii cu fruntea, norii. Cînd mi-a apărut prima carte — de fapt un cărțoi cărămidos, de proporții nerușinate — mi-a telefonat răstit fraze aspre începute cu „copile dragă" și sfîrșite cu compătimiri formulate la modul : „treaba ta, singur ți-ai făcut-o, să vedem acum cum te descurci !", socotind că mi-am asumat prea devreme riscul fantast de a umfla rafturile librăriei cu un op necopt și temîndu-se să nu-mi pierd respirația, naiv înotător de „ciinească" ambiționînd culegerea de roci submarine...

Am deprins de la el gîndul că profesăm cel mai frumos meșteșug din cîte sînt pe lume. Și am mai învățat să-mi iubesc bătrînii, mi-a dat lecții de ceremonie la curtea Poeziei, gesturi grave ori biete tertipuri contribuind egal la instăpînirea acelui aer majestuos ce-i învăluie pe prinții Cernelii. Cînd cineva scria cîteva rînduri despre vreo carte a lui, compunea scrisori de mulțumire, conversa cu autorul recenzent chiar cînd acesta îl tratase neconvenabil. „Desființa" zeități dar nu în totalitate ci ordonat, pe parcele. Într-o plimbare nocturnă la Șosea l-a atacat cu o violență stilistică neasemuită pe Arghezi, epitetele erau mustoase, imprecațiile păreau scornite de dracii zugrăvelilor mănăstirești dar în aceeași noapte i-a adus marelui meșter laude pe care generoasa-i „ostilitate" le făcea decisiv-convingătoare. Arghezi ar fi „ticălosit" gustul cititorului comod, gîdilîndu-i sensibilitatea cu licori viscoase și boieli „circotașe", uriașul lui har ar fi împiedicat afirmarea și a altor valori împuținînd, de pildă, numărul celor dispuși să accepte lectura cu „munci" a lui Ion Barbu. Era teribil Miron, om de da și om de nu, și el descins din lumea Adevăraților Arnoteni, „prea turburat" și el de patimi ce au făcut cîndva să sară în tavane de crișmă dulce, potcapul lui Anton Pann, cîntărețul de psalt...

Miron rememorat cu sfătoșenie ! Cine și-ar fi închipuit ?

Acum cînd știu că viața mea, poezia mea vor fi implacabilul Bizant helenizat spre care am năzuit din adolescență, îl chem pe Miron Radu Paraschivescu sub arcuri lenește de zidiri muiate în culori autumnale și-l las să stea în amintirea mea ca pe un tron de camfor...

Gheorghe TOMOZEI

„Dăruiți-vă oricît, dar nu primiți decît necesarul."

jurnal

(pagini inedite)

4 martie 1956

(Pentru roman ?)

A trebuit să ajung aici la 45 de ani aproape, o viață de om în care, vai ! am realizat atît de puțin, multe eșecuri, aproape numai eșecuri, riscînd și cel mai mare eșec al lucidității, — a trebuit să cunosc atîtea căderi și atît de puține bucurii, ca să-mi dau seama deabia azi că pentru a vedea realitatea și a o privi față în față, e unul din lucrurile cele mai grele pentru un om de carte (cartea nefiind decît un surogat, o idealizare, o mutilare sau o evitare a realității), și că această cunoaștere a lucrurilor așa cum sînt este capitolul la care ajungi abia cînd închei o viață și nu cînd o începi.

A cunoaște cît de cît realitatea, însemnează a fi izbutit să fii într-o bună măsură detașat de ea ; și nu ajungi să fii detașat de realitate decît în măsura în care te simți mai mult sau mai puțin familiarizat cu moartea. Atunci, cînd ai început să te simți nițel mort, lucrurile și viața din jurul tău, și chiar propria ta viață, tind să-și capete adevăratul lor contur și adevăratul lor preț. Atunci, cînd ai ajuns să nu mai ai dorințe, să nu mai ai sentimente sau resentimente față de anumite lucruri și ființe din viața care se viețuiește, le poți considera cu un ochi lucid, detașat, obiectiv. Atunci ele devin **obiecte,** vreau să zic, care nu-ți aparțin și nu-ți vor putea aparține. Și le poți privi atunci cu o oarecare răceală din care nu trebuie să lipsească o bună doză de humor și o calmă, infinită îngăduință.

Iată, acuma văd lumea și viața cu o altă privire, sub o altă lumină, în perspectiva și lumina cu care marii pictori ca Ruysdael sau Cézanne au văzut peisagiile familiare lor, pe care le-au pictat. Acei arbori care tremurau în vînt, acei nori, acele ceruri luminoase sau întunecate, au fost realitatea pe care n-o vom mai găsi, dar pe care geniul unor meșteri ne-a transmis-o în pînzele lor care, prin însuși faptul că sînt pînze, sînt niște obiecte, niște lucruri.

Secretul oricărei creații de artă este de a vedea și surprinde **lucrul** în sau din tot ce e viu sau viață, iar nu de a da viață lucrurilor, cum am crezut eu ani și ani de zile. Omul ăsta care e un puternic al zilei (sau își închipuie că este), acest bărbat al cărui obraz și al cărui glas nu-mi place, această femeie a cărei privire mă fascinează, casa asta în care mi-ar fi plăcut să locuiesc, întîmplările mele la poștă, sau ale Marianei în tramvai, — toate astea trebuie ca eu să fi ajuns să le privesc cu o îngăduință egal distribuită fiecăreia din ele, fără patimă, fără dorințe, fără dragoste sau furie, cu un fel de ternă simpatie nepărtinitoare, fiindcă toate aceste ființe, lucruri și întîmplări există independent de gusturile, de voința, de dorința sau repulsia mea, și ele își au fiecare propria lor personalitate în care eu nu am ce schimba. Eu pot cel mult să le înregistrez existența așa ca un pisar conștiincios, fiindcă a crea acest obiect care e opera de artă înseamnă în ultimă instanță a fi just față de ceea ce există. A fi just, adică a te sili să-ți păstrezi nealterat simțul egalității față de ceea ce întîlnești în viață, — și tot ce este viu e dinainte și deopotrivă sortit să fie pradă morții de care scapă doar ca aliment al artei.

★

Așadar, pînă azi am trăit într-un fel de iluzie perpetuă, într-un vis cu ochii deschiși, în care am privit toate întîmplările și pe toți oamenii cu care am avut cîtuși de puțin de-a face, (sau pe care i-am zărit numai) dintr-un punct de vedere foarte îngust și foarte subiectiv, în direct raport cu gusturile, cu părerile și cu dorințele mele proprii ; așa m-a făcut să nu cunosc viața și lumea din jurul meu decît prin mine însumi, prin înclinările mele proprii, să le văd cum aș fi dorit eu să fie sau să nu fie, iar nu așa cum erau într-adevăr.

Eram în fața lumii și a vieții, ca un pom stufos încărcat de milioane de frunze, fiecare din ele repetînd însă la infinit aceeași frunză, în fond, același exemplar multiplicat al propriului său elan vital, al propriei sale firi, al propriei lui vieți ; dar prin stufărișul ăsta eu nu mai puteam vedea ceea ce există dincolo de el. Și se apropie moartea, această toamnă a vieții cînd frunzișul îmi devine străveziu și rar, și cînd, în sfîrșit, încep să-mi apară, în calmul rece și tot mai golaș de iluzii și idealuri, imaginile adevărate, independente de mine, concrete, ale realității ce mă înconjura. Azi, le privesc ca un prezbit, care are nevoie de distanță ca să vadă adevăratul contur al lucrurilor. Le văd. Dar voi avea oare și forța de a le spune exact ? Vreau să zic, că în timp ce voi încerca să transcriu aceste imagini pe hîrtie, nu cumva se vor trezi în mine cine știe ce dorințe, ce vise și iluzii nerealizate, mocnite, refulate, necunoscute nici mie însumi, care să-și vire coada în lucrul meu și să mă facă, fără a-mi da seama cîtuși de puțin, să colorez mai purpuriu, mai senin sau mai sumbru peisajii, scene, oameni și animale, lucruri și întîmplări felurite pe care țin atîta să le redau întocmai cum ar fi putut fi zărite de oricare alt om.

Oricum, silința mea în scrierea acestor caiete, mai degrabă decît în transcrierea acestor realități pe care le-am trăit, aceasta va fi de a le așterne pe hîrtie așa cum au fost, cum mai sînt poate, sau cum au devenit. În măsura în care voi izbuti, lucrul acesta va fi o carte, un obiect de artă independent de mine, ca oricare alt obiect ce nu-mi aparține sau nu mi-a aparținut decît în scurta trecere prin acest tărîm care e pămîntul nostru al tuturora.

Fiindcă, pînă la urmă, operă de artă, ca orice realitate de sine stătătoare, ce altceva poate fi, decît restul aritmetic al unei scăderi dintre ceea ce noi înșine am fi vrut să fim și ceea ce sîntem cu adevărat ?

28 august 1956

Viața nu cunoaște indiferența. Această indiferență de tot și de toate a omului „plictisit", e în fond o aură a devitalizării.

Plictiseala e anticamera morții. Orice moarte naturală e o moarte din plictiseală în primul rînd.

E azi dovedit și demonstrabil pentru mine, că poetul **se face** prin poezie — nu **face** poezie, nu „lucrează" la poezie decît fiindcă lucrează asupra lui însuși. Poezia îl silește să trăiască într-un fel propriu care-i convine ei ; viața poetului e un sol care trebuie arat, îngrășat, udat, bătut de vînt și soare, așa cum are nevoie această floare, ca să crească din el. Tot, tot ce înseamnă : deznădejde, durere, chin (fizic și moral deopotrivă), amor victorios sau înfrîngere în dragoste, lipsuri, rivne, călătorii, rătăciri, muncă de tot felul, certuri, supărări, bucurii, prietenii sincere și false, totul, absolut totul constituie terenul, solul poetic ; astă, cu condiția ca totul să treacă prin sensibilitate și să fie recepționat de o atentă și activă meditație. Lecturile și exercițiul literar continuu sînt lucrul cîmpului — plugul, grapa, ogoritul. Dar oricît de bine ar fi lucrat un sol, el nu va rodi nimic dacă nu primește și nu dospește în el restul a ceea ce altă dată a fost viață, concluzii, reziduri, rezultate de viață : gunoiul, bălegarul fecund și hrănitor, bogăția solului și legătura lui neîntreruptă cu materia organică, i-o dă nu atît soarele, nici chiar apa, nici chiar arătura. I-o dă însăși această materie organică deplină care e lectura. Se vorbește de „asimilarea" lecturilor în chip creator. El este unul singur : așa cum pămîntul asimilează bălegarul. Căci lecturile, cărțile sînt acest gunoi, — rest al materiei de viață, excremente ale vieții. Filtrarea și preschimbarea lor în floare și fruct, asta e munca, treaba și răspunderea solului și a plugarului său. Acestei filtrări îi corespunde asimilarea creatoare a lecturilor de către un poet. Adică, el va primi tot, nu va arunca nimic și va stărui să **descompună** în el tot ce a înmagazinat, să discute, să se îndoiască și să filtreze, prin inteligența și simțirea lui proprie, tot ce a citit.

Acest îngrășămînt care e lectura nu trebuie socotit materie primă a creației, ci plasma ei, țesutul : sperma vie rămîn sentimentele **trăite** și care, ele, pot fi neglijate, aruncate în uitare, clasate, „necultivate" ; ceea ce trebuie însă neapărat organizat și urmărit cu încăpățînare și metodic, e lectura și lucrul regulat. E o irigație, e pregătirea unui teren, a unor căi prin care se filtrează și se regrupează ieșind la suprafață în forma artistică, adică refuct conștient și anume material uniform, inconștient de experiență directă de viață înmagazinat în noi. Fără el, nu e artă, — dar poate fi creat un admirabil aparat. Dar mă îndoiesc că fără acest aparat de precizie pentru filtrarea emoțiilor, senzațiilor, viselor, uitărilor, urilor, bucuriilor, iubirilor, nădejdilor și deznădejdilor și acest aparat de lectură organizată și **reflexivă** — fără acest aparat, poți să ai experiența de viață sensibilă a unui Robinson și Tarzan și Sherlok-Holmes, n-ai să dai niciodată o singură petală poetică.

Pe un Arc de triumf

După atîtea bătălii pierdute
În pragul izbîndei

Mă las năpădit de liniști ca de mușchi
iar ochiul, cîndva necruțător,
începe să-mi deprindă
nebănuite prilejuri bucurii

Pe cînd învingătorii
vor ignora mai departe
blîndețea fertilă a îngăduinței, la care
numai cel veșnic înfrînt e constrîns.

(Din „VERSUL LIBER")

Ilustrații de MIHAI GHEORGHE la poezia lui Miron Radu Paraschivescu

Versul liber

Scriind despre **Tristele**, în urmă cu cîțiva ani, spuneam că este timpul să vorbim despre poezia lui Miron Radu Paraschivescu în întregul ei, ca despre una dintre cele mai însemnate realizări ale poeziei noastre postbelice, formulînd judecăți de valoare sintetice și depășind stadiul foiletonistic de consemnare a apariților în curs. Nu aveam cum să bănuiu atunci că vom fi în curînd obligați să o facem, printr-o nedreptate a soartei, care ne va pune brusc în fața operei autorului **Cinticelor țigănești** ca un capitol de istorie literară încheiat în desfășurarea sa, a unei evoluții poetice închise. Acum cînd silueta de fum a lui Miron Radu Paraschivescu se află doar în amintirea mulților săi prieteni și admiratori, prezența lui este parcă și mai tiranică, și cred că va trece încă multă vreme pînă cînd un cercetător fără părtinire va măsura întinderea operei sale și va încerca să stabilească valoarea ei în timp. Îmi amintesc în acest sens de una dintre cele mai tulburătoare scene din toate cărțile lui Faulkner, cred că se află în **Sartoris**, unde se vorbește despre existența mai acută a bătrînului colonel asasinat decît a oamenilor vii. Miron Radu Paraschivescu este și el mai viu în conștiința actualelor generații literare de la noi decît cutare artizan minor răsfățat săptămînal în pomelnice ca un pisoi scărpinat între urechi. Mai toate tendințele poeziei actuale se pot reclama de la solicitudinea sa, de la generozitatea cu care încuraja orice insurecție artistică, orice tentativă de înnoire, orice nonconformism liric. În prefața la **versul liber**, Miron Radu Paraschivescu a negat intenția de a deveni șef de școală, patron de grup literar. Pentru bune motive, de altfel. Poetul **Laudelor** nu era un ideolog literar și nici un mentor sever. El păstrase gustul comunicării umane între scriitori, al uniunii afective mai mult decît al intereselor sau chiar al principiilor improvizate. Pentru el era de ajuns ca cineva să dea semne de talent. Nu mai conta nimic, și așa se face că între toți cei pe care i-a îndrumat, pe care i-a ajutat, i-a încurajat și chiar i-a publicat nu se află nici un imitator al său, nici unul căruia să i se fi impus, atît de plină de discreție era prietenia și sfatul său literar.

În fond s-a vorbit destul de puțin despre opera lui Miron Radu Paraschivescu, sau în orice caz, destul de șters. Îl punea într-o situație ingrată și rezerva sa abia schițată față de orientarea unei anumite critici de la noi, ca și refuzul patronajului spiritual al lui

Aurel Dragoș MUNTEANU

(Continuare în pag. 7-a)

Nu din pietate, ci din necesitate

„Sînt uneori pe pămînt clipe minunate,
pline de liniște,
Atunci mă gîndesc la voi, umbre iubite..."

JEAN GIONO — M.R.P.

Nu știu cît de minunate și, mai ales, cît de liniștite sînt clipele prin care trece acum pămîntul, dar știu că umbra iubită a lui Miron Radu Paraschivescu nu așteaptă momente extatice pentru a fi invocată. Ea are, dimpotrivă, nevoie de febre, de neliniști, de răscoliri generoase, mesajul ei răsună abia într-un aer tensionat, acela care îi este constitutiv și pe care a încercat mereu să-l insinueze în sufletele.

Căci Miron Radu Paraschivescu a fost, înainte de toate, poate chiar înainte de a fi poet, un **revoluționar**, adică un om care s-a implicat generos și demn în devenirea lumii, care și-a asumat riscul forțării limitelor ei. Tot ceea ce a făcut și a scris stă sub semnul acestei nobile **angajări**, o angajare complexă și consecventă, **pînă la capăt** complexă și consecventă, pînă la inversunare, pînă la nebunie. Din arderile ei s-au aprins luminile poemelor și — configurație morală nepieritoare — gesturile lui de iluminat.

Iată de unde coerența uimitoare a operei pe deasupra varietății deconcertante de tonalități poetice și, mai ales, iată de unde corespondența exemplară între creație și existență. Iată de ce, în cazul lui, nu simți nevoia să îndepărtezi omul din operă, să desparți avînturile ei ideale de compromisurile și adăposturile biografiei, iată de ce fiecare vers îl recheamă. Poezia sa poate fi luată drept martor al vieții și al epocii care o cuprinde, epoca și viața, la rîndul lor, pot depune mărturii importante despre poezia sa.

Autorul însuși își consideră versurile „corecturi ale (propriei) biografii", dar nu pentru a se absolvi prin scris, ci pentru a sublinia adevărul lor organic. Căci Miron Radu Paraschivescu înțelege să-și asume răspunderile, să-și răscumpere greșelile, **acum și aici,** nu să-și amîne ispășirea cu speranța posterității.

Opera lui reprezintă, așadar, și cu adevărat, un **mod de a fi,** modul lui de a fi nu e mai puțin **o operă.** El rămîne autorul „Cinticelor țigănești", al „Versului liber", al „Jurnalului" și acestea vor rămîne la rîndul lor.

Dar cînd mă gîndesc la forța de iradiație a personalității sale, la capacitatea de stîrnire, la activitatea lungă și largă de instigator și protector artistic, la moralitatea neîn-

Mircea MARTIN

(Continuare în pag. 7-a)

Lovinescu... Lovinescu... Lovinescu...

zaharia stancu: memorii

Versurile publicate în **Adevărul literar** mă făcuseră destul de cunoscut cercurilor literare și cafenelelor așa că nu m-am mirat cînd, într-o zi, pe stradă, s-a apropiat de mine un bărbat între două vîrste care mi-a spus: „Sînt Nikita Macedonski. Te-am văzut la cafenea cu **băieții.** Să știi că înaintea domnului A. de Herz, eu te-am descoperit și eu te-am publicat la **Universul literar**". Săptămînalul acesta, în paginile căruia publicasem versuri și proză cu un an și ceva în urmă, era o anexă a ziarului **Universul,** avea tiraj, însă nu avea nici un prestigiu printre literații tineri, pe care începusem să-i cunosc.

Nikita Macedonski era unul dintre bărbații cei mai blînzi și cei mai dezarmați în fața vieții din cîți am cunoscut. Avea față palidă, plină de cute și un aer de o îngrijorătoare slăbiciune îl stăpînea. Vestmintele ușurele și mult uzate pe care le purta în plină iarnă îi dădeau în general, o înfățișare sărăcuță, însă plină de o noblețe greu de întîlnit în toate zilele. Să fi fost ora șapte seara. Bulevardul era plin de zăpadă, vîntul ne șuiera pe la urechi și multe vitrine gătite încercau să ne spună că se apropie Crăciunul și Anul Nou. M-am jenat o clipă de paltonul meu nou, păros și pufos, cumpărat în rate cu cîteva zile mai înainte de la **Cehoslovaca** și de ghetele mele cu ținte, care-mi îngăduiau să port ciorapi groși, de lînă, și să nu lunec pe zăpada înghețată. M-am arătat bucuros de cunoștință și l-am rugat respectuos pe Nikita Macedonski să ia cu mine o ceașcă de ceai sau o cafea cu lapte la **Cafeul princiar** de lîngă Cișmigiu, cafeu de care ne aflam destul de aproape. Am tropăit des din picioare de parcă aș fi fost înghețat oș și am adăugat: „Cu acest prilej o să ne mai și încălzim". „Da. O să ne mai și încălzim. Să mergem".

Cafeneaua era plină de fum acru. Undeva, lîngă un perete, agoniza o orchestră. Printre derbedei și prostituate, printre vagabonzi răpănoși și muieri fără căpătîi am luat și noi loc la o masă. Cartierul, pînă pe malul Dîmboviței, era înțesat de case cu fete. Se părea că acele case nu erau de-ajuns, așa că foiala se întinsese și asupra acestei cafenele, pe care o cunoșteam din vremea războiului, și care mai păstra și acum o eleganță sobră, nițeluș, totuși, păduchioasă. Dar în cafenea era bine pentru că era cald.

Cu fumul ne-am obișnuit de îndată. Am comandat cafele cu lapte „dacă s-ar putea fierbinți", și un întreg platou cu prăjituri. „Te-aș fi invitat eu pe dumneata dar deocamdată sînt în jenă financiară. Însă, dragă domnule, îmi rezerv această plăcere pe altă dată. De cînd a murit tată-meu..." Mi-a povestit, și cît de colorat, momente din viața lui Alexandru Mocedonski, mi-a vorbit despre măreția geniului său, neînțeles încă, despre moartea ignobilă care nu l-a iertat. „Oare tinerețul îl va cunoaște? Dumneata ce spui? Nădejdea noastră e la generația care vine, la generația dumitale care a și venit".

Nu aveam dreptul să angajez nici generația mea și nici alte generații de scriitori care aveau să vină așa că nu i-am dat nici un răspuns. În schimb i-am recitat în vuietul barbar al cafenelei cîteva rondeluri de-ale maestrului și primele pagini, pe care întîmplător le știam pe dinafară, din **Căruța poștei.**

Nikita Macedonski, care acum se încălzise și se simțea bine, a făcut ochii mari și a lăcrimat. „Nu va trece mult, domnule, nu va trece mult și dreptatea tatei va ieși la iveală, dreptatea tatei va ieși la iveală..." „Nu știu, domnule Nikita Macedonski, dar cred că într-o zi va ieși..."

Am trecut la alte subiecte. „Știi? Eu te-am descoperit și eu te-am publicat întîi, eu, Nikita Macedonski, acest Nikita Macedonski pe care domnul A. de Herz nu-l publică. Îți schimbai mereu scrisul, îți schimbai mereu numele, schimbai de fiecare dată hîrtia și culoarea plicului dar eu, cînd desfăceam corespondența, te ghiceam, te miroseam. Ha-ha-ha, strigam în redacție, ha-ha-ha... Ia auziți... Băiatul de la Roșiorii de Vede iar și-a schimbat numele, iar și-a schimbat maniera... Ia ascultați!... Îți citeam versurile cu aceeași artă cu care le-am citit totdeauna și pe ale mele și pe ale tatii și smulgeam sentința redacției. Se publică.. Se publică... N-ai bănuit că noi știam cine ești?" „Nu, n-am bănuit..." „Acum ascultă să-ți citesc cîteva poezii de-ale mele".

Am ieșit din cafenea cînd se lumina de ziuă. Prostituatele care-și pierduseră noaptea fără să aibă norocul de a da peste un client se uitau cu jind după noi, cu jind însă fără nici o nădejde.

Acum vîntul amestecat cu zăpadă nu bîntuia numai bulevardul pustiu ci sufla și prin buzunarele noastre.

Mai tîrziu l-am cunoscut pe Pavel Macedonski care și el scria poezii și conferența pe la ateneele populare de cartier, pe Dinu Macedonski care era actor și a jucat pînă mai anii trecuți la Teatrul Giulești— pe Nina Macedonski și pe soțul ei, gingașul poet Mihail Celarianu. Numai pe Alexis Macedonski, pictorul pierdut în lume, și pe fiul acestuia, Soare Macedonski, a cărui expoziție de tablouri, deschisă post-mortem la Ateneul Român, mi-a încîntat ochii o întreagă zi — nu i-am cunoscut.

Oameni care au fost și care mai sînt și mai ales oameni care au fost și care acum nu mai sînt, mereu oameni care au fost și care nu mai sînt! Trec prin fața mea în lungi cortegii. Vii sînt amestecați cu umbrele. Și umbrele sînt multe, mult mai multe. Dar și ele, umbrele, sînt amestecate cu vii...

Va veni o zi cînd nici eu nu voi mai fi. Va veni o zi cînd niciunul dintre oamenii care trăiesc astăzi nu va mai fi. Atunci vor exista alți oameni pe pămînt. Mai buni decît noi? Mai răi decît noi? Trebuie să credem în bine și în frumos. Trebuie să credem și în superioritatea oamenilor viitorului, a acelor oameni care vor schimba pămîntul într-o uriașă grădină înflorită și care se vor plimba, ca la ei acasă, prin înstelate nemărginiri cerești... Sau care vor otrăvi pămîntul și mările pămîntului și vor duce la stingere minunata și miraculoasa viață.

Atunci eram tînăr și nu-mi puneam niciuna din aceste întrebări, iar dacă întîmplător mă gîndeam la moarte nici nu-mi păsa. Moartea? Ce să caute la mine moartea? Aveam atîtea de făcut! Iar tinerețea! Mi se părea că tinerețea n-o să se isprăvească niciodată. Pe Alexa Bruss n-o uitasem, însă ceea ce mi se părea ciudat era că atunci cînd îmi aduceam aminte de ea amintirea nu mă durea, **nu mă mai durea.**

Adevărul literar avea tiraj însă nu știu pentru ce îmi intrase în cap că revista din strada Sărindar era și ea, ca și **Universul literar,** lipsită de prestigiu.

Reviste literare apăreau multe în București, apăreau și dispăreau cum dispăruse **Brazde adînci,** revista tinerilor scriitori George Mihail Zamfirescu, Dem. Gâlman, V. Corbasca, Isaia Tolan, George Dumitrescu-Urziceni, devenit mai tîrziu George Dorul Dumitrescu, Mihail Străjă, Ștefan Delaschit și alții de care voi aminti mai pe scurt sau mai pe larg, după cum va fi cazul în volumul acesta sau în altul.

Prietenul cu care în acel timp al zbuciumatului an 1922 mă întîlneam cel mai des era un tînăr buzoian, scund și nițeluș rotofei, cu toată foamea pe care o îndura. Scria sonete, trăia în boemă și spera că într-o zi va izbuti și el să publice și să iasă din anonimat. Într-o după-amiază a trecut pe la mine, s-a încălzit la sobă, (la soba de la subsol care rareori se răcea) și, după ce am băut și cîte un ceai, mi-a propus să merg cu el la Eugen Lovinescu.

Am acceptat. Atunci, Constantin Goran (căci acesta e numele prietenului meu) m-a pus să copiez pe curat trei dintre poeziile pe care le scrisesem recent și pe care nu le publicasem încă.

Se făcuse ceasurile patru. Era cam pe la jumătatea lui decembrie. Afară ploaia era amestecată cu zăpadă. „Tu ai pregătit ceva?" „Da, mi-a răspuns Constantin Goran. Am transcris pe curat cîteva sonete".

Casa de pe strada Cîmpineanu în care la etajul întîi locuia Eugen Lovinescu cu familia o cunoșteam. La parter își avea sediul redacțional și administrativ revista **Lumea copiilor.** Revista, care avea o largă răspîndire, apărea sub îngrijirea lui Gheorghe Filip, fostul stăpîn al marei edituri de odinioară care a făcut servicii literaturii românești, **Minerva.** Editura intrase în încurcături bănești, după război, și editorul o vînduse **Cărții Românești.** Acum, bătrîn însă încă energic, Gheorghe Filip încerca nu să se refacă ci să trăiască din această **Lume a copiilor.** Izbutea.

După ce am privit vitrinele cu reviste de la parter, am dibuit scara care ducea la apartamentul lui Eugen Lovinescu, o scară rece, de piatră, tocită, vînătă. Scara, prin răceala și înfățișarea ei, nu prevestea nimic bun.

Am ajuns la ușa pe care se afla cartea de vizită a omului pe care îl căutam. Atît eu cît și Constantin Goran eram grozav de emoționați. Profesorul Lovinescu!... **Sburătorul, Cenaclul...** Ne-am luat inima în dinți și am sunat. O femeie îmbrăcată orășenește ne-a deschis. În zăpăceala care ne cuprinsese ne-am pomenit spunînd amîndoi deodată „sărut-mîna". O luasem pe harnica servantă Stana (în brațele căreia a și murit Lovinescu peste aproape treizeci de ani) drept stăpîna casei. După ce **cucoana** ne-a răspuns, am întrebat: „Domnul profesor e acasă?" „Da, vă așteaptă".

N-am întrebat-o, deși întrebarea îmi stă pe buze, „dar de unde știe că venim!" Stana ne-a ajutat să ne dezbrăcăm (și cu cîtă jenă am acceptat) și ne-a arătat ușa biroului. „Pe aici". Am luat-o eu înainte și am deschis ușa. La birou un bărbat grăsuliu, șaten, tînăr încă, sta aplecat asupra unor foi de hîrtie și scria. Îndată ce ne-a simțit în odaie s-a ridicat în picioare, fața i s-a luminat, a făcut un pas spre noi și ne-a întins mîna. Fața lui Eugen Lovinescu nu mi-a plăcut. Era prea grasă. Și nu mi-a plăcut nici părul lui alb ca de oaie, înainte de vreme, și lins parcă de pisoi. Purta haine maron închis. În spatele biroului și pe zidul din stînga, dulapuri cu cărți. Încolo, cîteva scaune iar în fund un fel de canapea lată sau, poate, un pat. Pe pereți — ici și colo — cîte un tablou în ramă modestă, care nu reținea prin nimic privirea. Toate acestea ochii mei le-au văzut și le-au înregistrat într-o fracțiune de secundă. În fața biroului se aflau, goale, așteptîndu-ne parcă, două scaune. „Luați loc". Am luat loc, eu în dreapta, Constantin Goran în stînga. „Poeți? Prozatori?" A răspuns Constantin Goran: „Poeți". „Interesant. Ia să vedem". Prietenul meu a scos din buzunar poeziile pe care le pregătise și i le-a întins. Constantin Goran își copiase sonetele pe niște foi de hîrtie galbenă, veche, pătată. Curiozitatea lui Eugen Lovinescu a fost mai mare decît repulsia pe care i-o stîrneau hîrtiile acelea. „Ia să le văd". Le-a parcurs repede cu ochii și pe urmă le-a citit cu glas tare. Citea simplu, clar, fără nici o nuanță, ca o mașină. I-a înapoiat prietenului meu hîrtiile. „E ceva în ce scrii dumneata, talent, desigur, un talent care se cere îngrijit, cultivat". Pe urmă a întors ochii cenușii și iscoditori spre mine: „Ei, dumneata, vreau să aflu ce-e și cu dumneata". Spunînd acestea zîmbea, iar eu băgam de seamă că deasupra zîmbetului său plin de bunăvoință, pe buza de sus, deși se bărbierise cu atenție, îi rămăseseră cîteva fire de păr nerase. Ca să nu-l las cu mîna întinsă, i-am dat și eu poeziile. Erau trei poezii de toamnă, un fel de cîntece pline de jale și de culoare, sau mai curînd niște litanii. Criticul le-a citit cu ochii o dată, de două ori, de trei ori. Le citea și clătina din cap. A mirare? A aprobare? A dezaprobare? Nu știam. Emoția, venită nu știu de unde, mă cuprindea, mă copleșea și era gata-gata să mă biruie. Cînd am văzut că vrea să citească și poeziile mele cu glas tare — cu acel glas lipsit de căldură, uscat, metalic — am îngăimat: „Vă rog, domnule profesor, nu le mai citiți". „De ce?" „Nu pot suporta să-mi aud versurile citite nici de alții și nici măcar de mine". „Mă mir. Unii se bat să mi le recite și-abia reușesc să-i opresc". Mi-a mai citit o dată poeziile, le-a pus pe birou, mi-a căutat ochii și cînd mi i-a găsit mi-a spus: „Domnule, dumneata știi că ai talent?" Bănuiam. Presupuneam. Altfel, nici nu m-aș fi apucat de scris. Mi-o mai spuseseră și alții, în alte forme, iar domnul A. de Herz îmi publicase poeziile — pe toate cîte i le dusesem — în **Adevărul literar** și-mi plătise pentru ele onorarii. Dar Eugen Lovinescu, cu toată birfa cafenelelor, era și rămînea Eugen Lovinescu, autoritate pentru mulți de necontestat. Iar cuvintele lui rostite sec, uscat, metalic, fără nici o căldură — „Domnule, dumneata știi că ai talent?" — au căzut atunci în urechile mele neobișnuit de greu. Nervii, pe care pînă în clipa aceea abia mi-i stăpînisem, s-au rupt dintr-o dată și întreaga mea voință, năruindu-se, m-am lăsat pentru cîteva clipe năpădit de plîns. Plin de rușine că m-am arătat așa de slab unui străin, ba încă unui scriitor ca Eugen Lovinescu care vîna pentru „jurnalul" său cazurile rare și întîmplările ciudate din lumea scriitoricească, am sărit în sus și am vrut să ies cît mai repede din încăperea aceea care dintr-o dată devenise pentru mine neagră, sufocantă, apăsătoare. Eugen Lovinescu s-a luat după mine, m-a apucat de umăr și m-a întors pe scaun. Acum puteam să stau iarăși liniștit, ba chiar să discut. Constantin Goran se uita cînd la mine, cînd la profesor și vedeam cu groază că abia se ține să nu pufnească în rîs. Cred că avea și de ce.

Profesorul mirat (mai tîrziu cînd ne-am cunoscut mai bine mi-a mărturisit că așa ceva nu i se mai întîmplase) a tras sertarul biroului și a scos un teanc de corecturi. Arătîndumi-le, m-a întrebat: „Știi dumneata ce sînt astea? Corecturile ultimului număr al **Sburătorului literar".** „Cum ultimul?" „Da. Ultimul. Domnul Benveniști nu ne mai poate subvenționa așa că la sfîrșitul acestei săptămîni **Sburătorul** apare pentru cea din urmă oară". „Îmi pare rău".

Eugen Lovinescu s-a făcut a nu mă auzi și, în timp ce desfăcea și întindea corecturile pe birou, a continuat să vorbească. „Voi scoate din acest număr una din poeziile domnului Camil Baltazar și una din cele semnate de domnul Ilarie Voronca și voi publica pe două pagini trei poezii ale dumitale, iar la „cronici" voi introduce o notă despre **ultimul sburătorist** adică despre dumneata. Pentru că dumneata, domnule, acesta vei fi în literatura română, **ultimul sburătorist".** „Vă mulțumesc, domnule profesor, vă mulțumesc și vă făgăduiesc că vă voi rămîne îndatorat pentru totdeauna". Eugen Lovinescu m-a cîntărit din ochi vrînd parcă să-și dea seama ce gîndesc cu adevărat. Și-a lăsat buza: „Se vede că ai venit de curînd de la țară, sau din provincie și că nu cunoști lumea literelor. Nu zi vorbă mare. Scriitorii..." A mai vrut să-mi spună ceva, însă s-a oprit la timp. Acum obrazul mi se încălzi, mi se înfierbîntă. Îl simți cum arde. Fusesem sincer. Pînă la adîncul inimii mele fusesem sincer, însă profesorul, care cunoștea bine lumea literelor, rămăsese poate cu impresia că încercasem să-l ciștig cu lingușeala. Tocmai cînd mă zbuciumam sub covîrșitoarea povară a acestor procese de conștiință i-am auzit iarăși egalul glas metalic: „Dar mai e ceva. Trebuie să-ți găsim un alt nume, cu alte cuvinte un pseudonim, să te botezăm altfel". Am încercat o întrebare: „De ce?" Profesorul s-a mirat: «Cum „de ce?" Cu numele dumitale atît de simplu, atît de țărănesc nu veți putea face niciodată literatură". „Numai pentru atît?" „Numele dumitale nu sună frumos". „Dar Anghel? Dar Iosif?" „Cu acestea lumea s-a obișnuit". „O să se obișnuiască și cu al meu, — dacă va fi cazul". „Niciodată mai ales că numele de Zaharia e compromis pe veci de către Caragiale. Zaharia Stancu — Zaharia Trahanache, Zaharia Stancu — Zaharia Trahanache... Se vor face apropieri glume..." „Și cam cum ați vroi dumneavoastră să mă... botezați?"

Profesorul mi-a propus cîteva nume, unele mai sonore și mai pompoase decît altele, și, deconspirînd numele adevărate ale celor mai mulți dintre colaboratorii **Sburătorului,** căuta cu insistență să mă convingă de frumusețea pseudonimelor ce-mi propusese. „Dacă nu accepți un pseudonim, nu te public. Zaharia Stancu — Zaharia Trahanache... Nu merge, domnule, nu merge..."

Poeziile mele, bietele mele poezii de toamnă, se aflau acolo pe biroul criticului și, întocmai ca niște flori, se și ofiliseră parcă. Am întins mîna, le-am luat și, cocoloșindu-le, le-am băgat în buzunar. „Așadar, domnule, nu vrei să devii ultimul sburătorist?" „Nu, domnule profesor".

Atît eu, cît și prietenul Constantin Goran am socotit că-l plictisisem destul pe Eugen Lovinescu, cu prezența noastră acolo, și ne-am ridicat de pe scaune să plecăm, însă tocmai cînd ne pregăteam să ne înclinăm, am auzit soneria țîrîind puternic. Mai tîrziu am intrat în multe case bucureștene, ba am avut eu însumi casă, dar în puține am găsit sonerii atît de puternice ca aceea de la locuința lui Eugen Lovinescu din strada Cîmpineanu. De atunci și pînă în momentul cînd redactez printre picături aceste pagini au trecut aproape cincizeci de ani. Cu toate acestea, de cîte ori îmi aduc aminte de ea, soneria lui Eugen Lovinescu prinde parcă viață și-mi sună prelung și supărător de puternic în urechi.

Am auzit cum s-a deschis de îndată prima ușă (cea care dădea spre scară) și înainte de a apuca să se deschidă și a doua ușă, un val dulce, amețitor și totuși discret, de parfum a năvălit peste noi și a umplut salonul de modă veche, provincială, în care ne aflam. Am rămas și eu și Constantin Goran încremeniți. Eugen Lovinescu s-a îndreptat spre ușă murmurînd pentru noi: **Doamna Hortensia Papadat-Bengescu...**

M-a cuprins dintr-o dată frigul.

Viață, Poezie, Proză

addenda

Date biografice la două aniversări

Aniversarea a 90 de ani *de la nașterea poetului Panait Cerna reprezintă prilejul cel mai potrivit spre a aminti lecturile foarte întinse ale scriitorului, pe care numai sfîrșitul prematur l-a împiedicat să lase literaturii române operele majore anunțate. Reproducerea de mai jos înfățișează prima foaie dintr-o bibliografie pe care o studia, pentru teza sa despre* Lirica de gîndire *(Die Gedankenlyrik), susținută în 1913, cu puțin înaintea sfîrșitului.*

Pe celelalte două foi figurează autori francezi: Brunetière (L'évolution de la poésie lyrique au 19-e siècle), Faguet (Etude sur le 19 siècle), Anatole France, René D Saint Beuve, Guyau (L' art au point de vue sociologique) etc. etc.

De la Lipsca *poetul trimitea, în aceeași perioadă, unei persoane neidentificate, din țară, următoarea misivă:*

„De două luni și mai bine n-am mai văzut slova D-tale. Ori ești plecată în călătorie? Ori poate n-ai primit scrisoarea mea din urmă". *Apoi rînduri șterse:* „Eu am fost cîtăva vreme la Berlin de unde m-am întors iar. Berlinul..." *Și în continuare un catren:*

Din Ghenar cel dus cu bine
Tot aștept un rînd ba două —
Și solia nu mai vine...
Vai, povestea nu e nouă.

Ambele documente sînt inedite.

O scrisoare *emoționantă ne duce cu gîndul la un alt poet drag, plecat de curînd dintre noi: Miron Radu Paraschivescu. Trimisă la 25 august 1969, din Văleni, ea ne aduce informații despre accidentul grav pe care tocmai îl suferise poetul. Citățm din scrisoarea adresată lui Șerban Cioculescu:*

Iubite maestre Cioculescu,

Înainte de a vă cere iertare pentru întîrzierea cu care vă restitui cărticelele bunicului meu, Paul Scorțeanu (...) sînt ținut să vă informez de fericirea acestei zăbave: am suferit un areu accident care m-a imobilizat pe două luni (fractura unei vertebre și a unei coaste) și nu mi-a îngăduit să ies din corsetul de gips ca să vă pot scrie ceea ce vă scriu acumă —, cînd plec la Amara pentru tratamentul balnear (...).

Sper că în toamnă să am bucuria de-a vă revedea. Pînă atunci, multe și călduroase mulțumiri, precum și felicitările cele mai cordiale din partea mea, pentru înalta distincție ce ați primit-o cu prilejul acestui 23 August.

Cu aceeași prețuire ce v-o poartă de zeci de ani,

Miron R. Paraschivescu

Bunicul matern al scriitorului, Paul Scorțeanu, a fost unul dintre primii noștri sociologi, iar lucrările pe care voise să le recitească poetul erau: Sufletul animalelor — *, expunere științifică Buc., 1914, 126 p.;* Realități *(schițe sociologice și literare), Buc., 1894, 63 p.;* Unitatea națională în războiul viitor, *studiu politic, Buc. 1893, 40 p. etc.*

O culegere a corespondenței lui Miron Radu Paraschivescu, părinte spiritual și susținător al atîtor tinere talente, dintre care multe, astăzi, cu solidă reputație, ne-ar dezvălui multe date interesante, atît asupra vieții noastre literare, cît și în privința unei firi generoase și receptive.

Barbu CIOCULESCU

ARTE

TEATRU

Trecerea prin sabie

II

La Muzeul Național din Napoli se află un bust al lui Euripide : capul unui bărbat robust, mai degrabă trist decît sceptic, în orice caz „finisat" și de vîrstă — trebuie să se apropie de 60 de ani — și de meșter. Îi curg șuvițele din mustăți și din barbă, spre bucuria sculptorului, care reușește să introducă frumos cu dalta umbrele profunzimei marelui tragedian. Mai ales ochii sînt scobiți cu măiestrie și, puțin asimetrici, privesc peste vreme, înainte și înapoi, ca o balanță descumpănită.

Să zicem că **Troienele** le-a zărit cu ochiul drept, cel mai de jos, mărit de uimire. Scriind această piesă, Euripide se „încontrează" cu maestrul său Homer, cel care glorificase masacrul Troiei, și într-un mod atît de magistral, încît realitatea însăși pare epigonică.

Adevărații Ulisse, Agamemnon, Menelau, cît or fi fost de adevărați, au făcut adevăratul război al Troiei ca niște copiști agramați ai marelui orb. Autorul **Troienelor** se desparte așadar pentru un moment de ahei și încearcă să suplinească lipsa unui Homer troian, masacrat în fașă și să vadă realitatea prin ochii învinșilor. El ia, cum spuneam, partea femeilor. Este ales momentul cel mai puțin dramatic, în fond, ceasurile deplorabile cînd, la marginile cetății în flăcări, învingătorii își împart prada, iar învinșii se vaită și înjură. Însă aceasta este încă o dovadă de realism antic, de lipsă de artificiu la Euripide. Încă o dovadă de profunzime.

„Troia e în flăcări, să plîngem". Ceea ce și fac Hecuba, Andromaca, ori Casandra, ca și corul celorlalte femei troiene, izbucnind într-un hohot gîlgîitor precum sîngele în rănile soților, fiilor, părinților lor trecuți prin sabie.

„Ce mi-a fost dat să pling, nenorocita
De mine, piere patria, copiii
Și soțu-mi pier"

Încordarea dramatică este dată de fiorii așteptării rezultatului tragerii la sorți, pentru că aheii procedau democratic în felul lor, trăgînd la sorți, în așa fel încît fiecare femeie să revină cîte unui învingător, „iar nu toate laolaltă unuia". Se fac presupuneri tînguitoare, prin ceața lacrimilor osîndite încearcă să-și întrezărească viitorul. Și iată că apare crainicul, care le spune așa și așa. Un critic teatral poate urmări, întrînd în detalii, măiestria cu care Euripide știe să gradeze nenorocirile, amînînd mereu și spunîndu-le, prin gura crainicului, care dă dovadă în același timp și de milă, cu țîrîita. Din păcate nouă ne lipsește timpul. Piesa se termină cu îmbarcarea roabelor și cu o ultimă privire asupra Pergamului cel plin de temple în flăcări. Deci, revenim, un singur moment, cel din urmă pentru istoria cetății și cel dintîi pentru soarta roabelor în devenire. Iată toată platforma dramatică a acestei tragedii. Ne-o putem închipui ca o bucată de țărm uscat, care va fi acoperit de ape imediat ce pașii descultelor și despletitelor Andromace și Casandre îl sărută pentru ultima oară.

Atmosfera piesei. Trecem peste faptul că domină jalea. Spuneam la început că această piesă e feministă. În afară de marea simpatie a autorului pentru eroinele sale, alte elemente vin să-i îngroașe specificul plin de feminitate. Piesa e foarte zgomotoasă. Să ne amintim că aici corul este format din femei și, comparîndu-l cu cel al bătrînilor Tebani din **Antigona,** ce vacarm ! Eroinele bocesc, țipă, cad pe jos, leșină, fac profeții, blestemă, se arată curioase de răul care le așteaptă (unde, cine, cînd, cum), îi imploră pe zei. În iureșul nenorocirilor, nu pierd ocazia de a-și arunca săgeți între ele, și fără a pronunța cuvîntul birfă, de a se vorbi de rău. Elena, bineînțeles, e centrul blestemelor. Zice Hecuba :

„...nesuferita soție
A lui Menelau, rușinea
Lui Castor, a Eurotului
Faimă nebună, cea care
E ucigașa lui Priam".

(Tălmăcire : Dan Botta)

Casandra găsește o bună ocazie de a delira. „Plină de zeu și totuși în afară de nebunia lui" (ce frumos spus !), „înflăcărată de Bachus", „rușinea alor noștri", cum o caracterizează cu durere Hecuba, ea se pregătește de nuntirea cu învingătorul Agamemnon, căruia îi căzuse cu drag, urmînd a-l fi acasă „soție de taină". Însă numai ea, în încețoșarea care frizează absurdul și logica suprarealistă a versurilor moderne, intuiește ce fel de nuntire va celebra și ce noroc va fi pe capul ahtiatului mire.

„Vestit aheilor domn Agamemnon,
Îl voi ucide. Casa lui
Din nou voi spulbera-o, împlinind
A fraților și a tatei răzbunare,
Dar voi lăsa uritul la o parte,
Nu voi cînta în imnuri nici securea
Ce pe grumazul meu se va abate,
Și pe al altora,
Nici luptele de-mamă-ucigașe
Pe cari nunta mea le va aprinde,
Și nici pieirea casei lui Atreu.
Cetatea noastră o voi arăta
Mai fericită ca aheii.
Sînt plină de zeu și totuși afară
De nebunia lui".

Ulisse, mintea cea ageră ca un cal troian a aheilor, este foarte rău văzut, cu deosebire, de cele năpăstuite. Hecuba, la aflarea vestei că va trebui să-l urmeze, nu-și poate stăpîni furia și indignarea.

„Ei, ei, cu pumnii bate
În capul tău de plete văduvit,
Cu unghiile sfîșie-ți obrajii !
Vai mie ! Sînt sortită să fiu roabă
La vatra unui fur fără pereche,
Unui vrăjmaș al dreptului,
Unui balaur fără lege,
Și unei limbi cu două rosturi, care toate
Le schimbă una-ntr-alta, ură
Punînd în locul dragostei".

Tot Casandra își va da seama de crudul adevăr și în această privință. Bineînțeles, Hecuba nu va ajunge în casa lui Ulisse și Casandra, pentru că tot era pornită pe proorociri, povestește la repezeală viitorul lui Ulisse, creînd un fel de Odisee de buzunar, o Odisee cît ai zice peșteș, pe care Ulisse, bătrînul marinar, bine făcea dac-o pescuia cu un ceas mai devreme :

„...Bietul Ulysse,
Nu știe ce-i rămîne să îndure !
Ca aurul de bună suferință
Mea și a Troiei-i va părea odată.
Căci zece ani vor trece lîngă cei
Trecuți aici și va ajunge singur
În țara lui. Vedea-va strîmta cheie
De piatră unde șade-ngrozitoarea
Charybdă și Cyclopul care suie
Pe munți, înghițitor de carne crudă,
Pe Circe, lingureana, făcătoare
De porci, și va cunoaște naufragii
Pe marea cea sărată, va cunoaște
Al lotusului dor și boii sacri
Ai Soarelui care în carnea lor
Vor prinde grai și-i vor trimite-amare
Voci lui Ulysse.
Ca să închei : de viu va pogorî
În iad scăpînd de unda mlaștinei spre a
Afla, odată-ntors acasă,
Mii de dureri".

Toate se potrivesc în așa fel, încît cît de omenești sună aceste cuvinte deznădăjduite ale Hecubei :

„Din cei pe care soarta-i desfătează
Nu socotiți pe nimeni fericit
Mai înainte de a ști cum moare".

Nu știu cum sună toate acestea pe scenă. Piesa mi se pare că nu a avut, la prima ei reprezentație, prea mult succes, fiind jucată, după obiceiul timpului, de bărbați și poate vocea lor groasă a împins jelania prea departe. Însă în carte Troienele ni se par atît de adevărate, așa cum le-a fixat pentru o clipă ochiul mărit al lui Euripide, încît nu cunoaștem un omagiu mai frumos adus prin veacuri femeilor, acestei bune jumătăți de omenire. Și poate că Schliemann, făcînd săpăturile respective și descoperind cele 7 straturi de **Troie,** a zărit în stratul cel mai adînc, profilate pe piatră, umbrele femeilor troiene rămase acolo pentru totdeauna, dacă nu din realitatea însăși a istoriei, măcar din realitatea ficțiunii lui Euripide.

Marin SORESCU

MUZICA

Particularități ale gîndirii muzicale

Nemuzicienii își mărturisesc adesea perplexitatea în fața activității compozitorului. „Nu înțeleg **eum** faci dumneata ca să compui" este o frază pe care muzicianul o aude destul de frecvent. De aici și pînă la a conferi un soi de mister, de inexplicabil muncii compoziționale este un pas foarte mic, de multe ori efectuat fără ezitare de „laici". Mister există în compoziția muzicală, tot atîta cît și în compoziția poetică sau în cea plastică ; el se leagă de fapt de aportul inconștientului în creația („inspirație" nu este un cuvînt gol de sens). Nu totul în acest domeniu poate fi determinat de activitatea conștientă a intelectului, nu totul poate fi **voit** ; există și condiționări mai profunde, inexplicabile chiar pentru creatorul de artă, condiționări care pătrund în operă cu sau fără vrerea autorului și mărturisesc — între altele — despre ființa lui etică în ce are ea mai autentic (cu semn pozitiv, sau negativ). Nedumerirea de care vorbeam însă la început se leagă de altceva și anume de inaptitudinea „laicului" de a concepe o gîndire care construiește cu alte materiale decît cele obișnuite, în cazul discutat aici cu **imagini sonore.**

Elementele cu care operează gîndirea muzicală au fost cu răbdare făurite de-a lungul veacurilor de geniul colectiv și de talentul individual : este vorba de sunete înseși (cu intonația lor fixă, așa cum le cunoaștem astăzi), de ritmuri diverse, de variate timbre instrumentale și vocale, de moduri — care constituie o dispunere caracteristică a sunetelor pe o întindere dată (gama noastră majoră fiind numai unul din modurile posibile) —, mai departe de formule melodice, armonice, cadențiale etc., etc. Vom numi „imagini sonore" reprezentările acestor elemente. Compozitorul, în cursul uceniciei sale se familiarizează cu multe dintre ele și învață încetul cu încetul să utilizeze materialele astfel deprinse și chiar să inventeze noi alcătuiri. Fiecare stil muzical este modalitate a gîndirii specifice (care deci operează cu imagini sonore) ; el poate fi asemuit cu o limbă vorbită care ar avea lexicul ei, topica ei, formele ei gramaticale aparte, gradul ei de abstracție posibilă etc. Muzicianul epocii clasice, de pildă, găsea în orizontul său stilistic și asimila în perioada de instruire precepte extrem de clare pentru minuirea materialului sonor și pentru rînduirea lui în construcții deosebit de echilibrate, corespunzătoare sensibilității locului și timpului. Pentru a lua un singur exemplu : desfășurarea armonică (înlănțuirea acordurilor) asculta în cea mai mare măsură de niște legi precise, statornicite de o imensă practică și acceptate ca atare, legi care puteau fi desigur transgresate din cînd în cînd, dar atunci compozitorul trebuia să știe foarte bine **de ce** face acest lucru. Dacă încălcarea unei reguli admise era făcută cu responsabilitatea geniului, noua comportare putea deveni la rîndul ei o regulă ș.a.m.d.

Muzicianul modern se află sub acest raport într-o poziție diversă. Memoria omenirii este mult mai vastă în zilele noastre, iar compozitorul nu ia contact numai cu **un** orizont stilistic, care să-i permită a se simți la largul său ca într-un mediu natural, ci este pus în situația de a cunoaște **mai multe** arii stilistice. El este cumva obligat să se familiarizeze cu lumea muzicii Renașterii, a celei preclasice, a celei clasice, a celei romantice, a celei impresioniste, a celei (celor !) populare etc. etc. Toate aceste variate modalități ale gîndirii muzicale, care în calitatea sa de cunoscător îi produc o mare și firească bucurie, îl așează în același timp într-o postură oarecum defavorabilă în calitatea sa de producător de artă ; orice limbaj tinde să se relativizeze în opinia lui, pentru că ceea ce este admis, de preclasici poate fi respins de clasici, ceea ce este admis de aceștia poate fi infirmat de romantici ș.a.m.d. Făcînd o sumă a **tuturor** modalităților admise de un stil sau altul (sumă la care cultura de specialitate îl obligă), muzicianul se găsește în fața următoarei situații : totul (sau aproape totul) poate fi făcut și nu există — aparent — rațiune suficient de puternică pentru a-l determina să adopte mai curînd un procedeu decît altul. Capacitatea lui de sinteză are și ea limite. Și atunci naște în mintea sa ideea (foarte răspîndită astăzi) că trebuie să-și creeze integral sistemul limitat de reguli în care se va încadra, ba, de la un punct încolo, să-și elaboreze chiar și marialele acustice cu care va construi.

Lucrurile nu sînt simple ; ele presupun oricum o discuție mult mai largă și totodată foarte la obiect. Trebuie însă subliniat de pe acum că muzicianul se situează prin formația lui într-un orizont stilistic dat (fie el cît de complex și de derutant) pe care, în traiectoria activității sale, va căuta să-l modifice și eventual să-l lărgească atît cît îi vor permite puterile. Creația autentică presupune depășirea — într-un fel sau altul — a cadrului găsit, formularea unor noi adevăruri artistice sau re-formularea unora mai vechi. **Invenția** este o condiție **sine qua non** în artă ; ea nu poate în nici un caz fi considerată simplu capriciu sau bizarerie gratuită. Cu condiția să se producă în principal pe tărîmul gîndirii specifice, în cazul nostru, al celei care operează cu materialul subtil al imaginilor sonore.

Pascal BENTOIU

ARTE PLASTICE

Salonul de toamnă

Încercînd să redevină tradițional, Salonul de toamnă al pictorilor și sculptorilor bucureșteni ne umple de speranțe și dezamăgiri, devenite și ele tradiționale. Ce trebuie să însemne un Salon de toamnă știe toată lumea. Se adună la un loc experiențele și realizările unui an întreg sau, în condițiile date, opera reprezentativă, profesiunea de inimă și spirit a lucrării artist. Libera alegere a lucrării, căzută în seamă pictorului sau a sculptorului respectiv, nejurizată, pare să fie o metodă bună. Eclectismul rezultat suportabil. Limitarea la o singură lucrare însă dă naștere la întrebări și discuții legitime. Forțînd nota, acordînd tuturor drepturi egale, se comite o greșală de fond. Bineînțeles, depășirea acestei inutile democratizări cade la înțelegerea și latitudinea artiștilor. Se întîmplă, fiecare dintre noi o știe, să ai un an mai bun sau mai prost, un an de afirmare sau de confirmare. Pentru cei stăpîni într-adevăr pe vocația lor, o răscruce bogată în fructificări poate fi hotărîtoare. În acest caz, este imposibil și aproape indecent să apari formulat într-o singură pînză, într-o singură sculptură. Spațiul salonului trebuie punctat cu personalități relevante, surprinse în multitudinea aspirațiilor lor, lăsîndu-li-se lărgime de desfășurare. Mecanica simplistă devine prejudecată și nu ajută nimănui. Pentru cei care expun doar ca să expună, furînd poate din drepturile altora, drept de care, la rîndul și la timpul lor potrivit se vor simți și ei cîndva văduviți.

Sufocarea unora dintre expozanți în masă amorfă, dilentantismul altora scăpați în expoziție prin autolarghețe critică, dau nota întregului salon. Marginaliile acestui fenomen nu sînt de loc îmbucurătoare. Se vădește astfel, eronat dacă ne referim la un nume sau altul, cuprinzîndu-i totuși pe toți, o lipsă actuală de concepție, de singularizare în virtutea unor idei sau obsesii bine strunite. Impresia este de arcuș frecat pe strune după ureche. Lipsesc marile elanuri înnoitoare, intimitatea expresivă este confundată cu descripția întîmplătoare. Un consens general de aplatizare în limitele unui frumos artificializat ne întîmpină cu un fel de voioșie mohorîtă. Cei care au renunțat să participe la acest salon, unii dintre ei artiști de mare valoare, n-au greșit prea mult, avînd în vedere latura sumară și ingrată a condițiilor. În labirintul de nume fără nume te descurci greu. Asemănările fără scînteie îți încurcă firele. Recunoști, ici colo, oaze de reculegere. Exceptînd buna intenție, devenită însă, prin forța lucrurilor, oarecum caritară, prezența de fapt a unui Ghiață, Catargi, Baba nu reușește să zăruncine impresia generală. Abstracție făcînd de prima falangă a elitei, am încercat un sentiment de recunoștință nemaisimțindu-mă singur și neavenit, recunoscînd de la distanță în salon culoarea și desenul lui Ion Alin Gheorghiu sau Constantin Piliuță. Mi-au plăcut portretele lui Ion Sălișteanu, Papas Tancris, Vasile Baboie, natura statică a lui Ion Pacea, peisajele lui Mircea Ionescu, Ion Minoiu, Nicolae Drăgușin. Minuscula lucrare a lui Semproniu Iclozan mă pune în față cu o artă care trebuie urmărită. La fel, Gheorghe Pătrașcu și Paula Ribariu. Îndeaproape trebuie cercetați și pictorii Lia și Dori Szasz. Sculptura se menține încă în umbră. Lucrările unor Mihai Laurențiu, Ostap Andrei și Constantin Foamete nu sînt în deajuns pentru cucerirea prestigiului necesar. Desigur, actuala configurație a Salonului de toamnă, deschizînd porți înguste artiștilor, preț de o singură lucrare, nu-i pe deplin reușită și din alte pricini. Am remarcat, pe lîngă cele spuse pînă acum, și multele expoziții și galerii deschise în timpul anului, înghițind poate tot ce a fost mai bun în efortul creator. Nu găsim însă, dacă, în ciuda tuturor eventualelor obstacole, de un ordin sau altul, am vrea să găsim la Saloanele de toamnă un bilanț, o așezare de linii și forțe fără precedent. Ele trebuie să-și respecte sobrietatea numelui, legate de fecunditatea gravă a marelui anotimp ales drept emblemă.

Grigore HAGIU

Ilustrații de MIHAI GHEORGHE
la poezia lui Miron Radu Paraschivescu

TELEVIZIUNE

În direct

Se va scrie negreșit pînă la urmă o estetică a televiziunii. Vor apare „genuri" și „legi ale genurilor". Va fi formulată stilistica instituției de transmis „vederi". Ce s-a statornicit pînă acum nu este mult dar este concludent: stilul televiziunii este în dependență totală de imagine.

Să vorbim de exemplu despre reportaj. Genul a fost uzitat și în presă, și în literatură și în filmul documentar. Perspectivele pe care i le deschide televiziunea bat însă tot. Iată : reportajul tinde să stabilească o legătură nemijlocită cu faptul real. Reportajul ambiționează să fie cît mai aproape de eveniment. Exact cît miraj al ficțiunii există tot atîta miraj al exactului, al cotidianului, al banalului aparent, al faptului. Pentru a ajunge aci, literatura a renunțat la ficțiune. Cinematograful a încetat să mai fie artistic și a devenit documentar. Și într-un caz și în altul există însă limite. Există medieri. Cuvîntul este mediator. Și montajul de film este mediator. Tot se amînă realitatea citva timp. Între public și întîmplare tot mai există mijlocitori. Și vine pe urmă televiziunea și beneficiază de transmiterea în direct. Avantajul este enorm: nu mai suntem contemporani cu evenimentul, suntem concomitenți.

Dar emulația reportajului de televiziune nu înseamnă desuetudinea reportajului de presă. Forța de sugestie a cuvîntului este încă foarte puternică. Și va mai fi. Dacă nu poate numi atît de exact realitatea cum televiziunea o demonstrează, în schimb cuvîntul stimulează imaginația, dinamizează gîndirea, provoacă meditația și contemplația. Din punctul acesta de vedere nu există limite. Cum poate fixa o metaforă realitatea n-o poate fixa pelicula, asta e sigur. Dar ambiția televiziunii nici nu trebuie să fie aceasta. Televiziunea este în primul rînd o instituție de informare, este o formidabilă agenție de știri. În condițiile lumii de astăzi, cînd „opinia publică" este o dominantă a civilizației moderne, cînd foamea de informație înseamnă foame de adevăr, datoria televiziunii și activitatea televiziunii se justifică mai ales prin obligația de a procura și de a furniza o cantitate cît mai mare de realitate în direct.

Sânziana POP

revista străină

● **SOVETSKI EKRAN** (18 sept. a.c.). Între premierele cinematografice așteptate cu mult interes în U.R.S.S. se numără și filmul **Serghei Esenin** la care lucrează în prezent, în calitate de regizor, operator și coautor al scenariului, Serghei Urușevski. „Am hotărît să facem un film despre versurile lui Esenin-poetul, nu despre biografia lui Esenin-omul" declară Urușevski. Ca urmare, episoade strict biografice ca „episodul Duncan" nu-și vor găsi locul în film. În schimb, vor apare Anna Sneghina, Pron Ogloblin, Taniușa — cunoscuți eroi esenieni. Rolurile principale au fost încredințate actorilor Serghei Nikonenko — Esenin, Natalia Ujvi — mama, Boris Hmelnițki — unchiul poetului, Natalia Belohostikova — Anna Sneghina etc. Muzica filmului aparține lui Kiril Molceanov iar coregrafia lui Igor Moiseev.

● **HEBDOMADAIRE POLONAIS** (18 sept. a.c.). La obișnuita rubrică de **Portrete** este prezentat Stanislaw Szymanski, prim-balerin al Operei varșoviene. Considerat în momentul de față cel mai bun dansator al Poloniei, Szymanski este deținătorul mai multor premii naționale și internaționale dintre care amintim : Premiul Orfeul de aur decernat în 1963 de către Asociația muzicienilor polonezi pentru rolul Orfeu din baletul cu același nume de Strawinsky și Premiul Nijinski (pentru cel mai bun balerin din lume) obținut în 1969. Ultimul rol de mare succes al lui Szymanski — în baletul compus după **Simfonia fantastică** de Berlioz.

● **L'EXPRESS** (20—26 sept. a.c.). Întrebat (într-un interviu) de ce acordă o importanță atît de mare romanului, considerîndu-l „la fel de necesar ca pîinea", Aragon răspunde : „În stadiul actual al cunoștințelor noastre, cred că singur romanul permite descoperirea complexității omului : știința nefiind încă, în acest domeniu, decît în faza gîngăvelilor. În ciuda atacurilor periodice la care este supus și care, de altfel, nu-l împiedică să trăiască și să supraviețuiască, romanul rămîne o mare achiziție a spiritului uman care nu a produs încă tot ceea ce ar putea produce. Toate formele poetice, adică creatoare, au darul de a provoca un salt în spirit. Cînd emite o ipoteză, savantul face, în realitate, un act poetic. Ipoteza este romanul său. El o probează prin alte mijloace. Poetului îi este permis să procedeze în aceeași manieră, adică să considere adevărat ceea ce este în general considerat greșit. Exact așa acționează și savanții. Dacă nu s-ar fi crezut, dacă nu s-ar fi permis să se creadă că pămîntul se învîrtește cînd toată lumea gîndea că el nu se învîrtește, ei bine, pămîntul nu s-ar fi învîrtit niciodată. Dar demersul savanților se limitează la un anume cîmp al activității spirituale în timp ce romanul are un domeniu aproape nelimitat..."

● Primul muzeu ambulant — muzeobusul — și-a făcut apariția încă de la începutul acestui an în Franța. Este vorba de un camion lung de 12,50 m și lat de 2,50 m care în numai 90 secunde se transformă într-o veritabilă galerie de artă prevăzută cu toate cele necesare : pereți luminoși, spoturi orientative, mijloace audio-vizuale specifice, ba chiar și un ecran cinematografic. Dacă inițiativa se va dovedi concludentă, în anul 1972 numărul muzeobuzelor care vor străbate drumurile Franței se va ridica la patru.

● **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (17 sept. a.c.). Romancierul Hervé Bazin (într-o convorbire cu Guy Le Clec'h) despre poetul Hervé Bazin (căruia editura Seuil așteaptă să-i retipărească ciclurile de versuri **Jour** și **A la poursuite d'Iris) :** „Sînt două culegeri vechi pe care le-am transformat complet. În **Jour** erau 20 de poeme. Am suprimat 15 și am adăugat 30... De ce **Jour ?** Pentru că fiecare poem corespunde unei ore din viața unui mic sat în 1960. **A la poursuite d'Iris** cuprinde 17 poeme și fiecare corespunde unei culori... Forma mi-e indiferentă. Ceea ce mă interesează este să rup versul conform necesităților sensului... E o poezie descriptivă, cu impresii, mirosuri, un amestec de senzații. Toate acestea riscă să irite pe unii". Reproducem după revistă poezia **Les Martinets** (Lăstunii) : „Palpitant noir de l'aileron / Et le bec plein de mort subite. / Au plus haut du clair, au plus vite, / C'est la belle aventure en rond. / Rien, rien, rien d'autre que l'espace / Pour ces fous qui ont entrepris / De Déchirer le jour qui passe / En longues lanières de cris".

POESIE VIVANTE (nr. 34,a.c.). Începînd cu acest număr revista (editată la Geneva și subintitulată Tribuna internațională a poeziei) va apare sub forma unor antologii, a unor „culegeri consacrate în exclusivitate unui mare poet, unei opere sau unui studiu original, unei țări, unei școli etc." Se anunță că numărul 35 al revistei și, totodată, numărul 1 al noii serii Poèsie Vivante va fi consacrat lui Jean-Richard Bloch **(Offrande à la poèsie).**

● În aceeași publicație, Pierre Marie propune adoptarea unui nou tip de poem cu formă fixă — „le quadille" — apropiat de **pantum** dar deosebindu-se de acesta prin faptul că nu poate conține decît patru strofe în timp ce **pantum** poate conține un număr nelimitat de strofe. Apărut în Malaezia către sec. al 15-lea (sub influența catrenelor chinezești ori a catrenelor din Ramayana și Sakuntala), **pantum** a fost importat în Europa în secolul trecut și experimentat de poeți ca Lecomte de Lisle (în **Les pantoums malais),** Baudelaire (în **Harmonie du Soir),** Verlaine (în **Pantoum négligé).** Specificul „quodille-ului" constă în aceea că este compus din două rime și patru catrene, că primul vers este și ultimul și că fiecare din cele trei versuri următoare este primul vers al următoarelor trei catrene.

u. v. z.

SPORT

Echipele românești intră în turul II, Ion Băiețu intră în barou

Realitatea e că scepticilor nu le plac bucuriile prea mari. Noroc că eu nu sînt sceptic, ci că fac pe scepticul, în mod pedagogic. A fi sceptic cu o echipă, de care nu ești sigur, înseamnă în fapt a încerca să fii sigur de ea. Întreaga presă s-a referit vehement la articolul nostru **„Mare brînză"** din numărul trecut, încercînd să ne convingă că brînza a fost mare, ceea ce noi știam. Cu o excepție (ghici cine ? Ei bine : Eugen Barbu) toate condeiele au îngenunchiat pentru a săruta mîngea de la Helsinki. De fapt, nici Fănuș Neagu n-a fost prea clar : ce legătură are 4—0 cu Kalevala, ce legătură are discuția lui cu pilotul avionului în care a călătorit, cu rezultatul meciului național nostre pe care nu-l comentează în nici un fel ? Desigur, mă refer la cronica sa din **România literară,** nu la ceea ce a apărut sub numele binecunoscut în ziarul **Sportul.** O violentă luare de poziție poate fi citită în ziarul **Informația,** unde, recunosc, autorul Auneanu are și un lucru amuzant, și anume ideea că după părerea scepticilor (adică eu) Angelo Niculescu ar fi fost obligat să-i antreneze și pe finlandezi ca să nu se prezinte așa de prost. Foarte frumoasă speculație satirică, o recepționez și recunosc de asemenea că restul articolului e destul de dietetic. Fără sare în orice caz. Chiar și Teodor Mazilu a ieșit ieri din tonul său meditativ (care nu prevestește nimic bun) și s-a mirat. Mazilu mirîndu-se ! — iată un spectacol pentru care merită să trăiești. Mazilu bosumflat ! e mai mult decît îmi doream.

Dar tunul mare nălucește azi în brațele viguroase ale lui Ion Băiețu. Acesta ne face în **Scînteia tineretului** un portret teribil pe care numai modestia noastră îl ține necitat. Ce spune Băiețu acolo gîlgîie de inteligență profundă. Și după ce gîlgîie, țiuie ca un samovar adus la punctul de fierbere. Băiețu crede că noi am adormit la televizor, ori operatorii au transmis alt meci, ori am fost învăluiți în cerneală neagră, ori cine știe ce s-a întîmplat, de n-am văzut superbul joc al naționalei române la Helsinki. Înainte de a răspunde accentelor de pamflet ale articolașului lui Ion Băiețu, să răspundem ideilor sale, care chiar dacă nu sînt multe, au în schimb avantajul că nu sînt nici fixe : **nu, meciul nostru de la Helsinki nu a fost mare brînză ! A fost un meci oarecare, cu o echipă de doi bani jumate (valută neconvertibilă !) și nici dacă Băiețu ne va ataca și în Munca, nu numai în Scînteia tineretului, nu vom ceda.**

Și-acum, să răspundem invitației la dans pe care Ion Băiețu ne-a făcut-o. În esență, Băiețu a văzut la Helsinki faze pe care nu le-a văzut nimeni la același meci. El ne acuză, firește, pe noi că n-am văzut aceste faze. Cineva, desigur, n-are dreptate. Să vedem cine !

În ziua de luni 27 iulie 1970, în pagina a doua a aceluiași ziar, sub semnătura redutabilului nostru adversar de astăzi, Ion Băiețu, cu titlul **„Aventurile zeiței de aur"** de la Mexico '70, apărea următorul text : **„Pele este împărat la centrul terenului, de unde-l pîndește pe Viktor și în minutul 60 ÎL PĂCĂLEȘTE. Acesta ieșise din poartă ca să admire un atac al colegilor săi, Pele prinde o minge la 45 de metri de poartă, trage cu boltă prin surprindere și GOLUL INTRĂ PE DEASUPRA PORTARULUI care se uită spre cer după avioane".**

Toate bune numai că întreaga lume fotbalistică știe că golul, despre care vorbește Ion Băiețu, de fapt n-a fost gol, că totul e exact. că Pele a tras de la centrul terenului, că Viktor ieșise din poartă, că era minutul 60, că era Mexic, că Pele e împăratul, că erau avioane, totul, totul, totul e exact. Un singur amănunt (e drept, esențial) e altfel : **n-a fost gol, tovarășe Ion Băiețu. Din păcate, n-a fost gol. Mingea a trecut pe lîngă poartă.** Dar dumneata știi mai bine, pentru că ai fost acolo. Ai cheltuit o groază de bani, ca să te duci să observi lucrurl pe care nu le-a observat nimeni.

De pe piedestalul unei astfel de glorii morale și profesionale, Ion Băiețu ne poate dojeni în continuare, părintește cu degetul. Încă un pas în sus și Ion Băiețu va intra în baroul avocaților lui Angelo Niculescu.

Și toate astea de ce ? Pentru că — trebuie s-o spun — Ion Băiețu are obiceiul prost, nu de a merge în străinătate, ci de a uita să meargă **CHIAR** pe stadion, rămînînd în oraș, cum a făcut-o mai totdeauna, rămînînd prin muzee, pe la cinematografe, pe la edituri. Ce-o fi făcut Ion Băiețu la Helsinki ? Greu de spus. O întîlnire particulară cu avocați finlandezi, colegi de meserie, ar fi fost excelentă.

Ceea ce n-aș vrea în niciun caz să se întîmple este ceea ce dușmanii mei ar dori să se întîmple : să fiu considerat între dușmanii fotbalului românesc. Repet, nu-mi place actuala orientare a fotbalului nostru, așa cum reiese ea din orientarea echipelor noastre reprezentative. Dar găsesc aici prilejul să salut performanțele excepționale ale echipelor Dinamo și Rapid, bunul pas înainte al echipei U.T.A. și mila echipei din Malta ! Aceste performanțe ale noastre se datorează în întregime părăsirii ideii tactice defensive care ne-a îmbătrînit fotbalul. Am făcut un pas important în ierarhia europeană a cluburilor, pentru că jucătorii noștri au fost lăsați să joace. Nunweiler III, Lucescu, Dumitrache, Dinu, Dumitru, Lupescu, Boc, Ene, Domide, iată nume care merită un elogiu în plus acum cînd e prea banal și plicticos să spui că echipele în întregime s-au remarcat. **Nu, nu s-au remarcat echipele în întregime, performanțele sînt ale echipelor, dar cei mai buni merită să fie salutați.** Răspundem **„nu"** pe această cale tovarășului Silvestru Vârtosu, care ne invită periodic să depunem, în timp util, cererea de înscriere la Clubul Rapid. „Nu mă înscriu nici dacă renunțați la Neagu !"

Adrian PĂUNESCU

CRONICA TRADUCERILOR

Antologia lirică greacă

ANTOLOGIA LIRICĂ GREACĂ, publicată de editura Univers reprezintă un eveniment important nu numai pentru literele românești, ci și în complexul literar european. Sînt puține acele antologii lirice publicate de un singur traducător care să aibă amploarea și acuratețea stilistică a acestei culegeri: în cuprinsul ei ni se prezintă un peisaj literar de o deosebită complexitate și cu frumusețI de nebănuit pentru cititorii români care nu avuseseră pînă acum decît culegeri de mai mică întindere (ed. Bezdechi, 1927 și Andrițoiu, Rendis 1968) sau traduceri din autori izolați. Subliniez acest fapt pentru că Simina Noica, alături de traducerea propriu-zisă, introduce, cu ajutorul a foarte multe note explicative, diferite indicații care întregesc imaginea nu numai a unei lumi literare, ci și a universului vieții grecești, format în egală măsură din activitate politică, economică, religioasă și poetică. De altfel acesta și este principiul călăuzitor al antologiei: traducătoarea urmărește să arate că teza, acreditată de școala romantică, care vorbește despre claritatea absolută a universului grec trebuie lăsat la o parte fiindcă poezia greacă arată, din contra, că nimic din ceea ce este omenesc nu le-a fost străin poeților Eladei.

Urmărind acest fir conducător, poezia perioadei arhaice (sec. VII — VI î.e.n.) este reprezentată prin lirica războinică a lui Callinos și Tirteu alături de poezia meditativă a unui Mimnerm. Apoi poezia lui Solon, eminentul om de legi, exemplu de atitudine morală și previziune politică. Lirica melică monodică a sec. VI mai are ca reprezentanți pe năvalnicul sau meditativul Alceu sau poezia pătrunsă de un profund fior liric al poetei din Lesbos, Sappho. Alături de aceștia antologia cuprinde și fragmente din opera celorlalți poeți incluși, de către alexandrini, în canonul celor nouă poeți lirici: Anacreon, Alcman, Stesichoros, Ibycos, Simonide, Bacchylides și Pindar.

Foarte interesantă ideea de a introduce largi fragmente din operele celor trei mari tragici greci, ceea ce leagă tragedia de rădăcini profunde lirice, alături de cele care o derivă din drama rituală. Excelenta traducere sporește puterea de pătrundere a versurilor unui Eschil: „Și undele mării / Se surpă cu vuiet. / Lung Hadeșul sună / În miezul de glii / Zvon greu hohotește / Pe calea de unde / A apelor vii... / ".

Lirismul coral este reprezentat de Pindar ale cărui ode au fost o necontenită sursă de inspirație pentru gîndirea poetică modernă. Iată de unde pleacă unul din motivele poetice de cea mai mare circulație din istoria literaturii, folosit de Calderon sau de Shakespeare: „Făpturi de-o zi! Ce ne e ființa? / Și ce nu e? Doar umbra unui vis / E omul. / Cînd scapără-n spre el vreo rază cerul / Atuncea doar / — Sub licărul luminii — / Se bucură el de răstimpuri dulci... / ". Poemele lui Empedocle, de certă factură filozofică, au constituit la rîndul lor sursă de inspirație pentru un poet ca Hölderlin. Iată versurile unde poetul își expune celebra sa teorie a elementelor: „Glia prin glie-o cunoaștem, iar apa prin apă. Văzduhul,/ Îl dibuim prin văzduh, din amarnicul foc aflăm focul. / Dorul se-alege din dor, iar din jalnica ură doar ura...".

În Antologie urmează apoi cîteva din VERSURILE DE AUR pitagoreice, și ceea ce este o mare noutate, fragmente din Oracolele Sibiliene, culegere de profeții cu caracter apocaliptic compuse în sec. II—III e. n. În sfîrșit, după fragmente din operele scriitorilor creștini, Grigore din Nazianz sau Synesios, urmează traducerea Epigramelor aflate în Antologia Palatină. *De mare circulație în antichitate, în Evul Mediu și Renaștere, aceste mici inscripții poetice cuprind tezaure de frumusețe lirică: „Sfîrșitul tău de toamnă-i mai presus / De tot ce-mi poate da o primăvară. / Și mai fierbinte-mi pare iarna ta / Decît mi-au fost vreodată alte veri / ".*

Subliniind încă o dată marea utilitate a unei astfel de antologii, vrem să menționăm și excelenta ținută științifică a cărții care este în același timp traducere cît și operă de erudiție. Sperăm ca volumul să-și atingă scopul propus, adică să ofere publicului larg de cititori opere care pînă acum au stat la îndemîna unui număr restrîns de specialiști.

Cristian UNTEANU

A iubit și a încurajat tineretul

De cîte ori am trecut prin Vălenii de Munte, după plecarea lui bruscă și prea timpurie dintre noi, am avut permanent o remușcare. Mi-a reproșat cîndva că nu trec să-l văd, aci la masa lui de lucru, în casa care nu se-nchidea niciodată. Am amînat asta nejustificat. Uitasem că timpul ne fură prea ușor, fără să gîndim la clipele ce trec și cu care nu ne vom mai întîlni niciodată. Cele două volume de **Scrieri**, ale lui, mi-au rămas pentru totdeauna fără dedicație. Știam că suferă de o boală care nu iartă. Știam că, la întoarcerea din Franța, cu o ironie amară corectase urările de **„Bun venit PE pămîntul patriei"** zicînd **„Bun venit ÎN pămîntul patriei"**. Știam că pe manuscrisul de poezii care trebuia să apară scrisese chiar el „Ultimele". O coincidență făcea ca volumul de început să se intituleze „Primele". Două cuvinte care mărginesc opera poetică a unui scriitor de o mare sensibilitate și de o inegalabilă omenie. Nu știu dacă vreodată cineva a iubit și a încurajat mai mult tineretul decît a făcut-o el. Poetul Miron Radu Paraschivescu și-a aparținut prea puțin lui. El s-a dăruit aproape integral altora. Acesta este darul oamenilor deosebiți, dar pe care cronicile literare n-au cum să-l consemneze. Mi-l amintesc, așa cum l-am văzut ultima oară, într-o ședință de birou la Uniunea Scriitorilor, pledînd pentru îmbunătățirea legii dreptului de autor.

„Nimic nu mă deranjează mai mult în viață ca durerea și suferințele oamenilor" mi-a spus cu zîmbetul pe buze, într-o pauză. De fapt, casa lui din București era permanent deschisă celor care n-aveau temporar găzduire. Se cuvine, în această toamnă, să-i împodobim mormîntul cu o floare, recitindu-i versurile din volumul „Primele".

Iar cînd fața ta, la judecată
În ceasul hotărît, voi fi chemat
Îți voi aduce doar otravă, tată.
Fiindcă talantul zace îngropat.

Marin RĂDOI

Nu din pietate, ci din necesitate

(Urmare din pag. 4-a)

duplecată a prezenței lui, aș fi tentat să spun că opera sa cea mai însemnată este însăși existența lui mîndră.

M. R. P. a știut să-și cultive sufletul, a știut să trăiască așa cum șade bine unui **poet**, a știut „să locuiască **poetic** în lume". Nu numai în sensul unei integrări cosmice, cum sugerează formula întrebuințată, ci și în acela al implicării sociale, cum se cere din partea unui poet revoluționar.

Nu l-am cunoscut, din păcate, decît foarte tîrziu și nu l-am văzut niciodată. Din puținele — și minunatele — clipe petrecute în preajmă-i, rețin mai întîi o mare dorință de deschidere, de pliere afectivă, de înțelegere și de participare. Omul avea vocația dialogului : nu însă prin intervenții de intempestivă promptitudine, ci printr-o știință a așteptării și a nuanței delicat provocatoare. Miron Paraschivescu știa să întîmpine confesiunea, lăsîndu-se el mai întîi descoperit.

Ceea ce m-a surprins la un scriitor deja trecut de maturitate a fost absența unor ticuri sau capricii zise ale personalității. Nu-și cultiva manițe, după cum nu-și cultiva orgoliul. Nu avea, în discuție, aerul distrat și privirea goală, adică egoist și înalt preocupată, a artizanilor unei opere. Arăta o disponibilitate supravegheată și neconcesivă. Intransigența lui era o formă de sinceritate și generozitate în egală măsură. Era mai cu seamă ostil gesturilor convenționale, retoricii goale, gîndirii mecanice.

Dar fascinația exercitată asupra tinerilor se explică în primul rînd prin faptul că era el însuși **tînăr**, un tînăr care venea mai de departe și care purta în suflet un zeu mai tînăr decît el. Tinerețea spiritului este la Miron Radu Paraschivescu nevoie permanentă de **comunione.** Comunicarea prin identificare însemna pentru el un imperativ dorit, o boală plăcută. De altfel, și creația o concepea ca pe o vărsare într-un flux colectiv, ca pe o încredințare unui ritm unanim. Așa se explică tendința de anonimat pe care o mărturisesc atîtea versuri. De cîte ori se aduce pe sine în poezie în mod manifest, o face pentru a-și asuma un risc. Altfel spus, și mizînd pe omonimie, de cîte ori se expune, se expune. Ca și în viață. Cîtă poezie, atîta viață. Din viața și din cărțile lui Miron Radu Paraschivescu bate spre noi **un suflet întreg și frumos.**

Îl simțim alături, îl închipuim reacționînd în locul nostru, împărtășindu-ne certitudinile și dramele. Înfriguratul, **„păgubosul"**, **„mîntuitul prin luptă"** Miron Radu Paraschivescu stă cu fața lui pergamentoasă, întoarsă spre noi într-un profil de efigie.

Și dacă astăzi îl pomenim — cum l-am pomenit și ieri și alaltăieri — nu o facem din pietate, ci din necesitate.

DIN LITERATURA LATINO-AMERICANĂ

Orchestra

JULIO CORTAZAR

În februarie al anului 1947, Lucio Medina îmi povesti un episod amuzant care tocmai se întîmplase. Cînd în luna septembrie al aceluiași an am aflat că-și schimase meseria și părăsise țara, am făcut o legătură între cele două întîmplări. Nu știu să-i fi venit vreodată în minte aceeași legătură. Fie că au nevoie de singurătate, fie că mai trăiește încă la Roma sau la Birmingham voi relata povestea sa cît mai fidel cu putință.

O ocheadă pe un afiș îl informă pe Lucio că la „Gran Cine Opera" rula un film de Anatole Litvak pe care-l scăpase cîndva. Îl surprinse faptul că un cinematograf ca „El Opera" să dea din nou acest film însă în Sectorul 47 din Buenos Aires se ducea pe atunci lipsă de noutăți. Pe la orele 6 ale după amiezii isprăvindu-și treburile în Sarmiento și Florida o porni spre centrul orașului cu aerul unui adevărat porteño [1]) și ajunse la film tocmai cînd trebuia să înceapă.

Programul anunța un jurnal, un film de desene animate și în sfîrșit filmul lui Litvak. Ceru un loc în rîndul doisprezece și-și cumpără ziarul „Critica" ca să nu se mai uite la decorurile din sală și la balonașele laterale care-i făceau rău.

Jurnalul începu și în acel moment mai multă lume intră deodată în sală. Sezonierele din Miami rivalizînd cu sirenele și din Tunez inaugurau un dig gigantic. În dreapta lui Lucio se așeză un trup voluminos care avea miros de iuft. Corpul era însoțit de alte două corpuri mai mici care un timp nu avură astîmpăr și doar la apariția lui Donald Duck se cuminți.

Toate acestea erau firești într-un cinema din Buenos Aires și mai ales în Sectorul Vermonth.

Cînd se aprinseră luminile ștergînd un cer plin de stele și nebulos prietenul meu își reîncepu lectura ziarului aruncînd din cînd în cînd o privire prin sală. Era ceva necurat la mijloc, ceva nedeslușit.

Doamne cu preponderență obeze erau răspîndite prin sală și la fel ca și cea care ședea alături de el erau însoțite de familia mai mult sau mai puțin numeroasă. Îl uimi această lume care ședea la parter. Cîteva din acele femei aveau obrazul fin și haine elegante, vorbeau gesticulînd din abundență limbajul italic și-și astîmpărau odraslele prin ciupituri și invocații. Domni cu pălăriile pe genunchi ținînd-o cu mîinile amîndouă alcătuiau tabăra adversă masculină a unei concurențe ce-l dădea gata pe Lucio. Se uită pe programul tipărit fără a găsi lămuriri în plus despre filmele proiectate și despre programul de săptămîna viitoare. La suprafață totul părea a fi în ordine. Desfăcu ziarul și citi fugar telegramele externe. Pe la jumătatea ziarului noțiunea sa de timp îl înștiință că pauza era neobișnuit de lungă și se mai uită o dată prin sală.

Perechi, perechi, grupuri de trei sau patru domnișoare îmbrăcate elegant soseau de la întîlniri importante, își arătau prezența și entuziasmul în diferite sectoare ale parterului. Lucio începu să se întrebe dacă nu cumva se înșelase.

În acel moment luminile se stinseră, dar străluciră în același timp pe scenă reflectoare. Cortina se ridică și Lucio văzu fără să-și poată crede ochilor, o imensă orchestră feminină urcată pe scenă cu un afiș mare în față pe care se putea citi „Orchestra de espadrilă".

Și în timp ce (îmi amintesc figura lui cînd povestea) se minuna de surpriza și de o astfel de întîmplare dirijorul ridică bagheta și un zgomot infernal învălui parterul imaginînd un marș militar.

— Înțelegi, era într-atît de necrezut încît am putut ieși o clipă din stupiditatea în care intrasem — spuse Lucio.

Inteligența mea (dacă-mi dați voie s-o numesc așa) sintetiză pe moment toate anomaliile împrăștiate și făcu din ele realitatea: un număr pentru funcționari și familiile societății „Alpargatos" pe care șoriceii de la Operă îl prezentau în programele lor pentru a se putea vinde locurile de la parter care rămîneau goale.

Prea puțin știau că dacă cei de afară am fi aflat de orchestră n-am fi intrat aici nici morți. Toate acelea le văzusem bine, dar să nu credeți că m-au dat peste cap.

Mai întîi, nu mi-am putut vreodată închipui că în Buenos Aires să existe o orchestră de femei atît de fenomenală (aluzie la cantitate). Iar apoi ca muzica pe care o cîntau să fie atît de teribilă, încît urechile mele nu-mi dădeau voie să ordonez ideile, nici reflexele.

Aveam în același timp chef de a ride în hohote, să-mi bat joc de toți și să plec. Dar nu doream nici să pierd filmul bătrînului Anatole așa că nu mă mișcai.

Orchestra termină primul marș și doamnele se întreceau care mai de care să-l aplaude. În timpul celui de-al doilea număr (anunțat printr-un afiș) Lucio își reîncepu observațiile în sală. Deocamdată, gîndea, orchestra era o mare păcăleală dar dintr-o sută și ceva de persoane doar a treia parte cînta la instrumente. Restul era un fals. Fetele ridicau trompetele și goarnele întocmai ca niște adevărați executanți și unica muzică pe care o produceau era doar cea a brațelor lor frumoase pe care Lucio le găsi demne de laudă mai cu seamă după niște experiențe nu prea fericite în Maipo. În total orchestra aceea neobișnuită se reducea la vreo 40 de suflătoare și toboșare în timp ce restul fetelor servea drept ornament vizual cu uniformele lor frumoase.

Dirijorul era un tînăr de-a dreptul nepotrivit aici dacă ne gîndim că era îmbrăcat într-un frac care, profilîndu-se ca o siluetă chinezească pe fondul de galben și roșu al orchestrei, îi dădea un aer de coleopteră. Tînărul mișca în toate direcțiile o baghetă neobișnuit de lungă și părea a fi dispus să dirijeze vehement muzica (orchestrei) lucru foarte greu de făcut după părerea lui Lucio. Ca valoare, orchestra era una din cele mai proaste pe care le văzuse vreodată în viața lui. Marș după marș audiția își continua cursul în mijlocul unei aprobări unanime (repet termenii săi sarcastici) și după fiecare piesă care se sfîrșea renăștea în el speranța că în sfîrșit centenarul de femei vor binevoi să plece și va domni din nou liniștea sub bolta înstelată a Operei.

Cortina căzu, și Lucio simți o mare fericire pînă cînd să ia seama că reflectoarele nu se stinseseră. Aceasta îl făcu să se miște nemulțumit pe scaun și-și îndreptă privirile spre parter. Cortina se ridică din nou și un număr nou apăru pe afiș : „Orchestra la defilare".

Fetele erau aranjate din profil, mantalele dădeau naștere unei țipătoare discordanțe semănînd vag cu marșul „El Tela". Toată orchestra cocoțată pe scenă, își mișca ritmic picioarele ca și cum ar fi defilat.

Era de ajuns să fi fost mama vreuneia din ele în sală ca să-și facă o idee perfectă despre defilare, mai ales cînd în frunte mărșăluiau opt fete mînuind niște bastoane ale căror ciucuri zburau, stăteau o clipă în aer, apoi coborau de îndată. Tînărul coleopter deschidea defilarea prefăcîndu-se cu măiestrie că pășește. Lucio auzea interminabile „da capo al fine" care după părerea lui durară cam mult pentru răbdarea unui om. La sfîrșit aplauzele fură modeste și cortina veni să protejeze ca o pleoapă uriașă ponositele drepturi ale serii și ale liniștei.

Uimirea îmi trecuse — îmi spuse Lucio — dar nici măcar în timpul filmului care era de altfel foarte bun nu mă putui dezmetici. Am ieșit în stradă, într-o căldură moleșitoare. Era lume multă. Am intrat în barul „El Galeon" să beau un gin fizz.

Uitasem cu desăvîrșire de filmul lui Litvak. Orchestra mă obseda ca și cum ea ar fi fost programul adevărat al spectacolului. Aveam chef să rîd dar eram cam plictisit, mă înțelegi ? Primul lucru pe care l-ar fi trebuit să-l fac era acela de a mă duce la casa de bilete și de a le spune adevărul în față. N-am făcut-o pentru că sînt porteño, o știi prea bine. Ce aiurenie, nu ți se pare ? Dar nu asta mă deranja ci cu totul altceva. La jumătatea celui de-al doilea păhărel începui să înțeleg...

Aici povestirea lui Lucio e destul de greu de relatat. În esență (dar de fapt esențialul este tocmai ceea ce îmi scapă) ar fi următoarea: pînă în acel moment îl preocupase o mulțime de fapte anormale destul de dispersate; programul mincinos, spectatorii, greu de definit, fantastica orchestră care în cea mai mare parte era falsă, dirijorul în afara ritmului, defilarea imaginară și el însuși introdus în ceva ce nu putea să înțeleagă. Deodată i se păru că înțelege lucrurile în niște termeni care-l depășeau total.

Simți că i-a fost dat în sfîrșit să întrezărească realitatea. Un moment din realitatea care i se păruse falsă pentru că era adevărată, cea pe care acum n-o mai vedea. Ceea ce fusese prezență, era cu certitudine fals. Abandonă gîndul de a se simți înconjurat de elemente care nu erau în ordine pentru că în cunoștința sa despre o altă lume înțelese că această viziune ar fi putut continua pe stradă, la „Galeon", cu costumul său albastru, cu programul său de noapte, cu serviciul său de a doua zi, cu planurile de economii, cu călătoria din martie, cu prietena sa, cu mintea sa, pînă în ziua morții.

Uneori mă gîndesc că ar fi fost realmente interesant dacă Lucio s-ar fi reîntors la cinema ca să cerceteze și să descopere inexistența acestui spectacol. Dar e un lucru verificabil că orchestra cîntase în după amiaza aceea la Operă.

În realitate lucrurile nu trebuie exagerate. Mai bine spus, schimbarea modului de viață și exilul lui Lucio i se trag de la ficat sau din cauza unei femei.

Și apoi nu-i prea cuviincios și nici drept să vorbim de rău bietele copile.

În românește de AURORA NICULESCU

[1]) Locuitor din Buenos Aires.

Ilustrații de MIHAI GHEORGHE
la poezia lui Miron Radu Paraschivescu

Versul liber

(Urmare din pag. 4-a)

Călinescu, autorul tonului pentru toate vocalizele foiletoanelor săptămînale, timp de aproape un deceniu (vezi săgețile din aceeași prefață la **Versul liber** !). Într-o analiză folosită de noi mai sus, am considerat poezia lui din **Tristele** în termenii unei clasicități rareori tulburate de convulsii. Mi se pare că în acest volum expresivitatea artei sale atinge punctul de altitudine maximă. Cultul rigorii exprimate prin număr, lauda poetică a „individului senzorial — prezent ca tip ideal" cum prezenta Spengler apolinicul, imaginea neschimbării și întrebarea : „Poetule, de ce-ți bagi versu-n timp ?", frecvența imagisticii greco-latine sînt surprinzătoare acum, la un poet ce se făcuse cunoscut ca profet al mulțimilor revoltate, creator de mitologie balcanică, în tradiție antonpannescă, sensibil la devenire, la dezastrele sociale și intime, încercat de atîtea catastrofe. **Tristele** sînt piscul cu zăpezi imaculate al poeziei lui Miron Radu Paraschivescu, care a apărut ca în **Strigoii** lui Ibsen, la sfîrșitul tragediei.

Înainte de **Tristele**, limbajul său fusese de o cu totul altă factură și se crease chiar un tip de expresie mironescă, să-i spunem, un argou poetic subtil și plin de ironie, dar și lejer uneori, cu efecte stridente. Era o limbă pentru care se potrivește expresia eminesciană „ca un fagure de miere", plină de adîncimi de la Asia, șocantă, incitantă în același timp. Nu este gustată întotdeauna această poezie între criticii noștri, de formație academică, de cele mai multe ori. Iată o mică „lucrare" dedicată lui Enescu, filigranată în limbaj de suburbie, cu efecte de cap d-operă : „Cu spiralatu-i vîrf, vioara pare, / În pieptul lui, un semn de întrebare. / / O-mpunge-arcușul ca o codiriște : / În juru-i, timpuri, spații prind să miște. / / Și cum se zbate roșia lăută / E-o aripă din pieptul lui crescută" (se cheamă **Lăutarul** !). S-a crezut în general că efectele acestui fel de poezie sînt mai mult o mistocăreală poetică, un miticism literar. Autorul nu a tras însă niciodată cu ochiul la cititor și mi se pare că intenția lui era cu totul alta, aceea de a integra lirismului cult un domeniu lingvistic întins și extrem de fecund pentru marea artă. A fost remarcat mai de mult eminescianismul ușor din poeziile **Cinticelor țigănești.** Miron Radu Paraschivescu a luat în serios „joaca" cuvintelor, în toată suita sa „țigănească", el n-a pus la îndoială nici o clipă facultatea lor de a exprima marile teme : iubirea, deznădejdea morții, nebunia. În așa măsură, încît la urmă devenise un fel de a doua sa natură poetică și am putea cita unele din poemele cele mai frumoase în argoul poetic mironesc (mai trebuie să subliniem că nu este vorba de argoul propriuzis al periferiilor de oraș ?), publicate în ultimii ani ai vieții.

Există însă în opera lui Miron Radu Paraschivescu o trăsătură la care generațiile mai tinere de scriitori au fost cu osebire receptivi. Într-o **Ars poetica** din 1943, se întreba : „Răspundeți voi, poeților tineri / (de loc de ieri, mai puțin de azi și cu totul de mine) / v-ați întrebat vreodată : ce e de făcut ? / / Cuvinte simple, nemărginite / ca marea, ca furtuna, ca deșertul : / ce e de făcut ? / / Ce vreți ? Înaintașii noștri sînt hilari...". Deci : ce e de făcut ? Poetul se referea la atitudinea artistică și civică în egală măsură, ca întotdeauna. Răspunsul său a fost dat în mulțimea de poezii din **Declarația patetică** și în **versul liber.** Criticul de poezie poate găsi cu ușurință în aceste pagini gifiiala militantului, a ziaristului combativ, și nu de puține ori lectura este dificilă și dezagreabilă, într-adevăr. Impresia de ansamblu este însă uluitoare. O forță neobișnuită, o vervă de pamfletar care il apropie de generația lui Bolliac, de unde are și romantismul și idealismul atitudinii, împreună cu un registru aproape macedonskian ca întindere. Poezie socială, adesea reportaj în versuri sau imprecație. O cercetare a poeziei politice și sociale mai noi aici va trebui să-i caute originea. Întrebării citate de noi, Miron Radu Paraschivescu i-a răspuns în cuvinte care merită să fie reproduse ca o profesiune de credință scrisă desigur în 1941 : „Ei, nu, n-am terminat ! / / Mai am de vorbit acestei nații : / / Mă adun acum în mine ca o armată cînd se regrupează / Înainte de marele atac. / / Mai am să-i învăț pe oamenii mei / Lupta pentru libertate. / / Vă sînt incomod, o știu. / Fiindcă și eu în viață le-am ales numai pe cele incomode / / Dar pe Maiakovski / (pe care de atîtea ori l-am premers fără s-o știu) / N-am să-l urmez niciodată". **(Un neisprăvit, în versul liber. Poezii 1931—1964).** Miron Radu Paraschivescu a gîndit poezia în imanența ei, integrată aspirației sale de libertate, gîndului său nobil despre demnitatea omului. Pentru aceasta poetul său a îmbrăcat o haină defăimătoare, căreia autorul Tristelor i-a înălțat un imn, într-o neuitată poezie : „Vesmînt inteligențelor de gală / În minios și despletit avînt. / Tu împlinești ținuta ideală / A duhurilor rupte de pămînt. / / Mai aspră decît pătura de pîslă. / Mai suplă ca oțelul din cătușe. / Tu prinzi, ca jocul apei într-o vîslă. / Corola unei flăcări sub cenușă. / / Iar cînd îmbraci mănușa cinepie / Sînt un Ovidiu-n toga virilă, așteptînd / Pe malul getic, ultima solie / / Să-i ducă-n urbe întristatul gînd".

Îngemănata frumusețe...

(Urmare din pagina a 3-a)

o turmă de delfini și parcă ascultînd de o chemare și ca-ntr-un vis — asemeni acelui Thamus de care amintește Mateiu Caragiale, „căruia odinioară, în pustietatea unei seri pe valuri, un glas tainic i-a poruncit să meargă să vestească moartea Marelui-Pan."

Vroiam să spun, așadar, că știa să fie, în tot ce era ființa lui adevărată, poet — adică să întocmească nestemate stihuri, să scrie despre visuri și despre oameni, după cum, tot astfel, poezia transformînd arcanele realității, știa să scoată din buzunarul dinăuntru, de lîngă inimă, al hainei, steguleț roșu pe care primise sarcina să-l fluture, sub privirile neroade ale polițaiilor burgheji, în piață.

Și dacă poeziile lui vor nemuri întru faima și fala neamului e pentru că ele se vor fi născut din îngemănata frumusețe a spiritului său și a patriei care l-a zămislit, frumusețe de neînlocuit, coborîtoare din acel înalt și subiacent „work in progress" al dreptei prolegomene propășitoare, cu care el, reînviat în vis și viață, ne îndeamnă pe noi, cealaltă jumătate a mărului din oglindă, să batem și să ni se deschidă porțile împărătești ale desăvîrșirii.

Destul. Moartea spune ce are de spus repede și scurt. Restul e tăcere...

Dar ca poezia lui și ca o prelungire a faptelor lui bune, cîți tineri și, chiar, cîți mai bătrîni, pe care i-a sfătuit, i-a încurajat și ajutat, pentru care s-a zbătut să-i publice și să-i releve și care vin de la sine în tagma de care spusei, cu bucurie, nu-l vor purta viu în poezia sau în proza lor de azi și de mîine prin ce, din nemurirea lui, va fulgera în dăinuirea lor.

Să se închege, dar din lacrimile încă nesecate pe obrajii feților acestor blînzi, „sinistrul dig al morții care aliniază numele său". Căci el trăiește (eu vorbesc — Adrian știe — la prezent cînd — întotdeauna — vine din întunecatul limb la masa noastră), și ni-i de trebuință să fie aici, în faldurile acelei flamuri roșii pe care și-a zmuls-o de lîngă inimă și ne-a lăsat-o ca să facem moartea de rușine, și să o fluturăm, noi și oricine a învățat să spună cu Lautréamont :

„Atîta timp cît prietenii mei nu vor muri, nu voi vorbi despre moarte".

Cum se vede lumea din amfiteatrele studențești

7 interviuri de Adrian Păunescu

(Urmare din pag. 1)

— De exemplu ?

— Practica studențească. E o idee foarte bună. Fără ea nici nu s-ar putea. Dar iată ce s-a întîmplat. Noi eram foarte curioși și entuziaști. Voiam să punem mîna pe lucru, imediat. La facultate totul se organizase bine. Cînd colo, la șantierul Pipera, am fost puși — vorbesc de grupa mea, nu știu cum a fost cu ceilalți — să facem birocrație. Mi s-a dat un teanc de proiecte de instalații, să le copiez. Am făcut-o. Și cam atît. N-am rămas cu nimica. Noi cu toții am spus cadrelor didactice. Dar cei de la șantier n-aveau timp de noi. Eu cred că practica înseamnă practică, nu hîrtogăraie. Trebuie să ni se dea de lucru efectiv.

— Îți place literatura ?

— Da, dar depinde. Nu-mi place poezia aceasta modernă.

— Dar ce ai citit ?

— Am citit în **România literară** o poezie despre miere și fum, nu se înțelegea nimic. Nici nu m-a mai tentat să cumpăr o carte, atît mi-a displăcut. Mi-ar place poezia clară și mi-ar place un roman de dragoste contemporan.

— Ce film românesc ți-a plăcut cel mai mult ?

— „Un surîs în plină vară" ; era tineresc și voia să se apropie de realitate, deși cam exagera.

— Ce film românesc nu ți-a plăcut ?

— Un film muzical, un fel de... așaa „Nopțile Bucurestiului" cred

— La ce te gîndești acum ?

— La independența la care trebuie să aspir.

Eu privesc animalele ca pe niște oameni aflați momentan într-o stare de degradare

ION PERȘU
student în anul V, Facultatea de Medicină Veterinară a Institutului Agronomic „Nicolae Bălcescu"

— De unde sînteți ?

— Din comuna Drăgotești, de lîngă Craiova. De fapt — în triunghiul Craiova—Balș—Drăgotești.

— Cum ați ajuns aici ?

— Voiam să mă fac medic. Sigur că mi-am pus problema că medicina veterinară e mai dificilă și că e mai greu la țară, decît la oraș. Dar faptul de a realiza **tu** ceva în sat te face să-ți placă meseria. Știți la ce mă gîndesc eu ? La dispariția diferenței dintre sat și oraș.

— Zicînd „dispariția diferenței dintre sat și oraș" **cred că nu vă gîndiți că orașul va ajunge ca satul.**

— Satul ar avea multe de luat de la oraș. Dar și orașul ar avea ceva de luat și de învățat de la sat : **această creație mică.** Satul ar putea să învețe orașul să trăiască natural.

Deci diferența trebuie făcută să dispară și în sensul cîștigării dimensiunii naturale, a acelei dimensiuni pe care Sadoveanu o exprima.

— Cum e lumea animală ?

— Foarte curioasă și surprinzătoare. Faptul că discuți cu o lume care nu vorbește, îți dă sentimentul unei datorii rare, unei îndeletniciri neobișnuite. Se vorbește astăzi mult despre psihologia animală. Trebuie ținut seama de ea. Și acesta e un lucru miraculos. Să vorbești cu animalele ce nu pot vorbi...

— Cum e un animal îndurerat ?

— Un animal care suferă e ca un om bolnav grav, ca un om care suferă o paralizie în zonele vorbirii. Eu privesc animalele ca pe niște oameni, aflați momentan într-o stare de degradare și de decădere. Eu așa înțeleg. Pentru că fondul biologic e același.

— Cum priviți atunci experiențele mortale pe animale ?

— Consider că aceasta e evoluția firească a omenirii. În scară biologică, animalul fiind singura posibilitate a noastră de a face experiențe, necesare în viitor omului, e o piesă de sacrificiu.

— Cum citiți deci fabulele ?

— Citesc fabulele ca un mijloc alegoric, bine intenționat de autor, în ridiculizarea aspectelor civice negative.

— Dar dumneavoastră, prieten al animalelor cum sînteți, ar trebui să considerați fabulele, poeziile în care oamenii sînt eroi.

— Așa consider cîteodată. Totuși meseria de medic veterinar nu schimbă calitatea de om. Doar nu mă transform în tigru, ci în medic.

— Care e animalul pe care-l iubiți cel mai mult ?

— Cel mai mult iubesc cîinele.

— De ce ?

— Pentru că el a dat cele mai bune rezultate ca obiect al cercetării științifice. Îl iubesc pentru că e un sacrificat. Nu voi uita niciodată acel oraș în care se înalță spre cer statuia cîinelui, care fiind apropiat ca fond fiziologic de om, ne-a ajutat să trăim mai mult.

— Unde vreți să fiți repartizat ?

— Mă pasionează cercetarea — disciplina de fizio-patologie. Sub îndrumarea profesorului meu Nicolae Vorachiu, am descoperit cîte ceva din fondul fizio-patologic al lumii animale.

Mai sînt însă și căsătorit și nu știu ce voi face. În orice caz, cunosc importanța mare a practicii din primii ani de după facultate. Să vedem ce va fi !

Totuși am pierdut mult timp și nu-l mai pot regăsi

CORNEL NEAGOE
student în anul IV la Facultatea de Pediatrie, Institutul Medico-Farmaceutic

— Nașterea ?

— Comuna Căpreni, județul Gorj.

— Creșterea ?

— Tot acolo.

— Ofilirea ?

— Craiova, București și ce-o mai fi. Probabil circumscripții rurale.

— Veți fi medic în mod întîmplător ?

— Noi mai avem medici în familie. La noi fracturile n-au fost o problemă. De altfel, asta m-a și influențat.

— Ce, fracturile ?

— Da, chiar, pentru că mi s-au deschis ochii către copii. De curînd, am intrat pentru prima oară în operație, mîna a doua, la o fractură de tibie. În orice caz, cred că pediatru voi fi. Îmi plac copiii.

— Aveți ?

— Nu, dar o să am. Abia m-am căsătorit astă-vară.

— Ce legătură vedeți între pediatrie și politică ?

— Văd o legătură doar între pediatrie și rezultatele politicii. O țară prosperă, o țară puternică e aceea în care mortalitatea infantilă e scăzută. Acolo unde mor puțini copii, rezultatele politicii din acea țară sînt clare. La 1 000 de copii — în România mor 4—5.

Pe de altă parte, facultatea de pediatrie e o noutate și pentru țări foarte dezvoltate. În acest sens — observați relația dintre politica generală a țării noastre și copiii țării noastre.

— Spuneți-ne un aspect criticabil din facultatea dvs. !

— O anumită lipsă de grijă în comportarea studenților față de profesori.

— Din ce decurge asta ?

— Probabil că nu s-au luat totdeauna măsurile cele mai potrivite împotriva abaterilor.

— **Totuși, asta nu poate fi** cauza.

— Probabil cauza o constituie liceele.

— În ce fel vă pregătiți dvs. din punct de vedere politic ?

— Citesc zilnic presa, documentele de partid, — despre care se vorbește și în ședințe publice. Să vă povestesc ceva. Am fost de curînd în străinătate. Am fost surprins văzîndu-i pe canadieni, de exemplu, rostind repede numele președintelui României, cînd au aflat că sîntem români. Iar noi nici nu știam numele șefului Canadei.

— Cum vă petreceți timpul care nu **e liber ?**

— Cursurile, stagiul, ședințe, activități...

— Familie !

— Familie, muzică, uneori filme. De exemplu, acum cînd stăm de vorbă trebuia să mă duc la un film, dar...

— Cărui film, îi ține locul discuția noastră ?

— Cromwell.

— Regretați ceva din cei 27 de ani petrecuți la suprafața lumii ?

— Mai nimic. Totuși am pierdut mult timp în viață și nu-l mai pot regăsi. Puteam să învăț bine o limbă. N-am învățat.

— Cum se va numi băiatul dumneavoastră ?

— Ah, vă mulțumesc că ați zis că e băiat. Probabil Tudor, dar soția mea vrea Andrei.

— De ce Tudor ?

— Comuna mea e vecină cu comuna lui Tudor Vladimirescu. Cred că Tudor se va numi băiatul.

— Ar mai rămîne să fie cu adevărat băiat.

Vreau să mă întorc inginer în uzina unde am fost muncitor

GHEORGHE CHIRTU
student în anul IV la Facultatea de Tehnologia construcțiilor de mașini, de la Institutul Politehnic

— De unde sînteți ?

— Sînt din București, dar n-am părinți — mi-au murit cînd aveam 14 și respectiv 18 ani — și de aceea stau la cămin. Aicea e explicația.

— Cum ați trăit ?

— **Nu greu,** dacă discutăm din punct de vedere moral. **Greu** dacă discutăm din punct de vedere material. Numai în facultate am știut și eu ce e masa, ce e casa.

Eu am făcut după 7 clase — școala profesională. Pe urmă, am fost la seral, lucrînd în același timp la matrițe, la „Electroaparataj". În clasa a IX-a, în 1963, am fost luat militar. În 1965, m-am angajat la Fabrica de mașini-unelte și agregate. Un vechi vis al meu. M-am simțit pentru prima oară **Om.** Am fost promovat pînă la cea mai înaltă categorie de încadrare ca muncitor : am fost primit în partid ; aici am înțeles ce e acela un colectiv. Tot în 1965 am terminat liceul seral și m-am dus la facultate — la mașini-unelte, în continuare.

— V-ați despărțit de producție ?

— De unde ? În fiecare vacanță lucrez ca muncitor — niciodată ca funcționar — tot la noi la mașini-unelte.

Cînd am intrat la facultate, parcă eram buimac. Aveam prea mult timp, parcă, la început. După aceea am învățat să-l folosesc.

În uzină, colectivul e sudat în mod natural. Eu acolo m-am simțit ca într-o familie. Ce să vă spun ? Au fost oameni în uzină, oameni în toată firea, care au început să plîngă de bucurie cînd au auzit că eu am intrat la facultate.

La facultate e altceva. Cred că noi, studenții, trebuie să ne dezvățăm să mai fim așa de disimulați. Să gîndim adică una și să spunem alta.

— De ce — această disimulare ?

— Uitați despre ce este vorba ! In anul I, am fost locțiitorul organizatorului grupei de partid pe an. Am studiat tot timpul oamenii. Era ceva nou pentru mine și nu foarte plăcut. N-am fost mulțumit de ceea ce am găsit. N-am găsit ajutorul colegial, dezinteresat ce caracterizează oamenii normali. Am găsit prea multă meschinărie, prea mult individualism și lucrul cel mai rău — disimularea. M-am gîndit: care e cauza?

— Și care e ?

— Cauza ? Nu există o preocupare **precisă** pentru climatul sănătos, de încredere între oameni. Vina principală o are organizația de partid din facultate.

— Ce ar trebui făcut practic ?

— Sînt organizatorul biroului de partid din facultate. Am propus, văzînd toate astea, crearea pe lîngă biroul de partid, a unei comisii lărgite de educație comunistă.

— Care ce să facă ?

— Să studieze climatul real, să știe ce **fac** oamenii, dar nu în mod statistic, ci în mod dinamic.

— Cum adică ?

— Știind omul — știi cum să îl educi. Bineînțeles, lucrul important e cartea. Dar profesorii ar trebui să știe cui predau ceea ce predau. De fapt, cine e în amfiteatru ? La examen trebuie să fie pusă nota pentru o activitate dinainte cunoscută. Iar în pauze...

— Ce să se întîmple în pauze ?

— Știți că sînt oameni care pot da culoare colectivului. Aceia trebuie folosiți în pauze să dea realmente culoare pozitivă unui an de studii, care e abătut sau indiferent. Pauzele fac parte din viața noastră și sînt foarte importante. Ar mai fi și problema ședințelor de asociație care au ajuns să fie considerate o corvoadă. Trebuie făcut ceva. Cauza e necunoașterea oamenilor.

— Ce doriți să faceți în viitor ?

— Să mă întorc inginer în uzina unde am fost muncitor, mă gîndeam ce aș face dacă aș fi inginer.

— Coincide ce gîndeați atunci cu ce simțiți acum ?

— Coincide, numai că ideea mea e mai clară. Atunci era mai generală. Acum doresc mai mult decît oricînd să mă întorc în această uzină. Eu consider că un inginer e un om care lucrează nu atît cu piesele (deși și cu piesele) cît cu oamenii. Să nu-i trădeze. Muncitorii cred în cei ce fac facultatea. Ei ne cred pe noi chiar mai mari decît sîntem.

— Ați zis că n-ați fost niciodată funcționar. Ați spus-o apăsat. De ce ?

— Stimez corpul funcționăresc dar am văzut prea mulți oameni (care ar fi putut munci) învîrtind hîrtii și hîrtioare. A fi funcționar e muncă grea dacă-ți îndeplinești obligațiile ; dar dacă aș fi întrebat care e cea mai mare pedeapsă ce ți s-ar putea da, aș spune că e aceea de a fi funcționar.

— Povestiți-mi o satisfacție morală a dvs. !

— În această vară, seria socială de activiști de la Izvorul Mureșului a constituit prima brigadă națională studențească de muncă patriotică. În 12 zile, cît am lucrat la Șantierul Noii Politehnici din 170 cîți am fost, rămăsesem 1.

— Cum ?

— Da, 1. Dar un 1 format din 170. Ca să vă convingeți, în decembrie în vacanță ne puteți întîlni **pe toți** la Pîrîul Rece.

— Erați 1. Ce nume v-ar fi plăcut să purtați ?

— Chiar fiind comandantul brigăzii, nu-mi pot lua libertatea de a da un nume brigăzii noastre. Vă mulțumesc oricum pentru idee și ne vom căuta un nume la iarnă.

Aș fi gata să risc pentru o sentință dreaptă

SORIN STĂTESCU
student în anul IV la Facultatea de Drept

— Povestiți-mi a doua zi din clasa I primară !

— Am început școala la Brașov, tatăl meu murise de cîțiva ani, și țin minte că a doua zi de la începerea școlii eram încă într-o stare întrucîtva depresivă datorită faptului că la școală mă însoțise bunica mea, o femeie mai stîngace în ale vieții practice, în așa fel încît am fost nevoit să colind cîteva școli pînă am ajuns la cea la care aveam dreptul să-mi încep studiile. Deși eram într-o asemenea stare sufletească, voiam să o disimulez, încercînd să fiu un copil mai rău decît eram în realitate. În a doua zi de școală, m-am luat la bătaie cu un coleg și am fost pedepsit.

— Ce a fost în a doua zi a anului I al universității ?

— Eram năucit că pătrunsesem brusc într-un mediu cu totul nou, într-un colectiv în parte la fel de nesigur ca și mine, la fel de nepregătit pentru activitatea pe care trebuia s-o începem. Am rămas cu o amintire neplăcută, din cauza faptului că niciunul dintre colegii mai mari, din conducerea asociației și niciunul din cadrele didactice nu au știut să ne pună în temă, să ne lămurească în legătură cu detaliile activității pe care ulterior trebuia s-o realizăm.

— Ploua ?

— Nu, nu-mi mai amintesc dacă ploua, dar știu că primele zile ale universității au fost în general frumoase.

— Ce deosebire de climat observați azi ?

— Azi, asociațiile studenților, ajutate de cadrele didactice, fac eforturi considerabile pentru a nu lăsa proaspătul student — nepregătit, și aceasta încă din primele zile. Nu cred însă că este suficient nici ceea ce se face astăzi, în acest sens.

— E simplu să credeți că nu e suficient. Mai complicat e să dați soluții.

— Desigur, însă personal am căutat să avertizez conducerea asociației studenților, din facultatea unde învăț, atît în timpul adunărilor de an, cît și în cursul conferințelor pe facultate, că trebuiesc găsite mijloace pentru integrarea cît mai rapidă a noilor veniți, și am formulat și propuneri concrete.

— Ce propuneri ați făcut ?

— Am făcut propunerea, în primul rînd, ca întîiele zile din noul an universitar să fie dedicate — în ceea ce-i privește pe boboci — întîlnirilor cu toate cadrele de răspundere din asociație, cu profesori și asistenți. În așa fel încît ei să cunoască de la început atît sarcinile și obligațiile, cît și structura de ansamblu a studiului pe care-l vor întreprinde. De asemenea, am propus informarea lor din timp asupra posibilităților ulterioare de afirmare a personalității lor. Mai precis asupra locurilor, cunoscute în genere, de repartiție și asupra aptitudinilor ce se cer pentru ocuparea lor. În altă ordine de idei, am propus o foarte atentă modalitate de constituire a asociației studenților din anul I, ca să nu ne trezim ulterior că am ales oameni necorespunzători. Asta se întîmplă încă.

— Și ce ați învățat dvs. mai important la facultatea de drept ?

— Asta este o întrebare destul de dificilă, nu pentru că nu aș avea ce spune că am învățat, ci pentru că am convingerea că am învățat acolo extrem de multe lucruri importante, lucruri pe care mi-e greu să le sintetizez în cîteva cuvinte. Oricum, cred că în ceea ce privește pregătirea mea profesională, am acumulat suficiente cunoștințe pentru a-mi practica într-un viitor apropiat meseria...

— Atunci renunțați la cei doi ani de stagiatură care urmează !

— Răspunsul meu, socotesc, presupunea acest interval dedicat stagiaturii, perfecționării cunoștințelor mele. Dacă doriți o precizare, ceea ce am învățat pînă acum constituie o bună bază pentru a intra, înarmat cu cunoștințele necesare, în perioada de stagiu.

— Aș fi curios să știu în ce măsură vă interesează pe dvs., ca student al unei facultăți de drept, dreptatea.

— Desigur în cea mai mare măsură. Și aceasta, cu atît mai mult, cu cît trăim într-o societate dreaptă.

— Spuneți-mi dacă „a face dreptate" poate fi o meserie sau trebuie să fie o vocație.

— Întrebarea dvs. mă pune în dificultate. Mi se pare că a face dreptate — dreptatea nu în sens strict juridic — presupune mai mult decît ceea ce ați vrut să spuneți dvs. prin meserie sau vocație.

— Slavă domnului !

— Dreptate, de pildă, a știut să-și facă întreaga clasă muncitoare în timpul revoluției socialiste.

— De vorbit, vorbiți frumos. Aș fi bucuros să fiți și un om care să dovedească în viitor credință în cuvintele sale. Ce ați fi făcut dacă ați fi fost judecător într-unul din marile procese — cu sentință nedreaptă — ale istoriei ?

— Fără îndoială, în măsura în care aș fi fost conștient de realitatea situației prezentate mie spre a o judeca, aș fi fost gata să-mi risc poziția cîștigată în societate, dacă ar fi fost cazul pentru a da o sentință legală.

— N-ați avut niciodată prilejul să vă spuneți — în mod riscant — punctul de vedere?

— Ba da. Și uneori am avut de pierdut.

— Un exemplu !

— În anul care a trecut într-unul din primele seminarii mi-am exprimat deschis opinia în legătură cu maniera în care un profesor din facultatea mea își ținea cursurile. Pentru moment, situația mea a avut de suferit. Ulterior însă, pentru că în fond cele spuse de mine erau și credința colegilor, am avut bucuria de a mă face înțeles chiar de către profesorul respectiv, care în scurt timp a reușit să țină cursuri mult mai convingătoare și într-o logică mai strînsă.

— Numele judecătorului dvs. preferat !

— Nu am un judecător preferat.

— Avocat ?

— Nu.

— Procuror ?

— Nu.

— Cred că trebuie să vă apucați de altă facultate.

— Am să încerc, după cîțiva ani de la terminarea acesteia, să dau examen de admitere la regie de film. Este o pasiune mai veche.

— Nu uitați, între drept și regie film, promisiunea în legătură cu dreptatea.

E un student în casa dumneavoastră ?

Astăzi, 1 octombrie, am format cinci numere de telefon, la întîmplare, punînd celor ce răspundeau întrebarea : **„e un student în casa dvs. ?"** La această întrebare, mi s-a răspuns în prima casă :

— Greșeală ! Vedeți că face atingere.

În a doua casă :

— Da. Avem în gazdă un student. Dar ce-a făcut ? Că noi nu știm nimic. A făcut ceva rău ?

În a treia casă :

— Aici e instituție, tovarășe. De trei ani avem telefonul ăsta.

În a patra casă :

— Da, în casa noastră e un student, ba chiar sînt doi. Și sînt copiii noștri. Aaaa, vă interesează ca să știți, așa ? Sînt amîndoi la miting, dar lăsați-ne un număr de telefon și, cînd vin, dar n-ați spus care din ei, o să vă sune. A, dar vreți numai așa, să știți. Păi Tomiță e în anul II la filozofie, iar Lenuța în anul III la arhitectură. Dar el e mai bătrîn, Tomiță. Că a mai și întrerupt. Bine, tovarășe, bine. Cum ziceți dvs. La revedere.

În a cincea casă, o voce groasă, absolut insuportabilă, care dacă era la începutul tentativelor noastre, ne-ar fi stricat tot cheful :

— Mai terminați bă cu bancurile astea ! Ce credeți că dacă n-am făcut facultate... ! 're-ați ai dracului de șmecheri. E, bă, e...

Desigur, cinci numere la întîmplare nu spun mare lucru. Și mai ales cinci numere de telefon. Totuși, chiar în vehemența cu care unii se enervează, cum s-a enervat colegul de mai sus, poate fi citită prezența vie a studentului în viața de fiecare zi a societății. Și nu numai o prezență fizică, nu numai o prezență numerală, ci și o prezență psihologică.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

ACTUALITATEA LITERARĂ • ARTE • POEME PERSANE • OPINII CRITICE

Anul XIV
Nr 41 (493)
Sîmbătă
9 octombrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Ilustraţie de MIHU VULCĂNESCU

ÎN ACEST NUMĂR:

Romanul fără cititori de Ov. S. Crohmălniceanu

Sburătorişti şi nesburătorişti — memorii de Zaharia Stancu

Versuri de tineri autori

„Încotro merge civilizaţia ?“

— Însemnări pe marginea ultimelor întîlniri internaţionale de la Geneva —

I

Fără a putea egala tensiunea ideologică neobişnuită a dezbaterilor de acum doi ani, cînd la tribuna lor s-au succedat oratori cu poziţii atît de expresiv antinomice ca Raymond Aron şi Herbert Marcuse, ultima ediţie a tradiţionalelor **Rencontres Internationales de Genève** nu a desmiţit în fond interesul unei asemenea originale confruntări de idei. Participarea la **Întîlnirile** de la Geneva îngăduie, poate mai mult ca orice altă împrejurare, să se măsoare temperatura ideologică în viaţa intelectuală internaţională. Atracţia lor o formează contrapunctul de idei şi poziţii, pe care organizarea particulară a **Întîlnirilor** îl aduce inevitabil cu sine. Unui analist marxist lucid, auster şi de un radicalism lipsit de menajamente în concluziile sale (profesorul mexican Rodolfo Stavenhagen), îi succede un spirit **brillant**, lucnecos în soluţiile preconizate, dar categoric în apărarea **statu-quo**-ului social al Occidentului, reprezentant tipic al **establishmentului** intelectual francez (Alfred Grosser). Unui ilustru fizician, de o probitate exemplară şi de o claritate franceză desăvîrşită cînd expune problemele specifice disciplinei sale : descoperirile în cîmpul fizicei atomului şi consecinţele lor în cîmpul tehnicei, dar de un vag descurajant cînd preconizează drept soluţie centrală a gravelor probleme contemporane resurecţia spiritului evanghelic (Louis Leprince-Ringuet), îi urmează la tribuna **Întîlnirilor** un filozof spaniol exilat din Spania lui Franco, şi el un catolic de stînga, profund legat de cercul dominicanilor francezi, dar extrem de sensibil şi receptiv la mişcările şi revendicările **noii stîngi** occidentale, spirit angajat sub raportul contestaţiei sociale şi neezitînd a face din Che Guevara simbolul moralei viitoare (Jose Luis Aranguren). Un om de stat realist, exponent reprezentativ al social-democraţiei elveţiene, de o competenţă extrem de solidă în planul pragmatic, gata să combată „excesele“ proprietăţii private capitaliste, cu scopul de a imuniza şi mai deplin republica elveţiană faţă de orice atingere cu „morbul comunismului“ (Peter Tschudi) este urmat, la cîteva seri distanţă, de un estetician italian, care deplînge hegemonia funcţionalismului pedestru în arhitectură şi revendică, uneori cu accente elegiace, restaurarea „sensului“ şi a dimensiunii umaniste în construcţiile oraşelor moderne (Gillo Dorfles). O asemenea alternanţă de figuri şi poziţii diferite, dacă nu chiar contrastante (cum a fost cazul fericit cu cuplul Aron-Marcuse), dublată la o scară mărită de caleidoscopul poziţiilor bine distincte, exprimate în cadrul **meselor rotunde** publice, conferă **Întîlnirilor de la Geneva** interesul şi savoarea lor particulară.

Tema aleasă pentru cea de a XXIII-a ediţie a **Întîlnirilor** era de un interes evident : **„Où va la civilisation ?“.** Organizatorii au căutat să „acopere“ prin temele conferinţelor citeva din marile probleme ale societăţii moderne : rolul statelor mici (P. Tschudi), ponderea Americii latine în destinele lumii contemporane (R. Stavenhagen), nevralgica problemă a educaţiei în condiţiile crizelor acute prin care trece tineretul occidental (Alf. Grosser), dezechilibrul ecologic şi soarta urbanismului (Gillo Dorfles), urmările extraordinarei dezvoltări a ştiinţei şi tehnologiei moderne pentru condiţia individului (Leprince-Ringuet) şi în sfîrşit posibilitatea de a articula o morală a viitorului, pornindu-se de la experienţele sociale recente (J. Luis Aranguren). Desigur organizarea unei asemenea ample confruntări internaţionale, la ale cărei dezbateri publice participă invitaţi din peste 20 de ţări, este adeseori legată de mari greutăţi. Lewis Mumford, de pildă, solicitat iniţial, personalitate ideală spre a trata problema urbanismului şi dezechilibrului ecologic, a declinat invitaţia. Alberto Moravia, după ce acceptase să rostească expunerea cu privire la „morala viitorului“, s-a răzgîndit. Gillo Dorfles şi Luis Aranguren le-au luat locul la tribuna **Întîlnirilor.** Dincolo însă de avatarurile inerente unei asemenea întreprinderi complicate, succesul **Întîlnirilor** depinde în mare măsură de structura programului. Nu se poate să nu observăm că organizatorii au manifestat o reticenţă evidentă în a aborda frontal problema experienţei socialismului contemporan. Interesul pentru fiecare eveniment social important din ţările socialiste este cu toate acestea extrem de puternic şi de viu în păturile cele mai largi ale societăţii occidentale. Ideea, fără îndoială fericită, de a consacra o expunere de sinteză problemelor Americii Latine (sau acum doi ani problemelor celei de **a treia lumi**), nu a fost însoţită de ideea, infinit mai legitimă, de a trata sistematic problemele civilizaţiei şi culturii socialiste. Oricît de mari ar fi dificultăţile, obiective şi subiective, ale abordării unei asemenea teme, un răspuns veritabil la întrebarea : **„Incotro merge civilizaţia ?“** implică o discuţie deschisă în jurul marei opţiuni cu care este confruntată lumea secolului nostru : capitalism sau socialism ? Prezenţa activă a invitaţilor din unele ţări socialiste la dezbateri, nu putea compensa absenţa abordării directe a temei de mai sus. Tonul relativ academic sau uneori prea paşnic al discuţiilor, criticat de altfel în mod excesiv şi nedrept de unele ziare geneveze, nu era străin de ezitarea organizatorilor în a arunca de-a dreptul în dezbatere adevărata **vexata quaestio** a lumii contemporane.

Sistemul de organizare : fiecare conferinţă este urmată a doua zi de o dezbatere publică, face ca expunerile să devină agenţii catalizatori pentru cristalizarea poziţiilor distincte sau polarizarea celor divergente. Interesul particular al **Întîlnirilor de la Geneva** stă în a oferi elementele pentru o radiogramă ideologică a lumii contemporane, conferinţele rostite stimulînd apariţia în cadrul dezbaterilor a clivajelor şi incompatibilităţilor semnificative. Era de pildă suficient ca vocea revoluţiei sociale şi a marxismului să se facă limpede auzită într-o conferinţă (vai ! doar în cea consacrată problemelor sociale ale Americii latine), pentru ca în cadrul discuţiei să-şi facă apariţia în replică poziţia opusă : scepticismul principial al liniei de gîndire cultivate de un Raymond Aron faţă de valabilitatea ideii de revoluţie socială în lumea actuală, cu obişnuitele aluzii transparente : „viitorul de care vorbeşte Stavenhagen **are deja un trecut** (s.n.)“ (Pierre Kende, economist francez din şcoala lui Aron) sau să răsune vocea unui abil orator catolic dornic să convingă auditoriul că soluţia revoluţionară preconizată de profesorul mexican ar aparţine simplei „mitologii“ (Monseniorul Van Camp, rectorul universităţii Saint-Louis din Bruxelles). Profesorul mexican, figură care pare a aparţine familiei de spirite a unor edituri ca **Maspero** sau **Anthropos**, (dealtfel autor al unei recente cărţi : „Clasele sociale în societăţile agrare“ publicată de **Anthropos,**) lasă impresia a fi apropiat de marxismul althusserian. Raţionamentele sale erau scandate într-o succesiune de o logică implacabilă : dezvoltarea socială a ţărilor Americii latine s-ar defini printr-un soi de „dezvoltare a sub-dezvoltării“ şi ar purta pretutindeni sigiliul „colonialismului intern“. Modernizarea agriculturii sau a industriei a afectat sectoare limitate ale vieţii sociale, creînd în schimb o imensă masă de **marginali,** condamnaţi perpetuu la o existenţă mizeră ; o analiză fină distingea masele de **marginali** care populează oraşele Americii latine (majoritatea proveniţi din migraţiile ţărăneşti spre oraşe) de lumpen-proletariatul clasic : **marginalii** actuali sînt „integraţi“ în societatea existentă, efectuînd travaliile de joasă productivitate, „serviciile“ şi meseriile, trăind aglomeraţi în **bidonville**-uri, la discreţia socială a oligarhiilor dominante. Soluţiile paliative : peronismul în Argentina sau getulismul în Brazilia, tentative „populiste“ de asimilare a marginalilor, au eşuat, ca şi dictaturile de tip militar, cu tentă naţionalistă, dar lăsînd în fond aproape neatinse structurile sociale. Concluzia lui Stavenhagen era fermă : dintre cele trei principale căi posibile de dezvoltare a societăţilor latino-americane : perpetuarea căii de „dependenţă“ faţă de exterior, echivalentă cu o continuare a „dezvoltării sub-dezvoltării“, instaurarea unei fragile linii de auto-dezvoltare naţională pe calea „capitalismului de stat“, şi soluţia revoluţionară, prin crearea socialismului, doar cea din urmă era aptă să aboleasă definitiv „colonialismul“ intern şi să elimine starea de supra-exploatare a imenselor mase marginale.

Luciditatea rece a analizelor profesorului mexican, în care descripţia forţelor şi raporturilor sociale era efectuată cu impersonalitatea unui anatomist impasibil, a făcut loc doar la sfîrşit unui accent mai cald şi mai vibrant : cînd a evocat figura lui Che Guevara, ca emblemă a viitorului sud-american. **„Le futur n'est plus ce qu'il était autrefois“** (viitorul nu mai este ceea ce era altădată), formula de admirabilă expresivitate a unui student contestatar, era adoptată ca inscripţie programatică şi de sociologul latino-american, devenit recent colaborator al Institutului de studii Sociale din Geneva.

Cu conferinţa lui Alfred Grosser : „Criză a societăţii şi criză a educaţiei“, acul barometrului ideologic al ultimelor **Rencontres Internationales de Genève** s-a deplasat vertiginos în direcţia opusă. Extrem de mobil în desfăşurarea ideilor sale, vorbind liber, distribuind indeminatic formulele de efect şi micile paradoxe, cu un suris programatic pe buze, Alfred Grosser era exact antipodul intransigenţei puţin impersonale şi riguros teoretice a lui Rodolfo Stavenhagen. Tema sa era totuşi una din cele mai încărcate de explozibil şi potenţial inflamabil. Criza tineretului şi a universităţilor occidentale fusese doar cea care declanşase marile mişcări contestatare, culminînd cu neuitatul mai 1968 din Franţa. Deşi mult prea superficială în raport cu seriozitatea şi gravitatea problemelor pe care era chemată să le trateze, conferinţa profesorului de la Institutul de Studii politice din Paris, colaborator cunoscut al ziarului **Le Monde**, a apărut extrem de simptomatică pentru starea de spirit actuală a unei categorii de universitari francezi. O vizibilă satisfacţie de sine (dacă nu chiar euforie) în faţa refluxului violentelor mişcări contestatare ale **noii stîngi**, impregna discursul sociologului şi germanistului francez. Ascultîndu-l puteai avea impresia că întregul proces de critică radicală a societăţii capitaliste occidentale de către tineretul contestatar a fost un frison puternic, dar pasager şi superficial, cu efecte strict epidermice. Dacă în

N. TERTULIAN

(Continuare în pag. 3)

Cîntarea este existenţă

„Cîntarea este existenţă“, spunea Rilke într-unul din *Sonetele către Orfeu*. Poetul este acea fiinţă cuvîntătoare pentru care existenţa în cuvînt, în cuvîntul poetic, este mai mult, infinit mai mult decît o ocupaţie ori o petrecere oarecare a timpului. Fără îndoială, numai marile vocaţii lirice au transformat viaţile unor poeţi — oameni şi ei, printre oameni — în existenţe *în* şi *prin* poezie. Conştiinţa etică, patriotic cetăţenească, înalta conştiinţă eminesciană îşi are temeiul într-o experienţă originară, aceea a unui om al Verbului poetic. Ca o nobilă oglindă care şi-ar avea focarul, chipul real şi imaginea răsfrîntă în ea însăşi, conştiinţa lui Eminescu, existenţa sa adevărată este aceea a unui demiurg care creează o lume, o răsfrînge în oglindă şi e ea însăşi oglinda. *Chip, închipuire* şi *întruchipare* se întîlnesc în existenţa poetică, existenţă prin excelenţă pasională.

Care este cea dintîi imagine pe care mi-a oferit-o Poezia ? E greu să o desluşesc în amintirile care se îndepărtează. Dar pasiunea Poeziei aş putea spune că s-a născut o dată cu o anumită conştiinţă de mine însumi. Sînt ani de atunci. Eram încă departe de sălile şi culoarele facultăţii. Licean, cu setea timpuriu deşteptată a lecturii, descopeream în lumea cuvîntătoare a cărţilor, tărîmuri mereu altele, care mă ispiteau, mă subjugau. Am avut astfel una din acele revelaţii pe care numai o fiinţă îndrăgită peste măsură, ori o creaţie artistică de o rară elevaţie ţi le poate oferi, în ziua în care am descoperit poeziile lui Lucian Blaga. Citisem pînă atunci destul de multă poezie, dar de astă dată, iată, însăşi Poezia mă întîmpina. Am străbătut cu febre şi încîntări, în acea vară, azi îndepărtată, versurile celui care devenea astfel pentru mine Poetul însuşi urmînd itinerariul său de la *Poemele luminii*, la *Curţile dorului*. Iniţierea mea în poezia aceluia despre care ştiam de atunci că-mi va fi odată profesor şi maestru a însemnat pentru mine iniţierea în poezia însăşi. De aceea, deşi s-au scurs ani de atunci, deşi peste ceasul dintîi al întîlnirii cu Blaga şi cu Poezia s-au aplecat umbrele altor ceasuri, luminile altor întîlniri ceasul lui Blaga a rămas să însemne pentru mine un început. Şi nu pot desprinde obişnuinţa de a vedea într-însul dacă nu Poetul prin excelenţă — aşa cum îl vedea el întruchipat în cel ce „nu are chip şi nu are nume“, în poezia închinată lui Rainer Maria Rilke — poetul iniţiator întru poezie. Poezia sa nu încetează de a avea pentru mine prospeţimea începuturilor. Vocea lui Blaga, cel „mut ca o lebădă“ continuă să răsune pentru mine ca o voce iniţiatică, vocea lui Orfeu, cel care pentru întîia oară a strunit lira şi a însufleţit firea necuvîntătoare prin cîntarea sa.

Pasiunea însufleţitoare a poeziei ? Ceea ce mă îngrijorează, mă irită uneori — mărturisesc — citind unele poezii publicate în presa noastră literară este o anumită *răceală*, o *indiferenţă* a poeziei. Ce înţeleg prin poezie *rece* ? O poezie care elimină *patosul* — în sensul propriu, grav al acestui cuvînt. Mă grăbesc să spun : lirica ideilor poetice, o literatură intelectuală nu mi-e deloc străină. Mari poeţi ai veacului nostru — un Eliot, un Valéry, un Ion Barbu, un Blaga — au creat o lirică a intelectului patetic. Ideea, abstracţia însăşi poate fi vie, după cum imaginile, emoţiile afectate pot fi moarte. Dar atunci cînd exerciţiul literar ignoră, nu vrea să ştie, dispreţuieşte drama umană, efortul uman, literatura nu mai are nici o valoare. Asistăm azi la o agonie a lirismului ? Nu putem vedea cu indiferenţă cum se iroseşte ceea ce s-a agonisit în şapte secole de simţire de la trubaduri la romantici. Poeţul modern — sau unii dintre poeţii moderni, de la crizele de *spleen* ale lui Baudelaire încoace, par a fi fost atinşi de marea secetă a inimii. Binecuvîntatele corăbii purtînd ultimele mirodenii de bună mireasmă ale sentimentului şi naivităţii par a fi pierit demult în larg pe nisipul arid al fonemelor. Prea multe cuvinte fără acoperire. Or, cuvîntul poetic nu se poate întemeia doar pe cuvînt. Luciditatea nu este o primejdie pentru un purtător de liră. Dimpotrivă. Există o cunoaştere lirică, o cunoaştere prin poezie, la care nici un poet autentic nu poate renunţa. Poetul, ca şi gînditorul sînt vigilii. Conştiinţa lor se cere să fie trează. Dar totodată lirismul este *patetic* prin esenţă, poezia este *patos* sau, cum am spus la început, *Cintarea* este viaţă.

Nicolae BALOTĂ

POLEMICE

A fi neînţeles sau a te declara numai

Se pare că nimic nu-i mai peste mînă scriitorului decît să fie obiectiv. Personalitatea e subiectivă şi exclusivistă. Şi totuşi, obiectivitatea rămîne o formă obligatorie a respectului faţă de noi înşine, faţă de alţii. Sînt de înţeles, la rigoare, şi orgoliul, şi vanitatea, şi invidia, căci ele ţin de o afectivitate pe care, adesea, raţiunea n-o poate controla. Dar obiectivitatea nu mai este, ea, doar o chestiune de sentimente : ci, în mai mare măsură, una de inteligenţă. Oricît de prezumţios aş fi nu am dreptul să cred că lumea începe şi se sfîrşeşte cu mine. Vanitatea se iartă omului de valoare : lipsa capacităţii de a fi obiectiv este, însă, aproape totdeauna, o dovadă de prostie.

Cine se înduioşează cu adevărat de soarta autorului care se plînge că i se resping an de an cărţile, că redactori, critici şi editori conspiră contra lui, că universul întreg refuză să-l ia în considerare, şi care, găsind vinovaţi pe toţi în juru-i, nu se gîndeşte o clipă, o singură clipă măcar, că s-ar putea să n-aibă valoare propriile cărţi ? Gîndul acesta i-ar înnobila suferinţa, fiindcă în definitiv nu e obligatoriu să fii talentat ca să ţi se creadă că suferi. Dar e obligatoriu să nu fii meschin. Şi cine ne-ar compătimi dacă am arunca în sarcina istoriei, a epocii, lipsa de audienţă a cărţilor noastre ? Există autori neînţeleşi, ce-i drept, dar mult mai numeroşi sînt autorii care se declară ei înşişi neînţeleşi.

Recunosc că l-am invidiat sincer, o dată pentru candoarea lui, pe un poet care-mi scria că particip la o confuzie generală nerecunoscîndu-i geniul. Măcar să n-o fi spus cu gura lui.

Nicolae MANOLESCU

Ascensiune

Cu stelele odată peste lacuri
tu treci, copilule, cînd ceilalţi rămîn
în baluri de mătase... cîte veacuri
ţi-au trebuit ca să te naşti bătrîn ?

Dar oare timpul ştie orice cale
chiar sîngele mi-a fost cîndva profet
fanfare dizolvate de ploi duminicale
nu pot ascunde-un strigăt de poet.

Prieteni, mai aprins ca voi mă-mbie
lemnul să cad spre galbenul pămînt
căci sufletul e un pahar, vai mie,
ţinut în mînă de amurgul sfînt.

Mircea DINESCU

cronica literară

DEFILAREA CARACUDEI *)

Pragul de de aur al literaturii române moderne, mișcarea junimistă, adevărată placă turnantă ce ne-a purtat de la „direcția veche" la „direcția nouă" în cultură, rămîne, și nu va înceta niciodată să fie astfel, un obiect de studiu permanent al cercetărilor. Acțiunea acestui cerc literar, care nu era numai atît, s-a dovedit de o neasemuită rodnicie în cultura noastră. Dimensiunile reale ale „Junimii", aparent stabilite, nu au fost, în fapt, reconstituite pe de-a-ntregul. Ele trebuiesc judecate, așa cum au făcut cei mai buni studioși ai fenomenului, din spre consecințele lor, din spre ceea ce Lovinescu numea : **posteritatea** lor extraordinară. Cunoaștem îndeajuns de bine „prezentul" Junimii, grație amintirilor unora dintre membrii ei : Slavici, Panu, Iacob Negruzzi, grație muncii de o formidabilă tenacitate documentară a unor istorici literari. Mai importantă decît acel prezent, prea material în aspectele sale, cu nenumărate episoade din viața grupului, este moștenirea sa spirituală. Căci, fiind o **direcție**, acțiunea junimistă lucra, în primul rînd, pentru viitor, operînd asupra acelui prezent istoric, cu eficacitate.

În saloanele **Junimii**, povestesc memorialiștii, domnea o atmosferă anume, ce poate fi înțeleasă numai în raport cu scopurile și rezultatele obținute. Faimoasa „zeflemea" junimistă avea un rol mult mai important decît s-ar crede : ea întărea în membrii cercului spiritul critic, descuraja adulația reciprocă, promova exprimarea liberă, miezoasă a opiniilor, dădea un ritm alert întrunirilor. Era o convenție de lucru între elite intelectuale, nu o descurajantă minimalizare a opiniilor, în genul celor practicate în cafenele inferioare ; ea a fos continuată în cele cîteva cafenele serioase (precum „Capșa") din decenii încă apropiate nouă, dovadă că „zeflemeaua" junimistă (depinde, firește, și de cine o practică !) era, putem spune, un instrument de lucru, un auxiliar al schimbului oral de idei.

G. Ibrăileanu caracterizează cu pregnanță această atmosferă creatoare și totodată destinsă a întrunirilor : **«Societatea „Junimea", prin alcătuirea ei, prin felul dezbaterilor, a fost mediul în care s-a dezvoltat literatura noastră o bună bucată de vreme. Doctrina estetică și literară a „Junimii" nu s-a exercitat atît prin articolele lui Maiorescu și ale altora, cît prin atmosfera întrunirilor ei, la care participau aproape toate talentele vremii și care erau o adevărată școală de gust și de onestitate literară. Unii din membrii acestei societăți nu au aproape nici o însemnătate în literatură prin scrisul lor, ci numai prin rolul pe care l-au avut la întrunirile „Junimii". Așa Vasile Pogor, care a scris lucruri slabe, dar care prin gustul său fin, prin critica sa nemiloasă din adunările societății, a făcut atît de mult pentru literatura vremii. Gustul sigur și spiritul metodic al lui Maiorescu, critica amară a lui Panu, bunul simț al lui Lambrior, observațiile tuturora, discuția liberă dintre toți — acestea au alcătuit atmosfera „Junimii", mediul în care s-au format, ori s-au dezvoltat, ori s-au corijat aproape toți scriitorii vremii».**

În cartea sa **Scriitori junimiști** (apărută în editura ieșeană, ce poartă numele ilustrei societăți) Dan Mănucă își îndreaptă privirile spre partea mai ignorată — pe drept cuvînt — din cenaclu, spre cei denumiți în sînul adunării : **caracuda.** E o defilare a celor ce nu s-au impus, a celor ce n-au reușit să se realizeze ; autorul profilurilor încearcă să explice rolul lor, măsura în care împrejurările de viață și, de obicei, slaba înzestrare literară, au permis, totuși, o brumă de operă, unuia sau altuia din duzina de autori : Iancu Alecsandri, generalul Bengescu-Dabija, Samson Bodnărescu, Scarlat Capșa, Mihail D. Cornea, Ioan Ianov, Anton Naum, Leon Negruzzi, Dimitrie Petrino, Vasile Pogor, Ioan Pop Florantin, Nicolae Scheletti. Sînt nume pe care istoriile literare le înregistrează mai mult sau mai puțin documentar. Dan Mănucă are cumințenia să nu polemizeze **fără** șanse cu cei care au clasat cazurile abordate, recunoscînd fără ezitare că : **„aproape toți cei de care ne ocupăm în volumul de față nu sînt altceva, în majoritatea cazurilor, decît promisiuni nerealizate".** Se impun, constată autorul cercetării, unele disocieri valorice, chiar și la acest nivel modest, dintre cei doisprezece, Samson Bodnărescu și Ioan Pop Florantin **putînd fi considerați scriitori împliniți".**

„Caracuda" putea prilejui unui alt comentator o delectabilă, malițioasă — eventual — călătorie prin eșecuri. Dan Mănucă a scris un volum grav — prea grav, adesea, în raport cu propriul obiect de studiu ! — cu intenții științifice, universitare. Să precizăm, însă, că, fără a da mari satisfacții la lectură, **Scriitori junimiști** nu este propriu-zis, o doctă și ilizibilă cercetare. Dispunerea notelor în finalul volumului, modul îngrijit, citeț al prezentării, conferă cărții mai multă vioiciune decît ne-am fi așteptat, o anume „democrație" stilistică, făcînd-o accesibilă și nespecialiștilor. Neavînd în față scriitori importanți, opere împlinite, autorul păstrează fără dificultate un aer de, în cele mai bune pagini amuzată, detașare. Riscul mare al unei asemenea lucrări era abordarea crispată, fricoasă, observarea bibliografiei altfel decît dezinvolt, atitudine tradițional științifică și care îndepărtează de la lectura atîtor studii, chiar serioase. Dan Mănucă face și el eroarea aceasta, dornic să epuizeze problema atît biografic cît și în cercetarea creațiilor respective ; excursurile prin neînsemnatele destine cercetate, cu grijă la genealogii și polemică la date, sînt aproape, în fiecare caz, exagerat de lungi. Pentru ca să aflăm că Ioan Ianov era celebru în epocă cu cele unsprezece cîntecele comice, în umbra producției similare a lui Alecsandri, nu era prea important să urmărim pe îndelete genealogia Ianovilor. Cîteva date indispensabile, interpretarea în puține rînduri a celorlalte puteau fi suficiente, expediind, eventual, la notele din final, amănuntele. În felul acesta textul studiului ar fi cîștigat în atractivitate, spațiul cel mai interesant, cel afectat discutării scrierilor s-ar fi impus mai pregnant. Așa cum arată acum, profilurile lui Dan Mănucă aduc a referate monotone, după tipic : o scurtă prezentare a „cazului" — cu discretă nuanță polemică — urmată de istorisirea cam ternă a biografiei, apoi expunerea ideilor teoretice ale scriitorului, apoi analiza „operei", sfîrșitul fiind, de obicei, o concluzie asupra însemnătății junimistului tratat. Pentru a readuce în actualitate (căci, în cele din urmă, reactualizarea este scopul oricărei cercetări de acest gen) niște autori de talia celor din **Scriitori junimiști,** se cuvenea o mai sprintenă, chiar mai ingenioasă prezentare a lor. Luarea în serios la modul cum o înțelege Dan Mănucă se arată, orice s-ar spune, doar parțial justificată. În fond, oricît de mult ne-am lupta pentru reimpunerea unuia sau altuia dintre acești „uitați", ei nu vor prezenta niciodată altă importanță decît aceea de a fi participat la „Junimea", ilustrîndu-i ideile și orientarea, după puteri.

Cartea ar fi putut fi evident mai interesantă dacă autorul nu se mulțumea cu cercetarea teoretică a respectivelor „cazuri", ci ar fi completat-o cu o **addenda** antologică. Autorul se plînge în dese rînduri că unele piese valoroase ale personajelor sale au rămas uitate prin colecția **Convorbirilor literare,** nemaifiind reeditate de aproape un secol. Ce ocazie potrivită ar fi avut Dan Mănucă să repare această nedreptate ! Compactînd, cum spuneam, excursurile biografice, în folosul prezentării scrierilor, cercetătorul putea plasa în **addenda** lucrările pe care le consideră încă vii, revelatoare. Așa nuvela **Dor de morți,** a fratelui lui Vasile Alecsandri — Iancu — (pe care o consideră, nici mai mult nici mai puțin : **„unul din juvaerurile literaturii române din secolul trecut" !!).** Nu se înțelege ce s-ar putea reține din creația mimetică și grandilocventă a generalului dramaturg Bengescu-Dabija, nici din de tot neînsemnatul Scarlat Capșa, al cărui proverb dramatic **Îndoială și realitate** este singura sa compunere notabilă. La fel, pot lipsi, practic, din eventuala antologie, versurile lacrimogene ale lui M. D. Cornea (sentimentalul avocat hohotea de plîns în adunările „Junimii", zguduit de propriile-i strofe !) ca și ale tînguitorului N. Scheletti. E delicios-rizibil un catren, citat de Călinescu, din lamentările lirice ale „oficerului" versificator : „Am surprins eu într-o noapte / O steluță și-un steloi (!!) / După multe dulce șoapte, / Sărutîndu-se-amîndoi". În sfîrșit, Vasile Pogor s-a dovedit un „indolent" spiritual și n-a izbîndit decît, parțial, în traduceri.

Într-o antologie de genul celei pe care ar fi putut-o realiza Dan Mănucă, o bună reprezentare li s-ar cuveni lui Samson Bodnărescu și Ioan Pop Florantin, cu cele două nuvele de excepție : **Decebal** și **Tuhutum** (din nou cercetătorul e categoric, găsind că aceste narațiuni sînt **„fără discuție, două dintre capodoperele literaturii române din secolul trecut" !).** Din acesta din urmă se pot selecta și alte fragmente de scrieri. În fine, piese lirice întregi sau fragmente pot fi alese și din Anton Naum și Dimitrie Petrino — față de care Dan Mănucă manifestă o înțelegere superioară — din Leon Negruzzi se pot relua, nuvele reprezentative, din Ianov, un cîntecel-două, pentru a da o idee despre umorul „de estradă" al epocii.

O asemenea antologie este încă posibilă și Dan Mănucă o poate realiza într-un volum separat. Cuprinderea și a altor junimiști din „caracudă", în afara celor avuți în vedere în actuala carte, nu ar face decît să sporească interesul față de selecție.

Ilie CONSTANTIN

*) *Dan Mănucă* : Scriitori junimiști, *editura „Junimea", 1971*

Fenomenul „Operelor complete"

Ne gîndim numai la „Operele complete" ale unei personalități prodigioase, cu o activitate polifonică, amplă, în mai multe registre de creație, care se întîlnesc și se încrucișează în decursul vieții sale fecunde. Editarea lor devine atunci un lucrù extrem de anevoios, care reclamă răbdarea și exactitatea științei conjugate cu bunul gust, cu spiritul nuanțelor și cu intuiția constructivă a artei. Din fericire, acest fenomen de cultură, aproape inexistent mai-nainte la noi, cînd nici Eminescu însuși nu putuse deveni obiectul unei atît de nobile activități, a cîștigat în zilele noastre o tot mai luminoasă răspîndire.

Editorul trebuie să plece de la ideea că ansamblul unei activități creatoare reprezintă proiectarea complexă a întregului univers intim, cuprins într-o exemplară viață omenească. Este un lăuntric sistem planetar, cu mișcările sale de rotație sau de revoluție, cu modificările și cu revenirile sale periodice, interceptate adesea de fenomene accidentale, meteori și eclipse, care se ivesc în cosmosul psihic al scriitorului editat. Toate aceste expresii pe care viața creatorului ni le oferă numai succesiv, îmbucătățit, intermitent, se cer acut adunate, ca piese de construcție, într-un ansamblu dens, concentrat, fără interstiții între celulele sale, în așa fel ca să cuprindem dintr-odată un contur uman integral.

Reflecțiile de mai sus ne sînt prilejuite de foarte recenta apariție a primului volum de „Opere" ale lui Tudor Vianu. Ediția apare îngrijită de trei competenți admiratori și urmași ai maestrului, Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu și Gelu Ionescu, care par să fi înțeles tocmai în sensul dorit de noi contribuția editorului. Ei ne dau dintr-odată o imagine masivă, condensată și unitară din impresii pe care noi le-am primit, în timp, multiple, izolate, imperfect închegate. Toate aceste trăsături se adună acum în continuitatea unei permanențe a lui Tudor Vianu, continuitate care, chiar și pentru cei ce l-am iubit pe neuitatul nostru profesor, nu ieșea la lumină decît ocazional. Să dăm un exemplu din registrul „însemnărilor de călătorie". Noi am înregistrat, la intervale de mai mulți ani, *Dumnică germană, Imagini italiene* și *India*. Cunoscute izolat, ele ne apăreau ca ocazii ; acum, laolaltă, ele nu numai se însumează, dar se și potențează într-o *permanență*, unde recunoaștem, prin reveniri definitorii, trăsăturile fundamentale, ale omului. Același lucru este valabil și pentru celelalte secțiuni ale creației sale, integrate în acest volum. Dintr-însul se întregește imaginea unui Tudor Vianu ca persoană fermecătoare, comunicativă, acela căruia îi plăcea să-și exprime cu o atît de atrăgătoare discreție, demnitate și inteligență, diferitele simțiri și reflecții intime despre locuri, despre oameni, despre el însuși. Aș putea spune că niciodată nu l-am văzut atît de întreg ca în această oglindă sintetică, alcătuită din propriile cuvinte, pronunțate pe o curbă de zeci de ani.

semnificații

Dar mai există o trăsătură care ne solicită interesul. Acest pasionat al „operelor complete", care l-a editat, primul, pe Macedonski, care a postulat același lucru pentru Camil Petrescu, a devenit el însuși subiectul propriilor „Opere complete". Avem certitudinea că ele sînt concepute tocmai în sensul pe care l-ar fi dorit și el.

Ne întemeiem pe cuvintele sale la moartea lui Camil Petrescu. Vorbind de eventualitatea „operelor complete" ale celui dispărut, cerea ca editorul să pătrundă „activitatea atît de bogată a scriitorului, înzestrarea lui atît de mobilă, inventivitatea lui nesecată". Schimbați numele fericitului posesor al acestor atribute, din Camil Petrescu în Tudor Vianu, și veți vedea că ele se potrivesc la fel, iar editorii săi de astăzi au pătruns întocmai aceste calități, pe care el le răsfrînge în imaginea altuia. Și tot la sicriul lui Camil Petrescu, prin cuvintele în care Tudor Vianu reliefează mesajul pe care îl va lăsa prietenul defunct, pronunță involuntar propriul său testament spiritual : „Șirul nostru de oameni se va istovi, dar urmașii noștri vor continua să crească în putere și dreptate, prin lumina operei lui". Acum, după aproape cincisprezece ani, cînd, din nefericire, acest „șir de oameni" aproape s-a și istovit, Tudor Vianu însuși este unul din aceia care ne împărtășește încă cu „lumina operei lui". Melancolica sa speranță — *melancolică* fiindcă va muri, *speranță* fiindcă va supraviețui — s-a împlinit. Recenta inaugurare, printr-un volum, a *Operei* lui, îi va transmite lumina pe raza cea mai sigură.

Edgar PAPU

avantpremieră editorială

OVIDIA BABU

Poeme

Editura „Cartea Românească".

VASILE BĂRAN

Berbecul zburător

Povestiri. Editura „Ion Creangă".

NICOLAE ȚĂTOMIR

Cartea mea de lut

Versuri : Editura „Cartea Românească".

compendiu

NINA CASSIAN

Atît de grozavă și adio

Pentru Nina Cassian, proza este „confidență fictivă", adică adevăr intim ridicat la independență estetică. În toate schițele publicate recent la Cartea Românească *sentimentele joacă rolul de personaje, intrînd în diverse conflicte, solidarizîndu-se sau pur și simplu murind după consumarea duratei. Dialectica lor fină a fost surprinzător figurată. Impresia cea mai stranie o provoacă reprezentările zoomorfe. În* Animalul, *inerția care macină conștiința, tendința de coalizare superficială cu mediul, a căpătat o înfățișare de monstru : „Avea acum cu siguranță patruzeci de picioare și tot atîtea brațe agitate, și purta o tichie cu ciucure pe capul lui, și așa țuguiat. Pieptul i se bombase și glasul îi devenise profund și amenințător ca un tam-tam". Pe același plan biologic, dar văzind numai modul de funcționare, este studiată indiferența care urmează traumelor psihice: „anestezia te apără nu numai de frig și de căldură, ci și de violență, de intruziunea ineditului, de tine însuți, la urma urmei, care ești principalul tău adversar".* (Un mort în plus). *Nina Cassian nu este consecventă în alegerea, ci în folosirea mijloacelor. Astfel, ea își păstrează timbrul ironic chiar și atunci cînd nu se mai exprimă prin raportări la viața elementară. Total diferită ca modalitate, dar scrisă în același ton, schița* Discurs *într-un ciorap traduce răzvrătirea unui damnat printr-o dinamică a retoricii. În fața publicului nepăsător, discursul se dezvoltă din propria sa contradicție pînă cînd își epuizează resursele și se stinge. O tehnică asemănătoare reproduce ritmul palpitațiilor erotice* (Bang-Bang !). *Plecînd de la refrenul unui șlagăr, autoarea dezvoltă, în proză, melopeea agresivității iubirii. În* Fiți atenți cînd stați de vorbă, *finalul e fantastic datorită accelerării pînă la paroxism a conversației dintre două personaje, accelerare, desigur, subiectivă, aparținînd unui privitor exasperat.*

Regizarea unui asemenea spectacol intim se explică prin introspecție. Există în proza, ca și în poezia, Ninei Cassian o adevărată cursă între sentimentul care îa naștere și inteligența care îi vine în întîmpinare. Autoarea este de altfel conștientă și de faptul că este conștientă și așa mai departe. Preocupările care țin strict de proză, ca observarea balzaciană a mediului sau definirile tipologice (Trei farfurii), *apar foarte rar și au o tentă lirică evidentă. Proza Ninei Cassian este poezia ei povestită pe larg.*

MIRCEA RADINA

Cei 4 și noaptea

Subiectul romanului lui M. Radina a fost explorat în diferite variante nu numai de literatură, dar și de teatru sau cinematografie. Grupul de oameni care rămîne izolat într-o împrejurare dramatică oferă prilejul de a observa cum se manifestă caracterele și relațiile sociale în absența convențiilor. În privința aceasta, Cei patru și noaptea *(ed.* Militară*) reprezintă o tentativă modernă de rescriere a unui motiv obsedant.*

Ca realizare artistică însă, romanul nu depășește nivelul literaturii moralizatoare de serie. Autorul pledează atît de plictisitor pentru respectarea unor principii morale încît, nu numai că eșuează estetic, dar compromite și efectele pedagogice scontate. Impresia de superficialitate provine mai ales din rezolvarea facilă a tuturor contradicțiilor. La această impresie colaborează însă nenumărate alte detalii. Soldații care, ca personaje ale romanului, își petrec cîteva ore într-un tanc împotmolit în mijlocul rîului poartă nume de împărați romani : Tiberiu, Ovidiu, Iulian, Adrian. Protagonistul romanului, Tiberiu, a avut o copilărie dickensiană, s-a îndrăgostit în tren și drept urmare a compus versuri pesimiste („Și n-am văzut decît o pînză grea / Întinsă ca un giulgiu deasupra mea..."). În momentul dezastrului, el posedă un plic albastru, nedesfăcut, expediat de iubită. Într-o reproducere care nu e realistă, ci doar vulgară, prietenii i se adresează cu „Ascultă, băăă... Ce-ți «zice» femeia ?". În loc să fie preocupate de propria lor situație, cu apa pînă la genunchi și oxigenul pe terminate, personajele își evocă scene similare din cărți sau din filme. În fine, după consumarea episodului, eroii recuperați fac o plimbare reconfortantă în Taunus-ul negru al unei romantice fiice de director.

GEORGE MARIA PRINA

Starea de noapte

Autorul acestui volum publicat de Cartea Românească *este prin structură ironic și refractar revelațiilor. „Starea de noapte" reprezintă pentru el o veleitate ale cărei urmări sînt un titlu neadecvat și stimularea inaccesibilității într-o serie de poeme : „Amfitrionul, Marele Domn al durerii, al distonanței, / indică trepte și cercuri de așezări hieratice. / Dar oaspeții își pizmuie locurile / și deplasîndu-se, reintră în timp". — Reintrarea în timp etc. Adevărata înclinație a lui G. M. Prina rămîne formularea malițioasă a unor obiecții morale : „Bătăliile au încetat, generalii se-ndreaptă / spre croitori / pe străzi asfaltate care poartă numele lor / sau al luptelor (niciodată numele celor căzuți / pe care îi găsim înghesuiți pe strada / Eroului Necunoscut)." — Nedumerit. Cînd ideea lipsește și poezia e un simplu joc de neologisme și cuvinte din fondul comun, dispare și efectul ironic. Expresii ca „piciorul rage pe ciment", „copacii dezalcolizați", „umbra își cară traumele", „dans cadaveric de găini", „un vers... subțire și lung ca jetul de urină", „Baloți de afecte" nu fac decît să coboare o poezie deja situată la un nivel mediocru.*

Alexandru ȘTEFĂNESCU

avant premieră editorială

MIHAI NEAGU BASARAB

Frînghia de rufe a tămîlicii

Teatru. Editura „Cartea Românească".

proverbe

Piua și apa bătută acolo

Fiind rău conducător de căldură și în general de sensuri, domnul Parimie bagă de seamă singur, într-o seară aflat în fața focului mic și zgîrcit că „se încălzește la față și la spate îi îngheață". Ba parcă, bătută de dogoarea flăcării și fruntea i se mai împuținase, ca și cum ar fi cufundat-o în nisip încins, iar părul de la ceafă trăgea încoace la căldură și da să acopere și să astupe și puținul care mai rămînea.

Așa că domnul Parimie găsi ieșirea din situație prin îndesirea băilor de apă caldă și sărată în lighean, la picioare. Parimia, ca să nu facă prea multe drumuri, aducea piua și bulgări de sare și bătea apa cu pisălogul pînă cînd, zdrobind bulgărele, încălzea lichidul spre gradul și dozajul prielnic călciielor și degetelor — de la mic la mare — ale domnului Parimie.

Bineînțeles că tot pe umerii și în spinarea lui înghețată se așeza greutatea găsirii și schimbării subiectelor de discuție (Parimia bătînd apa în piuă) ; astfel, într-o zi, cu șira înfiorată și cutreierată de căldură și cu obrajii înfășurați în aburi sărați el îi spuse cu blîndețe gramaticală Parimiei :

— Cred că este foarte indicat să-mi aduci bereta de marinar de dincolo. Al cincilea cui pe stînga. (Am uitat să amintesc că domnul Parimie fusese într-adevăr marinar al flotei Mării Negre și lopătatul cu picioarele în apă sărată îi frăgezise aducerile a sau către minte).

— Da, afirmă domnul Parimie — cînd avea bereta pe cap, nu nega nimic — pe întinderea albastră mi s-a întîmplat o dată să salvez o fată. Pe mal, încinsă de recunoștință, iacă... înțelegi poate ? eu am refuzat : totul după verighetă și cu verighetă. A fost și este principiul meu.

Și iar se lasă înfășurat și plutit în aburii sărați, pînă cînd s-ar putea zice că aceștia vorbeau.

— Parimia dragă, îmi vei aduce tu verighetele de odinioară. Sînt toate în secretarul stîng al biroului.

Parimia părăsi bătutul apei în piuă, scoase și aduse cinci verighete aurite.

— Da, — le jucă domnul Parimie de sub beretă. Acestea două sînt de pe vremea Ecaterinei (el părăsit sau părăsind, lua, scotea verighetele, cinstit și ale lor și ale lui). M-a lăsat cînd navigam. Astea două — mai sună el cu unghia altele — sînt de pe vremea Atenei. Am lăsat-o eu. Că ea ce mi-a zis cînd „a pus jos" ? De trei luni ne cunoaștem, de trei luni vorbim, și de trei sîntem luați. Așa că de-asta a venit și ăsta pe lume. Ei nu, i-am zis eu n-a fost cu verighetă, e din altă parte, și am lăsat-o.

— Asta, sună el pe cea de-a cincea aurită și stingheră, ți s-ar cuveni ție. Dar te-am luat începută și ți-o voi acorda după felul cum vei fi de supusă.

— Ce-mi dai ca să vorbim degeaba ? se răzvrăti Parimia și răsturnă piua cu apa bătută.

Nicolae VELEA

avant premieră editorială

HORIA VASILESCU

Verigile

Roman. Editura „Eminescu".

Romanul fără cititori

faptele și vorbele

Producătorii noștri de „antiproză" au motive să fie îngrijorați. Îi paște primejdia de a deveni peste noapte anacronici. Abia apucaseră și ei să țină pasul cu ultimele cerințe ale literaturii „experimentale" și, la Paris, a început să se vorbească de un nou „nou roman". Alain Robbe-Grillet, Claude Simon, Nathalie Sarraute, Robert Pinget, Claude Ollier au discutat vara aceasta împreună cu o serie de exegeți ai operei lor în ce direcție să-și dirijeze eforturile viitoare. Mai toți s-au declarat nemulțumiți de concesiile pe care le-au făcut pînă acum epicii tradiționale. Nu e suficient — au convenit — ca „noul roman" să se lipsească de intrigă, de psihologie și chiar de personaje ; el trebuie să renunțe complet a mai istorisi ceva, spre a deveni, în sfîrșit, o „scriitură" strictă, intraductibilă în termenii reprezentărilor mintale omenești. Noul „nou roman" — după Claude Ollier — e chemat să fie un pur „joc al construcției", „generator" de texte, neraportabile la nimic și care au doar o anumită organizare formală. A venit vremea cotiturii decisive. Dacă se vrea cu adevărat inovatoare, epica e datoare să refuze prin structura ei orice interpretare „realistă". Participanții la colocviu au adus numeroase argumente savante în sprijinul acestui curajos program. A fost invocat Roman Jakobson și s-a propus o formalizare superioară a funcțiunilor limbajului analizate de el ; s-a vorbit de „inelele lui Moebius" ; s-au făcut alte dese referiri la „modelele matematice" ; s-a furnizat o explicație a faptelor absente din acțiunea romanelor lui Robbe-Grillet, bazată pe „teoria găurilor siderale". N-are rost să mai insistăm. Autorii acestia de literatură ilizibilă și criticii care-i susțin sînt specialiști — cum se știe — în speculații abstracte. Păcat că practica îi cam omoară. De aceea, discuțiile lor înalte au plutit tot timpul peste o problemă elementară, dar capitală : cine vor fi cititorii unei asemenea literaturi ? Mi s-a părut cu ani în urmă că spiritele pe care le-am amintit sînt obsedate de ideea „romanului fără autor". M-am înșelat însă. Visul lor e, de fapt, „romanul fără cititori". Un straniu autism îi stăpînește pe scriitorii aceștia care și-au găsit confrați și la noi. Manifestările bolii sînt cunoscute. Copiii căzuți într-o astfel de maladie psihică refuză contactul cu lumea. Nici o prezență exterioară nu-i interesează ; se ascund prin dulapuri, la întuneric ; nu vor să comunice cu nimeni ; trăiesc retrași complet în universul eului lor. Noul „nou roman" pare să aibă ambiția de a ajunge un asemenea dulap întunecos, închis pe dinăuntru. Baricadat în interiorul „ansamblului de semne", organizate exclusiv pentru a compune o „figură" — după definiția lui Jean Ricardou — autorul stă chircit și gustă voluptățile triste ale autismului. Fiindcă cine-și va mai pierde timpul ca să parcurgă cîteva sute de pagini, în care nu se petrece nimic, nu intervin făpturi și nici lucruri recognoscibile, nu există idei și nu vibrează sentimente ? Să admitem, eventual, pentru plăcerea discuției, existența unor ființe pe care i-ar interesa astfel de cărți. Mai sînt ei oare cititori în înțelesul propriu al cuvîntului ? Din două una : ori avem de-a face cu psihologii masochiste care caută tortura spiritului și atunci ne aflăm în domeniul patologiei. Ori nu e vorba de nici o plăcere, ci de o obligație profesională și atunci iarăși ajungem la o activitate clinică. Cititorului i se substituie medicul care studiază formele autismului ca să poată pune un diagnostic corect.

Eroarea inițială a născocitorilor „noului roman" e de a ignora specificul lecturii literare. Există texte care pot fi citite și fără plăcere, paginile tratatelor științifice, ale dosarelor judiciare sau lucrărilor documentare. Mintea acceptă să se supună chiar la anumite constrîngeri în asemenea cazuri. Nimeni nu citește însă silnic romane ; o carte de literatură, dacă ne plictisește, o azvîrlim imediat. Acesta este însă tocmai cusurul „noului roman". O fi ilustrînd el cercetările moderne structuraliste asupra limbajului, o fi confirmînd legile seriale matematice, o fi furnizînd un exemplu teoriei lui Oppenheimer, dar provoacă la lectură, atît în forma originală, cît și în variantele bucureștene, o plictiseală de moarte. După toate probabilitățile, această particularitate distinctă și-o va păstra, ba chiar accentua. Ce ne poate face să ne băgăm de bună voie capul în menghina lui ? Aș mai adăoga că, la noi, autorii de romane fără cititori se complac și într-o situație echivocă morală. În lumea capitalistă producătorii de antiproză își asumă măcar riscurile literaturii plicticoase pe care o practică. Altfel zis, se resemnează să suporte și consecințele financiare ale faptului de a nu fi citiți. Confrații lor însă, de pe meleagurile noastre, pretind să li se tipărească neapărat textele autiste și editura să-i remunereze, indiferent dacă acestea se vînd sau sînt sortite să zacă prin librării. Autismul — după cîte se vede — rămîne intransigent la masa de scris, dar se socializează brusc cum ajunge în tipografie !

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

VICTOR EFTIMIU

O insulă lui Sancio

I-am cucerit lui Sancio o insulă-n
Atlantic
Guvernator numindu-l, zări noi îi voi
deschide.
Va dezlega misterul pierdutei Atlantide.
S-o stăpînească-n voie, tiranic sau
romantic.

S-a războit, sărmanul, cu morile de
vînt
Și cu giganți năpraznici. Prostia
omenească
I-a stat mereu în cale și-o să-l mai
pomenească.
E vremea să cunoască și-al gloriei
avînt...

Supușii să-i plătească tributul în guinee
S-adune bani, s-ajute lehuze și orfanul.
Avînd puteri depline putea-va
suveranul
Să încropească zestrea frumoasei
Dulcinee...

S-a isprăvit, de-acuma, cu zilele
pribege
Fidel mi-a fost în toate, valet și scutier.
Acuma i se schimbă destinul efemer :
— „Ești rege, Sancio Pancea, te poartă
ca un rege !"

Și eu și el, de mîine scăpați de sărăcie
Vom crește-n stima lumii, puternici
și avuți,
Răscumpărînd neantul atîtor ani
pierduți...
Cu frunți imperiale vom trece-n
veșnicie !

Note la Festivalul literar-artistic „George Bacovia"

În zilele de 30 septembrie — 3 octombrie a.c. s-a desfășurat la Bacău — sub tripla obladuire a Uniunii Scriitorilor, a revistei Ateneu și a Comitetului Județean de cultură și educație socialistă, prima ediție a Festivalului „George Bacovia", dedicată împlinirii a 90 de ani de la nașterea poetului care și-a legat numele, dar și destinul, de orașul nașterii sale.

Organizat cu mult entuziasm tineresc și cu egală răspundere matură, festivalul a înfățișat numeroșilor săi oaspeți o serie foarte variată de manifestări artistice și culturale, la care și-au dat concursul nu numai scriitorii și artiștii din Bacău, dar și mulți dintre invitații dornici să contribuie la statornicirea unui profil bacovian pe măsura sensibilității contemporane, atentă atît la acordul liric, cît și la nota socială. În cadrul sesiunii științifice „Viața și opera lui G. Bacovia", coordonată, pe tematici, de prof.Const. Ciopraga, prof. G.G. Ursu, prof. Mircea Zaciu și de criticul Mihail Petroveanu, autorul celei mai recente monografii a poetului, și-au spus cuvîntul cadre didactice, critici, scriitori, cercetători științifici, tratînd aspecte generale ale creației bacoviene, dar și unele probleme cu caracter special, capabile să arunce o lumină nouă în sectoare aparent epuizate. Formula, într-adevăr insolită, a unui poet cu mască decadentă, localizat istoric și circumscris în timp, dar care irumpe în actualitatea permanentă a poeziei cu un lamento de universală revoltă, a fost îndelung analizată, plecînd de la înaintași (Radu Ionescu, 1832—1873, comunicarea scriitorului D. Bălăeț), de la poezia orașului (lector univ. Ion Pop, Cluj și prof. Gh. Pătrar, Bacău), de la drama singurătății (lector univ. I. Apetroaie, Iași) pînă la „polivalențele estetice ale timpului și spațiului în lirica lui Bacovia" (lector univ. Gh. Chiper, Bacău), la „mitul erotic bacovian" (asistent univ. N. Bomher, Iași), la „Bacovia și mitul comunicării în poezia secolului XX" (Cornel Ungureanu) sau „Bacovia, poet universal" de Alexandru Ivănescu, spre a nu mai aminti pe „bacovianul George Bacovia" (Mihai Vornicu, cercetător, Institutul de istorie și teorie literară G. Călinescu).

Mihail Petroveanu, deslușind mai adîncit semnificația „Stanțelor burgheze", Emil Manu, propunînd o introducere în cromatica bacoviană, iar Valentin Tașcu o „geometrie a culorilor", Adriana Mitescu, stabilind corelații între imagine și materie în poezia bardului, iar Geo Șerban între imagine și idee, Florin Mihăilescu disecînd „lirismul mascat" al poetului, Mircea Anghelescu satanismul bacovian, Ion Potopin întîmpinîndu-l pe Bacovia sub unghiul creației muzicale, Mihail Sabin sub acela al lecturii dramatizate, iată tot atîtea eforturi de a surprinde „noul" bacovian. De fapt, din cele mai bine de 30 de comunicări s-a închegat, în prim rînd, un portret al lui George Bacovia, așa cum îl descifrăm noi, astăzi. Dar nu numai criticii l-au conturat pe poet. Sub lumina reflectoarelor, la „soclul" statuii poetului, apoi la pragul casei sale, au citit și poeții : Alexandru Andrițoiu, Mihail Sabin, Adi Cusin, Octavian Berindei, Damian Ureche, Haralambie Tugui, Mihai Ursachi, Dan Laurențiu, Ioanid Romanescu, Donald Müller (S.U.A.), Florentin Popescu, Cezar Ivănescu, dr. Paul Sănpetru, Liudmila Grințescu, George Popescu, Anghel Dumbrăveanu, Radu Cârneci — președintele Comitetului de organizare — Ben Corlaciu. N-au fost puțini ! Dar pe ei a trebuit să-i numim pînă la unu, și încă în ordinea din ziarul băcăuan „Steagul roșu". La ziua unui poet, se cuvenea !

În amintirea lui George Bacovia a dansat Magdalena Popa și a concertat Corneliu Gheorghiu, a cîntat Emilia Petrescu și au recitat Dinu Ianculescu și Sorin Postelnicu. Agatha Grigorescu-Bacovia ne-a adresat cîteva cuvinte sugrumate de emoție, dar și pline de înțelepciunea anilor și deceniilor. Cu siguranță, un ton mai cald și mai puțin savant, ar fi emoționat-o mai mult, la sesiunea științifică. Ea ne-a poftit în casa lui George Bacovia, redată culturii românești, cu un gest nobil.

În prezența tov. Gheorghe Roșu, prim secretar al Comitetului județean Bacău al P.C.R., președinte al Comitetului executiv al Consiliului popular județean, a tov. Victor Enășoaie, secretar al Comitetului județean de partid, a tov. Ioan Ichim, primarul orașului, a întregului oraș, s-a dezvelit, la 1 octombrie, statuia poetului, operă a sculptorului Constantin Popovici.

La expoziția de artă plastică, grafică și sculptură inspirate din viața și opera poetului, au expus Petre Vulcănescu, ilustratorul volumului omagial, Constantin Dorofteiu, Ilie Boca. Vizita prin „Codrii Bacăului" ne-a găsit sleiți de emoții. Spectacolul „Clavirele pling în oraș" necesită un cronicar da specialitate. Remarcăm apoi masa rotundă a revistei Ateneu, cuvîntările rostite, pretutindeni, de prof. Iulian Antonescu, directorul Muzeului județean de istorie și artă.

Barbu CIOCULESCU

În *Addenda* din numărul trecut, cititorul a observat lipsa clișeului care făcea obiectul notei. Vom reveni..

Decernarea diplomelor de onoare

Comitetul de decernare a diplomelor de onoare participanților la primul festival literar „George Bacovia", ediția 1971, întrunit în ședință de lucru, la Bacău, la data de 2 octombrie 1971, analizînd valoarea operei și activității participanților la acest festival, a hotărît în unanimitate decernarea următoarelor diplome de onoare :

I. DIPLOME ALE UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

1. **Mihail Petroveanu**, pentru monografia „G. Bacovia" ; 2. **Constantin Popovici**, pentru statuia „G. Bacovia" ; 3. **Petre Vulcănescu**, pentru ilustrarea ediției omagiale „G. Bacovia", Cartea Românească, 1971 ; 4. **Petre Stoica**, pentru volumul de poezii „Orologiul" ; 5. **Radu Cârneci**, pentru contribuția la realizarea primului festival „G. Bacovia" ;

II. DIPLOME ALE COMITETULUI DE ORGANIZARE A FESTIVALULUI

1. **Ovidiu Genaru**, pentru volumul de poezii „Nuduri" ; 2. **Mihai Drăgan**, pentru volumul „Aproximații critice" ; 3. **Felicia Doncescu**, pentru ciclul de lieduri pe versuri de G. Bacovia ; 4. **George Aurel Boișteanu**, pentru versiunea franceză a poemelor lui G. Bacovia ; 5. **Kiss Jenő**, pentru versiunea maghiară a poemelor lui G. Bacovia ; 6. **Ilie Boca**, pentru suita „Tablouri bacoviene" ; 7. **Nicolae Turtureanu**, pentru volumul de debut „Punctul de sprijin" ; 8. **Sergiu Adam**, pentru volumul de debut „Țara de lut" ; 9. **Sorin Postelnicu**, pentru spectacolul „Clavirele pling în oraș" pe versuri de G. Bacovia.

III. DIPLOMA ZIARULUI „STEAGUL ROȘU", BACĂU

1. **Alina Enache**, pentru sculptura „Vid".

considerații

Pagină de jurnal

Mă întrebam mai deunăzi, pe un plan personal (cel puțin în aparență), ce sens trebuie să dau întîmplării, acelei întîmplări pe care o invocăm atît de deseori, pe seama căreia punem atîtea, de la care așteptăm atîtea, căreia sîntem uneori ispitiți să-i încredințăm, în momente de cumpănă interioară, și cînd nu dispunem sau nu mai dispunem de criterii sigure, nezdruncinate, însuși destinul ființei noastre. Întîmplarea la care mă gîndesc e de obicei disociată în chip mai mult sau mai puțin net de accident și în special de cel nefericit... Există, firește, accidente stupide, — era să zic „tragice", dar acest clișeu îmi pare a fi lipsit pînă și de cel mai sărăcăcios miez de adevăr (tragicul își poate asuma, între altele, și accidentul nefericit, dar cînd această asumare devine imposibilă, material imposibilă, tragicul piere fără urmă, făcînd loc nenorocirii : deși nu despre tragic vreau să vorbesc acum, profit de această paranteză spre a-mi repeta, împotriva simțului comun, că singurul lucru care se opune în întregime tragicului este nenorocirea ; și nu este poate o simplă întîmplare că în însăși alcătuirea acestui din urmă cuvînt elementul lexical de bază îl formează norocul, lipsa norocului, ne-norocul ; dezvoltînd în sens literar această paranteză, care și așa s-a lungit peste măsură, nu pot rezista tentației de a aminti în treacăt de Luceafărul lui Eminescu : de privirea rece a lui Hyperion, sideral disprețuitoare, asupra unei lumi pe care „norocul o petrece" : e un noroc care înglobează, fără nici o îndoială, nenorocirea, un noroc al cărui circuit exclude tragicul, un noroc pe care, în concepția schopenhaueriană a lui Eminescu, nu-l poate depăși decît geniul...

Există, așadar, accidente, coincidențe norocoase sau nenorocite, — dar ele mi se par mult mai rare decît sîntem îndeobște înclinați să credem. Atît de rare, la urma urmelor, încît excluderea lor totală din discuție, sau măcar din această înșiruire de gînduri pusă sub semnul întîmplării, mi se înfățișează ca o ipoteză de lucru fertilă ; spun ipoteză de lucru într-un înțeles mai degrabă metaforic, desigur. Asta înseamnă că sînt responsabil de tot ce mi se întîmplă. Sau, mutîndu-mă pentru o clipă pe plan psihologic, că tot ce mi se întîmplă mă exprimă. Asta înseamnă că întîmplările externe sau interne (între care nu se poate stabili, cred, o linie de demarcație prea exactă) nu sînt — s-o recunosc — decît niște aparențe, și chiar niște convenții ; limbaj greu, imposibil de înțeles pînă la capăt deși, dintre toate limbajele, cel care minte, poate, mai puțin. E și firesc să fie așa, căci de cele mai multe ori nici nu-mi dau seama că prin întîmplările mele vorbesc (cui ?), mă destăinuiesc necontenit (cui ?) ; nu-mi dau nici măcar seama că, de fapt, nu mi se întîmplă — riguros vorbind — nimic, că îmi chem singur întîmplările, că le atrag aproape magnetic ; cu atît mai puțin că sînt responsabil de ele, chiar și de cele mai mărunte, mai nesemnificative, mai obișnuite (atît de obișnuite încît nici nu le mai numesc întîmplări, ci gesturi). Gesturi firești, obligatorii, banale și care au, la fiecare dintre noi, o încărcătură infinit diferită, infinit revelatorie (pentru cine ?). Uneori, totuși, putem înțelege ceea ce ni se întîmplă, — atunci cînd în mod paradoxal ne simțim obligați *să ne asumăm, cu o luciditate care nu poate fi decît dureroasă, răspunderea pentru tot ce ni s-a întîmplat și pentru tot ce ni se va întîmpla. Uneori putem înțelege și ceea ce li se întîmplă altora : celor pe care-i iubim. Uneori, rareori : dar atunci nu ne înșelăm.*

Matei CĂLINESCU

Sculpturi de QUINTO MARTINI
Sus : „Maternitate"
Jos : „Imagine în spațiu"

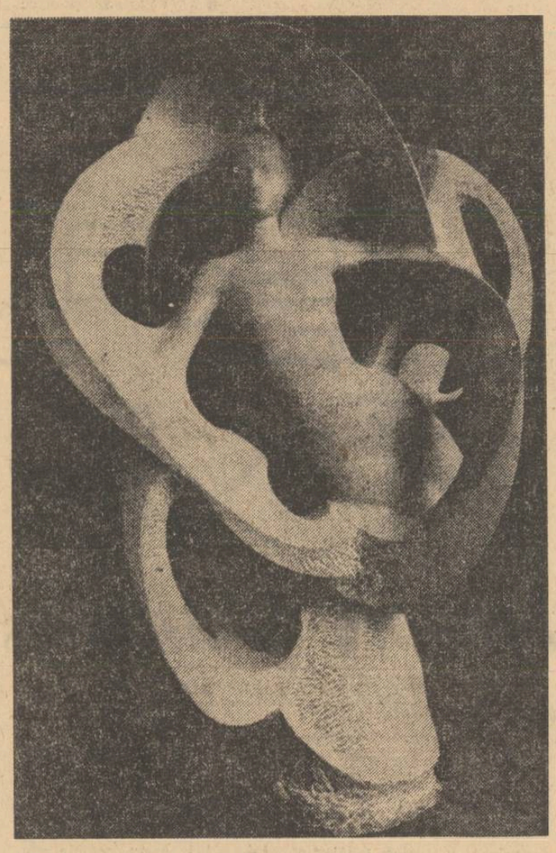

callimachos

Ochi nebuni

In Cimpulungul Muscelului, cotropit de iederi și amintiri, toamna oficiază blînd. Caut pe străzi podite cu bolovanii neteziți de Riul Tîrgului casa Nanilor în ograda căreia se zice că micul Dan Barbilian căuta melci într-o copilărie abruptă, caut casa în care a școlit nea Tudorică Mușatescu ori fantasta fereastră pe care o căuta într-o noapte cu dragoste, război și moarte sublocotenentul Camil Petrescu...

Ploaia (ori lumina) cade peste nucii din curțile mănăstirilor. Plouă cu cirilice peste piatra de mormînt a domnițelor.

Și drumurile mele ocolesc pentru o oră știutele itinerarii, urc străzi cu garduri proptite cu tulpini de nalbă și fîntîni abandonate și aud cocoși cîntînd atemporal din ogrăzile Ariceștilor...

Toamnă.

O rară cutezanță mă împinge spre pragul unei case muiate în clorofila Vacanței, o casă străină, cu trepte străine, cuib misterios de arome de lemn stătut și oglinzi desfolîndu-se de argint.

E casa unei pictorițe de care, mărturisesc, n-am avut prilejul să știu prea multe pînă acum, aparținînd unei generații care e a părinților mei și prelungindu-și în prezent o strădanie artisticească demnă de toată lauda : Elena Cristescu-Delghioz. Delghioz e un pseudonim, cel mai potrivit cu putință pentru un pictor și înseamnă — în graiul autorilor de minarete — **ochi nebuni.** Pictorița în ciuda unei tinereți sufletești păstrate și azi, netulburată, n-a încercat niciodată „nebuniile" modelor, nebună a fost doar patetica sa dragoste pentru pînzele și oala cu pensuli ale meșteșugarului dăruit, nebună i-a fost strădania de a realiza **transparența** muzicală a unor peisagii ce au bucurat cîndva ochii învinsului de la Poltava, regele Carol al XII-lea al șvezilor, în trecerea-i pripită prin Cimpulung...

Se poate „înnebuni" așadar ascultînd acele caste euritmii ale ploii poleind șindrilele pe care crește muschiul și iarba. Se poate „înnebuni" încercînd să culegi din catifelele memoriei chipul pierit al mamei, ori al soțului drag și el trecut în penumbre... Urmărind trecerea stelelor verii, înflorirea și risipirea florilor...

Biografia de artist a Elenei Cristescu-Delghioz nu e lipsită de evenimente în stare să-i confere un loc în înghețate dicționare : studii strălucite cu Arthur Verona, pînze expuse la Saloanele de pictură încă din 1935—36, tablouri admirate la expoziții internaționale (Paris, Moscova) pînă la — în toamna aceasta — o nouă întîlnire cu publicul prilejuită de un vernisaj în pregătire la Biblioteca Centrală de Stat.

În viața-i bogată în simplitate, pictorița a strîns adevărate comori capabile să profileze de pe acum o colecție ce-și așteaptă privitorii. Pînze de Verona, Tonitza, Băncilă, Băjenaru, Demetriade-Băläceanu, Avachian, Ghiață-Colibași mobilă franțuzească și florentină, ceramică veche românească icoane (un triptic aparținînd cîndva lui Nicolae Iorga), covoare de Ghiordez, porțelanuri de epocă, evantaie de fildeș (Maria Thereza), comori cărora li se adaugă lucrări ale gazdei realizate în cele mai variate tehnici (între altele în **cera-cola** care departe de a fi o băutură e un procedeu păstrat din Renaștere, în descripția lui Vasari...).

Izolată, neștiută trăită doar cu mingilerea sau suferința picturii, Elena Cristescu-Delghioz realizează pentru mine imaginea acelei **resemnări** care rodește, abandonîndu-se doar muncii ei trudnice a ajuns la superioare recepții, combustia sa a fost solitudinea drapată în severe melancolii a celui ce nu-și concepe zilele decît ca pe o neîncetată ofrandă adusă Frumosului etern.

O casă... O femeie așteptînd toamna.
O lecție de Adevăr și statornică dragoste.

Gheorghe TOMOZEI

„Încotro merge civilizația ?"

(Urmare din pag. 1)

urmă cu doi ani Raymond Aron putea exclama la adresa numeroșilor săi adversari tineri : „Je les prends au sérieux, mais pas au tragique", Alfred Grosser, care și-a pus de atîtel frecvent propriul mod de a raționa sub egida liniei ideologice a lui Aron, nu mai părea dispus nici să-i ia în serios. Butadele și replicile agresive ale lui R. Aron trădau în urmă cu doi ani o stare de tensiune ideologică extraordinară (spectrul liniei de gîndire radical-contestatare a lui Herbet Marcuse era omniprezent) ; seninătatea surizătoare a lui Grosser lăsa impresia că raportul de forțe s-a schimbat cu totul.

Din capul locului, conferențiarul și-a mărturisit intenția de a propune o imagine cu mult mai „roză" asupra societății occidentale actuale, decît cea răspîndită în ultimii ani, ca urmare a crizelor de conștiință declanșate de mișcările contestatare. Seismele care au zguduit societățile occidentului nu ar avea cîtuși de puțin cauzele lor în structura profundă a raporturilor de clasă. Multiplicarea punctelor de ruptură, existența unor perpetue schimbări de roluri și de statute, dispariția relativei stabilități tradiționale — toate datorită neîntreruptului progres tehnic, ar explica sentimentele de nesiguranță și dificultățile de adaptare ale tineretului. Conflictele de generații ar fi deopotrivă efectul unei asemenea mobilități neîncetate a vieții sociale. Studențimea s-ar caracteriza printr-o situație de „marginalitate socială" : faptul că în prelungita perioadă a studiilor, studenții ar fi „adorați și excluși (prin definiție) de la responsabilitatea socială" ar explica facilitatea revoltei lor. Teza semnificativă a lui Grosser era că vina pentru fenomenele de criză, perpetuate printre tinerii occidentali (de la abulia socială manifestată prin „retragerea în natură" sau autoexilarea din „societatea de consum" pînă la cultul drogurilor) ar purta-o chiar „auto-mistificarea" revoluționară : voința de a schimba totul și neputința de a schimba nimic, ar avea drept inevitabil corolar **disperarea.** Revendicarea studenților de a „participa" la organizarea învățămîntului lor era respinsă disprețuitor cu argumentul mandarinului universitar : „Ils ne peuvent juger ce qu'ils ignorent !" Cu multă abilitate, conferențiarul insinua mereu vanitatea tuturor mișcărilor de contestație socială radicală. Himera „marilor transformări" trebuia definitiv abandonată. Soluțiile propuse de Alfred Grosser : renunțarea la militantismul revoluționar, restaurarea în drepturi a „normelor" sociale, cultivarea insistentă a **voinței,** auto-represiunea dorințelor, anihilarea cultului marcusian al pulsiunilor și Erosului, moderarea orgoliului (eufemism pentru ideea de revendicare radicală), nu depășeau stadiul unui ultra-moderat „reformism psihologic" (cum mi-am promis să-l numesc în cadrul discuției care a urmat conferinței). „Je taperai à gauche", exclama, semnificativ la un moment dat conferențiarul, făcînd procesul mentalității „rousseauiste" a tineretului de stînga. Grosser cerea în spirit paternalist „educarea permanentă", non-abdicarea în fața tineretului, preconizînd resorbția lui pașnică în ordinea societății existente.

Secretarul general al **Intilnirilor,** filozoful și psihologul Fernand-Lucien Muller, autor al unei remarcabile cărți recente dedicate iraționalismului filozofic, care îl prezentase publicului pe Alf. Grosser, își mărturisea imediat după conferință uimirea în fața fidelității conferențiarului față de poziția conservatoare a lui Raymond Aron. Era oricum revelator faptul că pînă și Monseniorul Van Camp (cel care se străduise să neutralizeze prin „de-mitizare" ideea de revoluție socială afirmată de R Stavenhagen), a ținut să-i reproșeze lui Grosser, în cadrul discuției, cecitatea față de dimensiunile tragice ale existenței, în speță față de implicațiile mai profunde ale crizei actuale. Principala problemă pe care am ridicat-o în cadrul discuției publice pe marginea conferinței lui Grosser era dacă incontestabilul reflux al mișcărilor contestatare din rîndurile tineretului era **identic** sau **sinonim** cu o criză a **stîngii intelectuale,** sau chiar cu un eșec iremisibil al ei, cum lăsase să se înțeleagă profesorul și jurnalistul francez, sau dimpotrivă criza societății occidentale și critica ei radicală **de la stînga** întraseră într-o nouă fază, cu aspecte și implicații diferite de cele precedente ? A reduce programul **stîngii** la cultul pulsiunilor sau la o frenezie militantă mi se părea o simplificare flagrantă. Adevărul este că faza gesticulației și revendicărilor zgomotoase a făcut loc pe de o parte unui travaliu de **intelectualizare** a mișcărilor contestatare, cu rezultate ilustrate de abundența lucrărilor inspirate de marxism (indiferent de nuanțele lor ortodoxe sau heterodoxe), iar pe de altă parte unei voințe de **organizare** și de distanțare de spontaneismul frenetic inițial (apariția grupărilor **Spartacus** în universitățile vest-germane, după dispariția S.D.S.-ului). Audiența crescîndă, adeseori de o vigoare neobișnuită, pe care o cunoaște linia de gîndire marxistă în cele mai diverse universități occidentale (franceze ca și americane, italiene ca și spaniole sau vest-germane) este o realitate peste care nu se poate trece ușor. Alfred Grosser s-a arătat pe deplin satisfăcut cînd am evocat posibila influență a mișcărilor anarhice de la universitatea din Frankfurt asupra morții premature a lui Th. W. Adorno (s-a spus într-adevăr că ilustrul sociolog și estetician german a fost foarte afectat de violența manifestărilor contestatare în universitatea sa). Adevărul mai adînc era însă că discipolii sau frecventatorii „școlii de la Frankfurt" s-au arătat hotărîți să tragă din critica „societăților industriale dezvoltate", consecințe cu mult mai radicale decît profesorii lor Adorno sau Horkheimer : efervescența ideologică creată de o asemenea radicală punere sub semnul întrebării a societăților industriale capitaliste, continuă cu o intensitate nediminuată (aci dezacordul lui Alf. Grosser s-a manifestat limpede). Urmările „contestației sociale" se dovedesc așadar mult mai adînci decît era dispus să admită Grosser: voința de a transforma universitatea în laboratorul de creație a unei **„contra-culturi"** (premiză a unei **contra-societăți),** opuse culturii academice, apologetice sau decorative, este departe de a fi dispărut. Mi-am îngăduit să amintesc faptul că nu Raymond Aron era directorul de conștiință al tineretului, ci că Sartre, Marcuse, Lukács sînt autorii cu adevărat urmați de partea lui cea mai activă. Schimbul de replici a pus clar în evidență viziunea manicheistă a lui Grosser asupra societății actuale (reprosul de manicheism i-a fost adresat de un vorbitor ulterior, sociologul și jurnalistul polonez Andrzej Ziemilski) : tot ceea ce era **la stînga,** inclusiv experiența țărilor socialiste, purta semnul minus. Critica manifestărilor de birocratism social într-o societate socialistă trezea acordul său imediat : critica ascuțită a manipulării indivizilor în societatea capitalistă contemporană (dificultățile unui sociolog tînăr de a găsi un travaliu într-o echipă de cercetare a unor grave anomalii și malformațiuni sociale) îl făcea să se întunece la față. Discuția cu un orator de tipul său arăta însă oricărui participant din țările socialiste cît de mare era ponderea experienței acestor țări și imensitatea responsabilității lor sociale pentru a putea face ca **alternativa socialistă** să devină convingătoare în ochii unui intelectual occidental.

tineri autori

NICOLAE LUPU

Unde ramuri

Am cîntat azi unde ramuri
Tremură în înălțare.
Aspra neliniște de a mă ști tot viu
Pe golul ce nu le înghite răsare

Secretele vestigii cînd măresc lumină
La gurile ei torfotind se arată,
Spre ea mă întorc din această grădină
Ce-ntunecîndu-mă rămîne luminată

Nu aripile se aud în treamăt
Ci e balansul veșnicului leagăn.
Ca niște fulgere de-oglinzi pe rădăcină
Se sparge seva veștedului cearcăn

Cîntul ascetic

Cîntul ascetic al ochilor tăi
Se diluează-n goluri toșnitoare
Și, de-ți sting surîsul, văd că-l mistuie
Fierbinți amurguri în decolorare

Și-n clocote a orei ce se-ngroașă
Ori tragedă se frînge-n trupul lor,
Iar tu resimți pelerinajul cum se-mprăștie
În vocea sîngelui de nor luminător

Așa cum în verzi candele se sfarmă
Încremenirea asprelor statui.
Prin tine înțeleg tot ce-ntelege umbra
Urmînd înmormîntarea nimănui.

Fără nimic al meu

Cu albe și cu negre straie să-l gătesc,
Fără nimic al meu, necunoscutul vine.
Prin ramurile moarte-i crește umbra
Și-n rădăcina mîinii-i bat lumine.

Livadă-ntunecîndu-se de sete
Sub pașii dezbrăcați printre lămîi.
Mor apele înalte, moare vocea
Oglinzii-n care cumpănă rămîi.

Portiră nesfîrșită, albă urnă,
Mic paradis e ochiul ce arată
Mireasma lui — răsunătoare vîslă
Pe liniștea-ncrețită și curată —

GEORGE VIRGIL STOENESCU

Leagăn tors

Un coridor de taină în inimă cînta
Se liniștise zarea de-un vis de-nsingurare,
Prin care trecea albă pecetea frunții-n mare
Un gînd amarnic voia în dureri împlînta.

Se liniștise zarea de-un vis de-nsingurare
Și mîndra lăcrimare o pasăre zvînta,
Un gînd amarnic voia în dureri împlînta
Pe cearcăne de apă și măști surîzătoare...

Și mîndra lăcrimare o pasăre zvînta
La vama uhde ochiul clipea precum un soare,
Pe cearcăne de apă și măști surîzătoare
Se împlinise vraja ce-n mine descînta.

La vama unde ochiul clipea precum un soare
Lumina umbrei aspru un cerc învesmînta,
Se împlinise vraja ce-n mine descînta
Sortită nebunie pe frunze trecătoare.

Uitarea gustului

Tot mai nebun mă caut prin limpedea amiază
Pe fruntea unde orbul a scris că nu mai vine
Mă arde nemurirea din ochii ce veghează
Armurile purtate de oștile — lumine.

Mă, cerne amintirea cu fluturii de ceață
Zăpezile de vremuri din anii care scad
Neîmpăcată cută pe-a cîntecului față
A cercului icoană în liniștea de brad.

Metzengerstein

Oh, lumina din ochiul calului orb —
Laptele zeiței înfățișa un foc
La torțele cercurilor ce te sorb —
În coama frunții lui cum mă sufoc!

Și negrul potop de copite pe jar
Un deal îndepărtat și abur în zare,
Clar tropot în clipa dospită în var
Prin noaptea albă și neagră din altare...

VIOREL CHIRLĂ

Leoaică

La porțile cu numere abstracte
îmi așteaptă ochiul suferind
o tînără leoaică din cetate
cu puii atîrnînd de timp

Pe marginea acelui pod rotund
ce îmi veghea voința de-a cunoaște
îmi răsuceam ființa spre pămînt
căci auzeam cum cineva mă naște

Mă îngrozeam la gîndul că împins
prea mult spre zările celeste
oglinzile m-ar fi surprins
cu ochii agățați de pietre

De dragoste

Rostește-mi trupul subțire
căci iată, iată se nasc
acele vedenii imense
ce din palmă ne pasc

Rostește-mi trupul subțire
pînă mai poți să m-auzi
eu sînt abstractul tău mire
din peisajul difuz

Umple-mi chipul cu alge
lasă-mi barca la mal
va veni cineva să-mi străbată
înțelesul stelar

MIHAI CONSTANT DIACONESCU

Oare auzi?...

Cum cade noaptea ninsă peste lucruri
și stelele strecoară vulpi vesele prin geam,
doar pasul tău va înflori ținuturi
iubita mea, ce nu le bănuiam.

cum se deschid în sînge nuferi
cînd ghimpi îmi rid sub tălpi, către ispită,
trecînd peste-nfringeri; oare-ai să suferi,
oare de lacrimi vei fi biciuită?

dar iată la tîmple lumina se-aprinde
coroană de spini încă verzi;
iubito, cum cerul încet mă cuprinde,
oare auzi, oare mă vezi?...

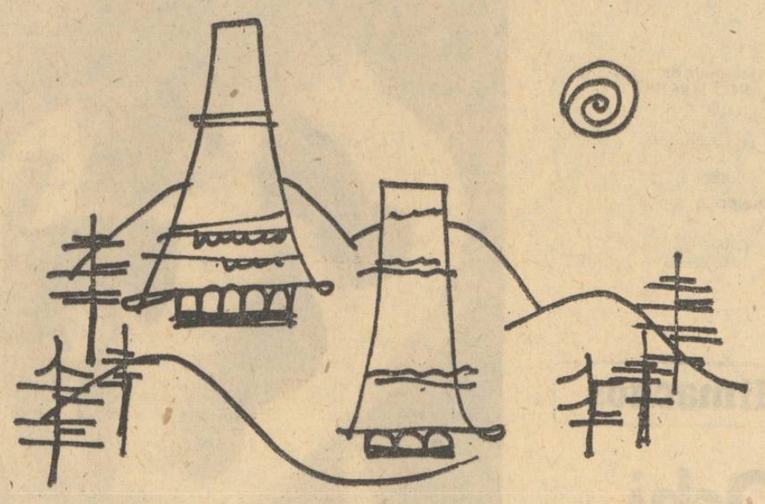

Despre mulțumirea de sine

confidențele unui maniac

Prostul modest (căci există și specia aceasta, dar din cauze obiective se impută-nează văzind cu ochii), poate că nu e vătămător, dar nici aura aceea strașnică nu o are, a prostului trufaș și încîntat de sine. O vorbă românească spune că prostul dacă nu-i și fudul n-are haz. Ne amuzăm pe seama lui, dar asta nu răscumpără decît destul de platonic faptul că e de obicei agresiv și setos de întîietate. Apariția lui, jovială uneori, de regulă solemnă, emană o autoritate care impune multora: **un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire.**

Dar nu despre prostia fudulă mi-am propus să vorbesc acum, ci despre un fenomen mult mai subtil, anume: mulțumirea de sine la oameni deosebit de inteligenți și talentați, știutori de multă carte. Desigur, de la un anumit nivel mental oricine e în stare să se judece și nu e obligatoriu ca judecata aceasta să fie totdeauna sau precumpănitor negativă. Excesul nemulțumirii de sine e chiar mai jenant pentru terți decît contrariul său, fiindcă e crispat și fără haz; manifestarea lui prea stăruitoare e o necuviință. El dovedește un egocentrism bolnăvicios, tot așa de tiranic și obsedant ca și în cazul excesului contrariu.

În cadrul acestei succinte cercetări nu intră așadar aprobarea pe care, cu mai multa sau mai puțina obiectivitate de care sîntem omenește capabili, ne-o dăm de obicei nouă înșine (poate chiar, în forul cel mai interior, mai rar decît s-ar părea). Aceasta e totuși o judecată a **posteriori** și rezultatul de fiece dată al unei deliberări (fie ea, eventual, afectată de oarecare părtinire). Ce mă interesează aici e perpetua și irepresibila satisfacție **a priori**, mai mult ori mai puțin vădită (după gradul de bună creștere și răbdare) pe care o întîlnim la destui oameni plini nu numai de ei înșiși, dar și de remarcabile calități. Sînt unii, de pildă (cine nu cunoaște asemenea cazuri?) cu un dar deosebit al vorbirii, care uimește și place; s-ar putea bucura de o mai statornică prețuire dacă n-ar fi mult mai neobosiți decît cei mai benevolenți auditori: complezența insațiabilă cu care se ascultă îi face pînă la urmă nesuferiți. Plus destul de naiva lor prezumție că pentru oricine, oricînd, e un noroc și un privilegiu fără pereche să asiste la strălucitele lor probe de virtuozitate dialectică și că orice interes și orice gînd intim al altuia e neglijabil față de teoriile, opiniile, planurile și vorbele lor de spirit. (În unele momente de rea și iconoclastă dispoziție mă întreb dacă n-ar fi încăput și Socrate în această categorie).

Cu sau fără darul vorbirii, prezumția și suficiența aceasta (pe care nici o îndoială de sine nu o clatină cu adevărat, ci numai de formă, fie din cochetărie, fie pentru împăcarea conștiinței) se mai manifestă și prin pedanterie, prin etalarea erudiției, chiar și printr-un anumit fel de tăcere sau un aer neglijent.

În scris, o anumită dezinvoltură, o vervă și o facondă pline de subtilitate și la curent cu toate, sau dimpotrivă, dense și criptice pagini fără punctuație sînt nu rareori expresia mulțumirii de sine mai mult decît a unei substanțe imanente.

În genere s-ar părea că satisfăcuții aceștia au permanent nevoie de admirație, ceea ce ar însemna că nu sînt chiar așa de „satisfăcuți" în accepția proprie a termenului și că trebuie mereu să epateze pe cineva pentru a fi siguri că există, așa cum fricosul exorcizează întunericul prin zgomot. În realitate, socot că sînt din capul locului epatați de ei înșiși și își contemplă mereu propria și avantajoasa lor imagine, ceea ce nu înseamnă propriu-zis „narcisism". Narcisismul în sensul în care-l invoca Ion Barbu de pildă, e legat de o anumită concepție cosmologică în care microcosmul reproduce macrocosmul și deci cel ce-și contemplă propria imagine contemplă în ea esența lumii; mulțumitul de sine contemplă însă în lume ceea ce-i pare a fi propria lui esență, pe care nu o poate găsi în sine însuși și care nu e în fond decît o fantasmă: fără refracția sa în alții s-ar destrăma.

Substanța ființei umane se constituie cu adevărat numai prin asumarea profundă și constantă a unui autentic sentiment, ceea ce dă, cum spuneam și altădată, forță și propulsie inteligenței. Fără sentiment, inteligența se mișcă în exerciții de ordin combinatoriu; ori, exercițiile combinatorii sînt prin excelență „epatante" și au totdeauna nevoie de asistență. Inteligența lipsită de sentiment intră în cercul vicios al epatării altora prin epatarea de sine.

Alexandru PALEOLOGU

jurnalul unui martor ocular

Despre ironie

Cînd Socrate a fost înștiințat de un evlavios discipol că un concetățean l-a înjurat, înțeleptul bărbat a răspuns:

— În lipsa mea, poate să mă și omoare.

Despre ironia lui Socrate s-au scris studii austere și competente, nu vrem să mai adăugăm și noi încă unul. Dar prin acest exemplu — apropiat ființei mele ca o experiență intimă — înțelegem mai ușor că ironia nu înseamnă deloc meschină vînătoare de greșeli, ci o superbă detașare. Ironia se naște din sentimentul libertății interioare, de aceea ea n-are nimic meschin, nu caută să lovească în libertatea celuilalt.

Pînă la urmă eu cred că ironia este tot una cu detașarea și cu această observație părăsim autoritatea culturii și intrăm în cîmpul experienței personale. Ce înseamnă detașarea filozofică de care adeseori se vorbește, prezentată uneori drept o mare calitate sau un păcat de neiertat? Putem noi să privim în liniște la fapte care ne tulbură într-un fel sau altul existența?

Ironia distruge misterele și vanitățile și ne demonstrează, că viața privită cu luciditate nu mai poate fi izvor de suferință. Chiar și triumfurile noastre le privim cu modestie.

De cînd am descoperit că sînt muritor nimeni n-a mai putut să mă jignească, nici să mă flateze. Natura — asigurîndu-mi moartea, mi-a adus suprema ofensă — atunci cum mă mai poate tulbura opacitatea unui confrate sau reaua credință a unei femei? Gloria n-aduce și nemurirea fizică, așa că putem să privim ceva mai liniștiți eventuale aprecieri entuziaste. Ironia face instantaneu legătura dintre existența noastră și legile implacabile ale naturii, și din această relativitate se naște îndepărtarea de drame. Desigur, nici o plăcere nu e veșnică dar nici suferințele n-au privilegiul tinereții.

Spiritul mărginit e convins că plăcerile lui sînt cele mai violente, iar suferințele lui cele mai îngrozitoare din lume. De cîte ori n-am auzit cu toții această prosteasca și orgolioasă mărturisire: „Nimeni n-a suferit ca mine". El nu cunoaște suferințele lumii, dar e convins că durerea lui e de o forță unică.

Spiritul ironic leagă suferința lui de suferința lumii, și atunci capătă, în mod firesc o măsură exactă a lucrurilor. De aceea, în ciuda aparențelor, ironia înseamnă comunicare, capacitatea de a trăi permanent în relație cu toți oamenii. Suferința duce la izolare, concentrat asupra dramelor tale nu mai ai puterea de a înțelege și pe ale altora. Ironia, așa cum am mai spus și înainte, dă tuturor lucrurilor măsura lor exactă, nu le lasă să se extindă dincolo de hotarele lor firești. O dramă în amor nu capătă amploarea unui cataclism cosmic. Fiecare lucru este ceea ce este — nici mai mult nici mai puțin. Acest lucru simplu, la mintea copiilor, e foarte dificil de realizat, spiritele mărginite sînt întotdeauna dispuse să schimbe măsura firească a lucrurilor să denatureze realitatea, să vadă în natură nu ceea ce există, ci ceea ce ar dori să existe. Sacra ironie ne ajută să nu trădăm niciodată realitatea.

Teodor MAZILU

Homer și geometria greacă

O paralelă între literatură și matematică este cu mult mai greu de stabilit decît una între filozofie și știință. Precizarea unor sensuri noi este cu atît mai grea cu cît **„În timpurile îndepărtate** (cum preciza Marx în Contribuții la Critica Economiei Politice) **mitologia, religia, concepțiile filozofice, ramurile creației artistice, științele chiar, se găseau fuzionate într-un singur tot".** Oricîte complicații pot apare, un lucru rămîne cert: literatura ca și știința universală nu pot fi complete fără literatura, știința și filozofia greacă. Grecia a dat lumii gînditori de dimensiuni cosmice. Deși paternitatea capodoperelor homerice mai este și astăzi controversată, Homer a rămas nu numai dascălul Greciei antice și aproape al întregii lumi culte. În vechea Grecie, copiii învățau tainele scrisului și cititului, copiind sau recitind versuri din Iliada și Odiseea. Ele au constituit, de-a lungul veacurilor, izvoare ori surse active de morală și eroism. Alexandru cel Mare, inspirat din marile epopei, pornea la cucerirea Asiei. Dacă în Grecia au lipsit cărțile sacre care să cuprindă dogmele religiei lor politeiste, epopeile homerice le-au suplinit cu prisosință. Homer creează o nouă imagine zeilor din Olimp, din care s-au inspirat creatorii antichității grecești. Herodot preciza că Homer, povestind miturile zeilor și dîndu-le nume, a fost adevăratul lor creator. Dar capodoperele homerice n-au numai o importanță literară. Studiul atent al acestor monumente literare ne oferă informații prețioase asupra cuceririlor minții omenești pînă în acea epocă. Găsim indicații referitoare la măsurarea ariilor și a lungimilor. Pentru distanțele mijlocii se folosea **„aruncătura de piatră"** sau **„bătaia vocii"** (distanța pînă la care se poate auzi glasul unui cetățean). Pentru distanțele mari unitatea era **„ziua de drum".** În **Istoria generală a științei** găsim consemnat că poemele homerice conțin elementele unei termodinamici rudimentare de care-și vor aminti presocraticii, în consemnările referitoare la producerea căldurii și a focului prin acțiuni mecanice, și, reciproc, la efectele fuziunii și ale evaporării, precum și în cele referitoare la „puterea motrice" a focului.

Gînditorii Greciei antice au adus contribuții importante la dezvoltarea matematicilor. Deși încă în urmă cu 2000 de ani babilonienii posedau un imens material aparținînd algebrei elementare matematica apare mai tîrziu în Grecia. Teoria continuumului geometric, elaborată de Eudoxus, este o realizare care a fost egalată abia după mai bine de două milenii, de teoria modernă a numerelor iraționale. Ea deschide calea unei alte capodopere a gîndirii grecești, intitulată **„Elementele lui Euclid".** Asemeni epopeilor homerice, cartea lui Euclid a dominat lumea matematicii pînă la apariția unei noi geometrii, a lui Lobacevski. Este greu de apreciat dacă au mai fost durate asemenea opere care să reziste timpului ca poemele homerice și Elementele lui Euclid. Grecii nu au excelat în calcule numerice, în schimb ei au pus bazele geometriei axiomatice pure. Este foarte probabil ca noțiuni de geometrie să fi pătruns în Grecia de la egipteni și babiloneeni, care cunoșteau nu numai raportul dintre lungimea cercului și diametru, ci și aria sferei. În lucrarea lui R. Courant și H. Robbins **„Ce este matematica?"** se subliniază rolul, importanța și scăderile geometrice grecești. **„Timp de aproape două mii de ani, prestigiul tradiției geometrice grecești a întîrziat evoluția inevitabilă a noțiunii de număr și a calculului algebric, care mai tîrziu au fost puse la baza științei moderne".** Astăzi se conturează o disciplină independentă, de filozofie a matematicii asemeni filozofiei științei sau culturii. Interferențele literatură-matematici sînt posibile, ca și cele filozofie-științe, și așa cum Sfinxul sfidează timpul, **epopeile homerice** și **Elementele lui Euclid** rămîn nemuritoare.

Marin RĂDOI

Esenin și Maiakovski

Într-una din acele nopți din timpul revoluției, Maiakovski, autorul celor **150 000 000** s-a întîlnit cu Alexandr Block, autorul **Sciților,** soldat cu păr zbîrlit, care i s-a confesat că undeva la țară i-au ars biblioteca. Maiakovski nu-l înțelege și-l ironizează: „Block, / pironit, / stă cu ochii în pară, / și umbra-i / se-naltă / de jos, / și umbra, / și el / parc-așteaptă / s-apară, / pe apă, / Christos. / Dar Christos / nu se vede / nici gînd. / Și o jale / în ochii lui Block / licări. / Nu-i Christos / cine vine / cîntînd / după colț, / Ci sînt oamenii / vii".

Celor veșnic uimiți de spectacolul auriu al unui „brav peștișor" (aluzie la Pușkin), le dă replica unuí — cum ar fi spus Walt Whitman — cîntec despre el însuși, despre semeni: „să nu mă cînt oare / pe mine, cînd sînt / o nemaivăzută / minune, / cînd fiece gest / al meu e-un măreț / și inexplicabil miracol?"

Unica sa reverență față de marele romancier al campaniei napoleoniene în Rusia e rezumată la instigația din versurile: „Trăiește-l pe Tolstoi afară: / e sub Biblie-ascuns! / Rupe-i picioarele slabe! Să piară / Dă-l cu barba de piatră!" **Război și pace,** dar altfel citit.

„Ultimul poet al satului", Serghei Esenin, prooroc în propria-i viziune asupră-și, „cu capul ca o lampă de petrol", care iubise caii, alcoolul, pe Isadora Duncan („o femeie de peste 40 de ani") și mesteacănii, se întreba și el: „Tolstoi mai are vreun rost?" Și i se părea că „Dumnezeu s-a umflat ca o vacă". Esenin înțelesese: „Eu nu sînt omul nou!" Imaginea celui cu un picior în trecut și cu celălalt spre viitor (e colonizarea continuă din teritoriile himerei), gata să-și suflece pantalonii și să alerge după comsomoliști, însă nealergînd, e arhicunoscută. Ea simbolizează dilema și drama imposibilității unei opțări totale, schema unei forme de agonie, îndoiala, deși mulțimii curioase ca să i se deslușească odată cine-i Lenin, el îi răspunde: „Lenin sînteți voi".

Dar cîntase și el forța („Crezul nostru e în putere"; „Numai forța e creatoare"); urîse și el războiul („Războiul mi-a mîncat sufletul"; „Ce-am văzut eu? / Război, numai război. / În loc de cîntece / Am ascultat tunuri"); îi admirase și el pe cei ancorați într-o credință („Invidiez pe cei / Care și-au petrecut viața-n lupte / Pe cei ce-au apărat ideea mare. / Eu mi-am pierdut / Zadarnic tinerețea / Și nici măcar o amintire n-am"); dăduse și el cu tîfla burgheziei („Și acum poemele mele stropesc / Pe lustruiții saloanelor / Cu urina iepei din Reazani"); i se arătase și lui prefacerea, însă a privit-o ca pe o religie succedînd cataclisme („Am văzut alt Mesia")

O namilă de cărăuș, în poemul **Ana Sneghina,** după ce îl coboară pe Esenin la casa morarului din Radova, satul de care se și interesa, o să-l someze: „Vă rog, cetățene, bacșiș". Simplu. Scurt. Și nu se va mulțumi cu una, cu două. Nu, în orice caz, cu oricît. Doar atîta că în exact același an, însă un alt cărăuș, mai crîncen, și nu peste ierbile de stepă, turtite, ci peste apele Styxului, eterne, îi lua bacșiș viața însăși.

Strigase îmbătat, răsturnărilor și vîntului: „Te salut, dimineață a vieții". Dimineața a fost surdă. Era mai tînără ca el. Dădea (ar fi putut fi crezut!) asigurări juvenil de generoase: „Eu n-o să mor amice niciodată". Cînd, mai repede decît presupusese, în același 1925, a murit ca să nu mai moară, avea totuși numai 30 de ani, ca și Urmuz, retras din scenă tot printr-o voită curmare a jocului de umbre și lumini. În anul următor, se ascultau invectivele cu care Maiakovski îl certa postum că n-a jucat numai cu pionii albi.

Poezia incinerează.

Oricît de exaltat, de ateu, de materialist și de revoluționar, oricît de atlet al cuvîntului, degeaba oralitatea și bravada lui Maiakovski: „Nici nu-mi pasă / c-am părăsit mușia / prințesei Poezia, / muierea mofturoasă"

I-a păsat.

„Iapa" lui Esenin și „mofturoasa" lui Maiakovski sînt surori. Necheză odată.

I-a păsat.

Poezia nu se poate părăsi ca un geamantan, ca o casă comercială sau ca un ghișeu de bilete. Nici barem ca o virstă. Sînt rigori în magistratura cărora a opera doar cu viteza cuvintelor, doar cu năpîrlirea și exaltarea lor (și există în acest „urs polar comunist", cum singur își spune, o inflație de temperatură și de incandescențe), nu conduce la nici un rezultat. Exercițiu van. Ei, da, mofturoasa muiere de care pomenea „Eu, făcătorul minunilor", dușmanul crunt al „apei din cană", vociferantul invocator al zeului-om, muierea aceea iubește cu o dragoste care seamănă legămîntului de moarte. Altfel, însăși poezia lui Maiakovski, pe care în realitate el n-a părăsit-o decît odată cu viața, n-ar fi electrizat pe nimeni. Cînd recitești poezia lui (dar să ne oprim la mai multe alambicuri și diagrame de flăcări!), poezia lui Maiakovski, de o dinamică și cruzime, de o nuditate și exasperare a limbajului care paralizează și dizolvă.

Era izbitor și premonitoriu să întîlnești la Maiakovski leit-motivul morții, în ciuda preferințelor sale către declamație, vociferare, numere mari, volume și decoruri, zgomote și bresе pe care numai un vizionar le antrenează și dezlănțuie fără nici o altă prudență decît aceea — implicată — din care musculatura și logica imprudenței poetice face totdeauna un avertisment și scoate un farmec: riscul. El o și spune clar: „Mă tot gîndesc, noapte-ziuă, / n-ar fi mai bine pagina mea / cu punctu-unui glonț de-aș sfîrși-o?" Sau: „astăzi voi da / un concert de adio"". Sau: „Gîtlejul visează un brici". Sau: „La ușa iubitei, aici s-a-mpușcat" etc.

Avea obsesia vieții, dar și pe a sinuciderii, și a sfîrșit în obsesia din urmă, cu „trupul — bagaj obosit", rezolvînd la fel de puțin sau de mult ca orice „schilod din dragoste". Dragostea aceea s-a chemat însă (mai presus de orice) poezie. Toți sîntem caraghioșii ei. Uneori, superbi. Uneori, tragici.

Venise cărăușul nămoalelor:

„Vă rog, cetățene, bacșiș".

Peste apa din urmă nu se trece oricum..

Maiakovski îl dojenise pe Esenin.

Pe el, seducția era prea puternică, nu l-a mai dojenit nimeni. Decît fascinația...

Ca într-o birjă de adultere, cum ar fi spus Apollinaire, cu unul de-a stînga și celălalt de-a dreapta sinilor săi, de o contagioasă claritate, **mofturoasa muiere** îi ține pe amîndoi deasupra Styxului. Iar din văile pămîntului — incorigibili, frumoși captivanți — urcă spre fosforescența magică, spre gigantica himeră a laptelui de gheață, actorii naufragiilor.

Ion CARAION

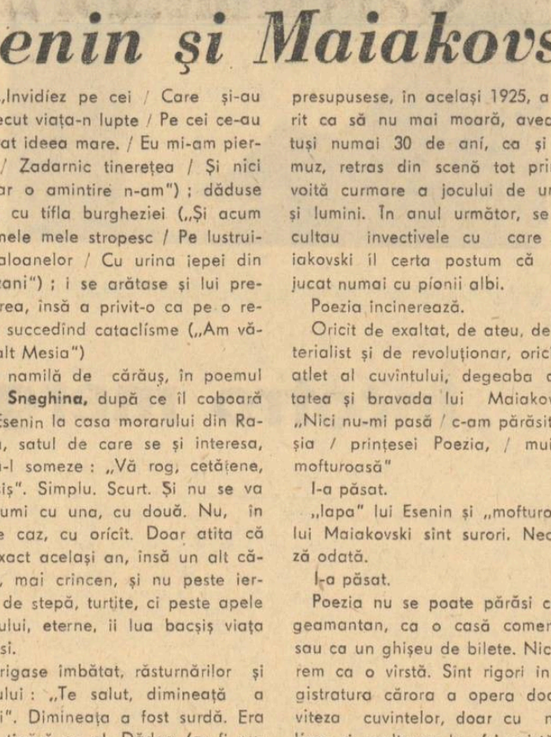

Ilustrații de VERA HARITON

Sburătoriști și nesburătoriști

Viață, Poezie, Proză

zaharia stancu: memorii

Toată viața am suferit de frig, poate chiar din prima clipă a venirii mele pe lume. Toți venim pe lume goi pușcă și țipînd. De ce plecăm din lume atît de tăcuți și unii dintre noi atît de impopoțonați ? Prima senzație care mi-a rămas în amintire a fost aceea de frig. Pe vatră ardea cu flăcări mărunte o mînă de paie ude. Afară bătea vîntul. Fumul vînăt, uneori aproape negru, pornea să iasă afară pe coș însă nu izbutea, se întorcea îndărăt și umplea tinda. Partea trupului cu care stăteam spre foc se încălzea, ba chiar se înfierbînta, însă cealaltă, izbită mereu de șuvoaiele de aer rece care se strecurau în tindă pe sub ușă, îngheța tun. A doua senzație de care nu m-am scuturat nici pînă acum a fost aceea de usturime a ochilor. Fumul focului de pe vatră mă îneca, îmi învăluia fața și mă orbea aproape. În toiul verii și în ceasul celor mai mari călduri ale amiezii, este destul ca să aud rostit cuvîntul frig pentru ca de îndată să mă simt pe jumătate înghețat și dinții să-nceapă să-mi clănțăne. Acestor două prime senzații ale mele trecerea timpului le-a mai adăugat multe altele. Frigul începea totdeauna să mă cuprindă de la picioare — de la nămeții de zăpadă prin care alergam desculț ori de la bălțile toamnei bătute de ploaie și zloată în care nu ezitam să mă scald, pentru a mă căli. Iar ochii... Ochii mi se roșesc și acum și chiar mă ustură la simpla amintire a copilăriei. După ani și ani, amintindu-mi de toate acestea, am scris poezia **Amintiri, cele dintîi..**

Ce amari erau sinii mamei,
Ce amar laptele ce l-am supt !
Deasupra duzilor atîrna
Nor negru și greu, nor rupt.

Vîntul mi-arunca țărînă în ochi,
Ciini costelivi îmi dădeau tircoale.
Toți oamenii pe care-i vedeam
Umblau cu picioarele goale.

Focul avea aripi, dar nu zbura,
Îl lega de vatră cenușa.
Ziua și Noaptea intrau în casă
Chiar dacă nu le deschideam ușa.

Mi-era teamă de frig. Mă mușca.
Adînc îi simțea trupul meu colții,
Și-mi părea rău că soarele
Nu e priponit în creștetul bolții.

Uneori mi se făcea frig de frică. Alteori mă cuprindea frigul la auzirea unor cuvinte plăcute care-mi aduceau vestea împlinirii unor mai vechi visuri sau dorințe. Cred că din această din urmă cauză m-a năpădit frigul atunci cînd l-am auzit pe Eugen Lovinescu murmurînd numele doamnei Hortensia Papadat-Bengescu.

Pe atunci, prin toamna lui 1922, numele Hortensiei Papadat-Bengescu era puțin cunoscut. Cercurile literare luaseră cunoștință de el — datorită **Vieții Românești** de la Iași, și, se pare în primul rînd lui G. Topîrceanu — încă înainte de începutul războiului din 1916. Publicată cu stăruință de **Sburătorul** și susținută ferm de Eugen Lovinescu și de **sburătoriști,** literatura doamnei Hortensia Papadat-Bengescu era negată de mulți. Pentru mine nici numele nici cărțile doamnei Hortensia Papadat-Bengescu nu-mi erau necunoscute. Mai mult : eram unul din cititorii pasionați și admiratori statornici ai literaturii acestei doamne între două vîrste. Fotografiile ei publicate prin ziare, cînd îi apărea cîte o nouă lucrare, nu-mi spuneau mare lucru. Acum o vedeam întîia oară, și — de ce n-aș mărturisi-o ? — vederea ei mă uluia și mă amețea. Era toată îmbrăcată în catifele și mătăsuri care miroseau plăcut. Obrajii îi erau ușor îmbujorați de frigul de afară din care venise, și ochii verzi — verzi ca smaragdul ar spune cineva obișnuit cu smaragdele, verzi ca iarba crudă a cîmpurilor aș spune mai curînd eu.

Eugen Lovinescu ne-a arătat doamnei Bengescu : „Scriitori tineri ! Probabil cititorii și admiratorii prozei dumitale..." Doamna Hortensia Papadat-Bengescu ne-a privit cu bunăvoință o clipă, ba chiar s-a îndurat să ne arunce un scurt surîs, după care s-a întors spre gazdă : „Am mai scris un capitol..." „A... Să-l vedem... Să-l vedem..." Am înțeles că eram de prisos. Lovinescu ne-a condus pînă la ușă și ne-a întins mîna : „Dacă vreți, mai puteți trece pe la mine. Primesc în fiecare după masă între patru și șapte, iar ședințele cenaclului au loc duminica după amiază". Așteptam să ne întindă mîna și doamna Hortensia Papadat-Bengescu Romanciera, care între timp ne examinase cu necruțare, ne-a răspuns numai printr-o ușoară înclinare a capului. Destul și prea destul pentru noi.

Am pogorît scările vinete și tocite aproape împletindu-mă. Se făcuse seară și peste întregul oraș se lăsase întunericul. Pe strada Cîmpineanu, puțin luminată și cu trotuarele sparte, am luat-o spre Calea Victoriei. Ploaia amestecată cu zăpadă ne înfășura din toate părțile și picioarele ni se udaseră pînă mai sus de glezne. Am intrat cu Constantin Goran într-o cafenea (pe atunci erau multe) și am cerut ceai cu pîine prăjită și cu unt. „Na-ți dori și cîte o bucățică de friptură rece ?" „Nu, mulțumim". Am schimbat între noi impresiile cu care plecasem din casa lui Eugen Lovinescu și, bineînțeles, am luat hotărîrea să-l mai vizităm din cînd în cînd. „Mai cunoaștem scriitori. Mai auzim și noi ce se discută și cum se discută. Ne mai șlefuim..." „Dar ce nevoie avem noi de șlefuială ? Talentul ne ajunge". „Tocmai aici e vorba : talentul nu ne ajunge. Numai cu talentul n-o să putem răzbi. Trebuie să învățăm cum să vorbim și cum să ne purtăm în lume".

Am discutat îndelung cu prietenul meu pe această temă, făcînd, nu o dată, haz și, firește, nu am căzut la înțelegere. Existau și pe atunci, cum există, din nefericire și astăzi, scriitori care cred că talentul scuză totul. Am învățat de la înaintași că talentul obligă, că talentul cu cît e mai strălucit cu atît obligă la mai mult.

Viață și poezie ! Viață și proză !...

După ce ne-am sorbit cețile de ceai și am rontăit îndelung felioarele de pîine prăjită și ne-am mai și încălzit, am aprins cîte o țigară. „Să mai înghită și alții fumul țigărilor noastre !".

Prin fumul acru și des, care umplea cafeneaua pînă la tavan, am văzut înaintînd spre o masă fără clienți din spatele nostru, un domn tînăr încă, cu obrazul cam ascuțit și cu ochii neobișnuit de vioi jucîndu-i în cap. Înaintea lui mergea, cu pas mîndru, o fetișcană mărunțică, puțintică la trup, cu obrazul plin de pistrui. Am salutat-o. Fetișcana mi-a răspuns. O dată cu ea, mi-a răspuns și bărbatul care o însoțea. S-au așezat, strîngîndu-se unul în altul ca doi îndrăgostiți la masa aceea din spatele meu. Mai departe n-am mai întors capul către ei. Întinzînd gîtul spre mine și vorbind în șoaptă, Constantin Goran m-a întrebat : „Tu știi ? Cine-o fi mărunțica asta care-a venit cu Felix Aderca și pe care tu ai salutat-o ?" Prietenul meu îl cunoștea din vedere pe Aderca, iar eu o cunoșteam pe **mărunțica,** pe Sanda Movilă, poeta care, nu peste multe săptămîni, avea să-i devină lui Aderca soție. F. Aderca și Sanda Movilă publicau la **Sburătorul** și frecventau amîndoi, cum aveam s-o aflu repede, cenaclul lui E. Lovinescu. Viață și poezie, dar mai ales viață Zăceam cu Constantin Goran într-o cafenea de pe Calea Victoriei, fumam și discutam, — discutam despre viitorul nostru și al altora, despre poezia noastră și a altora. De unde era să știu atunci că voi asista la incinerarea lui Aderca și că voi scrie un trist articol despre moartea Sandei Movilă ? Frumoasa și nobila cucoană Hortensia Papadat-Bengescu, pe care de peste cincizeci de ani o consider unul din marii prozatori ai lumii, a murit în anii tulburi de după 23 August. Am văzut-o de cîteva ori în acei ani și ar fi fost mai bine dacă nu aș fi văzut-o. Peste imaginea păstrată în amintirea mea din toamna anului 1922, s-au suprapus alte imagini una mai puțin încîntătoare decît alta.

Viață și poezie ! Sînt întîmplări în viață lipsite de orice poezie. Aderca a lăsat în urma lui cărți încă nevalorificate, Sanda Movilă de asemeni, iar Hortensia Papadat-Bengescu așteaptă (dacă un mort mai poate aștepta) să i se facă dreptate, — adică să fie tipărită, retipărită, tradusă în alte graiuri.

În cenaclul lui Eugen Lovinescu l-am cunoscut pe Ilarie Voronca și Camil Baltazar, pe I. Valerian și Țicu Arhip, pe G. Brăescu și I. C. Visarion și pe mulți alții, pe foarte mulți alții. Cei mai mulți scriitori pe care i-am cunoscut în casa lui Eugen Lovinescu au murit, — au murit ca oameni iar unii dintre ei au murit și ca scriitori. Cine își mai aduce astăzi aminte de Alice Soare, de Alexandrina Scurtu, de Andrei Velea, poete și poeți pe care **Sburătorul** i-a încurajat, i-a promovat, a încercat să-i așeze în primul rînd al literaților epocii ?

Cred că nu aș fi drept dacă, vorbind aici atît de pe larg despre **Sburătorul** și despre sburătoriști nu aș înfățișa, fie și pe scurt, cenaclul de mai puțin răsunet, al lui Mihail Dragomirescu. Ședințele acestui cenaclu, la care participau scriitori cunoscuți ca Mihail Sorbul și George Talaz, erau frecventate în primul rînd de scriitori tineri care erau și studenți și aveau loc în casa din apropierea parcului Carol a profesorului. Se țineau cu regularitate sîmbătă seara, începeau pe la ora opt și de cele mai multe ori luau sfîrșit după miezul nopții, iar uneori chiar către ziuă.

Mihail Dragomirescu avea o îndelungată experiență în relațiile cu scriitorii, le cunoștea nu numai lucrările, le cunoștea și buzunarele prin care, de cele mai multe ori, sufla vîntul. Sînt în măsură să adaug că în ochii multora dintre cei ce veneau la cenaclu să-și citească ultimele poezii țipa foamea. Om cu suflet bun — atît de bun că uneori părea ridicol — și înțelegător, profesorul Mihail Dragomirescu în fiecare sîmbătă seara își aștepta oaspeții în antreu, îi ajuta să se desbrace și să-și pună paltoanele sau pardesiile în cuier și-i poftea în salon. Casa lui Mihail Dragomirescu era așezată pe o coastă de deal și avea în jur pomi fructiferi și chiar cîțiva butași de viță. Se asemuia cu o casă țărănească înstărită pe care o băteau toate vînturile, toate ploile, și, iarna toate viscolele. Înghițea, cred, cîteva vagoane de lemne pe iarnă. Cu toate acestea nu ajungea niciodată să fie suficient de încălzită. Nu era nici prea luminoasă. Ducîndu-mă într-o zi înainte de prînz pe la profesor, să-mi treacă o notă în Carnetul de student, l-am găsit la masa de lucru. Stătea aplecat peste masă și scria de zor la romanul **Copilul cu degete de aur.** Avea mijlocul și picioarele înfășurate într-o pătură groasă, cazonă și lampa aprinsă. Mihail Dragomirescu era însuflețit, la bătrînețe, de dorința de a lăsa în urma lui un mare roman de epocă. Nu știu dacă a isprăvit sau nu acest roman. Îmi amintesc însă că o parte din el, și anume cea cuprinzînd anul răscoalelor țărănești din 1907, a fost publicată la editura **Cartea românească** și n-a stîrnit decît un slab interes.

Ședința cenaclului duminical al **Sburătorului** se începea, cum era și firesc, cu lectura materialului mai greu de digerat, cu proza sau cu piesa de teatru, dacă pe ordinea de zi stabilită de gazdă, era înscrisă o asemenea lectură după care urmau discuții, lecturi de poezie, etc. La Mihail Dragomirescu seara se începea cu o gustare. Frumoasa și eleganta doamnă Laura avea pregătit un bufet : friptură rece, brînză, pîine și în final, cîte un pahar mare de ceai fierbinte. „Cine mai dorește un ceai ? Poftiți, serviți-vă !" Unii se serveau de trei-patru ori. Gazdele erau îngăduitoare, ba chiar bucuroase. Se strîngeau vasele, se strîngea

fața de masă, se strîngeau șervețelele. „Acum, că ne simțim cu toții mai bine, putem începe lectura. Cine sparge ghiața ?" Ghiața o spărgea totdeauna un scriitor mai în vîrstă care îl cunoștea pe profesor din tinerețe, vreunul din numeroșii asistenți ai profesorului sau chiar cîte un poet îndrăznet care nu-și isprăvise încă studiile universitare. Dintre cei în vîrstă nu-i voi uita pe Carol Ardeleanu — autor, mai tîrziu, al interesantului roman social **Diplomatul, tăbăcarul și actrița**, — pe Corneliu Moldovanu fost ani și ani director al Teatrului Național și președinte al vechei noastre **Societăți a Scriitorilor** și pe bărbatul frumos, cu lungă mustață de palicar, extrem de violent în discuții, care a fost Alexandru Teodor Stamatiad, poet setos de notorietate, de glorie, de celebritate cum puțin am văzut de-a lungul acestei jumătăți de zbuciumat secol.

Alexandru Teodor Stamatiad era profesor tocmai la Arad. Cel puțin de două ori pe lună lua trenul și venea la București pentru a participa sîmbătă seara la cenaclul lui Mihail Dragomirescu iar duminică după-amiaza la **Sburătorul.** Într-o seară, după ce ieșisem de la cenaclul **Sburătorului** nu știu cum s-a făcut că ne-am pomenit numai noi doi în fața vitrinei dinspre bulevard a librăriei Alcalay. Alexandru Teodor Stamatiad s-a oprit, s-a apropiat de vitrină și m-a chemat : „Tinere, vino să-ți arăt ceva". M-am dus lîngă el. A ridicat bastonul și mi-a arătat vitrina : „Vezi vitrina ?" „Da, o văd" „Și în vitrină ce vezi ?" „Cărți, ce să văd" „Bine, bine, cărți dar...". „Văd, printre altele și cartea dumitale **Pe drumul Damascului".** „Ai citit-o ?" „Da. Am văzut-o la Gala Galaction și l-am rugat să mi-o împrumute". „Și ți-a împrumutat-o ?" „Da, mi-a împrumutat-o, am citit-o și i-am dus-o îndărăt". „Să te cred ?" „Dacă vrei..." „Spune-mi măcar o strofă". Îmi rămăseseră în memorie cîteva strofe. I le-am spus. Emoționat, poetul m-a îmbrățișat îndelung. „Să treci mîine pe aici, să intri în librărie și să-l cauți pe domnul Iulius. O să-ți las la el un volum cu dedicație". Acum cîțiva ani l-am văzut în redacția **Gazetei literare.** Mi-a adus o poezie pe care am publicat-o.

Carol Ardeleanu era socotit ca unul dintre cei mai modești prozatori. Om blînd, căpătase pe la un minister oarecare o mică funcție. Părăsea în fiecare zi biroul și se repezea pentru un ceas-două la cafenea după taclale. Mare ne-a fost surpriza și totodată bucuria la apariția **Diplomatului.** Romanul era bun și dovedea că nenea Carol nu era un fitecine.

Cu Corneliu Moldovanu lucrurile stateau altfel. Poet remarcabil înainte de primul război făcea parte din grupul de scriitori care crescuseră sub aripa călduroasă a lui Mihail Dragomirescu. Se bucura de prețuirea cititorilor și a criticilor, revistele îl publicau la loc de frunte și îl lăudau. După cel de-al doilea război mondial, cînd societatea românească era supusă unor mari frămîntări și prefaceri, pe neașteptate, Corneliu Moldovanu a publicat un roman, **Purgatoriul,** care, pe atunci era de cea mai strictă actualitate. După aceea, pînă la sfîrșitul zilelor sale, n-a mai publicat nici un rînd. De ce ? Nu știu. Ceea ce știu este că în lumea literelor au loc, din cînd în cînd și asemenea ciudățenii.

Dintre toți cei ce ne aflam acolo, în casa de la răscrucea vînturilor a lui Mihail Dragomirescu, în timpul lecturilor, amfitrionul era cel mai atent. Asculta totul cu urechile ciulite să nu-i scape un singur cuvînt, o singură nuanță. Judeca opera literară la rece, științific, și propunea, aproape totdeauna, îmbunătățiri. În întreaga lui ființă și comportare nu avea nimic vrednic de luat în ris. Și totuși unii oameni..

În pauzele dintre lecturi și discuții Mihail Dragomirescu își examina îndeaproape oaspeții și impresiile pe care și le făcea erau totdeauna juste.

Discuțiile se încheiau la miezul nopții iar uneori mult după miezul nopții.

La plecare profesorul ne conducea pînă în prag. Multora le lăsa în palmă o hîrtie sau mai multe hîrtii de cîte o sută. Mihail Sorbul mi-a mărturisit odată că pe cînd era tînăr și-l chema încă Mihail Smolski scria piesa lui de debut, **Săracul popă.** Mihail Dragomirescu urmărea îndeaproape munca scriitorului, îl poftea la masă, îl punea să-i citească scenele scrise și, la plecare, nu uita niciodată să-i strecoare în palmă o piesă de argint de cinci lei. Aceasta se întîmpla cu mult înainte de primul război mondial. Pe cînd mă aflam încă la Roșiorii de Vede, Mihail Sorbul (pe atunci autor dramatic foarte la modă) a editat pentru scurt timp o revistă săptămînală **Săgetătorul.** După lectura cîtorva numere am înțeles că Sorbul dădea o luptă de presă pentru a căpăta direcția Teatrului Național N-a izbutit și **Săgetătorul** și-a încetat apariția, dar înainte de a sucomba **Săgetătorul** a deschis un concurs de sonete. Am scris și eu un sonet și l-am trimis redacției. Peste cîteva săptămîni sonetele s-au publicat fără semnăturile autorilor Cititorii scriau redacției ce anume sonete le-au plăcut și votau pentru ele S-a publicat și sonetul meu și am cîștigat, cred, premiul doi. Poșta mi-a adus drept recompensă șapte sute lei. A fost un concurs cinstit la care am cîștigat pe drept. Mai tîrziu, după mulți ani, cînd am devenit director al Teatrului Național (post la care nu mă gîndisem și pe care nu-l rîvnisem niciodată) i-am jucat lui Mihail Sorbul cele două piese cu care, în anii de după primul război mondial, făcuse mari succese. **Dezertorul** și **Patima roșie.** Spectacolele erau bine puse în scenă și aveau distribuții strălucite însă piesele, ca și autorul lor, îmbătrîniseră. Publicul aștepta altceva de la Mihail Sorbul.

O confesiune năzdrăvană

Pot face prinsoare că nu s-a mai scris carte în care autorul să sară cu atîta strașnică dezinvoltură peste toate brazdele, haturile, răzoarele, hotarele dintre genuri, specii și alte proprietăți și loturi literare, cum o face Radu Cosașu în al său August pe un bloc de gheață.

Încalcă, desfide, derutează. Amestecă cărțile de joc, cu nonșalanță, de crezi că va lăsa să-și spună cuvîntul sorții, întîmplarea. Te înșeli, e un prestidigitator calculat. Montajele lui de imagini, colajele lui de secvențe, din viața lumii, a lui, a mea, a ta, această aparent înspăimîntătoare harababură de tăieturi din presa mondială, este, zic poeții, un poem, de mare densitate lirică. E teatru, ar zice dramaturgii, spectacol, în desfășurare epică și nu-i lipsesc nici amarele songuri, cum ne-a învățat bunul nostru Brecht.

Nu sînteți perspicace, observă memorialistul. E un jurnal intim înfășurat pudic în gazete cotidiene. E confesiunea, nu chiar integrală, dar aproape, a unui copil al secolului nostru. Materialul faptic, accidentele tragice, întîmplările bufe, peripețiile stupide, reale și cotidiene, notate cu patimă de Radu Cosașu, sînt metafore, ba chiar metafore etajate, într-un sistem de bolgii, de pilnie răsturnată, al unui univers intim și universal, concret și simbolic, de tipul structural al unei moderne comedii dantești.

Eseiștii recunosc în August, *eseul. August Prostu recunoaște în August bufonul care-și ascunde lacrima sub grimasă.*

Arhivarii prețuiesc documentul. Sentimentalii — umorul.

O carte ca asta sper că face deliciile prietenului meu, subtil și profund dascăl de teorie literară, care se ocupă de Literatura de Frontieră.

Sîntem la o intersecție. Sus, pe un pisc romantic dezgolit, un eu, un tu, bătut de uraganele informaționale și de rarele zefiruri al acestei lumi ce și-a ieșit din țîțîni.

Jos, în subsolurile psihice subliminare unde bîntuie stafiile, coșmarurile, obsesiile, cîteva rețete de : Extraveral, Bergonal, Hematodin etc. de la caz la caz.

Cartea, mic monstru, scăpat din tiparele comune, are farmec, vervă, ritm interior drăcesc, disperare și speranță, scepticism și încredere în extraordinarele posibilități ale neamului prometeic.

Cunosc umaniști prin sistem și profesie. Îi miros de la o poștă. Respiră un aer de morgă antiseptică.

Nu sînt critic literar dar simțul olfactiv îl am dezvoltat.

Un August pe un bloc de gheață *respiră, transpiră prin toți porii, celălalt umanism, cel de care poți să bolești, să iei, în mod inutil Diazepam sau Bergonal, să mori, să învii — prin alte leacuri — să fii viu, viu, viu, atît de viu, încît vitalitatea ta etică să-l zguduie pe cel mai amorțit și somnolent cititor, să-l scoată din cea mai confortabilă torpoare, construită cu eforturi pe cont propriu și în proprietate personală.* Augustul *lui Radu Cosașu e unul din cele mai discrete și indiscrete, de pudice și de patetice apeluri pe care le-am citit, adresate umanității, pentru salvarea din naufragiu a inestimabilelor ei valori, a patrimoniului ei obștesc și individual.*

Dacă n-aș fi, la rîndu-mi, atît de structural umanistă ci ceva mai modern structuralistă, m-aș opri, măcar un moment, la niște interesante procedee tehnic-stilistice, la niște particule-conjuncții, cu tîlc și cu efect, prin care Radu Cosașu își încopciază secvențele ciné-verité-ului literar. Am dat la începuturi de Secvențe de cîte un oricum *și de cîte un* totuși *mai percutante, mai obsedante decît o rimă rară cu ecou prelung.*

Maria BANUȘ

TEATRU

Despre natură

„Căci, din ceea ce este, cel mai mult este doar gîndul" (Parmenide)

De ce foarte multe lucrări ale filozofilor antici vorbeau despre *natură* ? Xenofan, Parmenide, Empedocle chiar își intitulează poemele : „Despre natură". Scrise în hexametri, aceste idei adînci par un dar, o secreție a hexametrilor. Dintre toate lucrurile înconjurătoare, pe cei vechi i-a interesat cel mai mult natura înconjurătoare. Munții, apele, stelele, odată intrate în cerul minții lor, s-au abstractizat. Cînd vorbesc de stele, ei se gîndesc la un fel de esență de stele, ajung, din aproape în aproape, la problema luminii, a propagării ei, astfel încît natura, pînă la urmă, devine o natură a lucrurilor, cum vom vedea mai tîrziu la Lucrețiu.

Empedocle reduce totul la patru elemente — pămîntul, focul ,aerul, apa, spițe ale unei roți universale, care s-ar învîrti veșnic, împinsă de două forțe inamice : dragostea și ura.

„Dublă-i nașterea ființei vremelnice, dublă pieirea".

Acest vers poate fi comentat la nesfîrșit. Ca și acesta :

„Toate-s egale între ele și toate-s de-aceeași vechime".

S-au vînturat multe idei filozofice și pe atunci ; cei trei (Eschyl, Sofocle, Euripide) le-au ascultat, de unele au ținut seama, de altele ba. În primul rînd, ei și-au propus să se ferească de abstracțiuni. Ceea ce la Aristotel, de pildă, va deveni o lungă poveste „despre virtute", la cei trei n-a fost decît o scurtă tragedie despre niște războinici, care pradă și își împart femeile (vezi *Troienele),* despre un rege, care nu dă voie să se îngroape morții (vezi *Antigona)* ș.a.m.d. Cum s-ar zice, s-au ținut de litera legii nescrise, care le cerea poeților talent în primul rînd și numai după aceea toate celelalte.

Cu marii filozofi se înrudesc prin aceea că au încercat să se ocupe și ei de natură, pe care au strămutat-o, în oameni. Care e natura lucrurilor umane ? Fiecare piesă e un răspuns. Și dacă le citim, pe fiecare în parte, cu atenție, avem toate șansele să-l aflăm.

Ne-am referit, cu altă ocazie, la opinia lui Camus despre tragedie, asupra căreia nu mai revenim. Încercăm însă să extragem semnificația filozofică a încleștării dintre oameni și zei. Destinul implacabil și omul *implacabil,* ciocnindu-se, dau scîntei care, dacă ar fi furate de un Prometeu mai nou, ar putea incendia la rîndul lor cerul, spre răzbunare. Omul e bun, cerul e nebun, vrea să spună Eschyl în *Prometeu.* Omul e bun, lumea nu e în toate mințile, spune Sofocle. Lumea e așa cum e, omul e așa cum e, completează Euripide. Una peste alta, viața e frumoasă.

Iată foarte pe scurt „concepția" autorilor de tragedii. Trăind într-o Atenă care, să ne fie iertat, nu era Sparta, ei s-au putut deda în liniște la o activitate cu mintea, pe care n-a mai întrecut-o după aceea nimeni. Au avut la îndemînă un Pantheon de zei, pe care și i-au însușit creator. „Ăsta mi-e zeul", o fi zis Eschyl, punînd mîna pe vreo cincisprezece, lacom. Le-au stat sub ochi și niște personaje mitologice, o încîlceală de fapte, ițe, ițe în dreapta și-n stînga, un balamuc de întîmplări. Să zicem că toate acestea pluteau pe mare și sarcina lor n-a fost decît să facă pe edecarii și să tragă targa pe uscat. „Asta mi-e lumea", ar fi putut spune Sofocle, spălîndu-se pe mîini de nisip și de scoici.

Faptul că erau jucați la timp, că era o cerere mare de tragedii, dădea creației lor un anumit ritm (unic), și fenomenul de prelucrare a zeilor și a evenimentelor a putut fi organizat pe bandă rulantă. De aceea, într-un timp relativ scurt, Pantheon, mitologie, războaie au fost stoarse ca niște bureți, întoarse pe dos ca niște mînuși și cercetate în fiecare deget.

Alte tragedii, mai mari, n-or să se mai nască sub soarele Greciei (decît la propriu.) Era nevoie doar de un Aristofan, care să le pună moț și să ne despărțim de ele rîzînd.

Marin SORESCU

ARTE

QUINTO MARTINI : „MAMA"

revista străină

• IUNOST (nr. 9, sept. a.c.). În pag. 82—86, un interesant interviu acordat revistei de cunoscuta balerină Maia Plisețkaia. Întrebată, printre altele, de ce a afirmat că i-ar place să danseze în balete compuse după operele lui Gogol, Maia Plisețkaia răspunde : „La Gogol mă atrage romantismul și fantasticul. Tot ceea ce a scris el poate fi dansat. Ce figuri admirabile găsim în **Căsătoria ?** Dar în nuvela **Nasul** ? Dar în **Mantaua ?** Acesta e un balet de-a dreptul genial pentru bărbați".

• LA POLOGNE (sept. a.c.). Primul volum de opere complete aparținînd lui Copernic a apărut recent în Editura Academiei poloneze de științe. El conține reproducerea în culori a autografului **De revolutionibus,** o introducere bibliografică semnată de Jerzy Zathey precum și un cuvînt înainte al editorilor. Atît bibliografia cît și cuvîntul introductiv sînt editate în limbile latină, poloneză și engleză, ansamblul fiind considerat ca o ediție comentată în trei limbi a scrierilor marelui astronom. Manuscrisul **De revolutionibus,** comportînd un total de 21 caiete compuse din 213 foi scrise pe ambele fețe, a intrat definitiv în posesia bibliotecii din Cracovia abia în anul 1956. Cît privește munca de tipărire, ea a durat doi ani și a pus specialiștilor numeroase probleme.

• LES NOUVELLES LITTÉRAIRES (24 sept. a.c.). Peste cîteva săptămîni Pablo Picasso împlinește nouăzeci de ani. Cu acest prilej, ed. Skira va publica un amplu studiu, **Métamorphoses de Picasso,** consacrat pictorului de Jean Leymarie. O altă prestigioasă carte de artă, **Picasso Laureatus,** poartă semnăturile lui José Bergamin (prieten al pictorului) și Klaus Gallwitz, directorul muzeului din Baden-Baden. Cartea va apare în Bibliothèques des Arts și va fi ilustrată cu 88 reproduceri în culori și 302 în alb-negru.

• LA QUINZAINE LITTÉRAIRE (16—30 sept. a.c.). Editura Flammarion a început publicarea operelor complete ale lui Michelet. Prevăzută în douăzeci de volume, noua ediție va apare pe parcursul a zece ani și va cuprinde un important număr de inedite. În deschiderea primului volum Paul Viallaneix, îngrijitorul ediției, semnează studiul intitulat **La Voie royale. Essai sur l'idée de peuple dans l'oeuvre de Michelet.**

• A apărut primul număr al revistei trimestriale **Libre** editată la Paris în limba spaniolă și difuzată de ed. Seuil. Revista, care reunește în comitetul său de redacție unele din cele mai mari nume ale literaturii hispano-americane, își propune să fie o tribună de luptă pentru emanciparea popoarelor hispanice și „să desfășoare o activitate revoluționară la toate nivelele fundamental accesibile cuvîntului". În sumarul primului număr : texte inedite sau mai puțin cunoscute de Ernesto „Che" Guevara, un fragment din cartea **Garcia Marquez** de Vargas Llosa, șase texte scurte de Luis Goytisolo, o nuvelă inedită de Julio Cortazar, fragmente din romanul inedit **Nowhere** de Carlos Fuentes.

• L'EXPRESS (27 sept. — 3 oct. a.c.). După treizeci și patru de ani de apariție neîntreruptă, unul din cele mai mari magazine ilustrate americane, **Look,** își încetează (începînd cu 19 octombrie) apariția. Motivul principal : dificultățile financiare din ultimii ani agravate, printre altele, și de concurența televiziunii. Mai rămîne deci **Life,** celălalt mare magazin, căruia ziarul **Times,** prin beneficiile lui, îi asigură pentru moment supraviețuirea.

• „Café-théatre", „cannabis", „conjuncturel", „design", „discount", „fedayin", „Gourou", „location-vente", „training", „underground", sînt numai cîteva din cuvintele noi ce vor intra în **Le Petit Larousse** din 1972. În total, 147 de termeni și nume proprii și 77 expresii. Printre numele proprii se numără Allende, Heath, Pinter, Sadat, Guevara, Jack Kerouac, Eugen Ionescu, Jean-Louis Barault și Père Ubu vor fi prezentați și în efigie. În schimb, Callas va apare numai ca „reședință a unui canton din Var..."

• LE MONDE (1 oct. a.c.). În Palatul Sporturilor din Bruxelles, Baletul Secolului XX a prezentat în premieră spectacolul „Nijinski, clownul lui Dumnezeu", o compoziție originală de Pierre Henry, care înglobează fragmente din **Simfonia patetică** de Ceaikovski precum și texte extrase din Jurnalul lui Nijinski (în lectura cunoscutului actor Laurent Terzieff). Coregrafia aparține lui Maurice Béjar.

u. v. z.

Eminescu sculptat de Anghel

A vorbi despre Poet, cum spunea un mare minuitor al metaforei, înseamnă să strigi într-o peșteră. Dar a vorbi prin intermediul materiei însăși, căutîndu-i ființa, oprindu-i-o brusc și pentru totdeauna în primordia staticului suveran ? Poate a dezghioca oaza și centrul de greutate din piramida unui munte de marmură. Din infinita reverberație stîrnită de cuvînt, oarba de daltă necalcinată de fulgere pipăie forma, auzul ei este înlăuntrul desăvîrșit. Ieșire la lumină, înaintea oricărei convertiri la semn, de auguste surzenii beethoveniene.

Pe fundalul de ceață, fantasmă și amintire eladică, implintat în neutralitatea toamnei, monumentul lui Eminescu, sculptat de Anghel, este, în primul rînd expresia, fructul întîlnirii a două mari personalități, atît de deosebite, de îndepărtate una de alta și totuși cît de congenere în intensitatea cu care s-au dăruit artei. Extremele, contopite, se pun mai bine în evidență. Profunzimi nebănuite ies la iveală. Eminescu era, structural, un nordic, viziunea lui se conservă în ghețuri imemoriale. În opera lui Anghel, în descărnările lui pînă la spirit, un ultim val al vînturilor sudice își vădește lucrarea. Să nu excludem însă nici partea de vis, de dorință, suspensie niciodată cristalizată, rană divină a jumătății pierdute. Eminescu imagina tei la marginea unor mări calde. Anghel disimula, prinț al pudorii, neguroase torturări lăuntrice, atras magnetic de profunzimea lor. Complinirea amestecă, mărindu-le, zonele de neatins. Și astfel se năzare sclipind, în inima mantiei negre, fratern, înțelegător, reflexul zăcutei purpuri bizantine.

Un monument Eminescu presupunea rezolvarea cîtorva idei de prim ordin. În primul rînd, ce chip anume trebuia interpretat, conform vîrstei și raportării lui semnificative la operă. În al doilea rînd, odată stabilită orientarea de principiu, satisfacerea strict artistică, în plan sculptural, a dezideratului care stă la baza oricărui monument, și-anume, putința de a ne satisface estetic pe deplin din orice unghi l-am privi. Să analizăm mai îndeaproape. Nu există român în concepția căruia Eminescu să arate altfel decît un zeu tînăr și frumos. Ne-am obișnuit să-i suprapunem figura cu propriul său erou din lunga poemă „Luceafărul". La această tendință generală, absolut firească, poeții, mai ales, nu aderă din motive, trebuie spus, la fel de normale. Eu însumi doream o sculptură a poetului din anii săi tîrzii, cu obrazul buhăit și pleata rărită, mîncată de revărsarea și arderea frunții bulbuite, cu ochii pierduți în altă lume. Deci desacralizarea unei legende. Și nu mă îndoiesc, portretul acesta, mult mai real dintr-un anume punct de vedere, va apare în timp. Momentul lui însă persistă a fi prematur. Anghel a mers la suprafața tradiției, îmbogățind-o însă în adîncime și de sensurile dorite pe care le aminteam, adevărat, sugerate prin mijlocirea altor elemente, dar nu mai puțin puternice și relevante. Eminescu din monumentul său are acea față cunoscută din multe fotografii, retușate poate, din tinerețe, din adolescență mai bine zis. Candoarea acestui chip respiră cu ochii închiși minunea unei „călăriri în zori". Tragismul pare să i se refuze, impropriu, mască de împrumut. Shakespeare nu greșea, în legătură cu sîngeroasa poveste a celor doi mari îndrăgostiți copii, gîndind-o drept comedie. Revenind la Anghel, prima senzație, înșelătoare, este imediat infirmată. Capul suav de efeb, înmugurit de elan, se frînge, țintuit la pămînt de plumburile, de nodurile celor două labe de picior, desculțe, mari și grele, zgîrcite, îndurerate. Între avîntul inițial, sublim, și crucificarea parțială, de la temelii, gestul minii drepte, al scrisului și al binecuvîntării, absolvă, ține contrariile în echilibru, le-mpreună pe verticala subțiată. Gestul ascezei pure, puțin alunecat, iradiază, din dreptul miezului vital, numai inafară, copleșind întregul. Nediferențierea din umbră, posibilitate a întrupării duale, ciclu deschis, și reintors la sine, transcende o persoană și pune în valoare un principiu. Văzută din spate, foarte de-aproape datorită spațiului limitat, statuia nu e mai puțin interesantă. Anghel pare să ignore, la o privire grăbită, amintitul specific al oricărui monument. Amploarea și intuiția gîndului său se dezvăluie mai greu. Spatele nu-i decît mantia largă pînă-n pămînt, în stînga ivindu-se mîna, sus ceafa, retezate de la-ncheietură și gît. Nu știu cum te cuprinde amețeala, dar ea te cuprinde fizic, ferm. Liniile de fugă se surpă spre un înainte bănuit prăpăstios, statuia se poticnește, aplecată de greutatea și negura durei hlamide, capul rămîne în urma vertebrelor, din desmembrarea organică aproape auzită, mîna stîngă scoate tentacule fragile, căutînd un punct de sprijin, ușor închisă, mai mult resemnată decît stăruitoare, pe vina unui gol de aer. Timpul care „creștea" în urma poetului si-l „întuneca" este cuprins în întregime în negativul tragic al statuii lui Anghel. Dacă am putea s-o rotim, cu infinită precauție sub stelele acestei toamne, într-un cer îzbit de primul inghet, potrivit la cifru, s-ar auzi ecoul primului vers din „Oda" metrului antic. Uimită și infinită înțelegere atît de bine întelese și de Anghel, acest El Greco tîrziu al sculpturii, poet din naștere și modelator în lut prin accident de geniu.

Grigore HAGIU

ARTE

MUZICA

Popas în fața televizorului

De ce se găsesc, în definitiv, unii plicticoși care să pledeze din cînd în cînd pentru includerea muzicii simfonice, de cameră sau de operă în programele televiziunii, cînd e limpede că muzica ușoară de pildă delectează oricînd un număr mult mai mare de telespectatori ? Și, la urma urmelor, nu există și radio ? Fac parte, spre necazul meu și poate și al cititorului, dintre acești plicticoși și am să-mi expun aici motivele. Nu invoc circumstanțe atenuante : uit deocamdată că fac parte dintr-o anumită categorie de compozitori și încerc să **nu** transform articolul de față într-o pledoarie **pro domo.**

Muzica ușoară este, indiscutabil, fermecătoare, uneori antrenantă, alteori mîngîietoare ca un balsam, totdeauna — cînd e bună — directă și eficientă. Ea este **prezentul** nostru, desfășurîndu-se pe planul imediatului pe care-l cuprinde și-l oferă cu cele mai ingenioase dar totodată cele mai simple cu putință mijloace. Ea nu se demodează pentru că ar fi lipsită de frumusețe, ci pentru că prezentul nostru devine fără încetare trecut, pentru că trăim mereu (și avem nevoie să trăim mereu) alt prezent. Muzica cealaltă, cea serioasă — italienii îi spun „musica seria", iar germanii „Ernste Musik" — este **trecutul, prezentul** și **viitorul** nostru. Adică permanența noastră. Ea întruchipează memoria și aspirațiile noastre, ea se înscrie într-un arc de timp care depășește existența individuală și oferă omului oglinda problematicei lui perene. Muzica ușoară ne dă sentimentul frumuseții clipei ; cealaltă, sentimentul duratei și încrederea în trăinicia faptelor omenești. Avem nevoie și de una și de cealaltă. „Eroica" răsună în toată lumea de peste un veac și jumătate ; la fel de modernă acum cîteva zeci de ani ca și în cîteva zeci de ani de-aci înainte. Cea mai de succes melodie de muzică ușoară din anul acesta, în schimb, nu va mai putea fi oferită într-o formă identică ascultătorilor peste doi sau trei ani. Ea se va fi înscris iremediabil în trecut. Uneori, e adevărat, piese deosebit de inspirate sînt reluate, dar în orchestrații diferite, aduse la zi, și foarte adeseori cu ritmică și armonie schimbată, modernizată. Exact în aceeași formă se dovedește quasi-imposibil.

Dacă acest cel mai puternic mijloc de in-formare care este la ora actuală televiziunea are a fi oglinda veridică a preocupărilor omului, ea nu se poate limita pe plan muzical la reflectarea unui prezent mereu înghițit de trecut, ci trebuie să dea seama și de permanențele noastre. Ea nu se poate mulțumi doar să ne creeze o **ambianță** — oricît de plăcută, sau chiar fascinantă — ci are datoria educativă de înaltă răspundere de a contribui la formarea memoriei afective și a fanteziei oamenilor, așa cum se petrece în toate celelalte domenii de activitate culturală (să ne gîndim o clipă la sectorul editorial sau la cel teatral !).

Cu o singură și legitimă cerință : să ne ofere aur curat, utilizîndu-și la maximum limbajul ei specific, cel al imaginii, fără a neglija deloc calitatea sonoră. Nu — cum se întîmplă citeodată — acele șterse înregistrări de muzică de cameră, cu formații neconvinse și neconvingătoare, cîntînd plictisit și înfundat într-un studio cu decorație dubioasă, nu emisiuni de muzică simfonică unde cînd jubilează trompeta se filmează fagotul, iar cînd răsună un coral de alămuri vedem muncind violonceliști încruntați. Și, mai ales, nu acele scene de operă false artisticește, unde totul pare într-adins făcut spre a dezlănțui veselia telespectatorului cu umor. Machiajul e vizibil, gesturile „ca la teatru", celor mai stridente acute din banda sonoră le corespunde delicate și grațioase mișcări faciale ale sopranei care se pune „în valoare", iar logica alternării planurilor prime cu vederile de ansamblu scapă inteligenței normale. Să fim lucizi : la televiziune, muzica ușoară o bate măr pe cealaltă. E drept, unele lucruri utile s-au făcut pentru creația serioasă, mai ales cu ocazia vizitelor unor artiști celebri, însă mai sînt multe de pus la punct. Totuși nu avem de ce pierde speranța : domeniul de explorat este imens. Mă gîndesc la formidabilul rol pe care audio-vizualul îl poate juca în pregătirea viitorului public de operă și concert, la dezvăluirea frumuseții interpretului **în momentele în care creează,** la aspecte pe care omul din sală nu le vede niciodată (ochii dirijorului !), la comentarea cu imaginea vizuală a însăși formei muzicale, la asocierea eventuală cu altă scară de imagini (nu pot uita un excepțional documentar biologic pe muzica integrală a uverturii Egmont), la răscolitorul film despre mare care s-ar putea face pe genialele lucrări ale lui Debussy sau Enescu și la atîtea altele. Muzica serioasă (numai cea de mare calitate) poate avea tot atita „swing" cît și cealaltă, ea se poate înfățișa sub forma unei aventuri spirituale la fel de pasionante ca un roman polițist. Dar, în plus, tinerețea ei dăinuie peste decenii și uneori peste secole.

Pascal BENTOIU

P.S. Cer scuze Sânzianei Pop pentru această obraznică încălcare a sectorului de care se ocupă ; citeodată însă este inevitabil.

TELEVIZIUNE

Din punctul de vedere al publicului

Transmisă de televiziune realitatea dobîndește o forță de exprimare specială. Convertită în imagine realitatea are o forță de convingere specială. Nu e nevoie de nici o punere în scenă pentru ca aceea ce se întîmplă să fie interesant. Nu e nevoie de nici o morală pentru ca ceea ce se înțelege să fie adevărat. Micul ecran este ca o lentilă: se vede aproape, mare, detaliat. O emisiune în direct restabilește valorile inițiale, faptul obișnuit devine eveniment.

Emisiunile în direct au însă și virtutea de a crea tări puternice de afect. De exemplu : un interviu pe film nu se asistă cum se asistă un interviu pe viu. Situațiile nu se compară. Nu se compară nici din punct de vedere al reporterului și nici din punct de vedere al publicului. Pentru reporter „directul" creează o responsabilitate cu mult mai mare decît indirectul : o grijă mai mare, o „trăire" mai mare. Un interviu transmis în direct nu poate fi corectat. Ce spunem și ce facem în prezență de public nu este ce spunem și ce facem în absență de public. Probitatea profesională nu ține locul emoției. Oricîtă pricepere ar exista la montaj intervenția se simte. Foarfeca taie nu doar peliculă ci și emoție. Stîngăciile care se înlătură pentru ca interviul „să curgă" și să fie perfect, sunt tocmai amănuntele expresive și de afect. Tăietura nu sporește veridicul, il atenuează. Forța de exprimare și de convingere a imaginii transmise stă tocmai în tăria ei de a „spune tot". Montajul de televiziune are căutare în filmele de televiziune, interviurile, diologurile, țin însă de reportaj, ele ar trebui realizate în direct. Emisiunile în direct nu sunt lipsite de ezitări și de stîngăcii. Dimpotrivă : emisiunile în direct presupun nesiguranțele în mod firesc. Fiindcă emisiunile în direct sunt spontane și în punctul acesta publicul este cîștigat. Dacă pentru reporter „directul" înseamnă public de față și deci emoție, pentru public „directul" înseamnă sinceritate de față și deci emoție. În orice caz : și pentru cauza subiectivă și pentru cauza obiectivă „directul" creează o stare de afect cu mult mai acută decît indirectul. Un sentiment special de participare la o-ntîmplare fără regie transformă o emisiune în direct într-un acord moral. Pentru că emisiunile în direct sunt și emisiuni de influențare, oricît ar părea de ciudat.

Sânziana POP

Ilustrație de VERA HARITON

PRETEXTE

„Cade timpul răcoros"

Folclorul consemnează venirea toamnei în fel de fel de zicale și cîntece, cu zgribulirea anticipată produsă de ideea temperaturilor mai joase, după cum sugerează strigarea neîntrecută încă, în simplitatea ei, de poetul modern, de obicei prea abstract — strigare referindu-se la modalitățile de purtare a cojocului de-a lungul anotimpurilor : „Toamna-l țiu cu mîța-n jos / Cade timpul răcoros". Amicul nostru, romancierul, ne invită acasă la dînsul. Veniți, zice el, octombrie este al nostru, octombrie aduce și vinul și plăcerea lecturilor ciudate — să alegem la întîmplare...

★

Locotenentul de aviație de la Tecuci (1968), locotenentul Gherase, care o iubea pe Sulamita, cîntăreața de la localul de noapte **Mon plaisir.** Dimineața el venea în zbor cu un avion de școală **Fleet** și cu gornistul escadrilei, ținînd în mînă pregătită goarna sa spre a suna trezirea Sulamitei, semnalul de la regiment, Ti-ti-ta-ta-ti-ti-ti... Gherase, pilot temerar făcea viraje deasupra localului în care iubita sa încă mai dormea îmbujorată de pasiunile nopții, gornistul Marinescu (frate probabil cu celălalt Marinescu, din romanul lui Gib Mihăescu) sufla din trompetă în jos, bucălat ca un înger cazon bine hrănit înscris la ordinar cu rația cea mai bună, pe cînd ședea ghemuit în carlinga din față — dublă comandă — pînă ce într-o zi, Marinescu ăsta, în zelul suflării atingînd din greșeală **palonierul,** Fleet-ul intră în „vrilă" și căzu sunînd deșteptarea peste o mahala din Tecuci.

★

„Sexualitatea nu duce la nimic. Nu este imorală, ci neproductivă" (Camus)

★

Pompierii seara agitați sub ploaia deasă în mașina roșie cu căști lucitoare pe cap, tulumba lungă de cinepă umflindu-se încet ca un piton și lumea privind focul ca la înviere : fascinația spectacolului întrecea compătimirea sau groaza în sine.

★

Mie — aud un cetățean în tramvai — cele mai bune idei îmi vin cînd îmi fac pantofii cu cremă (foarte justă observație).

★

Accidentul. Nevastă-mea stătea în dreapta mea, pe „locul mortului", povestește L., doctor de țară, care și-a cumpărat recent o Skodă. Văd I.M.S.-ul că se apropie din sens contrar pe drumul de țară. După cum merge în zigzag e clar că i s-a întîmplat ceva, sau că șoferu-i beat ori adormit. „În fracțiunea aia de secundă am vrut să zbor peste el". Pe urmă (și știi cît de mult îmi iubesc nevasta !) am vrut să sucesc volanul la stînga, adică s-o expun pe ea șocului. Asta a fost prima mea reacție, perfect biologică, de conservare, dincolo de orișice lege morală ; pe urmă cele cîteva mii de ani de civilizație umană concentrîndu-se într-o sutime de secundă în conștiința mea, am sucit volanul la dreapta, **să fiu eu victima** (o victimă cu leziuni ușoare). Sincer însă, am fost la început, de ce să mint. I-am mărturisit și Lucichii, nevastă-mea, care știi ce practică e — și știi ce mi-a răspuns ? Păi e normal, dacă nu ți-ar fi venit **la ineput** ideea asta ar fi însemnat că ești un prost, că te calcă toți în picioare... (femeile, fiind mai apropiate de natură, cunosc probabil mai bine adevărurile existenței).

AMFION

SPORT

Îmi fac autocritica

Căci dacă am, și am, motive de supărare pe lumea asta, ele nu sînt decît propriile mele erori. Mă uit la erorile mele, ca și strămoșul meu ciobanul la ale sale (numite atunci și oi) și mă cuprinde un dor sfîșietor de a-mi face autocritica. De altfel, pe această vreme de toamnă cu ploi reci, nici nu există ceva mai plăcut decît o autocritică. O autocritică la singe. Să te pălmuiești pe tine, cel din oglidă, să te pălmuiești în oglindă și să te doară în realitate ! Și de ce acestea toate ? Pentru că, săptămîna trecută, am uitat să înseriez între bărbații ce n-au îngenunchiat în fața victoriei de la Helsinki, pe cel mai fanatic dintre ei, pe cel mai dur, pe cel mai puțin apătos, pe cel mai dîrz, pe cel mai — după expresia mahalalei în expansiune ! — mîștocar, pe Belphegor de la Sportul. Belphegor combate cu toată tăria și eu mă fac că nu-l observ. Să-mi fie rușine ! Belphegor este exact de opinia mea, ba chiar susține asta înainte de a o susține eu, și cronica mea sportivă îl trece cu vederea. El mă popularizează, cînd din față, cînd din profil, în ziarul Sportul, *și eu consider că asta mi se cuvine, că e dreptul meu. Belphegor apără morala, mai în fiecare joi, și eu cred că Belphegor e de profesiune moralist, nu că are vocație, ci că ăsta e serviciul lui. Atunci mi-am luat capul în pumni, căci, vorba lui Geo Dumitrescu, am un cap detașabil, demontabil, l-am pus pe masă, exact în fața mea, i-am pus lumina în ochi și, dînd din cap, adică nu din cap, din absența capului, i-am spus-o de la obraz :* „Bine, mă, Păunescule, de ce nu ești atent la Belphegor ?"

Și de atunci încoace sînt foarte atent la ce spune Belphegor. Îl prețuiesc, deși l-am văzut cu un volum al lui Radu Cosașu în mînă. Îl prețuiesc, deși știu că el mă prețuiește. Îl prețuiesc pentru că e cinstit, dar mai ales pentru că a ajuns, spre deosebire de alții, la un stadiu amețitor de dezvoltare. Belphegor știe că între lovitura de la 11 metri și penalti nu e o prea mare deosebire. Belphegor știe că nu s-a desființat hențul careu. Și pentru că sîntem cu toții (fiecare dintre noi purtînd statuia lui Ion Băieșu în mărime naturală la revere) slujitori în altarul hențului-careu ! Iată de ce îmi fac, cu toată vanitatea, autocritica.

Am citit tot în ziarul Sportul, *din 7 octombrie, o statistică de o profundă semnificație, atît pentru talentul unora dintre sportivii români, cît și pentru lipsa noastră de grijă față de aceiași sportivi. Ziarul susamintit publică în paralel numărul de terenuri, de săli și de jucători de tenis existent în Statele Unite ale Americii și României, țările care dispută chiar în aceste momente finala cupei Davis. Reiau statistica. Știți cîte terenuri de tenis are* Nord-America ? 175 000. Dar România ? 200 ! ! ! Cîte săli de tenis au americanii ? 5—800 ! ! ! Dar cîte avem noi ? 7 ! ! ! Cîți jucători legitimați pentru tenisul de peluză activează în Statele Unite ale Americii ? 8—500 000 *(un adevărat popor de tenismeni !)* Cîți jucători avem noi ? 1 900 ! ! !

Așadar, un raport zdrobitor pentru noi. Și totuși, dacă ne gîndim și la datele privitoare la Australia, Anglia și U.R.S.S., prezente în aceeași statistică, ajungem la îmbucurătoarea concluzie că și în tenis, ca și în alte domenii de activitate, talentul nostru, al românilor, depășește în realizări posibilitățile noastre practice. Se întîlnesc așadar, la această oră, tenismeni reprezentînd 8 500 000 de practicanți ai acestui sport și băieții noștri mari sportivi ce reprezintă numai 1 900 de tenismeni. Este o extraordinară victorie a fibrei noastre, adică a acelei fibre care pînă la urmă dă măsura capacității de încordare, de efort și de rezistență a unui popor. Dar, pe de altă parte, statistica amintită trage un semnal de alarmă de toată gravitatea și ne spune cît de neglijenți sîntem citeodată cu valorile noastre. Eu cred că este inadmisibil ca în țara lui Ilie Năstase și Ion Țiriac, doi dintre tenismenii de frunte din lumea de azi, să nu existe decît 200 de terenuri și 7 săli de tenis. Să ne bucurăm că avem talente deosebite, dar să fim îngrijorați de indolența cu care cultivăm sporturi în care am putea fi la fel de buni în competiții, cît sîntem de buni în punctul vocației. Eu am fost în America și știu la ce preț sînt acolo tenismeni ca Năstase al nostru. N-ar trebui poate să ne mai pierdem în vorbe, ci să acționăm cu toată hotărîrea.

Adrian PĂUNESCU

Otrăvurile lui
SAINTE-BEUVE

Henri Guillemin publică în **Bibliotheque 10/18,** ca introducere la **Otrăvurile mele,** un Sainte-Beuve **secret,** adică rău, filistin, răzbunător. Este și imaginea pe care și-o formează despre critic mulți dintre contemporanii lui. Frații Goncourt îl înfățișează ca pe un **maître d'hôtel,** Mme d'Agoult îl socotea insuportabil — „moitié Tartuffe, moitié bel esprit Rambouillet". La 29 de ani Sainte- Beuve poartă o bonetă de bumbac, are burtă („façon Benjamin Constant — jeune") și nu privește niciodată omul în față. E scund (1,60 m), are umerii strîmți, nasul mare și bărbia proeminentă. Aerul lui ecleziastic intimidează. Participă la început la bătăliile romanticilor. O dată cu vîrsta, criticul începe să caute însă prieteniile utile, frecventează saloanele influente, se amestecă în politică și nu disprețuiește onorurile. Pentru a intra la Academie face vizite protocolare. Ajunge, în fine, academician și senator. E fericit ? Paginile intime ni-l arată veșnic iritat. Se ferește să scrie despre contemporani iar cînd scrie e foarte prudent. Pe tineri nu-i ia în seamă : **să mai aștepte !** Tinerii se cheamă însă Baudelaire, Nerval și n-au răbdare să mai aștepte verdictul criticului. Proust face mare caz de obtuzitatea lui Sainte-Beuve față de autorul **Florilor răului.** Baudelaire un **kiosque bizarre, fort orné, garçon genti, poli, fin de langage ?** Superficialitate și îngîmfare burgheză ! Claudel, Valéry n-au despre critic o părere mai bună.

Cînd, în 1926, Victor Giraud extrage din însemnările intime ale lui Sainte-Beuve, sub titlul **Otrăvurile mele,** paginile dure despre scriitorii mari ai epocii, suspiciunea crește. Sînt, aici, judecăți scandaloase despre cei pe care, public, criticul îi lăudase. S-a vorbit atunci — și părerea continuă să rămînă — de duplicitatea, ipocrizia fără margini a lui Sainte-Beuve, om cu două fețe.

Sainte-Beuve are, cu adevărat, gura rea, însă din jenă sau prudență se ferește să spună totdeauna public ceea ce gîndește. El își îngroapă, cum fac mulți, resentimentele în niște caiete cu rol terapeutic în existența morală a criticului : îl liniștesc și-l purifică. E la mijloc și o filozofie de viață, căci, iubitor de ordine, Sainte-Beuve se teme de tulburările pe care le-ar putea provoca o critică fără măsură : „dacă ne-am apuca să spunem cu voce tare tot adevărul, societatea n-ar mai ține nici o clipă ; s-ar prăbuși în întregime cu zgomot înfricoșător, ca templul Filistinilor sub brațul lui Samson, ca acele galerii ale minelor sau pasajele periculoase din munți unde nu trebuie să ridici vocea pentru a nu provoca avalanșele".

Însă legitimistul Sainte-Beuve nu-i totdeauna precaut și judecățile lui devin incomode pentru multă lume. Criticul nu-i, se știe, un personaj iubit și chiar și atunci cînd i se arată simpatie, simpatia e asociată cu teama. Spiritul **fiziologistului** e, spune chiar el, prea penetrant pentru a fi indulgent. Are totuși despre sine opinia că-i un visător, un incorigibil elegiac. **Mon âme pastorale** — scrie el undeva, **j'ai l'imagination élégiaque.** Melancoliile îi vin din uzajul plăcerilor și sub acest aspect Sainte-Beuve este un suflet clasic: **„o mare și buna parte** din zilele, chiar din anii socotiți gravi, mi-am petrecut-o în regrete sterile, în vagile dorințe ale așteptării, în melancoliile și lîncezelile ce urmează plăcerii". Plăcerea e în primul rînd literară, însă cel ce frecventează pe Teocrit cunoaște și satisfacții mai lumești. Sainte-Beuve e, ca Titu Maiorescu, un suflet sentimental, caută societatea femeilor de spirit și nu evită complicațiile amoroase.

El tratează lucrurile ca un om de lume și tocmai acest spirit filistin ne irită mai mult la lectura **Otrăvurilor.** Înainte de a vedea pe moralistul necruțător cu slăbiciunile semenilor lui, descoperim pe omul care care se pregătește să se ducă la bal și se consultă în oglindă dacă jiletca îi cade bine sau nu. Mondenul Sainte-Beuve e antipatic la culme. Despre oameni n-are, în genere, o părere prea bună : toți sînt **cameleoni.**

Acceptă pasiunea, dar pasiunea nu trebuie să-i întunece orizontul spiritual. Cu alte vorbe, nu vrea să se lege la cap. Puritatea rațiunii mai presus de orice. Sainte-Beuve e și din acest punct de vedere un spirit clasic, înspăimîntat de ravagiile unei pasiuni incontrolabile. Recomandă, unui tînăr prieten, să se îndrăgostească de o **grisette** sau o **devotte,** în nici un caz de o **muză,** altfel ar avea surpriza de a descoperi în locul inimii talentul. Așadar : „N'aimez pas Corinne", ceea ce vrea să spună că, în dragoste ca și în artă, **naturalul** este elementul fundamental.

A fi natural și a avea spirit e, pentru critic, o calitate umană ce trece și în literatură. Poezia trebuie să fie conformă spiritului, iar spiritul trebuie să fie natural. Michelet are imaginație, voință, dar n-are **geniu natural.** Nici stilul lui Mérimée nu-i natural, deși are un **ce** personal, însă fără deschiderea spre marea artă și spre **le vrai naturel.** Cu toate că și romanticii pun accentul pe ceea ce este specific, original, deci natural în operă, simpatia lui Sainte-Beuve pentru geniul natural e mai degrabă clasică. Oarecare abatere de la expunerea logică e de prost gust — și cartea e pusă de-o parte. Criticul nu mai poate continua lectura, deși e conștient că opera are și **părți** remarcabile de spirit și de talent. Contestarea lui Hugo, Lamartine, Gautier etc. se sprijină și pe acest argument. Versurile lui Hugo sînt lucrate îndelung, au, deci, un aer de artificialitate. Comparația lor cu o plantă cu frunze grase, mari, diforme, și cu flori viu colorate dar fără miros vrea să sugereze că poezia e în acest caz opera tehnicii, nu a unui spirit natural, inspirat.

Judecata estetică e tulburată, se vede limpede, de animozități pe care criticul nu le poate stăpîni, cu toate că recomandă în mai multe rînduri necesitatea obiectivității : „un critique, sous peine de s'arrêter et de s'annuler ne peut méconnaitre des talents existents, qui font leurs preuves, qui font acte de science, d'habileté, de grace ou de force. Il doit pendre sur lui et triompher de ses antipathies premières, ou même de ses restrictions théoriques persistantes". Recomandările sînt sănătoase, totuși Sainte-Beuve nu se conduce totdeauna după ele. În portretele secrete pe care le face lui Victor Hugo, Alfred de Musset, Lamartine, George Sand, Lamennais, Gautier etc. — se observă numai decît antipatia pentru individul, fie chiar de geniu, care cade în păcatul vanității sau al ipocriziei. Tabolul e deprimant. Hugo, George Sand, Janin au grație, dar n-au delicatețe. Și delicatețea este esențială în creație ! Dumas, cu toată vîlva ce se face în jurul lui, nu-i decît un spirit de a patra mînă. Victor Cousin e un șarlatan de talent sau (citîndu-l, aici, cu plăcere pe Beranger !) meriul lui e acela de a fi lacheul lui Platon. Hugo dramaturgul — „c'est Caliban qui pose pour Shakespeare", „âme grossière de barbare énergique et rusé qui a passé par le Bas Empire". Sainte-Beuve folosește și în acest caz cuvîntul șarlatan. Victor Hugo șarlatan, demagog, tînăr polifem dezlănțuit. Portretul, chiar sub acest aspect caricatural, programatic deformat, e memorabil prin forța metaforei. Villemain, **(basse et maligne nature)** are un spirit strălucitor. Definiția e de neuitat: „cet Esope a une voix de Sirène", „c'est le Thersite des beaux esprits".

Cîtă vreme notația se menține în sfera artei, judecata se poate înțelege. Cruzimea e o expresie a criticii și Sainte-Beuve are geniul de a ucide cu grație. Însă cel ce se consideră un discipol al lui Bacon tinde să facă o clasificare a spiritelor și clasificarea începe cu o judecată morală Lamartine e, în viziunea neagră a criticului, un palavragiu : „este omul cel mai puțin deschis, cel mai mincinos dintre oameni ; cuvîntul lui nu contează, îl uită, îl retrage, îl desminte". Lamennais e **odios** (de cîtva timp), sufletul lui Saint-Marc Girardin — e pur și simplu **sordid.** Michelet, cel fără gust și fără geniu natural, e de-a dreptul insalubru și, prin aceasta, primejdios pentru spiritul public. Uneori Sainte-Beuve dă amănunte fizice dezagreabile. Théophile Gautier, de pildă, e îmbrăcat cu o jiletcă stacojie, are părul parfumat, figura agreabilă, cu alură aristocratică, dar răsuflarea lui e fetidă. Omul are, probabil, o boală de stomac și criticul înclement ia acest detaliu spre a trece (curioasă trecere !) la operă : „ainsi, sa poesie, a travers toutes les couleurs et les formes spécieuses, il revient toujours un petit soufle fétide qui corrompt". Iată un argument puternic în mîinile celor ce contestă critica biografică a lui Sainte-Beuve. Însă criticul nu stabilește, de regulă, asemenea puerile paralelisme. Judecata lui e, înainte de orice, o judecată de gust, iar gustul, înainte de a fi o însușire a spiritului, e o calitate a sufletului. Aflăm în paginile intime ale lui Sainte-Beuve această propozițione extraordinară, reprodusă după Vauvenargues : **trebuie să ai suflet, pentru a avea gust,** ceea ce înseamnă mai multe lucruri : a avea **suflet** e, mai întîi, a avea caracter, o umoare, adică, favorabilă în fața operei, o statornicie în principii și o disponibilitate morală. A avea **suflet** este, apoi, tot una cu a avea simpatie pentru creație, element de bază pentru impresioniști. Sainte-Beuve îi precede și în acest punct, după cum îi precede și în ideea, preluată de toată critica modernă, că într-o operă literară criticul se caută pe el însuși. Pictînd pe altul, el se pictează pe sine. „Sainte-Beuve — încredințează Sainte-Beuve — nu face un portret în care să nu se proiecteze ; sub pretextul de a picta pe cineva, el își descrie totdeauna propriul profil". Și, pentru a fi mai sigur, el împrumută stilul operei pe care o discută. Un împrumut strategic, pentru a pătrunde mai ușor în secretul cărții și a descoperi intențiile aseunse ale celui ce a compus-o. Căci ținta criticii sainte-beuveiene e **ființa morală** a autorului. Pentru a o surprinde în adevărata ei înfățișare, criticul nu disprețuiește nici un mijloc, nici chiar acela, în genere neconcludent și dezagreabil, al anecdotei. Geniul incontestabil al lui Sainte-Beuve e de a da anecdotei o valoare psihologică, iar scuza — dacă poate fi vorba de așa ceva — e că el relatează totdeauna cu talent asemenea întîmplări din viața contemporanilor lui.

Otrăvurile colectează, e drept, mai ales fapte defavorabile, acelea ce arată geniile în niște împrejurări scandaloase. Valoarea acestor pagini crude stă mai puțin în ceea ce afirmă, cît în ceea ce ascund : ele spun enorm despre ființa criticului, un mizantrop superior, căzut din cînd în cînd în păcatele victimelor lui. Criticul ce se arată, în articole, sigur pe el, penetrant, inflexibil e în intimitate ros de neîncredere, obsedat de ideea ratării. În dragoste n-a avut decît o singură victorie, în viața lui de toate zilele n-a fost nici primăvară, nici toamnă : o vară doar **seacă, arzătoare, tristă și dură,** care l-a devorat („je vis — scrie criticul undeva — dans une tristesse continuelle et mortelles, sans ombre de joie et sans un sourire"). Criticul cel mai temut în epocă e, așa dar, un om foarte trist, incapabil să se închidă în pasiunea pentru cărți. Spre 60 de ani, se despărțea, cu o glumă amară, de o mică Jenny. Nu mai are decît o singură plăcere : liniștea, o singură iubire : repausul. **Vinul vechi, cărțile vechi, prieteniile vechi** — în care el văzuse, din groaza de scăderile contemporanilor — un refugiu sigur, nu-i mai spun nimic. O expertiză psihanalitică ar scoate, din toate aceste confesiuni, concluzii uluitoare.

Otrăvurile nu pornesc, cum s-a spus, dintr-o ambiție nesatisfăcută (ambiția și invidia unui autor de versuri întrecut de alții cu mai puțin spirit, dar cu mai mare talent). Amărăciunea lor vizează condiția umană în ansamblu. Cel ce făcuse cu plăcere caracterologie, ajunge la mizantropie. În cazul lui Sainte-Beuve, mizantropia mi se pare a porni, în egală măsură, din conștiința unei nete superiorități și din sentimentul perpetuu al ratării.

Eugen SIMION

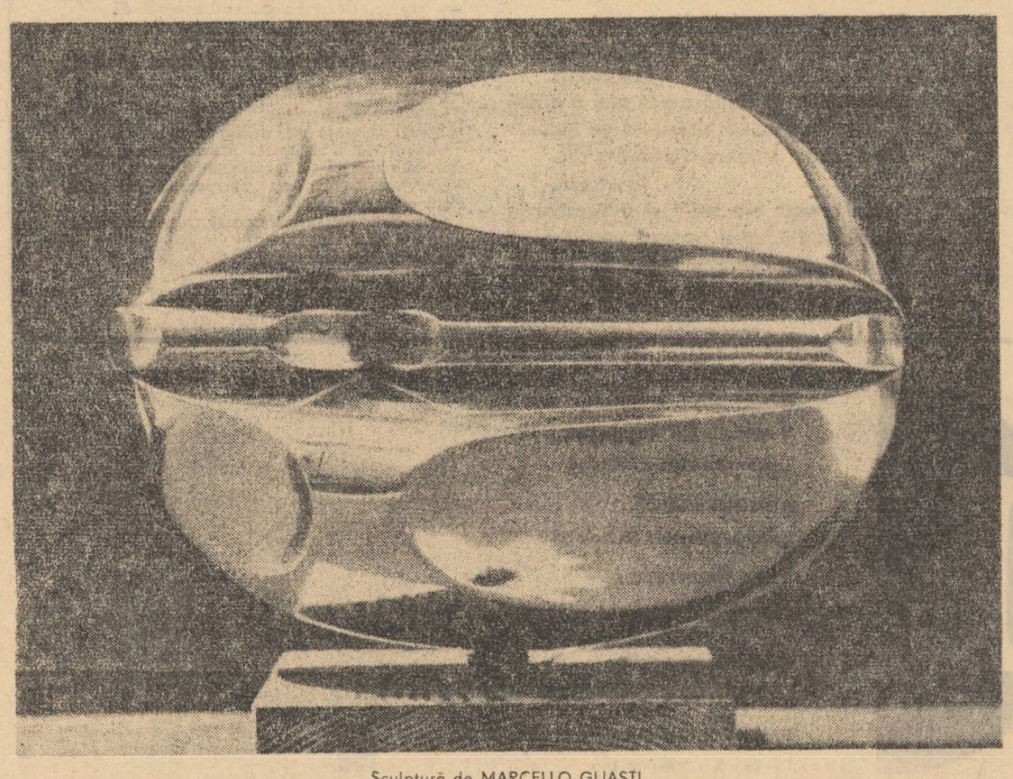

Sculptură de MARCELLO GUASTI

De vorbă cu poetul
PAUL ENGLE

Înalt, deșirat, Paul Engle este omul care face tot timpul cel puțin trei lucruri deodată. În biroul său de la etajul patru al lui English Philosophy Building al Universității Iowa din Iowa City, plin de cărți în toate limbile pămîntului, directorul Programului Internațional vorbește continuu la telefon, ținînd receptorul cu umărul drept, în timp ce bate la mașina de scris electrică și conversează cu vreun confrate de pe cine știe ce meridian, prin semne, arătîndu-i vreun scaun, explicîndu-i vreo treabă mai mărunță sau, în pauzele dintre propoziții, cînd ascultă ce spune interlocutorul său de la celălalt capăt al firului, punîndu-și microfonul sub bărbie. M-am minunat luni de zile de prodigiozitatea lui Paul Engle și am făcut un haz nebun împreună cu Hua-ling, soția guru-lui nostru, cum îl supranumise poetul indian Shrikant Varma, prietenul bun al românilor rătăciți pe malurile lui Iowa River. Era fantastic cu cîtă ușurință reușea Engle să ajute pe toată lumea, adică pe cei cîțiva zeci de năbădăioși din Programul său, gîndindu-se în același timp la următorii cîțiva zeci, fiindcă acțiunea de strîngere a fondurilor pentru anul următor începea chiar la sosirea noastră acolo.

De fapt Paul Engle este unul dintre poeții cei mai însemnați ai Statelor Unite, din ultimele decenii, și fără îndoială cel mai mare din Middle West. A scris zeci de cărți de versuri, a meditat asupra rosturilor scrisului ca profesor la departamentul de creație al Universității din Iowa, a militat pentru impunerea dreptului de cetate al scriitorului în țara sa, într-un cuvînt este o personalitate. Nu-i prea place să vorbească despre sine și de aceea nu mi-a fost ușor să-l conving să mă lase să transcriu o lungă convorbire pe care am avut-o cu el în atmosfera chinezească de la Hua-ling, după o cină ca în povești, cu pește pregătit după moda orientală. Mă tot acuzase vreo două luni că nu știu să trăiesc, fiindcă nu mîncam carne și în felul acesta nu pot participa deplin la ospățul american, se vede, și am cedat în seara aceea, fără să-mi pară rău de loc, deoarece peștele lui Hua-ling era într-adevăr delicios. Engle s-a înfierbîntat, mi-a spus o mulțime de lucruri pe care nu le-am priceput despre viața politică a Statelor Unite, despre Teddy Kennedy, nu știu despre ce, între timp a dat cîteva sfaturi la bucătărie, a citit **New York Times**-ul, a aranjat să fiu condus într-o zi următoare la o partidă de basket a echipei universității, avînd în același timp grijă de mine, fără ca eu să mă simt neglijat vreo clipă. Și-a făcut semne cu soția lui în legătură cu pofta cu care lacto-vegetarianul ăsta de român mănîncă peștele american gătit după rețetă chinezească, m-a întrebat de Transilvania, de unde venise bunică-sa, mi se pare, și încet, încet, ne-am întors la literatură. I-am spus că ei, americanii, poeții și prozatorii, mi se par foarte ciudați în raport cu europenii, prin modul de viață, prin felul cum își concep arta, prin finalitățile pe care i le fixează și prin felul cum o trăiesc această artă, ca pe un mod de existență. Publicasem înainte de a pleca în Statele Unite un articol în **Scînteia,** referitor la Wallace Stevens și poezia americană, unde mărturisisem aceeași nedumerire, sentiment care s-a accentuat în primele luni ale șederii mele acolo. **Uite,** mi-a spus Engle, **eu știu la ce te referi. Am trăit aproape patru ani în Europa, am fost student în Anglia și am voiajat în Franța, în Germania, în Italia, în Uniunea Sovietică. Asta înainte de război. Am traversat de unul singur continentul, pînă la Moscova. În 1963 am cunoscut bine Asia. Am vizitat atunci, în cîteva luni, Japonia, India, Pakistanul. Pot să vorbesc deci în cunoștință de cauză. Noi nu sîntem la fel ca europenii e drept, de altfel nici în Statele Unite nu există propriu-zis o conștiință poetică, o conștiință artistică unitară. Nici poporul nostru nu este unitar, cu atît mai mult cultura lui. Atunci cînd am început eu să scriu, predominau două tendințe extreme, denumite după conflictul care a prezidat la nașterea națiunii americane. Unii erau „pielile roșii", poeții fruști, care exprimau chiotul vieții glorioase a fermierului american, apropiat de solul său, bucuria vieții simple, chiar sălbatice. Ceilalți erau numiți „fețe palide", oameni subțiri, artiști instruiți, metafizicieni. Să înțelegi,** mi-a spus în continuare Paul Engle, **că poezia marilor extreme, în adevărurile pe care le exprimă, în modul de expresie, în tot. Uite, de pildă, Sandburg și Wallace Stevens. Eu i-am admirat deopotrivă pe sălbaticii poeziei americane, ca și pe rafinați. N-am aparținut nici unei grupări, fiindcă mi se părea că poeții, odată încadrați uneia sau alteia, începeau să semene prea tare între ei. Chestia asta mi s-a părut suspectă și atunci mi-am văzut de drumul meu. Oricum, experiența proprie mi-a dovedit necesitatea culturii poetice pentru a-ți descoperi propria identitate. Iată, mulți străini se regăsesc pe sine la Iowa. Indienii devin mai indieni decît înainte, în contactul cu un mediu străin.** Românii mai români, dacă se poate, completez eu, rîzînd. **Ei, ei,** zice Engle. **Așa cum îți spuneam, eu am început cuminte, în sens americănesc, o poezie tipică, de Middle West, pentru ca întors din Europa să mă schimb, în mod radical, devenind însă și mai american.**

Ați trăit în Europa într-o perioadă foarte dificilă pentru continentul nostru. Care a fost impresia dumneavoastră despre Europa deceniului patru ? **Domnule, m-au impresionat teribil atentatele la demnitatea umană și în general practicile dictaturilor europene din acea vreme. Uite, am și acuma în bibliotecă o splendidă ediție de opere complete ale lui Rilke** (Paul Engle a fost unul dintre primii și dintre cei imai buni traducători ai marelui poet german în engleză), **pe care mi-a făcut-o cadou un anticar evreu din Berlin, sărutîndu-mi mîinile și rugîndu-mă să-i salvez fiica. M-am întors atunci în Statele Unite și am intervenit pe lîngă un grup de oameni bogați din Cedar Rapids. Știam că ei patronează un comitet sau o organizație pentru apărarea evreilor germani persecutați de Hitler. Erau ocupați tocmai cu problema lui Heinrich Mann, așa că nu au putut fi atenți la rugămintea mea. Peste cîtva timp am primit o scrisoare, returnată de poșta germană cu mențiunea : „Schimbat adresa". Îi scrisesem fetei să aibă răbdare și încredere, că voi face ceva pentru ea. N-am mai avut timp. Își schimbase desigur adresa cu aceea a lagărului de concentrare. Așa am învățat să urăsc fascismul, impilarea omului de către om, toate formele de opresiune socială și politică. Le-am văzut fețele, în Germania și în alte părți, și mi-am dat seama că fiarele acelea nu distrug numai pe alții, ci că se distrug și pe sine, că devin neoameni prin exercitarea sistematică a violenței sociale și individuale. Am avut și alte experiențe personale extrem de semnificative care m-au convins că poetul nu trebuie să asiste pasiv la nebunia lumii. De aceea nu-mi place o parte largă a poeziei americane actuale. Prea este satisfăcută de propriul său exercițiu. Sau, dimpotrivă, suferă de un fel de anarhism schizofrenic. Poetul nu este un protestatar dezordonat, el trebuie să aibă o idee despre lume, pe care să o slujească cu credință și fermitate, o idee nobilă, să creadă în bine și în frumos, să încerce să creeze pentru oameni binele și frumosul.** Să fie adică angajat, îi spun eu, așa numim noi, în Est, pe oamenii cu rost, cu o ideologie precizată. **E un cuvînt franțuzesc,** îmi replică Engle, **eu mă refer la altceva.**

> **„Poetul trebuie să aibă o idee despre lume pe care să o slujească cu credință și cu fermitate, o idee nobilă, să creadă în bine și în frumos".**

S-a făcut seară. Hua-ling a venit și ea, nu se mai plimbă de colo-colo, dintr-o încăpere în alta. Stăm toți trei la o masă mare, ovală, iar în mijloc se află un disc din stejar, care se rotește. Pe disc se află trei sau patru farfurioare cu diferite feluri de alune. Învîrtim discul și luăm din fiecare cîteva. Vă rog fiindcă veni vorba de generațiile mai noi, spuneți-mi, iubiți Statele Unite ?, îl întreb. M-a surprins la mulți dintre protestatarii dumneavoastră frenezia anti-americană. Am ascultat de curînd, la Mayflower, unde stăm cu toții, un disc pe care mi l-a făcut cadou Ferlinghetti. Pronunță cu atîta greață numele țării sale, încît m-am speriat și n-am înțeles prea bine. **Ei,** face din nou Engle, **băieții ăștia nu cunosc bine America. Eu iubesc țara asta mare, cu oamenii ei harnici, working hard. Sînt băiat de oameni săraci din Amana** (o mică localitate lîngă Iowa City). **Tatăl meu n-avea liceul,** iar mama fusese prima din familia ei care urmase cursuri medii. **Familia mea se ocupa cu munca pămîntului, erau fermieri. Visul** mamei a fost ca eu să studiez la universitate. **Ei, părinții mei, fuseseră oameni practici, pragmatici, le-am spune astăzi. Munceau din zori și pînă în noapte. Bunicul meu fusese fermier și soldat. Pe vremea aceea trebuia să ai pe lîngă o sapă și o pușcă. Tata se ocupa mai ales cu creșterea cailor.** Pot să spun că eu am crescut pe cal. Pe vremea cînd mergeam la școală, tata lucra pentru o companie de telefoane, cu cai și căruțe. Era căruș. În drum ne ducea și pe noi la școală. Așa am crescut eu, la școala aspră a muncii. Toți oamenii sînt în această regiune foarte harnici. De cum am putut să lucrez, am avut o slujbă. Intîi am vîndut ziare pe străzi. Alergam de colo-colo pe o bicicletă și aruncam ziarele prin balcoane. **Îți trebuia o dexteritate deosebită.** Aici Engle este cuprins de o adevărată frenezie, ia un New York Times, îl sucește bine, un sul perfect, iar la unul din laturi îndoaie marginile înăuntru. **Așa trebuia să faci, uite, îl arunci, cade pe pămînt și nu se desface, nu se împrăștie. Eram unul dintre cei mai buni în treaba asta,** îmi spune cu mîndrie. **Ce crezi, nu era ușor, din fuga bicicletei să răspîndești ziare în tot orașul. Eram atunci în Cedar Rapids. Am fost apoi șofer, grădinar, vînzător într-un drug-store. Aici mi-a plăcut cel mai mult. Stăteam de la patru după masa pînă la douăsprezece noaptea. Între vînzări, citeam. Ca în orice drug-store, erau multe reviste. Le citeam pe toate. Așa am citit Ulysses al lui Joyce. De altfel am fost ajutat foarte mult. Erau niște doamne bătrîne, profesoare, care m-au sprijinit foarte mult. Erau singurele care puteau să înțeleagă o vocație lierară pe atunci, aici, la noi. Nu pot să spun, am fost ajutat. Proprietarul drugstor-ului comanda reviste numai pentru mine, reviste pe care nu le mai citea nimeni altcineva. De atunci ajut și eu pe alții, fiindcă nu aș fi ceea ce sînt, dacă nu m-ar fi sprijinit alții pe mine. La șaisprezece ani am știut că voi fi toată viața numai scriitor, că mă voi dedica scrisului și celor care scriu. Am publicat primele poeme în timpul liceului, apoi am citit la ceremonia de absolvire a școlii, ceea ce mi-a dat o oarecare notorietate locală. Între timp s-au produs anumite schimbări în mentalitatea americană. Avusese loc primul război mondial, mulți americani fuseseră în Europa și văzuseră acolo că artele liberale au un loc de cinste în societate. Înainte de asta scriitorii nu aveau loc în Statele Unite, nu aveau un statut social, ei trebuiau să arate că sînt altceva, juriști, oameni de afaceri sau mai știu eu ce, ca să poată să justifice apartenența lor la societatea americană. Acum își făcuse loc în capul americanilor ideea : „Vrei să fii poet, numai poet ? O.K., fii poet, e respectabil să fii poet". Eu am fost primul tînăr din Statele Unite și poate din lumea întreagă care să primesc o diplomă de absolvire a unei universități pentru un volum de versuri, în locul unei lucrări științifice. De asemenea am fost primul care am fondat o secție specială la universitate, un departament de creație, așa cum există departamentele, secțiile de chimie, fizică, etc.**

Ce ați spune unui tînăr poet care v-ar cere un sfat în legătură cu conduita de urmat în viață ? Ce l-ați sfătui ? **Trei lucruri,** îmi răspunde Paul Engle : **1) Să nu se îndepărteze de viață. Poezia este peste tot și toți oamenii trăiesc poezia. 2) Sensibilitatea artistică nu ajunge unui poet. Maimuțele au și ele simțire, dar nu pot scrie poezie. Poemul trăiește în tensiunea dintre reacția simțirii și controlul conștient. Împreună ele dau expresia artistică, poezia propriu-zisă. 3) Să asculte atent pe oamenii de toate condițiile, să nu fie mîndru. Oamenii cei mai înțelepți sînt de multe ori needucați. De la ei poate să învețe să facă bine ceea ce face.**

Dar dacă v-ar întreba un tînăr comun, îi zic, un tînăr fără talent poetic, un băiat din Amana, din satul Dumneavoastră ? **I-aș da un singur sfat, ultimul din seria pentru un poet : să încerce să facă bine tot ceea ce face, să facă foarte bine, dacă se poate cel mai bine. Noi americanii sîntem un popor competitiv. Singura cale pentru a rezista aici este să posezi excelență în ceva anume. Nu contează în ce anume, dar să fii cel mai bun în ceva. Asta i-aș spune.**

Cum de v-a venit ideea Programului nostru ? Îl întreb. **Într-un moment de nebunie,** hohotește Engle. **Înainte am condus secția de creație de la Universitate, de aici, cum știi. Într-o vară eram cu** Hua-ling la rîu și, în timp ce înotam, **m-am gîndit : ce-ar fi să facem la Iowa City ceva pentru a demonstra ideea mea mai veche, aceea că scriitorii se pot înțelege între ei, în ciuda barierelor lingvistice, că imaginea literară trăiește în toate limbile. Un program de individualități, în care scriitorii să se simtă respectați ca persoane, să poată lucra în liniște și să se simtă tot mai mult ei înșiși. Oamenii suferă atît de mult de pe urma faptului că nu se înțeleg ; ce-ar fi să arăt eu că ei pot să se înțeleagă dacă se respectă unii pe alții. Să fac un Program cu această regulă unică : să te respecți pe tine însuți și pe ceilalți, în egală măsură. Am dat mii de burse tinerilor scriitori americani înainte de asta, ce-ar fi să încerc să dau cîteva și străinilor, crezînd în același timp o posibilitate de apropiere între oameni foarte diverși, din toate părțile pămîntului. De aceea a fost o nebunie, nu m-am gîndit la imensele dificultăți financiare și acum alerg toată ziua după bani pentru voi.** Engle rîde în continuare, mă bate pe spate cu o tortă de jucător de fotball american și spune : **Scriitorii sînt ființe foarte dificile. Dacă ei pot să trăiască împreună, ce să mai spunem de ceilalți, ar trebui să fie ca frații ?** ! Rîd și eu, Engle își urmărește ideea : **Ne este încă foarte greu, nouă, oamenilor de pe planeta asta atît de greu încercată. Peste două sute de ani se va trăi o viață minunată, eu cred în oameni, în destinul lor.**

Domnule Engle, îl întreb eu din nou, aveți ceva de regretat în viața Dumneavoastră de pînă acum ? Engle rămîne pe gînduri, o privește pe Hua-ling, nu-mi răspunde. Într-un tîrziu îmi spune : **Aș face din nou multe din lucrurile pe care le-am făcut. Regret ceea ce aș fi vrut să fac și n-am izbutit din pricina propriilor mele slăbiciuni. În orice caz, n-aș mai repeta sub nici un motiv ceea ce a supărat, ceea ce știu că a rănit pe alții. Ești mulțumit de răspunsul meu ?**

Din zecile mele de convorbiri cu Paul Engle n-am notat-o decît pe asta. Cîte n-aș avea de altfel să spun despre omul cel mai generos din America ? ! Poate am s-o fac altădată, într-o carte. L-am rugat la sfîrșit să mă ducă la Iowa Union, la un miting al studenților socialiști din Universitatea Iowa A făcut-o bucuros și în mașină n-am mai vorbit nimic. Tăceam în colțul meu, gîndindu-mă la destinul acestui american cu o bunică sau străbunică nemțoaică din Transilvania.

Aurel Dragoș MUNTEANU

2500 DE ANI DE LA CREAREA STATULUI IRANIAN

poeme persane

de Hafiz (1320—1389)

Sînt eu, cel din Şiraz

Sunt eu, cel din Şiraz, maestru
în ale dragostei probleme.
Nicicînd nu mi-am mînjit eu ochiul
doar cu vederea — nu te teme !
Sîntem dervişi, răbdăm oprelişti,
petrecem, bem, mîncăm bucate,
dar nu încape-n crezul nostru
mîhnirea care greu păcat e.
I-am spus Bătrînului [1] din cramă [2] :
„Ce drum spre mîntuire-om ţine ?“
O cupă dîndu-mi, Magul rise :
„Ascunde-această taină-n tine !“
„Dar care-i ţinta din adîncu-mi,
scrutînd Grădina Omenirii ?“
„S-aduni cu mîini mici de pupile
din chipu-i gingaş-trandafirii !“
M-am ruinat slăvindu-mi cupa,
cum n-a slăvit-o încă nimeni,
şi-mi ruinez, din temelie,
hapsîna dragoste de sine-mi !
— Iubito, dulce-i mîngîierea
pe ochi a părului tău moale !
Cînd două inimi, îndeolaltă
nu se atrag, nu-şi dau tîrcoale.
De-aici, din adunarea noastră,
să dăm năvală drept la cramă :
povaţa celui care-n faptă
n-a pus-o-ntîi, n-o bagi în seamă.
— Hafiz, să nu săruţi pe buze
decît paharnica nurlie
şi cupa ! Mîna la făţarnici
de-o pupi, păcatul tău să fie !

Vino, să zvîrlim!

— Vino, să zvîrlim potop de roze,
să zvîrlim în cupe, roşu, vinul,
tot tavanul cerului să-l spargem,
visuri noi zvîrlind prin tot seninul !
Dacă a mîhnirii hoardă neagră
dă năvală să reverse sînge
din îndrăgostiţi, atunci, paharnic,
mîinile-nfrăţite ni le-om strînge,
să zvîrlim, din temelii, mîhnirea !
Cît în mînă ţii lăuta bună,
cîntă, lăutarule, un cîntec,
să cîntăm gazeluri împreună,
dînd din mîini, să batem din picioare,
frunţile zvîrlindu-le-n ţărînă !
Unul se-mpăună că deştept e,
altul vorbe-aiurea ne îngînă —
vino, să zvîrlim acestea toate
în balanţa Judelui de seamă !
Dacă vrei Grădina Frumuseţii,
vino să bei vin cu noi în cramă,
de lîngă butoi smulgîndu-ţi gura
de pe gura de canea, de-a dreptul,
te-azvîrlim în Kooşar [3], havuzul
cel cu vin din care bea-nţeleptul !
În Şiraz, nu e la preţ nici cartea,
nici gazeluri strînse-ntr-o comoară.
Sus, Hafiz, să te săltăm pe creştet
şi să te-azvîrlim în altă ţară !

Nu va rămîne

S-a dus vestea că mîhnirea
multă vreme nu rămîne,
n-a rămas nici ieri, nici astăzi,
nu va rămînea nici mîine !
Sunt umil în ochiul dragei,
pulbere sub tălpi, ţărînă,
dar nici el, rivalu-mi mîndru,
mult la preţ n-o să rămînă !
Pentru soarta rea sau bună
nu e locul să se-ngîne
plîngere sau mulţumire,
cît în Cartea Vieţii noastre
nici un semn nu va rămîne.
Spune-se că-n vremi bătrîne,
Geamşid le cînta la oaspeţi
imnu-acesta : „Daţi-mi cupa,
mult aici nu vom rămîne !“
— Luminare, strînge-n braţe
fluturele drag, căci pînă
mîine-n zori din tot bazarul
scrum, funinge-or să rămînă !
Pe o boltă de turcoază
slove de-aur scrise-o mînă :
„Numai bunătatea celor
darnici va să mai rămînă !“

Nu ofta, Hafiz, cînd draga
face nazuri şi te-amînă,
căci din tirania-aceasta
şi-asuprirea-i de stăpînă —
nu, nimic n-o să rămînă !

Doar idoliţe

Doar idoliţe Chip-de-Soare,
ador şi dragostea mi-i lege.
Orice povaţă-i dau, n-ascultă,
nu, dragostea mea nu-nţelege !
— Paharnică, o, chip-de-roză,
dă-mi vin în cupa albăstruie,
căci din lăuntru-mi nici un cuget
mai bun decît acesta nu e !
Trag vin din amfore, pe-ascuns,

În româneşte de Şokufe Saidi şi George Dan

şi mulţi gîndesc că scriu caiete.
Cum focul din păcatul ăsta,
pe scrisu-mi, focul nu-şi trimete ?
Aceste haine zugrăvite
le-arunc în flăcările-acele :
nu-mi dă Bătrînul de la cramă,
în schimb, o cupă pentru ele.
Ce-mi spui să-mi smulg o dată ochii
de pe mlădiul chipreş *verde,*
cu ochi adînci şi nuri de vrajă ?
Povaţa ta pe loc m-ar pierde !
Din rîs eu podidesc în plînset,
cum luminarea-n adunare.
De foc mi-i limba dar n-aprinde,
nu, nimeni nu-mi dă ascultare !
Ce dulce inima mi-ai prins-o
cu laţul din ochiada-ţi beată,
cum nimeni n-a vînat mai bine
sălbatecii cocoşi — vreodată !
— Hafiz, pe-aceste stihuri limpezi
şi dulci ca mierea din coclaur —
mă mir că şahul nu-ţi plăteşte,
din tălpi în creştet, pungi de aur !

Nici luna plină

Nici Luna plină nu revarsă
lumina vie-a feţei tale,
şi-n ochii tăi nu preţuieşte
o roză nici cît iarba moale.
Cămara duhului îmi şade
sub cîrligele de sprîncene ;
nici şahul n-are mai bun leagăn
să mi se legene, alene...
Ce-or face, oare, pe-a ta faţă
suspinele-mi suind, uşoare ?
Ştii că oglinda nu îndură
nici cea mai lină răsuflare.
Priveşte cum narcisu-obraznic
sub ochii tăi mijind pupile,
neruşinat, îşi-nalţă ochii —
în colb deprinde-l să-i tupile !
Văzut-am ochiul tău cît noaptea,
cu inima lui neagră foarte —
el, nimănui dintre prieteni
nu-i ţine niciodată parte !
Nu-s singurul ce rabdă jaful
făcut de hoarda ăstor plete ;
au cine înfierat nu este
de neagra părului pecete... ?
Dacă Hafiz *la tălpi se pleacă,*
nu-l dojeni, căci nu-i de vină :
păginul dragostei, la idol [4],
pe păgîneşte i se-nchină.

Răsunetul

Cînd asculţi rostirea celor înţelepţi,
să nu spui că n-are bună chibzuială.
Nu poţi tu pricepe al rostirii tîlc,
duhule, aicea-i marea ta greşeală !
Capul meu nu-şi pleacă fruntea în pămînt
nici în lumea asta, nici în ceealaltă.
Apără-mă, Doamne, de acest viespar,
forfota de gînduri din cupola [5] -naltă !
Nu ştiu înlăuntru-mi cine-i necăjit,
cine n-are tihnă nici măcar o clipă.
Mut, eu nu mă jălui niciodată, dar
cel de dinlăuntru-mi tropotă şi ţipă !
N-am dormit de-atîtea oarbe-nchipuiri
cărora-n adîncu-mi le mai caut cheia.
Gem de mahmureala a o sută nopţi —
unde mi-i taverna... ? Poate, de aceia
dragilor din „Crama Magilor“ li-s drag,
fiindcă focul, viul, care nu se stinge,
arde-aici în vatra-mi [6] *fără de funinge.*
Iar aud în noapte, Doamne, sau visez,
şoapta-ţi dinlăuntru-mi, glasul tău de tunet :
„Golul de sub coşul pieptului, Hafiz,
încă îmi răspunde în prelung răsunet !“

Din istoria scrisului
POEZIA — într-o viziune persană — (cca. 1600)

„Crama magilor“

Nimenea din „Crama Magilor“, ca mine,
nimeni nu-ndrăgeşte mai mult zaiafetul !
Pentru băutură, -n două părţi, zăloage,
mi-am lăsat veşmîntul, mi-am lăsat caietul !
Inima-asta-adîncă, sinceră oglindă,
plină mi-i de-o bură : pulbere de tină,
dar cerşesc la Ceruri, cer tovărăşia
unui chip de înger, suflet de lumină !
M-am jurat ţinîndu-i mîinile în palme
idoliţei noastre care vinuri vinde,
vin să nu gust fără faţa ei ca focul —
rîsu-i la petreceri minţile ne-aprinde !
Dacă iar narcişii mi se lăudară
că au ochi asemeni dragei mele, lasă !
Cei ce văd cu ochii, limpezi-văzătorii,
n-or să calce-n urma orbilor spre casă.
Plîns-am multe rîuri şuvoind din gene
pe obraji, în poală, tot crezînd că-odată
creşte-va, statornic, lîngă mine, -n braţe,
chipreşul tău fraged de mlădie fată !
Adu-mi o corabie-cupă de vin plină,
fiindcă ochii dragei, cînd se pierd în zare,
de mîhnire-amară, ochii, pe la colţuri,
mi se schimbă-n două mări adînci de sare !
Mie, -nchinătorul Idoliţei mele,
nu-mi vorbi de nimeni, nu-mi rosti un nume,
doar de Ea şi Cupă n-am nici o sfială
să-ţi înşirui vorbe cîte nu-s pe lume !
Mi-a plăcut voroava spusă-n zori, la cramă,
de-un creştin c-o surlă şi o darabană :
„Dacă asta-i legea voastră musulmană,
legea-n care crede şi Hafiz, *vai, vouă,*
dacă după astăzi, vine o zi nouă !“

Pîrjolul

Mi-a ars tot pieptul inima aprinsă
de focul după dusa mea iubită.
Un foc a izbucnit în casa asta
şi-a ars, de flăcări, casa mistuită !
Tot trupul, din pricina despărţirii,
mi-a ars de viu şi sufletul meu ars e
de foc din Soare care arde-n chipul
şi ochii dragei cu priviri întoarse.
De-atît pîrjol din lacrămile mele
s-a mistuit şi inima-mi sărmană,
şi-azi-noapte, inima *din lumînare,*
de mila mea, a ars în neprihană,
ca fluturele-arzîndu-se-n dogoare !
Veşmintele curate mi-au fost duse
de apele din cramă, în şuvoaie,
şi-odaia minţii mele a fost arsă
de focul revărsat de prin butoaie !
Alină-mi chinu-n care ard, iubito,
şi vino, căci a ochilor lumină
s-a despuiat de albele-i veşminte
şi-a ars, în semn smerit că ţi se-nchină.
Povestea focului, Hafiz, *mai las-o*
şi trage-o duşcă ! N-am dormit o noapte
iar lumînarea-n braţe cu povestea-ţi
a ars, stingîndu-şi ultimile şoapte.

Paharnicul

Hai, paharnic, şi-mi aprinde cupa
cu văpaia băuturii ! Spune,
lăutare, că licoarea merge
după-ale gîtlejurilor strune !
Noi cetirăm în oglinda cupei
chipul dragei, d-aia bem într-una,
o, tu care n-ai habar ce-i vinul !
Nu s-o stinge Soarele, nici Luna
celui ce-n iubire îşi învie
inima şi, scris în Cartea Lumii,
numele îi va dura-n vecie !
Dulce-i cupa şi în ochii dragei,
de aceea cîrma şi corabia
ni le-am dat cîrmaciului Beţie,
să ne salte-n largurile-albastre.
Teamă mi-i că-n Ziua Judecăţii
va să piardă-a şeicilor prescură,
care nu-i de frupt, şi-o să cîştige
mult ţinuta-n posturi — băutură !
Seamănă, Hafiz, *din gene-o boabă*
şi-apoi fie ca-n adînc mişcată
pasărea [7] să vină mai aproape,
pradă-n ochiul laţului să-ţi cadă !

O, omule cucernic!

O, omule cucernic, zămislit
din lucruri fără de prihană,
pe cei ce sînt la minte pîrguiţi
nu-i ţine tot într-o dojană !
Păcatele lor scrise-n catastif
n-or fi pe seama ta trecute.
Ce-ţi pasă, dacă-s bun sau dacă-s rău ?
De tine grijă ai şi du-te !
Oricine-o secera ce-a semănat.
Oricine-n lumea luminată,
fie că-i treaz sau fie că e beat,
spre un Iubit deapururi cată !
E Casa Dragostei în orice loc,
fie moscheie, fie templu.
Nu-mi tulbura bunăvoinţa Lui
din Ziua-Întîi : vreau s-o contemplu.
Cum ştii, după a duhului perdea,
cine-i frumosul, cine-i slutul... ?
De după sfintele perdele, atunci,
nu numai eu am fost căzutul,
şi tatăl meu, Adam, scăpă din mîini
Grădina Verde şi eternă...
— Hafiz, dacă în ceasul morţii ai
o cupă-n mînă, din tavernă,
te-or duce blînde duhuri drept în Rai !

[1] Starostele dervişilor sufişti care căutau adevărul în afara preceptelor islamice (n.t.).
[2] Locul de întîlnire al dervişilor, de obicei ruinatele temple de foc ale lui Zoroastru (n.t.).
[3] **Kooşar**, havuzul cu „vin permis“ din paradisul Islamului (n.t.).
[4] Apelativ pentru o frumoasă frecvent în lirica persană (n.t.).
[5] Adică, fruntea, capul (n.t.).
[6] Adică, inima (n.t.).
[7] Adică, iubita (n.t.).

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII“

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

BALZAC LA SACHÉ • ARTĂ PERSANĂ • POEME DE GHIORGOS SEFERIS

Anul XIV
Nr. 42 (494)
Sîmbătă
16 octombrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

2500 de ani de la crearea statului iranian
DIN ARTA PERSANĂ
SCENĂ DE DIVAN (sec. XVI). *(In paginile revistei, alte reproduceri de artă persană).*

Socialul – condiție a valorii literaturii

Poate nici un alt moment al istoriei recente a românilor, nu a fost încărcat de atîtea căutări și semnificații, de atîtea clarificări și reînnoite elanuri, de atîtea frămîntări spirituale și de atîtea prefigurări ale izbînzilor ca acesta, moment pe care o cercetare viitoare va trebui să-l recunoască în deplinul lui înțeles lăuntric, ca pe un moment cu adevărat istoric. Chemarea pe care conducătorii țării și partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu au adresat-o întregului popor de a se trece cu toată hotărîrea la desăvîrșirea conștiinței socialiste, la construirea unui om nou privește întreaga societate dar privește în mare măsură și pe scriitori. Partidul ne cheamă la o literatură socială, la o literatură militantă, la o literatură — expresie a umanismului socialist — partidul ne cheamă să fim între oameni, să cercetăm viața lor, să înțelegem sensurile vieții lor și să scriem despre ele, făcîndu-ne din slujirea poporului o necesitate lăuntrică imposibil de ocolit. Spunea George Călinescu cîndva : „A fi de folos poporului". Acest fapt i se părea marelui scriitor și cărturar mai important decît toate chestiunile profesionale, mai important decît formulele trecătoare și într-adevăr, ce poate fi mai important decît slujirea patriei și a poporului, valori fundamentale ale existenței noastre, valori care dau semnificație și morală întregului curs al vieților noastre ? Nu există nici măcar un singur scriitor important în istoria umanității care să nu fi fost aservit condiției mai largi a unei categorii de oameni. Nu există operă durabilă care să nu cuprindă potențe sociale și datorii onorate față de semeni, referind despre ei și pentru ei. Istoria literaturii noastre a dovedit-o și anii din urmă nu fac decît să sublinieze asta : socialul este o condiție a valorii literaturii. Desigur, nu este singura condiție a valorii literaturii. Nu toți cei care se ocupă de problemele societății în operele lor devin scriitori valoroși, dar nici un scriitor valoros nu a putut ocoli problemele sociale. Aceasta a fost de altfel, demonstrația pe care secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut-o recent la ședința lărgită a organizației de partid a Capitalei, cînd a vorbit despre Mihai Eminescu, cel mai mare poet al românilor. Întorcînd capetele către Mihai Eminescu și către toți marii noștri scriitori către ceea ce tovarășul Ceaușescu numea : „viața poporului e infinită în diversitatea ei. Așa concepem să fie și arta", noi înțelegem apelul de o precizie unică pe care președintele țării noastre îl făcea spunînd : „societatea noastră are nevoie de muzică, de poezie, de pictură, de teatru" ca pe un apel pe care poporul român însuși l-a făcut către mesagerii săi spirituali. Desigur, operele realiste încărcate de grave semnificații sociale, operele fundamentale ale unui popor, nu se scriu ușor. Destinul lor poate fi uneori mai accidentat decît acela al lucrărilor efemere, roze, care refuză impactul cu lumea. Dar în fond, adevărata literatură își include destinul furtunos în chiar adjectivul „militant" cu care e însoțită de atîtea ori. Iar o literatură sănătoasă — cum este literatura română de astăzi — conține în ea principiul însuși al luptei pentru afirmarea valorilor sale. Chemarea ca literatura noastră să fie socială înseamnă în fapt ca literatura să fie ea însăși.

LUCEAFĂRUL

ÎN ACEST NUMĂR:

Memorii de Zaharia Stancu

Exegeză și cabalistică
de Ov. S. Crohmălniceanu

Note franceze de Constantin Țoiu

Istoria i-a făcut pe români să fie realiști și să acționeze

declară poetul italian Roberto Sanesi

Cînd un român spune că interlocutorul lui vorbește mai mult decît el, asta înseamnă că interlocutorul lui e un italian. Într-adevăr, formidabil de mult vorbesc italienii. Un film italian fără sonor ar pierde totul. Repeziciune și melodie, învăluire și sacadare, dulceață și iarăși repeziciune, interlocutor aflat sub teroare verbală și interlocutor vrăjit de muzica acestei frumoase limbi — iată un poet italian vorbind. Și ca să salvăm, ce se mai poate salva într-un asemenea dialog, l-am convocat pe Roberto Sanesi în plină limbă engleză, l-am dus acolo ca să fie mai stîngaci și ca să vorbească mai rar, și pe cît de simpatic ni s-a părut cînd vorbea italienește, pe atît de grav, de sumbru uneori, ni s-a părut cînd vorbea englezește.

— Deci, domnule Sanesi, să mergem în interiorul limbii engleze !

— Interiorul e bine zis. Să mergem !

— Faceți-vă, vă rog, autobiografia.

— Aoleu ! E complicat, credeți-mă (și-și împușcă verbal copilul „Federico, Federico" și copilul se conformează dorinței tatălui său și stă liniștit). Am 41 de ani, sînt poet sau mai degrabă ei zic că sînt poet, sînt cronicar plastic la **Il Dramma...**

— Chiar așa ?

— Credeți că am venit să mă laud în România ?

— Ca să vă spun cine sînteți, mărturisiți-mi titlul primei dumneavoastre cărți !

— „Echilibrul feroce". Acesta e titlul primei mele cărți.

— Știu că ați luat multe premii, știu că ați luat premiul Cino del Duca, știu că ați luat premiul Byron pentru traduceri, știu că ați colaborat la Piccolo Teatro di Milano, știu că sînteți directorul unei agenții de publicitate.

— Află, amice, că știi despre mine, mai multe decît mine. Și-mi face plăcere asta, cu atît mai mult, cu cît în cinci zile cît stau în România, numai eu singur n-aș fi în stare să vorbesc convingător despre mine. Cît despre premii, mi s-a părut că o spui cu un ton ușor ironic. E adevărat ?

— Da, am fost puțin ironic, pentru că mi se pare că sînt prea multe premii în Italia.

— Păi, în Italia, fără premii nici nu se poate trăi. Editorii nu te tipăresc, iar publicul nu te cumpără, dacă nu ești premiat. Un premiu în Italia e o condiție fără de care nu se poate.

— Vrei să spui în limba noastră, la un moment dat comună, sine qua non ?

— Latin incorijibil ! Uite, pe mine nu mă interesează așa de mult latinitatea, apartenența mea la latinitate, nu știu dacă mă înțelegi. Poate pentru că nu mi-o contestă nimeni, poate pentru că nu e nimeni interesat să mi-o conteste.

— Am impresia că și fuga dumitale în traducerile din limba engleză exprimă același simțămînt de indiferență la...

— Nu chiar așa. Știi de ce m-am apucat de traduceri din englezește ? Hai să-ți povestesc un episod foarte interesant. Eram copil, cum poți să-ți închipui ușor, în 1943. Într-o zi, am intrat într-o librărie și am cerut ceva cărți, de pe care să învăț germana.

— Cum ?

— Cu o telegramă.

— O țineți minte ?

— Stai să-mi amintesc. Da. Scria așa : **„Vino, te rog, la Londra să iei un ceai cu mine. T. S. Eliott".**

— Cum a fost ceaiul ?

— Cam amar. N-a avut zahăr de loc, totuși a fost foarte interesant. Știi dumneata, că atunci cînd eram eu băiat tînăr — aveam 16 ani, — Eliott a fost primul poet pe care l-am citit ? Am fost așa de impresionat, că pînă astăzi n-am terminat să caut echivalențe italienești ale versurilor lui.

— Vă consolașeți cu dominația germană ?

— Nici nu se punea problema, eram prea mic. Dar librarul mi-a spus : **„Vezi de treabă. Învață mai bine englezește !"** Era un librar, cum aveam să aflu mai tîrziu, foarte bun și un antinazist înveterat. Așa m-am apucat de limba engleză. Învățînd bine englezește, mi-am dat seama că muzicalitatea limbilor noastre e foarte periculoasă.

— Avem noroc că spaniola e și mai muzicală.

— Oricum, bogăția muzicală a italienei și a românei trebuie să ne pună în gardă să nu uităm restul, să nu uităm să comunicăm oamenilor mai mult decît muzica verbelor.

— Care sînt cele mai mari succese ale dvs. ca traducător ?

— T. S. Eliott și Eugen Jebeleanu.

— Să ne ocupăm puțin de traducerile dvs. din Eliott.

— Am tradus operele complete ale lui T. S. Eliott. Bineînțeles că am tradus și Dylan Thomas și Yeats. Am tradus multă poezie englezească și americană. Dar Eliott este marea mea pasiune. Trebuie să-ți spun că sînt traducătorul lui autorizat.

— De cine ?

— De el însuși. M-a chemat într-o zi la Londra.

— Ce ne puteți spune despre Eugen Jebeleanu?

— Am tradus o carte cu numele **„Poarta leilor"** a lui Eugen Jebeleanu. După părerea mea, Eugen Jebeleanu este unul dintre marii poeți europeni de astăzi. Întîlnirea cu poezia lui Jebeleanu m-a împins în poezia română.

— Cum vi se par românii, dacă ar fi să-i intuiți din poezia lui Eugen Jebeleanu ?

— Ca să fiu foarte drept, trebuie să vă spun că rădăcina caracterului românesc pare a fi meditativă și romantică. Dar că, în același timp, istoria i-a obligat pe români să fie realiști și să acționeze. Cum aș putea defini mai bine asta ? Uite ce-am găsit eu la temelia poeziei lui Eugen Jebeleanu : un fel de conștiință a istoriei și a destinului omului în istorie în permanent conflict, ori cel puțin în permanentă raportare, la condiția intimă a individului. E o permanentă încleștare între libertate și necesitate. Eugen Jebeleanu este poet de dragoste și poet social, în același timp. Și știi ce-i curios ? Că el nicodată nu este în poezia socială retoric. Cred că realizează asta pentru că nu scrie poezie socială altfel decît scrie poezie de dragoste. Știi poezia **Hannibal ?** E un exemplu de luptă discretă, dar înverșunată între ceea ce este înăuntru și ceea ce este afară din sufletul poetului. Cred că Eugen Jebeleanu a găsit balanța, ca să zic așa, ferocea balanță.

— Pentru cartea aceasta, tradusă de dvs., mi se pare că a și primit premiul Etna Taormina.

— După aceea, am avut șansa anul trecut, să întîlnesc un grup de poeți români în Macedonia. Mi-amintesc dintre ei pe Ștefan Augustin Doinaș. E de prisos să-ți mai vorbesc acum despre Dragoș Vrînceanu, care e prea amabil cu noi, ca să-mi mai îngădui acum cuvinte frumoase pe care le merită din plin.

— Ce orientare politică aveți dvs., domnule Sanesi ?

— Sînt un om de stînga, sînt un dialectician. Aș putea spune că sînt chiar un marxist.

— De ce ?

— Pentru că îmi place să discut, nu să accept. Și pentru că eu simt, că deși omul are două mîini, da, insist, are două mîini — una a creației și una a rațiunii, eu simt că din punct de vedere fizic aș arunca-o, dacă mi s-ar cere, pe stînga, dar simbolic aș arunca mîna dreaptă.

— Sînt bucuros să vă comunic că puteți să vă păstrați mîinile.

— Mulțumesc, domnule.

— Cum credeți că este poezia astăzi ? Ea trebuie să comită **sau să** celebreze **actul politic ?**

— Știu că dumneata susții că ea trebuie să comită actul politic. Este o formulă excelentă. Mi-o însușesc. Adevărata poezie este totdeauna politică sau socială, pentru că este un act de implicare, de opțiune. Notează totuși că opțiunea înseamnă libertate. Condiția de a opta este de a fi liber să o faci. Cînd poezia e considerată nefolositoare — și cînd de fapt nu e nefolositoare, — e totuși bine pentru poezie, pentru că nu e instrumentală.

— Cum vă simțiți în România ?

— Doamne, ce liniște, ce liniște... Eu n-am mai întîlnit așa ceva. Aici, dragă domnule, pentru prima oară după atîția ani de muncă, pot medita și pot gusta lumea și natura.

— Și ce gust au ?

— Puțin amărui, dar la urma urmei, plăcut.

Adrian PĂUNESCU

Strigarea numelui

Eu i-am arătat ei, o piatră verde
și am rugat-o să nu plece
Eu i-am arătat ei un cal cu șapte șei
și i-am spus : nu pleca !
I-am arătat o pară zemoasă și i-am spus :
Mănînc-o și nu pleca, nu pleca !
Pe fiul tatălui meu i l-am arătat ei.
I-am spus : uite ce tată frumos am !
Rămîi și nu pleca !
I-am arătat un trifoi cu patru capre;
o inimă cu două trupuri ;
o pasăre care zbura înlăuntrul oului,
și i-am spus : nu pleca tu de la mine!
Dar ea,
a plecat pentru că începuse să plece.
Am strigat după ea :
Spune-mi măcar cum te cheamă,
dacă pleci,
spune-mi măcar cum te cheamă !
Ea
și-a întors numai atîta chipul
cît să-i fie profil peste umăr,
și-a spus ceva din care am auzit
dacă am auzit...
mie singuratecului mi s-a părut
că mi-a zis :
A venit toamna, e timpul ca
îndrăgostiții
să știe numele iubitelor lor —
după cum frunzele cînd soarele le
bate
bănuesc că au umbră !...
Cred că umbră era cuvîntul pe care
l-am deslușit,
înainte de a pleca Umbra.
iubita mea,
iubita frunzelor...

Nichita STĂNESCU

CRITICA PROBLEMATICĂ *)

cronica literară

O culegere de *Cronici literare* constituie debutul editorial al lui C. Stănescu, critic cu o relativ îndelungată și în orice caz sobră activitate ; împrejurarea că majoritatea textelor sale au apărut în „Scînteia tineretului", autorul colaborînd intermitent în presa literară, face ca numele său să fi scăpat unor iubitori de literatură. Noi credem că Stănescu se numără printre criticii demni de stimă ai promoției sale, alături de Mircea Martin, Ungheanu și alții, opiniile sale — mai cu seamă cele despre proză și critică (în actualul volum nici nu sînt cuprinse cronici de poezie) — fiind din cele pe care scriitorii comentați se cuvine să le aștepte, de fiecare dată.

C. Stănescu este, structural, un critic atras de *problematica* operei. Mai puțin preocupat de valoarea stilistică a lucrărilor luate în studiu, el este în stare să pătrundă, cum puțini alții, în intimitatea scrierii, în modul de a gîndi al scriitorului ; direcții ale creației, aspecte morale, problematica personajelor, relațiile dintre operă și creator, creator și lume, iată teritoriile pe care Stănescu le străbate cu pas neezitant, clarificînd multe din obscuritățile întîlnite în cale.

Una dintre obsesiile criticului este raportul dintre scriitor și viață. El constată, generalizînd, o scădere a multor prozatori români : e vorba de o chestiune pe care mulți dintre ei o ignoră — *„ideologia conținută de orice mare creație, sistemul său unic de a reprezenta viața"*. Din cîte înțelegem noi, C. Stănescu constată la „prozatorul român" preocuparea exagerată de a trece existența în ficțiune, ajungînd pînă la a *„crede că existența, viața, nu mai e o problemă în sine, ci una de transpunere, de „transfigurare"*. De aici, epuizarea întregii energii creatoare într-un efort minor, acela de a „încifra", în diverse moduri, realul spre a deveni ficțiune (deci literatură), pe cînd vreme scopul ultim al creației este cu totul altul și anume de a revela *„sistemul său unic de a simboliza existența, caracterul particular al meditației despre lume"*. Ce face un autor lipsit de un sistem propriu, de utopia sa — reflectare a propriilor meditații asupra vieții ? El denunță doar niște personaje „luate cu nesocotință din realitate", în scrieri minor biografice. Mai clar, acest autor vine cu mîinile goale în acest dialog cu existența, el nu are să-i *dea* acesteia o ideologie proprie. În aceste disocieri C. Stănescu dezvoltă o mai veche sugestie călinesciană (pe care o citează) despre *realismul fundamental*, din a cărui perspectivă — revenim la autorul „Cronicii literare" citînd din nou : *„Utopia creatorului, „schema" sa va fi mult mai aproape de existență, de viață, decît viața însăși copiată cu fidelitate subalternă"*. Prozatorul exemplar în acest sens este pentru C. Stănescu autorul *Moromeților*, al *Insulei*, al *Risipitorilor*, al *Întîlnirii din pămînturi* (trebuie să spunem că în studierea operei acestuia, criticul are o contribuție dintre cele mai consistente ; meditația asupra scrierilor lui Marin Preda este unul dintre reperele importante în activitatea cronicarului de la „Scînteia tineretului", ei îi datorează, opinăm, cele mai bune și mai bogate pagini din cartea de acum). Marin Preda — repetă criticul — o conștiință artistică elevată, un exemplu de scriitor care se impune vieții, are puterea de a o scruta în orice ipostază a ei *„cu idei și obsesii proprii"*. El vede aceste obsesii, probindu-le, viața devine *„modul său de a se exprima. Scriitorul nu se lasă trăit de viață, și o transformă în istorie, și-o reprezintă, are deci conștiința ei"*.

Pentru că am vorbit despre „realismul fundamental", vom semnala și articolul dedicat realismului, din cea de a treia secțiune a cărții. E un foileton suculent în care ideile se înșiruie cu claritate, în strînsă consecuție de sensuri. Fără să spună lucruri absolut noi (lucru extrem de dificil într-un domeniu atît de dezbătut !), C. Stănescu limpezește cîteva neclarități, înlăturînd prejudecăți curente. *„Înainte de a fi doctrină literară, o metodă sau o școală, realismul este un simbol al tuturor posibilităților la care orice mare imaginație creatoare năzuiește"*, iată o premiză de discuție incitantă. Criticul se oprește cu interes la paradoxul realismului, care constă în limitarea (de o îndelungată durată) a infinitelor posibilități de creație și construcție ale literaturii realiste de către niște termeni ce le exprimau impropriu, restrictiv. *Reproducerea* vieții nu a fost niciodată scopul marilor scriitori, ci doar un mijloc. Scriitori de excepție nu au înțeles realismul *„ca pe un efect al reproducerii, ci ca pe un mijloc de a crea potrivit naturii organice a viziunii"*. Realismul este, în ultimă instanță, *„o atitudine generală, o mentalitate creatoare, capabilă să-și subordoneze prin asumare orice manieră în măsura în care aceasta nu atentează la libertatea interioară a scriitorului, la autoritatea pe care viziunea sa o pretinde. Putem socoti realismul o atitudine fundamental deschisă în raport cu orice altă doctrină, cu multele doctrine avangardiste în special, acestea hotărît rigide, închise, restrictive"*.

C. Stănescu are pasiunea discuției de idei, de la analiza cutărei scrieri, el se ridică la generalizări cu scop de îndrumare pentru ceilalți autori (de unde înclinația spre exprimarea sentențioasă). Deliciul său, vizibil în abordarea romanelor, a volumelor de nuvele și povestiri, este *„analiza personajului"*. Care e justificarea problematică a fiecărui erou, ce raporturi s-au stabilit între el și celelalte personaje, cu societatea (cu adevărat remarcabilă este cronica la *Moromeții*, volumul al doilea, în care protagonistul este văzut ca un *creator ;* față de evoluția sa „creatoare" din întîiul tom, cel secund *„este tocmai romanul copleșirii eroului de lumea creată, de viața reală a acestei lumi create"*). Adesea, această pasiune analitică duce la simplă *cazuistică*. E iritant să nu fi citit, bunăoară, o carte despre care se exprimă C. Stănescu, totul ți se pare obscur. Acest critic (cu puține excepții, precum cea a *Intrusului*) pleacă parcă de la premiza că scrierea abordată ne este bine cunoscută tuturor și tot ce se mai poate face este s-o lumineze din unghiuri noi. Sînt rare cazurile cînd, neavînd parcurs un roman oarecare, poți afla din cronica lui Stănescu dacă merită sau nu să-l citești. Este, aceasta, o obiecție de mică (?) importanță pe care i-o aducem, mai ales că neobișnuita decizie a tonului ce-l caracterizează, dă frecvent iluzia unor „diagnostice" clare. De altfel, cele mai bune comentarii ale sale sînt cele în care scrutează creația unor autori importanți, general acceptați (Sadoveanu, Slavici, Camil Petrescu, M. Preda), ceea ce ar indica — se pare — disponibilități pentru pagina de istorie literară. Pentru critica de „întîmpinare" el pare mai puțin dotat.

Am remarcat și reluăm slaba apetență a lui C. Stănescu pentru discutarea operelor și scriitorilor în planul „măiestriei", citindu-l, ai uneori senzația că se discută nu creații artistice ci „cazuri" procesuale. În ceea ce privește propria sa redactare, stilul său, acest critic dă impresia de soliditate și cumpătare. Fraza lui nu e prolixă, deși puțin greoaie, se urmărește dacă nu cu desfătare, în orice caz cu utilitate. Lipsit de strălucire, stilul său respiră fermitate, sobrietate, pasiune a ideilor.

Ilie CONSTANTIN

*) C. Stănescu : *Cronici literare*, editura Cartea Românească.

DAN DEȘLIU

În bătălia pierdută

Versuri 1942—1969. Editura „Eminescu".

NICOLAE DRAGOȘ

Coloană de-a lungul

Versuri. Editura „Eminescu".

semnificații

Spirit comemorativ

Am asistat nu de mult la amploarea pe care a luat-o la noi comemorarea lui Alecsandri, apoi a lui Bacovia la Bacău și, mai recent, a **Învățăturilor** lui Neagoe Basarab la Pitești. Dacă mai adăugăm și figurile mari din alte literaturi, înscrise și ele a fi comemorate pretutindeni în cadrul U.N.E.S.C.O., surprindem că faptul contribuie la desenarea unui profil bine precizat al zilelor noastre.

Prin ce se distinge, însă cu note categorice, spiritul comemorativ de astăzi față de cel din trecut ? Aș crede că există aci o diferențiere esențială atît sub aspect calitativ cît și cantitativ.

Sub primul aspect, ne solicită o sporire nemăsurată a comemorărilor. Luat în medie, nu mai este vorba de un fenomen anual — poate chiar bi sau trienal — ci de unul lunar, la răstimpuri aproape hebdomadar. Dar nu prin ea însăși ne interesează această constatare statistică, ci prin semnificația ei. Îmi pare că se înrădăcinează tot mai adînc un spirit de recunoaștere și de justiție, cu tendința progresivă a extinderii de la **unele** la **toate** valorile trecutului. Aș spune că spiritul de democratizare al epocii noastre își introduce puternicele ecouri și în incinta Panteonului național și universal. Cei ce au adus o contribuție efectivă la luminarea omului nu mai sînt împărțiți între privilegiați și desconsiderați. Un spirit, prin extensiune, democratic și echitabil tinde să desființeze categoria valorilor nedreptățite din trecut. Ne dezvoltăm conștiința sub dominanta ideii de **toți**, de astă dată nu numai în aplicarea ei la subiectul cunoscător, ci și la obiectul cunoscut. Se știe că **toți** oamenii se cer inițiați la cultură, printre altele la mințile care au sporit patrimoniul spiritual al umanității. Dar totodată, ei se mai cer inițiați și la **toate** aceste valori. Astfel, atîtea figuri mari ale trecutului, figuri uitate sau chiar ignorate, își revendică drepturile legitime în conștiința contemporană.

Dar nu mai puțin important ni se pare și celălalt caracter distinctiv al spiritului comemorativ de astăzi, acela care privește ordinea calitativă a fenomenului. Mai înainte, comemorările se reduceau la un act de pietate, desigur lăudabil, însă numai la atît. Sîntem departe de a deprecia înălțarea gîndului la amintirea celor mari, care ne-au precedat. Dar parcă era totuși prea puțin. Decalajul apărea excesiv între trudă și jertfele de o viață întreagă ale oamenilor celebrați, și simpla amintire a acelora care-i celebrau și care nu depuneau decît minimul efort al cîtorva rotunde fraze retorice. Este evident că aceasta nu înseamnă o efectivă achitare a datoriei din partea urmașilor. Mai înainte, însă, cel mai adesea ei se mulțumeau cu atît.

Astăzi, faptul comemorării asociază la manifestarea **pietății** și pe aceea a **creației.** Un eveniment cu simplu caracter ocazional se transformă, astfel, într-unul cu consecințe durabile și fecunde. Deși orientarea noastră se dovedește temeinică în noua accepție calitativă a comemorării, evident, mai sînt multe de făcut.

Către asemenea obiective ne îndreptăm și noi acum, cînd spiritul comemorativ s-a deplasat definitiv de pe planul formei provizorii pe acela al conținutului substanțial.

Edgar PAPU

avantpremieră editorială

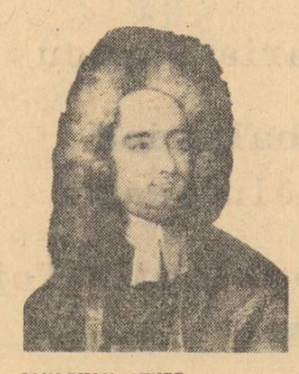

IONATHAN SWIFT

Povestea unui poloboc

Satire și pamflete. Traducere, note și studiu introductiv de Andrei Brezianu. Editura „Univers".

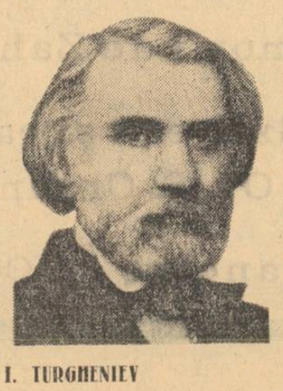

I. TURGHENIEV

Prima iubire. Fum

Colecția „Romanul de dragoste". Editura „Eminescu".

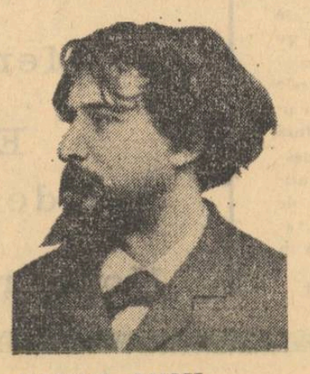

ALPHONSE DAUDET

Fromont și Risler

Roman. Editura „Albatros"

compendiu

V. MARIN CUCU

Elevul Marcu

De la memorialistica propriu-zisă (Negruzzi, Galaction) și pînă la romanul foileton (Minulescu), cărțile care evocă școala constituie o tradiție în literatura română. Subordonat unor viziuni mai ample, motivul apare și la Creangă, Slavici, Caragiale, Eminescu, Delavrancea, Bacovia sau Sadoveanu. Ignorînd cu totul această tradiție, V. Marin Cucu publică la ed. Eminescu *un roman rudimentar, în care interesul sentimental al faptelor este confundat cu valoarea estetică. Cu o mare conștiinciozitate, el descrie îmbrăcămintea educatorilor și a elevilor, rechizitele școlare, starea vremii, prețul de cost al diferitelor mărfuri etc. Educatorilor, cel puțin, li se alcătuiesc fișe profesionale : „își făcea datoria conștiincios, dar fără zel", „intirzia de la școală", „Pedant și exigent pînă la absurd, orele sale treceau foarte greu". Despre cel mai iubit profesor, domnul Bănuță, se afirmă cu admirație că afișase deasupra mesei sale de lucru un* Decalog *al înțelepciunii: „Nici o zi fără studiu; culcă-te devreme și scoală-te dimineața ; ridică-te de la masă înainte de a simți că te saturi..." Elevul Marcu, cel care povestește romanul la persoana intîi, nu uită nimic, iar atunci cînd simte că se petrece ceva fără știrea lui, deschide pe ascuns sertare, privește pe gaura cheii sau scrutează ferestrele, de la etaj. Prin el, autorul se dovedește un achizitiv care nu poate ordona imensul material adunat.*

IOSIF LUPULESCU

În umbra stăpînului

Autorul acestui roman dă impresia că inițial a vrut doar să viziteze o uzină pentru a se documenta și pentru a scrie o carte, că ulterior, dintr-o curiozitate din ce în ce mai mare, s-a angajat la uzina respectivă, pentru ca pînă la urmă să uite cu totul care era scopul expedierii și să se contopească cu viața personajelor sale. Pe el nu-l mai interesează prejudecățile estetice și scrie doar pentru a dezbate o problemă care este a sa și a oricărei civilizații : integrarea socială a tinerilor.

Grupul din care face parte povestitorul este format din patru adolescenți „mediocri" în sensul pe care îl dădea T. Mann acestui termen. Dorința de afirmare îi solidarizează și îi obligă să se maturizeze. Ca în orice grup social, unul dintre indivizi devine lider, dar, de data aceasta, fără asentimentul grupului. El este un impostor și de aceea va constitui în roman simbolul forței represive care stimulează emanciparea. Liderul impostor poate fi văzut de altfel și ca o inerție proprie fiecăruia dintre membrii grupului.

I. Lupulescu a reușit să exprime dramatismul și frumusețea acestei prietenii bărbătești. Ajunși la vîrsta căsătoriei, tinerii care aitădată se simțeau puternici doar împreună, se despart într-o atmosferă nostalgică. Despărțirea lor coincide cu despărțirea de „stăpîn". Reiese tot mai clar că „stăpînul" n-a fost decît un personaj necesar, inventat poate chiar de grup pentru a da un sens evoluției.

Romanul În umbra stăpînului *(ed. Eminescu) nu este scris cu scopul unor performanțe formale. Dar pasiunea pentru adevăr ordonează faptele după o logică proprie, astfel că romanul are și o construcție interesantă. Secvențele vieții în uzină se alternează tumultuos cu cele ale vieții militare, reproducînd ritmul rememorării febrile.*

AL. RAICU

Necunoscutele scrisori de dragoste ale preadevotatului slujitor Alexandru

Titlul volumului publicat recent la ed. Eminescu *edifică asupra poeziei pe care o cultivă Al. Raicu. Trebuie însă făcută observația că, în versuri, impresia de galanterie medievală este realizată mai mult prin plastică, decît prin retorică. În loc să improvizeze serenade în umbra balconului, poetul preferă să deseneze peisaje delicate și să le arate iubitei. Starea generală este de diafanitate și dragoste : „Adesea cerul îmi deschid la păsări / să vină-n stoluri albe de departe, / și toate să le rînduiască-n dimineața / posomorită ca o veche carte". — Aventuri repetate. Totuși, din aceleași linii delicate se pot compune și tablouri mai stranii : „Văzui acoperișuri cu bufnițe-mprejur, / din geamuri obosite clipeau ochi verzi și poate / balcoanele litanii, cîntau din cerul sur, / forjate ca de lacrimi, cu ramurile toate". — Trotuare vechi.*

Pe fundalul privelиștilor interioare, silueta iubitei apare obsesiv : „Nu ești atît de mișcătoare, Cerul / ca luminarea dreaptă te cuprinde". — Pădurea-n stele. Poetul vită tot mai mult că iubește, preocupat de obținerea unei imagini exacte : „O draperie încă te-ascunde-n forme reci / oricît de vie-ți umblă sandaua pe cleștar". — Oricît de vie. Cu timpul, toată dragostea a devenit un simplu pretext pentru satisfacerea gustului plastic. După ce a apărut în întregime în cadrul peisajului, iubita este la rîndul ei obligată să deseneze, realizînd imaginea tabloului în tablou : „Te doare ruga ? Treci de pe gherghef / păunii-atinși cu dreapta mingîere, / atît de străvezii în relief / și galbeni cum sînt fagurii de miere". — Relicvă răsturnată. Aceste exemple de intermediere a naturii prin plastică (alături de titluri ca Natură vie, Paletă fragilă, Desen nou, Fragment sculptural, În roșu de coral etc.) *dovedesc că prospețimea sănătoasă pe care a descoperit-o critica la Al. Raicu este inexistentă. Poeziile sale sînt cel mai adesea convenționale și valoarea lor, atît cît este, stă în rafinament.*

Alex. ȘTEFĂNESCU

posta redacției

I. N. L. „Înflorise trandafirii cînd m-a părăsit" susții matale, plin de foc, dar află de la mine că nici nu-mbobocise, află că iubeai pe loc neudat de ploi, și mai află că fata te-a părăsit fiindcă-i murmurai în ureche versuri de talia astora : „Urmele noastre nu se va șterge / Vă dăinui în memoria prezentului(...) / Atunci cînd noi nu vom mai fi / Faptele va vorbi". La asemenea versuri nici nu meritai alte drepturi de autor.

INGERUL. Non fa niente, copile. Jigniri am înghițit destule și voi mai înghiți. Prost rămîne faptul că ești ceea ce susții : „sînt între două raze / trestia lipsită de har / departe — curgerea cerului / îmi adoarme murmur. / Departe".

VIOREL SIMIONESCU. Verb căutat. Cu felinarul și cu lampa de buzunar. Cînd nu vrei să fii cu tot dinadinsul deștept, găsești cuvîntul frumos : „Ți-am păscut cu mînjii ruga / Nechezatul orelor m-alungă / Iar în oase / Un copil îmi toarnă zodii"...

FLORINA JIANU. Sînt convins că vei publica. Dar trebuie să ai răbdare. Pentru început, voi cita „Ruga pentru mine" : „Focuri de păsări cîntate de drum / Belșug de lumină albastră / Aprinsă în ochii rotunzi și-n / ceruri rotunde de creastă (?!) / Păsări îngrămădite anapoda-n urme Urmele străinilor turme / Săltate păsări de păsări pe cer / Rugi de lumină albastră / Păsări aprinse pentru sufletul meu / Păsări aprinse mereu".

ALEXANDRU SFÎRLEA. Nu știu dacă te vor învinge speranțele. Ești încă o baladă nepopulată de năluci. În cîntecele dumitale foșnesc însă niște fire de grîu. Se vor stinge dacă nu vrei să înveți.

ADRIANA LIȘMAN. Mulțumiri. Mi-ai trezit dorul pentru ulițele Iașului.

G. ORIORI (om din Brăiliță, din cetatea mistocarilor). Nu știu dacă ai talent, deocamdată văd doar că ai un drac sub limbă. „Aiiiai, ai, ai, ia, ia,iaiai / De la Bălțățești, Sarai / La Boascic, tot dairea / Ai, ia, ia, iaiai / Cîntec trist, de piază rea, / Junghi de aur, tot îmi dai. / Pe sub maluri, Dunărea". Dar **Cîntecul verii** e mai cu poalele-n brîu decît toate celelalte : „Vară tristă ca un agent secret / Cunoscut de toată lumea... / Verii i-a sosit sfîrșitul / Vine echinocțiul cu cuțitul".

VASILE BOTA. Gură de aur. Schița a ajuns la cimitirul Sfîntul coș.

THEODOR AMAN. Ca să te publicăm, așa cum am mai făcut-o, trebuie în primul rînd să ne trimiți povestirile. Nu mai ai la noi nici o bucată.

DAN ARTEMIU. Cred că umbli prin viață cu cofa-n cap, altfel n-ai scrie versuri ca astea : „Sădiți-mi la mormînt flori și umbre de nuc / ...Amestecat cu ce nu voi mai ști / Cu auz de mort / Să deslușesc cuvîntul „Te iubesc" / În alinierea crucilor / Aliniată liniștea, s-asculte versurile / Amatorilor poeți / ...Ancoră, somnul periodic **s-au** veșnic".

În nici-un fel. Adrian Alexandrescu, Stan Damian, Ion Manea, Constantin Coatu, A. Tripa-Arad, Vasile Ierunca, Sorina Elguz, Paul Ardeleanu, Geo Mureșan, Ion Păun, F. L., Viorel Dianu, Loreley, Dan Ionand, Ionel Stan, F. F., Stelian Georgescu, Mihai Voiculescu, A. Marcus.

Fănuș NEAGU

LETIȚIA PAPU

SUCCES

Roman. Editura „Eminescu".

PETRE PAULESCU

Arhitectura ploilor

Casete lirice. Editura „Albatros".

proverbe

Ulciorul și ulcica

Într-o zi, era miercuri, Parimie se gîndi să-și cheme fiii în vizită, la masă. Temătoare de alergătură și osteneli, Parimia se împotrivi atît cît putea ea să se împotrivească.

— De ce, doar buricul finului i se vede o singură dată. Lasă să se apropie ziua de adus ploconu'.

— Nu, hotărî Parimie, consideră-i ca și invitați.

— Te pomeni că dacă nu ți-o fi de finul Zamfir, ți-o fi de fina Domnica, aruncă Parimia și se mîră și sperie și ea nu de ce spusese, — de ce-i fusese să audă că spusese. Doar că nu se cruci și nu puse palma la gură.

Parimie lăsă un timp puțin ca să-l cutreiere cum trebuie supărarea, să i se urce în obraji și să se taie în muchii de cuvinte care să taie și ele.

— Ascultă aici, Parimio, porni el încet după ce trecu răgazul. — ți-am explicat eu ție odată pe scurt, dar credeam destul de pe îndelete și pe înțeles că eu am săvîrșit totul dinspre partea mea și a voastră. Femeiască, cu verighetă și mai ales după verighetă. Pe tine cînd te-am luat naș' Lazăr m-a și întrebat dacă aveai ulcica goală, i-am răspuns cu fruntea sus că da. Și nu fiindcă n-aveai lenjerie pe sub fotă sau fustă, ce-i fi purtat atunci, da și zestre îmi adusesei iepurii de peste deal.

Se mai odihni nițel și urmă ceva săltat:

— Și pe urmă, bărbatul e bărbat, are căciulă. Îi mai cade căciula în țărînă, o scutură și o pune la loc, nu se cunoaște. Femeia n-are căciulă, are basma și odată căzută, e căzută, în țărînă sau după tufă.

Părîndu-i-se că vorbise destul și că Parimia se cam pipernicise și zgribulise de atîtea găleți de înțelepciune rece aruncate peste ea, domnul Parimie tăie mai cald încremenirea odăii și a temeii.

— Și i-am chemat și într-o zi de vineri, pe fini, zi de post, iese mai ieftin: niște fasole cu murături și un ulcior cu apă de izvor.

— Da, dar ulciorul nostru nu mai merge la apă.

— Ulciorul nostru?

— Ulciorul nostru.

— Nu mai merge?

— Nu mai merge!

Domnul Parimie își privi Parimia cu bănuială dublă:

— Nu cumva ai luat de-a dreptul îndreptarea mea de atunci, nu mai știu cînd, ca pentru fiecare prostie făcută sau spusă să pui cîte o boabă de fasole într-un vas?

— Nu, minti Parimia — și avea să se mire multă vreme de curajul și istețimea minciunii ei — (spărsese de mult ulciorul) — am pus cîte o boabă pentru fiecare vorbă bună de ținut minte de la tine.

— O să găsim noi o altă ieșire, își bătu aprobator Parimie nevasta pe spinare.

Și rosturile casei și ale vorbelor fiind așezate în rafturile lor și pînă sub seară mai găsindu-se vreme, dădură din foarfece către fini.

Că dacă le dai, le fată iapa, le ceri, le moare mînzul; că umblă gătiți ca linși de viței. Pînă cînd, îmbărbătată, Parimia spuse:

— Și sînt proști de te umplu de purici.

Parimie rămase pe gînduri și ea se sperie că, poate își întinsese vorba mai mult decît plapuma.

— Da, spuse el, ar fi o piedică puricii ăștia. O să dai cu petrosin, D.D.T.-ul e vătămător.

Și Parimia, temătoare de osteneală, se porni să frece aprig cu petrosin lucrurile și podelele.

Nicolae VELEA

Exegeză și cabalistică

Criticii sînt citiți nu numai pentru a le afla opiniile despre autorii pe care-i comentează. În cazul clasicilor, bunăoară, faimoasa „judecată de valoare" ajunge să capete o importanță foarte redusă ; la drept vorbind, de ce am ține neapărat să știm cum îl apreciază X sau Y pe Shakespeare ? Trebuie să-l cheme Sainte-Beuve ori George Călinescu pentru ca așa ceva să ne intereseze. Dar și în cazul autorilor contemporani, sentințele : prost, slab, acceptabil, bun, excelent, chiar dacă ar fi bazate pe un gust recunoscut, tot ar justifica prea puțin lectura cărților de critică. Nu e departe timpul cînd computerele se vor însărcina cu o asemenea treabă și o vor îndeplini perfect, fără pălăvrăgeli inutile.

Criticilor, cititorii le cer, de fapt, să-i ajute a înțelege mai bine și mai profund operele literare. Astfel, au convingerea îndreptățită că vor ajunge singuri să facă judecăți de valoare exacte. Dar ce înseamnă a **înțelege** o operă literară ? A lua act efectiv de lucrurile pe care ea reușește să le comunice — ne spune bunul simț. Și nu se desprind acestea din simpla lectură ? Da, însă o observație se cuvine subliniată aici. Marile opere literare conțin o multitudine inepuizabilă de sensuri ; de aceea și sînt nemuritoare ; în ele, fiecare epocă descoperă noi tilcuri ; cărțile cu adevărat substanțiale spun, sub o formă foarte concentrată, enorm de multe lucruri, cuprind, sintetizată, o uriașă experiență umană ; datorită acestei însușiri se recitesc cu plăcere și folos de nenumărate ori. Criticul talentat este omul care ne servește drept ghid în astfel de repetate lecturi revelatoare. El se pricepe să scoată la iveală sensuri adînci și cîteodată ascunse ale operelor literare, aspecte din structura lor, neremarcabile imediat. E ceea ce înseamnă a adînci înțelegerea operei printr-o interpretare pertinentă și inedită. Sigur că un asemenea act cere inventivitate, putere asociativă, sensibilitate și spirit speculativ. Scriind, autorul mizează pe cititorul ideal, capabil să perceapă tot ceea ce cuprinde opera. Dar criticul nu e chemat să găsească sensuri inexistente în ea. Pe observații izolate și neconcludente, unii se grăbesc adesea să clădească edificii exegetice, absolut imaginare. Că textul respectiv ca și altele numeroase ale aceluiași autor le contrazic flagrant afirmațiile, nu-i face să-și domolească zelul „constructiv". E tipul de „interpretare", grație căreia „Oul dogmatic" al lui Ion Barbu devine un poem strict laic, fără nici o implicație mistico-religioasă. O altă exegeză „nouă" ne invită să citim romanul „Craii de Curtea Veche" ca pe o operă esoterică. De ce nu, cîtă vreme Mateiu Caragiale avea asemenea preocupări ? O vastă construcție, așadar la naștere, bazată pe observația că numele a trei personaje din carte încep cu litera P (Pașadia, Pantazi, Pirgu), de unde diverse considerații cabalistico-astrologice, referitoare la simbolul **trinității**, pornesc să se articuleze curajos și savant. Un singur fapt omite interpretul : că și multe alte personaje ale romanului au nume a căror inițială e aceeași literă P (Poponel, Pena Corcodușe, Papura Jilavă, Păuna, Proțăpeasca, Pulcheria). Cum rămîne atunci cu **trinitatea ?** Cifra cabalistică la care ne conduce socoteala e **nouă** și nu **trei**. Pilonii construcției stau în aer și la primul foșnet al paginilor cărții se năruie brusc. Ca să fie acceptabilă și să sporească realmente înțelegerea unei opere literare, o interpretare trebuie să acopere tot textul de care se ocupă, sau măcar cea mai mare parte a lui. Astfel, e o improvizație gratuită, pretext de vorbărie goală.

Se invocă mereu mai frecvent în ultima vreme dreptul la „creația critică". Dar tocmai prin exegeza inteligentă, riguroasă și deschizătoare a unor perspective noi asupra operelor majore, această facultate are prilejul să se exercite din plin în domeniul ei specific. Cînd folosește cărțile pentru a bate cîmpii, revendică practic o existență bastardă, transformîndu-se într-o specie dubioasă de „paraliteratură". Viciul ei e un imens și secret orgoliu. Criticul își închipuie că dînsul scrie de fapt cărțile. Acestea sînt o grămadă informă de semne și numai geniul lui le dăruiește sens. Dreptul de a le interpreta cum i se năzare e nelimitat ; extrage cîteva rînduri izolate din Pârvan și arată că ilustrul istoric și arheolog a fost și un exponent al „stîngii" în planul gîndirii filozofice. Lovinescu era orb cînd i-a ironizat delirul irațional. Exegentul „creator" se oprește o clipă în zbor asupra lui Ibrăileanu și ne comunică, subit iluminat, că „spiritul critic" prefigurează „Spațiul mioritic". Modul complet opus de abordare a problemei specificului național în cele două lucrări nu-l intimidează. „Construcția" are întîietate. Cît de pedeștri am fost atîta vreme, nevăzînd așa ceva !

Astfel de lucruri le-am citit scrise negru pe alb. Cu ajutorul criticii „creatoare" se fabrică și nu puține glorii poetice efemere. Dintr-un amalgam informe de metafore „bogomilice", cum bine le-a caracterizat Eugen Simion, demonul subtilității exegetice a scos atîtea mari opere „vizionare" că ni se taie respirația adunînd numărul lor. În sprijinul criticii „creatoare" e citat George Călinescu. Să-l lăsăm să vorbească, atunci. Comentarii de tipul interpretărilor amintite — spune el — tind să ne facă a crede că „poezia este o criptografie densă, în sensul căreia trebuie să fii inițiat prin rituri mai grele ca cele mithriace. Zice Eminescu **Mai am un singur dor** ? Problema este... ce vrea să zică **dor**, fiind hotărît că **dor** înseamnă altceva decît **dor**.

Luceafărul este obiectul celor mai adînci expertize. Luceafărul e Satana, Neptun, Arhanghelul Mihail, Neantul și alte lucruri, numai ce spune Eminescu că este nu poate fi". Și articolul din „Adevărul literar și artistic" (1933) continuă astfel, arătînd unde poate duce „entuziasmul cabalistic" aplicat la poezie. Nu mai e de adăogat nimic. Criticul se răsucește probabil în groapă, aflînd cum îi interpretează ideile pretinșii săi urmași.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

faptele și vorbele

Din arta persană :
Sus : COVOR KORASAN (sec. XIX)
Stînga : PLACĂ (sec. XVIII)

callimachos

Cerneala magică

Plasați de destin la aceeași literă de catalog, Paraschivescu Miron Radu și Perpessicius Panaitescu Dumitru s-au stins în acest 1971 în care ar fi împlinit primul 60, al doilea 90 de ani, lăsîndu-ne să-i plîngem cu cerneluri cu „mîini valide insuficiente" spre a-i rechema dintre umbre.

Cu ei au murit cărți de poezie. Reviste posibile. Idei generoase. În raftul librăriei, oricît ar suna de barbar, vor veni să ocupe spațiul cuvenit lor cărțile celor vii. Dar ei ar fi împlinit opere de un tipar mai specios pe care nimeni altcineva nu le va realiza. Cine ar putea concepe — altul decît Miron — acea teribilă „Antologie a păgubosilor" poeziei românești ?

Cine ar putea reface drumul parcurs de către Perpessicius spre Ediția integrală a operei eminesciene ? Nimeni. Grandioasa lucrare poate fi continuată dar să ni se îngăduie să credem că oricît de înzestrat ar fi cel ce se va încumeta s-o continue, sorții de izbîndă sînt mai mici. El va avea de luptat (pe lîngă tiranicele dificultăți care îl vor fi împins deseori în deznădejde pe Perpessicius însuși) cu propria sa memorie. Fiindcă, pentru a o lua într-adevăr de la capăt el va trebui să uite tot ceea ce Perpessicius a exhumat din lăzile cu odoare ale scrisei eminesciene O viață de om întinsă pe nouă decenii nu a fost de-ajuns pentru a parcurge, a descifra și de a fixa în montură definitivă tot ce ne-a rămas de la Eminescu. Iar condițiile pe care un probabil Mefistofel le-ar cere unui asemenea om al cărții ar fi copleșitoare : să treci pe planul secund propria ta carieră literară, să-ți refulezi „doruri și amoruri" și, abia întors din tranșeele unui război, să începi o operă mult mai apropiată de truda scafandrului decît de a omului din bibliotecă, strălucitor, să ținteșți totdeauna anonimatul, să devii ambasadorul, prin timp, a spiritului celui mai desăvîrșit, să treci prin vîrful chinuitelor tale penițe toate paginile eminesciene, să le organizezi cioburile disparate, să încerci să fii gospodarul casei geniului...

Iată de ce îndrăznesc să întreb : ediția Eminescu a murit ? *E un spectacol rar al culturii noastre — și poate nu numai al ei — trecerea în neant a unei ediții. Mîna desăvîrșitului Perpessicius, „ce la scris mereu. ședea", a „încetat" să redescopere pentru ochii noștri caligrafiile eminesciene ce-mi păreau adesea hărți stelare ori cabalistice semne grave de trecerea printre file a luminii de lună... Mîna poetului ! Perpessicius, cel mutilat în război e singurul scriitor despre mîna căruia putem vorbi ca despre un „obiect" singular, atașat laboratorului său de lucru. Scria cu mîna stîngă, mîna cu care noi, oamenii întregi (adică trăind infirmitatea de a nu fi Perpessicius) nu izbutim decît să împlinim biete munci casnice ca de pildă aprinsul lămpii electrice ori închisul ușii...*

Așa cum a fost concepută, ediția Eminescu urma să realizeze cea mai exactă și mai sensibilă insinuare în sufletul unui geniu. Punctul de vedere pe care s-a situat — simbolic — a fost cel al cernelii magice cu care Eminescu înnegrit-a noian de pagini cu... gîndiri și cu imagini.

Pentru a-și realiza visul, Perpessicius a întors „arcul" calendarului așa cum facem noi cu burtoasele ceasornice deșteptătoare și a putut trăi aerul clipei *eminesciene, încins de febre ori grații irepetabile. A reconstituit, cu scheme de descifrare fantaste deși riguroase, sisteme de creație care ne îngăduie să parcurgem mii de traiectorii insolite în luxurianta pădure a variantelor. Întru-n Pom ei al literaturii române, Perpessicius a opus lavei și devălmășiei un spirit constructiv lucid și tandru și frescele" aproape că ni s-au dezvăluit în totalitate.*

Aproape...

Ce frize, ce capiteluri, vor muri în magma împietrită a manuscriptelor fiindcă nu mai sînt blînzii săi ochi care să le descopere ?

Atenție, deci ! Să nu-l lăsăm pe nu mai știu care băiețaș cultural *avid de glorie nemuncită să intre cu „vinjoseniile" incompetenței sale în sacra taină cu flacoane transparente, petale necalcinate și clepsidre... Să-l așteptăm pe cel mai bun dintre bunii continuatori ai lui Perpessicius.*

Va veni ?

Gheorghe TOMOZEI

Puls

Nu, nu mă pot feri de pericole
Ele sînt peste tot în alb și în vină
Mă așteaptă oriunde
N-am cum să mă feresc de ele
S-ar putea să poarte chipul tău
Nu voi putea evita nimic
E posibil ca totul să treacă fără urme
E posibil să fiu doborît de un zbor de înger
E posibil să mă încarc cu pericolul tot
Din pură întîmplare
Dar tu
Să rămîi aici ca un braț ca un umăr
Ca fruntea cu care-am plecat
În tot ce sînt să rămîi statornic
Ca însumi fără depărtare.

Coman ȘOVA

Ca o zăpadă

Busuioc pe colțul mesei tale
mirosind a toamnă și a brad ;
tu, ca o zăpadă ești făptura
care va pleca în nordul florii
unde cerul e-mpăiat cu miere
picurînd albine moi, de jad...

Dac-ai să te-ntorci ținutul florii
se va umple de o toamnă sură
ca un crin umplut cu lacrimi albe.
Te voi întreba unde ți-e trupul,
pleoapa ta, ca o zăpadă pură...

Radu Anton ROMAN

considerații

Fragmentarium

Apologia poeziei. Acum cîteva zile, într-o clipă de fericire (sau poate numai de exaltare) le-am recitat celor printre care mă aflam, și care-mi sînt prieteni, următoarele versuri din Rimbaud : „Elle est retrouvée. / Quoi ? — L'Éternité. / C'est la mer allée / Avec le soleil". Cineva spunea că a regăsit ceva, dar versurile n-aveau nici o legătură cu ceea ce fusese regăsit. Sau, poate aveau ? O dată rostite, m-a mirat că le mai știam : aș fi putut să jur că le uitasem...

A fi fericit. A fi. Cred din ce în ce mai mult că fericirea e modul de manifestare a ceea ce aș numi „instinctul eternității". Tocmai de aceea încape într-o clipă. Clipele de fericire nu sînt nici trecătoare, nici netrecătoare. Sînt. Dincolo de trecere. Bineînțeles, suferințele durează mai mult — ar trebui să zic : infinit mai mult —, pentru că durata este însăși substanța lor. Ele sînt, însă, nu numai trecătoare : în chip secret **vor** să moară, chiar cînd declară contrariul, chiar cînd, după toate aparențele, tind să se perpetueze. Dacă există într-adevăr instinctul morții, în ele trebuie să-l căutăm.

Prietenie. Cea mai adîncă — și, totodată, cea mai simplă — înțelegere a prieteniei o avea fără îndoială Pitagora. Citesc în **Viețile și doctrinele filozofilor** de Diogenes Laertios (VIII, 10) : **„După informațiile lui Timaios, el, cel dintîi, a spus că „prietenii au toate lucrurile în comun" și că „prietenia înseamnă egalitate" ; într-adevăr, discipolii lui puneau tot ce aveau laolaltă".** Comunitatea deplină a prieteniei — extrem de rară, dacă nu chiar utopică — exclude din capul locului orice „reciprocitate", care nu e altceva decît produsul moral a ceea ce aș numi „mentalitatea de schimb", — una din multiplele forme prin care se insinuează, în spiritul nostru, categoria lui **a avea.**

Recunoștința. Adevărata recunoștință **e neputincioasă și mută.** De îndată ce începi să vorbești despre această neputință, despre această mutenie — și e atît de ușor — cazi în cea mai găunoasă retorică. Uneori nu poți să n-o faci, e un fel de pedeapsă.

Elogiul lui Corneille. Desfăcut pe-ndelete, cu grijă, din coaja lui cu atîtea umflături retorice, scos din datele lui istorice, faimosul „conflict cornelian" (care nu e de loc așa cum și-l închipuie oamenii care vorbesc mai mult despre el, și care sînt, vai, atît de lipsiți de imaginație : belferii) încorporează un adevăr moral dintre cele profunde și eterne. Nu mă gîndesc, evident, la falsa problemă — didactic atît de comodă — a contradicției dintre **datorie** și **pasiune,** care și-ar găsi rezolvarea în împlinirea datoriei. Dacă există vreun raport între datorie și pasiune — poate nu în litere, sigur în spiritul lui Corneille — atunci acela este unul de identitate perfectă : datoria e chiar pasiune, pasiunea e chiar datoria. La Bruyère spunea că în teatrul lui Corneille oamenii sînt înfățișați așa cum ar trebui să fie, în vreme ce Racine ni i-ar prezenta așa cum sînt de fapt. Dar nu un melancolic „ar trebui" se desprinde din poezia lui Corneille, ci un „trebuie" care, cu puțină **atenție,** ne va apare — chiar și în noi — dincolo de ordinea oricăror deziderate sau aspirații, ca un tulburător, aproape de necrezut „este".

Dacă am fi atenți... Acest lucru l-am descoperit poate (pentru că-l știam, dar cum știm atîtea, fără să le fi aflat încă) prin Simone Weil : **atenția** este una din virtuțile fundamentale. Domeniul în care se exercită are o însemnătate secundară. Calitatea atenției este, în schimb, de o covîrșitoare importanță : e, în înțelesul cel mai literal și, totodată, cel mai spiritual, o problemă de viață și de moarte.

Matei CĂLINESCU

Încotro merge civilizația ?

(II)

Era de așteptat ca într-o dezbatere cu tema : „Încotro merge civilizația ?" să se facă frecvent auzit protestul liniei de gîndire umaniste împotriva pericolelor tehnocratismului. Gillo Dorfles, profesor de estetică la universitatea din Gagliari (Italia), cerea în finalul conferinței sale : „Dezechilibrul ecologic și problema urbanismului", ca preocupările pentru aspectele morfologice și funcționale ale ansamblurilor arhitecturale să cedeze pasul unei exigențe tot mai imperative : „semiotizarea mediului (ambianței)". Procesul său era adresat caracterului tot mai *neutru* al orașelor, moderne, lipsei de culoare umană, dispariției oricărei memorizări afective. Dorfles vedea remediul în reinstaurarea „lizibilității", a sensului, în ambianța naturală și arhitecturală : fiecărui „semnificant" (signifiant) arhitectural trebuia să-i corespundă cu claritate un „semnificat" (signifié). Adevăratele resorturi ale hegemoniei utilitarismului și funcționalismului în arhitectură și adevăratele căi pentru re-umanizarea ei veritabilă rămîneau însă în umbră de-a lungul conferinței sale (ceea ce a determinat și tema principală a discuțiilor pe marginea ei, cu participarea unor arhitecți genevezi, și unde am remarcat mai ales intervenția englezului George Buchanan, de un lirism conținut în principala ei existență : „de-materializarea" arhitecturii).

Celebrul fizician Leprince-Ringuet nu și-a menajat nici el accentele critice la adresa tehnocratismului. El era doar cel despre care Frederic Joliot-Curie spusese cîndva : „Attention, il a une conscience. Tout est là". Conferința sa s-a dovedit, dacă nu cea mai interesantă, cea mai simptomatică din cadrul *Întîlnirilor*, prin prestigiul conferențiarului și mai ales, prin implicațiile temei : „Știința tehnică și fericirea oamenilor". Cele trei ipoteze formulate de la început : 1) dezvoltarea tehnicei favorizează automat fericirea umană ; 2) efectele nu sînt automate ci reclamă un efort considerabil 3) nu există o legătură necesară între cele două planuri — demonstrau interesul problemei. Viziunea profesorului de fizică nucleară de la *Collège de France* asupra efectelor civilizației tehnice în lumea contemporană era mai curînd pesimistă. Leprince-Ringuet a găsit cuvinte convingătoare spre a evoca aspectele greu suportabile ale civilizației în marile metropole, de la asfixierea în metroul parizian la orele de seară pînă la incetineala exasperantă a traficului, sau consecințele nefaste ale cadențelor infernale în diverselе forme de travaliu. El avea să deplore explicit faptul că dezvoltarea extraordinară a tehnologiei este acompaniată de apariția unor forme de viață *gregare*, în care indivizii sînt aduși într-o stare de sclavaj față de un mecanism impersonal.

Dacă ar fi să formulăm în termeni kantieni centrul vulnerabil al raționamentelor lui Leprince-Ringuet, am spune că el rezida în absența unor mediațiuni verosimile între planul „rațiunii pure" și cel al „rațiunii practice". Leprince-Ringuet s-a ferit să implice *știința* ca atare în procesul pe care l-a făcut efectelor negative ale progreselor ei în diverse sectoare ale civilizației decadente : actul său de acuzare s-a îndreptat firesc împotriva aplicațiilor științei împotriva tehnicei și a utilizării ei culpabile. Distincția între știință și tehnică i se părea cardinală. Care erau însă factorii care determinau o asemenea manipulare negativă a tehnicei ? La întrebarea de mai sus, răspunsul ilustrului fizician devenea extrem de vag. Formația sa spirituală trăda un aliaj caracteristic între o etică a obiectivității austere și rigorii ascetice, specifice savantului autentic și un spiritualism catolic de nuanță progresistă. Sub influența mărturisită a cărții lui Jacques Monod : „Le hasard et la necessité", el a făcut o profesie de credință în favoarea a ceea ce Monod numește „l'éthique de la connaissance". Leprince-Ringuet recomanda, în consecință, pe de o parte, morala actului de cunoaștere științifică : onestitatea și supunerea plină de abnegație în fața obiectului („l'esprit d'accueil" dublat de „l'esprit de remise en question"). Se poate însă vorbi de o dezvoltare autonomă, implacabilă, cu o logică imanentă, printr-un soi de auto-propulsiune, a științei și tehnicei în lumea contemporană ? Și mai ales se poate vorbi de o culpabilitate intrinsecă

Însemnări pe marginea ultimelor întîlniri internaționale de la Geneva

a *tehnicii* pentru șirul de efecte negative, evocate printre altele și de fizicianul francez (individul anexă a unor mecanisme impersonale, gregarizarea vieții, poluarea aerului etc.) ? Tranziția între lumea *cunoașterii* și lumea *valorilor* era punctul slab al raționamentelor sale. Modul de inserție al descoperirilor științei moderne și al aplicațiilor lor tehnice în ansamblul raporturilor sociale rămînea învăluit în ceață. Leprince-Ringuet se mărginea să evoce convingător responsabilitatea morală a savantului pentru utilizarea descoperirilor sale (cazul Oppenheimer) și mai ales să pledeze pentru resurecția spiritului evanghelic, drept cale de umanizare a lumii moderne (de la morala prudenței și a calculului egoist, la cea a dăruirii și generozității). Discuția extrem de animată pe marginea conferinței sale a îngăduit să fie abordate aspectele nevralgice ale importantei probleme. Nu au lipsit desigur vocile care au protestat împotriva a ceea ce s-a numit „aroganța eticii cunoașterii" (dominicanul francez R.P. Dubarle), efectuînd deci o critică spiritualistă a tezelor lui Monod, după cum nu au lipsit rechizitoriile patetice împotriva degradantei mecanizări a vieții cotidiene în lumea modernă (Robert Hainard, sculptor și gravor în lemn, elvețian). Problema pe care am ridicat-o era dacă nu există pe de o parte o *neutralitate axiologică* a descoperirilor în cîmpul științei și tehnicei (instrumentele ciberneticii sau electronicii moderne sînt utilizabile deopotrivă în cele două mari sisteme sociale opuse), iar pe de altă parte dacă nu trebuie să vorbim în mod legitim de un „sigiliu" social-istoric, sau chiar de „aura" socio-istorică, a fiecărei grandioase construcții tehnice în lumea modernă. Zona de *impact* a descoperirilor științei și tehnicei în lumea raporturilor sociale, era o problemă-cheie : apare verosimilă ipoteza că socialismul și capitalismul ar fi egal de vulnerabile în fața efectelor negative ale tehnicizării existenței ? Este limpede că neutralizarea acestor efecte negative nu poate fi înfăptuită acolo unde cultul legitim al randamentului tehnic se desfășoară sub legea profitului și a anarhiei în organizarea producției. Instrumentalizarea pozitivă a *tehnicei*, dirijarea ei în conformitate cu exigențele biologice și psihosociale ale ființei umane, nu poate fi realizată decît pe fondul unei acțiuni *concertate* de organizare a vieții sociale, ceea ce implică *sine qua non* controlul producătorilor asociației asupra tuturor mijloacelor productive. Nici teza lui Heidegger despre *„die Raserei der Technik"* (furia tehnicei), ca principală cauză a primejdiilor ce pîndesc omul contemporan, nici chiar teza lui Herbert Marcuse despre existența unei noi forme de dominații politice : cea a unui *a priori* tehnologic, care ne condiționează și ne subjugă, nu pot fi considerate a atinge adevăratul nerv al problemei. Tendința de a autonomiza *tehnica*, desprinzînd-o din complexul instrumentalizării ei social-istorice, spre a o transforma într-un soi de putere malefică, nu rezistă criticii : originea efectelor negative ale tehnicizării ireversibile a lumii moderne trebuie împinsă pînă în zona articulațiilor și mediațiunilor complexe care unesc forța formidabilă a mecanismelor tehnice cu puterile sociale care le utilizează și le controlează.

Neliniștea în fața omniprezenței tehnologiei în societățile moderne dezvoltate răzbătea și din conferința filozofului și moralistului spaniol José Luis Aranguren, profesor la universitatea din Madrid pînă în 1965, exilat din Spania lui Franco, acum profesor la o universitate californiană. Aranguren semnala primejdia demoralizării și desolidarizării într-o societate în care puteri impersonale (mecanismele tehnologice ?) se substituie tot mai mult inițiativei și responsabilității individuale, în care pînă și filantropia este tehnicizată și caritatea secularizată. „Evacuarea sarcinilor morale tradiționale", datorită progreselor organizării și instituționalizării, cu corolarul : primejdia de a neutraliza inițiativa individuală, era tema sa de reflecție. Critica împotriva mentalității operaționale, a cultului „speranțe imatematice", era cît se poate de legitimă : Aranguren vorbea de o „futurologie *critică* (s.n.)" protestînd energic împotriva fetișizării mentalității tehnologice. Soluțiile preconizate erau un amestec semnificativ de utopie marcusiană, de idei ale *noii stîngi* americane și de mentalitate religioasă, convertită în radicalism social : „morala viitorului" ar fi trebuit să fie un amestec de creștinism, neo-marxism, morală orientală și elemente ale *contra-culturii* cultivate de tineretul radical !

Intelectualii adevărați nu se pot resemna în fața manipulării, organizate și instituționalizate, a ființei și conștiinței umane. Chiar la primul *entretien special*, bine organizat și condus cu mult tact de profesorul Jean Starobinski, președintele *Întîlnirilor*, au răsunat, din direcții diferite, vocile de împotrivire împotriva tendinței de a marginaliza cultura umanistă în favoarea operaționalismului și a mentalității neo-pozitiviste (suita de intervenții a cuprins și trei ale invitaților români : G. Ivașcu, A. Marino și autorul rîndurilor de față ; prof. Vlădescu-Răcoasa a intervenit în discuția pe marginea conferinței lui R. Stavenhagen). Non-resemnarea și non-capitularea în fața puterii mecanismelor supra-personale a fost un leit-motiv al ultimelor Rencontres. Dacă ar fi să acordăm termenului de *civilizație*, printr-o extrapolare voită și cu multă aproximație, sensul de dominație asupra regnului necesității, și celui de *cultură* sensul de dominație a regnului libertății, am putea rezuma astfel sensul ultimelor *Întîlniri* de la Geneva : „Civilizația este *mijlocul*, cultura este *scopul* !"

N. TERTULIAN

mesagerul

Poate din pricina nopții, a vîntului care stîrnea frunzele copacilor, a zidurilor bătrînii biserici, adunînd întunecimile, pînă la cerul însondabil, mi se părea că sînt prada unei halucinații. Parcă glasul, pe care îl auzeam, n-ar fi fost al paracliserului. Vorbisem cu el, în după amiaza aceea, numai despre pictorul străin, acela care captase atenția concetățenilor mei. Atunci, cineva, aflat cam pe la mijlocul platoului, îmi spune : „Și d-ta îl vei apăra împotriva tuturor !"

În timp ce coboram, spre casă, mi se părea că cineva rîde înfundat în urma mea. Rîsul acela mărunt, interior, m-a însoțit pînă am intrat în casă.

În paginile Malefactei am găsit o relatare a execuției lui Schuller von Blumenthal sau mai degrabă a pregătirilor acestei execuții și modul în care vicleanul bărbat a reușit să scape. Execuția propriu zisă nu a avut loc din pricini destul de greu de crezut. Tatăl meu îmi atrăsese odată atenția asupra acestui manuscris, zicîndu-mi că odată, cînd voi sta mai mult acasă, să încerc a-l citi. L-am întrebat atunci, fără prea mult interes, dacă el îl cunoaște. Mi-a răspuns cu un nu tăios, cum nu-i era obiceiul. Apoi am uitat cu totul de acest manuscris, despre care știam că fusese păstrat într-o ladă veche.

În primele ore ale nopții care au urmat convorbirii cu paracliserul clopotar, pe numele lui de împrumut Francisc Daniel, am descuiat lada aceea. M-am chinuit destul ca s-o deschid, deoarece lacătul mare ruginise, desigur din pricina apei cu care fusese stins acoperișul cînd luase foc. Lada de fier era singurul lucru rămas intact. Avusesem gîndul s-o iau de acolo, dar, cum era foarte grea, am renunțat. Pe fundul lăzii, învelit într-un patrafir și legat cu un lanț de argint, am găsit manuscrisul. Despre autorul acestuia voi pomeni îndată. Foile manuscrisului sînt scorțoase, umflate de umezeală, ușor lipite între ele, colțurile, de la început și de la sfîrșit, sînt îngălbenite uneori cafenii, ocupînd mare parte din pagina scrisă și, în unele locuri, literele au dispărut cu totul sau sînt numai șterse pe alocuri. La mijloc, manuscrisul este mai curat și mai bine păstrat. În schimb, aici apar urme de carii. Cuprinde două sute patru zeci și cinci de foi scrise ; pînă la pagina 102 numai pe recto-ul foii, de aici și pînă la ultima foaie sînt scrise ambele părți. Astfel că pagina 102 împarte manuscrisul în două părți distincte, din două puncte de vedere. Pînă la pagina menționată limba manuscrisului este latina, de aici autorul ei continuă în graiul săsesc. Din cît am reușit să descifrez rezultă că și subiectul celor două părți este diferit. Primul fragment tratează despre Semnele cerești și cele lumești, cea de a doua despre Făptașii, pe care, după cu am observat, abia cînd am început să traduc textul, îi împarte în două categorii culpabile și culpantes, pricinuitori și împricinați. Printre cei din urmă apar doar trei, în trei secole diferite, al 16-lea, al 17-lea și al 18-lea, cuprinzînd biografiile celor trei condamnați, în aceeași zi, dar la cîte un secol distanță. O importanță anume acordă biografiei acelui Schuller von Blumenthal. Trebuie să înțeleg că din prima categorie se ocupă doar de Müllo călăul și de el însuși, Theodor Mullo, alias călugărul Azarias.

De asemenea, un personaj important al acestor relatări este mulțimea de cetățeni ai orașului, care, prin dreptul săbiei, pe care îl au, transformă acele zile ale dreptății în procese publice, fapt care aparține, indiscutabil, istoriei orașului.

Autorul Malefactei o fi folosit Cronica din turnul cu ceas, dar mai mult a fabulat, în jurul evenimentelor reale, în stilul și concepția unui călugăr care a trăit contradicțiile dintre lumesc și divin aparținînd acelui sfîrșit de ev mediu. În capitolul semnelor se oprește la epidemia de ciumă din 1647 astfel : „Ziua aceea s-a ivit senină și întunecată, că mai întîi a fost soarele cald, apoi a început să plouă cu pucioasă fierbinte peste ciumați. Pătrundea prin acoperișuri, prin sobe și prin ferestre că nu știai de unde vine, dar se împărțea ca aerul la toți cîte o pulbere, măcar că venea cursă ca apa de rîu. Atunci a ieșit din lazaretul din biserică unul foarte tînăr și frumos la chip și atunci pucioasa s-a ridicat de pe ciumați care au ieșit din paturile și tîrgile lor nevătămați. Gălbejiți la față și la trup s-au apropiat de acela singur, care era curat și limpede, și i-a făcut închinare, zicînd că el i-a mîntuit. L-au înconjurat, dar el a dispărut și cerul s-a făcut senin și albastru clar, ca după ploaie, numai un lințoliu negru se vedea în partea de jos, ca un zăbranic și acolo s-a îndreptat gloata scăpată de ciumă. Pe măsură ce se apropiau se auzea cîntecul de jale al flautistului Matea, cel ce rămăsese nevătămat, de pe urma trăznetului celui mare, care căzuse pe clopotnița bisericii din deal. Acolo i-au găsit întinși morți pe ceilalți ciumați, în număr de 1796 trupuri și apoi i-au îngropat pe toți împreună, așa cum este obiceiul. Numărul celor nevindecați de misteriosul mîntuitor este cel al statisticii morților, cu ocazia epidemiei, care a bîntuit la acea dată, astfel că poți crede că vindecarea celorlalți rămîne simbolică. Rezultă că cei morți sînt cei salvați, dar logica întunecatului fals dominican este din cele mai curioase.

Iată și incendiul care a distrus trei sferturi din oraș, la 30 aprilie 1676 la care el însuși copil fiind fusese de față :

„O zi de duminică a fost. Străzile erau pustii și credincioșii toți la biserică. Puțini mai erau pe la casele lor, copii de țîță și mame grijulii cu ei, bătrîni, cei neputincioși, că ceilalți în strane așteptau nenorocirea. Ne cățărasem pe zid de vedeam spre Danes, eu unul și alți trei, toți pînă la zece ani ca mine. Eram mai sus ca ceilalți și i-am văzut cum veneau dinspre vale, dar nu știai de unde porniseră. Ca arătările s-au arătat odată. Mi s-a înțepenit limba în gură, dar picioarele mi-erau slobode „așa că am alergat în biserică. Și ceilalți trei după mine, că eram tartorul lor. Aici am îngenunchiat cu fața spre oameni și toți îmi făceau semne să întorc prostească-mi față spre Domnul, dar cînd am început a spune ce văzusem toți au tăcut ca să asculte.

Dar n-am apucat să spui cum văzusem ce vine. Două armate de flăcări goneau lipite, că pare să fi fost una cîte una, doar prin zmocul acelui licăr negru, întors din vîrfuri. Deodată s-a auzit o bubuitură, și încă una, cînd a căzut statuia Domnului și cellalt zgomot, ce al doilea am spus că este, venea de la fiare și lacăte grele, care au închis ușile bisericilor de la noi din oraș. Credincioșii toți au rămas la pămînt, mulți și fără rugă numai spaima îi lipea mult de pietrele bisericii.

Și fereastra de sus s-a spart. Am urcat scara de la cor și de aici am văzut singur numai eu păcătosul, că ceilalți nu și-au mai întors fețele de la pămînt. Așa am văzut lucrarea acelor făpturi de flăcări, cum rupeau bucăți de jar ascuns, căci se aprindeau numai cînd atingeau acoperișurile și casele. Loveau peste tot și țîșneau vîlvătăi care se întindeau și foc din nefoc ardea încins. Iar ei mai întunecați, bătînd spre roșu violet, dănțuiau plutind de bucurie rea, haină pentru jalea ce locuitorii avea s-o aibă, că din asta trei sferturi de oraș s-a fost distrus și casele domnilor mari cu logii și scări întunecoase și bolți și ascunzișuri. Dar acestea de mult întuneric rece n-au ars de tot, mai degrabă acoperișurile în formă de foișoare s-au stricat ca la casa lui Orend din piață și altele asemenea..."

Semnele îl preocupă în mod deosebit, mai ales acelea despre care se credea că prevestesc judecata de apoi. O discripție fantezistă a semnelor, din anii 1618—1620, ocupă vreo șaizeci de pagini. Printre acestea numesc cometa care s-a arătat în Transilvania timp de o lună încheiată, avînd „o jerbă lungă de două scînduri și lată de o scîndură." Iată și locul inspirației asupra bucăților de jar ascuns din care zice el că provine incendiul : „În ziua de 5 decembrie, la orele două spre ziuă, a apărut o nouă stea cu o coadă lungă și o jerbă...." cu cerc mare, în întregime scînteietoare care arunca bucăți din ea. „În versiunea lui Azarias, trăznetul din Cronica lui Kraus, acela care a lovit în biserică vechea orgă de lîngă turn și coloana cea mai apropiată, sfărîmînd multă piatră și steagul lui Albert Haller", este omis, nu fără intenție. Aceasta, întrucît de aici înainte el folosește simboluri, astfel că, fără o listă a acestora, înțelegerea este dificilă. De exemplu, biserica este Arca lui Noe, vietuitor în nouă sute cincizeci de ani, cu totul înainte și după potop care a salvat lucrarea ce urma să se prăpădească, iar povestitorul manuscrisului este porumbelul, trimis să cerceteze încetarea deluviului.

De altfel, de multe ori, în cuprinsul manuscrisului povestitorul își schimbă identitatea. Mai ales, în ultima parte, aceea pe care am considerat-o autobiografică zice astfel despre sine : „Eu care am pierdut ramura de măslin, am fost pedepsit în multe locuri și timpuri de mulțimea care nu iartă. Neuitarea lor s-a abătut asupra veacului celui nenorocit care a bîntuit aici, la noi, ca semn că aici va trăi și îngrozi cel mai păcătos care din greșeala unora asemenea cu el a fost pus în fruntea cetății". Nu fără o voită exagerare socotește că întregul secol al 17-lea, care a găzduit multe calamități, este unul și același semn al multelor fapte mîrșave pe care le-a comis Schuller von Blumenthal. Încrezător în judecata mulțimii, spre deosebire de Kraus, el zice „Dacă unul și puțini se înșeală o dată, mai mulți nu se pot înșela multă vreme, că se găsește printre atîția și unul care să vadă, așa cum a fost Domnul Gaspar Both că el a mirosit prima dată banii falși pe care nelegiuitul îi fabrica în casa lui plină de femei și eunuci." (Se referă la Schuller...)

O relatare aparte merită vizita protocolară a călăului Müllo la Schuller în noaptea care a precedat înscenarea execuției celui din urmă.

„El a fost un bărbat al veacului care nu mai sfîrșește". Aluzie la frămîntările evului mediu care peste orice limită de timp se prelungea în arii geografice diferite. Continuă : „Din breasla cizmarilor se trage iar, dacă tatăl său Malus a fost poreclit, pe desfrînata maică-sa Mala o numesc. Tatăl lui a fost tras în țeapă că acuzat de omor era împotriva solilor lui Barcsai, veniți cu scrisori pentru senatul nostru și multe amenințări și cazne am pătimit din cauza lui și a altora la fel cu el. Așa că s-a nimerit să fie crescut de unul din suita vizirului din Buda, care se ținea cu maică-sa, care s-a stins din viață tot din destrăbălare, la a treia naștere și n-a lăsat niciun fiu turcului, al doilea i-a murit la trei luni. „Vizirul, bătrîn cum era, s-a lipit de el și ca pe un fiu l-a luat la Constantinopol. Aici a învățat el învățătura care numai la bine nu l-a povățuit..."

Cunoscător al limbii turce și, fără îndoială, cu oarecare relații la poartă, Schuller a ajuns să mijlocească între principele Transilvaniei și înaltii demnitari turci. De asemenea, el ducea birurile și întorcea pretențiile formulate la Curtea sultanului. Pentru aceste servicii el a fost înnobilat și a ajuns primar al orașului, în care calitate a săvîrșit grave abuzuri, fapte care i-au adus condamnare publică.

Era de regulă ca în noaptea execuției condamnatul să fie vizitat de călău. Redarea acestei convorbiri ca și modul în care Schuller a scăpat de execuție îi aparține lui Azarias, care, pentru știința acestor lucruri, se consideră pe sine un Amos, adică unul din cei doisprezece mici proroci care au trăit în Betel. Cu alte cuvinte ce știe îi vine din acelea proorocite. Versiunea salvării lui Schuller n-o găsești nicăieri în altă parte. Într-adevăr se știe că Schuller a murit de moartea pe care i-a dat-o călăul Müllo, pentru care acesta din urmă a primit un florin din partea senatorilor orașului. Acum mă gîndesc că, dacă pictorul Zeno Antiohus este urmaș al acestui Schuller von Blumenthal adevărul despre el stă scris numai în paginile Malefactei, iar nu în acuzațiile pe care locuitorii orașului i le-a adus. Convorbirea dintre călău și condamnat este de fapt o alegorie pe tema spinilor și trandafirilor, aluzie la emblema pe care primarul vinovat o pusese pe frontispiciul casei sale. „Per spinas ad rosas" ? mărturisind astfel în mod perfid că multe sufe-

Proză de
ALICE BOTEZ

rințe îndurase pentru a ajunge la situația privilegiată pe care o avea. Iată această conversație aluzivă din care rezultă că amîndoi, victimă și călău, plănuiseră cum să-l facă scăpat pe Schuller, contra mult mai mulți florini decît îi făgăduiseră senatorii lui Müllo :

— S. Vei purta trandafirul roș al spadei la brațul cu securea.

— M. Așa că voi ridica stînga, căci dreapta este împodobită.

— S. Din spini, la picioarele mele, va curge sînge mult de porc.

— M. Cărarea spre dreapta este pentru Dengherle. Ea să vină cu trandafirii albi și să ți-i aducă ție. Dar vreau să știu cîți trandafiri voi avea ?

— S. Atîția cîți spini va înțepa bojogii porcului.

— M. Zece dar...

— S. Zece să fie ! Dar, bagă de seamă ca izvorul de sînge să gîlgîie bine și cei de față să creadă că o mare de sînge îi va îneca.

— M. De mine să n-ai grijă, așa cum ai spus voi face. Numai să trimiți oameni dintr-ai tăi, gătiți cu cununi de spini, în straie preoțești, să vorbească, să cînte, să țopăie și să amețească mulțimea, pînă ce toți pînă la unul și-or întoarce fețele la ziduri !

Într-adevăr, această relatare din Malefacta este singura sursă care atestă că Schuller ar fi scăpat de execuție și ar fi fugit din oraș. Altfel, se știe că primarul vinovat de grave abuzuri, printre care falsificare de bani și violuri, pe nume Iohann Schuller von Rosenthal, a fost decapitat în piața principală a orașului, la stîlpul infamiei, în anul 1703. Este această deosebire relativă de nume, poate dintr-o greșeală a caligrafiei, coada literei R nefiind alungită seamănă cu litera mare B. la care se adaogă asociația involuntară dintre trandafiri și flori. (Rosen și Blumen). În orice caz în afara acestei schimbări, faptele, identitatea personajului sînt aceleași.

„Gloata se adunase în piață că ea este principalul acuzator în procesul public. Este așa că de data asta, lucru rar, mulțimea era deopotrivă cu domnii cei mari, cu toate că pricinile sînt altele. Poporul este supărat că unul dintr-ai lor, al breslelor le necinstise fala ce altădată avuseseră conducători dintr-ai lor, ai vechilor breslași, iar centumvirii și senatorii erau supărați pentru ale lor, fiice și neveste, care se zăpăciseră, din pricina acestui bărbat frumos și deștept al răutății. El le conduse pe calea desfrînării, iar acum, fără rușine tocmiseră orchestră mare ca să le cînte jalea și să înduplece poporul.

Mai întîi au venit trompeții, așezați pe două rînduri, în față numai șapte, ținînd fiecare cîte un turnuleț de carton împodobit cu steag, de al unei bresle, semn al dreptului săbiei pe care toată mulțimea orașului o are. După ce au vestit trompeții, cei zece, execuția, a venit domnul Both și a dat citire faptelor săvîrșite de împricinat.

Apoi nu s-a mai auzit nimic că a început să cînte orchestra, din galeria de lemn a turnului cu ceas, și femeile ascunse tot acolo au început să se vaete și să prohodească. În acest vacarm de tobe și jelanie muierească a apărut și condamnatul, care fusese încarcerat în gangul dinspre miazăzi al turnului. Frumos și senin, liniștit ca și cum nu ar fi ieșit din închisoare, gătit ca de nuntă. Trompeții s-au dat la o parte ca să lase locul călăului. Dar e să vezi ? Müllo avea dreapta înfofolită în cîrpe șingerate și murdare, iar la chip întunecat și înspăimîntat, de parcă el ar fi fost condamnat. Se apropie de Schuller și prefăcîndu-se că vrea să folosească dreapta, pe cea rănită, mai dezlegă din cele cîrpe și fețe și atunci a început să mustească sîngele din bojocii porcului ce îi ține acolo sub cîrpe, că spre zi înjunghiase un porc bătrîn și gras, anume pentru asta.

Puțini mai erau acela care, în timp ce fugeau către ziduri, strigau cu fața întoarsă, prostește : Crucifige ! „Apoi și aceștia au tăcut că s-a făcut zarvă mare. Zice că, pe drumul acela, dintre cele două porți ale orașului, s-a fost văzut o ceată mare de călugări calici, cu glugi care le acopereau fețele, șiruiți pe multe rînduri, cu tobe și surle, iar unul dintre ei cu voce tînără, puternică citea prohodul, pe limba latinească. Ceata lor era sporită de femeile dezmățate care coborîseră din galerie și veneau pe urmele așa zișilor călugări, că nu putea să fie decît tot din eunucii nelegiuitului aceluia. Și toate astea încă nu sînt nimic pe lîngă trufia care a arătat-o cu această împrejurare. Zic, a vrut să scape de la moarte, asta e al omului slab, dar el și-a bătut joc și puterea vicleșugului și a blestemăților să se înfățișeze. Că printre femeile acelea ce suiau spre piață, cu prefăcuții călugări împreună, aduseseră pe turcoaica lui, acea fată tînără de cinci-sprezece ani, pe care o botezase cu mare pompă și alai în biserica evanghelică. Îmbrăcată în mireasă și cu o cunună de trandafiri albi la cap. Iar dincolo, în spatele bisericii Sf. Maria, la ușa principală a mînăstirii părăsite, îl aștepta cealaltă mai coaptă, pricepută în marafeturi, Dengherle și doi cai albi, pentru ei și alții suri, pentru alaiul de nuntă.

Cînd tot cortegiul acela blestemat a ajuns în piață, puțini mai erau de față, iar cei mai mulți plecaseră speriați pe la case, că proasta lor fire vedea semn rău în izvorul acela de sînge, ba se vedeau și pe ei însîngerați. Mulți au zis că le ieșea sînge prin spate și prin cap. În fine cei mai curajoși care au rămas, întorși cu spatele, mai trăgeau cînd și cînd cu ochiul, dar, de poți să-i crezi, vă spun că au văzut și batjocura cea mare. Călugării din primul rînd purtau icoana Sf. Mihail care luptă cu dracii, icoană ce se știe că mai întîi a fost pictată de Iacobus Kend linger de Sanktus Wolfgang, furată de acel păcătos și după care apoi s-a făcut fresca, cea de pe bolțile Bisericii din deal în vremea poleită a breslelor noastre. Vezi cum și-a prefăcut el moartea în nuntă. Pe dos înfățișează tîlcul icoanei. Adică oamenii noștri, ai judecății celei mari, din drept vechi, i-a dovedit pentru diavol, iar unul ca el, în luptă potrivnică, arhanghel a zis că este, că n-are alt rost decît să învingă vrăjmășia din noi. Că toată zarva făcută și izmenele călugărești n-au fost decît pentru batjocura și ocara noastră. Ca un viclean al prăpădului putea doar să fugă, fără să bage spaima în oamenii cei drepți ai poporului.

Și toată fapta și tabloul prefăcut puteam a-l scrie la Semne, da numai pentru a le vești aici le-am pus la petrecerile făpturii acesteia josnice. Pentru aceasta zic astfel : „Scriitura cea dintîi a răului ce-a făcut a fost să fie de un slujitor priceput ca el tot semn este".

Întrerup aici copierea fragmentelor, pentru a-mi exprima o nedumerire. De mai multe ori naratorul pare să nu mai fie Theodor Müllo. Poate pentru ușurința expunerii, poate din motive numai de el știute, dintr-un artificiu, nu-mi dau seama. Pînă a cerceta unele izvoare am considerat că Theodor Müllo s-a călugărit și a făcut parte din ordinul dominicanilor de la noi, dar lucrul nu mi se pare posibil, dacă țin seama de cronologie. Se știe că ordinul dominicanilor se stabilise aici, înființînd o mînăstire, în secolul al 13-lea, iar după secularizarea averilor mînăstirești, ordinul părăsește orașul după anul 1556. Clădirile mînăstirești au trecut în patrimoniul sfatului comunal pînă în anul 1886, cînd au fost dărimate, pe locul lor construindu-se Palatul Administrativ. Așadar Theodor, Müllo, contemporan al lui Schuller, nu putea face parte din tagma dominicanilor locali... Se prea poate ca el să se fi retras într-una din celulele fostei mînăstiri, din jurul bisericii Sfintei Maria, mai ales în vremea în care a scris Malefacta. Nu pot data perioada aceasta din lipsa unor informații mai exacte. În orice caz, dacă, așa cum spune el, la vremea incendiului nu avea mai mult de zece ani, în anul execuției ratate a lui Schuller, ar fi avut vreo treizeci și șapte-patruzeci de ani. Această presupunere este într-un fel atestată la începutul Malefactei : „Aproape ajuns la coama dealului, unde începe cea dintîi coborîre, am hotărît să scriu despre relele ce ai noștri au pătimit și despre păcătoșii care le-au făptuit și cum au fost pedepsiți. Din acestea toate nădăjduiesc, nu fără ajutorul cel de preț, să trag învățăminte și despre viitor".

Pe de o parte, consideră că toate calamitățile, care de trei secole s-au abătut asupra orașului — molime, incendii, inundații, jafuri, trăznete, vijelii — sînt stigmatele nelegiuirilor comise de aceștia ale căror fapte și pedepse le înfățișează. După cum sînt și semnele altor nenorociri. Lanțul este nesfîrșit, din rău tot rău iese. Pe de altă parte, părăsește această concepție fatalistă, îndărătul căreia se ascunde un zeu crud și răzbunător. Contaminat de mania pronosticurilor vremii, atît de frecventă la vremea sa, el prevestește apariția unui salvator al orașului, care va apare, în două perioade diferite, dar nu prea depărtate una de alta. Eu, judecătorul acestui oraș, pot aprecia acum, că am descifrat tot textul cronicii lui Azarias, că acest manuscris poate fi considerat și ca o istorie a ideii de răspundere, așa cum apare în condițiile favorabile ale unei colectivități investite, de secole de la regele Matei Corvin, cu Jus gladii, dreptul de a pronunța pedeapsa capitală.

Și unele precizări biografice despre autorul Malefactei. În partea finală, există mențiuni și copiile unor scrisori, din care am aflat că Theodor Müllo, alias călugărul Azarias, a fost o vreme în solda curții din Viena, cu misiuni politice, în vederea perfectării unirii cu biserica romano-catolică. Nu pot preciza dacă era numai secretar și tălmaci al teologului, consilier canonic și mentor administrativ al episcopului Atanasie, care se intitula „episcop al Bisericii romane unite cu cetățenii români...", sau dacă era el însuși consilier sau îi ținea numai locul acestuia. În orice caz o scurtă vreme, cam între anul 1699—1701. Azarias îndeplinește funcțiuni care i-ar conferi pe drept cuvînt titlul de consilier canonic, pe lîngă șovăelnicul episcop, care fusese silit să rupă legăturile cu biserica ortodoxă, precum și acelea cu domnitorul valah, de mai multe ori vestit, cu Brîncoveanu însuși. Sau, poate îl înlocuiește, vremelnic, pe acela care ar fi trebuit să dețină această funcțiune. În orice caz, el se află în corespondență cu teologul Neurauter, acela care citise în amvon, la Viena, diploma de numire a episcopului. Instalarea acestuia din urmă se făcuse cu alai și o pompă neobișnuită rangului, rezervată numai principilor valahi, cînd s-ar fi întîmplat să ajungă în capitala imperiului austriac. În orice caz, în perioada mai sus datată, el are o dublă funcțiune, servind, de fapt una și aceeași țintă, insidioasa infiltrare a dominației habsburgice. Din scrisoarea generalului comandant al Transilvaniei, Rabutin, catolic fervent, deși redactată în termeni voit obscuri, înțeleg că i se adresează lui Azarias, așa cum ar fi trebuit s-o facă, dacă adresantul său ar fi fost însuși consilierul canonic, pus anume ca să împiedice libertatea de mișcare a prelatului. Este vorba de observarea corespondenței ce ar putea fi întreținută de către episcopul unit Atanasie și mitropolitul Valahiei „Bucureșteanul". Zice : „orice porumbă albă trebuie să fie văzută și jumulită numai de d-ta". Înseamnă că orice scrisoare trebuie să fie citită și tradusă de Azarias, în calitate de secretar sau de consilier. După cum este posibil ca acest consilier să fi fost, la rîndul lui controlat de îndîrjitul Rabutin. Se cunoaște și un amendament : care, bine înțeles nu este cuprins, în această scrisoare, ci într-un document mai cunoscut care se referă la eventualitatea unor relații cu „schismaticii" și „ereticii" valahi, printre care și prințul Valahiei. Dacă va fi necesar, de a scrie numitului prinț sau altui schismatic, scrisoarea va fi mai înainte prezentată teologului și consilierului."

Este vorba și de o călătorie, proiectată sau chiar făcută, la curtea Valahiei, pentru a spiona mișcările lui Brîncoveanu ca și deciziile luate de înaltul demnitar, Stolnicul Cantacuzino. Se înfățișa ca un curtean vienez în trecere prin București, pentru a ajunge la Rîmnic, pentru a-și revendica o moștenire, de pe urma unui negustor de vite, unchi pretins al mamei sale. În această calitate, trebuia să îmbrace costumul negru al curtenilor, mantila scurtă, după moda spaniolă, pălăria cu pană. Sînt și indicații de comportament. Să pară ușuratec, înclinat spre aventuri galante, să lege prietenie cu agenții și diecii străini, slujbași ai cancelariei domnești, de la Curtea veche. Din aceasta deduc că Azarias era secretarul acestui consilier care absenta mai dens, din care cauză secretarul îi prelua de multe ori funcțiile.

Presupun că acest Theodor Muller, băiatul călăului Müllo și al turcoaicei Safira, a ajuns la aceste încurcate solii, datorită educației și agerimii minții sale. Poate și unui sprijin al vizirului din Buda, căci Safira devenise favorita acestuia și îl urma peste tot cu marele lui alai turcesc. Este sigur că Safira și-a luat băiatul, chiar cu voia tatălui, pentru a-l trimite la învățătură și a-l ajuta să-și facă o situație. Această schimbare în viața băiatului are loc, cam în jurul vîrstei de doisprezece ani. Învață la școlile catolice de la Klausenburg, de la Raab și chiar la Viena. Aici, se petrece convertirea lui la catolicism ca și alegerea cinului călugăresc, probabil sub influența jesuiților. La toate acestea se adaogă și faptul, nu fără importanță că era cunoscător al mai multor limbi și anume, latină, română, germană, maghiară și turcă. Fanatismul de care a dat dovadă de atîtea ori l-a adus în inima acestor urzeli politice care, în numele bisericii catolice, n-aveau alt scop decît să asigure supremația imperialilor. Desigur, tînărul călugăr, proaspăt convertit, în zelul său, nu și-a dat seama de la început că devine unealta unor scopuri care nu însemnau altceva decît aplicația perfidă a zicalei „peștele cel mare înghite pe cel mic". Cînd a înțeles lucrul acesta, s-a petrecut a doua convertire. Nu știu, dacă a făcut într-adevăr acea călătorie proiectată la București, dar cred că rolul său de agent și spion, oricum ar fi fost travestit, în curtean sau călugăr, n-a avut prea lungă durată.

Doi sau chiar trei ani, Azarias a fost în solda episcopului dezorientat care se lepădase de credința sa dintîi. El însuși se declara „fără instrucție și fără experiență, făcînd din porunca stăpînilor săi dorința sa expresă de a fi condus de consilierul canonic. Cu cît episcopul, cu titlu pompos, își punea cenușă pe cap, cu atît disprețul tînărului călugăr creștea. Episcopul mărturisise vinile sale, cum că îngăduise în casa lui dansul cu femei, că își pierduse timpul mergînd la vînătoare, că tiranizase pe clericii aflați în slujba sa, că lăsase cu bună știință pe rudele lui să stoarcă bani bieților candidați la preoție. Azarias, în loc să-l admonesteze, în spiritul intransigent, dar onctuos al clerului catolic, își exprima disprețul. Socotea că este lipsit de har, de acum și pînă în veac și pentru asta este și va fi căldicel și trădător, orice biserică ar servi. Fricosul și confuzul Atanasie, care n-avea alt gînd decît acela al puterii, nu îndrăznea a se plînge de abaterile înversunatului secretar sau poate nici nu-și dădea seama de asta. În orice caz relațiile dintre ei erau din cele mai încordate.

Dar dacă Atanasie n-a fost în stare să divulge nimic despre modul necatolic, în care Azarias înțelegea să-și facă datoria, el însuși împărtășește mentorului său spiritual, teologul Neurauter, convingerile și crezul său, ambele punîndu-l în imposibilitatea de a mai exercita slujba care i-a fost încredințat.

„Acum știu, că am aflat ce ascundeți, că mă mir de orbirea cea dintîi care pedeapsă am primit-o pentru faptele celor din neamul meu care ale mele sînt acum. Știu că vă hrăniți cu minciună și sperjur și trădare numai pentru puterea lumească și ca să-i jefuiți și împilați pe aceștia ai noștri, națiile de aici din Transilvania. Și acum, că știu ce tăinuiți, nu mai cred că aceia din Valahia și Moldova sînt schismatici, toți împreună sînteți dezbinați, și voi cei ai romanei biserici, sînteți cei dintîi și pentru asta motiv de asuprire ați găsit. Nu vreau a divulga tot ce aici am aflat, numai să se știe că mă întorc în orașul unde m-am născut, nu voi slujbe și onoruri. Nădăjduiesc că, acolo, la noi, oi găsi o îndeletnicire care să nu mă facă să-mi înghețe rugăciunile pe buze, că de cînd sînt aici numai blestemele îmi ard inima și cugetul."

Seară de seară, pînă tîrziu după miezul nopții, mă ocup cu descifrarea și traducerea Malefactei. Numai și numai pentru a afla cît de mult semăna salvatorul orașului, din pervertirile nebunești ale lui Azarias, cu pictorul Zeno Antiohus Schuller. Mă pregătesc eu oare să-l apăr, atunci cînd toți locuitorii orașului pînă la unul, îl vor condamna ?

tineri autori

MARIANA FILIMON

Statornicie

Dă-mi vîntule o binecuvîntare
de patimi bune și de liniști mari
sufletul apei veghe stă la țărmul
cu piatră sfîntă și cu arbori rari

din osul-soare urcă nemurirea
acestor locuri unde cred și cresc
de partea noastră — cerul, munții, marea
de viță lungă și de os domnesc

biografia noastră — o baladă
rostită lung pe fluierul de os
destin de grîu și de oieri romantici
strămoși, haiduci și maici cu chip duios

au plopii chipul meu de-nsingurare
în aerul cel mai de sus cioplit
pios ascult și mă destram în doine
într-o lumină fără de sfîrșit

Nevăzut

Calmul zilelor de vară
desrămat de ploi
gene de apă și tot atîtea pupile
de apă

vin din asfînțituri ciudate
caii de fum cu ploaia pe ei
și eu cuget la hamurile lor nevăzute
și eu cuget la copitele lor în fugă mereu

vine toamna și ploaia ascultă
neauzit tropotul meu

ADRIAN DĂSCĂLESCU

Carusel

Mi-au înghețat obrajii
în seara de iarnă
Cînd mă gîndeam la Sud
Și liniștea mea, care urca pe scări
În sus și în jos, printre lanțuri.

Auzi cum ceața coboară
Printre bazilicile căutate,
În cîntecul violoncelului de noapte
Păsările fug cu bucăți de cer în plisc.
Acolo, acolo unde norii au înghețat.

Acum, tîrziu
Cînd au ruginit stîlpii de la pod
Obrazul meu rece
Pe obrazul tău cald.

VIOREL VARGA

Trec ierburile

Trec ierburile și-n sărutul meu
dorm șerpii tăi cu răsuflarea ninsă
De ce-ncolțesc mereu, mereu
ceruri din carnea lor învinsă ?

Trec ierburile, știi ori nu mai știi
că dragostea mi-e plină de cocori
Nu te mai chem de-acum să nu mai vii
toți spinii tăi s-au preschimbat în flori.

Dacă te-ai prins în horă

Viață, Poezie, Proză

Cu Mihail Sorbul, Corneliu Moldovanu, Alexandru Teodor Stamatiad și încă mulți alții se întîmplase un fapt ciudat : cînd a izbucnit războiul toți erau scriitori tineri, în plină putere de creație. Războiul nu i-a ucis dar i-a istovit, i-a osificat parcă. N-au mai scris sau au scris mediocru, șters. Nu știu cum va fi fost mai înainte însă cînd l-am cunoscut eu Sorbul era unul din scriitorii care își pierdea o mare parte din timp la cafenea. În anii-i din urmă (a trăit peste optzeci) era aproape nedeslipit de Alexandru Cazaban.

Și acest ciudat prozator îl frecventase în tinerețe pe Mihail Dragomirescu. Păr mare, parcă totdeauna ciufulit, mustață bogată și ochi mici, vioi și mereu jucăuși, ascunși în fundul capului, — așa l-am văzut totdeauna pe Alexandru Cazaban, așa îl văd și acuma prin fumul străveziu și amăgător al amintirilor. Dar înainte de a-l vedea la față îi citisem cărțile și mare mi-a fost mirarea cînd, prin vara lui 1915 umblînd prin arhiva primăriei din sat, am dat, într-un registru de inspecții, peste cîteva pagini semnate Al. Cazaban. Era un proces-verbal cu privire la starea drumurilor comunale. L-am rugat pe notar, i-am mai rugat și pe alții să-mi spună tot ce știau despre Alexandru Cazaban. Nu cumva piche-rul de drumuri era una și aceeași persoană cu scriitorul ?

Nu știau mai nimic. Într-adevăr, cu cîțiva ani mai înainte, trăise în cătunul Viorica unul pe care îl chema Cazaban. Ieșea pe cîmp, la vînat. Poate că era chiar scriitorul, poate era altul.

Mai tîrziu, cînd l-am cunoscut, l-am întrebat pe Cabazan dacă nu cumva în tinerețe a trăit prin Teleorman. „Da, — mi-a răspuns. Chiar la dumneata în sat, în cătunul Viorica. Mi-aduc aminte că uneori beam un pahar bun de vin la cîrciuma lui Bucur, de lîngă gară. Mă ocupam de drumuri. Mai și vînam. Trebuia să trăiesc din ceva". — Vesel și mușcător cum era, a trăit peste nouăzeci de ani și în ultima parte a vieții sale se certa, în glumă, cu poetul Radu D. Rosetti. Fiecare susținea că e mai în vîrstă decît celălalt. Întîi a pierit Radu D. Rosetti. Curînd i-a venit rîndul și lui Alexandru Cazaban. Cărțile lui sînt și astăzi vrednice de a fi citite iar în unele din ele se găsesc pagini de antologie. Mă gîndesc la **Bodoreanca,** la **Pasărea rătăcită** și încă la multe altele.

La cenaclul lui Mihail Dragomirescu venea din cînd în cînd un bărbat scund, puțin la trup, sau, mai curînd cu trupul topit de mizerie. Niciodată n-am mai văzut un obraz atît de zbîrcit și ochi atît de albaștri. Ion Dragoslav, căci despre el este vorba, se așeza într-un colț mai puțin luminat și asculta. Către sfîrșit scotea din buzunarele hainei hîrtii aproape mototolite și ne citea versuri sau scurte povestiri. Versurile erau naive, desuete însă povestirile erau totdeauna interesante și uneori chiar pline de haz. Unii critici văzuseră în Ion Dragoslav un mic imitator al lui Creangă. Profesorul Dragomirescu susținuse originalitatea acestui scriitor, valoarea lui reală, locul lui modest, însă sigur, în Istoria literaturii. Deși se îndeletnicea de ani și ani cu literatura și cu literații Mihail Dragomirescu încă nu aflase că în literatură și în Istoria literaturii nimic nu e sigur.

Pe Ion Dragoslav îl cunoscusem cu mult înainte de a-mi face intrarea în cafenelele și cenaclurile literare ale Capitalei. Eram elev de liceu și trăiam o viață destul de dură la Roșiorii de Vede. Într-o zi, îndată ce a intrat în clasă, profesorul de română ne-a anunțat : „Astă-seară va sosi în orașul nostru scriitorul Ion Dragoslav. Mîine ne va vizita liceul. Aceia dintre voi care vrea să-l vadă și să-l audă citind va plăti doi lei. Scriitorul este foarte sărac".

A doua zi am fost scutiți de lecții, am dat fiecare cîte doi lei și ne-am înghesuit în cea mai mare sală a liceului. La ora opt dimineața profesorul de română a venit însoțit de Ion Dragoslav. Făptura lui puțină, obrazul lui veșted și pletele albite cu mult înainte de timp, ne-au impresionat puternic. Hainele pe care le purta erau vechi, uzate cum veche și uzată îi era și încălțămintea. Așa arăta un scriitor în viață ? Întocmai așa. Scriitorul a luat loc la catedră alături de profesorul de limba română, a scos niște hîrtii din buzunar și a început să ne citească :

La Rădășeni să vezi tu fete...

Glasul îi era sărac, uscat. A rămas în oraș cîteva zile, a dormit la hotel, a mîncat la birt, a plecat. L-am revăzut în casa lui Mihail Dragomirescu. Numele lui a fost uitat. Cărțile lui nu se mai retipăresc, nici măcar acelea destinate copiilor, — și care nu sînt de loc de lepădat. Viață și poezie !... Viață și poezie !... Multe vieți s-au pierdut pentru înflorirea literaturii române însă nu toate s-au pierdut zadarnic. Totuși, cine mai cunoaște astăzi numele lui Ion Dragoslav ? În timpul ședерii lui la Roșiorii de Vede colegii mai răutăcioși mă întrebau : „Vrei să te faci scriitor ? Vrei să arăți și tu ca Ion Dragoslav ?" Nu voiam să ajung scriitor de felul lui Dragoslav și nici să arăt ca el. De aceea stăteam cu burta pe carte, să-mi iau o diplomă, să-mi caut o slujbă, să nu-mi pun nădejdea să trăiesc din literatură, cu alte cuvinte să scriu literatură dar să nu trăiesc din literatură sau numai din literatură.

Nimeni nu mai știe astăzi cînd a murit Ion Dragoslav și unde i se odihnesc oasele dacă nu cumva odată cu carnea lui puțină i s-or fi topit și i se vor fi făcut una cu țărîna și oasele șubrede.

Viață și poezie !... Viață și poezie !... Să cîntăm mai departe viața... Să iubim mai departe poezia, s-o căutăm și aunci cînd o găsim s-o gustăm. Roua se așează pe iarbă, pe frunze, pe flori, și nimeni, niciodată n-a adunat-o în butoaie, și nici măcar n-a încercat.

O dată importantă în viața mea scriitoricească a fost colaborarea la **Gîndirea,** în 1924, revistă care, în perioada de care vorbesc, era condusă de Cezar Petrescu. Mai tîrziu Cezar Petrescu s-a retras de la conducerea **Gîndirii** care-i lua mult timp însă tot nu și-a folosit întregul timp pentru a scrie romanele pe care le purta cu anii în cap. A rămas atașat presei pînă la încetarea sa din viață.

Dintre toți scriitorii pe care i-am cunoscut de-a lungul vieții mele Cezar Petrescu a fost cel mai harnic și, în același timp, scriitorul cu cele mai multe lecturi. Devora săptămînal pachete întregi cu cărți și reviste străine. Dorea să citească tot, să afle tot, să cunoască tot. Subliniez această latură a multiplelor preocupări ale lui Cezar Petrescu, pentru că, tot de-a lungul vieții mele am cunoscut și scriitori care nu citeau de loc sau aproape de loc. Unii iubeau literatura în general — pe a lor sau pe a altora, numai să fie bună. Alții iubeau doar propria lor literatură, indiferent de calitatea ei. Astfel despre Alexandru Teodor Stamatiad se spunea, uneori în glumă, alteori în serios, că iubește mult poezia, însă nu poezia altora ci numai propria sa poezie. Cînd a scris, cu multă hărnicie și cu multă trudă, **Purgatoriul** fără îndoială că autorul a năzuit să realizeze un roman care să-l întreacă pe **Ion** al lui Liviu Rebreanu sau măcar să-l egaleze. Critica a intervenit prompt și nădejdile lui Corneliu Moldovanu au fost, în bună parte, spulberate. A fost și aceasta una din cauzele care l-au hotărît pe Corneliu Moldovanu să se condamne singur la o lungă inactivitate literară. Dacă te prinzi în horă trebuie să joci. Dacă intri în literatură și vrei să-ți cîștigi un loc trebuie să muncești, să reziști, să știi să dai (dacă e absolut necesar) însă trebuie să știi și să primești. În perioada pe care încerc s-o înfățișez aici în presa română, și în special în acea din București, erau mulți pamfletari care stau gata să atace oricînd și pe oricine începînd cu capul încoronat și sfîrșind cu cine știe ce mărunt funcționăraș. Pamfletarii erau curajoși însă, în același timp, destul de lași. Era, uneori, destul să-i arăți unuia pumnul, că la repezeală o lua la sănătoasa și se făcea nevăzut.

După cîte știu, la marele lui roman **Întunecare** Cezar Petrescu a lucrat, la mînăstirile din Moldova cam două veri. Săptămînal publica în ziarul **Curentul,** al cărui angajat era, unul sau chiar două articole. Aceste articole au alcătuit volumul **Carnet de vară** publicat la Editura **Ramuri** din Craiova. Munca în presă era necruțătoare. Dacă erai angajat într-o redacție aveai timp, nu aveai timp trebuia să scrii și nu numai ce-ți plăcea ție, trebuia să scrii și ceea ce-i plăcea patronului, mai ales ceea ce-i plăcea patronului.

Ceea ce mi-a plăcut cel mai mult la Cezar Petrescu era forța lui de muncă, hîrnicia lui și, mai ales, felul lui de a privi viața, cu înțelegere, cu umor. Mulți ani prin încurcata mea arhivă a existat o fotografie din tinerețe a lui Cezar Petrescu. Frumos flăcău !... De cîte ori m-am mutat luam cu mine și fotografia lui Cezar Petrescu. Îi găseam și ei un loc.

I-am purtat multă stimă și, pentru unele din numeroasele lui cărți, și admirație. Nu sînt de acord cu acei critici rigizi care încearcă mereu, și uneori chiar izbutesc, să-l împingă în umbră. Proza românească dintre cele două războaie mondiale (așa am ajuns, să măsurăm timpul, cu războaiele) ar fi mai puțin bogată, mai puțin strălucită, fără Cezar Petrescu, fără munca lui uriașă, fără opera lui vastă, extrem de prețioasă. De la acest harnic scriitor am învățat multe, am învățat, între altele, să rămîn numeroase ore de zi și de noapte la masa de lucru, aplecat asupra hîrtiei. Am locuit împreună cu el, în aceeași casă, trei, dacă nu cumva chiar patru ani. La unele cărți lucra mai mult, altele Cezar Petrescu le scria destul de repede. **Simfonia fantastică,** de exemplu, a fost scrisă în mai puțin de două săptămîni. Cînd se apuca de scris, scria intens aproape uitînd să doarmă și să mănînce. Bea, în timpul lucrului, cantități uriașe de cafea și fuma într-una aprinzînd țigare de la țigare. Cred că și acest mod de viață i-a scurtat zilele. Avea, între altele, patima jocului de cărți și a ruletei. Această patimă i-a mîncat mai mult de trei sferturi din ceea ce cîștiga cu condeiul. Chiar înainte de a publica volumul **Poeme simple** devenisem un scriitor cunoscut căruia îi făceau loc în paginile lor aproape toate revistele bune din țară cu excepția **Vieții românești** care nu m-a publicat decît după ce direcția ei trecuse în mîinile lui George Călinescu.

Am arătat mai înainte ce mult sprijin mi-a dat dramaturgul A. de Herz publicîndu-mi versurile în **Adevărul literar.** Vreau să povestesc pe scurt și cum a încetat colaborarea mea la această revistă literară. Plecasem primăvara din București ca să-mi pregătesc niște examene de liceu — rîvneam încă să ajung la bacalaureat și să-l trec — și să mă mai întremez. Bineînțeles că-mi petreceam odihna (sau ceea ce numeam eu odihnă), în casa părintească, între frați și surori. Mama era grav bolnavă, de aceeași necruțătoare boală care avea să mă ajungă și pe mine mai tîrziu iar tatei îi albise de mult părul. Mama sta lungită pe-o rogojină, sub duzi, în fața casei, se apăra de muște cu o steblă de buruieni, respira greu și cînd o mai slăbeau durerile mă chema lîngă ea și mă întreba : „Tu cum te mai simți ? Te văd cam galben". „Bine, bine de tot mă simt" „Dacă s-ar putea ți-aș da toate zilele mele, toate cîte le mai am de trăit, să le trăiești tu" Dormeam afară, sub duzi cu ochii la lună cînd pe cer era lună, la stele cînd pe cerul fumuriu se aflau numai stele. Atunci am scris cele cîteva **Scrisori din cîmp** publicate în **Poeme simple.** Întorcîndu-mă la București pe la începutul toamnei m-am dus întîns, cu buzunarele pline de poezii, la **Adevărul literar,** am urcat scările, am bătut ușor cu degetul în ușă și am intrat în biroul în care de atîtea zeci de ori fusesem atît de bine primit. Dar la biroul lui A. de Herz și pe scaunul lui A. de Herz se afla acum un alt om. Era tînăr, bine ras și bine dispus, și avea obrazul gras și rotund. Nu s-a ridicat după scaun și nu mi-a întins mîna. M-a întrebat arțăgos : „Ce dorești dumneata ?" „Sînt cutare și i-am adus domnului A. de Herz cîteva poezii pentru **Adevărul literar".** Rînjind, omul cu capul gras și rotund, mi-a spus : „Domnul A. de Herz nu mai lucrează aici. I s-a legat tinicheaua de coadă. Acum de **Adevărul literar** mă ocup eu, răspund eu" „Foarte bine" „Am luat măsuri de îmbunătățire a publicației. Am obținut colaborarea unor poeți valoroși ca Ion Ojog și alții. De colaborarea dumitale nu am nevoie" „Dar cine ești dumneata ?" „A !... Nu mă cunoști !" „Nu !" „Sînt Mihai Sevastos și-am fost adus de la Iași la București ca să mă ocup special de **Adevărul literar"** „Să fii sănătos" Mai tîrziu a pus să fiu înjurat copios în foaia care mă ajutase, sub direcția lui A. de Herz să debutez și să mă dezvolt. N-am înțeles niciodată pentru ce.

Din ziua aceea nu am mai colaborat la **Adevărul literar** și cu Mihai Sevastos n-am mai avut prilejul să mă întîlnesc pînă tîrziu, după 1944 cînd fusesem numit director al Teatrului Național din București. Nu i-am reproșat niciodată modul în care se comportase față de mine în anii tineri și nu odată la nevoile pe care le-a avut i-am întins o mînă prietenească. L-am lăsat să înțeleagă că uitasem totul. De altfel așa, sau cam așa, m-am comportat cu toți cei ce odată mi-au făcut rău, m-au lovit sau au căutat pur și simplu să mă distrugă. Probabil că nu aveau loc de mine în lumea literară și neliterară. Eu aveam loc de ei. Nici unul nu m-a stînjenit în munca mea literară pînă... (Nu. Pe această linie nu voi merge acum, mai departe, cu confesiunile. Toate la timpul lor. Și chiar atunci toate cu măsură). Încă două nume sînt strîns legate de începuturile mele literare, nume inegale ca valoare dar pentru mine deopotrivă de scumpe. Unul e al lui Alexandru Terziman, altul al lui D. Panaitescu-Perpessicius. Numele lui Alexandru Terziman îmi era cunoscut încă de pe cînd învățam la Roșiorii de Vede. Terziman, împreună cu alți publiciști, edita la Chișinău o revistă pentru copii la care colaborau și scriitori din București ca Ion Pas, Elena Farago, Apostol D. Culea și, concomitent, lucra la un ziar politic **Dreptatea.** După publicarea primelor poezii în **Adevărul literar** Alexandru Terziman a scris în **Dreptatea** un lung articol despre mine. A fost primul purtător de condei care mi-a semnalat intrarea în literatură. Mai tîrziu a publicat un volum de versuri, **Stele sub nori,** care a trecut, ca atîtea altele, nebăgat în seamă de critică.

Viață și poezie !... Viață, poezie și proză !...

Alexandru Terziman a fost ucis la Chișinău după intrarea trupelor fasciste în acest oraș. După ani, lucram la Uniunea Scriitorilor, în localul din strada Romană. M-am pomenit că intră la mine o femeie mărunțică, tînără încă, ușor roșcovană. „Sînt văduva lui Terziman. Știți cum a murit". Știam, dar ar fi fost mai bine să nu știu. Sînt încărcat de amintiri ca un măr în toamnă. Scuturați pomul și dacă nu cad destule fructe, dați cu pietre în el sau, și mai bine, loviți-i fiecare creangă cu prăjina. Pentru mine amintirile sînt o grea povară. Iau de pe inima mea o parte din această povară cu fiecare carte pe care o scriu. În vremea din urmă mă întreb deseori : „Voi putea oare să scriu tot ce rîvnesc să mai scriu ? Întrebarea e tulburătoare însă răspunsul meu e clar : „Nu, nici pe departe". Dacă îmi pare rău ! Da. Îmi pare. Însă cu timpul n-ai cum să te bați, n-ai cum să-l prinzi de aripi, n-ai cum să-l ții pe loc. Poate că timpul n-are ochi, poate e orb. Vine nu se știe dincotro, trece pe lîngă noi, nici nu-și lungește pasul nici nu și-l scurtează, și merge mai departe. Încotro ? Încotro și de ce ? Nu știe nimeni și niciodată n-o să știe nimeni. Cînd moare un scriitor odată cu el moare o lume. Odată cu mine vor muri toți eroii cărților pe care nu am apucat să le gîndesc pînă la capăt și să le scriu. Pe D. Panaitescu-Perpessicius îl cunoșteam din vedere și am început să-i citesc versurile îndată după război. Poeziile pe care le publica D. Panaitescu-Perpessicius în epoca aceea erau, cele mai multe dintre ele, poezii de război. Perpessicius luptase pe front — în Dobrogea mi se pare — și își pierduse o mînă. Nouă, tinerilor, ne plăceau poeziile lui Perpessicius, dar ne plăceau și cronicile lui literare, — înțelegere pentru poeziile și proza altora, și mai ales a tinerilor, generozitate plină de noblețe chiar pentru cei criticați. Publicasem în **Gîndirea,** după multe luni de tăcere, poezia **Sălbatecă,** poezie căreia nu i-am făcut loc în **Poeme simple,** dar care în culegerea de **Scrieri** a fost cuprinsă. Perpessicius a semnalat-o în **Mișcarea literară** și a reprodus-o. Pentru acest nobil gest față de tînărul care eram pe atunci i-am rămas îndatorat, — îndatorire pe care nici pînă astăzi n-am achitat-o pe deplin. Uneori, fără s-o vrem, devenim ingrați. Viață. Poezie, Proză !...

De cele mai multe ori viața e amară ca nucile verzi, de cele mai multe ori poezia însăși e amară și tot amară e și proza.

VIAȚĂ

Aud într-una chiote de hoarde,
Și tropot greu de cai nepotcoviți,
Și plîns sfîșietor de robi izbiți,
Cu bice lungi de flăcări și cu joarde.

Măceluri crîncene, măceluri crude
Se făptuiesc pe undeva pe-aproape.
Am stropi de sînge risipiți pe ploape
Și mîinile de sînge cald mi-s ude.

Și eu sînt fără za, n-am coif pe plete,
De laurii izbînzii nu mi-e sete,
Nu-s dornic de omor, de jaf, de pradă.

Și-un vechi blestem cerește mă mînă-n luptă
Spre șesul alb de oasele-n grămadă
Cu scutul ciuruit, cu lancea ruptă.

zaharia stancu memorii

Scrisesem sonetul acesta pe la sfîrșitul toamnei, îl copiasem pe curat și-l trimisesem revistei **Țara Noastră** de la Cluj unde colaboram din cînd în cînd. **Țara Noastră** era o revistă politică săptămînală a cărei direcție o avea Octavian Goga care publica în paginile ei și ceva literatură. Nu aveam nici o legătură cu politica pe care o făcea Goga alături de mareșalul Averescu și de alții dar revista îmi plăcea și avea oarecare răspîndire în Transilvania. **Țara Noastră** îmi publicase sonetul însă eu nu apucasem să-l văd tipărit. Un ordin militar, sever și rece ca toate ordinele militare, mă ridicase de acasă în plină iarnă și mă pusese, sărăcuț cum eram îmbrăcat pe drumuri cu frig năpraznic. M am repezit, pe un viscol cumplit la București — atunci locuiam la țară — și cum știam că sînt repartizat să fac armata la un regiment de cavalerie din Chișinău am început să caut protectori. Astfel doctorul Vasile Voiculescu (renumitul scriitor de mai tîrziu) mi-a dat o scrisoare de recomandare către artistul Teatrului Național Ion Sîrbu iar acesta — lanțul slăbiciunilor — m-a recomandat vărului său, generalul doctor Sîrbulescu de la nu mai știu ce unitate din Chișinău. Eugen Lovinescu, căruia i-am făcut o vizită, s-a grăbit și el să-mi dea o mînă de ajutor, o scrisoare către scriitorul Ludovic Dauș care, pe atunci, era director al Teatrului Național din Chișinău. Este cred, interesant să precizez că nici una din aceste scrisori nu a ajuns la destinație. Poate într-o zi, un cercetător migălos, le va găsi prin mult încurcata mea arhivă. (Dar de ce să umble cineva prin hîrtoagele mele ? Ar fi bine dacă le-ar arde de pe acum pe toate). M am întors acasă și peste o zi m-am dus la Cercul militar din Turnu Măgurele. Am tremurat de dimineața pînă seara pe lîngă ziduri laolaltă cu mulți alți tineri. Seara ni s-a dat cîte o hîrtie la mînă, am fost conduși de niște sergenți reangajați pînă la gara din apropiere și aici urcați într-un vagon de marfă. Cineva a venit și ne-a dat contra cost cîte o pîine mare, neagră ca pămîntul și cu miezul acru și necopt. „Pentru ce ne-ați dat pîinea asta ?" „Ratia voastră pînă ajungeți la regimentul șase roșiori din Bălți" „Așadar nu mergem la Chișinău ?" „Nu. Vă duceți la Bălți. În cele din urmă acolo ați fost repartizați". Două zile și două nopți într-un vagon de marfă înveliuit și izbit din toate părțile de viscol. De multe ori mi-a fost frig în viață (și am oroare de frig) dar parcă niciodată ca atunci. Cînd ne-am dat jos din tren în gară la Bălți unde ne așteptau niște militari să ne însoțească la cazarmă, eram pe jumătate morți. Așa cum eram, ne-am încolonat pe două rînduri și, cu puținele bagaje pe care le aveam la spinare am luat-o spre cazarmă !

addenda

Stilul epocii

O scrisoare și înduioșătoare, prin patetismul ei, și puțin comică, a poetului Macedonski ; comicul rezidă în asemănarea cu o temă caragialiană, foarte cunoscută nouă. Nici tonul nu ne este străin, în aceeași notă. O transcriem, cu ortografia-i heliadescă, pe care poetul a păstrat-o pînă în tîrziul existenței sale :

Teilor 174
1910

Prea scumpul, bunul și vechiul meu amic,

Nu sciu dacă ai cunoscut pe regretatul și excellentul Theodor Gănescu, f. inspector vamal. Era o ânimă de aur, și e ceva acésta, de ore-ce, și dupe anni de la mórtea unor asemeni ómeni, ei rămân nesterși din amintirea cellor cu cari au fost în legătură de prietenie. Un îndemn de dincolo de viéță me face adi sé iau condeiul și se rog pe admirabilul sufflet și cugetător ce am aflat tot d'auna în d-tea să caute a da concursul fiicei salle, Elisa Gănescu care dă examen în particular de cl. VI-a. E de sigur bine preparată, câci e în adevèr f studiósă dér examenele sunt lucru dracului, cam o loterie, și apoi, desconcertează, mai ales pe sexul așa dis slab.

Sciu că ești în commisie și vorba d-télle bună p. ea, către collegi, va cântări mult, ér eŭ me voiu simți enorm de mulțumit că am putut, prin d-tea, să fiu folositor unui copil al unui amic dispărut, cu atît mai mult că a lăsat o familie grea, 10 — dece copii. Și astfel cresc țerrile — și România nóstră va ajunge la lumină peste 100 anni, câci vor fi atunci 30 milióne români. Al. d-télle cu totul și cu totul.

Al. Macedonski

Pe margine, o însemnare : Aducétorul e fratele Domnișórei. În colțul de sus, stînga, o însemnare făcută cu creionul violet : Această scrisoare a fost trimesă marelui profesor de istorie, Niculescu-Dacian, la Ploiești, și dată mie de Niculescu—Barbu Fotescu.

Cum s-ar spune, lanțul slăbiciunilor...

★

Mangalia, acum aproape cinci decenii. După o misivă a lui Gala Galaction :

Iubite Mugure,

Iată o scrisoare de pe țărmurile pontice... Sărmanul Pont-Euxin nu prea prieste poeților... Începînd cu Ovidiu și terminînd cu mine, nu știu care poet a putut să se felicite prea mult de întîlnirea lui cu aceste ținuturi. Ovidiu era trist că Roma nu semăna cu Tomis, că vinul îngheța în oală și că August era inflexibil. Eu sînt trist... că Mangalia de azi nu mai seamănă cu cea de acum doi ani ; sînt trist că vinul n-are cu mine nici în clin nici în mînecă (fiindcă altfel n-aș mai fi trist) și mai ales sînt trist că August vine — după Iulie și mă găsește cu punga grozav de ușoară...

Pe aici viața e foarte scumpă. Te rog comunică Doamnei Ursianu (?) că domiciliul dorit de d-sa este o ecuație cu nu știu cîte necunoscute, că hrana nu e prea multă și că oamenii cei mai limfatici, cei mai potoliți, călugării, chiar, nu pot să doarmă bine din pricina unei uriașe abondențe de bestiole țișnitoare. Ce folos că marea e frumoasă... Ca să ajungi pînă la ea trebuie să plătești vamă grea și multă.

Sînt vreo 4 zile de cînd sînt aici. Cred că mai stau vreo 10, după cari, nevastă-mea vine să-mi ia locul și eu mă înapoiez în București.

Iubite Mugure, te-aș ruga să descurci bine chestiunea aceea cu Ateneul din Tătărași, ca să nu stricăm degeaba canapelele C.F.R. și mai virtos ca să putem să ră-minem în București și să mai scriem cîteceva, din cîte poate să cugete într-o vară un om sărac. Am trecut de cîteva ori pe lîngă colonia Fondațiunei (sau aproape). Sînt niște corturi frumoase, întinse în fața bisericii grecești. N-am avut timp pînă acuma să mă apropii de colonie și să o cercetez mai prietenește. Sper s-o fac zilele astea.

În ce privește pe D-na Ursianu, vezi, nu mai am curajul s-o sfătuiesc nimic. Ar mai fi ceva locuințe. La otel (sînt două !) o cameră cu un pat costă 150 de lei. Dar și otelul și locuințele sînt grozav de inconfortabile... Trebuie să fii sau copil sau... filosof stoic, ca să nu te revolți de atîtea pișcături clandestine, cari te așteaptă în acest orășel greco-turc.

Arată, te rog, lui Cârlova, buna mea nădejde că soția lui merge mereu spre bine.

Scrie-mi, frate, 2—3 vorbe : cîte necazuri ai mai priponit și cîte ți-au scăpat nepriponite.

Adresă universală : Mangalia, Galaction. Noroc tuturor fraților de la Fondație ! și noroc ție, în porție întreită, ca lui Iosif din Biblie.
Frățește, Gala Galaction.
Azi 14 (1) iulie 1924

Barbu CIOCULESCU

TEATRU

Structuri

Fără a agrea în mod deosebit cuvîntul structură, (mai ales de cînd a dat naştere şi unei îndeletniciri de grămătici, care cred că pot analiza gîndirea faraonilor după forma păsărilor din scrierea hieroglifică), să încercăm a ne apropia de organizarea intimă a tragediei greceşti. Altfel spus, **ce structură** (na, că nu găsesc alt cuvînt) au ele, privite după o zi de muncă intensă, cînd dorinţa de detaşare şi setea după esenţe plutesc în aer. În treacăt am vorbit fie de calitatea tragică a unui conflict, fie de cantitatea de acţiune dintr-o piesă, fără să tragem vreo concluzie. Piesele autorilor de care ne ocupăm însumează peste trei sute de titluri (după unele mărturisiri ori ecouri din epocă) ; pînă la noi au ajuns circa treizeci şi două. Timpul, cu alte cuvinte, şi-a spus cuvîntul : nimic nu durează în materie de artă, putem să ne dăm noi şi peste cap. Pentru că, sînt sigur, înainte de tragedia greacă a existat tragedia babiloniană; tragedia persană, indiană ; şi s-au pierdut toate. Dar nici nu s-au pierdut de tot, să nu cădem nici în extrema cealaltă. **Suflul** a trecut dintr-o zare într-alta, de la un muribund la altul, ca un ultim geamăt, umflînd pînzele tragediei greceşti. Cîteva din aceste pînze au ajuns pînă la noi, trecîndu-ne pe la ureche şi înfiorîndu-ne cu zvonuri din alte lumi şi din alte lumi, şi tot din alte lumi, zvonuri greu de tălmăcit şi structuralist şi nestructuralist.

Am putea bănui esenţa tragediilor pierdute de Eschyl, după moartea sa, de Sofocle, după moartea sa, şi de Euripide. După cum am putea bănui universul mare al eventualelor tragedii din civilizaţiile anterioare celei eline. Avem de a face cu o mitologie care se varsă. Cerul se goleşte de zei, care cad, dar încă nu sînt oameni. Încă nu pot fi oameni dar nici nu se mai pot întoarce spre dumnezeirea lor absolută. Un fel de centauri jumătate zei, jumătate oameni, jumătatea zeiască păscînd oamenii .Tragediile greceşti sînt de o mare monotonie, de ce să n-o spunem. Iată ce se întîmplă, pe scurt : un ins are idei personale faţă de un alt ins. Asta n-ar însemna nimic, dacă unul n-ar fi decît un simplu ins, iar celălalt un zeu. Conflictul s-a născut, e de neîmpăcat, fie că e vorba de Prometeu, care era un ins titan, fie că e vorba de Antigona, care se opune unui ins învestit şi supraînvestit, fie că e vorba de celelalte personaje ştiute. E monoton, nu-i aşa, să asişti la scăpărări de fulgere sub poalele Olimpului, încontinuu să-ţi tune şi să-ţi fulgere destinul, încontinuu să ţi se întîmple ceva tragic ?

Deci, rezumăm : **A** contra **B**, în care A e mare şi B e mic, dar se comportă ca şi cînd ar fi mare. Pe delături corul, care e amestecat. La început a fost, desigur, numai corul, o masă de litere. Corul acum nu mai are decît drept de comentator, în timp ce beligeranţii comit. Ce ? Trebuie să subliniem din capul locului că a face ceva în tragedia greacă înseamnă a **comite** ceva. Sînt atît de multe legi, zeii fiind mulţi şi zeloşi, încît ori sari într-un picior, ori fluieri, ori scaperi un chibrit, înseamnă, în ordine inversă, că ai furat focul... dar ce să mai vorbim. Se pot categorisi faptele eroilor tragici : după modul în care apără o tradiţie în opoziţie cu un drept mai nou, după modul cum încearcă să-şi păstreze demnitatea într-o împrejurare umilitoare. În unele tragedii, principiul „sîngele cere sînge" acţionează cu mare forţă. Toate tragediile închinate casei Atrizilor, care pornesc de la o jertfă adusă de Agamemnon, prin sacrificiul fiicei sale şi se termină cu desfiinţarea stirpei între la destinul implacabil, căşunat de „invidia zeilor".

Marin SORESCU

ARTE

Artă persană

Relaţiile româno-iraniene au rădăcini adînci şi durabile în istorie. Fundamentală, în primul rînd, ne este sorgintea, derivată, dezvoltată din marea familie comună indo-europeană. Legăturile directe dintre traco-geto-daci şi medo-perşi, întrepătrunderile de civilizaţii prin intermediul sciţilor, nord-iranieni prin limbă şi populînd miazănoaptea Mării Negre sînt atestate de obiectele găsite pe teritoriul patriei noastre. Este epoca avansată a fierului bine meşteşugit. Pierzîndu-ne, prin această scurtă digresiune, în noaptea popoarelor, nu facem altceva decît să subliniem, la răscrucile timpului, cîteva din porţile pe care am ştiut să le deschidem, nevoiţi sau nu, fabulosului Orient Mijlociu. În perimetrul realităţii stricte dar şi al fanteziei, puncte de sprijin în ordinea persistenţei artistice, ne atrag atenţia, ne cheamă nevoia de generalizare. În marele cazan al geografiei spirituale, unde au clocotit, uneori limpezindu-se, cele mai importante tendinţe ale lumii, de transfer neîncetat între valorile asiate şi cele europene, înrudirile de experienţă ni se par interesante. La alt mod, în alte condiţii decît noi, perşii îşi vădesc originalitatea, scăpărată în contact cu Grecia străveche şi Roma. Valabilitatea expansiunii se clădeşte tocmai pe această găsire şi conştiinţă de sine. Noi cunoaştem Persia, printr-o mediere favorabilă, de la înaltul focar al Bizanţului. Epoca Sasanidă, reţinută, interpretată în legea ei măreţ constructivă, de nedesmînţită altitudine spirituală, găseşte aici un teren iniţial receptiv. Cupolele de corturi înghemuite în bătaia vîntului îşi aruncă umbra de piatră peste marea cea mai albastră. Culorile tari, de lut ars a doua oară, firele de aur, scăpărînd în ţesătura largă, preciziile simbolice vădite pînă şi în uneltele războinice, aura legendelor scrise şi desenate mai degrabă, realizează o comuniune, o înflorire mai durabilă decît era de aşteptat, prin mijlocirea altor căi. Un anume realism în plină lumină, propriu unui stat evoluat în principalele sectoare de organizare, îşi transmite ecoul obscur pînă la noi, cu toate schimbările inerente parcursului deviat, cum spuneam, prin altă cultură. Este greu de stabilit, în cadrul acestei arii de o asemenea vastitate, elementele de asimilare. Dar speculaţiile nu sînt de prisos. O miniatură intitulată „Jocul de polo călare" ne trimite surprinzător spre marile noastre fresce mănăstireşti exterioare. Chenarul unei scoarţe de Senneh, admirabilă în moliciunea materialului şi căldura culorilor, prefigurează, într-o succesiune atît de disparată la prima vedere, zidul brîncovenesc. O ploscă din ceramică pictată seamănă cu cele ale noastre de lemn. În faţa renumitelor şaluri de Caşmir sau covoare de Kerman, Panderman, Ispahan, Khorassan şi Tabriz orice apropiere cade însă în arbitrar. Patria culorilor are singularităţi pe care nu trebuie să le atingem. Subtilitatea artei persane, exercitată cu egală fermitate în toate domeniile, se evidenţiază mai ales în croiala armelor şi ţinuta cărţilor. Armele şi cărţile sînt făurite cu aceeaşi religiozitate. Cruzimea morţii se retrage în obiectul propriei sale acţiuni, înfrumuseţîndu-l fără scop şi cauză, cartea devine ornamentică pură. Iată o halebardă, adică un soare cu doi sori interiori, unul la răsărit şi celălalt la apus, aceiaşi oricum ai întoarce-o, copleşind cu triplul ei simbol matematizat. Tăişul ei nu se putea călî în seva trunchiilor de arbori. Viaţa ameninţată în miezul ei tainic însă da. Şi iată vestitele Şah-Name. Istorie, credinţă şi poveste a liniei devenită gînd prin frîngere şi închidere. Floarea migălită în umbra zidurilor somptuoase are tratament de prestigiu. Ea încheie ciclul uneia dintre cele mai vechi şi nobile arte, arta persană, poate singura printre celelalte surori asiate cu care poporul nostru, înclinat spre raţiune şi echilibru, s-a simţit apropiat încă din cele mai vechi timpuri.

Grigore HAGIU

Abstracţionismul

MUZICA

Pe parcursul lucrului său, compozitorul este dator să-şi privească şi să-şi judece opera din cel puţin două puncte de vedere : unul, cel al congruenţei logice, deci al consecvenţei gramaticale şi al perfecţiunii construcţiei (aci va avea de ţinut seama de structurarea melodiei, armoniei, polifoniei, ca şi de forma muzicală ; într-un cuvînt, de tot ceea ce are relaţie cu tiparele de gîndire acceptate sau acceptabile) ; al doilea punct de vedere va fi al eficienţei psihice directe (aci va urmări puterea expresivă a imaginilor sonore nou-create, calitatea lor de a se impune atenţiei şi memoriei ascultătorului, unicitatea lor). Aş spune că autorul este în drept să asemuiască lucrarea în curs de elaborare cu un organism care — pentru a fi viabil — va trebui să posede o osatură şi un număr de sisteme funcţionale unitare şi compatibile între ele, dar că toate acestea urmează a constitui doar infrastructura unei fiinţe perfect individualizate, care în cîmpul artei îşi va justifica existenţa tocmai prin ceea ce o va deosebi de alte fiinţe de acest fel.

Cele două aspecte se condiţionează reciproc ; ele totuşi nu pot fi confundate. Este evident că situîndu-se — prin tradiţie sau prin alegere deliberată — într-un anume tip de organizare modală, să presupunem în sistemul curent al tonalităţii (toată lumea îl cunoaşte, pentru că l-a asimilat o dată cu primele cîntece de copii şi cu primele melodii învăţate în şcoala primară), compozitorul acceptă de la început încadrarea invenţiei sale melodice între anumite limite. Însă pe terenul relativ restrîns al regulilor acceptate el trebuie să găsească acele alcătuiri originale care să poarte un mesaj la rîndul lui original.

După cum muzicianul este mai concentrat asupra unuia sau altuia din aspectele muncii de creaţie mai sus indicate (împrejurare determinată atît de predispoziţiile autorului cît şi de idealul artistic al timpului şi locului), opera sa va dobîndi un caracter mai abstract sau mai concret. Într-un cuartet de Beethoven accentul cade în general asupra construcţiei, într-o operă bufă de Rossini asupra eficienţei directe. Muzicianul german îşi punea continuu probleme de structurare originală a formei, el îşi simţea forţa gigantică pe acest tărîm şi o întrebuinţa din plin, fără însă a scăpa de loc din vedere calitatea tranzitivă a imagisticei sonore. Compozitorul italian în schimb accepta fără multe mofturi tipare formale verificate, cărora se mulţumea să le aducă mici îmbunătăţiri şi adaptări, şi se concentra îndeosebi asupra efectului imediat al imagisticei sale sonore. Istoria muzicii a confirmat că atît cuartetul beethovenian cît şi opera rossiniană sînt capodopere ; putem afirma, fără prejudiciu pentru nici una din lucrări, că prima este mai abstractă decît a doua. O observaţie marginală : ceea ce o compoziţie lasă de o parte în ce priveşte concretul imediat al imagisticei, ea poate cîştiga pe planul concretului **ideii.** „Arta Fugii" este relativ săracă în material însă infinit complexă (şi concretă) în dezvoltarea ideii — întruchipată aci tocmai de magistrala construcţie a întregului.

Între cele două aspecte ale muncii compoziţionale se cere menţinut un anume echilibru. Dacă muzicianul nu reuşeşte acest lucru, el poate eşua într-una din următoarele poziţii, false artisticeşte ambele :

— sau realizează o lucrare nevertebrată, în care imagistica sonoră poate eventual să aibă unele virtuţi, dar momentele reuşite se vor anula reciproc, în absenţa unui concept formal viguros ;

— sau, dimpotrivă, acordă formei ori formulelor constructive o atenţie enormă, în schimb neglijează calitatea tranzitică a imaginilor sonore.

Explicitînd acest din urmă dezechilibru funcţional al creaţiei, vom numi abstracţionistă (deci abstractă la modul pejorativ) orice lucrare unde e vizibil că muzicianul a fost stăpînit şi nu a stăpînit **el** conceptul formal. Abstracţionistă va fi deci în esenţă orice lucrare academică : autorul consideră absolute gramatica şi formele tradiţionale, în cadrul lor capacitatea sa de inventare a imaginilor individuale se dovedeşte mediocră, iar piesa lui va fi o searbădă aplicare a unor legi **învăţate.** Tot lucrare abstracţionistă va fi şi aceea pentru care autorul a pus — să zicem — la punct o formulă constructivă nouă, dar în limitele fixate el nu reuşeşte să creeze imagini suficiente individualizate ; piesa va deveni o simplă aplicare a unor legi **inventate.** Cazul al doilea se poate ivi — tranzitoriu — şi în activitatea unui muzician cu certe calităţi, dacă de pildă efortul de imaginare a structurilor l-a lăsat momentan fără energie disponibilă pentru acoperirea celuilalt aspect al efortului compoziţional. Putem spera la o remediere ; afară doar dacă dezechilibrul nu este efectul unui academism proiectat înspre viitor. Căci boala academismului, fie el paseist sau futurist, se vădeşte de obicei incurabilă. Cele două forme ale ei au o înrudire mult mai profundă la prima vedere : ele nasc ambele din ceea ce în vorbirea de toate zilele se cheamă lipsă de talent.

Pascal BENTOIU

Din arta persană :
COVOR PANDERMAN (sec. XIX).

Sus : PLACĂ (sec. XVIII).

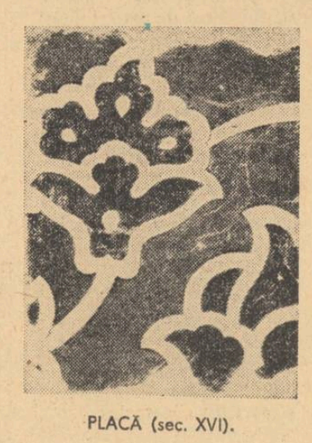

PLACĂ (sec. XVI).

ARTE

TELEVIZIUNE

„Belvedere din aeroplan"

Simpla difuzare pe micul ecran nu conferă unui spectacol specificul „de televiziune". Un spectacol de operă difuzat pe micul ecran nu este şi un spectacol de televiziune. Un spectacol de estradă nu este nici el, doar din motivul acesta, al difuzării, un spectacol de televiziune. Ca să devină „de televiziune" compartimentele artistice care se preiau trebuie să fie structurate din punct de vedere al mijloacelor de exprimare proprii televiziunii. Dezideratul originalităţii nu este de mai mică actualitate pentru televiziune .El se respectă însă destul de rar. Emisiunile de adevărată concepţie T.V. sînt mult mai rare decît preluările. Dacă, de pildă, în clipa de faţă, putem vorbi despre un reviriment al teledivertismentului, el este un reviriment mai degrabă de ordin cantitativ. Faptul că în fiecare sîmbătă şi duminică deschidem televizorul ca să vedem un spectacol de televiziune nu înseamnă că l-am şi văzut. Ce-i drept, Dicţionarul muzical-distractiv face oarecare excepţie : are un pretext original, promite o variaţie de lungă durată şi are şi stil : pînă acum, inserturile de arhivă au fost şi „de televiziune" iar partea de actualitate a fost servită curat de imagine. Duminică seara s-a difuzat însă un spectacol T.V. realizat la Hunedoara şi spectacolul acesta a dezamăgit. Lasă că peisajul uluitor al cetăţii medievale a rămas doar decor de carton într-un spectacol de televiziune care avea datoria şi putinţa să-l utilizeze funcţional, lasă că peisajul industrial al oraşului a fost filmat în manieră de reportaj descriptiv, tăiat apoi bucăţele şi inserat la întîmplare între dansuri şi texte pentru „asezonări" — (am văzut o locomotivă Diesel de toată splendoarea pe un final de cuplet —) dar ceea ce a lipsit cu desăvîrşire a fost însăşi concepţia spectacolului. Pentru că ce au dorit realizatorii emisiunii de duminică ? Să demonstreze că se poate face un spectacol în aer liber într-un oraş industrial ? Se poate, desigur. Că la spectacolele în aer liber vine public numeros ? Vine, desigur. Publicul este pretutindeni inteligent, atent, receptiv. Dar asta era de demonstrat ? Că de venit a venit public mult şi la Hunedoara dar ce-a văzut ? Un spectacol întîmplător, o alipire forţată de genuri, cîteva texte de un humor frizînd mahalaua şi cîţiva actori nevinovaţi. În ce priveşte imaginea, planul general s-a bucurat de atîta atenţie, prim-planul de atîta uitare şi detaliile au lipsit atît de total, că spectacolul a avut şi aerul de „văzut invers prin binoclu" sau „belvedere din aeroplan".

Sânziana POP

ARTE

PRETEXTE

Discreţia

Despre rolul pozitiv, calitatea şi interesul unanim pe care îl stîrneşte emisiunea de televiziune Reflector *s-a scris în nenumărate rînduri, nu e nevoie să mai insistăm. Ca orice emisiune complexă în care intră atîţia factori, printre care educaţia cetăţenească primează, investigaţia făcută aici pune o problemă psihologică. O cronică T. V. apărută nu de mult în* Contemporanul *a şi atins de altfel subiectul în chestiune. E vorba de delicateţea reporterului şi nu numai de delicateţea în sine, am adăuga noi, dar şi de ratarea posibilă a anchetei, cînd aceasta este făcută într-un stil „prea direct". Astfel, tatăl fetei, elevă de liceu, care a apucat-o pe căi greşite, întrebat cum şi de ce (şi nu ne îndoim că poartă o vină) cu aparatul de luat vederi drept în faţă şi cu obiectul acela solemn numit microfon, care, leu să fii, te face să dai îndărăt, să şovăi, că te vede şi te aude toată lumea, — oameni sîntem — zic tatăl fetei era pus într-o situaţie jenantă, în mod vizibil, din cauza emoţiei, a prejudecăţilor etc. Oricine ar fi fost în locul său, cu greu s-ar fi putut exprima liber sau lucid. E clar că dialogul auzit, cu faţa aceea necăjită de tată în prim plan, nu putea să lumineze pe deplin „cazul". Asemenea lucruri se discută mai eficient pe îndelete şi între patru ochi. Pe urmă, cu înţelegere şi fineţe, evitînd ostentaţia imaginii, reporterul ne-ar fi lămurit şi pe noi, pentru că în astfel de împrejurări, publicul, cu decenţa şi simţul moral ce-l caracterizează, iubeşte delicateţea de suflet şi discreţia.*

Noi nu vrem să dăm nici o lecţie, doamne fereşte. Dar totdeauna este bine... să reflectăm.

AMFION

P. S. În articolul din numărul trecut rugăm a se citi 1938 în loc de 1968.

revista străină

● **SOVETSKI EKRAN** (nr. 19, oct., a.c.). Cunoscutul regizor sovietic Grigori Kozinţev se pregăteşte să înceapă filmările la o nouă ecranizare — **Povestiri petersburgheze** de N. V. Gogol. Este a doua „întîlnire" a regizorului cu Gogol. Prima a avut loc în 1926 cînd Kozinţev, împreună cu L. Trauberg, a ecranizat nuvela **Mantaua.**

● **REVUE HONGROISE** (nr. 9, a.c.). La rubrica de Actualităţi culturale Tamas Koltai face o scurtă trecere în revistă a repertoriului teatrelor budapestane în stagiunea 1970—1971. Observînd că în materie de spectacole la Budapesta predomină „eclectismul", „amestecul de stiluri", „diversificarea", Koltai atrage atenţia asupra specificului unor teatre : concepţia regizorală modernă şi accentuat politică la Teatrul Naţional, unde piese ca **Ivanov** de Cehov şi **Romeo şi Julieta** s-au reprezentat într-o manieră cu totul inedită : „diviziunea muncii" practicată de Teatrul Madach care, prin cele două studiouri ale sale, prezintă concomitent piese ca **Intrigă şi iubire** de Schiller, **Detectivul** de Anthony Shaffer, **Oh ! Les beaux jours** de Beckett ; profilarea de adaptări dramatice după romane **(Familia Thibault,** de pildă) specifică Teatrului Thalia ; varietatea repertoriului Teatrului Vighzinház care oferă în studioul său piese de Pirandello, O'Neill, Tennesse Williams, Noel Coward, Neil Simon ; specificul Teatrului Attila Josef care, amplasat într-unul din marile cartiere muncitoreşti, abordează genul dramatic în toată varietatea sa — drame documentare, piese cu suspens, comedii muzicale etc.

● **PARIS MATCH** (9 oct., a.c.). În paginile 60—70, un reportaj semnat de Jack Garofalo şi Mary Ellen Mark despre „New York, oraşul groazei". 126 de crime, 3283 de agresiuni, 215 violuri, 7120 furturi cu arma în mînă, 11 305 de furturi simple, 8675 furturi de maşini, 21 215 arestări dintre care 1267 minori — acesta este bilanţul lunii iulie 1971 în materie de infracţiune la New York. „New York-ul a devenit de nelocuit... oraşul e bolnav..., torturat de crime şi violenţă", declară reporterii.

● Un nou film cu Marcello Mastroiani şi Catherine Deneuve — **Melamfo,** în regia lui Marco Ferreri. Mastroiani joacă rolul unui fel de Robinson modern retras (în compania cîinelui său) pe o insulă pustie. Catherine Deneuve joacă rolul frumoasei „femei în alb" care vine să tulbure liniştea solitarului. „Este o poveste romantică, spune Deneuve, care arată că şi în plin secol XX se mai poate muri de dragoste".

● Între 14 şi 29 octombrie se desfăşoară în Franţa zilele muzicii contemporane. O mare parte din manifestări urmează a fi consacrate operelor lui Igor Stravinsky de la a cărui moarte au trecut abia cîteva luni. Două zile vor fi dedicate compozitorului german Karlheinz Stockhausen, prezent la aceste manifestări cu prima audiţie **Patratul** (operă pentru patru coruri şi patru orchestre) şi cîteva lucrări de tinereţe. O zi a fost acordată şi compozitorului francez Jean Claude Eloy pentru prezentarea în premieră mondială a lucrării sale intitulate **Kamokala** iar alte trei zile vor fi consacrate muzicii orientale (libaneză, indiană, japoneză etc.). Japonia, care va încheia seria manifestărilor, prezintă printre altele, opt prime audiţii ale compozitorului Torn Takemitsu, una din tinerele speranţe ale muzicii nipone.

● **LE MONDE** (5 oct., a.c.). Întîlnirile cinematografice internaţionale de la Sorrente, consacrate în acest an producţiei maghiare, au luat sfîrşit. „Sirena de aur" a fost atribuită cineastului Zoltan Fabri iar alte şase „Sirene de argint" au revenit filmelor cuprinse în „retrospectivă". Premiul oraşului Neapole pentru cel mai bun film maghiar al anului a fost decernat peliculei **Iubire** în regia lui Tibor Dery. Premiul Europa 1971 a revenit lui Vittorio de Sica pentru **Grădina Finzi-Contini.** Următoarea întîlnire cinematografică va fi consacrată unei retrospective sovietice.

● (6 oct., a.c.). Prezent pe ecranele pariziene prin intermediul filmului **La Part des Lions** (unde încarnează cu multă vervă un romancier care propune unei bande de răufăcători ideea unui „hold-up"), Charles Aznavour îşi continuă seria de succese muzicale : înregistrarea în italiană a discului **Mourir d'aimer** i-a adus recent, la Veneţia, Premiul Leul de aur iar ansamblul înregistrărilor sale, Premiul Edison, în Ţările de Jos.

● **L'EXPRESS** (4—11 oct., a.c.). Franstudio, unul din cele mai vechi studiouri franceze datînd din perioada filmului mut, şi-a închis porţile. Motivul : nerentabilitatea sau, mai exact, preferinţa cineaştilor pentru filmările în exterior, ceea ce a determinat accentuarea inutilizării platourilor. Dacă acum douăzeci de ani, pentru un film care prelindea opt-nouă săptămîni de turnaj, se filma în exterior o singură săptămînă, astăzi situaţia este inversă. „Întoarcerea la natură", cum mai este numită această nouă tendinţă în cinematografie, pune în discuţie, după opinia unor specialişti, însăşi valabilitatea noţiunii de „studio".

● După **Iles à la dérive,** publicată postum în 1971, se anunţă editarea în 1972 a noi lucrări inedite aparţinînd lui Ernest Hemingway. Este vorba de o suită de povestiri datînd din anii 1927—1933 care urmează să apară în aprilie 1972 sub titlul comun **The Nick Adams Stories.**

● **LES NOUVELLES LITTÉRAIRES** (1 oct., a.c.). Noi pelicule franceze pentru micul ecran : **Balsamo,** după romanul cu acelaşi nume de Alexandre Dumas avînd printre protagonişti pe Jean Marais ; **Educaţia sentimentală** adaptare (în cinci episoade) după Flaubert de François Regis Bastide. În rolul tînărului Frédéric — Jean-Pierre Léaud.

u. v. z.

SPORT

Decît cu prostul la cîştig

Chiar aşa : **„decît cu prostul la cîştig, mai bine cu deşteptul la pagubă".** În sensul acesta prezenţa lui Lucescu, în echipa olimpică a României, care a pierdut la Copenhaga, e o strălucită confirmare atît a acestui proverb, cît şi a altora, precum : **„unde-i unul nu-i putere"** sau **„ce-ai avut cu mine, mamo, de m-ai luat de la Dinamo ?"**

Nici vorbă că, mai bine să pierzi în prezenţa unui deştept, asistat de dinsul, decît să cîştigi în combinaţie cu un prost care, după aceea, bineînţeles că-şi revendică toate drepturile de autor. Ce să mai vorbim ? S-au mai văzut cazuri. Încît, cine a făcut echipa noastră olimpică, aşa cum a făcut-o, meritã să intre în mai multe cîntece de leagăn dintr-odată, precum şi în proverbe încărcate de înţelepciune. Îmi spunea, acum două zile, Romulus Balaban de la **Sportul : „şi ţine minte că Popovici şi Cheran erau vedete în cealaltă echipă olimpică !"** Realmente, am să ţin minte. Dacă Popovici şi Cheran au fost vedete şi astă cînd, chiar în timpul vieţii mele, înseamnă că ori n-am eu ochi atenţi, ori asta s-a petrecut noaptea. Popovici şi Cheran vedete? Ei nu, asta nu! Erau speriaţi săracii şi nu-şi mai aminteau că au fost vreodată în viaţa domniilor lor vedete. Cît despre Neagu... într-o zi va trebui cineva — de ce într-o zi ? Acum ! — să-i facă dreptate şi lui Neagu de la **Rapid.** Nu se poate chiar aşa. Acum, cînd Neagu e la pămînt, mă întorc şi zic : **Nu, nu ! Jos mîinile de pe Neagu !** Merg şi mai departe şi-mi proclam : **Jos labele de pe Neagu !** Mă adîncesc în strigăt şi ţin mulţimea în loc : **Nici chiar aşa !** Şi, într-adevăr, **nici chiar aşa.** Eu nu l-am atacat pe Neagu decît în esenţă, dar, aşa, în unele detalii, nu l-am atacat. Şi pentru că acum el e la greu, vreau să spun că Neagu rămîne totuşi un fotbalist cu şut serios, cu noroc la poartă, cu lovitură bună de cap, dar — trebuie iarăşi s-o spun ! — nu e el cel mai bun centru atacant al nostru. Nu e nici o crimă, bineînţeles, că Neagu nu e cel mai bun. Singurul lucru criticabil e că Neagu e pus să joace mai mult decît poate. Din minutul 70, al partidei cu Danemarca, minut în care Neagu a fost rechemat pe tuşe, îmi permit însă un gest de loialitate faţă de el. Acest gest înseamnă recunoaşterea tuturor calităţilor acestui fotbalist, a marii lui pofte de joc, a ambiţiei cu care (uneori împotriva noastră, a celor care scriem) s-a dus la minge şi de atîtea ori, în ultimii ani, a trimis-o în gol. Şi golurile lui şi ratările lui au ceva băieţesc, frumos, ambiţios. Să-l salutăm pe Neagu, acum cînd are nevoie, poate, de cuvintele noastre de încurajare !

Şi mai e ceva de reparat, după meciul cu Danemarca : situaţia lui Boc. De unde şi pînă unde e Boc vinovat de golul pe care şi l-a înscris Răducanu ? Mi se pare inadmisibil felul în care un gol, ca acela pe care întreaga suflare fotbalistică l-a văzut ca fiind al lui Răducanu, să fie atribuit lui Boc. Acum, pentru că Boc e însemnat, acum pentru că Boc a avut zilele pe care le-a avut, acum pentru că Boc a fost considerat vinovat o dată, bineînţeles că de tot ce se întîmplă, tot Boc e vinovat. A murit un pinguin la Polul Nord, cine e vinovat de chestia asta ? Cine să fie, decît Boc ! Şi-a scrîntit tovarăşul Arvinte de la Întreprinderile de Resalubrizare degetul, într-o seară de Anul Nou, cine să fie vinovat decît Boc ? A înghiţit copilul Tudora un ac de gămălie în staţia Sălcuţa, cine să fie vinovat decît Boc ? Se stinge lumina, în familia vreunui membru al Biroului Federal de Fotbal, n-avem decît să-l tragem de urechi pe Boc, să nu mai umble la siguranţe. Dar tot, tot, tot, absolut tot, trebuie explicat prin Boc. Că nu există absolut nici un lucru rău care să scape **ideii de Boc.** Cu mare corectitudine, Răducanu a declarat că nu Boc e vinovat de gol, de auto-gol. Asta nu ne e destul. Boc e vinovat. Ştim noi mai bine. Ştie Ţopescu mai bine. El şi „nefericitul prinţ", cum bine a terminat emisiunea de la Copenhaga, ca şi cînd ori de cîte ori mergem în Danemarca trebuie să dăm din deget şi să spunem : **„e ceva putred în Danemarca",** ca şi cînd de cîte ori vin la noi străini trebuie să ne întrebe **„ce mai face Dracula ?"...** Tot felul de năzbîtii ! Şi cea mai mare, aceea că Boc e vinovat şi de acel auto-gol. Ei nu ! Boc nu e de loc vinovat de acel auto-gol. E prea de tot. Chiar şi în absurd, trebuie păstrată o anumită rigoare. Să fim absurzi, dar cu oarecare necesitate.

Şi, iată, se face toamnă, toamnă de tot, arenele sînt din ce în ce mai friguroase şi, în această jumătate de oră de remuşcări mi se face dor să merg la o piesă de Ion Băieşu — la **„Iertarea",** de pildă — să pot să-l aplaud ca dramaturg, că destul l-am pătimit, de două săptămîni încoace, ca autor de cronici sportive. Restul e iarna care începe.

Adrian PĂUNESCU

confidențele unui maniac

Geniul afaziei

În genere se admite că poezia lui Bacovia a suferit în ultima perioadă o pierdere de substanță. Geniul lui pare să se fi epuizat cu **Plumb** și **Scîntei galbene**, pentru a nu mai da în cele trei culegeri ulterioare decît semnele unei pareze lirice.

Această părere a fost și a mea pînă nu de mult, cînd am recitit destul de stăruitor toate poeziile lui Bacovia. Mi-am dat seama că s-a întîmplat cu el un fenomen analog așa-numitei „perioade albe" a lui Grigorescu (la Grigorescu intervenind însă și faptul că „perioada albă" coincide și cu o stereotipare a picturii lui în spiritul unui idilism convențional datorat oficializării artistului, ceea ce nu a fost nicidecum în cazul lui Bacovia). Dar la Grigorescu perioada albă a însemnat și una a decantării, a transparenței, a esențelor diafane, ale căror prime semne apăruseră chiar și în tablouri din tinerețe, ca **Întoarcerea de la tîrg**, de pildă (datat aprox. 1874, no. inv. 728). La Bacovia anemierea expresiei și reducția ei la un soi de afazie, la o inhibiție aproape de mutism, așa cum ajunge în **Stanțe burgheze**, e de fapt rezultatul unei emancipări față de elementele decorului simbolist (asupra faptului acestuia mi-a atras atenția poetul Ștefan Nenițescu). Penuria aparentă și caracterul aproape monosilabic al **Stanțelor burgheze** nu reprezintă numai efectul unei involuții ci și al unei decantări, al unei esențializări inefabile (termenul „involuție" are de altfel și accepția de : trecere de la heterogen la omogen). Prin aceasta nu vreau să spun că **Stanțele burgheze** ar însemna o treaptă superioară față de **Plumb** și **Scîntei galbene** (după cum încă mai puțin s-ar putea spune că perioada ultimă a lui Grigorescu e superioară celei de după Barbizon). Dar în **Stanțe burgheze** ajunge la ultima limită un fenomen de eludare a mijloacelor și „efectelor", o despuiere extremă al cărei rezultat e pe de o parte vacuitatea și atonia manifestării externe, care nici nu mai e propriu zis expresie, ci se reduce la enunț, iar pe de altă parte concentrarea nemaipomenită a depozitului intern. Primele simptome ale acestei „involuții" se presimt de altfel chiar și în **Plumb**. Dar la început, poezia lui Bacovia aparține prin toate referințele ei implicite și explicite ariei post-simboliste (Rollinat, Rodenbach, Maeterlinck) pe care însă, discuție nu încape, o depășește infinit. Toate elementele „decorului" și climatului de sensibilitate (nevroze, claviruri, parcuri solitare, ploaie, margini de cale ferată, fum de uzine, violet, cloroze, etc) la Bacovia își anulează artificiul tocmai prin epuizarea lui și prin reducția la substanța cea mai rezistentă și mai opacă, anume **plumbul** bacovian. Despre acesta, Svetlana Matta, autoarea celei dintîi cărți despre Bacovia, face următoarea observație : „Plumbul lui Bacovia, este prototipul, expresia cea mai completă a ponderii, a celui de al patrulea element : Pămîntul mort. În radioactivitate se declanșează o serie de transformări perpetue... după care rămîne **încă** un rest ce nu mai e apt de transformări vii, un produs stabil și final, un **reziduu** ce supraviețuiește dezintegrării și, ca un **precipitat**, cade la fund : acesta e plumbul". (**L'existence poètique de Bacovia**, Zürich, 1958, p. 16). Prin acest caracter de cădere la fund, prin sensul acesta centripet al poeziei sale, Bacovia se deosebește radical de simbolismul franco-flamand cu care e afin în primă instanță și de altfel în mod declarat. Deosebirea constă așadar în incomparabila profunzime a lui Bacovia și nicidecum, așa cum se tot spune din cînd în cînd, în „tristețea tîrgurilor moldovenești" și în răsuflata temă a „inadaptării" și a nostalgiilor ei. Tîrgul moldovenesc (care în treacăt fie spus are la Bacovia vitrine luminoase, turnuri de „catedrală" și alienați „gesticulînd pe bulevarde") este o circumstanță necesarmente specifică, așa cum e pentru altul un burg din Flandra, un orășel din nordul Italiei sau Londra ori Parisul. Poezia lui Bacovia nu are nici o afinitate cu **Însemnările lui Neculai Manea**, ci cu o cu totul altă carte, anume cartea lui Iov, dar un Iov fără Dumnezeu, deci fără dezbatere cu absolutul.

De asemeni, deși se fac mereu apropieri între Bacovia și Eminescu, nu pot cîtuși de puțin să le întrevăd. Nici o afinitate nu-mi pare a exista între Eminescu și geniul afazic și disparent al lui Bacovia, cu obsesiile și nuanțele lui insidioase, involutive. Faptul că un critic merge pînă la a vedea în Bacovia un „tip titanic", „luciferic", avînd ca erou pe „însinguratul Hyperion" nu înseamnă altceva decît ori un conformism școlar eminescian, ori dimpotrivă o mare dorință de paradox, avînd ca rezultat aceeași neașteptată enormitate. Iar faptul că alt critic citează drept convingătoare asemenea... cum s-o mai numesc ? înseamnă doar a admira fără a cugeta. Poetul cu care în adevăr are Bacovia o structurală afinitate este, așa cum tot Svetlana Matta o spune cea dintîi, Georg Trakl. Iar această afinitate apare mai evidentă în perioada ultimă a lui Bacovia, în special în **Stanțe burgheze**, cînd, emancipat de modelele simboliste, poetul ajunge la acea poezie a stagnării și a implicitului.

De altminteri, cartea Svetlanei Matta, de o concizie și o pătrundere cu totul remarcabile, plină de intuiții fulgurante dar riguros coerente, mergînd drept în miezul lucrurilor (carte care va trebui neîntîrziat tradusă la noi) concordă în viziunea și referințele ei cu excelenta monografie a lui M. Petroveanu. Amîndoi autorii fac foarte justa apropiere între inhibiția și abulia bacoviană, pe de o parte, și alienarea lui Meursault, personajul din **L'Etranger** al lui Camus. Petroveanu adaugă foarte justa analogie între poezia lui Bacovia și lumea din teatrul și proza lui Samuel Beckett. Și în poezia lui Bacovia se așteaptă un Godot, care în cele din urmă vine și pe care poetul l-a numit : **în-tu-ne-ri-cul.** Adică despărțirea de lume.

Alexandru PALEOLOGU

P. S. După apariția tabletei mele intitulată **Ritmurile elementare** am aflat că imaginea pe care o dau asupra vieții Yvonnei Blondel este în întregime falsă. Singurul element veridic din versiunea mea este că a fost într-adevăr căsătorită cu un român, cu care a trăit cea mai mare parte a vieții la țară. Ea a murit acum două luni în vîrstă înaintată. Exprim soțului ei împreună cu cele mai sincere condoleanțe, adîncul meu regret, atît pentru indelicatețea mea involuntară, cît și pentru durerosul moment în care s-a întîmplat să o comit. Imaginea mea se întemeia pe o vagă reminiscență din copilărie pe care desigur printr-un fenomen de falsă memorie, am fantazat-o ca pe o mirifică poveste.

Ghiorgos Seferis

La 20 septembrie a încetat din viață la Spitalul „Evanghelismos" din Atena poetul grec de reputație mondială Ghiorgos Seferis, laureat al premiului Nobel pentru literatură pe anul 1963.

Născut în anul 1900 în orașul Smyrni din Asia Mică, Ghiorgos Seferis, pe adevăratul său nume Gheorghios Seferiadis, s-a impus în istoria literaturii neogrecești ca un ctitor al poeziei moderne. Debutul și l-a făcut în anul 1931 cînd a publicat culegerea de versuri intitulată sugestiv „Cotitura", căci într-adevăr a constituit o cotitură în poezia neo-greacă, spre noi forme de expresie, noi surse de inspirație, departe de neoromantismul și parnasianismul celei de-a doua școli poetice ateniene întemeiată de K. Palamas.

În anul 1932 publică poemul „Cisternă", după care au urmat culegerile „Romanul" (1935) „Poezii" (1940), „Caiet de exerciții" (1940) „Jurnal de bord" (1940), „Jurnal de bord B" (1944), „Kihli" (1947), „Poezii 1924—1926" (1948), „Încercări" (1962). Ultima sa culegere poartă titlul „Trei poezii tainice".

Seferis, creînd o operă bogată și totodată deosebit de variată, a influențat în mod decisiv poezia greacă, mai mult chiar, i-a schimbat cursul. Profund analist al problematicii condiției umane, Seferis nu deformează în nici un sens realitatea, accentuiază doar esențialul, folosind un limbaj simplu care captivează și convinge. Versul seferian are simplitate, robustețea și austeritatea versului clasic elin. În poezia lui se întîlnesc contopite într-un tot organic elemente ale poeziei populare, ale poeziei ecleziastice bizantine și într-o mare măsură elemente ale culturii eline nu ca niște piese muzeistice selecționate cu grijă pentru idealizarea unei lumi apuse ci pentru sublinierea trăiniciei adevăratelor valori culturale.

În spatele personajelor și evenimentelor din epoca clasică, elenistică sau bizantină se ascund în realitate personaje și evenimente din vremea poetului, văzute însă prin prisma perspectivei istorice.

Operei lui Seferis i se recunoaște unanim contribuția de a fi stabilit o reală și viabilă punte de legătură între cultura antică greacă și cea modernă.

„Niciunul n-a fost atît de vrednic ca Seferis în exploatarea, descoperirea și punerea în mișcare a pîrghiilor tradiției elenice. Unificarea spațiului spiritual antic elen cu cel neogrecesc este opera lui Seferis" — spune poetul Odysseas Elytis.

Creația lui Seferis a avut un larg ecou și dincolo de fruntariile Greciei fapt confirmat și de numeroasele traduceri din opera sa apărute în mai multe țări. Pe lîngă premiul Nobel — care a consfințit consacrarea sa pe plan internațional — Seferis era posesorul premiilor „Palamas" (1947), cel mai prestigios premiu literar acordat în Grecia și „William Foyle" — pentru prima oară decernat unui poet străin (1961) — ca și titlurilor de doctor honoris causa ale Universităților din Cambridge, Princeton și membru onorific al Academiei Americane de Științe și Arte.

L. PETSINIS

Ad vigilias albas

— De ce nu coboară noaptea ?
— De vrei, privește, poate că undeva luna a răsărit.

— Cu toții privesc, n-ai încotro
și tu privești mulțimea ce te privește ;
privirile descriu un cerc micuț
ce nu se poate sparge.
Dacă se va naște un om, cercul se va lărgi
Și dacă va muri un om, cercul se va restrînge
dar atît de puțin, atît de imperceptibil.
Și cele patru simțuri se conformează aceleași geometrii.
Dacă am fi iubit cercul s-ar sparge
am fi închis pentru o clipă doar pleoapele.
Dar nu sîntem în stare să iubim.

Frumoși erau ochii tăi dar n-ai știut încotro să privești
Și cînd ai spus hai să plecăm căci pogora întunericul
te-ai întors și m-ai privit în ochi, ș-un liliac
zbură descriind triunghiuri...

Iarăși gramofonul începu aceeași placă.
Liliacii noștri acum
descriu cercuri ce se restring în zborul lor
de la un om spre altul și mereu spre altul
niciunul nu le scapă.
Dar viața pulsează căci sîntem mulți
Și toți la fel ;
Viața pulsează fiindcă am descoperit unelte perfecționate
care ne prelungesc simțurile tocite.
Oameni, să ne împărțim pîinea și durerea.
De foame nimeni să nu mai sufere.

Cu toți la fel de'nălți să fim. Priviți-ne !
Vă privim. Și noi ! Și noi ! Și noi !
Dincolo nu mai există nimic.
— Dar marea,
nu știu să fi fost epuizată.

Vîntul dinspre miază-zi

Pelagul se unește spre soare apune cu-n lanț de munți
În stînga noastră bate vîntul de miazăzi și ne omoară,
e vîntul ce despoaie oasele de carne.
A noastră casă printre brazi și roșcovi se găsește.

Ferestrele-s mari, Mesele-s mari.
Ca să ne scriem scrisorile pe care ți le scriem
de luni și luni și le trimitem
pentru a umple golul despărțirii.

O, stea a dimineții, cînd îți aplecai ochii
Ceasurile noastre erau mai dulci ca balsamul
pe rană, mai gustoase decît apa cristalină
în cerul gurii, mai senine decît aripile lebedei.
Viața noastră în palmele tale o țineai.
Amară-i pîinea bejeniei
noaptea stînd în fața zidurilor golașe
a ta voce se apropie ca o licărire nesperată
și iarăși acest vînt își ascute
pe nervii noștri un brici.

Fiecare-ți scriem aceleași lucruri
Și fără grai stăm unul în fața celuilalt
fiecare privind aceeași lume separat,
lumina, întunericul lanțului muntos
și pe tine.

Oare cine va goni tristețea din sufletele noastre ?
Aseară o ploaie torențială căzu și azi
cerul iarăși e plumburiu. Și gîndurile noastre
ca acele de brad ale vijeliei de ieri,
la poarta casei noastre stau ghemuite și inutile
vrînd să înalțe un castel care se prăbușește.

Printre aceste sate decimate
pe acest promontoriu, descoperit în fața vîntului de miazăzi,
avînd înainte lanțul de munți ce ni te ascunde,
cine oare va aprecia a noastră hotărîre de renunțare ?
Cine va accepta a noastră ofrandă, la acest sfîrșit de toamnă.

În românește de
L. PETSINIS

KURKO IMOLA (elev) : FANTEZIE

ROBERTO SANESI

Spre iarnă

Într-una de acord cu lucrul rău,
Conducta sună-n camera de baie
Amiezele faunului și teama
Se pocește ca un voios cîine bastard
Imitînd ploaia veacurilor. Acum
Nu mă mai îndoiesc : această Europă
Merge în trap spre iarnă-ntr-un-picior.

Epigramă

În afară de artă, de mult timp condamnată
De curiozitatea pentru infern
sau de indiferență,
Nu-mi pasă de îngeri, dar niciodată
Nu mă surprind cînd vin să-mi dăruiască
Fructe de ceară imitate.
Prefer, cît despre mine, mărul viermănos,
Răbdării lor solemne și pretențioase.

În românește de
DRAGOȘ VRÂNCEANU

PĂSTORII (Chartres, sec. XII)

Platon și filozofia matematicii

Asemeni filozofiei științei, a dreptului sau a culturii se poate vorbi azi despre o filozofie a matematicii. În lucrarea lui Ștefan Körner, profesor de filozofie la Universitatea din Bristol „Introducere în filozofia matematicii", Platon și Aristotel fac parte din predecesorii de frunte ai acestei noi discipline.

Strălucirea Atenei din secolul de aur al lui Pericle era spre apus. După o epocă de înflorire și de echilibru războiul peloponeziac tulbură economia și stabilitatea sistemului de valori spirituale. La Atena democrația sclavagistă este înlocuită cu o conducere oligarhică a celor 30 de tirani. După condamnarea la moarte a lui Socrate discipolii săi înființează diferite școli rivale între ele. Platon care-l cunoscuse pe Socrate la vîrsta de 20 de ani, rămîne profund impresionat de moartea magistrului său pe care-l socotea omul cel mai drept al epocii. „Am fost indignat și mi-am întors fața de la nenorocirile epocii" consemna Platon în Scrisoarea a VII-a. Din cauza bolii Platon nu poate asista la clipele din urmă ale marelui său învățător. La scurtă vreme după moartea lui Socrate părăsește Atena. Vizitează Egiptul, iar la Cirene, cunoaște pe matematicianul Teodorus. Autor al celebrelor Dialoguri puse și ele multă vreme sub semnul întrebării ca și capodoperele homerice, Platon reușește, să lase posterității gîndirea lui Socrate de la care nu s-a păstrat nimic scris. Amprenta gîndirii filozofice a lui Platon se poate întîlni în operele unor mari gînditori ai omenirii din antichitate pînă în prezent (Descartes, Spinoza, Leibnitz, Kant, Fichte, Schopenhauer și Hegel, „o adevărată generație de titani ai gîndirii", sublinia Al. Posescu în „Introducerea la Filozofia dialogurilor", cu o soartă uneori într-u nimic mai puțin agitată, decît a acelora din vechile legende grecești, fii și ai Cerului și ai Pămîntului și dornici și ei să respire, nu fără riscuri, atmosfera rarefiată a speculației, ca să dăruiască omenirii „flacăra salvatoare a ideilor lor îndrăznețe") ; opera sa de maturitate, „Republica", reprezintă suma gîndirii filozofului. Deși după întîlnirea cu Socrate el și-a ars operele poetice, lucrările care ne-au rămas de la Platon trădează un mare poet, un inspirat minuitor al cuvîntului. Dar Platon n-a rămas străin nici de cuceririle obținute în matematici și teoria genezei Universului pînă în epoca sa. El cunoștea în detaliu lucrările lui Eudoxus care au dominat gîndirea matematică din sec. IV î.e.n. Pe frontispiciul faimoasei Academii pe care a întemeiat-o și a condus-o a gravat celebra inscripție „Nimeni să nu intre aici dacă nu cunoaște geometrie". În teoria cunoașterii expusă în Menon discutînd asupra posibilității de a învăța pe cineva virtutea, Platon folosește paradigma unei demonstrații geometrice. Marele gînditor al antichității acorda un loc de frunte matematicilor comparativ cu alte științe. El face distincție între obiectele sensibile pe care le considera imperfecte și modificabile și modelele lor eterne ideile, pe care le considera perfecte, imuabile. Aritmetica, susține în Republica, studiază numerele adevărate a căror existență nu depinde de lucrurile sensibile, în timp ce Geometria este disciplina care se ocupă cu studiul figurilor adevărate și a raporturilor lor eterne care există deosebit de figurile și de raporturile variabile ale lucrurilor sensibile. Platon acordă o deosebită importanță definițiilor, a căror importanță domină pînă la Euclid și Arhimede toată matematica greacă ulterioară. Ipotezele sînt pentru Platon, principiile prime care stau la baza științei. În Republica el definește linia dreaptă, succesiv, ca axa de rotație a unui corp solid fixat în două puncte, ca formă de echilibru a unui fir întins (Menon) sau ca formă a razei de lumină (Parmenide). Platon deduce și întreaga importanță a numerelor iraționale. Subliniind măreția matematicii în operele sale, Platon recunoaște, în același timp, și limitele ei rămînînd pentru posteritate simultan animatorul și criticul matematicienilor timpului său.

Marin RĂDOI

Balzac la Saché

(Urmare din pag. 8)

nul. Urechea mea percepe brusc diferența de ton dintre cuvintele de introducere obișnuite rostite afară cu o reținere plină de distincție și povestea pe care o rostește în fața salonului. Acest registru nou al vocii înalte, puternice, mă copleșește. E ritualul unei vestale, și fără să vreau, ascultînd, îmi plec capul și-mi încrucișez mîinile ca la o slujbă. „Ați ascultat ca la o slujbă" (sînt chiar cuvintele sale) avea să-mi spună mai tîrziu, cu celălalt glas, din viața normală, bînd o cafea alături la „Hanul Secolului XII", cu a cărei hangiță, Balzac se pare că ar fi trăit. E unul, la Saché, un urmaș care i-ar semăna, un moș de 75 de ani, dar nu se știe precis. „E foarte ciudat — reia d-ra Arlette — dece dumneavoastră, oamenii din Est, sînteți atît de gravi ? Turiștii ceilalți care vizitează valea Loirei, nu se abat pe la Saché, deși e aproape. Englezii, americanii vin rar. Cel mai des ne vizitează rușii, românii, bulgarii... De ce ? Cred că aveți mai multă sensibilitate, sînteți mai gravi..."

Mă uit în ochii atît de frumoși ai domnișoarei Arlette și nu știu ce să răspund. O laudă, dacă nu trădează adevărul, se cuvine s-o primești în tăcere, orice motivare, orice explicație în plus ar infirma-o. Balzac a iubit numai femei bătrîne și bogate, vorbește fata aceasta frumoasă și nebună din fața mea — nebună cum îi stă bine unei fete deștepte. E și normal, adaogă ea, generoasă, Balzac n-avea timp, femeile în vîrstă cunosc mai bine viața și ele l-au ajutat astfel să cunoască mai larg lumea, să trăiască psihologic mai mult — înțelegeți ? — presimțind parcă ce scurtă trebuia să fie existența sa biologică..."

O caricatură a vremii îl arată pe Balzac respins de Academia franceză. Scriitorul stă pe un fel de leagăn făcut din cozile lungi, legate una de alta, a două femei, în spatele cărora se înghesuie un grup de admiratoare turbulente. Sub caricatură scrie, dacă îmi aduc bine aminte : „Domnul Honoré de Balzac, propus de admiratoarele sale care aveau 30 de ani acum zece ani".

Singurul scriitor care a votat pentru primirea la Academie a autorului „Comediei umane" a fost Victor Hugo, ceea ce l-a făcut pe Balzac să exclame, aflînd că picase — „Domnilor, eu n-am avut cantitatea, eu am avut calitatea !"

„Hélas, Hugo"

Victor Hugo, titanul poeziei franceze, este singurul scriitor care s-a dus să-l vadă pe titanul prozei franceze pe patul său de moarte din odăița de sus de la Saché. În „Choses vues", Hugo a eternizat scena : „O ușă se deschise pe unde se auzea un horcăit greu și sinistru... În mijlocul odăii se afla un pat. Domnul Balzac ședea în acest pat, cu capul rezemat de o grămadă de perne. Avea fața violetă, aproape neagră, înclinată în dreapta, era neras, cu părul alb, tuns scurt, cu ochii ficși. O femeie bătrînă îl veghea. O duhoare insuportabilă se înălța din pat..."

Hugo este, de asemeni, singurul, sau aproape singurul scriitor francez care a înțeles și apărat Comuna de la 1870. **Comuna** și **Comedia umană.** Un geniu nu poate decît să apere alt geniu și prin el oamenii simpli.

Dintr-o scrisoare adresată unui avocat în timpul reprimării sîngeroase a comunarzilor : „Cer grațierea celor trei biete femei, Svetens, Marchais și Papavoine, recunoscînd, cu mintea mea slabă, că ele au purtat eșarfe roșii, că Papavoine (de la ováz n.n.) este un nume oribil".

(Septembrie, 1971)

Balzac la Saché

— note franceze —

de Constantin Ţoiu

Chartres

La Chartres, sufletul Franţei, artiştii secolelor XII şi XIII au săpat în piatră imaginile păcatelor omeneşti cu verva lor ţărănească, bonomă, un cod penal ilustrat, lumesc aproape. Complicarea procesului de conştiinţă, exaltarea deplasînd liniile fireşti ale existenţei, crisparea inchiziţiei cu barocul ei de flăcări şi umbre, vor veni oare mai tîrziu. Politica clericală nu s-a substitutit deocamdată credinţei simple şi naive a poporului. Acesta cel puţin, poporul, acum, în secolele XII şi XIII, atît de concrete şi de pline de viaţă şi cu o listă a păcatelor bine definită, coseşte grîul oprit în zidurile catedralei, picioarele contraforţilor faimoşi sprijinind îndrăzneala verticalei pornită spre cer, se afundă în spice, greierii cîntă printre labele lor uriaşe de calcar, un calcar curat de adînc de apă. Noaptea, pelerinii dorm înăuntru pe paie în absidе, în catedrala-han cu pardoseala imensă de lespezi înclinată uşor spre ieşire ; dimineaţa credincioşii buimăciţi de drum şi de somn şi de măreţia în care înnoptaseră se trezesc cu paie în păr, pe urmă vin cei cu hîrdaiele de apă, să spele de gunoaie podeaua înclinată, — apa curge din lăcaş la vale spre soarele de afară care răsare. Apostolii şi filozofii de piatră din portaluri, oameni buni, cumsecade şi ei — dacă, noaptea, prin somnul celorlalţi, au făcut cumva vreo mişcare, revin la loc în poziţiile ştiute de toată lumea, care cu o carte în mînă, care cu o anumită expresie a chipului blînd ori chinuit, toţi sprijiniţi cu tălpile desculţe pe cîte o bestie învinsă, un cîine speriat, o pisică linguşitoare, o maimuţă schimonosită — instinctele, desigur, tot ce îndeamnă la păcat. Ce păcate putea să aibă umanitatea aceasta simplă care nu cunoscuse încă bine căile ipocriziei şi retoricii ! Meşterii au întocmit scrupuloşi inventarul, o viziune de almanah popular — din care nu lipseşte humorul — zgîrcenia, cearta, lăcomia, beţia, desfrîul,. un bărbat îşi bate nevasta lîngă ulciorul spart şi furca de tors ruptă şi ce e tulburător în imaginea aceasta e realitatea scenei casnice întipărită pe corpul catedralei ca o fosilă în coasta unui imens cetaceu, şi faptul că ea a călătorit atîta prin timp, intactă, între războaie, cataclisme, revoluţii, o biată scenă conjugală, o violenţă umană ridicolă propusă eternităţii... Orgoliul, păcat major şi care, paradoxal, în era modernă a devenit aproape o virtute, este un călăreţ trîntit, aruncat din şea.

Ce te izbeşte mai întîi, e că intenţia artistului medieval nu e nici măcar polemică, în acest caz, sau vulgară prin resentiment. Orgoliul cuiva îţi poate stîrni o reacţie interioară de ură sau răzbunare, aşternută pe hîrtie, pusă pe pînză sau cioplită în materia dură. Sînt atît de mulţi artişti care se revanşează, trădînd arta, confundînd-o cu mizera lor existenţă personală... Nu, la Chartres, *Orgoliul* cade frumos din şea, — meşterul anonim şi genial i-a lăsat şansa aceasta, ultima, fiindcă şi orgoliului, care este atît de uman, trebuie să-i rămînă o ultimă şansă, dacă nu de altceva, măcar spre a-şi da seama de propria lui rătăcire. Calul, sau destinul, s-a poticnit de ceva. E chiar momentul cînd copita a întîlnit obstacolul mărunt, nevăzut, orbirea fiind prea mare. Echilibrul semeţ al călăreţului, cel ce credea că destinul, sau calul, nu poate să-i facă nici o figură, s-a dus, şi el se prăvăleşte din şea cu corpul — încă neatingînd pămîntul — ca o cruce, în bălăbănirea mîinilor şi picioarelor. Din tot ce s-a scris despre trufie sau orgoliu, — şi s-a scris cu trufie şi orgoliu despre trufie şi orgoliu — imaginea aceasta de la Chartres, de o nobilă mişcare plastică, în ea intrînd parcă şi o umană înţelegere a accidentului, pare cea mai apropiată de adevăr. Fac ce n-am făcut decît în copilărie. Cumpăr o luminare, o aprind ferind-o cu palma de curenţii contrari ai secolului nostru şi aşez acest simbol printre celelalte ce ard în semiîntuneric. Pentru orgoliul omenesc de totdeauna ! — îmi spun — osînda propriei lui remuşcări să-i fie cît mai uşoară.

Plouă mărunt la Chartres. Stau în ploaie cu capul gol privind cea mai frumoasă săgeată a spiritului pe care Franţa a trimis-o vreodată spre cer. *Monsieur*, mă previne cu gentileţe o bătrînă, — să nu răciţi.

Sub Portalul sudic un grup de turişti englezi alcătuiesc rîzînd, din trupurile lor, la comanda ghidului anglo-saxon ce-i conduce, un fel de schemă a catedralei, cum fac şcolarii în recreaţie piramide, — strîngîndu-se unii în alţii, cu mîinile petrecute pe după umeri, cu doi inşi cocoţaţi deasupra, închipuind turnurile, cu alţii proptindu-se virtos pe delături în cei de jos — contraforţii. Nu ştiu de ce mă gîndesc la bătălia de la Azincourt şi la generalul De Gaulle.

Complexul napoleonean

Sînt sigur că ochii pătrunzători de vultur iubind piscurile secolului trecut, — ochii acestei mari personalităţi a istoriei franceze, care a fost generalul De Gaulle, prietenul ţării noastre, au contemplat la Chartres cu atenţie imaginea Orgoliului căzut. Altfel nu-mi explic (afară doar dacă nu admitem cumva însăşi ideea că De Gaulle întruchipează chiar spiritul locului) — fraza ciudată din Memoriile sale referindu-se la căderea lui Hitler şi în care lasă să-i scape gîndul surprinzător că dictatorului sîngeros poate că îi mai rămăsese, totuşi, în dezastrul prăbuşirii, răgazul de o clipă, să verse o lacrimă expiatoare, dacă acest lucru mai era cu putinţă. Noaptea pe *Champs Elysées* de la *Concorde* spre panta uşoară urcînd către *Arcul de Triumf* cu un efect grandios de perspectivă ce înalţă parcă şi mai mult în spaţiu monumentul retoric al lui Napoleon, focurile multicolore de semnalizare ale maşinilor sclipind tăcut par de departe diamante risipite, rostogolindu-se pe jos, picate de pe coroanele învingătorilor.

În stînga şi în dreapta, la această oră de miez de noapte, marile magazine de lux îşi expun vitrinele cu obiectele lor costisitoare, fantomelor trecutului. Faimoşii grenadiri ai Imperiului, atît de disciplinaţi şi de spirituali totuşi, îşi dorm somnul de veci în pămîntul Europei. Ei n-au apucat societatea de consum, dar ei au trecut plini de glorie pe aici, pe sub Arcul ale cărui divinităţi clasice savant luminate de turismul francez... (numai francezii ştiu să lumineze astfel, şi poate chiar prea mult, sau cu ostentaţie, o măreţie

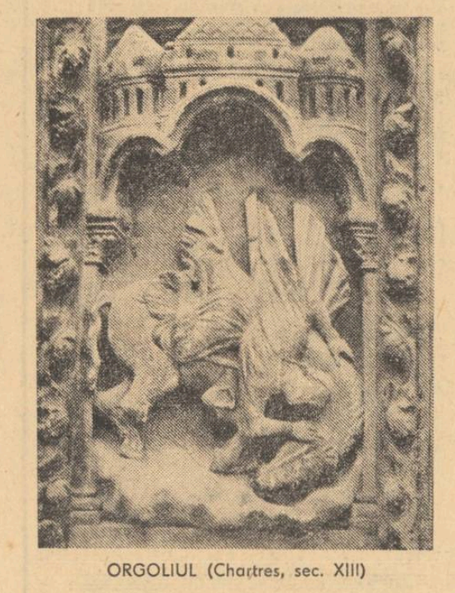

ORGOLIUL (Chartres, sec. XIII)

defunctă, ce nu le mai aparţine de mult)., strigă ceva, patetic, cu guri contursionate, fără a se mai auzi nimic.

Pe *Avenue Champs Elysées*, la douăsprezece noaptea, am trecut ca pe un bulevard provincial al Istoriei, şi nu numai *Obeliscul* cu hieroglifele lui, lăsat departe în urmă în *Place de la Concorde*, ca un misterios semnal de circulaţie, schimbîndu-şi culoarea de trecere din mileniu în mileniu, m-a făcut să mă gîndesc înfiorat la Egipt, la somptuosul Imperiu al morţii şi la soarta marilor civilizaţii cufundîndu-se încet în neant în toiul petrecerii şi cu toate luminile aprinse.

Pe sub Arcul de Triumf napoleonean pe care îl ocolim încet, citind numele bătăliilor puternic bătute de reflectoare... (şi eu gîndindu-mă iar la grenadiri, la eroii *Marei Armate*, purtînd pînă la unul în raniţă bastonul de mareşal, încălzindu-se în burţile spintecate ale cailor, adăpostindu-se de gerul rusesc în măruntaiele fumegînd în ninsoare)... au trecut în pas de defilare şi trupele iuţi, repezite, puţin ridicule azi, ale primului război mondial şi cele ale celui de-al doilea, la urmă, după ce mai întîi, cu cîţiva ani înainte, trecuseră ocupanţii germani cu fanfara în frunte. Am văzut asta pe timpuri la cinematograf, şi ce mi se pare curios acum, e că, de emoţie probabil, văzînd „jurnalul de actualităţi" de atunci, sau poate fiindcă lentila aparatului de filmat măreşte, locul mi se părea cu mult mai vast — ori însăşi tragedia amplifică lucrurile ?... Cînd Franţa a fost înfrîntă în mai 1940, Hitler, de satisfacţie, a izbit cu piciorul în pămînt, strîngînd pumnul, un gest de popicar după ce a dărîmat toate popicele. Dictatorul nebun a făcut acest gest grosolan de orgolios şi destinul l-a pedepsit. Scena s-a întîmplat s-o văd mult mai tîrziu, zece ani după încheierea războiului, într-un film documentar. O clipă — din cauza satisfacţiei teribile, imprimată atît de viu şi de precis pe peliculă — am avut nălucirea că războiul nu se terminase încă şi mi-am spus, am pariat în jumătatea de gînd ce stă în umbră, că numai fiindcă avusese gestul acela odios, că bătuse în pămînt cu piciorul, va pierde războiul, deşi gestul era o simplă, o biată consecinţă măruntă a întregei sale brutalităţi şi cruzimi.

La *Louvre* poţi vedea *Incoronarea* lui Napoleon, tabloul imens pictat de David, artistul fotograf al curţii, şi pe care hiperrealismul modern, pictînd automobile lăcuite, ultimul tip, „care dacă ar avea în vopsea şi puţină benzină, ar lua-o din loc", îl invidiază. E momentul cînd împăratul a luat coroana din mîna papei, care abia s-a lăsat să cadă la loc în jilţ, resemnat, văzînd că Cezarul — ce lovitură ! — se va încorona singur şi că prezenţa sa a devenit inutilă. El surîde şi încurcat şi mirat, şi cu încă ceva în expresie, ce n-a fost probabil în intenţia artistului superficial, ceva ce sezisăm doar noi, oamenii moderni, care avem toată distanţa faţă de eveniment şi de momentul psihologic în sine : papa nu-şi poate reprima o nuanţă de zîmbet prostit sau prostesc, zîmbetul ce-l aşterne pe figura oricărui muritor, stupefacţia.

Fără a stabili nici cea mai mică legătură între împăratul francez şi dictatorul nazist, reacţia mea înaintea tabloului de la Louvre are totuşi ceva din pariul ideal făcut în jumătatea de gînd obscură, acolo unde generalizăm fără milă, şi care desfide cronologia faptelor şi istoriei, reţinînd esenţa faptului numai, posibil oricînd, în altă formă şi în altă epocă. Mă gîndesc aşa, uitînd pe jumătate în ce epocă sînt — şi privind fresca uriaşă a lui David (de fapt nu-i propriu-zis un gînd, e o înscenare a imaginaţiei) : tabloul ăsta nu-i un tablou, e un ziar francez de mare tiraj şi senzaţional, aşa cum ştiu să scoată francezii, iar ziarul, mirosind încă a cerneală, a apărut chiar în dimineaţa asta în care eu am intrat la Louvre, e prima lui ediţie şi asta-i fotografia oficială de pe prima pagină. Ei bine, îmi zic, punîndu-mă în pielea unui franţuz critic, *rouspéteur*, dar cu un solid bun simţ şi cu plăcerea de a fi lucid şi trainic în judecăţile lui — împăratul numai şi numai fiindcă s-a încoronat ieri singur, cu mîinile sale, va cădea.

Atelierul lui Cézanne

Viziunea, caricaturală, a cezarismului, pe care spiritul francez n-o suportă, viziune raportată legilor aspre, totuşi limpezi, ale existenţei, a avut-o Cézanne în pînza faimoasă expusă la *Jeu de Paume*, — Imperatorul de coşmar, cu căpăţînă imensă şi picioare rahitice atîrnînd în jos de pe tron. Cézanne iubea merele, ceapa şi concentrarea ascetică, geometrică aproape, a chipului omenesc. El e un Descartes al picturii, un urmaş al filozofului îndoielii sistematice, care ar fi prins şi gustul vitalităţii. Ce e mai durabil în noi — îmi spune un student francez — se trage de la mutra lui Descartes, aşa cum ni-l arată copia după celebrul portret pictat de Frans Hals.

Atelierul, retras ca o mănăstire pitită în mijlocul unei vegetaţii bogate, domină, de pe colina unde este aşezat, oraşul Aix-en-Provence. Marsilia, cu coasta ei care anunţă Africa, e la o jumătate de ceas, cu un bătrîn automotor de linie secundară. Suflă mistralul, cerul e albastru intens cu nori albi, jos, chiparoşii negri, replica norilor, sînt ireali, vîntul nu-i clatină şi trebuie să mă apropii pe furiş de unul, să-i ating trunchiul îmbrăcat ca de înmormîntare, să mă conving că există. Cînd am auzit în gara Avignon vocea provençală a impegatului, marcînd cu putere şi gutural ultima silabă a fiecărui cuvînt, — *Avignon cinq (i) minutes (i)*, o voioşie m-a cuprins pe loc şi bag de seamă că pînă şi riguroasa mea însoţitoare franceză surîde frumos. Provenţa deschide inima şi sufletul.

PITAGORA (Chartres, sec. XII)

Nimerim din întîmplare direct în bucătăria de călugăr a lui Cézanne, care e la parter. Pe un perete sînt atîrnate ustensilele vechi de bucătărie ale pictorului, care îşi gătea singur — oale, ibrice atît de vechi şi de demodate, încît ele însele par nişte opere de artă, fără utilitate. Cînd mă întorc, pe peretele de vis-à-vis, văd ustensile de bucătărie şi etichete moderne pe un şir de sticle, faţă în faţă cu obiectele lui Cézanne. Efectul e suprarealist. Pe o latură continuă să-şi prepare cafeaua, Bătrînul, umbra lui, pe latura cealaltă, ucenicii de azi. Fiindcă în odaia luminoasă de alături, un grup de pictori tineri lucrează aşezaţi pe jos şi ei ne privesc surprinşi, cu reprobare, ne dăm seama că fără să ştim intraserăm în sanctuar.

Atelierul larg şi înalt, cu ferestre imense spre cerul clar al Provenţei se află sus, încremenit, aşa cum l-a părăsit Cézanne în ultima zi de lucru a existenţei sale laborioase. Hainele largi, uzate, păstrînd încă forţa trupului său robust frecat de existenţă, pălăria de paj spartă, mere putrede, merele care au revoluţionat pictura, cepe care au încolţit ca-ntr-o pivniţă, geanta pătată de vopsea, o scară, şi din nou, în alt colţ, mere, cepe, lămîi, an de an schimbate de admiratori şi de ucenicii lui moderni de jos, de lîngă bucătărie ; un şezlong primitiv avînd mai curînd aerul unui plug de lemn stricat, zăcînd pe o rînă, umbrela neagră, bastonul noduros, fotografia care îl arată echipat de lucru, în mers, cu raniţa lui de veteran în spinare, iar pe fereastră, realitatea, cu aluni, măslini şi crengi de liliac, nesuferind prin trecerea ei în atelier, nici o refracţie, decît că ea, realitatea, îşi regăseşte în spaţiul de lucru al geniului, adevărata rigoare, faţa ei cea mai inteligentă, spirituală şi umană.

Ora absenţei

Perechea lui Degas stînd la o masă într-o cafenea. Bărbatul cu pălăria dată puţin pe ceafă, privind indiferent în stînga, dincolo de rama tabloului, femeia iremediabil tristă, cu mîinile în poală privind înainte, de fapt nicăieri. Nimeni n-a explorat culoarea gri în toate nuanţele ei fascinante, ca Degas, fără a avea aerul că o face dinadins. Culoarea, aci, e potenţată sau susţinută organic de tot ce există, rupt pentru totdeauna parcă în relaţia celor doi, despărţiţi mai mult decît şi-ar putea închipui nişte despărţiţi vreodată ; ce s-a întîmplat acolo mă urmăreşte şi faptul că *asta*, tabloul adică, cenuşiul vieţii, poartă numele unei băuturi, *Absintul*.

Trec grăbit prin faţa cafenelelor pariziene ca şi cînd aş fi în criză de timp şi aş avea de rezolvat o problemă urgentă. Mese întinse pe trotuare, în soarele dulce, văratec, mulţimea privind nemişcată cealaltă mulţime. La ce s-or fi gîndit toţi oamenii aceştia, aşa cum stau drepţi, cu priviri paralele? Mă cert că nu mai înţeleg punctul de vedere al cafenelei, că nu mă pot opri să privesc astfel lumea, — stai, aşează-te liniştit, mă încurajez, contemplă, instalează-te măcar un ceas în punctul acesta de vedere, Parisul e atît de frumos !... Cu neputinţă ; şi intru iar în muzeu, la *Jeu de Paume*, ca şi cum acolo ar fi lumea mea adevărată, ca şi cum aş fi un strigoi rătăcit al secolului al nouăsprezecelea, care nu se mai înţelege decît cu balerinele lui Degas, legîndu-şi aplecate şiretul, spălîndu-se în lighean, şi care a văzut repetiţia de dans, dansatoarea epuizată salutînd publicul la rampă cu buzele ei groase şi roşii deschise de efortul respiraţiei, cu un buchet mare de flori în mînă, călcătoresele bune la inimă, femei din popor, pozînd triumfal în timp ce apasă fierul încins, acest amestec scînteietor de artă şi muncă sordidă...

Chinon

Aproape de *Chinon*, în Turena, pe valea Loirei, s-a născut Rabelais, la Devinière. Nu departe de strada Voltaire, unde s-ar fi oprit Richard inimă de leu, înainte de a pleca în cruciada lui, şi pe unde a trecut şi Fecioara din Orleans, se află peştera, pustie azi, în care Rabelais îşi astîmpăra setea. Uliţa-i scurtă — *Impasse des Caves peintes* — şi pe o placă de marmură Rabelais vorbeşte : „Je scais où est la cave peinte à Chinon. J'y ai beu maints verres de vin frais".

Castelul, dărîmat, se reconstruieşte. Donjonul în care a fost închisă şi anchetată Ioana D'Arc, înainte de a pleca spre moarte şi spre legendă, a rezistat timpului. Zidurile, pe dinăuntru, sînt pline de mîzgălelile prizonierilor dinaintea ei, cavalerii răzvrătiţi ai nu ştiu cărui ordin. Ce este frapant — şi asta remarcă, şi ghidul, profesor de filozofie în vacanţă — e că în inscripţiile acestea pioase de pe pereţi, bizare, săpate cu migala pe care numai lipsa de libertate şi o conştiinţă chinuită o explică — după perioada lungă de detenţiune, toţi îşi recunosc greşeala şi se roagă bunului dumnezeu să fie iertaţi pentru rătăcirea lor.

Balzac, obsesia financiară

Cînd se curăţa de bani, Balzac pleca la Saché, la micul castel de aristocraţie rurală, înconjurat de un imens parc de stejari bătrîni, al domnului de Margonne, amantul mamei scriitorului, după moartea tatălui. Aici a scris sau conceput cîteva romane, în odăiţa de sus pavată cu cărămidă. „Crinul din vale" e sigur că l-a scris aici („De cîte ori n-am fost biciuit, fiindcă mi-am privit steaua ?"). Toate detaliile terenului, de la Tours la Saché, pe unde curge Indra, care se varsă în Loira, sînt minuţios consemnate în roman. „Documentare" forţată. Drumul de la Tours la Saché, Balzac îl făcea deobicei pe jos, nemaiavînd bani ca să plătească diligenţa. El transforma această mizerie — spun martorii timpului — într-un marş forţat voios şi plin de cunoaştere. Uneori diligenţa îl ajungea din urmă pe drumul ce trecea prin păduri, cu apa clară a Indrei cel mai ades în dreapta, pe sub sălcii. Vizitiul încetinea, semn că avea loc să-l ia, Balzac şi obsesia financiară îi dădeau de înţeles, de pe margine, că mersul pe jos, e cel mai sănătos. Călătorii comentau, negustori şi mici proprietari rurali — eroii pe care el îi transportă şi azi în Diligenţa eternă a Comediei umane — domnul Balzac iar n-are bani, se duce la Saché, are acolo masă şi casă, mai scrie ceva...

Locul e prielnic. „Sînt primit în acest ţinut ca un copil — mărturiseşte Balzac. Aici n-am cine ştie ce trecere, dar mă simt liber şi fericit... Cerul e atît de pur, stejarii atît de frumoşi, liniştea atît de adîncă..." Oaza aceasta o descrie de la distanţă astfel : „Apoi văzui de departe silueta romantică a castelului de la Saché, loc melancolic plin de armonie, prea grav pentru oameni superficiali, drag poetului al cărui suflet e îngîndurat". Sus, în odăiţa pavată cu cărămizi tocite, cu patul

Chartres, sec. XVI

îngust, cenuşiu, cu baldachin de culoarea perdelelor, cu lampa astrală ale cărei braţe nu aruncau nici o umbră — după cum se mîndrea scriitorul — şi care acum pare mai curînd un instrument de astronomie, un aparat de măsurat distanţe cereşti, — sus, Balzac lucra zile şi nopţi în şir zvîrlind foile pe jos, neascultînd glasul clopotului tras de un mîner şi care vestea prînzul şi cina, pe urmă cobora în salonul tapetat ieftin cu o hîrtie imitînd draperii legate şi citea ce scrisese. Apărea înaintea musafirilor îmbrăcat ca un dandy şi pe măsură ce-şi recita manuscrisul, îşi scotea haina, îşi smulgea de la gît lavaliera, îşi sufleca mînecile cămăşii, schimbîndu-şi expresia feţii şi vocea, după fiecare personaj, o adevărată reprezentaţie actoricească. „Se înflăcăra, gesticula — scrie un martor al timpului — se ridica, străbătea în lung şi în lat salonul, continuîndu-şi din memorie lectura, deşi ţinea manuscrisul în mînă ; şi fiindcă se apropia mereu de lampă, să vadă mai bine ce scrisese, i se puneau lămpi pe mai multe mese. Balzac nu se întrerupea, sărea de la o rază de lumină la alta, imitîndu-şi mai departe personajele".

Domnişoara Arlette, ghid al casei, e o fată foarte frumoasă şi inteligentă, slabă, subţire, brunetă, cu tenul foarte alb, cu ochii focoşi de italiancă, o eroină sthendaliană, ciudat, în acest loc al lui Balzac, o temperamentală şi romantică Matildă de la Molle. E îndrăgostită de opera lui Balzac şi tot ce explică, explică pasional, nu ca un ghid oarecare. Vocea ei se ridică deodată, pătimaşă, descriind salo-

(Continuare în pag. 7-a)

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

MEMORII DE ZAHARIA STANCU • OPINII CRITICE • ARTE • SPORT

Anul XIV
Nr. 43 (495)
Sîmbătă
23 octombrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

cartea · librarul · publicul

București • Brașov • Sighișoara • Arad • Timișoara
Tulcea • Babadag • Giurgiu • Oltenița

Cine vinde cartea?

De la un punct încolo, cartea încetează să mai fie proprietatea celui care a scris-o, devenind bun al tuturor, și, întîi, bun al fiecăruia. Există un moment de răspîntie, un moment în care produsul literar se transformă în bun public, moment în care cele două extreme ale ecuației scriitor-cititor se ating. Cartea devine, într-adevăr, carte, pierzîndu-și calitatea de „unicitate" și dobîndindu-și-o, în schimb, pe aceea de operă socială. Între public și carte, între cititor și scriitor, acest moment s-a cuvenit să fie momentul librăriei. Iar omul care vinde cartea, omul care o dă cititorului, omul care propovăduiește spiritul cărții, în fiecare clipă, printre cei ce vizitează locul său de muncă, omul acesta poartă un nume derivat direct din numele latinesc al cărții : librar. **Și, pentru că e atîta nevoie de o relație profundă și neumbrită, între cititor și scriitor, pentru că astăzi cititorul român e însetat să se recunoască în creația mesagerului său spiritual, e firesc să formulăm întrebarea :** cine vinde cartea ?

Desigur, chestiunea se pune aici nu din punctul de vedere al comerțului, ci din punctul de vedere al nevoii unui climat spiritual, nepoluat de corpi străini. Și dacă i se cere scriitorului dăruire și moralitate, conștiință profesională și patimă a faptei sale, dacă însuși cititorul e chemat azi să se instruiască și să înțeleagă, e normal ca acest factor intermediar între scriitor și cititor, librarul, să fie pus el însuși sub semnul discuției, sub semnul necesității de a fi corect, înzestrat, conștiincios, instruit. În fond, problema librarilor este, într-o mare măsură, problema cărților noastre. Căci oricîte elanuri s-ar afla dincolo de paginile unui roman, oricîtă valoare ar dovedi o operă poetică, librarul este acela care trebuie să facă accesibile orizonturile dintîi ale tipăriturilor. Cine deci vinde cartea ?

Poezia de azi, partea ei cea mai bună, se vinde ca romanul polițist

De vorbă cu
CONSTANTIN IONESCU
responsabil adjunct al librăriei
„Mihai Eminescu"

În absența responsabilei librăriei, ne adresăm acestui bărbat ce pare stînjenit de necesitatea dialogului care urmează. Se foiește, nu prea are chef, nu-i convine, ba că **„să așteptăm să vină responsabila din concediu"**, ba că **„poate mergem la direcție..."**

— Cîte cărți v-au sosit azi?

— Azi dimineață ne-au sosit 2 000 de cărți. În depozit mai avem vreo 4 000 de titluri.

— În cît timp vindeți ceea ce aveți ?

— Păi ori în juma' de ceas, sau în doi ani.

— După părerea dvs., cît ar trebui să stea, SĂ AIBĂ VOIE SĂ STEA ÎN LIBRĂRIE o carte pînă să se vîndă ?

— Termenul ar cam fi o săptămînă, după părerea mea. Dar o carte trebuie să existe mereu în librărie, dacă e carte.

— Să stea ca într-o bibliotecă, da ?

— Să stea ca într-o bibliotecă, da.

— Ce carte de proză românească actuală ați vîndut cel mai bine ?

— M-ați luat prea repede și nu prea știu. Ce carte am vîndut ? Neagu Rădulescu, de exemplu, se vinde. S-a vîndut cel mai bine. Nu poți să-l compari totuși cu Eugen Preda.

— Marin Preda ! ?

— Da, cu Eugen Barbu. Și se vînd foarte bine Sorescu, Nichita Stănescu, Blandiana. Se vînd imediat.

— Ce carte s-a vîndut cel mai bine în ultima vreme ?

— Imposibila întoarcere, asta s-a vîndut cel mai bine.

— Aveți o situație a vînzărilor și a solicitărilor dvs. pentru tiraje ?

— Cred că am **(caută între niște registre, dă hîrtii la o parte, pe urmă renunță).** M-ați luat prea repede.

— Pot să nu vă iau deloc, nici repede, nici mai lent Spuneți !

— Eu nu știu **(pleacă și aduce o vînzătoare pe care mi-o prezintă. Încă nu vorbim cu dumneaei, ne adresăm celui care răspunde de librărie).**

— Dumneavoastră, personal, citiți ?

— Da, citesc. Am citit pe Zaharia Stancu, pe Malraux și pe Aurel Mihale.

— Cum luați cunoștință de valoarea și semnificația cărților noi ?

— Prin prefață sau prin postfață sau, așa, prin răsfoit. Mă refer la beletristică, la literatură mă refer. Totuși, poți să-ți dai seama despre ce e vorba. Poți să-ți dai o părere.

— Citiți revistele literare și de cultură ?

— Citesc buletinul **„Cărți noi", „Contemporanul", „Gazeta literară"...**

— Ultimul număr a apărut în 1968.

— Mă uit la televizorul care, în fiecare săptămînă, anunță noutățile, citesc buletinul **„Cărți noi".**

— Tovarășe Ionescu, l-ați mai numărat o dată.

— Da ? Atunci am greșit. Pînă nu de mult, aveam cursuri o dată pe lună, dimineața pe la șapte, și ne spuneau cam ce cărți.

— Cine vă spunea „cam ce cărți ?"

— Ori de la Centrul de librării, ori redactori. Era, mai bine zis, o edificare asupra conținutului.

— Ce faceți în cazul cărților epuizate ?

— Facem comenzi.

— În funcție de ce ?

— De necesar. La cele cu o difuzare mai rapidă, facem comenzi. Dar facem comenzi și la cărțile care au o difuzare mai lentă.

— De ce ?

— Ca să le-avem totuși în stoc.

— Spuneți-mi, de unde știți dvs. cîte exemplare se vor putea vinde, dintr-o carte ce încă n-a apărut, și asupra căreia sînteți întrebat ?

— Avem niște cataloage, consultăm diverși clienți. Cu ce mai cunoaștem noi, cu ce mai scrie acolo...

— Nu e totuși insuficient ?

— Poate că nu e suficient, dar timpul acordat e scurt.

— Vi s-a întîmplat vreodată să aveți cereri mai mari decît tirajul pe care l-ați solicitat ?

— Ni s-a întîmplat.

— Cine stabilește comanda ?

— Comanda nu e dirijată decît de noi. Noi cerem cît credem și baza pentru desfacerea cărții ne dă cît poate.

— Ce carte credeți că s-ar putea vinde repede, astăzi chiar ?

— Sorescu. 300—400, imediat.

— Să mergem în depozit, să vedem și ce cărți nu se vînd !

Aici Constantin Ionescu ne prezintă și alți oameni din librărie și, de asemenea pe Elisabeta Ghinea, pe care o cheamă din librărie spre **„a ne da**, cum zice dumnealui, **relații".** Din acest moment, dialogul nostru nu va mai avea decît un singur personaj mărturisit, adică autorul interviului. Celălalt e cînd unul, cînd altul, dintre cei prezenți. Ce contează, sînt faptele. Statistica !

— Care este cartea la care vă gîndiți întîi, cînd vă întreb despre stocurile rămase nevîndute ?

Avem un titlu nou, de Aurel Mihale. Vă spun sincer că nu prea merge. Doamne !

Adrian PĂUNESCU

(Continuare în pag. 8)

Desen de EUGEN GRUESCU

Nu se mai citește literatură ?

Autorii, care se căznesc să scrie astăzi romane fără observație socială, fără analiză psihologică, fără personaje și fără acțiune, obișnuiesc să-și argumenteze cam în felul acesta programul literar : Epica tradițională îndeplinea altădată și o serie de funcțiuni informativ-instructive. Romanul ținea locul ziarului, aducînd o cantitate apreciabilă de date asupra vieții cotidiene ; el era și un dosar de anchete sociale ; adesea furniza și o bogată documentație istorică ; se substituia frecvent studiilor de psihologie aplicată, trata probleme filozofice, făcea concurență cercetărilor etnologice ș.a.m.d. Dar științele specializate contemporane s-au dezvoltat prea mult în ultimii ani ca să nu excludă orice amatorism de pe terenul lor. A luat naștere o imensă literatură informativă în toate domeniile ; cititorul are la dispoziție maldăre de cărți care supun examenului sistematic și minuțios ceea ce alcătuia pînă ieri o mare parte din materia romanului. Cine mai e dispus să-și astîmpere curiozitatea pe o cale ocolită ? Dovadă stă fantastica aviditate cu care sînt consumate în prezent lucrările documentare și de știință popularizată. Cititorul preferă memoriile, relatările martorilor oculari, anchetele propriu zise, reportajele transmise de la fața locului, expunerile directe ale cercetărilor întreprinse de specialiști, acea Sachlitteratur, cum spun nemții literaturii bazate pe ficțiune. Romanul, ca să trăiască, e nevoit să-și abandoneze obiectul tradițional și să devină o „pură" construcție formală, realizată cu ajutorul cuvintelor.

E incontestabil că, la ora de față, literatura documentară are o căutare fără precedent. Dar abia această constatare poate fi invocată ca un contra-argument împotriva tezei derealizării romanului. Oare numai pentru că sînt setoși de obiectivitate științifică, cititorii devoră cărțile pline cu „fapte" ? Nu cumva umblă după o asemenea literatură fiindcă literatura de ficțiune s-a „eterizat", de la o vreme, aproape complet ? Unde să găsească dezbătută problematica vie contemporană pe care o conțineau cu ani în urmă romanele unor Balzac, Tolstoi, Dostoievski, Kafka, Faulkner sau Malraux ? La Butor ? În exercițiile chinuite ale emulilor săi de pe tot globul ?

E fals că literatura de ficțiune nu mai trezește interes, atunci cînd face incursiuni în cîmpurile sociologiei, psihologiei sau istoriei. Dimpotrivă, romanele de mare ecou ale ultimelor decenii, începînd cu **„Ghepardul"** și sfîrșind cu alte cîteva exemplare, care se află în mintea tuturor, au exact acest caracter. Piața internațională de cărți nu arată, la rîndul ei, altceva.

Nimeni nu poate crede serios că științele, oricît s-au specializat, îi răpesc astăzi romanului domeniile în care el s-a exercitat pînă acum cu succes. Istoria, sociologia, psihologia, etnologia, filozofia sînt abordate de literatură sub unghiul ei specific ; în sfera diverselor discipline, romanul urmărește, pe fundalul legilor generale, dramatismul destinelor individuale. Numai mentalitatea antiumanistă, „statistică", a societății de consum are tendința să ignore această distincție capitală reducînd omul la media abstractă matematică — așa cum remarca pe bună dreptate Gyorg Lukàcs. Dacă adoptă o astfel de optică, literatura riscă într-adevăr să sufere concurența științei și documentului brut, osîndindu-se singură la moarte, fiindcă-i rămîn doar două alternative : ori se transformă într-un joc steril și plictisitor care o singularizează și mai mult, ori încearcă să ofere și ea strictă materie informativă, neprelucrată, anulîndu-se iarăși. Înzestratul romancier american, Truman Capote a dat un atare exemplu. Dar el nu e singurul. Martin Walser, alt prozator cunoscut, de astă dată german, s-a mulțumit să publice, acum trei ani, o narațiune intitulată „Vorleben" **(Trecut)**, strictă înregistrare pe bandă magnetofonică a vieții unei femei, întocmai cum aceasta i-a povestit-o. S-a ivit în R.F.G. chiar o grupare literară pornită pe asemenea experiențe. Ele pot da și au dat chiar rezultate interesante, însă iarăși străine funciar de rosturile specifice ale artei. În realitate, nu dintr-o dispoziție subită de a înmagazina cît mai multe informații, cititorul consumă scrierile documentare. Că n-a încetat să guste operele de imaginație, o dovedește uriașa proliferare paralelă a literaturii științifico-fantastice. De fapt, el caută prin această informare avidă răspunsuri la niște probleme social-morale acute care-i provoacă insomnii : spre ce se îndreaptă lumea noastră contemporană ? Ce primejdii se ascund în dezvoltarea uluitoare a tehnicii ? Ce speranțe nu greșește să-și facă omul ? Pe ce căi poate el să participe efectiv la luarea marilor și micilor decizii economico-politice care-l privesc nemijlocit ? Ce vrea tineretul ? Ce leacuri sînt mai potrivite pentru a stîrpi plaga birocratismului ? Ce acțiuni au șanse să curme această cursă a înarmării nucleare ? Ce împiedică omenirea care a început explorarea cosmosului să stîrpească mizeria, bolile, inechitățile stridente ale existentei ș.a.m.d. ? Vetustă îi apare astăzi pe drept cititorului literatura vidă de asemenea preocupări. Ceva s-a perimat cu adevărat în roman : **lipsa lui de actualitate.** Și cînd pronunț acest cuvînt, mă gîndesc, nu la simplul decor contemporan, ci lă problematica umană proprie epocii noastre. Omenirea a căpătat un nerv hiper-sensibilizat al actualității și el știe să distingă foarte bine ce îl atinge realmente și ce îl lasă indiferent. Prea sînt grave întrebările care obsedează azi conștiința umanității, ca lucrurile situate complet în afara lor să mai poată fi ascultate cu o răbdare îngerească. Asistăm, nu la o criză a literaturii, ci la agonia scrisului care a pierdut integral senzația realităților concrete din jurul nostru. Tot întorcîndu-se asupra lui însuși, îl pîndește soarta șarpelui, pornit să-și înghită propria-i coadă. Se știe ce a pățit : a sfîrșit prin a dispare fără să lase nici o urmă.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

ÎN ACEST NUMĂR:

În cadrul anchetei cu librarii, semnează în interiorul revistei : Sânziana Pop, Gheorghe Tomozei, Constantin Ţoiu, Ilie Constantin, Gica Iuteș, Nicolae Ciobanu

Vis

Inspirația venea în urmă, pe jos.
Poetul mergea în frunte, călare,
Și primea onorurile.

La mijloc mulțimea, descoperită.
Se făcea că era o procesiune, pînă la urmă.
Unii acuzau dureri mari,
Se făceau că erau încă la doctor,
Căci se văietau cu speranță,
Alții plîngeau de-a binelea,
Se făceau că era o procesiune totuși,
Da, o procesiune, într-adevăr.
„Dar mortul?" „Unde e mortul?" — se auzea —
„Noi pe cine jelim, de trei
Zile?"
„Oare a fost spălat bine răposatul?"
„Spălarea mortului cere o îndeminare
Pe care foarte puțini doctori o mai au" — se auzea.

Poetul
Mergea înainte, călare,
Fiindcă depășise toate chestiile astea, bășești.
Inspirația venea în urmă, desculță.
Rămînea mereu în urmă,
Nu știu de ce o tenta mai mult rămînerea în urmă
Decît necunoscutul din față.

Furtună

În ogradă
Fulgerele încarcă găinile
Cu electricitate.

Turn în jos

Turnul începe din centrul pămîntului.
Turnul în jos e mult mai sigur.
Ce lung turn e trupul lui Icar !

Prinși de plafonul unui cer,
Pe care-l mutăm tot mai sus.

Pe sticlă

Nu se va pierde niciodată
Și nici o vijelie nu ne va putea smulge
Aerul acestor locuri.

Suflăm în tulnice
Cu aer din aureole
Și sunetele noastre
Sfîntesc munții mari.

Marea

Marea plescăie, ca un lins pe bot
De vulpe în fața cotețului.

Într-adevăr, pămîntul e plin de oameni —
Orătănii,
Motăind pe toate stinghiile ...
Și apa se prelinge pe sub stinghii,
Intră în oase.
Hipnotizate oasele-și topesc zahărul
Și ruinarea e dulce.

Marin SORESCU

PUBLICISTICĂ LITERARĂ *)

cronica literară

Volumele de publicistică semnate de scriitori înseamnă, între altele, la meditație în marginea raportului literatură-ziaristică. În starea lor naturală, cele două zone ale scrisului se delimitează net, prin chiar țelurile lor. Simplificînd, poezia, proza, dramaturgia urmăresc **semnificația** umană, realizînd-o pe calea impresionării afective a cititorului (spectatorului), în vreme ce reporterul neliterat oferă **informația** despre fapte și persoane ieșite din comun, împrejurări de interes acut pentru obște. Ziaristica propriu-zisă are un caracter lucrativ, ea informează și formează (alături de alte forme sociale) opinia publică. Ocupîndu-se de situații de viață asemănătoare, literatura țintește mai sus, către înțelesuri general omenești, exemplar valabile. Dacă ni se îngăduie o analogie, vinovată prin extrema simplificare, ziaristul este un tăietor de lemne care doboară copaci, îi curăță de crengi, îi sortează judicios pe esențe și funcționalități etc., pe cînd scriitorul caută în pădure altceva, pe numeroase trasee, năzuind să înțeleagă locul alcătuirii vegetale în eternitatea materiei, calea de la fibra stejarului la deplasarea constelațiilor și a vieții în univers.

Întrepătrunderile dintre literatură și publicistică, mai ales în aceste decenii, sînt numeroase, conducînd — în cazuri extreme — la eroare și iluzie. Impactul dintre cele două sfere, comparabil cu cel dintre Clipă și Eternitate, amîndouă egal justificate, produce, dacă vom judeca urmările din punctul de vedere al literaturii, și foloase și pagube. Foloase, pentru că apropie anteic pe scriitor de realitatea imediată. Pagube, deoarece poate tulbura conștiința artistică, dînd naștere unor hibrizi literari-gazetărești.

Literatura și ziaristica se susțin reciproc numai dacă cei care aleg calea de acces între ele au conștiința clară a lumilor deosebite pe care ele le reprezintă. Orice confuzie are urmări directe. Un reportaj de cotidian care în loc de informație oferă metafore, și se întîmplă frecvent, e tot atît de neviabil ca un roman care în loc de oameni și acțiune oferă documentare faptică moartă. Caracteristic pentru scriitorii cu conștiință artistică dovedită este folosirea strălucită a uneltelor ziaristice. Textele semnate de ei în domeniul gazetăresc conving nu prin „ținuta" literară ostentativă, ci tocmai prin adecvare, prin trecerea transantă în cîmpul respectiv. **Si fueris Romae, Romano vivito more...** Cînd scrie publicistică, scriitorul oricît de mare, este ziarist și cu cît va respecta mai bine regula jocului, cu atît — indirect — ne va da lumini, prin aceasta, asupra propriei sale literaturi.

Se impun nuanțări și în această privință. Nu-i vom cere, adică, scriitorului să redacteze rudimentar, tern, să rămînă la simpla expunere de fapte. Ficțiunea, modalitate prin excelență literară, dă semnificații **construite,** realul gazetăresc îngăduie deduceri de semnificații. Despre aceste lucuri se poate discuta îndelung, ni se pot opune teze diferite de cele avute în vedere de noi ; principalul element, pe care dorim să-l subliniem, este adecvarea scriitorului, atunci cînd face publicistică, la specificul acesteia, hotărîtoare pentru reușita întreprinderii.

Un comentator literar ne-a nedumerit susținînd că, în **Desinul cuvintelor,** C. Țoiu este poet și eseist, că tendința spre literatură din publicistica acestui prozator se dovedește irepresibilă. Credem cu totul invers, că întîia și decisiva calitate a textelor cuprinse în această culegere este apartenența lor neîndoielnică la publicistică. E vorba negreșit, de publicistică **literară.** De ce acest calificativ ! ? Pentru că, pe de-o parte, destule din articolele din **Destinul cuvintelor** se ocupă de chestiuni ale scrisului literar (fără să fie critică sau teorie), la un mod discret — confesiv, iar pe de altă parte, ținuta lor stilistică elegantă trădează scriitorul. Insistăm, totuși, că — în esență — publicistica literară nu iese din cîmpul gazetăriei propriu-zise.

Eterogenă în alcătuire, cartea lui C. Țoiu adună însemnări de atelier, interviuri cu tineri poeți, interpretări de mituri, reportaje de pură înfățișare gazetărească și note de drum. În fiecare secțiune a cărții se întîlnesc lucruri demne de interes, o unitate lăuntrică stăpînește ansamblul. În însemnările de atelier autorul realizează un fel de scurte „intervenții" la niște dezbateri în probleme ce preocupă lumea scriitoricească. Așa, de pildă, o profesiune de credință, cu concluzii generoase : C. Țoiu se situează hotărît „în partea de veghe" a pămîntului, cu conștiința că a înfrunta monștrii, mai cumpliți decît cei din vis, e o acțiune anevoioasă „și, în orice caz, mai apropiată de răspunderea scriitorului". Alte teme de discuție abordate : literatură și document, tentația reportajului, sugestia poetică (am transcris chiar titluri de articole). Dintr-o observație de viață, nu la îndemîna oricui — modul în care sînt hrăniți puii de vultur — autorul deduce, derutant dar plauzibil, sensuri utile scriitorului. Puiul de vultur, atestă experiența, nu poate mînca decît din viteză : **„Stăpînul îi arată păsării palma în care ține o bucată de carne. Vulturul nu schițează nici o mișcare. Stăpînul îi îndreaptă spre plisc carnea cu un gest iute și neprevăzut. Pasărea o înhață numaidecît. E o veche învățătură de pe vremea cînd oamenii încă se mai jucau cu vulturii și în care oamenii învățau de la vulturi".** Cu o asociație deloc ortodoxă, Țoiu deduce de aici necesitatea ca scriitorul să-nu ofere „mură-n gură" cititorului ceea ce are de oferit, ci „din viteză", punîndu-l adică în situația de a avea o atitudine activă față de operă, de a participa la ea.

Cele trei discuții cu poeții tineri sînt mai puțin interesante decît ne așteptam, mai ales judecate din perspectiva actuală a interviurilor literare practicate de Adrian Păunescu, Ilie Purcaru, Florin Mugur și alții. Exprimările interviaților sînt crispate, sentențioase, excesiv metaforice, la întrecere cu cele ale interviatorului. Alteori ne par discutabile atitudini și idei ale interlocutorilor. Ion Gheorghe declară : **„Sînt gata să mă înfrunt cu criticii literari"** (! !), crezînd, de altfel, că rolul criticului constă în a purta un dialog cu autorul. Criticii literari nu trebuiesc înfruntați nici provocați la dialog, ei sînt niște identități ideal-obiective (pe cît îi stă fiecăruia în putință) ale căror persoane fizice nu contează și care poartă dialog nu cu autorul ci cu opera. Ion Alexandru găsește că poezia este o obsesie care **„din cînd în cînd se încaieră cu un fapt din propria-ți experiență și-l pălmuie (!) pînă îi descoperă ultimul său rost..."**

Între cele trei interpretări ale mitului românesc, „Voroneț" și „O dată la o mie de ani" au o fascinație grea, de comunicare misterioasă asupra unor lucruri pe care credeam că le cunoaștem și pe care autorul le prezintă într-o manieră personală, cuceritoare. Iată peretele de nord al Voronețului : **„Bătută de ploi și de crivăț, suprafața lui pustie, crispată, roasă de timp (ale cărei sîluete șterse, imprimate în memoria zidului, par frupurile „fotografiate" pe pereți de declicul pîrjolitor al unei explozii atomice), încearcă să mai spună cîte ceva din faptele Vechiului Testament, din graiul pierdut al tencuielii căzute, nereușind. Sau reușind, mai patetic, prin celălalt grai, prin graiul tragic al Devenirii, cum ne vorbește Victoria din Samotracia, anonimă, fără chip, numai cu aripile".**

Reportajele propriu-zise ocupă jumătate din carte și sînt de valoare inegală. Cel mai bogat, mai bine situat, în care materialul reportericesc este exploatat cu mînă de maestru al suspensului, ne pare „Ojle". Relatarea dramatică a salvării celor șase ciobani și o mie cinci sute de oi, imobilizați pe o insulă a Dunării de apele crescute, străbătute de sloiuri, decurge, pasionant. Motivul notelor telefonice, din ce în ce mai presante, pînă la paroxism, structurează reportajul în mod ingenios. Pretutindeni, simți voluptatea scriitorului — reporter de a se face una cu realitatea investigată, culminînd cu finalul senin : **„Intru în turma lățoasă ca într-o legendă, în cîmpul electric al unei legende. O presiune moale, blîndă, tăcută, mă înveliue, adormitoare ; timpul se incetinește, acesta este probabil timpul adevărat, timpul ciobanilor. Un berbec, în mijlocul acestei liniști de lînă, mă împunge, docil, insistent, cu coarnele răsucite ca-ntr-un basorelief".**

În fine, notele de călătorie în Cehoslovacia, Polonia, Anglia, Italia, țin o cale de mijloc între jurnalul intim și reportaj ; suculente ca informație (interpretare a acesteia) ele se urmăresc cu plăcere, cuceritoare fiind mereu eleganta detașare a călătorului. Deranjează, ici-colo, exprimarea comodă, mai puțin personală, precum : **„mă gîndesc la un roman francez, la Stendhal și la «Roșu și Negru» care a eternizat structura civilizației europene împărțită în clase încă de la începutul secolului trecut".**

Destinul cuvintelor continuă, pe un traseu ajutător, destinul unui remarcabil prozator, fixat în memoria cititorilor și a criticii prin romanul **Moartea în pădure,** și, mai ales, prin povestirile din culegerea **Duminecа muților.** Scriitor la care autentică este însăși elaborarea, scriitura îngrijită, lipsită, totuși, de artificios, C. Țoiu lasă să se întrevadă prin **para-literatura** din actuala carte de publicistică, creații epice de maturitate, pe care le așteptăm cu încrezătoare curiozitate.

Ilie CONSTANTIN

*) Constantin Țoiu : *„Destinul cuvintelor". Editura „Cartea Românească", 1971.*

semnificații

Despre depășire

Iată un termen care se aude frecvent astăzi la noi. A te depăși nu înseamnă, însă, neapărat a face **mai bine,** ci **a face și alteeva** decît ceea ce ai apucat. Este, cu alte cuvinte, nu numai o transgresiune de grad, ci și de registru. Acea educație sau **cultură politehnică** promovată astăzi la noi cu atîta sîrg, își atinge efectul culminant, în **creația politehnică.** Perspectiva ei deschide atîtea moduri de a te depăși cîte încap într-o viață de om.

Dar această creație politehnică preexistă, cu o milenară anticipare, în însăși aptitudinile poporului român. Omul și-a cioplit singur din lemn, și și-a crestat cu înfloriturl fluierul din care își va face auzită doina. Țesînd la război chilimuri minunate, femeia va compune adesea și cuvintele și „ghersul" cîntecului de dor ce-i va însoți munca artistică. În oricare din cazuri, acești oameni se **depășesc** mereu prin **altceva,** pe lîngă obiectivul lor inițial.

De aceea, o astfel de depășire prin creație politehnică se repercutează și în caracterul integral al culturii românești. Figurile cele mai reprezentative ale umanismului nostru — și nu numai ale umanismului — au căutat mereu să lasă din riguroasa lor specialitate, dar nu oricum, ci în mod **creator.** De la popor, de la rădăcină, acest spirit al depășirii prin creație multilaterală, dîncolo de o anumită arie strictă, s-a transmis în sus pînă la voievozi și la vlădici ; faptul se surprinde de la Neagoe Basarab pînă la Dimitrie Cantemir, și de la Dosoftei pînă la Antim Ivireanul, aceștia din urmă deopotrivă de strălucit minuitor al cuvîntului ca și al culorilor în pictură.

Or, o asemenea calitate s-a perpetuat pînă astăzi. Să luăm numai un sector foarte limitat, și anume istoria criticii literare din veacul nostru, în figurile ei devenite clasice. Vom vedea că toate aceste personalități marcante au ieșit în mod creator din domeniul lor — s-au depășit ca atare — manifestîndu-se și în beletristică sub chipul unor tot atît de remarcabili prozatori sau poeți. Nu fac excepție de la această depășire de registru nici Ibrăileanu, nici Lovinescu, nici Perpessicius, nici George Călinescu, nici Tudor Vianu, nici Mihai Ralea, nici Vladimir Streinu. Unii din aceștia, pe lîngă creatori beletristici, mai erau și filozofi, sociologi, critici de artă, ziariști, oameni politici. Dar și despre marii reprezentanți ai altor ramuri umaniste din veacul nostru se poate spune același lucru. Nu există, bunăoară o istorie a literaturii românești, care să omită impunătoarele figuri de istorici ale lui Iorga sau Pârvan. Nu, însă, numai din rîndurile umanismului, ci și ale științelor exacte se desprind creatori care excelează prin elanul lor de depășire către altceva. Se știe prea bine faima europeană a lui Țuculescu în materie de medicină balneologică sau a lui Ion Barbu în matematici. Această depășire prin altceva există chiar și acolo unde o privire grăbită și neatentă n-ar descoperi decît o muncă de consacrare unilaterală, cum ar fi cazul cu Enescu. Despre cine, însă, se mai poate spune în Europa că este și unul din cei mai mari violoniști și unul din cei mai mari compozitori ai veacului nostru ? Enescu întrunește celebritatea care, în mod obișnuit, se distribuie între doi oameni separați.

Iată de ce noțiunea și termenul de **depășire** se bucură de atîta trecere la noi astăzi, cînd vocația politehnică se vede stimulată și încurajată mai intens decît oricînd. Valorile au ajuns să se întrevereverse aproape fără limite, ca într-o rețea de vase comunicante. Există la noi atîția poeți, care și-au însușit un renume ca atare, și deodată îi descoperim ca tot atît de străluciți critici sau eseiști : după cum, dimpotrivă, o mare parte din criticii actuali se remarcă și ca scriitori beletristici. Este, dacă vreți, un schimb de experiențe pe planul superior al creației. Mai vedem, totodată, actori deveniți poeți, artiști plastici deveniți critici de artă, literați deveniți cineaști, pictori, oameni de teatru. Nu putem decît saluta acest proces de fecundare spirituală prin expresia multiplă a depășirii.

Omul s-ar putea să nu facă ceva mai bun decît înainte în noul său registru de creație. S-ar putea să nu atingă depășirea în acceptia ei graduală. În orice caz, însă, el, recurge la o pregătire pentru așa ceva. Se vorbește, tot atît de adesea, și de o reintoarcere a meșterului „la uneltele sale". Această reintoarcere, îmbogățită prin alte experiențe de creație, va avea toți șorții să sporească primul domeniu creator. Depășirea prin alt registru va tinde mereu să se convertească în depășire la un grad superior a propriei vocații inițiale.

Edgar PAPU

avantpremieră editorială

MIHAIL ȘERBAN

Sanda

Roman. Editura „Eminescu"

VERONICA PORUMBACU

Cerc

Cincizeci de poeme edite și inedite. Editura „Eminescu".

GEORGE ALBOIU

Gloria lacrimei

Versuri. Editura „Cartea Românească"

proverbe

Ostenind și pălăvrăgind la groapa altuia

Pentru că una din crăcile mărului, era un măr bătrîn, botan, — izbucnise și se aplecase dincolo, peste palanul, sau „gardul statutar" cum era pomenit în actele de departajare sau în vorbele avocatului, gard care le despărțea ogrăzile, cei doi veri Eftimie și Airinie, au început să-și sape fiecare altuia cîte o groapă.

Adică, vreau să spun, că apropiindu-se vremea de dat în copt a merelor, ei își încrucișau poteciile bătute mai ales cînd amenința întunericul, pentru ca să le desfacă iar — poteciile ; și să se apuce de lopătat la gropi.

Mai erau și „feriți", — adică nu se vedeau, din cauză că palanul, „gardul statutar" zis, era îmbrăcat frumos și cețos de niște tufe de coacăze. Nu se vedeau, nu se auzeau, poteciile erau zbicite și răsucite doar de ei pînă cînd, — într-o încovoiere a serii către noapte, se auziră.

— Sapi, vere, sapi, aruncă Eftimie vorba odată cu lopata de pămînt, și îi fi încrezător că o să cad eu în groapa ta ?

— Aș cam fi, i-a răspuns Airinie. Altminteri ar veni că muncesc degeaba.

— Nici nu mă gîndesc.

— Dar dacă te-ai gîndi, ai cădea ?

Văru Eftimie n-a spus nimic, a dat înainte cu hîrșeul și lopata.

Asta pînă cînd — gropile lărgîndu-se se și apropiau, își subțiau depărtarea — cei doi și-au atins degetele de la picioare. La început le-a prins Eftimie pe ale celuilalt.

— Dacă nu cazi în groapa asta, îți tai degetele cu hîrșeul și ți le arunc peste gard cu lopata.

— Cad, a mințit Airinie, da sînt înăuntru. Dă-mi drumu'să ure deasupra. Celălalt i-a dat drumul. Pe urmă a prins și el piciorul vărului, și i-a spus la fel că-i taie tot ce e de tăiat și-i aruncă sus oscioarele cu lopata.

— Bine, vere, mi-o făcuși vasăzică.

— Ți-o făcui p-a ta mi-o preparași p-a mea.

— Și eu n-am bolovani de năduşeală și pe frunte și spinare, săpînd ?

S-au apucat să „deranjeze somnul pămîntului" înainte, cum avea să povestească Eftimie mai tîrziu.

Și au ajuns la rădăcinile bătrînului măr botan.

— Acum chiar că ți le retez, a țipat Eftimie.

— Doar că sînt rădăcinile mărului, taie-le dacă-ți pică bine despre partea ta.

Ajunși acolo, adică la rădăcină, cei doi veri au ieșit din gropi și și-au azvîrlit și vorbele și uneltele peste gard.

— N-am vrut ! N-ai vrut nici tu, n-am vrut nici eu...

— Ori și cum tot ajunsesem la rădăcina mărului, a zis Eftimie care era ceva mai înțelept.

— Eu ce să zic, urmă tot el. Văru Parimie bate pildă p'în ulite că dacă noi doi ne certăm ar cîștiga el. Că-n actul de partaj pentru măru'ăsta botan unchea Mita i-ar fi lăsat și lui o cracă.

— Bate el pildă, așa ?

— Bate.

— Uite cum facem atuncea, propuse și Airinie. Îmi arunci tu peste gard pămîntul scos cînd îmi săpași groapa și ți-l arunc și eu tot peste palan, pămîntul scos de la groapa pentru tine.

— Și pe urmă îi săpăm o groapă nouă lui văru Parimie, înțelese Airinie și se bucură și rise că înțelesese.

— Așa e, se înveseli și celălalt și începură să-și arunce peste gard pămîntul și să-și astupe, în parte, gropile.

Seara, cînd a trecut pe poteca dinspre casă, și pe lîngă măr, Parimie, om umblat și pe mare, a văzut groapa săpată. A zis doar hop ! dar n-a sărit-o. Și a pornit-o vesel și fluierînd pentru că văzuse că verii lăsaseră gropile descoperite, pămîntul deoparte și de alta a gardului era așezat lîngă adînciturl.

Fiecare pentru celălalt și amîndoi pentru toți trei.

Nicolae VELEA

FLORIAN CREȚEANU

Ferestrele negre, ferestrele albe

Poezii. Editura „Cartea Românească".

avant premieră editorială

ION TOPOLOG

Toma, toma, fratre

Roman. Editura „Eminescu".

posta redacției

MIRCEA ȘTEFAN DUMITRESCU. În așteptarea răspunsului meu vrei să-ți dau voie să-ți săruți cele douăzeci de primăveri, apoi să iei un fluier de mărgean, să te urci pe gard de gînduri, femei și clopote șparte ca să privești dincolo de cîmpiile ispitei. Liber, dar pe gardul ăla să stai într-un picior și să reciți trei zile-n șir bucata intitulată **Cîntic :** „Un. plouă moșule, plouă / fetele să ouă / că tare-s urîte / murdare și slute / pietrele crăpatele / fetele borțoasele. / Un, plouă babă, plouă / fetele să ouă / mugurii să crape / ... Plouă, plouă și iar plouă / iacă vin și iernele"... După trei zile schimbi piciorul, sau, eventual, bocancul și o iei de la capăt.

MIRCEA CHIRIAC. Despre „Visul verde" nu am știre. „Castanele" n-au nimic din poezia toamnei. Le prefer pe cele căzute din arbori.

ÎN DREPTUL LITEREI V. Nici despre „Trapez" nu-ți pot da vești bune. Rămîne să-mi trimiți altceva.

TRIFOI ALB ȘI ROȘU. Schița „Vino să ne jucăm de-a copiii frumoși" mi-roase a lapte și a piper prăjit, e în ea un fel de lene cu părul căzut pe ochi, aromă de țigară bună, dar prea puțină viață adevărată.

ION MANEA. Cred că mi-ai trimis pînă acum o sută de plicuri. Dar ce pot să fac ? Toate sînt niște pachete cu vînt. Nici-o umbră de vorbă frumoasă. E păcat să-ți macini timpul.

N. STOICESCU. Lucrarea „Am învins" e o mare nereușită. N-are nici măcar parfumul calendarelor pe stil vechi.

ADUL IONEL. „Jurnalul zilnic al unui fluture alb" e scris fără văpselele verii. Numai boabe de țărînă. N-o să faci niciodată literatură, nici la Apocalipsa greierilor.

C. B. În ora afectată tezei de matematici, codițele colegei Silvia ți-au furat mințile și te-ai așternut pe scris versuri. Află, dacă asta-ți face bine la stomac, c-ai împușcat două corijente : una la matematică, alta la prozodie. „Rid iarăși printre lacrimi / Mă-ntreb ce am de gînd. / Metafore candide pun pe-aceleași calapod / Panseluțe și centauri / Fantezii și idealuri / Strigăte de biruință / Și căințe de prohod..."

ALIXIA XENT. Știi să scrii. Dar, doamne, ce subiecte macabre îți alegi ! Trimite-mi schițe pe care să le pot citi fără să încerc senzația că cineva îmi toarnă-n ceafă zăpadă amestecată cu noroi.

DUMITRU PAUL. Nu cred c-ai mai publicat. Sau nu cred c-ai publicat versuri scrise de dumneata. Dovada : „Cînd apare / alungîndumi somnul / ziua / cu ochii vii / aevea / a-și vrea să te revăd / Dar TU / nu vi / șaștept, șaștept muncit de vise"... ,

ASTRALIS. Reții două distihuri... „și ora plină de tăceri și frunze / curgea spre locul unde nu erai / o, tu migrînd cu morții mei prin toamnă / în nerostire blîndă treptat te preschimbai". În rest, cîntece spuse, și toate viorile sparte.

Fănuș NEAGU

compendiu

ANDREI ROMAN

Neîncetata ninsoare

In poezia lui Andrei Roman, excesul de decorație trădează un spirit needucat care trăiește entuziasmul primului contact cu marea cultură. Unele versuri aduc aminte clar de Heliade, prin sufocarea ideilor într-o frază greoaie : „Sunt oare-atît de mare, cît margini să nu-mi văd / Ori eu nu sunt nimic, n-am margini ce să-mi văd." — Scrisoare către poet. Asemenea exprimări, ornamentate cu mottouri din Paul Valéry, John Keats, A. E. Baconski, Albert Camus, James Joyce, Matei Călinescu, Vinicius de Morais sau cu titluri abstracte, dau impresia de snobism. A. Roman nu este însă pur și simplu un snob, ci un febril care nu are timp să-și asculte poemele. Topica rudimentară și demonstrațiile de erudiție dezavantajează un autentic fond liric, constînd dintr-o intuire patetică a esențelor care există, intangibil, în lume, într-un „dor haotic" de eternitatea fenomenelor efemere. Autorul simte „parfumul" pe care îl lasă în urmă lucrurile și făpturile măcinate de timp. Moartea, într-o asemenea viziune, este o naștere în idealitate, un „exil" în sufletul salvator al naturii : „Și timpul și drumurile cîntec de cenușă / dezgropată uitarea, să dansăm / cu visele noastre, apoi / ne vom exila în eternitate". — Exil. Volumul Neîncetata ninsoare (ed. Cartea Românească) imortalizează tipografic o etapă care trebuie depășită.

ANTON BREITENHOFER

Ciudata prăbușire

Romanul scriitorului A. Breitenhofer evocă viața unui oraș muncitoresc între cele două războaie mondiale. Intenția autorului este de a face din acest oraș un prototip al cetății industriale într-o perioadă de criză a sistemului burghez de producție. Duritatea relațiilor dintre clase imprumută ceva din specificul muncii în siderurgie, astfel că figurile muncitorilor răzvrătiți par efigii de bronz luminate de flăcări. Caracterele puternice defavorizează chiar analiza dinamicii sociale care rămîne ca o agitație difuză, în fundal.

Sub influența literaturii germane, A Breitenhofer insistă mai ales asupra dezvoltării individului în cadrul familiei. Prin conservatorismul ei particular, familia apără cu tenacitate un anumit ritual al tandreții și înțelegerii. Bărbatul care pleacă de acasă este un explorator temerar, avînd de înfruntat munca istovitoare și expansiunea agresivă a legilor. La întoarcere însă va găsi întotdeauna o mîncare caldă și o ceată de copii care să-i sară în brațe reconstituind libertatea primară. Permițînd manifestarea personalității, familia este și un mediu al inițierii, al formării conștiințelor. Datorită acestor funcții vitale, ea nu poate fi ușor dizolvată. Chiar dacă unul dintre membrii familiei moare, chiar dacă viața se înăsprește și falsifică pentru moment relațiile dintre ei, ideea de familie se perpetuează ca o insulă de umanitate.

A. Breitenhofer este destul de subtil pentru a nu fetișiza microstructura socială. Familia Brebenar, care ocupă locul cel mai important în roman, nu este o familie ideală. Dar contradicțiile care o atacă dinăuntru sau din afară nu reușesc s-o afecteze esențial. După moartea tatălui, viața familiei se reface convulsiv, ca o structură organică. Năzuința coagulantă este de a descoperi pe autorul asasinatului.

Tot în familie se formează și tînărul Traian Brebenar, deși împrejurările îl obligă să ia un contact prematur cu viața orașului. Acest contact însă nu înseamnă decît o confirmare a intuițiilor transmise prin educație. În buna tradiție a bildungsroman-ului, A. Breitenhofer parcurge împreună cu tînărul etapele agravării conștiinței de sine.

Atunci cînd familia dispare (cazul Daba) sau cînd în interiorul ei pătrund fiorii reci ai alienării (Titus și Jane Abrudan) există puține speranțe de regenerare a individului și acestea în funcție de necesitatea sau desuetudinea lui istorică.

Prin romanul Ciudata prăbușire *(apărut la ed.* Eminescu *în traducerea nesigură a Sevillei Răducanu), A. Breitenhofer nu a realizat, așa cum a intenționat în mod vizibil, un prototip al orașului, ci unul al familiei. Familia reliefează caracterele și sugerează, prin rezonanță, transformările care se produc în afară.*

Alex. ȘTEFĂNESCU

ION ARIEȘANU

Vrajă

Roman. Editura „Eminescu"

SERGIU ADAM

Țara de lut

Versuri. Debut editorial. Editura „Eminescu".

cartea · librarul · publicul

BRAŞOV

Librăria „La Ciurcu" era pe „Porţii", nu departe de Primărie, într-o încăpere pe gang. Ţin minte vitrina cu cărţi de la stradă, treceam dinadins către şcoală pe-acolo fiindcă era totdeauna o poză mare-n vitrină, cu citeun domn. Cînd am intrat prima dată să cumpăr „Cuore" „La Ciurcu" era un om mărunţel. S-a strecurat printre teancurile de cărţi aşezate direct pe podele şi m-a lăsat să aştept în mirosul de hîrtie îngălbenită, în mirosul călduţ de gumarabică şi de clei. Apoi s-a întors plin de praf şi de fire lungi de păianjen, m-a privit peste ochelarii tăiaţi jumătate, mi l-a dat pe Cuore şi încă o carte de „Amintiri" — „Dacă-ţi place, după ce o citeşti aduci banii, dacă nu-ţi place aduci cartea-înapoi." Peste două zile am mers cu banii. În portretul aşezat în vitrină era acelaşi domn cu mustăţi şi cu barbă fotografiat şi în cartea de „Amintiri." „Da. a spus domnul Ciurcu,este autoru-n persoană. Ce să fac, ademenesc cu fotografii cititorii, dacă Stinghe şi Peiss pun cîrnaţi în vitrină eu îmi pun scriitorii, marfa asta se vinde tot cu reclamă, să ştii. „Ţi-a plăcut?" I-am întins banii. A luat-o iar printre teancurile de cărţi aşezate direct pe/podele, m-a lăsat în mirosul de hîrtie îngălbenită, în mirosul călduţ de gumarabică şi de clei. Cînd s-a întors plin de praf şi de fire lungi de păianjen mi-a întins altă carte şi pe Creangă mi l-a dat înapoi. „Ţi-l fac cadou, zise. Fiindcă dumneata eşti în pierdere. Dumneata începînd de azi ai să vii la mine mereu".

— Dumneavoastră l-aţi cunoscut?

Goldfienger Magda, responsabila librăriei „Gh. Coşbuc", stă sprijinită de raftul cu „Artă" şi mă priveşte zîmbind.

— L-am cunoscut. Vizavi de noi era o prăvălie de lapte. Eram mai mare ca dumneata cînd l-am văzut lăsînd pe tejghea, lîngă sticlă, o carte învelită într-un ziar. Nu ştiu dacă lăptarul avea mai mult de patru clase primare, dar domnul Ciurcu făcea muncă de lămurire din om în om.

— Faceţi şi dumneavoastră ?

— Facem. Ieşim cu cărţile-n stradă, pe standuri, deşi nu prea este nevoie fiindcă public există, aici în Braşov avem un public enorm. Acuma e dimineaţă şi a venit iarna, dar după trei este lume ca la cinematograf. Nu sunt cărţi cite cereri există.

— Cum nu sînt cărţi ? Librăria e plină de cărţi.

— Sigur, librăria e plină. Dar nu despre cărţile care sunt în librărie e vorba, ci despre cărţile care nu sunt. Unele cărţi sunt cerute de public, pe altele trebuie să le recomandăm. Deşi s-ar părea că cele pe care trebuie să le recomandăm constituie o problemă, problema cu adevărat importantă este a cărţilor pe care publicul le cere şi care lipsesc.

— Şi ce cărţi lipsesc ?

— Toate cărţile care ne vin jumătate din numărul pe care îl solicităm.

— Puteţi să-mi daţi un exemplu ?

— Primul exemplu sunt cărţile cerute de elevi, cărţile prevăzute în programa şcolară. Din listele de cărţi pe care ni le întind elevii, dacă putem să oferim două titluri e mult. Ceea ce ni se cere s-a epuizat de patru ani. Autorii clasici ar trebui să se afle în librărie în serii complete, permanent. Şi nu mă refer la ediţiile bibliofile. Un elev nu poate să dea o sută de lei pe Caragiale, pentru elevi, clasicii trebuie scoşi în ediţii ieftine de buzunar. Avem clienţi îndrăgostiţi de cîte o carte pea scumpă care vin zi de zi timp de doi, trei ani, şi ne întreabă dacă între timp cartea nu s-a ieftinit.

— Şi nu s-a ieftinit?

— Nu. Cărţile se ieftinesc mai greu decît articolele de sezon. Dar vorbeam despre cărţile care nu există.Nu există,de pildă, cărţile unor scriitori contemporani. Şi aci se întîmplă ca la clasici. Cerem două sute de exemplare şi ne vin cinzeci, ori scriitorii contemporani ar trebui şi ei să se afle permanent în librărie, un scriitor contemporan intră mai greu în conştiinţa publicului, scriitorul contemporan - mă refer la cei tineri - au nevoie de un stagiu obligatoriu de librărie, timp în care publicul să se lămurească, să ia cunoştinţă de el fie prin lectură fie prin mijloacele de popularizare pe care le constituie presa şi televiziunea şi radioul. Avem cîte o carte care nu se vinde o săptămînă şi pe urmă aflăm dintr-o dată că ea a luat un premiu literar şi că e viu discutată în presă. Ei bine, publicul nostru care este bine informat vine şi-o cere. Pe primii zece îi putem servi dar pe ceilanţi douăzeci nu. Asta a fost cazul lui Marin Preda cu „Imposibila întoarcere". Planul editorial ne-a recomandat cartea ca volum de crtitică literară, iar critica, de ce să n-o spunem, nu se vinde cine ştie ce. Pe urmă au urmat discuţiile în presă. Şi ştiţi cîte exemplare am avut în total? Cinci.

— Care este din punct de vedere al vînzării campionul prozatorilor contemporani ?

— Radu Tudoran. Dar Radu Tudoran se poate vinde oricît. El face parte din generaţia scriitorilor dintre cele două războaie, generaţie pentru care publicul nostru are o înclinaţie şi un respect deosebit.

— Dar campionul poeţilor contemporani?

— Sorescu. (Propoziţia aceasta simplă a fost rostită de toate vînzătoarele din librărie în acelaşi timp) Sorescu este la mare modă. Ştiu că există părerea că ar fi alţi poeţi mai mari decît el, pe aci pe la noi vine şi lume literară şi mai aflăm păreri, dar publicul îl cere pe el.

— Care este numărul de exemplare pe care îl solicitaţi cînd e vorba de un poet cunoscut?

— 150

— Şi cîte vi se repartizează?

— 20.

— Dar în cazul prozei?

— 500

— Şi cîte vi se repartizează?

— Uneori ni se repartizează cît cerem, dar altădată 200, maximum.

— Şi care este atitudinea dumneavoastră?

— Atitudinea noastră este că scriem la Bucureşti. Pe lîngă cărţile care ni se propun prin planul editorial, cerem să se reediteze cărţile care s-au vîndut bine şi pe care publicul le cere în continuu, sau unele cărţi care nu au fost încă editate şi pe care publicul le cunoaşte şi le vrea. În punctul acesta, aş vrea să vorbesc şi despre cartea tehnică. Să ştiţi că indiferent dacă pe dumneavoastră vă interesează sau nu la noi există un public amator de carte de specialitate tot atît de bine informat şi tot atît de activ ca şi publicul de beletristică.

Tovarăşii care lucrează la Editura Tehnică şi la Editurile de specialitate ar trebui să aibă grijă să repartizeze cărţi tehnice pe profilul industrial al oraşului. Ce să fac eu la Braşov cu o carte de pomicultură? Sigur, e importantă şi aceea, dar mult mai importantă e o carte de mecanică sau pentru industria lemnului. Vine omul şi cere şi n-am ce să-i dau.

Mi-e şi ruşine, zău vă spun. După cum îmi este ruşine cînd vin la noi turiştii străini. Vin zeci de mii de turişti la noi, în Braşov, şi o bună parte din ei trec prin librărie. Noi nu închidem la prînz, aşa că după ce iau masa la „Aro" sau la „Cerbul Carpatin" vor să se plimbe şi să ştie ce văd. Nu e normal ?

— E normal. Şi ce vă cer ?

— Cer tot ce nu avem. Ghidul oraşului, albume despre împrejurimi, despre munţi, albume cu portul naţional. Dacă turiştii sunt germani cer cărţi în limba germană, cer cărţi ale scriitorilor români de limbă germană, îl cer pe Paul Schuster de puteam să-l vindem pînă acuma într-un tiraj de B. P. T. Dar degeaba îl cer. Am tot scris la Bucureşti. Am tot cerut.

— Şi ?

— Lăsaţi, să vorbim mai bine despre problema cealaltă, a cărţilor care nu se vînd. Cărţile care se vînd şi care nu există reprezintă de ani de zile un sac fără fund. Deşi problema e strîns legată.

— În ce punct ?

— Păi din fondul meu anual de două milioane eu afectez 40% pentru beletristică. Nu ? Mă uit bine la titluri, chibzuiesc gospodăreşte, aleg cărţile în aşa fel încît să fie şi cărţi de care sunt sigur c-or să se vîndă şi cărţile unor debutanţi sau ale unor autori străini necunoscuţi. Eu trebuie să îndeplinesc planul anual de vînzări, vreau să fiu o librărie rentabilă şi sigur că în primul rînd am grijă de cărţile care îmi aduc un beneficiu sigur. Am grijă de ele şi pe ele le cer. Ei bine, dacă din cărţile pe care le cer în număr mare primesc doar o parte, înseamnă şi că din banii pe care i-am afectat pentru ele cheltuiesc doar o parte, îmi rămîne deci un rest cu care ce fac, că nu pot să-l ţin în buzunar ? Păi ce să fac ? Cumpăr cu el o altă carte de care nu am nevoie, care mă dezechilibrează în clipa de faţă, pe care aş fi luat-o **pe lîngă** cărţile de bază, dar nu **în locul lor.** Şi uite pe urmă cum am în librărie carte care nu se vinde.

— Şi ce atitudine luaţi dumneavoastră faţă de cărţile care nu se vînd.

— Faţă de cărţile care nu se vînd luăm atitudinea că le recomandăm. Recomandăm „Lewi Straus" „Tropice triste" o carte despre care am auzit că este foarte bine scrisă în limba de bază dar care este tradusă îngrozitor. Recomandăm o carte despre Carusso, scumpă al naibii şi tipărită de Editura Muzicală ca o carte de turnarea gofrajelor, recomandăm cărţi de critică care stau în raft de cinci ani, recomandăm cărţi de proză care stau în raft de cinci ani, le preluăm dintr-un inventar în alt inventar. E o diferenţă dacă te gîndeşti că Ciurcu îi lăsa un Bacovia lăptarului, pe tijghea.

— Dacă-l lăsa pe Bacovia e minunat. Bacovia nu avea glorie. Bacovia atunci abia debuta. Iată că Ciurcu se bătea şi pentru debutanţi. Ciurcu n-avea de unde să ştie că Bacovia va triumfa.

— Ba avea. Talentul se simte de la o poştă. Nu e vorba neapărat de glorie. Nu ştim de pe acum cine o să aibă glorie, şi cine n-o să aibă, dar cine are talent şi cine nu are ştim. Pentru talent ne batem şi noi. Să nu credeţi că autorii debutanţi se vînd atît de uşor. Ştiu că ei acolo, la Bucureşti sau la Cluj, unde se află, îşi închipuie că toată lumea îi aşteaptă doar pe ei, e bine că îşi închipuie aşa deşi lucrurile nu stau aşa, fiindcă banul de carte este şi el măsurat în punga noastră a fiecăruia, banul de carte este un ban dincolo de necesităţi, şi dacă îl dau să-l dau pe ceva sigur, nu pe ceva cu care aş putea să mă ard. Nu ? Aşa că publicul nu se prea bate pe debutanţi ci trebuie să-i recomondăm noi, dar munca asta de recomandare a unui autor tînăr necunoscut sau a unui autor străin necunoscut nu este tot una cu munca de recomandare a unui autor prost sau a unuia prost tradus. Cînd ştii că lauzi o marfă proastă ţi se urcă roşeaţa-n obraz. Cu totul altceva este cînd ajuţi drumul unui scriitor.

— Şi cum îl ajutaţi ?

— Aşa: îl recomandăm. Citim cartea şi pe urmă cînd vine cineva să cumpere un titlu anume noi i-l dăm şi spunem: să ştiţi că ne-a intrat azi o carte la fel de bună ca aceea pe care o solicitaţi. Luaţi-o şi dacă nu este bună aduceţi-o înapoi.

— Şi v-o aduce?

— Nu. Vine şi spune că este adevărat.

— Şi dumneavoastră ce faceţi ?

— Noi ne bucurăm. Pe urmă, anul viitor, dacă autorul este trecut în planul vreunei edituri, cerem un număr dublu de exemplare faţă de anul trecut. Sau şi mai mult. Dar am impresia că mai mult ne ocupăm noi de autorii debutanţi decît se ocupă editurile care îi publică.

— În ce sens?

— În sensul că nu li se face reclamă deloc. De altfel autorii contemporani sunt în general foarte slab popularizaţi. Ceea ce face pentru ei presa şi mijloacele de mass-media este încă foarte puţin. Noi descoperim că o carte este bună multă vreme după ce ea a fost trimisă în librărie, ori cartea trebuie să fie vîndută **ca bună dinainte, ea trebuie să fie lansată.** O editură trebuie să se bată pentru cărţile ei. Dacă Ciurcu nu mergea să-şi vîndă cartea lăptarului ştia că dă faliment. Şi dacă era proastă cartea dădea faliment.

Noi, de pildă, ne aflăm sub patronajul editurii „Albatros". Era vorba de legături strînse, de cărţi lansate, credeţi că am văzut pînă astăzi pe cineva? Ori dacă e vorba să influenţezi publicul în sensul literaturii, atunci munca aceasta de influenţare ar trebui să-l privească pe cel care scoate marfa în aceeaşi măsură ca şi pe cel care o vinde. Dacă este vorba despre o carte proastă nu e nici o nenorocire, dar dacă este o carte bună atunci nenorocirea e mare şi daţi-mi voie să spun că scriitorul e prost servit. Fiindcă nu i se poate cere succes unui tînăr de la primul volum.

— Şi dumneavoastră citiţi toate volumele de debut care intră în librărie şi toate cărţile de autori necunoscuţi ?

— Nu. O parte citim, altă parte le răsfoim, chiar dacă-am vrea, n-avem timp. În mod practic, ar trebui să ne bazăm pe prezentările de cărţi făcute în planurile editurilor. Prezentările acestea sunt însă extrem de greoaie. Cînd librăria noastră depindea de „Centrul de librării" exista o informare săptămînală unde se dădeau consultaţii în legătură cu conţinutul cărţilor. Exista un om de specialitate care comunica pe scurt conţinutul cărţii şi citea un pasaj model. Acum noi depindem direct de Baza de desfacere a cărţii-Bucureşti. În condiţiile acestea, ne descurcăm aici, la noi, cum putem. Ar trebui ca fiecare volum să aibă un cuvînt înainte succint şi lămuritor. În privinţa aceasta, editura „Kriterion" procedează foarte bine. Ea face prezentări excepţionale fiecărui autor, indiferent dacă este publicat în original sau dacă este tradus.

— La şcolile de librari existente nu se predau şi cursuri de literatura română ?

— Nu ştiu. Eu nu am făcut şcoală de librari. Dar din moment ce şcoala ţine un singur an, nu e de presupus că se predă şi literatura română, sau dacă se predă se predă foarte superficial. Cred mai degrabă că se dau cunoştinţe stricte de librărie. Cunoştinţe practice.

— Dumneavoastră aţi studiat filologia ?

— Nu. Dar lucrez în domeniul acesta de opt ani.

— Ce studii se cer pentru a putea fi librar? Văd că toate ajutoarele dumneavoastră sunt tinere aproape de vîrstă şcolară. Sunt absolvente de liceu ?

— Nu. Ea, de pildă, Renate Rotbecher a absolvit învăţămîntul general. E destul pentru cît cîştigă chiar dacă nu e destul pentru cît i se cere să ştie. Pentru că retribuţia librarilor este mică şi nediferenţiată. Aşa că dacă se spune că între noi şi între vînzătorii de la „Alimentara" nu există nici o deosebire, cine spune are dreptate dacă se referă la cît cîştigăm. Dar atunci să nu mai vorbim despre rolul de îndrumător al librarului, asta ţine de educaţie şi de creaţie.

— Este singura plîngere pe care o aveţi de făcut ?

— Nu este plîngere. Dumneavoastră m-aţi întrebat şi eu v-am răspuns. Dacă este vorba de plîngere atunci am să spun că n-avem depozit, că se rup rafturile sub cărţi fiindcă nu mai avem unde să le depozităm. Dacă e vorba de plîngere am să vă spun că unele cărţi ne parvin într-o stare de legătorie mizerabilă, rupte şi dezlipite şi legate invers şi că primim reclamaţii pe care, iată, la rîndul nostru le reclamăm : Editura Didactică şi Pedagogică împreună cu Intreprinderea Poligrafică „Oltenia" au scos „Ghidul turistic al/elevilor" la preţul de 34,80 lei. Cartea este utilă şi foarte solicitată dar halul în care ea se prezintă nu merită nici zece lei : nu este bine legată, zeci de exemplare prezintă file lipite, paginile sunt tălate aiurea, cu cîmpul mai mic sau mai mare, hărţile sunt pliate aiurea. un cititor a scris : păi pentru aşa lucrare se cere cumpărătorului 34 de lei ? Şi mai este ceva : v-aţi gîndit vreodată că lucrurile nu sunt în regulă ?

Bucureşti • Braşov • Sighişoara • Arad • Timişoara
Tulcea • Babadag • Giurgiu • Oltenița

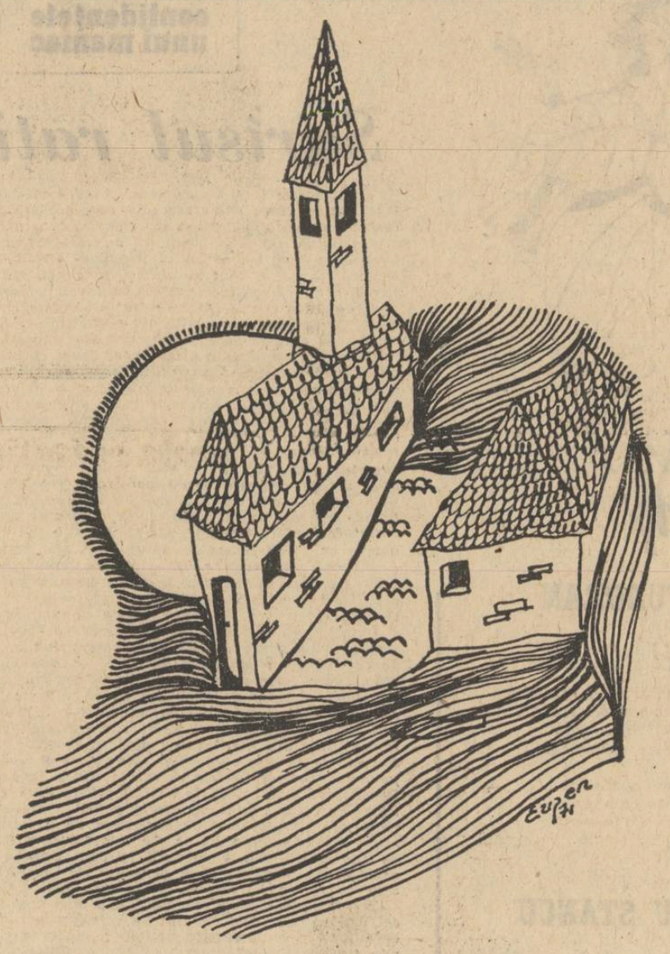

Desen de EUGEN GRUESCU

Că în coletele pe care le primim dacă e vorba de editura „Dacia" dela Cluj suntem siguri că n-o să fie lipsuri de carte că dacă o să fie editura le va livra, pe cînd dacă e vorba de Iaşi, Iaşul e-ntotdeauna cu lipsă, şi nu o carte, două, ci zece, iar dacă scriem, cărţile tot nu vin ? Ciurcu îţi făcea cadou prima carte fiind că ştia că pe urmă vei cumpăra douăzeci, dar dacă furnizorul de carte te lipseşte de bani cu de-a sila, cum să-l tratezi ?

SIGHIŞOARA

Strada are două turnuri pe stînga şi două castele pe dreapta, pe urmă două foişoare pe stînga şi două forturi pe dreapta, dar librăria e într-un loc unde cerul se vede şi firma pictată cu roşu se vede, deasupra, fixată în bolta de piatră : „Luceafărul".

— Întrebaţi-mă, îmi spune librarul **Constantin Ungureanu,** dar întrebaţi-mă repede şi întrebaţi-mă scurt. Peste o jumătate de oră va începe afluenţă de public şi sunt singurul vînzător.

— Lumea vine aci direct după muncă ?

— Da. Există deprinderea aceasta de a te interesa zilnic de noutăţi.

— Sunt şi situaţii cînd cumpărătorul pleacă fără să poată alege nimic ?

— Sunt. Rar, dar sunt. Cărţile bune vin întotdeauna într-un tiraj prea mic.

— Depinde de dumneavoastră să obţineţi tirajul necesar. De ce nu-l cereţi ? Nu dumneavoastră, librarii, sunteţi acei de care depinde tirajul în primul rînd ?

— De care ar trebui să depindă. Ce-i drept, suntem consultaţi, doar atît, că între ceea ce comandăm şi ceea ce ni se repartizează este o diferenţă ca de la cer la pămînt. Să vă dau, acuma, că tot vorbim, un exemplu care nu ţine de beletristică. Iată : a apărut un chestionar care cuprinde normele de circulaţie în vigoare : „Verificaţi-vă cunoştinţele". Noi am cerut 1 000 de exemplare şi am primit 250. În situaţia asta mai putem spune că în stabilirea tirajelor se ţine cont de cerinţele noas-

Sânziana POP

(Continuare în pag. 7-a)

TULCEA şi BABADAG:

„epuizat pe reţea"

La Tulcea, ca să fim sinceri, s-au cerut mult, poate prea mult colecţiile „Enigma" şi „Aventura". O singură colecţie — în afară de o alta posibilă despre care vom vorbi mai jos — ar fi în stare să bată „Enigma" şi „Aventura" (fostele) : povestirile pentru copii, care la Tulcea şi Babadag lipsesc „cu desăvîrşire", lipsă alarmantă, după spusele librarilor Axente Niculae (Tulcea) şi Dumitru Vasile (Babadag). La asta, că nu există cărţi pentru copii, spune Axente Niculae se răspunde cu un IV, ceea ce înseamnă că nu mai e nimic pe reţea. E foarte bine cînd o carte se epuizează, cînd nu mai e pe piaţă. Totuşi, dacă tirajul este prea mic, epuizarea aceasta nu înseamnă mai nimic. Cotele de repartiţie „per librării" nu înregistrează nici ele cifre prea mari.

La Tulcea colecţiile citate mai sus erau aşteptate, asta era situaţia. Fără îndoială că o astfel de literatură înseamnă şi pierdere de timp şi o pervertire a gustului artistic. Totuşi, noi trebuie să ţinem seama de faptul că publicul le citea şi să ne întrebăm, în acelaşi timp, pe ce căi, mai nobile şi mai instructive, interesul acesta poate să fie captat şi orientat în sens superior.

Librarul Axente Niculae, om de meserie, onest, corect şi informat, avînd o veche experienţă în materie, susţine că cel puţin în egală măsură este sau ar fi solicitată literatura documentaristică. Romanul de expediţii şi aventuri, romanul istoric, documentarul istoric şi politic, — tot ce ţine de existenţa concretă şi eroică a oamenilor, dezvăluirea unor secrete ale istoriei mai recente, o specie de „senzaţional" care întrece în invenţie şi suspans şi cel mai palpitant roman poliţist (există şi romane poliţiste bune, să nu condamnăm întreg genul). Dacă se face o socoteală, reiese că din „Enigma" şi „Aventura" s-au tipărit în scopuri comerciale, în ultimii ani, foarte mult. Editurile voiau să dea „lovituri", ignorînd criteriul artistic, lumea a prins gust pentru astfel de lecturi şi lumea nu e de vină. Înainte de a ridica şi arunca piatra, e bine s-o cîntărim, să medităm asupra ei, eventual s-o lăsăm să cadă la loc, de unde am luat-o. Criteriul cel bun, criteriul artistic a fost uitat o vreme, şi o modificare nedorită în gustul cititorilor s-a produs. Problema e cum poate fi corectată această eroare de gust, fără a fi neapărat plicticoşi sau pedanţi. Există o pasiune pentru documentul politic, istoric, pentru faptele omeneşti exemplare, însă în direcţia aceasta s-a tipărit şi se tipăreşte mult prea puţin în raport cu setea de lectură a publicului pentru astfel de lucrări. „Romanul de dragoste", colecţie lansată nu de mult, ar putea veni şi el în ajutor, fiindcă se bucură de un real succes — ne asigură Axente Niculae — dar şi aici trebuie să ne gîndim la frecvenţa apariţiei, la tiraj, la difuzarea în masă şi la preţul de cost, evident, care trebuie să fie extrem de redus.

Tulcea, capitală de judeţ, oraş cu o pondere deosebită în economia Dobrogei, nu are decît o singură librărie. În mod normal — susţine acelaşi Axente Niculae — o librărie revine la 10 000 locuitori. Tulcea are 38 000. Deci, oraşul ar trebui să aibă, dacă luăm în serios raportul de mai sus, sprijinit de un foarte viu interes pentru cultură, trei librării şi ceva mai mult de trei sferturi din ce alcătuieşte o librărie. Tulcenii s-ar mulţumi şi cu două centre de desfacerea cărţii. Cititorii ar fi ceva mai liniştiţi, ritmul de aprovizionare a publicului ar decurge normal, şi cartea — ce fericire totuşi ! — n-ar mai căpăta valoarea unei cutii cu icre negre, vorbind la figurat, se înţelege, cum s-a întîmplat cu traducerea din Baudelaire. Oamenii fac apeluri disperate, explică Axente Niculae, — domnule, opreşte-mi şi mie, cînd vine cartea, un exemplar, nu mă uita, dar te rog, ai grijă, ţine-o sub tejghea, să n-o ia altul — doctorul Conţescu, dermatolog, „s-a supărat foc" pe librar că nu i-a oprit şi lui **Les fleurs du mal.** Cu Baudelaire a fost agitaţie mare, oamenii s-au certat (n-au venit decît 40 de exemplare, şi librarul ne asigură că 300 s-ar fi vîndut ca pîinea caldă). La fel, Bacovia. La Tulcea s-au vîndut într-o singură zi 50 de exemplare. Librarul, om cu fler, ceruse 200, şi le-ar fi vîndut pe toate în cîteva zile. „Imposibila întoarcere" a lui Marin Preda s-a vîndut într-o oră (10 exemplare, în loc de 200, cererea reală) Cărţile lui Arghezi, ediţiile mai ieftine, lipsesc. Din Panait Istrati s-a primit numai jumătate din ce s-a cerut. Din Blaga nu există nimic. Nici din Mihai Beniuc. Copiii citesc foarte mult şi nu sînt cărţi pentru ei (aceeaşi obsesie la Tulcea şi la Babadag, daţi-ne cărţi de poveşti pentru copii !). Un lucru este dovedit cu prisosinţă : tirajele cărţilor, repartizarea lor, sînt necorespunzătoare cererii publicului. Preşedintele comisiei de la Constanţa hotărăşte tirajul, împreună cu colectivul său. El are un creion — spune Axente Niculae — şi taie ; poate că nici el nu e de vină, nu se tipăreşte destul „la centru", nu-i hîrtie, etc.

La Babadag se cere : Shakespeare, Balzac, Diderot, Dickens, lucru absolut extraordinar şi grăitor pentru spiritualitatea societăţii noastre. Cine ţine un creion în mînă şi în loc de 300 pune 10, sau zice, Diderot, ce caută Diderot la Babadag ? să-l radem, — acela nu este un prieten al culturii noastre.

Constantin ŢOIU

Prietenul nostru, librarul

Comerţ suav !

Aşa mi-am imaginat cîndva munca librarului. Librăria — o ospitalieră casă a cărţii care să conţină în afara tejghelelor convenţionale şi a tomurilor cu cerneală proaspătă, un AER deosebit, populat cu sublime năluci dar şi cu prezenţa de zi cu zi a oamenilor. Privesc cu încîntare vechi gravuri ce ne înfăţişează librăriile începuturilor cărţii : strînşi în jurul unor pupitre pe care le cred din lemn aromat, bărbaţi cu bărbi molatice sînt cuprinşi de reveriile conversaţiei iar librarul pare negustor de iisusice relicve, ori preot ciudat slujind religia lui Gutenberg-rex !

Ne ritmăm extazul în euritmii ştiute :

„Carte frumoasă, cinste cui te-a scris !"

Aşa-i, Meşterul Arghezi înalţa ditirambe făcătorilor de carte iar noi putem îndrăzni să rostim cu proza noastră diurnă cuvinte cărora, desigur, le-ar fi stat mai bine în fluidele tipare ale nemuritoarei sale scrise, înălţînd cîntece de laudă şi cinstire nu numai scriitorului, trudnicul arhitect şi zidar al cărţii, dar şi inspiratului căraûş de „cărămizi" care e prietenul nostru librarul. Cinste, carte frumoasă, celor ce nu precupeţesc nimic din fantezia lor generoasă pentru ca tu, giuvaer poleit cu alese cerneluri, să ajungi în mîinile care te merită, purtată ca pe paturi de ospăţ roman ! Cinste enigmaticilor lucrători care slujesc cultura cu o devoţiune fără seamăn ! Ei, dăruiţii întru această patimă sînt modeşti iar fila cărţii n-are cum să le cuprindă, recunoscătoare, numele. Autorul, corectorul, redactorul de carte (funcţie etern bizară), referentul au bucuria să-şi citească numele scris cu verzale pe coperta cărţii care are ambiţia de a se sustrage tiraniei de sarcofag a bibliotecii, trăindu-şi o viaţă fără de moarte. Librarul nu.

Iată de ce cred că noi, scriitorii, trebuie să grăbim procesul unei mai fierbinţi implicări a librarului în destinul culturii. Trebuie să ni-i prefacem în adevăraţi sfetnici avînd precauţia de a învăţa, la rîndu-ne, să-i slujim. Ei ne cunosc adesea mai bine, mai profund decît criticii literari. Iată de ce „comerţul" lor e suav. Ei vînd colţi de elefant, ouă de struţ, pene din coada paserei-lîră. Ei vînd lumina anotimpurilor, pulberile depuse pe Ninive, surîsul regilor tragediei eline, ei vînd idei primordiale, ei vînd magice flacoane cu tinerete şi energie spirituală.

Poate nu ne pricepem să-i ascultăm.

Poate că ar trebui răsplătite mai echitabil fantastica lor pasiune : vînzătorul de Eminescu nu trebuie retribuit neapărat cum e retribuit vînzătorul de nasturi ! A trăi în preajma cărţilor (şi vai, a autorilor de cărţi...) reclamă necesitatea unui spor de periclitate. Forţa radioactivă a banalei litere de plumb, culeasă de linotipist, este inestimabilă.

Numai rostogolirea pe trepte cosmice a stelelor poate emana asemenea raze traversînd fierul, marmura, ori lacrima...

Gheorghe TOMOZEI

umanități

Mirabila călătorie

Dintre toate viețuitoarele, omul s-a învrednicit să se definească uneori pe sine „ființă călătoare". Făurindu-și unelte propriei sale depășiri drumurile omului nu stau doar sub imperiul legilor necesare ale firii. Ele nu sînt doar pendulări sezoniere ori migrații instinctive. Chiar atunci cînd e determinat de severe imperative ale civilizației sale, omul își alege calea sa, și-o croiește și și-o apără înaintînd pe ea. El e **„homo viator"** — ființă călătoare — căci, înainte de toate, își creează propria sa cale.

Trăim, fără îndoială, într-un secol al proliferării semnelor de comunicare. Primim vești, imagini de pretutindeni ; voci îndepărtate ne sună la ureche. Vehicole din ce în ce mai rapide, purtîndu-ne pe noi ori mesajele noastre, înfruntă cele două obstacole care au stat în calea comunicării oamenilor din toate timpurile : spațiul și timpul. Călătoria însăși, am putea spune, nu e o încercare de a reduce spațiul și timpul la dimensiuni umane ? Drumul e o revanșă asupra spațiului și timpului, vehicolele născocite de om caută să le înghită, năzuind să devină stăpîn asupra lor. Cu veacuri în urmă, mînați de o prea-umană pasiune a călătoriei, pornind pe mări încă necercetate, descoperitorii lumilor „noi", un Columb ori un Magellan ca și atîția alți exploratori au slujit prin călătoriile lor uneori fără să aibă o atît de nobilă intenție această cauză a umanizării planetei prin înfrîngerea spațiului. Civilizația în expasiune a timpurilor noastre își trimite primii mesageri într-un cosmos a cărui umanizare cere aceeași înfrîngere a limitelor. Toate drumurile duc semnele omului către oameni, chiar și traiectoriile acelor nave cosmice care se îndepărtează pînă la milioane de kilometri pentru ca întîlnindu-se cu planete străine să întoarcă imaginea acestora spre pămîntul oamenilor.

Între poteca marcată dintre două cabane și drumul fără jaloane dar atît de perfect calculat al astronavelor, deosebirea e uriașă dar asemănarea e undeva esențială. Orice drum, cu tot neprevăzutul său, cu toate riscurile pe care le prezintă, își are temeiul în rațiunea umană. Firul Ariadnei e imaginea mitologică a drumului purtător de semne. Tezeu învinge Minotaurul în labirint și se întoarce, căci drumul său e **însemnat** în confuzia spațiului subteran pe care-l străbate. Calea e un triumf al rațiunii asupra iraționalului, iar omul o parcurge urmărind o țintă dinainte aleasă. O asemenea înaintare metodică pe lungi drumuri de mult știute e arhaica transhumanță a păstorilor urcînd primăvara la munte și coborînd toamna la vale. De altfel toate călătoriile al căror mobil e economia — caravane, convoaie, transporturi — se pot subsuma unor asemenea deplasări bine calculate. „Navigare necesare est", spuneau cei vechi. Dar necesitatea aceasta a călătoriei nu e doar economic justificată Căci o călătorie și nu numai aceea pe mare ci și cea mai umilă drumeție, înseamnă o despărțire de cele deja dobîndite, de cele statornicite, prea bine cunoscute. A călători devine astfel o pătrundere în necunoscut, un mijloc de cunoaștere.

Paralel cu înmulțirea semnelor de comunicare, veacul nostru prezintă fenomenul migrațiilor aproape permanente ale turiștilor, mînați de felurite jinduri, dintre care nu lipsește însă autentica sete de cunoaștere. Odată cu apariția vehicolelor rapide, omul și-a descoperit o adevărată pasiune a peregrinărilor. Călătoria de afaceri ca și călătoria de studii, fiind mai demult apanajul celor puțini, cei mulți trăiau sedentar, sfîrșindu-se adeseori fără să fi trecut dincolo de fruntariile satului sau urbei în care văzuseră lumina zilei. Omul modern vrea (asemenea lui Petrarca, singurul poate în veacul său) să se urce pe muntele din apropiere, să guste dogoarea soarelui de pe litoral, ori să se plimbe pe străzile unui oraș care nu-i al său. Desigur, turistul nu e animat doar de aspirația de a cunoaște. Voluptatea vitezei, a spațiului parcurs, a distanței ca și nevoia desprinderii din cotidian, ori nostalgia necunoscutului, toate acestea și altele încă intră în alcătuirea portretului. Dar omul care a avut revelația drumeției odată cu aceea a navigației în văzduh, nu se poate refuza plăcerii de a descoperi, dacă nu asemenea exploratorului, radical nou, măcar aceea ce pentru el constituie necunoscutul. A te înfunda în desișul deltei, a cutreiera Neamțul, a coborî în amurg pasajul scărilor din Sibiu, ori lăsînd în urma avionului pădurile din șes, sub soarele oblic de toamnă și a intra în norii grei străjuind deasupra munților, înseamnă a oferi nemijlocit obiecte apetitului de cunoaștere.

Au fost unii care afirmau că pentru o împlinire a intelectului și simțirii, călătoriile nu sînt de nici un folos, că un „voiaj" din jurul „odăii" ori a propriului craniu e de preferat unei ieșiri în lumea largă. După alții, dezabuzați de spectacolul lumii, oriunde te-ai duce n-ai întîlni decît aceeași nori, aceeași copaci, aceeași oameni. Profund greșite opinii ale acelora care, neluînd în seamă pe de o parte varietatea lumii pe de altă parte necesitatea cunoscătorului de a se părăsi pe sine pentru a pătrunde în lumea cognoscibilului, au repudiat o pasiune a călătoriilor. După cum pentru a-ți cunoaște țara trebuie să o cutreieri, pentru a cunoaște omul trebuie să cauți lumea deschisă a oamenilor.

Cuvîntul fiind semnul prin excelență al comunicărilor umane rodul călătoriei e adeseori consemnat în cuvinte. Întorcîndu-se la vatra sa rătăcitorul din toate timpurile a fost dispus să-și istorisească peripețiile. Doar călătoria e în sine aventură și prilej cel mai varii aventuri. De la periplul lui Pythess la dările de seamă ale exploratorilor polari, de la Marco Polo povestindu-și drumul în fabulosul Katai la cosmonauții instorisindu-și ceasul fantasticei lor coborîri pe lună, literatura de călătorii ne transmite unele momente de supremă tensiune a efortului omenesc ca și documente pentru o antropologie ori o istorie a civilizațiilor, văzută prin prisma străinului călător. Interesante pagini ale unei asemenea literaturi ne sînt oferite de unii călători români din trecut cum au fost Neculai Milescu Spătarul ori Ion Codru-Drăgușanu „peregrinul transilvan". O literatură a peregrinărilor nu este însă doar aceea a unor dări de seamă. Cînd jurnalistul ori memorialistul e dublat de un scriitor a cărui fantezie intervine în narareа călătoriilor, opera sa dobîndește sensuri noi, altele decît cele ale documentului. Dacă jurnalul de călătorie al scriitorului (de exemplu, jurnalul de călătorie în Italia al lui Goethe) mai e placentar la experiența sa personală, alte opere se detașează de o asemenea experiență ori propun de-a dreptul voiajuri fictive. Calistrat Hogaș a bătut desigur „drumurile de munte" pe care le descrie în povestirile sale. Mihail Sadoveanu în schimb, dispune peste geografia reală a itinerariilor moldovene o geografie fabuloasă, proprie. Dar fie că viziunea scriitorului e întemeiată pe o experiență personală, fie că el utilizează experiența altora, călătoria înfățișată de el nu mai e decît un pretext, o fabulă. De altfel, basmele populare sînt pline de călătorii în care fabulosul se împletește cu datele imediate ale unei conștiințe rurale. Un asemenea filon al literaturii populare, avînd ca erou un vîntură-lume, se va perpetua mai apoi în romanul picaresc. Condiția însăși a lui **Homo viator** devine însă tema esențială a unor opere majore ca Odiseea, Don Quijote, Robinson Crusoe, Gulliver și altele. Eroii acestor epopei ale **omului călător** s-au născut din întîlnirea sa fecundă cu **oamenii cuvîntului.**

Nicolae BALOTĂ

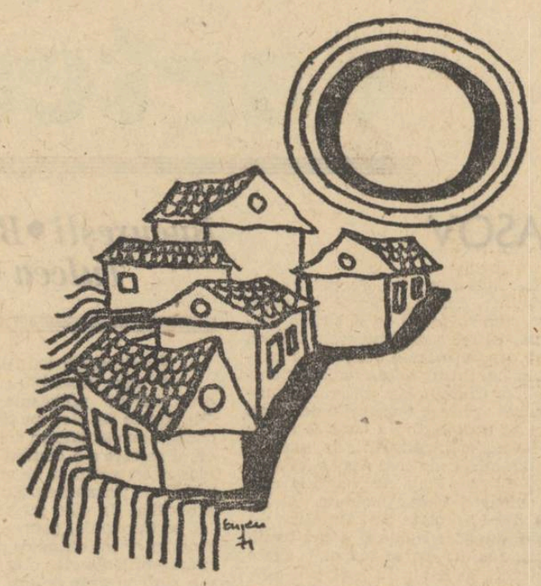

Desen de EUGEN GRUESCU

Înălțarea din rădăcini

Insemnări despre poezia lui Mihail Celarianu

Mihail Celarianu este, în dezvoltarea literaturii noastre de după 1920, un poet a cărui gîndire poetică și al cărui stil se potrivesc în chip profund cu însușirile poeziei ce invită la recitire meditativă, și aceasta de la **Drumul** din 1928, trecînd prin **Flori fără pace** din 1938 și ajungînd la masivul volum **Inima omenească** din 1966, care cuprinde cele două culegeri anterioare și un număr mare de poezii în bună parte inedite grupate sub titlul **Cartea de patimă.**

Orice poet, care are într-adevăr ceva de spus și spune cu talent, are, în versurile sale, o mișcare ce se poate defini, un sens care se simte pretutindeni în poeziile lui și constituie chiar una din trăsăturile principale ale stilului său, înțelegînd aici prin stil atît expresia verbală cît și mai cu seamă, caracterul particular al gîndirii sale poetice.

La Mihail Celarianu mișcarea care se simte cel mai mult este o înălțare fără exaltare, fără paroxism și chiar (fapt caracteristic pentru firea sa) o înălțare în care se vede voința de-a nu părăsi materia terestră, desigur însă cu speranța, mai bine zis cu credința că o dată și o dată înălțarea va atinge o culme în care regretul materiei, poate chiar amintirea acesteia, să nu mai poată exista.

Mișcarea înălțării este, așadar, de fapt, însoțită aproape întotdeauna de altă mișcare, aceea a pătrunderii, cu simpatie, adeseori cu pasiune, în realitatea sensibilă. Aceste două mișcări se îmbină. Contrastul dintre ele, care ar putea deveni, din cauza naturii lor deosebite, un conflict strident, este exprimat în chip aluziv, dar adînc, cu discreție și cu un simț delicat al nuanțelor, însușiri de asemenea caracteristice ale expresiei lui Celarianu, ca, de exemplu, în **Poezia de ceruri :** „Eu toate le-nțeleg cum nu-mi sînt date / Fiindcă prin brume-arzînd le văd pe toate, / Pe veste-n flăcări : felinarul, steaua, / Fără să pot a-mi ridica perdeaua. // Tu-mă arzi prin diamantele-n mistere, / Foc aprig, și-mi pătrunzi în priveghere, / În jurul tău, prin slăvi cu-arginturi grele, / Îngheață, una cîte una, stele."

E o înălțare din rădăcini care nu se clintește, cum este aceea a **Platanului** lui Paul Valéry, cu creștetul în văzduh și cu trunchiul pe pămînt : „Ce front n'aura d'accés qu'aux degrés lumineux / Où la séve l'exalte; / Tu peux grandir, candeur, mais non rompre les noeuds/ De l'éternelle halte !". (Această frunte nu va ajunge decît la treptele luminoase, unde seva o exaltă; tu poți să crești, candoare, dar nu poți rupe nodurile eternei opriri !).

În poezia **Cavoul** din **Drumul** de la 1928, imaginii transcriu contrastul, aici aproape conflict, dintre cele două mișcări, cea de înălțare în ceea ce omenește e de neatins, și cea de răspîndire pasionată în realitatea palpabilă : „E un cavou de-alarme-n întuneric, / Cuprins de-o iarnă-ntreagă de fiori". Imaginea exprimă neliniștea firească a spiritului uman : „Pe care-ncep să treacă pașii rari / Ai Timpului, granitici, seculari".

Un dialog, străvechi cît conștiința umană, încearcă să se iște între poetul căutării înălțimilor și ceea ce spiritul omenesc așează dincolo de reprezentările accesibile simțurilor : „Și-n sufletul meu freamătă-Universul, / Cu-amarnicile-i harpe-întrețesute / Pe care le-nstrunez prin moarte eu, / Să sune-n veciniciile lui mute. / Dar bolțile-i rămîn nestrăbătute / Și tace-n mii de glasuri Dumnezeu".

Dialogul însă nu se poate lega ; glasului de pe pămînt, nimic de sus nu-i răspunde : „O, doamne-al cruntei nopți, m-aș închina / Un ceas de-ai coborî să-mi vezi cavoul / Cînd, iasme-nfricoșate,-l pasc fiorii / Tenebrelor ce gem sub gloria ta, / Și poate-n fior suprem ne-am împăca / Eternitățile contradictorii".

Versul acesta de la urmă e încărcat de gîndire poetică. Care sînt aceste eternități contradictorii ? Eternitatea spiritului și eternitatea materiei ? Sau, mai degrabă, eternitatea aspirației către înălțime a ființei umane și eternitatea obiectului acestei aspirații ? Presupunerile ajută aici poeziei, sînt chiar ele însăși poezie. Rostul gîndirii poetice nu este să rezolve întrebări pe care în chip firesc le pune, ci să îndemne la răspunsuri, să deschidă porți, nu să indice certitudini, în afară doar de certitudinea frumuseții poetice, pe care versul lui Celarianu, citat mai sus, o îndeplinește cu două simple cuvinte alăturate.

Dialogul, care, cu înălțimea inaccesibilă, este mereu îndoielnic, se leagă bine cu florile, cărora poetul le consacră o carte întreagă. Aceste **Flori fără pace** nu sînt înfățișate numai plastic, în descripții strălucitoare. Lucrul acesta, în poezia tuturor timpurilor și locurilor, a fost făcut de multe ori. Celarianu, fără să-l ocolească (imagini delicate sugerează frumusețea florilor) nu și-l ia drept scop al **Florilor** sale. Florile acestea sînt „fără pace" fiindcă fără pace e și sufletul care le contemplă și le cercetează. Neliniștea căutării înălțătoare domină și aici poezia sa. El stă de vorbă cu florile, le iscodește și descoperă corelații ale lor cu sensibilitatea umană (Corelații, nu asociații, verbale mai ales, de care aproape că nu-i poet să nu se lase ispitit, dar pe care Celarianu le evită, în chip exemplar). **Acord de flori cu păsări, Acord de flori cu inimi** — aceste titluri dau tonul tuturor poeziilor din acest mănunchi (Celarianu este prin excelență un poet al acordurilor). Iată o corelație de „floare cu păsări" : „După-o floare-n mii de-aurori ce-a-mbobocit / Știi ce pană-mi vine-n vînt strălucerată. / Dalb porumb din slăvi de-argint de-a nălucit, / Iese-un crin cu-o rugă-n foc, nentunecată".

Transpuneri de senzații, „corespunderi" subtile, apropieri și armonii, alcătuiesc țesutul poetic al acestor poezii. Toate sînt de citat.

O mare neliniște care se exprimă, lucru rar, în armonii, umple **Cartea de patimă,** ce cuprinde aproape jumătate din **Inima omenească.** Titlul ar putea să producă o ușoară confuzie. Patima sugerează un zbucium al pasiunilor, al celor trupești în primul rînd. Este desigur și aceasta, aici, în poezii de mare aprindere a simțurilor (și aici trebuie amintit că Celarianu, prozator de înaltă treaptă ca și poetul, excelent în specii deosebite, satiric și umorist în **Polca pe furate (1933),** fin explorator de meandre sufletești în **Diamant verde** (1940), a dat în **Femeia singelui meu** (1936), un roman al dragostei senzuale, cu adînci răsfrîngeri în viața interioară, scris cu subtile mijloace de sugerare, cu evitarea platelor descrieri plastice ce repede ajung monotone și care sînt obișnuite în tratarea acestei teme, de la antici pînă astăzi).

Dar patima din cartea aceasta de patimă e mult mai cuprinzătoare în înțelesul ei. Cele două mișcări, pe care le-am desprins de la început din poezia lui Celarianu, și care, îmbinate, alcătuiesc înălțarea, fără smulgere, din rădăcini, se simte aici cu cea mai mare vigoare. Aspirații, speranțe, desnădejdi, admirații, binele înrudit cu frumosul, bucuria iubirii împlinite în simțuri și în spirit, părerea de rău după dragostea dispărută în neființă, precum și un curios sentiment pașnic al morții care împacă și stinge (cu speranța, poate, a unei reaprinderi în spirit) — se învălmășesc armonios — și nu spun aceasta la întîmplare : armonizarea furtunilor interioare este, cred, caracteristică pentru felul în care Celarianu își compune poeziile. Iată înălțarea în frumos, și în mai presus de frumos, înfățișată în **Pasărea paradisului :** „O, eu te-m zărit, pasărea paradisului, / Prin incendiile-n slavă ale visului; / Printre-albastre-oști cerești și-n fiori lungi de parfum / Scăpărai și-ancorai ca-ntr-un fum. // Și spre-amurgu-orbitor ce-și gonea-n flăcări spumele, / Te-am văzut la muzeu și-am strigat : Cum îți seamănă numele ! Foc și singe-ai lăsat peste-aurori și pămînturi, O,-n ce-alai fulgerat ! Străluceai de-nstelări și de-arginturi".

Sînt în această **Carte de patimi** cîteva bucăți, fiecare de cîteva strofe (concizia fiind de altfel o trăsătură generală a expresiei lui Celarianu) pe care le-aș numi de mare nerezolvare poetică, la hotarul dintre ceea ce este explicit și ceea ce este îndoielnic, dintre lumină și penumbră, poezii care înfăptuiesc admirabil acea precizie a imprecizie de care vorbește Edgar Poe. Așa este, de exemplu, **Elegia întrebării :** „Unde ești, cînd foc mare arde dorul ? / N-auzi pasăre cum n-a mai cîntat ? / Ceas cumplit, glas grozav ca fiorul, / Tot mai clar, tot mai nedezlegat. // Unde ești l-acest glas ? Nu te cheamă / Lung sunînd de-un sfîrșit și-asfințit ? / Glas vrăjmaș; trece-un frig, zboară-o teamă, / Tot mai clar, tot mai netălmăcit".

„Clar și nedezlegat" exprimă în chip excelent încîntarea ușor sibilică a acestor strofe în care „pasăre cum n-a mai cîntat" se așează pe ramura pe care stă pasărea dintr-o arietă a lui Mallarmé : „Voix étrangére au bosquet / Ou par nul écho suivie, / L'oiseau qu'on n'ouit jamais / Une autre fois en la vie. / (Voce în frunziș răzleață / De nici un ecou urmată, / Pasărea pe care-n viață / N-o auzi decît o dată)".

Versul lui Celarianu e întotdeauna plin și, cu frecvente eliziuni, atît de încărcat încît ritmul se zdruncină, dar fără să distoneze; vigoarea lirică a fondului de concentrată simțire poetică covîrșește expresia și o modelează, spărgînd tiparul obișnuit: impresia este de largă deschidere de aripi; acordurile interioare se răsfrîng, dominante, în vorbe și supun vorbele.

O sinceritate cutremurătoare dă celor mai personale, celor mai intime sentimente, o însemnătate generală. E inima poetului aici, dar e totodată inima omenească în generalitatea ei. Celarianu îndeplinește cum nu se poate mai bine ideea pe care am expus-o de mai multe ori și anume că, cu cît un poet e mai personal, mai cinstit și mai sincer față de el însuși, cu atît e mai aproape de generalitatea umană, fiindcă adîncindu-se în el atinge coarde care vibrează în toți oamenii.

Al. PHILIPPIDE

considerații

Despre naivitate

Există o naivitate care trebuie apărată : și de cită inteligență vie, mobilă, cînd flexibilă, cînd inflexibilă și tăioasă, este nevoie pentru aceasta ! Dacă mă gîndesc bine, cunosc cel mult doi-trei oameni care au izbutit să-și păstreze intactă naivitatea în maturitate. Pentru că ei ar putea trece, la o privire superficială și comodă, drept niște „rataţi", mă văd silit să consider (dincolo de orice paradox sau metaforă) însăși naivitatea lor ca o **operă :** căci împotriva citor agresiuni directe sau indirecte ale minciunii, ale convenției proliferante, ale sterilității care se deghizează atît de des sub aparențele așa-numitului „simț al realității", n-a trebuit s-o păzească, s-o fortifice și chiar s-o **reconstruiască** marea lor inteligență. Ce păcat că atît de rar inteligența (ea însăși foarte rară) se pune în slujba naivității (căreia n-ar strica să-i redăm și ceva din înțelesul ei etimologic : de la **nativus,** înnăscut, original), al acelei naivități care este fără îndoială un dar, un aspect al inepuizabilei dărnicii a ființei. În ciuda prejudecăților contrarii, naivitatea este fertilă : ca într-un pămînt bun și cald, în ea încolțește repede și fără piedici, sîmburele miraculos al întrebării.

Primejdia cea mai mare căreia naivitatea trebuie să-i facă față este, cred, suspiciunea. A întreba, a te întreba e una, a bănui e cu totul altceva. Desigur, există și întrebări care cresc din îndoială, din bănuială : ca buruienile, ele se înmulțesc repede, năpădind conștiința, înăbușind adevăratele, copilărești întrebări pe care se întemeiază pînă și cele mai înalte demersuri ale spiritului filozofic. Nici o incompatibilitate, deci, între naivitatea de care vorbesc și atitudinea filozofică, interogativă nu numai **dincolo** de suspiciune, ci și **împotriva** ei. Suspiciunea nu-i, la urma urmelor, decît o tristă neputință a inteligenței, o infirmitate a facultății critice, o incapacitate de a dialoga (orice dialog presupune admiterea, în deplină și naivă seninătate, a premiselor celuilalt ; și dacă pînă la urmă se **dovedește** că ele erau false, aceasta nu e cîtuși de puțin un rezultat al suspiciunii ; să ne gîndim la naivul și înțeleptul Socrate, la **ironia** lui, de nimic mai străină decît de bănuială).

Unul din aspectele morale ale naivității îmi pare a fi **încrederea.** Se vorbește adeseori de „încrederea înșelată" — această expresie a devenit de mult un clișeu verbal. Autentica, puternica, naiva încredere nu poate fi însă niciodată înșelată ; în schimb, neîncrederea se înșeală aproape totdeauna : pentru că spaima de a fi înșelat este, în ea însăși, cea mai mare înșelăciune. Împotriva opiniei curente sînt convins că încrederea încorporează în ființa ei profundă o forță secretă, **obiectiv** demistificatoare. Hrănită de suspiciune, voința de a demistifica sfîrșește de obicei într-o mistificare subiectivă, sporită de un orgoliu al lucidității în care nu pot să nu descifrez semnul unei boli a spiritului.

Matei CĂLINESCU

Desen de MICHAELA ISTRATE

DORIN TUDORAN

Patinatorii

În pomi țipau magnolii și sticle incendiare
ciudate vicleimuri cu întîmplări topite
patinatorii supli frumoși ca în ziare
torceau în piruete himere despletite.

Serbau un anotimp aproape singuri
în blana unui urs polar de-o vreme
se rătăceau argonauții și trireme ;
o, ninge, încă ninge, cu sărutări în ringuri.

DUMITRU STANCU

Prin păduri

Prin păduri de flori pletoase
Presărată lume nudă.
Ale crinilor lumine
Ochiul minții îl asudă.

Roză viață dintr-o floare
Dulce clipă de neant
Vis din patos, luminare.
Dintr-o lume de bacant

Stînca roșie învie.
Și trec fluturi mari cîntînd
Duc potire veșniciei.
Printre sori ce se aprind,

Prin păduri de flori pletoase,
Trece umbra de argint,
A poetului ce coase
Lumea nudă murmurînd.

EMIL CIURARU

Crin

Au tresărit în mine duioasele regrete
Și le alung cu visul în umbrele ce vin
În pinza serii-ți voi așterne-n plete
Petale albe rupte dintr-un crin.

Vor reveni uitatele glasuri de aripi
Pe vîrf de cer din depărtări sosite
Și-n clipa de cumpeni a nopții nestinse
Voi alunga tăcerea din tîmplele-ți ninse.

Privind

Privind la creanga toamnei din care curge sînge
Aș vrea să-mi crească-n loc de brațe ramuri
Și primul vis pe fruntea ta l-aș frînge,
Iar trunchiurile calme le-aș înveli în flamuri.

Cu gînd sublim planez deasupra străbunelor hotare
Ce mi-au acoperit copilăria și dragostea de neam
Alerg înspre lumină prin mugurii din soare
Și fructe să desprind din cîntul ce nu moare.

confidențele unui maniac

Surîsul rațiunii

Titlul acesta l-am împrumutat, fiindcă mi-a plăcut, de la un capitol dintr-o carte engleză pe care am primit-o de curînd. Cartea se numește Civilisation *și autorul Kenneth Clark. Cele treisprezece capitole care o compun au fost inițial concepute ca texte pentru un program serial al televiziei britanice asupra civilizației occidentale de la căderea Romei pînă azi, mai exact de la reînvierea acestei civilizații, sub Carol cel Mare, după „colaps"-ul așa numitelor Vremi Obscure dintre secolele V și IX. Autorul, care mai scrisese pînă acum alte opt cărți, toate despre artă, se folosește și în aceasta de exemplificări din istoria artei pentru a caracteriza cele 13 momente alese de el drept caracteristice și dătătoare de măsură în evoluția civilizației occidentale, dar subliniază că această carte nu este una de istoria artei. Afară de exemplificările din pictură, sculptură, arhitectură, arte minore, tehnică etc., pe care le produce sub formă de ilustrații, mai sînt cele la care se referă în text și care nu pot oferi ilustrații : filozofia, literatura, muzica, moravurile, politica etc. Autorul, cu un umor foarte specific englezesc, explică de ce și-a limitat cercetarea la perioadele și aria a ceea ce, pentru a-l parafraza pe E.R. Curtius, am putea numi „evul mediu latin și cultura europeană" : nu cunoaște nici o limbă orientală ca să poată cît de cît trata cu oarecare competență civilizațiile extraeuropene, iar pe de altă parte, nu-și închipuie că cineva ar putea fi așa de obtuz încît să-l bănuiască de a fi uitat civilizațiile pre-creștine. De fapt a acceptat propunerea de a face acele emisiuni numai pentru că un redactor de la T.V. a pronunțat din întîmplare cuvîntul „civilizație", ceea ce i-a stimulat gîndul și imaginația. Apoi, dîndu-și seama că nu poate da acestei noțiuni o definiție satisfăcătoare, și-a zis că va reuși cît de cît să o lămurească pe parcurs, pregătindu-și emisiunile. De altminteri, chiar de la primele rînduri ale primului capitol, autorul încearcă să o circumscrie, să o sugereze sau, ca să zic așa, să o determine fenomenologic : „Stau pe Pont des Arts, la Paris. De o parte a Senei se află fațada armonioasă și rațională a Institutului Franței, clădit prin 1670 pentru a fi un colegiu. Pe celălalt mal e Luvrul, clădit și continuat din Evul mediu pînă în secolul XIX. Arhitectura clasică atinge cu el o culme de splendoare și echilibru. Mai departe, pe firul apei, se zărește catedrala Nôtre Dame, poate nu cea mai frumoasă dintre catedrale dar cu fațada de cea mai riguroasă factură intelectuală din toată arta gotică. Casele care se aliniază pe malurile fluviului sînt de asemenea de o rațională și umană formulă a ceea ce trebuie să fie arhitectura urbană, iar în fața lor, pe sub pomi, sînt buchiniștii la care generații de studioși și-au găsit hrana intelectuală și generații de amatori și-au oferit civilizata voluptate a răsfoirii și colecționării de cărți".*

Din această cuprindere eidetică a unei ambianțe ce dă în modul cel mai eminent sentimentul de „civilizație" decurg două elemente definitorii pentru această noțiune : edificiile și cărțile. Ele presupun siguranța așezării teritoriale și garanția durabilității ei, pentru a putea construi pe planuri mari, și răgazul necesar studiului și scrisului. Deci civilizația se definește prin edificii și biblioteci, ceea ce înseamnă siguranță și răgaz. Fără aceste elemente nu e posibilă civilizația. Cultura, da ; există cultură și la populațiile nomade sau la cele analfabetice, mițurile și exorcismele lor, fastul, ornamentația, riturile constituind o cultură. Acele Vremi Obscure, dintre căderea Romei și Imperiul Carolingian n-au fost nici un moment lipsite de cultură. Dar civilizația se instaurează în lume pe un caracter exemplar, statornic și capabil totodată de istorie, deci de evoluție.

Deducția fenomenologică a lui Kenneth Clark mă satisface perfect. În ce mă privește, aș fi formulat-o pe un alt criteriu, adică : numesc civilizație ceea ce permite, conservă, și dezvoltă relațiile civile dintre oameni. Aceasta înseamnă diferențiere și responsabilitate individuală, caracter sinalagmatic sau mutual al raporturilor de interese dintre inși și în primul rînd distincția fundamentală pe care o face dreptul civil între persoane și bunuri. Iar aceasta presupune existența cetății, adică a dreptului public, a cărui rațiune e de a garanta și sancționa dreptul civil. Astfel se condiționează siguranța, stabilitatea și libertatea care fac posibile edificiile și cărțile, fără de care nu se poate vorbi de civilizație. Să meditățm puțin la succedaneele de edificii și de cărți pe care vedem că le proliferează în serie epoca noastră. Să le comparăm, surîsind, cu imaginea sumară dar esențială pe care o cuprindea Kenneth Clark de pe Pont des Arts.

Alexandru PALEOLOGU

Desen de ANA CONSTANTIN

Eu mă duc de voie bună

zaharia stancu: memorii

Viaţă, Poezie, Proză

Oraşul, aşezat într-un fel de fund de strachină, era unul dintre cele mai dărăpănate şi mai mizere din cîte văzusem. Era dimineaţă. Viscolul bintuia, uliţele erau aproape pustii dar negustorii (toţi pletoşi şi bărboşi) îşi deschideau dughenele. Am străbătut oraşul în indiferenţa generală a triştilor săi locuitori, am urcat o pantă lină şi am ajuns la cazarmă. Poarta era larg deschisă şi într-o parte a ei un soldat îngheţat os sta de santinelă. Am fost împinşi către o clădire îngustă şi măruntă, în care intrînd am simţit în jurul nostru un aer mai cald. În mijlocul dormitorului în care pătrunsesem, înconjurată de paturi tari, sărăcăcioase, ardea, ardea în toată splendoarea ei o sobă înaltă, rotundă, de tinichea. Ne-am pus bagajele pe duşumea şi ne-am apropiat de soba care radia valuri de căldură. Soldaţii care se aflau pe acolo, şi care se încălziseră destul, s-au dat mai la o parte şi ne-au făcut loc. Ne-am aşezat pe grămezile de lemne şi-am început să ne prăjim la sobă cînd pe o parte cînd pe alta. Uitasem ziua vînătă şi viscoloasă de afară, uitasem gerul care două zile şi două nopţi muşcase adînc din carnea noastră, uitasem totul, ne simţeam ca în rai şi eram gata să mărturisim că niciodată nu ne simţisem mai bine. Fericirea noastră s-a curmat brusc. Toţi cei noui veniţi în cazarmă am început să ne scărpinăm straşnic. Cu cît ne scărpinam cu atît ne venea să ne scărpinăm mai tare. Soldaţii rîdeau. Unul ne-a spus : „Aşa e la început. Te mănîncă pielea. Mai pe urmă te obişnuieşti“ L-am întrebat uşor speriat : „Cu ce ?“ „Ei ! Cu ce ! Cu păduchii, băiatule“. Am început să rîd : „Dacă e vorba numai de atît !“ M-am tras către o fereastră şi mi-am privit straiele în care eram îmbrăcat. Colcăiau păduchii pe mine. Erau nişte păduchi mari, cam cît bobul de orz, cu o dungă neagră pe spinare. Se mişcau pe straiele mele, şi unii chiar pe pielea mea, în voie, ca pe moşia lor. Într-adevăr, pielea mea devenise moşia păduchilor albi şi graşi, cu dungi negre pe spinare. Soldatul cu care schimbasem mai înainte cîteva vorbe s-a apropiat de mine şi m-a întrebat : „Văd că nu te-au speriat păduchii soldăţeşti ! Îi cunoşti ?“ „Da, i-am răspuns, îi cunosc destul de bine. Cît o să stau aici la cazarmă n-o să izbutesc să scap de ei“. „Noi nici nu mai încercăm“ „Şi... tot regimentul e plin de păduchi ?“ „Tot“ „De cînd ?“ „Cred că din timpul războiului... dă-mi o ţigare“. I-am dat o ţigare. A aprins-o cu un cărbune luat cu grijă din soba de tinichea. Războiul trecuse însă păduchii războiului rămăseseră.

Aproape şase luni am trăit între zidurile cazarmei regimentului 6 roşiori din Bălţi. Am văzut acolo ceea ce nu văzusem încă în nici un'alt loc. Am auzit acolo ceea ce nu auzisem încă nicăeri pe lume. Într-o zi a venit o comisie medicală şi m-a trimis acasă.

Cînd am ieşit pe uşa cazarmei — era către sfîrşitul primăverii — mi s-a părut că ies din iad. Am alergat la gară, m-am aruncat în primul tren care pleca spre Bucureşti şi a doua zi l-am întîlnit spre prînz pe Radu Boureanu. Se plimba pe Calea Victoriei. „De unde vii ?“ „De la Bălţi“ „Şi cînd ai venit ?“ „Azi, în zori“. „Şi ce ai făcut pînă acum ?“ „Am fost la Baia centrală şi în timp ce m-am spălat mi s-au dezinfectat rufăria şi hainele. Eram plin de păduchi“ „Hai cu mine la Măciucescu“. „Care Măciucescu ?“ „A !.. Uitasem că nu-l cunoşti... Măciucescu e casierul Societăţii Scriitorilor“. „Şi ce am eu cu el ?“ „Are să-ţi dea o mie de lei...“ Probabil că am făcut ochii foarte mari. Radu Boureanu a continuat : „Adunarea generală a Societăţii Scriitorilor ţi-a acordat premiul pentru sonet“ „Care sonet ?“ „Acela pe care l-ai publicat în **Ţara Noastră**“.

Pe bulevard, dincolo de Liceul Lazăr, am urcat alături de Radu Boureanu zeci de scări, aproape pe întuneric, pînă am ajuns în faţa unei uşi pe care scria **Casa Oastei**. Am bătut în uşă şi am intrat : o odaie pătrată, cu o fereastră vînătă şi un bec aprins atîrnat de tavan, un birou simplu, de brad, două sau trei scaune şi, într-un colţ, o casă de bani. Măciucescu a luat din casa aceea un plic pe care era scris numele meu şi mi l-a dat. „Numără banii. Eu i-am numărat. Sînt o mie de lei în hîrtii a cîte un leu“. Nici nu-mi venea să cred. Cu două zile înainte făceam exerciţii militare, călare pe bătrînul cal Vasea şi cu sabia în mînă pe cîmpiile din jurul oraşului Bălţi, şi acum mă plimbam pe Calea Victoriei avînd şi o mie de lei în buzunar. Radu Boureanu m-a întrebat : „Ei, cum a fost la armată ?“ I-am răspuns imitîndu-l pe Ion nebunul din **Năpasta** : „Bogdaproste, bine“. Acum doi-trei ani, căutind niste acte rătăcite, şi de care aveam nevoie, am dat peste un cartonaş ceva mai mare decît un timbru poştal. Era o parte din livretul meu de soldat, — fotografia chipului meu din acel îndepărtat timp. Nici nu-mi vine a crede că odinioară am putut să fiu atît de tînăr şi cu atîta tristeţe scrisă pe obraz. Într-o dimineaţă ne-a înşiruit majurul, am coborît în oraş înfruntînd noroaie cum nu mai văzusem şi am intrat într-o odaie măruntă, întunecoasă, cu pereţii coşcoviţi şi strimbi. Acolo era instalat atelierul fotografic cel mai bun al dărăpănatului oraş Bălţi. Un bărbat măruntel şi tare firav, îmbrăcat peste hainele-i ultra uzate cu un halat spitalicesc, ne-a poftit să ne aşezăm lîngă perete cinci cîte cinci şi, acoperindu-şi capul cu păr creţ şi stufos, ne-a fotografiat. Cînd totul s-o terminat am încălecat pe cai şi-am luat drumul cîmpului de instrucţie. „Atenţie, escadron, atenţie !“ a urlat majurul. Şi cînd şi-a dat seama că ordinul lui era executat, a continuat : „Cîntarea !... Cîntarea cu **eu mă duc...**“ Am început dar, a cîntă cu toţii, într-un glas :

Frunză verde de cunună
Eu mă duc de voie bună,
Uit de ce-am lăsat în urmă,
Timpul cînd mă giugiuleam
Cu gagica mea
Şi tratam al nostru-amor
Ca pasărea-n zbor...

Viaţă, poezie, proză !... Cît am făcut militărie la Bălţi nu am scris nici o poezie. Am trăit, am observat propria-mi viaţă de cazarmă şi, în acelaşi timp, am observat şi viaţa oamenilor din jurul meu, oameni tineri iar unii dintre ei foarte tineri, aproape copilandri. Sînt peste treizeci, dacă nu cumva mai mulţi de cînd rîvnesc să scriu o carte cu privire la cele trăite în cazarmă. Năzuinţa va rămîne, ca atîtea altele, o simplă năzuinţă, un simplu vis.

Am dat cartonaşul cu chipul meu de soldat unui fotograf cu rugămintea de a mări fotografia. Într-o seară a venit la mine George Ivaşcu. Sîntem amîndoi destul de tineri şi destul de pasionaţi nu numai de literatură dar şi de gazetărie ca să nu ne culcăm joi seară pînă nu vedem **Contemporanul**, ieşit proaspăt din tipografie, pînă nu citim articolul lui Geo Bogza, poezia sau poeziile lui Eugen Jebeleanu, articolul de fond al lui George Ivaşcu şi versurile mele atunci cînd e cazul.

De cum a intrat în casa mea, i-am arătat lui George Ivaşcu fotografia şi i-am oferit o copie. „Nu aşa, nu aşa, s-a încruntat la mine criticul şi istoricul literar. Scrie ceva pe contra“. Ruşinat că nu-mi trecuse mie prin cap ideea, am luat fotografia, m-am aşezat la o masă şi întorcînd fotografia cu faţa în jos am scris :

SOLDATUL

Bătălia s-a sfîrşit. Soldatul
A rămas pitulat într-o mască.
Undeva departe pămîntul geme
Gata să urle, gata să nască.
Cerul gol deasupra. Şi soarele.
În jur cîmpul gol. Şi morţii.
Sufletele lor stau drepţi şi aşteaptă
Să intre în rai, în faţa porţii.

Soldatul din mască vede o floare,
Şi vesel o pune după ureche.
Ce mîndră şi bună e lumea,
Ce rea, ce urîtă, ce veche !

Bătălia s-a sfîrşit. Soldatul
Ridică fruntea să vadă iarba.
Ţiue un glonţ rătăcit
Şi-i sfărîmă tîmpla şi barba.

Deasupra cerul pustiu, gol.
În jur cîmpul zdrobit de obuze.
În mască soldatul nu mai are
Nici ochi să vadă, nici buze.

Viaţă, poezie, proză !... Nu era nici o legătură vizibilă între ceea ce văzusem, auzisem şi trăisem eu în cazarma regimentului 6 roşiori din, sau mai curînd de lîngă oraşul Bălţi, şi conţinutul poeziei de mai sus. Dar este clar că fără găsirea întîmplătoare a vechei mele fotografii de soldat şi fără intervenţia lui George Ivaşcu cu acel profesional şi sever „Nu aşa“, nu aş fi scris niciodată strofele de mai sus.

Viaţă, poezie, proză !... Cum să explici ce este viaţa, cum şi de ce a apărut ea pe pămînt, cum să explici poezia cu care viaţa multora dintre noi este înconjurată, cum să explici proza pe care scriitorul o umple de fiinţe vii, (bineînţeles atunci cînd o umple) deseori mai vii şi mai autentice decît fiinţele reale.

George Ivaşcu a publicat poezia odată cu fotografia mea de soldat. De la publicarea ei şi pînă acum sînt mereu tentat să las totul deoparte, şi să mă apuc să scriu, dintr-o răsuflare, aşa cum am scris **Jocul cu moartea** şi **Ce mult te-am iubit** romanul militar **Soldatul şchiop.** Dar pe cine ar mai interesa astăzi, în era cuceririi cosmosului, a poluării apelor, pămîntului şi văzduhului, în era în care omenirea îşi pregăteşte sinuciderea atomică, întîmplările unui soldat şchiop, întîmplări care au avut loc într-o cazarmă veche, de la marginea orăşelului Bălţi ? Poate că ar interesa. Literatura rămîne literatură în pofida tuturor descoperirilor tehnico-ştiinţifice. Cu toate că oamenii au mînjit scorţa de pulbere argintie a lunii cu tălpile savante dar totodată grosolane ale încălţămintţii lor, pentru tinerii îndrăgostiţi luna a rămas tot frumoasă, tot amăgitoare. (Dar în anii de care amintesc în aceste rînduri nu ne gîndeam la noi războaie iar despre cucerirea cosmosului nici vorbă nu putea fi. Fantezii !... Fantezii care urmau să rămînă pentru totdeauna fantezii !)

În 1924, deci la numai doi ani de la revenirea mea în Bucureşti publicam la mai toate revistele bune, publicam şi la **Gîndirea** care, atunci, era cea mai prestigioasă revistă literară din capitală.

Prin 1927 mi-am adunat o parte din poeziile publicate tăindu-le de prin revistele în care apăruseră şi le-am dat lui G. D. Mugur. Nu peste mult volumaşul apărea în colecţia **Cartea Vremii**, colecţie în care mai fuseseră tipăriţi Lucian Blaga, Adrian Maniu, Vasile Voiculescu, Ion Pillat, Emanoil Bucuţa, Tudor Vianu şi alţii. **Poemele simple** au fost bine primite şi de critică şi de public. Bineînţeles, s-au găsit destui cronicari care să-mi dea cîte un bobîrnac. Acum cunoşteam destul de bine lumea literelor, cunoşteam cafenelele, cunoşteam cenaclurile, nu-mi erau streine nici tavernele de noapte, nici marile restaurante.

După ce am publicat **Poeme simple** am scris mai puţin şi am tipărit şi mai puţin din ceea ce scriam. A fost o perioadă lungă de nelinişti, de încercări, de căutări, de dibuiri. Nu o dată de-a lungul acestei perioade (de care niciodată nu-mi aduc aminte cu plăcere) mi-am pierdut încrederea nu numai în literatură, ci şi în viaţă. Dar instinctul vital a fost mai puternic şi am învins. (Ce-am învins ? Poate nu am învins.) Abia prin 1937 (deci la o distanţă de zece ani) a apărut cel de-al doilea volum al meu, **Albe.**

Trebuie să notez aici că între **Poeme simple** şi **Albe,** în 1934 am tipărit volumul **Tălmăciri din Serghei Esenin** şi, în acelaşi an **Antologia poeţilor tineri** carte care de mulţi ani a devenit o adevărată raritate.

Vreau să scriu aici măcar cîteva rînduri despre această **Antologie** însă, respectînd cronologia trebuie să vorbesc mai întîi de **Tălmăcirile din Serghei Esenin.**

Despre acest renumit poet rus auzisem mai de mult însă nu cunoşteam nimic din opera lui. Cafeneaua vorbea de aventura lui cu dansatoarea Isadora Duncan, de sinuciderea lui într-un hotel din Leningrad (hotel în care prin 1949 am dormit şi eu) şi despre multe alte întîmplări din viaţa de scandal a acestuia. Dar într-o zi conducerea **Gîndirii** a primit două poezii de la Lucian Blaga. Erau două traduceri, probabil din germană, din Serghei Esenin. Ele au făcut asupra mea, dealtfel ca asupra multor poeţi tineri, o impresie extrem de puternică şi au trezit în mintea mea dorinţa arzătoare de a cunoaşte, cît mai bine posibil, scrierile acestui poet. Dar unde şi cum să dai de cărţile lui Esenin ? Între România şi U.R.S.S., ca şi între Polonia şi U.R.S.S., ca şi între ţările baltice şi U.R.S.S. exista aşa numitul „cordon sanitar“. Cum să treci peste acest „cordon sanitar ?“ Exista o cale pe care unii dintre noi o cunoşteam : librăria Hassefer şi eminentul ei proprietar, I. Stainberg. Prin librăria Hassefer comandam cărţile de care aveam nevoie să ştim ce se scrie în Ţara sovietelor. Comanda era făcută prin Paris sau prin Berlin (era înainte de acapararea puterii de către Hitler) şi, de cele mai multe ori, cărţile comandate ne soseau, era drept, cu mari întîrzieri, dar ne soseau şi acesta era principalul. Am comandat de cîteva ori cărţile lui Esenin dar ele nu-mi veneau. Poetul, cu toată faima lui, nu fusese încă tradus în franceză, iar în germană apăruse ceva prin reviste greu de găsit.

Primăvara lui 1929 a fost o primăvară urîtă, cu multe ploi, cu vijelii şi furtuni, în general cu vreme urîtă. Priveam teii de pe strada Mihail Cornea (azi strada Gala Galaction) cum se zbăteau şi-mi era, pur şi simplu, silă să ies din casă. O studentă—Estera Pascari—prietenă a familiei, a venit, cu tot timpul urît, să ne facă o vizită. Căminul studenţesc la care locuia se golise. Erau zilele Paştelor şi-i venea greu să petreacă aceste zile într-un cămin aproape pustiu. A fost binevenită şi am reţinut-o la masă cu toate că numai pentru mosafiri nu eram pregătiţi. După o masă frugală, de primăvară, cu ouă roşii şi cu multe verdeţuri, Estera Pascari a scos din geantă un volumaş, a început să ne citească din el şi să ne şi traducă. Întîi mi-am ciulit o ureche, pe urmă le-am ciulit pe amîndouă şi după un sfert de ceas îmi părea rău că nu am o mie de urechi, să tot le ciulesc, să tot aud. „Dar ce citeşti tu ? Nu cumva Esenin ?“ „Am vrut să vă fac o surpriză“ „Hai să luăm lectura de la început şi să traduci mai rar ca să pot nota totul“ În ferestre bătea năprasnic ploaia, vîntul şuiera pe strada pustie şi îndoia teii. Aşa am lucrat în prima zi de Paşte, aşa am lucrat într-a doua şi tot aşa într-a treia. Materialul era greu de tradus. Eu nu ştiam ruseşte, Estera Pascari vorbea limba română cu destule dificultăţi (limba literară). Mai tîrziu am mai consultat şi pe alţii între care şi pe studentul întîrziat Dumitru Baljalarschi de care, din acea primăvară a lui 1929 nu mai ştiu nimic. Ar fi fost bine să nu mai ştiu nimic nici despre Estera Pascari dar, din nefericire ştiu. A fost ucisă, împreună cu părinţii ei, la Bălţi, după intrarea trupelor fasciste în oraş.

Odată aflat în stăpînirea traducerilor brute, m-am apucat să-l studiez şi, pe cît posibil, să mi-l însuşesc. Problema care mi se punea nu era aceea a redării exacte, cuvînt cu cuvînt, a textului lui Esenin ci fidelitatea gîndirii lui, atmosfera întregii lui poezii. Cînd am avut impresia că sînt stăpîn pe materialul tradus de vremelnicii mei colaboratori din rusă, m-am apucat să-l transpun în româneşte. Unele din poeziile lui Esenin le-am transpus cu mai multă izbutire, altele cu mai puţină. Publicate în reviste diferite şi, mai ales din 1932, în revista **Azi** poeziile lui Esenin au avut un larg răsunet în lumea literară şi au exercitat asupra multor tineri o influenţă mai mult decît binefăcătoare.

---

addenda

Mathieu-Jean Caragiale, comte de Karabey

Din bogata corespondenţă pe care Matei Caragiale a purtat-o cu N.A. Boicescu, din adolescenţă şi pînă în anii studenţiei întîrziate, reţinem, printre altele, insistente aluzii la un roman pe care-l pregătea Matei, încă de pe atunci. Să fi fost vorba de Craii de Curtea veche ? Iată o lungă scrisoare, din 1907, în care este vorba, la început, de nişte întîmplări picareşti ale interlocutorului, urmărit de un corsican, hotărît să-şi răzbune sora :

Din Bucureşti

Sîmbătă 26 ianuarie

Dragă Amice,

Curaj ! Ai început bine. Aşteptam cu multă nerăbdare scrisoarea ta, aventura corsicană mă nelinişteа, ştiu că femeile sunt egal de trădătoare. Era ceva logic ca după nişte aşa sboruri, cu expresul, cu vaporul, cu diligenţa, pe jos şi călare să te întorci cu punga [illegible] te-ai amuzat. Păcat că n-ai putut asocia la această escapadă şi o mică afacere financiară pentru vreo lună măcar Ai avut malşansa să pleci şi Bastimento este [illegible] becilul de Bourgeois la Cairo. Ce a fost mai impresionant a fost spectacolul banditului Vilfredo, care nu înţeleg ce se amesteca în afacere. Du reste bine ai făcut că ai şters-o, asasinul era în stare să te strîngă de gît. Eu mi-l imaginez ca pe un vampir, parc-ar fi don Spavento, căpitanul Infernului.(...)

Dragă Amice, e mult timp de cînd n-am eşit din casă. Cunoscuţii mei cred poate că am murit sau că am plecat la Berlin. În realitate însă stau în casă. Am fost numai de trei ori la Mircea Demetriad acasă să-mi fac o provizie de cărţi. În Bucureşti e un ger formidabil, mor oameni de frig pe stradă, în fiecare dimineaţă citesc în gazetă ciţi morţi au crăpat noaptea (...) [illegible] citesc la lista morţilor Gheorghe Băleanu 17 ani... Mă întreb cu mirare, să fie băiatul lui Make ? Trimet pe cineva la Creţeanu care e înrudit să întrebe, bugomilul de fecior răspunde că nu. M-a surprins însă numele George şi vîrsta. Pe Vlădoianu nu l-am mai văzut, pe nimeni nu. Mă gîndesc şi mă răzgîndesc la viitorul nostru care pînă acum e aşa de nebulos...(...) Eu îmi petrec timpul dormind, mîncînd şi citind, frigul mă paralizează, nu pot eşi. Din cînd în cînd adaog o pagină la romanul meu. Dacă unul din noi face o afacere strălucită, il edităm cu portretele noastre, pe hîrtie de Japonia. Cu tot isolamentul meu, nu mă simt abătut, am o credinţă oarbă într-un succes, nu se poate să nu iasă ceva. Vezi însă că la Zinkutza numai literatura şi muzica te pot introduce. (Eu sînt cel mai talentat literat şi muzicantul cel mai înduioşetor, pictor în miniatură, poet şi heraldist). (...)Dragă amice, părul meu a atins nişte dimensiuni fabuloase, e ca o pădure virgină cu toate că mereu cade. L-am lăsat mare ca un popă. E înspăimîntător. B.P. Haşdeu s-a dus la principesa Maria, şi îi a dat un testament prin care lasă pr. Nicolae mica sa avere. Principesa l-a refuzat, zicind că familia regală are drept devisă să nu primească nici un fel de legat particular. Hasdeu a insistat, dar degeaba. Averea lui nu e importantă, dar titlul polon de principe (n-a văzut nimeni collaţia) e brillant. Mai bine ni l-ar lăsa nouă, cu mica lui avere să facem un sezon de plajă sau de Riviera. Nu trebuie să procedezi în străinătate ca în ţară să te închizi în casă, asta e ceva pueril. Trebuie să frecventezi muzeele care sunt totdeauna pline de englezoaice şi de americane, eu te asigur că nicăeri n-am avut mai multe ocasii şi chiar avanturi ca în museul din insula la Berlin.(...) Termin dragă amice, urîndu-ţi de trei ori courage ! et bonne chance !

Ca un frate :
Mathieu-Jean Caragiale, comte de Karabey

Principul Valentino Bib(ăc)escu s-a encanaillat. A mîncat la masă la pseudo-principul Leone Ghyka cu popa Lucaci cu Marta Bibescu soţia sa, cu Radu şi Jeanne Vacarescu şi cu... Cincinat Pavelescu ! Ce oameni, ce timpuri (Şi cu Măsgă, ginerele popei)

Bonne chance !
Comte de Karabey

Bastimento era un personaj din Chile, care mai apare şi în alte scrisori, iar Bourgeois, nepotul scriitorului Léon Bourgeois. Scrisoarea fiind foarte lungă, am reprodus pasajele esenţiale. Din alte scrisori vom reda acele părţi care se referă la întîmplări sau persoane ce l-au putut inspira pe Matei Caragiale pentru Craii săi, deoarece opinăm că la această carte se referea în perioada respectivă. De altfel, reproducerea integrală a scrisorilor ar fi, credem, exagerat de savuroasă, pe o linie rabelaisiană.

Barbu CIOCULESCU

TEATRU

Frica și mila

Vorbind despre structuri, nu putem trece peste analiza veche dar ca și nouă, a lui Aristotel, care vedea în tragedie un fel de poezie (alături le epopee, comedie, ditiramb și nom). Și tragedia, ca și celelalte, e, în esența ei, imitație. Sau, cu cuvintele filozofului : „imitarea unei acțiuni și numai în măsura în care imitarea unei acțiuni e și imitarea celor ce o săvîrșesc". Iată și definiția : **„Tragedia e așadar imitația unei acțiuni alese și întregi, de o oarecare întindere, în grai impodobit cu felurite soiuri de podoabe, osebit după fiecare din părțile ei, imitație închipuită de oameni în acțiune, ci nu povestită și care stîrnind mila și frica, săvîrșește curățirea acestor patimi."** E destul de clar. Cu toate acestea, dacă nu s-ar fi păstrat nici o tragedie antică, ne-ar fi fost destul de greu să ne închipuim, pornind de aici, un animal așa de ciudat. La fel de greșite sînt poate și reconstituirile făcute după inscripții, date, descoperiri arheologice. Sau, ca să mergem mai departe : să ne închipuim un oraș mort, să zicem Histria. Îl reconstituim după vestigiile care ne-au mai rămas și înjghebăm totodată o tragedie din materialele acestei definiții. Ar fi un spectacol fantastic ! Părintele schematismului folosește și în acest studiu tehnica reducerii la esență. A reduce cu orice preț la ceva — o fi bine ? Și dacă nu dăm de esență ? Aristotel era cam lipsit de simțul umorului. Altfel, om deștept și filozof. Lua totul în serios și începea să clarifice. Grec pus pe disocieri. Stagiritul nu era om de teatru. Puțin îi păsa de mișcarea dramatică din vremea sa, și nici n-avea chef, ca filozof, s-o încurajeze. La ce bun să tot imiți natura ? Unele spectacole ca, de pildă, încendierea palatelor de la Susa de către elevul său preferat, dar din păcate atît de zburdalnic, Alexandru Macedon, nu i-au produs o încîntare estetică prea mare și l-au făcut să mediteze asupra esenței dramei. Mult ar fi vrut să-l determine pe, dealtfel înzestratul său ucenic, mai degrabă să scrie o tragedie, oricît de groaznică — s-ar fi putut tempera pe parcurs — în care să omoare oricîte personaje ar fi avut chef — și aici ar fi mai încăput discuții — decît să se ocupe cu cucerirea lumii... Mișcarea publicului el o înțelegea altfel. Nu prin dislocare pur și simplu. Aristotel țintea mai ales un guler al sufletului, de care să-l apuci pe spectator cu tragedia ta, determinîndu-l să-i fie frică teribilă : cînd de tine, cînd de el însuși. Și milă : cînd de tine, cînd de el. Intrînd în Asia, ca sub un văl de dansatoare și răscolind orașele cu vîrful suliței, ca pe niște coșuri cu șerpi (uneori cu ureche muzicală), cuceritorul Alexandru pășea din tragedia greacă prea departe. Din echilibrul clasic — oricum echilibrul — al acesteia nimerea în niște mistere mai rafinate și mai putrede, în niște filozofii fără cap și fără coadă și din cauza asta infinite... El ruinează tragedia greacă și o subminează, dîndu-i un decor prea vast, și niște eroi, regi sau faraoni prea îmbălsămați. Asta pe de o parte. Pe de alta, ca politician, fiul lui Filip dădea secolul lui Pericle pe girlă : pe Gange. Pe alte gîrle, la fel de fără cap și fără coadă. Și încă ceva : ostașii săi, răscolind praful deșerturilor, răscoleau și luau pe încălțări microbii bătrîni și scofîlciți ai Asiei, dîndu-le putința descoperirii unei lumi noi, bune și grase. „Pe ea" — Și ține-te cotonogeală. Molimi, dezastre. În același timp, ca dintr-un burduf al lui Eol spart, se va porni dinspre orient dezagregarea spiritelor. Suflul religiilor. Așa încît păgînismul fertil și naiv nu va ști cum să pareze mișcările de jujiț, sfinte în altfel. Zeii care au prezidat la nașterea tragediei, și au rotunjit-o ca pe o amforă, se vor descoji de pe Olimp. Frumoși și dedulciți la ambrozie, nu puteau suporta niște divinități care mănîncă muște și-și pun țărînă în cap. Civilizația greacă va intra în declin ; alte idealuri de frumusețe sau de urîțenie vor pluti în aer. Pentru spiritul oriental nu va fi deloc un sacrilegiu să spună : Vax albină ! în Parthenon. (După cum nici lui Macedon nu-i venise greu să dea cu tifla colosalei gărzi a lui ARTAXERXE din Susa și să zdruncine cîteva milenii de artă). Iată dar încă o răzbunare a Orientului. Un destin care se împlinește, ca pe o scenă. Dar, cum am mai spus-o, să nu anticipăm.

Prin urmare, Aristotel, plin poate și de considerații de felul acesta, întocmește manualul de facere a unei bune tragedii.

„În chip necesar fiece tragedie va avea șase părți, ce slujesc să determine felul, și acestea sînt : subiectul, caracterele, limba, judecata, elementul spectaculos și muzica. Două din ele sînt mijloace prin care se realizează imitația, unul e chipul cum acesta are loc, trei sînt obiecte ale ei : — afară de ele altele nu mai sînt." Iată o primă structură. Se pune accentul pe fapte, pentru că tragedia nu imită oameni ci fapte și viață, acestea fiind **rostul** ei. Poetul tragic trebuie să înfățișeze fapte ce s-ar fi putut întîmpla, „să fie mai curînd plăsmuitor de subiecte decît de stihuri". Stagiritul era pentru fantastic, dar pentru un fantastic speculat pe linia necesității. Prin poezie te apropii foarte mult de esențe. Cei care vor ca istoricul să primeze în poezie nu capătă aprobarea filozofului. Cît despre acțiune : ceva ce se face, ori ceva ce nu se face, cu știință ori fără știință. **„Prost între toate e cazul eroului care în cunoștință de cauză își pune în minte să săvîrșească ceva, apoi renunță. O asemenea situație e penibilă, fără să fie tragică din lipsa elementului dureros."** Vreo aluzie la omul modern ? Omul modern e un nehotărît (nu numai pe scenă). E mereu între da și ba. Anticii, prin urmare, îl socoteau prost cu anticipație. Tragismul lui nu e pur, e mai degrabă comic. De aici absurdul, penibilul.

Marin SORESCU

ARTE

Desene de CONSTANTIN PILIUȚĂ

MUZICA

Interpretul

Talentul nu poate fi explicat în mod satisfăcător. A spune că el rezultă dintr-o organizație psihică specială și dintr-un antrenament adecvat este ca și cum am constata, împreună cu Sganarelle, că mutenia este efectul pierderii vorbirii. Dar talentul poate fi surprins în acțiune și descris. Ce anume deosebește pe interpretul foarte bun de cel mediocru?

Nu, cum s-ar putea crede, abilitatea dobîndită prin studiu, deși este evident că fără tehnică artistul nu poate fi decît mediocru (dar întîlnim atîția interpreți cu tehnică și totuși neinteresanți!). Nici sentimentul — pe care cu greu îl putem controla — și nici înțelegerea muzicii executate (am cunoscut oameni care simțeau și înțelegeau admirabil, dar nu puteau comunica și altora). Toate cele de mai sus sînt necesare, ele nu explică încă mecanismul interpretării. Altceva este decisiv și anume: claritatea și concretitudinea cu care interpretul își poate construi despre faptul muzical o imagine prealabilă și măsura în care ei este în stare să lucreze asupra acesteia înainte și în timpul execuției propriu-zise. Pentru ca din sunetele puse în acțiune să rețească o imagine convingătoare este necesar ca ea să fi existat mai înainte în mintea artistului, să fi fost modelată acolo după norme originale și să fi fost după aceea produsă prin mijlocirea materialului. cît mai conformă cu modelul interior. Să luăm un exemplu: pianistul care învață — să spunem — o fugă de Bach deprinde înainte de toate o anume succesiune de mișcări ale mîinilor și degetelor. Memoria și reprezentarea demersului corporal pot fi deosebit de limpezi și eficace. succesiunea de mișcări reproducîndu-se la comandă și fără greș. Frumusețea sunetului („lucrat" în ani și ani de studiu), perfectiunea ritmică, raporturile dinamice corecte etc. etc., toate acestea nu dau încă decît o bună execuție. Pentru a ajunge la interpretare este nevoie ca artistul să aibe despre piesa în discuție o imagine care să fie a lui și numai a lui (nu a lui Edwin Fischer sau a lui Dinu Lipatti!), care să conțină un acord profund cu gîndirea autorului (deci — în cazul amintit — să asume întearal inteligența și subtilitatea conducerii polifoniei) și pe care să fie în stare s-o restituie cît mai fidel.

Insist atîta pentru că am văzut (și nu o dată) dirijori conduși de orchestră sau de barele de măsură, instrumentiști conduși de degete și cîntăreți neconduși de nimic decît eventual de bucuria emisiei vocale. Și am mai văzut cîtă impresie produc de multe ori în publicul neavizat performanțe care în esență sînt gimnastice, nicidecum artistice. Interpretarea nu poate fi decît act de gîndire muzicală, de ordonare logică a elementelor cu care operează aceasta (tot așa cum vorbirea ar trebui să fie totdeauna rezultatul unei prealabile și adecvate ordonări de noțiuni). Imaginea construită de artist în timpul studiului precede în actul execuției imaginea materializată așa cum umbra ne precede trupul cînd soarele luminează din spate. Ea — și nu eventual reprezentarea succesiunii de mișcări necesare, care rămîne subordonată — comandă întregul proces al producerii efective a sunetelor (mă refer la talent, nu la mediocritate), și fiind un act de trăire autentică a interpretului — și nu simplă memorie a imaginii create de altul — poate varia în chiar cursul materializării ei. De aici inegalitățile pe care le constatăm la mulți dintre artiștii foarte mari inexplicabilele lor rateuri cînd imaginea interioară se opacizează, dar și miraculoasele lor momente de inspirație (aci termenul este într-adevăr propriu), cînd imaginea strălucește în adîncurile psihicului lor. Oricine poate controla de visu cele afirmate pînă aici. dacă asistă atent la concertul unui mare dirijor.

O ultimă — dar poate nu inutilă — observație: interpretul cu deosebită intuiție înțelege uneori opera mai bine decît compozitorul, dacă bine-înțeles își dă osteneala. Deoarece, compozitorul viu, nesclerozat, este după terminarea lucrării sale aproape la fel de străin de ea ca oricine altcineva. Deoarece, el nu are în general asupra interpretului (să presupunem, la o primă audiție) decît doar avantajul de a-și cunoaste mai bine piesa, nu și pe acela de a fi la fel de antrenat în recunoașterea valorii și eficacității în execuție a fiecărui element dintr-o construcție muzicală. Tot astfel cum se întîmplă cîteodată că unii oameni detectează calitățile bune și rele ale unui copil mai repede și mai precis decît însiși părinții.

Pascal BENTOIU

P.S. Rugăm a se citi, în articolul precedent, în ultima frază „Cele două forme ale ei au o înrudire mult mai profundă decît s-ar părea la prima vedere".

ARTE

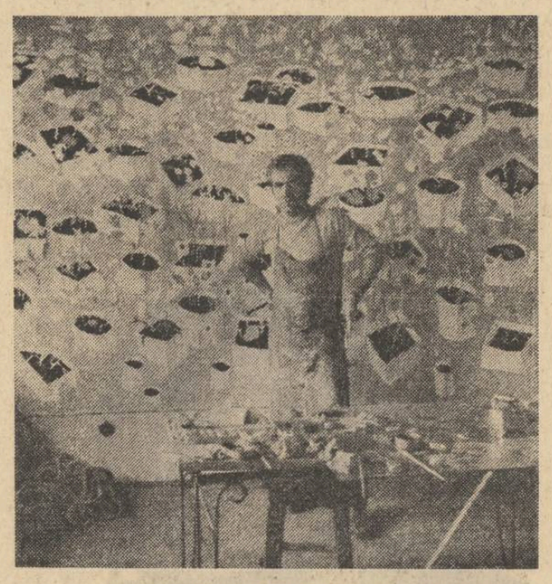

Constantin Piliuță în atelier

ARTE PLASTICE

Constantin Piliuță

Cînd asiști foarte îndeaproape creația unui artist, evoluția ei în diferite etape, se spune, îndeobște, pierzi inevitabil din vedere criteriul valoric, integrator și fondat pe viziunea generală. Nimic mai neadevărat. Cel puțin în unele cazuri. Constantin Piliuță, Pil cum i se spune de toată lumea, mi-a apărut întotdeauna un pictor excepțional. Meritul lui este de a se impune, de a se fi impus, dintr-odată și definitiv în conștiințe. Obstacolele, transformările survenite pe parcurs sînt semnul unei disponibilități nesecate, mereu vii, frenetice, în mișcare, în adîncime însă pardosită de traînice realități.

Am observat la unii artiști de mare vocație o trăsătură care m-a surprins întotdeauna. Dăruirea continuă, cu aceeași intensitate și putere de urmărire, în virtutea obsesiei fundamentale. Noaptea, cu somnul ei, mai multă pauză și neant neglijabil, fiind exclusă, eradicată din efortul creator. Ideea spusă seara, întreruptă fără acceptare, dimineața se continua, și cu aceeași vigoare, exact din punctul unde fusese abandonată. Piliuță face parte din această categorie. O luciditate stranie, de o neobișnuită francheță, mereu în plină lumină, îl caracterizează. Orele ei alcătuiesc o viață compactă, strînsă în sine și neatentă la accident, însumînd timpul trăit lîngă pînză. Fermecătorul Piliuță, cel de dirvală și aparență, nobilul gălăgios sau tăcutul reveriilor de unul singur printre atîția alții, se arborează deasupra celuilalt, cel de cetate, cel nevăzut dar mult mai existent și adevărat și profund, doar simbolic. Nu-i decît steagul de pe creneluri, indicînd prezența stăpînului, reîntors, ori mai bine zis, niciodată plecat de acasă. Și e bine să știi aceste lucruri, din dublă obligație a respectului, pentru el și deopotrivă pentru tine.

Reîntorcîndu-ne în timp la sursele inițiale, un tablou dedicat de Piliuță furtunosului an 1907, ni se reîmpune atenției, pentru caracteristicile lor direcționale. Personajul acestei lucrări, un țăran înfometat, numai piele și os, desculț, bărbos, intră într-un conac iluminat de incendiu. Zgomotele luptei se presimt în depărtare. Înăuntru e liniște, somptuozitate, măreție. Aproape în vîrful picioarelor, intimidat într-o ordine spirituală superioară, vizînd orizontul de civilizație spre care tinde, pe care și-l cucerește, pe care-l va stăpîni, eroul își abandonează barda din menghina mîinii stîngi, în timp ce cu dreapta mîngîie diform dar nespus de delicat clapele unui pian. În acest amestec de brutalitate și gingășie, de duritate necesară și aspirație intensă către puritate, de spiritualitate emancipată pe fundalul celor mai joase straturi umane ignore, Piliuță se află în întregime, conturele operei lui se dezvăluie într-o fulgerare de diorama rapidă. Efectele, în planul artei propriu zise, sînt dintre cele mai revelante. Sîntem puși, cu substituire rafinată de unghi, să contemplăm reflexul unei rupturi de conștiință memorabile. Desenul are precizie de lavă solidificată, dar în însăși manifestarea lui supremă ceva se dezechilibrează, se înclină, se frînge, pe linia unor forțe de fugă și gravitație calitativ noi. Așezarea se petrece, va trebui să se petreacă, o vedem și o dorim noi astfel, într-un spațiu complementar, mai vast și dincolo de materialitatea imediată. Culorile au metalică fină, rezistente la retopire, la aliaj, mai curate la trecerea prin flacără. În mod ciudat, ele nu participă decît incidental la eveniment, îl subliniază, dar altfel, prin impersonalitate austeră și frumusețe intangibilă. Fixe, imobile, saturate de propria lor substanță, alcătuiesc ramei un cer stelar, o profunzime vizibilă și detașată în noaptea izvorîtă brusc din miezul întîmplărilor. Prefigurări de flori și peisaje, speranță a rigorilor calde, ocrotitoare. Vom amănunți aceste considerente, într-un articol viitor, privind avatarurile desenului și a culorilor, element fundamental în viziunea lui Piliuță, autoportretele, portretele și compozițiile, florile și peisajele sale, alcătuind un tot unitar.

Grigore HAGIU

SPORT

Fiți foarte atenți!

În cronica trecută, mă arătam pe mine însumi cuprins de remușcări. În cronica de față, mă voi arăta pe mine însumi asaltat și buruit de sinceritate. Ce-ar fi să nu mai fiu ipocrit ? Ce-ar fi să fiu sincer și să spun tot ce mi-a trecut prin cap de-a lungul acestei săptămîni, cel puțin din punctul de vedere al fotbalului ? Hai, Păunescule, ia-ți inima-n dinți și recunoaște că, după victoria echipei Rapid, titlul cronicii tale părea să fie, se profila a fi : „Sîntem ăi mai tari". Și că, după penibila înfrîngere a echipei Dinamo, îți venea să spui : „Sîntem ăi mai proști". Iar noaptea, cînd criticul Mircea Martin ți-a dat telefon și ți-a spus că Steaua a învins cu 1—0 pe Barcelona, ți-a venit să scrii o cronică împodobită cu un titlu despre contradicții. Ce să ne-ascundem după degete ? Sîntem, vorba lui Ion Alexandru, niște păcătoși. Păi, se poate ? În fiecare zi ne schimbăm părerea despre întregul organism, după felul cum ne doare sau nu ne doare o parte a organismului. Tragem încheieri grandioase din amănunte fără semnificație.

Fotbalul mă pune în situația de a recunoaște că e mult mai bine să n-ai caracter decît să ai caracter.

Într-o săptămînă, îl aplaud pe Dinu și în cealaltă îl huidui. Cred că în viitorii 3—400 de ani va trebui să mă las de cronica sportivă. Eu îmi făcusem din ea un șapament, eu voiam să mă ascund și să mă odihnesc în ea și ea mă dă de gol, așa cum nu-mi place să fiu văzut : ros de contradicții, răstignit între plus și minus infinit, ca și cînd n-ar fi destule domenii în care să-mi arăt profunda, ireversibila, inatacabila lipsă de caracter.

De-atîta ipocrizie, îmi vine să cred despre mine că, și cînd visez, sînt ipocrit.

★

Între timp, am ajuns și un fel de tribunal stimabil al fotbalului. Într-o zi Geo Dumitrescu mi-a spus la telefon vorbe grele și m-a rugat să relatez convorbirea cu el.

— Ce se întîmplă domnule ? Fiți foarte atenți. Echipa Sportul studențesc e pe punctul să intre în categoria A. Ce dracului ? Nu face nimeni nimic ? Pînă acum nu i s-a luat decît un singur jucător în campionatul acesta, Dumitru Nicolae. Fiți foarte atenți !

— Spuneți toate acestea în glumă...

— Care glumă ? a tunat Geo Dumitrescu. Care glumă ? Ce se întîmplă ? Vom lăsa pe studenți să intre în A ? Este inadmisibil. Faceți ceva !

Supun atenției generale temerea poetului Geo Dumitrescu, că dintr-o eroare prelungită de organizare a campionatului divizionar B — echipa Sportul studențesc s-ar putea să intre pe merit în prima categorie a țării. Într-adevăr, trebuie să facem ceva, trebuie să întreprindem ceva, cît mai e timp. Să nu lăsăm totul pe seama arbitrilor, care nici ei nu pot prea multe, într-o singură partidă, sau pe seama racolărilor de jucători care merg într-un ritm destul de scăzut.

★

Ca unul dintre cei ce simpatizează în mod declarat clubul militar și, în fond, ca orice gazetar, cer Clubului Steaua să nu înceapă judecarea „Cazului Tătaru" de la ultima faptă încoace, adică de la absența lui Tătaru din echipă, într-un important meci internațional, ci de la rădăcină. Cred că e în interesul fotbalului românesc, în primul rînd, să nu pierdem un jucător ca Gheorghe Tătaru, de un talent deosebit și de o seriozitate, în teren, ce nu este atît de răspîndită printre alți jucători. Căci dacă Tătaru se află în legitimă apărare morală, împotriva unui antrenor care (spun scrisorile pe care le-am primit) îl persecută și îl umilește strigîndu-i și lui și altora, de pe margine, în timpul meciului : boule ! timpitule ! atunci judecata nu poate avea ca rezultat exmatricularea lui Tătaru. De aceea, cer public administrarea corectă, obiectivă a tuturor probelor. Clubul Steaua, club atît de serios, nu poate rămîne la acea primă reacție, împotriva lui Tătaru, reacție mai mult temperamentală decît justă. Firește nu pornesc de la ideea că Tătaru e nevinovat. Consider însă că numai cu calm, cu luciditate se pot lua acele măsuri, care să ajute fotbalului nostru, nu să-l transforme într-un teatru al suspendărilor.

★

Mulți dintre ziariștii olandezi, prezenți la masa presei la meciul Dinamo—Feijenoord, ca și unii dintre ziariștii români, considerau că în afară de tehnică și pregătire, mai e ceva ce Feijenoord a avut și Dinamo n-a avut. Eu cred că acest ceva se numește lapte (nu praf). Olandezii băuseră în copilărie mult lapte de la cunoscutele lor vaci. Noi abia ieșisem din război.

Adrian PĂUNESCU

revista străină

● **HEBDOMADAIRE POLONAIS** (9 oct., a.c.). Reunit recent, juriul secției de critică al Asociației muzicienilor polonezi a atribuit Premiul Orfeusz-71 dirijorului Andrej Markowski pentru excelenta interpretare dată muzicii simfonice contemporane și în special pentru contribuția remarcabilă a dirijorului la manifestările celui de-al XV-lea Festival internațional de muzică contemporană, „Toamna la Varșovia". E a doua oară cînd Markowski obține această importantă distincție. Insemnul distincției, statueta lui „Orfeusz" este opera unei cunoscute sculptorițe poloneze, Alina Slesinska.

● „În epoca actuală, așa de dificilă, într-o lume în care se petrec atîtea lucruri, atîtea schimbări, poezia trebuie să fie expresia și suma experienței umane" declară într-un interviu poeta Anna Kamienska. Laureată a Premiului ministerului culturii și artei pe anul 1971, Kamienska s-a impus în peisajul literaturii poloneze contemporane prin valoarea deosebită a poemelor sale (a scris deja zece volume de versuri între care **Exilul** și **Manuscrisul alb** au fost apreciate în mod deosebit) dar și prin proza, eseistica și activitatea sa de traducătoare (Kamienska este, printre altele, și autoarea unei serii de antologii de poezie populară aparținînd poporelor slave).

● **PREUVES** (nr. 8, trim. 4, a.c.). Constatinos Doxiadis, unul din cei mai imaginativi urbaniști ai epocii noastre își expune în articolul intitulat **Oecumenopolis sau pădurea în oraș** cîteva din principiile și opiniile sale cu privire la urbanistica viitorului. Pornind de la ideea că trebuie să se ofere locuitorilor un cadru de viață și activitate care să rămînă la „scară umană", Doxiadis preconizează așa-numitele „celule umane" în care populația nu trebuie să depășească 100.000 locuitori și în care grădinile, casele, străzile etc. să respecte tocmai dimensiunile acestei „scări". „Celulele umane", la rîndul lor ar reprezenta elementul **static** dintr-un sistem urbanistic amplu și, totodată, **dinamic** care și el, la rîndul lui, ar putea deveni într-un viitor mai apropiat sau mai depărtat, un **Oecumenopolis**, adică un oraș universal. Este de remarcat, de asemeni, concepția lui Doxiadis cu privire la spațiile verzi. El consideră „centurile verzi" din jurul orașelor, parcurile, insuficiente și greu acceptabile (cu ajutorul mașinii doar). „Natura trebuie să irige sistemul urban" afirmă Doxiadis și, ca atare, „orice casă de locuit trebuie să se găsească la o distanță de două minute pe jos de rețeaua verde ale cărei ramificații penetrează întreaga aglomerație urbană". Cît privește căile de transport, el vor trebui să fie în exclusivitate „îngropate", adică subterane.

● **LE MONDE** (2 oct., a.c.). Pentru a doua oară la Paris, naistul Gheorghe Zamfir cucerește sufragiile unanime ale publicului și face o frumoasă propagandă folclorului românesc : „Gheorghe Zamfir, scrie Jean Thévenot, cunoaște în Franța și în toată Europa occidentală o vogă rezervată de obicei vedetelor muzicii clasice sau ale șansonetei... Românii, ei înșiși muzicieni pînă în vîrful unghiilor au inventat o serie de pseudo-instrumente : frunza de păr sau de fag, coaja de mesteacăn, solzul de pește etc, pe care le țin între dinți și buza superioară și din care scot, cu mîinile în buzunar, sonorități extraordinare. Tot acest patrimoniu original n-a fost îngropat în dulapul cu amintiri și nici măcar în laboratorul secret al specialiștilor în paleontologie folclorică. El trăiește".

● (14 oct. a.c.). Unul din cele mai lungi filme din lume (dacă nu cel mai lung) a fost prezentat recent unui grup restrîns de spectatori la Casa de cultură din Le Hâvre. Institutul **Out I**, filmul aparține lui Jacques Rinette, durează douăsprezece ore și patruzeci minute și a fost turnat pe parcursul a șase săptămîni fără un scenariu prealabil. Prezentarea acestui film marelui public fiind considerată de însuși autor drept „o utopie" (cel puțin pentru moment) s-a tras și o versiune prescurtată care durează numai patru ore și un sfert. Opinia regizorului despre acest film ? Iat-o : „Am sentimentul de a fi căzut într-o cursă, sentiment agravat și de faptul că eu însumi sînt acela care am pus la cale fabricarea cursei".

● **LA QUINZAINE LITTERAIRE** (1—15 oct. a.c.). Într-un articol despre Tînăra literatură engleză, editorul John Calder face o scurtă trecere în revistă a principalelor orientări în materie de literatură. Observînd că „de mai multă vreme romanul și-a pierdut puterea de atracție în beneficiul teatrului", Calder recunoaște totuși succesul statornic al romanului de moravuri „à l'anglais" reprezentat prin operele unor autoare ca Iris Murdoch, Doris Lassing și Edna O'Brian. Mai puțin cunoscuți publicului larg — „beckettienii" și adepții Noului roman francez (Aidan Higgins, Alan Burns, Ann Quinn, Eva Figes, B.S. Johnson, Robert Nye etc) precum și „imitatorii" lui William Borroughs și ai „beat generation" americane. Doi poeți, Adrian Mitchell și Ted Hughues se bucură în schimb de o audiență considerabilă gratie lecturii publice a versurilor lor, lectură acompaniată tot mai des de muzică. În teatru, pe lîngă „veteranii" John Arden și Harold Pinter, o seamă de „noi veniți" (Edward Bond, Heathcote Williams, Joh Spurling, David Mowat etc) încearcă (și chiar reușesc) să se impună.

U. V. Z.

ARTE

PRETEXTE

Cursa de fond

Cuvîntul a fost dezvăluit prima dată după o palpitantă cursă de fond a unor școlari pe marginea lacului din cartierul Titan (menționăm locul, cum se procedează cînd din cer pică un meteorit). Se poate ca el să mai fi fost rostit și în alte împrejurări, — noi atunci l-am omologat. Să nu ne speriem de aspectul său rebarbativ, să vedem la ce-i bun, să cercetăm ce nuanță din vocabular ne lipsea, fiindcă dacă vorba a ieșit din gura unui copil, înseamnă că era nevoie de ea — era și noi habar n-aveam.

— De ce — l-am întrebat după cursă pe un băiețel care striga „Ura Vasilică !" — de ce a cîștigat Vasilică ? cum se explică, s-a antrenat mai mult ? își dozează eforturile ? (observați pologhia, stilul nostru corupt de pălăvrăgeli).

— Nu, a zis el scurt, e mai sforțos. (ce exprimare sintetică !).

Deci, pentru asemenea cazuri, cînd cineva știe să cîștige mergînd pînă la capătul forțelor sale, ori dă dovadă de tenacitate, ori se silește, mă rog, se sforțează, să facem economie de timp și de sunete și să zicem sforțos. Cîte concesii nu a făcut pînă acum filologia ! Așa s-a încăpățînat lumea să zică, așa i-a venit mai ușor, ei bine, așa să rămîie ! Să nu ne mirăm, de pildă, dacă peste o sută de ani propoziția „Hai dragă să tranversăm strada" nu va fi corectă din toate punctele de vedere și binecuvîntată de academie, iar traversare nu va deveni un arhaism penibil și ridicol, la care mai țin doar niște bieți moșnegi pedanți în conversațiile lor din Cișmigiu.

Criticul sau poetul care va scrie primul, pe hîrtie, negru pe alb, „sforțos", va fi citat în viitorul dicționar cu un exemplu din opera sa.

„Personajul principal al cărții e un sforțos în sensul pe care acest termen îl avea în ultimii ani ai secolului XX". Sau : „Endymion se trezi brusc sub razele lunii acaparatoare și, decis, plecă, el despre care n-ai fi putut să spui că era un sforțos."

AMFION

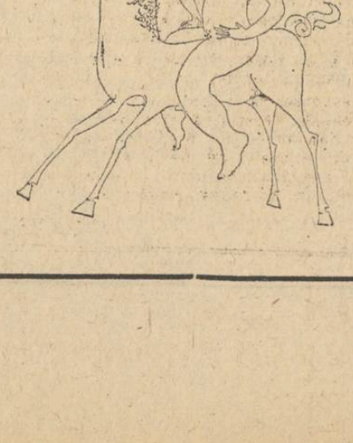

cartea · librarul · publicul

ARAD

Primul dialog cu librarii din orașul de pe Mureș are loc în incinta librăriei „Minerva". La întrebările ce îi sînt adresate, interlocutoarea noastră, Maria Pantazi, vînzătoare de carte, răspunde prompt și exact.

— *Pe ce vă sprijiniți în fixarea numărului de exemplare dintr-o carte nouă, ce urmează să fie vîndută în librăria unde lucrați ?*

— Pe recomandările cuprinse în planurile editoriale.

— *Vi se par instructive, concludente, acestea planuri ?*

— Nu întotdeauna. De pildă, despre volumele debutanților — tocmai despre acestea ! — planurile nu conțin de regulă nici un fel de apreciere, de recomandare.

— *Socotiți că sînt cazuri în care opere ale scriitorilor contemporani trebuie reeditate, dată fiind eventuala lor epuizare ?*

— Sigur că da ; în ultima vreme au fost căutate cărți epuizate semnate de Nichita Stănescu, Radu Tudoran, Al. Ivasiuc (*Păsările*) și alții. În schimb, interlocutoarei i se pare de-a dreptul stranie reeditarea unor titluri (*Lanțuri* de Ion Pas, de pildă), de vreme ce edițiile anterioare sînt departe de a se fi epuizat.

— *Există o concordanță între numărul de exemplare cerut de dumneavoastră și cel primit ?*

— Nu întotdeauna. Adesea, numărul exemplarelor primite e mai mic decît cel cerut de noi. Mai rar se întîmplă și invers. Apoi, ne aflăm în situația de a primi cărți, nu odată în număr mare, pe care nu le-am comandat și de a căror apariție nu știam nimic. Vă dați seama că, în astfel de cazuri, rolul nostru, al librarilor, legat de fixarea tirajelor, este cu totul ignorat.

— *Ce se întîmplă cu cărțile greu vandabile ?*

— Cum vedeți, ne ocupă spațiul în depozit. Mai reușim să scăpăm de ele, apelînd la metoda „pachetului" ; spre sfîrșitul anului încercăm să-i convingem pe cumpărători să le accepte împreună cu volumele recent apărute și pe care țin neapărat să le aibă. Vînzătoarea de carte din Arad este îndeajuns de stingherită făcînd această mărturisire, fiind conștientă de lipsa de onestitate a procedeului. În altă ordine de idei, Maria Pantazi ne face cunoscută flagranta neconcordanță dintre producția editorială și nevoile presante ale cititorilor elevi. De pildă, solicitările acestora nu pot fi satisfăcute fiind vorba de clasici români precum Grigore Alexandrescu, Caragiale, Hasdeu, Coșbuc, Davilla ș.a. În ceea ce privește situația din momentul de față a aparițiilor editoriale, interlocutoarea este mirată să constate că numărul cărților inedite este destul de redus.

La sediul Centrului de librării Arad stăm de vorbă cu directorul acestui organism, Ioan Covăceanu, și cu șeful „birou-carte", Gheorghe Moga. Confirmînd opiniile de mai sus, cei doi interlocutori adaugă o serie întreagă de observații din care le-am reținut pe cele ce urmează :

— Ținînd seama de planurile editoriale, declară Ioan Covăceanu, noi procedăm la întocmirea unei fișe cît mai detaliate pentru fiecare titlu de carte, fișă pe care o supunem spre consultare, prin sondaj, unora dintre cumpărătorii noștri statornici, în general, oameni orientați în materie. După aceea, centralizăm datele obținute și ne fixăm asupra numărului de exemplare pe care dorim să-l primim. În același timp, directorul Centrului de librării din Arad nu poate să nu observe că nici această metodă nu dă rezultatele cele mai bune, întrucît cei consultați, practic, nu au la îndemînă decît aceleași planuri editoriale bîntuite de stereotipism și de incertitudini. De unde nevoia firească a unei grabnice acțiuni de intensificare și diversificare a reclamei și a informației prealabile definitivării planurilor editoriale. La ora actuală, acest aspect al chestiunii suferă de grave defecțiuni : cataloagele editurilor, pe lîngă simplismul lor, consacrat, apar întîmplător și cu întîrziere, radiodifuziunea și televiziunea au o prezență neconcludentă, iar presa locală nu este de loc implicată etc.

Considerăm extrem de utile sugestiile avansate de celălalt interlocutor arădean, Gheorghe Moga :

— Socot — ne spune dînsul — că de reală eficiență poate fi practica exemplarelor semnal și a tirajelor de probă. De abia în această fază, a lansării cărții, librarul este în măsură să aprecieze pulsul pieții ; bineînțeles, fiind ajutat și de mijloacele propagandistice despre care am vorbit. La fel, șeful „biroului carte" de la Centrul de librării Arad își exprimă dorința că editurile și toți factorii interesați să facă eforturi sporite în direcția popularizării scriitorilor români contemporani, prin fișe bibliografice, fotografii, extrase din articolele critice etc., un început promițător fiind marcat de „jurnalul" difuzat de editura Eminescu. De efect sigur sînt și întîlnirile dintre cititori și scriitori în librării, cu condiția ca aceste întîlniri să fie bine pregătite. La fel de important este ca editurile ce își anunță vizitele, la anumite date, prin reprezentanții și colaboratorii lor, să-și respecte angajamentele și să nu procedeze precum editurile „Creangă" și „Ceres", care, cel puțin în Arad, au procedat tocmai invers.

La întrebarea privind solicitudinea cititorilor față de scriitorii români contemporani, cei doi reprezentanți ai centrului de librării, îi citează pe Marin Preda, Constantin Chiriță și pe cei originari din părțile Aradului : Ștefan Augustin Doinaș, Titus Popovici, Francisc Munteanu, Mircea Micu. De asemenea, este remarcată sporirea cererii față de cartea de critică și istorie literară, în special aceea de sinteză.

Revenind la „tehnica" stabilirii tirajelor, se insistă asupra următoarelor aspecte : respectarea planurilor editoriale, o mai limpede definire a rosturilor practice pe care le are „Baza de desfacere a cărții", organism care pînă acum dă impresia unei nemotivate substituiri de atribuții cu acelea ce revin „Centrului cărții".

TIMIŞOARA

Convorbirile avute la Timișoara cu cîțiva reprezentanți ai comerțului cu cartea confirmă întru totul opiniile colegilor de la Arad. Am reținut totuși unele completări sau idei și constatări noi pe care, evident, le comunicăm cititorilor noștri.

Responsabila librăriei „Universității", Szabalocs Terezia, afirmă despre conținutul recomandărilor din planurile editoriale că uneori sînt atît de inexacte încît contrazic total adevărul conținutului tematic și artistic al cărților în cauză. Adesea, ca rezultat al lipsei de receptivitate la cererile avansate de librari, sosesc în librărie exemplare în minus sau (mai rar !) în plus dintr-o carte sau alta. Primește, spre a fi vîndute, cărți pe care librăria nu le-a comandat, fie că n-au figurat în plan, fie că este vorba de reeditarea unor lucrări neepuizate. Ne completează lista autorilor contemporani solicitați de public ale căror opere sînt epuizate : Marin Preda, Marin Sorescu, Radu Tudoran, Al. Andrițoiu, Cezar Baltag, Adrian Păunescu, Titus Popovici. Se mai adaugă scriitorii timișoreni din care se primesc exemplare puține. În schimb, nu se vînd cărți de : Maria Arsene, Lucia Demetrius, Romulus Dianu, Aurel Mihale, Al. Sever, Traian Filip, Virgiliu Monda, Ion Ruse. În sfîrșit, responsabila librăriei „Universității" din Timișoara accentuează asupra deziderатului ca scriitorii români clasici să fie mai mult tipăriți și asupra cererii crescînde a publicului pentru lucrările de istorie, critică și teorie literară.

Din discuția cu Octavian Butoriu, șef „birou-administrativ" la centrul de librării Timiș, am desprins următoarele observații :

— Practic, din ceea ce anunță editurile nu se tipărește decît în proporție de 50—75 la sută. Totuși, sub raport financiar, centrul de librării este constrîns a se încadra în planurile propuse de edituri. De aici decurg o seamă de anomalii : „ajustarea" comenzilor (adesea, în minus), efortul de recuperare a planului cu ajutorul soluțiilor improvizate ș.a.

Cel de-al treilea interlocutor timișorean — și ultimul — este Bogdan Herțag, îndrumător principal la Centrul de librării Timiș. Dînsul deplînge faptul că librarii în genere sînt investiți cu prea puțină încredere, ceea ce îi privează de o mai strînsă și mai directă legătură cu editurile și cu scriitorii. „Prea multe și adesea inutile bariere între cei doi factori : librărie-editură".

— Fără a nega utilitatea buletinului „Cărți noi" — arată Bogdan Herțag în continuare, trebuie spus totuși că această publicație ar trebui să aibă ținuta unei adevărate reviste de specialitate, în sensul de a se reduce partea informativ-statistică în favoarea unor acțiuni de reclamă calificată : fișe bibliografice, interviuri, recenzii bune, fotomontaje ș.a.m.d. În altă ordine de idei, interlocutorul nostru consideră că scoaterea celei mai mari librării din Timișoara, „Eminescu", de sub directa îndrumare a „Centrului de librării" Timiș și trecerea ei sub conducerea „Bazei de desfacere a cărții" este un act nejustificat. Aici, în librăria „Eminescu", este locul cel mai potrivit pentru organizarea lansărilor de carte, a întîlnirilor cu scriitorii, a simpozioanelor etc., acțiuni ce cad în atribuția „Centrului de librării" Timiș. Unul din efectele negative generat de respectiva operațiune, constă în slăbirea activității clubului „Ex libris", cîțiva ani o inițiativă de verificat prestigiu și unică în felul ei, pe întreg cuprinsul țării.

Nicolae CIOBANU

MARIN IORDA : Amintire din Mogoșoaia

SIGHIŞOARA

(Urmare din pagina a 3-a)

tre ? Cu toate că procesul acesta de expediere anuală în librării a planurilor editoriale ar putea să ducă la stabilirea unor tiraje reale. Se tot spune că nu există hîrtie, dacă lucrul acesta este adevărat atunci să ni se atragă atenția asupra unei limite de comandă, să ni se comunice sincer că tirajul volumului X nu se poate ridica mai mult decît atît și că deci nici noi nu putem comanda mai mult decît atît. Cred că e mai normal așa decît să ni se lase iluzia că vom putea satisface oricît de multe cereri din partea publicului. Deși în felul acesta, acordînd un tiraj mai mic decît cererea publicului vom avea un public compus din norocoși și nenorocoși. Un elev care învață după-amiaza poate să-și procure o carte care îmi intră în librărie dimineața, dar muncitorul care iese la trei din uzină — nu.

— Dar dumneavoastră după ce criterii cereți atîtea exemplare din cutare autor și atîtea din cutare ? Sunteți sigur că nu nedreptățiți niciodată ? Fiindcă nici așa, să ceri din Rebecca, de pildă 1 000 de exemplare și dintr-un autor foarte bun, dar necunoscut 5 ? Poate că discrepanța aceasta între cererea dumneavoastră și oferta de la București arată că acolo există o binemeritată grijă pentru menținerea unui echilibru ?

— Editurile ar putea să facă în așa fel ca prezentările cărților cuprinse în planurile editoriale să marcheze totuși o diferență, fiindcă noi în funcție de prezentările acestea comandăm cărțile, ori n-aș putea spune că citind rezumatele de cîteva rînduri din dreptul unui autor contemporan — cu clasicii situația este alta — mă grăbesc să fac o comandă substanțială. Există un risc obligatoriu pe care un librar și-l asumă atunci cînd achiziționează cartea unui autor necunoscut, dar riscul acesta nu poate să fie atît de mare încît să ducă la faliment. Există un plan pe care noi trebuie să-l îndeplinim.

— Chiar și așa, nedreptățind o seamă de scriitori ?

— Dacă e vorba de a nedreptăți scriitorii atunci să știți că editurile îi nedreptățesc mai tare decît noi. Eu nu înțeleg cum unei edituri îi poate fi indiferent felul în care o carte scoasă pe cheltuiala ei se vinde sau nu se vinde, nu înțeleg de ce editurile își părăsesc autorii în clipa cînd au fost publicați. De ce dacă o editură are la un moment dat cîțiva autori despre care crede că sunt foarte buni nu ne atrage atenția asupra lor ? De ce nu colaborează direct cu noi ? Editura publică cartea, noi vindem cartea, nu ar fi normal să intrăm în legături mai directe, fără atîția intermediari ? Cred că asta este singura posibilitate de a se stabili tiraje reale, singura posibilitate de a se face drum drept pentru adevărata literatură, singura modalitate de a forma publicul.

— Credeți că librăria are și funcția aceasta, de influențare și formare a publicului ?

— Dacă editurile îi dau posibilitatea să vîndă literatură de calitate — are. Nu tot publicul știe să ceară ce vrea.

— Și cum recomandați cărțile ?

— În funcție de vîrstă și de profesiuni. N-o să recomand o carte de filozofie unui om care n-a depășit nivelul lecturilor de liceu. Atragerea către literatură cere tact psihologic, așa cred. După cum și refuzul cărții dorite cere.

— La ce vă referiți?

— La acel „n-avem" pe care uneori îl repetăm zilnic și pe care îl nuanțăm zilnic ca să nu ne pierdem cumpărătorii definitiv. Și chiar dacă acum o să vă supărați dumneavoastră, eu tot vă spun că mai ușor spunem „n-avem" cînd e vorba de o carte de poezie decît spunem „n-avem" cînd e vorba de o carte profesională, de o carte de care omul are nevoie pentru perfecționare în meseria sa. Avem în oraș o fabrică de ceramică. Sunt sute de cereri dar nu există nici o singură carte de nivel mediu, o carte care să se poată folosi în practică. Elevii nu se bucură nici ei de un regim mai bun. Nu avem nici 50% din bibliografia pe care o cer elevii. Anul trecut n-am avut nici 20%, tot e mai bine acum. Vine un elev cu 30, 40 de titluri și noi nu-i putem oferi nici 10. Cărțile din programa școlară ar trebui să fie permanent în librării, clasicii sunt în tiraje cu totul insuficiente, distanțele între reeditări sunt mult prea mari și să apară în ediții ieftine, B.P.T., Lyceum, la prețuri accesibile de 10—15 lei.

— Votați în mod special cu vreo editură ?

— Înainte să votez am să critic : cărțile pentru preșcolari scoase de editura „Creangă" sunt foarte neadecvat ilustrate. Nu e vorba că nu e grafica bună dar desenele sunt abstracte, nu le poți oferi copiilor. De plăcut îmi place „Cartea Românească", „Univers" și „Dacia".

— Am tot vorbit despre cărți al căror tiraj este mic, cărți cu tiraje prea mari nu există, văd în rafturi volume scoase acum cinci ani?

— Unele traduceri din română în maghiară și germană au tiraje prea mari. Nu știu cum este în altă parte dar elevii maghiari și germani din Sighișoara citesc literatura română direct în limba română. Și Editura Politică scoate tiraje prea mari de traduceri din limba română. Documentele de partid se citesc în limba română și învățămîntul politic se face tot în limba română. Mai bine s-ar suplimenta tirajele unor cărți care dispar imediat. Cartea despre tovarășul Nicolae Ceaușescu tradusă din limba franceză n-a acoperit nici 50% din cereri, sigur, există șansa să se suplimenteze tirajul peste o jumătate de an dar lumea vrea s-o citească acum.

— În încheierea acestei discuții aveți de făcut vreo declarație în mod special ?

— În meseria noastră nu se fac declarații: ești sau nu ești. În ce mă privește funcționez ca librar de paisprezece ani.

Instantanee la GIURGIU *și la* OLTENIȚA

Librăria e luată cu asalt de clasa XI D :

Doldea Cristiana : Caut de doi ani gramatica limbii germane. Niciodată n-am avut noroc să pun mîna pe un exemplar. Și o istorie a literaturii germane îmi trebuie.

Lucian Căpățînă : Chimia mă interesează. Îmi trebuie „Chimia anorganică" de Zapan și Nenițescu și „Chimia organică" de Nenițescu. Nu-i zi să nu vin la librărie.

Dobrotă Livia. Dar cărți de literatură în limbi străine de ce nu se găsesc ? Vreau să le citesc în original.

Vin și cei dintr-a XI-a E :

Furdui Vili preia mandatul : „O necesitate arzătoare sînt culegerile de fizică și matematică. Felicia zîmbește semnificativ : Ne-au venit 20 exemplare din Compendiu de fizică. În jumătate de oră s-au terminat. Ne-ar fi trebuit 500.

Furdui Vili : am scris și la „Cartea prin poștă" Nu au nici acolo ! Și pe urmă, tratatele de specialitate bune pentru studenți sînt bune și pentru noi. Doar la examenul de admitere în facultate n-o să ne putem prezenta la un nivel de „doamne ajută" ! Și pe urmă, în altă ordine de idei, cum aș putea face rost pentru biblioteca mea de-un volum de versuri de Marin Sorescu ? De ce-mi place ? Așa, că face teatru ! ? !

★

Nicolae Eugen, responsabilul librăriei din Oltenița, lucrează de 16 ani cu cartea, a fost bibliotecar în comuna Domnești 3 ani, a lucrat ca activist cultural, a fost și președinte de U.C.F.S. și apoi a activat ca merceolog tehnician la Răcari. La început depindea de C.L.D.C., după aceea, a trecut la cooperație, de care aparține și acum. A fost merceolog îndrumător — adică a popularizat cartea prin comunele Buftea, Răcari, S.M.T. Brezoaiele. S-a ocupat de recrutarea difuzorilor de carte.

Cum se face un plan de acțiune ? Se ia planul editorial de lucru, se consultă difuzorii (ei primesc 10% remiză), cu ajutorul lor se consultă cititorii. Comenzile se centralizează. Se discută apoi cu merceologul, odată la serviciul de carte județean, apoi pe linie de centrală. Sînt discuții cum să nu fie, se ia fiecare titlu în parte, cum a fost, de pildă, cu volumul „Verificați-vă cunoștințele" ed. II. Da e o carte de automobilism. S-au cerut 650 ex. și s-au dat 100 ! Pentru cartea școlară ? În acest domeniu lipsesc tocmai aparițiile pîinea caldă a ultimului trimestru ; clasici români : Alecsandri, Ion Creangă Eminescu. Anul trecut s-a făcut o greșeală. Nu s-a cunoscut puterea de cumpărare a cărții în Oltenița. A fost o consultare superficială în linii mari. Planul în medie 8 000 lei pe lună. În perioada de iarnă de fapt se cumpără cartea cel mai mult. Cel mai frumos succes ? Cînd are vînzare bună La Ciocănești-Ilfov am avut un mare succes. Am plecat cu o autolibrărie, am oprit la școală și într-o oră am vîndut cît nu se gîndea nimeni, că aș vinde într-o lună. De la librăria noastră se livrează cartea pe bază de repartiție : la Budești, Radovanu, Hotarele, Chirnogi, Vasilați, Valea Argovei, Fundeni. Ce înseamnă repartiția ? Cooperativele sînt planificate, au un grafic al lor de aprovizionare. De pildă, azi sîmbăta, au plecat cărțile la Budești și Hotarele.

Viorica Dumitrescu, asistentă medicală — cumpărătoare : Nu găsesc „O seamă de cuvinte" pentru fiul meu în clasa a IX-a.

Iată și un difuzor de carte : **Bilea Nicolae,** contabil la I.R.T.A., 6 ani de activitate. Urmărește unitățile de librărie, buletinul de Cărți noi, recenziile din „Contemporanul" și „Informația". Vinde cărți de aproximativ 800 lei pe lună.

Cineva vine să ridice un pachet pentru Grădinița și Căminul de copii din Oltenița. Pe borderou 23 de titluri. Eu le-am cerut, spune tovarășa directoare, și vreau să-i mulțumesc personal tov. Eugen ! S-a ținut de cuvînt și mi-a oprit exemplarele. Ducem lipsă de cartea pentru cei mici. Aș fi cumpărat nu de 516 lei ci de 800 dar la cărțile pentru cei mici de tot, cărțile de colorat, nu se gîndește nimeni.

Gica IUTEȘ

Scenă în librărie

Iar i-a apărut autorului o carte ! A cîta ? Ce importanță are, de vreme ce, pînă la urmă, după petrecerea lui din viață, una singură le va aduna pe toate.

Și iată-l pe autor, care poate fi — cu îngăduința cititorilor — chiar semnatarul acestor rînduri, iată-l în locul emoțiilor dînd tîrcoale rafturilor. Între clasici și colegi, între genii și nulități, coperta familiară, pe care numele său întreg, sau altul amenajat, pune semnul unei identități literare. Autorul răsfoiește cu un ochi distrat o ediție din cutare clasic, în vreme ce coada aceluiași ochi fură dramatic ezitările unui tînăr care își plimbă degetele pe **de-asupra** volumului său. „Nu-ți dai seama, tinere, măi tinere, măi, ce minunății am născocit eu acolo, sub coperta aceea pe care n-o iei în seamă (de vină e, nu încape îndoială, graficianul netalentat !), ce adîncimi am sondat, ce revelări ale propriului tău suflet te așteaptă în ea !..."

Vine o codană, foiletînd romantic pe Marin Sorescu, un contabil hăituind colecția „Avetnura", un tehnician în goană după masivul tom : **Axul cardanic,** o pensionară care cumpără basme (negreșit, pentru nepoți), un profesor... etc.

— S-au vîndut două exemplare azi dimineață, domnu'cutare !, ți se adresează încurajator și inoportun vînzătoarea. Ea te cunoaște, te-a mai văzut spionînd rafturile și cu alte prilejuri (ți-ar putea, la nevoie, scoate de prin depozit volume de-ale tale mai vechi). Cei din jur, vag animați, își îndreaptă privirile spre tine, unii par bănuitori. Roșești, dai din mînă, pleci în grabă către alt stand, în timp ce, în spate, cineva o întreabă, nu prea interesat, pe amabila librăreasă, cine vei fi fiind.

Și cînd te gîndești, oho !, cum tot într-o librărie, acum două sute și ceva de ani, la 1707, setea de carte a dus la duel ! Doi marchizi s-au bătut în duel (sau un marchiz cu un viconte, sau doi viconți, sau cine știe ce gentilomi, purtători de spadă), pentru ultimul exemplar din **Diavolul șchiop,** de Le Sage. Parcă vezi fulgi retezați de fulgerările lamelor din mîndre panașe, cum plutesc lin prin librărie, în vreme ce alți cumpărători aplaudă o fandare iscusită. Iar autorul, Le Sage, ce-o fi făcut el, văzînd cum opera sa e pe cale să ducă la moarte de om ? Istoria n-o spune, e probabil că a intervenit între lamele cititorilor, dăruind celui pe cale să-și piardă viața, un exemplar... Ce vremuri, ce lectori !

Tăcut, autorul se plimbă printre rafturi, a uitat de propria sa carte. O timidă atingere, ca de scamă, pe cot. Se întoarce și ochii îi cad pe propriul său nume, de pe volumul cel nou, întins cu timiditate de cineva :

— Un autograf...

Autorul surîde, emoționat de-a binelea, îl podidește cu întrebări pe cititorul-solicitant, apoi așterne cu litere mari, un prea gentil omagiu.

...De la standul ei, din cealaltă latură a librăriei, vînzătoarea aruncă spre cei doi un zîmbet complice.

Ilie CONSTANTIN

MORIS POȚHIȘVILI

Moris Poțhișvili (n. 1930) este un prodigios scriitor, autor a peste zece volume de poezie în limba gruzină — unele dintre ele traduse și în limba rusă. Dintre ele cităm : „Vișine sub ploaie" (1957), „Focul de groază" (1961), „Ești tare prin frate" (1962), „Festivalul păpușilor" (1968), „Glasul" (1969), „Credința" (1970). De asemenea scrie mult pentru copii și traduce, îmbinînd munca poetică cu o intensă activitate în Uniunea Scriitorilor din Gruzia

Dar un poet se recomandă cel mai bine prin poezia sa.

Dumitru M. ION

Vers găsit la Uplistțihi

„Cine a umblat pre pămînt
Se va întoarce acolo..."
Cîndva mi s-a spus
Și nu am crezut
În graiul de sus ;
Am cuprins un toiag
Și-am început căutarea
Căii nemuritoare.
Pe unde nu m-am arătat,
Pre unde nu am umblat ?
Cîmpuri și munți,
Oceane,
Riuri,
Le-am cercetat înfrigurat
Și n-am putut ocoli
Ghearele pămîntului, negre,
N-am putut ințela firea
Nici să mă ascund,
Ori să mă feresc n-am putut ;
Dar iată, o dată,
Simțind oboseala,
Într-o trecătoare
Am aruncat toiagul
Și m-am lăsat prea pămînt
Într-o dulce-adormire
Și nu m-am mai trezit.

(Din volumul „Roata vieții")

Peștii din Țacihuri

Aici la Țacihuri iarba
E ruptă din soare ;
Păstrăvul la Țacihuri
În podul palmei se coace.

Unduiește izvorul —
E o coamă de mînz —
Curge potopul solar
Într-o cascadă de vorbe.

De-odată, din valuri
Se-arată un pește de aur,
Și iarăși se-ascunde
Ca un zîmbet nemuritor.

Flux, ah, iarăși reflux —
Ca viața noastră :
Singuri trebuie să alegem
Ce este deopotrivă cu sufletul.

De aceea prin șiraguri de ani
Ne întoarcem spre tine
O, valea mea
Încoronată de munți
Ne întoarcem aici
Copii ai veacului teribil
Precum păstrăvii aceștia
Lăsîndu-ne cuprinși în plasă...

Coloratele poze

Vîntul muindu-și degetele-n ploaie
Îmi răsfoiește pagini de caiet...
Copiii cartea-o răsfoiesc la fel
Privind la poze colorate.
Băieții mici și fete mici
Caută frumoase poze-n carte...
Viața e-o carte foarte nouă
Cu pagini albe, netăiate
Adesea oameni zile răsfoiesc
Tot căutînd doar poze colorate.

În românește de
DUMITRU M. ION
și EC. COGAN

De la actul comercial la actul de cultură

(Urmare din pag. 1)

Am primit vreo 100 și s-au vîndut vreo 2—3. Se numește **Poartă și drum** și a apărut la **Cartea Românească.** Nu prea merg: **„Mărul cunoștinței"** de Letiția Papu, **„Lumea începe cu mine"** de Lucia Demetrius. Acum, de curînd, s-a întîmplat ceva curios. Deși avem peste 200 de exemplare din **Caietele cunoscutului meu** de Nicolae Crișan, ne-a venit reanchetare, zor nevoie, să primim continuare de tiraj. O carte care n-a mers aproape de loc e **„Vîntul din fața soarelui"** de Traian Filip. Și nu știu de ce, că **„Patima nopții"** de același autor s-a vîndut bine.

— Cunoașteți că între repeziciunea cu care se vinde o carte și valoarea ei nu există întotdeauna un raport direct proporțional.

— S-a vîndut **„Cordovanii"** de Ion Lăncrănjan, dar nu se vinde **„Eclipsa de soare".** Nu mai vorbesc de Tudor Șoimaru cu **„Cîntece și flăcări".**

— Se vînd cărți sau autori ?

— Cărți. Ca dovadă că Marin Preda care e căutat ca pîinea caldă pentru **„Morometții", „Intrusul", „Risipitorii"** și mai ales **„Imposibila întoarcere",** nu prea merge cu nuvela **„Frig".**

— Spuneți-mi cîteva cifre ce credeți că ar răspunde nevoilor pentru poezia românească de azi ?

— Sorescu — s-ar vinde și 1 000 de exemplare, la librăria noastră. Nichita Stănescu — pînă în 500. Constanța Buzea și Ana Blandiana, tot așa, foarte mult. Doinaș și el, dar nu chiar 500. Știți de cine mai întreabă publicul ? De Eugen Jebeleanu și de Geo Dumitrescu. De Eugen Jebeleanu întreabă, și de poeziile lui noi, dar și de **Surisul Hiroshimei.** Și Eugen Barbu s-ar vînde mult mai mult decît ne vine, dar nu ca poet. **„Princepele"** merge grozav. **„Groapa"** merge grozav. Dar **„Osînda soarelui",** nu. S-a mai vîndut un debutant, Mircea Dinescu. Cum să vă spun ? Poezia de azi, partea ei cea mai bună, se vinde aproape ca romanul polițist. Numai să fie, atunci cînd o cere cititorul.

E timpul să ne despărțim de acești oameni care, fiecare în felul lui, răspunde de destinul cărții. Ni se pare că Elisabeta Ghinea dovedește o cunoaștere a realității, să-i zicem, livrești mai adîncă decît aceea pe care Constantin Ionescu a putut să ne-o demonstreze. Poate și apropierea de raft, de lăcașul propriu zis al cărții, poate și faptul că discuția cu dumneaei a avut loc mai tîrziu. Un semn de întrebare trebuie totuși să ne lege de depozitul prea plin al librăriei „Mihai Eminescu".

A vinde o carte nu e numai vînzare

De vorbă cu
IOANA IVAN
responsabila Librăriei Academiei

În aceste zile, în care toată lumea vorbește despre **„Rebecca".** în toate librăriile, noi ne-am îndreptat în contra gustului public, spre cartea românească actuală.

— Care este cea mai mare problemă a unei librării ?

— Fixarea tirajelor pentru noile cărți este cea mai mare problemă a noastră.

— Cum rezolvați această problemă ?

— Prin legarea cumpărătorilor de librăria noastră. Îi facem adică să nu ne uite. Și să se întoarcă să cumpere cărți de la noi. Prin asimilarea tematică a titlurilor încercăm de asemenea să fim corecți, cînd cerem un tiraj. După aceea citim publicațiile literare **Contemporanul, România literară, Luceafărul** și ne uităm la felul cum se vînd cărți, de același gen cu cartea căreia trebuie să-i fixăm tirajul.

— Sînt respectate întotdeauna comenzile dvs. ?

— În general sînt respectate, dar parcă nu ne vin totdeauna tirajele pe care le cerem. Ar trebui să avem mereu în librărie cîte ceva din poeții cei mai solicitați la ora de față.

— Cine sînt ei ?

— Sorescu e foarte căutat. E căutată de asemenea Blandiana. Iarăși, Nichita Stănescu e un poet foarte iubit, deși nu se mai întreabă de el chiar așa.

— Ce carte s-a epuizat în ultima vreme și a continuat să fie căutată ?

— **Imposibila întoarcere** de Marin Preda. Am tot cerut, am tot făcut comenzi, n-am mai primit. Dar să știți că ar trebui să apară Sorescu într-o ediție populară. Ca și **„Surisul Hiroshimei"** de Eugen Jebeleanu.

— Vreți să întocmim împreună o listă a celor mai cerute cărți ?

— Da. **(Ia cîteva repertoare de raft în care vînzătoarele din librărie notează frecvența cu care e cerută o carte).** Iată această listă la întîmplare :

Eugen Barbu : „Princepele" :
Tudor Arghezi : „Cîntare Omului"
Petru Popescu : „Dulce ca mierea e glonțul patriei"
Fănuș Neagu : „Îngerul a strigat"
Eugen Jebeleanu : „Surîsul Hiroshimei"
Marin Sorescu : „Poeme"
Titus Popovici : „Străinul"
Giurăscu : „Jurnal de călătorie"
Bogza : „Cartea Oltului" și „Țara de piatră"
Blandiana: „Poeme"
Preda : „Morometții" (deși a fost și în B.p.t.)

— Dar dvs. personal, ce vă place ?

— Timpul meu e foarte limitat. Îmi place Giurăscu, Cella Serghi, Marin Preda. Puștiul meu, care e în cl. VIII-a, îmi spune : **„Mamă, dar n-am timp toată ziua de Morometții".**

— Ce inițiativă fundamentală credeți că ar îmbunătăți activitatea librăriilor noastre?

— Un corpus al literaturii române, complet, de la origini și pînă încoace, în ordine cronologică.

— Și ce inițiative mai mici v-ar putea ajuta ?

— Ne-ar ajuta foarte mult dacă prezentările din prospectele editurilor n-ar fi atît de sărace. Fiecare carte nouă are partea ei necunoscută și trebuie cumva să fim ajutați să știm mai din timp despre ce e vorba. Pentru că a vinde o carte nu e numai vînzare.

— Într-adevăr, a vinde o carte e, uneori, mai mult decît a cumpăra un automobil.

Lăsăm, în general, acasă micile supărări

De vorbă cu
GEORGETA MUNTEANU
responsabila Librăriei
„Mihail Sadoveanu"

Ca și Ioana Ivan, Georgeta Munteanu este librăreasă de 20 de ani. De un an și ceva se află aici, la librăria „Mihail Sadoveanu", pe locul pe care s-a făcut cunoscută **doamna Lupescu,** predecesoarea sa, într-o perioadă, în care librăria Sadoveanu a devenit cea mai simpatizată librărie din București. Vrem, nu vrem, ăsta-i adevărul. Există o atmosferă la această librărie, o atmosferă ce prelungește dincolo de coperțile cărții actul de nobilă și decentă intimitate al creației literare.

— Spuneți-ne, vă rugăm, care sînt cele mai mari succese de librărie din ultima vreme ?

— Cărțile lui Ivasiuc, ale lui Fănuș Neagu, Eugen Barbu, Zaharia Stancu.

— Și la poezie ?

— Sorescu, Blandiana.

— Cîte cărți de Sorescu v-ar trebui ca să satisfaceți cerințele ?

— 600, poate.

— Cîte cărți de Eugen Barbu ?

— Dacă e vorba de **Princepele,** se cere mult. 1 000 de exemplare. Mai trebuie încă vreo 500 de exemplare din **Imposibila întoarcere** de Marin Preda. Știți cum s-a vîndut cartea asta ? Phiuuu ! Vai de mine ! **(Dă din mînă, în semn că nu-mi dau eu seama cum s-a putut vinde cartea asta).**

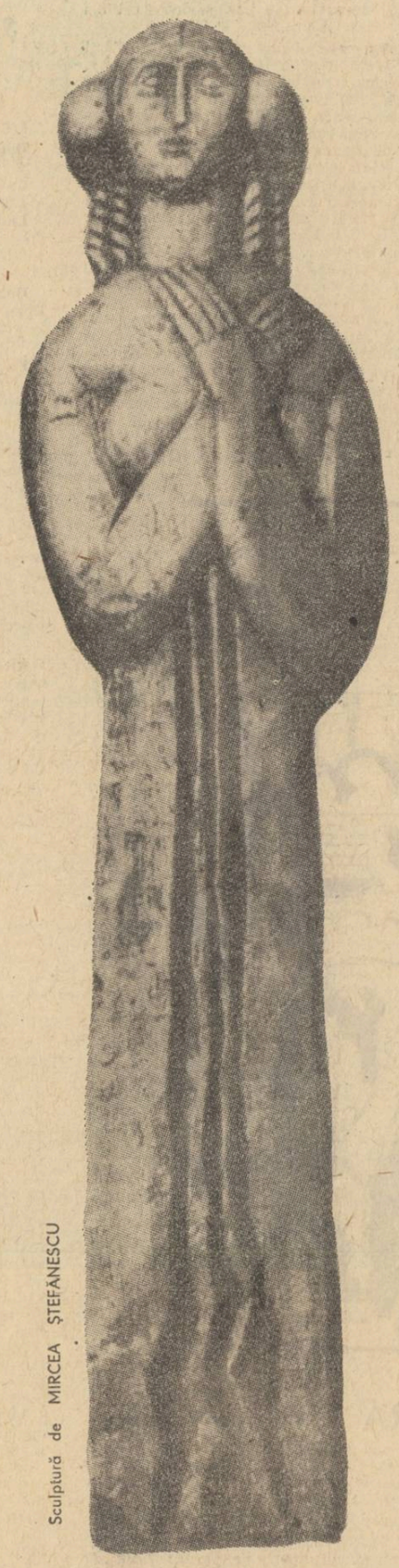

Sculptură de MIRCEA ȘTEFĂNESCU

— Vă rog să-mi spuneți cîte exemplare v-ar trebui din „Păsările" ?

— Cred că încă vreo 500. Dar unde rămăsesem ? Așa. Aceste eseuri ale lui Preda au fost extraordinar de solicitate. Atît de solicitate, încît eu abia am reușit să obțin un exemplar.

— Faceți-mi, vă rog, o listă a cărților ce v-ar interesa în acest moment pentru vînzare.

— Aurul cenușiu (vreo 500) de Mircea Mališa, **Balade** de Tudor George (200 ex.), am vrea mai multe exemplare din **Ingeniosul bine temperat** de Mircea Horia Simionescu, din poemele Anei Blandiana, ne interesează medalioanele franceze ale lui Șerban Cioculescu, ultima carte a lui Sălcudeanu, cărțile lui Ion Alexandru, Ion Grecea și cartea de critică **Prozatori de azi** a lui Dimisianu. N-ar fi rău dacă ar fi mai multe exemplare din **Străinul** de Titus Popovici, din **Șatra** de Zaharia Stancu și din **Idol pentru fiecare** al Ecaterinei Oproiu. Se vinde foarte mult **La țigănci** de Mircea Eliade. S-ar vinde D. R. Popescu.

— Spuneți-mi ce cărți merg mai greu.

— Bouarii de Ada Or'anu, **Stărimătorul de stînci** de Mircea Popescu și **Vipera moare în asfințit** de Ion Dorin. Uitați-vă, însă, și ce coperți urîte au cărțile astea. Coperți fără nici o semnificație. Și Vlasiu merge mai greu, dar pînă la urmă se vinde.

— Cum faceți să cunoașteți exact dorințele publicului ?

— Normal ar fi să solicităm tirajul, după ce vedem cum se vinde o carte. După această primă etapă, ar trebui să ni se trimită tirajul cel mare. Și bine ar fi, de asemenea, dacă prezentările anterioare cărților ar fi mai la obiect și mai interesante.

— Ce faceți dv. pentru atragerea cititorilor ?

— Un vechi obicei, pe care noi îl considerăm foarte bun este întîlnirea autorului cu publicul. După aceea, încercăm să păstrăm relații civilizate cu clienții noștri. Lăsăm, în general, acasă micile supărări. Știm că e greu, dar... Această meserie trebuie făcută bine, pentru că, altfel, omul nu-ți mai intră-n librărie.

— Care sînt scriitorii dvs. preferați ?

— Îmi place foarte mult Preda, îmi plac Eugen Barbu, Ivasiuc, Fănuș Neagu, Luiza Cristescu, mi-a plăcut **Patima nopții** de Traian Filip.

— Și dintre poeți ?

— Îmi plac foarte mult Marin Sorescu și Nichita Stănescu. Poate vreți să știți de ce nu l-am pomenit pe Nichita Stănescu și acolo unde era vorba de poeții ceruți de public. Nu l-am pomenit pentru că Nichita Stănescu parcă a supărat puțin publicul. Mie-mi place foarte mult, dar cred că publicul s-a răcit puțin.

— Cum așa ?

— Uite, de exemplu, nu a venit să se vadă cu publicul, de cîte ori l-am invitat. Dar cred că această supărare e ceva trecător. Știți cine mai îmi place ? Mai îmi place Doinaș.

— Care este diferența dintre un vînzător bun și un vînzător, înțelegeți dvs. cum ?

— E o mare diferență, în primul rînd pentru că un vînzător bun știe ce vinde.

— Dar vînzătorul bun are cunoștință că restul colectivului știe că el e bun ?

— Da. Se fac și niște premieri excepționale, dar e loc și de mai bine pentru a se diferența mai bine vînzătorul bun, în cadrul unui colectiv.

5 întrebări pentru 3 librari de la librăria „Mihail Sadoveanu"

1. Care e cea mai interesantă carte românească, pe care ați vîndut-o în ultima vreme?
2. Ce carte ați difuzat fără să vă placă ?
3. Ce deosebire e între procesul de vindere a cărții și procesul de vindere a cartofilor ?
4. Ce nu merge bine în munca dvs. ?
5. Reproduceți, vă rugăm, întrebarea care vi s-a pus cel mai des, de către clienți, în ultimele zile ?

ELENA LETOS: Să vinzi o carte e lucrul cel mai frumos

1. „Imposibila întoarcere" de Marin Preda.
2. Nu pot să răspund.
3. Colosală. Vai de mine ! Mi se pare că nici nu suportă comparație. Și nu e vorba numai de produsele propriu zise : cartea și cartoful. E o mare dificultate să descoperi gustul clientelei, să-i oferi ce vrea, și dacă n-ai să-i dai ce vrea, să-i dai ceva asemănător. La Aprozar iei cartofi pentru aceeași ciorbă, pe cînd în librărie intră numai cine vrea. Să vă spun că, în librăria noastră, intră oameni de la care eu am învățat multe și am multe încă de învățat. Să știți că e ceva extraordinar să lucrezi cu cartea de literatură. Eu lucrez cu cartea de literatură numai de un an și cînd nu știu ceva, nu mă sfiesc și întreb. Dar poate să vinzi o carte e lucrul cel mai frumos.
4. Munca noastră e în genere îngreunată de unele tiraje prea mici la cărțile care se cer. Neputînd satisface cerințele clienților, ei ne privesc mai altfel. Eu aș dori de asemenea eforturi mai mari de recomandare a oricărei ce ni se trimite spre vînzare. Pentru că, spre rușinea noastră, uneori n-avem timp să citim lucrările. Ne trebuie prezentări, prefețe, postfețe. Ar fi bine nu numai pentru noi, pentru edituri, și chiar pentru scriitori. Și dacă s-ar putea, prezentările să fie simultane cu cărțile. Și la televiziune și prin reviste.
5 Întrebarea care mi-a umplut urechile în ultimele zile este : **„nu vă supărați, nu vi s-a rătăcit pe-acolo vre-un exemplar din** „Imposibila întoarcere" **sau din** „Sub semnul întrebării" ?

SCHIAU GABRIELA: Nu știu dacă există vreo comparație între carte și cartof

1. Pînză de păianjen de Cella Serghi și **Fiul risipitor** de Radu Tudoran.
2. Toate cărțile sînt bune, nu pot să spun că nu mi-a plăcut vreuna.
3. Nu știu dacă există vreo comparație între carte și cartof.
4. Toate merg bine.
5. M-au întrebat : „De ce nu aveți, dom'ne, **Princepele** de Eugen Barbu, **Păsările** de Al. Ivasiuc și **Imposibila întoarcere** de Marin Preda, de ce ?"

IOANA MOLDOVAN În librărie merge numai cine e interesat

1. **Imposibila întoarcere** de Marin Preda.
2. N-am difuzat nici o carte care să-mi fi displăcut. Poate că numai unele coperți nu-mi plac. Față de cărți eu am un mare respect.
3. Mare, mare deosebire. Eu m-am apucat curînd de această meserie și m-am apucat tocmai de **această meserie,** tocmai că îmi place cartea și pentru că mi s-a părut că știu deosebirea dintre carte și cartof. În librărie, merge numai cine e interesat, pe cînd în Aprozar mergem toți, de nevoie.
4. Mi-ar trebui poate un spațiu mai mare pentru expunere.
5. „Nu cumva aveți **Imposibila întoarcere?"**

P.S. În dorința de a păstra o deplină obiectivitate în actul gazetăresc și de a nu da naștere niciunui fel de suspiciune, autorul acestei anchete nu a transcris în textul încredințat tiparului niciodată numele său sau titluri ale cărților sale ce au fost eventual citate de librari.

Dialoguri cu librarii de Adrian Păunescu

Proiect de librar

În primul rînd s-a înțeles, am impresia, că **librar nu poate fi un om căruia să nu-i placă obiectul muncii sale, care este cartea.**

În al doilea rînd, **nu poate fi librar un om lipsit de instrucție, ori, și mai grav, de cunoștințe elementare din domeniul în care se află introdus.**

În al treilea rînd, **nu poate fi librar cineva care își respinge cumpărătorii, punînd o barieră inadmisibilă între carte și public.**

În al patrulea rînd, **munca de librar este o muncă de educație asupra publicului.**

În al cincilea rînd, **librarul trebuie să citească, vai, cărțile pe care le vinde.**

În al șaselea rînd, **librarul poate fi considerat un critic literar ce se exprimă nu în număr de fraze, ci în număr de cumpărători, înbitori ai cărții.**

În al șaptelea rînd, nu trebuie uitat că **singurul care poartă în limba română un nume derivat din numele latinesc al cărții este nu scriitorul, nu cititorul, ci librarul.**

În al optulea rînd, **profesiunea de librar trebuie să conțină în ea, ca orice profesiune exercitată bine, datele unei necesități.**

În al nouălea rînd, uneori sînt necesare precizări și în privința stocurilor din depozite. **Nu totdeauna, o carte nevîndută este o carte rea. Și invers. Nu totdeauna o carte vîndută.**

În al zecelea rînd, **o așezare a meseriei de librar și a instituției librăriei pe temeiuri noi, de cointeresare spirituală, materială și morală ar fi pînă la urmă — prin consecințele ulterioare, asupra răspîndirii literaturii de calitate — un act de cultură națională.**

În al unsprezecelea rînd, **librarul ar trebui să aibă o posibilitate mai directă, de a-și exprima opțiunile, de a exprima părerile cumpărătorilor librăriei sale, evident, după ce în prealabil el însuși a dovedit că e capabil să poarte în mîini o carte.**

Întrebării noastre, **cine vinde cartea,** așteptăm să i se răspundă în fapt, printr-un profund proces de reorganizare a librăriei românești.

Să nu uităm nici o clipă, că librăria este acel punct de incidență între **individualitate** (ce vrea să exprime pulsul social) și **colectivitate** (ce controlează nobil gradul de social din individualitate).

Să nu uităm că, pornind din conștiința scriitorului și mergînd ori spre neant, ori spre eternitate, cărțile au de trecut prin punctul de tranzit ce este librăria.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

CULTURA OMULUI TÎNĂR • POEME DE PABLO NERUDA • ARTE

Anul XIV
Nr. 44 (496)
Sîmbătă
30 octombrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

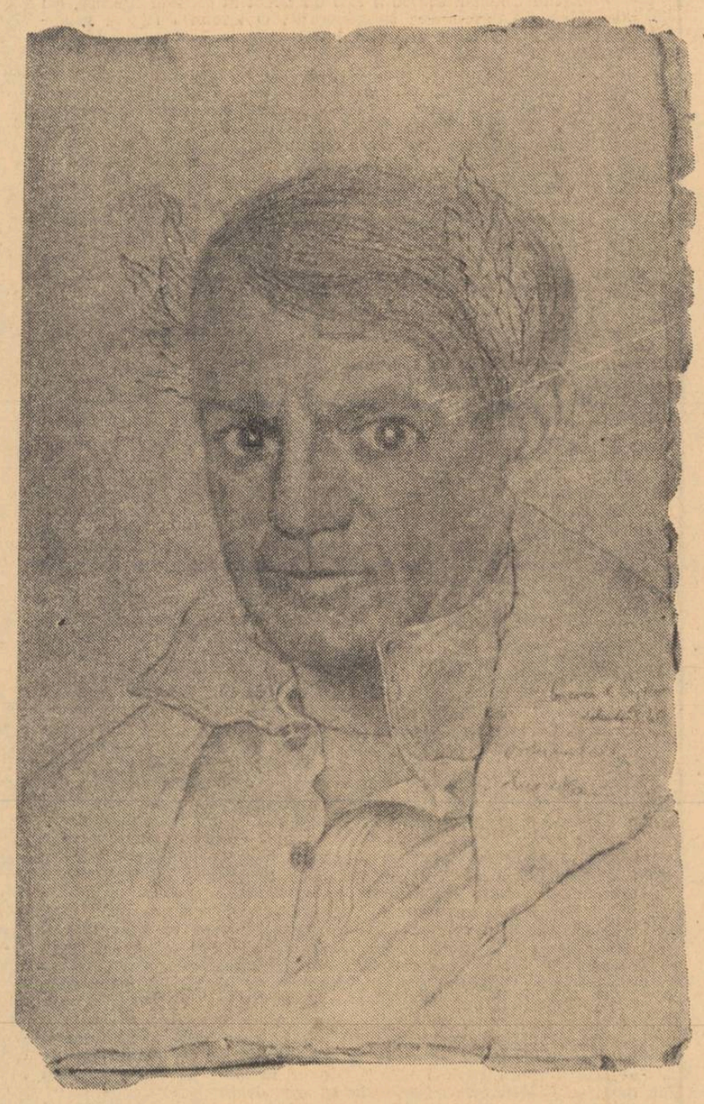

PABLO PICASSO — 90 DE ANI DE LA NAȘTERE
Un portret al artistului de Salvador Dali

TIPOGRAFII
Cum se tipărește o carte, cum se tipărește un ziar

Aici, lîngă noi

Mi se pare foarte semnificativă gluma aceea cu pipa, nu știu dacă o știți dumneavoastră, și anume că un șef care avea o pipă a pierdut-o, într-o anumită zi, și n-o găsea, n-o găsea, și o căuta cu disperare, îi pusese și pe subalternii lui s-o caute și nimeni n-o găsea, nimeni nu știa ce s-a întîmplat, de a dispărut pipa — de furat nu i s-ar fi putut fura pentru că era un șef de temut! — și pipa nu apărea, nimeni nu putea să dea de ea și toți o căutau, în toate colțurile încăperilor, pe sub boschete, prin poduri, prin pivnițe, prin dungile hainelor unuia și altuia, prin geamantanele din gări, peste tot, peste tot. Și pipa era în gura acelui șef fumător. Mă veți întreba, desigur, de ce nu vedeau ei, cu toții, că pipa e-n gura lui? La urma-urmei e chiar așa complicat să observi că o pipă, de dimensiuni rezonabile, se leagănă într-o gură, și ea de dimensiuni rezonabile? Ei, bine, ei nu vedeau că pipa e în gura lui pentru că atîta uitaseră ei să facă, să se uite la fața lui. Dacă ar fi avut curajul să ridice ochii, fără îndoială că ar fi observat unde se află pipa.

În această situație sîntem și noi, gazetarii, care căutăm îndelung subiecte în toată lumea, în toate mediile; noi, care căutăm eroi te miri unde, nu observăm că unii dintre oamenii cei mai interesanți cărora le-am putea smulge cuvinte înțelepte, unii dintre oamenii cei mai chinuiți și mai privilegiați de înțelepciune, unii dintre oamenii aflați, ca să zic așa, în centrul lumii noastre, sînt tipografii. Ajungem să ni se pară normal faptul că ei se tot învîrt pe lîngă noi, gazetarii, așteptînd paginile noastre, întrebîndu-ne: „cînd dați domne materialele, ce tot întîrziați" ? culegînd, paginînd și calandrînd săptămînă de săptămînă, zi de zi, viața, așa cum vine ea, spre hîrtia tipografică, prin conștiința noastră. Să ridicăm deci ochii și să vedem lumea lor, lumea lor fără de care lumea noastră n-ar fi posibilă. Să nu ne obișnuim, prea devreme, cu gîndul că ei sînt așa cum sînt, și că deci n-avem cum, n-avem de ce să-i omagiem. Eu sînt acum că muncitorii tipografi sînt, în fapt, muncitorii cei mai apropiați de viața noastră a celor ce scriem. Cu aceste gînduri, am deschis ușile interlocutorilor mei de la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii", locul unde apare și revista noastră, locul unde gîndurile noastre prind realitate. Dar și pentru asta, ca și pentru alte multe lucruri, îți trebuie curaj. De această dată, mi-a trebuit curajul de a învinge obișnuința. Curajul de a da la o parte toate banalitățile și de a înțelege farmecul locurilor comune, atunci cînd ele sînt trăite de oameni. Ca să continui gluma de la început, pipa era în gură. Tipografii erau la locurile lor.

Zilele vieții mele, cum au putut ele să fie

De vorbă cu
ION MARIANA
(linotype)

— Cîți ani aveți?
— Am 21 de ani. Dar de ce mă întrebați? Mi-e așa de frică! Nu vreți să-mi spuneți de ce mă întrebați?
— Vreau să fac un interviu cu dumneavoastră.
— Cu mine? **(pufnește în rîs și-și duce mîna la gură, de rușine).** Cu mine? Păi sînt eu făcută de interviu?
— Unde lucrați dumneavoastră?
— Eu? La linotip, unde să lucrez? Lucrez de trei ani la linotyp. Unde aș putea să lucrez?
— Și cum ați învățat meseria? Ați făcut vreo școală?
Repetă aproape totdeauna întrebarea, cu surpriză, și cu ideea secretă că va reuși să se mai gîndească între timp la felul cum va răspunde. E și enervată, la un moment dat, că în fața ei e cineva care tot timpul notează ce spune ea. Se uită din cînd în cînd împrejur, să vadă dacă a mai observat cineva fărădelegea pe care o comite, dînd un interviu.
— Dacă am făcut vreo școală? Cum să nu fac? Am făcut școala de trei ani.
— Cum v-ați dus acolo?
— Eram curioasă și eu să știu cum se tipărește o carte și un ziar.
— Bine, ăsta n-ar fi un motiv. De ce n-ați fost curioasă cum se fac avioanele?
— Eu știu? De ce n-am fost curioasă cum se fac avioanele? N-am zis eu că n-am fost curioasă cum se fac avioanele, dar meseria aceea nu e pentru fete.
— Și ce, asta e?
— Dacă asta e? Nici asta nu prea e. Am auzit că, în alte țări, nu lucrează de loc femei la linotyp.
— Și atunci?
— Și atunci, ce?
— Și atunci de ce-ați ales această meserie?
— Nu știu de ce-am ales-o, dar știu că-mi place.
— E o meserie cu un grad înalt de pericol?
— Dacă e periculoasă pentru sănătate? E periculoasă, e foarte periculoasă. Și la urma-urmei, o fi ea periculoasă, dar ce, viața nu-i periculoasă?
— Și ce primejdii sînt?
Nu sînt multe. E una mare de tot și anume, toxicitatea. Dar dacă iei antidotul, puțin îți pasă. Antidotul e sau lapte sau sifon.
— Cît lapte beți pe zi?
— Am dreptul la un kilogram, dar beau un pahar, că nu pot mai mult. Ăhăă, cum aș ajunge eu dacă aș bea un kil de lapte pe zi!! **(Și începe să rîdă, ca și cum ar avea în față imaginea unei femei disgrațioase care bea un kilogram de lapte pe zi.)** Vai de mine!
— Sînteți căsătorită?
— Mă întrebați pe mine dacă sînt căsătorită? Nu, eu nu sînt căsătorită.
— Și cum e viața?
— Deocamdată eu cred că e mai bine să fii singur.
— De ce?
— Pentru că nu am obligații prea multe. Acum, căsătoria mi-ar îngreuna serviciul. Totuși o să trebuiască... Și, la urma-urmei, o să mă descurc și eu, cum se descurcă toate celelalte, că sînt multe, multe femei căsătorite pe lume. Dar dumneavoastră scrieți prea multe și mi-e frică să nu mă fac de rîs.
— Dumneavoastră citiți ceea ce culegeți la linotyp?
— Dacă eu citesc? Păi din moment ce culeg, și citesc în același timp.
— Și ce vă place mai mult din ce culegeți?
— Mă interesează mai mult articolele din revista **Magazinul.**
— Care sînt cele mai plicticoase materiale pe care le culegeți?
— Aproape niciunul. Nu pot să zic că e vreunul care m-a plictisit cumplit.
— Dar mai puțin interesante?
— Sînt unele mai greu de cules, asta ar fi. La acelea trebuie atenție mai mare. Te obosesc mai mult. Din acestea am găsit unele chiar la **Luceafărul** și la **România literară** am găsit destule.
— Aveți voce?
— Dacă am voce? Voce de cîntat? A, voce de cîntat! Nu, n-am.
— Părinții dumneavoastră au fost oameni săraci?
— Au fost oameni ca toți oamenii de pe lume.
— Țineți minte o zi, cînd v-ați simțit altfel decît de obicei?
— Dacă eu țin minte o zi? Cum să nu țin minte! Țin minte cînd am venit eu, prima oară, la tipografie. Știți ce s-a întîmplat? Eu am rămas surprinsă de felul în care se culegea la linotyp și se paginau ziarele. Parcă-mi venea să și rîd. Nici nu crezusem așa ceva.
— În ce erați îmbrăcată?
— Eram îmbrăcată în uniformă, în ce să fiu îmbrăcată?
— Ce zi era?
— Nu mai țin minte, în orice caz era toamnă.
— V-ar place să aveți mașină?
— Dacă mi-ar place să am mașina mea, o mașină care să fie numai a mea? Daaa, mi-ar place.
— Ce credeți că merită să faci, ca să ai mașină?
— Merită să muncești din greu, ca să strîngi bani pentru mașină.

Adrian PĂUNESCU

(Continuare în pag. 3)

PABLO NERUDA sau Forța Poeziei

Cine crede că poetul este omul care uită? Cine crede că poetul este omul cu capul constelat veșnic de fluturi? Cine crede că poetul este omul care face mai nimic și are mai totul? Cine crede că poetul este totdeauna Ioan Iertătorul? Cine crede că poetul este tot una cu diblarul? Cine crede că poetul este cel care ciugulește resturile de la festinurile lui Trimalchion și nu e capabil să mistuie trăznete, cremene și fulgere și să facă din ele pîine pentru cei mulți? Cine crede că poetul este în stare să mînuie numai o mandolină, și nu și o planetă convenabil încărcată cu dinamită? Cine crede că poetul trebuie doar să asculte, și nu să fie și îndrumătorul?..

— Oh, bieții oameni... — aud vocea ta, Pablo, și apoi văd surîsul tău, și din nou aud: hohotul tău de rîs...

Hohotul tău de rîs, care este al Poetului cu cea mai înaltă învestitură, pentru că este reprezentarea demnității nu numai a poporului său, ci a unui Continent, și, ce mai una-alta, a lumii care nu crede că genunchiul este făcut pentru a face un tot cu pămîntul.

Viața ta a fost o calmă și vehementă dezmințire a tuturor acelor, nici măcar agasante, dar încă posibile întrebări.

Ai luptat în țara ta contra tiranilor și a demagogiei, în Spania contra bestiei franchiste, în exil contra lipsurilor de tot felul.

Poezia ta atinge piscurile homeride.

„Yo estoy aqui para contar la historia".

Ești, într-adevăr, la tine, în Chile..., și aici, printre noi, prietenii tăi... și pe cuprinsul întregului pămînt „pentru a povesti istoria".

Pentru că, într-adevăr, cine ar putea povesti istoria cu un glas, cu o conștiință și cu o forță mai mare decît a ta? !?...

Prin tine trăiește, veșnic nevestejită, nu numai întreaga natură luxuriantă și gînditoare a țării tale, dar întreaga Americă Latină.

Alături de Amazon, „capitala silabelor apei", și de Orenoc, de Tequendama și de Bio-Bio, alături de Felix Morales, de Angel Veas și de atîția chilieni, asasinați pe nisipurile de la Pisagua, sînt proiectați în fața noastră — vii — splendizii eroi ai întregului Continent: Cuauhtemoc, Toqui Canpolican, Lautaro cu săgețile-i palpitînd, Tupac Amaru, O'Higgins, Emiliano Zapata, Recabarren, cel datorită căruia „suferința întinsă deveni nume, se chemă Popor, Proletariat, Sindicat, deveni ființă și prestanță".

Pablo, Pablito, tu ai adus țării tale, și Americii Latine, și tuturor celor care te iubim și te admirăm, lauri cu mult înainte ca pămîntul pe care te-ai născut să fie liber, atunci cînd oamenii politici, rînd pe rînd, aproape fără excepție, au dat mîna cu trădarea.

Laurii de acum se adaugă acelora de atunci, — recunoaștere firească a forței poeziei tale, a forței Poeziei.

Dă-mi voie să-ți sărut de aici, de departe, din România care te-a îmbrățișat de mult și care te iubește, inima.

Eugen JEBELEANU

PABLO NERUDA
văzut de
EUGEN JEBELEANU

Din Antologia „44 POETAS RUMANOS" *în traducerea lui PABLO NERUDA*

TUDOR ARGHEZI

Entre noches

El azadón agudo planté en mi habitación,
fuera soplaba el viento, la lluvia estaba afuera.

Cavé mi habitación debajo de la tierra,
afuera era la lluvia, el viento estaba afuera.

Oir la ventana eché la tierra de la fosa.
Negra estaba la tierra: su cortina era azul.

Se amontonó en los vidrios la tierra hasta
la altura.
Jesús lloraba encima de aquella altura immensa.

Se rompió el azadón cavando. Quién lo hizo?
Fue el Padre mismo con sus reliquias de piedra.

Volví, luego subí por el tiempo de nuevo
Volvió otra vez el tedio a mi pieza desnuda.

Quise subir entonces y quedarme en la cima.
Parpadeaba una estrella. Era tarde en el cielo.

GEORGE BACOVIA

Crepusculo

Tristeza al viento, tristeza de muerte,
por las calles callada se reparte
con vino nuevo en la tardía fiesta.
Es el pobre poeta que sonó.

Aquel tiempo pasado era feliz
invitando a la suave soledad.

Versos de Otono y el suspiro tierno
de Eminescou, de Heine, de Lenau.

NICOLAE LABIȘ

Al lector

Para que esté tejida con las implicaciones
y el desvío más puro,
con los cristales frágiles que al centellar
se trizan,
tiembla cuando la toques, cuando entres en ella
como si en el invierno penetrando a una selva,
entre ramas heladas, te mirara una fiera.

„Subiectul social" al operei literare

Auzim spunîndu-se adeseori: Marx, Engels, Lenin s-au ocupat doar în treacăt de problemele literaturii și artei; timpul nu le-a dat răgaz să elaboreze un sistem estetic complet și bine pus la punct; e o sarcină grea ,care-i revine gîndirii marxiste contemporane; prin urmare nimeni n-are căderea să se erijeze în apărătorul singurelor concepții juste pe acest tărîm. Asemenea afirmații ar fi, la rigoare, acceptabile, dacă nu s-ar găsi destui amatori care să le amintească mereu pentru a trage din ele o concluzie absolut neserioasă. De vreme ce lucrurile stau așa — încearcă să ne convingă dînșii — e dogmatism curat să califici ca „nemarxistă" sau (supremă oroare!) ca „antimarxistă" o anumită propoziție estetică. Cine ne garantează că, mai tîrziu, ea nu se va dovedi perfect întemeiată?

Cu astfel de argumente șubrede își pledează dreptul la existență un eclectism teoretic amorf, în care se complace o parte din critica noastră. Pentru că ce înseamnă practic a preconiza această atitudine nevertebrată? A-ți reprezenta gîndirea estetică marxistă ca un sac în care ar încăpea tot soiul de lucruri eteroclite, grămădite la întîmplare și lăsate să zacă așa, pînă cînd, prin miracol, vor dobîndi o imprevizibilă coerență.

Spiritele iubitoare de haos intelectual uită ceva: dialectica marxistă se caracterizează tocmai printr-o capacitate puternică de structurare a manifestărilor vieții sociale. Simpla alăturare de constatări, fără legătură între ele, îi e străină. Marxismul caută să explice realitățile existenței omenești prin structuri din ce în ce mai largi, care să le cuprindă. Domeniile nearticulate cu întregul ar constitui pentru el un scandal. Cum ar putea admite undeva o împietrire a gîndirii în tipare mentale neschimbate, cînd peste tot privește desfășurarea vieții sub semnul istoricității? Cum ar fi marxismul în stare să se împace vreodată cu autonomia absolută a anumitor activități umane, cînd se sprijină pe principiul interdependenței fenomenelor? Cum s-ar resemna să lase arta în sfera iraționalului, cînd în orice demers intelectual profesează un „maximum" de conștiință? E adevărat că există multe probleme estetice nelămurite încă satisfăcător. Nimeni nu contestă, iarăși, caracterul discutabil pe care îl păstrează pînă azi puținele încercări teoretice de a le rezolva. Dar numai printr-un sofism pueril se poate scoate de aici concluzia că n-avem cum știi ce e nemarxist sau chiar antimarxist în diverse teze asupra literaturii și artei. Cînd cineva, de pildă, refuză principial să caute în factorii sociali explicarea operei unui autor, e neîndoios că nu stă pe terenul gîndirii marxiste. Există opinii diferite despre felul în care o asemenea cercetare are șanse să fie eficace. A socoti însă că te poți dispensa fără nici o pagubă de ea, înseamnă a crede că artistul nu e supus condiționărilor general-sociale. O gîndire care păstrează această convingere rămîne prizonieră unui primitivism, încăpățînat să ignore fapte precise, stabilite azi de științele umane. În sens filozofic, subiectele tuturor actelor omenești, atunci cînd acestea depășesc sfera strictă a biologicului, sînt nu

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

(Continuare în pag. 4-a)

cronica literară

„Un temperament, un gust, o cultură, o conştiinţă..."

Pompiliu Constantinescu a fost un devot al cronicii literare, cel mai însemnat din marea sa generaţie. O anumită lege a înlănţuirii valorice a făcut ca dublul deceniu interbelic românesc să cunoască, alături (şi influenţînd-o direct) de o nemaipomenită înflorire a talentelor beletristice (treptata îndepărtare istorică ne sporeşte admiraţia pentru stupefianta serie de realizări a perioadei respective în poezie, proză, teatru) o promptă şi excepţională recepţie critică. Recepţie critică plurală, de vreme ce era realizată în plan estetic — teoretic de un Vianu, în planul istoriei literare de un Călinescu, Lovinescu, Ibrăileanu, Perpessicius, Cioculescu, Streinu, în planul valorificării nemijlocit-critice de un Pompiliu Constantinescu şi alţii. Mişcarea fiind foarte vastă şi rămuroasă, este de la sine înţeles că ilustrele nume pomenite nu reprezintă un singur sector, că ele pot fi citate în mai fiecare gen, cu îndreptăţire. Pompiliu Constantinescu, despre al cărui al cincilea volum de **Scrieri** ne rostim acum, ne pare reprezentantul generos şi exemplar al **întîmpinării** critice.

Mărturisim din capul locului că admiraţia noastră pentru marele cronicar este îndelungă şi intensă, într-atît încît ne temem pentru însăşi exprimarea noastră despre el, ce poate fi grav afectată de entuziasm. Pompiliu Constantinescu reprezintă — cum s-a remarcat — cazul criticului pur, neademenit de nici un alt gen literar. El nu a scris poezii ca George Călinescu, Vianu, Perpessicius, Streinu, (ori versuri în limbi străine, ca Maiorescu) n-a stăruit în mari compuneri epice, ca Lovinescu, acelaşi Călinescu, Ibrăileanu... Exprimarea sa literară aparţine pe de-a-ntregul, mişcător, criticii literare, căreia îi revendică, demn, o justificare între muzele tradiţionale, chiar dacă — din modestie sau doar ca mişcare tactică — acceptă pentru ea un tratament secundar : **„Critica modernă este ea singură un gen literar, o creaţie, de al doilea ordin, dacă voiţi, a spiritului, lîngă creaţia artistică şi un vehicul de cultură şi de valorificare, fără prezenţa căruia literatura ar fi ea însăşi păgubită".**

În acelaşi foarte serios foileton — **„Critica literaţilor"** (din 1938, în marginea unei notorii antologii a lui Perpessicius) ne atrage atenţia — fiind noi înşine, oarecum, în sînul discuţiei — cumintea şi serios meditata atitudine a cronicarului, în problema ce părea pe atunci (şi, pentru unii, şi acum) spinoasă : cărui critic îi vom da crezare, **criticului profesional** sau **criticului literat ?** Nu ne-ar fi mirat, omeneşte vorbind, ca un critic **profesional,** îmun la seducţiile ficţiunii epice ori ale întonării lirice, să ia apărarea acestui mod critic, respingînd „imixtiunea" literaţilor, „critica maeştrilor", cum a fost, îndeobşte, numită. Pompiliu Constantinescu se străduieşte (continuîndu-l şi explicîndu-l pe colegul său Perpessicius) să înţeleagă rosturile deosebite ale celor două moduri de critică, apropierea posibilă dintre ele. El pleacă de la situaţia criticii franceze, în care sfîrşitul de secol 19, adusese o înăsprire a reacţiei literare la critica retrograd-universitară. Se ajunsese, într-adevăr, la o reciprocă detestare : criticii literaţi îi numeau pe cei profesionali — universitari „eunuci ai literaturii" negîndu-le orice competenţă, de vreme ce nu erau ei înşişi creatori. Cînd, în faimoasa replică la criticile pe care Vlahuţă şi Delavrancea i le aduceau lui Alecsandri, pentru a-l coborî prin comparaţia zdrobitoare cu Eminescu, Maiorescu — apărîndu-l pe bardul cu atîta merite (apărat, de altfel, de însuşi Eminescu, pentru totdeauna !) — nega poeţilor posibilitatea ingerinţei critice, la noi şi în alte părţi se semnalase deja, prin exagerare, cealaltă dogmă **„opusă dogmei maioresciane, în care criticul profesional apărea ca un conservator de muzeu literar, ca un preparator de mumii, faţă de criticul literat, singur în stare să înţeleagă arta de tainele căreia criticul profesionist ar fi străin".**

Pe urmele lui Albert Thibaudet (al doilea, după Sainte-Beuve, între criticii francezi admiraţi de el) Pompiliu Constantinescu acordă criticii literaţilor locul ei meritat. Thibaudet o vede nu de-asupra, nici sub critica profesională, ci **paralelă** cu aceasta. Constantinescu merge mai departe situînd-o, cu o expresie idiomatică : **„peste capul"** criticii propriu zise. Disociind, în consonanţă cu Perpessicius, Pompiliu Constantinescu respinge falsa despărţire a lui Maiorescu din **„Poeţi şi critici"**, el vede în critica artiştilor **„un ferment în sînul literaturii însăşi, un impuls şi o deschizătoare de drumuri. Critica artiştilor este avangarda, critica profesională ariergarda, cea dintîi uşor înarmată, cealaltă trupa hopliţilor care vine şi organizează metodic cuceririle cu elan săvîrşite".** Mai mult, el vede între cele două moduri critice strînse relaţii, reciproce determinări. P. Constantinescu, înzestrat cu o rară capacitate analitică, trage ultimele concluzii, în disputa abordată : **„Critica profesională, ca să fie viabilă, are nevoie de critica artiştilor. Fără ea, cea dintîi ar rămînea într-o tristă scleroză a gustului şi s-ar prăbuşi în neant. Fără critica profesională, revoluţiile artistice ar fi în primejdie să se anuleze şi să cadă în anarhie (...) Departe de a se anula, curentele se completează ; şi tot aşa, departe de a se anula, critica profesională şi critica artistică se complinesc ; de ordin diferit, ele îşi corespund scopului pentru care au fost create, printr-o disjuncţiune naturală, adică de naturi deosebite".**

Acest al cincilea volum din ediţia de scrieri a lui Pompiliu Constantinescu (îngrijită de Constanţa Constantinescu şi dotată cu o masivă şi serioasă prefaţă semnată de Victor Felea) cuprinde, alături de un număr de autori români, pe care hazardul i-a situat între literele **S** şi **Z,** foiletoane despre autori străini. După cum se ştie, P. Constantinescu a înfruntat, vreme de douăzeci de ani, suvoiul teribil al creaţiei beletristice româneşti, în calitatea sa de cronicar (între 1928 şi 1944 !!, la „Vremea", dar colaborînd şi la destule alte publicaţii). Pentru cunoscătorii fenomenului literar românesc, Constantinescu e o statornică referinţă critică. Lui i-au scăpat, se apreciază, puţine cărţi de literatură autohtonă ale epocii, şi s-a rostit, cu promptitudine şi admirabilă evaluare despre majoritatea autorilor. E un „diagnostician literar" (cum l-au denumit C. Regman şi alţii, pe drept cuvînt), în spaţiul săptămînal restrîns sau în spaţiul mai extins al eseului critic judecata sa neezitantă realizînd un adevărat tur de forţă în privinţa evaluării. Specific pentru Pompiliu Constantinescu este „procentul maxim de sentinţe juste, printr-o intrare repede şi dreaptă în adevăratul fond al lucrurilor" (G. Călinescu). Am vrea să nu se uite faptul că actuala ediţie, extrem de utilă pentru cunoaşterea însemnatului cronicar, e doar un început. Căci, aşa cum remarca Victor Felea, autorul realizează de-a lungul anilor, prin repetate intervenţii, adevărate monografii ale unor autori, în destule rînduri — mai ales către prea scurta sa maturitate — monografia, eseul critic întins fiind abordate **à dessein.** Este limpede pentru orice lector avizat că P. Constantinescu şi-ar fi structurat, dacă timpul i-ar fi îngăduit-o, intervenţiile în ample ansamble de istorie literară, într-atît de serioase şi informate sînt luările sale de atitudine în diferitele sectoare ale istoriei literare româneşti (ne vin în minte eseuri şi serii de articole excepţionale despre Caragiale, Maiorescu, Arghezi). Într-o vreme, însuşi Călinescu se arăta încrezător într-o asemenea întreprindere din partea colegului său. Din nefericire, la vîrsta cînd un critic e în plină putere creatoare (la 45 de ani !), după ce, în suficiente ocazii, se manifestase orientarea sa nouă spre construcţia critică masivă, P. Constantinescu a murit. Important este, şi vreun mare viitor editor al său o va dovedi, că din textele bogate rămase în urma sa (forţa lui de muncă poate pune pe gînduri pe mulţi dintre autorii de astăzi !) se poate asambla o adevărată istorie literară, preponderent, dar nu exclusiv, modernă, dintre cele mai bune. Oricum, pentru a tulbura imaginea sa tradiţională de comentator, **à miettes** de literatură română, ne-ar place să vedem în librării o culegere de monografii şi studii ample, din cele pe care ni le-a lăsat.

Cum spuneam, volumul al V-lea de **Scrieri** prezintă şi un alt element de interes : reflectarea, fie şi dezordonată, ocazională, a unor elemente de literatură străină, mai cu seamă franceze, cultură pe care o cunoştea profund şi o urmărea în detaliu. Este semnificativ că în orice demers critic asupra literaturilor străine Pompiliu Constantinescu caută o lumină pentru propria noastră viaţă literară. Căci, spune el, **„critica însăşi riscă să se anemieze, dacă rămîne în hotarele strict naţionale şi nu priveşte şi dincolo de ele. Şi nu e vorba numai de-a trage cu ochiul, să vadă ce se mai petrece prin vecini, ci trebuie să-şi facă o adevărată educaţie la spiritul veacului, fixat în ceea ce ne-am obişnuit a numi europenism şi universalism. Ca şi un geograf, care ar cunoaşte numai geografia ţării lui, un critic naţional specializat numai în reliefurile şi constituţia literaturii autohtone nu-şi poate revendica dreptul la viziunea totalitară a semnificaţiei valorilor din timpul său".** Aducînd în sprijinul acestor aserţiuni, exemplele unui Maiorescu şi ale unui Zarifopol, autorul îşi spune gîndul pînă la capăt : a avea în vedere, necontenit, mersul literaturii lumii, înseamnă a sluji mai conştient însăşi evoluţia literaturii naţionale. Este, de altfel, cea mai nobilă justificare a cuprinderii comentariilor de literatură străină ale lui P. Constantinescu în aceste **Scrieri ;** spirit elevat, cu o mare deschidere de orizont cultural, el vede, cum puţini alţii în vremea sa, raportul îndelung tratat ulterior, şi rămas o permanenţă a demersului critic, dintre cultura naţională şi cultura universală : **„Atîtea traduceri, studii şi chiar monografii stau mărturie despre nobilul efort de universalizare şi europenizare al spiritului nostru naţional, care-şi ascute şi adînceşte originalitatea specifică în interdependenţa organică ce face din Europa nu numai continent geografic dar şi un continent deosebit al civilizaţiei şi spiritualităţii umane".**

Pompiliu Constantinescu era ceea ce el însuşi cerea unui critic literar să fie : **„un temperament, un gust, o cultură, o conştiinţă".** Capacitatea sa de obiectivare nu va înceta să ne uimească, raportată la un peisaj literar de polemici dure, cum era cel în care s-a integrat. Despre moştenirea sa critică s-a discutat încă insuficient, opera sa aşteaptă însă să i se acorde locul cuvenit în excepţionala epocă literară pe care a luminat-o. De aceea, repetăm, actualele **Scrieri,** al căror rost nu intră în discuţie, sînt doar un început în editarea unui însemnat şi nobil critic literar.

Ilie CONSTANTIN

NICUŢĂ TĂNASE

Lume, lume, soro lume !

Patru nuvele aproape autobiografice. Editura „Eminescu".

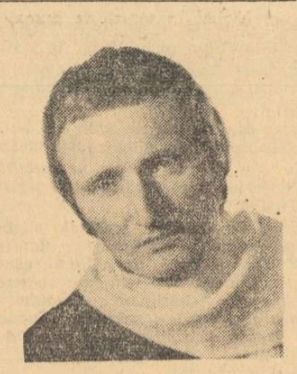

MIHAI URSACHI

Missa solemnis

Poeme. Editura „Eminescu".

avantpremieră editorială

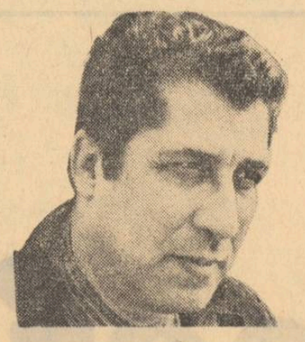

GELLU NAUM

Copacul animal

Versuri. Editura „Eminescu"

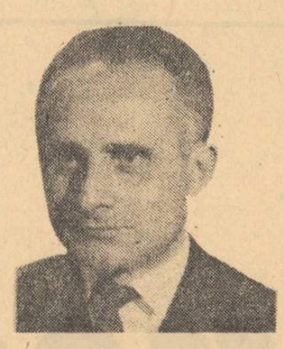

NICOLAE BALOTĂ

Lupta cu absurdul

Monografie critică. Colecţia „Studii". Editura „Univers".

VALERIU CRISTEA

Tînărul Dostoievski

Eseu. Editura „Cartea Românească".

compendiu

ALEXANDRU LUNGU : Poeme

Dintr-o obsesie, timpul s-a transformat — în poezia lui Al. Lungu — într-o realitate integratoare. Poetul dă impresia că pătrunde în timp ca într-o lume suficientă sieşi şi această privire din interior dizolvă obsesia. Ritualul intrării în timp constă într-o jubilare a zilelor săptămînii (ciclul Din calendar).

Noua lume nu se deosebeşte esenţial de lumea reală. Sentimentele sînt aceleaşi, dar poetul le traduce printr-o gestică adaptată. Astfel, invocarea iubirii pierdute devine o animare a „vechiului pendul" : „Scheletul mut al vechiului pendul/ros de rugini spălat de ploi / scoate-l din pulberea tăcerii şi adu-l / să-şi reînvie spasmul agonic între noi" (Pendul). *Iubita însăşi are trupul ca „un ceasornic întors de-o mînă nevăzută", iar, în altă parte, anii putrezesc în carne „ca merele într-o cămară de ruină".*

Interesant este faptul că timpul şi-a creat şi un spaţiu propriu, reprezentat de Al. Lungu printr-o metaforă îndrăzneaţă : „Mai limpede e poate spaţiul orb / prin care-şi irosesc nisipul / golitele clepsidre ce ne sorb." (De ne-am putea privi). *În acest spaţiu circulă „rănite ceasuri", cad ore „ca bufniţi moarte din tavan", se rătăcesc prin troiene „orologii de omăt". Din cînd în cînd, cîte o oră ciudată, fugită din tictacul ceasornicului, înfioară lumea ca o adiere din haos : „Un spasm în ornice pătrunde / surpînd frumoasa lor bătaie — / din nicăieri şi spre neunde / un ţipăt stins de cucuvaie / cîmpul busolelor îl taie"* (Ora stîngă).

Datorită perfectei familiarizări cu o lume a timpului, Al. Lungu este în recentele Poeme (*ed.* Eminescu) *dezinvolt şi inspirat, cu unele tente, rare, de umor involuntar.*

MARIN BUCUR
La Apa Vavilonului

Conform precizării lui M. Bucur, La Apa Vavilonului (*ed.* Eminescu) *ar sintetiza literatura parabolică de circulaţie populară. Cartea conţine, într-adevăr, nenumărate semnificaţii morale, dar nu este o sinteză, ci un conglomerat inferior cazaniilor, pildelor, zicătorilor şi descîntecelor din care a luat naştere. Stilizate şi gîndite în raporturi canonice, elementele lumii reale nu mai pot fi preluate ca simple piese independente din viziunea folclorică. Fiind prea fidel faţă de detalii, autorul a trădat ansamblul şi a scris o carte aridă care nu se salvează prin artificii stilistice. Gruparea în versete şi lexicul biblic îi accentuează, dimpotrivă, caracterul livresc.*

Plăcerea lecturii constă doar în a recunoaşte, într-un oarecare context, aforisme cu un iz de înţelepciune străveche : „Bobul de mei păstrat în pod se usucă şi piere.", „A ţipa, înseamnă a te speria şi cei puternici ţipă poruncind.", „Un singur foc te va ajuta să înţelegi noaptea.", „Nu te căuta mai departe de tine însuţi." etc. *Trebuie răsfoite multe cărţi bătrîneşti pentru a aduna observaţii de genul acesta, uitate astăzi, dar părînd familiare cînd cineva le reaminteşte.*

Inspirată din „textele aprocrife de învăţătură şi din cărţile populare de înţelepciune", cartea lui M. Bucur este un gest de pietate, fără valoare literară. Ea rămîne interesantă ca tentativă şi ca punct de plecare pentru o eventuală discuţie în legătură cu modul de valorificare a gîndirii folclorice.

Alex. ŞTEFĂNESCU

semnificaţii

„A afla" şi „a înţelege"

A afla este a lua cunoştinţă de ceva în extensiune ; **a înţelege** este a cuprinde acel ceva în intensitate. Noi avem astăzi la îndemînă toate mijloacele pentru a ne însuşi primul mod de cunoaştere, ceea ce duce inevitabil la precaritatea condiţiilor pentru a obţine al doilea mod. Aflarea, pe o cale facilă, a prea multor lucruri, care ne solicită invadant, ne dezobişnuieşte adesea şi de a le înţelege. Însuşi simte o deosebită satisfacţie cine îţi poate comunica : „am aflat că..." sau, în alte variante, „am văzut că...", „am auzit că...", „am citit că..." etc. Dacă, însă, nu-i împărtăşeşti în totul bucuria, şi mai ai şi imprudenţa să-l întrebi ce semnificaţie are sau ce înţeles a scos el din ceea ce a văzut, auzit sau citit, te priveşte, totodată, decepţionat şi superior, ca şi cum ai fi rostit o enormitate. Deconcertată, privirea lui vrea să te întrebe şi ea la rîndul ei : „Cum ce-am înţeles ? Nu-i destul că am aflat ?". Omul se simte foarte satisfăcut că **ştie.** Ce importanţă are dacă mai şi **înţelege** sau nu ceea ce ştie.

Faptul că repercutează păgubitor în cultură, prin predominarea simplei **curiozităţi** asupra adevăratului **interes.** El ameninţă să creeze specia nefastă a acelor exclusivi colecţionari de informaţii, de noutăţi, de „bombe" culese din reviste străine de mare tiraj, dar de a doua mînă. O „cultură" curentă, formată, însă, din prea multe date de ultimă oră, intrate rapid în circulaţie, pentru ca tot atît de rapid să se vadă gonite de altele, devine o ideală generatoare de confuzii. Singurul factor care garantează fermitatea şi stabilitatea noţiunilor este judecarea critică şi **înţelegerea** lor.

Aşa se explică necesitatea unui complex de fenomene compensatorii, cu mult mai frecvent şi mai reprezentativ astăzi decît în alte vremuri. Este vorba de iniţiativa simpozioanelor, a dezbaterilor, a „meselor rotunde", a confruntărilor de opinii. Apăsat sub povara noţiunilor **aflate,** a căror masă ajunge să-l tiranizeze, omul tinde să se elibereze, **înţelegîndu-le.**

Prin aceasta s-au deosebit, de-a lungul istoriei, epocile luminoase de cele obscure. N-a existat nicicînd un **vacuum** de cunoştinţe, nici în societăţile primitive. Mereu omul **ştia** ceva. Dar nu cunoştinţele în sine prezintă însemnătate, ci funcţiunea lor sau, mai exact, felul cum se raportează la fiinţa umană, care ia contact cu ele. Oricît ar fi de numeroase, în măsură să creeze „învăţaţi", dacă asemenea cunoştinţe îl domină totuşi pe om şi fac dintr-însul un dependent, epocile respective vor fi obscure. Dimpotrivă, un volum de cultură, chiar mai redus ca extindere, dar stăpînit de mintea omenească prin **înţelegerea,** prin pătrunderea sa plenară, deschide epoci luminoase. Natura, ca obiect al cunoaşterii, l-a solicitat, cu toată vastitatea ei, şi pe omul primitiv şi pe Goethe. Totuşi, primul numai o înregistrează, **o află,** şi se lasă copleşit de datele ei, pe cînd ultimul o stăpîneşte prin **înţelegere.**

Desigur, comparaţia nu se dovedeşte perfect valabilă, fiindcă astăzi se înţelege şi se domină natura infinit mai intens decît îi stătea în putinţă lui Goethe. Aci, însă, intervine paradoxul. Cuceririle ştiinţei, atît de numeroase şi de variate, nu mai pot fi cuprinse de cultura curentă în toată intensitatea şi în tot volumul lor ; asemenea cuceriri se convertesc, deci, în date, în obiecte de informaţie, de simplă înregistrare. Pînă aci procesul ne apare firesc, fiindcă este cu neputinţă a fi profund iniţiaţi în atîtea domenii cu mult prea specializate. Această justificare încurajează, însă, un habitus al comodităţii, extins pe toate planurile. Atunci şi în însuşirea elementelor umaniste, care ne stau la îndemînă, elemente de ordin istoric, moral, pedagogic, estetic, noi ne mulţumim să **aflăm,** dispensîndu-ne de a **înţelege.** Datele ajung astfel, să ne stăpînească ele pe noi.

Iată, deci, raţiunea şi necesitatea stringentă de-a se stabili o ordine eliberatoare prin **înţelegere,** de unde şi apelul atît de frecvent la organizarea simpozioanelor, a „meselor rotunde", a anchetelor. Omul vrea să se desprindă liber printr-un sens, printr-un **înţeles,** din presiunea înăbuşitoare a **aflărilor.**

În lumina unei asemenea configuraţii, ce înseamnă, oare, preţioasa carte de anchete a lui Adrian Păunescu **Sub semnul întrebării ?** Ea este, totodată, un indiciu şi un simptom al timpului. Cartea constituie o **summa** pusă de fapt „sub semnul năzuinţei şi necesităţii de **înţelegere"** din partea omului modern, apăsat de puzderia datelor, ce-l încolţesc din toate părţile. Or, Adrian Păunescu se dovedeşte un adevărat maestru al **întrebării** tocmai în sensul ei de **a înţelege** în cele mai variate domenii — politica, arta, literatura, sportul. De aceea **summa** sa va rămîne ca una din cele mai patetice mărturii ale zbaterii prin care omul de astăzi se luptă să iasă de sub imperiul copleşitor al **aflărilor,** şi să stăpînească lucrurile prin **înţelegere.**

Edgar PAPU

proverbe

Sculatul de dimineaţă degeaba

— Ascultă Parimio, ce mama Ana îi fi avînd de te scoli de o porţie de timp cu noaptea în cap sau în ceaţă, cum vrei ? îşi trosni omul nemulţumit oasele. *Într-un vineţiu al dimineţii lipit încă de geam. Treburi presante ca să zici că ai şi să arunce pătura de pe tine şi să-ţi smucească perna de sub cap, n-ai, nu-ţi aruncă, pătura adică şi nu ţi-o smuceşte —, perna, — vreu să zic, explică el mai departe spunîndu-şi ca întotdeauna gîndirea pînă la cap şi cuibărind atent vorbele aţipite în urechile femeii ca să n-o păgubească de vreun înţeles, dîndu-i răgaz să le numere odată cu boabele de fasole.*

— Şi să fii ginditoare după vorba cu sculatul de dimineaţă şi ajunsul departe, nu prea mai acum şi de ce porni dacă ai pus odată cu mine capu' sub Evanghelie cînd ne-am luat. Da' te duci pîn' la poartă şi-ndărăt ca să te învîrteşti pînă asupra serii ca găina jur-împrejurul casei.

Văzînd-o pe Parimia că dă înainte, tăcută şi încăpăţînată, cu alesul fasolei şi ştiind el că minia mare duce la prînz mic, iar Parimie nefiind tocmai el omul care să mănînce joia de post (pentru că era într-o joi de dimineaţă) şi vinerea ca vinerea, se întoarse de unde ajunsese pe o potecă mai dulce :

— Că nu sînt nici alde Pistolan care nu-şi trezeşte nevasta pînă-n crucea prînzului si cînd caută în portofel dă doar de ata de la mămăligă şi femeia i-a căpătat albeaţa la călciie, greu de vindecat. Şi nici ca văru, ştii cine, care-o pune pe nevastă să bată apa pîn-o scoate unt. Nu, la mine cumpătarea şi cumpătul. Că dacă e să tie vorbă, cu el nu-ţi pierzi umbletul. Ştii ce fac eu cînd mă duc la tîrg sau la oraş după treburi şi-mi mai rămîne timp între ele, între treburi ? Te-o fi lovind părerea că mă duc la o cîrciumă, o bere un nu-s'ce ? Nu, mă duc la un cinematograf, nu mă interesează filmul, mă uit, nu lumez, nu consum şi plec, economisesc. Sau la muzee. Aleg mai ales muzeele care au şi canapele. Te-aşezi pe una, canapea adică, prioneşti ochii pe-un tablou, o maimuţă împăiată, ce s-o găsi în faţa canapelei şi nimeni nu te deranjează. De economisit, economiseşti : de fumat n-ai voie, de băut o bere sau chiar altceva, de unde pînă unde la muzeu ? Şi cînd mi se apropie timpul de plecat la ce-am de făcut, plec.

— Asta e ! — Cumpătarea, îi mai explică el şi ceru iar ligheanul cu apă pentru picioare deoarece domnul Parimie, obişnuia să se spele pe picioare şi dimineaţa, nu doar seara. Spălatul pe picioare de dimineaţă, zicea el, e la fel de bun ca şi spălatul pe faţă.

Lopătînd şi stropind cu picioarele apa din lighean, el începu, privindu-şi casa încărcată şi ajunsă, să spună ceva foarte încurcat — mai mult pentru el — după care ca să ajungi să fii cumpătat în toiul virstei, al puterii, şi-al ajungerii, înseamnă să arăţi lumii că eşti mai mare decît norocul tău.

Oricum gîndul nu se limpezea şi n-avea cum fi explicat lesne Parimiei şi poate s-ar fi ales ceva ori s-ar fi încîlcit şi mai rău dacă nu se întîmpla bătutul în poartă al unui băiat, un nepot.

Îl chema Anton.

— Du-te şi vezi ce vrea, îi spuse Parimie nevestei după ce trăsese perdeaua de la gem să vadă cine e.

— Doar că nu se potrivesc la funcţie şi la nume, că altfel se loveşte tot, ca în carte balborosea în palmă Parimia aplecată spre ivărul porţii. Ar pica să fie după tipic :

— Bună ziua, primarule !

— Răspunde tu, Pîrvule !

Nicolae VELEA

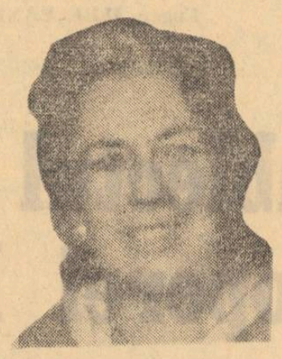

MARIA ROVAN

Cînd pătratul are trei laturi

Roman. Colecţia „Clepsidra". Editura „Eminescu".

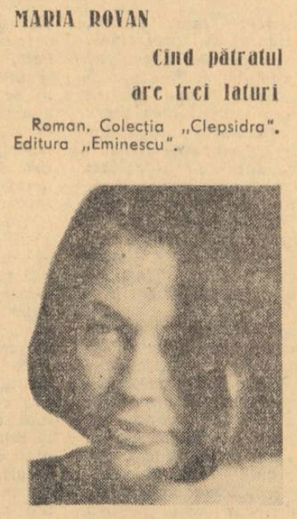

DONA ROŞU

Voi veni într-o noapte

Versuri. Editura „Eminescu". Ilustraţii de Sabin Bălaşa.

posta redacţiei

LEUCON. Mi-ar fi plăcut să semnezi cu numele adevărat. Fiindcă ai talent. Drept pentru care reproduc poezia „Iarna, iubito, aproape" :

Iluminată de arome cu ceţuri şi cu vin albastru
În pragul umbrei alungată aripa trupului de tei
Cum smulse dintre virste zarea în care palide fecioare
Căzînd cu pulpe de fecioară ne botezară fii de zei
Şi năuciţi de daruri multe cu mirt şi busuioc aprinse
Ochii lăuntric îşi întoarseră tristeţea către Carul Mare
Acolo unde arde-o lampă pe-un fluture zvîrlit de-o puscă
Întinsă-n iarna care urlă cu foamea lupilor în gheare
Iubito, vino mai aproape, e gerul tot mai mult de săbii
În portul sufletului sună prelung sirenele de ieri,
Flori de cireş în dans sălbatec închipuie pe cer corăbii
Şi-n trupurile noastre-unul-catargul altei primăveri..."

ELENA. Text amorf, cuvinte lîngă care n-ai vegheat. „Cînd noaptea coboară încet, / Ce noapte enormă asupră-mi ! / Iar eu o asemăn unei reptile, / Ca să nu mă devore / O pîndesc cu ochi indiferenţi"... etc., etc. Lasă şarpele să-şi bea laptele tristeţii din amor şi apucă-te de lucruri la care te pricepi.

DORIN SECEANU. „Lirism pentru Do" (ce înseamnă asta în limba română ?) e o aiureală, un fel de tricofiţie lingvistică. În poezii parcă existi, parcă nu existi. Mai mult dai din coate decît din aripi.

LUCIAN GIURGIU. Vrei un răspuns sincer şi răspicat. Iată-l : pune punct şi zi că a fost o rătăcire de tinereţe.

ADRIANA LIŞMAN. Aştept proza. Poeziile îmi par mult prea firave, cusute cu funigei

MARIAN ŞT. DUMITRESCU. Primit înjurătura. Foarte prost adusă din condei. Îmi vei răspunde că eşti tînăr şi că vei putea să avansezi. Nu. Eşti ursit să nu treci dincolo de asfinţita melodie **Călugărul din vechiul schit.** Ce să-i faci ? N-ai trecut prin moara dracilor şi-o să-mbătrîneşti bînd zeamă de ceapă încălzită pe sobă, într-o sticlă de aghiasmă. Rămîi sănătos în tenişii care-ţi poartă anatomia, nu mă deranjează.

GEORGE AMAR. Prea multe cuvinte. Cascade prin care te pierzi şi-n care mi-e teamă să nu te îneci. Face impresia că vrînd să cînţi frunza tai copacul din rădăcină. Uneori, însă, eşti aproape de poezie. „Iarnă... / Iat-o, se apropie de noi şi ne strînge / sub manta, / potecile, albe de sînge. / Fulgii ne acoperă tremurînd / mîna de ceară... / — gratuite spectacole în grădina de vară"...

POARTĂ DE LEMN. Nu ştiu unde şi cîte vorbe de laudă au avut pentru dumneata cei doi poeţi pe care-i aminteşti în scrisoare. Mie, din tot ce mi-ai trimis, mi-a plăcut — nu foarte — doar **Urma plînsului :** „Urma plînsului alungă / pe chipul nostru fluturi de toamnă / sunet de birjă / Lemn cioplit". Şi multă apă de ploaie.

VALERIU VELIMAN. Cred tot ce-am spus, vorbă cu vorbă. Şi sînt gata să repet. Ai talent şi ai umor. Dar îngropi cîte cinci-şase versuri frumoase în mormane de pleavă. Îmi place cînd spui că starea poetică e „o puşcă ruginită în memoria unui cîine / rănit din naştere cu gloanţe de pîine / un avion funcţionînd / pe principiul inimii de pasăre / şi-un Dumnezeu plîngînd / cu lacrimi boabe de mazăre"... Şi nu-mi place prea căutata poveste : „primăvara, pămîntul este un urs / cu blană verde mormăind / printre stele".

Fănuş NEAGU

Cum se tipăreşte o carte, cum se tipăreşte un ziar

(Urmare din pag. 1)

— Şi ce NU merită să faci ?
— Să nu furi, să nu te vinzi. În cazul meu — să nu mă vînd.

— Dar cîţi bani cîştigaţi dumneavoastră pe lună ?
— În mînă, iau o mie două sute.

— Deci, v-ar fi mai greu să strîngeţi bani.
— Mai ales că nu am de gînd să-mi cumpăr maşină, eu vreau să vă spun că sînt foarte bune autobuzele, cum li se spune, transportul în comun. Autobuzul 64 şi tramvaiul 3 sînt chiar grozave.

— Ce aţi vrea să faceţi şi simţiţi că nu puteţi ?
— Aş vrea să fiu cît mai bună în profesiunea mea, dar nu că nu se poate. Se poate, dar trebuie timp.

— Vă interesează politica ?
— Bineînţeles că mă interesează.

— V-ar place să fiţi actriţă de cinema ?
— Eu, să fiu actriţă de cinema ? Da, mi-ar place.

— Şi cine v-ar place să fiţi ?
— Mi-e greu să aleg, şi nici nu vreau s-aleg, să creadă colegii cine ştie ce despre mine. Eu în viaţa mea vreau să rămîn acolo unde sînt, la linotypul numărul 17.

— Care e cea mai urîtă zi din viaţa dumneavoastră ?
— N-am avut o zi urîtă, sau nici nu-mi amintesc să fi fost eu aşa de supărată ca să zic că ziua aceea e urîtă. Niciuna din zilele vieţii mele n-a fost nici frumoasă, nici urîtă, de la început pînă la sfîrşit. N-a fost nimic ieşit din comun. N-am avut zile nici prea urîte, nici prea frumoase.

— Dar ce fel de zile aţi avut ?
— Am avut şi eu zilele vieţii mele, cum au putut ele să fie.

Eu prin muncă am ajuns să cunosc bine viaţa

De vorbă cu
DUMITRU ROŞCA
(zincografie)

— Aveţi 47 de ani, după cîte-mi spuneau cei ce v-au recomandat.
— Da, sînt de la Sărmaş, de la Topliţa (dacă ştiţi unde e Topliţa) mai în sus. Şi sînt foto-reproducător la zincografie.

— Şi cînd aţi venit încoace, în regat ?
— În 1950, cînd am intrat în şcoală.

— Puteţi să-mi spuneţi ceva despre familia dvs. ?
— Apăi, pot să vă spun, sigur, dar ce v-ar interesa ? Băiatul e la liceul industrial de poligrafie, nevastă-mea e retuşoare la zincografie.

— Cît cîştigaţi pe lună ?
— Vreo 3600 lei, împreună cu nevasta.

— Care sînt pasiunile dvs. ?
— Cel mai mult îmi place vînătoarea. Asta poate şi pentru că lucrez într-o secţie toxică. Aşa cum simt alţii plăcerea de altceva, de mai ştiu eu ce, mie îmi vine să mă duc afară, în natură. Şi din vînătoare să ştiţi că-mi place mai mult partea cînd văd animalul, decît partea cînd omor animalul.

— Ăsta e turism, nu vînătoare.
— Ei nu, că mai şi împuşc. Pe unele animale le împuşc chiar cu plăcere. De exemplu, sînt bucuros, aşa, cînd trag în vulpi şi în raţe.

— De ce în vulpi şi în raţe ?
— Am eu sentimentul ăsta, că vulpile sînt duşmănoase şi viclene şi că merită să le împuşti, iar raţele le împuşc cu plăcere deoarece ele zboară şi e greu să le împuşti. Stau cîteodată în secţie la mine, lucrez şi mă gîndesc : **„ah, cum o să mă duc eu pe colo, pe colo, şi pac-pac..."** Şi mă şi duc.

— Mergeţi singur ?
— Nu, nu merg singur, am pretini buni, doctori, ingineri, ori colegi de-ai mei. Ei îmi dau telefon şi-mi spun (fiecare cum îmi zice) **„dom'Roşca, sau Nea Mitică, hai dom'ne să aranjăm să mergem la vînătoare, că amortim..."**

— În ce animale vă pare rău să trageţi ?
— Să ştiţi că eu sînt vînător de la 18 ani, dar de-a lungul vieţii mele n-am tras niciodată într-o potîrniche, sau într-o căprioară sau într-un căprior. Ba nu, am tras odată într-o căprioară, 'ai, doamne, cînd m-am dus acolo s-o văd, ştiţi ce făcea ? Plîngea. A trebuit s-o omor, că se chinuia, dar de-atunci nu mai trag în căprioare, nu vreau, nu pot, şi nici în potîrnichi nu pot. Nuuu. N-are nici un rost. În general, nu pot să trag în animalele care stau pe loc. Ştiţi cum e ? Vin iepurii să se uite la tine, vin căprioarele încet şi blînd, cum să tragi ? E totuşi o morală în lume.

— N-aveţi cumva sentimentul, cînd trageţi în vulpi, că trageţi şi în nişte defecte omeneşti ?
Începe să rîdă şi dă din mînă în semn că am nimerit-o, pe ideea că şi domnia sa tot cam asta vroia să spună.
— Ba da, cum să nu. Sînt unii oameni pe care eu îi consider ca nişte lupi şi alţii care sînt ca nişte vulpi. Sînt şi unii oameni laşi care... Sînt şi unii care au apucat-o pe drumuri greşite. Mai tineri, mai bătrîni, cum or fi. Unii cu furturi, alţii cu omoruri.

— Care credeţi că este defectul cel mai urît al omului ?
— Faptul că oamenii se urăsc. Însă trebuie să vă spun că totuşi cei mulţi sînt aceia care se ajută între ei. Şi uite că mă întorc şi aici tot la animale. Aţi apucat să vedeţi vreodată cum îşi scoate ursoaica puiul care cade în prăpastie ? Mama îşi pune în pericol viaţa pentru fiul ei.

— Am impresia că mama ajută, totuşi, numai pe fiul ei ?
— Nu cred. Îi ajută şi pe puii altora. Dar bineînţeles că întîi pe-ai ei.

— Cum aţi ajuns la aceste gînduri despre viaţă ?
— Să cunoaşteţi dvs. că mie, în viaţă, mi-a plăcut foarte mult munca. **Eu prin muncă am ajuns să cunosc bine viaţa.** Vedeţi dvs., eu ştiu totul de aici, din muncă. O, nu, nu vreau să subapreciez şcoala sau părinţii ; ori de cîte ori trebuie să dau un sfat copilului meu constat că este exact sfatul pe care mi-l dădeau părinţii mei mie.

— Şi ce sfat îi daţi dvs., cel mai des, copilului dvs. ?
— Îl învăţ să fie un om modest şi să caute să înveţe tot ce se poate şi tot ce e bun. Să vă dau un exemplu, ca să nu spun numai vorbe. Cunoaşteţi, vă rog, că în şcoala elementară copilul meu era cel mai bun copil. Cînd a intrat la liceu, ce să vezi ? Începuse să-i intre alte alea în cap. O dată zice : **„auzi tăticule, poate că nu e bine să învăţ tot, dom'ne ? Ce zici, n-ar fi normal să învăţ numai materiile de care o să am strictă nevoie ?"** Vă închipuiţi ce i-am răspuns. Dă-aceea eu consider că a forma caracterul tinerilor e o răspundere a tuturor oamenilor maturi ai societăţii, fie ei părinţi, fie ei şcoală, fie ei colective de muncă. Părerea mea e că acesta e lucrul cel mai important, colectivul de muncă.

— În cazul copilului, v-aţi ferit să spuneţi vorbe şi aţi dat exemple. Poate şi în acest caz...
— Bine, hai să vă dau. Să ştiţi că eu sînt secretar de partid la zincografie de 14 ani. Acum, în mai, am fost făcut Erou al Muncii Socialiste. Colectivul nostru a fost lăudat în fiecare an. N-a fost an în care să nu se vorbească bine despre noi. Eu, personal, sînt cam tipicar, în sensul că dacă m-apuc de un lucru, nu dorm pînă nu-l realizez. Bineînţeles că şi noi mai avem cioturi pe la noi.

— De exemplu ?
— Ştiţi ce, noi am reuşit să punem în discuţie la noi în secţie nişte oameni de-ai noştri, tineri, care nu-şi vedeau de viaţă.

— Ce făceau ?
— Ei, hai să vă spun. Ştiţi ce făceau ? Se îmbătau şi luaseră un obicei. Furau sticle de lapte şi le puneau pe la uşile oamenilor. Le furau după stradă şi le duceau la uşa omului.

— E interesant că ei erau obsedaţi de lapte, care e antidotul toxicităţii. Observaţi deci că, şi în beţie, erau acaparaţi de mediul zilnic.
— Te uitai la ei, cînd erau treji, nici nu-ţi trecea prin cap că ei erau, deoarece ei erau aşa numai cînd erau beţi. Sau, odată, am auzit un caz cu o bătaie. Miliţia l-a luat pe unul din secţia noastră pentru o bătaie.

— Şi ce a urmat ?
— Deoarece avem prestigiul nostru, ca oameni care ştiu să se ocupe de cazurile lor, miliţia ni s-a adresat şi ni l-a dat nouă să reparăm situaţia. Vedeţi ? Aşa sînt colectivele puternice. Uite, miliţia ni s-a adresat cu toată încrederea şi noi i-am judecat pe cei care nu-şi vedeau de treabă, cum nimeni n-ar fi fost în stare s-o facă.

— Să nu uit să vă întreb cum vedeţi propria dvs. meserie ?
— Cum s-o văd ? Profesiunea mea e aceea ca fotografia din ziar sau din carte să semene cît mai mult cu originalul. Aşa zis, profesiunea mea (şi a noastră a celor din secţia de zincografie) e să nu se piardă pe drum ce e frumos.

— Aţi putea povesti o întîmplare vînătorească ?
— Şi tatăl meu a fost vînător, şi o să vă povestesc o întîmplare legată de el. Era prin anul 1935—36, numai reţin exact. Eu nu aveam mai mult de 12 ani. Tatăl meu dorea ca mie să-mi placă arma de vînătoare, fiindcă îi plăcea lui. Şi mă lua cu el la vînătoare. Tatăl meu, tovarăşe dragă, era un bun vînător de jderi, odată m-a luat pe urmele lui cînd a plecat cu un bun prietin al lui, Suciu. Acuma, pe mine mă luase pentru un motiv : să bat cu toporişca în trunchiuri, să sară jderu' din cuiburi. Era zăpadă mare. Aşa de greu mergeam ! Ei făceau pîrtie şi eu mergeam după ei. Eram îmbrăcat gros şi aveam mănuşi **(povesteşte transfigurat, ca şi cînd ar istorisi o luptă sau un vis).** Nici nu ştiţi dvs. că ei urmăreau jderii ca pe hoţi. Eu nici acum n-am deprins cum să urmăreşti un jder. Ehei, ce le ştiau ei, cei bătrîni ! Şi, odată, tatăl meu a zis, **„Dumitrule, e acolo".** Şi din nou, către mine : **„Meri, mă Dumitru, şi bate-n tulpină să iasă ăla".** Eu am bătut, am bătut, şi-am tot bătut şi am tot bătut, nimic. Nici-un jder. Atuncea au tras în cuib că văzuseră mişcînd în cuib o co'dă sau ceva acolo. Nimic, n-a căzut nimic. **„Mă, Dumitru, mă, urcă mă, şi vezi ce e ?"** N-am putut să urc. Atuncea s-a urcat pretinul lui tata, Suciu, a băgat mîna, a scos jderul, împuşcat, şi l-a aruncat jos. Şi a căzut şi el, de nu s-a făcut bine o lună de zile şi l-am luat cu targa. Cam asta e.

— Deci, atît ? Cam ardelenească poveste !
—Încolo, facem în aşa fel ca să iasă bine fotografiile lumii.

Despre zilele grele din viaţa mea n-are rost să vorbesc

De vorbă cu
NICOLAE ION
(paginaţie)

Acest om, care paginează de ani de zile revista **Luceafărul,** este foarte tăcut şi destul de circumspect. Nu prea-i place nici să fie întrebat, nici să răspundă. Are el un obicei pe care şi-l stimează : **munceşte.** Desigur, ar putea fi mai vorbăreţ, ar putea fi mai simpatic. El este însă un om extrem de serios. În nopţile grele ale acestei foi, în momentele de panică a întîrzierii, ale tuturor celor ce încearcă acest mesaj către contemporani, în nopţile tîrzii în care trebuie să intrăm în rotativă şi încă nu se poate, că mai e de scos cîte ceva, atunci se vede cine e Nicolae Ion. Şi ca dovadă a seriozităţii lui, ca dovadă a respectului pe care-l stîrneşte în

ceilalţi, acest bărbat în vîrstă de numai 39 de ani, este strigat de colegi, unii mai bătrîni decît el, **„Nea Nicolae".** Acum, cînd vorbim, e crispat şi monosilabic, deşi îi place ideea de a se scrie despre el ; poate că a căpătat teamă de cuvinte, tot paginîndu-le.

— De unde sînteţi ?
— Din Bucureşti. Mai bine zis din Colentina.

— Şi de ce ţineţi cu echipa Rapid, dacă sînteţi din Colentina ?
— Fiindcă am jucat fotbal, aici la Combinat, cu cîţiva de la vechiul Rapid.

— Şi aţi rămas cu această pasiune ?
— Nu cu această pasiune, cu această colegialitate.

— Ce-au fost părinţii dumneavoastră ?
— Mai bine zis maică-mea era casnică şi taică-meu tipograf.

— Cum aţi ajuns aici ?
— În 1946, ce să spun, am fost dat să învăţ meseria de mecanic auto. S-au uitat ăia la mine şi mi-au zis: **„eşti mic, mă, vino la anu'!"** Noroc că, în curte la noi locuia un cetăţean — pot să-i dau şi numele dacă vreţi, îl chema Mihai, — care lucra la **„Scrisul liber"** şi m-a dus la meserie, să fiu ucenic zeţar.
De-atunci muncesc de 26 de ani.

— De-atîţia ani ?
— Da, aceeaşi meserie, fără nici o întrerupere. Am lucrat şi la **Scînteia,** şi la **Scînteia tineretului.** De altfel, şi soţia mea lucrează la plane, tot în tipografie. Am şi o fată de 12 ani.

— Ce meserie aţi alege dacă aţi fi în situaţia de a alege din nou ?
— Credeţi-mă, că nu m-aş despărţi de-a mea. Am avut destule propuneri, dar am refuzat.

— În ce constă meseria dv.?
— Cum să vă spun eu, paginaţia e ceva pentru care se cere un gust, un simţ artistic, meseria noastră e să facem revista arătoasă, să nu fie urîtă, să nu-ţi vină s-o închizi.

— Care sînt revistele care vă plac, din acest punct de vedere ?
— Nu pot să spun **Luceafărul,** că e-a noastră. Dar îmi place **Contemporanul.** Şi mă uit aşa, cu ochiul atent şi la ce fac alţii.

— Ce reviste nu vă plac ?
— N-aş putea să spun. Dar parcă era prea urîtă forma de pînă acum cîteva săptămîni a **României literare.** Parcă era prea monotonă, nu prea se înţelegea nimic din ea.

— Citiţi ceea ce paginaţi ?
— Nu totdeauna. Pe mine mă interesează mai mult forma grafică, aspectul.

— V-aţi simţit vreodată mîndru de ceea ce faceţi ?
— Da, cînd apar ziarele la care lucrez, mă bucur copilăreşte, şi m-am simţit mîndru în ziua în care Sânziana Pop mi-a luat un interviu pentru Televiziune.

— Aţi avut zile grele ?
— Despre zilele grele din viaţa mea n-are rost să vorbesc. Să zicem că sînt destul de amare zilele cînd pierde echipa mea preferată, în vreun meci. Asta scrieţi, că zilele grele bine că s-au dus dacă au fost.

— Ce nu merge bine în munca tipografilor ?
— Mă depăşeşte să spun eu ce e rău. Nu, nu pot să spun, lăsaţi asta, nu. Totuşi, vreau să zic : ce facem noi pînă în ziua cînd tinerii de azi vor fi buni în meserie !

— Sînteţi un om mulţumit de viaţă ?
— Da, mă împac bine cu viaţa. La pretenţiile noastre, banii mei şi-ai nevestii ne-ajung.

— Îmi pare rău că vi s-a părut că vă depăşeşte să spuneţi ce e rău în munca tipografilor. Am impresia că asta se poate face şi în şedinţele de producţie.
— Da, în şedinţele de producţie vorbim şi noi despre lipsuri, unele se rezolvă, dar altele se cam tergiversează.

— V-ar conveni să cred despre dvs. că sînteţi un om fricos ?
— Nu, nu mi-ar conveni. Dar nici nu sînt un om fricos.

— Şi totuşi de ce anume vă e frică ?
— Mi-e frică să nu fiu bolnav, restul n-am de ce să mă tem.

— Vă plac filmele ?
— Îmi plac filmele istorice, pentru că oglindesc ceva din trecut şi pentru că au şi ceva cu prezentul. Şi nu-mi plac filmele inventate, care caută reţeta.

— Vă urăşte cineva ?
— Nuu, nu mă urăşte nimeni **(spune asta cu atîta mîndrie încît îmi provoacă replica)**

— Şi ăsta e un lucru de mîndrie ?
— Eu aşa cred. E un lucru de mîndrie. Asta arată ca eu sînt serios şi aproape de oameni. Şi că tocmai ceea ce mă leagă de oameni e prietenia.

— Călătoriţi ?
— Da, călătoresc, cînd sînt în concediu. De trei ani încoace mă duc mereu la mare. Anul ăsta vreau să mă duc şi pe la munte. Ştiţi ce ? Scrieţi acolo că nu mă împac cu planificările astea ale concediilor. Aş vrea să plec şi eu în concediu pe perioada vacanţei şcolare, să fim şi noi toţi, că astea sînt singurele ocazii.
Îl dor puţin şalele, e parcă un pic bolnav şi-ar avea chef să se destăinuiască mai mult. Totuşi se strigă după el, **„nea Niculae, nea Niculae"** şi înainte de a-mi spune că-i place să lucreze la revistele care au machetă bună, şi nu la revistele care-şi bagă materialele în pagină cum s-or nimeri **„pogoane, pogoane, fără nici o legătură"** îmi sugerează că lucrul care i-ar place lui cel mai mult, să fie sous în legătură cu persoana sa, este acela că a muncit cu continuitate de atîţia şi atîţia ani de zile.

— Ce vă supără la om ?
— Mă supără oamenii încrezuţi şi oamenii care nu se ţin de cuvînt.

— Credeţi că există un mediu muncitoresc specific la „Casa Scînteii" ?
— Da, al nostru, da, e un mediu specific. Şi e un mediu care ne influenţează şi ne formează şi pe noi. E un mediu muncitoresc-intelectual. Asta pentru că noi sîntem muncitorii care lucrează practic cu gîndurile din capetele scriitorilor şi ziariştilor. Vedeţi ? Asta e interesant. Noi sîntem cei care paginăm gîndurile dumneavoastră.

Ilie Purcaru: Straniul război din junglă

(Vis de pace)

15 zile
şi
15 nopţi
în junglă

jungla
numele unei fete
numele unei fete al unei zeiţe
dintr-un film dintr-o carte
arse-n incendiile adolescenţei

15 zile în peşteri
pindind prin spărturile pietrei
cerul
oceanul cu dinţi de munţi
norii negre plante monumentale
jocul de delfini al avioanelor „phântom"
venind plecînd venind plecînd
bombardîndu-ne
cu tornade mari de tăcere

15 nopţi pe drumuri
înot prin boarea lunară
pe care-o simţi la dreapta la stînga
grea ca o apă
înot prin arborii desfiguraţi
prin visele cu miros de puroaie
liniştea măreaţă a palmierilor
oliţerul garde-corp
casca de plută
revolverul bătîndu-mi pulpa
15 zile în peşteri
fără nicio bombă
15 nopţi pe drumuri
fără niciun strigăt de armă
doar silexul rece al lunii
scrîşnind
în undele radar
şi hula de ierburi
cînd trec printre zări elefanţii

jungla

(jugularea erecţiei pinilor
gîlgîitul agonic al şarpelui boa
care-şi scurge untura din guşă —
goaşă de sînge alb
întins cu degetele
pe foaia lucie de orez
de o fată de o zeiţă
dezvirginată într-un templu
sub un gong care sună pînă-n tailanda)

jungla
doar silexul rece al lunii
scrîşnind în undele radar

şi totuşi
şi totuşi
mereu
mereu
nopţile nopţile nopţile
urechile-mi zbiară de-mpuşcături
inima-mi zboară la cer teastă albă
decapitată-n fumul exploziilor
peste norii plante monumentale
sar din pat mă răsucesc în picioare bat cu
pumnii-n pereţi
cad sub gloanţele invizibile

şi atunci
brusc
imi amintesc

— îmi amintesc foarte bine —
că oamenii aceia nu puneau întrebări
ei se-ncoronau doar cu pletele lor
ei nu puneau întrebări răspundeau numai la
ele

ei nu spuneau de ce pentru ce
ei spuneau doar cum în ce mod
şi surideau
cu buze de lună
şi ochi bridés

(O! cum vin evantaiele „phântom"
ca să smulgă răspunsurile
dar ei tac
răspunsurile tac
întrebările zac intacte
sub prăpastia de cer şi lut galben
în care agonizează zeiţa
şi oamenii plantei heliotrope a lutului galben
întorc spre cer
ţevile goale de trestie
prin care respiră
sub ape mari)

şi atunci
brusc
— tot brusc —
mitralierele spaimelor mele tac
întrebările se fac o pulbere violacee
neliniştea se înconjoară cu epave „phântom"
surid
am ochii bridés
şi urechile-mi cad
prăfuite şi moi
ca nişte cărţi ca nişte ierigi
într-o mlaştină veche
la sam-neua.

Barbu Lăzăreanu

Pe drept sau pe nedrept, unii oameni sînt urîţi şi în viaţă şi după moarte, cu toate că valoarea lor există chiar şi pentru adversari. Barbu Lăzăreanu concentra în jurul său sentimentele celelalte, pe care le radia şi el, sentimentele afecţiunii.

Seminţe şi germinări de forme ciudate au îngrijit mîinile acestui grădinar, care — el însuşi poet — da fiecărei plante demnitate, poezie şi lumină.

L-am cunoscut într-o bibliotecă sau într-o redacţie. Nu mai ştiu exact. Dar ce importanţă are ?

Era o carte, nu un ins, şi semăna cu o carte sau cu o idee. La orice filă ai fi deschis-o, drumul ducea undeva. Orice subiect ai fi antamat, aveai ce discuta cu el. O întîlnire de numai cîteva minute cu Barbu Lăzăreanu, acest bătrînel răbduriu şi îmbietor, îţi lăsa recompensatoarea impresie că ziua aceea n-a fost în zadar irosită. Deşi întreg ceremonialul relaţiei se reducea, sub semnul unui riguros instinct al proporţiilor, la strictul necesar... In el nu prisosise nimic şi nu lipsea nimic din ceea ce trebuie unui conţinut izvorît din încredere, cordialitate şi răspundere. Nu şi-a indispus interlocutorii ce-l depăşeau, dacă îl depăşeau, şi nu i-a umilit pe cei care nu-i erau egali nici în modestie, nici în tact, nici în argumente, nici în cunoştinţe. După cum n-a întîrziat niciodată în scenă peste silabele rolului său, poate că mic şi poate că nespectaculos, dar stăpînit ireproşabil. Ba de multe ori plapoma lui a fost mai mare decît fierbinţele teritoriu al mădularelor destinse. Nimeni nu s-a despărţit însă de el cu convingerea că l-a epuizat. In acest vas cu întremătoare licori mai rămînea totdeauna chef de o surpriză, de un musafir, de o aromă. A avut — în ciuda faptului că învăţase singur să umble cu pensete, pile, pulberi, lupe, fragilităţi, catifele şi acizi — o minte fină de bijutier care ştie cum se şlefuieşte un diamant şi preţul diamantului şlefuit cu pacienţă, cu migală.

Nedificil de observat cită bizară economie de ornamente folosise natura în plăzmuirea acestui om pe care aducerea mea aminte îl păstrează într-o imagine aburoasă, de ins mărunt la trup şi osos, dar nişte oase ascuţite, mici, sfielnice, articulate blînd şi cu stăpînire, sub diriginţia ori nelinişlea rînd pe rînd ocrotitoare, dispersată sau interogativă, ca veghea, ca fidelitatea, ca poezia, a unor ochi de piper şi cafea. Mi se părea că-n fiecare clipă trebuie să-i apară pe umăr o veveriţă îmblînzită. Era nuanţa lui de lirism. Condimenta clipa. Care fuge. Căci ştia foarte multe despre foarte puţin (ca specialiştii) şi cîte puţin despre multe (ca hărţile), fiind un fel de arheolog şi de cartograf duios în însaţietatea şi echivalenţa curiozităţilor sale. Multiple.

De la romancierul Zaharia Stancu — întîmplător, născut în aceeaşi zi cu Barbu Lăzăreanu, la 5 octombrie — pînă la profesorul Al. Graur, sub semnătura unor temperamente foarte diferite, presa de săptămînile trecute a creionat amintiri despre el, titluri de cărţi, de broşuri, de articole, i-a menţionat puţinele funcţii şi răspunderi deţinute, l-a evocat ca ziarist, poet, conferenţiar şi filolog. Un filolog amator, însă erudit. Altădată Perpessicius, altădată Zarifopol, altădată Sadoveanu i-au elogiat învăţătura, lecturile, moravurile. Sau cunoaşterea limbii. La ce aş repeta lucruri ştiute ? Însăşi viaţa lui, expulzat ca şi Gaster (ce fericit exil, totuşi !) s-ar merita scrisă, cu feluritele şi nu puţinele sale prietenii, relaţii şi culuoare ce răspund interesant, revelator, în biografia multor scriitori şi oameni politici de greutate. Familia lui, acum cînd în ianuarie 1972 se vor împlini 15 ani de la sincopa ce l-a secerat, ar putea încă pune la dispoziţia unui (sau unor condeie ale devotamentului) materiale inestimabile, care altminteri cine ştie dacă nu se vor pierde. Pe de altă parte, colecţiile ziarelor, adăpostind eforturi din peste 50 de ani de fervoare publicistică, oferă prilej de rotunjire a unei opere şi activităţi capricioase, risipită prin timp, rămasă prin rafturi, în stare să se alăture volumului Cu privire la... apărut la „Minerva", glosse de un interes nu fără audienţă.

A văzut mult-puţina lumină a zilei în mahalaua Tîrgul Calicilor din Botoşani, scrisese jalbe ţăranilor şi sufleteşte bătuse cu ei drumurile revoltelor înfrînte, iar dacă a redactat o revistă intitulată Victor Hugo, era pentru că „mizerabilii" se vor căzni prin el o viaţă întreagă să propăşească, demolind o lume şi pietruind cu alte destine o altă lume. La capitolul şi capitalul de mîndrie, de argumente şi de luptă al celor din totdeauna rudă numai sîngelui şi muncii lor proprii, el a fost cu fidelitate unul dintre acţionarii dintîi. Entuziast adesea, cîteodată sceptic, dar ca şi cînd ar fi stat mereu gata să-şi reînceapă exilul.

Ca profesor (fiindcă atît la propriu cît şi la figurat Barbu Lăzăreanu a fost un mic dascăl de nădejdi), semăna acelor sîrguincioşi elevi de care tinereţea popoarelor are o numerică şi delicată nevoie, întocmai ca şcolarii de penarele lor: undeva sînt peniţele, undeva e guma, undeva sînt creioanele sau e tocul şi ascuţitoarea. Trebuia să prefacă penarul cu minuni într-un limbaj al jertfei; fiecare silabă, o aspiraţie.

De multe ori m-am mirat că are un copil, că mănîncă, doarme, umblă şi poartă — ca noi toţi — vestminte. Tot atît de bine s-ar fi putut să-l întîlnesc, sub formă de text, pe un zid, retras în tăcerea şi convenţionalele semne ale unui alfabet fără cheie.

Cunoştea — şi le învăţase într-o viaţă întreagă ! — un soi de ceasornicărie şi un fel de mijlocie îndemînare, atît de indispensabile totuşi gospodăriei complexe care este caligrafia, corpul şi uzina unei culturi, încît funcţiunile culturii se vor obişnui, prin plecarea lui şi a altora, din ce în ce mai deficitar azi fără o rotiţă, mîine fără alta, poimîine fără alta.

Bogat în modestia sa blajin gravă, substanţial în contribuţiile lui bogate, părea mandatat pe pămînt pentru (doar) cîteva extrem de precise şi de clare solii, în care scop discretei sale ambasade nu-i trebuise decît un număr foarte sever de tendoane, de celule, de gesturi. A venit, a spus şi s-a retras. Numai că nu terminase ce avea de spus.

In ziua infarctului survenit în 19 ianuarie 1957, cele cîteva clipe care au precedat intrarea în comă, atîta i-au mai îngăduit să regrete : că rămîn abandonate sumedenie de lucruri începute, visate ori abia călătorind spre fereastra cu amestecuri de conştiinţă şi abis de la care privim, după ce e prea tîrziu, abisul.

Sadoveanu, care — precum notasem — l-a iubit mult, se spune că-l considera un rar minuitor de limbă română. A încercat să introducă şi să creeze cuvinte noi, dintre care unora le-a surîs norocul de a ajunge în... finală, de a rămîne. Cine ar avea răbdare să le releve ? Mi-ar fi greu şi să controlez măcar în ce măsură e adevărat că forma substantivală a adverbului „cumsecade" este plăzmuită de el. Însă cumsecădenia a fost, fără îndoială, profilul structurii umane şi intelectuale a lui Barbu Lăzăreanu.

Ion CARAION

cultura omului tînăr

Fructele grădinii Cultură

Aceste pagini pe care le public sub titlul de rubrică „Umanități" purced, mărturisesc, dintr-o anumită experiență pe care aș putea să o numesc — dacă termenul nu mi s-ar părea prezumțios — pedagogică. Cred că nu este menire mai înaltă pentru un om al cuvîntului decît aceea de magistru, de dascăl. Și aceasta nu numai pentru ceea ce le poți spune, le poți da tinerilor, ci și prin ceea ce poți primi. Am avut altă dată prilejul să arăt, în coloanele acestei reviste, ce cred despre dialogul în care omul devine cu adevărat om, despre dialogul profesor-elev. „Umanioarele" bătrînilor noștri n-aveau alt sens decît acesta : a-l face pe ucenicul întru umanitate să devină **mai om,** să devină om deplin.

Nu este, oare, acesta rostul însuși al inițierii întru cultură ? Anii inițierii, tinerețea, anii marilor experiențe sînt aceia în care natura noastră însăși ne îndeamnă spre metamorfoză, ne obligă să luăm nu o singură și definitivă formă ci multiple chipuri. Unui tînăr, universul i se oferă ca o masă imensă a posibilităților, ca un spațiu deschis al nenumăratelor căi. Făptură eminamente deschisă, tînărul este gata să primească, dar, totodată, să și ofere. Vîrsta generoasă, disponibilă. Tocmai această disponibilitate o face aptă pentru cultură. Căci ce este cultura dacă nu sfera infinită a valorilor încorporate în opere exemplare, în modele, în gesturi esențiale. A alege între acestea, a te identifica cu ele, a descoperi noi valori toate acestea înseamnă inițiere întru cultură. Hercule adolescent, la răspîntia celor două căi — una a viciului, alta a virtuții — este o mitică situație a oricărui tînăr care trebuie să **aleagă.**

Dar cît de grea este alegerea ! Și nu numai a alege între bine și rău, între dezordine și ordine, ci a te hotărî pentru o **anumită** cale în acest vast univers disponibil al culturii. La vîrsta alegerii, cu ani în urmă, îmi făurisem un ideal, acela al **omului universal.** Nu mă puteam decide și nu voiam să mă decid pentru o singură cărare, o singură „specialitate". Tehnicismul restrîns, neștiutor de tot ce poate fi dincolo de fruntariile specialității mi se părea un vrăjmaș al culturii. Lipsit de experiența pe care numai viața poate să ți-o ofere, vrăjit de culoarele tapetate cu cărți ale unui labirint al culturii, mi se părea că a alege numai știința sau numai arta, numai teoria sau numai practica înseamnă a te mutila. Desigur, în ardoarea juvenilă, în înfrigurarea cu care străbăteam culoarele acelui labirint era încă multă neștiință. **Alegerea** este necesară. Cel mai modest meșteșugar ca și cel mai profund înțelept știu că o idee se formulează, după cum o unealtă se făurește, printr-o alegere a mijloacelor și o adecvare a lor la un scop. Tot astfel, ucenicul care se introduce în universul culturii umane trebuie să deprindă arta distincțiilor necesare.

Și totuși, în era specializărilor, a disciplinelor tehnice, să nu uităm o firească deschidere — în deosebi, a tinerelor suflete — spre totalitatea culturii, spre universalitate. Ba, chiar, a îndemna spre cutreierarea acestui spațiu pe cît mai multe căi — ale științei, ale literelor și artelor, ale tehnicii, ale practicii, ale acțiunii moral-sociale — este o datorie. Undeva, la temelia făpturii noastre spirituale, stau cărțile pe care le-am citit cu înfrigurare în anii primi ai tinereților. Dar nu numai cărțile, ci și oamenii exemplari pe care i-am întîlnit, și muzica pe care am ascultat-o, și tablourile contemplate îndelung, și faptele înseși săvîrșite cu un cuget curat. Cultura înseamnă toate acestea. Sînt fiii ei ca și fiii naturii.

În celebrul „Epistolar" al lui Titu Maiorescu — pe care cercetătorii, istoricii literari îl considerau pînă nu de mult pierdut și care a fost regăsit — pot fi citite cîteva scrisori ale tînărului elev de la Theresianum. Admirabilă precocitate a inteligenței critice, remarcabilă rîvnă în formarea propriului său spirit, dar și în formarea celor din jurul său, de o seamă cu el. Iată, îți spui citind aceste scrisori, un mare om de cultură care apare. Sau mai exact un mare om. Nu toți tinerii sînt chemați să devină literați, ori pedagogi, ori oameni de știință. Dar n-ar trebui să existe un om care în viață, măcar la vîrsta atotcuprinzătoare a tinereții, să nu fi gustat din fructele toate ale grădinii omului care se cheamă cultură.

Nicolae BALOTĂ

Desen de
PABLO PICASSO

Brutarii lui Gutenberg

Statisticile UNESCO îți stîrnesc adesea sentimentul deznădăjduitor al apropierii omului de moartea—prin explozie—a civilizației, paradoxal, cucerirea Lunii pare infinit mai puțin spectaculară decît anticiparea zborului, în hărțile vechimii inspirate... Apare un număr de cărți atît de mare încît, dacă prin absurd omul ar încerca să le conserve pe toate, pădurile lumii ar fi prea puțin pentru a hrăni industria blajină a bibliotecilor. Cărțile au devenit vegetația cea mai prolifică a pămîntului. UNESCO pretinde că locuința (dulap de beton) a unuia dintre micii profesorași de istorie (să zicem) aflat pe oricare dintre meridianele globului poate cuprinde un depozit de texte fundamentale impresionant, mai bogat poate decît zestrea bibliotecilor începutului, cu pergamente înlănțuite (ca trăgătorii la galeră).

Adormi și fără să știi, te trezești într-o lume mai bogată ca — de o mie de ori — biblioteca lui Asurbanipal. Între o stație de metrou și alta călătorești preț de o enciclopedie. E reconfortant, liniștitor să știi că — de o sută de ani încoace — în ciuda războaielor, a iruperii vulcanilor ori a uriașelor inundații este exclus să fi existat un minut măcar în care vreunul din tipografii terrei să nu fi lucrat la o carte de Shakespeare. Grație tipografilor geniile se asemuie cu timpul, ei „curg" prin vreme asemeni secundelor de platină prelinse pe cadrane de fosfor. Cred că la fiecare minut, teascurile aruncă în lume un Balzac.

Și mijloacele de receptare devin tot mai bizare: ni se vorbește de cărți de dimensiile petalei de cireș oferite spre lectură capetelor de ... magnetofon și insinuate comod în auzul nostru. De cărți fotografiate pe suave pelicule (sonete scrise pe aripi de fluture?) de cărți fluide, de cărți comprimate în ebonite sau aluminii. După unii, colțul de taină în care ne cuibărim cu cartea adorată va semăna curînd cu cabina de comandă a unui transatlantic: butoane, manete, pîrghii, ceasuri de bord, pilnii auditive și căști de brav radiotelegrafist! Se zice că omul viitorului va beneficia de lecturi programate la modul cel mai direct, produse mai ales în ...somn. Te întinzi pe canapea (sau pe cine știe ce dihanie tranzistorizată înlocuind canapeaua) sau pe finul de curînd vopsit (fin de plastic, evident) și „cartea" cu becuri și mațe-stecker urmează să-i citească personajului care te locuiește în vis „Sonata Kreutzer", să spunem...

Nu, nu cred...

Eminescu și Petrarca vor fi citiți cu mijloacele stinte din totdeauna: desfoliați din palide în-folii de ochii osteniți de lumina zilei, în cuburi populate cu penumbre caste. Cărțile le vom citi netulburînd echilibrul ritualului tradițional și tot așa (cred) ne vom concepe odraslele...

Iată de ce statisticele nu se cuvine să-l dezarmeze pe tînărul care începe să-și formeze ceea ce se cheamă o cultură, invazia cărților (ne-ar trebui un Borges s-o imagineze) nu trebuie să-i hrănească sinucigașa tentație a lecturilor „confortabile", „deconectante". Nu cred nici în înțelegerea automat-precoce a marilor Pagini, oricît de sus am estima creșterile valorice ale inteligenței omului contemporan, oricît de mult am pune în seama sa ritmurile nervoase ale noului. În fața bibliotecii rămînem cuprinși de aceeași fierbinte dorință de cunoaștere și nu trebuie să ne înspăimîntăm mai mult decît sîntem de noianul de tomuri ce ne crenelează odaia. La nevoie putem renunța la cărțile „agreabile" și ne vom mulțumi ca și părinții părinților noștri cu clasicii plicticoși. Putem abandona fără tragism „Memoriile" lui Cassius Clay (trebuie să le fi compus vreo mănușă inspirată) cărțile amuzante care țin locul pastilelor din flacoanele de pe noptieră, cărțile crescute ca lichenii sub tavanul existenței noastre.

Noian de cărți.

Biografiile noastre nesporind în ritmurile în care brutarii lui Gutenberg împing pe plite de lespede cărți fumegînde; ne resemnăm apropiindu-ne din cărțile pămîntului doar cîteva sute ori cîteva mii, ceea ce sub unghi statistic corespunde ideii care ne face să ne mulțumim — dintre toate femeile pămîntului — cu (dumnezeule!) cîteva, ori, dacă mă gîndesc mai bine, cu Una...

Gheorghe TOMOZEI

Viață, școală, știință

În întregirea orizontului spiritual al tinereții, educația culturală ocupă un loc de extremă importanță. Dintre factorii chemați să împlinească acest rol școala se situează la loc de frunte. Școala singură însă, indiferent cît s-ar prelungi durata ei, nu poate să asigure integral și cu garanții definitive pentru tot restul vieții unui individ, ansamblul de cunoștințe de care fiecare are nevoie. Justificarea este simplă. În primul rînd componentele care intră în sfera noțiunii de cultură sînt foarte variate (azi se vorbește despre cultură muzicală, cultură cinematografică, cultură literară, cultură profesională, cultură a muncii etc.). În al doilea rînd conceptul de cultură este un concept dinamic, se modifică de la o epocă la alta în funcție de nenumărați factori. În sistemul nostru social s-a generalizat o noțiune nouă și anume de cultură a maselor. Partidul Comunist Român prin eforturi permanente oferă tuturor căi largi de acces spre zonele cele mai intime ale culturii. Omul epocii contemporane, făuritor al unei societăți noi, socialiste moderne bazată pe principii fundamental opuse vechii orînduiri, nu poate fi străin de ceea ce posedă mai bun cunoașterea umană în toate domeniile de activitate. În țara noastră are loc un vast proces de osmoză între producție, școală și știință. Acest proces nu poate fi realizat în totalitatea lui în afara unui temeinic fond de cultură. Societatea socialistă multilateral dezvoltată nu poate fi realizată fără înțelegerea celor mai noi cuceriri ale gîndirii și tehnicii universale, fără a încuraja în propria-i construcție imensele progrese ale științei și ale culturii. Dispariția treptată a diferențelor dintre munca intelectuală și munca fizică are loc pe un fond de temeinică educație și pregătire culturală.

În cuvîntarea la mitingul consacrat deschiderii anului de învățămînt universitar tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că : „pe măsura ridicării gradului general de cultură al oamenilor muncii, a dezvoltării forțelor de producție și introducerii cuceririlor științei și tehnicii în toate ramurile de activitate se intensifică și procesul de dispariție treptată a deosebirilor esențiale dintre munca intelectuală și cea manuală, de apropiere între muncitori și intelectualitate".

În România a fost creată o bază solidă care permite întregului nostru tineret să-și valorifice din plin capacitatea și talentul. Desființarea oricărui baraj social și generalizarea accesului la instruire oferă tinerilor un cîmp vast de afirmare în cele mai variate domenii. În sistemul nostru social activitatea productivă nu exclude accesul la cultură ci dimpotrivă îl reclamă. După cum apropierea de activitatea practică a tineretului studios nu diminuează pregătirea culturală a acestuia ci dimpotrivă, contribuie la integrarea ei. Măsurile întreprinse în acest an de legarea și mai mult a învățămîntului de producție dă contururi superioare procesului de osmoză dintre școală și uzină și invers. Terenul culturii este platforma unor îndeletniciri comune pentru întregul tineret indiferent unde acesta își desfășoară activitatea. Ilustrul fizician francez Paul Langevin *afirma despre cultura generală că „ea este aceea care-i permite individului să simtă din plin solidaritatea sa cu ceilalți oameni în spațiu și în timp, cu cei din generația lui și cu cei din generațiile care l-au precedat și care îl vor urma. A fi cultivat înseamnă deci să fi primit și dezvoltat necontenit o inițiere de diferite forme de activitate umană, independente de cele care corespund profesiunii, spre a putea intra astfel în contact, în comunicare cu ceilalți oameni".*

Lectura unei cărți pasionante, audierea unei capodopere muzicale, fascinația pe care ți-o produce un tablou celebru, impresiile unui film bun, liniștea interioară pe care o încerci după vizitarea unui muzeu de artă, sînt laturi ale unei singure preocupări — educația culturală.

Apropiindu-ne cu pasiune fragmente din aceste creații ale geniului uman ne putem îmbogăți continuu portofoliul spiritual personal și putem de la o cotă superioară privi propriul nostru loc unde ne desfășurăm activitatea zilnică = școala, uzina sau șantier.

Marin RĂDOI

Talent și cultură

Oricît ar părea de bizar astăzi, într-o perioadă nu prea îndepărtată istoric, acum 15—20 de ani, s-a constatat, uneori și o anume evitare a culturii, a formării culturale. Firește, era vorba de cazuri extreme, izolate. Cel ce scrie aceste rînduri își aduce aminte, cu mirare retrospectivă, cum i-a fost dat să audă de la niște autori, pe care azi nu-i mai ține minte nimeni, mari animatori de cenacluri literare prin acei ani, că importantă este înzestrarea naturală, talentul, cultura nu contează... Cine are respectiva dotă, nu doar va suplini lipsa instrucției (problema nu se punea așa) dar e chiar preferabil să nu și-o altereze cu lecturi, ce-l pot înstrăina, „influența". Stranie, incredibilă idee ! Mărturisesc că era cît pe-aci s-o iau eu însumi razna, să o șterg de la liceu pentru a mă dărui pe de-a-ntregul poeziei. Din fericire, oameni mai cuminți m-au sfătuit de bine. Mai mult, am ajuns, treptat, la o concepție cu totul opusă — care, de data asta, mă privește personal — și anume că e mai important să te pregătești intelectual pentru a fi în stare să citești, să vizionezi, să audiezi imensa cantitate de valori artistice acumulate prin milenii și veacuri, decît să oferi tu însuți lumii cine știe ce cîntare frust-originală !

Nici-un mare talent nu a fost incomodat de cultură. Presiunea redutabilă a modelelor ilustre ar putea fi asemuită cu acele teribile instalații din laminoare, praguri de foc, tăioase, prin care trecînd bara de metal incandescent se fasonează în forme anume, înnobilîndu-se. Cui i-e teamă de acest tratament, nu va da niciodată decît bîlbîieli artistice mai mult sau mai puțin inteligibile. Cum să te ferești de carte, cînd *scrii* tu însuți ? Pentru ce, atunci, ai mai învățat alfabetul ?

Aceste întrebări sînt azi fără obiect, din fericire. Întrebarea pe care o putem, totuși, formula este alta : de vreme ce azi nu mai există tineri (și mai maturi) scriitori care să pună la îndoială rolul formator al cărții, al culturii în destinul fiecărui, *în ce măsură* este acceptată, în realitate, această funcție ? Prin marile biblioteci ne întîlnim mult mai rar decît ne-am aștepta cu diverși colegi de litere, decît aiurea. Inima ți se strînge cînd auzi pe unul sau pe altul dintre confrați (și am fi din nou nedrepți atribuind acest păcat în exclusivitate tinerilor !) rostind — să ni se ierte cuvîntul — adevărate „obrăznicii" despre clasicii noștri și ai lumii, aprecieri sumare și neroade, care dovedesc o sfîșietor de comodă informare despre ei, răstălmăcirea fioroasă a unor rezerve critice ș. a. m. d.

Să ne mirăm apoi de usurința cu care asemenea, mulți, autori emit opinii (orale sau, mai grav, scrise) despre colegi de ai lor ? Dacă ai răbdare, poți constata într-o conversație calmă cu un detractor al cuiva, că nici nu cunoaște bine cărțile pe care le respinge sau, în cel mai bun caz, minimalizează. Pentru mine, un gest ca acesta este o gravă scădere intelectuală. Cine a chiulit în școală, cine, la studiile superioare, s-a pregătit în campanii superficiale, ajuns scriitor se va lăsa pradă temperamentului (orgoliului — și el exacerbat de necunoașterea celorlalte valori), de conjuncturi cenacliste, refuzînd, practic, să-i cunoască pe ceilalți autori. Am putea spune, în acest sens, că una din justificările instrucției unui artist — oricît de puțin importantă ar părea, în raport cu destinul individual — este și aceea de a-l pregăti pentru viața în obștea literară, în societate. A-i respinge pe alții de la merit, pe motiv că tu ești mare, talentat, fără să-i cunoști, fără să ai curiozitatea, fără să-ți îndeplinești elementara datorie de a-i citi cu atenție și obiectivitate, e semn de incultură, pe lîngă acela de necinste.

Nu vom pretinde scriitorului să se transforme în șoarece de bibliotecă, departe de noi acest gînd ! Îi vom cere însă, cu hotărîre, să se pregătească cu plural pentru viitoarea sa exprimare artistică. Un scriitor poate fi și *„tobă de carte"*, obligatoriu este, oricum, să-și respecte condiția, aceea de *om de carte*. Desigur, se cunosc și cazuri, în istoria literaturilor, de monștri intelectuali, plesnind de informație culturală, și care, totuși, se comportau reprobabil. Să fie o condiție a artistului irascibilitatea ce-l face orb la valoarea celorlalți, megaloman, intratabil ? Convingerea ce mă animă este aceea că însușirea la timp și necontenită a valorilor culturale de la noi și din zestrea universală, determină o îmblînzire a moravurilor literare, o mai justă (mai senină) evaluare a propriei creații, prețuirea tovarășilor de drum artistic, oricît de accidentală ne poate părea prezența reciprocă.

Cultura s-o mai spus adesea, este natura exprimată pe înțelesul Omului. Toți cei care au încercat și au reușit să ducă mai departe această exprimare, au cunoscut în esență sau pînă la epuizare ceea ce se cerea cunoscut din zestrea înaintașilor. Pentru a spune lucruri noi, extraordinare, oamenilor, se cuvine să cunoști, pe cît cu putință, ceea ce alții mai înainte și alții odată cu tine, au spus și spun.

Ilie CONSTANTIN

Generație și continuitate

Generația părinților noștri, adică cei care aveau douăzeci de ani înainte de 1914, ieșea din adolescență cînd a traversat Blériot cu aeroplanul Canalul Mînecii. Eu îmi amintesc un asfințit de vară din copilăria mea, cînd străzile au fost invadate de vînzătorii de ziare, strigînd edițiile speciale cu vestea că Lindbergh reușise zborul deosupra Atlanticului.

În 1881, Ion Ghica începea una din scrisorile lui astfel : „Azi te pui în tren la 9 seara, după ce ai prînzit bine la Hugues sau la Brofft, arăți tichetul conductorului care vine și ți-l timbrează cu cleștele, fumezi o țigară, două, pînă la Ploiești ; acolo îți bei ceaiul în tichă, te întorci în vagon, apoi te înfășori bine în tartan, îți pui paltonul căpătîi, te lungești pe canapeaua de catifea roșie sau în vagonul pat, dormi ca acasă vreo nouă ceasuri și la opt dimineața te deștepți la Roman. Aici cafea cu lapte cu un **kipfel** două, și 17 ceasuri, minut cu minut, după ce-ai plecat din București te găsești transportat pe malul îmbălsămat al Bahluiului în fosta capitală a fostului principat al Moldovei, unde ajungi dormit, mîncat și odihnit. Călătoria, mîncare cu bacșiș cu tot, te-a costat 80 de franci *). Ei vezi, acum 40 de ani nu era așa". **Scrisorile** lui Ion Ghica sînt memorialul celor mai radicale schimbări ca stil de viață și cadru social care s-au putut produce într-o singură generație.

Dar, deși de pildă viața Bucureștilor de prin anii 1800 ni se pare azi ceva de pe altă lume, portretele din La Bruyère sau Montesquieu și chiar **Confesiunile** sfîntului Augustin ne dau sentimentul că oamenii sînt aceiași pretutindeni și în toate vremurile. Poate că, dimpotrivă, ne simțim mai deosebiți de lumea unui trecut recent decît de o alta de care ne despart secole, tocmai fiindcă într-un recul depărtat considerăm mai puțin elementele superficiale și tranzitorii și ne confruntăm într-o perspectivă general-umană.

Dar nu încape îndoială că nu numai deosebirile dar contradicțiile și chiar conflictele dintre generații sînt un fenomen firesc. Ar fi să ignorăm cea mai elementară dialectică a istoriei dacă nu l-am admite. În perioade stabile diferențele și diferendele acestea se reduc în definitiv la destul de puțin dincolo de cele biologice : **si jeunesse savait, si vieillesse pouvait.** (Dictonul acesta e adevărat dar nu sută la sută. Destui tineri știu mai multe decît își închipuie bătrînii și destui bătrîni pot mai multe decît își închipuie tinerii) De obicei, diferendele țin în primul rînd de modă și dau naștere unor situații de comedie clasică : Géronte și Cléanthe. Dar pe lîngă faptul că fenomenul acesta al modelor oricît ar părea de frivol a avut, mai ales în anumite epoci, o semnificație destul de profundă, deosebirile dintre generații (nu numai dar mai ales în momentele „epocale", adică de criză ale istoriei) mi se par o realitate determinată de viața societății : acolo unde nu se constată de loc, e semn că societatea se află într-o somnolență ca să nu zic letargie, sau că nu e vorba propriu-zis de o „societate" în accepția diferențiată și dinamică a istoriei.

Thibaudet a făcut din tema generațiilor un criteriu în studiul istoriei literare : punctul său de vedere s-a dovedit lămuritor. Cu atît mai mult, o istorie marxistă a culturii nu poate să nu țină seama de acest fenomen, ci, cu atît mai mult, poate să-i detecteze științific coordonatele determinante. Aceasta nu înseamnă că mentalitatea unei generații e totalmente unitară și totalmente opusă celei anterioare. Notele dominante ale unei generații se află într-o relație dialectică nu numai cu ceea ce a precedat-o, dar și cu ceea ce o însoțește. Generația mea, de pildă, a repudiat multe valori ce păreau incontestabile părinților noștri. Ei se formaseră în spiritul **fin de siècle** de după 1900, un spirit pe de o parte individualist, estet, hedonist, critic, dar pe de altă parte tributar unor dogme pozitiviste, și evoluționiste care le dădeau o suficiență plină de chietudine și confort intelectual. Așa numita „generație tînără" a anilor 1930, față de care cei de vîrsta mea eram mezini, repudiau nu numai pe Max Nordau, dar, sub influența lui Pârvan și a lui Blaga, opunea înaintașilor o conștiință tragică (nu rareori cam simulată și de o destul de superficială retorică) și promova un iraționalism anti-critic care, între altele, se exprima și printr-un dispreț față de Maiorescu. Această generație a fost atrasă de „fondul nostru nelatin" revelat de **Getica** lui Pârvan, dar au ajuns la un exces pe care-l numim „tracomanie" și care era în fond o apologie a barbariei. Cei din generația mea, care acceptînd și asimilînd ideea de conștiință tragică, ignorată în genere de părinții noștri, repudiam chietudinea și relativismul lor lipsite de simț metafizic, dar nu acceptam totodată și iraționalismul, alergia la critică și refuzul indoielii cartesiene pe care le proclamau unii dintre noi. În ce mă privește mă simțeam mai aproape de Paul Zarifopol, de pildă deși nu-i înțelegea pe Racine și Stendhal) și de M. Ralea, (deși estetic vorbind, mă deosebesc de el în privința înțelegerii tragicului) decît de cei cițiva „maitres à pensée", ai generației mele și știu foarte bine că eram departe de a fi singurul. Poate că din cauza asta mă simt foarte apropiat de tînăra generație actuală. Cred că, în definitiv, cultura mai mult unește decît desparte.

Alexandru PALEOLOGU

**) Franci aur. Faceți socoteala cît ar veni în bani de azi !*

„Subiectul social" al operei literare

(Urmare din pag. 1)

indivizi izolați, ci grupurile sociale. Iată o propoziție fundamentală marxistă care stîrnește în cîmpul esteticii rezistențe mai vii ca oriunde. Cum ! — se simt împinse să protesteze capetele îmbîcsite aici pînă la refuz de individualism — Divina Comedie *a scris-o altcineva, nu Dante ? În anonimatul păturilor și claselor sociale vom găsi explicația creației unice a* Luceafărului *? Fără geniul lui Eminescu, în ce chip ar fi fost posibil să se nască o asemenea operă sublimă ? Oricît de paradoxale ar părea lucrurile, dar însușirile individuale, singure, nu explică nici asemenea realizări ieșite cu totul din comun. În cel mai simplu act omenesc (bătaia unui cui, să zicem) apare, fie și sub formă embrionară, o gîndire teoretică. Și ea e, fatal* transindividuală, *presupune subiectul social. Cu atît mai mult, în creația culturală, aceasta se face simțit. Sigur că fără* Dante *n-ar fi existat* Divina Comedie *și fără* Eminescu *n-am fi avut niciodată* Luceafărul. *Dar chiar și însul genial nu e în măsură să forjeze, el singur, o structură mentală ; aceasta o creează grupurile sociale. Lucien Goldmann care a insistat asupra unei atare teze, aparent paradoxale, are perfectă dreptate. O structură mentală se naște în raport cu anumite probleme concrete istorice puse de existență mai multor inși. Viața individului e prea scurtă și experiența lui prea restrînsă, ca să-i permită a elabora în mod independent „o viziune asupra lumii". Această optică specială prinde ființă din multitudinea și complexitatea raporturilor unei colectivități umane cu realitățile timpului și societății respective. Însul genial sau talentat vine să cristalizeze în opere memorabile o asemenea experiență plurală. Să admitem că e așa — vor replica unii. Dar, dacă înzestrarea artistică face pînă la urmă posibilă apariția operelor — de ce nu ne putem mulțumi cu studiul personalității creatoare ? Care e folosul să coborîm pînă la „subiectul social" al actului literar ? Nu vom recolta astfel doar generalități „culturale", fără interes pentru caracterizarea originalității operei ? Ne întîmpină din nou aceeași atitudine simplistă, hrănită cu iluzia că apără printr-o claustrare infantilă specificul artei. Strict estetic vorbind, orice operă valoroasă de creație reușește să biruie o tensiune între bogăția și multiplicitatea sensibilului și unitatea chemată să-l organizeze și să-i dea sens. Dar în ultimă instanță, numai viziunea autorului asupra lumii face perceptibilă această organizare interioară originală. Și nu o putem descoperi cu adevărat, fără să apelăm la structura mentală care a făurit-o, adică la „subiectul social". O autentică valorificare estetică a unei opere e inimaginabilă în afara înțelegerii și explicării ei... Cine năzuiește să facă axiologie marxistă fără sociologie culturală, visează să înoate pe uscat.*

A fi sau a nu fi-n Antologie

Cu ani înainte Ion Pillat şi Perpessicius alcătuiseră, cu multă trudă, o **Antologie a poeţilor de azi** care se bucurase de mult succes. După apariţia acestei Antologii se iviseră în literatura noastră noi poeţi, unii dintre ei fiind deosebit de înzestraţi. Publicul cerea o Antologie a poeţilor tineri. Perpessicius avînd acum alte preocupări Ion Pillat a făcut apel la mine. Am discutat îndelung, la el acasă, în Bulevardul Dacia criteriile după care să întocmim lucrarea. Greul, cum era şi firesc, a căzut pe mine, — al adunării vastului material pe care, după aceea, să-l citim, să-l selectăm împreună şi să-l pregătim pentru tipar. Zis şi făcut. Am intrat în Biblioteca Academiei şi am început să cercetez revistele şi volumele. După adunarea materialului (peste cinci-şase mii de pagini) care îmi luase mai mult de un an, am trecut la cernerea lui. Am eliminat pe acei tineri care mi s-au părut că nu ar avea suficientă îndreptăţire să intre într-o antologie, fie ea şi a scriitorilor tineri. Mai trebuia să facem o triere a numelor şi a poeziilor ce urmau să fie incluse în antologie. Cafeneaua literară cunoştea proiectul unei antologii de poezie tînără Pillat-Stancu şi, prin unele indiscreţii, se cunoşteau chiar numele celor antologaţi. Atîta şi a fost de ajuns. Cafeneaua a luat foc. Cine intră în Antologia Pillat-Stancu şi de ce ? Cine nu intră în Antologia Pillat-Stancu şi de ce ? Erau nemulţumiţi cei ce ştiau că intră şi erau tot atît de nemulţumiţi şi cei ce ştiau că nu vor intra. La mine intervenţiile nu găseau uşă deschisă şi nu găseau uşă deschisă nici ameninţările. Ne aşteptau pe amîndoi — şi pe Ion Pillat şi pe mine — lungi, multiple şi urîte campanii de presă. Dacă ne-am fi hotărît să făptuim o crimă fioroasă nimeni nu s-ar fi ocupat de noi. Eu mergeam înainte, definitivasem antologia, aşteptam corectura, să i-o duc lui Ion Pillat şi să-i facem împreună ultima revizie. Înainte de a-i telefona eu lui Pillat să-i cer o seară, mi-a telefonat el mie cerîndu-mi să trec seara, ca de obicei, după ora nouă, să-l văd. Ducîndu-mă, l-am găsit foarte agitat. Luase masa şi acum sorbea ceai fierbinte. Afară era o primăvară friguroasă. „Ce facem cu Antologia ?" „E aproape gata".

A urmat o tăcere îndelungă, penibilă. Bănuiam ce vrea să-mi spună Ion Pillat dar mă făceam că nu înţeleg „Primesc mereu telefoane, înjurături, ameninţări, toate în legătură cu Antologia. Azi am primit chiar o vizită, trei scriitori tineri, m-au informat că pregătesc o amplă campanie de presă dacă..." „Dacă ce ?" „Dacă nu-i introducem în **Antologie**". „Şi dumneata ce crezi că trebuie să facem ?" „Eu... Eu renunţ. Mergi dumneata înainte cu **Antologia**, mai pune pe cine vrei, scoate pe cine vrei... Semneaz-o singur şi asumă-ţi întreaga răspundere. Eu... Eu renunţ. Mă vei înţelege. Sînt om în vîrstă, mă bucur de o remarcabilă notorietate, mai fac şi politică, nu-mi convine să fiu atacat în presă... Am să-ţi dau o postfaţă".

Peste cîteva zile, Ion Pillat mi-a dat pentru **Antologie** o scurtă postfaţă, **Antologia poeţilor tineri** a apărut şi atacurile puse la cale mai dinainte s-au declanşat. M-au atacat cu violenţă extremă scriitorii neincluşi în **Antologie**, însă m-au atacat şi scriitori cărora le făcusem loc larg în lucrare. Aceştia m-au atacat reproşîndu-mi că n-am fost drept, că unor poeţi le-am dat prea mult spaţiu iar altora prea puţin.

Mari necazuri cauzate de **Antologie** am avut şi cu Adrian Maniu. Era consilierul editurii care-mi tipărea cartea şi susţinea că, în această situaţie, are şi el un cuvînt de spus. M-a chemat cu textul în corectură la editură şi m-a ţinut de la şapte seara pînă la şapte dimineaţa. S-a jucat cu condeiul prin pagini schimbînd ici şi colo cîte un vers al poeţilor antologaţi. Am fost nevoit să cer altă corectură. Adrian Maniu avea acest obicei: de a umbla cu condeiul prin versurile altora. La începuturile mele, dîndu-i lui Cezar Petrescu o poezie pentru **Gindirea,** acesta i-a arătat-o lui Adrian Maniu care, conform unui vechi obicei al său, a scos stiloul din buzunar şi a „corectat-o" pe loc. Cezar Petrescu n-a acceptat corectarea şi a rupt manuscrisul. Nici eu n-aş fi acceptat-o.

Viaţă, poezie, proză !... A fost viaţă, a fost poezie, a fost şi proză, mai ales proză a fost.

Nu era zi să nu fiu atacat, nu era zi în care să nu mi se arunce în obraz fel de fel de calomnii. Un timp le-am citit şi am rîs. Pe urmă nu le-am mai citit, de rîs însă am continuat să rîd şi acum rîd ori de cîte ori îmi aduc aminte.

Această **Antologie** a apărut în librării cam pe la începutul verii din 1933. Ei, bine, există oameni care s-au supărat atunci pe mine pentru faptul că nu i-am inclus în lucrarea de care vorbesc aici şi care nici astăzi nu-mi dau bună ziua deşi vremea a verificat şi a găsit (în cele mai multe cazuri) justă aprecierea sau neaprecierea mea. Cartea s-a vîndut bine. Încurajat de acest fapt m-am hotărît să trec pe la editură şi să-mi încasez drepturile de autor. Seara însă, lucrînd pînă dincolo de miezul nopţii, am pregătit pentru tipar **Tălmăcirile din Serghei Esenin.** A doua zi trecînd pe la editură am încasat ca drepturi de autor al **Antologiei poeţilor tineri** vreo douăzeci de mii de lei. M-am urcat repede într-un taxi, ca şi cum mi-ar fi fost teamă să nu-mi fure cineva banii pe drum, şi m-am oprit la editura **Cartea Românească.** Pe biroul unui contabil, care mirosea îngrozitor a

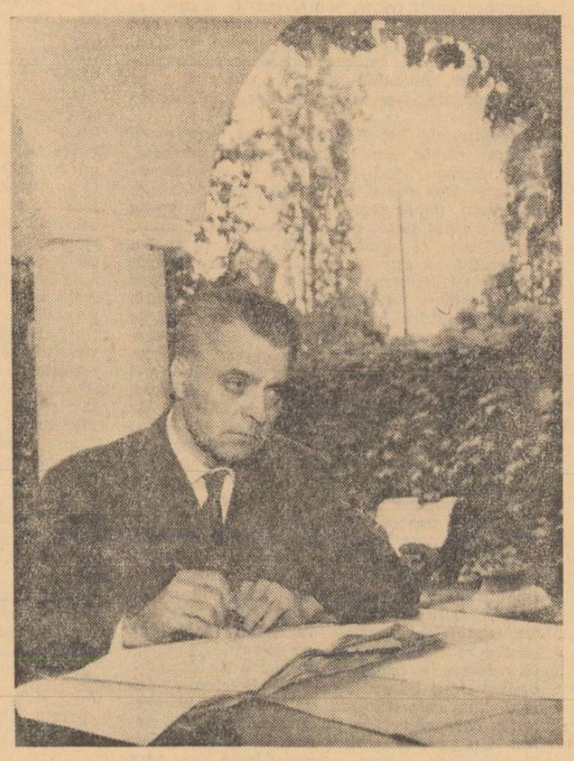

Viaţă, Poezie, Proză

zaharia stancu: memorii

colonie proastă şi a pudră ieftină şi care era şi director literar al editurii, am pus textele lui Esenin. Am zis : „Aş vrea să apară în editura dumneavoastră această carte" „Să vedem despre ce este vorba". S-a apucat să cerceteze manuscrisul şi după ce l-a cercetat fără nici o curiozitate a numărat rîndurile şi a făcut nişte socoteli. „În cîte exemplare vrei să-ţi apară cartea ?" „Într-o mie". „Şi cînd vrei să apară ?" „Cît mai curînd posibil". „În decembrie. Pînă atunci editura noastră imprimă cărţi didactice". „Bine, dar cît o să mă coste ?" „Douăzeci de mii de lei. Ai douăzeci de mii de lei ?" Se aştepta să-i răspund „nu", să mă ridic de pe scaun şi să plec. „Da, am." I-am numărat banii, i-am lăsat manuscrisul şi am vrut să plec. „Stai, mi-a spus contabilul, varsă banii la casă şi mie să-mi aduci chitanţa". Am făcut întocmai. Am coborît scările şi am ieşit în stradă bucuros. Nu mai aveam în buzunar nici un ban, dar **Antologia** apăruse, **Antologia mea,** pentru că Ion Pillat, din motive bine justificate, se lepădase de ea şi acum, datorită în bună parte şi **Antologiei** avea să apară, în iarnă, şi **Tălmăcirile din Esenin,** — din **Eseninul meu** care nu fusese tradus ci transpus în românește. Povestea tălmăcirilor din Esenin nu se isprăveşte aici. Editorii mei ştiu de mulţi ani că problema corecturilor, pentru mine, nu este o problemă oarecare ci una de primă importanţă. Dau texte la tipar, fac o corectură, fac două corecturi, la a treia nimic nu-mi place, arunc textul, se aruncă plumbul, plătesc amenzile mari prevăzute de lege şi nu odată retrag manuscrisul şi-l pun pe foc. Cam aşa s-au petrecut lucrurile şi cu **Eseninul** meu. Începînd din vară şi pînă toamna tîrziu am tot făcut corecturi, îndreptări şi adăogiri şi iar corecturi la Tălmăciri. În sfîrşit, către sfîrşitul lui decembrie cartea era trasă însă, tot din vina mea, lipsea coperta. De acord cu editura am aminat apariţia cărţii după anul nou. În ajunul anului nou însă trei tineri din „echipele morţii" ale Gărzii de fier l-au asasinat pe peronul gării Sinaia pe primul ministru al ţării, I. G. Duca. (Ah! Iarăşi trebuie să deschid o paranteză? Dar, oare nu cumva însăşi viaţa noastră este alcătuită din paranteze?). Asasinarea lui I. G. Duca de către legionarii fascişti a produs o profundă impresie în toată ţara. După mulţi ani asasinatul politic îşi făcuse iarăşi apariţia în viaţa politică a ţării. Pînă la asasinarea lui I. G. Duca exista cenzură însă numai pentru presa cotidiană. Din seara asasinării lui I. G. Duca s-a instaurat cenzură şi pentru publicaţiile literare, ba chiar pentru cărţile de literatură. **Tălmăcirile din Esenin** nu apăruseră în librărie. Cartea trebuia deci să treacă pe la cenzura militară şi să fie răspîndită prin librării numai dacă i se dădea „bunul de difuzat".

După două-trei zile de la instaurarea cenzurii am cerut de la editură două volume din **Tălmăciri** şi le-am dus la instituţia nou creată care îşi avea sediul într-o clădire din cartierul presei — Sărindar — Brezoianu. M-a primit un tînăr sergent, cu mustaţă subţire pe buză. „Lăsaţi dumneavoastră cărţile aici şi veniţi după răspuns peste o săptămînă"

Săptămîna a trecut greu, dar a trecut. M-am prezentat, aşa cum mi se spusese, la cenzură. M-a primit, cu multă bunăvoinţă, acelaş tînăr sergent cu mustaţă subţire pe buză. „Volumul dumneavoastră cu tălmăciri din Esenin nu poate să apară" „De ce ?" „Conţine îndemnuri la dezertare, la nesupunere militară". A deschis cartea şi mi-a citit din **Ana Sneghina** următoarele versuri:

Atunci m-am hotărît să mă despart
de tunuri
Şi să mă războiesc numai în versuri...
Mi-am aruncat puşca,
Mi-am cumpărat hîrtie şi, iată,
Cu această hotărîre
Am întîmpinat anul al 17-lea.

Am început să rîd deşi numai de ris nu-mi ardea. „Puteţi să rideţi cît vreţi dar cenzura e cenzură şi nu aveţi cum trece peste hotărîrile ei". **Tălmăcirile** mele au rămas să mucezească în subsolurile **Cărţii Româneşti.** A trecut iarna şi a venit iarăşi primăvara, — o primăvară uscată, rece, cu mari agitaţii politice, cu greva de la Griviţa, cu procesul asasinilor lui I. G. Duca, cu nopţi pline de împuşcături.

Viaţă, poezie, proză !...

În ţară şi în Capitală se întîmplau multe. Dar orice s-ar fi întîmplat viaţa mergea înainte căci doar de aceea era viaţă. Poezia !... Poezia mergea şi ea înainte dar mai încet. Toţi eram prinşi de pasiunea politicii. Unii mergeau cu stînga, alţii se încadrau în rîndurile dreptei care şi înainte şi după asasinarea lui I. G. Duca dădea lovituri spectaculoase menite să împrăştie teroarea, să intimideze, să sperie, să scoată pe cei cu nervii slabi din luptă. În această perioadă, mai mult decît în oricare alta de pînă atunci poezia românească devine poezie politică. Poeţii de stînga şi poeţii de dreapta introduc în scrierile lor elemente politice, uneori sincer combative, alteori numai uşor declarative. În volumul meu **Albe,** care apare abia în 1937 (deci la zece ani după **Poeme simple)** se pot observa uşor influenţele politice ale acestei epoci barbare de ascensiune, în ţară şi în afara ţării, a fascismului. Influenţe ale politicii în care am crezut cu fermitate, şi pentru care am militat cu o rară stăruinţă se văd cu claritate nu numai în **Albe** ci şi în **Clopotul de aur** (1939), în **Pomul roşu** (1940) în **Iarba fiarelor** (1941), în **Anii de fum** (1944) precum şi în poemele pe care le-am scris după 1944 şi care au apărut anul trecut în volumul **Cîntec şoptit.**

O întrebare care mi s-a pus deseori, şi care mi se mai pune şi astăzi sună cam aşa : „De ce în poeziile pe care le-ai scris şi publicat între cele două războaie mondiale sînt atît de puţine accente politice ?" Cînd, acum cincizeci de ani, ba chiar mai mult de cincizeci de ani, m-am hotărît să devin scriitor şi ziarist mi-am pus problema : pentru cine voi scrie eu articole de ziar, pentru cine voi scrie eu versuri şi, eventual, la maturitate romane şi, poate, piese de teatru ? Pentru oameni, pentru cît mai mulţi oameni. Atunci trebuie să scriu clar pentru ca orice om care ştie să citească să mă înţeleagă, să-i pot transmite mesajul meu, să-l pot influenţa să acţioneze în direcţia dorită de mine.

Nu m-am abătut niciodată de la acest crez şi n-am să mă abat nici de acum înainte. Versurile, politice sau nepolitice, mi-am zis, sînt citite de cîteva sute, poate chiar de cîteva mii de oameni. Puterea lor de influenţare va fi deci limitată la un număr de oameni, pe cînd un articol de ziar scris cu talent şi cu acea înflăcărare pe care numai credinţa într-un ideal nobil o poate da, influenţează zeci de mii de cititori, sute de mii sau chiar milioane. Am scris deci puţină poezie politică, în schimb am scris, publicat şi iscălit mii de articole de ziar. Au fost bune aceste articole ? Au fost rele ? Nu ştiu. Ceea ce ştiu este că în ultimul sfert de secol nenumăraţi oameni mi-au mărturisit că lectura articolelor mele le-a schimbat, într-un anumit sens, cursul vieţii.

Viaţă, poezie, proză !...

Cînd am publicat **Albe,** numai de poezie nu-mi ardea. Volumul fusese scris în grabă, cam pe apucate, şi aproape întreaga mea energie era îndreptată în altă direcţie, — şi anume, în aceea a publicisticii. Eram director de ziar de stînga, ţintă a întregei drepte agresive, de la mişcările violente legionare şi cuziste pînă la disidenţa lui Vaida-Voievod. Între altele dreapta îmi reproşa că l-am tradus pe Esenin şi că ajut, şi pe calea literaturii, la bolşevizarea tineretului.

Tălmăcirile mele din Esenin ar mai fi rămas cine ştie pentru cît timp în subsolul Editurii **Cartea Românească** dacă, într-o zi, mergînd la Camera deputaţilor ca ziarist (făceam, la ziar, între altele, şi o dare de seamă a dezbaterilor) Ion Pillat nu m-ar fi întrebat : „Cînd apar Tălmăcirile lui Esenin ?". „Nu pot să apară" i-am răspuns. „Cenzura militară se opune". I-am înşirat toată povestea. „Hai la bufet". Ne-am dus la bufet. Pillat a cerut o hîrtie, a scris ceva şi, întorcîndu-ne în sala dezbaterilor, a cerut cuvîntul. I s-a dat. Poetul s-a urcat la tribună şi a citit un proiect de lege prin care volumul **Tălmăciri din Serghei Esenin** al lui Zaharia Stancu, interzis de cenzură fără o justificare valabilă, era autorizat să fie pus spre vînzare în librării. Preşedintele a pus la vot, prin ridicare de mînă, proiectul de lege propus de Ion Pillat. Nimeni n-a votat contra şi în afară de mine şi de Pillat mă îndoiesc că în parlamentul acela mai ştia şi altcineva cine a fost şi ce a scris Serghei Esenin. Ziua următoare **Tălmăcirile** se aflau expuse în vitrinele librăriilor din Bucureşti. M. Sevastos, care conducea încă **Adevărul literar,** a pus pe un oarecare B. Adolf să mă înjure în paginile revistei la care publicasem atîtea şi atîtea poezii în anii mei cei mai tineri. Dumnezeu să-l ierte. Cel mai mult însă m-au înjurat, în revistele din Chişinău publiciştii basarabeni. „Traducerea nu este exactă... Nu este exactă..." Ştiam şi eu, mai bine ca oricare altul, că traducerea nu era exactă, dar nici nu voiesm să fie exactă. După apariţia **Tălmăcirilor** mele au mai apărut şi alte traduceri din Esenin, mult mai exacte, poate sută la sută exacte. Şi, desigur, şi mai bune. Cartea aceasta, ca şi **Antologia poeţilor tineri,** a devenit astăzi o raritate, de aceea. în **Scrieri 2,** am introdus-o, uşor adăugată, la sfîrşit. Unora dintre cititori **Tălmăcirile din Esenin** s-ar putea să le placă, aşa cum sînt, altora, nu. Cititorii noştri au gusturi deosebite, au preferinţe. Nu avem ce face. Trebuie să ne înclinăm în faţa lor. Scriem pentru oameni. Dacă am scrie pentru pietre ar fi altceva. Dar pietrele nu au nici ochi, nici gură cu glas. (Dar de unde ştim noi că nu au ? Poate pietrele au ochi şi se uită la noi şi văd ce facem. Poate ele au urechi cu care ne aud vorbele. Poate ele au şi gură cu glas şi rîd de noi văzînd cum ne încăierăm ca nebunii, rîd de noi auzind ce vorbim, rîd de noi — ele, nemişcatele — văzîndu-ne agitaţia zadarnică. Ele ştiu de mult că după ce murim noi nu ne schimbăm în pietre ci în ţărînă sau, cel mult în cenuşă).

Trei poeţi streini au avut, în tinereţe, întreaga mea admiraţie : maghiarul Ady Endre, francezul Francis Jammes şi rusul Serghei Esenin. Din Francis Jammes am tradus două sau trei poezii, din Ady Endre nici una, din Esenin am transpus poemele incluse în volumul II al **Scrierilor** mele. Recitind, după mulţi ani, în corectură Tălmăcirile, impresia mea a fost tot atît de puternică, tot atît de zguduitoare ca în ploioasa şi friguroasa primăvară a lui 1929 cînd am luat întîia oară cunoştinţă cu poezia lui Esenin.

Viaţă, poezie, proză !...

addenda

Prototipul lui Pantazi ?

Într-o scrisoare-fluviu, datată vineri 7 mai (1908) şi cu adresa trimiţătorului (Str. Popa Tatu 70) în dreapta sus, Matei Caragiale îi face prietenului său o lungă descriere a tuturor preocupărilor de moment („Capul meu e un Infern, o locomotivă, sînt encombrat de o mie de griji, şi cum am fost foarte supărat, am devenit foarte solitar şi din ce în ce mai sombru. Afacerile mele, pe care tata le încurcă întotdeauna, au început să se limpezească şi pînă la tranşarea primelor greutăţi mai sînt puţine zile"). Este vorba, mai întîi, de lipsurile băneşti cronice, apoi de cronica mondenă („Pe nymfa cu ochii de culoarea violetelor (ta fille du chambellan) am găsit-o cu sora ei (une grande allumeuse) şi cu un monstru de guvernantă prin Lipscani. Erau îmbrăcate aşa de simplu încît nici harpagoana Cimpiniancă n-ar fi putut imagina ceva mai eftin şi mai solid. Ghetele erau aceleaşi pe care le ştim şi cari cu toate reparaţiile succesive tot durează. Cum ? e scurt şi mare myster") Nu lipsesc nici informaţiile mai generale („În Bucureşti a fost Kronprinzul german. S-a encanaillat enorm. Regina l-a luat în entrepriză. L-a plimbat, l-a giugiulit, l-a dus la Vatra luminoasă, la monastire, la păcură, la teatru, eu am crezut că vrea să-l violeze într-un acces de erotism senil. Asa cum era, blond spălăcit, subţire ca le comte d'Artois şi îmbrăcat numai în alb şi argint, el a fost poate cea din urmă pasiune a bătrînei gougnotte Carmen-Sylva. Dar nici mătuşa lui (la princesse Maria) care în fond e singura lui rudă adevărată din familia regală română, nici princesa Maria nu s-a lăsat mai pe jos (...) Şi într-o dimineaţă au plecat în auto amîndoi, au inspectat la luteală regimentul de roşiori (al 4-lea), apoi au şters-o singuri pe la marginea oraşului oprindu-se la hipodrom unde erau antrenări. Dacă în tot timpul acesta nu s-a petrecut nimic (...), atunci eu, cel mai ilustru herald al acestor timpi decăzuţi proclam că cea din urmă scînteie de galanterie şi de eroism s-a stins în vinele familiilor regale"). În fine, cîteva consideraţiuni „filozofice" („M-am asigurat însă de un mare adevăr, că toată energia unui om nu poate face nimic decît dacă împrejurările îi sunt favorabile, dacă norocul îl ajută. Poţi fi cel mai frumos, mai elegant, mai spiritual, să sbîrnii 10 ani în Paris, Londra, Nisa, Baden-Baden, Biarritz şi Ostenda şi să nu găseşti nimic şi să vii pentru 10 zile de la ţară într-un oraş, neras, netuns, neîmbrăcat sau mai bine zis îmbrăcat alandala şi să-ţi cază norocul în cap ca o ploae de aur, să pierzi trenul ca să faci cunoştinţă cu viitoarea-ţi jumătate, şi alte combinaţii de felul acesta, care spuse dinnainte ţi se par ridicule, imposibile şi după ce s-au întîmplat, foarte naturale").

În fine, o relaţie nouă : „Am făcut cunoştinţă cu un Sturdza între două virste cu care am făcut două chefuri şi care cunoaşte bine pe beşadelele de la Dieppe. Mi-a spus lucruri pe care altfel nu le-aşi fi putut afla. Astfel marquisa de San-Esteban care era foarte naivă avea nasul strîmb şi bec-de-lièvre. La Berlin s-a supus la o operaţie grea şi i-a rectificat nasul. Acum vrea să-şi coasă buzele. Cel care a luat-o pe Olga M. (80 000 rentă zestre exact) are un fel de majorat transmis de la domnitorul Mihaiu astfel că e mult mai bogat ca marquisa şi cel mic. Cel mic e un om sălbatic, care nu se ştie niciodată unde e, umblă din loc în loc fără să-şi dea adresa decît cînd cere bani. Are trei amici nedespărţiţi care-l urmează pretutindeni (...) trăind ca nişte adevăraţi feudali în disprețul moralei şnapanilor şi amusîndu-se cu îmblînzirea (sic) cailor şi cu trasul la semn (...) Acest Sturdza pe care-l cunosc e un om cult, dar nocturn şi misterios, învîrtind nişte afaceri asupra cărora eu nu am insistat. De altfel îl văd rar acum, o singură noapte am stat cu el pînă la 8 dimineaţa şi apoi ne-am întîlnit iar la dejun. A mai trăit încă acum 20 de ani în Bucuresti, apoi a dispărut şi acum s-a ivit iar. Ce oameni ! ce timpuri ! Dragă amice, credeam că abia am să-ţi incilcesc o pagină, dar văd că am încă de spus multe, şi acum sunt obligat să mă mut din pricina celor nouă găini care mi-au rentat peste două sute treizeci de ouă cu totul, dacă nu mai mult, şi vreau să le pun pe unele să clocească. De altfel însă, sunt trist, şi daca n-ar fi singurătatea şi libertatea aş fi mai nenorocit." etc.

Lăsînd la o parte episodul cu creşterea găinilor, oricînd recomandabil („Isprăvesc trimiţîndu-ţi noua mea adresă Popa Tatu 70, de unde în curînd mă voi muta la ţară"), credem că rîndurile referitoare la „acel Sturdza" sînt cu totul revelatoare pentru o perioadă majoră de gestaţie a Crailor, pentru înfiriparea prototipului lui Pantazi. Ar fi curios ca o întîlnire frapantă, dar întîmplătoare, să fi generat un personaj şi o atmosferă, fie şi în cadrul mai larg al apariţiei altor personaje, de astă dată din realitate, „în alb şi argint". Însă nu e de loc imposibil, atunci cînd intervine geniul creator, bintuit de nostalgie. Scrisoarea, foarte lungă şi febrilă, indică un asemenea moment, cu răsunet tîrziu şi temeinic.

Despre Paşadia şi Gorică Pîrgu, altădată...

Barbu CIOCULESCU

TEATRU

Purificarea

O dată cu frumoasele legi estetice, Aristotel genera și o mulțime de canoane. Ce înseamnă în fond vindecarea prin milă? Ideea fixă era că de la un spectacol trebuie să pleci ușurat, purificat. Jocul ar fi fost o supapă prin care se elibera presiunea tragică. De aceea tragedia de pe scenă trebuie să fie cît mai groaznică, pentru ca realitatea din viață, ori cît de crudă, să pară un fleac. Se recomandă restrîngerea pieselor la episoade semnificative. Toți cei care au vrut să dramatizeze întreaga *Iliadă*, spune el, nu au reușit, izbînda deplină fiind doar a acelora care au apelat la fragmente. Se fac observații profunde asupra naturii operei de artă. Observații din fericire și din păcate clasice : au contribuit la formarea și statornicirea idealului clasic în literatură, dar, în același timp, au dus și la închistare, la dogme. De pildă, în privința caracterelor : cerea un caracter ales, care să se reflecte printr-o atitudine aleasă. Era, oarecum, misogin : *„aleasă poate fi și o femeie, și chiar un rob, măcar că femeia e mai curînd o ființă inferioară, iar robul pe de-a-ntregul un netrebnic"*. Preferînd cumplitul și lucrurile bărbătești, se îndoia că femeia ar putea da dovadă de astfel de fapte. Prin urmare, o cam idealiza, totodată. Cere conflict puternic. Anticii erau mai realiști decît noi. Mai cruzi, mai lucizi, și mai cumpliți. Noi sîntem senini, melancolici și idilici în subiecte. *„Poetul e dator să născocească singur situații noi, dar să știe să și folosească în chip fericit datele tradiției"*. E un sfat înțelept. *„Sub raportul întinderii, o tragedie e cu atît mai frumoasă, cu cît e mai lungă, fără să înceteze a rămîne inteligibilă"*. „De multe ori e verosimil să se întîmple și lucruri neverosimile". Citind această frază a lui Agathon, Aristotel încuraja ingeniozitatea autorului, care nu trebuie să fie robul întîmplărilor întîmplate, ci să le privească în mod creator. În privința corului, este de partea lui Sofocle, care-l întrebuința ca pe un personaj ce ia parte la acțiune; este criticat Euripide, care a contribuit la lenevirea corului, atrofiindu-i vlaga pînă într-atît, încît dispariția lui n-a mai fost o pierdere.

Aristotel își permitea să tragă concluzii. Teatrul grec se afla acum în spatele cortinei, totul se consumase, arderile se desăvîrșiseră, eroii se măcinaseră și pieriseră, care în luptele cu zeii, care în luptele fratricide precum Castor și Polux. Era, așadar, nevoie de cîteva legi care să statornicească obiceiul. Într-un fel, *Poetica* este și o orație funebră la moartea tragediei. Se poate plînge pe *Poetica* lui Aristotel. Ia te uită ce-a mai rămas din tot eșafodajul mitologiei coborîte în arenă : niște reguli de plins, de purificare, niște îndreptare de stors lacrimi. Ce s-a ales din toată încleștarea între oameni și titani ? Niște învățături bune de adormit copiii antici, pentru că Eschil, Sofocle, Euripide, chiar dacă ar fi mai trăit, nu s-ar fi putut conforma patului lui Procust. Dar oare Aristotel însuși, dacă ar fi scris drame, nu le-ar fi compus *alături* de poetica sa ?

Pe de altă parte, meritele filozofului sînt enorme și Stagiritul crește în ochii noștri cu fiecare rînd citit, cu fiecare canon care cade asupra tragediei ca bulgării de pămînt peste o groapă proaspătă. Odată moartă, tragedia greacă nici nu putea spera la o înmormîntare mai frumoasă și mai de ținută. Dacă s-au pierdut atîtea piese antice era nedrept ca un tratat despre ele să ne parvină întreg. Așa dar n-au ajuns pînă la noi decît cîteva fragmente, cele referitoare la tragedie, pierzîndu-se în întregime partea a doua a lucrării care era -- se bănuiește — consacrată comediei. Profesorul Pippide, într-un valoros studiu accentuează pe drept caracterul polemic al însemnărilor lui Aristotel, mereu îndemnat să se diferențieze de Platon: Identică în aparență, clasificarea formelor poeziei, așa cum se întîlnește la cei doi filozofi, e total diferit orientată în semnificația ei adîncă : Pentru Platon în măsura în care determină acțiunea noastră la o acțiune fictivă, imitația măsoară oarecum gradul de reprobabilitate al fiecărui gen literar ; *mimesis* prin excelență, poezia dramatică figurează pe ultima treaptă în erarhia lui. Pentru Aristotel, în schimb, realizare absolută a procesului de imitare (...) și tocmai pentru că determină cea mai intensă participare, tragedia e genul care întrupează arta literară în scopul ei cel mai înalt".

Marin SORESCU

ARTE

MUZICA

Accesibilitate și valoare

Propun o selecție de nume : Sofocle, Shakespeare, Molière, Ibsen, Praxiteles, Michelangelo, Rembrandt, Van Gogh, Homer, Dante, Cervantes, Goethe, Eminescu, Mozart, Beethoven, Brahms, Verdi, Wagner, Balzac, Dostoievsky, Tolstoi. Am numit — mi se pare — unii din autorii cei mai populari din cîți există, autori prezenți pe mai toate scenele lumii, în toate sălile de operă și concert, reproduși în nenumărate albume și cărți de artă, traduși și publicați incontinuu în majoritatea limbilor pămîntului, ș.a.m.d. De vreme ce înțelegerea și dragostea publicului pentru producția numiților artiști este **la ora actuală** un fenomen de masă, voi deduce că în prezent ei sînt realmente printre cei mai **accesibili**, printre cei mai constant și universal accesibili. Ei sînt totodată printre cei mai **substanțiali** din cîți a produs cultura umană.

Asupra capodoperelor autentice planează cumva o fatalitate : mai curînd ori mai tîrziu cele mai multe devin — dacă pot spune astfel — șlagăre mondiale. În schimb șlagărele nu devin capodopere cu trecerea timpului. O lucrare este sau devine accesibilă **pentru că** e valoroasă și nu invers. Valoarea se află în proporționalitate directă cu substanțialitatea ; iar aceasta vrea să însemne, în ultimă instanță, o anumită putere de cuprindere și constituire a realului și o certă pondere etică. „Accesibilitate" presupune accesul la ceva, care ceva nu are cum să fie alta decît valoarea, deci substanțialitatea. Accesibilitatea nu poate fi gîndită ca o categorie, ea rămîne de fapt un efect al concentrării valorice realizate în capodoperă.

Citeodată o constatăm imediat : alteori trece un timp pînă să o înregistrăm ca atare. N-aș vrea să intru în amănuntele acestui „progres al adevărului" studiat încă acum nouă decenii de Maiorescu, ci doresc să mă opresc un moment la ceea ce numeam concentrarea valorică realizată în capodoperă. Și voi spune că ea se produce sub forma unei maxime economii : tema constantă a artistului este a transmite un sens cît mai complex cu mijloace cît mai simple, mai directe. (Complex nu înseamnă neapărat complicat, după cum simplu nu înseamnă plat). Cel care făurește opera de artă își propune să găsească acea formă (expresie) în care materialul investit să poarte cele mai ample semnificații cu putință. Urmărind valoarea (substanțialitatea), artistul va cîștiga — mai devreme ori mai tîrziu — și accesibilitatea pentru lucrarea lui. În plus se va situa în plină contemporaneitate. (Este imposibil a crea valorile unei vremi trecute sau viitoare ; în măsura în care valoarea este creată ea este strict contemporană. Acea putere de cuprindere a realului de care vorbeam se poate exercita numai **în epocă** și însăși epoca se definește prin valorile create în ea, chiar dacă din cauze diverse procesul de cunoaștere al acestora întîrzie).

Poate că nu ne-am ascuțit încă suficient facultățile critice spre a recunoaște cît mai repede și mai adecvat substanțialitatea în artă. Pentru că e limpede că dacă unele capodopere sînt imediat înțelese — deci imediat accesibile, - altele au nevoie de o întreagă operație critică spre a deveni inteligibile publicului larg, deci accesibile. (Aici explicația îmi pare a sta în **noutatea punctului de vedere** al autorului, dar substanțialitatea se împacă deseori și cu puncte de vedere — adică modalități estetice — deja admise). Cînd însă procesul de asimilare s-a săvîrșit, lucrările din a doua categorie **sînt** accesibile cu același titlu ca și primele. A se vedea în alt sens rezistența pe care au întîlnit-o — și care astăzi ne pare aproape inexplicabilă — o sumă de capodopere dintre cele mai populare (din Beethoven, Wagner, Berlioz, Debussy, Mușsorgski, Stravinsky, etc.) Rămîn convins că nu putem aprecia accesibilitatea în sine (n-o putem decît constata în măsura în care este efect imediat), dar că dobîndind criterii cît mai precise pentru detectarea substanțialității vom avea implicit secretul accesibilității prezente (este ea ori nu întemeiată pe realități?) ca și promisiunea celei viitoare. În ce grad factorul educație intră în însuși procesul complex al asimilării artei nu este cazul să accentuez acum. Îmi propun s-o fac într-un viitor articol. Ceea ce se cuvine însă subliniat este contradicția între acești doi termeni : valoare și inaccesibilitate. Nu poate exista valoare inaccesibilă. Cu observația că în artă substanțialitatea nu este universal valabilă și definitiv probantă ca un adevăr geometric, că deci nimeni nu poate fi deschis oricărui fapt artistic.

Lucrurile ar fi considerabil mai simple dacă nonvaloarea nu s-ar vîri în ecuație și nu ar juca alternativ pe două tablouri : unul, cel al accesibilității manifeste (caz în care escamotează deobicei problema substanțialității), altul cel al valorii absconse (caz în care expediază într-un viitor indefinit răspunderea pentru accesibilitate, deci — la urma urmelor — pentru valoarea reală). Cu adevărat inaccesibilă nu este decît non-valoarea (nu se află acolo nimic la care să putem avea acces). Dar am sentimentul că în muzică cel puțin clarificările pe acest capitol nu vor întîrzia prea mult.

Pascal BENTOIU

În această pagină, lucrări de PABLO PICASSO :

Sus: **Arlechin**

Dreapta : **Corride**

ARTE

Constantin Piliuță

Profunzimea artei lui Piliuță este evidența, precizia hotărîtoare a evidenței, adaptată la subtilitate organic. Dacă, în cazul altor pictori, trebuie cercetat planul secund, ceea ce se ascunde privirii, derutînd-o, la el realitatea operei se impune și o simți năvălind dinăuntru spre în afară. Un nucleu rigid, arzător, își avansează razele către tine, ele te prind într-un unghi infinit deschis îndărătul tău, proiectînd o umbră nevăzută. Rezemat pe golul neguros, punct de sprijin poate, sensul se găsește în spațiul iradiației solare, gîndit fără spaimă. Să nu se sperie de propria sa siluetă, scrisă pe pămîntul calcaros, tînărul rege macedonean își strunea calul în raport perpendicular cu soarele. E o taină pe care și arta lui Piliuță știe să o folosească. În aria desenului și a culorilor sale, în totalitatea incandescenței trăite, indiferent de mediul și oamenii descriși, de aluziile simbolice sau stilistica florală, nimic nu se spune mediat, prin intermedii cețoase, apăsătoare. Demnitatea zilei, devenită obiect de observație și transfigurare, este repusă în drepturile ei legitime.

Personajele lui Piliuță vor să cucerească o lume ideală, mai dreaptă, mai generoasă. Este motivul condiției umane în veșnică redresare. Dar vrînd să atingă ipostaza nouă, ele reiau, de la temelie, totul. Nu se poate clădi trainic decît pe un fundament sigur. Cu cît este el implantat mai adînc, mai jos, la origini, cu atît șansa lui este mai deplină, mai de nezdruncinat. De aici atenția acordată cu precădere existențelor limită. Această senzație, evidentă la toți oamenii creionați de Piliuță, de ridicare prin reflexivitate deasupra condițiilor naturale sau impuse, persistă, abundă, configurează un univers. Gînditorii lui, proveniți din mediile cele mai diverse, în atitudini neprotocolare, surprinzător de veridice, repetă o singură obsesie. Ei nu-și pierd calitatea de rezistență și penetrație la opacitate. Un interior de închisoare anticomunistă, cu gratiile rigide parcă retezate de flori, se rezumă în fapt la ritmarea chipurilor, într-o procesiune continuată în exterior. Îi este deajuns lui Piliuță un decor de rudimentară ambianță, cu o masă și un scaun, pentru a-și pune personajele în valoare. În imobilitatea lor, trădată de stîngăcia unui gest insesizabil aproape, percepem intensitatea căutărilor esențiale. În liniștea tabloului, gîndul se știe, se umple de propria-i prezență tutelară și capătă proprietate de diamant apăsat de-a lungul sticlei. Ordonatoare întotdeauna este privirea, de la care se pornește, la care se revine pe liniile întregului desen. Un portret schițat de Piliuță începe de la ochi, singurul lucru spune el, la un om, care nu se poate uita și nici inventa. În autoportrete acest element este deosebit de important. Culorile se rotesc în jurul ochilor, încearcă o nuanță, o posibilă apropiere de ei, înfrunzind pînza. De aici încolo, către florile imateriale, nu mai este decît un pas. Piliuță este îndrăgostit de peisajul reflectat pe zidurile voronețiene. Temperament liric în ultimă instanță, asemeni majorității artiștilor proveniți din nordul moldavic, casa, arborele și floarea lui, atestă vechime de civilizație exersată îndelung și familiară frumosului. Floarea imaginată de el ridică pămîntul și-l alătură stelei. Este o concepție izvorîtă din împlinire. În ultimele lui lucrări, scoarța de copac și zidul de lut, acoperișul de șindrilă, au străvezime de petală prețioasă. Ornamentul floral se constituie în cosmos de sine stătător, ia cu sine și ridică formele ajunse la echilibrul perfect. Un tablou cît peretele, invadat uniplan de răsaduri, subliniază anvergura metamorfozei prin purificare vegetală. Omul lui Piliuță în clipele lui de împăcare, îmi sugerează, parafrazîndu-l pe celebrul eseist francez, virtuțile unei flori cugetătoare, dacă această alăturare este capabilă să transmită fiorul unei arte unice.

Opera lui Piliuță se încheagă la cîteva confluențe demne de remarcat. Recunoașterea unor tradiții, continuarea lor, fac fond comun cu originalitatea. Elev al lui Ciucurencu, cu multe rădăcini trase din Pallady, Luchian și mai ales Andreescu, el își reclamă, din simpla citare pe care am folosit-o, una din cele mai fertile și autorizate direcții a picturii românești. Realismul său, niciodată nedesmințit, se adaptează unei structuri, unui temperament răscolit de pasiuni și credințe constante. Nu mă îndoiesc, la confruntarea valorilor europene, în care ne-am implicat și noi de la o vreme încoace, Piliuță are un cuvînt aparte de spus. El poate neliniști și incita spiritele inerte și în același timp este capabil să tempereze pe cele extreme, pîndite de disoluții pretimpurii. O anume clasicitate modernă, i-aș spune, valabilă și pentru alți plasticieni, despre care am mai vorbit și pe care o pune în valoare și Piliuță, îl situează în primele rînduri.

Grigore HAGIU

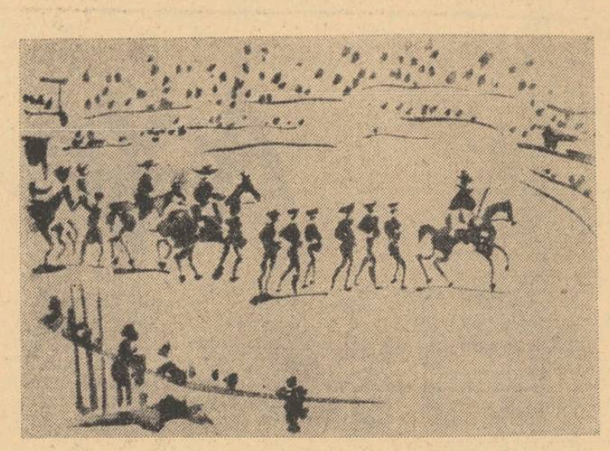

TELEVIZIUNE

Și o excepție

De scris am scris **că depinde**, dar de văzut n-am văzut **cum depinde**, în ce măsură concretă depinde micul ecran de imagine. Iată însă că miracolul s-a produs. Numele autorului este Mihai Romașcu. Reportajul „METAMORFOZELE CÎMPIEI" a însemnat o demonstrație fără cusur.

Atîta vreme cît reportajul se ocupă de un fapt de excepție, situația este relativ simplă: vulcanul Etna erupe, în raliul automobilistic dela Monte-Carlo se înregistrează un accident, mari cataclisme în India au lăsat fără adăpost milioane de sinistrați. Faptele acestea sunt de senzație, ele cuprind dela sine lovitura de teatru, datoria reporterului este doar să le prindă și să le înregistreze la timp. Dar reportajul nu vizează întotdeauna excepția și cînd reportajul nu vizează excepția situația este relativ complicată : ce poți să spui despre un fapt banal ca să devină interesant? Fiindcă să recunoaștem: o temă cum este „Sud-Estul Cîmpiei Române" nu cuprinde la prima vedere nimic palpitant. Și-atunci ?

În ce mă privește, nu cred că „prima vedere" este un punct de pornire pentru reportaj. Prima vedere înseamnă primul contact : contactul cel mai de suprafață și cel mai superficial. La prima vedere un reporter poate descrie dar nu poate interpreta. Chiar așa, „prima vedere" generează descriptivismul în reportaj. Fiindcă ce se poate spune despre Cîmpia Olteniei la prima vedere? Că este întinsă și largă și că în punctul unde se unește cu cerul formează un orizont ? Din păcate, în 80% din cazuri, reporterii relatează așa. Din păcate, în 80% de cazuri operatorii filmează așa. Dar operatorul Mihai Romașcu a făcut o excepție; Mihai Romașcu a probat și destulă pricepere profesională, dar și destulă conștiință profesională pentru ca să nu ia realitatea despre Sud-Estul Cîmpiei Române la prima vedere, ci să vadă și iar să vadă, îndepărtînd aparențele cum îndepărtăm cojile de pe nucă pînă în clipa cînd conținutul e scos la lumină și este un miez. Reportajul lui nu a fost o expediere ci o fixare de realitate. Cîmpia din imaginea lui n-a fost orice cîmpie ci Cîmpia Olteniei, nisipul din imaginea lui n-a fost orice fel de nisip, ci fostul nisip, colosalul nisip, dement și aglomerat în Sudul Olteniei, si nici oamenii din imaginea lui ri-au fost oameni de orișiunde ci oameni de-acolo, din Sudul Olteniei, oameni filmați cu o ardoare și cu o devotiune de parcă și-ar fi construit canalele de apă în lună, de parcă n-ar fi schimbat sudul țării ci tocmai planetele, transformînd oceanele, de nisipuri în pămînt pentru flori.

Sânziana POP

ARTE

PRETEXTE

Grandioasa experiență a saumonului

Saumonul, unul dintre peștii cei mai frumoși din lume și mai bine alcătuiți, făcuți pentru curaj, hotărîre și mers înainte, este autorul, producătorul faimoaselor icre de Manciuria. Numai ideea că aceste icre, numite și roșii — monade, sfere, mărgele strălucitoare, imitînd „in vivo" sistemul, filozofia lui Leibniz, sînt depuse cu mari sacrificii și după lungi peripeții într-un singur loc de pe întreaga noastră planetă, la izvoarele Amurului (ne asigură biologul) conferă producției susnumitului ceva ieșit din comun. Să recunoaștem, omenește vorbind, că ne aflăm înaintea unei capodopere. Mîncăm o capodoperă, insistă biologul; mîncăm principiul universului ; dar asta încă n-ar fi nimic — universul ori capodopera în sine — mai profund decît ele e faptul că noi consumăm una dintre cele mai tragice și mai pilduitoare biografii artistice, fiindcă saumonul, dragă tovarășe, este un artist exemplar.

El, frumosul, iutele și curatul, plăcîndu-i efortul și depărtarea, cum ajunge la maturitate, în deplina sa putere și cutezanță, pornește la drum spre izvorul cel mai limpede și mai ascuns. Treabă grea, zice biologul. Mii și mii de kilometri în răspăr, în contra curentului, peste praguri și cascade înalte, o voință de fier mînindu-l către originea sacră a speciei, să-și arunce acolo zarul în apa clară și pustie a Amurului, și pînă și acest nume, Amur! Nu înghite nimic în acest urcuș, dar absolut nimic, postește, hrana-i otravă, moliciune, aminare, tergiversare, nimic, nimic, decît înaintare, și el, atît de frumosul, la început, ajunge la țintă un monstru respingător, cu fălcile căzute, o scrumbie afumată, o carcasă nenorocită, și moare pe loc, cum își lansează mesajul, dispare în nemărginirea fericită a datoriei împlinite.

Pe urmă vin oamenii, care știu, și recoltează grandioasa experiență a saumonului, iar ei, fratii lui, toți saumonii iertfiți, emaciați, plutind senini cu burțile-n sus, sînt adunați grămezi-grămezi, și industrializați, întrucît din trupurile lor uscate, din care nu au mai rămas decît voința și abnegația — substanța cea mai rodnică — se fabrică cel mai bun îngrășămînt chimic.

AMFION

SPORT

„Vreau alt popor"

Cititorul și-a amintit că aceasta este una dintre cele mai caraghioase, mai jalnice și mai memorabile fraze pe care un tiran le-a putut rosti vreodată. Țineți minte că așa a zis unul ce nu era mulțumit de felul cum se comportă restul de cîteva milioane de concetățeni. Cam așa judecă lucrurile și Angelo Niculescu, antrenorul echipei noastre naționale. În ziarul **Sportul** de joi, și el, și cîțiva jucători, consideră că **vinovat de comportarea incalificabilă a reprezentativei române**, în meciul cu echipa olimpică a Bulgariei, **a fost publicul ! ! !** Angelo Niculescu și tînărul său discipol, Lucescu, observă cu toată grija paiul din ochiul publicului, în vreme ce pe bîrna din ochii lor mulți dintre cetățenii fără gaze la sobă ar putea tăia lemne. Vasăzică, tot publicul e vinovat ? Vasăzică, Angelo Niculescu este incapabil să trimită în teren 11 jucători ca lumea și tot publicul e vinovat ? Vasăzică, Radu Nunweiler trage tot timpul peste poartă, și pe lîngă poartă, și niciodată în poartă, și tot publicul e vinovat ? Vasăzică, Deleanu este driblat și întors pe toate părțile (ca un buzunar de pijama) și tot publicul e vinovat ? Vasăzică, Dinu dă cincizeci de pase aiurea și tot publicul e vinovat ? Vasăzică, Domide și Neagu habar n-au pe ce lume sînt și tot publicul e vinovat ? Este incredibil ! Asemenea declarații fără o minimă responsabilitate morală nu se citesc nici în parodiile de doi bani. Și pentru ca toți cititorii noștri să fie în măsură să judece acuzația pe care Angelo Niculescu (și ai săi) o aduc publicului de pe Stadionul 23 August, voi încerca o descriere a atmosferei de pe Stadionul 23 August, la ora meciului respectiv.

Trag nădejde că-n pofta sa enormă de a vedea lucrurile altfel decît sînt, Angelo Niculescu nu va nega că, la ora șase, pe Stadionul 23 August se aprinseseră luminile. Arena arăta extraordinar. Era o lumină dulce care plasa întreaga împrejurare într-o zonă misterioasă, ce merita oricum un alt spectacol. Sînteți de acord, tovarăși Niculescu și Lucescu că era frig ? Din cînd în cînd, mai și ploua, și totuși se auzeau strigătele de încurajare ale unui public pe care vreți să-l schimbați. Și-n acel frig neplăcut, în acea atmosferă închisă, în care numai lumina nouă a stadionului aducea o speranță, publicul continua totuși să aclame începutul jocului și, trebuie să recunoașteți, a făcut-o pînă în clipele în care l-ați exasperat. Pentru că acesta e adevărul : **nu dumneavoastră aveți de ce să fiți nemulțumiți de public, ci publicul are de ce să fie nemulțumit de dumneavoastră.** Ați fost unsprezece-doisprezece-treisprezece jucători și cîțiva antrenori, ridiculizați de adversari. Și publicul nostru n-a ris, ci s-a necăjit văzînd asta, iar golul pe care l-a înscris Dumitru, golul salvării de un ridicol prea mare, l-a înscris de fapt prin voința publicului ce nu putea accepta ideea că sînteți atît de slabi. Dar, în sfîrșit ! Să punem punct acestui episod de toată tristețea. E cazul totuși ca în puținul timp care ne-a mai rămas să încercăm să cîrpim ceea ce n-am fost în [illegible] de la început bine.

Cîteva întrebări se impun în mod imperios.

Prima dintre ele : care este ideea de joc a echipei naționale ?

A doua întrebare : pe ce criterii a fost readus Neagu în echipa națională ? (ați auzit, cred, lungile huiduieli cu care a fost primit acest jucător, pe care Angelo Niculescu vrea cu tot dinadinsul să-l facă antipatic).

A treia întrebare : de unde pînă unde consideră Lucescu că publicul nu și-a văzut lungul nasului și s-a dus la acest meci ca la un meci și nu ca la un antrenament ?

A patra întrebare : unde s-a aflat antrenorul Angelo Niculescu în timpul meciului ?

Această ultimă întrebare, ca și unele părți ale întrebărilor anterioare, se explică tot prin aceea că, în declarația din ziarul **Sportul**, Angelo Niculescu a considerat că Radu Nunweiler a jucat bine. De unde s-o fi văzut că Radu Nunweiler a jucat bine, nu-mi dau seama. Ba am mai citit și alte cuvinte pline de sine : cum că în prima repriză echipa a mers satisfăcător, iar în a doua bine. Eroare, de mai multe ori eroare. Și nu eroare, minciună, sfidarea celor mai elementare și oneste opinii despre fotbal ! Întregul stadion a văzut cît de puțin a fost pregătită echipa română pentru acest meci. Ne-am uitat cu toții la jocul în viteză al bulgarilor. Apărarea noastră a fost inexistentă, iar Angelo Niculescu declară că Lupescu a mers **ca un ceasornic**, iar Deleanu e în **revenire de formă**. Asta este culmea ! În revenire de formă Deleanu ? Lupescu ca un ceasornic. Am impresia că ori nu știm limba pe care o folosim, ori facem bancuri. Ar mai fi lipsit ca Angelo Niculescu să aprecieze cu toată căldura și arbitrajul tușierului care ținea mereu cu noi, ca enormitatea să-și ajungă sie-și. De fapt, lucrul îl face **Lucescu care e nemulțumit de arbitraj ! ! !** Uite, cînd citesc declarații ca acestea, îmi vine, nu știu de ce, să duc unul din degetele mîinii drepte la obraz și să arăt ceva ce n-ar trebui să lipsească niciunui om, necum unor sportivi. Vasăzică, publicul și arbitrajul ! Cît s-au chinuit arbitrii să nu piardă tricolorii (cum li se spune în semn de respect ca să, nu-i așa, fii mai circumspect cînd vorbești despre ei), cît s-au chinuit oamenii din tribune ! Așa ne trebuie. Și, de fapt, așa-mi trebuie și mie că din atîtea necazuri cîte am și din atîtea probleme, gîndul meu de răzbunare se îndreaptă tot spre Angelo Niculescu. Dacă însă acest om e oltean, cum cu stupoare mi-a fost dat să aud, îl rog să pună urechea la pămînt și să riște ascultînd ceea ce sînt convins că noi cu toții îi spunem : **chemați-i pe cei mai buni !** Nu-i ocoliți pe Dumitrache, pe Tătaru, pe Dobrin, pe Marcu, pe Ene Daniel. Dar la urma urmei, să vedem cine învinge ! Angelo Niculescu sau publicul ? Poate că totuși facem rost de „alt popor", de alt public. Timp e.

Adrian PĂUNESCU

FLORIN COSTINESCU

Ţara şi zîmbetul

Vrednic de-a duce un şoim pe braţ
Spre cîmpiile de vînătoare
Este acela care vesteşte cu zîmbetul
Apropierea de sărbătoare.

Vrednic de-a bea din cel mai tînăr izvor
Apă de mir, neîncepută,
Este acela care cucereşte cu zîmbetul
O redută.

Vrednic de-a atinge steaua de sus
Cîntata, nepieritoarea
Este acela care uneşte cu zîmbetul
Munţii cu marea.

Vrednic de-a păşi-n capitolii
Spre somnul marilor regi
Este acela care umple cu zîmbetul
Amfore şi pocale întregi.

Vrednic de-a plînge bărbăteşte
Cum încă nimeni nu plînse
Este acela care ştie că zîmbetul
E ţara sufletului purtată pe buze.

Ţara şi poemele

Adevărul pe care-l rostesc
Îl face văzduhul curcubeu
Şi-l găsesc, pasăre, pe umărul meu.

Nu-i de amurg şi nu-i de tîrziu.
Cu păsări slobode poemele despre ţară
Se scriu.

DIMITRIE RACHICI

Tărîm nuntit

E o mişcare fără de-nceput
şi fără de sfîrşituri o mişcare,
iar timpul izvorăşte nevăzut
din centrul ei curgînd spre nehotare.

Un crin triunghiular drept adăpost
plantînd deasupra — stea amăgitoare.
Pe-acest tărîm nuntit cînd am mai fost ?
Miroase-a cetină şi-a vînt de mare...

DUMITRU CONSTANTINESCU

Jocul cu aur

Jocul cu aur bolnav de iubire
Ne doare cîteodată-înfiorări neştiute,
Parcă spargem cu glezna pe-o punte subţire
Ape crescute.

Dar tot ne jucăm, eam nebuni,
Cu aur bolnav, chinuit,
Prin aburul acelei minuni
Pe care ne-am împleticit.

Inimi ne sar din piept, copilăreşte,
Ca nişte scîntei orbitoare,
Cînd un ochi scorburos ne topeşte
Cu privirea lui — tare.

Sfărîmaţi, dureroşi, căzători
Ca-ntr-o plasă plutim, ruginie,
Înfiguraţii colindători
Ai nopţii de veşnicie.

NICOLAE PASCU

Sîngele pămîntului meu

Sorb vinul — rege între vinuri
ce nu se lasă îndoit cu apă
răcoare mătăsoasă în aminuri
şi sfetnic între sfetnici la un dacă.

Pe cerul gurii aprinde stele
în sînge scînteiază cremeni iuţi
infuzie în tril de ciocîrlii şi mierle
îmi curge-n trup cu bărăgan şi munţi

împurpurîndu-mi stenic limfa
cu legendarele străbune hematii
şi trecerii oprindu-i clipa
cînd stau de veghe în lucidele beţii

pe buza acestei guri de rai
cu lapte şi cu miere binecuvîntată
să doarmă-n pace subt picior de plai
somnul de mumă şi de tată.

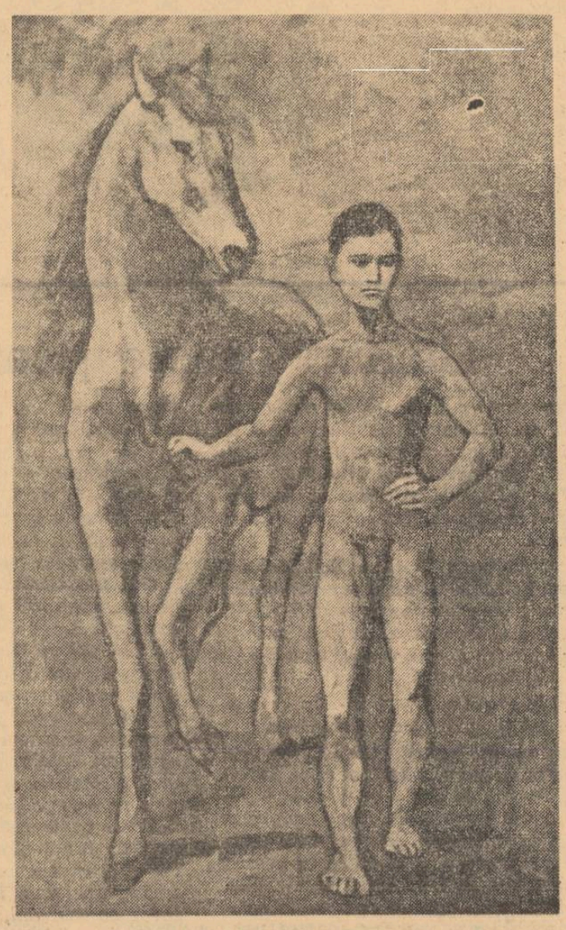

Lucrări de
PABLO PICASSO
Dreapta : Copil ducînd un cal
Stînga : Desen

somn sub stele

de Octavian Stoica

Demult atelierul, lumănărăria lui Iamatis de la bariera Calul sur, nu mai era al acestuia, grecul murise după primul război de ftizie, boală de mare mirare la unul ca el care era gras, rumen ca o fleică proaspătă şi care mînca de te speria,e drept că cu prea puţină cheltuială în tîrgul acela mic unde mai trăiau încă vreo doi copii ai lui, dintre care Iorgu era cel mai cuprins, stăpînind acesta şi un petec de moşie, nici treizeci de hectare, spre lunca albastră a Siretului, pămînt ca untdelemnul pe care semăna doar grîu de cînd se ştia şi tot nu-l mai sleia, căci avea brutărie, un cuptor de cărămidă vechi sub un şopron la fel şi-i trebuia făina lui, pentru care să nu-şi irosească gologanii, să nu-l pungăşească nimeni. Seara, cînd scoteau pîinile şi le puneau în coşuri largi de nuiele de răchită, deasupra şandramalei afumate stăruia un abur cald de leşinau pe sub garduri cîinii de pripas, şticlindu-şi dinţii a foame rea, slabii cîini frumoşi odată ; atunci se trezea bătrînul Iamatis, ia, aleargă, giftia acesta poftind, şi cînd îi aduceau jimblele, două şi două scrumbii de Dunăre afumate putred, mustind unsuros, le juca între degete aşa opărite cum erau şi le scobea miezul dulce şi pufos pînă rămîneau goale, ca două lăcuste uscate de arşiţă, din asta se sătura, ca de un leac de bicisnicie. Pe cînd încă mai putea umbla odată pe săptămînă îşi lua bastonul cioplit cu noduri, mai mult de fudulie decît pentru că ar fi avut nevoie şi mergea la celălalt fiu, pe care-l ţinea el mai aproape de sufletul lui, la Anghel, care deşi de ani mai puţini decît Iorgu, învîrtea şi el spornic o negustorie cu cofeturi ; cu Anghel se pupa lung, se întrebau de sănătate, care pe care, şi-l îndopa, Anghel, cu baclavale tăvălite prin miere de salcîm şi-i vorbea Anghel de toate, ei între ei, căci pe Iamatis îl părăsise nevasta lui dintîi, fugise în lume după dragostele ei care-i munceau sîngele vînăt de grecoaică stătută, iar el, bărbat buhos acum, se însurase cu o altă muiere de prin partea locului, pămînteancă, cam toantă de vreme ce tăcea de te ameţea şi bisericoasă, care-i gătea doar şi-i spăla ; o chema Saveta, nume de slugă, o-njura bărbatul, poate şi pentru că nu se mai culcase cu ea din noaptea nunţii, cînd era beat, umflat de mastică şi de vin ţărănesc negru ca zeama de iepure şi-o chemase la grajduri, să i se supuie, şi-o răsturnase acolo, în întuneric aţîţat de mirosul iute şi zdravăn de sudoare de cal, după care o lăsase pe paiele ude şi se întorsese la zaiafet, că-l strigau neamurile şi-l căutau cu felinarele prin cotloane. Tot aşa o găsise dimineaţa, întinsă şi desfăcută, cu un plîns de spaimă şi prostită rău, cînd îl vedea tremura ca la lup — n-au putut dormi împreună într-un aşternut, nici nu-i mai părea femeie în cămaşa lungă pînă la călcîie, de in, cusută cu arnici, mănăstirească ; se închina la icoanele ferecate în argint bătînd la mătănii cît avea duh într-însa apoi se pustiia spre bucătărie, să pritocească de-ale gurii şi să lăcrimeze iarăşi. Au vrut ai ei, rudele să o ia acasă, haide soro, a vrut şi el să o lase dracului dar era deacum spre toamna tîrzie a zilelor vieţii lui şi nu se cădea să i se întîmple aşa o ruşine, au rămas deci ca la început, ea fierbînd, în căldări de aramă spoite de ţigani primăvara, dulceţuri şi şerbeturi zaharisite căci nici prea gospodină nu era, el îngrăşîndu-se mereu şi mai trecîndu-şi păcatele cele trupeşti cu vreo vădană din mahala care-l punea pe el, om trecut bine de cinzeci de ani să sară garduri şi să-i strecoare doi, trei poli de parale sub pernă, unde era şi busuiocul, căci de iubire nu mai putea fi vorba, deh, oameni sîntem. Din blestemele ei, ale Savetei, că-l urmărea cu ochi de deochi cînd se-întorcea de pe unde-l purtau cîte le avea pe cugetul său şi dintr-o ploaie repede care-l prinsese în cîmp, cînd fusese cu Iorgu să-i vadă semănăturile care dăduseră spic, să preţuiască adică împreună seul anului aceluia, s-a ales cu o tuse zdrenţuită şi cu o fierbinţeală, ameţea şi asuda de care nu s-a temut mai întîi, căci încă mînca cu saţ tot scăzături de vinete şi ciulamale de clapon şi se simţea în putere. Avea însă un somn zbuciumat şi cu vedenii, i se arăta răposata maică-sa şi-l dojenea clătinînd mustrător un deget lung şi descărnat, galben ca o viperă, chinuindu-l, pînă într-un tîrziu cînd nu s-a mai sculat şi-a rămas să bolească, singur în odaia cu tavanul jos, uitîndu-se cum se coceau pe dulap guţuiîe, hrănit de Saveta cu lingura, cu un ştergar împăturit sub bărbie, căci era hulpav şi-i curgea unsoarea dintre buze, murdărea, vezi bine, locul. Aşa s-a sfîrşit din viaţă nevolnic, cu copiii lui alături, îmbrăcaţi în straie negre scorţoase, într-o duminecă după amiază. Ce avea, averea, i-a moştenit-o toată Iorgu care-l descîntase pe cînd încă mai trăia c-o să-i cheme pe cheltuiala lui, un popă de la Stavropoleos, grec şi el şi foarte cuvios, care să-i citească din cărţile sfinte, cele rare, spre odihna oaselor lui de lut, asta cînd va fi să i se slujească parastasul şi acesta se ţinuse de cuvînt, nu atît de frică lui Anghel care-l îndulcise pe bătrîn şi nu se pricopsise cu nimic dar se şi iubeau între ei, ca unii care erau străini între străini. Ei, dar aşa trece şi omul pe lumea asta,asta-i şi Saveta a rămas sărmană de bărbat şi-a vieţuit mai departe cum apucase, slabă, neagră şi acrită, mai vînzînd cîte un covor ori un scrin de stejar, ce se mai găsea, aşteptînd să se termine odată şi pentru ea ; prea arar mai venea să o întrebe Anghel dacă nu-şi aduce aminte de nişte bănet de aur, salbe în ulcică arsă, pe care l-ar fi avut Iamatis şi l-ar fi ascuns pe undeva, rămas de la bunicii lor din Chefalonia dar degeaba. Saveta îl asculta privindu-l alb şi tăcea. Vechiul atelier, acum al lui Iorgu, făcea feştile de ceară, avea Iamatis învoire de la economatul Patriarhiei din Bucureşti, şi mai făcea şi plute de candelă, dar prea mare dever nu era nici înainte de războiul cel mare în branşa aceasta, cei vreo zece lucrători cîştigau parale doar cinci luni pe an, atunci topeau calupurile străvezii cu miros de dumbravă, răsuceau bumbacul şi înveleau duzinele de lumînări în hîrtie cenuşie pe care o însemna bătrînul cu ştampila lui înfăţişînd o troiţă, marca, şi le stivuiau, după aceia, în magazia de scîndură dintr-o latură, rînduri, rînduri ; mai tîrziu, cînd veniseră imperialii, în cazanele mari, lucrate de zlătari cu anume socoteală, se fierbea untură ziua şi noaptea, de împuţiseră tot tîrgul cu o funingine grasă în aşa hal încît un măcelar, Grigore Leahu, cu butucul în piaţă se jura pe sănătatea lui că aşa nu duhneşte decît stîrvul de cal şi aşa şi era, de unde atîţia porci. Nemţilor nu le-a fost şederea lungă deşi bătrînului nu-i păsa cine ştie ce dacă ar mai fi stat, plăteau bine şi cinstit, cum se învoiseră întîi, iar cînd au început să vină comisii peste comisii, toate guvernamentale, căci se chema că ei colaboraseră cu **les bo-**

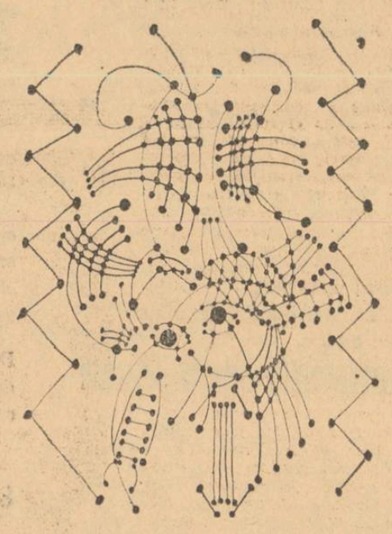

ches, cum zicea din vîrful buzelor un avocat pe care-l adusese Iorgu să-i descurce din dandanaua în care intraseră, Iamatis era îngropat în dealul cimitirului de cîteva săptămîni şi iarăşi n-avea habar ; avocatul acela n-a făcut mare ispravă, doar cu atelierul a rămas Iorgu, pămîntul însă i l-au luat, era lege, nu încăpea tocmeală, şi l-au lăsat muritor de foame, cum spunea el cui stătea să-l asculte, înjurîndu-şi norocul de toţi dumnezeii. Aşa a fost, aşa era atunci, amară, toamna aceea pentru cei doi Iamatis, cu vii neculese, cu strugurii prinzînd mucegai şi uscîndu-se, ruginiţi ca frunza, alb ca laptele era cerul şi erau mai multe păsările lui, zburînd înalt peste tîrgul împuţinat, gloduros şi posomorît.

Locul cunoştea acum o altă viaţă, grăbită ca răsufletul după înec, hanul lui Marcu de pe uliţa Sinagogii, strîns între case înghesuite şi igrasioase, cu prăvălii multe şi calice se numea acum **Hotel Europa** şi era plin de samsari bogaţi, care cumpărau orice, vindeau orice, clădeau orice, dărîmau orice, bărbaţi între două vîrste, fălcoşi şi răi, pe ce puneau mîna zbîrniia, cu sînge în ei nu cu apă chioară, înmulţeau leul şi-l făceau sută numai cît se uitau la el, aveau legături cu oraşele mari ; în două locuri îi vedeai mai des, la cafenea şi la poştă, întrebînd în dreapta şi în stînga, cu buzunarele pline de boabe de sămînţă, de fuioare subţiri de cînepă pe care şi le arătau unii altora, tocmindu-se îndelung şi plătind scurt, nu cu baniţa ci cu vagonul, uneori mai mult chiar decît făcea marfa, numai să-şi facă loc, să prindă cum se spune, vadul, rîndul. Nu erau ai tîrgului, aici toţi se ştiau între ei şi cînd năştea vreuna un plod voinic se bucurau toţi sau măcar aflau vestea, erau veniţi dinspre schelele Giurgiului şi ale Brăilei, alt neam de oameni, buni de urcat în furci, dezertori, speculanţi, tîlhăriseră poate, ori mai ştiu eu ce, îşi aduseseră cu ei femeile lor, să petreacă cu ele, căci aveau chef şi le venea la îndemînă, se aşezau aici, la apa puţină a Slătioarei, crişmarii se rugau la biserică la Sfîntul Ilie să le dea dumnezeu ăstora sănătate şi să le placă dealurile cu ripi ca o lepră dimprejur şi tocmeau butoaie noi şi ce vin se mai găsea prin crame ; îl secau veneticii. Lăutarii umblau acum cu ghetre albe şi-şi puneau la Galaţi dinţi de aur, nevestele lor numai cu baticuri de mătase umblau îbovnicile cu şaluri asemenea, dăduse parcă o molimă în tîrgoveţii liniştiţi de pînă mai ieri, toţi ştiau preţul unui mertic de porumb, vama la măsline sau la ţîri, cu cît se preţuia cheresteaua de brad pentru binale departe, sub munte, spre Ocnele prăvălite şi părăsite din vechi. Amarnică lume stîrnise războiul acesta, tulbure timp, nebunie curată nu altceva. Dar tîrgul se lăţea mereu către margine, ca un aluat dospit, vrăbiile se-nmulţeau, ciuguleau şi trăiau, se petreceau lucruri de mare mirare, pe praguri se băteau cu caiele noi potcoave tocite şi patace de pe cînd prăda Pasvante, aducătoare de baftă, să le şteargă cu picioarele muşteriul, să-i lipească descintecul cu aghiasmă ochii, să-l păcălească lesne negustorul. Atunci s-au clădit, parcă într-o noapte, **Banca Arghiropol** şi clădirea cu patru caturi, cu coloane de cărămidă tencuite roz, **Societatea Anonimă „Brazda"** şi tot şirul de circiumi, bodegi şi cafenele din uliţa Armenească, peste drum de atelierul Iamatis şi tot atunci s-a isprăvit cu larma beţivilor care treceau spre casele ori spre gazdele lor, ori căutînd marafeturi muiereşti, tîrziu după miezul nopţii speriind vardiştii care se trăgeau în umbra gangurilor, nu poţi doară sta împotrivă sminţitului dacă aşa are el parapon şi trezind cocoşii, făcîndu-i să cînte înainte de soroc, de-i afuriseau babele în numele tatălui şi-al fiului, dar, de fapt, nimic nu se schimbase, băutura era tot băutură, birjarii la fel stăteau ceasuri întregi în dreptul ferestrelor luminate palid de la **Haiducu blînd,** adormiţi sub stelele multe, femei erau încă şi destule, mai mare ruşinea ; altăceva era, mai adînc, se-nmulţise tîrgul, se-nmulţiseră tîrgoveţii, nu-l mai deosebeai pe cel ce aici se-alăptase de altă venitură cine ştie de unde scursă încoace, sau devenise aşezarea aceasta de oameni alta, naiba s-o ia, cînd o vrea, aşa. Rămăsese întreagă, neatinsă, doar grădina cu copaci sleiţi care-şi sunau în amurg fruncea ca rugina de pe lăcate, de mirare şi asta, de mirare şi nu prea ; în mijlocul ei pe un tăpşan, cavoul de marmură al familiei Rizea albea printre trunchiuri ca un semn de corb bălan arătînd că ce a fost cîndva curînd n-o s-o să mai fie. Pe o bancă de piatră, în faţa literelor săpate şi aurite care spuneau despre Rizea, vornicul de odinioară, un pui de ţigan, mînca cu sughiţuri un pepene verde şi scuipa sîmburii.

Către dimineaţă avea să fulguiască zăpadă firavă de noiembrie.

(fragment)

DOINA URICARIU

Nunta dinspre rădăcină

Adorm în malul casei
viespi trag floarea într-un roi de vis
şi soarele usucă acest cuib
tresare ochiului laptelui închis

Lumea din voiburâ se scurge
ca o apă ascunde ochiul albia de plîns
cu miez de nufăr se răceşte trupul
celui călare-n fugă uns

La ceasul de topire al somnului
nunta îşi suge albul din lumină
cu miez de miere sora mea se spală
eu uns mă clatin dinspre rădăcină

GABRIELA GRIGORIU

Julietta

„...yet I know the sound :"
„Art thou not Romeo, and a Montague ?"
(Shakespeare : „Romeo and Juliet")

În sfîrşit de vacanţă, fără crez, l-am aşteptat pe Romeo —
Întîrziase pe o peluză de tenis la 15 ani,
Cu racheta în vînt, năltată-n salut pentru Eol —
Căsnicia impusă mi-a fost de mînia brutalilor mani...

Cu supunere m-am legat de gentilul comite Paris —
Pe chip cu zîmbet fătarnic, de moarte rănită —
Mişcînd a mustrare stînjeneii mi-a sfîşiat vălul Iris,
În cavou Montague aruncîndu-l, floare otrăvită...

Prea tîrziu, prea tîrziu m-am întors în Verona,
Amfiteatru al iubirii, părăsit fără apel —
Am strigat, l-am strigat pe Romeo — Verona,
Mi-a răspuns cu ecou de Ereb dinspre el —

Însoritul Romeo ce-mi mîngîiase tăiate
Cozile părului, coardele azi împletite cu lună —
În relief de medalie s-au trasat profiluri curate,
Funambule profiluri, cozi lungi de străbună...

Memoriile lui Hadrian

de Marguerite Yourcenar

Scrisă de o minuţioasă cercetătoare a istoriei şi a literaturii romane din perioada imperială, şi-n acelaşi timp de o scriitoare de mare talent, cartea Margueritei Yourcenar oferă o frescă amplă, bogat ilustrată, a ceea ce a însemnat pentru Antichitate secolul II al erei noastre, dominat de personalitatea puternică şi complexă a împăratului Hadrian. „Memoriile" sînt scrise de Hadrian pe patul morţii şi sînt adresate tînărului Marcus Aurelius, desemnat ca urmaş la tron după moartea lui Antonius Pius. Ele reprezintă o experienţă de viaţă împărtăşită, o filozofie şi o etică personală, proprii unui spirit deosebit de frămîntat ca cel al lui Hadrian, om instruit, pasionat călător, bun organizator şi general inzestrat. Cei 21 de ani (117—138 e.n.) ai unei domnii bogate în evenimente, sînt oglinda unui imperiu ostenit, ajuns la culmile dezvoltării şi ale puterii sale, ros deja de germenii unei descompuneri lente.

...Un an mai tîrziu a început prima expediţie împotriva Dacilor. Şi datorită unei anumite înclinări, şi datorită unei anumite politici, am fost întotdeauna împotriva acţiunilor războinice, dar ar fi-nsemnat să fiu ori mult superior ori mult inferior oricărui alt bărbat, în adevăratul sens al cuvîntului, ca acţiunile măreţe ale lui Traian să nu mă încînte.

Priviţi în ansamblu şi de la distanţă, anii aceia de război ar putea fi socotiţi printre anii mei fericiţi. Începutul a fost însă greu, sau poate mi s-a părut mie. Iniţial am avut numai funcţii secundare, fiindcă nu reuşisem să cîştig încă total bunăvoinţa lui Traian. Cunoşteam însă bine ţinutul acela ; şi mă ştiam util. Fără să-mi dau seama aproape, de la o iarnă la alta, de la o tabără la alta şi de la o bătălie la alta, simţeam cum încolţesc în mine tot mai multe obiecţii la adresa politicii duse de împărat; dar obiecţiilor acelora, la vremea respectivă, n-aveam nici dotoria şi nici dreptul să le dau glas ; de altfel n-ar fi stat nimeni să mă asculte. Stînd mai mult sau mai puţin retras, în rîndul al cincilea, sau al zecilea, am ajuns să-mi cunosc cu atît mai bine trupele ; să duc cu atît mai mult aceeaşi viaţă cu ele. Şi-n plus, mai aveam şi-o anumită libertate de acţiune, sau mai curînd o anumită detaşare faţă de acţiunea propriu-zisă, pe care o dată trecut de treizeci de ani e greu să ţi-o mai îngădui. Aveam şi anumite avantaje proprii : faptul că-mi plăcea ţinutul acela aspru şi pasiunea mea pentru formele voluntare, şi intermitente de altfel, de privaţiune şi de austeritate.

Eram poate singurul dintre tinerii ofiţeri care nu regreta Roma. Cu cît se prelungeau anii de campanie, prin noroaie şi zăpezi, cu atît ieşeau mai mult în evidenţă calităţile pe care le aveam.

Am trăit acolo o-ntreagă perioadă de-o extraordinară exaltare, datorată în parte şi influenţei unui grup restrins de locotenenţi care mă-nconjurau, şi care aduseseră cu ei, din îndepărtatele garnizoane ale Asiei, cîteva zeităţi ciudate.

Cultul lui Mithra, mai puţin răspîndit în vremea aceea decît a devenit în urma expediţiilor noastre împotriva parţilor, pentru moment m-a cucerit, prin exigenţele ascetismului dur, care-ţi încorda la maximum arcul voinţei, prin obsesia morţii, a fierului şi a sîngelui, care ridica la rangul de explicare a lumii duritatea obişnuită a vieţii noastre de soldaţi. Nimic n-ar fi trebuit să fie mai contrar părerilor pe care începusem să le am cu privire la război, dar ritualurile acelea barbare, care creează între adepţi nişte legături de viaţă şi de moarte, mingîiau visurile cele mai ascunse ale unui tînăr nerăbdător în faţa prezentului, nesigur de viitor, şi datorită chiar acestui fapt accesibil zeilor.

Iniţierea mea a avut loc într-un fel de turn din lemn şi nuiele de pe malurile Danubiului, de faţă cu Marcius Turbo, camaradul meu de arme. Îmi aduc aminte că greutatea taurului în agonie era cît pe ce să facă să se surpe planşeul înjghebat din scînduri sub care stăteam eu ca să primesc aspersiunea de sînge. Ulterior am reflectat îndelung la pericolul pe care-ar putea să-l prezinte asemenea societăţi aşa zise secrete pentru un stat aflat sub ocirmuirea unui principe slab, şi am sfîrşit prin a fi categoric împotriva lor ; trebuie să mărturisesc însă că atunci cînd te afli în prezenţa inamicului ele insuflă adepţilor lor o forţă aproape supraomenească. Fiecare dintre noi îşi închipuia că se eliberează din limitele înguste, proprii condiţiei omeneşti, se simţea concomitent şi el însuşi şi adversarul lui, asimilat cu zeul despre care nu se mai ştia clar dacă moare sub înfăţişarea de fiară sau ucide sub înfăţişarea de om. Plăzmuirile acelea bizare care mă fac azi uneori să mă-nspăimînt, nu erau de altfel prea deosebite de teoriile lui Heraclit cu privire la identitatea dintre arc şi ţintă. Pe atunci însă mă ajutau să îndur viaţa. Victoria şi înfringerea erau totuna, se confundau, ca nişte raze diferite ale unei aceleiaşi zile solare. Pe infanteriştii daci pe care-i striveau sub copitele cailor, pe cavalerii sarmaţi doboriţi mai tîrziu în luptele corp la corp şi-n care caii noştrii cabraţi se muşcau reciproc, îi loveam cu atît mai uşor cu cît izbuteam să mă identific mai bine cu ei. Abandonat pe un cîmp de luptă, trupul meu despuiat nu s-ar fi deosebit prea mult de al lor şi lovitura fatală de spadă ar fi fost şi pentru mine aceeaşi.

Te fac aici părtaşul unor ginduri cu totul ieşite din comun, care se numără printre cele mai tainice ginduri din viaţa mea, şi-al unei beţii ciudate pe care n-am mai încercat-o la fel, niciodată de atunci incoace.

Cîteva acţiuni încununate de succes şi care poate că la un simplu soldat nici n-ar fi fost remarcate, mi-au creat o anumită faimă la Roma şi oarecum gloria în armată. De altfel, majoritatea aşa-ziselor mele fapte de vitejie nu erau decît nişte bravade inutile ; astăzi am ajuns să descopăr în ele, cu oarecare ruşine, pe lîngă exaltarea aproape sacră de care pomeneam mai înainte, şi dorinţa josnică de a plăcea cu orice preţ şi de a atrage atenţia asupra mea. Într-o zi de toamnă am traversat de pildă călare Danubiu umflat de ploi, împovărat cu tot echipamentul greoi pe care-l poartă soldaţii batavi. În această faptă vitejească, dacă se poate numi aşa, mai mult merit decît mine a avut calul meu. Perioada aceea de extravaganţe eroice m-a învăţat însă să fac o distincţie între diversele aspecte ale curajului. Cel pe care mi-ar fi plăcut să-i am întotdeauna ar fi trebuit să fie rece, indiferent, nealterat de nici un fel de excitare fizică, imposibil ca equanimitatea unui zeu. Nu pot să mă mindresc că l-aşi fi atins vreodată. Mai tîrziu m-am folosit de un curaj contrafăcut care nu era, în zilele mele proaste, decît un soi de nepăsare cinică faţă de viaţă, iar în zile bune, sentimentul datoriei împlinite, de care mă agăţam. Foarte curînd însă, în cazul cînd pericolul persista, şi cinismul şi sentimentul datoriei cedau locul unui delir întrepid, un fel de orgasm ciudat al omului unit cu destinul său. La anii pe care-i aveam pe atunci beţia aceea a curajului persista. Un om care e îmbătat de viaţă nu prevede moartea ; ea nu există ; el o neagă prin fiecare gest pe care-l face. Dacă i se întîmplă să moară, o face probabil fără să-şi dea seama ; pentru el moartea nu e decît un şoc sau un spasm.

Zîmbesc cu amărăciune cînd văd că astăzi, din două ginduri, îndrept unul către propriul meu sfîrşit, ca şi cum ar fi nevoie de aitea pregătiri ca să obişnuiesc bietul meu trup uzat cu inevitabilul. Dimpotrivă, pe vremea aceea un bărbat tînăr, care dacă n-ar fi trăit cîţiva ani în plus ar fi avut foarte mult de pierdut, îşi risca zilnic viitorul, cu o uşurinţă extraordinară.

Ar fi simplu să prezint toate cîte le-am scris pînă acţi drept relatarea unui soldat îmbiscit de lectură, care vrea să i se ierte faptul că e literat. Să simplific lucrurile în felul ăsta ar fi însă fals. Sălăşluiau în mine, rînd pe rînd, personaje cu totul diverse, nici unul dintre ele pentru prea multă vreme, dar tiranul doborît îşi recîştiga după aceea foarte repede din nou puterea. I-am adăpostit deci pe rînd : pe ofiţerul meticulos, disciplinat pînă la fanatism, dar împărţind cu dragă inimă cu soldaţii lui toate privaţiunile războiului ; pe melancolicul visător care-i adora pe zei ; pe amantul în stare de orice pentru un moment de extaz ; pe tînărul locotenent distant care se retrăgea în cortul lui, îşi studia hărţile la lumina lămpii şi nu-şi ascundea în faţa prietenilor dispreţul lui pentru felul în care merg lucrurile-n lume ; pe viitorul om de stat. Să nu-l uităm însă nici pe curtenitorul mirşav care, ca să le fie altora pe plac, nu pregeta să se îmbete la masa imperială ; pe tînărul care rezolva toate problemele cu superioritate şi cu o siguranţă ridicolă ; pe spiritualul frivol în stare să-şi sacrifice cel mai bun prieten de dragul unei vorbe de duh ; pe soldatul care-şi îndeplinea cu o precizie maşinală îndatoririle lui josnice de gladiator. Şi să nu uităm nici personajul acela nedefinit, care n-are nume, nici loc în istorie, dar la fel de identic cu mine însumi, la fel cu toate celelalte, simplă jucărie a întîmplării, nici mai mult nici mai puţin decît un trup lungit pe patul lui de campanie, furat de cîte-o mireasmă, preocupat de cea mai mică adiere şi vag atent la zumzetul neîntrerupt al unei albine.

Treptat începea să intre însă în funcţiune un personaj nou, un director de trupă, un regizor. Ajunsesem de-acum să cunosc cum se numeau actorii mei ; le aranjam intrările şi ieşirile potrivite ; le tăiam replicile ; îndepărtam treptat efectele vulgare, începeam să-nţeleg în sfîrşit că nu trebuia să abuzez de monolog. Cu timpul actele mele au ajuns să mă formeze ele pe mine.

Succesele militare pe care le dobîndisem ar fi putut să-mi atragă duşmănia unui om mai puţin mare decît Traian. Curajul era însă singurul limbaj pe care l-a înţeles imediat şi ale cărui cuvinte i-au mers drept la inimă. A sfîrşit prin a vedea în mine un om care-l seconda, aproape un fiu, şi nimic din ceea ce a intervenit mai tîrziu n-a mai putut să ne despartă definitiv. În ce mă privea, unele obiecţii pe care începusem să le am la adresa lui au fost, cel puţin pentru moment, date la o parte, uitate, în faţa admirabilului său geniu militar. Întotdeauna mi-a plăcut să văd cum se desfăşoară un mare specialist. Împăratul în domeniul lui, era de-o îndeminare şi de-o siguranţă în acţiune fără pereche. În fruntea Legiunii Minerviene, cea mai glorioasă dintre toate, am fost însărcinat să distrug ultimele linii de apărare ale inamicului din regiunea Porţilor de Fier. După asediul cetăţii Sarmizegetusa, am pătruns, în urma împăratului, în subteran în care se otrăviseră, cu puţin înainte, cu ocazia unui ultim banchet, sfetnici regelui Decebal ; împăratul mi-a poruncit să dau foc grămezii aceleia stranii de oameni morţi. În aceeaşi seară, pe colinele povirnite ale cîmpului de luptă, mi-a pus în deget inelul bătut cu diamante, pe care-l primise de la Nerva şi care constituia, mai mult sau mai puţin, chezăşia succesiunii la putere. În noaptea aceea am dormit fericit.

În româneşte de
Anca BALACI

pablo neruda

Premiul Nobel pentru literatură 1971

Gînduri despre poezie

Prima vîrstă a unui poet trebuie să culeagă cu pasionată atenție esențele patriei sale și apoi să i le restituie. Trebuie să i le reconstituiască, trebuie să i le dăruie. Cîntecul și fapta sa trebuie să contribuie la maturizarea și creșterea poporului.

Poetul nu poate fi dezrădăcinat decît cu forța. Și chiar în acest caz rădăcinile lui trebuie să traverseze fundul mării, semințele lui trebuie să urmeze zborul vîntului pentru a se întrupa, încă o dată, pe pămîntul natal.

Trebuie să fie național în mod voit și cugetat, să fie patriot în mod matur.

Poetul nu e o piatră rătăcită. Are două îndatoriri sacre : să plece și să se întoarcă. Poetul care pleacă și nu se întoarce e un cosmopolit. Un cosmopolit nu e un om întreg, e abia reflexul unei lumini muribunde. Mai ales în aceste patrii solitare, izolate între cutele planetei, martori integrali ai primelor semne de izbîndă a popoarelor noastre, toți, toți, de la cei mai umili la cei mai mîndri, avem norocul de a putea să ne creăm patria, să fim cu toții într-un fel părinții ei. (1954).

★

Străbătînd, acum mulți ani, lacul Nanco și pătrunzînd adînc pe apele lui, mi s-a părut că descopăr izvorul patriei sau leagănul silvestru al Poeziei atacate și apărate de întreaga natură.

Cerul își întindea albastrul între superbele coame ale chiparoșilor, aerul vîntura substanțele balsamice ale tufișurilor, fiecare lucru avea glas și era tăcere ; sfada subțire a păsărilor ascunse, fructele și țepile uscate care, căzînd, înfiorau frunzișul, totul era suspendat într-un moment de solemnitate secretă, totul, în pădure, părea că așteaptă.

Simțeam apropiată o naștere și ceea ce se năștea era un rîu. Nu știu cum se numește, dar primele lui șuvoaie, fecioarelnice și obscure, erau aproape invizibile, slabe și tăcute, căutînd o ieșire în mijlocul marilor trunchiuri moarte de copaci și a pietrelor colosale.

Mii de ani de foi căzute în izvorul lui, întreg trecutul voiau să-l oprească, dar nu puteau decît să-i înmirezmeze calea. Rîul tînăr distrugea bătrînele frunze moarte și se îmbiba de prospețimea hrănitoare pe care avea să o împartă de-a lungul drumului său.

Am gîndit atunci : astfel se naște poezia. Vine din înălțimi nevăzute, e tainică și umbrită în izvoarele ei, solitară și plină de arome, și, ca rîul, va topi tot ce cade în curentul ei, va căuta un drum între munți și-și va așterne mantia cristalină pe cîmpurile verzi.

Va iriga șesurile și va da pîine flămîndului. Va drumeți printre spice. Apele lui vor potoli setea călătorilor și vor cînta cînd oamenii vor lupta sau vor gusta odihna.

Îi va uni și va trece printre ei, întemeind țări. Va săpa văi, aducînd rădăcinilor multiplicarea vieții.

Cîntec și rodire e poezia.

Și-a părăsit măruntaiele secrete și aleargă rodind și cîntînd. Aprinde energia cu mișcarea-i crescută, muncește producînd făină, tăbăcind pielea, tăind lemnul, dînd lumină orașelor. E folositor și se deșteaptă cu steaguri pe malurile lui. Iar sărbătorile se petrec, și ele, alături de apa care cîntă.

Îmi amintesc, la Florența, de o zi în care am mers să vizitez o fabrică. Am citit cîteva din poeziile mele muncitorilor adunați ; le-am citit cu toată pudoarea pe care un om din continentul tînăr o poate simți în preajma umbrei sacre care acolo supraviețuiește. Lucrătorii fabricii mi-au făcut apoi un dar. Îl păstrez și acum. E o ediție a lui Petrarca din anul 1484. Poezia trecuse cu apele sale, cîntase în acea fabrică și conviețuise timp de veacuri cu muncitorii. Acel Petrarca, pe care eu îl văzusem întotdeauna îmbrobodit cu o glugă de călugăr, era unul din oamenii simpli ai Italiei, iar cartea aceea, pe care am luat-o în mîini cu adorație, a dobîndit pentru mine un nou prestigiu; era numai o unealtă divină în mîinile omului. (1954).

★

Sinceritate — în acest cuvînt atît de modest, atît de învechit, atît de lovit și disprețuit de suita scînteietoare care însoțește erotic estetica, se află poate definită acțiunea mea constantă.

Dar simplitatea nu înseamnă o abandonare simplistă în brațele emoției sau cunoașterii.

Cînd am respins, întîi din vocație și apoi prin hotărîre, orice pretenție de maestru literar, orice ambiguitate exterioară care m-ar fi expus la riscul continuu de a exterioriza și nu de a construi, am înțeles în mod vag că munca mea trebuia să se producă în formă aproape organică și totală, că poezia trebuie să-mi fie asemeni respirației înseși, produs ritmat al existenței mele, rezultat al creșterii mele naturale...

Am ieșit, deci, în stradă în cursul tuturor acestor ani, hotărît să apăr principii de solidaritate cu oamenii și popoarele, dar poezia mea nu a putut fi predată nimănui. Am voit să se răspîndească în pămîntul țării mele, așa cum fac ploile latitudinilor mele natale. Nu am pretins să frecventez cenacluri sau academii, nu am impus opera mea tinerilor emigranți, am concentrat-o ca produs vital al înseși experienței mele, al simțurilor mele care au rămas deschise întinderilor iubirii arzătoare și ale lumii spațioase. Nu revendic pentru mine nici un privilegiu al solitudinii : nu l-am avut decît atunci cînd el mi-a fost impus ca o condiție teribilă a vieții mele. Și atunci am scris cărțile mele așa cum le-am scris : înconjurat de mulțimea iubită, de infinita și bogata multitudine a omului. Nici singurătatea, nici societatea nu pot altera cerințele poeziei și cei care invocă exclusiv una sau alta, falsifică însăși condiția lor de albine care construiesc de secole aceeași celulă aromată, cu același aliment de care are nevoie inima omenească. Totuși nu condamn nici pe poeții singurătății, nici pe amplificatorii strigătului multitudinar : tăcerea, sunetul, despărțirea și integrarea oamenilor, totul e material potrivit pentru ca silabele poeziei să se adune, precipitînd arderea unui foc nestins, a unei comunicări inerente, a unei moșteniri sacre care de mii de ani se traduce în cuvinte și se înalță în cîntec. (1962).

În românește de
PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

Mîinile tale

Cînd mîinile tale se îndreaptă
spre mîinile mele,
ce dor îmi aduc, oare, în zbor ?
De ce își caută popas pe gura mea ?
De ce spun că mi-s știute
de parcă abia de o clipă
o mîngîiere caldă
le-ar fi înfiorat ?
De parcă
înainte chiar de a exista pe lume
adesea mi-ar fi atins
mijlocul, obrazul și fruntea ?

În zbor suav
au venit mîinile tale
au venit peste pămînturi și peste
vreme,
peste marea albastră și
peste primăverile nepotolite.
Cînd le-ai culcat supuse pe pieptul meu
am recunoscut deîndată
aceste aripi mici
de porumbiță de aur,
am recunoscut deîndată plămada lor
am recunoscut deîndată culoarea lor
de grîu...

De-a lungul anilor vieții mele
am căutat aceste mîini cu jind,
urcînd amar de trepte,
răzbind prin noianuri de stînci.
M-au purtat prin lume trenurile
și învolburările apelor
dar în strugurii brumați
te-am zărit întotdeauna pe tine.
Mireasma ta
mi-a adus-o aproape pădurea
și migala mi-a vestit
farmecul tău de taină, pînă în clipa
în care mîinile acestea
mi-au poposit pe piept,
săvîrșindu-și aici
îndelunga lor pribegie.

Sărut în tine glia

Trandafirul meu mic,
trandafirul meu mic,
orideciteori stai alături de mine
fragilă și blîndă,
mi se pare că încapi
în căușul palmei mele aspre
și îmi vine să te închid în palme ca pe
o floare
și să te duc înmiresmată la buzele mele.

Deodată, însă,
piciorul tău
se atinge mîngîietor de piciorul meu
și buzele mele se lipesc de buzele tale.

Cît de mult ai crescut !
Suie spre mine, iată,
colina dulce a umerilor tăi albi,
sînii tăi se plimbă pe pieptul meu,
brațul tău cuprinde înfiorat
mijlocul tău gingaș de, lună nouă.

Tu te dezlănțui în dragoste asemenea
mării
sub ochii dilatați de mirare ai cerului
iar eu mă aplec, iubito, spre trupul tău
în tine glia-mamă s-o sărut.

Regina

Eu te-am încoronat regina mea...
Sînt altele mai mîndre, mult mai
mîndre,
sînt altele mai pure, mult mai pure,
și mai frumoase sînt,
și mai frumoase,

dar numai tu poți fi regina mea !

Cînd mergi pe stradă
nimeni nu știe pasul tău,
nimeni nu-ți vede coroana de cristal,
nimeni nu vede covorul scump,
covorul tivit cu fir de aur
pe care calcă pasul tău...

Nimeni nu vede covorul acesta scump,
covorul acesta care nu există.

Iar cînd eu îți aud pașii
aud cum în trupul meu
susură strălimpezimile tuturor
rîurilor ;
aud cum țăria
scutură în cinstea ta taraf de clopote
și imnul acesta înălțat ție
umple de armonie întreg pămîntul.

Doar tu și eu
doar tu și eu, iubita mea,
ascultăm și auzim imnul acesta măreț !

8 septembrie

Această zi a fost o cupă plină,
această zi a fost un val imens...
Această zi a fost întreg pămîntul !

Marea înfurtunată
ne-a înălțat astăzi pe un val
atît de sus, de sus,
încît ne cutremuram
sub sclipirea fulgerelor
și coboram apoi
înlănțuiți, în hăuri,
topiți într-o îmbrățișare fără de sfîrșit.

Azi trupurile noastre au crescut
și au cuprins nemaicuprinsa lume
și s-au rostogolit,
și s-au topit,
pînă ce au ajuns o mică picătură
de ceară, ori un strop de meteor.

Și iată că, între mine și între tine,
s-a fost deschis atunci o poartă nouă
și cineva, încă lipsit de chip,
ne aștepta pe amîndoi acolo.

În românește de
AUREL COVACI

PABLO PICASSO : ÎNTRECEREA

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

POEME DE PAUL VALÉRY • OPINII CRITICE • ARTE • SPORT

Anul XIV
Nr. 45 (497)
Sîmbătă
6 noiembrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Un înalt seminar ideologic

Plenara Comitetului Central al Partidului care s-a încheiat ieri va constitui, fără îndoială, prin bogatele ei învăţăminte, una din acele lecţii memorabile ale istoriei unui popor, una din acele lecţii de conştiinţă, de etică şi echitate ce trebuie să aibă înrîuriri hotărîtoare asupra contemporanilor şi asupra viitorului. Pentru că, trebuie spus, această Plenară şi-a asumat nobila sarcină de a adînci cursul ferm, pur, al conştiinţei naţionale şi al conştiinţei individuale. Conştiinţă, etică, echitate ! Iată cele trei puncte de foc asupra cărora s-a concentrat, cu adîncă luciditate, cu spirit critic şi autocritic, Comitetul Central al Partidului. Pornind de la istorica expunere a tovarăşului Ceauşescu şi încheind cu concluziile Secretarului general, concluzii limpezi, fertile şi încurajatoare pentru toate păturile sociale, pentru intelectualitate şi pentru noi, scriitorii, Plenara a fost şi va rămîne, aşa cum Secretarul general al partidului o caracteriza „un înalt seminar ideologic". Această Plenară a reprezentat, la scara întregei ţări, pilda molipsitoare, vie, frenetică a ceea ce ar trebui să fie, va fi, fiecare dintre celulele care compun viaţa materială şi viaţa de idei a României socialiste. Este evident că Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român a oferit nu numai datele situaţiei actuale, nu numai analiza momentului ci şi — aceasta fiind încă o dovadă a spiritului profund marxist al partidului nostru ! — metoda muncii viitoare, felul liber, deschis, curajos în care trebuie să se desfăşoare viaţa spirituală a partidului, a poporului.

Una dintre trăsăturile fundamentale ale acestei Plenare a fost adîncimea analizei. Mai mult ca oricînd, accentul acestei Plenare a căzut pe cercetarea cauzelor situaţiilor în discuţie, evidenţiindu-se cu precădere ceea ce este durabil şi evitîndu-se ceea ce este efemer, nesemnificativ. Prin aceasta, Plenara a oferit naţiunii un model de analiză ştiinţifică marxistă, aptă de bogate generalizări şi, în acelaşi timp, de juste aplicări la cazurile noi, ce se vor ivi în viitor.

Tovarăşul Ceauşescu a orientat moment de moment discuţiile tocmai spre dezbaterea problemelor esenţiale, către găsirea acelor semnificaţii cu forţă generalizatoare şi cu o cît mai largă aplicare. S-a subliniat, de către mulţi vorbitori, necesitatea dezvoltării ştiinţelor sociale ca importantă pîrghie a progresului ţării ; critici vehemente au fost adresate tuturor sectoarelor de activitate în care lucrurile nu au mers bine. Nu s-a trecut cu vederea niciun neajuns semnificativ, căci aşa cum cu dreptate s-a spus, lucrurile nu mai pot fi lăsate să meargă la voia întîmplării în niciun domeniu de activitate. Iar exercitarea educaţiei socialiste asupra conştiinţei se dovedeşte a fi unul din modurile esenţiale în care omul poate deveni într-adevăr stăpîn pe destinele sale, ieşind de sub vremi şi dominîndu-le. **Nu poate fi admisă, în nici un chip, de însuşi caracterul lăuntric al filozofiei marxist-leniniste lupta numai cu efectele şi evitarea confruntării cu cauzele. Nimic nu se rezolvă în societate, dacă nu se iau în considerare cauzele situaţiilor reale. Partidul Comunist Român a dovedit-o de atîtea ori în cursul istoriei sale :** numai acţiunea principială marxistă asupra cauzelor poate aduce modificări pozitive într-o structură dată. **Nu se poate lupta cu fumul, dacă vrei să stingi un foc.**

Vibranta chemare a tovarăşului Ceauşescu la luptă pentru aşezarea definitivă a societăţii româneşti pe temeiuri de conştiinţă, de morală şi de echitate nu este decît semnul viu al sănătăţii morale a acestui popor, care se cercetează şi se construieşte pe sine, sub zodia unui înalt curaj în abordarea condiţiei umane.

LUCEAFĂRUL

Scriitorul şi morala

Timpul nostru, secunda noastră, vara şi toamna noastră se vădesc obsedate de construirea unei conştiinţe înalte, aceasta însemnînd un efort moral, pentru o lume morală. Se spune, uneori, că morala scriitorului este morala literaturii lui, şi că un scriitor poate fi oricum din punct de vedere moral în viaţa lui, ceea ce contează nu este decît înţelesul moral, exemplul moral al literaturii lui. Şi, în fond, aceasta nici nu este întru totul neadevărat. Degeaba atîţia oameni morali încearcă să scrie la umbra lumii, ei nu realizează nimic, în absenţa vocaţiei literare. Dar să pornim de la ideea că, între două vocaţii, avem de ales pe aceea care ne impresionează şi din punct de vedere moral, pe aceea purtată de o fiinţă ce nu s-a trădat, ce a urmat sensul lăuntric al destinului său, slujind celorlalţi, în profunda concordanţă cu sine. De fapt sîntem de multe ori puşi în situaţia să avem această opţiune, în raport de marii poeţi dintre cele două războaie mondiale. Şi, fără să ne dăm seama, fără măcar să ni se pară că facem o judecată morală, noi chiar şi în plăcerile noastre estetice, în opţiunile noastre (pe care le credem) pur artistice, funcţionăm ca nişte electori morali, incapabili să stimeze ceea ce a fost cameleonism, ori lichelism, ori trădare, în fiinţa de multe ori genială a poeziei unuia sau altuia dintre marii noştri poeţi. *Morala este, se dovedeşte a fi, cel mai sever şi mai înalt punct de vedere din care poate fi judecată lumea.* Pentru că, la urma urmei, deosebirea dintre noi şi celelalte vieţuitoare nu stă atît în cuvintele noastre, pe care animalele le pot învăţa, nu atît în dimensiunile creerelor noastre, — cînd şi ciinii, şi caii se dovedesc atît de inteligenţi — ci în nesfîrşita, uneori secreta, alteori zgomotoasa propensiune spre morală, în aceea că şi atunci cînd noi înşine sîntem slabi din punct de vedere moral, neconformi cu noi înşine, stima noastră se îndreaptă nu spre cei de aceeaşi altitudine cu noi, ci spre ceilalţi, spre cei care duc trena morală a lumii.

În ziua cînd colegii mei m-au primit membru al Partidului Comunist Român, am simţit că-mi asum, şi că ei sînt de acord să-mi acorde o misiune morală. Deveneam parte responsabilă într-un organism ce ne reprezenta, din acel neuitat moment cînd ţara mea era o singură suflare, cînd idealurile noastre coincideau deplin, cînd mai mult decît orice jurăminte, angajamente şi dorinţi, noi toţi ne recunoaştem în focul unui legămînt moral care însemna că sîntem hotărîţi să mergem pe un drum limpede, să construim socialismul în România, să apărăm ţara noastră de orice pericole, să apărăm viitorul copiilor noştri de orice îndoieli, să participăm la opera, în ultimă esenţă morală, de eliberare a omului de toate exploatările şi complexele, de toate servituţile, superstiţiile, să apărăm mormintele strămoşilor noştri şi leagănele copiilor noştri (din nou, şi din nou obsesia copiilor), să fim cetăţeni ai planetei ce-şi caută cu înverşunare căile, dar să fim, întîi de toate, cetăţeni ai acestei ţări.

Aveam 22 de ani, în vara în care — la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român — dinspre cîrma la care venise tovarăşul Nicolae Ceauşescu porneau spre ţară atîtea transformări înnoitoare, începînd — după opinia mea — cu clarificarea şi apărarea unui ideal moral adevărat, ce devenea ideal şi devenea moral, ce avea adică realitate şi prestanţă, pentru că acel bărbat care-l propunea şi-l apăra îi era el, cel dintîi, credincios. Pentru că, la urma urmei, şi invocarea exemplului personal nu este decît o aceeaşi încercare de recunoaştere morală, în opera celui care îţi cere să fii tu însuţi moral. Astfel, la 22 de ani mă simţeam chemat să particip la treburile mari ale ţării mele. Aceasta însemna pentru mine treptata renunţare la multe din jocurile tinereţii, în favoarea unei maturităţi care vine mult mai repede, pe aici, pe la noi, decît în alte părţi ale pămîntului. A venit, apoi, Congresul al X-lea al Partidului şi România îşi continua şi-şi desăvîrşea construcţia ei morală. Ne simţeam, aşa cum ne simţim şi azi, nu chiriaşi în ţara noastră, ci proprietari. Părinţii noştri fuseseră în situaţia de a renunţa la multe proprietăţi, cîştigînd cu atîta curaj şi forţă, în ultimii ani, dreptul istoric la proprietate asupra propriei noastre ţări. Şi, iată, în această atmosferă a atîtor clarificări, relele aveau să se vadă mai bine ca în trecut, deşi erau mai puţine ca în trecut.

În patosul acestei construcţii, ţara noastră avea de luptat cu indiferenţa şi cu hoţia, cu cameleonismul şi cu demagogia, cu cleptomania materială şi cu cleptomania ideologică, şi — aşa cum spunea tovarăşul Nicolae Ceauşescu — cu poluarea morală.

Această luptă, faptul că ea poate fi dusă şi poate fi cîştigată, înseamnă existenţa la noi a unei ponderi întru totul favorabilă binelui, purităţii. Şi iarăşi trebuie să fiu confesiv : această stare de spirit este cea care convine poeziei mele. Mă simt angajat în lupta împotriva ipocriziei şi schimbării pielilor. Nu cred că e ceva mai oribil pentru un scriitor (purtător de conştiinţă, cum i se spune) decît să spună un lucru în particular şi inversul lui în public. Şi, poate, totuşi e ceva mai oribil decît asta : să spui ceva în ţară şi inversul în străinătate. Mă simt angajat în lupta împotriva inconsistenţei morale, împotriva şmecheriei etice, împotriva preamolipsitorului cameleonism, împotriva conformismului ce nu este decît numele mic al posibilei mari trădări.

Căci eu cred că ecuaţia scriitor-literatură trebuie citită, într-adevăr, în această ordine. Mă îndoiesc că un scriitor are morala pe care i-o conferă literatura lui. Cred cu toată convingerea că literatura unui scriitor este expresia integrală — uneori împotriva voinţei de disimulare a autorului — a unei conştiinţe, este culoarea exactă şi înţelesul nedibăcit al unei vieţi. Nu noi sîntem ca literatura noastră, ci ea este ca noi. Desigur, posteritatea nu poate judeca persoana noastră. Dar posteritatea poate înţelege cum a fost persoana noastră, din parcurgerea operei care rămîne. Semnificativă e situaţia poeziei lui Octavian Goga, poezie care nu poate fi despărţită de activitatea politică reacţionară a autorului ei. Căci atunci cînd Goga era marele poet al unei situaţii naţionale, de o perfectă moralitate, el era mare poet tocmai pentru asta. Iar cînd el a devenit un om politic reacţionar, poezia lui a scăzut ea însăşi. Cu greu generaţiile imediat următoare lui Tudor Arghezi, îi vor putea uita pentru ceea ce a constituit relativa absenţă a sentimentului moral faţă de lumea în care trăia, uşoara trecere de la o poziţie la alta, — nu-l vor putea stima, chiar dacă pentru asta va trebui să le pară rău, citind atît de marea lui poezie.

Nu, eu nu cred că literatura este o expresie a amoralităţii. Nutresc convingerea că martirii scriu — atunci cînd scriu — o literatură de martiri, şi că lichelele scriu o literatură de lichele. Pentru că literatura este nu acoperirea ci descoperirea omului. Ca o probă de sînge cercetată peste decenii, literatura mărturiseşte posterităţii adevărul despre cel care a scris-o. Ceea ce încercăm noi uneori să facem, mutînd discuţia despre noi către literatura noastră, nu este decît un gest de laşitate repede infirmat. Şi este şi un gest de adîncă naivitate. E posibil să scăpăm, cîteodată, de judecata contemporanilor, iluzionîndu-ne că am salvat literatura noastră. În fond, eliberaţi de ochii contemporanilor, nu reuşim mai mult decît să încărcăm şi mai mult ceea ce scriem de vina mîinii care scrie.

Puterea noastră cea mai mare, norocul nostru, nu pot fi decît netulburata credinţă în noi înşine. Să fim conformi cu noi înşine, cu drumul poporului nostru, cu marea lui luptă plină de sacrificii, de renunţări şi de înţelepciune ! Eu înţeleg acum, în acest timp, că toată zestrea noastră de scriitori comunişti este de esenţă morală. Ne poate urî oricine, dar nu trebuie să îngăduim să ne dispreţuiască nimeni. Şi dacă eu, ca tînăr scriitor, m-am apropiat de cîţiva dintre mai vîrstnicii mei colegi ca Miron Radu Paraschivescu am făcut-o pentru că mi-a plăcut şi m-a fascinat la el exemplul moral. Fiica unui cunoscut scriitor francez de origină română mi-a spus de curînd : *„Tatăl meu a fost generos şi l-a primit, la Paris, pe Eugen Jebeleanu".* M-am înfuriat teribil şi i-am răspuns : *„Între tatăl dumitale şi Eugen Jebeleanu, cel care a făcut o favoare celuilalt, a fost Eugen Jebeleanu. Pentru că din punct de vedere moral, pentru mine, ca tînăr scriitor, tatăl dumitale — care a plecat acum 30 de ani din România, e nul".*

În participarea noastră la construcţia morală a României Socialiste, în participarea noastră onestă şi curajoasă la procesul de eliberare a omului de sărăcie şi complexe, eu cred că stă superioritatea noastră în faţa oricui. Această superioritate este de extracţie morală.

Adrian PĂUNESCU

Din Expunerea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU

cu privire la Programul P.C.R. pentru îmbunătăţirea activităţii ideologice, ridicarea nivelului general al cunoaşterii şi educaţia socialistă a maselor, pentru aşezarea relaţiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii şi echităţii socialiste şi comuniste

Creaţia literar-artistică, rezultat al muncii şi cunoaşterii, este chemată să răspundă cerinţelor făuritorilor de bunuri materiale şi spirituale, să îmbogăţească şi să înfrumuseţeze viaţa spirituală a omului ; pentru a fi la înălţimea imperativelor sociale, arta trebuie să-şi tragă seva din frămîntările şi năzuinţele poporului. Cît de plastic exprima această dorinţă C. Dobrogeanu-Gherea cînd afirma : „Ideile şi tendinţele sociale sînt chiar sîngele cald şi hrănitor care nutreşte şi face vieţuitor organismul numit artă". Am acordat şi acordăm a mare însemnătate creaţiei literar-artistice. În uriaşa activitate creatoare de formare a omului nou, cu o înaltă conştiinţă socialistă, literatura şi arta trebuie să aducă o contribuţie tot mai activă. Avem nevoie de proză, de poezii, de piese de teatru, de filme, de muzică, de picturi şi sculpturi care să înnobileze pe om, să-l însufleţească la fapte măreţe,eroice. Toate lucrările de artă, executate în forme şi stiluri foarte variate, trebuie să redea preocupările şi realităţile epocii pe care o trăim, viaţa poporului. Definind lumea care trebuie să constituie obiectul central al operei de artă, marele scriitor francez Anatole France spunea că gîndurile şi ideile exprimate de artist „nu sînt gîndurile lui, ci propriile noastre gînduri, pe care poetul le face să cînte în noi... Poetul e un evocator. Cînd îl înţelegem sîntem tot aşa de poeţi ca şi dînsul... Şi credeţi că am iubi atîta pe liricii noştri dacă ne-ar vorbi de altceva decît de noi?" Noi vrem să-i preţuim tot mai mult pe liricii noştri şi de aceea le cerem să vorbească în operele lor cît mai mult despre noi, despre poporul nostru muncitor.

Omul, constructor al socialismului, să se poată regăsi în aceste lucrări de artă, să-şi descopere şi defectele, dar şi trăsăturile nobile ! Nu avem nevoie de o artă care să poleiască cu aur realităţile, dar nu avem nevoie nici de o artă care să acopere cu noroi sau smoală aceste realităţi ; avem nevoie de o artă care să fie suflet din sufletul poporului, să redea şi greul şi bucuria şi visurile spre viitor ale oamenilor muncii, o artă izvorîtă din realităţile naţiunii noastre, profund umanistă. Avem nevoie de opere de artă de toate genurile şi pentru toate vîrstele ; copiii vor să cunoască şi pe Făt Frumos creat de Ispirescu, dar vor să cunoască şi pe Făt Frumos de astăzi, eroul luptei pentru dreptate socială şi naţională ; ei vor să ştie cum arătau balaurii din basme dar şi cum arată balaurii timpurilor moderne şi cine a fost sau este voinicul care le-a tăiat capetele ; oamenii vor să afle din romane, poezii, piese de teatru, opere, din cîntece cum au luptat comuniştii şi alţi antifascişti şi democraţi, cum au înfruntat închisorile, lagărele, moartea chiar, pentru eliberarea poporului ; şi trebuie ştiut că niciunul dintre aceştia nu a fost plîngător că viaţa este grea — au înfruntat duşmanul de clasă cu capul sus, au luptat încrezători în fericirea poporului, în cauza socialismului şi comunismului.

Doresc ca de la această înaltă tribună să adresez creatorilor de artă chemarea :

Redaţi în artă măreţele transformări socialiste ale ţării, munca clocotitoare a milioanelor de oameni ; veţi găsi şi contradicţii şi conflicte reale, nu închipuite, şi fapte măreţe emoţionante, demne de numele de om!

Redaţi şi frumosul şi iubirea în înţelesul lor măreţ !

Folosiţi arma umorului, satirizaţi defectele care se manifestă în societate şi la oameni !

Faceţi din arta voastră un instrument de perfecţionare continuă a societăţii, a omului, de afirmare a dreptăţii şi echităţii sociale, a modului de muncă şi viaţă socialistă şi comunistă !

Aveţi în faţa voastră o perspectivă largă ; puneţi talentul şi măiestria de care dispuneţi în slujba unei arte închinate poporului, cauzei socialismului şi comunismului în patria noastră !

Sînt convins că cea mai mare parte a creatorilor vor răspunde cu noi şi noi opere care să ridice pe culmi superioare arta românească !

ÎN ACEST NUMĂR :

Scurtă introducere la poetica lui Paul Valéry de Al. Philippide

„Va vorbi Octavian Goga" de Zaharia Stancu

Zbor peste Siberia — de Ilie Purcaru

PABLO PICASSO : „GUERNICA"

cronica literară

TREI TINERI *)

Muşcătura de şarpe acuzată, direct sau indirect, de cei mai mulţi dintre eroii lui Titi George Câmpeanu este una uşor de determinat : ei trăiesc experienţa extraordinară şi banală totodată a unei vîrste sensibile : *post-adolescenţa*. Trupul tînăr, tulburat mai înainte şi smuls din copilărie de febra confuză şi înduioşătoare a adolescenţei, trăieşte acum impactul teribil cu identitatea stabilă, cea care se va aşeza la sfîrşitul acestei perioade. La vîrsta protagoniştilor lui T.G. Câmpeanu, băiatul (fetele care apar în povestirile din *Muşcătura de şarpe* nu sînt altceva decît proiecţii ale eroilor), se trăieşte dramatic, hotărîtor ; cînd subiectul este, ca în cazul celor ce apar în prozele acestea, deosebit de sensibil sau chiar traumatizat psihic, într-un fel sau altul, toate faptele de viaţă se petrec într-un adevărat „vacarm" al vîrstelor. Scîncetul copilăriei se întretaie cu dorinţa carnală, tăioasă, a bărbatului, într-o incertitudine uriaşă.

Pentru a vorbi despre vîrsta aceasta, relatarea obiectivă se poate dovedi ineficace (depinde, firește, şi de întinderea talentului scriitoricesc !), mai sigură este modalitatea poematică a lui Titi George Câmpeanu. Fraza lui are încărcătură afectivă, e melodioasă, sintagme întregi sînt reluate obsedant, în încercarea de a reda gîndirea pasionată a personajelor. O anume stîngăcie a narării, voită, ne pare de asemenea sugestivă, ca şi fragmentarea frazelor în scurte propoziţii eliptice, gîfîitoare. Prima povestire din volum, care dă şi titlul cărţii, cuprinde în ea toate notele caracteristice modului epic al lui T.G. Câmpeanu. Crimele imaginare ale unui post-adolescent infirm, bîntuit de nevroze pînă în pragul sinuciderii, sînt narate cu acuitate şi superioară înţelegere, autorul reuşind să depăşească datele particulare ale personajului, pentru a realiza un cîntec al sensibilităţii exasperate. David e împiedicat în elanurile sale nu doar de infirmitate ci şi (de fapt : în primul rînd) de o chinuitoare delicateţe a simţirii, o introvertire ce stabileşte un al doilea plan existenţial, trăit în vise-coşmaruri, în tot mai insistente reverii diurne ; lumina zilei coboară într-un real aparent monştrii din vis, acţiunile scelerate, executate exclusiv mental, par a se petrece aievea. O suferinţă rară a inadecvării modelează, torturînd-o, fiinţa sensibilă, nemaiîngăduindu-i să distingă existentul de imaginat.

David se aliază în „războaiele" sale cu şarpele casei — Natrix, cu cîţelul pămîntului — Spalax şi liliacul Vespertilio, materializări iluzorii ale unor reminiscenţe de basm ori de lecturi romantice. Cele trei ajutoare neumane, bine individualizate, satisfac setea de dominare, coordonare, acţiune a băiatului, ele îl secondează în pedepsirea iubitei, mamei, prietenului. Căci eroul trăieşte chiar la răscrucea dramatică a cîtorva din crizele vîrstei : criza iubirii filiale, criza dragostei, criza prieteniei. Izolat în ignorările celor din jur (ignorări reale sau doar aparente) David acţionează cu violenţă asupra proiecţiilor mamei, prietenului, iubitei ; dar făcînd aceasta, el loveşte, de fapt, în sine însuşi.

Autorul are puterea de a face plauzibile trăirile personajului, apropiindu-ne de el şi, totodată, oferindu-ne o discretă posibilitate de detaşare. Iată o pregnantă imagine a eroului — infirm care înaintează printr-un peisaj oniric, însoţit de monştri : *„Şi pe drumul care duce spre casă se aude din nou bastonul lovind în pămînt — poc, poc, poc ! — şarpele cum şuieră şi cîţelul pămîntului cu vocea-i metalică, hîrîitoare. Şi multă vreme în spatele lor nu se mai aude decît mersul tropăit al ploii. Mersul tropăit al ploii. Ploaia cu mersul ei tropăit"*.

Cea de-a doua povestire din volum, „Ecouri", este o reluare exotică a celei dintîi, autorul transferă un spaţiu nordic, polar, sinuozităţile sentimentale ale unui adolescent frustrat de iubire familială. (În legătură cu peisajul boreal, semnalam bizara preferinţă onomastică a lui Titi George Câmpeanu, eroii şi eroinele sale poartă cu toţii nume ce amintesc de B. Björnsson, Ibsen, Knut Hamsun, etc. : Kjell, Sigvard, Karin Ericson, doctorul Peterson, Sieben, Golfin, Iorma, Ivar, Ingrid, Hedda, Hendrick, Herma ; „Bietul Johansson, murmură Hendrik", citeşti, şi dînd ceva mai încolo de... Niculina, de Zina etc., rămîi nedumerit, mai ales că Hendrik vinde... seminţe „ca să-i iasă bîştari" ; fiecare prozator îşi poate alege nume de eroi după plac dar T.G. Câmpeanu irită prin ostentaţie septentrională !).

Echilibrată şi bine scrisă este şi lunga povestire „Împotrivirea" — un dialog al virstelor peste timp. Aici e interesant că subiectul de melodramă (colonelul este tatăl băiatului, de aceea, vezi, îl ajuta cu atîta dragoste !) nu deranjează, sinuoasa relaţie de apropiere şi depărtare dintre cei doi reţine mereu atenţia, ca şi navigarea eroului pe apele de eroare ale tinereţii incipiente. În schimb „Tabachera de argint" este un exerciţiu literar, manierist, ca şi „Povara lor" — o gîbmihăiesciană obsesie a incestului — ori „Presimţirea", demonstraţie stilistică la persoana a doua singular. În fine, „La modul conjunctiv" este cea de a treia proză importantă în economia culegerii. În ea muşcătura de şarpe a vîrstei se complică cu spectrul ratării, într-o existenţă agitată. Şi aici notele melodramatice abundă (eroul e copil înfiat de părinţi beţivi, mama reală fiindu-i naşă). Această povestire le e inferioară celorlalte două prin redactarea neglijentă, frenetică.

Primejdiile ce-l pîndesc pe înzestratul prozator T.G. Câmpeanu sînt, ca şi pentru alţi autori tineri, multiple. Am reţine, mai ales, o înclinare bătrînicioasă către manierism, şi, în al doilea rînd, altitudinea minimă a meditaţiei. Deranjează, astfel, în prima povestire, interpretarea *mot à mot* a teoriei freudiene : *„Braţele acelea nu erau însă ale ei. Erau braţele mamei. Şi sărutările tot ale mamei erau"*, etc. Salvîndu-l pe David, de la sinucidere, prietenul îşi face prompt... autocritica : *„Cît de cît, zice el, am pus şi eu umărul, ca să ajungi aici. Iartă-mă, David, iartă-mă, prietene"*. Un autor înzestrat, stăpînind o lume a sa (neobişnuit de originală şi — lucru important — de *unitară*) îşi îngăduie prea frecvent „analize" sufleteşti precare, fraze de gazetărie inferioară : *„Şi în Ivan a început lupta cu sine însuşi ! ; „Unchiul, artistul plastic, care stăpîneşte cu emoţie şi îndeminare atît culoarea, cît şi dalta" ; „Şi aşa băiatul făcu zi de zi (!) tot mai multe progrese" ; „Curînd ar deveni cunoscut, prin operele sale, nu numai în ţară, ci şi peste hotare"*.

Credem că aceste scăderi pot fi puse pe seama inexperienţei literare. Important este că foarte tînărul prozator se situează într-un teritoriu personal, indubitabil, cu mijloace artistice bine stăpînite. Credem că nu ne înşelăm văzînd în debutantul Titi George Câmpeanu, autentic chiar şi în defecte, un prozator de perspectivă.

★

În *Jurnal de ghid*, Nicolae Păduraru (aflat la a doua carte) încearcă să afle firescul într-o zonă săracă : cea a relaţiilor dintre un ghid turistic şi clienţii săi străini. El reuşeşte în foarte mică măsură acest lucru, persistentă fiind senzaţia de ostentaţie a naturaleţii. Naraţiunea cea mai iritantă, în acest sens, este chiar aceea care împrumută titlul culegerii, piesă de o voioşie sîcîitoare ; aici sprintenul ghid, în colaborare cu colega Tanţa, face tot felul de piruete pentru a împăca două echipe de cineaşti americani, întărîtaţi să filmeze Delta Dunării în exclusivitate. Doamne, ce de ciocniri între Walker şi Morgan, şi ce osteneală din partea ghidului să-i împace pe nărăvaşii turişti, şi cum totul se termină cu bine, cu o concluzie moralizatoare. De ce se împacă cei doi cineaşti ? „Fiindcă aveţi voi noroc de o Deltă atît de mare, de aia. Drace, e imensă ! Dacă ştiam de la început, nu-i mai puneam beţe-n roate lui Walker".

Un amatorism literar, uneori simpatic, domină hotărît suita de portrete a lui N. Păduraru. E amuzant, ca simplu caz, neobişnuit în sine, dl. Chippits, *lover* (amant) de meserie, venit la noi în odihnă erotică, *„exemplar atît de bizar de mascul, cu ochii apropiaţi, nasul cotit la dreapta, fălcos şi mîndru şi cu tocurile de la pantofi înalte. Purta o fantastică haină, care reţinea atenţia, care emana parfum, care nu-şi avea pereche pe lumea asta, croită cu un rever mai lat şi altul mai îngust, dar croită în aşa fel încît să nu fii sigur, să ţi se pară numai, dar să te fascineze şi să-ţi pui mereu întrebarea : reverul ăla e într-adevăr mai lat decît celălalt ?"* Se urmăreşte cu plăcere şi *„Ghidul cetăţii Rupea"* (care e un motan !), unde personajul are ideea de a mulge nişte capre : *„Nu mai mulsesem niciodată capre, dar mare lucru nu putea să fie. Zîmbindu-le amabil, m-am apropiat de ele. Bărbile încetară brusc să mai mişte. Întîi fu ca o mişcare de groază din partea lor, de parcă mai fuseseră mulse de nepricepuţi, apoi sării împrejur şi se mistuiră printr-o spărtură, afară din cetate..."* Şi s-ar mai putea cita pasaje bine scrise, creionări de portrete reuşite, cum cel al turistului posesiv, „consumînd" exponatele.

Nu capacităţile de prozator ale lui N. Păduraru le punem la îndoială, ci orientarea sa din această carte. De vreme ce el însuşi e conştient că *„nu poţi afirma că ajungi să cunoşti oamenii în patru zile, cînd ai cu ei relaţii protocolare"*, autorul pare a uita mereu acest lucru, oferindu-ne o iritantă familiaritate cu turiştii, într-un stil ce pastişează oralitatea unui Salinger (cu traversări de vulgaritate : „cred că i-am spus-o clar din priviri unde mă şterg eu cu gluma lui"). Alteori, uitînd că nu le vorbeşte unor turişti uituci (şi ce plăcere are ghidul să ne dea de înţeles că stăpîneşte dezinvolt engleza şi germana, că se mişcă în largul lui printre oameni şi monumente, încercat, ici-colo, de cîte-o îngîndurare în genul : ce ţi-e şi cu străinii ăştia !), N. Păduraru înşiruie modeste reluări de mituri notorii : *„Ca Avram, căruia i s-a cerut în vis să-şi sacrifice fiul, nici Manole n-a întrebat de ce. A urcat pe schelă a doua zi dimineaţă, cu ortacii lui, şi-a privit în depărtare. Se zărea o femeie grăbind. Dar trecuseră 1500 de ani şi Manole s-a rugat aceluiaşi Dumnezeu să nu fie nevasta lui femeia aceea, şi toţi ortacii se rugau să nu fie nevestele lor". etc.*

★

Din cele patru încercări dramatice adunate de Mihai Neagu Basarab în *Frînghia de rufe a familiei*, una singură merită a fi remarcată. E vorba de monologul „Profesorul şi restul lumii", solid construit, un autentic tur de forţă al bavardajului senil. Eroul e deosebit de viu, mobil în teribila sa stagnare intelectuală. M.N. Basarab încearcă o vizibilă plăcere să-l „divulge" pe decrepitul şi totuşi mişcătorul stîlp de cafenea artistică, cult ca un „Larousse" (adică rămas la limita informaţiei neasimilate prin meditaţie proprie), cu pretenţii de autbritate în comentarea artei. Ce jalnice banalităţi şi asociaţii gratuite sînt debitate, cu emisie necontenită, de Profesor : *„Băieţele, dacă vrei să ajungi scriitor, trebuie să citeşti foarte mult. Şi nu-i suficient atît. Uite, eu, care am citit pentru tot Bucureştiul, nu mă-ncumet că m-apuc de scris. E foarte greu. Am auzit că ai fi talentat. Nu ştiu, dar cred că e posibil, fiindcă eşti băiat cuviincios"*.

Mişcarea dramatică (aici — redusă la minimum, corespunzător genului), fluenţa replicii — iată calităţi clare, ale textelor lui M.N. Basarab. Credem de altfel, că „Profesorul şi restul lumii" ar putea fi cuprinsă într-un spectacol-coupé. Nemulţumeşte, în cele două piese mai întinse „Profesorul Faust" şi „Frînghia de rufe a familiei", aerul de rece exercitare a inteligenţei, de „făcut" livresc. In „Profesorul Faust", faimosul motiv este ridiculizat cu ocheade groase la spectatorul prezumtiv, trei bărbaţi se arată care mai de care mai deştept şi paradoxal (Faust, Wagner, Mefisto) secondaţi de o Margaretă ambiguă, şi ea masculinizată. De altfel *ambiguitatea* este nota comună celor două piese. Se rostesc tirade cu sensuri ambigui, personajele se comportă ambiguu. Ultima piesă este, în totalitate, un exerciţiu existenţialist, straniu, cu un ginere care etalează trăiri complicate ale puterii (pe care şi-o exercită terorizîndu-şi socrii şi soţia). Şi aici sînt secvenţe scrise cu brio, precum eterna ciondăneală afectuoasă a doi soţi în vîrstă, disputa dintre părinţi şi fiică în jurul unui copil care nici nu a fost conceput încă, etc.

M.N. Basarab este un dramaturg dotat, a doua sa carte marcînd o sensibilă sporire a iscusinţei dramatice. Îi lipseşte o anume gravitate a gîndirii — foarte „intelectuale" personajele sale nu fac decît să ostenteze meditaţia — ce poate fi căpătată cu vîrsta. El scrie încă, bine, pe urmele altora. Reuşita integrală o obţine în monologul amintit, unde riscă o exprimare pe deplin personală, vie, definitorie.

Ilie CONSTANTIN

**) Titi George Câmpeanu :* Muşcătura de şarpe, *editura Cartea Românească ; Nicolae Păduraru :* Jurnal de ghid, *editura Eminescu : Mihai Neagu Basarab :* Frînghia de rufe a familiei, *editura Cartea Românească*

LAURENŢIU ULICI

Recurs

Eseuri despre poezie. Editura „Cartea Românească".

ILIE CONSTANTIN

Despre poeţi

Critică literară. Editura „Cartea Românească".

LUCIA DEMETRIUS

Scrisoare tinerelor fete

Colecţia „Colocviile adolescenţei". Editura „Albatros".

AL. ANDRIŢOIU

Euritmii

Versuri. Editura „Albatros".

NICOLAE JIANU

Venean din întuneric

Colecţia „Romanul de ieri şi de azi". Editura „Eminescu".

compendiu

ROMULUS DIANU

Trandafiri de octombrie şi alte surisuri

Povestirile publicate sub acest titlu la Cartea Românească *se susţin prin vervă şi o singură întrerupere a ritmului le-ar arunca deodată în banalitate. Stimulată cel mai adesea de intenţii satirice, epica lui R. Dianu intră în întretăieri polemice, parcurge, în zigzag, paradoxurile. Personajele se contaminează de această febră retorică şi vorbesc, pe rînd sau în cor, dezvoltînd orice temă posibilă. În goana discuţiei, un personaj relatează chiar conţinutul unei broşuri („Pensiunea Lefescu"). Fiecare asociaţie naşte alte asociaţii şi e deajuns ca personajul să prindă un fir pentru a deşira tot ghemul problemelor omenirii. Iată, de exemplu, o secvenţă din divagaţia lui Spiridon, neverosimilul personaj care propovăduieşte, în munţi, principii utopice : „Iubirea de oameni este o armă teribilă. Lăsaţi artiştii să vorbească lumii. Iubirea va pacifica lumea, nu altă armă. Nu există arsenal, ca sufletul omenesc". —* Sofora de pe Strei. *Divagaţia apare, de altfel, şi ca terapeutică a fixaţiilor psihice (episodul vindecării Soforei, în povestirea citată) sau ca mod de-a atenua prin consumare în gol, violenţa (revelatoare în acest sens este apostrofarea lui Ion de către maistrul atelierului în povestirea* Trandafiri de octombrie : *„Ai merita să-ţi scot măselele prin urechi, că eşti împuţit ca o scrumbie, de nesomn şi galben ca şi cum ţi-ai fi făcut plaja între două luminări. Du-te şi te culcă... Vom mai vorbi noi, de asta, minca-te-ar puricii cu sos de dude..."). Cît priveşte valoarea opiniilor personajelor sale în legătură cu problemele omenirii, se pot face destule rezerve. Atitudinea satirică se bazează pe cinismul, înţeles superficial şi reprodus adesea mecanic, al nepotului lui Rameau : „...într-o lume plină de lacomi care acumulează, hoţul este un factor de echilibru : face bunurile să circule ! În interesul salubrităţii sociale !... Hoţul slăbeşte grăsimile care se depun pe inima economică !" —* Hoţul de bijuterii. *Ceea ce ţine cartea rămîne, după cum observam, neobişnuita frenezie verbală.*

IOLANDA MALAMEN

Starea de graţie

În volumul de debut al Iolandei Malamen, tenacitatea de a circumscrie esenţe are drept rezultat o poezie rece, închisă în cercuri concentrice. Suprimînd mereu ceea ce pare neesenţial, autoarea rămîne doar cu actul suprimării, pe care-l contemplă. Ea se scufundă astfel într-un narcisism de un anumit farmec dar care, în absolut, nu poate duce decît la tăcere.

Definindu-se doar pe sine, poezia Iolandei Malamen dă senzaţia unei vibraţii care se stinge sub o cupolă de cristal. Apar frecvent imagini ale acestei dispariţii confundate cu „starea de graţie". Una dintre cele mai pure este aceea a poetului absorbit în propria sa ficţiune : „copil cu mîinile bolnave / poetul are aerul să ştie / ce vietate plînge de amurg / ce stea coboară în pustie / şi gîndul doar suportă înflorire / curaj mai alb decît ninsoarea / poetul stă în templu de hîrtie / innobilînd cu lacrimi înserarea" — Poetul.

Volumul Starea de graţie *(ed.* Eminescu*) este transfigurarea unei experienţe sumare. În limitele acestei experienţe autoarea îşi demonstrează talentul, îl transformă chiar în spectacol, dar nu reuşeşte să-l subordoneze. Talentul se exprimă pe sine şi se consumă pînă la ultima licărire, fără a incendia zone neexplorate.*

SARMIZA CRETZIANU

De pe Valea Motrului

Reeditarea culegerii de povestiri a Sarmizei Cretzianu este salutată de Al. Piru printr-o postfaţă entuziastă. De pe Valea Motrului (ed. Eminescu) *constituie într-adevăr o „operă de finete şi de indiscutabil gust" datorită talentuului autoarei de a folosi elegant stilul istorisirilor populare. Fiecare anecdotă completează tabloul vivant al societăţii boierilor de pe Valea Motrului, într-o epocă de dulce coexistenţă a manierelor occidentale şi fanariote. Hîrgoteştii, Glogovenii, Pîrvuleştii, Floreştii, Bobocenii, Cucuieţii sau Gărdărenii au veleităţi nobiliare nevinovate organizează petreceri şi ţes intrigi amoroase fără a ţine socoteala anilor. Viaţa lor e o viaţă de basm, uşor parodiată de S. Cretzianu, care se opreşte cu haz asupra scenelor de bravadă. Farmecul acestei lumi stă în naivitate, în aparenţa de uriaşă familie gentilică. Bîrlii motreni se cunosc între ei, se invită simandicos la zaiafeturi sau candidează fără şanse, dar zgomotos, la scaunul domnesc. Venirea turcilor îi risipeşte prin păduri şi conace ascunse, iar răscoala lui Tudor Vladimirescu îi atrage pe unii, stimulîndu-le eroismul ineficace.*

Pitorescul povestirilor capătă perspectivă filozofică prin intervenţiile autoarei, care aminteşte mereu că toate întîmplările s-au petrecut de mult, că eroii ei odihnesc în cimitire năpădite de iarbă şi că prin uşile şi ferestrele culelor altădată bogate vîntul şuieră acum a pustiu. Aproape fiecare povestire începe cu un Mais ou sont les nieges d'antan ? *în diferite variante. (Iată introducerea povestirii Înfricoşatul blestem de la Samarineşti : „Cine ar mai putea crede că, în pustietatea de la Samarineşti, pe Valea Poienii, pe locurile unde azi ară plugul, a fost altădată frumosul conac al Bălenilor...")*

Al. ŞT.

avantpremieră editorială

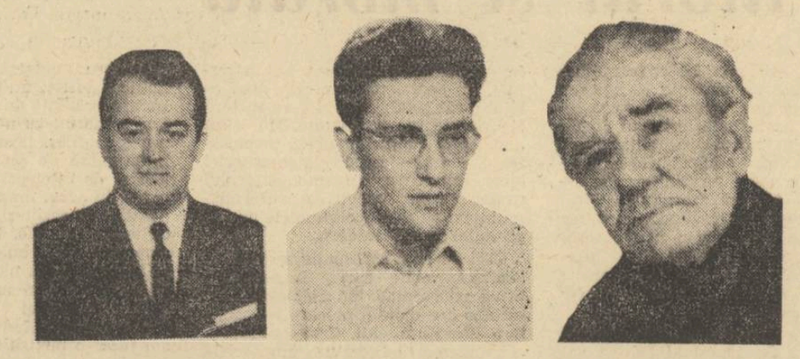

IRAIAN IANCU

Punţea soarelui

Versuri. Editura „Cartea Românească".

IOSIF PETRAN

Pereţii albi

Teatru. Colecţia „Rampa". Editura „Eminescu".

ION GHIMBĂŞAN

Largo

Poeme. Editura „Cartea Românească".

Cu ochiul în castraveţi şi lovitul în ciuperci

proverbe

Gavrilă şovăi cît şovăi, pînă într-o joi, zi de tîrg, cînd se hotărî să-i fure boul lui Eftimie. Îi tăiase nehotărîrile spusa unuia cum că Eftimie îşi scosese „polocrul" de Pistolan.

— Cum să nu fie gol (gol — pistol — Pistolan adică) aruncase Eftimie, dacă el nu e din aia care-şi mănîncă şi sămînţa de cînepă.

— Şi dacă n-aş munci, vorba proverbului, opt ore pe zi, se mîntea Gavrilă ; (el fiind greu de pornit la muncă, de oprit se oprea uşor, şi singur).

Acuma, de furat boul — de fapt nu era chiar bou, era un juncan pe care Eftimie îl creştea pentru vînzare, — era lesne. Omul îl ţinea legat de un dud iar pe timp plointe îl băga într-un grajd din fundul curţii. Ciinii îl cunoşteau, pe Gavrilă vreau să zic — doar erau vecini, şi ar fi mai preparat el, pentru vreun caz forţat, cîţiva bulzi de mămăligă cu brînză ca să le potolească şi înăbuşe dacă nu lătrăturile şi poate muşcăturile, măcar remuşcările lor de animale credincioase şi vigilente.

Da, dar Gavrilă nu vrea să se abată şi să iasă din învăţătura veche, că trebuie furat, mai întîi, oul şi pe urmă boul. Şi asta era mai greu. Auzea el cotcodăcind găinile lui Eftimie dar ştia că într-un loc oul se găseşte şi-n altul găina se tălească. Bine, le-ar fi dibăcit el cuiburile prin finar, dar odunau ouăle seara şi ziua, dacă ar fi cotrobăit pe acolo ar fi dat faţă cu vreun nod de copil de-ai lui Eftimie, şi ieşea altă aia. Să fi aşteptat pînă creştea lucerna şi — după coasă — să-l fi ajutat pe celălalt s-o urce în pod iar nu putea zăbovi, juncul creştea iute, punea carne pe el cu lopata, de parcă — bou, nu ? — se pripea să se suie pe cîntar şi să-l mîngîie cuţitul sau toporul între coarne. Aşa că Gavrilă puse ochii pe o curcă de-a lui Eftimie care se răzleţea des şi o apuca preocupată şi îngrijorată printr-o curea de pămînt cu ghizdei. Era limpede că oua pe undeva, în secret. Dar Gavrilă nu era precis dacă şi oul pistruiat de curcă se încadrează sau se cuibăreşte în zicerea înţeleaptă despre calea de la ou la bou.

Îşi făcu drum de cîteva ori pe la Parimie abătînd vorba spre învăţături. Pleca de acolo cu capul duduind de spuneri ce nu se legau pînă cînd într-o seară fu răsplătit, Parimie zisese că „găina vecinului e curcă".

— E-n clară ! s-a luminat Gavrilă şi a doua zi pîndi outoarea, îi puse sare în tîrtiţă ca să-i iuţească mersul spre cuibul secret, îl află, o aşteptă înţelept şi răbdător şi-i luă oul. Erau mai multe, dar el luă doar unul. Acasă, nu ştiu ce să facă cu oul ;

— învăţătura nu prevedea nimic aşa că îl puse în tigaie. Încet, se dedulci la ouă de curcă şi uită de bou. Pînă într-o zi — tot de joi — cînd se întîlni pe şosea cu Eftimie care avea înfăşurată pe braţ şi pe mîna stîngă o tunie. Mergea vesel pe talpa stîngă, şi îngîndurat pe talpa dreaptă.

— Hai să ne omenim, oltă Eftimie şi se îndreptă spre Costică Mat. Băură ei cît băură la bufet şi nu se înveseleau.

— Ce-ai mă ?

— Pe dracu am, aia am, răspunse Gavrilă care avea şi oul de curcă în buzunar. Că ochesc în castraveţi şi nimeresc în ciuperci. Da dumitale ce ai ?

— Am, că vine d-acolo că-l ţinui pe boul ăsta ca-n fabulă, de ajunsese boier, numa' cu luţernă şi negustorul mi-a dat doar trei franci, nu cinci cum tusese învoiala.

— N-are nimic, îl împăcă Gavrilă, răzbunat, dacă s-a ţinut de vorbă pentru carnea care-i ieşea din socoteală.

Şi se gîndi să nu-i mai fure nici tunia cu care dusese boul la tîrg. Peste noapte se înduplecă şi i-o fură. A doua zi dimineaţa, cînd îl auzi ţipînd pe copilul lui Eftimie, bătut cu altă tunie de-i linia spinarea cum îi niezi hîrtia, că să spună unde a ascuns tunia ca să-şi facă vreo ţuţeică, că el şi-aşa mare noroc n-a avut cu carnea juncului, Gavrilă se gîndi să arunce tunia boului peste gard, că prea plîngea copilul ca o streaşină.

Şi pînă la urmă o aruncă. Eftimie începuse să-i bată pe amîndoi copiii, plîngeau unul ca o streaşină de primăvară altul ca o streaşină de toamnă.

Nicolae VELEA

posta redacţiei

AUTOR UITUC. Miercuri la amiază o studentă ne-a predat la redacţie un caiet cu poezii pe care l-a găsit în Cişmigiu. Poate sînt bune la ceva, ne-a spus dînsa. Am luat acest caiet foarte voluminos, convinşi că numai un poet de geniu sau un autor submediocru poate fi atît de uituc şi năuc, l-am citit şi-l declarăm nul şi fără valoare. Colecţie de bileţele cu Sfîntul Anton.

M. ALCARUD. Cînţi pe nări : pe a din stînga, creşteşte, pe a din dreapta, ca un păgîn. Poţi să faci glume : „Sînt jumătate vis / Sau poate vinul mă-mbată / În partea cu coastă de drac", dar poezie nu ştiu dacă vei face vreodată.

NOVAC GRUIA. Din cele trei poezii am reţinut un singur vers : „Corăbiile plutesc în propria lor rană". În rest numai lemn ciinesc.

L.B. Povestirea „Prin constelaţii", tratînd despre jocul de table, binefacerile călătoriei cu trenul despre o învăţătoare şi o problemă de rebus îmi dă de bănuit că nu cunoşti nimic din lume, în afară, bineînţeles, de ortografie. Două lucruri trebuie să le înveţi dumneata bine : 1) matematica şi 2) să nu joci table cu zaruri umplute cu plumb.

ARCTURUS-JUNIOR. Sunete stinse, nu vindeci cu ele iubirea trădată, mai mult, dai apă la moara trişoarei şi profitorului.

NICOLAIE FIRULEASA. Te refugiezi în cuvinte fără să crezi adînc în ele : „Şi-mi dă ocol un şarpe doar tulburîndu-mi gura / Mai azvîrlind în umbră o limbă de amnar". Atunci, însă, cînd „treci printr-o poartă ca printr-un regret" izbuteşti să fii mai aproape de adevăr.

IOANA ARTAV. „Jocul cu scoici", sau mesajul dumitale de melancolie, e neîmplinit. Eu înţeleg că eroina vrea să plece, vrea să arunce toţi banii pe un cal, de ce-o opreşti ? Duci în suflet un zîmbet frumos — atîrnă-l cercel în paginile despre dragoste.

DAN IOACHIM. „Străinii" — proză greoaie, plină de locuri comune şi... neaşteptat, de pasaje frumos scrise, cu vervă şi cu spirit de observaţie. Îmi face impresia că bucata e scrisă de mai multe persoane, dintre care una, în mod sigur, se află sub narcotic.

VASILE HUŢU. Multe dintre aforisme au haz : „Leşinatul se stropeşte cu apă şi mortul cu vin", „Eu i-am cerut o mînă de ajutor şi el mi-a dat o scatoalcă", „La cantină, în prima serie nu avem loc şi-n seria doua nu avem mîncare" etc. Dar sînt şi foarte multe care nu meritău aşternute pe hîrtie. Am o propunere : încearcă la revista „Magazin". Sînt convins că vei avea succes.

RADU NEDELEA. Mai bine mai încet şi mai tîrziu decît la botezul meilor. Şi acum, ochi în ochi să ne privim, şi să ne spunem vorbe dulci : nu prea ai talent. „Te vei duce să te prefaci în ploaie / şi în alte averse, bunăoară, în [illegible] de ropaci" etc. Bunăoară şi-n foarfeci de tuns cămilele între urechi.

Fănuş NEAGU

Literatura și umanismul socialist

Răsfoind acum cîteva zile „Jurnalul unui scriitor", am căzut peste paginile în care Dostoievski ține să arate ce crede el despre problema rosturilor artei. Marele romancier nu e de acord nici cu „puriștii", nici cu „utilitariștii". Un argument invocat împotriva ultimilor m-a frapat; dați-mi voie să-l citez fiindcă mi se pare de o certă actualitate. Li se reproșează unor poeți — zice Dostoievski — că se ocupă de mitologia greacă, atunci cînd omenirea își bate capul să rezolve niște chestiuni civice arzătoare. Nu e aceasta o lipsă de răspundere și o indiferență condamnabilă la nevoile obștești ? Da, răspunde scriitorul, dar stau oare lucrurile chiar așa ? Cineva trece, să presupunem, prin fața statuii lui Apollon de Belvedere și rămîne cîteva clipe înmărmurit, contemplînd frumusețea zeului. În privitor are loc o adîncă și puternică zguduire sufletească. De unde știm — se întreabă Dostoievski — că această impresie de neuitat, nu va fi decisivă în luarea unei hotărîri sociale eroice a respectivului ins, cu ani mai tîrziu ? Marile emoții estetice contribuie la formarea sufletului nostru și reacțiile lui **omenești fundamentale** în toate planurile existenței pot să le datoreze enorm de mult. Nimic, deci, nu ne-ar îndreptăți să apreciem efectul educativ al artei numai într-un sens utilitarist imediat și îngust ? Dostoievski se situează pe o poziție umanistă. Ideea lui despre funcția educativă a artei are în vedere omul **total**, adică dezvoltarea plenară, integrală pe care se cuvine să o cunoască însușirile acestuia.

Nu altfel cred că e cazul să fie privit, ținînd seama de condițiile istorice inedite: **umanismul socialist.** El aduce, bineînțeles, o reprezentare diferită, superioară, a omului. Cu toate acestea, rămîne un **umanism**, pentru că, la rîndul său, își propune o împlinire, multilaterală, a nevoilor noastre. Neîndoios, fără o afirmare viguroasă a atitudinilor sociale revoluționare care-l definesc, el n-are cum să-și contureze fizionomia proprie. De aceea, oricît de mare s-ar dovedi capacitatea sa integratoare, nu poate fi compatibil cu anumite concepții. E evident că o artă, străbătută de ideea zădărniciei eforturilor omenești, contravine umanismului socialist. O literatură care propagă — de pildă — că nu se alege nimic din tot ceea ce căutăm să înfăptuim, nu poate forma conștiințe revoluționare. Cine capătă asemenea convingeri, e greu de presupus că se va simți îndemnat să-și mobilizeze energiile spre a clădi o lume nouă.

Cu scrieri care predică resemnarea în fața inechităților existenței, nu vom crește iarăși oameni dispuși să lupte pentru stîrpirea nedreptăților. Unei arte, stăpînite de credința singurătății absolute a indivizilor, îi va fi imposibil să cultive sentimentul solidarității și înfrățirii umane.

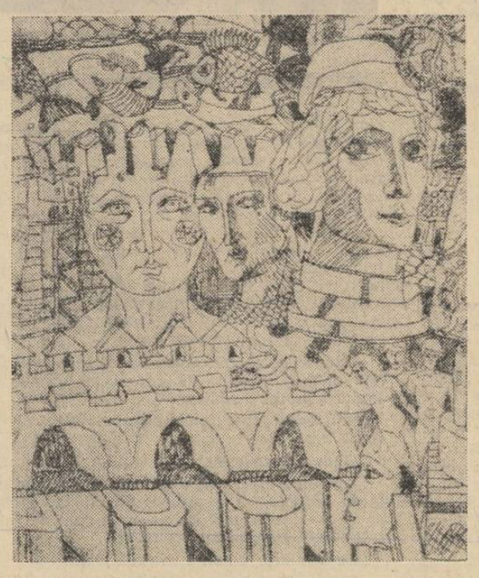

Ilustrații de
SABIN ȘTEFĂNUȚĂ

Dar, dacă asemenea circumscrieri se impun neapărat, altele riscă să devină primejdioase. A refuza să vezi complexitatea și pluralitatea funcției educative a artei, a o rezuma doar la o eficiență efemeră unilaterală și imediată, înseamnă a avea o idee strîmtă și caricaturală despre umanismul socialist însuși. Nu așa privește problema Partidul nostru, a arătat limpede tovarășul Nicolae Ceaușescu de repetate ori. În resorturile intime sufletești, care-i fac pe oameni să depună atîtea strădanii spre a îndeplini planurile de stat, intră nu o dată și dragostea pentru natură și bucuria trăită de revelația prin poezie a armoniilor cosmice. Eroismul muncii constructive se hrănește dintr-o mulțime de zăcăminte alcătuitoare ale naturii umane globale, patriotism, simț al răspunderii sociale în primul rînd, dar și experiențe sentimentale, atașamente familiale, visuri secrete, reflecții asupra existenței, plăcerea jocului chiar, ș.a.m.d. Pasiunea revoluționară implică un întreg univers psihic extrem de bogat. Pentru a apăra ființa omului total, comuniștii au înfruntat plutoanele de execuție ; monomania e apanajul fanatismului.

Cîte însă din aceste elemente constitutive ale plinătății umane nu sînt chemate să se adune în sufletul nostru prin lecturi substanțiale ? Numai o reprezentare primară a chipului în care se formează conștiința socialistă le poate contesta interesul.

Sigur că multitudinea și varietatea necesare preocupărilor artistice pot să conveargă către o țintă umanistă doar atunci cînd sînt susținute de un ideal corespunzător. El singur, e capabil să creeze acel cîmp de forțe magnetic, în care faptele culturale să devină solidare și să lucreze împreună la transformarea omului. Fără a avea în centrul ei prezența idealurilor comunismului nu e posibilă o literatură, cu adevărat umanist-socialistă. Aceasta, e bine de știut, apoi, că are datoria să formeze conștiințe treze, lucide. Iată încă o precizare care mi se pare extrem de utilă din motivul următor : Unii își închipuie că, nevorbind de răul social, oamenii vor ajunge să-l ignore cu desăvîrșire și să nu-i mai cunoască astfel tentația sub nici o formă. Așa procedează însă doar struțul, băgîndu-și capul în nisip. Omul nou, nu mai trebuie să demonstrez că-și întemeiază tăria interioară pe cu totul altă atitudine.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

Real și fantastic

„În baie era un scaun. Se uită la el neliniștită. Ce era un scaun? Simțea cum armonia care îl ținea întreg în mintea ei se desfăcea, se decupla, un scaun nu mai era un obiect din lemn, făcut de oameni pentru a servi unui scop, ci un obiect ale cărui sensuri se separau. Ce rost avea acest obiect? Ce obiect avea acest rost, această idee de a ședea? Făcu o sforțare și se smulse din fața scaunului tremurînd de neliniște."

Pentru Constanța, eroina romanului *Risipitorii* de Marin Preda, starea aceasta reprezintă un dezechilibru. Pînă la un moment dat, ea trăise într-o lume organizată funcțional, o lume pe care nici n-o observa deoarece toate elementele ei existau printr-o latură convenabilă. Omenirea se străduise poate mii de ani să creeze Constanței confortul unui sistem de convenții. Cineva a numit la început copacul copac pentru a scăpa de spaima pe care i-o provoca forma indiferentă. Altcineva a obligat copacul la o și mai mare solicitudine, l-a tăiat și l-a ansamblat într-o structură care exprimă necesitatea. Și deodată, eroina pierde toată această moștenire, rămînînd singură în fața lumii care există în sine. E un moment care nu poate dura, fiind prea intens, dar un moment revelator pentru dezvoltarea ulterioară. Convenția care se restabilește spontan, dintr-un instinct de conservare, va include intuițiile favorizate de criză. Criza Constanței este o criză de cunoaștere și reproduce, la un anumit nivel, mecanismul cunoașterii în general.

Arta permanentizează tocmai acest moment fulgurant. Într-o clipă de intuiție, artistul vede dincolo de convenție și vrea să povestească ceea ce a văzut, dar pentru a se face înțeles are la dispoziție numai convenția. Măiestria sa stă în a exprima convențional o realitate neconvențională. Scriitorul, a cărui convenție o reprezintă limbajul, trebuie să exprime prin cuvinte o realitate pentru care cuvintele încă n-au fost inventate. Iată, pare a spune el, ceea ce am simțit eu seamănă cu ceea ce simte deobicei în următoarea situație. Camil Petrescu a atribuit, de altfel, comparației supremația între mijloacele de expresie. În acest sens, arta are un caracter didactic, cu mențiunea că explicațiile pe care le conține sînt găsite într-un moment de paroxism al dorinței de comunicare, moment echivalent cu inspirația. În linii mari, toți scriitorii procedează la fel. Nu altceva face Eminescu atunci cînd vrea să „povestească" sub ce înfățișare i s-a revelat veșnicia: „Cum n-oi mai fi pribeag / De-atunci înainte. / M-or troieni cu drag / Aduceri aminte." Cuvîntul „a troieni" conține comparația pentru viziunea care nu putea fi numită. Comparația, ca mod de exprimare fundamental (existînd în diferite variante ca metaforă, hiperbolă etc. sau, pe alt strat, ca alegorie, parabolă), denunță totodată în artă o dualitate specifică avînd drept termeni realitatea convențională și realitatea pe care, într-un suprem efort de extensie, convenția încearcă s-o cuprindă.

Realitatea la care avem acces prin convenție ne e familiară și comodă, în timp ce realitatea imediat destăinuită prin saltul convenției dă impresia de fantastic. Scriitorii mari simt că fantasticul este o treaptă spre adevăr, o iradiație a existenței reale. Într-un anume sens, literatura autentică este în totalitate fantastică, dezvăluind adevăruri spectaculoase. Parcurgînd însă o asemenea literatură, cititorul recunoaște adesea că e vorba de o stare pe care el însuși a trăit-o, dar pe care nu a reușit s-o formuleze. S-ar putea spune astfel că în același timp literatura autentică este în totalitate reală. Real și fantastic — iată două cuvinte care separă fals două stadii succesive ale procesului de cunoaștere aflate într-o contradicție dialectică.

Cînd se neglijează una dintre laturile contradicției, procesul de cunoaștere este trădat în esență. Primul simptom al lipsei de adevăr îl constituie caracterul ininteligibil al textelor. Vrînd să simuleze fantasticul, anumiți prozatori sau poeți răvășesc gramatica și imaginează viziuni „esoterice". În măsura în care există, adevărul stimulează însă dorința de a fi comunicat simplu și expresiv.

Lipsite de adevăr sînt și textele care reproduc realitatea intrată deja în convenție. Satisfăcuți că n-au pierdut nimic din vedere, autorii unor asemenea texte prezintă publicului fapte inerte, pe care le-ar oferi cu mai mare generozitate o plimbare cotidiană.

Dizolvarea perpetuă a fantasticului în real este condiția indispensabilă a unei literaturi valoroase, văzută ca mod particular de cunoaștere. Fără talent, o asemenea literatură e irealizabilă. Dar chiar cu talent, scriitorul nu se poate manifesta dacă nu privește cu atenție ceea ce-l înconjoară și nu se gîndește pe sine în evoluția generală.

Alex. ȘTEFĂNESCU

Titani ai gîndirii, pasiunii și caracterului

In Oratio de hominis dignitate — Discurs despre demnitatea omului — marele învățat renascentist, umanistul Pico della Mirandola aduce o înaltă laudă făptuirii umane, singura în stare — în acest vast univers — să se definească pe sine, singura înzestrată cu o conștiință de sine și de altul. Omul în centru unui cosmos pe care este chemat să-l exploreze trebuie să cucerească lumea prin eforturile sale și, în același timp, să se formeze pe sine, să-și plăsmuiască — asemenea unui artist — propriul său chip. Un paragraf din acest *Discurs* al umanistului, despre care se spunea în timpul său că cunoaște tot ce se poate ști despre lumea aceasta și încă pe deasupra, este folosit de romanciera Marguerite Jourcenar drept epigraf al cărții ei *L'oeuvre au noir*. Epigraf semnificativ pentru tîlcurile acestei biografii fictive. Căci, urmînd parcă formula lui Pico della Mirandola, eroul ei se străduiește într-o viață amenințată de multiple adversități să se definească pe sine descoperind lumea.

L' oeuvre au noir e istoria vieții unui umanist care — spre deosebire de aceea a unor colegi de breaslă — a fost lipsită de egoismul și orgoliul unui *homo per se* (formulă aparținînd lui Erasm și definind omul care se cultivă doar pe sine). Doctorul Zenon, eroul Margueritei Jourcenar, nu caută — asemenea unor cugetători și artiști ai renașterii italiene —, mai presus de toate, gloria. Lipsit de cezarismul spiritual al acestora, el caută să întărească imperiul *omului* pe acest pămînt. De aceea, se slujește de spiritul său pentru a sparge zidurile care limitează omul. Investigația științifică nu este, pentru el, un exercițiu gratuit al minții, ci un efort lucid vizînd fericirea omului în lume. Nici avuțiile nu-l atrag pe acest medic fără de arginți care nu agonisește nimic deși e chemat și solicitat de mai marii lumii în tămăduirea metehnelor lor. Moștenind o mică avere, el își folosește legatul pentru a institui un ospiciu în care lucrează ca medic al săracilor.

Trăind în frămîntatul secol al XVI-lea, Zenon e un model exemplar al umanistului modern. El nu este doar un purtător de conștiință al epocii sale, un martor pasiv al ei, ci o conștiință activă, un luptător pentru o mare cauză a omului. De aceea, el nu are, în economia cărții, doar rolul unui pitoresc personaj de epocă, ci acela al unui prototip al erei moderne care se deschidea în secolul său. Marguerite Jourcenar nu și-a scutit, desigur, eroul de unele din limitele firești ale timpului în care l-a plasat. Dar e evident că vrea să ni-l prezinte ca pe un vizionar, un profet al timpurilor ce vor veni. De aceea, uneori — cu toată grija romancierei de a evita orice anacronism — întrevezi în eroul romanului ei profilul unor făpturi reale, istorice, mult mai tîrzii. Ea pune, de altfel, pe Zenon să încerce — fie și ironic, asemenea lui Erasm în *Elogiul nebuniei* — unele proiecții în viitor, într-o lucrare a sa intitulată *Prognostications*. Pentru el, realizarea celor mai îndrăznețe visuri ale omului este posibilă. Inventivitatea umană ca și setea de cunoaștere n-au limite. Implinirea celor mai ambițioase deziderate este posibilă în timp, și cu ajutorul unor unelte apropiate. Nu prevede mintea sa ingenioasă (ca și aceea a lui Leonardo da Vinci sau a altora din acele timpuri) existența unor mașini zburătoare, a unor submersibile, a unor mașini care prin mișcare produc căldură, a fisiunii atomului, a înlocuirii unor organe ostenite din corpul omului? Pentru aceste cuceriri din viitor ale omului, ca și pentru mai multă dreptate și omenie, Zenon este gata să moară. El refuză posibilitatea ce i se oferă de a-și salva viața abjurîndu-și credința. Aceasta nu este, însă, o credință religioasă, asemenea acelora care, în veacul său, au dus oamenii pe rug, ci e încrederea omului modern în posibilitățile omului. În textul romanului Margueritei Jourcenar găsim — atribuite fictivului Zenon — cîteva cuvinte tot atît de pline de mîndrie cu privire la capacitatea de cunoaștere a omului ca și frazele istoricului Pico della Mirandola. „Știu că (omul) se înșeală, că rătăcește, că interpretează adeseori greșit lecțiile pe care i le dă *lumea*, dar știu de asemenea că el are în sine tot ce-i trebuie pentru ca să cunoască și, uneori, să rectifice propriile sale erori. Am străbătut cel puțin o parte din globul acesta pe care ne aflăm; am studiat punctul de topire al metalelor și reproducerea plantelor; am observat astrele și am examinat lăuntrul corpurilor. Sînt în stare să extrag din acest jăratec noțiunea de greutate și din aceste flăcări noțiunea de căldură. Știu că nu știu ceea ce nu știu; îi invidiez pe cei ce vor ști mai mult decît mine, dar știu că și ei, ca și mine, vor trebui să măsoare, să cîntărească, să deducă și să se îndoiască de deducțiile lor, să despartă adevărul de neadevăr..."

Zenon prevede așadar căile omului de știință modern pe care cele transcendente nu-l mai interesează, care nu vrea să ardă asemenea lui Michel Servet într-o piață publică din pricina interpretării unei dogme, dar e gata să moară pe drumul spinos al adevărului și dreptății. Pentru el, chiar adevărul nu este un idol, respectul exactității fiind prea puternic într-însul pentru ca să-și îngăduie transformarea cunoașterii într-o idolatrie. De pildă, el este foarte sceptic cu privire la speculațiile confraților săi alchimiști. Din experiențele lor și ale sale nu reține decît aspectele pozitiv-concrete ale unei descrieri a fenomenelor precum și a posibilității unei explicări a lor cît mai apropiate de adevăr. El știe că „într-o zi, a face aur va fi tot atît de lesnicios ca a sufla sticla", că se va ajunge la o cunoaștere aprofundată a cauzelor care explică „afinitățile și nepotrivirile" dintre substanțe. Dar, pînă atunci, omul trebuie să se mulțumească cu pași mici pe drumurile diverse ale științei.

Azi, cînd multe din „pronosticurile" lui Zenon din Bruges s-au împlinit, azi cînd asistăm la o adevărată mutație a condiției umane, ne întoarcem cu gîndul spre zorii evului modern care ne oferă un prototip al umanismului. Despre acea epocă, Friedrich Engels scria în *Dialectica naturii:* „A fost cea mai mare răsturnare progresistă din cîte cunoscuse pînă atunci omenirea, o epocă care avea nevoie de titani și care a generat titani, titani ai gîndirii, ai pasiunii și ai caracterului, ai multilateralității și ai erudiției."

Nicolae BALOTĂ

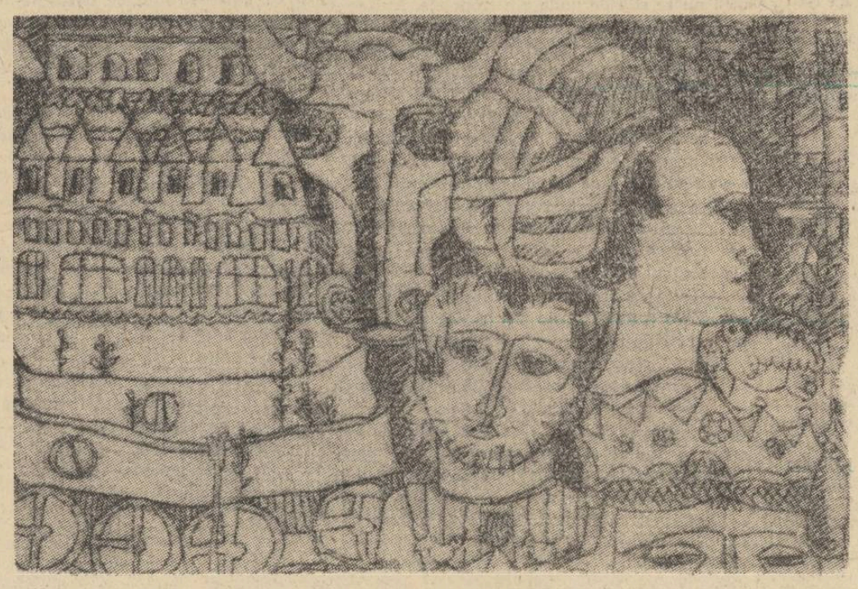

TINERI PROZATORI

vînătoarea

O poveste fantastică de

ION BLEDEA

Elev de liceu la Satu-Mare, Ion Bledea a debutat în paginile revistei Luceafărul **în urmă cu aproape doi ani. Cu povestirea de față (a cincea în ordinea publicării), foarte tînărul autor sătmărean demonstrează că a depășit faza promisiunilor. Născut și trăit în Maramureș, leagăn al limbii românești, ținut al poveștilor aspre, al fanteziei neobișnuite, Ion Bledea dovedește o surprinzătoare stăpînire a uneltelor scrisului.**

Îl recomandăm atenției cititorilor, încredințați că scrisul său concentrat, șlefuit cu migală, rod al unei munci pline de răbdare, va fi primit cu emoția revelării unui artist autentic.

L-a-nceput s-a ivit unul și-acela s-a apropiat, după ce-a văzut că-i singur și-a trecut mîna pe sub cureaua de pe umăr, a-nhățat și-a cîntărit pușca, apoi a trîntit-o jos și s-a așezat lîngă ea. Roua era rece și-mprăștiată pe jos, atît de-mprăștiată încît umpluse lumea și el s-a tîrît în iarba udă și și-a desfăcut desaga și-a-nceput să-nfulece o umbră de pîine. Apoi s-a șters la gură cu dosul palmei și-a scuipat și după ce a scuipat a gîndit că unde-s, unde-s ceilalți, de ce nu sosesc. A izbit cu călciiul în pămînt și-n locul călciiului s-a născut o groapă și-n groapă mustea apa, apoi s-a ridicat și și-a dezmorțit genunchii umblînd încoace și-n colo și calul și-a ridicat capul din pămînt și l-a privit cu un ochi de lebădă, mare și ud și sclipitor ca un ochi de lebădă, apoi calul a-ntors capul și s-a chiorît la el cu celălalt ochi, el s-a apropiat și l-a bătut ușor cu palma peste pîntec și pielea s-a scuturat pe cal, a tremurat așa cum tremură stelele-n cer cînd le izbește gerul acela înalt, al stelelor.

Cînd a sosit Stan vîntul se legăna-n aer ca lovit cu biciul și ăl nou-sosit, Stan, se scurse pe pămînt și șaua sclipea și calul lui avea o pată albă deasupra nărilor. Calul fornăia și-n Stan a urcat gîndul, gîndul că celălalt așteaptă acolo cine știe de cînd și poate că nici nu i-a văzut și poate c-a așteptat degeaba și poate că chiar el, Stan venise degeaba.

„Nu i-am văzut, or fi-n altă parte", zise primul. Nici măcar nu le-am auzit tropotele."

„Îi găsim noi, fii fără grijă" răspunse Stan. „Da unde-s ăilalți."

„S-au dus," zise primul. „S-au dus să-i alerge. Eu am rămas să te-aștept. Știam eu că n-ai să lipsești cînd e vorba să-mpuști niște cai sălbatici."

„Crezi că ăia i-au găsit", întreabă Stan.

„Trebuie că-s pe-aproape", răspunse el. „Nu știu dacă le-au dat de urme dar eu am auzit puștile trosnind."

Apoi s-au mai auzit niște focuri și ei au sărit pe cai și iarba a rămas plînsă-n pămîntul umed. Calul lui Stan a nechezat cu soarele-n ochi, ochii lui Stan sclipeau ca patul puștii și scrutau împrejurul ca să simtă turma. Pentru că el era Stan și simțea turma aia de cai cînd n-o simțea nimeni, de-aceea nu se pomenea cal împușcat fără să fie mîna lui Stan la mijloc, asculta cum trag ăia pe rupte și-i venea să rîdă, cum dracu să nu rîzi, cum să nu rîzi cînd le auzi puștile de parc-ar fi răzmeriță și simți că se-apropie herghelia tocmai din partea cealaltă.

Coborîră din nou și el își lipi urechea de pămîntul ud și Stan rînjea. Tropotele se-auzeau aproape de tot și parc-ar fi fugit pe sub pămînt armata morților călare pe cai de plumb. Și Stan rînjea și-apoi au urcat pe cai și-au luat-o înspre tropote. Și tropotele fugeau către-olaltă.

★

Calul lui Stan ardea pe dinăuntru și fața călărețului era roșie și nebună. Alerga-n față și celălalt îi ținea urma și calul celuilalt icnea ca muierile îngreunate. Arborii zvîcneau pe lîngă ei și era cînd umbră cînd soare și vîntul le scobea piepturile și-apoi s-a auzit nechezatul și calul lui Stan a-nlemnit și Stan a-nlemnit pe cal și celălalt s-a oprit în spatele lui Stan și calul lui era asudat și făcea spume la gură. Și parcă gîfiia Dumnezeu, parcă Dumnezeu sta acolo-n luminișul din față și făcea stavilă-n calea morții pe care o nutreau și-o gîndeau cu puștile-n mînă. Pușca lui Stan se bălăngănea ca o cumpănă de fîntînă numai că nimic nu mișca-n jur, era o liniște miloasă era miloasă pentru că se-auzeau ca-n gînd tropotele alea înfundate, se-auzeau aproape de tot și cînd prima sălbăticiune a năvălit în luminiș Stan își dusese pușca la ochi și apăsase pe trăgaci, celălalt a rămas trăsnit, n-ar fi avut vreme nici măcar să-nchidă-un ochi căci după pocnitură herghelia o luase pieziș, prin fața lor trecuseră doar vreo cincisprezece cai albi, trecuseră așa cum trece norocul, adică iute și-nfocat și-aproape pe nevăzute, au trecut de parcă n-ar fi trecut nicicînd, numai sălbăticia lor se mai simțea și se mai simțeau în urechi tropotele alea năucitoare, îndepărtîndu-se bezmetice, pușca lui Stan fumega pe-o nară și Stan scuipa printre dinți și-njura, celălalt se-apropie de Stan cu zîmbetul pe buze, era un fel de zîmbet zdrențăros și adus de spinare, Stan își pierduse ochii departe, acolo departe unde se pierdeau tropotele sau acolo departe unde se pierduse glonțul, acolo unde se pierduse firul de plumb cheltuit aiurea.

„De ce n-ai tras", zise Stan. „Trebuia să tragi, doar ți-au trecut pe sub nas".

„Ai tras tu-n schimb", rînji celălalt.

„Ptiu", zise Stan. „Măcar de n-ar afla ăia că ne-au trecut pe sub nas și n-am atins niciunu".

„Cum să afle", zise celălalt. „Doar și ei trag, ia ascută".

Au ascultat și se-auzeau departe trosnituri și focuri și chiote. Stan și-a înclinat capul în pămînt și-a tras aer în piept și aerul a hîrîit și Stan a mai scuipat de cîteva ori și-apoi a fost liniște. Celălalt nu știa cum vine să fie liniște și s-a uitat la Stan, Stan scrîșnea și i se vedeau dinții galbeni și ochii umbriți cu iz tulbure de sînge și-apoi a zis că cine știe pe unde a turbat în el o fărîmă de om și-a întors capul către aiurea. Acolo aiurea era o pustietate cum nu s-a pomenit așa că tot mai bine era aici, aici unde celălalt îl privea cum își cheamă calul, l-a chemat și calul s-a apropiat de el și l-a atins cu botul, l-a mîngîiat și-apoi l-a plesnit sub pîntec și i-a întors spatele. Gîndea că cine știe unde-s acum caii ăia, asta gîndea, Stan. Cine știe pe unde se-nvîrt și el nu-i simte nicăieri și pușca lui stă degeaba și măcar pe unu să-l fi nimerit. Că ăia trag ca proștii și lui i-au trecut pe sub nas și plumbul a pornit-o aiurea și prin față i-au zvîcnit vreo cincisprezece sălbăticiuni și-a stat cu gura căscată și celălalt, nici nu s-a gîndit să ridice pușca la umăr.

Apoi de dincolo s-a auzit un nou val de pocnituri și Stan a rîs, a rîs așa cum nechează caii cînd își simt semenii. Celălalt s-a ridicat și și-a bălăngănit pușca-n mînă și părul îi era năclăit de sudoare. Cum să fi tras, gîndea. Cum să fi tras în sălbăticiunile alea. Pînă și Stan înlemnise pentru că sălbăticiunile au trecut ca și cum n-ar fi trecut, el simțise că trec așa ca părerile, trecuseră așa cum trec prin capetele oamenilor părerile despre lume. Și nici nu s-a gîndit să-și ducă pușca la ochi, nu s-a gîndit pentru că atunci cînd ar fi putut-o face prin ochii lui se scurgea o brumă de uimire și-n aer rămăsese pleava aceea de hărmălaie și tropotele se pierdeau departe de ei și Stan scuipa printre dinți. Și parcă n-ar fi trecut, doar pocnetul puștii le plîngea încă în urechi așa cum plîng plozii cînd îi apucă foamea. Pocnetul și-atît și-apoi nimic. Și-apoi liniștea și Stan și furia goală. Și-apoi vorbele, spuse, al naibi de spuse.

„Ce facem", zise el. „Ar trebui să le luăm urma".

„Care urmă", răspunse Stan, „Crezi că te poți ține de sălbăticiunile astea. Nici vorbă, nu te poți ține".

„Și-atunci ce facem", zise celălalt.

„Nimic", zise Stan. „Cine-ți cere să faci ceva".

„Doar n-am venit aici să stăm de pomană. Ascultă cum trag ăia, parcă tot timpul s-ar izbi turma de ei".

„Ce turmă", zise Stan. „Pe-aici vine herghelia, întotdeauna trece pe-aici. Acu face-un ocol, își face ocolul. Dar tot pe-aici trebuie să treacă. Trag și ăia așa, de-o părere".

Și pocnetele nu conteneau. Stan era-ntunecat la față și gîndea spre pămînt și calul ăl cu pata deasupra nărilor se-apropie iar de el și-l atinse cu botul. Stan răsuflă ușurat și se-ntinse-n iarbă și își rezemă capul de patul puștii. Iarba se zvîntase și caii apuneau cu botul în ea și sălbăticiunile erau cine știe unde și erau nevătămate.

După aceea cerul s-a-nfuriat și norii s-au făcut teșiți și adunați ca de-o mînă anume. Hulubii sălbatici încetară amorul și fulgerau pe deasupra repezi ca apele reci. Lumea s-a-nchis sub o pleoapă și numai Stan era mut și mîngîia grumajii calului. Grumajii calului tremurau și zvîcneau ca oțelul și ploaia-ncepu să-și depene degetele și degetele ploii arătau în toate părțile. El s-a pitit în frunziș și Stan habar n-avea că-i singur și celălalt dîrdîia și dinții cailor scriau pe singurătate litere negre.

★

Și nu se știa de unde vin tropotele. Nu se știa pentru că apa fluiera tulbure peste pămînt și pămîntul scîncea ca izbit cu copitele. Copitele izbeau sălbatic și numai Stan știa s-asculte și să facă-mpărțeala și să sufle-n pămînt pofta de sînge de cal. Pămîntul și Stan și celălalt care stătea pitit în frunziș și Stan făcu un semn și-apoi se-aruncă în șa și calul celuilalt s-a apropiat și șaua era udă și ploaia era nimicitoare și-a-ncălecat și s-a apropiat de Stan și-i plîngea carnea ca după-un plod mort. Numai fulgere repezi și fulgerele erau ude și le cădea părul în ochii scrîntiți.

„Ascultă", a zis Stan. „Ascultă cum se-apropie sălbăticiunile. Să nu zici că n-ai știut. Să nu zici că nu ți-am spus la vremea potrivită".

„Plouă", răspunse celălalt. „Ce să ascult, nu se-aude decît ploaia asta-mputită. Cum să auzi caii pe-o vreme ca asta".

„Îți spun eu că vin", zise Stan. Calul lui se schimbă înainte și pușca era născută-n mîna lui Stan și mîna era de fier și pușca era de carne.

Atunci, tropotele ploii s-au dat la o parte și s-a văzut herghelia. Nu s-a văzut cum se vede dar era așa ca-n fața ochilor lor, o simțeau rezpezită și-o auzeau, la-nceput surd și pufos, apoi ca și cum sîngele sălbăticiunilor ar fi luat locul ploii și le-ar fi căzut în stropi grei pe mîini și pe fețe. Stan era cremene și calul sub el trosnea și copitele săpau în pămînt trudă și grabă și nerăbdare. Și caii au năvălit înspumați și albi ca miresele plînse și trupurile fulgerau prin fața ochilor înlemniți. Atunci au trosnit puștile și fumul înecăcios a acoperit pleoapele lui Stan și pleoapele celuilalt. Fumul s-a-mprăștiat greoi și după ce s-a-mprăștiat ei au deschis ochii și-acolo-n luminiș zăcea sălbăticiunea cu nările pline de sînge, un cal alb cu grumajii acoperiți de o coamă scrisă-n argint. Îi zvîcneau picioarele și sîngele îi țîșnea din nări și din gură amestecat cu spume albastre. Herghelia gonea mai departe și toaca tropotelor împletea pămîntul în noduri pline de ciudă și scîncet, noduri grele ca roata de tun.

„Nici acum nu ți-a mers" zise celălalt.

„Cum nu mi-a mers", zise Stan și degetul lui arăta spre trupul acela tremurător ca glasul de tîrfă, spre trupul calului. „Da ăsta ce-i".

„Cal", zise celălalt. „E cal, dar pe ăsta l-am împușcat eu".

„Căzuse cînd te-ai gîndit tu să tragi", zise Stan, a zis-o întunecat, căci pilpîia mînia împrejur. „Cînd ți-am auzit pușca ăsta era căzut pe-o rînă și necheza sînge. Jur pe ochii din cap".

„Degeaba juri", răspunse celălalt. „Poți să juri cît vrei. E cal, da-i cal împușcat de mine, îți spun eu".

Ziua frumoasă și ei doi în ziua frumoasă și cine știe pe unde Satana. Și calul acela alb și-ntins și frumos ca ziua-n care se-nsoară-mpărații. Stan tremura și furia-i scormonea sufletul cu unghii murdare și strîmbe. Plosca aceea cu gura amară i se izbi de dinți și sorbi horcăit și-apoi o-mroșcă și plosca a lătrat de cîteva ori gol și uscat. Celălalt o ridică de jos și-o legă la oblinc. Și vrajba bîntuia ca o boală și parcă Satana se dădea peste cap sticlindu-și pîntecul supt și hlizit. Stan pipăia pușca și gîndea grăbit la moarte de om și omorul, omorul acela, zicea că omorul acela care-i întuneca ochii ar fi singura mînă bună să-mprăștie dreptatea, să-mprăștie o dreptate cu obrajii curați. Celălalt se-ncordase clipind înciudat și gîndea că va fi cumva că va fi cu sînge și cu păcat. Și moartea de om se simțea împrejur așa cum se simte mîna care-ți mîngîie fruntea tocmai în clipa-n care-ai vrea să fii mîngîiat.

Apoi s-a-ntîmplat și-n vreme ce s-a-ntîmplat ei au rămas cu gura căscată. S-a-ntîmplat ceva așa ca o minune și nimeni nu putea crede, cum dracu să crezi. Omorul zăpăcise mințile și tocmai cînd era gata-gata să muște-n carne vie, tocmai atunci calul s-a zvîrcolit opintindu-se și s-a ridicat în genunchi, s-a sprijinit pe genunchii din față. Ei și-au întors mutrele uimite și uimirea era cine știe cum. Calul acela alb și cu nările-nroșite de parcă se-adăpase cu sînge. S-a ridicat ușor și zbîrlit scuturîndu-și carnea și-a-nceput să facă pași mărunți prin iarba înaltă. Stan înlemnise și-apoi a ridicat pușca la ochi și-a ochit și-apoi a lăsat-o jos bombănind a lehamite. A lăsat-o jos pentru că n-avea rost să țintească acolo unde nu-i nimic, înaintea lui nu mai era nimic pentru că sălbăticiunea zvîcnise ca dintr-un arc întins și parcă n-ar fi fost niciodată. Numai urmele, numai balta aceea de sînge aminteau de ce a fost și-atunci Stan izbucni în rîs, hohotele îi zbîrceau fața așa cum vîntul de seară zbîrcește obrazul molcom al bălților. Rîdea așa cum rîd sfinții neobrăzați cînd Domnul îi pălmuiește. Celălalt apusese de tot și se uita la Stan holbat nevenindu-i să creadă.

„Tu l-ai împușcat", zise Stan și rîsul îi unse gîtlejul. „Ăsta n-a putut fi-mpușcat decît de tine, jur pe zilele mele".

„Rîzi", mormăi celălalt. „Rîzi".

„Jur pe ce am mai sfînt că tu l-ai împușcat", zise Stan.

★

Ploaia încetase așa cum încetează ploile de vară. Încetase și curcubeul era ca o glugă pe ochii lumii. Lumea acolo era pustie și numai ei așteptau să răsară norocul, să răsară așa cum răsărise soarele, soarele care-i privea asfințind. Încălecară din nou și caii mergeau la pas ușor acolo unde voiau să meargă. Celălalt era încruntat și pe fața lui Stan se citea înserarea și părerea de rău. Auzeau armele celorlalți sculpînd pulbere cine știe-ncotro și hărmălaia de-acolo se simțea din ce în ce mai aproape. Stan smuci zăbala și calul acela cu steaua albă deasupra nărilor fornăi așteptînd să vadă ce mai urmează. Celălalt opri și el, opri așa, fără să știe de ce.

„Oare în ce au tras toată ziua", întrebă Stan. „N-am auzit o clipă de liniște tot timpul au împuțit lumea cu plumb".

„Așa trag ăștia", răspunse celălalt. „Și nu nimeresc nimic".

„Cum nu nimeresc", zise Stan.

„Nu nimeresc", răspunse celălalt. „De-aceea te-au chemat, să le-mpuști un cal. Ei ziceau că numai tu le poți împușca un cal de ăsta, sălbatic. De-aceea au zis să vii".

„Ce vor zice acum", întrebă Stan.

„Nu știu", răspunse celălalt. „Nu știu ce vor zice". „Oricum ei te-au chemat să le-mpuști un cal".

Porniseră din nou. Și ei, care l-au chemat să le-mpuște-un cal sălbatic. Cine știe ce vor fi vrînd să facă ei cu un cal sălbatic. Cu un cal mort. Gîndea că ăia-l chemaseră să-mpuște-un cal și el se-ntoarce precum a venit, cu pușca rece atîrnată-n spinare, asta gîndea, Stan. Seara cobora, plumburie și proaspătă. Gîndea că-l vor lua-n rîs, pe el, Stan. Toată ziua trăseseră aiurea și-acum așteptau să-sească el vestind despre cal, îl așteptau pe el, să le spună cum a căzut și cum și-a dat ultima suflare, să le spună cum s-a-mpotmolit sălbăticiunea-n plumbul lui, în plumbul pornit din pușca lui. Cum a căzut și cum i-a dat sîngele pe nări. Și cum a ajuns stîrv. Asta așteptau, ei.

Celălalt stătea alături și-i amorțiseră creierii. Creierii îi amorțiseră și cuta sprîncenelor unduia ca un fir de ață lăsat în bătaia vîntului. Vîntul îi scormonea părul împrăștiindu-l și-apoi tresări căci îi auzea pe ceilalți pornind către ei, lărmuind. Cu coada ochiului îl simțea pe Stan tremurînd, cu mintea cabrată, îl vedea asudat, sudoara îi șiroia pe lîngă urechi și lăsa dîre negre ceilalți se-apropiau din ce în ce, îi auzea rîzînd și totul era ca amestecat cu praf de pușcă.

Atunci Stan smuci zăbala și-ntoarse calul în cealalaltă parte. Calul asculta tresăltînd și Stan îi făcu un semn celuilalt, apoi își înfipse pintenii. Goana începu turbată căci ceilalți erau pe urmele lor și urmele astea se voiau singure. Arborii pietroși zburau pe lîngă ei și vîntul le-nchidea ochii și era numai goană, goană curată. Tropotul, greu, unduia iarba aplecînd-o-n pămînt.

„Nu-i mai aud", zise Stan după o vreme, oprind și trăgîndu-și sufletul. „Cred că-s destul de departe acum".

„Mai e pînă să ne-ajungă din urmă", zise celălalt, răsuflînd spart.

Descălecară și se-așezară-n iarba înaltă. Soarele asfințise și pulpe roșii acopereau jumătate din cer. Era liniște ca-n mormînt, și-n mormîntul de-acolo caii păsteau în voie și celălalt desfăcu desaga îmbiindu-l pe Stan cu pîine uscată. Pîinea era uscată și dinții tari o rontăiau fără poftă. Pofta pieri cu totul și Stan se-ntinse-n iarbă sprijinindu-și fruntea de patul rece al puștii. Atunci îi auziră din nou și Stan țîșni în picioare. Ceilalți se-apropiau căutîndu-i și nu era vreme de pierdut, vremea e puțină ca aurul. Își chemă calul și-acesta se apropie de el sclipindu-și steaua albă din frunte. Stan îi descinse șaua și o luă în spinare. Apoi îi smulse zăbala și calul scuturâ din urechi simțindu-se liber. Așeză șaua la marginea luminișului și-apoi îi dădu foc, împletind-o cu smocuri de iarbă și frunze uscate. Șaua se-aprinse și mirosul de piele arsă bătea din aripi ca păsările de noapte, lin și neauzit, împrăștiindu-se-n jur. Celălalt nu pricepea nimic și-apoi își zise că de fapt n-are ce pricepe și după ce-și zise încercă să priceapă și nu se putea și-apoi își zise că are dreptate. Flăcările tulburau fața lui Stan adîncindu-i zbîrciturile și vopsindu-i pe frunte umbre lungi ca zilele de chin. Ceilalți se-auzeau din ce în ce mai aproape și-aveau clopote-n glas și-n capete. Și se-auzeau tot mai aproape.

Atunci Stan își ridică pușca de jos și-o-ncărcă o-ndopă cu plumb greu și ucigător. O netezi cu vîrful degetelor. Își încercă unghia cu dinții și unghia era zgîriată și dinții galbeni. Apoi își stăpîni pușca subsioară și-și chemă calul. Calul era încă asudat și-avea o pată albă deasupra nărilor, o stea albă clipind ca cele din cer. Îl scărpină-n coamă și calul necheză înjumătățit închizînd ochii apoși și tulburi și-și făcu rugăciunea scobind în pămînt cu copita din față, cu copita din dreapta, așa cum își fac caii rugăciunea din urmă. Apoi Stan îl plesni peste crupă cu palma lui crăpată și calul se-ndepărtă cițiva pași, apoi se-ntoarse cu fața și se lăsase-ntunericul cînd Stan și-a dus pușca la ochi, se lăsase-ntunericul și nu se vedea nimic, se vedea doar steaua aceea albă din fruntea calului, clipea așa cum clipesc stelele cînd le-apucă dorul de om și omul e prea departe de tainele lor. Detunătura se-mprăștie de parcă n-ar fi răsunat niciodată, calul căzu în genunchi și-apoi se culcă pe-o rînă, făcu așa cum știa să facă, parcă s-ar fi scăldat, așa se scaldă caii, mai întîi se-așează-n genunchi și-apoi se tăvălesc pe pămînt lipindu-și inima de el, se-mping cu picioarele și icnesc, o dîră de sînge i se prelingea dintre dinții hliziți și cînd zvîcni pentru ultima oară, cînd firfirii zvîcnetul acela ultim, de rămas bun, ceilalți își aduceau mutrele acolo, veneau rînd pe rînd să-l cunoască pe Stan, să-l cunoască pe Stan vînătorul de cai sălbatici.

PABLO PICASSO : „PESCUIT LA ANTIBES"

PABLO PICASSO : „CONFIDENȚE"

DAN LAURENȚIU

În noaptea aceasta

Departe luminează focul sacru
pierdut în marele întuneric
al unui strop de rouă
în noaptea aceasta sînt liniștit

bine ar fi dacă somnul cu stele
blonde ar cobori deasupra capului meu
sensibil bine ar fi dacă mîine
viscole de argint mă vor duce

acolo unde grădina mai păstrează
în florile uimite ochii
din copilăria pierdută
și unde mama plînge.

Glorie

Iată acest obelisc de aur
în mijlocul pustiului de oase albe
șoaptele pe care le-ai ascultat în reculegere
ca pe o eternă promisiune a îngerului

tău albastru că nu vei muri
își scutură frunzele în vîntul serii
o cine te îndeamnă să crezi
în aceste cuvinte amare

o cine ți-a vorbit despre
acel paradis incoruptibil
iată o gură de aur se deschide
însetată vai de sacrul tău sînge.

CAROLINA ILICA

La douăzeci de ani

Genunchii mei mai poartă în zorele
Brînduțile tîrzii din căzături ; —
Cu ochii spînzurați de țepii lunii
M-am poticnit de toamnă prin păduri.

Îi oblojesc sub giulgii de mătăsuri
Ca sub un pom de fluturi sidefii,
Nu respira aproape, nu-i atinge
Cu pilpîirea buzelor stafii.

Da, iartă-mă. Pricep că n-avem vreme,
Dar vinul ploii-n părul tău nețuns
M-a zăpăcit. Îmi povesteai de-o nuntă
Ce-o vor porni roboții în ascuns...

Din turla plopilor crescuți cît cerul
Ceasorniae zimțate bat și bat
Și bat și... Pentru grabele din talpă
Și irișii cu pofte de-mpărat.

La 20 de ani nu avem vreme !
Abia de-o dramă cu arbori goi.
Mai vezi-mă ? Te strig... — Decît genunchii
Incoronați cu flori de vînătăi.

Pădureancă

Cu fruntea-n nori și părul pe ochi voi alerga
Și nici zburdălnicia cascadei să mă-ntreacă-n
Gălăgioase rime. Nuiele de mesteacăn
Plesni-mă-vor pe brațe să știe sîngera.

Din subțioara ierbii răcori de siminic
Cînd glezna dezbrăcată mai ocolește friul.
Monedele de stele mai coapte decît grîul
S-or legăna pe paiul de raze și nimic.

Cînd oratorii-n frunze sui-vor însomnii
Mă voi umbri în irișii de ciute sperioase.
O, Fagule sub păsări cu fluiere pe oase
Voi răsădi în tine ca jocul în copii !

De-ai ști

De-ai ști tu, mamă, că-mi fac rochii lungi
Ce-mi bat în (mușcă-n) pulpe cu un fald de sare,
M-ai vinui, cum dojenesc în strungi
Ciobanii pe mioarele fugare.

De cînd nu m-ai văzut am flori în pălmi
Cu care-alint. Ghiciri de preoteasă
Îmi tremură pe buză, cu sudălmi
Aduse-n mînjii părului de-acasă.

Te-mbucură, cum vițe se desfac
Mutînd în mine sîngele-ți de fată.
Doar ochii — strînși în verdele sărac,
Tot fug — înaltul cerului să-i bată !

«Va vorbi Octavian Goga»

zaharia stancu: memorii

Volumul **Albe**, despre care am spus ceva și mai înainte, a apărut în împrejurări cu totul nefavorabile poeziei, dar el totuși a apărut datorită în mare măsură editorului Alexandru Rosetti care îmi tipărise **Antologia** și care, ori de cîte ori mă întîlnea nu uita să mă întrebe : „Ei ! Cînd îmi mai dai ceva ?“ Multe cărți au apărut și apar pe lume datorită unor editori cum a fost cîndva Alexandru Rosetti și multe cărți nu au apărut și nu apar datorită altor soiuri de editori. Hitler pregătea războiul. Mussolini îl pregătise și-l ducea în Abisinia. În Spania izbucnise și era departe de a se sfîrși războiul civil. Fasciștii spanioli, ajutați de fasciștii nemți și italieni cîștigau terenul pas cu pas. Era clar că stînga va pierde partida, în Spania. Dar ce se va întîmpla cu stînga în celelalte țări ale Europei ? La noi partidul comunist era în ilegalitate dar în toată țara i se auzea glasul care cerea **Front popular**, unitate democratică, trecerea la ofensivă împotriva dreptei. Celelalte partide democrate se certau între ele ori se luptau pentru putere. Puterea era, de fapt, în mîinile regelui care practica o dictatură abia camuflată. Liviu Rebreanu scrisese și publicase **Răscoala** și pregătea o carte intitulată **Gorila** pe care ar fi fost mai bine să n-o fi scris. Cezar Petrescu, în plină maturitate și în plină forță a creației dădea cititorilor săi carte după carte, ca și Mihail Sadoveanu. Mateiu Ion Caragiale isprăvise și publicase **Craii de curtea veche** și, fără să știe, se pregătea să-și isprăvească și ciudata-i viață care face astăzi obiectul atîtor comentarii și care, după cît cunosc eu, n-a fost chiar atît de ciudată, ci mai mult dureroasă. Camil Petrescu, Ionel Teodoreanu, Ion Vinea, Ion Barbu, Lucian Blaga, Ion Pillat, Adrian Maniu și atîția alții își scriau, unii mai repede alții, mai cu migală lucrările care peste puțină vreme aveau să devină cărți de căpătîi pentru poporul român. Asupra lui Vasile Voiculescu, — care după moarte avea să-i întrească în glorie pe mulți, apăsau îndoieli. Dar asupra oricărui scriitor apasă îndoieli, uneori chiar după ce opera lui a atins o mare strălucire, o largă notorietate și a fost verificată de timp. În perioada aceasta trăiau încă Gala Galaction, G. Bacovia, G. Ibrăileanu, Tudor Arghezi, G. Călinescu și totuși unii critici vorbeau de o criză a literaturii noastre. Criză nu era în lumea literelor, se scria mult și se publica mult, cărți bune și cărți rele, cărți de toate soiurile, exista însă o mare neliniște, în fața fiecăruia dintre noi se ridicau numeroase semne de întrebare : Ce ne va aduce ziua de mîine ? Cine va da întîia lovitură edificiului atît de șubred al păcii ? Fără îndoială că una sau alta din puterile fasciste. Italia lui Mussolini, cu cămășile ei negre, atacase Abisinia și izbutise s-o ocupe și s-o transforme într-o colonie a sa. Era clar că, în războiul civil din Spania, generalul Franco va fi biruitorul. Franța Frontului popular, pe care o sprijineam cu ardoare în articolele zilnice pe care le publicam prin ziare, se pitulase, plină de frică, sub carapacea neutralității. În umbra de parlament care mai exista în trista noastră viață politică, dreapta fascistă trecuse la o violentă ofensivă. În fruntea dreptașilor din parlament se afla marele orator și marele poet care a fost Octavian Goga. Glasul său, uneori limpede și sonor, alteori gîjîit de tutun și alcool, tuna și fulgera de la tribună ore întregi. Eram tînăr însă nu mă înflăcăram tocmai ușor. Eram admiratorul talentului său poetic și oratoric, dar nu și al politicii șovine, huliganice pentru care milita. Pasiunea și orbirea politică l-au și pierdut.

În ultimii ani de viață l-am cunoscut destul de bine pe Octavian Goga. Cînd în viața politică a țării se iveau momente deosebit de grele și se simțea necesitatea de schimbări în sînul guvernelor sau chiar necesitatea schimbării guvernelor înșiși îi ceream lui Octavian Goga să mă primească. De obicei primea dimineața la locuința sa. Mi se comunica printr-un secretar să viu la ora zece. La ora zece mă aflam la Octavian Goga acasă și eram primit de îndată. Îmi spunea noutățile politice de ultimă oră și-mi mărturisea și punctul lui de vedere cu privire la rezolvarea problemelor, ca să zicem așa, la ordinea zilei. După aceea trăgea unul din sertarele biroului său și scotea de acolo cîteva foi de hîrtie. „Am mai scris niște sonete. Vrei să le asculți ?“ Cum puteam să-l refuz ? Era unul din marii noștri poeți, unul din marii noștri inspirați, unul dintre cei mai revoluționari scriitori români. Îmi citea un sonet, două, trei, aproape în șoaptă. Nu mă încîntau. Din punct de vedere poetic Octavian Goga era un om stins. Sonetele acelea nu mai aveau nimic din Goga cel de altă dată. Nu aveau suflu, nu aveau aripi, nu aveau nimic care să mă cutremure sau să mă încînte. Mă ridicam în picioare : „Vă mulțumesc. Cred că e timpul să plec. În anticameră așteaptă dl. Gigurtu, dl. Ghițescu, dl .....“ „Să aștepte ! Sînt politicieni. Întîi poezia...“

Viață, poezie, proză !...

Bine ar fi fost dacă în viața lui Octavian Goga locul întîi l-ar fi ținut poezia. Acest loc l-a ținut însă ambiția politică, parvenirea la putere cu orice preț, exercitarea puterii cu orice preț.

În toamna anului 1936 lucram la un ziar-bombă numit **Tempo** și care era editat și condus de Vasile Canarache. Eram secretar de redacție și... reporter parlamentar. Într-o după amiază mohorîtă aveau loc la Cameră, pe dealul patriarhiei, ample dezbateri cu privire la nu mai știu care problemă. Se anunțase că va vorbi Octavian Goga. Banca ministerială, cu faimosul Guță Tătărescu în cap, era compactă, nu lipsea nici un parlamentar, iar tribunele gemeau de invitați. „Va vorbi Octavian Goga... Va vorbi Octavian Goga... Va vorbi Octavian Goga...“. Minutele treceau greu, toată lumea era nervoasă. În sfîrșit, președintele și-a luat locul și-a anunțat : „Are cuvîntul dl. Octavian Goga“. Însoțit de aplauzele de rigoare Goga s-a urcat la tribună, și-a început să-și rostească discursul care era menit să fie socotit unul din discursurile de zile mari. Dar parlamentul era parlament. În ziua aceea lupta nu se dădea între un partid de opoziție și guvern ci între două partide de opoziție pentru succesiune. Octavian Goga vorbea, în capul băncii ministeriale Guță Tătărescu rîdea (se credea prim ministru pe viață) iar național-țărăniștii, spumegînd de mînie, îl întrerupeau mereu pe orator. Unul dintre întrerupătorii cei mai activi era deputatul național-țărănist Ghiță Pop, o mînă de om, firav, și șubred. Octavian Goga a dat cu ochii de el tocmai cînd Ghiță Pop vocifera cu vocea lui puțină. Și-a întrerupt discursul și adresîndu-se lui Nichifor Robu, deputat gogist, i-a poruncit : „Robule, șo pe el.“ (Aici simt din nou nevoia unei paranteze.) Nichifor Robu, învățător pe undeva prin Bucovina, venea la parlament îmbrăcat în costum național și era o namilă de om, lat în spate, cu față mare și grasă, cu pumni tari. La porunca lui Octavian Goga, bucovineanul s-a repezit la Ghiță Pop și temîndu-se să nu cumva să-l omoare dacă și-ar încerca pumnii pe el, l-a apucat de gît și l-a muscat de-o ureche. Chestorii i-au evacuat pe amîndoi din sală, pe Nichifor Robu l-au dus la bufet iar pe Ghiță Pop la cabinetul medical și Octavian Goga și-a reluat discursul. Acum însă, orice ar fi spus marele orator de la tribună, nimic nu mai prezenta vreun interes. Ciocnirea scontată avusese loc și, după părerea multora, întrecuse toate așteptările. În timp ce Goga își rostea mai departe, cu impetuozitate discursul, deputații șușoteau între ei : „Oare doctorul îi va putea coase urechea la loc lui Ghiță Pop ?“

Seara am ajuns tîrziu la ziar, m-am apucat totuși, cu toată osteneala de care eram stăpînit, și mi-am scris articolul cotidian care se chema „Urechea lui Ghiță Pop“. Cu mulți ani în urmă, cînd am publicat două volume de articole de ziare scrise în perioada dintre cele două războaie mondiale mi-am adus aminte de acest articol abia după ce cartea ieșise de sub tipar.

În toamna adîncă a anului 1937, au avut loc în țară

alegeri parlamentare. La putere se aflau național-liberalii lui Guță Tătărescu. Ministru de interne, — adică omul care ținea în mînă cheia alegerilor, — era Richard Franasovici. Alegerile au fost extrem de violente, pretutindeni semnalîndu-se încăierări soldate cu morți. Între Iuliu Maniu și Corneliu Codreanu se încheiase un pact de neagresiune.

Richard Franasovici ar fi cîștigat totuși alegerile dacă ar fi vrut aceasta și partidul liberal ar fi rămas să guverneze mai departe țara cu Tătărescu. Nu se cunosc motivele pentru care a vrut să le piardă. Un timp s-a spus că Franasovici ar fi primit sugestii de la rege, care se plictisise de lunga și reaua guvernare a liberalilor.

Intraseră în parlament liberali, național-țărăniști, legionari și opt reprezentanți ai partidului nou întemeiat Goga-Cuza. Dacă se ținea seama de normele constituționale, Goga nu avea nici cele mai mici șanse să fie chemat la guvern. După două-trei săptămîni de criză într-o seară Goga a fost chemat la Palat și însărcinat cu formarea noului guvern. Stupefacția a fost generală. Guvernul Goga-Cuza a preluat puterea. Lăncierii parfidului gogo-cuzist, îmbrăcați în cămăși albastre (cămășile legionarilor erau verzi) au început să colinde orașul, să spargă ferestre și uși și chiar capete. La prima ședință a noului guvern a fost citit și aprobat un decret prin care era suprimată presa democrată. În decretul pregătit de colaboratorii apropiați era trecut, spre a fi suprimat, și cotidianul pe care îl conduceam împreună cu ziaristul Constantin Clonaru **Lumea românească**. „A !... Nu, a spus Goga... Să-l lăsăm să-și scoată mai departe ziarul. Stancu e scriitor. Să nu-i luăm dreptul de a-și spune părerile“. **Lumea românească** a continuat să apară însă cenzura nu ne slăbea. Cînd a venit la putere Goga, **Lumea românească** avea aproape o sută de mii de exemplare tiraj — adică tirajul maxim din acea epocă, iar peste patruzeci și patru de zile, cînd acest nefast guvern a căzut ziarul de care vorbesc abia dacă mai avea douăsprezece mii de foi tiraj. Cu toate eforturile pe care le-am făcut împreună cu întreaga redacție de a ridica tirajul, nu am izbutit. Am mers așa tîrîș-grăpiș un an și ceva pînă în ziua în care noul guvern condus de Armand Călinescu l-a suprimat.

Viață, Poezie, Proză

Guvernul Goga-Cuza, cum notam mai sus nu a trăit mai mult de patruzeci și patru de zile. A fost unul din cele mai odioase guverne care au trecut în epoca modernă pe la cîrma bietei noastre țări.

Viață, poezie, proză !...

Furios și adînc lovit în demnitatea sa de regele pe care dorise să-i slujească și care îi luase puterea din mîini după un timp atît de scurt, Octavian Goga s-a retras în casa sa de la Ciucea (casă în care trăise cîndva marele poet maghiar Ady Endre) și după puțină vreme acolo a și murit. Nu știu ce au spus medicii de această moarte atît de timpurie, dar poporul i-a găsit îndată cauza : inima rea. „Goga a murit de inimă rea“.

Octavian Goga a fost unul din scriitorii care au produs asupra mea o mare impresie. Era scund și grăsuț, avea capul rotund și ochii mari ieșiți mult din orbite, ochi puternici care, dacă nu te țineai bine, te vrăjeau. Crescusem, — în epoca în care mă pasiona poezia ardeleană, — ca să zic așa, cu ochii pe cărțile lui. Omul, plin peste măsuri de înalte ambiții politice, fusese, îndată după primul război mondial, pentru un scurt timp (într-un cabinet liberal mi se pare) Ministru al Artelor. Artiste, călugărițe (căci ministerul era și al cultelor), baletiste se perindau zilnic prin cabinetul său. Cum să nu-i placă ?

În primăvara lui 1926 se schimbase iarăși guvernul și la putere venise mareșalul Averescu lîngă care, în rîndurile numeroase ale partidului averescan numit **partidul poporului**, se aciuiase de cîtva timp și Goga. În acest guvern intrase și Octavian Goga. Mareșalul îi încredințase un departament-cheie, — al Internelor. Poetul declarase că are pumnul tare și că partidul său va ieși învingător în alegeri chiar dacă va fi necesar ca, pentru asta, el, Goga, să omoare în bătăi întreaga țară. Declarațiile nu speriaseră pe nimeni, mai mult, ele fuseseră luate în derîdere. Cum să omoare un om întreaga țară chiar dacă omul acela este ministru de interne ? Dar faptele rămîneau fapte și cu ele nu era de glumit. Bande de ciomăgași pîndeau drumurile de țară și drumurile de oraș, se legau de oameni, pe unii îi snopeau în bătăi, pe alții mergeau și mai departe și-i schilodeau. În țară se crease o atmosferă de frică, de teroare. „Dacă n-o să votați oamenii lui taica Averescu vă dăm foc la case“.

Scriam din cînd în cînd la **Țara noastră** revista lui Goga, care revistă se mutase și apărea la București. Acum Goga fiind la putere numărul colaboratorilor revistei **Țara noastră** se mărise considerabil. Scriitori de seamă își aduseseră aminte că, în tinerețe, au fost prieteni cu scriitorul devenit acum, prin hazardul jocului politic, ministru. (Trebuie negreșit să adaug că, după un an, atunci cînd guvernul Averescu cădea de la putere toți acești colaboratori l-au părăsit și pe Goga, au părăsit și **Țara noastră**).

În ziua alegerilor mă aflam la țară, în satul natal și-n casa părintească. Nu fusesem înscris pe listele electorale nici la București, nici la Salcia așa că nu aveam, chiar dacă aș fi dorit-o, cum să votez. Era o zi de vară, neobișnuit de caldă. Votarea se făcea în localul școlii primare din apropierea casei noastre. Între casa noastră și clădirea școlii era un larg loc viran. Din zori chiar, decum începuse votarea, pe acest loc viran, bătăușii (țărani îndobitociți de viața de mizerie pe care o duceau și de rachiul cu care se îmbătaseră pe nemîncate) fuseseră așezați pe două rînduri. Fiecare bătăuș era înarmat cu un ciomag noduros. Cabinele erau așezate în dreptul ferestrelor și oameni puși anume se uitau și vedeau cine și ce a votat. La ieșire i se făcea cu creta un semn pe spinare celui ce votase una din listele opoziției. Cei însemnați erau împinși din urmă de soldați — și ei îmbătați pe nemîncatelea cu rachiu — și aruncați între cele două lanțuri de bătăuși. Ciomegele începeau să fulgere. Cine o lua la fugă scăpa mai ieftin, însă cei ce încercau să se apere în vreun fel oarecare se alegeau cu capetele sparte, ba și mai rău. Doi sau trei învățători de prin satele vecine (unul îmi era văr după mamă) dirijau operațiile. Tînăra mea soție care aștepta să nască nu a mai putut să rabde priveliștea, s-a urcat pe gard și i-a apostrofat, nu pe bătăuși ci pe cei ce-i aduseseră acolo pe bătăuși, pe învățătorii cu care era colegă. Nimeni nu i-a dat nici un răspuns, însă bătăușii s-au repezit cu și mai multă mînie asupra alegătorilor bănuiți că n-au votat pentru guvernul Goga-Cuza. Printre aceștia se aflau și mulți bătrîni cu părul alb care abia mergeau. N-au fost cruțați.

La amiază s-a făcut o pauză. Bătăușilor li s-a adus pîine cu brînză și mari bărdace pline cu rachiu. „Trăiască domnul general Averescu. Trăiască domnul Goga... Trăiască... Trăiască...“

S-a dat din nou drumul la vot și ciomăgirea alegătorilor a fost reluată cu forțe sporite. Goga desmințise declarațiile sale cinice „voi omorî în bătăi țara și tot voi cîștiga alegerile“, dar acum vedeam că amenințările ministrului nu fuseseră vorbe goale. Am intrat în casă. Mă temeam ca nu cumva soția mea, impresionată de ceea ce vedea să nu nască înainte de timp. Din casă nu mai vedeam nimic, dar de auzit auzeam totul : șuierăturile ciomegelor, pocniturile înfundate, vocile celor loviți care urlau sau protestau. În sala școlii, unde se efectua votarea, comisia electorală era prezidată de judecătorul Mihăilescu, care îmi era prieten. Mi s-a părut cu totul firesc cînd în poarta curții noastre a bătut un băiețandru, care era servitor la primărie : „M-a trimis domnul judecător Mihăilescu. Vă roagă să veniți la localul de vot să-l ajutați să scrie niște procese verbale“. Am pus o haină mai bună pe mine și am plecat. Băiețandrul, care acum mergea pe lîngă mine, era fratele mai mic al fostului meu coleg de bancă din școala primară, Turturică. Am trecut printre bătăuși, fără ca vreunul să-mi arate vreo ostilitate. Eu foloseam prilejul pentru a-i privi de aproape. Pe mulți dintre ei îi cunoșteam, încă din copilărie. Erau foști vechili ai moșierilor, bețivi înveterați, hoți de cai și de găini, spărgători de case și de capete, trecuți, nu o dată, prin pușcării. Eu îi cunoșteam, dar și ei mă cunoșteau pe mine, nu numai din auzite ci și din vedere.

Viață, poezie, proză !...

Mulți oameni din comuna mea natală și din multe alte sate de pe lunga, îngusta și săraca Vale a Călmățuiului mă invidiau și invidiau întreaga noastră familie deși, cu toată munca noastră aprigă încă nu aveam după ce să bem apă. Și cum să nu fim invidiați !...

Viață, poezie, proză !...

Fratele meu Gheorghe ajunsese preot, undeva, într-un sat din Prahova, eu publicam versuri și articole în revistele și ziarele din București, uneori vorbeam la posturile de radio, soția mea era învățătoare, surorile se măritaseră cu ceferiști, iar fratele cel mic, Ștefan, despre care mai tîrziu aveam să scriu un întreg capitol în **Desculț**, era elev în cursul superior al școlii comerciale din Turnu Măgurele !...

Am trecut, însoțit de unul din frații mai mici ai lui Turturică printre cele două rînduri de bătăuși și am ajuns la intrarea în școala în care se făcea votarea. Cînd să trec pragul (ușa era larg deschisă) un plutonier m-a prins brutal de guler : „Tu ce cauți aici ? Ai carte de votant ?“ „Nu. M-a chemat domnul judecător Mihăilescu.“ „A !... Tu ești ăla !.“ Nu știam cine putea fi **ăla**. N-am avut timp să-l întreb. Mi-a tras cîteva pe spinare și peste cap cu centironul, m-a îmbrîncit și-a continuat să mă lovească pînă am ajuns între cele două rînduri de bătăuși. Acolo mi-a mai dat o lovitură peste ceafă și mi-a făcut vînt. Ciomăgașii s-au repezit asupra mea. Mi-am acoperit fața cu mîinile, ferindu-mă să-mi scap ochii și să nu mă împiedic. Dacă m-aș fi împiedicat și-aș fi căzut jos aș fi fost pierdut. Oamenii erau amețiți de băutură și mulți dintre ei nici nu mai știau ce fac. (Ori, poate, știau.) M-au fugărit pînă la poartă. Mi-am obloșit rănile, mi-am uns cu nu mai știu ce alifie vînătăile, m-am primenit, am luat de pe un raft cu cărți volumul de poezii al lui Octavian Goga, care fusese cu puțin timp înainte editat la „Cultura Națională“ și-am citit din el pînă cînd a căzut înserarea și s-a sfîrșit votarea. Lovirea oamenilor pe drumuri și prin gări a mai durat cîteva zile. Cînd totul s-a potolit m-am dus la București. Aici, povestindu-i unui apropiat al lui Goga ce mi s-a întîmplat la mine în sat în ziua alegerilor, acesta mi-a spus, rizînd : „Nu trebuia să stai în curte și să privești“ „Dar unde să fi stat ?“ „În casă... În casă și cu perdelele trase, ori în pivniță, dacă locuința voastră de la țară avea pivniță“.

Viață, poezie, proză !...

addenda

Mateiu I. Caragiale în căutarea cadrului

Casele vechi, domeniile în ruină, dărăpănîndu-se misterios, par să fi exersat o atracție irezistibilă asupra tînărului Mateiu Caragiale care, între timp, schimba destul de des adresele, locuind cînd în strada Miron Costin (la nr. 42), cînd pe Popa Tatu (la nr. 70), în Strada Atelierului (nr. 10) sau și mai la margine — Cringași-Grant (la nr. 1 !). „O grămadă de nenorociri care de care mai alandala au trecut peste capul meu, scria el într-o misivă din 9 ianuarie 1907. Am rămas mult timp singur în București în casa pe care o locuiesc aici și care e afară din oraș. (Nu stau decît provizoriu pînă în primăvară cînd luăm o casă convenabilă). Afară din oraș, nu la țară, firește, dans la banlieue și banlieue aici e infect“. Copil natural și mai cu seamă fără a fi avut, nici pe linie maternă ascendența visată, nici proprietărești acestor vestigii nu-l lăsau rece. Ele l-ar fi putut introduce mai lesne în lumea pe care a descris-o atît de halucinant în Craii săi și pe care ardea s-o cunoască mai îndeaproape. Iată un asemenea episod caracteristic din peregrinările sale :

„Am mers mereu, noaptea, ca să nu mă trădez, la casa unde locuește zîna mea. — Nimic, poarta legată cu un lanț preistoric, la vieille maison (casa Melik, n.n.) toujours silencieuse, et les rideaux baissés. E ceva lugubru, mai ales cum ultima oară un cîine de maidane, sburlit ca un demon, m-a atacat în fața porței, și după ce l-am distrus cu lovituri de baston, s-a refugiat pe sub poartă și a început să urle în curte, ca o hienă din cimitire. Dar eu nu m-am turburat și i-am zis „Je reviendray, par ma foy, et par la barbe de mon roy (Philippe d'Orléans)“ — scrisoarea din sîmbătă 23 noiembrie 1907.

În scrisoarea din 22/9 decembrie al aceluiaș an, tot dintr-o sîmbătă, trimisă, ca și cea precedentă, „De Bucarest“, aflăm că eforturile nu-i fuseseră zadarnice, cel puțin sub raportul satisfacerii curiozității : „In sfîrșit Lunia trecută m-am presintat la gonzessa cea bătrînă și dînca aș povesti cuiva cele petrecute acolo, și-ar imagina că-i recitez un capitol din Balzac. Nu era nimeni acasă ; nici o slugă, curtea era părăginită, casa se sfărîmă și din cînd în cînd se aude cum cad olanele care se deslipesc de pe acoperiș. (Mi-era frică mare, putea să mi se întîmple o nenorocire ca regelui Pyrhhus). După o așteptare de un sfert de oră în mijlocul curței, după ce inspectasem totul, geamurile de la subsol deschise, ușa de la casă dată de perete, am auzit o violentă bubuitură într-un geam după o perdea, și o mînă făcîndu-mi semn să intru. M-am suit, și a început o întrebare: cine e ? ca la un castel corsican. Iar eu mi-am declinat numele și am intrat ca o bombă. (...) Salonul era ceva bizar, un tablou antic inestimabil, o pendulă cu un Turc, un cățel lățos empaillé cu niște ochi fascinători, și unul nelățos viu, care era să-mi mănînce melonul. Eu însă n-am înțeles nimic, știam că e putred de bogată, dar ea mi-a spus că e săracă, că au ruinat-o niște procese, că vinde o pădure, și cele ce mi-a spus acum nu prea concordau cu cele de astă primăvară. Cu toate că e foarte sfioasă și fricoasă m-a primit singură fiind, și m-a rugat să mai viu“. Tot pe atunci, viitorul romancier, amator de interioare de epocă, irumpea, în același mod, într-o altă casă din „Bucureștii de altă dată“ — asta în 1907 : „Am dejunat fin la Ferdinand de M.F. cu Cantemir Cîmpineanu, ca trei mușchetari. Apoi, cu o havană decisivă între buze, m-am repezit la o bătrînă doamnă, dar pentru nefericirea mea această nobilă douairieră nu se întorsese de la moșie, unde va sta într-un parc de rose tremiere (nalbe ! n.n.) pînă la Sf. Dumitru. (...) În ziua de 1 Maiu treceam pe stradă și m-am oprit să mă uit la casa ei (o antiquitate de la 1830). Atunci ea a ieșit la fereastră și a ordonat servitoarei cu un glas imputător : „Ce te uiți, aruncă cu apă, aruncă cu apă“. Atunci eu, crezînd că vrea să arunce în mine, am intrat ca un tourbillon în curte să cer cont de această insultă. Am fost poftit în casă, unde dama mi-a cerut scuse în limba franceză și a spus că nu în mine, ci în copiii care-i escaladau grilajul și-i devastau florile. Mi-a făcut un relevé à peu près de fondurile ei și mi-a spus să mai vin pe la ea. Eu am aprobat-o, dar a doua zi am căzut bolnav și acum cînd m-am întors m-am ținut de cuvînt. (...) Stau (aproape singur) într-o proprietate a mamei, foarte departe de oraș, ca să nu plătesc chirie și să-mi distrug fondurile pe chirie, lingerie și mîncare. În modul acesta am putut avea ce cheltui la Berlin trei luni. Tata pentru moment este încurcat, dar totul se va schimba cînd va vinde partea lui (a 6-a) din Frătești. Cînd va veni momentul acela nu știu, la iarnă este vorba, acum toamna nu s-a putut face nimic. Tata e nervos, nu poate sta în București unde toate i se par desgustătoare, scumpe, anapoda, revoltătoare, așa că n-a putut găsi cumpărător bun, nevrînd să aștepte. Eu am uzat de o mare politică în cursul șederii mele la Berlin, am fost maleabil, serviabil și m-am grăbit să-l aprob pe tata chiar în părerile lui cele mai imposibile“ — 5/18 Octobre, 1907.

Ferdinand de M.F. era contele de Montesquiou-Fézensac, fiul lui Odon și al Mariei, aceasta fiica domnitorului George Bibescu și a Mariței Văcărescu. Era proprietarul moșiei Băneasa, cu 2 800 hectare de pădure, dar avea și domenii în Franța. Casa Melik, de pe strada Spătarului nr. 28, construită în secolul al XVIII-lea și ajunsă în posesia negustorului armean cu același nume este, astăzi cea mai veche casă din București

Barbu CIOCULESCU

ARTE

TEATRU

La un liman

Iată-ne ajunși la un liman cu aceste însemnări despre niște tragedii din viața unor „grecotei", după expresia lui Tacitus (vezi „Dialogul despre oratori"). Tacitus însuși se entuziasma în fața exemplului susnumiților eroi și deplîngea decăderea romană. Timp de multe luni, cît am răsfoit aceste pagini roase de molii, care ele însele au fost roase de carii la rîndul lor, ne-am simțit, aș spune, în apele noastre, deși nici apele nu mai sînt aceleași. Ne-am simțit călători printr-un labirint de destine ; și ne-a plăcut să ne rătăcim într-adins și să trecem chiar de mai multe ori pe aceeași alee, firul Ariadnei făcut ghem încurcîndu-ne să-l ținem în buzunar. Căci ce-i mai plăcut decît să bați scena tragediei grecești, după ce autori, actori, coregi și popor s-au dus într-ale lor și nu s-au mai întors ? Și ne-au lăsat nouă exemplul, ca pe niște drahme de argint străvechi, pe care poți să le dezgropi cu vîrful piciorului la fiecare pas. Și chiar gestul aplecării pînă la pămînt și culegerii monedei, înseamnă un omagiu celor care au știut să-și piardă cu atita generozitate efigia. Iată de ce ne-a cășunat, așa dintr-o dată, dorul de tragedia antică.

Învățături nu se pot scoate, și nici n-am urmărit aceasta. A încerca să readuci pe scenă creațiile vechi, e ca și cînd ai dori să reconstruiești Acropolele lîngă cea mai impozantă clădire modernă, tribunalul. Cînd vezi pe frontispiciul acestuia din urmă cunoscuta statuie legată la ochi și cu cîntarul în mînă, stilul arhitecturii grecești ți s-ar părea nejustițiar. Pentru că între timp a intervenit influența romană. Repet, nu se pot trage învățături pentru cei care vor să repete aidoma operele lui Eschyl, Sofocle, Euripide. Însă de învățat se poate învăța la infinit, stînd pe băncile de piatră ale versurilor din **Orestia** sau din **Antigona** (ca și cînd aceste nume proprii pe care le-am spus acuma ar fi orașe, iar în ele s-ar afla cîte un teatru antic, cu mii de spectatori).

Am spus că n-am urmărit ceva anume și că, pur și simplu, mi-a plăcut să contemplu tragedia greacă. Parcă m-aș fi uitat la cer și întîmplîndu-se să văd nori, n-am urmărit nimic **cu ei**, ci i-am lăsat să se desfășoare în voie, să ia anumite forme, de monștri, sau de oameni, sau de zei, să se alunge unii pe alții, să se interfereze și să se macine, după un destin al lor, implacabil. De-a lungul timpurilor, fenomenul la care ne-am uitat și noi a trezit multe curiozități, exclamații, găsindu-și și explicațiile de rigoare. Tragedia greacă a apărut pe o anumită treaptă a culturii grecești și anume pe treapta de marmură, pe care ultimul ei reprezentant, Euripide, plecînd, a luat-o din greșeală pe tălpi și s-a dus. Și așa a dispărut tragedia greacă, pe aceeași anumită treaptă de marmură pe care și apăruse. Acesta este cazul tuturor momentelor de supremă încordare a spiritului omenesc, care nu pot ține mai mult decît ține o supremă încordare. Marx spunea că mitologia a fost nu numai instrumentul culturii grecești, ci și baza ei. Iată un exemplu într-adevăr strălucit de modul în care cultura se poate sprijini, și încă atît de trainic, pe niște fantome.

Ce înseamnă mitologia altceva decît o seamă de povești, „o samă de cuvinte", auzite „de la oameni vechi și bătrîni" și luate în serios ? Cultura greacă se adîncește în poveste. Ne folosim de legenda lui Narcis pentru a exemplifica cu o imagine ideea : aplecîndu-se peste miturile străvechi, precum Narcis peste oglinda apei, poeții, sculptorii, pictorii vechii Grecii, au crezut că se văd pe ei și au încercat să se copieze. Copierea naturii s-a făcut așadar începîndu-se de la tot ce a fost mai **nenatural** și, de aceea, le-a reușit așa de bine. Celor cărora le-a reușit. Natura avea o arie foarte largă în înțelegerea celor vechi. A te plimba cu barca prin lumea lui Hades, de pildă, însemna același lucru cu a admira un peisaj. La fel de reale li se păreau și umbrele lătrate de cîinele lui Caron și turmele de capre care pășteau, cățărate pe stînci. Cu timpul, a început să li se pună ca o ceață pe ochi : turmele de umbre s-au tot șters, s-au tot șters și n-au mai rămas decît turmele de capre. Din acest punct începe era noastră.

Am poposit cîteva momente în avanscena teatrului grecesc, încercînd să deslușim gungurelile tragediei, cînd țipătul sfîșietor de mai tîrziu se afla încă în leagăn și Eschyl era doar o promisiune a viitorului. Ne mai întrebăm o dată : tragedia greacă s-a născut din înscenările obscene și pline de beția de vin, care se confunda, la modul organic, cu beția de zeu, ori din ce s-a născut ? Dionisos a fost cauza, scopul ori, pur și simplu, moașa ? În legătură cu această problemă ne izbim de obstacolele bunului simț, care te întreabă, atunci cînd îi spui că Dumnezeu a făcut lumea ; de ce n-o mai face o dată, dacă nu-i place ? Ori, dacă îl încredințezi științific că omul se trage din maimuță : de ce nu se mai trage și astăzi ? Și așa mai departe. Ne-am putea întreba, dacă tragedia s-a născut în felul acesta, de ce nu se mai naște și astăzi, cînd avem și vin, putem fi și beți, avem și destui dionisoși. Lipsește cultul, care va să zică. Acea stare de credință maximă și oarbă, care putea să nască un soi de electricitate, ce răbufnea în lumini de diferite feluri. O astfel de lumină o fi fost tragedia. Chiar cuvîntul **drama,** sînt încredințați de specialiști, însemna acțiune mistică, oficiere. Mai departe aflăm de la Aristotel cum s-au așezat lucrurile.

Acum mă întorc și zic : da, dar fără Homer nimic n-ar fi fost posibil. Homer a fost primul care a cocoloșit mitologia ce plutea peste tot, ca o nebuloasă, și el a condensat-o într-un nucleu solar. Pe razele acestui soare s-au înșirat toate întîmplările mitologiei și vechii istorii grecești, s-au agățat scuturi ca al lui Achile și s-au întins la uscat mantii regești și rufe spălate în familie.

Marin SORESCU

P.S. „Surorile Boga", piesa mai veche a lui Horia Lovinescu, cunoaște pe scena Teatrului Național o lumină nouă, meritorie. Sorana Coroamă, semnatara regiei, ne oferă o probă de ceea ce ar putea însemna un spectacol mobilizator, agitatoric. Viziunea e însă cam țeapănă. Cele trei surori, care, pornind de la Cehov, ajung transfigurate în piesa lui Lovinescu, sînt interpretate de către Eva Pătrășcanu, Aimée Iacobescu și Tamara Crețulescu. Cei care au văzut prima montare a dramei au termen de comparație. Merită subliniat efortul celor trei actrițe de a umple rolurile, ținînd viu interesul publicului timp de peste trei ore. Eva Pătrășcanu joacă **în pozitiv,** cu destulă convingere. Aimée Iacobescu se remarcă îndeosebi, într-un rol de altfel destul de dificil, căruia, găsindu-i cheia adevărată, îi conferă un dramatism real, reușind să învingă schema partiturii. Tamara Crețulescu debutează frumos, deși cam crispat, mai ales în prima parte a spectacolului. Eugenia Popovici, iarăși de neuitat.

ARTE

MUZICA

Valoare și accesibilitate

Repet că nu există și nu poate exista valoarea inaccesibilă. Inaccesibilă este numai non-valoarea. Atîta doar că în domeniul artistic valoarea nu acționează instantaneu, ca un factor fizic, ca o greutate care — pusă pe cîntar — face să se miște imediat acul cadranului. Ea acționează în primul rînd selectiv prin raport la diversele organizații psihice cărora le este propusă. Antenele oamenilor pentru cutare sau cutare artă depind de tipul lor psihic, de particularități constitutive pe care ar fi greu să le punem neapărat în relație cu valoarea. Unul e mai sensibil la faptul acustic, altul la cel vizual, un al treilea la imagistica poetică, ș.a.m.d. Chiar pe tărîmul muzicii întîlnim oameni mai sensibili la voci, alții la instrumente, alții la ritm sau la culoarea armonică. În continuare trebuie accentuat că valoarea este integrată treptat și că are o acțiune reflexă asupra ascultătorului : il modelează interior. La ora aceasta iubitorul de muzică obișnuit este produsul clasicismului și romantismului ; orizontul conștiinței sale muzicale este extins în general la limitele acestor arii stilistice ; încetul cu încetul însă el tinde să-și lărgească orizontul cunoașterii către perioada preclasică și — încoace — către impresionism, neo-clasicism, etc.

Cele de mai sus vor să sublinieze importanța procesului educativ, care presupune totdeauna lărgirea cîmpului conștiinței muzicale și care se poate produce — în principal — doar cu adeziunea subiectului respectiv. Integrăm treptat — prin eforturi plăcute, dar eforturi — sensibilitatea beethoveniană, wagneriană, enesciană, prokofieviană, ș.a. Accesul la valoare (care în sine este accesibilă) presupune nevoia și dorința unei priviri temeinice asupra existenței. Divertismentul mărește farmecul clipei, dar arta serioasă ne pune în contact cu permanențele noastre afective și ideatice. De care avem nevoie chiar dacă nu ne dăm seama uneori.

Independent de cele arătate pînă aci, rămîne să constatăm că există valori mai ușor accesibile și altele mai greu accesibile. (Că totul depinde de educație o arată faptul că cel mai greu text, după ce a fost înțeles, este la fel de ușor ca cel mai ușor dintre texte ; este ceea ce se întîmplă cu clasicii, după ce i-am asimilat). Artistul adevărat propune totdeauna ceva nou : fie o sensibilitate nouă, deși exprimată în modalități estetice deja admise, fie o sensibilitate deasemenea nouă, dar transmisă prin modalități originale. E limpede că în primul dintre aceste cazuri ne vom întîlni cu lucrări mai ușor accesibile. Pe de altă parte mesajul însuși poate fi mai simplu ori mai complex ; evident în prima ipostază va fi mai ușor accesibil. Ceea ce nu poate în nici un fel șterge caracteristica de accesibilitate pe care o valoare complexă și exprimată în modalități originale o posedă virtual. Rămîne doar să fie vorba de valoarea autentică și să aibă loc procesul de integrare treptată despre care vorbeam. Cu timpul o astfel de valoare se poate dovedi mai accesibilă decît cea exprimată în modalități admise (dovadă Debussy față cu Vincent d'Indy sau Saint-Saëns, dovadă Beethoven față cu Cherubini, etc. etc.).

Derutantă și, aș spune, nocivă este falsa accesibilitate, cea al cărei singur merit este că apelează la modalități estetice deja acceptate, în cadrul cărora însă nu face alta decît să mimeze trăiri și idei. Lucrările de acest fel nu au substanță, ele sînt formă goală ; ele se caracterizează printr-o slabă putere de cuprindere (cu mijloacele specifice ale gîndirii muzicale, desigur) a realului psihic și o mediocră putere de constituire a realului artistic. Ele se dovedesc pînă la urmă cu adevărat inaccesibile, pentru că nimeni nu are acces la neant.

Pascal BENTOIU

PABLO PICASSO :
„DOMNIȘOARELE DIN AVIGNON"

TELEVIZIUNE

„O întrebare despre tinerețe"

Că Alexandru Stark a izbutit un enunț foarte limpede și foarte concis al problemei nu încape nici o îndoială : „Cum ne trăim tinerețea" a fost o temă bine fixată, întrebările au fost la obiect. Dar între enunțul unei probleme și aprofundarea unei probleme mai este drum. O anchetă de televiziune despre tineret și care furnizează exemple atît de grave cum au fost acelea recrutate la Brașov, nu poate și nu are dreptul să se mulțumească doar constatîndu-le. Fiindcă unde sunt cauzele ? Și ce se poate face — împotrivă ? Emisiunea trebuia să pornească abia în punctul unde s-a oprit. Ceea ce s-a realizat a fost numai descrierea unui caz social dar nu și pătrunderea lui. Sau să ne mulțumim oare cu calificările unor participanți ? Sigur : „tinerețea este o cascadă care antrenează în sine și constructivul și destructivul," „tinerețea este forța de mîine", „tinerețea reprezintă un mare potențial". Desigur : figurile acestea de stil sunt nimerite de-a dreptul, dar acesta să fie scopul unei anchete — retorica ? Fiindcă ancheta s-a produs cu exemple și vizavi de exemplele furnizate — în anchetă nu se salvează nimic cu remarca : „ce să-i facem, tovarăși, mai persistă prin unele colțuri rămășițele modului de viață burghez". Doar tinerii anchetați aveau 18 ani ! Or o anchetă care își ia răspunderea de a furniza exemple atît de nocive cum au fost acelea de la Brașov trebuie să își ia și răspunderea de a furniza contra exemple. Dacă tinerii aceștia greșesc să-i vedem pe alți care fac bine ! Trebuiau contra-argumente foarte puternice dar oare ele au existat ? În ce mă privește, nu cred. Participanții la discuție au fost în majoritatea lor oameni maturi, siguri, oameni cu o experiență mare de viață, oameni cu o experiență de viață prea mare, poate, și poate prea îndepărtată pentru ca să vorbească foarte la obiect despre exemplele care s-au furnizat. Despre exemplele care s-au furnizat cei care ar fi trebuit și ar fi putut să vorbească la obiect erau tot tinerii. „Alți tineri". Dar alți tineri au fost puțini la număr în anchetă și foarte slab reprezentați. Scurtele interviuri printre elevi n-au avut absolut nici o pondere, intervenția abuzivă a nu-prea-tinărului cu ochelari care scrie și poezie a avut un ton declamativ și oportunist iar depoziția, singura depoziție convingătoare a tinărului filmat în fabrică, la locul de muncă, n-a putut susține o anchetă de prea mari dimensiuni. Cînd televiziunea întreprinde o acțiune atît de temerară cum ar fi educația tineretului, ea trebuie să întrevadă absolut toate consecințele : dacă te apuci să iei rău de coarne în fața unui public de patru milioane de martori, ori ești sigur că rupi coarnele ori te lași păgubaș. Riscul e foarte mare : o emisiune care furnizează exemple menite să provoace oprobriul publicului nu poate eșua într-o emisiune care provoacă, vai, compasiunea publicului.

Sânziana POP

ARTE

ARTE PLASTICE

Școala de la Măgura

Extrem de tînără și foarte talentata elevă Patricia Coman (fiica sculptorului Coman, căruia tabăra de la Măgura îi datorează mult, și care se preocupă în continuare de ea, devotat și pasionat și de alte inițiative, printre care înființarea unui Muzeu al Pietrei) dedică o poezie Sculptorului : Același om, / Ce gîndul și-l cioplește-n piatră, / Același tînăr fără moarte, / Același om ce viața fără de sfîrșit / Și-o regăsește-n piatră, / Același om... / Același om... / E altul... / Altul cu fiecare piatră. *Există în sînul acestei fragede și nealterate receptivități o idee demnă de remarcat, și anume, a permanenței străbătînd, unificînd multitudinea. Într-adevăr, artiștii de la Măgura, perindați în cele două veri de pînă acum, încearcă să impună o structură, o modalitate sculpturală, diferențiată în formă, aceeași în esență. Iată de ce, într-o însemnare mai veche, mi s-a părut nimerit să vorbesc despre Școala de la Măgura. Revin, de astă dată, ceva mai pe larg, la această formulare.*

Este bine cunoscută, de la Brâncuși încoace, mai ales, importanța acordată mediului natural în care se plasează opera de artă. Ea trebuie să reprezinte punctul unde peisajul își adună liniile și în același timp le retrimite, încărcate de noi semnificații, spațiului convergență și divergență compatibilă numai cu actul creator de inspirație premeditată. A împăduri clinurile unui deal, frumos prin el însuși, a adăuga un spor de revelație imanentului prin transcenderea lui în spiritul propriei sale, dorite, organizări, prin serii ample de lucrări, iată o nobilă și intru totul lăudabilă ambiție. Trebuie să ne gîndim și la cariera din apropiere. Piatra își trimite, din miezul imensei rădăcini albe, pilonii de rezistență. Omul îi plantează sub imensitatea stelară. Brazii din mină vestesc prin dulcele lor cîntec, avertizînd catastrofe reparabile. Statuile de la Măgura, din cel mai dur și mai incet lemn cu putință care este piatra, sprijină fără sunet, un cer dintotdeauna al nostru, niciodată și mult după noi de nezdruncinat. În această vatră și inimă de țară buzoiană, cum se păstrează poate și în alte locuri, rezervație a tradițiilor de pămînt, de arbore și iarbă și soare, pe unde Grigorescu și-a abătut uneori pașii, vocația milenară a meșterului pierdut în anonimat invie în nouă ipostază. Și o nouă înțelegere pentru tot ceea ce reprezintă poporul nostru își resfiră și adapă izvoarele. Sentimentul are pioșenie gravă, ridicare la temeinicia simbolului înalt. Statuile întoarse către valea de taină iau piepțiș dealul Ne aflăm abia la Masa Tăcerii. Poarta Sărutului, Coloana Infinitului își așteaptă făuritorii. În jond, la Măgura, triada brâncușiană este reluată interpretată, la nivelul mai multor generații probabil și cu zeci, poate sute, de statui.

Entuziasmîndu-ne de tot ceea ce înseamnă Măgura, atragem atenția și asupra unei anume monotonii, încă suportabilă, dar cu timpul mai evidentă și supărătoare, dacă sculptorii nu vor ști să o evite. Lucrările tind să se repete la infinit, elementul surpriză întîrzie, izbucnește mai greu. Acum, cînd cei care vin să lucreze aici cunosc lucrările mai vechi, pot să-și pregătească schițele mai cu grijă, continuînd prin inovație ceea ce este gata constituit și dezvoltînd spiritul nu litera unui început atît de neobișnuit. Școala de la Măgura, în care ne punem mari speranțe, nu este numai un fenomen local, oricît de îmbucurător, de la ea așteptăm un plus de vigoare și autenticitate, privind ansamblul sculpturii românești. Pe de altă parte, autoritățile locale, gazde de minunat suflet, vor ști să fereacă Măgura de artificii. Adevărata civilizație este uneori limitarea la sumar. La acel sumar ocrotit în mijlocul căruia arta se găsește mai bine pe sine. Și, pentru că tot sînt la sugestii, n-ar fi posibil să fie invitați și scriitori, unul sau doi, pe vară, în tabără ? Un volum de versuri, de pildă, notat la sfîrșit, Măgura—72, ar spori, cred, prestigiul acestei noi localități ivită pe harta spirituală perenă a țării.

Grigore HAGIU

SPORT

De fapt, ce înseamnă „la nivelul nostru"?

Dacă vrea cineva să mă jignească, o poate face recurgînd la o simplă manevră. Și anume, n-are decît să-mi spună : *„dragul meu, mi-ai făcut o surpriză".* Sau să spună : *„nici nu-ți închipui ce surpriză mi-ai făcut".* Sau pur și simplu : *„ia uite-l domne, pe Păunescu !".* Jignirea vine de-acolo că nu-mi place să fiu considerat un idiot tot restul vieții și deștept o dată. Cum adică? Pînă acum i-am produs lui cutare o impresie detestabilă iar acum l-am surprins ? L-am surprins cu atitudinea mea! In sensul acesta, mă enervează mult felicitările și mă enervează mai ales ochii holbați a mirare pe ideea *„tu, să faci chestia asta ?".*

Cam așa sînt privite echipele noastre de fotbal Rapid, U.T.A. și Steaua, după calificarea în turul III al competițiilor europene. Pare o adevărată sărbătoare această bîtă calificare, în fața căreia oamenii nu mai știu ce atitudine să ia. Cînd discuți cu cineva, ți se răspunde la orice întrebare cît de cît logică : „la nivelul nostru e o mare performanță".

De fapt, care e nivelul nostru? Sau mai bine zis ce se înțelege prin *„la nivelul nostru ?".*

Unii au impresia că la înființarea lumii, Stanley Rous cel din ceruri sau după expresia mai veche, dumnezeu, a chemat președinții federațiilor naționale de fotbal și le-a dat tuturor, după credința sa, fotbalul care li se cuvenea. Le-a dat englejilor pasa lungă, le-a dat spaniolilor tehnică individuală și driblingul pe metru pătrat, le-a dat brazilienilor lovitura cu efect, ne-a dat nouă pe Angelo Niculescu, le-a dat cehilor jucători nervoși care știu să ofenseze, le-a dat olandezilor pe Feijnoord și pe Ajax, ni l-a dat și nouă și olandezilor pe Covaci, ni l-a dat pe pămînteanul Stanley Rous englejilor și după aceea a închis biroul și gata. Nu-i chiar așa! Eu cred că, din cînd în cînd, Stanley Rous din cer mai vine pe la birou și mai dă ceva fotbal cui îi cere. Numai să-i ceară! Să n-așteptăm să ni se dea, fără să întindem piciorul! *„La nivelul nostru!".* Adică noi sîntem vai de capul nostru și ne-am calificat totuși în turul III !? Uite că eu nu sînt de acord. Eu merg pe ideea „mistică", profund dăunătoare, că *noi facem nivelul nostru.* Nu știu dacă mă înțelegeți exact. Eu am o bănuială mai veche: noi lucrăm nivelul nostru, noi îl determinăm. Nivelul nostru nu există înainte de performanțele noastre. *Performanțele noastre stabilesc nivelul nostru.* Așa că nu cred că trebuie acceptată ideea jignitoare că, la nivelul nostru, performanțele recente ale echipelor noastre de fotbal sînt excelente. Putem mai mult și cu cît putem mai mult, cu atît ridicăm nivelul nostru.

★

Iată că se apropie meciurile cu Cehoslovacia. Se apropie una din șansele noastre de afirmare. E timpul să facem armistițiu din nou, cu toți cei pe care-i contestăm. Nu se poate realiza mare lucru în condiții de gălăgie contestatară exagerată. Să ne exprimăm nu chiar încrederea, dar în orice caz curiozitatea de a vedea cum lucrează echipele noastre naționale. Să-i asigurăm pe toți cei de care depinde soarta acestor întîlniri că sîntem alături de ei. Pentru că ei se află acum în misiune. Să-l asigurăm pe Mircea Angelescu, președintele federației, că poate lua în liniște cele mai bune măsuri pentru ca echipa noastră națională să fie cea mai valoroasă, din cîte putem alinia. Să-l asigurăm că ni s-a părut justă atitudinea lui plină de rezerve în conflictul Ozon—Dobrin. Să-l asigurăm pe Angelo Niculescu că, dacă așa cum spune, își va da demisia, vom fi printre primii ce vor face un portret de omagiu acestui antrenor care a rezistat ca un turn.

Liniște deci, echipa națională se pregătește.

Adrian PĂUNESCU

ARTE

PRETEXTE

Un taxi pentru eternitate

„În război oamenii trebuiesc omoriți înainte de a-i cunoaște". Fraza aceasta teribilă, aparent, cinică conține un adevăr profund și tulburător. Ea este rostită de unul dintre eroii filmului recent reluat de televiziune, cu cei patru militari francezi și cu ofițerul german prizonier și perfect instruit, (cel care le strigă celorlalți, în mașina înpotmolită în nisip „idioților, mai e și viteza a patra !") angajați cu toții în cursa lor infernală prin deșertul african spre Tobruk, pe vremea celui de al doilea război mondial. Frază care spune totul despre om : cunoaște un om, și îi vei pune tu singur cu mîna ta în mîna lui cea mai bună armă de apărare.

Ce este ciudat e că de la un timp, ultimul război mondial a început să se confunde cu primul. Sînt amănunte care le deosebesc, mijloacele de luptă, uniformele, dar astea au devenit și ele niște semne abia descifrabile pe fondul încăierărilor. Generațiile foarte tinere se înșeală repede la cinema în astfel de cazuri. Ce război e ăsta, îți șoptesc la ureche în sala obscură, intîiul ori al doilea ?... E ca la fotbal, ce repriză. Tu care l-ai „apucat" pe al doilea nu te înșeli : În primul război, om cu om se vedea la față peste noroiul tranșeelor ; pînă și aviatorii se ridicau în carlingă să-și desfășească fețele, iar cînd vreunuia i se bloca mitraliera ori nu mai avea gloanțe în ea, celălalt, adversarul, dădea din mînă, adică, lasă văd că ai o defecțiune, plec, nu mai trag nici eu, mă duc... Alții, doborîndu-și în ajun inamicul cumpărau trandafiri de la popolă, se urcau în aparatele acelea de zbor imposibile, survolau la mică înălțime aerodromul dușman și aruncau buchetul de flori clătinînd aripile fragile de pînză în semn de regret. Au fost gesturi mari. S-au rostit cuvinte tot atît de istorice și de mărețe ca cele din războiul rozelor : „Trageți dumneavoastră intîi, domnilor englezi !"

În comparație cu primul război, ăsta din urmă parcă fuse mai crud. Mecanizare nebună, distanța lungă la trageri, om cu om nu se mai vedea la chip și se ucidea mai mult „efectivul".

Totuși, natura omenească s-a dovedit mai tare, chiar și în condițiile tehnice ale unui război atît de nemilos cum a fost al doilea. Cei cinci, călătorind prin deșertul african spre Tobruk, trecînd împreună prin atîtea încercări, izbutesc să se înțeleagă, împărțind laolaltă apa, somnul și amintirile. Ei realizează această solidaritate superbă în mijlocul grozăviilor ce continuă dincolo de limitele decorului arid, lăsînd, în nuditatea deșertului, în prim plan, să vorbească numai ce este esențial în om și în caracterul uman.

Cînd totul părea împlinit, și noi priveam cu o mare duioșie ce reușiseră să facă cei cinci, ce definiție dăduseră ei rasei omenești, tancul acela stupid scuipă obuzul și „taxiul" cu tot ce există mai nobil în noi, pleacă în flăcări spre eternitate, dincolo de Tobruk.

AMFION

revista străină

• **LE FILM SOVIETIQUE** (nr. 9, a.c.). Sub titlul **Maiakovski, cinematograful și timpul său** se publică o succintă trecere în revistă a contribuției aduse de poet la dezvoltarea tinerei cinematografii sovietice. Semnatarul articolului insistă în special asupra filmelor și scenariilor aparținînd lui Maiakovski însuși : **Cel ce n-a fost născut pentru bani** (însoțit de explicația «adaptarea romanului lui Jack London „Martin Eden"» așa cum l-a înțeles Maiakovski. În rolul principal — poetul. Apărut în 1918, filmul s-a bucurat de mult succes dar din păcate nu s-a conservat pînă azi), **Domnișoara și hoțul** (după o povestire de Edmondo D'Amicis; poetul deține rolul „hoțului"), **Flautul vertebră** și **Norul cu pantaloni** (filme cu o nuanță profund confesivă).

• **SOVETSKI EKRAN** (nr. 20, a.c.). În pag. 14—15 un „portret" al actorului Oleg Strijenov și o încercare de a descifra „secretul popularității sale". Cunoscut și în țara noastră din filme ca **Al 41-lea, Nopți albe, Pavel Korceaghin, Dama de pică, Ei au fost primii** etc., Strijenov este în același timp unul din cei mai îndrăgiți actori ai MHAT-ului, creațiile sale în piese de Cehov, Schiller, Ostrovski bucurîndu-se de un deosebit succes. Supranumit și „actorul temelor etico-morale", Oleg Strijenov își datorează popularitatea însă nu doar talentului său ci unui întreg complex de factori între care nu trebuie uitați regizori ca Piriev și Grigori Ciuhrai.

• **IUNOST** (nr. 10, a.c.). Din sumarul acestui număr spicuim : masivul grupaj de poezii aparținînd lui Oleg Dmitriev, Anna Ivanova, Elena Beliavskaia, Semion Danilov, Diomid Kostiurin, Boris Rahmaniv, Dmitri Golubkov, Semion Botvinik și Nikolai Triapkin ; eseul **Despre lirica** „liniștită" de L. Lavlinski precum și articolul de memorii **Kak ia stal „domovîm"** despre activitatea Casei centrale a lucrătorilor artiști din U.R.S.S., una din primele instituții culturale de anvergură ale puterii sovietice.

• **HEBDOMADAIRE POLONAIS** (nr. 41, a.c.). **Epilog la Nürenberg** este titlul unui nou film în pregătire la studiourile poloneze. Turnat după stenograma procesului și după dările de seamă ale psihiatrului american Gilbert care s-a ocupat de „adevăratele fețe ale acuzaților", filmul nu este totuși un documentar pur. Acuzații, acuzatorii, apărătorii, martorii sînt interpretați de actori; Karol Malcuzynski care a fost corespondent de presă la Nürenberg este singurul personaj „autentic" al filmului. Intenția realizatorilor este „de a considera evenimentele din punctul de vedere al omului contemporan, îmbogățit cu experiența ultimilor 25 ani", iar nu aceea de „a reconstitui procesul".

• **LA POLOGNE** (nr. 10, a.c.). Recent, a avut loc la Varșovia un simpozion internațional asupra planificării regionale, la care au luat parte specialiști din Africa, Asia și America latină, reprezentanți ai O.N.U.-ului și UNESCO-ului. Organizat la cererea O.N.U.-ului, de către Comitetul pentru amenajare teritorială al Academiei poloneze de științe, simpozionul a prilejuit un schimb fructuos de vederi precum și elaborarea unor importante inițiative în materie de urbanistică. Astfel o echipă de urbaniști din Cracovia urmează să întocmească un plan de dezvoltare generală a orașului Bagdad pînă în anul 2000 precum și un program de extindere a capitalei Irakului în următorii cinci ani.

• **PARIS MATCH** (23 oct. a.c.). Cît a costat și cît costă o pînză de Fernand Léger ? Iată o succintă listă de „prețuri" întocmită de Pierre Joffroy. În 1913, cînd Léger semnează primul contract cu D. H. Kahnweiler (cumpărătorul operelor lui Picasso și al altor cubiști), o pînză costa 500 fr. iar un desen 15 fr. În 1971, la Parke Bennet New York, pînza **Natura moartă** (datînd din 1918) s-a vîndut la prețul de 30.360.000 fr. vechi iar desenul **Contrast de forme** (datînd din 1912) la prețul de 17.395.000 fr. vechi. Cît privește pînza **Marea paradă** (1954) ea a fost adusă de la New York pentru recenta expoziție de la Grand Palais pe bordul navei „France" fiind asigurată la suma de un milion dolari.

u. v. z.

NOTE DE DRUM DIN U.R.S.S.

Zbor peste Siberia

de ILIE PURCARU

În Siberia se poate ajunge cu avionul sau cu trenul. Ca și orașele Alaskăi, metropolele spațiului boreal al taigalei sînt inabordabile cu mașina, chiar dacă nu te-ai gîndi la nimic altceva, nici la drumurile pustii, nici la munți, nici la mlaștini, ci numai la o eventuală banală pană de cauciuc, ivită undeva, între două localități despărțite prin cîteva sute de kilometri.

De la Moscova la Vladivostok, transsiberianul face șapte zile și șapte nopți. Trebuie să debarci de cîteva ori, să schimbi trenul, fiindcă magistrala de fier a fost schimbată în zeci de puncte, în zeci de epoci, fiecare epocă cu tehnica sa, una preferînd linia largă, alta îngustă, alta înaltă, alta pierdută prin ierburi. Vagoanele care pleacă din gările Moscovei sînt moderne, frumoase, tapisate în piele, cu confort și alură la zi. De la Nakhodkaklea Habarovsk (drum de patru zile și patru nopți) călătorești într-un tren „debut du siècle", cu vagoane romantice, cu tavanul foarte înalt, placate în lemn de un roșu sumbru, cu dulapuri cu oglinzi adînci și perdele grele, cu megafoane care cîntă înăbușit bostonuri și valsuri lente. În această *„întindere de verdeață sumbră, în care s-ar rătăci continentele"* (Stere, „Hotarul"), pe o magistrală de fier fără încringături și ambransamente, solitară ca o navă în cosmos, se înșiră 84 de gări, cu clădiri micuțe și visătoare, pe peroanele cărora femei în vîrstă, cu rochii negre și șorțuri în culori violente, întind călătorilor coșulețe bucolice cu zmeură și afine, pîini cenușii, miere și cidru. Între o gară și alta se poate scurge o zi. Se pot scurge o zi și o noapte. Aerul e translucid, ca într-un acvariu, liniștea e densă ca o apă („în zadar cad lopețile prin apele moarte ele nu mai pot rupe acest cerc vrăjit"), zilele curg lent într-un peisaj în care evoluția vegetalelor e insezisabilă, prin tăcerea fluidă și translucidă sprijinită pe codri de cedri, păduri de brazi, păduri de mesteceni, păduri de pini. De o parte și de alta a magistralei, pînă la o limită de 240 de kilometri, e Siberia cucerită și populată, dincolo de care se întind taigaua și tundra, satele rare, pe care avioanele care aduc alimente le descoperă după hornurile ce fumegă zi și noapte.

În Siberia se poate ajunge cu trenul sau cu avionul. Am luat avionul, un „TU", care m-a dus de la Moscova la Novosibirsk (3 400 de kilometri) în cîteva ore, noaptea, răstimp în care s-au consumat mai multe fuse orare, înghițite fără efort de un peisaj în care spațiu și timp se suprapun și se confundă.

Scena turnantă a Novosibirskului

Păstrez, înainte de toate, din călătoria pe aceste pămînturi, făcute sub cerul toamnei, amintirea unui oraș, adică a Novosibirskului, și a unui om, a unuia din cei peste un milion de locuitori ai săi. Puțin, desigur, pentru a sugera Siberia, pentru a evoca un ansamblu geografic care înseamnă un continent, o întindere de pămînt cît 24 de Anglii, cît o dată și jumătate Statele Unite ale Americii. Dar o coapsă de marmură atinsă de dalta lui Phidias îți poate sugera întreaga nu numai statuia, ci și Elada. E apanajul unor anumite civilizații, definind perimetre spirituale unice, de a-și păstra intactă puterea de sugestie, impunînd pînă și fragmentul ca marcă și ca simbol.

Mai întîi, orașul.

Novosibirskul, inima „Siberiei occidentale" („Zapadnaia Sibir") și cel mai mare oraș al ei, poate părea, la primul contact, cel puțin derutant. E un „oraș" „făcut", comandat, un gigantic arbore cu crengi de beton, plantat sau transplantat aici într-o singură noapte, nu un arbore viu, crescut în timp, cu policromii și unghere tainice, cu acel amestec de lumini și umbre ce se numește *istorie*. Istoria n-a creat aici cartiere adiacente, fiecare cu ștampila altui ev. Dacă treci de pe o stradă pe alta, dintr-un cvartal de blocuri într-altul, dintr-un raion cu sute de mii de locuitori într-alt raion cu sute de mii de locuitori, pașii făcuți n-au fost decît o iluzie ; timpul și spațiul se suprapun și se confundă ; ești în același loc, pe aceeași gigantică scenă turnantă, în acelasi gigantic decor de blocuri moderne (4,6 și 8 etaje) multiplicate amețitor la infinit. (Poate părea o glumă, dar, într-una din seri, după ce-l cunoscusem pe omul de care vorbeam mai sus, pe inginerul Valeri Vanhalski, și după ce acesta m-a dus la el acasă, poftindu-mă pentru ziua următoare la masă, n-am mai fost în stare, la distanță de o zi să recunosc, cartierul, cvartalul și blocul. Îmi fixasem, totuși, avertizat de o bănuială subconștientă, cîteva puncte de reper : arcada de piatră de la intrarea cvartalului, arhitectura blocului, cu brîul ei din plăci de ceramică, și, ca ultim detaliu, lîngă peron, o peluză de iarbă în formă de stea, veritabilă orfevrerie vegetală în care fiecare fir era lucrat, dichisit, stilizat, de la rădăcină pînă la aerul în care dormea. Pînă la urmă am găsit cartierul, dar mi-a fost imposibil să mai dau de cvartalul acela de blocuri, fiindcă toate aveau un arc de triumf la intrare, și toate aceste arcuri erau la fel, și toate blocurile erau la fel, și lîngă fiecare din ele se răsfăța o peluză de iarbă în formă de stea, veritabilă orfevrerie vegetală fără nimic de taiga, dichisită ca într-un parc englezesc). Orașul întreg, cu bulevardele, piețele, clădirile și grădinile lui, a ieșit parcă dintr-o singură mînă, dintr-o singură și gigantică riglă de calcul. A ieșit din măsurători implacabile și definitive, hotărîte la milimetru și la micron, care n-au lăsat spațiu nici unei fantezii aberante, nici unei întîmplări, refuzînd pitorescului orice veleitate. Totul e nou, totul aparține unei singure epoci, care e cea a prezentului. Oraș bărbătesc și sever, răsărit peste noapte în Sahara taigalei (*„Taigaua își trăiește viața ei mohorîtă, acum, ca și în epoca terțiară, sub tirania neîndurată a stihiilor"*. Stere. Cît a trecut de atunci ?), fără nicio favoare a naturii, numai din voința neînduplecată a omului de a stăpîni acest colț de lume.

O unică favoare, totuși : Obi. Cel mai mare fluviu rusesc taie orașul în două, imens, coplesitor, cu ape bogate, grase și grele ca niște uleiuri. Dar e un fluviu „siberian" (siberian în cea mai literară accepție !), nămolos, sumbru, mut, solitar. *„În zadar cad lopețile prin apele moarte..."* Nimic din farmecul un pic vetust, din agitația laborioasă și colorată a porturilor europene, în care fiecare fragment al tabloului întreține cîte o iluzie, o chemare sau un miraj. Fluviul vine de undeva, din orizonturi incerte, din cer sau din ierburile taigalei dumnezeu știe de unde, fiindcă nu i-am găsit izvoarele în nicio carte de geografie : (acum, dacă stau și mă gîndesc, poate că totuși nici măcar nu le-am căutat, cui i-ar trece prin gînd să caute geneza și tainele unui fluviu care vine din cer ?) ; vine din nicăieri, uriaș, grandios, întunecat și tăcut (*„în această monotonie sumbră, nici măcar rotirea soarelui nu mai putea însemna hotarul între zi și noapte"*), cărînd pe spate un astru mort, despre care nu știi dacă e lună sau soare, o lumină impură care-ți apasă pleoapele și le face grele, pierzîndu-se apoi fantomatic în orizonturile estompate fără linii precise, ale ierburilor negre-roșietice ce se confundă cu cerul. Ridicat în zbor de vultur (pe aici mai sînt încă vulturi) și planînd peste stepa de ierburi, Obi nu și-ar mai putea odihni privirea decît în Urali sau în Pacific. Niciun obstacol. Țărmurile sînt constelații de ierburi, căi lactee de ierburi, nebuloase de ierburi. Senzație acută de vid continuu, ca și cum n-ai fi pe marginea unei ape, ci a unui deșert de nisip. O piatră azvîrlită în valuri nu trezește niciun ecou, nicio muzică, nici măcar o vagă tulburare de tonuri în griurile profunde și somnolente. Parcă ai aruncat o piatră într-un abis.

Împotriva acestui vid s-a ridicat, cu o îndărătnicie orgolioasă și optimistă, orașul.

Ziua și noaptea

Cînd se spune despre Novosibirsk că „a răsărit peste noapte", metafora, oricît de palidă și istovită, e, totuși, singura care se adecvează în totul faptelor. Dintr-un tîrg întemeiat de lucrătorii transsiberianului, prin 1896, — tîrg cu vechi case rusești încheiate din bîrne, case ce se mai văd și azi, prin periferii, una ici, una colo, în grădini cu mălini și brusturi, oferind ochiului cîte o abatere visătoare spre peisaje desprinse parcă din Gogol — s-a născut „peste noapte" acest colos de beton și prefabricate, al cincilea ca mărime din U.R.S.S. „Drumul e dezolant : nimic altceva decît zăpadă și cerul", scria Lenin, cu vreo șapte decenii în urmă, într-o scurtă escală la Krivosceko (cătun înglobat în Novosibirskul de azi), pe drumurile exilului său în Siberia. În epoca aceea, Novosibirskul avea 8 000 de suflete. Moscovei i-au trebuit 750 de ani ca să atingă un milion de locuitori, New York-ului 200, Detroit-ului 220 ; Novosibirskul a depășit un milion de locuitori în mai puțin de șapte decenii (numai cartierul Krivoscekovo afe peste 300 000), iar oficiile de stare civilă înregistrează anual cîte 2 000 de străzi, zeci de mii de blocuri moderne, sute de întreprinderi. Nu știu în cîte decenii au ajuns Moscova sau New York-ul stele industriale de primă mărime. La Novosibirsk, o astfel de evoluție se măsoară în ani și sezoane. În ani și sezoane, orașul „răsărit peste noapte" a devenit unul dintre cele mai redutabile centre ale industriei U.R.S.S. Centru de mașini-unelte grele, de mari prese hidraulice, de generatoare hidroelectrice și turbogeneratoare de mare capacitate, de mașini electrice de proporții, de cuptoare de topit oțelul, de mașini agricole etc., livrate în întreaga Siberie, în întreaga țară, și în alte 40 de țări ale lumii. Novosibirskul este opera revoluției și, mai ales, a anilor de după război. În 1965, spun statisticile, producția industrială a orașului era de 26 de ori mai mare ca în 1940 ; în 1969, de 46 de ori. Romanul acestui oraș e la fel de dinamic ca și tinerețea sa, e un șir compact de momente pline de tensiune, de explozii, care „ard etapele", suprimă distanțele și ierarhiile clasice ale creșterii, modificînd de la o clipă la alta relațiile din întregul tablou.

Ziua, Novosibirskul seamănă cu toate orașele mari ale lumii, e confruntat cu toate problemele lor — poluarea aerului, traficul excesiv, dificultatea de a se debarasa de rezidurile industriale și de ordurile menajere etc. — iar zona centrală, cu clădirile instituțiilor administrative și ale marilor magazine, și ele uriașe, croite „à la siberienne", în care circuli pe scări rulante cît niște benzi de metro, e animată ca un tîrg internațional. O clipă, ai uitat că ești în Siberia, poți fi oriunde, în orice metropolă a planetei, iar răsuflarea tulbure a taigalei se degradează și devine ușoară, subțiată prin țepii arborilor decorativi (hîrdaie de lemn cu ficuși, în fața scărilor de marmură roz ale instituțiilor), ca și lumina impură ce se filtrează prin geamurile scînteietoare ale vitrinelor. Miroase a benzină de automobil, a parfum „Kasbeh", a sudoare de oameni tineri, febrili, care n-au prea avut timp să-și spele cămășile. E o mulțime de oameni tineri pe străzi, bărbați mai ales, între 20 și 30 de ani, blonzi, atletici, înalți, cu mișcări degajate, opulent masculini dar neagresiv, cu toate caracterele acelei „rase a pionierilor", aceeași pe orice meridian al lumii. Chipurile au acea distincție inconfundabilă, proprie solitarilor (din ce colț al planetei siberiene au venit oare aici, pentru o zi, pentru o oră ?), ochii sînt frumoși albaștri și clari, ochi pe care aerul camerelor închise nu i-a atins cu otrava lui lentă. Nu se prea amestecă unii cu alții, nu vorbesc tare, nu-i privesc insistent pe străini. Sînt grăbiți, fiindcă aici totul se face repede, trebuie să se facă repede, fiindcă mulți dintre ei vor fi mîine la sute sau mii de kilometri, spre cercul polar sau spre Pacific, ca să destupe o sondă sau să defrișeze o pădure ; fiindcă sensul proiectelor și al aventurii lor în această parte a lumii este de a realiza, într-o viață de om, o civilizație care în alte locuri a fost opera cîtorva generații. În această zonă centrală găsești tot ce vrei, magazine și servicii de toate felurile, „Pravda" la zi (tipărită aici, după matrițe care vin noaptea cu avionul de la Moscova), „L'Humanité", „L'Unità", „Daily Worker", nu mai vechi de o zi sau două. Produsele farmaceutice se vînd în cantități industriale, ceea ce te face să-ți amintești că ești, totuși, aici unde ești, unde iarna sînt geruri de minus 40—50 de grade și unde verile plouă cu nori de țînțari veninoși.

Oameni tineri, amabili, prevenitori. Spun într-o doară unui confrate din redacția cotidianului local „Sovetskaia Sibir" că podurile ce se arcuiesc peste Obi par, de departe, foarte frumoase. (Sînt patru, dintre care unul a fost construit de comsomoliștii anilor 30, ai epocii lui „Și a fost ziua a doua", și poartă numele unui erou al Comsomolului Kim, căzut în lupta cu fluviul.) E de ajuns s-o spun, și sînt invitat la o plimbare pe fluviu. Cînd ajungem în port, plouă. Ploaie siberiană, întunecată, rece, acidă, sub care solul parcă se lichefiază, sub care străzile secretă o spumă fadă, de culoarea cleiului, în fața căpităniei cu înfățișare de han, masivă și fastuoasă, cu uși și ferestre zăbrelite cu fier forjat, sute de oameni, ghemuiți sub umbrele cît niște parașute, așteaptă sosirea și plecarea vapoarelor. Călătoriile pe apă, într-un continent în care linia transsiberianului este unica, fără încringături, fără ambransamente, sînt la ordinea zilei, orice traseu navigabil e folosit la maximum. Ni se pune la dispoziție un vapor (să tot aibă vreo 300 de locuri) ; un vapor întreg, pentru mine și colegul meu. Sîntem doar noi și pilotul în vaporul cu pintece larg, pustiu, a cărui cală cu bănci înguste de lemn seamănă cu interiorul unui tramvai, și, sub baldachinul de pînză vărgată al punții, în care ploaia răpăie gata să-l sfîșie, privesc portul care se retrage lent, cu mulțimea masată pe dalele fumurii, și nici nu știu cînd dispare orașul, cînd taigaua și toamna irump pe țărmuri, ca o sărbătoare de galben și de lumină. Ploaia a stat deodată, și valurile pe care le face vaporul îngroapă pînă la coroană arborii de pe țărmul jos, lăsînd pe crengile cu mii gălbui, pe care soarele le face fosforescente, inele de spumă ușoară, o pudră delicată și volatilă. Mergem zece kilometri în sus, apoi zece în josul fluviului, și tot așa, mereu, vreme de patru ceasuri, cînd pe sub podul lui Kim (croit simplu, din grinzi și plăci metalice grele, impresie de soliditate și forță, de victorie cucerită greu dar așezată definitiv), cînd pe sub podul transsiberianului (tunel cu pereți de dantele, cu dans plutit peste ape, seamănă cu podul de la Cernavodă), cînd pe sub cel mai nou dintre ele, construit în anul 1954, apoi iar în sus și în jos, dincolo de poduri și de oraș, în plină taiga, în imobilitate și veșnicie, dincolo de spațiul în care omul contează ceva, în timp ce confratele de la „Sovetskaia Sibir" îmi povestește despre cel de al patrulea pod, aflat în construcție, tot un pod rutier, ca și cel al lui Kim, și care va dubla traficul Novosibirskului.

Ne întoarcem seara, plonjînd direct din taiga, în plină civilizație.

Balcoane fără flori

Stau de vorbă, la uzina metalurgică „Kuzmin", cu Valeri Vanhalski, cel din blocul pe care n-am mai știut să-l regăsesc. Biografie simplă ca o definiție, emanație directă a „ritmurilor Novosibirskului".

Noțiunea de *savant-tehnician*, atribuită lui Valeri Vanhalski, ca și multor altora dintre specialiștii Novosibirskului, cere, poate, o explicație mai amănunțită. Nu a sensului ei, ușor descifrabil ci a valorilor pe care le capătă în peisajul siberian. Lupta pentru valoarea care se cheamă creație, pentru cei ce cred într-însa, e, lucru de neînțeles, mult mai grea aici ca în alte părți, fie și numai pentru motivul că oamenii acestor locuri au trebuit să ia totul de la început, să fie, fiecare, în spațiul în care se mișcă, un pionier — elev și propriul său profesor. Cînd Valeri Vanhalski a venit la Novosibirsk, biblioteca tehnică a uzinei încăpea într-un raft. Azi, el și încă zece specialiști din uzină sînt decretați „savanți-tehnicieni". Cîte eforturi le-au trebuit pentru asta ? Unul din cei zece e „aborigen", face parte din naționalitatea Kantișilor. Despre această naționalitate care trăiește undeva, pe Obi lîngă Jercinskul exilului lui Vania Răutu (*„unde botezurile se celebrau cu delicatese făcute din placenta lehuzei"*), se spune că a trecut la socialism direct de la regimul tribal.

Seara, cînd Valeri mă invită la el acasă, să-i cunosc soția și copiii, încep să înțeleg, chiar dacă nu prizez pe de-n-ntregul, austeritatea apartamentului cu mobile simple, și multe cărți cu legături alambicate și aurite, și fără nicio floare la geam. Toate casele de pe stradă, din raion, din oraș, sînt la fel, fațadele lor n-au nicio culoare vie, nu-i niciun suris de flori pe balcoane, ci numai acele peluze de iarbă lîngă intrarea în blocuri, stropi verzi și negri-roșietici ai taigalei retrase o clipă la orizont. Flori flori aspre de cîmp, se văd doar la geamurile cu tocuri de lemn, scobite dintr-un singur trunchi de stejar, ale vechilor izbe ; dar aci, în blocurile 4, 6 și 8 etaje, n-au trăit părinții și strămoșii, nu există copilăria, nu există trecutul cu reveriile lui, ci numai viitorul. Spre care se goneste îndîrjit, bărbătește.

90 la sută din populația Novosibirskului o alcătuiesc acești pionieri, acești tineri bărbați solitari, debarcați aici acum un an, acum o zi sau acum un ceas. Tinerii ingineri pe care-i conduce Valeri Vanhalski fac parte din acei peste 700 000 de oameni care s-au deplasat spre orient în anii 1956—1960, în cadrul recrutării organizate de masă, ca răspuns la apelul P.C.U.S. și al statului sovietic ; și mai mulți au venit, atunci ca și în anii următori, în mod individual, punînd între ei și locurile de baștină praguri de mii și mii de kilometri. Acum, toți acești tineri bărbați sînt siberieni, cetățeni ai Novosibirskului și ai altor metropole din taiga, fiindcă orice întoarcere e aici imposibilă, orice întoarcere la trecut, din niște locuri fără trecut, care te fac să și uiți că există cumva, undeva, trecutul, dar între ei și ziua de ieri, între ei și trecutul uitat, este, practic, numai o zi. O zi istorică, în care s-a consumat un gigantic roman, încă fierbinte încă neînghețat în tipare, un roman la care încă se lucrează, care are schele și cărămizi, iar aceste schele și cărămizi sînt încă pline de praf răscolit. Trebuie să fi fost uriașe, halucinante, coloanele de trenuri ce i-au adus, în vagoane „début du siècle", în ritmuri înăbușite de valsuri lente, forțînd poarta Uralilor, de pretutindeni. Trebuie să fi fost numeroase, halucinante, aceste șiruri multiple de șerpi metalici, tîrîndu-se peste 24 de Anglii de ierburi, printre 84 de gări, spre Obi, spre Ienisei spre Oceanul Înghețat de Nord, spre Pacific spre Altai, spre Alatau. Amețitoare vor fi fost, de asemenea, prin mișcarea și numărul lor, taberele de camioane și care ce răscoleau colbul și ierburile taigalei, ca și taberele de corturi, implîntate în locuri în care acum sînt orașe geometrice, ferecate în plăci de beton. Va fi fost nevoie de gigantice investiții, materiale, financiare, tehnice, de gîndire, aruncate în neantul taigalei, în care pînă atunci nu rodise nimic. Și va fi fost mai ales nevoie de o extrem de severă organizare pentru ca toată această mulțime, acest coktail uman cu sînge oborîr și rădăcini pierdute cine știe pe unde, să facă un unic corp, harnic și întrepid, să se rînduiască în lanțuri ritmice de luptători, cu respirația măsurată de ritmurile marilor planuri de reconstrucție a subcontinentului. Cine să pună flori la ferestre, cine, cînd, și unde anume ? Toți, ca și Valeri Vanhalski, au trebuit să ia totul de la-nceput, într-un teritoriu și într-o lume necunoscută, într-o irealitate ce nu-i primea, străină ca și o altă planetă, într-o natură aspră, care respinge orice veleitate de voluptate și reverie. Aerul taigalei e opac și sumbru, fără transparență și fără dulceață, aici stăpîn este somnul apele nu cîntă și n-au culori. Oamenii nu și-au pus flori în balcoane, fiindcă blocurile de 4, 6 și 8 etaje nu le amintesc copilăria. Și fiindcă n-au timp, fiindcă trebuie să facă o mie și unul de lucruri, să mobileze cu orașe, cu uzine și cu plantații, un vid de ierburi cît un continent. Și fiindcă luptătorul care acceptă, în plină luptă, ideea plăcerii, poate risca să se prăbușească.

Novosibirskul nu este, însă, un oraș trist. În afară de uzine și blocuri cu 4, 6 și 8 etaje, mai există și 6 teatre, un teatru de operă, o filarmonică, un cor popular siberian 54 de cluburi și case de cultură, 6 parcuri de cultură și odihnă, nu se mai știe cîte cinematografe și biblioteci. Lupta cu timpul, care domină viața și atmosfera orașului, cunoaște aici, în aceste lăcașuri, nu abateri, nu pauze, ci simple treceri prin niște filtre. Într-o sală de expoziție din centrul orașului am admirat un perete de desene reproducînd, în tuș negru și roșu, peisaje și scene de viață din ținuturile de miazănoapte ale Siberiei, de pe același țărm al lui Obi. Peisaje cu edificii moderne, cu aeroporturi de crom și sticlă, cu poduri somptuoase și superuzine zvîcnite sub ceruri pustii, cu toate elementele noului timp, cu toate straturile de nouă civilizație care acoperă complică și derivează natura aspră a acestor locuri. Natura, însă, în toate aceste desene, nu se vedea, era doar un spațiu neutru, o pată oarecare de gri pe care se sprijinea unicul interes al desenatorului : prezentul și viitorul acestor locuri. Autorul desenelor nu e un profesionist al penelului, e un om de știință, cunoscut pentru contribuțiile lui la obținerea plasmei la temperaturi ridicate : profesorul universitar Roald Sagdeev, decanul Facultății de fizică din Novosibirsk, membru corespondent al Academiei de științe a U.R.S.S., venit aici din Tartaria. Locuiește în același cvartal în care stă Valeri Vanhalski, care mi-a arătat, din stradă, ferestrele apartamentului lui. Acolo, sus, pe terasă, în hîrdaie de lemn vopsit luceau niște flori. Poate că într-o bună zi Roald Sagdeev va picta și natura Siberiei.

Aceasta va fi ziua în care între prezentul și viitorul acestor oameni va fi mai mult decît o zi, va fi o epocă, o civilizație constituită în timp, cu propriile ei rădăcini, în care oamenii și le vor recunoaște — definitiv — pe ale lor. O zi în care oamenii vor iubi această natură de care azi încă se tem, pe care-o refuză, cu care luptă. Și ziua aceea nu e departe.

DRAGOȘ VRÂNCEANU

Din „Cîntecele casei de sub pădure"

Nici vorbă că nu mai răsună

Nici vorbă că nu mai răsună
glasul potecilor fără zaplaz,
drumurile care plecau în mănunchi
nu mai găsesc cavalinul grumaz
scuturîndu-se-n curte spre a porni
spre unde-o fi.

Mă trîntisem în iarbă ușor
pe coasta pe unde piciorul
se deschidea ca o aripă-n sbor,
căci nu întîlnea decît vînt
ori frunze ori gol de pămînt,

Ah, casa oriunde să-ți fie
cu-o ușă deschisă-n stihie !

Nu văd prin pîclă decît munții

Nu văd prin pîclă decît munții
mereu aceiași ; însă jos în vale
cu codrii coborînd sub ramul lor
stă chipul unui domnitor ;
om norocos în veac
a ridicat poteca
și-a agățat-o de-un copac.

Nu mai știi cum s-ajungi
acolo unde a săpat
un vis de ziduri pe un teanc de pungi.

Acum abia-nțeleg din poezie
doar ce-a vrut el să fie.

Ne-am adăpostit printre goruni

Ne-am adăpostit printre goruni
scuturînd clopoței de ghindă
pentru ca poteca să sune pînă la Firijba
ca o diligență.

Din cînd în cînd coaja groasă
ca a unui turn
ramifică posturi de pază
unde stau în coadă veveritele,
sărind jos iuți ca o ștafetă.

Vestea ne merge înainte
prin această telegrafie
de codru.

Ne înfundăm ca strămoșii departe
de drumul înnodat în castre,
să regăsim firul lunecos printre trunchi
al timpului fără maraini.

---

ilustrație de
SABIN ȘTEFĂNUȚĂ

ROBERT ROJDESTVENSKI

Fiul credinței

Sînt fiul
Credinței...
Demult nu ți-am mai scris vre-un rînd
Vera Pavlovna
Pe mine m-au dus vinturile,
apoi mi-au fredonat
ceva impertinent
ceva amenințător
și tînguitor
Sînt —
fiul Credinței
O, cum m-ai ajutat, tu
mamă !
Mamă Credință...
Tu, m-ai îmbrățișat
în gările pustii
Mamă Credință.
Sînt —
fiul
Credinței
Pe fiul rătăcitor-
l-ai așteptat să se-ntoarcă,
mamă Credință.
În scrisori l-ai rugat
să scrie numai adevărul
mamă Credință
Dar nu al credinței în Dumnezeu
nici în îngeri
nici în cele de dincolo de mormînt
Sînt —
fiul credinței în soare
care se revarsă
printre norii zdrențuiți !
Sînt — fiul
credinței în munca omului.
În florile pămîntului ars.
Sînt —
fiul
credinței !
Al credinței în tăcerea
de sub tortură !
Și în cîntecul din fața împușcăturii
Sînt —
fiul credinței în dragostea pămînteasca
orbitoare ca o minune.
Sînt —
fiul credinței în Mîine
așa
cum îl vreau eu !
Și în oameni :
asemeni drumurilor, largi !
Sinceri.
Adevărați.
Sînt —
fiul
Credinței.
Îi disprețuiesc pe lași !
Îi urăsc pe plîngăreți și pe cei ce gem !
Îți scriu adevărul
mamă Credință.
Îți scriu numai adevărul...

Sînt sătul
Iartă-mă
eu nu-n curînd
m-oi reîntoarce.

Arșița

Eu
de o asemenea arșiță
încă nu-mi amintesc
Îi e cald păianjenului
amiezii
curentului de aer
respirației
pasului
E zăpușeală...
Furtunile
par irealizabile...
și cîinele
parcă ar fi făcut cros
Respiră
cu înfrigurare și lăcomie.
E zăpușeală...
Chiar și riurile
cunosc
zăduful
Cerul
după o săptămînă s-a decolorat.
Merele s-au înmuiat
s-au fleșcăit...
Încet
se
ti-
ră
gîndurile
din măr
pe penițele pipernicite
Nu numai că se tîră
dar se și prăbu-
șesc
și se usucă
Se usucă.
Ca și cum ar dormi.
E zăpușeală.
Liniște.
Amorțeală.
Se vestejesc
comparațiile potrivite
Chiar și cuvîntului
chiar și literei
îi e cald.
...dar cu voi la dracu !
M-am plictisit de rimă !

În românește de
GEORGE SĂNPETREAN

Scurtă introducere la poetica lui

O sută de ani de la naștere

paul valéry

de Al. Philippide

Născut la 30 octombrie 1871, la Cette, un orășel din sudul Franței, Paul Valéry, dintr-o familie de origine italiană, este prin naștere și prin conformația lui psihică, un om al Mediteranei, un spirit mediteranean, așa cum, în ciuda oricărei aparențe înșelătoare, se arată în opera lui, atît în cea de poet cît și în opera sa de gînditor. După ce, între 1890 și 1893, publică prin reviste mai multe poezii și cîteva studii, **O seară cu domnul Teste** și **Introducere la metoda lui Leonardo da Vinci,** Valéry intră într-o tăcere de peste douăzeci de ani, pînă în 1917 cînd reapare cu poemul **La jeune parque** (Tînăra Parcă) și apoi în anii următori cu poezii care, în 1922, aveau să constituie volumul **Charmes** (Vrăji), apogeu și încheiere a poeziei sale. Într-adevăr, după această dată, în afară de două lucrări **Amfion** și **Semiramida,** fără altă valoare, după părerea mea, decît aceea indicată de destinația lor de-a susține muzica lui Arthur Honegger, și în afară de traducerea în alexandrini nerimați a **Bucolicelor** lui Virgiliu, de-o mare splendoare, Valéry avea de-acum înainte să publice în volume și în plachete considerații despre viață, cărți și oameni.

Evenimentul hotărîtor pentru dezvoltarea vocației poetice a lui Paul Valéry a fost, așa cum singur mărturisește, întîlnirea lui, pe la optsprezece-nouăsprezece ani, cu poezia lui Stéphane Mallarmé și puțin timp după aceea, întîlnirea cu acesta, al cărui discipol și admirator fidel Valéry avea să rămînă toată viața. «La vîrsta încă fragedă de douăzeci de ani — scrie Valéry într-o „scrisoare despre Mallarmé“ — ajuns la punctul critic al unei stranii și adînci transformări intelectuale, am suferit șocul operei lui Mallarmé ; am trăit surpriza, scandalul lăuntric subit, și revelația orbitoare, și ruperea legăturilor mele cu idolii acelei vîrste. M-am simțit parcă fanatic ; am simțit progresia fulgerătoare a unei cuceriri spirituale hotărîtoare».

Să amintim aici cîteva precepte de artă poetică ale lui Mallarmé, ca să vedem natura șocului de care vorbește Valéry :

„A numi un lucru, spune Mallarmé, înseamnă a suprima trei sferturi din plăcerea poemului, care e făcută din ghicire treptată ; să-l **sugerezi,** acesta e visul. Simbolul îl constituie perfecta întrebuințare a acestui mister : să evoci încetul cu încetul un obiect ca să arăți o stare de suflet, sau, invers, să alegi un obiect și să desprinzi din el o stare de suflet printr-un șir de descifrări.“

„Spun : o floare și din uitarea în care vocea mea scufundă orice contur, altceva decît sepalele știute, muzical se înalță, idee însăși și suavă, floarea care lipsește din orice buchet“.

Așadar, după cum se vede din vorbele lui Mallarmé, ceea ce apare ca rezultat al acestei operații mintale, este generalitatea sugestivă.

Iată cum, în scrisoarea despre Mallarmé, Paul Valéry, vorbind de revelația fulgerătoare de la douăzeci de ani, caracterizează cu adîncime modul cu totul deosebit în care se exprimă gîndirea poetică a lui Mallarmé, în poeziile acestuia, de obicei scurte și concentrate, ca niște esențe tari :

„Aceste mici compuneri minunat lucrate se impuneau ca tipuri de perfecțiune, fiind că legăturile cuvintelor între ele, ale versurilor între ele și legăturile mișcărilor cu ritmurile erau atît de bine asigurate ; fiecare dintre aceste compuneri dădeau ideea unui obiect oarecum absolut, datorită unui echilibru de forțe intrinsece, sustras printr-un miracol de combinații reciproce de la acele vagi veleități de retușă și de schimbări pe care spiritul, cînd citește, le concepe fără să vrea față de cele mai multe texte“.

După aceste mărturisiri, care constituie în același timp, o analiză scurtă și concisă a modului de construcție a lui Mallarmé, oricine, chiar fără să cunoască poezia lui Valéry, se gîndește că, în chip firesc, o influență s-a exercitat de la cel dintîi la cel de al doilea.

Valéry singur indică, în finalul scrisorii din care am citat, felul acestei influențe : „Poate că ar fi fost interesant să urmez, în amănunt și în adîncime, analiza unui caz particular de influență și să arăt efectele directe și contrarii ale unei anumite opere asupra unui anumit spirit și să arăt cum extremului unei tendințe îi corespunde extremul altei tendințe“.

Ce înseamnă aceasta ? Ce altceva decît că influența lui Mallarmé asupra lui Valéry a fost o influență prin ricoșeu, un stimulent pentru dezvoltarea unor însușiri proprii, din care imitația este exclusă, rezultatul fiind chiar dezvoltarea unor însușiri deosebite de ale influențătorului.

Lucrul este, cred eu, perfect adevărat. In poeziile de la douăzeci de ani, publicate tîrziu în 1920 sub titlul de **Album de versuri vechi** sunetul, tonul, întorsăturile sînt în bună parte ale stilului epocii, ale stilului pe care toți poeții de vîrsta lui Valéry și care luau parte la întîlnirile de marți seara acasă la Mallarmé, îl aveau.

Cu lungul poem **Tînăra Parcă** din 1917, scris la patruzeci și șase de ani, și cu poeziile compuse după această dată și adunate în volumul **Charmes** din 1922, Valéry își capătă dintr-odată și în întregime caracterul propriu.

Desigur că în **Tînăra Parcă** și în unele bucăți din **Charmes** se găsesc versuri care, prin intonația lor, aduc aminte de versuri ale lui Mallarmé. Asemenea apropieri se pot găsi. Ele însă sînt de obicei de suprafață oarecum, mai mult asemănări de sonoritate a cuvintelor. În adîncime însă asemănările se șterg, și aceasta din cauză că, la o cercetare atentă, apar deosebirile. Mai întîi de toate, în ce privește operația mintală a gîndirii poetice, la unul și la celălalt. Mallarmé tinde mereu și în chip premeditat, prelung chibzuit, la sugerare, așa cum am văzut din citatul de adineauri. Valéry procedează, desigur și el cu multă chibzuință, fiind și el, ca și Mallarmé, hotărît împotriva oricărei improvizații, convins că spontaneitatea **în execuție** este o aberație, ceva ce contrazice poezia însăși. „Génie, ô longue impatience“, o ! geniu, lungă nerăbdare, spune el într-un loc schimbînd o vorbă atribuită lui Buffon „le génie n'est qu'une plus grande aptitude à la patience“ geniul nu este decît o mai mare aptitudine la răbdare. De fapt prin nerăbdare Valéry înțelege căutarea, căreia calificativul de lung i se potrivește și care se confundă cu răbdarea din vorba atribuită lui Buffon. Aceeași idee și în următoarele versuri : „Patience, patience, / Patience, dans l'azur ! / Chaque atome de silence / Est la chance d'un fruit mûr !“ (Răbdare, răbdare, răbdare în azur ! Fiecare atom de tăcere poate fi prilejul unui fruct copt).

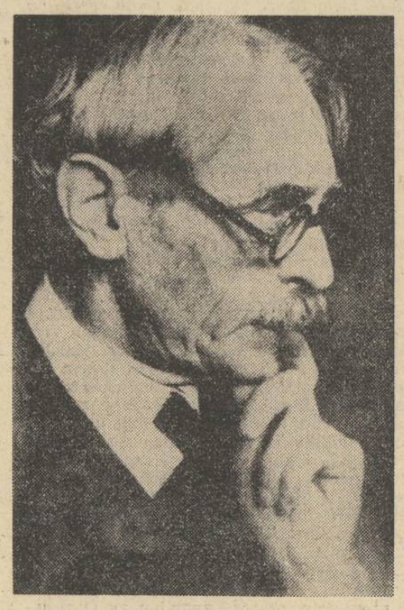

În ce privește însă drumul pe care îl face gîndirea sa poetică pînă să ajungă la expresie, Valéry se deosebește de Mallarmé, Mallarmé supune la distilări succesive faptul real, priveliște sau sentiment, de la care pornește, în așa fel încît rezultatul este întotdeauna nepreväzut, deși, desigur, este întotdeauna **așteptat ca nepreväzut,** și, mai cu seamă, este, odată căpătat, supus, din partea poetului, la o cercetare și la o șlefuire **lucidă,** fapt care exclude hazardul.

Valéry procedează altfel. Iată-l în poezia intitulată **Aurora,** cu care se deschide volumul **Vrăjilor.** Citez prima strofă : „La confusion morose / Qui me servait de sommeil, / Se dissipe dès la rose / Apparence du soleil / Dans mon âme je m'avance, / Tout ailé de confiance : / C'est la première oraison ! / A peine sorti des sables, / Je fais des pas admirables / Dans les pas de ma raison.“

Așadar, poetul plin de încredere luminoasă pătrunde în el însuși și pașii imateriali pe care îi face se așează fiecare în urmele lăsate de pașii rațiunii sale. Drumul gîndirii sale poetice este deci acela pe care i-l arată rațiunea, — rațiunea mereu și neclintit îndrumătoare.

Acesta este Paul Valéry. Aceasta este mișcarea care domină gîndirea lui, atît gîndirea sa speculativă cît și gîndirea sa poetică. Se vede, cred, din cele spuse pînă aici, și deosebirea de Mallarmé. Și acesta lucrează, ocrotit de rațiune, dar la el, abia după ce corelațiile posibile s-au ivit, abia după ce toate distilările artei sale poetice s-au făcut, rațiunea intervine și lucrează, cîntărește și judecă. Sugerarea lui Mallarmé nu este lăsată la întîmplare.

Tot așa și la Valéry. Nimic nu e lăsat la întîmplare, dar la el, cum am spus, rațiunea cîntărește și judecă **de la început** și însoțește lucrul literar. Să mai adaug aici că aceasta se întîmplă cu orice artist care e însetat de absolut — acest absolut pe care omul este făcut să-l gîndească, dar nu este făcut să-l atingă.

Paul Valéry cultivă o formă strictă și îndelung lucrată, rezultat și ea al unei acțiuni interioare care ține aproape în întregime de voință. Vorbind despre întoarcerea sa la poezie și de felul în care a conceput și lucrat poemul **Tînăra Parcă,** el spune : „Într-adevăr, atunci cînd am vrut să mă apuc din nou de poezie, am vrut să fac un lucru de voință, și ceea ce voiam era să combin într-o lucrare, mai întîi ideile pe care mi le făcusem cu privire la ființa vie și funcționarea ei ca gîndire și simțire ; pe urmă, țineam în chip esențial să nu alunec în abstracție ci, dimpotrivă, să încarnez într-o limbă cît mai colorată și cît mai muzicală cu putință personajul fictiv pe care îl cream. În sfîrșit, țineam tot așa de mult să observ regulile prozodiei clasice și chiar să întăresc rigoarea lor“.

În opera lui Valéry versurile ocupă cantitativ puțin loc. Paginile de proză sînt în număr mult mai mare. Și nu mă gîndesc numai la **Eupalinos sau arhitectul,** meditație dialogată asupra mecanismului creației artistice, într-o proză limpede și adîncă, într-un stil de diamant strălucind în mii de ape. Mă refer la opera lui de eseist și de moralist (moralist în sensul clasic francez de comentator de lucruri spirituale) și care e adunată acum în peste două mii cinci sute de pagini în ediția definitivă de opere din Bibliothèque de la Pléiade. Fraza lui Valéry, plăcută la sunet și plină, ordonată și insinuantă, culege gîndurile din cele mai ascunse coșuri ale minții. Îți vine să spui că aici, cîteodată, expresia aproape că este generatoare de gînd. Proza aceasta pură și ingenioasă farmecă prin calități de armonie și de eleganță și te îndeamnă să gîndești, să te dedai cu voluptate la jocul subtil și desinteresat al ideilor.

Poezia lui Valéry este cea mai vie dovadă că gîndirea abstractă se poate împăca și îmbina foarte bine cu nepreväzutul imaginației, cu corelațiile pe care le găsește subconștientul, cu corespunderile ce nu se supun logicii ci fanteziei poetice. Cu alte cuvinte, la Valéry gîndirea poetică se asociază perfect cu mecanismul inteligenței speculative. Poezia sa este la antipodul paroxismului simțirii și la antipodul desmățării verbale, de care secolul nostru a fost și este cuprins de multe ori. Opera lui Valéry e un pisc de strălucire pe care nici un potop de dezordine nu-l înecă. Cețuri temporare îl pot cîteodată înconjura, dar fără să-l întunece, ceturi pe care le stîrnesc ignoranța, lenea de-a gîndi, graba comodă. Piscul continuă însă să strălucească mai departe în lumina goetheană a adevărului și a poeziei.

PABLO PICASSO : NATURĂ STATICĂ

Ramul de palmier

Pentru Jeannie

Cu-a sa grație de genune
Și nimbul abia jucat,
Un înger pe masă-mi pune
Pîinea, laptele curat ;
Cu pleoapele-i opace
Semn de rugăciune-mi face
Îndemnînd către viziune :
— Rămîi calmă-n calm stingher
Ca ramul de palmier
Bogății menit s-adune !

Cît îi vine să se-nchine
Către bunuri în belșug,
Chipul său se-ncheagă bine
Roadele-i îl țin jug.
Iată cît de mult vibrează
Ca o fibră ce crestează
Clipa trecătoare, lent,
Despărțind fără mistere
De strînsura vechii Terre
Greul unui firmament !

Acest dulce-arbuștru iute
Între-ntunecos și soare
Avînd somn, avînd virtute
De sibilă-n simulare
Lîng-același loc pesemne
Amplul ram tot face semne,
De adio sau chemare
Cît de nobil e, cum știe
Că e demn ținut să fie
Doar de zei, în fluturare

Auru-i șoptit ușure
Sunet scoate dac-adie
Și-n mătase, ca-n armure
Prinde duhul din pustie.
Iar un glas fără de moarte
Dat nisipului, departe,
Ce cu boabe lin îl bate
Sie-și ține drept oracol
Și e mîndru de-un miracol
Zis în clipe supărate.

Ori, dacă nici nu se știe
El că-i între cer și dune,
Fiece zi ce-o să fie
Strop de miere îi compune.
Iar dulceața-i măsurată
De a zeilor durată
Ce n-are de zile știre
Decît pîn-ce le-mpreună
Într-un must care adună
Tot buchetul de iubire.

Dacă nu-s nădejdi : o rază,
Dacă gingașa rigoare
Chiar dacă plîngi operează
Doar sub umbră de-ntristare,
Nu-nvinui că-i avară
Înțeleapta ce prepară
Aur și autoritate :
Odată cu seva sfîntă
O nădejde se avîntă
În veci, spre maturitate.

Zilele care-ți par goale,
Vane pentru-oricine-ar fi
Au chiar rădăcini rivale
Care scurmă prin pustii.
Substanța cea mai pletoasă
De întunecimi aleasă
În veci nu se poate-opri
Nici în fundul lumii încă,
Să urmeze apa-adîncă
De pisc cerută-n tării.

Răbdare, mereu răbdare
Răbdare toată-n azur !
Fructului copt fiecare
Atom de calm e augur.
Veni-va marea surpriză :
Un porumbel sau o brizâ,
Dulci fiori pînă în unghii,
Femeie ce reazim cată,
Vor face-o ploaie să cadă
Unde se pleacă genunchii !

Cază un popor deodată,
Creangă ! ... Piatră în eter
Pulberea s-o scurme roată
Peste fructele din cer.
Nu e ora irosită
Dacă dăinui unduită
După scumpe părăsiri,
Precum cel care gîndește
Care suflet cheltuiește
Ca să crească-n dăruiri

În românește de
LEONID DIMOV

PABLO PICASSO : „NATURĂ MOARTĂ“

Vinul pierdut

Am aruncat cîndva-n Ocean
(Dar nu mai știu sub care cer)
Doar ca ofrandă spre neant,
Puțin vin prețios, stingher...

Licoare, cine-a vrut să pieri ?
Strîns am urmat poate-un destin ?
Poate-ale inimii-mi temeri,
Visînd la sînge, svîrlind vin,

Obișnuita-i străvezime
După o rază-ntunecime
Răzbi tot pură-n ape iar...
Visu-i pierdut, undele, bete !
Țîșnira-n aerul amar
Fețele cele mai secrete...

Moarta părelnică

Umilit și duios, pe mormîntul sfiit,
Pe monumentul vag simțit,
Ce umbre și lăsări, iubire risipită
Îți umplu grația-ostenită,
Mor pe tine, mor iar și cad și-s prăbușit.

Dar abia prăbușit pe mormîntul rîvnit,
Unde-n cuprins închis cenușa e povața,
Părelnic moartă, Ea-n care vine iar viața,
Freamăt de-ochi redeschiși mușcă fulgeru-n dar
Și-ntins desfătător — îmi smulge-o moarte iar,
Mai prețioasă decît viața.

In românește de
CORNELIU BELCIUGĂTEANU

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII“

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

17 SCRIITORI DESPRE PROBLEMELE ACTUALE ALE LITERATURII

Anul XIV
Nr. 46 (498)
Sîmbătă
13 noiembrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Precum

Dacă eu cînt de mii de ani mai cad
cu ochii pe o masă de jăratec,
copilăria nu-i un brad
ci pururi sîngele lunatec.

Prin tei galbeni tremurînd
din palme veștede, vai mie,
trompete n-or suna nicicînd
ivirea mea în Poezie.

Precum un măr rostogolit
în gura trunchiului ce-l ține
se reîntoarce-n infinit
tictacul mărilor saline.

Trezind cu pleoapa

Stau între săbii și măceși în floare
în geamul de pămînt bat să deschizi
iubita mea, atît de doritoare
prin părul verde fluturînd omizi.

Am să dansez pînă la putrezire
iubita mea cu gheare de argint,
să-mi rupi mătasea de copil subțire
să-aud caleașca somnului venind.

Și dacă plîng și caut-n ceruri rîde
oh, Poezia e o moarte-n plus,
trezind cu pleoapa somnorosul gîde
al timpului atît de rar sedus.

Mircea DINESCU

Construcție morală, conștiință socialistă, echitate socială

realitatea socială și prezența literaturii

1. Care considerați că sînt principalele probleme ale conștiinței literare de astăzi ? ● 2. În ce măsură vedeți posibilă lucrarea asupra conștiinței ? ● 3. În ce fel vă simțiți implicat în acest Program de construcție morală ? ● 4. Ce autori de pînă astăzi vi se par pionierii acestei atitudini ? ● 5. Ce opere constituie avangarda și temeiul acestui ideal ? ● 6. De la ce realitate împlinită încolo plecați astăzi la treabă în domeniul dvs. de activitate ? ● 7. Numiți, vă rog, principalele dvs. motive de insatisfacție profesională ! Care e răul cel mare ? ● 8. Precizați cîteva direcții pe care s-ar putea desfășura dezbateri critice fructuoase privind rosturile sociale ale literaturii noastre. ● 9. Ce înțelegeți prin noțiunea de realism, în condițiile societății noastre ? ● 10. Care e prima dvs. tentativă literară de după acest moment ? ● 11. Închipuindu-ne că ne-ar trebui o formulare lapidară care să cuprindă drumul literaturii române de astăzi, care ar fi, după opinia dvs., această formulare ?

Ceva m-a făcut să încerc sondarea punctelor de vedere ale unora dintre scriitorii din România de azi : un fel de opțiune de lungă durată, în legătură cu acest moment — noiembrie 1971 — **pe care l-am considerat, încă trăindu-l, ca aparținînd istoriei. Cred că s-au limpezit multe lucruri în acest noiembrie, atît pentru viața spirituală, cît și pentru viața morală a țării. A apărut cu claritate țelul spiritual și moral către care ne îndreptăm. S-a spus pe nume tuturor defectelor și erorilor, care impovărează sufletul și caracterul individului, vibrația și puterea de decizie a colectivității. În niciun moment premergător, dimensiunile actului la care scriitorii sînt chemați să participe n-au apărut cu atîta limpezime. Plenara din 3-5 noiembrie 1971 a luat în discuție și a hotărît asupra întregii vieți spirituale și morale a poporului român. Sensul acestui act a fost așezarea societății românești de astăzi pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste, îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor. Bineînțeles în toată această tentativă de construcție morală,** literatura a fost considerată parte ; și nu o parte neglijabilă, ci o parte importantă. **S-au precizat de către secretarul general al partidului cauzalități nedesmințite : de răul mers al unuia sau altuia dintre sectoarele de activitate sînt răspunzători cei ce lucrează în acel sector, cei ce conduc acel sector. A explica viața ideologică, fără un bun tonus existențial, a nu știu cărui institut de cercetări, printr-o poezie proastă, înseamnă firește a da indicii complet eronate atît pentru nivelul scăzut al uneia, cît și pentru nivelul scăzut al celeilalte. Nu încape îndoială că viața societății noastre de azi este un șir de interdependențe, că nivelul de viață al oamenilor nu e în afara nivelului de viață spirituală, nici vorbă că o colectivitate adevărată constelează aproximativ simetric, în domeniile diferite, în care se exercită presiunea ei vitală. Ar fi dificil să credem că aparțin la două cauze diferite, spre exemplu, nivelul nesatisfăcător de dezvoltare a științelor sociale (despre care se vorbește cu toată sinceritatea) și nivelul de asemeni nesatisfăcător de dezvoltare a literaturii sociale din România. Aceasta este o paralelă ce se poate stabili. E mai greu de stabilit o strictă cauzalitate între rău mers al muncii, într-o unitate cu un specific bine precizat, și literatură. N-ar fi cazul, n-ar fi just să explicăm erorile noastre prin erorile celorlalți. Lucrurile au fost lămurite cu toată hotărîrea la Plenara din noiembrie.**

Dar asta nu înseamnă că literatura nu și-a considerat și nu continuă să-și considere, cu tot curajul și forța bărbătească a slujitorilor ei, datoriile în fața națiunii. Căci dacă e ceva criticabil în zona literaturii, atunci fără îndoială că unul dintre primele lucruri criticabile este absența unor dezbateri reale, lămuritoare și oneste al căror rezultat să ajute nu numai propria noastră limpezire, ca breaslă și ca indivizi, ci și limpezirea mediilor care se interesează de noi, a mediilor ce ne citesc. **Una dintre primele probleme care ne vin în minte — ca o încercare de stabilire a identității —** este raportul dintre realitatea socială și prezența literaturii. **I-am invitat pe scriitorii, ce răspund la întrebările anchetei de față, să-și exprime punctele de vedere asupra unor chestiuni ce țin, astăzi, de însăși existența noastră. Am făcut asta cu convingerea că noiembrie 1971 este, din punctul de vedere al încercării spirituale și morale prin care trecem, al dificultății și în același timp al superbiei actului la care participăm, un moment al culturii naționale.**

Adrian PĂUNESCU

Răspundem prin cărți sau nu răspundem deloc

1. Principala problemă a conștiinței literare de azi este de fapt principala problemă a conștiinței, și anume : să nu ajungi să-ți fie teamă și rușine de propria ta conștiință. Nimeni nu te poate umili și măcina și anula cum excelent o poate face, fără să-ți dai seama, din interior, la fiecare pas, și dormind — propria ta conștiință. Sigur că sînt și alibiuri, sigur că există și puncte într-adevăr greu de explicat și foarte greu de fixat în viața unui om, sigur că sînt și greșeli, sigur că sîntem și oameni, nu numai conștiințe, însă e tot atît de adevărat că, mereu, una vorbind și alta fumînd, putem ajunge zilnic buni să ne dăm conștiința la spălat, și cărțile la spălat și, doamne, ce spectacol mai trist poate exista decît acela al unor cuvinte și litere fugite din pagini odată cu apa și rămînînd la capătul unei vieți de trudă cu condeiul și cerneala drept operă de căpătîi, o imensă carte cu foi albe.

2. Așa că lucrarea asupra conștiinței este lucrarea asupra literelor, asupra adevărului din fiecare literă. Și să avem grijă și de semnele de punctuație, și ele sînt ginduri, și semnul exclamării, și al mirării, și virgula și mai ales punctul, semnul sfînt care pus la timp nu te-mpinge în ridicol și ratare.

3. Sîntem martorii unor prefaceri planetare și martorii unor conștiințe, uneori mai explozive și mai puternice decît orice exhibiție nucleară, cu o putere de penetrație mai formidabilă decît lasserul și poveștile despre lasser. E drept că trăim într-o eră electronică, dar e tot atît de drept că tot ce se realizează în lume e rodul muncii omului, al conștiinței omului, că el este centrul acestei epoci. Ne bucurăm de pașii noștri pe lună, ne bucurăm cînd depășim barierele ce ascund în biologia celulei secretele vieții, ne bucurăm și ne mai și întristăm nu de puține ori, fiindcă nu în orice zi este duminică, și nici în sport nu în fiecare duminică e duminică, mai e și cîte o marțe neagră, ne bucurăm însă văzînd cum și după ani adevărul nu moare ascuns în crimă, ne bucurăm, chiar cu întîrziere, și după lungi îndoieli, văzînd cum omul se arată capabil de mari performanțe, cum puterea sa este fără limite, ne bucurăm că omul este o ființă fără granițe, genial și liber. Cînd te bucuri și te întristezi, ești implicat.

4-5-6. Autorii care au celebrat omul, al căror obiect a fost omul sînt pionierii construcției morale. Autorii Mioriței, tragicii greci, bătrînul Shakespeare — sînt pionierii pionierilor fiindcă învățătura operelor lor n-a putut să moară, ei sînt temelia și avangarda, alfabetul tînărului și mai puțin tînărului condeier. Dintre contemporani, poetul cel mai bun (care „sînt" șaptesprezece, după sousa unui confrate) și prozatorul cel mai bun (care „sînt" aproximativ tot șaptesprezece). Și aici răspund și la punctul șase. În această perioadă cel mai bun lucru a fost că n-a existat un singur poet bun, n-a existat un singur prozator bun : au scris și au existat mai mulți. Deci a existat un climat, fără de care n-ar exista decît niște liste cu nume goale.

7. Insatisfacțiile ? Nimeni nu te crede cînd te plîngi. Să nu ne plîngem, nu cîștigi nimic plîngînd. Totuși, dacă într-un roman un personaj de-al meu se poticnește sau greșește, să nu creadă cine nu-l mirueste pe frunte că nu-i apreciez dorința de a rămîne infailibil în scăunelul său cu cinci picioare. Dar viața e mai generoasă, ea ne arată că numai cine e mort nu e supus timpului și poticnelii : însă vai, cu morți nu se fac decît cimitire.

8-9-10-11. La aceste întrebări cred că e bine să răspundem cu cărți.

Dumitru Radu POPESCU

România este ultima descoperire frumoasă a lumii

1—2. O literatură nu se poate face fără scriitori (spun o noutate ?), doar cu voluntari, oricît de bine intenționați. Locul de muncă al scriitorului e însăși conștiința sa ; și cum nu poți fi în același timp în două locuri, nu poți avea nici două conștiințe deodată. Poți avea mai multe crize de conștiință, adică, din cînd în cînd, nemulțumirea împotriva ta să devină acută, să vrei perfecțiunea, să arzi totul și să iei totul de la capăt, scriind mai bine. Dar nici prea multe crize din acestea, pentru că te discreditezi. Sînt unii care tot mimează niște îngeri sufletești, trec de la o extremă la alta și dau lecții cînd așa, cînd altminterea. Tolstoi a avut doar vreo două, dar bune. Există o sancțiune pentru fiecare operă. Această sancțiune este, ca la gladiatorii din arenă, degetul arătător al mulțimii : ridicat în sus, înseamnă viabilitate ; în jos, înseamnă moartea operei. Iată un deget după care te poți ascunde. Scrisul trebuie să te reprezinte pe tine cu mîna pe inimă. Secretul de a fi mare scriitor este simplu : să spui lucrurilor pe nume. Și acest secret a fost pus, în mod atît de generos, la îndemîna tuturor scriitorilor și se așteaptă ca toți să devină mari. Acum unii se întreabă : se poate scrie despre lucruri pe care le știe toată lumea ? N-ar fi prea îndrăznet ? N-ar fi prea banal ? Unde e inefabilul ? Unde e originalitatea ? Tercheа-Berchea care-și fură căciula nu e scriitor. Iar dacă încerci să furi căciula poporului tău nu înseamnă că devii automat scriitor național. Să nu cădem în poleială și, pe lîngă sărbători, să avem și zile de lucru. Pentru că nu avem nevoie de foițe de staniol colorate pe inima vie a realității, care tocmai pentru că e vie și adevărată uneori poate să însemne și o rană deschisă. Un doctor bun nu ascunde cu mîna rana, ci face totul ca să o vindece.

3. Mă simt implicat în acest Program de construcție morală. Construind, ne și construim, ne mai și dărîmăm de pe construcții, cum se întîmplă. Fiecare poezie a mea ar dori să moară pentru o idee de-a noastră, dacă ar fi nevoie. Dar asta se face fără vorbe.

4—5. Martirii Stolnicul Constantin Cantacuzino, Antim Ivireanu, Miron Costin, N. Bălcescu, care și-a scuipat plămînii într-o revoluție pe care, chiar după ce ea s-a stins, a purtat-o în propriul său trup ; Bălcescu, căruia, cu mult înainte, i se tăiase capul pe Cîmpia Turzii, o dată cu al eroului său, Mihai Viteazul și care va mai suferi și va mai lupta și în viitor, ca prototipul unui **dor nemărginit** al românilor de ideal și împlinire. Eminescu, apoi și parcă și el în primul rînd.

Iată deci o întreagă literatură, făcută cu sacrificii în adevăratul înțeles al cuvîntului, și care atestă la scriitorul român o conștiință cît toate zilele sale.

6. Există un climat care reprezintă un bun cîștigat.

7. N-am timp să scriu, nu-mi ajunge timpul pentru tot ce aș dori să spun. Ce vreau să scriu, uneori nu se leagă, motiv pentru care nu încredințez tiparului ; cele care se leagă îmi mai provoacă dureri de cap pînă la apariție. Plătim oameni care să se sperie de cuvinte ? Realitatea mai are și umor, are și destulă forță ca să suporte unele drame. Pînă a ajunge în mîna cititorului cîte o carte mai întîrzie încă prea mult în mîna vreunui slujbaș, pe care-l apucă tremuriciul, și dă dovadă cel puțin de o credință magică în forța supranaturală a cuvîntului rostit. Nici chiar așa ! Ateismul trebuie încurajat din amîndouă părțile.

Cea mai mare nemulțumire a mea e că n-am putut să mă realizez ca dramaturg, din cauză că piesele mele, nefiind publicate ori jucate la timp, n-am putut avea o evoluție normală, să învăț din confruntarea cu publicul și să nu mă cramponez de niște lucrări scrise acum șapte ani pe care încă trebuie să le explic. În privința sprijinirii dramaturgiei originale se folosește prea des o tactică de hărțuială.

8. Analiza repertoriului teatral. Dacă piesele care se joacă răspund chemărilor publicului și dacă publicul răspunde chemării lor. O discuție despre social și sociologism vulgar în artă. Critica de poezie — dacă ar exista așa ceva — ar trebui să sprijine momentul poetic actual, pe care eu îl consider unul dintre cele mai strălucite din literatura noastră (prin **moment poetic actual** mă refer la ultimii 7—8 ani) prin studii și analize competente. Nu există studii de referință despre niciun poet contemporan, în schimb există mii de imitatori ai lor, în schimb sînt suprasolicitați (monografii, studii universitare închistate) poeți minori de pe la 1900 ca și cînd aceștia ar fi chemați să ducă greul poeziei noastre de azi. O epocă rămîne prin ceea ce promovează. Mizezi pe cărți mici, cîștigi un ban găurit.

9. Să fim realiști, adică realismul de acasă să se potrivească cu cel din carte. Să credem în ceea ce scriem și să nu ne fie rușine că trăim aici și acum. Să fim contemporani cu cititorii noștri și să ne străduim să dăm epocii acesteia strălucirea pe care o merită.

10. Să (mai) scriu ceva.

11. România este ultima descoperire frumoasă a lumii. Dintr-o dată tot globul a aflat de un popor care trăiește demn, de mii de ani, iar astăzi are un cuvînt inspirat de spus întregii lumi.

Asta ar trebui să ne inspire.

Marin SORESCU

Responsabilitatea de-a privi adevărul în față

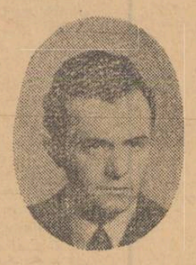

1) În primul rînd, prin *adecvarea* ei la esența conștiinței revoluționare, atît de pregnant ilustrată de recenta plenară istorică a P.C.R. *Prin mijloacele specifice artei.* Datorită unor practici revolute și unor mentalități care *mai* dăinuie (despre toate acestea aș dori să vorbesc, altădată, pe larg) noțiunea de responsabilitate a scriitorului comunist nu și-a putut căpăta, după părerea mea, nici pe departe adevărata plenitudine. Pentru că responsabilitate nu înseamnă numai să „cînți" lucruri înfăptuite, sau să le „ilustrezi" în proză, post factum ci — în primul rînd — atitudine, implicare, sensibilitate extremă la tot ce afirmă în viață idealul nostru și la tot ce-l întimează, ori de unde ar veni. Am vorbit, noi toți, atît de mult despre curaj (condiție esențială primordială unor oameni afiliați unui partid care își propune programatic să schimbe lumea și raporturile între oameni !) — și pentru că el nu s-a putut manifesta plenar, deschis, am ajuns nu o dată — printr-o stranie transgresiune a valorii noțiunii, să numim curaj simpla diferențiere, de cele mai multe ori numai *estetică,* de un anume tip de ilustrativism tîrîtor.

2) Evident nu prin îndemnuri bine simțite, nici prin chiote de entuziasm, nici prin deznădejdi abisale. E un îndelung proces care stă în fața multor generații pentru ca frumosul să devină o componentă a sufletului uman ; pentru ca demnitatea să nu poată fi umilită niciodată ; pentru ca puritatea morală să constituie un criteriu *obișnuit* de apreciere a omului ; pentru ca inerția obtuză, mai ales cînd e bine cocoțată, să fie unanim considerată ca un viciu social ; pentru ca indiferența față de alții să ajungă lucru de rușine ; pentru ca *înțelegerea,* termen al libertății, să nu fie doar proprietate privată a cîtorva „aleși".

3) Total și definitiv.

4) Foarte mulți. Și mi-e nespus de greu să fac o selecție. Eminescu. Caragiale, Labiș, Maiakovski (prin operă, viață și *moarte*) André Malraux.

5) Sînt de mult intrate în conștiința omenirii cum aș putea să le înșir ? Esența acestui tip de operă, în care cred cu îndîrjire a exprimat-o Michelangelo, săpînd pe soclul „Nopții" : Dacă e să te trezești să vezi tirania înflorind, dormi.

6) Dacă am înțeles bine întrebarea, e vorba de propria activitate. E un lucru despre care detest să vorbesc. Privind cu un ochi critic, deci văzînd toate neîmplinirile, nu neg nimic din ce am făcut. Iar dacă e vorba de un punct de plecare, atunci voi numi scenariile filmelor „Puterea" și „Adevărul".

7) Am așteptat prea mult (comoditate ? lipsă de curaj ?) apariția *din afară* a unor condiții ideale, care să mă scutească de tracasări de ciocnirile istovitoare cu neînțelegerea cu spiritul mic-burghez, deghizat în vigilență și în atotștiință. Poate și ambiția de-a spune mai mult decît puteam, totul dintr-o dată. Poate și decepția că Uniunea noastră scriitoricească a irosit atîta energie (a noastră a tuturor, bun comun) în lupte intestine (în realitate de proporții și semnificații liliputane, dar avînd ecoul avalanșelor din munții Alpi) — în loc de-a deveni forul de dezbaterea cărților, a tendințelor, a direcțiilor ; fără ca unul sau altul să se preocupe „cine e mai mare", „cine va ieși întărit" și „cine slăbit".

8) Raportul artă — realitate. Care este funcția *reală* educativă a artei. De ce într-o țară care a dat pe Caragiale și al cărei popor posedă unul dintre cele mai formidabile simțuri ale humorului din lume, în aproape 3 decenii de putere socialistă, nu avem satira românească ? Libertatea creației... și aș putea înșira pagini întregi.

9) Responsabilitatea de-a privi adevărul în față.

10) Continuarea ciclului de nuvele „Cîteva feluri de-a trăi" din care am publicat doar „Moartea lui Ipu". Volumul II din Setea.

11) O literatură deschisă spre *toate* marile întrebări ale lumii.

Titus POPOVICI

Doctorul I. A.

Nu mă doare nimic (în afară de ficat, un pic, din cînd în cînd...) Văd bine, aud bine (uneori sînt zgomote de prisos, de care am putea fi dispensați, dar pe care le suport ca oricare om), mirosul mi-este suficient de ascuțit, nu sînt tare de ureche, dorm, în general, pe partea dreaptă, pentru că așa îmi place și nimeni nu mă poate împiedica, statura — mi se spune — mi-e îndeajuns de dreaptă, mi-am făcut toate analizele, favorabile întru totul... Sînt un om, nu fericit, dar normal. Aș avea nevoie, ca toți semenii, de multe, însă am renunțat la ele de mult, și fără excesive regrete.

Dacă aș fi lăsat în pace, sînt mai mult decît sigur, sănătatea mea ar fi și mai prosperă, tonusul vital și mai optimist...

Însă (și asta se întîmplă mai ales în momentele cînd, uitînd de virstă, am senzația că pot face lucruri cu mult mai pozitive decît în tinerețea mea) apare Doctorul I.A.

Nu l-am chemat — cine dorește să dea față cu Clopotul ? — însă, el apare.

Plămînii mei funcționează normal, și cîmpoaiele lor se umplu — cu cîtă satisfacție ! — de aerul poluat al Capitalei sau (rar, o dată pe an, o lună...) de cel azuriu al țărmului dobrogean.

Dar vine Doctorul I.A. și-mi spune : — O clipă. Respirația d-voastră are nevoie de cîteva puncte de suspensie și de o virgulă... Aveți nevoie de un „bouche à bouche"...

Și, fără să-mi dea răgaz pentru asentiment sau refuz sau explicație, îmi aplică ventuza buzelor sale profesionale pe gura mea și-mi insuflă aerul său, trecut prin plămînul său, prin laringele său, prin faringele său și prin nările sale. Îmi vine să vomit -- dar rabd. E Doctor. Doctorul I.A.

Alteori îmi spune că mă doare capul. Nu mă doare.

— Nimic.

Îmi vîră pe gît un hap și-mi spune că mi-a trecut. (Atunci, de obicei, începe să mă doară).

Alteori, mă învață cum se bea apa. Sau cum trebuie să mănînc. În general, medicamentele sale sînt ca niște microbi, virguliformi, sferoidali ca niște puncte de suspensie, ca niște deleatur.

În ce e Doctorul I.A. doctor nu se știe.

Ultima oară, nechemat ca de obicei, m-a obligat să casc gura. Cît ai spune „mierlă", mi-a scos trei dinți buni pe care i-a înlocuit cu trei pivoturi în formă de semne de exclamare. L-am rugat să-mi spună cînd o să pot deschide gura, fără să mă fac de ris. Mi-a răspuns : — Așteaptă.

Eugen JEBELEANU

compendiu

GHEORGHE TOMOZEI

Labiș — Sînt spiritul adîncurilor

In colecția Contemporanul nostru *a editurii* Albatros *a apărut de curînd o ediție* Labiș, *îngrijită și comentată de Gheorghe Tomozei. Studiul introductiv, selecția textelor ca și ineditele incluse în capitolul final permit o înțelegere mai organică a poeziei lui Labiș.*

Cititorul care nu a avut contact cu acea parte de poezie convențională a deceniului 1950—1960 vede în Labiș un anticipator copleșit de rezultatele nesperate ale inițiativei sale. Situată însă în epocă, opera lui reintră în raport polemic și își probează valoarea.

Labiș polemizează în unicul mod eficace, și anume, prin rescrierea unor teme. Dragostea de patrie, atașamentul politic, elanul constructiv capătă la el o vibrație nouă, de fapt, capătă vibrație. S-ar spune că odată cu el începe premiera unui spectacol nemaivăzut. Poetul însuși trage cortina și înmărmurește în fața unei priveliști strălucitoare : „Azi sînt îndrăgostit. E-un curcubeu / Deasupra lumii sufletului meu. / Izvoarele s-au luminat și sună / Oglinzile ritmîndu-și-le-n dans. / Și brazii mei vuiesc fără furtună / Într-un amețitor, sonor balans..." — Primele iubiri. *Dînd mereu impresia că descoperă ceea ce vrea să impună, Labiș transformă chiar lozinca politică într-o taină romantică. De la „înnegurata doamnă Clio" (apariție vizionară care sugerează starea revoluționară a lumii), el primește, de exemplu, îndemnul de a depăși inerția balcanică. În modul acesta, poetul nu afirmă, ci aude afirmîndu-se coborît în mijlocul publicului și transmițîndu-i fiorul inițierii : „Tu cuget treaz păstrează-ți, tăios ca un cuțit / Urmează-mă și smulge-ți cojelile coclite / Și urmărește-n lume cum peste tot agit / Ziarele, aceste drapele ciuruite."* — Clio.

Tot unui impuls polemic se datorează și exaltarea vieții clădite pe moarte. În Albatrosul ucis, *patru strofe descriu cadavrul morbid, pentru ca în a cincea să apară cerul nesfîrșit și imaginea albatrosului tînăr planînd în triumf.* Moartea căprioarei, *capodopera poeziei lui Labiș, nu este altceva decît o asemenea rescriere a imnului vieții. Pașii grei ai vitalității decise, virile strivesc povestea copilăriei și instaurează o mai profundă acceptare a ideii de acțiune.*

Cea mai vizibilă tentă polemică o au însă poeziile închinate unor personalități. Poetul intră cu părul zburlit de vînt în sanctuarul poeziei și cheamă afară, la lumină și aer. Marx, căruia i se atribuie o vocație demiurgică, e văzut întîi „cu pușlanul în circă", prietenos și îndrăgostit de viață, iar Sadoveanu, magul propriei sale ficțiuni, îl intimidează pe poet ca un examinator prea sever. Detaliile existenței comune, tonul camaraderesc, reușesc să reacrediteze ceea ce risca să devină convenție. (Un adevărat tovarăș de boemă pe străzile Bucureștiului pare Arthur Rimbaud : „Scuture-și pe bulevarde capitala românească / Galbeni tei și suie-și slăvii inegal, semeț contur, / Din vuirea de tramvaie și din ud pavaj să-ți crească / Evocarea mea frățească, încîlcit strengar, Arthur !") Labiș este printre puținii autori care au compus poezie encomiastică de valoare. El a trădat de fapt această poezie, populîndu-și lumea interioară cu figurile pe care le omagia.

Fondul contemplativ al personalității sale a servit polemicii. Observațiile de-o noutate provocatoare au destinația de a zgudui seninătatea celor care combină mecanic „rimele traiului nostru prezent și concret". Dintr-un elan reformator, Labiș a defrișat de poncife terenul literaturii, iar moartea prematură l-a surprins chiar în momentul cînd începea să edifice.

FELIX ADERCA

Murmurul cuvintelor

Antologia publicată de ed. Minerva *actualizează o latură minoră a creației lui Felix Aderca. Autorul* Oraselor scufundate *a scris poezie dintr-o exuberanță a orelor libere, fără a urmări, decît fugitiv, realizarea comunicării cu publicul. Totul s-a consumat în momentul creației, iar scriitorul, ideal vorbind, nu și-a recitit niciodată poemele.*

Eliberată de povara unor mari proiecte, imaginația lui F. Aderca a găsit în poezie prilejul de a-și satisface capriciile. A produs asociații bizare sau a uzat cu dezinvoltură de banalități. Uneori, l-a răzbunat chiar pe scriitor, aducîndu-i în odaie iubita.

Probabil sub influența lui Minulescu, F. Aderca are voluptatea retoricii galante și a umorului străveziu, sentimental. Subiectele serioase se destramă invariabil prin aluzii erotice : „Cînd Ahasver cu barba lui frezată / gîtul și-a sucit spre-a te vedea / holbîndu-și ochii pe figura ta — / Ester, erai atît de ne-mbrăcată !" — Ester.

Reminiscențele din Bacovia și Fundoianu țin mai mult de decor, decît de natura lirismului. Pe străzile înguste, înundate de ploi, se petrec scene vesele, de genul celor imaginate de Topîrceanu : „Plouă. / Cad alice pe burlane / și pe geamuri ; / dinții clănțăne prin ramuri, bat pe uliți darabane. / Început de mascaradă ? / — De la colț apare-un dric / alb în care nu-i nimic / tras de-un cal în trap pe stradă". — Marș funebru pentru înmormîntarea unei idei.

Caleidoscopică, neglijentă și vag muzicală, poezia lui F. Aderca oferă o satisfacție care se uită ușor.

P.S. Evocarea semnată de Eugen Barbu, la începutul volumului, e o proză independentă, remarcabilă prin culoare și observație tipologică.

SERGIU SĂLĂGEAN

Ion Vinea

În monografia publicată de ed. Eminescu, *S. Sălăgean s-a lăsat condus de efluviile operei lui Ion Vinea nereușind să formuleze o definiție critică. Singura frază mai fermă nu surprinde esențialul, ci generalitatea, putînd fi aplicată oricărui autor de valoare : „receptiv la toate curentele sensibilității epocii, Vinea s-a orientat în așa fel încît a ales din ele numai ceea ce putea să-l exprime, fără a se dărui total vreunuia dintre ele".*

Analiza propriu-zisă nu este decît o descriere timidă a fiecărei piese în parte. Autorul monografiei își recapitulează cu această ocazie cunoștințele despre Einfühlung-ul worringerian, dicté-ul suprarealist și complexele freudiene. În secvența dedicată prozei apare chiar o interpretare plină de gravitate a noțiunii de desuetudine, interpretare calchiată, în fond, după teoria lui Bergson.

Cu mijloace improprii este analizat și romanul Lunatecii. *Personajelor li se deschide un amplu proces, iar criticul se transformă într-un judecător care condamnă comportările imorale. Aflăm astfel că „dacă vinovăția Anei Ulmu începe, de fapt, din momentul în care cedează dorințelor lui Silion, deși era deja în perspectiva căsătoriei cu Arghir, Silion este vinovat de mult".*

În fine, pentru S. Sălăgean, poezia lui Vinea este o complicată alternare de teme și procedee. Indentificîndu-le cu corectitudine, dar și cu o insinuantă modestie a erudiției, criticul se îndepărtează tot mai mult de ceea ce constituie obiectul oricărei analize utile — valoarea literară a textelor.

RODICA IULIAN

Facerea cortului

În volumul Facerea cortului *(ed.* Eminescu) *există zeci de poeme clădite în gol, interesante doar prin faptul că întreține o iluzie lingvistică. De o oralitate pur citadină, aceste poeme vorbesc fără discernămînt despre truveri și cascadori, despre amperi și tumuli, despre iubire și moarte. Versurile lor curg harnic, explodînd în mici surprize verbale. Uneori aceste surprize se bazează pe procedee frecvente în poezia actuală, dar, în general, prezența lor este salutară, deoarece ascunde absența unei viziuni mai profunde. Iată, de exemplu, două strofe din poezia* Găsirea locului : *„Pe-aici e preajma verde, / Gușter verde trage rază, / Iarba se-nchide la verde, / Un cerc aiurează, // Cerc domn pe cerc / Din miez născut, miez născînd, / Nomad și pășunat, / Din sine cercuri dînd".*

Cu aceeași dezinvoltură, autoarea „prelucrează" folclorul. De fapt, ea își însușește limbajul folcloric prin intermediul poeziei lui Nichita Stănescu : „Și-am zis cale lungă roată / Și veni vorba cu spiță, / Bună spiță dinspre tată / Și dinspre maică rotiță." etc. Cu unele excepții (nesemnificative), poezia Rodicăi Iulian este o alertă a cuvintelor lipsită de dramatism.

Alex. ȘTEFĂNESCU

Semnul de exclamație

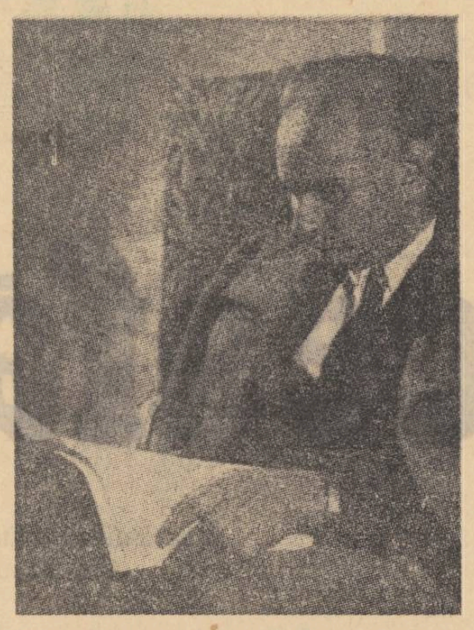

Aflăm că se împlinesc cinci ani de cînd Geo Bogza ni se încredințează în „Contemporanul" săptămînă de săptămînă. Această dată exactă ne surprinde și, într-un fel, ne dezamăgește : aflăm că durează de mult ceea ce părea fără durată. Obișnuința noastră primește un început, ritualul se limitează istoric.

Dar istoria nu poate fi în nici un chip evitată, nu numai inițiativele dar și obișnuințele — visele și coșmarurile noastre chiar — se înscriu în istorie pentru că sînt provocate de istorie.

Cît despre textele lui Geo Bogza, ele se angajează deliberat cu toate inițiativele, obsesiile, visurile și coșmarurile pe care le conțin în agitata noastră istorie contemporană. Forța lor de iradiere este atît de mare — nu prin cuprindere larg diversificată ci prin selecție și concentrare sugestivă — încît se poate spune, parafrazînd și exagerînd, desigur, că nimic din ceea ce este contemporan nu le rămîne străin. Chiar atunci cînd autorul își amintește ori cînd visează, cînd se gîndește la pescărușii ori la cai ori la brazi, prezentul nu e părăsit ci numai trecut prin filtrele florale ale metaforei.

În tot ce scrie Geo Bogza se simte voința de implicare, de asumare a unor răspunderi, de ispășire. O conștiință rănită din afară și dinlăuntru agravează perspectiva și face din hiperbolă un mod de sancțiune. Peste nedreptățile și ofensele veacului se apleacă o frunte : „Este o oră a frunții lăsate în pămînt. Și este o oră a frunții ridicate spre cer...".

În tot ce scrie Geo Bogza se află o sămînță și un început de speranță. „Nutriți orice speranță" — scrie el de-asupra infernului propriu. Promisiunea purității stă în rigorile autoflagelării.

Și totuși, așteptarea înfiorată, speranța, nu sînt provocate de anticipările scriitorului, ci de uimirile lui retrospective. Mirarea este modul lui de a se identifica, de a opta, de a risca. Mirare care poate fi sinceră ori, dimpotrivă, retorică, adică ironică.

Această capacitate de uimire, atît de necesară implicării în cotidian și în istorie, este tocmai ceea ce îl face pe Geo Bogza mesager în posteritate. Și nu s-ar putea spune că autorului îi lipsește intenția acestui ecou. Îl simțim privind peste noi deși despre noi se vorbește în textele lui. Căci ceea ce a încercat el să surprindă întotdeauna a fost sămînța de eternitate a clipei, rezonanța evenimentelor în absolutul moral.

Ultimii ani îl arată aplecat mai cu seamă să descopere și să apere o tradiție iar atitudinea își capătă întreaga semnificație abia raportată la iconoclasmul primei vîrste. Majoritatea „tabletelor" din acești ani vor să refacă, pe diferite planuri și plecînd de la cele mai surprinzătoare pretexte, continuitatea unei tradiții ridicate la demnitate siderală. Geo Bogza caută „firul ființei noastre lăuntrice, fir ce vine din lîna Mioriței și se duce spre stele".

Tot el încearcă să *inaugureze* tradiții, să dea formula unui cult citadin pentru eroii spiritualității românești. Nevoia de rădăcini se confundă cu nevoia de monumente — „și bisericile pot fi de mai multe feluri", chiar și locuri profane deținînd însă un potențial prețios de exemplu și îndemn ; de pildă, casele păstrate și îngrijite în memoria creatorilor care au trăit, au lucrat și au suferit între pereții lor.

Într-o zi anume, Geo Bogza și-a dat întîlnire cu iubitorii necunoscuți ai lui Eminescu în dreptul sculpturii lui Anghel. Altădată, descifrează în versurile poetului inscripții ale veșniciei acestui neam și s-ar putea spune că aproape nu e pagină a sa din care aluzia eminesciană să lipsească. Iar dacă Perpessicius, Călinescu, Anghel, pot fi considerați eroi ori martiri ai cultului eminescian, Geo Bogza este, fără îndoială Marele lui Preot.

Prin temele sale nobile, prin vibrația patetică a participării, prin hieratismul ținutei și prin cadența sărbătorească a frazei, Geo Bogza rămîne unul din cei mai seducători oficianți ai sublimului din literatura română. Liniștea interioară a scriitorului și siguranța stilului sînt semne ale ignorării dacă nu ale disprețului față de ezitările unei mentalități locale neîncrezătoare pentru care ridicolul înseamnă aproape un delict. Lui Geo Bogza nu-i e teamă de ridicol, de gesticulația amplă, nici de locurile comune (dar și patetice în același timp) ale sentimentalității.

Și totuși apartenența nu se dezminte. „Este o oră a frunții lăsate în pămînt. Și este o oră a frunții ridicate spre cer... *Iar una vine din alta".*

Îmi permit să subliniez ultima propoziție și să cred că numai deasupra pămînturilor fosnitoare dintre Carpați și Dunăre se putea naște această ciudată dialectică, dramatica ei înțelepciune.

Dacă, repetîndu-i un tic plăcut, i-am propune lui Geo Bogza un joc și i-am cere să se recunoască într-unul din semnele scrisului nostru, sîntem convinși că ar trece peste consoane aspre ca și peste vocale hohotitoare și s-ar opri în fața unuia drept și fremătător ca un plop. Un semn de mirare și de gravitate.

Geo Bogza este semnul de exclamație al culturii române contemporane.

Mircea MARTIN

FERNAND LEGER : „MECANICUL"

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Textele acceptate se vor publica în ordinea necesităților redacționale.

Rugăm autorii care au cărți în curs de apariție să ne trimită portrete foto și datele de editură pentru a le anunța la rubrica „Avantpremieră editorială".

poșta redacției

ARCTURUS-JUNIOR. Nu am nici o îndoială că ești Junior, într-ale gramaticii, cel puțin. „Himerica clipă mi-o caut / Umbrit de așteptarea bucuriei / Și-mi înveselesc sufletul / Cu flăcări stinse de tristeți".

ANAMARIA CONDOR. Bunavestire, aripă de vultur. Nu cunoști încă forma păcatului care se numește poezie. Măsori triști cu cotul. Și nu știu de ce (nu ești singura) crezi că lumea e făcută numai din aripi. Observ că pe toată lumea care umblă cu mîna pe condei n-o mai doare burta, lingurica, genunchiul și bătătura de la degetul mic, ci o doare numai aripa (bineînțeles, aia invizibilă și fără fulgi). Stau și mă minunez și-mi spun (în gînd) că avem foarte multe bibilici și rățoi (orătănii) și prea puțini oameni cu picioare adevărate. Mai trimite-mi, dar nu prea multe... bucăți.

VIOARA MARAND. Cerc tuciuriu. Înțeleg că vrei să scrii poezie, nu înțeleg nimic din ceea ce mi-ai trimis.

NOVAC GRUIA. N-am reținut nici-o poezie. Susții că vor fi publicate într-o altă revistă. Mă bucur. Dar vreau să văd și eu revista aia care e o casă a milelor. Mi-e teamă să nu te publice cu cerneală simpatică.

VASILE IERUNCA. Cînd ți-am respins poeziile n-am știut ce fac. N-am știut că-mi vei trimite și proză. Iartă-mă, și trimite-mi din nou poezii.

CASIS. Ești trist, a ? Te dor anotimpurile. Zi mersi că n-ai (încă) reumatism. Dar singur îți faci de dragoste cu buruieni de urît. „Cai sălbatici vor trece / galopînd în neștire / prin organul (care ? n.n.) toamnei / pe care-l port în mine !!..." Lasă-mă, că mă doare șareta.

OPRAN RADU. Ce părere am eu despre dumneata ? Secret ! Și, sper, n-ai să mori de curiozitate.

RITA CONSTANTIN. Am citit tot. Era de datoria mea, vei zice. De acord. Dar nu-mi mai trimite. Sînt și eu om. Sau poate nu sînt. Zi-mi cum vrei, o să-ți ocolesc numele și mă voi feri din calea dumitale. Spune-mi pe ce străzi umbli și nu voi călca pe ele douăzeci de ani.

VIKY BRADO. Ne-am șmecherit, noi, ăștia din Brăila. Inventăm cuvinte. Ca dumneata. „Gutuile erau **auroase"** O mare prostie. În rest, află despre mine că sînt sănătos, că săptămîna trecută am fost prin Brăila (64 lei kilogramul de pește la restaurantul Lotca !!!) și că mi-a plăcut poezia „Scrisoarea" și că voi încerca s-o public.

ARION V. D. Nu mă-nebuni. Și dumneata ai aripi ! Tam-nesam ți-au crescut prelungitoare cu păduri de pene și fulgi. Oameni buni, nu-i crește nimănui o lopată în loc de aripă ? Sau o mătură ? Simt, pe cuvînt de onoare, că și eu încep să mă transform în planor.

Fănuș NEAGU

umanități

Critica, a zecea muză

De aproximativ un secol — critica nu mai e instanța austeră, intrucîtva scolastic-academică a unui tribunal al literelor. Ea este o artă și o disciplină ce-și caută — și găsește — rigorile, o artă practicată adeseori de mari artiști înzestrați cu o înaltă și lucidă conștiință. Ea nu e un parazit al creației. Nici o artă autentică nu se joacă în gol. Orice artă pornește de la un dat *inițial. Critica are un asemenea* dat, *în operele literare, artistice, asupra cărora se apleacă (ca și romanul ori poezia), își are de asemenea temeiul în experiența de viață a criticului. În cele mai de seamă opere ale criticii, nu mai puțin decît în marile creații poetice, dramatice ori românești, descoperim un întreg univers proiectat de sensibilitatea, inteligența și imaginația critică. Ce este* Istoria literaturii române *a lui G. Călinescu dacă nu un asemenea microcosm cu sorii și planetele și sateliții ei, cu planurile și tărîmurile ei interioare, una din cele mai prodigioase universuri proiectate de genul românesc ?*

Firește, criticul este și el — înainte de toate — un lector care se scufundă într-un univers străin lui, acela al unei alte *opere. Dar ca scriitor el recreează opera. A scrie înseamnă — pentru el — a recompune un univers. Demnitatea critică e similară (desigur, în cele mai înalte ipostaze ale ei) cu o suprem umană demnitate demiurgică. Căci criticul nu transpune doar imaginile create într-un alt registru, al ideilor, ci creează la rîndul său o viziune de sine stătătoare.*

Asistăm, în ultimii ani, la un proces de maturizare a unei conștiințe noi pe tărîmul literelor românești. Înviorarea sensibilă a spiritului critic este o dovadă în acest sens. Căci ce este critica literară dacă nu însăși conștiința de sine a unei literaturi. Un fapt e evident : evoluția criticii literare din ultimele două decenii face tot mai mult dintr-însa terenul de întîlnire al experiențelor literare cu speculația filozofic-estetică, un teren al dezbaterilor ideologice. Se simte tot mai mult nevoia unei meditații filozofice metodice pe marginea creației literare. Practic, se simte o tot mai mare nevoie de anumite tipuri noi de critică — de la eseul critic la studiile, la marile sinteze critice. Numai o perspectivă sintetică mai amplă poate să ducă la stabilirea unei ierarhii a valorilor în spațiul larg al literaturii și artelor. La stabilirea unei ierarhii a valorilor și la activarea lor.

Căci critica — această a zecea muză a panteonului literar-artistic, după fericita formulă lovinesciană — este o mare inspiratoare. Acest rol al ei îi conferă noblețea și îi impune responsabilitatea.

Nicolae BALOTĂ

Ca 2 în 12 de nu-l scot nici 24

Marin cel scump mergea spre tîrg cu o traistă de tărîțe și cu una de mălai și tocmai inversa prețurile maximale băgînd etichetele dintr-o legătură într-alta fără ca fostul jandar Pomară, care mergea pe potecă, în spate cu un curcan subțioară, să bage de seamă. Chiar dacă ar fi băgat, nu era mare lucru, Pomară nu mai avea căderea de altă dată, da'orișicît. Cînd să taie spre dealul Cotîrlăului, îl văzură pe Pop Zăbavă, leneșul pe șapte sate, alergînd cu opriri mari, lungi, după doi iepuri. Aceștia nu erau prea speriați, nu se omorau nici ei cu fuga, trăseseră cu urechea și aflaseră că dacă merg cîte doi, nu pot fi prinși, nici nu e voie. E lege și scrisă și nescrisă. Într-acestea, care nu i-a fost mirarea și a lui Pop și a unuia din iepuri, poate mai reflexiv, mai melancolic, care-i intră în încovoietura bastonului și rămase acolo privindu-l cu blîndețe și fără spaimă.

— S-alege praful, în timpurile de azi, de învățătura bătrînească, protestă și se enervă Zăbavă, căruia nu-i plăcea carnea de iepure, zicea că e grea. Și pentru el, de... Răsucea mustrător urechile urechiatului cînd îl auzi pe Marin țipînd năprasnic;

— Ia-l sergent! Și ia-i și iepurele. El n-are încadrare în proverbul cu iepurii, e în altul.

Fostul om de armă se repezi cu energia de altă dată, luă iepurele și-l aduse și pe Pop Zăbavă. Apoi plecă fără să priceapă nimic, ca și pe tîmpuri.

— Ce sari bă gardul în bătătura altei ziceri. N-ai încadrare la alergatul după doi iepuri. Asta mi s-ar lovi mai bine mie; tu ești la „mai mult aleargă" și atîta tot, îl revezi Marin pe Zăbavă.

proverbe

— Adică la...

— La leneș, da, ce ți-e că nădușești su' limbă dacă zici pin' la cap?!

— Și de unde pînă unde era să știu?

— Ia zi cînd termini cu încălțatul soarele e înălțat? îl luă celălalt iute, pe scurtătură.

— Cam e, recunoscu Pop Zăbavă, da' tu de unde știi ? Îi fi scumpul ?

— P-aproape. Știai că am băgat în plug amîndoi, unul cu alergătura și altul cu paguba, și te ții după iepuri.

Se recunoscură, mai stătură ce stătură pînă li se făcu foame și se gîndiră să taie iepurele.

— Tu du-te după uscături dacă tot ți-e înscrisul și datul cu alergatul. Da să nu le iei din pîlcul ăla de pădure că e prea aproape și nu-ți intră în socoteală. Du-te mai sub coastă că e mai departe.

Cînd Pop Zăbavă, se întoarse dărîmat de povară, iepurele fugise.

— Și așa nu era prins legal, rînji Marin, alergasei după doi și nu e voie să prinzi niciunul, iepuri adică.

— Ascultă scumpule, legal, nelegal, era alergătura și strînsura mea, începu Zăbavă să se supere încet. Legal, ai? își aminti el. Apucă traista cu tărîțe și începu să-i care celuilalt peste obraji și spinare. Da cu tărîțele pentru că știa că la ele ține celălalt mai mult. Dete, dete pînă stete. Cînd să dea și Marin cel scump, acesta se zgîrci și la palme, așa că Pop Zăbavă dete tot el.

Marin se gîndi că iese mai ieftin, poate chiar în cîștig dacă-l injură. O luă pe îndelete, sîrguincios și ostășește de la „arhivele mă-si" și cînd ajunse departe la una lungă în care-i istorisea celuilalt cum o să intre în el ca „doi în doispe de nu-l mai scoate nici douăzeci și patru", băgă de seamă că Pop Zăbavă adormise și sforăia scăzut. Marin cel scump scuipă unde șezuse ca să nu-l spuzească bubele și porni spre tîrg cu traistele de tărîțe și mălai în care inversase prețurile maximale.

Nicolae VELEA

FERNAND LEGER : „ÎN EXCURSIE"

moment al culturii naționale

Adevăr în poezie, adevăr în proză, adevăr în critică

Care sînt principalele probleme ale conștiinței literare de astăzi ? Aș numi-o pe cea mai importantă : adevărul. Adevăr în poezie, adevăr în proză, adevăr în critică. Scriitorii au obligația morală să spună adevărul, chiar (sau, poate, mai ales) atunci cînd acest adevăr supără. Literatura nu se face cu jumătăți de măsură ori cu minciuni convenționale. O literatură este fundamental adevărată sau nu este deloc.

În ce măsură văd posibilă lucrarea asupra conștiinței ? În măsura în care „lucrarea" exprimă ea însăși o conștiință.

În ce fel mă simt implicat în acest Program de construcție morală ? Prin tot ce scriu.

Ce autori de pînă astăzi mi se par pionierii acestei atitudini ? Ce opere constituie avangarda și temeiul acestui ideal ? Autorii adevărați și operele adevărate. Cum aș putea însă să alcătuiesc o listă ? Chestiunea s-ar cuveni discutată mai pe larg și în alt context.

De la ce realitate împlinită încolo pornesc astăzi la lucru în domeniul de activitate al cărții literare ? De la sentimentul (și poate de la realitatea) că astăzi critica literară joacă un rol esențial în viața literaturii noastre. Știu, există obiceiul de a se pune în sarcina criticilor răspunderi și eșecuri pe care, de fapt, le împart cu alții, cînd nu revin în întregime altora. N-am să mă transform în apărătorul criticii ; mi se pare că nici nu are nevoie critica să fie apărată. Ea exercită realmente o puternică influență ideologică și culturală. Criticul, reîntors la uneltele sale, a devenit de cîțiva ani o prezență de care scriitorii trebuie să țină seama. E loc și pentru mai bine ? Nehotărîtor. Dar să nu ignorăm pădurea din cauza copacilor. Măcar principial, critica de azi reprezintă o forță directoare reală în viața literară, mobilă, deschisă, vie. Nu e ușor nimănui să treacă drept critic, dacă se mărginește la șabloane. Și nimeni nu trece drept critic, cînd se mărginește la șabloane. Publică revistele cu, uneori, prea mare îngăduință, recenzii și articole fără nici un merit critic ? Faptul în sine e condamnabil, dar explicabil. Important mi se pare că puțini cititori se lasă înșelați de unele nume : a scrie articole critice nu e totuna cu a fi critic. Adevărații critici — mulți, puțini, rămîne de văzut, — au o autoritate mai mare decît în trecut și cuvîntul lor e respectat.

Să numesc principalele motive de insatisfacție profesională ? Motive care mă privesc pe mine ? Sau motive care privesc pe alții ? Cum n-am ce să reproșez altora, întrebarea se simplifică. Principalul motiv „de insatisfacție profesională" este că nu-mi pot scrie cărțile la care mă gîndesc de cîtva timp, că mă risipesc, că las anii să-mi treacă printre degete...

Ce înțeleg prin noțiunea de realism, în condițiile societății noastre ? Se vorbește foarte mult despre realism în ultima vreme. Termenul apare folosit în cea mai largă accepție cu putință : o literatură realistă vrea să zică o literatură adevărată, care-și pune întrebările fundamentale ale epocii noastre. Nu e momentul pentru subtilități estetice, dar trebuie să precizez că, așa interpretat, realismul nu e pur și simplu o modalitate literară și, cu atît mai puțin, un șablon, o formulă, un canon. Realismul ține de mesajul literaturii și înseamnă atenție acordată realului. Poate că niciodată în trecut literatura română n-a avut mai multă nevoie decît astăzi să redescopere căile spre real, spre om, spre istorie. Atenția la real e un spirit, nu o formă și scriitorul trebuie să-și aleagă singur expresia acestui spirit. Realul e infinit, ca și mijloacele de a-l dezvălui. În acest sens, literatură nerealistă este totuna cu literatură proastă, fără idei, fără autenticitate, sterilă și zadarnică.

Care e prima mea tentativă literară de după acest moment ? Să scriu o carte despre Sadoveanu actuală, modernă, nouă.

Nicolae MANOLESCU

Minutul de o viață

Pentru artă, *astăzi* e în fiecare zi, de cînd există ea pe pămînt. Că se îmbracă într-o rochie sau alta, că tresare ori nu la cîte o modă, că se uită ori uită ca să scoțiorască foarte insistent în actualitate, pentru a vedea mereu-mereu cît e ceasul — acestea nu sînt lucruri cărora numai aplauzele ori numai disprețul ar fi chemate să le iasă în întîmpinare. E, sau poate fi, și bine și rău. Contingentul de o pepinieră de ipoteze. Adevărata actualitate a artei este însă alta. *Actualitatea artei se cheamă eternitate.* După cum norma unui artist e tot veșnicia. *Astăzi* înseamnă deopotrivă *ieri* și *mîine.* Astăzi înseamnă mereu. Pururi. Atunci cînd ești în sensul acesta actual vei fi un mare scriitor și vei fi răspuns în gradul cel mai înalt societății vremii tale și în același timp societății tuturor vremilor, omenirii de totdeauna.

Costumul nostru național și *Miorița ; Cîntarea Cîntărilor* și *Acropolele ; Homer* și *morminte Tebei* sînt mai actuale decît minijupa, pop-arta, noul nou roman, grupul „Cobra" ori numeroase volume de poezie și proză de la noi, toate mult prea mult de astăzi, ca să mai poată fi și de mîine. Referința nu e la subiectele abordate, ci la caducitatea artistică.

Spre deosebire de mesagerii oricărei alte îndeletniciri, artistul și deci scriitorul are de răspuns nu numai pentru o clipă sau pentru o epocă, el are de răspuns pentru toate epocile. Un artist cu totul de excepție ar fi ideal să se confunde cît mai adesea și cu un mare cetățean de o egală altitudine. Însă posteritatea, chiar și în cazul acesta, nu-l va întreba niciodată cît de mare cetățean a fost, ci cît de mare artist. Lucrurile de care e somat el să dea seama sînt complicate și gingașe. Pentru că răspunderea sa e o răspundere care nu se termină nici după moarte.

Eronat s-ar trage concluzia, din cele afirmate mai sus, că scriitorul nu are de ținut cont și el de o morală, că opera sa nu trebuie să folosească și să folosească anume la distilarea conceptului de om la perfectibilitatea omului. Dar morala adevărată de care nu poate face — nici dacă vrea el — abstracție scriitorul, decît cu riscul de a decădea din această aură, ține de valoarea superioară, de înalta exigență artistică a paginilor sale. Cel mai imoral lucru din partea unui scriitor este acela de a scrie fără talent sau de mîntuială. Și cea mai imorală atitudine a unui critic este aceea de a elogia un scriitor fără talent și pasiune de adevăr. Explicațiile ori scuzele, aici, se exclud.

Nu, iadul nu e pardosit cu intenții bune. N-a fost niciodată pardosit cu astfel de intenții.

Construcție morală, conștiință socialistă, echitate socială

Dacă ai cu adevărat har, poți să scrii despre hitiți și să fii actual ; iar dacă n-ai har, poți scrie despre o întîmplare de azi dimineață fiind complet inactual. Firește, nu vom scrie musai despre hitiți, ci despre sîngele bucuriei, abnegațiilor și durerii noastre, un sînge care devine conștiință. A ta și a comunității.

Cine să te ajute și cum ? În creație ești înconjurat, ca-n Cartea Facerii, doar de aluatul imaterial și misterios al conștiinței, permeabilă numai la frecvențe înalte, acolo unde cuptoarele plămădirii lumii ale ideii au un

Ion CARAION

(Continuare în pag. 7)

A fi credincios acestui timp, a descoperi și simburele viitorului

1. Una singură, fundamentală : să pună întrebările pe care alții și le refuză. Din comoditate și le refuză, ori din simpla frică de întrebări. Fiindcă sînt, într-adevăr, întrebări care zguduie din temelii, întrebări care dor pînă la măduva oaselor. Și este fapt nedezmințit că istoria n-a devenit istorie decît prin cei care au avut curajul să pună întrebări. După cum, la fel de cert este faptul că nu-i suficient să pui întrebări, dacă ele sună în pustiu. Astfel că devine obligatoriu acordul perfect dintre conștiința literară a acestui timp și conștiința capabilă să dea răspunsuri. Am ferma convingere că acest acord s-a și anunțat lumii, recent, prin cuvîntul Omului Ceaușescu. Nouă nu ne rămîne decît să-l confințim !

2. Dar ce este conștiința umană decît reflectarea binelui și răului, a frumosului și urîtului, a tuturor legităților faste sau nefaste ale unui anume timp, acționînd asupra ei și determinînd-o într-un sens ori altul ? Cuget, deci exist ! Sufăr, deci exist ! Visez, deci exist ! În funcție, totdeauna, de ideea de civilizație, sau de omenie, sau de libertate. Dar acestea, toate, sînt drepturi inalienabile pe care umanitatea românească și le-a cîștigat, de-a lungul a două milenii, cu sudoare și sînge. Luați-mi dreptul de a cugeta, de a suferi, de a visa, implicit luați-mi materia acestor drepturi, și-atunci voi înceta să exist ! Dacă accept ca teoria cuantelor și explozia în atom pot să mă tulbure, sau că semnalele transmise din lumi necunoscute, ca și zborul omului spre alte necunoscuturi pot să mă încremenească locului, cutremurat, cum să nu accept că și literatura, arta pot declanșa modificări la fel de profunde ale conștiinței umane ? Teribil nu mi s-ar părea o asemenea constatare, ci reacția dimpotrivă : adică omul să rămînă insensibil față de această unică șansă de a se salva ! Atunci ar fi, cu adevărat, sfîrșitul — o catastrofă cosmică sau o domnie a roboților ! Dar eu refuz să cred într-o asemenea perspectivă, în dispariția artelor sau aplatizarea într-atît a omului, încît să-și piardă, peste veacuri, conștiința de sine !

3. Dacă nu m-aș simți implicat în acest proces, cu toate obligațiile maxime ce mi se impun, dacă nu m-aș socoti răspunzător de funcția mea în acest raport de influențare a conștiinței umane, dacă nu mi-aș respecta cuvîntul pe care îl semnez, n-aș respecta ființa omului căruia mă adresez, ei bine, sincer, în hohote de plîns declarată această sinceritate — mai bine acum, și fulgerător, și fără milă — sentința ! Fiindcă de multe am oroare în lumea asta, dar nu mai mult decît de neiertarea posterității.

4. Pionierii acestei atitudini ? De la marele anonim al „Mioriței" la Varlaam, și de la Varlaam la marele Mihai, și de la Eminescu la geniul acestui timp al nostru care, de ce nu ? (e ora unu și 12 minute în noaptea de 10 spre 11 noiembrie 1871) poate abia s-a născut ! E de ajuns ca din puzderia noastră să se aleagă mai ales Acesta despre care vă vorbesc, pentru ca timpul și orînduirea noastră să merite din plin a se fi numit comuniste !

5. Nu voi cădea în capcana acestei întrebări, cu tîlcurile sale enigmatice sau mai puțin, aruncîndu-te vrînd-nevrînd în subiectivism și complezență. Drept care și voi răspunde simplu : mai important mi se pare nu să dăm titluri și nume — care vor mulțumi pe unii, vor amărî pe alții, și care vor fi, oricum, departe de a închipui adevăruri absolute — ci gîndul și hotărîrea de a nu lăsa să se piardă nimic din ceea ce am cîștigat pînă acum — ca libertăți, ca opere — mărturii ale acestor libertăți. Fiindcă vom dura mai ales prin toate cîte le-am agonisit, și încă vom agonisi, în muzeele noastre imaginare.

6. De la realitatea zilei și a ceasului cînd am ascultat și am înscris în mine, ca pe o indescriptibilă piatră unghiulară și formidabil punct de sprijin, cuvîntul de concluzii al tovarășului Ceaușescu, la recenta plenară de partid.

7. Am dedicat acestor motive de insatisfacție profesională o carte anume : romanul **Moartea lui Orfeu !** A fost posibilitatea mea de a mă elibera, de a mă explica și justifica, de a încheia prima parte a destinului meu literar. Cine a reușit să descifreze, printre sensurile multiple ale cărții, și acest amar adevăr, cu atît mai bine ! Cine, dimpotrivă, nu vina mea ! Și dacă stăruiți cu violență, cerîndu-mi să vă spun care-i răul cel mai mare (al cui ?, de unde ?, reprezentînd ce ?), atunci sînt nevoit să trag o suită de cercuri imense, de foc, de jur-împrejurul meu și să strig în gura mare, ca s-audă cine trebuie s-audă : „Nu-mi atingeți cercurile !"

8. O, critica ! Bunii, prosperii, nevinovații noștri profesori ! Cel puțin de-ar descoperi în misteriosul lor univers personal ceea ce, de multă vreme, pentru poeți, prozatori și dramaturgi se constituie ca mari adevăruri. Zău că nu criticii trebuie să ne învețe cum să constatăm și să considerăm o realitate socială, ci realitatea socială să-și impună dreptul de a exista în literatură — „sine ira et studio". Vedeți cum se schimbă relația dintre subiect-autor, și la ce stranii consecințe de răsturnare a sensurilor ajungem ? Restul, asta e legea legilor literaturii, se rezolvă la masa de lucru a fiecăruia dintre noi. Fiecare, singur, cu geniul său bun de-a dreapta, sau cu îngerul lașității sale de-a stînga ! Abia după aceea să se înceapă judecate, fiindcă nu de judecători ducem noi lipsă.

9. Mi-e teamă de formulări și preconcepte estetice, de un presupus decalog obligatoriu pentru conștiința artistică. După cum, de asemeni, mi-e teamă de avertismentele nevăzutului puritan care, singurul pe lume le știe pe toate. Mi-s suficiente cenzura proprie, religia proprie, idealul căruia nu-i nevoie să mă jur de mii de ori că-i rămîn devotat. Și totuși fiindcă n-aș vrea să-mi scape adevărul pe sub cerneală, proclam aci dreptul la realismul cel mai larg cu putință. În a cărui matcă să se cuprindă nu doar structurile verificate pînă azi, ci și tot ceea ce filozofia noastră, ficțiunea noastră pot îndrăzni, și trebuie să îndrăznească, să dezlege. Fiindcă a fi credincios acestui timp înseamnă, mai presus de orice, a descoperi în realitatea lui revoluționară sîmburele de explozie al lumii viitoare.

10. E vorba de o tentativă începută înainte de acest moment. Care a încremenit locului și a așteptat, cu sufletul la gură, acest moment. Care și-a regăsit ponderea, luminile și umbrele, imediat după acest moment. E vorba de romanul **Salvați sufletele noastre.**

11. Efortul de a răspunde gîndirii partinice cu o fascinație egală pentru adevărurile despre socialism, cu o patimă egală de a se impune în lume cu Cartă a drepturilor noului nostru umanism.

Laurențiu FULGA

Scrisul — gest esențial și profund responsabil

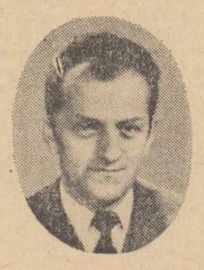

1. Conștiința literară românească se află azi, incontestabil, la o răscruce importantă. Documentele recentei Plenare a Comitetului Central al P.C.R. (din 3—5 noiembrie 1971) și îndeosebi expunerea și concluziile rostite de secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, reprezintă pentru noi, scriitorii, un prilej de serioasă meditație. „Necesitatea ridicării conștiinței socialiste a oamenilor muncii la nivelul exigențelor superioare ale noii etape de dezvoltare a țării noastre" e o chestiune care ne privește îndeaproape și cred că toți trebuie să facem, în acest sens, cît mai mult cu putință. Aflați în pragul unei noi perioade istorice a societății noastre socialiste, o singură problemă ni se impune în primul rînd : să devenim cît mai conștienți de sarcinile specifice care ne revin nouă în această mare bătălie politico-ideologică vizînd consolidarea conștiinței înaintate a întregului popor.

2. Dar scrisul nostru poate influența pozitiv conștiințele numai în măsura în care e artă adevărată, pasiune pentru adevăr și pentru valorile umaniste, în măsura în care vădește în mod consecvent o ținută etică înaltă, preocupări de un profund interes spiritual, în măsura în care conturează cu îndrăzneală eroi autentici, convingători.

3. În toți acești ani m-am simțit implicat într-un vast proces de construcție morală : acest fapt a dat un rost scrisului meu. Noul program înseamnă un imbold în plus în a căuta să mă apropii și mai mult de realitățile contemporane.

4. Toți scriitorii buni, începînd cu clasicii noștri și sfîrșind cu cei mai tineri, contribuie cu eficiență la edificarea morală a cititorilor de azi. Literatura de calitate (și înțeleg prin asta operele substanțiale, ancorate adînc în omenesc) prin ea însăși superior educativă, purtătoare a unui nobil mesaj.

5. Toate marile opere realiste, scrise în spirit critic și legate de o viziune progresistă asupra societății noastre, de încrederea în om.

6. În ultimul sfert de veac există multe opere viabile, convingătoare, excelente chiar, atît în poezie cît și în proză. Mai puține în teatru. Titlurile lor sînt cunoscute, așa că nu le mai citez. De remarcat că în anii din urmă proza s-a apropiat, cu mai multă îndrăzneală și cu mai mult succes, de viața omului de azi, după ce în prealabil a făcut un serios **proces** al trecutului.

7. Idilismul, falsitatea, spiritul dogmatic, poleirea realității, proliferarea locului comun au constituit mereu un motiv de insatisfacție și întristare. Toate acestea au frînat dezvoltarea literaturii noastre și au impus o idee greșită despre rosturile creației în societatea socialistă.

8. Exceptînd perioada sociologizantă, critica noastră n-a fost preocupată în mod stăruitor de implicațiile sociale ale operei literare. Au existat dezbateri răzlețe în acest sens, dar nu putem sesiza încă niște direcții bine precizate în privința asta.

9. Cred că numai un realism lucid și **acut,** practicat din perspectiva idealului umanist care ne animă, ar putea duce cît mai curînd la opere de puternic suflu umanist și artistic, la opere care să-l intereseze cu adevărat pe cititorul de azi.

10. Prima reacție a fost nu de a scrie imediat ceva, ci de a medita la multe proiecte mai de anvergură.

11. Îmi place să văd drumul literaturii noastre ca pe un drum al adevărului și al frumosului, unde fiecare operă va constitui un gest esențial, profund responsabil, în slujba omului, în serviciul eliberării lui de toate servituțile umilitoare.

Victor FELEA

Căutînd unghiul cel mai bun de înaintare

1. Onestitatea profesională, curajul, adevărul și o cultură temeinică. Fără o astfel de cultură, realitatea ar fi săracă, vreau să spun capacitatea scrisului de a o surprinde în toată complexitatea ei.

2. Ca scriitori marxiști, știm că existența determină conștiința, care la rîndul ei poate influența datele celei dintîi. Dacă un om nu trăiește bine, dacă el este victima unei nedreptăți în mica lui realitate, victima unei proaste întocmiri a locului său de muncă, va fi mai greu să ne adresăm conștiinței sale, dacă el nu va fi sigur că răul abătut asupra lui, nu e rezolvabil. Pînă ce situația se va remedia, el va rămîne prizonierul unei relații de neîncredere. Noi tocmai asupra acestei relații trebuie să acționăm, atacînd și suportul ei trecător din viața reală. Scriitorul are această datorie sacră de a interveni în existența nefericită a cutărui sau cutărui erou pe care el l-a observat, a cărui poveste a ascultat-o atent, nu numai cu compasiune, dar și cu o lucidă înțelegere a cauzelor care au provocat-o. Profesia scriitorului, cînd e un scriitor adevărat, este una de frate puternic și anonim. Aș spune că, dincolo de semnătura pe o carte, acțiunea lui se manifestă cel mai viu în această continuă, trează, necunoscută, dar profundă solidaritate cu existența și conștiința celor mulți.

3. Mă simt în întregime implicat în acest program de construcție morală. Dacă îl studiezi bine, el reprezintă cadrul literaturii majore din toate timpurile. Talentul puțin și adeziunea formală pot contrazice substanța acestui program. El cere talente serioase și o artă îndrăzneață.

4. Toți autorii care au scris cărți de talent și cu o puternică vibrație umană.

5. Încă nu se știe bine care, timpul va decide.

6. Nimic nu e împlinit. Perspectiva cărții mai bune rămîne totdeauna deschisă. Nici nu cred că e bine ca ceva să fie împlinit, în artă desigur. Repet, jocul rămîne deschis.

7. Pe mine, în profesiunea noastră, mă supără îngîmfarea, lipsa de bun simț, *Hlestacovismul,* de la eroul impertinent al lui Gogol. Deasemeni, nu-mi plac crapii de rezervație, înțelegînd prin aceasta înșii care se izolează cu suficiență într-o apă liniștită și stătută.

8. Întîi, să precizăm noțiunea de realism. Această sarcină revine criticii. Scriitorii, la rîndul lor, trebuie să accepte și ei riscul unor aprecieri mai puțin favorabile. Cine nu acceptă o critică nefavorabilă întemeiată, înseamnă că nu are prea mare siguranță în arta sa, că nu e, vreau să spun, puternic.

9. Prin realism înțeleg o privire critică și lucidă asupra existenței oamenilor, însoțită de o dragoste adînc structurată în substanța scrisului. Dragoste înseamnă și a ți se arăta cusururile. A-i arăta pe oameni în mod amăgitor mai fericiți decît sînt sau decît pot ei să fie la un moment dat, este o mare imoralitate, o atitudine contrară concepției noastre bazată pe puterea criticii, pe adevăr și pe luptă. E cum i-ai dezarma pe acei oameni, desființînd în mod abstract piedicile, înainte ca ele, în procesul istoric, să fi fost desființate cu adevărat. E cum i-ai ucide spiritualicește, autosuprimîndu-te și pe tine ca artist. Realism în literatură cred că înseamnă să înțelegi profund și nuanțat, să judeci ferm în numele conștiinței celei mai bune și în perspectiva cea mai largă a societății. Pentru conștiința literară de astăzi, una dintre cele mai preocupate de realism din istoria culturii noastre, de un realism activ și complex, mai greu de definit tocmai prin îndrăzneala, fără precedent, tocmai prin amploarea, fără precedent și ea, a construcției materiale și spirituale și prin răspunderea social-politică de mari consecințe, problema principală este sinceritatea artistică dublată de un afășament foarte grav față de existența și viitorul poporului nostru, față de afirmarea culturii și civilizației sale. Puterea critică a realismului nostru va spori, în raport cu efortul general de eliminare a imperfecțiunilor în toate sectoarele de activitate ale țării. Un organism puternic și sănătos, cum este societatea noastră în esența ei, se definește tocmai prin forța de receptare a criticii.

10. Lucrez la un roman. Recentele dezbateri îmi confirmă și îmi încurajează intențiile lucrării începute. Un roman e o a doua existență pe care o dă speranța și dimensiunea artistică a speranței. Trăiesc în aceasta a doua existență care, cu răbdare, încredere și o conștiință trează va fi ziua de mîine.

11. Drumul literaturii române în ultimul ei sfert de veac îl văd ca pe o linie frîntă, căutînd unghiul cel mai bun de înaintare. Așa arată pe cer și desenul dramatic al fulgerului.

Constantin ȚOIU

Accentul pe caracterul moral

1. Din păcate, noi contemplăm realitățile din domeniul conștiinței literare în funcție de repere labile și nesemnificative. O stare de chietudine generală a urmat, să zicem, proletcultismului. Faptul că am devenit conștienți de condiția artistică a literaturii nu înseamnă că o gîndim deja în termeni proprii. A urmat o febrilă întoarcere la clasici, la moștenirea apropiată, a literaturii dintre cele două războaie. Lucru bun, dar am rămas acolo. Puțini sînt cei care încearcă să găsească orizonturile unei sensibilități noi. Fenomenele de epigonism au o frecvență uluitoare, ele întunecă orizontul. Avem barbieni, blagieni, călinescieni etc. Lumea este însă mulțumită, pentru că am depășit o formă gravă de alienare artistică. Fără îndoială, sporul de înțelegere este mare, chiar dacă îl citim numai pe Ion Trivale în locul lui N. Moraru. Dar să nu uităm că operele literare au o coerență ideală, că se supun unei ordini spirituale. Ele nu sînt numai simplele expresii, „fapta" întîmplătoare a unui

Aurel Dragoș MUNTEANU

(Continuare în pag. 7)

Durata și spațiul acestui popor

1. Literatura se edifică într-un context prezidat de principii fundamentale în ordine socială și ideologică, morală și spirituală. Dominantele unui timp plurivalent nu pot fi ignorate și marile probleme ale creației se cristalizează în funcție de acest timp. El impune și recomandă conștiințelor artistice comandamente supreme, instalîndu-l pe creator în dimensiunile unor procese, conflicte, fenomene și valori reale. Literatura se justifică în funcție de programul ei, care înseamnă explorare dramatică și profundă a universului uman, pledoarie pentru demnitatea scrisului și pentru **adevărul cuvîntului,** refuz categoric al obtuzității și al oportunismului, al cameleonismului și al sclerozării. Afirmarea valorilor morale ale socialismului și o patetică invitație la cunoașterea prin artă a lumilor care formează universul artelor, descoperirea omului și a zonelor lăuntrice ale existenței sale realizează măcar în parte programul ideologic, politic și estetic al creatorului de azi. Participarea lui la elaborarea unei ordini sociale luminate de idealurile umanismului socialist, ceea ce înseamnă protecția unei personalități umane superioare, fixează, măcar în parte, sensul atitudinilor creatorilor noștri.

2. Acțiunea literaturii nu poate fi înțeleasă simplist, elementar. Consecințele creației și efectele produse de literatură asupra unui receptor avertizat pot fi estimate doar prin înțelegerea nuanțată a funcțiilor artei. Literatura este un act de cunoaștere, nu în sensul unei competiții (inexistente, de altminteri) cu celelalte forme ale conștiinței, cu diverse discipline și științe. Literatura investighează zone esențiale ale conștiinței, luminează raporturi definitorii pentru natura umană, descoperă — în conformitate cu legile comunicării artistice — lumi necunoscute sau aproximativ explorate. Timpul, dimensiunile și respirația acestuia, se recunosc în literatură ; nu în accepție documentară, nu ca într-o „istorie" mai mult sau mai puțin animată sub specia pitorescului evocator, ci ca o **cunoaștere reală** a proceselor esențiale. **Odiseea** sau **Don Quijote,** povestirile Renașterii europene, Balzac sau Stendhal, epopeea lui Lev Tolstoi și nuvelele lui Cehov, **În căutarea timpului pierdut,** ciclul lui Proust unde timpul se asociază cu durata universului interior, epopeea lui Faulkner și romanul lui Malraux, poemul patetic al itinerariilor lui Antoine de Saint Exupéry etc. influențează conștiințele, înnobilîndu-le.

Fenomenul e valabil pentru literatura contemporană, deținătoarea sensurilor cunoașterii și ale interpretării proceselor în care sîntem angajați, de unde și șansele unei atari

Ion VLAD

(Continuare în pag. 5)

călătorii

de Th. Parapiru

Era neliniștit și avea impresia că toți îl privesc. Așa că mîncă repede și fără poftă, mai mult să știe că a făcut și asta. După ce termină, își aprinse o țigară și ieși fără satisfacția pe care o sperase. Privi ceasul și-și spuse că ar fi bine să se ducă să-și scoată valiza, în fond nu mai era decît vreo jumătate de oră și n-o să-l scrie nimeni la ziar, dacă umblă cu ramolita aia de valiză în mînă, e și veche, e și de carton, e și mare, noroc că nu e prea grea și afară de asta pînă cînd o scoate, ăștia poate trag și trenul pe linie. Cînd ajunse la „Bagaje", băgă mîna în buzunarul de la piept și simți că îngheață. Nu avea acolo bonul pentru valiză. Buzunarele de la pantaloni fură întoarse pe dos cît ai clipi. Sudoarea îi năpădise brusc fruntea.

„Cînd?".

„Drăcia dracului !".

„Mereu la fel... ce chestie idioată !".

„Să-l fi pierdut ? Nu, imposibil".

„Dar...".

...dacă individul care-l fixa la „Bufet", sau poate...

...poate tipul dubios de care se ciocnise cînd ieșise din gară, avea o privire care se ferea, de ce se ferea, de ce-i alunecau ochii și nu se lăsau prinși, sau...

...să știi că femeia care l-a întrebat, la cît pleacă acceleratul de Cluj, nu știți, și el îi spusese, nu știu doamnă și își cam plimbase ochii pe trupul ei, și apoi băgase mîna și pipăise bonul ăsta blestemat.

Da, atunci cînd trăsese mîna, căzuse și hîrtia asta, care acum îl scotea din minți. Și privirea aceea străină în ceafă era a ei, insistentă, obositoare, trebuia să fie a ei, altfel... Îl urmărise pînă s-a îndepărtat, mai precis pînă ajunsese acolo unde un copil plîngea lîngă o femeie tînără și grasă, să-i cumpere „Pepsi" și ea îi spunea de fiecare dată, pierdem trenul puiule, îți cumpăr mama acasă o căldare de pepsi, taci odată drace că ne facem de rîs, nu vezi că se uită lumea la noi, domnule, termină, și copilul plîngea... sigur, sigur, femeia l-a privit pînă cînd... și pe urmă...

Mai căută odată prin buzunare, la pantaloni chiar la buzunarul de la cămașă, la haină... dar... ce-i asta de lîngă batistă ? Îi veni să se ia la palme, uite dom-le, ce tip sînt !

Se-ntoarse, își scoase înfrigurat valiza și după ce o avu în mînă, îi veni să rîdă. Își zise că a fost interesant, da, da, foarte interesant, să se convingă încă odată de stăpînirea sa de sine, de puterea de a se autocontrola. La „Informații" îi spusese, linia a cincea, o femeie îmbrăcată în doliu, care mînca salam cu pîine intermediară, asta-i amintise că trebuie să mănînce și căută cu privirea linia a cincea.

Trenul era pe linie, ah, am întîrziat la „Bagaje" și se grăbi. Voia să găsească un loc, nu avea poftă să stea pe culoar, să facă loc la toți, cînd trec la vagon restaurant sau W.C., să se mai lovească de ei, să bombănească impacientați, pardon, pardon, și să se înjure în gînd, dobitocul, nu putea să stea în compartiment, are poftă să bea tîmpitul ăsta, n-o fi văzînd că încurcă lumea ?...

Zîmbi amuzat, privindu-i pe cei ce se urcau în vagoane, îi revenise în memorie imaginile unui film de desene animate. Un tînăr cu o mulțime de bagaje, pe care le așezase în jurul său, scosese un piepten cu doi dinți rupți și-l trecea lenes printr-o chică abundentă. Copilul, care mergea uitîndu-se în urmă, lovi o valiză și o trînti, apoi rămase pe loc, privind cu spaimă la stăpînul ei. Tînărul curățindu-și pieptenul, fiindcă-i cam cădea părul pesemne, fii atent, mă copile, nu căsca ochii, dar apăru tatăl copilului, ce tot te rătoiești la el, nu vezi că-i copil, nu-ți mai întinde dumneata bagajele, că nu-i peronul dumitale, hai tată să mergem, uită-te pe unde mergi, tata vine după... O fetiță cu ochii mari, ca de păpușă, din aceea de care văzuse el într-o vitrină și zisese că sînt prea scumpe, mesteca plină de încîntare cingo. Merse pînă la vagonul al șaselea și se urcă după o bătrînă cu două coșuri mari, pline. În unul din ele se vedea gîtul chel al unei găini și bătrîna îl rugă, ajută-mă maică, am îmbătrînit mînca-o-ar focu' de bătrînețe și să-ți dea dumnezeu sănătate și o mireasă frumoasă.

Rîse, să nu zică bătrîna că toți tinerii sînt dați dracului azi, o ajută și o clipă mai tîrziu apuca bara, săltîndu-se ; valiza i se lovi, dar nici nu se uită, o zgîrietură în plus. Trebuia oricum să-și cumpere alta.

2

Cînd se urni trenul, Emil se ridică în picioare, scoase capul și mai privi o dată peronul, voia să închidă geamul de fapt, auzise un glas, face curent în timpul mersului, și apucă să vadă un bătrîn care-și ștergea chelia de transpirație, cu o batistă cît un prosop, o tînără cu ochii foarte leneși, prefăcîndu-se că ascultă o voce de la geam, ai grijă Mimi, să nu faci tapaj pe acasă cît lipsim noi, căutînd însă o poziție cît mai cochetă, să se uite bărbații la ea, parcă-i scăpată de pe ecran, amice, spunea un tînăr la geamul vecin, făcîndu-i cu ochiul, fetița aceea ca o păpușă întindea cingo-ul, ajunsese cu el pînă la genunchi, Relu, Relu, vino să vezi, hai repede că se rupe, un bărbat care citea un ziar pe o bancă și care tocmai ridica ochii furios spre soare, pare-se fiindcă ardea prea tare.

Auzi în spate ușa compartimentului deschizîndu-se, trase geamul și se așeză. Omul care intrase purta ochelari, avea un rucsac și o valijoară de piele foarte elegantă. Întrebă, e vreun loc liber și deoarece nimeni nu răspunse că ar fi ocupat vreunul, își așeză bagajele după o clipă de așteptare, scoase o batistă și cu gesturi măsurate începu să se șteargă pe față murmurînd, ce căldură, ce căldură dom-le și le mai spuse că a văzut cînd se urca un accident. Nimeni nu părea interesat de ce spunea, dar el nu se opri și povesti mai departe, că așa pățești dacă nu te ferești, dacă știa că nu poate să urce, trebuia să roage pe cineva să fie amabil, ce dracu' așa ce-a făcut, după ce era și bătrîn și plin de bagaje, și-a mai frînt și piciorul și l-au luat cît ai clipi pe targă, ei na, e mai bine așa ? Venise moșu pe la vreo rudă, avea pesemne un copil la oraș, ai lui îl așteptau acum acasă și el și-a frînt piciorul.

În sfîrșit, nu vă supărați domnilor, care aveți un „Sport" de azi, n-am mai apucat să-mi cumpăr, abia am prins trenul. Și fiindcă nu răspundea nimeni, zise, poate pînă la ora asta n-au apărut ziarele, proastă e difuzarea, ce să mai vorbim. Oricum bine că e, ce ne-am face fără ziare, fără...

3

Avea o senzație neplăcută, poate dată de tăcerea aceea din jur. Omul care intrase ultimul, tăcuse descurajat văzînd că toți tăceau și citea o carte veche, cu scoarțele rupte aproape și pătată pe jumătatea superioară a coperții de grăsime. Unul de vreo patruzeci de ani se mișcă puțin pe locul său și vorbi mai mult ca să se afle în treabă, fiindcă vorbele lui erau singurele care nu mai spuneau nimănui nimic, nimic.

— Domnule e al dracului de cald, e înăbușitor nu știi ce să mai faci, e grozav. Oare așa o fi în toată țara? De dimineață era mai răcoare. De-asta mi-am luat haina. O să mă coc.

Un bărbat de alături scoase încet din buzunar o țigară, apoi un chibrit și după ce o aprinse, încuviință gonind fumul :

— Daaaaa....

Unul blond cu ochii cam prea mari se grăbi să aprobe cu un aer speriat. Altul cu o tăietură ușoară lîngă buza superioară rîse puternic.

— Poți să crăpi de căldură, nu altceva. Dar las-să fie...

Și iar, din ce în ce mai rar, mai spunea cîte unul ceva. Și tăcerea e a apăsătoare, fumul de țigară mai gros, chipurile mai nedeslușite. După un timp, lui Emil i se păru că toți au ațipit cînd deodată...

4

— Domnule, eu în viața mea nu am văzut decît un accident. Un accident ridicol aș zice. L-am văzut și nu-mi venea să cred. Eram tînăr, foarte tînăr chiar și o dimineață frumoasă și mergeam pe jos. Cotul șoselei era la cincizeci de pași înainte, tocmai mă împiedicasem de-o piatră și mă lovisem cam rău, mă durea piciorul și m-am uitat înainte, am zis, cincizeci de pași pînă la cotul ăla n-o să mor dacă merg și acolo să mă odihnesc. Am văzut o mașină însă și parcă mi-a trecut durerea, i-am făcut semn, stai neamule, ia-mă și pe mine, dar șoferul mi-a arătat cu degetul în jos, adică merge aproape și m-am gîndit, ce-ar fi să se răstoarne în vale, avea doi sau trei de cinci în număr și pe oblon mînjit cu vopsea roșie „Hai băieții". De partea cealaltă era o vale și dacă intrai în viteză, te bătea fericea. Am mai făcut cîțiva pași și-am auzit zgomot, am fugit și am văzut mașina aceea într-o postură incredibilă. Niciodată nu mi-am putut închipui cum a ajuns în situația aceea. Era cu roatele în sus... pe cuvîntul meu.. era cu roatele în sus. Cît ai clipi s-au adunat vreo opt-zece oameni, toți întrebau, voiau să știe, habar n-am ce. Eu m-am suit într-un agud și am mîncat agude. Erau dulci, foarte dulci. Șoferul scăpase printr-o minune. Sărise din cabină cu o fracțiune de secundă înainte. Mi-a făcut semn cu unei cunoștințe, ei vezi, dacă te luam ? Avea doi nasturi rupți la bluză și spunea că și-a scrîntit un deget. Alături cîțiva oameni domnule, nu i-am putut niciodată înțelege, vorbeau cum să scoată mașina. Știu că am mîncat prea multe agude, după aia am băut și apă și trei zile am făcut subțire pe unde apucam, că nu puteam să stau locului, fără frica de a face pe mine.

Omul vorbise privind tot timpul cu o atenție obsesivă un șurub fixat deasupra capului lui Emil, care avea un sentiment al inutilității tot mai puternic. Descoperi pe bluza sport pe care o purta o ață albă și o apucă cu grijă dîndu-i drumul jos. Cînd ridică privirea, auzi un murmur slab. De fapt vorbea altul, bărbatul solid care spunea că a luat haina derutat de dimineața răcoroasă. I se zărea mustața puțin zbîrlită și două cute pe frunte și cîteva fire de păr alb. Avea un glas liniștitor și Emil trăia cu senzația că ascultă o poveste de-a bunicului. Doar că stîlpii fugeau, copacii fugeau, pămîntul...

— Se-ntîmplă, cîte nu se-ntîmplă de-astea, chestia asta mi-a amintit de ceva foarte de demult la care am fost martor. Vizitam un coleg și plecasem amîndoi cu bicicletele. Am văzut venind din față o mașină. O clipă o roată a mers pe margine, dar cînd s-a lovit de bornă.. parcă era un trucaj dintr-un film... ei da, domnule, te-am crezut adineauri, fiindcă am văzut și eu în cazul ăsta ceva asemănător. Mașina era cu roatele în sus. Am fost primii la fața locului, nu mai țin minte, sau aproape primii..., șoferul a scăpat și aici. A avut o prezență de spirit formidabilă, eu cred că ușa nu fusese închisă bine și l-a catapultat afară, l-am văzut în aer ca un bolovan zvîrlit din praștie. Cînd am ajuns lîngă el rîdea puțin nervos. Noi am scos cîte o țigară, am tras bicicletele de-o parte și am început să jucăm cărți pe marginea drumului. Am avut un noroc grozav atunci. Am avut de trei ori caré de așa ca să nu mai vorbesc de alte cărți. Era însă iarba umedă și murdărisem un valet și un nouă. După vreo oră l-au scos de acolo. Atunci am plecat și noi. De fapt gîndindu-mă, nici nu știu de ce am stat acolo pînă atunci...

5

— Ce coincidență ! Am văzut un asemenea caz, în tot cazul, de mai mulți ani, prin nord, plecasem într-o delegație sau cam așa ceva. Era de necrezut cum ajunsese mașina cu roțile-n sus. La fel, șoferul scăpase. Chestie de noroc în fond.

Vorbea ultimul intrat în compartiment.

Nu-mi vin în minte prea multe, spuse și se bătu cu palma peste frunte. Ba nu, stai, știu că am mîncat semințe multe atunci și că era acolo și o femeie care se agita foarte mult. Parcă o văd, purta pantaloni, eu nu pot să sufăr femeile cu pantaloni și de-asta n-am uitat-o și afară de asta s-a uitat urît la mine cînd i-am oferit semințe și ar fi fost cazul să se uite frumos, încercă o glumă și tot el avu singurul zîmbet silit, de circumstanță.

Încolo mașina armonică și șoferul vesel. Dracu să le mai priceapă !...

Cel cu tăietură la buza superioară începu gînditor să vorbească, după ce mai întîi își scuturâ pantalonul lovit de pantoful ochelaristului care zise pardon.

— Parcă-mi amintesc de-un astfel de accident. Da. Da, am văzut ceva asemănător, mai bine zis, clipa imediat următoare, cînd șoferul cu care eram a oprit mașina noastră, am văzut-o pe cealaltă peste cap, ca într-un spectacol de balet dintre cele mai grațioase o balerină pe post de mașină. Spun, am văzut-o și asta-i adevărul, doar asta, fiindcă pe urmă m-am culcat în mașină. Altceva nu mai țin minte, adică nu, pe volan scria „nicu, șofer prima". Exact, cu Nicu „Ce-ai mă ?"

„Nimic".

„Ce facem ? Ne oprim".

„Dă-i drumul înainte. Ai o mașină excelentă".

„Este ?"

Așa, își aruncase ochii, văzuse o mașină cu roatele în sus și-n jurul ei oameni, ar fi vrut să-i spună mai multe cumnatului său, să știi că nu mă pricep la mașini deloc, nu-mi place nici măcar să mă uit la ele, și de a ta puțin îmi pasă, dar n-avea timp. Găsise un cuvînt care-i lipsea. Se-ntîmplă uneori să cauți un cuvînt, să ți se pară că-l prinzi și el să-ți scape și deodată

FERNAND LEGER : „CEI TREI MUZICANȚI"

pe neașteptate să te-ntîlnești cu el. Atunci ești parcă paralizat. Un astfel de cuvînt căuta el de două zile. Și îl găsise surprinzător zăcînd aruncat pe marginea unei șosele... Accident !...

6

Și iar tăceau toți și doar mișcările lor și privirile lor trădau vioiciunea nefirească pe care fiecare o simțea. Lui Emil i se părea că fiecare stă la pîndă, o pîndă stupidă, habar n-avea pe cine trebuie să prindă. Musca aceea trecuse pe fruntea bărbatului cu tăietură la buza superioară și Emil era fascinat de perseverența zborului ei doar în jurul acestuia, aterizînd și decolînd pe fruntea lui. Începuse să numere. Cînd numără pînă la șapte, musca zbura, la șapte se așeza pe fruntea omului, avea și un loc preferat, cuta aceea mai adîncă, la doisprezece omul ridica mîna încet, impasibil, fără nici o intenție războinică și o gonea. Apoi iar... iar... Dar ce-i asta ? Musca schimbase brusc ruta și se oprise pe mîna blondului. Peste o clipă era pe tîmpla lui. O mișcare molatecă o izgoni. Veni din nou tot pe tîmplă. Ultimul nevizitat de ea o privea cu spaimă aproape. Blondul era cel mai puțin iritat de muscă. Omul de lîngă el bănuia însă că musca va veni la el; cel la care fusese o urmărea amuzat. Primul favorit al muștii se uita cu ochii mijiți în zîmbet. Emil trăia senzația aglomerării, a zîmbetelor, a spaimei, a chipurilor...

Începu să vorbească dar amuți fiindcă se speriase de glasul său. Îi era necunoscut, semăna cu un țipăt. Îi făcuse însă să întoarcă spre el capetele și lui i se păreau că semănau cu ale găinilor, mirate, cu ochi întrebători și puțin distrați. Nu le putu răbda privirile și de data asta liniștit le spuse, domnilor, nu vă supărați aș vrea să vă întreb ceva, eu vă par urît ?

Și tăcuse speriat de ce spusese.

Ochelaristul vorbi și parcă scuzindu-se, nu, nu, de ce, să vă spun drept mi-am zis de la început, uite un băiat simpatic, apoi bărbatul cu cicatricea aceea mică, chiar așa, pe cuvînt, de ce să-mi pară urît, ești chiar frumos, crede-mă și blondul timid, sigur, sigur nici vorbă să-mi pareți urît, dar ce aveți, vă e rău cumva, și celălalt, nu domnule, de ce, nici nu m-am întrebat, mi-e indiferent. Privirile lor însă îl înconjurau, îl măsurau, îl chinuiau, erau pînză de păianjen și el nu voia să fie muscă, nu voia.

— Știți de ce v-am întrebat ? Nu trebuie să vă supărați pe mine ca să vă spun ce simt, nici nu știu ce mă face să vă spun, nu vreau să vă jignesc, sînteți bărbați bine, îngrijiți, observ, dar nu știu de ce îmi păreți urîți, foarte urîți, zău, nu-i vina mea...

Și tăcu supărat pe el, de ce să le spună asta lor ? Unor bărbați !... Mai bine tăcea. Uite cît de jenați sînt !... Și el era jenat și începu să le povestească un film, de care anterior îi întrebase dacă îl văzuseră. Avea nevoie să vorbească, fie și numai fiindcă îi zburau cuvintele cu o ușurință fantastică, părea că face cu ele covoare pe care le punea pe capul lor. Filmul era cu pistoale, polițist, se pomeni povestind amănunte pe care nu înțelegea cum le reținuse. Ceilalți îl ascultau, spuneau în gînd că e puțin sărit, dar îl ascultau, cuvintele alunecau pe lîngă ei, le asculta și musca aceea diabolică în cursele ei neîncetate pe fruntea, obrazul, nasul ochelaristului, care n-avea decît o grijă : s-o gonească cu un gest exasperat. Da, era unul din filmele polițiste bune, în care bubuiau mai puțin pistoalele și...

7

— O clipă tinere ! Știi, totuși, acum după ce m-am gîndit, am ajuns la concluzia că ești urît, nu fiindcă aș vrea să-ți plătesc cu aceeași monedă, dar cred că ești tot atît de urît ca mine, ca domnii de lîngă noi, care și mie îmi par urîți. Nu știu dacă s-a întîmplat ceva cu mine de azi dimineață, dar ăsta mi se pare că-i adevărul.

Vorbise bărbatul cu cicatrice, încet mestecîndu-și cuvintele, Emil rămăsese cu gura întredeschisă, uitase subit numele eroului, nici nu mai avea rost să-l spună, doar îl rostise de cîteva ori anterior, voia să treacă peste asta, să povestească iar...

Văd că dînsul a fost sincer cu dumneata. De ce n-aș fi și eu ? Am spus din politețe tinere că-mi pari frumos. Nu-i așa. N-am aproape motiv să nu-mi placi, dar ca individ îmi ești nesuferit, parcă mă zgîrie ceva cînd te privesc.

Ochelaristul spusese totul fără patimă. Voia să mai vorbească, să mai spună ceva, să se explice, însă... domnule, te-am mințit odată, acum îți spun cinstit, ești urît, mai bine zis, îmi pari urît.

Fusese bărbatul solid cu haina în plus, cel care vorbise ultimul, dar Emil auzi un fel de ecou de pe buzele blondului, și mie, și îi privi năucit, fără să mai înțeleagă ceva. Mai putea să se gîndească la scena ridicolă ai căror actori erau, cu ochii puțin holbați, toți, urîți, și cuvintele în jurul lor, a fiecăruia, un fel de briu pe care se vede fiecare fir, alb, negru, toți am fost proști, n-avea rost să vorbim niciunul, eu am fost cel mai prost, acum fiecare a spus cinstit, cinstit, și stăm așa, ochelaristul terorizat de muscă, blondul acela fricos gata să se apere și bărbatul cu cicatrice și celălalt, ne uităm unii la alții, hotărît nu-i bine, să fii prea sincer, așa călătoria se sfîrșește aici, nu mai are niciun farmec, toți tac, tac, crezi c-o să mai...

8

— Biletele la control, vă rog !

Emil mulțumi cerului că nemișcarea fusese spartă, ochelaristul de lîngă ușă căută în haină, nu găsi biletul, apoi în buzunarele pantalonilor, într-un portmoneu de piele în care se mai vedeau niște hîrtii, Emil zări una din care citi atît cît văzu, adică „Adever..." o fotografie, dar biletul nu era.

Ochelaristul se bătu peste frunte.. Exact dom-le, am întîrziat și cînd mă duceam să iau bilet, am văzut accidentul ăla stupid ; da, și am uitat, m-am urcat direct în tren, și începu să rîdă amuzat.

Bărbatul cu cicatrice scoase un „Ah, drăcia dracului" căutînd prin buzunare. Am adormit tîrziu, aveam insomnie, cine mai știe ce, m-am trezit din somn cu cincisprezece minute înainte de-a pleca trenul. Abia am avut timp să ajung la gară. Acum sînt sigur că am uitat să-mi iau bilet.

Controlorul era stupefiat, nu mai înțelegea nimic. Erau oameni mari, îmbrăcați bine, fără bilete... Făcu un gest nedeslușit spre ceilalți, un fel de dumneavoastră aveți bilete sau... Nici el nu știa ce fel de gest era.

Blondul dădu speriat din cap, negativ.

Celălalt spuse surd dar clar, n-am.

Emil începu să caute prin buzunare înfrigurat, unde era biletul, unde era doamne biletul, ah, nu fusese cumva lîngă bonul de la bagaje, nu-i căzuse oare atunci din mînă cînd... vedea figurile celorlalți, zîmbitoare, un fel de ceață îi cădea pe ochi, îi venea să plîngă, vor crede că n-are bilet, dar luase, luase, era sigur.

Controlorul îi văzu agitația și se supără și mai tare.

— După ce nu are se mai și agită. Mai mare rușinea. Vă rog ,veniți cu mine !

Emil ar fi vrut să dispară, să nu mai existe. Lăsă ochii în jos... și jos... acolo de unde luase blondul piciorul, era ceva, ceva care...

9

Pe ușă ieșise ochelaristul cu valiza lui elegantă, bărbatul cu cicatrice, controlorul îi privea dezaprobator...

— Am găsit biletul, domnule !

Glasul era dogit ca un clopot. Emil nu și-l recunoscu. Toți tresăriră. Controlorul îl cercetă, îl vîză și i-l înapoie. Mulțumesc, scuzați-mă, am crezut..

Emil dădu din mînă. Peste cîteva clipe închidea ușa. Era singur. Ei plecaseră cu zîmbetele acelea unsuroase pe față, chiar idioate. O să le dea amendă. Fără nici o îndoială le va da amendă. Ce noroc să găsească biletul în ultima clipă ! De fapt, era biletul lui. Blondul spusese că n-a luat bilet, murmura, cît am stat în gară am mîncat semințe, dar ce căuta biletul sub pantoful lui, pantoful acela negru, ușor, de 108 lei, cu care poți să joci fotbal bine, dar care se rupe repede. Poate uitase că-l luase. Imposibil ! Era biletul lui. Se uită stupid la biletul din mînă, de parcă se aștepta să scrie pe el „Emil" sau alt nume. Cu cît își zicea mai mult că e biletul lui cu atît se îndoia că ar fi. Și-și zise să reconstituie totul.

Am venit la gară, am scris două vederi, pe urmă s-a dus să mănînce, a luat varză cu friptură, patru lei șaizeci de bani două chifle și... Dar oare luase pînă atunci biletul?... sau... după aceea ?... Pe urmă s-a dus la „Bagaje"... și acolo.., acolo i s-a părut că pierduse bonul de ieșire al valizei.

Nu se poate, ducă-se dracului de treabă, e biletul meu. Dar cînd l-am luat ? Ceva mai înainte, înainte de a intra în gară... Nu, nu, nu e biletul meu... ba este... nu este..: ba..:

10

...Dar ce-i asta ? Musca îl ataca în picaj. Peste o clipă înțelese că erau două care făceau dragoste. Stați creaturilor, că vă aranjez eu... Dădu cu toată forța cu pumnul pe picior, se strîmbă de durere, voise să strivească, să le facă o masă roșie neagră, dar mușchii scăpaseră. Își șterse inutil scîrbit pumnul de pantaloni. Oricum nu scapă.

Și începu vînătoarea.

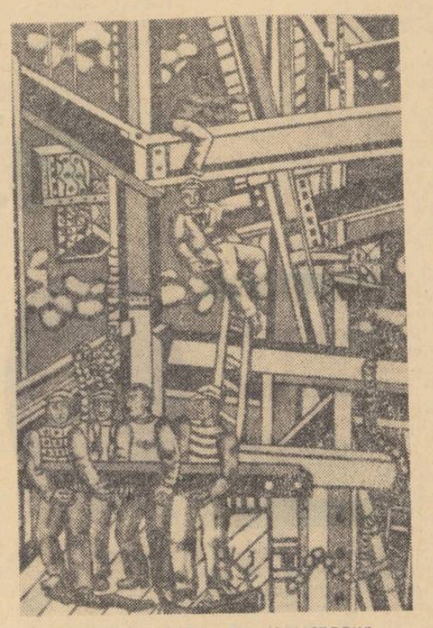

FERNAND LÉGER : „CONSTRUCTORII"

TEODOR MAZILU

De cîte ori...

De cîte ori am iubit,
Am fost un salahor nefericit...

Țineam cu o mînă cerul, nu cumva
Să cadă stelele în jos,
I-am dat și taina înrobirii mele,
Chipul satanic, părul mătăsos...

Adusa-m grozăvia întîmplării
Și jugul meu și jugul ei, și patul
Și cerul și infernul. Eu i-am dat
Puterea dulce de a iubi un altul...

Frumoase nopți ! Ce vrajă blîndă
Lucrată cu migală și durere,
O, paradis nebun, cum te-am muncit,
Ca osînditii la galere...

Avea nevoie de iubire
Fragila mea alcătuire.

Păcatul singurătății

Uneori mă simt singur ca Filip al Spaniei,
În loc de copaci — lungi coridoare,
În loc de adieri — pumnale de Damasc
În loc de spovedanii — curate cupe
de otravă.

Sînt vinovat de corbi, de lupi, de șerpi,
De întunericul nopții, de plumburiul cerului,
În mine s-au născut toate frigurile iernii,
Vanitatea mea s-a schimbat în copaci
desfrunziți.

Acești corbi care mă devoră, eu i-am făcut
Eu i-am hrănit, i-am măgulit, i-am iubit,
Eu m-am închis în tăcere, ca într-o cetate,
Unde doar lupii mai răzbat în nopți de iarnă.

Singurătatea nimănui nu este feerică,
Nici a mea, nici a lui Filip al Spaniei,
Oare aștept eu corabia iubirii
Să scap de noapte, să pornesc în larg ?

Adăpost

Hăituit de spaime, ca un brigand
M-am zăvorît în trupul tău...
Acoperă cu părul tău adînc,
Sufletul meu puțin și rău !

Dumnezeiasca-ți frumusețe
Vine din marea-mi singurătate...
Nu fugi ! Nu trăda ! Nu uita !
Hrană a fricii mele de moarte !

Liniștea

Liniștea în fața morții e un munte,
De unde totul se vede foarte clar,
O, ce priveliști frumoase trebuie să fie,
Treacă de la mine și acest pahar...

Eu niciodată n-am s-ajung acolo,
Muntele se-naltă clipă de clipă, mie
Mi-e dat să presimt înălțimea,
Și să trăiesc, înfricoșat, în cîmpie...

Nu pot să mor

Nu pot să mor sub cer albastru,
Nici să trădez în zilele cu soare,
Cînd frumusețea zorilor triumfă,
Ticăloșia mea mai rău mă doare...

Lovit mă simt de frumusețea
Zorile-s biciul, soarele e cnutul,
Însingerat, îmbrățișez splendoarea,
Sub care îmi tîrăsc uritul...

Viața interioară

Ce-i nebunia asta, ce-i sacul
Blestemat, în care tot îndes,
Și amintiri din Copenhaga
Și actrița de un real succes ?...

Vai, geme sacul blestemat
De larma ființelor iubite,
Leoaica viața interioară
Zilele astea mă înghite...

MARIANA FILIMON

Numele mării

de-atîtea nopți marea
marea mă strigă pe nume
numele mării strigă numele meu
cerul aprinde în globuri melodice
verzi lampadare de minereu

de-atîtea nopți vîntul
amestecă stelele vîntului
în diademe și coliere
unde visînd la ciudata-mi
întoarcere
încărunțește corăbiere

porturi de aur încep din istorie
porturi de marmoră
și de cristal
mătasea apei vindecă rănile
navei cu ochii de fată spre mal

și e atîta lumină pe lume
sunet de orgă abia risipit
peste pămîntul subțire o[illegible]lor
lunecă pasărea
în infinit

Departe de noapte

Și poduri se duc
mai departe unind
orașe și ape
și visuri

navele soarelui ziua o-ncep
cu argint spulberat în nisipuri

cerul de purpură cer de-ametist
înlăcrimînd trandafirii

pasărea- soare se-oprește orbind
pe cumpăna nemărginirii

porturi cu nume adînci aminte
pacea întoarcerii-acasă
și de lumină ochii se-aprind

într-o zăpadă albastră

Gib I. Mihăescu, V. Voiculescu și alții

Viață, Poezie, Proză

Viață !... Viața trece și noi uităm ce-a fost și cum a fost. În 1907 numele generalului Averescu era odios. El condusese represiunile armate împotriva țăranilor răsculați. Represiunile se soldaseră cu unsprezece mii de împușcați. începînd din 1917—1918 același nume era venerat de țărani. Generalul Averescu devenise, în timpul războiului, erou național. „Tata Averescu ne-a dus la victorie. Tata Averescu o să ne dea pămînt. Să-l votăm pe tata Averescu“. Unii îl votau pe tata Averescu, alții nu-l votau și se băteau, la aceste alegeri din vara anului 1926, cu capetele sparte, cu oasele rupte... Uităm ce-a fost... Uităm cum a fost... Poate că fără uitare viața nu ar fi cu putință. Ori poate că ar fi.

Acum zece—cinsprezece ani amintindu-mi de aceste întîmplări (care acum mi se par trăite într-un trecut foarte îndepărtat) am scris un roman de peste patru sute de pagini pe care l-am intitulat **Zi de vară**. Am scris acest roman de cîteva ori de la început pînă la sfîrșit și cînd mi s-a părut că l-am realizat l-am depus la editură și am plecat afară din București ca să mai scriu o carte. Nu peste multe zile m-am pomenit cu redactorul șef al **Editurii pentru literatură.** Venise la mine însoțit de doi redactori de la aceeași editură. „Tovarășe, v-am citit romanul **Zi de vară.** Dacă vreți noi îl tipărim însă trebuie să cunoașteți părerea noastră : romanul acesta nu e la nivelul lui Desculț“. Ce mai era de vorbit ? Le-am cerut textul și l-am aruncat. N-am păstrat și n-am publicat o singură pagină. Trebuie însă să se înțeleagă că lucrările celor mai mari scriitori ai lumii nu sînt, și nici nu pot fi, egale între ele. Dar aceasta e o altă poveste.

În perioada de care vorbesc aci, — perioadă în care m-am ocupat intens de ziaristică, — am publicat volumul **Albe** mai mult pentru bucuria prietenilor și cititorilor mei decît pentru o satisfacție personală. Aci, printre celelalte poezii am publicat și una intitulată **Pasărea Verde,** de pe urma căreia am avut nu numai atunci ci și mult mai tîrziu mari și plictisitoare necazuri. Iată ce spuneam în această poezie :

Nu mai zbura, pasăre verde,
Nu mai cînta, pasăre verde,
Cuibul tău cald în palma mea
S-a topit ca un bulgăr de nea.

Pasăre verde, lasă-ți aripa,
Pasăre verde macină-ți clipa.
Cu palmele mele, cuibul tău
S-a prăvălit peste muntele rău.

Omor de om să fi făptuit și n-aș fi pățit cîte am pățit. La **Cafeul Corso** unde mă duceam pe la ora nouă (veneam la redacție la ora șase dimineața) să-mi iau istovit de nesomn micul dejun veneau și se așezau la masa mea cel puțin doi—trei tineri. „De ce ai scris **Pasărea Verde ?** Îți este, într-adevăr, indiferent dacă mîine vin la putere legionarii?“. „Bine, răspundeam, dar din articolele mele de ziar se vede clar că sînt antifascist și că am mari simpatii pentru stînga și pentru comuniști“. „Să lăsăm la o parte articolele. Acum vorbim despre poezie. De ce ai scris **Pasărea Verde?** Nu cumva ne pregătești o trădare?“. Nu eram angajat cu nimic, față de nimeni, nu aveam deci nici ce trăda și nici pe cine trăda.

Au venit fasciștii la putere și au căzut fasciștii de la putere, a venit războiul și a trecut războiul. Am crezut că povestea cu Pasărea Verde luase de mult sfîrșit. Dar într-o zi iar mi-au auzit urechile : „De ce ai scris dumneata Pasărea Verde? Să nu ne spui că n-ai urmărit nici un scop“. A fost o pură întîmplare. **Pasărea Verde** simboliza în poezia mea primăvara, cînd viața izbucnește vînjoasă din pămîntul negru și gras, — nimic altceva decît primăvara. „Nu încerca să ne duci tovarășe, că nu se prinde, la noi nu se prinde“. Da. Era adevărat. La ei nu se prindea. Nu se prindea nici o explicație oricît ar fi fost ea de limpede. Atunci nu mi-am dat seama că acești prieteni erau primii îndrumători care îmi ieșeau în față pe drumul meu literar. Mai tîrziu am avut foarte mulți îndrumători iar, la un moment dat era cît pe aici să devin eu însumi îndrumătorul altora. Am scăpat cu greu și numai în parte de această îndeletnicire.

Viață, poezie, proză !...

Acum treisprezece sau patruspezece ani cînd, după o lungă tăcere poetică m-am apucat din nou (mi-o cerea cu stăruință inima) să scriu și să public versuri am fost certat : „De ce scrii dumneata cîntece atît de triste? N-ai putea să fii mai vesel?“. „Nu, n-aș putea“.

Am scris din ce în ce mai rar poezii și într-o zi n-o să mai scriu de loc cîntece, (n-o să mai scriu nici cîntece triste, nici cîntece vesele, n-o să mai scriu nimic și n-o să mai supăr pe nimeni) Dar atunci mîna mea va fi rece, inima mea va fi liniștită și cum voi sta mereu culcat nu voi mai avea nici umbră.

E timpul să mă întorc la anul 1933, — anul grevei muncitorești de la Griviția C.F.R. și al asasinării lui I. G. Duca. Greva a inspirat cîteva scrieri interesante însă, din nefericire, nici pînă astăzi nu-și are romanul său. Însă, și în această privință, nu numai scriitorii sînt de vină. Istoria Partidului Comunist Român n-a fost încă scrisă (în orice caz pînă la scrierea acestor pagini ea n-a fost publicată)

După asasinarea, pe peronul gării Sinaia a primului ministru I. G Duca, guvernul a luat cîteva măsuri, prin care se încerca împiedicarea ascensiunii mișcării fasciste în țară. dar măsurile nu au fost duse nici măcar pe jumătate și nu au avut nici un rezultat. Procesul deschis asasinilor lui I. G. Duca a fost folosit de Garda de fier pentru a-și face o largă popularitate. În această perioadă fascismul și-a avut și el cîntăreții săi. Cînd șovăind, cînd nesovăind literatura a mers înainte. Unii scriitori au trecut pe lîngă evenimentele care frămîntau țara cu ochii închiși, ca și cum aceste evenimente n-ar fi avut loc, alții s-au alăturat stîngii. Cîțiva au trecut fățiș la dreapta. Bineînțeles s-au găsit destui care au încercat (unii chiar au izbutit) să se fofileze : cînd dreapta a fost în ascensiune și apoi la putere ei s-au declarat, cu discreție, oameni de dreapta, cînd evenimentele au luat altă întorsătură, au trecut la stînga.

Viață, poezie proză !...

Lucram la ziarul **Credința,** ziar ieftin care apărea dimineața, între orele zece și unsprezece și își întemeia popularitatea pe de o parte pe articolele polemice pe care le semnam zilnic cîțiva dintre noi, pe de altă parte prin faptele senzaționale din Capitală și provincie cărora le dădeam o largă însemnătate. În acești ani, destul de grei pentru mine, îmi duceam vara soția și copilul la Mangalia unde închiriam pentru o lună o cameră mai mult decît modestă la vreun mangaliot. Marea era departe de locuința închiriată, drumul prăfos, gardurile rupte și strîmbe, casele mărunte, strîmte și de o curățenie destul de îndoielnică. Dar soarele era rareori acoperit de nori, cerul rămînea cu săptămînile senin și albastru. Nu era greu de găsit mîncare și puțurile nu speriau pe nimeni. Pe plaja întinsă oamenii nu apucaseră încă să se înghesuie unii într-alții ca sardelele. (Aceasta avea să se întîmple mai tîrziu, în apropierea războiului, și mai ales după război cînd se părea că, într-adevăr, a fost descoperită, între multe altele, și marea). Mă întindeam și eu pe nisipul moale și fierbinte cîteva zile. Mă răcoream și eu în apa schimbătoare a mării. Prindeam și eu culoare.

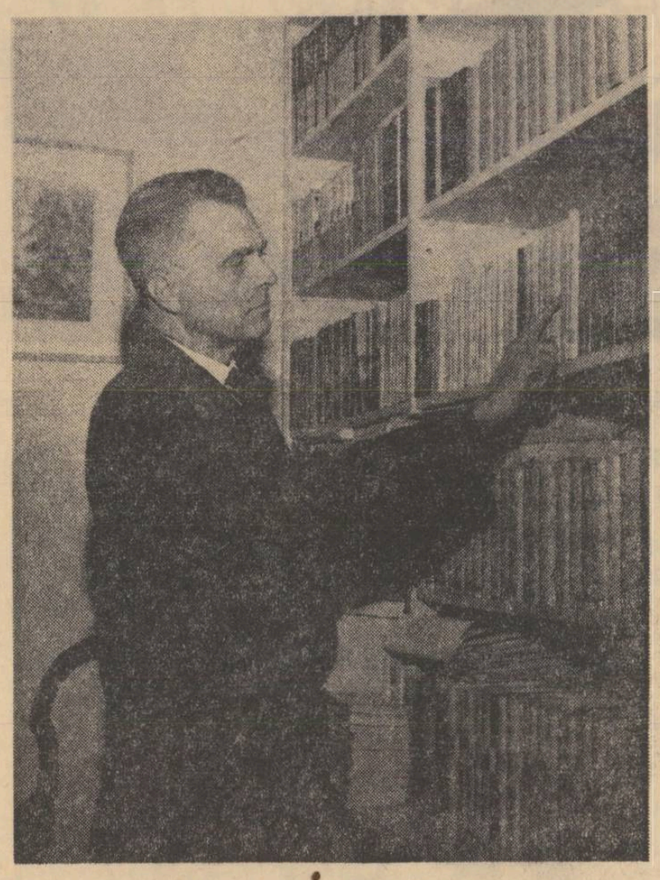

Dintre prietenii mei mai în vîrstă Gib Mihăescu era acela care mă întreba cel mai des, cu invidie : „Cum de izbutești să prinzi atîta soare“ „Stau cîteva zile la Mangalia“ „Vara viitoare mă duc și eu“. Era blond, și ca tuturor blonzilor, i-ar fi făcut plăcere ca măcar cîteva săptămîni să aibe obrazul bronzat.

Pe Gib Mihăescu îl citisem în **Gîndirea** încă de pe vremea cînd trăiam la Roșiori de Vede și această revistă, de care aveam să fiu atît de atașat în anii de debut, apărea la Cluj odată la două săptămîni. Era, fără nici o îndoială, un scriitor nou, viguros, iar paginile lui nu puteau fi uitate mult după lectură. Auzisem despre el că trăiește la Drăgășani și-și cîștigă existența cu avocatura. Nici prin gînd nu-mi trecea că într-o zi îl voi cunoaște, că vom publica la aceeași revistă (el proză și eu versuri) și că, funcționari modești ai Ministerului Afacerilor Streine, vom lucra, aproape trei ani, în aceeași încăpere

Locuiam de cîtva timp în clădirea Sindicatului Ziariștilor din apropierea statuii lui C. A. Rosetti, într-o încăpere mai mare Cezar Petrescu, într-alta eu cu un frate mai mic, elev de liceu. Spălătorul era comun. În acest spălător intrînd într-o dimineață fără să bat în ușă (știam că la ora aceea Cezar Petrescu dormea) am dat peste un bărbat gol pînă la brîu care se spăla de zor. În primul rînd m-a izbit pielea lui neobișnuit de albă, de parcă ar fi fost de hîrtie. Pe urmă veselia. „Ha ! Ha !... Eu sînt Gib Mihăescu... Dumneata cine ești?“. Mi-am spus numele. „Am venit aseară tîrziu de la Drăgășani și n-am găsit cameră la hotel. Am năvălit peste Cezar și-am dormit la el“.

Am lucrat cu el în aceeași încăpere doi ani jumătate, aproape trei ani, am discutat multe nopți, i-am ascultat de nenumărate ori proiectele literare. Mulți, de teamă să nu fie furați, își țin în secret subiectele pe care le vor aborda. Gib Mihăescu nu era dintre aceștia. „Subiectele !... Subiectele nu mi le poate fura nimeni, sînt numai ale mele. Dintre toți care le-ar cunoaște numai eu știu ce să scot din ele“.

Două din romanele lui **Rusoaica** și **Zilele și nopțile unui student întîrziat** au fost scrise nu în vreun birou elegant și spațios ci, sub ochii noștri, ai colegilor lui de funcție, în încăperea de care am pomenit puțin mai înainte. Mai scria și pe acasă, la masa din sufragerie sau chiar în pat. „Ha !... Ha !.. Mă odihnesc și în același timp scriu“. **Rusoaica** a avut un succes răsunător în vreme ce **Zilele și nopțile unui student întîrziat** n-a împlinit nici pe departe speranțele editorului. **Rusoaica** nu s-a retipărit de foarte mulți ani și nici **Zilele și nopțile unui student întîrziat.**

Dacă ar fi trăit... Poate că dacă nu ar fi fost sortit pierzării atît de timpuriu, Gib Mihăescu ar fi ajuns să fie considerat unul dintre cei mai valoroși prozatori ai lumii contemporane. „Mîine plec la Mangalia. Dacă ai timp vino să mă vezi.“

Totdeauna, de cînd mă știu pe lume, am suferit de lipsă de timp. N-am avut timp

zaharia stancu: memorii

să mă bucur de ceea ce mi-a dăruit viața, n-am avut timp să mă bucur de viață însăși, n-am avut timp nici să iubesc și nici să urăsc, n-am avut timp să-mi mîngîi copiii și să-mi văd mai des părinții — și nu am avut timp nici măcar, acestora din urmă să le pun flori pe morminte — n-am avut timp să-mi șlefuiesc poeziile, n-am avut timp să-mi scriu mai frumos romanele, n-am avut timp să-mi gîndesc și să-mi chibzuiesc mai adînc articolele de ziar și pamfletele. Am lucrat și am trăit într-o continuă grabă. N-am putut înțelege mersul înainte al timpului și nici nu am putut încetini mersul aceluiași timp. N-am avut timp să-mi pun urechea la pămînt și să-i aud glasul. N-am avut timp — uneori cu anii — să privesc luna, să mă desfăt uitîndu-mă la cer și la șuvoaiele lui de stele albe. Cu alte cuvinte n-am avut timp să trăiesc și acum nu am timp să mor. (Dar o să mor. Și consider că e bine ca oamenii să moară. Fără moarte, fără prezența morții printre noi viața nu ar avea nici o savoare.) „Dacă voi avea timp, nene Gib, voi veni negreșit să te văd“. N-am avut timp să mă mai duc să-mi văd familia și, cu acest prilej, să schimb cîteva vorbe cu Gib Mihăescu. „Am să-l văd, — îmi spuneam, — după vacanță. Lucrăm amîndoi nu numai la aceeași instituție dar chiar în același birou“. Zilele au trecut. Au trecut și nopțile. Criză de guvern. Remanieri. Crime senzaționale. Noi și grave violențe fasciste. Ca ziarist tînăr rîvneam să îmbrățișez această profesiune dificilă și să-mi fac un loc în presă. Dar ca să-mi fac un loc onorabil în presă trebuia să-i dovedesc patronului că sînt harnic, că sînt priceput, și — mai ales — că sînt prezent oriunde se întîmplă ceva care i-ar putea interesa pe cititorii noștri

Într-o zi, după ce coborîsem scările redacției și ieșind în Calea Victoriei mă pregăteam să trec drumul și să mă duc la Capșa (era ora la care, de obicei, îmi terminam munca din prima parte a zilei) cineva m-a bătut ușor pe umăr. Întorcînd capul l-am văzut pe Vasile Voiculescu. „Ai o jumătate de oră liberă?“ „Chiar mai mult“ „Atunci vino cu mine pînă în Piața Victoriei să-l vedem pe Gib Mihăescu“ „Dar ce i s-a întîmplat?“ „Trage să moară“ „Îl știam la Mangalia“ „Din mersul lui la Mangalia i s-a tras totul“. În Piața Victoriei am dat drumul mașinii și-am pătruns în cazarma gardienilor publici care, în cuprinsul ei, avea și un mic spital. Un gardian, bineînțeles, ne-a condus la etaj și ne-a arătat o ușă din multele aflate pe acel coridor: „Acolo se află domnul pe care îl căutați“. Am intrat cu doctorul Vasile Voiculescu în camera aceea și, într-adevăr, pe un pat de fier, îngust, se afla întins „domnul pe care îl căutam“. Era îmbrăcat într-o pijama colorată, deschisă la piept și sufla greu. Îl apăra de muștele care umpleau odaia un sanitar, ori, poate, tot un gardian public. Nu mai vedea, nu mai auzea și numai sufla greu, horcăia Am pus mîna pe fruntea lui plină de sudoare. Ardea ca focul.

Am rămas acolo, lîngă cel ce mai era încă Gib Mihăescu cam un sfert de oră. Aerul era cald și greu, muștele bîziiau, și în preajma noastră se afla moartea. „Să mergem, mi-a șoptit Vasile Voiculescu, nu mai e nimic de făcut“. A murit a doua noapte. Familia i-a luat trupul și l-a îngropat în cimitirul din Drăgășani. Mai tîrziu, cînd Gib Mihăescu începuse să fie uitat de toată lumea, l-am întrebat pe doctorul Voiculescu : „Cum de-a ajuns Gib Mihăescu să moară în Spitalul gardienilor publici?“ „Dar unde voiai să moară? În nici un spital din București nu s-a găsit un pat liber iar la sanatorii cine să plătească? Atunci s-a ocupat de treaba asta Pamfil Șeicaru. L-a chemat la telefon pe Gavrilă și i-a expus cazul. (Gavrilă Marinescu era pe atunci Prefectul Poliției Capitalei) Acesta i-a pus lui Gib Mihăescu la dispoziție un pat și, pe de-asupra, a ordonat ca în camera aceea, pînă ce moare scriitorul, să nu mai fie repartizat nici un alt bolnav“ I-am mulțumit doctorului Vasile Voiculescu pentru lămuriri. Dar, Doamne — Dumnezeule din ceruri cum era să bănui eu atunci ce chinuri grozave va fi silit să îndure acest om și în ce împrejurări tragice avea să moară?

Viață, Poezie, Proză.

Eram foarte tînăr cînd l-am cunoscut pe Gib Mihăescu și încă tînăr atunci cînd l-am văzut pentru ultima oară trăgînd să moară, întins pe un pat soldățesc într-o mizeră cameră în spitalul-cazarmă al Gardienilor publici din București, — loc unde avea să moară din mila Prefectului Poliției Capitalei. Fusesem însă și mai tînăr cînd împrejurările mă puseseră față în față cu doctorul Vasile Voiculescu. Venit pentru a treia oară în București , pe la începutul lunii martie 1922, îmi găsisem de bine de rău, prin mijlocirea lui Gala Galaction, o slujbă la Fundația culturală din strada Latină. Această Fundație edita două reviste : una se chema **Lamura** și era destinată învățătorilor și preoților iar cealaltă, care se adresa unor cercuri mai largi din lumea satelor era **Albina.** Această **Albină** de după război nu era alta decît o nouă serie a revistei întemeiată, se pare pe vremea lui Spiru Haret, la care colaboraseră George Coșbuc, Petre Dulfu, Alexandru Vlahuță, Mihail Sadoveanu și încă mulți alți scriitori, trecuți de mult dincolo de zarea nevăzută care desparte viața de moarte. **Lamura** apăruse îndată după război cu doi directori : Alexandru Vlahuță și Ion Al. Brătescu — Voinești. Curînd după apariția **Lamurei,** Vlahuță murise iar Ion Al. Brătescu — Voinești se retrăsese. În perioada de care vorbesc de aceste două reviste (tipărite în zeci de mii de exemplare) se ocupau cîțiva institutori în cap cu Gh. D. Mugur. Birourile erau la parter și la etaj. În subsolul clădirii se aflau două sau trei camere mici pentru slugi și o sală mare, rotundă. Aci se aflau depozitate revistele. La o masă mare, începînd de pe la ora trei după amiază pînă noaptea tîrziu cîțiva învățători pensionari lipeau cu un fel de cocă adresele abonaților. Pachetele cu reviste erau trimise la gară cu o camionetă. În jurul acestei mese, prin excepție, mi se făcuse și mie un loc. Munca nu era grea însă aerul închis îmi dădea dureri de cap iar lumina puțină a becurilor atîrnate de tavan îmi vătămau vederea. Nu mă plîngeam nici de aerul greu și înăbușitor, nici de lumina puțină. De altfel dacă m-ași fi plîns aș fi primit de îndată răspunsul : „Dacă nu-ți place n-ai decît să pleci“. Să plec, unde ? Locuri de muncă erau dar trebuia să umbli multă vreme cu limba scoasă pînă să găsești unul.

Din toate întîmplările pe care le trăisem mă alesesem cu cîte ceva, — cu o mai bună cunoaștere a vieții, cu o învățătură folositoare, cu o meteahnă, cu suferință, cu amintiri care nici ele nu erau ușor de purtat în memorie. Astfel, din vremea trăită la Turnu Măgurele, și mai ales din iarna pe care o trecusem în acest oraș, după ce plecasem de la mătușa Șurcan, la doamna Clementina Balosache, rămăsesem cu niște cumplite reumatisme. Și cum să nu rămîn ! Casa nu era casă ci bordei. Vara bordeiul era răcoros însă iarna... Iarna pereții lui musteau apă. Mă trezeam spre ziuă înghețat sloi. Acum picioarele mi se umflaseră, abia mergeam. În schimbul unor servicii pe care urma să i le fac cineva m-a recomandat lui Vasile Voiculescu. „Ia-l în colonie... O să...“ (Aici mă văd nevoit să dau alt curs povestirii pentru a nu dezvălui, înainte de vreme, ceea ce am de gînd să le povestesc cititorilor mei în romanul **Țărmul sălbatic).**

Durata și spațiul acestui popor

(Urmare din pagina a 3-a)

„lucrări“ asupra unui cititor dispus să renunțe la mentalitatea „consumatorului“ de cărți și să accepte statutul unui receptor pregătit pentru meditație și pentru reveniri fecunde la versuri și pagini de valoare.

3. Încerc sentimentul deplinei angajări intelectuale, politice și ideologice, confruntînd pentru mine și pentru proiectele mele concepțiile fundamentale ale literaturii contemporane. Cred în destinul literaturii române și în disponibilitățile scriitorilor noștri, independent de generație ; cred în operele autentice concepute sub semnul talentului și al cinstei, al încrederii în principiile morale, de dreptate și echitate, ale socialismului ; într-un cuvînt, am sentimentul că particip la afirmarea unei literaturi capabile de **altitudini,** de o respirație aprinsă, deloc neutră și cabotină, o literatură a cunoștințelor și talentelor. Conceptele acestei literaturi se cer examinate nuanțat, fără pripeală și fără aprehensiuni, fără prejudecăți, în spiritul rigorii și al comprehensiunii științifice, proprii gîndirii noastre.

4. Numele lui Zaharia Stancu mi se pare că ilustrează elocvent și convingător ideea unei creații care a pregătit dimensiunile literaturii de azi. La acesta îl alătur pe Miron Radu Paraschivescu, pe Marin Preda, pe Eugen Barbu și, mai înainte de aceștia, pe scriitorii chemați să anunțe un timp și o literatură consacrată omului și orizonturilor lui revoluționare. Poate că de la Mihai Eminescu, literatura noastră s-a pregătit pentru **a redescoperi virstele omului,** sentimentele și revoltele lui, proiectele lui, istoria și sacrificiile, țara și culorile ei.

5. Nu e, cred, o operă anume, de căutat într-o istorie literară a ultimelor decenii. Mai degrabă deschizătoare de căi pentru experiența literaturii de azi și de mîine ni se pare participarea și concertarea tuturor conștințelor cinstite care în anii de după Eliberare au gîndit și dăruit cărți, unele inegale, altele scrise cu mîini tremurate, toate însă crezînd în istoria de azi a României socialiste. N. Labiș sau Tudor Arghezi, Nichita Stănescu sau Adrian Păunescu, Vladimir Streinu sau Al. Philippide și mulți alții, crezînd în scrisul lor, au alcătuit dimensiunile unei literaturi. Mai auzim încă sunetele din **Nicoară Potcoavă** și confruntăm scrisul lui Sadoveanu cu al celor tineri ; ei se numesc D. R. Popescu sau Fănuș Neagu, scriitori înzestrați, martori și contemporani ai timpului nostru.

6. O literatură unde **Moromeții** reafirmă vocația realistă a prozei românești și unde **Desculț** consemnează virtuțile unei proze poetice, o literatură unde au scris Lucian Blaga (reascultăm „Mirabila sămînță“, invitație patetică spre poezie !) și Tudor Arghezi nu e o literatură săracă. Ea a înregistrat experiențe multiple și confruntările acestei literaturi — într-o istorie dramatică și generoasă — nu au fost lipsite de mărturii exemplare.

7. Nu au fost puține dificultățile provenite dintr-o estimare simplificatoare și egalizatoare a valorilor spirituale ; printre acestea și literatura, destinată uneori, într-o perioadă de mult depășită și categoric infirmată de istorie, unei misiuni sărace și vulgarizatoare. Poate că e de observat că în urmă cu un deceniu și jumătate eroarea (literatura nu a ținut seamă de această eroare și operele au apărut adesea în ciuda unor denaturări) cu cele mai întinse repercusiuni a fost de fapt devalorizarea rostului social al literaturii prin neglijarea specificului și puterilor ei, prin ignorarea specificului acestei forme de artă chemată să comunice cu mijloace unice, edificate după legi inebranlabile ale creației și ale reprezentării lumii în laturile și procesele ei vitale.

8. Programul criticii literare de azi, cred, nu poate fi elaborat în absența recomandărilor teoriei literare. Conceptele teoriei literare marxist-leniniste, experiența meditației teoretice românești invită la examinarea, potrivit cu devenirile literaturii de azi, a unor categorii fundamentale ale creației și a factorilor angajați în actul creației literare. Statutul scriitorului, responsabilitatea sa estetică și civică, revelarea raporturilor umane, care configurează universul etic și spiritual al societății socialiste românești, formarea unui receptor avertizat, problemele difuziunii culturii ; factorii instituționalizați concertați în acest domeniu al comunicării și transmiterii valorilor artistice ; edituri și editori, reviste și explorarea căilor orientate spre cititor etc., interesează în acest spațiu ai funcției sociale a literaturii.

9. Nu e foarte ușor de răspuns în spațiul acestei serii de întrebări. **Realismul există în timp și modelat de istorie.** Un realism abstract, un fel de permanență (valabilă mai mult oratoric) mai puțin controlabilă a categoriei mi se pare o ipoteză prea puțin convingătoare. Înclin să văd realismul ca o categorie istorică, validată în experiența scriitorilor. Realismul literaturii noastre contemporane nu mai poate fi, în fond, același cu al precursorilor. Independent de valoarea operei lui Liviu Rebreanu sau Camil Petrescu, Pavel Dan sau Hortensia Papadat-Bengescu etc., realismul operei lor nu poate fi neapărat soluția scriitorului de azi. Un realism dinamic și activ, un realism chemat să interpreteze fenomenele și procesele, deschis spre dimensiunile viitorului, un realism apt programatic unei re-creări active a timpului și spațiului nostru istoric, un realism filozofic se cristalizează artistic cu mijloace de expresie diverse, noi, într-o reprezentare complexă a vieții.

10. Primul îmbold a fost de a relua într-o lectură atentă și responsabilă un text pentru un volum intitulat (deocamdată) „Categoriile și problemele teoriei literare contemporane“. E un volum unde „sumarul“ unui curs de teorie literară (disciplină azi de primă însemnătate și vitregită, paradoxal, în „planurile de învățămînt“ ale universităților !) se convertește într-o suită de eseuri despre componentele și conceptele literaturii de azi.

11. Anevoioasă obligație ; dar să riscăm un răspuns : literatura contemporană își stabilește destinul istoric afirmînd timpul și oamenii lui, durata și spațiul acestui popor.

TEATRU

Starea de destin

Dramele sînt așa de bine croite, acțiunea se pliază perfect, pînă la cea din urmă replică, încît, fără să vrei, te întrebi : cine-o ți servit de manechin tragediei grecești ? E clar că avem de-a face cu aceeași osatură, ca de cariatidă, și autorii doar veneau să-i arunce pe umeri tragedia și s-o ajusteze pe talie, în genunchi, și ținînd vreo clamă în dinți. Am lăsat mai la urmă partea estetică a problemei, deși în tot ce am făcut pînă acum n-a fost decît o încercare de estetică a tragediei eline. Ce însemna **frumos** pe vremea aceea ? E știut că filozofii antici vedeau în frumos echilibrul, măsura și ordinea, păstrarea unor proporții și îmbinarea tuturor acestor calități cu utilul. Era frumos ceea ce putea să servească de minune scopului pentru care a fost creat. Oamenii erau frumoși dacă, pe lîngă un echilibru al formelor, dădeau dovadă și de un echilibru moral. Esop era frumos, teoretic. Nenumărate pilde de frumusețe și nenumărate sugestii ne oferă plastica antică. Amforele, și vasele grecești s-au conservat ca niște muzee în miniatură, pinacoteci înțesate de tablouri al căror ulei, măcar c-a fost băut, le-a dat un lustru, pe dinăuntru. Nu cred că toți grecii or fi arătat ca Apolo de Belvedere. Cred că mai degrabă se întîmpla să vezi în cvadrigi Dimoși cu nasul coroiat, slabi și negri, decît efebi ca cel din muzeu. Există însă un manechin frumos în concepția creatorului popular, ca o proiecție a unor năzuințe spre desăvîrșire și pe el au fost mulate costumele eroilor, în serie. Cu cîteva mii de ani înainte, nu mai departe decît la Susa, era frumos ceea ce întrecea măsura, ceea ce era colosal și strivea. Grecii sînt primii care aduc frumosul la proporțiile minții noastre ; chiar și astăzi noi măsurăm talii, ochi, sîni, suflet, durere, cu măsurile lor. Aceleași legi vor sta și la baza dramei eline. Ea e frumoasă pentru că are mersul maiestuos, ca de cariatidă ; și, întocmai ca aceasta, falnică sub capitel, duce pe cap un destin de piatră de care parcă nici nu-i pasă. Ce dacă, în realitate, Antigona o fi fost cocoșată și toată drama a constituit-o moartea vreunei capre pe care o păștea ? Aceste tragedii mărunte, de familie, luate din viața de fiecare zi, au fost împinse în zona generalului uman, ridicate la proporții mitice. Aceleași proces de echilibru, măsură, ritm.

Curios că tragedia antică este echilibrată dar în același timp rămîne tragedie. Termenii parcă se exclud. Starea de tensiune e dată dintru început : pentru că avem în față niște oameni care sînt nesiguri pe viața lor, pe soarta lor, care e în mîna zeilor și oricînd se poate întîmpla ceva. Nesiguranța de animal hăituit naște frica și spaima. Nu-i vorba însă de angoasa modernă. Din punct de vedere existențialist, eroul antic e un placid. El nu se teme de moarte, lumea nu i se pare absurdă, nici ciudată, ci numai nedreaptă. Nu se resemnează, ci luptă. Neliniștea provine din faptul că ceva planează asupra lui, nu moartea, ci voința zeului. Din punct de vedere structural, fiecare piesă va începe pe un teren deja minat. De aceea — nesiguranță și iritare. Orice conflict s-ar închega, va fi oricum, dramatic. Putem vorbi de o predestinare tragică a personajului antic din cauza acestei inferiorități. În același timp dîrzenia lui, lupta pînă-n pînzele albe. Nimeni nu-i mai puțin liber decît eroul tragediei antice. În același timp, nimeni nu-i mai bîntuit de patimi decît acesta. Foarte multe piese sînt expresia unor răbufniri pe linia unui singur sentiment care întunecă totul.

Îndreptarea acestor eroi tragici, fie că se săvîrșește fie că nu se săvîrșește, este în atenția creatorului. Se urmărește o perfecțiune morală ; am aminti aici ceea ce Kant dădea ca exemplu de suprem atribut al omului : „cerul înstelat deasupra și legea morală din noi". Pentru păstrarea acestei legi morale luptă tragicii greci, uitîndu-se și inspirîndu-se și de la morali și de la imorali, ba mai degrabă de la acestia din urmă, mai apți pentru tragedii. O experiență interesantă am putea face „moralizînd" fiecare piesă în parte. Ce s-ar fi întîmplat dacă Jason s-ar fi întors lînă Medeea lui, conform legămîntului de căsătorie, consimțit de bunăvoie și nesilit de nimeni ? Dacă doamna Clitemnestra l-ar fi primit pur și simplu cu brațele deschise pe Agamemnon, așa cum se cuvine să facă o soție iubitoare ? Dacă Antigona s-ar fi ales doar cu o mustrare părintească, jurîndu-se că altă dată, orice ar fi, n-o să mai pună mîna în foc pentru alții ? Dacă Prometeu ar fi întors focul furat, cu scuze ? Și așa mai departe.

Evident, noi, ca oameni moderni, ne-am simți mult mai bine, știind că măcar patru tragedii antice au fost recuperate. Însă echilibrul dramatic e în suferință. Frumosul mai constă, în piesele vechi, în boltirea extraordinară a vieții sufletești, părînd să închipuie o cupolă aparte și independentă, sub care insul vine să aducă prinoase și jertfe. Uneori, de cele mai multe ori, își jertfește propriul trup, numai să aburească frumos această boltă înstelată.

Zenon avea următoarea părere despre lume : „Există mai multe lumi dar nu există spațiu gol. Natura tuturor lucrurilor constă din calitățile cald și rece, uscat și umed, care se prefac unele în altele. Oamenii s-au născut din pămînt, iar sufletul este alcătuit dintr-un amestec al calităților susnumite, fără ca nici una să domine asupra celorlalte". La fel de simplă este și tragedia greacă, unde calitățile sînt caldul și rece, uscatul și umedul. Iar în sufletul protagoniștilor se întîmplă combinațiile susamintite. Zenon însuși ar fi apreciat senînătatea tragediei grecești, chiar în momentul cînd el personal era pisat într-o piuă. Căci spune Diogenes Laertios : „Rău te-a strivit : dar ce spun ? trupul tău, nu chiar pe tine". Acea soartă avea să aibă întreaga tragedie greacă. **Moira,** care plană, plană, dintr-odată a strivit-o : trupul ei, pentru că spiritul acestor dumnezeiești plăsmuiri s-a înălțat din piua unui tărîm stîncos și încă mai vine spre noi. Ne va ajunge din urmă și ne va și întrece.

Marin SORESCU

ARTE

FERNAND LEGER :

„MAREA PARADĂ"

Sunet — ritm — ethos

MUZICA

Spuneam altădată că orice flux muzical ne angajează conștiința pe un parcurs cu pante, cotituri și puncte de oprire obligatorii ; înregistrăm în acest fel un mesaj pe care-l decodăm treptat în funcție de orizontul său semantic și de fondul nostru aperceptiv. Înserarea mesajului în timpul obiectiv este în principal opera **ritmului ;** cu cît acesta va marca mai neconfundabil prezența voinței omenești, cu atîta șansele mesajului de a pătrunde eficient în conștiința ascultătorului vor spori.

Marea forță a jazz-ului derivă tocmai dintr-o uluitoare organizare ritmică. Dacă avem curiozitatea să cercetăm celelalte elemente de limbaj vom constata aproximativ următoarele : melodic, jazz-ul — exceptînd fondul popular al **blues**-urilor și **spirituals**-urilor — nu este deosebit de interesant ; el poate prelua cam orice tip de intonații, de la muzica de café-concert la organizarea dodecafonică, fără a se fi dovedit însă prea inventiv în nume propriu (nici nu era nevoie și voi încerca să arăt mai jos de ce). Armonicește, gramatica sa e relativ limitată — constatăm și aici multe împrumuturi — și evoluează destul de lent. Forma muzicală pe de altă parte se vădește de un conservatorism remarcabil, nedepășind decît extrem de rar conceptul variațional. Ajungem însă la **sound** (sunetul, timbrul personal) care în jazz este o dată **sine qua non.** Nu există artist sau formație de oarecare importanță care să nu fi propus un **sound** original. Dar **sound**-ul exprimă individualitatea, nu genul. De fapt, căutările asupra sunetului se constituie în trăsătură caracteristică întregii muzici a veacului 20, trăsătură observabilă atît în **musica seria** cît și în cea ușoară. Deci nu **sound**-ul poate explica eficiența și caracterul jazz-ului.

Toate elementele mai sus enumerate — din care unele relativ banale în ele însele — intră într-o organizare ritmică de la o subtilitate și o prezență neatinse poate în nici-un alt domeniu al muzicii. Raportul între omul de jazz și sunetul produs de el are ceva din legătura între panteră și prada ei. Cea mai anodină succesiune melodică va fi produsă de artist într-o originalitate ritmică desăvîrșită. Finețea succesiunii duratelor și a repartizării accentelor, fantezia și precizia modurilor de atac, balansul caracteristic (**swing**-ul), pe care atît individul cît și formația bine rodată îl pot crea, înscriu evenimentul sonor într-o organizare temporală care prin ea însăși (și dincolo de aparența banalitate a melodiei sau armoniei) poartă mesajul unui ethos perfect caracterizat, al unei pofte de viață și al unei candori unice. Care n-ar avea valoare dacă nu ne-ar fi împărtășit în cea mai deplină puritate și simplitate sufletească ; ceea ce de la un punct încolo ne apropie de măreția spirituală.

Cred — pe de altă parte — că aventura improvizației este importantă în jazz mai mult la nivelul creației decît al execuției (cele două aspecte nu se confundă !). Rezultatul improvizației se arată a fi — în cazurile fericite — la fel de perfect ca și în cazul în care totul ar fi fost scris ; nu se scrie pentru simplul motiv că nu există scriere apță să fixeze nenumăratele transformări și subtilele nuanțe și culori pe care așii jazz-ului le impun sunetelor. Dar totul se petrece în cadrul unui stil atît de puternic încît libertatea artistului are un cîmp mult mai limitat decît se crede de obicei. Mă interesează improvizația ca atelier necesar creației obiectului perfect definit și nu ca sursă de imperfecțiuni. Că artistul infuzează viață unui text finisat sau că finisează obiectul memoriei sale sub ochii mei (alegînd poate dintr-un șir de variante pe care le-a mai avut cîndva prezente în conștiință) rămîne la urma urmelor un fapt secundar. Iar **free-jazz**-ul, în măsura în care exploatează negația formei, negația relației armonice, negația sensului melodic și de fapt negația substanței, provoacă aceeași excitație pe care o provoacă vederea unui incendiu devastator (Neron făcea și el poezia lui). Un incendiu ritmizat anarhic. Cînd nu devine puerilă colecție de automatisme.

Am căutat însă să discern unele din notele proprii jazz-ului adevărat. Artiștii foarte mari care au prilejuit considerentele de mai sus se numesc Duke Ellington, Dizzy Gillespie, Thelonious Monk, Art Blakey ; și delicatul poet al sunetelor, tînărul vibrafonist Gary Burton.

Pascal BENTOIU

ARTE

ARTE PLASTICE

Mihail Laurențiu

Unul din sculptorii de talent la care mă refeream, indirect, în articolul de săptămîna trecută, intitulat Școala de la Măgura, era și Mihail Laurențiu. El are vocația sculpturii deschisă spațiului liber, a dovedit-o, o dovedește și acum. Există, în cele mai multe din lucrările lui, cu intenție declarată sau nu, o dorință organică spre întregirea privelиștilor naturale, sentiment propriu viziunii monumentale. Ceea ce îl unește de asemenea de colegii săi de la Măgura, de unii dintre ei, cei mai dotați, este chiar o anumită coincidență tematică. În acest fapt văd un lucru îmbucurător. Este efortul unei generații, canalizat, prin afinitate de spirit, către reluarea, mereu mai bogată, a cîtorva motive. La realizările de pînă acum, în care a excelat, spre exemplu, un George Apostu, se adaugă și experiența lui Mihail Laurențiu, aportul său fiind substanțial, original. Problema cheie care-l preocupă și pe el, aș denumi-o, a cuplului, observat în toate înlănțuirile lui, în toată diversitatea motivelor posibile. Bărbatul și femeia, în compoziții sau portrete de sine stătătoare, abundă și domină orizontul creator, îl impregnează cu o susținută atenție și dăruire. Feeria nunții, a horelor de mireasă, reculegerea maternală, triada familială sînt, în concepția sculptorului, tot atîtea posibilități de convertire la emoție. Specifică în arta sculpturală a lui Laurențiu, dincolo de similitudinile evidente, de esență, este o anumită detașare copilărească, adolescentină mai bine spus, față de subiecte. Personajele lui, cu grație de amforă străveche sau subțirime, delicatețe de fus cu aromă de basm, trăiesc viața cu o candoare autentică, un fel de joc în sensul cel mai bun al cuvîntului, îi stăpînește pînă în miezul ființei, îi aureolează cu o insetată dorință de plenitudine. Un zîmbet interior, curat în plinătatea lui nedisimulată, veșnicul și enigmaticul zîmbet adolescentin, încă netulburat de încercările potrivnice, stăruie și iradiază din orice făptură. Simplitatea imnică, frustă, victorioasă fără contorsionări, ni se transmite cu incredere. Un tors adamic, echilibru de patru ovoide pe o verticală întreit crestată, simplifică starea de grație, stabilitatea precară de vîrstă, beatitudinea laică. Eva feciorelnică își face din grozavul șarpe biblic o cingătoare scînteietoare, mîinile ei alintă pisicește mărul fatal, confundîndu-l cu un simplu ghem de lînă colorată. Convertirea sau primejdia, implicit legate de aceste două reprezentări, sînt surprinse în faza lor de ambiguitate suportabilă, detașată, melodioasă. Nu este un refuz al gravității, o polemică deliberată cu el, ci pur și simplu reflexul unei certe disponibilități pentru euforia sănătoasă și vitală a unei vîrste unică și frumoasă între toate. Alte lucrări, la fel de realizate, confirmă adîncimi de un ordin deosebit. Figura feminină din „Cîntec românesc", un fel de linie a norocului într-o uriașă palmă deschisă, indică un Laurențiu iubitor de simbol. Esența însă, rămîne, cel puțin deocamdată, aceeași. Surprinde plăcut la acest sculptor, familiarizat cu formele umane riguros compuse, multele desene-proiect. Culoarea, execuția lor atentă, armonioasă, vădește ochi de pictor. Și multe din sculpturi, de altfel, beneficiază de această trăsătură, oarecum neașteptată la un sculptor, efectul de culoare fiind urmărit cu insistență. Așteptăm în continuare, să vedem pînă unde va merge, în acest sens, artistul. Sculptor format, în ascendență, Mihail Laurențiu va ști, nu mă îndoiesc, să-și fructifice multiplele aptitudini.

Grigore HAGIU

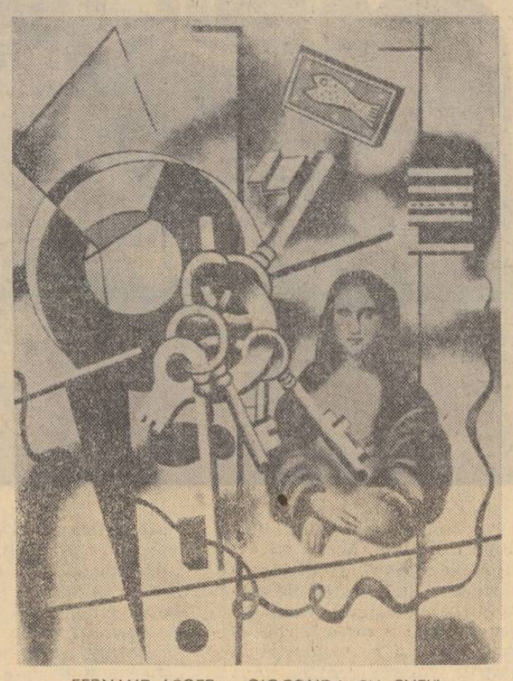

FERNAND LEGER : „GIOCONDA CU CHEI"

ARTE

PRETEXTE

Mama de sîrmă

O experiență a dovedit că puiul de maimuță, crescut fără mamă, se adaptează situației hrănindu-se cu un biberon plasat în locul unde instinctul caută mamela naturală. Alături, experimentatorii au așezat un alt manechin imitînd neamul simiesc — acesta de catifea însă și fără biberon.

Două propuneri deci : o mamă dură, dar care dă ceva, și alta, gratuită, o mamă de lux, cu pielea moale, bună și mîngîietoare.

Dacă se produce un zgomot puternic, puiul de maimuță se refugiază speriat la pieptul momiiei de catifea, unde „e cald și bine" și unde se simte la adăpost. Aceasta e legea naturală.

Testul depășind în înțelesuri sfera experienței științifice, noi vom căuta morala ca într-o fabulă.

Cînd i se face foame, puiul de maimuță dă fuga și suge la mama de sîrmă, cățărîndu-se, nu prea încîntat, pe corpul ei urît și plin de ghimpi (ascuțiți cu pila, desigur, antipatia „subiectului" să fie cît mai mare și concluziile cît mai evidente). Odată satisfăcută nevoia fiziologică, acest mic strămoș al nostru (pezevenghi și profitor) se apropie și de păpușa ailaltă, de catifea, o cercetează în joacă și în cele din urmă se ghemuie la pieptul ei catifelat, lipsit însă de orice sursă de hrană. Aici se simte cel mai bine, ca-n sînul lui Avram, blană e mătăsoasă, primitoare, caldă — nici nu se compară cu ghimpii celeilalte. O ți avînd ea lapte, săraca, dar nu se compară !

Să stăm acum și să ne gîndim puțin și la noi, descendenții... Să ne gîndim de pildă la omul care produce, muncind din greu și la omul de pluș care stă într-un frumos fotoliu de pluș. La cine se aleargă după ce s-au tras foloase dinspre partea celui dintîi ? Unde se simte mai bine, ingratul, dacă nu între labele de pluș ale fotoliului birocratic ?

Recunoștința sau gratitudinea e o foarte tîrzie și de aceea o încă neîndeajuns de consolidată cucerire sau calitate umană. Se pare că tot ce mai ține în noi, de maimuță, depinde de alegerea instinctuală a culcușului cald și comod — dar noi am văzut oameni veritabili, fii ai mamei de sîrmă simbolice, înțelegînd și iubind asprimea acesteia din urmă —, am văzut acest lucru, deslușind în el semnul cel mai sigur al spiritului omenesc.

AMFION

SPORT

N-aveți nici o grijă, nu vă mîncăm

Atmosfera din jurul meciului de mîine, al echipei noastre naționale, atinge culmile grotescului. Datorită felului incalificabil în care s-au comportat cîțiva dintre fotbaliștii cehoslovaci, pe terenul lor, în urmă cu cîtva timp, într-un meci cu echipa Dinamo București, datorită și faptului că spectatorii, de lîngă rezervele și antrenorii noștri, i-au molestat pe aceștia, datorită deci **numai** atmosferei de la Trnava, din acea zi neuitată, cînd campioana României s-a calificat în dauna Campioanei Cehoslovaciei, astăzi noi am ajuns la un fel de complex cel puțin ciudat. Antrenorul Novak a adresat un călduros apel spectatorilor din România, rugîndu-i să nu confunde, pe jucătorii de la Spartak Trnava, cu jucătorii echipei naționale a Cehoslovaciei. Stranie părere ! Cum adică, să nu confundăm pe Kuna de la Spartak Trnava cu Kuna din echipa reprezentativă ? N-am face-o, într-un singur caz : dacă din întîmplare n-ar fi una și aceeași persoană. Vasăzică tot Kuna cel care a fost eliminat de pe teren pentru că și-a îmbrăcat adversarii în pumni, tot acest Kuna ne-o cere — prin gura antrenorului său — să nu cumva să-l confundăm cu sine însuși. Ar fi culmea să-l confundăm pe Kuna cu Kuna. Ar arăta fapta aceasta ce barbari sîntem, ce necopliți. Poate că nu trebuie uitat nici ce spune antrenorul Novak despre spectatorii cehoslovaci. Căci el declară, nici mai mult, nici mai puțin, că spectatorii au reprobat atitudinea echipei Spartak Trnava. Interesant fel de a reproba un gest al echipei tale prin molestarea cîtorva reprezentanți ai fotbalului echipei adverse ! Vremile moderne ne rezervă asemenea paradoxuri. Adică, ești supărat pe copilul tău și-l bați pe copilul care e în vizită la copilul tău..

Ceea ce mă deranjează însă cu adevărat nu este nici memoria scurtă a unui antrenor care nu-l deosebește pe Kuna de Kuna, nici apelurile aceluiași antrenor care e îndreptățit să facă tot ce crede pentru victoria echipei sale. Mă supără atmosfera creată în jurul acestui meci. După ce că tot noi am fost cuminți, după ce că nu am contestat rezultatul însuși al meciului de la Trnava (rezultat viciat în defavoarea noastră de ingerințele spectatorilor și de brutalitatea fără seamăn a jucătorilor ce ne-au fost adversari), iată că tot vinovatul cere despăgubiri, și anume invită pe dl. G. Wiederkehr, președintele UEFA, la București, ca și cînd s-ar întîmpla cine știe ce și ar urma să vadă dumnealui ce va păți echipa cehoslovacă. Prezența d-lui Wiederkehr la București nu e deloc deranjantă în sine. În acest sens ne face plăcere să-i spunem, în mai multe limbi ale pămîntului : **„Bine ai venit, domnule Wiederkehr"**, dar dacă dl. Wiederkehr a fost invitat la București de adversarii noștri, să vadă măcelul de pe Stadionul 23 August, să vadă furia românilor, să vadă nedreptatea la care e supusă echipa cehoslovacă, atunci trebuie să spunem cu toată tăria : **„Domnilor, ați greșit stadionul".**

Și e moral să ne aducem aminte că stadioanele românești se numără printre cele mai respectuoase la adresa oaspeților lor. Este în firea noastră să ne răzbunăm dovedind că sîntem mai buni și nu umilindu-ne adversarul, ori punîndu-l în condiții psihologice ce nu l-ar lăsa să arate tot ce știe. Fotbaliștii cehoslovaci să n-aibă nici o grijă ! Dl. Wiederkehr să fie liniștit și să aibă două ore de desfătare pe Stadionul 23 August ! N-avem de gînd să ne facem de ris, așa cum n-am avut de gînd și nici n-am făcut-o pînă azi. În aceste clipe, eu țin atîta la echipa noastră (chiar dacă formula ei nu coincide în multe privințe cu părerile mele) încît pot să-i asigur, și pe jucătorii adverși, și pe arbitri, și pe observatorii internaționali, că noi am învinge chiar și dacă, pe Stadionul 23 August, s-ar afla în loc de 100.000 de spectatori, hotărîți să-și încurajeze echipa, 100.000 de surdo-muți, cărora să li se fi ordonat să-și lase și brațele la vestiare. Trebuie să învingem, fără nici o îndoială. Căci dacă, în aceste momente de dinaintea meciului, eu sînt unul dintre aceia dispuși să semneze în alb cecul publicului nostru ce nu va căuta motive de scandal (dar va reacționa limpede dacă i se vor oferi) în fața unei singure alternative simt că nu mai pot să dau nici o asigurare. Jucați liniștiți, stimați oaspeți. Totul va fi în regulă. Veți fi primiți frumos, n-aveți de ce să vă temeți. Numai un singur lucru vă va întrista, vă va scoate din sărite, numai cu un singur lucru nu vă putem fi de folos, și anume : **vă vom bate la fotbal.** Contați pe noi, în toate celelalte privințe, vă oferim ce doriți, singurul lucru pe care — o, egoism ! — îl reținem pentru noi este victoria.

Adrian PĂUNESCU

ARTE

revista străină

● **LE MONDE** (6nov., a.c.). A început sezonul premiilor literare în Franța. Prima distincție, Marele Premiu al romanului, a fost atribuită recent de către Academia Franceză lui Jean d'Omersson pentru romanul-parodie **Gloria imperiului.** Născut la Paris în anul 1925, Jean d'Omersson a debutat în lumea literelor franceze în urmă cu cincisprezece ani făcîndu-se remarcat ca romancier, eseist și publicist. În prezent el este funcționar al U.N.E.S.C.O.-ului, conducător al revistei **Diogène** și colaborator permanent al revistei **Les Nouvelles littéraires** (seria nouă) semnînd rubrica **Le Monde des livres.**

● **(7—8 nov., a.c.).** Douăzeci și patru din cele douăzeci și șase de gravuri expuse la galeria Théo din Madrid, cu prilejul aniversării a 90 de ani de la nașterea lui Picasso, au fost tăiate cu cuțitul sau stropite cu acid. Se apreciază că pierderile provocate de acest nemaipomenit act de vandalism ating 6 milioane pesetas (aproximativ 500.000 franci). Autorii — aceiași care în ziua de 29 oct., a.c. au devastat trei librării madrilene cunoscute pentru vederile lor progresiste. Menționăm că acest „comando de luptă antimarxistă", cum se supraintitulează, este încă în libertate în timp ce criticul de artă José-Maria Moreno Galvan este în închisoarea Carabanchel pentru vina de a fi pronunțat în clădirea universității o conferință în onoarea lui Picasso.

● **AURORA** (nr. 20, 15 oct., a.c.). Publicația reproduce mai multe lucrări aparținînd pictorului gruzin Niko Pirosmanașvili însoțite de un eseu semnat de cunoscutul scriitor sovietic Konstantin Paustovski. Niko Pirosmanașvili s-a născut în anul 1862 într-o familie de țărani din Kahetia. Începe să studieze lucrările zugravilor la Tbilisi învățînd să picteze firme. Împreună cu pictorul G. Zaziașvili deschide pentru scurtă vreme un atelier. Duce o existență nomadă și-și cîștigă existența pictînd firme, decorînd pereții cramelor și ai restaurantelor. Puținele date biografice care se cunosc despre el sînt compensate prin numărul mare de legende puse pe seama acestui artist care n-a cunoscut niciodată nici tehnica picturii profesioniste, nici arta gruzină contemporană lui. Luna aceasta sala Dalles găzduiește o expoziție a operelor lui Niko Pirosmanașvili.

● După **Lysistrata** și **Lăsați-mă să cînt,** Teatrul de comedie muzicală din Odesa pregătește un nou spectacol în colaborare cu artiști români. Este vorba de un spectacol muzical despre celebrul tragician englez Kean, la care își vor da concursul maestrul emerit al artei N. Constantinescu, maestrul de balet E. Bănescu și pictorul scenograf Dan Nemțeanu.

● **PRISMA** (nr. 8, a.c.). Un fragment din Biblia lui Ulfila a fost descoperit în localitatea Speyer din R.F.G., într-o ladă cu moaște aparținînd capelei Sf. Apra. Manuscrisul original, scris în limba gotică cu litere de aur și argint pe pergament purpuriu se află în posesia Bibliotecii universitare din Uppsala (Suedia). Din cele 330 pagini, cîte se presupune că a avut valorosul document, s-au păstrat pînă în prezent numai 187 pagini. Se crede că fragmentul descoperit la Speyer reprezintă o continuare, și anume p. 188.

● La Lüdenscheid în R.F.G. a fost deschisă recent o Expoziție internațională a casei de plastic (ika 71). Printre punctele de atracție : „bio-domul" (care se înfățișează sub forma a două conuri prevăzute cu ferestre-balon și mobilă „șifonabilă" care se mulează după forma corpului ; pe acoperiș cresc flori și legume), casa „Orion" (în formă de stea), casa „Rondo" (o construcție de trei picioare care poate fi agățată și pe schele), casa „copac" (destinată regiunilor sinistrate) și casa „Futuro" (cu multiple posibilități de utilizare — de la cabana de vînătoare și pescuit pînă la motel).

● **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (8 oct., a.c.). În lipsa unor subiecte originale, o seamă de regizori străini și-au înscris în programul de lucru ecranizări ale unor opere mai mult sau mai puțin celebre. Astfel, dacă Arthur Hiller turnează în Spania un nou **Don Quijotte** cu Sophia Loren și Peter O'Toole în rolurile principale), Georges Moustaki debutează pe ecran în dubla calitate de interpret și coadaptator al romanului **Mediants et orgueilleux** de Alber Cossery. În Statele Unite fac vîlvă încă de pe acum intențiile echipei care a realizat **Zizi** și **My fair lady** de a ecraniza (sub forma unei comedii muzicale) **Micul prinț** de Saint-Exupéry. **Les Enfants du Paradis** de Carné-Prévert a intrat de asemenea în atenția regizorilor americani. În Franța, Annie Girardot considerată (după succesul obținut cu **Mourir d'aimer**) drept „interpreta ideală a literaturii feminine" va deține rolurile principale în ecranizările **Les Feux de la Chandeleur** de Catheryne Paysan și **La Mandarine** de Christine de Rivoyre. Mafia și urmașii lui Scott Fitzgerald pun deocamdată sub semnul întrebării apariția unor ecranizări ca **Marele Gatsby** și **Nașul,** cunoscutul roman al scriitorului Mario Puzo.

u. v. z.

Moment al culturii naţionale

Minutul de o viaţă

(urmări din pagina 3-a)

dialog ireproductibil. Ea este cel dintîi pedagog al scriitorului şi de altminteri singurul într-adevăr legitim. Conştiinţa lui. Conştiinţa care vă asigur, există chiar şi la cei care pretind că au trecut de vîrsta unor asemenea jucării oare. Oricît de rudimentară sau de neglijată, ea irigă ideile sau măcar vegetează (desigur că nu e totuna !) aşteptîndu-şi imineniul spectacol : minutul cel de o viaţă. Numai că, şi asta e adevărat, higiena pe care i-o aplică oamenii (artiştii sînt deasemeni oameni) diferă, deaceea se şi spune despre unele conştiinţe că sînt murdare. Sau pătate. Sau... Pentru că unii n-au apă, alţii n-au săpun, alţii n-au răbdare, chef, exerciţiu sau curaj s-o întîlnească la baie, cînd — fără ascunzişuri — conştiinţa îi întîmpină despuiată. Cultură, inteligenţă, geniu, succes nu valorează toate la un loc nici jumătate din siguranţa pe care ţi-o dă sentimentul că atunci cînd ţi-ai aşezat seara capul trudit pe o pernă, uneori singura ta pernă, ca să dormi, sau pe o piatră, sau pe o bucată de lemn, conştiinţa nu vine să-ţi spargă geamurile. Ea e o fîntînă foarte adîncă, aptă de o limpezime indicibilă, dar şi de un întuneric fără de margini în complicaţiile lui : apa vie şi apa moartă, ţîşnitoare în poveste la locul unde munţii s-au bătut şi se vor bate în capete pînă la sfîrşitul stihiilor. Dacă a intrat în descompunere, este ca şi cînd tu ai fi intrat în spital, dar într-un spital din care toţi medicii au fugit de cînd lumea : si somnul nu mai este posibil. Conştiinţa vine de departe, a precedat istoria, cuprinde istorie, va urma istoriei, fragilă, elastică, are o duritate bizară, se înmulţeşte prin ea însăşi, nu suportă scamatoriile, tranzacţia, fardul şi n-a fost niciodată figurant.

Cine acordă atenţie adevărurilor de această categorie şi rigoare scrie realist şi este realist. Cine nu îşi închipuie doar că ar fi, în numele — de fapt — al unui narcisism sui-generis.

Rezultat al fuziunii seducătoare dintre har şi conştiinţă, opera de artă implică adevărul. A minţi frumos nu e artă, ci bufonerie. Uneori, o tristă bufonerie... Care nu ţine de nici o morală şi de nici un ideal. Doctorul e doctor şi moaşa e moaşă. Această operaţie complicată nu trebuie şi nu poate fi lăsată pe mîna moaşelor. Dificilă, superbă, neliniştitoare şi capabilă de miracole, arta nu e un act voliţional. Nu devii scriitor, doar fiindcă vrei. Trebuie să şi poţi.

Acum cuprinde şi semănatul de ieri şi culesul de mîine : cu condiţia să muncim la timp cernoziomul şi după legile ştiinţei sale. Nici doctor fără voie, nici voie fără doctor. Cînd secretarul general al Partidului cere comunistului „să fie cinstit, curajos, demn, să lupte cu ardoare pentru adevăr, pentru dreptate şi libertate", el n-o cere numai comunistului, ci oricărui om adevărat, sătul de neadevăr, de nedreptate, de nelibertate. Deci şi scriitorului. Ori mai ales acestuia.

Accentul pe caracterul moral

individ izolat. În literatura anilor 1950 se află extrema „artistică" a unor atitudini estetice valabile, apărute în preajma celui de-al doilea război şi continuate după carnagiu : suprarealismul şi modernismul de tip Stelaru sau Caraion. Ca să fac exemplul înţeles : presupun că numai circumstanţele istorice l-au împiedicat pe Breton să devină din papă un închizitor, iar apoi să fie el însuşi declarat eretic. Am fost surprins să constat, într-o cercetare pe care am făcut-o pentru o carte de critică a literaturii române între 1945 şi 1970, cît de autentic poate fi gîndită literatura foarte proastă a unor ani. Nu fac aici judecăţi de valoare, ci de tipologie. De aceea aş putea să spun în fond că resortul multor scriitori mai tineri, foarte valoroşi la urma urmei, de după 1960 este autentic proletcultist : ei şi-au închipuit că sînt primii şi singurii artişti adevăraţi ai acestor ani, că de la ei începe lumea. Înaintea lor existase totuşi o stare de autentică literatură, prejudiciată însă grav de anumite ingerinţe. Cum se face, de pildă, că poeţi atît de mari ca Miron Radu Paraschivescu şi Eugen Jebeleanu s-au aflat pe o anumită parte a baricadei în toţi acei ani ? Pentru că orientarea lor artistică era de asemenea natură. Cum s-a împlinit opera pentru sensibilitatea unuia sau a altuia este deja o cu totul altă problemă, pentru că un critic nu este un simplu cititor, el nu se încadrează acelei „istorii a gustului" la care se referea cu uşor dispreţ Northrop Frye, ci caută „să construiască o structură sistematică a adevărului" care priveşte literatura, a propriului ei adevăr. Trebuie să descoperim adevăratele concepte ale unei critici actuale. Din punct de vedere al criticii riguroase, marele G. Călinescu, de exemplu, este un pozitivist, cu mentalitate de cronograf. Pare straniu, dar aşa este, şi am să mă explic odată pe larg.

Într-un cuvînt, mai avem multe de făcut pentru o conştiinţă literară autentică a zilei de azi. Mai sîntem încă prizonierii lecturilor şcolare, ai resentimentelor de alt ordin decît cel literar.

2. Nu ştiu exact ! Ca să pot spune, ar fi trebuit să pot da un alt răspuns la prima întrebare. Sigur este însă că sîntem cu toţii conştienţi de faptul că atitudinea noastră nu rămîne fără ecou în conştiinţa generală. Numai efortul de autodepăşire şi de construcţie sistematică poate schimba conştiinţele. Am definit totuşi numai atitudinea generală a scriitorului.

3. Este vorba oare într-adevăr de un proces de edificare morală ? Probabil că da, altfel însă decît se crede. Mi se pare că oamenii nu au fost niciodată mai buni sau mai răi. Semnificaţia morală a atitudinilor pe care le-au avut în decursul timpului era însă alta. A face o distincţie teoretică este la un moment dat numai o operaţie intelectuală, pentru ca să devină în alte condiţii o armă ucigaşă. Este imoral să folosim cuvintele cu răceală. Altceva înseamnă pentru mine, astăzi, un reacţionar şi altceva era pentru Pârvan, să zicem. Din acest punct de vedere, accentul pe caracterul moral primeşte o forţă deosebită la scriitorul de azi. Pentru mine cuvintele au devenit realităţi mai dure decît stîncile din Retezat.

4. În primul rînd Eminescu. Nu cred că este comparabil cu cineva în ceea ce priveşte responsabilitatea scrisului.

5. Răspunsul este implicat în ceea ce am mai spus. Mă voi referi la exemple din literatura actuală, pentru a nu fi acuzat de aplecarea spre înaintaşi, pe care am incriminat-o. Ion Caraion este un poet foarte reprezentativ în sensul evidenţiat de întrebarea D-voastră. Opera lui, plină de dramatism, este un adevărat purgatoriu pentru lectorul care încearcă probleme de conştiinţă morală. Un mare scriitor obsedat de aceleaşi chinuitoare întrebări este Marin Preda. **Intrusul** clarifică supratema sau tema povestitorului, cum îi spune el. Este posibilă o lume mai bună, cu datele pe care şi le-a constituit omul pînă astăzi ?

6. Pornesc de la convingerea că avem încă totul de făcut. Lumea s-a schimbat în ultimii treizeci de ani în mod radical. Timpul trece mai iute şi presupun că în deceniul următor se vor petrece salturi mari, că vom schimba însuşi raportul nostru cu realitatea. Vă dau un singur exemplu : filozofia a trăit peste două mii de ani din conştiinţa sciziunii între subiect şi obiect. Care va fi însă personalitatea omului, cum se va determina el atunci cînd va dobîndi acea Umgreifende, la conscience englobante, cum i se zice aiurea ? Ce va însemna atunci natura ? Ce va fi natural ? Asistăm oare la o explozie a eu-lui ? Ce consecinţe psihologice are această revoluţie ? Conceptele au pierdut caracterul totalitar, legile au devenit statistice (iar Heisenberg a devenit platonician, în ciuda celor care ar considera desuetă o asemenea poziţie). Ce este oare o operă literară în asemenea condiţii ?

7. Principalul motiv este dictatul intelectual, în numele unor interese restrînse, de grup sau de revistă literară, constituite de cele mai multe ori artificial. În condiţiile de la noi, nimeni nu-şi poate permite să închidă paginile revistelor unui alt confrate, pe motivul unor antipatii sau al unor deosebiri de orientare literară. Bine, dar acest principiu este imposibil de realizat, pentru că directorii de revistă sînt deobicei structuri puternice şi chiar intolerante. M-ar durea să aflu că am ignorat scriitori foarte mari, pentru că n-au găsit posibilitatea de a se afirma, nefiind publicaţi cum trebuie în presa literară şi nefiind comentaţi de critici prea reticenţi, atunci cînd nu cunosc persoanele. Hai să ne închipuim că un poet actual este într-adevăr o fire mîndră, că nu este cel mai comod din lume, că supără ba pe unul, ba pe altul ! Ce soartă ar avea Rimbaud în configuraţia de azi a vieţii literare ?

8. Societatea noastră este foarte tînără şi problemele care stau în faţa ei sînt în primul rînd dificile în sensul vieţii celei mai reale. Este uşor să spui că ai desfiinţat proprietatea capitalistă. Va trebui să pui însă în loc relaţii între întreprinderi care au acelaşi stăpîn, să reglementezi circuitul de valori şi de materiale în condiţiile în care vechile sisteme de asigurare a ordinii economice şi sociale sînt perimate. Nu mai există concurenţa. Se poate însă ca întreprinderile să dea maximul de randament cu o cheltuială minimă ? Am asigurat dreptul la muncă al oamenilor, patronul nu mai decide asupra angajărilor şi concedierilor. Cum facem însă ca muncitorul să se dăruiască maşinii sale şi celor opt ore cît stă în fabrică, fiindcă altfel rămînem la un nivel de subdezvoltare ? Care sînt formele de dinamism social, cum putem imprima mobilitatea instituţiilor, într-o lume în veşnică mişcare ? Cum poate o societatea foarte stabilă ca a noastră să-şi asigure înnoirea permanentă, atît de necesară în toate compartimentele vieţii publice ? Ce înseamnă evenimentul social-politic însuşi în ziua de azi ? Cum se face schimbarea, transformărilor sociale ? Ce forme noi îmbracă revoluţia ? Cum trăieşte individul, omul simplu sau participantul direct toată această istorie ? Rosturile sociale ale literaturii trebuie să se constituie în funcţie de întrebările menţionate şi de multe altele încă. Sîntem aici şi acum, ne place să spunem. Se vede oare ? Am transcris noi frămîntările anilor dificili de naştere a unei societăţi, aşa cum au făcut Balzac sau Stendhal, romancierii sociali ai unei alte naşteri de lumi ? Literatura nu poate fi decît socială, mă gîndesc îndeosebi la roman. Rosturile sale trebuie aflate în descoperirea principalelor transformări sociale de la noi, în sensul lor uman.

9. Nu sînt profesor şi nu prea pot da definiţii, deşi îmi place exactitatea şi „gîndul determinat ca gînd". Realism este tot ceea ce am spus adineaori. Adică realismul la noi. Prima trăsătură ar fi să ne punem cît mai multe întrebări, pentru că soluţiile tot nu le dau scriitorii.

10. Ca întotdeauna, scriu un roman.

11. Iertaţi-mă că mă citez ! Am spus-o şi în **Scarabeul sacru** : „Toate lucrurile, o, preaiubiţilor, sînt focuri care ard".

„MOMENT DE ODIHNĂ"

FERNAND LEGER

„LUPTĂTOAREA"

TUDOR GEORGE
Despre sonetul — glosă

Conciziunea expresiei şi lapidaritatea stilistică pe care o impune forma fixă a sonetului au constituit întotdeauna, — dincolo de exerciţiul ludic, strict formal, — piatra de încercare a tuturor poeţilor şi mai cu osebire a celor mari. Sonetul a devenit, încă din Evul-Mediu un fel de piatră filozofală a Poeziei, străfulgerind întregul spirit al Renaşterii. S-ar putea spune că sonetul exclude mediocritatea, amendînd prolixitatea gîndirii. Necesitatea acestei creaţii coercitive este evidentă şi în opera de larg orizont a marilor poeţi cu vast suflu, precum la Dante şi Shakespeare, intrucît stimulează densificarea ideilor şi flexibilitatea limbii.

Dincolo de jongleriile formale şi sarbede, care au existat în toate timpurile, căutările în direcţia aceasta au realizat forme trainice, formule de construcţie stilistică ce atestă gîndirea arhitectonică. Cred că poezia modernă ar putea ajunge la opere cu adevărat muzicale, abordînd, de pildă, coroana de sonete, ar da monumente sentenţioase, încumetîndu-se în truda sonetului magistral.

Îmi permit să prezint cititorului o încercare în această direcţie, solicitîndu-i respectuos atenţia asupra acestui sonet-glosă, care comportă, bineînţeles, şi un mare efort de elaborare.

Lucrarea este compusă din şaisprezece sonete, primul sonet fiind acelaşi cu ultimul inversat. Primul sonet constituie matricea, care generează formal şi tematic, transmiţînd gena sa celorlalte. Pentru fiecare vers din matrice, treptuind de jos în sus, se gloseză cîte un sonet. Obişnuit, în sonetul-magistral suita s-ar fi încheiat cu cel de al paisprezecelea sonet, or în cazul sonetului glosat, cu cel de al cincisprezecelea sonet care ar fi fost identic cu primul. Am adăugat, însă, un sonet (XV. Palimpsest), care ar fi o notaţie de autor, o exergă, mărturisind efortul şi adeziunea personală la tematica-manifest, folosind versul prim şi ultim din matrice, pentru ca ultimul sonet să fie reversul matricei. Ambiţionarea mea a impus, desigur, dificultăţi, intrucît, amintindu-mi de glosa eminesciană, fiecare vers din sonetul-matrice trebuia să tindă a fi deopotrivă de independent, aproape de apoftegmă şi căpătînd această disponibilitate să se integreze lejer în celelalte combinaţii.

Tematica abordată apare limpede, în cursul lecturii, din succesiunea sonetelor, după modelul metopelor.

T. G.

Cheia de boltă

I. MATRICE

Sublimă-i forma, germinînd idei :
De arbore-i profilul formei pure !
Plantaţi idei, ca sevele-n pădure !
Pădurea-şi naltă-n arbori templul ei !

Pădurea-i Vîntul-Legănării-Dure :
Istoria se-ntrupă-n arbori grei !
Pădurea-i rug astral, foşnind scîntei !
Pădurea-i sbor, dînd aripei conture !

Daţi suflet viu pădurilor din piatră !
Prin trunchi de marmor curge clorofilă !
Un foc nestins mocneşte-n orice vatră !

Un sînge curge-n fiece argilă !
Statuile-s păduri plintate-n piaţă !
Poeţi şi Sculptori, Arhitecţi,
daţi Viaţă !

II. DESCĂLECAT

POEŢI ŞI SCULPTORI, ARHITECŢI, DAŢI VIAŢĂ !

Din verb străbun, din antica matrice,
Să nu lăsăm sămînţa să se strice :
Arcuşul nant pădurea-n vînt şi-l scoată !

Din harfa lui Orfeu, Euridice
Să-şi despletească tînăra ei faţă :
Pădurea, ca pe-o liră, prinde-o-n braţă,
Vezi, graiul ţării-n tandrul vînt, ce zice !

Papirusul ovidian e-un fluviu,
Cît Istrosul, cu elegii şi ode !
Vioară-i ţara, corzile-s Dunuviu,
Oedip enescian, — suprem rapsode !

Columna ta, Brâncuşi, de-un sor ţi-agaţă !
Statuile-s păduri plintate-n piaţă !

III. ŞARPELE CETĂŢII

STATUILE-S PĂDURI PLINTATE-N PIAŢĂ !
Sînt duhurile suplelor driade,
Sînt torţe-n vînt, cu despletite coade, —
Proiecţii din solara dimineaţă !

Un şarpe-ncolăcit în acolade
Stă martor al Cetăţii-Vechi, ne-nvaţă
Înţelepciunea plantei, mintea creaţă,
Isteţul vrej ce-n densul simbur scade !...

Evocă-n vechiul Tomis, — Mozaicul,
Semănătorul antic, — grădinarul, —
Spre-azurul mării înflorind porticul, —
Columnele, care ne-au fost altarul !...

Pe nimburi calci crepida ta, vigilă :
Un sînge curge-n fiece argilă !

IV. ANA

UN SÎNGE CURGE-N FIECE ARGILĂ !
Cîntaţi legenda Anei lui Manole, —
Boltindu-i sînii-a templului cupole,
Dînd trup din trup, baz'licei — fragilă !

Al dragostei într-aripatul sol e,
Fruntînd furtuni, urcînd pe schele-agilă,
Jertfindu-şi pruncul, amfora — fertilă.
Dînd pietrei duh, cu tandrele-i sistole !

Dînd cheag Duratei, chezăşind adîncul,
Trupşorul sfînt trecu-n cavoul-pintec :
Un cînt de leagăn sună-n zid, un cîntec...
Fîntîna-nlăcrimată-i plînge pruncul...

Copilul Anei s-a făcut de piatră !
Un foc nestins mocneşte-n orice vatră !

V. HISTRIA

UN FOC NESTINS MOCNEŞTE-N ORICE VATRĂ !
La Histria, ca-ntr-o pădure arsă,
Din trunchiuri, urcă flacăra neştearsă,
Cresc murii, din penumbra lor mulatră...

Memoria-n cadran solar întoarsă,
Priveşte-n timp Cetatea idolatră,
Cînd spada umbrei tae-n amfiteatră,
Pe frînte dale sîngele-şi revarsă...

Amurgu-şi stinge-n forum laticlava...
Halmyris — sumbrul golf, — stă prins de-un cearcăn :
La perisip, în van, galere-ncearcă-n
Orbitul-Port să-şi mai străvadă nava !...

Dar, vezi, un basilisc cum se fofilă :
Prin trunchi de marmor, curge clorofilă !...

VI. FRESCĂ

PRIN TRUNCHI DE MARMOR CURGE CLOROFILA !
Ciclopeeni pilaştri-ardică-n soare,
În cărnea lor, grădini agăţătoare,
Semiramidic templele-şi profilă...

La Tomis, mozaicul stins înfloare
C-un cer istoric — o străbună filă,
Răsadnă-antică, — timpului ostilă —
Cu volburile verzi, tentaculare !...

Badea Cîrţan, la Roma-n for, evoacă
Moletiera trupeşei coloane,
Cu horbota de hîrsutime dacă
Şi vrejul cavaleriei romane...

Rotiţi urzeala vremii pînă-n natră :
Daţi suflet viu pădurilor din piatră !

VII. TROPHAEUM TRAIANI

DAŢI SUFLET VIU PĂDURILOR DIN PIATRĂ !
Adamclisi exultă-n Timp — Copacul :
Trofeul lui Traian — război cît vacul, —
Rădăcinat în strămoşeasca vatră !

Cîntaţi romanul dîrz şi getodacul
Cu secera şi paloşu-n polatră —
Temeinicit. — sub migratoarea şatră,
Sub vînt istoric, ce-şi stîrni daracul !...

Viu basorelief, — horiţi metope :
Fote-nflorate, ii — străbune fete,
Hîrsuţi străbuni, cu foşnitoare plete, —
La porţile bătrînei Europe !

Întregul cer boltit pe trunchiul dur e !
Pădurea-i sbor, dînd aripei conture..

VIII. VATRA

PĂDUREA-I SBOR, DÎND ARIPEI CONTURE !
Văd Voroneţul — sburătoarea navă,
Pătrunsă-n istmul codrilor, — spre slavă —
Corabie muiată-n fresce-azure !

Stă mărturie arca lor, moldavă,
Potoapelor ce scrise-au fost să-ndure,
Plutind prin vămi, ca pasărea uşure,
Ce va renaşte din cenuşa-i bravă !

Stă mărturie-n lemn şi-n piatră — Odă
Lui Rareş-Petru şi-a lui Ştefan-Vodă,
Grigore Roşca şi Danil Sihastru —
Cei păstrători în ochi de cer albastru !

Aprinsă-n tîmpla vremii, — vatra ei —
Pădurea-i rug astral, foşnind scîntei !...

IX. RUGUL

PĂDUREA-I RUG ASTRAL, FOŞNIND SCÎNTEI !
Cu sfinţi prelinşi, ca iederea, pe ziduri,
Prin trunchi de vremuri creponat în riduri,
Şi-aprinde Ctitoria rugul ei...

Pădurea urcă-n cer vibrante liduri,
Un cor de frunze — heruvimi protei,
Pe-un vînt de slavă-al Marei-Căi-Lactei —
Liturgic aer goblenat cu mituri...

Desfăşură pe culmi astralul prapor
Celesta Parcă, din arhaic caer :
Spăşiţii domni şi sfinţi ce se evapor —
Un duh istoric — miresmatul aer !

Din prag de codru-aspir străbunii mei :
Istoria se-ntrupă-n arbori grei !

X. PANDURII

ISTORIA SE-NTRUPĂ-N ARBORI GREI :
Din colb de oase, tînără dumbravă,
Semeaţa clorofilă, verdea lavă,
Din vitejeşti legende, prind temei !

Vezi codrii-n vînturi — oastea frunzei, bravă, —
Cu spăngi şi buzdugane, — alelei !
Sîn-Gheorghe, Dragoş-Vodă, pălind zmei !
Voinic şi Codru — prieteni de ispravă !

Cu codrul-frate fuse frate bun
Pandurul — Domnul Tudor, — săltînd plebea !
Iar Craiul Avram Iancu, sub Gorun,
Doinea din frunză, de alean, la Ţebea !

Grav sunet au cîntările pandure...
Pădurea-i vîntul legănării dure !

XI. HOREA

PĂDUREA-I VÎNTUL LEGĂNĂRII DURE !
Din codru, Horea şi-a ciuntit o trişcă :
Pe fluer jarul mîinii numa-l pişcă,
S-aprinde codrul, neputînd să-ndure !

În loc de paloş, smulge-o codirişcă,
Şfichind în vînt însingerate mure, —
Ca rănile ce-mbobocesc obscure,
Pe trupul vr-unui şerb muşcat de fişcă...

Dulger a fost şi-a dulgherit clopotniţi, —
Ca — slobod, — limba, clopotul să-şi sbată ! —
Ci neputînd a-i pune, domnii, botniţi,
Voinic şi Codru s-au unit — prin roată !

Doinînd de Horea şi de-ai lui, — Tustrei, —
Pădurea-şi naltă-n arbori templul ei !...

XII. ŢEPEŞ

PĂDUREA-ŞI NALŢĂ-N ARBORI TEMPLUL EI !
Prin timp obscur, memoria se-ncurcă :
Sub Ţepeş-Vodă, văd o zare turcă,
Înbulucită-n malul Dunării...

Ca viţa pe araci, coşmaru-aburcă
Turbane-n spăngi, şalvari şi iminei...
(În rang mai sus, proptiţi, stau paşi, or bei !)
Frunzişul morţii — corbii, — ceru-l spurcă...

Pădurea-mi fu cormană, jug, or furcă,
Si roată, masă, fluer, drug la uşe,
Or — leagăn, pat, sicriu, — mă duse-n circă...
Tot ea mi-a fost, pentru vrăjmaş ţăpuşe !

Ciopliţi din codri mituri, sub săcure !
Plantaţi idei, ca sevele-n pădure !

XIII. MIHAI

PLANTAŢI IDEI, CA SEVELE-N PĂDURE !
Pădurea-i orgă cu sublime cicle :
Viteazul Vînt Mihai — fruntînd pericle !
Ea-i pavăza, e-a Patriei armure !

Mihai-cel-Blînd, cel'lalt, cînd geana-i licle
De-o lacrimă, sub teiul său, uşure,
Cu vîntu-n ramuri, lira să-şi măsure,
Pe-un tandru vers la Veronica Micle...

Supremi Mihai ni-s ctitori de istorii,
Şi-n orice arbor dîrz al ţării mele,
Poeţii-s întrupaţi şi luptătorii,
Îi simt şi-i văd, — încoronaţi de stele !

S-animă-n arbori viile conture :
De arbore-i profilul formei pure !

XIV. SUBLIMUL TEMPLU

DE ARBORE-I PROFILUL FORMEI PURE,
Din care iscă ursii, cerbii, jderii,
Or dacii strînşi la mese — tăcerii,
Cînd prinde-n cring Zamolxis să murmure...

Vezi Sarmisegetuza-n buza serii,
Silvestrul rug flambînd — imens — conture :
Comaţi străbuni, săltaţi cu torţe sure-n
Silvanul templu, — celebrînd misterii...

Prin ochi fantast, în sufletu-ţi pătrundă
Scînteia altui timp şi să-ncolţească
Pădurea ceia de lumini — profundă —
Cu orga ei de pathos, — strămoşească !

Boltesc Carpaţii templul Daciei !
Sublimă-i forma, germinînd idei !

XV. PALIMPSEST

SUBLIMĂ-I FORMA GERMINÎND IDEI !
Închin acest SONET — ÎN — STEA — DE — BOLTĂ,
Cu imn celest, au cîntec de revoltă, —
Spre slava şi-ntru templul alor mei !

Închin, din versuri, tînăra recoltă, —
Ca frunzele-aşternute pe alei, —
Zeiţei cea mai slobodă-ntre zei,
Dianei mîndre — ciuta cea învoltă !

Ca-ntr-o Dumbravă-Roşie, mi-am stors,
Cu sînge şi sudoare-n glod, creionul,
Şi — vers cu vers, — arîndu-l dus şi-ntors,
SONETULUI i-am scris bustrofedonul !

Cinsteaşcă-mi truda, Codrul, dînd bineaţă !
POEŢI ŞI SCULPTORI, ARHITECŢI, DAŢI VIAŢĂ !

XVI. MANIFEST IMANENT

POEŢI ŞI SCULPTORI, ARHITECŢI, DAŢI VIAŢĂ !
STATUILE-S PĂDURI PLINTATE-N PIAŢĂ !
UN SÎNGE CURGE-N FIECE ARGILĂ !

UN FOC NESTINS MOCNEŞTE-N ORICE VATRĂ !
PRIN TRUNCHI DE MARMOR CURGE CLOROFILĂ !
DAŢI SUFLET VIU PĂDURILOR DIN PIATRĂ !

PĂDUREA-I SBOR, DÎND ARIPEI CONTURE !
PĂDUREA-I RUG ASTRAL, FOŞNIND SCÎNTEI !
ISTORIA SE-NTRUPĂ-N ARBORI GREI !
PĂDUREA-I VÎNTUL LEGĂNĂRII DURE !

PĂDUREA-ŞI NALŢĂ-N ARBORI TEMPLUL EI !
PLANTAŢI IDEI, CA SEVELE-N PĂDURE !
DE ARBORE-I PROFILUL FORMEI PURE !
SUBLIMĂ-I FORMA, GERMINÎND IDEI !

realitatea socială și prezența literaturii

Locul geometric unde se întîlnesc participarea și visul

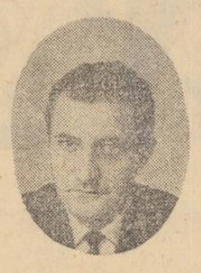

1. Cred că problema cheie a conștiinței literare de astăzi o reprezintă necesitatea ei de integrare în dezideratele momentului, fără să renunțe la specificul său, la rostul său suprem de a supraviețui, de a dura, și astfel să facă să depășească timpul, epoca, experiențele, oamenii. În al doilea rînd să împace contradicția dialectică dintre puritatea ei și mlădierea la experiența istorică.

2. Cine nu crede că lucrarea asupra conștiinței e posibilă n-are de ce să scrie. Cea mai mare satisfacție a oricărui scriitor e să modifice conștiința. Parafrazînd un celebru poem englez al lui John Donne, să nu uităm că nimeni nu este o insulă.

3. Mă simt implicat și m-am simțit implicat încă înainte ca acest Program să fie formulat, căci în principiu el a existat întotdeauna dar mă bucur că voi simți și alte umere lîngă al meu.

Ce-mi place în special în acest Program este că el pune în mod acut problema opțiunii. Să se termine cu dulcea confuzie a indeterminării.

4—5. Toate numele mari, adică toate conștiințele mari, din ultimele decenii ale literaturii.

6. Realitatea împlinită este mai degrabă în afară de domeniul literaturii și anume în setea de autodefinire a atîtor oameni cu destin schimbat. Dar există și opere de proză care constituie o temelie, cum sînt cărțile lui Stancu și Preda, și o gîndire politică, individuală și colectivă, la care trebuie să participăm.

Am spus **trebuie** să participăm pentru că nimic nu e cu adevărat împlinit, pentru că totul e supus schimbării, adaptării la realitate, pentru că nimic nu poate fi luat cu dogmă, ca formulă sacră și catehism.

7. Unul singur și grav. N-am găsit încă forma care să cuprindă tot ce știu, tot ce cred și mai ales tot ce simt despre lumea contemporană, despre marile ei mișcări și seisme.

8. Aș putea indica poate cea mai importantă temă : locul și funcția literaturii și artei în socialism, care s-ar mai putea numi relația dintre **contemplație** și **acțiune**. Pare simplu dar nu este și nerezolvarea ei integrală e sursă de tensiuni. Ce, cît, pe cine, în ce mod servește literatura ? Care sînt imperativele și limitele acestui **serviciu ?**

9. Realismul are o mulțime de accepțiuni, însă ele nu sînt chiar atît de neclare. Nu trebuie să ne facem, să pretindem că nu înțelegem. Să spunem deschis ce credem, să discutăm sincer, dacă **realismul** este **singura** modalitate literară ce convine unui scriitor angajat. În proză, cred că se poate răspunde afirmativ. În poezie — **nu.** Iată o temă de dezbatere, reală dacă vom pune întrebarea **simplu.**

10. Scriu o carte, socială, politică, în care un tînăr inginer își pune problema de a interveni, dincolo de atribuțiile sale direct profesionale, în viața unei mari întreprinderi, pentru că se simte responsabil de tot.

11. Literatura trebuie să găsească locul geometric unde se întîlnesc, se sudează, participarea și visul.

Alexandru IVASIUC

Realismul adînc, singurul prin care ne cunoaștem cu adevărat

1. Conștiința literară de astăzi cuprinde următoarele probleme : a) contribuția la fericirea societății în care trăim, b) mijloacele prin care scriitorul poate aduce o asemenea contribuție, c) mijloacele de a evita în scris efectele destructive, demoralizante, potrivnice oricărei tendințe umaniste.

2. Faptul va acționa asupra conștiințelor prin sădirea încrederii în om, în demnitatea sa și în capacitățile sale constructive.

3. Mă simt implicat în acest Program de construcție morală prin însuși nucleul etic — în sensul unei victorii a efortului constructiv omenesc — care a călăuzit toate scrierile mele din ultimii ani. Faptul se poate urmări de la **Călătoriile Renașterii** și **noi structuri literare** pînă la **Poezia lui Eminescu** și la articolele sau studiile încă nestrînse în volum despre unele mari figuri din literatura noastră. Peste tot am căutat să dau modele morale, de conștiință civică și de excepțională capacitate constructivă, în așa fel că societatea noastră să capete o nețărmurită încredere în om. Spun că am încercat. Nu știu dacă am reușit. În orice caz, actualul Program de construcție morală mă încurajează să stăruiesc și să adîncesc ceea ce a stat de la început în gîndurile și preocupările mele.

4. Pionierii acestei atitudini mi se par toți marii noștri clasici, care timp de aproape jumătate mileniu au ilustrat literatura românească, de la Neagoe Basarab pînă la Sadoveanu și Arghezi.

5. Foarte multe opere ale clasicilor noștri constituiesc avangarda și temeiul acestui ideal. Ar fi prea amplu să le numesc și să le demonstrez valoarea etică la toate. Mă mulțumesc, de aceea, să amintesc numai două, **Istoria Românilor sub Mihai-Vodă Viteazul** de Bălcescu, și **Baltagul** de Sadoveanu. Deși aparent neasemănătoare, ambele lucrări sînt străbătute de încredere în om, în energia sa perseverentă și în efortul pentru biruința dreptății.

6. Mărturisesc că nu înțeleg bine întrebarea. Nu știu dacă mă conformez ei spunînd că, în domeniul meu de activitate, plec la treabă cu gîndul de a deveni un factor util societății noastre de astăzi și eforturilor către care se îndreaptă ea.

7. Principalul meu motiv de insatisfacție profesională este suprasolicitarea. Și același motiv cred că nu numai pe mine mă apasă, ci și pe alți confrați ai mei. Răul este dublu. Pe unii nu-i mai lași să răsufle, ceea ce afectează, desigur, și calitatea scrisului lor, iar pe alții care nu sînt încă „nume cunoscute", îi lași zadarnic să aștepte ani de zile ca să le vină și lor rîndul.

8. Am propune următoarele dezbateri privind rosturile sociale ale literaturii noastre : a) conexiunea dintre ideea de **social** și aceea de **umanism** ; b) specificul de totdeauna al umanismului românesc în aplicarea sa la actualitate ; c) definirea efectivă a eroului pozitiv, eliberat de denaturările șablonarde și idealizante ; d) natura elementului critic în proza românească actuală (distincția dintre critica realistă, constructivă, și cea grotescă, naturalistă, destructivă).

9. Prin noțiunea de realism în condițiile noastre înțeleg cuprinderea **adevărului adînc** cu privire la această societate. Am subliniat acest termen fiindcă mai există și adevăruri superficiale, nesemnificative. Am numit altădată **evidențialism** acest pseudo-realism inutil și lipsit de valoare literară. Scriitorul cu adevărat realist trebuie să ne dea radiograma societății noastre, resorturile ei nevăzute, subjacentul curent dinamic care o însuflețește, soluțiile adînci pentru obiectivele către care se îndreaptă, fără a se mărgini descriptiv la redarea simplelor sale impresii asupra unor aspecte exterioare.

10. Acest moment m-a prins în mijlocul unor lucrări mai mari pe care trebuie să le predau la un termen scurt editurilor. Faptul m-a stimulat, însă, să le imprim noi inflexiuni în sensul unei accentuări a socialului, a intensificării umaniste, a încrederii în efortul constructiv omenesc.

11. Orice formulare lapidară este efectul unei meditații îndelungi. N-am avut timp pentru o asemenea formulare. De aceea o dau cu titlu provizoriu. Drumul literaturii noastre de astăzi poate fi cuprins în tendința de a stimula spiritul constructiv, de a încuraja efortul omenesc, nu pe calea iluziilor, ci pe aceea a **realismului adînc**, singurul prin care ne putem cunoaște cu adevărat, în lumina capacităților noastre creatoare.

Edgar PAPU

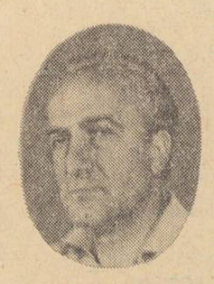

Observator și cronicar al continuității spirituale

1. Una majoră ; conștiința scriitoricească. Ea însumează totodată conștiința cetățenească, conștiința apartenenței ; aceasta, bineînțeles, cuprinzînd în sens înalt noțiunea apartenenței la disciplina și ideologia comunistă.

Mai este și conștiința că spiritul tău este în concordanță, în raport cu epoca în care trăiești, al cărei observator, cronicar ești ; că scrisul tău va fi pentru viitorime memoria timpului tău, al patriei și poporului din care ai apărut și în care te vei topi.

2. În sensul că dacă poți participa prin munca, prin realizările la o împingere înainte pe un cît de mic segment de timp, a acestui fenomen al desăvîrșirii etice a oamenilor timpului tău — și asta, avînd conștiința și dovada, că într-o infinitezimală măsură ți se datorește și ție, prin ceea ce ai făurit, te poți simți oarecum mulțumit.

8. Ceea ce logic implică însuși termenul. A reflecta formele de viață ale societății noastre, gesturile omului, a umanității care se îmbracă în contururi mai umane, creînd o nouă tipologie de om social, adîncind datele spirituale care au generat le-a lungul istoriei umanității, acțiunile, drumurile schițînd edificiile morale propice ridicării perene a omului din condiția umană.

9. Prima tentativă este să reiau un lucru mereu amînat : un roman din viața lucrătorilor de pădure, a plutașilor, avînd ca figură centrală, un comunist, conducător de greve în lumea lemnului, un muncitor, figură reală în istoria mișcării comuniste, dar care în carte va fi văzut la putere de simbol. Este un roman care, ocupîndu-se și de viața plutașilor pe apele Moldovei de Nord se va intitula, după cum am mai anunțat : **„Cînd pădurile veneau pe ape".**

Radu BOUREANU

Construcție morală, conștiință socialistă, echitate socială

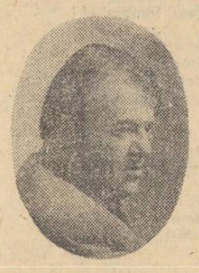

Toate ferestrele mele dau spre cîmpiile și munții României

1—2—3. Întrebare nervoasă, obsedantă și chinuitoare. Mi-o pun adesea eu însumi în singurătatea odăii. Și voi spune cinstit că adevărul la care am ajuns e încununat cu pierderi. Sînt însetat de dreptate și încerc s-o împart — dar poate o carte a mea sau toate cărțile noastre să așeze, durabil, legea dreptății în suflete ? Cine dintre scriitori are curajul să spună că seamănă în lume altceva mai mult decît îndoiala — după mine țelul suprem al literaturii — se scufundă în vorbe goale. Orice talent autentic (și avem atîtea !) va ști în toate timpurile să-l facă pe om să viseze. Frunze, munți, ape, umbre pe nisip. E frumos cîntecul care se îmbrățișează cu dragostea. Dar în epoca noastră, de atîtea ori împușcată, proza și teatrul (cele două genuri care mă fascinează) dacă nu intră în luptă, dacă nu se amestecă în nebunia baricadelor, nu interesează sau aproape nu mai interesează pe nimeni. Și totuși mi se leagănă sub gît frînghia îndoielii : ajunge cîndva literatura să schimbe destinul cuiva ? Judecînd lumea după mine — dar cum pot fi luat eu ca etalon ? — ar trebui să cred că fiecare carte adevărată ne face mai buni. Și cred că pe unii ne face. De aceea și scriu. Mă hrănesc cu iluzia că rinichii pămîntului scot afară numai diamante. În clipele fericite. În clipele triste mă văd trecînd călare pe marile bulevarde, aglomerate de mașini. Fiecare mașină rupe cu botul din carnea calului meu și, cînd ajung la marginea orașului, sînt călare pe scheletul unui cal. Scriitorul poartă coroană de iarbă și de fluturi. Și e dator, cu prețul vieții lui, să creadă mereu în oameni și să creadă că toată munca lui va risipi măcar o țăndără de întuneric.

4—5. Nu-i număr. M-aș întrista să văd cît de mulți au fost. Mari, imenși de mari, și de-atîtea ori uitați ?

6. Dac-aș gîndi că toate s-au împlinit pe măsura speranțelor aș fi un învins, un lingușitor, un perete de mărăcini. Cunosc, vă rog să-mi permiteți, foarte bine viața. Știu ce trebuie să iubesc și de ce. Toate ferestrele mele dau spre cîmpiile și munții României. Ordinea țării, sentimentul că putem trăi cinstit — sînt realitățile cu care-mi încep ziua.

7. N-am fost niciodată mulțumit de mine. Lucrez greu și puțin. Dar răul cel mare vine de dincolo de mine. „Capete mai mult sau mai puțin patrate" îmi macină timpul și, uneori, îmi sugrumă mîna cu care scriu. O piesă nu mi se joacă la Teatrul Nottara.

E timpul ca și în domeniul culturii, răspunderile să fie mai clare. Căci sînt unii care de la opt și pin'la patru umblă unul după altul și rod în dinți creioanele noastre.

8. Îmi permit o singură sugestie : critica să ia urgent în dezbatere reapariția cărților care n-au fost niciodată o glorie a literaturii române.

9. Adevărul trăit, necoafat în cabinete. Adevărul pe care-l proclamă secretarul general al partidului, adevărul netrucat, cu *„toate luminile și toate umbrele"* lui.

10. Un roman despre București. Un altul despre inundații. Și nu mă simt dezorientat de busculada nechemaților. Sînt numai enervat.

11. Îndrăzneală.

Fănuș NEAGU

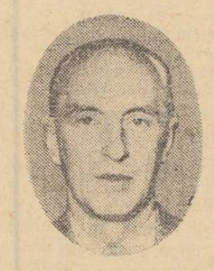

Istoria nu începe azi

1. Problema e de a răspunde la întrebările privitoare la soarta omului în socialism, de a pune întrebări privitoare la soarta omului sub alternativa socialismului și de a face tot posibilul în interesul formării unei conștiințe demne, libere, unei conștiințe revoluționare a realității ; desigur cu sentimentul faptului că literatura nu este făcătoare de minuni, căci scriitorul este un demistificator, un demitizant. Dacă nu, de ce mai întrebăm, adică de ce **mai e** literatura ?

2. În măsura în care literatura este capabilă să realizeze lucrurile despre care am vorbit la întrebarea anterioară, lucrarea asupra conștiinței e posibilă. Cred că literatura noastră, cea română, maghiară-germană din România, a dovedit, în anii din urmă, că sub un climat fertil pentru creație este capabilă să acționeze asupra conștiinței.

3. Ca și pînă acuma, fiind sincer și deschis în vorbe, ca și la masa de lucru.

4. Ady Endre, Eugen Jebeleanu, József Attila, Geo Bogza, Gáal Gabor, Lucrețiu Pătrășcanu, Thomas Mann, Déry Tibor, Kafka, Krleja, o parte din Rebreanu, Lorca, Maiakovski, Brecht, Elluard, Pablo Neruda, Ritsos. Adică aceia ce au săvîrșit mari sinteze umane. Și, desigur, Marx, Lenin, Gramsci, ne mai amintind de novatori ai gîndirii marxiste polimorfe din prezent.

5. Scrierile tînărului Marx, Hegel.

6. S-a realizat în patria mea o revoluție, s-au prăbușit iluzii, s-au prăbușit greșeli, relații economice sociale s-au schimbat, totuși, fundamental și definitiv. Personal, m-am scuturat de dogme și dogmatism, și astăzi nu sînt un neofit. De aici, mai departe, eu scriitor maghiar din România voi merge mai departe pe drumul meu de patruzeci de ani.

7. Mi-a apărut, în aceste zile, o carte de confesiuni, de 400 de pagini, „Cafeneaua iluziilor", scrisă în limba mea maternă. Acolo spun totul. Răul cel mare — vorbind de literatură apare în noi înșine cînd renunțăm la convingerile noastre, cînd gîndim una și spunem alta. Se mai întîmplă uneori și așa ceva ; adică, lipsa eticii. Adică lașitatea de a fi, ca scriitor, tu însuți.

8. Nu știu ce direcție fructuoasă aș putea numi în pripă. Cred, însă, că n-ar strica o acțiune largă, sinceră, deschisă, de investigări sociologice. Cititorii, după opinia mea, nu sînt o generalitate ci straturi, o structură complexă, un complex de individualități. La fel poporul. Care sînt componentele acestui complex, care e raportul dintre ele, dintre ele și literatură, ar fi bine de știut, cauzele tuturor acestor raporturi, deoarece nici literatura nu este, nu poate fi, unitară, generală, nemaivorbind de faptul că însăși personalitatea scriitorului (văzut prin opera lui în timp) este în permanentă mișcare. Au un rol determinant orientarea literaturii, critica, editarea. Nu sînt sociolog, dar știu că există o sociologie a literaturii și sînt convins că poate să existe și la noi.

9. Realism este — pentru mine — tot ceea ce surprinde adevărul, prin totalitatea contradicțiilor de pînă la el. Tristan Tzara a descoperit un adevăr, cînd a inventat Dada, adică a intuit, concluzia artistică a unui fapt uman și istoric : primul război mondial imperialist a dat foc, a pîrjolit tot ceea ce e uman, însuși cuvîntul. Acum cîțiva ani, Miroslav Krleja, la Zagreb, mi-a spus că din toată literatura acestui veac rămîne o singură frază a lui Lenin, care începe așa : **Către toți !... Istoria nu începe azi. Înainte, a fost : ieri și din azi devine mîine. Deci !... o conștiință adevărată, indiferent de schimbarea de zodie, păstrează continuitatea acțiunilor sale.**

10. În primăvara acestui an, m-am ascuns și am scris 150 de pagini dintr-o carte. Mă ascund iar și scriu și cealaltă jumătate și nu am de ce să-mi pun întrebarea, dacă, sau de ce n-aș scri-o mai departe, calm, liniștit. Scriu chinuindu-mă. Mă chinuiesc de cînd mă știu, conștient.

11. A concepe astfel de formulări ar contrazice natura mea. Asta am descoperit-o ca scriitor, doar după ce m-am aventurat și în astfel de experiențe. Nu, nu mă pricep.

MELIUSZ Jozsef

Înviorătorul și necesarul realism

1. A nu rămîne surdă la marile întrebări pe care și le pune lumea contemporană ; a contribui cu mijloacele proprii literaturii spre a face sensibile toate implicațiile lor sociale, morale și existențiale, a le revela reala acuitate, a ajuta ca ele să capete o rezolvare, cu adevărat umană ; într-un cuvînt a părăsi fără regrete, iluzia sterilizantă că poate fi numai „strict literară".

2. Arta, pentru că puterea ei de a lucra asupra conștiințelor vă interesează bănuiesc, posedă în această privință un privilegiu rar. O carte, ca *„Demonii"* lui Dostoievski, de pildă, ne zguduie profund sufletește. Operele artistice autentice pun în mișcare, odată cu gîndurile, și emoțiile noastre cele mai intime. Ecoul marilor creații literare în conștiința cititorilor e de natura experiențelor omenești trăite nemijlocit ; în consecință și urmele, pe care astfel de lecturi le lasă, sînt analoage. Arta are o putere unică de a modela sufletele și din alt motiv. O carte bună ne *place*. Cu alte cuvinte, influența ei asupra conștiinței noastre nu o resimțim ca o constrîngere, ci dimpotrivă, ca o trezire a tot ce avem mai adînc omenesc în noi. Natura a pus în actele care asigură conservarea și perpetuarea vieții plăcere, tocmai pentru a ne împinge să le săvîrșim. Arta lucrează în chip analog împrumutînd viclenia firii. Fac pur și simplu pe orbii, acei care refuză să ia cunoștință de asemenea lucruri evidente. Estetismul e contrazis azi de observațiile elementare ale științei. Pînă și energia informațională pură lucrează asupra conștiințelor, le modelează într-un anume fel. Cum să credem atunci că o comedie de Caragiale n-are măcar atîta influență asupra noastră ? Dar greșesc și acei care-și reprezintă opera formativ spirituală a artei ca un act pedagogic utilitarist zguduită direct, cu efect imediat. Dacă cine vede „Avarul" nu se vindecă la ieșirea din teatru de zgîrcenie, piesa nu face două parale. Cu asemenea concepții ideea de educație pe calea artei ajunge să fie trivializată grosolan și anulată practic pînă la urmă.

2. Ca om care scrie despre cărți și poate înlesni travaliul lor specific asupra sufletelor cititorilor ; ca profesor, chemat să formez pe educatorii de mîine ; ca membru al Partidului Comunist Român, față de care m-am angajat, datorită convingerilor mele celor mai adînci, să lupt cu cîtă energie și pricepere am, spre a-i împlini țelul suprem : făurirea unei umanități, stăpîne complet pe soarta ei, liberă și fericită.

4. Toți scriitori valoroși care au crezut în om și au izbutit să-l facă prin operele lor să-și cunoască mai bine slăbiciunile și tăria.

5—6. Cred că am răspuns și acestor întrebări la punctul 4.

7. Mica mare vanitate scriitoricească, într-o acțiune vastă dificilă și solidară care cere mai cu seamă dăruire de sine.

8. Ce valori spirituale fundamentale e chemată să le apere, împotriva denaturării lor, literatura socialistă ? Cum se manifestă nervul moral al scrisului nostru ? De ce himere literare a venit vremea să ne despărțim definitiv ? Cum întreținem anumite interese mărginite sociale evazionismul ? Ce forme artistice cu adevărat originale sînt reclamate necesar de o mentalitate și o sensibilitate nouă ?

9. Iată încă un subiect de discuție fructuoasă, cu condiția ca să nu reîncepem a face teoria chibritului. Realismul e, ca întotdeauna, o confruntare curajoasă a reprezentărilor noastre cu experiența socială nemijlocită, cîștigată de omenire. Că împrejurările concrete noi de viață dobîndesc neapărat în acest act o importanță capitală, se vede limpede. Nu tocmai construirea socialismului a schimbat din temelii reprezentările noastre ? Ce fel de realism am putea face, ignorînd acest fapt esențial ? Să ne amintim apoi și altceva : Realitatea nu e pentru gîndirea marxistă un dat imuabil și separat nedialectic de conștiința noastră, ci rezultatul activității umane. Realitatea vieții noastre ne-o făurim noi înșine, sîntem în ea, cînd o contemplăm, totodată *Subiect* și *Obiect*. De aceea trebuie să fim înarmați, spre a o înțelege, tocmai cu o gîndire dialectică. Dar dacă ne vom îndepărta de experiența socială, concretă, dacă vom renunța la confruntarea străituitoare, *critică* a propozițiilor teoretice cu faptele, a ce „se spune" cu ce „se petrece", așa cum s-a întîmplat o vreme, îi vom răpi, realismului însăși esența sa.

El joacă pe tărîmul artei un rol similar cu al „praxis"-ului marxist în demersul reflecției filozofice.

10. Rubrica săptămînală din „Luceafărul", „Faptele și vorbele".

11. Poate, mai curînd, prima etapă înaintea pornirii pe acest drum : „o baie înviorătoare și necesară de realism".

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel : 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

NERVUL ETIC AL LITERATURII • ARTE • PUNCT ŞI VIRGULĂ

Anul XIV
Nr. 47 (499)
Sîmbătă
20 noiembrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

TITUS POPOVICI:

Fals tratat despre amintiri

TITUS POPOVICI la 14 ani

O saisons, o châteaux
Quelle âme est sans défauts ?
RIMBAUD

I

Acum un an sau doi, — (ce început de romanţă leşinată : „Acum un an e lungă vreme !") — încercam în paginile aceluiaşi *„Luceafăr"* abordarea unora din ideile care mă obsedau — şi aveam impresia că nu numai pe mine. Indiferent de titlurile lor cam sofisticate, acele articole se învîrteau, ...da ! acesta e termenul, *se învîrteau*, în jurul unei întrebări-cheie : Toţi proclamăm cu integrală sinceritate, că epoca — această patrie a noastră în timp — este una dintre cele mai formidabile din istorie. Niciodată n-au avut loc în conştiinţa omenirii şi în conştiinţa fiecărui component al ei, mutaţii de o asemenea amploare şi intensitate, de un asemenea dramatism. Niciodată sublimul şi grotescul, măreţia şi josnicia, necesarul şi absurdul (şi înşirarea antinomiilor ar putea continua, la nesfîrşit) nu s-au aflat într-o asemenea interdependenţă, într-o asemenea ciocnire directă. Niciodată în istorie, oamenii — pe toate treptele de cunoaştere, de înţelegere, de acceptare sau refuz — n-au fost atît de implicaţi în Istorie, întruchiparea modernă a Destinului. De ce atunci literatura nu s-a ridicat pînă la nivelul acestei experienţe umane fără precedent ? Care sînt frînele, interioare sau exterioare, care ne împiedică să fim, *cel puţin*, cronicarii acestui timp : deşi ambiţia, secretă sau nu, a scriitorului e să nu rămînă un simplu cronicar ?

Recitind acum, la începutul unei colaborări mai lungi, acele articole, m-am îngrozit de cantitatea de cuvinte-suport, pe care le îngrămădisem în jurul unor idei, de altfel simple şi mi-am reamintit formula lui Lenin : „blestematul limbaj esopic". Voiesem să spun „în cuvinte multe şi legănate", exact ce am spus în numărul trecut al „Luceafărului" : „Datorită unor practici revolute şi unor mentalităţi care *mai* dăinuie (despre toate acestea aş dori să vorbesc altădată, pe larg) noţiunea de responsabilitate a scriitorului comunist nu şi-a putut căpăta, după părerea mea nici pe departe, adevărata plenitudine".

Voi încerca deci, să vorbesc despre toate acestea *mai pe larg* şi în orice caz clar şi simplu: gînduri, fapte, oameni, amintiri, da, da şi amintiri, deşi cred că e totuşi prea devreme pentru Memorii. Deci :

— De la apariţia ta în literatură ai traversat o perioadă bogată în evenimente istorice. Care dintre ele te obsedează şi îţi solicită fibra epică ? (Adrian Păunescu).

★

Evenimentele istorice, cum le spui, au năvălit asupra mea şi în mine, cu mult înainte de apariţia în literatură. Deci, răspunsul cere o lungă, dar sper că nu lipsită de un oarecare interes, paranteză.

Încercînd acum o scufundare în „negurile trecutului" pot să spun că pe lîngă senzaţiile enorme ale copilăriei — trăită frenetic, cu pielea, cu ochii, cu o imaginaţie fără frînă şi o lipsă de măsură în toate, — primele noţiuni de care îmi amintesc (univers de care mă apropiam cu o misterioasă curiozitate lacomă, în virtutea cine ştie cărei predestinări) — au fost *politice*. De pildă „curbă de sacrificiu"..

— Taci, lasă... După cină, îi spuse mama tatei, care avea indignările foarte sonore. Nu vezi că e copilul aici ? Să nu înţeleagă altceva...

Eram foarte mic ; nu înţelegeam nici una nici alta. Eram însă şi foarte curios : am întrebat. Am înţeles *altceva*, evident. Şi azi, în faţa cuvîntului am ezitări, mă tem să nu greşesc şi să nu recadă asupra obrazului meu, din trecut, palma aceea magistrală pe care am primit-o cînd am greşit prima dată. În societate... Seară. Frînt, păstrînd doar în ochi galopul sălbatic al zilei — era, atunci, atît de lungă o zi ! aveam locul meu în bucătărie, ghemuit lîngă sobă. Îi ascultam fascinat bolboroseala roşie şi, în ziua de care vorbesc, deşi era vară, eu auzeam urletul lupilor peste pusta îngheţată şi le vedeam ochii lucind violet-verzui, sub stelele încremenite. Tocmai plînsesem, nevăzut de nimeni, deoarece tata, ajutînd la pregătirea cinei, fredonase „Vasilică buze moi / Să vii seara pe la noi" — şi cîntecul acesta nu ştiu de ce mă sfîşia, mi se părea expresia unei suferinţe intolerabile.

Tocmai plînsesem în secret, nevăzut de nimeni, cînd am primit o vizită neaşteptată. Era un tînăr coleg al tatii la P.T.T. ; mic, slab, subţire, agitat. Purta veşnic un basc adînc tuflit pe frunte, erau în mare rivalitate la popice, sportul „naţional" al poştaşilor ardeleni şi — în acelaşi timp — prilej de lungi certuri, deoarece mama nu-l putea suferi pe *egzaltat*. „Din cauza lui, spunea, întîrzii mereu la masă. Îţi atrag atenţia că *egzaltatul* nu va sfîrşi bine, îl priveşte, dar tu ai familie.

— Mamă, ştii ce părere am despre prostiile care-i umblă prin cap. Dar e un băiat atît de simpatic..."

— Un *egzaltat !*

(Termenul, în gura mamei mele, a rămas pînă astăzi un grav semn de depreciere : uneori mai am prilejul să-l aud, adresat mie şi mă jeneză din cale-afară: mă consider atît de lucid, atît de măsurat...)

Intrarea acelui tînăr în ceasul de tihnă al cinei, a fost ca o explozie de aer rece. Îmi părea rău nespus după tristeţea mea călduţă ; îmi dădeam seama că din pricina musafirului neaşteptat voi fi trimis la culcare, singur. Pe atunci întunericul coridorului era populat cu monştrii înspăimîntători pe care-i rănisem în timpul zilei, în mari bătălii epice şi care acum, niţel refăcuţi, cît timp mă odihnisem lîngă sobă, în bucătărie, mă pîndeau. De atunci monştrii au dispărut din coridoarele întunecoase, au îmbrăcat alte forme ; sînt atît de greu de recunoscut... Păcat !

Tata a început să se certe cu tînărul acela, căruia-i spunea Ioşca. Îl chema Iosif, mi-am adus perfect aminte, acum în clipa în care scriu aceste rînduri : celălalt nume i-l voi spune puţin mai tîrziu.

Nu înţelegeam de ce se ceartă : tata era foarte violent la supărare ; deobicei vocea lui amplă era plăcută, catifelată, dar acum o acoperea pe a celuilalt, umplea toată bucătăria, se umfla ca o apă : Iosif se agita, gesticula, se plimba în sus şi-n jos. Îmi părea rău că tata nu-l lasă să spună şi el ceva şi în acelaşi timp eram încîntat şi speriat, deoarece tata arunca nişte înjurături nemaipomenite, lungi şi

(Continuare în pag. 3)

ÎN ACEST NUMĂR:

Nervul etic al literaturii
de Ov. S. Crohmălniceanu

Genul comic în critică
de Edgar Papu

Versuri de autori tineri

Poşta redacţiei de Fănuş Neagu

Poeme de Apollinaire
în traducerea lui Taşcu Gheorghiu

Poeme de Eugen Jebeleanu

Schimbarea crucii

Iată crucea. Ţi-am adus-o
pentru că lemnul celeilalte
a putrezit.
Trebuie, vai, tată, să vă fixăm pe voi, morţii,
ca pe nişte fluturi.
Altfel,
ne părăsiţi de tot.
Este o grozăvie
în soarele acesta minunat
de Martie.
Optsprezece ani au trecut de atunci.·.
— Ei şi ? — îmi zîmbeşti.
— Şi ce ?

Şi crucea ridică braţele
a nedumerire.

Iarbă proaspătă

Crescuseră ierburile încă o dată.
M-am dus s-o deştept.
— Lasă-mă, te rog, lasă-mă să mai dorm puţin..· —
m-a rugat.
M-am dus să mai aştept un an din
puţinii mei ani, un an
din nesfîrşiţii ei ani...

Copiii veacului

Ni-i frică să spunem că uneori suntem nebuni,
că ne încîlcim într-o reţea circulară de ochi orbi,
că suntem numai un firmament de păianjeni
în care ucidem lumina,
că nu suntem cei mai buni
şi nici măcar buni,
că mersul nostru repede şi drept
este strîmb,
că suntem salutaţi cu silă
sau teamă
cum fac sălciile sfîşiate
în faţa viforului —
că suntem priviţi ca nişte cartuşe
şi că puţin îi pasă celui cu pieptul ciuruit de proiectile
dacă prin el va luneca luna
transformîndu-l într-un fagure de miere —
sau încă un proiectil·..

Împrumutat vieţii

Uneori mi se pare că-mi vine sfîrşitul
cînd aerul nu-mi mai intră în plămîni,
ci se lipeşte de nări ca o frunză.
Tăcute planete,
de unde viaţa priveşte nevăzută spre noi,
mă-ndrept spre chipul vostru cu nedumerire.
Nu ştiu nimic.
Nu cred decît în bunătate.
Mă folosesc de nişte mîini
care nu sunt ale mele
Mi-au fost dăruite. Şi nici măcar atît :
împrumutate.
Nu le-am putut păstra cum mi-au fost date,
au îmbătrînit singure —
piele
a unui copac
topit în zare.
Un copac
care nici el nu-i al meu.
Alunecă stele din el şi nu pot
să le opresc.
Sunt împrumutat vieţii
de către moarte.
Văzduhul mă leagănă
într-o lume de flăcări şi fum.
Arse, boabele de grîu
vor părea peste cîteva secole
gloanţe
şi gloanţele — boabe de grîu.
Nu e tot una.
Trebuie să arăt că nu e tot una.

Să despart apa de flăcări
cu mîinile mele
împrumutate.

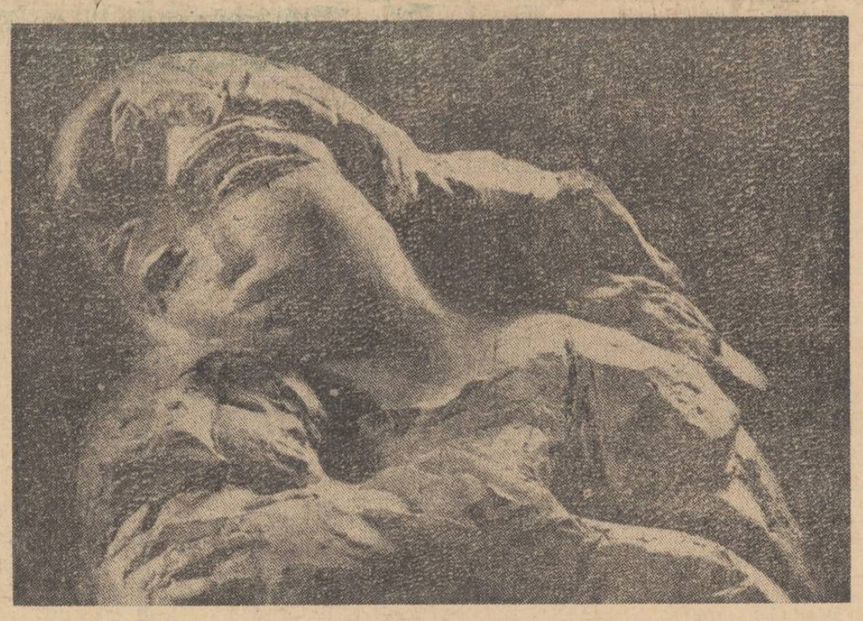

ROMUL LADEA : „DRAGOSTE DE MAMĂ"

În pagina a 5-a:

„MEMORII"
de
ZAHARIA
STANCU

Publicul vrea să creadă în noi

Niciodată, în istoria culturii române, scriitorul nu a fost confruntat mai des cu publicul său, ori cu publicul în general. S-a întîmplat ceva în această ţară, ceva important şi durabil: mase mari de oameni s-au trezit la cultură. Un fruct oprit multe decenii a putut fi contemplat şi gustat de cei pentru care el, uneori, nici nu exista. Nu ştiu care este raportul dintre numărul de soldaţi ai ţării mele şi numărul de soldaţi ai nu ştiu cărei alte ţări. Ştiu însă că *România este o ţară cu un număr neobişnuit de cititori.* Publicul nostru literar este comparabil cu publicul de teatru, în privinţa numărului, şi cu cel de cinema în privinţa patimii cu care urmăreşte destinele scriitorilor şi cărţilor care-i plac. Desigur că perioada de înflorire a publicului nu a coincis cu perioada de înflorire maximă a literaturii. Dar cînd, în librăriile ţării româneşti, au apărut — mai ales după Congresul al IX-lea al Partidului — cărţile importante ale veacului şi cărţile importante ale ţării, întreg acest moment fericit a găsit un public gata. Opere ce păreau inaccesibile au fost tipărite în ediţii de masă. Un poet ermetic ca Ion Barbu s-a epuizat—vorbesc de numărul de exemplare!—într-un timp record. Cărţile de eseistică literară au cunoscut un regim de vînzare comparabil cu al romanelor poliţiste. În afară de gustul pentru noutate şi senzaţional, pe care l-a dovedit şi în acele momente publicul nostru, o constatare majoră se impune: *avem un public excepţional.*

În puţine părţi ale lumii fructul literar cade, cu un asemenea noroc, pe minţi şi suflete ce vor să fie fecundate de un gînd fericit. Am văzut — împreună cu încă doi spectatori — în Statele Unite ale Americii filmul *Satiricon* al lui Fellini. Filmul a rulat privit aproape numai de scaunele goale. Compar acum această imagine cu imaginea cinematografelor noastre asaltate de public, cu imaginea Librăriei Sadoveanu asaltată de cumpărători de carte. Sigur, norocul scriitorului român este deocamdată şi nivelul cinematografiei naţionale...ca şi nivelul televiziunii naţionale. E adevărat că televiziunea noastră nu concurează deocamdată literatura noastră. Dar tot atît de adevărat este că în acest larg public literar de astăzi, se află sîmburele unui public care iubeşte literatura şi care ar fi, cred, în stare să o prefere şi televiziunii şi cinematografului. Pe acest public pot conta cele mai bune cărţi ale acestor ani. În acest sens, *scriitorul român al anului 1971 nu vorbeşte cu neantul, ci cu un cititor viu, într-o ecuaţie în care ambii termeni se poartă echitabil, meritîndu-se unul pe altul.*

Am fost joi, 18 noiembrie, la Braşov, la o întîlnire cu studenţii de la Politehnica din localitate. Am avut o discuţie de o mie de ori mai interesantă decît multe dintre interviurile pe care aş aspira să le fac de acum încolo. Regret că ţinerea mea de minte mă lasă cînd e cazul să reproduc întrebările altora şi răspunsurile mele. Voi semnala totuşi *semnificaţia* acestei întîlniri M-am aflat faţă în faţă cu publicul. Desigur că nu era tot publicul din România, dar era un public în măsură să spună ceva. Am fost tulburat să văd că aceşti studenţi politehnicieni ştiu mai multe despre scriitori decît unii dintre studenţii umanişti. Dar, lucru curios. Întrebările lor erau foarte tăioase, ei se adresau celui din faţa lor, nu atît pentru a-l cerceta profesional, cît pentru a-l iscodi moral. Şi iarăşi un lucru interesant: în acel club al Casei de cultură a studenţilor din Braşov *niciunul dintre cuvintele mari — patrie, ideal, caracter — nu suna fals, aplauzele lor subliniau idei normale, dar am înţeles mai tîrziu că, înainte de toate, ei subliniau cu aplauze coerenţa acelor lucruri normale,* iar nu ideile (pe care le respectau, sau care-i lăsau indiferenţi, şi care i-ar fi enervat dacă ar fi fost incoerente, adică fără caracter). La un moment dat, unul dintre ei m-a întrebat: *„Cum îşi ţin scriitorii promisiunea pe care o fac din cînd în cînd cititorilor de a spune adevărul?"* Mi-a fost, desigur, greu—să încerc măcar—să mă hazardez în răspunsuri, în numele tuturor scriitorilor. Am răspuns numai în numele meu. Şi acest răspuns constituie şi substanţa articolului de faţă: *nu ne mai aflăm în faţa opţiunii, nu ne mai aflăm în faţa angajamentului, nu ne mai aflăm în faţa promisiunii. ne aflăm în faţa Lucrării.* O facem ori n-o facem? Publicul e dator să ceară, cu bunăcuviinţă firească, de la noi, să-i dăm Opera pe care o merită (pe care o merită, uneori, într-un fel care nici nu-i convine, în primele secunde). Căci dacă este un lucru trist în istoria morală a literaturii române de ieri, atunci acesta se cheamă *insuficienta participare la istorie* (şi de aici pierderea încrederii publicului în noi). Să ne uităm cu luciditate în urmă şi să observăm că niciunul din actele mari ale istoriei naţionale nu şi-a găsit totuşi cronicarul. Niciunul dintre actele eroice şi niciunul dintre faptele tragice. Ne lipseşte romanul Zilei de 23 August, dar, în acelaşi timp, ne lipseşte şi romanul vieţii şi morţii unor oameni ca Lucreţiu Pătrăşcanu. Iată ce ne pot întreba cititorii: *unde aţi fost voi, scriitorii români, în tot acest timp?* (Să nu ne facem iluzii! Nimeni nu ne acordă — şi bine face — circumstanţe atenuante ori dispense de conştiinţă pentru ceea ce *nu* am scris). Şi desigur, noi răspundem : *am fost aici.* Dar de prea puţine ori noi am stat faţă în faţă cu rădăcina istoriei dramatice a ţării noastre şi de multe ori de prea multe ori, ne-am confruntat numai cu faţada. Dar desigur, şi acum — dacă am continua să ne lamentăm că ieri nu am făcut bine tot ceea ce am făcut şi să nu vedem ceea ce trebuie să facem azi — am lipsi din istorie.

Publicul vrea — înainte de orice — să *creadă* în noi. Nu interesăm nici prezentul nici viitorul decît în măsura în care existăm şi scriem cu demnitate, răspundem şi curaj. Adică fără dispense morale.

Adrian PĂUNESCU

cronica literară

BĂTĂLIA PIERDUTĂ ŞI CÎŞTIGATĂ DE POETUL DAN DEŞLIU

Adunată, selectiv, într-un tom greu, de proporţiile unui roman-frescă poezia lui Dan Deşliu îngăduie felurite constatări. Cea mai importantă dintre acestea priveşte unitatea de ansamblu a creaţiei poetice a lui Dan Deşliu, într-un destin literar complicat dar nu mai puţin autentic. De la întîiele, puţine, compuneri de poezie din „Caietul amintirii" (1942—1947), cu echilibru precar şi dominate de Arghezi (**„Parcul vechi, cu iarba iască / şi frunzarele vilvoi, / este, cu văpsele noi, / ca o ceaşcă chinezească. / / Cu smarald şi cu topaz / şi cu nimeni pe alee, / care singură se-ncheie / într-o panglică de-atlaz"**, etc. pînă la „Drumul spre Dikson" din 1969, se desfăşoară, construindu-se, o carieră poetică originală, demnă de stimă, cu acumulare gradată de interiorizare meditativă. Şi e semnificativ faptul că cele două laturi extreme ale acestui destin de poet se justifică reciproc şi se pun în lumină ; putem spune, astfel, că un cititor dornic să cunoască poezia lui Dan Deşliu este moralmente obligat (cu atît mai mult-un critic !) să o parcurgă fără idei preconcepute, de la un capăt la altul, aşa cum autorul şi-a structurat-o în actuala antologie.

Poemele de întinsă notorietate în epocă : „Lazăr de la Rusca" (1949), „Minerii din Maramureş" (1951), sînt azi fapte de istorie literară, ceea ce ne obligă să le discutăm şi să le înţelegem în cadrul unei perioade istorice anumite. Fără a intra prea adînc în definirea ei, am dori să atragem atenţia asupra unei foarte cuminţi procedări a foarte tînărului poet din acei ani care, alături de alţi creatori, dornici să edifice o literatură nouă, calitativ diferită (ba chiar **opusă** celei tradiţionale, „vechi") au recurs la **modelul literaturii populare !** În atmosfera de erori ale proletcultismului, dar şi de reală însufleţire, de sinceră propensiune spre scrierea unei poezii româneşti în socialism, această întoarcere a privirii către poezia populară ne pare, judecată de la distanţa celor două decenii de clarificări, cît se poate de fericită, de salutară. Nu este, firesc, meritul exclusiv al lui Dan Deşliu, el a procedat astfel în consonanţă cu destui alţi autori, precum: E. Jebeleanu, M. R. Paraschivescu, M. Banuş, M. Beniuc, N. Cassian, R. Boureanu, C. Theodorescu, V. Porumbacu, şi lista de nume în mod justificat, s-ar putea extinde.

Judecate în plan artistic, cu ochii criticii de azi, cele două poeme care i-au asigurat faima tînărului Deşliu păstrează un farmec de grabnică vetustete, cuprinzînd şi pagini vii, pline de mişcare şi de patos social, de umor, o anume simpatică discursivitate de tip oral — definitorie pentru întreaga poezie din „În bătălia pierdută". Cel dintîi, „Lazăr de la Rusca" este şi cel mai bun din toate poemele lui Deşliu, pînă la cele cu o structură intimă diferită, mai apropiată istoric : „Nationala Nr. 7", „A avea şi a nu avea" ş.a. În „Lazăr de la Rusca" intonarea în metrică populară (din lirica folclorică sînt preluate, în chip personal, şi viziunea naturii, baladescul) dă o gravitate indubitabilă rostirii. **„În dunga Banatului / pe cărarea muntelui, / în drumul oierilor / la crucea pădurilor"**, într-un peisaj măreţ: **„Mări, colea drept în faţă, / lins de ploi, colins de ceaţă, / creşte Padeşul pieptiş, / pe costişe cu pietriş, / pe culmi cu mestecăniş"**, are loc un act criminal, cu vizâ de intimidare socială. Un ţăran luminat este ucis de niste „jivine" umane, înhăitate prin păduri. Iată un tablou, profund popular în spirit şi exprimare, al voinicului ucis, cu versuri la fel de frumoase şi viguroase cum sînt cele citate anterior : **„Dar Lazăr e-n peştere, / pe culcuş de lespede, / cu brînzile hăcuit, / cu pietroaie învălit, / cu şopîrle la călcîi, / cu munţii la căpătîi..."**

Poemul este minat de tonul gazetăresc, de un patos sumar, neconvertit în poezie, cuvintelor li se îngăduie rapida-aliniere metrică a unui articol de cotidian în versuri : **„Şi mă bîntuie un dor / să-mi fac munca mai cu spor"** ; ca să redea indignarea poporului faţă de crima politică respectivă, Dan Deşliu se mulţumeşte cu hiperbole palide, a căror insistenţă nu convinge artistic : **„Vuiau munţii, de minie, / vuia peştera pustie, / vuia codrul cu izvorul / şi vuia, vuia poporul !"**. Glorificarea eroului e revelatoare prin sintagmele pur gazetăreşti asamblate în versuri. Lazăr se află **„şi-n sudoarea muncilor, / în risetul pruncilor, / în şoapta frunzarelor, / în plînul şiştarelor, / în clocotul tinereţii, / în toată lumina vieţii / ce din mustul trudei creşte"...** Să nu uităm, totuşi, că autorul avea, scriind acest poem, 22 de ani !

Satisfacţiile de ordin artistic sînt mai puţine în „Minerii din Maramureş", epos al suirii în vîrf de munte a unui agregat. Nu ne pricepem la tehnică, dar de ani de zile ne punem întrebarea : de ce Dumnezeu respectiva maşină trebuie urcată **întreagă**, cu atîtea dificultăţi, de către voinicii mineri, ajungîndu-se la schilodirea prin sacrificiu de sine a unuia, şi nu este demontată, cum ar părea mai natural ? E o întrebare pe care am auzit-o rostită şi de alţii şi care influenţează asupra „dramatismului" din poem. „Minerii din Maramureş", mai compozit în construcţie, cu căutări de ordin formal (metrici diverse, dialoguri, rime ingenioase etc) este mai rău scris decît „Lazăr de la Rusca", în sensul că **exterioritatea** abordării, prezentă şi în primul, atinge aci limite greu de susţinut. Cu neglijenţă de reporter grăbit, Deşliu notează : **„pe drumul desfundat de ploi, / un camion sălta în iureş, / spre Baia Borşa zoritor, / purtînd un motocompresor"**, maşină pe care o vedem ulterior în ascensiune : **„către stîncoase cărări, / un car se duce cu tot zorul, / şi-s nouă fraţi în preajma lui, / şi-n car e motocompresorul"...** E interesant aliajul de imn al metalului şi tehnicii cu cel mai marcat sămănătorism: **„E dimineaţă ca-n poveşti, / cu cerul clar, ca o fîntînă, / cu soare proaspăt în ferestî, / cu limpezi fluiere la stînă"**. Tînărul poet încerca să creeze tipuri, şarjînd teribil, ca în cazul lui Remeş, artificier bătrîn, care nu-şi găseşte nădragii dimineaţa, deşi atît el cît şi baba lui se ştiu unul pe altul „ca argintul viu" ; Remeş e repezit, face glume modeste, îi mustră sîcîitor pe cei tineri, corectat cu blîndeţe el însuşi de Toader, eroul. Remeş are şi o poveste, foarte prozaică şi lungă : **„Inginer aveam, / pe unul Avram / care nu o dată / ne-a furat la plată"** etc.

...Un agreabil incident de lectură selectînd fragmente din amplul poem, autorul ne oferă o surpriză. **„Vă mai aduceţi, cred aminte, de somnorosul moş Axinte ?"**, ne întreabă Dan Deşliu iar noi rămînem încurcaţi. Poetul are prea mult umor ca să nu se amuze el însuşi de întîmplare : nu, nu ne aducem aminte de moşul cu pricina, pentru că pasajele în care el era dat în vileag ca somnoros nu au fost reţinute în actuala formă a Minerilor din Maramureş !...

Din întregul poem păstrăm unele reuşite parţiale, ce ţin mai mult de genul epic, precum şi fragmente descriind pregnant efortul viril, gestul eroic : **„Munte, munte, brad bogat, / trăsnetul te-a sărutat, / piatra că ţi-a singerat ? / Parcă s-a lăsat un nor / pe lumina ochilor, / şi din cerul inroşit, / soarele s-a prăvălit, / şi tot muntele căzu"...**

„Formulele rachetei" (1957), urmînd celor două alcătuiri epice comentate, ne pare o foarte slabă poemă, explicînd, la modul articlier, din ce este alcătuită racheta intercontinentală ce apără pacea : din „gladiul lui Spartacus", **„Arma lui Zizka Chiorul — ghioagă şi duh de fier. / Tronul lui Doja Gheorghe, roş-plumburiu ca iadul. / Şi roata care-o ştie Bălgăradul... / Şi limba ghilotinei, clamînd «Robespierre»"**. La acestea se adaugă buzduganul de aramă al lui Stenka Razin, carabina bătrînă mînuită în Illinois de taica John Brown, şi „armura de ură" a unui erou mai puţin cunoscut, negrul antilez Tonssaint l'Ouverture...

Tot din 1957 datează şi „Cîntec de ruină", poem de inspiraţie baudelairiană (mai ales în prezentarea bătrînei apariţii luxoase care **„trecea-n amurg cu ochii-n tărimul celălalt"**). Sînt nişte lirice note de drum în America, pline de opinii hotărîte, de condamnări şi aprobări cu privire la un aspect sau altul al societăţii americane. În „Despre oţel" (1959) caracteristic este jocul poetului, care confundă diverse instalaţii cu nave de zbor şi alte elemente tradiţional lirice. După ce scrutează în cuptor „printr-un ochean de azur" şi vede, într-un frumos distih : **„planeta-n flăcări, încă neînchegată / cu jerbe de sori şi de stele-mprejur"**, autorul este cuprins de o păgubitoare dezinvoltură versificatorie, retorică. Un inginer îl corijează pe poet : cutare ansamblu nu e un castel subpămîntean vrăjit, ci **„cum să vă spun ? E pur şi simplu un postament / pentru cuptorul de o sută de tone !"** Excursia continuă, autorul îi face faţă inginerului-cicerone : **„Nu-mi vorbi de oxizi, de acizi / basme savante ştiu eu, destule !"** Pentru a nu insista excesiv pe marginea acestei compuneri poematice, vom spune că în ea este evidentă atît încercarea generoasă de a cunoaşte viaţa oţelarilor şi a o glorifica, cît şi demersul neinspirat, exterior, ruinat de prozaisme oral-vioaie : **„O clipă, tovarăşe inginer ! / N-aud eu bine / ori vine / un vuiet de rugină din Reşiţa de ieri ? / — E o dis-cuţie la oţelărie : / aceleaşi veşnice / probleme tehnice..."** ; uriaşul simbolic de oţel este descris comod : **„semeaţa ta frunte (!) aurorâ de fum şi văpăi, / soare de noapte peste dealuri şi văi, / peste creste cărunte (!)"**.

Prea prozaic şi „adus din plaivaz" este şi „Prima baracă", cu **„unu' Florică, de'l avui ajutor prin cinze'ş-trei / la Electroputere"**, care cîntă zărzărea-zărzărea în lungul zilei şi împreună cu guralivul meşter : **„Trăgeam tare / cu alde Florică / şi încă vreo doi / la acoperiş"...** Deşi compus cu intenţii de contrapunct, poemul nu se „leagă", dialogurile lui zburdalnice rămîn departe de poezie. Şi în poema următoare „Spre ţara visată" (1964) dăm de corijarea sfătoasă a poetului care încurcă lucrurile : nu, nu se află în faţa unui vapor orientat spre Calea Lactee, meşterilor „cică" li se pare **„c-ar fi mai degrabă, / niscaiva rezervoare / pentru distileria de azot"**.

Aşa cum este ea dispusă în actuala antologie : poemele de largă respiraţie (1949—1969) ocupă jumătate din carte, cealaltă jumătate cuprinzînd piese lirice luate din volumele **Ceva mai greu**, 1958, **Cercuri de copac**, 1964, **Minunile de fiecare zi**, 1964, **Ţara lui nu-mă-uită**, 1969 şi **Drumul spre Dikson**, 1969, e greu să urmăreşti evoluţia poeziei lui Dan Deşliu, în întregul ei. Astfel împărţită antologia te obligă să-l urmăreşt pe Deşliu în genuri, epic şi liric, de unde gîndul că o dispunere cronologică a textelor, indiferent de dimensiunile lor ar fi de preferat.

Căci, fără să aibă loc o fractură a identităţii artistice, lirica lui Dan Deşliu, mai ales cea din ultimul deceniu, poate surprinde pe cineva care-i ştie doar poemele. Glasul poetic e acelaşi, ticurile de oralitate, vocativele (Păi vezi ? ; Hei ; hai să zicem ; precum ştiţi ; ce să mai vorbim ; pasămite ; carevasăzică ; hei, voi plaiuri bătrîne ! noroc, meştere vrăjitor ! treaba asta ; ceva talent ; cum văd eu ; la urma urmelor ; cine ştie ; mă rog, aşa-şi-aşa ; bunăoară ; ce-i drept ; dacă nu mă-nşel ; dacă-i vorba etc. etc) dar poezia cîştigă foarte mult în specificitatea sa, degajîndu-se de marile, incredibilele traversări de proză sfătoasă, ritmată din poeme. Vom preciza că ultimele asemenea texte de mari proporţii, de la „Naţionala Nr. 7" încoace, se înscriu de drept, în orientarea lirică, rodnică, definitorie pentru autor.

Vom cita o splendidă „Meduză moartă", melodioasă cîntare a inefabilului, amintind de E. A. Poe : **„Viscolul din adîncuri / mi-a zvîrlit la picioare, / într-o dimineaţă, o floare / de gheaţă / veşted putrezitoare... / / O ridicai, o lăsai, murmurai : / ce superb străbăteai, parcă ieri, străveziul sarai, / picîă de stînjenei şi mărgărinte, / iubire ucisă, adusă aminte, / vis năruit în cuvinte!"**. Impresionant este omagiul „Pe un fluier de fag" adus cîntăreţului anonim, ale cărui cîntece „umblă singure", din veacuri, pe cînd : **Meşterul rămine-n umbră, / neştiut şi plin de slavă, / ca o floare de dumbravă"**.

Nu doar permanenţele sînt glorificate de poet (mai ales pămîntul patriei, ştiut „de mai nainte să fi venit pe lume") dar şi veşnica mişcare şi transformare („Către Proteu"). Poetul marilor privelişti industriale şi sociale, e în stare să surprindă mişcarea umilă, expresivă a clipei înseşi: **„Un rîm vibra uşor, de parcă / atunci o pasăre zburase"**, într-o melancolică „Uitare" ; el se lasă legăn.t cu fericire de întoarcerea luminii de primăvară, aducînd o nouă statornicie **„Şi care / şi cîmpuri / şi creste, / fumegătoare / sub stropii de soare, / şi roiuri de vise, / de gîze, / de stele, / lunecă lin, a poveste, / şi noi, laolaltă cu ele, lunecăm în lumină, / pe-o melodie dulce-amară, / întorşi din iarna morocănoasă / în primăvară, / ca dintr-o zare străină, / acasă..."**.

Piesele valoroase din partea a doua a antologiei sînt prea multe pentru a fi amintite aici altfel decît prin „sondaj". În „Pomul, doar", întîlnim o ars poetica gravă pe tema : arta nu păstrează viaţa durabilă şi **„Trecută-n file, frunza păleşte / mîna alături, zace înfrîntă ;** în carte mai sînt cîteva arte poetice, de un sarcasm nefericit („Precum" ; ...„Aşa şi tu" şi „Principalul") monotone şi neglijent scrise.

O interesantă secţiune o constituie poeziile „N-aţi văzut o balenă albastră" şi „Oglinzi înceţoşate" (cu alte cîteva piese de inspiraţie înrudită) pe tema copilăriei. Oamenii mari sînt ceşi scrutaţi dinspre copii, cu „înţelegere" : **„tinjeşte pînă la adînci bătrîneţi / vietatea bolnavă / de copilărie"** şi, **„De dincolo de riduri / şi de ochelari, / ca dintr-o odaie-încuiată, / cu nasul turtit de fereastră, / copiii se uită / la oamenii mari, / ca-ntr-o oglindă înceţoşată"**.

Lirica de dragoste a lui Dan Deşliu este, în fine, un domeniu de referinţă. Şimţirea sa erotică e una de o bărbătească delicateţe, umbrită de melancolie, nobilă, cu leitmotivul dăruirii „bolnave" de sine : **„O atît de bolnavă iubire, / sufletul meu, ţi s-a dat"** („Gînd vechi"). Într-un hieratic „Vestige" iubita e văzută cu mută adoraţie : **„Lîngă plaurul verde-n amiază, / lotca se legăna ametită. / Peste noi, ca o piază, / raze lungi de răchită. / Parcă şi girla se legăna, / stuful, şuviţa / de soare subţire, / şi tu, legănată-n privire / ca-n vînt o lalea"**. Dramatice cîntece de iubire sînt şi „Schiţă de urs" şi „Remember" al căror sobru endecasilab străbate cu strictete drumul spre dragostea pierdută : **„iar eu veghez, căci sînt hotarul tău / şi-n mine se sfîrşeşte tot ce eşti"**.

„În bătălia pierdută" ne pare o antologie binevenită. Ea configurează pe deplin un destin poetic, mult mai bogat şi mai nuanţat decît l-am simplificat noi în aceste pagini, din necesităţi de demonstraţie. Este, totodată, un destin bărbăteşte asumat, cu înfrîngerile şi victoriile sale, aşa cum autorul însuşi o spune într-un lapidar catren : **„Iubiri, dezastre, zimbete, suspine / nu s-au pierdut, ca undele pe lac : / tot ce-am trăit rămîne scris în mine, / ca vîrstele în cercuri de copac"**.

Ilie CONSTANTIN

* *Dan Deşliu* : În bătălia pierdută, *editura „Eminescu" — 1971.*

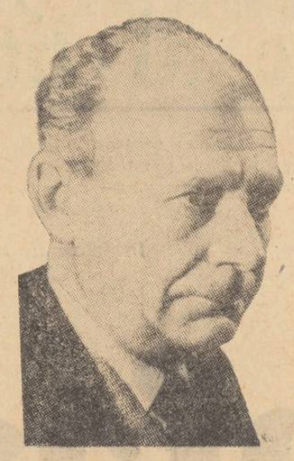

LUCIAN BLAGA

Teatru

Ediţie şi prefaţă de Eugen Todoran. Editura „Minerva".

avant premieră editorială

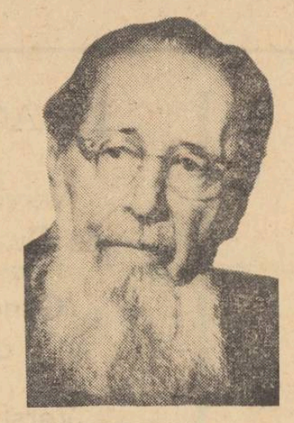

ION AGÂRBICEANU

Opere (vol. 6)

Antologie şi prefaţă de Mircea Vaida. Editura „Minerva".

JEAN BART

Europolis

Roman : Editura „Minerva".

compendiu

ION AGÂRBICEANU

Meditaţie în septembrie

La editura Dacia *a apărut de curînd o selecţie reprezentativă din publicistica lui Ion Agârbiceanu. Ediţia este îngrijită de Aurel Sasu şi prefaţată de Mircea Zaciu.*

Întinse pe o perioadă de peste cincizeci de ani (1911—1962), articolele lui Agârbiceanu publicate în recenta culegere se remarcă prin diversitatea preocupărilor. Autorul Arhanghelilor *a participat la comemorările importante, a salutat evenimentele culturale, a luat atitudine în problemele de interes naţional. Memorialistica sa vorbeşte despre o conştiinţă care s-a format lent, dar temeinic, influenţată în mare măsură de concepţia istorică a lui Iorga şi de literatura lui Sadoveanu.*

Caracterul ocazional al publicisticii nu afectează, în consecinţă, consecvenţa cu care au fost urmărite cîteva principii fundamentale. Prin calmul său ardelenesc, Ion Agârbiceanu dă impresia că în decursul anilor nu a făcut decît să-şi exploreze propria personalitate. Lectura articolelor lui Iorga i-a stimulat sentimentele patriotice, iar povestirile lui Sadoveanu i-au confirmat convingerea că literatura autentică nu se poate naşte decît prin apropierea de simplitatea şi ingăduinţa naturii. Alături de aceştia, Maiorescu, Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici, Coşbuc, Goga, Rebreanu sau Avram Iancu, Aurel Vlaicu au reprezentat pentru Agârbiceanu imagini ale propriului devotament faţă de valorile certe.

Ca şi în proză, scriitorul ardelean nu are nici în publicistică ambiţia stilului. Lipsite de jocul de idei care constituie farmecul, dar şi efemeritatea genului, articolele sale impresionează prin onestitatea de a repeta adevăruri recunoscute. Asemeni unui patriarh, Ion Agârbiceanu se mulţumeşte cu condiţia de propagator anonim. El recunoaşte, de altfel, că mai presus de sentimentul creaţiei l-a trăit pe acela al existenţei morale : „La temeiul scrisului meu a fost emoţia estetică şi, poate mai mult, emoţia etică, mai ales după ce fusesem atras de adîncimile sufletului omenesc". (Mărturisiri).

GELLU NAUM

Copacul-animal

In recentul volum de versuri, Gellu Naum continuă să cocheteze suprarealist cu temele obişnuite ale liricii. Din cauza acestei disimulări, textele pot fi privite atît ca fantezie verbală cît şi ca iradiaţie a unor elanuri reprimate ironic.

In primul caz, impresionează caleidoscopul asociaţiilor, retorica uzînd de elemente surprinzător de concrete. Mina poetului cade cu repeziciune pe claviatura cuvintelor stîrnind adevărate cascade de sunete şi imagini : „...ne simţim rotunzi ca în colecţia aceea / e o situaţie plăcută / o umbră de intimitate un fel de salopetă veche / eu am făcut ce am putut şi uite că / mi s-a deslipit numărul de pe guler / ca să nu mai vorbim de alte necazuri mărunte".

In al doilea caz, farmecul constă în a descoperi în prestidigitator un solitar copleşit de amintiri şi efuziuni romantice. Senzaţia de singurătate este deosebit de intensă în poemul care evocă cinematograful cu lumea sa absentă şi impenetrabilă : „treceau în rînd ca într-o excursie şcolară / dădeau din mîini făceau gesturi fără nici o semnificaţie / treceau pînă la capătul pămîntului şi înapoi / nu mă vedeau treceau ca printr-o sală goală". Acelaşi temperament romantic explică şi virtejele de observaţii cinice, constituite în mici pamflete independente : „era convins al dracului că mutîndu-se dintr-o colivie comună în alta pe măsura aripilor lui de javră ciungă infamă şi indolentă înseamnă a te elibera". Copacul-animal (ed. Eminescu) *aparţine unui autor patetic care dă cuvintelor o libertate aparentă.*

ŞTEFAN MARIAN

Acvaforte

Romanul poliţist Acvaforte *(ed.* Junimea) *are toate calităţile genului, dar nu excelează prin nici una din ele. Personajul care povesteşte acţiunea este de o dezinvoltură convenţională, iar surpriza finală funcţionează ca soneria declanşată de un ceasornic.*

Autorul a încercat să suprapună intriga poliţistă peste fondul unor probleme estetice. Astfel, pictorul Dan Socrate, victima unui asasinat, a realizat cîndva un tablou care conţine cheia mai multor enigme ; tehnica detaliului sugerează capacitatea de a falsifica bancnote, iar peisajul reprezentat indică locul unde au fost ascunse bijuteriile pictorului şi, totodată, locul morţii acestuia. Detectivul trebuie să uzeze, prin urmare, de cunoştinţe artistice. El ilustrează concepţia profană conform căreia arta „ascunde" o semnificaţie la care se ajunge prin descifrare.

In cap. VII, Şt. Marian citează prima dintre legile romanului poliţist formulate de Van Dine : „Cititorul şi detectivul trebuie să aibă şanse egale de a rezolva problema". De fapt, respectarea acestei legi constituie o imposibilitate. Chiar dacă anchetatorul nu îşi face cunoscut nici o clipă raţionamentul şi se limitează doar la relatarea strictă a faptelor, el se trădează prin acţiunile pe care aceste fapte i le determină. Cititorul se transformă astfel, dintr-un virtual anchetator, într-un anchetator al anchetatorului.

Deplasarea de perspectivă este evidentă şi în romanul lui Şt. Marian. Mai mult decît acţiunile personajelor, interesează acţiunile detectivului care trebuie urmărit şi supravegheat ca un adevărat infractor.

Alex. ŞTEFĂNESCU

JANCSÓ ELEMÉR

S-a stins din viaţă, la vîrsta de 66 de ani, savantul şi istoricul literar Jancsó Elemér. Eminent reprezentant al literaturii maghiare din ţara noastră, analist subtil al acesteia şi al legăturilor ei tradiţionale cu cultura poporului român, omul de ştiinţă Jancsó Elemér a dus şi o activitate exemplară de pedagog, mai întîi ca profesor de liceu, mai apoi ca profesor universitar, şef al catedrei de limba şi literatura maghiară de la Universitatea Babeş-Bolyai din Cluj. Îndelunga sa activitate de om de ştiinţă, literat şi pedagog, ideile sale umaniste, opera sa, l-au înscris pe Jancsó Elemér printre figurile de seamă care vor rămîne vii nu numai în memoria celor care l-au cunoscut direct.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Textele acceptate se vor publica în ordinea necesităţilor redacţionale.

Rugăm autorii care au cărţi în curs de apariţie să ne trimită portrete foto şi datele de editură pentru a le anunţa la rubrica „Avantpremieră editorială".

posta redacţiei

MOLDOVEANUL TIMIŞOREAN (Oţ de mama focului !). Susţii că în caz de nepublicare vei merge la Gurahonţ ca să mănînci lăngoşi cu brînză. Mergi, dar pe jos. Şi la fiecare haltă de ajustare să murmuri, timp de un sfert de ceas, ultima strofă din bucata „duşmanul meu" : „Şi am găsit răspunsul / Pentru duşmanul meu / De asta-ncep a crede / Că duşmanul meu sînt eu". Eşti !

VIKY BRADO. Spui că sînt rău, că dumneata faci poezie şi eu nu te înţeleg. Să recurgem la text. În bucata „Tu, omule, floare plăpîndă" iei la palme universul şi pe toţi cei ce-ar dori să-l distrugă (un talmeş-balmeş de criminali şi ghiocei, de bandiţi şi de berze) şi sfîrşeşti prin a striga ? „Nu vrem planoare !" Nu vrem oroare !" Îţi răspund : Eu vreau planoare / Şi zepeline / E bine ? Şi acum să mai cităm şi din „Hai, pe cine hrănesc ?" : „Tîmplele mele vorbeau / Şi buzele mele cîntau / Muşcam din stele / Cu dinţi din raze / M-am făcut lumină ! / Sînt poamă cu viaţă !! / Hai, pe cine hrănesc ?" Nu crezi că, fără să vrei, cazi în vulgaritate ?

FANY HORA. Ai humor. Cred că ai şi ceva talent. Dar nechezi mult. Mai muşcă-ţi zăbala.

A. I. TITU. Spui că scrii un roman şi te odihneşti scriind povestiri. Îţi iei pauze prea scurte — şi de aceea zic că-n timpul ăsta ar trebui să te deconectezi jucînd şotron. Te sfătuiesc ca momentan să abandonezi şi lucrul la roman şi să exersezi ochi şi mînă citind mult.

ZEFIR. Mai adie şi-un vînt de vară senină. „Între flori fără de umbră / Şi eterne / Cel cu şeaua de ninsoare multă / Dintre cîte daruri are / Numai moartea-şi pierde". Mulţumesc. Şi trimite-mi oricînd poezii. Fără sfială.

ANGTEO. De ce te chinuieşti atîta ?! Mii de cuvinte pe zeci de hîrtii, şi toate scăpate din mînă. Şi cuvintele, şi hîrtiile şi pixul. „Cînd dintr-un cer de stele / Se-ascunde una-n dos / Cînd dintre floricele / Se pleacă una-n jos / Nu plînge mamă ! / Cînd dintre două mere / Ce date sînt în copt / Unul se strică, piere / Mîncat de dedesubt / Fii tare tată !" Şi eu ce să fac ? Eu să mă ard cu ţigara pe mînă, da ?

DOROR NEBUNUL. Pseudonim nejustificat. Prea puţin talent ca să te cred nebun. Dovada : „Stam beat lungit pe cîmp de nori / Cîinii lătrau mai tare, tot mai tare... / Statui luceferi, pierdutele femei / Mă aruncau în incolorul vin de mare".

I. NESTOR LUPOAIE. Vrei să-ţi arăt greşelile ca să poţi scri mai frumos. Scrii atît de fără haz încît nu-ţi găsesc nici-o greşeală. Eşti bazalt.

T. G. E. „Fata din pădure" ţi-a jucat, în caz că lucrurile s-au petrecut aşa cum spui, o farsă de prost gust Mai multe nu sînt de spus.

ION VLAD FLORESCU. Fals. De la cap la coadă. Fals literar.

A. B. M-a impresionat scrisoarea. „Despre Lucian Blaga să nu vorbim, Studentul de azi, care sînt, este copleşit de acest nume. Deşi... Dumnezeu mai are, măcar cîteodată, şi ochi de ceară... Şi cine ştie unde tainica lui floare de lotus îşi sprijină rădăcinile"... Şi mi-au plăcut şi poeziile... Căţei de trandafir se înveşmîntează / cu rece carnea trupului meu nenăscut încă / întru lauda morţii". Te vom publica.

Fănuş NEAGU

proverbe

Toader şi cinci sute

Păun al Firii lui Piţurcă din comuna Vaca se pomeni că se trezeşte într-o dimineaţă foarte înfumurat.

Starea nu-l buimăci, şi-o agonisise el mai de mult, cînd cu picătura, cînd cu lingura, dar luat acu' aşa pe nemîncatelea... După ce-şi dădu ocol cu ochii pînă la degetul mic de la piciorul sting, se constată bucuros teafăr şi trufaş. Sări apoi iute şi îngrijorat din pat şi îmbucă ceva la repezeală ca nu cumva să-i prindă urechile vreun cîntat de pupăză pe burta goală şi să-i trăznească gura toată ziua. Contra nepreväzutului se stropi totuşi şi cu ceva odicolon. Pe urmă îl prinse mirarea şi băuiala că nu poţi fi fudul doar faţă de obiectele, lucrurile neînsufleţite din cameră. Şi alea puţine pentru că lui, banii ce-i ieşeau din socoteală, îi depunea. Privi îngăduitor la puţinul dimprejur şi pînă la urmă se hotărî să-şi plimbe sentimentul sau starea şi s-o ducă chiar şi neapărat pînă în satul natal. El şedea acuma tot într-un sat, dar mai apropiat de calea ferată, cu staţie, adică haltă, aşa că putea auzi mai repede şi duduitul şi fluierul locomotivei. Răspundea aici de un centru de creşterea viermilor de mătase şi, normal, şi de tăierea frunzelor de dud. Şi, la el, înfumurarea adunată cu picătura plecase nu ca la alţii, cu nasul în sus de să nu-l ajungi nici cu strănutul nici cu prăjina, plecase cu fruntea şi ochii pironiţi mîndru în jos. Încît doar unul mai bătrîn observase şi aruncase : „Ce are bă ăsta de se uită aşa fudul în jos, ca cîn' ar avea bocanci noi ?"

Cam aşa o porni spre satul natal, aflat după măgură, Păun al Firii, de parcă s-ar fi dus peste munţi.

Se îmbrăcă, îşi puse un costum întunecat, îşi îmbrăcă degetele de la mic la mare şi de la dreapta la stînga în mănuşi tuciurii cu toate că era cald şi-şi luă un baston. Cînd să treacă peste pragul casei îşi aplecă fruntea şi capul de parcă, căzut şi neplouat la timp, — l-ar fi mutut atinge. clinti şi îndura, stinghea de deasupra. Porni pe şosea săltîndu-şi sus picioarele şi întinzîndu-le lung ca şi cum ar fi mers pe ace ca să i se vadă cusătura şi dunga pantalonilor Umbra lui de-abia îl mai ajungea şi lovi călciile. Merse el fudul ca musca-n lapte pînă la bufetul din comună unde le făcu semn celorlalţi să stea jos pe scaune, să nu se ridice — ca şi cum s-ar fi înghesuit vreunul să-i facă loc. Şi bău un sirop. Ieşi aplecîndu-şi din nou fruntea sub pragul de sus pe care nu-l atingea şi porni înviorat spre satul cel natal. După încovoietura măgurii întîlni un cioban care-i fusese coleg de bancă la primară ; se făcu că nu-l cunoaşte, îl întrebă cum îl cheamă, ce face şi unde se duce. Acesta, în pustietatea lucrării lui, mai dedat la citiri şi spuneri, i-a răspuns scurt despre numărul oilor şi de unde venea şi unde le duce :

— De la văi la munte
Toader şi cinci sute

Şi-şi îndemnă măgarul cu :

— Ciuş Costică la inimă drum.

Păun îşi continuă şi el drumul şi văzu în stînga nişte copii care adunau spice de grîu. El explică, arătînd cu bastonul, profesorului sau pedagogului, ce-o fi fost :

— Spicele adunate de ei, vor deveni pîinea noastră de mîine.

Îi mai înţelese şi ii lămuri şi pe nişte lucrători ai pămîntului care năduşeau la praşila porumbului că e bine, e foarte bine aşa cum lucrează, „raru' umple caru'", cu toate că nu se potrivea, ei săpau acum cuiburi dese. Şi nu auzi sau se făcu că n-aude ce-i aruncă unul din urmă :

— Asta n-o fi logofătul Trancana cu mămăliga-n basma ?

Ajunse şi la fraţii săi din sat şi în vremea prînzului laolaltă, îi lîmpezi şi pe ei că n-au de ce se plînge, au de toate în sat de la şosea cu asfalt pîn' la... ; ca şi cum ei s-ar fi perpelit de nemulţumiri. Pînă cînd una din cumnate mai piezişă, nu mai putu şi aruncă :

— Nu-i fi d-ăla cu ce e pe el şi pe cîlme, fereascâ dumnezeu de vreum foc că n-are ce arde ?

Păun al Firii o privi îngăduitor şi mîhnit şi porni înapoi trist. Mai bău un sirop şi în bufetul din satul natal. Şi-l mai înviorâ doar mirarea sau nepriceperea unuia aruncată peste o ulucă de la marginea satului.

— O fi d'al Firii ? Că dacă nu e cine e, cine e să nu mai fie ?

Şi el Păun mergea săltat ca pe ace, şi umbra mai scăzută d-abia încerca, fricoasă să-l mai atingă şi ajungă.

Nicolae VELEA

Nervul etic al literaturii

Aș vrea să fac o observație psihologică, dar care cred că interesează îndeaproape și literatura: Conștiința socială e sensibilizată mai repede și mai acut de aspectul etic al comportărilor omenești. Condițiile existenței stîrnesc revoltă, în special atunci cînd se prezintă sub formă de nedreptăți strigătoare la cer. Înainte ca Marx să fi demontat științific mecanismul viclean al exploatării muncii salariate prin sustragerea plus-valorii de către capitaliști, proletariatul s-a simțit victima unei grave injustiții. Producătorii tuturor bunurilor materiale se vedeau osîndiți la o mizerie cumplită, în timp ce cîțiva trîntori se îmbogățeau vertiginos, însușindu-și-le. Apartenența la o clasă oprimată a apărut mereu insuportabilă, mai cu seamă din cauza inechităților flagrante pe care le implica în relațiile umane. De ce oameni înțelepți, ca Esop, s-ar resemna să fie sclavii unor inși mărginiți ? De ce talente viguroase, răsărite din rîndul iobagilor, ca Taras Sevcenco, n-ar avea dreptul să-și urmeze chemarea, fără învoirea stăpînilor ? De ce exemplare umane inteligente și culte, ca Voltaire, s-ar teme să ajungă pe mîna valeților și să primească o corecție contondentă, brutală, dacă ar îndrăzni să ia la vale vreun nobil îngîmfat ?

Pînă și în ordine existențială sîntem împinși să ne reprezentăm situațiile inacceptabile sub o latură etică. E nedrept — spunem — ca un om tînăr, cu mari proiecte de viitor în minte, să se îmbolnăvească și să moară. E injust — socotim — ca o nenorocire să lovească oamenii de treabă și să-i cruțe pe ticăloși. Reversurile absurde ale soartei iau pentru noi înfățișarea de adevărate scandaluri morale. Planul etic mișcă instantaneu, nu numai gîndirea, ci și sentimentele noastre. Putem fi în dezacord de opinii cu cineva, fără să ne aprindem neapărat. Comportările care lezează însă simțul nostru moral ne provoacă silă, indignare, proteste. De aceea interesează și mai îndeaproape literatura, ea adresîndu-se atît rațiunii cît și emotivității noastre. Scrierile cu răsunet larg și puternic în conștiința publică au implicat din totdeauna o problematică morală imperioasă : „Regele Lear", „Andromaca", „Roșu și negru", „Mizerabilii", „Crimă și pedeapsă", „Pădurea spînzuraților", „Procesul", „Ciuma", „Doctor Faustus". Aș adăuga că marea literatură se hrănește în fiecare epocă dintr-o anumită tensiune etică fundamentală. Altfel nici n-ar putea revendica meritul de a sta — cum zice Camil Petrescu — la temelia vieții noastre sufletești. Tudor Vianu se întreba odată ce înseamnă un „mare scriitor" ? Concluzia, la care ajungea, era că nu arta singură poate conferi acest titlu. Perfecțiunea operei e pentru o atare calificare insuficientă. „Marii scriitori" sînt neapărat și „mari conștiințe".

faptele și vorbele

Aceasta face ca scrisul lor să ne apară stăpînit și de o adîncă răspundere față de umanitate. Adeseori, operele marilor scriitori nici nu sînt „desăvîrșite" în sensul artizanal, fiindcă intensa tensiune morală, pe care se clădesc, le copleșește. Hotărît, Leskov scria mai bine ca Dostoievski, dar între ei doi, doar ultimul este un autor cu adevărat „mare".

La ce tensiune morală se vădește a fi îndeosebi sensibilizată azi societatea noastră ? Iată o problemă „neestetică", dacă vreți, din discutarea căreia, însă, scriitorii ca și criticii ar avea, totuși, mult de cîștigat. Nu-mi fac prostească iluzie că aș putea-o trata efectiv în aceste scurte însemnări. Dar a-i schița măcar unele aspecte mă simt ispitit să încerc. Există cîteva valori morale care constituie aspirații străvechi ale omenirii. Lumea burgheză le-a proclamat triumfal, dar numai „juridic", „formal". Abia socialismul e în măsură să asigure realizarea lor practică. O astfel de valoare e „egalitatea". Nu pot fi de o seamă, orice ar spune legea, Rokefeller și muncitorul somer. Socialismul, reducînd tot mai mult inegalitatea economică, vine să o desființeze realmente și pe cea din raporturile concrete omenești. Tendințele contrarii, atunci, cînd apar în lumea noastră au, sub raport moral, un caracter mai scandalos ca oriunde. A le scoate la iveală și a le denunța cu neîmpăcare e pentru scriitorul comunist o chestiune capitală de conștiință. Abuzurile de putere reprezintă forme frecvente prin care principiul moral al egalității ajunge să fie violat, principiu pe care orînduirea noastră se cade să-l promoveze obiectiv. O conștiință scriitoricească trează se va simți îndemnată să fixeze și să analizeze acea tipologie socială, de natură a-i răni dureros sensibilitatea etică. Așa cum Caragiale a îndreptat o lumină crudă asupra speței Cațavencilor, literatura noastră actuală are răspunderea să aducă sub bătaia unor reflectoare nemiloase pe diverșii satrapi, dispuși să-și transforme funcțiile publice în pașalîcuri, să considere avutul obștesc proprietatea lor personală, să uite că au fost puși unde se află ca să slujească poporul și nu să-și căpătuiască familiile și prietenii.

Simțul echității comuniste e contrazis și de chipul în care destui inși înțeleg să și dea colectivității ceea ce ea le reclamă. Experții în învîrteli, trăgători patentați de chiul, paraziții, tind la rîndul lor să perpetueze niște inegalități incompatibile cu normele vieții socialiste. O literatură cu o vie sensibilitate morală nu poate rămîne indiferentă la un asemenea spectacol. Surse de inegalitate socială se mai nasc, împotriva așezărilor noi ale lumii noastre din prejudecățile rasiale și șovine, din subaprecierea femeilor sau din disprețul față de munca fizică. Nu i-a rămas cumva datoare epocii, literatura noastră, nefăcînd că i se simtă o alergie morală în fața acestor stări de lucruri ? Să trecem și la un astfel de „experiment". Pun rămășag că el va căpăta fulgerător cel mai larg ecou public.

Ov. S. CROHMALNICEANU

Poeme de EMIL BOTTA

Un izvor

Eram cu iubita
(și nu-i spun numele)
și ea, ca o stea ce era, strălucea.
— Sîntem pe o cale frumoasă,
pe calea lactee, spunea.
— Nu-i adevărat, iubire încîntată·
(eu doar în vis o contraziceam)
sîntem pe o cale ferată,
cale tot foarte, foarte frumoasă.
Linii paralele, oțele,
și traverse, uite-le, vezi.
Uite, mușuroiul, furnicile,
și microscopice halte și stații,
uite cum dau fuga și parcă ne strigă.
Ce vacarm în livezi !
Uite, am trecut de Adjud
și acum să vezi Mărășeștii.
Uite-l, în apoteoza luminii,
Mauzoleul,
postul de comandă al lui Grigorescu Eremia
„caporalul".
Diviziile victorioase odihnesc în beton,
pe loc repaos· le-a poruncit „caporalul"
Și nu-i de mirare,
pe Ștefan cel Mare
ginditor, pe cărarea aceea,
din anul o mie cinci sute și patru viind,
Domnul în cîrji, cu pletele albe.
Oh, o sărbătoare ar fi să-l vedem.
.. Multe, de minune vedenii mai văd
contemplînd istoria·
Uite soldățoii
cum au ajuns peste noapte boieri,
Mărășești este moșia lor,
a martirilor cu nimb de beton,
cercuiți în cercuri de fier,
proprietari ai bravurei·
sublimi stăpîni pe hectare
de țărînă înmuiată în sînge.
Noi doi, tu și eu,
față de ei, față de supta lor față,
sîntem, vai de noi, sărăntoci.
... Și calea
fie lactee, fie ferată,
lăudată să fie pe veci.
Ea ne aduse aici,
la izvor.

La moartea lui Zed

A fost ciine
și a murit ca un ciine.
De ceremonie funebră
nici vorbă·
Nici tu sfințenii· nici tu smerenii,
nici tu popă, nici tu citanii,
doar un viscol năpraznic
și crengi în jelanii
la moartea lui Zed,
a credinciosului, bietului, ciine.
Și doar o pîine
pe piept i-am pus
înfometatului veșnic,
între lăboanțele groase
și grele ca două lopeți,
grele de somnul pămîntului.
...Și oratori prin jur nefiind,
i-am urat singuratec,
aruncîndu-l,
în apa dulce a Dîmboviței :
Noapte bună, Ciine !
Așa se spune că Danezul în doliu
i-a urat lui Horatio,
care murea :
Noapte bună· Horatio, Ciine
∴Nu e de crezut,
dar se spune așa·

100 DE ANI DE LA NAȘTERE

Ilarie Chendi

Ilarie Chendi a murit prea tînăr. Avea numai 39 de ani. El a lăsat cîteva cărți foarte frumos scrise: Preludii, Foiletoane, Impresii, Critice, Fragmente, Portrete literare etc., *dar activitatea lui cea mai importantă a fost direcția pe care a imprimat-o revistelor „Viața literară" (directori fiind Coșbuc și Ion Gorun) și „Viața literară și artistică", al cărei proprietar devenise Virgil Cioflec, inspiratorul direct fiind Constantin Mille, marele ziarist și democrat. Această revistă populară nu avea un caracter net socialist, dar adunase în jurul ei tot tineretul progresist al acelei vremi.*

Incetînd să mai apară revista „Viața literară", la 6 aprilie 1908, Ilarie Chendi și-a consacrat activitatea revistei „Țara noastră" din Sibiu, organ politic și cultural al românilor de peste munți. El a cerut colaborarea scriitorilor care-l ajutaseră la „Viața literară și artistică". Preocupările lui erau mai strînse sau — dacă vreți — mai lărgite: „Mai puțină literatură și mai multă politică națională". La „Țara noastră" își păstrase pseudonimul G. Dumbravă, cu care semnase cele mai multe dintre articolele scrise la „Viața literară și artistică" (pe vremea aceea era moda pseudonimelor). Erau scriitori puțini și trebuiau să scrie în multe părți. Eu însumi am publicat cu multe pseudonime.

In „Țara noastră" am numere întregi scrise toate de mine sub pseudonim (1909): poezii lirice, nuvele, povestiri, cronici rimate, printre care una dedicată lui Caragiale și care n-a apărut în „Țara noastră", fiindcă Goga era prieten cu Conu Iancu și nu ar fi vrut să-l supărăm. Totuși ar fi păcat să se piardă.

Cunoscutul om politic, marele orator Take Ionescu, părăsise partidul conservator și-și făcuse o altă alcătuire politică — „partid conservator-democrat". In acest partid intrase și Conu Iancu. Conu Iancu era ilustrul scriitor I.L. Caragiale, care ținea nenumărate discursuri în sala Dacia, la întrunirile lui Take Ionescu.

Cronica rimată pe care i-am consacrat-o eu suna cam așa: NOVEMBER DUREROS: (preludiu) „Prin ramurile goale, cîntă / Funebrul toamnei mizerere. / Se-anunță zilele polare / Și-i gol al națiunii blid. / Înscrie-te, subcomisare, / În democraticul partid. / / Să nu regreți că-ți lași stăpînul. / Convinge-te sărman copist / Că nu-i născut poet românul. / Românul e născut tachist. / / Îmi pare rău de nenea Iancu / Să-l văd cu toți ceilalți la fel. / Discursuri pronunțînd cu teancul, / Cațavencîndu-se și el."

Take Ionescu a avut noroc cu acest partid la primele alegeri: a recoltat multe sufragii. Marele său talent oratoric exercita o atracție contragioasă, mai ales în lumea tineretului, care l-a asistat după cîțiva ani în campania de intrare în acțiune, alături de puterile aliate pentru eliberarea Ardealului. Este unul dintre făuritorii acestei uniri, alături de Nicolae Filipescu, Barbu Delavrancea, Nicolae Iorga și Octavian Goga, Comitetul Național din Ardeal și tineretul mobilizat în această campanie.

ILARIE CHENDI (în dreapta) cu un grup de prieteni

Ilarie Chendi a dus o acțiune pasionată, multiplă, în slujba idealului național, dînd mai multă atenție scrisului politic decît celui literar. Se mulțumea doar să trimită la „Țara noastră", al cărei secretar eram eu, notițe și informații despre mișcarea literară din vechiul regat.

La un moment dat, trecînd cei zece ani de la fuga lui din Ardeal (nu voia să facă parte din armata lui Frantz Iosef), a venit la Sibiu să ne vadă. La Sibiu s-a întîlnit cu poeta Maria Cunțan care-l iubise în tinerețe și care, acuma, îi scria aceste poezie pe care i-am publicat-o în „Țara noastră": „Acum, cînd numai pietre de morminte / Trecutu-n amintire ni-l mai țin, / De ce-ai venit să-mi mai aduci aminte? / De ce-ai venit să pleci ca un străin?".

Ca un străin, în adevăr, a plecat Ilarie Chendi din Sibiu, unde orașul nu-l mai atrăgea, unde nu mai avea prieteni. Prietenii săi erau toți la București.

In anii lungi, petrecuți în capitala țării, el devenise un pasionat bucureștean. Dacă la București inima îi era plină de dorul Sibiului și al Sighișoarei, unde făcuse liceul german, acum își mai potolise dorul și-și trăise tinerețea ardelenească. Plecase din Sibiu, unde activitatea lui nu fusese a unui „conformist". El atacase pe Rațiu, președintele „Astrei", și pe doi mitropoliți: Roman și Mețianu, înalți prelați ortodocși, el, urmaș al unei întregi generații de preoți ortodocși, el, care era un admirator al blejenilor.

Deși purta o dragoste frățească lui Octavian Goga, Ilarie Chendi nu fusese niciodată un om al oficialității, al superiorilor săi, care îi erau superiori numai ca ierarhie. Firea lui liberă, independentă, îi interzicea orice compromisuri cu oamenii care îi erau superiori în grad. Boem l-am cunoscut și boem a rămas pînă la moarte.

El n-a putut sta lîngă Iorga, care nu o dată își ducea personalitatea vină la intoleranță. L-a atacat foarte mult pe Nicolae Iorga, dar toate atacurile lui erau ale unui om politicos, care n-a știut niciodată ce e trivialitatea, vulgaritatea.

Felul cum se purta Chendi cu cei mai tineri și mai săraci decît el arăta dragostea lui pentru începători, pentru cei care intrau în viață fără sprijin. Printre aceștia am fost și eu și n-am uitat niciodată mîna frățească pe care mi-a pus-o pe umăr. La rîndul meu, i-am arătat totdeauna o dragoste și o recunoștință de frate mai mic.

Era un om bun Ilarie Chendi. Săgețile și le frîngea numai în oameni cu o platformă socială mai importantă, în cei prea încrezuți în ei și care-și împingeau buna stare pînă la aroganță. Dacă a atacat pe Alexandru Macedonski, care a fost toată viața lui un om sărac, cred c-a făcut-o fiindcă simțea în Macedonski un rival al lui Eminescu. Iar în Eminescu, Ilarie Chendi vedea pe omul de geniu inspirat și multilateral. „Dacă ar fi trăit, spunea Ilarie Chendi, Eminescu ne-ar fi dat și romanul cult românesc, și drama cultă cu ramificații în toate domeniile vieții noastre de popor iubitor al progresului. In cronicile sale dramatice, Eminescu dăduse mari dovezi de pricepere, iar lirica sa mergea în adînc". Ca și Eminescu, Ilarie Chendi era un om de cultură germanică, dar aceasta nu-l împiedica să citească și să aprecieze lucrările scrise în spirit latin.

Ilarie Chendi aprecia pe marii romancieri ruși pentru prospătatea și profunzimea artei lor.

Am scris mai sus că Ilarie Chendi a rămas boem pînă la sfîrșitul vieții sale. Era într-adevăr un om fără nici o prejudecată: detesta pe cei pretențioși și știa să rămînă camarad bun al unor scriitori, boemi ca și el. Știa să iubească, iar prietenia lui era sigură. Căuta să se înconjoare de oameni competenți. Încredințase „Cronica plastică" priceputului colecționar Virgil Cioflec, dădea lui Luchian locul ce i se cuvenea în pictura noastră și a cerut lui Iser să nemurească în galeria lui 50 de contemporani, cele mai proeminente personalități ale tînărului veac românesc. A încredințat „Cronica muzicală" unui destoinic specialist, N. Pora, care semna Barbu Lăutaru.

Sînt fericit să văd azi că tinerii publiciști, mai ales cei din Ardeal, nu l-au uitat și-i consacră studii și monografii scrise cu admirație și recunoștință.

Victor EFTIMIU

Debut:

CONSTANTIN MARIN

Dezlegare

Nu-mi știu răstrîntă umbra-n fericire,
mamă,
Dar vreau lumina să mă bată-n plete
N-auzi că cineva mă roagă peste vamă
Cu glas arzînd ca sînii unei fete ?

Nu vezi rodind deplina oră luminoasă
Prin lutul tulbure dar nărăvaș ?
Dezleagă-mă de tine, mamă, și mă
lasă
Necunoscutului din mine drept chezaș

În lanuri, nări de mînz

Și cine mi-a crestat în palmă semne
Cu fierul roșu altoindu-mi ilozi
Cînd plîngi că nimeni n-a trecut ?
Pesemne
In tine soarele s-a despuiat spre zori

De-aceea sfîrcul spicului mă arde
Cu boabe mari, străine lîngă tîr
Mi se oprește sîngele-n arcade
Și n-am putere nici să mă mai mir

Mi-au obosit păunii gîndului spre tine
Și meiul arde, arde pentru prinz
Din lanul galben cercuiesc străine
Tremurătoare, alte nări de mînz

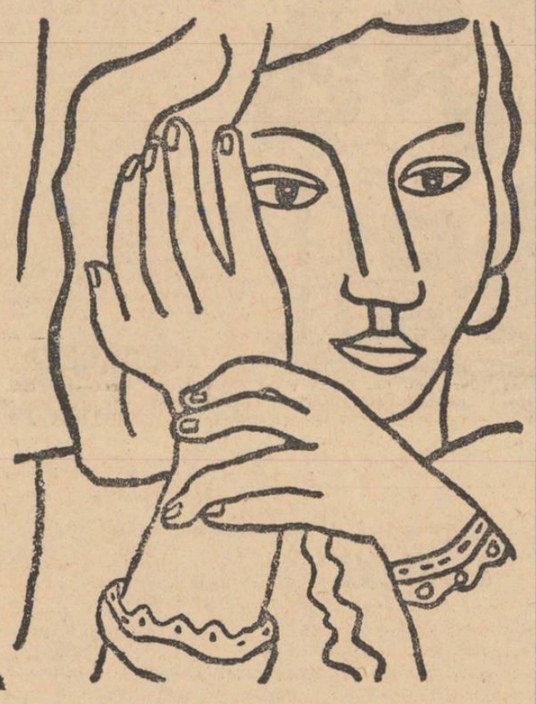

Desen de FERNAND LÉGER

Fals tratat despre amintiri

(Urmare din pag. 1)

formidabil întoarse. El, de obicei atît de ponderat în expresii, mai ales cînd eram eu de față. Dar pe semne mă uitaseră în colțul meu, unde mă făceam cît se poate de mic, să nu mă vadă niciunul, să nu mă simtă. Hitler Adolf (mai tîrziu tata nu i-a spus decît **Schikelgruber)** era tot timpul trimis undeva ; Iosif țipa și el din răsputeri ; dar era limpede că nu se putea măsura cu tata, care era un om puternic, masiv și dacă i-ar fi dat una, îl rădea de pe fața pămîntului.

În sfîrșit a intervenit și mama și l-a rugat pe Iosif să ne scutească de prezența lui, acum și în viitor.

Iosif nu s-a supărat. A rîs cu un fel de milă, da, cu un fel de bunătate și, deodată m-a observat, s-a repezit la mine, m-a luat în brațe, m-a ridicat pînă în tavan și mi-a spus ținîndu-mă foarte aproape de ochii lui că vă ajunge un romînaș de frunte, într-o țară ca soarele sfînt de pe cer.

Mi-a dat o insignă verde, pe care era o cruce încîrligată, foarte frumoasă ; eram sigur că a doua zi voi obține de la prietenul și vecinul meu Steiner, pe care-l chema tot Iosif, dar noi îi ziceam Iozsi, timbrul acela triunghiular, galben, din Tannou Tuwa, pentru care mi-aș fi vîndut și sufletul.

Dar după ce Iosif a plecat, zîmbind, de loc supărat, tata mi-a zmuls insigna, a aruncat-o în closet și a tras apa.

Timbrul triunghiular mi l-a făcut cadou Iozsi Steiner cînd a stat ascuns la noi în pivniță, în septembrie 1940. Nu mai am timbrul triunghiular, demult s-a pierdut colecția mea cu José Marti din Cuba, cu San Martin din Argentina, cu Bismarck și pasărea lira din Tasmania. Păcat, învățasem multă geografie din ea și din „Aventurile submarinului DOX".

Iar Iozsi Steiner nu s-a mai întors de la Auschwitz.

Pe celălalt Iosif, tînărul cu basc, îl chema Bozântan. A fost unul din Decemvirii care au masacrat cu securile pe comandantul legionar-dezident Stelescu, pe un pat de spital. Au tras în el peste o sută de gloanțe și pe urmă au dansat și s-au îmbrățișat plîngînd de entuziasm, în jurul cadavrului ciopîrțit.

Bozântan a fost lichidat împreună cu C.Z. Codreanu, „Nicadorii" (asasinii lui I.G. Duca) și „Decemvirii", în 38, mi se pare. „Păcat de el, era tînăr", a spus mama.

Amintirile mele sînt **politice,** cele mai multe, aproape toate.

Era în 38 sau 39, în micul orășel de munte B. vechi centru cultural românesc, de unde tata era originar și unde ajunsese diriginte PTT, suprema treaptă la care putea aspira : fuseseră mulți, 12 frați, bunica murise tînără ; tata era penultimul ; putuse isprăvi doar IV clase de gimnaziu, sau de școală normală, nu mai țin minte. Se pregătea o mare expediție, mult mai complicată decît cea pe care o voi face acum, plecînd în Chile, Columbia și Venezuela : plecam **sus,** în munți, la cinci kilometri, cu trăsura pe care domnul colonel Stat, comandantul regimentului local o împrumutase tatii ; doi cai puternici, porumbii tropăiau înhămați la un „breack" galben. Tata urma să fie vizitiul ; plecam **sus** în munte, într-o comună unde un unchi al meu (cînd voi putea scrie uluitoarea viață a unchiului V. ?) — închiriase un cazan de țuică. În timp ce se făceau pregătirile febrile: pături, coșuri, umbrele, arma mea cu aer comprimat care trăgea cu miez de cartof, s-a anunțat la radio asasinarea Primului ministru Armand Călinescu. Vorbea chiar unul din asasini (reușiseră să pună mîna pentru cîteva minute pe postul de radio), pe urmă totul s-a întrerupt, și m-a apucat o cumplită deznădejde din pricina expediției ratate ; dar tata după ce s-a plimbat mult timp prin curte, tulburat, a hotărît că : „Nici așa nu-l înviem, așa că plecăm"... A fost nemaipomenit, am stat pînă noaptea tîrziu ; ne-am întors pe o lună teribilă, care zmulgea din pămînt umbrele brazilor și le azvîrlea cu pumnii, pe șoseaua albă.

Tata era măreț și bine dispus ; caii s-au speriat și au luat-o la goană. Nu i-a mai putut opri din frîne și atunci s-a aruncat între ei. L-au tîrît pe șosea cîțiva metri, breack-ul s-a răsturnat, mama și-a rupt o mînă, eu mi-am spart capul (era a patra oară, dar prima dată cînd **nu** era din vina mea)... Nu știu cine ne-a cules și ne-a dus la spital.

Dar aventura noastră care, altfel, ar fi avut un lung răsunet și s-ar fi înflorit sub ochii mei, căpătîndu-și **adevăratele semnificații,** acelea pe care trebuia să le aibă, n-a avut a doua zi nici un ecou. Fusese asasinat Primul ministru, plutea o îngrijorare peste tot, o simțeam ; bătrînul Steiner, tatăl lui Iozsi care avea un mic atelier de limonadă : două sorturi, roșie dulceagă și galben-acrișoară : niciodată n-am băut ceva mai bun și n-o să beau și aveam și cont deschis la Iozsi, — ...bătrînul Lajos bácsi se plimba gînditor pe podeaua udă și alunecoasă a atelierului, plin de stranii alambicuri și spunea că o să fie rău, foarte rău, cît se poate de rău.

Mai tîrziu, după dictatul de la Viena, familia Steiner a plecat în zona cedată a Ardealului, ca să scape de legionari.

Lajos bácsi a murit pe drum, în trenul spre Auschwitz; numai Mary néni s-a mai întors din familia lor, prin 45 și a murit și ea, foarte curînd după aceea.

(va urma)

Genul comic în critică

Am spus „genul comic" iar nu simplu „comicul" pentru a se înțelege de la început că mă gîndesc la critic nu ca personaj, ci ca autor comic. De fapt genurile și categoriile literare se revarsă de mult peste domeniul lor originar și legitim. Și această extindere a avut loc nu numai dincolo de beletristică, ci și dincolo de aria integrală a literaturii. Croce, bunăoară spune odată, în *La poesia*, că există echivalențe ale genurilor literare și în istorie. Și îl califică pe Ranke ca istoric epic, iar pe Carlyle ca istoric liric. În filozofie s-au stabilit de multă vreme asemenea echivalențe, încă de la *ironismul* lui Socrate, care, pentru a-și prinde în capcană adversarul, folosește aceeași simulare ca și comediograful. Dacă de la beletristică genurile literare reușesc să se introducă în atîtea domenii umaniste străine, cu atît mai ușor ele se extind și în cîmpul atît de apropiat al criticii literare.

Cei ce au marcat accentuat această extindere au fost îndeosebi criticii impresioniști, priviți la un moment dat, ca niște lirici pe marginea operelor interpretate. Dar încă mai de mult, genurile literare așa-zise didactice s-au imprimat și în corpul criticii. Se vorbește, bunăoară de spiritul satiric al lui Horațiu sau al lui Boileau, amîndoi autori, totodată, și de satire propriu-zise. Lessing apoi scrie fabule și mai cu seamă epigrame spirituale, ca expresii adiacente ale incisivității, pe care criticul german o relevă scînteietor și în interpretările sale literare. Ne aflăm pe o cale care-și are derivația și la noi. Același reflex al genurilor didactice, recunoscut în scrierile criticilor legislatori, apare cu o egală strălucire și la Maiorescu. El ni se prezintă în lumina unui mare comediograf. Iar capodopera sa comică este *Beția de cuvinte*, unde surprindem, în mod paralel și independent, anumite aspecte din atitudinea și procedeele lui Caragiale.

Aici, ca *raisonneur* al piesei, el se află într-un continuu dialog cu personajul comic propriu-zis, în speță V. A. Ureche. Iar efectul este echivalent cu acela al marei comedii, mai precis al comediei clasice de caracter. Pînă la demonstrația comică pentru a ne face mai atenți asupra ei, Maiorescu își definește sin-

semnificații

tetic și lapidar personajul. Iată această definiție caracterologică demnă de Teofrast : „Oh, d-sa (V. A. Ureche, n.n.) vorbește cu preferință despre lucruri pe care — necunoscîndu-le însuși bine, presupune că nici cititorii nu le cunosc, și pe acest fundament înșiră cuvinte de o fenomenală combinațiune". În același cadru și în același mediu contemporan, această definiție s-ar potrivi exact și lui Conu Leonida, și lui Ipingescu, și lui Rică Venturiano, care are și el „cititori". Și tot ca și Caragiale, care provoacă impresia că ar desprinde întocmai decalcuri vorbite, Maiorescu își lasă personajul direct să vorbească pentru a scoate din propria lui elocuție efectele comice urmărite. Totul este regizat de Maiorescu cu o abilitate aproape scenică pentru obținerea acestor efecte. În aceeași lumină concentrată de rampă, ca și Conu Leonida semidoctul pretențios, care afirmă că „Galibardi" a botezat Papei un copil, apare și personajul lui Maiorescu, care afirmă că despre Atila a scris un istoric roman mort mai-nainte de-a se naște regele hunilor.

Spiritul comic, independent de cel general satiric, se perpetuează continuu în critica noastră. Ca punct de plecare se instituie nu numai Maiorescu, ci și Caragiale însuși. Sînt, bunăoară, critici ai noștri, care s-au consacrat marelui nostru comediograf, cum ar fi Paul Zarifopol sau profesorul Șerban Cioculescu, și care extrapolează pe planul caracterologiei literare, ceva din atitudinea, metodele și calculul de efecte, surprinse la autorul *Scrisorii pierdute*. Însuși, Eugen Ionescu în faza sa incipientă de tînăr critic român, fază pătrunsă cu o rară acuitate de Nicolae Balotă în recenta sa carte, *Lupta cu absurdul*, unde descoperă în ansamblul acelei critici un fictiv joc scenic, păstrează urme vizibile de la Caragiale. Acest fir caragialesc se va continua, ca o confirmare mai tîrzie, și în unele laturi comice din dramaturgia actualului academician „francez".

Se cunoaște imensa proliferare a genurilor și categoriilor satirice în întreaga noastră literatură. Atît de bogata lor fecunditate s-a extins în parte și asupra criticii literare. Dintr-însa filonul comic întregește o trăsătură care se cere în mod special reținută. Ea poate fi urmărită și la alți critici români, ceea ce, într-un context mai larg, comparatist, ar fi în măsură să lumineze una din interesantele particularități ale culturii noastre.

Edgar PAPU

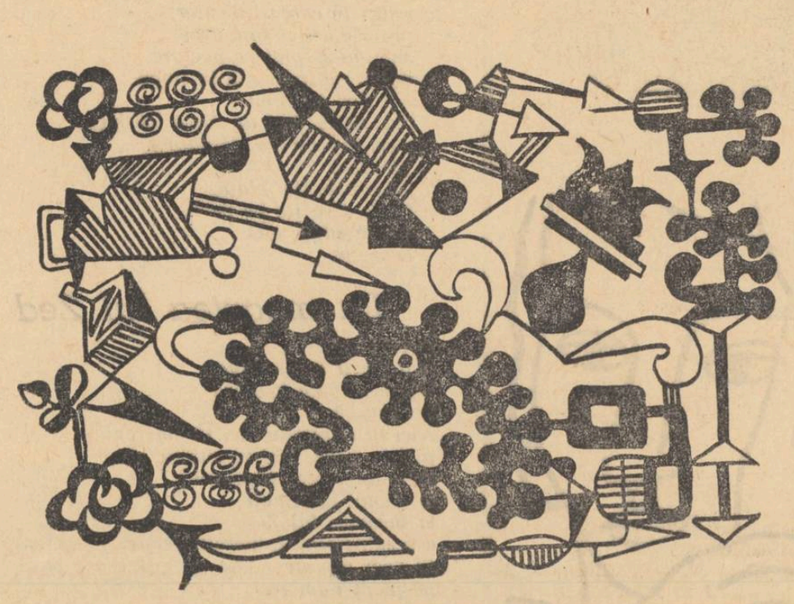

Desene de JOSÉ RECHLER

Aici există viața

Orînduirea noastră socială proiectează omul la adevăratele lui dimensiuni. Efortul de sporire a avuției materiale, transformările înnoitoare din toate domeniile de activitate sînt generate de un scop fundamental și precis — **omul** și trebuințele sale materiale și spirituale.

Plenara Comitetului Central al P.C.R., cu privire la programul pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, forează în zone de mare adîncime și cu vaste implicații sociale legate de transformarea revoluționară a conștiinței și gîndirii omului. Documentul de partid subliniază că la pregătirea multilaterală a omului contemporan contribuie în egală măsură știința, arta, literatura, școala. **„La baza întregului proces educativ de formare a omului nou"** sublinia tov. N. Ceaușescu în expunerea la plenară, **„trebuie să așezăm munca, învățămîntul, știința ca factori primordiali ai activității umane, ai programului societății omenești"**. România contemporană, analizînd în profunzime esența unor mari procese transformatoare care au loc în gîndirea omului, a proiectat într-o lumină nouă și prezentul și viitorul. Perimetrul spiritual al omului nu este limitat, el dispune de zone care sînt permanent susceptibile de înnoiri. Evoluția științei contemporane obligă la metamorfoze continui reprezentările noastre despre viață, despre natură despre univers. Știința și cuceririle ei trebuie să devină un bun de larg consum al maselor. Școala, prin creșterea duratei sale, prin lărgirea gradului de cuprindere a tineretului, măsurile de reimprospătare permanentă a cunoștințelor în toate domeniile, a creat cadrul necesar și fondul de noțiuni cultural științifice pe care se poate grefa cu ușurință noul.

În expunerea tovarășului Ceaușescu se subliniază că **„formarea unei concepții înaintate despre viață nu se poate realiza fără cunoașterea cuceririlor științei, începînd cu apariția vieții pe pămînt, întregul proces de formare a omului, de dezvoltare a societății și a diferitelor concepții filozofice și terminînd cu noile descoperiri ale științei moderne"**.

Gradul de cultură al poporului român, componentă a unor permanente eforturi, permite azi nu numai dezbaterea ci și soluționarea unor probleme de o asemenea complexitate. Sîntem martori ai unor momente intense ale istoriei noastre naționale. Desigur, cultura și știința nu se măsoară în cifre, dar fără materializarea cifrelor amintite în raport, care ne permit o comparație precisă a trecutului cu prezentul, nu se poate ajunge la știință și cultură.

Omul societății noi nu poate rămîne în urma evoluțiilor fascinante ale omenirii, dacă dorește să participe direct în procesul de construcție de azi și de mîine. Fără un orizont spiritual de proporții grandioase nu poți înțelege esența fenomenelor pe care societatea socialistă le oferă din abundență. Cunoașterea filozofică a socialismului, interpretarea științifică a marilor procese revoluționare pe care acesta le generează la proporțiile întregii noastre națiuni oferă certitudinea prezentului și garantează mersul nostru înainte.

În încleștarea cu greutățile și frumusețile activității cotidiene și de persepectivă stă garanția morală a succesului. Omul contemporan nu desfășoară o activitate oarbă, lipsită de finalizare și de un țel măreț. El, transformîndu-se pe sine, transformă și societatea în ansamblul său. Aici se găsesc inepuizabile surse de inspirație pentru toate genurile de creatori. Aici există viața.

Marin RĂDOI

IOLANDA MALAMEN

Vrajă

înfruptîndu-mă din lacrima stelei
departe dragostea mea se plimbă
ca un păianjen regesc și deplin
ziuă de ziuă noapte de noapte
pasărea găsi-va cuib
pe crestele zorilor reci din memorie
înfruptîndu-mă din lacrima stelei
am ținut universul
mai limpede ca oricînd
dragostea mea ca un clinchet
de floare albastră
ca un pui
ascuns într-o mare de semne.

GEORGETA STĂNESCU

Surori

Am izvorît din sănătatea părinților noștri
care
îmbrățișîndu-se
n-au uitat că soarele apune și răsare,
ne-am imputernicit sugînd sevele planetei
fiecare în măsura sa de timp
și acum
stăm așa,
rezemate de familie
și ne amintim ce n-au uitat părinții
cînd le arătăm copiilor noștri
Soarele.

ANDREI SAVU

Ithaca

Azi mi-am adus aminte de picior
Și i-am simțit din nou slăbiciunea —
un fir de os înfipt în carne.
Doamne, s-ar fi putut să fiu olog
de-atîta uitare !
„Tibia și peroneul" — lecție-nvățată
într-o doară,
dar dacă, orb și surd, fără picioare
ar fi trebuit să fiu mereu,
adulmecînd mirosul nopții și al mării,
rotindu-mă în cîrje din lemne imbucate
grosolan
visînd mătasea apei de izvor
și luciul crenelat pe trup de fată,
tot nu te-aș fi uitat,
Pămînt al meu, statornică iubire !

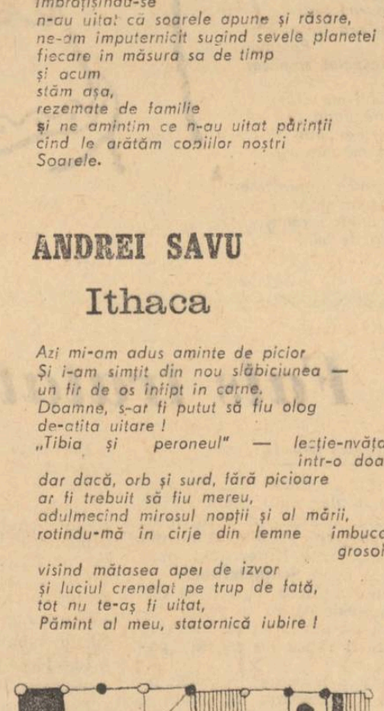

NICOLAE NASTA

Zori

Aripă albă, riuri ce vin
Printre înalte savane celeste,
Far al terestrului cîntec senin
Și al cîmpiei și-al albelor creste,
Aripă albă, liniște-adîncă,
Și lumii — unicul sens,
Vino și suie-mi urcușul pe stîncă
Unde albastrul vibrează mai dens.
Aripă albă, mare de astre
Clincăt pe pajiști de flori
Ce pasti pe munte turmele noastre
Și porți prin codri viori,
Aripă albă, zbor de lumină
Cîntec teluric din soare ivit,
Vino din zare și mă închină
Și poartă-mi ruga spre infinit.

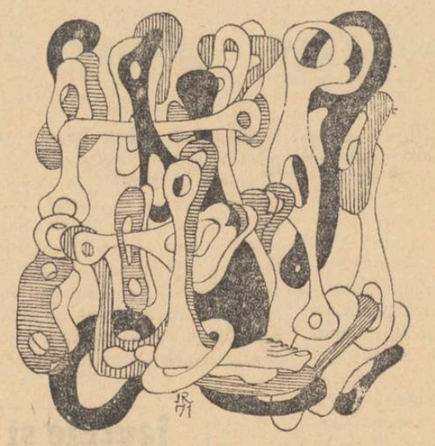

Himera criticului

Să fi fost o himeră, cea care a prezidat debuturile întru critică literară ale lui Perpessicius ? Himera unei „registraturi generale", a unei cronici cuprinzînd toate aparițiile unei literaturi și poate, chiar mai mult decît atît : „Registratura aceea generală, căreia nu trebuia să-i scape nici un produs al tiparului beletristic, era o pură himeră..." — mărturisește criticul la bătrînețe, amintindu-și naivele visuri ale debutului, apetitul nesățios al tinerețelor sale cînd răspunzînd invitației lui Felix Aderca a primit să recenzeze noile apariții în revista, ce urma să se dovedească o efemeridă, **Spre ziuă.**

Totul a pornit în viața criticului (dar probabil aceasta e legea generală în viața tuturor criticilor de vocație) de la viciul lecturii intemperante. „A fost... o vreme — va spune Perpessicius în prefața la **Lecturi intermitente** — cînd scrisul, acest viciu condamnabil, această dulce-amară cazną incurabilă, cum au socotit-o mai toți aceia ce i-au cunoscut tirania, ne-a amăgit și ne-a îndemnat să împărtășim și altora bucuriile noastre și timpul acela a fost unul de pierzanie, căci el a decis și cariera noastră de cronicar literar..." Timp de pierzanie ? Numai modestia și ironia îngăduită față de sine, îl puteau face pe autorul **Mențiunilor critice** să-și renege cariera. Evident, „pierzania" pe care i-o aducea intrarea în sacerdoțiul critic, era o voluptoasă pierdere în pădurea cărților.

De altfel, rareori modestia scriitorului, smerit în fața artei, s-a asociat mai intim cu mîndria celui care manevrează suveran cea mai nobilă plasmă umană, cuvîntul, ca în portretul moral al lui Perpessicius. Era criticul care se recunoaște mai puțin decît un critic, se vrea mai mult decît un critic. Cînd autorul **Mențiunilor critice** refuză denumirea de critic, preferînd să treacă drept un simplu cititor (mențiunile fiind, după el : „în primul rînd o serie de mărturii ale unui cititor mai mult sau mai puțin în curent cu producția literară contemporană din România"), el deschide un **„jurnal de lector"**, care, continuat pînă la „lecturile intermitente" din ultima perioadă a vieții criticului, reprezintă, în fluctuațiile literaturii românești din acest secol, prezența unei conștiințe care veghează.

Această conștiință privilegiată de lector atent, sensibil și avertizat își are modelele sale în cite o conștiință exemplară de critic, cum e aceea a lui Sainte-Beuve („patron spiritual al cărui nume tremurăm scrîndu-l"). Ca și modelul său, Perpessicius se vrea, înainte de toate, un **martor** al producției literare contemporane. Desigur, martorul relatează, își expune punctul de vedere, e subiectiv ; el nu-și permite să emită judecăți dogmatice, sentințe definitive. Un ușor scepticism, indulgent și binevoitor, intimpină orice incercare (chiar și proprie) de a preschimba impresia, gustul personal în edict, în normă. Martorul pătruns de duhul ironiei și autoironiei consideră orice diagnoze infailibile drept „rătăciri ale infatuarii". Căci gustul e cel care dispune în aceste **mențiuni,** mărturii ale unui spirit deschis, liber, „exerciții de bun simț critic, altminteri zis, de gust". Bunul simț e, oarecum, pandantul etic al gustului estetic. A preconiza drept virtuți esențiale ale criticii bunul simț și bunul gust înseamnă a face parte egală valorilor etice și estetice.

Martorul se apleacă, însă, și asupra trecutului și mărturia sa devine astfel cronică. Perpessicius adaugă la galeria contemporanilor, culuoare cu nișe pentru marii dispăruți. **Mențiunile critice** se completează astfel prin **Mențiuni de istoriografie literară și folclor.** Cronica aceasta nu e, însă, actul istoriografului înregistrînd trecutul ca trecut, ci actualizîndu-l, revivificîndu-l, în conformitate cu aceleași norme ale bunului simț și bunului gust care ordonează aprecierea literaturii contemporane. „Istoricul literar — declară Perpessicius într-un fel de mărturisire de credință — este un îndrăgostit de frumos în orice formă s-ar fi întrupat... Erudiție literară și gust — sau simț critic — iată cele două scuturi sub care se adăpostește cruciatul istoriilor literare".

E ciudat cum același om care preferă compendiului grav al studiosului seria mențiunilor unui martor de gust, s-a dedicat unei opere monumentale de erudiție, de răbdare, unei construcții cum e aceea a aparatului critic al ediției **Operelor** lui Eminescu. Virtuți, altele decît cele ale bunului simț și bunului gust, erau necesare într-o asemenea întreprindere. Acribie, perseverență (amintind calamburul folosit pentru Bossuet : „bos suetus ad laborem"), un adevărat eroism al pietății și aplicației laborioase.

Nici mărturia lectorului pasionat, nici însemnarea cronicarului moralist, nici eforturile eruditului n-ar fi aureolate de un nimb al perenității, dacă nu le-ar străbate ca vina de aur nativ, masivul de piatră, arta scriitorului de rasă. Perpessicius, studios și erudit, este înainte de toate un maestru al frazei străbătute de vinele ironiei. O rafinată tehnică a aluziilor și subînțelesurilor întreține dinamismul intern, tinerețea acestui stil.

Arta criticului nu s-a dovedit a fi doar o himeră. Ar fi fost dacă „registratura generală" pe care o ambiționa în tinerețe ar fi rămas pentru totdeauna visul criticului. Dar în locul ei au apărut, mai modeste, „lecturi intermitente", nesistematice, deambulări prin lumea literelor. Or, tocmai prin „caracterul lor improvizat în zig-zag și aleatoriu", ele condensează „himera", o aduc pe pămînt. Și, totuși, fără de această nobilă „himeră" a transmutării **tuturor** metalelor poetice în metalul criticii, opera lui Perpessicius n-ar fi prins ființă.

Nicolae BALOTĂ

ION NICOLESCU

Scrisoarea VI-a
(ironică paseistă)

Se repară Curtea Veche
cu trufașele ei grote

Și ne-or bate la ureche
clinchete fanariote

Vom privi ca disperații
în oglinzi venețiene

Cum decad Mavrocordații
și ne vom umfla în pene

Vom bea must tăiat
pastramă haiducească de batal

Întrucît ne vom da seama
cît sîntem de-oriental

Și mai ce sîntem străine
și mai cum și ia mai zi

E zidit ceva-n ruine
care nu se poate ști

Azi cu degete de sticlă
vom da timpul înapoi

Ca să dezgropăm din pîclă
de unde-om mai fi și noi

Și de unde ipochimeni
ne-au scos sufletul ca bir

Întinzi mîna nu e nimeni
dincolo de-un trandafir

Numai ziduri și ocară
vînători de vinul vieții

Se lăceau stăpîni pe țară
s-o vîndă ca precupeții

Erau unși cu mirodenii
frații mei autohtoni

Cărora europenii
le vorbeau de la balcon

Peste toată mascarada
turmă stelelor se mină

Am rămas singur cu strada
și cu poezia-n mînă

CONSTANTIN ABĂLUȚĂ

Din oceanele dezvelite

Din oceanele dezvelite în dimineața iluziilor
coboară somnul vertical și neted
luminat
de valuri de luminări al căror glas
nu e decît mișcarea unor săbii aurite
înfipte atît de fin
în trupul călătorilor neostoniți pe marile
pustietăți paradoxale —
zi fără capăt
mizerie a zăpezii vînturate
corp limitat

Din pierdutele onoruri mîinile tale
culeg firimiturile
și-un doliu larg cuprinde undele
și sună trîmbițele
peste insulele învăluite-n fum de alge
și delfinii se răstring în amurg
ca niște aplauze
într-o sală pustie.

Reducînd degetele

Reducînd degetele reducînd zilele
te trezești dintr-odată în mijlocul oceanului
înmiresmat și palid ca o liturghie
plutind
printre necredincioși
răvășindu-le zadarnic părul
și celor mai mulți dintre ei subțiindu-le
pînă la tipăt umerii — zadarnică
mareе ceruită
descompunere neutră a dragostei
dintre două ființe care nu-și pot tilmăci
nimic din ceea ce le înconjoară

Pe stînci întîlnirile demult s-au uscat
pelerinii le iau drept urme
ale meteoriților ricoșați
din alte eternități —
doar cu umbrele
mîinilor lor îndrăznesc să le-atingă
De cine depinde această șfială
Noi am vrea să spunem de noi și să ne
legănăm
iarăși umbroși deasupra oceanului întunecat
dar întunecat printre buzele noastre
izbucnind în supremă paloare
încă odată aplaudînd singele spumos
ce ni l-am dăruit

Zăpada făpturii

Într-adevăr, infirmitatea costă mult mai mult
decît rochiile scumpe decît costumele
cele mai elegante;
e groaznic de greu și de riscant să fii
absent de bunăvoie, deghizat în culoarea
cerului.

Înainte să vorbești mai era o zi,
încă o zi pe jgheaburi, pe trepte, pe urechi —
Respingeai în continuare măștile zvonului crud.

Veniți veniți, oo, aa —
scoseșei capul pe fereastră și-l clătinai în vînt
făcînd cu el semnale largi,
în timp ce ochii ți-i tineai lipiți
ca niște timbre pe aceeași
galbenă, veche, revoltată și netrimisă scrisoare.

Lasă lumea să te găurească — piroanele au
ruginit
de-atîta întrebuințare, lasă;
îți vei decupa prietenii din carton moale
nu e prea tîrziu și limba ta
va delira superbă în borcanele unui laborator
spațial.
Iată, ziua se strecoară prin tichia bufonului
Iată, zăbala e recompensa credinței, o tu
care sub soarele greu de dorinți
singur ai ales infirmitatea
de-a sta cu cuvintele veșnic în gură,
de-a ține mîinile în aceeași poziție

Elegia clipei

Limpezimea clipei în care scriu
nu se recompensează decît cu stratificarea
magmatică a sufletului meu,
cu trombele de cenușă pe care pietrele le
zăvorăsc în sine
de milioane și milioane de ani.
Ii spun sufletului : arată-te
așa cum ești. Mai înainte ca alții
să prindă de veste, să-ți defăimeze singulara
durere,
să-ți interzică flacăra subțire a lacrimei
taxînd-o drept lux ilicit. Dar nu convingi
pe nimeni cu astfel de tertipuri. Încerci,
bați cu mîinile văzduhul, strigi gutural,
calci apa, o înghiți cu nemiluita așa sărată
cum e, îți tai buzele în crestele largi ale
valului, îți ștergi
amintirile de vîntul năpraznic ce clatină totul
în jur,
lași pieptul să-ți duhnească a putreziciune de
algă, a pește-femelă
jefuită de icre, a marinar înnecat —
e clipa în care vei strînge-n priviri sărea toată
și vei muri străpuns de acele de gheață
acolo pe-o banchiză, printre albii menhiri.

Neliniștile zorilor

Neliniștile zorilor încep de-acum
din plasa zilei se coboară vietăți mici fără
sunet
care se-alungă în razele din riuri
taci
simpla lor numire le face invizibile
le divizează pînă la dispariția totală

Slava ochiului nostru e deasupra mărilor și
vîntu
rănit de privirile lungi ce i le hărăzim
se ghemuiește
printre rulele întinse pe maluri
gîlcevile temeilor sună într-un clopot depărtat
punctul sever în care valurile se ating
fumegă într-o eternitate întrezărită de pietrele
mar
ce păzesc curgerea —
benevolă oratie
leagăn al nestîrșitelor potriviri
și umbra despicată ce ne va mîntui
este podoaba văilor cu ploi lungi și
subțiri

Locuri de mormînt

zaharia stancu: memorii

Aşadar, lunile petrecute pe ţărmul mării, ţărm pe atunci cu totul şi cu totul sălbatic mă împrieteniseră cu Vasile Voiculescu deşi deosebirea de vîrstă dintre noi era destul de mare. Mă văzuse citind, mă văzuse purtînd aproape totdeauna asupra mea hîrtie şi creion, mă văzuse ducîndu-mă la Constanţa şi întorcîndu-mă cu braţul plin de reviste, cred că mai aflase cîte ceva cu privire la mine şi de la Gala Galaction, bănuia, deci, că scriu. M-a întrebat şi i-am răspuns „da". A doua zi mi-a dat toate volumele lui de versuri. Erau trei la număr şi pînă atunci nu auzisem nimic despre nici unul din ele. Întîiul fusese scris şi tipărit la Bîrlad, în Moldova, în timpul primului război mondial, cu ajutorul lui Alexandru Vlahuţă, se chema **Din ţara zimbrului,** al doilea fusese imprimat la Bucureşti, — **Poezii,** — şi al treilea, **Pirgă,** ajunsese să fie editat, nu pe socoteala autorului ci pe a editurii **Cartea Românească.** Le citisem pe toate trei, cu atenţie, dar nu găsisem în ele nimic care să-mi placă. Autorul lor însă îmi plăcuse. Era un om slăbuţ, purta barbă scurtă şi începuse să albească. Avea o sumedenie de copii, băieţi şi fete şi ciştiga existenţa alor lui ca medic de circă în Bucureşti. Pe drumul care ducea de la Dîmboviţa spre Cotroceni se afla un dispensar. Doctorul începea să dea consultaţii pe la şapte dimineaţa şi uneori îl apuca ora două sau trei după-amiaza tot acolo. Consultaţiile se dădeau gratuit. După-amiază, doctorul, însoţit de unul sau doi sanitari, inspecta circiumile, restaurantele, cofetăriile şi magazinele alimentare din cartier făcînd procese verbale de contravenţie atunci cînd era cazul. Cînd citea literatură ? Cînd scria ? Citea cînd avea puţin timp. Scria, cînd avea puţin timp pentru scris. Aceasta, sau cam aceasta, era situaţia scriitorilor români. Vasile Voiculescu a devenit scriitor bun abia la maturitate, scriitor foarte bun la maturitate şi scriitor excepţional a fost considerat abia după moarte cînd au ieşit la iveală proza şi versurile scrise în ultimii-i ani de viaţă.

Fericit, sau măcar mulţumit nu l-am văzut niciodată pe Vasile Voiculescu. Viaţa pe care o ducea era plină de insatisfacţii, — insatisfacţii de ordin profesional ca medic şi insatisfacţii ca scriitor. Era un medic cu totul excepţional : dibuia în cîteva clipe boala şi prescria tocmai medicamentele care duceau la vindecare şi era în curent cu tot ce se descoperea în lume în materie de medicină. N-a devenit şi nici n-a rîvnit să devină profesor universitar deşi avea cunoştinţele şi înzestrarea trebuitoare. Ca poet se simţea destul de umbrit nu de talentul altora ci de norocul lor. Căci şi în literatură, ca, în general în viaţă, este nevoie, ca să ajungi la notorietate, şi de noroc.

Doctorul Vasile Voiculescu n-a făcut niciodată nici un fel de politică, aş putea spune chiar că politica nu l-a interesat niciodată. Curînd după 1944 s-a pensionat şi s-a retras în casa lui mai mult decît modestă de pe strada Mihail Kogălniceanu. Aici îşi trecea zilele citind, studiind încă, şi mai mult scriind. I s-a întins o cursă. Nu ştiu de către cine. A căzut în ea. A trăit cîţiva ani, trai pe vătrai, hai să spunem „departe de lume". Cînd s-a întors între ai lui avea aproape optzeci de ani. A mai trăit ce-a mai trăit şi s-a stins.

În gruparea **Gîndirii** Vasile Voiculescu a venit tîrziu. Aici şi-a publicat de-a lungul anilor cele mai bune dintre poemele sale. Unul din volumele lui Vasile Voiculescu, publicat în aceeaşi colecţie **Cartea Vremii,** în care apăruseră şi **Poeme simple,** se chema **Poeme cu îngeri.** Cîte nu i s-au tras din cauza acestui titlu **Poeme cu îngeri.** „Vasile Voiculescu ? Da... Da... Doctorul acela mistic care a scris **Poeme cu îngeri".** Vasile Voiculescu nu era un mistic ci un credincios. Credea în Dumnezeu, credea în viaţa de dincolo de mormînt, credea în puterea religiei. Dar cine ne-a dat dreptul să-i blamăm şi să-i oropsim pe cei ce nu acceptă ateismul ? Pînă acum nici lui Gib Mihăescu, nici lui Vasile Voiculescu nu le-am dat toate drepturile ce li se cuvin, fie şi postum, pentru marile şi strălucitele opere literare pe care şi unul şi altul le-au lăsat în dar nu numai poporului român ci întregei umanităţi

Înainte de a cădea în capcana de care am pomenit mai înainte, Vasile Voiculescu purta plete, ca plăieşii lui Ştefan cel Mare, şi barbă mare în care foarfecele nu intraseră de ani. Uneori către seară, se plimba prin Cişmigiu. Copiii îi arătau bonelor cu degetul şi spuneau : „Iată-l pe Dumnezeu". În ultima parte tragică a vieţii lui Vasile Voiculescu se asemuia într-adevăr cu Dumnezeul pictat pe icoane sau pe vechi timple de biserici de minunaţii pictori naivi ai secolelor trecute.

De fapt, orice moarte e tragică. Pe cînd trăiam şi creşteam la ţară nu odată am auzit pe unul sau pe altul spunînd : „După ce moare, omul nu mai înseamnă nimic". „Ba mai înseamnă" replica vreunul „Mai bine să bem ceva şi să uităm" „Nu vom uita atît de repede" „Ba vom uita"

Ştiam că acestă din urmă e adevărul, că oamenii îl vor uita repede pe cel mort, uneori mai înainte de a i se răci ţărîna. Nu murise bunul meu bunic de la Cîrlomanu ? Bunica mea aspră îl uitase, mama îl uitase, fiii şi nepoţii lui îl uitaseră, numai eu îl ţineam minte, numai eu mai mă gîndeam la el cîteodată, numai eu îi duceam dorul, numai pe mine mă îndurera amintirea lui. Mă suiam pe picioarele lui. Începea să mă dea huţa : „Cînd o să fiu bătrîn o să am şi eu barbă galbenă ca tine, bunicule". „Nu, tu n-o să ai barbă galbenă, tu o să ai întîi barbă neagră şi pe urmă o să ai barbă albă, — bineînţeles, dacă o să porţi barbă". „O să mă fac călugăr şi-o să port barbă şi mai pe urmă o să mă fac Mitropolit şi-atunci o să port o barbă şi mai mare, o barbă mare, mare de tot". Mă îngîna : „O barbă mare de tot".

Voiam să continui evocarea bunicului cu barbă galbenă de la Cîrlomanu care s-a schimbat de mult în oale şi ulcioare, cînd telefonul de pe masa mea de lucru a sunat :

„Pot să viu pînă la tine ?" „Cînd ?" „Chiar acum" „Vino".

George Ivaşcu locuieşte prin apropiere şi e totdeauna binevenit la mine în casă. Am strîns hîrtiile şi i-am ieşit în întîmpinare. Tot cartierul e îmbrăcat în frunze de aur. De mulţi ani n-am mai văzut şi n-am mai trăit un început de noiembrie atît de frumos. Parcă ar fi primăvară.

Stăm de vorbă. Ore şi ore stăm de vorbă. Proză. Poezie. Critică. Istorie literară. Oamenii pe care i-am cunoscut şi oameni pe care nu i-am cunoscut. Oameni care au fost. Oameni care sînt şi oameni care nu mai sînt. La urmă, după miezul nopţii, îi povestesc cîte ceva din aceste memorii la care lucrez. Dintr-odată George Ivaşcu îmi spune : „Mîine, cel tîrziu poimîine, vreau să-i fac o vizită lui Tudor Muşatescu. Tu de cînd nu l-ai mai văzut ?" „Cam de mult. Am auzit că e bolnav. Vechiul lui cancer la gît".

După plecarea lui George Ivaşcu mi-a trebuit mult pînă să izbutesc să adorm. Mă obseda figura slabă, aproape topită, a lui Tudor Muşatescu. Cînd voi scrie despre viaţa mea petrecută în teatru, îi voi închina multe rînduri şi chiar multe pagini lui Tudor Muşatescu. A fost, aproape o jumătate de veac, una dintre cele mai înzestrate şi mai interesante figuri ale Capitalei. Aici mă voi mărgini să spun că întîia oară i-am întîlnit numele în pagina întîia a **Adevărului literar** unde semna o prea frumoasă poezie. Era mai tînăr decît mine cu un an şi debutase la această importantă revistă literară bucureşteană cu un an înaintea mea. Nu a trecut mult după debutul lui ca poet şi-a publicat un întreg volum de versuri **Vitrinele toamnei.** Curînd însă l-a furat gazetăria şi, mai ales, teatrul.

Îndată ce am ajuns la Uniunea Scriitorilor a venit la mine Laurenţiu Fulga : „A murit Tudor Muşatescu" „Cînd ?" „Azi dimineaţă, la ora patru".

Mai tîrziu a venit Bobiţă, fiul lui Tudor Muşatescu : „Vă rog să-mi daţi un loc pentru tata, la Bellu". Peste un ceas mi-a telefonat Sică Alexandrescu. „Nu s-ar putea să acordaţi pentru Tudor Muşatescu două locuri de mormînt ? Kitty vrea să fie şi ea îngropată acolo cînd va muri"

N-am putut să dau două locuri. Mai avem cinci-şase locuri şi cel puţin tot atîţia scriitori pe moarte. I-am spus lui Sică Alexandrescu, — ori poate lui Mircea Ştefănescu, care intervenise şi el, să etajeze mormîntul, să-l îngroape, deci, pe Tudor Muşatescu mai adînc. Aşa au şi făcut.

Am notat toate acestea pentru a vă povesti cele ce urmează : În vechea lume scriitoricească trăia un om între două vîrste care o jumătate de zi şi-o petrecea în tribunal iar alta în cafenea. În tribunal era Magistrat-Judecător de instrucţie, mi se pare, iar în cafenea trecea, ca mulţi alţii, pe drept sau pe nedrept, scriitor. La cafenea era omul cel mai săritor din lume şi gura lumii spunea că nici la tribunal nu se purta altfel. Mai făcea cîte unul din cei ce

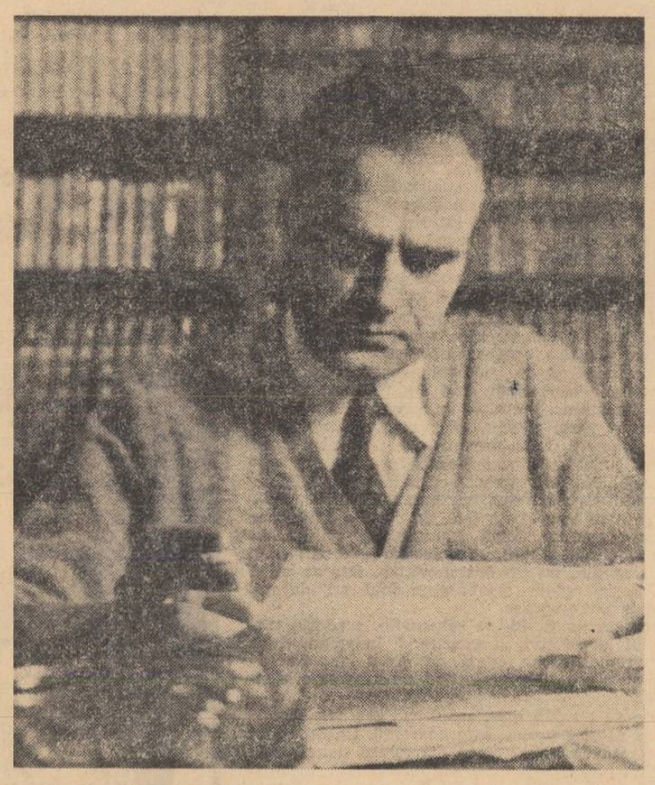

scriau vreo năzbîtie şi era cît pe aici să cadă în ghiarele justiţiei, nenea Ghiţă Stratulat sărea şi-l scăpa : „E scriitor, nu-l băgaţi în puşcărie, după ce iese de acolo vă face cu ou şi cu oţet". Erau şi cazuri în care omul nostru nu izbutea. Tuturor le era simpatic şi nici mie nu-mi displăcea pînă ce, într-o zi...

Viaţă, Poezie, Proză

Pînă ce într-o zi de primăvară, mai precis într-o duminică, în căsuţa din strada Brezoianu, unde avea loc adunarea generală anuală a Societăţii Scriitorilor Români s-a ridicat şi Ghiţă Stratulat să ne facă, la discuţii, o comunicare. Despre ce era vorba ? Despre cimitirul Bellu...

Observînd că de cîte ori moare un scriitor urmaşii acestuia aproape că îşi uită durerea alergînd şi stăruind pe la uşile primăriei să capete un loc de îngropare pentru cel decedat s-a gîndit să rezolve problema pe mai mulţi ani şi, dacă s-ar putea, chiar pentru totdeauna. Drept urmare s-a folosit de relaţiile pe care le avea cu Al. G. Donescu, primarul de atunci al Capitalei, şi a obţinut de la acesta un teren mare în cimitir, cadou pentru scriitori, — cînd vor muri. Stratulat se aştepta la mulţumiri, ne scăpase familiile de o grijă şi de o plictiseală, era, oricum, o realizare. Eram tînăr, arţăgos, nu totdeauna bine chibzuit. Atîta mi-a trebuit, n-am mai ţinut seamă nici de vîrsta lui şi nici de altceva. Am sărit pe el, pe preşedinte (cred că era Corneliu Moldovanu) şi pe întregul comitet : „Cum ? În loc să ne daţi locuri de muncă şi posibilitatea de a ne publica scrierile ne oferiţi morminte ?" Aşa, sau cam aşa, am vorbit aproape o oră sau, poate, mai mult de o oră. N-am cerut anularea daniei lui Al. G. Donescu şi locul de înmormîntat s-a umplut an de an. Acum, acolo, sînt mai bine de o sută de morminte scriitoriceşti. Unul din ultimele cinci-şase : l-am dăruit lui Tudor Muşatescu, cu dreptul, pentru familie, de a-l etaja ; ca să încapă pe bucăţica, sau în bucăţica aceea de pămînt şi trupul soţiei, — trupul rece al actriţei care a fost şi care, în ciuda tuturor suferinţelor, mai este încă Kitty Gheorghiu...

Viaţă, Poezie, Proză !...

Nu ştim nimic. Nu ştim ce se va întîmpla cu noi mîine, nu ştim ce se va întîmpla cu noi la noapte, nu ştim ce se va întîmpla cu noi astăzi, nu ştim ce se va întîmpla cu noi peste o clipă, peste o mîime de clipă. Nimic nu ştim.

Trăiam la Roşiori de Vede, în casa unui cojocar, mă duceam (elev întîrziat) la liceul proaspăt înfiinţat, încercam să învăţ carte oficială. Scriam versuri. Scriam şi citeam. Între altele citeam şi **Adevărul literar.** Şi într-un număr al acestei reviste am descoperit într-o zi o preafrumoasă poezie de **Toamnă,** şi atunci chiar era toamnă, — iar dedesubtul poeziei am găsit o iscălitură, — Tudor Muşatescu. Acestea s-au petrecut cu cincizeci de ani în urmă iar acum eu îi dădui lui Tudor Muşatescu loc de mormînt etajat, ca să încapă (cînd o fi, să fie) nu alături, ci deasupra şi actriţa Kitty Gheorghiu... Cine oare ne hotărăşte drumurile ?... Cine ne hotărăşte soarta şi cine zilele şi nopţile pe care le avem de trăit şi pe care nu le mai avem de trăit ?

Venisem pe lume cînd s-a săvîrşit din viaţă bunicul după mamă, — bunicul de la Cîrlomanu, bunicul cu barbă galbenă, bunicul cu ochii... Iată că am uitat ce culoare aveau ochii bunicului de la Cîrlomanu ! Uităm ! E bine că uităm ? E rău că uităm ? Eram pentru întîia oară director al Teatrului Naţional. Iarna 1946—1947 n-a fost o iarnă uşoară. Casele, hotelurile, restaurantele şi cafenelele, teatrele şi cinematografele erau, ca şi străzile, îngheţate. Lipsea făina, lipsea mălaiul, de carne ori de peşte nici nu putea fi vorba. Aveam în grijă mai bine de cinci sute de oameni, — care trebuiau să lucreze dar şi să mănînce. Piinea era puţină şi amestecată cu tărîţe, mălaiul pe jumătate mucegăit, cartofii... Cartofii erau o raritate. Dacă Marius ne servea la Capşa, după spectacol, cîte doi-trei cartofi fierţi, ne simţeam mai mult decît mulţumiţi. Se întemeiase pe lîngă teatru o cantină care mergea destul de prost. Aveam nevoie de un om priceput. Mi s-a recomandat o doamnă oarecum în vîrstă, văduva unui inginer care murise de curînd de inimă sau într-un accident de muncă pe Valea Oltului. Am numit-o pe încredere şi nu m-am înşelat. Făcea, — în măsura în care aceasta era posibil, adevărate minuni. Peste vreo două luni a venit să-mi propună nişte îmbunătăţiri în organizare. Între timp, dintr-o indiscreţie a celor ce mi-o recomandaseră, am aflat că excelenta noastră cantiniera fusese cîndva, înainte de intrarea României în cel dintîi război mondial, soţia poetului M.S., mort la Predeal. Se înţelege că am privit-o cu mult mai mult interes decît înainte. Era o femeie voinică, purtînd multă carne pe osatura-i solidă, — oacheşă, cu o mustaţă măruntă însă supărător de vizibilă. După ce am discutat problemele unei mai bune aprovizionări a cantinei am întrebat-o brusc : „Dumneata ai mai fost măritată ?" „Da". „Cu cine ?" „Cu unul Mişu". „Mişu şi mai cum ?" „S". „Ştii că acest S. a fost poet ?" „O fi fost. Ceea ce ştiu e că pleca seara de acasă, mă lăsa singură şi se întorcea acasă tocmai spre ziuă" „L-ai văzut vreodată scriind ?" „Poate. Nu ştiu". „L-ai iubit ?" „Cum să-l iubesc dacă mă lăsa singură toată noaptea ?" „Ziua ce făcea ?" „Dormea, ce să facă". „Ai păstrat vreo fotografie de-a lui S. ?" „Nu. Cînd s-a auzit c-a murit au venit neamurile şi-au strîns tot, haine, lucruri, fotografii, hîrtii". „Ce culoare aveau ochii lui S. ?" „Nu ştiu. Am uitat. Ori poate n-am ştiut niciodată. Nu prea mă uitam în ochii lui". „De ce ?" „Era mult mai în vîrstă decît mine. Îmi era ruşine de el". „Ai regretat c-a murit ?" „Nu. N-am regretat". „Dar pe inginerul care a murit recent ?" „L-am iubit mult şi-l voi regreta pînă la sfîrşitul vieţii. A avut grijă de mine, mare grijă a avut de mine". Uităm şi sîntem uitaţi şi e bine că sîntem uitaţi. Fără aducere aminte şi fără uitare viaţa nu ar avea miezul pe care îl are. Miezul vieţii !... E dulce ori e amar miezul vieţii ? Mai bine să nu ne întrebăm.

De mulţi ani tineretul universitar fierbea. Mişcarea studenţească din 1922, care se dăduse la multe violenţe nu lipsite de sînge, se stinsese. Apăruse la Iaşi o altă mişcare de tineret care se arăta a fi mult mai agresivă, mult mai primejdioasă. Prin 1932 scriitorii tineri, — printre care cîţiva întorşi din ţări străine unde făcuseră studii superioare — încercau să facă să se aleagă apele. „Cu cine mergem ? Cu dreapta sau cu stînga ? Nu putem rămîne în afara luptelor politice". Fascismul (cum am mai subliniat de cîteva ori pînă aici) era în această perioadă, în plină ascensiune. Partidul comunist se afla în ilegalitate. Greva de la Griviţa încă nu avusese loc şi, în general, tinerii intelectuali ai ţării ştiau puţine lucruri despre comunism. Simţeam nevoia să ne adunăm, să vorbim şi altfel de cum vorbeam prin cafenele, să ne lămurim între noi, să ne grupăm şi, de va fi posibil, să începem să acţionăm.

Trebuia să fim mai mulţi la un loc. Şi am fost, într-o sîmbătă seara, peste cincizeci într-o casă veche din apropierea Grădinii Icoanei, pe care ne-a pus-o la dispoziţie un avocat. Au fost acolo.. Dar cine n-a fost acolo... S-a vorbit mult, s-a fumat mult şi... nu s-a hotărît nimic. Cei mai mulţi trăgeau la dreapta, cîţiva pledau pentru stînga. Lucrurile erau neclare, erau încă neclare şi neclare aveau să rămînă încă multă vreme. (Acestea se petreceau cam pe la începutul lui 1932). Văzînd că nici unul din tinerii care se agitaseră şi se zbătuseră atîta în cadrul întîlnirii din casa de lîngă Grădina Icoanei nu se mişcă, am luat o hotărîre eroică : aceea de a scoate o revistă lunară care să fie scrisă exclusiv de tineri. Să încercăm, îmi spuneam să ne lămurim în paginile ei. Zis şi făcut. Am cerut şi am căpătat colaborări, tipograful Ilie E. Torouţiu mi-a acordat un mic credit şi la 5 martie revista se afla pe piaţă. Avea o sută douăsprezece pagini şi se chema **Azi.** (Istoria mai amănunţită a acestei reviste şi a oamenilor grupaţi în jurul ei îşi va găsi locul abia în volumul II al acestei serii de confesiuni.)

Viaţă, Poezie, Proză !.

Aici se isprăvesc fragmentele de Memorii pe care autorul lor ni le-a pus la dispoziţie.

addenda

Ochiul critic al „ultimului Bassaraba"

Cucerit de o morgă aristocratică împrumutată din lecturi, concurînd Almanahul Gotha, pe marginea căruia făcea îndreptări şi aduceri la zi, Mateiu I. Caragiale a remarcat de timpuriu deosebirea cam mare dintre idealul său conceptual, altfel destul de realist, şi aristocraţia bucureşteană ce se perinda la vedere şi pe care ochiul său o înregistrează cu o acuitate extraordinară. Corespondenţa lui cu N. Boiescu este, de fapt, o cronică, în care nu trebuie căutată compoziţia, ci detaliul, vînat cu nesaţ : «Marie Ghika (fostă Hertz) a înnebunit, eşea în cămaşă cu un chipiu în cap şi striga: „Salutaţi pe fiica principelui Ghica". Atunci fiica ei, Iza Exarcu, a transportat-o la Viena. În gara de nord a fost un spectacol care a indignat publicul, pentru că nu voia să se suie în tren şi se lupta ca un elefant cu 7—8 hamali cari i-au sfîşiat hainele, s-au pumnit, s-au luptat, s-au rostogolit. Apoi s-a trîntit jos şi n-a mai vrut să meargă. A trebuit să o ia cu forţa pe sus. Fata ei stătea impasibilă pentru că o ura enorm pe mă-sa. A înnebunit şi cealaltă Mme Ghica a [illegible] Ionescu G. Popolani. Au să înnebunească toţi». (Scrisoarea din 21 mai 1908).

Faptului brut îi alternează scena de gen, portretul ironic : «L-am văzut într-o zi pe generalul Boller, civil, are un juben-melon crème, tucaloform imens, îi cade pe nas, şi niste haine scurte cu pantaloni strînşi. A vrut să se sue în tramway să meargă la Moşi, dar l-au bousculat toptangiii. Atunci el a strigat : „Iacă un tramway mai mult decît complet"» sau : „Eri s-a sinucis unul Franasovici, care umbla cu Butculescu, unul cu o barbă care nu se mai isprăvea, îi atîrnă din trăsură ca o salcie plîngătoare. E pe moarte, şi causa e amorul pentru Madame Arion (din str. Corăbiei). Ce oameni, ce timpuri! e o adevărată epidemie de sinucideri şi crime, poate că mîine, poimîine citeşti şi de mine că m-am sinucis, dar să nu crezi, are să fie numai o inscenare, cu un pistol de chocolată. E prea dulce viaţa ca să o tai, nu se ştie ce aduce ziua de mîine" (scrisoarea din 22 iunie 1907). Altădată, portretul devine ostil : „Emile Sturdza e suboficer de ambulanţă, are un chipiu de şef de gară şi s-a aruncat la o dotă de 80 000 venit, dar pentru moment a fost rebutat. E o d-ra Ciurcu. El însă tot speră, şi face pe nebunul, zice că pleacă în Maroc ! Dacă ar reuşi ar deveni ceva vertiginos. Ar şbura în două auto-uri, ar strivi sute şi mii de victime pînă cînd l-ar arunca motorul în vreun arbore. Astă vară era oribil, neîncat, neras, slab ca un spectru, cu un fel de juben cabossé şi cu ghete eculate, iar ca o culme, monoclul îi era spart în mii de ţăndări, dar tot în ochi. Acum nu-şi mai aduce aminte de toate astea, cum dormea prin Cişmegiu, şi vrea să devină milioner" (scrisoarea din 3 aprilie 1907).

„Bizantinii au cam sărăcit — scrie el în aceeaşi scrisoare — nu mai e ca pe vremea expoziţiei (din 1906, n.n.), muscal, Capşa, banchete. Se plimbă pe jos toţi. Adevăratele ponturi solide sunt rare în Bucureşti". şi : „Cei cari au însă fonduri trăesc la noi ca les petits bourgeois, es cu tramvaiul, seara nu aprind decît o luminare, şi-şi întorc hainele pe dos, spălîndu-şi mănuşile cu benzină cînd merg în lume. Sunt tipi cu 250 000 rentă îmbrăcaţi ca funcţionarii comerciali". Totuşi, o lună mai tîrziu, la 8 mai 1907, nota : „Încolo toată lumea e în Bucureşti (adică nu la moşie ! n.n.), nu se simte nimic schimbat după urma revoltelor. Toţi sunt în auto-uri, în muscali şi daca te uiţi mult te apucă melancolia". De unde se vede că mersul pe jos fusese o modă trecătoare !

Detaliul este reţinut cu fermecătoare pedanterie : „Alaltăieri, la Capşa, pe terasă, s-a aşezat Custica Paciurica (Paciuris, n.n.) lîngă mine, avea o pălărie fină de pae ca a mea (un Delion de 18,00 lei), era în frac sub pardessus şi cu nişte escarpins ca o damă, foarte fini, cu fundă mică. Toţi se uitau la el ca la o curiositate" (21 mai 1908). Din această ochire rece, burghezul iese strivit, aristocratul admonestat. Situaţia apare mai nuanţată, în privinţa opiniilor politice. Acestea se precizează încă din 1906: „De cînd ai plecat tu, am avut o serie întreagă de neplăceri mai ales politice. Cabinetul s-a remaniat. Dissescu a intrat în cabinet. M-am propus şef de cabinet, m-a susţinut toată lumea, tata a depeşat urgent, însfîrşit am răscolit cerul şi pămîntul. Dar mă trezisem prea tîrziu, locul era dat lui Cămărăsescu. Or, şansele de a fi şef de cabinet sub conservatori le pot considera ca nule. Mă propun zilele astea la judecătorie, n-am mai ţinut seamă nici de vîrsta lui şi nici de altceva. Am sărit pe el, pe preşedinte (cred că era Corneliu Moldovanu) şi pe întregul comitet : „Cum ? În loc să ne daţi locuri de muncă şi posibilitatea de a ne publica scrierile ne oferiţi morminte ?" Aşa, sau cam aşa, am vorbit aproape o oră sau, poate, mai mult de o oră. N-am cerut anularea daniei lui Al. G. Donescu şi locul de înmormîntat s-a umplut an de an. Acum, acolo, sînt mai bine de o sută de morminte scriitoriceşti. Unul din ultimele cinci-şase : l-am dăruit lui Tudor Muşatescu, cu dreptul, pentru familie, de a-l etaja ; ca să încapă pe bucăţica, sau în bucăţica aceea de pămînt şi trupul soţiei, — trupul rece al actriţei care a fost şi care, în ciuda tuturor suferinţelor, mai este încă Kitty Gheorghiu...

Viaţă, Poezie, Proză !...

Nu ştim nimic. Nu ştim ce se va întîmpla cu noi mîine, nu ştim ce se va întîmpla cu noi la noapte, nu ştim ce se va întîmpla cu noi astăzi, nu ştim ce se va întîmpla cu noi peste o clipă, peste o mîime de clipă. Nimic nu ştim.

*Trăiam la Roşiori de Vede, în casa unui cojocar, mă duceam (elev întîrziat) la liceul proaspăt înfiinţat, încercam să învăţ carte oficială. Scriam versuri. Scriam şi citeam. Între altele citeam şi **Adevărul literar.** Şi într-un număr al acestei reviste am descoperit într-o zi o preafrumoasă poezie de **Toamnă,** şi atunci chiar era toamnă, — iar dedesubtul poeziei am găsit o iscălitură, — Tudor Muşatescu. Acestea s-au petrecut cu cincizeci de ani în urmă iar acum eu îi dădui lui Tudor Muşatescu loc de mormînt etajat, ca să încapă (cînd o fi, să fie) nu alături, ci deasupra şi actriţa Kitty Gheorghiu... Cine oare ne hotărăşte drumurile ?... Cine ne hotărăşte soarta şi cine zilele şi nopţile pe care le avem de trăit şi pe care nu le mai avem de trăit ?*

Venisem pe lume cînd s-a săvîrşit din viaţă bunicul după mamă, — bunicul de la Cîrlomanu, bunicul cu barbă galbenă, bunicul cu ochii... Iată că am uitat ce culoare aveau ochii bunicului de la Cîrlomanu ! Uităm ! E bine că uităm ? E rău că uităm ? Eram pentru întîia oară director al Teatrului Naţional. Iarna 1946—1947 n-a fost o iarnă uşoară. Casele, hotelurile, restaurantele şi cafenelele, teatrele şi cinematografele erau, ca şi străzile, îngheţate. Lipsea făina, lipsea mălaiul, de carne ori de peşte nici nu putea fi vorba. Aveam în grijă mai bine de cinci sute de oameni, — care trebuiau să lucreze dar şi să mănînce. Piinea era puţină şi amestecată cu tărîţe, mălaiul pe jumătate mucegăit, cartofii... Cartofii erau o raritate. Dacă Marius ne servea la Capşa, după spectacol, cîte doi-trei cartofi fierţi, ne simţeam mai mult decît mulţumiţi. Se întemeiase pe lîngă teatru o cantină care mergea destul de prost. Aveam nevoie de un om priceput. Mi s-a recomandat o doamnă oarecum în vîrstă, văduva unui inginer care murise de curînd de inimă sau într-un accident de muncă pe Valea Oltului. Am numit-o pe încredere şi nu m-am înşelat. Făcea, — în măsura în care aceasta era posibil, adevărate minuni. Peste vreo două luni a venit să-mi propună nişte îmbunătăţiri în organizare. Între timp, dintr-o indiscreţie a celor ce mi-o recomandaseră, am aflat că excelenta noastră cantiniera fusese cîndva, înainte de intrarea României în cel dintîi război mondial, soţia poetului M.S., mort la Predeal. Se înţelege că am privit-o cu mult mai mult interes decît înainte. Era o femeie voinică, purtînd multă carne pe osatura-i solidă, — oacheşă, cu o mustaţă măruntă însă supărător de vizibilă. După ce am discutat problemele unei mai bune aprovizionări a cantinei am întrebat-o brusc : „Dumneata ai mai fost măritată ?" „Da". „Cu cine ?" „Cu unul Mişu". „Mişu şi mai cum ?" „S". „Ştii că acest S. a fost poet ?" „O fi fost. Ceea ce ştiu e că pleca seara de acasă, mă lăsa singură şi se întorcea acasă tocmai spre ziuă" „L-ai văzut vreodată scriind ?" „Poate. Nu ştiu". „L-ai iubit ?" „Cum să-l iubesc dacă mă lăsa singură toată noaptea ?" „Ziua ce făcea ?" „Dormea, ce să facă". „Ai păstrat vreo fotografie de-a lui S. ?" „Nu. Cînd s-a auzit c-a murit au venit neamurile şi-au strîns tot, haine, lucruri, fotografii, hîrtii". „Ce culoare aveau ochii lui S. ?" „Nu ştiu. Am uitat. Ori poate n-am ştiut niciodată. Nu prea mă uitam în ochii lui". „De ce ?" „Era mult mai în vîrstă decît mine. Îmi era ruşine de el". „Ai regretat c-a murit ?" „Nu. N-am regretat". „Dar pe inginerul care a murit recent ?" „L-am iubit mult şi-l voi regreta pînă la sfîrşitul vieţii. A avut grijă de mine, mare grijă a avut de mine". Uităm şi sîntem uitaţi şi e bine că sîntem uitaţi. Fără aducere aminte şi fără uitare viaţa nu ar avea miezul pe care îl are. Miezul vieţii !... E dulce ori e amar miezul vieţii ? Mai bine să nu ne întrebăm.

De mulţi ani tineretul universitar fierbea. Mişcarea studenţească din 1922, care se dăduse la multe violenţe nu lipsite de sînge, se stinsese. Apăruse la Iaşi o altă mişcare de tineret care se arăta a fi mult mai agresivă, mult mai primejdioasă. Prin 1932 scriitorii tineri, — printre care cîţiva întorşi din ţări străine unde făcuseră studii superioare — încercau să facă să se aleagă apele. „Cu cine mergem ? Cu dreapta sau cu stînga ? Nu putem rămîne în afara luptelor politice". Fascismul (cum am mai subliniat de cîteva ori pînă aici) era în această perioadă, în plină ascensiune. Partidul comunist se afla în ilegalitate. Greva de la Griviţa încă nu avusese loc şi, în general, tinerii intelectuali ai ţării ştiau puţine lucruri despre comunism. Simţeam nevoia să ne adunăm, să vorbim şi altfel de cum vorbeam prin cafenele, să ne lămurim între noi, să ne grupăm şi, de va fi posibil, să începem să acţionăm.

*Trebuia să fim mai mulţi la un loc. Şi am fost, într-o sîmbătă seara, peste cincizeci într-o casă veche din apropierea Grădinii Icoanei, pe care ne-a pus-o la dispoziţie un avocat. Au fost acolo.. Dar cine n-a fost acolo... S-a vorbit mult, s-a fumat mult şi... nu s-a hotărît nimic. Cei mai mulţi trăgeau la dreapta, cîţiva pledau pentru stînga. Lucrurile erau neclare, erau încă neclare şi neclare aveau să rămînă încă multă vreme. (Acestea se petreceau cam pe la începutul lui 1932). Văzînd că nici unul din tinerii care se agitaseră şi se zbătuseră atîta în cadrul întîlnirii din casa de lîngă Grădina Icoanei nu se mişcă, am luat o hotărîre eroică : aceea de a scoate o revistă lunară care să fie scrisă exclusiv de tineri. Să încercăm, îmi spuneam să ne lămurim în paginile ei. Zis şi făcut. Am cerut şi am căpătat colaborări, tipograful Ilie E. Torouţiu mi-a acordat un mic credit şi la 5 martie revista se afla pe piaţă. Avea o sută douăsprezece pagini şi se chema **Azi.** (Istoria mai amănunţită a acestei reviste şi a oamenilor grupaţi în jurul ei îşi va găsi locul abia în volumul II al acestei serii de confesiuni.)*

Viaţă, Poezie, Proză !.

Barbu CIOCULESCU

TEATRU

„Un copil m-a întrecut în simplitate“

Psihologia spectatorului antic ? Să nu-l uităm pe acest ipocrit spectator, seamănul tragedianului. În primul rînd, cum de-i ardea de teatru ? Tragedia era un spectacol popular : un bîlci al senzațiilor tari, un bîlci la care, cu o expresie sportivă, **se juca dur.** Gladiatorii nu putem spune că se fandoseau în arenă. Care pe care — și un **care** trebuia să dispară La fel pe scenă : un oarecine părăsea scena din primul moment sau rămînea pe ea schilod sufletește, schilodit chiar din primul moment. Să zicem că se făcea întuneric și eroul era pocnit cu ceea ce pe atunci se numea **moira,** exact în moalele capului. Sau în moalele sufletului. Se aprindea lumina și începea spectacolul. (De altfel aceste culise erau la vedere). „Prometeu încătușat“ debutează astfel : **„Ajuns-am dar la marginea pămîntului, / La țărmul sterp și necălcat al Sciției. / Hefaistos, amintește-ți tu poruncile / Ce tatăl preamărit ți-a dat : să cetluiești / De stîncile prăpastiei cu strașnice / Cătuși de fier pe acest sfruntat răufăcător“.**

Și „sfruntatul“ Prometeu e cetluit la minut. Subiectul s-a consumat. În piesele moderne ar urma lăsarea cortinei și plecarea acasă. Asta e diferența : ce noi numim deznodămînt abia e un început în drama antică. Aias este înfățișat de Sofocle doar din clipa în care își pierduse mințile și începuse să măcelărească vitele capturate de ahei, crezînd că sînt aheii înșiși, cei care îl jigniseră groaznic. (Fusese respins la concursul pentru obținerea armelor răposatului Achile !) În final se sinucide.

Evident, dintr-un punct așa de înalt nu se putea merge prea departe. Și toată tragedia antică e o dare înapoi, cu băgare de seamă spre a nu se produce panică. O dare înapoi în chip magistral executată. O răsuflare a tragicului faptic, în așa fel încît el să umfle niște pînze metafizice : să răscolească idei, sentimente, adevăruri. E ca și cînd cineva, pe patul morții, și-ar dicta testamentul : toate implicațiile acestei dictări tragice le-ar fi luat în vedere autorul — iar piesa se termină odată cu rostirea ultimei dorințe, cînd eventual bolnavul aruncă furios cu coturnul în scrib. Deci drama începea din punctul groaznic : o omucidere, un incest, o orbire Gura spectatorului se căsca de uimire chiar din momentul foirii pe locuri și al scîrțîirii băncilor (de piatră). Cum subiectele erau în general cunoscute, el venea cu gura căscată de uimire de acasă. „Și ce-o să se mai întîmple ?“ se întreba curios. Pe scenă însă începeau imediat digresiunile, lamentările corului, pasajele lirice. De fapt tocmai acestea constituiau însăși esența tragediei.

Euripide vine chiar cu un prolog. Într-un sfert de oră, povestește, pe scurt, tot ce-avea să se petreacă timp de cîteva ore pe scenă.

Din punct de vedere dramatic, spun specialiștii, asta echivalează cu o gafă.

Curiozitatea omului, odată satisfăcută, nu-i mai rămîne decît să plece. Într-un fel, Euripide și-a bătut joc de cetățeanul atenian, atentînd la naivitatea lui sănătoasă, la bunul său obicei de a învăța de pe scenă ce trebuie să facă în viață. Ce-l reținea totuși pe spectatorul acelor vremuri la teatrul acelor vremuri ? Ce psihologie ? Pentru că el nu pleca decît arareori și atunci nu se ducea direct acasă, ci se ținea de digresiuni pe străzile cetății. Avem de a face cu degustători mai rafinați decît am fi bănuit. Pe ei nici nu-i mai interesa subiectul pe vremea lui Euripide. Știau toate subiectele pe dinafară. Viciul lor era să afle nu **ce** se mai spune, și **cum** se mai zice ceva frumos, peste atîtea alte straturi de frumusețe, spuse înainte pe aceeași temă. Euripide e un pesimist rancunos pe lume și societate. Eroul său suferă într-aiurea un destin aiurit.

Eschil chiar dacă-l punea pe om să se răzvrătească sugera existența unei vini **reale** a omului. „Lasă că nici noi, oamenii...“ Pînă la urmă, Prometeu pare înlănțuit pe drept, **deferit instanțelor.** Răzvrătirea lui e de formă și de ochii lumii. Agamemnon se întoarce acasă pătat în ochii zeilor, pedeapsa primindu-și-o cînd s-a lovit de prag. Și așa mai departe.

Sofocle, spirit religios ca și Eschil, face un pas mai departe : oamenii sînt nevinovați, sînt buni, ca mielii. Îndură un destin hotărît din nainte, care din punctul uman de vedere, nu are nici un fel de rațiune, dar arată atotputernicia zeilor și trebuie să fie sublim. Și Sofocle pare că îngenunche și se închină **păgînește,** în gînd. Eruditul Aram Frenkian a adus contribuții importante, după părerea noastră, la această problemă, luminînd cîteva aspecte ale „sensului suferinței umane“ în opera tragicilor greci. Ni se arată cu lux de amănunte cît de neputincioși sînt oamenii în fața divinităților, care lovindu-i crunt, își demonstrează sublimul. Însă Euripide iese oarecum din această dilemă tragică. Vinovat — nevinovat, e cam tot una. E ridiculă toată povestea asta, pare să spună el. Omul e atît de complicat, chiar și fără concursul zeilor încît dezastrul nici nu mai trebuie să fie regizat din afară : oricum, tot se realizează.

„Vei pieri de mîna unui mort“ îi prezisese oracolul lui Heracle. Ceea ce s-a și întîmplat, spre marea uimire a puternicului erou, care uitase cu desăvîrșire de această năzbîtie. Și-a adus aminte de ea tocmai cînd s-a pomenit înveninat de haina înmuiată în sîngele lui Nesos. Aproape toate piesele primilor doi tragedieni funcționează după mecanismul împlinirii unui oracol nefast. Autorul **Medeii** însă disprețuiește oracolul. Nu mai lucrează cu mînă moartă. Mîna mortului e chiar mîna fiecăruia dintre eroi. Asta mi se pare interesant. Iată că, dintr-o dată, ceea ce se pierde ca forță dramatică se cîștigă în complexitate. Eroul său devine ambiguu. Un cadavru viu, un tip dostoievskian. Dar se va și dezintegra repede, lipsindu-ne două mii de ani, pînă la Shakespeare.

Aceasta ar fi, foarte schematic, gradația tragicului la cei trei. „Lipsurile“ ? Începînd chiar din vremea aceea, odată cu Aristofan, trecînd apoi prin școala grămăticilor, au tot fost evidențiate.

Dar să nu fim prea aspri cu geniile. Abundența acestor greșeli este aparentă. Că cei vechi se complăceau în a face digresiuni și acțiunea, odată ajunsă în punctul culminant, era în mod nedramatic întreruptă de o intervenție elegiacă a corului, sau de o descriere de natură? Aceasta nu poate fi o lipsă, pentru că, am mai spus, autorul, oricare dintre ei, punea prea puțin preț pe acțiune. El nu făcea o piesă polițistă. Acțiunea exista într-adevăr, dar ea era subtilă, era o acțiune a gîndurilor, a sentimentelor.

Că există în afară de părțile lirice, „scene de umplutură“ cum le numește Emil Faguet ? Aceste scene existau, dar **umplutură** poate fi doar din punctul nostru de vedere : noi nu mai suportăm nebuloasa dinainte de facere, vrem lucruri limpezi ca „bună ziua“. Însă tocmai această nebuloasă este partea creatoare. Pîntecele în care se plămădește totul. Limpezimea noastră ca bună-ziua poate fi tot atît de profundă ca și bună-ziua.

Se spune că Diogene, văzînd un copil care bea apă din palmă, ar fi spus : „acest copil m-a întrecut în simplitate“. Și aruncîndu-și ulcica, a băut și el din pumn. Tragedia antică are simplitatea acelui copil care bea din palmă. Dar copilul nu mai e copil ci om mare. E **erou.** Și nu bea apă ci otravă, cucută, venin.

Cine îndrăznește să afirme că setea lui nu e reală ?

Marin SORESCU

ARTE

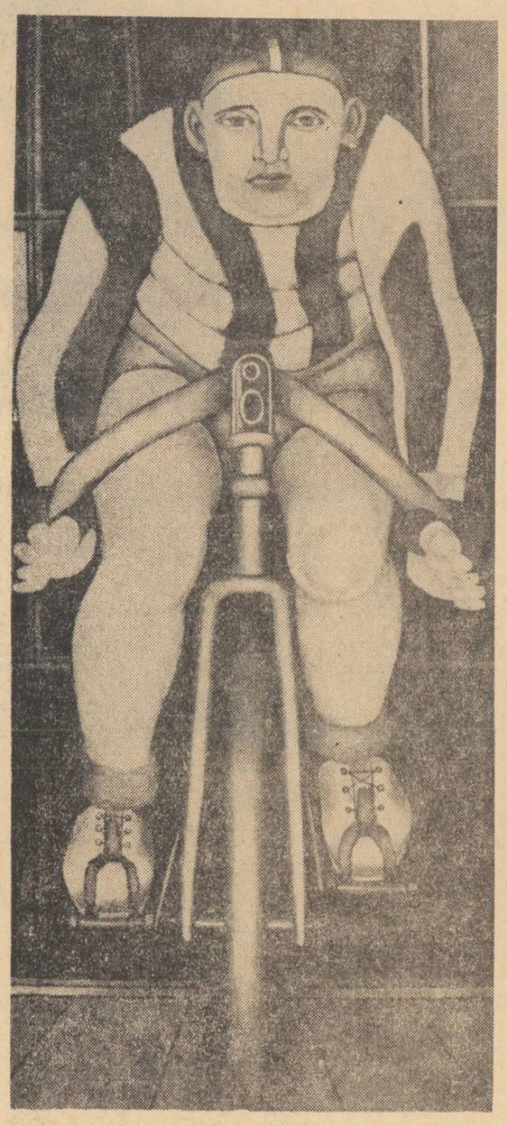

RICHARD LINDNER :

„CICLISTUL“

ARTE PLASTICE

Fenomenul Picasso

N-o să știm niciodată, probabil, dacă poemele homerice au fost concepute de un singur autor, dacă Homer a existat într-adevăr. O putere creatoare excepțională uluiește, derutează, diversitatea vie implîntată în unitate te face să te-ntrebi dacă un singur om este capabil de o astfel de performanță. Picasso realizează în plină epocă modernă contemporană ipostaza geniului proteic. Multiplu pînă la a da dureri de cap celui hotărît să sistematizeze, întotdeauna el însuși totuși, de neconfundat în tot ceea ce face, despre el se poate spune orice cu șansa de a nu greși prea mult și mereu fiind loc de adăugat cîteva considerații în plus.

În miile lui de lucrări, cuprinzînd toate aomeniile a ceea ce numim artă plastică, tensiunea, permanența unei arderi inter.oare inepuizabilă, se manifestă fără precedent. El traversează toate curentele, inițiază curente, este precursor de curente, se implică în ordinea socială și politică a timpului nostru, insingurat din vocație și prea mare respect față de arta căreia i se dedică, un adevărat fenomen, cum i s-a spus și va rămîne pentru lumea întreagă. Generalitățile emise pînă acum ar putea continua la infinit. Corului de laude unanime, pe care artistul îl aude fără să se tulbure, cum nu se tulbură nici de injuriile care i se aduc și despre care am avut un trist exemplu recent, petrecut în propria-i țară, făcîndu-ne să-l iubim și mai mult, încercam să-i alăturăm cîteva rînduri scrise cu penita tremurată

Epoca noastră a redescoperit munca, esență a condiției umane, mai dreapta ei prețuire în raport cu ideea și pasiunea. Ea trebuie să fie recunoscătoare lui Picasso, poate unul din cei mai fideli și inspirați slujitori ai ei. Uriașa lui personalitate se confundă cu efortul depus ani de zile cu aceiași abnegație și continuitate. Nu un efort orb, mecanic, de insectă sisifică ci unul umanizat de calitate, de consecvență și dăruire nedesmințită. Picasso este îndrăgostit de unelte, de mîna care le conduce, de mediul unde își exersează profesiunea, de fiece ecou al lumii sensibile solicitat cu increzătoare emoție. Realitatea este scormonită cu furie și delicatețe. Furie pentru ceea ce ar putea să se piardă. Delicatețe pentru fanta durabilă găsită. Sensului explicit mereu dar sărac în rigiditatea lui impusă de limitele ființei noastre imperfecte îi este preferat adevărul parțial, acumulat și contradictoriu parcă, mai egal însă cu sine și stăpînit în faldurile căldurii lui vitale.

Linia trasă de Picasso își arată frumusețea conform altitudinii spirituale de la care o poți contempla. Picasso crede în privitor și cofraternitatea la operă nu este o vorbă, asemenea altora, la el. Ea inseamnă, în ciuda aparențelor, un program, mai mult, o credință. Picasso crede la fel de puternic în expresia artei lui, linia, culoarea, materia, nu sînt semne iluzorii, codificări ale vidului, ele trăiesc și sprijină concomitența comunicării, se aprind ele însele de vraja unei noi alcătuiri, într-o succesiune mai plină de limpezimi. Zeul căruia Picasso i se închină fără rezerve este propria lui mînă creatoare, punte de înțelegere între lucruri și oameni, aptă, în calda ei umilință, dincolo de ceea ce știm sau nu știm, să dea naștere încăodată lumii, nașterea fiind garanția singurei înțelegeri posibile. Fotografiile, mulajele pe care le-a făcut mîinii sale, atestă o preocupare constantă. Picasso se uluiește de propria lui mînă, în fața ei, el care știe toate misterele aparenței, toate subterfugiile esenței, nu mai află liniștea și detașarea proverbiale.

Și ceea ce înțelegem, pînă la urmă, din această religie laicizată, nu ne este indiferent. Mîna artistului, transfiguratoarea, este mîna noastră, leagănul tuturor formelor, mînă a lumii poposită o clipă în trunchiul unui om numit Picasso, el însuși cel mai uluit și în întregime dator minunii, miracolului înfăptuit la cîteva sute de ani odată.

Grigore HAGIU

MUZICA

Reflexii asupra operei

O definiție spirituală, atribuită — ca de obicei — lui Bernard Shaw, spune că opera este acel gen în care un tenor și o soprană sînt împiedicați să se iubească de către un bariton. Observație afurisită de care nu scapă multe lucrări italiene, dar nici Lohengrin și nici Pelléas. Și cu toate acestea ce gen extraordinar ! Cîtă splendoare în imposibilul vis de a reuni toate artele ! Și — dincolo de remarcele răutăcioase — cîtă varietate posibilă în tematică !

Nenorocul operei provine din instabilitatea ei ca gen. Asemenea acelor atomi prea complicați în care protonul are prea mulți electroni de ciobănit și i se mai întîmplă din cînd în cînd să piardă cîte unul pe drum și atunci substanța devine alta, opera se compune din prea multe elemente și riscă să fie dezechilibrată ba de unul din ele, ba de altul. Uneori rămîne doar o desfășurare vocală, fără suficientă acoperire simfonică, alteori — dimpotrivă — simfonia tinde să înrobească vocile, să le instrumentalizeze ; alteori, în fine, muzica se afirmă în dauna spectacolului sau vice-versa. Ca să nu mai vorbim de permanenta contradicție între libret și desfășurarea muzicală. Primul trage opera către teatru, a doua împinge drama spre concert. Ș.a.m.d.

Același echilibru instabil în opiniile despre operă. Unii se duc la spectacol pentru culori și forme, alții pentru dodiez-ul tenorului din actul III, alții (foarte puțini și numai în anumite cazuri) pentru muzică ; iar mulți nu se duc de loc deoarece îi respinge convenționalul genului. Pe aceștia din urmă îi plîng cel mai tare pentru că îmi dau seama că n-au înțeles nimic dintr-o treabă pe care totuși nu se sfiesc s-o judece aspru. Și mai este o primejdie. Tocmai complexitatea genului îl predispune la a fi lesne trădat în interpretare. Este necesară, pentru o bună execuție, reunirea atîtor factori încît numai rareori asistăm la spectacole care să ofere într-adevăr lucrarea și nu doar o palidă umbră a ei, dacă nu chiar o caricatură.

Cred că spectacolul de operă ca atare nu se poate transforma foarte mult. Contaminarea cu experimentele teatrului modern, sau — și mai discutabil — cu tehnicile filmului ori televiziunii poate fi încercată. Mă întreb însă dacă va duce la altceva decît la implicații în plus într-un gen și așa excesiv de complicat. Poate că față de îmbătrînirea vizibilă a **spectacolului** de operă refugiul genului îl va constitui sau muzica dramatică fără spectacol, sau forme **complet noi** de asociere cu vizualul. De pildă, filmul. Cîteodată mă gîndesc ce efecte extraordinare s-ar putea realiza într-o serie de filme care să comenteze cu imaginea Tetralogia lui Wagner. Din toate elementele angajate în operă, muzica se menține de departe cea mai proaspătă. Nu mai credem în monștri mitici confecționați din carton, nici în flăcări și fulgere de teatru, nici în veridicitatea unor eroi care sînt vizibil tenori și basi plini de merite, dar atît, și nici măcar în spațiul de 15 pe 20 m. al scenei în care ni se încătușează imaginația. Dar nu putem să nu credem în geniul lui Wagner sau al lui Gluck și sîntem poate datori să căutăm pentru muzica lor alte corespondențe vizuale. În măsura în care este într-adevăr necesar. Căci genul nu așteaptă prea îndelung inspirația oamenilor de teatru ; el tinde deja să se refugieze pe disc și la radio unde duce la ora aceasta o existență cît se poate de înfloritoare. Indicele de vitalitate al muzicii dramatice (milioane de discuri vîndute anual, zeci de milioane de ascultători radio) depășește incomensurabil pe cel al spectacolului propriuzis. El este atît de ridicat încît e capabil să provoace nașterea unor noi forme artistice, imprevizibile acum.

Pascal BENTOIU

PRETEXTE

Galbena, Busuioaca, Frîncușa

O dată, în viitor, cînd frumoasa, răsunătoarea Lege a viei și vinului, *pusă în dezbatere astăzi — și noi cu toții avem cîte un cuvînt de spus — va vindeca de relele ei podgoria românească* („Prestigiul podgoriei să se sprijine pe o producție de masă, nu pe expoziții!“ *scrie un specialist în „Scînteia“ de miercuri, așezînd pe „i“ un punct mare și greu cît un bob de strugure Napoleon) vom avea toată limpezimea de cap spre a judeca în fine la un panar de vin sănătos cît l-a durut pe român capul de o bună bucată de vreme, inghițind atîta poșircă. Specialiștii de azi, hotărîți să curme răul, vorbesc despre vin ca despre un om — ei zic să trecem la „personalizarea vinului“. Nefasta aventură a oenologiei va rămîne probabil în istorie sub denumirea de „perioada de birocratizare a vinului“ — n-avem etichete de Drăgășani, punem de Odobești, forma să fie în regulă. Nu putem să jurăm, dar vin cică s-ar fi stors și din rumeguș, magiun de dovleac... Sulful intervenea ca un drac scamator asigurînd licorii otrăvite o claritare de speriat. Repetăm, mult l-a mai durut pe român capul în vremea din urmă bind stoic făcăturile și multe cuvinte tari a mai adresat el VIN-ALCOOLULUI... Totuși televiziunea ne umplea de mîndrie arătîndu-ne medaliile cîștigate la marile întreceri internaționale. Sticlele premiate primeau lauri glorioși ca marii campioni la săritura în înălțime. Costică și Mitică, la ei acasă, scuturîndu-se de greață în fața micului ecran după paharul de „Vin de masă“ acru ca borșul, ziceau, bravo nouă dom'le uite că îi întrecurăm și-acilea, stăm bine, mai toarnă un păhărel din ăsta, de-al nostru, indigenul, o fi el cum o fi, da'uite că acolo ținem fața.*

Nu știm dacă sociologii s-au aplecat cumva asupra acestei probleme, dacă ei s-au gîndit la o statistică a urmărilor provocate de efectul nociv al falsificării vinului...

Vinul avea o dată însușirea zeească de a înțelepți ideea curată ca o flacără, de a îmbuna și îndemna la înțelegere. Era și timpul (pe care Legea viei *îl va reînvia, sîntem siguri), cînd fetele vesele și zdravene ale Vinului, roșii în obraji, umplîndu-ne de mireasma lor cînd se aplecau peste noi punînd pe masă, carafa, se numeau Galbena, Busuioaca, Frîncușa...*

AMFION

ARTE

revista străină

● **LE FILM SOVIETIQUE** (nr. 10, a. c.). O premieră cinematografică așteptată cu mult interes în U.R.S.S. — ecranizarea piesei **Egor Buliciov și alții** de Maxim Gorki. Regizorul, Serghei Soloviov, a fost elevul lui Romm și al lui Stolper. **Egor...** este primul său lung metraj. „Adoptînd piesa pentru ecran, declară regizorul, noi am pus accentul pe problemele care îl obsedează și-l frămîntă pe Egor. Conștiința rolului său în lume, judecata sa asupra lumii și asupra propriilor sale responsabilități... În anii '70 lectura piesei nu va mai fi aceeași ca în anii '30“.

● **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (5—11 nov. a.c.). Citeva date statistice privind „tinerii și lectura“ în Franța, conține în articolul lui Lucien Maillard **Cartea, victima pedagogiei :** 80% din tineri consacră lecturii mai puțin de o oră pe zi ; numai 27% dintre ei plasează lectura pe locul întîi sau al doilea al „destinderilor“ de predilecție ; la sfîrșitul ultimei clase numai un sfert din totalul liceenilor posedă o bibliotecă personală etc. etc. Un fenomen taxat drept „derizoriu“ în comparație cu situația generală — potrivit statisticilor oficiale 57% din francezi nu citesc niciodată cărți. Cît privește momentul descoperirii lecturii, o altă anchetă, întreprinsă printre adulți, constată : 90% din persoanele interogate au descoperit gustul lecturii între 8 și 16 ani, 7% între 16 și 20 ani și numai 3% după 20 ani.

● Marile premii ale umorului negru au revenit în acest an lui Jack Rivais pentru cartea **Le Condottiere** (Ed. Belfond), desenatorului Ronald Searle pentru Tiens, il r.'y a personne (Ed. Pauvert), colecției **Théâtre ouvert** (a Ed. Stock) și filmului **Honey moon Killiers** de Leonard Kasel. Din juriu au făcut parte, între alții, Hervé Bazin și Robert Sabatier.

● **LA QUINZAINE LITTERAIRE** (1—15 nov. a.c.). Sub titlul **Treizeci de ani de viață socială, Cercle du Bibliophill** a publicat de curînd patru volume conținînd „texte sociale și politice“ de Anatole France. Ele se adaugă celorlalte douăzeci și nouă care alcătuiesc ediția cu „Opere complete“ ale autorului, descoperind, după opinia generală, un A. France puțin cunoscut. Cu atît mai mult, cu cît ultimul volum, cel de-al patrulea cuprinde în exclusivitate inedite.

● **LE MONDE** (13 nov. a.c.). Academia franceză de cinema prezidată de Georges Auric a decernat „Stelele de cristal“ pe anul 1970—71. Ele au revenit actrițelor Marina Vlady și Marie-Jose Nat (pentru rolurile din filmele **Temps de vivre** și, respectiv, **Elise ou la vraie vie),** actorilor Lino Ventura și Ch. Denner (pentru rolurile din filmele L'Armée des ombres și, respectiv, Le Voyou) precum și regizorilor B. Paul (pentru filmul **Temps de vivre**), F. Bel, G. Vienne și M. Fano (pentru filmul **Le Territoire des autres).**

● **(14—15 nov. a.c.). Memoriile de război** ale generalului de Gaulle urmează a fi ecranizate într-un serial de televiziune în trei părți a cîte nouăzeci minute fiecare. Pelicula va fi difuzată începînd cu data de 8 noiembrie 1972. Regizor — Pierre Cardinal.

● **L'EXPRESS** (1—14 nov., a.c.). Alarmanta proliferare și difuzare a filmelor pornografice în Franța face obiectul unei intervenții semnate de Jean-Claude Loiseau : „La sexploatation“ este o afacere care merge. Astăzi, patruzeci de cinematografe afișează în permanență acest cinema al seriei C („C“ comme cochon). El prosperă pe Champs-Elysée. Se aventurează în orașele din provincie, cu un succes inimaginabil numai cu trei ani în urmă... O găselniță recentă : recuperarea eroilor populari... Aventurile amoroase ale lui Robin des Bois, **Testamentul sexual al lui Monte-Cristo, Viața amoroasă a omului invizibil...“**

● Începînd cu luna noiembrie a acestui an, Larousse publică lunar cîte unul din volumele noii sale enciclopedii. Concepută ca o variantă franceză a prestigioasei **Encyclopaedia Britannica, La Grande Encyclopédie** se va desfășura pe spațiul a șaizeci de volume reprezentînd un total de 62 500 pagini dactilografiate. Din cele 40 000 articole cîte va conține enciclopedia o parte deosebit de însemnată a fost acordată științei și tehnicii.

u. v. z.

SPORT

Dacă vreți adevărul — haideți să-l spunem!

De multă vreme n-am mai fost atacat de atît de mulți oameni, în scris, ca în această săptămînă, care a urmat articolului meu **„Lecția de pedagogie a publicului“** din **Sportul** de marți. De la condeie ce-și caută încă vocea (ca Radu Urziceanu) și pînă la voci care-și caută condeiul ca Cristian Țopescu, (scuzați cacofonia, dar așa-l cheamă) publiciști, specialiști și tuțeri, în valuri și individual, cu semnătură sau fără, întrebați și neintrebați, s-au repezit asupra mea pe ideea, nu lipsită de o oarecare perfidie, că aș fi autorul eventual (mai ales dacă echipa noastră ar pierde calificarea !) al distrugerii moralului echipei noastre naționale Cititorul poate fi surprins să observe că inși atît de diferiți, ca nume sau ca pseudonime, atacă pe același om. Explicația e simplă : s-a format o echipă de cronicari sportivi, o echipă alcătuită exact pe principiile pe care e alcătuită uneori echipa noastră națională de fotbal, principiile nemișcării, ale ocupării unor locuri pe care le-ar merita și altii ! Căci locul ocupat în echipa națională, astăzi, subliniez ASTĂZI, pe alte criterii decît cele ale formei sportive, de Lucescu și Radu Nunweiler, corespunde perfect locului ocupat în presa de resort de Radu Urziceanu (nu subliniez „ASTĂZI“) și Cristian Țopescu. Acesta din urmă e, fără îndoială, un crainic bun, dar este un ziarist mai mult decît catastrofal. El părea să fie, și nu mă îndoiesc nici acum că poate fi, crainicul nostru sportiv cel mai bun. Dar prin articolele sale din revista **„Săptămîna“** nu că nu curge sînge viu, nu curge nici măcar amintirea unui sînge viu. Celălalt — Radu Urziceanu are avantajul net, față de Cristian Țopescu, că e incolor din toate punctele de vedere. El se încearcă, sărmanul, și în fața microfoanelor și este o jale întreagă. Cît despre felul scrisului său, surse demne de crezare afirmă că din biroul în care Radu Urziceanu stă față în față cu hîrtia, pe care urmează să scrie, se aud incredibile zăngăniturі și gemete : Radu Urziceanu e în luptă directă cu gramatica limbii române (și încă nu e clar cine pe cine va învinge). Încît a răspunde acestor doi tovarăși la obiect, așa cum le-ar face desigur plăcere domniilor lor, e o zădărnicie. N-avem ce discuta unii cu alții, e prea devreme pentru Radu Urziceanu și Cristian Țopescu să se hazardeze într-un dialog, nu cu mine, ci cu oricare dintre oamenii care țin un condei în mînă. Și dacă, totuși, într-o zi, aceștia doi își vor așeza frazele pe hîrtie într-un fel cît de cît citeț, s-ar putea ca prima mea întrebare despre etica lor sportivă să fie : cu cine sînteți voi, R. Urziceanu și C. Țopescu ? Cu cine ești dumneata C. Țopescu, care ai făcut tot ce ți-a stat în putință, în Mexic, ca să justifici scoaterea lui Dobrin din echipa națională ? Cine este tovarășul Balaș, de a trebuit — din pricina lui — să fie scos din formația noastră (a noastră, și nu a federației !) unul dintre cei mai buni, adică Dobrin ? De ce de la campionatele mondiale și pînă astăzi nu s-a spus publicului nostru întreg adevărul, despre luptele de culise care au măcinat lotul nostru național ? Cine trebuia să fie grijuliu cu cine ? Nu vi se pare cam mult să cereți lui Dobrin să fie respectuos cu dumneavoastră toți, cînd dumneavoastră aproape toți ați aruncat cu noroi în el, fără nici un scrupul ? Cum va plăti echipa de jurnaliști, de sub bagheta lui Angelo Niculescu, lacrimile lui Dobrin, care a fost umilit de mediocrități ?

Prea mulți cronicari sportivi nu fac altceva, de o bună bucată de vreme încoace, decît să-și stoarcă mandolinele de sunete cît mai dulci pentru urechile (a căror mărime n-o discut) celor ce obțin, din cînd în cînd, rezultate nu foarte rușinoase. Căci, să ne înțelegem : **a învinge Cehoslovacia cu 2—1 la București nu înseamnă nimic senzațional.** Ideea că meciul acesta va fi complicat, ideea că meciul acesta va fi meciul secolului, ideea că avem de luptat din greu, sînt diversiuni. Nu faceți atîta gălăgie pentru o victorie cu 2—1 ! Echipa Cehoslovaciei nu posedă arme secrete, este și ea o echipă ca toate echipele ! Dar de senzațional au nevoie cei care vor să crească în mod artificial valoarea nu atît a unui meci, cît a unui antrenor, căruia i se creează condiții pe care nici unii profesioniști nu le visează. Căci să fim sinceri ! Cîte ore s-a dus la slujbă, în ultimul timp, amatorul Nunweiler, sau amatorul Lucescu ? Și pentru că veni vorba de Lucescu ! Am impresia că Lucescu delirează. Vasăzică după ce a ratat un 11 m. și după ce a pus mîna pe minge în careul nostru, aruncîndu-ne deci de două ori în prăpastie, Lucescu mai are și curajul de a avea puncte de vedere. L-aș sfătui pe „intelectualul“ Lucescu să se ocupe mai serios de exersarea loviturilor libere, decît să-și piardă vremea, emițînd puncte de vedere. M-ar interesa punctul lui de vedere exprimat pe gazon.

Și-acum meciul cu Țara Galilor ! Poate că, după acest meci, indiferent de rezultatul lui, vom începe să discutăm temeinic **problema fotbalului românesc.** Și să nu așteptăm să discutăm această problemă cîndva, tîrziu, la poalele statuii lui Angelo Niculescu unde vor sta îmbrățișați pe vina pietrei rare ce va fi vestmîntul lor, Radu Urziceanu, Cristian Țopescu și Mircea Lucescu.

Noroc în meciul cu Țara Galilor, dragi fotbaliști, și mai lăsați chestia asta cu moralul pe care vi-l stric eu, vorbindu-vă despre Dobrin. Numai atîta moral aveți voi ? Vă stimez prea mult pentru a nu încerca să vă spun uneori și lucruri neplăcute. Și trebuie să vă spun totuși și un lucru plăcut : meciul vostru cu Cehoslovacia a fost electrizant. N-am spus-o pînă acum, pentru că voi sînteți cei care trebuie să-i apărați pe cei mai buni dintre voi. Și n-ați făcut-o în cazul lui Dobrin, cînd a avut nevoie. Poate o veți face de acum încolo, nelăsînd pe impostori (mai ales cînd ei vă lingușesc) să vă adoarmă moralul. Primiți deci mulțumirile mele pentru tensiunea bărbătească a meciului vostru de duminică. Vă doresc o miercure și mai frumoasă.

Adrian PĂUNESCU

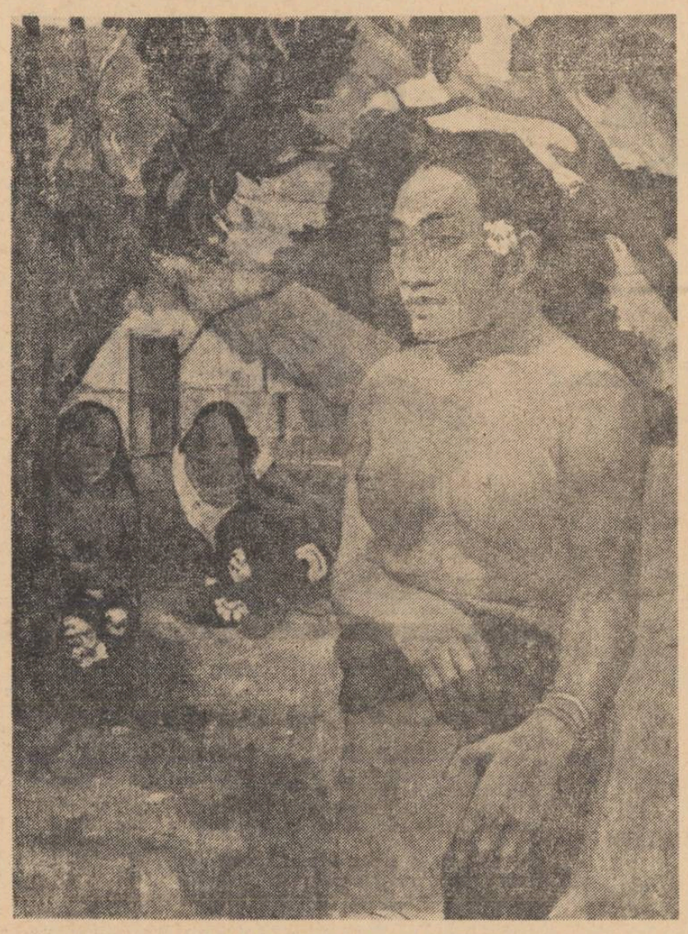

PAUL GAUGUIN : „UNDE MERGI ?"

Sculptură şi poezie

S-a vorbit de mult despre esenţa secret-poetică a tuturor artelor, chiar şi a celor înscrise în materie grea. Estetica secolului nostru, aprofundînd specificitatea tehnicilor, refuză în genere să reducă forma la o semnificaţie, fie aceasta şi poetică. Ipoteza poate fi totuşi păstrată măcar înlăuntrul acelei corelaţii moderne a artelor pe care creatori şi critici s-au întrecut s-o promoveze şi s-o recunoască.

Am crezut că o redescopăr, văzînd expoziţia de sculptură şi desen a Gabrielei Manole Adoc, deschisă în sala **„Simeza"** la începutul acestei luni. Un presentiment poetic mărturisesc că mi l-a dat o siluetă stranie întrezărită prin vitrină şi, parcă, recunoscută. Era, într-adevăr, Don Quijotte, reprezentat într-o manieră de o inimitabilă simplitate. O armură intermitentă şi o cocardă ajung pentru a marca o prezenţă ce poate fi considerată grotescă, ori tragică, ori numai bizară, dar care este — şi asta contează — de neconfundat.

Sigur că autoarea beneficiază aici de sugestiile pe care diversele reminiscenţe literare şi plastice (există ilustraţii prestigioase la Don Quijotte) i le-au oferit atît ei cît şi publicului receptor. Dar tocmai această situaţie era de natură să creeze şi dificultăţi — ilustrativism, epigonism — care au fost depăşite cu o apreciabilă inteligenţă tehnică.

O altă piesă „poetică" este **Autoportretul** în marmură, care impune prin intelectualitatea discretă a ţinutei şi prin invitaţia, nu mai puţin discretă, la participare. E vorba de o participare în sensul „clasic" şi continuu al termenului, privitorul fiind chemat nu să adauge, să completeze, ci să interpreteze o formă fermă. Prin adecvarea şi economia sugestivă a mijloacelor portretul e adus la o foarte exactă... indeterminare (psihologică, nu plastică), în aşa fel încît intelectualitatea receptării pare conţinută în obiect. Rotunjimile simple şi totuşi neprevăzute ale orbitelor, delicateţea profilului, surîsul reţinut compun o figură enigmatică, de un calm intangibil. Fineţea procedării e transferată şi valorificată în plan moral, semnificaţiile morale se răsfrîng în formalismul procedării. Marmura pare abia atinsă — şi nu e un efect facil de lustruire — impresia finală e de armonie fără efort.

Se poate observa la Gabriela Manole-Adoc o recepţie delicată a lumii, o tandreţe şi o suavitate neostentativă, din care am fi tentaţi să facem atribute specifice feminităţii sale, dacă ele n-ar coexista cu o propensiune spre monumental, spre ample şi memorabile desfăşurări de volume. Un monumental înţeles încă ca o sugestie, ca o calitate, nu ca o dimensiune. Este ceea ce spune, de pildă, o compoziţie ca **Pescăruşi,** instalată deja de cîţiva ani pe malul lacului Herăstrău.

Dar nu numai tendinţele diferă ci şi — firesc — temele şi tehnicile. Autoarea încearcă să dea echivalenţe plastice unor concepte (**Evoluţia, Ecoul** etc.), să ipostazieze mişcarea, ori — ceea ce este mai caracteristic — să imprime o ritmicitate scontată unei materii dense. Citabil, în acest sens, pentru performanţa realizată e mai cu seamă grupul intitulat **Steaguri,** unde sculptoriţa reuşeşte să înscrie în piatră o vîltoare ciudată, un freamăt aproape imaterial.

Cîteva recurenţe ne conduc la ipoteza unor „forme originare", chiar dacă nu în sens neapărat cronologic. Astfel, piese ca **Odă** şi **Mişcare** ni se par reductibile la o aceeaşi rotire stilizată de elice. La fel, **Peştii** ne amintesc prin întrepătrunderea şi multiplicarea de linii de **Pescăruşi.**

Cît despre materialele folosite, sculptoriţa lucrează cu egală aplicaţie şi — credem — plăcere, în marmură, bronz, inox, lemn, fără să urmărească, credem din nou, o demonstraţie gratuită de polivalenţă artizanală. Ceea ce caută ea, — şi găseşte de cele mai multe ori — este un raport de intimitate între materie şi tehnică, raport care a fost dintotdeauna semnul maturităţii creatoare. Înlăuntrul acestei intimităţi organice, piatra, lemnul ori bronzul sugerează ele singure soluţii tehnice, sculptorul primeşte idei de la însăşi materia de care vrea să se elibereze. Iată, de pildă, în compoziţii ca **Primăvara** sau **Căluşarii,** zgrunţurii bronzului sînt, parcă, lăsaţi anume să atîrne, pentru a pune în valoare unghiurile de mişcare, pentru a potenţa ritmul compoziţiei. Efectul acesta mi se pare omologabil cu modurile aşteptării frustrate din poezie.

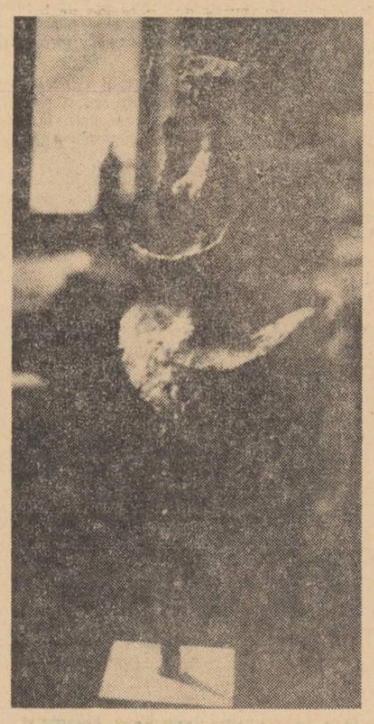

GABRIELA MANOLE-ADOC : „ODĂ"

Revenim, aşadar, la poezie într-un comentariu pe care l-am aşezat de la început sub semnul ei, cu intenţia de a verifica **şi astfel** coerenţa unei iniţiative creatoare.

M-a convins mai puţin — şi n-aş dori să închei înainte de a o spune — tentativa de monumentalitate în lemn a Gabrielei Manole-Adoc. Atît **Cariatida,** cît şi **Pădureanca,** mi s-au părut prea puţin expresive. Iar încercarea de a reprezenta în bronz **Doftana** reprezintă un eşec, compoziţia fiind artificială şi ilustrativă.

Cît despre desenele Gabrielei Manole-Adoc, acestea apar ca nişte schiţe ale unor sculpturi viitoare, fiind, în ciuda siguranţei de linie, aservite preocupării centrale. De altfel, între desene şi sculpturi există un paralelism pe care expunerea în aceeaşi simeză l-a făcut elocvent.

Mircea MARTIN

ANIVERSĂRI U. N. E. S. C. O. — 1971

Yunus Emre

În toamna acestui an se împlinesc 650 de ani de la moartea marelui poet turc Yunus Emre. Azi se cunosc foarte multe date despre viaţa poetului derviş ; dar după moartea lui Emre au fost create multe legende care circulă şi azi în rîndul poporului turc.

Conform ultimelor cercetări de istorie literară, specialiştii consideră anul naşterii 1249. Din primii ani de învăţătură viitorul poet primeşte o solidă instrucţie umanistă, de la învăţatul Taptuk Emre. Apoi Emre pleacă în lungi călătorii cu gîndul de a cunoaşte şi de a cerceta existenţa oamenilor. Se pare că o bună parte din viaţă şi-a petrecut-o colindînd ţinutul Sakarya.

Poezia lui Emre este recunoscută ca o simbioză între filozofia populară orientală şi filozofia cultă islamică, într-un moment cînd lirica turcă îşi căuta noi căi de expresie. Pînă azi s-au păstrat 360 de poezii ale lui Emre. Aceste poezii au cunoscut mai multe ediţii. Prima ediţie modernă se datorează lui Burhan Toprak (1933). Apoi o excelentă ediţie a lui Abdülbaki Gölpînarli (1934). Azi, după 650 de ani de la moartea poetului, lirica suavă a lui Emre este încă proaspătă.

N. M. Y.

Pe faţa-mi stăruie ape tulburi

Inima gîndului meu e învăluită de iubiri
Limba-mi grăieşte de iubită, pe faţa-mi
stăruie ape tulburi.

De flăcări robitoare tot corpul mi-e cuprins
Fumul din mine se ridică în ceruri precum gîndul
din vis

Nici înăuntrul zalei de iubiri nu poţi scăpa.
Acum poveţele gîtuie sufletul, oricît de bune ar fi.
Iubirea ta e apa din mare, iar eu un mic peşte în ea.
Duhul meu vorbeşte pe gîndul limbii mele,
Duhul meu îmi spune: Tot sîngele e de vină.
Cei care te iubesc au o fărîmă de minte oare?
Yunus, tu să te faci pămînt pe drumul neprihăniţilor,
Căci truda lor e mai înaltă decît vîrful cerului.

Tu ai sucit şi gîndul neprihăniţilor

Te ştiu prea bine, eşti o lume perfidă,
Chiar de eşti mîngîiată de sfinţi.

Cei ce fug de tine nu pot trăi,
Eşti o lume ce smulgi din zori aripi.

Mi-ai luat iubirea, m-ai făcut să plîng,
Apoi cu alt chip vrei să-mi zîmbeşti.

Tu ai doborît şi tronuri dure
Tu ai sucit şi gîndul neprihăniţilor

Te ştiu prea bine, eşti o lume perfidă,
Chiar de eşti mîngîiată de sfinţi.

Adevărul încrustat în voce

Sufletu-mi clocoteşte cu marea, trupul în mişcările
caiacului
Mă sfîrşesc între două mări şi mă trîng lung,
Chiar de aş trece peste şapte mări, chiar de aş usca
şaptezeci de rîuri
Setea-mi nu se ostoieşte, nu se ostoieşte,
Adevărul are patru laturi, în mine se zbat şapte
Şi cîţi martori oare; eu în delirul lor alb rotund
Şi de ar jindui de opt ori raiul şi de ar veni o mie
de hurii
Ca să-mi abată sufletul, ce preţ să cer oare?
Dar cei ce ştiu calea slovei în iubiri se usucă
Sînt ca Mansur eretic, spînzuraţi-mă devreme
Căci mă fur dulce, mă fur dulce cu veselie.
Adevărule, vino ucide-mă aici, nu mă lăsa dincolo
Asta-i dorinţa încrustată în vocea lui Yunus Emre.

In româneşte de
NEUZAT M. YUSUF

punct şi virgulă

Am o părere bună despre mine

Citim în Cinema *(octombrie 1971) interesantul dialog al Evei Sîrbu cu Emanoil Petruţ. Sînt şi cîteva momente penibile, pe care trebuie să le transcriem :*

„— Ce crezi că ar descoperi un ochi care te-ar privi cu mai multă atenţie ?"

— Tocmai ceea ce arată mai bine la mine.

— Adică ?

— Puterea de transpunere şi virilitatea spirituală".

Nu se poate aşa ceva, ne-am zis. Emanoil Petruţ glumeşte. Să zică el, despre el, asta ? Îl ştiam un om cu simţul ridicolului. Ia să vedem mai departe. Zice tot E. Petruţ :

„— ...Poate de aceea eroii mei nu se usucă niciodată. Trunchiul lor dă lăstari".

Nu e o confuzie tipografică. Nu se poate. Ia să cercetăm mai departe. Iată un alt dialog :

„— Ce fel de actor crezi că eşti ?

— Născut iar nu făcut. Şi în orice caz mai complex decît îţi închipui şi din pricina asta am şi complexe".

Iată deci că e adevărat. E. Petruţ are o părere bună despre sine. Păcat că asta se lasă şi cu unele complexe. O, dar jocul de cuvinte : de complex ce sînt, am complexe !

Numai că dialogul devine genial abia în final :

„— Şi tu, Brutus ? *(întreabă Eva Sîrbu).*

— Şi eu. (răspunde Emanoil Petruţ)"

Într-adevăr, şi el. El cu „puterea de transpunere şi virilitatea spirituală".

Cum trec 100 de ani!

Fantastic cum trece vremea ! Deceniile se consumă ca nişte secunde iar secolele abia apucă să înceapă că şi sfîrşesc. Ritmul vieţii pe pămînt a devenit infernal. Existenţele noastre sînt nişte biete jucării în mîna timpului. Te uiţi la ceas cînd te culci, te uiţi la ceas cînd te scoli, nici nu pricepi cum a trecut un deceniu.

KAY H. NEBEL „PATRU LAMA"

În *„Luceafărul"* de sîmbătă 13 noiembrie 1971 a apărut un important text de Laurenţiu Fulga din care cităm : *„E ora unu şi 12 minute în noaptea de 10 spre 11 noiembrie 1971".* Deci anul 1871 ! Frumos an ! Şi abia dacă ne mai aducem aminte de el. Cum trece vremea ! Cum trec 100 de ani ! Era ca ieri ! Măreţul, contradictoriul an 1871 ! Să nu fie cumva o păcătoasă greşeală de tipar. Deziluzie ! Aşa este, şi facem rectificarea de rigoare : citiţi 1971 şi nu 1871 !

Înapoi între atei

Un frumos poem, în Tribuna *de joi 11 noiembrie, înseamnă şi revenirea lui Ion Alexandru printre atei. Un cîntec de dor şi de ţară, un cîntec din care nu lipsesc bucuriile elementare, un cîntec care nu-şi propune să fie pur, ci este, pînă la urmă.*

E o adevărată bucurie revenirea lui Ion Alexandru printre poeţii de excepţie ai momentului.

Tehnica absurdului

Înţelegem raţiunile financiare din care revistele noastre de cultură trebuie să facă reclamă. Le înţelegem deşi nu sîntem de acord cu ele. Dar ne-am gîndit să luăm în serios una dintre aceste reclame. Şi uite ce iese !

În *Argeş,* lunar atît de prestigios, se face în luna octombrie reclama *Liniilor şi staţiilor de foarte înaltă tensiune.* Bună idee, ne-am zis. De cînd voiam noi să ne procurăm o linie personală de foarte înaltă tensiune. Asta da — publicitate. Şi mai sînt şi reclamele pentru extracţiile petroliere. Numai naivii şi scepticii mai ezită. Haideţi cu toţii să punem mîna pe exploatări petroliere !

Revistele noastre de cultură sînt astfel în situaţia de a face publicitate unor obiecte şi unor acţiuni foarte la îndemînă, zău aşa. Mai deunăzi una dintre ele bătea toba să cumpărăm locomotive, ce mai stăm ? În alta, se anunţă importante facilităţi la desfacerea rulmenţilor.

În plină epocă realistă — toate aceste reclame cultivă cu încăpăţînare o adevărată tehnică a absurdului.

Qui prodest ?

Monumente de bun gust

„Convorbiri literare" *nr. 10, din octombrie a.c., e o revistă care abia se poate închide din cauza atîtor monumente de bun gust, cîte au fost dispuse cu generozitate de redacţie, între paginile 12—39, în piesa* „Oameni prin transfer" *de Natalia Dănăilă.*

Abia terminată descrierea cadrului şi un bărbat îi spune unei femei : „Bună dimineaţa, hărnicie !" *Nitel mai tîrziu, cu un vădit umor de subtilă extracţie, personajele îşi spun :* „Bună dimineaţa, popor !" *şi :* „Termină odată cu glumele tale de prost gust !" *(unde or fi găsit personajele acestea prost gust ! Ah, calomnie !) Vin şi aluzii de tip rafinat :* „La achiziţii, autorul ar fi luat cică vreo... mi se pare cam mult..."

Şi sînt multe puncte-puncte. Sînt şi unele replici în limba engleză. Cineva, numit Silvescu, răspunde la un moment dat, sincer : „Mmm..." *Acelaşi îi spune Letiţiei :* „Letiţia, ai de gînd să-mi faci o scenă ?" *pentru ca Violeta să-i spună de la obraz lui Toma :* „Dacă mai scoţi o vorbă te plesnesc... !"

Un imens suspens. 29 de pagini de monumente de bun gust. Numai un ochi de gazetar versat a putut pune mîna pe acest text. Dar vorba ultimei replici : „Hai, hai să mergem !"

Ispita de a „varia"

În *„Amfiteatru"* din octombrie, ne atrage atenţia un strigăt curat al unei conştiinţe deznădăjduite (Simelia Bron) care cere nici mai mult nici mai puţin : *„Trebuie îndepărtată şi ispita de a* „varia" *un repertoriu..."*

Încă o ispită care merită să fie îndepărtată.

Pe cît de anonim, pe atît de nobil

Atîta risipă de spirit ! Atîta strălucire a gîndului rămasă în anonimat ! În revista „Săptămîna" *apare o pagină intitulată* „Săptămîna în imagini". *Cunoaştem numele fotoreporterilor, putem aprecia nominal truda lor de a ne surprinde, pe fiecare, în poziţii cît mai incomode ori mai indecente. Cunoaştem şi apreciem.*

Nu ştim însă cine face textele acelea minunate din josul fotografiilor. Cine îşi risipeşte forţa de muncă, talentul şi caracterul intransigent pentru o cauză pe cît de anonimă, pe atît de nobilă ?

Vom mai apuca noi ziua în care să luăm cunoştinţă, cu surprindere şi bărbăţie, de numele celui ce a scris, acolo, în josul pozişoarelor noastre epopeea eroică a acestor ani ?

Noua serie a revistei „Tribuna şcolii"

Într-un totul remarcabilă promite să fie, de vineri 12 noiembrie a.c., „Tribuna şcolii", odată cu apariţia întîiului număr sub conducerea lui Aurel Dragoş Munteanu.

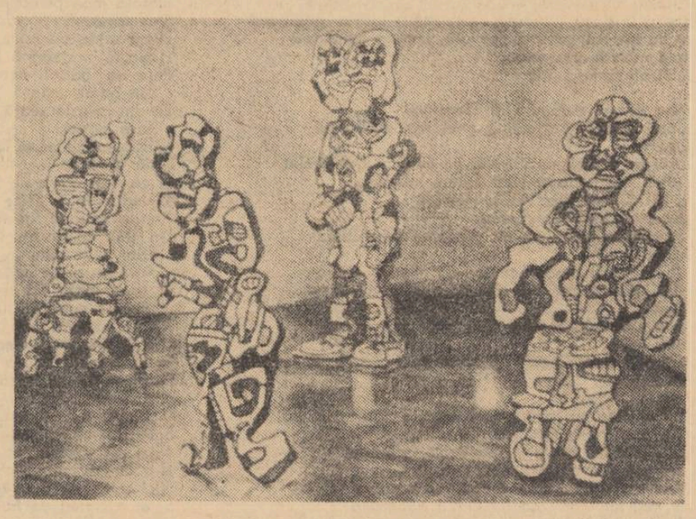

JEAN DUBUFFET : „FANTEZIE"

Minunea simplităţii

Simplitate, numele tău este Marin Mincu ! Iată dar că : „Numai că acum experienţa ONTOLOGICĂ nu mai este EXTERIOARĂ SUBSUMATĂ unui RITUAL STATIC şi IMUABIL, ci se constituie din zbuciumul lăuntric al naturii umane care se AUTODEPĂŞEŞTE prin renunţare treptată la ATRIBUTELE sale ESENŢIALE." *(„Tomis", oct. 1971).*

Minunate cuvinte simple ! N-am înţeles totuşi ce va să zică vorba „zbucium" *şi vorba* „lăuntric". *Să nu fie cumva la mijloc vreun excurs al autorului în pedanterie.*

Ridicîndu-se deasupra amănuntului profesional, menţinînd un strîns contact cu lumea dascălilor, şi nu prin anecdotică insignifiantă, ci prin problematică, prin semnificaţie, „Tribuna şcolii" încearcă — lucru greu ! — să fie foaia pe care o merită corpul nostru didactic.

Revista cîştigă de la un capăt la altul, sens politic. Refuzîndu-şi trufii prea mari, aspirînd cu onestitate la o precisă funcţie utilă „Tribuna şcolii" reuneşte colaboratori de netăgăduit prestigiu.

Remarcînd ţinuta grafică a revistei, îi dorim viaţă lungă şi o înviorare de substanţă şi în domeniul publicistic. Cu atît mai mult cu cît revista pare a şti ce vrea.

apollinaire

Al nouălea poem de taină

Ador ciuful tău care e desăvîrşitul triunghi
  Al Divinităţii
Sînt pădurarul neperechii păduri virgine
  O Eldorado al meu
Sînt singurul peşte în oceanul tău voluptuos
  Tu prea-frumoasa mea sirenă
Sînt alpinistul munţilor tăi ninşi de zăpezi
  O alp al meu foarte alb
Sînt arcaşul divin al gurii tale — aşa de frumoase
  O mult prea scumpa mea tolbă de săgeţi
Şi sînt edecarul părului tău noptatic
  O falnic galeon pe canalul sărutărilor mele
Şi crinii braţelor tale mă cheamă prin semne
  O grădina mea de vară
Poamele pieptului tău îşi coc pentru mine dulceaţa lor
  O livada mea parfumată
Şi te-nalţ o Madeleine o frumuseţea mea peste lume
  Ca pe torţa luminii depline

(Poémes à Madeleine)

Al unsprezecelea poem de taină

Despre tine toată despre trupul tău mintea deşteptăciunea ta
Am făcut de mult frumoase poeme
Şi vreau să fac eu locuitor al pădurilor în aceste vremuri
  de război
Vreau să fac unul despre acel micuţ bordei drăgălaş
  Atît de nostim gătit în adîncul pădurii virgine
Acel gingaş bordei pe care mi l-ai dereticat în pădurea
  virgină
O palat mai frumos decît cel al Rosamundei Luvrul
  şi Escurialul
Aici voi intra spre a-mi alcătui opera mea cea mai frumoasă
Voi fi Domnul el-însuşi şi voi face în el dacă-o vrea
  Domnul un om mai mulţi oameni chiar o femeie
  mai multe femei chiar aşa cum făcu Domnul el-însuşi
O mic palat ferit al Madeleinei
Tu eşti frumoasă dragostea mea şi eşti o artistă
  sublimă tu care înalţi pentru mine cel mai frumos palat
  al lumii
Madeleine arhitectul meu adorat
Voi arunca un pod între tine şi mine un pod de trup
  tare ca fierul un pod de minune suspendat
Tu Arhitect eu Pontif şi creator de Omenire
Te ador Arhitect şi tu adori pe ziditorul podului
Pe care ca pe cel din Avignon toată lumea se
  va prinde în horă
Noi inşine o Madeleine copiii noştri şi ei şi nepoţii
  noştri de asemeni
  Pînă la sfîrşitul veacurilor

(Poémes à Madeleine)

Poem citit la nunta lui André Salmon

(13 iulie 1909)

Văzind drapele-azi-dimineaţă eu nu mi-am zis
Iată bogatele vestminte ale săracilor
Nici că pudoarea democratică vrea să-mi voaleze durerea
Nici că libertatea în stimă ne îndeamnă să ne luăm acum
După frunze, o, libertate vegetală, o, supremă libertate
  pămînteană
Nici că toate casele se aprind pentru o plecare fără de
  întoarcere
Nici că aceste mîini fluturate vor munci mîine pentru noi
  toţi
Nici chiar că-au fost spînzuraţi toţi cei care n-au ştiut
  să-şi tragă procopseală din viaţă
Nici chiar că lumea se reînnoieşte recucerind
  Bastilia
Ştiu că singuri o reînnoiesc cei ce sînt întemeiaţi
  în poezie
Parisul s-a pavoazat pentru că prietenul meu André
  Salmon se însoară

Ne-am întîlnit într-o hrubă blestemată
În timpul tinereţii noastre
Fumînd amîndoi şi prost îmbrăcaţi aşteptînd zorii
Înamoraţi înamoraţi de aceleaşi cuvinte cărora ar trebui
  să li se schimbe sensul
Amăgiţi amăgiţi sărmani copii şi încă neştiind
  să rîdem
Masa şi cele două pahare se prefăcură într-un muribund
  care ne aruncă privirea cea din urmă a lui Orfeu
Paharele căzură se sparseră
Şi noi învăţarăm să rîdem

Plecarăm atunci peregrini ai pierzaniei
Străbătînd străzile străbătînd ţinuturile străbătînd
  raţiunea
Îl revăzui pe ţărmul unui fluviu pe care plutea Ofelia
Care albă mai pluteşte încă printre nenufari
Trecea în mijlocul unor palizi Hamleţi
Pe flaut sunînd ariile nebuniei
Îl revăzui alături de un mujic pe moarte numărînd
  fericirile
Admirînd zăpada care seamănă cu femeile goale
Îl revăzui făcînd una ori alta în cinstea aceloraşi
  cuvinte
Care schimbă faţa copiilor şi eu zic toate aceste
  lucruri
Amintire şi Viitor fiindcă prietenul meu André Salmon
  se însoară

Să ne bucurăm nu pentru că prietenia noastră a fost
  fluviul care ne-a fertilizat
Terenuri riverane a căror abundenţă e hrana
  pe care toţi o nădăjduiesc
Nici pentru că paharele noastre ne aruncă o
  dată mai mult privirea lui Orfeu agonizînd
Nici pentru că am crescut atît încît mulţi
  ar putea să confunde ochii noştri cu stelele
Nici pentru că drapelele pocnesc la ferestrele
  cetăţenilor care sînt mulţumiţi că au
  viaţa şi cîteva lucruri mărunte de apărat
Nici pentru că întemeiaţi în poezie noi avem
  drepturi asupra cuvintelor care întocmesc şi desfac
  Universul
Nici pentru că putem plînge fără să ne fie ruşine şi
  pentru că ştim să rîdem
Nici pentru că fumăm şi bem ca altădată
Să ne bucurăm pentru că diriguitoare a focului şi a
  poeţilor
Dragostea care umple la fel ca lumina
Întregul spaţiu solid dintre stele şi planete
Dragostea vrea ca astăzi prietenul meu André Salmon
  să se însoare

(Alcools)

În bordeiul din peşteră

Mă avînt spre tine şi mi se pare că şi tu te avînţi
  spre mine
O putere ţîşneşte din noi care e un foc solid care ne
  sudează
Şi mai e şi o contradicţie care face să nu ne
  putem zări

„AL... POEM DE TAINĂ"
Desen de TAŞCU GHEORGHIU

În faţa mea peretele de cretă se crapă
Sînt spărturi
Lungi urme de scule urme linse şi care par
  făcute în stearină
Pene de spărturi sînt smulse de trecerea tipilor
  din odaia mea
Eu am în astă seară un suflet care s-a scurmat
  care e gol
Ai zice că te nărui în el fără încetare şi fără-a
  da de fund
Şi că n-ai nimic de ce să te agăţi
Ce cade în el şi ce trăieşte acolo e un soi de fiinţe
  urîte care-mi fac rău şi vin de nu ştiu unde
Da cred că vin din viaţa unui fel de viaţă
  care e în viitor în viitorul brut pe care încă
  nu l-am putut cultiva sau dura sau umaniza
În acest mare vid al sufletului meu lipseşte un soare
  lipseşte ceea ce luminează
Asta e azi şi-n astă seară şi nu întotdeauna
Din fericire nu e decît în astă seară
În zilele celelalte mă apropii de tine
În zilele celelalte mă mîngîi de singurătate
şi de toate ororile
Închipuindu-mi frumuseţea ta
Spre a o-nălţa deasupra universului extaziat
Apoi mă gîndesc că mi-o închipui în van
N-o cunosc prin nici-un simţ
Nici chiar prin cuvinte
Şi gustul meu de frumuseţe e aşadar tot atît de van
Exişti tu oare aevea dragostea mea
Sau nu eşti decît o entitate pe care-am creat-o fără să
  vreau
Spre a-mi umple singurătatea
Eşti oare una din acele zeiţe asemeni celor pe care
  Grecii le înzestraseră ca să se plictisească mai puţin
Te ador o zeiţa mea suavă chiar dacă nu exişti
  decît în închipuirea mea.

(Calligrammes)

Cai de friză *)

În albul şi nocturnul novembre
Atunci cînd arborii sfîşiaţi de artilerie
Mai îmbătrîneau încă sub zăpadă
Şi abia dacă aduceau cu nişte cai de friză
Înconjuraţi de valuri de sîrme de fier
Inima mea renăştea ca un pom în primăvară
Un pom roditor pe care se deschideau
    Florile dragostei

În albul şi nocturnul novembre
În timp ce obuzele cîntau înspăimîntător
Şi florile ucise ale pămîntului exalau
    Miresmele lor de moarte
Eu descriam în fiecare zi dragostea mea pentru Madeleine
Zăpada pune palide flori pe arbori
  Şi îmbracă-n hermină caii de friză
    Care se văd pretutindeni
    Părăsiţi şi înfiorători
    Cai muţi
  Caii noştri ghiţoşi dar ghimpaţi
    Şi eu îi însufleţesc dintr-odată
  În turmă dragi noateni pagi
Care pornesc spre tine precum albe talazuri
    Pe Mediterană
  Şi-ţi aduc dragostea mea
Rozălilie o panteră o columbe stea viorie
    O Madeleine
Te iubesc cu delicii
Dacă visez de ochii tăi visez de izvoarele de răcoare
Dacă mă gîndesc la gura ta trandafiri mi se-arată
Dacă visez de sînii tăi Paracletul coboară
  O duală columbă a pieptului tău
Şi vin să-mi dezlege limba mea de poet
  Spre a-ţi spune iar
  Te iubesc

Poeme

În româneşte de Taşcu Gheorghiu

Faţa ta e un buchet de flori
  Azi te văd nu Panteră
    Ci Toatăfloare
Şi eu te respir o a mea Toatăfloare
Toţi crinii urcă în tine ca nişte psalmi de iubire
  şi-ncîntare
Şi aceste cîntări care zboară spre tine
    Mă duc în preajma ta
  În frumosul tău Orient în care crinii
Se prefac în palmieri care cu mîinile lor frumoase
Îmi fac semne să viu
Racheta se desface floare nocturnă
    Cînd se face noapte
Şi cade iar ca o ploaie de lacrimi amoroase
De lacrimi fericite pe care bucuria le naşte
  Şi te iubesc cum mă iubeşti
    Madeleine

(Calligrammes — La tête étoilée)

*) bazorelief pe friza unui templu antic şi, în argot milit., bîrnă groasă cu ţepi (spre a apăra o deschizătură de meterez.)

Tristeţea unei stele

O falnică Minervă e pruncul frunţii mele
Pe veci o stea de sînge mă-ncununează crai
Gîndirea e-n adîncuri şi cerul plin de stele
E-n pisc unde Zeiţă de mult te înarmai

Nu cel mai crunt aşadar acesta mi-e singirul
Borta mortală-aproape şi care s-a-nstelat
Dar chinul tainic care-mi hrăneşte-ncet delirul
Nicicînd n-ascunse-un suflet — mai crud şi-nverşunat

Şi port cu mine chinul ce-şi are-n jar substanţa
Cum licuriciul trupul şi-l ţine-nflăcărat
Cum în soldat palpită inima pentru Franţa
Şi-n crinii cu dulci inimi polenul parfumat

(Calligrammes — La tête étoilée)

Inscripţia engleză

E ceva atît de uşure atît de îndepărtat
Încît numai gîndindu-l îl materializezi prea mult
Formă limitată de marea albastră
De vuietul unui tren în mers
De mireasma eucalipţilor a mimozelor
Şi a pinilor maritimi

  Dar atingerea şi savoarea

Şi acea sprintenă călătoare micuţă îşi înclină brusc
  capul pe cheiul gării din Marsilia
    Şi plecă
    Fără-a şti
Că amintirea ei va pluti
Peste-o dumbravă din Champagne în care un soldat
  încearcă
La focul unui bivuac să evoce această vedenie
Prin fumul de scoarţă de mesteacăn
Care miroase-a smirnă mireană
În timp ce volutele albăstrii care urcă
Dintr-o havană scriu cel mai tandru din cîte nume sînt
  pe lume

Dar nodurile năpîrcilor deznodîndu-se
Scriu şi ele numele emoţionant
Ale cărei fiecare s(love) se încercuie-ntr-o frumoasă
  engleză

Şi soldatul nu mai îndrăzneşte să-ncheie
  Jocul de cuvinte biling care nu-ntîrzie de loc să dea la
  iveală

  Această caligrafie silvestră şi vernală

(Calligrammes)

Epitalam

E prea tîrziu şi omul mi-a luat visata soră
Cu ţîţe de ispită-n a serilor tristoră.
Şi-a vrea n-am fost în stare sub stelele-n diamant
Să-ascult atunci sărutul ce-i da acel Amant.

O, soră, vînătoarea, în nopţi a răsunat,
Cornetii-n depărtare un freamăt van au dat,
Şi sinu-ţi sfîşiase greu capul muribund,
Să re-ncălzească fruntea trădată-a unui Sfînt.

O, să visăm, surioră ! — Coama-ţi strălucitoare ! —
Ai visuri aurite de vîntre prăsitoare ?
Şi-apoi, cu alte somnuri adînci, nu-l e-acest vis
Şi-ţi spune că iubirii nicicînd nu te-ai deschis.

Impudică fecioară, o, soră, zi, te-ai dat, —
Cînd vii, — răpusă-acelui tainic mag domn peste sabat ?
Dorinţa mea să aflu ce-acolo făcuşi goală
La fel va fi cu basmul, zi, tainic şi de gală,

Şi jindul, carte încă stînd neclintită-n poală ?
Pornirea, oh ! pornirea ce-ai vrut a te porni
Copil cu sînii piatră, cu sfîrcuri rubinii,
De ce, copilă, soră, răpusă-ai vrut să fii ? —

La glezne-ţi zvîrle-aurora floarea-i de dafin roză ;
Şi floarea ta, şi sinu-ţi, şi noaptea, şi-o hipnoză
M-au cam ucis, Frumoaso-n pădurea adormită !
Pîndind amantu-n goana-i, pe cal, înnebunită.

Or, tu plecaşi în crupă, Magul te prihăni,
Pe ochi, pe sîni, pe buze, gura lui îndrăzni !
O, spune-o, spune,-o, soră, spune-mi ce nu-ndrăzni !...
Şi gîfîind, o soră, iată-te-ntoarsă-n cale.

Din ţara-ncinsă-n care femeile merg goale,
Şi-acei ce te iubiră cu bolul negru sînt,
Iar la răscruci lungi trupuri par dulce-a lîncezi,
Şi soarelui se taie ţeasta-n fiece zi,
Ca sîngele să-şi verse în raze pe pămînt.

(Il y a)

Farsa oglinzii

Netrebnic stam, pe-o ziuă,-n odaia cu alb pat
Unde-n oglindă Linda îşi admira figura
Şi, graţie oglinzii, ducîndu-mă, — am luat
Spre-a mă schimba pricina : întîia şi sperjura.

Fără pereche Linda 'nainte fu dar azi
Ştiu că e dublă: poate, doar pe-a oglinzii gheaţă ;
Inima-mi, prin ce drumul iubirea ei a tras,
Sperjură e acuma pentru secunda-i faţă.

Or, eu, din ziua-aceea, ades am comparat
În cuibu-n care-oglinda acceptă-un pur miraj,
Gingaşa faţă-a Lindei, obrazu-i reflectat
Dar inima-mi să-aleagă fu fără de curaj.

Dacă, sperjur de-a pururi, să-aleg am şovăit
Nu-i că mai mîndră-i doamna-n oglinda glacială ;
Că e aevea, totuşi, o-ador nețărmurit
Şi fiindcă moare dacă vrea sora ei formală.

Ador reflexul Lindei aevea şi-n răspăr
Ce-o simulează-ntreagă şi-aproape fabuloasă,
Dar cum e ea modernă şi vie-ntr-adevăr :
Domniţa din oglindă e-aşa miraculoasă !

Şi-un gest real ce-n sticlă se-ncheagă din neant
Rămîne rece-n ciuda bietului ei clivaj.
Oglinda prinse-n farsa-i nu numai un amant
Care iubindu-şi draga, iubi doar un miraj.

(Il y a)

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi : Cezar Baltag, Fănuş Neagu, Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie : Constantin Ţoiu

L

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

PROZĂ DE FĂNUŞ NEAGU • ARTE • POEME DE MAX JACOB • SPORT

Anul XIV
Nr. 48 (500)
Sîmbătă
27 noiembrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

FALS TRATAT DESPRE AMINTIRI

Printre multele meandre...

A leg borzalmasabb betegség es
a leg förtelmesebb nyavalya,

ADY ENDRE.

(Cea mai îngrozitoare maladie şi
cel mai înfricoşetor beteşug)

Cu aceste cuvinte, de o minioasă savoare, ştampila marele poet maghiar una dintre cele mai complicate, mai proteice şi mai hidoase diversiuni cu care burghezia — de toate naţionalităţile — a încercat să stăvilească şi să abată lupta de clasă şi să arunce unul împotriva celuilalt pe cei pe care-i exploata în mod egal, „democraticeşte" nediferenţiat. Am numit *naţionalismul*.

Printre multele meandre în care m-am rătăcit, printre multele curse care mi-au capturat, pentru mai mult sau mai puţin timp evoluţia spirituală, naţionalismul mi-a fost întotdeauna străin iar din adolescenţă odios. Am învăţat limba maghiară de mic, pe străzile Orăzii *(a Peceparti Párizs :* Parisul de pe malul Peţei) în detrimentul, recunosc, al preciziunii şi eleganţei gramaticale. În funcţie de capriciile bănuţului azvîrlit în aer prietenii mei Péter, sau Iancsi, sau Gyuri, erau Decebal cînd eu eram Traian şi invers... Am fost şi Rozsa Sándor şi Sobri Ioska şi Iancu Jianu şi Terente ; şi azi, cînd sunt furios, mă răcoresc înjurînd ca un veritabil *strázsamester* (plutonier major) de husari, limba maghiară posedînd în acest domeniu o tehnică a incidentelor, cu adevărat unică şi un suflu lingvistic inepuizabil.

Mama mea are o cultură maghiară temeinică : a făcut şcoala în Ungaria... (Bunicii mei din partea mamii, oameni foarte săraci, au emigrat în Ungaria, să adune bani, să se întoarcă bogaţi în comuna lor, Mişca, să „nu fie de rîsul nimănui". Au trudit pe moşia contelui Eszterházy, au adunat pengö cu pengö, a venit războiul mondial, revoluţia, contra-revoluţia, conversiunea ; s-au întors tot atît de săraci cum plecaseră : toate acestea le-am scris în *„Setea"*. (Bine, rău, nu ştiu). Pe la cinci sau şase ani s-au abătut asupra mea toate bolile imaginabile şi inimaginabile ale copilăriei : măcinat de febră, asaltat de coşmaruri, nu dormeam săptămîni întregi : cucăiam ziua, într-o lumină putredă, iar noaptea totul devenea în mine şi în jurul meu un potolit incendiu roşu şi translucid ; simţeam cum corpul mi se topeşte ca o bucată de zahăr şi căutam, cu un fel de bucurie şi ne-

Titus POPOVICI

(Continuare în pag. 2)

Ancheta revistei noastre

funcţia critică a literaturii

1. Ce înţelegeţi prin funcţia critică a literaturii? • 2. Consideraţi că îi este caracteristică societăţii noastre promovarea unei literaturi de critică socială ? • 3. Unde şi în ce fel poate o anumită operă literară, cu un pronunţat caracter critic, să găsească acel echilibru capabil să dea tabloului „luminile şi umbrele" pe care le merită ? • 4. Care e diferenţa dintre o literatură critică şi o literatură denigratoare ? • 5. Numiţi, vă rog, zona socială ce a scăpat — şi nu trebuia să scape —atenţiei critice a literaturii. • 6. Cum ar duce-o I. L. Caragiale astăzi ? • 7. Cine sînt scriitorii români, care sînt operele, cărora le recunoaşteţi forţa critică şi rolul social? • 8. Care sînt şansele satirei în climatul spiritual românesc de astăzi ? • 9. Care sînt cele mai flagrante false acte de curaj şi de critică socială, ce trec drept inversul lor, stîrnind confuzie şi pe plan social şi pe plan literar? • 10. Care sînt potenţele de generalizare, cuprinse în orice act critic ? Cum poate societatea să distingă actul critic care se opreşte la zona criticată de actul critic ce priveşte mecanismul social ? • 11. Închipuiţi-vă că sînteţi obiectul unei răspicate literaturi critice ! Cum l-aţi privi pe autorul acestei critici ?

Adrian PĂUNESCU

VIRGIL TEODORESCU

Autoritatea morală a scriitorului

1. Cel care scrie, cel care **face literatură** (nefericit, răstălmăcit cuvînt !) — se plasează, vrînd-nevrînd, de o parte sau de alta a baricadei şi orice încercare de a se stabili într-o tară a nimănui, se soldează cu un fiasco.

Aşa fiind, funcţia critică a literaturii stă în primul rînd, sub semnul fidelităţii şi sincerităţii absolute.

Interpretezi şi încerci să schimbi în realitate, spunînd ce ai de spus de pe o poziţie revoluţionară.

Dacă poţi da strălucire artistică acestui lucru, cu atît mai bine. Avem nevoie de asemenea texte cu dublă propulsie şi le salutăm cu stimă.

Dar funcţia critică a literaturii devine nulă în lipsa unei autorităţi morale, oricît am spune noi că timpul îngroapă păcatele.

Ele desfigurează şi slăbesc opera şi după decenii.

2. Nu numai promovarea (act determinant) — ci necesitatea unei literaturi de critică socială. Această necesitate este dictată de legile dialecticei materialiste aplicate realităţii, al cărui fundament trebuie susţinut de o critică intransigentă, preocupată, printre altele, de eliminarea corpurilor devenite străine prin opacitate şi închistare.

3. E o întrebare în doi peri. Discutăm de un anumit climat, sau de o anumită operă literară ?

Dacă e vorba de un anumit climat, atunci sînt partizanul declarat al unei libertăţi înţelese, care de fapt, aceasta, este culoarea omului. Dacă e vorba de o anumită operă literară, sau de opera de artă propriu zisă, elaborată într-un climat sau altul, echilibrul despre care vorbiţi nu se poate împlini decît prin valoarea afectivă a încărcăturei sale revoluţionare.

4. Este o diferenţă teribilă, pentru că cea dintîi apare, după cum am spus, ca o necesitate, ea acţionează în mod organic şi are un caracter pozitiv. Cealaltă acţionează din exterior, încercînd să asedieze poziţiile cucerite, pe care le neagă, şi să atace bazele vii ale construcţiei, fie din interese strict personale egoiste, de cele mai multe ori calchiate pe fondul colectiv, fie într-o falsă perspectivă a lumii (reacţionară), care tinde, atunci cînd condiţiile sînt favorabile, să se transforme într-o floră microbiană.

5. Zona socială a moralei civice, a echităţii şi integrităţii. Cu puţine excepţii, literatura noastră critică utilizează în acest domeniu o ironie înţelegătoare şi duioasă. Ea nu atinge aici liniile de forţă care ar trebui să dea splendoare întregului nostru peisaj socialist. Deseori se exercită pe planuri minore, parcurge creste inferioare.

6. Ar avea de lucru berechet. Şi s-ar putea ca din nou negustorii de cherestea să nu se recunoască în crochiurile lui. S-ar putea să rîdă în hohote de ei înşişi, arătîndu-se cu degetul, continuînd să se căpătuiască, nevinovaţi şi tandri, ferm convinşi că-şi fac datoria cu prisosinţă. Dar poate Caragiale nu ar mai fi I.L. Poate am izgoni caeofonia.

7. Sînt destui. Nu vreau să înşir nume pentru că sînt împotriva oribilului obicei de-a întocmi liste. Trebuie, totuşi să însemn cîteva : Geo Bogza, Marin Preda, Méliusz József, Gellu Naum.

N-am ţinut seama de preferinţele literare (vorba vine).

8. Nu ştiu dacă satira, satira cea adevărată, în diversitatea spirituală a expresiei sale, va pieri vreodată. Nici chiar în comunism. Pentru că satira constituie un aspect al libertăţii de gîndire şi acţiune, şi nicidecum un aspect secundar, o pîrghie solidă a progresului în toate domeniile vieţii sociale.

9. Acestea sînt actele de demagogie camuflată şi de sinceritate trucată, ale acelora care îşi trimit umbra lor în arenă, sau jumătate din umbra lor, încăpăţînîndu-se să rămînă reprezentanţii lui păsărilă-lungilă şi ai lui strîmbă-lemne.

10. Actul critic nu poate avea putere de generalizare într-o societate durată pe principiul echităţii sociale şi al transformărilor revoluţionare, decît în măsura în care acest principiu este răsturnat în totalitatea lui.

În schimb, puterea de generalizare a actului critic, într-o societate cu clase antagoniste, este asigurată, pentru că, dînd la iveală rădăcinile răului general, poate ajunge la o sinteză.

În orice caz şi oricum ar fi, actul critic nu este chemat să-l facă pur şi simplu obstrucţie, principala sa misiune fiind promovarea germenilor noului.

Pe de altă parte el trebuie să reprime violenţele lamentabile şi euforia vană.

11. Oricît de răspicată ar fi, oricît de aspră, mi-aş da seama dacă e dreaptă sau nu, pentru că cel mai acerb critic al meu sînt eu însumi.

De altfel o critică dreaptă nu poate jigni. Resping însă critica abuzivă, critica incultă, pseudo critica plină de ifose.

Critica are nevoie de competenţă şi demnitate, iar cel care critică trebuie să-şi scruteze, mai întîi, propria sa conştiinţă.

AL. PIRU

Cu un satiric de geniu şansele ar spori...

1. Întrebarea poate fi luată izolat, în mai multe sensuri. Aleg pe cel mai important : o literatură de un înalt nivel interzice literatura proastă. Constatăm, prin funcţia critică imanentă a literaturii bune că, după avariţia ei, nu se mai poate scrie ca înainte, rău.

2. O societate socialistă chiar multilateral dezvoltată, nu poate omite critici, mai ales cînd aceasta e constructivă. Nu cred totuşi că o literatură de critică socială caracterizează sau trebuie să caracterizeze în primul rînd societatea noastră, în acest moment. Ar fi să supralicităm aspectele negative, în general minore, rareori demne de luat în seamă.

3. Un tablou echilibrat al luminilor şi umbrelor, prin urmare cu accentul pe lumini, trebuie să apară în orice operă care-şi propune să reprezinte artistic realitatea contemporană, desigur mai ales în operele în care „reflectarea" e posibilă, în proză şi în teatru, fiindcă poezia care transcrie realitatea exterioară — lirismul fiind condiţionat de atitudine, adică de eu — e tot proză.

4. Literatura critică e obiectivă, verosimilă, pe cînd cea denigratoare e tezistă.

5. Dacă aş şti să numesc zona socială care a

(Continuare în pag. 2-a)

GEORGE MACOVESCU

Funcţia critică — parte a funcţiei sociale

1. Nimic altceva decît ce înţeleg prin funcţia socială a literaturii. Dacă am convenit asupra unei realităţi — şi noi, marxiştii nu putem fi de altă părere — că literatura, ca expresie a suprastructurii, intervine prin influenţa ei în dezvoltarea unei societăţi, atunci această artă, a scrisului reflectă în mod activ ceea ce se întîmplă în orînduirea respectivă. Ea nu poate să ocolească nici frumuseţea realizărilor şi nici aspectul negativ al scăderilor, lipsurilor, greşelilor.

2. Concepţia care stă la baza societăţii noastre, societate socialistă, este marxism-leninismul. Una din caracteristicile esenţiale ale acestei concepţii este privirea critică a realităţii. Literatura din România, pornind de la aceeaşi concepţie, nu poate să facă excepţie.

3. Îmi cereţi cam mult. Mă solicitaţi ca în cîteva rînduri să scriu un capitol dintr-un tratat de estetică sau să redactez un îndreptar de reguli pentru scriitor. Nu doresc să fac nici una, nici alta. Concepţia despre lume şi arta creatorului sînt elementele esenţiale care decid şi care dau răspuns acestei întrebări.

4. Aceea dintre un prieten devotat care doreşte să te scape de necazuri şi nu se opreşte să-ţi spună adevărul şi un duşman care vrea să te nimicească.

5. Nu văd care „zonă socială" ar scăpa atenţiei critice a literaturii. Critica partinică, făcută de pe poziţiile clasei muncitoare, ale Partidului Comunist Român nu poate să se oprească la porţile unei presupuse „zone sociale". Activitatea Partidului nostru, a secretarului său general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, dovedesc tocmai contrariul.

6. Mai bine decît a dus-o atunci cînd a trăit. Sînt sigur că nu s-ar exila, aşa cum Conu Iancu a făcut la sfîrşitul vieţii.

Desigur, nu i-ar fi uşor. Critica nu place. Critica nu mîngîie. Critica doare. Critica nu adaugă galoane şi nu aduce recompense. Dar, fără ea nu se poate. Acesta este un adevăr vechi cît e şi lumea. Pe mine nu mă preocupă cum ar fi dus-o azi Caragiale. S-ar fi descurcat el şi s-ar fi descurcat bine. Necazul care mă chinuie este că nu îl avem.

7. Rol social îl joacă acele opere şi acei scriitori care influenţează dezvoltarea orînduirii noastre. Cît priveşte forţa critică, să recunoaştem că nu prea avem ce... recunoaşte. De aceea, aş prefera ca această întrebare să-mi fie pusă mai tîrziu, cînd în faţa existenţei unor opere literare, vom putea întocmi liste şi vom încerca să stabilim ierarhizări, deşi, mărturisesc de pe acum că nu-mi place deloc o asemenea îndeletnicire, pe care nu numai că nu o socotesc folositoare, ci, din contră, o găsesc dăunătoare. Una este să discuţi concret valoarea unei opere în contextul fenomenului literar contemporan şi alta este să întocmeşti catastive, de cele mai multe ori nedrepte şi jignitoare.

8. Nu îmi amintesc să fi văzut o hotărîre prin care satira să fie scoasă din cetate, să fie eliminată din mijloacele de expresie ale scriitorului. Mai curînd, cred că trebuie să ne preocupăm de descoperirea acelor fenomene şi a acelor oameni care trebuie satirizaţi de pe poziţiile intereselor clasei muncitoare şi ale Partidului său. De asemenea trebuie să ne preocupe valoarea satirei. Simple înţepături sau batjocoriri, lipsite de orice valoare literară — cum uneori citim în unele reviste ce se vor umoristice sau auzim rostindu-se de pe scene, la radio şi la televiziune — acestea nu reprezintă o specie cu vechi tradiţii şi cu mari realizări.

9. Sînt acele scrieri în care se inventă false probleme, inexistente în realitate şi care „trebuie combătute tare", sînt acelea în care se izbeşte în fantome neaflate nicăieri. Luînd contact cu asemenea literatură, cititorul sau spectatorul spune cel mult : „Pe mine nu mă priveşte" sau „Aceasta nu există" şi continuă să trăiască liniştit. Asemenea literatură arată cu degetul în altă parte decît acolo unde ar trebui privit. De aici, confuzie şi uneori diversiune.

10. Societatea, ca organism viu şi în continuă dezvoltare, va simţi, aş spune, în mod automat, atunci cînd îi este atacată esenţa ei,

(Continuare în pag. 2-a)

A. E. BACONSKY

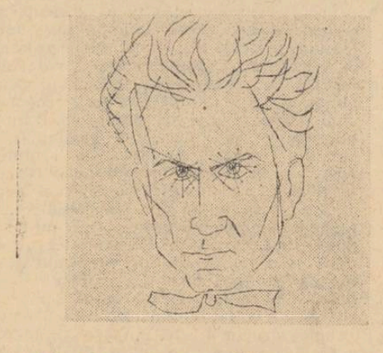

Arta transfigurează realitatea, nu o desfigurează

1. Virtutea de a emite judecăţi asupra tuturor problemelor majore ale epocii : politice, sociale, economice, etice, naţionale, evident, din unghiul specific al literaturii, ca **domeniu de artă** — adică sub specie estetică. Cred necesară o precizare, mai exact o disociere : mă refer la funcţia critică a **literaturii** şi nu la aceea a **scriitorului** ca prezenţă civică, despre care nu sînt invitat să mă pronunţ. Literatura e, prin excelenţă, critică. Nu în sensul curent şi consacrat al unei activităţi politice propriu zise, cum poate fi, de pildă, presa. Ea are rolul unui ferment spiritual şi se constituie într-o permanentă antiteză ideală a realităţii ambiante, devine un factor de dezacord creator, o formă de taumaturgie a spiritului, şi deci cu fireşti şi profunde implicaţii în gîndirea şi sensibilitatea politică a vremii. În această contingenţă aş spune că scriitorul de anvergură e un ideal detector al fenomenelor nefaste ce-şi fac apariţia în funcţie de cele mai diverse determinări conjuncturale şi ameninţă omul în condiţia lui elementară.

2. Nu. Cel puţin în sensul real şi major al acestei noţiuni. Dealtfel, după opinia mea, a-i cere unei societăţi **să promoveze** o asemenea literatură, ar fi prea mult. E de ajuns dacă o tolerează.

3. Caracterul critic nu e un scop al literaturii ci un corolar al actului estetic, sustras oricărei deliberări şi realizabil într-o infinitate de orizonturi corespunzînd fatalei şi inepuizabilei diversităţi a tipologiei artistice. Orice tentativă de a doza e neavenită. Obsesia reţetelor judicioase capabile să „agrementeze" terapeutica, e de domeniul ingenuităţii.

(Continuare în pag. 2-a)

NICOLAE VELEA

Are subiect dar n-are încă predicat

1. Întrebare frecventă, neostenită, intrată în fondul dacă nu de aur, măcar inoxidabil al chestionarelor literare. Lucrarea artistică printre alte funcţii („misii") o are şi pe aceea de a curăţi în două sensuri : social şi literar ; asanînd, anulînd sau dînd profiluri noi, printr-o dialectică intimă, a unor alcătuiri intrate în ceea ce numim „con de umbră" şi aparentă uitare ; şi în faţa literei cărora căscăm prea devreme.

2—5. Literatura actuală prin ceea ce — fireşte — are bun, atent, şi valoros asistă şi participă la procesul unic şi formidabil al afirmărilor majore prin renunţări minime dar poate dureroase, al unui joc şi dialog între deprinderi vechi şi noi. Pentru că socialismul ascendent pe care-l traversăm nu este o stare *dată*, nu e o voioşie a uneltei pusă laolaltă şi produsului deopotrivă, el este un examen exact, permanent şi nemijlocit al aptitudinilor, al dăruirii sau reticenţei, al privirii descoperite, larg şi generos cuprinzătoare, sau al pleoapei căzute leneş, somnolent şi al gestului amorţit şi rutinier. Critica socială prin literatură atunci cînd sancţionează ca să şi edifice, atenţionează răspicat sau sinuos, subţire, asupra teritoriilor umane în care se demolează, se construieşte şi înalţă sau asupra spaţiilor virane cu scăpărări false. Şi cred că a scăpat sau neglijat zonele acestea ale snobismului cultural care funcţionează atît de aproape de noi şi printre noi încît căutîndu-l nu-l vedem pentru că ochelarii erau pe nas.

6. Caragiale azi ? Eu ştiu ? Cred că i-ar fi venit cam greu pînă să obţină autorizaţie de mandatar la „Gambrinus".

8. Şansele satirei sînt maxime, doar că ea este practicată fie tezist-programatic, articlier, fie în maniere politicoase ori zăboveşte prin frizerii, alimentare, gestiuni şi gestionari, ori prin căsnicii cu farfurii sparte.

Satira ? ! Are subiecte dar n-are încă predicat.

9. Falsele acte de curaj în critica socială sînt zgomotoase şi stridente, tipă ca să acopere golul de cunoaştere ori deficienţele în ordinea tratării artistice. Deobicei se îmbracă precepte vechi, istovite, ţinînd de mentalităţi depăşite în sonorităţi fals sclipitoare ori în situaţii, implicaţii epice „tari" ori complicate inutil, neurmăribile, oferindu-se soluţii împrumutate din alte părţi ori din sursă autohton-obtuză. Locuri comune, complicaţii meschine şi pipernicite defilează apăsat şi vesel cu „torţe-n mîini, plete-n vînt" ca să folosesc o spunere a unui poet de altădată cu pieptul dărîmat de medalii.

10. Actul critic autentic, necantonat în zone periferice, e generos şi atent, el urmăreşte atent şi eficace sensul devenirii sociale fixînd just şi cu precizie şi fineţe proporţiile, în dinamica socială.

11. L-aş privi odată, l-aş mai privi odată şi pe urmă, curajos, l-aş întreba de unde ştie chestiile alea.

ÎN PLINUL ASTRALEI DEPĂRTĂRI *)

cronica literară

Poezia lui Eminescu, noua carte a profesorului Edgar Papu, se înscrie între lucrările importante ale disciplinei, onorată de anul acesta și cu o catedră universitară. Lucru important, și care determină succesul lucrării la cititori, **Poezia lui Eminescu** realizează o dublă performanță, aceea de a fi un op bine închegat, exprimare a unui punct de vedere original și, totodată, se dovedește de o reală accesibilitate. Om de carte, cu o deschidere asupra literaturii universale cum puține la noi, Edgar Papu are darul pozitiv pedagogic de a-și adecva meditația cea mai abstrusă unei rostiri pe înțelesul amfiteatrului. Redus la proporțiile acelui util rezumat final, în limba franceză, ideile profesorului Papu despre **„dimensiunile perspectivice"** ale lui Eminescu incită la lectură, iar pe parcursul acesteia conving sau, cel puțin, provoacă discuția. Cercetarea fenomenologică, cu insistente scrutări stilistice, se organizează într-o sinteză revelatoare, ce va deveni, se pare, un reper în studiul eminescologic.

Edgar Papu constată, mai intîi, că viziunea lui Eminescu asupra naturii este una **erotomorfă.** Conferind elementelor stihiale feminine atribute ce coincid, iar alteori se identifică verbal, cu cele acordate femeii reale din lirica erotică, poetul trăiește o uniune, o „cununie" cu aceste componente ale universului. Nu este acel „erotism al naturii", întîlnit la unii autori ai Renașterii (autorul îl citează pe Philipp Sidney) unde elemente ale naturii sînt legate în comunicări afective — simple expresii **„de paralelism cu legăturile erotice dintre oameni"** —, ci de o unire a lumilor : **„Substratul poeziei lui Eminescu se reduce, astfel, la un vibrant rit nupțial, prin care se celebrează uniunea poetului-bărbat cu natura-femeie, concepută sub diferitele ei componente feminine, într-o viziune erotomorfă".**

Într-un singur caz relația se inversează, e vorba de „Luceafărul" unicat atît în viziunea erotomorfă eminesciană cît și în binecunoscuta tipologie romantică a geniului însingurat. Edgar Papu subliniază stranie originalitate a Luceafărului față de figurile similare : Cain al lui Byron, Moise al lui Alfred de Vigny, Zarathustra al lui Nietzsche, sînt, în ultimă instanță : **oameni** (profet, geniu, supraom). Chiar și demonul lermontovian e înzestrat cu aspect uman și trăiri omenești. Luceafărul lui Eminescu răstoarnă relația, el se constituie ca **Natură.** El nu este om, nu-și are sediul pe pămînt ci coboară din depărtări astrale. Trebuie să înțelegem — continuă autorul studiului — că înfățișarea ca Natură a Luceafărului **„nu prezintă un simplu alegorism convențional, o ingenioasă variantă la amintita categorie romantică, ci cuprinde un autentic și originar caracter stihial. Drept dovadă ne vin scurtele și provizoriile metamorfoze ale Luceafărului în om, metamorfoze care nu rezistă, pălesc și scapătă, rezolvindu-se printr-o grabnică reintrare a sa în firescul mediu cosmic".**

Prezentîndu-se pe sine, în „Luceafărul", ca Natură, ca element cosmic masculin, a cărui dragoste cu femeia-om, muritoare, nu poate fi decît hibridă, Eminescu **„luminează, prin refracție, esența comuniunii din restul poeziei sale".** Acolo posibilitatea iubirii există : **„poetul-om, îndrăgostit de natura-femeie, poartă germenii nemuririi artistice într-insul, conține, deci el însuși, o parte de natură, ceea ce creează un liant omogen între parteneri"...**

O tulburătoare constatare a profesorului Papu este aceea privind situarea în „plinul depărtării" stelare a lui Eminescu. Geniul său — spre deosebire de alți mari romantici europeni — nu aspiră spre „categoria departelui", el **aparține** acestei depărtări, sediul său firesc din care coboară. Această depărtare eminesciană cuprinde **„un imens ansamblu de structuri vizuale, auditive, termice și motrice. Se confirmă, astfel, încă o dată, că pe aria poeziei ea nu este o întindere vidă, ci dimpotrivă, o țesătură bogată și vie de plinuri".** E vorba de o inimaginabilă facultate transgresivă. Autorul citează, între altele, trei versuri, pe care le reproducem și noi, ce vorbesc îndeajuns despre această vocație a depărtării. Eminescu **„frămîntă colosale geneze sau prăbușiri de lumi, în acele viziuni de haos, de neant, de drame cosmice concepute parcă printr-o stranie și nemaiîntîlnită hipertrofiere optică a gîndului, care se concentrează imens telepatic pe orbitele cele mai depărtate și mai pierdute ale timpului și ale spațiului".** În **Memento mori** poetul dă proporții abisale figurii lui Orfeu (imagine a Artei supreme, aflată la temelia lumilor) : „De-ar fi aruncat în caos arfa-i de cîntări înflată, / Toată lumea după dînsa, de-al ei sunet atîrnată, / Ar fi curs în văi eterne..."

Edgar Papu îl vede pe Eminescu în permanentă comparație cu marile personalități literare ale lumii. Cu fermitate și liniște el răspunde unei eventuale întîmpinări privind reala difuziune mondială a poeziei lui Eminescu, că universalitatea sa efectivă nu poate fi pusă în discuție. Nedifuzarea (relativă) a poeziei sale în aria internațională e doar o chestiune de circulație a valorilor. Și alți foarte mari scriitori ai lumii au traversat, prin secole, perioade de ignorare în afara sferei propriei culturi, precum Shakespeare, Calderon de la Barca, Dante — în anumite momente istorice. Ca atare, putînd să judece în deplină cunoștință de cauză, Edgar Papu (distins cercetător al mai multor literaturi !) nu ezită să compare realizările Luceafărului nostru cu cele ale altor genii universale. I-am reproșa, totuși, autorului unele excese în această acțiune de evaluare. Eminescu este de o „neîntrecută genialitate" (!) spune Edgar Papu la pagina 56 și exprimarea ni se pare în suferință, ca un superlativ altoit cu un alt grad de comparație. Eminescu devine, în viziunea profesorului, un sistematic cîștigător de locuri întîi, ceea ce, foarte adesea e adevărat (doar în poezia orașului, concede autorul, a fost întrecut de alții) dar stîngăcia evaluării deranjează. „Cel mai mare", „întîiul", etc., revin prea frecvent sub pana lui Edgar Papu. Vrem să spunem că o mai economicoasă distribuire a acestor calificative ar fi dat mai mare forță comparației, evitîndu-se formulări de genul : **„în literatura noastră, Eminescu este cel mai mare pictor animalier pînă la unul din cei mai mari ai lumii, adică pînă la Sadoveanu, învingînd în această privință chiar și serioasa concurență a lui Odobescu sau a lui Macedonski".** Concurență ? În alt loc, e vorba de „gradul de promovare lirică a dulcelui". Eminescu rămîne **„egalat numai de Dante în toată literatura universală".** Asemenea evaluări pot fi, repetăm, exacte, dar exprimarea lor e cam — să ni se ierte cuvîntul — sportivă.

Analizele constituie un punct forte al cărții. Gustul, nuanța, calmul, finețea dovedite de autor farmecă și conving. Ne pare strălucită analiza stilistică de la pagina 118, de pildă, răbdătoare și utilă, unde Edgar Papu dezvăluie bogăția sintagmei eminesciene a „codrului bătut de gînduri", stabilind că acest vers **„își trage forța dintr-un fond de contaminări, de echivocuri și de transferuri".** Și exemple de analize fine, de mare eficacitate, ar putea fi luate din fiecare secțiune a volumului. Vom spune, însă, că adesea autorul „se risipește în analize stilistice pedante" (cum constata Dana Dumitriu). Așa cînd insistă, coborînd pînă la sonuri, asupra cunoscutului distih : „Din haos Doamne, am apărut / Și m-aș întoarce-n haos" ; acel „apărut", spune Edgar Papu, **„vine decepționant în față, lîngă noi, fiindcă altfel nu i s-ar auzi sunetul sec, de metal ieftin, lipsit de pondere, cu acel u închis, urmat de terna dentală t",** etc. La pagina 122—123, pe marginea unor versuri de tinerețe : „Codru-i alb și frunza neagră, / A lui mii de rămurele" ș.a.m.d., autorul glosează excesiv : **„Mai întîi primul vers (codru-i alb și frunza-i neagră) reproduce sunetul sec de izbire, de crăpare sau chiar de fringere a unor crengi uscate, prin acțiunea vîntului sau a gerului într-un codru pustiu. Acest efect fonic este produs de mica explozie prin care consoana r rupe dentala, labiala sau guturala ce-o precedă : dr (de la codru) fr (de la frunză), gr (de la neagră)".**

Hazardată ne pare și aprecierea de la paginile 169—170, privind finalul poemului-basm „Călin Nebunul". Aici Eminescu ar dezafecta o structură, prin grotesc **„însăși ființa basmului creat de el se topește, piriie, pocnește cu alte cuvinte, se spulberă în inconsistent".** Profesorul Papu nu ține seama de faptul că, în general, basmului, și celui românesc în special, îi sînt proprii începuturile și finalurile persiflante. Ele nu se constituie **„ca parodie a lui Făt-Frumos sau a altor eroi folclorici",** ci sînt doar un mod de detașare a povestitorului și ascultătorilor față de „închipuirile" minunate și imposibile ale basmului.

În fine, textul compact și îngrijit al studiului e tulburat în unele locuri de cuvinte forjate de autor și sunînd cam nefiresc : **fericitor, contopitor, perspectivice.** Nu ne-a plăcut nici exprimarea : **„gravitatea și risul se încapsulează perfect",** verbul fiind dezagreabil.

Ilie CONSTANTIN

*) Edgar Papu : „Poezia lui Eminescu", Editura Minerva, în colecția „Confluențe".

posta redacției

CONSTANTIN MARIN. Proză scrisă cu uneltele poetului. Oamenii apar numai ca niște siluete pe la marginea unui început de lume. Sînt fără un contur precis. Rămîi la poezie, proza cere alte descălecaturi.

ION VASIU. Toate trei poeziile sînt mult sub cele cu care ne obișnuiseși. Eu, cînd laud pe cineva, parcă-l blestem. Trebuie să-ți intre-n cap, nu ești încă poet, chit că ai talent, și n-ai să fii niciodată dacă nu muncești pînă la istovire. Lui Mircea Dinescu poți să-i scrii pe adresa Luceafărului.

DORIN SECEANU : Mi-au plăcut, pe sărite (sărituri largi) versuri și strofe. „Numai peștii știau / De prea tainica noastră iubire / Numai peștii, iubito / Numai peștii / frumoase clavire"... „Sînt iubito pescarul cu părul frumos / Dintr-o mare adîncă, adîncă"... „Cînd am fost tineri, toți am fost frumoși / ierburi treceau între noi și cuvinte / Era toamnă — cai arabi, inimoși, / prin septembrie'nainte / 'nainte".

GH. BEREVOI. Ești tare, ești surplusul de alifie după care urla degetul meu mușcat de peștii lui Seceanu. Îți repugnă goana după aur și vrei să-i dai o lovitură mortală. I-ai dat-o. Dovadă versurile : „Aș vrea să văd dolarul fix / Mai zice mikadoul / Dar Nixon zice aspru „Nix" / Și nu mai dă cadoul".

ION IRATOS. „Carnetul inspectorului" — inspector de teren, cuprinde o serie de fapte care nu nouă ne trebuiau aduse la cunoștință, ci organelor de anchetă. Ca literatură, ele sînt nule.

MARIA MIHAIL. Mi-ai așezat pe umeri o povară cînd mi-ai cerut să te sfătuiesc unde să-ți încerci șansele, la matematică sau la filologie. Stau în cumpănă. Izbutești să închegi versuri frumoase. „Și totuși toamna nu ucide. / Ea mîngîie cu degete de chinuri / Ochii de viței ai fîntînilor prea adînci" și izbutești de două ori mai mult să le îneci între alte cuvinte, uscate ca țărîna. Mai trimite-mi.

CECILIA. Nume necîntat în romanțe. Stai sub semnul fugii de la școală. Leagă-te de bancă, cu nădejde, lasă-l pe pretinsul poet să se ducă unde vrea. Cu cele șase clase de liceu ale lui și cu mărunțu-i talent va sfîrși prin a intra într-o circiumă unde-și va arunca ultimii bani plîngîndu-se de nenoroc. Căci foaie verde solzi de pește dac-aș avea eu ani de trăit ciți nenorociți din ăștia am văzut aș apuca anul 2500.

LAURENȚIU BUCUREȘTI. Dacă erai din Constanța nu te-aș fi iertat niciodată. Dar trăind numai în București n-ai de unde ști cum arată pescărușii. Totuși, îmi aduc aminte că acum doi ani spre iarnă, niște stoluri de pescăruși invadaseră Dîmbovița. Unde erai ? În deplasare ? Sau în ședință ?

Fănuș NEAGU

Cu un satiric de geniu șansele ar spori

(Urmări din pag. 1)

scăpat atenției critice a literaturii, m-aș hazarda să scriu o operă literară. Nu e deajuns să cunoști zona sau tema pentru a crea. Adevăratul scriitor trebuie să-și descopere (sau să-și inventeze) zona singur.

6. Probabil Caragiale ar face haz ca și pe vremea sa, de ceea ce nimeni nu ne oprește să rîdem spre a îndrepta moravurile, după dictonul latin. Nu știu cum ar sta cu drepturile de autor, dar cred că nu mai rău decît colegii lui contemporani nouă.

7. Au forță critică și un rol social scriitorii de talent pe care-i știm cu toții. Îmi vine greu să-i numesc aici în fugă, fără argumente și fără o demonstrație oricît de sumară. Lucrul este cu putință numai într-o carte.

8. Nu văd șanse speciale pentru satiră în climatul spiritual românesc de astăzi. Dar dacă se ivește un scriitor satiric de geniu, cum pentru moment n-avem, nu un alt Breslașu, șansele pot spori.

9. Falsul curaj critic poate fi identificat în combaterea disproporționată a unui fenomen social sau literar de mică importanță, flagelul, să zicem, al consumului din ce în ce mai mare de pepsi-cola.

10. Literatura este simbolizarea prin particular a generalului. Universalul neparticularizat duce la schemă, particularul neînsumat în general rămîne nesemnificativ. Simplul reportaj al unui fapt divers nu ajunge niciodată roman, operă de adîncă viziune a umanității, scrutată sub latura morală, interioară, nu din afară. Ne oprim la suprafața zonei criticate, atunci cînd în loc să ne interesăm de oamenii dintr-un bar, ne raportăm doar la stilul localului și eventual la vestimentația celor care-l populează. Evident, de aici nu se poate trage concluzia dacă localul e necesar sau dăunător și dacă n-ar fi mai bine ca accesul să fie permis numai în valută.

11. Nici o literatură, critică sau necritică, nu are în vedere persoana, ci omul în general. Am privit totdeauna cu simpatie pe cei care au făcut observații critice despre mine, fiind dealtminteri și eu critic. Cum eu fac totdeauna o distincție între ficțiunea literară și realitate, nu există pericolul de a mă recunoaște într-o operă literară oricît de răspicat critică ar fi ea. Față de autorul unei astfel de opere despre persoana mea, aș rămîne total indiferent.

Funcția critică — parte a funcției sociale

cînd critica îi distruge elementele ei esențiale, cînd mecanismul său este împiedicat să funcționeze. În consecință, va reacționa. Așa s-a petrecut întotdeauna. Nici nu s-ar putea altfel.

Dacă, însă, critica se va exercita asupra unei zone care s-a întunecat, a devenit o piedică în calea dezvoltării, atunci societatea în ansamblul ei, nu va reacționa negativ la critică. O vor face cei ce sînt vizați, dar din ciocnirea dintre majoritate și minoritate, nu vor ieși învingători cei din urmă. Literatura critică are rolul să stîrnească și să încurajeze această luptă.

11. Dacă v-aș răspunde că m-aș simți fericit, sau aș rămîne liniștit într-o asemenea împrejurare, aș fi un fariseu și nu m-ar crede nimeni. De aceea, nu am să vă spun aceasta.

Mă gîndesc, însă, cum aș încerca, cum m-aș strădui să reacționez. Aș face toate eforturile să trec cu demnitate, față de mine însumi și față de mediu, înconjurător, peste iritarea de început și să privesc lucrurile la rece, cu calm. Aș face apel la rațiune, la amintirea idealului meu din tinerețe care m-a adus în mișcarea muncitorească, la responsabilitatea mea de comunist în societatea noastră, la experiența pe care mi-a dat-o viața, la educația pe care mi-a făcut-o Partidul și, „fără ură și fără părtinire", m-aș privi în respectiva operă literară. Și dacă m-aș vedea acolo, atunci, mă întreb acum : aș avea tăria să mă supăr pe oglindă ? Aș avea nimicnicia și ticăloșia să-l privesc pe autor cu ochii urii și ai dușmăniei ?

Arta transfigurează realitatea, nu o desfigurează

4. Nu poate exista o literatură denigratoare. Creația nu coboară niciodată la nivelul publicisticei insidioase și a actelor de scandal. Opera de artă **transfigurează** o realitate, nu o **desfigurează.** Arta care falsifică o imagine, se autofalsifică implicit și astfel se anulează. Iar o literatură mediocră sfîrșește fatalmente prin a denigra realitatea chiar atunci cînd se străduiește s-o exalte și s-o măgulească. Mai ales atunci ! Inteligent și malign, Sylla, celebrul dictator al Romei, primind un panegiric mediocru, a dat dispoziții să i se atribuie poetului un onorariu neobișnuit, cu condiția de a nu mai scrie niciodată.

5. Mi-e greu să numesc o zonă anumită. Cred că există destule asemenea zone, chiar dacă nu dintre cele mai comod abordabile.

6. Foarte bine, sub raportul materialului de care avea nevoie laboratorul lui. Altminteri... consider întrebarea aceasta, retorică (în sensul stilistic) și prefer să răspund printr-o antifrază : excelent !

7. Alecsandri, fabuliștii, Filimon, Eminescu, Caragiale, Arghezi, Bacovia, Goga, Rebreanu, pentru a nu cita decît numele esențiale. Avem în acest domeniu o tradiție remarcabilă. **Ciocoii vechi și noi,** de pildă, e o capodoperă cu naivități à la Douanier Rousseau, pe care fiece epocă și-o poate revendica.

8. Șansele satirei în sine, ca gen, sînt în funcție de existența unor vocații ; nu sînt competent să mă pronunț dacă în literatura actuală ele există sau nu. Șansele de manifestare concretă a unor asemenea vocații, nu mi se par a fi astăzi, foarte trandafirii...

9. Există o demagogie literară care uzurpă ideea de curaj, nu mai mult însă decît ilustrează și impostura artistică. Personajul cel mai lamentabil este conformistul curajos, cel ce escamotează abil fenomenele sociale nefaste, vituperîndu-le la periferie și mistificînd astfel realitatea printr-o pulverizare de false semnificații. Personajul care, prost primit de amfitrion, denunță, demn și curajos, inospitalitatea valetului.

10. Literatura vizează prin excelență mecanismele sociale și nu anumite zone unde se manifestă viciile lor. Răspunsul meu la această întrebare îl completează într-o anumită măsură, pe cel precedent. Subiectul operei literare nu e decît manifestarea fenomenologică a substanței și a viziunii sale. E inutil să cuprinzi o zonă dacă din spațiul ei limitat, nu extragi o gamă de semnificații profunde, în direcția mecanismelor care-i determină funcțiile specifice. Și, mai departe, dacă angrenajul acestor mecanisme, în permanenta lor metamorfoză istorică, nu-l situezi în marile lui raporturi existențiale, în conexiunea unor valori absolute. Scriitorul nu e un simplu fotograf de vicii ambiante (sociale, politice, etice, etc.) ci, înainte de toate un artist care meditează, din unghiul cel mai convenabil structurii sale, la marea problematică a omului, a existenței, a condiției și a destinului său în timp. Din această perspectivă, judecata lui critică depășește fenomenul circumscris epocii și tinde la universalitate. Aici rezidă măreția dar și gravitatea literaturii. Așa se explică reacția, aparent absurdă, a cutărui tiran din America Latină, care, printre autorii interziși, alături de scriitori contemporani, inserează și numele unor Dante, Shakespeare sau Dostoievski ; aprehensiunile lui obscure sînt, într-un anume sens, perfect motivate. Marii oameni politici nu se tem însă niciodată de literatură, chiar atunci cînd pot avea o stinghereală la prima lectură, sau se simt, pasager, violentați. Ei știu că literatura demnă de acest nume, oricît de penetrantă ar fi în sondajul ei critic, înnobilează omul și-l face mai apt pentru a răspunde comandamentelor sociale.

11. Nu-mi pot închipui o asemenea situație pentru că literatura critică nu indivizii ci fenomenele sociale și mecanismul lor, ea — e un act de ficțiune, care-mi poate oferi cel mult prilejul de a mă judeca eu însumi pe mine. Și ori de cîte ori, la lectura unei cărți, mă aflu într-o asemenea dispoziție, nu pot avea decît stimă pentru autorul care a scris-o. E de altfel reacția firească a oricărui cititor nepervertit.

Printre multele meandre...

(Urmare din pag. 1)

liniște și ușurare, răcoarea cearceafurilor mereu schimbate, ca un alt teritoriu al iernii de afară, ce-mi era interzisă.

Și totuși, îmi amintesc acele săptămîni sau luni, în care boala mă făcuse stăpîn peste toți și toate, cu o veșnic vie nostalgie.

Mama mă veghea ; îmi vorbea și îmi cînta fără întrerupere pînă la epuizare, pentru că în clipa în care se oprea, istovită, năvăleau asupra mea umbrele din colțuri, într-un ciclon negru și fierbinte.

Tata venea seara tîrziu de la serviciu, cu mandarine reci și coaja poroasă și mă întreba cu o voce pe care o voia, jovială, camaraderească, ca și cum boala mea ar fi fost rezultatul unei înțelegeri între noi doi, ca să-i sîcîim pe ceilalți : „Nu-i așa că ne e mai bine ?

— Nu. Mi-e foarte rău, am să mor în curînd, răspundeam cu acea teribilă cruzime a copilului care se simte în centrul atenției îngrijorate a celorlalți și el mă privea deznădăjduit, cu un aer de vinovăție ; bărbații sunt atît de neputincioși în fața suferinței !

Din acele cîntece pe care mi le șoptea mama (toate trebuiau să fie epice, să se întîmple ceva în ele, altfel spuneam cu o voce albă și ochii în gol : „Mă plictisesc") îmi amintesc unul ; îi zicea „Sonia" și era *lamento-ul* unui tînăr care fusese deportat în Siberia, pentru că ucisese pe cineva pe care-l găsise „plecat pe pieptul Soniei", soția lui :

„Fără de sfîrșit pustiul crește, / De veșnice zăpezi acoperit... / Soarele ce palid strălucește, / Se-naltă maiestuos din infinit..."

Deportatul „într-o colibă solitară", își povestește drama :

„Mi-ai fost soție bună și credincioasă. / Te adoram ca pe un idol sfînt, / M-ai trădat tu blîndă și sfioasă. / N-aș fi crezut-o pînă la mormînt..."

Pe mine asta nu mă interesa. Nici refrenul tînguitor :

„Sonia, ochii-ți răpitori / Îi sărut în vis de mii de ori, / Nu pot să te uit o scumpă floare, / De pe-al Volgei tainic mal, nu pot."

Ce-i drept îmi plăcea „maiestuos din infinit" și „tainic mal" ; dar era o strofă pe care o așteptam cu înfrigurare, pentru care suportam lunga înșiruire a nefericirii conjugale ; îi țin minte doar sfîrșitul :

„Numai fiarele îngrozitoare / Tovărășie în pustietate-mi țin..."

— Mamă, desenează-mi fiarele *îngrozitoare.*

— Nu știu să desenez, dragă.

— Ba știi. Trebuie. Fiarele *îngrozitoare !*

Și biata mama desena un fel de vaci, patrate.

— Nu sunt îngrozitoare. Desenează-le, în burtă, săbii și pumnale.

Astfel, împănate cu arme albe, vacile deveneau în sfîrșit fiarele *îngrozitoare.* Mă îngrozeam puțin, apoi :

— Acuma, cu călărețiî unguri, prin ploaie...

„— Kossuth Lajos azt üzente, / El fogyott a regimentje / Ha még egyszer azt üzenni, / Mindnyayunknak el kell menni..."

(Kossuth Lajos a trimis vorbă, / Că i s-au isprăvit regimentele... / Dacă mai trimite vorbă încă odată, / Trebuie să plecăm cu toții)

Îi vedeam prin ploaie, cu mantalele albastre grele de apă, ca niște bureți, moțăiau, frînți de oboseală în șea ; din cînd în cînd se auzea zgomotul de oțel pe fier al săbiilor lovite de scărițe ; ploaia cădea în rotogoale *(karikára)* pe pălăria lui Kossuth ; copitele cailor clefăiau în tina rece, cleioasă... ...Nu știu cum i-a venit mamii, în perioada aceea, să înceapă să-mi citească din Eminescu ; poate pentru că-mi plăceau și făceau să-mi strălucească ochii „tainicul mal" și „infinitul maiestuos". Neînțelegînd totul și înțelegînd în același timp ceva mai mult decît cuvintele, simțind misterioasele lor legături, ascultam înfiorat cadențele sublime :

„Printre ramuri trece lună, / Codru-și bate frunza lin, / Peste codrii de arin, / Melancolic cornul sună..."

Luceafărul, Scrisorile și acele versuri dumnezeiești în care limba română atinge puritățî de diamant :

„Ca la un semn / Clătind catargele / Tremură largele / Vase de lemn... / Niște cetăți, / Plutind pe marile / Și mișcătoarele / Singurătăți..."

Da, dar tot atunci și „Egy gondolat bánt engemet", poemul scris pe cîmpul de luptă, înainte de ultima bătălie :

„Egy gondolat bánt engemet : / Agyban, párnák közt halni meg ! / Lassan hervadni el, mint a virág / Amelyen titkos féreg foga rág ; / Elfogyni lassan, mint a gyertyaszál, / Mely elhagyott, üres szobabat áll".

MA CHINUIE AMAR UN GÎND...
(1846)

Mă chinuie amar un gînd :
Pe-o pernă,-pat, să mor zăcînd !
Să veștejesc ca floarea ce suspină,
De-un vierme tainic roasă-n rădăcină ;
Să mă topesc ca lumînarea pală,
Lăsată singură'n odaia goală.
Nu, Doamne, moartea asta nu mi-o da,
O altă moarte eu aș vrea !
Copac să fiu, de fulger spintecat,
Sau smuls din rădăcini de viforul turbat ;
Stîncă să fiu, din piscuri prăvălită,
De trăznet, în prăpastia-ngrozită...
Cînd neamurile-ncătușate,
Sfărmîndu-și lanțurile vor porni-nviate,
Cu roșii fețe și cu roșii steaguri sfinte,
Pe steaguri scrise-avînd aste cuvinte :
„Libertatea lumii" —
Și-or trîmbița în sus
Lupta cea mare, din răsărit pînă-n apus,
Lovind tiranii care le-au supus :
Acolo-aș vrea să pier,
Pe cîmpul de luptă-n vuietul de fier,
Singele-mi tînăr să se scurgă-acolo,
Și glasul meu să fie-acoperit.

În românește de
EUGEN JEBELEANU

„Și moartea lui, la cîteva zile după acest ultim poem, cu sabia în pumn, ca o floare albă, pe cîmpia Sighișoarei, pe care am rătăcit de atîtea ori, singur, în înserări reci, auzind în tăcerea cutreerată de vînt nechezatul cutremurător al cailor și strigătele răgușite și pocnetele seci ale armelor și țipătul metalic, strălucitor, al săbiilor și vuietul acela stins în care limbile se topesc într-un geamăt profund ; vuietul acela care rămîne veșnic deasupra cîmpiilor unde s-au dat mari bătălii, ca o cortină nemișcată de fum vînăt. Iar ochii mei neliniștiți căutau *locul* unde a căzut trupul de trestie al poetului de 24 de ani, și unde l-au amestecat în țărîna mustind de sînge picioarele ropotitoare ale cailor....

Mai tîrziu, unul din poeții mei de căpătîi a fost și a rămas Iozsef Atilla, unul dintre marii poeți și marile conștiințe ale lumii, biografie însingerată, sensibilitate *umană* frematătoare ca o rană ; poet angajat în lupta proletariatului cu opera, cu viața, cu *moartea.* Unele din poemele lui cuprind, ca o monadă, universul acela proletar budapestan : casele leproase de raport, mîinile muncite de leșie ale mamei, copilul firav care nu poate adormi :

„Își închide ochii albaștri cerul, / își închide și casa mulții ei ochi, / maidanul doarme sub plapomă, / adormi și tu, frumos, micul meu Balázs... /

. . . . . .

Doarme, pe scaun haina ta / ruptura ei a ațipit / azi nu se rupe mai departe / adormi și tu, frumos, micul meu Balázs"

Altele sunt strigătul de virilă revoltă al poetului, împotriva condiției sale umane :

DE ZIUA MEA : „Am ajuns de treizeci și doi de ani / Surpriză, această poezie / Joc / de nimic... / Cadou pe care mi-l fac / Pe — acest colț de masă-n cafenea / Eu / Mie. / Zburară treizeci și doi de ani / Și încă n-am avut 200 pe lună, / Da, da ! / Țara mea !"

Altele au circulat ca *manifeste* ale partidului :

CEL CE-A CĂZUT : „Ne-au chinuit, ne-a sîngerat carnea, / Tovarășe, care încă te poți plimba, ca lumina, / gîndește-te la noi care în sus și-n jos alergăm / și privim departe în colțurile celulelor / Ni se moaie mușchii... / Sculpăm... / Ne-au condamnat la boli de stomac și de plămîni / Și dacă nu ne prăpădim, ne prăpădesc / Luptăm încă, dar trupul ne e atît de slab. / Tovarășe, ajută pe cei căzuți. / Acasă, soba e rece și crăpată / În cratiță rece se pregătește cina : / ...puțină foaie de varză și rămășițe. / Nevasta e amețită, își suduie copiii / Și vecina răcnește pe coridor / că de la noi nu va mai căpăta niciodată / uleiul de lampă împrumutat. / Vine iarna, strălucește înghețul și moartea de foame ; / Tovarășe, ajută pe cel căzut. / Gîndiți-vă la tineța împuțită, / ...Trimiteți săpun, carne de cal și pentru iarnă / trupurilor noastre ofilite, dați-le ceva haine. / Trimiteți cărți, oricît de timpite / pentru că ne înebunește noaptea, moale ca un șobolan. / și dorința sfîșietoare după o femeie. / Ușurează-ne suferința, dacă ești muncitor și liber, / Tovarășe, doar tu ești Ajutorul Roșu / Frate, ajută pe cei căzuți. / Luptăm îndîrjiți pentru revoluție / nu putem muri, trebuie să trăim mai departe, / Ne așteaptă manifestele... / Și burghezia ne așteaptă s-o judecăm ! / Mișcarea ne așteaptă, munca și familia, / pînă cînd va dispare exploatarea, / ...pînă cînd vor cădea lacătele de pe fabrici și închisori. / Trăiască Sovietele, Statutile muncitorești ! / Frate, ajută pe cei căzuți."

...Înainte de-a se arunca sub tren (putea să se arunce și în brațele reacțiunii maghiare, gata să-l primească „ocrotitoare" pline de substanțiale „consolări", dar îl oprea opera lui și încă ceva, care uneori e mai presus de operă la scriitorul comunist : *angajarea pînă la capăt,* integral, în cauza dezrobirii omului de tot ce-l face neom, angajare care nu se poate azvîrli ca o haină veche, chiar atunci cînd lovitura vine de la ai tăi)... înainte de-a se arunca sub tren, a scris una din poezîile pe care eu le consider cu adevărat optimiste, pentru că în fața morții, nimic nu se poate mima :

„În sfîrșit, mi-am regăsit patria, / pămîntul, deasupra căruia numele meu / va fi scris fără greșeli, / de cel ce-o să mă îngroape, dacă o să mă îngroape cineva. // Acest pămînt mă va primi ca o pușculiță. / Pentru că nu mai trebuie (ce păcat !) / Bănuțul de fier rămas de pe urma războiului. / Paraua de șase, găurită. // Nici inelul de fier, în care săpate / sunt cuvintele frumoase, adică o lume nouă / drepturi, pămînt. — Tribunalele sunt încă marțiale / și-s mai frumoase inelele de aur. // Eu am fost singur multă vreme. / Pe urmă au venit la mine mulți. / „Ești singur", mi-au spus ; deși cu ei împreună / așî fi fost atît de fericit. // ... // De cînd trăiesc, în vînturi contrarii / am încercat să stau drept, pe locul meu. / E de rîs că n-am fost în stare să fac / atîta rău cît mi s-a făcut. // E frumoasă primăvara, frumoasă e și vara, / mai frumoasă e toamna și cea mai frumoasă iarna, / pentru acela care visează un cămin cald, o familie / la urma urmei numai pentru alții."

Îmi cer iertare pentru traducerile brute, ad litteram, pe care le-am făcut ; poate au reușit să transmită măcar a zecea parte din universul poetic al lui Ioszef Atilla... Mă gîndesc uneori, și am remușcări, cît de puțin am făcut noi toți, scriitori români și maghiari, pentru cunoașterea reciprocă a acestor două culturi vecine, produse ale unei istorii la fel de frămîntate, la fel de tragice, născute și hrănite din virila hotărîre de-a sta „drepți, în vînturi potrivnice", străbătute de căutări asemănătoare, de răspunsuri de atîtea ori identice.

funcția critică a literaturii

OV. S. CROHMĂLNICEANU

Tensiunea dintre ideal și real

1. Pur și simplu rolul care-i revine cu necesitate stringentă literaturii din faptul de a fi o formă a conștiinței sociale. Se poate vorbi de o conștiință autentică, acolo unde lipsește spiritul critic ? Totdeauna arta s-a născut dintr-o tensiune între **ideal** și **real.** De unde, nevoia ei vitală de a exprima o „sfîntă nemulțumire" care hrănește însuși motorul progresului uman.

2. Da ! În ciuda tuturor teoriilor și practicilor ivite spre a stînjeni și chiar împiedeca tendința aceasta firească. Societatea socialistă multilateral dezvoltată nu poate fi construită fără o necontenită și ascuțită operă critică. Ne-o dovedește politica partidului nostru și, mai mult ca oricînd, vasta acțiune inițiată astăzi de el.

3. În obiectivitatea înaltă a marei arte. Niciodată ea nu s-a oprit la pragul constatărilor imediate, superficiale. Observația nemijlocită, scriitorii substanțiali au integrat-o într-o viziune despre lume ; au **situat-o** cu alte cuvinte, au căutat să-i sugereze o explicație. Unii continuă să creadă că obiectivitatea e o chestiune de drămuire farmaceutică strict cantitativă, cam atîta „umbră", cam atita „lumină", 14% negru și 86% roz, poate că merge și cu 17% și 83%. E o concepție de contabil. După ea „Cavaleria roșie", de Isaac Babel, să zicem, ar fi o carte neagră. Dar nu-i deloc așa ; în ciuda nenumăratelor lucruri cumplite pe care le spune, o străbate de la un capăt la altul cel mai autentic patos revoluționar comunist. Cred că aici se află cheia problemei. Orice operă literară implică o optică ,socială și presupune chiar dacă nu manifest, un ideal de viață ; în numele lui se face critica și el îi dă adevăratul sens. Tocmai refuzul de a privi elementele unei opere literare ca părți dintr-un intreg, de a discuta semnificația acestuia și nu detaliile în sine, duce la aprecieri false, mărginite și, practic, interdictive. Apar cărți despre realitatea noastră socialistă, sută la sută roze, dar stăpînite în viziunea lor intimă de un detestabil spirit mic-burghez, mucegăit și conformist. Trec însă foarte ușor prin toate controalele fiindcă, „nu dau bătaie de cap".

4. Prima e, cum am încercat să arăt, un act de conștiință, prin urmare o expresie a lucidității spiritului. A doua, o manifestare de **orbire,** de **opacitate,** adică exact contrariul. A schimba „rozul" în „negru" nu reclamă prea mult efort intelectual. Sînt voci care protestează indignate că a fost „denigrată" cutare profesiune, instituție sau categorie socială, ori de cîte ori unul dintre reprezentanții ei e înfățișat săvîrșind abuzuri, acoperindu-și sub o frazeologie „principială" interesele personale, lezînd colectivitatea prin diverse „aranjamente" revoltătoare, ca și cum cu atare acte n-ar fi pline ziarele. Aici se verifică vechea zicală cu musca pe căciulă. Cine crede realmente în puterea de ecarisaj moral a socialismului, n-are pentru ce să se indigneze, cînd întîlnește asemenea portrete literare, dimpotrivă, mai ales dacă în ele tresare o salutară reacție civică la batjocorirea principiilor orînduirii socialiste, așadar o manifestare a creșterii conștiinței publice. Denigrarea ține de optica autorului și apare acolo unde critica trădează o viziune sceptică, dezabuzată, nihilistă, cu privire la posibilitatea îndreptării relelor, perfectibilității organizării vieții obștești și naturii umane. Din astfel de texte iese la iveală o concepție sumbră, demobilizantă asupra lumii. Ea e opacă, fiindcă ignoră deliberat progresele evidente ale societății noastre și conține, nemărturisit, un îndemn la abandonarea oricărui efort uman constructiv, ca zadarnic. Acest tip de critică, chiar dacă nu vrea să o recunoască, rămîne — în esența lui — conservator și deci retrograd, reacționar.

5. Cred că întrebarea e greșit pusă. Nu extensia ne interesează, ci adîncimea. Diferența e de la luarea bacșișului, foarte combătut astăzi, la abuzurile și indiferentismul administrativ care vatămă societatea cu milioane și lovesc dureros numeroși oameni. Ce s-a întîmplat la O.C.L.P.P. constituie un exemplu izbitor. E diferența de la inerțiile morale curente, la o concepție asupra socialismului ca umanism superior, multilateral și dinamic.

6. Să avem sentimentul întîi că a răsărit un nou Caragiale și apoi să vorbim, fiindcă există destui, gata să-și scuze ascuțișul critic tocit prin dificultățile obiective care-i împiedică să-și exercite geniul satiric. Oricum însă, niciodată autorii hotăriți să spună adevăruri neplăcute n-au dus-o ușor; aceasta nu i-a descurajat însă, ci abia le-a stimulat inventivitatea artistică. Brecht sublinia că scriitorul înzestrat trebuie să posede și o șiretenie de a ști cum trebuie spus adevărul.

7. De la **„Țiganiada"** pînă azi foarte multe, dar nu văd rostul să întocmim acum lista de nume și de titluri. Asemenea scrieri se disting imediat prin interesul extrem de viu pe care-l trezesc în rîndul publicului. Avem un exemplu recent : „Imposibila întoarcere", de Marin Preda.

8 Mai mari ca oricînd.

9. ? !

10. În literatură nu există act critic care să se oprească strict la un anume fapt. Acolo unde se întîmplă așa nu e vorba de artă, ci de gazetărie. Dar, am mai spus-o, greșim atunci, cînd considerăm un fenomen negativ, denunțat în literatură ca prezent sub aceiași formă și virulență în zona socială pe care, fatal o vizează. Scriitorul surprinde morbul răului, într-o manifestare elocventă, expresivă. Pe unii, e posibil să-i fi atins parțial, superficial, sau să-i fi ocolit cu totul. În capacitatea noastră autocritică, de a privi faptul prezentat ca un simptom destinat să ne alerteze, stă șansa lecuitoare a literaturii. Cum izbutește publicul să opereze asemenea distincții importante? Reușita depinde de două lucruri: de arta autorului, în primul rînd, fiindcă mijloacele lui expresive sugerează aproximativ extinderea și virulența reală a răului. Eugen Ionescu, de pildă, a vrut să arate că „rinocerita" amenință să ajungă la un moment dat o psihoză generală și pentru aceasta și-a conceput piesa așa. Atingerea efectului real, scontat în critica socială prin intermediul literaturii, depinde apoi și de o judicioasă interpretare a textului. Necitit cum trebuie, și Caragiale a fost acuzat că insultă națiunea.

11. Ar fi culmea ipocriziei să declar că așa ceva mi-ar produce plăcere. Prin urmare îi înțeleg și pe cei care se supără cînd sînt supuși criticii. Dar nu se poate face nici măcar o omletă fără să se spargă ouăle.

HORIA LOVINESCU

Contribuția critică — contribuție pozitivă

1. Nu cred că literatura are, prin excelență, o funcție critică. Funcția ei esențială e artistică, ceea ce presupune o cuprindere mult mai complexă și nuanțată a existenței.

Dar faptul că literatura, prin latura ei critică poate aduce un substanțial aport pozitiv la viața societății, într-un moment istoric dat, e un adevăr pe care nu-l poate contesta nici cel care citește sau recitește doar douăzeci de cărți bune pe an.

2. Consider că literatura de critică socială — adică cea care exprimă adevărul cu dorința de a-l pune în slujba dezvoltării societății — reprezintă cea mai pozitivă atitudine și cea mai înaltă obligație morală pe care o poate adopta azi la noi un scriitor-cetățean. Fără a uita însă că scriitorul nu e numai cetățean și că are dreptul, ca atare, să trateze și alte planuri ale existenței umane.

3. Aș spune că o operă cu **pronunțat** caracter critic — dacă este în adevăr vorba de o „operă" — se justifică în primul rînd prin ea însăși, prin poziția autorului față de eroi și temă, prin locul pe care această operă o are în ansamblul creației scriitorului, precum și pe cel pe care-l ocupă în contextul literaturii contemporane lui. Pot concepe și admite în asemenea condiții chiar o capodoperă aparent „neagră". Refuz însă cu înverșunare fenomenul de imitație și epigonism pe care-l poate genera și pe care din păcate îl generează.

4. Trebuie să fii funcționar cultural în cel mai cras sens al cuvîntului pentru a nu-ți da seama de diferență.

5. Parvenitismul, indiferența față de oameni, lașitatea, abuzul de putere, ipocrizia, etc. atunci cînd aceste tare riscă să atace o zonă mai largă a vieții sociale.

6. În orice caz ar avea „probleme"..

7. Mai trebuie timp — și mult — pînă a se putea formula o asemenea judecată.

8. Satira măruntă are toate șansele : se pot cîștiga cu ea și bani și aplauzele unui public nepregătit și naiv. Pe această naivitate se mizează zdravăn.

9. Cele care par a spune adevăruri grave, dar ascund grija bine chibzuită de a nu jigni pe nimeni.

10. Nu cred că poate fi vorba de un „distinguo" categoric. O zonă bolnavă presupune de cele mai multe ori existența unui viciu poate mic, dar real, o defecțiune de funcționare și în mecanismul social.

11. Nici bine. nici rău. Judecata asupra mea însumi o fac mai imparțial și mai în cunoștință de cauză decît orice critic. Dacă demonstrația negativă a criticului ar fi însă atît de inatacabilă și de fundamentată încît să n-o pot contesta în forul meu intim cel mai curat i-aș purta criticului un sentiment de respect chiar dacă m-ar face să mă gîndesc la sinucidere sau la... pensie.

CONSTANTIN CHIRIȚĂ

Un obiectiv atît de înalt și romantic

1—2. În ideea de responsabilitate pe care societatea și ideologia societății noastre o integrează definiției de scriitor se include, fără îndoială, și atitudinea critică față de realitatea socială. De altfel, principiul criticii este, teoretic, și trebuie să fie, practic, caracteristic întregii activități din societatea noastră. În condițiile date nici n-ar putea fi înțeleasă o literatură realistă, o literatură adresată societății, fără un puternic suflu critic. Nu din supunere față de teorie, ci din relațiile cu societatea ca sursă literară, ca sursă principală de inspirație. Într-un marș atît de greu și complex ca al nostru, spre un obiectiv atît de înalt și romantic ca al nostru : socialismul (fie-mi permis să duc pînă la capăt metafora) coloanele nu-și păstrează, intacte, disciplina, entuziasmul, puterea, sinceritatea. Unii obosesc înăuntru, alții obosesc în frunte, nu mai spun : „după mine, băieți !", ci „înainte, băieți !", bucurîndu-se, pe margini, de bogăția și frumusețea teritoriilor cucerite. Atîta vreme cît noi, ca scriitori, rămînem fideli idealului, trebuie să luăm atitudine critică față de neregulile și neadevărurile observate. Mai ales cînd sîntem susținătorii unei literaturi angajate. Iată de ce cred că funcția critică a literaturii este o caracteristică subînțeleasă a unei literaturi de critică socială.

3. Noțiunea aceasta de *echilibru* face parte prea mult din domeniul logicii și lucidității pentru a o acorda literaturii. Cartea și întreaga ei mișcare : creația și destinația, este prin excelență un act de sinceritate, și deci subiectiv, nu actul unui comerciant cu ochii mereu la balanță. Culegem emoții și dăruim emoții. Gradul, sensul, durata, intensitatea lor nu pot fi siluite de nici o aritmetică a egalității. Deci problema principală este cea a sincerității scriitorilor (și nu întîmplător am trecut la plural), a relațiilor dintre ei și adevărurile societății, adică dintre ei și *luminile și umbrele* societății. Fără îndoială că literatura care se pretează cel mai fericit la cuprinderea adevărurilor societății este *romanul.* Nu numai pentru că în vastitatea ei s-ar putea desluși luminile și umbrele societății, ci mai ales pentru că s-ar desluși cauzele acestor lumini și umbre, care influențează cel mai mult conștiința și inima societății.

4. Îmi este foarte greu să accept ideea unei literaturi denigratoare, de fapt nici nu cred că poate exista o asemenea literatură. Denigratoare ? Față de cine ? Față de ce ?... Să ne gîndim, de pildă, la cea mai critică literatură a ultimelor decenii, la literatura americană, față de care literatura noastră, în funcția pe care vrea să i-o atribuim acum, este la abecedarul criticii. Cu toate acestea, nici extremele, dar nici media americană, cea care constituie puterea și adevărul Americii, n-au considerat niciodată această literatură drept denigratoare. Dimpotrivă în aprecierea acestei literaturi, toate zonele sînt unite de un sentiment de mîndrie.

Nu pot crede că un scriitor adevărat se va așeza la masa de lucru cu gîndul să scrie o carte denigratoare. Desigur, el poate fi atît de impresionat de un anumit aspect al vieții încît revolta lui se poate îndrepta împotriva

(Continuare în pag. 7)

S. DAMIAN

Acel reflex organic

Cer îngăduința de a nu răspunde ordonat la întrebări ci, pornind de la ele, să expun cîteva opinii care, sper, că se vor include într-un fel și în obiectivele anchetei.

Hrana literaturii din toate timpurile a fost, se știe, observația morală. De aceea creatorul de tipuri dezvăluie cu perspicacitate formele pe care le iau în psihologia umană și diversele porniri devastatoare. Bovarismul, instinctul de parvenire, spiritul cameleonic, pofta achiziției, grandomania își găsesc mereu alte înfățișări în realitate și în artă. În decursul veacurilor categoriile sociale și-au pus amprenta distinct asupra destinelor omenești, fără să le epuizeze astfel particularitățile, iar personajele cu amplă arie de cuprindere, au ajuns și puncte de reper în clasificarea comportărilor. Determinată în timp și în spațiu, funcția critică a literaturii poate fi permanent deslușită.

Fizionomiile morale cunoscute nu dispar odată cu instaurarea relațiilor socialiste și cu proclamarea unei etici noi. Unele își prelungesc existența cu sforțări minime de aclimatizare, altele își schimbă procedeele, se disimulează, joacă un rol împrumutat. E clar că mentalități ca patima de acaparare, parazitismul, disprețul cinic față de cei din jur, abuzul de putere vin în totală contrazicere cu principiile echității socialiste. Aceste exteriorizări vehemente ale egoismului le putem însă identifica uneori și în ambianța de azi, îndepărtînd anumite straturi protectoare (aparența de corectitudine în comportările cotidiene, demagogia, învelișul de umilitate menită să deruteze etc.). A crede că intențiile nobile de ecarisaj, transformate în largă acțiune publică, au un efect imediat peste noapte, înseamnă a te complace în utopie, a te adăpa cu iluzii. Educația e un proces anevoios și necesar de stîrpire a unor reminiscențe ale trecutului, de convingere răbdătoare și competentă (adică de demonstrare a ascendenței pe care o deține etica nouă), de prevenire și treptată eliminare terapeutică a altor fenomene degradante, născute chiar în epoca noastră, ca o excrescentă a vremurilor.

Să nu uităm apoi că omul e o ființă cu limite biologice și sociale, că oricît de înalt ar fi stadiul de generozitate atins (în sensul raportării intereselor individuale la cele generale), va afirma, firesc, și dorința de satisfacere a propriilor necesități. Întreg efortul gigantic de educare trebuie să țină seama și de ideea participării fiecăruia la beneficiile materiale și spirituale, astfel ca orice contravenție pe plan etic să nu aibă nici măcar o infimă bază de absolvire posibilă. Sterilă ar fi tendința spre un egalitarism care uniformizează aptitudinile și desființează tocmai stimulentele ce duc la inovații, la ameliorarea muncii, la mobilizarea resurselor, la obținerea maximei calificări de specialitate. Sîntem datori să înfăptuim acea premiză de activitate disciplinată, loială, de ridicată tehnicitate profesională, eficace, cu roade evidente în bunăstarea și în nivelul de înțelegere și responsabilitate — premiză de care depinde realizarea proiectelor frumoase de metamorfoză morală a omului.

Rostul literaturii ? Plecînd de la *observare,* facultate primordială, prozatorul recompune psihologii existente, prezintă traseul unor biografii contemporane. Firește că și modul de supraviețuire și de drapare a unor vicii vechi precum și climatul care permite căi inedite de izbucnire a moravurilor individuale agresive captează atenția romancierului. Prin însuși actul de dezvăluire obiectivă literatura își îndeplinește menirea critică. Nu e bine să ne pripim și să confundăm specificul înrîuririi educative prin artă, implicită, cu didacticismul îngust.

Mai predomină în această ordine de idei, pe alocuri, unele prejudecăți. Te uimește în anumite regiuni periferice ale culturii menținerea unei false tradiții de olimpianism, de sustragere din real, de plutire în comode abstracțiunii. O inclinație spre simbolistica facilă a decurs și din pretențiile (cu nimic întemeiate) ale unor autori că sînt stăpîni pe rafinate cifruri filozofice cu care pot dezlega — miracol ! — misterele cosmosului. Cine se cobora spre măruntul trai de fiece zi, era privit cu o suverană desconsiderare. Multe din narațiunile eterizate, fără contingență cu timpul și spațiul, s-au dovedit, vai, amăgiri : cugetări precare, inadvertențe în intuirea reacțiilor umane, lipsă de vocație elementară pentru arta sugestiei și a meditației metaforice. Nu putem nega însă că și autori de talent s-au lăsat atrași de sirenele literaturii parabolice, mai mult ca un exercițiu de virtuozitate, cu impresia că proza realistă pînă la capăt (singura valabilă) n-are întotdeauna condiții optime de desfășurare. Aflînd de dificultățile de publicare (obiecții rigide, scolastice la edituri etc.) pe care le întîlneau cei care perseverau pe drumul reflectării adevărului de viață, acești autori au aderat la concluzia greșită că n-a sosit încă timpul unei concentrări a forțelor pe acest tărîm. Au fost ezitări, amînări, pe care un climat de efervescență le poate acum risipi. Departe de mine gîndul de a tăgădui dreptul la existență și la încurajare de care poate beneficia literatura de alegorie sau fantastică, cu sfera ei definită, cu mijloacele ei experimentale, literatură care, dacă are consistență și un sens umanist, revendică în mod natural, întreaga receptivitate. Nu însă impostura și snobismul. Aici decide în bine ori în rău discernămîntul editorului care nu e pretutindeni, din nefericire, sigur.

Magistrala aparține însă literaturii realiste, spre care, într-o sforțare de diriguire, e necesar să se îndrepte cele mai bune resorturi scriitoricești. Au pierit însă toate obstacolele ? Ne poate ispiti din nou autoîncîntarea. Faza declarațiilor și a bunelor intenții s-a consumat. Se impune o judicioasă conlucrare a tuturor energiilor în dezbateri, în intervenții publice, în discuția plină de tact, de inteligență și de răspundere cu fiecare artist serios și mai ales, peste toate, în Creație (supremul argument). Numai în felul acesta vom putea ajuta la înlăturarea unor piedici de proveniență estetizantă sau dogmatică. Încerc să înfățișez aici, mai mult sumar, cîteva din preocupările pe care le socotesc, pe acest tărîm, la ordinea zilei.

Superstiția moderației. Dacă se mizează prea mult pe echilibru, pe evitarea exceselor, pe aspectul „cuviincios" al deznodămîntului, există riscul să fie anulat fiorul tragic. Se pierde inevitabil un zăcămînt al adevărului. De refuzi tot ce e duritate, zbucium acut, eșuare, desnădejde — provoci, inerent estomparea autenticului. Să descindă și de la Maiorescu această reținere. Maiorescu care abandona lecturile prea agitate, recalcitrante față de tihna simetriei clasice, care îndemna la cumpătare și moderație ? Probabil că nu e unica explicație în unele cazuri, pentru domolirea tumultului.

Parte și întreg. Nu poți să pretinzi fiecărei cărți să dea senzația de *totalitate.* Desigur, pe ansamblul unei politici de editare, e utilă o stăruință în dozări pentru a acoperi zone dintre cele mai semnificative și pentru a nu insista unilateral — cu consecințe deformatoare — asupra unei secțiuni izolate sau marginale a realului. O singură narațiune, care, de pildă, n-are veleități de frescă, reconstituie un fragment al existenței — dintr-un unghi precis. Acest fragment (și numai el) se cere apreciat ca putere de profunzime și de veridicitate. Lui nu i se pot impune rigorile întregului. Orice adaus pentru completare exterioară, pentru simetria situațiilor, e un corp alogen, de prisos. De aici vine, poate, și confuzia regretabilă între subiectul literar (relatarea unui incident al realului, fictiv dar verosimil) și cursul director al istoriei. S-au emis obiecții la *Intrusul* lui Marin Preda fiindcă descrie un caz de inadaptare. Nu e posibilă oare și ratarea, în anumite variante particulare, în socialism ? Autorul nu și-a propus să ofere o imagine globală (care, evident, pretinde și prezența exemplelor de armonizare a inițiativei individuale cu soarta colectivității). Ideea *Intrusului e* însă limpede : o pledoarie pentru o morală a generozității, care, dacă e revoluționară, să nu abdice (ci să plece) de la normele statornicite de omenie, de cinste, de respect pentru familie, pentru sentimente etc. Învinuirile prin extindere — fatalitatea unui dezacord între personaj și mediu — falsifică mesajul neambiguu al cărții. Ne amintim curajul, încrederea regenerată, dăruirea cu care eroul reia în final urcușul.

Pot fi menționate opere celebre ale umanismului militant care dezmint preceptul *totalității. Înfringere* (ce titlu deprimant ! ar exclama dogmaticii) povestește etapele decimării unui batalion roșu ; *Pe Donul liniștit* reface istoria rătăcirilor unui țăran, dornic de liniște, dar sfîșiat de impulsuri dezastruoase, și, pînă la urmă, mistuit de năvala întîmplărilor. Nu subiectul literar destăinuie opțiunea scriitorilor, ci extraordinara vitalitate și măreție a năzuințelor Revoluției care se degajă din vîrtejul de cruzime, aberație, vinovăție și nepăsare a derulării timpului. *Condiția umană* și *Speranța de* Malraux sau *Pentru cine bat clopotele* de Hemingway sînt apăsate de o presimțire sau chiar de a clarviziune a eșecului într-o împrejurare locală dată și se încheie într-adevăr, tragic. Ce nobil îndemn de devoțiune în luptă și de solidaritate cu mulțimea se desprinde însă din dîrza înfruntare a unei damnări. Nu pledez numai pentru acest tip de scrieri dar ele au în orice caz, pe lîngă altele extrem de necesare, acces în sanctuarul Marii Literaturi (adînc educativă).

De la o înțelegere complexă a dialecticii istoriei, pentru care mecanica evenimentelor nu coincide mereu cu intențiile oamenilor, iar între luciditate și spiritul voluntar, între-

(Continuare în pag. 7)

ALEXANDRU IVASIUC

Unul din mecanismele de autoreglare ale societății

1. Nu e greu de înțeles ce înseamnă **funcția** critică a literaturii. Aș vrea să subliniez doar importanța deosebită a acestei funcții, poate cel mai însemnat mod în care literatura participă la viața socială, reprezentînd unul din mecanismele de autoreglare ale societății, care o ferește de crize, îi anunță deficiențele, o compară mereu cu cele mai înalte idealuri ale sale. Cu alte cuvinte îi asigură unitatea, o încheagă tocmai prin exprimarea constantă a valorilor sale, pe care scriitorul și artistul le ia în serios. Rolul scriitorului și artistului în lume este de a enunța mereu că aceste valori nu sînt relative ci absolute și de a suferi pentru ele, de fiecare dată cînd sînt încălcate — chiar dacă statistic acea încălcare nu este prea importantă. Statistic nu, principial însă da. Confruntarea dintre ce crede și ce afirmă o societate și cum este ea reprezintă funcția critică a literaturii. De aceea ea nu se poate exercita în absența valorilor, altfel pe ce criterii am respinge ce nu este drept ? De exemplu, pentru societatea noastră, forță reală critică nu are afirmația că oamenii nu sînt bogați (pentru că societatea nu-și propune să dea bogăție, ci numai prosperitate membrilor ei) ci cînd se arată că sînt avizi sau tiranici, valori contrare premizelor socialismului și democrației.

2. Neapărat că așa trebuie să fie. Altfel am condamna literatura la neparticipare, la izolare. Mecanismul criticii este, cum am spus, componentă a sistemului nostru de autoreglare, care presupune conștiința.

3. În punctul de vedere, nu în valorile pe care le propune. În nici un caz nu într-un compromis, într-o echilibrare care este străină structurii operei de artă. Mai ales în forțele care se confruntă. E o veche întrebare pentru mine și de aceea vreau să dau un exemplu la care m-am gîndit de mult. Să zicem că un poet, lovit în sensibilitatea sa, scrie o poezie care pornește de la torturarea unui copil, în care el vede posibilitatea cruzimii în lume. Ce-ați zice dacă la sfîrșitul acestei poezii, poetul ar spune : *„Da, însă majoritatea copiilor noștri pot găsi loc la creșe !"* Ar strica unitatea poeziei, a operei de artă, printr-un procedeu exterior, adăugat. Să nu se uite, „artistul e o ființă excesivă", el vede prin particular, prin fapt, generalul. Asta e arta și altfel nu poate fi ! Să nu ne fie frică, nimeni nu se va sinucide, dacă-i va merge bine, pentru că a citit o carte tristă. Dar poate o carte tristă va pune un om prea nepăsător pe gînduri !

4. Diferența dintre denigrare și critică în literatură e aceeași ca în viața obișnuită, cînd mint — negativ, denigrez, cînd spun adevărul, critic (— chiar cînd critica e aspră, dură.)

5. În nici o zonă nu s-a spus destul și mai ales, nu destul de pregnant. Dar nu cred că putem admite tabu-uri.

6. Mai întîi, dacă e să vorbim serios, Caragiale astăzi ar fi altul. Fiecare talent se pliază și exprimă epoca sa. Dacă ar fi totuși să punem această ipoteză, atunci aș spune că *acum,* chiar acum, ar duce-o destul de bine. (Să vedem ultimele numere din „Luceafărul"), dar că n-ar fi fost scutit de greutăți. Și cel real a fost acuzat de imoralitate, de faptul că făcea educație. Vedeți articolul lui Maiorescu, „Comediile dlui Caragiale". Dar spre deosebire de el, ar mai putea fi lucrat și pe la spate, de cine știe ce redactor obtuz de editură care nu i-ar spune în față ce crede despre el, sau ceea ce crede că ar trebui să creadă despre el. Însă, pînă la urmă, Caragiale, sau cineva cu talentul lui, ar răzbi, ar învinge. Marile talente de aceea sînt mari, pentru că au forța să triumfe.

7. Toate cărțile bune de proză, care se referă direct și explicit la societatea noastră contemporană.

8. Șansele le creem noi, nu sînt exterioare, măcar în acest moment al istoriei noastre. Îmi vine să spun aproape că am răspuns la această anchetă, pentru a afirma *răspicat :* De *noi* depinde ce literatură vom avea. De noi, de curajul și cinstea noastră.

9. Literatura estetizantă, literatura nimicului, ultra-hermetică, ultra-culturală, ultramuzicală. Scriitorul care spune : dacă nu pot spune tot, nu spun nimic. Și ei au criticii lor !

10. Orice act critic este generalizant în artă, cu atît mai generalizant cu cît arta e mai mare. Cu cazurile individuale, strict individuale, se ocupă medicul, judecătorul. Apoi, societatea e un întreg. Dar o mare sensibilitate, deci un mare artist va învinui pe mulți pentru pierderea a puțini, cînd e vorba de oameni. Pentru că am vrea ca societatea noastră să fie cît mai apropiată de perfecțiune. Pentru că valoare are nu criticarea *aspectelor* neglijabile ci a unor defecte cu adevărat periculoase pentru societate, acelea care-i vizează esența, adică valorile.

11. Probabil m-aș supăra. Totul e să n-am posibilitatea să distrug pe cel care mă critică. Astfel că nu am ceva mai bun de făcut decît să reflectez asupra adevărului celor spuse.

frumoșii nebuni

Proză de Fănuș Neagu

Eduard Valdara — 25 de ani, crăcănat și blond, mai mult roib decît blond, „flegmatic și indesirabil" (așa-l definise Raminţki, conducătorul nedeclarat al grupului sau, dacă vreţi, ideologul lui) subţire și parfumat ca ţigările americane — refuză ostentativ să apuce mîna lui Radu Zăvoianu. Calcă pervazul și se aruncă în mijlocul camerei, respirînd agitat, cu gura întredeschisă. Dinţii lui albi și sănătoși formau o coroană scînteietoare. Caninii, răzvrătiţi, lăsau totuși impresia de pietre false.

Radu Zăvoianu, aflat în relaţii proaste cu administraţia blocului, îl înhaţă de piept și-l zvîrli pe pat. Valdara purta șubă îmblănită, un costum elegant de culoarea oţelului și vestă galbenă ca haimanalele care populează, la 11 seara, străzile înguste din spatele teatrelor, pîndind ușa prin care se retrag actriţele. Vesta din material ieftin plesni pe burtă și Valdara aproape că izbucni în lacrimi.

— Imbecilule ! îl apostrofă Radu Zăvoianu, vrei să fiu evacuat din bloc ? !

— Da, răspunse Valdara, ridicîndu-se și descheindu-și șuba, vreau.

Blana de castor, înundată de lumina filtrată prin cristale scumpe, rîdea în ape de plumb.

— Ai merita să te cîrpesc, spuse Radu Zăvoianu, cu mîinile reţinută.

— Atinge-mă, și te arestez imediat pentru ultragiu.

— Bei o vișinată ? întrebă Radu. Ninge prea frumos ca să facem vărsare de sînge.

Valdara refuză, scuturînd capul roib.

— Ce-i cu tine, se miră Radu, ești bolnav?

Valdara aruncă șuba pe covor și se trînti într-un fotoliu, frecîndu-și ceafa de plușul moale și odihnitor.

— M-au scos din echipă, disciplinar, pe timp de zece zile.

— Stai, îl opri Radu Zăvoianu, povestea trebuie spusă pe fond muzical.

Inveselit, luă acordeonul și atacă un cîntec lăutăresc, alternîndu-l cu măsuri de vals, fox și rock — o aiureală iritantă, bocete și bufonade, circ de provincie și jale falsă.

— Tenor castrat ! îl înjură Valdara.

Radu Zăvoianu rise în dușmănie și nu se opri. Cu timpla culcată pe umăr împerechea notele într-un virtej delirant. Era un virtuoz al acordeonului, asemeni cîntăreţilor de jazz din New-Orleans, care improvizează pe o temă ore în șir, fără să urmeze o linie consacrată. Uitase de Valdara, uitase că n-a vrut altceva decît să-l enerveze și să-l împace în același timp, cînta sau lega segmente de cîntec, însutindu-le valoarea sau ucigîndu-le, pentru că afară se așeza iarna, lumea se clătina în mătase albă, pe poduri închipuite, ridicate deasupra orașului, se perindau păduri pline cu vulpi, și fotografi ambulanţi, cu picioarele învelite în jambiere verzi, prindeau pe peliculă zborul păsărilor născute sub degetele lui. Uite, între hotarele Cișmigiului intrau valuri de păsări și toate luau foc în zbor și se schimbau în ninsoare, în frig aspru, în iarnă — și peste iarna adîncă, peste corăbiile ei de gheaţă lunecînd cu bătăi de clopot spre toate porturile lumii, plutea o bucurie intensă, hoarde de ciini trăgeau sănii, lătrînd vesel, și mai era și o supărare ușoară, a lui Eduard Valdara, dar nu era o supărare adevărată, căci n-avea puncte de atingere cu pămîntul, era o supărare pierdută pe copaci, pe crengile lor suflate cu sticlă adusă din Turingia sau din Pădurea Neagră.

— Pauză ! strigă Valdara, trebuie să plec.

Radu Zăvoianu strînse acordeonul și-l depuse pe măsuţa joasă. Rosti scurt, frîngîndu-se din trunchi :

— Adio ! (Și cu dragoste prefăcută) : Să știi. Ed, că lași în urmă numai suspine. Dar unde pleci ?

— Într-o oră trebuie să mă prezint la Direcţia Miliţiei Capitalei. Timp de zece zile, cît sînt suspendat din echipă, voi băga groaza în hoţi, în curvele de bulevard și-n golanii din barurile de noapte.

Se sculă și porni spre șifonier. Umbla clătinat. Mers de călăreţ mongol.

— Spune-mi, se întoarse spre Radu Zăvoianu, uniforma mea se mai află pe-aici ?

— Nu. A fost transformată, vopsită și dăruită unei rude din provincie contra două sute de lei. Uniforma albastră și elegantă (orice s-ar spune, avem o miliţie înzestrată cu echipament de mîna-ntîi) atîrna între costumele de concert ale lui Radu Zăvoianu, toate avînd reverele din mătase și încărcate cu fluturi de sticlă și paiete.

— Al dracului, tare mai pute-a naftalină !

— Levănţică ! preciză Radu Zăvoianu.

— De-un lucru-mi pare rău, zise Valdara, chinuindu-se să-și înfigă picioarele în cisme, că nu mai pot să plec cu Raminţki la frate-su la Constanţa. Mă invitase să petrecem acolo sărbătorile de iarnă.

— N-o să se ducă nici el. Nu-ndrăznește să intre în Dobrogea fără gardă de corp.

— De ce ?

— De-aia, fiindcă pornind de la Vadu-Oii și pînă-n buza Mării Negre, Raminţki e dator peste zece mii de lei, și persoanele care l-au împrumutat au început să-și piardă răbdarea.

— Ca să vezi ce suflete de piatră ! zise Valdara cu dispreţ fals în timp ce-și aranja diagonala.

— Ed, întrebă Radu Zăvoianu, cînd te vezi pus în hamuri nu simţi nevoia să nechezi ?

— Ba da, răspunse Ed — și părul lui era o tufă de iarbă cuprinsă de flăcări de miere.

— Dă-i drumu, îl pofti Radu Zăvoianu. Pe cuvîntul meu că chiar ai bot de cal.

În clipa aceea, un val de ninsoare, împins de vînt, pătrunse în odaie, acoperindu-i. Polen de decembrie fecundînd bucuria. Valdara rămase nemișcat, Radu Zăvoianu desfăcu braţele, fericit că după o noapte de beţie fiecare fibră din trupul lui primea o porţie de vis curat.

— Nechează ! strigă el. Vreau s-o faci pe nebunul pînă la capăt. Nu-i nici-o șmecherie să intri pe fereastră fără să nechezi.

— Încep, anunţă Valdara (Pauză scurtă, pauză de efect). Ieri — în aceeași secundă Radu Zăvoianu regretă că-l provocase — ieri m-am întîlnit pe stradă cu Asta Dragomirescu.

Radu încercă să pareze :

— E o tîrfă ! zise el, și buzele-i tremurau.

— Zice să nu-i mai telefonezi.

— Am visat că era bolnavă...

— Te porţi ca un idiot.

— Te rog să pleci imediat.

— Te porţi ca ultimul idiot din România.

— Pleacă !

Ed, pus la distanţă, deveni și el distant. Gura i se strîmbă într-un rînjet arogant, iar în ochii lui mici, albaștri, cu reflexe aurii, se aprinse scînteia batjocurii. Nu mai spuse o vorbă, își înfundă chipiul pe cap, cu mișcări studiate, se întoarse brusc și părăsi camera, trîntind ușa cu putere. O lovitură de tun se înscrise pentru cinci minute în pereţii blocului.

— **Fragment din romanul cu același titlu.**

„Fotbalist bou ! Trebuia să-i rup un picior !" mîrîi Radu Zăvoianu, fierbînd de furie. „Nu mă interesează Asta Dragomirescu. Nu e decît o căldare de foliculină..."

Zăpada curgea mereu înăuntru (afară, din burta cerului, spintecată, curgeau și corbi), pe oglinda largă pulberea albă se schimba în picături de apă, lunecînd întregi spre rama în montură de plumb, așa cum lunecă gîndacii pe capacul smălţuit al unei casete — și Radu, cu creierul înlănţuit de ură, se repezi să închidă fereastra. După trei pași se opri, cu ochii holbaţi, năuc și-și pipăi puloverul alb. Puloverul era murdar de sînge, de la piept pînă la poale. Sînge cald, mirosind a fier și încă ceva nedefinit, puroi sau gaz metan. Duse mîna dreaptă la nări și strînse, astupînd șuvoiul. Apoi înaintă încet pînă în rama ferestrei, mai mult ameţit decît înfricoșat și cînd lungi gîtul să înghită aer proaspăt, îl văzu pe Ed Valdara trecînd printre copacii din Cișmigiu, cu mîinile în buzunarele mantalei, și nu vru ca Ed să-l observe, mîndria sau poate rușinea care la el, spre deosebire de majoritatea oamenilor, era o faţetă a egoismului, îl sili să se întoarcă cu spatele la grădină. Răsturnat pe tocul ferestrei, cu șoldurile zdrobite în muchea consolei de marmoră care acoperea caloriferul și servea în același timp și de scrumieră, dovadă sutele de pete galbene de pe suprafaţa ei, își descoperi în oglindă trupul răvășit de spaima prăbușirii. Și pentru că-și trăia viaţa adulat de lumea convulsivă a barurilor de noapte, în care totul e provizoriu, inteligenţa, cîntecul, veselia, lanternele de hîrtie, freza toboșarului, beţele lui lustruite cu fosfor, zîmbetul serviabil al fetelor în căutare de străini bogaţi, o lume unde și desfrîul umblă pe picioare subţiri, fiindcă desfrîul autentic e un galop prin faţa tribunei unde prezidează moartea, primul gînd ce-i străbătu mintea fu acela că dintre toţi artiștii pe care-i cunoscuse, în viaţă sau pe ecran, el singur se afla într-o poziţie complet netrucată pe marginea mormîntului și că nimeni nu filma scena. „Scuip pe filmele lor, toţi mor fals, repetiţiile nesfîrșite, succesul și banii le sugrumă orice chef de-a se apropia de adevăr". Strigătul unui îngrijitor din Cișmigiu — „ăștia nu-s lupi ca toţi lupii, trebuie să bea apă la ora fixă, de-aia stau închiși în cuști" — îl readuse între pereţii reali ai zilei. Se ridică gemînd, ars de dureri de coaste, și se mișcă spre oglindă, ca și cum ar fi vrut să intre să se culce în lumina ei calmă și inflexibilă, și atunci văzu că sîngele se așternuse în ţesătura puloverului sub forma unei trompete. „Trompeta Astei Dragomirescu !" își spuse Radu și se aplecă s-o sărute, ca să trezească în ea raza cîntecului pe care Asta Dragomirescu îl intonase pentru el, pe ţărmul Mării Negre, într-o zi cu nori și cu lună...

Luna era urechea lui Van Gogh...
Pierzînd sare, pierzînd sînge.

Și era atunci în iunie. Zilele ieșeau din lemn de tei. La barul „Lanterna piratului" fusese instalată o moară a sărutului. Funcţiona în trei compartimente despărţite prin pereţi de trestie roșie, trestie rară — cu destul noroc găsești o sută de fire în două hectare de Deltă. Plătind o taxă de o sută de lei intrai ca să serveștî masa într-unul din cele trei compartimente — prima despărţitură se mai chema și camera berbecilor, pentru că se aflau în ea doi berbeci de piatră, a doua, camera iezilor (se afla aici un singur ied de piatră, purtînd în spinare — capriciu de sculptor nebun — un coș de cireșe tot de piatră) iar a treia se numea camera viorilor, pentru că în trestiile roșii plîngea ușor un cîntec de iubire — și de sus, printr-un sistem de ventilaţie foarte simplu, rudimentar chiar, ploua cu petale de trandafir. Surpriza, ieftină poate în alte părţi ale lumii, le ameţea pe fetele tinere ; sub petalele din care fumegau arome, se abandonau sărutului și îmbrăţișărilor. Stăruia în cele trei compartimente un miros de ciorapi de mătase, de bani și de buze sfîșiate — amestec descreierat de senzualitate peste care plutea spaima de moarte, unită cu dragostea de moarte, fiindcă sub moara noroculuî muriseră, înghiţind otravă, un doctor pediatru și o actriţă, și moartea spectaculoasă a celor doi îndrăgostiţi plantase arbori de mister în jurul meselor de lemn afumat ascunse între pereţi de trestie. În acest colţ al barului, regat al melodramei și al curajului pitic, îl găsi pe Radu Zăvoianu telegrama expediată de primăria satului Mărăcineni, amplasat pe un promontoriu al Mării Negre. „Cu mult respect vă rugăm să veniţi să mutaţi moaștele părinţilor dvs. în noul cimitir". Era o somaţie, nu o rugăminte, Radu își simţi dintr-o dată carnea grea, o împinse de la el pe fata din balet pe care încerca de-o săptămînă s-o fure șefului de orchestră, trimise vorbă directorului că nu-și mai poate susţine programul și fugi, pradă unei stări vecine cu nebunia, la Ed Valdara.

GEORGE-VIRGIL STOENESCU

Un singur chip

Fii gîndului statuie frumoasă — Preaolimp
La miezul nopţii aspră dorinţă de norveg,
Prin turnurile calde și vesele te-ncheg
Fii gîndului statuie frumoasă — Preaolimp.

Și limpezita carne în orele de zar
Lumină de-ntuneric pe-amarnică oglindă
La chinuita Lună ce visele-ți colindă
Și limpezita carne în orele de zar.

Sortit îţi este pragul uimirii ce-a apus
Întemnițat cristalul din mintea care scapă
Fiordurile-ntoarse în cercul scris pe apă
Sortit îţi este pragul uimirii ce-a apus.

Fii gîndului statuie frumoasă — Preaolimp
La miezul nopţii aspra dorinţă de norveg
Prin turnurile calde și vesele te-ncheg
Fii gîndului statuie frumoasă — Preaolimp...

...și lebădă-n neștire

O cupă de lacrimi printr-un infern de nori
Și munţele de gheaţă pe lespezi care mint;
Oceanul ce blestemă o frunte de orori —
A cercului pecete pe lacul de argint.

O formă ochiului acesta de ninsori !
Oh, gura mea de îngeri e mută-învăluire...
Sortite clipe-simone de chin și uneori
Mișcare triumfală și lebădă-n neștire.

Ed se oferi să-l ducă imediat la Mărăcineni, cu mașina lui, și tot Ed, fiindcă Radu, îndobitocit parcă de amintirea părinţilor morţi în detenţiune la Canalul Dunărea — Marea Neagră, părea incapabil să acţioneze, îi telefonă lui Raminţki, propunîndu-i să-i însoţească.

— El, răspunse Raminţki, primul dintr-un șir de oameni, bunicul mort pe gheaţă, și niște părinţi morţi, cu nimic vinovat de moartea lor, precum și ei cu nimic vinovaţi de moartea lor, totuși mai vinovaţi decît el... dac-ai murit, înseamnă c-ai risipit, c-ai trăit fără căpătîi... El e primul din neam care se răstoarnă în desfrîu. Aur.

— Bun, am înţeles, ești beat, lasă ușa deschisă, venim să te luăm.

Părăsiră Bucureștii, noaptea în jurul orei 2,30 (oră la care felinarele vomează lumină searbădă), în zori trecură Dunărea cu podul plutitor și, dimineaţa, era duminică, părăsiră șoseaua principală și se angajară pe un drum nenorocit deasupra căruia mai stăruia încă întunericul, ca o vegetaţie săracă. Ed, la volan, mesteca gumă mentolată și din cînd în cînd îi venea să guiţe, pentru că simţea — mama mă-si — că-n ziua aia o să calce un porc, în dreapta lui, Raminţki dormea, respirînd cu suspine prin colţul buzelor vinete și vîntul de pe întinsul Dobrogei — vînt tînăr mirosind a alge fermentate și a sare — îi umfla pletele castanii, iar Radu Zăvoianu, înţepenit pe bancheta din spate, înregistra tăcut peisajul : grîu, clopotniţele ireale ale salcîmilor, porumbei stingheri, ceaţă fumurie pe marginea orizontului și, departe, în nevăzut, străpunsă de fulgere, fîntîna iluziilor, Marea. Radu nu scosese un cuvînt de la București și Ed, impresionat de tăcerea asta semănînd a deznădejde, tăcea și el. „Tăcerea, calcula Ed, e taxa pe care-o plătim morţilor". Dar calcula greșit. Radu Zăvoianu își făcuse din tăcere o armă îndreptată chiar împotriva lui, a lui Ed, „Ed, judeca Radu, e un fel de cîine de primăvară, dacă i-aș vorbi, ar băga mașina în grîu și s-ar apuca să facă tumbe".

Ajunseră la Mărăcineni, sat pe jumătate tătărăsc, imediat după răsăritul soarelui și Ed opri mașina pe ulița principală, în faţa Consiliului popular. Miros de izmă fierbea în grădini, doi puști în cămăși zoioase, cocoţaţi pe gardul de piatră calcaroasă al bisericii se pișcau pe spinarea unui cal priponit sub zid, străduindu-se să-l nimerească în ureche, iar pe treptele Consiliului, lipit de un negru de faianţă care ţinea în spate o cutie de scrisori (fără îndoială, negrișorul provenea de la o curte de moșier) fuma și rîdea, privind osteneala puștanilor de pe gardul bisericii, un bărbat tînăr, robust, tuns perie.

Radu Zăvoianu coborî în drum, boţit, cu obrajii de culoarea fierului. Bărbatul robust înfipse ţigara arzînd în gura puiului de negru și începu să aplaude :

— Să trăiţi, bine-aţi venit, vă cunosc de la televizor. Băieţi ! strigă către copii.

Desene de FLORIN PUCĂ din grupa „Amintiri despre mine"

— Ordonaţi tovarășu primar, răspunse unul.

— Veniţi să-l vedeţi pe Radu Zăvoianu (Și către Radu, continuînd să aplaude, dar fără să pocnească palmele) sîntem mîndri c-aţi venit. Mă, se întoarse către copii, făcînd o glumă tîmpită, tăiaţi gîtul calului și furaţi-i clopotul. (Și din nou către Radu, strîngîndu-i mîna și scuturîndu-i-o cu putere) Îmi place de dumneavoastră că sînteţi popular.

— Și pe deasupra harnic și modest, adăugă ironic Ed Valdara.

— Ah ! ţipă primarul deșelat de plăcere, ca un vînător pe care l-ar împușca în călcîi un cocoș de munte, dumneata ești Eduard Valdara de la Dinamo.

— Da, domnule, îl aprobă Ed.

— Ești fotbalistul meu preferat, continuă primarul frenetic. E o zi mare pentru mine. Sînt fericit, tovarășe Zăvoianu, că l-aţi adus aici. Valdara (nu se știe de ce pe Ed îl tutuia, probabil că sportul risipește distanţele și apropie sufletele mai mult decît muzica ușoară) am o surpriză pentru dumneata. Dar asta mai tîrziu, cînd ne-om fotografia. Chem și-un om care vrea să-ţi sărute ghetele. Domnule, îi zise lui Radu, ce plăcere, pe cuvîntul meu ! Să mergem să regulăm afacerea cu oasele părinţilor și pe urmă să intrăm într-un loc cu umbră deasă. Morţii cu morţii, Dumnezeu să-i ierte, și vii cu vii.

— Evohé ! se auzi în clipa aceea strigătul lui Raminţki. Evohé, evohé, evohé, evohé ! — și-i văzură trupul strecurîndu-se afară din mașină, cu șezutul înainte.

— Sus mîinile ! Spuse Ed, vesel, înfigîndu-i două degete în coaste.

— Mă, detectiv de ploșniţe, o să sfîrșești prost, zise leneș Raminţki.

— Știu, la muncă brută, la cusut de saci.

— Nu, zise Raminţki, la bătut ţărușî cu c...

Raminţki (scriitor) își scutură pletele, își frecă ochii gălbejiţi, înghiţi aerul curat ca pe-un pahar de vin băut în vie, și cînd nimeni nu se aștepta, izbucni iar :

— Evohé ! Evohé ! Evohé ! — lătrat în lanţ.

Radu și Ed se uitară unul la altul, nedumeriţi : Raminţki vroia să-l cucerească pe primar sau să-l provoace ?

— Eu mărturisesc sărbătoarea, zise Raminţki. Scoateţi covoarele și atîrnaţi-le pe geamuri.

— Noi, îl contră primarul, avem numai covoare de iută și preșuri de zdrenţe.

— Ești dat dracului ! făcu Raminţki admirativ.

Ed Valdara îl apucă de braţ și-i arătă patru parașute portocalii plutind calm, dar complet nelalocul lor, în cerul acela beat de ceaţă fumurie.

Raminţki ridică spre cer o carabină imaginară și-i curăţă pe cei patru parașutiști.

— Jos, în grîu, somn de veci.

— De ce-i seceraţi ? Sînt frumoși, zise primarul.

— Eu sînt frumos, răspunse Raminţki. Și trebuia să vin aici călare pe un cal de lemn... iar voi doi (cei doi erau Zăvoianu și Valdara), pe jos, să ţineţi calul de căpăstru și cu mîna liberă să mă apăraţi de muște.

Înecîndu-se de rîs, îi gîlgîia carnea pe burtă și la subţiori de atîta plăcere, primarul îl întrebă pe Radu :

— Unde... unde aţi găsit circiumi deschise, noaptea ?

— Sînt peste tot, răspunse Radu. Dar hai să mergem la cimitir, sau dă-mi un om să mă ducă acolo.

— Merg eu, nu vă las pe alte mîini. Poftiţi... E aproape, mergem pe jos. Cu care ocazie puteţi să vedeţi și o parte din sat. Lumea de la ţară s-a schimbat foarte mult, vă asigur. Revoluţia socialistă.

Porniră în grup — dimineaţa și lumina ei violetă furată parcă din nările cailor tătărăști, atîrna pe crengile salcîmilor și la streașina caselor de zid — primarul mergea la o jumătate de metru în faţă și cosea cu picioarele, dînd impresia că joacă în glumă niște mingi imaginare, iar cei trei veniţi din București mergeau aliniaţi, Raminţki cu capul împins înainte, aspirînd să-și așeze bărbia pe umărul primarului, Ed Valdara, rotindu-și capul și scriind cu ochii aurii pe pridvoare : frumos, frumos, se aprobă, și Radu Zăvoianu mestecînd două boabe de cafea scoase din buzunarul de la piept. Nervii lui tremurau, supraexcitaţi, era în pragul unei explozii, simţea că în spatele lor cei doi copii coboriseră de pe gard, luaseră ţigara uitată de primar în gura negrului și fumau, în timpane îi vibrau acut toate zgomotele mărunte ale zilei și, ca să înăbușe explozia, dialoga cu un alt Radu Zăvoianu, mult mai calm decît el, cel de-acum.

„Mie de ce nu-mi daţi ciocolată, domnule ?"

„Sînt simple boabe de cafea".

„Scuzaţi. De Paști am cîștigat la tombolă un ou de ciocolată, mare cît un cap de învăţător. Și cînd îmi miroase ceva amar cred că-i ciocolată".

„Era legat cu fundă roșie ?"

„Oul ? Sigur că da. Dar și-au bătut joc. Știţi ce era înăuntrul lui ?"

„Bomboane"

„Agrafe pentru păr ! Cred că domnul cofetar era femeie și s-a apucat să facă bancuri proaste".

Într-un pridvor cu margini joase, un bătrîn chel, cu mustăţi uriașe, în cămașa largă și cu pantaloni soldăţești, făcea gargară cu ceai de mușeţel. Apa pocnea în gîtlejul lui și pocnetele alea ca de armă veche se amestecau cu sforăituri groase. Zărind grupul condus de primar, bătrînul zvîrli ceaiul printre dinţi în creștetul unui măr cu frunzișul asudat și strigă lăbărţat :

— Cine-a murit la Canalul Dunărea — Marea Neagră s-a dus direct în rai. E scris că toţi morţii de la canal sînt acum în rai, la fin proaspăt și la o litră de ţuiculiţă bătută cu zahăr.

— Alo, făcu primarul, amenințîndu-l cu degetul, într-o zi o să te declar reacţionar bătrîn.

La colţul uliţei se întîlniră cu o fată în halat alb, cu sînii mari, pietroși, puncţati cu alunițe. Păr blond, împletit într-o coadă groasă. Fata purta pe umăr un coș din material plastic în care dormeau trei copii dolofani.

Raminţki rîse spre copii — cel din mijloc tocmai căsca prin somn — și-i spuse fetei cu toată sinceritatea :

— Ești foarte frumoasă. Sînt convins că te hrănești cu îngeri și cu parașute luminoase.

Fata înclină capul zîmbind și trecu mai departe.

Ed rosti visător :

— Dac-ar vrea, fata asta m-ar întoarce la credinţa în Dumnezeu.

Primarul încetini pasul, ca să fie lîngă Radu Zăvoianu. Cerul se schimbase, era acum un păienjeniș bălos, numai ochii primarului rămăseseră viorii.

— Părinţii dumneavoastră au fost vinovaţi.

— Numele ! ceru Raminţki, și primarul tresări.

— Artur, răspunse el. Nume rar pe la noi.

— Artur e steaua furtunii, zise Raminţki, înaintînd cu părul căzut în ochi.

— Numai tata a fost vinovat. N-a înţeles revoluţia, era împotriva revoluţiei și l-au arestat. Mama a căpătat autorizaţia să-l vadă, a venit aici și-n trei zile au murit amîndoi.

— Trebuie că s-au iubit mult, zise primarul.

— Ed, zise Raminţki, și se opri, încovoiat, ca un gît de barză. Uită-te, continuă el nervos.

Ed se opri și se opri și Radu. Primarul, brusc stingherit, se aplecă și culese o măciulie de scaiete, rupînd-o între două degete. Erau în marginea satului, patru plopi umezi, cu înfăţișare funerară, se clătinau în vîntul dimineţii, în fund printre lanurile de grîu galben trecea un tren alcătuit din patru vagoane viciate de somn. Era un fel de jucărie rulînd prin grîu, pauză dulce în viaţa monotonă a gărilor din stepă. Și stepa toată părea incendiată de lumina grîului, și în margine, unde grîul se înfrăţise cu un perete de maci și altul de pălămidă, se înălţa — apariţie brutală, incredibilă, stupefiantă — o movilă de oase descărnate. Două blănî de stejar vechi, murdare de bălegar, fixate cu scoabe în doi pari îngropaţi, opreau alunecarea oaselor într-o albie ruptă de torenţi. În marginea ripei, o femeie mînca prune, cu ochii la niște corbi de mare plutind cu aripile întinse în vîntul dimineţii. Femeia ţinea între două degete un dinte de aur (trupul ei, încovoiat părea că poartă în spinare movila aia de oase) și ochii lui Radu Zăvoianu rămaseră o clipă ficși pe dintele ăla pe care femeia începu să-l frece pe rochie ca să-i redea strălucirea. Auzind pași și scîrţîit de roată, Radu se întoarse și salută, înclinînd capul, mașinal, patru oameni care se apropiau pe cărarea dintre plopi, împingînd fiecare cîte o roabă încărcată cu sicrie de scîndură galbenă legate cu frînghii — cel din fruntea șirului purta o vestă pe gustul lui Ed Valdara, avînd în buzunarul de la piept o floare culeasă din grîu — salută și vru să spună și-o vorbă, cu convingerea care ţi-o așterne în suflet pacea cîmpiei, dar în secunda aia intui înţelesul movilei de oase, și rosti altceva. Sfinte dumnezeule ! rosti el, apucînd braţul lui Raminţki și izbucni în lacrimi.

— Radule, fii cuminte ! strigă Ed Valdara, și se repezi să-l sprijine, iar primarul strigă vînăt spre cei cu roabele :

— Toadere !... Marine !... Două schelete frumoase pentru tovarășul Radu Zăvoianu.

— Artur, zise Raminţki, disperat, taci ! Paștele mă-si de treabă !

Pe vorbele astea, Radu Zăvoianu simţi spărgîndu-se în el un obuz, fiecare bob de carne și de sînge se încărcă cu fier, cu foc și cu otravă — se răsuci greoi, cu umerii frînţi, și o porni spre sat, tîrînd în spinare negrul ăla de faianţă cu ţigara arzîndu-i între buze, corbii de mare și două schelete frumoase, cu ghearele înfipte în gîtul lui.

— Du-te după dînsul, îi ordonă primarul omului cu vestă pe gustul lui Ed Valdara. Și să ai grijă să nu se întîmple vreo prostie. Te fac răspunzător, să știi. Îmi pare rău că și-a pierdut cumpătul, continuă el spre Raminţki și Valdara. Dar n-am nici o vină. Se face o șosea care leagă două judeţe cu litoralul, șoseaua trece peste cimitirul vechi, cei de la șantier au desfundat toate mormintele, puţin le pasă lor de durerea de mamă sau de tată, și-au îngrămădit aici muntele ăla de oase. N-am fost în sat să-i împiedic, am avut ședinţă la Constanţa, eu le-am zis să facem totul după datină, dar s-au purtat ca niște porci și vor plăti, lua-i-ar mama dracului. Tatăl inginerului ăla care n-a vrut s-asculte a fost un bandit, tovarăși. În timpul primului război mondial s-a îmbogăţit făcînd contrabandă cu prezervative și cu injecţii contra bolilor lumești. Le cumpăra de la Istambul și le vindea la Odesa și la Constanţa. Marine ! strigă din nou, tulburat de accesul de isterie al lui Radu Zăvoianu și de tăcerea amenințătoare a lui Raminţki, ce-am zis eu, Marine ?! Am zis, Marine, să așezi într-un sicriu două schelete frumoase, cele mai frumoase, să spălăm oasele de mucegai cu oţet, să le ungem cu untdelemn...

— Poftiţi batista mea, se oferi Ed Valdara, idiot. Eu nu pot, fug după Radu. Uite, i s-a făcut rău, trebuie dus la dispensar.

Radu Zăvoianu se oprise cu braţele răstignite pe gardul unei case. Omul cu vestă pe gustul lui Ed Valdara sta lîngă el, mirosind liniștit un fir de izmă rupt din stepă.

— Rămîi pe loc, îi spuse Raminţki lui Valdara. Acum n-are nevoie de nimeni. Plînge pe gard. Sau vorbește cu cîinii. E dreptul lui să plîngă. Artur, îi zise primarului, aici trebuia să fie și-un preot.

— Așteaptă îmbrăcat gata la cimitirul nou. Azi îngropăm toate oasele, nu le mai putem ţine, cheamă cineva Inspectoratul Sanitar și ne amendează. De-aia, vă rog să alegeţi sicriul. Situaţia ne obligă. Sau să aveţi încredere în mine.

— E prima oară în viaţa mea cînd văd atîtia oameni morţi, spuse Ed, tremurînd.

— Oase de oameni morţi, îl corectă Raminţki. Artur — nu te supăra că-ţi zic pe nume, sîntem de-o seamă — să-i spui preotului ăla să plece. Peste morţii aruncaţi în groapa comună merită să fie rostite numai blesteme. Nici-o rugăciune. Și le voi rosti eu, Artur. Cu genunchii în ţărînă.

— N-o să-ţi dau voie.

— Două schelete *frumoase*, repetă Raminţki, rar. E o vorbă pe care n-am s-o uit niciodată, Artur. Hai să le găsim. Ed, vino cu noi.

Radu Zăvoianu se oprise lîngă gardul de piatră cenușie, gard plin de praf și de însemne făcute cu cretă colorată (se repeta, obsedant, siluieta naiv stilizată a lui Roger Moore), sufocat de durere și de rușine, o rușine vecină cu leșinul, rușinea că ani întregi amintirea părinţilor nu mai străbătuse pînă sub fruntea lui. Și iată că acum, moartea, care latră pierdut în fiecare om fără ca urechea să înregistreze necontenita ei biruinţă, se ridica în el, vie și apăsătoare, fără trup, idee a dezastrului în succesiune. Moartea, și o putere mai mare poate decît moartea, care e putere definitivă, lovise nemilos în tot ce avusese mai drag pe lume, pentru că întîi sînt părinţii și apoi copiii, care vor fi și ei părinţi, moartea se unea acum cu o stea necunoscută, și lovea a doua oară, mai cumplit și mai înfricoșător, aruncîndu-i în suflet osemintele părinţilor. Căci părinţii, devenind uitare, trebuia fiul să le poarte osemintele în el, în oasele lui, ca să le îngroape cînd va veni vremea sub același știnjen de pămînt — și pedeapsa aceasta era nemeritată și era dreaptă ; simţea acest lucru și nu-l punea în cumpănă : plăteștî pentru tine, și plăteștî și taina nedeslegată a nașterii și mai plăteștî și asfinţitul, nepronunţat de moarte, stăpîna lui în legile lumii, ci pronunţat de oameni, care n-au fost învestiţi să dea acest edict, ci numai să-l suporte. Durerea și rușinea că nu

ai marilor orașe

putuse să mute singur osemintele părinților, înainte ca niște inși străini să desfunde mormintele — și, într-o primăvară, cînd bălțile Brăilei deschid spre cer ochi de nufăr, chiar se gîndise să-i mute în pămîntul de-acasă — îi rupeau inima. Nu știa să plîngă, socotea, ca și femeile mondene, că plînsul te transformă în bot de maimuță, și pe urmă tristețea lui era prea adîncă, prea ascuțită ca s-o ude cu lacrimi. Încordat ca o sabie, ridică ochii scăpărînd fosforescent spre omul cu vestă pe gustul lui Ed Valdara și-l întrebă scurt:

— Poți să mă duci la o circiumă ?

— Toate drumurile sînt unse cu supărări, răspunse omul cu vestă, numai ăla spre circiumă e măturat de îngeri.

Și-l duse, tăind drumul prin stepă (pe o muche de gorgan o familie de tătari cioplea iarbă cu coasa pentru cai) la un restaurant, pe malul mării. Nu era propriu zis un restaurant, era un motel sau un fel de cabană de vînătoare, acoperită cu stuf, înconjurată cu pridvor de lemn și avînd atîrnat în loc de firmă un carburator de automobil. Omul cu vestă rămase jos, lîngă tonomatul în vitrina căruia Radu Zăvoianu descoperi o fotografie a lui, în culori, iar Radu strigînd în treacăt spre barman : wisky ! urcă în pridvorul scăldat în soare și se așează la una din cele trei mese goale, se sprijini cu capul de spătarul înalt și așteptă. O fată în costum național, îmbujorată de plăcerea de-a-l servi pe cîntărețul ei preferat (omul cu vestă pe gustul lui Ed Valdara trăncănise) îi puse dinainte, cu mișcări timide, vorbind ele singure despre fericirea căzută pe neașteptate într-un suflet simplu, o sticlă de wisky și una de apă minerală.

— Luați cît doriți, zise ea, răgușită de emoție.

— Mulțumesc. Am venit c-un om din sat, vă rog dați-i de băut. Ce vrea el.

— Rachiu de cireșe.

Fata purta papuci brodați cu mărgele și gîndăcei de catifea.

Radu turnă în pahar, bău, stringînd pleoapele, și se șterse la gură cu capetele baticului înfășurat în jurul gîtului. Băutura aurie, cu pigment de ierburi sălbatice și parfum de ceară curată și de grîu copt, deșteptă în el gîndul că din clipa cînd îi muriseră părinții — clipă oarbă, amestecată cu cenușă, dar și clipă a descătușării, a eliberării din imperiul fricii, fiindcă moartea părinților, indiferent că se produsese într-o zonă a violenței, anula din dreptul numelui său stigmatul : fiu de deținut politic — se aruncase într-o viață lacomă și absurdă. Zile fălcoase și rotunde ca valeții de cupă. Pentru care simțea acum numai dușmănie. Dar nu o dușmănie crîncenă, o dușmănie dezordonată și suplă, o dușmănie capabilă să ucidă numai fantome. Și cînd ridică al doilea pahar, pe care-l goli cu răsuflări scurte, încercînd cristalul cu unghia (sunet cuceritor, os de miel, unghie de înger) vru să-l vadă, și îl văzu pe Radu Zăvoianu ieșind din vîrtejul zilelor fălcoase și rotunde ca valeții de cupă și intrînd pe plajă... Uite-l colo jos, îmbrăcat în frac, cu papion negru, — umbrela deschisă îl apără de soare — calcă cu pași mari nisipul gros ca tărîța, deasupra lui, cerul ciugulit de pescăruși și de încă două păsări, albastre, se leagănă, înfiorat de briză, cerul e o cămașă. Dumnezeu, care s-a scăldat în mare, stă gol deasupra apelor și dă din mîini ca să-și îmbrace cămașa, și cămașa nu-l încape, a plesnit la subțiori, și prin crăpături ies fulgere. Jos la bar, fata care l-a servit cu wisky, a deschis tonomatul. **Spune-mi**, cîntă Radu Zăvoianu, **spune-mi care-i prețul dragostei,** și peste vocea lui înaltă și unduioasă urcă vocea omului cu vestă pe gustul lui Ed Valdara : „Călare pe calul altuia îți dă mîna să sari toate gardurile. Eu nu vreau să am de-aface cu unul care se prefăce că e al doilea și de fapt nu-l vede pe-al treilea. Conform cu situația, cînd eram mic ziceam că sînt urs de la polul nord, mîncam scrumbie, cu frații mei, și deodată casa se transformă într-o vacă, și noi călare pe spatele ei lingeam sare. Conform cu situația, dacă sînt supărat și vreau să mă bărbieresc, mă duc la oglindă și văd că în loc de barbă am fulgi de gîscă"... **Dragostea mea-nflorește sub ochii tăi / Ești visul meu din nopțile de mai...** Înalt și distant, strîngînd puternic minerul umbrelei, Radu Zăvoianu, cel din zilele fălcoase și rotunde ca valeții de cupă, trece prin prundul de scoici aruncate de valuri și intră în apă. Pînă la genunchi. Pînă la brîu. Fără să privească înapoi. Din cer, pe o mînecă a cămășii lui Dumnezeu, curg bani. Ploaie de hîrtii colorate. Și el se duce mai departe. A scăpat umbrela. Geamandură neagră care se scufundă. Se înăbușă. Smulge de la gît fluturele de cîrpă și-l aruncă. Îl vor culege cu plasa pescarii de creveți. Și se duce mai departe. Și pe cînd înaintează spre fundul mării, fata de la tonomat pune a doua placă și de pe ea urcă vocea lui Ramințki : „în 1957 eram închis de trei zile, — am stat în total opt zile — niciodată n-am să știu de ce trebuia să mă cheme sus și evreul din celulă cu mine, ăsta ascunsese aur, știa de ce șade, mi-a zis: „așa că nu știi de ce te-au luat ?" „Nu, nu știu". „Te vor chema sus, te vor bate, și pe urmă-ți vor da drumu" „Sînt nevinovat. Dacă cineva se atinge de mine, îi sucesc gîtul". „Domnule-domnule, tare ești matale tînăr și prost ! Ce meserie ai ?" „Scriitor". „Domnule scriitor, ai o mamă, trebuie să te gîndești la ea. Or să te bată (jos, în bar, cîntecul lui Radu Zăvoianu se desfășura încet, melodios, ca ploaia pe un perete de iederă), dar n-o să te bată degeaba. Întîi or să te împingă, și dumneata o să spui, de ce mă împingi; și or să zică, aha, urli la noi, cine-a-junge aici, nu mai are drept la vorbă. Și unul o să-ți dea o palmă. Rabzi. Ce-i o palmă? Un fleac. Om nu-i ăla care o dă, om e ăla care o primește. Și dacă-ai răbdat o palmă, merită să te revolți pentru a doua ? A treia vine singură. Și nu mai contează. Contează că pe urmă or să dea cu pumnul. Dar asta dintr-odată schimbă situația. Cînd te izbesc cu pumnul înseamnă că ești cineva. Ești om"...

— Domnișoară ! strigă Radu Zăvoianu, sărind lîngă balustrada de lemn. Oprește, te rog, placa aia.

— Dar am oprit-o, domnule, răspunse omul cu vestă pe gustul lui Ed. Valdara. Noi știm ce-i durerea, am oprit-o cînd trecea camionul cu oasele morților.

— Cînd ? întrebă Radu, cu glas scăzut.

— Adineauri. Ne-am descoperit, am oprit placa, și prietenul ăla al dumneavoastră a zis scoală-te în picioare, dar nu veni cu noi, și dumneavoastră ați zis, nu vin. Dumnezeu să-i ierte, și el a zis, o să mă îmbăt azi ca un porc de mare.

— Da, spuse Radu, mai ia un rachiu.

Și, ridicînd ochii pe zarea în care începuseră să fiarbă nori albi, prevestitori de furtună, descoperi patru smeie, patru ferestre de carton colorat, zbătîndu-se să urce în cer. Cozile, șuvoaie de panglici, plesneau în vînt, ca steagurile sfîșiate.

— E o fată din București, îl lămuri barmanul. Vine aproape în fiecare duminică și se joacă cu smeiele.

Radu Zăvoianu își încheie haina, coborî tăcut scările, străbătu curtea motelului și ieși în stepă. Mirosul ierburilor încinse de soare, bătute de vîntul marin, plutea peste întinderi ca un suflet viu. Pămîntul aromat ca tutunul de pipă, își legăna apele verzi la distanță de două sute de metri pe mare. Radu descoperi uimit, că plaja sau ceea ce trebuia să se numească plajă, era în realitate un cîmp de sare, rocă dură, compactă, străbătută de despicături galbene. Scoicile avînd forma portmoneielor pentru copii, lunecau zuruind peste această cîmpie stranie. Coborî în albia secată a unui torent — lemne putrede, smocuri de iarbă moartă și bulgări de bălegar se dospeau împrăștiate printre bucăți de plasă, rupte de năvoade, bucăți de plută și schelete de pești — și dintr-o dată își simți sufletul bătut în plăci nestemate. Durerea zbură din el. Și inima lui, dezlănțuită din robia durerii, implora iertarea, desfriul sau pieirea. La fel ca și trupul mării, care arunca pe plajă coifuri verzi, smulse din capul delfinilor.

Prudent ca un ogar, Radu mai făcu zece pași și văzu într-o ripă o fată măruntă și negricioasă. Îmbrăcată în costum de pilot, fata sta în genunchi între pereții de sare, și scutura, cu brațele întinse, sforile care susțineau cele patru smeie.

— Bună ziua, spuse Radu, și fata întoarse spre el o față rotundă cărnoasă în care rîdeau doi ochi negri, umbriți de niște sprîncene groase.

— Mă cunoști ? întrebă ea, apropiindu-se. Asta Dragomirescu de la Teatrul Mic. Tu ești Radu Zăvoianu.

Radu îi strînge mîna ca de figurină și pentru că Asta Dragomirescu avea buzele umede, o apucă de umeri, îi răsturnă capul în îndoitura brațului și o sărută lung și ea nu se zbătu, se lipi cu tot trupul ei mic de trupul lui și cu mîna ca de figurină îl mîngîie pe păr.

Zgomotul unei mașini care se apropia din stepă îi desprinse din îmbrățișare.

— Ed ! Ramințki ! strigă Radu întunecat.

Ed și Ramințki fumau, opriți în buza malului înalt de doi stînjeni.

— Am călcat un porc cu mașina, spuse Ed. I-am despicat rîtul, mama mă-si !

Asta Dragomirescu ridică de jos o trompetă, o duse la gură, înveselită de mutra lui Ed, și începu să cînte. Ed și Ramințki, care, asemeni lui Radu Zăvoianu, nu știau și nu puteau să trăiască durerea pînă la marginile ei, înhățară sfoara unui smeu și se rostogoliră în ripă, și-n hainele lor, firele de pămînt din noul cimitir se amestecau cu boabe de sare.

Sus, între norii dușmănoși, luna era urechea lui Van Gogh — sînge și oase de mort — iar trompeta Astei Dragomirescu, de care atîrna un snur de mătase împletită, cînta clipa întîlnirii cu Radu Zăvoianu, și Radu Zăvoianu vroia să înceapă ploaia și el s-o poarte pe umeri pînă la motel pe Asta Dragomirescu și s-o culce între ierburi extatice.

Radu aruncă puloverul murdar de sînge și se lungi pe divan. „Am băut ca un bou indian, dacă nu m-astîmpăr o să crăp, dar, ga-

ta, s-a terminat, de azi înainte, regim de austeritate". Zăcu două zile mai mult înfricoșat decît bolnav, cu somnul hăituit de coșmaruri. Totuși spectacolul iernii, care se desfășura dincolo de ferestre, amețitor de alb, plantație fascinantă în care dansau toate femeile lumii, avu darul să-i liniștească nervii. Într-a treia zi, se sculă zdravăn, complet refăcut. Înjurînd toate nopțile destrăbălate îmbrăcă șuba din piele de drac, cu guler de iepure (iepuri împușcați pe cînd făceau dragoste, susținea el) și cobori în stradă, purtînd în buzunar un minuscul aparat de radio cu tranzistori de care nu se despărțea aproape niciodată. Peste noapte urlase viscolul, acum ningea din nou. Ningea întunecat. Agitați de vînt, platanii bătrîni din Cișmigiu scîrțîiau ermetic. „Ce ninsoare tiranică ! se gîndi. Pe cuvînt de onoare că acum două zile ningea mai democratic. Acum ninge besmetic. Încă o zi ca asta și orașul o să fie blocat". Butoaiele cu bere îngrămădite, dimineața, lîngă pereții bufetului de la întretăierea străzii Brezoianu cu Poiana Narciselor, purtau în spinare movile de zăpadă. Pradă unei porniri copilărești, Radu trase cu brațul pe fundul unuia din ele și de sub zăpada lopătată se ivi un cîine jigărit c-un oscior de cotlet în gură. Îl recunoscu că era al portarului din bloc, care-l pîra săptămînal la miliție că duce o viață scandaloasă și vru să-i ardă două picioare în dos. Dar chiar în clipa aia îl auzi și pe portar. Șchiop — i-ar fi stat mai bine paznic de far — portarul se apropia dinspre restaurantul Excelsior, cu doi litri de vin și cu o halcă de carne învelită într-o foaie de ziar.

— Ce zici, domnule Zăvoianu, întrebă șchiopul, exuberant, s-a așezat de-o iarnă frumoasă, nu-i așa ?

„Du-te-n scarlatina mă-ti ! răspunse Radu în gînd. Dar să fie scarlatină verde".

Dreapta portarului, înțepenită de frig și de sucul cărnii îl umplu de greață.

— Nu uita să raportezi unde trebuie că alaltăieri m-am întors acasă la 4 dimineața, beat cui — strecură Radu printre dinți, și se depărtă spre Piața Palatului, fără să audă precizarea portarului : „la 3 și 35 de minute, domnule... la 3,35 fix... ehe ! în ziua cînd o fi să te dai cu capul de toți pereții o să-ți fac cadou o busolă, ca să nu greșești ținta".

În Piața Palatului, în care se varsă cinci străzi — trei aruncă aici șuvoaie de automobile, a patra, grupuri de ofițeri cu fețe grave, imobile, aspre, dominate de ideea păstrării secretului militar, iar a cincea, pîlcuri de fete de la țară angajate să legene copiii, să-i dădăcească, să le spele scutecele și să-i învețe să rîdă — Radu Zăvoianu avu o imagine de vrajă. I se păru că în cîmpul larg al pieții se rotea într-un picior o pasăre uriașă și de pe trupul ei cădeau pe pămînt valuri periculoase de fulgi și de fum. „Foarte, foarte primejdios", rosti el, savurîndu-și vorbele și se dădu un pas înapoi, ca să lase cale liberă unei femei înalte care purta un pardesiu cu trei nasturi roșii, imenși. Vru s-o strige : de unde-ai cumpărat farurile, miss Europa, dar uită de ea imediat, subjugat de panorama milor de ferestre luminate care se căzneau să spargă noaptea așternută cu opt ore mai devreme. Mergînd, auzea, sus pe acoperișe, fosnind păduri de ferigi, în vitrine, manechinele se aplecau și-i zîmbeau—bărbații își scoteau politicos pălăriile, femeile răsuceau glesne subțiri — iar reflectoarele instalate pe fațada Sălii Palatului se uniră și-i arătară o lună plină plutind cu două cornițe de jad, deasupra ostrovului cu mirodenii, din fereastra cofetăriei Union. Se opri, trăgînd pe nări, mirosul de lămîie, de cafea și de vanilie. Un bătrîn de ciocolată ținea în brațe un coș cu piersici glasate. Îi trecu prin cap să-l cumpere și să i-l trimită Astei Dragomirescu. „Dac-o fac sînt cel mai mare idiot din România, și-nghit două migdale otrăvite". Traversă strada și intră pe aleile mărginite de mesteceni de lîngă Palatul Republicii. Ferestrele aprinse erau ecrane pe care se cernea, la nesfîrșit, zăpada. Și deodată, ca într-un basm, auzi sunînd împrejurul lui crengi încărcate cu clopoței.

„Sanie cu zurgălăi ! strigă Radu, îngenunchind în zăpadă, fără să-i pese că lumea l-ar putea socoti nebun. Treci, treci peste mine".

Zece sau douăzeci de sănii încărcate cu copii lunecau vijelios spre el, venind dinspre biserica Crețulescu — singura care nu miroase a călugări cu hainele pline de pecingeni. Clopoțeii legați de ele bolboroseau cristalin. Radu se lungi în pîrtie, cu mîinile împreunate pe ceafă, așteptînd înfiorat ca săniile să treacă peste umerii lui. Nu-l ajunse niciuna. Sania din capul șirului se izbi de un molid noduros, zece pași mai sus de locul unde aștepta, și copiii se rostogoliră unul peste altul, chiuind și strigînd. O fetiță de vreo patru ani, bucălată și cîrnă — căciulă, palton și mănuși de urson — purtînd la gît o zgardă cu clopoței, se rostogoli prin zăpadă pînă lîngă el. Radu o înhață de subțiori, o ridică pe umeri și, plesnit de o idee năstrușnică, fugi cu ea spre biserică. Fata, bucuroasă, își împleti brațele pe gîtul lui și țipă : hai, călușule, hai ! Radu urcă treptele înghețate, avînd grijă să nu alunece și pătrunse în biserică. Patru babe învești mîntate în negru moțăiau lîngă un godin îndopat cu lemne. Înăuntru, curios, mirosea a tutun, a zugrăveală proaspătă și a rosmarin.

— Doamnă, vorbi Radu (fetița pe umerii lui, amuțise) se spune că în biserica asta Dumnezeu a poruncit să crească o floarea soarelui. Se spune că e mereu înflorită, că are cinci sute de petale și că privește tot timpul spre altar. Vrem s-o vedem.

— Roagă-te, i se răspunse, roagă-te pentru sufletul tău.

— Doamnă, doamnă, doamnă, făcu Radu lung și mirat, porți în burtă un pluton de execuție.

Către fetiță :

— Cum te cheamă ?

— Anitta, răspunse fata.

— Spune-mi Anitta, tu vezi unde e floarea soarelui ?

— Uite-o, zise fata, tremură sub perdea. E înaltă și are mai mult de cinci sute de petale. Are cinci sute două.

— Cinci sute două, doamnelor, întări Radu spre bătrîne. Sărutați picioarele lui Isus și învățați tabla-nmulțirii...

În Calea Victoriei (ningea disperat, ningea întru pierzanie), Radu întîlni un balerin de la Teatrul Alhambra.

— Auzi, mă, îi strigă el din mers, astăzi am făcut o minune.

— Vezi să nu-nfunzi pușcăria, îi răspunse ăla, dispărînd în W.C.-ul de lîngă Telefoane.

— Idiot de ultimă speță. Idiot bocciu. Urîtule !

Administrîndu-i în gînd două perechi de palme, Radu coti pe lîngă Capșa, spre Universitate. Zăpada scîrțîia. „În noianul ăsta de fulgi, se gîndi Radu, cîte unul trebuie să fie de sticlă sau de argint". Oamenii treceau pe lîngă el veseli, tulburați de fantasmele zăpezii, fermecați de aerul pur. „Dacă i-aș chema, ne-am tăvăli împreună prin troieni... Bucurați-vă, îi venea să strige, dați-vă-n petec, locuitori ai Bucureștilor". De pe acoperișul Universității, vîntul fura zdrențe de fum și le îndesa în ninsoare. „Steagul repetenților, rise Radu. Te-am purtat și eu un an. Cucurigu ! Mirosim a teneși uzi și scufundăm corăbioare din scoarță de copac. Asta Dragomirescu, te blestem să porți în pîntec un bocanc cu urechea ruptă..."

Cînd ajunse în bulevardul Magheru, lîngă restaurantul Dunărea, sub copacii în care, seara, se adună mii de vrăbii, Radu se opri uimit. Ochii lui mari, fosforescenți, ochi de soldat dintr-o garnizoană arabă, se lărgiră lacomi. Buzele-i tremurau. Pe amîndouă laturile bulevardului ardeau, ca într-o noapte de carnaval, brazi metalici, împodobiți cu lumini multicolore. „Iată, își zise, știam, știam de ce vin încoace". Instinctul îi purtase pașii pe căi sigure către acest spectacol al amăgirii și al speranței, al credinței și al cîntecului. Zăpezile unduind sub arcuri de lumină galbenă și verde și roșie păreau că vin din

seara logodnei părinților, a celor uciși și a celor vii, din noaptea mărilor, unde lemnul corăbiilor înecate s-a schimbat în păduri de brad.

Porni încet, trăgînd pe nări aroma zăpezilor. Din cafenele curgea miros de rom și de vin fiert. Deschise aparatul de radio. I-ar fi plăcut să s-audă cîntînd. Pentru clipa de sărbătoare a brazilor. „Munții", răsună înaltă și clară vocea Astei Dragomirescu. Un fior de frig îi strînse inima, dar nu închise aparatul.

Munții sînt o cîmpie abruptă care s-a urcat în spinarea ursilor, pe mobile de aur și peste biserici de sare. Sînt partea revoltată și îndrăzneață a cîmpiei care într-o zi a plecat ca să găsească ploaia și zăpezile. Munții stau la masă cu Dumnezeu. Și odată vor fi din nou cîmpie sau fund de mare — dar asta n-o să se întîmple într-o viață de om, ci într-o viață de jder sau poate într-una de zimbru. În geografia României, care este înainte de toate istorie, ei alcătuiesc un arc din care sar fulgere și vulturi. Uitînd chipul grîului, munții s-au acoperit cu brazi, cu oi, cu legende și vifore. În tulburătoarea noapte milenară, cățelul pămîntului stă cu labele pe un os de argint, și alături, în ceață groasă, tîmplă lîngă tîmplă, morții unui neam adînc și bun.

Între piscurile cele mai înalte, Carpații noștri închid lacuri de lumină curată din care ursitoare despletite fură stropi albaștri ca să zugrăvească ochii fetelor. Scrișì cu ceara lunii și cu zăpezi virginale, Carpații sînt de mătase și la ceasul asfințitului bat cu săbii de lemn în toaca lunii. Iarna, bat cu bulgări de zăpadă. Simbol și martori ai rezistenței noastre de două mii de ani, munții coboară cîteodată în cîmpie, ca să stea de vorbă cu Dunărea și cînd se produce această teribilă aventură, nevăzută de nimeni, noi sîntem pe versantele lor, și frunza de fag sau de paltin se răsucește în cîntec. În munți, ecoul fiecărui vers din Miorița se împletește într-un leagăn pentru suflet. Trist și dulce. Scuturat de vîntul dragostei. Și al durerii. Zăpezi, albastre zăpezi.

Munții noștri sînt de dor. De aceea fruntea grîului, în iunie, se apleacă spre el în rugăciune sfîntă. Și ei o mîngîie cu botul caprelor și cu mireasmă amară de rășină și deschid balcoanele de piatră șlefuită din care ies stoluri de păsări să-și scalde trupul în aerul cald și-n apa galbenă a cîmpiei.

Adunați în cer, munții sînt legea și credința iubirii românești.

Munții au fost cîmpie și se vor întoarce în ea, sau în dedesubtul ei. Va fi într-o viață de jder sau într-o viață de zimbru. Pînă atunci ei rămîn oceanul nostru, desfășurat pe verticală, prin care umblă speranța și bucuria și-n care tunetul se risipește fără să-l cuprindă. În noaptea lor perfectă ard căpătîni de fosfor, și metalele se amestecă cu iarba, cu morții și corăbiile urcînd spre nori, care inspiră cursul Oltului și al Dunării — iar pe Olt și pe Dunăre și pe acești munți care răsar cu zorii, frumoși ca-n prima zi a lumii, neamul meu mîndru, unit în veșnicie. Unit cu cîmpia și cu munții lui. Cu munții care au fost cîmpie și s-au urcat pe spinări de urși. Zăpezi, albastre zăpezi.

Munții noștri. Aurul nostru.
Și deasupra lor, coroana zăpezilor.
Brazi înalți. Albastre zăpezi
Decembrie.

Radu Zăvoianu simți că i se răsucește un inel în stomac. Ruginit. „N-am fost niciodată împreună la munte, Asta Dragomirescu". Era lîngă benzinăria Lido. Mirosea scîrbos a ulei mineral. Scuturâ umerii, enervat, și se îndreaptă spre Athenée Palace. „Un pahar, să-mi descleiez gura".

În holul marelui hotel, între coloanele imitînd porfirul care dau în sala de recepții, îl opri o fată în rochie lungă de catifea neagră (tenul, carnația, zîmbetul deschis, o trădau de țigancă), purtînd în îndoitura brațului sting un coș de nuiele împletite, plin cu garoafe roșii („cinci sute două petale" își aminti Radu).

— Domnule Zăvoianu, îi zise, vă rog să vă plimbați la braț cu mine.

— De ce ? întrebă Radu, mirat.

— Vreau să intrig lumea. Sînt studentă. Am strîns ban cu ban și-am cumpărat florile astea. Vreau să fiu o jumătate de oră femeia spre care privesc toți oamenii dintr-un mare hotel. Și eu, enigmatică, să surîd și să visez.

În prima clipă, Radu se simți îndemnat s-o refuze. Dar spaima din ochii și din glasul ei, spaima c-ar putea fi bruscată, îl făcu să se încline.

— Să mergem, zise. Cunosc locurile și-o să vă port pe unde-i mai frumos.

— Nu-i nevoie să vorbiți. Totul e să mă lăsați să plutesc lîngă brațul dumneavoastră.

Porniră. Fata călca încet, cu trupul legănat — pași dintr-un vals nescris — cu capul aplecat tandru spre stînga, parcă vrînd și nevrînd să bea din parfumul subtil al garoafelor. Buzele groase-i zvîrneau subțire și ascuns, chemînd un prinț rătăcitor și neîndrăsnind să-l strige pentru ca el să nu se întruchipeze, ci numai să coboare la nesfîrșit o scară, fără să ajungă vreodată să atingă ultima treaptă, să răsucească mereu între degete un baston de abanos, roată a miracolului prin care să nu pătrundă, s-alerge spre întîlnirea cu aceastâ trecătoare jumătate de oră și s-alerge pe urmă mereu, vesel, flușturatic și nestatornic, stăpîn al dragostei și nesupus ei, crainic fără cuvînt al morții, fluture lîngă geana visului. Radu-i citi-n urzeala gîndurilor și pentru prima oară în viață — poate fiindcă știa că această jumătate de oră se va topi repede în eternitate — vru ca destinul lui să fie veghea și dăruirea. Uitați-vă, părea să spună el, în timp ce trecea prin saloanele cu pluș, cu oglinzi costisitoare, cu lambriuri de lemn scump, în care vreo douăzeci de bărbați consumau alcooluri tari, noi doi trăim sub religia iubirii și-a zăpezilor. A zăpezilor care atîrnă acum peste lacuri și se leagănă pe bulevarde. Hinterlandul marelui nostru oraș sînt arborii și zăpezile. Cucerind cîmpia și un cod vechi, pe parcurs de cinci sute de ani, Bucureștii n-au ucis, ca atîtea alte etropole, frunza înaltă închizînd vînturi bogate, asfinții turi largi și sunet de zăpezi. Lîngă fruntea și lîngă inima lui fosnesc, pline de neräsărituri șoptite, cupole de umbră, cupole de zăpezi. Trei anotimpuri din an gîndurile noastre de iubire curg prin pletele arborilor. Iarna, dragostea ne adună în casă și sîntem fructele ei aromate. Rupte din depărtări înalte, zăpezile așternt liniște. Și, sub ele, nopțile noastre sînt de miozotis. Polenizînd piatra, arborii, casele, zăpezile Bucureștilor, împletindu-se în cîntec nostalgic — același pe care-l spune ploaia în turle de biserici — ne deschid drum spre lună și spre planete necunoscute. Aproape de lemnul lor îndrăgit, căci și zăpezile au lemnul lor sfînt, pe care nu-l atinge nici-un trăznet, tinerețea arde violent și cheamă iubirea. Sub floarea lor albă-albă simțim că-n venele noastre pulsează un sînge blestemat, cu gură de lupoaică. Mirosul dragostei noastre e dulce și perfid, răsărit de floarea soarelui și minciună adăpată cu lapte, psalmi rostiți în cadență biblică și veninul jurămintelor dinainte călcate. Ne iubim !...

— Domnule Zăvoianu, se apropie, lingușitor un ospătar.

— Ah, ticălosule, zise Radu, bătîndu-l cu două degete pe obrazul moale plin de vinișoare sîngerii, m-ai întrerupt în timp ce săvîrșeam o a doua minune pe ziua de azi. Ce se-ntîmplă ?

— Domnul Ramințki. M-a trimis să vă spun că v-așteaptă-n braserie.

— Scuzele mele, domnișoară, se întoarse Radu spre fată. Am fost caraghioși exact cît trebuie.

Și, înfundîndu-și mîinile în buzunare, porni spre braserie... Și era acum prințul vesel, flușturatic și nestatornic, stăpîn al dragostei și nesupus ei, crainic fără cuvînt al morții, fluture lîngă geana visului.

TEODOR PÂCĂ

Rondelul acestei clipe

Nu poți fi frumos a doua zi, —
Poate-ai fost nespus odinioară.
Vezi paharul bun pe care-l ții,
Între azi și mîine să nu moară.

Fii arcuș acum și fii vioară,
Întîlnirea lor să n-o-ntîrzii,
Poate-ai fost frumos odinioară, —
Mai frumos nu poți a doua zi.

Soarbe duh curat al clipei vii,
Altfel,
mîine,
în zadar coboară,
Frumusețe
doar atunci
va fi...
Dacă nu ești azi, întîia oară,

Nu poți fi frumos a doua zi.

Nesperata clipă

Ești genial
numai în clipa-aceea,
Inexorabilă ce-n
cale-ți vine,
Iar tu,
bogat în detonante fine,
Sinucigaș îndrăgostești
scînteia.

Poți fi năpraznic, pustiind coline,
Larg despletit ori tandru ca ideea
Te poate-mbrățișa atunci
femeia,
Ca pe-un gigant ce meriți,
ca pe Tine.

Din clipele ce ți se cern în cale,
Doar una e menită frunții tale.

Ea ți se-așterne
punte peste moarte, —
Tu n-o zădărnici spre altă parte.

Nu aștepta
răsplata din risipă !
Crează-ți singur
Nesperata Clipă.

TEATRU

Virgil Ogăşanu – Don Quijote

Din nimereală sau, sperăm, cu premeditate, televiziunea a izbutit să ne ofere zilele acestea un spectacol frumos, pe care degeaba l-ai căuta pe unele scene asaltate de efemeride. Este vorba de dramatizarea după romanul, poate cel mai inspirat care s-a scris vreodată, al lui Cervantes. Scenariu T.V. şi regia aparţin lui Petre Bokor, spectacolul bucurîndu-se de o distribuţie dintre cele mai fericite : Virgil Ogăşanu, Constantin Rauţki, Gina Patrichi, Ion Marinescu, Draga Olteanu, Melania Cîrje, Mihai Mereuţă. Nici că se putea închipui un Don Quijote mai la el acasă decît pe cataligele de cocor rătăcit ale lui Virgil Ogăşanu ! Tînărul actor doar s-a uitat în oglindă şi-a văzut un cavaler al tristei figuri, venind aerian de departe, plin de colbul unei Spanii spanchii, cu o lance ca o prăjină de echilibrist al vitejiei pure. Cu un adaos de scame de cînepă pentru barbişon şi mustăţi, şi cu o pălărie din multe cuiburi de pene pe cap cavalerul său descinde pe micul ecran de-a dreptul de la Mancha, răguşit de vorbirea ca în somn, de visele de-a-n picioarelea şi de-a adevăratelea în care crede ori se preface a crede a ne înfrumuseţa viaţa: „Acela care nu vede decît ceea ce există este un orb". Se ştie că Cervantes, pornind de la intenţii pur parodice şi satirice, s-a lăsat dus de torentul creaţiei, izbutind un erou real şi fantastic în acelaşi timp, un personaj care are şi o mare încărcătură de poezie, de luciditate. Personajul lui Ogăşanu e complex, contradictoriu, fermecător şi ireal ca orizonturile succesive ale fetei morgane pe cîmpiile Manchei, în momentele de fierbinţeală. Impresionant cum acest actor, unul dintre cei mai mari pe care îi avem, ştie să devină cu fiecare rol, atît de bine **altcineva**, creînd ceea ce se cheamă banal **un personaj viu**, dar care nu **invie** cu adevărat decît atunci cînd simte suflarea autenticităţii.

Scutierul Sancho îşi ajută cu mare conştiinciozitate stăpînul să se urce în şa, cu capul în nori. Chiar dacă sîntem obişnuiţi cu un Pancha mic şi gras, Constantin Rauţki ne demonstrează că putea fi altfel, la fel de bine. Ion Marinescu, acelaşi execelent actor ca întotdeauna, ştiind să valorifice excelent subtextul replicei; Gina Patrichi găseşte o Dulcinee de turtă dulce foarte în spiritul autorului, iar Draga Olteanu face din consoarta scutierului o autentică şi plină de draci ţaţă spaniolă. Romanul pierde (nici nu se putea altfel) prin scenariu. Însă o idee ne putem face prin această distribuţie şi printr-o regie destul de ingenioasă, cu efecte, găselniţe, suprapuneri de planuri, care (mai stridente la început), fac, pînă la urmă, un spectacol aparte, plin de nerv, fantezie. Şi puţin cam trist, ceea ce e un merit.

E bine că publicul se apropie în felul acesta de opere nemuritoare. **„Putem să mai observăm** — scria G. Călinescu undeva — **că Don Quijote exemplifică contrazicerea internă a sufletului spaniol, între o imaginaţie reprimată de bunul simţ şi o înţelepciune rudimentară, lipsită de aripi deşi capabilă de fervenţă. Quijote e gotic, Sancho e celto — ibero — latin,** el curo şi el barbero **sînt numai europeni. Quijote, lăsat în voia lui este extravagant ca un normand lăsat în spaţiu torid, Sancho e de pe o poziţie obiectivă nastratinească. Contradicţia se verifică estetic în rezultatele obţinute de Cervantes. Dacă ar fi crezut mai adînc în utopie, ar fi făcut din Quijote un erou serios septentrional, un constructor de lume nouă, un Robinson. Cu un spirit critic mai liber ar fi scris o parodie în genul burlesc italian. Don Quijote nu e nici poezie nici proză, e un** sacramental. **La Cervantes grotescul himeric şi cel teluric stau într-un echilibru constant cu sublimul".** Reţinem, în final, imaginea gotică a lui Ogăşanu, Don Quijote, răstignit pe braţele morii de vînt ca o încercare de „echilibru constant cu sublimul".

Marin SORESCU

P. S. Încheiem aici seria noastră de însemnări despre teatru. Mulţumim cititorilor şi redacţiei revistei **„Luceafărul".**

ARTE

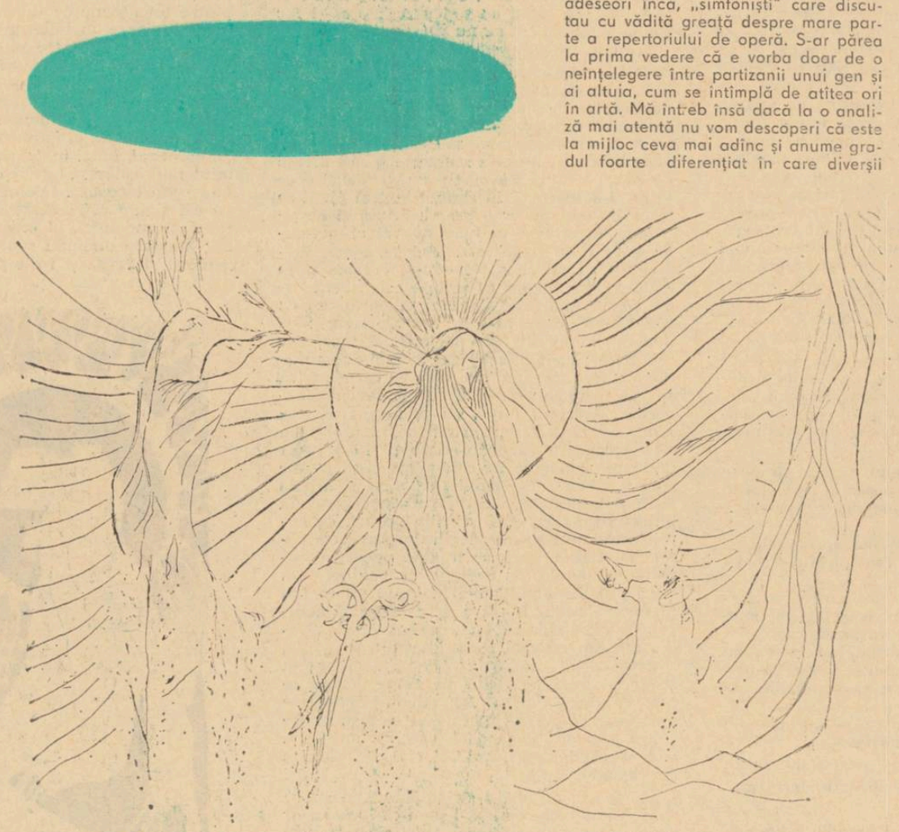

Desen de
FLORIN PUCĂ
din grupa
„Amintiri despre mine"

MUZICA

Vocea umană

O controversă care datează de multă vreme opune pe iubitorii muzicii instrumentale (reprezentată în forma ei cea mai complexă de muzică simfonică) amatorilor de operă. Fiecare din cele două tabere îşi apără cu pasiune domeniul şi ignorează (cînd nu disprefuieşte de-a dreptul) domeniul advers. Mi s-a întîmplat de multe ori să întîlnesc „operişti" pe care muzica simfonică îi lăsa complet indiferenţi şi, mai adeseori încă, „simfonişti" care discutau cu vădită greaţă despre mare parte a repertoriului de operă. S-ar părea la prima vedere că e vorba doar de o neînţelegere între partizanii unui gen şi ai altuia, cum se întîmplă de atîtea ori în artă. Mă întreb însă dacă la o analiză mai atentă nu vom descoperi că este la mijloc ceva mai adînc şi anume gradul foarte diferenţiat în care diverşii ascultători răspund solicitărilor acestei misterioase surse sonore : vocea umană.

Dacă instrumentele se pretează mai curînd la a reda **linia** sau suprapunerea de linii, adică esenţa gîndirii muzicale în noblefea ei cea mai pură, cea mai abstractă, în schimb nimic nu poate atinge **intensitatea emoţională** cu care vocea omenească ne subjugă. Pentru că nu există sursă sonoră mai individualizată, mai personalizată, decît vocea. Cel mai fin ascultător poate confunda la un moment dat pe Richter cu Ghilels sau pe Szering cu Stern şi oricum ii vor trebui — pentru a discerne — cel puţin cîteva zeci de secunde (dacă nu cîteva minute) de audiţie ; dar nu va putea confunda o singură frază a lui Jussi Björling cu una a lui Franco Corelli şi o singură notă a lui Birgit Nilsson cu una a Renatei Tebaldi. Calitatea extraordinară a vocii omeneşti este structura ei acustică absolut unică şi prin aceasta relaţia directă şi imediată de la om la om care se stabileste instantaneu între interpret şi ascultător, independent de distanţa obiectivă pe care o pune între ei timpul şi mijloacele tehnice de redare.

Sînt voci care mă resping ; sînt voci care mă cheamă ; sînt voci simpatice, imperative, eroice, calde şi sînt voci reci, distante, antipatice. Înainte de a fi dispus să judec calitatea unei tehnici sau justeţea intonaţiilor, mă captează sau mă respinge — fără să-mi pot explica de ce — **timbrul** vocii umane. (Literatura este plină de observaţii, de mare fineţe asupra acestui soi de fenomene). Dacă în simpla relaţie cotidiană între oameni antipatia ori simpatia pot naşte spontan la auzul vocilor, cu atît mai mult în cuprinsul faptului artistic, fie el teatru, cinematograf sau muzică, iar în cadrul acesteia din urmă devine evident că legile structurale aplicabile unui material obiectivat (sunetele instrumentelor) nu pot fi aceleaşi cu cele aplicabile unui material atît de legat de subiect ca vocea umană. Complexitatea acustică a materialului vocal poate da loc unor structurări la fel de subtile ca cele din muzica instrumentală, dar realizate pe cu totul alte baze. Nu m-aş încumeta să susţin (spre scandalizarea multora, sînt convins) că în Bellini sau Donizetti nu poate fi tot atîta complexitate cîtă este şi în opera pianistică a lui Schumann ; ea se construieşte însă ţinînd seama de complexitatea iniţială a materialului, mult mai mare în voci decît în pian. Ceea ce face, de exemplu, inutile, în primele două cazuri, subtilităţile armonice ale limbajului aşa cum le observăm în creaţia compozitorului german. Romantism şi într-o parte şi în alta, dar realizat în materiale atît de diverse încît înseşi datele structurilor de bază suportă diferenţieri extraordinar de mari.

Tocmai puterea de a stăpîni la fel de desăvîrşit atît intrumentalul cît şi vocalul, prin înţelegerea legilor celor mai adînci şi mai fireşti ale ambelor domenii, îl constituie pe Mozart — în ochii mei şi nu numai ai mei — drept cel mai mare muzician al tuturor timpurilor.

Pascal BENTOIU

ARTE

Fenomenul Picasso

ARTE PLASTICE

Desenul lui Picasso are o suplefe, o căldură, o plinătate proprie iubitorilor de fiinţa umană. În meandrele în arborescenţa lui paradisiacă, jocul, naivitatea sînt semnul înaltelor energii vitale, surplusul de temperament. Realismul lui Picasso, scrutat în adîncime, revelă nuanţele figurale posibilitatea realcătuirii din adiacenţe trecătoare, vii şi colorate asemeni efemeridelor, doar o clipă. Este marea descoperire a artistului şi la care vom reveni. Să constatăm deocamdată o dimensiune specifică pictorilor fascinaţi de volum. În plină epocă modernă, dincolo dar în continuarea cubului miraculos, Picasso îşi vede subiectele din toate unghiurile posibile. Viziunea sculpturală, uneori chiar direct folosită, surprinde poate. Mişcarea descompusă în componentele ei uimite, ridicate la rang de esenţă, îşi afirmă sau tinde să-şi confirme netulburatul miez static.

Sînt cunoscute elementele disparate şi derizorii care au dat viaţă, prin însăilare treptată, celebrei Capre picassiene. Terenul viran din apropierea atelierului din rue du Fournas a fost centrul acumulărilor preţioase. Bucătăria unei prietene, cîteva obiecte păstrate întîmplător prin sertare, de amintire sau uz uitat, completară mijloacele precare, de maniac de geniu. De-atunci, mulţi artişti, multe sufiete oarbe de noroc au bătut maidanele lumii, au răscolit lăzile de gunoi, au întors pe faţă şi pe dos ungherele toate, minunea însă nu prea s-a mai produs. Dintr-o ruptură de coş de răchită, două oale de lapte, un capac de cutie de conservă, o ţeavă, o frunză de palmier de la ţărmul mării, o tulpină de viţă de vie, ramuri de arbori, fire de aţă şi de metal, carton şi ipsos numai Picasso a ştiut să creeze simbolul sărăciei savante. Umilitatea mijloacelor este înşelătoare. Rezultatul, puternic ţişnit din subţirele eşafodaj, orbitor. Se descoperea astfel, uriaşa lume a recuperării, explicîndu-se mobilele interioare, mai tainice, ale picturii, pe înţelesul tuturor. Cine n-a resimţit cu melancolie izgonirea obiectelor înfrînte de întrebuinţare. În fiecare lucru de care ne-am folosit cîndva, exprimîndu-ne, tocit şi spart şi ros acum de sarea unui nevăzut ocean, o scînteie din propria noastră existenţă mai stăruie încă, amorţită. Propria noastră moarte, dacă e adevărat ce spune povestea, este anunţată de rugina metalului pe care l-am purtat, de care ne-am despărţit fără să ne gîndim prea bine. Toate lucrurile care le-am atins şi le-am îndepărtat de noi, bat un ceas tăcut al ruginei şi igrasiei, ne apropie de linia fatală, reintegrate însă vieţii, din nou, purtătoare ascunse şi umile de glorie, pot, salvate de la artificii, să ne strecoare ideea unei alte durate şi în care să credem noi înşine mai mult. Lecţia aceasta, din marginea dură, pipăibilă a prezenţei, se poate aplica în continuare condiţiei umane, omului însuşi. Dacă stă în puterea noastră, dovedită măcar parţial şi înfim, să recuperăm vocaţia obiectelor pentru o zonă superioară, alcătuirea noastră, cu mult mai perisabilă, raportată la timp, cu mult mai schimbătoare în clipă, trebuie să cuteze Descompunerea aglomerată, picassiană, ne sugerează un indiciu, nu unicul, dar sigur cel mai devotat.

Expresia umană, corporală, figurală, în rigiditatea ei exersată la şcoala închizitiei obsedată de canoane suprimă, exclude de nuanţele, inflorescenţele mişcate. Picasso se apleacă şi reţine cu dragoste ceea ce, nu îndeajuns de cruzi, pierdem mereu pentru a fi noi înşine, ceea ce credem a fi noi înşine. Respingem, în fiece secundă, miile de atitudini şi chipuri de care ne-am sprijinit, arse în aerul aspru. El reţine aura noastră, ne-o adaogă, mozaicind imobilitatea, dîndu-i spaţiu mai larg. Din destrucţia de planuri se naşte o puritate neasemuită. Nu putem duce cu noi greutatea alcătuirii, dar sensul ei, nepreväzut în clipa eliberării, nu mai poate să se irosească. Coaja oului este văzduhul prin care aripa păsării a şi început să bată. Simplitatea la care a ajuns Picasso îi încununa umerii. Şi e bine, deocamdată, să o ştim numai a lui.

Grigore HAGIU

ARTE

PRETEXTE

Nepămîntenii

La început obiceiul de a da mîna a fost un gest de simplă prudenţă. Nu cumva celălalt să aibă ascuns în palmă vreun briceag. De aici înainte va trebui să fim atenţi la degetul mic. Cel puţin aşa reiese din serialul ştiinţifico-fantastic pe care televiziunea noastră, bună la inimă ca o mătuşă, ni l-a oferit cu atîta generozitate în prima zi de iarnă.

Pe marginea aventurilor de groază, inerente genului şi care, lucru curios, ne binedispun, am meditat şi noi asupra sensului bietelor noastre conflicte terestre. Eroul serialului spune la un moment dat că apariţia farfuriei zburătoare i-a tăiat în două existenta, schimbîndu-i radical concepţiile despre lume, observaţie capitală pentru toţi locuitorii planetei. Cu alte cuvinte, din clipa în care ţi-ai convins că mai sînt şi „alţii", neînţelegerile, oricît de grave, ale vieţii pămînteşti, dispar înaintea unei răfuieli posibile cu un alt neam de creaturi, ale cărui gînduri sau planuri nici măcar nu le cunoaştem. Asta-i spaima, neliniştea cea mare : ce nu cunoşti. *Gîndiţi-vă la cel mai mare duşman al dumneavoastră ; puneţi-l alături de o fiinţă extraterestră care, în intenţia ei de a imita omul, nu ştie cum să-şi ţină degetul cel mic, o fiinţă care nu izbuteşte să mascheze acest indiciu al anormalităţii ei, imperfecţiunea adaptării la forma umană (ca şi cum secretul organizării noastre trupeşti ar sta în acest amănunt, aproape superfluu, în degetul cel mai neajutorat al mîinii), şi veţi recunoaşte că duşmanul este un frate bun, un frate de sînge.*

Viziunea ţine deocamdată de ficţiune şi de anticipările ştiinţei care — s-a văzut în atîtea rînduri — nu dă greş niciodată. „Argumentul"-limită al solidarităţii umane, apariţia unor indivizi cu defect la degetul ăl mic, probabil că nu se va produce. Totuşi, măcar punînd ipoteza — ce strică o ipoteză ? — aşezînd lucrurile în perspectiva aceasta fantastică, să ne cîntărim mai bine de azi înainte conflictele, să ne gîndim ce ne leagă. Ce ne leagă, s-a văzut : mîna. Nu inteligenţa, care se poate perverti, ci expresia fizică, greu şi îndelunaat modelată a inteligenţei, — mîna. Ea este cu neputinţă de imitat, întruchipînd toată istoria noastră pămîntească. De cînd tot evoluăm, mîna a devenit ce a devenit. Cu ea s-a ucis, cu ea s-au ridicat monumente.

Un serial bun. O spaimă bine distilată într-un film cu suspans ne dă chef de viaţă. E una din ciudăţeniile sîrii omeneşti.

AMFION

revista străină

● **LE FILM SOVIETIQUE** (nr. 10, a.c.). Ludmila Savelina (cunoscută la noi din filmul **Război şi pace** unde deţinea rolul Natașei Rostova), Alla Demidova, Valentina Telişkina, Iuri Iakovlev şi alţii sînt protagoniştii principali ai filmului **Pescăruşul** (după Cehov), o producţie recentă a studiourilor Mosfilm. Contemporanii lui Cehov au văzut în piesă, printre altele, şi o „enigmă", un fel de literatură „cu cheie", căutînd să descopere în eroi trăsăturile romancierului la modă Potapenko, ale popularei actriţe Iavoroskaia, ale frumoasei Lika Mizinova (prietena surorii lui Cehov) etc. Dar mai ales se întrebau : cine este Trigorin ? Cehov sau Potapenko ?

● **HEBDOMADAIRE POLONAIS** (nr. 44, nov. a.c.). Cărţi noi în edîturile poloneze : **Teatrul contemporan polonez** de Witold Filler (autorul, critic teatral cunoscut, prezintă principalele curente din teatrul polonez precum şi realizările unor regizori de prestigiu ca J. Grotowski, J. Krasowski, A. Hanuszkiewicz etc) ; **Conrad — fascinat de Orient** de Andrzej Braun (o contribuţie originală privind opera scriitorului Joseph Konrad) ; **Regele Macius întîi** de Janusz Korczak (un roman fantastic despre un mic rege Macius, creatorul ţării guvernate de copii. Autorul, pedagog, a murit în anul 1942, în lagărul de la Treblinka) ; **Toamna aurită a Evului Mediu polonez** de Henryk Samsonowicz (un studiu istoric privind declinul Evului Mediu în Polonia şi influenţa acestei epoci asupra formării statului polonez modern).

● **LES NOUVELLES LITTÉRAIRES** (12—18 nov. a.c.). Editura Gallimard anunţă apariţia unei colecţii format „poche" — **Folio.** Ilustraţiile copertelor vor fi semnate de cunoscuţi artişti contemporani. Fondul copertelor va fi alb, iar formatul uşor alungit. Primele cărţi vor ieşi în luna ianuarie a anului 1972. Programul colecţiei regrupează operele unor autori clasici şi contemporani aparţinînd atît fondurilor Gallimard-ului cît şi altor edituri care i s-au alăturat.

● **POEMELE ANULUI 1971** este titlul antologiei întocmite recent de Alain Bosquet şi Pierre Seghers. Bazată pe un bogat material documentar — volume de poezii şi reviste publicate în Franţa, Belgia, Canada, Suedia, Maroc, Liban, Haiti, Africa — antologia reuneşte aproape două sute de poeme aparţinînd unor poeţi de limbă franceză şi publicate în cursul anului 1970.

● Taxat de specialişti drept „unul din cele mai ambiţioase", serialele realizate de televiziunea franceză, **Educaţia sentimentală** (după Flaubert) se află într-o fază înaintată de lucru. Adaptarea pentru micul ecran a fost încredinţată unui vechi colaborator al revistei „Les Nouvelles littéraires", Francois-Régis Bastide iar regia lui Marcel Cravenne. În rolul lui Fréderic — Jean-Pierre Léaud. Realizat în culori, serialul va cuprinde cinci episoade a cîte o oră fiecare. Bugetul de care dispune — şase milioane de franci vechi.

● **PARIS MATCH** (10 nov. a.c.). Începînd cu data de 20 noiembrie, speologul francez Michel Siffre experimentează, într-o grotă din Texas, posibilitatea omului de a se adapta unui nou program de viaţă: dublarea sau chiar triplarea perioadei active şi, respectiv, micşorarea timpului de somn. Experienţa va dura şase luni, timp în care speologul va întrerupe orice contact cu lumea din afară. Pentru a evita consecinţele grave ale unei singurătăţi atît de lungi şi de absolute, Siffre şi-a propus să examineze grota pînă în cele mai mici amănunte ca apoi, după expirarea celor şase luni, să scrie o carte. Şase luni în care un om va putea număra bătăile unei singure pendule: ale inimii sale.

● (20 nov. a.c.). Inaugurată recent la Paris, cu filmul **Les Temps modernes,** seria „premierelor" Chaplin se bucură de un imens succes. Văzînd „maşina care mănîncă muncitorii în timp ce ei lucrează", nimeni nu mai vrea să ştie dacă reprogramarea este sau nu „o operaţie comercială" ci în lungi şiruri cuminţi îşi aşteaptă rîndul la un bilet. Iar propoziţia lui Jerry Lewis „Chaplin are totdeauna treizeci de ani avans asupra celorlalţi" e tot mai convingător repetată.

● **L'EXPRES** (22—28 nov. a.c.). De la un volum de „talie modestă" în care intenţiona să consemneze principalele scrieri despre Matisse, Louis Aragon a ajuns la impresionantul volum de 744 pagini, **Henri Matisse, roman,** pe care l-a tipărit toamna aceasta Ed. Gallimard. Lucrarea cuprinde, printre altele, reproduceri ale unor opere de Matisse precum şi o serie de documente rămase pînă acum inedite. „Cartea aceasta nu seamănă cu nimic altceva decît cu dezordinea ei" afirmă Aragon în prefaţă. „Un monstru sacru vorbeşte despre un alt monstru sacru" decide Jean-Louis Ferrier în comentariul său.

● **LE MONDE** (19 nov. a.c.). Premiul Ambasadorilor, decernat de către un juriu format din optsprezece diplomaţi în funcţie la Paris, a revenit lui Jean Orieux, universitar şi om de litere, pentru cartea intitulată **Talleyrand.** În anul 1942 Jean Orieux a obţinut Marele premiu al romanului pentru cartea **La Chronique de Fontagre** făcîndu-se apoi remarcat mai ales printr-o serie de excelente biografii. **(Bussy-Rabutin** în 1958 : **Voltaire** în 1966.)

● Informaţii de „ultimă oră" numesc principalii favoriţi ai Goncourt-ului din anul acesta : **Andre Mikuel** (cu **Le Fils interrompu**), **Didier Decoin** (cu **Abraham de Brooklyn**), Albert Deza (cu **Le Chantier**), Pierre-Jean Remy (cu **Le Sac du Palais d'été**) şi Christian Charrière (cu **L'Encave**). Cît priveşte Premiul Renaudot, cele mai mari sanse le are Jacques Laurent (cu **Les Betises**) şi acelaşi Pierre-Jean Remy (dacă nu obţine între timp premiul Goncourt).

● O versiune radiofonică a Premiului Goncourt organizează în acest an Radio-Luxembourg (R.T.L.). Juriul, compus din zece lectori selecţionaţi în prealabil, va trebui să se pronunţe asupra unuia din cele zece nume care figurează pe lista candidaţilor : A. Mikuel, Christian Charrière, J. Laurent, A. Deza, D. Decoin, Dominique Fernandez (cu **Les Enfants de Gogol**), Michel Bataille (cu **Le Chat sauvage**), Gilles Rosset (cu **La Chair à vif**), Roger Besus (cu **France Dernière**) şi Roger Bordier (cu **Les Evantails**). Ed. Gallimard a refuzat participarea candidaţilor ei la această operaţie radiofonică.

u. v. z.

SPORT

Unii sîntem mai temporari ca alţii şi viaţa însăşi e atît de temporară

Dulcea mea idilă cu ziarul Sportul *s-a încheiat săptămîna aceasta, printr-o scrisoare a redactorului şef Aurel C. Neagu* („Stimate tovarăşe Păunescu. Sînt sincer decepţionat de faptul că neînţelegerea dv. de a incerca, în tableta pe care v-am încredinţat-o în ziarul *„Sportul"*, să descoperiţi pentru cititorii noştri, cu talentul care vă este unanim recunoscut, filonul de frumuseţe, adevăr şi etică din mişcarea noastră sportivă, din fotbal, mă obligă să renunţ pentru moment la colaborarea dv. Aceasta este o hotărîre PERSONALĂ, *(s. m.)* la fel ca aceea prin care v-am invitat, luna trecută, cu multă plăcere, să scrieţi în coloanele ziarului nostru" *etc). şi printr-o notiţă, apărută în ziar, în care încetarea colaborării mele, la ziarul* „Sportul", *este argumentată prin caracterul ei TEMPORAR. N-am nimic de zis despre faptul în sine, fiecare conducător de revistă şi de ziar trebuie să-şi asume, în mod liber, răspunderea pentru soarta organismului de presă pe care îl conduce. Nu înţeleg totuşi de ce îmi spune Aurel C. Neagu (om pe care continui să-l stimez) că hotărîrea e PERSONALĂ, adică îi aparţine. De ce trebuie subliniat un lucru care se înţelege de la sine ? Într-adevăr, eu n-am spus că hotărîrea i-ar aparţine cumva, doamne fereşte, preşedintelui C.N.E.F.S., tovarăşul Anghel Alexe. Din ce aş fi putut deduce aşa ceva ? Din faptul că vreo cîtiva oameni bine situaţi, ca să le zic astfel, îmi spuseseră cu o zi înainte de a primi scrisoarea :* „Vezi domne că ai să primeşti o scrisoare de la Aurel Neagu în care o să te anunţe de ruperea înţelegerii dintre voi. Ştim noi precis că l-a chemat Alexe şi i-a spus s-o facă"? *N-am crezut şi nici n-am motive să cred aşa ceva. Întreaga istorie recentă a C.N.E.F.S.-ului dovedeşte ce climat democratic s-a instaurat aici : niciunul dintre cei care au lucrat la C.N.E.F.S. sau sub egida unor federaţii ce ţineau de C.N.E.F.S., şi a criticat pe preşedinte sau conducerea mişcării sportive din ţara noastră, niciunul, zic, n-a mai fost ţinut în lanţuri, să lucreze acolo unde lucra. Nu l-l s-a dat drumul să se ducă, să fie liber, pentră că aşa este o democraţie adevărată : te dă afară, la prima critică. Aşa încît n-aş avea de ce să cred că preşedintele C.N.E.F.S. a devenit dintr-odată tiranic. Cred că a rămas acelaşi om blînd, care trimite flori acasă celor ce-l critică sau critica lucruri care îin de domnia sa. (Domnia şi în sensul respectului pe care i-l acord, domnia şi în sens de feudă). Nu, pur şi simplu, viaţa mă obligă să cred că Aurel C. Neagu s-a hotărît, după ce a publicat articolul, să renunţe la colaborarea mea. Însă a justifica spargerea contractului moral dintre noi prin invocarea caracterului TEMPORAR al colaborării mele, caracter din păcate nepreczat niciodată în coloanele ziarului* „Sportul", *mi se pare prea mult. Resimt asta ca pe-o sfidare, parcă-mi dă cineva cu sic şi-mi spune :* na, uite că nu eşti nemuritor ! *Căci, să nu uităm, unii sîntem mai temporari ca alţii, funcţii şi onoruri sînt mai temporare decît funcţii şi onoruri, viaţa noastră e plină de lucruri temporare şi cea mai temporară dintre toate cîte ni se întîmplă este propria noastră viaţă. Un fior de frig, un impact cu metafizica au ocupat fiinţa mea, în dimineaţa cînd am citit în* „Sportul" *curîntul TEMPORAR. De atunci încoace am simţit că trebuie să fiu mai atent.*

Sînt unii care ar dori ca eu să nu mă bucur de calificarea naţionalei noastre în primele opt echipe ale Europei. Deznădăjduit că trebuie să decepţionez pe atîţia oameni de bine, declar aici că m-am bucurat foarte mult de victoria din meciul cu Ţara Galilor. Desigur, eu n-aş da nota 9 lui Dobrin şi Iordănescu şi nota 10 lui Nunweiller. Aş da pur şi simplu nota 10 tuturor acestor trei fotbalişti, care în meciul de miercuri au jucat foarte bine. Sînt de aceeaşi părere cu Eugen Barbu că Sătmăreanu şi Dembrovschi n-au jucat bine. Mă despart de Eugen Barbu — şi mi-asum toate riscurile acestei afirmaţii ! — în ce-l priveşte pe Lucescu. N-aş avea de ce să laud jocul lui Lucescu în meciul cu Ţara Galilor. Într-adevăr, extrema noastră dreaptă a jucat puţin cam sters, dar să nu uităm că golul lui a fost excepţional. Golul lui a fost ca o lovitură de biliard. Pentru un asemenea gol un fotbalist merită să fie dus pe braţe şi iertat pentru erorile pe care le face cu gura (şi nu cu piciorul.) Asta ar trebui s-o ţinem minte şi să-i judecăm pe oameni pentru ceea ce este esenţial. Piciorul lui Lucescu a marcat un gol superb. Asta e important. Şi mai e important că echipa noastră a jucat bine şi a avut răbdarea de a duce pînă la capăt o simplă formalitate : aceea de a învinge pe nişte jucători galezi fără vlagă, jucători care nu erau, şi toată lumea ştia asta, de mîna întîi. *(Se spune că la primul lor antrenament în Bucureşti jucătorii naţionalei galeze se întrebau între ei :* „Dar dumneata de unde esti ?" „Din Ţara Galilor", *răspundea cel întrebat.* „Aha !" *Şi s-au cunoscut la Bucureşti) Desigur, eu zic că nu e un miracol că ne-am calificat. Merg pînă acolo cu insolenţa şi cred că tot trebuia să fie cineva pe primul loc, într-o competiţie al cărei regulament prevede existenţa primului loc. E frumos că ne-am purtat normal. Iar locul fruntaş unde ne aflăm acum în ierarhia aceasta europeană, se cuvine ca răsplată sudorii şi efortului celor mai talentate promoţii de fotbalişti din cîte am avut, în ultimul sfert de veac. Îmi pare rău că trebuie să încheiu, remarcînd din nou aici tristă, incalificabila situaţie a lui Cristian Topescu care laudă performanţa unei echipe în care se află Dobrin, cel pe care s-a bucurat să-l vadă scos din echipa naţională atîta timp. Credeam în naivitatea mea, că ruşinea are limitele ei. Văd că n-are. Şi ca să revin la stil: Cristian Topescu scrie ca un păstrnac dat la ascutit. Şi, după ce că este el însuşi în culpă, Topescu mai face şi pe avocatul. El răspunde la obiecţiile mele de etică şi de vocaţie gazetărească adresate lui şi lui R. Urziceanu cu : „R. Urziceanu scrie de ani de zile". Ce argument e ăsta? Ei, bravo! Şi arina ne chinuie de ani de zile şi, uite, că nu e cronicar de fotbal. Nu dovedeşte era vorba, ci — din cîte ţin eu minte — despre competenţă şi morală. Încît C. Topescu este un caz aproape unic de lipsă de lonică, altoită pe o şi mai acută lipsă de farmec stilistic. Nici nu ştii care absenţă din aceste două e mai abisală.*

Adrian PĂUNESCU

funcția critică a literaturii

CORNEL REGMAN

Ce înseamnă o literatură critică?

1. — 2. La aceste întrebări nu pot răspunde decît punînd o a treia întrebare : **ce e scriitorul ?** Este el o biată trestie tremurătoare îndoindu-se încotro bate vîntul și aplecîndu-se în funcție de tăria lui, sau o ființă independentă, stăpînă pe gîndirea sa, liberă să creeze acele minunate sisteme prin care se pune în legătură cu mintea și simțirea a mii de oameni, cititorii săi. De felul cum vom privi pe scriitor, nu ca pe un slujbaș docil și nici ca pe un incomod sau ca pe un adversar virtual, ci ca pe o emanație a celor mai curate aspirații ale unei largi colectivități, a unor convingeri care nu se exprimă prin vorbe ci prin consimțire, depinde în cel mai înalt grad și eficacitatea **reală a faptei lui.** Începînd de aici putem discuta despre orice : despre nevoia ca scriitorul să cunoască în profunzime realitățile despre care vorbește, să-și cîntărească spusele cu seriozitate, cu simț de răspundere, să se ferească mai ales de a deveni un agitator ieftin de spirite, prin speculareа unui senzațional nu totdeauna semnificativ, etc.

Dintr-o dedare profesională cu literatura ultimului sfert de veac, pot să spun că scriitorul român, departe de a fi abuzat de prerogativele sale a respectat cu destul tact, cu prea mult tact adesea, niște tabu-uri ce i-au fost sistematic reamintite. El a înțeles mai ales să poate servi cel mai bine revoluția adunînd din trecut argumente convingătoare, probe adesea zdrobitoare care să înarmeze afectiv și moral conștiințele cu privire la necesitatea ei și la mersul inexorabil al istoriei. **Desculț, Bietul Ioanide, Moromeții** — istorie trăită cu toată ființa — nu sînt oare aceste creații cei mai buni aliați ai unui proces istoric complicat, la capătul căruia începe să se contureze pe multiple planuri, România prezentului ? Și nu se hrănește oare cea mai recentă scriere a lui Titus Popovici, **Moartea lui Ipu,** dintr-o experiență care ne împinge din nou cu douăzeci și cinci de ani și mai bine în urmă ? Trecutul burghez și ante-burghez continuă să fie la noi o sursă bogată în rezerve prin care se poate exemplifica, pentru toate gusturile și în toate genurile și registrele „funcția critică a literaturii".

Dar dacă istoria e un așa de bun dascăl, ea nu poate fi oprită să ne învețe că generația care are acum patruzeci de ani poate să afle doar din cărți și din filme ce-a fost mișcarea legionară și cum concura opereta o ceremonie regală sub Carol II. Încetează „funcția critică a literaturii" ? Ceea ce și-a îngăduit G. Călinescu față de intelectualitatea de panopticum a vremii sale nu-și poate îngădui un scriitor al vremii noastre aflat față în față cu fenomene negative în ființă ? Eu cred, dimpotrivă, că va trebui să ne împăcăm cu foarte multe lucruri. În primul rînd, cu ideea că de pe acum chiar imensa majoritate a scriitorilor noștri nu are altă bază de fixare a propriilor trăiri în afara vieții contemporane, a ambianței socialiste, apoi cu ideea, care mi se pare demnă de toată luarea-aminte, că socialismul e și cauza scriitorilor, dar că el nu mai e doar un ideal, o icoană de păstrat în suflet, ci o atmosferă morală în care respirăm cu toții și **care nu trebuie poluată.** Iată dar baza „funcției critice" și aș adăuga : preventive a literaturii de azi și a celei viitoare, pe care, în grade și forme felurite, o întrevedem organizînd creația multor scriitori, în special prozatori și dramaturgi.

3.—4. Tocmai tipurile de scriitori și de vocații descrise sînt cele mai amenințate și nu de azi de ieri, în dezvoltarea lor, împiedicate să-și desfășoare larg aripile, căci ridiculizarea nu se suportă ușor, există oricînd ipocriți invocatori de principii sacre, porniți mai ales să sugrume rîsul. Fără îndoială, scriitorul de acest fel nu e un om „cuminte", ceva excesiv intră în formula modului său de a lua act de existență. Dar cred că numai așa se pot scrie opere ca **O scrisoare pierdută** sau **Revizorul.** Dacă înțelegem acest lucru, înțelegem și legile satirei, care nu stă să dozeze farmaceutic doctoria amară, ci stabilește mai mult din ochi(cu rîsul sau cu plînsul în ochi !) proporțiile.

Dar, cum bine sugerați în întrebare, **o anumită** operă literară nu e întreaga literatură, și nici măcar întreaga creație a unui autor. A pretinde fiecărei opere în parte să surprindă totul înseamnă practic a amputa o înzestrare naturală, și așa rară, sub cuvînt că vrei s-o îndreptățești. De fapt, literatura critică nici nu e toată numai satirică sau comică. Mai există autorii de ample dezvoltări epice, la care critica e implicată în scene de viață, în tipuri și acțiuni complexe, iar în structura acestora epopeicul și eroicul intră firesc, ca părți componente.

De aceea o **literatură** nu poate fi nicicînd denigratoare și, de altfel, în domeniul creației artistice autentice nici nu încape criteriul denigrării, rămășiță a unei epoci care avea etichete pentru fiecare „abatere". Defăimarea e legată organic de acel tip de acțiuni care, desconsiderînd seriozitatea actului de creație, speculează un senzațional epidemic. Dar noi vorbim aici de literatură.

5. — Mojicia, improvizația ca efect al „nerăbdării", satrapia (de prin județe) mi se par „zone" sociale și morale absente sau atacate cu mijloace insuficiente. Nu poți să-ți rizi eficace de mojic recurgînd la forme care fac din el un dulce personaj pitoresc.

6. — Caragiale avea o idee înaltă despre creația lui, chiar cînd, sau mai ales cînd, ea se întemeia pe comicărie, realitate care nu e fără legătură cu faptul că a trăit în preajma lui Eminescu și Titu Maiorescu, personalitățile în care se întrupează în forma cea mai aleasă, mai sensibilă la răspunderi, spiritualitatea românească. O asemenea vecinătate stimulează și angajează. Fără ei, fără exemplul combustiei lor, mă tem că chiar în epoca marele Caragiale nu s-ar fi depărtat suficient de mult de **Moftul român,** corespondentul **Urzicii** de azi. Să fie o întîmplare că teatrul satiric-comic actual, pînă la un moment dat, respiră umorul pe branșe minore și pe catalige prudente, al **Urzicii ?**

Există însă și alte variante de a ni-l reprezenta pe Caragiale azi, dintre care nu cea mai paradoxală e aceea de a-l vedea fixîndu-se în lotul literaturii grave, foarte grave, la antipodul veseliei. N-a scris Caragiale **Năpasta ?** Mă văd nevoit să repet că o asemenea ipostază, constînd în sărăcirea înzestrării unui talent, prin abandonarea unor valențe fundamentale ale lui, mi se pare un lucru foarte trist.

7. — Am pomenit niște nume și pînă aici. Dintre operele de azi și despre realitățile de azi (fie și în chip parabolic) sînt de amintit **Facerea lumii,** romanul-frescă, încă ignorat, al lui Eugen Barbu, și **Principele** său, ambele cu adresă polemică de cea mai bună calitate, nuvela **Eclipsa de soare** a lui Ion Lăncrănjan, întîmpinată cu obtuzitate de critică și chiar de colegii de breaslă, dar afirmînd un tip de angajare cetățenească, servită de un talent-șoc pe măsură, din care am vrea să avem mai multe, unele poeme ale Anei Blandiana, ale lui Ion Gheorghe și Adrian Păunescu, altele ceva mai vechi ale lui Geo Dumitrescu, romanele lui Al. Ivasiuc, cu oarecare exces de justificare, romanul **F** al lui D. R. Popescu și desigur ar putea fi amintite și altele... nu prea multe.

8. — Întrebarea sună cam fatalist, ca și altele de altfel: „Care sînt șansele satirei în climatul spiritual românesc de astăzi ?" Trebuie să facem ca șansele acestea (altele fiind obiectivele) să fie cel puțin la fel de mari ca pe vremea lui Coșbuc, sau mai încoace, pe vremea lui Arghezi, care scria netulburat Tablete din **Țara de Kutty.**

9. Asemenea false acte de curaj și de critică socială care trec drept inversul lor s-au manifestat și se manifestă mai ales în teatru și film, mai pe la televiziune sau radio, generozitatea rîsului făcînd să se șteargă adesea impresia de penibil efort cu care autorul sau autorii fac echilibristică. Răul pe care-l produc asemenea „îndrăzneli" e incintare la superficialitate și dresaj a talentelor.

10. — Întrebare sofisticată. Socialismul e un tot unic. Orice zonă criticată, exceptînd falsele probleme, răspunde în mecanismul social, care e responsabil — la rîndul său — de neajunsurile ce se ivesc într-o parte hotărîtoare a sa (vorbim parcă de **zone** și nu de aspecte periferice). Tocmai de aceea se cere scriitorului mult discernămînt și — trebuie să adăugăm — întreg patriotismul său. Acestе lucruri acceptate și considerînd socialismul aerul nostru de fiecare moment, distincția grijulie între „zone" și „mecanism" nu are ce căuta. Cine crede cu seriozitate că o critică a vieții de familie din zilele noastre nu pune în discuție și unele deficiențe ale societății noastre ? Cauza pe care o apărăm are nevoie enorm de bună-credința noastră (a nu se citi : bunăvoință !). Cît privește societatea, ea va simți fără îndoială efectele acestei poziții. Dar societatea sînt în primul rînd cititorii, între care intră și lectorii de manuscrise, dar nu numai aceștia.

11. — Întrebare de prisos. Fiind din „branșă", am simțit timp de douăzeci și cinci de ani efectele a tot felul de critici. Nu romancierul care mă va „tipiza" îmi va produce cea mai mare neplăcere. Dar îmi pot da seama, de pildă, de furia abuzivilor, a celor cu mandibule puternice cînd se întîlnesc „pozați" în cărți sau filme.

NICOLAE MANOLESCU

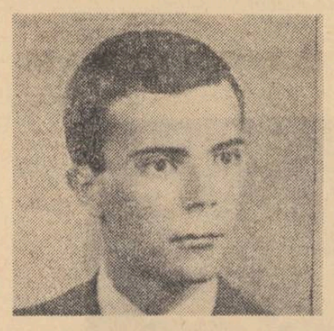

Literatura bună nu e apologetică, nici denigratoare

1. Funcția de a dezvălui esența unor fenomene morale, sociale, pe scurt, umane. Accentul cade în două părți : deopotrivă pe dezvăluire și pe caracterul esențial al lucrului dezvăluit. Nu se poate **literatură critică** fără îndrăzneala de a scoate la iveală procese, aspecte ale societății și ale omului în general, care n-au fost observate sau asupra cărora s-a tăcut ; și nu se poate **literatură critică** fără capacitatea de a scoate la iveală acele procese care sînt esențiale la un moment dat. Întrebarea pe care nu ne-o punem (dar s-ar cuveni să ne-o punem !) cînd discutăm despre evazionism este aceasta : din ce cauză se produce în literatură fuga de real ? Din lipsa conștiinței critice și cetățenești a scriitorilor ? Uneori. Pentru că scriitorii nu pot spune anumite lucruri esențiale ? Și ceasta se întîmplă, uneori. Nu e destul ca scriitorul să poată arăta **cîte ceva,** el trebuie să poată arăta rădăcinile fenomenelor sociale și morale, motivele lor interioare. Evaziunea are loc în clipa în care scriitorul se oprește din demersul său critic într-o zonă de aparențe, să facă concesii viziunii **comune,** medii, asupra realului. Datoria scriitorului e de a submina această viziune medie și confortabilă. Vrem adevărul : să învățăm să-l ascultăm. E bine de spus : scrieți o literatură realistă, curajoasă, care să dezvăluie esențialul. Dar să nu uităm că această literatură poate deveni iritantă și neliniștitoare, sau dură, în orice caz neplăcută pentru cei care s-au deprins cu vorbe frumoase și cu iluzii protectoare.

2. Firește, în condițiile pe care le-am explicat în răspunsul de mai sus.

3.—4. Literatura adevărată nu e nici apologetică, nici denigratoare : ci **critică.** Mergînd la esență, arătînd cauzele adînci, nu circumstanțele, ea este superior obiectivă. Și nu e vorba de a plasa just „umbrele și luminile", căci scriitorul nu are la îndemînă un cîntar de farmacie. Spiritul critic nu se dozează. Dar scriitorul talentat găsește totdeauna accentul just. Ceea ce nu înseamnă că opera trebuie să fie „călduță" : nici excesiv întunecată, nici excesiv optimistă. Echilibrul stă în obiectivitate și o operă foarte critică sau una foarte entuziastă pot fi mai obiective artistic (și chiar sînt, dacă nu lipsește talentul) decît operele care țin cu grijă calea de mijloc. Acestea din urmă sînt, în felul lor, evazioniste, dacă evazionism vrea să zică fugă de atitudinea răspicată.

6. Depinde de Caragiale !

8. Pînă acum nu avem o satiră de valoare, cu excepțiile care confirmă totdeauna regula. Într-un climat al adevărului, și al onestității profesionale, satira ar putea, de aici înainte, să-și exercite rolul necesar.

9. Nu cunosc atît de multe acte **adevărate** de curaj și de critică socială încît să-mi pot permite luxul de a le arăta pe cele **false.**

10. Literatură fără generalizare nu există ; în cel mai particular caz, literatura observă universul. Se-nțelege că nu avem criterii infailibile de a distinge critica profundă de aceea superficială. Ne înșelăm adesea. Unii se înșeală adesea, dintr-un reflex de autoapărare, pentru că o critică vizînd probleme majore sociale e mai greu de înțeles decît una ce se menține în zonele de margine. Doar valoarea operei ne indică adîncimea viziunii ei critice.

11. Absurd ! Cum o să fiu eu obiectul unei literaturi critice ? Obiectul literaturii e omul în genere, nu însul, fenomenul universal, nu accidentul. Eu pot fi criticat în ședințe, nu în opere literare și, oricît de multă imaginație ar arăta o dare de seamă la o astfel de ședință, fie-mi îngăduit să nu mă ocup de ea în calitate de critic.

ION POP

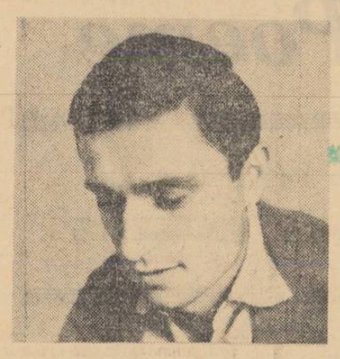

Pasiunea adevărului

1. Dacă se poate afirma că literatura exprimă, indiferent de formulă, un sentiment al lumii, și dacă i se poate cere scriitorului de azi să se pasioneze de adevărurile epocii, să se afirme ca o conștiință receptivă și responsabilă în fața acestui adevăr, caracterul „critic" al literaturii poate fi ușor definit. „Critica" însemnînd confruntare cu o realitate anume, de pe pozițiile unui ideal de viață, în mod necesar implicat în orice creație majoră, **opera** nu trebuie să recurgă neaparat la ceea ce s-a numit, cu justificate rezerve, **tezism,** pentru a fi considerată o operă critică. În fond, literatura nu e simplă transcriere de „idei" și „mesaje", ci complexă încorporare simbolică a unor experiențe spirituale profunde — așadar a opta pentru anumite valori (superior concretizate artistic) înseamnă a respinge tot ce se îndepărtează de o atare opțiune. Aș adăuga că un mod al atitudinii critice a literaturii mi se pare a fi și utilizarea de către scriitor a unor formule artistice avansate sub raportul tehnicii, al structurii formale, căci astfel sînt negate implicit formele perimate, inactuale. În ultimă instanță, funcția critică a literaturii se realizează ca expresie a unui curaj al atitudinii, ce izvorăște dintr-o altitudine etică a conștiinței creatoare.

2. Principial, da. Adică sistemul nostru social cere prin definiție o atitudine dinamică, generatoare de dezbateri în formele specifice de expresie ale literaturii ale marilor probleme deloc ușor de rezolvat și uneori dramatic tensionate, ale omului de azi. Practic s-a realizat mai puțin acest deziderat atît de pregnant afirmat în publicistica politică, în presa noastră de partid. Actul simbolizării literare presupune însă o polivalență a semnificațiilor care intimidează unele priviri straniu-triunghiulare, ca și cum universul de mare bogăție al literaturii ar putea suporta o perpetuă strictă „geometrie".

3. Răspunsul îl putem găsi în ceea ce un estetician marxist numea „echilibrarea interiorului cu exteriorul", adică a conștiinței, a subiectivității creatoare, cu lumea pe care necontenit o scrutează. E de adăugat însă observația esențială că acest echilibru nu înseamnă numai **înțelegere** a realității și **subordonare** pasivă la un anume „mers al lucrurilor". Deci — nu așezare într-un eventual pat procustian al realului, căci de conștiințe mutilate nu mai este nevoie și nici de completarea cu pseudo-reliefuri a „petelor albe" de pe harta lumii noastre spirituale. Deci locul acelui „echilibru al luminilor și umbrelor" nu este altul decît conștiința lucidă, pasionată pentru adevăr a scriitorului. Receptarea operei se subordonează, firesc, acestor tipare spirituale.

4. N-aș zice că diferența e de **dozaj** al aspectelor negative însumate, ci de **accent etic.** Nu **cît de mult** se critică, ori **cît de severă e această critică** contează (altfel am exclude multe dintre categoriile estetice, cum ar fi bunăoară grotescul), ci **perspectiva etică** a acestei critici, finalitatea ei. În numele căror principii, al căror idealuri criticăm ? Despre Caragiale, atît de „critic" și „negativist", n-ar putea nimeni să spună că e un „denigrator" al societății sale, pentru că n-ar fi văzut decît răul. Dar, ca să repet o prea cunoscută vorbă, și la el, ca la toți marii scriitori „critici" în tot răul este un bine. Problema stă, cred, în natura profundă a intenționalității operei, în modul în care opera, fie și cea mai dură în reprezentarea imperfecțiunilor și tarelor sociale, păstrează intacte și transmite cititorului sentimentul permanenței unor valori umane superioare, în funcție de care se realizează negația, — sentiment ce trebuie sugerat, căci o reprezentare de fiecare dată directă a „forțelor binelui" și „forțelor răului" duce la schematismul cel mai uscat și la un idilism ce nu poate impresiona pe nimeni. Nu mai putem trăi într-un basm perpetuu.

5. Cred că fenomenul cel mai caracteristic pentru momentul actual al societății noastre este problema țăranului, adică a dezagregării rapide a unor structuri tradiționale de viață și a închegării altora. O lume întreagă, de milenară existență, se schimbă — dar cît de departe de clișeele pînă mai ieri proliferate, simplificînd un proces de extraordinară complexitate, adesea dramatic și tragic, care ar fi de natură să marcheze, mai mult decît oricare altă problemă a timpului actual românesc, o spectaculoasă pătrundere în universalitate a literaturii noastre. Este surprinzător cît de puțin s-a scris despre acest fenomen atît de reprezentativ nu numai pentru clipa de față, ci obsedant pentru literatura noastră dintotdeauna.

6. Cum ar duce-o Caragiale astăzi ? — E o chestiune de justă înțelegere tocmai a diferenței despre care vorbeam, între „critic" și „denigrator". Marelui public nu i-ar fi teamă că un Caragiale denigrează, avînd încredere în propriul său fond etic, în valorile acumulate de spiritualitatea colectivă. Dar poate că un Caragiale ar face prea multe probleme, ar tulbura liniștea unor spirite comode și inerte. Oricum, Caragiale ar semna sub apelul la „lupta cu inerția".

7. Dacă e vorba de scriitori și opere actuale, atunci nu pot lipsi dintr-un posibil „inventar", marele observator melancolic și plin de încăpățînată credință în adevăr Geo Bogza, Marin Preda cu **Moromeții** II și **Imposibila întoarcere,** Eugen Jebeleanu, regretatul Miron Radu Paraschivescu, Eugen Barbu, Titus Popovici, Fănuș Neagu, D.R. Popescu, Adrian Păunescu, Ion Alexandru, Ana Blandiana, Ion Gheorghe sau A.E. Baconsky. Și s-ar putea adăuga încă mulți alții.

8. Foarte mari, avînd în vedere lecția aceluiași Caragiale și, în general niște trăsături specifice spiritului românesc.

9. Destule scrieri superficiale, exploatînd elementul nesemnificativ sau mai puțin semnificativ (bunăoară micul birocratism, „ședințomania" etc), a căror „critică" nu atinge, cu nimic aproape, marile probleme ale omului contemporan. Dimpotrivă ele constituie de fapt un paravan al auto-liniștirii cu privire la realitatea atitudinii critice în literatura noastră actuală.

10. Ar trebui să revin la cele spuse la punctul 4. Fundamentul etic despre care vorbeam interzice generalizările forțate, iar delimitarea „ariei" criticate e în puterea și talentul scriitorului ce deține un asemenea fundament. În ce privește societatea, adică publicul în sens larg, să nu ne temem de ea. Nu va fi tocmai societatea aceea care să se lase „denigrată", să-și vadă adică idealurile înjosite.

Se poate observa însă că volumele de real accent critic au o mare difuzare, și aceasta spune ceva despre caonștiința publică. A nu se confunda însă acest public (și el inegal ca nivel de conștiință), cu infima parte a celor ce, din bune rațiuni ale perpetuării inerției, interpretează orice critică drept denigrare, exagerînd potențele de generalizare ale actului critic și negînd astfel, principial, orice atitudine, încurajînd în fond evazionismul.

11. Aș încerca să-l înțeleg înțelegîndu-mă, auto-analizîndu-mă. Căci ar fi o dovadă nepermisă de infatuare să refuz confruntarea opiniilor, să cred că numai ceea ce spun și fac eu e bine și adevărat. Dacă mă vreau om nou și dinamic ca spiritualitate, trebuie să accept în cazul în care critica e dreaptă, a mă transforma. De altfel aproape în orice critică este un germene de adevăr, o intenție constructivă. Iar pasiunea noastră, a tuturor, nu poate fi alta decît pasiunea adevărului.

Un obiect atît de înalt și romantic

(Urmare din pag. 3-a)

întregului univers. Dar nu ura lui „congenitală" față de lume îl duce la aceasta ci ideea de zădărnicie, poate.

Îmi amintesc că odată, cu mulți ani în urmă, am vrut și n-am reușit să fac publică o întîmplare tragică : un cetățean, destul de important, pe vremea aceea, la nivelul unei regiuni, grăbindu-se să ajungă în București, pentru a i se remarca prezența la un revelion, a ucis, la ieșirea din Brașov, cu mașina pe care o conducea nebunește, doi tineri de 18 ani, o pereche care și ea se pregătea pentru un revelion mai modest, la o cabană. Am fost atît de zguduit de întîmplare și de zădărnicia încercărilor mele, încît am blestemat totul și dacă aș fi scris atunci o carte ar fi fost neagră de la început pînă la sfîrșit. Dacă lucrurile s-ar fi întîmplat astăzi știu și spun asta cu toată răspunderea s-ar fi făcut dreptate. Atunci mi s-a spus că devreme ce au murit două ființe, de ce să mai fie nenorocită și o a treia ?...

Asemenea fapte și întîmplări pot impresiona enorm un scriitor. Cărțile scrise într-o astfel de presiune vor fi rele, tragice, pesimiste. Revolta va sparge perimetrul accidentului, (mă refer la accidentul de cauză și timp), va fi poate nedreaptă prin întinderea și adîncimea ei, dar putem numi o astfel de carte denigratoare ? Ea oare nu se asociază altor cărți contemporane, unele romantice și optimiste, — și toate la un loc oferă tabloul unei literaturi. Adevărul unei societăți, unei activități sociale, cu *luminile și umbrele* ei, nu poate fi cuprins neapărat într-o singură carte, el se degajă prin toate cărțile, din suma tuturor cărților care constituie literatura unei epoci.

5. Poate e mai bine să numesc *zona* socială care n-a scăpat nici o clipă atenției critice, care a constituit sacul de bătaie al criticii, în majoritatea mare a literaturii noastre : intelectualitatea. Și totuși nici o categorie intelectuală : profesori, medici, ingineri, artiști, nu a protestat și nu s-a simțit vexată și nu a așteptat la colțuri scriitorii. Orice zonă socială are în aceeași măsură dreptul la elogiu și la critică într-o operă literară. Dacă un număr de activiști mi l-au inspirat pe Mihail Nistor, un arivist primejdios, un caz social pe care l-am oferit palmelor cititorilor, în schimb am cules din întîlnirea cu mai mulți muncitori și tehnicieni, trăsăturile lui Alexandru Severin, un muncitor de geniu, pe care l-am oferit idealului cititorilor.

6. Aceasta nu poate fi o întrebare. Acel „graine de sable" a lui Pascal și Caragiale ar fi fost astăzi vicepreședintele unei instituții culturale la care s-a gîndit, poate, autorul întrebării.

7. Toți, începînd cu marii clasici și cu operele folclorice în temă. Dacă vrem un uriaș, atunci ajungem tot la Eminescu, ale cărui satire rămîn nemuritoare.

8. Mai mari decît pînă acum, pentru că sînt un optimist.

9. Cred că ultima plenară a Comitetului Central a fost cea mai strălucită lecție, cel mai strălucit răspuns la această întrebare și mă gîndesc la Cuvîntul de închidere al tovarășului Nicolae Ceaușescu. Secretarul general al partidului a pus la un moment dat față în față problema bacșișului (ridicarea la rang de problemă națională) și problema răspunderii pe care o au comuniștii, mai ales cei cu munci importante în societate, față de domenile pe care le conduc. Desigur, sînt multe nimicuri scîrboase în societate, care cer bobîrnacuri sau lovituri de picior, dar curățenia și ambiția declarată a societății noastre nu sînt primejduite de asemenea nimicuri ; bacșișul e la urma urmei o convenție între cel care dă și cel care primește și nu e mare pagubă pentru nimeni, dar o investiție de milioane, făcută din prostie, sau pentru un oarecare bacșiș exotic, investiție pînă la urmă abandonată din lipsă de utilitate, sau din cauza unor pierderi uriașe provocate de funcționarea și aplicarea ei, este o nenorocire socială, mai ales cînd ea se repetă la nivele și la valori tot mai mari.

10. Puterea unui act critic ține de adevărul pe care-l cuprinde. De aici și forța de generalizare.

Nu cred că societatea e preocupată de bariera dintre zona criticată și mecanismul social, ci de adevărul criticii. În fond, orice critică servește societatea, adică sistemul social, oricare ar fi zona căreia i se adresează. A arăta o rană pe un braț, nu înseamnă a lecui numai brațul ci întreg trupul ; bineînțeles, dacă vrei să-l lecuiești, dacă nu, pînă la urmă va suferi întreg trupul.

11. Așa ceva nu se poate presupune. Se trăiește sau nu. Pot spune doar că atitudinea față de critică definește sau nu omul superior, ferește sau nu de tiranie pe oricine. Dar încă o dată : relația dintre critică și adevăr.

Acel reflex organic

(Urmare din pag. 3-a)

prinzător, relațiile sînt mai puțin liniare — s-au zămislit cărți remarcabile în ultimii ani, cărți îndrăznețe pătrunse de simțul tragicului și de lumina reflexivității, cărți realiste, critice, concepute cu credință în om, în generozitate, în idealurile de puritate morală. Se disting, bineînțeles mă refer la proză, *Îngerul a strigat, Moromeții* (vol. II), *Șatra, Păsările, Iarna bărbaților, Moartea lui Ipu, Coborîrea, F, Moartea lui Orfeu, Principele, Anotimp posibil,* povestirile lui Velea, Țoiu, Mazilu, Buzura, Chiriță sau Cosașu (inevitabil nedreptățesc pe alții care ar trebui și ei citați). Din imaginile lor, create într-un ardent impuls al angajării ideologice și estetice se pot culege pilde de educație civică mai numeroase și mai convingătoare decît din descrierile vădit didactice de o seninătate voioasă și de un moralism pompos.

Temă și valoare. Așadar oricît ar folosi în instruirea directă (mă îndoiesc totuși și de această eficiență) narațiunile mediocre, axate însă fățiș de marile coordonate ale societății, acțiunea de durată asupra conștiințelor o împlinesc operele de excepție. Și ele sînt străbătute în adîncime, în chip hotărîtor, de coordonatele timpului. Ele rezistă eroziunilor și transmit, în starea de incandescență, adevărul vieții și al artei, generațiilor succesive. Opera de valoare solicită un tratament aparte. Nu putem stîrbi din criterii strîmte, de îndolență a gîndirii, de imobilism, contrar esteticii marxiste — un mecanism viu riguros, născut din chinuri și obsesii, din explorări de profunzime și zboruri vizionare. Dacă pe unele porțiuni el contrazice șovăiala noastră puritană sau nu echilibrează suficient planurile, noi știm că este „diform" (deoarece are o rotunjime care scapă privirii de moment), și că poate „scandaliza". El posedă însă resorturi nebănuite, compensatorii, poartă ca o emblemă de eroism și de glorie oglinda vremii, constituie o profesiune de credință care nu poate fi simulată. Asta nu presupune dezarmarea criticii ci dimpotrivă cerința unei analize *dinăuntru* a operei, analiză severă și receptivă, în care ideologicul și esteticul să se afle în cea mai strictă concordanță. Discernarea valorii și orientarea către o problematică majoră — iată misiunea de onoare a criticii de direcție (nevoie vitală).

Lecția „bătrînilor". Nu trebuie să se deducă de aici nici (eroare nefastă) că se poate face vreo concesie — oricît de impresionant ar fi talentul artiștilor — ideilor antisocialiste, barbarelor teorii ale rasismului sau naționalismului, cochetăriei cu iraționalismul. Cu ce asprime este sancționată și azi atitudinea pe plan cetățenesc a unor scriitori de faimă ai veacului ca : Ezra Pound, L. F. Céline, Kunt Hamsun. Uitarea e foarte greu de smuls. Cine a trăit sau cunoaște drumul zbuciumat al acestui secol, cu cele două războaie, cu sălbatica dezlănțuire a fascismului, cu strivirea demnității, cu prigoanele și represiunile lui, concepe literatura ca un act de gravitate. Din această optică lecția „bătrînilor" noștri (Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Geo Bogza, George Macovescu, Méliusz József), mi se pare splendidă. În literatura și în publicistica lor survine, în metafore memorabile, acel reflex organic de protest în fața silniciei, un reflex format în anii împotrivirii, anii bătăliei împotriva huliganismului, pentru democrație și virtuțile rațiunii. Cu regret constat la unii prozatori de certe aptitudini anemia acelui reflex, o oarecare indiferență în special în reconstituirea perioadelor de răspîntie înterbelice : se încurcă liniile și culorile, se pun, nu prea exact, accentele. Este și o vină a criticii care scufundată cîteodată în considerații tehniciste omite faptul că literatura e o expresie a unei conștiințe responsabile, că trăim un timp al neliniștilor omenirii și al radicalității în convingeri.

Dacă uneori nu apare în carte eroul ferm, îmbogățit cu experiența luptelor, trainic atașat umanismului și idealurilor socialiste, punctul lui de vedere poate fi susținut de autor. Dar el e obligat să fie, cel puțin în carte, un martor care refuză minciuna și un judecător lucid, fidel Dreptății. Atunci și satira relelor poate fi neiertătoare, pentru că un organism sănătos, care se dezvoltă normal, aduce o probă de stabilitate, vigoare și optimism tocmai prin libertatea autocontrolului, prin spiritul critic deschis.

max jacob

Uneori...

Fudulul peşte-notător
un pîntec alb răsfaţă-n mări
cînd sus, aerostatu-n nori,
alb, pare-un peşte zburător ;
doar dansatoarea prinsă-n zbor
un spate chiciură de perle
arată-n scenă tuturor.

Cîntec de spus copiilor şi celor rafinaţi

La Paris, di, di,
Pe-un cal gri
La Nevers m-aş pierde
Pe-un cal verde
La Issoire
Pe un negru armăsar
Ah ! ce frumos ! ce frumos !
Ah ! ce frumos ! ce frumos !
Tii !

Sună-un clopot monoton
Pentru fata mea Yvonne
Cin' s-a stins la Perpignan ?
Soaţa unui căpitan.
Cin' s-a stins în La Rochelle ?
Nora unui colonel.

Cin' s-a stins la Epinal ?
Soaţa unui caporal.
Tii !

La Paris tătuţă. Tii !
La Paris ! dar la Paris, spune ce-mi vei dărui ?
Am să-ţi dau o pălărie
De culoare alunie.
Pentru mînă o poşetă
De mătase şi cochetă.
Şi-o umbrelă ca un flutur
Cu mîner de ghinde-n ciucur.
Rochie de-aur, broderii,
Pantofiori portocalii
Şi să porţi de sărbătoare
Mărgele bijuterii
Tii !

Sună-un clopot monoton
Pentru fata mea Yvonne !
Clopot din Paris îmi pare
Este vremea de culcare
Clopot din Nogent mai dulce
Vrea şi tata să se culce
Clopot din Givet răsună.
La culcare, noapte bună.

Ah ! dar nu ! nu încă ! spune
Să-mi dai o maşină care
Să stîrnească-n urma-i tare
Nori de praf şi zarvă mare,
Doamnelor, fiţi dar atente ! bariera sus în zare
Sînt Yvonne şi cu tăticul care zboară pe cărare
Tii !

Vestea

Vestea să-şi lase tronul, coroana şi alaiul
l-a fost surprins pe rege pe cînd îşi sorbea ceaiul
în camera de doamne, lipit de-un marcasin.
Îşi duse mîna stîngă întîi spre gît şi lin,
abia în şoaptă, totuşi cu spaimă şi mînie
rosti-ncurcate vorbe, solemn, pentru vecie :
«Ce legi sucite scris-am, n-am să le las aşa,
e prea tîrziu desigur să le mai pot schimba»
Şi flăcările-n sobă ardeau ca nişte ghiare
hîrtia mistuind-o cu slovele-i amare
şi-ncet bătrînul rege s-a fost retras la schit,
retragere ce lumea întreagă a uimit.

Nelinişti şi altele

Mă tem că ţie nici nu-ţi pasă
în dreaptă cumpănă cînd pun
în inimă şi-n tot ce murmur
iubirea ta şi-apoi cealaltă
iubire care-atît mă arde.

Şi-n stihuri despre ce grăi-vei,
de Cel de Sus pe care-l tulburi,
de slavă, preoţi şi de îngeri,
de dragostele tale oarbe
flămînde-n crîncenă-agonie
de-nalte stînci, de vrăji şi scorpii
ba plec, mă-ntorc şi iar m-apropii
de răul care mă pătrunde
cu dragostele la ureche
plec să bocesc de-acum la bal
dansînd pe jalnice redute
şi-atîtea sfîşieri se-adună
cu-atîta dragoste-mpreună
în seara asta, totuşi moartă
încît Pegasul tău un negru
linţoliu peste aripi poartă.

Nocturnă

Broaşte-ocăind,
foşnet de bărci şi de vîsle,
şuer de şarpe prin trestii,
rîs chinuit,
zgomot de corp care cade în apă,
svon de paşi care vin în tăcere,
de stinse suspine,
svonul saltimbancilor de departe venind.

Războiul

Noaptea bulevardele mărginaşe zac sub zăpadă ; tîlharii sînt soldaţi ; se năpustesc spre mine cu hohote de rîs şi săbii, mă lasă gol puşcă : mă salvez ca să mă prăbuşesc între alte ziduri de piatră.

E-o curte de cazarmă sau de han ? Ce nor de săbii ! de lăncii ! ninge ! cineva mă-nţeapă cu-o seringă : iată o-

Poeme

În românește de
VASILE NICOLESCU

trava care mă va ucide ; hîrca unui schelet îndoliat mă muşcă de deget. Palide felinare aruncă pe zăpadă lumina morţii mele.

Se poate

Lui Georges Auric

Se poate ca un straniu vis
Cu seara să te prindă,
Credeai un înger c-a descins
Dar erai tu-n oglindă.

Şi goală-n zori Ea şi-a desprins
Lung părul ca pe-o haină
S-ascundă-n faldu-i necuprins
Giuvaerul de taină.

Să nu ne mai gîndim — e crunt — La soţul oarecare.
Amant, mi-s aripile-n vînt.
Urmaţi-mă în zare.

Zîna iluziei în zbor
De deget să vă lege
Dispreţul, vis ca de păstor
Mai ţanţoş ca un rege.

Lună de culoarea sîngelui

Tristeţe de apă, o, Neprihănită,
pală tînjind la fîntîna spuzită de flori !
o, nemaivăzută-nflorire !
Voi rugăciuni ce-mi ţineţi de urît,
voi lacrimi curgînd în neştire,
lacrimi de palid copil.

Tristeţea să aştepţi mereu
veşti dintr-o iarnă fără de culori
Ocean, cazmaua şi lopata,
lopata-ţi vuitoare
şi spaima vrînd să te doboare.

Trece uneori Dumnezeu prevestit
de forme la fel de ne-nţelese
precum metaforele voastre, o profeţi
ai celor morţi, ai slăvii şi-ai ţărinii.

Şi scrîşnete în lemnul uşii
o mască ! dar o ştiu de mult
e masca unei doamne moarte
ce vururi mă-ntristează.

Tristeţe de apă, de tot ce e pîndă...
E-atît de-aproape moartea-mi ? prin fereastră
noaptea şi marea şi cei ce nu mai sînt,
tufişul scuturat, furtunile
şi luna de culoarea sîngelui.

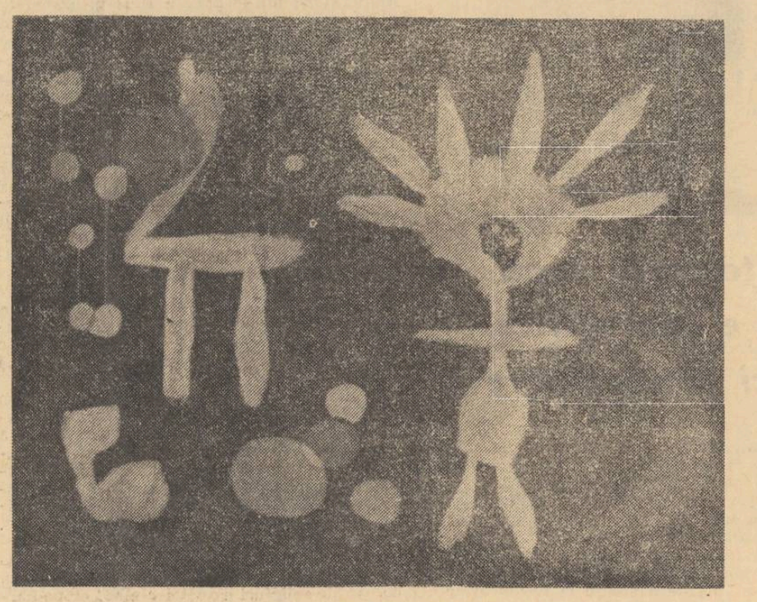

Desen de JUAN MIRÓ

Castelul

Nu ştiam, nu ştiam să fi fost vreodată pe aici, prin aceste locuri, un castel, un străvechi castel.

Nu ştiam, nu ştiam să fi fost pe aici un braţ de mare, un braţ de mare mărginit de negru asemenea unei scrisori de doliu.

Îmi aminteam doar de-naltele faleze care acoperă zarea ca o stavilă împiedicîndu-te să vezi mai departe, ca o stavilă care nu-ţi lasă privirea să pătrundă într-un nevăzut paradis.

Străvechiul castel, străvechiul castel

pare pe alocuri locuit : un pavilion şi patru scaune, fărîme de grădini îngrijite şi între statuia Disperării şi cea a Speranţei o fetiţă nespus de frumoasă, îmbrăcată în alb şi care sare coarda.

La ţărmul ţărmului alba mare încadrată de negru ca o scrisoare de doliu. La ţărmul ţărmului stîncile mării şi verdele verdelui, străvechile grădini.

Nu ştiam să fi fost pe aici un castel, pavilion de gardă şi scaune-mpletite. La marginea adîncului largele faleze : privirea ta nu va răzbi mai departe decît cerul, faleza în fund, treaptă a cerului.

Fără titlu

Caseta de sticlă era pictată în roz şi în aşa fel încît ai fi crezut că e de acaju. Bijuteriile pe care le păstra fuseseră jefuite, apoi înapoiate, dar de cine ? Tu ce crezi ? îmi spune mama. Mă uitam la bijuterii : multe agrafe, între care unele, împodobite cu piatră, altele cu mici acuarele : Cred că hoţul îşi bate joc ! ne dă bijuteriile înapoi fiindcă nu fac nici două parale. Şi eu aş fi făcut la fel.

— Hoţul ăsta, îmi spune mama, e cinstit, în timp ce tu...

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XIV
Nr. 49 (501)
Sîmbătă
4 decembrie
1971
8 pagini
1 leu

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

FOLCLOR AFRICAN • ARTE • FALS TRATAT DESPRE AMINTIRI

poezia română la 1971

Ancheta revistei noastre

1. Fiți, vă rog, de acord să căutăm împreună genul proxim și diferența specifică, pentru poezie în general, și pentru poezia română în special ! 2. Încercați să circumscrieți ponderea și expresivitatea poeziei noastre în raport cu proza noastră ! 3. Care sînt principalele direcții pe care se desfășoară poezia română la 1971 ? 4. Cum vi se pare poezia de astăzi, față de cele mai înalte momente ale lirismului românesc? 5. Numiți, vă rog, rîul cel mare al acestui moment poetic ? 6. Dacă dumneavoastră considerați că există o poezie revoluționară, vă invit să vă referiți la înțelesul ei, la acei poeți revoluționari al căror rol a fost determinant în dezvoltarea poeziei și după care fizionomia însăși a lirismului se resimte. 7. Care este relația dintre poezie și filozofie? 8. Dacă prin poezie politică nu s-ar putea înțelege decît — sau o artă care celebrează actul politic — sau o artă care-l comite, care este credința dumneavoastră despre sfera poeziei politice ? Numiți pe poetul politic cel mai semnificativ! 9. Ce comunicare mai există între poezia noastră populară și lirica anului 1971 ? 10. Ce raport există între istorie și poezie ? 11. Transcrieți cel mai frumos vers al anului 1971.

Adrian PĂUNESCU

Mircea Martin

Revoluția este starea permanentă a poeziei

1și3. Prima problemă mi se pare imposibil de atins, cea de a treia — imposibil de dezvoltat într-un răspuns la o anchetă.

2. Poezia „stă" mai bine decît proza, din mai multe puncte de vedere și din mai multe motive, ce trebuie căutate în însăși natura ei, în natura specifică a scriitorului român și în natura raporturilor actuale pe plan european între poezie și proză. În afara înzestrării deosebite a poeților noștri de astăzi, există, așadar, unele condiții obiective care au favorizat activitatea lor.

Situația ca atare nu e mai veche de un deceniu, de cînd de altfel și poezia a fost redefinită ca *lirism*, de cînd vocația cu precădere lirică a scriitorului român s-a putut astfel pune mai bine în valoare, de cînd poeții au început să profite în folosul poeziei de o autonomie mult mai puțin relativă decît a prozei. Un rol însemnat de premergători ai acestui reviriment l-au avut — și încă trebuie s-o spunem fiindcă se uită — poeții de la revista „Steaua", A. E. Baconsky și Aurel Rău, cărora generațiile actuale de poeți le sînt — fie că o recunosc, fie că nu — îndatorate.

Marele eveniment al deceniului al șaptelea literar l-a constituit tocmai această redescoperire a Poeziei. Dar remarcabil e faptul că, despărțindu-se de prejudecățile pedestre, poeții au înțeles să-și aprofundeze condiția specifică, nu în căutarea unei comode și iluzorii gratuități, ci dimpotrivă, în alegerea unor moduri cît mai convingătoare, cît mai eficiente estetic adică, de angajare. Au existat și există încă poziții sterile, incapabile să se înscrie într-o durată artistică, dar majoritatea poeților de astăzi, și în orice caz cei mai reprezentativi dintre ei, încearcă să fie niște „conștiințe", să se implice în devenirea noastră, să mărturisească despre noi toți în confesiunea lor.

Perspectiva absolută — specifică poeziei dintotdeauna și determinarea vagă — specifică poeziei moderne nu presupun absența unor sugestii contemporane, ba chiar le favorizează. Așa încît putem spune că poezia românească de astăzi dă seama despre conștiința românească de astăzi.

Mai intervine și un factor exterior dar semnificativ. Poziția privilegiată a poeților în cadrul literaturii noastre e întărită într-o oarecare măsură și de faptul că pe plan european poezia tinde să-și piardă astăzi din interes și din ecou. Se vorbește, de multă vreme, de o criză a poeziei (mult mai gravă decît cea a romanului), de „moartea metaforei" ; în Franța, de pildă, poeții înșiși recunosc că poezia s-a cam „răsuflat". Desigur că situația nu poate fi generalizată decît printr-o abuzivă simplicare, dar oricum poate servi drept contrast reliefant pentru forța și vitalitatea poeziei noastre, încă aptă să reformuleze universul, să aibe emoții cosmice, să producă metafore inedite. Esența însăși a poeziei e, astfel, păstrată, în ciuda atîtor zguduiri petrecute în istoria ei mai recentă. zguduiri care i-au istovit, parcă, resursele și i-au retras puterea de fascinație.

Prin chiar contrapunctul în care se află, poezia română ocupă, cred, astăzi un loc de frunte într-o eventuală ierarhie a poeziei europene. Din păcate o asemenea valorificare nu poate avea loc datorită obstacolelor lingvistice atît de greu surmontabile și, mai ales, datorită faptului că nu puțini din autorii noștri cei mai înzestrați perseverează în efecte intraductibile.

4, 5. Comparația cu Eminescu nu mi se pare potrivită, deși întrebarea aproape că o forțează, dar raportarea la poeții dintre cele două războaie este posibilă și chiar necesară, cu atît mai mult cu cît aceștia sînt direct implicați în devenirea poeziei noastre recente. Abia regăsind pe Blaga, pe Bacovia, pe Arghezi, pe Barbu, poetul de astăzi s-a putut înscrie cu demnitate în aventura lirică. Din-

(Continuare în pag. a 7-a)

Nina Cassian

Nici un scepticism, nici o lehamite

1. Lapidarul unei definiții, în domeniul esteticii, fie că nu mă convinge, fie că mă sperie. În ce mă privește, aș putea, în cel mai bun caz — ca practician — să inventez o metaforă (una din infinitele metafore posibile), deci...

Despre zodia celor mai buni poeți contemporani, da, după lecturi și confruntări, pot spune ceva — și anume că, în contextul european, este, probabil, cea mai vitală. Rafinament și temeritate pe un fond de tinerețe robustă. Vigoare a celor cinci simțuri și capacitate vizionare. Diversitate și originalitate. Lăcomie de frumos și stare de grație. Credință în valoarea gestului artistic. Nici un scepticism, nici o lehamite. Mai rămîne însă ca și Europa să afle toate astea.

2. S-ar putea ca mișcarea prozei să fie mai greoaie (se și scrie într-un timp mai lung) — dar nu văd o discrepanță marcată între ea și spectacolul poetic.

3. Nu știu. Dar sper că se prefigurează o consolidare a ceea ce s-a dobîndit, o omologare de elanuri, o substanțializare sporită a inspirației, un plus de răspundere, o mai clară ierarhizare a rezultatelor.

4. Sînt convinsă că unul sau doi (sau chiar trei) dintre poeții de astăzi vor putea obține, alături de iluștrii lor înaintași, reprezentanța a celor mai înalte momente ale lirismului românesc, cu condiția ca destinul lor să **se** desfășoare **firesc** (cu exultanțe, erori, triumfuri și eșecuri firești, iar nu artificial impuse).

5. Avînd în vedere foarte larga activitate poetică, inevitabila (sau nu ?) masă de mediocritate (calitatea însă explodează din acumulare...) De altfel, îndepărtarea de realitate, epigonismul, superficialitatea, preluarea servilă a unor mode, obscuritatea (neputința de

(Continuare în pag. a 4-a)

Aurel Rău

Sumă a tumulturilor anonime

1. Să recurg la definiția sugerată de Rilke : tot ce nu poate fi spus în proză, tot ce nu poți să nu scrii, chiar dacă ți-ai impune să nu scrii, cînd „ți-ai construit viața după această necesitate ?". Poezia europeană și română nediferențiindu-se prin nimic, în momentul de interferență în care ne găsim, în fața acestei întrebări — să ne ornăm cu cîteva din miile posibile metafore, cum : cea mai sublimată expresie prin cuvînt a revoltei împotriva trecerii, a nostalgiei umane după etern ; înlocuire a rugii prin creație ; moștenitoare a cîntecului ; sumă a tumulturilor afective și intelectuale anonime etc. ?

2. Ponderea : vechea inegalitate. Sfera mai aeriană a poeziei, palpabilitatea prin anecdotă și starea mai puțin de excepție a limbajului, la proză. Ambele domenii adună și cifrează esențe, valori. În cel de al doilea însă, se numără mai lesne. Cine a scris un roman bun e în manualele școlare, cine a scris zece poezii bune nu e uneori nici menționat că ar trăi — deși în istoria literară, din cauza lui N. Filimon, nu-l uităm pe Cîrlova. O dată ajuns în manualul școlar, lectură obligatorie, reeditezi romanul an de an. Poetul lucrează o viață la volumul selectiv, care i se alcătuiește, după moarte, de aici dreptul lui deocamdată la orgoliu și la anonimat. Totuși nu ignorez cîte combinații de

(Continuare în pag. a 4-a)

Mircea Dinescu

Un munte sacru

Iată, mi-am spus privind plicul cu invitația de-a răspunde la ancheta *„poezia română de azi"*, iată deci, puțin speriatule Mircea Dinescu, începi să devii poet „oficial" și e grav...

Frica momentului mi-a trecut, gîndind că nu sînt de loc un poet „oficial" ci la urma urmelor „cu poeții foarte tineri (tineri azi sînt cei de 40 de ani...) trebuie să fim foarte atenți domnilor..."

Așadar să lăsăm prejudecățile la o parte, să profităm din plin de întrebări și dacă va fi nevoie, din cînd în cînd, chiar să răspundem școlărește.

1. Nu știm dacă există un anumit gen proxim pentru poezie în general și pentru poezia română în special. Cum îl putem căuta împreună ? ! Poetul, s-a mai spus, intră aproape legat la ochi pe tărîmul poeziei. Luciditatea și visul în acel moment se urăsc și se iubesc deopotrivă. E aproape paradoxal, dar nu poezia depinde de poet ci poetul de starea poetică, stare ce îl acceptă sau nu. În ceea ce privește „genul proxim" se pare că poezia română se reîntoarce spre adevăratele ei izvoare. Bunul simț va guverna din ce în ce mai mult poezia. Diferența specifică e „specifică" fiecărui poet în parte.

2. Nu sînt un exeget în ceea ce privește poezia, cu atît mai puțin proza. Am citit și mi-au plăcut evident (folosesc metoda dadaistă în enumerare) : D.R. Popescu, Ivasiuc, Țoiu, Breban, Bogza, Fănuș Neagu, Eugen Barbu, Bănulescu, Stancu și încă ceva pe deasupra. Cu listele poeților adevărați e foarte periculos de umblat. Se pare că *„Poezia bună se vinde ca și romanul polițist atunci cînd ea există în momentul cînd cititorul o cere"* (am citat din memorie, cuvintele unei vînzătoare dintr-o librărie de cărți într-un interviu). Necazul poeziei bune, spre deosebire de proza bună, care de obicei se reeditează, constă tocmai în tirajul prea mic al celei dinainte. Ca expresivitate în momentul actual cred că ponderea o va avea proza.

Totuși grimasa poeziei în fața timpului e mai adîncă și mai spontană decît a prozei.

(Continuare în pag. a 7-a)

Ov. S. Crohmălniceanu

Nevoia de străpungere a aparențelor

1. De acord sînt, dar mă tem că nu o să reușim. Ori o să ne pierdem în vorbe frumoase și vagi, ori o să trebuie să ne mulțumim cu niște platitudini ușor verificabile. Hai, totuși să încercăm. Care e genul proxim al poeziei ? Să zicem **literatura,** poate că astfel nu riscăm să greșim prea mult. Cu diferența specifică însă, cum o să ne descurcăm ? Ca să rămînem prudenți, să caracterizăm activitatea literară poetică prin apelul precumpănitor pe care îl face la facultățile imaginației creatoare, la sensibilitatea omenească și la puterile limbajului, spre a lumina cu ajutorul lor raporturi nebănuite între lucruri și a împlini o nevoie adîncă umană de străpungere a aparențelor lumii.

Poezia românească nu poate avea altă natură. Nota aparte i-o dă, bineînțeles, fizionomia spirituală distinctă a poporului nostru și puterile limbii lui. Dacă ne referim la poezia contemporană românească, ea se caracterizează prin regăsirea acestei naturi proprii în condițiile experienței istorice inedite, a făuririi umanității socialiste.

2. Poezia noastră actuală e în avangardă. Ea explorează mai curajos și pe planuri mai multiple sensibilitatea contemporană. Proza comunică însă mai ușor cu marele public. De aceea cuceririle ei au un ecou mai larg și mai consolidat. Influența poeziei e superioară în **interiorul** literaturii noastre actuale. Proza îi dispută, totuși, acest ascendent pe tărîmul conștiinței cititorilor.

3. Lirica poetică și patriotică, preocupată să evite lozincăria și să ridice la mari simboluri existențiale idealurile colectivității sociale ; lirica înfiorărilor stîrnite de întrebările grave existențiale ; lirica reactualizării miturilor umanității și vieții naționale ; lirica inventivității verbale ; lirica reîntoarcerii la realitățile cotidiene.

4. Cu puține excepții, încă la o distanță apreciabilă. Paradoxul e că poezia noastră contemporană se scaldă, ca să spun așa, în plasma marelui lirism românesc, dar nu izbutește decît rareori să-i dea acesteia și configurații memorabile. Se produce cu alte cuvinte, multă „materie poetică" substanțială și prea puține poezii de neuitat.

5. L-am numit. Expresia cea mai izbitoare a răului amintit e industria poetică. Se produce o mult prea mare cantitate de lirism cu incontestabile virtuți difuze, dar neconcretizate în opere sever conturate, puternic individualizate și durabile. Datorită acestui fapt,

(Continuare în pag. a 7-a)

Ion Caraion

Lingouri de farmec

Drumul cel mai scurt către poezie și de la poezie la rudele ei, genurile celelalte, artele celelalte, nebuniile celelalte, este poezia. Dar nu pe chestionare, nu pe 1, 2, 3... Divagînd, ajungem mai repede. Trenul nostru cel mai urgent — nevoia de meandre. Sau de cercuri. Poetul, spunea cineva, „e stăpîn pe tot, în afară de sineși". Dar cînd se reazimă, el totuși nu se reazimă de altul : s-ar pulveriza.

Valéry pomenise (și se tulbura !) de conflictele poemului cu poetul, care sînt multe, care sînt complexe, care sînt devoratoare. Și iată că vin să le sporească niște interogații ce nu simplifică nici reculegerea nici taina, dar care deplasează — neprogramate — procesul și dau teoriilor ondulatorii actualitate. Re-actualitate.

Fără să fie poate vina lor și nici a mea, voi mărturisi că nu înțeleg bine întrebările, un decalog și ceva de întrebări. Pe de altă parte mă și sfiesc să particip la orice eventuală disecție, mai ales a poeziei. Căci mă încearcă senzația unui moment chirurgical. Nu știu bine cum s-a ajuns la morgă. Adică din ce cauză. Adevăratele cauze. Nu știu de asemeni dacă nu e vorba doar de o moarte aparentă. În rezumat, ca să pot fi clar, uneori am nevoie să fiu confuz. „Confuzia" mea ține de trebuința inconfortabilă de a păstra poeziei, despre care nici măcar nu știm încă bine ce este, atributele acelei „fîntîni de sfîșiate luxuri".

Sub cuvinte prinse în ace de siguranță, trupul nici unui conținut ? O, dimpotrivă ! Dar mă feresc să mănînc profeți, gîndindu-mă că același Paul Valéri, poet al comprimărilor supreme, homeopat impecabil, afirma cu o propoziționune-cristal, care pare ea însăși arhitectură : „Tot ce nu este — este fals".

Poezia *este* și modifică : naște viață, eventualitate, sensuri, deplasări de evenimente. Definiția însă ar ucide-o.

Poezia nu e doar suma elementelor componente ale poeziei și nici numai dozajul acestora. Dacă poetul ar fi să știe cu deplină claritate ce este poezia și dacă — mai mult — claritatea „științei" lui ar fi la rîndul său măcar ea transmisibilă explicit el n-ar

(Continuare în pag. a 7-a)

Hoț de cer

Ce meserie îngrozitoare această — invidiată nu doar de cîțiva — meserie a scriitorului. Și ce lucru, nu o dată blestemat, sită de nimicnicie, agitată de niște mîini tremurătoare, prin care trece însuși curentul de înaltă tensiune a universului acestuia nici o clipă liniștit... mîini tremurătoare pentru toți : de oroare, de frig, de presimțirile luminoase dintre stele și de cele, amestecate, de pe pămînt.

Poți, nu poți, — scrie. Scrie despre asta și despre asta și despre asta.

Dar cum să scriu despre Dimitrie Stelaru ? Căci el este cu totul **Altceva,** ceva ce nu este al acestei lumi foind de războaie, de reclame luminoase și de viermi.

Am scris despre el cînd încă nu era Stelaru, și trebuie să scriu și acuma cînd nu mai e.

Dar pentruca să vă fac să vedeți ce a fost Stelaru, ochii mei ar trebui să fie fîntîni furioase, și nu sunt decît lacrimi, și gura mea un urlet.

Pentrucă nimeni n'a călcat pe acest pămînt cu pași mai neauziți decît el, nimeni n'a știut să ceară mai puțin decît el, nimeni n'a fost un înger mai uman.

El nu și-a îngăduit să-și păstreze nici măcar Speranța :

„Unde-o să ajung eu Cel Mort / fără minte cu vremea ruptă, / cînd nu mă așteaptă nimeni în lună / ori încolo peste ora opt ? / Printre zăbrelele din închisoarea cărnii / tot mai respir lumină, / dar ce fricos, eu, hoț de cer ! / Vouă aceste litere și disperate / vi le cufund în ochi".

L-am cunoscut, cu cîțiva ani înaintea celui de al doilea război mondial și dintru început, l-am iubit.

Purta un pardesiu zdrențuit.

S'a înălțat la cer într'un pardesiu de aripi împușcate.

Eugen JEBELEANU

poezia română la 1971

Al. Paleologu

Starea de excepție

1. Nu. Nu sînt de acord să fac asta, chiar împreună cu dumneata, cum zici (invitație curat retorică, de altfel, căci mi-ai băgat chestionarul pe gît expediindu-mă cu el acasă, să mă descurc singur în termen de 36 de ore ; ce fel de „împreună ?"). A defini poezia e o treabă care nu a dat rezultate, cu toate că, cel puțin de la Aristotel încoace au încercat-o capete de primă mărime, decît care, orice am crede, n-om fi noi mai deștepți. Nu a dat și nu poate da rezultate cîtă vreme ne folosim de mintea noastră omenească și vie, și nu de mașini. Iar dacă într-o zi, Doamne ferește, vom avea, dată de un creier electronic, o definiție precisă a poeziei, deci și rețete sigure de fabricație, adio poezie ! S-o citească tot mașinile. Dealtminteri obsesia asta de-a merge la sigur, mai ales în domenii ale imponderabilului, e un simptom grav al lumii contemporane, în care prea des se manifestă neîncrederea și suspiciunea. Asta a dus la aberația „poeticii matematice", care poate să epateze, poate să dea cum se zice „complexe" mai ales celor ce se numesc „umaniști", dar nu e mai puțin un delir combinatoriu, tautologic în cel mai bun caz.

Afară de asta remarc că întrebarea D-tale cere o definiție a poeziei în genere, ceea ce presupune o judecată **a priori**, și a celei românești în special, ceea ce presupune o judecată empirică. Numai a doua reprezintă o atitudine critică, dar nu cu definiții formale ci cu un examen fenomenologic, ce nu se poate expedia în cîteva rînduri de răspuns la o anchetă.

2. Cînd am avut o mare proză, adică pe Caragiale, Creangă, Ion Ghica, Odobescu, Maiorescu, am avut și poezia mare : Eminescu. E drept că numai pe el, dar face cît o lume. Apoi de pe la 1900 pînă după primul război am avut și poezie și proză destul de mediocră. Ce era bun atunci continua epoca anterioară sau o anunța pe cea următoare, dintre cele două războaie. Atunci am avut iarăși mare poezie și mare proză : Arghezi, Ion Barbu, Bacovia, Blaga — Iorga, Sadoveanu, Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Matei Caragiale.

Dar cred că într-o societate civilizată, adică diferențiată, ieșită din starea de comunitate primitivă și intrată în dinamica și dialectica istorică, fenomenul normal este marea proză ; absența acesteia nu e un semn bun. Poezia e o stare de excepție. E păcat dacă lipsește o vreme (cum s-a întîmplat în secolul XVIII în Franța) dar de apărut tot apare la un moment dat. Dar scăderea prozei e un semn de atrofie generală a conștiinței, de diluare a culturii.

3. Nu știu care sînt aceste direcții și ele nu se vor putea discerne decît cu un recul pe care încă nu îl avem. În planul acesta direcțiile nu sînt totdeauna determinate de intenții, mai mult sau mai puțin manifeste.

4. Deși stăm mai bine cu poezia decît cu proza, nu cred că sîntem aproape de a egala nici momentul Eminescu nici momentul Arghezi—Barbu—Blaga—Bacovia. Aș putea face și eu o listă cu poeții foarte buni de azi, dar probabil că ar coincide mai mult sau mai puțin cu alte liste similare.

5. Răul e, după mine, supralicitarea poeziei și confecționarea în serii substituibile a unei poezii care nu e deloc rea, din contră, pare chiar bună, în tot cazul plauzibilă, dar care e pseudo-obscură, pseudo-hermetică, pseudo-naivă, pseudo-politică, pseudo-cosmică etc. Fenomenul nu ar avea importanță dacă nu ar fi unul de proliferație la scară socială și nu ar duce la revendicări ilegitime dar presante.

Eu nu sînt deloc împotriva imitației și epigonismului, pe care prietenul meu Horia Lovinescu spunea rîndul trecut, tot aici, că le refuză „cu înverșunare". Imitația și epigonismul sînt consecințe necesare ale marilor opere ; dacă le vrem pe acestea trebuie să le admitem și efectele. Dar care sînt marile opere care să justifice imitația ? Ai cui sînt acești epigoni ?

6. Cred că în ce privește o revoluționare a sensibilității și deci propriu-zis a „esteticii" (gr. **asisthanomai** = a simți) orice adevărat poet produce o atare comoție, deci o revoluție. Îmi vin în minte, așa la iuțeală deci irezistibil, cîteva nume : Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé, Eluard, Esenin, Eminescu, Arghezi, Ion Barbu, Hölderlin, Rilke, Shakespeare, Villon, Dante, Virgiliu, etc. adică absolut toți marii poeți : toți marii poeți au avut un „rol determinant în dezvoltarea poeziei", după toți aceștia „fizionomia însăși a lirismului s-a resimțit".

7. Deși există o poezie filozofică ce a rezistat mileniilor, ca cea a lui Lucrețiu (sau fragmentele rămase de la cîțiva presocratici) poezia nu cîștigă nimic exprimînd idei filozofice. Dar există o corelație adîncă între starea poetică și marile întrebări metafizice. M. Ralea, care era departe de a fi un mistic, spunea : „Orice poet mare are mai mult ori mai puțin sentimentul religios al unității cosmosului". În tot cazul nu cred că poate fi cineva mare scriitor deci și mare poet, fără o mare cultură. Și nu există mare cultură fără orizont filozofic.

8. În privința poeziei politice subscriu cu amîndouă mîinile la memorabilul discurs de acum o lună al lui Eugen Jebeleanu (reprodus în ziare). Poezia politică, după părerea mea, e neapărat o poezie de dragoste. Facem politică fiindcă iubim, după cum facem politică fiindcă sîntem muritori (altfel n-am face nimic). Pentru aceleași motive pentru care facem politică, facem poezie : fiindcă iubim și fiindcă sîntem muritori. Nu cred că se poate face poezie bună despre un act legislativ sau un plan economic (dar, în definitiv, cu geniu se poate face orice). Dar știu că s-a făcut poezie mare despre dragoste și moarte, despre bucurie, durere, mînie. Toate aceste mari sentimente umane, sînt, sau pot fi, și sentimente politice. De altfel, îmi vine acum în minte unul din cele mai întunecate și frumoase cîntece de mînie și iubire, care este cîntecul Rezistenței franceze : **„C'est á l'aube"**.

Poetul politic cel mai semnificativ ? Cred că pentru noi tot Eminescu.

9. Nu știu.

10. Cred că am răspuns la această întrebare implicit la punctele 2 și 8.

11. **„Pe cerul fix, de geam curat / Ea păr și frunte și-a răzmat"**. Nu e din 1971 ? Ei și ? Aș mai adăuga încă un vers : **„Rari nantes aparent in gurgite vasto"**. Alt vers, care trebuia să fie din 1971, dar din motive editoriale a rămas pentru la anul : **„Se cuvine tăcerea"** de tînărul Dan Verona (versul acesta va fi titlul volumului său pe care am avut, ca editor, norocosul prilej de a-l cunoaște înaintea publicului).

Anul 1971 mai este foarte important din punctul de vedere al poeziei fiindcă în acest an s-a tipărit volumul complet de **Versuri** al celui mai mare poet român în viață : Emil Botta.

Gabriela Melinescu

Forța poeziei noastre vine din fundamentul ei folcloric

1. Poezia e un act natural, ea există obiectiv. Poetul nu face altceva decît s-o exprime. Specificul poeziei descinde din sentimentele umane și evident că nu toate sentimentele sînt poezie. O anumită zonă superioară a sentimentelor sînt poezie. În afara acestor sentimente nu poate fi concepută poezia. Specificitatea poeziei românești constă în grupuri mari de sentimente recognoscibile în această arie geografică și spirituală. S-a încercat strălucit să se dea o definiție a specificului românesc prin *„spațiul mioritic"*, ceva era adevărat ; poezia românească are un spațiu al ei.

2. După opinia mea, încă de la începuturile sale, în România poezia a fost mai puternică decît celelalte genuri literare. Nu-mi explic acest lucru prin faptul că toate culturile tinere au o poezie mai puternică, ci deduc forța poeziei culte românești din baza sa, din fundamentul său folcloric.

3. La ora actuală nu cred că există școli literare. Nu mai avem de-a face cu fenomenul 1960 cînd s-a putut spune că apăruse o generație tulburătoare. Acum, cîți poeți talentați sînt, atîtea direcții în poezia contemporană. Școli precizate clar, nu sînt, dar există o mare diversitate în poezie.

4. Nu se poate judeca poezia de azi în raport cu cele mai înalte momente ale lirismului românesc. Aceste mari culmi ale lirismului românesc, cînd erau contemporane cu ele însele, nu dădeau impresia că sînt atît de mari culmi. Ca să judecăm valoric poezia românească contemporană e necesară o perspectivă. Să trăim liniștiți pînă atunci !

5. Există situația foarte stranie că, deși poezia e foarte sprijinită ca spirit, poezia și vai, apariția cărților de poezie depinde de prea mulți care n-au de-a face cu poezia. Lipsa de opțiune a acestor funcționari face ca poezia autentică să răzbată mai dificil și unei poezii sincere să-i fie preferată una cuminte și formalistă. Asta strică și gustul publicului, treptat ! Și mai rău este că, după apariția acestor cărți cuminți, toți acei care au susținut apariția lor, le critică cu vehemență.

6. Nu există poet mare care să fi influențat poezia și care să nu poată fi considerat și revoluționar. Cuvîntul *„revoluționar"* are mai multe accepțiuni dar, în genere, cum în fizică se poate spune că o idee a revoluționat știința, se poate spune că și în artă sentimentele operei de artă au revoluționat arta.

7. Nu cred că există o relație între poezie și filozofie ci o zonă de coincidență în spațiul ideilor trăite. Nu există o trăire în sine. Trăim întotdeauna ceva : un obiect sau o idee, o amintire sau un răsărit de soare. Nu-mi pot imagina „a trăi" decît ca un act al exercitării sentimentelor.

8. În primul rînd poezia trebuie să existe, ca poezie, în măsura în care ea e un act profund realizat și atunci ea are și o implicare social-politică. De exemplu consider că *„Oda în metru antic"* sau *„Luceafărul"*, prin felul în care au fost îmbrățișate de poporul român și prin felul în care el s-a regăsit în ele, sînt poezii mai politice decît *„Scrisorile"* care prezintă fapte perisabile prin epicul lor. Prin evidență poetul cel mai politic este Eminescu pentru că semnificația sa descinde din valoarea sa.

Nu consider, în cazul artei, că semnificația poate să fie superioară valorii ei.

9. Niciodată adevărata poezie nu s-a rupt de poezia populară. Evident poezia cultă de reală valoare n-a plagiat niciodată poezia populară dar ea coboară direct din poezia populară. Idealul poeziei culte este de a deveni poezie populară.

10. Poezia se scrie în cadrul istoriei. Cu cît poezia e mai valoroasă cu atît se dovedește că participarea ei la istorie a fost mai intensă.

11. Din decembrie 1883, cînd a văzut lumina *„Oda în metru antic"*, și pînă în decembrie 1971, cel mai frumos vers al tuturor anilor este : *„Nu credeam să-nvăț a muri vreodată"*.

Virgil Teodorescu

Necesitate și dorință

1—2. Sînt unii care reduc totul la proză : pentru aceștia poezia fiind tot proză (sau o specie a prozei !) întrebarea dumneavoastră este nulă și neavenită.

Eu însă cred că între proză și poezie există, din punct de vedere estetic și structural, nu numai o interferență și o mutație pasageră ci o permanentă mișcare dialectică, pentru că poezia care ignoră proza este o falsă poezie, și invers : cel ce utilizează limbajul nu în scop poetic, ci ca mijloc pentru a obține alte rezultate, dacă vrea ca proza sa să fie eficace, trebuie să ia în considerare poezia, așa cum s-a creat în mediul său, întrucît realitatea se prezintă ca o sinteză a poeziei și a prozei, respectiv a necesității și a dorinței.

Dacă există (și există fără îndoială) o legătură de la cauză la efect între materie și formă, raportul dintre aceste două realități preliminarii nu poate fi decît dialectic.

Deși imaginea stă dreaptă pe picioarele ei deasupra materiei, forma nu este altceva decît o reacție a celei din urmă.

Proza furnizează materia primă asupra căreia se exercită sublimarea poetică a limbajului, iar dorința este nevoită să ia întotdeauna în considerare realitatea concretă.

Lucrul acesta se poate observa cel mai bine în folclor : nevoia de transfigurare, imperioasa dorință a ființei umane de a rezolva, dincolo de logica obișnuită, întrebările pe care și le pune asupra destinului omenirii și asupra propriului său destin, plecînd de la viața imediată, stă la baza întregii producții poetice orale, avînd un caracter determinant.

Transfigurarea prozei, **transfigurarea realității concrete**, iată ce conferă poeziei noastre, și poeziei în genere, o pondere superioară în universul de cercuri și elipse care constituie rezolvarea și afirmația antitezei.

Ca plămadă de conștiință, ea deține primul loc.

Și aș zice că datorită poeziei omul ocupă locul pe care îl ocupă în lume.

3. Ceea ce caracterizează poezia română în 1971, și nu numai în 1971, (lăsînd la o parte imixtiunea unor vechi practici poetice, de fapt născute moarte și deci inoperante, deși cîteodată jenante prin frecvența lor, lăsînd la o parte pretențiile tehnicismului înfatuat) — este cred : pasionanta și neîntrerupta investigare a problemelor fundamentale ale existenței omului în noua societate.

E vorba deci de un **efort poetic real**, absolut indispensabil astăzi, un efort poetic căruia poeții adevărați i-au acordat toată atenția, căci investigarea de care vorbeam, e strîns legată de inovarea mijloacelor de expresie pentru a fi rodnică, de lupta împotriva tendinței de-a înlocui realitatea cu clișee gata făcute, care se multiplică de la sine în disprețul conceptului heraclitian.

De aici decurge diversitatea de stiluri, de forme, de modalități.

Poezia română scrisă în 1971, și nu numai în 1971, a demonstrat, pe de-o parte, că orice conștiință artistică, atunci cînd există, se deosebește de toate celelalte forme de conștiință, tocmai prin travaliul specific elaborării imaginei, (care nu poate să apară, bineînțeles, fără obiectul care o produce, dar poate trăi, totuși, în absența obiectului care a furnizat-o), și, pe de altă parte că între efortul nostru poetic și marea poezie revoluționară a lumii s-a stabilit un transfer inalterabil.

4. Nu mai prejos.

5. După mine răul acestui moment poetic (mai mare, mai mic ?) este **derapajul**, derapajul limbajului care urmează derapajului perspectivei.

6. Există o poezie revoluționară în înțelesul pe care i-l dau la punctul 3. E poezia care respiră dincolo de cadrul poemului, așa cum respirația obiectului se aude dincolo de cadrul lui utilitar.

E poezia care smulge foițele imaginei, stratificările succesive ale conformismului, pînă dă de simburele translucid al realului, poezia mereu inspiratoare, în ciuda aglomerării noastre organice.

Preocuparea ei de căpetenie e sforțarea de

(Continuare în pag. a 7-a)

Nicolae Balotă

Marea inițiatoare

1. Artele poetice ale secolului nostru trădează, printre altele, o intenție obsesivă a poeților și grămăticilor, deopotrivă : voința de a separa poezia non-poezie, de a întemeia poeticul pe o diferență specifică. Bunul abate Brémond distila decoctul poetic în căutarea unei **poezii pure**. Pentru el, ca și pentru Croce ori Valéry ori atîția alții după ei, poezia e de fapt proză plus o grație inefabilă. Preocupările noastre mai recente privind limbajul ne interzic, însă o identificare a poeticului cu vreun inefabil oarecare. Verbul poetic nu este cuvîntul profan, prozaic ce dobîndește, într-o anume împrejurare, o demnitate poetică. Nu împrejurarea face poezia ci cuvîntul însuși. Poemul e, înainte de toate, un act de limbaj. Și întrucît omul s-a făcut pe sine, mai presus de orice, prin limbaj, poezia este un act de construire, de constituire a umanului. Genurile proxime ale poeziei sînt celelalte acte prin care omul **se face** prin cuvînt. „Proza" este unul dintre acestea. O diferență specifică printre altele : limbajul poetic spre deosebire de altele nu se reclamă de la sensuri și valori prestabilite, ci le creează. La limită, e limbajul care își creează limbajul. Poetul este sau, mai exact, ar trebui să fie asemenea acelei păsări din folclorica grădină a lui Ion care „cată să se facă om", cît mai om prin cuvîntul său.

Este esențială de altfel, în poezia română — poematizarea acestui act primordial al poetului. De la anonimul poet al Mioriței pînă la tinerii poeți din zilele noastre, corzile lirei românești au fost deseori strunite pentru a celebra **o nuntă**. O poetică nuntă a cuvîntului cu necuvintele. Rodul acestei nunți a fost mai mult decît strict poetic. Ea ne-a făcut pe noi, în bună măsură, cei care sîntem.

2. Poezia română de pînă acum a izbutit să alcătuiască un continent liric cu un relief specific, cu resurse proprii. Sau, ca să folosesc o altă imagine geografică, ne regăsim în poezia noastră, de un secol, ca într-un **mare nostrum**. Nu putem spune același lucru despre proză cu toate evidentele reușite ale naratorilor noștri. Și totuși, observăm în ultimii ani o mutare a „ponderei" în literele noastre, dinspre lirică spre narațiune. Fenomen determinat doar de generala preferință pentru speciile narative ? Nu, desigur. În paginile lor cele mai autentice prozatorii noștri procedează la un examen al conștiinței publice. Examen salutar. Să nu uităm, însă, că în sensul celor afirmate mai înainte — poezia este marea inițiatoare, cea menită să deștepte în om noul.

3—4. Am convingerea de mai cîțiva ani de a fi intrat într-o nouă epocă de aur a lirei românești. Ce s-a cîștigat ? O nouă condiție de sine a Poetului. O mai amplă **deschidere** a Poeziei spre trecutul ei, spre marile experiențe moderne, spre realitățile istorice și morale ale timpului. S-a depășit treptat falsa contradicție între tradițional și modern. Pe de o parte, prin acea **deschidere** a poeziei spre tradițiile ei, iar pe de altă parte, prin explorarea unor tărîmuri noi, prin tehnici moderne.

Avem conștiința de a porni de la platoul înalt, atins și stăpînit de cîțiva predecesori străluciți. Desigur, înaintea lui Arghezi, a lui Blaga fusese Eminescu, fusese Macedonski. Dar Blaga tînăr, venind la București, după primul război mondial, îl căutase pe Vlahuță. Generația pe care îmi place să o numesc **orfică**, a poeților care au intrat în marea tăcere după cel de-al doilea război mondial, murind — Blaga, Barbu, Bacovia, Arghezi, Pillat, Voiculescu — s-a format (cu excepția prezenței incitatoare pentru unii a lui Macedonski) în atmosfera unui început de secol, minor, al literelor noastre. Nu tot astfel, pleiada poeților de azi. Ei i-au avut maeștri tocmai pe marii înaintași pe care i-am amintit. Aceasta, dar nu numai aceasta, a dat o siguranță nouă verbului poetic românesc. Am asistat în anii din urmă la o diversificare a demersurilor poetice, la o lărgire a sferei poeticului. Avem conștiința de a asista la o erupție a verbului liric românesc.

5. Ceea ce mă irită uneori citind poezii publicate în presa noastră literară este o anumită **răceală, o indiferență**. Ce înțeleg prin poezie rece ? O poezie care elimină **patosul** — în sensul propriu, grav al acestui cuvînt. Desigur, sînt departe de a repudia o lirică a ideilor poetice. Marii poeți ai veacului nostru — un Eliot, un Valéry, un Ion Barbu, un Blaga — au creat o lirică a intelectualului patetic. Ideea, abstracția însăși, poate fi vie, după cum imaginile, emoțiile afectate pot fi moarte. Dar întîlnește uneori prea multe cuvinte lipsite de acoperire. Luciditatea nu este o primejdie pentru un liric. Dimpotrivă. Dar totodată lirismul este patetic prin excelență, poezia este **patos**, sau — ca să folosesc cuvîntul orfic al lui Rilke — cîntarea este viață.

6. Poezia este locul în care s-au desfășurat și continuă să se desfășoare grave experiențe ale sufletului modern. Marile revoluții sociale, științifice ale secolului, marile cutremure prin care a trecut ființa umană în acest veac, nu puteau să lase cuvîntul — acest prea sensibil instrument al omului, acest chip al umanului — în statutul său anterior. Trăim o revoluționară mutație a condiției umane și totodată a cuvîntului. Lucru ce apare cu evidență și în poezia modernă. Poezia revoluționară este aceea în care se încorporează experiențele unui om nou care-și făurește o lume nouă, o viață nouă. Să numesc revoluționari **„al căror rol a fost determinant în dezvoltarea poeziei și după care fizionomia însăși a lirismului se resimte"** ? Macedonski la noi, Rimbaud aiurea.

7. Una de conjuncție, nicidecum de opoziție. Chiar și atunci cînd un mare filozof precum Platon a condamnat poezia, acesta din urmă se răzbuna înfuzîndu-i gîndirea, fertilizînd-o cu „mituri filosofice".

8. Arta, arta în general e, în același timp, o consolare și o putere. Adversarii poeziei au fost cei dintîi care au simțit, cu o sensibilitate în alarmă, puterea care rezidă în poezie. Aceasta nu e un simplu divertisment chiar și atunci cînd pare că se joacă. Poetul își asumă, cuvîntînd, răspunderi ce depășesc sfera strict estetică, răspunderi etice, politice și altele. Astfel, **poezia politică nu este doar cea care celebrează sau condamnă acte politice. Ea este, în sine, expresia unei poziții politice.** În acest sens, cel mai semnificativ poet politic al lumii cred că este, totuși, Dante.

9. O comunicare subiacentă cum se cuvine să fie aceea între izvorul ascuns, îndepărtat și rîurile care aleargă la vale.

10. Cuvintele lui Aristotel din **Poetica** IX sînt încă actuale. Îmi îngădui să le transcriu : **„istoricul nu se deosebește de poet prin aceea că unul se exprimă în proză și altul în versuri (de-ar pune cineva în stihuri toată opera lui Herodot, aceasta n-ar fi mai puțin istorie, versificată ori ba), ci pentru că unul înfățișează fapte aievea întîmplate, iar celălalt fapte ce s-ar putea întîmpla. De aceea și e poezia mai filozofică și mai aleasă decît istoria : pentru că poezia înfățișează mai mult universalul, cită vreme istoria mai degrabă particularul".**

11. Puriștii obișnuiau mai demult să extrapoleze versuri din corpul unor poezii. Am putea renunța la acest obicei alexandrin.

Emil Botta

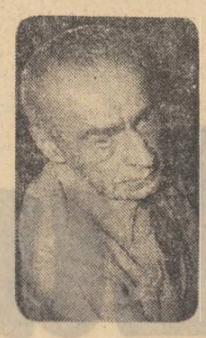

Întrebări pentru întrebări

Cu inteligența mea fără viitor, limitată fiind (o privesc și eu, îndoliat) și dacă nu ar fi adevărată declarația, spiritul meu ar străluci, mirat citesc acest chestionar pe care a binevoit să mi-l aducă o tovarășă din administrația „Luceafărului", cineva care mi se pare a fi un model de omenie. Și omenia mă emoționează profund și de loc nu mă intimidează.

Întrebările, rapid expediate, au tonul, accentul violent al unei somații, al unui ultimatum. Întrebările în sine, crede inteligența mea fără viitor, alungă, elimină conceptul de real și ireal care definește frumoasa, mîndra Literatură. Căsătoria Pămîntului cu Cereasca lumină a lunei, este anulată, mirele și mireasa aveau actele false și călătoreau fără bilet.

Dar îl întreb pe tînărul meu prieten Adrian Păunescu, pe care l-am cunoscut. Au trecut șase ori șapte ani (Evoc poemul său : **Numără, numără, tinere domn...**). Să-mi spună d-sa, de la ce înaltă catedră vorbește ? Sentențele sale nu sînt ale suplinitorului, ci ale pedantului titular al înaltei catedre. De unde tonul acesta justițiar ? Peste ocean dacă aș fi, aș recunoaște fără dubiu, tonul acestui test, sunetul acestor investigații : prestigiosul institut Gallup.

Acum, făcîndu-mi-se și mie dor și foame de lumină, voi răspunde la întrebarea cea din urmă a chestionarului : care consider a fi cel mai frumos vers al anului 1971... Da, iată. Nu este de fapt un vers, ci o epopee, este cuvîntul-miracol : ROMÂNIA.

Leonid Dimov

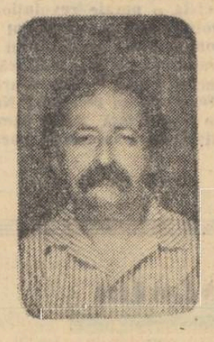

Rezultantă a momentului istoric

1. Activitate a spiritului pentru spirit, poezia poate fi găsită peste tot. Atunci cînd cizmarul meșterește un elegant pantof de damă, prefigurînd miracolul unei gambe, înseamnă că el a fost animat de un principiu poetic. El nu este nicidecum animat de acest principiu însă, dacă îi vine să scrie pe bombeul unui pantof un vers din Iliada.

Activitatea poetului e însă, prin definiție, demiurgică. El e silit să construiască o lume care, prin corespunderi, să adaoge o aură de supremă intimitate lucrurilor. Așa s-a și întîmplat în poezia română modernă, care, datorită lui Ion Barbu și Lucian Blaga, ar ocupa într-o ierarhie ideală primul loc în poezia europeană. Din păcate, redusa circulație a limbii noastre — ea însăși aflată în rîndul celor mai de seamă limbi „încă" poetice — și neizbutirea traducătorilor, n-au permis omologarea acestui fapt.

2. Nu știu ce este proza. Constat, uluit, că ea există dar nu reușesc a o defini. Detectez însă, cu precizie, imixtiunile poeziei și, de cele mai multe ori, ele mă supără (spun „de cele mai multe ori" pentru că, de pildă, Creangă și Matei Caragiale rămîn neîntrecuți). Dacă mă gîndesc la proza propriu-zisă, constat, cu spaimă în fața incapacității mele, că am rămas la Dinicu Golescu și la Ion Ghica. Masivul edificiu al prozei românești din prima jumătate a acestui secol îmi impune. Poezia românească din această perioadă, însă, a țintit și a nimerit mai sus. În anii din urmă (de după 1965), cînd s-au statornicit așezările firești ale artei, proza nu s-a bucurat (avînd în vedere specificul ei) de aceeași „libertate de mișcare" ca poezia. A le compara nu mi se pare, de aceea, a fi științific.

3. Ce n-aș da să pot răspunde la această întrebare. Nu că s-ar opune cineva. Dar eu dau o mare pondere cuvîntului „direcție".

4—5. Eu cred că de la „Junimea" încoace poezia românească n-a trăit un moment mai deplin decît acela din anii trecuți. Ba, îndrăznesc să spun că niciodată efervescența, calitatea și îndrăzneala producției poetice **in ansamblu**, nu au fost mai mari.

Există într-unul din basmele lui Andersen o probă peremptorie : aceea de a simți bobul de mazăre ascuns sub șapte perini. Dacă am socoti că bobul de mazăre e poezia, sunt convins că nenumărați poeți sau cititori ar trece cu bine prin proba de mai sus. Din păcate nouă ne place mai mult „Fetița cu chibrituri" care nici el nu-i un basm urît dar e mai trist.

6. Evoluționiști și nu retrogrizi fiind, ne dăm seama că revoluția înseamnă o grăbire a unui proces mai mult sau mai puțin inevitabil. Momentul Rimbaud a fost, fără îndoială un moment revoluționar în poezie. Ca și momentul Lautréamont. Ele au pregătit clocotul poeziei europene de la începutul secolului. Poate că tot ele o vor scoate din impasul în care a ajuns astăzi. Generația poetică din țara noastră ar putea contribui mult la realizarea acestei nobile sarcini

7. Poezia nu este filosofie. Are unelte mult prea gingașe pentru a putea scormoni în rocile fundamentale ale cunoașterii. Din fiece poezie autentică însă, se poate „structura" o filosofie sau chiar mai multe. Asta nu înseamnă că poezia trebuie să fie o „ancilla philosophiae".

8. Următoarele versuri :
Vir o con go eo lig

(Continuare în pag. a 7-a)

poezia română la 1971

Tașcu Gheorghiu

Nici unul dintre marii poeți nu a fost retrograd

Dacă epoca noastră se reclamă de la o nouă fenomenologie a unei poezii — activitate a spiritului, ea derivă cu justețe din premisele ducassiene ale unei științe a actului poetic care „trebuie să aibe drept scop adevărul practic". Aici, genul proxim și diferența specifică a poeziei, îndelungul efort penibil al căutării lor în care întîrzie zadarnic veacul, ca în jocul în care depărtarea e apă stagnantă a „gemetelor poetice ale acestui veac care nu sînt decît sofisme", cînd apropierea e focul, sîmburele incandescent al fulgerelor lui Maldoror. „O logică există pentru poezie", scrie Lautréamont, „ea nu e aceeași și pentru filozofie. Filozofii nu sînt atît cît poeții. Poeții au dreptul a se considera (ca fiind) deasupra poeților". Pentru că : „e stofă de poet în moraliști, în filozofi. Fiecare castă o suspectează pe cealaltă, își dezvoltă calitățile în detrimentul celor care o apropie de cealaltă castă. Gelozia celor dintîi nu vrea să mărturisească faptul că poeții sînt mai puternici decît ea. Orgoliul celor din urmă își declară incompetența de a da dreptate unor creiere mai tandre".

Se poate ca, pornind de la o știință a poeziei, aceasta să nu poată fi înțeleasă decît ca o investigare a surselor ei. Și citarea, chiar dacă abundentă, e pentru a înțelege cum centrul de gravitate al poeziei, situîndu-se dincolo de copia fotografică a evenimentului, își asumă esența lui premonitorie, cu îndrăznețul risc al saltului în devenirea lui istorică. Acțiunea ce se întreprinde trece de orgolioasa descriere a unui registru sentimental, printr-o tainică mișcare de transgresiune, către o nebănuit de largă cuprindere a ceea ce sîntem : „Nu am nevoie să mă îngrijesc de ceea ce voi face mai tîrziu, afirmă Lautréamont. „Trebuia să fac ceea ce fac. Nu am nevoie să descopăr ce lucruri voi descoperi mai tîrziu. În noua știință fiecare lucru vine la rîndul său, aceasta îi este excelența".

Teorema ducassiană oferă evidența unui fenomen de importanță capitală pentru înțelegerea dramaticelor mutații în tectonica acțiunii poetice privită în modernitatea ei. Acul sensibil al acestor seisme s-ar întrezări, poate, în faptul că : „Noi nu ne mai mulțumim cu ceea ce avem în noi. Noi vrem să trăim în gîndul altora, al unei vieți imaginare. Ne străduim să părem așa cum sîntem. Lucrăm spre a conserva această ființă imaginară, care nu e altceva decît cea adevărată. Dacă avem generozitatea, fidelitatea, ne grăbim a nu le face știute — pentru a atașa aceste virtuți, ființei acesteia. Nu ni le desprindem spre a i le uni. Sîntem cutezători spre a ne cîștiga faima că nu sîntem poltroni". Argumentul din „Poezii" explică și ilustrează fraza cu care se deschide întîia strofă a cîntului al cincilea, atît de tulburătoare și astăzi : „La ora cînd scriu, noi fiori străbat atmosfera intelectuală : nu-ți trebuie decît să ai curajul să-i privești în față".

Fruntariile dintre poezie și proză neființînd în discutabila mea convingțiune, cer îngăduința de a trece la cea de-a treia care mi-o asigură pe cea următoare în încredințarea că poezia de azi se află, fără îndoială, la nivelul celor mai înalte momente ale lirismului românesc. Un punct la zenit care, cu teamă, poate, se leagănă între răsărit și apus pe acele unei busole care vibrează între temeritate și confort, — acesta fiind și răspunsul la cea de-a cincea întrebare.

O singură poezie : poezia revoluționară, iar ce poate fi se poate desluși din cele ce răspund la întîia întrebare. Certitudinea că poezia este prin esență politică ne obligă să certificăm că, dacă ea celebrează cum spuneți, actul politic, ea desigur, nu-l comite și sfera poeziei politice se limitează inevitabil. Actul politic în poezie poate fi mai sensibil detectat sau mai ascuns : misterul din care se întregește actul politic este genul proxim ce se detașează din acele taine greu de pătruns și pînă acum insuficient revelate din care se circumscrie sfera actului poetic, cu care se interferează ca idee, dar nu se suprapune ca tensiune și formă. Travaliul poetic este înfinit și liber a se revela cu instanțe care-i sînt proprii, nu suportă confinii dar își asumă tot atît de liber responsabilitatea în fața istoriei. Mai trebuie, oare, adăugat adevărul unanim recunoscut că niciunul dintre marii poeți ai literaturii din toate timpurile, nu a fost retrograd și că, dimpotrivă, oricare din ei a reprezentat un factor înnoitor atît ca idei cît și ca expresie ?

Există un principiu constant al vaselor comunicante între poezia noastră populară și lirica nu numai a anului 1971, ci din toate epocile. Mi se pare însă că, în timpii din urmă, osmoza se face mai în profunzime, apelînd la marele fond metafizic al folclorului, la acele forme oculte ale poeziei populare, la exorcism, la blestem, la bocet, la descîntec. Este și aici același efort de înnoire a gîndirii poetice, care-și caută mereu alte moduri formale și de concepție. El face însă mai greu vizibil, deși inerent, caracterul civic al poeziei în logodna ei cu eposul popular.

Cred că răspunsul la cea de-a zecea întrebare se cuprinde în cele spuse pînă acum ; cît privește transcrierea celui mai frumos vers al anului 1971, dificultatea pare de neînvins și arbitrarul o primejdie. Recolta e bogată în librării și edituri ca în hambarele bărăganului. Aleg, așadar, cu sfială și, cerînd iertare, voi spera cel puțin la favoarea citării a două versuri :

...că sîntem priviți ca niște cartușe
și că puțin îi pasă celui cu pieptul ciuruit de proiectile
dacă prin el va luneca luna
transformîndu-l într-un fagure de miere —
sau încă un proiectil.

(E. Jebeleanu ; „Luceafărul" Nr. 47, 1971)

...distrugeți frăgezimea primei trepte.
Altfel — urlînd mărturisirea-i rece —
poetul prin ținutul crimei trece.
(„*Shakespeare*" — Istoria unei secunde)

Ilie Constantin

Al treilea mare moment poetic

1. Dacă înțeleg eu bine, a afla genul proxim și diferența specifică pentru ceva — în cazul de față : **„pentru poezie în general și pentru poezia română în special"** — echivalează cu a găsi **definiția** acelui lucru. Or, eu am rămas, încă din ani școlarității, cu o manifestă ostilitate față de definiții. Trăiesc cu impresia că a defini un lucru, a-i da un „nume" înseamnă a-l opri printr-o insuportabilă relație de proprietate asupra lui. Am citit cîndva o nemaipomenită povestire S.F. (de science-fiction) în care un ordinator gigantic se ostenește ani îndelungați pentru a scrie, pe imense suluri, toate numele posibile ale divinității, în toate limbile pămîntului și cosmice posibile. Finalul e zguduitor : cei doi tehnicieni care urmăresc de atîta vreme, convinși de inutilitatea demersului ! munca ordinatorului înțeleg, la un moment dat, că bilioanele de nume au fost scrise. Și atunci ei privesc spre cerul nocturn în care : **„stelele se stingeau una cîte una !"**

nimeni de vreme ce poetul este exprimarea cea mai înaltă a simțirii unui popor iar acest popor, în istoria sa, a luptat pentru înfăptuirea atîtor revendicări sociale și naționale.

9. Comunicările dintre lirica populară și cea cultă au îmbrăcat prin secole și decenii aspecte felurite, de la simpla parafrază voinicească a doinei și baladei (poeții Văcărești, pașoptiștii, Alecsandri) pînă la tratări polifonice, de înaltă personalitate (Eminescu, Blaga). Secolul nostru a adus o extindere în cunoașterea și prețuirea de către scriitori a liricii populare prin interesul acordat unor specii ignorate altădată : bocetul, descîntecele etc. Comunicările au devenit mai subtile. Cred că pentru poeții noștri creația lirică populară este aidoma Piramidelor : mereu adîncim cunoașterea lor, rămînînd eterne taine. Poezia populară ne va lumina, într-o tot mai bogată și subtilă perspectivă, tutelar, așa cum Piramidele din înălțimea lor, domină protector și tainic cultura lumii.

Coborînd la faptul literar curent, pot fi ușor detectate în creația unor poeți de azi, din generații diferite, acele comunicări fructuoase cu poezia populară. Ca unul care am parcurs și parcurge, cu puține excepții, toate volumele de poezie care apar, mi-ar fi ușor să extind la proporțiile unui studiu răspunsul la această întrebare, cu exemplificări numeroase.

11. — Să transcriu cel mai frumos vers al anului 1971 ? Nici nu mă gîndesc ! Ce e aceasta, un album? De unde să știu eu care e cel mai frumos din miile și miile citite ? Și, pe urmă, de unde să iau versul : din volume sau din presă ? Cine îmi poate da siguranța că acela și altul e cu adevărat „cel mai frumos vers" ?

Mai mult, n-aș putea să transcriu nici cea mai frumoasă strofă, ori poezie ! Nici cea mai frumoasă culegere de poeme ! M-am deprins să operez în comentarea autorilor, nu cu un vers, un poem, o carte, ci cu **destine literare.** E mai drept.

fie-mi iertată expresia — iar apariția unei pletore de imitații **formale** (cam pleonastic spus) poate acredita ideea că avem de-a face cu un pseudo-efort **în genere** că, **în genere,** caracterul dificil al formei poetice indică un sub-efort, o izolare de problematică esențială, — cînd, de fapt, în cazurile cele mai reprezentative, situația este exact inversă.

6. Revoluția în poezie înseamnă cu totul altceva decît în viața socială. Din punct de vedere al mesajului social, Bolliac pare mai revoluționar decît Bacovia, ceea ce nu-l împiedică să rămînă un versificator oarecare, pe cînd Bacovia „revoluționează", într-un fel anumit, poezia română. Mai mult : asemenea distincții pot fi observate în opera aceluiași autor. Rimbaud este revoluționar **la propriu** în „Fierarul". — dar revoluția sa artistică s-a exercitat prin „Corabia beată", sau „Un anotimp în infern". Și așa mai departe — pînă-n ziua de azi...

7. Poezia și filozofia trăiesc, de cînd lumea, într-o aproximativă comunitate de interese „imediate", dublată de o foarte netă separație de mijloace și scopuri. Filozofia tinde, dacă nu mă înșel, la investigarea și definirea realității înconjurătoare, cu instrumente logice ; ea tinde, finalmente, spre încadrare și circumscriere. Poezia investighează și definește, mai ales, ceea ce nu poate fi încadrat (delimitat, dacă vreți) ceea ce refuză „judecății științifice" — pentru că („Joyeuse ou lamentable, elle porte toujours en soi le divin caractère utopique) — ba, mai mult, „Elle contredit sans cesse le fait, à peine de ne plus être" (Baudelaire).

8. Poezia politică, prin excelență, are menirea să surprindă nu atît **faptul** (un **fapt** este, de fapt, ceva ce se dispensează de comentarii), ci „particula cea mai sensibilă a Viitorului, în sfera clipei de față". (Valéry, într-o transpunere aproximativă). Poezia, propriu-zis, n-are căderea să „celebreze" nimic și pe nimeni — nici măcar pe sine însăși ; ea există

8. Poezia nu poate celebra un anumit act politic fără a deveni ea însăși act de angajare politică. Sfera ei este, practic, nelimitată : de la proiecție mitică și ditiramb — pînă la satiră socială sau diatribă cu adresă personală. Cei mai semnificativi poeți politici mi se par a fi Virgiliu și Maiakovski ; amîndoi au creat opere în funcție de idealul politic al unei anumite structuri sociale constituite.

9. Dintre cărțile anului 1971, pe care le cunosc, numai în „VERSURI" de Emil Botta am putut constata o comunicare organică și decantată cu folclorul, un nobil model de asimilare a sensibilității și expresiilor populare.

10. Nici un raport constant. Unii poeți se întîlnesc cu faptul istoric, alții — nu.

11. N-am citit toate cărțile de poezie ale anului 1971. În memoria mea se află gravate următoarele versuri : **Am fost plecat și l-am găsit pe spate-n / armură de-mprumut, era mai tînăr / dar cînd din somn am vrut să-l chem albise / și cușca lui foșnea — și ce-ntuneric / era-n aramă cînd i-am scos pieptarul.** (Mircea Ciobanu : **„ETICA"**, XXIX, pag. 61).

Dan Deșliu

Poetul nu poate fi decît suflet colectiv

Din fericire, nimeni nu a reușit și nu va reuși să dea o definiție perfectă Poeziei, stelele ei vor arde mereu deasupra tuturor spațiilor culturii, fără de moarte.

2. Iată o întrebare care poate provoca dihonie între poeți și frații prozatori ! Opinia mea este că realizările dintr-un domeniu și celălalt sînt anevoie de comparat. Dacă le vom scruta, pe fiecare în raport cu propria istorie, vom constata că **în poezie trăim cel de al treilea mare moment, după „Junimea" și lirica interbelică ;** în cazul prozei situația e mai complicată dar, în esență, mișcarea e aceeași. De altfel, atunci cînd o literatură trăiește o perioadă de avînt, de „flux", rareori ea neglijează vreun gen în favoarea doar a unuia dintre ele, care s-ar dezvolta zdrobitor. Alții vor face, probabil, disocieri subtile în marginea faimosului adagiu alecsandrian despre înzestrarea lirică a românului. Mai cuminte mi se pare să comparăm succesele prozei cu cele ale poeziei cît mai prudent posibil.

3. La 1971 principala direcție a poeziei românești rămîne una, binecunoscută, dintotdeauna, cea a **interiorizării.** Ieșită din impasul ilustrativist exterior, de acum 15-20 de ani, poezia noastră apropiindu-se tot mai mult de om, s-a apropiat de sine. Iar această apropiere poate fi constatată în cazul fiecărui destin liric important, luat în parte.

4. Intenționez să scriu cîndva (peste cîțiva ani) o „istorie a liricii românești". În această întreprindere mă bizui pe o bună cunoaștere a liricii contemporane, din perspectiva căreia voi privi totul (cu înțelegerea, firește, a fiecărei perioade istorice în parte). Noi, în genere, privim poezia română cam de pe la 1850 încoace. Explorări în trecutul aparent mai sărac (explorări nu de genul „istoriei literare" tipicare, cu atenție mai mult la istoria culturii decît a faptelor de literatură specifice !) pot schimba optica noastră curentă asupra evoluției acestui gen. Așa cum am spus în dese rînduri, cred — ca și alții — că perioada actuală este una din cele mai rodnice din istoria lirismului românesc. Important este că, deși operele create pînă acum de poeții actuali sînt prin ele însele revelatoare, avem încă de așteptat de la cei mai mulți dintre ei cărți de seamă. Într-un cuvînt, acest moment va continua, negreșit.

5. Nu există un rău mai mare decît altele, constatabil la scara întregului moment poetic actual. Unele din rele sînt eterne : înzestrarea limitată a unor autori, nivelul intelectual modest cu multele sale consecințe, epigonismul, preluarea grăbită a unor „mode". Cred că, privind neabătut în propria sa inimă și, astfel, în inima poporului său, un poet de talent nu se poate rătăci, oricît l-ar lovi rele mai mari și mai mici.

6. Poezia revoluționară — o noțiune care se poate înțelege în două moduri. Mai întîi, denumim poezie revoluționară acele creații care revoluționează literatura unei epoci. Eminescu a scris poezie revoluționară, zguduind și transformînd din temelii lirica de pînă la el. Simbolismul francez a revoluționat peisajul poeziei vremii „gîtuind discursul" tradițional.

Prin poezie revoluționară se înțelege și ceea ce s-ar numi **poezia revoluției,** cîntul social de bărbătească intonare, generos și convingător, cum puțini au reușit, la cea mai înaltă exprimare. E vorba de Whitman, Maiakovski, Jozsef Atilla. Normal, această poezie a revoluției este, prin datele ei, și una revoluționară determinînd mutații profunde în fizionomia lirismului.

7.și10 Întrebarea a șaptea (relația dintre poezie și filozofie) și a zecea (raportul între istorie și poezie) sînt prea vaste pentru dimensiunile unei anchete. Pentru a răspunde, e nevoie de cîte un semestru universitar, cel puțin. Nu mă încumet să improvizez ceva despre una sau alta din aceste chestiuni, care au constituit teme ale unor grave volume și teze de doctorat.

8. Poezia politică este o realitate îndelung constatată, de la începutul tuturor literaturilor. Celebrînd actul politic sau făptuindu-l (și, adesea, cele două acțiuni sînt simultane) poetul rămîne în primul rînd. Forța gestului său constă în specificitatea sa. Chiar dîndu-și viața pe baricadă, poetul rămîne poet și jertfa sa e importantă căci are în spatele ei perspectiva unei opere.

Poeți politici semnificativi se pot cita din toate literaturile și din toate vremurile, cu mențiunea că numărul și valoarea lor cresc în zonele și epocile cutreierate de Revoluția socială. Literatura română n-a dus lipsă de poeți politici, și acest lucru nu va mira pe

exclusiv ca act creator, ca invenție, ca tentativă. În acest sens. Shakespeare mi se pare un model aproape ideal : problematică devansînd cu secole realitatea contemporană lui, prefigurînd marile frămîntări ale umanității și ale artei moderne — expresie artistică neîntrecută, după opinia celor avizați, pînă-n zilele noastre.

9. Atît prin substanță (umanism, patriotism, dor, spirit fantast) cît și prin mijloace, prin elemente ale formei. Exemple numeroase — la Nichita Stănescu sau la Ana Blandiana, la Ion Alexandru sau la Marin Sorescu. Relația este, oricum, inerentă și inextricabilă ; poetul nu poate fi decît suflet colectiv, „dintru mulți și demult purcezînd".

10. Simplificare de circumstanță : Poezia înseamnă **și** istoria spirituală a unei colectivități umane.

11. Din lecturile personale — incomplete desigur :

„Și mă privește din gloria paielor
cu singurul ochi care nu i-a fost scos".

(din memorie — Eugen Jebeleanu — în **Contemporanul ;** „Parcă primăvara spre vară" — Rog să se verifice, eventual cu ajutorul autorului).

Ștefan Aug. Doinaș

Ponderea poeziei — incomparabil mai mare decît cea a prozei

1. Regret. O asemenea încercare depășește puterile mele...

2. Am impresia că, în cultura noastră, ponderea poeziei a fost incomparabil mai mare decît cea a prozei. Folclorul românesc numără cîteva capodopere în versuri (înrudite, unele tematic cu produse asemănătoare ale popoarelor învecinate, dar unice ca valoare artistică în tot spațiul balcanic), dar nu ne oferă lucrări de proză de aceeași calitate. Mai tîrziu, răsunetul social al activității poetice a unor scriitori ca Alecsandri, Eminescu, Coșbuc, Goga, Blaga, Arghezi întrece, indiscutabil, „priza" de care s-au bucurat prozatorii noștri. Astăzi, acest raport pare, întrucîtva, mai echilibrat. În ceea ce privește expresivitatea, aceasta mi se pare o calitate esențialmente poetică ; atunci cînd o întîlnim, deosebit de manifestă, în opera unui romancier (ca de pildă, la Sadoveanu), scrisul acestuia se încarcă de valențe lirice care-l apropie de... poezie.

4. Crestele cele mai înalte ale Carpaților se află aproximativ la aceeași altitudine.

5. Lipsa de răspundere față de limbaj.

6. Nu cred că se poate vorbi de revoluție în materie de poezie. Marii poeți reprezintă personalități unice care se deosebesc profund (singurii care le seamănă sînt epigonii lor lipsiți de orice valoare, dar care, în același timp, sînt... fiii aceleași Muze. Nici un mare poet n-a schimbat „fizionomia însăși a lirismului", ci doar i-a adăugat propriul său profil.

7. Identică cu relația dintre poezie și viață. Ideea (celulă a filozofiei) și sentimentul (celulă a trăirii) intră obligatoriu în compoziția poeziei, prin simplul fapt că limbajul **numește.** Dar **Ideea,** ca și sentimentul, își ocupă locul lor în poezie numai în măsura în care devin imagini ce se adresează unei sensibilități specifice.

Constanța Buzea

De unul singur

1. Poate că poezia este cel mai frumos sacrificiu pe care îl face mintea unui laș, acela de a-i impune trupului să rămînă și să moară eroic.

Poezia este ca o armată care nu-și sperie aspiranții și nu-și supune soldații la acel inițial și eliminatoriu examen medical. Ea o face la urmă și operează printre bătrînii și credincioșii ei generali.

Că poezia noastră este dintotdeauna foarte bună, se datorează unui fapt paradoxal : înzestrarea noastră se arată, mereu, mai puternică decît firește, complexul nostru.

În fața șansei noastre incerte de a apărea și de a spune oportun niște lucruri, chiar dacă acestea rămîn pînă la urmă fie ca niște concluzii, fie ca profeții, în general poezia este visul poeților săi.

Că retoricii vor să se exprime în maxime, ermeticii să explodeze într-un ou din ce în ce mai mare, iar liricii să scape de singurătate și să ridice **măcar** dialogul pe culmile babilonului — toate acestea nu sînt decît ambiții de noblețe.

2. Proza și poezia pot fi comparate cu două catedrale cu credincioși bine numărați și care nu se amestecă între ei. Fiecare se închide între pereții zugrăviți cu fresce, ori, dincolo, zidiți din iconițe. Ponderea ? Ponderea o dă bineînțeles acel uriaș de poveste care zmulge acoperișurile luîndu-și fără nici o sfială lucrurile care îi trebuiesc lui în acel moment.

3. Excepțională. Dar nu se fac încă simțite cele cîteva capete ordonate, de critici care să-și asume frumosul risc de a ne arăta ce sîntem, cît sîntem, unde am ajuns și ce mai putem spera. Poate că a rămîne harnic cronicar săptămînal, bun cititor al tuturor cărților care apar, este singura soluție realistă. Teama de a nu greși, care e omenească, prelungește starea de inhibiție a criticii care, deși foarte activă, împarte aceleași bucăți egale și monotone tuturor, epuizînd din ce în ce mai fragila bunăvoință a publicului. Trăim deci ușor compromiși.

4. Eu nu mai cred în răbdarea celor care citesc. Cînd alegem o carte, știm despre ea mai mult decît ar trebui să știm, iar lectura ne dă, ca o stare de panică, sentimentul timpului pierdut. Vrînd să fim în pas cu întîmplările lumii în care trăim, apelăm la literatură ca la un fel de sucursală, mai agreabilă, a științelor și tehnicei. Evident, vom pierde pe drum, din cauza vitezei, tot ce e mai bun, ignorînd stilul, ignorînd numele autorului. Vrem fapte, vrem adevăruri, subliniem pe pagini anonime lucrurile de strictă necesitate, aplicabile undeva, convertibile în ceva. Deprindem adică nu gustul de a citi, nu plăcerea intelectuală, ci ne cultivăm obscura obligație hrănace de a consuma artă. Cea mai credincioasă, cea mai pură lectură a unei cărți se face în timpul creării și cizelării acelei cărți de către autorul ei însuși.

6. Poezie revoluționară, adică **revoluție de unul singur.** Ea nu poate fi ajutată să se facă, și nu poate fi blamată, după ce s-a făcut, pentru că ea este artă și adevăr și propune lumii din viitorul imediat o stea de urmat. Și dacă în jurul ei se face scandal, orice fel de scandal, acesta se consumă **în prezent** și astfel o subliniază și mai apăsat. Poezia revoluționară este adesea plină de imperfecțiuni. Prin ele, poezia intră într-o primă falsă zonă vulnerabilă. Falsă, deoarece tinerii au gustul imperfecțiunii, sau au un cult pentru imperfecțiune. Epigonii apar tocmai pe dîra acestor imperfecțiuni. Fondul însă rămîne pur, el este unic și al unui singur om — poetul care a revoluționat. Pentru români — Macedonski este în continuare sterp de urmași ideali E un caz dintre cele mai triste, un destin insuportabil.

7. Poeziei i se dă un timp efemer. La ea vin oamenii care simt ca o fatalitate neputința de a îmbătrîni. Ea nu se naște om din om, minte din minte. E o stare, care începe prin contaminare lirică, fără nervi, fără dorința de a contrazice, fără lume, fără un public interesat ori curios. Simt și transcriere, în singurătate și pentru singurătate, tocmai pentru că i se dă un timp efemer de consacrare.

8. Poezia politică nu celebrează ci comite actul politic. Cazurile autentice sînt extrem de rare. „A comite" înseamnă a învinge dificultățile și a fi crezut, a fi moral pînă la capăt și a suferi fără martori, fără timiditați, fără ezitări. Sfera poeziei politice are în centrul ei un simplu fir de iarbă care se plînge că a fost strivit, sau un miel naiv jupuit, sau o lebădă despre care se poate spune la infinit că tace pentru că ea este amuțită, sau un înel fără logodnici sau un glonte simbolic de aur.

9. Nu înțeleg să mă refer strict la anul 1971, pentru că a fi ultimul nu înseamnă a fi și cel mai bun, ci la nivelul atins și menținut în ideea care mă interesează. Poezia populară nu mai ajunge astăzi la oraș numai prin intermediari, adică prin acei minunați cercetători. Ea vine și propune poeziei nu piese exemplare, ci oameni, poeți.

11. „M-am dus să mai aștept un an din puținii mei ani, un an din nesfîrșiții ei ani..." (Eugen Jebeleanu : „Iarbă proaspătă").

Excepția în literatură

Termenul excepție comportă mai multe sensuri în marea arie a literaturii. În primul rînd, el se află raportat la ideea de valoare. Despre Eminescu s-a spus mereu, și pe bună dreptate, că reprezintă o apariție excepțională. Dar ideea de valoare se mai poate asocia și cu alte sensuri pentru a realiza excepția în literatură. Eminescu rămîne unic prin altitudinea atinsă dar nu și prin coordonatele folosite, dintre care o bună parte existau încă dinainte în literatura românească. Un alt poet, Budai-Deleanu, care nu dispunea de nimic la timpul său, a realizat în mod paradoxal, o operă valabilă de proporții monumentale. El întruchipează un diferit sens al excepției, de astădată nu sub aspectul culminației, ci al izbucnirii plenitudinare dintr-un gol.

Dar, lăsînd trecutul nostru mai depărtat, să privim și unele cazuri mai apropiate de noi. Budai-Deleanu atinge totuși un gen de mult cunoscut în marile literaturi europene, care i-au servit unele modele. Un scriitor modern ca Matei Caragiale dă, însă, o operă ciudată de un tip încă inexistent pînă atunci nu numai în literatura noastră, dar și în alte literaturi. El înfățișează excepția sub raportul materiei și al tratării. Totuși, privită din unghi stilistic, perfecta sa calofilie nu introduce ceva nou în literatură în afară de o marcă a sa profund personală. Un alt scriitor modern, Hrmuz, vine, însă, cu o generală concepție inedită despre literatură, care nu-și avea încă un echivalent pe vremea sa. Excepția ni se impune aci în ordinea concepțuală și în ideea despre scris. Dar și Hurmuz s-a folosit de resursele limbii naționale, cărora le-a dat numai o altă funcțiune decît cea obișnuită. Faptul, însă de-a folosi o altă limbă, și a rămîne totuși unul din cei mai tipici scriitori români, așa cum s-a ilustrat Panait Istrati ne relevă iarăși un nou sens al excepției.

Ne-am oprit numai la cîteva cazuri din literatura noastră, dar fenomenul se extinde pe o arie infinită de diferențieri. Există excepții care pleacă din cele mai variate unghiuri. Ele pot fi mai mari sau mai mici, mai dense sau mai diluate, mai evidente sau mai învăluite, dar, în totalitatea lor, acoperă orice literatură profund autentică. De aceea, în poezie — și, desigur, și în celelalte arte — atît noțiunea de excepție cît și aplicarea ei se bucură de alt regim decît în restul domeniilor frecventate de noi. Acolo, după cum se știe, „excepția întărește regula"; este o **ancilla regulae.** Deși și această idee se cere revizuită, iar nu acceptată axiomatic, așa cum se obișnuiește în mod curent, noi s-o admitem, totuși, fără a-i mai diseca temeiurile. Literatura, însă, refuză din capul locului acceptarea ei. Aci ea nu „întărește regula", ci este **însăși regula.**

semnificații

De unde provine această raportare specială la ideea de excepție, care, dintr-o expresie neînsemnată și periferică, devine dintr-o dată dominantă și suverană? Răspunsul nu cere o reflecție prea laborioasă. Însăși literatura, în totalitatea ei valabilă, constituie un cuprins al excepției. Nu oricui îi este hărăzit darul poetic. Îmi permit, cu această ocazie, să evoc o amintire relativ recentă. Acum vreo doi ani, revista **România literară** a avut o întîlnire cu profesorii din învățămîntul mediu, la care am participat și eu. În cursul discuțiilor, la aserțiunea că „românul e născut poet", regretatul și neuitatul Vladimir Streinu a dat un răspuns memorabil, anume că într-o țară nu pot să existe douăzeci de milioane de poeți. Așadar, chiar și la noi darul cu adevărat poetic este un privilegiu **excepțional.**

Și atunci, în orice literatură națională trebuie mereu să se ivească excepții pe un fond el însuși de excepție. Ele au atribuția necesară de a hrăni continuu acel fond definitoriu, care altminteri ar decădea de la înalta sa treaptă excepțională, și ar intra în cîmpul lucrurilor obișnuite sau poate chiar inutile. Una din funcțiunile destructive ale poeților mediocri sau ale falșilor poeți din toate timpurile a fost aceea de a scoate poezia de pe terenul propriu al excepției adică de-a o desființa. Lăsîndu-se conduși de rutină, de șabloane, de caducitatea modelor, ei îi ucid suflul creator, însuși dispozitivul **excepțional** dintr-însa, care o face să existe.

Edgar PAPU

OVIDIU HOTINCEANU

Pe gura ta nepovestita

Erai tu în frunză îmbrăcată
Într-o armură vitează
Acum e pace în strigare,
Oceane de-nserare. Carnea mi-este trează

Acum port o cămașă
A fericitului, pe care o dezbrac
Cînd mă cobor la mine-n poezie
Să-mi biciui umerii, să tac

Erai tu ninsă pe umbra bătrînă
Pe care călcam să mă întrec
Pe care călcam strigînd de bucurie
Că pot în aerul adînc să mă înec

Erai tu luminată în rana
Ochiului meu vindecat de secete
Cum o fi doamne-n iad în seara asta
Cînd simt cum se retrage scrisu-n degete?

Erai tu, rătăcită. Pe un străfund
De cană te ivești cînd beau
Și-mi tulburi vinul
Ci și-atunci cînd îngeri
Pe gura ta nepovestită alureau.

În tine privesc

În tine privesc și mă recunosc
Eu care sub o mînănată pînză găzduit
N-aveam putința vederii
Decît a unui singur astru
Eram încercătorul de elixiruri
Cel care oricînd poate muri din aceasta
Străpuns în cuiul lung al cunoașterii
Am auzit de tine, am știut cum vei fi
Cum vei veni
Ducînd în mînă un fruct lustruit
O sămînță care cu cît este mai veche
Cu atît sporește
Esențe vor arde pe pîntecele
Surorilor noastre înțelepte
Înțelepte fiule, și luminoase ale nopților
Tu erai, însoțit de ciinele umbrei tale
În tine priveam și recunoșteam grădina
Clipa în care maica
Ne-a dăruit două lacrimi
Hrană pentru urcarea noastră.

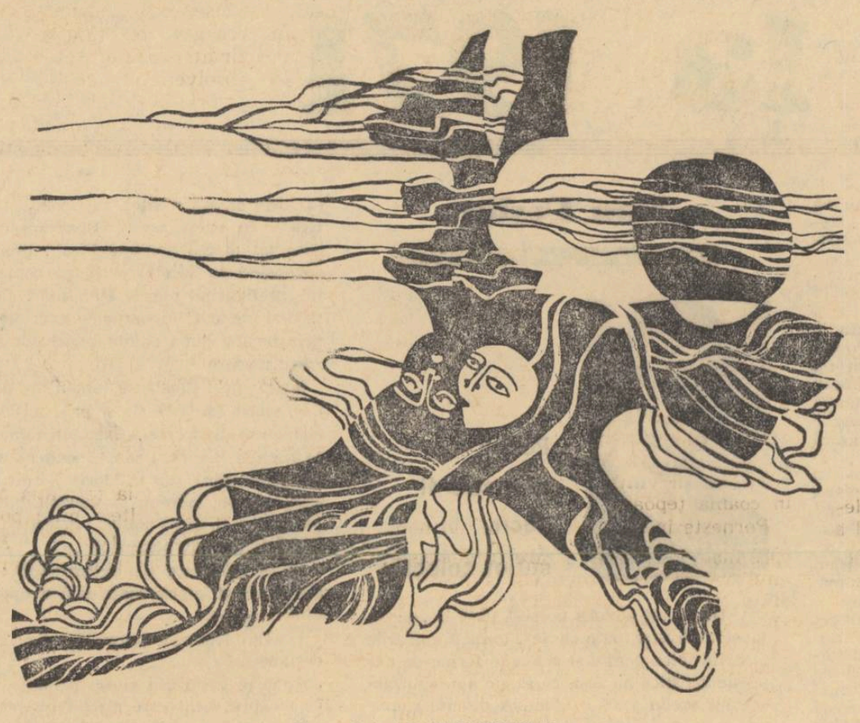

Ilustrații de MIHAI GHEORGHE

PETRE GOT

Lumea însăși

Să intru-n toamna asta, foarte, foarte,
foarte-adînc,
Din ea să trec în altă și în altă toamnă,
Toamnele sînt așezate toate-n rînd,
Deodată vin, deodată se întoarnă.

Vreau miezul pur de anotimp,
Umerii mi-i lovesc castanele din cer,
Ceea ce ne arată toamna este prea puțin,
Sînt numai incitări către mister.

Să mergem, deci, spre tăinuite tîmple,
Calea se așterne ca o blană,
Tăceri și frunze, pașii tăi...
Lumea însăși e-o castană.

Și tu, cum reușești

Beau singur sticlele certitudinii,
Spun: „la mulți ani, E!"
— O, cum ai putut să nu vii! —
Sînt fericit gîndind fericirea.
Lumea mea tot așa de strîmtă,
Cărțile mă judecă ruginind
Și tu cum reușești
Să mă învingi...

DORIN TUDORAN

Precum o insulă virgină

Iubito, trupul meu e-o tristă vînătoare
de care vei încărunți cu timpul
așa precum a putrezit olimpul
sub cîntece divine și întîmplătoare.
Mînt trist, precum o insulă virgină
în așteptarea valului rechin,
acestei lumi îi sînt și perlă și lumină
și rău de mare doamne și giulgiu de poplin.

Ansiedad

Uneori, cai împărătești ies noaptea din mare,
să-și usuce pletele la vocea lui nat king cole.

Trupul meu odată

Mă pustiesc proporții de aramă,
ierni tainic încălzite, la subțiori de orbi
și trupul meu odată cu noaptea se destramă
în două mii de stele și două mii de corbi.

O, singele meu palid veghează în fereastră
utilul trup îl minte, în zori pierdută-i cheia;
tu înțelegi, iubito, ce cumpănă măiastră
s-a frînt pe fruntea lumii la cana galilea?

V. SPERANȚA

De unde vine strigătul

De unde vine strigătul
adică fîntînă din fîntînă
zare profundă într-un sunet întîiunit
acolo plecăm aprinși tinîndu-ne
de mînă, și păuni minunați
ne vor ciuguli buzele cu care-am
suduit, și pietrari iscusiți
ne vor lua inimile să le topească
și abia atunci vom murmura
că ne iubim că ne înțelegem, că sîntem.

GRETE TARTLER

Darul

E vremea să-mi vie șerpii la sfat,
mărgeaua-nțeleaptă s-o fiarbă.

Din balele lor de aur curat
se-adună timpul pe iarbă.

E vremea să vie anii la sfat:
dar uite, în loc să mă soarbă,
amestecă drumul pe care-am cîntat
și-mi dărnie ochiul cel nestemat.

Sînt cea mai puternică oarbă.

Horă cristalină

Horă peste turle, berze rotitoare,
miini cu pene albe duc acest salut:
singură-mi aprind stelele în care
viața noastră pilpiie, parcă
la-nceput.
Trece miezul nopții, cumpăna
înclină
apa din fîntîni singură s-o scoată:
beau cu sete, hora fuge cristalină,
și rămîne trupul ciutură uscată.

MIHAI CONSTANT DIACONESCU

De parcă

De parcă somnul ar dormi
și parcă veghea m-ar veghea
ochiul pe sine s-ar orbi
și gîndurile ar cugeta;

visez în vis aș vrea să strig,
urechea oare mă ascultă?
cînd nu mai știu dacă de frig
gura vorbește sau e mută.

Poezia română la 1971

Nici un scepticism, nici o lehamite

(Urmări din pag. 1)

a formula), extravaganțele fără acoperire — nu aparțin decît poeților mediocri.

6. Nu spun nimic nou: marea poezie este revoluționară. Ea demască fetișurile, zguduie inerțiile, sparge convențiile și propune adevăruri, uneori, orbitor de simple, alteori, dificile, întotdeauna șocante prin ineditul lor și stimulatoare pentru dezvoltarea spirituală și morală a omului.

7. Evident, o ambiție puristă ar dori să plaseze poezia pe un improbabil tărîm autonom, neatins de context. Ambiția aceasta nu e numai deșartă dar tinde, conștient sau inconștient, să-i răpească Poeziei prerogativele la care are dreptul, forța de a se ocupa de toate compartimentele existenței, de a avea conexiuni cu toate principalele categorii spirituale, de a suporta acțiunea tuturor vectorilor lumii și de a acționa asupra lor.

8. Homer, Dante, Shakespeare, Rimbaud, Eminescu, Maiacovski, Eluard, Brecht, Ritsos, fiecare — altă dată și altfel, s-au exprimat, în poezia lor, și pe plan politic. Predilecția pentru această sferă trebuie lăsată la libera alegere a artistului veritabil. Pentru că un artist adevărat nu va ignora niciodată evenimentele fundamentale, concrete sau ideale, ale timpului lui.

Firește, atitudinea unui poet nu poate fi judecată decît după întreaga lui operă. Nu întotdeauna, o poezie sau chiar o etapă poetică e edificatoare pentru „credo-"ul unei vieți, iar poetul are dreptul să și-l desfășoare pe măsura necesității lui interioare. În acest sens, îi acordăm credit deplin.

9. Una din marile pierderi ale tipului de organizare extrem-occidental (prin „extrem" nu înțeleg o poziție geografică ci una față de civilizație) — este dispariția tradiției artistice populare. Ne putem considera fericiți pentru echilibrul poeziei noastre atît de moderne și totodată atît de aproape de sursa cîntecului.

10. Cred că Poezia are un mai dezvoltat simț al duratei.

11. Dincolo de „cel mai" și „cea mai" (superlative relative, cum se știe), mi-a rămas în auzul lăuntric, un vers de Ștefan Aug. Doinaș: „Din trupul rece, fără tibii, / al îngerului presupus".

Sumă a tumulturilor anonime

„versuri alese" poți născoci răzbunînd stirpea, ca gospodar abil al propriei stihuiri...

3. Ca un producător care trebuie să știe teama de „oficiul critic", nu mă pot hazarda. Au avut loc dematerializări și, concomitent, biruințe ale concretului. O tendință spre construcții de structuri verbale și viziuni și spre joc de sensuri și stări s-a insinuat. Poezia de notație prosperează încă, vezi atracția pe care recent o exercită asupra formei ieri cristaline și compacte, a poeziei lui Doinaș. Cu un prestigiu nou apar specimene de poezie politică realizată major și viabil. Așa-zisa poezie de meditație a îmbătrînit parcă pentru moment.

4. E, desigur, riscant să faci comparații cu valori pe care le-au impus definitiv mișcări orogenetice azi încetate. Fapt e că fenomenul liric e în plină lucrare, că avem poeți diverși și buni, cărora le putem acorda deplin creditul pe care publicul dintre cele două războaie sau de oricînd îl acordase contemporanului său „surugiu la cuvinte".

5. Să spun: confuzia acelui gen de critică ce impune mereu ultimul clasament? În orice caz, nu abundența de cărți de poezie nesemnificative. Pentru că semnificația lor e a unui generos climat. Sau „răul cel mare" să stea în mersul prea lent?

6. Aș înțelege poezia revoluționară prin efectul ei. Pentru noi românii — Arghezi, Bacovia, Barbu, Blaga sînt cîte puțin fiecare marele nostru revoluționar „după care fizionomia însăși a lirismului se resimte", deși aproape toți punct terminus.

7. Întrebarea mereu frumoasă, amintindu-ni-l pe Tudor Vianu: ...„ca unele ce cresc în aceleași rădăcini și urmează același elan". Dacă amîndouă își păstrează sfera specifică, de beneficiu reciproc se poate vorbi infinit. Dar nu ne pripim? Oricum, orice istorie a filozofiei românești, bine scrisă, din viitor, are a umbla pe la „sistemele" noastre poetice principale, cu profit de subțirime.

8. Cu Homer și Dante, ambele concepții concură la împlinirea noțiunii. Experiența ne-a învățat că e mai prudent „a numi" poezii politice „cele mai semnificative", nu poeți.

9. Prea vizibilă nici una, în esență toate.

11. Ne-au plăcut poezii de Eugen Jebeleanu, Aurel Gurghianu. Dar poeții mari sînt mai mulți.

Primim din partea criticului
MATEI CĂLINESCU

Un nume adunat pe-o carte

Mi se pare că adevăratele exemple morale — mari sau mici — nu se recomandă ca atare, ci sînt, de cele mai multe ori, de o elocvență tăcută: tăcută ca elocvența faptelor (contrar aparențelor, chiar și faptele literare, cînd își merită numele, conferă cuvintelor din care sînt alcătuite o anume încărcătură de tăcere; doar operele de conjunctură sînt „vorbărețe" — de parcă nici n-ar fi fost scrise, — de aceea și zboară atît de repede, ilustrînd adagiul latin: *verba volant...*). În acest domeniu în care nuanțele și imponderabilele sînt adeseori atît de importante vorba grăbită, nechibzuită, se poate foarte ușor transforma în injustiție. Expresia gîndului moral cere neapărat și-un dram de ironie (care implică totdeauna și autoironia); nu-i strică nici puțină discreție (chiar mimată, aceasta e un bun antidot împotriva grandilocvenței care, vrînd-nevrînd, se laudă pe sine).

Aceste gînduri, banale în fond, mi-au fost prilejuite de lectura unui articol de curînd apărut în *Luceafărul* (nr. 45), pe prima pagină, și intitulat *Scriitorul și morala*. M-a surprins, printre altele, intransigența cu care autorul îl judecă pe Tudor Arghezi: „Cu greu — spune el — generațiile imediat următoare lui Tudor Arghezi, îl vor putea uita pentru ceea ce a constituit relativa absență a sentimentului moral față de lumea în care trăia, ușoara trecere de la o poziție la alta, — nu-l vor putea stima, chiar dacă pentru asta va trebui să le pară rău, citind atît de marea lui poezie". Trec peste faptul că poezia lui Arghezi e calificată astfel, în contradicție vădită cu credința profundă și patetică pe care autorul articolului ne-o împărtășește imediat în continuare: „Nu, eu nu cred că literatura este o expresie a amoralității. Nutresc convingerea că martirii scriu — atunci cînd scriu — o literatură de martiri, și că lichelele scriu o literatură de lichele". La urma urmelor, orice regulă cunoaște, vai, excepții.

Despre imoralitatea lui Tudor Arghezi (orice pamfletar riscă să se vadă acuzat în primul rînd de imoralitate) s-a scris în timpul vieții lui, care n-a fost scutită de scandaluri; și, bineînțeles, s-a vorbit sau s-a șușotit enorm (căci multora dintre cei stăpîniți de resentiment împotriva lui Arghezi le-a fost *frică* să-l atace în scris). Toate acestea sînt firești și se cuvin atent elucidate de viitorul său biograf, care nu va fi, să sperăm, un hagiograf. Din păcate, nu totul în *viața* marilor scriitori este exemplar; adevărul trebuie restabilit cu exactitate, cu obiectivitate, *sine ira et studio*. Mi se pare însă nepotrivit să-l judecăm astăzi din punct de vedere moral pe Tudor Arghezi: cum nepotrivit ar fi să supunem unei astfel de judecăți pe oricare dintre marii noștri scriitori (și poate că nu strică să ne repetăm în acest context prea cunoscutele versuri ale lui Eminescu: „...vor căta vieții tale / Să-i găsească pete multe, răutăți și mici scandale — / Astea toate te apropie de dînșii... Nu lumina / Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele și vina, / Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sînt / Într-un mod fatal legate de o mînă de pămînt...") Cu atît mai grav mi se pare să judecăm un poet, de fapt pe oricine, în chip sumar, fără argumente (căci aluziile nu sînt și nu vor fi niciodată argumente).

Ce este astăzi Tudor Arghezi? *Un nume adunat pe-o carte*. Cel care purta numele a murit, *cartea* e însă vie; atît de vie încît — dacă nu ne e prea frică — putem să o și contestăm (au mai făcut-o și alții; Ion Barbu, de pildă, încă din 1927; și întrucît cartea argheziană a rămas vie, articolul polemic al lui Ion Barbu, care e și o indirectă profesiune de credință, se citește și astăzi cu interes): putem să o contestăm — pentru că ea nu e lipsită de puterea de a replica; dar să transferăm contestația de la *opera care este* la *omul care a fost*, mi se pare trist. Și inacceptabil.

titus popovici
fals tratat
despre amintiri

istoria ne-a făcut să trăim alături

A ruginit frunza din vii...
EMINESCU

Tata avea mulți prieteni unguri, colegi de birou, de la popice, sau de la meciurile de fotbal. (Mama mi-a transmis neînțelegerea ei totală, absolută, cosmică față de acest „așa zis sport". — sunt vorbele ei ! — mă ascund în dosul lor cu mărturisită lașitate, „unde o mulțime de oameni, normali altfel, cu familie, cu situație își pierd mințile, urlă și se ceartă, **privind** cum alți nebuni îmbrăcați ca „bohoții" — termenul ardelean pentru **clown** — fug încoaci și încolo după o minge")...

Îl țin minte mai ales pe Bondor Miska bacsi, care spunea despre sine că e „român maghiarizat de trei sute de ani și maghiar românizat de două zeci de ani" ; mă îngrozea cu privirea lui de cărbune și eram transportat de admirație în fața mustății lui „à la Wilhelm II" umbla veșnic îmbrăcat cu haină neagră, vestă albă de pichet, pantaloni reiați și joben ; avea un baston de bambus în care era o lamă subțire de Toledo, pe care — din cînd în cînd, în cel mai mare secret mi-o arăta o secundă două, tăind cu ea aerul care șuiera ca un șarpe speriat. Avea o voce profundă de bas și făcea cu tata un duo nemaipomenit, cînd mergeam toți cu familiile duminica, sus în vie, unde se frigea slană și se bea vin acrișor, care înțepa limba ; printre pomii care se decupau negri și dușmănoși pe cerul palid al serii, vocile lor cîntînd ; „A ruginit frunza din vii" și „Hull a levél, sárga levél", mi se păreau expresia armoniei supreme. Odată, la una din aceste „ieșiri", unul din copiii unei familii prietene, a fost pus de părinți să „reciteze, deoarece are un talent care ne sperie". (Copilăria mea a fost ferită și pentru asta le sunt adînc recunoscători părinților mei, de aceste exhibiții jalnice: „Hai, dragule, recitează tu o poezie", sau „ cîntă ceva să vadă dumnealor ce voce drăguță ai", sau „ia spune tu repede cît fac de opt ori șepte"). Băiețelul, palid, blond și cam boinăvicios, veșnicul „prizonier" al jocurilor noastre: „Tu ești prizonier stai acolo în colț, nu poți să ieși, ești încuiat cu un lacăt mare", s-a apropiat de focul care clipea ca un drac roșu, a luat o poză marțială, probabil ai lui făcuseră cu el o prealabilă regie riguroasă și a început să țipe o inepție, care suna cam așa :

Român, fecior de munte
Tot timpul fii bărbat,
Fii gata, căci maghiarul
E crud și blestemat !

Primul a aplaudat Bondor bacsi „Bravo, dragule, foarte — foarte frumos !" ; de sub gardinile jobenului îi lucea o privire ironică. Tata, în schimb s-a supărat de moarte :

— No, apoi asta-i ultima oară că veniți cu mine. Regretez că sunt și copii de față, că v-aș fi spus oarece cuvinte bine simțite. Plecăm ! Mama, adună lucrurile ; Miska bácsi, hai la noi, continuăm în fundul curții, și acolo îi tot aer curat ! „Artistul" a fost pălmuit de părinții indignați. „Dumnezeu știe de la cine aude prostii de astea, că noi..." dar tata a rămas inflexibil.

Și totuși, Beiușul copilăriei și adolescenței lui fusese teatrul unor lungi și complicate bătălii naționale. Centru vechi cultural românesc, aici se exercitaseră, poate mai puternic decît în altă parte, și încercările de deznaționalizare. Nu întîmplător pe noi ne cheamă Titus, Augustin, Virgiliu, Corneliu, Sever, Septimiu; nu din cine știe ce „conștiință a latinității" ci pur și simplu pentru că în registrele administrației maghiare de atunci, Ion devenea automat János, Teodor—Tivadar, Iuliu — Gyula, Victor — Győző. În preajma Unirii au fost și evenimente sîngeroase, tragice a căror amintire, rană deschisă și inutilă, a dăinuit multă vreme, a otrăvit multe conștiințe, și despre care voi povesti mai tîrziu. Urmele cele mai nocive ale acestor ciocniri, nu mi se par totuși amintirea lor (privită dintr-un anumit unghi istoria nu e altceva decît un lung șir de sîngerări absurde) ci mîlul rămas în conștiință, tendința de-a **umili** pe celălalt, de a-l deprecia, pentru că e ungur, sau român, sau evreu. Cuvintele „boanghenă", „bűdős oláh", „jidan" mă rănesc mai adînc decît cea mai grea insultă.

În Bihor istoria ne-a făcut să trăim alături, să muncim alături, copii ai aceluiași destin și cînd cei care trudeau din greu, robii pămîntului lor — care nu era al lor ! — și — au îndreptat coasele și și-au ascuțit furcile, nimeni nu s-a întrebat dacă vecinul lui de luptă e Ion sau János. Și nici ocnele, nici spînzurătorile n-au ales niciodată. Iar locuințele lui Ion sau János erau la fel de mizerabile și copiii lor nu puteau merge la școală nici română nici maghiară, și același pămînt le acoperea oasele trudite și ochii înghețați. Mai mult decît orice considerațiuni moral-politice, mi-a vorbit despre această comunitate de interese și sentimente, o poveste reală pe care mi-a spus-o prietenul meu Sütö András, autorul unei strălucite cărți recente („Az anyám könyű almot igér") acum cîțiva ani la Roma — ne întîlnim mai des, ironie a sorții, pe îndepărtate meleaguri decît la noi acasă ! — într-o amiază de primăvară, în fața Columnei.

„Doi Țărani vecini, un român și un maghiar, se iau la ceartă. Din nimic, așa cum se întîmplă atît de des și la oameni mai elevați. După ce se epuizează trimiterea în locuri mai calde a părinților, moșilor și strămoșilor, morți sau vii, după ce se amenință reciproc cu înjunghierea și mînuirea toporului, se ajunge și la „boanghenă" și la „büdös oláh". Lucruri cu care legea noastră nu glumește.

Proces. Condamnarea : un an, un an jumătate amîndoi pentru atîțare la „ură de rasă". După ce au ascultat cuvincioși și pătrunși de solemnitatea momentului sentința, unul dintre ei, n-are importanță care, se adresează judecătorului :

— Apoi, domnule judecător, legea-i lege, am înțeles. Numa cît vă rog frumos să-mi îngăduiți să mă reped pînă acasă, să iau oarece clisă și tutun de pipă... la care co-inculpatul sare indignat :

— D-apoi lasă mă, ce dracu, că am eu și slană și tutun și doară om sta împreună, ce dracu, ci nu ne-om lăsa la greu unul pe altul, că suntem oameni și vecini".

Eu i-aș fi achitat pe loc. Dar legea-i lege.

Fac parte din colegiul de redacție al revistei orădene „Familia" și pe bună dreptate mi se reproșează că munca mea acolo e cam egală cu zero. Iată, profit de ocazie, pentru a sugera redacției ideea unui reportaj istorico-social : **răscoala de la Aleșd din 1904.** Treizeci și trei de țărani români și unguri, au căzut sub gloanțele jandarmilor cu pană de cocoș la pălărie. Celor care au scăpat din masacru le-a fost poate mai, greu. Unul din ei, Toader Ardeleanu a fost condamnat la „muncă silnică pe viață"... Mihai, băiatul lui, avea atunci un an. Și a crescut stigmatizat cu porecla „băiatul ocnașului". Prima dată cînd și-a dat seama ce înseamnă asta, avea opt ani ; termina clasa I-a primară, era cel mai bun ; a surprins o discuție între învățătorul lui și directorul școlii : „Premiul I s-ar cuveni lui Mihai Ardeleanu, e silitor, cuminte..." Directorul a sărit înfuriat :" Care-e-e ? **Băiatul ocnașului !** Fii serios, domnule, da la prestigiul școlii nu te gîndești ?"

Mai tîrziu a început să înțeleagă : jandarmii erau tot timpul cu ochii pe casa lor ; cum se întîmpla ceva în comună „Oare ăia a lui Ardeleanu n-au vreun amestec ?". Nu mai erau jandarmii cu pană de cocoș la ceacău : erau români.

Armata. Marea Mută. Bătăile, umilința, insultele. Bănuiala. Aceeași. „Fiul ocnașului". Element **posibil** subversiv, deci suspect. La 23 de ani s-a întors acasă. Mizerie. Tot ce era omenesc nu-i era poate străin, dar îi era interzis. Părinții fetei cu care voia să se ia, s-au opus : „Cine știe ce bolunzii îi trec prin cap, ca lui taică său" **Băiatul ocnașului.**

S-a hotărît să plece în America. Dar s-a oprit în Franța. Muncitor terasier. A cutreierat toată țara. Din cînd în cînd, reușea să pună mîna pe „Gazeta românească" a emigrației politice din Franța.

Războiul civil din Spania. Credincios destinului său, băiatul ocnașului, a trecut Pirineii. La Albacete iarăși instrucție militară. Dar alta. Pentru un scop. Între **oameni.** Nu erau arme, instrucția se limita la marșuri și la mînuirea unor puști de lemn și învățarea regulamentului militar spaniol.

Pe front, în batalionul „Edgar André" al brigăzii a XI-a internaționale, prima brigadă internațională care a luat ființă în Spania... **Puente de los Franceses... Ciudad Universitaria...** Franco voia să intre în Madrid de 7 Noiemvrie. Și Hitler tot de 7 Noiemvrie a vrut să intre în Leningrad. Era în „logica" lor : urau această zi, piatră de hotar în istoria lumii ; ar fi vrut să nimicească pînă și amintirea ei...

În noiemvrie 1936, **fiul ocnașului** este primit în rîndurile partidului comunist. În numele tatălui său Toader ; în numele tuturor ocnașilor dela Doftana, dela Moabit, din insula Pantellaria.

Situație grea în fața Madridului : flancul stîng al trupelor republicane fusese străpuns. Cineva trebuia să ducă ordinele pentru restabilirea situației. Singurul drum posibil trecea prin fața liniilor „naționaliste" (los Moros — maurii și asasinii profesioniști din **Tercio,** legiunea străină spaniolă).

Ar fi trebuit o motocicletă. Nu erau motociclete, cartușele foarte puține, aveau o singură pușcă la trei oameni. Erau însă cai destui. Cine știe să călărească ?

— Eu !...

...Galopurile nebune, sărmana lui libertate, singura, pe cîmpia Alești, cu părul în vînt și degetele încleștate în coama țepoasă...

Pornește în galop, sub focul dușman, spre niște case care se zăreau pe coasta unui deal și unde trebuia să ajungă ordinul. Toți îl urmăresc îngrijorați. A ajuns... Calul alb gonește înapoi ; poate Mihai chiuie de bucurie, „țipurește" ca acasă. O rafală. Calul cu flancurile șiroind de sînge ajunge în liniile republicane. Degetele lui Mihai, mort, sunt încleștate în coama lui. Avea 33 de ani. **Fiul ocnașului.**

1940... Anschlussul ; Cehoslovacia ; Sir Neville Chamberlain și Monsieur Daladier, capitularea de la München-Canossa secolului XX ; Linia Maginot e inexpugnabilă : amintirile dela Marna și Verdun (sinistre măcelării gratuite, înobilate mai apoi de poeme, romane, filme, tablouri și statui, toate de un realism-pompier a cărui speță, se pare, e foarte tenace) ; „la furie francaise", ; „baioneta domnule, tot baioneta pînă la urmă decide soarta războiului" ; „dar însă și noi avem linia Carol al II-lea... Numai să îndrăznească..."

Am văzut mai tîrziu, „lucrările" liniei Carol al II-lea : cel puțin obstacolele antitanc așezate la intrarea și la ieșirea comunelor erau adevărate capodopere, care l-ar fi făcut să tresalte de fericire pe marele Vauban : niște stîlpi înfipți în șosea, pe două rînduri, sau trei (depindea de importanța strategică a comunei); spațiul între stîlpi era închis de o împletitură de nuiele de răchită, față de care blindatele au, după cum se știe, o alergie puternică. Ca totuși oamenii să poată ieși cu căruțele, era un mic drumeag șerpuit printre stîlpi, calculat astfel ca un tanc să nu se poată strecura, el fiind ceva mai lat. Nu știu cîte tancuri au oprit aceste obstacole, dar știu cîte căruțe cu fîn s-au răsturnat în timpul slalomurilor forțate... Hotărît, burghezia română se îngrijise cu abnegație și competență de apărarea „fruntariilor" sfinte ! Beiușul era plin de trupe, mai ales Vînători de Munte, comandantul regimentului ,colonelul Strat, căsătorit cu o soră a lui Liviu Rebreanu, era unul din acei ofițeri români pentru care Patria, hotarele ei, nu însemnau o vorbă goală ; regimentul era gata de luptă. La noi fusese încartiruit un tînăr sublocotenent, proaspăt absolvent al liceului militar dela Mînăstirea Dealului : mi se părea teribil pentru că purta o mustață porumbie, a la gauloise, cu colțurile atîrnind pînă la gulerul tunicii....

L-am văzut plîngînd, ca un copil, de umilință și mînie neputincioasă cînd a venit știrea sinistră a diktatului dela Viena ; nu, asta nu se putea, era dincolo de înțelegerea fiecăruia că o bucată din trupul țării să fie cedată fără luptă, în urma unei hotărîri insolente. La Viena, Manoilescu căzuse leșinat de durere, dar pe urmă **semnase** și după cîte știu nici nu s-a sinucis după aceea, s-a întors îndurerat la muncile agricole, căci era „industriaș și agricultor". Nu, nu se putea, era absurd ; unchiul meu Petru Bugă, învățător căruia formația mea îi datorează foarte multe, mi-a povestit după aceea calvarul retragerii aceleia mute, cu fruntea în pămînt și armele încărcate, dar cu trăgaciul ferecat de **trădarea istorică** a burgheziei românești.

Nu, nu se putea.

În zilele acelea s-a auzit de o mare adunare națională la Sibiu. Iuliu Maniu urma să dea semnalul războiului național, al rezistenței. Îmi amintesc perfect seara în care tata și-a luat rămas bun dela noi, simplu, fără niciun fel de vorbe mari și a plecat să se bată. „Fiți cuminți, aveți grije de voi"... Eram, de altfel, pregătiți ; aveam rezerve : vreo zece kilograme de zahăr, vreo douăzeci de făină, un bidon cu untură de porc. Peste două sau trei zile, tata s-a întors ; era neras, murdar, cu ochii încercănați și într-o stare de furie oarbă, cum nu l-am văzut niciodată „Dobitocul, ramolitul, senilul, cretinul, trădătorul, îmbuibatul..." „Domnul Prezident" „Marele Român", „Sfinxul dela Bădăcin" nu catadixise să apară în fața mulțimii. A trimis pe Corneliu Coposu, sau pe Ilie Lazăr, sau pe altul, e fără importanță, **ejusdem farinae,** să sfătuiască mulțimea la „rezignațiune", la „rugi fierbinți", la „supunere în fața vitregiei soartei"....

Atunci a luat sfîrșit pentru noi, mitul Maniu, cu atîta tenacitate și, să recunoaștem, pricepere întreținut în Ardeal mai ales în rîndurile micii-burghezii și țărănimii. Deși politica antinațională, „pertractările", năștrea Gărzii de Fier, pactul electoral cu Zelea Codreanu, care culminau acum în acest gest de lașitate publică — și aveau să continue în colaborarea plină de iezuite **reservatio mentalis** cu dictatura antonesciană, în frînarea actului dela 23 August, despre care — după propriile declarații ale lui Maniu a auzit **abia a doua zi** patronarea gărzilor Iuliu Maniu, organizarea bandelor contra-revoluționare „Sumanele Negre", mîna întinsă lui Antonescu în boxa criminalilor de război, totul sfîrșind cu jalnica încercare de fugă dela Tămădău... politica aceasta antinațională avea rădăcini adînci, apărute de altfel chiar în momentul solemn al Unirii din 1918.

Dar mitul, ca orice mit, era puternic și pe urmă, cine putea cunoaște meandrele politicii burgheze, în care însăși burghezia română nu se putea descurca ?

Dar tot atunci, mai precis chiar înainte de Diktat, poziția Partidului Comunist Român a fost clară, fără nicio putință de echivoc ; încă de atunci partidul comuniștilor a luat în mîinile sale steagul demnității naționale, terfelit și abandonat de partidele „istorice". Voi cita un singur exemplu, mai puțin cunoscut. E vorba de o broșură apărută la Oradea, în **Martie 1939** și semnată : **Alexandru Sencovici, muncitor,** intitulată **Nem kapitulaïni ! Ellenalni !** Nu capitulare ! Rezistență ! — Contribuție la problema Uniunii Populare Maghiare, în care autorul, prietenul meu de azi Sani Bácsi, care în lungi, foarte lungi nopți în împărăția Deltei, sau în cabana noastră din Munții Retezatului, mi-a evocat ce-a însemnat complexa, nespus de complicata și eroica ilegalitate a partidului nostru, — scria :

„Libertatea maghiarilor din Ardeal, independența și dezvoltarea lor în viitor, sunt strîns legate de independența națională a poporului român, de soarta României. Frontierele actuale și independența României sunt grav amenințate de puterile axei. Spunem deschis că, în urma acțiunilor agresive ale „axei" vedem amenințate de asemenea libertatea națională, bunăstarea, dezvoltarea națională, economică și culturală a maghiarilor ardeleni. Tocmai de aceea, în interesul maghiarilor, în interesul întregului popor român, sîntem cu toată hotărîrea antirevizioniști. **(În sensul pe care-l avea acest cuvînt atunci, adică al revizuirii granițelor... Și, e de la sine înțeles, și în sensul pe care-l are astăzi cuvîntul, cu toate că este folosit în mod destul de contradictoriu — T. P.)** Tragem toate consecințele din această poziție și ne angajăm să luptăm — dacă va fi nevoie — cu arma în mînă, disciplinați, curajoși, organizați, împotriva acțiunilor agresive ale axei și ale aliaților ei. **Dacă trebuie vom apăra chiar cu prețul vieții, frontierele actuale ale României.** (subl. mea — T. P.) Iar din punct de vedere politic, vom lupta cu toate puterile, cu toată priceperea noastră împotriva agenților interni ai axei și-i vom demasca, fie ei maghiari, germani sau români.

Din cele de mai sus rezultă că nu de la stăpînii fascisto-hitleriști ai Budapestei așteptăm garantarea drepturilor noastre naționale, progresul și îmbunătățirea condițiilor noastre materiale, ci de la înțelegerea reciprocă cu poporul român, de la colaborarea cu poporul român, de la unirea celor două popoare". **Oradea, 1939, semnat Szenkovits Sándor. Munkás.**

— Noi n-am știut, mi-a spus tata acum un an sau doi, cînd i-am citit aceste rînduri ; ei erau în închisori, sau hăituiți... Eu m-aș fi înscris atunci și aș fi mers pînă la moarte cu **orice** partid care ar fi chemat la luptă armată..

În orice caz, pentru el, din acel moment de la Sibiu, Maniu a încetat să existe ; poate de atunci, în mod inconștient, mi s-a fixat în minte acest tip uman, pe care mai tîrziu am încercat să-l descriu în Romulus Papp de Zerind, în Salvator Varga. Bine, rău, nu știu. Poate nu cu suficientă „obiectivitate". Dar n-am fost și nu sunt capabil de nici un fel de obiectivitate cînd e vorba de trădarea patriei.

Poate momentul acela, de la Sibiu, l-a făcut pe tata să se înscrie în rîndurile P.C.R. în 1944... Cum și de ce a fost exclus, voi povesti mai tîrziu.

addenda

Cum se solicită o colaborare

Biblioteca Academiei R.S.R. a intrat de curînd în posesia unei bogate arhive Camil Petrescu, conținînd scrisori ale romancierului, cele mai multe din prima tinerețe, pagini de manuscris și corespondențe primite de-a lungul anilor, de la prieteni, cunoscuți și... necunoscuți. Unele dintre acestea prezintă un oarecare interes de epocă și este posibil să fi fost păstrate de scriitor pentru caracterul lor anecdotic — involuntar — sau ca documente de viață. O adresă cu antetul tipărit: „Lacrima" — revistă literară — artistică-culturală", redacția și administrația Str. Văleni nr. 26 Ploiești, datată 2 Martie 1926, are următorul conținut :

Părinte,

Cîțiva îndepărtați „fii" de ai tăi, umili vine înaintea ta — prin aceste rînduri — pentru ați face o rugăminte ; rugăminte care v-a colabora „mai mult" la dezvoltarea „culturală" cît și „morală" a noastră, cît și la dezvoltarea părinților, fraților și surorilor care muncește fizicește, dar care se mulțumesc — în ore de odihnă — să silabisească cuvînt cu cuvînt „vorbele" părinților, fraților și fiilor, cu care se mîndrește...

Și iată la ce se rezumă această călduroasă rugăminte.

Cîțiva tineri „intelectuali" dornici de cuvintele din urmă ale lui Goethe — fără a urmări interesul material — au fondat revista „Lacrima" asigurînd-o cu un fond modest pentru a-i întreține apariția regulată, și cum în orașul nostru — oraș de negustori și politicieni — nu avem părinți de acest „fel" (exceptînd pe Dl. I. A. Bassarabescu) venim ați cere ție îndepărtat părinte — prin distanță dar apropiat sufletește —sprijinul ; sprijin pentru care noi ți-aducem vițe noastre mulțumiri și prinosul de recunoștință morală.

Dă-ne sprijinul părinte, căci, dîndu-l nouă, îl dai tuturora.

Primește părinte salutul nostru îndepărtat.

Cei din jurul „Lacrimei"

P.S. Înmînați manuscrisele aducătorului căci revista apare la 15 Martie o.c.

Remarcabil document pentru arhiva unui anticalofil ! Și ce de mai ghilimele, e drept că puse cam pe alături. Avem vaga bănuială că ar fi inutil să căutăm inedite Camil Petrescu, în revista ploeșteană „Lacrima"

O adresă comercială (dactilografiată). Direcțiunea Cinematografelor Comunale Timișoara, nr. 643 1926, cin., din 19 aprilie 1926. Destinată: D-lui Camil Petrescu — București, Str. Regală no. 21.

Dragă Camile,

Am primit raportul tău mai recent și sunt satisfăcut de indicațiunile ce-mi dai.

NEGUSTORII DE FETE i-am rulat încă înainte de Paști cu succes destul de bun.

Pentru procurarea filmelor ZORO, VARIETEU, PUTERE ȘI FRUMUSEȚE am intrat în tratative încă de acum două săptămîni cu Matador de la Brașov. Cere însă exagerat de mult pentru cîteși trele.

Probabil vom angaja și DESTINEE. La celelalte : VIOLETA și FETIȚA CU PICIOARE AURII voi fi silit să renunț, deoarece mi se oferă altele mai bune.

Ce fel de Pat și Patachon rulează acum în Capitală ? (...)

Cu drag
Gh. C. Bîrăescu

Un bilețel, neîndoit, transcris pe curat cu ortografie șovăielnică — emoția frustă :

Stimate Domn,

Cu mare plăcere am citit scrisoarea Dvs. la anunsul meu din „Ziarul Universul" ; sunt de părere ca față de cele ce-mi scrieți să corespund în totul, neavînd nici difecte fizice, precum și nici pretențiuni de baruri și nici altfel de distracții, di oarece mă gîndesc numai la un cămin fericit alături de un soț sincer și devotat, cred că dacă vom face cunoștință aveți să vă convingeți de seriozitatea mea ; o fotografie recentă pentru moment nu am.

Doresc ca să avem cît mai curînd o întrevedere pentru a ne cunoaște și a discuta relativ la ce ne-ar interisa pe noi.

Orele mele libere sunt, în zilele de lucru între 11-12 1/2 și Duminica.

Rog ami răspunde în chis și tot odată a ficsa ziua ora și locul pentru a necunoaște.

D.H.

datat 8/XII 937, nu se poate ști cui era destinat. Deși șters, a fost păstrat cu arîță. Experimentînd prin toate mijloacele, un romancier poate recurge și la mica publicitate, dacă nu cumva simpla și enorma candoare a unui om lucid a fost o dată mai mult confruntată cu pasul realității, ceea ce ar explica păstrarea misivei.

Barbu CIOCULESCU

MUZICA

Ascultătorul

Putem spune că viața lucrării muzicale începe abia din momentul în care au intrat în joc și ascultătorii. În fond acesta e de fapt unicul rost al operei muzicale : să răsune și să producă modificări în psihicul celor cărora le este oferită. Simfonia I-a de Brahms — ca să luăm un exemplu — nu există numai în partitura tipărită la Eulenburg, care cuprinde niște structuri imaginate de muzicianul din Hamburg. Trebuie adăugate ideile destul de diverse pe care interpreții de seamă ai anumitei partituri le au sau le-au avut despre muzica în chestiune. Și, în fine, trebuie adăugate imaginile extrem de diferite pe care milioanele de ascultători ai lucrării le-au păstrat despre ea. O lucrare importantă se înfățișează ca un focar de gîndire puternic structurată (și materializată în partitură), în jurul căruia gravitează un număr foarte mare de imagini reflexe, mai vii sau mai palide, mai adecvate sau mai deformate. Cortegiul de imagini reflexe reprezintă deci o cantitate variabilă de energie psihică declanșată **în timp** de actul creator inițial.

Datorită acestui fapt este foarte greu să comparăm, în sensul propriu al cuvîntului, o lucrare terminată alaltăieri cu una care a atins deja regimul de funcționare maximal. (În această ultimă situație se găsesc sutele și miile de capodopere care constituie orizontul conștiinței noastre muzicale actuale). Judecata de valoare în artă nu poate fi decît incertă într-un prim stadiu, pentru că e emisă în lipsa unuia din criteriile de bază : verificarea **în timp** a eficienței structurilor imaginate de artist. Citeodată pot trece decenii și chiar secole pînă cînd verificarea să se producă. Și incertul naște din necunoscuta enormă pe care o prezintă efectul operei în consumatori. Evident, compozitorul nu acționează la întîmplare, ci în sensul unui efect prezumat ; el bănuiește și, eventual, **vrea** să producă un anume efect de care însă nu poate fi aproape niciodată sigur dinainte. Șanse în această direcție îi oferă — indubitabil — o maximă sinceritate, pentru că în artă nu se poate minți.

Prin prisma celor discutate mai sus caut să-mi formez imaginea ascultătorului ideal : exigent — dar nu grăbit și absurd, sensibil — dar nu excesiv sentimental, cultivat — însă nealunecînd spre o viziune culturalistă, decis și curajos — dar fără gustul călcării în picioare a tradiției, vibrînd la valorile trecutului — dar nu închistat în formalismul mărunt. Visez la ascultătorul-partener, la ascultătorul-tovarăș de drum, la ascultătorul-frate întru aventura spirituală, la ascultătorul cu umor și causticitate, cu virulență critică dar și cu generozitate. Pentru că, la urma urmelor, nu știu dacă cel mai adevărat criteriu pentru aprecierea valorică în muzică nu s-ar putea formula cam astfel : cîți oameni resimt audierea unei lucrări drept un eveniment personal important ? Dacă numărul lor este semnificativ, putem fi siguri că avem de-aface cu o lucrare **obiectiv** valoroasă. Însă — încă o dată — o astfel de judecată nu poate fi formulată decît după ce opera muzicală a fost pusă în situația de a-și produce — pe o scară cît mai largă — efectul, în sensul cel mai pur al cuvîntului.

Pascal BENTOIU

ARTE PLASTICE

Barocul boemian

Răspunzînd interesului general față de arta barocă, sporit considerabil în ultima vreme și bîntuind spirite dintre cele mai alese, recenta expoziție de la Muzeul de artă cuprinde lucrări provenite exclusiv din Boemia, încercînd și reușind să ne dea o idee despre amploarea fenomenului baroc localizat. Galeria națională din Praga și Muzeul de artă decorativă au mai organizat astfel de manifestări, în Italia și Anglia. Exponatele oferite României, deși mai reduse ca număr, se compun într-o suită edificatoare, unele dintre ele părăsindu-și granița natală pentru prima oară. Conținutul de ansamblu, important prin el însuși, oferă în același timp posibilitatea unor reflecții marginale, de un ordin mai general.

Puținele veșminte și obiecte de rit, cele cîteva sticle savant șlefuite, prețuite în lumea întreagă, încărcate de notorietate, par să indice o concepție aparte a organizatorilor. Ei au dorit să suscite atenția, s-o canalizeze către opera de artă propriu zisă, către pictură și sculptură. Bucurîndu-ne ochiul cu strictețea decorativă, parcimonioasă și poate astfel mai pregnantă, să pătrundem în esența expoziției, în sanctuarul dimensiunilor majore. Dincolo de academismul atît de blamat, compoziția monumentală, portretul somptuos, trezesc, prin rememorare, o veche și glorioasă școală. Accentele nu s-au pierdut de tot, reflexul de oglindă scaldă ape adînci, dar așezarea nu mai are temeinicia de odinioară. Gesticulația copleșește încă, din lăuntru însă un ochi nedecis cochetează cu opereta, privirea începe să se încețoșeze, orgoliul și mîndria drapează goluri mortificate, amintirea mimează faima adevărată. Încă o secundă și coaja va plesni arătîndu-și miezul disproporționat și aproape înduioșător de neglijabil față de exacerbatele pretenții. De la Karel Skréta și Petr Jan Brandl, rezistent, de artificiu baroc, alunecăm, fără întoarcere, spre un Norbert Grund, specialistul grațioasei miniaturi rococo. Ici și colo însă, o aplecare spre familiar, o timidă conștiință de sine, o convulsie a unui amănunt, o răsucire nefirească de gust, uneori chiar o subțire sugestie fantastică trimit spre autoritatea împlinirilor de mai tîrziu. Legată de arhitectură firesc, deci de ceea ce alcătuiește magnificența barocă, sculptura pune adevăruri mai profunde în lumină, cercetătorul glosează cu mai multă ușurință și plăcere în preajma lor. Invazia lemnului colorat atestă altoiri pe o străveche artă populară autohtonă. Teiul pădurilor boemiene se tînguie nostalgic împietrit în harul nobleței austere. Un Sfîntul Nicolae, operă de discipol în spiritul lui Ioan Gheorghe Bendl, păstrînd patina originară, italienizează cu modestă dar aplicată îngîndurare. Ioan Gheorghe Heermann, în bustul alegoric intitulat Iarna, una din fascinantele lucrări expuse, încearcă reactualizarea stilului Bernini, reinterpretînd marea lecție. Marmora tragică vrea parcă să conserve în viață marele canon viu și senin altădată. O romantică, tenebroasă, nordică și torturantă ipostază îi dă ocol în cercuri aproape palpabile. Gestul se oprește la jumătate, spus cu gura mută și ochiul orb, prestanța strigată este lovită cu gheb în vîrful șirei spinării, voința de a spune scapă în gol doar amnezii fixate în cristalinul friguros. Neputința urcă atît de sus, încît se învecinează sau devine chiar superbă creație. Ciudată această lucrare, evaporînd atîtea izvoare vitale încît se răcește, îngheață brusc și pentru totdeauna. O teamă nelămurită te avertizează să nu-i atingi marmora. Pielea degetelor ți-ar rămîne pe ea, cum altădată, în copilărie, pe drugul de fier concentrînd geruri năpraznice. În alte lucrări, mai pline poate, dar mai puțin misterioase, interesează mai degrabă devenirea posibilă. La Ferdinand Maximilian Brokof echilibrul. La Matthias Bernard Braun dinamismul. Ei sînt reprezentanții de vîrf ai barocului boemian. Cîțiva secondanți de talie egală, un Jäckel, Kuen, sau Weiss, cu splendidul său Crucifix îi continuă. Rar și mult mai stins însă, în fața aglomerării grotesc obsesive, ți se mai taie respirația.

Dacă nu este o trăsătură permanentă a artei, ci mai degrabă o etapă, trebuie să recunoaștem barocului locul privilegiat, acea căutare ocolită în virtutea manifestărilor mai noi. Forma țîșnită dintr-un conținut oprit și epuizat în propria-i măreție, proliferează fără limite. Libertatea pură, oboseala princiară, pauza admisă poate o singură dată în istoria artelor uluiesc. Provizoratul este de geniu, derogare de la condiția umană în vederea saltului în neprevăzut, odihnă purtată în spații cu văzduhul rarefiat. Nicăieri decît în baroc o artă sfîrșită nu se cuprinde în sine de mai multe semne prevestitoare de vaste posibilități. Reîntorcîndu-ne la barocul boemian, subliniem căldura lui aparte, cu bătaie prelungă pînă la obiectul artizanal, preluarea lui de mîna meșterului popular, intuitivă și calmă, exersată în plinul domol și dulce al lemnului de tei, particularitate care-i împrumută și farmecul deosebit, acordat la straturile de profunzime și permanență ale unui popor.

Grigore HAGIU

ARTE

Ilustrațiile paginii :
MIHAI GHEORGHE

PRETEXTE

Ce ne spune planeta Marte?

Fotografiile luate de al noulea crainic terestru indică o mare furtună de praf pe Marte. Dacă ochiul Terrei n-ar fi comis indiscreția, furtuna ar fi avut loc „cu ușile închise". Așa însă un spectator a existat: Mesagerul, și el ne trimite de la mari depărtări impresiile lui teribile de reporter rece și obiectiv.

Acum se știe precis că e mult praf pe planeta pe care omenirea, cu o veche presimțire, l-a plasat pe zeul războiului. Faptul s-a înregistrat. Unde veacuri de-a rîndul oamenii au crezut că există o civilizație mai bună decît a noastră, o artă marțiană ce ne-ar fi făcut să roșim de grosolănia artei noastre, o academie marțiană în fața căreia am fi bîiguit ca pruncii, nu au fost decît furtuni de praf. Nici un marțian nu era, marțienii eram noi înșine, oamenii, punîndu-ne singuri cu imaginația noastră în ipostaza cea mai agresivă.

Dacă mesagerul anunță furtună de praf, înseamnă că, acolo, de ceva, s-a ales demult praful. Nu știm deocamdată de ce, dar s-a ales. Altfel, n-am fi primit imaginea acestui fenomen al materiei pulverizate, care, din tot ce neliniștește, inspiră cea mai profundă neliniște, pulberea indiferentă, haotică alcătuind forme fără înțeles la cea mai slabă adiere de vînt.

Uriașă pelerină tîlfuind deasupra planetei războinice; pustie paradă manifestînd pentru ea singură și pentru noi, de aici înainte.

„Nici un marțian ! — spunea trimisul Pămîntului, — tot ce ne închipuim, sîntem noi înșine. Fiți atenți — transmite el febril — eu am văzut, fiți atenți...".

AMFION

ARTE

FILM

Omul cu fața de piatră

Mai putem noi, astăzi, la mai bine de patru decenii de la nașterea **sonorului**, să vizionăm filme cu desăvîrșire mute ? Fiindcă, în ultimii ani, în resuscitarea a numeroase pelicule din epoca de început a cinematografiei s-au făcut, în bună măsură, concesii spectatorului actual, prin banda sonoră adăugată. Acest comentariu sonor este, nu-i vorbă, de proporții moderate : nu se produc ad-hoc dialoguri, cuvîntul fiind în continuare absent ; astfel filmul rămîne cu adevărat **mut**, mut de exprimarea umană, de limbaj. Ceea ce se adaugă în diversele „tratări" ale minunatelor pelicule sînt zgomotele (de căderi, bușituri, spargeri de vase, împușcături, și cîte și mai cîte). La toate acestea trebuie, neapărat, adăugată **muzica !** În tot timpul desfășurării amuzantelor narațiuni de acum 50—60 de ani, auzim piese muzicale ușor vetuste (deci cu atît mai potrivite, mai induioșătoare), vioaie, „de promenadă", sau îndrăcit ritmate ca în vremea „nebunilor ani"...

La Cinemateca, sala „Union", întotdeauna interesantă în ofertele ei, am urmărit cu încîntare un excepțional **recital Buster Keaton** (Malek). Ineditul acestui program cinematografic consta în aceea că toate peliculele prezentate erau netratate acustic. Filme mute, mute de-a binelea. Singura intervenție sonoră era cea a unei voci de femeie, oarecum somnoroasă, care traducea inserturile. O, neuitatele inserturi : „Banda «Mînă de lemn» hotărăște moartea lui Malek", drept care vezi niște indivizi grimați fioros cum țes intrigi infernale, agită cuțitoaie, pistoale, și fac jurăminte singeroase !

Semnificativă și emoționantă este atitudinea spectatorilor care intră firesc într-o lume revoltă, a „ne-cuvîntului" cinematografic. Și cum mai fluieră și bat din palme la galerie cînd, la alte cinematografe, se întrerupe banda sonoră a vreunui western ! Aici, nici gînd de vreun protest, iată-i urmărind cu încordare întîmplările în cascadă, ca și cum pentru ei ar fi cel mai natural lucru din lume să vadă filme mute. Mulți dintre ei sînt adolescenți și ar trebui ca aceste bobine să li se pară adevărați dinozauri... Dar nu, ei fac saltul spre trecut (de fapt : îngăduie filmului să intre în prezentul vieții lor) fără efort, fermecați.

Și apoi, au fost vreodată mute peripețiile lui Charlot, ale lui Langdon ori Buster Keaton ? Cum să auzi fîșnetul vechi al peliculei cînd sala se cutremură de rîs ? Cînd rizi tu însuți, asurzindu-te ?

Mulți istorici ai cinematografiei înclină să creadă că Buster Keaton a fost **cel mai mare** dintre toți regii acelor vremuri **„cînd comedia era rege"**. E, însă, păcat să-i compari astfel între ei. La nivelul acelui **joc genial** la care ajunseseră cei trei (Chaplin, Langdon, Keaton), evaluările nu mai interesează. Urmărindu-i, rizi de fiecare altfel și de toți în același mod. Nenumăratele gaguri comune pot da o idee despre realitatea acestui paradox : dat peste cap, pe neașteptate, de un adversar, Charlot e copilăros-diabolic, Langdon are aerul unui porumbel dezechilibrat pe o creangă de o adiere a vîntului, Buster Keaton rămîne **ermetic.**

Marilor comedieni le-a plăcut dintotdeauna să îmbrace pe rînd nenumărate identități. Idealul era acela de „om cu o mie de fețe" (precum uluitorul Arcadi Raikin, sau mereu inditul Orson Welles). Între ei, Buster Keaton rămîne omul cu o singură față, numai una în toate împrejurările. Dar ce chip unic, ce mască aderentă la suflet și-a putut compune și a putut-o purta acest incredibil „mecanic al Generalei". În vîrtejul infernal al episoadelor, cînd totul în jur se dă peste cap, zboară, fața de stîncă **(cliff-face ?)** a lui Keaton rămîne un tulburător reper de permanență...

Urmăream cu un apetit insațiabil bobină după bobină. În dreapta mea un pustan se agita la încheierea fiecărui filmuleț : „Așa-i că nu s-a terminat ? Mai este, nu, nu ?", întreba cu anxietate și altul, prezent a multa oară la program îl liniștea : „Da, da mai e...". Apoi s-a încurcat, promițîndu-i încă un story, dar în locul lui s-au aprins luminile și multă lume în sală a oftat a regret.

Întotdeauna marii comici muți pleacă prea devreme de pe ecran.

CASCADOR

SPORT

Dinu și-a făcut datoria,
Dinu poate să se retragă

Sînt de acord cu toți cronicarii sportivi că Dinu și-a făcut(în meciul Dinamo—Steaua) pe de-a-ntregul datoria, cotonogindu-l în mod fundamental pe Iordănescu. Cu sentimentul datoriei împlinite pe chipul său tînăr și simpatic, Dinu a mers la cabine și acum trăiește liniștit mai departe, savurînd probabil cuvintele tuturor despre el și despre faptele sale de arme. De mult nu se mai scrisese atît de compact despre Dinu. O indignare s-a făcut auzită și de sub penița lui **Belphegor** care începuse să privească lucrurile cu mai multă detașare, în anii din urmă. Dacă **Belphegor** a ajuns să i-o zică de la obraz lui Dinu, înseamnă că fotbalistul cu nr. 6 al echipei **Dinamo** a întrecut toate așteptările. Ia să vedem ce așteptam noi de la el și ce ne-a oferit el !

Noi așteptam de la Dinu să joace dur. El a jucat brutal.

Speram că Dinu își va tăvăli de vreo trei-patru ori adversarul direct. Dinu și-a tăvălit adversarul direct de mai mult de zece ori.

Și acum să vedem ce așteptam de la Iordănescu și ce ne-a oferit Iordănescu !

Căzusem de acord că Iordănescu e fragil. Iordănescu s-a dovedit foarte rezistent și a suportat 45 de minute bombardamentului dinamovist, condus de Dinu, asupra epidermei sale. Cum o fi rezistat Iordănescu 45 de minute, e o enigmă impenetrabilă. Din ce ești făcut dumneata, Iordănescu, de nu te-ai spart de tot, de n-ai rămas definitiv pe gazon, de te-ai ridicat și — sfidîndu-ne — te-ai dus la cabină șchiopătînd, în loc să te tîrăști ? Iordănescu s-a întrecut pe sine. Singurul care a fost mai tulburător ca Iordănescu, dintre jucătorii aflați pe teren, a fost Dinu. Dinu și-a făcut datoria. Aș zice chiar că Dinu și-a făcut datoria. Dinu poate să se retragă. Echipa lui a cîștigat două puncte importante și performanța lui Dinu nu e străină de performanța echipei. De multă vreme Dinu ne spune că e obosit, că a avut un program încărcat. Și, într-adevăr. Cîte faulturi a făcut Dinu într-un sezon au făcut alții într-o viață. Cîte avertismente a luat Dinu, în acest anotimp tomnatic, n-au luat alții în cinci vieți. Gata ! Dinu și-a făcut datoria, Dinu poate să se retragă. Să-l lăsăm să se odihnească vreo cîteva etape, vreo cîteva etape bune, ca să poată urca în teren cu forțe înnoite și să nu mai ajungă în situația ridicolă, în care a fost miercuri, cînd Iordănescu a scăpat cu viață după zece faulturi. „Călăii" de profesie au de ce să-l disprețuiască pe Dinu. El s-a purtat ca un biet amator cu Iordănescu și atît de stîngaci l-a lovit, încît Iordănescu mai trăiește și azi. Cum să explicăm asta, dacă nu prin oboseala accentuată, din ultima vreme, a lui Cornel Dinu ?

Unde sînt timpurile de altădată, cînd la un simplu fault al lui Nelu Nunweiller, înaintașul advers nu mai putea pune piciorul pe pămînt trei-patru luni de zile ? Să ne amintim de vremurile de glorie ale lui Popa și Panait și să ni se facă rușine, Dinule, că am uitat să faultăm ! Generațiile viitoare vor privi cu dispreț contribuția noastră la tezaurul de picioare rupte al competițiilor sportive. Și totuși, mă scol și zic : **Dinu și-a făcut datoria, Dinu trebuie ajutat de Federația română de fotbal să se retragă.** Și, dacă aș fi în locul Federației, aș mai lua o măsură : l-aș suspenda pe Iordănescu, ca să se termine odată cu faulturile.

Încolo — un senzațional gol al lui Radu Nunweiller, o senzațională voce (a lui Valentin Stănescu) și preferința pentru jocul încîlcit cu 320.000 de pase al echipei Steaua. Absența lui Tătaru se simte din ce în ce mai mult. Cred că e cazul să se facă în paralel și un campionat al suspendaților, pe care să-l conducă arbitrul Otto Anderco, amenințîndu-i pe jucători că, dacă nu se astîmpără, le ridică suspendarea.

Adrian PĂUNESCU

revista străină

• **MUZEUL DOSTOIEVSKI** (Biroul agenției de presă Novosti) Citățm din conținutul foarte bogat și variat al Buletinului : „La Leningrad a fost încheiată restaurarea locuinței lui F. M. Dostoievski. Ea va deveni o parte a muzeului literar memorial care se creează pe strada Kuznecnaia nr. 5 unde și-a petrecut ultimii ani din viața marele scriitor. Tabla memorială de pe fațada clădirii amintește că : „În această casă a trăit Fiodor Mihailovici Dostoievski în anul 1846 și din 1878 pînă în ziua morții care a survenit la 9 februarie 1881. Mobila care a aparținut familiei Dostoievski a fost predată muzeului de strănepotul scriitorului, D. A. Dostoievski. Vizitatorii pot vedea clopoțelul de argint folosit în timpul bolii de marele scriitor pentru a chema rudele, deoarece îi era interzis să vorbească".

• **O FRAZĂ DIN SCRIERILE LUI LOU SIN** (nr. 4 al revistei **Literatura Chineză)** publică articole, poezii, nuvele, povestiri, reportaje, cronici de teatru, balet și film.

Reținem această frază de mare frumusețe din opera lui Lou Sin: „Cum se naște un drum ? Din nimic, din atîția și atîția pași, din mii de treceri, din bălării și spini înlăturați cu casmaua".

• **UN POET AL FILMULUI** (filmul american). Revista face un portret al lui Stan Brakhage, un regizor din generația tînără, considerat de critică „un poet al filmului". În filmele sale Brakhage lipește „fragmente de insecte" realizînd cadre de mare efect. Tot el a făcut un film despre nașterea fiicei sale, film socotit obscen de către unii, din cauza amănuntelor concrete — genial după alții și chiar „pur" prin sinceritatea și îndrăzneala viziunii.

• **LA QUINZAINE LITTERAIRE.** Foarte apreciată în ultimul timp în S.U.A., opera lui Knut Hamsun, se bucură de atenția editorilor americani. Noua traducere a volumului **Taine** după **Foamea** și **Pan** este întîmpinată în **New York Times Book Revue** de un articol omagial semnat de Henry Miller. „Dacă există un autor — declară H. M. — pe care am încercat să-l imit vreodată din răsputeri și cu tot dinadinsul, fără succes însă după toate aparențele, acesta este Knut Hamsun.

• **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (19—25 nov. a.c.) publică ultimele scrisori (inedite) adresate de Balzac Evei Hanska în martie și septembrie 1848 înainte de a pleca spre castelul de la Wierzchownia, în Ucraina, unde peste doi ani avea să se căsătorească cu contesa poloneză la 15 martie 1850. Întreg romanul epistolar al lui Balzac și al „divinei contese poloneze" (414 scrisori) conține 2.400 pagini de tipar.

• **RIMBAUD LA TELEVIZIUNE.** Există o tendință de a vedea în autorul „Iluminărilor" un **profet rebel** al tineretului contestatar din occident, cu deosebirea „care separă o individualitate genială și solitară de o colectivitate aglutinată". Pierre Seghers este unul dintre producătorii emisiunii — un film documentar, de la casa natală din Charleville, trecînd prin Comuna de la 1870 și pînă la tragica aventură etiopiană.

• **NARCIS ÎN FAȚA OGLINZII.** Alberto Moravia dă un interviu (în Les N.L. 25. nov. a.c.) în legătură cu apariția în limba franceză a ultimei sale cărți „Moi et lui" (după o scandaloasă emisiune de televiziune la televiziunea italiană) în care interviatorul Georges Bouscat vede o „escaladare a erotismului". 700.000 de exemplare vîndute în Italia, al doilea mare tiraj după „Love Story". „Iată un om care nu vine la Paris decît pentru a vorbi despre propria sa persoană și despre cărțile sale", comentează Georges Bouscat.

• **LA REVUE DE DEUX MONDE.** Un interesant articol al ducesei Edmée de la Rochefoucauld despre călătoriile lui Paul Valéry în Anglia „Într-o zi, la Londra, scrie Valéry, mi-a venit să mă spînzur. Era o zi galbenă, sulfuroasă. Trîmbe de fum se prelingeau de pe acoperiș, rostogolindu-se în stradă, era duminică. Căutînd o frînghie într-un dulap, am dat de un volum al lui Aurelien School, am rîs și asta m-a salvat".

• **IATĂ CE-I SCRIE DE LA LONDRA,** același Paul Valéry lui André Gide : „Cartierul City îmi sugerează ideea că într-o zi acest loc va fi privit, fără îndoială... cum privim noi lucrurile istorice, lucrurile prefăcute în cenușă, în care vedem flacăra ; da, scumpe prieten, comerțul e tot ce poate fi mai pasionant, mai **natural** și mai sublim în epoca noastră. Și, cu ironie, constat că nici un artist nu pune piciorul în acest cartier. Lasă că nici n-ar înțelege nimic Poate un Zola !..."

• **CULISELE REPORTAJULUI** (La Revue de deux mondes nov. a.c.) Cronica literară a lunii e semnată de Pierre de Boisdeffre care analizează, printre altele, ultima carte a lui Michel Bataille „Pisica sălbatică", roman din lumea tineretului contestatar. De asemeni, se bucură de o atenție specială cartea **Reporterii** semnată de Christian Brincourt și Michel Leblanc — un volum cuprinzînd cele mai bune reportaje ale unui număr de o sută de ziariști, o excursie pasionantă în culisele acestui gen literar modern.

a. b. c.

Poezia română la 1971

Infinitul leopardian

Drumul spre Recanati urcă mereu în soarele sfîrşitului de toamnă. De mai mult de un secol micul oraş este centrul unui pelerinaj meditativ, alături de burgul vecin Loreto, în care se păstrează într-un veştmînt de marmoră casa de naştere a Fecioarei Maria purtată aci în zbor legendar pe aripi de înger. Giacomo Leopardi nu a fost desigur adus aci pe aripi angelice, deşi despre el s-a putut scrie că este un înger căzut din ceruri pe pămînt.

„Burgul sălbatic" are şi astăzi caracteristicile de fier şi de piatră ale veacului de mijloc. De sus, de pe Colina Infinitului, vederea se pierde spre marile spaţii, spre Apeninii ale căror creste violete sfîşie evanescenţa cerului, spre nesfîrşita tremurare a mării care palpită profund albastru şi perpetuă la orizontul extrem.

Da, există Colina Infinitului şi în frunzişul ei etern de lauri, bătaia vîntului a adus armonia versurilor tremurătoare şi prezenţa puternică a lui Giacomo Leopardi.

Cele cincisprezece versuri ale nestematei denumită L'Infinito *au putut să fie considerate cheia înţelegerii specificului leopardian, manifestul poeticei sale. În nenumărate notaţii din* Zibaldone *Leopardi avea să revină asupra înclinării de totdeauna a omului către infinit, al setei sale, totdeauna mistuitoare de trecerea de dincolo de limitele pe care le trasează viaţa şi ştiinţa exactă. Infinitul putea să aibă caracteristicile nedeterminării, ale nedefinirii, ale oscilaţiei perpetue între cunoscut şi necunoscut, al încercării de a pătrunde taina universală cea mai tulburătoare, cea mai insezisabilă. Pentru poetul italian aspiraţia umană spre infinit era o căutare plină de speranţe îndreptată către viitor de omul care nu este niciodată mulţumit de prezent.*

Infinitul, mirabila poezie, interferenţa filonului meditativ cu al artei, într-o supremă armonie de rară simplitate şi melodiozitate, deschide o poartă uriaşă către spaţiile vaste, către orizonturi neterminate, către zonele eterne ale visului, purtîndu-ne pe undele nesfîrşitului ocean sideral, cu plăcerea uriaşă, calmă, a naufragierii, a anihilării ameţitoare. Pe această cale nouă deschisă poeziei italiene, Leopardi întrezăreşte marea perpetuă a devenirii umane, pendularea între vis şi realitate, între sfîrşit şi nesfîrşit. Monada umană se integrează, ca infinitezimală picătură din fluiditatea universală, din marea trecere, infinită, a universului către un pol necunoscut. Contemplarea leopardiană îl aduce pe om la ţărmurile nemărginirii, revelîndu-şi profunzimea proprie a geniului, într-o stare inefabilă, de extaz suprem. Concepţia leopardiană spaţiază frontierele limită ale realului, sparge regulele de aur ale geometriei pentru a-l purta pe om într-un tărîm ultrasensibil şi emoţional. Aspiraţia de a transcende realitatea dezolantă, nemulţumirea chinuită, melancolia meditaţiei, l-au ars totdeauna pe poet, izolat în armura lui de grandoare şi tristeţe.

Poetul este un contemplator capabil să treacă dincolo de dimensiunile spaţiului şi timpului uman, pentru a pătrunde, înfiorat de mister şi nelinişti, în dimensiunile gigantice care determină un nou spaţiu şi un timp universal, dilatat pînă la imposibilitatea perceperii. Este o nouă zonă, spaţială, şi un timp imobil, dincolo de realitatea terestră a colinei de pe care a putut privi la orizontul Recanati-ului în murmurul vîntului care l-a precipitat în prezentul temporal. Negaţia timpului a putut să fie absolută. În gîndirea poetului ca şi concepţia eternităţii lui, cum absolută a fost şi ideea de spaţiu nesfîrşit. La confluenţa celor două nesfîrşituri fluide, meditaţia leopardiană naufragiază într-o ipostază nemaicunoscută, de beatitudine. Sufletul în faţa universului cu incapacitatea de a-l cuprinde în dimensiunile infinite, într-o stare „muzicală" cu modulaţii secrete, sufletul lui Giacomo Leopardi este din nou bîntuit de dramatici nelinişti, învestmîntat în transparenţe, încercînd abolirea timpului într-un spaţiu fără fine. Iluzia ultimă este concentrată în verbul fingo. *Rătăcind ca un astru pe căile nesfîrşite ale universului, în ultima sa dorinţă, poetul „transfigurează" visul în realitate, încercînd să materializeze iluzia aceasta sacră, imediată, asupra necunoscutului.*

Am ascultat la Recanati, în pelerinajul nostru meditativ început pe Colina Infinitului, bătaia clopotelor în lumina crepusculară a cerurilor din Sud. La un asemenea ceas, al unui asemenea anotimp se dizolvă în evanescenţă contururile nete ale lucrurilor, se amintesc marile dureri într-un suspin amar dar şi într-o respiraţie vastă.

Această scurtă lirică leopardiană se revendică cert de la o supremă modulaţie poetică, în care realitatea şi arta se întrepătrund pînă la o absolută osmoză în memoria afectivă şi senzorială a poetului, într-o alternanţă de planuri echivalente cu trecerea prin zonele de umbre şi lumini, ale fluidităţii tristului tînăr izolat pe coline, conştient de alienare, conştient de curgerea irevocabilă a timpului.

Alexandru BALACI

Revoluţia este starea permamentă a poeziei

(Urmări din pag. 1)

colo de aspectele unui mimetism de loc condamnabil cîtă vreme stimulează începutul de carieră, se pot recunoaşte în poezia ultimului deceniu reluări în replică ale unor mai vechi teme şi obsesii.

Nu ignorăm, desigur, contribuţia însemnată a poeţilor mai vîrstnici care s-au manifestat ori cel puţin au debutat în preajma ultimului război. Momentul poetic actual se caracterizează însă prin *ralierea* celor mai reprezentativi dintre aceşti poeţi la iniţiativele generaţiilor tinere al căror mesaj se nuanţează astfel în unitatea unei culturi.

Pe cît se poate aprecia din perspectiva fatal partizană, adică limitată, a contemporaneităţii, poezia de acum suportă, în momentele ei de maximă împlinire, comparaţia cu aceea interbelică. O asemenea comparaţie implică în sine un elogiu, dar un elogiu care trebuie să se mulţumească, din păcate, doar cu citaţii fragmentare. Mai ales din raportarea la aceşti predecesori, cu întîrziere şi cu fervoare descoperiţi şi asimilaţi, iese la iveală *insuficienţa conştiinţei artistice* a contemporanilor noştri şi în primul rînd a celor mai tineri dintre ei, de al căror talent se leagă toate speranţele. Mulţi dintre ei au ajuns prea devreme (nu în sens cronologic) la prestigiile poeziei, compensînd prin abundenţa înzestrării precaritatea efortului de instrucţie şi de meditaţie. De aici, lirismul de atîtea ori fragmentar şi incoerent, de aici, absenţa unor poeme cu sensurile purtate pînă la capăt, adică pînă la o sugestie globală. Acesta mi se pare a fi „răul cel mare al momentului poetic actual", cu atît mai mare cu cît talentul este mai mare, rău care nu va putea fi depăşit decît prin educaţie şi cultură.

6, 7, 8. Există, bineînţeles, o poezie revoluţionară, deşi mai frumos ar fi să spunem că revoluţia este starea permanentă a poeziei.

Revoluţia e o stare, poezia e, însă, o structură. Dar mai mult ca orice altă formă de artă, poezia e aproape de revoluţie pentru că e aproape de ideal.

În acest sens trebuie înţeles şi raportul ei cu filozofia, în cazul nostru cu filozofia marxistă. Căci materialismul filozofic nu poate fi transportat *ca atare* în poezie, pentru că poezia nu se reduce la o laudă a elementelor şi cu atît mai puţin la parafrază.

Evoluţia poeziei e de neconceput fără această stare revoluţionară care ameninţă mereu structurile ei abia încheiate, pentru a le modifica radical la momentul potrivit. A existat o revoluţie romantică în evoluţia poeziei după cum a existat o revoluţie simbolistă. Secolul nostru a înregistrat o diversificare a programelor revoluţionare şi o radicalizare a lor pînă la pulverizarea însăşi a conceptului de poezie. Un poet revoluţionar prin excelenţă, deschizător al erei poetice moderne, a fost Baudelaire. Lirismul românesc a fost revoluţionat şi definit pentru multă vreme de Eminescu.

Nu trebuie să ignorăm însă şi o altă accepţie a termenului de „poezie revoluţionară" care vizează eficacitatea ei directă în procesul de transformare a societăţii. Din acest punct de vedere poezia revoluţionară este acea poezie care reuşeşte să devină o forţă cuprinzînd masele.

Nu înseamnă că poezia revoluţionară în sens estetic rămîne fără ecou. Acesta este însă întotdeauna îndepărtat, aşa încît abia astăzi acele mutaţii insesizabile provocate în sensibilitatea cîtorva contemporani s-au generalizat făcînd posibilă o receptare integrală. Abia astăzi sîntem contemporanii lui Eminescu şi ai lui Baudelaire, abia astăzi primim în întregime şi în profunzime mesajul lor.

Ecoul poeziei revoluţionare în sens politic trebuie să fie însă nu numai imediat, dar şi premeditat. Intervine însă aici o dificultate care a fost în genere escamotată. O poezie poate fi eficace din punct de vedere social-politic, numai în măsura în care mesajul ei se transmite în modurile accesibile, adică tradiţionale ale comunicării. Dar tocmai împotriva unor asemenea moduri e îndreptată revoluţia estetică a poeziei. Iată deci un conflict care nu a fost decît rareori soluţionat. Numai printr-un diletantism estetic ori politic se pot confunda cele două funcţii ale poeziei, funcţia ei de revoluţionare estetică şi aceea de revoluţionare social-politică. Este chiar impasul suprarealismului ai cărui reprezentanţi, nesatisfăcuţi de ecoul poeziei lor, au simţit nevoia angajării directe în lupta politică a propriei persoane.

Dar mai e un aspect important al problemei pe care l-aş ilustra printr-un exemplu. Poezia lui Goga, de pildă, a fost în accentele ei esenţiale, o poezie politică, servind în mod conştient şi pasionat la mobilizarea conştiinţei româneşti în lupta pentru libertatea şi unitatea naţională, pentru integrarea Transilvaniei, eveniment pe care — iată — se întîmplă ca tocmai azi să-l aniversăm. Dar Goga a ştiut să depăşească regionalismul şi iredentismul printr-un sentiment peren şi acum recunoaştem în el unul din marii noştri poeţi patrioţi. Mai mult, unora din întrebările fiinţei noastre naţionale, poezia lui le va răspunde mereu, şi numele lui va flutura ca un steag.

În aservirea ei imediată poezia lui Goga depozitează, aşadar, sensuri profunde şi ecouri durabile. În a sa „Istorie a literaturii române" G. Călinescu observînd că „poetul se ridică cu mult deasupra simplei compoziţii conspirative", descoperă în versurile lui „un inefabil de origine metafizică, o jale nemotivată de popor străvechi, îmbătrînit în experienţa crudă a vieţii, ajuns la bocetul ritual, transmis fără explicarea sensului. Goga — spune în continuare Călinescu — e întîiul poet mare din epoca modernă, sortit prin simplitatea aparentă a liricii lui să pătrundă tot mai adînc în sufletul mulţimii, poet naţional totdeodată şi pur".

Tendinţa poetului politic va trebui să fie aceea de a da celor mai urgente imperative politice soluţia estetică cea mai largă, aşa încît poezia lui să supravieţuiască actului politic pe care-l celebrează sau pe care-l comite.

9. În ciuda acestui „mai" deziluzionat ori ironic al întrebării dvs., există între lirica noastră actuală şi poezia populară o comunicare fecundă, cu atît mai fecundă cu cît nu este impusă programatic. Depăşind faza citatului folcloric ori a unei naive bonomii simulate ca atitudine lirică, poeţii noştri de astăzi înţeleg să mediteze la marile mituri ale culturii populare, să le interpreteze diurn, să le integreze astfel în spiritualitatea modernă.

10. Ca orice formă a conştiinţei, poezia depinde de istorie, dar funcţia ei este s-o sublimeze : într-o formulă succintă, *poezia întreţine raporturi istorice cu absolutul.*

11. Am citit multe versuri memorabile în anul acesta, ca şi în alţi ani, şi *unul singur* ar fi dificil de ales, iar alegerea în sine n-ar fi prea semnificativă. Există însă un vers care, de la prima lectură, din 1968, mă bîntuie şi mă aruncă periodic în visare, un vers despre care cred că aş putea scrie pagini întregi, pentru că sugestiile lui îmi par nesfîrşite. Iată-l :

„Ce pictor de demult îşi plimbă-acum deasupra noastră norii ?"

Un munte sacru

3. Vedeţi, a existat în poezia română, în ultimii 20 de ani momentul Beniuc, apoi momentul „Căprioarei ucise", momentul Nichita Stănescu, acum poate fi momentul Adrian Păunescu, acum, mîine sau niciodată momentul Dinescu, apoi cine ştie...

Dar toate aceste „direcţii", credem noi, prelungindu-se conlocuiesc în mod fericit chiar dacă uneori se bat cap în cap.

Din grădinile cereşti unde s-au retras marii noştri poeţi de odinioară vin semne de îngăduinţă şi probabil de bucurie. În grădinile acelea dacă vom ajunge vreodată, ne vom judeca fără părtinire.

4. Poezia singură e un munte sacru. Poeţii de acum, folosind evident cărările înaintaşilor, pot să urce chiar mai departe de osemintele fosforescente ale lui Arghezi, de izvorul Blagian, de frunzele galbenului Bacovia. Dar noi nu trebuie să uităm de Bacovia, Blaga şi Arghezi. Şi mai ales de Eminescu, la care niciodată nu vom ajunge.

5. Răul cel mare al acestui moment ?

Nu există un „rău" al acestui moment poetic. Ci răul din totdeauna al poeţilor înşişi, al nechemaţilor, al impostorilor, al poeţilor talentaţi seduşi de modă.

Sîntem atît de mulţi poeţi tineri, astăzi, încît se pare că nu există nici măcar o generaţie specifică. Dar s-ar părea că e mai bine să-ţi asumi poezia pe cont propriu.

6. La noi, ca pretutindeni, a existat şi există o poezie revoluţionară. Neavînd, spre ruşinea mea, o experienţă şi o cunoaştere profundă în privinţa ei, atît cît îmi îngăduie faptul în sine nu pot spune decît : toată stima.

7. Poetul e filozof prin naştere. Nu citind filozofie scrii poezii, ci scriind poezie filozofezi.

8. Evident e mai frumos, dar şi mai greu să comiţi... Sfera poeziei politice e însuşi acest pămînt rotund, pe care noi ne naştem, iubim, murim şi evident scriem poezie. Ca dumneata, de pildă, Adrian Păunescu.

9. Comunicare există şi nu neapărat de la sursă, ci chiar prin intermediul clasicilor.

Fără îndoială. Mioriţa poate fi o foarte frumoasă poezie actuală. Dar în ea doarme însăşi eternitatea. Contemplăm poezia populară încercînd să scriem poezia actuală.

10. Există poezia istoriei şi istoria poeziei. Acesta pare a fi raportul.

11. Nu sînt Narcis, dar dacă tot am vorbit de poezie :

Eu dacă plîng şi ceaţa-n ceruri ride
oh, Poezia e o moarte-n plus
trezind cu pleoapa somnorosul gîde
al timpului atît de rar sedus.

Nevoia de străpungere a aparenţelor

epigonismul a ajuns o practică extrem de curentă. „Materie poetică" pot secreta foarte mulţi, poezii strălucite, cu o închegare interioară fără cusur, numai cîtiva. Lirismul înalt presupune o rară concentraţie şi nu e compatibil cu fabricaţi pe bandă. Produsă în serie, chiar după modele ilustre, fatal, se devalorizează. Pe urmă, epigonismul îndepărtează lirica noastră actuală de experienţa originală, proprie a lumii noastre. Unii cred că pot turna gînduri şi sentimentele epocii prezente în forme generate organic de alte structuri mentale. Ei ignoră că împrumutînd o anume imagistică, poezia începe, peste voinţa lor, să se scrie oarecum singură. Îi vedem astfel exprimînd concepţii, reprezentări, idei şi sentimente, nu odată, în flagrantă contradicţie cu mentalitatea lumii noastre socialiste. Nu e nici o mirare că nu sînt cititi.

6. Poezia revoluţionară aduce în structurile ei intime o răsturnare de valori, o negare a celor pe care se clădeşte o ordine veche, şi o afirmare a celor pe care tinde să le instaureze, altă nouă, reclamată de istorie. O asemenea atitudine presupune neapărat, nu numai o ideologie politică, socială, filozofică, morală inedită, ci şi una artistică. Prin urmare implică necesarmente modificarea fizionomiei lirismului. Rîmbaud, Lautréamont, Whitmann, Ady, Maiakovski, Lorca, Eluard, Brecht, iată cîteva numai din exemplele pe care mi le cereţi. La noi, Arghezi

7. Tudor Vianu s-a ocupat amănunţit şi cu o profundă competenţă de această problemă într-o lucrare intitulată : *„Filozofie şi poezie"*, Ed. Casa Şcoalelor, Buc. 1943. Nu văd ce aş putea spune eu mai mult în două trei rînduri.

8. Act politic devine, fie că vrem, sau nu, tot ce facem şi spunem în ordine publică. În sensul acesta orice poezie îl comite. Totuşi există o lirică în care preocuparea politică ocupă locul principal, declanşează stările sufleteşti, aprinde imaginaţia creatoare şi înflăcărează verbul. Aceasta este, după mine, poezia propriu zis politică. Menirea ei nu constă în a „celebra" neapărat ceva sau pe cineva, ci în a-şi scoate substanţa din frămîntările civice ale vremii şi a participa liric cu o adîncă sinceritate artistică şi răspundere omenească la ele.

Maiakovski, cred, este poetul politic cel mai semnificativ. El s-a simţit necontenit mobilizat cu toată fiinţa sa de revoluţie şi şi-a pus capăt vieţii cînd nu s-a mai văzut în stare să-şi urmeze această chemare interioară imperioasă.

9. Comunicarea se păstrează, în reprezentări mitice, simboluri, sintagme verbale, chiar dacă nu ia aspecte atît de manifeste ca altădată.

10. Raportul inevitabil dintre istorie şi orice formă a conştiinţei sociale. Mă opresc ca să nu repet lucruri arhiştiute. Aş adăuga doar că tendinţa de retragere a unor poeţi din istoria efectivă şi contemporană mai cu seamă, într-o „subistorie" imaginară se dovedeşte pînă la urmă a fi tot un reflex determinat de istorie, dar după exemplul struţului.

11. Nu ştiu dacă e chiar cel mai frumos, dar am să citez unul care nu se va uita repede :

„Am ieşit la semănat şi cîmpul bubuia".

Cardiologul Paul Dudley White prescrie, am auzit, bicicleta ca pe un medicament. Fostului preşedinte Eisenhower, i-o recomandase încă din 1963. Poezie şi utilitate.

Continuînd : spre a ilustra cum se cuvine comoditatea velocipedului, John Lindsay, primarul New Yorkului, un adevărat primar-poet, s-a angajat — asta însă ceva mai demult — el însuşi în fruntea unui nesfîrşit convoi de ciclişti ce coborau un mare bulevard al oraşului. Ce drum de ocol şi ce lung drum îi trebuie omului, ca să se întoarcă de unde a plecat...

Lao Ţe, cunoscutul poet chinez, medita odinioară astfel :

Cînd cunoaşterea a dispărut, virtutea îi ia locul.
Cînd virtutea a dispărut, apar bunele sentimente.
Cînd bunele sentimente au dispărut, dreptatea le înlocuieşte.
Cînd dreptatea a dispărut, rămîn ceremoniile.

Intra-vom în evul ceremoniei bicicletei ?

La începutul acestei toamne a murit în Franţa un fizician de mare valoare : Louis Armand. El era nu numai atît, cu toate că doi ani condusese Euratomul. Inginer, psiholog, economist (într-un fel), academician, pedagog — dar nu şi om politic —, savant, pacifist, presa din ţara sa a regretat în dispariţia lui mult mai mult : o personalitate dintre cele care poartă cu ele imaginaţia viitorului şi retrag din lume, pierind, o parte din eternitatea lumii. În cîţi şi cîţi ani se creează o asemenea magnetică facultate ? Şi totuşi Louis Armand a rostit cîndva, relativ de curînd, aceste cuvinte a căror violenţă copleşeşte tocmai prin simplicitate : „Una din maladiile veacului nostru e că dăm uitării elementarele trebuinţe ale omului. Omul are nevoie de gazon ca să se descătuşeze, ca să se destindă, ca să se apropie de natură". O ştim, ni se spune, îi înţelegem seriozitatea, însă nu ţinem seama nici de ce ni se spune, nici de ce ştim, nici de ce e serios. Cu prilejul morţii sale, careva din colegii lui de la Academia Franceză îşi amintea, prin asociaţie, evocîndu-i inteligenţa şi caracterul, de Alain. „Viaţa — spusese Alain — este o muncă pe care trebuie s-o faci în picioare". Atunci cînd uităm a ne apropia de natură şi de trebuinţele elementare, de fapt ne îndepărtăm de viaţă, aşezîndu-ne jos tocmai cînd trebuia să mai fi stat în picioare. Şi-n locul nostru, care plecăm departe, bicicleta rămîne să meargă singură în faţa televizorului. A televizorului pe care Allen Ginsberg, unul din marii poeţi americani în viaţă (cine va uita uşor acel titlu şi acea carte : *Sandvişuri de realitate ?*), îl asemăna cu un „bebe tîrîndu-se către camera morţii".

Totuşi, oamenii se şi bucură. Bucuria e pe gratis. Un muncitor chilian de pildă, uitîndu-se prin ţara lui mai săptămînile trecute, ar fi exclamat euforic : „Anul ăsta, totul a mers de minune : avem un guvern al nostru, Colo Colo (*n.r.* — cea mai populară echipă de fotbal) este în fruntea campionatului, iar Neruda a primit premiul Nobel". Întrucît o asemenea exultare e de mai puţine carate, la urma urmelor, decît aceea a poetului-primar... *qui n'était ni gai ni triste...* din New York şi decît a oricărui om care e poet fără să ştie ?

Din pîntecul uriaşului chit, Iona (vezi poemul *Nabi*, 1372 versuri), eroul poetului spaniol José Carner, se-aude exclamînd :

Şi ştiinţa, într-o zi, a savanţilor hiperboreeni
Care va spune că niciodată balena asta n-a existat...

Nu, n-o să spună. Pentru că şi bicicleta, şi balena, şi televizorul, şi muncitorul din Chile sînt versuri ale lumii. Timp să ai, să le citeşti...

Într-o revistă sovietică am citit că iepurele „pentru a sta în picioare şi a se mişca are nevoie de numai 32 de muşchi din cei 160 pe care îi posedă", restul muşchilor constituind un fond de rezervă la care nu se apelează decît în cazuri de catastrofă. Cîţi muşchi în stare de latenţă or fi stînd, ca nişte lingouri de farmec, la îndemîna fanteziei umane, plină de atîţia iepuri, gata să înceapă sinuoasa luptă de simulări, transfuzii şi pînde a portofoliului de abisuri şi mistere din om cu imprevizibilul ?

O, dar inteligenţa nu e singurul nostru scandal sublim !

Poezia şi poezia românească, mai ales, există. Fără să simtă nevoia afrodisiacelor. Turbină clocotitoare de istorie şi de politică, de proverbe şi previziuni, de subtilitate şi directităţi, de invenţii verbale şi intuiţie a devenirii. Dar ea trebuie cunoscută. Acasă şi în lume. Cu inteligenţă, delicateţe şi răbdare. Îmi trec prin gînd nişte vorbe ale lui Fr. Picabia : „Capul nostru e rotund ca să îngăduie gîndirii să-şi schimbe direcţia" — or, în acest sens, poezia are cel mai rotund craniu, cel mai nervos creier.

Faţă de proză, situaţia poeziei s-ar asemăna cu coaja oului : în raport cu conţinutul său, grosimea cojii oului e de numai 1/700 din întregul volum. Însă fără ea, ou n-ar fi. Şi fără oul acesta, pe care nu trebuie să-l punem sub cloşcă, e imposibil de vorbit de literatura română contemporană şi viitoare. Ce fragilă eternitate — o coajă... Dar imaginaţia acestui popor român a încondeiat-o cu mîile de balade ale cunoaşterii sufletului nostru, transfigurînd îndeletnicirile, obida şi aspiraţiile unui neam, de la care se vor mai auzi minuni şi îmnuri, chiar dacă — atunci cînd nu e nevoie de vorbe — tăcem cum n-au tăcut multe seminţii pe lume.

Cel mai semnificativ poet politic de astăzi ? Dacă m-ar chema Alexandru Macedonski, aş spune : „Acela sînt eu". Aşa... daţi-mi voie să mă întreb : Credeţi că aş putea fi eu acela ? Dacă da, cînd se va înţelege deplin acest lucru, atunci despre mine o să se spună : *a fost...* Ca despre Dimitrie Stelaru, care nu mai este. Încolo, vorba lui Tristan Tzara, — „Sînt ca voi toţi. Priviţi-mă bine".

Îmi plac toate poeziile *rele* şi toţi poeţii care (chiar dacă formula lor tehnică, viziunară e alta) pot simţi ca Maiakovski cînd a scris :

Vedeţi-mă-n cuiele acestor cuvinte —
ţintuit
pe hîrtie
Eu sînt singurul
vestitor, lumii toate
al adevărurilor ce vin.

Ca să închei pe placul acestei dimineţi de glasuri, am să citez un vers care mă obsedează nu prin metaforă, ci prin potenţialul său de elevaţie, de încărcătură, de simplitate. Auziţi-l : „Ne vom apleca spre ultimii copaci pînă la distincţie". E versul unui poet care a tradus (cu peste un sfert de veac înainte) din Montale, din Saba, din Quasimodo şi care, de aproape trei decenii, lucrează la 30 de poeme netrebuitoare în *...planul cert* al niciunei edituri. Îl cheamă Petru Sfetca. N-are bicicletă. O relaţie, iată, dintre poezie şi filozofie. De care mă întrebaseră-ţi. În explozia lingourilor de farmec.

Necesitate şi dorinţă

(Urmări din pag. 2-a)

a găsi sursa poeziei, cu toate implicaţiile imposibil de înlăturat, în primul rînd : promovarea rolului activ al cunoaşterii.

Ar fi lucru prîpit şi cam ridicul să mă hazardez să numesc aici pe toţi marii poeţi revoluţionari ai lumii.

Fiecare popor şi-i are pe ai săi şi ei sînt cu atît mai mari cu cît le-am uitat numele, pentru că numele lor s-a topit devenind splendoare şi fluid poetic, miracol, substanţă vitală.

Dar pe noi ne-a făcut poeţi înainte de-a vedea lumina zilei, şi ne-a menit destinul poetic, Eminescu.

7. Aici am să-l citez pe Lautréamont : „Poezia îşi are logica ei. Alta decît filosofia. Filosofii nu preţuiesc cît poeţii. Poeţii au dreptul să se considere deasupra lor".

8. Vedeţi, eu nu înţeleg prin „poezia politică" celebrarea sau săvîrşirea unui act politic, — şi atîta tot.

Nu înţeleg acest lucru, pentru că o poezie, scrisă oricum vreţi dumneavoastră, exprimă o atitudine politică, un act politic de un fel deosebit (rămîne să vedem de ce fel).

Desigur, poate interveni şi aici mistificarea : te prefaci că bei paharul cu apă, sau oferi un pahar cu apă sălcie. Cu atît mai rău dacă nimeni nu observă.

Însă caracterul politic al poeziei nu trebuie să împiedice poezia să se dezvolte în aria ei specifică, să-i sărăcească noblefea expresiei, avîntul, forţa de previziune şi de mobilizare, transformînd-o într-un tract uzual de moment, într-un act care-şi pierde valoarea estetică şi afectivă, odată cu resorbirea momentului politic dat.

Şi dacă e adevărat că întreaga poezie revoluţionară a lumii este o poezie de circumstanţă, ea nu trebuie să se transforme nici într-o joasă reverenţă la adresa evenimentului, nici într-o exacerbare a lui.

Poezia trebuie să intervină pentru a păstra sentimentul politic în stare de veghe şi nu pentru a-i aşterne somn dulce cîntîndu-i osanale sau îndrugîndu-i poveşti, — şi nimic nu-i poate fi interzis pentru a-şi atinge scopul.

În niciun caz ea nu poate fi redusă la poezia sonoră cu orice preţ, adică la poezia care foloseşte cuvintele ca nişte simple semne ale depozitului auditiv, cu atît mai mult cu cît poezia are posibilitatea de a vedea dincolo, şi mult mai departe de punctul terminus al acţiunii. („Victorii şi retrageri de-atîtea ori proscrise").

Dar tot o greşeală ar fi să o aservim formei, căci nu forma expresiei poetice este chemată, în ultimă instanţă să metamorfozeze poezie, ci revizuirea sensului şi funcţiei sale.

Cel mai semnificativ poet politic ! Zău că nu ştiu cine-o fi.

9. Ar putea comunicarea aceasta să se întrerupă vreodată ? Ea există de veacuri şi va dura la nesfîrşit.

10. Un raport stabilit de evoluţia societăţii, de starea socială.

11. E destul de greu să mă fixez. Şi pe urmă „vers frumos" e un fel de a vorbi. Mi-a plăcut foarte mult un vers scris de un poet de 14 ani, Vasile Poenaru. Dar nu-l mai ştiu pe de rost.

Rezultantă a momentului istoric

Oase-nchise-afară-n frig,

nu sînt, desigur, nişte versuri politice. Acelaşi poet însă, a scris şi strofa :

Ai mult ursuzei tagme glanabeţi
Cu oftica-nţeleşi şi cu exilul
Un veac avar te vrură sub peceţi
Şi sveltei libertăţi suciră trilul.

Or, acestea sînt neîndoielnic, versuri politice. Dacă am fi în posesia unui dinamometru poetic, am vedea că forţa primelor versuri e vădit superioară, deşi ambele citate poartă pecetea aceleiaşi modalităţi, a aceluiaşi timbru poetic. Nimeni şi nimic nu-i poate interzice poetului să scrie versuri politice. Ele rămîn însă o varietate, superioară desigur, a modului goliardic. **In acest sens** cel mai semnificativ poet politic mi se pare Baudelaire. Citez :

Le Poète est semblable au prince des nuées
Qui hante la tempete et se rit de l'archer ;
Exilé sur le sol au milieu des huées,
Ses ailes de géant l'empechent de marcher.

9. Poezia noastră populară a fost şi a rămas o condiţie a poeziei culte. E cauza care amînă inflaţia cuvîntului poetic în limba noastră.

10. Ca orice altă activitate spirituală, poezia e o rezultantă a momentului istoric prin care trece o societate. Ar fi ciudat ca în era atomică să mai scriem versuri ca Alecsandri. Deşi nu-i deloc ciudat ca aceste versuri să ne placă.

11. Nu ştiu dacă e din 1971 sau din 1970 dar iată-l :

lui mopete i s-a făcut frică — cumplit de drept
între ochi îi ardea timpul...

folclor african

Spre deosebire de sculptura neagră, descoperită *cu adevărat* la începutul secolului nostru, poezia populară africană s-a impus mai tirziu şi cu o anumită dificultate, întrucît fusese considerată doar obiect de studiu pentru etnografi. In Europa şi aiurea interesul arătat acestei lirici elementare, aşa-zis primitive, creşte odată cu dezvoltarea gustului pentru versul simplu, direct, concret, într-un cuvînt, descătuşat de toate normele poetice tradiţionale.

Născută pe spaţiul vast al unui continent încă insuficient cunoscut, poezia pe care o prezentăm cititorilor aduce mărturia unei lumi fascinante şi, în acelaşi timp, a unei culturi insolite, atributele sale principale fiind spontaneitatea, autenticitatea şi rafinamentul simplităţii. Create în ritmul dansului, versurile poeziei africane exprimă datini şi obiceiuri cu referire imediată la activitatea unui colectiv restrîns (ca bunăoară vînatul), dar şi sentimente individuale, care nu exclud bucuria, speranţa, melancolia, teama sau restriştea, comunicîndu-ne astfel un mesaj uman de nebănuită profunzime. Mai e nevoie oare să subliniem că deseori ele constituie imagini dramatice ale vieţii sociale dintr-un timp istoric vitreg pentru triburile africane? Oricum am judeca-o, chiar dacă anumite aspecte legate de practica magiei rămîn imposibil de descifrat, poezia africană ne cucereşte spontan, nu atît prin prezenta exotismului, cît prin sinceritatea şi farmecul conţinutului său, exprimat printr-o formă despuiată de orice podoabă artistică inutilă.

P. S.

Europeanul asemenea zeului

În palatul albastru al mării adînci
locuieşte o fiinţă ciudată.
Pielea lui este albă ca sarea,
iar părul lung şi împletit ca iarba de mare.
E mai mare decît principii lumii.
Veşmîntul lui e ca al peştilor,
al peştilor mai drăgălaşi decît păsările.
Casa lui e ridicată pe vergele de alamă,
Grădina lui este o pădure de plante de tutun.
Pe ţinutul lui sînt presărate perle albe,
ca firele de nisip pe plaja mării.

(Kamma, Gabun, Africa de vest)

Iubitul dezamăgit

Alungă-mă, frumoasa mea, cum crezi tu mai bine!
Porumbul care se mănîncă la voi sînt ochi de oameni!
Cupele din care beţi sînt cranii de oameni!
Rădăcinile voastre de manioc sînt oase de oameni!
Cartofii voştri, sînt degete omeneşti!
Alungă-mă, frumoasa mea, cum crezi tu mai bine!
N-o să te dorească nimeni!

(Ba-Ronga, Africa de Sud-est)

Ca să farmeci o femeie

Demon nebun
după mireasma mamei lui
demon al nebuniei nebun
după mireasma mamei lui
încheagă laptele galben,
încheagă laptele negru.
Această femeie să înnebunească după mine
cum nebun e şi
copilul după mama lui.
Această femeie să înnebunească după mine
cum nebun e şi
berbecul ăsta mare şi alb
după mama lui.
Această femeie să înnebunească după mine
cum nebun e şi
berbecul ăsta mare şi alb
după stăpînul lui.

(Africa de vest)

Cîntec de dor

Ştii: dacă mă uit după tine
şi nu te zăresc,
ochii mei mici, de încordare, se prefac într-un lac,
de nerăbdare tălpile mele mici încep să frămînte pămîntul.
Vreau să-l văd pe tînărul Samba Dyallo!
Iubitul meu cu pielea roşie e plecat în război
Ocrotească-l zeul!

(Africa de vest)

Vulturul de mare

Ascultă numai cum cheamă acolo în copac!
Acolo, cum bate din aripi şi-şi scutură capul!
Ce pasăre falnică şi graţioasă
în veşmîntul penelor sale sclipitoare!
Pe cînd coboram de-a lungul fluviului,
pe cap cu vasul de apă,
am zărit-o deasupra copacului kurubo.

(Pokomo, Africa de est)

Minunatul taur

Taurul meu este tot atît de alb ca peştele de argint din rîu,
tot atît de alb ca bîtlanul alb de pe grindul rîului,
tot atît de alb ca laptele proaspăt!
Mugetul lui e ca bubuitul tunurilor turceşti de pe malul înalt.
Taurul meu este negru ca norii de ploaie-n furtună.
Este ca vara şi iarna.
Pe jumătate este negru ca norul ameninţător,

PLACĂ DE BRONZ

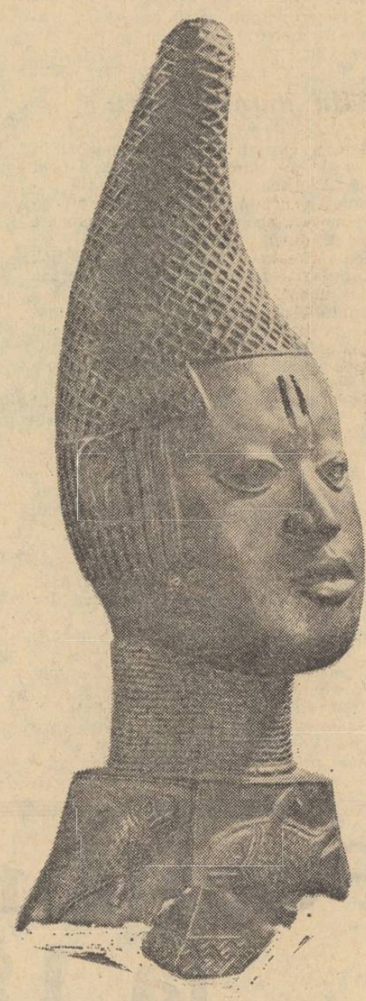

CAP COMEMORATIV DIN BENIN

În românește de PETRE STOICA

pe jumătate tot atît de luminos ca lumina soarelui
Cocoaşa lui străluceşte ca luceafărul.
Fruntea lui e roşie ca barba pasărei cu corn.
Fruntea lui e ca un steag pe care mulţimea îl zăreşte de departe.
Este aidoma curcubeului.
Vreau să-l adap la rîu
şi duşmanii să-i gonesc de la apă cu suliţa.
să-şi adape ei turma la izvor, —
rîul este al meu şi al taurului meu!
Bea, o, taur, din rîu! Oare nu stau aici ca să te apăr cu suliţa?

(Dinka, Africa de est)

Cîntecul crocodilului

Elefantul a alunecat, a alunecat îndărătnic,
copacul ăsta se apleacă:
Ridică-l sus,
el se apleacă şi aici,
împinge-l la stînga,
el se apleacă şi-acolo,
împinge-l la dreapta.
Puterea ta să nu tacă nicidecum.
Să ne învîrtim aici, să ne învîrtim de-a-ndăratelea.
Pămîntul ăsta e tare.
Ocrotitor al părinţilor, nu-ţi astupa urechile.
Fii ocrotitorul copiilor tăi.
Ne învîrtim aici, să ne învîrtim colea,
capcana-i gata s-apuce.
Noi ţi-am pregătit de-ale gurii,
piatra căminului a crescut iar.
Nu ne lăsa s-aşteptăm ajutorul tău, o tată crocodil.
Vreau să rămîn la malul rîului.
Srăbunii noştri au dobîndit biruinţa.
Sărbătorile iniţierii au avut loc pentru urmaşi.

(Congo)

Cîntecul leoaicei care îşi previne odrasla

Fereşte-te de cel care stăpîneşte arme tăioase
şi poartă ciuf din coadă de tigru!
De cel ce stăpîneşte cîine alb, —
o, tu odrasla leoaicei cu părul scurt!
Tu, odrasla mea cu urechile scurte,
odrasla leoaicei care înghite carne crudă,
tu, înghiţitor de carne!
Odrasla leoaicei cu nările înroşite de pradă,
tu, cu nările roş-însîngerate!
Odrasla leoaicei care soarbe apa mlaştinei,
tu, sorbitor al apei!

(Hotentoţii, Africa de sud)

Cîntec pentru zeul tunetului Schango

O, Schango, tu eşti stăpînul,
tu apuci în mînă pietrele încinse,
ca să pedepseşti vinovaţii, ca să-ţi răcoreşti mînia.
Ce lovesc ele e nimicit,
focul înghite pădurea,
copacii se prăbuşesc,
stricăciunea ameninţă tot ce-i viu.

(Joruba, Africa de vest)

Cîntec de vînătoare

Se pregătesc cu toţii de plecare: unul îndărătul celuilalt:
elefanţii, puternicii: drumeţesc spre locul de adăpare.
Haide! Într-acolo! Drumeţesc spre adăpătoare-n desiş. Urrra!
Ascultaţi! Nu auziţi mugind în pădurea străveche?
Asta e urlet! Asta e urlet în pădurea străveche! Urrra!
Astea-s vaerele elefantului-mamă! Urletele ei
cheamă în desiş vînătorii!
Urrra! Urletul ei este cel care cheamă vînătorii! Urrra!
Asta e doar elefantul cu urechi clăpăuge — cel cu urechile mari.
Urrra! Tocmai acum a trecut cel cu urechile mari! Urrra!
Feciorii-s aici. Se aud cum ascut cuţite pe locul unde a fost ucis elefantul.
Urrra! Se aude şuieratul cuţitelor pe care le ascut. Urrra!

(Ba-Ronga, Africa de Sud-est)

STATUETA „KABILA"

Către Tanno, zeul fluviului

Şuvoiul de apă încrucişează drumul,
şi drumul încrucişează din nou şuvoiul de apă:
care-i mai bătrîn?
Nu trecem noi drumul, ca să întîlnim şuvoiul ăsta?
Şuvoiul îşi are începutul cu mult, cu mult înainte.
Şuvoiul îşi are începutul în Făcătorul.
El este cel care făcuse fiinţa:
Sacrul Tanno, sacrul.

(Coasta de aur, Africa de vest)

Despre nestatornicia omului

În timpurile întunecate ale obîrşiei
cînd Stăpînul alcătui lucrurile
făcu soarele;
şi el se naşte şi piere şi totuşi, se întoarce.
Făcu luna;
şi ea se naşte şi piere şi totuşi, se întoarce.
Făcu omul;
Şi el se naşte şi piere şi nu se mai întoarce.

(Africa de est)

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef: Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi:
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie:
Constantin Ţoiu

REDACŢIA:
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA:
Şoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: **Mircea Popescu**
Paginator: **Nicolae Ion**

„STIMATE DOMNULE DIRIGINTE“ • POEME DE ARTHUR RIMBAUD

Anul XIV
Nr. 50 (502)
Sîmbătă
11 decembrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Popor și umanitate

O cercetare a istoriei naționale a românilor ne arată, pe lîngă cunoscutele și recunoscutele calități morale, ale omului de la Dunăre și Carpați, pe lîngă inteligență, iubire, lupta pentru dreptate, sentimentul prieteniei — și un acut **simț al universului.** Românul și-a iubit țara ca parte vie, independentă și liberă a universului. Ochii lui nu au stat pironiți în strimte patrulatere districtuale, ochii lui au privit soarele lumii, cu atît mai mult cu cît rădăcinile lui au rămas, totdeauna, înfipte în pămîntul țării. O cercetare a istoriei naționale este deci concludentă din punctul de vedere al faptei.

La fel de concludentă, din punctul de vedere al spiritului, este o cercetare a istoriei culturii naționale. Pentru că, din ea, deducem obsesia fundamentală a omului de cultură de pe acest colț de pămînt și anume **slujirea poporului și, prin aceasta, slujirea umanității.** De la vechii cărturari, care înainte de a fi creatori acceptau cu demnă „umilință“ să fie traducători și pînă la marii savanți, ai literelor acestui veac, ce și-au făcut un titlu de mîndrie din raportul de intimă comunicare cu vechile și noile culturi ale omenirii, spiritul românesc adevărat nu a însemnat, niciodată, închistare și primitivism ci deschidere către univers, dorință de comunicare, participare la valorile umanității prin valorile specifice ale spiritualității din care făcea parte. O dezvoltare fericită a sentimentului apartenenței noastre „cu capul sus“ la lume, a cunoscut cultura română odată cu sporirea numărului și vocației scriitorilor și artiștilor de stînga din România interbelică. Orice li se poate contesta mișcărilor avangardiste ale acelui moment, ele se află — ca orice mișcări de idei — sub judecata necruțătoare a istoriei, ele așteaptă de la fiecare generație o altă sancțiune valorică, dar sensul lor este incontestabil : **un sens profund umanist, de deschidere creatoare către marile probleme ale veacului și de colaborare cu toate forțele progresiste ale spiritului de pe planetă.** Ni se pare neîndoios că, în vecinătatea mobilizatoarei lozinci : **„Proletari din toate țările, uniți-vă !“** a crescut vigoarea și forța de influențare a unei lozinci de luptă spirituală ce a ajutat-o pe prima : **„Intelectuali din toate țările, uniți-vă !“**

Este sarcina nobilă a intelectualului comunist de astăzi să participe cu demnitate la drumul victorios al gîndului. Lumea are încă multe bătălii de dat, noi înșine avem un drum dificil — și atît de fericit, la urma urmei — în fața noastră. Unii ar putea presupune că lupta zilnică, permanentă, cu problemele specifice ale țării tale, ale sectorului tău de activitate, ar putea să te orbească și să te facă inapt de a ridica ochii spre cerul veacului și al umanității. Este pur și neadevăr ! **Noi ne aducem contribuția la cultura umanității fiind cetățeni ai țării noastre și artiști ai poporului nostru.** Pentru noi, **România se face în România,** și din punct de vedere economic și din punct de vedere politic, și din punct de vedere cultural. E foarte stimabil și frumos orașul Paris, dar România se face în România. Și, în același timp, contribuția noastră are un nume în tablele de valori ale umanității, contribuția noastră se numește România. Plenara din noiembrie a C.C. al P.C.R. a precizat, o dată mai mult, că între țara noastră și umanitate există — și noi avem tot interesul să continuie să existe ! — raporturi de comunicare. Omenirea cunoaște astăzi, din fapte și nu din vorbe, esența adevărată, nepoluată de conjuncturi, a internaționalismului nostru. Acesta este și modul în care noi înțelegem internaționalismul culturii române. Nu prin a fi cultură subalternă a Europei, ci prin a fi o cultură liberă, independentă, suverană, exprimînd România socialistă a acestui moment, drumul ei și gîndirea ei. Străbătînd, adică, în chip demn, cu ochii sus, drumul de la popor la umanitate.

LUCEAFĂRUL

LUCIAN GRIGORESCU : „FATA CU OCHII VERZI“

Promisiunea

Dragostea mea aceeași vei rămîne
chiar de-ar ploua pămîntul către nor
chiar dacă soarele mușcat de rîme
ar fi strivit ca fructul sub picior.

Nașterea ta în Univers e cîntec
vai, steaua-ți bîntuită de stafii
vai, lacrima deschisă ca un pîntec
spre zările în care nu vei fi.

Dar gloria cu biciu-i deopotrivă
căci Poeziei eu i-am fost promis
cu sîngele albastru în derivă
cu pleoapele zburînd prin paradis,

cu sîngele albastru în derivă
cu pleoapele zburînd spre paradis...

Balada celui ales

Să scrii pentru prieteni într-un oraș defunct
ceasul din turn — cel orb — să te viseze,
cîndva eram un rîu erai un prund
acum îmbătrînim pe metereze.

Să nu mai știi în cine locuiești
cine zăpada mîinilor ți-o fură
acolo în grădinile cerești
topită lin sub stelele de zgură.

De mii de ani așediați sau doar
de un mileniu așteptînd corăbii,
copii uituci, albiți într-un februar
cu soarele foșnind uscat sub săbii.

Grăbiți-vă prieteni, sărutați
fruntea aceasta care nu mai știe
dacă alesul sînt între bărbați
sau mortul fericit din Poezie.

Mircea DINESCU

Crin

Ți-am adresat o întrebare : Crinul
E-un animal din vremuri de demult
Trist transformat în trăgezimi de chinul
Extazului îndelungat ? Te-ascult.

Și mi-ai răspuns : Oh, crinu-i animalul
Cel mai pios, îmbrobonat de-amor
Poartă jileica proaspătă ca valul
Și-n loc de gură are un izvor

Cu tari miresme, uneori fatale
Dacă-l aduci în sală lîngă pat ;
Iar limba-i se-ndulcește-ntre petale
Ca într-un bot de miel cîrlionțat.

Emil BRUMARU

Eugen Jebeleanu

Poezii

Prăpastia

Lucesc de căști cascadele
azvârle cască după cască
și lungi azvârle spadele
jos în abisul ce se cască

spre care mă aplec tăcut
ca spre-o pafta întunecată
ce cu'nvoială mi-a căzut
din stânca umărului lată.

20 Iunie 1963

Ca prostul

Vai de sufletelul nostru
care — când să fie mare —
ni se cocoșă ca prostul,
proștilor dând ascultare.

13 Martie 1964

Coșmar

M'au invitat — în somn — vre-o șease
mari procurori, ca să mă'ntrebe
dece-mi plac fetele frumoase
și nu frumoasele cu ghebe,

dece am omorît în baie
în timp ce își scotea cămașa
un fluture cu cap de oaie
care fusese Ahmed Pașa,

dece sunt cu Trufia frate
ce drept să umblu mă provoacă
și nu prefer să car în spate,
umblând pe patru labe, o vacă,

dece mănânc din lună partea
ce nu se vede — cea mai bună —
și caut să jignesc și moartea
ochind-o cu săgeți de lună,

dece săgeata fermecată
se'ntâmplă să mai dea și'n proștii
ce vor să'nghită lumea toată
vârîtă'n gușa mică-a ploștii...

Și-am ascultat glasul acestor
judecători, și gâzi și martori,
și m'am gândit la bietul Nestor
cel înțelept, — privind spre tartori.

Aprilie, 1944

Culesul

Clipele pierdute fără
să-ți fi oglindit ochii de căprioară,
fără să-ți fi mângâiat gleznele subțiri,
fără să-ți fi purtat tot timpul
trupul de trestie'n brațe
pe sub ramurile grele de sâni ale verii
pe sub neluatele'n seamă zăpezi coborînd
pe sub luminile risipitoare...

Le credeam veșnice.

Pomii s'au prăbușit, rădăcinile șuieră'n vânt
Pe fiece rădăcină, o pasăre mută
îmi spune din ochi ;
— Ei, acum apleacă-te și
culege mere de pământ,
culege mere de pământ...

1966

„Sfînta nemulțumire“

Dintr-o recentă anchetă a „Luceafărului“ printre scriitori rezulta că mai toată lumea socotește literatura investită cu o „funcție critică“. Există o „sfîntă nemulțumire“ de care artistul autentic se simte mereu muncit ; oricîte motive de satisfacție i-ar oferi realitățile din jurul său, eterna năzuință omenească spre „mai bine“ nu-i va da pace.

Oare aceeași „sfîntă nemulțumire“ n-ar fi cazul să-l anime și atunci cînd contemplă înfăptuirile literaturii însăși? E întrebarea care mi-a răsărit în minte, citind altă anchetă, tot din „Luceafărul“ despre felul cum se prezintă astăzi poezia română. Cei mai mulți participanți la anchetă găsesc că producția noastră lirică actuală întrece orice așteptări și regretă doar neomologarea pe plan mondial a unei asemenea extraordinare înfloriri. Fără îndoială, o adevărată explozie de talente poetice a avut loc în literatura română din ultimii ani și faptul e de natură să ne bucure. Dar nu totdeauna **înzestrarea** aduce automat și mari opere **realizate** care să se impună cu putere și să înfrunte cu succes timpul. Istoria literaturii cunoaște numeroase exemple de talente incontestabile, consumate în arderi vane. Pe urmă, cum se întîmplă în orice explozie, luminile orbitoare sînt însoțite și de mult fum. Nu e cazul să-l vedem și să căutăm a-l risipi?

Sînt gata să admit chiar că, în cîmpul activității poetice, sentimentul participării la un moment de eflorescență lirică are efecte stimulatoare. Altfel lucrezi în vid și altfel într-o ambianță de efervescență creatoare recunoscută. A ține la sublinierea apăsată a succeselor nu e, deci, o atitudine neapărat imputabilă. Aceasta și din încă un motiv : Există azi destule spirite opace, dispuse să-i conteste liricii noastre actuale orice merit. Nereceptive în genere față de poezie, obișnuite să o confunde cu lozincăria rimată sau anecdota versificată, ele abia așteaptă ocazia să li se confirme că lenea minții și tocirea sensibilității nu sînt infirmități, ci calități umane, dovezi ale unei constituții „sănătoase“, imune la „aiureli“. A pune accentul pe cuceririle liricii noastre noi e o acțiune, nu numai îndreptățită, ci și necesară.

Dar acest reflex firesc devine cu totul altceva, cînd tinde să iasă flagrant din sfera adevărurilor controlabile. M-a izbit astfel o afirmație peste care aș fi trecut, dacă n-aș fi întîlnit-o repetîndu-se. Poezia noastră s-ar situa azi în fruntea liricii mondiale contemporane. M-aș bucura mult să fie așa și aș trăi un sentiment de profundă mîndrie națională, cu condiția ca el să aibă o reală justificare. Dar pe ce se bazează o asemenea apreciere ? S-ar părea, după unii, că literaturile în limbile cu o largă difuziune pe glob și-ar fi pierdut facultatea de a mai crea metafore proaspete ; ca urmare ar începe să le lipsească poeții. Unde s-a făcut însă această teribilă constatare ? În lirica franceză contemporană pe care o ilustrează Henri Michaux, Saint-John Perse, Aragon, René Char, Raymond Queneau, Jacques Prévert, Audiberti, André Frénaud, Guillevic, Francis Ponge, și atîția alții ? În cea engleză, spaniolă, sau rusă, unde au apărut poeți ca Dylan Thomas, Gabriel Celayz, Vosnesszensky ? Și chiar dacă ar fi așa, de unde știm noi că lirica altor literaturi, cu limbi de o difuziune restrînsă, greacă, suedeză, iugoslavă, polonă, finlandeză, persană, flamandă, sau mai știu eu care, trăiesc azi momente lirice excepționale? Alcătuitorii clasamentului, chemat să ne așeze în primele locuri, mi-ar putea răspunde : dacă se petrecea un asemenea fenomen am fi auzit. Dar tot ei susțin că nerecunoașterea mondială a izbînzilor poeziei noastre s-ar datora dificultății traducerii versurilor. Să nu uităm atunci că argumentul acesta e valabil și pentru alții. Nu tot prin traduceri s-ar fi făcut cunoscute realizările lor poetice? Și dacă ne apar adeseori cam fade nu e din aceeași cauză?

Să presupunem, totuși, că lucrurile ar sta altfel. Într-adevăr poezia noastră actuală ar fi atins o valoare fără pereche. Mai înțelepți ne-am arăta atunci, adoptînd altă atitudine. De pildă, străduindu-ne să ne-o facem cunoscută, pe cît e cu putință și să așteptăm ca rangul înalt, internațional să i-l acorde lumea, nu noi înșine. Altminteri astfel de autocalificări sună cam prezumțios, chiar cînd au temei. Autenticei mîndrii patriotice îi repugnă megalomania.

Întorcîndu-mă acum la întrebarea mea inițială, aș adăuga că, oricum, „sfînta nemulțumire“ artistică trebuie să funcționeze și în cîmpul literaturii. E mai sănătos să facem lucruri bune și, fără a le subestima, să avem necontenit ambiția întrecerii lor, decît să cultivăm o euforie perpetuă care să intimideze spiritul critic. Prea multă autosatisfacție naște debutanți, convinși că sînt cel puțin egali cu Blaga și Barbu, iar ce le mai rămîne acum e doar să-și cîștige binemeritata reputație europeană. Cea universală rămîne lăsată pentru viitorul apropiat, fiindcă stă frumos și o anumită modestie.

Dv. S. CROHMĂLNICEANU

Cenaclul revistei LUCEAFĂRUL

În ziua de marți, 14 decembrie a.c. ora 18.00, se va deschide, la Casa Scriitorilor **din Calea Victoriei nr. 115, „CENACLUL REVISTEI LUCEAFĂRUL“.**

În prima ședință vor citi poeții Mircea Dinescu și Dan Verona și prozatorul Titi-George Cîmpeanu.

STÎNGĂCIA MIMATĂ LA M. R. PARASCHIVESCU

Un procedeu artistic folosit cu virtuozitate în poezia sa de către Miron Radu Paraschivescu este **stîngăcia mimată.** Poetul, atît de stăpîn pe mijloacele sale, se joacă de-a dificultatea rostirii, în mod fermecător. E de presupus că, în parte, și interesul pe care l-a purtat de-a lungul întregii sale cariere literare scrierilor debutanților este legat de copioasele „modele" de inadecvare a expresiei întîlnite în compunerile nenumărate ale acestora. Cercetătorii operei lui M.R.P. vor fi surprinși de proporțiile neobișnuite ale dialogului dintre autorul **Laudelor** și mulții săi corespondenți (unii devenind, într-un fel, prieteni) : el parcurgea, cu plăceri maxime, ostenitele catrene ale vreunui veleitar, sutele de pagini de proză oferite de vreo naratoare dezamăgită, răspunzîndu-le tuturor, dîndu-le importanță, intervenind cu autoritatea sa în sprijinul lor, la reviste și edituri.

Firește, îl interesau, în primul rînd, talentele posibile pe care să le promoveze (M.R.P. se mîndrea cu cîteva notorii reușite ale sale — și unele din numele de ale căror începuturi literare este legată prezența sa, sînt azi de primă importanță !). Totuși, raportate la masa zdrobitoare a „celorlalți", a celor fără șanse, a celor nejustificat promovați, recomandările valabile sînt puține. Lucru, de altfel natural și care nu i se poate imputa generosului sprijinitor. Nutrim însă convingerea că această aplecare a privirii către literatura „de subsol" (deci a celei ce nu reușește — de obicei din motive artistice — să treacă pragul publicării) se explică și prin rațiunea contactului, util pentru propria sa operă, cu stîngăcia expresiei.

Dacă privim mai atent această latură a artei paraschivesciene, vom constata trei „izvoare", trei modele ale stîngăciei mimate de poet. E vorba de ecoul unei faze preeminesciene a poeziei românești, cînd limbajul poetic și măiestria prozodică mai dibuiau încă (Anton Pann, Bolintineanu, Depărățeanu ș.a.m.d.) ; e, în al doilea rînd, ecoul unei anume părți din lirica posteminesciană, de la începutul secolului, lipsite de personalitate ; în fine, ultimul „model" ne pare poezia naivă, romanțele micului dor. Acesta din urmă are de fapt, ponderea cea mai mare în ansamblu.

Geo Dumitrescu, în îndelungata și nu mai puțin răbdătoarea sa activitate de îndrumător, cu semnătură sau pseudonim, la „Poșta redacției" ne-a oferit, în „Contemporanul" și „România literară", niște pagini „antologice" de poezie proastă, silnică, stîngace, cu adevărat delectabile. Știm că și M.R.P. prin 1957—1958 era animat de inițiative asemănătoare iar cei din intimitatea sa își amintesc cu ce fervoare comenta produsele de acest gen. (Apariția acelui volum de „Corespondență", din seria **Scrierilor** sale va lămuri lucrurile). Nu am trecut în rîndul „izvoarelor" respectiva zonă a autorilor necunoscuți dintr-un motiv simplu : cele trei modele numite domină (și acest lucru e ușor de constatat pentru cine urmărește demersurile lirice veleitare) stîngăciile și bizareriile ce așteaptă, adesea cu tenacitate, sentința la o poștă a redacției sau alta.

Primul text din seria celor voit stîngace (nu în ordine cronologică, ci în cea stabilită de autor în **Scrieri**) este „O dramă". Acest „cîntic" de tîrg, integrat în **Cintice țigănești** își trage întreaga putere tocmai din nararea imperfectă, din expresia alandala, suferindă gramatical, tautologică, involuntar amuzantă. Povestea, căci e vorba de o poveste, mișcarea epică îngăduind, cu deosebire, procedeul la care ne referim, se petrece într-o berărie, unde o fată „frumoasă", „tristă", izolată, este acostată de un „cavaler cu șic". Pretenția caragialesc-miticească din natura personajelor e manifestă. O primă stîngăcie constă în alăturarea a două comunicări despre personaj de ordin diferit : **„Cerînd să-i facă plata / Ca fire de artistă".** Juxtapunerea acestor informații : că eroina a cerut aditiunea și că ea, în general, are o fire de artistă (atribut foarte prețuit în mediul cu pricina) provoacă risul. Strofa următoare e la fel de repezită în rezumarea informațiilor despre eroi („el, cavaler cu șic") și a gesturilor din prezentul imediat. Încîntătoare este și seria micilor avansuri erotice de cartier : **„Iar la a ei vedere / El, cavaler cu șic / Îi dete-un țap de bere / Și-alune la fișic".** Acel **„la a ei vedere",** urmat de **„îi dete-un țap de bere"** precum și de specificarea delicatesei ambalate **„alune la fișic",** ne par ilariante.

Povestea se desfășoară la fel de insuficient — lapidar, brusc cavalerul **„îi propune / S-o ducă pin-acasă",** la care „firea de artistă" reacționează pe măsură : **„rontăind alune, / Se simte mai voioasă".** În strofa a patra, un prim avertisment dramatic în atmosfera de idilă ce merge strună : **„Și astfel, cu plăcere, / Nebănuind nimic"...** copila acceptă „prietenia". Autorul nu pierde ocazia să plaseze o eroare gramaticală (neconcordanța timpurilor): **„primi cum el îi cere",** indicativul prezent e nelalocul lui aici. Penultima strofă amintește de „D'ale carnavalului": **„Pe cînd a lui soție / Ce-n taină îl pindea, / Intră în berărie / Cu vitrion la ea".** De remarcat repetarea exprimării, „aulice" în concepția mic burgheză : **„la a ei vedere", „a lui soție".** Strofa ultimă încoronează stîngăcia jucată a piesei, cu o tautologie : **„această dramă / ce-avu sfîrșitul trist".** La fel de inutilă este precizarea : „tată... familist".

În „O pasăre" dăm de o nouă catastrofă erotică, narată la persoana întîi singular de către cineva, ce se prezintă la acel mod : „viața mea e un roman", binecunoscut : **„Eram copil aproape / Cînd m-avîntai în lume / Și-avui de-nfrînt etape / Ce nu se poate spune".** Iubita, ingrată, îl înșeală cu un ochelarist. E delicioasă insistența observației asupra „ochelarilor trădării" ; **„Amicul ca un frate / Pe care-l socoteam. / Mi-a tras-o pe la spate, / Tîlhar, la ochi cu geam (! !) // Suflîndu-și aboreala / C-un aer prea atent, / Nu-și contenea gineala / Și mă lucra latent".** Iată și o formă verbală, amintind de versificațiile anevoioase de prin 1840—1850 : „Damblale **m-apuc l",** pe cînd asemenea erori nu făceau impresie.

Binecunoscuta „Hanny" parafrazează de-a dreptul un „cîntic de mahala", prima terțină fiind preluată : **„În seara cînd s-au întîlnit / Ea se-ndrepta cu pas grăbit / Spre locuință"...** Cu melodia în minte, cu naivitatea și schematismul story-ului bine prinse, M.R.P. însăilează din nou o narațiune amuzantă despre trădarea amantului. Etapele idilei sînt extrem de schematic notate. Tînărul, dînd de Hanny ce mergea spre locuință, are o inițiativă spontană : **„El îi oferă brațul său"...** Fata îl refuză **„Domnul meu / N-am trebuință",** rostind o scurtă tiradă banală despre ticăloșia masculină. Discursul continuă iar eroul, după oferirea brațului, nu mai face, practic, nimic, decît că : **„El o privește drăgăstos"** (în a cincea terțină) și **„El o privește amoros"** (în cea de a șaptea). E, probabil, irezistibil pentru că după privirea drăgăstoasă, fata se recomandă „privind în jos", mai ezită : **„Cu dumneata să merg n-aș vrea, / Acasă frați și mama mea / M-așteapt, sărmanii..." ;** după privirea „amoroasă", Hanny constată că noaptea de mai e frumoasă și : **„Ascunși pe-o bancă, ei și-au dat / Atuncea primul sărutat / În voie bună"...**

Eroul se îmbogățește din artă și, pentru a se căsători cu o fată de familie, își alungă concubina. Povestirea necontenit stîngace, schematică, atinge, în scena înfruntării dintre cei doi, cote „inverse" maxime : **„Atunci îi spuse : „Draga mea, / De-acuma bani eu pot avea / Ciți o să-mi placă, // Dar eu și să mă-nsor aș vrea, / Pe cînd tu stai în calea mea ; / Mai bine pleacă ! // Vezi plicul ăsta, poți să-l iei. / În el ai zece mii de lei, / Te du cu bine..." // Ea îl privește supărat, / Iar plicul care i l-a dat / Nici nu-l reține. // Văzînd că fostul ei amic / O prețuiește la un plic, / N-apoi l-întinde : // „Ia-ți îndărăt bancnotele / Sînt o fetiță, domnule, Ce nu se vinde !..."** Spre finalul romanței mai dăm de una din acele „priviri" expresive, cu care stîngăcia mimată a autorului vrea să redea viața sufletească a personajelor. După ce a privit spre Hanny **drăgăstos** și **amoros,** iar ea, în pasajul citat masiv, „îl privește **supărat",** cu prilejul revederii finale, personajul trăiește sumar regretul : **„Privind spre dînsa rușinat / El vina lui și-a constatat"...**

Un post-eminescianism degradat reține atenția în „Cîntic de paj" : **„Copila mea ca din povești / (I-a spus MAI MULT ÎN ȘOAPTE,) / În visul meu mai mîndră ești / Ca îngerul prin noapte... // Iubita mea, rămîi aci / De astăzi, totdeauna / Că-n noaptea mea vei străluci / Mai mîndră decît luna !..."** etc.

Piesa fundamentală a genului ne pare a fi „Terente și Titina", romanță fioros-amuzantă, unde elementele stîngăciei mimate sînt suveran minuite. Poema ar trebui citată în întregime și, în orice caz, ea își merită locul în cele mai severe selecții din creația lui M.R.P. Iar dintre textele mai tîrzii se înscrie, parțial, în linia urmărită de noi, „Conjuncții" (unde stîngăcia e mai „discretă") și, integral, „Romanță marină", din volumul **Ultimele.** Aceasta din urmă reia tema infidelității. În vreme ce soțul **„trudea să scoată un pitac",** soția infamă cunoaște **„în faptul aurorii / Un june ce-i veni de hac".** Expresia : **a veni de hac,** aplicată eficienției erotice pregătește prin violența ei de bilci, cruzimile răzbunării bărbătești. Dar totul e narat cu atîta „nepricepere", încît „drama" nu poate fi luată în serios : **„Copilul i-l arată și îi spune / Că-i rezultatul dintr-al lor amor, / El o alintă numa-n vorbe bune / Sărind cu plodu-ntr-un picior. // A doua zi, vecinii-i prind bărbatul / Și-i spun pe loc întregul adevăr. / Atuncea el zvîrli-n canal băiatul, / Tirînd-o și pe ea de păr".** E o farsă grosieră, cu tonuri ca ale tablourilor de gang, și locul ei este, credem, între **Cinticele țigănești.**

...Stîngăcia mimată e una din căile rodnice ale poeziei lui Miron Radu Paraschivescu și unul din procedeele artistice cele mai statornic folosite de poet. Noi vedem în această modalitate expresivă și unul din elementele constitutive ale originalității sale.

Ilie CONSTANTIN

cronica literară

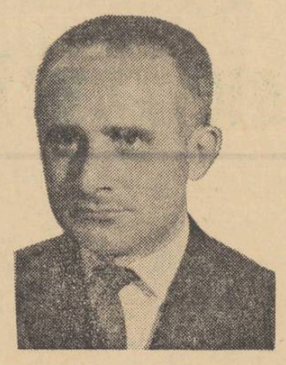

NICOLAE BALOTĂ

Despre pasiuni

Eseuri. Editura „Albatros".

PASCAL BENTOIU

Imagine în sens

Eseu asupra fenomenului muzical. Editura muzicală.

proverbe

Ochiul stăpînului...

Într-acestea, Pop Zăbavă leneș peste șapte sate, sătul de norocul terciului că altfel minca mămăliga goală se duse într-o zi la sanitarul Dragomir să-l întrebe dacă are ochii buni. Vestea se lăți, întrebările și nedumeririle se încălecau și nimeni nu dibăcea vreun răspuns cît de cît, acolo. Bine, așa se bolboroseau citeva cum că o fi vrînd să facă reclamație contra lui Pîrvu, văru-său, care după ce-i cîștigase cu proces o curea de pămînt și-i prinsese vaca pe acolo, i-o luase la obor la primărie și el trebuise să plătească și taxa de obor și ispașa. Așa că Pop o fi vrînd să fie precis dacă poate să vază deslușit litera reclamației așternută de el sau de altul pe hîrtie. Sau dacă poate să ajungă cu ochii și să-și citească norocul în stele sau doar în palmă. Nu se lovea și nu se potrivea mai nimic. Sanitarul Dragomir îl trimise îndărăt să vină, ca să-l constate, cu o sticlă de țuică. Să-l stropească în ochi ca să-i vază mai limpezi și mai mari. Pop Zăbavă se duse, se întoarse și aduse. Dragomir bău singur două cești ca să-i vadă calitatea și țăria, îl ustură și pe Zăbavă cu două stropituri în privitori, îi desfăcu pleoapele și-i zise că pînă aici e bine, e chiar foarte bine. Pe urmă îi dădu și lui o ceașcă mai mică, specială, și-i spuse că o să-și moaie el un deget în gură și Pop trebuie să bage de seamă, la distanță care buric de deget e cu scuipat și care fără. Pop Zăbavă băgă (de seamă, adică) și porni bătut pe spinare și încurajat pe drum. El a ajuns și a poposit — nu fiindcă nu-i plăcea să lase dire lungi în țărîna caldă, a șoselei, la domnul Parimie pe care l-a întrebat de-a dreptul dacă și porcul face parte din categoria vită. Parimie s-a consultat cu amintirile, părerile și cunoașterile sale și i-a spus că da, este.

N-a mai întrebat dacă și ochiul stăpînului poate îngrășa vita de felul ăsta pentru că bănuia și el. S-a dus acasă, s-a culcat și a adormit ca să-și păstreze ochii puternici de stăpîn și cînd s-a trezit le-a dat ocol la cele două vite pe care le avea cu cîte un ochi, pentru porc ochiul stîng, la vacă ochiul drept. Ca să nu se întîmple vreo nenorocire, cu îngrășarea dacă le-ar fi privit cu amîndoi ochii deodată, fără bună împărțeală. Și de mîncare — nimic — dacă tot îi ocolea cu ochii. Mai scotea totuși vaca — Viorica îi spunea el — și o priponea de un țăruș lîngă cureaua de pămînt a lui, — acum, Pîrvu. Acolo îi aducea doar o vadră de apă la prînz, dimineața și seara. Vaca ședea liniștită rumega și bea apă și iar ședea. Pop Zăbavă mai venea doar din două în două ceasuri și-i da ocol cu un ochi.

— Așta-i bagă vitamine, vacii, în vadră s-a neliniștit văru Pîrvu.

Și lui începu să-i crească, de mirare — în priviri și importanță văru-său Pop cu care, zicea înainte că sînt veri nu după burtă, ci după oală, de la moși umplută cu colarez și flori. Sau, tot așa, — rudă după mămăliga crudă.

Și, circotaș, nemaiavînd cu cine se certa, Pîrvu începu să slăbească el.

Pop Zăbavă rămase și el într-o mirare cam la fel. Rîmătorul lăsa după el șuncă după șuncă, de-i numărai de la stînga la dreapta și îndărăt — coastele și costițele cu toate că el, Zăbavă, îl privea, îi acorda de la un timp amîndouă privirile din ochi.

S-a deslușit tîrziu nepotrivirea cum că vaca, îngrășată sub priviri sau ochi de stăpîn găsise două grinzi putrede de deasupra fînarului de unde smulgea noaptea lucernă. Porcului căruia nu-i cădea nimic de abia cînd a murit doar cu un pai în gură, Pop Zăbavă i-a găsit explicația prostiei și nesimțirii :

— Taman cînd se învățase să trăiască nehărănit, îl găsi moartea. Dobitocul tot dobitoc. Porc !

Nicolae VELEA

compendiu

SERGIU ADAM

Țara de lut

Ideile care au generat poeziile lui Sergiu Adam se depun acum incet, ca o materie impură, in timp ce melancolia visătoare, proprie eredității moldovenești, se ridică la suprafață : „Orbiți de floare arborii dansează / in revărsarea palidei lumini, / dansează lent, parcă plutind fantastic / și nu mai știu, din nou, și nu mai știu / durerile ascunse-n rădăcini." — Și nu mai știu. Aceeași separare netă, de substanțe incompatibile, se produce în structura de ansamblu a volumului Țara de lut *(ed.* Eminescu). *Conceptual, „țara de lut" ar fi un tărîm al normalității anonime, peste care timpul se cerne nepăsător. Poetul se visează pe acest tărîm, absolvit de responsabilitatea existenței individuale. Pentru a da senzația realității, el numește cu glas tare lucrurile care îl înconjoară și se străduiește să le rețină imaginea pe retină. Fiind însă o abstracție, „țara de lut" i se risipește mereu printre degete, refugiindu-se în imperfectul verbelor sau în vagul substantivelor generice : „Femeile-mpingeau viața-nainte / în fiecare an zămislind cîte-un suflet în casă, / bărbații mureau simplu, fără gesturi inutile, / cum cade, spre exemplu, iarba sub coasă". — Țara de lut. Prin urmare, sentimentul de stingere nu se datorează lumii inventate, ci raportului cu această lume, neputinței de a-i demonstra realitatea. Chiar dacă autorul susține că iubita lui alunecă în trecut, că pe prietenul de altădată îl învăluie noaptea sau că pereții casei bătrînești se scufundă tot mai mult în pămînt, noi înțelegem de fapt că toate acestea fac din raza imaginației. Ceea ce rămîne, ca efect estetic, este doar atmosfera de nostalgie difuză.*

VIOREL VARGA

Trecere

V. Varga face parte dintre debutanții care se exprimă prin automatisme. Meritul său este de-a învăța o limbă străină și de-a o folosi apoi în conversația zilnică. La orice nivel, poate fi sesizată experta respectare a regulilor Astfel, selecția lexicală nu depășește fondul principal de cuvinte al limbajului liric de astăzi. Termeni ca „anotimpuri", „vîrste", „baladă", „Spațiu Mioritic", „nerostire", „îngeri", „zodii", „ore", „cumpănă", „întoarcere" etc., popularizați inițial de epigonii lui Blaga și cunoscînd acum o circulație curentă, constituie vocabularul debutantului. El respectă, de asemenea, cu strictețe abaterea ostentativă de la regulile gramaticale, devenită o regulă a gramaticii poetice. Trădînd spiritul limbii române și conformîndu-se modei, V. Varga spune „covaci duruți", „rostește-mă", „ningemă" sau recurge la alăturări rebarbative ca „ochiul copt de somn", „destinul scurs" „năsările se „rup", „să-mi rontăie așteptarea" etc. Uneori, poezii întregi par scrise prin colaborare, deoarece valorifică ceea ce este comun în lirica actuală, adică un vag sentiment al dragostei, un vag sentiment al timpului, un vag sentiment al morții : „Îmi închipui că ne iubim prin sunete / asurziți de atîtea chemări / mai bătrîne chiar decît lumina. / Și poate vom ajunge / la marginea îndoielii / cuminți ca doi luceferi ce se ascund / în țipătul apelor / cu trupurile ude de promisiuni / uneori." — Uneori. *Autorul volumului* Trecere (ed. Eminescu) *ignorează faptul că a scrie versuri nu înseamă a învăța, ci a crea un limbaj.*

ION APOSTOL POPESCU

Flaut pentru o frumoasă

Poemele publicate sub acest titlu la Cartea Românească *sînt declarații de dragoste de o elegantă convențională. Autorul lor face gesturi largi, principiare și își cheamă iubita într-un decor plin de fast. Datorită privirii sale monumentalizează instantaneu, natura întreagă pare așezată pe o scenă de teatru : „Amurgu-a ciocănit cu degetele-i pale / în geamul colorat al sufletului tău. / Pe străzi se salutau părerile de rău / Cu-naltele himere în haine vegetale."* — Prilej de amurg.

Chiar și atunci cînd abandonează ceremonialul erotic, autorul continuă să estetizeze, privind lumea prin intermediul unor convenții artistice : „Dincolo de toți, / e ochiul cu viltori de rit / din pinzele lui Țuculescu" ; „am înțeles cum iarăși această primăvară / un semn lăsa lui Giotto în fiecare floare" etc. În general însă, el înalță toasturi în cinstea „fecioarelor frumoase", savurîndu-și propria dicție, impecabilă : „Nici una nu e-a mea, dar frumusețea lor / e dat să fie-a noastră și-n continentu-ntins / al sufletului lumii aprind în cîte-o seară / lămpi mari în cinstea lor să ardă înadins." — Columnele iubirii. *Respectînd parcă un cod al manierelor elegante, aceste adresări retorice nu uită nimic și pe nimeni. Sînt enumerate distinct momentele de tristețe sau fericire, detaliile portretistice, stilizate cuviincios, ale ființei iubite, aparițiile alegorice care populează spațiul ei de existență abstractă. Lirismul însă lipsește din arhitectura înaltă și sonoră a poeziei lui I. A. Popescu.*

Alex. ȘTEFĂNESCU

GEORGE ALMOSNINO

Laguna

Într-un poem al volumului, George Almosnino lasă să vadă modul discret, lipsit de bravadă, prin care înțelege să-și reclame dreptul la poezie. Sancho Panza, despre care este vorba, a rămas același scutier al viteazului hidalgo, dar el s-a contaminat pe dinăuntru de fascinația himerei. Aripile morii de vînt îl atrag și-i inspiră semnele de întrebare ale meditației : „Pentru cine născute sînt / toate aceste semne de foc, de pămînt și de ape / care vaccinează trupul pentru pedeapsă / sau glorie ?"

În esență poetul este un sentimental liniștit, din lumea senzațiilor sale meditația se exteriorizează, se lasă dedusă, fluxul liric se despletește pentru lungi așteptări. Poezia lui Almosnino este de un prozaism polifonic, cu un amplasament economicos al versurilor cheie din durata poemului, pentru a rezulta o atmosferă învăluitoare, în care se decantează lucruri apropiate. Un prim liman cunoscut este copilăria : „frumos călărim și duminica / lîngă lacul secat ne-mpodobim gleznele / încheietura mîinii cearcănul mare desenat / sub talpa bolnavă cu scoici / par nefiresc în amurg lîngă mal". Apoi senzualitatea cu ușoară bravadă : „Trebuie să fii beat cu umerii biciuiți / pocăită". Incertitudinile manierei ajung într-un ciclu întreg la suprarealism, unde este căutată iluzia debarasării de sentiment. Mai firească este însă o atmosferă de burg periferic, cu mărfare și lumini galbene la barieră.

Urbanismul este apăsător, relațiile cuplului sufocante. Poezia este studiată cu un ochi rece — „trebuie să lupt în fața acestui șuvoi de cuvinte / care minte în numele meu" — dar înțelesurile alunecă spre poantă și discursivitatea face excese.

Ce deosebit este însă, prin contrast, tot ciclul final de elegii, care merită o consemnare aparte. Ele prefigurează o deslușită eliberare a viitoarelor esențe, și de fapt a talentului lui Almosnino. Să citîm în încheiere : „ce limpede apa în care trupurile noastre / frate și soră ies dumnezeiește / pentru odihna devalorizată goală / tu în plasa de prins thoni eu / gol asemeni nu-ți cunosc chipul / țipăt de ape adunat în căușul palmei / pot să ucid".

Dinu FLĂMÎND

LAURENȚIU CERNEȚ

Cîteva luni de trăit

Roman. Editura „Eminescu".

VAL. GHEORGHIU

Arlechin în iarbă

Crochiuri literare. Editura „Junimea".

avantpremieră editorială

PAUL EVERAC

Dialoguri contemporane

Editura politică.

ION MURGEANU

Confesiunea

Poeme. Editura „Cartea Românească".

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.
Textele acceptate se vor publica în ordinea necesităților redacționale.
Rugăm autorii care au cărți în curs de apariție să ne trimită portrete foto și datele de editură pentru a le anunța la rubrica „Avantpremieră editorială".

posta redacției

FLORELLA PASCU. Ești foarte îndrăgostită, îl visezi în fiecare noapte pe el, îi dorești tot binele și tot aurul din lume. Frumos și emoționant. Dar dacă vrei să-l cîștigi, dacă vrei cu adevărat, să-i spui lucrurile astea prin viu grai, nu în scris și mai ales nu sub formă de versuri. Iubește și fii fericită și lasă-ne și pe noi să privim cum s-așează iarna peste umbrele „care se varsă din stele ca să strige : dragoste, dragoste !"

EMELIAN DEJIU. Te-ai așezat pe capul meu ca iarna pe casă de om sărac. Cu proză multă și cam pornografică și cu poezie de spus în ziua cînd se încing paparudele cu bozii.

M. LAVIS. Exerciții de școlar care fluieră din ghindă lîngă peretele școlii rugăciunea pentru arderea catalogului. Nu ține. Ești ghinionist. Și află de la mine că mult mai repede și mai des mor profesorii de educație fizică decît ăia de matematică.

D. P. GALAXIE. Povestire îngenioasă. Puțin cîntec trist, puțină melodramă (la 17 ani nu se poate trăi fără un pic de melodramă), doi stropi de bucurie care se vrea amară, două fraze în engleză, căci sîntem în perioada tezelor, o geană închisă a visare (și pseudonimul spune că ne plimbăm adesea pe calea laptelui) — și lucrul cel mai important — un talent gingaș.

T. D. SILVIU — CRISTIAN. Ți-ai făcut un idol din Marin Sorescu, zici. Nu-i rău. Dar eu cred că nu l-ai citit niciodată atent. Sorescu n-ar poci în veci numele marilor clasici ai literaturii universale, așa cum faci dumneata. **„Sckespir".** Măcar pe autorul lui Hamlet trebuia să-l ierți. Dar bazaconiile se țin lanț tocmai atunci cînd îți închipui că scrii ca Sorescu... „Am fost adoptat de un leu / Și nimeni nu știe de ce iubesc / Pe leul care m-a luat / De suflet. Și mi-a dat / Să mănînc resturi dintre / Caninii lui"...

MOLDOVEANU TIMIȘOREAN. Dacă te-am supărat îți cer iertare. Dar eu trăiesc sentimentul că-ți pierzi timpul de pomană umplînd cu **încercări poetice** kilometri pătrați de hîrtie.

DAN IOACHIM și ILIE CALUJNIC. Știu că nu vă cunoașteți, locuiți la prea mari distanțe pentru ca întîmplarea să vă fi pus față-n față, dar scrieți atît de plicticos și sînteți atît de leșinați de plăcere pentru plăcere încît îmi face impresia că dormiți cap la cap sub aceeași tulpină de mărar. Căutați-vă, dați-vă mîna și scrieți împreună un roman în versuri.

MIHAELA ALEXANDRU. Frumoasă poezie închinată lui Dimitrie Stelaru... „bărbații mei cu toții / m-au părăsit pentru / femeia aceea nesățioasă / tu / ultimul plecat / săruți spre iarnă sînii Geei".

DAN BARBAR. Ce să înțeleg eu din „marea cîntare a straniei maladii siderale" ? Ceri ca „toată lumea / începînd cu alfa și sfîrșind cu omega" să treacă la fereastră și să-ți asculte cîntecul: „Sticli murdariii!' Borcanii goalii / Cumpăăăărr / Hainiii vechiii / Hainiii vechiii". Dacă-mi promiți că nu-i scoli de dimineață îți dau adresa cîtorva băieți care-ți pot furniza mormane de **sticlii goalii,** uscate pînă la lacrimi. E tot ce pot să fac pentru dumneata.

GIGY. Pușlama cu humor și cu talent brumăriu. O să faci treabă. Dar pîn-atunci, pot să jur, ai să porți jugul a cel puțin trei corijențe.

Fănuș NEAGU

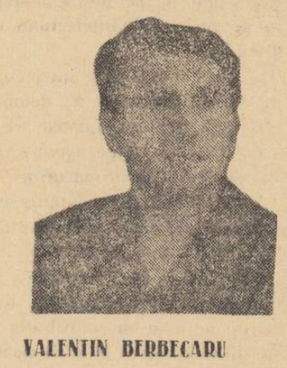

VALENTIN BERBECARU

Șah etern

Roman. Editura „Cartea Românească".

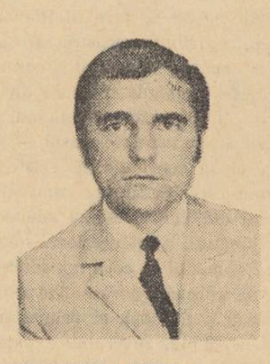

CONSTANTIN PRUT

Dumnezeu rămînea singur

Nuvele. Editura „Eminescu"

marin preda

— Despre poezia gîndirii —

de Ion Caraion

Costumat în altă gramatică, stare socială şi culturală ; îmbogăţit cu un alt inventar de preocupări şi habitudini ; prins în angrenajul ori mrejele altor solicitări, evenimente, relaţii, desigur că Moromete ar fi putut să aibă o stare civilă diferită, nu însă în mod sigur o şi mai complexă psihologie şi gîndire. Nu şi mai multă poezie. Fragmentul nostru de eseu (desprins dintr-un text mai amplu, cu arborescenţe cuprinzînd nu numai ipoteza din rîndurile ce urmează şi nu numai o ipostază a eroului) pleacă tocmai de la ademenirea şi răsfrîngerile poeziei în care a fost învăluit Moromete. Căci el e un erou foarte din plin mobilat, cu bizarerii şi rezerve de comportament de un baroc superior şi inepuizabil, ale cărui suceli compun însăşi dialectica sa deloc simplă, „nivelul său de conştiinţă". Prin Moromete s-a demonstrat estetic, într-o măsură copleşitoare, în ce proporţie condiţia umană, concepţia de viaţă sau filozofia inoculate unui personaj sînt ele cele care contează preponderent, iar nu „civilizaţia tehnică şi urbană a mediului social" în care cutare sau cutare personaj trăieşte. Există, atît în literatura noastră cît şi în literatura universală, precum ştim, mulţi eroi de o foarte largă notorietate, care vorbesc, se îmbracă şi rezolvă conflictele cu ei şi cu lumea altfel, dar care în fond nu cunosc nici mai mult, nici mai aprofundat, nici mai cu nuanţe esenţa lumii ori firea umană decît Moromete, care n-o gîndesc mai convingător şi mai subtil decît el. Atîta doar că Moromete („convingerea şi subtilitatea" lui le-am referit la ideea de pitoresc) ne e propus ca ţăran şi lucrul spunîndu-ni-se în fel şi chip, noi facem greşeala să-l luăm prea adesea drept numai atît, omiţînd amorul propriu şi pudoarea unui autor care din tact ne-a lăsat libertatea voluptuoasă de a-i descoperi singuri celelalte identităţi. S-ar putea ca într-o bună zi, plictisit de simplificările noastre abuzive, să-l auzim pe Moromete însuşi (prezent fragmentar în mulţi dintre eroii ceilalţi ai romanului şi prozei lui Preda) destăinuindu-se : „Ştiţi, adevărata mea stare civilă nu era de fapt aceea..." Căci afară de familia lui, Moromete este el însuşi o familie de nuanţe, de metafore. Ceea ce într-o interpretare nu scutită de paradigme uşor lirice, cum este cea de faţă, a contat ca orice tentaţie (legată — fatal — de limitele ei). Prin Moromete, s-a livrat literaturii noastre o ipoteză multivalentă, un erou cu cel puţin tot atîtea variate preocupări, meandre şi insondabile latenţe ca şi unele destul de celebre profiluri din Dostoievski, Proust sau Hemingway. Atîta doar că într-o altă viziune şi cu alte rezolvări, deşi nu într-o mai săracă ori mai desuetă gamă. Moromete e unul, dublurile sale sînt numeroase şi panorama lumii ce o alcătuie toţi aceşti alţi **moromeţi** dă farmecul romanului, un roman abia la începutul marelui său destin.

Prin Moromete, prin el şi cei ai lui, prin el şi cei în care — sub metamorfoze şi deghizamente multiple — el este reluat, înmulţit, conexat la un bogat sistem de asociaţii în lanţ, promis unor proiecţii prodigios nuanţate ; prin Moromete, pentru întîia oară în literatura noastră, se spune ceva (dar ceva percutant, esenţial, şi de o profunzime abia vag estimată, însă care o să devină obsesie) despre „viaţa unei categorii umane pîndită de vicleniile istoriei". În romanul la care ne referim, această categorie umană trăieşte la cîmpie, e un univers „scăldat în lumina eternă a zilei de vară". Cîmpia — dacă ar fi să ne amintim de Cesare Pavese, alt viguros scriitor de origină ţărănească, italian — „este o mare scurgere de ape prin iarbă, o cină a tuturor lucrurilor". Într-adevăr **Moromeţii** seamănă cu o agapă a minţilor, par agoraua în care se strîngeau şi s-au strîns o seamă de conştiinţe şi de tîmple dintr-un ungher de pămînt, ca să discute şi să-şi ascută perspicacitatea, mirosul împrejurărilor, tăişurile limbii, instinctul perspectivelor, pînda vie a existenţei lor. Cină a tuturor lucrurilor... Nimerită formulare.

Universul e mai complex, desigur, dar într-o stare sau alta semînţele lui se aflau împrăştiate în largul poienei lui Iocan, fierarul buzat, vrednic şi amator de discuţii democratice, aşa după cum întreaga suprafaţă a romanului nu e decît ogorul mănos al aceloraşi semînţe. Al aceloraşi seminţe, însă înainte de „mersul **nicăieri**" sau de „mersul **pierdut**" — cum va spune la un moment dat Marin Preda. Căci vine un moment al uciderii semnificaţiilor, al unui dramatic lapsus, al eclipsei de memorie, cînd amnezia capătă facultatea dilatării şi pe aceea, mai dezarmantă, a morţii. A unei morţi anume, apăsătoare de semnificaţii. În **Imposibila întoarcere**, carte cu un titlu într-adevăr inspirat (căci el s-ar potrivi impecabil oricărui gen literar : poezie, proză, teatru, scenariu de film ori eseu), autorul o şi mărturiseşte :

„Ce se întîmplă astăzi cu poiana fierăriei lui Iocan în care ţăranii din **Moromeţii** se strîngeau să facă politică? Cine sînt, ce sînt, unde sînt ei acum? Aş putea să spun că această poiană există încă şi că „liberalii" mei care mi-au încîntat copilăria trăiesc şi astăzi şi sînt cooperatori. Mulţi dintre ei chiar trăiesc şi sînt chiar cooperatori.

Dar pentru mine ei toţi nu mai sînt şi nu-i mai recunosc atunci cînd îi caut şi încerc să stau de vorbă cu ei. Poiana este un loc care parcă şi-a micşorat dimensiunile, poliţa fierăriei lui Iocan a dispărut, caii care erau aduşi acolo să fie potcoviţi au fost omoriţi cu ciomegele în curtea cooperativei, au fost daţi la porci, deoarece, după cum mi s-a spus, „consumau mult". Cu alte cuvinte, nu-şi mai aveau rostul în lumea ţărănească, mîncau fără să muncească.

Şi cînd mă duc pe acolo, am impresia că visez, parcă aş fi în Spania. Văd oameni cu măgari, în cîte o troacă pe două roţi. Iar la gară nu mă întîmpină nimeni, nici o căruţă cu nici un ţăran cu căciula în cap care să mă aducă în sat şi de la care să aflu primele ştiri despre viaţa consătenilor mei.

Şi mai ciudat pentru mine este faptul că „liberalii" mei par să-şi fi pierdut memoria de odinioară şi viaţa lor pare să fi început de curînd, de vreo zece-cincisprezece ani. Iar această viaţă pare să fie şi ea fără amintiri. N-au nimic de spus, zadarnic încerc să le aduc aminte de tatăl meu, de Iocan, de Cocoşilă...

O viaţă foarte intensă au trăit toţi în deceniul 50—60. Cînd vrei să le reaminteşti cîte un amănunt din această viaţă, ascultă cîtva timp şi pe urmă îţi răspund că trebuie să plece să facă procente. Procente ? Nu ştiu ce înseamnă asta şi nici nu mă interesează. Ce să înţeleg eu din aceste procente ? Dar chiar şi satul, cînd ajung la marginea lui, pe deal, şi mă uit în jos, nu-l mai recunosc. Se văd casele cu acoperişurile lor, uliţele şi deasupra cerul. Satul este complet descoperit în faţa cerului. Au tăiat salcîmii, pe toţi. Ăsta nu e satul meu. De ce au tăiat ei salcimii ? Aş putea să aflu. Dar mă reţin."

Cine ştie dacă într-o zi ţăranii nu vor trebui făcuţi la loc, reînviaţi... Nu sub calota de plumb ori furnicarul de sensuri al vreunei înapoieri. Orice înapoiere este un recurs la moarte. Din totdeauna soţia lui Lot, cînd şi-a întors capul şi privirile îndărăt, s-a prefăcut în stană de piatră. Dar pentru restabilirea unui echilibru între aragaz, televizor şi spirit, între civilizaţia şi cultura ţăranului, printr-o reintrare în orizontul armoniei lui mari, născătoare de viziuni, proverbe şi mituri. Drmurile de unul singur fac cel mult artă, nu istorie trainică : „omul nu se echilibrează decît prin legături" — o spune pînă şi Kafka. Iar legăturile personajului nostru, obişnuit să meargă singur cu nălucirea lui, se împuţinează, nu sporesc. De rodaj, de anacronism determinat, de cauze care nu mai pot fi frînate. În loc să se elibereze prin stabiliri de alte şi alte relaţii, Moromete se claustrează. Dar să reţinem doar că, zăbovind la **Moromeţii**, miraculosul cu care clanul acela îmbiba ieri mintea povestitorului şi scaldă azi imaginaţia lectorilor mi se pare o stare de poezie a gîndirii vibrînd în fiece gest şi vorbă, în fiecare acţiune şi reflecţie, în fiecare deliberare şi tăcere, calcul sau retractilitate, avînt sau ezitare.

Oamenii din cărţile lui Marin Preda, comportamentele, tăcerile, ciudăţenia, gîndurile, mişcarea ori neclintirile lor spun de fiecare dată ceva, au povara unui mesaj, duc în puţinătatea ori în întortocheliile şi ritualul sau firescul, sau măreţia simplităţii actelor săvîrşite de ei nişte întrebări, o nedumerire, un răspuns. Poate că un răspuns magmatic. Dar totuşi o stare de contact şi de proces. Aptă să ridice nişte probleme, să întreţină convulsie şi alarmă. Nu e tocmai calmă apa largurilor şi aparent încetelor lunecări de anotimpuri, de evenimente, plămădiri şi

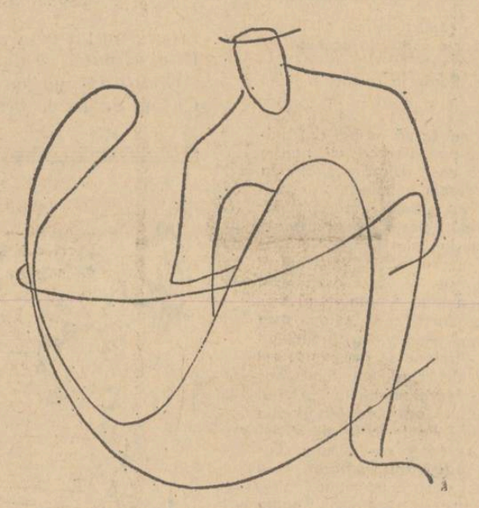

Ilustraţii de
VERA HARITON

măcinări, de raţiuni, destine şi breşe ce poartă paşii, ca pe nişte armate ale interogaţiei, de la timpul care „era foarte răbdător cu oamenii" pînă la timpul care nu mai avea răbdare şi de acolo pînă la roaba în care Moromete este cărat ca pe un ecran cosmic (şi ai sentimentul că o lume rămîne dintr-o dată fără dumnezeul ei, într-o definitivă eclipsă de ipoteze), după ce marele resemnat şi înfrînt rostise ca într-un străvechi testament către seminţii cărora nu li se vor mai sorti nici profeţi nici mîntuire, cumplita ameninţare : „Mîna mea asupra voastră nu mai există". Iehova se retrage din propria-i creaţie într-o singurătate imprevizibilă, silenţioasă şi spectrală. Simplă îmbătrînire? Succesiune forţată? Fixaţie? Rebut al timpului? Da, şi încă. Proces mozaicat, mai complex. Într-un fel, ai spune că nu societatea îl refuză pe Moromete, ci Moromete refuză noua societate.

Da, nu e tocmai atît de fără convulsii pe cît pare această molcomă curgere de valuri, fără spectacole şi răsteli, într-adevăr, însă purtătoare de tragism. Încerci, precum spuneam, sentimentul că o întreagă omenire îşi începe eclipsa finală şi derutele ultime, că pustiul se întinde ca o plapomă înşelător moale, asemeni nămoalelor şi nisipului, cu toate că instalarea sa va fi ireversibilă, densă de sensuri sfidătoare : „Această linişte, vorba lui Ţugurlan, nu adormea întrebările şi nici nu le dădea un răspuns, dar le dădea un înţeles". Ei, asupra înţelesului acela — întrebările sînt treze — îşi vor mai bate capul destule condeie şi conştiinţe ! În orice caz cadenţa a fost pierdută. Se intră în viscerele altui adevăr, cu alte mijloace, spre alte rezultate. Şi, cum spunea Marx : „Mijlocul face parte din adevăr, ca şi rezultatul. Trebuie ca cercetarea adevărului să fie ea însăşi adevărată, e adevărul desfăşurat ale cărui membre risipite se regăsesc în rezultat. „Căci, mărginit la vol. I, **Moromeţii** părea o carte încheiată, bună, de înaltă valoare şi suportabilă, pe cîtă vreme ajunsă la vol. II, **Moromeţii** e o carte apocaliptică, deschisă, oraculară şi insuportabilă, care fierbe de ipoteze, încărcîndu-şi cerul de nori. De altminteri Moromete se edificase demult : „Aceia nu erau nori care să treacă degeaba pe deasupra pămîntului".

Bineînţeles.

Soseşte mai devreme sau mai tîrziu o vîrstă fatală a fugii, a aventurii hotărîtoare şi confruntării cu destinul, cu singurătatea, a părăsirii celorlalţi şi uneori a propriei tale părăsiri. Cîteodată clipa aceasta vine prematur, alteori tîrziu. Chiar prea tîrziu. Dar vine. Ca o maladie irepresibilă, care trebuie făcută. Fugim. Facem criza. Cu candoare, curiozitate sau deznădejde. Urmele eşecului sau ale victoriei (cine învinge vreodată cu adevărat ?) sînt la fel de marcante. De cele mai multe ori, după aceea, începe nu imunitatea, ci dezechilibrul, starea confuzională sau abulică, regresul sau cel puţin interogaţia absurdă, non-sensul. Metamorfoza descuamărilor şi a stigmatelor.

E vîrsta fugii lui Iisus la templu, a plecării fiului tăcitor în lume, a dispariţiei lui Tolstoi de acasă, a autoexpulzării lui Gaugain în Tahiti, a experienţei sau experienţelor lui Peer Gynt ş.a.m.d. Adolescenţii visează ambarcaţiuni sau vehicule cu care să străpungă puncte cardinale de dincolo de orizont ; nubilele se vor şi se lasă furate ; părinţii îşi abandonează copiii ; ideologii, doctrinele ; rata domestică riscă să zboare odată cu tribul celor sălbatice ; discontinuitatea intră în mecanica jocului ; riscul îşi ţine loc de logică şi de religie ; ipotezele se suspendă ca să se facă apoi mai numeroase ; şi căutăm alt rai. Iar speranţa că misterul se poate întîlni şi cuprinde totuşi incită minţile pînă la hazardarea pură. Adjectivele încep din viitor.

E o formă de oboseală şi de spasm, de crepuscul trupesc şi moral, îmbinată cu biciuirea concomitentă însă excesivă a forţelor atît de o natură cît şi de alta.

Undeva în **Moromeţii** găsim această mică propoziţiune sfîrşită cu o metaforă de-a dreptul insupozabilă, dar unică, în orice caz pe de-a-ntregul fericită : „Cîrduri de oi şi de vite behăiau neîncetat, prinse de **excitaţia amurgului"**. Această excitaţie caracteristică, la om, stadiului de criză ce va urma se identifică cu asumarea de către conştiinţă a conştiinţei limitelor tocmai într-un moment în care se urmărea spargerea lor şi a conceptului de limită.

„Ceea ce e pe cale de a dispărea din lumea occidentală — observa Malraux — este Absolutul".

După pierderea absolutului, omului îi rămîne noaptea sau lupta.

„Lipsit de veşnicie — opta Camus între contemplare şi acţiune — vreau să mă aliez cu timpul".

Parcă lui Gide îi zîmbise o a treia soluţie ? „Nu există altă înţelepciune, conchisese el, decît viaţa".

Însă înaintea şi a lui Malraux, şi a lui Camus, şi a lui Gide, brutal, Dostoievski rostise rezumativ : „Dacă Dumnezeu nu există, totul e îngăduit". Premoniţie? Inseamnă doar că un tip de frică, dacă nu frica însăşi (fiindcă ea, din păcate, nu dispare) a dispărut din ceilalţi, care şi încep a îndrăzni orice. Fiindcă orice e îngăduit. Fireşte, şi fuga. Eliberarea aceasta, neascultarea, fuga dintr-o ierarhie şi din legile ei de aramă, dezacordul cu canoanele, nu este doar o ieftină şi goală insolenţă, e rupere şi se produce cu durere; cu ea începe o adevărată altă poveste a vorbei: răzvrătirea ca principiu fecund în istorie şi progres. Iar răzvrătirea trăieşte graţie avantajului că — izvorîtă din viitor şi învelită cu iluzia lui — nu o interesează „drumul pierdut". Ea nu se uită înapoi. Nu se preface în stană de piatră. Totul e îngăduit nu fiindcă Dumnezeu — cum exclamă Dostoievski — nu există, ci — dacă vreţi — fiindcă Dumnezeu era om, însuşi omul, cînd a spus : „Îndrăzniţi, eu am biruit lumea".

Se ştie, Moromete a avut şase fii: trei băieţi dintr-o primă căsătorie, iar două fete şi încă un băiat dintr-o a doua căsătorie. Deşi nu pare, familia aceasta se dovedeşte pînă la urmă nu numai centrifugală, dar contagiată chiar de un „lux funerar" al ei. Pe Ilie Moromete îl părăsesc întîi copiii din prima căsătorie. Apoi Nicolae, băiatul cel mic dintr-a doua. Apoi fata cea mare, soţia şi pînă la urmă („mulţi oameni — reflecta cu amărăciune Fred Bender — au devenit pesimişti după ce au finanţat pe cei optimişti"), într-o accepţie, Moromete se părăseşte el însuşi. Numai că sînt nuanţe. Unii merg spre mîine, el merge spre eri. Fugile acestea îşi urmează una alteia ca o fatalitate şi destrămarea capătă acceleraţii dezolante. La descoperirea întîiei schisme, Moromete, care avea umor, ciudăţenii, sinuozităţi, ironie, prudenţe, rafinamente chiar şi uimiri luminoase, primeşte o lovitură secătuitoare. Ipoteza îi lipseşte. Cei în lipsă de ipoteze pierd. Cuvintele pe care i le adresează el în clipa aceea, a confruntării cu realitatea nudă, lui Scămosu, precupeţul de găini, diagnosticau scurt şi dramatic un flagel. Avusese revelaţia lui şi semnificaţiile sale îl vor desfigura: „Băieţii mei, Scămosule, sînt bolnavi".

Nu numai ei, lumea.

Şi nu numai lumea cealaltă, el însuşi.

Indiferent ce tribulaţii se vor mai juca de-a lumina şi întunericul cu văzduhurile anilor săi, Moromete încetează de a mai fi pe deplin teafăr. Ceea ce, pe seama unui alt personaj, va rosti autorul undeva mai departe, i se potriveşte perfect lui Ilie Moromete : „Putea însă să ajungă oricît de sus, drumul lui se pierduse". Pentru că mecanismul impulsionării celorlalţi răspunde în sine la antipod: prin retractilitate. Cauzele „fugilor" diferă.

Nici măcar nu ajunge sus.

Din clipa aceea, Moromete orbecăie. Atîta, doar El încearcă ipoteze şi le ratează. Obosind împreună cu ele, însăşi viaţa sa se complică, îl macină.

De unde, cîndva, urmărise aşezat pe un scăunel în pragul dintre odăi mişcarea întregii familii, ca un patriarh şi legislator căruia nu-i scapă nimic şi care dispune de fiecare hăţ, într-atît încît o substituire chiar şi numai pasageră apărea drept ceva cu totul deplasat şi nenatural („Paraschiv stătea pe prag în locul unde stătea de obicei tatăl său. Fără Moromete tinda arăta acum parcă goală, nu-i stătea de loc bine lui Paraschiv acolo pe prag");

de unde, faţă de el, mama ultimelor trei odrasle, Catrina, opera „cu mişcări care n-aveau în ele nici o ştiinţă a efectului" ;

de unde ceea ce îi spunea Moromete lui Dumitru al lui Nae „îi spusese cu glasul lui spart, pe lîngă care al lui Dumitru lui Nae părea cu totul obişnuit, ca al oricărui om, iar al oricărui om părea o şoaptă pipernicită" ;

de unde cu un singur cuvînt era — puţin retoric, puţin rablaisian ? — în stare să clatine elementele şi să le modifice aşezarea în jur („Eu ?! făcu Moromete umflînd parcă aerul negru din odaie cu mirarea lui") ;

de unde calea de ocol şi soluţiile alegerii dispuneau în sufletul său de suficient răgaz, clipa şi locul unei decizii aparţinîndu-i în exclusivitate, ca în cazul negocierii salcîmului pe care îi rîvnea să i-l cumpere Tudor Bălosu, vecinul său („Poate am să ţi-l vînd... poate n-o să ţi-l vînd... De ce trebuie să ne grăbim aşa !?),

Moromete e scos din ritmurile şi tabieturile sale, se tulbură, ezită, o încurcă, rămîne pe gînduri, tace, se îmbolnăveşte.

El n-o ştie încă (poate că în „boala" celorlalţi nu era decît tot răsfrîngerea aceleia a lui), va şti-o abia mai tîrziu.

Dar starea confuzională se instalează gradat în conştiinţa sa, care se risipeşte şi care înserează după cîteva succesive zvîcnete şi împietriri: „Moromete intră în odaie, desfăcu braţele şi rămase aşa, nemişcat, în formă de cruce, cu înfăţişarea celui care n-are putere să se împotrivească destinului".

Mai mult ca niciodată i se relevase că există perimetre şi că rigiditatea lor sugrumă, anulează. E dialectica limitelor. O amputare, ca orice mod al înfirmităţii, reduce universul şi-i schimbă conţinuturile : „Cerul era larg şi lumea fără margini, dar viaţa omului se învîrtea înăuntrul unei curţi ca într-o închisoare".

Ceilalţi ai lui omagiază grîul, se înfruptă cu savoarea primei pîini din recolta nouă, coaptă la ţest, caută să nu-şi umbrească voluptatea şi să nu-şi strice gustul întîlnirii cu ea: „Singur Moromete stătea la masă cu o înfăţişare nepătrunsă şi şi-l strica. După felul cum umbla în strachină ai fi zis că îşi alege gîndurile cu lingura şi le mănîncă. Dar nu-i plăceau şi într-o vreme" etc. Că-i displăceau, nu va fi deajuns. Şi le va acoperi (voinţa puterii, a stăpînirii de sine nu s-a evaporat încă, ia doar o altă direcţie), şi le va acoperi cu postavul muteniei : al unor groase mutenii: „alesese tăcerea ca să poată opri în ea urletele care i-ar fi ieşit din gît dacă ar fi deschis gura". El ştia însă că „o tăcere voită e mai slabă decît una adevărată". Deocamdată nu se opreşte doar la o singură nuanţă, ci le aparţine amîndorura : „Moromete tăcea ca un gard bătut de ploi". Totuşi „Era o tăcere fără scăpare. Fiindcă pe urmă ridică privirea **redescoperind** lumea" etc. E o redescoperire care nu durează şi o lume care nu-l primeşte (pentru că aşa i se pare, care n-o înţelege) ospitalieră în braţele ei. Fireşte, nu era aceasta, o redescoperire statică, mijlocul de a se salva, de a găsi măcar o provizorie rezolvare ; „timpul pe care îl crezuse răbdător şi lumea", cu puhoaiele lor de prefaceri, sporesc dezorientarea şi criza.

(Continuare în pag. a 7-a)

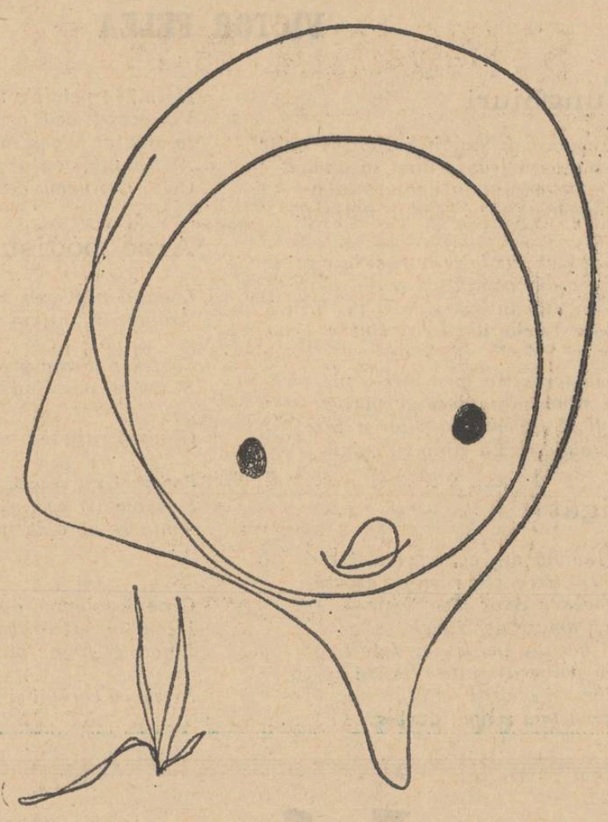

MIRCEA IVĂNESCU

Puterea imaginii

Orice obiect de pe masă, în faţa noastră, se poate aprinde,
şi arde, cu flacără străvezie — care-l face unic atunci —
(şi bine înţeles că rămîne acelaşi, la fel
cu oricare alt lucru de acelaşi fel — dar nu asta
contează). Ni se poate întîmpla să intrăm
uneori într-un tablou — atît de încărcat de timp
— lăuntric, sau, de oricare alt fel — încît arde totul
cu flacără străvezie în jur. Şi urcă flăcări orbindu-ne,
şi strigătul chiar pe care l-am scoate, intră în tablou
şi se face tăcere — şi arde acolo, de jur împrejurul
nostru.

Asemenea

Dar de ce ar trebui, de fapt, să găseşti o fiinţă
asemenea ei ? nu am mai ajuns să înţelegem
că nu există fiinţe una la fel cu alta ? că nu
trebuie niciodată să refacem o aceeaşi
experienţă ? — (nu pentru că asta ar fi o moarte
căci ne regăsim într-o aceeaşi trăire, nesfîrşit
revenind — veşnic se reîntoarce însăşi viaţa —
una şi aceeaşi într-adevăr ? —) doar că formele ei să fie —
poate aşa
e mai bine — să fie şi schimbătoare puţin. Şi atunci, de ce
îmi amintesc mereu de după amiaza cu lumină murdară,
printr-o piaţă cu faţade vechi, şi zăpadă, noroi,
şi iarnă fără putere ; şi ieşind din spital, pe străzile mucede —
de ce vreau să regăsesc lumina după amiezii de atunci ?
să fie o parabolă ? — că ar trebui să mai regăsesc şi acele fiinţe ?
Numai că ele au murit demult — şi n-ar trebui, n-ar
trebui să găsesc o altă fiinţă asemenea —

Iarnă

Gerul pe geam — asemenea cu acea
contractare a contururilor, cînd priveşti
lumea prin lentilele unor ochelari de miop.
Şi afară frigul — şi dincoace, în odăile
cu multe gînduri opace, care nu sînt
decît amintirile vechi făcute cuvinte,
un fel de absenţă între gînduri şi simţăminte,
— ceea ce afară e frig, aici o vreme de vată
în care-ţi înfunzi mîinile — şi zgomotele nu sînt
sunete, ci doar gesturi oprite, pipăindu-te oarbe
pe faţă — urcîndu-ţi pe obraji, ca o oboseală subţire,
ca o uitare — şi nici nu mai vrei
să te tragi înapoi de la aceste ferestre fără
vedere decît spre ceea ce poartă numele „frig".
Şi stai doar, cu gîndul că poţi privi către o lume
de frig — şi frigul în jur — pîslă,
şi linişte — şi cu mîinile pe urechi
să o clădeşti tu — să crezi că tu ai creat-o — şi minţind —
tăcerea aceasta — mereu în acelaşi
fel — şi frigul pe care nici nu-l mai simţi decît ca o vată —

DUMITRU ALEXANDRU

Necunoscutul

Nu-l privesc de sus
pe omul scund de pe stradă.
El poate e Ştefan
şi înăuntrul lui,
ca într-o tabără,
stau printre arme oştenii.

Tăcut

Îmi pare că-i tîrziu, că timpul trece,
Că moare cîte-un colţ din nemurire.
M-am rătăcit într-un ţinut prea rece,
Cu gîndul îmbrăcat subţire.

Mă-ntorc tăcut şi buzele-mi deschid
Spre-abia mişcate nevăzute ape
Şi mă privesc şi-aş vrea să fiu lichid,
Să curg deasupra crengilor aproape.

Incă nu ştiu

Acestor gînduri ce ne însoţesc
cît sîntem încă vii
cum să le spunem ?
Să fie, oare, ciinii noştri teferi
pe care îi trimitem înainte, veşti
să ne-aducă
sau să stea de pază
fricoasei noastre firi ce se repetă ?
Din tot ce văd cu ochii, e doar gestul,
haotică mişcare către-un sens
nu-ntotdeauna sigur.
Pornit pe-un gînd,
ne-am şi lovit de-o moarte.
Incă nu ştiu cum se măsoară gîndul,
această galaxie-n care sîntem,
părelnic, punctul de plecare.
Doar pe cei morţi,
prea vii rămaşi în viaţă,
îi măsurăm în secoli şi-n milenii
şi sfinţi îi facem
neînţelegîndu-i.

VICTOR FELEA

Triunghiuri

Se pregătesc triunghiuri zboruri nalte
Se întristează frunza dînd să plîngă
Semințele adorm în cuiburi calde
Fuge o ploaie prin văzduh nătîngă

Mi-e gîndul dus la ierburi și la rîuri
La pacea din pămînturi și din vînt
La norii albi întinși subțiri în briuri
La toate dulcile iluzii cîte sînt

Stau la fereastra mea într-o pierzare
Și nu știu suflete dacă suspini
Ori plopii inventează-n larga zare
O nostalgie ca un cîmp cu spini

Strigăt

Taci lumină din adîncuri taci
Cuvîntul tău nu se rostește așează-l
Pe lespedea celor moarte pe
Socluri amare de frunze
Lîngă vechile imnuri ciudate lîngă
Istoria pulberii sfinte ofrandă
Marilor zei obosiți de cruzimea
Perpetuă taci strigăt aprins

Dormi în petalele roșii ale amurgului meu
Voi azvîrli cele o mie de săbii
În fluviul negru în pîntecul rece
Al timpului cu disperarea
Celui din urmă centaur

Arse podișuri

Logosul trist sub palida frunte
Arabescuri intime pînă la ceasul din urmă
Soartă canoane pustiiri fără noimă
Și trupul mocnind în trecerea lui adormită

Gînduri cariatide-mblînzite sub arșițe grele
Podișuri nu munți numai arse podișuri
Și sabia frîntă lîngă coloșii de piatră
Amin se-apropie vremea și cerul coboară-n cenușă

Groapă solemnă apoi și plecările surde
Inima pleoapă-nroșită de lacrimi
Lîngă un nume pierdut ca un vechi diamant
Se surpă corăbii și turnuri anunțîndu-și victoria stearpă.

NORA IUGA

Carte de suflet

Carte de semne magice
cu pagini lunare
răvășite de-un vînt argintiu,
carte de suflet
singurătate beată cu lumînări
înfipte-n coltare
noapte de dragoste
pentru propriul tău trup
care trece
lenește petală de hiacint
pe-o străveche lucarnă afumată
strălucirea ultimei stele.

Vai, nu veni...

Vai, nu veni
în ceasul acesta
cînd eu mă iubesc pe mine
cu soarele tatălui meu
cu stelele lui melodioase
cu nomadele pene de înger
căzute pe sufletul
atît de rotund ca un fruct...

Vai nu veni
sub talpa de carne
nici o cărare nu rămîne candidă
nici o egretă
nu-și păstrează virginala paloare
cînd umbra pămîntului
acoperă luna.

Marginile curg

Ceață
prin desișul tău
marginile curg eliberarea sufletelor
și marea armonie
tatăl cîntă orb...

Vasul fantomă
se-ntoarce în port
limfele mele se-nalță-n
coloane de argint rugător
trec pînze freatice
prin florile mele născătoare
de somn

o tristă regină
cu eșarfa ruptă
vine spre mine
floare de lună
ferește-o pe ea de lumină.

aud iar ropot de cai

de Pavel Perfil

Pămîntul arde sub noi. Se zbîrcește ușor, așa, ca după marile ploi, se vălurește într-un soi de arătură fierbinte ce ne încinge tălpile. În jur liniște, liniște. Apoi, într-un pocnet — pocnetul bulbului de nufăr în miezul verii — ajungem pe coama dunei. Ici-colo fire uscate de iarbă, gîngănii, aceste gîngănii ale pămîntului care apar acolo unde nici nu te aștepți și piciorul rănit al calului. O carne roză, pe care tata o acoperă cu cămașa după ce o umezește cu puțină apă din bidon.

— Ilie, dacă nu-ți place, du-te acasă.

Satul se mai vede în zare. Și casele, și pomii, și strada nisipoasă aburesc. Strada în care, orice pas, oricît de ușor ar fi, se afundă pînă la gleznă, pare o tranșee săpată în solul roșietic și uscat al caselor.

— Întoarce-te. Altfel — îți spun — o să-ți fie greu să te întorci, din ce în ce mai greu cu cît ne vom depărta.

— Nu !

Mă întind pe nisipul încins. Îl simt cum alunecă sub mine cum acele mii de particule tăioase îmi irită pielea udă de transpirație. Aud iar ropot de cai, cohorte de cai ca în visele de altădată. Deschid ochii. Tata mai leagă piciorul calului. Îmi aduc aminte de poemul ce l-a scris fratele meu profesoarei de limba română :

„Aud iar ropot de cai la marginea cuvintelor.
Și, de drumul acesta de lut, peste care au trecut
marii călători, vreau să-mi alătur trupul,
căci sînt porți deschise la orele somnului,
sînt porți deschise la orele somnului,
Îl aud iar pe tata :

— Du-te mă acasă, nu vezi că te-a moleșit soarele ăsta ?

— Nu, vreau să văd cum prinzi tu morunii.

— Ehe, pînă acolo mai mergem și mîine. Nu vezi că și iapa-i moleșită de soare. Acu, după ce-o bate soarele în cap, o mai bate și samarul în coaste.

— Și crezi că ajungem mîine acolo ?

— Nu știu. Dacă găsim o barcă pînă la Sfintu...

— Iapa unde-o lași ? cui o lași ?

— Iapa iapa, vine singură acasă.

Tata o mîngîie peste piciorul bolnav. O muscă verde, grasă, i se așează pe mînă. Atunci se petrece ceva neașteptat. Iapa, căreia eu îi spuneam Amata, se zmucește din mîna tatii, îl aruncă la pămînt și o ia la fugă. Soarele arde la fel de nemilos peste dune. Amata se face mai mică, tot mai mică. Tata se scoală, se scutură, n-are nimic.

— Mama ei de zăpăcită, să-mi facă mie una ca asta. Ilie, cheam-o și hai că altfel ne prinde seara aici.

Mă uit în zare : cîmpul gol ca un nou născut, nici un fir de iarbă, nici o suflare de om în afară de mine și tata, valurile pietroase ale dunelor ca niște spinări de morun, care, în zăpușeala asta, par și mai mari. Amata nicăieri.

— Parcă a intrat în pămînt, fir-ar ea să fie.

— Ilie cred că nu-i a bună. Hai s-o căutăm.

— Ce nu-i a bună, ce nu-i a bună ? N-ai văzut că fugea ca o descreierată după ce te-a lovit ?

— Fugea ?... Sărea că pe ăla, rănitu, îl ținea îndoit pînă pe sub burtă. Hai după ea !

Urcă în mine un gînd, urcă asemenea ciocîrliei în amiaza grîului. Nu-i spun tatii. Un corb mare, singurul corb din lumea asta care s-a încumetat să mîngîie aerul cu aripile sale, această uscăciune. Îl văd cum coboară lin, din ce în ce mai lin, plutește, apoi se înalță, filfîie din aripi — bucăți de noapte. Îmi aduc aminte de spusele fratelui meu mai mare : „Mi-e teamă de noaptea primului venit." Gîndul urcă, urcă, asemenea unui rege bolnav pe treptele măririi.

— Ce ai Ilie ? îl aud pe tata.

— Nimic, nimic, ce să am ?

— Cred că a luat-o înainte. O găsim noi acolo, la capăt.

Și tata rîde și rîsul lui răsună peste arșiță, peste dune, valurile acelea pietrificate peste fluturarea corbului care s-a pierdut în zare. „Dar plopii, și caii, și corbii n-au vîrsta să cugete."

Atunci tata are cămașa, a de pe genunchiul calului, udă de sudoare. părul i se încleiază. Pașii ni se afundă mai mult în nisip. Îl urmez lungindu-mi cu greu pasul. Îmi aduc aminte de povestea aceea ciudată pe care am auzit-o într-o vară cu grîu bolnav, cu o arșiță la fel ca aceasta, cînd și ierburile, și peștii, scăpați din plasele pescarilor, se sufocau de mersul prea domol al zilelor.

Era un anotimp incert (Poate nu există asemenea anotimpuri decît acolo, pe acele locuri unde orice capăt de faptă naște furtuni, naște furtuni și în suflete și în pădurile preaverzi și preatepoase ale munților). Tata era pe atunci tînăr și, ca orice tînăr, trebuia să poarte după el o armă și un cal, calul lui cel alb, pe care cineva (despre care tata nu vrea să aminteaască) l-a vopsit pe o parte în negru. Și apoi armatele : una cu steagul alb.alb ca zăpada acelor munți, fluturînd în vînt; iar cealaltă cu un steag negru asemenea acelor clipe de răzmeriță. „Tudore dă-i drumul !" Tatra răsună de mugete de tun. Calul cel vopsit pe o parte în negru dă unul dintre camarazi, calul tatii, o ia la goană. Sînt cioturi de brad arse, picioarele de conifere din care trupul a zburat în senin ; sînt cele două interminabile șanțuri vrăjmașe din care doar capetele bolnave de ciudă ale ostașilor ies în afară. „Tudore dă-i drumul ! Dă-i druuuuumul !" Calul o ia peste miriște, printre cele două tranșee negre, peste cîmpul defrișat de război, peste picioroangele arse ale brazilor. În fată nori de fum înghețat apoi limbile tocite ale solvelor de tun și tata transpirat, proptit bine în pinteni. „Tudore fii tare, nimic n-are să se întîmple. Calul ăsta e fermecat. Numai. cînd s-o întoarce, și coastele negre vor rînji spre cei al căror stindard este zgura brazilor. iar cu albul spre noi, atunci s-or porni să rumege și tunurile. „Marele dans se apropie, se apropie, așa, ca ploaia vestită de norii prea joși. Tata dirijor. Peste tot se acordează instrumentele : alămurile răsună surd și macabru ca o orchestră subpămînteană, trupul viorii, din acești molizi călcați în picioare și ale căror asprimi se răzbună acum. răsună stins ca sluiba unui țircovnic la căpătîiul muribundului. Tata

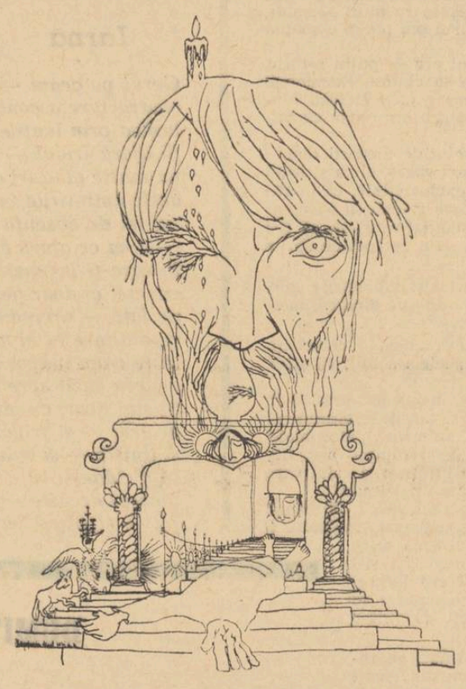

prelung în șanțuri. Vîntul, care s-a pornit, scotocit în cele mai nebănuite tainițe se despletește prin coama cleioasă de noroi și de sudoare a calului. „Bravo Tudore, ști un erou ! esti un erou, firea-și al naibii !"

Tata, care, pînă atunci n-a scos o vorbă, și n-a avut decît ochii aceia blînzi ca bălțile toamnei, se răstește la camarad : „Ce erou, pe dracu erou ? Că am omorît un cal, să mă facă erou ?"

Aici se termină amintirile mele, amintirile tatii ; singurele lui amintiri.

Gîndul acela, pe care îl credeam uitat, urcă din nou în mine asemenea trilului de mierloi din zăvoiul Litcovului.

— Mi-e sete, Ilie. Dacă nu spălam piciorul Amatei mai aveam ceva de băut.

Bidonul e gol și fierbinte. Și răsună la fel de obosit ca și tălpile noastre prin nisip. Satul a rămas mult în urmă.

„Seara cînd ne-om așezc în nisipul călduț să ne odihnim ciolanele, seara cînd va mai ti doar o părere de arșiță mă voi lipi de spinarea Amatei. Apoi vom adormi, iapa va paște acest tinut de iarbă crudă apărută peste zi. Tata se va trezi, își va aprinde o țigară, fumul se va prelinge încet ca un văl de mireasă peste obrazul ciupit de nori al lunii."

Mi-e sete și mie. Și, atunci, ca și cum gîndul care urca în mine s-ar fi topit, gîndul la moartea Amatei, se făcu liniște deplină în jur. Pașii tatii erau pașii mei pe care îi lăsasem acolo, pe dune, cîndva într-o vîrstă necunoscută. Vîntul n-a mai șuierat de atunci niciodată.

— Și dacă Amata nu mai există ? Nu ne mai așteaptă nicăieri ?

— Taci ! taci că nu știi nimic.

Fulguie cu nisip. Vîntul începe să șuiere. Ne așezăm pe salopeta decolorată a tatii. Nu știu cît am stat acolo. Tata nu m-a privit niciodată în ochi, n-a privit nici măcar la ce era în jurul nostru, ci, departe, încolo, unde, după atîta privit, ar fi trebuit să se ghicească marea sau măcar vîntul ce se întețea.

— Mama ei de treabă, Ilie, nu se poate, trebuie s-o găsim.

— Găsim, găsim la Stamate una băloasă și schiloadă de nu-și ține nici șeaua.

— Ia, ascultă, ascultă, asta nu e apă ? Se aude parcă un clipocit. Săpăm cu mîinile săpăm cu cuțitul vechi, cazon, al tatii. În fundul gropii e umed. Umed, așa, ca în toate gropile. Apoi clipocitul devine mai stăruitor, ne mîngîie auzul. Tata își desface bidonul de la brîu, joacă puțin nisipul cu mîinile. Nisipul e din ce în ce mai moale, seamănă cu nămolul pentru lipit casele.

— Măi, Ilie, asta e apă ?

Bem din ea. E sărată. Ne unge gîtlejul un minut, două, apoi, iar ne ustură, și, parcă mai tare.

— Asta-i apă de mare. Numai că nu-i verde, nu-i albastră, e limpede.

Plecăm. Eu, tot așa, în urma tatii, lungindu-mi pasul. Lăsăm în spate dunele peste care vîntul în această înserare fierbinte, prinde cheag.

— Ilie, eu zic să ne grăbim. Poate la noapte o luăm spre Sfintu.

— Și Amata ?

— Amata, zici ? Să nu afle mă-ta că ne-am dat naibii. Las' că la iarnă, cînd ne-om întoarce, cumpărăm una de la Stamate. Pe a sură că-i mai zdravănă. Da lucrezi și tu că altfel n-o scoatem la capăt.

În față, unde credeam că trebuie să înceapă stufărișurile, cîmpuri de sare, cîmpuri peste care lenevește sudoarea pămîntului. Aerul devine mai umed. Nu mă mai ustură cerul gurii. Dar, mereu, același gust sărat și, mirosul de mare mă amețește. Și toate ar fi fost atît de frumoase dacă o aveam pe Amata lîngă noi, dacă tata n-ar fi atît de îngîndurat, dacă stepa asta peste care sarea lîncezește nu ne-ar mînca tălpile. Cît de sfîșietor — mă gîndesc — trebuie să fie pentru cei rătăciți în deșert. pentru cei ale căror umbre nu cunosc frînghia aurită numită Marginalia. Dar zborul fără de tămăduire al călătorului oprit de Marginalia nu este oare la fel de sfîșietor ? Poate la fel de sfîșietor și rînjetul celui necurmat de ceață care strigă : „Lumea va cunoaște progresul, adevăratul progres. cînd va descoperi că duminica nu-i decît o minciună."

— Pune-ți tenișii în picioare că ustură al naibii saramura asta păcătoasă.

— Las'că-i pun mai încolo. Acu mă mai țin picioarele.

— Măi, Ilie, ce părere ai tu de asta: să mergem noi cît să mergem, să dăm de barcă și, cînd s-o luăm iar din loc să apară Amata ?

De aici, de unde s-a lăsat noaptea, vîntul mi-a furat vîrsta, mi-a furat gîndurile. Somnul a fost greu, așa ca Pămîntul la solstițiu. Caraorman a răsunat. pentru prima oară în mine, ca ceva sticlind în negură. ca aripile acelui corb filfiind deasupra noastră, apoi dispărut în zare. Dar o oră, două îl mai vedeam culcîndu-și umbra peste dune.

Apoi tata mă trezește, sînt înfofolit în pături, vîntul tremură ușor în caverna camerei. Prin geamul cabanei, țărmul pe care ne-am așezat sălașul pare la fel de aspru mîngîiat de degetele prea lungi și prea uscate ale arșiței.

Au trecut nopți, zile. Amata nu s-a arătat. Dar toate aceste zile și nopți au trecut prea repede. Una singură, o singură noapte mi-a rămas în minte: Eram cu tata pe țărm. El. numai în pantalonii aceia de salopetă, albastru spălăcit, și cu un coltuc de piine în mînă (de-ce avea piinea aceea nici acum nu știu și nici nu-l voi întreba căci, sînt singur, nu-mi va spune niciodată) Briza, ca o femeie frumoasă despletindu-și părul negru în fața geamului, se prelinge printre ierburi, printre noi. Atunci îmi plec urechea la pămînt. Aud ropot de cal.

„Asta nu-i Amata, tată?"

„Nu, nu-i."

Tata a plecat mai departe. Cea pe care o cred Amata se apropie de el, îi mănîncă piinea din mînă. apoi vine spre mine mă privește (Ah! ochii aceia spălăciți. plecați prea departe în fundul trupului, ochii lipsiți de viață.", se desparte de mine cu atîta indiferență dar nici la tata nu se mai întoarce. Noaptea o înghite, cum ne înghite și pe noi drumul spre cabană.

„A fost Basarab, calul din Tatra".

Vocea tatii sună subțire și stinsă.

„Dar de ce e așa de slab?"

„A slăbit acolo de unde vine."

Au fost apoi vise zbuciumate cu cai bătînd la porțile cu canaturi groase ale memoriei. A doua zi m-am dus la locul întîlnirii noastre cu Basarab. Nici o urmă. Briza măturase totul. chiar și izul de noapte înșelătoare.

L-am mai întrebat pe tata de cîteva ori după aceea. Dar întotdeauna privea undeva departe, către un țărm prea cufundat în ceață de unde nu mă chema nici o sticlire.

DUMITRU STANCU

Ce este poetul

Lui
Dimitrie Stelaru

Ce este poetul decît întruparea
Sorilor prinși de migrații.
Vrăjite lumi scoțînd la iveală
Spre viață, spre moarte.
Ce este poetul decît suferința
Orbului în fața lutului
Ce este poetul decît sete,
Setea cea mare a lumii
Setea culorilor, setea de zbor
Setea țărînii ori setea cea mare.
Ce este poetul dacă nimeni nu știe,
Decît o pasăre ce trăiește și moare
Sătul de viață sătul de veșnicie
Deci ce este poetul decît întruparea
Sorilor prinși de migrație ?

CRIȘAN CONSTANTINESCU

Floare de vis

Floare de vis născuind către culmile arse de gheață
Spre-a hărăzi rațiunii căldură, culoare și viață,
Pentru ideea ce naște dînd chiot cînd zorile pulbere-și cern
Leagănul tău e-un descîntec aidoma celui matern.

Floare de vis ce desfereci în țandări ferestre de haos,
Farmecul tău pentru setea-mi de spații e-un veșnic adaos,
Aspră și nouă poruncă-mi aduci cînd asupra-mi trec an după an:
Armele-mi toate să poarte efigii cu-aspect mai uman.

Floare de vis care fruntea-ți apropii de veacuri bătrîne
Unde-ntîlnești voievozi și domnițe cu părul de grîne,
Ca să desprinzi din lințolii de vreme uitate sub neguri și scrum
Cumpăna faptelor duse, arată spre clipa de-acum.

Floare de vis care dăinui pe strunele doinelor mele
Ca să-mi alinte sublima crăiasă cu ochii de stele,
Pururi descoperi mirifice sensuri cuvîntului vechi peste timp
În irizări de fantasm să-nveșmînți al iubirii olimp.

Floare de vis cățărată pe creste-aurii carpatine,
Cum aș putea să fiu nobil icar și anteu fără tine,
Aripa ta îmi dă har să clădesc din țărînă și fulger de astre
Chipul de azi cu profil de baladă al patriei noastre.

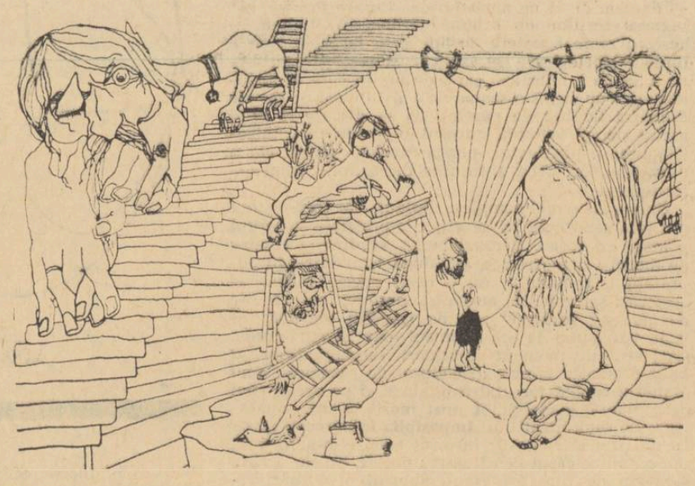

Desene de
FLORIN PUCĂ
din grupa
„Amintiri
despre mine"

RADU ANTON ROMAN

Dar iarba

Pulberea de nuferi de pe buze
să mi-o pui încet pe podul palmei...
Am să văd cum urcă înspre tîmple
graiul cald și nou, făptura ta
ca un șarpe de argint pe coltul stranei.

Voi vorbi, să văd cum te-ntrupezi,
o să-mi uit cu tine limba, anii
voi vorbi uimit prin pleoapa ta.
Va fi lumină ! Toate vor pleca !
Am să bîigui singur vorbe stranii...

Inima se va muta de acum în dreapta
unde nu vrem nimic, nu știm nimic,
și ne vor umple trupul crizanteme
sătui și goi o să ne rupem carnea
și vor țîșni miresmele în spic !

Dar iarba cîntă-ntr-o bazilică de argint
învăluindu-mă precum o apă lină ;
așa cum degetele tale mă-nvelesc
ca o cămașă proaspătă și bună
pe o piele caldă. Blîndă și străină.

Tărîmul meu

Tărîmul meu, la capătul-nserării
n-ai să-l cunoști. E un regat ascuns
în mijlocul cetății. E aproape.
Dar tu nu-l vezi, de fapt. El luminează.
Și ce se vede este numai umbra,
zidului său lung, de nepătruns

Spre el alerg. Dar ție ți se pare
că stau în fața ta, gol și flămînd
E doar conturul meu, iubito. Singur.
Ca un contur de nufăr. Alb și blînd.

Privește-mă. Tot nu mă poți vedea.
deși-s acum aici, lipit de tine.
Pe zid, plîng inorogii, visînd cu ochii uzi.
Visează cum o creangă înflorește-n carnea mea
Fărămițînd lumină peste tine...
Eu țip. Dar tu nu poți să mă auzi.

«stimate domnule diriginte»

titus popovici fals tratat despre amintiri

— „Cu respect întreb : cînd binevoiți să mă spînzurați ?"

Beiușul a devenit capitala Bihorului ciuntit. Casa noastră a început să semene cu un azil de noapte, doar atît că mama, maniacă a curățeniei și ordinei, avea grijă ca totul să fie „lună" ; adăposteam peste zece familii, dormeam claie peste grămadă se gătea în curte, în cazane mari de aramă ; pe străzile în pantă ale orașului treceau bande în cămăși verzi răcnind :

Moartea numai moartea legionară,

Ne este cea mai sfîntă nuntă între nunți... (In ziua „victoriei" legionare, consfințită de aprobarea deschisă a diktatului de la Viena și de crunta bătălie care a constat în tragerea cîtorva gloanțe în urma trenului care transporta în exil pe Carol al II-lea și pe doamna Lupescu, în micul birou al tatii — s-a prezentat în cămașe verde, cizme, centură și diagonală de care atîrna tocul de lemn al unui Mauser, unul din factorii poștali, altfel, cum zicea tata, „un bețiv și un nenorocit, dacă n-ar avea copii de mult l-așI fi dat afară", și a răcnit : „Trăiască Legiunea și Căpitanul, camarade !" La care tata a răspuns, cu vocea lui care putea sparge geamurile :

— Camarad ești cu mă-ta și cu tac-tu ! Eu sunt *stimate domnule diriginte !* ai înțeles, marhă ? Și acum, marș afară! și te prezinți în uniforma regulamentară a P.T.T.-ului, nu în ținuta asta de țircus !)

Printre refugiații adăpostiți la noi în casă, era și un domn N. foarte distins, grizonat, cu o mustăcioară „sel et poivre", funcționar superior la Inspectoratul P.T.T. din Oradea, director cred, sau așa ceva. Apariția lui în Oradea, prin 1920, rămăsese de pomină : se anunțase, dela București, sosirea d-lui N., noul diriginte al oficiului central din Oradea. Pe peronul gării îl așteptau în ținută de ceremonie : coadă de rîndunică, pantaloni reiați, joben și mănuși „glacé" viitorii săi subalterni, majoritatea cu studii superioare la Viena și Budapesta : Dr. Ioanoviciu, dr. Bondor Mihàly... și undeva, la urmă de tot, tînărul impiegat clasa III-a Popoviciu Augustin. Din tren a coborît un june dezinvolt, cu pălărie canotieră, veston de smoching cu revere de mătase obosită, pantaloni albi și tenișI, purtînd cu eleganță o boccea cadrilată. Era „băiat de familie bună", avea relații pe la liberali ; peste cinci ani își făcuse vreo trei case în Oradea : era de o aroganță cumplită și cu multă greutate a fost împiedicat să dezorganizeze cu desăvîrșire P.T.T.-ul rămas de la austro-ungari, a căror experiență în materie de organizare, de servicii publice era impecabilă.

Și, deoarece acum Beiușul era Capitală de județ, domnul N., în timp ce locuia la noi și mînca la masa noastră, a aranjat să fie numit el diriginte în locul tatii, care n-avea „studii" superioare. Ce-i drept, și studiile domnului N. se mărgineau la un bacalaureat, în schimb avea *relații* superioare. (Omul, cum zicea un prieten al meu, cam cinic, din păcate referindu-se la epoca noastră, este suma relațiilor sale)... Curînd am fost scoși din casă, fără menajamente (ni s-a dat o zi sau două să ne găsim un loc unde să ne depozităm lucrurile) și din clipa aceea au început peregrinările... dar despre ele, mai tîrziu.

Deocamdată în acel septemvrie și octomvrie de tristă amintire, noi copiii, prietenii mei din Oradea de care mă despărțisem cu un an înainte, pusesem stăpînire pe curtea plină de bălării uscate a poștei, pe toate clădirile aferente, pe poduri și pivnițe. Refugiații erau niște eroi, trecuseră prin grave primejdii, așa că și eu am fost degradat. Nu mai eram „șeful", ci prietenul meu de atunci și de acum Romică Anderco, actualul căpitan al portului Tulcea, companionul meu în mari expediții de vînătoare, primăvara și toamna pe grindurile arse ale Caraormanului, în jepșile Belciugului, pe Grasnicol, în dimineți și seri de aur lichid spulberat în vînt, cînd trec în zbor gîștele răsună țipătul lor trist, nostalgic, și mîinile se încleștează pe gîtul armei... Printre altele, nimeni nu-i contesta lui Romică șefia deoarece avea pistol, da, pistol adevărat ! un Deringer calibrul 5 mm cu două focuri și patru cartușe, pe care-l ținea însă ascuns, deoarece tatăl său, domnul Cornel Anderco, avea mina foarte iute.

Zilnic se adunau refugiații mai vechi sau mai recenți ; unii voiseră să rămînă, dar fuseseră expulzați în 24 de ore, îngrămădiți în vagoane de marfă, umiliți, scuipați, văzuseră „nylasisti" urinînd pe steagul românesc ; amărăciunea și revolta creștea, „Las' că se mai și exagerează" spunea tata ; atunci au venit știrile despre masacrele de la *Ip și Trăznea.* Fuseseră uciși copii, femei, bătrîni sub pretextul că explodase o grenadă. Nu se mai putea vorbi de nici un fel de exagerare ; zăgazul patimilor crăpa din toate părțile. Atunci au venit la noi cîțiva din prietenii maghiari ai tatii : erau neliniștiți, se temeau să nu se reverse asupra lor furia refugiaților.

— Dar eu unde sunt ? a răcnit tata. Dar eu cine sunt ? Dirigintele P.T.T.-ului din Beiuș, sau un nimenea ? Că dacă dau eu un telefon la *București*, da ! ce vă uitați, la București ! Cu ce sunteți voi de vină ? Și între voi și între noi sunt destule ciurucuri și gunoaie omenești, hai să bem un spriț, că am treabă de nu-mi văd capul.

★

Cînd a apărut „Străinul", pentru capitolul în care descriam masacrele bestiale făptuite de „gărzile Iuliu Maniu" la Aita Seacă și în părțile secuiești, am primit — la Oradea — reproșuri pline de amărăciune :

— Cum ai putut scrie așa ceva, chiar dacă s-a întîmplat ? Nu te-ai gîndit *cum apărem noi românii* ?

— Pentru mine, cei care au putut face așa ceva, nu sunt români. Nu sunt nici oameni. Fac parte din o subspețâ care trebuie stîrpită.

— Dar despre bestialitățile de la Ip și Trăznea, de ce n-ai scris ? De ce te-ai mulțumit să le pomenești doar, în treacăt ?

Nu știu ce-am răspuns atunci ; iată însă răspunsul meu de astăzi : am crezut și cred că datoria mea de scriitor *român*, comunist, a constat în demascarea fascismului românesc, a celor care au spurcat noțiunea de român.

Cît despre atrocitățile fasciștilor unguri, „szalasisti", „nylasisti", — pe care le cunosc *tot atît de bine*, sunt convins că voi citi odată pagini semnate de unul din prietenii mei Sütö András, Szabó Gyula, sau Páskándy Géza ; pentru că numai arzînd cu fierul roșu această plagă, rușinea imensă a secolului XX, generația noastră, a cărei conștiință poartă cicatricele acestor lugubre amintiri, își va fi făcut o parte din datorie. O parte numai. Dar poate cea mai importantă.

★

Îmi amintesc foarte bine, cum am aflat prima dată despre tragedia de la Aita Seacă.

Eram, la 19 sau 20 de ani, proaspăt Inspector al Teatrelor !!! Scrisoarea tatii, pe care o reproduc la subsol *, o pusesem la dosar. „Ce înțelege bătrînul din vremurile noi ?"

*) *Oradea, în 14 Mart. 1950*

Dragul tatii,

Scrisoarea în care ne anunți că ai fost numit Inspector și și că de acum înainte nu mai ai nevoie de ajutorul nostru, nu ne-a bucurat. Dimpotrivă ne-a intristat foarte mult pe mama și pe mine. Tonul în care ai scris-o dovedește multă inconștiență și lipsă de judecată matură. Cît despre cel, sau cei, care te-au numit într-un post atît de important, nu doresc a folosi niciun fel de calificative decît să le spui din partea mea că nu sunt serioși. Eu am muncit 30 și ceva de ani, ca să am onoarea de-a ajunge Inspector P.T.T. !!!!! Iar tu, un tiner necopt de 20 de ani să capeți această înaltă răspundere, aceasta e ceva cu totul lipsit de cel mai elementar simț de răspundere din partea celui (sau celor) care te-au numit. Cît despre faptul că tu, băiatul nostru, ai acceptat, acest lucru ne-a mîhnit adînc pe mama și pe mine. N-am dormit o noapte întreagă întrebîndu-ne cu ce am greșit în educațiunea ta, încît ai fost în stare să dai o asemenea dovadă de ușurătate Te rugăm, mama și cu mine foarte energic să-ți vezi de carte, la Facultate să ai o frecvență exemplară și o comportare morală de care nouă să nu ne roșească obrazul cînd vom auzi despre tine.

Al tău tată
AUGUSTIN POPOVICIU

P.S. Mama îți trimite prăjituri. Dacă îți vine greu să-ți dai demisiunea scrie-mi mie numele tovarășului (sau tovarășilor) care te-au numit și o să le explice tata cum stau lucrurile. A. P.

Deci eram Inspector și în această înaltă calitate am fost trimis să asigur „bunul mers" al turneului Teatrului Maghiar din Tg. Mureș, care era în campanie.

Ce se întîmplase ? Prin Mai, în regiunea aceea avea — cred că are loc și acum — o importantă procesiune religioasă. Ministrul hotărîse că o contra-campanie laică (spectacole de teatru, concursuri sportive, meciuri, dansuri în aer liber) bine și energic condusă va spulbera rătăcirile mistice ale locuitorilor din părțile secuimii, va risipi ceața depe ochii lor și-i va îndrepta spre căile luminoase ale materialismului științific. Drept care, după îndelungi rătăciri, mobilizarea era atît de masivă încît părea că izbucnise războiul, am dat și de trupa de teatru, care juca o piesă de Kaverin, altfel frumoasă și am umblat cu ei, într-un camion încărcat pînă la suprarefuz cu rechizite, decoruri și artiști, prin defileuri. Era un frig cumplit, eu venisem îmbrăcat într-un costum de oraș, așa că după reprezentație purtam mantaua ofițerului sovietic din piesă, ceea ce a făcut o gospodină, la care fusesem încartiruiți, să strige, cînd ne-am văzut :

— Andor ! Hai că au venit și rușii ! (Andor ! Már az oroszok is jötek !)

Șoferul camionului era un băiat tînăr, foarte simpatic ; ne-am împrietenit ; ne plăcea în mod egal pălinca de brad (a fenyöviz)... Într-o după amiază moale (sunt clipe cînd primăvara și toamna au același aer de tristețe vagă, fără motiv, de zbatere blîndă a sîngelui) stăteam pe malul Mureșului, cu o undiță inutilă. Atunci șoferul mi-a povestit, cum fusese el condamnat la moarte.

Desene de FLORIN PUCĂ
din grupa „Amintiri despre mine"

Era tînăr ostaș în termen, honvéd, la Budapesta cînd a început asediul. A încercat să treacă în liniile sovietice, a fost prins. Curtea Marțială (a Statárium) funcționa cu o precizie matematică. Procesul a durat trei minute și ceva, a fost condamnat la moarte ; execuția urma să aibă loc a doua zi dimineața deoarece călăul (în Ungaria se spînzura ; era nevoie deci de un profesionist al acestei arte) e ocupat cu alții „de teapa lui".

N-am să uit niciodată povestirea aceea minuțioasă, fără înfloriturI, descrierea fiecărei clipe, lăcomia cu care pipăia pereții mult mai durabili decît el și momentele de speranță, cînd au început să apară zorile murdare și cînd se imagina invizibil, trecînd prin gaura cheii și luînd-o încet spre casă... Dimineața au venit, l-au luat, dar în loc să-l ducă la locul ispășirii, a fost dus în fața unui ofițer superior care i-a spus :

— No, fiule, deocamdată nu te spînzurăm.

— Cu respect întreb cînd binevoiți să mă spînzurați ? (Nu, hotărît, absurdul nu este o invenție a unor scriitori în pană de subiecte „mobilizatoare" !)

I s-a spus că tocmai a sosit un ordin, prin care se anulează toate execuțiile, condamnații urmînd a fi trimiși imediat în prima linie, unde „își vor spăla rușinea prin luptă eroică pentru apărarea Ungariei milanare".

A fost trimis în prima linie, de unde-peste o jumătate de ceas a trecut la sovietici, cu mai mult noroc de data asta. Tot el mi-a povestit, după multe insistențe din partea mea și cu o mare jenă, *temîndu-se tot timpul să nu mă jignească*, despre masacrele făcute de gărzile Maniu la Aita Seacă. Cum au apărut haidamacii legionari, lepădăturile societății aventurieri și criminali de drept comun, sub conducerea lui Gavrilă *Olteanu*, armurier de prin Sibiu și „mare român", pe înserate, urlînd, fluierînd, trăgînd focuri de armă în aer.

„Statul Major" a tras în casa... nu, n-am să spun a cui ; nu e vorba de nume, de altfel nu-l știu, ci de profesiune ; au discutat, pe urmă au adunat tot satul în curtea bisericii și aici au decapitat cîțiva oameni, în fața femeilor, a copiilor lor, ținuți sub amenințarea pistoalelor automate Daimler-Puch. (Le-am scris toate astea, cu groază și scîrbă, dar cu sentimentul că *trebuiesc* scrise în capitolul XVI din „Străinul". Bine, rău, nu știu).

Acum un an sau doi, în cabana mea din Munții Retezat răsfoiam colecția frumoasei reviste de vînătoare și pescuit „Carpații" care a apărut sub conducerea eminentului scriitor cinegetic dr. Ionel Pop, pe care-l văd atît de des trecînd încet și masiv spre Casa Scriitorilor, dar nu îndrăznesc să-l abordez ; nu mă cunoaște ; acum un an sau doi am dat în colecția revistei „Carpații" de un articol vînătoresc semnat Gavrilă Olteanu ; autorul descria cum împușcase un țap și cum după ce-a trecut febra împușcăturii reușite, s-a apropiat de animalul mort, cu pălăria în mînă, „vînătorește", dîndu-i „ultimul salut" rivalului acum înțepenit în moarte, care-i procurase delicille înfruntării sportive.

Iar acum cîteva săptămîni, cercetînd materiale de arhivă pentru serialul TV la care lucrez în colaborare cu prietenul meu Petre Sălcudeanu, am dat de următoarele :

Proces verbal

„Astăzi 6 Septemvrie 1944...

Subsemnații, în urma dispozițiunilor din partea domnului Iuliu Maniu, pentru înființarea regimentelor de voluntari care vor lupta contribuind la eliberarea Transilvaniei cotropite... am procedat la înscrierea voluntarilor care se înrolează în aceste regimente, pentru alungarea stăpînirii instaurate prin violenie și minciună.

Comandant, Gavrilă Olteanu.

Și mai departe, de data asta din declarațiile făcute în fața organelor de stat, după arestare :

„Am găsit 11 indivizi care aveau asupra lor arme, muniții și echipament militar *(toată lumea avea în perioada aceea ! T.P.)* pe care în fața întregii comune, *în lipsa oricăror mijloace de transport la Curtea Marțială Brașov* (sublinierea mea. T.P.) i-am executat prin împușcare. Și mai departe :

„Eu, văzînd birul crimelor secuiești la Covasna, la Pachin, la Zabala, crime crude care nu s-a mai pomenit, m-am decis pe aceștia doi să-i execut cu securea..."

Despre cei tăiați la Aita Seacă n-am găsit nimic, șoferul îmi spusese că unul dintre ei luptase în rîndurile Armatei Roșii maghiare în 1919, iar celălalt era cel mai sărac om din sat.

umanități

Literatură și publicistică

Tratatele de teoria literaturii ignoră publicistica și speciile ei. Fapt semnificativ, dar nu intru dovedirea unei incompatibilități între literatură și publicistică. In realitate, absoluta majoritate a tratatelor amintite consideră literatura sub specia unui concept istoric determinat și, am putea spune, perimat. Evoluția literelor în secolul nostru, ca și modificarea comunicărilor umane, precum și mutația însăși a structurii umane fac imperios necesară o remaniere completă a acestui concept. Nu orice discurs uman este literar, dar nici sfera literaturii nu se poate restringe la aceea a cîtorva genuri consacrate și, de fapt, abolite prin însăși evoluția literelor. De aceea, ignorarea unor largi sectoare ale dialogului uman din partea teoreticienilor, a grămăticilor literari, nu înseamnă decît inerția acestora de a cuprinde și asimila noi forme ale discursului.

După cum nu este o incompatibilitate între multiplele forme ale narațiunii (mituri, legende, basme, epopee, istorie, dramă, pantomimă, conversație, cronică gazetărească, radiofonică, cinematografică etc.), tot astfel nu există o incompatibilitate între ceea ce noi numim, cu un termen generic, literatură, *și ceea ce se numește, cu un termen nu mai puțin generic,* publicistică. *Ele sînt, deopotrivă, modalități ale exprimării, ale comunicării dar și ale transmiterii unor valori. Diversele specii ale „gazetăriei" — tablete, reportaje, comentarii la fenomenele actuale, anchete, interviuri —, tehnic specializate, nu sînt moduri* închise *de comunicare.* Deschiderea *lor permite intervenția spiritului inventiv, creator. De aici însemnătatea mai mult decît strict „publicistică" a intervenției scriitorului, a literatului, într-un domeniu considerat îndeobște o feudă a gazetarului de meserie.*

Unul din fenomenele cele mai importante ale acestui an literar *este acela al apariției volumelor antologice de publicistică sub semnătura unor scriitori de marcă. Succesul acestei serii de tomuri are mai multe explicații. Fără îndoială, există o sete a documentului revelator, care ne îndeamnă să citim istorii ale secolului, cronici ale timpului. Un volum cum este* Vîrstele timpului *de George Macovescu, cuprinzînd texte privind momente, acte, drame istorice din ultimii patruzeci de ani (1933—1971), cum e* Jurnal ieșean *de George Ivașcu, în care sînt adunate pagini publicate între 1935—1939, ca și decada 1960—1970 asupra căreia reflectează scrisul lui Zaharia Stancu din* Pentru oamenii acestui pămînt *au, printre altele, și acest caracter documentar. De fapt, asistăm la un important examen al realității contemporane, la un proces al conștiinței social-morale. Or, ceea ce e mai autentic în proza ca și în poezia noastră actuală constituie — ca și publicistica scriitorilor — un asemenea examen. Uneori subiacent, alteori explicit,* o voință de adevăr *ne animă.*

Astfel, semnificația culturală a apariției volumelor amintite, ca și a celor concentrate asupra actualităților celor mai stringente, nu mai puțin decît asupra timpului ce ne stă în urmă — Imposibila întoarcere *a lui Marin Preda,* Destinul cuvintelor *de Constantin Țoiu și dramaticele interviuri ale lui Adrian Păunescu din* Sub semnul întrebării — *este aceea a unui diagnostic. „Vîrstele timpului" — unul din titlurile volumelor amintite — implică o triplă perspectivă pe care o amintim în toate cărțile acestor scriitori-publiciști. Într-adevăr, cronica trecutului se continuă, în acestea, cu un diagnostic asupra prezentului și cu perspective deschise asupra viitorului. Căci responsabilitatea față de timp, de istorie este caracterul esențial al condiției publicistului.*

Acesta e un om al cuvîntului care, prin cuvînt, participă la edificarea social-morală și culturală ca și la procesul de transformare a conștiințelor. El trebuie să aibă pasiunea actualului dar și rîvna valorificării perenului (să ne amintim nobila pledoarie a lui Marin Preda din Imposibila întoarcere). *Pasiunea pentru actual implică rezistența la inerție, la indiferență și pasivitate. Publicistica înseamnă participare. Ea pretinde, de asemenea, luciditatea examenului întemeiat pe reală experiență de viață. Spui ceea ce simți că trebuie neapărat spus. Prea adeseori publicistica repetă șabloane sau se mulțumește să improvizeze pe teme curente. Activitate supremă pedagogică, ea are valoarea pe care o au conștiințele celor care o practică.*

De aceea e atît de important ca înalte conștiințe ale literelor contemporane să nu disprețuiască aparent modestul condei al publicistului. Dar scriitorii noștri — de la cei vechi pînă la cei mai noi — au înțeles prea bine că tărîmul neglijat de teoriile literare nu putea fi dezafectat decît cu un preț foarte greu. Căci, pentru un om al cuvîntului, a face publicistică necesse est. *Ca să folosim un cuvînt al strămoșilor noștri romani.*

Nicolae BALOTĂ

semnificații

„Universalitate"

În perioadele mai vechi, suprema consacrare a unui poet sau a unei opere se asocia cu ideea de „eternitate". Exegi monumentum aere perennius. *Se vorbea de asemenea despre „eternul uman", care intra în obiectivul caracterologiei clasice. Orice mare lucrare năzuia să sfideze timpul prin* eternitate. *Aceasta era ambiția secolelor revolute.*

Astăzi ideea de „eternitate" se vede substituită prin aceea de „universalitate". Printr-însa scriitorul sau poetul caută să înfrîngă nu timpul, ci spațiul. Este, deci, o altă cale pe care aspiră să o parcurgă renumele său. E drept că și acum însă spunem despre unele opere literare prea recente „timpul va decide". În fond, însă, ar părea mai adaptată modului actual de orientare ideea că „spațiul va decide". Mai mult decît în eternitate, *omul de astăzi crede în universalitate.*

Este greu să pătrundem exhaustiv rațiunile unei asemenea schimbări. De aceea, ne mulțumim pentru moment cu cîteva sumare aproximații explicative. În primul rînd, ideea de model artistic sau numai de influență literară nu ne mai trimite gîndul la un trecut depărtat, ci la o inițiativă prezentă, venită din altă parte. Pentru Renaștere sau pentru clasicism, scriitorii antici erau mari, fiindcă au străbătut timpul ca să ajungă pînă în acele vremuri. Astăzi, prestigiul artistic nu se mai propagă îndelung pe firul timpului, ci imediat pe undele spațiului. În același sens se dezvoltă și germenii stimulatori. Ceea ce urmărim noi să atingem nu mai este valoarea anticilor, ci nivelul altor culturi contemporane într-un cadru sincronic. Întrecerea are loc, de astă dată, nu cu trecutul intensiv, ci cu prezentul extensiv. Tendința de a dăinui pe un ax temporal se substituie prin aceea de a se face cunoscut pe o arie spațială.

Circulația valorilor nu-și mai situează ponderea pe comunicările dintre diferite momente ale timpului, ci dintre diverse puncte ale spațiului. Pondere nu înseamnă, desigur, fondul integral al unei orientări. Mai există și astăzi criterii de timp pentru valorile literare, așa cum existau și odinioară criterii de spațiu. Vorbim, bunăoară, în primul caz, de înaintașii noștri, de trecutul nostru, de moștenirea culturală și de tradiția care reclamă să o urmăm. Noi nu ne fixăm, însă, asupra lor în sensul static al clasicilor, ci le dezvoltăm în vederea înnoirilor destinate să ne lanseze în „universalitate". De asemenea, și înainte comunicau valorile literare nu numai în timp, ci și în spațiu. Ele circulau, însă, cu întîrziere. Renașterea sau clasicismul s-au desfășurat succesiv în mai multe culturi pe un parcurs de secole. Din veacul trecut, însă, fenomenele literare se dezvoltă simultan prin ecouri imediate de la un colț la altul. Tot atunci se naște și noțiunea de „literatură universală", ignorată mainainte, cînd nu puteau exista paralelisme și concomitențe perfecte între diferite centre de cultură. Dar această noțiune nouă nu-și aflase mai-nainte împlinirea și fiindcă locul ei îl deținuse, implicit sau explicit, o altă noțiune, aceea de „literatură eternă".

Schimbarea intervenită se atașează, totodată, de un anumit profil al omului modern, care este mai curînd pragmatic decît metafizic. El fuge de noțiuni prea riscat radicale într-o ordine incontestabilă. Omul modern nu mai agreează noțiunea de „absolut" sau cea de „eternitate". Asemenea conținuturi sună gol și dogit pentru el. Or, tocmai extinsele intervale temporale își asumau mai-nainte atribuția de o consfinți valoarea „absolută" a unei opere de artă. Perspectiva istorică de astăzi arată, însă, că timpul nu mai constituie o instanță implacabilă, că el cedează, se frînge, se descompune în multiple și relative „timpuri", aflate în conflict unele cu altele potrivit unei diferențieri a stilurilor, a gusturilor, a condițiilor de viață. Ceea ce rămîne cert, eficient și concret este spațiul culturii de astăzi, în care ne găsim implintați, spațiu a cărui extindere fără precedent capătă un prestigiu în măsură să înlocuiască vechea instanță a duratei temporale.

Această extindere aduce cu sine și un fel de democratizare în considerarea culturilor, spre deosebire de prezumția „eternului" aristocratism clasic. Faptul explică, în mare parte, deplasarea de la obiectivul „eternității" la acela al „universalității". O cultură care, după focarele Antichității, se considera ea a fi „cea mai înaltă" — ne gîndim la secolul al XVII-lea francez — tindea să-și mențină această ierarhie în ordinea veacurilor, fiind indiferentă la acceptarea ei în spațiul altor culturi „mai puțin înalte". Astăzi, însă, ni s-a creat convingerea că oriunde pe fața pămîntului există atît facultăți receptive cît și creatoare, convingere încununată de satisfacția ce ne-ar da-o auzirea ecourilor noastre în toate colțurile lumii.

Desigur că scriitorul de astăzi dorește și el să străbată veacurile viitoare. El nu se mai bizuie, însă, necondiționat, ca poetul clasic, pe acest ideal ipotetic. Scriitorul modern vrea mai întîi să obțină votul spațiului, al „universalității".

Edgar PAPU

ARTE PLASTICE

Sensul monumentalității

Cînd setea și nevoia de monumentalitate se unesc, echilibrîndu-se, rezultatele nu întîrzie să apară. Se discută mult în ultima vreme despre locul și importanța artei monumentale în aria conștiinței contemporane. Se cer cît mai multe lucrări, expuse în mediul natural sau urban, artistul însuși consună la chemare, dornic să-și încerce șansele. Tendința de ieșire din atelier, presupune ,pentru momentul de față, potențarea meșteșugului, implicarea lui în comunicare directă cu publicul, încercarea de a vedea, de a proba o atitudine artistică în imediatul ei covîrșitor, cîtă putere de influență întru frumos se cuprinde în ea. Consemnate, inițiativele de grup sau personale, fie ele dedicate ceramicii, mozaicului sau sculpturii, atestă aceiași orientare. Din amalgamul mișcării, din amploarea viziunilor, o certitudine viitoare se insinuează incontestabil. Este motivul pentru care și scriem rîndurile de față, monumentalitatea fiind prin excelență, dincolo de arta individuală, confruntarea posibilă a unui popor cu eternitatea de pretutindeni.

Iluzionînd cîteva răspunsuri care țin de înțelegerea artei monumentale, să rememorăm și cîteva exemple capabile să-i stabilească adîncimea, perenitatea, acel factor prim, de esență, unicul capabil să confere grandoare. Antichitatea grecească, renașterea italiană, momente de apogeu în toate sensurile, foloseau monumentalitatea în bună știință de cauză. Arhitect, sculptor și pictor, artistul marilor ansambluri avea conștiința împlinirilor pentru totdeauna. Din acest punct de vedere, Phidias și Michelangelo parcă au lucrat concomitent, în același timp. Dacă la primul culoarea s-a pierdut, la celălalt nu mai are strălucirea inițială, întregul rămîne. Osatura este chiar carnea lucrărilor. Destrucția accidentală nu împietează, ba chiar, în cazul lui Phidias, adaugă o misterioasă fascinație. Albul neutru acum al marmorelor lui este prilej tulburător de arheologie sufletească. La un modern de tipul Rodin, monumentalitatea continuă straniu, instincte străvechi vin să potențeze fragmentarul, dacă ceva la el poate fi denumit astfel. O poartă uriașă trebuia să-i cuprindă toate lucrările, să demonstreze legătura tainică dintre ele, creșterea uneia dintr-alta. Subordonarea se vroia eliberatoare de sens major. Monumentalitatea vizibilă în linia ascendentă, subțiată de zboruri împietrite, îl mîna pe Buffet să picteze păsări uriașe, pînze de hangar de avioane fantaste. Picasso visa uneori să coloreze, potrivit orelor zilei și nopții, cerul însuși, substituindu-se actului natural. În virtutea unduirilor de colină, Moore populează cu pietre de hotar pentru îngeri un peisaj unic, răsturnînd planurile, supradimensionînd rocile și rădăcinile umile. Mutarea lucrărilor, oriunde în altă parte, ar echivala cu o schimbare de planetă. Aceeiași stabilitate și la Brâncuși. Triada lui nu putea fi implantată decît la noi, în țară, la Tg. Jiu. Stîlpii de pridvor îi vestesc fără greș coloana asemeni brazilor răzleți din preajma munților. O senzație asemănătoare, pornită din aceeași sorginte, am avut-o în fața lucrării lui Apostu de la Măgura. Troițele buzoiene se mîntuiau, luînd act de sine, într-una singură, mai cuprinzătoare. Se-nțelege, desfătarea decorativă, pauza golită de sunet, odihna întîmplătoare sînt departe de a caracteriza adevărata monumentalitate. Profunzimea ei se reclamă de la perfecta integrare într-un spațiu dat. Ea face corp comun cu spiritualitatea dar și cu pămîntul și țara unde au fost create. O țară nu poate fi mutată într-un muzeu. Opera de artă care este țara însăși, la fel. Trebuie să o vezi în deplina ei existență. Parthenon-ul este al Greciei, este chiar Grecia și trebuie contemplat acolo. Sixtina este a Italiei și trebuie contemplată în Italia. Monumentalitatea este un Muzeu netransmisibil, crescut din gravitația unui popor, mai greu accesibil dar înfinit mai revelator. În inima artistului român contemporan stăruie tradiția. În spațiul orașului modern, lîngă năluca munților sau la țărmul mării, opera de artă trebuie să exprime și să se cuprindă de inefabilul nepieritor. Culorile voronețiene au fost concepute să rămînă și vor rămîne aici, triada brâncușiană deasemeni. S-ar putea să se schimbe lumina, frunza să șuiere altfel în vînt, apa să secе și alta să-i ia locul, cîmpul cu iarbă, muntele cu arbori să arate altfel, dar și atunci, într-o nouă conviețuire, nimic din tot ce-a fost la început nu se va pierde. Este, cred, sensul suprem al monumentalității spre care ne îndreptăm, pe care o vrem în acord unanim.

Grigore HAGIU

ARTE

Desene de FLORIN PUCĂ din grupa „Amintiri despre mine"

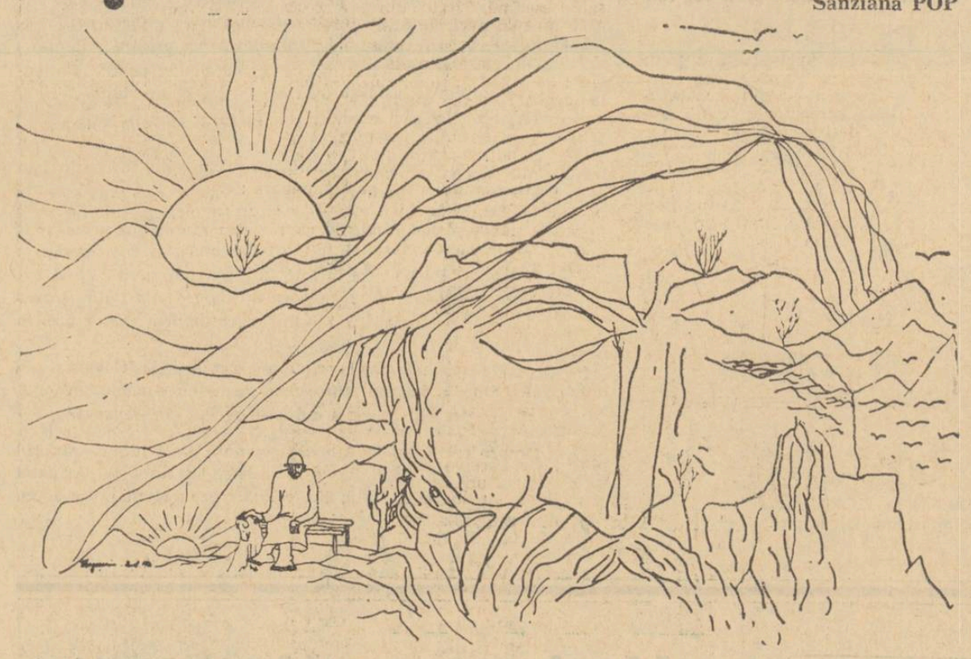

IN MEMORIAM

„Dar lasă, Dimitrie Stelaru, mai lasă..."

Poetul Dimitrie Stelaru a murit fără să lase în scriptele Fondului literar nici un leu datorie. Cînd s-a aflat lucrul acesta, colegii lui care l-au iubit, au tăcut înmărmuriți. Amănuntul fusese ignorat, trecut cu vederea. Cîntărețul foamei își încheiase ca un mare bancher socotelile. Balanța era dreaptă, ca soarele la amiază, nimic la deficit, nimic la profit. În rai, Stelaru intra ținînd în mînă un covrig, cifra zero.

Să nu se spună că asta nu e o performanță... El, care în tinerețe și după tinerețe și după ce o mai fi dincolo de tinerețe, a îndurat foamea pînă la paroxismul ei îngeresc, a reușit acest tur de forță, murind, să nu rămîie dator Obștei nici o para. Nu știm dacă a fost o întîmplare, sau dacă el, știind că ne va părăsi, nu calculase, nu pregătise marea lui lovitură, punînd la loc pe furiș, în cutia cu mile, tot ce primise. Văd clipa exactă a restituirii. Suspinul de ușurare înainte de a intra, lefter, însă curat, în noaptea geniului.

Cineva spune că prima dată pe Stelaru l-a văzut în 1952 la o pomană mîncînd singur — ceea ce era în sine un miracol — o găină friptă. El a anunțat, **și acum veți vedea cum voi minca cu această găină cu oase cu tot,** astfel încît din ea să nu mai existe nimic.

Lumea s-a așezat și l-a privit. Și poetul, aplecîndu-se peste farfurie, aruncînd în jur privirile lui ironice și sticloase de lup hămesit, căruia, prin atîtea încarnări, i-ar fi rămas, dintr-o foarte veche și aproape uitată viață de om, reminiscența fantastică a ironiei, a zdrobit cu un zgomot înfricoșetor prada între măselele lui scînteietoare de smeu. Așa mînca, sînt sigur, și fratele său mai mare, Villon.

Dinți și măsele ca ale lui Stelaru, martorii jură că rar s-au văzut. Și era de mirare să ai o asemenea forță de a rupe, sfîșia și zdrobi și să nu-ți dorești, să nu visezi nimic altceva decît o pîine și un kilogram de ismă pe masă — eterna renunțare a pîrlitului care tot el lasă

„Dar lasă, Dimitrie Stelaru, mai lasă..."

Constantin ȚOIU

MUZICA

Un instrument modern

Toată lumea știe că magnetofonul e un aparat extrem de util care servește la înregistrarea pe bandă și reproducerea muzicii, poeziei, teatrului, discursurilor, dar puțini cunosc rolul deosebit pe care minunata invenție l-a asumat tot mai mult în creația propriu-zisă. Întîi o precizare : nu este deloc mai înjositor a folosi în compoziție butoanele aparatelor electro-acustice decît tastele pianului sau orgii. Cu două observații suplimentare : a) după cum la pian s-a compus multă muzică proastă, același lucru se poate întîmpla și în cazul utilizării unor complexe electro-acustice ; b) inventarea unor noi instrumente (asta a devenit de fapt magnetofonul) nu anulează nici practic nici teoretic valabilitatea instrumentelor tradiționale (a se vedea voga clavecinului în veacul nostru).

Extraordinară pentru muzicieni, cînd au deprins mînuirea aparatelor noi, a fost posibilitatea de a gîndi sunetul într-o viziune spațială: centimetri de bandă magnetică ce puteau fi trecuți la diverse viteze prin fața capului de citire. Înfrîngînd absolutul dimensiunilor sonorității naturale și putînd reveni de nenumărate ori asupra aceluiași sunet imprimat, muzicianul l-a analizat temeinic, și-a dat seama exact ce înseamnă atacul și sfîrșitul sunetului, din ce frecvențe se compune el, cîte zgomote adiacente comportă fiecare timbru instrumental și vocal și care este în fapt structura lor acustică, iar intensitatea a fost de asemenea în stare s-o observe optic, pe cadranul decibelilor. Aș asemui magnetofonul cu un microscop al sunetelor, capabil să le lărgească indefinit, să le prezinte în recurență (de la coadă la cap), dar să le și înghesuie în timp printr-o citire mai rapidă a benzii. În fond era vorba de materiale muzicale noi.

O lovitură pe talger (piatto) imprimată — să presupunem — la viteza 38 cm/sec. și citită la 19 cm/sec. sună aproximativ ca o lovitură pe un gong mare, dar nici un gong din lume nu sună exact ca un piatto citit la viteza înjumătățită. Dacă însă inversăm banda și o trecem prin fața capului sensibil auzim un sunet ale cărui caracteristici n-au fost niciodată bănuite pînă la inventarea magnetofonului : vibrațiile pornesc imperceptibil, se amplifică progresiv și se termină brusc și neașteptat, fără a lăsa nici un fel de ecou. Efectul nu poate fi reprodus pe cale naturală ș.a.m.d.

Cititorul imaginează desigur cîte perspective de producere a unor sunete nicicînd auzite de urechea omenească se deschideau de la acest punct încolo. Dacă adăugăm posibilitatea de a suprapune succesiv pe bandă niște linii sonore care în mod obiectiv nu pot fi produse simultan, vom realiza uriașul rol instrumental pe care l-a asumat magnetofonul. Pentru a nu mai vorbi de ceea ce ne poate oferi pupitrul de comandă al unei cabine moderne de înregistrare magnetică : filtrarea (adică eliminarea din bandă a unuia sau altuia din etajele frecvențelor), comprimarea dinamicei (un fel de turtire a intensităților), reverberația (ecoul creat artificial) etc., etc., la care trebuie adăugat montajul de bandă care se face — prozaic — cu foarfeca și lipiciul. Toate la un loc creează un vast cîmp de posibilități, în care gîndirea e liberă să vagabondeze. Compoziția *începe însă din momentul în care se termină vagabondajul și voința ordonatoare* alege și structurează *în serviciul ideii și al sensului.*

Instrumentul nou e magnific. Cu condiția să nu încapă pe mîna ucenicilor vrăjitori, ci să fie utilizat de meșteri adevărați care să-l domine cu aceeași autoritate cu care Scarlatti exploata resursele clavecinului. Și, făcînd astfel să nu înceapă a disprețui violina, harpa ori flautul, după cum cine învață o limbă nouă nu are temeiuri să se rușineze de limba maternă.

Pascal BENTOIU

TELEVIZIUNE

Rîdere sau derîdere?

De-o vreme încoace micul ecran rivnește un public care să rîdă și să se amuze bătînd din mîini. Cum să ne explicăm altfel expansiunea humorului ? Rudă săracă odinioară, gluma este în clipa de față în fruntea balului. Nici o emisiune de varietăți fără glume, nici un televidertisment. Din două în două reprize de muzică și de dansuri — un scheci. Nu s-a consumat niciodată pentru micul ecran atîta cerneală, nu s-au încorporat niciodată atîtea forțe actoricești ; dialogul, fraza furată și poanta fac noua modă T.V. Intenția este lăudabilă. Imaginea unui om care rîde este o ambiție cumsecade și caritabilă, este o grijă pentru starea mai bună de suflet și de simțire a consumatorului de imagine. Dar ridem oare ? Ridem cu-adevărat?

De săptămîna trecută și pînă în clipa de față, exemplele la-ndemînă sunt trei: două s-au consumat în Dicționarul Muzical de simbătă seara, unul în emisiunea de varietăți de duminică. Și s-o spunem din capul locului: și într-o seară și-ntr-alta, ori de cîte ori s-a ridicat un deget în sus că adică „urmează să rideți", de văzut am văzut numai degetul. Îmi pare rău să declar așa, fără nici un fel de sfială, că probele de humor au fost lamentabile. Prea s-a muncit mult în scopul acesta, prea s-au scris multe vorbe degeaba, prea n-a fost nici un rezultat. Începînd cu textul șugubăț și șăgalnic al prezentării Dicționarului Muzical, ce-i drept „jucat" cu zel de duminică de-o actriță entuziastă și terminînd cu un Cehov poposit pe micul ecran amputat și în cîrje, spiritul general de simbătă seara n-a fost spirit de glumă ci lipsă de gust. Dacă mai adăogăm și „partita" actorului Marian Hudac, compusă integral din bancuri proaste și duse, putem să tragem concluzia că simbătă seara n-am avut prilejul să ridem ci să deridem, or veselia deriderii are alt sens.

În ce privește emisiunea de varietăți de duminică seara, ideea de a-i stîrni pe actori să fie o dată în viață altfel decît îi știe publicul, să spună adică vorbe libere și nu texte, și nu în teatru ci într-un decor mai familiar, ei bine, ideea aceasta a fost de bun augur. Emisiunea a fost sinceră și sinceritatea este și pentru televiziune un lucru contaminant. Păcat însă că nici în cazul acesta n-am avut parte de rîs curat. O selecție mai severă a anecdotelor care s-au relatat, cîteva tăieturi în plus în peliculă și emisiunea ar fi avut de cîștigat. Fiindcă anecdotele au avut în parte un humor îndoielnic, actorii înșiși — un Florin Piersic mai puțin debordant — dorind să fie spirituali au fost prea cu tot dinadinsul și asta iar a jenat.

Sânziana POP

revista străină

● **UN MECI LITERAR ÎN DOUĂ REPRIZE.** „Les nouvelles littéraires" (numărul întîi de pe decembrie a.c.) ne prezintă la rubrica **Evenimentul** atmosfera de tensiune sportivă în care au avut loc dezbaterile pentru decernarea ultimului premiu „Goncourt", obținut de Jacques Laurent pentru volumul „Les bètises". Premiul, ca o minge de rugby, în „grămada" iscată, „nu aparține celui care încearcă să pună mîna pe el, premiul este pasat celui căruia trebuie să-i aparțină... Toate acestea n-ar fi serioase, dacă nu ne-am juca cu mingea la toate virstele. Căci băsica literară nu-i desumflată : se suflă mereu în ea ; îți pierzi respirația, dar cîștigi meciul..." etc.

● **NOILE MARI DOSARE ALE CELUI DE-AL III-LEA REICH.** Jacques Robichon semnează în **Les nouvelles litteraires** (2 dec. a.c.) un articol despre marea sa frescă istorică începută în 1969 în care analizează și relația dintre romancier, ca povestitor, și Istorie, „despre care unul din frații Goncourt spune că e un **roman care a fost**". Autorul articolului, romancier el însuși, aduce în sprijinul ideii sale și fraza faimoasă a lui Balzac : „Istoria, ignorînd totdeauna moravurile în beneficiul evenimentelor, romancierii trebuie să devină ei înșiși istorici".

● **UNUL DIN MAEȘTRII ROMANULUI MODERN** („Le monde", 26 nov. a.c.) Ziarul francez închină, la rubrica **Studii,** două pagini operei marelui scriitor american John Dos Passos, sub titlul general **John Dos Passos sau falimentul umanismului american.** Criza conceptului de om — după nota introductivă din **Le monde** — s-a adîncit, în sensul că valorile europene și în general definiția umanismului dată de filozofia germană, a fost deviată treptat, în mediile intelectuale — sub presiunea problemelor sociale și rasiale — spre gîndirea orientală în speță spre gîndirea budistă. Astfel, lumea lui Dos Passos „începe să capete caracterul unui document arheologic". Apariția în limba franceză a cărții „Mijloc de secol" prilejuiește o serie de reflecții interesante în legătură cu tehnica de romancier a lui Dos Passos, care a influențat puternic structura prozei moderne, mai ales europene, pînă la „Noul val".

● **REVISTA „NEUES FORUM"** (nr. nov/dec.) anunță apariția unui interesant volum de corespondență schimbată dintre Arthur Schnitzler și Max Reinhard, cei mai reprezentativi oameni de teatru ai Austriei. Deși tonul corespondenței este sec, tratînd despre contracte și beneficii, scrisorile reprezintă un document valoros al vieții teatrale germane pînă în anii 1920.

● **HOFMANNSTAHL și RICHARD STRAUSS.** Apariția unui nou volum de corespondență ne anunță și ziarul **Frankfurter Allgemeine,** — corespondență purtată între marele poet Hofmannstahl și compozitorul Richard Strauss în timpul elaborării operei „Cavalerul Rozelor". În afară de scrisori, volumul cuprinde lucrări inedite ale poetului : scenarii, schițe de lucru, fotografii...

● **DOSTOIEVSKI ÎN 30 DE VOLUME. Aurora,** revistă sovietică ilustrată care apare în limba română, ne aduce încă o informație în legătură cu aniversarea împlinirii a 150 de ani de la nașterea lui Dostoievski. E vorba de editarea operelor complete ale marelui clasic rus (30 volume) lucrare pregătită de Casa-institut de literatură rusă „Pușkin" a Academiei de științe a U.R.S.S. Din cele 30 de volume anunțate, 17 vor fi dedicate prozei beletristice, 6 scrisorilor, 4 notelor de jurnal, 2 articolelor și publicisticii, iar un volum conține proiectele nerealizate și schițele unor teme concepute.

● **COLECȚIA „FEMEIA" : SCRISORILE ROZEI LUXEMBURG.** La pagina „Curierul istoriei", ziarul **Le Monde** (26 nov. a.c.) recenzează volumul „Scrisori către Léon Jogichès" — apărut în editura Denoël-Gauthier, colecția **Femeia** — corespondența trimisă de Roza Luxemburg prietenului său. În afară de problemele politice ale epocii, epistolele conțin mărturii ale „unei iubiri pasionate, dificile", pînă la ruptura din 1907, cînd politica redevine problema dominantă.

● **VIAȚA ȘI MORAVURILE PĂSĂRILOR.** „Omul a păstrat multe însușiri psihice de-ale animalelor superioare" — este concluzia pasionantei cărți, „Viața și moravurile păsărilor", semnată de Paul Barruel și care se bucură de un răsunător succes editorial **(Horizons de France** colecția „Natura vie").

● **„PREMIUL CRITICILOR NU VA FI DECERNAT"** (Danemarca). Premiul danez al criticii, puțin mai mic — ca valoare financiară — decît „Premiul Nobel" și decît premiul literar al „Consiliului nordic" și care a fost instituit în 1957, nu va fi acordat în 1971. Federația națională a editorilor (care asigura subvenția) declară că suprimarea acestui premiu de prestigiu se datorează „dificultăților economice actuale". Se pare însă că a existat și o luptă între editori, aceștia săturîndu-se ca premiul să fie acordat unui titlu apărut de regulă la aceeași și aceeași editură **Gyldendal** — luptă de interese comerciale din care nu au de păgubit decît scriitorii și intelectualii.

● **DROGURI ȘI SERVICII SECRETE** (Paris Match nov. a.c.) „La 5 aprilie 1971, cargoul francez „Atlantic Cognac" soseste în portul **Elizabeth,** in New Jersey. O tînără vameșă de 22 de ani, Lynn Peiletier, contemplă un microbuz Volkswagen care se balansează în ghearele unei macarale. Fata, care are un fler de vameș bătrîn, se hotărăște să cerceteze cu deamănuntul acest vehicul. Ea descoperă în interiorul lui 44 kg de heroină pură. Puțin după aceea un francez elegant se prezintă la birouri ca să-și ia mini-cardul. Formalitățile se fac repede și individul e arestat. E Roger Delouette. Scandalul începe. Procurorul american Hubert J. Stern îl acuză pe Delouette (membru „al serviciilor speciale franceze corupte") că a introdus heroină în S.U.A. pentru a otrăvi tineretul american. „Cea mai tenebroasă afacere a anului" spune **Paris-Match.**

● **„SÎNT CONVINS CĂ OAMENII TRĂIND PE FUNDUL OCEANULUI POT REALIZA MAI MULT".** Sînt cuvintele unuia din cei patru oameni de știință americani care au trăit și lucrat pe fundul oceanului 60 de zile, dublînd recordul mondial de ședere sub apă. Concluzia experienței e că omenirea va popula probabil în viitor mările și oceanele, după cucerirea spațiului, găsind în profunzimile calme ale mediului acvatic — din care s-a născut viața — condiții superioare de muncă și de randament intelectual. („Cercetări și realizări în S.U.A.").

a. b. c.

ARTE

SPORT

Astăzi, n-avem ce face, trebuie să-i iubim pe învingători

De săptămîni și săptămîni de zile, fiecare dintre noi, jurnaliștii, caută noduri în papură, cu tot entuziasmul. Și, din cînd în cînd, iată sufletul ni se înmoaie și recunoaștem erorile noastre. În aer a început să miroase a ninsoare de sfîrșit de an și, astăzi, n-avem ce face, trebuie să-i iubim pe învingători. Trebuie s-o iubim întîi pe U.T.A., această echipă care, de atîta seriozitate, a ajuns să nu ne placă. Spuneam mai deunăzi că noi murim după suspens, că nu ne plac motoarele perfecte și că, deci, nu ne place **U.T.A.** Reușiseră arădanii să ne facă să-i simpatizăm, cînd au pierdut un meci, odată, cu 8 la 0. Ei da, îi mai găseam un rost pe lume echipei **U.T.A.** Pe cînd acum, echipa textilistă bate în stînga și în dreapta și ne pune în situația de a o stima, cu toată indiferența. Și totuși, în clipele astea, cînd se taie porcii în toată Valahia, ca semn de Sărbători, trebuie să ne aducem aminte că învingătorii sînt învingători. Minunata echipă din Arad merge ca un bătrîn ceas din turn, ca un orologiu care nu-și face probleme din secundă, minut și alte nimicuri de astea. **U.T.A.** are de luptat cu deceniile și mișcările ei sînt greoaie. Dar siguranța jocului, seriozitatea jucătorilor și gustul enervant al victoriei constituie apanajul acestei formații, ce nu protestează cînd e înjurată, cum fac alte cluburi foarte țîfnoase de prin centrul capitalei. Pentru **U.T.A.,** aplauzele de sfîrșit de an ale cronicarului din acest colț de pagină ! Astăzi, **U.T.A.** e cea mai bună. Și nu pentru că are jucătorii cei mai buni, nu pentru că are condițiile cele mai bune, ci pentru că are **rezultatele** cele mai bune. Da, asta e situația. Într-un joc, al cărui principal scop este rezultatul, n-are rost să nu ne luăm din cînd în cînd și după rezultate.

★

Tristețe mare la **Steaua. Steaua** n-a mai înscris un gol din deceniul trecut. Tot felul de probleme, tot felul de necazuri și un rezultat precis : plafonarea echipei. Cine s-a jucat cu Tătaru, s-a jucat cu inima echipei în vreme de iarnă și uite ce-a ieșit. Tînărul Năstase pare umbra cuiva ce nu se mai vede. Iordănescu e bătut măr de Dinu și, după aceea, declară că nu-i adevărat. Aveam dreptate, deci, să cer suspendarea lui Iordănescu pentru a se termina cu provocările. Ce să mai zic, cred că **Steaua** ilustrează teza noastră mai veche cu privire la necesitatea unui climat moral înatacabil. Să batem cu pumnii în porțile destinului (cum ar zice un poet de mîna a treia) și să nu lăsăm să se desăvîrșească în fața noastră o nouă generație de rebuturi fotbalistice.

★

N-am să uit prea curînd (nu-mi pot închiria întreaga viață pentru păstrarea imaginii respective, dar o săptămînă două dau !) ce calm era Ilie Năstase și ce nervos era Richey. Năstase juca acea partidă ca un învingător iar Richey o juca, vai, ca un învins. De fapt, Năstase a jucat acea partidă ca partener, într-un dublu, căci Țiriac a jucat pentru el, în microfoanele televiziunii. Ceea ce mi se pare senzațional este, încă odată, alura de învingător a lui Ilie Năstase. El îl privea cu un surîs superior pe adversarul lui și pleca spre minge hotărît ca într-o predestinare.

★

Să nu mă iau cu treburile și să uit să semnalez, cu mai multă claritate, aici, marea plăcere pe care ne-o face rubrica sportivă pe care o semnează de mai multă vreme în **Contemporanul,** Teodor Mazilu. Ceea ce este extraordinar în cronica lui Mazilu este înaltul său bun simț. E neomenesc de exact acest cronicar sportiv care de fapt nu se pricepe la sport. El este exact, tocmai pentru că gîndește cu seriozitate sportul, iar participarea lui Teodor Mazilu nu devine mai mică prin faptul că nu este directă. Mă obsedează cîteodată unele găselnițe ale sale, precum ar fi aceea, destul de recentă, care solicita îndurare pentru un antrenor care a obținut rezultate bune. Mazilu avea dreptate ; noi ceilalți, mai temperamentali, ne luasem cu vorba și uitasem că nu trebuie pedepsiți imediat învingătorii.

★

Și tocmai în secunda cînd era să adorm de atîta cumințenie, ce-mi văd ochii în revista **Magazin ?** Elevul Ervin Gâtej din Buzău și Ion Băieșu mă fac praf și nu numai praf, ci și pulbere. Răstignit între Gâtej și Băieșu, cu răsuflarea tăiată, aștept pe curînd atacul unei grădinițe de copii.

Și abia mai tîrziu, abia mult mai tîrziu, nutresc speranța de a-mi vedea visul cu ochii: protestul inflamat, orăcăitor al unei generații de sugari în contra cronicii mele sportive. Cu genunchiul plecat, aștept.

Adrian PĂUNESCU

Scanderbeg

(„George Castriota — Scanderbeg, erou național al Albaniei — veacul XV"

De mic, lăsat ostatec sultanului Murad
Cînd s-a reîntors la Gruia, puternic ca un brad,
A ridicat drapelul răscoalei albaneze
Ca visul libertății în veci să-i lumineze
Și-a biruit turcimea ce-a copleșit cetatea :
De la întîia luptă luînd înteietatea.

Cu steagul roș și negru și-un vultur scris pe el
Întruchipa eroul, al neamului drapel.
Stindardul castriotic înfipt și azi pe stîncă
A patriei mîndrie o priveghează încă.

Cu Ștefan al Moldovei și Iancu Huniade
A înfruntat noianul păginelor răsade.
De la întîiul ciocnet se prefăcură ei
În neînvinsă oaste de lei și paralei.

Erau puțini creștinii, își cunoșteau dușmanul...
Din zi în zi mai aprig îi copleșea osmanul...
Dar ei purtau în frunte un cuget înțelept
Și-o inimă în flăcări ce le ardea în piept.

Și-această-mperechere, de inimă și gînd,
Făcea pe turci o goană de corturi fumegînd,
De cai loviți în coaste, de oameni săgetați
Ce se tîrau nevolnic, urlînd neajutați,
În rînduri deșirate, mai multe decît ieri :
Viziri, pașale, steaguri, spahii și ieniceri.

Se prefăcea-n cenușă sălbaticul avînt,
Iar visul cuceririi se spulbera în vînt.
Îi așteptau aceleași capcane și înfringeri,

Un necurmat amestec de scrîșnete și plînger i :
Vulturii Skiperiei îi săgetau din zbor
Iar stîncile materne, încremenit sobor,
Le ocroteau din umbră plecarea și venirea,
Le întărea credința, puterea și unirea.

Oștirile osmane, în fir de preț cusute,
Se depărtau o sută și se-ntorceau cinci sute.
Ardeau cetăți și sate, ogoare, mori și stîni,
Bătrîni, copii și fete și otrăveau fîntîni
Svîrlind în ele leșuri de ciini, de cai, de vite,
Spurcîndu-le pe-acelea ce n-au fost otrăvite.

Iar George Castriota, doar el și cu ai lui
Duceau împotrivirea de fier vrăjmașului.

Împărății bogate, de oameni și averi,
Făgăduiau să ducă o parte din poveri.
Nu-și mai cinsteau cuvîntul. În loc de bani și arme
I-au dat o pălărie sfințită, ca să sfarme
Trufia semilunei cu harul ei divin,
Să nimicească hoarda oștirilor ce vin.

Era o pălărie mult binecuvîntată
De însuși fericitul pontif suprem și tată.
Veneția perfidă și Roma suverană,
Mai adîncind și ele a sufletului rană,
Făgăduiau armate și bani și ajutoare
Dar nu-și țineau cuvîntul, mereu nepăsătoare.

Bogate-mpărății, în oameni și averi,
Cu-ndatoriri să ducă o parte din poveri,
Nu se clinteau o clipă din nepăsarea lor
Lăsînd o țară mică în locul tuturor.
Iar George Castriotul, bătrîn acum, spunea
Dezamăgirei care făptura-i stăpînea :
— Mi-am sîngerat poporul ca să păstrez credința

A celui care-n ceruri și-alese reședința.
Rău am făcut ! Mai bine mi-aș fi schimbat dușmanul
Mă războiam cu Papa și m-ajuta osmanul.
Mai de credință-i turcul ! La el nu-i vorbă-n vînt
Făgăduiala dată, cuvîntul e cuvînt !

Iar cetățenii urbii priveau cu-nduioșare
Străinu-acela falnic la trup și-nfățișare.
— Romani, să nu vă mire de vom pieri curînd :
Barbarul fără milă ne va-nghiți la rînd !

Victor EFTIMIU

Un răspuns întîrziat la ancheta noastră

Poezia română la 1971

1. Fiți, vă rog, de acord să căutăm împreună genul proxim și diferența specifică, pentru poezie în general, și pentru poezia română în special ! • 2. Încercați să circumscrieți ponderea și expresivitatea poeziei noastre în raport cu proza noastră ! • 3. Care sînt principalele direcții pe care se desfășoară poezia română la 1971 ? • 4. Cum vi se pare poezia de astăzi, față de cele mai înalte momente ale lirismului românesc ? • 5. Numiți, vă rog, răul cel mare al acestui moment poetic ? • 6. Dacă dumneavoastră considerați că există o poezie revoluționară, vă invit să vă referiți la înțelesul ei, la acei poeți revoluționari al căror rol a fost determinant în dezvoltarea poeziei și după care fizionomia însăși a lirismului se resimte. • 7. Care este relația dintre poezie și filozofie ? • 8. Dacă prin poezie politică nu s-ar putea înțelege decît, — sau o artă care celebrează actul politic — sau o artă care-l comite, care este credința dumneavoastră despre sfera poeziei politice ? Numiți pe poetul politic cel mai semnificativ ! • 9. Ce comunicare mai există între poezia noastră populară și lirica anului 1971 ? • 10. Ce raport există între istorie și poezie ? • 11. Transcrieți cel mai frumos vers al anului 1971.

1. Întrebarea e dificilă. Îmi vine întrucîtva mai ușor să răspund ce cred că e poezia în general și poezia românească în particular. După cei mai mulți autori, poezia e un mod specific de cunoaștere a lumii, o proiecție a unui eu inedit. A asocia elemente care n-au mai fost puse în legătură spre a semnala unul din arcanele universului asta e, pentru Blaga, poezia. Natural. dacă am ști mai precis în ce constă poezia, am deveni toți poeți, zicea G Călinescu. Ceea ce nu se întîmplă. La întrebarea ce e poezia în general, răspund, prin urmare, mai bine poeții, prin creația lor. La întrebarea ce e poezia românească în special, pot răspunde criticii, **a posteriori.** Pentru o anchetă, e suficient a preciza că poezia românească este poezia scrisă în limba națională.

2. În vremea noastră poezia se delimitează tot mai net de proză. Poezia înseamnă lirism, exprimare a unui fond sufletesc inefabil, proza e domeniul observației, al narațiunii, al reflectării, al imaginației. N-am observat un decalaj între poezia și proza românească actuală. Există unele tentative de a concura poezia prin proză, pînă în prezent, cu rare excepții (de exemplu A.E. Baconsky), eșuate. Cît despre poeții prozaici (autori de anecdote versificate), aceștia se exclud de la sine.

3. Cred că sînt atîtea direcții, cîți poeți adevărați avem. Poeții mediocri merg în bloc. Majoritatea se întrec în a fi ininteligibili (nu inefabili !), incoerenți, așa ai așa-zisului vers liber care de cele mai multe ori, e la ei, proză curată.

4. Nu avem un nou Eminescu, nici un nou Arghezi, avem totuși pe Alexandru Philippide, precum și un număr remarcabil de poeți reprezentativi în toate generațiile. Ca să nu citez pe cei prea des pomeniți, amintesc doar pe Emil Botta, pe Ștefan Aug. Doinaș, pe Ana Blandiana.

5. Răul cel mare vine din faptul că editurile nu triază suficient volumele oferite spre publicare. Abundența de volume fără valoare derutează publicul și încurajează în continuare pe impostori să forțeze porțile editurilor.

6. Există poeți cu idei revoluționare în înțelesul exact al cuvîntului, ca, la un moment dat, Mihai Beniuc, și poeți care revoluționează limbajul poeziei ca, între alții, Ion Barbu. După ce am citit un poet revoluționar în primul înțeles al cuvîntului, o anumită poezie ne apare desuetă, fără ecou în contemporaneitate. După ce citim pe Arghezi, Blaga, Barbu, Bacovia, nu mai suportăm nivelul anterior de lirism, depășit. Bineînțeles, nu suportăm nici pe epigoni, cum nu suportăm, după Eminescu, pe Vlahuță.

7. „În poezie, scria Panait Cerna în teza sa de doctorat **Die Gedankenlyrik,** gîndirea (filozofia) e un lucru blestemat". Dovada o bună parte a poeziei „de concepție" a lui Cerna însuși. În măsura însă în care poezia se folosește de intuiții nu de concepte în cunoaștere, ea are o contingență cu filozofia.

8. După mine poezia politică exprimă o atitudine, o convingere sau o aspirație. Dacă poetul izbutește să se ridice pe deasupra ocaziei, să elimine efemerul, dînd ideii sale lirice un caracter de universalitate, atunci poezia poate înfrunta timpurile. Exprimarea unei atitudini cu valoare de permanență este echivalentă cu actul politic și nu în contradicție cu poezia. Simpla celebrare a actului politic nu are niciun raport cu arta. Cel mai semnificativ poet politic român în sensul arătat este Eminescu.

9. Aproape nici o cumunicare, cum e normal. Nu rămîne etern la un unic model.

10. Poezia adevărată transgresează, istoria, o însumează și o depășește.

11. **„Sînt, tot, o noapte. Frig mi se face !"** (Emil Botta) **„Visam să fiu îngropat de viu în cîntece."** (Emil Botta) **„Închipuire, Iubire, tu îmi arunci piatra scumpă a iluziei, mă amețești cu loviturile tale de bici".** (Emil Botta).

Al. PIRU

Marin Preda

(Urmare din pag. 3-a)

Pentru Țugurlan, care-l bătuse măr pe șeful de post și-i luase arma, nenorocirea avea „forma înfricoșătoare a unei puști".

Pentru Moromete, nenorocirea va lua forme mult mai numeroase și mai șirete, agonia lui va fi lungă, pînă să ajungă să surprindă, în sfîrșit, întunericul din el și din orînduirea care murea odată cu el: „Ce întuneric e sub pleoape". Era. Iar cînd pricepe totuși, lucrurile sînt ireversibile, se află pe teritoriile **imposibilei întoarceri :** „Nu mă durea absolut nimic, sufletul nu doare" — se amăgește el, dar picioarele „i le luai cu mîna și le dădeai la o parte ca pe niște lemne". Or, sufletul lui Moromete mersese și cu picioarele acelea...

Declinul său și seara sa încep din momentul fugii lui Paraschiv, Achim și Nilă. Din clipa aceea, totul se putea. Și din clipa aceea, fără s-o presupună, fără s-o creadă el, contemplativul, se îmbolnăvește. Nu cei trei. Amurgul și apoi noaptea care vor călători prin el au de mers îndelung, printr-un foarte sinuos labirint, dar autorul își asumă franchețea de a constata că „dintre două fapte cel mai puternic e cel care nu mai poate avea și o altă interpretare decît cea conformă cu faptul însuși".

Moromete agonizează.

El tăiase cîndva o pasăre, întorcînd apoi „spatele găinii care sărea în sus parcă de veselie că nu mai avea cap". Iată că pentru sine lumea începea să semene cu găina aceea. Și dacă de o găină rîzi, de toți oamenii e mai greu să rîzi numai pentru că nu-i deslușești. Toate întrebările pămîntului se adună într-o singură mare zvîrcolire și sub rafalele ploii Moromete merge să-și facă de lucru în ploaie, „cu întrebarea parcă în mîini, amestecînd-o cu apa și pămîntul pe care îl săpa cu mișcări fără greș". Cîndva, la potcovăria din poiană a lui Iocan, unul din consătenii săi, Din Vasilescu, îndeminatec la astfel de îndeletniciri, îi închipuise lui Moromete chipul din lut. Moromete amestecă însă zadarnic întrebarea cu apa și cu pămîntul, fiindcă nu iese nimic. Preajma se populează cu necunoscut : „s-ar fi zis, văzînd ce oameni ieșeau acum la iveală, că un sat parcă nu era o așezare de cel mult două mii de case adunate într-o vale a unui riu și ascunsă sub salcîmi, ci o groapă fără fund din care nu mai încetau să iasă atîția necunoscuți". Cine erau toți ăștia? Dar mai ales, „Ce se întîmpla cu oamenii de nu mai puteau vorbi unii cu alții ca altădată, fără aceste bănuieli și taine ?" Altădată însă Moromete se îndoiește că ar fi vorba de taine. Se găsește în fața altei ciudățenii și complicații, care lui îi scapă : „Ăștia însă nu lăsau să se vadă nimic și parcă nici nu ascundeau nimic". O confruntare, care nu-i fură complet ferestrele dinspre adevăr, însă al cărei consum e disproporționat și disproporționant.

Excitația asfințitului îl cuprinde și pe Moromete. Dar... este a asfințitului ! Lucrau în el frigul și îndepărtarea. Poate că n-o realiza în întregime, va mai încerca — zadarnic — să-și aducă fiii acasă, ori să frîngă plecarea departe a lui Nicolae, drumul școlii, ori să realcătuie un întreg ce se pulveriza însă: „Cine știe! judecă naiv Ilinca în auzul urechilor lui Nicolae. Poate că și tu și eu am face la fel dacă am fi în locul lui, de ce să nu crezi că nu se poate să reciștigi ce ai pierdut ?"

Odată pătrunsă maladia în Moromete, caria avea să lucreze însă progresiv și să desăvîrșească începutul menirii sale nesenine. Tîrziu, din pat se va „auzi o voce înăbușită care nu mai avea de mult puterea să facă frică". Era vocea lui Moromete care încetase să mai aibă în spatele lui o familie și încetase **demult.** Primii trei băieți îi zburaseră din cuib, să-și înfrunte singuri destinul. Pe Nicolae îl luase de la școală. Fata cea mare, căsătorindu-se, mersese la o soartă a ei. Soția și-o va fugări cu ciomagul în iurul casei (Catrina „fugea ca o fetiță de doisprezece ani"). Prietenii — și Cocoșilă și ceilalți — dispar sorbiți de stomacul virtejurilor puternice ale istoriei inclemente și viitoare. Pe urmă Nicolae se duce în tumulturi, în inima vieții proaspete, derutant de proaspătă, fără chip încă, dar agitată și spumegătoare. Iar mama îl părăsește de tragicul, sucitul și curiosul erou care, cîtă vreme se certau încă sub același acoperiș, „o lua spre poarta de la drum ca spre poarta mîntuirii".

Moromete e acum singur.

Poarta mîntuirii nu există. Există fotografia saltului. Clară. Țărănimea s-a cooperativizat. Moromete e înăuntru, dar singur.

Pe drumul către această singurătate, el cunoscuse imediat după război niște ani prosperi și se iluzionase cu un soi de tărie care nu echivala de fapt decît cu osificarea. O altfel de scleroză. Pe atunci. „Lui Moromete parcă-i zburase mintea din cap și, cu bună știință făcuse schimb cu a altui țăran care vorbea cu tine așa cum vorbești cu un cal sau cu o vacă". După ce prosperitatea se sfîrșise, după ce țăranii care „erau atît de naivi în viclenia lor" abdicaseră de la duioșia proprietății individuale ; după ce propriul său fiu îl asigurase că „Nu mai e nici o speranță cu voi !" ; după ce Moromete — care „semăna uneori cu Ștefan cel Mare (fără pletele acestuia), iar alteori cînd purta căciulă și era supărat aducea puțin și cu Matei Basarab" — se convinsese că timpul trecea pentru toată lumea ; după ce bubuitorul său strigăt către Catrina („Eu să mor din pricina faptelor mele ? Atunci toată lumea să moară și să mori și tu") parcă n-ar fi răsunat niciodată ; după ce ades (și adesea în van), furiei ce-l mai năvălea încercase ca „să-i dea înțelesuri fără adîncime", — pomenit „prizonier parcă fără scăpare al elementelor și al lui însuși", peste Moromete vin singurătatea, slăbiciunea, monotonia rătăcirii dulci, mîhnirea și tristețea : „Se înmuiase, de, vedea și el că oamenii mai și mor".

Mai mult contaminarea e — în viziunea lui — a universului întreg, în care pătrunde fiorul extincției : „Ceva parcă se încetenise în lucruri". I se părea lui. În realitate, lucrurile căpătaseră mers mai zornic. Numai că nu aceleași lucruri. Altele. Noi. Moromete credea însă că este confuzia celorlalți, nu a sa...

★

Dacă romanul n-ar fi îmbibat de o mare poezie — a nu se confunda cu lirismul — și de o mare știință a poeziei, distribuită savant, cu o cunoaștere strategică a dozajelor amintindu-ne de cuvintele lui Malraux că „Orice artă este luptă contra destinului", paginile **Moromeților** ar ilustra doar un magistral sculptor și rapsod. Originalitatea însă a artei ce se descoperă în această carte demarează pare-se tocmai din poezia gîndirii sale, a unei inteligențe care sublimează și preschimbă filozofia în metaforă și dă narațiunii un sistem nervos în continuă alertă, introducînd o trusă de acute în epica obișnuită, însă care știe proceda concomitent cu atîta obiectivă plasticitate și finețe încît combustiunile, acuitatea și violența irecuzabilelor sale argumente trec direct în sîngele puterii noastre de asimilare, de disponibilitate, cu revelabila lesniciune încorporată medicamentelor ideale.

Rebreanu, **descriind** țărani, descria forțe și mulțimi ; literatura lui e parcă o literatură a biologiei.

Sadoveanu, **povestind** țăranii, a poetizat instincte, înțelepciuni și elemente ; literatura lui e parcă o simfonie cvasivegetală.

Marin Preda, **urmărind prosopopeea rurală,** problematizează și adună sub proiectoarele gîndirii circumvoluțiuni și conștiințe care sînt ale unei pături socotite amorfă, dar care nu-s amorfe, și pe care parcă le auzi murmurînd introspectiv : „Prea multă mare, noi am văzut destulă mare" (l-am citat pe Cesare Pavese).

Literatura lui Preda e o literatură a potențializării cerebrale, a focarelor nervoase.

„Ce este stilul ? se întreba Apollinaire. Pentru o sută de oameni, o manieră complicată de a spune lucruri simple. După noi, o manieră foarte simplă de a spune lucruri complicate".

Marin Preda o cunoaște. Și o profesează. Nu e vinovat el că, uneori, asistența nu bagă de seamă.

Pledoarie pentru bridge

Contestat de mulți necunoscători — stăpîniți de prejudecata jocului de cărți — dar iubit de tot mai mulți, pasionați de exercițiile mintale bazate pe calculul probabilităților, jocul de bridge se răspîndește tot mai mult și în țara noastră și pasionează, astăzi, un număr impresionant de practicanți în întreaga lume.

Spre deosebire de alte jocuri distractive, deconectante sau menite pur și simplu să ocupe fără nici un consum moral sau intelectual, timpul liber al omului, jocul de bridge solicită intens intelectul, într-o formă utilă și plăcută, contribuind la dezvoltarea agerimii minții, a memoriei, a intuiției precum și a spiritului sportiv de competiție bazat pe o rigoare ce decurge din domeniul matematicii.

Jucătorii de bridge care încearcă evaziuni din regulile științifice ale jocului, intimidări sau vor să-și inducă adversarii în eroare sînt penalizați nemilos chiar de desfășurarea jocului.

Bridge *este un joc de echipă (perechi) derivat de la jocul denumit whist jucat de patru persoane. Denumirea se poate referi la trei jocuri distincte : bridge whist, licitația de bridge sau bridge-ul contract. Toate aceste jocuri au fost numite în perioada lor de dominație pe scurt* bridge.

Istoria bridge-ului arată primele manifestări ale acestui joc încă din secolul al XVI (1529) iar de-a lungul secolelor jocul original de whist a progresat și s-a modificat mereu. Se cunoaște că primul duplicat de whist s-a jucat în anul 1817 — în Anglia, în 1880 — în S.U.A. și între 1881 și 1894 în alte țări europene. Denumirea de „bridge" a fost menționată într-un pamflet publicat în 1826 intitulat „BIRITCH" sau „WHIST RUSESC" Jocului de bridge îi sînt dedicate azi în lume numeroase periodice specializate sau pagini și rubrici în gazete de prestigiu și tiraj care publică probleme și soluții, din miliardele de situații ce se pot ivi (în total — 635.013.559.600). De asemenea jocului de bridge i-au fost consacrate sute de manuale de inițiere sau perfecționare, precum și impresionante enciclopedii. Este cunoscută o publicație din anul 1743, scrisă de Edmond Hoyle, sub titlul de „SHORT TREATISE" (scurt tratat).

Cel mai cunoscut și răspîndit manual de bridge este „Blue Book" publicat în 1930 de Elly Culbertson, creatorul bridge-ului contract contemporan. Născut în anul 1891, în România, Culbertson a scris nenumărate lucrări care și astăzi formează baza sistemelor moderne de licitație, cunoscute și recunoscute de toate forurile oficiale internaționale.

Cel mai înalt for al bridge-ului este „Federația Mondială de Bridge" înființată în anul 1958 de reprezentanții „Ligii europene de bridge" înființată în 1947, „Ligii americane de bridge" și a „Consiliului de bridge", din Australia. Primul campionat european de bridge s-a disputat în anul 1932 și continuă să se desfășoare în fiecare an. Primul campionat mondial de bridge s-a desfășurat în 1937, iar prima olimpiadă a avut loc în 1960 și se dispută din patru în patru ani.

Cu ocazia înființării Federației Mondiale de Bridge în 1958 a luat ființă și „Asociația europeană a ziariștilor de bridge" iar în 1960 a luat ființă și „Asociația internațională a ziariștilor de bridge" în întreaga lume.

Din Federația Mondială de Bridge fac parte peste 60 de țări între care Anglia, Canada, Cehoslovacia, Chile, Franța, Italia, Japonia, Polonia, Suedia, S.U.A., Ungaria și altele.

În primăvara anului 1970, a luat ființă, din inițiativa unor iubitori ai acestui joc, cercul de bridge de pe lîngă Casa de Cultură a Sectorului IV din București. Cercul și-a început activitatea cu un număr de 40 de membri, iar în mai puțin de doi ani s-a dezvoltat ajungînd la un număr de peste 300 de membri. În această perioadă s-au organizat nenumărate concursuri pe perechi sau echipe, după sistemele practicate în competițiile internaționale. S-au organizat cursuri de inițiere și perfecționare care au fost urmărite cu foarte mare interes. Aceste activități au dus la ridicarea nivelului tehnic general și s-au reflectat în rezultatele bune obținute de reprezentanții acestui cerc în întîlnirile internaționale la care au participat și anume : Budapesta — 1970, Marianske-Lazne (Cehoslovacia), Sopot (Polonia) și Mangalia — 1971.

Activitatea cercului a atras mulți tineri, pentru care a constituit o preocupare teoretică și practică, în vederea ridicării continue a nivelului lor tehnic.

După exemplul cercului de bridge din București au luat ființă într-o serie de orașe din țară cercuri de bridge la : Ploiești, Pitești, Craiova, Timișoara, Cluj, Tg. Mureș Oradea, Satu-Mare, Cîmpina și altele, unele din acestea organizînd și concursuri internaționale.

În această situație s-au creat condițiile ca și în țara noastră să poată lua ființă o federație sau asociație națională de bridge care să conducă și să coordoneze această activitate, atît pe plan intern, cît și pe plan internațional.

De aceea trebuie salutată și încurajată inițiativa A.C.R. a Clubului sportiv DINAMO, a Asociației sportive RECOLTA și a altor organizații, care se străduiesc să organizeze secții de bridge sportiv, în care să atragă noi adepți în vederea practicării acestui sport care dezvoltă calități deosebite — ca inteligența, îndemînarea, rezistența — calități care pot duce pe treptele cele mai înalte ale ierarhiei sportive mondiale.

Alexandru GRUIA
Președintele secției de bridge a Casei de Cultură — Sectorul IV

punct și virgulă

Certificat de traducător ?

Se spune că un distins savant și om de litere s-a prezentat la o editură cu o traducere. Era vorba de o bărbătească și plină de farmec versiune a unui poem, făurit, cu mii de ani în urmă într-o limbă rămasă în amintirea lumii. Cei de la casa de ediții au citit cu plăcere opera, apreciind munca îndelungată a tălmăcitorului. Cu zîmbetul pe buze, tînărul redactor îngrijitor a desfășurat apoi în fața autorului foile ademenitoare ale unui contract. „Și acum, l-a rugat el, la urmă, pe autor, fiți amabil și treceți aici numărul certificatului dvs. de traducător".

— Ce-i aia ? s-a minunat savantul.

— Vedeți, e o dispoziție... Fără certificat...

— Și cum se obține asta ?

— Sînt niște examene, din cînd în cînd.

— Bine, dar cine va aprecia cunoștințele mele ?

— Ei, a zîmbit redactorul, **s-o mai găsi cineva în țara asta** care să se priceapă !

— Uite ce e, drăguță, nu cred să fie așa. Pe cele cinci continente sîntem doar cîțiva specialiști în cultura respectivă. Cine să-mi dea certificat ?

...Iată o situație — limită, se va spune. Iar noi mergem mai departe și afirmăm că pentru un scriitor, recunoscut și cunoscut ca atare, e o adevărată **șicană** această obligativitate a certificatului de traducător. Baudelaire o fi avut așa ceva ? Dar Coșbuc, Murnu, Octavian Goga, Lucian Blaga ?

Certificatul cu pricina, obținut de cine nu te aștepți și pe care nu-l pot avea, la acele simulacre de examen, scriitori cu cunoștințe (și diplome universitare într-o limbă străină sau alta) — cu meritul fundamental al înzestrării literare proprii, o bună bază pentru orice traducere —, certificatul de traducător este o piedică inutilă în calea dialogului dintre literatura noastră și celelalte. Credem că forurile de decizie ar putea interveni, dacă nu pentru desființarea lui, măcar pentru excepțarea de la această tristă și șicanatoare obligație, a membrilor Uniunii Scriitorilor.

Proiecte de plan editorial ?

E adevărat, destul de tîrziu (de ce ?), au început să fie difuzate aceste adevărate cărți de vizită pe care editurile le trimit deopotrivă factorilor interesați în stabilirea tirajelor și simplului cititor care, chiar de pe acum, ține să se edifice personal asupra a ceea ce, eventual, i-ar putea îmbogăți rafturile bibliotecii. Într-un fel, toate bune și frumoase. Iată, spre pildă, avem în față proiectele de plan ale editurilor **„Minerva"** și **„Eminescu"** ; o mare diversitate de nume și de titluri, lucrări inedite sau de mult apărute și epuizate, altele mereu cerute de piața literară, compartimentări pe colecții, numeroase și inteligent concepute etc.

Sigur, întocmitorii planurilor nu se mărginesc la acest efort, să-i spunem statistico-festiv. Firesc, suita de date, titluri și nume este însoțită de texte explicative, ceea ce ar trebui să constituie partea analitică a proiectelor de plan. Dar, ajunși la lectura textelor inserate pe cuprinsul celor peste 300 de pagini cîte însumează ambele proiecte, ne întîmpină aceeași fatală carență, cvasigeneralizată, pe care o semnalam și într-o relativ recentă anchetă a revistei noastre printre lucrătorii din sectorul difuzării cărții. Anume, stereotipia formulărilor cu efectele ei inevitabile : aplatizarea, aducerea la același numitor a autorilor ce urmează a fi tipăriți, neputința librarului și de aici, neputința cititorului de a se edifica efectiv, perturbarea eficienței economice ș.a. Căci, spicuind doar cîteva mostre, ce vrea să însemneze acest mod de a recomanda un studiu de critică : **„Din multitudinea posibilităților de arborare** (de fapt, **abordare,** n.n.) **a poeziei lui M. Beniuc, V. Fanache a optat pentru evidențierea trăsăturilor ei esențiale și încercarea de a o încadra în fluxul dezvoltării poeziei românești"**, pentru ca despre altul să aflăm că **„se adresează în primul rînd tineretului studios, elevilor, studenților, profesorilor, precum și tuturor iubitorilor de literatură".** Să fie oare adevărat că Ion Neculce **„este întîiul nostru scriitor care a servit urmașilor nu numai ca izvor dar și ca model"** ? Judecc oricine cît de la obiect sună fraza ce urmează : **„În cea de a doua carte, Aurelia Batali izbutește, cu maturitate artistică, să-și pună în valoare sentimentele și aspirațiile legate de idealurile societății contemporane".** Mai departe, despre o culegere de povestiri aflăm că ar avea **„o oarecare unitate",** iar cele descrise într-un roman sînt **„văzute din interior",** că un poet e înzestrat cu **„o structură pozitivă",** că altul e **„aplecat spre probleme contemporane" etc., etc.** Ca să nu mai vorbim de practica uzuală a rezumatelor mai mult decît plate, gen : **„Monu este un țăran din Ardeal, harnic, dar cam greoi, cam încet, sensibil și bun, dar cam ambițios, avînd ceva de om vechi în el, de om în vîrstă, cu toate că e destul de tînăr".** sau de aceea a superlativelor neînfrînate, fiind vorba de cartea **„Apollo"** semnată de Grigore Tănăsescu : **„Sinteză despre filozofia operei lui Eminescu, concepută din punct de vedere al actualității creației sale în scara temporală, și al literaturii comparate, ca proiectare în spațiu a operei eminesciene. Scopul lucrării țintește în primul rînd evidențierea perenității valorice, reliefarea modernității marelui nostru poet, și a originalității sale creatoare, din unghiul tratării adecvate a motivelor de circulație universală".** Nu știm dacă, de pildă, monumentalei exegeze consacrată de G. Călinescu operei eminesciene i-au fost acordate vreodată și dintr-o dată asemenea calificative !

Astfel de texte își ating scopul numai în cazul în care editorii vor să n-aibă niciun cititor pentru cărțile din 1972.

arthur rimbaud

Senzaţie

Albastre seri de vară m-or duce pe poteci,
De spice înţepat, să calc ierbi în picioare :
Simţi-voi dinspre talpă cum urcă vise reci,
Iar capul gol, doar vîntul scălda-va-n alintare.

Nu voi vorbi nimica, nici cugeta-voi dar
Iubire nesfîrşită în suflet va să steie,
Departe, mai departe, strebate-voi, hoinar,
Natura — fericit precum cu o femeie.

(„Poésies", martie 1970)

Pentru muzică

Piaţa gării, la Charleville·

Prin piaţa divizată în pajişti fără artă·
Corect în totul, scuar, de la copac la floare,
Burghejii scurţi la minte, de febre neînstare
Prostia lor geloasă, în seri de joi, o poartă.

— În mijlocul grădinii, orchestra militară,
În ritm de Vals de flaut *chipiele-şi undùie :*
În faţă· filfizonul se-nfoaie într-o doară ;
Prins de-un breloc cu cifru, notarul parcă nu e.

Rentierii cu lornioane tot ce e fals recuză :
Buhàvii conţopişti neveste grase duc,
Păşind solemn alături în chip de călăuză,
Cu nişte noi reclame volanele aduc !

De pe verzi bănci, mici cluburi de foşti băcani, crestează
Nisipul cu bastoane sfîrşind în măciulii ;
Tratatele apòi prea grav le comentează,
Şi-n bani le evaluiază· spunînd : „Aşa o fi !..."

Pe banca-i revărsînd rotundul său şezut,
Un butonat burghez vădind rînză flamandă,
Miroase tabachera din care-n fir bătut
Tutunul iese-afară — ştiţi, e de contrabandă. —

Rînjesc păşind dealungul gazonului coţcari ;
Şi-ndrăgostiţi din pricini născute de fanfară,
Răsuri fumînd, naivii de moarte, militari
Alintă pruncul· bona gîndind c-o împresoară...

Dar eu, precum studentul cu aere senine,
Sub verzi castani alerg după alerte fete,
Iar ele ştiu căci, ne mai putînd de rîs, spre mine
Privirile întorc prea pline de lucruri înţrscrete·

Nu spun o vorbă : doar mă uit fără-ncetare
La gîtul alb încins cu broderii şi capsă.
Şi, sub corsaj, iau urma veşmintelor uşoare
Mai jos încă de umeri, ghicind divina coapsă.

Le-am scos pantoful, iată, ciorapii, mă grăbesc...
— Din nou le dăltui trupul, cuprins de dulce chin.
Dar ele zic că-s nostim şi-ncet se şuşotesc...
— Şi simt săruturi multe cum tot pe buze-mi vin·

(„Poésies")

Întîia seară

Era atît de dezbrăcată
Încît mari arbori, indiscret,
Frunziş dădeau în geam să bată
Tot mai aproape, mai şiret.

Sta-n jeţul meu, pe jumătate
Goală, cu mîinile a rugă.
Iar pe podea, înfrigurate,
Tălpi mici voiau, voiau să fugă...

Portret de
ERNEST DELAHAYE

Iat-o ivită, ca de ceară :
O mică rază de pădure
În zîmbet i se înfioară,
Pe sînu-i muscă de răsure

— I-am prins în păr o sărutare
Şi cît de dulce şi brutal
A hohotit în triluri clare !
Ce rîs prea gingaş, de cristal.

Sub pînze, tălpi ca de faianţă
S-au cam ascuns : ,Vrei a sfîrşi !"
Prima, lăsată, cutezanţă
Rîsul se face-a pedepsi.

— Cum palpitau, sărmani, sub buze
Dulcii săi, ochi prinşi în sărut,
— Pe spate, capul dînd a scuze :
„Mai bine parcă s-a făcut !..·

Domnule, două vorbe..." zise,
— Restul pe sîni i l-am zvîrlit
Într-un sărut de care rîse,
Un rîs prea bun, blagoslovit...

Era atît de dezbrăcată
Încît mari arbori, indiscret,
Frunziş dădeau în geam să bată
Tot mai aproape· mai şiret.

(„Poésies")

Visat pentru iarnă

Pleca-vom iarna-n mic şi roz vagon cu perne
Albastre pe sofale.
Ne va fi bine. Cuib de sărutări se-aşterne
În orice colţ mai moale

Tu vei închide ochii să nu vezi cum se strîmbă
La geam, umbre serale
Şi lume gîlcevesc, urîtă şi scălîmbă,
Draci negri, lupi din zmoale.

Dulci jalituri simţi-vei obrazul cum încing...
Şi-un mic sărut porni-va, ca un nebun paing,
Pe gît, într-un fior...

Vei zice „Hai, găseşte" cu pleoapele plecate,
— Şi va fi timp să prindem ştiuta vietate
— Cine-i prea călător...

În vagon, la 7 octombrie 1870

(„Poésies")

În românește de LEONID DIMOV

La Cabaretul verde, orele cinci seara

De zile opt, botforii mi-i scîlciasem bine
De pietrele din cale. Intram în Charleroi.
— La Cabaretul-Verde : *am poruncit tartine*
Unse cu unt şi şuncă răcită dar nu prea.

Ferice, îmi lungisem picioarele sub masa
Cea verde : ce naive păreau cele ţesute
De pe tapiserie. — Ce clipă fu, frumoasă,
Cînd fata cu mari ţîţe şi cu privirea iute

— Sărutul, pentru asta, e doar un amănunt ! —
În rîset îmi aduse tartinele cu unt,
Şi, nu prea caldă, şunca în tavă colorată.

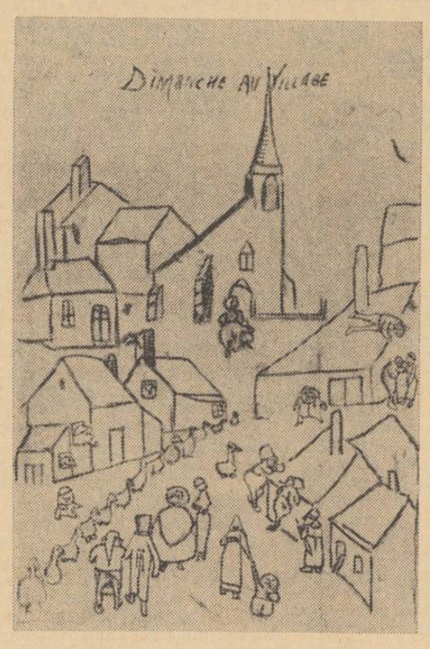

„Duminică în sat"
(Desen de ARTHUR RIMBAUD)

Rozalb jambon cu-nu şfichi de usturoi iabraş
Şi halba-mi vîrfui, iar gulerul uriaş
Se auri c-o rază de soare· 'ntîrziată.

(„Poésies", Octombrie 1870)

Bufetul

E-un lung bufet sculptat ; o colorare sumbră
Şi chip de dulce moş stejarul căpătat-a ;
Bufetul e deschis şi îşi revarsă-n umbra
Mireazma-i ca de vin cu-atît de veche data.

Plin vîrf, e-un forfotit de vechituri prea vechi
De lenjuri parfumate şi galbene, dantele

Acvaforte de
VALENTINE HUGO

Tot şui, rufe de doamne şi de copii : perechi,
Basmale de mam-mare cu mari grifoni pe ele ;

Acolo-s medalioanele, şuviţe-nzulufate
Albe, cărunte, blonde, portrete· flori uscate,
Şi fructe-ntr-o mireazmă venind din alte vremi.

Bufet străvechi, tu ştii istorii familiale,
Şi-ai vrea să-ţi povesteşti poveştile şi gemi
Cînd· negre, se deschid, încet, uşile tale.

(„Poésies", Octombrie 1870)

Boema mea

(Fantezie)

Plecam, cu pumnii-nfipţi în rupte buzunare
Mantaua mea, ea însăşi ideală devenea ;
Deasupră-mi cer, iar Muzei toată credinţa mea ;
Cîte iubiri visat-am, Oho ! ameţitoare !

Larg, gaură — unicul meu pantalon — căsca,
— Pitic năuc, duceam cu mine rime rare,
Un han mă aştepta în Ursa-Mare.
— Atît de dulce cerul cu stele-n el, foşnea.

Iar eu îl ascultam la margine de cale,
Seri bune de septembre, cînd diamanticale
De rouă-mi stau pe frunte ca vinul nesupus.

Sau, stihuind cînd umbre încearcă zaiafeturi,
Trăgeam, precum de lire poetul, de şireturi
De gheaţă, cu genunchiul la inimă adus.

(„Poésies")

Cap de faun

În verde frunziş, ca-ntr-un scrin dat cu aur
Prin frunze confuze şi-n zmalţ învelite,
Sărutul adoarme-ntre flori ca-n tezaur,
Aprins, sfîşiind broderii iscusite.

Un faun speriat cei doi ochi îşi arată
Şi muşcă flori roşii cu dinţi fildeşii.
Ca vinul cel vechi de însîngerată
Buza-i, în rîset, prin crengi izbucni.

Ba chiar, ca o veveriţă dac-a fugit
În fiece frunză stă rîsu-i : un preget.
Şi iată-l, speriat de un filfîit,
Sărutul Pădurii cum se reculege.

(Poésies)

* * *

Urla un lup pe sub brădete,
La pene tot scuipînd în drum
Din masa lui de păsărete :
La fel ca dînsul, mă consum.

Verdeţuri· fructe, fără naz,
Cules aşteaptă, pe-ndelete ;
Păianjenul de pe zaplaz
Mănîncă numai violete.

Să dorm ! Să fierb, în cinstea, fie,
Altarelor lui Solomon.
Fiertura curge, ruginie
În apa rîului Chedron.

(„Derniers vers")

Podurile

Gri ceruri de cleştar. Desen ciudat de poduri, unele drepte, altele bombate, iar altele-n sfîrşit care coboară-n unghi pieziş spre primele, iar toate-acestea repetîndu-se în noi figuri în alte cursuri luminate ale canalului, toate însă într-atît de lungi, de zvelte încît, aflate sub povara domurilor, malurile-njos se lasă şi descresc. Sunt cîteva din podurile-acestea care au rămas tot încărcate de maghernițe. Altele susţin catarge· semafoare, şui parapete. Minore acorduri fug, se-ncrucişează, de pe taluz se-nalţă frînghii. Distingi o haină roşie, ba poate chiar alte costume şi instrumente muzicale. Să fie arii populare, părţi din concerte senioriale, resturi de imnuri publice ? E gri şi albăstrie apa, lată ca un braţ de mare. — O rază albă, din înalt căzînd, spulberă această comedie.

(„Illuminations").

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**

15 SCRIITORI DESPRE NICOLAE LABIŞ

Anul XIV
Nr. 51 (503)
Sîmbătă
18 decembrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Labiş: autoportret

Lupta cu inerţia

Cine ar fi putut crede, acum cincisprezece ani, cînd Nicolae Labiş lega cuvintele unul de altul, dînd acest titlu unei mişcări spirituale şi aceastăi moştenire unei generaţii, că lupta cu inerţia va fi după un deceniu şi jumătate numele de noblete, de curaj şi de patos revoluţionar al unei întregi perioade istorice ? Căci lupta cu inerţia **se desfăşoară abia azi şi lupta conştiinţei cu inerţia ni se arată clară, în faţa ochilor, abia acum. Desigur,** lupta cu inerţia **este întîi de toate descoperirea primejdiei în ceea ce nu pare primejdie, dar pînă la urmă ar anchiloza organismul social şi organismul individual, producînd confuzie în lumea criteriilor şi determinînd confuzie în lumea cea vie. Poate niciodată, ca azi, sărbătorirea în decembrie a lui Nicolae Labiş nu a avut o mai gravă semnificaţie şi un rost mai organic. Niciodată nu l-am sărbătorit pe Nicolae Labiş atît de natural ca acum. Pentru că abia acum esenţa poeziei lui — revoluţionară şi antidogmatică — găseşte în noi conştiinţele — pregătite de un întreg flux social — s-o înţeleagă şi înţelegînd-o să o continue. Labiş a îmbătrînit, s-a maturizat extraordinar în conştiinţele noastre şi eu simt că e pentru prima oară după moartea sa, acum în acest decembrie, cînd Labiş nu mai are douăzeci şi unu de ani. Ochii mei îl văd ca pe un orologiu, oprit la oră fixă de un cutremur, care — dintr-un cutremur şi mai puternic — reîncepe să meargă.**

*

Ce ciudat lucru ! Nicolae Labiş redevine actual ţără nici un efort al său, numai prin simpla noastră dezvoltare de conştiinţă care ajunge în dreptul gîndului său iluminat. Iată că, în 1971, noi regăsim strigătul de puritate al unui mare poet ce se stingea în 1956. Cu atît mai mult — cînd Nicolae Labiş confirmă de peste moarte misiunea poetului — trebuie să ne îndreptăm ochii către poeţii acestei ţări şi să aşteptăm răbdători aşezarea universurilor viitoare, ce se vor confrunta ele însele cu deceniile şi poate că vor fi confirmate. Căci amintirea vieţii şi morţii lui Nicolae Labiş nu-i mai e cu nimic folositoare lui Nicolae Labiş. Ne e folositoare însă nouă. Şi, în acest sens, Nicolae Labiş este o jertfă — poate că involuntară — dar o jertfă ce ne-a salvat pe noi de la experienţe şi mai triste. Fizionomia de azi a poeziei române îi e desigur datoare şi poeziei lui Nicolae Labiş, dar îi e în cea mai mare măsură datoare poetului **Nicolae Labiş. Pentru că mulţi dintre cei buni de astăzi şi-au putut întinde aripile, în aerul îndulcit de sfiala lui şi în climatul moral prevestit de el. Poet comunist, poet revoluţionar, Nicolae Labiş a înţeles că mîna şi condeiul din mînă sînt inseparabile şi că un cuvînt scris este un zar aruncat, un destin provocat, o opţiune asumată. Nicolae Labiş a scris şi a trăit întru o aceeaşi idee. De aceea moartea lui, acum cincisprezece ani, a salvat geniul atîtor poeţi de astăzi.**

Se cuvine să-i dedicăm lupta noastră cu inerţia. Şi nu lui, ca băiat de douăzeci şi unu de ani (vîrstă care nu-i mai ajunge încît el împlineşte şi în moarte o alta) ci lui ca simbol al poetului şi ca jertfă revoluţionară. Contemplînd tabloul de lumini al poeziei române de astăzi, lira încordată ca pentru a slobozi o săgeată, a lui Eugen Jebeleanu, respiraţia de scafandru perpetuu a poeziei lui Ion Caraion, dansul nebun al ideilor din poezia lui Nichita Stănescu, tensiunea sculpturală a poeziei lui Şt. Aug. Doinaş, tulburătoarea aspiraţie spre lumină a lui Ion Alexandru, amploarea şi tristeţea poeziei lui Aurel Rău şi tot ceea ce scriu Andriţoiu, Tomozei, Nina Cassian, Sorescu, Dimov, Horea, P. Stoica, Dinescu, nu putem să nu ne aducem aminte de Nicolae Labiş, gong sugrumat de emoţia misiunii sale şi care a prevestit întreg acest spectacol. Şi ar mai fi ceva de adăugat la datoriile faţă de el : întîlnirea cu spiritul luptei lui Nicolae Labiş acum, după atîta timp. **Niciodată n-a bătut ora Nicolae Labiş ca astăzi, în acest decembrie. Pentru că** niciodată poetul român nu a avut mai multă nevoie de claritate şi de angajare, **pentru că** niciodată poetul român nu s-a aflat în faţa unei tentative mai dificile ca azi, cînd poezia lui trebuie să aleagă, în drumul ei, marea conştiinţă a ţării sau neantul. **Niciodată ca azi formalismul şi minciuna, rozul şi brunul nu au stat mai rău în faţa ochilor noştri.** Niciodată ca azi lupta cu inerţia nu s-a desfăşurat la proporţiile unei naţiuni. **Şi cine se consideră poet revoluţionar şi cine crede în drumul ţării lui, aude bătînd în această zi de decembrie şi ora Nicolae Labiş, ora luptei cu inerţia, ora declanşării unui război (ce fusese presimţit şi numit încă în 1956 de acest tînăr geniu) contra nimicniciei, contra vechiului, contra minciunii, contra laşităţii, contra cameleonismului.**

Este primul decembrie în care importanţa lui Nicolae Labiş se vădeşte a fi atît de mare, încît cu mare greutate putem spune : „Noi ne aducem aminte de Nicolae Labiş" **şi cu mult mai multă uşurinţă ne vine să spunem :** „Nicolae Labiş îşi aduce aminte de noi".

Iar lupta cu inerţia devine numele unei epoci.

Adrian PĂUNESCU

FALS TRATAT DESPRE AMINTIRI

Ce-ar fi fost dacă...

Jelei, doamne şi n-am cui,
De armele Iancului...
Că le plouă şi le ninge,
Şi n-are cine le-ncinge...

CÎNTEC POPULAR.

Uneori, cînd grijile, sau necazurile, sau pur şi simplu oboseala psihică mă împiedică să adorm, mă închipui un fel de demiurg al Istoriei : mă „joc de-a ce-ar fi fost *dacă*..." Dacă Grouchy ar fi ajuns la timp la Waterloo ; dacă Decebal ar fi avut o mitralieră, una singură şi, evident, suficientă muniţie ; dacă lui Hitler i s-ar fi pus stavilă la timp; *dacă*...

Dar oricît rătăceşte imaginaţia mea ostenită pe îndepărtate meleaguri istorice, o întrebare revine, obsedantă, dureroasă :

Ce-ar fi fost dacă în 1848 românii şi ungurii din Transilvania nu s-ar fi bătut unii cu alţii ? Pentru că aici, în această tragică neînţelegere, *dar nu reciprocă ! ! !* — zace sîmburele atîtor drame naţionale ulterioare, a atîtor prejudecăţi, de care au profitat în mod *exclusiv* cei care au profitat şi de sacrificiile şi eroismul revoluţionarilor din 1848. Burghezia „naţională" română şi maghiară.

Cum a fost posibil ca sinistrul *„Unio trium nationum"* a lui Verbőczy — care nega populaţiei româneşti, cea mai veche şi cea mai numeroasă în Transilvania, nu numai drepturile politice şi sociale, dar chiar dreptul la existenţă, care declara simpli „toleraţi" milioane de oameni — să fi fost păstrat ca o dogmă imuabilă politică şi socială, în anul 1848, cînd asupra întregii Europe bătea furios vîntul libertăţii, făcînd să fîlfîie pe baricade, în fumul bătăliilor, ideea dreptului la existenţă a fiecărei naţiuni, zguduind din temelii stîlpii mîncaţi de carii ai orînduirilor feudale ?

Cum a fost posibil ca „luptătorii maghiari ai libertăţii", însufleţiţi de chemarea de flacără a lui Petőffi :

Talpra magyar, hij a haza
Itt az idő, most vagy soha
Rabok legyünk, vagy szabadok
Itt az idő, szavazatok !
(Sus maghiare, te cheamă patria
A sosit timpul, acum sau niciodată !
Să fim robi, sau liberi
A sosit ceasul : alegeţi !)

să lupte *împotriva* fraţilor lor români, moţoganii Apusenilor, al căror imn de luptă era *acelaşi :*

Deşteaptă-te române, din somnul
cel de moarte
În care te-adîncirăi barbarii de tirani.

Nu e scopul acestor rînduri să încerce acum o analiză complexă a complexului joc de forţe, de interese, de semi-concesii şi neînţelegeri, de ciocniri sălbatice în care s-a cheltuit atîta eroism de-o parte şi de alta ; nici de încercările perseverente ale unor spirite luminate (am numit pe Bălcescu, pe Petőffi, pe Bem) de a face să înceteze o luptă fratricidă, de a uni împotriva absolutismului austriac şi ţarist, pe cei care îşi iroseau sîngele unul împotriva celuilalt.

Bălcescu spunea, cu cîtă dreptate şi cît de

Titus POPOVICI

(Continuare în pag. 5)

AUREL RĂU

Joc de doi

Mîinile ei frumoase, prelungi,
mîinile lui prelungi ;
ochii ei mari, împăienjeniţi,
ochii lui împăienjeniţi ;
respiraţia ei înaltă, pierdută,
respiraţia lui pierdută

s-au căutat toată noaptea-n somn.

Era tîrziu şi era departe.
Luna fugea printre nori şi se ascundea,
se aprindea şi se stingea
printre scamele foarte albe
în ţară
de lacuri şi de păduri.

Mîinile lui frumoase, prelungi,
mîinile ei prelungi ;
ochii lui mari, împăienjeniţi,
ochii ei împăienjeniţi ;
respiraţia lui înaltă, pierdută,
respiraţia ei pierdută,

în timp ce sufletul, tiară mică,
în timp ce sexul, nebun bolnav trumos,
în timp ce vorbele simulate stau la pîndă
între grotii
de convenienţă europeană,
în prag de iarnă..

Baladă

Intensitatea zilei, de prag de toamnă, l-a scos pe străzi.
Cu o castană-n mîini, abia sustrasă din jarul parcului,
străbate temele cunoscute — herald, duh de mlaştini,
el, tot mai neconvins de realitatea-i proprie.

Lumina rece, dozată, cu miliarde
de muşculiţe, vestind sfîrşituri în felul lor, corespunde
însingurării multiple, de-acum orgoliu.
De fapt e totul încă posibil. Femei vin spre viaţă,
perechi curg sonore spre piscul fabulei. Vesel
se tace în simţuri liniştite.

Şi stăruind, are semne de lună nouă
părerea vagă, de-un ritm, din colţul tandru. „Tăcute
stau zidurile". Atît de limitată întreprinderea
eruditului ! Licărul de-o secundă al metaforei
s-a dus, dacă n-ai scos carnetul sub ochii-ntregului
tîrg. Dar ceresc, podul vechi !

Din pretutindeni, din pururi, din niciodată te-alegi solemn
şi mai astral. Ca-ntr-un coşmar de Dali
maşina oaselor mişcă. Să strigi un elan viril,
din nou. O castană în mîinile sale coapte,
de dat ţărînii. Scripcar în-lucrarea lui...

156 de participanţi la prima seară a cenaclului revistei LUCEAFĂRUL

Convertibilitatea poeziei

Nimeni nu poate nega că lirica noastră a făcut în ultima vreme un adevărat salt, remarcabil nu numai în sine, ci şi în raport cu generarea internaţională a forţelor poetice. Nici vorbă că, pe motive neprecizate încă îndeajuns, dar legate sondabil şi insondabil de structura istorică a epocii, s-a produs un fenomen cu adevărat „pan—poetic" în cultura noastră şi aceasta, am putea spune, dincolo de un motiv tematic sau altul şi de zestrea naturală a limbii româneşti în actuala ei fază. În dinamica interioară a factorilor de cultură s-a petrecut un proces acut şi să zicem tainic, care s-a tradus într-un fapt de pură izbucnire vitală a forţelor de fantezie şi incantaţie, de transfigurare şi vibraţie. Acest lucru s-a întîmplat pe dimensiuni am zice de-a dreptul colective. Am răsfoit deseori în ultimii ani numeroasele reviste ale elevilor de liceu, am fost prezent la diverse cenacluri, am avut prilejul să deschid o întinsă corespondenţă destinată „poştei redacţiei", fără să mai vorbesc de contactul cu materialele poetice asa de multiple publicate prin revistele pe care le avem. Toate aceste mărturii prezentau făţiş un simptom cultural dinamic care trebuia evaluat în sine, dincolo de un nivel sau altul de realizare artistică, dar nicidecum drept un caz de psihoză socială brută, localizată pe terenul liric. Paralel cu acest aspect taxativ energetic şi fără îndoială tipic colectiv, a luat naştere o veritabilă lirică nouă, pe care nu o examinăm sub unghiul cotei ei de originalitate, pentru că acest lucru nu este momentan în cauză, dar, în orice caz, o lirică de nivel literar absolut şi de un pur volum de prezenţă, excepţional. Au răsărit numeroşi fecunzi poeţi, fără îndoială de primul ordin toţi, cu diversele ierarhii de gust şi apreciere care s-au putut stabili între ei de către critică şi public. Fenomenul s-a produs şi el este în faţa noastră.

Există fără îndoială, toate semnele că diverşii poeţi care îi reprezintă nivelurile de vîrf, nu se susţin deloc numai prin marcarea şi vigoarea lor lirică fenomenologică, ci mulţi dintre ei vin cu un capital de netă originalitate, vrednic de cea mai are atenţie. Nici nu s-ar fi putut să fie altfel. Saltul cantitativ — prin însăşi curba lui ridicată — n-a putut să nu se transforme în salt calitativ. Originalitatea liricei noi păstrează totuşi, după opinia noastră, pentru fiecare poet în parte şi pentru toţi la un loc, un anumit aspect global, înăuntrul căruia trebuie să se discrimineze în continuare, cu grije şi rigoare, ceea ce critica prezentă socotesc că încă nu a făcut suficient şi mai ales cu suficiente mijloace de cultură poetică universală. Ea a avut intuiţii fericite şi observaţii acute, adesea a demonstrat un entuziasm valoros prin sine însuşi, în primul rînd drept climat propice. Dar nu avem şi poate că nu putem avea încă un adevărat tablou critic al fenomenului poetic nou.

Ca simplu cititor de poezie nouă, nu numai românească, trebuie să mărturisesc în orice caz impresia mea că fenomenul poetic actual rămîne deosebit de remarcabil în raport cu forţele de prezenţă ale poeziei internaţionale.

Toate aceste elemente sumare care pot caracteriza lirica noastră nouă, nu ni se par însă a avea ultimul cuvînt. Încă se mai pot afirma despre ea cîteva lucruri esenţiale, de un alt ordin. Este vorba de forţa de convertibilitate intrinsecă oricărui fenomen poetic, ca un semn al vitalităţii lui şi al unei năzuinţi de aderenţă absolută la sine însuşi, fie privit ca mişcare sau curent, fie considerat pe fiecare poet în parte.

Poeţii noştri nu pot să nu facă o lirică românească. Aceasta mi se pare o axiomă, un postulat care nu mai are nevoie să fie demonstrat. Faptul echivalează cu a spune că aceşti poeţi trebuie să adere în mod absolut la ei înşişi, visceral şi ideal vorbind, subiectiv şi obiectiv vorbind. Aici cred că intervine un considerent decisiv. Nu mi se pare că procesul de integralitate al liricei noi a atins, în această privinţă, punctul său organic optim. Dimpotrivă, am impresia că procesul acestei aderări, fie mai accentuat subiective, fie mai marcat obiective, este în carenţă sau încă larvar. Orice sentiment, de durere sau plăcere, orice trăire de delectare sau suferinţă, orice idee, orice pornire, nu pot să nu trădeze în esenţa lor de expresie lirică o condiţionare de mediu specific. Altfel, rămîn atinse de o „blessure fine et profonde", în fond de o abstracţie, de o ficţiune. Socotesc că lirica noastră nouă nu se află încă, în această privinţă, în plin proces de convertibilitate, de aprofundare deplină a propriei ei fecundităţi. Ea posedă numai „schema dinamică" a acestei posibile şi necesare proiecţii. O mare parte din tabloul ei poate fi acela al unei lirici valoroase, care lirică însă poate fi considerată, pe o prea mare parte a reprezentanţilor ei, ca apărută indiferent unde şi indiferent cînd, în arcul contemporaneităţii. Acest lucru nu dă de gîndit. Şi el se poate referi, dealtminteri, nu numai la lirica actuală din ţara noastră.

Dragoş VRÂNCEANU

Cenaclul revistei LUCEAFĂRUL

Marţi, 21 decembrie ora 18, va avea loc şedinţa cenaclului revistei noastre

Vor citi : Radu Anton Roman şi Dumitru Constantinescu — **poezie, şi** Petre Dan Lazăr — **proză.**

CATEGORICA ORĂ*)

Pentru mulți din istoricii contemporaneității, actul de la 23 August 1944 al poporului român ține încă de miracol ! Însemnătatea extraordinară a Insurecției românești, în cadrul destinului acestui popor și, în proporții ce nu și-au epuizat grandoarea, europene, recheamă necontenit atenția asupra acestui moment istoric. Pentru comentatorii obiectivi — și ce altceva decît obiectivitatea sub lumina stelelor eterne este idealul gînditorului istoric ? — 23 August 1944 constituie o permanentă referință la ceea ce în limbaj politic actual numim : „rolul popoarelor mici și mijlocii" în ansamblul internațional. Un stat aservit hitlerismului, prin complicitatea unor organizații politice de tristă amintire și a unor personalități politice, cu teritoriul ciuntit, tîrît în cel mai sinistru război al lumii și al propriei sale memorii, îndrăznește să decidă printr-un gest asupra soartei sale ! Dar cînd? Dar în ce împrejurări? După cum se știe, Comandamentul hitlerist flancase, practic, orice mare unitate românească de pe frontul de răsărit cu unități germane, cărora le era în putință după calculele strategilor, să prevină orice surpriză, pedepsind cu promptitudine orice încercare de desprindere. Mai mult, în însăși Capitala României efectivul trupelor hitleriste egala și chiar depășea garnizoana românească? Cum să dai semnalul „orei H", el eliberării și întoarcerii salvatoare a armelor, în asemenea condiții? Și, mai ales, cum să faci aceasta după ce încercarea similară, din 1943, a Italiei suferise represiunile dure, binecunoscute?

Scriitorul Haralamb Zincă (pe care noi îl cunoaștem cu adevărat abia cu acest prilej, e posibil ca de vină să fie o relativă ostilitate a noastră față de genul polițist, unde enigma sacrifică frecvent literatura), a publicat în Editura Militară un volum de 400 pagini, **Și a fost ora H**, carte ce s-a bucurat în librării de un succes fulminant. Această primire de excepție se explică atît prin interesul cititorilor pentru faptul istoric, pentru ceea ce în magazinele de mare tiraj occidentale este desemnat cu numele, destul de ambiguu (și, adesea, gratuit), de **„enigme ale istoriei"** ; o altă explicație, aceea care ne interesează aici, este cea a măiestriei ziaristice dovedite de Haralamb Zincă în asamblarea și dozarea nesfîrșitelor episoade, mărturii, documente ce intră în alcătuirea faptului de istorie.

Și a fost ora H nu este o carte literară, fie și din motivul — unul dintre puținele care mai rezistă criticilor, și acela sub semnul întrebării, după experiențe precum cea a lui Truman Capote din „Cu sînge rece" — că la baza lucrării nu stă **ficțiunea**, ci faptul verificabil documentar. Totuși, o asemenea carte nu trebuie să scape comentatorului de literatură. E bine știută audiența de care se bucură tipul de scrieri, căruia îi aparține. în linii mari, lucrarea lui Zincă, în toate librăriile lumii. Această audiență se justifică sociologic în mod felurit, unul dintre motivele determinante fiind, se pare, necesitatea omului modern de a se simți implicat — fie și prin simpla înțelegere a faptelor — în toate momentele importante ale istoriei contemporane. De ce nu a sărit în aer Parisul în 1944, cum a rezistat Anglia în tragicul an 1940, cînd aliata sa Franța fusese invadată de inamic, care este taina acțiunii din ziua Z a celei mai mari concentrări navale din cîte se cunoscuseră pînă atunci (e vorba de deschiderea celui de-al doilea front antihitlerist, de sfărîmarea inexpugnabilului zid al Atlanticului)?; iată întrebări cărora setea de amănunte și interpretări a cititorilor le cere răspuns după răspuns. Asemenea cărți au apărut și în traducere românească, cu multe altele pe teme privind istoria acestor decenii neliniștite de după „la belle époque". Cea mai notorie, după unele opinii, este **„Ziua cea mai lungă"**, a lui Cornelius Ryan, care a făcut ocolul lumii, pusă în valoare și de un film foarte vizionat.

Ciudat este că aceste cărți, și cea a lui Zincă între ele, au în structura lor, „reziduuri" literare și, neființd ele însele literatură, romanțarea respectivă le dă un farmec neașteptat. După modelul cărții lui Ryan, căreia îi datorează foarte mult, **Și a fost ora H** e un lung **scenariu.** De la pagina de proză apropiată de clasica ficțiune (în care autorul pune în dialog personaje istorice, refăcînd aproximativ neuitate schimburi de vorbe), la documentul reprodus din arhivă, la depoziția simplă, frecvent revelatoare a participanților la cutare episod, un mare corp de amănunte se asamblează într-o succesiune bine ritmată, pe care o urmărești cu neslăbit interes.

Slăbiciunile țin, cum arătam, de fascinația literaturii asupra textului, în general sobru. Ticuri literare agită ici-colo suprafața paginii ; cineva răspunde unei întrebări — **„simțind cum i se revarsă în tot trupul un val de tulburare"** ; despre altul aflăm că : **„clipele acelea răsturnaseră în sufletul lui niște valori înlocuindu-le cu altele".** Dialogul dintre Tehnician și B. de la paginile 178—179, e de o sprinteneală siciitoare, ca și altele risipite prin carte. Seducția tropilor nu e, cel mai adesea, rodnică : **„tampoanele se ciocnirâ și aplaudară în felul lor, ca niște palme rotunde de fier..."** Scrutarea sufletească, insistentă, e plată, palidă : **„Vedea fețele subalternilor transfigurîndu-se și-și dădu seama că trăiesc o intensă bucurie lăuntrică, așa cum, de altfel, o trăia și dînsul" ; „Ciocîrlia se trezise și ea, iar acum se apucase să măsoare cîntînd distanța de la pămînt la cer. Militarul suspină cu alean"** etc.

Opuse acestor tendințe de literaturizare, dar la fel de păgubitoare, sînt întorsăturile de frază inferior-gazetărești. Despre M. Z. aflăm că se afla **„la 22 de primăveri"**, la pagina 30 ; Ileana B., la pagina 52, nu-și poate imagina că **„se va găsi omul care să ridice arma și să tragă în dînsa, în cele douăzecișiuna de primăveri"** ; iar la pagina 217 doi militari **„erau amîndoi la fel de tineri — dacă numărau la un loc 50 de primăveri".** Descurajantă este și rămînerea la exprimări tocite : **„Norii grei, apăsători, stîrniți de urgia hitleristă, întunecaseră orizonturile" ; „se înfruptase... din mierea primelor victorii, apoi din fierea ireparabilelor înfrîngeri" ; „însuflețeau popoarele în lupta de eliberare de sub jugul fascist" ; „se învîrti ca un leu în cușcă".** În fine, vom semnala și unele defecțiuni gramaticale: cineva **„înghesuit de evoluția războiului se văzuse literalmente constrîns să accepte"...** iar altul **„înghesuit de evenimente, constrîns de prieteni"** acceptă iarăși ceva. Un amănunt **„foarte esențial"**, spune autorul la p. 353, forțînd legile superlativului.

Aceste și alte păcate stilistice, nu știrbesc din interesul cărții. Documentarea puțin obișnuită : „am stat de vorbă cu sute de participanți.. am răscolit arhive, am studiat nenumărate documente, am citit mii de pagini de memorialistică", buna cuprindere în cadrul unei concepții unitare a imensului material faptic, iscusita alternare de episoade, documente, depoziții simple și consistente ale unor oameni, comentariul calm — iată cîteva din meritele de seamă ale lucrării. Lucid, Haralamb Zincă subliniază că opera sa este o „carte deschisă" care nu va avea decît de cîștigat din confruntarea cu viitoare noi lucrări despre marele eveniment. **Și a fost ora H**, e, în felul ei, o lucrare de pionierat.

Înscriindu-se într-un anume tip de scrieri, foarte popular și util întrucît păstrează și atîtă interesul cititorilor pentru faptul istoric semnificativ, cartea lui Haralamb Zincă, merită a fi luată în considerație. Lectura ei, cu toate opreliștile stilistice — iritante pentru literat — e pasionantă și îndeamnă la meditație. Pentru eventuale reeditări, sugerăm autorului o revizie a redactării. Structura solidă a cărții îndreptățește acest efort stilistic.

Ilie CONSTANTIN

*) Haralamb Zincă : *Și a fost ora H*, Editura Militară.

avantpremieră editorială

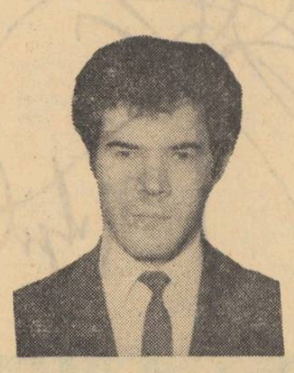

OVIDIU HOTINCEANU

Brusc, să deschizi fereastra

Versuri. Editura „Eminescu"

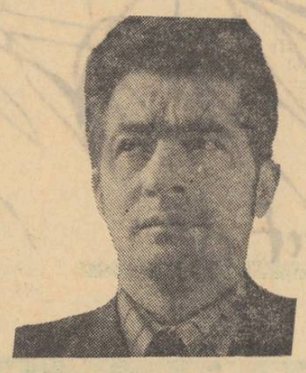

DAMIAN URECHE

Elegie cu Francesca da Rimini

Versuri. Editura „Cartea Românească".

GHEORGHE TOMOZEI

Misterul clepsidrei

Versuri. Editura „Eminescu"

avant premieră editorială

ALEXANDRU BALACI

Leopardi

Colecția „Oameni iluștri". Editura „Albatros".

Reînnoiți-vă abonamentul la revista LUCEAFĂRUL pe anul 1972

Condiția debutului

„Începutul este jumătatea întregului", iată un cunoscut aforism formulat de Aristotel în legătură cu care ne putem întreba cît adevăr conține, mai exact, în ce măsură are șansa să fie confirmat de cartea unui debutant, fie el și de cert talent. Căci nimeni, nici autorul, nici editorul, nici criticul și, evident, nici cititorul nu ocolește această întrebare : ce și cît reprezintă din întregul ce se va închega de-a lungul anilor micul (de obicei) volum ce apare stingher rătăcit parcă, între tomurile solemne ale clasicilor sau între acelea sfidător-răsfățate ale contemporanilor celebri, ori cel puțin îndeajuns de cunoscuți. De aici, acel indicibil amestec de curiozitate febrilă și de circumspecție divers afișată cu care este așteptat și apoi întîmpinat orice debut. Estetic — fără exces de orgoliu — menirea criticii este, credem, tocmai aceea de a aproxima în termeni explicîți, asumîndu-și pe față riscul eventualei erori, asupra a ceea ce reprezintă realmente cutare sau cutare carte de debut. Nu dorim să simplificăm lucrurile, dar, spre exemplu, e de presupus că emoția cu care E. Lovinescu parcurgea aproape zilnic manuscrisele — de cele mai multe ori de o platitudine perfectă ! — ce îi erau înmînate, cînd cu timiditate, cînd cu trufie, de numeroșii săi vizitatori necunoscuți nu era cu nimic mai prejos decît aceea trăită odată cu adîncirea în lectura Analelor lui Tacit sau în cercetarea izvoarelor ideologiei junimiste. Faptul că autorul volumului Istoria literaturii contemporane (1900—1937) s-a impus în primul rînd ca un critic și istoric literar al actualității se cuvine a fi explicat și prin stăruitor-afirmata-sa-dorință de a descoperi pe „marele necunoscut", cum îi plăcea să se exprime. Sincer vorbind, la scara destinului propriu, măreția și nimicnicia carierei oricărui critic rezidă și în riscul asumat de a „marșa" decis pe terenul atît de alunecos al literaturii debutanților. Dezideratul francheței și al promptitudinii critice, practic, e de neconceput în afara conștiinței faptului că „victimele" și „răsfățații" foiletoanelor tale curente trebuie să facă parte mai ales din rîndul debutanților. Cine este cît de cît familiarizat cu practica interpretării bibliografiei critice, în cîmpul istoriei literare, își dă seama lesne de importanța primordială pe care o au tocmai aceste prime piese de dosar, în vederea reconstituirii oricărui ansamblu biografico-analitic. „Criticul Y. are primul meritul de a fi semnalat cartea de început a cutărui scriitor" reprezintă o expresie avînd valoarea unui mare „loc comun" în istoria literară.

Revenind la ideea enunțată încă din titlul însemnărilor de față — condiția debutului —, întrebarea ce ne urmărește este dacă, în definitiv, se poate vorbi de o „teorie" a fenomenului în cauză ; o teorie de care, prevalîndu-se, criticul să aibă cît de cît certitudinea că acționează în virtutea unor criterii mai mult sau mai puțin valabile. La prima vedere s-ar zice că, paradoxal, fiecare carte, inclusiv cea de debut, conține latențele unui statut critic pe care comentatorul ei nu are decît să-l sesizeze, să-l reformuleze și să-l aplice. Rar scriitor, în această privință, care să nu nutrească o asemenea credință, să nu-și vadă propria-i plăsmuire sub semnul unicatului absolut. Lăsînd la o parte cazurile de exacerbare megalomanică, să mai observăm însă că din unghi estetic nu e nimic blamabil în această stare de spirit. Virtual, tocmai ea deosebește psihologia scriitorului de vocație de aceea a meșteșugarului industrios. Criticul atent la lecția înaintașilor și la experiența contemporanilor săi știe totuși că, practic, lucrurile nu se prezintă chiar așa. Avertizat și de anume date ale disciplinei numite „fenomenologia creației", el nu renunță la convingerea că devreme ce, ca oricare altul, nici domeniul artei nu este un produs ex nihilo, nu se poate ca o carte sau alta să nu adere la anume structuri, avînd o coerență cel puțin relativă, dar de o eficiență metodologică indiscutabilă.

Sigur, parafrazînd un aforism de Lucian Blaga („Există savanți care își închipuie că fenomenele naturii comit o imoralitate, dacă nu se supun legilor, pe care ei vor să li le prescrie"), va trebui să precizăm că atît operația de definire a acestor structuri cît și aceea a circumscrierii în sfera lor a unei opere comportă maximum de circumspecție și de flexibilitate. Pînă la urmă, toată chestiunea (beneficiind de serviciile demonstrației analitice și nu apodictice) se rezumă la intuirea și explicarea cît mai exactă a impactului dintre cei doi termeni : cu alte cuvinte, dezideratul adecvării sau, cum zice undeva poetul și criticul Ilie Constantin, inspirata găsire a momentului în care poate fi tăiat nodul lui Gordias.

Aceasta fiind pe scurt esența chestiunii, să admitem că cel puțin cîteva „etichete" pot fi utilizate eficient într-o eventuală tentativă de scrutare globală a literaturii debutanților din ultima vreme. Nu vedem ce ne-ar putea împiedica să deosebim, de pildă, categoria debuturilor adolescentine de aceea a debuturilor mature, pe aceea a debuturilor așa-zicînd fruste de aceea a debuturilor livrești, pe aceea a debuturilor ce stau sub semnul exercițiului util sau inutil de aceea a debuturilor care pretind a se fi constituit în produs finit, susceptibil de a fi validat integral la scara istoriei literare. La fel de firesc ni se pare a nu pierde din atenție deosebirile de optică interpretativă raportîndu-ne la apartenența unei cărți de debut la diverse genuri și specii literare. Și așa mai departe, dat fiind adevărul că orice judecată de valoare se cuvine a fi precedată de una de situare. Cu o singură condiție : totul să conducă spre afirmarea deschisă a unui da sau nu plauzibil, în măsură să asigure acea necesară atmosferă de toleranță activă și — de ce nu ? — lucidă.

Nicolae CIOBANU

poșta redacției

UN SOLDAT ÎN TERMEN, fost student îndrăgostit, fost fotbalist la Biharia — formație unde și-a început cariera Sandu Boc, care e rugat pe această cale să-și aducă aminte de Cori din Con și de calul său — mi-a trimis trei poezii frumoase, dar a uitat să-și aștearnă numele sub ele. Reproduc în întregime „Fierbinte noaptea nașterii tale".

„Foarte fierbinte noaptea nașterii tale
Ușile sînt închise cu lacăte grele
Cîntă privighetoarea-mpăiată a pustie
Prin goale odăile mele.
Ude sînt bluzele vîntului tînăr
Închis dincolo de uși în ploaia de-afară
Port o pasăre speriată pe umăr
Și din trestia palmelor tale
Soarele zboară
Dar nu-ți sprijini cîntecul de fîntînă
Aurul pădurii e încă verde
Orga rămîne datoare în umbra ta
Pînă se pierde".

OLGA NEAGU. Vom publica, încă din anul acesta, **„Crește arșița-n pietre"** și poate încă o poezie.

S. A. SIBIU. Ți-e sufletul plin de tristețe confecționată, iar poezia de negrul trecut de la care eu credeam c-am făcut cotitura.

M. SPACOV. Te-așteptam. Eram plin pînă-n gît de amar și de plictis. Și-ai venit. Îți mulțumesc și-ți string mîna pentru neroziile de mai jos :

„Decantez amor uman / din retortă în cazan / Fabric sute de senzații / de exemplu : fuga-n spații / fuga-n goană / som de geană / vis sonor / de matador / vînd și dor / dor calor / și-amor cu dor. / Erotic buzele-mi striveai / volum cu sîn îmi arătai / și ocular mi-l bifurcai : / aspir aroma, l-aspirai / miros de mai / alerg de cai / eman de pai / Smulg din sursa de emoții strop de vis."

LORA MARESIAN. Nu e cazul să-ți dai în vileag numele adevărat, stai în scorbura pseudonimului, căci amesteci vorba cu făcălețul. „Plutind spre efervescență / Se răstoarnă în valuri / Corabia plină de gînduri / În zvon trepidant".

N. VAL. SPERANȚA. Da, ai dreptate, iubești Rapidul și englezii ăia au trecut cu încălțări încinse peste inima dumitale de unt. Sper să nu te fi topit, cu totul fiindcă ai humor și talent.

Fănuș NEAGU

compendiu

CRISTINA TACOI

Hesperara

Cunoscută prin versuri sentimentale, de o monotonie persuasivă (Așezare de locuri — *1968*, Ierugi — *1969*), *Cristina Tacoi* publică acum la Cartea Românească *un amplu poem în proză al cărui pretext epic îl constituie o aventură bovarică. În centrul poemului se află actrița Egg, o femeie de treizeci de ani cu aspirații nedefinite, pe care nu o satisface dragostea conjugală. În compensație, actrița întreține relații erotice cu un balerin descins dintr-o țară exotică pentru ca ulterior să fie chinuită de ideea adulterului și să se explice interminabil celor din jur. Întîmplarea în sine are în cartea Cristinei Tacoi un aer frivol, amintind intrigile de culise din lumea teatrului și antrenînd personaje schițate sumar. Peste elementele epice rudimentare se ridică însă o întreagă construcție lirică.*

Astfel, actrița nu reușește să afle dacă aventura pe care a trăit-o ține de vis sau de realitate și din acest echivoc niciodată rezolvat se naște o tensiune specifică poeziei. Totodată, rememorarea obsesivă implică un dramatism al incapacității cuvintelor de-a traduce fidel fluctuațiile afective. Ispășind o pedeapsă pe care singură și-a ales-o, eroina revine de zeci de ori asupra aceluiași moment și încearcă să-l definească, dar nu reușește decît să-l alunge și mai mult în trecut. Treptat, totul se transformă într-o aventură neverosimilă, iar ceea ce rămîne nu este decît textul, străin și dezamăgitor de real. Din acest text, ar putea fi selectate poeme independente, apropiate ca valoare de versurile Cristinei Tacoi publicate anterior („Totul e o repetare fără sfîrșit, de vorbe și de întîmplări, mi se pare numai, că eu, întîia oară acum, le spun și le trăiesc. Spectacolul nu va exista. Repetăm, ne pregătim, ajungem chiar în avantpremieră, și-atît."). Eroarea autoarei este de a fi căutat suporturi artificiale pentru efuziunile ei, care se puteau atît de bine desfășura fără geografii confuze și antroponime trunchiate

OVIDIA BABU

Poeme

Volumul de debut al Ovidiei Babu, publicat la Cartea Românească, *se remarcă printr-o forță lirică subterană care produce la suprafață, în stratul expresiei, dislocări greoaie, masive, de geologie primară. Autoarea nu cultivă, ci înlătură cuvintele ca pe o vegetație sufocantă, vrînd mereu să aducă la lumină imaginea intactă a realității ei subiective. Din acest elan liric și din această dificultate rezultă o poezie răvășită, sălbatică, atingînd adesea grotescul. Iată, de exemplu, o strofă care exprimă euforia libertății după o îndelungată sechestrare în lege : „Pierit-au hotarele — cer și pămînt sînt o pînză de pirtii ; / călcăm din țîșniri de fîntîni în rotiri de păuni, luminoase, / ne aruncăm dintr-un muget de vită-ntr-un trîl de măiastră — / Coborîm și sărim fără spaimă cîte-o mie de trepte. / Ce strașnică goană ! Ce minunată sudoare !" —* Zilnic. *Revenirea la rigorile pe care omenirea și le asumă ca să supraviețuiască este descrisă, de asemenea, dezordonat și năpraznic : „Cădem din veșminte străine întregi, ciuntiți sau fărîme, / încontinuu, fulguim așa, dezgoliți, încontinuu, / pînă cînd, albe de așteptare, cu giulgii pe brațele-ntinse, / din nou se deschid către noi să ne-nfășure leșul, / miloasele, înțeleptele, statornicele ziduri mereu părăsite..."*

Versurile citate sînt ilustrative și pentru sensul liric general al Poemelor. *Îndemnurile morale care contrapunctează dezlănțuirile frenetice, vinovate par rostite înfrigurat, ca și cum morala însăși ar constitui promisiunea unor noi voluptăți. De aceea, impresia de ansamblu pe care o lasă cartea Ovidiei Babu este de exaltare profundă a vieții.*

Alex. ȘTEFĂNESCU

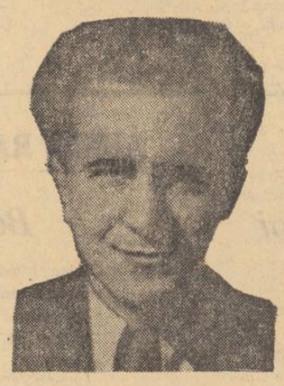

TRAIAN LIVIU BIRĂESCU

Condiția romanului

Studiu critic. Editura „Dacia".

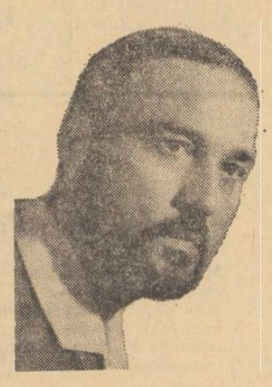

ION HURJUI

Ornicul trecerii

Versuri. Editura „Junimea".

proverbe

Ziceri sub streașina iernii

În dimineața ce veni să-i spele geamurile cu o lumină murdară și cam sleită, după ziua în care-și tăiase porcul, vărul Stănică se trezi cu capul-tuci de și-l ciocăni să vază dacă e tot al lui și șade unde trebuia să șadă, — și cu un picior care bîțîia pe sub țoale. Și care de fapt îl și trezise și-i tăiase somnul. Făcu repede socoteala de cam cît băuse după ce înjunghiase și isprăvise cu rîmătorul — se cam aduna. Își coborî cu grijă părintească picioarele din pat și se căzni să le dea căldura necesară prin îmbrăcare și încălțare. Mergea anevoie. Cu pantalonii a mai mers cum a mers dar la încălțări era luptă mare. Stîngul, piciorul adică, le-a primit cuminte, dar dreptul se încontra, nătîng. Atunci Stănică l-a pedepsit ducîndu-se cu el desculț pînă la puț unde a răsturnat o ciutură cu apă, jumate pe cap jumate pe gură. Întors în odaie cel drept s-a astîmpărat doar pînă la jumătate. A primit bocancul dar îl lovise ce-l lovise, acu, să nu lase șireturile să nimerească în ochiurile lor. Vărul Stănică l-a pedepsit iar, a scos bocancul și s-a dus cu talpa dreaptă, desculță, jos, unde a băut o oală de vin. Nu se alesese, — vinul, — era turbure, și întors sus piciorul drept a ascultat și de bocanc și de șireturi care au intrat parcă singure.

Vărul Stănică, acuma teafăr, a ieșit în curte și a început să-și bată ciinele cu bocancii. Lătrătorul nu se prea ferea, venea și lingea botul bocancilor poate și pentru că pe acolo rămăseseră pete de grăsime de la porcul tăiat sau pentru că era el mic, și credincios, și lacom. Și-l privea în ochi cu lacrimi de fiară mică și de curte.

Vărului Stănică i se făcuse silă și-l prinse mirarea de ce-o fi bătînd așa ciinele. Își răspunse că parcă îi țipa curtea a pustiu fără oftatul sătul al cocinii, acuma goale.

Își istovi gîndul și lămurirea pînă aici și se uită peste gard. O văzu printre și pe deasupra ulucilor pe vecină-sa Sevăstița tocînd pe un cărpător niște măciuci de varză acră.

— Ce faci Sevastă, mai vru Stănică să afle încă o dată ce face vecina.

— Ce să fac, mi-a plecat bărbatu la moară și nu știu : să-l mai aștept sau să mă mărit...

Stănică înțelese prea mult sau poate înțelese doar cît trebuie și trecu dincolo, unde începu să guste din trebuitoarea varză acră. Sevastița toca varza cu mînecile sumese și brațele voinice i se înroșiseră frumos de ger. Așa că ea îl chemă în casă și-l omeni cu încă vreo cîteva căni de vin. Stănică scăpă de cîteva ori mîna și poate s-ar fi ajuns la și mai sus, ori mai departe dacă nu s-ar fi auzit bătutul porții și pașii de gospodar ai vărului Pîrvu.

Stănică dădu să sară pe fereastra despre grădină, în spatele casei, dar nu ajunse la toc și Pîrvu îl găsi roșu la obraji ca scos din fiertură nouă.

— Ce faci vere p-acilea ? întrebă el duduind podeaua cu sacii aruncați pe jos.

— Pe dracu' fac, aia fac, se învinovăți celălalt prosteste.

Și d-aici a pornit cearta de se clătinau pereții odăii.

— Că umbli cu haine de Anglie și cu petice o mie, arunca vărul Pîrvu.

— Și pe tine te-o fi lăut vodă-n ziua de paști.

— Că treci din casă în casă după femeile altora cum trece căscatul de la om la om.

— Nu stric eu orzul pe gîște cînd am iarba pînă la genunchi.

— Așa, se repezi și Sevastița, după ce că umbli uns pe păr și uscat pe mațe și vara stai să numeri cîntatul cucului, mai ai glas...

— Bine că am să dau, nu să iau — a răspuns și Stănică anapoda. Și tot așa pînă au uitat din ce se luaseră și vărul Pîrvu mai scoase ca să-și aducă aminte pricina niște căni de vin care se îndesiră, și vărul Stănică se duse dincolo la el să aducă niște șorici.

Și cum zăpada se îndesa afară, ei își aduseră aminte că e iarnă și nu și-au făcut căruță iarna, au doar sănii făcute de cu iarna ailaltă și sînt cam păcătoși că nu se țin de învățătura veche și le scăpă a plîns, și se legară ca chiar de a doua zi să s-apuce de încropit o căruță.

Nicolae VELEA

lupta cu inerția

Poetul comunist Nicolae Labiș

Scriu cuvintele acestea fără nici o ezitare. Sînt epitete care i se potrivesc cuiva în chip firesc, nu dau sentimentul că ar forța cîtuși de puțin natura lucrurilor. E, cred, dovada unei profunde adecvări la obiect. Discutam acum două săptămîni ce se înțelege prin a fi poet revoluționar. Oricîte distincții subtile am face, vă invit la o experiență : încercați, de pildă, să spuneți „poetul revoluționar Paul Claudel". Penița se împiedică pe hîrtie, vorbele rezistă puterii noastre speculative, undeva lucrurile nu sînt în ordine. Putem scrie fără să clipim, „poetul catolic, Paul Claudel", sau „marele poet Paul Claudel", dar „poetul revoluționar, Paul Claudel", nu.

Că versurile lui Labiș țîșnesc dintr-o conștiință comunistă e un fapt care ni se impune cu forța evidenței. Nu doar în „teme", ci și în intimitatea ultimă a actului poetic, acest meteoric Rimbaud moldav se simțea dator să participe fără nici o rezervă la uriașa bătălie pentru „schimbarea lumii". Universul metaforic al lui Labiș este al genezelor seismice care se săvîrșesc prin decantări nete și sub efectul neiertătoarelor incendii istorice purificatoare. Poetul scria cu o exaltare absolută naturală : *„Trăim în miezul unui ev aprins / Și-i dăm a-nsufleții noastre vamă / Cei ce nu ard dezlănțuiți ca noi, / In flăcările noastre se destramă"*.

Labiș și-a reprezentat revoluția ca o fantastică forjă în stare să silească materiile a se desface din amestecuri înșelătoare spre a se „alege", spre a se aduna împerios la un loc, *„asbest cu asbest,* metale cu metale". Această simbolică reparație calitativă a umanului, poetul nu o concepea ca un miracol, ci ca o luptă dramatică, dureroasă și necruțătoare dusă de oamenii înșiși împotriva tuturor forțelor care-i umilesc, dar și a inerției lor proprii. Există în lirica lui Labiș o tensiune morală autentic comunistă, străină de orice automulțumire festivă ca și de orice marasm nihilist. Cel care n-a uitat niciodată moartea căprioarei din codrii săi natali, jertfă reclamată candorii de legea crîncenă a foamei, va refuza pe rînd iluziile purității. Chiar zăpezile cerești, va descoperi că se vădesc murdare atunci cînd le topește soarele cald de martie. Imaculat poate rămîne numai spiritul, dacă se încordează mereu către țintele marilor năzuințe umane. Lirica lui Labiș are dinamismul gîndirii revoluționare. Mișcarea ei e un necontenit progres spre luciditate, chiar cu prețul experiențelor cele mai aspre. Unul din ultimele sale poeme *„Dracul șchiop"* stă mărturie și constituie o pildă, astăzi încă foarte actuală, de ce s-ar cuveni să fie o lirică vizionară, angajată politic pînă la capăt.

Lui Labiș îi plăcea să se imagineze gonind călare și tropotind pe cerul poeziei. Așa îl și păstrează memoria noastră, umplîndu-se bolta cu stelele născute din lovițurile de copite ale pegasului său.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

INEDIT — NICOLAE LABIȘ

Legătorii de plute

Cînd se lvește pluta la cotituri, drumeții
Înghit cu ochii suplu-i șirag strălucitor
Și amețiți în asprul văzduh al dimineții
Îngînă cîte-un cîntec de Bistrița și dor

Poate n-aud departe, în munte, cum vibrează
Butucii între steiuri și stredelu-n butuci,
Nu știu cum curg pe frunte sudorile-n amiază
Ca plutele s-alerge pe valuri, iuți năluci.

Dacă-s duioși drumeții, dacă iubesc natura
Își împărtesc cu patos pornirile subțiri,
Ca-n farmec le-nflorește aromitoare gura
Și își apreciază profundele simțiri.

Dar eu cunosc pe-aceia ce plutele le-mbină,
Bărbați bătuți de vînturi ca gîndul pămîntesc,
Cei care simt poezia nu-n flori ci-n rădăcină ;
Eu îi cunosc. Pe-aceia îi iubesc.

Ei simt tăcînd lumina, îi înțeleg chemarea ;
Și îi încîntă truda pe care-o văd dînd rod.
Nu-și stilizează-n triluri orale încîntarea,
Nici surdele neliniști ce-n ceasuri aspre-i rod.

Iar cînd se umflă apa și nemilos strivite
Dantelele din unde în liniște se sparg
Cu nepăsare, parcă, privesc cum zarea-nghite
Nostalgicele plute ce trec fără catarg.

ASPECT DIN TIMPUL PRIMEI CONFERINȚE NAȚIONALE A SCRIITORILOR TINERI

Imposibila gratuitate

E o amenințare în poezia lui Labiș și o necesitate în destinul lui.

Existența oricărui creator autentic ne pare mai tîrziu călăuzită de stele fixe și imperative.

Lui Nicolae Labiș nu i-a fost hărăzit un popas printre noi, cu abateri aparente, cu nelipsite ambiguități, ci numai o **trecere.** Iată de ce putem „vedea" în destinul său ca într-o apă netulburată :

„Eu mă scăldam prin pîraie
cu ochii deschiși
Era o apă de cleștar și de stele —
Pești alburii pîlpîind ca-ntr-un vis
Lunecau lîngă genele mele..."

E o hipnoză blîndă în fosforescența acestei plutiri, e un fior în această extatică limpezime. Frumosul candid își atrage singur moartea.

Poetul însuși trebuie să fi avut intuiția, dacă nu conștiința, unei anumite predestinări. De aceea, desigur, a semănat în metafore atîta intangibilă puritate, de aceea închipuirea îi este „încinsă pînă la alb", de aceea pasiunile lui sînt intense pînă la strigăt. O emoție tremură în ritmul versurilor lui.

Dar în istorie predestinarea apare întotdeauna ca o **opțiune** și se întîmplă așa pentru că opțiunea nu se confundă cu intenționalitatea. Înainte de a afla ce este Poezia, Labiș a aflat ce este Războiul, înainte de a se găsi pe sine ca poet el a întîlnit Revoluția. Fără să aibă răgazul unei descoperiri treptate, al unui exercițiu de adecvare, poetul e solicitat în planuri multiple și această presiune a socialului îl maturizează brusc, scoțînd din arcul elastic al sufletului său vibrații neobișnuite. El își asumă răspunderi dificile și atacă teme majore cu un patos nesimulat.

În orice caz gratuitatea actului poetic i se pare de neconceput, jocul grațios de cuvinte îl întristează : **„Nu știu cum pot să se joace poeții cu aceste / Rime ale traiului nostru prezent și concret / Trist îi observ aruncîndu-mi privirile peste / Invizibilul meu epolet".**

Orgoliul subordonării nu-i lipsește însă, de vreme ce s-a dăruit înainte chiar de a fi fost în stare să prețuiască resursele artei sale. **„Suflet prea grav și răsunet prea slab"** aceasta e drama poetului angajat.

Se observă la Nicolae Labiș o mobilizare progresivă pe măsura luării în posesie deplină a propriei poezii, o interiorizare a idealurilor, o aprofundare a lor critică. Această aprofundare critică are loc în termenii unei dispute interioare din care poetul iese fortificat. El se arată acum capabil să-și ridice singur munții pe care — parafrazînd versuri cunoscute — să-i mute din cale cu credința lui. Aceștia sînt **„Balcanii inerției",** ai nepăsării, ai confortului spiritual. Cu jansenismul său adolescentin menținut pînă la capăt, poetul detestă orice compromis și orice abținere sceptică. Nimic nu-l irită mai mult decît placiditatea. Rareori cineva a lansat de pe aceste pămînturi un țipăt mai tragic :

„Indură-te de toate acestea demiurge !
Placidă în clepsidră nimicnicia curge,
Pe cînd eu stau de față teribil și onest
Topindu-mă în masa poemului acest"

Nu e numai o invocație aici, dar și o imprecație ce pare împrumutată „Scrisorilor" eminesciene. Labiș era, cum s-a mai spus, un poet de stirpe eminesciană, dar nu numai prin aptitudinea de a pune în mișcare ideile, de pildă, ci și prin acest sarcasm al retragerii urmînd unei dăruiri contrariate.

Subordonate „luptei cu inerția" toate „artele poetice" ale lui Labiș transmit o tensiune nefirească al cărei scop este să provoace, să ispitească, să neliniștească. Semnificativ e însă faptul că aceste arte poetice nu cuprind proiecte ci încheieri. Poetul are devreme capacitatea de a se privi de departe : **„Sub zenit / Am să fiu fericit / Cînd cineva. / Descifrindu-mi litera și inima mea, / Va putea fi privit / Rizînd ori rinjind ori plîngînd".**

De unde apoi, amenințarea acestor versuri ce definesc imposibila gratuitate a poeziei :

„Deși-i din implicații și rămurișuri pure
Ori din cristale limpezi ce scînteind se rup,
Intrînd în ea, să tremuri ca-n iarnă-ntr-o pădure,
Căci te țintesc fierbinte, prin ghețuri, ochi de lup" ?

Privirea amenințătoare nu-l ocolește pe poet și poetul o simte. Poate, de aceea obsesia purității e nedespărțită la el de obsesia morții, de aceea miturile lui sînt mituri ale candorii ucise : **Liliacul timpuriu, Moartea căprioarei, Albatrosul ucis.**

Poate de aceea alege el ca simbol al permanenței nu mănăstirea lui Manole, nu zidirea sfîntă a artei sale, așadar, ci fîntîna „fără somn" de la picioarele ei, izvorîtă pe locul unde s-a prăbușit Meșterul într-un destin repetabil.

Aurel Dragoș MUNTEANU

Dintr-o scrisoare

N-am citit nici o carte de Nicolae Labiș. Și cred, dragă T., că am făcut bine. (Mi-e greu să găsesc tonul potrivit, mi-e greu să aleg —și am să te rog să faci tu operația de „stilizare" necesară ; cine o fi inventat cuvîntul „stilizare" ?). Dar poate că acum, cînd vreau să-mi justific rezerva, dacă rezervă a fost, de mare ajutor îmi va fi barbarismul cu pricina. Pentru că, atunci cînd l-am văzut pe poet prima oară, eu aveam profesia de „stilizator". În curtea Școlii de literatură, Labiș citea cu glas tare versurile unei parodii, ne aflam înainte de examenul de admitere, iar eu, „stilizatorul", lucram în acea calitate de peste doi ani, la cei nouăsprezece împliniți pe care-i aveam, și făceam parte din redacția Editurii tineretului. Eram autor a peste o sută de „stilizări", între care figurau cărțile „Fram, ursul polar" de Cezar Petrescu, căreia îi mai simplificasem niște unele fraze și — dacă-mi amintesc bine — „Dumbrava minunată" de Mihail Sadoveanu, pe care o curățisem fără cruțare de pleava cosmopolită a franțuzismelor. Motivul pentru care mi se făcuse cinstea de a fi numit „stilizator" : eram băiat cult, terminasem patru clase de liceu, puteam deci să fac față. Făceam.

N-am citit nici o carte de Nicolae Labiș, de frică. De băiatul surizător și năzdrăvan, purtînd mustăți fioroase lipite cu pap nu mi-era teamă. De poet, da. De certitudinile acelui poet, mai ales. Mi-a mărturisit cîndva — și trebuie să-ți imaginezi cum sunau cuvintele lui în sălile pavoazate cu orare și atît de cuminte supuse legilor perspectivei arhitectonice, ale școlii de literatură — că el și Arghezi sînt cei mai mari poeți ai epocii. Cum își permitea să rostească asemenea cuvinte ? Nu era cuminte, nu era ascultător, era un băiat rău. Unde citise el că e voie să se compare cu Arghezi ? (Dacă avea sau nu dreptate, iată o întrebare pe care nu mi-o puneam. Observ în treacăt cît de răspîndită e credința că nimeni nu e în stare să se prețuiască pe sine cu justețe. Așa o fi, greșim cît putem, dar toți marii artiști pe care i-am cunoscut știau foarte bine la ce înălțime se află ; iar inșii mediocri cu care am avut de-a face, cînd nu erau și nătîngi, bănuiau ei ceva...)

N-am citit niciodată o carte de Nicolae Labiș (deși îi cunoșteam strofe întregi pe dinafară, deși cred că am fost primul care i-a ascultat, la Sinaia, poemul „Lupta cu inerția") pentru că mă speriau certitudinile sale și pentru că — motiv minor, dar întemeiat — eram convins, în acei ani de formare și de diformare a mea, că, da, că i-aș citi cu atenție cărțile, aș scrie ca el. Se pare că nu acesta era răul ce mi-a fost menit, de vreme ce, într-adevăr, sînt unul dintre puținii săi colegi care n-au stat niciodată sub influența poeziei sale.

★

Cum am aflat de accidentul lui Labiș ? Eram în biroul dintr-o clădire impozantă al scriitorului Ștefan Gheorghiu ; venisem să solicit o audiență. A primit un telefon, mi-a spus ceva — și peste două minute traversam în fugă șoseaua (domnia-sa mereu cu un pas în fața mea) pe lîngă Statuia aviatorilor. Intram pe poarta spitalului de urgență — era ora 11 dimineața, accidentul se petrecuse noaptea — urcam și mă opream în fața unei uși. Strîngeam mîna lui Traian Iancu, îmi spunea că poetul a întrebat de mine și intram. Era în primul pat, pe stînga, într-un salon care mi s-a părut imens, plin de bolnavi. Stătea întins pe niște scînduri. Căutam din ochi un scaun, dar nu erau scaune. Tremuram. El mă privea cu un fel de bună dispoziție, amuzat poate de emoția mea prea vizibilă. Așteptam să-mi facă semn să stau lîngă el pe pat, dar nu s-a gîndit. **„După ce am căzut pe linia tramvaiului, am văzut roata venind spre capul meu. Pe urmă, ceva mă împingea din spate — și roata iarăși se apropia. Asta s-a întîmplat de trei ori".**

În zilele următoare am stat de gardă pe coridoare, dar n-am mai intrat la el. Nu l-am mai văzut.

★

Atunci cînd, după zilele îngrozitoare care au urmat accidentului și operației nereușite, m-am hotărît să plec din București, știam că nu mai are mult de trăit. Urma să-l însoțesc — nu mai țin minte pentru ce — pe Radu Tudoran, la Lupeni. Am plecat noaptea pe la 11, cu o mașină mică, din fața casei romancierului. La ora 1 am nimerit pe o porțiune de șosea pe care tocmai se turnase asfalt. Mașina s-a împotmolit. Era o noapte cu lună rece și tabla caroseriei sticlea primejdios. Ne aflam în mijlocul cîmpului și împingeam tus-trei mașina, aveam siguranța că, în orele acelea, Labiș moare, știam că prozatorul se gîndește la același lucru și munceam fără nădejde. O oră mai tîrziu, lăsam mașina pe șosea și, după un drum de cîțiva kilometri, ajungeam într-o gară. La nouă dimineața deschideam ușa apartamentului în care locuiam și mă întîmpina tata. Tocmai plecase poetul Gheorghe Tomozei care adusese vestea morții lui Labiș.

A doua zi stăteam de gardă lîngă catafalc și tremuram ca și în urmă cu vreo două săptămîni la patul proaspătului accidentat. Scaune erau, dar nu aveam voie să stau jos.

★

Cîteva luni mai tîrziu, în redacția „Gazetei literare", un tînăr care nu publicase încă nici un vers îmi citea poezii dintr-un registru gros. Era slab, înalt, frumos, cu o gură stranie, de animal marin și cu o chică blondă răvășită ca a unui principe infant. Erau și niște versuri despre Labiș, pe care-l asemuia cu Isus. Tînărul frumos nu avea mai puțin talent decît marele poet Nicolae Labiș. Mi-a spus că poezia aceea n-o va publica și, într-adevăr, poezia lui Nichita Stănescu despre Labiș nu a apărut niciodată.

Florin MUGUR

Fundamente

Considerîndu-l „un poet pe deplin exprimat", G. Călinescu a scris despre N. Labiș un text memorabil, situînd pe autorul Primelor iubiri *în însăși Patria poeziei. „Iată un prilej pentru un estet să întrebe din nou ce este poezia, ca artă ?". Sînt versurile lui Nicolae Labiș în măsură de a revela atributele artei ? Dialogul acesta cu poeziile sale privește oare sîmburele de aur, zona din care se ivește poezia, în splendoarea dimineților spirituale ? Exegeți de pe alte meridiane și-au pus problema în legătură cu Dante, cu Holderlin, cu Blake. Ce este poezia ?*

Poate ar fi mai nimerit să spunem din nou că Labiș a fost un poet adevărat, să ne indignăm pentru că nu este îndeajuns de citit și mai ales „citat" de critica literatură. Inițiativele recente ale lui G. Tomozei, unul dintre artiștii cei mai aleși și mai sensibili ai acestor ani, au reluat totuși întrebarea de fond. Poezia lui Labiș este acum o moștenire, un fenomen de cultură, prezența ei poate fi gîndită în literatura actuală ca punct de referință eminent. Mai mult însă decît oricărui coleg de generație, se cuvine să recunoaștem lui Nicolae Labiș legitimitatea de a vorbi în numele Poeziei, ca artă, cum zicea Călinescu. În mod paradoxal, excelența lui literară vine din ceea ce alți colegi ai săi au eludat în poezia lor. Autorul Luptei cu inerția *nu a căutat nici o* ursprüngliche Sache *aparentă, nu s-a cufundat în trecutul literar pentru a re-lua expresia originară descoperită în opera vreunui înaintaș ilustru, de la care să i se pară că începe lumea. Dimpotrivă, și-a asumat poezia lui, aceea a anilor '55, din deceniul mult discutat, cu o intensitate pasionantă. Cele mai banale poeme de gazetă de perete au sub semnătura lui Labiș realitatea fulgurantă a faptului de artă, trebuie gîndite subt steaua luminoasă a marii poezii. Versurile pretențioase ale unora dintre poeții de după 1960 sînt de multe ori lipsite de substanță literară, ele reprezintă o prelungire epigonică a unei stări de poezie antebelică, fără nimic genuin. Labiș a scris poezia pe care trebuia să o scrie, cu o naturalețe încîntătoare, ajungînd la enunțul primordial, acea Ur-Sache, în-temeind. Căci despre asta ar trebui să vorbim, Nicolae Labiș este într-adevăr cel dintîi, un poet cu adevărat nou în lirica noastră actuală. Celebrîndu-l pe Sadoveanu, pe Marx pe Rimbaud, pe Villon, Miorița, autorul cunoscutului* Pantheon, *ciclul de omagii către înaintași, a resimțit teribila realitate pe care a înscris-o în* Schițe pentru umanism proletar : *„In secolul acesta nervos, mai ales, / Oamenii sînt mai nestabili decît principiile. // Oamenii, prin inima lor inegală-n bătăi, / Prin mințea ritmată de Somn și de Gînd. / Prin oricare gest, se mlădie între bine și rău. / Și totuși se mișcă încet înainte. / Și totuși principiile tind să le prindă conturul / Ca aerul ce se mulează în jurul / Făpturilor noastre, / Albastru și dens". Poezia este pentru Labiș mai mult decît expresie, iar analizele prin care G. Călinescu a răspuns întrebării se situează, după opinia noastră, în afara chestiunii principale. Poetul acesta care a murit la nici douăzeci și unu de ani întruchipa o realitate artistică mai adîncă, arta sa era —* logia, *adică o unitate, o structură de raporturi* rațională *„prin care obiectele științei sînt reprezentate, adică înțelese, în perspectiva fondului lor", cum spunea un filozof. Propensiunea poetului* Luptei cu inerția *către principii, arborată cu noblețe, ca un blazon, era un semn de mare vocație intelectuală. A căuta lucrurile dintîi înseamnă rațională deplină, dorința minții de a cunoaște realitatea și de o gîndi în perspectiva întregului lumii. Înțelesul acestui gînd nu este de a te întoarce înapoi, ci de a merge pînă la fondul lucrurilor, la realitățile prime (așa definea Hegel logica, analiză a fiindului în raport cu ființa. Poziția lui a fost de altfel reluată în secolul nostru). Labiș a convertit lumina tare a raționalității în poezia adevărată, tot așa cum valoarea intensă și artificială a luminii de neon a devenit poetică în zilele noastre. Soarele luminează și stîrvul din poezia lui Baudelaire și monumentele artei grecești. Natura este ambiguă fără îndoială, și Labiș spune : „N-am să mă pot dezobișnui niciodată. / Să denunț la sottise, l'erreur le péché, la Iésine. / Dar viața m-a învățat să mă tem / De dureroase ravagii ilogice". Poezia lui este gîndul vibrant, determinat ca gînd, trăire patetică a întregului vieții. Restul se află în zona misterioasă unde se nasc marile talente. Apelul său rămîne însă viu : „Știu tot ce știți voi. / Cred tot ce credeți voi, / Dar mai puțină exaltare primară / Și mai puțin o anume supunere. / Adică rațiunea marxistă / (Marx era un marxist lucid), / Și de aceea / Vă chem să suim fără grabă / Pe treptele dialecticii, / Înfruntînd greutățile". (vezi Moartea căprioarei, Biblioteca pentru toți, 1964) Nicolae Labiș este un mare poet al timpului său, al literaturii noastre.*

Aurel Dragoș MUNTEANU

Marile focuri

Cum va fi răsunat *atunci,* cum sună *astăzi* această orgolioasă, necesar sfidătoare frază a poetului : *„Eu sînt spiritul adîncurilor, trăiesc în altă lume decît voi"* ! Este, printre rostirile lui Nicolae Labiș, poate cea mai neliniștitoare și una mereu actuală pentru timpul cu și fără de vremuri al poeziei ; poetul descoperind ambiguitatea propriului destin, singularitatea patriei sale, construită prin ruptura de continentul comun, în relație totuși cu el, prin curenții adîncului. El își afirma astfel condiția dificilă de Orfeu incomod, îngrijorînd cosmosul exterior prin numai aparent inofensiva forță a mirării : *„Din cînd în cînd / Mă urc în lumea voastră / In nopți grozav de liniștite și senine / Și-atunci aprind mari focuri / Și zămislesc comori / Uimindu-vă pe cei ce mă-nțelegeți".*

Labiș spunea atunci, și încă ne spune ce este și ce poate fi poezia. Acele nopți ale deplinei, calmei contemplații — *„grozav de liniștite și senine"* — nu există decît pentru a fi mistuite de marile focuri crescute de jos — în aceeași măsură *pentru* această lume, și *împotriva* ei.

Introducerea la *Intima comedie,* la fel cu strofele din *Contemplație,* nu afirmă în esență altceva. La mare adîncime scufundat, în haosul vertigiilor interioare, poetul se abandonează unei temporare uitări în sine, lăsînd să se filtreze abia, în *„raza cea solară"*, ritmica pură, cuminte carcasă a lavei subterane. Poezia era astfel propusă ca amenințare a universului comun, cu uitarea, creînd o tensiune ce este însăși viața ei, un raport de agresivitate și împăcare — aceasta din urmă conținînd, viu germenele revoltei, necontenită sursă a tulburării echilibrului dintre subiect și real. *„Subteranul Olimp"* își dura geometria din sacrificiul inevitabil al exteriorului, mai exact, din supunerea lui la severa disciplină a contemplației. Cel ce a privit o dată în față Esența, nu se va mai putea desprinde niciînd cu totul de amintirea ei devoratoare, îi va purta mereu pe retină imaginea, ca un stigmat, contaminînd cu ea cosmosul văzut, provocîndu-l la o ieșire din incolora neutralitate. Lumea de *„scripci și pocale"*, cea a *„căldurii de iad"* și a *„muzicii iadului"* e așezată într-o semnificativă opoziție cu *„răcorile beznei"*, cu *„sîmburii de vid luminos"* și *„lunecoasele miragii"* ale unei stări de necesară hipnoză. Caracterizînd *„subteranul Olimp"* drept miez al ravagiilor, Nicolae Labiș recunoștea, nu fără un anume orgoliu, incomoditatea condiției orfice, melancolia fundamentală a spiritului creator silit să-și suprime universul calmei existențe inerte, pentru a-l reconstrui mereu și mereu, după chipul și asemănarea sa. Dar el recunoștea în același timp și dificultatea de a ființa pentru ceilalți — devenit dintr-o dată „suspect" prin înfățișarea exangue, arsă de flăcări secrete : ce căuta acest străin printre noi ? Exemplul de dublă perplexitate : a lumii acesteia descoperind subit osteneala și paliditatea poetului martor al adîncului — uimirea lui însuși, de a-și descoperi, cu o recuperată ingenuitate, visul cristalizat sub propria-i privire. Poezia : joc al memoriei și al uitării, joc al revoltei și al supunerii, alternativă reparație și deteriorare a orficei aduceri aminte : *„Cînd ostenit și palid mă voi ivi afară / In lumea cunoscută și-n raza cea solară, / Voi fi uitat acestea pe care le-auziți... / Ședeți în ascultare, prieteni prea grăbiți —/ Cînd ostenit și palid mă voi ivi afară / Vă voi ruga să-mi reamintiți".*

O întreagă generație creatoare a încercat să reînvețe de la Nicolae Labiș toate aceste lucruri. Unii au reușit — alții, neizbutind, au încercat să-l uite pe însuși mesagerul adevărurilor, de altfel numai re-aduse în lumină, după temporara scufundare a unui continent liric. *„Coroană de spini pe fruntea generației"*, și nu numai a ei, dificilul Nicolae Labiș e, pentru unii, incomod și ca umbră. A venit — se spune — s-a spus — se va mai spune — Marele Tramvai și Pasărea cu Clonț de Rubin.

Ion POP

să învățăm ce-nseamnă omenia

Labiș și redescoperirea adîncurilor

De unde vine caracterul **adînc** ca una din trăsăturile definitorii ale marii poezii românești ? Este interesant de notat cît de legat se află sensul propriu și material cu cel figurat și abstract al unei noțiuni. Intuiția adîncimii derivă din trăirea **rădăcinii** și a **înrădăcinării,** intuiție extrapolată panic de la plantă la om și la tot ce există. Ca un corolar confirmator prin negație, criza morală și spirituală evocată prin excelență de literatura noastră a fost aceea a **dezrădăcinării** și a **dezrădăcinatului.** Omul își pierde, astfel, dimensiunea devenită organică a adîncimii, condamnat să trăiască în atmosfera irespirabilă a **suprafeței** mobile, caduce, aleatorii. De aci recăutarea rădăcinii pierdute dincolo de noua ambianță — în pămînt, în trecut, în dor, în proiectarea unui viitor care să permită o altă fixare a rădăcinii. Tot de aci, printr-un habitus extins, se promovează pătrunderea în adîncime pe toate dimensiunile existenței, ajungîndu-se cu un capăt pînă la marile intuiții cosmice sau cosmogonice, iar cu celălalt pînă la străfundurile intime ale propriei ființe. Este una din trăsăturile fundamentale, care definește poezia noastră de la Eminescu pînă la Arghezi, Blaga, Ion Barbu și Bacovia.

De aci și rolul neasemuit de important al lui Nicolae Labiș în evoluția liricii românești. Într-un moment de provizorie și explicabilă descumpănire, acest adolescent firav își asumă o dublă funcțiune, luînd pe umerii săi strălucita moștenire a trecutului, și asigurînd continuitatea, în sensul **adîncimii,** cu poezia noastră nouă, potențată în jurul lui 1960.

Am amintit de firul omogen care leagă sensul propriu de cel figurat al acestei noțiuni. Or, la Nicolae Labiș se poate urmări cu cea mai perfectă evidență o asemenea legătură continuă, așa cum se surprinde ea și la Eminescu, și la Arghezi și la Blaga, și la poezia noastră populară. Iată sensul propriu al **adîncului,** învestit în **pămîntul** purtător de rădăcini : **Îndrăgit ca o mireasă, dușmănos ca o sudalmă / Chica vîntul ți-a-ncîlcit-o, veacuri-veacuri, monoton, / Tu, pămînt al țării noastre, pătimaș cuprins în palmă, / Încălzit cu buze aspre de tot neamul lui Ion (Pămîntul).**

Departe de-a concepe o simplă idilă descriptivă, poetul realizează aci o adevărată antologie a pămîntului natal, pătruns în zona autenticei sale existențe seculare, raportată la neamul lui Ion, care și-a înfipt într-însul rădăcinile.

Acest pămînt constituie „fenomenul originar" al adîncimii lui Nicolae Labiș, al spiritului său căutător în sine și în tot ce există dincolo de lucrurile văzute. Suflet curat, el caută **puritatea** ca pe o rădăcină de care să se prindă, acea puritate care **era ascunsă-n miezuri ori prea topită-n spații.** Tot ca pe o rădăcină atașantă caută el și înțelesurile vremii sale : **doream să prind a vremii înțelesuri.** Pretutindeni se proiectează intuiția originară a pămîntului din partea unui căutător al comorilor sale, decantate acum în registru moral.

Poetul, însă, nu numai caută, ci și pătrunde adîncurile. Pămîntul este cel care propulsează spiritul în sensul intensității ; el îl deprinde pe poetul român să practice secțiuni transversale, în configurațiile cele mai grandioase, în univers, în spațiu, în timp. În această privință, **adîncimea** lui Nicolae Labiș adaugă și ea la tezaurul poeziei românești o ametitoare viziune de **Genză : „Atunci trecînd șuierător prin vid / Din zbor se închega un bloc lichid / Se rotunjea în goana-i purpurie / Și-și alegea o cale pe vecie... Materia își începea enormă / Viața... Cu deplasări spasmodice-n mișcare, / Cu largile-i contraste țipătoare / N-au fost atunci timpane să audă / Acele chinuiri de lume crudă..."** Penultimul vers citat, **„n-au fost atunci timpane să audă"** ne amintește de o altă **genză,** de cea eminesciană din **Scrisoarea I : „n-a fost lume prea-pută și nici minte s-o priceapă."** Labiș nu recurge, însă, la o simplă parafrază, ci își păstrează intactă originalitatea. Grandoarea demiurgică a lui Eminescu se convertește aci într-o umanizată duioșie față de materia cosmică, care nu ne mai copleșește, fiindcă suferă. Timpanele n-au auzit **acele chinuiri de lume crudă.** Gîndul ni se dirijează nu către o izbucnire strivitoare, ci către copilăria neajutorată și îndurerată a materiei, care se zbate și se frămîntă pentru a se organiza în cosmos.

Poetul nu sapă, însă, transversal numai în închipuirea genetică a universului, ci și în adîncurile propriului său eu, sub cele mai diverse aspecte intens inefabile. Iată un moment euforic : **„Eu curg întreg în acest cîntec sfînt / Eu nu mai sînt, e-un cîntec tot ce sînt". (Primele iubiri).** Această intensitate se potențează pînă la cîntecul de lebădă din ceasurile de așteptare ale morții năpraznice. **Pasărea cu cioc de rubin** este ultima palpitare conștientă a omului tînăr intrat în moarte. Nu au fost oare proiectări anticipate, presimțiri de antene sensibile ale propriului sfîrșit și **Moartea căprioarei** și **Albatrosul ucis ?** Ne zguduie într-atîta aceste poeme, aceste obsesii ale morții nedrepte, nemeritate, timpurii, fiindcă ele sînt popriile cîntece funebre, intonate la răstimpuri, de unul din marii noștri poeți, care în scurta sa existență a legat trecutul de viitorul poeziei românești pe același fir tulburător al **adîncurilor.**

Edgar PAPU

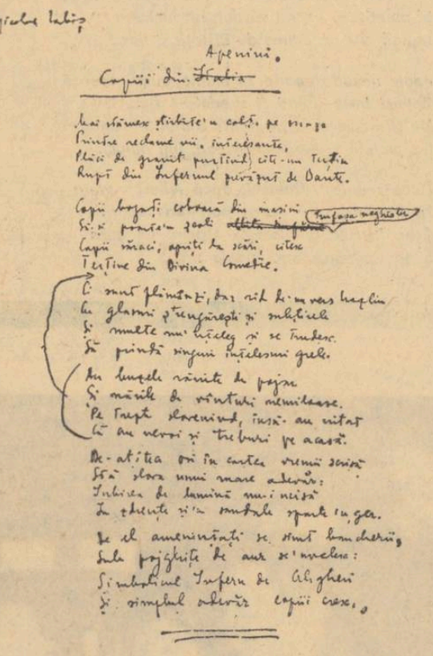

FACSIMILUL POEZIEI „COPIII DIN APENINI"

Adolescentul perpetuu

Nu l-am cunoscut. Ca oricărei ființe pe care n-am cunoscut-o față către față, sînt înclinat să-i acord atribute mitice. De altfel, cei dispăruți înainte de vreme, cu conturele chipului încă neîncremenite într-o efigie, îndeamnă închipuirea celorlalți, a supraviețuitorilor, să le încheie portretul. Dar cum este cu putință portretul unui adolescent ? Nu înseamnă, oare, să-l strivești, să-l străpungi ca pe o vietate prea mobilă fixată într-un insectar ? El însuși, poetul, se vedea astfel redus la nemișcare :

„Iar golful ca-ntr-o scoică definitiv sună,
Pe cînd pe pardoseala pe care pare-a geme
Strivit adolescentul, își mișcă unda rea
Fosforice reptile împreunate-n gheme".

Nici o complacere în estetizantele voluptăți ale autocontemplării la acest tînăr răvășit. Dimpotrivă. Artistul pune mai presus de orice o **virtu,** aceea a lepădării de sine. De aceea, cu furie juvenilă urmărește „Cățeaua lașă-a dragostei de sine". Să nu ni-l imaginăm, însă, nici așa cum, fără îndoială, n-a fost, un rigorist, un luptător profesionist cu umanele slăbiciuni. Acest „încîlcit strengar" nu purta cască în lupta sa cu inerția. Și, înainte de toate, cu propriile sale inerții. Doar el însuși, la vîrsta săltăreață, ca un Puck valah, cunoștea prea bine greul pămîntului. Saltul e, întotdeauna, un triumf al omului asupra gravitației firești. Pămîntul nu s-a îndurat, încă, de niciun adolescent și nu i-a înlesnit irumperea ușurîndu-l de povara strămoșească. Poetul mărturisea astfel : „Miezul pămîntului trage spre dînsul, / Trupul și creierul meu". Dacă, totuși, îl vedem avîntîndu-se, înălțîndu-se, aceasta e pentru că, „în pofida tinereții „à tout asservie" (ca și aceea a celuilalt „încîlcit strengar, Arthur"), adolescentul Labiș izbutise să se smulgă din atîtea inerții și **să fie adevărat.** „Sînt douăzeci de ani și încă unul / N-aș vrea nici unul să i-l dau minciunii".

Patosul etic al acestui adolescent mă mișcă ori de cîte ori mă apropii de el. Nici-o retorică, în afară de aceea, firească, a vîrstei și a sincerității care nu are nevoie de farduri. De curînd, recitindu-l, o apropiere mi se impunea, din cînd în cînd, deși îmi dau bine seama cît de departe sînt unul de altul poeții pe care involuntar îi vedeam cuprinși sub incidența aceleiași raze: Bacovia și Labiș. „În secolul acesta nervos..." — citesc în cartea adolescentului, și-l aud parcă pe celălalt, pe poetul niciodată tînăr și ferice, a cărui sensibilitate nervoasă pare a fi fost aceea a unui jupuit de viu, cu nervii toți expuși ca într-o lecție de anatomie. Adolescentul exclamă, însă, sfidînd parcă „secolul nervos" : „Astăzi mi-s nervii mai tari ca oricînd", și din nou aud, un ecou al lamentației bacoviene preschimbată într-o stranie afirmare a vigorii. Este, de altfel, în cele două voci, aceea a poetului adolescent ca și în aceea a poetului care n-a fost parcă niciînd adolescent, o inteligență a unor unde diverse — umoristice și elegiace. Și unul și altul știau că uneori „Și comicul devine dureros".

Mai ales atunci cînd n-ai împlinit încă douăzeci de ani. Arthur spunea : „On n'est pas sérieux, quand on a dix-sept ans". Poate că nu ești serios la această vîrstă, dar poți fi atît de grav! Bineînțeles e o altă gravitate decît aceea a maturității ori a senectuții. E gravitatea alegerii, a vocației care-și arată fața ca o zeiță ispititoare și terifiantă totodată, e gravitatea marilor, definitivelor hotărîri. Hotărîri de o viață atît de imperioase mai ales atunci cînd, printr-o nevăzută presiune, viața ți se comprimă la spațiul cîtorva ani. Adolescență gravă și jucăușă. Galop febril printre stînci. „Tropotul lung și mereu al galopului meu" — ne spune poetul, îl obsedă. Adolescența e o vîrstă fabuloasă cînd întîlnești, în rare clipe alese, unicornul, cînd tu însuți ești un tînăr centaur, galopînd într-o preerie arzînd din toate orizonturile sale.

Vigoarea unui luptător care se pregătește pentru o cursă lungă, poezia lui Labiș o vădește în toate încheieturile ei. Uneori îl vezi pe tînărul poet cum își desfășoară poemul de parcă ar purcede la război. „Tragem cugetarea afară din teacă..." — declară dacoromanul acesta și își vede de drum. Itinerarul său ar fi fost acela al vizionarilor construind — cu fulgurații de mit — un vast epos ? Sau ar fi fost acela al insului lucid, care preferă corelativul obiectiv al emoțiilor propriilor sale emoții ? Uneori înclini să descoperi într-însul vizionarul, acela care-și spune despre sine : „sînt spiritul adîncurilor". Alteori, crezi că poezia ca o construcție lucid-detașată ar fi avut într-însul un meșteșugar conștiincios. Acesta e tînărul care spunea despre sine : „Nu-s poet, nici vizionar / Sînt un om care-și trateaza temele". Pe acesta din urmă, îndeosebi, cred că l-am fi văzut scriind **texte** (nu **poezii)** de un deosebit interes, renovîndu-și și, poate, renovînd, scrisul românesc.

Dar să nu ni-l închipuim prea cugetat, după cum nici virtutea sa să n-o socotim înghețată. Virtutea unui adolescent ! Pură impuritate a simțirii ! Iată un vers al lui Labiș : „Și șarpele virtuții curbîndu-se-ntre sîni". Cuget și virtuți sînt înainte de toate, voință de adevăr și dreptate. Această voință încordată a celui care s-a măsurat cu inerția conferă vîrstei sale înalta ei demnitate.

Vîrstă amenințată, adolescența rămîne pentru totdeauna vîrsta lui Labiș. Deloc fragil, se știa totuși, pîndit de o putere necruțătoare : „Căci te țintesc fierbinte, prin ghețuri, ochi de lup". **Moartea căprioarei, Albastrosul ucis** nu sînt însă imagini thanatice. Să nu ne lamentăm contemplîndu-le. Încercănată, adolescența poetului a urmat o „curbă de întunecime", dar nu s-a scufundat decît odată cu făptura sa toată. Făptură, astfel, pururi adolescentină, veșnic în mutație, niciodată împietrită în moarte.

Nicolae BALOTĂ

Lupta împotriva alienării

Există, fără îndoială, în istoria lirismului nostru postbelic, un moment Labiș. Situat, istoric, la mijlocul deceniului șase. Cînd, adică, dezbaterile publice privitoare la esența literaturii, problematica și mijloacele ei specifice, nu ieșiseră încă de sub rigorile unui anume conformism dogmatic, iar poeții cu experiență și incontestabilă personalitate nu izbuteau să se acomodeze, la nivelul structurii intime, cu noul val al epocii. De unde, în plan estetic, inevitabilele insuccese. Prim termen în definirea contribuției lui Labiș

Care, într-un atare context, vine, în **Primele iubiri,** cu o poezie de transfigurare romantică, atigînd altitudinea euforiei eufonice. A vîrstei juvenile. Sensibilă la ceea ce numim general uman, trăind intens condiția prezentului, la modul autobiografic. Pe urmele, evident, ale lui Eminescu și Sadoveanu. Configurîndu-și un univers imaginar, înrudit acestora. Avînd, ca și ei, sentimentul istoriei și al eternității, al spațiilor cosmice și al celor carpatine. Vocația de a absorbi miturile, de a le înțelege ca adevăruri metaforice esențiale și de a le actualiza prin semnificația etică. Implicită.

E locul să remarc că întreaga lui poezie, expresie a resurecției lirismului, stă, prin ce afirmă și prin ce neagă, sub semnul programatic al atitudinii morale. Labiș e prin excelență, un poet al dezbaterilor. Tema lui fundamentală e desalienarea. Candoarea e una din ipostaze. Caracteristică adolescenței și copilăriei. Cînd binele, frumosul, armonia, puritatea, în formula lui „homo ludens", sînt suverane. Cînd, altfel spus, cotidianul e dominat de „primele iubiri" Contactul violent cu ideea de rău (necesar sau nu, explicabil sau inexplicabil) are, acesta fiind fundalul, efecte catastrofale. Nu numai imediate. Ca în **Moartea căprioarei.** Ci mai ales de durată. Poetul avînd revelația alienării, ca realitate sufocantă, împotriva căreia sîntem datori să luptăm. Nicolae Labiș o denumește „inerție" și o supune unei multilaterale analize lirice, de pe pozițiile mărturisite ale comunismului militant. Euforia (de care vorbeam) își găsește complementul în luciditate. Iar general-umanul, în conștiința politică a demersului afectiv.

Nimeni, la ora aceea, nu realizase performanța de a descifra și de a ilustra atît de personal ecuația existenței, în modulațiile ei tragice ca Labiș.Cum nimeni nu deschidea, ca el, perspective tematice de anvergură, cu ecou firesc asupra colegilor de generație și de sensibilitate. Nu e cazul să intru în amănunte, dar, în funcție de temperament și de lecturi, Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Marin Sorescu, Ilie Constantin, Ana Blandiana, Gh. Tomozei, Gr. Hagiu, Florin Mugur și alții s-au desprins de țărm sub constelația lui. Continuîndu-i drumul. Reluîndu-i neliniștile și întrebările. Adîncindu-le din unghiuri inedite. Delimitîndu-se, în sensul afirmării individualității. Examenul critic poate detecta nuanțat, prin referire la ceea ce am numit ,momentul Labiș" corelațiile. Chiar dacă explozia, judecînd editorial, e relativ „întîrziată", de vreme ce se produce abia în deceniul următor. Important e, în ordinea istoriei literare că fenomenul are loc. Cu alte cuvinte, că „albatrosul" n-a fost „ucis" Că zborul lui continuă Că rutele inaugurate s-au dovedit interesante. Că de fapt, continentele cutreierate sau, spre a folosi un termen la modă, „atenționate", își mențin fascinația. Că (oricînd ar încerca unii să-i diminueze rolul) Labiș rămîne o prezență vie, un contemporan, un punct de reper.

Aurel MARTIN

INEDIT – NICOLAE LABIȘ

Copiii din Apenini

Mai stăruesc știrbite-n colț, pe străzi
Printre reclame vii, interesante,
Plăci de granit purtînd cîte-un terțin
Rupt din Infernul prevăzut de Dante.

Au buzele rănite de pojar
Și nările de vînturi nemiloase.
Pe trepte slovenind, însă-au uitat
Că au nevoi și treburi pe acasă.

De-atîtea ori în cartea vremii scrisă
Stă slova unui mare adevăr :
Iubirea de lumină nu-i ucisă
În zdrențe și-n sandale sparte-n ger.

Copii bogați coboară din mașini
Să-și poarte-n școli trufașa neghiobie.
Copii săraci, opriți la scări, citesc
Terține din Divina Comedie.

Ei sînt flămînzi, dar rîd de-un vers hazliu
Cu glasuri strengărești și subțirele
Și multe nu-nțeleg și se trudesc
Să prindă singuri înțelesuri grele.

De el amenințați se simt bancherii,
Sub pojghița de aur se-nvelesc :
Simbolicul Infern de Aligheri
Și simplul adevăr: copiii cresc.

UN ARTICOL INEDIT DE NICOLAE LABIȘ

„Florile pămîntului"

„Florile Pămîntului", probabil element component al frescei vaste deschise cu romanul „Desculț", este o carte care a părut unora a nu se încadra în niciun gen literar, constituind un fericit amestec de toate cele.

De fapt avem de-afacе cu o povestire avîndu-și ca erou autorul însuși și evocînd vremuri întunecate, de mult petrecute.

Acțiunea este din cele mai simple, desfășurîndu-se odată cu drumul lui Darie, trimis de boierul din satul Omida la București. Popasurile acestui drum prilejuiesc amintiri, reveniri, forfotă de gînduri și senzații. Drumul trece printr-o țară pîrjolită, sărăcită de întîiul război mondial, printre tragice cimitire, subterane sau solare, printre oameni roși de pelagră, printre patrule militare și primejdii ascunse. Citim aproape o sută cincizeci de pagini ale unui document dureros care emoționează și trezește ură. Actualitatea cărții se datorește rolului pe care îl joacă în lupta noastră pentru pace, puterea ei emoțională bunei simțiri care străbate fiecare rînd.

Substanța acestei povestiri se încheagă din prezentarea unui lung monolog interior, comunicat rareori în afară, care oscilează între tristețe și îmbîcsitoare, între reverie și exaltare. Unii, înșelați de stilul colorat, bine ritmat și cu deosebită forță verbală, de patetismul înfiorat al frazei, fugind de clasificări, au clasificat totuși : poem în proză. Într-adevăr, pasajele de bună poezie în proză nu sînt rare, dar cartea, privită în ansamblu, e altceva. Este aici o autoanalizare după metoda generală proustiană, dar eliminînd mai strict amănuntele neimportante, (păstrînd totuși unele) o autoanalizare realistă în ultimă instanță. Ceea ce marchează un element al personalității artistice a autorului este bogatul uneori haoticul colocviu purtat între gîndurile eroului, colocviu prilejuit de impresii și sugestii ale celorlalți eroi, dar păstrîndu-se pentru sine în marea majoritate

Spre pildă, iată gîndurile lui Darie, analizate în timp ce acesta lunecă în luntre pe fața Dunării :

„...Trecem prin viață cum am trece printr-o mare apă. Nu lăsăm urme. Sau dacă totuși lăsăm urme, ele sînt slabe, ușor le șterge timpul.

— Darie, cine te-a învățat să gîndești așa ? Omul lasă urme în trecerea lui pe fața pămîntului și urmele sînt trainice și biruiesc vremea...

— Nimeni... Eu singur..."

Din context nu aflăm cu cine conversează Darie. De obicei știm că el conversează cu propriile gînduri. Dar nu putem susține cu tărie că totuși n-a conversat cu cineva dintre tovarășii de drum. Există între noi și text o ușoară perdea difuză care evocă depărtarea timpului în care s-au întîmplat faptele. De altfel nici nu ne interesează dacă Darie a conversat sau nu cu cineva. Importantă este starea lui de spirit, concluziile pe care el în sfîrșit le trage. Pentru că eroii care-l înconjoară n-au nici ei altă importanță în concepția cărții decît măsura în care înlesnesc consumarea procesului de gîndire al eroului principal.

Deși profilul literar al lui Zaharia Stancu este cu totul diferit de profilul literar al lui Ion Creangă, vom încerca aici o paralelă pentru a fixa mai bine unele elemente. De fapt există un punct de contact : atît marele clasic cît și povestitorul contemporan narează cu predilecție „întîmplări din copilărie", fapte trăite sau imaginate ca trăite cu mulți ani înainte.

Ion Creangă își povestește copilăria cu îngăduința matură și sfătoasă față de toate ghidușiile, poznele și isprăvile pe care le făcea altădată :

„Ce-i pasă copilului cînd mama și tata se gîndesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mîine, sau că-i frămîntă alte gînduri pline de îngrijire. Copilul încălecat pe bățul său gîndește că se află călare pe un cal din cei mai strașnici..."

Dar amănuntele și psihologia copilului sînt exacte, rememorîndu-ne mai toate datele esențiale ale copilăriei noastre :

„La Crăciun, cînd tăia tata porcul și-l pîrlea și-l opărea și-l învălea iute cu vaie, de-l înădușea, ca să se poată rade mai frumos, eu încălecam pe porc deasupra paielor, și făceam un chef de mii de lei, știind că mie are să-mi deie coada porcului s-o frig și beșica s-o umplu cu grăunțe, s-o umflu și s-o zurăiesc, după ce s-a usca ; și-apoi vai de urechile mamei pînă ce nu mi-o spărgea de cap."

Aici sînt distincte — emoția povestitorului și psihologia copilului de care primul se înduioșează și face haz.

La Zaharia Stancu aceste două elemente se contopesc fără putință de distingere separată. Mai mult, Darie este pus să gîndească așa cum gîndește azi autorul, lui Darie i se atribuie sentimente pe care azi le-ar avea, pus în aceleași ipostaze. Acesta este un fel de a face lucrurile care poate duce la rezultate supărătoare, neverosimile. Nu este cazul cărții de care vorbim. De fapt, ca s-o spunem direct, cartea nu povestește ce i s-a întîmplat lui Darie ci povestește cum Darie, om matur, își amintește întîmplările prin care a trecut. El poate face aceasta în mai multe feluri — în felul ilustrat de Creangă, sau în felul în care o și face, adăugînd o nouă cantitate de emoție întîmplărilor vechi și fuzionînd-o. Nu mai adăugăm că mai pot exista și alte moduri.

Procedînd astfel, Zaharia Stancu realizează pagini de o deosebită frumusețe :

„— Dumnezeii mamei tale de hoț ! Na bureți ! Na surcele ! Tîlharule !

N-am avut cum să fug. M-am întors pe seară acasă, clătinîndu-mă ca un om beat...

Am vărsat două săptămîni gheme de sînge închegat.
Pune în oală fluieratul mierlelor.
Cînd oala dă în foc, presară în fiertură fosnet de frunze.
Nu-ți ajunge ? Adaugă și vuiet de pădure...
Mănîncă !
Nu te-ai săturat ?
Mă mir..."

Evident, aici intră în vigoare și legile poeziei iar unitatea despre care am vorbit mai sus crează efecte de un dramatism considerabil.

Totuși, în acest aliaj sînt posibile și impurități pe care le vom supune discuției.

Autorul împinge uneori lucrurile prea departe. Dacă este binevenită discreta și difuza contopire a sentimentelor autorului cu ale eroului, nu se întîmplă același lucru cînd autorul îi atribuie eroului în mod epic cultura sa, cu indicații precise și uneori neverosimile. Pentru un copil de țăran, fie el umblat oarecum prin lume, pentru mediul ambiant, Darie este un erudit. Darie are noțiuni largi de filozofie, istorie, astronomie, distinge semnificația evenimentelor din Rusia lui 1917, „a citit într-o carte italienească despre..." distinge după indicațiile vagi ale numelor de pe crucile unui cimitir german obîrșii sociale și naționale, mai mult, este capabil să-și reconstituiască cu finețe, după aceleași nume scrise pe cruci, psihologia unui hughenot, a unui negustor german, a unui scriitor „copil teribil al acestui secol". Credem că de data aceasta e exagerat. De altfel aceste exagerări sînt grupate în scena contemplării cimitirului german și răspîndite cu mai multă motivare în alte cîteva locuri. Dar, chiar atentuate de patosul liric al frazei, ele șochează neplăcut.

Rezumînd aceste cîteva observații, găsim elementele unui profil literar. Militînd împotriva exploatării, împotriva războiului, Zaharia Stancu face aceasta ca un romantic.

Obiectele — iarba, casele, apa Dunării — trezesc viziuni grandioase, nasc umbrele trecutului istoric care se învălmășesc în bătălii. Natura provoacă sentimente extreme — leagănă eroul în largile sale brațe de vegetație și de roci sau i se arată ostilă, refuzîndu-i frumusețile, prefăcîndu-și-le în obsesii și chin. Compoziția povestirii are disproporții impresionante, caracteristice romanticului, și de aici și inerentele impurități. Peisajul este pictat cu trăsături largi, nepăstrîndu-se decît mari mase de culori iar amănuntele rare căpătîndu-și prin aceasta o și mai mare forță picturală. Sentimentele izbucnesc abrupt, mai întîi îndelung reținute, de parcă autorul suspectează și cîntărește orice element care i-ar putea trezi vreun efect. Deși pare ciudat, și această din urmă trăsătură este romantică, exprimînd o extremă.

Sperăm că „Florile pămîntului" sînt un capitol din îndelung așteptata continuare a romanului Desculț, atît de citit și preluit de către cele mai largi cercuri ale poporului nostru.

Mulțumim călduros Verei Adam, care a pus la dispoziția redacției lucrările inedite ale lui Nicolae Labiș și fotografia reprezentînd un aspect de la prima Conferință pe țară a scriitorilor tineri.

Mulțumim lui George Radu Chirovici, pentru autoportretul poetului.

ce-ar fi fost dacă...

(Urmări din pag. 1)

actual sună aceste cuvinte : *„supremaţia şi democraţia nu se pot alia !"* sau : *„Ungaria are două căi înaintea sa : de voieşte a-şi păstra supremaţia ce a avut pînă acum, atunci trebuie să rămînă aristocratică şi despotică sau cu alte cuvinte să rămînă lîngă Austria ; iar de voieşte a fi liberă şi democratică... trebuie a da mîna la nouă milioane de români"*....

Petöffi a scris un articol asemănător, pentru care a fost nevoit să-şi dea demisia din armată ; într-o scrisoare în limba franceză, adresată generalului Bem, după ce istoriseşte umilinţele şi jignirile care i s-au adus, încheie : *„Şi astfel am fost tratat de nişte oameni care nu erau nimic, cînd eu eram cineva, şi care nu vor fi nimic cînd eu voi fi cineva ! ; de nişte oameni care nu înţeleg, sau nu vor să înţeleagă că numai unirea ungurilor cu românii mai poate salva revoluţia"*.

În acest timp, Avram Iancu (ne aflăm în 1849) acceptase armistiţiul propus în numele lui Kossuth de deputatul de Bihor în Dieta din Budapesta, Ioan Dragoş. În timpul armistiţiului, maiorul Hatvany, posedînd un ordin tot al lui Kossuth, încercase să profite de armistiţiu şi să ocupe, prin surprindere şi viclenie, „fortăreaţa munţilor". Dragoş, care era sincer, a fost considerat trădător şi provocator şi linşat de moţi, iar Hatvany a pierit în bătălia de la Călăţuiele.

După eşecul misiunii lui Dragoş — victimă a politicianismului cinic cu care burghezia s-a născut, ca un fel de „păcat originar" — Iancu primeşte multe scrisori şi apeluri de la fruntaşii români sau maghiari, în vederea unei înţelegeri care devenea din ce în ce mai imperios necesară.

Voi cita răspunsul pe care tînărul conducător de 24 de ani îl trimite deputatului român Ioan Gozman, prin care acesta recunoaşte criminala intervenţie a lui Hatvany : „Asupra lui Hatvany, pentru îmbulzirea lui, prin care nădăjduita pace s-a îndepărtat, la şedinţa dietei, care va începe în două zile, noi, românii, vom cere pedeapsă !"

Iată ce răspunde Avram Iancu :

„Tratatul de pace între noi şi delegatul Dragoş, intrarea lui Hatvany şi alte înşelăciuni, ca atîtea plăgi fatale ne sunt cunoscute în analiză. *Una manus alterum lavat* — adecă : Dragoş fu orb instrument pentru ca Hatvany să poată intra la noi în munţi fără pericol.

Suntem convinşi şi de întristarea preşedintelui Ungariei, Kossuth, dar nu e durere de aşa bărbat, care-şi cauzează întristări, contrazicîndu-se pe sine, nu e statornic în propuneri, promisiunile cele mai fundamentale de azi-mîne sunt revocate şi nimicite prin alte decrete ale domniei-sale... Domnia-lui, înainte de a lua în dreapta sceptrul fericitor de popoare, trebuia să alerge la exemplele celor mai stătători bărbaţi din veacuri, care au făcut ce trebuia să facă domnia-sa. Iară domniilor-voastre vă mulţumim şi nu vă rugăm să cereţi *poena* (pedeapsă) asupra lui Hatvany, căci cu ce i-am fost datori i-am dat, nimica rămînîndu-ne de a-i mai pretinde."

În legătură cu acuzaţia că Iancu ar fi fost omul camarilei imperiale austriece :

„Ce era mai consult, să dăm mîna cu acela care nu voieşte să ştie de noi, sau cu acela care-ţi promite împlinirea rugăminţii ?... Noi suntem oamenii libertăţii. Pentru asta ne-am revoltat, pentru asta ne-am vărsat şi suntem hotărîţi a ne vărsa sîngele pînă la ultimul om. Braţele noastre din 15 Mai anul trecut, pînă la ora cea fatală de azi, deschise au stat, ne-am oferit fraţilor maghiari, de cei mai sinceri amici pentru toate adversităţile posibile ale timpurilor viitoare, *numai să ne garanteze naţionalitatea, pe temeiul dreptului egal.* (subl. mea. T. P.) Dumnealor însă, în loc de-a dobîndi inima unui popor compact de mai multe milioane, întrebuinţară biciul teroristic şi astfel siliţi, ne retraserăm îndărăt, promiţîndu-ne casa domnitoare drepturile noastre...

„Casa domnitoare" nu şi-a ţinut promisiunile ; Iancu a plătit cu nebunia, nu faptul că ar fi crezut în promisiunile împăratului, *pentru că n-a crezut niciodată !* — ci neînţelegerea oarbă de care s-a izbit, din partea acelora alături de care ar fi vrut să lupte. Este în scrisoarea către Gozmann, încă un pasagiu, pe care-l citez, pentru că ilustrează pînă dincolo de evidenţă concepţia despre *democraţie* a tînărului tribun".

„Domnia voastră, domnule Gozmann, ca deputat în dieta ţării ne scrieţi că veţi fi intermediari între noi şi dietă, numai să vă spunem ce ne doare şi de ce avem lipsă. Noi, din partea noastră, cu cea mai mare durere am citit aceste rînduri, din care reese că dumneavoastră ca reprezentanţi ai naţiunii, nu ştiţi care sunt durerile ei, spre a căror vindecare ziceţi că sunteţi trimişi în dietă !"

Şi în sfîrşit :

„Domnule Gozmann ! Îţi place a scrie să nu aşteptăm scularea întregii ţări asupra noastră şi să nu fim instrumente oarbe. Noi la punctul întîi, îţi răspundem că vom ţine piept oricui, cît se poate mai eroiceşte, pînă la *non plus ultra*, sperînd totuşi că se va îndrepta spre noi o privire a popoarelor civilizate.

Dar domnia voastră ar trebui să vă deşteptaţi din somn, nu în contra noastră să vă sculaţi, ci în contra aristocraţilor conservatori, care nu voiesc libertatea adevărată între naţiunile transilvane, ci şi acum, în al 24-lea ceas, pe aripile superbiei zboară după o supremaţie absurdă ; asupra acestora să vă sculaţi, pe aceştia să-i bateţi cu toiagul gurii, cu condeiul şi sabia ! ...În urmă, precum şi mai înainte vă scriem că nu suntem contra, ba dorim ca fiii aceleiaşi mame să avem acelaşi amic şi inamic cu maghiarii, dară condiţiile independenţei noastre le pretindem ; fără de acelea a muri mai bine suntem rezoluţi."

Avea 24 de ani. Ca Petöffi.

Şi iată, ca încheiere, cîteva fragmente din manifestul *„Fraţilor maghiari"* scrise în momentul în care oastea ţaristă a generalului Lüders pornea, la chemarea lui Franz-Iosef să zdrobească revoluţia maghiară. (Acelaşi general care, după capitularea lui Görgey Arthur la Şiria, va trimite ţarului, trist-celebra telegramă : *„L'Hongrie entiere est aux pieds de Votre Majesté")*.

Fraţilor maghiari !

Ascultaţi cuvintele purcese din adîncul sufletului unui român sincer. Aceste sfinte principii *(ale libertăţii,* T. P.) ne treziră din adîncirea în care ne apăsară barbarii sute de ani, pentru acestea am ridicat cereri la locurile cuvenite, pentru acestea, ca să ne fie recunoscute, am ridicat armele, ne-am vărsat sîngele şi a ni-l vărsa pentru libertate suntem rezoluţi, pînă va mai curge sînge în vinele noastre. Dee-şi părerea Europa, judece-ne popoarele civilizate, noi ne luptăm pentru libertatea noastră cea asuprită, de a secolelor nedreptate.

Fraţilor ! credeţi-ne nouă, că noi prea luminat vedem, şi prea hotărît credem, că în aceste două patrii surori, maghiarul de azi şi de mîine nu poate vorbi fără român, nici românii fără maghiari.

Credem şi prea luminat vedem că peste noi şi peste voi azi voieşte să-şi dee mîna un element gigantic care în scurt timp ne va îneca şi nu vor rămîne altele decît urmele existenţei noastre.

Din ambele părţi vedem că pericolul ne ameninţă atît de aproape şi totuşi nu ne putem înţelege. Nu ştiu din ce cauze invidia sau doar îngîmfarea îşi încîrte sabia între noi şi voi, ca nici în ceasul agoniei să nu ne putem înţelege...

Şi după ce face o lungă şi temeinică analiză *(avea 24 de ani, ca Petoffi)* a tuturor cauzelor care au dus la acest tragic impas, încheie :

„Pe scurt voim iarăşi a vă spune şi exclamăm : de aveţi în cer un dumnezeu şi pe pămînt o patrie, luaţi alte mijloace de-a trata cu noi, convingeţi-vă deplin că între voi şi noi armele nu pot niciodată

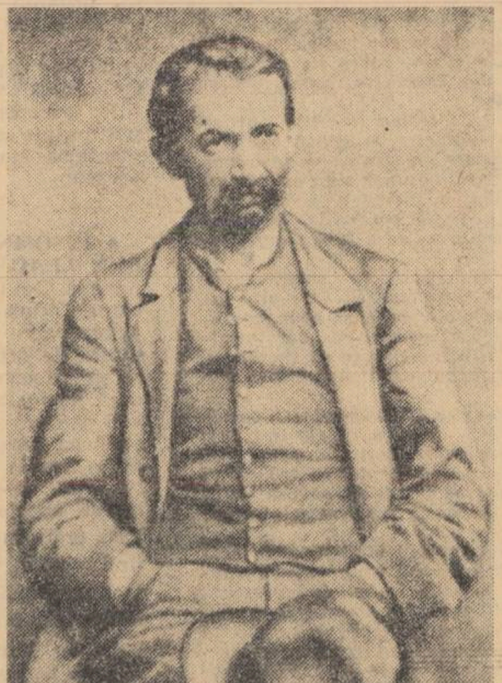

AVRAM IANCU ÎN 1870

hotărî, însă nu întîrziaţi, ca să nu se împlinească cuvintele scripturii : va intra mirele şi voi nu veţi avea untdelemn în candelele voastre".

(Manuscrisul original la Biblioteca Academiei R.S.R. Arhiva Alex. Roman, IV, 33)

Aş putea cita îndelung din operele lui Karl Marx, care analizînd evenimentele anului 1848—1849, a ajuns — în ceea ce priveşte drama neînţelegerii între cele două naţiuni, care aveau aceleaşi scopuri şi aceleaşi interese — la concluzii asemănătoare.

★

Eram la Oradea, în 1948, elev în ultima clasă a liceului „Emanoil Gojdu", cînd — în cadrul sărbătoririi a o sută de ani de la revoluţie, sub auspiciile ARLUS-ului, a fost organizat un simpozion la care a vorbit profesorul Lupaş, de la Cluj, despre „Anul 1848 în Transilvania". A fost un adevărat regal *marxist* şi lucrul m-a bucurat nespus, deoarece de pe atunci începuseră să se manifeste simplificările, vulgarizările, tendinţele de adaptare a istoriei la necesităţile momentului, unul dintre cele mai dăunătoare efecte ale stalinismului, negare flagrantă a materialismului istoric.

Cuvîntarea prezenta anul 1848 în toată complexitatea lui, fără rabaturi, fără a ocoli complexitatea şi drama ; purităţii şi intransigenţei revoluţionare a lui Bălcescu şi Petöffi le erau opuse destinele contradictorii ale lui Kossuth şi Iancu, „luminile şi umbrele" lor erau analizate în contextul relaţiilor complicate ale epocii.

Am aplaudat din răsputeri (există, mai ales în adolescenţă, bucuria de a descoperi că nu eşti singur, că gîndirea ta care vrea să *înţeleagă*, nu să creadă *orbeşte ;* am urît şi urăsc de moarte formula teologică *„Credo quia absurdum est" ;* că gîndirea ta nu e „rătăcită", că nu eşti prizonierul „mentalităţii mic-burgheze") cînd deodată din sală s-a ridicat maiorul D... (Aici o precizare : avînd în vedere că aceste însemnări nu sînt *memorii*, unele nume şi chiar unele iniţiale — cum e cazul şi cu maiorul D. — sînt arbitrare. Pe mine mă interesează acum unele serii de tipuri, ciocnirea mentalităţilor unor oameni care în mod sincer credeau în socia-

titus popovici
fals tratat despre amintiri

lism. Nu reaua-credinţă, nu ticăloşia, nu carierismul, deşi — volens nolens — va fi vorba şi despre aceste tare, pentru eradicarea cărora Plenara P.C.R din Noiemvrie 1971 ne-a înarmat ştiinţific).

Deci, s-a ridicat maiorul D. Era şeful E.C.P.-ului în cadrul diviziei de voluntari „Horia, Cloşca şi Crişan" cantonată atunci în Oradea.

În cuvinte aspre, definitive, şi cu acea cadenţă care era la modă în epocă şi pe care, din păcate, hîrtia n-o poate reda, a început:

— Tooo-varăşi ! Am ascultat ! O expunere! Duş-mă-noa-să ! Care dă ! Apă! La moară ! Şo-vi-nis-mu-lui ! Urii de rasă ! Domnul profesor n-a vrut să vadă ! în minunata revoluţie din 1848 ! decît aşa zise ! Con-tra-dicţii... (şi mai jos, trist) Care burghezo-moşierimea le-a folosit !

Ş.a.m.d.

Profesorul meu de română, tovarăşul Traian Blajovici, cu care de atîtea ori încercînd să momim crapii de la Cefa, ne amintim rîzînd *acum* de acel simpozion, s-a ridicat şi a protestat cu energie, în numele *adevărului istoric*, al analizei lui Marx şi Engels asupra fenomenului revoluţionar paşoptist...

Noi am aplaudat frenetic, în picioare.

Ce-a avut de pătimit Traian Blajovici, după aceea, ce „cercetări ale rădăcinilor de clasă ale unei asemenea concepţii obiectiviste asupra istoriei", n-are rost să povestesc. Bătrînul Blajovici-baci, tatăl profesorului meu (era şi el poştaş : îi spunea tatii „tu" între patru ochi, că erau prieteni şi, evident, „stimate domnule inspector" în public) ne-a povestit într-o seară cum îl tot freacă pe „Traianu meu", şi eu i-am spus că trebuia să fi spus că Kossuth a fost român şi Avram Iancu ungur, că atunci toate ar fi fost în regulă, pentru domnu' maior acela, „vai de gradurile care le poartă pe umere".

A fost, nu prima, dar cea mai gravă întîlnire a mea cu poziţii vulgar-idealiste, jalnic-metafizice, travestite în atitudine „prrrrincipială", „rrrrevoluţionară", cu ceea ce eu numesc gîndire filistină-mic-burgheză, drapată în steag roşu. Probabil, pentru maiorul D... în momentul acela, a avea o atitudine „justă" în problema revoluţiei din 1848 ar fi constat în afirmarea faptului că românii şi maghiarii au fost alături, în luptă, împotriva monarhiilor bicefale, austriacă şi ţaristă. În fine, despre cea ţaristă nu sînt chiar convins că maiorul D. ar fi considerat că trebuie amintită.

Dar istoria e istorie şi numai cunoscînd-o exact şi în ceea ce are ea măreţ, înălţător şi în ce are *dureros*, neplăcut, poate deveni dintr-o ştiinţă moartă, a datelor, succesiunilor şi domniilor, una vie, aşa cum au înţeles-o totdeauna clasicii marxism-leninismului ; aşa cum, cu bătrînească înţelepciune ne spune Miron Costin : „Cu cele trecute să precepem cele viitoare".

Eram la Facultate, la Bucureşti, prin 1949—1950 ; învăţam „noua" istorie a românilor după un jalnic manual, „opera" „profesorului" Roller, în care — spre a se deosebi de manualele „naţionaliste" din trecut, Istoria noastră suna cam aşa : „În cea de-a doua jumătate a primului sfert al deceniului II, din veacul al XVI, contradicţiile de clasă antagoniste, cresc. Marea boierime... micii meseriaşi... răzeşii"... etc., etc. Figurile proeminente ale istoriei naţionale apăreau ca un fel de produs chimic, spontan şi impersonal, al sus-numitelor pe larg pomenite cauze. Asta, probabil, în numele luptei împotriva „cultului personalităţii", luptă care, în anii '49—'50, după cum ştie oricine, era în floare.

„Profesorul" Roller mai era autorul unei teorii : Ce contează documentele ? Dacă n-avem documente care să ne servească, le fabricăm !

Şi aşa, în numele acestei teorii, lugubră caricatură şi batjocură a marxismului, ne-am trezit că Avram Iancu era un „mîrşav agent al monarhiei Austriece, trădător înveterat al poporului român din Transilvania, pe care-l amăgise cu demagogia sa".

M-am ridicat atunci, în seminar, şi am protestat sincer indignat, dar cu lipsa de măsură a firii mele şi a vîrstei. Era un gest imprudent. În aceea perioadă eu eram „duşman", nu aveam voie să public, primul volumaş de schiţe „Mecanicul şi alţi oameni de azi" scris în colaborare cu Francisc Munteanu fusese topit, cazul meu era „în cercetare"... E drept că, tot în aceeaşi perioadă eram activist salariat al UTM-ului, la sectorul I, mi se pare. Cînd i-am povestit secretarului de atunci situaţia în care mă găsesc, că mi s-a oprit cartea, că nu primesc niciun răspuns şi că — în aceste condiţii, nu cred că sînt demn să fiu activist U.T.M., el mi-a răspuns rîzînd... (Eram în curtea sediului, jucam volley) :

— Tu vezi-ţi de treabă, munceşte cinstit, fă-ţi datoria. Lasă, că se rezolvă toate.

Secretarul de atunci al raionului I, U.T.M. era tovarăşul Ion Gheorghe, actualul general-colonel, Şef al Marelui Stat Major al Armatei Române. Ne întîlnim des ; nu i-am amintit niciodată de acea discuţie care, în clipele acelea, a însemnat pentru mine *totul*. Fără exagerare.

★

Cît de ciudat (ciudat, dar desigur explicabil) e faptul că metoda marxist-leninistă, ştiinţa contradicţiilor, privirea lucidă asupra lumii *reale*, a apărut primejdioasă, nu numai claselor exploatatoare, ceea ce, la urma urmei, e cît se poate de firesc. Marxism-leninismul demască cu o vigoare nemaiîntîlnită în istorie toate „iluziile", toate „miturile" pe care exploatatorii le întreţin cu atîta geloasă grijă. Şi mai ales *mecanismul* intim al expoatării.

Dar ce e ciudat (ciudat, dar desigur explicabil) e că metoda marxist-leninistă a apărut şi apare „deranjantă", ca să nu spun primejdioasă, şi *minţilor obtuze, ignoranţilor, inculţilor*, indiferent de bunele lor intenţii, de sinceritatea *credinţei* lor. Pentru că ei — acest tip uman — substituie credinţa, *înţelegerii*... Exista, la un moment dat, chiar o formulă : „Tovarăşul e mărginit, dar devotat". Or, procesul uriaş de făurire a unei lumi noi, a unor relaţii noi între oameni, exclude — şi asta nu o dată e dureros, îmi dau seama ! — mărginirea, oricît de „devotată" ar fi ; şi mai mult, ea devine şi a devenit o frînă serioasă în epoca marilor şi uluitor de rapidelor mutaţii prin care trecem. Umanismul socialist porneşte de la premisa că fiecare om (în afara celor pe care maladii ale spiritului îi împiedică) e *perfectibil* şi cere fiecăruia eforturi, uneori extrem de grele, pentru continua auto-perfecţionare. Drama unor asemenea oameni este că ei ar vrea să se instaureze, de azi pe mîine, o lume ideală, modelată după legile unui bun simţ elementar, iar cînd realitatea, care e încăpăţînată, le infirmă iluziile, închid ochii în faţa realităţii şi privesc cu suspiciune, iar uneori *acţionează* conform suspiciunii împotriva celor care pornesc la schimbarea lumii şi a relaţiilor între oameni, ştiind bărbăteşte cît e de greu şi cît e de lung acest proces.

Nu sunt lucruri de loc noi, cele pe care le spun aici. Dar în practica curentă sunt de atîtea ori uitate !

Nu sunt citatoman, dar există un pasaj din Engels pe care l-aş pune pe toţi pereţii instituţiilor culturale, pe care aş cere să fie recitat înaintea oricărei discuţii „îndrumătoare" în artă :

„Pentru metafizician, lucrurile şi imaginile lor mintale, adică noţiunile, sînt obiecte izolate, imuabile, rigide, date odată pentru totdeauna, care trebuie cercetate unul după altul şi independent unul de altul. El gîndeşte numai în antiteze directe, fără niciun termen intermediar : felul lui de-a vorbi este da-da, nu-nu ; tot ce e în plus vine de la necuratul. Pentru el un lucru ori există, ori nu există şi tot atît de puţin un lucru poate să fie el însuşi şi totodată un altul. Pozitivul şi negativul se exclud în mod absolut ; între cauză şi efect există de asemenea o opoziţie rigidă. La prima vedere, acest mod de gîndire ni se pare foarte plauzibil, pentru că este modul de gîndire al aşa-numitului bun simţ. Numai că bunul simţ, oricît de respectabil ar fi el în cadrul vieţii de toate zilele, trece prin cele mai ciudate aventuri de îndată ce cutează să pornească în lumea vastă a cercetării, iar modul de gîndire metafizic, oricît de justificat şi chiar necesar ar fi el în anumite domenii, mai mult sau mai puţin vaste, după natura obiectului, se loveşte totuşi de fiecare dată, mai curînd sau mai tîrziu, de o limită dincolo de care devine unilateral, mărginit, abstract şi se încurcă în contradicţii de nerezolvat, pentru că în faţa lucrurilor izolate uită de legăturile dintre ele, în faţa existenţei lor uită de devenirea lor, de naşterea şi de pieirea lor, din cauza nemişcării lor uită de mişcarea lor, pentru că din cauza copacilor, nu vede pădurea."

Aş fi milionar, dacă cineva mi-ar da cinci lei de fiecare dată de cîte ori am auzit ultima frază, scoasă din contextul ei şi pronunţată cu un aer de supremă înţelepciune :

— Tovarăşe, să nu uităm pădurea din cauza copacilor !

Dar atît.

Şi doar aceste principii filozofice nu-şi pierd valabilitatea în socialism, din momentul cuceririi puterii ; îndrăznesc să spun că dimpotrivă, în acest proces fără precedent, acest tip de analiză dialectică e necesar şi vital.

— Da, s-a burzuluit odată la mine un fel de „cleric roşu", dar în socialism dialectica încetează să mai funcţioneze, pentru că socialismul lichidează contradicţiile. Toate contradicţiile. Cît a avut de suferit literatura *adevărat* realistă din pricina unei asemenea „concepţii" vulgar-metafizice, incult-idealiste, din pricina spiritului mic-burghez deghizat în vigilenţă şi atotştiinţă !

Din fericire pentru progresul uman, realitatea e încăpăţînată şi refuză să se modeleze conform dorinţelor noastre, cele mai avîntate, a intenţiilor celor mai bune.

Căci în numele „bunelor intenţii", a „bunului-simţ" s-au petrecut destule drame, INUTILE ! ! ! străine socialismului, străine spiritului în care clasa muncitoare luptă pentru eliberarea ei şi totodată a întregii societăţi.

ION NICOLESCU

Imn rectiliniu

Veniţi cu mine-n subterane
de gînduri supraedentate
ca să v-arăt cită idilă-i
la suprafaţă în etate

veniţi la pietrele de moară
ale gîndirii emotive
să zdrenţuim platforma zilei
fără trufii exclamative

veniţi cu mine în imagini
în cimitire de idei
să vă-ngroziţi cît de reptile-s
suave florile de tei

veniţi în ochii de cerneală
săraţi de nopţile tîrzii
priviţi odată-n viaţă viaţa
cu ochii unei poezii

şl-atunci vom bea din trandafirii
de sînge-ai sfîntului amurg
şi-atunci pe bolta minţii noastre
aceleaşi stele albe curg

altfel dăm vamă gurii noastre
monştri de umbră şi duşmani
vor naşte zorii primei zile
din următorii mii de ani

Elegia

Mă cunoaşteţi lume
ăla-s care scrie
ăla ce-ndulceşte
lemnul de sicrie

ăla ca deşertul
şi ca arabescu
suflet de cămilă
ionnicolescu

fac negoţ cu moartea
ochii mei sunt hoţii
care fură fluturi
din neantul nopţii

ăla ce adoră
teatrul de paiaţe
de-un simbol de paie
gata să se-agaţe

mi-am trăit mumia
şi cred că-i firesc
cu o crizantemă
să vă mulţumesc

am iubit odată
marea şi mareea
m-am ales cu sarea
şi cu de aceea

scriu aceste rînduri
şi vă las cu bine
nu ştiu ce-o să faceţi
însă fără mine

fără ca deşertul
şi ca arabescu
suflet de cămilă
ionnicolescu

Paradoxul veneţianului

Toţi oamenii au problema
Veneţiei
toţi oamenii vor să vadă
Veneţia
veneţianul are toate
problemele umane
înafară de problema Veneţiei

veneţianul nu vrea să vadă
Veneţia
deci veneţianul nu este om

COMAN ŞOVA

Coboară în umeri

Coboară în umeri mirezme apuse
E joc la crame-n serile tîrzii
Să ne spălăm tîmpla de vîrstele duse
Înspre norocul unor mai clare tării

Batalii negri ameţiţi de fum
Adorm în damful deschiselor cepuri
E slujbă grea de-ospeţe şi pe drum
Faruri amare în beznă pasc iepuri

Se dăruiesc femei în sărbătoare
Doamne înalte cu sînul curat
Sub umerii largi ai bărbaţilor care
Şi-asumă tot riscul şi-ntregul păcat

Vai, ninge pe vremea aceasta — un vis
Şi vine tot gerul în palmele zeilor
Va fi doar un septembrie iubito, aprins
Cînd ne-am jucat de-a unul în coamele leilor.

Îmbracă-te în alb

Întinde-mi mîna şi să asurzim
Urechi de lut o să purtăm o vreme
Să treacă zvonul neoprit
Îmbracă-te în alb ca în poeme

N-au decît să umble vorbe-ascunse
Şi paşi străini pe zăpada sumară
Aproape de mine, de geruri aproape
Vom aburi în gheţuri cu buzele o vară.

Încă a fi

Sîntem legaţi de locuri sîntem legaţi de tii
Şi ce departe eşti în nicăieri
În ceaţă în albastru în nord în fantezii
Ai dispărut în joacă şi n-ai venit nici ieri

Mă-mprăştii tot în aer să te simt a mea
Sînt numai ochi plutind în vulturi
Şi-ţi caut umbra-n umbre dar abia
În pretutindeni o aud şi-n vînturi

Desen de C. E. DRAGAN

ION CRÎNGULEANU

Flori pentru sarea pămîntului

Bolnavă-i piatra
de zvonul florilor bănuite acolo
în crengile mute, în oraşele surde
Peste care adoarme, cu lacrimi albe, Apolo.
Aud fîntînarii pe cărările veşnice —
Ei vin, pe vîrfuri. Calea robilor îi cuprinde
în fuioarele iernii şi-i coboară pămîntului
Prin izvoarele surde şi prin merinde.

Atunci aş pune urechea pe tîmpla planetei
să-i aud cum sapă şi dau de ţară, de ţară
ca nişte albine bolnave de nectare
înnecîndu-se neştiute în primăvară.

Departe, la gurile cerului, pe pămînt
copiii lor, asemeni crinilor
se leagănă, alb, respiră luceafăr
în dorul părinţilor duşi în visul fîntînilor.

★

Te-am strigat să vii afară ;
dau în coarne melcii, cam nebuni
încearcă viaţa
pe marginea lumii.
Toate lucrările încep de cu lună
Casele rămîn închise-n pleoapa nopţii
iar şarpele îşi face ouă
plin de norocul ierbii în pupile.
S-ar putea să fie frică de puterea
colţului pocnind. Nişte semizei sîntem
uluiţi de freamătul plaiului ;
S-ar putea să se spună
c-am fost fericiţi ; şi faptul
că ne-am atins fruntea de lună
s-ar putea să rămînă
cruce la alte vămi către geniu.
Dau în coarne melcii ;
din toate părţile vine raiul
cu gura-nflorită. Patria se numeşte, pe sine,
tărîm de foc şi petală.
S-ar putea să se spună
C-am fost noi înşine tărmuri de floare şi geniu
Marele secol de mîine
se ivesc iubindu-ne...

★

Bate oceanul surd în pereţi —
Sonata Lunii continuă
izvoarele curg la sud, la focul din lumină ;
nimeni nu are faţa către frig !
Aceeaşi vină ne-nconjoară :
o biruinţă tainică-nflorind.
Căci undeva pe lume
luna coboară noaptea pe dealuri
şi numai cerbii, cerbii
o înfloresc
numind-o lacrima cerului.
Spre ziuă tot pămîntul
e-o sărbătoare de muncă rodind.

NICOLAE ARIEŞESCU

Medievală

În crude ţărmuri apele îmi string
Cum voievozii-s gata a se bate;
În trupul meu tu singură-ai rămas
Ca turnul vechi şi ceasul în cetate.

Şi păsări cerul meu de ape-l sting...
Pierdută-n vremuri grele şi barbare
Ai mai rămas, din timp întors, aproape
Ca un durut şi singur semn de întrebare.

Spre crude ţărmuri şi-ncă mai departe
Albastrul crud întoarce gînd de seară
Din turnu-nalt, şi mai spre miază-noapte
Vise de păsări albe, de fecioară.

Mai bate ora noastră în priviri,
Iubito cu reci braţe depărtate,
Cum altădată turnul arăta
Ultimul gong ce bate în cetate?

ARTE PLASTICE

Semnul monumentalității

Datorită vitregiilor sorții, conștiința artistică monumentală românească n-a reușit pe deplin să-și demonstreze potențele. Ori de cîte ori încerca să iasă din anonimat, geruri neprielnice îi retezau elanurile. Se construia în pripă, provizoriu, pe un teren instabil, alunecos. Retragerea în organic, semnalată drept o victorie (și este o victorie dacă o înțelegem în sensul supraviețuirii), astăzi, trebuie să recunoaștem nu era decît o amînare, incertă și dramatică. Nimeni nu ne mai poate da înapoi ceea ce s-a pierdut pentru totdeauna. Putem reface mental, alăturîndu-l orizontului de sorginte, Parthenon-ul lui Phidias. Din mizeria timpului, recunoașterea mediată, lucrări risipite în lumea întreagă, păstrate măcar în copie, imaginația reconstituie fructul și mireasma lui. Despre ce-ar fi putut să fie dar n-a fost niciodată, oricît suflet am cheltui, oricîtă durere am pune să lucreze, metafora fiind refuzată de conținut, nu sîntem în stare să inventăm nimic. Iată de ce, pentru noi, monumentalitatea este o rană națională. Fecunditatea derivată din ea a încercat s-o aline. Spirite dintre cele mai alese și profund românești s-au străduit s-o acopere, s-o uite cu inimi de tei înfloriți. Astfel îi înțelegem pe un Eminescu și Blaga pe un Iorga și Pârvan, robi ai marilor ferestre săpate spre universalitate. Astfel înțelegem ridicarea într-o singură carte-catedrală făurită pentru spiritul nostru de un Călinescu. În plastică, fenomenul de care ne ocupăm, cîteva nume pe care le-am folosit, și le voi folosi drept etalon mereu, în ciuda poate a acuzei de simplism, particularizează același efort general. Cînd Brâncuși se cuprindea de asceza meșterilor cruceri autohtoni, de acea săptămînă albă și dreaptă premergătoare lucrului, se pornea în țară cutremurul stîlpilor de pridvor. Din adîncimi obscure ținute mult timp în frîu, imaginea lor se înalță cristalizată și călită pe o singură verticală, șira a spinării, vertebră cu vertebră, pentru sacre și legitime privilegii. Cînd Anghel radiografia volume statuare, la flacără prelungă de lumînări, în lemnuri și sticle iconografe, cîteva din marile noastre personalități își căpătară, tencuiți în firidele care așteptau de mult, adevărata, nepieritoarea învesmîntare. Cînd Țuculescu se-nchidea de bună voie între fantasmele pereților zugrăviți cu scoarțe oltenești, sfîrtecat de geometrii și culori solare, catepeteasma unui clopot uriaș, testamentar, pornea să sune la porțile marilor valori de pretutindeni. Ciudată încîlceală a istoriei ! Despre care trebuie scris o dată. Un fel de răsplată tîrzie. Nefavorizat de motive care nu ne interesează deocamdată, Țuculescu își expune toate (sau aproape toate, oricum, cele esențiale) pînzele într-o singură expoziție. Arta lui devine astfel, dintr-un accident binecuvîntat, dincolo de ce se vroia, semnul unei certe vocații monumentale, mai mult, ipostaza împlinită a unei secrete monumentalități, dovedită înalt revelator. Lucrările unei vieți întregi și exemplare de muncă se constituie într-o singură operă globală. Tristă dar sfîntă postumitate. Cineva ar putea să repete acest destin prin voință dar rezultatul mă-ndoiesc să mai atingă aceeași înălțime. Pe linia acestor considerații aș mai spune un singur lucru. El vizează ideea de monumentalitate în miezul ei strict actual. Se-nțelege adeseori prin monumentalitate o altă artă decît cea pe care o profesezi, o derogare de la mijloacele intime. Această concepție, inevitabil nu poate duce decît la surogate. Monumentalitatea este inclusă în actul creator de care te simți cel mai adînc și strîns legat, ea crește, luînd forme diverse, uneori neașteptate, din bogăția lăuntrică. Voi folosi cîteva exemple. Ajungînd la rădăcina florilor lui, Piliuță descoperă cîmpul germinativ, amplorarea lui bătută în răsaduri și-l ridică astfel pe un tablou cît peretele. Octav Grigorescu, obsedat de legendă, își populează o cameră cu chipurile meșterului Manole. Alin Gheorghiu, urmărit de infinitul nuanțelor, caută neutralitatea dinamică a ramei, încercînd să unească în spațiul larg, desfigurat de goluri, sinele stătător al culorilor, curenții subtili și scînteietori care circulă de la o pînză la alta. Se simte nevoia de monumentalitate și ea dirijează atari preocupări. Artiști asemeni celor amintiți, în plină efervescență îi caută rezolvări inedite. Poate nu greșesc prea mult, dacă, în întîmpinarea căutărilor lor, ar trebui să li se ofere condiții adecvate de manifestare, implicîndu-i în lucrări majore, de proporții.

Grigore HAGIU

Desene de C. E. DRĂGAN

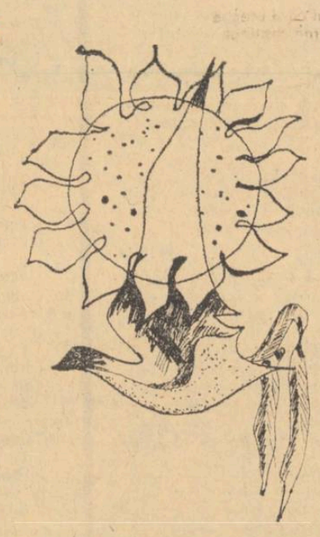

TELEVIZIUNE

Vraja interlocutorului

Cînd își spune „anchetă" — reportajul reclamă o nuanță juridică : se face dreptate prin întrebări și răspunsuri, se află în cele din urmă un adevăr. Un director de întreprindere minte și fură și reportajul-anchetă reconstituie întîmplările. Un grup de tineri comit o infracțiune penală și reportajul-anchetă reconstituie întîmplările. Dar reportajul-anchetă T.V. a depășit demult sfera aceasta de probleme cu conținut imediat social. Un reportaj-anchetă T.V. poate să se ocupe și se ocupă cu precădere de teme ca : primul sărut, cum vorbim, ocrotirea naturii, ce citim, condițiile unui debut. Că nu există nici un fel de restricții din punct de vedere al problematicii de anchetă, iată un lucru bun. Un reportaj de televiziune care izbutește să demonstreze că ofensiva asfaltului în orașe înseamnă dispariția albastrului cerului este la fel de important ca un reportaj despre economia metalului. Nu există minor și major în reportajul-anchetă, cîștigul de cauză nu depinde de natura problemei ci de capacitatea de a se ajunge la adevăr. Dar se ajunge la adevăr ?

Săptămîna trecută, un reportaj-anchetă T.V. a fost dedicat muzicii: „Procesul unei prejudecăți." Pornind de la constatarea că tineretul este foarte slab reprezentat în sălile de concerte autorii emisiunii — Maria Moscu și Iosif Sava au avut ambiția lăudabilă de a afla cauzele acestei împrejurări. Care au fost modalitățile de lucru pe care le-au folosit ? Evident, întrebările. Un număr cît mai mare de întrebări adresate unui număr cît mai mare de subiecți. De notat, în punctul acesta, că interlocutorii au fost foarte bine aleși. Depoziția cîte unui vorbitor — acad. Ștefan Milcu, de pildă — s-a constituit în veritabilă pledoarie „pro musica". Dar asta era de aflat ? Că muzica este frumoasă, că merită să-i facem loc în preocupările cu caracter cultural ? Sigur, faptul acesta este adevărat, el trebuia să asigure partea de „propagandă" a emisiunii, dar scopul anchetei n-a fost „cît de frumoasă e muzica", întrebarea care s-a pus, totuși, viza predarea studiului muzicii în școli. Încît, bine reprezentate, dar excesive și laterale intervențiile interlocutorilor, au inundat. Ancheta aceasta, ca multe alte anchete T.V. și-a pierdut întrebările pe drum. De partea autorilor la început, inițiativa emisiunii a aparținut ulterior invitaților emisiunii, s-a creat acea vrajă periculoasă a dialogului-compliment cu un interlocutor-personalitate, greu de oprit la vremea cuvenită, greu de adus la numitorul comun. Și așa în loc să se apropie de rădăcină, întrebările au fost expulzate tot mai spre frunze pînă în punctul unde în loc să se vadă mijlocul s-au văzut marginile.

Sânziana POP

arte

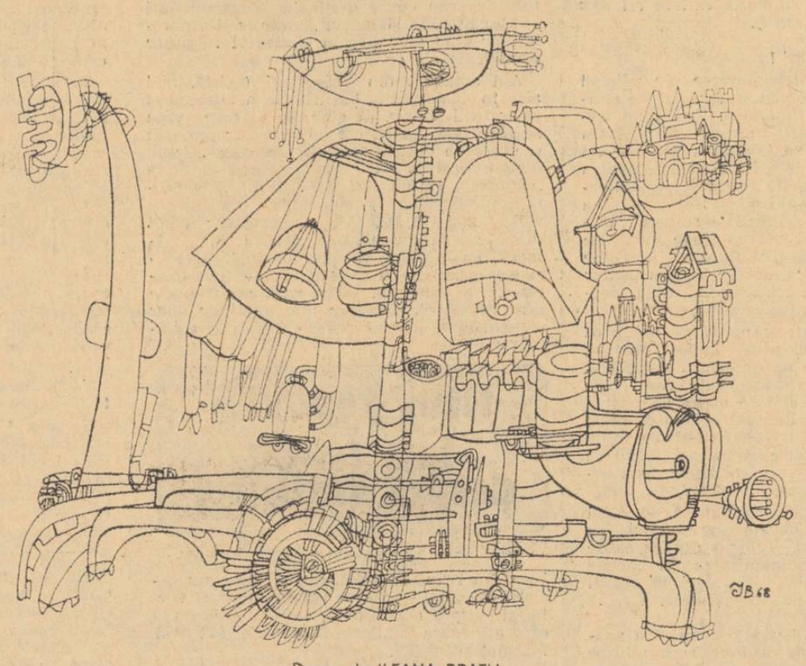

Desen de ILEANA BRATU

MUZICA

Pro și contra

Iubesc discul pentru că îmi oferă un repertoriu vast, așa cum viața de concert a unui mare oraș nu va putea niciodată face, și mi-l oferă acasă, chiar cînd sînt bolnav sau obosit și cînd n-aș mai găsi energia de a căuta muzica în altă parte.

Dar urăsc discul pentru că îmi dezarticulează sistematic orizontul stilistic, pentru că mă tentează să trec de la Monteverdi la Duke Ellington și de la Haydn la Mahalia Jackson, trecînd eventual prin Maria Tănase, pentru că îmi dă posibilitatea să fac prea multe salturi mortale în timp și spațiu. Și fiind în prea multe locuri deodată simt cum încetul cu încetul nu mai sînt nicăieri.

Iubesc discul pentru că mi-i aduce în casă pe Karl Böhm, pe Richter, pe Karajan, pe Fischer-Dieskau. Tot datorită lui știu astăzi cum cîntau Caruso, Gigli, Cortot, Casals și vor ști în viitor nepoții mei cum cîntau marii artiști de astăzi. Datorită lui vioara lui Enescu și pianul lui Lipatti (fie și atît de puțin cît ne-au lăsat ei imprimat) răsună și acum în inima mea.

Dar urăsc discul pentru că închide viața în conservă, pentru că îndepărtează artistul de publicul său, pentru că îngheață în șanțurile lui un unic act interpretativ, pentru că înlocuiește bucuria de a surprinde gîndirea muzicală în acțiune cu instantaneul poate reușit, poate Hi-Fi, poate stereo, poate senzațional de reușit, dar care este același pentru vecie.

Iubesc discul pentru că oferind tinerilor artiști modele desăvîrșite îi îmboldește să atingă culmi la care nu s-ar fi gîndit poate, pentru că le dă ocazia să compare pe loc versiuni ale unor mari artiști care între ei nu s-au cunoscut niciodată — și ceva mai mult : să urmărească evoluția concepției interpretative asupra unei capodopere de-a lungul unei jumătăți de veac.

Dar urăsc discul pentru că stinge entuziasmele mărunte ale amatorilor nepretențioși care altădata învățau pian, vioară sau violoncel și se stringeau — modești — să facă muzică ; pentru că secătuiește bucuria creației umile și o înlocuiește cu snobismul discipolului, pentru că făcînd astfel omoară în fiecare din noi ceva.

În fine, iubesc discul — și alături de el mijloacele moderne de înregistrare — pentru că ele îmi deschid orizonturi compoziționale neștiute, pentru că mă pot face să birui orga cu flautul și trombonii cu violele, să întorc pe dos ponderea sonoră naturală, să captez sunete armonice care nu se aud „cu urechea liberă" ș.a.m.d.

Dar nu pot să nu urăsc discul cînd îmi dau seama că-mi concentrează interesul asupra fenomenului acustic și — prin aceasta — mă îndepărtează de idee și de emoție. Mă face mai atent asupra spațiului muzical, însă mă împiedică să mă preocup prea mult de cine populează acest spațiu. Îmi dezvăluie — aproape didactic — spectrul sonor în toată splendoarea lui, dar mă îndepărtează de fluidul de simțire care dă viață acestui spectru sonor.

Binele și răul arătate mai înainte sălășluiesc în disc sau în mine ?

Pascal BENTOIU

PRETEXTE

Din carnetul de studiu uitat

Cerneala s-a decolorat de atîta vreme, scrisul e mai drept și mai sprinten, ca al unui ucenic silitor, și cîtă încredere în idei !... „Pascal îi critică pe iezuiți de pe pozițiile intransigente ale unui revoluționar al spiritului. El nu se tocmește cînd e vorba de adevăr și minciună. El alege absolutul, atît de rîvnit de firea umană și atît de nepotrivit firii umane. Iezuiții, introducînd în morală transigența, criteriul unei morale relative, admit diverse moduri de a minți, de a ocoli adevărul. Dintre acestea, două metode se vor impune, vor cîștiga teren în conștiința obișnuită cu tocmeala — armele disimulării : amfibologia și restricția mentală (reservatio mentalis).

Amfibologia este întrevederea expresiilor ambigue pentru a-l deruta pe cel care îți pune întrebări.

Restricția mentală înseamnă să răspunzi, nu chiar minținînd, dar trecînd sub tăcere o parte a adevărului, să gîndești unele lucruri fără să le spui. În ambele cazuri nu se exprimă aparent nimic care să fie pe față contrar adevărului. Din această cauză, iezuiții nu condamnă cele două forme de a minți, nu le interzic, nu le consemnează în catastiful păcatelor. Principiul lor scopul scuză mijloacele este prefigurat de Aristotel, care în Despre iscusință spune că ea (iscusința) e facultatea de a recunoaște și de a folosi mijloacele utile pentru îndeplinirea scopului propus. „Dacă scopul e bun moralmente (precizează filozofii) însușirea aceasta este lăudabilă ; dacă e rău, iscusința este o vicleșie josnică." Precizarea fiind uitată cu timpul — ca o clauză esențială, nu îndeajuns de repetată ori de subliniată în proces, trecută avocățește sub tăcere, — scopul, hrănit de cinismul claselor revolute, a început să scuze toate mijloacele, și astfel intrarăm în era modernă. Omul se va obișnui cu o virtute mai mică. Nemaiexistînd norme morale de aplicație generală, etica acelei lumi, se descompune într-un număr infinit de „aranjamente", de cazuri de conștiință particulare pline de chițibușuri. Dacă ar trăi, Pascal desigur că ar ține cu noi, ar trăi intens această pasiune a timpului nostru, orientat spre absolut, spre cunoastere.

AMFION

arte

SPORT

Melcii pe patine

De o bună bucată de vreme încoace, rolul echipelor din nordul continentului este să ne elimine pe noi din competițiile europene. Regula funcționează matematic și e bine că funcționează așa, pentru că nu mai avem nici o grijă. Nu ne putem aștepta la surprize, în nici un caz, cum întîlnim o echipă din Anglia sau din Olanda, cum ne-întoarcem acasă bătuți măr.

Nordicii n-au nici o milă de noi, ei își văd de treabă și ne bat, și la ei acasă, și la noi acasă, și pleacă mai departe în tururile următoare.

De exemplu, echipa Tottenham Hotspur a venit la București, ne-a bătut și părea foarte grăbită să plece acasă. Un fel de : **„hai dom'ne, că pierdem avionul !"** se putea citi în ochii mai mult albaștri ai partenerilor de joc ai echipei Rapid. Avionul nu l-au pierdut, de snopit ne-au snopit, cam asta ar fi.

Noi rămînem cu analizele, studiem pasele lor, ne mirăm cum de nu facem și noi la fel și neglijăm să vedem lucrul care ne deosebește : **clasa.** Ei au bilete de clasa I, noi avem dreptul la bicicletă. Ei au auzit cum se poate depăși viteza sunetului, noi punem patine la melci.

★

L-am cunoscut și eu, de curînd, pe marele Necula Răducanu. Și mi-a plăcut foarte mult. Este un comic vestit al ecranului. E unul dintre oamenii cu cel mai turburător umor. Și era foarte amărît Răducanu — și pe bună dreptate ! — că n-a fost făcut și el maestru emerit al sportului. Consider că este o nemeritată jignire care i se aduce acestui extraordinar portar care e Răducanu, lăsarea lui în afara înaltei distincții. Să fie clar : cu toate erorile lui, **Răducanu este, pentru toți iubitorii sportului din România, un maestru emerit al sportului.**

★

„Dom'ne dumneata știi cum dedeau ăia mingia la ei acasă ? Păi noi ne uitam la minge cum o dedeau ăia de pe extrema dreaptă pe extrema stîngă ca la mitingul aviatic, ș-au ș-o forță în corpuri că la un moment dat Liță Dumitru cînd eu îi ziceam : „intră mă la corp", s-a întors la mine și mi-a zis : „ce corp mă, corpul diplomatic ?" Nu, nu se putea intra. Da' mie ăl mai mult îmi place în Brazilia, unde ș-ăia te lasă să joci și tu îi lași pe ei".

Pe linia lui, Răducanu are geniu verbal.

★

Autogolul lui Lereter este un semnal de alarmă pentru acest mare sportiv. Lereter trebuie să știe să se retragă. **Acum,** la apogeul carierei sale. El nu trebuie să compromită în cîteva luni stima pe care a cîștigat-o, cu atîta trudă, în ani și ani de zile.

★

Și iată, din nou, ne aducem aminte de tenis. Cu mare greutate găsim cuvintele pentru a mulțumi lui Ilie Năstase acum, cînd toată lumea e cu el. Ilie Năstase este celebru, îl laudă toți, ce-am putea adăuga noi ?

Poate că darul cel mai mare pe care ni l-ar putea face Năstase, de acum încolo, ar fi punctul lui de vedere — cu șanse de audiență — în privința dezvoltării școlii românești de tenis. Năstase poate e prea obosit acum, dar ne-ar face mare plăcere să-l ascultăm vorbind revistei noastre despre viitorul tenisului românesc.

Cît despre Ion Țiriac, nu ne pare rău că n-a jucat, pentru că ne pare foarte bine să recunoaștem în el un comentator sportiv de cea mai bună calitate. Tot ceea ce a spus el era firesc, era aplicat, era convingător. Îi mulțumim.

★

Așteptăm, în continuare, împreună cu cititorii noștri, promisiunea poetului Geo Dumitrescu de a scrie, în revista noastră, cîteva scrisori despre fotbal.

Adrian PĂUNESCU

revista străină

• **NAGY VILAG** (nr. 12), revistă de literatură universală anunță prin articolul lui Ronay Laszlo traducerea în limba maghiară a operelor complete ale lui Tacit. Autorul cutezătoarei inițiative este Borzsák Istvan. Traduceri parțiale din Tacit au mai apărut în limba maghiară, de data aceasta însă cititorii se pot documenta în modul cel mai amplu — traducerea fiind însoțită de un aparat complex de note și comentarii.

În același număr întîlnim și un articol semnat de criticul român B. Elvin care, într-o dare de seamă cuprinzătoare, prezintă ultimele realizări și tendințe din mișcarea teatrală din țara noastră.

• **BRECHT SCENARIST.** Revista NEUE DEUTSCHE LITERATUR (nr. 11) recenzează o interesantă ediție în două volume a manuscriselor lui Bertold Brecht, cuprinzînd scenarii de film ale marelui om de teatru. Scenariile sînt inedite, singurul film realizat de Brecht fiind „Kuhle Wampe", realizat în 1931 și care abordează o temă fățiș socială. Cele două volume arată drumul parcurs de Brecht pînă la însușirea unei conștiințe revoluționare și la afirmarea artei sale militante.

• **O REVOLUȚIE ÎN ARHEOLOGIE.** „DER SPIEGEL" recenzează articolul savantului britanic Dr. Colin Renfrew, publicat în „Scientific American", articol care ar reprezenta o adevărată revoluție în arheologie (preistorie). Savantul britanic susține cu probe că civilizația epocii de piatră din Europa, n-ar fi fost influențată de marile civilizații ale Orientului, vestigiile civilizațiilor europene datînd, cu cel puțin șapte secole înaintea elementelor cunoscute pînă în prezent.

• **INSOMNIA, CEL MAI BUN LEAC** pentru depresivii nervoși. Doi medici din Tübingen au ajuns la concluzia surprinzătoare că oamenii care suferă de depresiuni nervoase se simt foarte bine dacă fac o cură de insomnie. 23 de indivizi sănătoși și 23 de „depresivi" au fost puși să nu doarmă o noapte. Primii s-au simțit prost, mahmuri, dînd semne de oboseală, pe cînd ceilalți erau în vervă, manifestînd o excelentă stare fizică și morală. Administrarea de somnifere în cazul maladiilor nervoase se pare că ar fi greșită — căile psihicului omenesc dovedindu-se mult mai întortocheate. Oricum, însă, și în acest caz, avizul medicului se impune... (Actualități germane)

• **PARIS MATCH** (27 nov. a.c.). Întrebat de un ziarist german — în cadrul unei emisiuni T.V. — dacă e un zeu, Salvador Dali a răspuns „după o lungă tăcere" : **Reveniți peste trei-patru ani. Voi face tot posibilul...**

• **BULETINUL AUSTRIAC DE INFORMAȚII** anunță că cele o sută de mii de papirusuri din Vechiul Egipt de care dispune Biblioteca Națională din Viena — cea mai mare colecție din lume, cuprinzînd și o „Carte a Morților" din mileniul al doilea î.e.n. — sînt copiate în momentul de față, pe micro-filme. Lucrarea se va termina în februarie 1972 și filmele (negativul) vor fi puse la dispoziția savanților și cercetătorilor din întreaga lume.

• **MORMÎNTUL LUI RICHELIEU.** „Cîteva fire de barbă, un deget (inelarul) și un cap mumifiat e tot ce a mai rămas din cardinalul Richelieu. El a încăput într-o casetă (25 cm x 15 cm). Pusă pe o pernă violetă, caseta a fost transportată... la biserica din Sorbona, unde mormîntul cardinalului a fost reinstalat la vechiul său loc..." Cu această ocazie s-a restaurat și portretul lui Richelieu, executat de pictorul Philippe de Champaigne și care fusese „adnotat", cu inscripții necuviincioase în mai 1968. (Le Monde, 7 dec. a.c.)

• **UN POLONEZ ÎN ORCHESTRA LUMII.** „Săptămînalul polonez" (nr. 47) care apare în limba română la un interviu mizicianului Jerzi Gonczorowski care a făcut parte din „orchestra lumii" patronată de O.N.U. și alcătuită din 141 de muzicieni din cîteva zeci de țări. Pe estrada acestei orchestre internaționale formată din instrumentiști de mare personalitate, se putea citi inscripția : **„De la un popor la altul".** „Reacțiile publicului erau entuziaste — declară Jerzi Gonczorowski — am fost foarte des bisat. În program erau înscrise lucrări de Copland, Șostakovici, Wagner, Respighi..."

În ciuda diversității, a marelui număr de individualități, orchestra O.N.U. a lumii a cîntat ireproșabil — cînd se poate, se poate...

• **UN SCRIITOR REVOLUȚIONAR.** Acelaș săptămînal polonez publică un medalion al scriitorului revoluționar Andrei Strug (1871—1937) care a debutat ca publicist și a devenit apoi romancier. „Încă din tinerețe — citățm din portretul care i se face — el a aderat la Partidul Socialist polonez, acționînd în clandestinitate și participînd la lupta pentru independență și idealuri revoluționare, ceea ce i-a adus represaliile din partea autorităților țariste (închisoare în Citadela Varșoviei și deportare în regiunea Arhanghelsk).

Marele merit al lui Strug a fost de a introduce în literatura poloneză teme din mișcarea revoluționară și din activitatea partidului muncitoresc".

• **UN ELEV EXEMPLAR.** Revista ilustrată **Vietnam** prezintă portretul unui băiat excepțional în vîrstă de 14 ani, Nguyen Le Anh înzestrat cu o inteligență ieșită din comun. „El rezolvă probleme de matematică, de geometrie, de fizică sau de chimie cu propriile sale argumente și în mai multe moduri, cu deplin succes". Un mare om de știință al viitorului.

• **MAI MULT DE JUMĂTATE** din numărul biletelor olimpice (3,5 milioane) au fost vîndute, anunță Buletinul de știri german care apare la Bonn. În octombrie a.c., în urma unui nou val de cereri, a început a doua serie de vînzări masive de bilete și de rezervări de camere de hotel pentru Olimpiada de la München din anul viitor.

Pînă în prezent, în Canada sînt 14 163 cumpărători, în Australia 12 892, în Brazilia 8 313, în U.R.S.S. 17 110, în Japonia 30 433, în S.U.A. 506 200, în Iugoslavia 46 308, în Mexic 13 472...

• **GIONO IN PLEIADA.** În biblioteca Pleiada — anunță ziarul **Le Monde** din 10 dec. a.c., în paginile rezervate criticii literare — a apărut primul tom din **Operele romanești complete** ale lui Jean Giono, proiectate în cinci volume. Volumul apărut cuprinde cărțile : „Nașterea lui Odiseu", „Colline". „Un de Beaumugnes", „Regain". „Singurătatea milei", „Turma cea mare".

a. b. c.

cenaclu

mircea dinescu

Spinul

Dacă ea are-un spin în talpă
și îmi întinde tot piciorul
de vină-i numai pielea albă
sau ochiul prea curtenitorul ?

Balanțele se dau de-a dura
firul cu plumb se face moale
cum să nu risipesc făptura
zăpezii cu zvîcniri egale.

De s-ar deschide în mireasă
(căci mărul are totuși sîmburi)
bobocul roșu de mătasă

un glas mă va striga din cringuri
ca iarba șuierind sub coasă
și-n moarte-o să intrăm tot singuri.

Ce se mai știe despre poet

Magii vorbesc de-un înger zvîrlit între roboți
silit să poarte pușca sub braț ca pe o harfă,
dacă un bici în ceruri ne-ar aduna pe toți
citi vor cînta cu fața întoarsă către iarbă.

Prieteni dintr-o dată alți fluturi de venin
îmi vor sălta fereastra ca pe-un copil din lapte
cînd moartea se strecoară prin raza unui crin
și-n vis crapă de ziuă și-n trup se face noapte.

Ultimul pahar

Bate un vînt, umflă clopote, mută legile
fructul făgăduinței în seifuri de plumb
îl pling fetele, îl pling crengile
dacă zbor tot în pămînt ajung.

Un copil e-o prăpastie înflorită
un singe e aproape un destin
cine imită, cine imită
dulcele toamnei festin.

Printr-un pahar nu poți privi decît
lucrarea spaimei în afară,
duioase frunze-mi cad pe gît
ca picăturile de ceară.

Eu ard mai sus de lucruri și
nimic nu-mi mai sărută talpa,
oh, Dragoste de voi greși
confundă moartea mea cu alta.

Ev revolut

Vai, simt sub cap drept pernă un jder zvîcnind
înjunghiat în calda lumină sidefie
dacă Demiurgos plînge, pling lucrurile-n cor
și-n spatele cortinei nu știm ce-o să mai fie.

Biciul din vis dansează pe dulci spinări de robi
coroanele zvîrlite pe scări devin pătrate ?
Oh. dacă avem leșuri și nu mai avem corbi
oare chiar timpul palid fugit-a din cetate ?

Pot să imit și piatra și-o mînă de pămînt
și trestiei, subțire să-i împrumut chiar glasul
dar dă-mi te rog puterea să mă mai înspăimînt
timp ciuruit de lacrimi și măsurat cu pasul.

Cu degete albe

Călare pe cai n-am intrat în biserici
cu lumînări pe zăpadă am stat
în pintecul maicii unde diavoli feerici
mi-au promis un sicriu luminat.

Odinioară, nicicînd, altădată
oare-o să cînt, oare-o să mor copil
fără mamă în cuvînt fără tată
cu ochii către singele umil.

Rămîne o mare pururi albastră
plîngînd prin pereții umflați
cu degete albe dacă bat în fereastră
voi credeți că ninge și nu m-ascultați.

Lauri

Oh, lacrima nu-i turn s-adune
amanți în hainele-i de piatră
nici marea cu arpegii brune
nu-i catedrală luminată.

Doar eu sînt ce vreți voi să fie
doar eu sînt lacrima nebună
turn unde plînge o stafie
bătînd cu pleoapele în lună.

Din jurul lirei aștrii repezi
nisip îmi vor scuipa pe unghii :
„Tu cum mai mori, și cum mai lepezi
în galbene grădini rărunchii
tu cum mai cînți cum ți se-ndoaie
șira spinării ca o floare
oh, cal de dor, cal de bătaie
laurii nu sînt de mîncare.

Coroane nu ți-au fost promise
nici scaune mai sus de talpă
din cînd în cînd furat de vise
mai strigi că nu-i zăpada albă ?"

Mărul ca un ochean

Sînt un lichen albastru pe pulpa de femei
ca un ochean pun mărul la ochi și privesc nordul
cum își aprinde luna pe coamele de lei
cu muzica din sfere instincte vrînd acordul.

Dacă-n cădere patimi mi se desprind de trup
și singele se face o floare în țărînă
oh, bucuria morții nu pot să o astup
pe gura păcătoasă degeaba las o mînă.

Căci cine-mi poate spune că nu voi fi găsit
la țărm, mîncat de lucruri ce mi-au rămas datoare
și chiar prin burta zilei tăiată de cuțit
căzînd în lacrimi ochii nu-i veți numi zăpadă ?

Balada cavalerului căzut pe spate

Degeaba ungeți clopotele cu miere de albină
pruncii bătrîni vor refuza să vină
păuni, ninsori albastre s-or reîntoarce-n coajă
foșnind în solzi hiene vor coborî pe plajă,
roua va fi o mare căzută în pustiu
și lebăda o rimă cu briu trandafiriu
sămînță prin sămînță arzînd pînă-n părinți
catranul îl vor trece înot duioșii sfinți
prin trupurile noastre un măr rostogolit
va izgoni instinctul cel dulce și oprit
nici Dumnezeu în noapte nu va fi felinar
buimaci ca niște fluturi vom da din aripi rar
ne vom tîrî în peșteri din peșteră în ou
femeile frumoase se vor tîrî din nou
din nou vor crede pruncii că nu-i nici un cîștig
și-atunci căzut în ierburi va trebui să strig
dar chiar din coif prin zale prin scut și prin armură
cuvintele ca viermii mi-or înflori pe gură.

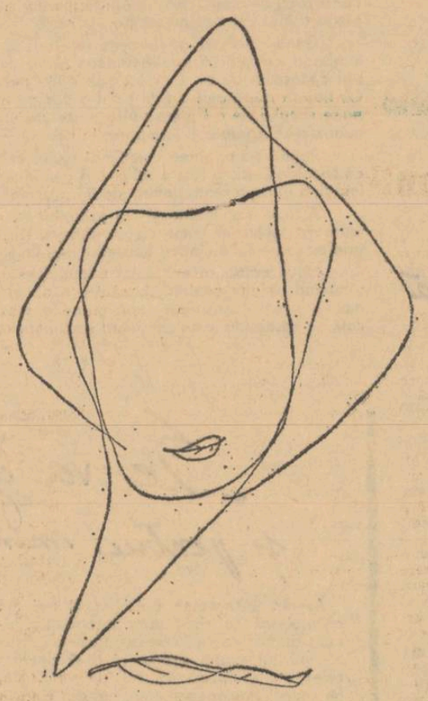

Desen de VERA HARITON

Sărbătoare

Potrivește-ți pintecul pe groapă
mamă preacurată
să mă nasc,
flori de măr în geamuri o să-ți bată
ceasuri dulci ca strugurii în teasc

În pămînt demult e sărbătoare
lucrurile m-au trăit fugar,
un copil într-un sicriu de sare
ia coroana viermilor de jar.

Dacă demoni roșii îmi încintă
ochii luminați de ce n-am fost
poate sînt bolnav de lira sfîntă
poate trupul nu mai are rost.

Arcașul

Unde-i femeia care să știe
cum umblă moartea prin sîngele meu
ca o adolescentă de liceu
într-un album de poezie.

Unde-i femeia, unde-i femeia,
muzica sferelor plînge discretă
la țărmul cu mătase violetă
unde ghilotinează lin mareea.

Unde-i femeia pasăre pură
zburînd prin munții din Univers,
îmi cad petalele nu mai am gură
devin arcașul cu văzul șters.

cum a fost

Marți, 14 decembrie 1971, a avut loc în Sala mare a Casei Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" (Calea Victoriei nr. 115), ședința inaugurală și de lucru a „Cenaclului Revistei Luceafărul". Poetul Adrian Păunescu a salutat din partea redacției prezența la lucrările cenaclului a scriitorului Marin Preda, director al editurii „Cartea Românească". Tot Adrian Păunescu, remarcînd, între altele, deosebit de numeroasa asistență (156 de persoane) a subliniat caracterul deschis al acestui „laborator de creație", un instrument de perfecționare a adevăratelor valori ale generației tinere."

Pentru început, a citit ample poeme Dan Verona, *poet propus cenaclului de Dan Laurențiu, care îl consideră pe acesta „un reprezentant al lirismului absolut, poet unic, identic cu sine", ceea ce nu-împiedică pe Dan Rădulescu să vadă „poezia lui ca o ploaie de ticuri". singurul argument de altfel cu care își susține dorința de a-l „desființa pe domnul poet". Criticul Dinu Flămînd se vrea „pe o poziție de mijloc", descoperind că se pot stabili descendențe ale lui Dan Verona din marii lirici Leopardi, Novalis, pentru a încheia cu convingerea că acesta este „un Lautréamont mai mic". Al. Paleologu intervine distins, precizînd că deși „am pierdut obișnuința textelor discursive spre cîștigul comprimatelor strălucitoare, nu înseamnă că acestea dintîi nu aparțin marii poezii", iar Dan Verona, cultivînd discursul poetic are „sunet curat, de metal nobil". Criticul Nicolae Ciobanu recunoaște în Dan Verona „un poet de vocație", chiar dacă lectura poemelor sale, „bombardament năucitor de elemente livrești, le face, „greu de digerat chiar și pentru o răbdare îngerească". Virgil Huzum este în consensul celorlalți vorbitori, adăugînd prețuirea sa pentru „respectul cuvîntului", în poemele discutate, fapt rar „într-o epocă grăbită".*

Fostul Titi-George Câmpeanu, botezat în cenaclu George Câmpeanu *a citit un scurt fragment din romanul* Pensiunea Herman, *la recomandarea Sânzianei Pop pe care o farmecă această proză despre „trecerea unei tinere fete de la vîrsta pasivă la vîrsta activă", dezvăluind astfel „o lume a singelui încă tulbure". Nicolae Ciobanu vede în „jocul grav al personajelor adolescente" promisiunea, deocamdată, a unei „proze de structură poematică", încă inabil realizată.*

Recită Mircea Dinescu *o poezie caldă, unanim aplaudată. George Vicol, vorbind despre Mircea Dinescu, spune că „este fantastic: oficiază ca într-un mare templu, este poezia însăși". Virgil Huzum apreciază „adevărata muzică de cameră" practicată de poet, subliniind „acoperirea de substanță a cuvintelor". Seara a constituit, de fapt, un succes de prestigiu pentru Mircea Dinescu, dovedind — cui se îndoia de aceasta — larga audiență a poemelor sale : Constantin Arsene a cumpărat volumele acestuia, care „ființează într-o poezie" și le-a dăruit prietenilor (spune el) ; pentru Gorun Manolescu, mai prudent, „Dinescu este conștient de menirea sa" ; Dorel Trifu îl vede ca pe „un exemplu sublim de poet flacără, șuvoi incandescent care topește cuvintele" ; Vasile Andronache îi prețuiește sinceritatea „de poet al strigătului", chiar dacă „și Dan Verona este un mare poet al generației tinere" ; Radu Anton Roman este plăcut surprins de „lipsa de scrupul în alegerea cuvintelor" ; Dumitru Radu Luca vrea „să ne uităm cu ochiul din inimă la destrămarea în ninsoare a lui Mircea Dinescu" (o și facem) ; pentru Valeriu Pantazi „otrava care îl ajută să-și trăiască delirul poetic îl apropie de perfecțiune", iar în ce privește posibila filiație a celuilalt poet al serii, Dan Verona, din Saint-John Perse, „în lirica acestuia trăiește un Haralambie Grecu care l-ar speria pe acela". Despre George Câmpeanu (cu i din a) Valeriu Pantazi spunea:* „Este un băiat oarecare care-ți intră în birou cu un manuscris, dar după lectură, de plecat nu mai pleacă băiatul, ci autorul". *Dorin Tudoran crede că pentru Mircea Dinescu,* „evoluția nu este deosebit de importantă", el *este* „un poet acum". *Carolina Ilinca este sedusă de versurile acestuia,* „de veșnic adolescent muzical", *Eugen Zainea îl apropie de Vasile Voiculescu, Bujor Voinea crede că* „este prea mult să spunem despre Mircea Dinescu că atinge perfecțiunea, poeziile sale sînt doar frumoase" *și iată, la fel gîndește și Nineacă Tudor, Al. Paleologu, reabilitînd sensul cenaclului, acela de atelier, semnalează și el puritatea versurilor lui Dinescu, arătînd însă că* „s-ar putea întîmpla, dacă poetul se va instala în desăvîrșirea sa, să se autopastișeze, așa cum o făceau poeții anului 1910". *Alexandru Papilian acceptă și el premisa deosebitului talent al lui Dinescu care* „este poetul pe care îl așteptăm", cu rezerva de *a nu-l* „ridica pe soclu". *exprimată, ne asigură el, cu cele mai bune intenții. Propunîndu-și să fie* „zgîrcit" *cu Mircea Dinescu, Dinu Flămînd crede că pe acesta* „îl paște un narcisism foarte periculos, care ține de predestinarea sa poetică mai mult decît de poezia sa". *Tot pe Dinu Flămînd îl irită exagerata șlefuire a versului, care* „este de o ariditate rotundă, manieristă". *Ilie Constantin, ca deobicei, și-a invitat cu melancolie contemporanii la prudențe. Constantin Toiu crede că George Câmpeanu datorează mult lui Anton Holban, mai cu seamă „rigoarea frazei". De altfel, buna preluare a tradiției, ilustrată de un lung șir de clasici, este evidentă și la Dan Verona a cărui* „vecinătate cu fericitele lecturi" *(Dinu Flămînd) este salutară. Constantin Toiu remarcă* „un sentiment de generație, un instinct al civilizației care au dominat seara aceasta, de bun augur pentru cele viitoare".

Colorată a fost intervenția lui Dan Rădulescu: „Un poet trebuie să fie mult nebun ; acesta și-a NEBUNIZAT !!! adolescența, mai rămîne să-și NEBUNIZEZE !!! și restul". *Mă rog ! Mircea Dinescu nu a mulțumit-o nici pe Victoria Ionescu-Cornu pentru că* „deși are talent și e inteligent a adus aici o poezie practic vorbind pesimistă".

Încheind lucrările cenaclului, Adrian Păunescu a apreciat nivelul extrem de ridicat al acestei prime ședințe „constituită într-o veritabilă instanță morală", *literatura propusă și opiniile exprimate pledînd pentru o literatură substanțială, curajoasă și sinceră, așa cum o cere epoca și așa cum o vrem cu toții.*

Cei prezenți au păstrat un moment de pioasă reculegere în memoria celui care a fost Miron Radu Paraschivescu, „Marele Poet și Învățător".

Octavian STOICA

dan verona

Eretic își bat pleoapele

Îngeri cumpliți dorm pe veșmintele tale
și în degetele domnul Destin
sună de stingere.

Eu cred că-n tine-acum lumina deasă
e-asemenea unor păduri de miere
fără sfîrșit și fără început.

Apropiindu-ne unul de altul
într-o divină atingere
noaptea va arde ca un șal turcesc
deasupra unei bătălii.

Și va fi o prăbușire de spațiu
pe plutitoare uși de biserică.
Și lîngă tine voi fi ca o vietate
albastră
prinsă între faruri.

Eretic își bat pleoapele. De o mie
de ori m-ai putea strivi între ele.

Și eu aș muri și aș învia
de o mie de ori. Și din moarte
numele tău l-aș striga
și aș dovedi lumii că numai pe lemnul tău
mă pot răstigni.

Căci tu ești o durere prin care umblu
desculț. Și așa de repede curgi
încît nu știu ce duci între maluri.
Chiar și o lacrimă prelinsă din lumina ta

mi-ar putea îneca o cetate.
O, chipul tău
visat Peloponez !

Și pletele tale poduri închipuie
peste prăpăstii. Și despletiți peste ele
trec robii cu durerile lumii în
spate.
Eretic își bat pleoapele. De o mie
de ori m-ai putea strivi între ele

Nici o stea

Mamă tu ruina unui templu străvechi
lîngă coapsa ta ard eu ca o faclă
împărătească. În lemnul ei se vorbește
singele tău așa
cum ai cără cu brațele un rîu
dintr-o matcă în alta.
Și singele tău divin se întunecă-n mine.
E un înger acolo și-l bate cu biciul
sau poate pe marginea lui se retrage
o caravană de scorpioni.

Nici-o stea nu poate să lumineze toată
întinderea morții.
O mînă se desface din crin
și în umbra ei viorile
culcîndu-te
iți va fi somnul cît o ureche
în care se toarnă destinul.

Tu iartă-mă mamă lîngă tine cad în
extaz cînd mă gîndesc
ce frumos crește iarba pe umerii tăi.
Și lîngă tine parcă sînt îngerul căzut
din cer
doar cu-n subțire înveliș de zăpadă.
Și lîngă tine parcă sînt
îngerul pregătîndu-se să strălucească
ucigător
pentru ultima oară.

Nu-i decît vînt mamă cel care-mi vintură
flacăra.
Nu-i decît nămolul fierbinte al lumii
în vămile umplute ochi.
Nu-i decît clopotul ca o măciucă atîrnat
de furca paradisului.
Nu-i decît regele desculț prin zăpadă.
Nu-i decît regele mătăsos care-și caută
umbra.
Nu-i decît cerul acesta cu dinți
și regele rătăcind
între paradis și infern.

Țărînă și crin

Țărîna și crinul au același miros
ca printr-o muzică secretă Mama și Fiul.
Și vine o vreme cînd pletele fiului
sînt o ardere de mireasme
deasupra. Ca dintr-un Dumnezeu
senin pe ochii mamei cad semnele
întoarcerii lui. Și el cade în somn
adormindu-și tiparul. Ca un voievod
în catedrală
îngenunche Fiul în Mamă.
Cu cît te depărtezi de mine deci
cu-atît de somnul tău sînt
mai oproape mamă
și ceață simt în jurul pleoapei mele
venind din pămînt și
din afara lui
și pletele cu înstrăinare
mi le unge amurgul.

Se cuvine să nu îngenunchez înaintea
durerii. De la înălțimea acestui
munte,
cine să-și mai întrețină rănile ?

Totul e alb. Totul solar. Totul necreat.
Ferecat cu argint va fi cornul
inorogului.

Între țărînă și crin
îmi port eu trupul
pling eu și cînt.
Printre țărînă și crin
întrerup eu veșnicia ca lebăda
un destin.
Între țărînă și crin
așez eu tronul iubirii
și împrumut călciiul unui ideal.
Cu umbra îmi învelesc eu morții
fiind regele lor,
fluturii deja îi aud în
lumină
Și iată trupul meu
iubindu-te
între țărînă și crin. Totul se mai
repetă odată cu mine.
Astfel că dintre toate
cele rodite
nimic mai pur
n-am văzut pînă acum.

Să fi fost

Să fi fost Helikonul acolo ?
Sau legiuni neadormite de lire
care cîntau, cîntau și
cîntau ?

Sub pleoapele noastre se îmbăiau
fecioare cu trup de tămîie

O patrie de crini
înflorind între maluri.
Și după semne nouă necunoscute malurile
se uneau
unul cu altul.

În văzduhul subțire i se văd urmele

Acum noi încă mai rămînem aici
să mestecăm în tăcere
dumnezeiasca apariție

Desen de C. E. DRĂGAN

Ca după o prea puternică trăire
vine noaptea
să înfunde orbite cu
cilții de miere.

Ouă pierdute de femeile
din cer
sînt stele în apă.
Pescuitorii
dacă le-ar culege
cred să s-ar mișca și locurile lor
strălucitoare
de sus
și-o sfîntă muzică s-ar arăta
prin îngerii copilărești
să ne reteze capul.

Deasupra pleoapele
cad.
Decapitat în Turnul Bebel
timpul prezent.

Totul parcă se întîmplă de mult.
Și cine-și va mai aduce aminte care-i

cetatea Poetului ?

Și doar luminarea ochiului

Noaptea prin mine umblă însinguratul
scuturînd omătul cetății
și doar luminarea ochiului
îl mai luminează și
în timpul acesta
întîmplările se caută una pe alta.

Tu ești o întîmplare frumoasă
intrînd în viața mea
ca și cum ai deschide o fereastră

spre paradis.

Și eu sînt întîmplare. Un fel de turn
din care ninge plînsul atunci
cînd sufletul ascunde bătălii.
Sau rămasă pe cîmpul de luptă
un fel de capelă
în care ruginește vintul.

Sau o floare strălucind printre
mărăcinii din ripi.

Sau un oraș în care cîntă
inorogii.

Sau rodul infinit al unui ou
regal.

Întîmplător mă luminează și cîntecul
acesta. Luminile pe care le-am creat în mine
caut rănile trupului
prin scorbura lor să iasă afară. Și acum
ele stau pe trup lăcrimînd
așa cum rășina lăcrimează pe brad.
Deci prea strîmt se dovedește trupul meu,
deci trupul meu
e-asemenea mănușii
în care-ți țipă mîna

domnișoară.

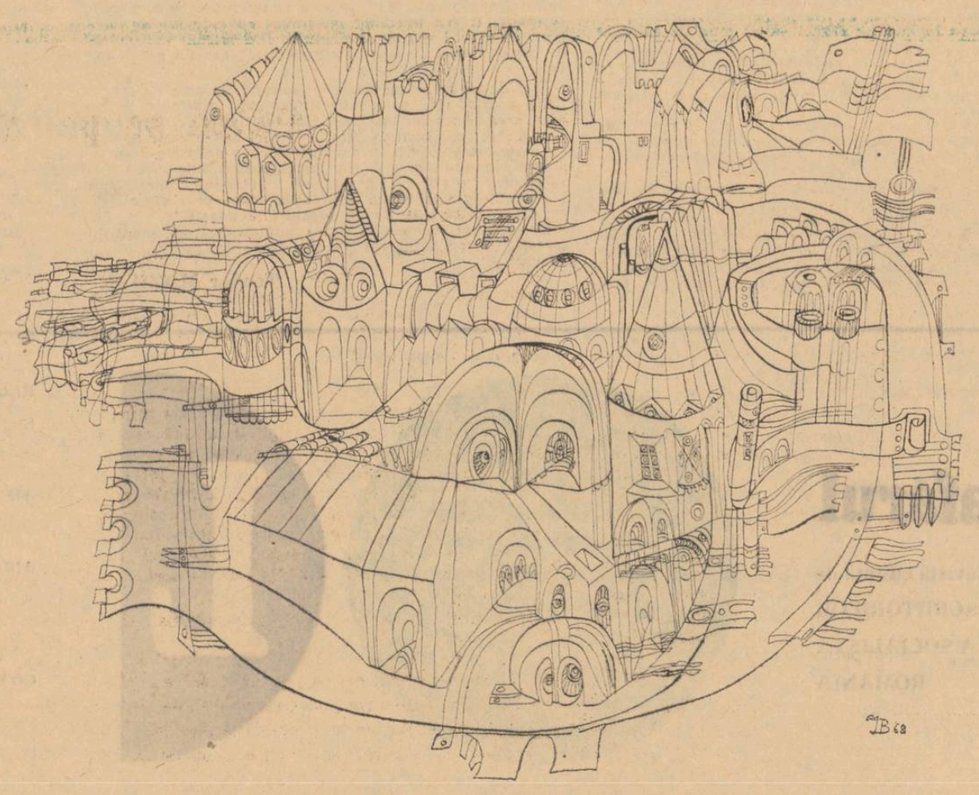

ILEANA BRATU :
„CASTELUL-CORABIE"

spiritul adîncurilor

Poetul tînăr nu mai poate avea altă înfățișare

Noi sîntem marcați de viața și de moartea poetului Nicolae Labiș.

Tinerețea noastră stă sub semnul lui, ca într-o neîntreruptă „fără bătrînețe", neputînd-o nega, oricît de imperfectă a fost.

Cu moartea lui a început maturizarea noastră. Nu era inevitabil capăt de vîrstă, nu intra în șirul fatal al morților-rude ; a fost o durere întreagă, primită direct, neîmblînzită de nimic : pierdeam pe cineva de vîrsta noastră. Nimic nu mai era îndepărtat, „pentru alții", sau imposibil să ni se întîmple nouă.

S-a întîmplat tocmai în anii în care, nu se știe de ce, poeții tineri scriau despre moarte cu o inconștientă bucurie metaforică : îi atrăgea devenirea „de după"... spuneau că vor fi mulțumiți dacă vor mai exista sub înfățișarea unui fir de iarbă, a unei flori, a unei răsuciri de vînt.

Nu țin minte ca Labiș să fi scris vreo asemenea poezie. Firul de iarbă, floarea, răsucirea de vînt — și chiar neființa, gîndită rimat, ca jocuri de cuvinte... Dacă-mi amintesc bine, nimeni n-a mai scris așa după pierderea lui Nicolae Labiș.

★

Pentru cei care l-au cunoscut pe Labiș, POETUL TÎNĂR nu mai poate avea altă înfățișare. E un exclusivism care lor li se pare justificat. Lui nu știu cum i s-ar fi părut.

Că era pătruns de valoarea sa, nu încape îndoială ; dar că i-ar fi plăcut să aibă în jur o „curte supusă", celebrîndu-l sumbru, cu abisuri de tăceri și uitături esențiale — vai ! ce-ar fi mai rîs numai la gîndul...

Labiș era un tînăr care rîdea.

Cunoștea ironia și prețuia gluma, punea la cale farse.

[Cu Lucian Pintilie și cu mine — de la Galați pînă la Brăila, în tren, a imaginat amănunțit, formidabila lui „dispariție în Deltă", care a alarmat pe toată lumea ; Florin Mugur, înarmat cu bilete de tren, delegații și precedat de strașnice telefoane de la Uniune, a plecat în căutarea lui și l-a găsit foarte vesel, la Brăila mi se pare, încîntat de reușita atît de ciudatei (acum mă gîndesc) sale glume.]

Fermeca și solidariza brusc, fără efort; o întîrziere de la programul Școlii de literatură (program cu „înviorare de dimineață", și „stingerea" la 9 seara) e comentată astfel: „tipii mi-au sezisat lipsa. Am avut nobila impertinență să le rîd în nas și să-i chiorăsc de la obraz. De altfel, **jumătate** de școală (s.n.) a fost gata să jure că la ora 7 m-a văzut prin curtea școlii, unii mi-au cerut sfaturi de viață iar alții chiar au luat masa cu mine".

★

Nu-l țin minte lamentîndu-se, cerînd și pretinzînd, deși îi trebuiau atîtea ; n-avea casă unde să stea, dormea pe la prieteni ; tot pe la ei își ținea cărțile și manuscrisele; de multe ori îi lipseau banii. Era mînă largă, numeroși cunoscători ai generozității sale îl așteptau la Fond, în ziua plății, zi care, uneori, pînă seara, se transforma în ziua-fără-nici-un-ban. Puțin a cheltuit numai pentru sine.

În serile sărace speranța noastră limită o constituia un om „serios", altminteri stimabil, care se apucase să scrie comedii, cu o hărnicie egalată numai de lipsa sa de umor. Ne invita la masă cu obligația, inclusă, de a ne citi comediile sale neachiziționate de nici un teatru. (Nici noi, nici autorul nu auzisem de „teatrul absurdului", dar atmosfera acelor seri de lectură intra perfect în definiție). N-am să uit ușor comedia „Cine sare peste cal" ; dura trei acte iar la sfîrșit cineva sărea peste un cal. Labiș strălucea de ris iar gazda se întreba cu toată uimirea: „cei de la teatru au zis că n-are nici un haz ! Ca să vezi !... Cum ?" Greul criticii cădea pe Labiș : și deși n-a rostit o singură vorbă de încurajare — pentru el literatura era o asprime, nu teritoriul de gumilastic al tuturor „compromisurilor prietenești" — secretul dramaturg nu se supăra. Ar trebui, poate, să fie mulțumit acum la amintirea rîsului clar care inunda odaia ; comediile, oricum, n-ar fi iscat nici un zîmbet.

Labiș era iubit, ni se părea, fără rezerve. De aceea încercarea de a-l exclude din U.T.M. ne-a zăpăcit de-a dreptul : deci poetul avea și tenaci adversari, cine ar fi crezut.. Avea — și, culmea — și ei erau de vîrsta noastră. Ce straniu sentiment, atunci : învinuitul și „demascatorii" de-aceeași vîrstă, sub 20 de ani. Un fapt meschin, exagerat fără rușine, trebuia să aibă consecințe grave pentru **soarta de poet** a lui Labiș. Din fericire, cu el încercarea n-a izbutit, așa cum s-a întîmplat cu alții.

Oricît de neînsemnate, mărturiile trebuie făcute pentru că faptele s-au petrecut cu oameni pe care îi știm, cu care am fost alături sau împotrivă în interiorul aceluiași timp frămîntat. Poezia lui Labiș este la îndemîna oricui, putînd să îndure orice critică. Viața lui nu poate fi judecată însă de pe teritoriul indiferenței.

Liber în mîndria lui neagresivă, etern nostalgic după peisajul pădurilor natale, cu cojocul de oaie, umblînd prin oraș silueta singulară ; dar și cu formidabila lui valiză de piele, cu fermoar, raft călător al volumelor de poezie franceză..., dar și cu eleganța primului — și singurului lui — costum cu vestă, dar și cu stilul său citadin luînd un filtru la Capșa, cu tabieturi de vechi bucureștean. Greu de fixat într-o formulă unică.

... Există un tablou al lui, mereu reprodus în volume. O cută demonică îi brăzdează fruntea, mustața se boltește peste colțurile unei guri amare. Dintr-o naivă credință că Labiș nu era așa, evit totdeauna întunecata imagine. De la el ne-au rămas puține fotografii, abia cu cîteva în plus decît de la Eminescu. Întîmplarea făcea să am una, de grup, pe care Labiș o cerea într-un bilet grăbit : „am nevoie de **jumătate de poză** pentru un carnet" (de student, probabil).

Era făcută în 1952, la 17 ani.

Aceeași **jumătate de poză** e reprodusă la necrologul lui din „Contemporanul", în 1956.

Cum puteam să privim la el cu **atenția** de a nu-l uita, cînd eram cu toții atît de tineri și viața ni se părea „fără de moarte"?

Tita CHIPER

Portret de
TUDOR JEBELEANU

Un nou martor

De cîte ori nu i-am întrebat pe doi dintre cei mai apropiați prieteni ai poetului Nicolae Labiș, pentru ce ei n-au scris niciodată nimic despre prietenul lor, căci toți cei care l-au cunoscut cît de cît, sau au băut din întîmplare cu el, sau i-au atins în trecere brațul, toți aceștia n-au scăpat niciun prilej să și-l amintească lor înșiși și altora, fără să știe că poetul a fost numai jumătate el însuși, cealaltă jumătate fiind exprimarea lui.

Îmi răspundeau că n-a fost cu putință să se organizeze atît de armonios încît să pătrundă în văzduhul adeseori numit muzică și aflați acolo să se străduiască să transcrie cîteva impresii despre prietenul lor, poetul. Căci cunoscuții cu auz mai delicat au îndrăznit aceasta transcriind cu fidelitate ori forțindu-ne ochii cu niște copii nedesăvîrșite despre poet, care au și devenit embleme pentru bacalaureați. Și că aceștia care au îndrăznit au luat în serios necesitatea dării în vileag și s-au propus drept martori oculari ai faptului că poetul a existat și ei chiar l-au atins.

Ne interesează mai mult sau mai puțin ivirea poetului printre oameni (părinții și rudele apropiate ale poetului ne pot da, vai, cheia copilăriei sale zburdînd și jonglînd cu ceea ce cred ei că e esențial) și cel mai mult ne privește taina lui adîncă, faptul că el a încercat cutreierînd cîmpia și muntele și apele acestei naturi să fie tălmaciul nostru în univers.

Poetul acesta a fost așteptat mult de ceilalți frați de generație pînă cînd adevărul rostit de el s-a despuiat într-atîta de el, încît acesta a devenit și adevărul lor. Dar numai poetul a putut articula atunci și a dat glas oricărui obiect mut și neînsuflețit al acelui moment istoric al literaturii noastre. Numai el a cunoscut niște fapte pe care le-a întrebuințat ca semne și mulțumită acelei percepții superioare, poeții au fost cu un pas mai aproape de lucruri și au văzut clar teribila lor metamorfoză.

El a știut de ce pădurea a fost smălțuită cu flori roșii ,de ce este împodobită răsuflarea noastră cu animale, ca un părinte muritor a știut că un duh cu cît este mai curat cu atît își alege trupul cel mai neîntinat.

Geniul acestui adolescent sensibil și imaginativ asemeni neînțelesului copil mistic Rimbaud, credea că poate vindeca rănile de care suferă universul pe tot cuprinsul împărăției cunoscute de el. Credea, ca orice mare artist, că natura și-a asigurat forța prin el. Că natura după ce l-a făurit și l-a dus pe parfumate brațe pînă în adolescență nu-l va expune riscului de a-l pierde fără veste, pe el poetul, minune a ei nepreväzută cu aripi decît pentru a se apropia și îndepărta în neant.

Pentru că originea celor mai multe emoții este de cele mai multe ori uitată, amintesc că Nicolae Labiș a fost o sclipire a geniului care a căpătat vigoare brusc pentru că ceea ce imagina el reprezenta lumea ideală a acelor tulburători ani, o conștiință atît de pură și rară.

A trăit evenimente și s-a apropiat cu un pas mai mult decît altul, a numit acele lucruri văzute cu un nume ca un univers. După esență și aparență el a numit conversațiile sale cu universul încîntînd floarea minții celor doritori de numire.

Noul martor al existenței poetului printre noi să-și propună luminarea operei literare, rămînînd să uite cealaltă jumătate a ființei poetului închizînd în ea gingașa vină de a nu mai fi, și să reconsidere după criteriile sensibilității anului aproape 2 000 poeziile nemișcate ca vasele de lemn conținînd sentimentele celui care a scris.

Gabriela MELINESCU

Naşterea căprioarei

lui NICOLAE LABIȘ

Se distila în arbori, lin, aerul curat
Descătușînd esențe ce nu le cunoșteam
Părea că trece vremea printr-un etern palat
Și frunzele cu stele strigau din verde geam.

Trăiam o lume-a lumii, între ozon și cetini
Privirea dăruind-o vieții-n circuit
Tragic, aud cum murmur de poezie-ncetini
Și cum tresare arcul imaginii uimit.

Bătrîna căprioară răsfrîntă-n ochiul apei
Vechi mit al întîmplării și brazilor superbi
Purta sub fulgerarea neliniștilor pleoapei
Întîiul pas prin liniști al puiului de cerb.

Era la ceasu-n care izvoarele, din datini
Se pierd în cel mai nobil ecou din cîte sînt
„Amețitoare apă ce limpede te clatini"
Zăpezile, nostalgic, ne cotropeau în cînt.

Era la ceasu-n care izvoarele abia
Tremolizau un cîntec, amplificat în vale
Și puiul căprioarei dintre păduri venea
Ca veșnic să se nască din versurile tale.

Nicolae DRAGOȘ

Nelimitata sferă de acțiune

L-am întîlnit poate de două-trei ori, am schimbat poate două-trei fraze nesemnificative : un poet atrage privirile altui poet, cum femeia le atrage pe cele ale altei femei, cum o femeie atrage privirile unui bărbat : avea tocurile încălțărilor roase.

După ce a murit — așa se întîmplă — i-am citit poeziile mai cu atenție. Și atunci am aflat tot ce am pierdut din cauza „frazelor nesemnificative". Mie mi-a fost dată putința de a o afla, — el, îmi pare rău, nu va mai putea afla niciodată. Am scris despre el o poezie ; nu era o poezie rea, vorbea despre faptul că, deși el nu se născuse în București, pentru mine a însemnat o parte a acestui oraș.

Acum, că trebuie să dau glas amintirii, mă simt stingherit. Mi se înfățișează o comparație : tocurile roase ale încălțărilor — drumul asociațiilor poetice, din greu străbătut. Dar nu am nevoie, renunț la această comparație ivită dintr-o dată, poate tocmai pentru că „se oferă" prea ușor. Și atunci zic mai degrabă că Nicolae Labiș a fost un poet minunat deoarece îngerul intuiției i-a șoptit că sfera de acțiune a poeziei e nelimitată.

Un scriitor clasic maghiar, Kosztolányi Dezső, a spus : **„poetul trebuie să-și scrie poezia de parcă ar trebui să-și treacă pe o unghie, cu litere cît firul de mac, întreaga viață".** Poezia își are atribuțiile, sfera de acțiune, doar atît că este infinită.

În generația noastră, el a fost unul dintre cei comparabili cu un monah păstrător de prescripții dar care nu renunță la plăcerea de a trăi bucuriile poeziei.

Cît a trăit, nu l-am putut cunoaște mai îndeaproape. A murit, pot să-i iubesc poeziile.

PÁSKÁNDI Géza
În românește de PAUL DRUMARU

„Se va găsi și pentru mine un tramvai"

Aveam unsprezece ani. Ultimii trei mă obișnuiseră cu rigiditatea internatului unuia dintre marile licee bucureștene. Pentru sfîrșitul acelei săptămîni (8–9 decembrie) nu primisem biletul de voie. De, pe atunci înțelegeam greu, că, din cînd în cînd, trebuie să lustruiești pantofii omului care răspunde de tine. Învoiții plecaseră în grupuri jignitor de vesele. Intrînd seara în dormitor, singura mea șansă era să adorm. Singur între treizeci de paturi goale. Ba nu, nu singur, ci alături de micuțul, pe atunci, Dan Văduva, pentru care „acasă" însemna să doarmă alături de taică-său într-un garaj. Niciodată n-am să înțeleg cum putea băiatul acela de nouă ani să sforăie atît de fioros, de parcă tăia pămîntul cu un fierăstrău ruginit. Nu-mi amintesc cînd n-am mai putut suporta acele zgomote, nici cînd mi-am tras hainele pe mine. Ușor voalat, revăd zborul meu peste corsetul de beton ce încinge clădirea internatului. De-abia ajuns în stradă, am văzut că era noapte. Din stația „Traian", un tramvai (24 ?) m-ar fi putut duce pînă în apropierea casei, unde bătînd la ușă, mi-aș fi speriat mama, tolerată în camera unor bătrîni binevoitori. Camera în care era mai mult loc pentru suflet, decît pentru trei trupuri. Am început să alerg prin fața ferestrelor ce străjuiesc Bulevardul Republicii, ferestre în spatele cărora, colegi de-ai mei visau ; poate florile dalbe, flori de măr. La Piața Rosetti am crezut că mă voi întoarce. Dar pînă să mă hotărăsc a face cale întoarsă, eram la Universitate. La ora aceea, pe aici treceau mai des tramvaiele de noapte și unele dintre ele m-ar fi putut duce pînă în apropierea casei, în care nu știu dacă aș fi îndrăznit să intru. Oricum, m-am instalat în stația de la Colțea. Un singur om părea că mă vede. Era scund, înfășurat într-un palton larg și neverosimil de lung. Pieptul era țintuit, parcă, de două șiruri de nasturi metalici. Chipul nu i se putea distinge prea sigur de sub o căciulă, de care atîrnau două uriașe apărători de urechi. Cînd a oprit primul tramvai, omul s-a uitat scurt la mine. M-a ajutat să urc. Ajuns pe platforma vagonului, m-am trezit lipit de geam. Instinctiv am început să șterg geamul aburit. N-am apucat să văd decît atît : un bărbat care purta — mi s-a părut ? și grija unei femei, s-a îndreptat spre „Urcarea" vagonului din față. A ezitat ? (Era multă lume ? Apoi s-a decis pentru „Coborîrea" de la remorcă. Poate tramvaiul a pornit cînd bărbatul de-abia pusese piciorul pe scară, poate a alunecat făcînd loc femeii, poate a fost împins („Pardon ! Pardon !") ?

Bărbatul mi-a apărut din nou în față, răstignit de grătarul ce leagă vagoanele. Ar fi putut rămîne agățat în colțiii grătarului. Ar fi putut...

Am închis ochii abia cînd capul bărbatului a izbit caldarîmul, cerînd parcă cu violență să i se deschidă. Pămîntule, Pămîntule, de ce l-ai ascultat ? Cine a țipat, cine l-a recunoscut primul, cine l-a plîns mai întîi, nu știu. Îmi amintesc numai că paltonul cu nasturi metalici a mormăit în ceafa mea, îmbrăcîndu-mă în prima cămașă de gheață pe care am purtat-o : „Nasol micule, nasol rău. Repede jos, că ne-apucă dimineața pe-aci". N-am avut timp să văd nimic, cînd am coborît. Doar capul, capul ciuruit de privirile curioșilor acelei nopți. („Și s-a stins în minte ultimul meu gînd").

Dimineața m-a apucat în dormitorul celor treizeci de paturi. Micuțul Văduva nu mai sforăia, deși cred că nu-și schimbase cu nimic poziția în care-l ajunsese somnul. Cînd m-a podidit plînsul, învoiții începuseră să se întoarcă. Aveau pachete în mîini și mă priveau stînjeniți ; cu milă. Trăisem cîteva clipe într-un vagon-ghilotină, într-un vagon în care, ani de zile după aceea, aveau să călătorească oameni buni, oameni răi, oameni. De cîte ori în acești ani nu mă voi fi aflat liniștit exact pe platforma remorcii, de unde, într-o noapte oarbă, coborîsem năuc, împovărat de nițelul suflet ce mă însoțea. („Nelogic suflet mai nutrim").

Nu multe zile după înmormîntarea de la Bellu, profesorul de română ne-a povestit cînd, unde și cum începuse să moară marele poet Nicolae Labiș. N-am putut nici măcar să pling, iar inexactitățile și înfloriturile din spusele bunului profesor îmi dădeau impresia că asistam pentru prima oară la o întîmplare de neînțeles. Și toate acestea se întîmplau la puțină vreme după ce fusesem desemnat în chip „oficial" drept **poetul clasei...**

★

În 1968, la un seminar de literatură română dedicat poeziei lui Labiș, mai toată lumea tăcea. Un coleg, poet, a trecut la o acțiune pe cont propriu : a vorbit pînă la sfîrșitul primei ore. După pauză el mi-a spus : „Acum vorbești tu !" „Nu pot". „Cum nu poți ? Dacă nici despre Labiș nu vorbim, ce mai căutăm aici, în facultatea asta ?" Apoi, mai tîrziu doamna Vera Adam mi-a vorbit despre manuscrisele pe care le deține de la Labiș. Cînd m-am aflat în fața hîrtiilor încă tinere, acoperite cu rînduri așternute într-o grafie neașteptat de domoală, m-a apucat iarăși tăcerea. („Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai / Stau citeodată, împietrit și mut.")

Într-o noapte mai bună cu mine și cu alții, Mircea Dinescu mi-a recitat, printre altele, și o poezie de-a sa care începe așa : „Se va găsi și pentru mine un tramvai". După acest prim vers l-am întrerupt : „Te-ai gîndit la Labiș ? „Da. De unde știi ? Ți-am mai recitat-o ?". „Nu Aud poezia asta de cincisprezece ani".

Dorin TUDORAN

Nu doar o vocație, ci un destin

A fi un mare poet nu e doar o vocație ci un destin. Fără îndoială, Nicolae Labiș avea un asemenea destin. El nu era un poet, adică un om înzestrat care șlefuiește sau chinuiește cuvîntul, el era însăși Poezia. Poezia era damnațiunea și izbăvirea lui. Această impresie ciudată, de om venit din altă lume, dintr-o lume mai gravă, mi-a lăsat-o din prima zi în care l-am cunoscut. Mi-am dat seama, după primele cuvinte schimbate, că am în fața mea un copil de geniu — și, intuiția mea, mulțumesc lui Dumnezeu nu m-a trădat niciodată. Tot ce era vulgar și mediocru îl stingherea atît de dureros încît nu putea să nu te tulbure acest suflet puternic și fragil în același timp. Cînd l-am cunoscut eu încă nu mă ocupam de literatură și relațiile mele cu poeții și scriitorii erau împiedicate de o inevitabilă suspiciune reciprocă. Venise la redacția „Scînteii tineretului" unde lucram pe atunci — cu mustața lui care nu reușea deloc să-l maturizeze, cu un cojocel adus din pribegiile lui de acasă și cu nedespărțiții lui pantofi de atletism. Eram însă prieten cu Lucian Raicu și Eugen Mandric — prietenii nedespărțiți ai lui Labiș — și astfel l-am cunoscut îndeaproape.

Ceea ce m-a uimit, cînd l-am cunoscut, a fost extraordinara lui inteligență și dramatismul zguduitor al vieții lui interioare. O asemenea îngenuă durere e desigur privilegiul marilor poeți.

Inteligența lui reală și dramatică îi mărea senzația de singurătate. Cred că numai cu Lucian Raicu se simțea în largul lui. Pe toți ceilalți ne admitea doar, în marea lui bunătate. Pe mine mă suspecta de o veșnică maliție. Chiar autograful pe care mi l-a dat la „Primele iubiri" trădează această tandră neîncredere. O, Doamne ce bucuros a fost cînd i-a apărut prima carte. Îmi amintesc, ca prin ceață, de-un chef strașnic la „Café de la Paix", erau de față Nicolae Țic, Raicu, Mandric și, dacă nu mă înșel, Mihail Petroveanu.

Dar din acel dramatism al vieții lui interioare, de o acuitate pe care noi n-o bănuiam, dar pe care versurile lui o denunțau, se năștea uneori o bucurie de viață aproape barbară. O bucurie vastă, venită din marea lui iubire de oameni, chiar dacă acei oameni erau greoi, mediocri, posaci. Adeseori îl găseam bînd în compania unor necunoscuți, pe care îi trăgea, Dumnezeu știe de unde. Și eu îi făceam obișnuitele mele reproșuri estetizante. „De ce bei cu schematicul ăla ?". El n-avea pedanta mea aristocrație care selecta sever oamenii demni de a bea împreună. El se înțelegea bine cu toți, sau nu se înțelegea cu nici unul, și atunci îi era pesemne indiferent cu cine nu se înțelege, cu proștii sau cu inteligenții. Dar nu din indiferență se năștea totuși această comunicare. El era un om foarte bun.

Încă de pe atunci devenise o legendă. Puterea de seducție a poeziei și a personalității lui erau uluitoare. Devenise, cred că nu mă înșel, cel mai iubit poet de după Eminescu. Am spus înadins „iubit" — căci într-adevăr oameni de toate categoriile îl înconjuraseră cu o dragoste de-o vienătă aproape maternă. Nu exista poet contemporan care să fi stîrnit o atît de mare iubire. Poezia lui Labiș intrase în conștiința unei mase largi de oameni prin acele drumuri străniі pe care numai poezia le cunoaște.

Desigur, pe vremea lui Labiș mai erau și alți poeți talentați. Dar cu Labiș era altceva, Labiș era poetul, unicul, divinul...

Teodor MAZILU

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**

CUM?

O întrebare esențială de prospectare a viitorului

240 minute în dialog despre:

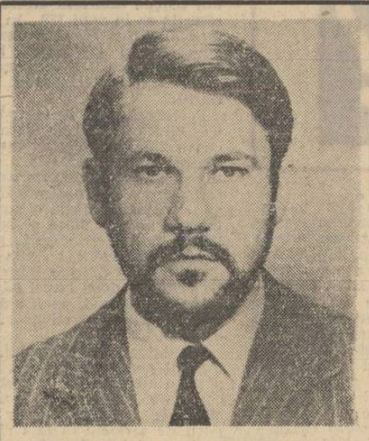

Conf. dr. MIHAI BOTEZ

Prognoza și cercetarea previzională

Ing. VICTOR ANTONESCU

„Aburul" secolului nostru

Strungarul ION MĂRGINEANU

Ce gîndiți despre profesie?

Maistrul CONSTANTIN TULEA

Ambiția de a modela oameni!

Putem visa **orice.** Putem întrezări viitorul în cele mai îndrăznețe ipostaze. Știința, tehnica ne permit. Și ne permit imposibilul sau numai ceea ce azi e încă imposibil. Dar **nu** mai putem visa **oricum.** Nu, nu e exagerat spus. Viitorul profesiei noastre de pildă e un element, doar unul, al unui concept de ansamblu. Sentimental, un tată poate visa încă, astăzi, să transmită fiului o meserie ca un adevărat artist. Dar dacă dezvoltarea economiei patriei în lumina cerințelor modernizării va înlocui această meserie cu o mașină perfecționată, condusă de om, visul va rămîne fără legătura sa logică cu realitatea. E doar un exemplu. Cel mai la îndemînă și cel mai simplu. De fapt, a vorbi astăzi despre viitor, înseamnă a gîndi modern. Ridicată la rangul de trăsătură esențială a etapei societății socialiste multilateral dezvoltate, viziunea științifică pe termen lung și studiul sistematic al viitorului **ne obligă** să visăm, așa cum plastic îmi explica primul interlocutor, **conf. dr. Mihai Botez,** directorul Laboratorului de cercetări prospective al Universității din București, la **ce poate fi, ce e de dorit să fie, ce trebuie făcut astăzi pentru a realiza ceea ce dorim.** Totul nu e simplu ca această formulare. Ce înseamnă și ce-și propune știința viitorului, corelațiile între studiu și decizie, între prognoză și planificare, pregătirea prognoziștilor sînt aspecte ale unui ansamblu de probleme încă deschise. Dar care înlătură, prin luciditatea pe care o pretinde, un mod simplist, uneori sentimental, de a vorbi despre viitor.

CE POATE FI, CE E DE DORIT SĂ FIE, CE TREBUIE FĂCUT

Înființat de abia de un an de zile, Laboratorul de cercetări prospective al Universității din București, cu o activitate poate mai puțin cunoscută, și-a orientat de la început, studiile spre întrebarea esențială într-o investigație prospectivă modernă, desfășurată prin excelență pe terenul previzional al gîndirii marxiste: **CUM POATE FI STUDIAT VIITORUL?**

Deci, cum poate arăta România anului 2000 — anul respectiv fiind punctul de referință cel mai des și mai spectaculos folosit — în aria sa economică, tehnico-științifică, socială; cum va apare la orizontul acelui început de veac nou, viața noastră? Pășesc însă în domeniul prognozei și...

— Fiindcă e termenul cel mai utilizat cînd dialogăm despre viitor, ne-ați putea defini prognoza?

— **Voi încerca,** îmi răspunde matematicianul dr. **MIHAI BOTEZ,** (și ce poate fi mai firesc ca un matematician să fie specialist în prospectarea viitorului) **să vă dau definiția cea mai sintetică. Prognoza este rezultatul unui studiu al cercetării respective, al unui dialog între cercetători și factorii de decizie.**

— Prognozarea — iarăși un termen care se impune — presupune deci inițial cercetarea. Iar cercetarea?

— **E obligată să arate cum trebuie abordat conceptul de viitor, ce fel de mijloace metodologice moderne trebuie folosite pentru a completa intuiția.**

În viziunea Laboratorului nostru aceasta înseamnă asocierea modelelor structurale — matematice și a tehnicilor de prelucrare automată a informațiilor cu creativitatea și inovația.

— În esență, cercetarea arată ce se poate face și ce nu se poate face, indicînd, elaborînd metodologia modernă necesară, oferind-o celor care trebuie să dea decizia, deci științei conducerii. Planificarea nu făcea același lucru?

— **Să facem delimitările.** Prognoză și planificare reprezintă activități deosebite. **Prognoza nu înseamnă — așa cum s-a mai susținut uneori — nici o acțiune de preplanificare, nici o prelungire a planului pe termen scurt. Prognoza oferă informații; planificarea modifică prognozele. Variantele pe care le oferă prognoza sînt selectate în acel dialog, de care aminteam, cu factorii de conducere de decizie.** Nu e vorba doar de o simplă schimbare de etichetă, deci, ci de un nou punct de vedere.

— Se conturează la orizont o nouă profesie, aceea de previzionist, de prognozist?

— **Da. Nu numai că se conturează. Devine o necesitate. Metodologul în prognoză trebuie să fie familiarizat cu un anumit aparat conceptual, să aibă o viziune pluridisciplinară.**

— Va fi nevoie de un învățămînt al prognozei?

— **Este nevoie și cred chiar că problema creării unor forme speciale de pregătire în învățămînt a metodologilor în cercetarea viitorului devine foarte urgentă.** Nu orice specialist poate fi un bun prognozist. **Prospectiva este o dimensiune a oricărui domeniu. Iată problemele esențiale pentru a demonstra necesitatea înființării unui astfel de învățămînt și organizarea lui nu într-un singur loc, ci în mai multe: la Universitate — în cadrul Facultății de filozofie (la secția de sociologie), la Facultatea de matematică (la secția de cercetări operaționale), la Facultatea de științe juridice, apoi la Academia de Științe Economice, la Institutul Politehnic, la Institutul de Arhitectură etc.**

— Să ne întoarcem la prognoză prin care logic înțelegem, așa cum mi-ați explicat, o asociere între diagnoze ale prezentului cu prospectări ale viitorului. Viitorul prezintă însă și elemente incerte. În ce măsură pot fi ocolite riscurile?

— **Prognoza, după cum v-am mai spus, nu-și propune numai să exploreze variantele posibile de dezvoltare, ci și să le construiască și să le descrie riguros, raportîndu-le la sisteme de valori actualizate la nivelul timpului respectiv, să creeze pe această bază, să aibă un punct de vedere original. Date fiind consecințele practice ale studiului viitorului, acesta are nevoie de o fermă fundamentare conceptuală și metodologică, capabile să înlăture încercări de improvizație, de previziuni diletante, de aproximații artizanale. Deci să minimalizeze posibilitățile de risc.** Erorile costă, mai ales cele pe termen lung. Studiile previzionale costă, dar mult mai scumpă poate fi lipsa suportului științific al unor astfel de investigații.

— Spuneați că nu există prognoza pură. Totuși, vorbim despre prognoză științifico-tehnică, despre prognoza economică, despre prognoza socială. Mai ales despre aceasta din urmă, în ultima vreme. Cum trebuie s-o înțelegem? La ce se referă ea de fapt?

— Prognoza socială — parte integrantă în sistemul gîndirii prospective marxiste — este implicată în transformările operate de revoluția științifico-tehnică și apare ca o necesitate a devansării în domeniul social. **Ea își poate propune** probleme ale unei tematici vaste, cu implicații foarte largi. **Numai că într-adevăr,** factorii sociali nu pot fi izolați de cei economici, tehnologici. **Există desigur caracteristici diferite ale cercetărilor previzionale pentru fiecare din domeniile cercetate. Pentru prognoza socială, caracteristic mi se pare faptul că ea implică totdeauna concepții politice, opțiuni, atitudini, care trebuie să călăuzească întreaga activitate previzională.**

După o astfel de discuție interesantă, atractivă, prin însăși rigurozitatea cu care demonstrația despre cercetarea viitorului își delimitează obiectul, mijloacele și scopul, îmi este mai greu să folosesc verbul a visa sau substantivul vis. Voi vorbi deci în continuare despre știința viitorului. De data aceasta însă, de la investigația prospectivă trec la factorii de decizie, respectînd caracterul de dialog pe care se bazează prognoza.

UNA DIN MARILE PASIUNI ALE SECOLULUI

Să știți că n-am încurcat termenii. Dacă se vorbește atît de des despre **„foamea de energie"**, de ce nu s-ar spune și **„pasiunea pentru energie"?** Adevărul este că **energia electrică** de care ne vom ocupa în cea de a doua convorbire, **rămîne una din pasiunile fără de care secolul nostru n-ar trăi, n-ar progresa.** Ar putea cineva disocia astăzi dezvoltarea economică și socială de energia electrică? Ar putea cineva concepe viața în societatea modernă fără electricitate?.

— Ce elemente specifice explică importanța predeterminării necesităților de energie electrică, evaluării felului în care se dezvoltă cererea de consum, de putere și energie electrică?

— **Ca pondere, energia electrică are o tendință constantă de creștere în consumul global de energie,** precizează inginerul **VICTOR ANTONESCU,** director adjunct la Direcția Dezvoltare și Investiții din Ministerul Energiei Electrice. **De obicei, se folosesc cifre pentru a susține afirmații de acest gen. Permiteți-mi să pledez și eu cu argumentele obișnuite: între 1950 și 1971, producția energiei electrice a crescut de la 2,1 miliarde KW/h la 39,5 miliarde KW/h, cu o dublare a producției, în medie la 5 ani. Ritmul întrece chiar pe al țărilor cele mai dezvoltate. Această tendință de creștere este explicată prin** avantajele energiei electrice **față de alte forme de energie. Mă refer la transformarea ușoară din și în alte forme ale energiei, la transportul lesnicios în cantități mari, pe distanțe lungi, la comoditatea în utilizare. În schimb,** intervine **și un dezavantaj. Energia electrică nu poate fi stocată. Ea trebuie produsă în clipa în care e cerută.**

Specifice producției energiei electrice sînt atît costurile de investiții însemnate, mai mari decît în alte ramuri, cît și un ciclu relativ lung de punere în funcțiune a instalațiilor noi (de 3-4 ani), ceea ce imobilizează fonduri importante. Pentru evitarea unor nejustificate imobilizări de fonduri este necesar a predetermina necesitățile de energie electrică, a evalua dezvoltarea acestei ramuri ce afectează de fapt dezvoltarea celorlalte ramuri ale economiei.

— Cînd și cum se pot manifes . nele impreciziuni în stabilirea unei prognoze?

— **În două moduri:** supraevaluarea **puterii necesare de instalat în centrele electrice și** subevaluarea **nevoilor reale ale consumatorilor. În primul caz, efectele negative sînt date de imobilizarea unor fonduri iar în cadrul subevaluării, efectele ar perturba dezvoltarea economică în ansamblu, fiindcă, practic, nu ar mai putea fi luate măsuri eficiente, în momentul cînd s-ar sesiza greșala. Gîndiți-vă la ciclurile lungi, la fondurile mari de investiții.**

— Practic, cum „construiți" o prognoză?

— **Să reținem că procesul dezvoltării consumului de energie are un caracter aleator, bazat pe raporturi foarte complexe ale unor factori diferiți, economici, geografici, demografici, sociali. Aceasta explică faptul că** preliminarea dezvoltării **nu a putut fi tratată pe baze cauzale ci** a fost îndrumată pe căi probabilistice, cu diverse grade de complexitate. **Și anume în două direcții: analitice și sintetice, de care sînt legate posibilitățile de prevederi pe termen scurt sau mai îndelungat.**

— Care este elementul ei determinant?

— **O anumită perioadă de timp, în primii ani ai electrificării, a fost folosită și la noi în țară calea empirică pentru stabilirea evoluției energiei electrice. În ultimul deceniu, a fost folosită calea statistică probabilistică de prognoză care se bazează pe statistica matematică, metodă ce are avantajul de a permite evaluarea siguranței prognozei. Elementul determinant al prognozei obținută pe această cale este consumul de energie electrică stabilit în funcție de ritmul prevăzut pentru dezvoltarea producției globale industriale. Valorii de prognoză pentru un anumit an a consumului de energie electrică îi sînt caracteristice un anumit risc de depășire și un anumit ritm de nerealizare. Ambele riscuri dau, în sumă, evenimentul sigur.**

— Scopul sau scopurile precise ale previziunii?

— **Întotdeauna, scopul unei prognoze a consumului de energie electrică** este multiplu. **La noi, au fost folosite două direcții majore care demonstrează scopurile urmărite.** Un prim scop este acela al dimensionării de perspectivă a sistemului energetic **(determinarea de program de dezvoltare a centralelor liniilor, stațiilor electrice).** Al doilea scop privește planificarea funcționării instalațiilor sistemului energetic **(nevoile de combustibil, personal etc.). Funcționarea este planificată pentru o perioadă pînă la 5 ani. Prevederile ce depășesc această limită sînt orientative. Natura diferită a acestor două direcții ale prognozei, după scopul urmărit, precum și caracteristicile specifice ale industriei energiei electrice permit adoptarea unor valori medii diferite ale riscului admisibil: 5 la sută pentru prognoza de dimensionare, 50 la sută pentru prognoza de planificare.**

— Nevoile de energie electrică cresc pe plan mondial. Ele sînt evidente în viața fiecăruia dintre noi de la electrificarea transportului la reducerea procentului de poluare a aerului, de la folosirea energiei electrice în automatizarea producției la micșorarea efortului și timpului afectate treburilor casnice. Acest „abur" al secolului nostru — așa cum ați denumit energia electrică — are viitor?

— **Tendința mondială marchează o creștere a consumului de energie electrică, fără a da semne de aplatizare. Ritmurile de creștere a nevoilor pe plan mondial sînt mari (10 la sută anual). Ritmul țării noastre a depășit pe cel mondial. Există riscul ca în lume aceste nevoi să nu mai poată fi acoperite. Dar se conturează posibilitățile mari de folosire a energiei nucleare în scopuri pașnice, ceea ce va echilibra balanța nevoilor și a posibilităților, se caută alte căi.**

Supus mijloacelor de investigare modernă, închingat în metode din ce în ce mai precise de diagnosticare, viitorul se lasă „ghicit" cu din ce în ce mai puține riscuri de eroare. Chiar dacă nu realizăm imediat legătura dintre toate aceste previziuni și viața noastră, viitorul ni se impune ca o puternică, ca o determinantă prezență.

„VIITORUL? EȘTI OBLIGAT SĂ GÎNDEȘTI LA EL"

Da, recunosc că într-un anumit sens, m-a impresionat strungul la care lucrează **strungarul ION MĂRGINEANU de la Uzina de mașini grele București.** E cel mai mare sau unul dintre cele mai mari din țară. Piesele pe care le fasonează sînt și ele gigantice. Omul care a coborît pe scara strungului este lucid, calm, cutezător, dar lipsit de ostentație. Dă răspunsuri rapide, dar spune lucruri la care a reflectat de mult.

— Ce gîndiți despre profesia dumneavoastră?

— **Îmi pare bine că m-ați întrebat ce gîndesc,** îmi mărturisește Ion Mărgineanu, **fiindcă ceea ce prețuiesc mult la un specialist este cît și cum gîndește despre profesia lui. Pentru mine, profesia înseamnă în primul rînd tehnologie analizată în mintea meseriașului. Să dai, deci, fiecărei obligații de producție pe care o ai o interpretare personală.**

— În ce sens?

— **Să înlături o gîndire șablon. Să te gîndești la ce poți îmbunătăți, la ce poți crea.**

— Pentru a nu gîndi șablon, deci steril aș spune, îți trebuie totuși „alte calități". Ce credeți?

— **Cînd v-am spus așa, am presupus, am subînțeles că a gîndi la și despre profesie cere o pregătire bună, o pregătire mereu reînnoită, o înțelegere a simțului de răspundere, o evaluare justă a ceea ce faci și o mare, foarte mare exigență cu tine însuți, cu alții.**

— Ce înțelegeți prin „evaluarea justă a ceea ce faci"?

— **Prin locul meu de muncă, într-o uzină în care se construiesc piese foarte mari, unele gigant pentru țara noastră, răspunderea mea crește. Dacă nu m-aș gîndi foarte serios la faptul că o piesă pe care o lucrez are o valoare de peste 500 000 lei și că cea mai mică greșeală a mea costă mult, cum aș putea considera măcar că-mi fac datoria?**

— După cîte știu, marea dumneavoastră exigență îi cam sperie pe cei tineri. Așa e?

— **Poate. Mi se reproșează că sînt cicălitor cu ceilalți. Sînt, atunci cînd cineva nu este și nici nu vrea să fie stăpîn pe meserie, cînd pretinde mult și dă puțin sau încearcă să dea cît mai puțin. Vin în uzină mulți tineri din școala profesională. Unii mai bine, alții mai slab pregătiți. Mă refer la posibilitatea aplicării în practică a cunoștințelor teoretice. Asta, nu numai din vina lor. Nu totdeauna instructorii din școală sînt aleși dintre cei mai calificați, talentați muncitori. Pe de altă parte, aici în uzină învață, de fapt, profesia pe care și-au ales-o. Eu le-aș da o perioadă de acomodare în care planul lor să fie separat de cel al secției, al echipei în care lucrează sub supravegherea unor muncitori cu experiență. Dar** e nevoie de seriozitate, răspundere, disciplină, dragoste pentru muncă: **altfel ei își pierd timpul iar pe noi ne încurcă.**

— Revin la întrebarea de la început, de fapt la un alt aspect a ceea ce gîndiți despre profesie. Viitorul ei vă preocupă?

— **Viitorul? E obligatoriu cred, să gîndești la el. Trăiești într-o țară în care fiecare prevedere de plan are o deschidere spre viitor. Cum aș putea lucra o piesă a cărei mențe ca loc, în timp, să n-o cunosc? Cum aș putea să-mi fac propriile mele planuri fără a le lega de viitorul uzinei? Mi-ar place și poate e puțin sous mi-ar place. Vreau să particip la făurirea viitoarei turbine de 150 MW care e în proiectare, apoi la altele, mai mari.**

— V-ați gîndit — iar mă refer la gîndire — la ziua cînd uzina își va atinge posibilitățile maxime în ceea ce privește puterea în Megawați a unei turbine? Ați vrea să mai fiți aici?

— **De...**

— Ce să înțeleg?

— **Că aș vrea, că ar fi formidabil, dar că virsta, știți...**

— Mi-ați spus că aveți doar 41 de ani!

— **Doar. Numai că acum, viitorul e socotit la noi, în industrie, pe cite 20—30 de ani. Iar vă spun: de... Și adaug: mi se pare — cel puțin așa e pentru mine — că știind pe cîțiva ani înainte ce am de făcut ca pregătire profesională, ca specializare în ansamblul obligațiilor uzinei, totul devine mai interesant, mai ușor, chiar.**

— Perspectiva dă o nouă dimensiune muncii. Și celei individuale.

SĂ ÎNȚELEGI OMUL DIN PRIVIRE...

Este incontestabil că mozaicarul, azi **maistrul CONSTANTIN TULEA, secretarul organizației de partid a șantierului 4 din cadrul Întreprinderii de construcții și montaje nr. 1** are o ambiție a lui. O îndrăgește, o cultivă, o explică. Și te convinge. Îl admiri, iar pe undeva, îl invidiezi. Fiindcă și-a apreciat cu atîta siguranță calitățile profesionale și, mai ales, puterea de a modela oamenii. Stăm de vorbă în mica baracă metalică ce-i servește de birou, pe șantierul ce poartă numele de lotul Vîștea, într-o dimineață cînd zăpada își făcuse apariția.

— Sînteți un om ambițios și perseverent. Ce vă puneți în gînd, izbutiți. Așa se spune despre dumneavoastră. Sînteți de acord cu aceste aprecieri?

— **Sînt, în mare parte. Nu-mi lipsesc nici ambiția, nici perseverența. Nu izbutesc însă, chiar tot ce-mi pun în gînd.**

— Ce ați izbutit de pildă, și merita osteneala?

— **Să învăț: meseria de mozaicar întîi, ca ucenic, apoi să devin maistru, după mulți ani de muncă și de eforturi, să răspund de activitatea mai multor oameni, să-i înțeleg, să-i ajut, să-i fac să știe cît preț are munca unuia sau aituia pe șantier.**

— Ce n-ați izbutit?

— **N-am izbutit, dar asta nu înseamnă că nu voi izbuti mai tîrziu, să mă pregătesc pentru a urma un curs care să-mi dea calificarea de tehnician. De altfel, e o chestiune de viitor apropiat. Cel puțin așa doresc. N-am reușit să conving pe atîția oameni cît aș fi dorit, că meseria o cinstește cel ce o practică, că mulțumirea îi-o dă ceea ce faci tu cu propriile tale mîini, cînd ceea ce ai realizat, e lucru de calitate și cîștigul tău corespunde acestui efort.**

— Acest din urmă deziderat este legat și el de gîndurile dv. de viitor, de fapt, de ambiția ce vă caracterizează?

— **La 35 de ani, doresc să am răspunderi mai mari. Mi-am măsurat puterile și pot să spun că înclinațiile mele, dorința mea puternică îmi oferă motivele pentru a crede în reușită. Sînt constructor, cei pe care îi am în grijă au răspunderea înălțării a mii de apartamente iar eu, răspunderea de a-i îndruma profesional și a-i forma ca oameni. Am mulți oameni tineri aici, precum și alții mai bătrîni cu o bună calificare. Nu toți — și mai ales, nu toți tinerii** — pricep că numai dacă nu-ți place munca nu dorești să realizezi mai mult. Viitorul muncii mele e legat de ambiția mea, foarte sănătoasă cred, de a progresa, pe care aș dori s-o transmit tinerilor. **E o altă aspirație de viitor, care seamănă, cred, cu aspirația, bazată pe realități prezente și prevederi de viitor, de a avea condiții tehnice mai avansate în activitatea de construcții, de a folosi ceea ce este modern și va fi modern peste unu sau zece ani, ca mijloace de lucru.**

— Și nici o nostalgie, după frumusețea muncii de mozaicar, a muncii mîinilor care au creat lucruri trainice într-o clădire cum e cea a Circului de Stat sau Complexul școlar M.I.U. sau a altor edificii?

— **Uneori, da. Iar atunci, maistrul se apucă să modeleze, pentru a nu uita că a fost și rămîne mozaicar.**

★

Vis sau prognoză? Bineînțeles e un fel simplist, sentimental și puțin fals de a pune problema. Dar, în definitiv, prognoza nu înlătură visul atîta timp cît include creația. Iar viitorul poate însemna și vis și prognoză. Depinde unde, cum, în ce arie, cu ce orizonturi își dezvoltă sfera de investigare, încercînd să răspundă la o întrebare esențială: **CUM TREBUIE PROSPECTAT MODERN ȘI EFICIENT VIITORUL.**

Anchetă realizată de Lucia MANOLESCU

MAI EXISTĂ ENIGME? • MAI EXISTĂ ENIGME? • MAI EXISTĂ ENIGME? • MAI EXISTĂ ENIGME? • MAI EXISTĂ ENIGME?

MISTERIOSUL CRISTOFOR COLUMB

Interesante ipoteze privind originea renumitului navigator. O concluzie uluitoare: Cristofor Columb ar fi murit pe mare, la 13 august 1476, deci cu 16 ani înainte de a fi descoperit America! ?...

Reproducem cîteva fragmente din volumul „Grands secrets — grandes enigmes" de Alain Decaux.

În ziua de 13 august 1476, în largul ţărmului Portugaliei, între Lisabona şi Capul Sf. Vincent, patru galere aparţinînd veneţienilor au fost atacate de corăbii de corsari, comandate de un francez pe nume Guillaume de Casenove-Coullon. Amiralul-corsar aflase că galerele, care se întorceau din Flandra cu o încărcătură bogată, urmau să treacă prin largul coastei portugheze. Şi hotărîse să le atace.

Lupta a început! De o parte şi de cealaltă, marinarii se băteau cu înverşunare, cu sălbăticie. Corsarii încercară să treacă la bordul galerelor veneţiene. Deodată, a răbufnit de nu se ştie unde focul; flăcările au cuprins atît vasele corsarilor cît şi galerele. Atît cei atacaţi cît şi agresorii lor au fost cuprinşi de panică. Majoritatea marinarilor au ales moartea prin apă decît prin flăcări.

Unul dintre supravieţuitorii care se zbăteau printre valurile înspumate reuşise să apuce o vislă; sprijinindu-se de ea el începu să înoate cu îndîrjire înspre un ţărm ce se întrezărea în depărtare. Să înoţi două leghe — opt km — pe o mare învolburată, nu era lucru uşor, mai ales după o luptă care pusese şi ea la încercare puterile înotătorului. Bărbatul a reuşit totuşi să se apropie de ţărm. Sub genunchi simţi pămîntul. Era salvat.

Omul acela se numea Cristofor Columb?

Este aproape de neconceput ca o personalitate atît de ilustră ca Cristofor Columb — cine n-a auzit oare în lumea civilizată, pronunţîndu-se numele lui? — să rămînă o enigmă greu de desluşit. Controversele iscate în zilele noastre cu privire la naşterea sa depăşesc orice imaginaţie. Unii îl vor genovez, alţii spaniol, alţii corsican, alţii francez, alţii evreu! Viaţa lui, înainte ca ea să fi apărut în paginile de istorie, în 1485, este practic necunoscută. De unde venea? Ce făcuse pînă atunci? Nu se ştie!

S-a mers pînă acolo încît i-a fost negat meritul de a fi descoperit America. Caracterul lui a devenit subiectul unor studii, în care contradicţiile apar la fiecare pagină. Unii l-au vrut plin de demnitate şi grandoare sufletească, alţii meschin, pizmaş, egoist, de o avariţie dezgustătoare. N-au lipsit nici cei ce au încercat să obţină pentru el canonizarea. Iar alţii l-au înfăţişat ca un criminal!

Columb este, poate, din întreaga istorie, omul cel mai de nepătruns. Nu există nici măcar un portret indiscutabil al lui. Unul ni-l înfăţişează bărbos, cu ochii negri, altul complet ras, asemeni unui condottiere din împrejurimile Romei sec. XVI. Fără să mai vorbim de vreo încă alte patruzeci de picturi şi gravuri — toate la fel de „autentice". Şi, în sfîrşit, pentru a pune capac la toate, Columb are două morminte şi două cadavre: unul la San Domingo, altul la Sevilla!

Interesul pe care-l suscită pătrunderea secretelor unei vieţi este pe măsura grandoarei acestei vieţi. S-ar putea ca valoarea faptei sale să ni se pară micşorată nouă oamenilor secolului XX pentru care pămîntul nu e decît o foarte mică planetă. Să ne imaginăm însă de ce prestigiu s-ar bucura în zilele noastre exploratorul interplanetar care ar pune, primul, piciorul pe Marte, şi ar reveni apoi pe pămînt! Aventura reală a lui Columb nu este cu nimic inferioară unei astfel de bravuri ipotetice.

Descoperirea Americii este o etapă a istoriei omenirii. Nu-i putem înţelege desfăşurarea decît dacă reuşim să sfîşiem vălul în care Columb s-a străduit să-şi învăluie originile sale.

În anul 1429, era adus la Genova un băietan de 11 ani pentru a fi plasat drept ucenic la un ţesător. Tatăl băietanului, care promitea solemn, într-un act notariat, că tînărul Domenico va rămîne la „Wilhelm de Brabant din Germania" ca ucenic, se numea Giovanni Colombo.

Giovanni Colombo locuia la Genova. Era originar din satul Moconesi din regiunea Fontavabuona şi se stabilise la Quinto, o mică aşezare de lîngă Genova, care a fost absorbită de cetate apoi, prin extinderea marelui port.

Giovanni Colombo trebuie să fi fost un om vesel şi glumeţ, aşa cum sînt toţi genovezii: cum putea fi cineva posac sub soarele Rivierei italiene? El avea să părăsească tărîmul celor vii în anul 1444, lăsînd în urma sa o fiică şi doi feciori. Unul din ei era micul Domenico, ce crescuse şi devenise meşter ţesător. Era la rîndul lui tată de familie. Pe lîngă meseria de ţesător mai era şi „paznic al Turnului şi-al „Porţii Olivella". Aici s-a născut în 1451 un copil, pe nume Cristofor.

Aşa vorbesc documentele — aşa numitele „documente genoveze". Trebuie s-o spunem din capul locului că ele au fost puse la îndoială de mai mulţi istorici. După aceştia documentele respective sînt considerate apocrife, alţii afirmă că Cristofor Columb, cel născut la Genova, nu are nimic comun cu viitorul descoperitor al Americii.

Ipoteza lui Columb corsicanul, susţinută de Lorenzo di Bradi, nu rezistă unui examen. Ca şi aceea ce făcea din Columb un francez. S-a afirmat că amiralul corsar — Guillaume Casenove-Coullon, menţionat la început, era tatăl lui Columb — dacă nu chiar Cristofor Columb în persoană! Cît se poate de imaginară o astfel de înrudire.

Rămîn deci cele două grupuri de istorici: adepţii tezei genoveze şi cei care vor să facă din Columb un spaniol.

Înainte de a examina argumentele celor două tabere să continuăm să mai răsfoim documentele genoveze.

Cristofor crescuse, Domenico se instalase la Savona, unde exercita, „onorabila profesiune de tabernarius" (cîrciumar). În anul 1470 numele lui Cristofor se află menţionat într-un act datat 22 septembrie, act în care şi semnează alături de tatăl său.

La 31 octombrie al aceluiaşi an, un alt act specifică vîrsta lui Cristofor: 19 ani. Mai există şi alte indicii legate de existenţa sa, în martie şi august 1472, la Savona, cît şi în august 1473 tot la Savona.

Cristofor avea doi fraţi: Bartolomeo şi Giaccomo. Cronicarii — foarte puţini la număr — care ne-au lăsat mărturii despre tinereţea lui Columb ne spun că **„de la pubertate începînd el a pornit împreună cu Bartolomeo pe mare"**. Pînă la urmă Bartolomeo, mezinul, s-a stabilit la Lisabona în Portugalia, unde-şi cîştiga existenţa desenînd hărţi pentru folosinţa marinarilor hărţi pe care sînt reprezentate, în proporţiile lor exacte, mările, porturile, ţărmurile, golfurile şi insulele. Vreme de 40 de ani, în fiecare an aveau să plece din Lisabona corăbii spre coastele occidentale ale Africii şi să se întoarcă aducînd veşti despre existenţa unor ţări şi popoare necunoscute de străbunii noştri. Aflat sub impresia hărţilor pe care le tot studia, şi a istoriilor auzite de la cei ce se întorceau de pe acele ţărmuri îndepărtate ale pămîntului, Bartolomeo şi-a deschis într-o bună zi sufletul faţă de fratele său, mult mai versat decît dînsul în ale navigaţiei. I-a dezvăluit argumentele şi gîndurile care-l determinau să creadă că **„dacă avea să pornească cineva de pe coastele meridionale ale Africii şi să se îndrepte spre dreapta, în larg, înspre vest, avea să descopere cu siguranţă undeva un continent.**

Bartolomeo ar fi fost deci primul dintre cei trei fraţi instalat în Portugalia, unde la Lisabona a început să înveţe meseria de cartograf.

În acest oraş în care totul vorbea despre mare şi aventură a poposit într-o bună zi a anului 1476 tînărul Cristofor Columb, ...cel scăpat din naufragiul de la Capul Sf. Vincent.

Hazardul sau Providenţa, îl mînaseră spre Lisabona, unde avea să-şi împlinească destinul.

Ce făcuse el, din ziua cînd „la vîrsta pubertăţii", pornise pe mare? Nu există decît puţine date, destul de vagi, privind existenţa lui în timpul anilor de ucenicie. După patru sau cinci ani de navigaţie ca elev marinar, se prea poate să se fi îmbarcat pe unul din vasele de corsari înarmate, pornite împotriva aragonezilor. Trebuie să fi fost deci marinar neguţător, corsar: acestea erau moravurile epocii.

Deşi foarte tînăr, devine comandantul unei corăbii — la 20 sau 22 de ani. Într-o scrisoare către regele catolic (Ferdinand al V-lea n.r.), el şi-a povestit o aventură trăită pe acea vreme: **„Într-o zi, regele Rene, pe care d-zeu l-a chemat acum la dînsul, m-a trimis la Tunis să capturez galera „Fernandina". Însă în timp ce ne apropiam de insula Saint-Pierre, am aflat că galera era însoţită de alte trei corăbii; echipajul a început să cricnească şi a hotărît să se întoarcă la Marsilia după întăriri. Văzînd că nu era chip să-i conving să continuăm călătoria am acceptat hotărîrea lor; la căderea nopţii însă am schimbat direcţia corăbiei aşa încît în zori ne-am trezit în apropierea Cartaginei, spre mirarea tuturor acelora care credeau că navigam spre Marsilia".**

Trecînd sub ordinele lui Casenove-Coullon, Columb a participat la ciocnirea de la Capul Sf. Vincent, şi de unde avea să ajungă la Lisabona.

Aici începe enigma

Cristofor Columb a fost foarte „discret" întotdeauna în privinţa originilor sale. Deşi a scris foarte mult despre el însuşi, n-a lăsat nici un document, redactat de mîna lui, în care să spună că e originar din Genova. Însăşi fiul marelui descoperitor, Don Fernando Colon, pare să fi voit să sporească acest mister. El declară că cercetările întreprinse de el personal la faţa locului nu i-au dat putinţă să dea de urmele familiei tatălui său **„nici la Genova şi nici în împrejurimi"**.

O atare rezervă, provenind atît de la tată cît şi de la fecior e în măsură să ne pună pe gînduri şi să furnizeze **„o mînă de argumente"** celor care resping în bloc teza genoveză.

Pe de altă parte faptul de a fi luptat sub ordinele lui Casenove-Coullon, împotriva genovezilor, compatrioţii săi, pune întrebarea: Cum a putut acest marinar genovez să atace corăbii genoveze?

Se impune deci o deducţie: Cristofor Columb, deşi genovez, nu era un genovez patriot. Trebuie remarcat faptul că nu există, întocmită de mîna lui, nici o declaraţie de fidelitate sau loialitate faţă de Genova. Niciodată nu s-a gîndit să ofere descoperirea sa „patriei" sale. Scriind într-o bună zi Băncii Sf. Gheorghe, care era pentru Republica Genoveză ceea ce este azi Banca Franţei pentru Republica Franceză, el a lăsat să-i scape următoarea frază: **„Deşi cu trupul sînt aici, inima îmi este acolo necontenit"**. Această exclamaţie este redactată însă în limba castillană!!!

Ajuns în culmea gloriei şi măreţiei, prea Manificul Senior Don Cristobal Colon nu se gîndeşte cîtuşi de puţin să se îndrepte spre Genova în ziua marelui său triumf. Nici el şi nici fraţii lui... Ciudaţi genovezi aceşti trei fraţi care, abia ajunşi în Spania, „părăsesc numele de Columb" şi devin „Colon"... Ciudat genovez acest Cristofor care „pornit pe mare foarte de tînăr" se bate împotriva patriei sale şi dăruieşte „cea mai mare glorie" regelui şi reginei de Castillia!!!

Salvador dr. Mandariaga, unul dintre cei mai eminenţi biografi spanioli ai lui Columb, a rezumat astfel problemele:

„Cristofor Columb era un tînăr autodidact din Genova, muncitor dărăcitor, devenit marinar, şi care:

1) citea italiana dar n-o scria: 2) vorbea şi scria spaniola pentru uzul său personal, înainte de a fi ajuns în Spania; 3) ştia latina cum o putea şti un spaniol, deşi o învăţase înainte de a ajunge în Portugalia".

Aceste premise nu comportă decît o singură concluzie: **„Cristofor Columb era un genovez a cărui italiană nu era prezentabilă şi a cărui limbă de cultură era spaniola".**

Dacă vrem să studiem cu imparţialitate viaţa lui Columb ne aflăm într-o dilemă: ori ne declarăm partizani ai tezei genoveze şi nu reuşim să explicăm de ce Columb avea „drept limbă de gîndire castillana", ori ne alăturăm tezei care face din Columb un spaniol; şi atunci cum rămîne cu tezele genoveze?

Cum să ieşim din această dilemă?

Au fost formulate două explicaţii foarte ingenioase amîndouă. Le vom studia cu atenţia pe care o merită fiecare.

Prima aparţine lui Marcelo Gaya y Delrue. El este foarte cunoscut, ca fiind unul din creatorii unei metode ce-i poartă numele de învăţare a limbilor vii. Paralel cu studiile sale lingvistice el şi-a consacrat ani îndelungaţi ai vieţii misterului care înconjoară viaţa lui Columb. Rezultatul l-a constituit o carte de un interes deosebit.

„Un singur fapt frapează atenţia oricăruia care studiază documentele lăsate de Columb şi de cei doi biografi oficiali ai săi — spune Gaya y Delrue — şi acesta constă în constantele şi numeroasele contradicţii pe care le vădeşte amiralul cînd vorbeşte despre anii săi de tinereţe. Din aceste contradicţii se desprinde o concluzie: COLUMB AVEA CEVA DE ASCUNS... Impresia pe care ţi-o produce lectura tuturor cărţilor apărute pînă acum despre Columb este aceea că amiralul, începînd din 1485 şi pînă mult după 1492, cînd devenise celebru, istoriseşte despre trecutul lui o poveste învăţată, sau mai bine zis prost învăţată: povestea unui alt om, a unei personalităţi de tinereţe care nu este cea a lui...

Această impresie — adăugă Gaya y Delrue — pe care mi-a făcut-o lectura biografiilor celor mai serioase şi mai moderne, cît şi cele contemporane cu Columb, am împărtăşit-o, într-o bună zi, unuia din elevii mei a cărui inteligenţă şi agerime m-au atras întotdeauna. I-am mărturisit că orice ipoteze au fost emise, ele se loveau întotdeauna pînă acum, de nişte obiecţiuni de o greutate atît de mare încît a rămas mereu nerezolvată, iritantă, constanta întrebare: „OARE CARE-I ADEVĂRUL?".

Dar dacă... a avut loc o substituire de persoană? — m-a întrebat brusc elevul meu.

— Cum, adică?

— Da, da. Dacă amiralul, dintr-un motiv sau altul, luase numele de „Columb", odată cu dispariţia „adevăratului Columb"? În acest caz, biografia lui Columb genovezul ar fi exactă, însă nu corespundea celei a amiralului, fiind vorba de două persoane diferite? Aceasta ar explica şi ezitările amiralului, şi contradicţiile privitoare la tinereţea sa, şi la faptul că nu cunoştea italiana...

Această remarcă, această observaţie — spune Gaya y Delrue — **a fost pentru mine ca o «rază de lumină»**

Ei bine, dacă un om, al cărui nume adevărat nu-l ştim, îşi însuşeşte, pentru a masca un trecut dubios şi poate criminal, personalitatea adevăratului Cristofor Columb, mort în încăierarea de la Capul Sf. Vincent — şi dacă acest om, spaniol necunoscînd limba italiană, a devenit Cristofor Columb cel cunoscut de istorie, totul este clar şi dilema ar fi desluşită.

Rămîne totuşi întrebarea: cum cunoscuse aventurierul existenţa şi viaţa lui Cristofor Columb? La această întrebare Gaya y Delrue răspunde:

Se prea poate, spunea el, ca adevăratul şi falsul Columb să fi călătorit împreună pe aceeaşi corabie atacată la Capul Sf. Vincent. Pe aceeaşi corabie fiind a putut cunoaşte aventurierul spaniol, viaţa tînărului genovez, din confidenţele acestuia.

Urmînd raţionamentul lui Gaya y Delrue, ajungem la uluitoarea concluzie:

Cristofor Columb a murit pe mare la 13 august 1476 — deci **cu 16 ani înainte de a fi descoperit America!**

Cea de a doua teză este cea dezvoltată de Salvador de Mandariaga, care formulează, la rîndul lui, o explicaţie a „enigmei Columb".

„Nu există decît o singură modalitate rezonabilă de a explica acest ansamblu de fapte: cei din familia Colombo erau evrei spanioli stabiliţi la Genova, şi care, conform tradiţiilor poporului lor, rămăseseră fideli limbii ţării de origină".

Ca să fim drepţi, teoria nu e nouă. Ea a mai fost avansată şi apărată şi de alţii. Familia Colon va fi părăsit Spania în urma persecuţiilor religioase — probabil după înfiorătoarele masacre rasiale care au însîngerat peninsula în 1391. Mai tîrziu, Cristofor Columb revenind în Spania îşi va fi ascuns originea, din cauza ostracismului cu care erau trataţi coreligionarii săi. Să nu uităm că în însăşi anul în care Columb pornea spre Marea Călătorie, ce avea să-l ducă pînă în America, intrase în vigoare decretul pentru izgonirea tuturor evreilor din Spania.

Nimic nu putea explica deci mai bine, decît această origină, reticenţele lui Columb cu privire la locul exact al naşterii sale. Aceasta poate explica, de asemenea, comportarea sa ciudată, antigenoveză, şi faptul că, în două rînduri cel puţin, a ridicat armele împotriva ţării în care s-a născut. Găsind, de asemenea, de cuviinţă să-şi schimbe numele, transformîndu-l din Colombo în Colon, el nu făcea decît să revină la numele său de origină.

Cînd ajunge în Portugalia, Bartolomeo se face cartograf. Or, acea profesie era pe vremea aceea aproape în întregime exercitată de evrei.

În notele pe care Columb le-a lăsat, atestă o gîndire hrănită la izvoarele Vechiului Testament.

Ce să credem despre aceste explicaţii?

Şi una şi cealaltă nu sînt decît nişte ipoteze. Cea de a doua are asupra celei dintîi avantajul de a fi sprijinită pe fapte concrete. Ipoteza lui Gaya y Delrue nu rămîne, la urma urmelor, decît o simplă părere şi va putea fi acceptată cu greu de istorici, atîta vreme cît autorul ei nu va reuşi s-o întărească prin cîteva documente.

Teoria lui Salvador de Mandariaga ne atrage în mod incontestabil. Ea are meritul de a împăca tezele genoveze şi spaniole. Ea rezolvă dilema pe care o ridică viaţa lui Cristofor Columb. Ea nu va putea rămîne totuşi definitivă atîta vreme cît o genealogie incontestabilă a familiei Columb nu va fi întocmită.

În ziua de miercuri 11 octombrie 1492, marinarii de pe Pinta, una din cele 3 corăbii care constituiau flota lui Cristofor Columb, au cules de pe apă „un fir de trestie, o rămurea, şi o bucată de lemn, cioplită pare-se cu unelte de fier, — un soi de iarbă care nu creşte decît pe pămînt şi o tabletă de lemn. Au răsuflat uşuraţi cu toţii văzînd aceste semne, şi-au resimţit o mare bucurie".

Cu două ore înainte de miezul nopţii, Cristofor Columb a zărit o luminiţă la orizont. „Era ca lumina unei lumînări de ceară care se tot ridica şi cobora, şi pe care doar puţini au luat-o drept un semn al pămîntului".

La cesurile două după miezul nopţii s-a auzit o detunătură de tun. Fusese trasă de la bordul Pintei. În vîrful marelui catarg se înălţa steagul. Un om, pe nume Rodrigo de Triana, văzuse de la prora corăbiei Pămîntul.

Cristofor Columb era de-acum mare Amiral al Mării Ocean. Descoperise acest tărîm necunoscut spre care îl mînaseră toate visurile lui.

Oricare ar fi fost originea sa, ori de unde ar fi apărut, în acest secol al XV-lea, în care spiritul nu se deosebea de materie, Cristofor Columb trăia acum cea mai prodigioasă aventură pe care avea s-o trăiască vreodată un om.

Traducere de
Ileana VASILESCU SOMEŞAN

Mai există enigme?

VALOROSUL MONUMENT ANTIC DIN DEFILEUL OLTULUI

În poiana Bivolari de pe malul stîng al Oltului, opus mînăstirii Cozia, o hartă a lumii romane, ajunsă în copie medievală la noi, **Tabula Peutingeriana**, localizează castrul Arutela la o distanţă de 9 000 paşi romani faţă de Castra **troiana**, identificat la Sîmbotin-Dăeşti şi la 15 000 de paşi de **Praetorium** care se află la Racoviţa — Copăceni (jud. Vîlcea).

Din cauza izolării lor, despre ruinele castrului, primele ştiri le avem de la cunoscutul om de ştiinţă român, Gr. G. Tocilescu, care între 1890—1892 a cercetat parţial fortificaţia şi a săpat în întregime băile. Acestea erau compuse din şase încăperi dintre care două au fost parţial distruse de Olt, conform planului de mai jos (**I** şi **II**). Aceste două încăperi amenajate pentru băile cu apă caldă aveau subsoluri prevăzute cu stîlpi formaţi din cărămizi. De aici căldura era trimisă în camerele vecine, următoarea spre malul Oltului fiind cea cu aer cald (**III**). Camera cu abur cald (**IV**) care se încălzea de la o gură de foc exterioară, era mai bine conservată şi dispunea de un spaţiu în mijloc pentru montarea cazanului de încălzit. Bazinul cu apă rece se afla într-o încăpere (**VI**) din care se cobora pe o scară în piscina înclinată la un colţ pentru a înlesni scurgerea apei printr-un canal spre exterior.

Vestiarul (V) dispunea de cea mai mare suprafaţă (6,46 × 9 m).

Pardoseala lui era formată din mortar amestecat cu cărămidă pisată iar pereţii vopsiţi în purpuriu. În subsol pătrundea un canal care făcea legătura cu bazinul din afara băilor, construit din cărămidă cu mortar.

Planul băilor apare la Bivolari foarte bine împărţit, toate camerele fiind grupate în jurul vestiarului.

După investigaţiile întreprinse de Tocilescu, ruinele castrului au fost supuse unor mari distrugeri, acoperite cu vremea de o mică pădurice şi date uitării. Noi săpături arheologice au fost efectuate între anii 1967—1970 de către Muzeul Militar Central în colaborare cu Institutul de Arheologie, săpături care au dus la dezvelirea în întregime a suprafeţei castrului pînă în apropiere de calea ferată, latura lui vestică ne mai putînd fi recuperată, datorită dărîmării malului dinspre Olt.

Două inscripţii găsite la două din porţile castrului atestă construcţia sa în anul 138, în vremea lui Titus Flavius Constans, guvernatorul militar al **Daciei Inferior.** Castrul a fost executat de arcaşii sirieni (**Suri sagittarii**).

Fortificaţia, de formă pătrată, cu latura de 60 de metri este construită din blocuri mari de piatră păstrate pînă la o înălţime de 1,50 m. Latura estică a incintei, singura păstrată întreagă, este prevăzută la colţuri cu turnuri semicirculare şi la mijloc cu poarta principală, pretoriană, flancată la rîndu-i de două turnuri pătrate interioare. Pe celelalte două laturi păstrate la nord şi la sud, se văd porţile de serviciu din stînga şi din dreapta.

În interiorul castrului, din dreptul porţii pretoriene, porneşte o alee pavată cu pietre de rîu care se intersectează cu aleea de legătură a celor două porţi de serviciu în faţa clădirii comandantului. **Cercetarea acestei clădiri a dus la descoperirea încăperilor pentru armament şi a unei curţi interioare pavată tot cu pietre de rîu.** În spaţiile create de încrucişarea acestor alei se ridicau, în vechime, o **sală mare de adunare a apărătorilor cetăţii**, prevăzută cu portic, clădire trainic zidită şi pavilioanele unde locuia garnizoana, clădiri uşoare, din material lemnos, cu aspect de barăci.

Spre exterior, din dreptul porţii pretoriene, porneşte un pavaj alcătuit din dale mari de piatră, pe o lungime de 19 m, care face legătură cu drumul strategic roman de pe valea Oltului, drum care venea de la Dunăre şi ducea în Transilvania. Mărginit cu blocuri mari de piatră, calea este lată de 6 metri şi se păstrează intactă la o adîncime de 3 m faţă de nivelul actual al solului, FIIND ACUM PENTRU PRIMA DATĂ CERCETATĂ ÎNTR-O ZONĂ BINE CONSERVATĂ, înainte de pătrunderea sa în defileul Oltului. De altfel, misiunea principală a micii garnizoane adăpostită în castru era de a supraveghea, întreţine şi asigura circulaţia pe acest drum, apărîndu-l la nevoie.

S-au scos la iveală numeroase piese de armament, obiecte obişnuite, ca fibule pentru prinderea echipamentului şi piese de harnaşament, pinteni, modeste obiecte casnice: vase de lut sau rîşniţe. De asemenea, cîteva fragmente ceramice mai fine de import, un mîner de oglindă din argint şi un fund de vas, pe care citim numele lui Menophantos, producător grec, poate din Asia Mică. S-au descoperit şi monede, majoritatea din bronz, cele mai vechi de la Traian.

O problemă foarte importantă era aceea privitoare la soarta castrului Arutela în secolul al III-lea e. n. Se ştie astăzi că atacurile carpice din anul 245 au determinat părăsirea **limesului transalutan** şi că în anii care au urmat, deşi atinseseră şi depăşiseră limesul Oltului după stăvilirea lor vremelnică prin activitatea militară a împăratului Filip Arabul, loviturile popoarelor în migraţie s-au intensificat ducînd în cele din urmă la părăsirea provinciei de către autorităţile romane în timpul împăratului Aurelian. **Se pune întrebarea firească dacă Arutela a rezistat pînă la sfîrşitul stăpînirii romane sau a fost distrusă mai devreme, în 245 sau în anii următori. Se pare — faţă de descoperirile monetare, ultima monedă este o emisiune de la Elagabal, din anii 220—222 — că fortificaţia romană de la intrarea în defileul Oltului nu a apucat în stare de funcţiune această epocă agitată. Ipotetic ne putem explica sfîrşitul castrului ca rezultat al unei revărsări neobişnuite a apelor care i-au putut distruge latura de vest, silind garnizoana să-l evacueze.** Rămîne încă de lămurit dacă nu cumva, odată trecută furia naturii dezlănţuite, s-a zidit un alt castru în apropiere. **Încercările de a găsi acest eventual al doilea castru au rămas pînă acum fără rezultat. Mai sînt deci întrebări care aşteaptă răspuns.** Poate altădată, tot noi sau alţii...

Oricum, la capătul a patru **campanii de săpături (1967—1970) s-au obţinut noi elemente cu privire la sistemul de fortificaţii din Dacia romană şi s-a ajuns la dezvelirea integrală a unui prim castru pe limes alutanus. Integrat ca unul din cele mai frumoase monumente antice pe un traseu turistic foarte frecventat, castrul se va bucura de restaurări trainice,** fapt îmbucurător, cu atît mai mult cu cît în anul 1972 România va găzdui Congresul Internaţional al limes-ului roman.

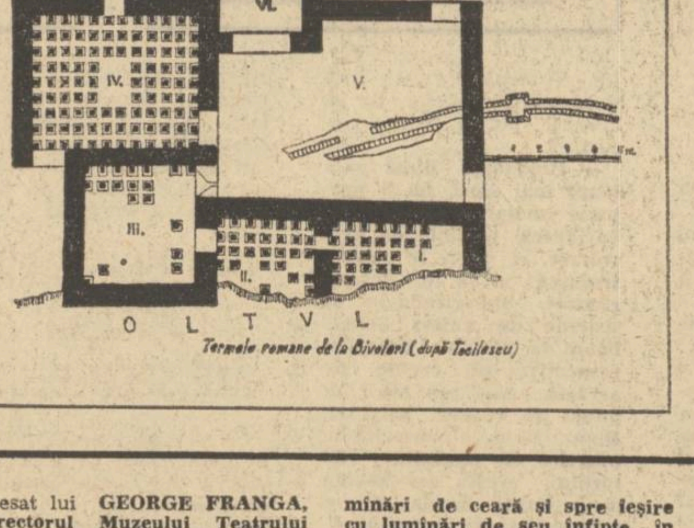

Termele romane de la Bivolari (după Tocilescu)

Cristian VLĂDESCU
Şeful secţiei de istorie veche de la Muzeul Militar Central

Gheorghe POENARU BORDEA
cercetător la Institutul de Arheologie

UNDE A FOST VESTITUL TEATRU „CIŞMEAUA ROŞIE"

În urmă cu peste 150 de ani lua fiinţă pe Podul Mogoşoaiei primul teatru bucureştean. **Nicolae Filimon** în „Ciocoii vechi şi noi" şi **Ion Ghica** în „Din vremea lui Caragea" au consemnat cîteva momente din acel romantic început artistic, descriind şi edificiul ridicat în apropierea fîntînii de la care şi-a luat numele. Istoria teatrului românesc aminteşte însă de două clădiri situate pe **Podul Mogoşoaiei** care îşi revendică prioritatea începutului reprezentării de piese artistice pe o scenă teatrală bucureşteană: palatul lui Caragea şi localul propriu-zis de la „Cişmeaua Roşie".

Un grup statuar care aminteşte de palatul dispărut

Zidul de incintă a palatului de la Mogoşoaia are fixat pe una din porţile sale un grup statuar cu o Minervă la mijloc, sculptură care a aparţinut unuia din cele două portaluri monumentale de piatră de pe Podul Mogoşoaiei, portaluri care înlesneau intrarea în curtea palatului lui Caragea. Este singurul vestigiu ajuns pînă la noi din curtea domnească situată aproximativ vizavi de Teatrul Tănase de astăzi, acolo unde este terenul viran din faţa Teatrului de Comedie. Imaginile fotografice ale celor două porţi ale palatului au fost reproduse de istoricii Bucureştilor, iar edificiul îl cunoaştem din descrierea lui Nicolae Filimon: **„...începea din uliţa Mogoşoaiei şi se termina pe uliţa numită a Şcoalei"** (azi strada Academiei n.n.) Palatul avea către Podul Mogoşoaiei **„un balcon în formă de chioşc turcesc, mobilat cu divanuri şi laviţe tapetate cu catifea roşie, în care venea adesea principele de a-şi lua cafeaua şi ciubucul, privind pe trecători".** Acest palat a ars complet la 13 august 1825, pe locul lui ridicîndu-se, mai tîrziu, o clădire care a fost demolată în urmă cu aproape un deceniu, edificiu unde la parter se afla o librărie iar la etaj fostul Club al Tinerimii.

În Palatul lui Caragea de pe Podul Mogoşoaiei, fiica cea mai mică a voievodului, domniţa Ralu, improvizase în apartamentele ei o mică scenă din decoruri de mucava, **„cu niţică pînză croită şi cu hîrtie poleită"** — aşa cum ne relatează **Ion Ghica** — scenă unde s-au reprezentat cîteva piese din repertoriile clasice francez şi antic. Cele dintîi spectacole teatrale din Bucureşti au fost jucate de diletanţi, actori recrutaţi dintre tinerii elevi ai şcolii greceşti de la Măgureanu, admiratori ai tragediilor lui Euripide şi Sofocle. Astfel, în anul 1816, pe scena din apartamentele domniţei Ralu s-au jucat în limba elină „Oreste", „Moartea fiilor lui Brutus", „Daphnis şi Chloe" etc., reprezentaţii care s-au bucurat pe vremea aceea, de succes.

Una din porţile monumentale ale palatului lui Caragea care era situat lîngă Teatrul Comedia, din Calea Victoriei

Teatrul în formă de ou

La sugestia muzeografului **GEORGE IONAŞCU** de la **Muzeul Operei Române** am încercat să identificăm pe teren locul unde a fiinţat, începînd din iarna anului 1817, primul local de teatru bucureştean. Şi, dorind să aflăm dacă nu există vreun document în plus faţă de descrierile rămase de la Nicolae Filimon şi Ion Ghica, ne-am adresat lui **GEORGE FRANGA, directorul Muzeului Teatrului Naţional.** Aici, ni s-au pus la dispoziţie cîteva atestări privitoare la teatrul „Cişmeaua Roşie". Consemnăm un fragment din scrisoarea Ariadnei Camariano, apărută în ziarul „Kalliopi" din Viena, datată 15 aprilie 1819: **„Nu mă îndoiesc că aţi auzit de un teatru recent înfiinţat aici** (în Bucureşti, n.n.) **prin grija, sub supravegherea şi conducerea distinsului iubitor de frumuseţe, marele hatman Iancu Văcărescu".** Era vorba de fiul lui Alecu Văcărescu, un sprijinitor asiduu al teatrului românesc, cunoscut mai ales prin vestitele sale versuri care au fost recitate ca prolog la reprezentarea primei piese în limba română, „Hecuba" de Euripide, în traducerea lui A. Nănescu: **„V-am dat teatru, vi-l păziţi / Ca un lăcaş de muse; / Cu el curînd veţi fi vestiţi / Prin veşti departe duse".**

În această piesă a jucat şi Heliade Rădulescu interpretînd unul din roluri şi făcînd şi pe sufleurul.

Relativ la activitatea lui Iancu Văcărescu **„Curierul românesc"** din 12 ianuarie 1830 scria: **„Acest iubitor de meşteşuguri frumoase a fost pricina de s-a deschis... teatrul român întîiaşi dată în Bucureşti... El a tradus şi a ajutat... la întocmirea celei dintîi trupe dramatice compusă din şcolarii de la Sf. Sava".**

A.V. Urechiă în a sa „Istorie a Românilor" consemnează actul oficial privitor la înfiinţarea teatrului „Cişmeaua Roşie". Este vorba despre „Pitacul domnesc al lui Vodă Caragea" din care reproducem: **„Văzînd marea trudă şi frămîntare a mult iubitei noastre domniţe Ralu întru înjghebarea unui teatru în casa de la Cişmeaua Roşie din Podul Mogoşoaiei ...sala** (teatrului) **va fi alcătuită după cum urmează: O mare sofa îmbrăcată în catifea roşie, în spate se va aşeza rînduri de bănci şi laviţe... În faţa sofalei se va face o ridicătură de scînduri... ştena. Între ştenă şi a noastră privire se vor orîndui lăutari îmbrăcaţi în roşu... Sala va fi luminată cu lumînări de ceară şi spre ieşire cu lumînări de seu înfipte în sfetnice de lut smălţuit şi cu zurgălăi. Perdeaua va înfăţişa chipul lui Apolon cu lira în mînă. Preţul intrării va fi de un galben pentru bănci şi un leu pentru laviţi".**

Şi tot din acest „pitac" aflăm că teatrul avea forma unui ou iar de la Nicolae Filimon ne completăm informaţia privitoare la aranjamentul lui: **„Sala teatrului... avea trei rînduri de loji".**

În mahalaua Biserica Albă

Din descrierile rămase, teatrul s-ar fi aflat la întretăierea Căii Victoriei cu fosta stradă a Fîntînei, azi Nuferilor **„pe locul unde se vede** (în 1879, n.n.) **un felinar ascuns după o perdea de fier"** — aşa cum ne relatează Ion Ghica. Şi, mai departe, tot Ghica scrie: **„ruinele acelui edificiu, ars la 1825, se mai vedeau pînă la 1840, cînd s-au mistuit în zidurile lui Ion Caretaşul".**

Întîlnindu-l zilele trecute pe arheologul **DINU V. ROSETTI,** unul dintre întemeietorii Muzeului Bucureştilor, l-am rugat să ne ajute la identificarea locului unde a existat pe vremuri fîntîna denumită „Cişmeaua Roşie". Locuind pe strada Nuferilor la nr. 3 de aproape un sfert de veac, vechiul cercetător al vestigiilor bucureştene ne-a declarat următoarele:

— Mi-aduc aminte că prin 1939—1940 s-au făcut săpături chiar alături de casa mea, la bodega de lîngă cunoscutul magazin „La Radu", astăzi „Textila". Pe atunci descoperisem un sistem vechi de captare a apei freatice la Giuleşti, cu conducte din ceramică, care se îndreptau spre Piaţa Victoriei şi probabil spre strada Nuferilor. La bodega vecină cu mine s-au executat în urmă cu trei decenii diverse săpături pentru canalizare, descoperindu-se cu acel prilej conducte asemănătoare cu cele găsite la Giuleşti. Se pare că ele se îndreptau spre fîntîna, denumită în urmă cu un secol, Cişmeaua Roşie. De asemenea, la Biserica Albă ştiu că au fost descoperite cu prilejul unor săpături urme de pivniţe boltite".

Deoarece istoricii Bucureştilor plasează vestigiile fostului teatru „Cişmeaua Roşie" între clădirea actuală a magazinului „Textila" şi locul viran unde exista, pînă nu de mult, casele „Istiotinei", soţia doctorului Istiotu, ne-am deplasat aici şi am intrat în vorbă cu diferiţi localnici.

PANTELIMON DIACONESCU, domiciliat în Calea Victoriei nr. 73, alături de parcajul auto de vizavi de Biserica Albă, ne-a declarat: **„Locuiesc din 1936 în acest imobil şi după cîte am aflat aici a fost casa generalului medic Fotino. La etaj, de altfel, edificiul mai păstrează picturile murale ale vremii. Acolo erau salonul mare, cel mic şi două camere în stil turcesc. În curte, Fotino avea remize pentru calesci şi cai. De altfel, pînă nu de mult, pe una din porţile remizelor era o sculptură reprezentînd capetele a trei cai. Casa alăturată, unde este acum loc viran, a fost dărîmată din cauza cutremurului din 1940. Ea avea demisol şi parter, fiind o clădire mai veche decît cele din jur".** Un alt localnic, **IORDAN IGNAT,** ne-a relatat şi el despre trăsurile şi caii doctorului Fotino.

★

Am înconjurat de cîteva ori locurile unde ar fi putut exista pe vremuri vestitul teatru, dar nici măcar o însemnare nu atesta ceva despre el. În schimb, am observat ziduri străvechi, urme ale unor edificii necunoscute de localnici. Trecuseră de acum peste 130 de ani de la demolarea teatrului şi nimeni nu mai ştia măcar că pe acolo au început primele reprezentaţii teatrale în Bucureşti... Într-adevăr, Mihail Sadoveanu avea dreptate cînd nota în amintirile sale: **„Bucureştii de azi este un oraş cu totul şi cu totul altul decît vechea cetate. Aproape nimic din ceea ce era n-a mai rămas".**

Simion SĂVEANU

BAALBEK — ISTORIE SAU LEGENDĂ?

Măreție monumentală și finețe de dantelă, spre cinstirea lui Bachus.

Baalbek... Un pas și... legenda pură la sfîrșit. Aici, în fața uriașelor trepte de granit, te înscrii pe scara realului. Și, odată urcată prima dintre ele, se consemnează despărțirea parțială de imaginar. Ai început să urci în istorie... În acea istorie în care subdiviziunile secolelor și veacurilor n-au „uitat" să-și lase urmele în legenda ce se topește, de acum pentru cel venit să tulbure liniștea acestor locuri în realitate. Iar cele 12 coloane masive, și totuși elegante, îți îndreaptă pașii spre acea bucată de pămînt pe care vestigiile mileniilor îți dau o fascinantă replică în numele miturilor și legendelor, tehnicii și civilizației și, mai ales, al oamenilor ce, visînd, le-au dat dreptul de a exista, acestora toate.

Baalbek — „atotputernicul" largii văi libaneze Bekaa, acum „citadelă" a agriculturii, odinioară marele culoar al invaziilor. Grecii l-au numit Heliopolis — „Orașul Soarelui", nume aflat, de altfel, printre puținele dovezi ale trecerii lor prin aceste locuri. Și pe aici a trecut timpul, acel tot sau nimic ce închide, în chingile sale, istoria. Au venit legiunile romane, au cucerit așezarea și au transformat-o în colonie. Construcțiile de edificii încep să facă parte din acel joc al istoriei prin care Nero, Septimiu Sever sau Caracala puneau, în mod conștient, materializarea viziunii copleșitoare a puterii de dominație a Romei în slujba preconizatei străluciri — ce trebuia să nu-și aibă egal — a cultului lui Jupiter Heliopolitanul. Iar dacă azi, giganticele coloane domină, încă, împrejurimile, vorbind cu acel limbaj propriu perioadei de apogeu a Romei, nu poți să nu te înclini, pios, în fața uriașei munci a zecilor de mii de sclavi, eroii anonimi cuceriți în atîtea acțiuni în care zeul Marte cocheta cu acvila romană, — învinși în război, dar învingători în fața vicisitudinilor istoriei de aproape două milenii.

Dezbrăcat de legende, Baalbekul se impune prin monumentalitate, o însușire ce e prezentă, încă de la intrare, prin propilee și cele 12 coloane monolitice, zămislite din granit adus din Egipt. Pășești, apoi, într-o avant-curte de formă hexagonală unde privirea se oprește pe un basorelief reprezentîndu-l pe Jupiter, pe pieptul căruia sînt scrijelite simboluri traduse a fi ale diferitelor planete ale universului, închipuite în acea epocă. Traversezi toate acestea într-o liniște pe care nu ai

Una din enigmele controversate ale Baalbekului : blocul monolit de piatră, de dimensiuni impresionante, aflat pe locul fostei cariere.

puterea s-o învingi, și ți se deschide perspectiva spre o a doua curte, rectangulară, așa-numita „curte de sacrificii", întinsă pe o suprafață ce depășește 2 000 de metri pătrați. Iată vestigiile a două altare, aflate între bazinele de purificare ; iar de jur împrejur, fragmente de granit roz și cenușiu, aduse de pe meleagurile egiptene, te fac să bănuiești frumusețea decorațiunilor și măreția celor 128 de coloane, atunci cînd aceste locuri erau hărăzite traducerii în fapte a ambițiilor romane. Erau, parcă, așezate anume pentru a realiza cadrul necesar dezvăluirii statuilor zeilor și zeițelor, ce erau plasate în mici intrînduri aflate în peretele din spatele coloanelor.

Trecînd pe sub porticuri, îți asculți pașii pe blocurile de piatră care, repuse în poziția lor inițială, alcătuiesc o uriașă scară ce te conduce pe terasa aflată deasupra grădinilor din jur. Ceea ce mai dăinuie din imensul templu al lui Jupiter — șase coloane ce-și înalță spre cer cei 20 de metri, cît măsoară fiecare, — te farmecă cu splendoarea lor trufașă. Construcția edificiului, a cărui temelie datează din epoca preromană, a fost terminată în jurul anului 60 al erei noastre. Alături, mai tînărul — cu circa un secol — templu al lui Bachus, căruia timpul n-a reușit să-i răpească decît acoperișul, o parte din peristil și altarul. Privită de departe, această capodoperă arhitecturală, admirabil conservată, stîrnește admirația prin cele 12 coloane ale fațadei. Dar, în clipa cînd te afli sub uriașa poartă de la intrare, împodobită cu sculpturi de o finețe ce te face să crezi că ai în față o dantelă și nu blocuri de marmură, ești cucerit de măreția și rigurozitatea întregului ansamblu : scări majestuoase, iar în mijloc, dominînd spațiul un uriaș soclu, pe care se afla, cîndva, cel ce a împrumutat numele templului, dăltuit în piatră.

Colosalul dimensiunilor nu distruge armonia, masivitatea transparentă lăsînd să se facă simțită, pretutindeni, grația liniilor. Blocurile de piatră monolite, tăiate și șlefuite, aflate alături pe terasă, înalte de patru metri și jumătate, cu o lățime mai mică cu un metru, au impresionanta lungime de 20 de metri. Cum au fost tăiate din stîncă, și mai ales, cum au fost transportate pînă aici ? Oamenii au evocat, și continuă să evoce, personaje biblice, sau ființe extra-terestre... Ajunge, doar, să te gîndești că cel mai mare bloc ce intră în construcția piramidei Keops are lungimea numai cu puțin peste cinci metri și ar fi un argument să socotești că imaginația dispune, totuși, de un registru slab...

Coloanele templului lui Jupiter își înalță spre cer cei 20 de metri de splendoare semeață...

Natural, aflîndu-te în Orient, ceea ce frapează la Baalbek sînt formele arhitecturale și decorative specifice Romei. Ai zice — spunea un arheolog — că „elementele componente au fost executate în capitala Imperiului Roman, împachetate, transportate și remontate pe aceste locuri, cum ai proceda cu un joc de cuburi". Cu toate acestea, nu lipsesc elementele tradiționale locale. Statuile, basoreliefurile, decorația, rînduirea sanctuarelor, propileele, curtea pentru sacrificii dau dovada artei cu care romanii combinau rațiunea de stăpînitori cu destinația monumentelor religioase, menite să atragă supușii, „dizolvînd", în propria lor mitologie, divinitățile Orientului. Romanii au dăruit Baalbekului marea sa putere. Influența orientală, însă, îi conferă misterul...

...Și, din nou, cîțiva pași te readuc în zilele noastre, obligat să reflectezi la această răspîntie de civilizații ce a dat omenirii, la Baalbek, un ansamblu monumental, admirabil, de o majestate emoționantă, fruct al dialogului istoriei cu legenda, pe care acum, la rîndu-i, îl slujește. Iar milenara confruntare și, totodată, contopire își păstrează mai departe, nimbul. Căci, cine ar cuteza să spună, vreodată, unde preia, aici, istoria, ștafeta legendei, sau invers ?

Ion STOICA

CORESPONDENȚĂ SPECIALĂ PENTRU „MAGAZIN"

de la Laurențiu DUȚĂ

CĂLĂTORIE „LA CAPĂTUL PĂMÎNTULUI"

PRINTRE GHEȚARI, RENI ȘI MORSE

- Ziua de lucru ți-o începi la... două noaptea !
- Grădină botanică dincolo de cercul polar
- Caloriferele încălzesc 300 de zile pe an
- Zootehnician în... insula Vranghel
- În peninsula renului alb
- Eschimoșii nu mai sînt... eschimoși

Călătoria spre Polul Nord, „capătul pămîntului", începe cu o deziluzie : după îndelungate planuri, după meditații și biciuirea imaginației, constați că drumul pînă dincolo de cercul polar este egal cu „banala" distanță de la Moscova la Soci. Aterizezi deci în peninsula Kola, în orașul Kirovsk și constați că ți-ai luat degeaba șuba îmblănită. Un soare orbitor își aruncă razele peste munții vineți ai Hibinului, văile din jur sînt înecate de verdele crud al ierbii, printre care se zăresc chiar floricele asemănătoare brîndușelor. Iar orașul, tînăr, de abia din deceniul patru al secolului nostru, îți spulberă parcă dinadins tot ce ți-a creat imaginația despre cercul polar : clădiri albe de piatră cu geamuri mari, scuare cu flori roșietice, ba din loc în loc și un fel de margarete, lume în pardesie ușoare se plimbă privind fără nici un fel de curiozitate la autobuzul ce ne duce spre hotel. La hotel afli că a trecut de „miezul nopții", deși soarele strălucește sus pe cer. Există totuși un punct de reper : atunci cînd strălucește dinspre nord, înseamnă că începe o nouă zi. Atunci cînd începe să apară (între 26 mai și 18 iulie) astrul stăpîn nu cunoaște aici mișcarea pe verticală, ca la noi, ci numai pe orizontală. De la începutul lui aprilie, pînă la 15 septembrie, în întreaga peninsulă Kola e un continuu amurg, iar în restul timpului, cînd nu e soare, e ... noapte și iarnă. O lungă beznă de smoală, întreruptă din cînd în cînd de vagi „crăpări de ziuă" ce durează în jur de o oră și de sclipirile de basm albastre verzui ale aurorii boreale.

Îți începi, deci, ziua de lucru la orele 2 noaptea. Unul din centrele de mare interes al orașului polar îl constituie combinatul de apatite, unul din cele mai mari din U.R.S.S. și din lume. În prezent, din munții Hibin se extrag anual peste 34 000 000 tone de apatită, materia primă pentru „sufletul belșugului" — superfosfații. Se exploatează zăcămintele Kusivnmociorr, Iukspor, Rasuvmiciorr, Kirovsk și altele, care aprovizionează cu materie primă 25 de mari uzine sovietice de superfosfați, reprezentînd 74 la sută din capacitățile industriale în această privință. Un adevărat furnicar de trenuri electrice, funiculare pornesc neîncetat din Hibin spre fabricile de înnobilare de la Kirovsk. Pentru a putea cuprinde cu privirea măcar întregul combinat am făcut cu mașina mai bine de 40 de minute. Lîngă unul din concasoarele uriașe am vorbit cu muncitorul Mihail Ciuikin care lucrează aici încă de la înălțarea ... orașului, adică din 1934.

— Însurat?

— Sigur că da.

Are doi băieți — unul inginer la combinat, altul tehnician la Leningrad.

— Pasiuni?

— Sigur că da. Pescuitul și ... grădinăritul.

— Grădinărit dincolo de cercul polar?

— Sigur că da, și rîde. (De unde să știe omul?). Păi la noi există singura grădină botanică dincolo de cercul polar, singura din lume. La numai 7 kilometri de aici, la poalele muntelui Viudiavrorr, pe 350 de hectare.

Mii de plante, de la mesteacănul cotit, o adevărată minunte a naturii, la violete gingașe care înfloresc în iunie, după topirea zăpezilor. Căci, spre deosebire de cercul polar din Siberia centrală, aici nu există înghețuri, datorită Golfstreamului, căruia îi mai ajung ceva din forțe aici. Ceva mai mult, temperatura medie a celei mai geroase luni a anului, februarie nu este decît de — 11,5 grade. Mai cald chiar decît la Moscova. Cu deosebire că nici verile nu-s prea darnice aici din acest punct de vedere. Rareori, în luna iulie, termometrul arată mai mult de plus 10 grade. Ba uneori își fac apariția chiar fulgii de zăpadă. Plantele aici depun un zel deosebit în a-și aduna clorofila din razele permanente ale soarelui. Cresc văzînd cu ochii. Nu știu dacă în vreun colț al pămîntului planta este mai iubită decît aici. Mintea și activitatea omenească i se consacră sub diferite forme. Aproape sacru. Mihail Ciuikin a studiat volume întregi pentru a crea un soi de ... ceapă. Un soi care crește foarte rapid și are o mare rezistență la frig. În ce privește a doua pasiune a lui Ciuikin, pescuitul, însăși denumirea peninsulei, Kola, o spune de la sine. În limba populației băștinașe saami, kol înseamnă pește. În majoritatea din cele 107 146 lacuri și 20 616 rîuri bogăția de pește este atît de evidentă, încît uneori „apele fierb". Pescuitul este una din îndeletnicirile cele mai vechi ale populației saami, care în prezent numără circa 4 500 membri. Oameni dîrji, a căror duioșie și iubire de frumos este recunoscută atît în Uniunea Sovietică cît și în străinătate. Saamiașii au un centru tradițional, localitatea Lovozero, la poalele muntelui Kuivaciorr, lîngă lacul Seidiavr-Lacul Sfînt.

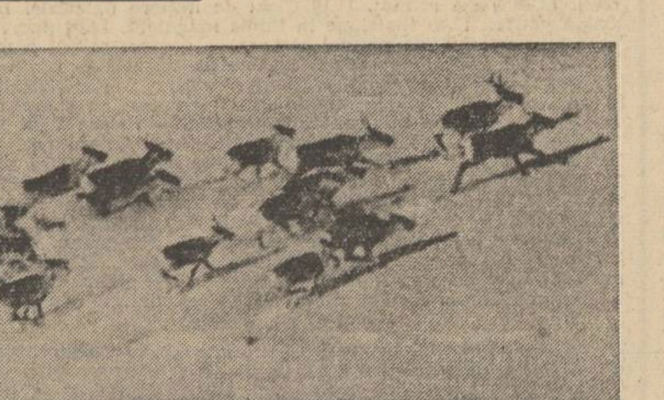

La primele semne ale primăverii turmele de reni sălbatici pornesc spre țărmul Oceanului Înghețat, la pășunile de vară.

Blînzii saami, în tovărășia renilor, uimesc și azi lumea prin meșteșugul lor desăvîrșit de broderie în piele de ren, înfățișînd scene din legende de mult uitate. Renul le dă totul: lapte, carne, piele din care se fac haine, căciuli, încălțăminte; pînă și papucii de la casa de oaspeți a sovietului Lovozero sînt din piele de ren.

Iată redat succint un dialog între doi saami:

— Ți-ai dat copilul departe la școală?

— Aș, de unde. Cu doi reni buni, două zile de drum, cu doi mai slabi, patru zile.

Dar marile bogății ale peninsulei Kola rămîn nichelul, cărbunele, apatita și peștele. Numele de orașe noi se recomandă de la sine : orașul „Nikel", orașul Kirovsk (apatita), orașul Moncegorsk (aluminiu, electrotehnie). Orașele vechi evocă istorii vechi de lupte și glorii, adăugîndu-le semnificația impetuoasei dezvoltări din zilele noastre: „Kandalaska" (de la „Kandalv" — „cătușe"), fost loc de surghiun pentru adversarii tiraniei țariste, a devenit un important centru al industriei siderurgice, forestiere, miniere, energetice.

Murmanskul, loc de baștină al eroului baladelor rusești Ilia Muromeț, este în prezent o adevărată perlă a Nordului. Roiurile de porumbei care inundă străzile Murmanskului te-ar face să crezi că te afli într-unul din marile orașe din inima continentului sovietic. Numai țipetele scurte ale pescărușilor, boarea rece și sărată dinspre mare, culoarea verzuie pe care o capătă aerul cînd nori ca niște munți plumburii acoperă soarele și fulgi ușori de nea încep să cadă în plină vară, te readuc ... în nord.

... O scurtă discuție cu Alexei Matveev, președintele comitetului executiv al sovietului regional — Murmansk:

— În primul rînd, sîntem pescari. În afară de lacurile și rîurile din partea continentală a peninsulei, Marea Barents reprezintă un depozit nesfîrșit de pește. Deși cifrele nu pot exprima întotdeauna totul, ele spun drept atît cît spun: avem 460 de traulere mari de pescuit, 40 000 de pescari care prind anual circa 11 000 tone de pește, mai ales batog. (Interesant lucru, posturile de radio locale transmit zilnic populației știri despre cantitățile de pește cu care se înapoiază în port pescadoarele). Apoi, nu trebuie uitat că, dacă portul nostru nu îngheață de loc în timpul anului, datorită Golfstreamului, orașul nostru, de circa 305 000 locuitori este încălzit de calorifere 300 de zile pe an, uzinele electrice funcționează din plin tot atîtea zile, ceea ce determină folosirea unui mare număr de muncitori. Apropo de Golfstream...

Alexei Matveev povestește una din „șicanele" curentului maritim care a costat ... 20 tone de dinamită. În luna aprilie, pe valea rîului Teriberka, unde se construiește ultima cascadă a sistemului de hidrocentrale Serebreanka, s-a dat alarma. Golfstreamul s-a trezit pe neașteptate, a pătruns prin Marea Albă, și a început să topească chinga de gheață în care era prins rîul. Gheața, pe o suprafață de 300 000 metri pătrați, groasă de un metru, s-a umflat și a început să preseze asupra fundamentului de la podul hidrocentralei, amenințînd să îl taie ca o ghilotină. Elicoptere ale trustului „Ghidrospețstroi" au cărat zi și noapte, în calupuri, dinamita pe care oamenii au așezat-o pe o distanță de 1,5 km în amonte și 6 km în aval. Gheața a fost aruncată în aer, iar podul salvat. Așa că Golfstreamul ... Acum însă se construiește o centrală electrică fără apă și cărbune: cea atomică de la Kola.

Dar mai presus de toate, Murmanskul rămîne marea poartă spre nord a U.R.S.S. Fascinația „tăcerii albe" începe de aici, chiar de pe culmea ce străjuie orașul, oferind privirilor orizontul dincolo de care începe adevăratul ... pol nord. Căci a fi în cercul polar, nu înseamnă încă a fi la Pol. Raisa Stratievskaia, cunoscut „poliarnik" (lucrător la Pol) mărturisește că și-a început cariera încă ... din școala medie. „Da, da, încă de pe atunci", insistă ea, arătînd un caiet de școlăriță, în care sînt versurile ei: „...Mă chinuie Nordul, nici noaptea nu dorm..."

Să încercăm să o însoțim la bordul spărgătorului de gheață „Kiev" care a plecat din Murmansk în Marea Kara, spre gurile Eniseiului, urmat de navele „Indigarka" și „Navarin". Întinderile albe, moarte, nu sînt de loc chiar numai albe și, mai ales, — moarte. Sloiurile de gheață cît munții uneori, își au fiecare culoarea lui: unul galben verzui, altul roz, altul gri. Sînt și unii sclipitor de albi, avînd forme ciudate de izbă țărănească, fie de căpiță de fîn, iar uneori semănînd cu bucăți de zahăr cubic, pedant de șlefuite. Dacă e vorba de „tăcerea albă", ea este mai degrabă acel veșnic scrîșnet al navei care strivește ghețurile, care prinse sub navă, țîșnesc afară, ca împinse de un resort, lîngă hublourile cabinelor.

Ne îndreptăm „ceva mai sus", spre insula Vranghel. În primul rînd, nu este de loc ușor să ajungi acolo cu vreun vapor. Nu pentru că spărgătoarele de gheață n-ar putea pătrunde. Problema este la ... acostat. Căci vînturile, venind de la pol, au pus nu o dată în pericol navele acostate aici. Denumirea golfurilor vorbește de la sine: „Somnitelnaia" („dubiosul"), „Neojidannaia" („surprinzătorul"); „Predatelskaia" („trădătorul") etc. Poate la adăpostul acestor golfuri, ursul alb a izbutit să-și facă aici locul de baștină. Colonia din insula Vranghel numără un sfert din totalul urșilor albi din lume.

Zootehnicianul Nikolai Vinkler a lucrat un timp îndelungat și cu succes în Ministerul Agriculturii, la Moscova. Și-a cerut însă transferul (pentru unii — „netam-nesam", pentru alții — „ce curaj excepțional") în insula ... Vranghel. Lucrează acum aici, alături de alți cîțiva confrați, încercînd să adopte la condițiile de aici boul moscat, animal care se mai află în Groenlanda și Canada. Vinkler a devenit un „omnicalificat": electrician, mecanic, telegrafist, dulgher, infirmier, bucătar și ... zootehnician. Cînd să mai ai timp de „tăcerea albă" ?

Strînsă între Marea Kara, unde Golfstreamul își găsește definitiv sfîrșitul între ghețari și Marea Laptev, dominată de gerurile și vînturile continentale, peninsula Taimyr, „pămîntul renului alb" (deoarece, aici, hainele se fac numai din ren alb), își trăiește în prezent epoca unor intense prefaceri. Este zona unde Oceanul Înghețat de Nord devine „monarhul absolut", coborînd adesea mercurul termometrelor sub minus 70 de grade, cînd oțelul devine un fel de pesmet fărîmicios. În zonele cele mai de nord, densitatea populației este de 7—8 locuitori la suta de kilometri pătrați. Două localități, Kiusiur și Taimylyr, precum și alte cîteva, cu o populație de peste 1 000 de locuitori, adăpostesc circa o jumătate din cei aproximativ 100 000 de oameni.

Bătrînul Nenet Ilia Popov, zis „maiorul", stă încă la îndoială să se mute la Kiusiur, sau să rămînă la tordohul (coliba) lui, plimbîndu-se, împreună cu soția, după turma celor 1 300 reni, prin întreaga tundră.

În tordohul „maiorului", fiecare lucru reprezintă o epocă distinctă din viața lui: pieile de ren, „epoca de cîndu-i lumea", ceainicul, pachetele de ceai presat și celelalte scule casnice — „de cînd sînt gospodar, stăpîn pe mine", aparatul de radio cu tranzistori — „eee, asta e altceva. E „kapse"... în limba nenetă, „kapse" înseamnă, după caz: „Bună ziua, bine-ai venit, dragă prietene, povestește despre lumea mare". E singurul lucru de care „maiorul" n-ar vrea să se despartă nici cînd „va fi pierdut". Căci prin aceste locuri, lucrurile în sine nu au nici o valoare dacă nu-l slujesc pe om. Se mai păstrează obiceiul ca la înmormîntări, pe mormîntul celui „pierdut" să se pună toate uneltele de care s-a folosit în viață, iar de cel mai apropiat pom să se agațe hainele și pieile animalelor vînate de el. „Dacă lucrurile nu l-au putut păstra, de ce să le păstrăm noi pe ele? Asta însă e, vezi bine, un „kapse"...

Un elicopter cutreera tundra de la o brigadă de păstori de reni la alta. Este tînărul zootehnician Egor Popov, nenet, proaspăt absolvent al Institutului de agronomie din Leningrad, care discută aprins cu concetățenii săi din sovhoz, despre măsurile luate de secția din Iakuția a filialei siberiene a Academiei de Științe a U.R.S.S., cu privire la îmbogățirea condițiilor de creștere a renilor.

Și un alt „Pol Nord", cel de la capătul de est al continentului sovietic-Ciukotka. Coborît din cuterul care te aduce de la Uelena la Sirenki, pe malul Mării Behring, ești surprins de faptul că eschimoșii nu mai sînt ... eschimoși, prin îmbrăcăminte cel puțin. Hainele lor sînt la fel cu cele ale unor pescari din orice parte a lumii. Scurtă vătuită, cizme lungi de cauciuc, mănuși mari îmblănite.

Primul semn că te afli totuși la ei, este barca din piele de morsă care, dacă nu ar mirosi a grăsime, ai zice că este din material plastic. Zootehnicianul șef al colhozului „Lenin", Lidia Roltyt îl delegă pe șeful brigăzii de vînători marini „Liolici la cub" să conducă oaspeții pe un cuter pînă la capul Dejnev, care străjuiește strîmtoarea dintre Uniunea Sovietică și America de Nord.

Capul Dejnev e un pisc sur, veșnic umed, căci soarele nu izbutește niciodată să usuce stînca. Un far cu lumină veșnic înfiptă în ceață străjuiește întinderile lăptoase ale mării. Iar jos, o placă de fontă cu un bărbos, sub care scrie: „Semion Ivanovici Dejnev, omul care în 1684 a sosit aici, în strîmtoarea dintre Asia și America". alături o cruce ridicată de echipajul navei de transporturi militare, la 1 septembrie 1910: „S-au ridicat această cruce în amintirea lui Dejnev care...".

Ca să pătrunzi în colonia de morse de aici, trebuie să treci mai întîi un control sever, să prezinți garanții că nu te va împinge păcatul să omori vreuna. Este o plajă lungă de aproape 15 kilometri, unde se află una din cele mai mari rezervații de morse. Adevărată caricatură a unei plaje sudice. Sute, mii de animale stau întinse, unele într-o rînă, cu capul aplecat caraghios, altele cu burțile în sus, sforăie de-a binelea, altele se scarpină cu cioturile scurte și cască lung, caraghios, arătîndu-și și mai mult colții.

— N-are rost să mai fie omorîte, explică Liolici. Carnea lor a și ieșit aproape din meniul eschimoșilor și al ciukcilor. Doar colții ce mai valorează, dar pentru asta e păcat să le omorîm Un miros acru sărat, emanat de miile de animale, îți dă aproape amețeli.

Pornim din nou spre sediul colhozului. În drum, un beculeț se aprinde la bordul cuterului și Liolici oprește iute motorul să fie bine auzit. Este chemat de ambarcațiunile din larg: „Aha, două balene spui? Bine, dar aveți grijă, să le despicați, să nu mi le aduceți gata „fierte"...

...În Ciukotka plouă. De fapt, greu de spus dacă plouă sau aerul devine pur și simplu lichid. Este o spumă densă, umedă care se scurge din cer și care ține o zi întreagă, ba chiar o săptămînă. Lîngă capul Schmidt, pe valea micului fluviul Polhenkuul, se află unul din tezaurele Ciukotkăi, zăcămîntul de aur Poliarninsk. E o groapă întinsă, cu fundul plat, din care buldozerele împing „dumicați" uriași de clisă gălbuie spre margine. Aici, jeturi de apă puternice împing masa gălbuie spre niște brațe metalice care o adună cu grijă, spre a o împinge într-o construcție cubică de metal. Groapa este „poligonul aurifer", masa cleioasă împinsă de buldozere — „roca auriferă", iar construcția metalică — „hidroelevatorul", unde roca este spălată și separată de firișoarele de aur.

O tînără, Roza Banina, adună bobițele prețioase cu o măturică și le așează în conteinerele ce pleacă spre stația de purificare. Uneori, scoate cîte un bob galben, strigînd: „Uite-l, am prins gîndacul". Sînt pepite, fenomen de altfel destul de rar în exploatările industriale.

„Diavolul galben" își începe aici „drumul de viață" : fără nici un fel de convulsii. Simplu. Ca orice alt mineral. În depozitul combinatului, stă un timp chiar în ... castroane de aluminiu, după care este pus în conteinere și trimis.

Privită de sus, Artica este ca un punct ce se lărgește tot mai mult, din care meridianele țîșnesc, amețitor păienjeniș, înconjurînd pămîntul, legîndu-l parcă într-un tot unic. Imaginați-vă un om stînd exact în același punct: la fiecare învîrtire, înseamnă că „înconjoară pămîntul" la Ecuator. Aici, la acest capăt al lumii, dar nu de la sfîrșit, ci de la început, te încearcă persistent gîndul că pămîntul nostru e unic, este casa omului, pe care și-o cunoaște tot mai mult, și-o împodobește tot mai frumos.

Moscova — 1971.

TREI ORE ÎN UNIVERSUL HAZARDULUI

- Monte Carlo — la orele dimineții și ale serii
- De ce părăsesc turiștii orașul în grabă ?
- Introduci un franc și visezi... Iar uneori visul se termină în mod tragic

de Ion BALAȘ

Cine din generația matură n-a citit încă din copilărie povești adevărate sau mai puțin adevărate despre Monte Carlo ? Un orășel fantezist răsfirat de o mînă jucăușe peste stînci albe unde fiecare petec de pămînt este un Eden. Pretutindeni vile cochete înecate în plante cățărătoare și flori sau palate somptuoase în stilul renașterii italiene, baroc, maur sau altele, după fantezia arhitecților și gustul proprietarilor. Cele mai multe în terase largi, deschise spre mare și cu alei solemne străjuite de supli chiparoși. Porți mari din fier forjat purtînd coroane și blazoane ruginite, separă muritorii de rînd de ultimii descendenți ai unei lumi apuse, care mai supraviețuiesc între aceste vestigii de artă medievală. În golfuri, printre stînci, sclipesc iahturile luxoase ale milionarilor care locuiesc aievea, undeva prin cine știe ce colț de lume. Stațiunea este de o eleganță discretă, luminoasă și colorată ca picturile lui Renoir. Bogata vegetație mediteraneană, în care predomină platani gigantici, ficuși cît stejarii, palmieri și cactuși, împrospătează aerul care, vitalizat și de briza mării face clima extrem de agreabilă. Pretutindeni hoteluri. La alegere, după gust și mai ales după pungă.

Industria hotelieră modernizată, adaptată cerințelor contemporane și mutațiilor sociale, prosperă. Acțiunile lui Onasis (și nu puține la număr) sînt productive pînă și aici... În treacăt spus, aci totul, dar absolut totul, este extrem de piperat. Turiștii modești din sudul Franței sau nordul Italiei vin și pleacă... repede. Invadează bufetele expres, mănîncă în picioare, vizitează cele cîteva puncte de atracție și apoi părăsesc în grabă orașul, de parcă s-ar fi declarat vreo molimă pustiitoare.

Dar marea atracție pentru turiștii obișnuiți nu o constituie nici palatul prințului Rainer al III-lea, nici renumitul și interesantul Muzeu Oceanografic ci, după cum desigur bănuiți, cazinoul. Această monumentală construcție a secolului trecut, așezată strategic pe malul mării, este o capodoperă arhitecturală. Este zărit de pretutindeni, iar chemarea lui tainică, de sirenă perfidă, atrage irezistibil nu numai vicioșii profesioniști sau amatori, ci și mii de gură cască, care amețiți de legendele adevărate sau mincinoase, vin să vadă această instituție a viciului care de-a lungul deceniilor a provocat atîtea drame. De cînd se deschid porțile, la 10 dimineața, pînă noaptea tîrziu, se scurg ca la pelerinaj prin saloanele elegante, sute de vizitatori. Unii se apucă să și joace, chiar dacă n-au făcut-o niciodată. Așa, într-o doară, să-și încerce norocul. Totul începe într-o doară. Afară de rișcă și table, jocuri eminamente balcanice, aci se joacă de toate...

Campioana incontestabilă a hazardului rămîne însă ruleta. O adevărată răsfățată care domină despotic edificiul. De aceea, ea ocupă salonul central. Trierea socială a jucătorilor este severă. Turiștii veniți cu preț redus, mai ales în sezonul mort, nu au nevoie să plătească intrarea. Se opresc în hol. Aci s-au instalat, într-o sală mai modestă, zeci de aparate mecanice, rude mai sărace ale celor din saloanele luxoase. Introduci un franc și visezi... Dacă ai norocul să ți se arate pe ecran trei șeptari îți umpli buzunarele cu 200 de piese de cîte un franc și mai trăiești gratis cîteva zile în regatul de operetă.

Proprietarii au avut însă grijă ca asemenea evenimente (e drept cam rare) să fie anunțate zgomotos. La apariția pe ecran a formulei magice, un clopoțel cu stridențe de pompieri, vestește evenimentul. Aleargă lumea ca la urs să privească piesele ce curg într-o cupă nichelată, zgomotoase, jucăușe și lucitoare ca niște peștișori argintii.

Să pătrundem însă în lumea „de vrajă" a ruletei. Se vorbește în șoapte ca-n templu. Nu se aud decît în răstimpuri vocile inflexibile ale crupierilor. Dar, de la început ai o primă decepție. Tu, cetățean neavizat, care cunoști Monte Carlo și cazinoul numai din literatura ieftină a copilăriei, te duci îmbrăcat în costum de seară, ca la nuntă, ba chiar arborezi o cravată clasică și aci rămîi descumpănit întîlnind tineri în blugi, femei în sandale, mai mult dezbrăcate decît îmbrăcate și numai pe ici pe colo cîte o doamnă stafidită, încorsetată sever în rochie de seară și încărcată de bijuterii. Pare o arătare anacronică.

La mese, înghesuială de iarmaroc. Încerc la iuțeală să fac o medie de vîrstă și constat că-i foarte greu, ar trebui să apelez la prea complicate metode statistice. Din fructul otrăvit mușcă cu aceeași frenezie adolescente deja vicioase, alături de bătrîni respectabili, la care te gîndești cu teamă că ar putea suferi în orice moment un atac de cord. Predomină, totuși, femeile. Se pare că sînt mai pătimașe... mai ales cînd n-au ce face...

Crupierii, meseriași versați, sînt numai ochi. Fac mișcări economicoase, molatice, dar extrem de precise. Slujbașii viciului au școală, nu glumă ! Stau ciorchine cîte 4 la o masă : unul învîrtește ruleta, altul stă în capul mesei și strînge „pourboir"-ul (bacșișul) dăruit de cei ce cîștigă, alți doi stau pe margine și adună jetoanele.

— Rien ne va plus... mormăie crupierul principal printre dinți. Și bila jucăușă își începe goana amețitoare jucîndu-se cu nervii celor ce-și frămîntă mîinile pe margine. Ochi avizi îi urmăresc salturile capricioase. Dă să se oprească la 35 și apoi sare năbădăioasă pe 17. Privirile se îndreaptă ca electrizate spre 17, dar pătrățelul de pe postavul verde este liber. Lopețile îndemînaticilor crupieri curăță totul. Nimeni nu ia nimic, iar contul societății sporește.

Seara, tîrziu, se răresc vizitatorii. Rămîn jucătorii de meserie și chibiții casei. Prin salon, în afara celor de la mese, lume diversă : cocote elegante ce adulmecă expert prada, tipi dubioși ce se strecoară discret, de la o masă la alta și mai ales chibiți.

Noaptea jocul se încinge. Pasiunile ating sferele incandescente ale nebuniei. Se aruncă cu jetoanele de 50 și de 100 franci de parcă ar fi nasturi. La mese aceeași jucători stau nemișcați cu orele, supți la față, cu gurile uscate și căscate. Privești apoi la mîini. Acestea au într-adevăr limbajul lor ; mîini liniștite și stăpînite. În dreptul lor zăresc un morman de jetoane (au de ce să fie liniștite, gîndesc eu,) mîini nervoase cu degete subțiri ce frămîntă nehotărîte un ultim jeton și o ultimă speranță, mîini hrăpărețe care se întind nerăbdătoare, atunci cînd cîștigă. O diversitate unită în viciu !

Miezul nopții a trecut de mult. La o masă o tînără cu aer misterios de Mata Hari, joacă tare. Nu-i tresare nici un mușchi al feții. Nici cînd pierde, nici cînd cîștigă. Alături de ea o doamnă vîrstnică, învăluită în mătăsuri și bijuterii, pierde și pierde virtos. Este artăgoasă și se răstește la un june proptit în spatele ei. Chelneri solemni aduc discret băuturi fine pe care le pun la îndemînă celor cărora le mai arde de așa ceva...

La un moment dat un tînăr palid ca un mort, cu ochi sticloși, se ridică încet de la masă. Pare distrus, proiectat undeva în neant. Îl privesc cum părăsește sala cu pași mecanici ca un condamnat la moarte. Cine este ? Poate un funcționar în deplasare, poate fiul vreunui industriaș trimis de tatăl său să încheie vreun contract sau poate vreun aventurier... Este evident în tot cazul că a pierdut o sumă mare.

Stranie certitudine ! Presimt o dramă. Nu am nici măcar milă. Am sentimentul că mă aflu într-o lume cu totul străină, sînt spectatorul ei și al meu însumi. Rece și gol pe dinăuntru.

Este tîrziu. Ieși din acest palat al pierzaniei năuc. Îți umpli plămînii cu aerul rece al nopții și te felicîți singur că n-ai boala „foițelor". Apoi fără voie gîndești că această fastuoasă instituție este și ea supusă degradărilor sistemului său social pe cale să-și piardă poleiala timpurilor trecute. O mai salvează deocamdată, ca și pe alte instituții, renumele cam șifonat și livrelele aurite ale impozanților săi majordomi.

SPIRALE

VINEA (I)

de Eugen BARBU

Prestigioasa editură din Cluj: „Dacia" ne face surpriza apariției serialului *Vinea* (6 volume), *Operele*, într-o prezentare excelentă. Se începe cu poemele poetului iar al doilea volum cuprinde romanul inedit „Venin de mai", asupra căruia nu mă voi pronunța deocamdată.

Prezența lui Vinea în literatura noastră a cunoscut străluciri și obscurități ce nu se datoresc autorului discutat. Socotit într-o vreme un modernist, el ne apare astăzi aproape un clasic, fapt ce dovedește încă odată că tot ce pare îndrăznet și revoluționar la început se poate transforma în lucru înghețat, clasic, fără ca valoarea să sufere. Raportînd la datele aflate sub unele poeme, cu siguranță că anumite îndrăzneli de cuvînt rezistă și astăzi și calificarea veche rămîne în picioare. Spiritul poeziei lui Vinea e viu, rezistă intemperiilor critice și poetul poate fi citit și astăzi cu mare interes.

Scriam undeva că opera acestui cărturar fin are aparențe abstrase, el este tot atît de aproape de lirica lui Perpessicius cît și de a lui Fundoianu, cum surprinzător îl precede în procedee pe Ion Barbu, mai ales în poeziile de început. Nu e greu de depistat influența unui Valery, să spunem și nu înțelegem de ce Mircea Vaida, prefațatorul ediției îl pune lîngă Blaga, cu care nu are nimic comun. Un parnasian modern, un contemplator dedulcit la viciul singurătății, iată ce este Vinea. Versul său pare lipsit de clorofilă, penița cu care scrie e de argint și cerneala are sîngele alb al bolii prinților: melancolia. Ceva rece, înghețat, depărtat, străbate această poezie aproape atemporală, Vinea este un eleat dominat de cerul neutru al miturilor în care senzoriile vîntului sînt evitate, furtunile abolite, totul se desfășoară într-o tainâ grozavă, cum spunea cineva, într-o lume fictivă, posibilă, fără pereche. Rude poetice îi sînt Poe, Pirvan, Dan Botta, Mateiu Caragiale, Emil Botta, înțelegînd prin asta predispoziția lui Vinea spre fantastic, spre un misticism glaciar, nu religios, cît material, către solemnitatea actului, a gestului grav, definitiv pe care numai statuile sînt în stare să le producă. Suferința la el pare frugală, proaspătă, vie, este durerea fără materie a zeilor, o *turburare* mai curînd, înțelegînd prin asta o *mutație a intelectului* care poate să fie contrazis, dar nu *durut*. În acest spațiu totul se poate întîmpla sau nu se poate întîmpla, dar este posibil; ireal, dar plin de dramă. Spirit livresc, Vinea tinde spre declanșări secrete de sentimente cu grijă ascunse, dintr-o discreție care este lege la astfel de firi Durerea poetului este suferința norilor care fac din furtuni mari discursuri adresate infinitului iar uraganele lor pot fi confundate cu mari orgi celeste, ploile fiind însămînțările lui dumnezeu; ceea ce curge nu este materie, ci duh sub formă înșelătoare de ape corupte. Un aer egal guvernează această dispoziție totdeauna setoasă să afle, nu există mirări, entuziasm sau gest nesupravegheat. Și mai ciudată apare deci cititorului materialitatea precisă în care desbaterea interioară are loc. Delimitat de geografia obiectelor, constrîns de prezența lor tiranică, poetul găsește portița evadării, cu mari volute voluptoase, Prometeu dă tîrcoale locului încarcerării, stîncii căreia i se constituie prizonier după vagi evadări fără fabulă. O cunoaștere abulică constituie universul închis al poetului în care Călinescu, marele nostru părinte literar, vedea numai *strigăte smulțuite și mătăsoase, japoneze* dominate de un *sentimentalism despletit*. „*Acest poet de carnet*, realizînd numai uneori *mari gobelinuri* și *dominat de un instinct tropic*" era numai imaginea trunchiată a lui Vinea din anii cînd se scria faimoasa „Istorie a literaturii române". În această privință, noi avem avantajul de a putea privi mai adînc în Operă, deși, înțeleg de la editor că ea nu este completă, ci numai o selecțiune...

Poezia „*Ora fîntînilor*" care a și împrumutat titlul unui volum, explică mai bine decît orice ambiția poetului, și nu tocmai ceea ce este el în cele din urmă: „*Oră de liniști stelare / clar semn de lumi fără nume / largul în ambru și-n jar e/Thalassa-n ritmuri apune / Vocile sfînt de curate / frunțile pure și ochii / cugetul gol și curat e / clopote cînd legănate / trec în nunțeștile rochii / Ora fîntînilor lunii / înger șoptește prin umbre / vorbele rugăciunii / netălmăcite și sumbre*", poezie datată 1930 care confirmă *barbismul* lui Vinea, manifest încă din 1912 cînd scria „*Voluptas*" care sună și astăzi la fel de modern ca atunci: „*Printre Tanagre false și flori de fir persane / Cînd dormi, pe mări de ambru și umbre, în alcov / spre trupul tău alunec, înot, ca spre-un ostrov / cu golfuri călduroase și leneșe liane / Naufragiat, de-a pururi setos de noi secrete / descopăr alte unghiuri și-un alt parfum cînd plimb / pe formele-ți inerte mișcările-mi încete / și-adulmec ora-n tine, pătrunsă de un nimb / iar pîpăitul, artă, ciudată și subtilă / pe matele alei scăzînd șerpuitor / călăuzește gura spre floarea imobilă / ce scapără-ntre bucle stigmatul de fosfor*". Barbiană este și „*Tuzla*", pastel în culori subtile, scurse, de mare rafinament liric: „*Val pal, stîncile arse / albastrul sat într-un inel de var / Femeile tărmului au obraz de mărgean / și se vînd pe stras și suliman / Vreau să rămîn aici la Tuzla / lîngă valsurile moarte-n casa albă / cînd pleacă școlarii rahitici / și-n plaje singeră macul sălbatic / cheag tușit în amiaza fragedă / Seara bate semne din far / peste goarnele vagi de apă / cînd se întorc pescarii cu stele pe mîini / și trec vapoarele și planetele*". Este și nițel Valery pe aici cum se simte asta și în „*Aetius*": „*Erou suprem în prag de soare-apune / pe ultime trofee strunind un crunt destin / ecvestră viziune, la a vremilor răscruce... Aetius, blond ca un zeu / imperiul, pe umăr, ferindu-l de ruină / cuget întruchipat / al legii de cristal*" (vezi *Album de vers anciens*: Cezar: „*César, calme César, le pied sur toute chose / Les poings durs dans la barbe, et l'oeil sombre peuplé...*") Și mai departe la Vinea: „*Zvon secular, speranțe nerostite / Aetius arătare / scurt fulger vrînd cu dreapta / să-nsnopi și să sugrumi / ca-n șireang grumajii și coame smucite de-a călare / de cîte ori puhoaie din bezna lor sbicite / zoreau sub zodii limpezi, spre urbii lapidare / te-ai arătat pe treapta solarei tale lumi*".

Un aer elin veghează poezia lui Vinea, un soare rece, clarvăzător care mărește totul, dă proporții înspăimîntătoare unei naturi echilibrate, gîndite extrem și de aceea atît de perfecte...

SĂPTĂMÎNA LA TELEVIZIUNE

DUMINICĂ 26 DECEMBRIE

PROGRAMUL I. 8.15 Gimnastică pentru toți. 8.30 Cravatele roșii. 10.00 Viața satului. 11.10 Ciclu de inițiere muzicală. 12.00 De strajă patriei. 12.30 Emisiune în limba maghiară. 14.00 Sport: Concurs internațional de patinaj artistic — demonstrațiile laureaților. Înregistrare de la Moscova; Din filmoteca noastră — finala „Cupei Angliei" la fotbal: Arsenal—Liverpool. Tenis: Ilie Năstase—Stan Smith, (reluare). 16.00 Postmeridian „O poveste cu șampanie". Să ridem cu Amza Pellea; Itinerar european — Italia; Walt Disney; Muzică ușoară. 17.10 Planeta giganților. 18.00 Cîntare patriei. 19.20 1001 de seri. 19.30 Telejurnal. 20.00 Cîntece pentru pasărea măiastră. 20.20 Filmul „Amigo". 21.10 „Sanie cu zurgălăi", spectacol de varietăți. 22.40 Telejurnal. PROGRAMUL II. 20.00 Reîntîlnire cu personaje îndrăgite de copii. 20.20 Săptămîna culturală bucureșteană. 20.35 Concert pentru pian și orchestră de R. Schumann. Preludiu și 3 dansuri din opera „Oedip" de George Enescu. 21.00 Buletin de știri. 21.25 „Strada, excursie psihologică". 21.45 Intermezzo muzical. 22.00 Noutăți științifice și tehnice. 22.10 Invadatorii (V).

LUNI 27 DECEMBRIE

16.00—17.00 Lecții TV pentru lucrătorii din agricultură. 18.00 Magazin teatral: proiecte pentru noul an. 18.30 Instrumente și virtuozi. 18.45 Start în anul II al cincinalului. Un bilanț rodnic al întrecerii socialiste, baza succeselor din 1972. 19.20 1001 de seri. 19.30 Telejurnal. 20.10 Avanpremieră 20.15 „David Cooperfield". 21.05 Tîrgul Drăgaicei. 21.25 Opereta „Neastîmpărata". 22.25 U.R.S.S. — dezvoltarea transporturilor. 22.40 Telejurnal.

MARȚI 28 DECEMBRIE

PROGRAMUL I. 18.00 „Caratele metalelor". 18.30 Autografe.., Victor Eftimiu, Al. Philippide, Eugen Barbu, Aurel Baranga; Vă oferim aparatul nostru de filmat: Aurel Dragoș Munteanu; „Lectura, acest viciu nepedepsit..."; Evenimentul literar al anului 1972; Versurile anului ? ! ! sau de la Orfeu... la Morfeu; Urări pe adresa scriitorilor. Expeditorii, cititorii. 19.00 Breviar juridic. 19.20 1001 de seri. 19.30 Telejurnal. 20.15 „Lașii în carnaval" de Vasile Alecsandri. 21.45 Prim plan: Ioan Neacșu — Erou al Muncii Socialiste. 22.10 Interpreți și rolurile lor: mezzosoprana Elena Cernei. 22.40 Telejurnal. PROGRAMUL II. 20.00 Lieduri. 20.20 Desene animate. 20.30 „Viața studențească" — ediție specială TV. 20.45 Buletin de știri. 20.50 Cărți și idei. 21.20 Bloc notes. 21.35 Varietăți muzical-coregrafice. 22.10 „Planeta giganților".

MIERCURI 29 DECEMBRIE

18.00 Mult e dulce și frumoasă... 18.15 La încheierea anului muzical 1971. 19.00 Avanpremieră. 19.20 1001 de seri. 19.30 Telejurnal. 20.00 1971. Anuarul economic TV. 20.30 Filmul „Aida". 22.10 Teleglob: Cuba. 22.30 Selecțiuni din finala Concursului internațional de muzică ușoară „Cupa Europei" — Belgrad 1971. 22.50 Telejurnal.

JOI 30 DECEMBRIE

PROGRAMUL I. 16.00—17.00 Lecții TV. pentru lucrătorii din agricultură. 17.30 Emisiune în limba maghiară. 18.30 La volan. 19.00 Panoramic științific. 19.20 1001 de seri, 19.30 Telejurnal. 20.00 Spectacol muzical-literar închinat zilei de 30 Decembrie. 20.30 Tinerii despre ei înșiși. 21.00 Avanpremiera revelionului. 21.15 Comici vestiți ai ecranului. 22.00 Mereu înainte. Spectacol muzical-coregrafic susținut de Ansamblul artistic al U.T.C. cu prilejul aniversării a 25 de ani de activitate. 22.40 Telejurnal. PROGRAMUL II. 20.00 Concert simfonic popular. 20.45 Cronica expozițiilor bucureștene. 21.00 Buletin de știri. 21.05 Biblioteca pentru toți. 21.40 „Patru tanchiști și un ciine" (VII).

REVELION TV

Pentru a nu ne rătăci printre emisiunile nopții festive, realizatorii programului de revelion s-au gîndit să ne poftească pe toți telespectatorii în „Trenul veseliei" al cărui mecanic va fi Ștefan Bănică și al cărui controlor exigent și prompt va fi Dem. Savu. Punct de plecare: „Gara Veseliei". Punct terminus: „În gară la Leordeni", după ce vom vizita: „Hanul Ancuței", „Bucureștiul nopțiea" inclusiv „Hotelul Intercontinental", după ce vom trece pe la circ (unde se vor produce în senzaționale numere, cunoscuți actori de teatru), după ce 7 pitici o vor căuta pe Albă ca Zăpada și ne vom opri să ascultăm „Discoteca 71—72".

În veselul tren, un compartiment a fost destinat anecdotelor (ni se promit multe și noi !), spuse și interpretate de: Al. Giugaru, Puiu Călinescu, H. Nicolaide, Nae Roman, Nicu Constantin, Al. Lulescu și alții pe care nu vi-i dezvăluim.

Mos Gerilă: Toma Caragiu.

Rătăcit pe „Planeta giganților": Dem. Rădulescu.

Muzica ușoară cu drepturi legitime și preponderente, va urca în trenul revelionului o dată cu Margareta Pîslaru, Dan Spătaru, Anda Călugăreanu, Dida Drăgan, Aurelian Andreescu și alți interpreți români, cărora li se vor alătura și soliști renumiți de peste hotare, precum: Harry Belafonte, Gilbert Bécaud, Tom Jones, Mina etc., etc.

În prag de An nou un popas arheologic va prilejui o întîlnire cu: Mircea Albulescu, Stela Popescu, Rodica Tapalagă, Doina și Cornel Patrichi.

Un revelion fără surprize nu mai este revelion: așadar, restul escalelor și întîlnirilor le veți afla în chiar noaptea noului an.

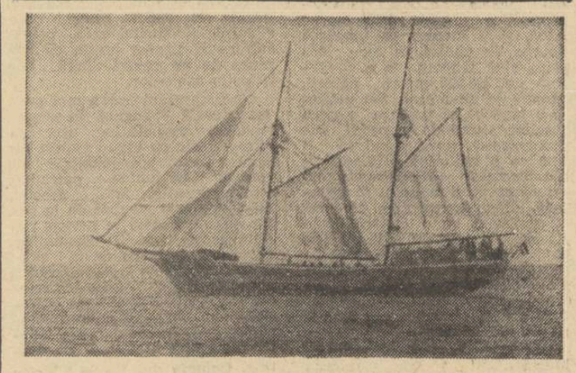

Goeleta „Ghost" — ediție 1970...

Trio GRIGORIU își trăiește o a doua... tinerețe. Deși cei trei s-au consacrat unor cariere independente (George — compozitor, Angel — textier, Cezar — regizor de film), ei continuă să înregistreze împreună. Cea mai recentă melodie imprimată se intitulează „În România" și aparține lui... George Grigoriu (versurile: Angel Grigoriu și Romeo Iorgulescu). Pentru programele speciale de Revelion, Trio Grigoriu a înregistrat la Radio un original potpuriu din cele mai cunoscute șlagăre românești și străine lansate în 1971, avînd, de asemenea, și apariții la T.V.

***MIHAELA MIHAI** va cînta, în seara zilei de 28 decembrie, în încheierea unui spectacol de varietăți T.V. la sala Palatului. În prima parte a programului vor fi premiați cei mai buni sportivi români ai anului 1971. Acompaniamentul va fi asigurat de orchestra Radioteleviziunii, dirijată de Sile Dinicu. În noaptea de Revelion, ea va fi protagonista unui micro-recital Alex. Mandy, filmat de Andrei Brădeanu la cabana „Postăvarul" cu Mihaela Mihai și Olimpia Panciu. Prima va cînta „Cîntec pentru bradul meu", „Sorcova" și „Cumpăna", iar cea de a doua — „Nunta" și „Floare albă".*

La ora actuală, unul dintre cei mai apreciați interpreți din Cehoslovacia este JAROMIR MAYER, pe care l-am ascultat în 1970 la „Cerbul de aur". După ce a cîntat la Festivalul de la Bratislava, a întreprins turnee în Polonia și U.R.S.S. Ultimele melodii înregistrate: „E din nou luna mai", „Mi-e dor", „Hipnotizatorul", (primele două îi vor apare peste cîteva zile pe un disc Supraphon). Proiecte pentru 1972: turnee în Cuba și Chile (martie), România (aprilie sau mai), participare „hors concours" la Festivalul „Orfeul de aur" din Bulgaria (iunie). Întotdeauna: acompaniat de formația sa, „Perpetuum Mobile", și de solista engleză Joan Duggan.

Binecunoscutul instrumentist de jazz DAN MINDRILĂ (în foto) s-a întors de curînd dintr-un turneu peste hotare, incluzînd apariții în cadrul festivalului de jazz de la Zagreb, a acelora de la Varșovia, Praga și Berlinul occidental, un concert la Ljubljana. Dan Mindrilă (saxofon tenor) a cîntat fie în cadrul quartet-ului său, fie ca invitat al unor formații internaționale. În cadrul turneului a înregistrat și cîteva discuri.

Sergiu Malagamba. În luna ianuarie este invitată în Bulgaria, pentru cîteva show-uri T.V., iar cîteva luni mai tîrziu, în Cehoslovacia și R.D.G.

După 9 zile petrecute în „Țara erizantemelor", MIHAI DUMBRAVĂ a reluat intens lucrul la textele a o serie de piese scrise de colaboratorul său permanent, compozitorul Ion Cristinoiu (unele dintre ele, destinate programelor televizate în primele zile ale lui '72). De asemenea, el a înregistrat compoziția lui Laurențiu Profeta „Infern sau paradis", care i-a prilejuit cîștigarea la Tokio a premiului de interpretare oferit de firma Hitachi. Dumbravă și Cristinoiu (contrabas, respectiv baterie) vor întreprinde, începînd din luna martie, un nou turneu în R.F. a Germaniei cu orchestra Paul Ghentzer.

ECOURI • ECOURI

CHARLIE CHAPLIN, 82 de ani, a spus recent: „Nu mă las încă îmbălsămat. Am în minte încă două filme în care voi fi interpret fiul meu Sidney, în pielea unui condamnat la moarte."

LA PLOIEȘTI, în sala Coloanelor Palatului Culturii s-a deschis un salon de artă fotografică, al cincilea de acest fel. Sînt expuse peste o sută lucrări ale unui număr de 30 fotografi amatori din oraș și județ, reprezentînd imagini din viața și munca oamenilor din aceste locuri.

„BANATICA" se intitulează un recent anuar al muzeului județean Caraș-Severin cuprinzînd 26 de studii privitoare la istoria Reșiței și, în general, a Banatului. Anuarul este opera unor reputați oameni de știință, nu numai bănățeni, ci și din Cluj și București. Odată cu încheierea acestei lucrări a început adunarea materialului pentru următorul volum, aducîndu-se, în acest fel, o contribuție valoroasă la dezbaterea unor probleme de istorie românească.

SALVADOR DALI a inaugurat recent, la Paris, o expoziție cu cele mai noi litografii pe care le-a realizat. El a apărut în sala expoziției înconjurat de o... turmă de capre, cîteva fete îmbrăcate ca mulgătoare și copii travestiți în îngeri. Întrebat ce semnificație are acest cortegiu, Dali a răspuns foarte sincer: „Dacă n-aș fi inventat ceva năstrușnic, publicul n-ar fi dat nici o para chioară pe litografiile mele. Dar cum publicul meu e plin de idioți, a trebuit să născocesc ceva care să rămînă întipărit în memoria sa"...

Binecunoscutul interpret belgian JACQUES HUSTIN, după ce a făcut parte din juriul „Cerbului de aur", a continuat să joace într-un spectacol muzical pînă la sfîrșitul lunii aprilie. Apoi a efectuat turnee în Canada, Franța și Elveția și a înregistrat un nou disc, conținînd melodiile „Ma vie d'artiste" și „La forêt bleue", compoziții proprii. Transmițînd salutul său de Anul nou cititorilor revistei noastre, Hustin ne-a dezvăluit că printre proiectele sale din 1972 se numără turnee în Cehoslovacia și România (nerenunțînd la proiectul său de a cînta acompaniat de o orchestră folclorică românească, poate chiar la Olympia).

BIBLIOTECA „Astra" din Sibiu a achiziționat un document rar și valoros. Este vorba de primul calendar scris în limba română care datează de la începutul secolului al XVIII-lea.

VELIERUL DIN PORTUL BRĂILA

De la bază se anunțase furtună. Barometrul de la bord indica același lucru, dar comandantul nu avea de gînd să intre în port. Ordonă strîngerea contrarandelor și nava cu velatura redusă continuă să înainteze. De jur-împrejur, mare cît vezi cu ochii. Vîntul ajunsese la forța șapte iar marea de gradul 4 în transformare. Sarturile țiuiau ca niște corzi de vioară și nava, cu vînt stins, începu să-și mărească viteza. O rafală puternică și tribordul luă apă, pentru cîteva clipe. Tot echipajul avea rău de mare; bucătarul mai ales, era pur și simplu prăbușit. Doar „Lup Larsen" se ținea bine... Cineva alergă spre comandă gata să cadă de cîteva ori din cauza poziției înclinate a punții:

— Să intrăm în port! Vă rog!

— De ce să intrăm în port? Pentru un vinticel ca ăsta?

Se dădu comanda de brațare și goeleta execută o voltă de vînt, apoi încă una. De data asta o sfeclise și „Lup Larsen". Se ținea cu amîndouă mîinile de o cavilă la arborele pupa, cu ochii holbați la dansul fantastic al velierului.

— Nu rezistă, gemu bucătarul.

— Ba rezistă n-avea grijă. Hai, nu începeți?

— Ce să începem? Pe furtuna asta?

Cei cîțiva bărboși lupi de mare, erau cei mai impresionați. Doar vreo 7—8 tineri, care executaseră manevra velelor păreau că nu le pasă. Rideau între ei cu o oarecare ferealâ și respect pentru cei cu bărbi.

După două ceasuri de balans continuu „goeleta Ghost" intră în port fără a fi suferit vreo avarie.

Toate astea s-au întîmplat în octombrie 1970, în apropiere de portul Mangalia.

★

Cu siguranță că cititorul are destule motive să fie contrariat. Nava „Ghost"... Lup Larsen... Mangalia — octombrie 1970. Parcă nu se leagă. E aici o mistificare, un neadevăr. Și totuși lucrurile s-au petrecut aevea. Facem doar un adaus: bucătarul care suferea de rău de mare nu era altul decît actorul Emerich Schaefer. Și dintr-o dată lucrurile încep să se clarifice. Pentru că într-adevăr e vorba de un echipaj format din actori și e vorba de filmul „Lup Larsen" la care se lucra. Și furtuna? — va întreba cineva. Furtuna a fost o furtună adevărată și goeleta era chiar goeletă. O goeletă americană tip 1880 pe prova căreia scria mare și clar: „Ghost"...

— Dumneavoastră sînteți comandantul?

— Cel real sau cel din film?

— Cel real.

— Da, eu. Mă numesc Marin Deboveanu.

— Și cum a fost cu furtuna din octombrie, anul trecut?

— Aproape amuzant. Trebuia filmată o scenă pe furtună, dar era programată în studio. Și de-odată ne trezim cu o furtună adevărată, nu prea mare, ce-i drept, dar pentru o goeletă tip 1880, destul de puternică.

— Și de ce n-ați intrat în port?

— Nu era cazul. Știam că rezistă.

— De unde știați?

În loc de răspuns tovarășul Marin Deboveanu scoate la iveală un tub de carton, mare cît o țeavă de tun și din el extrage cu o infinită grijă, cîteva suluri de hîrtie de calc. Am în față întinsă pe o planșetă, goeleta „Ghost" în toate proiecțiile și cu toate detaliile de construcție.

— Vedeți, lestul e așezat aici, suplimentat față de o goeletă reală cu atîtea kilograme... Centrul de greutate coboară de aici, aici. Centrul de velatură e aici. Aici aveți tot: sarturile, arborii, velatura...

— Dar echipa de filmare? — glumesc eu.

— Este și ea. Uitați: 2,4 tone.

— Atît cîntărește?

— Cu aparate cu tot. Calculul vă este clar, sper. La un vînt de forța 7—8 chiar 9, nava guvernează foarte bine.

— Da, da înțeleg (!)...

— În trei luni a fost gata. Dintr-un remorcher am făcut o goeletă. De fapt, are 7 variante de transformare. S-a prevăzut asta în proiect. Deocamdată pe ea s-a filmat „Lup Larsen" și „Fiul soarelui", ambele după Jack London. E o navă foarte bună. Poate guverna cîteva zile departe de uscat și viteza pe care o realizează cu vele e mai mare decît cea pe care o obține folosind motorul de 150 CP pe care-l are.

— După cîte înțeleg sînteți unul din vinovați...

— În recidivă. Nu e prima. Ați văzut filmele „Răzbunarea haiducilor", „Răpirea fecioarelor"... Nava care s-a folosit acolo a fost prima. Pe urmă, pirogi tip Hawai, bărci pentru vînătoare de foci...

— Dar dumneavoastră, după cîte știu sînteți angajat al studioului „Buftea". De unde pînă unde...?

— Am fost ofițer de marină. Din 1955 mă ocup de asemenea lucruri. Nu pentru a construi nave. Visam să scriu o istorie navală. Încă mai visez. Mi-am făcut fel de fel de schițe. M-au atras în special velierele, aceste nave splendide cu eleganță de pasăre. Păcat că dispar.

— Nu mai sînt necesare!

— Pentru marinari? Greșiți. Cea mai desăvîrșită marinărie pe veliere se face. De ce credeți că nava-școală a flotei noastre e tocmai velierul „Bricul Mircea"? De fapt din 5 marinari de pe bric și cîțiva din flotila de Dunăre, am improvizat echipajul goeletei. Au mai dat o mînă de ajutor și cascadorii.

— Singur ați întocmit proiectul?

— Nu. Aș vrea să menționez că realizarea celor două veliere, este un merit al Registrului naval român. A fost un colectiv mai larg. Aș vrea însă să amintesc aici cîteva nume care merită să fie cunoscute. Meseria de marangoz este pe cale de dispariție. Am găsit totuși la Tulcea pe Atanase Nicolov și Halil Mologeanu, doi marangozi, artiști. Fac din bardă niște lucruri de nu mai ai nevoie de rindea. De un mare ajutor mi-au fost apoi Ioan Papamanole — calafagiu, Alexandru Mititelu — șef secție velărie, Iliescu și Alifantis, de la secția de construcții — toți de la I.O.I.L. — Tulcea. Ajutorul lor a fost neprețuit. Altfel, nu reușeam. Sau, nu reușeam așa de bine.

— Sînteți sigur că ați reușit bine?

— Da. De altfel a fost chemat și un specialist, o autoritate în domeniul navelor cu vele.

— Și ce a zis?

— De mai multe ori aceleași cuvinte.

— Care?

— Zer gut!...

În portul Brăila stă ancorat un velier. Îl așteaptă, cu siguranță, pe membrii echipajului „Val-Virtej" care deocamdată se mulțumesc cu sarturile din studio și cu valurile realizate într-un mic bazin cu apă. Și mai așteaptă... „Toate pînzele sus"...

Anton UNCU

...și comandantul ei, Marin Deboveanu

Însemnări de spectator

UN ZÎMBET AMAR

de Al. CORNESCU

Un zîmbet amar — da, acesta este „Jocul de-a vacanța" a lui Mihail Sebastian. O comedie a neîmplinirii, a renunțărilor, a distanței dintre aspirații și realitate într-o societate în care fericirea nu se putea obține decît prin autoamăgire. O lună de vacanță într-o cabană de munte, un strop de uitare și iubirea meschină de unde porniseră eroii rămîne undeva departe. Dar toată această ambianță de mucava se destramă, pentru că zilele trec, pentru că reintoarcerea în banalitate este iminentă și eroii trebuie să se despartă pentru a rămîne, fiecare, cu imaginea strălucitoare a celuilalt, nu cu cea măcinată de griji mărunte și mari incertitudini.

Un zîmbet amar, dar un zîmbet plin de căldură înveluie publicul care urmărește aventura de vis și vrajă consumată între Corina, Ștefan, Jeff și umilul funcționar de minister, domnul Bogoiu. Iar, după ultima replică, noi, cei care am mai văzut piesa de-a lungul anilor, constatăm că ne-am lăsat cuprinși din nou de farmecul unic pe care l-a lăsat în urma sa acel neasemuit poet al teatrului, Mihail Sebastian. Și mai constatăm cu plăcere cum, cu proaspătă receptivitate, tînărul sau adolescentul de lîngă noi, reacționează la fel, cucerit de căldura acestei piese fără virstă.

Dacă ar fi să urmărim o virtuală istorie a dramaturgiei lui Sebastian, am vedea că aceasta își leagă succesul de numele unui actor de o excepțională strălucire: Radu Beligan. În „Steaua fără nume", în „Ultima oră" sau în „Jocul de-a vacanța" am mai văzut și alți interpreți. Dar parcă nici unuia cadența replicilor nu i s-a potrivit mai bine decît lui Beligan, interpretul subtil și de puternică inteligență, care, în ultimii ani mai ales, s-a dovedit a fi un actor complet, în sensul posibilității de a aborda o extrem de vastă gamă de roluri. Valeria Seciu a fost o Corină așa cum probabil dramaturgul o dorise, sensibilă, gingașă, cuceritoare, înțeleaptă, cu o mare putere de a comunica sentimente.

Și, vă rugăm, rețineți un nume: Gheorghe Visu, un tînăr student de 20 de ani, care înfruntă cu curaj alăturarea de un Radu Beligan și participă la obținerea succesului de pe poziții care-i conturează, pentru viitor, un frumos loc în teatrul nostru: el realizează un Jeff de zile mari. Și mai sînt, cu apariții de un comic solid, Simona Bondoc, Didona Popescu, Draga Olteanu, Marian Hudac și, cu momente foarte bune de comedie tristă, Matei Alexandru.

Și mai este întreaga atmosferă a spectacolului, datorată regizorului Mihai Berechet, atmosferă delicată și reconfortantă, la realizarea căreia scenograful Popescu-Udriște n-a avut de îndeplinit cel mai mic rol.

ANCHETE... CLASAMENTE...

Moda anchetelor sportive a fost lansată în anul 1947 de agenția sportivă I.S.K. din Stuttgart. O modă privită cu oarecare răceală la început dar care avea să contamineze destul de repede viața sportivă de pretutindeni. Și astfel, azi fiecare țară, fiecare disciplină sportivă s-a obișnuit să-și desemneze la finele anului pe cei mai buni reprezentanți ai săi, iar citeva mari agenții de presă întocmesc, pe baza unor ample anchete, clasamentul celor mai valoroși sportivi ai sezonului. Evident, toate aceste clasamente nu pot fi în întregime obiective, și ar fi, credem noi, destul de dificilă o asemenea treabă. Mai ales că de cele mai multe ori agențiile ce întreprind anchetele nu așteaptă desfășurarea tuturor concursurilor internaționale, cum a fost cazul și în acest an. Dar, totuși, după cum o să constatați din lectura rindurilor de mai jos, marii campioni ai anului 1971, sportivi ce s-au impus net pe arena internațională, figurează la loc de cinste. Să dăm însă cuvintul statisticilor.

AGENȚIA SPORTIVĂ STUTTGART. Începem cu ea nu pentru că ar fi cea mai autorizată ci pentru că a lansat, cum spuneam, moda anchetelor sportive. **La masculin pe primul loc a fost desemnat celebrul ciclist belgian EDDY MERCKX,** de trei ori învingător al „Turului Franței". Este pentru a doua oară consecutiv cînd această agenție îl declară pe Merckx cel mai bun sportiv al anului. Reamintim că în urmă cu ani Valeri Brumel și Vladimir Kuț au fost și ei desemnați, tot de cîte două ori, cei mai valoroși sportivi ai anului de ancheta agenției I.S.K. Dar să revenim la anul acesta. Merckx este urmat în clasament de : 2. **Juha Vaatainen** (Finlanda) — atletism ; 3. **Mark Spitz** (S.U.A.) — înot ; 4. **Vasili Alekseev** (U.R.S.S.) — haltere ; 5. **Pat Matzdorf** (S.U.A.) — atletism ; 6. **Jackie Stewart** (Scoția) — automobilism ; 7. **Joe Frazier** (S.U.A.) — box ; 8. **Lee Trevino** (S.U.A.) — golf ; 9. **Ard Schenk** (Olanda) — patinaj viteză ; 10. **Valeri Borzov** (U.R.S.S.) — atletism. Pe locul 11 figurează tenismenul **Newcombe.** Specificăm că ancheta a fost întreprinsă înainte de a se desfășura turneul campionilor de tenis de la Paris, cîștigat de Ilie Năstase într-o manieră care, probabil, ar fi determinat pe mulți dintre cei care au răspuns la anchetă să-și acorde votul lor. **La feminin, primul loc a fost acordat înotătoarei australiene SHANE GOULD,** urmată de atleta austriacă **Ilona Gusenbauer,** cea care anul acesta a doborît recordul mondial la înălțime deținut atîta vreme de Iolanda Balaș.

REDACȚIA DE SPECIALITATE A AGENȚIEI „FRANCE PRESSE", o altă mare agenție de presă din lume care întreprinde anchete la sfîrșit de an sportiv, l-a desemnat **pe primul loc tot pe belgianul EDDY MERCKX.** Urmează : 2. **Pat Matzdorf ; 3. Gustavo Thoeni** (Italia) — schi alpin ; 4. **Jackie Stewart ;** 5. **Joe Frazier ;** 6. **Mark Spitz ;** 7. **Juha Vaatainen;** 8. **Vasilii Alekseev ;** 9. **Jack Nicklaus** (S.U.A.) — golf ; 10. **David Bedford** (Anglia) — atletism. Și în această anchetă **pe primul loc la fete apare australiana SHANE GOULD** urmată de **Ilona Gusenbauer.**

CLASAMENTUL AGENȚIEI U.P.I. : 1. EDDY MERCKX ; 2. Jackie Stewart ; 3. Vasili Alekseev ; 4. Mark Spitz ; 5. Joe Frazier ; 6. Gustavo Thoeni ; 7. Lee Trevino ; 8. Valeri Borzov.

La fete, pe primul loc tot australiana **SHANE GOULD** urmată de tenismana australiană **Evonne Goolagong** și **Ilona Gusenbauer.**

ÎN CLASAMENTUL CELOR MAI BUNI TENISMENI AI ANULUI DIN LUME, sport care ne interesează atît de mult, **pe primul loc figurează STAN SMITH,** învinsul lui Ilie Năstase la turneul campionilor de la Paris, urmat de **Newcombe** și **Laver,** de asemenea doi jucători întrecuți în acest an de Ilie Năstase. La întocmirea clasamentului s-a ținut seama în principal de rezultatele obținute de jucători în turneele clasice, tradiționale și oficiale ale acestei discipline, cum sînt cele de la Wimbledon, Roland Garros și Forest Hills. După cum se cunoaște în acest an Ilie Năstase a fost finalist la Roland Garros dar în celelalte două turnee clasice nu s-a prezentat la înălțimea valorii sale. Poate că și acesta este motivul pentru care el nu este trecut decît pe locul al șaselea în ierarhia celor mai buni tenismeni ai anului, într-un clasament care a fost întocmit înaintea succesului dobîndit de Năstase la Paris.

Nu lipsite de interes pentru amatorii de sport sînt și anchetele întreprinse în diferite țări prin care au fost desemnați cei mai buni sportivi ai anului. În **Cehoslovacia,** de pildă, se situează **pe primul loc ONDREJ NEPELA,** pentru titlurile de campion mondial și european cucerite anul acesta la patinaj artistic, iar pe locul doi cunoscutul tenisman **Jan Kodes. În Iugoslavia primul loc a fost atribuit atletei VERA NIKOLICI,** cunoscută publicului nostru.

O foarte interesantă anchetă, pe temă fotbalistică, a organizat revista „Sport". La anchetă au răspuns cei 16 antrenori ai echipelor divizionare, plus antrenorii echipei naționale, Angelo Niculescu și Titus Ozon. Cu toate că revista se afla la acea oră sub tipar colegii noștri de la revista „Sport" au avut amabilitatea de a ne comunica rezultatele anchetei, pe care le reproducem și noi în rîndurile de față : **1. DUMITRU ; 2. Dinu ; 3. Dobrin ; 4. Lupescu ; 5. Lucescu ; 6. Dembrovschi ; 7. Lereter ; 8. Sătmăreanu ; 9. Radu Nunweiller ; 10. Iordănescu.**

O ANCHETĂ DE MARE PRESTIGIU și popularitate în lumea fotbalului european organizează în fiecare an revista de specialitate „France Football" **pentru desemnarea celui mai bun fotbalist al Europei care urmează să primească trofeul denumit „Balonul de aur".** La ora cînd închidem ediția cele mai multe voturi fuseseră atribuite italianului **SANDRINO MAZZOLA.** Îl urmau, îndeaproape, **Chivers** (Tottenham), **Müller** (Bayer München) și **Cruyff** (Ajax Amsterdam). Și pentru că tot sîntem la fotbal să mai notăm și alte cîteva rezultate ale unor anchete naționale pentru desemnarea celor mai buni fotbaliști ai anului : **DOBIAȘ** (Cehoslovacia) ; **ZOMBO** (Ungaria) ; **MÜLLER** (R.F.G.) ; **FACCHETTI** (Italia) ; **VAN MOER** (Belgia) ; **LUBANSKI** (Polonia) ; **HELLSTROM** (Suedia) **CRUYFF** (Olanda) ; **PENEV** (Bulgaria) ; **VIRKOLLA** (Norvegia).

LA ORA CÎND AVEM GATA NUMĂRUL DE ANUL NOU al revistei noastre nu sîntem încă în posesia rezultatelor anchetelor întreprinse de ziarul „Sportul", pentru desemnarea celor mai buni zece sportivi români ai anului, și a aceleia inițiate de revista „Fotbal" pentru stabilirea celui mai bun fotbalist român al anului. Orientîndu-ne însă după comportarea avută în acest an avem toate temeiurile să considerăm că Ilie Năstase va fi declarat, ca și anul trecut, cel mai bun sportiv român al anului 1971. Vrem să credem că așa va fi. În ceea ce privește pe cel mai bun fotbalist, din informațiile ce le deținem la ora încheierii ediției, lupta pentru supremație se duce între Dumitru și Dobrin, ambii cu o activitate meritorie în acest an.

Mica localitate braziliană Tres Coraçoes (Trei Inimi) din Minas Gerais, semăna în acea zi cu o amplă arenă în sărbătoare. Sărbătoare prilejuită de inaugurarea unui monument, pe care urbea îl ridicase în onoarea fiului său slăvit, binecunoscutul Pelé, „perla neagră".

Drept recunoștință, după festivitate, Pelé a jucat apoi în componența echipei sale, sub culorile căreia a cunoscut gloria, în jocul amical împotriva clubului local, Atletico. Și chiar dacă n-a jucat decît 25 de minute și chiar dacă n-a marcat nici un gol, iar F. C. Santos a înregistrat o înfrîngere, participanții i-au făcut tot timpul lui Pelé o caldă manifestație de simpatie. Momentul culminant a fost acela în care, în aplauzele tuturor, Pelé a oferit primarului urbei natale, tricoul său, care poartă numărul 10.

MOZAIC

Reintrări senzaționale în atletismul australian. Atletele Judy Pollock (31 de ani) și Pamela Kilborn (32 de ani), au anunțat că vor relua antrenamentele pentru a se pregăti în vederea Jocurilor Olimpice din 1972, de la München. Judy Pollock a cîștigat medalia de bronz la proba de 800 m, iar Kilborn, medalia de bronz la proba de 80 m garduri la Jocurile Olimpice din 1964 de la Tokio. Tot Kilborn a cucerit medalia de argint la 80 m garduri la Mexico. **În fotografie : cele două atlete la antrenament.**

Cu și fără... crampoane

REVELIONUL CELEBRITĂȚILOR

de Eftimie IONESCU

Ninge, ninge cumplit în seara asta a Revelionului, aici la Zürich. Și bate un vînt cumplit. Cum e mai rău ! Noroc că trenul a sosit la vreme în gara centrală. Scot invitația primită acum zece zile. Inițialele „F.I.F.A.", tronează pe toată lățimea plicului de hîrtie super-fină. Înăuntru, tipărite cu litere în relief, aurite, următoarele cuvinte : „Sînteți invitat la „Revelionul celebrităților" organizat de F.I.F.A. la restaurantul „Marea amiciție" de pe strada Păcii nr. 23/25. Ușile restaurantului se închid la ora 23.45."

Este ora 23. Să mă grăbesc deci. Ies pe ușa principală a gării. Chiar în fața mea, un taxi, cu inițialele F.I.F.A., scrise cu același caracter ca cele de pe invitație. Șoferul, de cum mă zărește, îmi spune : „Ați venit pentru Revelionul celebrităților ?" La înclinarea mea din cap, îmi deschide larg portiera și îmi face semn să intru. Cînd mă așez pe canapea, moment de stupoare. La volan, lîngă mine, este Jackie Stewart, campionul turnantelor și al vitezei. Sesizînd privirile mele insistente, mărturisește : „Da, eu sînt, Stewart, F.I.F.A. m-a angajat pentru această seară." Mergem cu prudență. Acele kilometrajului nu depășesc cifra 40. „Nu trebuie să ne dovedim neglijenți și nesimțitori la regulile circulației. Să respectăm viteza legală !" declară cu convingere asul marilor circuite. Ajungem în fața impozantului restaurant. La intrare, un trio care se felicită și se îmbrățișează. Nu-mi vine să-mi cred ochilor : iată-i pe sir Stanley Rous, președintele F.I.F.A., pe Gustav Wiederkehr, președintele U.E.F.A., pe Joao Havelange — președintele Confederației braziliene de sporturi, și, cum se spune, succesorul lui Rous. Mare minune ! Oamenii ăștia care, după zvonuri, nu s-ar prea simpatiza, sînt parcă prieteni de cînd lumea. Îi salut cu deferență și intru în sală...

Prima masă, cea din dreapta, are de-asupra un lampion luminat pe care stă scris : „C.M. 1966". Și cînd îi privesc pe comesenii constat că „firma" este foarte potrivită. În capul mesei, elvețianul Gottfried Dienst, arbitrul celebrei finale de pe Wembley. În stînga sa, Schulz, libero-ul de pe atunci al selecționatei R.F. a Germaniei, în dreapta Uwe Seeler, în fața Bobby Charlton și Bobby Moore. Trec cît mai încet cu putință prin fața acestui faimos cvintet. Și ce aud ? Schulz îi spune cu ton ridicat și cu mult patos lui Dienst : „Am fost, știți bine, la 3—4 metri de Tilkowski, atunci cînd a șutat Hurst. Vă spun cu toată sinceritatea, au trecut de acum atîția ani. Gol valabil ! Ați dat o decizie perfect reală !" Bobby Charlton nu-l lasă să continue : „Trebuie să te contrazic. Tocmai fiindcă au trecut atîția ani. Nici vorbă de gol. Eram și eu acolo, doar ! Balonul a căzut în fața liniei porții. Acum, că nimeni nu ne mai poate lua înapoi titlul, iată mărturisirea mea...".

Mă îndrept spre mijlocul sălii. În centrul ei, ca un fel de masă de onoare, o estradă pe care se află fanioanele cluburilor Internazionale și Borussia Monchengladbach. Ah, da! Uite-i pe Mazzola și Vogts, uite-l pe Corso cum ciocnește o cupă de vin cu Netzer. Boninsegna și Müller, cu piciorul în gips după fractura din al doilea meci, au scaunele unul lîngă altul. Îl văd pe fundașul Borussiei cum se apleacă spre centrul atacant al lui Inter și îl îmbrățișează : „Nici vorbă, eu am fost vinovatul. Am vrut să-ți fixez talpa sus, la genunchi, să fiu sigur că n-o să mai joci cîteva luni. Și uite că eu am fost păţitul !" Boninsegna clatină din cap : „Nu, nu, eu am pornit cu bună știință la atac cu piciorul ridicat. Ca dovadă că există această fractură !". Acum respinge afirmația Müller. Cum constat că nu se ajunge la o concluzie, mai fac cîțiva pași. În celălalt capăt al mesei, Facchetti cu un tinerel lîngă el. Un necunoscut. O fi vreun junior, îmi zic. Greșeam. Era băiețașul care țintise fruntea lui Boninsegna cu acea, devenită celebră, cutie de Coca-Cola. Și-atunci am asistat la o scenă pe care nu aș fi crezut-o dacă nu erau ochii mei aceia care priveau. Netzer, luînd o cupă de șampanie, a venit lîngă tinerelul acela sfios (de unde o fi găsit atîta îndrăzneală pentru a-l... vina pe Boninsegna ?) și, ciocnind cu el, îi spune : „Îți mulțumim pentru ce ai făcut ! Fără d-ta, cine ar fi vorbit de noi ?" Nu mai puteam răbda și am plecat. Nu mai puteam suporta !

Mă strecuram, cum puteam, printre mese, cînd — deodată — o mînă imensă mi se așează pe umăr : „Stai așa neicuță, unde fugi ?" aud vocea arhi-super-cunoscută a lui Rică din Giulești. Da, el era. Și-acum fac pariul vieții mele ! Cu cine credeți că era la masă Rică al nostru ? Cu Pele ? Aș ! Cu Baptista, omul din meciul cu Portugalia ? Nici ! Cu amicul lui, de goluri, cu Capkovici ? Nici măcar ! Cu Sergio Angonese... Și știți ce-i declara cu o mare căință, „il maestro" ? „Carissimo, pot să-ți spun acum, da, era ofsaid la primul gol al lui Tottenham !" Și gigantul Rapidului îl prindea, prietenește de după umăr și îi striga : „Nu-i nimic ! Asta să fie paguba noastră. Dar să nu cumva să se întîmple asta în finala „Campionatului Europei" ! Acolo nu mai merge ! Înțeles ?" „Si, si carissimo Ricardo !" suspina Angonese...

. . . .

Un sunet prelung, strident, neplăcut. Deșteptătorul. Ooof ! Ce mă fac ? Ce dau la „Cu și fără... crampoane" pentru numărul de Revelion ? Ce mă fac ? Ce mă fac ?

Poșta rotundă

de Ion BĂIEȘU

ȘTEFAN NEAGU, București : „Ca și dv., iubesc și eu foarte mult fotbalul. Totodată, pot afirma cu mîna pe inimă că îmi plac foarte mult și cronicarii sportivi, au ei un stil al lor. Iată cîteva mostre din transmisiile de duminică, 12 decembrie : „C.F.R.-ul în cunoscutul său echipament vărgat în dungi, violet cu alb, chiloți, antrenor prof. Rădulescu..." (V. T. Popa). „Terenul foarte moale, dar moliciunea lui nu-i stînjenește pe jucători...". (Dan Voicilă). „Terenul de plastilină" (Dan Ștefănescu). „Caraman trage mingea în Papuc" (Domozină) „Cel care a șutat a fost Șchiopu din vole" (N. Soare). Și toate astea numai în primele zece minute de transmisie. Cu toate astea, amicii noștri cronicari rămîn totuși niște ființe foarte simpatice".

De acord. Și mie îmi plac crainicii noștri la nebunie.

PAUL POPESCU, **București :** *Mulțumesc pentru scrisoarea plină de haz, apropo de foiletonul meu „Omul cu pila". Din păcate n-am spațiu ca s-o reproduc, e prea lungă.*

BURCEA VASILE, jud. Argeș : „Doresc să-mi răspundeți la următoarea întrebare, care mă frămîntă de mult timp. Pînă în prezent a avut loc un meci de fotbal între o echipă masculină și una feminină ?"

Nu, și nici nu cred că e cazul. În primul rînd pentru că bărbații s-ar jena să le fauleze pe fete și atunci pentru ce naiba să mai joace? În al doilea rînd : cine ar trebui să arbitreze un astfel de meci : o femeie, un bărbat sau... ?

P. B., Piatra Neamț : „Lectura declarațiilor după meciul Tottenham-Rapid, inserate în „Sportul", nr. 6904, care au ca subiect „Personajul care revine mereu în discuție, Răducanu" mă obligă la serioase meditații. Mă bucur că englezii s-au dovedit grijulii și au sugerat să i se găsească lui Răducanu un film comic, pentru a nu-i obliga pe suporteri să moară de inimă. Declarația lui Rică asupra „numerelor" sale din care reiese că el a făcut ceea ce a făcut pe motiv că era.. trist, spune totul asupra seriozității sale. Dar el nu este doar portarul Rapidului, ci și al echipei naționale. Dar să derulăm puțin filmul cu „figurile" lui Rică. Eram în luptă decisivă cu portughezii, la București, pentru campionatul mexican. Rică l-a faultat pe Eusebio în careu. Crainicul se întreba îngrozit : va fi eliminat Răducanu sau vom suporta un penalti ? În lupta decisivă cu cehii, la București, Răducanu le-a făcut oaspeților cadou un gol... Ne-a salvat golul lui Dobrin, care a venit imediat? Nu. Pentru că Lucescu a făcut henț în careu și rezultatul putea fi doi la doi și, deci, ratam calificarea. „Seriozitatea" lui Răducanu a fost urmată de „seriozitatea" lui Angelo Niculescu, care l-a scos din teren pe Dembrovschi, și nu pe Răducanu sau Lucescu, ambii vinovați. Așadar, vom merge mai departe în campionatul european, de facto, dar n-a lipsit mult să meargă cehii, și asta din cauza lui Răducanu, pentru că e neserios și trădează efortul colegilor săi, care se sbat pentru victorie pînă la ultima fărîmă de putere fizică și morală. Și, culmea, în meciul cu Țara Galilor a apărut în poartă tot Răducanu, bufonul. Ce facem cu seriozitatea ?"

Iată, din nou pe tapet cazul Răducanu. De cînd joacă fotbal, Tamango a fost un caz și, probabil, va rămîne pînă la sfîrșitul carierei sale un caz. E rău, e bine, dumnezeu știe. Limpede este că Răducanu se arată cel mai talentat portar din toată modesta istorie a fotbalului nostru. El are zile de aur, cînd învinge imposibilul, cînd salvează singur o echipă (cum a fost cazul în meciul de la Cardiff, cînd, realmente, a scos trei șuturi imparabile, uluind tribunele și ziariștii) și are zile negre, cînd dă totul peste cap, cînd se copilărește și devine iresponsabil. Îl cunosc destul de bine pe Tamango, el este în viața civilă un băiat fermecător, cu un umor irezistibil, întotdeauna optimist, omul care dă curaj echipei și care nu se sperie și nu se emoționează în fața nimănui. Rică își recunoaște întotdeauna greșelile, dar susține că „echipa națională n-a pierdut niciodată nici un meci din cauza mea, dar a cîștigat foarte multe", ceea ce e foarte aproape de adevăr. Întrebarea pe care mi-o pun eu este dacă Răducanu se poate schimba și, dacă nu cumva, schimbîndu-se, el nu-și va pierde stilul, personalitatea și va deveni un portar oarecare. Cu alte cuvinte, continui să cred în el și să socotesc prezența lui în națională necesară și firească. Dacă Angelo Niculescu este convins că va cîștiga cu el și de acum încolo nu văd de ce l-am plictisi cu sfaturile noastre de chibiți binevoitori.

CHIOREAN VICTOR, Turda : „Citesc cu deosebit interes „dezbaterile fotbalistice" de la această rubrică și, sincer să fiu, îmi place modul cum răspundeți cititorilor, sînteți obiectiv și destul de precis. Ați publicat scrisoarea tov. Petru Pantea din Reșița. Dînsul vă întreba de ce jucătorii de la U.T.A. nu sînt bine văzuți la București, de ce nu sînt considerați vedete, dar dv. de ce răspundeți ironic ? Eu cred că dînsul nu are dreptate. L-au supărat huiduielile cu care a fost primit la București, dar doresc să-i spun că la meciul U.T.A. — Dinamo (sînt dinamovist) disputat la Arad, în campionatul trecut, i-am încurajat sportiv pe dinamoviști. Știți cu ce m-am trezit ? Cu doi pumni în cap. Am tăcut și am trecut cele întîmplate pe seama patriotismului local".

Din ce spuneți dumneavoastră reiese că spectatorii sînt la fel pretutindeni : orbiți de patimi și grozavi de nervoși. Aveți dreptate, asta-i situația.

ALEXANDRU MUNTEANU, Botoșani. „Cu toate că nu fac parte din „lumea microbiștilor de fotbal", totuși în fiecare săptămînă citesc cu plăcere și rubrica „Poșta rotundă" din ziarul „Magazin".

Îmi permit prin prezenta scrisoarea să-mi exprim o părere. Am observat că în răspunsurile dumneavoastră pe care le dați cititorilor și corespondenților acestei rubrici nu prea sînteți de acord cînd un provincial aduce critici justificate „vedetelor" bucureștene, sau eventual evitați un răspuns categoric la unele întrebări, afirmînd cam așa : „aceste întrebări m-au cam pus pe gînduri.." și atît.

La întrebarea pusă de Mihai Gheorghe Girbu din Balș, dumnevoastră îi răspundeți (după concepție proprie) : „fapta unui jucător de fotbal care dă cu pumnii în alt jucător vinovat, nu este atît de gravă ca a unui huligan din tribune care aruncă cu o sticlă sau alt obiect în jucători sau arbitru și, deci, ar trebui să se ia măsuri în mod diferențiat". După părerea mea, pumnii dați de unii jucători altora, și obiectele aruncate de persoane din public în jucători, au același nume de botez, adică HULIGANISM, pentru că atît sticla cît și pumnul cu care lovește în cineva, produc durere, vătămare corporală și a demnității umane și deci cu acești huligani (fie ei și vedete sportive) trebuie să se vorbească în limbajul codului penal.

Ce ați zice dumneavoastră dacă ați fi fotbalist și pentru o greșală sportivă ați primi pumni de la un coleg de breaslă în fața a zeci de mii de spectatori ?"

Nu ați citat exact răspunsul meu în chestiunea huliganismului de pe terenurile de fotbal. Am spus că un huligan din tribune este mai vinovat decît un huligan de pe teren din pricina că primul, aruncînd cu o sticlă în arbitru (să zicem) poate lovi un nevinovat, și de aici tratamentul diferențiat. Mă întrebați apoi ce-aș face eu dacă aș fi fotbalist și un coleg de breaslă m-ar lua la pumni. Nu știu exact. Ori m-aș face că n-am observat nimic, ori aș face rost de un pistol și l-aș ciurui, ori i-aș da foc la casă, adică aș face ceva, pentru că, în general, sînt destul de nervos.

8, 9, 10... OUT!

de Paul OCHIALBI

• Foreman despre Clay • Meciul Frazier-Daniels sub semnul întrebării • Salavarria în conflict cu poliția • O nouă declarație a lui Clay • Tony Galento și perucile sale • Un ring care ne-a rugat ceva • Campionii europeni 1971.

Foreman făcindu-l k.o. pe Pires

• VALOROSUL greu american de culoare George Foreman, campion olimpic la Ciudad de Mexico, este foarte intrigat că organizațiile boxului profesionist l-au trecut pe locul trei în clasamentul mondial după Frazier și Clay. Într-o declarație făcută reprezentanților presei americane Foreman a spus : **„Clay se crede încă cel mai bun boxer din lume. El uită că a fost învins de Frazier. După părerea mea el nu trebuie acceptat ca șalanger la titlul mondial. S-a făcut o mare nedreptate cu mine. De ce să fiu eu în urma lui Clay mai ales că am cîștigat 31 de întîlniri dintre care 23 prin ko, fără să cunosc înfrîngerea. Cred că oficialii pugilatului mondial vor reveni anul viitor asupra acestei decizii și îmi vor acorda șansa de a lupta cu Frazier".** În ultimul meci, Foreman l-a învins prin ko în repriza a treia pe brazilianul Pires.

• DUPĂ CUM AM MAI ANUNȚAT la 15 ianuarie, pe ringul unei arene a orașului New Orleans, campionul mondial al „greilor" Joe Frazier își va pune titlul în joc în fața diletantului Terry Daniels. Nu se știe totuși dacă întîlnirea va avea loc. Motivul? Cunoscutul manager englez Jack Solomon a anunțat forul suprem că Daniels nu și-a respectat contractul cu el de a-l întîlni la Londra la 3 noiembrie, pe tînărul englez Mc. Alinden. În cazul că Daniels nu va plăti amenda inclusă în contract, atunci el nu va avea dreptul să boxeze cu Frazier.

• DEOARECE s-a constatat că între reprizele a 13 și a 14-a filipinezul Salavarria s-a dopat, forul internațional l-a deposedat de centura mondială a „muștelor". W.B.A. n-a decernat titlul adversarului său, venezuelanul Betulio, care terminase la egalitate cu Salavarria. S-a hotărît ca titlul mondial la muscă să devină vacant. Înainte de a părăsi orașul Maracaibo (Venezuela), Salavarria a fost reținut de poliție, deoarece nu achitase taxele de fisc. În ultimul moment, după ce a făcut plata necesară, Salavarria putu lua avionul, plecînd în Mexic. Nu. Nu se poate spune de Salavarria că în timpul șederii sale la Maracaibo a avut clipe de liniște. Și aceasta numai din cauza lui.

• CLAY, „regele declarațiilor" a mai spus una bună. În cadrul unei conferințe de presă el a spus, printre altele : **„Nu mai am decît un singur scop. Să mă întîlnesc încă odată cu Frazier."** Un ziarist însă i-a pus întrebarea: „Vă veți retrage chiar dacă veți pierde sau cîștiga meciul?. Foarte diplomat, Clay a răspuns : **„Este imposibil să mai pierd în fața lui Frazier".**

• DIN ORADEA am primit o scrisoare. Ne-a scris ... un ring, care ne roagă să facem ceva pentru el. Ne scrie „ringul" că a fost confecționat din metal în 1969 din fondurile C.J.E.F.S. Bihor și că pentru el s-a cheltuit suma de 35.000 lei. De atunci și pînă astăzi el zace într-o curte, în ploaie și frig, care-l deteriorează. „Ringul" insistă, să intervenim la cei în drept măcar să-i termine partea lemnoasă pentru a nu-i mai fi frig. Ne-a promis că dacă vreodată va ajunge și el într-o sală unde se practică boxul o să ne facă ... „cinste".

• ACUM LA SFÎRȘITUL ANULUI, a sosit ora bilanțurilor. O seamă dintre cititorii noștri ne roagă să prezentăm lista campionilor europeni „pro" și greutățile categoriilor respective. Lucru care ne grăbim să-l facem ; **muscă** (50,802 kg.) F. Atzori (Italia); **cocoș** (53,325 kg.) A. Senin (Spania) ; **pană** (57,172 kg.) J. Legra (Spania) ; **semiușoară** (58,967 kg) T. Galli (Italia); **ușoară (61,237 kg)** A. Puddu (Italia); **superușoară** (63,503 kg) P. Carasco (Spania); **semimijlocie** (66,678 kg), R. Menetrey (Franța); **mijlocie** (72,574 kg). C. Bouttier (Franța); **semigrea** (79,378 kg) C. Velensek (R. F. a Germaniei) ; **grea** (peste 79,378 kg) Urtain (Spania).

• COLOSUL TONY GALENTO, supranumit „Domnul Tonă", mare consumator de bere și fumător de ... havane s-a retras sărac din activitatea competițională. El își cîștigă acum existența făcînd reclame de ... peruci. Tony Galento a încercat să devină campion al lumii la 28 iunie 1939 cînd s-a întîlnit cu Joe Louis. „Bombardierul din Detroit" a cîștigat prin k.o. în repriza a 4-a.

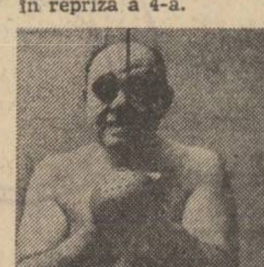

Galento cu și fără perucă

MOZAIC

Deși are numai șase ani (cîntărind 35 de kilograme), micuțul Marco Magistrati din orașul Piacenza este considerat pe bună dreptate, cel mai puternic copil din Italia. „Micul Maciste", cum este denumit de toți, posedă o forță ex-

traordinară în mîini, fiind capabil să ridice două bidoane de cîte 30 kg fiecare. În ciuda însușirilor sale fizice deosebite, el are o purtare prietenească cu colegii de școală. Singura lui plăcere este aceea de a-și demonstra forța, ridicîndu-și prietenii în brațe cu o mare ușurință.

Un viitor campion de atletism, la aruncarea greutății sau discului ? Cine știe...

Cu prilejul campionatului de moto-cros al Canadei, disputat la Saint Agatha, un fotoreporter a reușit să fixeze pe peliculă o fază extraordinară. Aproape de capătul urcușului unui deal, motocicleta condusă de Hal Brooks a părăsit pur și simplu terenul și s-a răsucit în aer. Pilotul a scăpat teafăr, permițînd fotoreporterului să fixeze o imagine spectaculoasă.

Linia și precizia unui LONGINES subliniază personalitatea dv.

De vînzare la magazinele „Bijuteria" din întreaga țară.

Longines cronometru oficial la Jocurile Olimpice de la München 1972

PUBLICOM

ÎN FIECARE ZI CÎȘTIGURI

la sediul Centralei Administrației de Stat Loto-Pronosport se prezintă pentru a-și ridica autoturismele cîștigate, jucători la

LOZ ÎN PLIC

Iată cîțiva dintre numeroșii cîștigători din ultima vreme :

1. POPA NICA IOAN — com. RUCĂR jud. ARGEȘ — DACIA 1100 ;
2. CAZACU GHEORGHE, com. MURGENI jud. VASLUI — DACIA 1100 ;
3. BORDEI DUMITRU — com. FĂUREI jud. BRĂILA — SKODA S 100 ;
4. BUNEA ȘTEFAN — com. ZIDURI jud. BUZĂU — SKODA S 100 ;
5. OANCEA PETRE — com. PROVITA DE SUS, jud. PRAHOVA — DACIA 1100 ș.a.

NUMAI CINE JOACĂ POATE CÎȘTIGA !

AUTOTURISME

(6749)

Idei cu haz pentru noaptea de REVELION

UN CADOU SĂRBĂTORESC

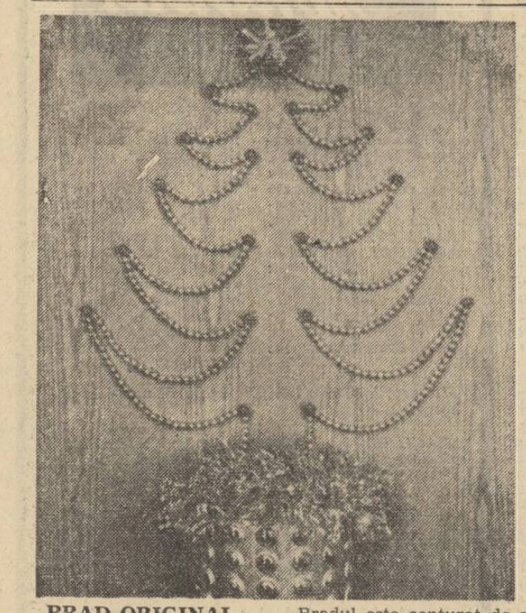

BRAD ORIGINAL

Partea cilindrică a acestui brad de Anul nou se realizează dintr-un carton rezistent, arcuit, îmbrăcat într-o hîrtie decorativă sau staniol. Bradul este conturat de șiraguri de mărgele fixate prin cuie mici pe un perete sau un panou. O ghirlandă de beteală decorează gura suportului, o stea lucioasă sau altă jucărie de pom este fixată în vîrful bradului.

BUCHETE DE ANUL NOU DIN RAMURI DE BRAD

O știm cu toții : de Anul nou bradul este o prezență nelipsită din casele noastre. Oricît de mic, el creează atmosfera specifică sărbătorii.

Totuși, fiindcă nu toate interioarele se pot preta la împodobirea lor cu un brad adevărat, iată cîteva posibilități la care puteți recurge în lipsa de spațiu.

• Așezați într-un vas de ceramică, de preferință de culoare închisă, sau într-unul de aramă, un știulete de porumb cu pănuși cu tot. El va face buchetul din jur luminos, însorit. Dispuneți de jur împrejur ramuri de flori uscate (imortele). Încadrați totul cu ramuri de brad.

• Tapetați fundul unui coșuleț dreptunghiular din răchită sau din șuvițe late de lemn de culoare deschisă cu cetină de brad. Așezați în mijloc un ciorchine de strugure — comestibil sau nu. Cîteva mere mici roșii sau globuri de sticlă colorată vor da culoare și strălucire compoziției dv.

În dreapta și în stînga înfigeți două lumînări simple, subțiri, albe. În spatele lor dispuneți cîteva ramuri de brad. La baza coșului lipiți la distanță egală mici inimi decupate din hîrtie lucioasă sau de fetru roșu.

• Mușchiul de pădure, umezit și îndesat în orice fel de vas, va susține, de asemenea, cu succes un buchet din ramuri de brad.

• Dacă recipientul pe care îl folosiți nu este absolut etanș, îmbrăcați-i interiorul cu staniol sau, în lipsă, cu o foaie de plastic. Verificați însă să nu aibă nici o gaură.

FIGURINE DE DANTELĂ

Amuzante, ele vor fi pe gustul copiilor dv. care și-ar face o plăcere să le confecționeze, mai ales dacă vor fi încurajați și, la început, puțin ajutați.

FURNITURI : Pahare de carton (de înghețată, de limonadă ; aveți probabil păstrate de astă-vară), mingi de ping-pong, scobitori de lemn sau plastic, șervețele din hîrtie dantelată (din comerț sau decupate chiar de ei), lipici. Rochiile acestor figurine pot fi de asemenea executate din discuri de hîrtie lucioasă, colorată, simplă sau pe care veți lipi pastile în culori contrastante. Ele pot fi decorate cu mărgeluțe sau șireturi colorate, după fantezie și posibilități.

CONFECȚIONAREA : • Faceți cîte o gaură în centrul bazei paharului și una în minge.

• Îndoiți șervețelul de dantelă în opt ca să formați pliuri ; desdoiți-le și puneți-le pe pahar.

• Înfigeți scobitoarea în minge, apoi în pahar.

• Decupați un guleraș și o bonetă dintr-o dantelă de hîrtie (marginea unei cutii de bomboane ; folosiți chiar un rest de dantelă autentică). Plisați-le și fixați-le cu puțin lipici sau scotch (hîrtie adezivă).

• Două stele de hîrtie aurie vor deveni ochi, o

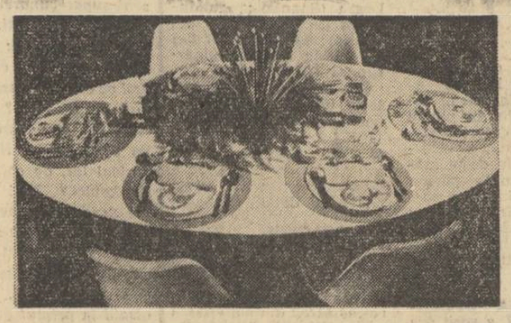

pastilă din hîrtie roșie, gura.

E VREMEA LUMÎNĂRILOR : Se găsesc de toate mărimile, de toate stilurile, de toate culorile. Ele vor scînteia în bradul dv., vor decora masa festivă. Ca să evitați accidentele, luați cîteva măsuri de precauție : muiați lumînările în apă sărată și apoi lăsați-le să se usuce. Cînd le veți aprinde, veți constata cu plăcere că ceara nu se va mai scurge.

NU NUMAI CE, CI ȘI CUM OFERIM

BRAD DIN CADOURI

Preocuparea dv. pentru micul cadou pe care îl veți oferi celor dragi nu s-a rezumat numai la alegerea sau confecționarea lui. N-ați subestimat nici prezentarea lui.

Ambalate frumos ele așteaptă să fie dăruite. Ca un glob de sticlă colorată în vîrful „bradului", fixat de un pachet pus vertical, de preferință cilindru, îl va decora cu succes. Ici-colo cîte un glob de sticlă va da mai multă strălucire. Dacă veți avea suficientă răbdare așezați cutiile astfel ca să se apropie cît mai mult de forma unui brad. Vă asigurăm că în momentul împărțirii darurilor vor fi multe exclamații de surpriză. Evident, pînă la „ora H" veți păstra secretul acestui „brad".

ÎN ATENȚIA UNUI TÎNĂR SOȚ

Vreți ca brățara (nu neapărat de aur) pe care o veți oferi soției dv. cu prilejul Anului nou să-i facă îndoită plăcere? Încercați s-o prezentați ca în fotografia noastră. O ramură decorativă de brad — ornată cu conuri mari și mici de brad, sau o altă ramură decorativă împodobită sau nu cu mici globuri, va fi înfiptă într-un cilindru de carton îmbrăcat în hîrtie roșie. Ca să aibă stabilitate umpleți cilindrul cu un burete vechi de baie.

Nu uitați esențialul. Treceți brățara prin cilindru și fixați-o la mijlocul lui.

Tînăra soție va avea o plăcută surpriză s-o descopere în casă, pe noptieră sau pe o măsuță joasă.

ÎN CEASUL AL UNSPREZECELEA

La „capitolul" mici daruri amuzante fantezia dv. s-a dovedit prodigioasă. Încercînd să anticipați dorința unui prieten, să le ghiciți pe ale altora, să vă imaginați ce ar putea stîrni hazul și buna dispoziție a invitaților dv. ați reușit să pregătiți o sumă de daruri. Totuși, cum „socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din tîrg", ați constatat că, în urma unor modificări de program, v-ar mai trebui cîteva. Vă sugerăm o idee.

PERNĂ ORIGINALĂ DE ACE

Conurile de pin sînt un element decorativ specific sărbătorilor de iarnă.

De obicei, încîntați de ciudățenia acestui fruct, copiii le adună vara din păduri. Apelați deci la rezervele lor sau cumpărați-le de la florării și transformați-le repede în perniță de ace foarte decorative.

FURNITURI : Pentru ciuperca mare: un con de pin de 7 sau 8 cm înălțime; un disc de stofuliță albă sau galben-deschis de circa 20 cm în diametru, puțină vată sau scame de poliuretan ca să le umpleți.

Pentru ciuperca mică: un con de pin de 4 sau 5 cm înălțime și 4 sau 5 cm în diametru; un disc alb sau galben de stofă (diftină), cu un diametru de 13 cm și scame de poliuretan sau vată.

CONFECȚIONAREA : Ambele ciuperci se fac în același fel. Totuși cea mică este acoperită cu un fel de husă din fetru roșu — dintr-o pălărie veche din care au fost decupate cercuri mici ca să sugereze petele de pe ciuperca numită „pălăria șarpelui". Puteți îmbrăca conul de pin și în diftină roșie cu buline albe sau puteți broda bulinele cu bumbăcel alb.

Încrețiți discul de stofă de jur împrejur. Umpleți-i interiorul cu scame de poliuretan, îmbrăcați conul de brad cu această pălărie și trageți firul cu care ați încrețit stofa oprindu-vă la diametrul conului. Repartizați crețurile uniform și lipiți-le pe dedesubt. Pernuțele dv. sînt gata și vor face plăcere.

POFTA VINE MÎNCÎND

SĂ ÎMPODOBIM ÎMPREUNĂ MASA FESTIVĂ

SETURI BICOLORE DIN HÎRTIE LUCIOASĂ. *Un decor vesel, practic și foarte modern, recomandat mai ales pentru un revelion de tineret. Într-o cupă de cristal umplută cu ramuri de brad sînt înfipte lumînări subțiri care repetă culoarea seturilor.*

Aveți libertatea să alegeți culorile preferate, dar ca să nu vă facem probleme, am ales pentru dv. următoarele

— hîrtie lucioasă verde palid ;

— hîrtie lucioasă turcoaz (ca peruzeaua)

— hîrtii de desen de 1 m lungime (5 buc.)

— pastă albă de lipit

— veselă obișnuită, albă

— șervețele galbene (se găsesc în comerț șervețele moi dintr-o hîrtie foarte fină).

CONFECȚIONAREA : • *Decupați 6 cercuri de 45 cm în diametru din hîrtie turcoaz, decupați de asemenea 6 cercuri de 34 cm în diametru din hîrtie verde și alte 6 de același diametru din hîrtie de desen albă.*

• *Lipiți cercurile de hîrtie colorată pe altele din hîrtie de desen cu același diametru. Lăsați să se usuce bine fiecare asamblaj.*

• *Lipiți partea cu hîrtie de desen a cercurilor verzi pe fața lucioasă a cercurilor turcoaz într-o piesă comună așa cum vă indică crochiul nostru. Un punct*

din marginea piesei mari trebuie să se afle la 3 cm de un punct din marginea piesei mici. Marginea opusă a piesei mici se va afla la 8 cm de cea mare. Procedați întocmai ca să asamblați și celelalte seturi. Această combinație de culori va fi foarte potrivită și pe o masă de culoare deschisă ba chiar vopsită în alb ca și pe una de culoare maronie.

UN VAS CU FRUCTE : Nici fructieră, nici coșuleț, ci un simplu vas de sticlă gen mic acvariu — în care veți construi o compoziție sobră și echilibrată de volume și culori : mere, portocale, struguri. Prezentate astfel, în egală măsură apetisante și decorative, fructele dv. pot înlocui orice alt decor din mijlocul mesei sau al bufetului.

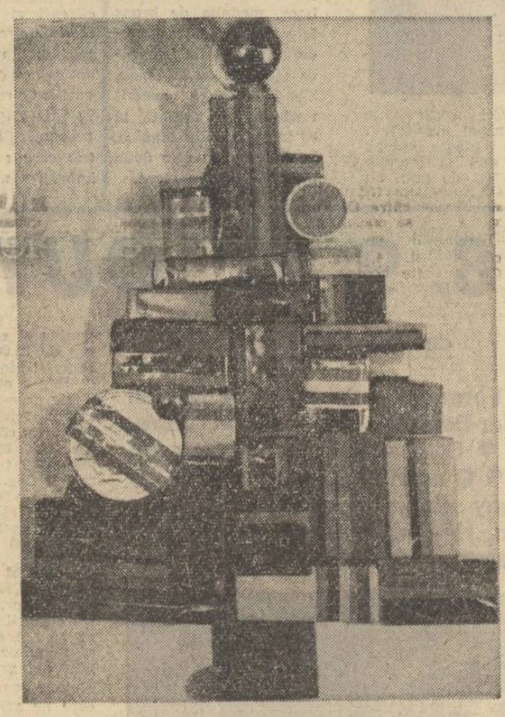

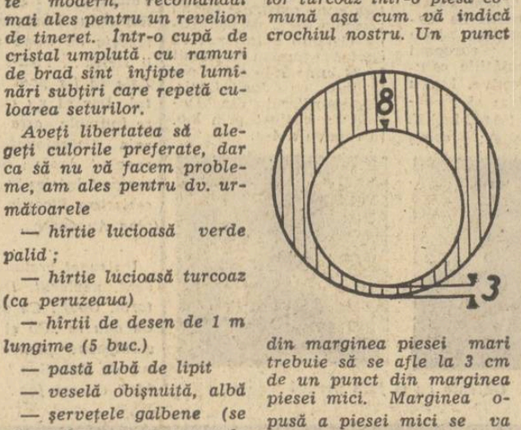

DIVERTISMENTE

NU REFUZAȚI ADOLESCENȚILOR PLĂCEREA DE A SE TRAVESTI

Mai este o săptămînă pînă la revelion. Dacă copiii dv. n-au nimic pregătit pentru carnaval, vă oferim o idee plină de fantezie spectaculoasă, ușor de realizat și... necostisitoare.

FURNITURI : *Procurați-vă o foaie de hîrtie de desen, albă de 65×40 cm, hîrtii creponate în culori vii : galben, portocaliu, ocru, roșu, mov deschis și mov închis. Vă mai trebuie 60 cm de sîrmă subțire, 7 gheme mici de hîrtie, lipici plastic (vă recomandăm aracetul, care se găsește în comerț). Procurați-vă, de asemenea, un dreptunghi de hîrtie rezistentă de 42,5X32,5 cm și 60 cm de elastic.*

CONFECȚIONAREA : *1) Împărțiți dreptunghiul de hîrtie rezistentă în patru cu latura de 2,5 cm. (Vezi crochiul de mai jos, nr. 1). Reproduceți pe hîrtie conturul exterior al jumătății de mască ; nu uitați să desenați ochiul și nasul ; marcați pe crochiu.*

2) Decupați hîrtia rezistentă urmărind liniile desenate. Veți obține astfel tiparul unei jumătăți de mască.

3) Reproduceți pe hîrtia de desen o jumătate de mască (să zicem partea stîngă) apoi inversînd tiparul, desenați, urmărind contururile a două jumătăți (partea dreaptă a măștii). Faceți cîte o mică gaură în fiecare ureche și una în mijlocul frunții (vezi crochiul 1 și 3).

4) Din fiecare fel de hîrtie creponată tăiați o serie de dreptunghiuri de 10 cm lungime și 5 cm lărgime. (Vezi crochiul nr. 2). Săgeata desenată pe crochiu indică sensul hîrtiei. Rotunjiți o extremitate a fiecărui dreptunghi. Aceste dreptunghiuri vor constitui solzii de pe aripi.

5) Lipiți pe una din suprafețele măștii o serie de solzi care să treacă peste marginile aripilor. (Vezi crochiul 3 și fotografia). Urmați așa umplerea măștii cu serii de solzi. Partea rotunjită a solzilor trebuie să treacă peste baza rîndurilor precedente. Culoarea solzilor se schimbă la fiecare rînd. Solzii nu trebuie lipiți pe toată suprafața lor. Capătul rotunjit trebuie să fie liber, nelipit.

6) Lipiți o fișie de hîrtie creponată de culoare diferită pe nas. Fixați de asemenea 5 gheme de hîrtie de-a lungul acestei fișii (vezi foto).

7) Tăiați două bucăți de sîrmă de cîte 30 cm lungime. Fixați cîte o extremitate a firelor de sîrmă în unghiul format de aripi (vezi foto). La celelalte extremități fixați cîte un ghem de hîrtie.

8) Pe capul copilului masca este menținută prin două elastice. Primul, a cărui lungime va fi măsurată în funcție de grosimea capului, va fi înnodat în găurile din urechi. Al doilea elastic va fi trecut și înnodat prin gaura care se află

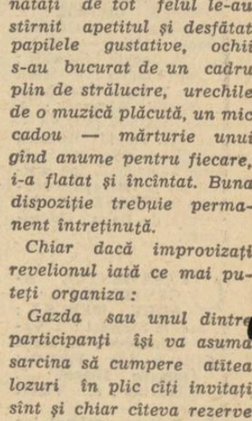

pe fruntea măștii și celălalt capăt la mijlocul elasticului care merge de la o ureche la alta (vezi crochiul 4).

9) Un trening de sport de culoare deschisă va ține loc de orice alt fel de costum.

SURPRIZE MARI PRIN CHELTUIELI MICI

O gazdă nu trebuie să ocolească nici o idee menită să întrețină buna dispoziție a oaspeților ei. Bunătăți de tot felul le-au stîrnit apetitul și desfătat papilele gustative, ochii s-au bucurat de un cadru plin de strălucire, urechile de o muzică plăcută, un mic cadou — mărturie unui gînd anume pentru fiecare, i-a flatat și încîntat. Buna dispoziție trebuie permanent întreținută.

Chiar dacă improvizați revelionul iată ce mai puteți organiza :

Gazda sau unul dintre participanți își va asuma sarcina să cumpere atîtea lozuri în plic cîți invitați sînt și chiar cîteva rezerve în plus pentru eventualitatea : „Mai trage odată". Lozurile vor fi puse într-o pungă mare, decorată amuzant. Pe ea vor fi scrise obișnuitele reclame : „La lozul cu noroc", „Pungă nouă, pungă nouă", „Șase lei Trabantul" etc.

Un invitat sau unul din ai casei cu umor și vervă va lua punga în care au fost puse lozurile și, mimînd pe vînzătorul guraliv, va invita oaspeții să-și încerce norocul. Surprizele pot fi mari.

Nu ne rămîne decît să vă urăm petrecere plăcută și „LA MULȚI ANI !"

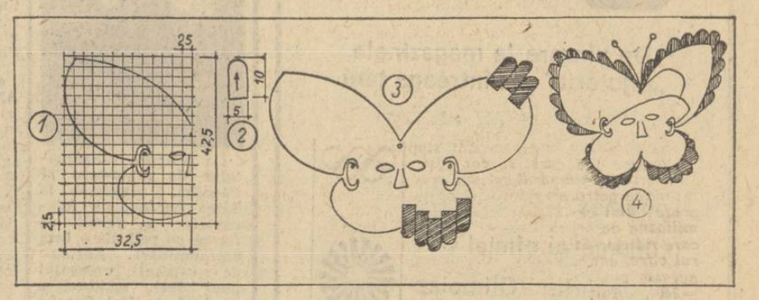

Pagină realizată de Olimpia ȘTEFĂNESCU

ZIG-ZAG • ZIG-ZAG • ZIG-ZAG • ZIG-ZAG • ZIG-ZAG • ZIG-ZAG • ZIG-ZAG • ZIG-ZAG • ZIG-ZAG • ZIG-ZAG

„SÎMBURELE DE AUR" AL UNEI SNOAVE

de Mihai STOIAN

„Stimate curier,

Aflîndu-mă pe 2 decembrie într-un compartiment al acceleratului Suceava—București, am auzit o snoavă povestită de un țăran cooperator din comuna Miorcani, județul Botoșani, snoavă pe care aș vrea să v-o povestesc și dumneavoastră.

A fost odată un fierar ce avea un fecior tare leneș, care nu voia să muncească, deși se apropia de 20 de ani. Cînd a împlinit această vîrstă, tatăl l-a chemat la dînsul, i-a dat trei galbeni, spunîndu-i să se ducă în lume și să cîștige și el o pîine, dar să se întoarcă cu banii înapoi.

Băiatul a plecat, a cheltuit cei trei galbeni și s-a întors acasă. Mama sa, văzînd că fiul se întoarce cu mîna goală, i-a dat ea trei galbeni, să-i arate tatălui. Băiatul s-a dus la părintele său și i-a dat galbenii. Fierarul a luat banii și i-a aruncat în fîntînă.

După o vreme tatăl își trimite din nou fiul în lume, dîndu-i tot trei galbeni. Băiatul a procedat ca și prima dată, iar la înapoiere fierarul a aruncat banii în fîntînă (dați înapoi tot de mama tînărului).

Cînd a fost să-l vadă plecat a treia oară în lume, mama i-a spus fiului că la întoarcere nu îi va mai da cei trei galbeni, deoarece ea nu mai are de unde să-i dea. Plecînd băiatul în lume și cheltuind cei trei galbeni dați de fierar, a vrut să se întoarcă acasă, dar se temea să vină cu mîna goală, așa că s-a tocmit într-un loc, să muncească, și după un an a primit ca simbrie trei galbeni. Întors acasă s-a dus la tatăl său și i-a arătat galbenii. Fierarul i-a luat și a vrut să-i azvîrle ca de obicei în fîntînă, dar fiul său l-a apucat de mînă, strigînd: „Stai, tată, că eu pentru banii ăștia am muncit un an!" La care tatăl a spus: „Da, fiule, ai dreptate, acum cred și eu că aceștia sînt bani munciți, că te numeri și tu în rîndul oamenilor".

Aș fi bucuros, în cazul publicării scrisorii mele, ca morala, grăuntele de aur al snoavei, să pună pe gînduri acea minoritate de tineri care cheltuiesc zilnic, prin cafenele, prin baruri sau restaurante, niște bani nemunciți, obținuți fie prin „mici învîrteli", fie din leafa părinților, uitînd că locul central în cîmpul valorilor etice specifice societății noastre îl ocupă noua atitudine față de MUNCĂ, considerată pe drept cuvînt ca fiind valoarea morală supremă.

Cu stimă,
ing. MIRCEA STRATAN
I.G.C.L.
Piața Republicii nr. 1, Botoșani"

Așadar, publicîndu-vă scrisoarea, sper și eu — sincer — ca tinerii în cauză să ia aminte la „simburele de aur" de care pomeniți. Vă mulțumesc! Realitatea ne demonstrează, uneori, că părinți extrem de muncitori, oameni care o viață întreagă au lucrat corect, se pomenesc în fața unui eșec educativ, constată că nu-s în stare să pună pe picioare, să formeze un tînăr la fel de muncitor, la fel de cinstit. Să fie de vină un anumit fel de „răsfăț" (dac-am trudit eu, măcar el s-o ducă... altfel)?... Iar acest „altfel" înseamnă de regulă: „bani de buzunar" (prea ușor acordați), cocoloșire („apărare" de orice greutate, de orice dificultate, inerente vieții), lipsă de control (fie în privința școlii, fie a relațiilor de prietenie, fie a consumării timpului liber etc). Rezultatele, în asemenea cazuri, le cunoaștem cu toții: tăietori de frunză la ciini, mari băutori de cafea+coniac, tineri care, dac-ar fi fost bine dirijați de la început, (nici acum nu-i timpul trecut!) ar fi fost scutiți (și ne-ar fi scutit și pe noi, adulții) de multe necazuri mai mari sau mai mici. Și, vorba dumneavoastră, stimate tov. Mircea Stratan, adică... a snoavei culese în tren, în ce constă DIRIJAREA pozitivă, care-ți poate da ție, părinte, garanția că propriul tău copil, odată ajuns adolescent, chiar matur, nu va eșua cine știe cum? O singură direcție este fundamentală (evident, însoțită și de tot ceea ce se pretinde a avea un om cu o personalitate completă, complexă): MUNCA. *Munca reprezintă*, fără doar și poate, factorul-prim al educării copilului. Mii și mii (ca să nu spun *milioane*) de exemple, de-a lungul timpului, demonstrează fără drept de apel adevărul afirmației mele. În fond, de unde — dacă nu din realitate, dintr-o vastă experiență de viață — este extras „simburele de aur" al snoavei reproduse aici? Mi-aș îngădui să adaug: nu numai tinerii să ia aminte, ci și... părinții, educatorii în general.

POST - SCRIPTUM: Pentru o serie de scrisori primite (mai ales) de la corespondenți tineri, în care mi se cer fel de fel de sfaturi (mai cu seamă „de inimă", dar și în legătură cu alegerea profesiunii, cu prietenia adevărată și cu „contradicțiile" din sînul propriei familii etc.), mă văd nevoit să le recomand (cu toată modestia) o carte de-a mea, recent apărută: „Fetele despre băieți, băieții despre fete" în care — pe temeiul răspunsurilor date de 808 adolescenți, explic, indirect desigur, și ceea ce anumiți corespondenți îmi solicită).

CURIER SĂPTĂMÎNAL

VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE

De ce nu îngheață apa?

Cititorul nostru, prof. **GHEORGHE BRAȘOVEANU — URLAȚI**, din București, pune celorlalți cititori următoarea întrebare: În adîncul oceanelor, temperatura apei este sub 0°C. Deși în mod normal, apa îngheață la 0°C, totuși, în abisurile oceanelor, se menține sub forma lichidă. **Care este explicația?**

Mărimea unui număr

Dacă v-ar întreba cineva cît de mare este numărul $10^{10^{10}}$, ce i-ați răspunde?

100 din șase cifre... se poate?

Cititorul nostru **NEMETH ALEXANDRU**, sculer matrițer din Timișoara, ne trimite următoarea întrebare:

Se poate obține numărul 100 din 6 cifre de cîte 3?

Dv., ce spuneți?

Verificați-vă cunoștințele

Să nu se creadă să s-a făcut o greșeală de tipar repetîndu-se titlul rubricii noastre. Acesta este și titlul unei lucrări, apărută recent, în Editura Științifică.

Presupunînd, după titlu, că este vorba de vreo interferență de preocupări, ne-am grăbit să consultăm lucrarea și spre marea noastră satisfacție, nu numai că nu am descoperit o asemenea suprapunere, ci, dimpotrivă, un auxiliu prețios pentru conducătorii de vehicule și pietoni.

În consecință, stimați cititori, indiferent că v-ați procurat sau nu acest volum, permiteți-ne și nouă să vă punem cîteva întrebări din domeniul respectiv:

1. Pe ce parte se depășesc cu un vehicul, tramvaiele în mers?

a. pe partea stîngă; b. pe partea dreaptă; c. pe ambele părți.

2. Ce indică triunghiul de culoare galbenă, montat deasupra cabinei unui autocamion?

a. Autocamionul transportă încărcături periculoase;

b. autocamionul tractează una sau două remorci;

c. autocamionul transportă încărcături ușor inflamabile.

3. Pe ce parte se pot depăși următoarele animale, în timp ce se deplasează:

a. Un leu; b. o cămilă; c. un crocodil.

Răspunsurile la întrebările publicate în numărul trecut

Radiosursele

În 1932, un specialist electronist american urmărea cauzele perturbațiilor radioelectrice (a „paraziților" radio) pe diverse frecvențe. Karl Janski, pentru că de el este vorba, a sesizat că anumite perturbații prezintă o periodicitate riguros egală cu o zi siderală. De aici a dedus că perturbațiile respective sînt legate de bolta cerească, reușind ulterior să recepționeze primele unde radio emise din galaxia noastră. Mai departe, cercetările nu s-au desfășurat totuși prea repede, astfel încît de abia în anul 1964 a fost detectată prima radiosursă, Lebăda A.

În prezent, cercetărilor radioastronomice li se acordă o importanță mult mai mare, acestea fiind legate de evoluțiile sateliților artificiali și a navelor cosmice, precum și de dorința de cunoaștere mai profundă a Cosmosului.

Curiozitățile numerelor

Folosind cifre cuprinse între 0, 1, 2...9, luate o singură dată, se pot forma numere a căror sumă să fie egală cu 1. Iată două exemple:

$$\frac{135}{270}+\frac{48}{96}=1;\quad \frac{35}{70}+\frac{148}{296}=1$$

Evident că acestea nu sînt singurele posibilități și, cu oarecare răbdare, se vor găsi și altele.

Cît privește numărul cel mai mare ce se poate scrie folosind de patru ori cifra 1, el nu este 1111, cum ar crede poate unii ci 11^{11}. Astfel se obține un număr de 250 milioane de ori mai mare decît 1111! Referitor la cifra care ridicată la puterea a patra ne dă un număr ale cărui cifre, adunate între ele, ne conduc la cifra inițială, aceasta nu este alta decît 7. Într-adevăr $7^4=7\times7\times7\times7=2401$. Adunînd cifrele numărului 2401 se obține: $2+4+0+1=7$, adică exact... quod erat demonstrandum (ceea ce era de demonstrat).

Din lumea zborului

După război, din 1949, a început în țara noastră construcția unor diverse avioane și planoare, după proiecte ale inginerilor constructori români, din care unii, au o vastă experiență, precum este ing. Radu Manicatide, laureat al Premiului de Stat, apoi constructorul Vladimir Novițchi, ing. Iosif Șilimon, ing. Traian Costăchescu, constructorul pilot Ovidiu Popa și alții.

Poșta cititorilor

Emil Volcinski, Rădăuți. Regretăm că trebuie să vă contrazicem, dar, referindu-ne la problema noastră din nr. 730 al revistei, privitoare la „Schimbarea locurilor", al cărui răspuns a fost dat în nr. 731 din 09.10.71, mărimea egală cu 1.157.401.368.000 secunde nu este deloc echivalentă cu 42.042 ani, după cum afirmați dv. și mai cu seamă, cu precizionea „socotelile ies curat 42.042 ani" pe care o indicați în scrisoare. În primul rînd, nu uitați că anul nu are exact 365 zile, că mai există și ani bisecți, ani tropici și ani siderali. Depinde după ce criterii se fac calculele. De aceea, nici numărul pe care l-am indicat noi, nu l-am exprimat decît cu mențiunea „circa", cu titlu informativ.

Eugen Crișmaru, Comănești, Buzău. Ne bucură că am izbutit să vă procurăm o satisfacție prin publicarea materialului. Cît privește scrisorile pe care le primiți de la diverși cititori, nu trebuie să vă surprindă stilul unora dintre ele. Cu timpul vă veți obișnui... Dacă ați ști ce „minuni" primim noi la redacție, uneori...

Ovidiu Ardelean, elev cl. a X-a B, Lic. nr. 2, Satu Mare. Problema trimisă este amuzantă și am reținut-o.

Prof. Rodica Chitu-Miloșescu, Năsăud. În privința descoperirii vitaminei C, de către C. Funk, vă rugăm să consultați și Dicționarul enciclopedic român, vol. 4, pag. 870. Cît privește boala „beriberi" într-adevăr ea este provocată de lipsa vitaminei B1 din organism, favorizată, de pildă, de o alimentație prelungită cu orez decorticat. Dar în coaja orezului nedecorticat, Funk a descoperit și vitamina C, a cărei carență din organism duce la boala numită popular „scorbut".

Traian Vultur, com. Băla, jud. Mureș. Problemele trimise... le-am prefera mai altfel. Dacă toți copiii învață la școală, pe dinafară, tabla înmulțirii, să revenim la socotirea pe degete, ca pe vremea vechilor egipteni? Tocmai astăzi, cînd în unele țări s-au introdus și calculatoarele electronice, în școli?

Alexandru Herdea, Eforie Sud, Constanța. La întrebările puse în „Almanahul Știință și Tehnică 1969", s-a răspuns în primele numere ale revistei „Știință și tehnică" din 1970. Prin urmare, nu este cazul de a le mai repeta, cu atît mai mult cu cît există nenumărate alte probleme ce pot fi prezentate cititorilor noștri.

Ing. Liviu MACOVEANU

MICA PUBLICITATE

VÎND IEFTIN MIRADIN

Cînd am dat anunțul ăsta nu știam că voi găsi atîția amatori. Două zile telefonul meu a sunat ca la salvare. Dar a trebuit, începînd cu primul solicitant să-mi cer scuze pentru că Miradinul fusese vîndut.

— Păcat.

— Da, păcat.

Nici nu vă închipuiți cît de multă lume are nevoie de MIRADIN. Numai că și mai păcat e că așa ceva nu există. MIRADIN e un biet cuvînt inventat de mine. Dar amatorii se interesau de el ca de un obiect de preț. Unii îl credeau medicament („e injecții sau pastile"), alții erau siguri că e stofă („cîți metri și ce culoare"), vreo doi, trei nu știu ce-l socotiseră de întrebau de turele pe minut și foarte mulți l-au taxat televizor, ba obiect de mobilier, pictor francez din secolul 15, magnetofon, album, pălărie și așa mai departe.

— Păcat. Aș fi avut mare nevoie de un MIRADIN...

— Îmi pare rău...

Îmi pare rău din foarte multe puncte de vedere. Întîi că n-am. Apoi că n-au nici alții. Apoi că nu există așa ceva. Și-n cel din urmă rînd că se găsesc oameni care cumpără orice. Au de toate dar pe lîngă de toate vor să mai aibă ceva în plus. În casa lor mobilele stau peste mobile, tablourile peste tablouri, frigiderele peste frigidere. Nu-l de-ajuns. Vor și un MIRADIN. Mai ales dacă e ieftin...

Valentin MUNTEANU

Oferiți cadouri celor dragi!
Înainte de a vă decide ce să cumpărați, vizitați neapărat MAGAZINELE COOPERATIVELOR DE CONSUM unde puteți alege cadouri frumoase și utile pentru toate vîrstele

(6730)

LA TELEVIZOARE ȘI APARATE DE RADIO!

Cu începere de la 1 decembrie a.c., prețurile televizoarelor și aparatelor de radio din producția internă au fost reduse astfel:

APARATE DE RADIO	Preț vechi	Preț nou
Mangalia 2	1 240	965
Aida	820	690
Eforie	1 720	1 300
Traviata	2 260	1 900
Traviata combina	2 820	2 380
RADIO-RECEPTOARE CU TRANZISTORI		
Cora	420	365
Zefir	750	500
Albatros	1 200	800
Mamaia	1 440	1 000
Neptun	1 498	1 150
TELEVIZOARE		
Venus E-47	3 400	2 870
Modern E-47	3 560	3 050
Miraj E-59	4 335	3 460
Clasic E-59	4 525	3 530
Opera E-59	4 335	3 500

De la magazinele specializate ale cooperativelor de consum, salariații, pensionarii, membrii C.A.P. și țăranii cu gospodării individuale pot cumpăra televizoare și aparate de radio și cu plata în rate. Pentru membrii C.A.P. și țăranii cu gospodării individuale, avansul minim este de 15 la sută, restul sumei datorate se poate achita în 24 rate lunare.

Cu un aconto de numai 460 lei, puteți cumpăra, de exemplu, un televizor MODERN, spre bucuria întregii dv. familii.

Intrați chiar acum în magazinul cooperativei de consum din comuna dumneavoastră!

(6739)

LA MAGAZINELE ALIMENTARE ALE COOPERATIVELOR DE CONSUM

găsiți un sortiment variat de conserve, excelente la gust, nutritive

Vă recomandăm cîteva:

— costiță cu fasole, 400 gr.	5,75 lei
— costiță cu mazăre, 400 gr.	5,15 lei
— carne de porc cu mazăre decorticată, 400 gr.	6,15 lei
— carne de porc cu mazăre verde, 400 gr.	8,00 lei
— pilaf de pasăre, 400 gr.	6,50 lei
— macaroane cu carne de vită 450 gr.	7,50 lei
— spaghete cu carne de porc 450 gr.	7,15 lei
— costiță cu varză 450 gr.	5,90 lei

Folosind conservele, economisiți timpul, ușurîndu-vă munca în gospodărie!

(6718)

RECOOP

LUNA CADOURILOR

Un cadou util, acum în preajma sărbătorilor de iarnă, poate fi un fular, o pereche de mănuși, un batic, o cravată, o cămașă sau o pereche de cizme.

Magazinele de specialitate vă oferă posibilitatea de a alege cadoul preferat. (6764)

RECOM

UN CADOU CARE OFERĂ CERTITUDINE — CEASUL „CERTINA"

Toate modelele CERTINA sînt antișoc, antimagnetice, insensibile la variațiile de temperatură și prevăzute cu resort incasabil Superflexo.

CERTINA

De vînzare la magazinele „Bijuteria" din întreaga țară.

PUBLICOM

Decembrie '71

LUNA CADOURILOR

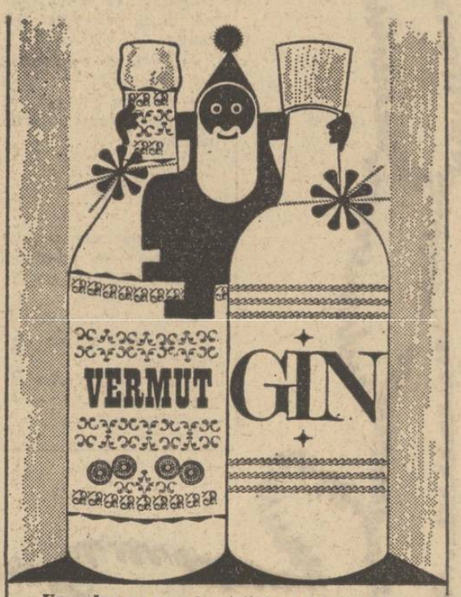

Un cadou pe care-l puteți face cu prilejul sărbătorilor de iarnă poate fi o sticlă de VERMUT EXTRAFIN, VERMUT MAMAIA sau o sticlă de GIN.

(6764)

RECOM

NUMĂRUL VIITOR AL REVISTEI NOASTRE VA APARE SÎMBĂTĂ 8 IANUARIE 1972 la orele obișnuite

UMOR

...Şi, în fine, dorim ca cucurigul nostru matinal să fie considerat muncă grea pentru care să fim retribuiţi cu o mărire de 80 la sută a boabelor.
(DOMENICA DEL CORRIERE)

— Consider critica ce mi s-a adus, justă. Promit să mă îndrept.
— Asta ne-ai mai promis de zece ori.
— Just. Şi această critică o accept. Şi promit să lichidez cu promisiunile.

●

Doi amici vizitează o galerie de artă. In faţa tabloului unui pictor renumit, intitulat „Autoportret" s-au oprit mai mult.
— Ştii, spuse unul dintre ei, aici ceva nu este în regulă. Cum s-a autopictat, nu vezi că mîinile le are în buzunar?

●

Soţia este plecată în concediu şi trimite zilnic soţului cîte o telegramă cu următorul text: „In fiecare zi plouă. Mă plictisesc".
După opt zile, soţul îi trimite şi el o telegramă: „Intoarce-te imediat! Aici ploaia este mai ieftină...".

●

După o catastrofă navală, un lord englez a nimerit singur-singurel pe o insulă pustie în largul mării. Peste cîtva timp a fost descoperit de o navă. Unul din marinarii care a acostat pentru salvarea lui şi-a exprimat mirarea văzînd trei colibe improvizate pe teritoriul insulei.
— Sir John, pentru ce aţi avut nevoie de trei colibe?
— Să-ţi explic. Într-una stau eu, cealaltă era destinată clubului pe care-l frecventez, a treia era clubul pe care îl ignor.

●

— In cartea asta de bucătărie sînt multe erori.
— Ştiu, draga mea, le-am gustat pe toate.

●

— Ce te plîngi, spui că ai reuşit să vinzi două pînze?
— Da, numai că erau ultimele cerceafuri din casă...

●

— Noi folosim încă tam-tamul ca să luăm legătura cu celelalte triburi.
— Cum, nu s-au instalat telefoane?
— Ba da, numai că telefonind pierdem timp mai mult...

●

In timpul spectacolului o femeie se adresează spectatorului care stă în rîndul din spate:
— Sper că pana de la pălăria mea nu vă deranjează.
— Nu, de loc. Am tăiat-o cu lama şi acum văd minunat.

— Sînt sigură acum că i-am devenit indiferentă, dacă nici de păr nu mă mai trage...
(JOURS DE FRANCE)

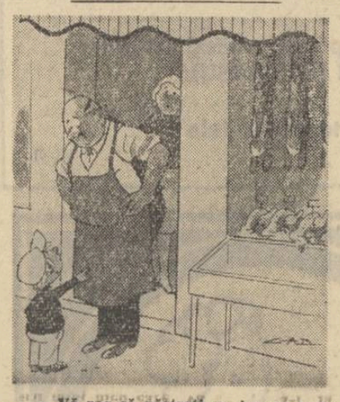

— Vă rog să păstraţi un iepure pentru tatăl meu care va veni să-l ia atunci cînd se întoarce de la vînătoare...
(JOURS DE FRANCE)

Suflerul
(SPUTNIK)

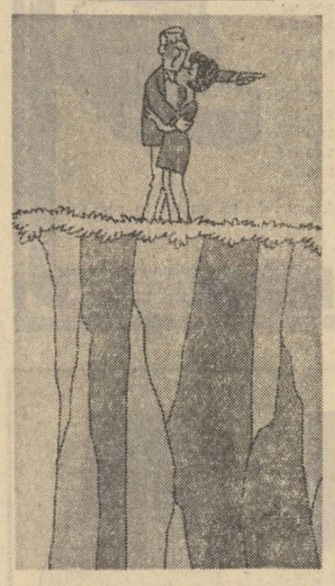

— Te urmez pînă la capătul lumii, dar numai în sensul acela...
(JOURS DE FRANCE)

— Cum de ţi-ai permis, soră, să-l pui pe fiul meu în ultimul rînd!?...
(DIE WELT)

— Bună ziua, scumpa mea! Ce avem astăzi de mîncare la cină?...
(QUIZ)

Din compunerea unui şcolar de opt ani intitulată „Tatăl meu": „Tatăl meu este curajos. El se poate urca pînă în vîrful muntelui, poate înota în apa cea mai adîncă de la un mal la celălalt. El se poate lupta şi cu un tigru şi să-l învingă. Dar nu are timp căci trebuie s-o ajute pe mămica la spălatul vaselor".

— De abia acum înţeleg de ce te scoli în fiecare noapte şi nu slăbeşti, deşi ţii regim...
(JOURS DE FRANCE)

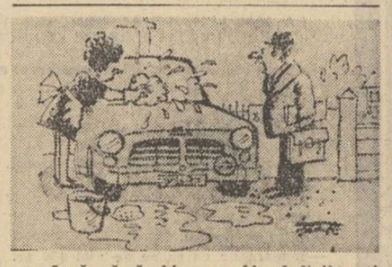

— Lasă-mă să ghicesc... Ai cheltuit mai mult la cumpărături... sau vine în vizită mama ta... sau vrei o haină nouă de iarnă!...
(DAILY MIRROR)

— Cînd îţi aduce mîncarea, dragul meu? Mi-e foame!...
(DOMENICA DEL CORRIERE)

— Mămico, vezi ce repede şi-a reluat obiceiurile lui, acum se crede la birou...
(JOURS DE FRANCE)

— Hm, mai bine apucă-te iar de fumat!
(DOMENICA DEL CORRIERE)

Combaterea alcoolismului cu mijloace... tradiţionale.
(NEPSZABADSAG)

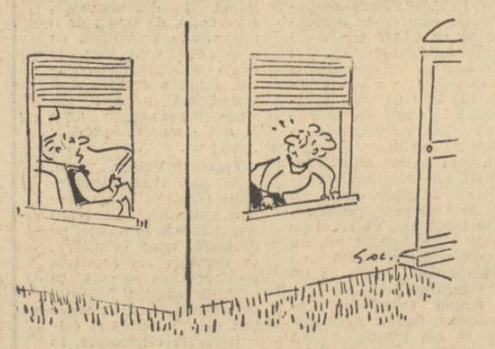

— Foarte bine, foarte bine! Aruncă-te pe fereastră... hai, aruncă-te!
(DOMENICA DEL CORRIERE)

— Ia-ţi doctoria, omule! Ce exemplu dai copiilor!...
(OGONIOK)

O clientă foarte pretenţioasă încearcă mai multe perechi de pantofi şi, în sfîrşit, se hotărăşte:
— Vă rog să-mi daţi prima pereche pe care am încercat-o.
— Nu pot, doamnă, îi răspunse vînzătorul exasperat. Pe aceea am vîndut-o acum o oră.

●

Un cetăţean pescuieşte.
— Ei, cum merge? îl întreabă cineva din spate.
— Grozav, am prins pînă acum şase păstrăvi.
— Dar ştii cu cine vorbeşti? Eu sînt inspector şi aici pescuitul este interzis.
— Se poate, dar nici dumneata nu ştii cu cine vorbeşti. Eu sînt cel mai mare mincinos din tot ţinutul.

●

Doi călători stau de vorbă în tren.
— Am ajuns la concluzia că este întotdeauna mai bine să dai decît să primeşti, spune unul.
— Dumneata eşti filantrop?
— Nu, boxer.

●

Clientul: *— Adu-mi deocamdată o halbă de bere. Aştept o doamnă.*
Ospătarul: *— Blondă sau brună?*
Clientul: *— Asta nu te priveşte!..*

●

Dialog între două fete moderne:
— Tatăl tău arată foarte distins cu părul lui cărunt.
— Da! Şi asta numai datorită mie.

●

— Scumpa mea, ţi-am adus de ziua ta acest colier. Are atîtea perle, cîte primăveri ai tu.
Ea (după ce numără perlele): Am făcut o mare prostie că nu ţi-am spus vîrsta adevărată

●

Pacientul care urma să intre în cabinetul stomatologului se simţea încurajat de spusele femeii în vîrstă care tocmai părăsise cabinetul.
— Într-adevăr, un dentist minunat. O mînă uşoară şi sigură. Halal om!
Instalat pe fotoliul dentistului, pacientul îi relată medicului elogioasa apreciere:
— A, persoana care a ieşit înainte! E mama mea şi lauda unei mame este desigur părtinitoare...

●

Judecătorul: *— Să ne spună martorul dacă într-adevăr l-a văzut pe acuzat în seara aceea în localul „Poftiţi, poftiţi".*
Martorul: *— De bună seamă, l-am văzut chiar dublu.*

●

— Cînd o să ne căsătorim, dragul meu, o să avem doi copilaşi, o fetiţă şi un băieţel.
— De unde ştii că chiar aşa va fi?
— Pentru că cei doi copii stau la mama.

Poliţistul se apropie de un ins vădit băut care se tot învîrteşte în jurul unui buioi ţinîndu-se cu o mînă de marginea lui.
— Ce-i cu dumneata?
— Nimic. Merg spre casă. La capătul gardului de lemn e căsuţa mea.

Învăţătorul a scris în carnetul elevei: „Mary vorbeşte prea mult".
Tatăl, semnînd observaţia de luare la cunoştinţă, adaugă: „Dacă i-aţi cunoaşte mama!".

●

Învăţătorul: *— Else, tema ta este foarte bună. Dar seamănă cuvînt cu cuvînt cu tema lui Paul. Ce trebuie să cred?*
Eleva: *Că şi tema lui Paul este foarte bună.*

●

— Care este cel mai bun mijloc de a ne debarasa de cîteva kilograme în plus? a întrebat o cititoare redacţia unei reviste.
— Cel mai bun mijloc este de a le lăsa în farfurie — i s-a răspuns.

●

— Ştiţi copii, cînd e frig obiectele se contractă, iar pe căldură ele se dilată — explică profesorul de fizică. Cine îmi poate da un exemplu?
Petrişor a ridicat două degete: „Vacanţa de vară e mai lungă decît cea de iarnă".

— Redacţia şi administraţia Piaţa Scînteii 1, telefon 17 60 10 (1449—1400) Oficiul poştal 33, căsuţa poştală 4108. Tiparul: Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" —

Anul XIV
Nr. 52 (504)
Sîmbătă
25 decembrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

nichita stănescu

ce alb, ce negru de alb!

Ce alb, ce negru de alb,
cîte stele în stele și stele lîngă stele în alb
și vine vîrtejul și vine vîntul și vine
suflare de aer
și ne suflă și smulge
și ne duce de pe noi
cortul pielii noastre

Și rămînem roșii în sînge, în foarte sînge
și se topește de noi doi gheața,
și se topește roșu,
și ne durem și ne durem în durere
rană pe rană
țipăt pe țipăt.

Și vine taifunul, tromba, aerul urlînd
și ne smulge zidul cel umed de carne
și ni-l duce și ni-l izbește
de un amurg de soare
și ne rămîn scheletele albe
pe zăpadă albă.
Oasele de os cele albe
pe oasele de zăpadă cele argintii,
și devenim memeorabili
și putem să ne urmărim unul pe celălalt
unu și doi și trei...
unsprezece, cincizecișipatru
optzeci și patru...

Și vine aerul turbat și în strigare
și ne împrăștie și ne risipește și ne suflă
și rămîne numai zăpada cea albă
scînteietoare
atît de scînteietoare cum este numai
cuvîntul
atît de friguroasă cum este
numai cuvîntul.

Acolo pe zăpada cea albă noi doi
ne-am iubit.
Urma noastră în zăpada cea albă este
aidoma copitei unui animal sideral
care a trecut prin zăpadă
niciodată acum,
totdeauna altădată...

secunda florii

Sub țîța stîngă a poetului,
a ieșit un ou fără sfîrc.
Sub aripa păsării împușcate
desenată cu sînge a apărut gura iubitei.

Grațios degetul femeii tinere
bătea pe coarnele de melc
întocmai cum ar fi bătut la o mașină
de scris gelatinoasă
inima mea de sidef.

Cît timp reușesc s-o țin în aerul meu
pasărea aceasta bolnavă va zbura.
Cînd crivățul mi-o va zmulge din
respirare
singur și vînăt voi rămîne ca
spînzurații.

Dulce trebuie să fie somnul înecatului
dormind cu ceafa pe un delfin
dulce este secunda florii,
dormindu-și mirosul pe un destin.

Democrația noastră

Iată că sfîrșitul anului 1971 nu vine numai, cu zile frumoase și însorite, ca de primăvară, nu vine numai cu brazi și cu daruri ale oamenilor pentru oameni, ci vine și cu un nou și important moment politic al țării. România este o uriașă scenă politică, pe care se desfășoară o activitate, neobosită. O uriașă investiție spirituală și morală se poate citi în această desfășurare politică, la care e chemată țara, de către comuniști, și nimic nu scapă atenției înnoitoare a celor ce răspund, în fața istoriei, de destinul țării. Nimeni nu poate contesta că, de exemplu, în problema țărănească mai aveam destule de rezolvat și încă și acum soluțiile se supun verificării, pe care numai timpul o poate face. Iată, însă, că — zilele trecute — într-un gest ce dovedea măreție, dacă ne gîndim la țară, și grijă, dacă ne gîndim la fiecare om, într-un gest cu adevărat revoluționar și comunist, Comitetul Executiv al C.C. al partidului a rezolvat cîteva din problemele țărănești, iar imediat după aceea primarii și secretarii de partid din comune s-au întîlnit într-un forum, în fruntea căruia a fost aplaudat frenetic conducătorul partidului și țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Și iată, acum, după atîtea zile de dezbateri, țăranii-conducători ai satelor se vor reîntoarce la casele lor cu importante vești din acest forum. Aceste vești țin, în esență, de democrația noastră socialistă, democrație adevărată, viguroasă, echitabilă și rodnică. Căci ce altceva sînt serioasele eforturi, pe care le avem de făcut de acum încolo, de a descentraliza ceea ce era excesiv centralizat și de a da încredere deplină celor care primesc în alegeri încrederea deplină a oamenilor, decît un fruct al democrației socialiste? Sînt unii care, scriind despre țara noastră își închipuie că democrația e un spectacol al nostru pentru ei. Și că democrația este mai mult trufia vorbelor decît limbaj al faptelor. Dar ce realitate dominatoare este această democrație a noastră, de după Congresul al IX-lea al Partidului, această democrație care-i permite omului și care-l obligă pe om să fie el însuși (Sînt unii aici, la noi, și din păcate uneori ei se pretind a fi și oameni de cultură, care înțeleg prin democrație creșterea rolului lor conducător, fără nicio obligație față de colectivele din care fac parte, pentru aceștia **descentralizarea** înseamnă — ridicolă pretenție! — scăderea puterii tuturor și creșterea puterii lor personale, putere de a pălăvrăgi și nu de o construi. Aceștia una scriu și alta vorbesc în ședințele publice. Aceștia, din fericire, nici nu au importanță într-o discuție serioasă despre democrație și descentralizare).

Marele drum al României socialiste constituie un exemplu răbdător și substanțial de democrație și de continuă democratizare a vieții sociale.

Cu cîtă dreptate și ce viguros au sunat cuvintele secretarului general al partidului, referitoare la caracterul permanent pe care trebuie să-l aibă acest forum, al celor ce conduc satele. Este îndeobște cunoscută relația existentă la noi între libertate și responsabilitate. Va crește deci rolul consiliilor populare comunale, dar vor crește în mod proporțional și obligațiile acestor consilii. Este de neconceput un alt fel de democrație în țara noastră. Faptele o dovedesc, zilele din urmă au confirmat-o din nou: **un partid deschis în mod generos spre problemele poporului pe care il conduce, cum este Partidul Comunist Român, va reuși totdeauna să dea o rezolvare fericită situațiilor grele, contradicțiilor ce mai există și să-și păstreze, sporind-o mereu, încrederea și dragostea poporului său.**

Există o explicație istorică a înțelepciunii acestei politici. Și explicația aceasta, pe care trebuie din cînd în cînd s-o reamintim, constituie cheia de boltă a tuturor rezolvărilor viitoare! Partidul Comunist Român este partidul muncitorilor, țăranilor și intelectualilor. Partidul nu se situează în afara poporului, ci în inima lui. Țăranul român este membru al acestui partid.

Ritmul de viață al României socialiste nu a încetinit, în acest final de an.

Acest ritm constituie semnul națiunilor tinere, libere și bine conduse.

LUCEAFĂRUL

Toate desenele din acest număr aparțin lui TAȘCU GHEORGHIU

tașcu gheorghiu: desene

Nu de mult în această rubrică a „semnificațiilor" am notat plurivalența atîtor literați actuali ai noștri, dintre care unii s-au ilustrat în artele figurative. După acea consemnare de ordin general, m-am gîndit că mă pot opri și la unele cazuri speciale. Ocaziile îmi vor permite poate să privesc asemenea dotări complimentare la Radu Boureanu, la Ion Negoițescu, la Tudor George și la alții. Pentru moment mă preocupă Tașcu Gheorghiu, care apare cu cîteva desene chiar în prezentul număr al **Luceafărului.**

Zeci de ani, acest aderent la suprarealism, totodată „mateiu" înfocat, care recită din memorie **Craii de Curtea-Veche** în întregime, a fost pentru mine o enigmă. În tinerețe, elegant, manierat, distant, însă cu acea răceală care păzește ceva incandescent, Tașcu Gheorghiu făcea pe oricine să surprindă că el adoptă consecvent un stil. Întîlnirile momentane și întîmplătoare însă foarte frecvente, cu acest domn corect pînă la firul de păr, constituiau parcă o veșnică mustrare a demnității în comportament și ținută față de neglijența boemei noastre tineresti de pe atunci. „Le style c'est l'homme", această formulă îmi părea că se aplică în modul cel mai perfect la Tașcu Gheorghiu, care nu deschidea gura fără o frazare aleasă, impecabilă, și cu o poantă gîndită. Natura manifestă, personalitatea vizibil exprimată a cuiva, nu ajunge la stil. Ea poate vădi numai un caracter sau o structură. Adevăratul stil se constituie dintr-o dozare subtilă între tendința manifestării și aceea a mascării. Nu numai felul de a te arăta, ci și felul personal de a te ascunde îți trădează ființa, chiar dacă ți-o trădează sub specia enigmei. O asemenea enigmă rezultă și din **prezența** lui Tașcu Gheorghiu, care, în mod paradoxal, se confundă cu o **absență,** cu simpla emitere numai a imaginii, nu și a persoanei efective, ca și cum s-ar fi auzit de sub mască: „eu nu sînt aci, eu sînt departe, ignorat și misterios".

Faptul că, acum în urmă, s-a manifestat masiv ca un foarte distins traducător în versuri și proză nu mi-a elucidat nimic, ci mi-a sporit perplexitatea. Finisajul frazei sale, aticismul stilului, grija și acuratețea cu care așterne orice rînd, mi s-au părut iarăși a fi în contradicție cu caracterul demolitor al suprarealismului la care aderase. Din plăsmuirile sale artistice nu văzusem decît sporadic una sau două lucrări, reproduse prin publicațiile noastre. Acum cîteva zile mi-a fost dat să cunosc șaisprezece desene în peniță, unele foarte recente, din 1970 și 1971. Această cunoaștere mi s-a dovedit revelatoare. Pot spune că am descoperit enigma lui Tașcu Gheorghiu, și comoara lăuntrică păzită de el cu o discretă eleganță.

Imaginile sale îmi evocă o serie de nume vechi și noi, Giuseppe Arcimboldi, William Blake, Giorgio de Chirico, Salvador Dali, și mulți alții. Și, totuși se arată a fi el, profund personal, explicîndu-se, astfel, întreaga sa configurație artistică și umană. Tașcu Gheorghiu este un **clasic al abisalului.** La el, sondarea în adîncuri nu împietează asupra armoniei de cadențe a acurateței și a pasiunii de a da un lucru finisat, neted, poleit. Limbajul liniilor cîntă ca și fraza lui Lautréamont, care i-a fost maestru. În mediul celor mai întunecate zone lăuntrice, Tașcu Gheorghiu descoperă aceleași volute pline de grație, aceleași arcuiri și unghiuri perfecte, pe care arta elenică le-a înfățișat în logica luminii solare. Haosul trăirilor larvare se schimbă la el în cosmos euritmic.

Tașcu Gheorghiu elimină **hybris**-ul și monstruosul, pe care le surprindem adesea la suprarealiști. El ne oferă un frumos exemplu de conjuncție a îndrăznelii exploratoare cu spiritul măsurii și cu intuiția secțiunii de aur. Modularea liniei evoluată de la nervurile cele mai fine, pe care le poți spulbera cu o suflare, pînă la suprafețe largi și pline, nu sparge niciodată portativul unde se află înscrise acordurile clasice. Cel mai adesea accede către o incontestabilă poezie figurativă, latà negura luminoasă a unui păr despletit, care lasă o umbră densă în josul său, de unde țîșnește licărul unui sîn, ca o lampă aprinsă în întuneric, latà sirenele, ochii-fluturi, armura vie cu vizieră, reliefurile sale dansante, care ne încîntă.

După atîta vreme, este momentul ca Tașcu Gheorghiu să iasă în întregime afară din laboratorul lui de alchimist. Tot elixirul preparatelor sale ar trebui să apară într-un album complet la una din edițurile noastre. Am vedea aci o demonstrație binevenită, în măsură să releve desăvîrșit această fizionomie aparte în cultura noastră, care îmbină aura tainei din tenebrele noastre lăuntrice cu spiritul eleganței și al armoniei.

Edgar PAPU

În pag. 4-5:
Proză de
CONSTANTIN ȚOIU

Situația poeziei

În răspunsurile la o anumită întrebare din cadrul ultimei anchete a „Luceafărului", cei mai mulți participanți considerau că situația poeziei noastre actuale este mai bună decît a prozei și o explicau nu atît prin înzestrarea superioară a poeților cît prin existența unor condiții mai propice pentru afirmarea lor.

Mai mult, unii dintre ei, raportînd-o la istoria poeziei naționale vorbeau de un alt treilea mare moment poetic, de o adevărată erupție contemporană a verbului liric românesc. Alții, raportînd-o, cu înainte de oarecare lecturi, desigur, la starea actuală a poeziei în mai vechile culturi europene, susțineau condiția privilegiată a poeziei române, vitalitatea ei unică, relativa ei superioritate, așadar, și deplîngeau faptul că o asemenea efervescență lirică rămîne în genere necunoscută pe continent.

Consensul asupra acestei stări de lucruri nu era însă unanim căci, iată, la numai o săptămînă chiar, unul dintre participanții la respectiva anchetă revine cu răspicate delimitări. Înainte de orice îl nemulțumește faptul că eterna și sfînta nemulțumire a artistului față de lumea din jur (mărturisită și în răspunsurile la ancheta **Luceafărului** despre funcția critică a literaturii) nu vizează și realizările artei însăși, în cazul de față realizările poeziei.

De pe această bază întărită, discuția se bifurcă în două direcții, argumentația se desfășoară pe două planuri complementare. E discreditată, pe de o parte, pretenția de superioritate a poeziei noastre, e recomandată, pe de altă parte, o așteptare prudentă a recunoașterii ei pe plan european.

Întrucît sînt unul din cei ce au afirmat, acum și altădată, că poezia noastră ocupă un loc de frunte în contextul actual al literaturii europene, nu ezit să mă confrunt cu această opinie, cu atît mai mult cu cît am împărtășit atîtea altele ale aceluiași autor.

Mai întîi, îmi permit să observ că există cel puțin o nuanță de articulare între „un loc de frunte" și „în fruntea"; e deosebirea între o aproximare îndrăzneață. e drept, dar verosimilă și o pretenție de întîietate care nu e decît o iluzie atribuită. De altfel cei ce au afirmat superioritatea poeziei noastre au avut grijă s-o limiteze, fie într-un plan al vitalității, de pildă, fie într-o ordine ideală. Iată de ce ideea unui clasament riguros și definitiv trebuie să cadă din discuție pentru că nimeni nu a avut-o în vedere.

În răspunsul pe care l-am dat în cadrul amintitei anchete explicam locul de frunte al liricii noastre actuale prin contrapunctul istoric și estetic în care apreciam că se află față de poezia din țările cu o mai veche tradiție literară. Acolo constatam o scădere a interesului pentru poezie în ultimii ani, o neîncredere în poezie a poeților înșiși, o devitalizare a limbajului poetic. Desigur, — spuneam — situația nu poate fi generalizată fără riscul exagerărilor, dar — adaug acum — nici contestată în esența ei. În așa fel încît forța și vitalitatea poeziei românești de astăzi, inocența ei vizionară, aptitudinea ei metaforică încă departe de a fi istovită, sînt pregnant puse în evidență tocmai de acest contrast.

Iată însă că această părere e considerată ca o abatere flagrantă de la adevărurile controlabile. Argumentele sînt găsite în chiar poezia franceză contemporană ilustrată — ni se spune — de Henri Michaux, Saint John-Perse, Aragon, René Char, Jacques Prévert, Audiberti, Frénaud, Guillevic, sau, aiurea, în poezia europeană, de unde se citează nume ca Dylan Thomas, Gabriel Celaya, Vosnesenski.

Nu ne rămîne decît să controlăm, la rîndul nostru aceste adevăruri. Mai înainte e bine să reamintim însă că aprecierile noastre se refereau la fa. . **actuală** a liricii românești și europene.

Ori e știut faptul că cei mai mulți dintre poeții citați mai sus, sînt născuți în secolul trecut, și-au început activitatea în deceniul al treilea, și-au dat operele fundamentale încă înainte de al doilea război mondial. Nu întîmplător așa îi și integrează istoria literară. „Anabase", volumul lui S.J. Perse, apare în 1924. „Quatre poemes" în 1944, „Sueur de sang" al lui Jouve a apărut în 1933, „Porche à la nuit de saints" în 1942, etc.

Henri Michaux sau René Char au fost productivi pînă în ultimii ani și au și fost recunoscuți cu adevărat abia după război. Dar pot fi ei, oare, considerați ca reprezentativi pentru orientarea poeziei franceze de **astăzi?** La fel Aragon, în ciuda faptului că a dat cel puțin două volume memorabile de poezie după război. Faptul că ei **există încă** nu trebuie să ne facă să uităm că activitatea lor prezentă nu e atît o **împlinire** cît o **prelungire.** Pentru cei mai mulți dintre ei opera e deja închisă în ultimul deceniu, fără să mai anunțe vreo posibilitate de încheiere.

Dar, atunci, ne întrebăm dacă, la rîndul nostru, n-am putea invoca numele lui Blaga, al lui Arghezi, a lui Barbu, al lui Bacovia, chiar dacă au murit, ca de altfel și... Audiberti (1965). Abia acesta ar fi raportul istoric firesc și cred că el poate fi stabilit — în măsura în care poate fi stabilit — fără complexe.

Cît despre André Frénaud sau Guillevic, poeți aflați acum în plină maturitate creatoare (ar mai putea fi citați mai tinerii Yves Bonnefoy, Ph. Jaccottet, Alain Bosquet) comparația e potrivită cu poeți români aflați la aceeași vîrstă inferioară și cred că nici de această dată nu s-ar solda în defavoarea noastră.

Dar generația de poeți români afirmată în deceniul al șaptelea, cărui val din poezia franceză contemporană i-ar putea fi opusă? Și la ce concluzii am ajunge astfel?

N-am înțeles apoi alăturarea într-o discuție, repet, despre contemporaneitatea poetică, numelui lui Vosnesenski la acela al lui Gabriel Celaya, un venerabil septuagenar, și, cu atît mai puțin, la acela al lui Dylan Thomas, mort încă din 1953.

La fel de bine s-ar fi putut cita atunci numele unor Vicente Alexandre ori Jorge Guillen, pentru poezia spaniolă, ori Seferis, pentru poezia greacă. Într-o discuție despre valoarea **actuală** a poeziei nu are însă rost să rechemăm prestigii istorice.

Dar despre condițiile unei raportări adecvate a poeziei noastre la poezia europeană, ca și despre condiția criticii noastre în raport cu poezia noastră, vom încerca să vorbim într-un articol viitor.

Căci „situația" poeziei depinde în bună măsură de „situația" criticii.

Mircea MARTIN

dumitru eliade

o dimineață

O dimineață ruptă-n două,
și verde pare și albastră
cît iarba fulgerînd de rouă,
cît cerul de deasupra noastră

De veacuri calmi, fiind firesc
la Dunărea sunînd moliu,
în sînge inimi se topesc
asemeni pietrelor de rîu

Și cerurile, nori albaștri
întorși pe goluri de fîntîni,
și timp imperial de aștri
pe cerul țării de români...

seară de toamnă

Un felinar să fie — și coroana
de aer purpuriu depusă blînd
pe stîlpul umed care-am fost, pe goana
acoperirii mele cu pămînt,

cenușa-n salturi oarbe pe poteci
s-a-nfrăgezit și scîrțiie sub pas,
mă sprijin iar de tablele de legi
dictate de-nțelepții fără glas

cu aburul înfrigurat al gurii
aș aburi și cerul, nici-o stea
să nu mai pună-n mijlocul făpturii,
care am fost, ispita de-a pleca...

surîs

Viltoarea de piatră-a Carpaților
parcă se domolește citeodată,
cînd tremură lent, cînd se-arată
palid, surisul năvălitorilor, înecaților.

Parcă ne-ar cere iertare
că au călcat pe-aici, să ne supere
pescuitorii în apă tulbure
de comori legendare

Cum au crezut că o să răsară ei
în locul soarelui nostru, pe stînci?
Li s-a dat brînci
și s-au înecat, lacomi și grei.

Viltoarea de piatră, în întuneric
și în tăcere i-a strîns tulburată,
citeodată se domolește și ni-i arată
cu un surîs homeric...

(În pagina a 7-a, celelalte poezii citite de Dumitru Eliade la cenaclul revistei noastre.)

Cenaclul revistei LUCEAFĂRUL

Marți 28 decembrie a.c., orele 18,00, la Casa Scriitorilor din Calea Victoriei nr. 115, în cadrul cenaclului revistei noastre, va avea loc un **Recital de poezie contemporană românească.**

DESPRE LITERATURA ABSURDULUI*)

Neobișnuit de masivul tom *Lupta cu absurdul* este, după cum explica autorul undeva, reducerea unei gigantice teze de doctorat. Cum și alte cărți anterioare impresionau prin proporții, cea de acum se înscrie pe linia statornică a unui comentator de mare anvergură. Citind lucrările lui N. Balotă înțelegi întinderea de excepție a cunoștințelor sale în filosofie și literatură ; el are de spus despre orice obiect literar abordat o mulțime de lucruri (adesea prea multe), are răbdarea de a-l scruta din unghiuri felurite, vizînd deplina situare spațială ; are, în fine, prudența unei metodologii plurale. Așa cum cerea altădată Titu Maiorescu, Balotă este de o reală „transparență" în fața operei. Transparență, însă, nu înseamnă și acceptarea dominației de către operă, după cum nici el, criticul, nu încearcă, fidel unei concepții, să domine opera, ca atîția alții. S-ar putea spune că Nicolae Balotă realizează condiția de echilibru, că între el și operă are loc un *dialog*, fructuos pentru amîndouă părțile.

Pentru cineva de formația și personalitatea celui care a scris *Euphorion* și *Labirint, Iacob Burckhard și problema Renașterii, Urmuz*, opera este o identitate obiectivă, independență de sentimentul criticului. *Existînd*, ea trebuie cunoscută, printr-o laborioasă cercetare a elementelor ei constitutive, a opiniilor rostite anterior despre ea, iar propriile intuiții se cuvine să fie avansate cu conștiința epuizării operațiilor preliminare de cunoaștere a obiectului, aceste intuiții fiind ele însele, neconținut, verificate, duse pînă la ultimele consecințe. Există critici, unii de o seducătoare insistență, care aproape că nu ne lasă să vedem opera, ei ocupînd, practic, întregul ecran ; există alții, aidoma unor evanescente jocuri ale văzduhului, care se topesc în masa operei, cu nobilă umilință, servind exclusiva ei punere în valoare. Balotă se află, cum spuneam, la jumătatea drumului : demersul său e vizibil, dar cu discreție obiectul critic nu-l anihilează ca prezență. Duhul ordonator plutește peste solul în răscolire (și orice mișcare literară ale cărei sensuri nu au fost epuizate, cu deosebire cele încă productive și recente, amintesc de suprafețele incerte ale genezei), contacte anteice dau zborului justificare și forță.

Lupta cu absurdul presupune o uriașă informație în materie, de la înțelegerea fenomenului absurdului în plan filozofic, ca fenomen de criză, la un amănunțit excurs printre strămoșii literaturii absurde, a precursorilor ei din veacul trecut, și pînă la analiza tenace a fiecăreia dintre ideologiile și operele protagoniștilor acestei mișcări (solide capitolele despre Kafka, Albert Camus și Beckett). Iar interpretările sale critice — semnala Dana Dumitriu, într-o cronică comprehensivă — *„nu părăsesc textul literar, nu-și permit nici o erezie și nici o gesticulație subiectivă și spectaculoasă. Dominantă este dorința de cunoaștere și ordonare a semnificațiilor lui (o tehnică deosebită a citatelor susține demonstrația, determină creșterea robustă a comentariului critic din solul fertil al materialului literar) și disciplina asociațiilor"*.

Cartea înaintează lent, cu oarecari dificultăți la lectura „obișnuită" — neîncetata verificare a fiecărei aserțiuni, abordarea problematicii în plinul ei, cu sacrificarea aproape totală a oricărei „anecdotici" determină, împreună cu proporțiile textului, această osteneală. Balotă este didactic în sens superior, el instruiește „sans en avoir l'air" ; se poate spune, de altfel, că întotdeauna o lucrare de acest tip, în care nu ambiția unor demonstrații personale ocupă întîiul

cronica literară

plan, ci structurarea cunoștințelor generale despre o mișcare literară (firește, pe o schemă personală !), urmărirea cu un aer de obiectivitate a sensurilor general, sau doar parțial, admise, o asemenea carte va părea didactică. Ea dă cititorului (iar acesta trebuie să aibă, pentru a o parcurge, un anumit nivel cultural) convingerea că se află nu înaintea unor schițe critice inspirate, ce abia urmează a fi dezvoltate, ci pe un teren sigur, din care se poate alege cu bogate informații și poate — totodată — înțelege ansamblul respectivei mișcări, liniile ei de forță, justificarea sa în istoria literară, șansele de posteritate ale unuia sau altuia din autori, ale ideaticii lor. *Lupta cu absurdul* nu este, astfel, o „introducere în...", ci mult mai mult, una din cele mai solide lucrări de teorie și critică a unui fenomen și a unei mișcări literare apărute în ultima vreme, atît la noi în țară cît și în străinătate. Ea va deveni pentru studioșii absurdului un punct de referință necesar.

Reducînd teza de doctorat pentru un public mai întins, Nicolae Balotă a simplificat aparatul critic operînd, probabil, și alte compactări, eliminări etc. De unde, o pagină mai accesibilă, care cere, totuși, să fie parcursă cu creionul în mînă și presupune o familiarizare cu operele și autorii tratați. *„Ideea absurdului se poate spune că a precedat reprezentatea sa literară. De altfel, chiar dacă există o trăire originară a absurdului, o intuiție, un sentiment al absurdului, în cele din urmă absurdul reprezintă o atitudine teoretică față de lume, de viață, față de cunoașterea umană. Există deci o idee a absurdului. Această atitudine teoretică, această idee se cere determinată înainte de toate"*. În continuare, autorul va căuta, într-un capitol esențial, „Filosofia și absurdul", să determine ideea absurdului, trecînd-o prin pragurile unor acceptări și respingeri, unor extinderi și delimitări, iar, odată stabilită, întregul studiu va fi guvernat de această reprezentare a absurdului, în aplicările sale literare.

Există un paradox al mișcării, și anume acela că ea nu se constituie ca un curent, o școală : *„situație paradoxală — gînditorii ori literații „absurdului" refuză, îndeobște, această denumire aplicată operei lor. Ei nu aderă la un corp comun doctrinar, la o concepție despre lume și viață, la o estetică „absurdistă"*, precum romanticii, exempli gratia. N. Balotă s-a văzut astfel obligat să caute strămoși și precursori într-o mare arie a literaturii europene, din cei acceptați ori chiar revendicați de „absurzi", dar și din cei ignorați.

Unul din aspectele cele mai vizibile și mai discutate ale „absurdului" este și *ofensiva împotriva limbajului*. Personajele unui precursor, Lewis Carroll, închise într-un fel de nebunie individuală (dacă se poate spune așa) *„suferă de un rău al comunicării, de o neputință de a ieși din stereotipia mecanică a unui mod particular de a cugeta"*. Franz Kafka, ulterior, *„se cere crezut pe cuvînt și înțeles prin cuvînt, dar înțelegerea sa se constituie dincolo de cuvintele sale"*. Eugen Ionescu va supune limbajul (*„drama absurdului e în primul rînd o dramă a cuvîntului"*, spune N. Balotă) unor tentative de dezagregare fără egal. El, și alți dramaturgi absurzi, *încearcă „o revalorizare a limbii devalorizate. De aici, înverșunarea lor împotriva clișeelor, a locurilor comune, a vorbirii banale, neautentice, din viața cotidiană difuzată pe scară largă prin marile mijloace de difuzare sonoră a cuvîntului, prin reclamă, prin presă"*. Situația aceasta e întrucîtva diferită la Samuel Beckett, și Balotă o dezvăluie energic : *„Cuvîntul, vorbirea la care e redusă această umanitate fictivă constituie condamnarea și șansa ei finală (...) Asistăm la o apocalipsă a cuvîntului ca viața care se face și se desface"*. În interpretarea lui Nicolae Balotă, la Beckett cuvîntul, organizat într-o adevărată comedie, îl traversează pe om, devenind, într-un univers desacralizat, din nou, Logos, și astfel : *„Noaptea apocaliptică pe care a ales-o Beckett drept scenariu al ficțiunilor sale este străbătută de Cuvînt, de cuvîntul în care acest scriitor a căutat și a aflat — după alții — arma cea mai eficace în luptă cu neantul, cu lipsa de sens, cu absurdul"*.

Cartea lui Nicolae Balotă ar merita, credem, să fie cunoscută de către cercetătorii și cititorii străini, o versiune a ei într-o limbă de circulație ar fi binevenită. Prin *Lupta cu absurdul*, și prin alte cîteva asemenea contribuții ale unor autori, teoria și critica literară românească sînt remarcabil reprezentate în discuțiile ce au loc pe teme literare de interes universal.

Ilie CONSTANTIN

*) *Nicolae Balotă :* Lupta cu absurdul, *editura Univers*, în colecția *„Studii"*.

compendiu

IOAN GEORGE ȘEITAN

Amforă de sete

I.G. Șeitan debutează cu o poezie a singurătății și a patimii, aspră și tandră în același timp, în genul cîntecelor de lume. Versurile, înfiorate de așteptare, sînt rostite tînguitor : „Am început să iubesc poemele nescrise, nebun / De memorie, Ingrid, te vreau lîngă mine, te-adun / La malul lacrimei, și eu cu mine mă îngîn / Așteptîndu-te noapte de noapte pagin." — Mesteacăn și lacrimă. *Obiectul adorației este doar o plăsmuire a frigurilor adolescenței. Adesea, lipsește pînă și numele convențional, iubita reprezentînd o ciudată absență în peisajul halucinației erotice : „Să fie-o zi de toamnă și frunzele să-mi ningă / Suavul cort în care te aștept / Să fumege cîmpia și caii să m-atingă / Cu frie putrezite și eu să te aștept."* — Elegie. *Presimțirea iubirii face din tînăr un rătăcitor neînțeles. Experiența este trăită atît de intens, încît anii copilăriei par o amintire îndepărtată, evocată straniu, cu o voce în care se amestecă inflexiuni senzuale : „Lunec din mine în aripi străini de ploi / Și flămînd rup din laptele casei o cană / Între pămînturi — se spune — riurile curg înapoi / Așijderea eu și de prundișul aspru sînt numai o rană"*. — Obsesie de casă. *De altfel, liniile cele mai severe ale poeziei lui I.G. Șeitan ascund aceeași exaltare a simțurilor : "Am urcat ca un supus trupul tînăr muritor / Pe cel deal pătruns de tristețe și de dor"* — Plîngere de supunere, sărăcie și castitate.

Transfigurarea tulburărilor vîrstei reușește, în mare parte, datorită apropierii de simplitatea exprimării folclorice. Exceptînd unele construcții rudimentare sau neglijente, volumul Amforă de sete *(ed.* Litera) *impune stilul unui poet autentic.*

LAURENȚIU CERNEȚ

Cîteva luni de trăit

Romanul Cîteva luni de trăit *(ed.* Eminescu) *aparține unui autor care observă la suprafață viața cotidiană. Inaptitudinea sa de a integra faptele într-o viziune proprie a făcut să eșueze o idee dezvoltată, printre alții, și de Petru Popescu. Este vorba de „studierea" crizei pe care o trăiește un personaj în momentul cînd află că suferă de o boală incurabilă. În romanul lui L. Cerneț, personajul se numește Mochie Marin, iar apropierea iminentă a morții îl face să se simtă liber, să acționeze conform unor elanuri justițiare altădată reprimate din lașitate și inerție. Transformarea lui într-un „miel turbat" este însă analizată insuficient. Autorul, atît de dezinvolt în descrierea unor caractere normale, nu poate urmări, în toată complexitatea, mecanismul unei psihologii de excepție. Nefiind un inventiv, ci un înregistrator, el nici nu exploatează pînă la capăt posibilitățile epice oferite de existența unui asemenea personaj. Romanul promite mereu să devină o fantezie satirică, dar se împotmolește pînă la sfîrșit într-un noian de detalii inerte.*

Totodată, demonstrația morală se clădește în gol, deoarece pleacă de la ipoteza falsă a dreptății pure, restabilite de un personaj care se știe eliberat de orice responsabilitate. În situația sa de spectator, Mochie Marin nu poate face gesturi morale sau imorale ci, pur și simplu, gesturi, cu o semnificație cel mult psihologică.

MIHAI DUȚESCU

Scrisori de dragoste

Structura de discurs, pe care critica o descoperă abuziv la diferiți autori, este caracteristică poeziei lui Mihai Dutescu. Recentele sale Scrisori de dragoste *(ed.* Eminescu) *reprezintă secvențele unui nesfîrșit monolog, declamat în singurătate și avînd inițial scopul de a întreține o iluzie erotică. Asociațiile imprevizibile pun citeodată fraza în dificultate, dar talentul oratoric o salvează prin artificii surprinzătoare. Farmecul lecturii constă tocmai în acest* suspens *al discursului, care se întrerupe brusc pentru a fi reluat cu o și mai mare volubilitate. Pe parcurs, nevăzutul interlocutor feminin își pierde importanța, poetul înconjurîndu-se definitiv de serpentinele sale retorice : „ce refuz în îmbrățișarea fotoliilor / ce siluire neputincioasă / și trece încă o oră / în care am flecărit / în care ne-am luat cafeaua / ca o otravă / privind ceasul prins de perete / acest bărbat spînzurat / pe care nimeni nu vrea să-l / salveze / pe care nici unul din noi nu-l mai întreabă / dacă a fost fericit / sau dacă a meritat să trăiască."* — XXXI.

Volumul conține și un ciclu intitulat Ceaiul de la ora cinci, *de fapt, un al doilea discurs, pornind de data aceasta de la imaginarea unei reuniuni de salon. Sub aparența simandicoasă a gesturilor, este descris în detaliu un spectacol ciudat : „domnii se apropiară de doamne / mai bine zis de ceea ce mai / rămăsese din ele și le șoptiră în / aparatele de auzit cîteva / dulci cuvinte de dragoste / acestea cu cîrjele mîngîiară / picioarele paralitice ale con- / fidenților iar cîteva perechi / ieșiră în grădină să se sărute"* — culmea e că. *Lectura atentă a versurilor arată însă că și aici cuvintele nasc realitatea pe măsură ce se înlănțuie în fraze. Poetul nu descrie, ci susține un spectacol, care este acela al propriei sale imaginații lingvistice.*

Alex. ȘTEFĂNESCU

avantpremieră editorială

PROFIRA SADOVEANU
Somnul pietrei
Poezii. Editura „Eminescu".

IONEL TEODOREANU
Operc alese (vol. 5)
Conține romanul „Lorelei". Editura „Minerva".

MARIA BANUȘ
Scrieri (vol. 1-2)
Editura „Minerva".

Reînnoiți-vă abonamentul
la revista
LUCEAFĂRUL
pe anul 1972

condiția debutului

Adeziune diferențiată

După cum prea bine se știe, este îndeajuns de răspîndită practica dezicerilor față de propriile lucrări de început în rîndurile scriitorilor nu numai de azi ci și din trecut. Mai mult, chiar, nu odată ne este dat să aflăm că, ajuns abia la a doua sau, hai să zicem, la a treia carte, cutare autor tînăr somează, pur și simplu, critica și, în genere, opinia literară, să nu fie luată în discuție biata sa plachetă cu care debutase doar cu doi-trei ani în urmă. Fenomenul, atît de frecvent, merită desigur o atenție specială. Să fie oare vorba doar de o inabilă și, în urma urmei, inofensivă ipocrizie — amintind direct adagiul cu politica struțului —, care în nici un caz nu trebuie luată în tragic ? Sau să luăm seama la scuze de genul : omul era prea tînăr și, ca atare, neștiutor, încerca și el, nu prea își dădea seama dincotro bate vîntul etc., așa încît să-l înțelegem și să nu facem dintr-atît un cap de acuzare ? Oricum, în asemenea împrejurări, puțini se mai gîndesc la înțelepciunea cuprinsă în unul dintre „fragmentele" rămase de la Epictet și atît de la locul lui inserat de Tudor Vianu în al său **Dicționar de maxime comentat :** „Înainte de a zice ori a începe ceva — cugeta filozoful —, gîndește-te bine ; căci după ce ai zis o vorbă, ori ai început o faptă, nu mai este în puterea ta de a o lua înapoi".

În realitate, raportul dintre ceea ce s-ar putea numi **vîrsta artistică** a cărții de debut și însăși vîrsta autorului ei comportă implicații diverse și nu tocmai lesne de sezisat. Caracterul, simptomatic al oricărei cărți de debut rezidă tocmai în polivalența lui structurală. Numai depistarea și interpretarea unui cît mai mare număr din seria elementelor alcătuitoare e în măsură să arunce asupra lui o lumină edificatoare.

Am spune mai întîi că un debut literar autentic se deosebește de masa amorfă a debuturilor sortite anonimatului prin **adeziunea sa diferențiată** la momentul literar în ambianța căruia se zămislește și, printr-o obligatorie implicare, la spiritualitatea social-umană a unei anumite epoci istorice. Unind cei doi termeni — în expresia **adeziune diferențiată** — avem sentimentul că fixăm limitele reale — la scara genului proxim — proprii acestei continue mișcări asociativ-disociative ; o mișcare, la rîndul ei, mereu impulsionată de trecerile neîntrerupte din planul subiectiv în cel obiectiv și invers. Ceea ce, într-o accepție generalizată, Hegel numește „expresia artistică a sufletului poetic" se constituie într-o realitate estetică palpabilă — pe care însuși cititorul și-o asuma — în raport direct proporțional cu intensitatea acestui proces. Exemplele notorii stau la îndemîna oricui, în sensul delimitării nucleului originar în care se fixează startul carierelor literare împlinite. Criteriul dublei istoricități — literare și social-umane — se sublimează imperceptibil în structura artistică diferențiată a operei de debut viabile. Spre nu a descinde prea departe de traiectoria timpului, să ne mulțumim doar cu invocarea cîtorva titluri ce marchează debuturile unora dintre scriitorii contemporani reprezentativi, aflați în plin proces de edificare a operei lor. Iată, de pildă, în domeniul poeziei, cărți precum **Inimi sub săbii** de Eugen Jebeleanu, **Cîntice țigănești** de M. R. Paraschivescu, **Poeme simple** de Zaharia Stancu, **Țara fetelor** de Maria Bănuș, **Cîntece de pierzanie** da Mihai Beniuc, **Libertatea de a trage cu pușca** de Geo Dumitrescu sau **La scara 1/1** de Nina Cassian. În ceea ce privește proza, concludente ni se par, între altele, debuturile lui Marin Preda **(Întîlnirea din pămînturi),** Laurențiu Fulga **(Străniul paradis),** Eugen Barbu **(Munca de jos, Groapa)** și Titus Popovici **(Străinul).** Fiecare dintre cărțile citate, judecate atît din perspectiva timpului scurs de la apariția lor cît și din aceea a evoluției întregii opere a autorilor lor, ca fapt de istorie literară, se impun, în egală măsură, prin **valoarea lor artistică luată în sine** și prin **pregnanța iradiației lor anticipative.** Existența acestor două atribute n-ar fi de conceput în afara izbitoarelor dovezi de adeziune diferențiată la liniile de forță ale evoluției poeziei și prozei românești dintre cele două războaie mondiale. Despre cea de a doua caracteristică — puterea de anticipație a cărții de debut — ar mai fi de făcut cel puțin două precizări. De o parte, e de la sine înțeles că ea există realmente numai integrîndu-se în însăși valoarea artistică a cărții căreia îi aparține ; de unde concluzia că a trata cu indulgență o carte de debut fără o vădită valoare doar pe motivul că ea ar conține unele eventuale virtualități constituie o categorică eroare. De altă parte, mai trebuie spus că șansa oricărei cărți de debut izbutită de a confirma anticipările pe care le propune depinde de consecvența deschisă, creatoare dar și atent strunită, dovedită ulterior de însuși autorul ei. Fiecare din exemplele citate mai sus stau la temelia unor destine literare ce își desfășoară avatarurile — uneori de-a dreptul dramatice — gravitînd cu obstinație în jurul acestui unic impuls inițial.

În altă ordine de idei, nu e mai puțin adevărat că succesul unei cărți de debut și ai celor ce urmează — dacă se arată ! — nu trebuie pus pe seama norocului, a hazardului și nici măcar nu trebuie supraestimat sub raport spectacular. Să dăm, prin urmare, crezare următoarelor „sfaturi pentru tinerii literați", formulate de Baudelaire :

„Tinerii scriitori care, vorbind de un tînăr confrate pe un ton plin de invidie, spun : „Frumos debut, a avut un noroc grozav !" nu se gîndesc că orice debut a fost întotdeauna precedat de alte douăzeci de debuturi necunoscute și că de fapt este efectul lor.

Nu știu dacă, în privința reputației, s-a produs vreodată lovitura de trăsnet ; cred mai degrabă că un succes este, într-o proporție aritmetică sau geometrică, după puterile scriitorului, rezultatul succeselor anterioare, adesea invizibile cu ochiul liber. Există o lentă agregare de succese moleculare ; dar generații miraculoase și spontanee, niciodată".

Nicolae CIOBANU

Căruța făcută iarna...

După ce se constatară ei ca păcătoși și netrebnici pentru că nu-și făcuseră și nu se învredniciseră să-și facă pînă acuma — toi de iarnă, căruță în vreme de ninsoare, cei doi veri Stănică și Pîrvu asupriți de cănile cu vin răsturnate se gîndiră să se apuce de treabă.

— Că altminteri o să ajungem la devenirea de o să avem casa sub căciulă, se îngrijoră și se îmbărbătă și-l îmbărbătă și pe celălalt Pîrvu.

Stănică avea roți de căruță pe care le ținea în fînar ca să se usuce obada și să se îmbuce bine și Pîrvu avea un lin de cărat prune și se gîndiră s-o înjghebe, deocamdată așa, căruța, ca să scape măcar de vină.

Se duseră, scoborîră roțile de sus, din pod și le rostogoleau și le atîngeau pe părerea de drum, de distanță, care le separa casele — rizînd de doar nu se tăvăleau pe jos de zicerea veche cum că roțile carului nu se întîlnesc niciodată.

— Uită-le cum se întîlnesc și se cată și se ciocnesc, se hîțîna de rîs Pîrvu și lovea roata pe care o ținea subțioară de roțile pe care le ținea la fel Stănică. Și pe urmă își rostogoleau roțile pe jos, îndemnîndu-le să se rostogolească cu palmele, așa cum poartă copiii cercurile. Și iar se topeau de rîs că iacă-le cum se întîlnesc și se lovesc.

Aduseră și linul, îl așezară pe o capră de retezat lemne dar și după ce se opintiră un timp de..., o vreme

proverbe

bună, și văzură că nu se leagă nimic, trimiseră vorbă după Zamfir al Firii tot a lui Zamfir să vie să-i ajute. Acesta, mic, ager, tuciuriu, îndemînatec și fierar potrivi roțile dar cînd să coboare „lucrarea" de pe capră și merseră cu ea o porție de bătătură văzură că se apleca rău într-o parte.

Zamfir al Firii tot a lui Zamfir care-și tăiase și el porcul cu o zi înainte și-i tăiase grăsimea topită pe tingire cu băutură, nu putu să dea nici el o lămurire mai ca lumea.

Rămaseră buimaci și se uitau la căruță, adică la linul cu roți ca la o altă arătare. De spaimă au intrat în casă. Stănică s-a dus la iuțeală pînă la el și a mai adus niște șunci deocamdată neafumate și la masa stropită — potop, au cutezat iar cu gîndul la căruță.

Zamfir, acuma, le-a dat o înțelegere mai ca lumea.

— Că chiar dacă e jumatea lui decemvre, sărită spre sărbătoare, ei nu văd că nu mai e iarna iarnă și dă de sus doar cu ploaie ?

— Da !

Pîrvu s-a dus pîn-afară a văzut că plouă, s-a întors în odaie s-a uitat la ceasul „C.F.R." care ticăia harnic și zgomotos de abia nu dîrdîiau pereții și a zis că da, nu prea iarnă.

Și a întors și a potrivit ceasul cel mare „C.F.R." după ceasul mic de buzunar — care mergea mai înainte ca să apropie iarna și să s-apuce să facă așa cum trebuie căruța pentru vară, iarna, pentru că acum își amintea că luase de la Stănică doar trei roți — și d-asta șchiopăta linul

Și eu îl las potrivind ceasurile ca să cheme zăpada și iarna.

Nicolae VELEA

ION BĂIEȘU
Sufeream împreună
Editura „Cartea Românească".

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Textele acceptate se vor publica în ordinea necesităților redacționale.

Rugăm autorii care au cărți în curs de apariție să ne trimită portrete foto și datele de editură pentru a le anunța la rubrica „Avantpremiera editorială".

Vîrsta expresiei plenare

Poetul a ajuns la vîrsta expresiei plenare, la acea vîrstă lirică la care, perfect deprins cu întoarcerea asupra sa însăşi ca şi cu aplecarea atentă asupra propriilor sale unelte, el îşi găseşte **locul** său adevărat, al poetului, ca şi **locul** poeziei, şi, cu o suprem lucidă conştiinţă îşi circumscrie spaţiul liric.

Dar, înainte de toate, iată-l proiectîndu-se pe sine, ca într-un loc ideal, în spaţiul transilvan, sub „turnul cu ceas" al oraşului bătrîn. „Acolo în Transilvania, sub un lung turn cu ceas / murmurînd toată noaptea şi uitîndu-ţi-se în sînge / cu mari ochi de bufniţă galbenă". Emblemă a stării de veghe, ca şi a duratei, turnul cu ceas devine o metaforă a conştiinţei poetului, vigilie în marea trecere, în universul cuvintelor. Cu o gravitate întrucîtva sacerdotală, poetul îşi asumă consacrarea. El se ştie învestit cu o înaltă funcţie, aceea de a veghea ca şi turnul cu ceas, somnul cuvîntului, şi dă măsura timpului. Stranie această învestitură a unui om măsurîndu-se cu verbul şi cu trecerea. Cine să asigure însemnele investiturii ? „Dar cine să-ţi împrumute imensa lui togă albă / cu un rictus ?..." Poetul ştie prea bine, o dată ajuns pe acest înalt platou al maturităţii, că singur s-a ales pe sine, a hotărît asupra menirii sale. „Nu, nimeni nu decide cine sînt" — astfel se deschide unul din cele mai tulburătoare poeme ale sale **(Stilou).**

Poemele din **Turn cu ceas** sînt meditaţii lirice, fragmente ale unei mai vaste elegii al cărei ton — ca un bas continuu — se face auzit fără încetare. Ton de o virilă gravitate. Nu e nimic jucăuş, nimic lăsat la voia întîmplării în demersul acesta poetic. Căci periplul poetului este acela al omului care se întoarce din depărtări, spre centrul său spiritual. Întoarcere pe tărîmul propriu al închipuirii, acasă în vechiul castru ori pe pietrele Clujului „Într-un oraş din adîncul Transilvaniei. / Laşi Loara, Turingia, Pragurile şi Pusta / Laşi Poarta şi Pindul, laşi Bosnia, Prislopul / şi deodată : în ţara de dincolo de păduri, / ca Iancu de Hunedoara cînd umple deasupra muntilor / pocalul său roşu ce rîde stelelor". Dar poetul revine nu numai în ţinutul său privilegiat, acolo de unde rădăcinile sale îşi extrag sevele, ci se întoarce iarăşi şi iarăşi din marea trecere.

Este în acest volum al lui Aurel Rău o subtilă poezie a duratei. Podişul înalt al maturităţii permite privirii să vagabondeze în urmă, înainte. Spectacolul devenirii istorice găseşte într-însul un spectator atent şi un actor ce se angajează cu toată fiinţa sa. Între urmele istoriei, devenire încremenită în piatră, în fapte şi cuvinte rostite, pe de o parte, şi experienţa prezentului, a timpului trăit nemijlocit, punţile permit o trecere necontenită. Întorcîndu-se „între turle", poetul descifrează acele semne care dau un sens actual trecutului, care-l fac peren : „Blocat între veşnicii / deodată : a pietrei şi a omului / şi a bronzului, lung pătrunzi sensul / însingurat al plecării sau al întoarcerii, care sînt toate de sus" **(Între turle).** Un admirabil ciclu de poeme, **Istorie I—IV** — reprezentînd una din axele interioare ale acestui volum — este închinat căutării acestui sens al devenirii. Recunoşti în acest poem obsesia întoarcerii : întoarcere în timp pentru a cuprinde, a înţelege trecutul, întoarcere în sine a poetului, pentru a se cuprinde, a se înţelege şi a se exprima. Căci conştiinţa istoricităţii, a duratei se asociază cu aceea a creaţiei. Actul poetic

umanităţi

însuşi are, la Aurel Rău, semnificaţia întoarcerii la sursă. Tălmăcitor iscusit, de mare fineţe, al poeziei altora, respirînd aerul unor străine meleaguri poetice, el se vede revenind în sine, cu fiecare cuvînt al său. Astfel, în **Istorie I** peregrinul se întoarce acasă, poetul îşi descoperă izvorul în spaţiul care îi e propriu. „De luni de zile, cu ştiinţă, îl ţin departe de mine / pe acel demon... Şi merg la toate templele / şi ogoarele, şi traduc slova altora — / Machado, Kavafis... Dar iată printre crengi, / deasupra rîului, în ora cînd vin spre casă, / printre tramvaie, vitrine, petrecăreţi, iată plină de linişte şi de sunet luna romanticilor / coborîndu-mi în suflet..."

Meditaţia poetului asupra timpului, a devenirii şi întoarcerii este nutrită de memoria afectivă : „inima şi-aminteşte" — mărturiseşte el odată. De aceea, recunoşti în ţesătura poeziei sale infuzia unei pasiuni ce nu se ruşinează de sine. Poemele abundă în popasuri care se complac în evocarea locurilor, a lucrurilor, chei ale sensibilităţii. „Pururi. Şi pururi o casă albă / ce mai stă între două ape".

Dar esenţiale în acest volum, rod atît de rotund împlinit al poetului Aurel Rău, sînt întoarcerile unei conştiinţe lirice asupra propriilor ei substraturi. Ajuns **nel mezzo del camin di nostra vita,** la un fel de cumpănă a apelor lăuntrice, el îşi desenează, cum spuneam, cu mai multă precizie decît în volumele anterioare, **locul** său, al poetului precum şi **locul** poeziei sale. „Urc la locul de răzvrătire al cuvintelor" — ne spune el. Spre sursă, spre izvor. Vers revelator. Aurel Rău nu este un cîntăreţ dăruit cu prea multă spontaneitate. Meritul poate, de căpetenie al poeziei sale este însă tocmai acela al efortului investit în ea, de a străpunge chistul artificiilor, de a permite cuvintelor să iasă la suprafaţă cu energia lor originară. Ascultînd odată un imn, i se pare că cuvintele acestuia, frumoase şi adevărate, „Se aşezau între noi şi priveliştе, luminos". Dar atunci cînd caută propriile sale cuvinte, cînd acestea sînt pentru el una cu priveliştile sensibilităţii sale intime, ele nu i se mai dau ca un dar, ci ca o cetate de cucerit. Căci ce este el însuşi, poetul, recunoaşte Aurel Rău, decît un „stihuitor, om cîştigîndu-şi traiul / din cuvinte, din garmond, din întîlnirea / de fiecare clipă cu aspra / întrebare..." **(Sub un lung turn cu ceas).** Poetul trebuie să-şi caute zilnic cuvintele, să le încerce. „Deschid fereastra şi-mi caut cuvintele, cum sînt ele / după somn, dacă-şi au strălucirea..." **(Filipii).** Prin structură, el se simte congener cu mari laborioşi ai poeziei, cu **artiştii** nu cu **posedaţii verbului,** cu Saint-John Perse, cu Machado, cu Kavafis, cu cei pe care i-a tălmăcit pentru că se simţea atras de pilda înaltelor exigenţe ale conştiinţei poetice. Şi totuşi, cu toate scrupulele meşteşugarului, cu toate amînările conştiinţei, deşi se vrea un **poeta doctus,** Aurel Rău ştie să facă parte dreaptă unei inspiraţii particulare. Ca şi meşterii care sapă fîntîni, călăuziţi de ştiinţă dar şi de o specială intuiţie, el lasă izvorul să-şi facă drum, după ce, în prealabil i l-a deschis. El caută cuvintele, dar îi place să surprindă imaginea pe care verbul o iscă. Conştient de acest dublu proces — al construcţiei şi descoperirii — el îi dă expresie într-un poem de o nobilă elevaţie, **Experienţă.**

La selecţia poemelor din volumul **Turn cu Ceas** al lui Aurel Rău a prezidat o conştiinţă severă cu propriile-i demersuri. Conştiinţa unui artist rafinat care — cum însuşi ne spune: **„gîndeşte miracolul, forma care-l devoră".**

Nicolae BALOTĂ

PETRE STOICA

Odă

Degetele tale care curăţă cartofii
degetele tale care despică scoicile tăioase
degetele tale care toacă mărarul şi ceapa
degetele tale care spală sîngele de pe carne

degetele tale care scot petele de cerneală

degetele tale care pansează o rană adîncă

degetele tale care şterg lacrimile

degetele tale pe care le sărută luna cînd dormi

degetele tale — zece flăcărui

Joi

Ţărmul e încă foarte departe şi totuşi
azi avem la masă vînat şi compot de cireşe
viaţa ascunde pururi resurse bogate aşadar
săptămîna se scaldă în raze calde de soare
lipită de frunza de dafin limba rosteşte
o mică rugăciune draga mea mă mai iubeşti ?

dar
să nu uităm
după-masă se transmite un meci de fotbal
după-masă căutăm pantoful cenuşăresei
după-masă cumpărăm un aspirator în rate
după-masă va muri mătuşa ai comandat
coroana ?
panglica să fie albastră sau mov
după-masă avem oră fixată la policlinică
dacă ne rămîne timp probabil ne rămîne
înainte de culcare vom legăna un vis
un vis în numele
copilului cu numele încă neaflat

Tenis

De fapt un dialog al zeilor
cu silabe albe rotunde
înfăşurate în coajă de aer

Şi cîteodată pasul păunului

Obiectul din vitrină

Obiectul acela din vitrină te priveşte
te priveşte dimineaţa şi seara şi noaptea
te vede scălămbăindu-te-n oglindă
te vede dansînd de unul singur
te vede cum înfuleci pîine fructe raci ţigări
vitamine
te vede ieşind din somn cu părul plin de pene
te vede strănutînd cu patos
te vede cum te scarpini în nas
te vede căscînd melancolic
te vede murind
obiectul acela din vitrină
fiinţa aceea de ceramică ieftină
scîrba aceea
te vede

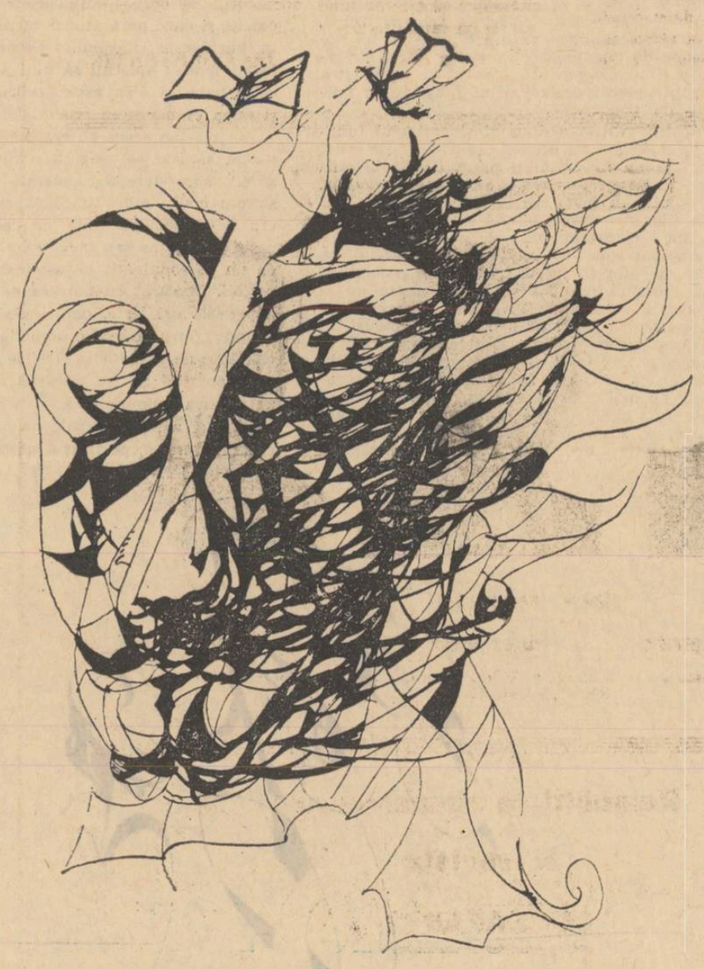

GABRIELA MELINESCU

Privelişte de iarnă

lui Florin Pucă

Treceam plîngînd şi nu doream să întîlnesc pe nimeni.
M-a văzut o pasăre neagră, graţioasă,
dintr-alea pe care grădinarii cu pietre le alungă.
Mi s-a părut tot atît de neagră ca laptele neluminat
închis în fragedă carnea de mamă.
Pe trupul său erau presărate cuţite albe şi cuie,
Dar nu sîngera nicicum.
Ce urechi scurte avea
şi ce ochi, ca ai peştilor !
Am apucat în degete un lemn
s-o pedepsesc, dar şi de teamă.
Cînd ea s-a ridicat
ca un palat pe două vergele de aramă.
Şi suflul aripilor ei mi-a smuls părul
şi l-a umflat departe ca o paraşută.

În mijlocul apei

Dacă nu se poate aici, pe pămînt
să mă iubească cineva, să-şi rupă pletele otrăvitoare după mine,
nici în copac şi nici în iarba înaltă
în care copil am plîns,
nici pe spinarea unui animal
să nu găsească vreun fluture care
să înnebunească după mireasma singelui din mine,

atunci în apă, în capcana ei
goniţi-mă în brînci, chiar din această dimineaţă
eu am simţit cum toţi muşchii şi suflarea
s-au dezobişnuit de viaţă.

Şi li se pare apa o duhoare scumpă
în care s-ar putea să crească
un mistic aliment a cărui frunză
poate să-mi vindece toţi muşchii şi suflarea care
s-au dezobişnuit de viaţă.

confidenţele unui maniac

Despre invectivă

Cu uimire constat că vechea părere a lui Panu despre **Scrisoarea a III-a** are curs şi acum. În genere cele cinci **Scrisori** sînt, cum văd, în opera lui Eminescu un aspect mai puţin preţuit (sau în tot cazul cu rezerve) din cauza discursivităţii lor şi a caracterului lor „epic" (adică, dacă înţeleg, oarecum anecdotic şi instructiv) şi din cauza „criticii de moravuri" pe care o presupune însăşi specia lor de „satiră". Unei atitudini de Aristarc nu i se acordă mari şanse poetice ; sfera poeziei nu mai admite decît lirismul pur, care transcende obiectul şi împrejurarea. Discursul, fie epic, fie satiric, e considerat prin esenţă apoetic, prozaic ori retoric, de un raţionalism plat sau grandilocvent : „Cefar şi apter" cum ar zice Ion Barbu. De aici vine deprecierea poeziei latine de pildă, şi în genere a spiritului de cultură latin, socotit prea pozitiv şi lipsit de geniu inefabil. De asemeni, nici proza clasică de tip latin şi nici istoria Romei, concepţia etică şi disciplina juridică romană, nu sînt de loc preţuite în ziua de azi. Aceasta îmi pare o lipsă pe care o plătim mult mai scump decît credem. Dar nu despre asta voiam să vorbesc acum ; am profitat doar de acest preambul ca să spun în treacăt ceva ce-mi stătea pe suflet.

Cu privire la **Scrisoarea a III-a** îmi amintesc ce ni se spunea, în anii mei de şcoală, la lecţia respectivă : că în partea a doua a celebrei poeme Eminescu s-a lăsat tîrît de mărunte şi efemere patimi, coborînd la invectiva trivială, străină de marea inspiraţie poetică. Bineînţeles, în contrast cu spiritul pamfletar al părţii acesteia, ne era lăudată partea întîia, cea cu Mircea şi împăratul. Pe mine vehemenţa invectivei eminesciene mă încînta nespus de mult şi n-a încetat niciodată de atunci să mă încînte.

Cred că într-adevăr Eminescu a fost nedrept şi cu C. A. Rosetti şi cu Pantazi Ghica şi cu cine or mai fi fost ceilalţi la care fac aluzie minioasele versuri. Poate că nu avea dreptate ; poate că avea numai parţial dreptate. Sigur că liberalii, în perioada la care se referă poetul, trădaseră idealurile paşoptiste, dar reprezentau totuşi o poziţie mai avansată decît conservatorii ; e adevărat că, pe de altă parte, conservatorii în multe privinţe aveau puncte de vedere mai juste sau mai echitabile decît liberalii ; chiar între conservatori trebuie să-i deosebim pe junimişti, care etc. etc. etc. Cît despre Eminescu, care avea foarte interesante şi pline de competenţă păreri în domeniul social, economic, financiar, etc., şi avea chiar un program propriu foarte clar, e foarte probabil că dacă ar fi putut ar fi făcut cu liberalii exact aşa cum preconizează la sfîrşitul **Scrisorii a III-a,** ceea ce, oricum, este excesiv, era în tot cazul excesiv în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Nu se poate nega faptul că poetul fierbea de o nemăsurată furie împotriva liberalilor şi că mergea atît de departe încît vorbele unui bătrîn boier conservator : **„Mr. Eminesco a fait du journal de notre parti l'organe de ce rancunes personnelles",** exprimau un adevăr, chiar dacă intransigenţa poetului deranja de fapt cine ştie ce combinaţii de culise.

În orice caz, invectivele nimicitoare din **Scrisoarea a III-a** îmi par de o frumuseţe irezistibilă ; forţa imprecaţiei, clocotul mîniei şi gheaţa dispreţului întrec la Eminescu toate motivările actualităţii şi toate datele iniţiale, căpătînd un caracter definitiv şi absolut, cu o putere perpetuă de exorcism.

De asemeni găsesc această sublimă putere a invectivei, această încîntare prin violenţă şi ultragiu, la Victor Hugo, care poate n-a fost niciodată mai inspirat decît în **Les Châtiments,** la Arghezi, la Léon Bloy, la Agrippa d'Aubigné şi, bineînţeles, în Vechiul Testament.

Nu importă cîtă dreptate are obiectiv pamfletarul (căci aici e vorba de pamflet şi am vrut ca prin exemplele la care m-am referit să arăt cît de tare greşesc cei care-l consideră nedemn de o înaltă preţuire) ci cîtă dreptate are el **subiectiv.** Adică de cîtă bună credinţă (şi mai ales mare credinţă) e însufleţit. Mînia lui trebuie să fie o sacră mînie ; aceasta face parte esenţial chiar din geniul pamfletului. Căci pamfletul nu are voie să fie altfel decît genial.

În polemică (unde e vorba de idei) ajung talentul, inteligenţa abilitatea. În pamflet trebuie geniu.

Violenţa trebuie să fie purificată printr-o mare credinţă, aşa cum se purificau odinioară înainte de luptă cavalerii. Cele mai crunte ultragii, cele mai triviale injurii pot străluci cu o lumină de vitraliu dacă cel care înjură e un om de onoare : această calitate intră consubstanţial în geniul invectivei Din pamfletele lui Aretino nu a rămas nimic (decît o piine pentru eruditi) numai fiindcă pamfletarul acesta a fost un şantagist. Invectiva poate fi vitriolantă în expresia ei, dar trebuie să fie sublimă şi pură în incandescenţa ei pasională.

Alexandru PALEOLOGU

faptele şi vorbele

Retipăririle

Poate niciodată nu s-au făcut la noi atîtea retipăriri ca în anul literar care se încheie. Aceasta n-a fost în dauna lui ; dimpotrivă, multe cărţi bune, epuizate, au venit să umple lacunele producţiei curente, adesea cu deplin succes. Faptul ne îndeamnă să reflectăm puţin la rolul pe care îl joacă retipăririle în menţinerea nivelului calitativ al unei literaturi. Se republică în general cărţile valoroase, fiindcă ele, dincolo de excepţii nesemnificative, sînt căutate şi, ca urmare, au dispărut din librării. Fatal, procesul acesta, tinde să selecteze obiectiv literatura socialmente necesară şi să-i perpetueze existenţa în conştiinţa publică. Să reţinem încă ceva : dacă producţiile inedite trebuie să concureze pe piaţă cu ceea ce s-a scris mai bun la noi în ultima vreme, un anumit nivel se cere, vrînd nevrînd, păstrat, ba chiar întrecut.

Dar un asemenea climat competitiv, prielnic înfloririi literaturii substanţiale, e, tulburat, din păcate, nu odată, de felul cum se fac retipăririle. Logic ar fi ca o carte care a avut succes şi i s-a consumat repede tirajul să beneficieze imediat de altul suplimentar. Aşa ar recompensa automat atît eforturile autorului cît şi priceperea editorului, cheltuielile culegerii manuscrisului rămînînd aceleaşi, dar exemplarele vîndute crescînd prin simplă multiplicare. Logica anumitor mecanisme economice nu e însă, vai, a muritorilor de rînd. Ea se conduce după nişte legi impenetrabile în faţa cărora spiritul nostru, refractar absurdului, rămîne perplex.

Ca să se realizeze instantaneu noi tiraje trebuie ca tipografiile să păstreze zaţurile. Dar unde să le depoziteze, cîteva luni, poate un an ? E mai uşor, îţi vor demonstra diverşi „specialişti", obişnuiţi să lucreze în pagubă, a topi plumbul şi a relua, la nevoie, culegerea. Retipărirea costă bani noi, trec luni şi luni de zile pînă operaţia se înfăptuieşte, momentul succesului cărţii s-a pierdut ; nu-i nimic îţi răspund ei, nu există altă soluţie, planul s-a executat şi, apoi, pentru ce să ne agităm, nu ne-au lăsat strămoşii noştri latini dictonul : „ars longa"... ?

Vine cineva şi întreabă, cum de reuşesc să sporească fără întrerupere tirajul cărţilor cerute, editurile din ţările capitaliste ? Dar „specialiştii" noştri nu se lasă înfundaţi cu una, cu două. Există — îţi explică ei— nişte maşini care fotografiază textul şi-l pot ulterior reproduce imediat, fără a avea nevoie să păstreze zaţul. Perfect, atunci iată soluţia : Da, conced „specialiştii", dar nu există mijloacele necesare pentru importarea lor. Bine, atunci hai să ne gîndim, la altă cale. Dacă problema principală e descoperirea unui loc pentru depozitarea matriţelor textului, poate că autorii, mai viu interesaţi, ar accepta să-şi ia dinşii acasă această zestre voluminoasă şi să o păstreze o vreme, unde şi cum ştiu ? Discuţia se opreşte însă aici, fiindcă „specialiştii" nu vor să-şi bată capul. E complicat, tovarăşe, ţi-o taie ei scurt, cum rezolvăm chestiunea transportului, cine va da aprobările necesare, pe ce bază financiară vom lucra ? Crede-mă pe mine, e mai simplu cu topitul şi-ţi plătim după aceia încăodată drepturile de autor !.

Retipăririle nu urmează în felul acesta reala pulsaţie a pieţii. Sistemul se poate lăuda că are o sensibilitate foarte acută, dar la reacţiile temperamentale scriitoriceşti în primul rînd. Unii, care ştiu să facă gură şi să găsească uşile nimerite, trec de multe ori înaintea altora, mai liniştiţi şi mai nedescurcăreţi. Aşa se întîmplă ca anumite retipăriri să nu respecte criteriul valorii. Ne trezim, pe lîngă opere solide şi cu destule cărţi slabe, aduse pe piaţă doar de stăruinţa celor ce le-au scris. Cititorii nu le-au cerut, dar cum adevărata imagine a succesului de librărie lipseşte, oricine poate pretinde să-şi reîncerce şansa. Citeodată, stăruinţa săvîrşeşte adevărate miracole. Asistăm la resuscitări ale anumitor autori decedaţi natural, nu numai fizic, dar şi din punct de vedere istorico-literar. Că asemenea răposaţi în deplină formă îşi reiau anonimatul după scurta reanimare artificială, n-are nici o importanţă. Scamatoria a reuşit, moştenitorii insistenţi şi-au atins scopul. Absurditatea unor mecanisme editoriale neraţionale sare în ochi şi altfel. Există cărţi cu tiraje atît de mici, încît nu e nici o mirare că se epuizează. Costul lor depăşeşte simţitor preţul vînzării, diferenţa fiind acoperită de titlurile scrierilor care, tipărite în numeroase exemplare, se vînd şi-i aduc editurii venituri. Uneori, autorului i-ar conveni pur şi simplu să-şi cumpere singur tot tirajul şi să ceară apoi republicarea volumului său, fiindcă va încasa astfel mai mult decît a cheltuit.

În sfîrşit, regimul cărţii cunoaşte la noi încă o anomalie. Iarăşi „specialiştii" au hotărît că librăriile nu trebuie să aibă „stocuri". Se imobilizează astfel fonduri preţioase, zac banii în loc să circule ş.a.m.d. Nimic de zis, dar e cazul să înţelegem odată ce reprezintă în acest domeniu cu adevărat a stoca bunuri. Cartea nu poate avea regimul economic al brînzei. Nici nu se strică şi nici nu se consumă ca lactatele în cîteva zile. Obligînd librarii să-şi desfacă produsele primite instantaneu şi pînă la epuizarea totală, se naşte o situaţie paradoxală. Cartea proastă goneşte cartea bună de pe piaţă. În librării zac scrierile fără ecou în conştiinţa cititorilor. Vrea cineva să cumpere o carte valoroasă, despre care a auzit, nu o mai găseşte. Situaţia contrazice însăşi ideea educaţiei culturale socialiste.

Retipăririle trebuie să răspundă permanent cerinţelor efective ; normal e ca librăriile să fie necontenit alimentate cu cărţile căutate, astfel ca ele să stea la îndemîna cititorilor şi nu rebutul editorial. Sîntem datori să asigurăm consumul firesc al bunurilor literare. De specialiştii, care se pricep să „explice" funcţionarea lui anapoda, ne putem lipsi fără regrete.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

GALERIA CU

Proză de Constantin Țoiu

...„Dragă Isac, dormeai ca un înger, or îngerii nu trebuie turburați deci te îmbrățișez acum cînd ești treaz și nu mai ești înger". Erau cuvintele lui Chiril. Ațipisem la soare pe galerie cu capul sprijinit în pumn pe marginea ei de lemn, și el îmi lăsase pe nesimțite alături un bilețel scris pe o foaie smulsă dintr-un carnet de note peste care așezase cu grijă tocul meu de ochelari nu cumva s-o ia vîntul. Mă trezisem ușor pe la patru și jumătate după-amiază, cînd soarele de septembrie nu mai bătea galeria, iar asta, faptul că el, Chiril, îmi spusese înger cînd de obicei îmi spunea țap, mă înveselise. Pe urmă, în aceeași zi, pe la șapte seara, Chiril venise din nou și îmi povestise unde dispăruse Aurică *trei zile și trei nopți*, cum mințise zicînd că pleacă la Sibiu, luînd de fapt drumul Dobrogei unde se văzuse într-un sat pescăresc cu Bunthe, fostul căpitan de cavalerie, care ajunsese acolo agent veterinar — acesta îi scrisese să-l viziteze, Aurică îi arătase lui Chiril scrisoarea după terminarea aventurii : „Vino, domnule, să mîncăm pastramă de oaie — scria Bunthe — și să bem vinul sec de Sarica — Niculițel, sînt agentul veterinar al comunei, onorat și iubit, am de toate etc". Acestea se petrecuseră aproape cu un an în urmă. Aurică aflase acolo și povestea cu morunul și cu praznicul sau „pocroul" lipovenesc, văzuse și biserica lor vopsită ca o sorcovă, și culmea, Bunthe zicea că-l întîlnise acolo pe căpitanul Pandelescu, cu care ei amîndoi îl văzuseră cu unsprezece ani înainte în piața Sfintu-Gheorghe măsurînd noaptea cu pasul și cu cronometrul în mînă itinerariul ce trebuia să-l străbată a doua zi cortegiul funebru al unui mare bărbat politic defunct. Pandelescu între timp ajunsese procuror, sosise în sat să ancheteze o crimă, era un caz special, el nu se cunoștea cu Bunthe direct, se cunoștea cu Aurică, tipograful, făcuseră citva timp prizonieratul împreună pînă în 1947 cînd fuseseră eliberați. Fostul căpitan de cavalerie, Bunthe căzuse și el prizonier, dar nu stătuse în același loc cu Pandelescu, ofițer eminent, genist, iar cînd Aurică fusese mutat în alt loc, unde se afla Bunthe, Pandelescu nimerise în altă parte, astfel încît, ce știa fostul căpitan de cavalerie despre ofițerul genist, știa de la „sergentul cartograf Aurică", iar cînd amîndoi îl întîlniseră pe al treilea în București, noaptea, în piața Sfintu-Gheorghe nu mai existau nici timpul nici locul și nici încrederea de a se mai lega din nou ceea ce ar fi putut fi o prietenie.

Chiril, care nu mai avea părinți era copilul de suflet confidentul lui Aurică. Acesta îl băgase corector la o tipografie ca să cîștige un ban, pînă ar fi reușit să intre la drept. Tatăl lui Chiril, domnul Caravia, fusese medicul unei închisori, în timpul războiului, dosarul său era neclar, în cincizecișiunu. Era anul în care Chiril „intrase în viață" și în care se recomanda serios și plin de importanță „corector de noapte", cum zic alții doctor ori inginer (dacă și asta nu era una din ironiile sau micile lui răzbunări), adăugire de loc necesară, care te intriga, pe efectul acesta dealtminteri sconta și el, spunînd „de noapte" — ușor și tainic ca o parolă.

Și, în seara aceea de septembrie, cînd viața mea de vie sălbatică ajunsese la apogeul ei pregătindu-se de înroșire în toată desfășurarea dirijată a galeriei mele ascunsă în frunziș ...„Țapule, am venit, arată-te la față !" striga deobicei Chiril încă de la portiță pe care o auzeam scîrțîind încet, numai el reușea să pună atîta ezitare în deschiderea unei uși, ceea ce nu se potrivea cîtuși de puțin cu tonul lui impertinent, ...Chiril venise și îmi povestise la a treia mînă întîmplările. Eu eram ultimul care aflam, regulă acceptată. Erau rîuri și fluvii ce curgeau spre ținerea mea de minte ca spre o întindere prea largă și indiferentă, pentru ca ce li se părea lor principal în neobișnuitul unui fapt, să nu-și găsească treptat locul cuvenit, nu totdeauna întîiul și nici măcar al doilea sau al treilea, în rînduiala straturilor și presiunilor mai adînci ale existenței. Frunzele viței sălbatice se încordau ca un cor tragic ascultînd întîmplările, și eu cu urechile mele ciulite între ele auzind foșnetul lor aspru de refuz, comentariile repezi șoptite... Trebuia multă atenție, mult calm, față de tot ce se aducea ca mărturie și mai ales puterea de a da la o parte ce nu era în stare să reziste îndoielii, neadevărul sau un adevăr prea bine întocmit. Fiindcă, oricum, prin îndoială se înlătură mai multe falsuri decît adevăruri, care sînt totuși mai rare : fie și numai din acest punct de vedere, statistic, să te îndoiești, e mai înțelept ; pe cînd încrederea ușuratecă lasă liberă calea himerelor, mult mai violente, știind cît de scurtă le e viața, decît lucrul real, mai tăcut și mai răbdător, existența sa fiind veșnică. Dar ca să fii aliatul realității, al cărei înțeles fericit sau dramatic depinde de noi, un efort de fantezie trebuie făcut ; o vrajă se cuvine rostită mai înainte în gînd pentru ca un lucru atît de sever să se decidă să apară înaintea noastră, întreg și neprefăcut.

★

În noaptea de demult cînd Aurică și Bunthe îl văzuseră pe Pandelescu în piața Sfintu-Gheorghe, măsurînd singur cu pasul drumul marelui cortegiu mortuar cei doi se aflau în camera de la etaj a fostului căpitan de cavalerie care locuia într-o casă dărăpănată de pe Șelari. Acolo aveau loc discuțiile lor mari, la care asista din cînd în cînd și Chiril, dar în noaptea aceea Chiril lipsise — tipograful a doua zi îi raporta totul, cerîndu-i părerea, și confidentul lui, cel mai des, se declara de partea lui Bunthe, dialectician de forță.

— Nemurirea, ca mistică, dragă Aurică — zicea de pildă Bunthe pe tonul lui superior — nu o poate înlocui decît anarhia. Am spus anarhia, repetase fostul căpitan de cavalerie, care făcuse și dreptul și care avea să priceapă astfel ceva mai bine decît ceilalți, acolo în satul dobrogean cuvintele procurorului, unsprezece ani după noaptea aceea cînd procurorul nu era decît un simplu căpitan genist, prea inteligent și onest, ca să fie lăsat la vatră cum erau lăsați atîția. Vorbind, Bunthe rostise cuvîntul mai încet, aplecîndu-se și uitîndu-se crispat în ochii tipografului, ca și cum i-ar fi spus un secret. Aurică dădea semne de neliniște. Bunthe spunea niște prăpăstii... Tipograful simțise deseori teama că prietenul său discuta prea deschis, că mergea prea departe cu teoriile lui și în acel moment avea mutra pe care o avea cînd era ori foarte beat ori foarte obosit. Atunci semăna cu maică-sa — așa spunea nevastă-sa, nașa Primavera — devenind brusc o ființă slabă și hăituită, cu înțelegerea întunecată de o spaimă ascunsă și care probabil că avea rolul ei bine determinat. spaima adică, reducînd o înțelegere care altfel ar fi fost de-a dreptul insuportabilă pentru constituția lui nervoasă. Aurică știa acest lucru și evita cît putea să semene cu maică-sa care murise nebună. Bunthe văzuse expresia aceea de zăpăceală de pe figura prietenului său care la un moment dat își întoarse capul, privind în spate, ca să scape probabil de evidența argumentelor, sau cine știe din ce altă pricină — dacă nu chiar pentru pricina aceasta nelămurită din urmă, pe care Bunthe o sesiză, reflexul vechi al animalului — victimă, care se uită în spate să vadă dacă nu e urmărit, deși în cameră nu erau decît ei doi, și Max, bolnav, într-un colț, adus prin contrabandă de Bunthe la el acasă să nu molipsească celelalte maimuțe ale menajeriei, unde fostul cavalerist lucrase un timp. Văzînd asta, el, Bunthe începuse să rîdă ușor și fața lui împăienjenită de riduri ca a unui japonez bătrîn se destinse întinerind deodată. „Vezi, spuse el, ți-e frică, și frica este sora mai mică a anarhiei sau... sau... și mai bine, ambasadoarea ei".

— M-am convins șopti Aurică, tu ești Dracul, ori trimisul lui, n-ai nimic sfînt — și ca să prindă curaj, își turnă numai lui în pahar din sticla care probabil avea pe etichetă un spic de grîu, Chiril zicea că asta beau ei, basamac, băutura cea mai ieftină ; din cînd în cînd, la salariu, îi cumpăra și el tipografului cîte o sticlă ; trecînd prin fața galeriei, Chiril ridica sticla cu spicul galben pe etichetă, îi duc basamac lui Aurică, anunța în trecere cu mîndria lui naivă de băiat bun la inimă și săritor.

— Bun, eu sînt Dracul, de acord, dar tu ce ești ? Ești o cîrpă ! aproape că strigă Bunthe, astfel încît Max se trezi în colțul lui și gemu ușor, omenește.

— Să zicem că sînt, admise ușor Aurică, n-am nici o pretenție. Dar de ce vorbim noi de anarhie ? Unde vezi tu anarhie ! Eu zic, din contră, că e prea multă ordine...

— Păi asta-i ! Vezi că ești deștept ? Anarhia e un adolescent iconoclast și irresponsabil. Fă-l pe-ăsta ministru cînd se face mare, și să vezi tu mușmuluială ! Tirania decurge din anarhie, dintr-un desmăț inițial al libertății. Mie, un om care îmi propune să fiu liber, mai mult decît pot fi, mi se pare suspect. Toarnă-mi și mie un pahar, te rog, — ceru Bunthe — sticla ședea lîngă brațul tipografului. Acesta se execută, automat, privind mai mult în gol. Bunthe continuă metodic :

— De aceea eu zic că prin frică și prin anarhie...

Aurică vru să arate că el se săturase de toată discuția lor, că i se făcuse lehamite, și mișcînd brațul era cît pe-aci să răstoarne sticla pe care o prinse la timp, restabilindu-i echilibrul cu o vioiciune neașteptată.

— Fii atent, îl certă Bunthe, aplecîndu-se peste masă, fii atent !

Tipograful făcu un efort și își înălță capul cu o concentrare chinuită de om amețit de alcool, expresie care putea foarte bine semăna cu o sfidare obraznică.

— Eu zic că prin frică și prin anarhie, — reluă Bunthe, pe același ton sistematic, — noi comunicăm cu lumea de dincolo, dacă e vreuna ; dar dacă e, comunicăm. Anarhiștii, specia politică a teroriștilor e o specie, e o sectă mistică, față de oamenii normali. Statul, în concepția lor polițistă, seamănă cu celălalt tip de stat în care se recunoștea o emanație divină, ceva ce a fost, este sau va fi totdeauna *dincolo* de noi. Așa că, el, statul ăsta, deviat de la natura lui civilă ne ajuta de pe pămînt încă să comunicăm cu tot ce este mai vechi și mai înrădăcinat în noi, ura, partea ailaltă a iubirii. Nu credem în nici o nemurire posibilă ? Ei bine, atunci în loc trebuie să punem neapărat ceva teribil. Nu-ți fie frică, nu ne-a auzit decît Max, și pînă să apuce Max să înțeleagă, va trece mult, mult timp, nu-i nici un pericol, te asigur, *Max nu știe încă*...

— Încă ?' făcu naiv tipograful, ca și cînd ar fi fost vorba cu adevărat de o ființă rațională. În acest moment se auzi o bătaie în ușă. Cei doi amuțiră. Era Axente, chiriașul de alături. Venise să-i înapoieze lui Bunthe o carte. Era un strungar, care suferise un accident și fusese numit bibliotecar la clubul uzinei ; de atunci citea toată ziua, nu mai ieșea din casă, citea munți de broșuri nu se mai vedea nici cu fetele, cînd îl chemau de jos, le striga enervat de la geam : „Putorilor, mai puneți și voi mîna pe-o carte !"... Și fiindcă Axente ăsta, care avea insomnii de atîta lectură, ar fi putut să stea cu ei, să-i piseze pînă în zori — Bunthe o mai păți se, cum auzea larmă de voci, fostul strungar îi bătea la ușă cu fel de fel de pretexte, și trebuia să-i deschidă — ieșiseră afară, o apucaseră pe Lipscani, intrînd în piața Sfîntu-Gheorghe, pustie și liniștită. Era unu noaptea, o noapte senină de mai cu lună se vedea foarte bine Aurică voia să ia autobuzul H de serviciu, din dreptul bisericii : traversînd piața largă, tăcută, amîndoi văzură venind dinspre banca Chrisoveloni, pe mijlocul străzii, neînsoțit de nimeni, profilat în perspectiva lungă a bulevardului, de asemenea pustiu, un bărbat, călcînd rar și drept și ai cărui pași ritmici, egali, produceau un zgomot bizar, care îi făcu să se oprească în loc ; pe urmă, omul apropiindu-se, în aceeași cadență, spre gura peții, își dăduseră seama că era un militar, un ofițer și sunetul acela neobișnuit, de castaniete parcă, îl scoteau pintenii. „Hai s-o vedem și pe-asta, ce-i cu ăsta — îi propuse Bunthe lui Aurică — beat nu pare, nici nebun, baluri mascate nu se mai țin, și e în uniformă, de unde uniformă ? trebuie să fie ceva serios." Ofițerul înainta în același ritm, imperturbabil, nepărăsind linia care tăia în două strada, înaintînd cu prudență ca pe polei. În mîna dreaptă ținea ceva, la care se uita din cînd în cînd, întorcînd capul ai fi zis că în urmă cu un sfert de oră avusese loc o mare paradă nocturnă care se terminase, și ăsta nu știa, nu aflase, se rătăcise și mergea înainte, trăgînd cu ochiul să țină alinierea... Ofițerul trecuse de *Electrica*, magazinul din colț, pătrundea acum în aceeași cadență în spațiul cel mai larg al peții bătută puternic de lună, de unde se socotesc toți kilometrii țării, unde se află sădit kilometrul zero și pintenii spre el treceau zornăind în razele lunii. Pe trotuarul celălalt se mai opriseră cîțiva trecători întîrziați, privind militarul care pășea singur în mijlocul străzii, fără a se grăbi cîtuși de puțin, întinzînd picior după picior, ca un compas bine reglat, profund concentrat în deplasarea lui studiată ca și cum ar fi descoperit prima dată acest lucru, mersul, asta ar fi fost invenția lui, și acum o proba, profitînd de ora pustie a nopții. Tipograful făcuse cîțiva pași înainte fascinat de vedenia care trecea prin dreptul lor ; Bunthe, care nu se mișcase din loc, îl văzuse apropiindu-se și mai mult de ofițer, însoțindu-l chiar, paralel, cîțiva metri, cum fac copiii cînd văd o defilare, și asta i se păruse o neghiobie, oricum, o lipsă de discreție stupidă, orice-ar fi fost. Voia să-l strige, să-l facă să se întoarcă, să nu iasă un bucluc, cine știe, și-atunci îl auzise pe Aurică strigînd deodată : don' Pandelescu... don' locotenent Pandelescu... tovarășu' căpitan, mă iertați... tovarășuuuu... Ofițerul schiță se o mișcare ușoară a capului spre stînga, de unde venea glasul, fără a-și schimba de loc pasul, mergînd la fel de neturburat dînd impresia — Bunthe văzuse perfect scena — că nimeni și nimic de pe lume nu l-ar fi putut abate de la ce-și pusese în gînd să facă ; tipograful se ținea scai după el... „sînt sergentul-cartograf Aurică, nu vă mai aduceți aminte ?... don' căpitan... tovarășu căpitan,... sînt eu, Aurică, am împărțit pîinea neagră și amară... ziceați că, să mai apucăm noi o dată o seară în București..., uite că o apucăm... tovarășuu... am băut apă din gamela aia care putea a gaz... nu's cine turnase cu ea gaz în lampă, nu țineți minte ?... tovarășuu... stați puțin... tovarășuuuu !..." Tipograful avea să se jure că ofițerul acela, care nici nu se uitase la el, nu putea fi altul decît Pandelescu, Avram Pandelescu, îl cunoștea ca pe un frate, și dacă nici în prizonierat doi oameni nu ajung să se cunoască și nu se țin minte unul pe altul... Nici o privire, nimic ; o tresărire doar a trupului, mergînd totuși drept, el, Aurică înțelesese datoria, știa și el ce-nseamnă o misiune, (fiindcă fusese una) — cel mult dacă își ridica spre ochi brațul, pe care în lumina lunii strălucea cadranul fosforescent... Chiril asistase a doua zi la funeralii. Un prieten de-al lui, reporter-fotograf, fusese de față la ceremonia de doliu, cînd un grup de mașini opriseră în trombă și cineva țipase spre fotografii care se și repeziseră să eternizeze momentul. „Nu stricați pelicula, facem repetiție !" ; și ce văzuse prietenul lui, foto-reporterul, cît stătuse nemișcat la intrare, sabia unui ofițer superior, o sabie de toledo fină de pe vremea lui Carol al II-lea, pe care scria numele ofițerului, scrijilat cu un cui pe lama înfloratâ, o iscălitură de om naiv care nu a învățat prea bine să scrie și să citească, dar așternută acolo cu un *orgoliu barbar*, spusese Chiril, era retorica lui, el vorbea frumos ca un corector de noapte care cunoștea altfel cuvintele și le găsește alte potriviri în liniștea nopții aplecat peste șpaltul jilav ca un scutec de prunc...

Chiril văzuse a doua zi și cortegiul funebru înaintînd cu o încetineală de melc exact pe traseul măsurat cu pasul de Pandelescu cu cronometrul în mînă, secundă cu secundă, trecînd prin piața Sfintu-Gheorghe spre turnul Bărăției, reminiscență atît de solitară și tristă a trecutului balcanic și fanariot. Apoi, camionul nou, în rodaj, trăgînd afetul pe care se afla sicriul cu rămășițele pămîntești ale marelui om politic, fumul negru de la țeava de eșapament învăluind remorca ilustră, benzina arsă, ca o ofrandă a industrializării. Eram un popor și o țară pastorală obișnuită mai mult cu caii și cu oile. Bunthe și Aurică căzuseră de acord că nici funeraliile nu mai erau ca altădată. Ei văzuseră la noi și la cinema, în jurnalele de actualități, suverani și premieri de stat duși la groapă cu o desfășurare ca de balet, cai cu panașe, soldați călări cu căști aurii pe cap săltînd în șea. Era pe vremea cînd astfel de ceremonii aveau fastul unei existențe fără griji, dedată spectacolelor. Marii bărbați de stat erau duși la groapă ca la separeul unui mare varieteu de lux, unde se destupau sticle de șampanie din care țîșneau jerbe de țărînă. Era ca la revistă, era ca un număr fastuos de revistă montată cu o imensă risipă de bani și de fantezie. Poporul știa atunci că și moartea separă, și însăși demonstrația funebră era un argument politic. Pe cînd cortegiul pe care îl văzuse Chiril, a doua zi, era posomorît și perfect în mecanicitatea sa rigidă și severă, lipsită de imaginație, era ceremonia unei clase care n-a cunoscut luxul, sau care, dacă îl cunoaște, știe cîtă rătăcire cuprinde...

★

Bunthe, în dimineața aceea, vaccina ciinii satului, asta se întîmplase aproape cu un an înainte de vizita lui Aurică. Lacul era tot ce aveau cetățenii comunei „oamenii lui Dumnezeu", spunea fostul căpitan de cavalerie. După întîiul război mondial, cineva se gîndise să le dea și lor pămînt, ca la toată lumea, dar ei refuzaseră — nu ne trebuie nouă pămînt, noi avem apa. Bunthe lucra la iuțeală, dintr-un moment într-altul trebuia să sosească helicopterul care urma să aterizeze pe izlazul unde el se afla în mijlocul ciinilor, și de unde lacul nu se zărea. Era o vale întinsă cu dimburi rupte, dobrogene, lăsînd să se vadă calcarul vechi, roșcat. Dacă te-ai fi urcat pe una din coamele scunde, pustii, ai fi zărit lacul întins, vînăt albastru ca tabla de pe casă înainte de a o prinde rugina, așa spunea Bunthe. Oamenii aduseseră ciinii legați de lanțuri, fringhii sau sfori, care cu ce nimerise ; unii erau javre și tîrau lanțuri groase, mai grele decît suportau ei, dar javrele mai ales nu păreau supărate din cauza aceasta, înaintau vesele, mirosind cu obrăznicie dulăii tăcuți și care din cînd în cînd își arătau colții fără să scoată un sunet. Stăpînii lor așteptau la rînd foarte interesați, era prima dată cînd asistau la o vaccinare de ciini, și aceștia căpătaseră deodată o importanță prin simplul fapt că individul chel, cam burtos și crăcănat, care era Bunthe, le vîra în blănile jerpelite cu smocuri de păr smuls în încăierări un ac cît o undrea.

Izot venise și el cu cățelul lui alb cu pete galbene, o corcitură, ținîndu-l legat cu un fular răsucit ; nu l-ar fi legat, ciinele s-ar fi ținut după el oricum, îl însoțea peste tot, dar în biserică nu, unde Izot dădea răspunsurile la slujbă, dar veterinarul-șef, un tînăr zelos care absolvise abia de doi ani facultatea, dăduse dispoziție să se prezinte toți cu ciinii legați, că altfel nu-i primește și nu le dă chitanță de vaccinare contra un leu, așa că Izot însoțit de taică-său, de un frate mai mare, student și de văru-său Naum, respectase întocmai ordinul veterinarului-șef, ceea ce era de-a dreptul caraghios ; un cățelandru de trei luni abia ținîndu-se în echilibru pe labele lui mici, și cu fularul acela negru de lînă răsucit în jurul gîtului ca o cravată. Bunthe, văzîndu-l, zîmbi, dîndu-și seama cît de absurdă fusese dispoziția superiorului său.

— Cum îl cheamă ? îl întrebă pe băiat, care nu împlinise șapte ani și nu mergea încă la școală.

— Peșe, răspunse Izot.

— Ce fel de nume de ciine e ăsta, Peșe ? se miră Bunthe, între o injecție și alta, dar nu mai apucă să afle explicația, începuse să se audă huruitul helicopterului. Autoritățile, comandantul miliției locale, un activist de la raion, veterinarul-șef și reprezentantul presei regionale își făcuseră apariția pe izlaz într-un jeep, criminologul rămăsese în sat cu ceilalți.

Helicopterul se așeză pe pămînt cu prudență încercîndu-i mai întîi tăria și stîrnind un nor de praf însoțit de un zgomot de tinichea care se mai auzi mult timp după ce motorul se opri — tinichelele plimbate de curent și care pînă atunci zăcuseră nevăzute în buruienile izlazului. Oamenii cu ciinii legați ședeau aplecați să nu-i ia vijelia și ei continuară să stea astfel ridiculi și speriați și după ce elicea în cruce își încetă turația, și din mașina aceea puternică și care era capabilă să iște ea singură o furtună, ieși în sfîrșit, spre decepția generală, un civil, un simplu civil, îmbrăcat ca la oraș — și, lucru nemaipomenit, față de ceea ce imaginația presupune sau inventează, cînd e vorba de un personaj atît de așteptat, de un erou posibil, înzestrat cu puterea de a decide, de a pedepsi ori ierta, omul, coborînd din helicopter, ținea pe braț o umbrelă, asta se văzu clar încă de la distanță. Toți se așteptaseră să vadă apărînd un ins deosebit de impunător, pe măsura zgomotului greoi și dominator al mașinii și a misiunii sale de procuror de la centru ; spre ei, pe izlazul pustiu și cu iarba roșcată, pămînt vitreg de sărătură, venea un bărbat elegant îmbrăcat, cu un mers drept și sigur, fără a fi milităros, și toate amănuntele fizicului său și ale îmbrăcămintei se dezvăluiră treptat în raport cu distanța care se scurta încet, ca și cum el, procurorul, ar fi ținut să se facă înțeles ori cunoscut încetul cu încetul, înainte de a da mîna și de a vorbi cu ei, astfel încît, în acest moment, al primului contact, ceva din personalitatea lui să se fi arătat fără nici cel mai mic dubiu. Bunthe spunea că el ar fi trebuit să-l recunoască imediat după mers, încă de departe. La fel mergea — abia pe urmă își dăduse seama — și în noaptea aceea prin piața Sfintu-Gheorghe cînd îl văzuse împreună cu Aurică, mersul la acest om era lucrul cel mai caracteristic, ...o înaintare dreaptă, frumoasă, îngîndurată puțin, sau plină de reculegere, dînd ciudata impresie că el ducea o povară invizibilă, reușind sau cel puțin străduindu-se cu succes să stea necurbat sub apăsarea ei... Bunthe avea să-și amintească de discursurile lui Chiril cînd venea cu Aurică la el acasă pe strada Șelari. În seara aceea fuseseră tustrei împreună. Băiatul învăța să dea examen la drept, Aurică îl aducea cu el ca pe o minune, cum le place părinților să se laude cu odraslele lor — deși tipograful nu avusese nici un copil — sau poate tocmai de aceea. Ei beau ca de obicei ; cînd venea Chiril, nu se mai certau, ascultîndu-l, altceva mai bun nerăminîndu-le, decît să intre iarăși și iarăși în iluzia ușoară a alcoolului unde redescopereau scînteierile de gheață ale Nordului din anii prizonieratului și ochelarii lor fantastici înjghebați din două jumătăți de nucă înțepate în mijloc cu acul să nu-i orbească reverberația zăpezilor, iar Chiril, curatul Chiril, le vorbea lor, cutrelor bătrîne, fariseilor...

„Un om al legii cinstit este un om singur; n-are cum să nu fie singur. Aceasta e părerea mea, nu știu cît este ea de adevărată. Obiectivitatea fiind o subiectivitate generalizată, el trebuie să dea subiectivității sale omenești cea mai mare dimensiune posibilă. Un om strivit literalmente între presiunea exercitată asupra lui de autoritatea de stat, cînd ea devine abuzivă la un moment dat și ceilalți, mulțimea cetățenilor judecați. Presat de unii, urît de alții, (aici, se simțea lectura din Tacit...) — cine are puterea morală de a admite fără crîcnire o judecată dreaptă întoarsă asupra sa ? „Aurică spusese" : Mie, dragul meu Chiril, cîteodată mi se face greață de dreptatea pe care o am, înțelegi, tu ?, greață. — nu că eu aș putea să fiu vreodată un judecător bun și cinstit, nu, eu vreau să zic doar că atunci cînd ai prea multă dreptate, asta poate să te apese ori să te neliniștească. Eu cel mai singur mă simt cînd am dreptate, nu că ceilalți nu m-ar înțelege și nu m-ar apăra, dar eu în sinea mea nu știu de ce mă simt foarte singur, ca judecătorul tău perfect. Am cunoscut oameni pe care dreptatea i-a nenorocit, așa cum îi nenorocește pe alții succesul. Sînt unii care nu pot face față propriei lor dreptăți, ca și succesului, e o lipsă aici... e ca o impotență sexuală, scuze, scuze...". Chiril, care la cei douăzeci și unu de ani ai săi, nu cunoscuse încă femeia, — lucru pe care cei doi îl știau prea bine — se înroșise brusc, tulburîndu-se în mod vizibil, — Aurică făcuse gafa și se scuzase prostește. „Și atunci, și atunci ? intervenise Bunthe, cu promptitudine, ca să acopere acest moment penibil, ce trebuie să facă un judecător în aceste condiții, cum o să se descurce ?" Chiril spusese pe un ton mai potolit : „Vedeți, în societățile primitive, judecătorii, care erau sfatul bătrînilor, aveau un regim special de existență, ei nu trăiau între ceilalți, sau dacă trăiau, se vedeau rar, aparițiile lor erau unice și solemne, și chiar dacă aveau unele slăbiciuni omenești, ele nu erau cunoscute, sau contau prea puțin. Peruca și roba tribunalelor vor să refacă această distanță pierdută și pe care cel mai bine o realiza orînduirea gentilică, adică omul legii nu e individul pe care îl vezi zilnic la băcănia din colț, sau la frizer, el e altceva, cu totul altceva, mai presus de sine însuși, atît de sus, încît începe să semene cu noi toți, în ce avem mai bun fiecare. Eu, dacă aș fi judecător..." și se oprise, nu mai adăugase nimic, ca și cînd ar fi fost pe cale să rostească o enormitate și s-ar fi răzgîndit ; ochii îi scînteiau de lacrimi pe fața lui copilăroasă, exaltată, era probabil una din crizele naturii sale excesive, și cei doi nu ziseră nimic, nici cînd el deschise ușa și ieși fără un cuvînt în plus, doar cu scînteierile acelea ale lui în priviri în loc de salut... Iar procurorul înaintînd pe izlaz și ajungînd în dreptul lor se prezentase pentru toată lumea în modul cel mai ceremonios cu putință, *am onoarea să mă prezint, sînt procurorul Avram Pandelescu*, ridicîndu-și cu un gest plăcut de pe cap, și ținînd-o în sus cu respect cît ai număra pînă la cinci, pălăria cu bor scurt, vînătoresc, cu o panglică subțire de piele, gest care intimidă mai mult decît prezența sa de om al autorității și numai dovada aceasta de politețe făcu ca toată lumea din jur să pară deodată rudimentară, simplă și necioplită. Poate că nu era decît politețea studiată a funcționarilor superiori de la centru cînd vin în contact cu autoritățile provinciale, totuși în ea nu se simțea nici o urmă de efort, întreaga înfățișare a procurorului trăda un acord perfect cu purtările sale. Era un om de vreo cincizeci și cinci de ani, foarte slab și uscat, cît își ținuse ridicată pălăria, i se văzuse părul alb, frumos tuns, cu cărare într-o parte, îngrijit pieptănată, ceea ce îi dădea un aer de tinerețe, ca al unui student încărunțit peste noapte, avea și o mustață mică și albă pe fața palidă, osoasă, cu ochi cenușii, foarte clari și atenți, costumul gri, un gri deschis, cămașa albă scrobită, cu o cravată argintie, totul dădea impresia unui fluture gingaș de zi rătăcit în ținutul acela aspru — în orice caz el părea un ins ajuns mult prea repede, cu o viteză prea mare, într-un mediu contrar existenței lui alcătuită din cărți, din legi și din cuvinte frumoase. Un singur om din sat, ca distincție, ar fi putut să-i facă față, să stea lîngă el fără să se rușineze, popa Calist, înalt și uscat, roșu în obraji, cu o cămașă de in strînsă de un briu de lînă verde, cu un ciucure mare atîrnînd pe șoldul sting, cu părul lung și alb legat la ceafă într-un coc subțire, prins cu un fir de lînă, culoarea briului, și cu pălăria lui de pai șocolatie — însă popa Calist rămăsese în sat cu criminologul. Bunthe se apropiase între timp și cu îndrăzneala lui veche de cavalerist obișnuit cu șarje și atacuri, îl întrebase pe procuror, dacă nu cumva el este *chiar domnul Avram Pandelescu*, prietenul lui Aurică Ionescu din anii aceia pe care dumnealui nu poate să nu-i știe, iar procurorul — pretindea Bunthe — recunoscuse că el este și se bucurase, auzindu-l, se interesase de tipograf, ce face, unde lucrează... Pe urmă, explicase : „Milităria-i frumoasă, dar m-am lăsat de ea, la cincizeci de ani dacă nu ești general, părul alb nu-ți șade bine sub chipiu, așa că am făcut dreptul, îl începusem eu mai de mult, nu-i vorbă — eu cred că războiul cu delictele omenești va fi mai lung, e în orice caz un conflict mult mai interesant..." Lumea din jur ascultase cu religiozitate toată explicația aceasta, iar Bunthe crescuse în ochii tuturor. Ciinii lătrau, ținuți legați de stăpînii lor, unde-i lăsase Bunthe. Procurorul se interesă de ce fuseseră strînși acolo veterinarul-șef îl lămurise, pe urmă procurorul spusese „foarte frumoși ciini, mie îmi plac ciinii de la țară, ce păcat, ce păcat, o dată a trebuit să împușc cu mîna mea, vreo patru, dacă avem timp vă povestesc..."

Comandantul miliției locale îl invitase să ia loc în jeep pe procuror, acesta răspunsese că preferă să meargă pe jos, să se mai dezmorțească, și porniră cu toții spre sat. Mergeau discutînd prin iarba rară, roșcată, a izlazului, urcară un dîmb și pe creasta lui procurorul se opri încîntat, privind lacul.

— Autoritățile reclamă morunul — vorbea activistul de partid — care ca orice bun din ape și din subsol trebuie să fie al statului, ne mai vorbind de ce este la vedere, de ce se află la vedere...

— Bogății avem în subsol, în apă, în aer — adăogă reprezentantul presei regionale — dar pînă unde poate să meargă ideea de proprietate ? Spre adîncul lucrurilor, ea începe să devină absurdă.

— Ați spus un lucru foarte adînc, el în-

VIȚĂ SĂLBATICĂ

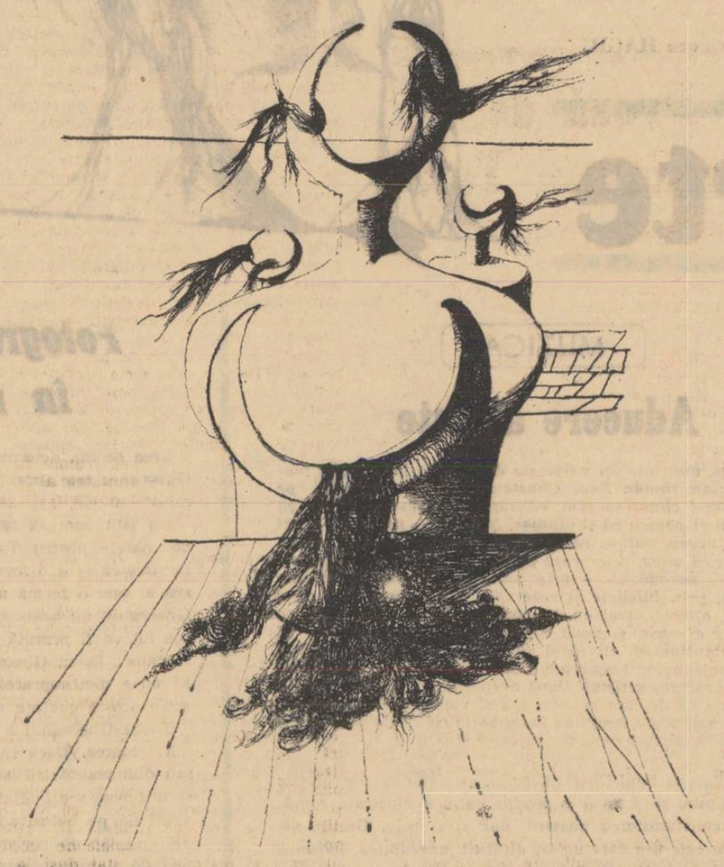

susi foarte adînc, remarcă procurorul, contemplînd nemișcat lacul. Marxismul și toată revoluția proletară — adăogă, el, furat de priveliște — se bazează pe această idee, numai că, vedeți, oamenii trăiesc prea mult la suprafață.

— Eu mi-am dat seama de la prima ochire cum stau lucrurile — interveni cu cel mai mare respect comandantul miliției locale, văzînd că ancheta și începuse, ca din nimic — și că babele, aceleași babe care, cînd a apărut în sat radioficația, au bombardat cu pietre cutiuțele de lemn, și care baraseră drumul — eu mi-am dat seama că popa le trimisese, popa Calist. Erau ca un comandou special al lui, mi-am dat seama după felul cum se ruga de ele să se ridice de jos, și cum le certa, de plan, l-am văzut cum le făcea cu ochiul... Popa zice, veniți și luați morunul, dar în secret, el adună babele bigote din sat și le instruiește ce să facă. Cînd autoritățile trimit camionul să-l care, ele barează drumul, se întind pe jos, pe șosea. Popa se face că le mustră, și asta de față cu oamenii legii, le ceartă că nu-i frumos ce fac și că să se dea de o parte, să lase autoritățile să-și facă datoria. Dar el este înțeles cu ele, e clar, eu am fler. Se telefonează la minister, intervine miliția călare... Babele nu se lasă. Noi umblăm cu mult tact, n-am mai pomenit așa ceva și avînd în vedere virsta eroinelor, ca să mă exprim așa, nu luăm măsuri violente.

— Foarte bine faceți, spuse procurorul, înviorat de aerul tare și de măreția privelistei, foarte bine faceți repetă, jovial, și sărind și punînd frînă cu piciorul, ca un excursionist, începu să coboare dîmbul, spre satul cu case țipător colorate care se zărea adunat într-un golf al lacului. Ceilalți îl însoțeau cu o voioșie de subalterni, tocmai începuse cu bine.

— Și totuși, legea e lege, — stăruia comandantul miliției ținîndu-se după el — morunul e al statului, chit că în acest caz, avînd în vedere și crima, lucrurile sînt mai complicate.

— Noi nu aplicăm legea oricum, spuse procurorul, ajungînd la teren plat. Noi știm că legea poate rămîne în urma relațiilor sociale pentru că este fixă și a fost creată *la un moment dat*. Lucrurile nu stau, evoluează și dacă legea s-ar păstra cu ele într-un raport strîns, legea nu ar mai fi lege, ar fi și ea un fapt de viață, curgător, schimbăcios ca oricare altul, deci — observați, am spus deci — fără autoritate. Pentru că autoritatea e totdeauna ceva fix, înghețat într-un anume sistem și comportament, de aceea teama asta a oamenilor de tot ce e autoritate, nu-i așa ? putem să vorbim deschis, lăsînd la o parte ceea ce ea constrînge sau amenință direct, în libertatea naturală a individului ; de aceea și humorul și ironia, mă rog, ca o răzbunare a existenței libere, gîndiți-vă cîte comedii s-au scris cu polițai stupizi, etc., etc., eu, personal, fiind de fapt, tot un fel de polițai, nu mă supăr... Eu merg mai departe și spun că la noi de exemplu, un general mai curînd acceptă o critică decît un locotenent de miliție în exercițiul funcțiunii, — mă scuzați, se întoarse el spre comandantul miliției locale, nu-i vorba de dv. — asta e, nu mai vorbesc de situația cînd acest locotenent se află la o bună distanță de autoritatea centrală, în general mai suplă, mai inteligentă, cu o cunoaștere a oamenilor mai bună, fiindcă un oraș mare obligă totuși la o cunoaștere mai nuanțată... După mine, autoritatea adevărată ține în primul rînd de cunoaștere și de exemplul personal, pe urmă vine și legea ca o emanație, concretă, a conștiinței, cu tot ce are ea în sine, relativ sau interpretabil. Să vă spun un caz. O dactilografă, o fată amărîtă, a vrut să avanseze într-un post de secretară. S-a dus la un șțab mic, care în schimb i-a cerut să se culce cu ea. I-a făcut un copil. Postul era dat alteia mai de mult : fata s-a dus la alt minister, la alt directoraș, și ăsta i-a făcut și el un copil, așa că femeia făcuse cu „Autoritatea" doi plozi... ei, această femeie — am cunoscut-o — era în stare să pornească singură o revoluție și ar fi avut perfectă dreptate, ce credeți ? Pentru ea „Autoritatea" era ceva laș, abject și abuziv. Sau, un alt caz, cu o bătrînă slujnică unguroaică — madam Rozi. Această madam Rozi se angajase la un profesor de marxism-leninism, un om foarte cult și bine pregătit. Bărbatul ei, care nu călcase niciodată în casa profesorului — femeii i se interzisese formal orice vizită din partea oricui, în timpul serviciului casnic — vine s-o anunțe pe nevastă-sa că i-a murit maică-sa undeva în provincie, primise telegrama tocmai în dimineața aceea. Omul sună, întîmplător profesorul îi deschide chiar el, acum îl vede pe bărbatul servitoarei lor prima dată. Omul îi spune de ce a venit, și profesorul începe să urle la el din senin, că e un mincinos, că asta e o provocare și cheamă milițianul. Omul este pur și simplu uluit, nu înțelege această reacție. Sistemul psihologic al acestui profesor era făcut numai din suspiciune și neîncredere, din primejdii ascunse și curse mereu întinse de dușman, universul unui intelectual exaltat, înrăit de propriile sale speculații. De fapt, cel puțin așa îmi explic eu reacția lui furioasă — ea pornea de la un foarte vechi tabu al conștiinței umane, de la ideea „sanctuarului încălcat". Profesorul locuia într-o casă în care nu puteai să vii așa și să suni ca la ușa oricărui cetățean, în mintea lui exista ceva care semăna cu principiile sacre de castă, el, care teoretiza cea mai înaltă și mai justă și mai umană concepție din istoria lumii „desființarea claselor sociale"... Omul a plecat nedumerit. În paranteză trebuie să spun că femeia, pe care am cunoscut-o, fiindcă a lucrat și la noi în casă ceva mai tîrziu — nevastă-mea o cunoștea pe nevasta profesorului, știți cum se fac recomandările, de la o casă la alta, pentru femeile care „asigură menajul" — madam Rozi, în speță, era foarte bine plătită, primea de cel puțin patru ori mai mult decît i se oferea în general pentru o astfel de muncă, deci nici vorbă nu putea fi de exploatare sau de tratare mizeră a unei ființe lipsită de învățătură și de aptitudini superioare, nu, madam Rozi recunoștea, cînd a venit să muncească în casa noastră, că ea nicăieri nu fusese mai bine plătită și că profesorul avea un apartament superb, era o plăcere să faci curățenie în mijlocul atîtor lucruri de preț. Vorbea ca o femeie civilizată căreia îi place traiul bun, ordinea, am fost și în casa ei, are o locuință foarte frumoasă, bine aranjată, totul cumpărat din munca ei titanică de servitoare onestă și corectă — „cincizeci de ani de servitute umană". În paranteză spun, Flaubert, dacă-mi dați voie, nu e un scriitor revoluționar — din contră, — „frumoasele romane paralizate ale lui Flaubert" nu ? parcă așa a zis cineva, totuși, el are o frază care pune la zid burghezia, și nu numai pe aceea pe care noi am răpus-o, dar și starea ei care mai subzistă, ca un păcat grav omenesc în orice regim social. Și fraza asta — ca și pățania dactilografei de care vorbii, e în stare să justifice, ea singură, începutul unei revoluții, — o știu pe dinafară, fiindcă m-a obsedat încă din liceu, și mi-am repetat-o de multe ori în gînd, în diverse împrejurări, constatînd cît de exact sună și cît de teribil, ca o sentință, e o frază foarte frumoasă, dacă-mi dați voie, o frază... fără apel. Odată, eram tînăr pe-atunci, țin minte că șoptindu-mi fraza aceasta la moartea mamei, după ce i-am sărutat mîna rece, în sicriu, mîna ei de spălătoreasă, am plîns, mai mult din cauza acestei fraze, care întrecea sau cuprindea și durerea mea de fiu, vreau să spun că în raport cu fraza asta, durerea mea de fiu nu era decît un simplu caz particular, o simplă nuanță din negrul ca noaptea ori ca pămîntul, culoarea mizeriei omenești. Era o bătrînică, o servitoare nenorocită, fără bărbat, fără copii, îmbătrînită în fidelitate, cu palmele mîncate de leșie, cu oasele înțepenite de muncă și pe care notabilitățile tîrgului o decorează pentru serviciile ei, și ea stă, se uită înțepenită, neobișnuită cu onorul ce i se aduce : „Ainsi se tenait devant tous ces bourgeois épanouis, cinquante ans de servitude humaine". Astfel ședea înaintea acelor burghezi înfloritori cincizeci de ani de servitute umană. Bun, va să zică, și bărbatul lui madam Rozi, pleacă nedumerit de la ușa profesorului, el e român, tinichigiu, nevastă-sa care deretică în cealaltă parte a apartamentului, n-a auzit nimic, nici măcar tonul ridicat și furios al profesorului. Acesta pune mîna pe telefon, întreabă la oficiul poștal dacă nu se poate interesa de o telegramă trimisă din urbea X pe adresa cutare, și nu numai atît, pentru că se pot trimite și telegrame false, cum se întîmplă ori de cîte ori oamenii vor să-și motiveze un concediu, profesorul insistă, dacă acolo în urbea aceea *se știe* că mama lui madam Rozi a murit cu adevărat, ceea ce într-un tîrg de provincie se poate afla numaidecît, asta o știe chiar și dirigintele oficiului poștal respectiv de unde a fost expediată telegrama, da, tovarășa cutare a decedat ieri, da' de ce întrebați ? Ei, asta e. Profesorul o anunță în fine pe madam Rozi și biata femeie nu mai apucă înmormîntarea, ajunge prea tîrziu. Suspiciunea transferată în viața casnică. Nu mai spun că ceva mai tîrziu cînd madam Rozi s-a îmbolnăvit și s-a internat în spital, profesorul nostru n-a crezut nici de astă dată și s-a interesat personal la spital la medicul șef dacă femeia este *realmente* bolnavă, dacă nu cumva la mijloc e vreo prefăcătorie... Acest individ nu credea în nimic, sînt sigur că nici în propriile sale idei. Am convingerea că și în privința acestora, dădea din cînd în cînd telefon să întrebe „ideile mele sînt în regulă ?" Astfel încît eu vin și zic că legea a fost atît de mult călcată de-a lungul secolelor în folosul celor puternici, încît nu strică să fie aplicată, în strictețea ei... nu spun în folosul... măcar în strictețea ei, spre ușurarea existenței celor mai slabi. Dura lex sed lex ! Bun, înțeleg, să fie dură pentru că este lege, și principiul legalității îl constituie tocmai asprimea indiferentă... cunoașteți zeița frumoasă legată la ochi... adică de fapt ea trebuie să nu vadă, să fie oarbă, să nu se sentimentalizeze, să nu intervină cu o mișcare a inimii acolo unde e nevoie de răceala rațiunii. Însă cea mai mare justiție poate să fie și cea mai mare injustiție, summum jus, summa injuria... Există deci în aplicarea severă a legii o posibilă nedreptate. Ei, eu aici ezit. Spun, n-am cum să nu spun, să fie condamnat, pentru că toate probele pro și contra le am în față și cele care sînt contra predomină... mă întreb însă, dacă sînt chiar *toate probele*, dar asta e altă chestiune... spun să fie condamnat, și am o reținere ascunsă, dar dacă greșesc ? Am această șovăială. Eu cred că și în drept omenirea întreagă e foarte înapoiată încă, și să nu uităm că admirabilul drept roman a fost făurit în plină sclavie, într-o societate care se baza pe sistemul sclavagist, drept ale cărui frumoase sentințe le respectăm și azi. Ceva, ceva din sclavii de odinioară desigur că a rămas în noi, după cum a rămas ceva și din aristocrați, numai că totul s-a deghizat. Ce înseamnă, azi, în zilele noastre, a fi servil ? Condiția juridică a sclavului a fost abolită, desigur ; dar consecința ei sufletească a rămas. O lege o poți schimba într-un ceas. Consecințele unei legi aplicate secole întregi, sînt infinit mai greu de modificat... Aici procurorul tăcuse. Ceilalți îl urmau gînditori.

Satul îi primi curat ca de sărbătoare, cu lumea la porți. Procurorul nu mai văzuse case atît de frumos vopsite, în galben, albastru și verde și se oprea des în fața lor minunîndu-se. Criminologul și ceilalți, cu popa Calist în frunte, se aflau în curtea bisericii, unde se pregătea masa de prînz, într-un șopron, unde se țineau de obicei praznicele, sau pocroul. Morunul fusese răstignit, bătut în cuie, chiar pe gardul care împrejmuia biserica, vopsită și ea de sus și pînă jos în toate culorile. Peștele care stătuse două zile în soare, se împuțise și acum zăcea la marginea satului învelit cu o prelată.

Criminologul era un om de vreo patruzeci de ani, gras, blond, cu ochi mici, albaștri și cu un termos prevăzut cu o curea, pe care îl ținea în bandulieră, ca pe o armă și în care

își ținea, Bunthe crezuse că, borvizul, pe urmă văzuse că era cafea cu care criminologul trata gentil pe toată lumea. Procurorul îl cunoștea bine pe criminolog de la București. Văzîndu-l, acesta se ridică de la masa lungă de scîndură, pusă pe opt țăruși, cu icoana sfîntei Paraschiva așezată la intrarea dinspre răsărit a șopronului, își deschise larg brațele, după ce își împinsese spre spate termosul, și-l îmbrățișă ca un urs.

— Întîi mîncăm, să prindem puteri, zise el. Avem pește proaspăt, tot ce vrei, nu-i vcie, știu, dar nu sîntem noi țtabi? — și începu să rîdă gros cu gîlgîituri ca oamenii grași.

Popa Calist supraveghea serviciul. Femei bătrîne apărură cu blide, oale și sticle.

— La anul să ne chemați la pocrou, să vedem și noi cum e, îi spuse popii criminologul care stătea în capul mesei, neîncăpînd pe banca de pe lături, o scîndură pusă peste niște țăruși înfipți în pămînt.

— Chemăm, chemăm, răspunse acesta vesel vorbind stricat românește și cu ochii pe sus, spre ce trebuie să mai vină.

— Dumnealor s-au culcat în praf, cînd a venit camionul să ia morunul, îi șopti peste masă procurorului, comandantul miliției, arătînd cu capul spre bătrînele care serveau. Criminologul însă ridicase paharul în care lucea un vin limpede, ruginiu, și se apucară cu toții să mănînce liniștiți, ca și cum s-ar fi aflat într-o simplă excursie. Procurorul și criminologul nu băuseră decît un pahar. Ceilalți, încălziți de vin, se roșiseră la față și începuseră să vorbească mai tare. Bunthe, cel mai des ciocnise cu popa Calist.

— Să trecem la subiect, propuse criminologul, care punînd pe masă termosul, începu să împartă cafele. Să dăm cuvîntul medicului veterinar — spuse el — dumnealui cunoaște bine lumea de pe aici, a trăit între ei, cunoaște cazul. Povestiți.

— Ifrim, ucigașul, — începu pe loc veterinarul — avea un copil de 15 ani. După ce i-a murit nevasta, el s-a însurat cu una mai tînără, care avea 32 de ani, cu zece ani mai tînără, și băiatul i-a spus într-o zi tatei că maică-sa asta vitregă a venit în patul lui și l-a mîngîiat, a vrut să se culce cu el. Bărbatul a omorît femeia. A fost închis, după cum știți. Pe băiat l-a luat unchiu-său, fratele lui taică-său care avea două fete, una de 18 ani, cealaltă măritată, avea 21. Stăteau cu toții într-o casă acoperită cu stuf, vechi care se făcuse negru. După cîteva luni, Astariuc, băiatul lui Ifrim, dormea într-o odaie cu femeile. Unchiu-său și bărbatul Amfilofiei, cea care avea 21 de anî erau plecați la Tulcea. Astariuc spunea că-i e frică să doarmă singur și se rugase de verișoarele lui să-l primească în odaia lor, căci visa urît și se speria. Noaptea Astariuc a intrat pe furiș în patul celei măritate, ailaltă dormea între ei în mijloc pe un pat pliant de aluminiu lăsat în casa lor de un pescar amator din București care venea toamna la ei să pescuiască după ce țînțarii se potoleau, s-a strecurat vasăzică în patul Amfilofiei, și asta a țipat, celalată Natalia, așa o chema, a sărit și ea și l-a văzut pe ăsta, pe Astariuc în patul Amfilofiei ; și Amfilofia țipa cu mîinile în cap, cu ochii scoși din orbite, nu se mai oprea. Ea zicea că mai întîi a crezut că e soră-sa, că uneori dormeau împreună, cînd bărbații lipseau noaptea și că pe urmă ea a simțit ceva, cum ai băga în pat o capră, chiar așa a spus, — un animal aspru, sau dracu' cine știe, așa că lucrurile au fost luate de la capăt. Cînd am auzit povestea, că Astariuc, așa și pe dincolo, cînd povestea a ajuns în gura babelor care s-au opus autorităților, atunci cînd cu morunul, cînd una din ele, nu mai mi-aduc aminte care anume, Platonida, Axenia, Paisia, că toate, cum vedeți, au nume de călugărițe, deși astea sînt numele lor de cînd s-au născut, a zis, punînd de la ea, că nora lui Ifrim, Amfilofia adică, ar fi spus că simțise în pat și miros de pucioasă, mie mi-a venit ideea că treaba e mai încurcată decît părea ea, și ce a mai contribuit la asta a fost și faptul ciudat, neobișnuit, pe care mi l-a relatat învățătorul ca pe un caz unic, Astariuc ăsta nu știa să numere, sau refuza să numere de la 13 la 17, o să vedeți cum, și că aici era vorba, în mod evident, ca să zic așa, de o țicneală. De ce tocmai de la 13 la 17 ?

Criminologul ridică mîna, ca și cum ar fi cerut să vorbească. Veterinarul se opri. Celălalt, răzgîndindu-se, îi făcu semn să continue.

— Pe mine, știți, mă interesează psihanaliza, reluă veterinarul. Procurorul aprobă tăcut ca și cum ar fi fost vorba de ceva de la sine înțeles.

— Eu care sînt doctor de animale, și tot l-aș fi mirosit, sau poate tocmai fiindcă mă ocup de ele, în sfîrșit... Astariuc e un debil mintal și infirmii ăștia morali au o dorință sexuală precoce. Nevoia de tandrețe pe care o astîmpără cuvîntul, curiozitatea inteligenței, întrebările vîrstei se transformă, se strecoară în partea de jos a trupului, e revanșa lor...

— Ați spus „revanșă", observă criminologul.

— Da, revanșă, repetă veterinarul nedumerit, adică răzbunare, mă rog, lipsa inteligenței este compensată de o hipertrofiere a instinctului sexual, sînt clar ?

— Bun, s-a înțeles, continuați, — criminologul se căuta în buzunare, toți așteptau să scoată din buzunar un obiect, dar el după ce se căută așa mult, renunță, ca și cum n-ar fi găsit obiectul acela, și reveni la poziția de mai înainte.

— Deci, băiatul nu știa să numere de la treisprezece la șaptesprezece, adică între treisprezece și șaptesprezece, reveni veterinarul.

— Bine, bine, admise criminologul.

— Și încet-încet am dedus că Astariuc ăsta era un pervers, un monstru de perversitate sexuală.

— De ce ? La 15 ani un băiat bine dezvoltat are dreptul, întrerupse criminologul.

— Înțeleg, adăugă veterinarul, dar în acest caz este vorba de o anomalie, de... de... ce mai încoace și-ncolo, e un monstru. Acum, orice am mai spune, tragedia a avut loc, și asta din cauza minciunii lui, a lui Astariuc, nu se mai poate drege nimic, femeia e moartă, bărbatu-său e la ocnă, adevăratul criminal e diavolul ăsta de Astariuc, el l-a împins în păcat pe taică-său. Am stat de vorbă cu pescarul acela amator din București, un profesor de geografie, cel care a lăsat în casa lui Ifrim patul pliant de aluminiu pe care dormea Astariuc, el mi-a vorbit prima dată de Fedra, de „complexul Fedrei", or în acest caz, pretindea el, nu femeia matură ispitise pe băiat, ci invers, nu știu cum mi-a scăpat mie pînă acum chestia asta cu Fedra. Tot ce se poate ca fratele lui Ilchim, care și el e pescar, să fi adus morunul, ca să-i ierte dumnezeu păcatul, așa cred cei de pe aici, că un pește mare, adus în ziua de pocrou, te achită de un păcat, or fi știind ei ceva, dacă stau atîta pe apă, vă zic, e un neam care se naște, iubește și moare în apă sau lîngă apă, sursa vieții după toate teoriile ; 89% apă, restul sare de bucătărie, nu credeți ?

— E un punct de vedere, spuse criminologul.

— Dar eu cred că păcatul lui Ifrim și fusese iertat, ăl de sus îl iertase chiar în clipa în care omul ridicase toporul, pentru că cel de sus știa că Astariuc mințise, și că el era de fapt criminalul. Ifrim nu avea de unde să știe că băiatul mințise și că femeia era nevinovată, și dumnezeu, deși știa, trebuia...

— Nu știa, habar n-avea, spuse criminologul, de un'să știe ?

— Cum să nu știe ?

— Dumnezeu nu se ocupă de astea, nu are timp. Nici măcar un șef mare n-are timp să se ocupe de criminalistică, dar dumnezeu care are atîtea pe cap, tot universul ?

— Dacă dv. vorbiți așa... Veterinarul părea încurcat.

— Spuneați că dumnezeu, deși știa, trebuia să... îl ajută criminologul.

— A, da, se învioră veterinarul, voiam să spun că dumnezeu... adică nu chiar dumnezeu, că eu nu sînt mistic, fatalitatea, mă rog, destinul.... trebuia să lase ca toporul să cadă în jos, fiindcă minciuna era prea bine ticluită. Și-apoi femeia aceea era o femeie stearpă, care își căuta mereu bărbatul, se vedea în ochi, era o femeie care se uita în lături, pe care dacă ai fi pus mîna, n-ar fi zis nu. Ea astepta mereu sau chema cu privirea. Nimeni nu poate ști cu siguranță care a fost adevărul, ce s-a petrecut exact între ea și Astariuc. Nu că aș vrea să-i dau băiatului circumstanțe atenuante, mă gîndesc doar că totul e poate mai complex decît pare la prima vedere. Ce este sigur și ce mă face pe mine să cred că băiatul a mințit totuși e că el nu știa să numere de la 13 la 17. Între 13 și 17 se petrecea în el ceva misterios, pe urmă sărea direct la 17 și de acolo putea să meargă liniștit pînă la o mie, încît, după părerea mea, toată cheia faptelor și a sufletului său sucit și pervers, aici trebuia căutată, **între** 13 și 17, pentru că altfel, de ce ar sări el cu atîta încăpățînare peste ceea ce e normal să numere, el care știe să numere foarte bine pînă la o mie și îndărăt, pînă la zero, și, notați amănuntul semnificativ, că el evită și cînd numără invers **zona periculoasă**, nu după o anumită pauză, e drept, ca și cum s-ar găsi deodată în fața unei situații nepreväzute, a unei probleme pe care trebuie s-o rezolve, sau ca și cum ar face asta dinadins, cu tot dinadinsul, parcă acolo ar fi nu știu ce, o fantomă, și el se apleacă asupra ei fascinat...

— Aveți foarte multă imaginație, spuse criminologul. Pentru un medic veterinar, aveți o imaginație nepermis de exagerată, repetă el cu toată convingerea.

Popa Calist explică și el cum putu că înainte cu o zi, în timpul slujbei, Izot spusese în limba lor veche pe care nu o mai vorbeau decît în biserica lor colorată — Bunthe spunea că și pe dinăuntru, lăcașul părea mai curînd un salon, o sală de bal, cu lanțuri de hîrtie creponată, atîrnînd pe pereți, cu scăunele vopsite și ele în toate culorile — că Izot spusese : „...Și păcatul se va plăti cu peștele cel mare de șapte ori mai greu decît făptașul care îl va răstigni în poarta bisericii..." și că pe urmă trecuse la slujba obișnuită pe care o știa pe de rost și pe care putea să ți-o spună de la un capăt la altul, oricînd, și-n somn. Și popa mai spunea că ce a spus Izot în legătură cu peștele nu figura în textul liturghiei, pe care băiatul o știa pe dinafară, și chiar să fi existat vreun text, el n-ar fi avut de unde să știe sau cum să-l învețe, pentru că nu știe să citească ; dar că nimeni nu observase acest lucru, ce spusese el atunci, dascălul care îl asculta, somnoros, fusese surprins de vorbele rostite pe neașteptate și care nu se potriveau cu tipicul slujbei, era — zicea el, cum te-ai obișnui de ani și ani de zile cu un anumit zgomot care îți asigură noaptea somnul, și deodată te trezești că zgomotul ăla a încetat, ceva în genul ăsta spusese dascălul, dar mult mai simplu.

— Cît avea morunul, ce greutate ? se interesă procurorul.

— 430 de kile, răspunse veterinarul.

— 430 împărțit la șapte fac șaizeci și ceva de kile. Înseamnă că făptașul avea...

— Nu vă luați după cifra șapte, — interveni comandantul miliției, — este vorba de o exagerare sfîntă, poate să vă înducă în eroare...

Bunthe, ascultînd, mînca semințe, se învățase să mănînce ca toți de pe acolo, semințe. N-avea obișnuința lor, nici măselele, nici răbdarea sau ochii albaștri, nici părul blond al celorlalți, oamenii apei. El era exact opusul lor, omul pietrei, le-o și spusese în ziua cînd venise prima dată în sat, la praznicul din luna octombrie, la pocroul lor, cînd de față fusese și viitorul ucigaș și femeia lui și copilul lor și viitoarea femeie — ispita băiatului luat de milă de unchiu-său, de fratele ucigașului, care întrase la pușcărie... Deci el, Bunthe, spusese atunci despre oamenii lacului, voi aveți ochii albaștri ca cerul și sînteți blînzi și îmbătrîniți frumos cu bărbile voastre de sfinți, pentru că vă uitați mereu în apă. Totdeauna depinzi de ceea ce privești și te faci sau devii cum e lucrul privit, altă cale nu există. Toate animalele (și Bunthe avea aici un cuvînt) pățesc la fel și pun pariu că peste zece sau două zeci de mii de ani, ăia de la oraș vor fi ca betonul, vor avea culoarea betonului, dacă între timp nu se inventează altceva.

(FRAGMENT DE ROMAN)

arte

ARTE PLASTICE

Corneliu Baba, un clasic tîrziu

În peisajul epocii noastre, atît de ipocrită uneori și de vindută modei, contorsionată cu sau fără vocație, Baba configurează răbdător, în ciuda îndelungatei exersări în alchimia negrului, o oază luminoasă, liniștită, statornică. Paradoxul este aparent și trebuie explicat. Cînd totul explodează, este supus metamorfozei, transgresiunii fără de limită, de țărm ferm, Baba ne reamintește, cu calmă înțelepciune, ordinea nobilei monotonii. Comprimarea vastă a timpului se iluzionează cu indepărtarea lui. Trăim o singură experiență dar capitală. Condiția umană a atins un apogeu. El trebuie adus permanent în discuție, împins în primul plan, susținut cu discreție tenace. Nu e vorba de o școală, de un curent sau altul, fie el cel mai înalt cotat în conștiințe, ci de însăși formele de supraviețuire a artei dintotdeauna. Sînt certificate manifestările stabile, liniile de forță niciodată nedesmințite din compoziții, portrete, naturi moarte, viabile în plinul oricărei derute posibile, singurele capabile prin temeinică permanență și verificare, să exprime totalitatea, conștiința de sine revelată. Păstrător de austere privilegii, evoluînd în adîncime inseizabil, mereu însă în continuitatea valorilor fundamentale, unde pașii, cîți vor mai fi de făcut, se fac lent și chinuitor de mărunți, Baba reînvie demnitatea rațiunii în artă, preponderentă în genere, numită cînd umanistă, cînd dispoziție etică, după modelul în care am vrea să ne recunoaștem și credem mai mult la un moment dat.

Antrenat în această exegeză, pretențioasă în fond, avînd în vedere obiectivul numelui propus, aș putea concluda despre Baba, numindu-l un clasic tîrziu, ori un neoclasic, fructificator inspirat al acestor orientări. Să lăsăm însă etichetele în seama altora. Preocuparea noastră se limitează, în cazul artei majore, să-l trăiască încă odată, prin cuvînt, indicibilul formec, să încerce cîteva trimiteri, de situare a operei, într-un generos context. Vorbind despre Eminescu, Blaga subliniază la marele poet o anume atmosferă voievodală, organic infiltrată în majoritatea poeziilor. Din tablourile lui Baba, dincolo de motivația expresă, se ridică și ne învăluie centrul de greutate sufletesc, o veche aromă de tradițională boierie progresistă, intelectualizată și revoluționară la răscruci, crescută în spiritul bunei temeri laice creștine, iubitoare de aproapele său de pămînt și de patrie. Portretul lui Sadoveanu este edificator în acest sens. Inevitabil, aura de umanitate circumscrisă, coboară, după înfățișarea de medalie și de stampă, la rădăcini, la origini, la substratul strămoșesc de viță și stirpe. Aici este cazul să remarcăm cît mai apăsat cu putință, învecinarea tematică de esență cu marile mituri folclorice românești, esențială pentru orice înțelegere aplicată marelui artist Baba. În „Odihnă pe cîmp", unul din fabuloasele tablouri pe care mi-a fost dat să le văd vreodată, protagoniștii, bărbatul și femeia, alcătuiesc un cuplu uluitor. Interpretările posibile ne asaltează. Femeia veghează somnul bărbatului, doborît înainte sau după prînzul adus de departe. Somnul bărbatului este moarte sau odihnă în preajma unui fapt năpraznic. Veghea femeii este priveghi sau caldă resemnare și sacrificiu acceptat pentru mai tîrziu. Ambiguitatea chipului ei, poate mamă sau poate iubită, principiu dublu indeterminat, continuă „Miorița" și anticipă drama din „Meșterul Manole". În ea se cuprinde incipiența restabilirii adevărului, un fel de Vitoria Lipan dinainte de prima pagină, reflexul materializat al invocației eminesciene, unificarea în aceeași imagine a mamei și iubitei din „O, Mamă". Sentimentul ultim este covîrșitor. Învinsul de o clipă va revoluționa lumea. Astfel îmi apare marea noastră pietă țărănească plastică, moment de vîrf în creația lui Baba, operă de nebănuită vigoare în tot ce a fost și va fi pictură în spiritualitatea românească.

Reținută și sobră, definitivă pentru fiecare lucrare, arta lui Baba ignoră, exclude etapele tranzitorii. Spaima de efemer, de forma labilă, trecătoare, constituie, odată înțeleasă și străpunsă o pudoare, o delicatețe a materiei informe. Ea este ascunsă de privirile profanatoare. Desenul, este și firesc atacă ideea succesiv și tot mai adînc acaparator. Revelația statică se bizuie pe multe suprimări de mișcare interioară. Ne simțim bine însă și mai siguri pe noi în consonanța acestei lupte victorioase pentru absolut, indiferent de pierderile, niciodată totuși esențiale. Același lucru se întîmplă și în ceea ce privește culoarea. Bogat în paletă, stăpîn pe jertfe multicolore de nuanță, Baba purifică și sublimează necontenit. Impresia este trecută prin gînd și flacăra lui păstrează spectrul primordial. Cîte o pată de sînge pe o pasăre vînată, cîte o horbotă albă la gîtul de lujer al vreunei tinere fete, ies la suprafața tabloului cu strălucire de roșu trandafir sau nufăr pe oglinda unui lac alpin neguros, deopotrivă semne ale luptelor acerbe din profunzimi dar și ale inocenței și purității păstrate în colțul cel mai cristalin din inimă.

Grigore HAGIU

MUZICA

Aducere aminte

Acum opt ani, într-un sfîrșit de decembrie, se stingea marele muzician român Paul Constantinescu. Ne-a lăsat, pe toți cei care-l cunoscuserăm, cu sufletele cernite, pentru că îl admiram și pentru că îl iubeam. Nu putem pătrunde exact la vremea aceea, natura relațiilor sale cu cei de o vîrstă cu el, dar știu că nouă, celor care pe atunci eram mai tineri, ne impunea — paradoxal — prin naturalețe, prin jovialitate neagresivă, prin blîndețe și rezervă. Era uneori sfios ca o fată mare, alteori vesel ca un copil fără griji sau hîtru ca un unchieș afurisit, și nouă ne făcea plăcere să vedem că Paul Constantinescu, cu toată faima sa, nu se disimulează în dosul obloanelor responsabilității și ipocriziei. Ne plăcea omul și respectam artistul. După despărțire, însă, am început să pricepem că de fapt artistul era și mai mare decît ne închipuisem noi, poate furați de inevitabila (și cît de necesara !) tendință iconoclastă care zace în orice tînăr.

Acuma știm că Paul Constantinescu este una dintre valorile cele mai sigure pe care le-a produs cultura muzicală românească și spiritualitatea noastră, pur și simplu. Omul s-a risipit intru cele din care a fost alcătuit, anecdotica măruntă se estompează cu fiecare zi ce trece, cu fiecare martor care dispare, iar numele se identifică tot mai mult cu opera, cu formele ei originale, cu substanțialitatea ei neconfundabilă. Numele autorului devine eticheta unei realități artistice constituite, devine placa de la intrarea uneia din încăperile sufletului nostru. Pentru că Paul Constantinescu a reușit asemenea lui Enescu și lui Jora, să construiască o lume a sunetelor care e numai a lui și care oferă un orizont posibil complet.

În jurul capodoperelor sale, oratoriile și „Noaptea furtunoasă", se rînduiesc armonios lucrări simfonice, concerte, lucrări de cameră, madrigale și lieduri, și toate mărturisesc despre personalitatea autorului, despre vioiciunea și profunzimea gîndirii lui, despre remarcabila sa capacitate tehnică, despre originalitatea și românescul viziunii sale. Și-a implantat domeniul la confluența a două mari fluvii : al muzicii populare și al muzicii bizantine, și l-a fertilizat incontinuu cu apele binecuvîntate. Rodul poartă savoarea autenticei sinteze, seva circulă viguroasă și carnea fructului, culorile și formele sînt unice, nerepetabile.

Omul a muncit și a suferit pentru a înmulți frumosul în lume. Apoi s-a stins discret, cu aceeași sfioșenie de totdeauna, însă amarnic chinuit și de boala nemiloasă și de spulberarea atîtor visuri care-și așteptau întruchiparea artistică. Posteritatea moștenește o valoare certă, pe care o poate fructifica sau pe care o poate îngropa pentru un timp. Pentru că de risipit nu se poate risipi acest patrimoniu. Mi se pare totuși că muzica românească nu este atît de bogată ca muzica germană, care și-a putut permite să-l uite pe marele Bach multe decenii la rînd, și că un Paul Constantinescu e dintre puținii cu care avem nu dreptul ci datoria să ne mîndrim. Aici și oriunde, acum și oricînd.

Pascal BENTOIU

Fotografiile noastre în marele rîu

Ceea ce mă determină să scriu despre desenele lui Tașcu Gheorghiu este senzația de teribilă fugă a timpului, pe care mi-o dau ele, azi, 24 decembrie 1971.

Nu știu cum să facem noi să-l sărbătorim „mai drept" pe marele nostru Tașcu Gheorghiu. Pentru că dacă arta lui tainică este o formă a singurătății, dimpotrivă **publicarea** ei este o formă a comunicării și a încrederii. Tașcu Gheorghiu nu arată ce face, decît dacă e convins că lucrarea lui va fi primită cu bucurie. Tașcu Gheorghiu nu e un luptător. Tașcu Gheorghiu este Prințul Sfielii și al Nopții. El nu e nici suprarealist, nici clasicizant, deși Edgar Papu scrie aceste cuvinte cu atîta pătrundere și plasticitate.

Tașcu Gheorghiu e un fotograf duios al Riului ce exprimă trecerea. Dacă întîmplător dumneavoastră, domnișoară, sau dumneavoastră, sergent, sau dumneavoastră, poet tînăr și neguros, v-ați aflat în ziua aceea rară pe pod și priveați de pe balustradă în Rîu, să știți că desenele din acest număr de revistă ale lui Tașcu Gheorghiu sînt fotografiile dumneavoastră, reflectați de apă, de Marele Rîu al trecerii.

Fotografiile noastre, așa cum ne văd și ne consideră stelele, asta face Tașcu Gheorghiu. Căutați-l sub haină și veți descoperi aparatul lui de fotografiat, în stînga sus, bătînd regulat, frumos, singular.

Adr. P.

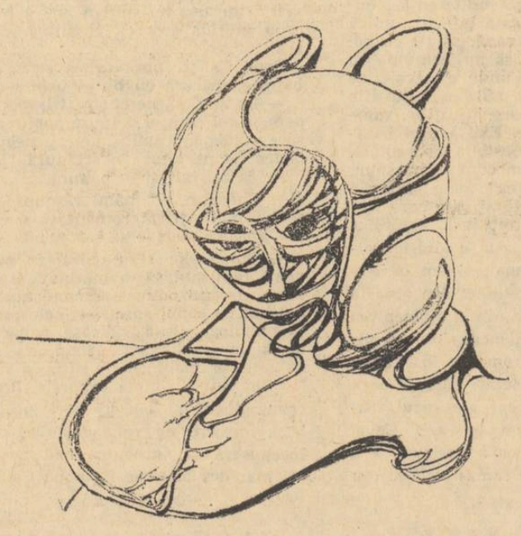

TELEVIZIUNE

Dreptul campaniei

Fiindcă are televiziunea dreptul campaniei ? Instituția cu cea mai mare audiență de public poate pleda pro sau contra, poate reprezenta o opinie ?

Restringem discuția la domeniul cultural. Spațiul pe care i-l afectează televiziunea este important. Fără-ndoială, literatura, muzica, teatrul, artele plastice reprezintă a probă concretă despre spațiul nostru spiritual. Dar cum se înfățișează spațiul acesta observatorului ? Tendințele mișcării noastre artistice sînt egale din punct de vedere al valorii ? Fără-ndoială că nu. Faptele culturii noastre actuale sînt fapte complexe, au un caracter variat, foarte mobil și intens colorat ; deși au drepturi egale din punct de vedere al audienței la public, însușirile artistice sînt diferite după cum diferite sunt și modalitățile de exprimare artistică. Talentul nu este un numitor, talentul e o însușire. Și care este atunci atitudinea televiziunii — instituție de opinie independentă și obiectivă — față de caracterul particular nuanțat al artei ? Există vre-o contradicție ? Atitudinea televiziunii trebuie să fie neutră ? Televiziunea trebuie să înregistreze doar fenomenele artistice sau televiziunea este datoare să opereze selecții ? Fiindcă oricîtă obiectivitate există în judecățile de valoare emise de public și de specialiști, tot se creează în cele din urmă distanțe, un număr de scriitori, un număr de compozitori și un număr de pictori tot dobîndesc la un moment dat un cîștig net de cauză, tot devin „cei mai buni". Și-atunci ? Televiziunea respectă sau ignoră valorile ? Televiziunea se constituie mijloc de propagandă pentru ceea ce se consideră a fi „bun" și „progres" la un moment dat, sau televiziunea se abține de la vot ?

S-o spunem pe față : pînă în clipa de față, televiziunea s-a abținut. Ca să discutăm pe exemple, este de-ajuns să aruncăm o privire în urmă asupra emisiunilor literare, de pildă, ca să vedem că afirmația are temei. Cîte campanii în numele adevărului despre valoare s-au întreprins ? Străduința de a înfățișa publicului un număr cît mai mare de scriitori a însemnat totodată și o selecție ? Cîte judecăți de valoare s-au emis, cîte diferențieri s-au făcut, unde este imaginea reală despre peisajul nostru literar actual ? Oare tot omul care pune mîna pe un creion este scriitor ? Fiindcă aceasta este imaginea cu care am rămas. Între toți poeții prezentați de televiziune și între toți prozatorii prezentați de televiziune și între toți reporterii prezentați de televiziune, să nu fi fost nici un poet, prozator, reporter, „ceva mai bun" ? Sigur, argumentul că televiziunea are și răspunde față de un public de milioane este un argument. Dar oare publicul de televiziune este un public numai de televiziune, este un public particular ? El ia cunoștință despre cultură numai de pe micul ecran ? Publicul de televiziune nu este totodată și publicul de librărie și publicul de teatru și publicul sălilor de concert ? Ba este. Și atunci, cum poate fi publicul acesta un public lipsit de opinie ? Cum poate fi un public care să nu știe ce este bine și ce este rău la un moment dat ? Că doar o face pe timpul și banii lui ! Ori publicului acestuia i se poate prezenta realitatea artistică în mod neutru ? Publicul acesta crede, chiar crede că toată literatura și toată muzica este la fel ? Ei bine, nu. Publicul nostru este un public apt de opinie. O vădește presa în fiecare zi. O vădesc treburile publice în fiecare zi. Publicul nostru este pregătit pentru dezbatere și pentru argument. În aceste condiții, însă, neutralitatea televiziunii nu mai este neutralitate ci subiectivism. Iată : a nu ține partea celor buni înseamnă a ține partea celor slabi, ori asta nu mai înseamnă campanie, ci dosul frontului.

Sânziana POP

revista străină

• **HENRI MATISSE — ROMAN DE ARAGON.** Numărul din 9 dec. ac. al revistei „Les Nouvelles littéraires" publică recenzia lui François Nourissier despre ultima carte a lui Aragon, apărută la Gallimard în două tomuri cuprinzînd 700 de pagini. La vîrsta de șaptezeci și cinci de ani, poetul francez reușește turul de forță de a strînge într-un volum, folosind tehnica „colajelor" — note, polemici, articole despre Matisse, poeme, diverse marginalii — impresiile și reflecțiile unei perioade de 29 de ani de admirație și prietenie față de marele pictor..." „Poate că nu e o lucrare serioasă, mărturisește Aragon, dar ea aruncă o lumină asupra **a ceea ce se petrece".**

• **DRUMUL FARA DE SFÎRȘIT AL LUI DON QUICHOTTE** se numește articolul lui Miguel-Angel Asturias apărut în același număr al revistei franceze. Articolul este un rezumat al prefeței pe care Asturias a scris-o pentru o ediție nouă a operei marelui clasic spaniol, ilustrată de graficianul Jean-Jacques Vayssières. Cavalerul Tristei figuri întruchipează „O umanitate gata să abandoneze cotidianul pentru o viață eroică, gata să refuze nedreptatea și să se bată cu Uriașii care o asediază".

• **NU NUMAI MARELE PAN E MORT** — un volum de schițe antropologice ale filozofului german Michael Landmann care se bucură de mult succes (Die Welt 16 dec. a.c.) Cartea cuprinde o serie de eseuri și observații filozofice asupra condiției omului din antichitate și pînă astăzi.

• **MARILE PREMII NAȚIONALE** franceze ale anului au fost distribuite după cum urmează : **Literatură :** Jean Cassou, **Arte :** Pierre Courtin, **Muzică :** Darius Milhaud, **Teatru :** J. Lemarchand (Les N.L. 16 dec. a.c.).

• **ZÎMBIȚI !** „Am impresia că numerele actuale ale revistei dv. (spune într-o scrisoare un cititor, adresîndu-se redacției lui **Les Nouvelles littéraires)** suferă de o anumită lipsă de humor, de fantezie, nu prea ne înveseliți. Aveți printre colaboratorii dv. humoriști de valoare. Oare specia lor s-a stins ? De asemeni, specia bunilor corectori de tipografie să fi dispărut și ea ? Foarte grave greșeli de corectură se întîlnesc în paginile revistei dv...." etc., etc.

• **DICȚIONARUL SCRIITORILOR FRANCEZI** întocmit de Jean Malignon (editura **Seuil)** începe cu trubadurii Evului Mediu și se oprește la scriitorii „născuți cel mai tîrziu în 1914", lucrare concepută într-un spirit subiectiv, pe baza unor criterii personale, dar care pasionează, incită la discuții — un exemplu bun de urmat, o inițiativă care ar fi primită cu interes de publicul cititor din oricare țară.

• **FRANCKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG** (17 dec. a.c.) anunță că **Premiul Heinrich Heine** pe 1971 pentru poezie și publicistică a fost decernat lui Volker Braun și publicistului dr. Werner Neubert. Volker Braun a fost premiat pentru contribuția sa la dezvoltarea poeziei socialiste din R.D.G., iar Werner Neubert — redactor șef al lui „Neue Deutsche Literatur" — a primit importanta distincție pentru merite în publicistica literară.

• **AURORA,** revista sovietică ilustrată care apare în limba română, publică articolul „Un cîntăreț al libertății și al poporului", semnat de scriitorul Vladimir Țibin despre aniversarea a 150 de ani de la nașterea marelui poet rus umanist N. Nekrasov, contemporan și prieten cu Belinski, Dobroliubov, Cernișevski.

• **J. D. SALINGER.** „Un scriitor american promițător dar care nu are reputația de bețiv, ci doar obsesia singurătății și izolării, este J. D. Salinger... Sînt aproape zece ani de cînd n-a mai publicat nimic ; n-a mai acordat interviuri și practic a dispărut. Asta e o ironie, pentru că absolut toate lucrările lui s-au bucurat de aprecieri cel puțin favorabile din partea criticilor. (Din „Știri culturale din S.U.A.").

• **CE AȘTEAPTA NOUA GENERAȚIE DE TELESPECTATORI ?** „Dosarele ecranului" — în urma unei anchete făcute într-o clasă cu elevi între 15—16 ani — este emisiunea TV. preferată. Către vîrsta de 14 ani, lucru ciudat, apare ceva surprinzător : băieții, mai ales, rîd de programele televiziunii manifestînd o atitudine critică și batjocoritoare... **(Le Monde,** 13 dec. a.c.).

a. b. c.

PRETEXTE

Edilitare

Edificiile și casele bătrîne ale Bucureștiului de odinioară, cele care nu mai știm pe cine îl făcuseră să-i spună Capitalei noastre „micul Paris" — lăudă micuță și ea, azi, față de ambiția de a avea în sfîrșit și noi, fără nici o altă referință, un „București mare" — au întinerit, zugrăvite în culori de pastel. Mulți le vedem parcă întîiași dată și ne oprim în loc încîntați. Rozul de smeură, albastrul ca cerul, verdele-fistic, galbenul ca lămîia ne fac cu ochiul ; primăria, harnică și discretă, a făcut fără tapaj minunea aceasta care ne bucură și ne farmecă. Romancierii descriptiviști și regizorii de cinema, imbatabili în filmele a căror acțiune se petrece în trecut, vor avea de aici înainte cadrul estetic necesar pentru a-și plasa, la nevoie, eroii.

Nu credem că venerabilele edificii și case ale vechiului stil apusean au arătat cum arată astăzi, după restaurare. Culorile le-am pus noi, cu un gust care supralicitează frumos : ele ne aparțin, și acesta este cel mai bun semn și omagiu al civilizației noastre.

Dar noi trebuie să ne gîndim de aici înainte și la ceea ce această frumoasă schimbare la față poate umbri în jur prin contrast — cenușiul să nu devină și mai cenușiu. Inițiativa arată că Bucureștiul este pus pe fapte mari, și orice îndrăzneală obligă.

AMFION

SPORT

Se încheie anul pentru toate taberele

Avantajul timpului — față de spațiu — este (zise Goga, verișorul lui Gigă) că se naște, se dezvoltă și crește în mod egal toate taberele. Vine Anul nou, și pentru Ion Băieșu, și pentru Eugen Barbu, și pentru Cristian Țopescu, și pentru Constantin Teașcă, și pentru Radu Urziceanu ; Aurel C. Neagu, directorul **Sportului,** pus în fața evidenței, va trebui să recunoască venirea noului an, deși nu e el de vină, așa cum a mai recunoscut și altele, deși nu era el de vină. Vine anul nou pentru toate taberele. N-avem ce face, o să ne adunăm în jurul meselor pe grupuri și grupulețe, lăudînd, bineînțeles, obiectivitatea, singurul criteriu despre care recunoaștem că se află la baza tuturor judecăților noastre. Vine anul nou, tovarăși, nici nu vă dați dumneavoastră seama cum vine anul nou. Și cel mai mult mă bucur că vine anul nou, cînd mă gîndesc la Belphegor. Pentru Belphegor timpul însă e mai trist. Și asta pentru că fiind o mască (după cunoscuta expresie savantă de dimprejurul podului Grand: „băi mască!") Belphegor poate nici nu mai există. Să fiu nițel mai clar ! Radu Cosașu, omul care-l joacă pe Belphegor, îmbătrînește ca noi toți. Atunci vin eu și te întreb, tovarășe Radu Cosașu: de ce nu-ți scoți masca? Cu alte cuvinte, de ce nu te demaști ? E timpul, tovarășe Cosașu. O să cazi de-acolo de sub mască, pe dinapoia măștii, ca un gogoloi de gumă, pe care un elev a lipit-o de pragul de sus, și care uscîndu-se între timp (guma, nu dumneata, nu protesta așa, că protestezi degeaba !) nu mai are aderență la lemnul pragului și, bîldîbîc, cade.

Uite, vă spun despre anul nou că vine, ca despre un tren, ca despre o armată, ca despre un uragan, ca despre o veste, ca despre un diriginte, ca despre „mama de piață", ca despre ziua socotelilor. Nici nu-și închipuie Eugen Barbu ce mult mă bucur că vine anul nou. Pentru că un an nou pentru noi toți, inclusiv pentru E. Barbu este vai, și un an deja vechi, pentru același. În linia cunoscutului său stil, insinuanto — șugubățo — colorato — parodico — alarmist, mai tînărul coleg al lui Goethe îl execută, într-un post scriptum în revista **Fotbal,** pe Ion Băieșu. Vechi purtător de armă, Eugen Barbu știe să execute, nu-i vorbă. Are dumnealui un haz personal și un fel de a executa care pînă la un punct îi plac și victimei. Ce nu știe însă E. Barbu — și-aici el își trădează apartenența la o categorie de oameni cu un caracter mai puțin puternic — este să se apere. Odată punctat, E. Barbu reacționează ca un helicopter căruia i se aruncă un pom între elice. Deocamdată, E. Barbu ne ofensează cu drăgălășenie. Cititorul e însă rugat să observe stilul lui E. Barbu după aceste cuvinte ale noastre. Ion Băieșu a greșit, glumind cu Eugen Barbu. Căci Eugen Barbu nu știe să glumească. Domnia sa știe să execute și nu numai lovituri de la unsprezece metri. E. Barbu neagă că i-am fost antrenor, insinuînd că, în vremea cînd domnia sa juca fotbal, în **Categoria Onoare** — la Abatorul , din cîte țin minte, — eu m-aș fi uitat la meciuri cu **„suzeta în gură".** Drăguță formulă, mai ales pentru un om care în ultimii cincizeci de ani n-a fost tată. Mă și mir cum și-a amintit-o. Ceea ce mă întristează însă este nerecunoștința. Vasăzică, nu v-am fost antrenor, tovarășe Barbu ? După felul cum jucați fotbal, nu e nici bucurie pentru vreun antrenor să recunoască, în vreun fel, că v-a avut elev. Și, ca să vă răspund cu exact aceeași monedă : eu țineam **atunci** suzeta în gură, **acum** e rîndul dumneavoastră. Cititorul e, încă o dată, rugat să urmărească defensiva lui Eugen Barbu **după** aceste cuvinte ale noastre.

Și acum, gata cu polemica. Vine anul nou pentru toate taberele. Și nu știu de ce, în aceste momente, parcă aud răcnetul unei galerii înflăcărate către un arbitru hulit : **marchează timpu', ce faci acolo, marchează timpu' !**

Într-adevăr, Arbitrul trebuie să marcheze timpul. E ultima săptămînă a anului 1971. Să-i salutăm pe toți cei cu care ne-am întîlnit în acest colț de pagină, prieteni sau dușmani. Și pe dușmani să-i salutăm, întîi de toate, cu bucuria că ne rămîn dușmani și că nu ne pun în situația de a ne recruta dușmani noi dintre prietenii vechi. La mulți ani !

Adrian PĂUNESCU

P.S. Iată acum clasamentul celor zece fotbaliști români ce s-au dovedit cei mai buni. 1. — DOBRIN 2. — Dumitru 3. — Lereter 4. — Răducanu 5. — Domide 6. — Dinu 7. — Dembrovschi 8. — Iordănescu 9. — Eugen Barbu 10. — Tătaru.

Căutîndu-și un loc și rămas deocamdată, între etaje — vajnicul conducător al C.N.E.F.S. Anghel Alexe, despre care circulă insistente zvonuri că ar fi aflat în anul 1971 — și există șansa ca d-sa să țină minte — cît durează o partidă de handbal. Asta ar rezolva multe.

cenaclu

dumitru eliade
(dumitru constantinescu)

invocație către sărmanul dionis

Sîntem poeții: bluză de-aramă
Sîngele nostru prins în sistem,
Munții și marea cu sarea ne cheamă
Rochii de miere să sfîșiem

Surzii și orbii — noi sîntem frații
Raiul se vede, iadul se-aude;
Fremătătoare, ample carnații
Care se chinuie să se sărute

Sumă a albelor goluri, duios,
Care se-aprind și se sting și se-aprind,
Ropot ne paște de plumb mătăsos
Scene de aburi roșii rotind

Sîntem cerceii de vid legănați
Pe obrajii prea calzi, fosforescenți,
Strănegurații străluminați
Și lupi prin codri de marmură, lenți,

Ochiu-n surpare al Mioriții,
Sîntem poeții și te-am iubit,
Noi — păcătoșii, noi — fericiții,
Roți cristaline în infinit

Spune-ne astăzi, sub semnul lunii,
Din aventurile tale, frumos,
Reci aventuri în adîncul minunii
Care pe valuri te-a scos

Spune-ne astăzi, spune-ne încă
De unde vine Totul frumos,
Cum se presară viața pe lîngă
Stupul de plumb care bate în jos

Spune-ne iară, adu-ne veste
De la-nceput-începutul lichid,
Cum se răsfrînge lacrima peste
Bobul de carne împleticit

Te căutăm, și ochii ne-ar cade
Pe dinăuntru zaruri și sună
Apropierea pe-ndepărtate
Larguri și stele dinspre furtună

Oricine sîntem de unde venim
De-a lungul focului viu Paradis
Vîrful de flacără bate sublim
Către același Sărman Dionis...

atît de frig

Atît de frig
că aburi simt că ar ieși
din ochii mei de i-aș deschide.
E o furtună înaltă pe cer.
Nici vîrful celui mai înalt plop
nu se clatină însă.
E o furtună înaltă pe cer
și peste
inima mea răsturnată
jumătate
în apele dulci și amare
de la hotare.
Aproape, departe,
cu viață, cu moarte.
Și iarăși departe
și iarăși aproape
cu inima celui
ce arde pe ape.
Deasupra, furtună înaltă
stelele trec —
dintr-o parte a cerului
în partea cealaltă.
Deasupra cineva mișcă stelele
mai în sus, mai în jos
să fie totul
mai urît, mai frumos.

acum e timp

Grumaz fixat în perle are clipa,
trosnind nervos dacă se uită-n jur —
copilule ce ții în brațe-aripa
în vîrf cu ciucuri palizi de azur

acum e timp să cucerești în plin
mîndria de-a te ști împovărat
de-nalt cascada bunului destin
care sub nume ți s-a strecurat

cu inima învinețită de-așteptare
ai să ne povestești pe limba noastră
cu ochiul înalt tremurînd, tremurare
și-n carnea obrajilor, rece și-albastră...

la-ncrengătura umbrei

La-ncrengătura umbrei stai de pază
la rădăcina soarelui ești mort,
cînd ochii lungi în ape scinteiază
încercănați de marele efort

în cercuri monotone s-ar închide
egal și fără farmec cerul tot,
cu stelele-n același plan, lichide,
flegmatice tîrîndu-se înot

cînd dacă-apare una știm, desigur,
că altele tresar mai jos, mai sus,
cu gura măcinată lent de friguri
ar fi să uiți ce ai avut de spus

cum nu-i în veșteda bătaie-a lunii
decît o parte mică de-adevăr
se-aud trosnind deasupra noastră funii
pe care curge vidul în răspăr

s-ar cuveni, cu duhuri inegale
oglinzi să vină, palid să ascult
în relieful lor setos și moale
că se adună parcă tot mai mult

în jos nisipul galben se deșiră
ascute gropi și umple de frisoane
această rece apă ce respiră
astmatic plăsmuiri marmoreane...

această zi

Această zi — cu leneșii ei prapuri
pe care și-i tîrăște peste cîmp,
ca un potop inecăcios de aburi
adus prin gratii înnodate strîmb,

această forfecare nebuloasă
și năruire-n ocne părăsite,
orgia sare-n țăndări și se lasă
mai jos de temeliile lichide.

în lutul lînced sapă un leșin
învolburînd lopata-i cenușie
pe miejii scurși de flăcări care vin
culoarea inimii să mi-o subție

din combinații dure timpu-ar sare
pe scripeți aprigi, îndumnezeit,
cum mă scursesem în pămînt, mirare,
în sînge inima nu s-a topit...

singur

O, luxul vicleniei dintre noi
cum a degenerat în amintire
lăsîndu-ne atît de singuri-sinceri.
Ce mi s-a spus am uitat.
Ce mi s-a dat
am mîncat și-am băut
mai jos
nimic n-am văzut,
mai sus
necunoscutul știut.
Singur rămas
să văd ce limbă vorbesc,
pe cine iubesc, pe cine urăsc
culoarea ochilor care-mi va fi
prin ceea ce-nclină
este nu este —
mare lumină
rece poveste...
Și lumea face, iată, cearcăne în juru-mi.

stupii de plumb

Stupii de plumb, pe undeva,
pe-aproape,
cum zumzăie adormitor,
să ningă cu pămînt ca să-i îngroape
și tot s-ar auzi foșnetul lor

Cînd straturile veștede de miere
în surdă prăbușire lasă loc
miresmei de lumină care cere
să poarte fiecăruia noroc.

Dar mai departe, totuși, nu e lumea?
Și mai aproape, oare, nu sînt eu?
Aș fi un rob nesincer pe minunea
pe care m-am împleticit din greu

Să-ncerc să nu-i aud? dar cum aceasta
mai poate fi o dată întrebarea —
sărut mototolit și-mpins pe creasta
de floare-n care bate așteptarea.

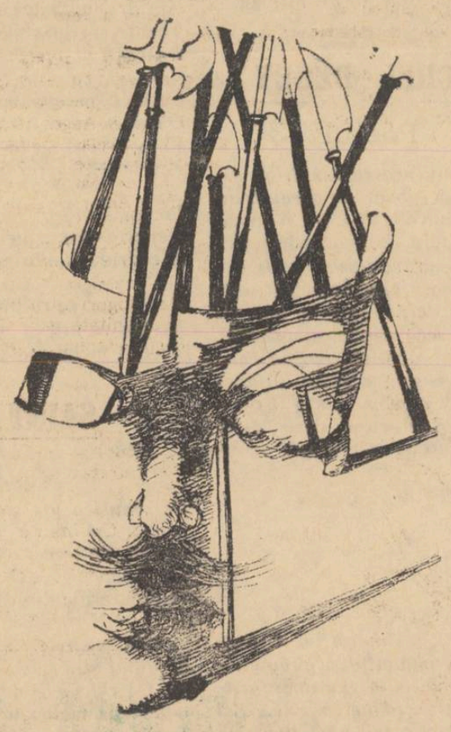

dialectică

Vezi două armate, cum le sună
plămînii
prăpăstii cărnoase bătînd în neștire
cîntecul care-i mînă pe unii
în fața altora, în cumpănire.

Una în fața alteia, pline,
una prin alta cum s-au zbătut
una în locul alteia vine,
rămîne totul ca la-nceput.

Timp în uitare cînd țiuie moartea
corb legănat de vînturi dulcegi,
rînduri mai rare, goluri în partea
sîngelui stors pe vetre de veci

Și una în fața alteia, rece
și una prin alta s-au petrecut,
și una în locul alteia trece
să fie totul ca la-nceput

Nori noduroși dacă umblă deasupra,
semnele dacă nu se mai văd,
vezi două armate, nu lasă lupta
mult prea tîrziu să mai dea îndărăt.

Iarăși dușmane — totuși senine
neostenite luptă-nfiripă,
gloria ride — victoria ține
pe fiecare sub o aripă.

cum a fost

21 decembrie, ora 18

Adrian Păunescu deschide lucrările celei de a doua ședințe din acest an a cenaclului revistei „Luceafărul" *salutînd prezența în sală a poetului Eugen Jebeleanu. Citește versuri Radu Anton Roman (din volumul* „Scrisori de dragoste"). *Iacob Ramură, cunoscut de data aceasta doar sub acest modest pseudonim, crede despre poemele lui Radu Anton Roman că s-ar cuveni* „ascultate doar cu o jumătate de ureche". *Florin Boldoi găsind că* „autorul pune suflet", *îl prețuiește pentru* „admirabilele poezii patriotice, preferabile lozincilor versificate", *dar lui Ion Dumitrescu* („sînt din provincie") *atent, i se pare că poeziile citite* „aduc cu cele ale lui Adrian Păunescu și Eugen Jebeleanu ; cel puțin urechea mea mi-a sesizat acest lucru". *Foarte scurt, Adrian Contici, vorbind tot despre Radu Anton Roman își amintește de* „un bun amic al sufletului meu *(său, n. n.)* Cesare Pavese, care spunea că sînt unele rochii atît de frumoase încît ar trebui sfîșiate". *Criticul Nicolae Ciobanu deosebește în lirica poetului propus* „două formule care nu reușesc să facă corp comun : tonul violent și cel domestic, casnic". *Cît privește violența* „aceasta nu-l prinde, îl trădează, ducîndu-l către stridențe". *Poetul* „afectiv, sentimental" *merită totuși urmărit. Mai categoric, Al. Papillian constatînd că* „meșteșugul nesusținut de incandescența creatoare nu face doi bani" *îl vede pe Radu Anton Roman* „în devenire". *Valeriu Pantazi deși afirmă că* „Radu Roman are incontestabil talent" *continuă cu un lung șir de negații :* „nu și-a încercat coarda cea mai potrivită", „nu are puritate stilistică", „nu are vocația poeziei sociale", „nu are capacitatea discursului liric" *și, mai mult,* „nu are vini capitale". *În sfîrșit, ne asigură :* „dacă aș scrie poeme mai lungi nu aș proceda astfel"... *Andrei Roman pentru care Radu Anton Roman (coincidență simplă de nume) este* „un nostalgic, un liric iremediabil", *a surprins prin rigoarea analizei.*

Prozatorul serii, Petre Ion Lazăr, a adus în discuție trei scurte proze : Cai sălbatici, Întoarcerea în pești. Trenul poștal. *Adrian Georgescu și-a exprimat serioase îndoieli în legătură cu aceste proze despre care nu știe* „dacă nu sînt scrise spre a fi citite post-mortem" (cineva îl completează : sînt scrise post-mortem !) *explicînd că afirmă aceasta deoarece nu pricepe ce este cu* „Oceanul Pacific unde înoată un pește pacific sau pacifist sau cam așa ceva". *din al doilea text. Chiar așa ! Pentru Ion Lețu literatura lui Petre Dan Lazăr este* „ceva verde și necopt". *Aș alerga după autor cu un pachet de țigări rugîndu-l să scrie în locul meu o scrisoare pentru iubită" (Ion Lețu). Ion Dumitrescu consideră că prozele citite* „sînt pline de viață dar nu sînt pline de nerv" ; *Dinu Flămînd calificînd modalitatea lui Petre Dan Lazăr drept* „poematică" *și deci aparținînd unui* „gen hibrid", *corespunzător unei epuizări de alte maniere", se miră de opțiunea autorului, nefirească, crede el, la un debutant ; Sânziana Pop deplînge faptul că* „textele citite pierd foarte mult" *dar este sedusă de* „lipsa de logică a prozelor, de muzicalitatea lor". *Pentru acestea ca și pentru* „aerul lor prăfuit", *textele o încîntă. Plecînd de la afirmația că* „genul acesta poetic tocmai pentru că este facil nu poate fi bine făcut decît de mari scriitori, cum ar fi Arghezi și Bogza" *și recunoscîndu-i autorului* „un bun desen", *inexact calificat poemele drept* „elucubrații, reverberații de fapt" *(!) și s-a plîns că nu a văzut* „nici aforisme, nici altceva" ; *Eugen Zainea este impresionat de* „frumusețea versurilor" ; *Gorun Manolescu consideră poezia citită drept* „o îmbinare între tendința de joc și sensibilitatea unei generații care încă nu și-a creat limbajul". *Dinu Flămînd scuzîndu-se pentru* „oralitatea noastră fatal dezorganizată" *a expus cîteva posibile premize pentru un posibil eseu asupra relației dintre scriitor și neliniștea actului liric. Valeriu Pantazi* „tulburat de Dinu Flămînd în sens periculos" *și în urma* „grelelor și incetelor lecturi făcute într-un subsol", *vede în Dumitru Constantinescu* „un debut excepțional".

Vladimir Udrescu deslușește în poemele lui Dumitru Constantinescu „un destin quasi-barbian, mai ales în schema morală" *dar reclamă de la autor* „o mai bună pieptănătură a versului, care altfel este cam prăpăstios". *Iacob Ramură și Adrian Georgescu sînt de acord cu calitatea lirică de excepție a poetului. Mai plastic, Bujor Voinea aplaudă spunînd că* „mașina *(citește poezia n. n.)* e grozavă", *asta în ce îl privește pe Dumitru Constantinescu. Are Bujor Voinea cuvinte calde și pentru prozator pe care îl roagă să nu se neliniștească deoarece,* „intensitatea cîmpului magnetic al pămîntului nu scade, cel mult variază" *(Petre Dan Lazăr s-a mai liniștit). Scriitoarea sovietică Lilia Dolgușeva — intrînd în sală — a anunțat cenaclului trista veste a morții poetului Alexandru Tvardovski. S-a păstrat un moment de reculegere. În continuarea lucrărilor, criticul Nicolae Ciobanu a arătat că* „deși Dumitru Constantinescu își face bine poeziile totuși metaforele curg una din alta fără necesitate". *S-a observat tăcerea de o intransigență maliție a lui Ilie Constantin în tot cursul acestei seri.*

Încheind, Adrian Păunescu a spus : „Radu Anton Roman nu este un poet care să-mi placă, el este totuși un poet, deși poemele lui n-au părut scrise dintr-o mare tensiune, dintr-o stare de urgență". *Referindu-se la proza lui Petre Dan Lazăr, Adrian Păunescu i-a acuzat* „lipsa totală de substanță". „Vă rog călduros, *a continuat acesta,* să veniți cu o proză substanțială și veți vedea cum ne vom înghesui să o promovăm ; nu cred că este hazardat să vorbim despre „literatura de care avem nevoie astăzi, noi și epoca noastră". „Aceasta nu înseamnă că realismul va fi promovat în cenaclul nostru ca o dogmă, dar nici nu vom promova cu bucurie literatura nimicului". *Dumitru Constantinescu este pentru Adrian Păunescu* „unul dintre poeții tineri de excepție, constituiți în punct de reper al acestui an literar" *iar* „clasicizarea, ca metodă, este un mare merit al acestuia".

Octavian STOICA

radu anton roman

scrisori de dragoste

Rămîn pentru voi
castelul care
a fost cărat de voievozi în spate.
Îl veți căra și voi.
Eu am nevoie
doar de nebuni și
fata din cetate.

Cetatea mea, din munții făgăraș,
care m-a adăpostit sub o lumină.
Vom mai descoperi chiar vechi orașe
ascunse lîngă mările pustii
pe o petală necuprinsă,
de coprină...

Lăsați-mă aici,
lîngă pășune...
Printre zăbrelele de iarbă intră soare.
Eu am ales demult
această lume,
nu voi iubi o altă sărbătoare.

E undeva un semn.
E rîndul vostru
să tăvăliți luceferii prin ape.
Dar nu puteți,
mai moare eminescu
de-atîta frig, cît sufletu-mi încape...

★

Prinde-mi capul în palme, iubito,
lipește-l de pîntec, încet
s-aud cum pămîntul rotește
cu el o planetă, secret.

Să aud cum pămîntul se zbate
în pîntecul tău de aramă...
Cum nu e cetate mai sfîntă
decît aceea în care doarme o mamă.

Deschidem — după cum se vede — pagina noastră de „Cenaclu" nu numai poeților, ci și criticilor (și — pe viitor — în măsura posibilului, prozatorilor și graficienilor) încercînd să o transformăm într-un spațiu de experiență și afirmare a noilor valori.

Fără a fi — nici vorbă ! — o treaptă mai de jos față de restul revistei, pagina noastră de „Cenaclu" va încerca să organizeze **eforturile cele mai tinere, organizare ce este, la urma urmei, singurul mod de a afirma structuri durabile, iar nu spontaneități efemere.**

Analiza în critica literară

Scriind în **Istoria** sa despre cenaclul **Zburătorul**, G. Călinescu sesizează un obicei paradoxal al mentorului acestuia. După ce-și citeau poeziile, poeții erau invitați cu îndemnuri perifrastice să-și divulge înțelesurile poeziei citite, să deconspire criptograma, să ofere asistenței cheile „ermetismului". Pentru Eugen Lovinescu, posesorul acelei rare puteri de discernămînt estetic, analiza explicitară a sensurilor era deci de o mare importanță. A cunoaște sensurile mărturisite și de către autor, însemna în acest caz a stabili un limbaj comun, un dialog posibil. Călinescu consemnează, nu fără ironie, accentuînd pe ideea că Lovinescu se suspecta intim de neînțelegerea poeziei ermetice. Adevărul este însă că trebuie să vedem aici un gest reflex, care trădează o solidă concepție despre responsabilitățile actului critic și ale judecății de valoare. Somînd poezia la analiză, la o analiză chiar didacticistă, criticul numea una din etapele judecății critice, pentru el obligatorie. De altfel, Călinescu însuși își formulase în **Tehnica criticii și a istoriei literare** un program de rigori metodologice, pe o arie ce-i drept mai extinsă decît cea a analizei din această discuție. Iar Vianu procedase asemănător în **Filologie și estetică**, fără a mai spune că orice act critic presupune, chiar și la modul inconștient, existența unor priorități metodologice.

Prilejul este însă potrivit pentru a încerca o discuție despre actualitatea sau inactualitatea analizei literare, că metodă critică ce vizează poate în primul rînd cronica literară. Este, așadar, analiza literară o metodă valabilă în actualitate, sau este ea discreditată ? Spre a răspunde la această întrebare va trebui să facem cîteva observații retrospective. În cazul lui Lovinescu, esteticianul părea că este dublat de către un dascăl tipicar, ce nu se poate descurca dincolo de text și în lipsa sensurilor nude. Dar mentalitatea analitică provenea din formația sa culturală clasică, era necesitatea de limpiditate a întregii epoci. În postura de cronicar literar, G. Călinescu nu era, la rîndul său, decît tot un analist. Însă, cît de mult se deosebesc, prin structură, cronicile literare publicate de el în **Adevărul literar și artistic** față de capitolele corespunzătoare lor din **Istoria literaturii...** ! Nu este, de altfel, o noutate că analiza literară corespunde primului gest al conștiinței critice, un atașament spontan la literatură și la ficțiune. Această analiză literară suportă însă în mod constant compromisuri de didacticism literar. Ajungem să fim fericiți cînd există culegeri exemplare, cum este **Mimesis** de Auerbach, care mențin nealterate disponibilitățile acestei metode critice. E adevărat că examenul estetic, sau chiar și cel al istoriei literare, demonstrează suficient limitele acestei metode, dar pentru critica literară curentă analiza rămîne o etapă obligatorie.

Mai ales în deceniul al șaselea a fost profesat în critica literară un exces de analiză simplistă. A „analiza" o poezie a însemnat mult timp a reconstitui „epica" acelei poezii, a umple din urmă cadrul unei narațiuni. La proză, această analiză se exercita aproape exclusiv prin consemnarea de registre biografice, de tipologii, de adevărate caractere. Era critica unui schematism conținut, o critică ce preluase parcă de la romanul realist toate dosarele de existență ale acestuia. Critica literară care își folosește în acest mod capacitatea analitică devine un repertoar de fapte moarte ale literaturii, iar dacă dorește să fie și vetustă, nu are decît să preia în păstrare și cîteva asemenea dosare ale istoriei literare ! Dar, după această perioadă, se pare că s-a ajuns acum la abandonarea aproape în întregime a analizei literare, și, în mod exclusiv, la absența oricărei teorii care să o ia în discuție. Cu toate aceste aparențe, critica literară continuă să analizeze, nedeclarat, cărțile pe care le întîmpină, numai că, de cele mai multe ori, aceasta este o analiză care are iluzia sintezei tuturor modalităților critice.

Cum, pe această temă — analiza operei literare —, circulă multe locuri comune, să ne străduim a face cîteva precizări :

Se poate spune despre literatura română contemporană că traversează o epocă de fructuoase experimentări, dar experimentalismul acesta nu mai este violent, așa cum l-au cunoscut marile curente inovatoare. Din contră, mai temperat, pare a fi suma unor obișnuite și firești experimentări individuale, fără legătură aparentă între ele. Ceea ce iese însă mai pregnant în evidență pare a fi esecul epigonic al multor experimentări, față de care atît critica, cît și cititorii protestează. Se află mai ales o poezie tînără acuzată că experimentează anonim fie un suprarealism epuizat, fie alte maniere ușor depistabile. Dar critica literară nu a știut, cel puțin pînă acum, să formuleze metodic, obiecțiile sale (pe care cu toții le știm, și care par a pluti în aer fiind, la îndemîna oricui). Este normal că nu pot fi acuzați toți poeții absconși, bunăoară, că ignoră temeiurile care au produs la origine experimentul prototip. Cronica literară este acum datoare să depisteze și să polemizeze cu **rațiunea intimă** care explică din interior, pentru fiecare carte în parte, existența acestor experimentări. Critica literară este datoare, așadar, cu o reactualizare a doctrinelor de obîrșie, cînd acestea există, și apoi să facă o lectură explicitară a operei literare.

Nichita Stănescu se pronunța nu demult în favoarea organizării unor cursuri despre poezie. Pentru critica literară, această analiză ar însemna tocmai una dintre secțiunile acestui curs. Trebuie însă să vedem cum este posibilă o actualizare a analizei literare, actualizare care să țină seama de toate celelalte modalități ale esteticii și ale criticii literare moderne. O operă, literară, cît de mediocră ar fi ea, este o investiție programatică de iluzii. Chiar și autorul prin excelență gregar, nepreocupat în mod manifest de direcționarea teoretică a operei sale, investește o sumă de iluzii estetice. Această sumă de iluzii constituie raționamentul intim care-i susține gestul creației. Ca și în comportamentul uman, opera literară are nevoie de argumente intime, care, de cele mai multe ori, nici nu se fac cunoscute în exterior. În acest caz, întrebarea „ce a vrut să spună autorul", cu tot didacticismul ei compromis, este valabilă și necesară în cronica literară. Întrebarea a fost compromisă nu numai de simplismul pedagogic, dar și prin apariția bogatelor teorii despre opera deschisă, pluriplă de sensuri. Dar criticul, cronicarul literar în speță, răspunzînd acestei întrebări, răspunde pe **adevăratul** limbaj al dialogului propus de către opera literară. Prin investiția de iluzii, autorul solicită acest dialog, solicită un răspuns. Este deci firesc ca prima interpretare a operei literare să **răspundă**, confirmînd sau infirmînd valabilitatea iluziilor (estetice) investite. Această critică preponderent, dar nu exclusiv analitică, poate deveni la fel de creatoare ca și critica conceptelor. Critica se poate crea pe sine, în trecut sau în viitor, în continuitate cu opera, fapt care nu infirmă în acest caz nici autonomia esteticului.

O critică conceptuală are prea mult nostalgia originilor și a perspectivei, deci ea nu se poate îndemna să coboare în detaliu. Or, autorul creează prin perspectiva mai apropiată a detaliului, căci acesta acordă cu mai multă ușurință iluzia singularității sale. Pentru cel care întîmpină primul cărțile contemporane, este deci obligatoriu să întreprindă o asemenea lectură regresivă. Putem observa, de altfel, că una dintre cele mai serioase reviste literare ale Franței, **La Quinzinne Littéralre**, practică o critică informativă, care informează despre cărți. Critica literară este un răspuns solicitat. Critica literară trebuie să fie răspunsul chiar dacă eronat, pentru iluziile estetice ale operei literare.

Dinu FLĂMÂND

poșta redacției

CORNEL D. Îmi scrii pe un ton de bibilică îndopată cu zahăr, plin de țîfnă siropoasă. Poate că ai talent, dar eu nu-l văd. Îl pastișezi pe Emil Brumaru cu mult prea mult sînge rece ca să nu ți-o spun de la obraz. Și încă ceva : nu te mai îngrămădi în mine cu umărul că te umpli de pistrui.

IOANA ARTAV. Dintre cele două schițe, nu „Baticul Roșu" ci „Zbatere" e mai aproape de literatură. Momentul cîinilor gonind după nisipuri, șingerînd în ele și turbînd e frumos realizat, dar n-are nici-o legătură cu restul lucrării.

STELIAN GEORGESCU. Zici că nu poți să scrii scurt și am motivele mele să te cred. Dar să știi că nici în romanul fluviu nu te miști ca o lebădă.

I. ANINEANU-POP. Vrei să-ți scriu despre cum se scrie o poveste ca să scrii și dumneata una și să ne-o trimiți spre publicare. Mai bine îți spun o poveste pe care mi-a spus-o și mie, cu cîteva zile în urmă, Toma Caragiu. Zice Tomiță : „Eram într-un sat, în timpul colectivizării. Cu munca de lămurire. Un țăran, nea Iancu, nu vroia să se înscrie. Amîna mereu. Zic : mă duc eu să stau de vorbă cu el, am auzit că are humor, eu sînt artist comic, lăsați-mă pe mine, sînt în meserie. Și m-am dus. Omul a tăiat o găină, a scos o cană cu vin și ne-am așezat pe glume. După două ceasuri îl întreb : nea Iancule, de ce nu te-nscrii, domnule, în colectivă? Nea Tomiță, domnule, eu m-aș înscrie, dar am să-ți spun o poveste. Uite, satul nostru n-are apă. Femeile noastre aduc apă de la cîțiva kilometri. A mea e cam uscățivă, cam neterminată, și ce m-am gîndit ? hai să cumpăr un măgar, să care femeia apă cu măgarul. Bun. Îl cumpăr. Două-trei săptămîni, lucrurile merg bine. După asta, vine unul la mine, nea Iancule, cică, împrumută-mi și mie măgarul ăla. Bine, mă Costică, ia-l. A doua zi, vine altul, a treia zi altul, și-ntr-o zi văd că măgarul ăla umblă numai pentru alții. Îl iau din sat și-l leg în bătătură, mai ascuns. Și tocmai vine vecinul Ilie, nea Iancule, dă-mi și mie măgarul ăla pentru o zi. Nu-l mai am, Ilie, l-am vîndut. Fugi, domnule, l-am văzut eu adineauri, e legat, după șura de paie. Da, exact, acolo îl țin eu cînd nu vreau să-l dau". Scrie povestea asta și trimite-mi-o.

GHEORGHE PRIBEAGU. Citez din „Pagina grădinarului" : „Apoi spune grădinaru / Eu pe lume cît trăiesc / Busuiocu-i floarea care / Cel mai mult eu o iubesc". Poți să dregi floarea asta cît vrei, pe la toate ușile, nu vei ajunge să publici.

ALEXANDRU SUCIU. Am primit „Poemul Troiei" și inserez cîteva așa zise versuri : „Leoparzii cu priviri nocturne și diurne / Scrutează cerul și timpul cu-a lui urme... / Delfinii minunați fac baie-n permanență... / Ființele-n totalitatea lor, încinse f.f de amor / Un corp formează viu și doritor"... Îți trimit o fotografie ca să mă bați peste ochi, peste fălci, dar dumneata să nu-mi mai trimiți nimic.

Fănuș NEAGU

spații franceze

ANTONIN ARTAUD

Copacul

Acest copac și zbuciumul său
pădure-ntunecată de chemări,
de țipete,
mănîncă inima nopții, obscură.

Oțet și lapte, cerul, marea,
densul prund al firmamentului,
totul conspiră la-nfiorarea
ce poposește-n inima neagră a
umbrei.

O inimă ce crapă, un astru dur
ce se dublează și pîrîre-n azur
senin azur despicîndu-se
la chemarea soarelui sunător,
cu-același zgomot asurzitor,
asurzitor,
ca noaptea și copacul din
viscerele vîntului.

YVES BONNEFOY

Dreptate

Dar tu, dar deșertul ! întinde-ți mai jos
Pînzele-ntunecate.
Strecoară în inima aceasta ca ea să
n-amuțească
Tăcerea-ți ca o pricină de basm.

Vino. Aici se întrerupe un gînd,
Aici nu mai are drum o țară frumoasă.
Înaintează pe marginea acestor înghețați zori
Ce-i dă-n devălmășie un soare dușman.

Și cîntă. Plînsul tău înseamnă de două ori a
plînge
De-ndrăznești să cînți prin refuz.
Surîde și cîntă. El are nevoie ca tu să rămîi,
Sumbră lumină pe apele a ceea ce el a fost.

ANDRÉ BRETON: Marele ajutor ucigaș

Statuia lui Lautréamont
Cu soclul din cașete de chinină
în șes
Autorul Poeziilor e culcat pe burtă
Și lîngă el veghează helodermul suspect
Urechea-i stîngă lipită de pămînt e-o cutie de sticlă
Ocupată de un fulger artistul n-a uitat să-nfățișeze deasupra
sa

Mingea cum e cerul de-albastru în formă de cap de turc
Lebăda din Montevideo ale cărei aripe-s întinse și mereu
gata să filfîie
Cînd e vorba să atragă din zare celelalte lebede
Își deschide peste falsul univers doi ochi de culori diferite
Unul de sulfat de fier pe umbrarul genelor celălalt de noroi
împodobit cu diamante
Vede marele hexagon cu pîlnie unde se vor crispa curînd
mașinile

Pe care omul se îndîrjește să le acopere cu pansamente
Înviorează cu luminarea-i de radiu adîncurile creuzetului
uman

Sexul de pene creerul de hîrtie cerată
Prezidează ceremoniile de două ori nocturne ce urmăresc
după furarea focului să intervertească inimile omului
și-ale păsării
Mă pot apropia de ea în calitate de convulsionar
Femeile fermecătoare ce mă introduc în vagonul capitonat cu
trandafiri
Unde mi-e rezervat un hamac pe care au avut grijă să mi-l
facă din părul lor
Din vremi imemoriale
Îmi recomandă înainte de-a pleca să nu răcesc la lectura
ziarului
Se pare că statuia lîngă care pirul terminațiilor mele
nervoase
Ajunge la destinație este acordată în fiecare noapte ca un
pian

RENÉ CHAR

Creion de prizonier

O dragoste-a cărei gură-i un buchet de cețuri,
Îmbobocește și dispare.
Un vînător o va urmări, un pîndar o s-o-nvețe
Și-amîndoi se vor urî, apoi tustrei or să se
blesteme
Afară-i ger, frunza trece prin arbore.

ANDRÉ DU BOUCHET

Meteor

Absența ce-mi ține loc de răsuflare începe iar
să cadă peste hîrtii ca omătul. Apare
noaptea. Scriu cît se poate de departe de
mine.

FRANCIS PONGE

Copacul meu

Copacul meu într-un veac neînțeles încă,
Nălțat în pădurea rațiunilor eterne
Crește-va-ncet, se va acoperi cu frunze
Prin asemuire cu cei mari fi-va tîrziu
recunoscut.

Însă el va face — atunci — furtună ori tăcere,
Glasul său împotriva vîntului o să aibă o mie
de argumente,
Frămîntat pare de noi zbuciume
Căci mai degrabă să scape va vrea de prea
multă știință.

ANDRÉ FRÉNAUD

Vînătoarea

Jivină fugărită, vînătoriță beată
aceleași plete.
Ți-am înșfăcat năluca, m-ai încolăcit
mădularele noastre de-a pururi contopindu-se-n
spasm.

Dar se și destramă zorii nerăbdători.
Uluiți, fără să ne pese
ne redescoperim trupurile.
Atît de departe, aici nu mai e decît unul, atît.

JACQUES RÉDA

Așteptări

Se poate ca brusc
Unul din ei să se ridice brusc
Și să roșească părîndu-i-se că i s-a pomenit
numele.
Apoi se potolește și se uită fără a clinti
La scaune, la socul grămădit între geam
Și oglinda cerului pe care-ar vrea să-l vadă
cum cade.
Și glasurile de dincolo revin, rămîn prinse
În grosimea zidurilor răzimate de vară
(Toată vara care gîfîie afară în praf
Ca un dulău negru, negru și-albastru.)

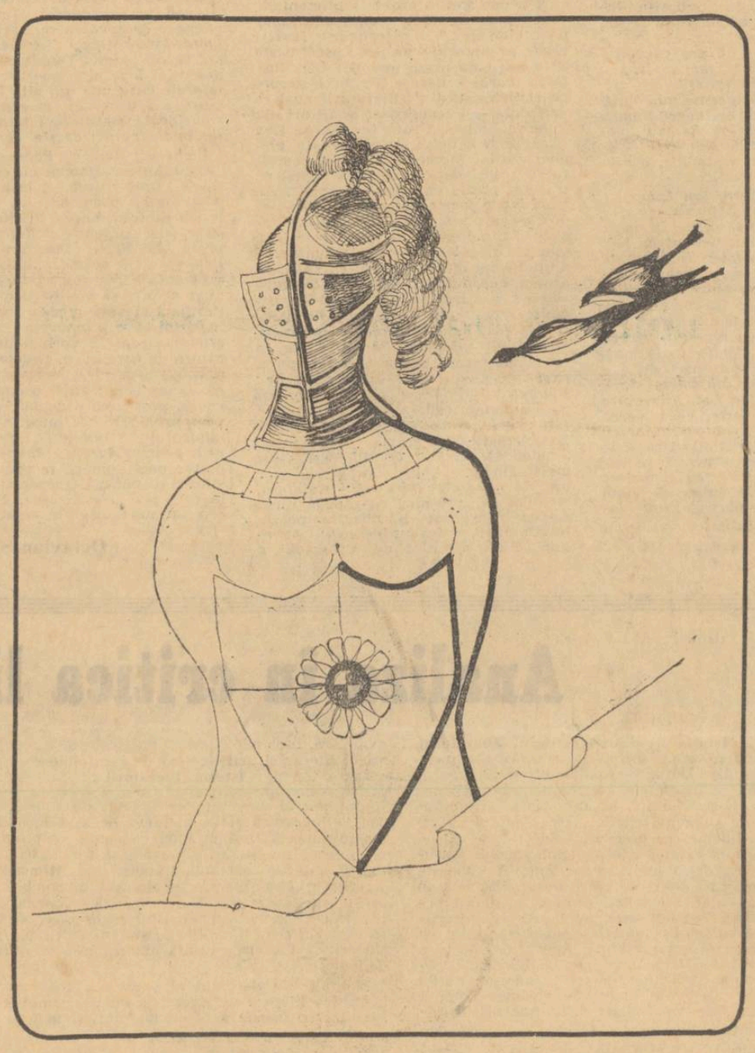

În românește de Ion Caraion

PAUL CLAUDEL: Porcul

Voi face aici portretul porcului.

Porcu-i un animal solid și dintr-o singură bucată ; fără încheieturi și fără grumaz, care se repede înainte ca un brăzdar. Legănîndu-se pe cele patru picioare îndesate, el e o trompă în mers care adulmecă, și orice miros pe care-l simte e-nfulecat de el cu ajutorul propriei pompe. Dacă a dat de o groapă care-i trebuie lui, se tăvălește-n ea fără sațiu. Nu-i neastîmpărul raței care intră în apă, nu e veselia sociabilă a cîinelui ; este o plăcere adîncă, solitară, conștientă, integrală. El adulmecă, soarbe, degustă și nu știe de mănîncă ori bea ; fără nici o șovăială, o mică tresărire, înaintează și se afundă în inima grasă a noroiului proaspăt ; grohăie, se bucură pînă-n fundul măruntaielor, clipăie din ochi. Amator profund, cu toate că aparatul mereu în acțiune al mirosului său nu scapă nimic, gusturile lui nu se-ndreaptă spre trecătoarele arome ale florilor ori ale fructelor frivole ; porcul caută în toate hrana : care îi place să fie bogată, substanțială, coaptă, și instinctul lui o leagă de cele două lucruri de temelie : pămîntul și gunoiul.

Mîncăciosule, destrăbălatule ! dacă te zugrăvesc astfel, mărturisește-o : ceva lipsește satisfacției tale. Nici trupul nu face singur față nevoilor lui, nici doctrina pe care ne-o propovăduiește nu e în zadar. „Nu căuta adevărul numai cu ochiul, ci cu întreaga ta ființă, fără rezervă". Fericirea e datoria noastră și patrimoniul nostru. O anumită posesiune desăvîrșită este dată.

Dar, ca și aceea care-i furnizează lui Eneas prevestiri, întîlnirea unei scroafe mi se pare totdeauna augurală. O emblemă politică. Coapsa ei este mai întunecată decît colinele care se văd prin ploaie și cînd se culcă, adăpînd batalionul de godănei care îi umblă printre picioare, ea îmi apare — deloc mai puțin masivă ori mai puțin diformă — ca însăși imaginea acestor munți care mulg ciorchinii satelor agățate de torentele lor.

Nu omit că sîngele de porc servește la fixarea aurului.

GEORGES EMMANUEL

CLANCIER

Munte, părinte al visului

Munte părinte al visului
Tărîmuri interzise
Frontoane
Tainice orașe

În care locuiește singură iubita
Altă lume țîșnită din lumea
aceasta
Și semn semeț către cer
Tinerețe făcută din lumină
Și din gînditoare veșnicie,
Stîncă de vis în amurg
Munte de dincolo de moarte.

MICHEL DÉGUY

Poetul

Cu ochii-ncercănați de moarte poetul coboară-n această lume a miracolului. Ce-o fi semănînd el fără larg gest în unica brazdă a prundului — unde din șase în șase ore asemenea unei slujnice fără carte venită să pregătească pagina și penarul, în bonetă albă, marea încă mai rînduie și mai deretică alfabetul gol al algelor ? Ce-o fi-nlesnind el lucrurilor care n-așteaptă nimic în tăcerea cenușiului !?

coincidența.

PIERRE EMMANUEL

Nașterea cuvîntului

Poeții sînt zidurile nude ale Casei
Tencuite cu țipete, cu sare, cu buze, cu nori
Clădite pe nemărginirea lacrimilor și-azvîrlite
Pe cerul rătăcitor în nemărginire. Singură luna
Încălzește aurul de scrum și sună, corn pierdut
În Umbră și-n melancolia-ntunecatului sînge.
În viitor, cînd țara asta al cărei singur nume-i
Dumnezeu
S-o-ntoarce către morții ei implorînd aurora
Pietrele-i arse de beznă vor fi inimi
Marmorele albastrelor mări, apele palmierilor
Și roiurile de sînge au să se-anine-n arbori
Dar acolo unde amară gură purpura ta tremură
O castă coloană sprijinită de mare
Se va vedea sfredelind ochiul tulbure al
părelniciei.

PAUL VALÉRY

Motiv

(LE BOIS AMICAL)

Sculptarăm împreună forme pure,
Am drumețit nespusa-le țărînă,
Tăcute seri, ținîndu-ne de mînă,
Prin mii de vieți... și printre flori obscure.

Ca pe logodnici, singuri, vreo stea joasă
O ! dusu-ne-o fi-n noaptea văii verde,
Vom fi-mpărțit (menitul să dezmierde)
Feeric — fructul lunii de mătasă.

Iar apoi, morți, sub mușchiul brun din jurul
Departe-amar, pierduți în vocea dulce
A codrului umbrindu-și să se culce,

Acolo sus, pe lavele de-azururi,
Ne-am re-ntîlnit plîngînd iubire-nvoaltă,
Tăcerii mele inimă-ndeolaltă.

SAINT-JOHN PERSE

Cîntec

Se zămislea un mînz dedesubtul frunzelor de bronz. Un ins ne puse amare boabe-n mîini. Străin. Ce trecea. Și iată zvonul altor meleaguri pe placu-mi... „O, bun găsit, fiica mea sub cel mai puternic din copacii anului".

Căci soarele intră-n constelația Leului și Străinul și-a pus degeul în gura morților. Străin. Ce rîdea. Și ne băsmi de-o iarbă. O ! atîtea adieri pe meleaguri ! Cîtă-ndestulare naintea pașilor noștri ! cît mă desfată goarna și pana savantă-n pofida aripii ! „Suflete, copila mea azi mare, aveai felul tău de-a fi care nu e al nostru".

S-a zămislit un mînz dedesubtul frunzelor de bronz. Un ins ne puse aceste boabe amare în mîini. Străin. Ce trecea. Și iată zvon aprig într-un arbor de bronz. Smoală și trandafiri, ofrandă a cîntecului ! Tunet și flaute prin odăi ! O ! atîta îndestulare-n calea pașilor noștri, o ! atîtea povești peste an, și Străinul cu apucăturile sale pe potecile întregului pămînt !... „Bun găsit, fiica mea, sub cel mai mîndru strai al anului."

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**